

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

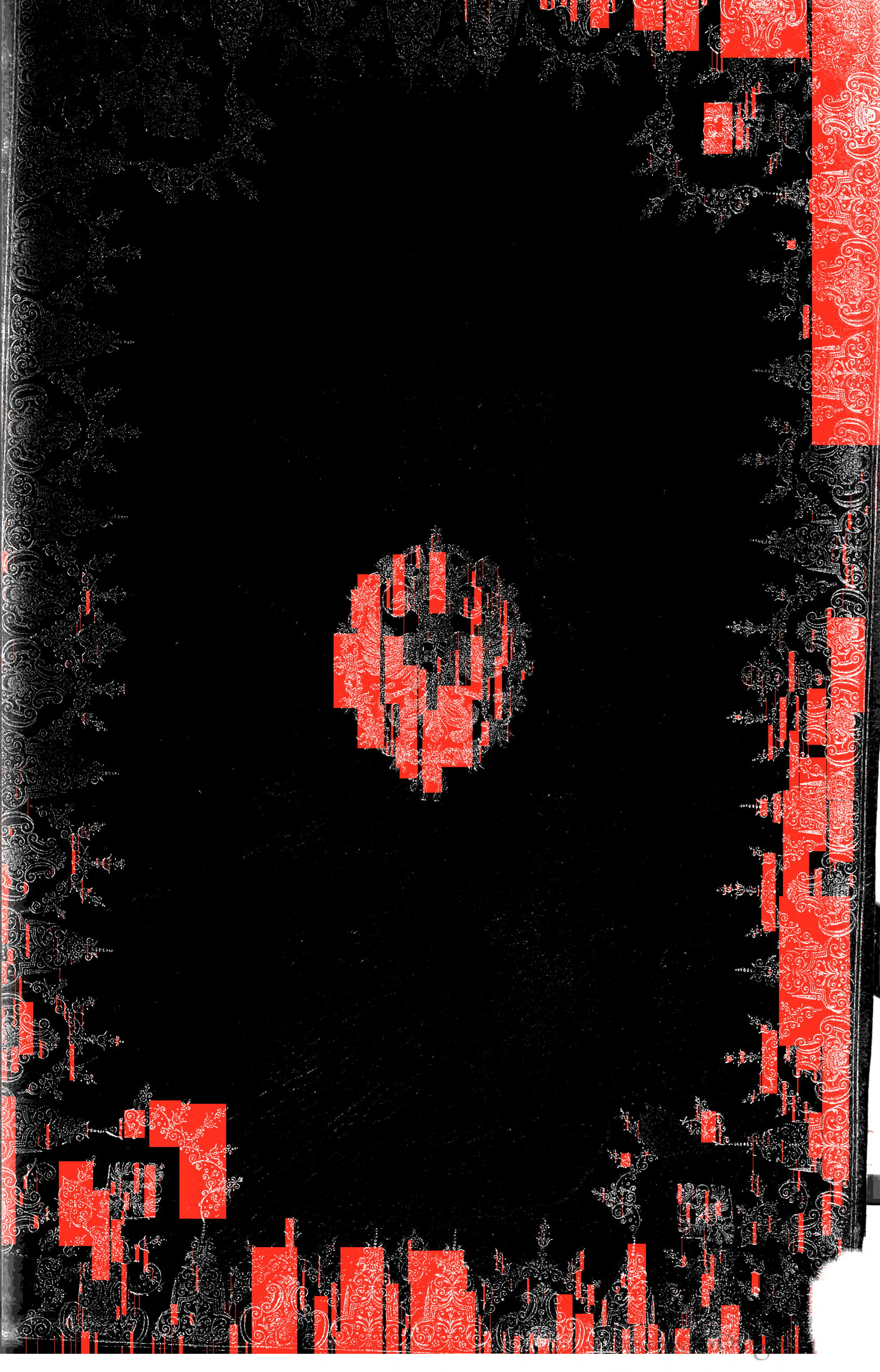
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

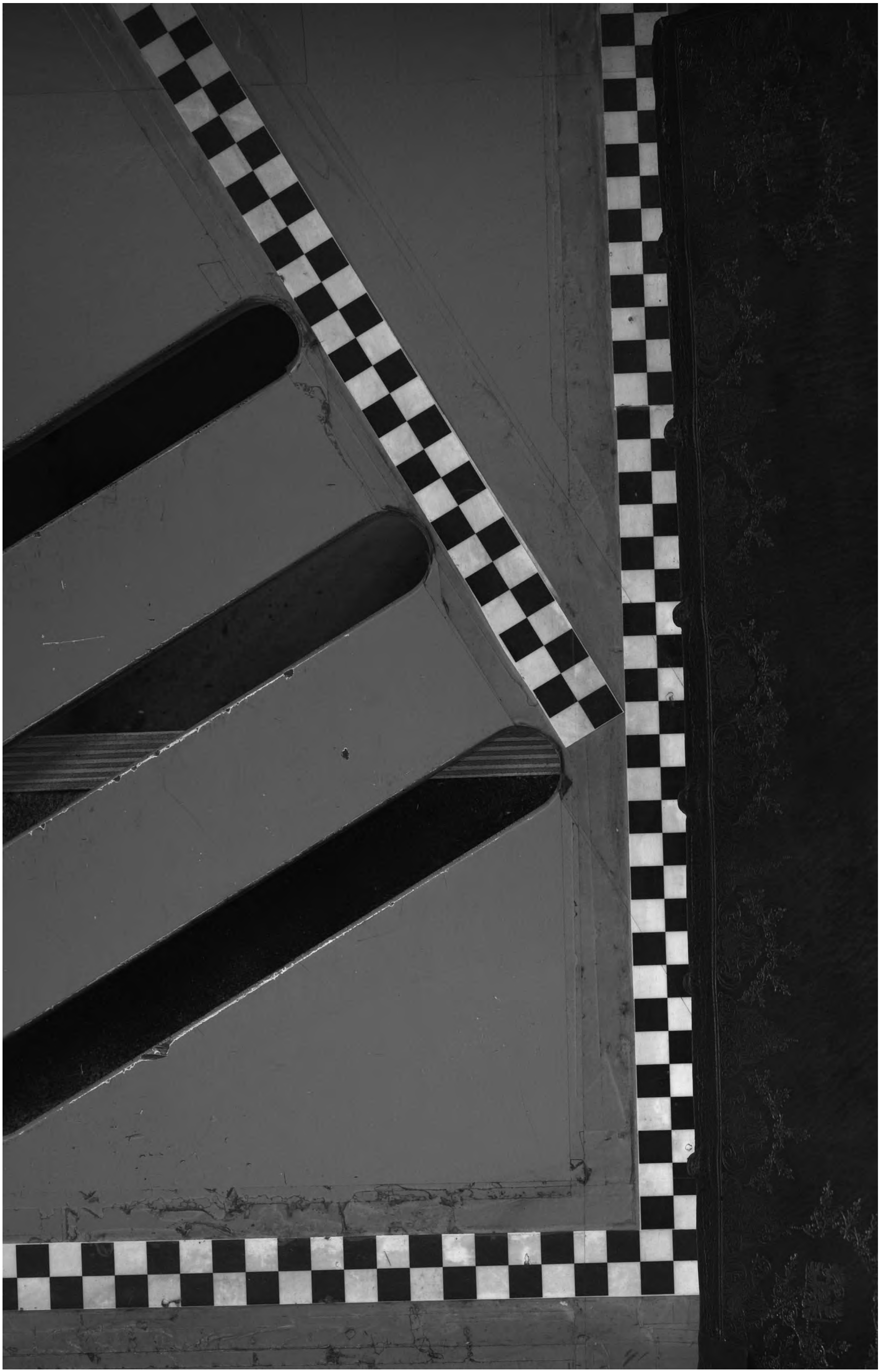
About Google Book Search

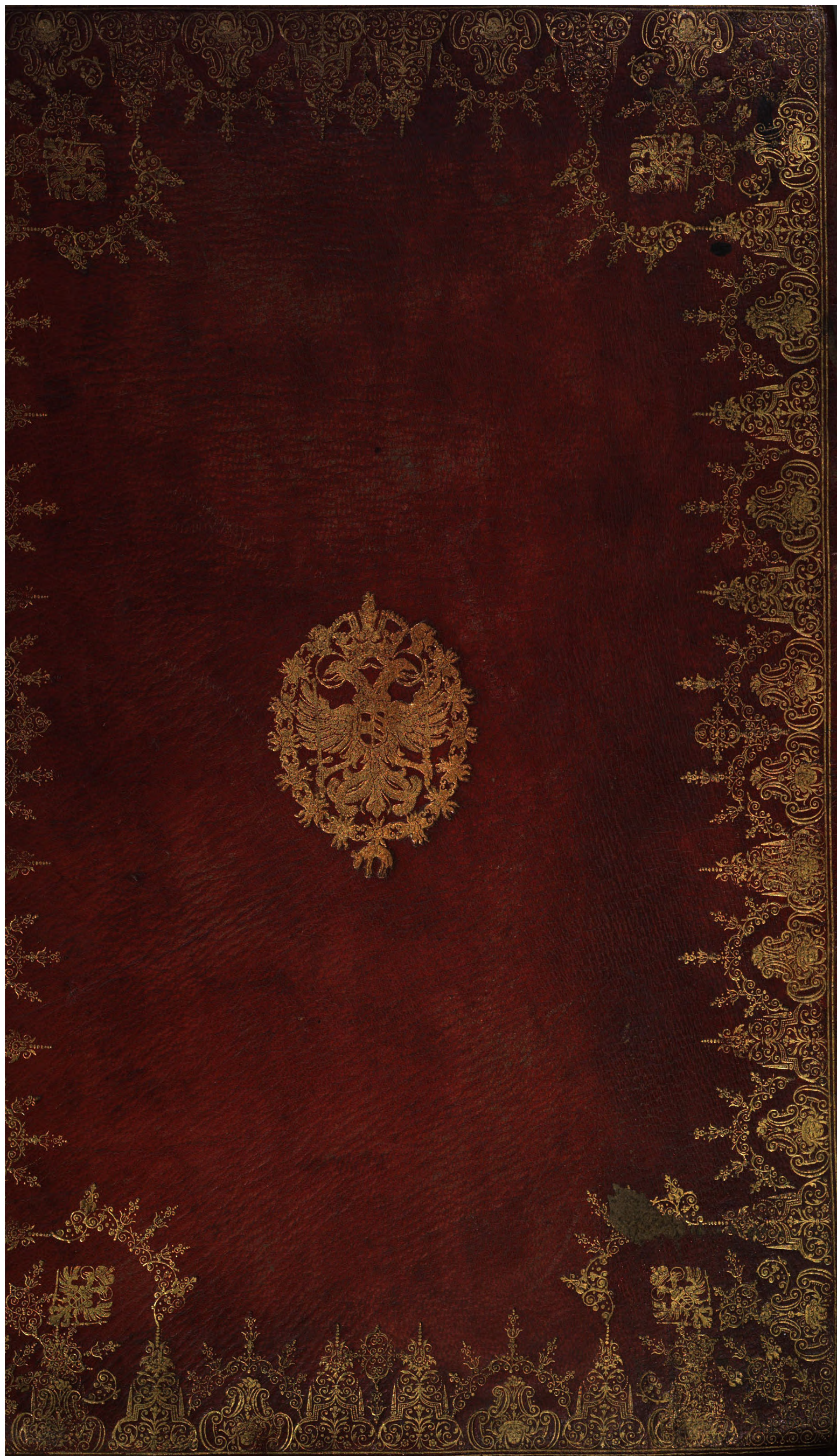
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

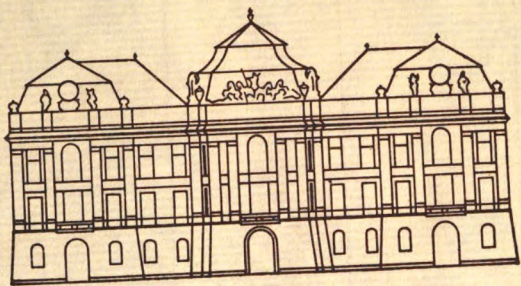

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

56.N.1

56. N. 1.

RERUM ITALICARUM
SCRIPTORES
TOMUS DECIMUSSEXTUS.

THE ADAMANTINE
COURAGE OF THE
SOLDIER

1
S
A

EX

LI

MI

RERUM ITALICARUM SCRIPTORES

AB ANNO ÆRÆ CHRISTIANÆ QUINGENTESIMO
AD MILLESIMUMQUINGENTESIMUM,

QUORUM POTISSIMA PARS NUNC PRIMUM IN LUCEM PRODIT

EX AMBROSIANÆ, ESTENSIS,

ALIARUMQUE INSIGNIUM

BIBLIOTHECARUM CODICIBUS.

LUDOVICUS ANTONIUS
MURATORIUS

SERENISSIMI DUCIS MUTINÆ BIBLIOTHECÆ PRÆFECTUS

Collegit, ordinavit, & Præfationibus auxit,

NON NULLOS IPSE, ALIOS VERO

MEDIOLANENSES PALATINI SOCII

*Ad MStorum Codicum fidem exactos, summoque labore, ac diligentia castigatos, variis Lectionibus,
& Notis tam editis veterum Eruditorum, quam novissimis auxere.*

ADDITIS

*Ad plenius Operis, & universæ Italicæ Historiæ ornamentum, novis Tabulis Geographicis,
& variis Langobardorum Regum, Imperatorum, aliorumque Principum Diplomatis,
quæ ab ipsis autographis describere licuit, vel nunc primum vulgatis,
vel emendatis, necnon antiquo Characterum specimine,
& Figuris Æneis.*

CUM INDICE LOCUPLETISSIMO.

TOMUS DECIMUSSEXTUS.

Antonius Gregolini inv. et del.

Hieronymus Rossi sculp.

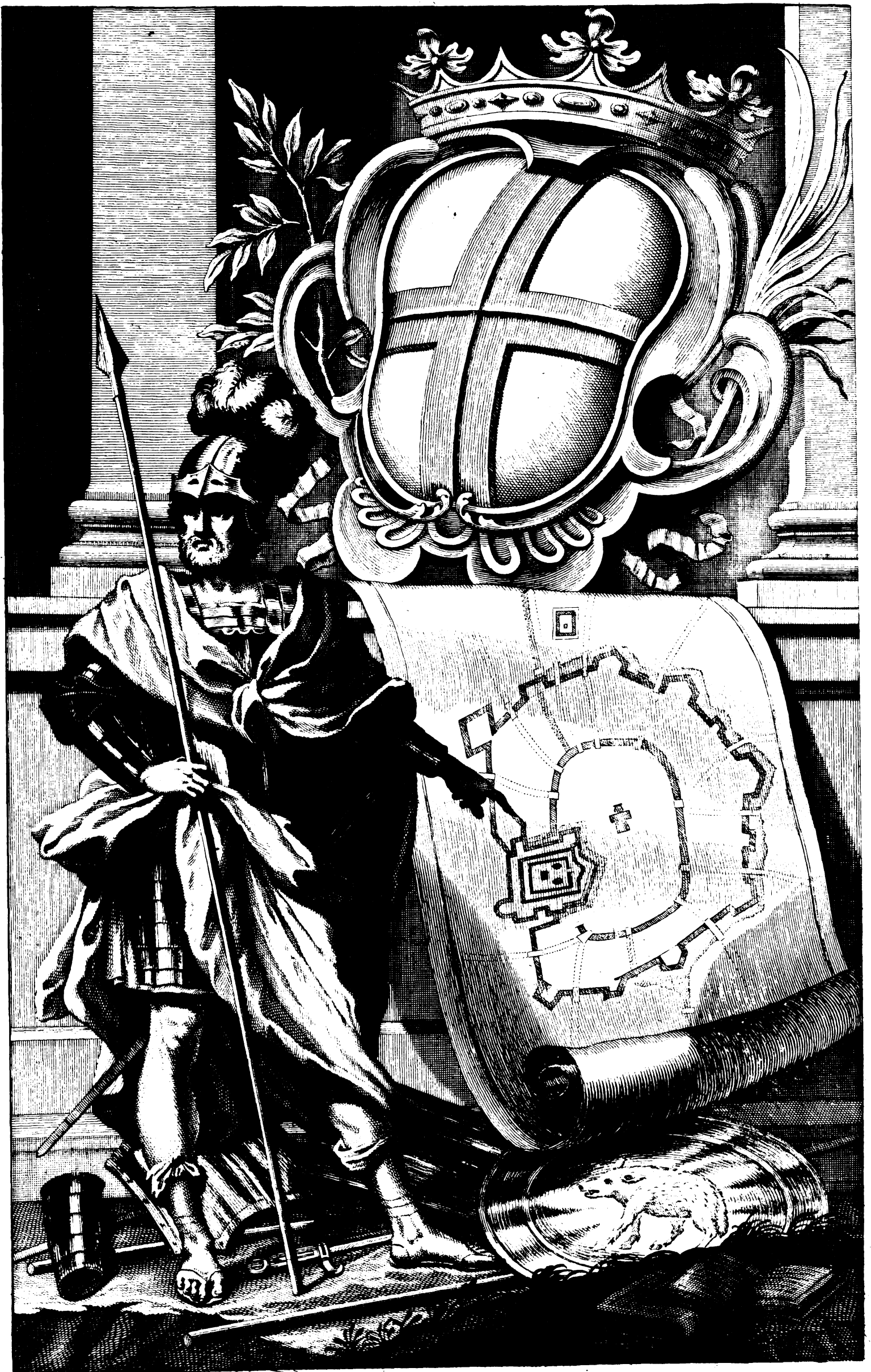
MEDIOLANI, MDCCXXX.

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS PALATINÆ
IN REGIA CURIA.

SUPERIORUM FACULTATE.

1 Ferroni inuen.

S. P. Q. MEDIOLANENSI.

QUOD.

STUDIORUM. BONARUMQUE. ARTIUM. CULTU.

ATHENAS. INSUBRIBUS. RESTITUERINT.

PUBLICAMQUE. FOELICITATEM.

PIETATE. IN. SUPEROS.

FIDE. IN. ROMANUM. IMPERIUM.

AMORE. IN. ITALOS. OMNES.

PATRIAE. KARISSIMAE.

DIU. SERVAVERTINT. AC. FOVEANT.

HOC. IN. RE. LITERARIA. INSTITUTIONIS. SUAE.

SPECIMEN.

MEDIOLANENSES. PALATINI. SOCI.

AETERNITATEM. IMPLORANTES.

D. D. D.

EXC.^{ME} MEDIOLANENSIS URBIS
P R Æ F E C T O;
E T
LX. DECURIONIBUS

PHILIPPUS ARGELATUS BONONIENSIS
S. P. D.

*I nullum inter homines laudabi-
lius officium, quàm quod erga
parentes persolvitur; mutuam
enim caritatem à natura insti-
tam alit, novisque additis viri-
bus in commune bonum & au-
get & firmat: neque parentibus majus ullum
gaudium, quàm quod ab obsequio filiorum, unde
recti bonique consciunt, pronumque ad veram vir-
tutem eorum animum cognoscunt, erit EXCEL-
LENTISSIMÆ. huic URBI, in quo gratuletur*

Tom. XVI.

a

ex

ex Palatinorum Sociorum munere, quod lubenti animo sisto; perpetuum namque in eo nobilium filiorum amoris pignus contemplabitur, & quale à parentis institutione fuerat expectandum; exquisita scilicet literarum studia, quibus tanta in banc usque diem nostratibus, exterisque historiarum copia parata est, ut gaudio quandoque fuerit non interitura Palatinorum memoria. Quod si ab utilitate, à diuturno labore, atque ab elegantia habeatur operis aestimatio, non indignum amplissima Civitate, cultisque in omni scientiarum genere Civibus & donum hocce reputabitur; numeris enim omnibus respondet Mediolanensis disciplinae genio, cui nil nisi solidum & robustum, & nisi cum ingenua simplicitate venustas probatur: quamobrem in publicam laudem hæc esse cessura nemo negaverit, nisi qui pretium solidioribus studiis ademerit, & more pecudum sola rerum præsentia, cæcoque impetu actus, præteritarum recordationem fastidiverit. Neque deerit in commune Italorum, aliarumque gentium commodo ex libris nostris, & privatum EXCELLENTISSIMÆ URBIS totiusque Insubriae; multa enim vetusta Regionis hujus monumenta collegimus, quæ hætenus in tenebris, peritura forsasse, delituerant. Hæc inter Petri Azarii Chronicon, quod in hoc Tomo continetur, Scriptoris pro infelicitate sæculi sui præstantissimi, qui res à Vicecomitibus Principibus aliquot gestas fide sincera memoriæ tradidit, ac ignoti Auctoris Mediolanenses Annales, hætenus inediti, qui Azarium

rium excipiunt, ut intermissam ab eo Historiæ seriem, ad mortem usque Johannis Galeatii, primi inter hujusce Metropolis Duces, accurata gestarum rerum narratione prosequerentur; unde nobis dedicandi libri petitum est argumentum, gratius existimantibus patriarum vicissitudinum lectionem exhibere; quæ licet in perpetuos commentarios cura & ære publico à laudatissimis viris redactæ per manus omnium circumferantur, non satis tamen veritati non uno in loco respondere cognovimus, ea præcipuè de causa, quod recentiores Historici styli barbariem evitantes, dum latinas cultiores voces adhibent, mirum quàm diversas à vero factorum rerumque notiones incautè supponant. Præstantius itaque ex ipsis fontibus præteritorum temporum memoriam repetere, & Majorum imagines puris coloribus expressam contemplari.

Et sanè quàm sincera & vero simillima felicissimæ Urbis facies à Scriptoribus nostris utcumque barbaris per ætates omnes representatur, postquam everso Romano Imperio, cum quo vires & opes, positis armis, communes fecerat, in potestatem efferatarum Nationum vênit, & sævissimas clades iterum iterumque passa, regiam dignitatem, etsi calamitatum horrore obumbratam numquam deposuit, sed instaurato rursus Regno nova semper majestate fulgida proximum Romanæ Urbi locum occupavit, & Metropolitico jure potens ad reparationem Romani Imperii, sub quo felicissimè vivimus, Italicam coronam suam ultro contule-

tulerit ; unde quisque Divina Providentia factum fatebitur , ut ea Urbs quæ primos sævitiae ac furoris impetus toties sustinuit , numquam viribus cesserit , quo secundioribus rebus servata Romanam fortunam redintegraret : ex quo unico argumento maxima Mediolani laus ; imò potius ex repetitis cladibus quæ fuerint olim Majorum vestrorum vires manifesto apparet , postquam tot celebratissimas Civitates uno ictu everfas in arena quærimus ; vestram verò toties à fundamentis avulsam , divino beneficio è suis ruderibus renatam , in hanc , quæ nunc est magnitudinem & splendorem venisse Itali omnes letamur , ac ferme præteritis infortuniis superbimus , non secus ac illata robusto corpori vulnera miles emeritus ostentaverit .

Quòd si à prophana historia transeam ad Sacram , & fastus Mediolanensis Ecclesiæ percurram , animadverto eximium aliud Urbi decus ob perpetuam in Deum Opt. Max. Antistitum suorum & Populi religionem , quam putam puramque servavit adversus Hæresum pestem , sola inter Occidentales , quæ ab Ario totius Orientis perfido Seducitore per D. Ambrosii doctrinam , & constantiam insigniter triumphavit ; unde non immeritò dixerim Romanam Ecclesiam , uti & Imperium à Mediolanensibus fuisse reparatam , arreptis in eam causam non semel feliciter armis . Neque novum deest Christianæ pietatis & Episcopalis vigilantiae adversus Sectariorum fraudes exemplum in D. Carolo , cujus monitis & labore disci-

disciplinâ Ecclesiæ restitutâ , murus fortitudinis oppositus est in ipsis Italiæ ostiis ad cobibendam seditiosorum hominum malitiam , quæ jam aditum sibi ad evertendam religionem aperuerat .

Factum nempe id industriâ & doctrinâ Mediolanensis Cleri , cujus acta universa laudat Ecclesia ob genuinam Christianæ rationis puritatem , & sacrorum , ut ita dicam , œconomiam solemni Ambrosiano ritu illustratam , non sinè maxima Urbis gloria , quæ tantum sibi auctoritatis præ ceteris in Occidentali Ecclesia servavit . Sed cùm doctrinæ profunditatem in Præsulibus vestris contemplor , ob quam opportuni semper atque utiles Romanis Pontificibus administri assident , humanas etiam literas recogito , restitutasque Mediolanensium Principum largitate ac Civium ingenio , non adulationis vitio , sed productis tabulis , & historicorum fide pronuncio . Latina namque lingua , quæ prius à Gothorum & Langobardorum vestrorum asperitate infecta ad XV. usque sæculum inculta & informis latitabat , non iterum puritate veteri venustissima , velut postliminio redux , per Italiam suam ceterasque Regiones vagaretur , nisi Francisci Petrarchæ Academia in ipsis Ducalibus ædibus instituta latinam ferme coloniam deduxisset . Græca verò elegantissima , sinè qua vix bene latinam assequimur , cum florentissima olim Gente fortasse obmutuerat , nisi Chalcondylas alique viri doctissimi post everfas Turcarum vi Græcorum fortunas in Venetorum & Mediolanensium præsidium confugissent , instit-

tutisque Scholis, per hujus linguæ peritiâ sci-
entias etiâ omnes explicassent, quæ latius deinde
vulgata, non solum Italos omnes nostros, sed &
Nationes ceteras ad se traxerunt. Quid dicam
de Militaribus artibus, quæ post abrogatam Ro-
manorum disciplinam, ferociâ potius & numero
Barbararum Nationum innitebantur; nonne
primi Vestrates Principes vel per se ipsos, vel per
inchyros Duces suos ex Philosophiâ, ac Geometriâ
præceptis in hanc, in qua nuper adoleverunt &
roboris firmitatem revocarunt? Neque laudem
hanc vestratibus negare potest, nisi qui Viceco-
mitum, ac Sfortiadum triumphos ignoraverit.
Quid dicam de Civilibus ceteris & humanæ vitæ
maximè necessariis? hoc unum sat erit: vix in
historiis celebratas Principum nuptias, vel insi-
gnes habitos apparatus per universam Europam
retroactis temporibus inveniri sinè Mediolanen-
sium aurearum ac sericarum vestium laude ac
pretio. Sed præstantissimam inter omnes artem
jam ferè præterieram Jurisprudentiam: Nonne
inter Accursii, aliorumque hujus notæ Actorum
tenebras cæcutiremus, nisi eruditionis facem præ-
tulisset Alciatus vester, semitamque primus indi-
cavisset Cujacio? Quid demum dicam de jure
feudorum potissima juris parte, quæ ad vetus Ro-
manum accessit; nonne integra vestra est, si ve-
strates habuit conditores?

Hæc equidem omnia non vulgaris laudis ar-
gumenta, etsi à Majorum vestrorum industria, ut
plurimum deducantur, à vestra tamen abscindi
non

non possunt; quippe quas ab iis leges accepistis eas inviolatè sanctèque servatis, ac religione purissima in Superos, constantique fide in Romanum Imperium non descivisse à veteribus institutis fateatur necessum est quicumque ad Senatus vestri gravitatem & in rebus agendis peritiam respiciat, ad Patriciorum virorum institutionem, qua domi forisque commendantur, ac demum ad Civium omnium ingenium & artes. Utinam à præteritorum temporum infortuniis respirare aliquando liceat Dei Optimi Max. ac Cæsaris beneficentia, & quæ hætenus ex historiis commemoravi monumenta decoris vestri, erunt ad virtutem & egregia facinora pungentes stimuli, quibus ad gloriæ stadium anhelantes, de præstantia cum Majoribus vestris contendatis.

Ceterum ego dum Sociali nomine officium persolvo debitum EXCELLENTISSIMÆ URBI, quæ nobis studiorum commoda paravit, & meum addere cogor, ut gratias rependam pro vestra in me nomenque meum humanitate. Vos enim hominem in Urbe novum comiter accepistis, & auctoritatis vestræ præsidio firmatum ad capeendum arduum opus non solum hortati estis, sed ferme impulistis: cùmque tantam hætenus partem absolutam recogito, vix mihi persuadeo potuisse me quæ potui, & vestræ beneficentiæ munus quodcumque hoc rerum est ingenuè profiteor. Quod si laboribus meis non deerit imposterum subsidii vestri solatium, jam in eam spem animus attollitur, ut ea quæ nunc pro extremis
virium

*virium conatibus æstimari intelligo, minima pars
efficiantur operis, quod mente designo. Faxit
Deus, ut cuncta desiderio respondeant, & UR-
BEM EXCELLENTISSIMAM, vosque Patri-
cios & selectissimos Viros ad felicitatem servet &
augeat. Valete.*

Dabam Mediol. Idib. Jun. anni MDCCXXX.

EXCELLENTISSIMÆ MEDIOLANENSIS URBIS

PRÆFECTUS

HUJUS ANNI MDCCXXX.

COMES FRANCISCUS XAVERIUS MELTIUS

J. C. C.

LX. DECURIONES

Comes Carolus Borromæus Auræi Velleris Eques, S. C. C. M. in universa Italia Plenipotentarius, ex Magnatibus Hispaniarum, à Secretis Mediol. Consiliis &c.

Comes Pompeus Castillionæus.

Comes Hieronymus de Barbobus J. C. C.

Marchio Gaspar Antonius Meltius Regior. Duc. Reddituum Ordinariorum Quæstor.

Comes Franciscus Casatus.

Comes Joannes Baptista Pecchius J. C. C.

Comes Joannes Raimundus Marlianus.

Comes Georgius Rainoldus.

Marchio Gregorius Roma Ursinus.

Comes Joannes Baptista Siccoborella à Secretis Mediol. Consiliis.

Marchio Franciscus Menriquez.

Comes Franciscus Archintus J. C. C.

Marchio Hieronymus Ferrerius.

Comes Ludovicus Meltius Reg. Duc. Reddituum Extraord. Quæstor.

Marchio Hieronymus Fagnanus.

Comes Josephus Vicecomes.

Marchio Soncini Josephus Maria Stampa.

Marchio Hieronymus de Talentis Florentia de Treves & Corduba unius Cæsareæ Legionis Tribunus.

Marchio Aloysius Bimius.

Marchio Diegus Ordoñus de Rosales Senator.

Marchio Petrus Foppa.

Simon Bossius.

Marchio Augustinus Orrigonus.

Marchio Carolus Alexander Buffettus.

Comes Antonius Petrasancta.

Comes Pirrhus è Capitaneis S. C. C. M. nobilis Cubicularius.

Comes Ubertus Maria de Orto.

Princeps Marcus Antonius Rasinus.

Comes Gaspar Casatus.

Comes Cabrius Sorbellonus.

Marchio Scaramutia Vicecomes.

Attilius Lampugnani Vicecomes.

Comes Joannes Baptista Trottus Senator.

Comes Regens Josephus Bolaños S. C. C. M. publicis rebus administrandis à penitioribus Consiliis, ejus ad Serenissimam Venetorum Rempublicam Legatus.

Tom. XVI.

c

Prin.

Princeps Antonius Tholomæus Gallia Trivultius ex Magnatibus Hispaniarum S. C. C. M. nobilis Cubicularius, & unius Cæsareæ Legionis Tribunus.
Marchio Theodorus Alexander Trivultius.
Marchio Hermes Redenascus J. C. C.
Carolus Litta.
Comes Antonius Sormannus.
Comes Carolus Resta.
Guido Brivius.
Comes Anspertus Confanonerius Reg. Duc. Reddituum Extraordin. Quæstor.
Marchio Æmilius Vicecomes.
Marchio Antonius Litta ex Magnatibus Hispaniarum Commissarius Generalis Exercitus.
Comes Hercules Vicecomes.
Comes Constantius de Abdua.
Marchio Pius Pallavicinus.
Comes Marcus Arisius.
Comes Franciscus Anguissola.
Comes Philippus Archintus.
Comes Carolus Alphonfus Corius Vicecomes unius Cæsareæ Legionis Tribunus.
Marchio Hermes Vicecomes.
Comes Carolus Vicecomes.
Comes Josephus Caimus Cicerus Regius Exercituum Adjutor.
Comes Josephus Arconatus.
Comes Antonius Balbianus de Belgiojofio.
Comes Cæsar Montius Regius Ducal. Venatorum Capitaneus in universo Mediolanensi dominio.
Marchio Hieronymus Puteobonellus.
Marchio Hieronymus Castillionæus.
Comes Christiernus Stampa ex Magnatibus Hispaniarum.

ELEN-

ELENCHUS

TOMI DECIMISEXTI.

VITÆ *Episcoporum & Patriarcharum Aquilejensium* à primo Christianæ æræ seculo usque ad Annum MCCCLVIII. ab *Auctore Anonymo* circiter eundem Annum conscriptæ, atque antea à *Muratorio* editæ. Subjicitur, & nunc primùm evulgatur *Liber de Vitis & Gestis eorundem Patriarcharum*, Auctore *Antonio Bellono*. Denique succedunt *Addimenta* è MSto Codice *Varianæ Bibliothecæ* petita, & *Chartæ* quædam ad Aquilejensem Ecclesiam spectantes luce hucusque carentes. Pag. 1

PETRI PAULI *Vergerii* Justinopolitani *Vitæ Carrariensium Principum* ad Annum circiter MCCCLV. nunc primùm editæ è MSto Codice *Bibliothecæ Estensis*, & cum duobus aliis *Bibliothecæ Ambrosianæ* collatæ. 109

EJUSDEM *Orationes, & Epistolæ* variæ Historicæ nunc primùm prodeunt è MSto Codice *Bibliothecæ Estensis*. 185

BREVIARIUM *Italicæ Historiæ* à temporibus *Friderici Secundi Augusti* usque ad Annum MCCCLIV. ab anonymo *Italo*, sed *Synchrono Auctore* conscriptum, nunc primùm è MSto Codice *Bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis*, olim *Vetero-Cellensi*, in lucem prodit. 249

PETRI AZARII *Notarii Novariensis Synchroni Auctoris* *Chronicon de Gestis Principum Vicecomitum* ab Anno MCCL. usque ad Annum MCCCLXII. Accedit *Opusculum* ejusdem Auctoris de *Bello Canapiciano*, omnia è MSto Codice *Bibliothecæ Ambrosianæ*. 290

CHRONICON *Placentinum* ab Anno CCXXII. usque ad Annum MCCCCII. Auctore *Johanne de Mussis* Cive *Placentino*, nunc primùm prodit ex MSto Codice *Bibliothecæ Estensis*. 441

ANNALES *Mediolanenses* ab Anno MCCXXX. usque ad Annum MCCCCII. ab *Anonymo Auctore* literis consignati, nunc primùm in usum omnium proferuntur è MSto Codice *Novariensi*. 639

CHRONICON *Bergomense* *Guelpho-Ghibellinum*, Auctore *Castello de Castello* ab Anno MCCCLXXVIII. usque ad Annum MCCCCVII. nunc primùm prodit ex MSto Codice *Bergomense*. 841

ORDO *Funeris Johannis Galeatii Vicecomitis Ducis Mediolani* peracti Anno MCCCCII. & *Oratio* tunc habita in ejus laudem à *Fr. Petro de Castelletto* Ord. *Eremitarum S. Augustini*, nunc primùm luce donantur ex MSto Codice *Viri Claris. Francisci Arisii Cremonensis*. 1021

SPECIMEN *Historiæ Sozomeni Presbyteri Pistoriensis* ab Anno Christi MCCCLXII. usque ad MCCCCX. nunc primùm tenebris erutum è MSto Codice *Nob. Viri Jo. Baptistæ Restæ*. 1057

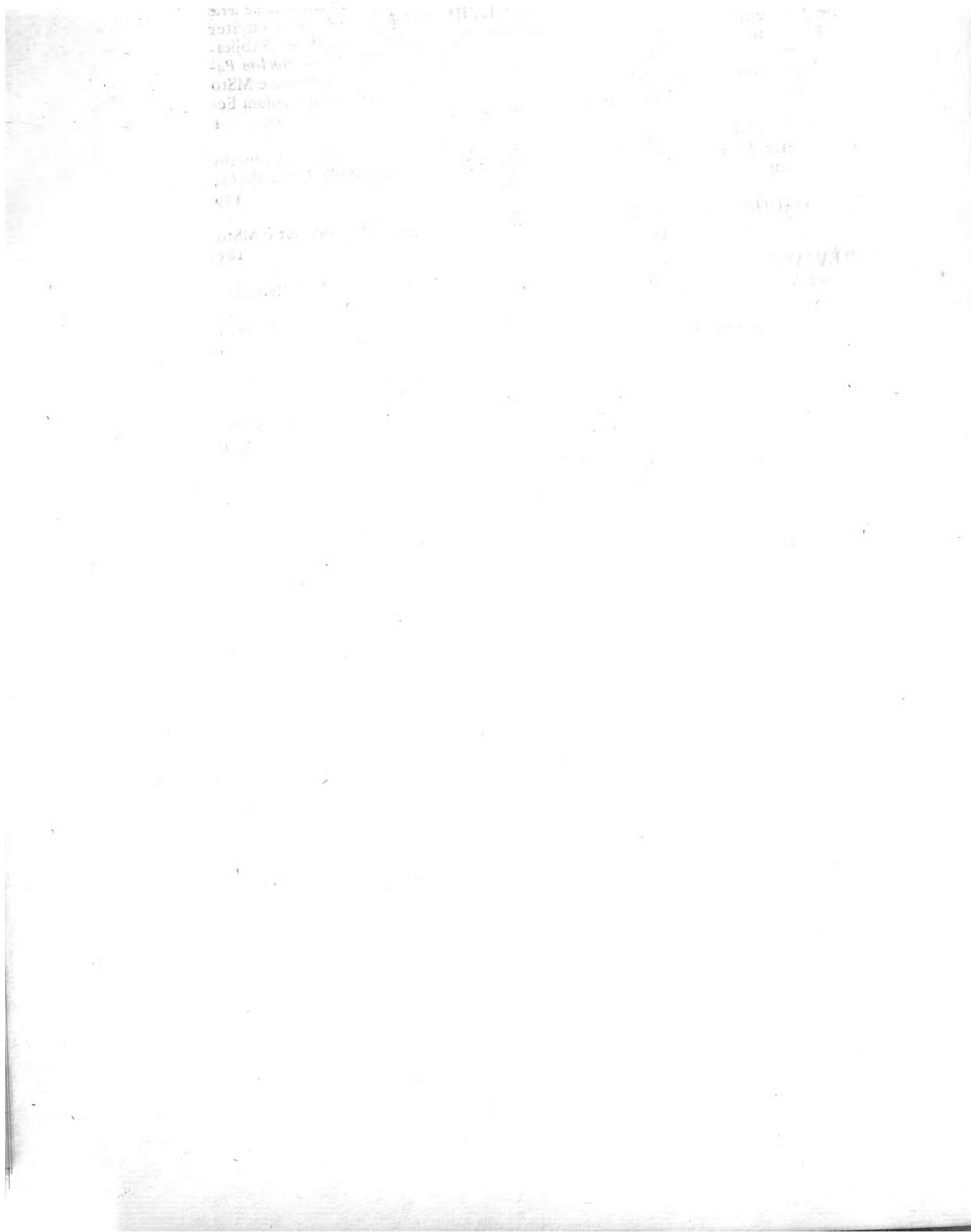
INDEX *Rerum, & Nominum*. 1207

?

1910

1910

V I T Æ
EPISCOPORUM ET PATRIARCHARUM
AQUILEJENSIVM

A PRIMO CHRISTIANÆ ÆRÆ SECVLO
Usque ad Annum MCCCLVIII.

Ab AUCTORE ANONYMO circiter eundem Annum conscripta,
atque antea à Muratorio edita.

Subjicitur, & nunc primùm evulgatur

L I B E R

DE VITIS ET GESTIS EORUMDEM PATRIARCHARUM

AUCTORE

ANTONIO BELLONO.

DENIQUE SUCCEDUNT

Additamenta è MSto Codice Vaticanæ Bibliothecæ petita, & Chartæ
quædam ad Aquilejensem Ecclesiam spectantes
luce hucusque carentes.

[Redacted]

IN VITAS

PATRIARCHARUM AQUILEJENSIVM

PRAEFATIO

LUDOVICI ANTONII

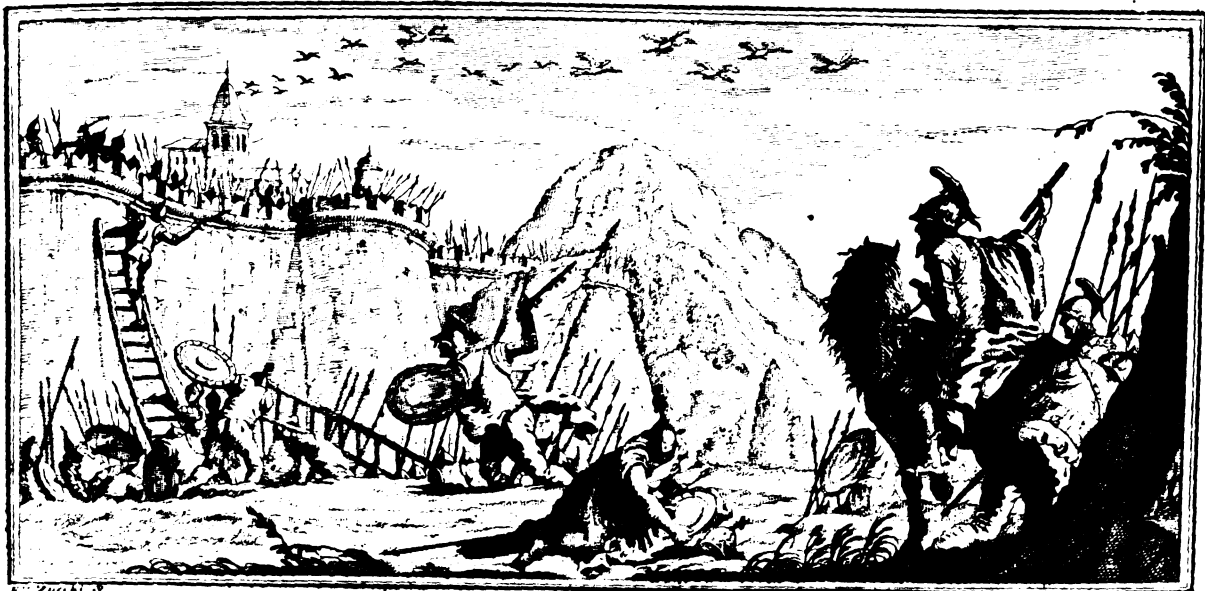
MURATORI.

Ferdinandus Ughellus V.C. Tomo V. Italiae Sacrae Aquilejensium Patriarcharum seriem ac Vitas proxime elapso Seculo nobis dedit; eoque in labore illum praecefferant Dandulus, Sigonius, Panvinius, Sabellicus, Leander, Doglionus, Claudius Robertus, & fortassis omnium diligentissime Johannes Candidus. Supervacaneum itaque videri possit, post tot Scriptores in eodem stadio versari, atque eruditis oculis maceriem minime novam exhibere. Dignitas tamen Aquilejensis Ecclesiae facit, ut libenti animo accipiendum sperem & hunc Libellum. Siquidem in eo quaedam non contemnenda habentur, aliis ignota, & digna profecto, quae ad posteros transeant. Quis Opusculi Auctor fuerit, prorsus ignoro, quum nullius nomen in Ambrosiano Codice appareat, unde illud exscripsi. Tempus autem, quo vixerit, conjecturis nonnullis assequi possumus. Quum Catalogum suum perducatur hic Scriptor usque ad *Nicolai Patriarchae* mortem, scilicet usque ad Annum Christi 1358. nihilque referat de *Ludovico Turriano* illius successore, veri mihi videtur simile, sub eodem Ludovico, aut non longe postea, conscriptum fuisse Opusculum. Certe ante Annum 1420. haec literis mandata fuerunt, ut illinc discere possumus, ubi de Sancto Marco legitur: *Evangelium propria manu scripsit, quod HODIE in Aquilejensi Ecclesia omnibus videre volentibus demonstratur.* Illustrissimus vero Fontaninus nunc Archiepiscopus Ancyranus in Epistola quadam apud Cl. V. Patrem Bernardum de Mont-faucon legenda in Diario Italico pag. 56. ostendit, vetustissimum Evangelii memorati Codicem Venetias, ubi nunc servatur, circiter Annum 1420. fuisse delatum. Quare intelligas, ante ea saltem tempora Scriptorem nostrum haec literis consignasse. Quanta vero fide ac sedulitate in his referendis usus ille fuerit, non vacat in praesentia disquirere. Laudato Clarissimo Fontanino hujusmodi curam ac studium relinquere juvat, quippe qui Foro-Julien-sium res, patriaeque suae Historiam amplissimis nunc & elaboratis commentariis persequitur; Uberius ille nos docebit, quantum ab Historiae veritate dissentiant, quae heic de anticipata Patriarchatus appellatione, & duobus Peregrinis & Gotfredo Patriarchis habentur: reliqua vero pro sua eruditione aut corriget, aut novis luminibus augebit.

Et haec quidem praefatus fueram Anno 1713. quum has ipsas Vitas ex Ambrosianae Bibliothecae Codice MSto primum in lucem eduxi, & celeberrimi Seminarii Patavini typis edidi Tomo IV. Anecdotorum meorum pag. 321. Poscit nunc institutum meum, ut ad censum Italicarum rerum accedat etiam Opusculum illud, iterumque recudatur; & merito sane, quum ad Ecclesiae nobilissimae Historiam illustrandam non parum conducere possit. Hujus autem Historiolae ab Anonymo Auctore profectae mentionem jam pridem fecerat Gerardus Johannes Vossius de Historic. Latin. Lib. 3. Cap. 7. in haec verba scribens: *Ad haec etiam tempora (idest Laurentii Vallae) pertinet Auctor incertus Chronici Patriarchalis, quod MStum apud Utinenses exstat. Orditur a Christo nato, & pergit usque ad Annum MCCCCLXXXVI. quemadmodum indicio mihi fuit syllabus Utinensium Historicorum Venetiis transmissus ab Illustrissimo & amplissimo Dominico Molino.* Sed melius heic, ut nemo non videt, ineundae erant Vossio rationes, quum ad tempora Vallae, atque adeo ad Annum 1460. pertinere scribat Historiam hanc, quam tamen ipse fatetur deductam ad Annum tantummodo 1386. Immo in Ambrosiano Codice eadem vetustiore adhuc exhibet Auctorem: ibi enim consistit ille, ut antea monui, in morte Nicolai Patriarchae, hoc est in Anno 1358. Et sane, uti animadvertit Cl. Vir Apostolus Zennus Augustissimi Caesaris Caroli VI. felicissime imperantis Historiographus & Poeta

4
in Additam. ad Vossium in Diario Literator. Tom. XI. pag. 325. exemplaria Chronici hujus desinere solent in eundem Nicolaum Patriarcham fratrem Caroli IV. Imperatoris : attamen non desunt & alia , quae a recentioribus interpolata producuntur ulterius.

Vix autem prodiit , ut praedixi , Historia haec inter Anecdota mea , quum Clarissimus ac Illustrissimus Praesul Philippus a Turre Episcopus Adriensis mihi per literas significavit , sibi esse multa , quae , si praesensisset consilium meum , suppeditare potuisset , ad emendandum atque amplificandum Opusculum istud . Sed quum in ejus morte virum amiserimus rarae multiplicisque eruditionis , simulque varia ab ipso excogitata in Literarum augmentum , spes quoque periit cujuscumque subsidii referendi ex illius adversariis in rem meam . Quod ergo possum , mantissam non contemnendam Catalogo huic subjiciam , videlicet *Antonii Belloni Libellum de Vitis & Gestis Patriarcharum Aquilejensium* , luce hucusque carentem , & porro luce dignissimum . Debeo hoc munus supralaudato Clariss. Viro Apostolo Zeno , qui pro sua erga me benevolentia MStrum exemplar Opusculi , sibi jamdiu procuratum , describendum lubentissime dedit Gherardio meo , tunc Vindobonae agenti pro Serenissimo Domino meo Mutinensi Duce . Fuit autem *Antonius Bellonus* , quantum conjicere licet , patria Utinensis , officio *Scriba* , hoc est Notarius , & quidem , uti plane videtur , Cancellarius Patriarchalis . Et is quidem breviter recenset gesta *Dominici Grimani Patriarchae* , cui , ut ille scribit , *a libellis sui annis septem* , nisi haec de Germano illius filio intelligenda sunt : sunt enim ibi dubia narrantis verba ex veterum Amanuensium incuria . E vivis abiit Dominicus Patriarcha Anno 1497 . Tum brevibus expedit Gesta *Marini & Marci* ex eadem nobili Grimanorum Familia fratrum & Patriarcharum , quos ambos , quum haec scriberet , vixisse testatur . Marcus autem , vivente adhuc , & cedente Marino germano suo , Aquilejensis Patriarcha re-nuntiatus est Anno 1529 . diemque supremum obiit Anno 1545 . Quare iis temporibus haec literis tradita ab Antonio Bellono , nemo non videt . Utinensium erit eruditi hujus viri memoriam pluribus illustrare ; neque enim mihi aliud de illo adiciendum succurrit . Eo interim nomine Belloni foetum commendandum ajo , quod veteres tabulas Archivi Aquilejensis ad Catalogum hunc contexendum consuluerit , immo & ex iis excerpta quaedam in suam lucubrationem intulerit : quae industria pretium Libri augere potest apud quoslibet amatores eruditionis antiquae . Haec igitur omnia ad instar Notarum , Anonymi Opusculo subjecta volui . Ad haec alterum subsidium mihi e celebratissima , omniumque ditissima Bibliotheca Vaticana procuratum est studio doctissimi viri Hyacinthi de Mannis , Jurisconsulti Romani , cui quum nihil antiquius sit , quam Italicae eruditionis honor atque incrementum , ego tum istud , tum alia beneficia debeo in communem utilitatem heic evulganda . In eadem igitur insigni Bibliotheca adservatur Codex illuc ex Urbinate translatus , ubi Vitae Patriarcharum Aquilejensium leguntur deductae ab Otthono usque ad Annum 1445 . Adduntur in fine jura & redditus Aquilejensis Patriarchatus . Digna sunt & ista , quae in publicam lucem efferantur . Postremum tandem locum obtinebunt Chartae nonnullae ad Aquilejensem Ecclesiam spectantes , quae in Italia Sacra Ughellii haecenus desideratae sunt . Has mihi suppeditavit nobilissimus Vir , & qui in me amando nemini concedit , Antonius Rambaldus Collalti Comes , intimus Augustissimi Imperatoris Consiliarius , facile passus , ut quae ipse in suam eruditionem congefferat , ego in omnium utilitatem , delectationemque conferrem .

VITÆ PATRIARCHARUM AQUILEJENSIIUM.

IN nomine Domini Jesu Christi. Amen. Post ipsius Sacratissimam Ascensionē ad Patrē, omnes Apostoli, missis fortibus, per Mundi elementa ad prædicandum Verbum, per quod omne genu flectitur Cœlestium, terrestrium, & infernorum, & in quo salvamur, & salvi sumus, dispersi sunt, & licet Beatissimo Principi Apostolorum Petro, data fuerit super universalem Ecclesiam, ligandi, atque solvendi in Cœlo, & in Terra plena potestas. Spiritus tamen, qui ubi vult spirat, eundem Apostolum Principem unā cum Apostolo Paulo, super quos velut super firmas bases Ecclesia Dei fundata est, Romam deduxit. Ubi quidem Apostoli miraculis, & doctrinis prædictam Ecclesiam sub Nerone illuminarunt. Quorum discipulus B. Marcus Evangelista, qui ab ore Petri Evangelium scripsit, ex præcepto dicti Petri ad Urbem Aquilejam, famosissimum caput Italiæ, Pontificatus ab eodem Petro accipiens baculum vēnit, & per plures annos Verbum salutis ibidem prædicans, & affirmans cum Apostolo: *Quoniam hic est Christus*, Evangelium propria manu scripsit, quod hodie in Aquilejensi Ecclesia omnibus videre volentibus, quia tale lumen sub modio poni non debet, sed super candelabrum, ut luceat, demonstratur. Et sic primus prædicator in Aquileja fuit B. Marcus Evangelista, qui prædicationis suæ rugitu infinitis populis ad Fidem

A Christi conversis, & jam fundatā Ecclesiā, vultum Petri Magistri sui videre desiderans, & ire Romam, populum occultē dimittere satagebat. Sed Dei intuitu, vociferante populo, & omni turba Pastorem petente, B. Hermagoras iter cum B. Marco arripens Romam pervēnit, & à B. Petro baculum accipiens Pontificatus, & velamen sacrum suscipiens, Proto-Episcopus Italiæ Provinciæ ordinatur, & super omnes Ecclesias Italiæ primatum obtinet, & reversus ad Urbem Aquilejam, Ecclesiam suam miro componens moderamine, Seniores, & Levitas ordinavit, quos ad Civitates alias trans mittebat. Tandem XX. annorum ab ipsius ordinatione decurso curriculo, omissis ejus sacris operibus, & miraculis gloriosis, quæ in ipsius Legenda declarantur, sub Seasto Præfide in prædicta Urbe Aquilejensi, Nerone Monarchiam gubernante, per diversa tormentorum genera cum S. Fortunato Diacono suo decollatus, Aquilejensem Ecclesiam sacro martyrio decoravit, præmittens ad palmam nobiles Sacratissimas Virgines Hufoniam, Dorotheam, Teclam, & Herasmam, quas propriis manibus baptizavit. Hæc Virgines post Christi Passionem, primo per Martyrii palmam immaculato Agno sua corpora tradiderunt, quæ in Ecclesia Aquilejensi quotidie gloriosis coruscant miraculis, & hujus S. Præsulis precibus Aquilejensis provincia est ab invasionē Dæmonum liberata, nec aliquis de hac Provincia, ubicumque fuerit, à Dæmone vexari potest, nec periclitari moribus scorpionum.

B Huic Beatissimo Præfidi successit B. Hilarius Patriarcha, qui sibi commissum populum in Fide Christi verbo confortans, & opere, expletis ordinationis suæ X. annis sub Numeriano Principe unā cum Taciano Archidiacono suo, & aliis

aliis tribus SS. scilicet Dionysio, Hilario, & Felice, bonum certamen certantes cursum gloriosum. Martyrio consummarunt. Hilario successit Grisogomas Patriarcha, qui completis annis X. suæ ordinationis, mirificè protexit, & rexit Ecclesiam suam postea in pace vitam in Domino consummavit. Grisogomæ successit Theodorus Patriarcha, qui plenus bonis operibus IX. annos ordinationis suæ mirificus pugnator pro Fidei Catholicæ nomine in pace migravit ad Christum. Grisogonus Patriarcha sedit annos XII. Agapetus Patriarcha sedit annos XV. Valerianus Patriarcha sedit annos XVIII. Benedictus Patriarcha sedit annos XXV. Hi omnes quatuor, licet sub magnis Infidelium persecutionibus, Fidelium tamen auxerunt Ecclesiam eorum sacris precibus, prædicationibus, moribus, & exemplis. Post hos supra scriptos successit B. Cromatius Patriarcha Doctor mirificus, contemporaneus egregii, & primi Doctoris B. Hieronymi, quem Cromatium idem Hieronymus natus in Oppido Stridonis in Dominio Ecclesiæ Aquilejensis sito, inter viros illustres commemorat. Et in quadam Epistola scripsit. *Domino suo Cromatio Beatissimo Episcopo Aquilejensi*. Doctor eximius qui librum de Historia Scholastica composuit, & multos alios de Græco in Latinum, & Hebraico transtulit. Fuit hujus tempore Rufinus Presbyter Aquilejensis, qui & multas epistolas direxit Hieronymo, & Hieronymus ipsi. Sedit autem annos XVIII. & plenus bonis moribus in Christo quievit. Cromatio defuncto successit Augustinus Patriarcha, qui post anno XVIII. ab ordinatione sua, aucto populo Dei, in pace æterna quiescit. Adelphus Patriarcha sedit annos IX. Maximianus Patriarcha sedit annos XX. Januarius Patriarcha sedit annos VIII. Secundus Patriarcha sedit annos III. De istis quatuor nihil reperitur propter Schisma, & persecutionem Infidelium. Niceta Patriarcha sedit annos XXXII., cujus tempore regnante secundo Theodosio Augusto circa annos Domini CDXXV. Attila flagellum Dei, cupiens sibi Romanum Imperium subjugare, & debellatus à Romanis, quibus adhærebant ferè omnes populi Occidentales, ubi occisa sunt, CLXXX. millia hominum, reversus in Pannoniam, & rearsumtis viribus, iterum intravit Italiam. Et primò veniens in Forum-Julii, destruxit omnes munitiones, & fortificia ejus, & postea Castrum Forojulienfe, quod nunc Civitas Austriæ appellatur. Et obsedit Urbem Aquilejam tribus annis, & Collem, ubi nunc est Castrum Utini pro sui tuitione manualiter fieri fecit. Tandem peccatis exigentibus, post trium annorum obsedionem, infra quod tempus multa millia hominum Aquilejæ occisa sunt, Aquilejam cepit, & destruxit, dictum Nicetam Patriarcham inhumaniter jugulando. Deinde ad partes alias Italiæ progrediens, Civitatem Concordiam, Altinum prope Tervisium, Opitergium, Patavium, & alias multas delevit Civitates. Attamen precibus B. Leonis Papæ primi, idem Attila judicio Dei extinctus est. Post Attilæ necem sedit in Aquilejensi sede Marcellianus Patriarcha annos XXVIII. Hujus tempore Zenon-Romanus fastigium gubernabat. Odoacer Ruthonorum Dux, occiso quodam Augustulo qui Romanum Imperium invadere præsumserat, Romam ingreditur, & totius Italiæ per XIII. annos obtinuit Principatum. Quem Theodoricus Rex Gothorum ad Italiam properans, cui dictus Odoacer occurrit cum innumerabili Exercitu, juxta Aquilejam, & in Campis Uberinis debellavit.

A Post Marcellinus in Sede instituitur Patriarchali, quam rexit annos XV. & VI. menses. Et non modico tempore Anastasii Augusti reformavit Ecclesiam suam, videlicet Urbem Aquilejensem, quam propter invasionem, & destructionem, Attilæ invēnit plurimum deformatam, & quasi totalitè destructam, & ibi quasi nemine permanente.

B Post Marcellinum sedit Stephanus Patriarcha in Aquilejensi sede annos XV. Hic sub Justino Christianissimo Imperatore, & Theodorico regnante in Italia, qui erat Ariana infectus Hæresi, & Arianos protegebat, multa pro Fide Catholica perpeffus est. Sed, Christo protegente, non solum Ecclesiam, verum etiam totam Provinciam à peste liberavit, & mirificè rexit Ecclesiam suam.

Maxentius Patriarcha sedit annos IV. menses V.

Macedonius Patriarcha vir clarus, & pius successit Stephano, qui Justiniani Augusti assumptus temporibus, vitam ducens laudabilem, & Provinciam Italiæ peragrans, fratres mirabiliter in Christo confortabat, & alebat, tandem post annos XXVI. ab ordinatione sua felici cum pace in Domino requievit.

C Huic successit Paulus gloriosus Antistes tempore Justinii Imperatoris. Ejus tempore Longobardi, Narsetis Patricii ductu, Italiam intraverunt, quorum Historiam Paulus Historiographus, qui fuit natione Civitatenfis diligentius scribit. Et dicti Longobardi primò Forum-Julii intrantes, Civitatem Austriam, quæ tunc Castrum Fortlivienfe dicebatur, depopulati sunt, & totaliter destruxerunt. Qualiter autem, & quomodo, & quid de Ducissa, & filiis, & filiabus accidit, & in cujus ductu Longobardi Italiam intraverunt, ipsa declarat Historia. Hic Paulus Patriarcha timore dictorum Longobardorum ductus, cum Thesauro, & reliquiis Ecclesiæ ad Gradenfem Insulam se contulit, quam novam Aquilejam appellavit, & ibi XII. sui Pontificatus annum finivit in Domino in prædicta sua Civitate nova.

D Probius Patriarcha Paulo successit, qui anno uno apud Gradum vitam finivit. De ipso nihil invenitur, nec dicitur, quia parum vixit, & ibi quiescit.

E Helias Patriarcha sedit annos XXII. Hic quia tria Capitula Chalcedonenfis Concilii suscipere noluit, tamquam Hæreticus reprobatus est. Sed Pelagius Papa Secundus eidem misit Epistolam satis utilem, quam B. Gregorius, dum adhuc esset Cardinalis, scripsit. Tunc Helias Patriarcha ab errore revocatus, de prædicti Papæ Pelagii consensu, XX. Episcoporum Synodum convocavit, & Gradenfem Insulam, quæ, ut prædicitur, nova Aquileja vocata fuit, totius Venetiæ etiam Metropolim constituit. Ad quem Heraclius Augustus, devotione ductus, B. Marci Sedem, quam dudum Helena Mater Constantini tulerat de Alexandria, Aquilejam direxit, & ibi hætenus veneratur apud B. Hermagoræ sedem, ubi primò prædicaverat Verbum Christi. Venetiæ quippe duæ sunt: Prima est illa, quæ in antiquis Historiis continetur, quæ à Pannoniæ termino usque ad flumen Danubii extenditur, cujus Aquileja, olim Civitas Maxima, Caput est. Secunda est Venetia, quæ apud Insulas Maris Hadriatici ex collectione populorum propter rabiem Attilæ, deinde Longobardorum, infra aquas, & paludes Maris fundata est.

Severus Patriarcha successit Helix apud Aquilejam novam, & annos XV. menses VI. sedit, quem

quem Smaragdus Patricius nolentem Ravennati Episcopo hærere, cum tribus Episcopis de Grado violenter abstrahens, cum injuria Ravennam duxit, compellens dictum Severum Ravennati Episcopo in tribus damnationis Capitulis adhærere. Sed iusto iudicio Dei Smaragdus Patricius à Dæmone correptus Constantinopolim remeavit. Severus verò expleto anno uno, ad Gradum cum tribus Coëpiscopis rediens, non est receptus à populis. Nec illi voluerunt alii Episcopi communicare, quia errore Ravennati Episcopo communicaverat. Sed convocata Synodo X. Episcoporum in Mariano idem Severus, dato erroris sui libello, e fratribus benignè in Patriarcham receptus est. Ipsi autem qui dictæ Synodo interfuerunt, fuerunt Petrus de Altino, Clarissimus de Sablone, Angelus Tridentinus, Junior Veronensis, Horatius Vicentinus, Laurentius Bellunensis, Rusticus, Tervisinus, Folcherius Feltrensis, Angelus Cenetensis, Maxentius Juliensis, & Hadrianus Polensis. Hujus etiam tempore sæviante multitudine Longobardorum, & imperante Mauritio Augusto, fames maxima, & mortalitas per universam Italiam, ac clades maxima perpeffa fuit.

Post obitum Severi Patriarchæ Johannes Abbas cum consensu Regis, & Agislusi Ducis Foro-Julienfis in Patriarcham in veteri Aquileja ordinatur. In Grado quoque Candianus Caput Schismatis à Romanis instituitur. Candiano defuncto apud Gradum, Epiphanius non sine schismate ordinatur, & ex tunc incipit appellari Patriarcha Gradenfis. Qui Epiphanius erat primus Notariorum Imperialium Romanorum.

Martianus Patriarcha fedit annos VIII.

Fortunatus Patriarcha fedit annos XIII.

Johannes Patriarcha fedit annos X.

Petrus Patriarcha fedit annos X. & nota, quod à Severo Patriarcha usque ad Callistum, qui sequitur, Patriarchæ propter incurfionem Romanorum non audebant stare in Aquileja, sed habitationem sibi elegerant in Cormono.

Serenus Patriarcha fedit annum unum, de quo nihil reperitur.

Sublato itaque Patriarcha Sereno, successit Callistus Vir egregius, & Ecclesiæ Tarvisinæ Archidiaconus, qui adjuvante Luitprando Longobardorum Rege, regimen Aquilejensis Ecclesiæ suscepit. Hoc verò tempore in Castro Foro-Juliano, quod nunc Civitas Austriæ appellatur, Peno Dux præerat. Callistus verò Cormoni habitabat de consensu, & voluntate Ducum priorum. Federicus in Castro Foro-Juliano Episcopus instituitur. Ipso decedente Amator subrogatur. Callistus verò, qui erat vir nobilitate conspicuus, videns, quod in Dioecesi sua cum Duce suo, & nobilibus Amator Episcopus habitaret, & ipse Callistus rurali vulgo sociatus vitam duceret, valde sibi displicuit. Et ad prædictam Civitatem veniens, Amatorem de Foro-Julii expulit, & Domum ejus sibi habitationem statuit. Qua de causa inter Callistum Patriarcham, & Penonem Ducem discordia orta est. Quid ultra? Dux Peno contra Patriarcham cum multis Longobardis Nobilibus Consilium iniit, & apprehensum eundem Patriarcham ad Castellum Pusini super mare, ut submergeretur, duxit, quod tamen Deo prohibente non fecit. Attamen ipsum diebus multis, tribulationibus, pane, & aqua in Carcere fovit. Quod Rex Luitprandus audiens, contra Penonem Ducem in iram exarsit, & de Ducatu deposuit. Peno timore Regio in Sclavorum Patriam cum suis fugit. Rex verò dicti Penonis filios, & omnes,

A qui Penoni hæserant, longo tempore carceribus cruciavit. Post hæc Patriarcha de carceribus ad Civitatem rediens, ibi Ecclesiam, & Baptistarium S. Johannis, & Palatium Patriarchale construxit, & Regio suffultus favore, Ecclesiam strenuè gubernavit. Postea XL. suæ ordinationis anno exacto in pace quievit. Cujus corpus in prædicta, quam construxit, Ecclesia, quiescit in Domino.

Signoaldus Patriarcha de genere Grimoaldi Regis fedit annos XLII. natione Civitatenfis. Ibi habitavit, & Ecclesiam suam prosperè & laudabiliter gubernavit.

B S. Paulinus Patriarcha fedit annos XV., qui finito jam Regno Longobardorum, & in captivitate ducto Desiderio Rege ipsorum, unà cum uxore, & filiis, ad gloriosum Carolum Magnum Imperatorem pro juribus Ecclesiæ ampliandis profectus est. Et Vir iste miræ Sanctitatis ab Imperatore Carolo multa privilegia obtinuit. Et rediens in Civitate Austriæ multis in vitam miraculis claruit, & in morte. Ejus corpus in prædicta Ecclesia Civitatenfi quiescit, & veneratur.

Ursus Patriarcha fedit annos V. Hic primus coepit proclamationem facere de Grado Insula plebe Synodali jure subjecta Aquilejensi Ecclesiæ. In qua quidam Venerius Patriarchæ nomen irrationabiliter usurpavit.

C Maxentius Patriarcha fedit annos XXVI. Ad ejus preces B. Augustinus Papa, & Ludovicus Imperator ad instantiam Lotharii filii dicti Ludovici universalem Synodum Mantuæ celebraverunt, in qua, eodem Maxentio reclamante, quod quidam Venerius falsò sibi nomen Patriarchæ in Grado Insula plebis Aquilejensis usurpaverat, & retractâ hujusmodi causâ per dictam Synodum, declaratum fuit Gradum esse Plebem Synodali jure Ecclesiæ Aquilejensi subjectam.

Et deposito Venerio supradicto, Andreas Patriarcha fedit annos X. Hic similiter de Grado Plebe Aquilejensi ad Lotharium Imperatorem proclamavit, qui Lotharius unà cum Papa Leone, vocato Concilio, iterum adjudicavit Gradensem Plebem esse Aquilejensis Ecclesiæ.

D Venantius Patriarcha fedit annos III.

Theotmanus Patriarcha fedit annos XXI. Hic, supradicto Lothario & Domino Ludovico ejus filio regnantibus, Ecclesiam mirabiliter gubernavit, & pro Gradenfi Plebe reclamavit, & à Ludovico obtinuit Papiam.

Lupus Patriarcha fedit annos III. Hic similiter à prædicto Ludovico in protectione susceptus est, & coram dicto Papa, & ipso definitum est Insulam Gradensem esse Aquilejensis Ecclesiæ.

Walpertus Patriarcha fedit annos XXVII. Hic Carolum Secundum filium Ludovici, & coronatum à Papa Joanne IV. Romam sociavit, & ab ipso multas gratias impetravit.

E Federicus Patriarcha fedit annos LIII. Hic mirabiliter auxit, & protexit Ecclesiam. Hujus tempore, imperante Carolo III. Magna Ungarorum gens à Syria egressa, in quandam Provinciam, quæ adjungitur simbriis Ecclesiæ Aquilejensis, primitus venit, & ibi habitare cepit; erat enim gens crudelissima, carnem comedens, & sanguinem bibens pro potu. Quos dictus Federicus Patriarcha repressit, & longius fugavit, reddens pacem Hesperis, quæ est caput Ecclesiæ. Corpus ipsius in Aquileja quiescit, & supra ejus sepulcrum scriptum est tale Epitaphium.

Com-

*Conditur inferius nitido Patriarcha Lapillo,
Præclarum nomen cui Federicus erat
Pannoniæ rabiem magno moderamine pressit,
Et pacem afflicta contulit Italia.
Egregius Pastor mitis dum pasceret agnos
Semper utrique gregi pabula læta dedit.
Annosæ ætatis post cursum in luce quiescit,
Et cumulata capit præmia pro meritis.
Hunc Deus omnipotens proprio ditavit honore
Post hæc Angelicis associando Choris
Tu quoque præcursor Christi Baptista Johannis
Pontifici meritis auxiliare tuis.*

Leo Patriarcha sedit annos XXII. Hic, quia pro libertate Ecclesiæ suæ laborabat, à quodam Roaldo Longobardorum Duce Foro-Julii occisus est; propter quod omnia ejus bona per sententiam Principum confiscata fuerunt, ut inferius apparebit.

Ursus Patriarcha sedit annos XXIII. Hic tempore Berengarii Secundi totum Deo deditus multas graves sollicitudines pro Ecclesia sua Aquilejensi pertulit. In Civitate Austriæ felici pace quievit, & hoc fuit circa annos Domini DCCCCXXXI.

Lupus Patriarcha, sicut in antiquis Chronicis legitur, sedit annos LVI., sed non ita in authenticis privilegiis reperitur, quum Berengarius Tertius, qui fuit sub annis Dom. DCCCCXXXI. multa privilegia concesserit Patriarchæ Hengelfredo, nec non Rodaldus successor suus largas sibi fecerit donationes, & Ecclesiæ suæ prædictæ.

Hengelfredus Patriarcha sedit, ut dicitur, annos LVII. sed non certè reperitur. Verum Berengarius, & Otto Primus multa privilegia Ecclesiæ Aquilejensi tempore istius contulerunt, & quod valde bonus, & utilis fuit Ecclesiæ suæ, bene reperitur.

Rodaldus almficus Patriarcha, nobilis genere, sed nobilior opere, qui pro exaltatione Ecclesiæ suæ ubique laborans, ab Ottone Secundo, & Tertio plura privilegia, & plures gratias, & largitiones obtinuit, & inter cætera quidquid quidam Longobardus, nomine Rodaldus, qui Leonem Patriarcham interfecerat, de quo supra mentionem feci, habebat inter Placum, & Lipientiam, Ecclesiæ Aquilejensi tradidit, sed quantum federit pro vero non reperitur, sed fertur, quod annos LVIII. federit.

Johannes Patriarcha successit eidem, seditque annos XIX. Hic ab Ottone Tertio plura privilegia habuit, & de Grado Insula, in qua erat quidam Patriarcha Urso nomine coram Henrico Primo Imperatore contra eum reclamavit. Qui Henricus Secundus appellabatur. Ejus uxor fuit Beata Cunegundis.

Popo Patriarcha venerabilis sedit annos XXIV. Hic Cancellarius Magni Conradi Imperatoris, qui totum Orbem pacificavit, in Patriarcham assumptus est. Hic gloriosus Antistes Templum Aquilejensis Ecclesiæ de novo construxit, quod una cum B. Papa Johanne XVIII., & aliis S. R. E. Cardinalibus, & aliis Episcopis Suffraganeis suis consecravat. Monasterium B. Mariæ Virginis extra muros Aquilejæ construxit. Et tam Templum, quàm ipsum Monasterium mirabiliter dotavit, innumerabiliaque bona ipsi Ecclesiæ fecit, quæ brevitatis causâ omitto. Hic apud prædictum Papam Johannem, & Conradum Imperatorem fieri Romæ Concilium procuravit, & demum Ravennæ; in quorum itaque proclamatione facta de Grado Plebe sua, & citato Ursone, qui sibi falsò nomen Patriarchatus assumerat, & contumaciter in dictis duo-

A bus Conciliis non comparente, dicta Insula adjudicata est, Plebem esse Aquilejensis Ecclesiæ, & falsò Patriarchatus titulum sibi inesse, & ipso procurante armata manu omnes Thesauri Ecclesiæ Aquilejensis, qui portati erant per Dominum Paulinum olim Patriarcham, reportati sunt per dictum Dominum Poponem. Et huic Patriarchæ B. Papa Johannes super XVI. Episcopatus potestatem contulit unâ cum præfato Imperatore, & alia multa privilegia, & largitiones Ecclesiæ Aquilejensi, quæ nimis prolixum esset enarrare per singula. Cujus Corpus jacet in Ecclesia Aquilejensi in medio. Et verè in medio Ecclesiæ aperuit Dominus os ejus. In ejus sepulcro marmoreo hi versus ab omnibus leguntur:

B *Popo Sacerdotum lux, & decus Ecclesiarum,
Gloria Romani, spes simul Imperii.
Constrictus vinculis humanæ conditionis
Ecce sub hac mole fit Civis ex homine.
Instruit ut Paulus, fuit omnibus omnia factus
Ferre studens Domino dupli talenta suo.
Hic locus est testis, quibus ille resplenduit actis,
Ille quidem donis, moribus atque prebis.
Exornans istam Christo fundaverat Aulam.
Ultima principio quem dedit hora suo
In Libra Phæbo duodena: parce beato
Agne Dei, Domino, te rogo, parce meo.*

Heberardus Patriarcha huic successit. Dies verò ordinationis suæ fuerunt anni V. & de ipso nihil dicendum invenitur.

C Gotpoldus Patriarcha successit huic, & sedit annos XVII., qui etiam de Grado Insula proclamationem maximam fecit, cui tam per Alexandrum Papam Secundum, quàm per Henricum Imperatorem Tertium dicta plebs cum Insula adjudicata est Ecclesiæ Aquilejensi, & per utrosque est sibi data potestas super XVI. Episcopatus, videlicet Tarvisinum, Paduanum, Vicentinum, Mantuanum, Brixientem, Tridentinum, Crapulanum, Concordientem, & sic de singulis. Sub cujus tumba marmorea hoc Epitaphium scriptum est:

D *Hoc ego Gotpoldus jaceo miser in Monumento
Hic Præsul dictus nomine, non merito.
Sed quia mortalis me peior non erat ullus
Fili Christe Dei nunc miserere mei.
Ora pro famulo Sanctæ Mariæ tuo
Perpetua à morte libera me, Domina.
Crux mihi sit requies, Crux mihi Sancta salus.
Ravangerus Patriarcha successit eidem, & sedit annos IV. menses X. dies XVIII. de quo nihil reperitur.*

Sigwardus Patriarcha sedit annos IX. menses IV. Huic Henricus Quartus dedit Marchiam Carniolæ, & alia multa privilegia concessit eidem Ecclesiæ Aquilejensi, Regulam super XVI. Episcopatus, quos Urbanus etiam Papa Secundus confirmavit; qui Urbanus fuit circa annos Domini MXCVIII.

E Henricus Patriarcha successit, & sedit annos VI. & menses VI. de quo nihil reperitur.

Federicus Patriarcha successit eidem, seditque annum unum, & menses VI., de quo nihil reperitur.

Voldoricus Patriarcha primus successit eidem, & sedit annos XXXVII., menses VII. dies VII. Hic cum Henrico Quarto Imperatore Romam vadens pro ipsius Coronatione, propter aliquam dissensionem inter Paschalem Papam, & ipsum Henricum Imperatorem, Paschalis Papa cum Cardinalibus capitur, & ipsi Patriarchæ in custodia traditur. Tandem factis compositionibus Henricus coronatur, & post aliquod tempus, pro-

procurante dicto Patriarcha, pax firma inter dictos Papam, & Imperatorem facta est. Propter quod idem Imperator multa privilegia Aquilejensi Ecclesie dedit, dataque, & concessa confirmavit. Ejus corpus in presenti in Aquilejensi Ecclesia requiescit.

Gerardus Patriarcha sedit annos IX., qui bonis moribus, & bonis operibus plenus in dicta Civitate Austrie feliciter migravit ad Christum, & optime rexit Ecclesiam suam antedictam.

Peregrinus Patriarcha primus sedit annos XXXI. Tempore istius fuit Henricus Secundus in Aquileja. Hujus etiam tempore Lotharius a Papa Innocentio Secundo coronatur, cui Coronationi interfuit idem Peregrinus Patriarcha, & de Regalibus largitionibus ab ipso Henrico Imperatore investitus fuit.

Peregrinus Patriarcha II. sedit annos XX. menses VII., dies III. Hic cum Conrado II. Imperatore cruce signatus ad predicationem Beati Leonardi Confessoris circa annos Domini MCXXXVIII. una cum Rege Francie mare transiit ad Infideles, & rediens cum eodem, vite sue in Aquileja diem in Domino clausit extremum.

Gottfriedus Patriarcha sedit annos XXII. De Regali prosapia fuit. Ecclesiam, & totam Provinciam suam mirabiliter auxit, ditavit & honoravit. Hujus tempore Federicus Primus anno Domini MCLIII. per Papam Hadrianum IV. est coronatus Imperator, & hic Patriarcha huic Coronationi interfuit.

Voldaricus Patriarcha sedit annos XX. menses VII., dies VII. Qui Legatus Apostolicæ Sedis factus est, & Federicus Imperator primi Consanguineus. Ab Hadriano IV., & Alexandro Tertio confirmationes privilegiorum suorum obtinuit. Huic etiam dictus Federicus omnia privilegia Imperialia, & Regalia confirmans, sibi etiam Marchiam Histrie, & Carniolæ Ducatum, & Comitatum Fori-Julii, & multa alia Loca, & Castra, & Terram inter Plavim & Lipientiam jactemem confirmavit. Dedit etiam Ecclesie Aquilejensi de Imperiali largitione Montem-Silicis, qui est juxta Paduam per X. miliaria, cum omnibus suis appendiciis. Et post reconciliationem factam inter Alexandrum Tertium, & ipsum Dominum Imperatorem, ipse Alexander fecit dictum Voldaricum per totam Italiam Vicarium suum Generalem. Hic duplici Legatione, scilicet Papali, & Imperiali coronatus fuit. Jacet in Aquilejensi Ecclesia, in cujus monumento inscripti versus descripti, & sculpti sunt:

*Altor Voldricus jacet hic Patriarcha benignus,
Fluctibus illasam Schismatis Ecclesiam
Rexit, ditavit, Fratres hos ipse beavit;
Cum iustis maneat, gaudia multa habeat.*

Peregrinus Tertius Patriarcha sedit annos XIV. menses VII., dies III. Hic reedificavit Ecclesiam Civitatis Austrie, quæ cum omnibus libris, & Thesauris exusta fuit, fecitque in ea tabulam argenteam, & alia mirabilia clavodia auro, argentoque contexta, & eam multis bonis ditavit. Sed pulchriorem fecit in Aquilejensi Ecclesia, quæ pignorata longo tempore per incuriam Pastoris fuit Venetiis, & quam Venetie hodie servant pro pretioso Thesauris. Hic primus cepit amicitiam, & pacta contrahere cum Venetiis.

Volkerus Patriarcha Beatus sedit annos XIII., menses VII. Hic ab Henrico V. & Ottone IV. Confirmationes privilegiorum Ecclesie sue ob-

Tom. XVI.

tinuit, & coram eis, & coram Federico Secundo Marchionatum Histrie, quem Dux Bavarie Ludovicus nomine, tenebat, per Principum sententias obtinuit. Et facta eidem resignatione per dictum Dominum Ducem de hoc Marchionatu, per omnes tres Imperatores successive prefatus Dominus Patriarcha investitus est. Cui etiam Otto predictus Montem-Silicis donavit cum omnibus Juribus suis. Hic multa Sanctitatis opera in vita sua fecit, quæ Deus post ipsius mortem mirabiliter ostendit usque in hodiernum diem; nam ejus Archa marmorea in Aquilejensi Ecclesia in aere pendeat visibiliter stans circumquaque per quatuor digitos super terram. Et nunc ab uno angulo terram tangit modicum, aliis tribus angulis minime terram tangentibus. Tempore vero ruinationis Ecclesie predictæ ab omnibus partibus manet super terram usque in hodiernum diem.

Bertoldus Patriarcha sedit annos XXIII. menses IV. Ille filius Ducis Moraviae, patruus fuit Beatæ Helisabet, quæ filia fuit Regis Ungarie, cujus Beatæ Helisabet mater fuit soror dicti Patriarchæ Bertoldi. Hic Archiepiscopus Colonicensis existens, in Patriarcham assumptus est. Qui Federico Secundo adhærens usque ad ejus depositionem, multos honores, multaque privilegia, & gratias obtinuit ab eodem. Et multa bona una cum patre, & matre, Ecclesie contulerunt, & potissime in Carinthia, & Marchia Carniolæ. Cui predictus Imperator etiam Montem-Silicis inter alia tradidit. Hujus tempore Ezelinus de Romano tyrannidem exercebat. Et licet idem Bertoldus indignationem, eo quod adhærebat Federico Imperatori, Sedis Apostolicæ incurrisset, ad Romanam Curiam cum Magna Baronum, & Nobilium Comitiva accessit, & ibi magnalia multa ostendens, ab Innocentio IV. gloriose susceptus, gratiam, & benedictionem obtinuit. Et rediens de Curia Romana post aliquod tempus multa dimittens de proprio Patrimonio Ecclesie, in Aquileja felici pace quievit. Cujus Corpus jacet in introitu Ecclesie memoratæ infra Ecclesiam. Et dicitur, quod quando primò Ecclesiam intravit, ubi nunc est monumentum ipsius cespitavit fortiter, & statim ibi dixit: *Hæc requies mea in seculum seculi, heic habitabo, quoniam elegi eam.* Hic etiam B. Odorici edificavit in Utino.

Gregorius de Monte-lungo sedit annos XIV. menses VIII. Hic factus Patriarcha per Innocentium IV. anno Domini MCCLIII. venit ad ipsam suam Ecclesiam. Hic, antequam esset assumptus ad Patriarchalem dignitatem, existens Notarius Papæ, missus fuit legatus contra Fridericum jam depositum de Imperio. Qui dum Parmam obsideret, Parmenses videntes auxilium sibi paratum, egrediuntur, & idem Gregorius una cum Parmensibus Exercitum Friderici aggressi sunt, & spoliis acceptis ipsum Fridericum cum Exercitu suo non sine magno damno, & opprobrio expulerunt. Hic gloriosus Antistes multa laudabilia opera operatus est; multas guerras pro libertate Ecclesie sue cum Comitibus Goricie perpeffus est, & tandem Ecclesiam suam, dum vixit, potenter protexit. Mortuus est in Civitate Austrie, quam intimè super aliis locis diligebat, cujus Corpus in pace quiescit juxta Corpus Beati Paulini Patriarchæ anno Domini MCCLXIX.

Eodemque anno electus fuit Philippus Dux Carinthie, quem Dominus Gregorius Decanus voluit confirmare. Sed factus fuit generalis Capitaneus Ecclesie Aquilejensis. Et vacavit sedes

annos IV. Hujus tempore capta fuit Civitas Austriae proditoriè per Fridericum de Pinzano Vicarium supradicti Philippi, faventibus sibi omnibus Castellanis, & nonnullis intrinsecis. Expulsi verò fuerunt ferè omnes boni Populares, & alii capti, alii gladio interemti, & omnia bona sua sibi abstulerunt. Eo autem tempore, & anno Rex Bohemiae Vassallus Ecclesiae Aquilejensis, habens ab hac Feudum Spirituale, pro redemptione Civitatis Austriae, misit Vicarium suum cum magno exercitu, qui tandem Civitatem obsedit. Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Intrinseci proditores ad pacta venientes terram, & libertatem propriam, & pristinam restituerunt cum honore.

Raimundus Patriarcha sedit annos XXV., menses II., dies VI. Hic existens Episcopus Cumanus, creatus est Patriarcha per Dominum Gregorium Papam X. anno Domini MCCC-LXXIII. Iste in adventu suo cum Alberto Comite Goriciae, pacem fecit; sed modicum duravit. Anno verò Domini MCCLXXVII. accessit ad Illustrem Dominum Rodolphum Regem Romanorum, & habito colloquio cum eodem, ad primum reversus est. Et quia Veneti ceperunt occupare Terras Histriae, incepit graves facere guerras cum eisdem. Quae quidem guerra incepit MCCLXXIII. de mense Martii, & duravit ferè annos XI. Hoc tempore Veneti obsederunt Tergestum, & fecerunt Terram unam juxta Tergestum, quam Romagnam vocaverunt. Ipse autem Patriarcha, cum Exercitu suo valido, & potentissimo Venetos debellavit, spoliaque infinita tulit, & Romagnam praedictam destruxit, & tandem sub annis Domini MCCXCI. Pax inter partes facta fuit, & publicè proclamata. Mortuus autem praefatus Raimundus Patriarcha in Castro Utini, & Aquilejam portatus, ac sepultus in Capella S. Ambrosii, quam ipse construi, ac fabricari fecit anno Domini MCCXCIX. Ejus anima requiescat in pace.

Petrus Patriarcha sedit annum unum, menses VII., dies XXVI. Hic licet Magnanimus fuerit & antiquus dierum, ideo modicum supervixit. Ejus Corpus in Utino jacet in Capella S. Mariae Castri Utini. Defunctus est anno Domini MCCCII. De cujus gestis nulla fit mentio.

Ottobonus Patriarcha sedit annos XIII., menses II. dies XVII., qui dum esset Episcopus Padovanus, creatus est Patriarcha à Sede Apostolica, videlicet per Dominum Bonifacium Octavum, sub annis Domini MCCCII. Hic mirabiliter regere coepit. Multa solvit debita Romanae Curiae. Salinas Mariani cepit, & fecit, cepitque Castrum Manzani, & pretio, antequam veniret in Sede, emit Salicetum. Hujus tempore sub anno Domini MCCCIV. Ricardus de Camino cum exercitu suo valido expugnavit Spinginbergum, ipsumque habuit sub certis pactis anno Domini MCCCII. Idem Patriarcha cepit Castrum Budii fortissimum, & bene muratum, gentibusque, & victualis munitum; sed iusto Dei judicio mirabiliter captum est, de gentibus ipsius Domini Patriarchae nemine laeso; omnes autem intrinseci captivi facti sunt sub ipsius Domini Patriarchae misericordia; & relicto Vexillo S. Ecclesiae Aquilejensis in Castro praedicto, ad propria cum gaudio, & honore est reversus. Eodem autem anno obsedit Castrum de Urimisporch, ipsumque obtinuit. Eodemque anno Sacilum recuperavit, deestentum per dictum Dominum Ricardum de Camino. Insuper anno Domini MCCCIX. idem

A Dominus Patriarcha destruxit, & ruinavit muros Terrae Venzoni, nec non eodem anno Ricardus de Camino fuit debellatus in Utino, & unus Nobilis de Spinginbergo fuit interfectus gladio, ac multi alii rebelles praefato Domino Patriarchae tunc captivati sunt, & multa alia fecit, quae causâ brevitatis heic omittuntur. Postremò currentibus annis Domini MCCC-XIV., praefatus Patriarcha, pergens ad Curiam Romanam, quadam oppressus infirmitate in loco, qui dicitur Arquà, comitatus Placentiae, Domino tradidit spiritum.

B Castonus de la Turre Mediolanensis Diocesis eidem successit, seditque in Patriarchali sede annum unum, menses VII. dies XX., & non pervenit ad Ecclesiam suam, sed veniendo de Curia migravit ad Christum in Florentia, & ibi requiescit in pace.

C Paganus Patriarcha successit eidem, seditque in Patriarchali sede annos XII. menses VIII. diem unum; De cujus gestis non fit mentio in praesenti. Bavarus Dux Bavariae, & Marchio Bramburgensis à tribus eligentibus ad Imperium laicis, duobus verò Clericis Archiepiscopis non consentientibus, cupiens Imperium usurpare sub anno Domini MCCCXXXI. manu forti, & animo ingenioso, & cauto intravit Italiam, Romae cupiens coronari, & quorundam sapientum sibi adhærentium consilio tempore Johannis Papae. Iste Bavarus in Romana Civitate Papam fieri fecit, & Cardinales, & multos Praelatos, contraque Apostolicam Sedem multa gessit, & ab ipsis Coronam accepit Imperii contra Ecclesiae voluntatem, à quo Papa tunc depositus, & excommunicatus fuit, & similiter à Papa Benedicto & Clemente VI. subsequenter. Tandem ab Ecclesia misericordiam consequutus tempore dicti Clementis, ab excommunicatione solutus, migravit apud Ducatum suum. Cui successit quidam ejus filius, cum quo Carolus Rex Bohemiae multas habuit guerras propter Comitatum Tirolensem in dotem per praefatum Bavarum datum cuidam suae filiae, in matrimonium traditae cuidam Domino Joanni fratri in Uxorem postmodum à viro suo separatam, nonnullis legitimis occasionibus. Idem Carolus habuit contra eum bella maxima, & obtinuit. Tandem bonis meritis à Christo exigentibus praefatus Carolus, faventibus sibi Papa Clemente praedicto, & Domino Philippo Rege Francorum, ab eligentibus ad Imperium, communiter est electus Imperator.

E Isto autem tempore electo Carolo, & confirmatione à praefato Clemente Papa, & Romana Ecclesia comprobata, & roborata, in S. Aquilejensis Ecclesiae Sede residebat tunc Bertrandus Patriarcha de S. Ginesio Doctor miri Juris, vir bonus, pius, sanctus, & justus, cujus opera, & probitates multae fuerunt, quae alibi in loco suo statum sibi clarè vendicant. Cui Carolo adeò tamquam pater erat unà cum filio intimè dilectus: de quo Patriarcha multa erunt scribenda, quae in praesenti Capitulo brevitatis causâ omittentur. Idem autem Patriarcha sedit annos XV., menses XI. dies VI., qui crudeliter ab inimicis Ecclesiae apud Villam, quae est in Richiniult juxta Tulmentum ipso à Sacilo cum suis militibus, & gentibus Utinum veniente, gladio penetrante occisus est, & Utinum ductus, apud cujus sepulcrum marmoreum historiatum in S. Maria Majori in Utino per eum à Domino miracula fiunt. Et, ut supra praedici debebat, fabricavit Sacilum ex muris Cavolani acquisiti per eum, & recuperavit Cadubrium armata & po-

potenti manu, quod tenebat Ecclesiæ suæ violenter quidam Heugilinarus; & alia infinita notabilia, & bona opera fecit, dum in hac luce, regimine vixit, sed in Opusculo hoc nihil ad præsens tractatur.

In cuius S. Sede successit Nicolaus Patriarcha supradicti Caroli IV. Imperatorii, frater anno XI. Clementis Papæ VI., videlicet MCCCL. Hic Patriarcha contra Johannem Franciscum de Castello perpeti rebellem suum, & Ecclesiæ Aquilejensis, victoriam unā cum Nobilibus, & Communitatibus suis, & D. Marinardo Comite Goriciæ sibi favente obtinuit. Castrum Tercenti obsedit ac funditus diruit consumtis omnibus, & fossatis planatis, ac duobus ejus filiis captis, postmodum liberatis, Castra eorum Tercenti perierunt, & ibi rebelles Ecclesiæ persistentes, per ipsum Patriarcham obsessi sunt, & capta ac funditus diruta, uno ipsorum fratrum capto, & perpetuò carceribus mancipato. Postquam idem Johannes Franciscus capitur, mirifice in Civitate Caprularum per nonnullos Furlanos, & ligatus Utinum ductus est, & ibidem à filio

A primitus sententiato, & à multis aliis capitalem subiit sententiam, cujus caput in hasta per medium diem in Platea omnibus ipsum videre volentibus permansit. Hic quoque Patriarcha similiter alias multas contra rebelles Aquilejensis Ecclesiæ obtinuit victorias, multosque per judicium decollari fecit. Castellatum, & alia loca funditus dirupta sunt. Et heic brevitatis causa omittuntur, quæ alibi declarabuntur. Hic etiam Patriarcha decoravit cameram, quæ omnia, sive eorum major pars, restaurata sunt post ejus mortem. Hic tulit Brachium S. Viti de Marano, quod etiam post ejus obitum recuperaverunt. Et tandem Divino judicio, ipso eunte, vel fugiente cum Reliquiis, & rebus antedictis, in Civitatem Feltrensem seu Bellunensem crudeliter, & turpiter extremum vitæ suæ clausit diem. Et sic, ut prædicitur, supradicta omnia fuerunt restaurata. Multa etiam alia dicenda forent, quæ nunc omittenda duximus. Cujus corpus sepultum fuit in Ecclesia Majori Beatæ Mariæ de Utino.

F I N I S.

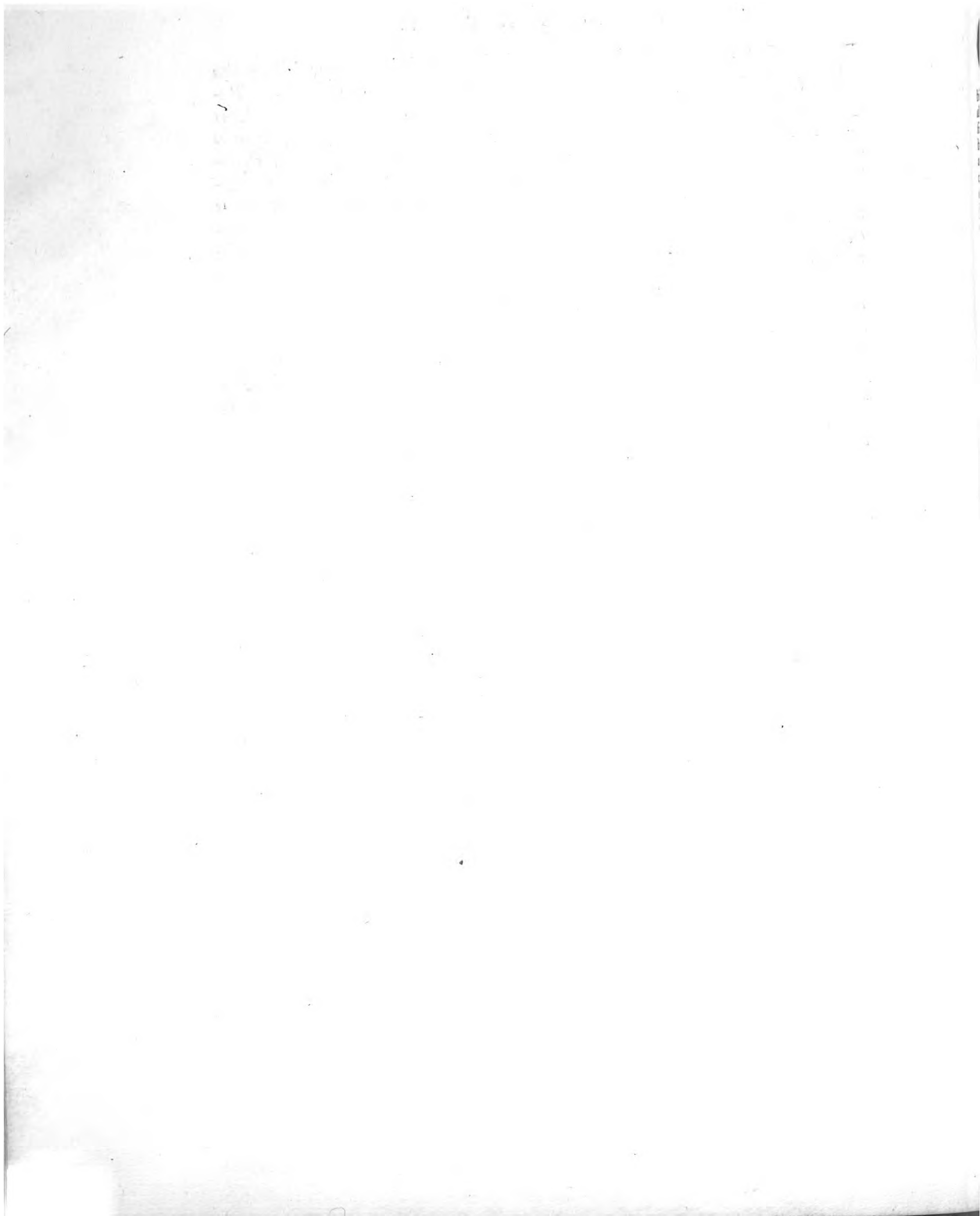
VITÆ
PATRIARCHARUM AQUILEJENSIIUM
AUCTORE
ANTONIO BELLONO
UTINENSII.

*Quæ Patriarcharum per barbata tempora seclum
Transit indoctum, penna vel Historici,
Eruit hæc tabulis juratus Scriba vetustis,
Possit ut Historicam sic superare fidem.
Indixit tenebris bellum Bellonus, & illis
Undique disjectis lumina clara dedit.
Ejus enim menti dat lumen Apollo, decusque
Docta Minerva suum, verbaque Mercurius.*

Portius.

DOMINO HIERONYMO
MONTENIANO
ANTONIUS BELLONUS
S C R I B A S.

EN pauca contuli, quæcumque schedarum tabellionicarum lectio multa mihi suppeditavit, ut rerum in Julii Foro gestarum, non modo Patriarcharum Aquilejensium, & Feudorum memoria simul apud posteros haberetur. Hucusque in alia non incidi; quin etiam negata fuit mihi facultas alia pleraque inspiciendi, quæ apud quosdam inveniuntur in Protocolis complurium Scribarum antiquorum, & munus Tabellionatus sæpe negotium quoque exhibuit. Legent alii magis familiares ac fortasse scribent minus impediti. Satis est, me justæ alicui reprehensioni obnoxium non esse, quod non omnia complexus sim, aut serie frequenter, & pluribus locis interrupta retulerim. Collegi undecumque bona fide, ac digessi quæ potui, quando, ut volebam, ubique non licuit. Opusculum vero tibi dedicandum censui, cum aliis multis nominibus, tum præcipue quod antiquorum patriæ monumentorum studiosissimus, meique amantissimus es. Obsecro legas, & utcumque rudem & pusillum Libellum animi mei promptitudine metiaris. Quod si in eo bene me posuisse operam judicaveris, baud repugnabo, quin tuo consilio & auctoritate in lucem exeat. Immensa enim gloria est, judicio hominis probari, cum natalibus & fortunis clarissimi, tum in primis doctrina & judicio præstantissimi. Secus adversari libet, ne edas, & eo quidem animo, quo in ceteris tibi ut obsequar curare solitus sum. Verum ut voluntatis meæ rationem planius intelligas, ita corrigas velim, & emendes, ubicumque res exiget, ut si tuo quoque judicio publicandus numquam sit, non possim alicubi videri mendax, seu potius Literarum bonarum omnino ignarus, si quis forsan homo emundioris naris in ipsum inciderit, nec etiam a quovis alio ad inimicitias umquam vocari. Ætas enim & Professio me non minus, quod graviter dolet, à Literis cultioribus abstraxerunt, qui sum meopte ingenio à mendaciis & inimiciis alienissimus. Nec ambitio usque adeo me tenet, ut quempiam putem laborum suorum laude fraudari, quando fides, stylusque Operis quamquam suppressi, seu intra Penates contenti, probam Auctoris causam tueri possunt. Non autem arbitror Vulcano tradendum, aut digitis conserpendum esse, donec saltem aliquid melius venerit in manus hominum. Quoties namque rerum memoriam, utcumque tradantur, incolumen servamus fide optima. Quod proprium Montenianæ Gentis est, officium erga Patriam pium præstamus, ut impium, si contra curemus aut sinamus, quod ratio & fortuna diu stare permiserint, funditus aboleri. Vale.

23

DE VITIS ET GESTIS PATRIARCHARUM AQUILEJENSIVM.

26

Marcus . Hermagoras .

Christus Servator noster Anno Augusti Quadragesimo Primo natus, Tiberii Duodevigesimo passus, quum in coelum ad Patrem ascendisset, Apostoli in diversas Provincias Orbis, ut quisque sortitus fuerat, ad prædicandum abierunt. Petrus Romam concessit, ubi Ecclesia & fundata & stabilita est. Marcus ejus in baptisate filius Aquilejam, ne ad alios quàm ad Patriarchas transeam, ubi Christum annuntiavit, & Mariam Virginem, ex qua Deus ipse ortus est auctor Mariæ, cui Ecclesia Aquilejensis postea dedicata est. Scripsit Evangelium, quod in ea quondam, nunc in Fano Marci Venetiis honorificentius ac diligentius adservatur. Simul atque verò Aquilejenses ex ipso Christi doctrinam didicissent, vitæque renascentis lavacrum suscepissent, adscito Hermagora comite Romam contendit, ut ipsum invideret Apostolorum Principem. A quo Hermagoras ipso præsentæ Marco, Episcopatus Aquilejensis insignibus mitra & baculo primus redimitus est. Is Aquilejam repetens, felici perinde successu atque singulari prudentia Ecclesiam rexit. Nam Seniores & Levitas instituit, nec prædicatione solum, sed exemplo fecit, ut homines Christianæ pietati se se conjungerent. Interim Marcus Alexandriæ, quo missus, rem Christianam propagaverat, moritur Anno Neronis Octavo, unde corpus ejus, Duce Justiniano Patritio, delatum eandem Venetias fuit, imagoque in Vexillis relata.

Hermagoras verò Anno Vigesimo, quàm regere cœperat, & Fortunatus Archidiaconus, nec non eximie sanctitatis Virgines Euphemia, Dorothea, Theclaque martyrio concidere, Nerone pro innata sævitia tunc in Christianum nomen acerbius debacchante.

Helerus . Gryfogomas . Theodorus .

Exincto Hermagoræ sufficitur Helerus, vir pietate & religione insignis; qui Populo Aquilejensi in Fide confirmato, dum rebus Numerianus præesset, anno Episcopatus Decimo, cum Titiano Archidiacono, Dionysio, Largo, & Felice, Martyr pro Christo animam alacriter exhalavit. Post Helerum Gryfogomas ad Patriarchatum evectus, Ecclesiam ornavit & auxit. Annos verò quum decem sedisset, periit. Huic Theodorus successit, qui Christi viam docere non desit, donec ad martyrium raptus est, quod illi pro sui gregis salute Anno Undecimo ab Episcopatu inito feliciter contigit.

Gryfogomas . Agapitus .

Fecit & mors, ut Gryfogomas alter nonnisi anno dumtaxat Patriarchatum gesserit, ad quem relatus fuerat. Et Agapitus ipse de religione bene merendi studium prosequutus, anno

Tom. XVI.

A sui Episcopatus Tertio decimo in humanis esse desit. Per hæc tempora, si non fallor temporum ordine, Pupieni auspiciis Maximinus juxta Aquilejam à militibus, dum in obsidione fame laborarent, cum filio obruncatur, Templumque a Senatu Calvæ Veneri dedicatur in Matronarum honorem, quæ capillos funiculis ad sagittas in ipsos hostes emittendas condonassent. Quintilius quoque Claudii frater apud Aquilejam paucis post annis vulneribus confectus interiit, Imperatores ambo, sed à militibus ille, à Senatu hic declaratus. Patriarcharum autem, quorum vel nomina vix adduci possunt, ob Scriptorum, ut suspicor, inopiam, vel temporum injuriam, in tantis rerum perturbationibus, brevis enumeratio sufficiat. Nam si, quæ apud Hieronymum Venustum exstabant vetustissima documenta, non desiderarentur, hæc & alia pleraque compertius à me scribi atque copiosius poruissent. Est igitur mihi in animo destinatum, gesta dumtaxat in Patria sub Patriarchis, quæ tot clades & ruinæ nobis non abstulerint, brevissimo Commentario, fide tamen summa complecti, ceu quæ passim publicis ex Instrumentis decerpta historiæ vicem peragant, externa datâ operâ prætermittere, ut potè jam à probatissimis Auctoribus decantata, nisi mel vel non satis expungentem, vel parum forsân attentum alicubi transversum abripuerint.

Fortunatianus . Valerianus .

C Nota hæreseos fecit, ut Fortunatianum. Noderint, natione Afrum, quem præstantissimum alioqui Patriarcham haud dubie censuissent. Edidit in Evangelia ordinatis titulis Commentaria. At Liberium Romanum Pontificem ab exilio, quod pro fide grater susceperat, revocatum ad hæreseos subscriptionem, pertraxit tempore, ut videtur, quo Constantinus Constanti fratri bellum inferens ad Aquilejam insidiis exceptus occiditur. Annos sedit plus minus quindecim.

D Valerianum, qui in demortui locum successus est, Aquilejensis Ecclesia Episcopum, ni fallor, habuit, quum Romana Pium Aquilejensem summum nauclerum sortita fuit, qui tempora Marci Antonii Veri attigit, Philosophi appellati. Sedit annos decem & octo, omnem Christo functionem approbans tum prædicationibus tum exemplo usque adeò, ut Clerus Aquilejensis quasi Beatorum Chorus crederetur.

Benedictus .

DE Benedicto, qui successit, quia Regis impii à Christianorum cruciatibus tunc minime temperabant, & Barbari universæ Italiæ moliebantur exitium, aliud nihil affero, nisi quod anno Quintodecimo, postquam ab eo præfideri Ecclesiæ Aquilejensi cœptum fuerat, in vivis esse desit. Quum autem ad nostra usque tempora Pontifices vixerint vigintinovem supra

C ducent-

ducentos, Patriarchas numeremus dumtaxat septem & octoginta, vel Patriarchas sive Episcopos diutius vixisse crediderim, quam scripta declarant, aut quorundam nomina sub illis rerum humanarum tempestatibus in oblivionem abiisse, ob quas vetusta quoque Notariorum monumenta pleraque periisse obscurum non est. Res à me tradentur exploratius, quum in ea tempora devenero, quibus Scribarum praesidio veritas se ipsam tueri poterit; humiles quidem, nam à gestis in Foro Julii non discedam, sed minus obvia & legentibus, conterraneis praesertim nequaquam injucunda. Unde alicubi nescio quae stili varietas poterit legentes fortasse veluti suspensos tenere.

Cromatius. Augustinus.

QUum Ruffinus Presbyter Aquilejensis non suis minus, quam Divi Hieronymi trilinguis eruditionis absque controversia Principis lucubrationibus, vivens passim celebraretur, Cromatius in Patriarchatum assumptus est, vir religiosissimus, non modo doctissimus. Hujus hortatu Hieronymus (nam sibi cum eo multum usus fuerat) Matthæi Evangelistæ Librum de ortu Beatæ Virginis ex Hebraico in Latinum transtulit Theodosii tempore, qui Maximum Tyrannum in Gratiani ultionem tertio ab Aquileja lapide sustulit. Cromatius conversis ad veram pietatem quamplurimis, moritur tandem anno sui Patriarchatus Decimo octavo.

Augustinus Aquilejensem Ecclesiam, ad cuius Praesulatum, defuncto Cromatio, statim receptus fuerat, pari cum sanctitatis opinione paulò diutius administravit; Annos enim praefuit decem & novem, Populo neque carus acceptusque.

Adelphus. Maximus.

Non habeo, quid in Patria gestum Adelpho, Maximoque Praesulibus, ne quid mendacii intexam Libello; tantum reperio, hunc annos viginti, illum novem Ecclesiam gubernasse; nec mirum. Sane frequens erat impetus Barbarorum, & rerum tranquillitati deliria quoque Pelagianum, Nestorianum, Arianum, & alia, ut & nostra ætate Lutheranum, averfabantur.

Januarius. Secundus.

Cursitabatur & ad Martyrium pro Christi gloria sub Regibus impiis, unde afferri de Januario non aliud à me potest, neque de Secundo, nisi quod inter Patriarchas adnumerantur ambo, quodque ille annos Octo, hic Novem sedit, religione ac pietate inter temporum illorum calamitates continenter adjuta.

Niceta.

ATtila, qui se Dei flagellum appellabat, Hunnorum Rex, quos Hungaros dicimus, à pugna regrediens Catalaunica, Forojuliensem Patriam implevit luctu, Niceta Praesule. Civitatem Austriæ expugnavit, misereque afflixit. Universam provinciam flamma & ferro more barbarico depopulatus, Aquilejam maximam Italiae Urbem obsidione cinxit, triennalique funditus, quo magis fieret perspicua ejus immanitas, evertit, non falso ductus Ciconiarum auspicio, pullos suos è turribus in agros ferentium.

A Pertinax heu nimis, sagaxque in dictis Urbis exitium. Sic Aquileja infelix, Timavo suo jactata felix, Romanorum Colonia, à quibus condita fuerat, armis Barbarorum, quibus imminetibus est imposita, miserabiliter ad extremam internecionem deleta est. Quæ, quod magis omnino miserandum est, malo quodam fatali in pristinum statum afferri numquam quivit. Ajunt, terrâ tunc in clivum congestâ Arcem Utinensem ab ipso conditam fuisse, communi omnium sententia finitimis Populis commodissimam, ubi Patriæ Praeses forum agere solet. Sed tamen nescio, cur invisam rerum successu, quem non fortuna magis, quam industria virtusque prosperiorem contulerit. In Codice Gradenfis Ecclesiæ admodum vetusto videtur Utinum primò loco propterea collocatum, quod aliorum Oppidorum commoditatibus interserviret, in quo hæc seriatim nominantur: Utinum, Pociolum, Pannonium, Fagarica, Varianum, Duæ Basilicæ, Heliscus, Regunia, Turgaria, Osopus, Bordanum, Cabatium, Virgineæ Fagetæ, Nemas, Buga, Arthenia, Glemona, Blecium, Julium, Tometium, Iblinum, Gortum, Enemum, Subclebum, Turnus, Sanctus Daniel, Cymulaz, Levacius, Cadubrium, Dardagus, Vicus Novus, Miscum, Camparnum, Sanctus Maurus, Sanctus Petrus, Sanctus Martinus, Cormonum, Muscia, Silianum, Ortona, Mironum, Pacianum, Sanctus Cancianus, Butrium, Ciurlicus, Jubiniacus, Nonus Palaciolus, Castiacus, Capella Riudana. Ferunt Aquilejensium familias è primariis ad Urbem Venetam in extrema prope ora Sinus Adriatici dextro fidere paulo ante conditam non paucas migrasse. Niceta, cum in tanta rerum perturbatione annos duos & triginta sedisset, ab hostibus Christiani nominis oppressus Patriarchatum simul & vitam amisit.

Marcellianus. Marcellinus.

DEfuncto Niceta Praesulatus Aquilejensis Marcelliano destinatur, quando Theodericus Gothorum Rex, si male non digero temporum seriem, ut Zenoni rerum potienti morem gereret, Duces Odoacris, qui ingentibus Thurcilingorum & Herulorum copiis Italiae annis quatuordecim imperaverat, non procul Aquileja ad amnem Soncii magno certamine profligavit: Ubi ea peregisset tum docendo tum pascendo, quæ ad Episcopum optimum pertinerent . . . moritur Episcopatus sui anno vigesimo nono.

E Suffectus in ejus locum Marcellinus. Anastasii temporibus Basilicam suam magna solertia restituit, quam Attila praecedentibus annis cum Urbe solo æquarat. Divinum auxit cultum, docens, à simplicitate puritateque animi ne exciderent, quidquid affectus impiè suppeditasset. Anno perit quintodecimo, quam regere coepit.

Stephanus. Macedonius.

DUm rerum Justinus potiretur, natione Thrax, obscurissimis parentibus, moribus tamen non incompositis, ceu qui rem omnem æquo & honesto semper metiebatur, Stephanus Patriarchatum, ad quem assumptus fuerat, magna prudentia gubernavit. Provinciam versâ ad bonam frugem, anno duodecimo perit sui Praesulatus.

Justini vero ex sorore nepote Justiniano imperante, Principe neutiquam inferiore avunculo,

lo, si se Eutychiano delirio non miscuisset, Macedonius Aquilejensis Ecclesiæ gubernacula suscepit, qui officio universæ Italiæ, non Aquilejensibus tantum communicato, summa cum caritatis pietatisque opinione anno vigesimo sexto sui Patriarchatus moritur.

Paulo.

Langobardi Rege Alboino, quum Imperio Iustinus Junior præfesset, per patentem Foro-Julii portam cum conjugibus & liberis in Italiam irrupere, Paulo, qui pietatis erat, & humilitatis exemplar unicum, Aquilejensem Ecclesiam gubernante. Regem ipsum, nepotemque Sisulphum Ducem Foro-Julianorum creatum, simul atque Civitatem Austriæ ad internecionem pæne primo impetu delevissent; non modo mitiores reddidit, & sed ut se numquam in officio non continerent, præstitit. Sunt enim omnes fere Barbari paulo asperiores, quam ut Italis copulari queant, nisi Episcopi humanitas aut mitiores faciat, aut ipsi nativam longi temporis convictu asperitatem exuant. Italiam itaque regentibus Langobardis Patriarchas Cormonum inhabitasse memoriæ proditum est, antea ipsis Civitatem Austriæ post excisam Aquilejam pro sede fuisse, sive cladibus Civitatis id accidisset, sive Romanorum metu, aut Barbarorum potius, Gysulphum bello terribilem post Alboinum principatum tenuisse, mox Thasonem, postea Acconem, inde Grasulphum, insuper Lupum, Vectarum deinde, præterea Landulphum, & postremum omnium prætermisiss reliquis Desiderium, qui Paulo Patriarchatus Aquilejensis Diacono ob ingenium ac doctrinam plurimum detulit. Ipsos Foro-Julii Ducatum. (nam per Principatus divisam Italiam tenebant) constat sibi ac posteris veluti hereditarium per manus quodammodo tradidisse: Patriarchas non alibi per hæc tempora quam rure vitam exegisse, religionis quoque diversitate concordiam plurimum discindente. Langobardi autem anno Domini DCCLXXVI. post annos quatuor & ducentos, quibus & Duces ac Principes, præterquam in Urbe, passim egerant, ad internecionem delati fuerunt, nec multo post Ducatus apud Forum-Julii in ipso Italiæ limine plane extinctus. Paulus interim Præsul, ne quid acerbum indignumve à Barbaris pateretur, delato secum Ecclesiæ thesauro, in Gradum insulam se recepit; novam Aquilejam appellari iussit, & anno sui Patriarchatus Duodecimo periit, eximie sapientiæ nomine de se relicto, reformatis & instauratis quoque fere omnibus, quæ tum quorundam deliriis & socordia, & tum Barbarorum armis & sævitia pessum ierant.

Probinus. Helias.

Probinus, Paulo defuncto, dignitatem Patriarchalem obtinuit. Is patientiam quum sibi quotidie exercendam animadverteret, si frequens esset in Langobardorum conspectu, qui suæ Sedis totam provinciam occupaverant, in Gradensem Insulam propere concessit, ubi anno Primo periit.

In Probinus demortui locum suffectus est Helias, qui prolapsus in hæresim, capita tria reiecit Chalcedonensis Synodi, quæ sexcentorum triginta Episcoporum consensu recepta fuerant. Verum haud ita multo post errorem passus, reliquum vitæ tempus absque delirio ullo exegit. Synodum, Pelagio Pontifice jubente, habuit

Tom. XVI.

A Episcoporum viginti, qua Gradenfis Ecclesia non alioqui magnopere celebris in totius Venetiæ Metropolim relata, honorem ipsum diu non retinuit. Heraclius Imperator ad Heliam misit Marci Cathedram, & Epistolam quamdam Pelagius, hoc certe digniorem laude, quo magis dubites Gregorius, qui tum Cardinalis eam composuerat, postea creatus Pontifex Maximus, & demum inter Divos relatus, eruditior ne esset, an sanctior. Ubi Helias posito delirio habuisset prius mori, quam religioni diffidere amplius decretisque Synodalibus nedum palam contradicere, diem obiit Patriarchatus anno vigesimo secundo.

Severus. Johannes.

Religionem & fidem Severi, qui Helias successit, Ravennas Episcopus impietate sua scedavit. Usus enim opera Smaradi Patritii, qui hominem cum tribus aliis Episcopis ignominiosè pertraxerat, in hæresim compulit. In ultionem tanti sceleris Smaradum vexante demone Severus ad fidem sponte reversus tum honori divino, tum suæ & gregis salutis consuluit, neminem postea passus ab ejus colloquio non emendatiorem discedere.

C Quum autem interisset ab inito Pontificatu anno quintodecimo, Johannes Abbas ab Agilulpho Langobardorum Rege Aquilejensi Ecclesiæ præficitur, & à Gregorio Romano Pontifice Candianus in Gradenfi collocatur. Ne pro Metropolitico forsitan, si bifariam non fuisset divisum, Gradenfes Aquilejensium lætitia turbarentur, Johannem Vetus Aquileja Patriarcham sortita est Nova Candianum, uno eodemque tempore, illum Regi probatum, hunc Pontifici, ut cognitu difficile sit, num schisma illud improbarint mortales, an magis acclamatione celebrarint. Non enim Rex alium sumserat, non alium Pontifex, utrumvis comitaretur fortuna, quam qui Metropoli universæ merito præfesse posset.

Martianus. Felix.

DE Martino & Felice aliud literarum monumentis non invenio traditum, præterquam quod ille annos tres sederit, hic tredecim, adeo carus Langobardorum Regi, ut Felici semper plura impenderit, quam expectasset, ne re non esset perinde felix, ut nomine.

Johannes. Johanne s.

Quid de Johanne dicam? Scriptum profecto non aliud reperitur, nisi quod Præsules successerunt ejusdem nominis duo. Sedisse alterum annos novem, alterum decem, tempore, sicuti conjicio, quo Bavari Rege Cacanano oppressis pæne primo incurfu Langobardorum Regibus prodicione Romildæ, quam perditæ Rex amabat, usque adeo longe ac late implerunt Patriam populationibus & incendiis, ut in ea tandem nihil esset reliqui, quod non vertisse omnium faciem cerneretur, amore solo mulierculæ, pro scelus! tantam sævitiam provocante. Irrupit toties barbarus infestissimis signis (ab ejus enim furore quies numquam fuit) toties evertit aut occupavit Patriam, incensis etiam ipsis Scribarum monumentis, unde nobis rerum cognitio, temporumque ratio certior petenda erat, quum præsertim vix ex omnium parte fidem impleant quæ ab aliis, quam à Scribis

C 2

bis publicis sint conscripta, ut quid quoque anno, quibusve Patriarchis gestum sit in Foro, quod Julius ille Cæsar, quia venalia à negotiatoribus in illud tuto undequaque ferri deberent, olim custodiendum susceperat, haud facile queat dignosci. Nec satis fuit turbasse, spoliassè, combussisse provinciam, nisi scripta flammis tradidissent, & quod immanius fuit eos, qui scripsissent, truculentis animis etiam jugulassent.

Petrus. Serenus.

Patriarchatum Johanne vita functo Petrus consequutus est, quum Justinianus imperio præflet. Synodum adversus Sextam à Constantino patre Constantinopoli habitam, qua non unam dumtaxat voluntatem & operationem in Christo decretum fuerat, Aquilejæ indixit, Orthodoxis omnibus, in primis Romano Pontifice reclamantibus. Invenio Berengarium Regem, ut animum erga Sanctam Ecclesiam probaret suum, anno ab Incarnatione Domini quarto decimo supra noningentesimum, sex contulisse Masseritias in Comitatu Foro Juliensi Presbytero Petro de Castro Julii (sic enim in diplomate vocat, ne sinam apud Carnos tanti viri memoriam exolescere) in Lauco, Levaco, Lagunaye, Vinidia, Rengo, & Gorgo, cum vineis, pratis, pascuis, silvis, montibus, vallibus, & planiciebus, quæ in Carnea sita sunt. Et septimo ab inde anno, proprium suum Castellum Sabornianum reperio, incerto tamen auctore, ab ipso traditum Patriarchæ, ut ad arcendos hostes propugnaculis balistisque communiret, & expresse vetitum, ne quis eo loco, præterquam Patriarcha, jus diceret, aut possideret. Petrus, ubi sedisset annos tredecim, obiit.

Serenus in ejus locum sufficitur, qui nullo genere officii, quod optimum deceret Episcopum, prætermisso moritur anno vix plene vertente, quo ad Pontificatum Aquilejensem adscitus fuisset.

Calistus. Siguadus.

Jam dictum, quod honor quamvis amplissimus conciderat, & qui ad Patriarchale fastigium conscendisset, nonnisi apud Cormonum residere ausum. Obstabant sane Foro Juliani Duces, & à Ducibus Præfecti Episcopi ex nescio quo Regis Rotharis instituto, ut singulis Civitatibus Episcopi duo alter Arianus, Orthodoxus alter, pari potestate præflectent. Calistus ubi titulum Patriarchalem accepit, nil distulit, quin Amatore ex Austriæ Civitate pulso, qui in Federici demortui locum Episcopus suffectus fuerat, domum illius sibi ac successoribus sedem vindicaret, ne Episcopum sibi æquari, quinimo ab eo superari in Patriarchali folio turpiter pateretur. Ferunt, Premonem Bellionis filium Foro-Julianorum Ducem ægro animo tulisse, & Patriarcham statim comprehensum, ut in mare daret præcipitem, in Castellum Pontium traxisse. Liuprandum Langobardorum Regem re cognita confestim submovisse Premonem Ducatus honore, & Rachi ejus filio adscripsisse, omnibus fere, qui Duci faverant, in carcerem missis. Premonem fugam parantem, quod jus manum in Patriarcham iniiciendi nullum sibi fuisset, in Regis gratiam denique per filium rediisse. Calistus vero Civitatem, quam pulso Amatore intolerandam susceperat, Basilica & Palatio insignivit, & tanta apud Regem ei venia contigit, quod ad res agendas strenuus Episcopum de-

A cisset, quam laus & gloria simul, quod majoribus ipse clarissimis ortus, morem non rure, sed in Civitate residendi Patriarchis quondam assuetum, quamquam diu intermissum, singulari industria revocasset. Annum quum primum & quadragesimum absolvisset in Pontificatu, moritur ingenti desiderio de se relicto.

Successit Calisto Siguadus, de quo tamen si federit apud eandem Civitatem annos duos & quadraginta integer integros, nil aliud habetur certi, nisi quod ipsam, cujus erat amantissimus, multipliciter exornavit, perinde ac si nihil æquè sibi propositum esset in vita, quàm Calistum per omnia imitari.

Paulinus.

Successit Paulinus inter Patriarchas præcipui nominis circiter illud tempus, quo Langobardi capto Desiderio eorum Rege Italiæ Regnum amiserunt, anno, ut diximus quarto & ducentesimo, postquam in Julii Forum descenderant, Gothis, qui trecentos prope annos regnaverant, non multò ante deletis. Fuit Paulinus pietate ac vitæ sanctimonia usque adeò rara præditus, ut pares ei Præsules minimè multos invenias. Nam in optandis Patriarchis non semper habita est ratio itematis magis quàm probitatis. Præmeriaci ortum, qui Vicus est proximus Austriæ Civitati, & religione, quæ Christianum hominem decet, à pueris ibi imbutum constat, & qualem Aquilejenses expectabant Pastorem, omnibus talem se præstitisse. Is quum provincia clades à Bavaris, incommodaque plura accepisset, Romam ad Carolum petiit, ob res gestas cognomento Magnum, ut Patriarchali dignitati, nostræque omnium securitati prospiceret. Imperator clades miseratus, Paulinum, quum summa cura laborasset, ne quid suæ Ecclesiæ deperiret, novis auctum Privilegiis ac honestatum dimisit. Episcopatus sex benignè ei concessit, præfente Leone III. Romano Pontifice, Concordiensem, Utinensem, Ruginensem, Penetenensem, Tarlatinensem, & qui apud Civitatem Novam in Histria constitutus est. Exstat Privilegium adhuc literis scriptum Langobardicis apud Basilicam Utinensem, authenticum perinde ut vetustum, & tam ubique integrum, ut ne literæ quidem vestigium legens desideret. Inde sumtum à me exemplum literis cultioribus Utinenses, gratia satis illustri numeratis sex aureis, exceperunt, quod quidam lynceos habentes oculos inter Scribas, & Cives honoratissimi mecum percontuerunt palam, fideque optima sua subscriptione firmarunt. Paulinus quum sedisset annos quindecim, de Deo & hominibus benemeritis moritur, omnibus fermè collacrymantibus, sepelliturque in Basilica Civitanensi, & pluribus clarus miraculis denique in Sanctos relatus est. Ejus corpus, dum collapsa à fundamentis restitueretur, ætate nostra repertum est.

Urbanus; Maxentius.

Quum Norico Monte superato Carolus in Forum Julii tandem descendens, Tarvinos gravibus suppliciis affecisset, quod Henricum Præfectum trucidassent, Urbanus ad Patriarchatum adscitus Ecclesiam suam Gradenfi Plebe spoliari primus reclamavit, Venerio tunc Patriarcham Gradensem agente. Annos quinque quum sedisset, diem obiit.

Maxentio, qui in ejus demortui locum suffectus

Quis fuerat, per Lotharium Ludovici Imperatoris filium, procuranti, Synodi sententia, quæ ab Eugenio Romano Pontifice apud Mantuam indicta fuerat, Venerius plebem restituit. Maxentius igitur officio suo rectè functus est, se cum Venerio apud Synodum putavit sibi non agendum, secus quàm iustitia postularet, nec alia ratione, quàm non ut sibi, sed Ecclesiæ suæ præesset. Vixit in Patriarchatu annos sexdecim.

Andreas. Venantius. Hentimarus.

Andreas de mandato sibi munere Patriarchali Gradensem plebem adjudicari Aquilejensi Ecclesiæ iterum obtinuit Synodi Generalis sententia, sedente Leone III. Lotharioque imperante, ut insequentium temporum Patriarchæ facilius sustentarent, si quis eis postea occupare conaretur. Annos quum decem exercuisset, præstissetque Patriarcham probum, fato concessit.

De cuius successore Venantio nihil asseritur, quàm quod annos tredecim fedet.

Inde Hentimarus Patriarcha munus obivit, suæ Sedis jura, dignitatemque tueri numquam destitit, & Gradenis plebis confirmationem de novo Papæ impetravit, eodem Lothario, filioque Ludovico rerum potentibus, ut decretum tot probatum Synodis firmius esse pergeret, quam ut quisquam plebem amplius usurpare posset, aut ejus se participem agere, quum eo profecisset malitia hominum, ut neque à Clericis, neque à Laicis, modò res posset ex voto succedere, injuriam abstinerent. Anno tandem Patriarchatus sui Vigesimo Primo ex humanis decessit.

Lupus. Valpertus. Federicus.

Lupum inde Patriarcham creatum Imperator idem Ludovicus par censuit esse protegendum suscipere, ne quis Patriarchalem dignitatem minuere auderet. Siquidem adversus incessantes titulo protectionis hujusmodi, præmunitionis æstimandus esset, quàm si nullius Principis fretus auxilio solus mansisset.

Valpertus in Lupi demortui locum sufficitur, qui Carolum Secundum Ludovici filium, cognomento Calvum Romam ad Johannem VIII. Pontificem Maximum proficiscentem, ut ab eo corona Imperii donaretur, honoris gratia prosequutus est. Aliud non existat monumentum de ipso, quod alicujus auctoritate tueri queam, nisi quod hic annos sex & viginti in Patriarchatu vixit, ille tres tantum.

Subrogatus in Valperti defuncti locum Federicus, Patriarchali dignitate insignitus est. Vir humanissimi, mitissimique ingenii, quippe qui singulari comitate & modestia didicisset monstra vel Scythica & captare, & in officio retinere, quæ armis alioqui coercere numquam potuisset. Carolo enim III. cognomento Crasso Imperante Scythas in Pannoniam egressos, quæ Aquilejensis Ecclesiæ ditioni jungitur, ex Bavaria, ubi nonnihil pulsus incolis resederant, in Italiam moventes humanitate ac modestia incunctanter repressit, ut Italia abstinerent: secus aut delevisset funditus, aut crudelem in modum afflictam in ditionem suam redegressent. Scythæ in devastandis provinciis nihil pensi habent, ita Julii Forum unius comitate cum reliqua Italia Scythicæ immanitatis metu liberatum est. Fuit præterea Federicus vir, præterquam-

A quod humanissimus erat, etiam liberalissimus, gregem pauperum elemosynis assuetus sustentare, viam in cælum sibi munivisse creditur, quod utinam tam verè sit consecutus, quàm inscriptum ejus sepulcro apud Aquilejensem Basilicam Epitaphium bene indicat. Moritur tandem, & in ea sepelitur post annum Patriarchatus sui tertium & quinquagesimum.

Leo. Ursus. Hengelfredus.

Leo creatur Patriarcha tempore, quo stirps Caroli Magni titulos Imperii amisit, Berengariusque arripuit, Forojulianus Dux à Langobardis Regibus oriundus. Quorum dum repeteret Regnum, Ludovicum devicit Arnulphi quondam Imperatoris filium, luminibusque privavit. Pollebant tunc Aquilejenses Patriarchæ plurimum inter Principes, non usque adeò tamen, quin aliquando vitiis hominum invalescentibus, quum præcipuè ditionem immunitatesque tueri conarentur, in vitæ discrimen inciderent. Itaque Leo dum libertate Ecclesiastica spoliari se pati nollet, à Rodaldo quodam Langobardo confossus interiit. Bona ejus haud ita multò post Principes ob tantum crimen Aquilejensi Ecclesiæ publicanda censuere. Sedit annos viginti duo.

C Quum autem Berengarius Secundus à Rodolpho Burgundionum Rege pulsus ab Italia ad Hungaros confugisset, Patriarchatum Ursus iniit, Ecclesiæ rem auxit, prudentissimèque administravit. Nam ab Hugone, qui Italiæ Regnum occupaverat, & à Lothario ejus filio, quem Berengario superato Italiæ Regem reliquerat, Natissæ amne donatus est, qui inferius etiam *Amphora nominatur*, & *Placito de Sculdasia, quæ dicitur Ampliano*, ne à verbis Privilegii discedam. Infirmos & pauperes, quod est Pastoris proprium, tum consolando tum pascendo enixissimè juvit, omnes haud aliter quàm carissima membra curæ habens. Moritur tandem & sepelitur apud Basilicam Civitatem, Anno ab inito Præsidatu Tertio & Vigesimo.

D Post quem Hengelfredus in Patriarchatu, ad quem adlectus statim fuerat, annos totidem vixit, vir optimus quoque, non modò nobilissimus, à Berengario II. qui Italiæ annos septem imperavit, mox ab Othone qui primus Germanorum Imperii corona donatus fuit, immunitatibus privilegiisque pulcherrimis insignitus est, postquam per Julii Forum Italiam ingressus Berengarium ipsum ad obsequium compulisset. Nec reperire est Patriarcham quempiam, qui non opes Ecclesiæ in successores suos integras & auctas transmittendas curarit.

Rodaldus.

E Defuncto Hengelfredo Patriarchale munus adeptus est Rodaldus, non generis modo splendore, sed animi quoque præstantia nobilissimus. Huic bona Rodaldi illius Langobardi, à quo Leonem paulò ante interemtum diximus, aliaque pleraque Ottones dono dederunt Secundus & Tertius, dataque antea Decreti eorum auctoritate, valida perpetuo esse jusserunt Imperatores, ambo pietatis & munificentiae, rei que militaris gloria præstantissimi. Secundus Primi filius fuit ex Aluda Lotharii filia, quam simul atque Italiam cum millibus quinquaginta hominum per patentem Foro Julii campum ingressus Berengarium Albertumque regno depulerat, è carcere ductam uxorem duxit, à quo

quo Gregorius V. ad Pontificatum restitutus lege, quæ servatur adhuc, sanxit, Imperatorem Germanum esse oportere, nimis, ut ajunt, facile persuasus, quod Germania sua bellica virtute nationes reliquas antecelleret. Ex Diplomate verba sumam ipsius Imperatoris, ut scriptis plus & fidei & auctoritatis accedat. Ea ad hunc sonant modum: *Abbatiam de Sexto cum universis pertinentiis, & quidquid Rodaldus, qui Leonem Patriarcham interfecit, possidere visus est, Aquilejæ in cunctis Forojulianis finibus, nec non omnes res & proprietates Avroni, quas per Præceptorum paginas nuper de Berengario divæ memoriæ acquisivit, & quicquid de jure parentum ei obvenit. Item in prænominato Comitatu Forojulienfi in Vico Patiano, seu in Cortiano, vel in Ronchas, aut Præberaiaco, aut in Auliavico, atque in Foliano, vel in Motione; nec non & Castrum, quod vocatur Farra, cum omnibus suis pertinentiis intus & foris, & quidquid inter flumen Lipientiam, inter duas Sorores, & Viam publicam, quam Stratam Hungarorum vocant, interjacet, usque ad litus maris, Venerabili Patriarchæ Rodaldo, & per cum suæque Ecclesiæ suisque successoribus nostra Imperiali auctoritate à nostro jure & dominio sequestramus, & in ejus suorumque successorum jus & dominium omnino transfundimus & delegamus, habendi potestatem scilicet, omni contradictione remota, quatenus nullus Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut Sculdassius, seu aliqua persona in prædictis locis habeat potestatem Placitum tenendi, aut aliquam dationem, vel redhibitionem requirendi, nisi solus præfata Ecclesiæ Aquilejensis Pontifex, vel illius Vicarius. Apponam & verba ex altero Ottonis Diplomate, quæ ut minimè sunt infra Majestatem Imperatoriam, ita nec certè indigna quæ à Scriba referantur. Postulationibus Rodaldi Patriarchæ Sanctæ Aquilejensis Ecclesiæ aures nostræ pietatis accommodantes corroboramus & firmamus eidem Ecclesiæ atque Patriarchis ibi pro tempore constitutis Castra de Buga, Phagagna, Croang, Udene, Brattan, cum omnibus pertinentiis tres tenentibus milliarios, ut homines infra hunc terminum habitantes ad nullum Placitum, & ad nullam distractionem eant, nisi ad*

A Patriarchalem potentiam, neque alicui censum reddant, neque ullus herbaticum homo tollat, sed cuncta quæ infra ipsius terminum sita sunt in ipsius potestate, suorumque successorum sint. Sunt & hæc Ottonis ex alio Diplomate. Damus & concedimus Rodaldo Patriarchæ Aquilejensi & successoribus suis in perpetuum omnia jura Ecclesiæ Aquilejensis, & ultimo specialiter Cortem unam vocatam Lunas, cum centum mansis, quibus superaddimus decem mansos, pariterque Montem Maniacum, & Plebem Sancti Mauri cum sex Casalibus, quibus superjungimus sex, quæ omnia determinantur atque discernuntur infra decursum Aquæ Celinæ & Rivi vocati Torrens, & Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quæ vocatur Mercandello. Nec non omnes alias Cortes & Plebes, quas Ecclesiæ Aquilejensis possidebat. Insuper largimur eidem Patriarchæ & successoribus suis, ne aliqui homines & residentes in Terris Aquilejensis Ecclesiæ collectam, vel aliquam publicam redhibitionem solvant, neque Placitum custodiant, nisi ante præsentiam Domini Patriarchæ, vel ejus Officialis. Rursus & infra scripta addo ex alio Diplomate. Damus, donamus, & concedimus perpetuò Rodaldo Patriarchæ Aquilejensi, suisque successoribus Castrum in loco nuncupato Intercisas, subtus Cormons, cum omnibus suis pertinentiis. Accedant & hæc Ottonis ex alio Diplomate. Transferimus tibi Rodaldo Patriarchæ Aquilejensi duas Cortes, videlicet Cortem de Versia, & Cortem Sancti Viti cum omnibus juribus & pertinentiis ad ipsas Cortes intus, & in circuitu pertinentibus. At Rodaldus rerum Ecclesiæ suæ procurator & defensor optimus, vitam tandem decessit Patriarchatus Anno Secundo & Quadragesimo, quem honestissima quoque Almi fama post cineres ob liberalitatem egregiam comitatur. Quoniam verò superius in Privilegio de Aqua Celinæ mentio fit, haud absurdum puto proferre in medium habita ratione magis antiquitatis agnitæ, quàm meæ diligentiae, Epitaphia me puero ad Celinam inventa, quæ diu latuerant, digna profecto quibus antiquitatis honor præstetur, si etiam antiqua non essent.

C. VERGINIO SUAVISSIMO FILIOLO
RARÆ PULCHRITUDINIS. ET
LEPIDITATIS ADOLESCENTULO
AB AQUILIANIS EQUITIBUS PRESSO,
DE PONTE LAPSO, COLLISO, ATQUE
MISERABILITER EXTINCTO
C. VERGINIUS LEGATUS L. POSTHUMII
DIET. ET LOLIA L. FILIA DILECTISS. CONJUX
INFELICISS. PARENTES POSUERE
PLUTONI ET PROSERPINÆ
C. HOSTILIUS ET P. EGNATIUS VEITOR
QUINTÆ DECIMÆ LEGIONIS TRIBUNI
PRO SENATU P. Q. R.
CUM BARBARIS DIMICANTES PARITER OCCISI
HEIC PARITER JACENT
SINGULARE POSTERIS EXEMPLUM
ET CARITATIS ET FORTITUDINIS
CELINENSES XXI. DIES ATRATI LUCXERUNT.

Johannes.

Johanni, qui Rodoaldo successit, Otto III. sex Episcopatus, quibus à Carolo Magno diximus Divum Paulinum honestatum fuisse,

nec non tres Abbatis Sanctæ Mariæ ab Organo, Sexti, & à Valle, ad coelestem respiciens vitam confirmavit, condonavitque. Et ne pietatis ac benignitatis erga Aquilejensem Ecclesiam exemplum aliquod prætermitteret, Siligani, Goritiæque

que dimidium anno primo supra Milleſimum. ab Incarnatione Domini ſub iſis verbis largitus eſt. *Damus & Donamus cum omni jure Johanni Patriarcha & Eccleſiæ Aquilejenſi medietatem unius Caſtelli dicti Siligani, & medietatem unius Ville, quæ ſclavonica Lingua vocatur Goritia, nec non medietatem omnium domorum, vinearum, camporum, paſcuorum, herbariorum, placitorum, collectarum, angariarum, molendinorum, aquarum, piſcationum, ſilvarum, pabulaticorum, venationum, nec non omnium rerum, quas in illis locis Saligani & Goritiæ vel in finibus locorum, quæ ſunt inter Honcium, & Vipacum, & Ortaona, atque jura Alpium cum finibus & omnibus juriſdictiſ. Concedimus inſuper omnes Villas in Contrata Fori Julii tam in Terra de Patriarchatu, quam in Terra de Concordiæ Episcopatu, & Sextenſis Abbatia ſive in Terra bonorum hominum, qui ſunt hæredibus mortui ſunt, cum omnibus pertinentiis dictarum Villarum, & circum unamquamque ipſarum per duos milliarios ex omni parte adjacentes. Damus etiam ſæpe dictæ Eccleſiæ atque largimur omne illud herbaricum, quod publicæ rei exactores a famulis vel à liberis in Terra prædictæ Eccleſiæ habitantibus, ſive ſuſcatis de Montanis in herba venientibus per Ficoriam & Petram Fiſtam, nec non per Claſam de Aventionem, vel ubicumque tranſeuntibus exigere ſolebant, nullam ſibi vel juri ſuo exinde partem penitus reſervando. Johannes quoque Patriarcha Gradi Plebem ab Urſone, ſe Gradenſem gerente, coram Divo illo Henrico Barvarici ſanguinis maxime celebri, qui Imperii corona donatus à Benedicte VIII. Romano Pontifice, creditur celeſtis vixiſſe cum Sinigunda uxore ſanctiſſima femina, pertinacius retineri conqueſtus eſt. Moritur tandem anno decimo nono à Præſulatu inito.*

Poppo.

URſo Concilii decreto tam Romæ, quam Ravennæ habiti ſecundum Popponem in locum Johannis demortui ſucceſſum proclamatus Gradi Plebe excedere juſſus eſt, nec non titulum Patriarchæ Gradenſis ipſum, prædeceſſoresque ſibi perperam uſurpaſſe denuo declaratum. Poppo interim theſauros omnes, quos in Gradi Inſulam à Paulo tempore Langobardicæ immanitatis antea conſectos non ignorabat, cum Libris, Calicibus, Paramentis, Vaſiſque aureis, & argenteis, nec non cum Evangelio, quod Marcus manu ſua Græce ſcripſerat, Sanctorumque Corporibus Aquilejenſi Baſilicæ reddidit, ipſamque non hoſtium maleſicio minus labefactatam, quam vetuſtate collapſam, ductis porphyreticis columnis ingenti ſumtu à fundamentiſ reſtituit; nec non præſente Conrado, cui Johannes XI. Pontifex Summus ratum ſuo aſſenſu Imperium fecerat, cum Cardinalibus duobus, & Episcopis viginti, Beatiffimæ Virgini ſolemniter conſecravit; ab ipſo Johanne miſſis ex Urbe Marci Pontificis, & Quirini Episcopi Martyris Corporibus, aliorumque Sanctorum Reliquiis Templum inſignius redditum eſt. Ditio Privilegiis aucta, ut Patriarchæ Aquilejenſi tamquam Primati Tergeſtinus, Emonienſis, Polenſis, Petenenſis, Juſtinopolitanus, Concordienſis, Cenetenſis, Feltrienſis, Bellunenſis, Patavinus, Vicentinus, Veronenſis, Tridentinus, Mantuanus, & Cumanus Episcopi tenerentur in apellatione obtemperare. Quod Conradus auctoritate ſua Imperiali non modo comprobavit, verum etiam multa pietatis amorisque ſignificatio-

A ne aliis largitionibus ampliavit. Verba ex ejus Diplomate hæc ſunt: *Concedimus & perpetuo damus Popponi Patriarchæ, & Aquilejenſi Eccleſiæ quamdam Sytoam in Pago Foro-Julii in Comitatu Varienſi Comitatus, incipiendo à flumine Sontis uſque ad mare, & ſic ſubtus Stratum, quæ vulgo dicitur Ungarorum, uſque in illum locum, ubi fluvius Flumen naſcitur, & ita deorſum per Flumen uſque ad terminam, qui eſt inter prædium Ocini Hoſpitis, quod vocatur Cortis Naon, & inter prædium Sancti Sexti Albana, & uſque flumen Meduna ſecus ejus decurſum, uſque ad flumen Liguſtiæ, & uſque ad Liguſtiæ introitum in mare. Ita quod nemo de cetero in dicto Foreſto & Sylva abſque licentia dicti Patriarchæ & Succeſſorum ſuorum habeat poteſtatem. Anno MXXXVIII. Poſt Henricus III. Imperator bello ſtrenuus in Diplomate anno ſalutis MXL. iſta tradidit. Popponis dignis petitionibus aures noſtras dapſilares accommodantes corroboravimus, atque hujus Præcepti Regalis paginam largimur Sanctæ Aquilejenſi Eccleſiæ, ejuſque Reſtoribus, qui pro tempore fuerint, omnes Episcopatus, Plebes, Abbatias, Monasteria tam Monachorum, quam etiam Puellarum, nec non Xenodochia, Caſtella, Thelonea, Ripatica, Villas, Foreſta, omneſque ejuſdem Eccleſiæ poſſeſſiones, quas ipſa Eccleſia olim per Præcepta Regum, ſive Imperatorum, nec non Privilegia Apoſtolicorum uſque modo viſa eſt poſſidere. Et ubicumque ſupra Terram ejuſdem Eccleſiæ reſidentes greges paſcere videntur, nulli herbaricum, ſive Eſcarium dare, niſi Aquilejenſi Eccleſiæ, & Popponi Patriarchæ, ſuiſque ſucceſſoribus. Placita, & conſtrictiones, collectas, atque angarias, forum, & ſuffragia, ſeu omnes publicas functiones de Caſtellis, Villis Sanctæ Aquilejenſis Eccleſiæ, & de univerſis hominibus inter ejuſdem Terram Eccleſiæ habitantibus: Quod Anteceſſores noſtri ſuo anteceſſori Johanni Patriarchæ, ſuiſque Prædeceſſoribus per diverſas ſcriptorum paginas contulerunt; eodemque ordine, ut nullas Dux, Marchio, Comes, nullaue Regni noſtri magna vel parva perſona in Caſtellis, ſeu Villis ſepediſtæ Eccleſiæ placitum, collectas facere, vel homines angariare præſumat, præter prælibatum Popponem Patriarcham, ſuiſque ſucceſſores, qui Aquilejenſis Eccleſiæ Sedem tenere videbuntur. Sed Sanctæ Aquilejenſis Eccleſiæ Patriarcha, Jdex, vel ſuo latere Nuncius in jam dictis Caſtellis & Villis placitet, & ſi lites inter eos exorta fuerint, legali judicio, vel legali Miſſus poteſtative determinet. Patriarcha autem Poppo extra Aquilejæ mœnia Monasterium extruxit, magniſque proventibus & donis locupletavit, non voluptatis, ſed æternæ parandæ ſalutis gratia. Et ut Virgines quoque incluſæ neceſſariis tamen vitæ ſubſidiis numquam deſtitutæ, luxu deliciſque contentis, ſeorſum viverent tam religioſe, ut in quibuſcumque periculis poſſent jure optimo apud Deum deprecatrices adhiberi, Belmiæ Abbatiam, Eccleſiamque ſub Divi Martini nomine conſtruxit, proventuque perpetuo honoravit, in memoriam fortaliſ victoriæ contra Maximinum, cui quondam in obſidione, ut diximus, laboranti Belenus Deus, quem interpretamur Apollinem, obſtiſſe ferebatur. Ubi ſediſſet annos quatuor & viginti, moritur, nomen Venerabilis Patriarchæ apud poſteros conſequutus, ſepeliturque in medio Aquilejenſis Baſilicæ. Nec ſeſellit, qui ſepulcro inſcripſit:*

POP-

POPPO SAGERDOTUM LUX, ET DECUS ECCLESIARUM,
GLORIA ROMANI SPES SIMUL IMPERII.

Nam ad supremum usque diem ingenium ad faciendam Ecclesiæ dignitatem accommodavit, & ad augendam vires suas omnes promissimè contulit.

Heberardus. Gottopoldus.

H Eberardum mores boni Pontificatu dignum fecerunt, ipsius tamen gestorum, qui honorem nominis tantum retinet, alia non habetur memoria, nisi quod quinque sedit annos.

Præfectus est post eum Gottopoldus, qui Ecclesiam Sanctam multis insignitam auctamque Privilegiis reddidit. Hujus precibus Plebs Gradi, quam Prædecessores ereptam sibi toties graviter questi fuerant, ab Henrico III. Imperatore & Alexandro II. Pontifice multorum Synodorum, Principumque auctoritate subnixis, denuo restituta est, ut noscamus in Aquilejensi Sede Sissi Plebem, quamquam juris non ambigui, terque quaterque laboratum. Episcopatibus item sexdecim cum Regalibus, renovato Privilegio, ipsa Sedes exulta. Ædificavit Canonicis Regularibus Monasterium Sancti Stephani ad Aquilejam, quod postea scandendum secularibus traditum in desolationem pæne abiit. Ducatus For: o Julii cum Marchia Histriæ, bonisque aliis Ecclesiæ dono datis ab ipso summæ lenitatis Imperatore, quamquam aliquando Pontifici Summo adversus sit. Verum administrato per annos decem Patriarchatu miser tandem efflavit animam. Miserum dixi, nam talem indicat sepulcro inscriptum Epitaphium à me de industria prætermisum, quod emunctioris naris hominibus omnino diffidam credi tuto posse.

Ravongerijs. Sigradus.

INde mortui Gottopoldi locum Ravongerus Patriarchali Sedi praefectus est, de quo nihil habetur, quod in medium adduci possit praeter annos quatuor Patriarchatus, quos vix egressus periiit.

perit.

Sigrado autem successori idem Henricus Imperator liberalitatem non vulgarem exhibuit. Nam Ecclesiæ Aquilejensi Marchiam Carniolæ, aliaque loca dono dedit; & quo magis pietas ejus emineret, ab aliis data antea confirmavit, Urbano II. Pontifice Maximo itidem omnia comprobante. Ab hoc Antistite multi ex Carnia Muras, Trabuchum, Avelianum, Villam Sanctum Heliscum, Poyman, Farlam, Bugam, & alia loca quædam magna frequentia petierunt, cum ut incolerent cum conjugibus & liberis, tum ut agros incultos primum profcinderent, dum accurate prius expendissent, ne commigratio male cederet. Atque idem Valeriani imperarunt ab Incarnatione Domini anno sexagesimo septimo supra Millesimum VIII. Idus Octobris. Sigradi judicio suffragantes quoque posteriores subscribere Henricus, Federicus, & Vodalricus, ut a Valtero postea descriptum ab authentico legimus. Nec Carnis arbitror malecessisse. Gens est, ut congruit, nullo prorsus laboris genere abstinens, cum magna cognatorum manu longe progredi ad texendum catervatim solita, ut nesciam, ullus ne sit labor reliquus, quem Carni, si perinde corporis ut animi persilet vigor, non denique peragant. Mori-

A tur Sigradus anno ab inito Patriarchatu Deci-
mo.

Henricus. Fredericus. Udalricus.

DE Henrico, & Frederico nil exstat, quod posteris testari possim, præterquam annos ille sex Patriarcha vixit, unum hic dumtaxat.

Quibus defunctis Odalricus pater Meynardo Goritiano Comitē Antistes Aquilejensis creatus est. Huic Paschalem II. Pontificem Maximum, quoniam Episcopos ab Henrico IV. delectos auctoritate sua confirmare detrectasset, erga Imperator ipse custodiendum Odalricus gessit, quem se non veluti custodem Odalricus gessit, sed ministrum ac servum habuit, ut nec melior Dominus videretur, nec deterior Servus, quippe qui ne minimam quidem occasionem prætermiserit, qua insigne reddi ejus modestiæ & servitutis testimonium posset. Nec parum ex sententia cessit; à Pontifice enim factò libero, cui Sedes Episcopalis tum armis, tum entis suffragiis occupatæ videbantur, non solum Episcoporum confirmationem, sed pacem & Imperii Coronam quoque extorsit, licet ea mox à Bracharensi Episcopo se denuo insigniendum curaverit, quod eam à Pontifice quodammodo invito diceretur expressisse. Quoniam vero ea captivitas neque dura Pontifici, neque Imperatori probrosa fuerat ob suavitatem dexteritatemque custodis, ab utroque auctus multis Patriarcha honoribus fuit. Is anno supra Millesimum religione percitus, Rosacii Monasterium, Basilicamque in honorem Beati Petri extruxit, Abbate Geroldo constituto sub Regula Sancti Benedicti, multisque collatis donis ac proventibus additis ex agro Olearum fundis decem, quos patrio more Manfos vocamus, ex agro Paseliani à Prato quibusdam aliis. Accesserunt iis ex Meynardi patris ejus liberalitate fundi centum quinquaginta, adjecta ab Henrico ejus fratre Brazis, Plebe, cum Capellis, Filiabus, Decimis, & Quartefis, ac Basilica Sancti Johannis Cormoni, cum nonnullis montibus, nec non Basilica Sancti Andreae cum quibusdam fundis ex agro Justinopolitano. Addidit Henricus fundos ex agro Plecii cum montibus adjacentibus, ex agris Sedulæ, utriusque Borianæ majoris & minoris, Pottalchini, Credæ, Melischie, Vallisfchæ, Pultmini, Idræ, Livinæ, Lallis Roncinæ, Modrussæ, Idestæ, Oberfeli, Podegeri, Lucinichæ, Mossæ, Sancti Laurentii in Collibus, Sancti Martini, Cossani, Cullschæ, Cormoni, Medæ, Versæ, Romanzi, Vigleffi, Inceranzachi, Buttaviæ, Locarizzi, & fundo uno trans flumen Vipaci sub oppido Dornbergi. Oblati sunt & à Meynardo, Marquardo, & Henrico, aliisque Goritiani Comitibus fundi in Caris ex agris Cefanæ, Seriachæ, Merzanæ, Danæ, Sanctæ Mariæ sub oppido Cefanæ, Sanctæ Crucis, Udalachæ, Dobraulichæ, Codinæ, Sropæ, Scopulachi, Gabravizi, Pifcavizzi, Goriansi, Vofizæ, Albarellæ, & Selzachi, & quamplurimi alii. Monasterium Rosacii liberalitate Comitum Goritianorum ne dicam profusione tam opulentum redditur. Patriarcha, quemadmodum in Actis Valteri inventio editum à Dominico Tabellone, in Cafanano prope Castelletum, non abnuente Volsfrado

Comite,
& Maris
Columna
et: Caff
resque
cono Pr
circa La
de Trev
Federic
vis. Ub
Aquila:

G'Er
ni
is prop
libus ca
et. Quo
cum con
le admin
sur et
siole at
fin dui
lupia M
solibus
uultu
lo de
quo H
Aquila
mentis
tunc
quam i
solent
pura a
sore
suffic
in An
signifi
mum,
fandi
faber
non i
dum
esse
fimi i
le G
copia
man
bena
tore
qua
con
pau
sue
liti
me
Co
U
U
da
et
us
e
e
e
e

Comite, Advocatori suo Vitellio Monticellum, & Maris portum, qui dicitur Lemo, usque ad Columnam cum Sacello Divi Laurentii largitus est: Castella de Treven & Tyven ab Odalrico, ejusque parentibus Comite Volfrado & Ema, dono Patriarchatui tradita cum omnibus, quæ circa Lacum de Offia possidebant, ac in Valle de Treven, Wilanich, Quaarzach, & Tacrich Federicus Imperator sua auctoritate confirmavit. Ubi Patriarcha annis septem & triginta Aquilejensi Sedi præfuisse, diem obiit.

Geroldus. Peregrinus.

Geroldus patria Foro Juliensis Vico Præmeriaci ortus, cui oppidum Austriæ Civitatis propinquum diximus, Paulini tantum natalibus celebri, ad Patriarchatus gradum evectus est. Qui æmulatione probitatis ac sanctimonie cum conterraneo certavit, ut ex utriuslibet vita & administrandi ordine veram caritatem crederetur à coelo ad mortales rediisse. Marcha Carniolæ ab Henrico IV. Imperatore Henrici III. filio dono data Geroldo anno Salutis supra Millesimum fecit, ut ejus nomen desiderabilius adhuc esset. Sed quum in Præfultu vixisset annos duodecim, moritur.

In demortui locum Peregrinus sufficitur, à quo Honorius II. Pontifex Maximus, quum Aquilejam pervenisset, exceptus est magna veneratione. Affuit hic Patriarcha, quando Lotharius ab Innocentio II. Romano Pontifice, quem in pristinam dignitatem ex Gallia Romam reducerat, Imperii coronam accepit, à quo non prius abundi facultatem petiit, quàm collecto favore & gratia omnibus Regalibus donatus fuisset. Adduntur ex hujus Præfultis munificentia Arniso Abbati Rosacii Plebs Rudrii anno trigesimo quinto supra centesimum & millesimum, Plebs Honichsteni, Decima Clusche, fundi undecim ex agro Camini, Mons Luichi, Faber unus in Civitate Austria, & Carpentarius unus in Orfaria. Odalricus Aquilejensis Archidiaconus ad liberalitatem invitatus, & ipso præfente Patriarcha, fundos quatuor ex agro Tricesimi in usum luminum Sancti Petri condonavit. In Castro Frisachi Conradus Salzpurgensis Episcopus, & Romanus Gurcensis Decimam Patriarchæ solvere sponte se obligarunt. Et Engilbertus Ebersteyn, Melfradus de Treven, Drieticus, & fratres, Meynardus, ac plerique alii, quod id fere omnibus fieri placeret, obligationem solvendæ Decimæ ex æquali jure sibi suscipiendam putarunt, ac si per universam regionem vota pro rebus Ecclesiæ augendis publicè suscepta fuissent. Super hæc iniit Peregrinus transactionem cum Goritiano Comite, qua tam Goritiæ, quàm Mospurgi oppida deprehenditur Feuda esse Sanctæ Aquilejensis Ecclesiæ. Utinam quàm ab incendio, tam à tineis tutæ sint cum reliquis veteribus Diplomata, quæ nec ulli præbetur videndi copia, nec depromuntur unquam ex penitissimo Sacratio, in quo nullius commodo aut voluptati, sed suo tantum exitio jacent. Quod utile ne sit, an secus, ipsi, ad quos pertinet, viderint. At Peregrinus bene & ex sententia, quantum in eo fuit, administrata Ecclesiæ, anno Patriarchatus sui trigesimo primo naturæ concessit.

(*) Hæc minimè cohererent cum superioribus. Si enim sub Othone IV. vixit ejus Prædecessor, quomodo Tom. XVI.

Gottifredus. Udalricus.

Post Peregrinum Gottifredus honorem Patriarchalem adeptus est, à magnis Regibus ducens originem; tantum de nomine habeo, quod ei reddita fuit ab Othone IV. Romano Imperatore Marchia Carniolæ MCCVIII. Ludovico Bavarorum Rege, qui occupaverat, non abnuente. Quum verò prudenter & maturè gessisset annos duodecim administrationem Ecclesiæ moritur.

In demortui locum adsciscitur Odalricus II. qui Apostolicæ Sedis Legatum egerat. A Pontificibus Maximis Adriano IV. & Alexandro III. Privilegia omnia suis majoribus concessa; rata fieri & confirmari impetravit, ut Ecclesiæ suæ dignitati sedulo consulere. Obtinuit Imperialia, & Regalia à Federico (*) Ænobarbo suo consanguineo, quem Adrianus ipse coronæ insignibus donaverat; Marchiam item Histriæ, Treven, Tyven, Carniolam, Foro Julii Ducatum, & quidquid Castellorum, prædiorumque est inter Plavim & Lipientiam amnes: addidit Federicus Montem Silicis cum omnibus, quæ pertinent, ad quotquot passuum millia porrigantur. Postea verò quàm cum Alexandro paribus animis pacem post longam discordiam Venetiis iniit cum tanta bonorum omnium lætitia, nil distulit, quin Patriarcham creaverit totius Italiæ gubernatorem. Sed à mentibus Christianorum Principum facebant dissidia, unde rerum & virium urgente tenuitate nobis extrema perniciēs nascitur. Henricus interim, qui se Gradensem Patriarcham gerebat, cessit palam juri Metropolitico, Episcopatibus, Jurisdictionibus, Thesauris, à Poppone Grado quondam evectis, nec non præfidiis omnibus, quæ ex agris Aquilejæ, Morfani, & Termularum sibi per summam injuriam vendicaverat, Latifundæ Plebem dumtaxat ac Sanctæ Floræ in usum ea pactione sibi reservavit, ut nihilo serius Patriarchæ Aquilejensis Quartam Decimarum ipsarum Plebium liberè liceret accipere. Odalricus tandem anno sui Patriarchatus Vigesimo periit, quum nunquam Ecclesiæ suam indiligenter habuisset.

Peregrinus.

Almericus Novocastrensis, & Viglenda ejus conjux, coram Peregrino, qui Oldarico successit, fundos decem Romulo Concordiensis Episcopo dono dederunt, sicuti Petrus Atelsius, Antonio Civitanensi testante, scriptum reliquit: fuerunt ambo Scribæ Publici. Quatuor ex agro Succolio, tres ex agro Morfani prope Salicetum, ex Colle Gayæ, duos & unum ex agro Castellioni, anno Natalis Domini Nonagesimo sexto supra Centesimum & Millesimum. Et ipsos statim ab eo Feudi nomine receperunt cum Colle, ubi coeptum Solumbergi Oppidum absolverent, & ea lege, ut Episcopo semper patere, dimidiumque fructuum ex ipsis fundis quotannis pendi deberet. Per hæc tempora Tarvisini suis freti viribus coeperunt nobis esse formidabiles. Pro liberis municipibus arma in Patriarcham sumentes, Patriam incursionibus patentem ferè universam occuparunt. Soli Utineuses non modò se se Urbe dejici passi non sunt, verum etiam interfecto quodam Caminate, qui magno Dux terrori fuerat, animos suis omnibus restitue-

do hic floruit sub Ænobarbo

D

tuerunt. Romanus Pontifex tum Venetis præcepit, Tarvisinos monerent, ut ab armis discederent, ipsis alioqui portubus se & navigiis sub pœna anathematis interdictum. Missus tandem à Pontifice Legatus, Peregrino invitante, ad rapti occupatique relaxationem Tarvisinos coëgit. Patriarcha inde rebus compositis ad exornandas Basilicas conversus, Civitatem splendide reparatam donis multis ex auro argento gemmisque auxit, tabula in primis ex argento cælato, Aquilejensem tamen longè insigniori; quam Veneti, qui Patriarcham non absque vi Numinis familiaritate sibi conjunxerant, multò post in pignus acceptam, mox Beati Marci Thesauro adscriptam, nunc summa veneratione custodiunt. Nec defuit contentio inter Peregrinum, & Meynardum Goritianum. Comitem, quid quantumque Engilbertus ejus pater ob id soleret præstare ac lucrari, quod Advocatum egisset Aquilejensis Ecclesiæ. Eisdem enim Comitibus id muneris ex institutione majorum dabatur, & quidem continua serie, ne quid umquam deterius Ecclesiam haberet successorem Advocatum sortita. Quem à Patriarcharum injuria ne quidem ab illis, qui se vocant Feudatarios & Censuales, temperaretur. Contentione Dietricus Fontibonus, Herboldus, Pertistainus, Folcherius, Dorimbergius, & Peregrinus Glolielis, ut Petrus Imperialis Scriba memoriæ prodidit, informatione sumta concordii arbitrio in Austria Civitate sopiverunt Salutis nostræ Anno Millesimo Ducentesimo Secundo Idus Decembris. Moritur Peregrinus Anno sui Patriarchatus XIV.

Volphcherius.

Henricus VI. à Cœlestino III. Maximo Pontifice, Otto IV. ab Innocentio III. & ab Honorio III. Federicus II. Imperii insulis redimitti sunt, qui Volphcherio in locum demortui Patriarchæ suffecto omnia, quæ Aquilejensi Ecclesiæ Imperatorum & Principum pietate ac liberalitate concessa fuerant, jura, privilegiaque confirmavit. Marchionatum Histriæ, quem Bavariz Dux Ludovicus compulsus Principum judicio relaxaverat, Federicus addidit, & Castra Trêven, & Tyven, inde Carniolæ Marchiam MCCXX. confirmavit. Otto Montem Silicis. Erat piis Principibus jure optimo persuasum, ut victoriam ex hujusmodi largitionibus vivi, salutem mortui optatissimam reportarent. Quod verò Patriarchis dumtaxat, nequaquam aliis imperium sanguinis assertum sit, ipsius Ottonis diploma sub iis verbis indicat. *Attendentes clarissima merita & obsequia dilecti Principis nostri Volphcherii Aquilejensis Patriarchæ, quæ personæ nostræ & Imperio hætenus laudabiliter exhibuit, & quotidie circa honorem & profectum Imperii tota virtute noscitur exhibere, Ducatum Foro Julii cum omni jure & pertinentiis suis, & sanguinolentum Denarium, scilicet feritas, plagas, vulnera, homicidia, furta quoque, & omnia maleficia, quæ ad correctionem & Bannum Principum spectare noscuntur; insuper & omnes transactiones & conventiones inter Peregrinum Patriarcham & Meynardum Comitem, & inter Voldaricum Patriarcham & Engelbertum Comitem super Advocatia & aliis factas, & Privilegiis, aut aliis authenticis Scripturis roboratas, sibi & successoribus ejus in perpetuum regali auctoritate confirmamus, & presenti pagina nostro sigillo roborata communimus. Sancientes quod nulli memorata judicia, vel aliquid*

A *ad jus Ducatus spectans, nisi per eam aut successores suos liceat pertractari. Ceterum Volphcherium ajunt inter Patriarchas Sanctos miraculis cœlicis censendum esse. Matri nonnihil ad doloris tolerantiam, quod secum abduceret, petenti erectum brachium commississe, tumbamque marmoream, cui cadaver apud Aquilejensem Basilicam illatum fuerat, in aère diu pendisse. Tandem Patriarchatus annos egressus tresdecim fato functus est.*

Bertholdus.

Bertholdus Episcopus Colonienfis, Divæ Helisabethæ avunculus, Patriarchatus Aquilejensis titulo donatus est, quum in Transpadana Italia Eccelinus Patavinus cognomento Romanus tyrannidem exerceret, Patavique Antonius Ulyxbonensis periisset, qui Utini quoque verbum Dei prædicaverat. Patriarcha sanè ad magnas res obeundas peridoneus, ut Ducis Moraviæ filium agnoscas, persuasum habuit gloriam sibi posse nullam speciosiore contingere, quàm quæ ejus opera sibi simul & Ecclesiæ quæreretur. Ejus itaque opera factum fuit, ut sententiam, qua Ugo Ostiensis & Velletrensis Episcopus Legatus Apostolicus Curias Meduli, Sancti Pauli, Castellum Curiamque Canippæ, nec non quidquid ab amne Lipientiæ est, usque ad Ducatum Moraviæ, & à montibus usque ad mare per totum Forum Julii. Monasterium Pyri, & alia pleraque Patriarchatui à Tarvisinis relaxanda pronuntiaverat, Honorius III. Summus Pontifex Privilegio confirmavit, quum in iis omnibus, quæ Sedi addicta Aquilejensi jam fuerant, perinde jus habere, atque in re propria, Tarvisini conarentur. A Federico II. Aquisgrani coronato multa perorans privilegia impetravit, antequam invasor factus à Gregorio IX. Pontifice Maximo diris peteretur. Verba ex ipsius Imperatoris Diplomate, quod concessit in obsidione Brixiz Anno Salutis Trigesimo supra Millesimum & Ducentesimum, VIII. Idus Octobris, ad hunc sonant modum. *Notum fieri volumus universis Imperii fidelibus tam presentibus quàm futuris, quod Dilectus Princeps noster Bertholdus Venerabilis Patriarcha Aquilejensis in nostra proposuit presentia constitutus, quod quum quidam in Foro Julii, & in Histria existentes, qui à Prædecessoribus suis vel ab ipso per Aquilejensem Ecclesiam infeudati sunt in Mansis paucis, vel pluribus, & quod quidam in eis obtineant Advocatiam Gratia conferentis, iidem Infeudati privatis eorum utilitatibus & suis proventibus non contenti, de furtis & aliis criminalibus causis & pœnis judicium sanguinis inferentibus, & de quibusdam, quæ spectant ad merum & mixtum imperium, quæ omnia pertinent ad jurisdictionem ejusdem Principis nostri ratione Regalium, se auctoritate propria temere intromittunt, ex hoc tantum, sicut dicitur, quod Mansos cum omni jure obtinent, ad juris injuriam attentantes. Quare nostræ Celsitudini supplicavit, ut quum hæc bona tam Prædecessores sui, quàm ipse, Imperii auctoritate obtineant, dignaremur temeritati repugnantium obviare, & jurisdictionem servare, integre mandaremus. Quum igitur spectet ad Imperatoriam Majestatem Principum nostrorum juri prospicere, attendentes insuper perimensam devotionem prædicti nostri Principis Venerabilis Patriarchæ, quem ad nostra & Imperii servitia semper & ubique paratum & expositum invenimus, ut in sua Jurisdictione injuriam vel incommodum non incurrat, prædictam abusivam*

con-

consuetudinem ab eisdem Infeudatis inventam, vel hactenus approbatam penitus abolemus, presentis scripti auctoritate, generaliter inhibentes, quod nulli eorumdem Infeudatorum in Foro Julii vel in Histria de cetero liceat occasione Mansi, sive Mansorum, quos ab Aquilejensi Ecclesia feudatiter obtinere noscuntur, vel sub pretextu Advocatiae, vel occasione praescripta, quod Mansos cum omni jure obtineant, quum verbum ipsum cum omni jure privatas & annexas ipsis Mansis utilitates exponat, de criminalibus causis, furtis, fustigationibus, vel consimilibus, quae ad judicium sanguinis vel merum & mixtum imperium sapiunt, cognoscere vel temere se intromittere sine praedicti Patriarchae indulgentia vel mandato. Sed tantum idem Patriarcha & Officiales sui, quos auctoritate ordinariae Jurisdictionis loco & vice sua duxerit deputandos, praedictam Jurisdictionem exercent, sicut decet. In altero Diplomate Tibure dato anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo Imperator ipse sic inquit: Volumus, quod liceat dicto Pertholdo Patriarchae bannire & disbannire quoslibet in Jurisdictione sua. Item quod non liceat Civitatibus, Castellis, & Villis, quae subsunt Patriarchae, eligere per se Potestates, Consules vel Rectores prater voluntatem ipsius Patriarchae. Is Marchas argenti CCCC. Goritiae Comiti Meynardo tradidit, nec non Sedeglanum Feudi nomine, Sanctum Laurentium, & Griglunum. Dimisit Latifanae proprietatem, & Marchas IV. quas ex vectigalibus Aquilejae annuatim Comes accipiebat. Contra vero, Comite imperata donationis tamen titulo faciente Castella Loncii & Rottestayni, Portumque Latifanae Ecclesiis suorum asseruit, & omnem, quam ubicumque Comes proprietatem haberet, qui adscriptum dumtaxat sibi munere voluit Prifinicum, Campanaram, & Blancharam, & quidquid Federico Purliliarum Comiti ab ipso Goritiano in Feudum accessisset, ut scribit Omnibonus Regalis Aulae Tabellio. Liberalem pariter Ulricus Sternimbergi Comes erga Ecclesiam Sanctam Principem agens, Castellum donavit, & provinciam Lofsi, quam Bertrandus post centum fere annos Hermannus concessit Ortemburgi Comiti, ut Aquilejensis Ecclesia ipso in rebus bellicis adjutore, minus rebelles, hostesque externos formidaret. Adde, quod Pertholdi parentumque ejus munere Aquilejensis Ecclesia mirifice aucta fuit, collatis ex patrimonio fundis quamplurimis in Karinthia, Carniola, Marchia, & oppido, provinciaeque ipsa Vindisgratii. Adjecit & Patriarchae frater quidquid sibi juris competere in Histriae Marchionatu. At quum diris obnoxio Imperatori constantius adhæreretur, à quo ad Praefulatus hujusmodi fastigium lectus fuerat, se Pontificis execrationi simul involvit. Romam enim proficiscentem cum Austriae & Karinthiae Ducibus, Rege Bohemiae, aliisque Proceribus honoris gratia profectus est. Pastor optimus tributa Utinensibus non modo non augenda censuit, sed omnia perpetuo & in totum tollenda, auctore Arthucio Notario anno millesimo ducentesimo vigesimo, III. Idus Septembris. Numina vero nobis (proh dolor!) infesta paucis ab hinc annis subsidiorum nomina infestissima invexerunt. Tradit Johannes Lupicus, quod ipsomet die terram Patavinis emere Patriarcha pollicitus est, qua duodecim extarent Palatia, statuitque in unumquodque ex aequilibrio impendi ad libras mille, & quatuor absolvi debere quolibet Magistratu: affuisse testes Henricum Fontibonum, & Henricum Man-

Tom. XVI.

A zanam. Pertholdus demum absolutione obtenta suam Aquilejensem Ecclesiam ingrediens, quum graviter cespitasset, haec, dixit, requies mea in seculum seculi; ubi exstructo Sepulcro tandem ponitur anno, quo ei praesse coepisset, vigesimo tertio.

Gregorius.

A B Innocentio IV. Romano Pontifice Gregorius Montelongus Patriarcha creatur Anno Domini quinquagesimo secundo supra ducentesimo & millesimo, cujus quum Notarius esset, Ecclesiam Sanctam Aquilejensem, antequam ei praesset, inviserat, vir profecto magni altique animi, & consilii, laboris patientissimus. Functus fuerat Civitatis Bononiensis Legatione, & eo Duce, Ferraria ad Romanam Ecclesiam jam pridem redierat. Bella contra multos ad Pontificis nutum gessit, tam ensesciens, quam milite rem Ecclesiasticam tueri. Dux ipse exercitus Pontificis Parmensibus auxilio fuit, & erumpentibus ipsis Federicum II. Imperio privatum, & in Parmae obsidione frustra biennio laborantem Castris rerum copia refertis haud segniter spoliavit, tentoriis in Basilicam Civitatis inde relatis. Est & Ecclesiae suae tutatus jura, & acriter quidem adversus Ulricum Karinthiae Ducem, à quo tandem obtinuit anno Domini MCCLXI. Castella Guardenchae, Laybaci, Gorzachi, Ortimbentchi, Valchimbergi, Iglemi, & Urspergi, & alia loca quaedam, quae tamen omnia ipsi ne resignatio, quam fecerat, male cessisse videretur, illico in Feudum concedere non neglexit. Anno vero sequenti Philippus Ulrici frater, electus Ecclesiae Salzpurgensis, consensu suo comprobavit, vir aequae moribus probus, ac natalibus clarus. Mox agitato negotio pacem Ulricus cum Patriarcha iniit, & Ecclesiae Aquilejensis agros ad Tyven & Treven ab Ulrico Sternimbergi Comite, & ab aliis se mille Marchis redempturum pollicitus est. Secus autem, ne videretur redemptionem irritam suscepisse, Castellum suum Mesenuos cum annuo quoque proventu Marcharum sexaginta absque ullo discrimine Sanctae Ecclesiae se daturum. Ulricus iterum anno Domini MCCLXXIX. Civitatem Laybacensem cum omnibus suis praediis testamento reliquit, cavitque, ut quisquis, qui ipsam abstrahere tentaret Ecclesiae Aquilejensi, ad duo millia Marcharum argentiolvere teneretur. Nec ab instituto destiterunt Gortiani Comites, à quibus Patriarcha continue infestabatur, sive de proprietatibus Latifanae, Loncii, aut Rottestaym, vel alia de re contentio incidisset. Ob ditionum enim vicinitatem factum est, ut non armis minus quam odiis frequenter inter eos certatum sit. Captus fuit Patriarcha ad Villam Novam sub Rosacio, dum ei Albertus Comes Goritianus insidias tetendisset, de cujus redemptione Episcopus Salzpurgensis non ita multo post cum Alberto pepigit, ut in ipsum & Bohemiae Regem compromitteretur. Albertus autem Concordiensis Episcopus, idemque Patriarchae Vicedominus, insidiis ipsius Comitis deceptus cum quibusdam apud Montem Medae obruncatur. Inde Gregorium Urino egressum Comes, abrupto Sontii ponte, ne cum exercitu annum Patriarcha transmitteret, prohibuit. Renovato compromisso Antistes, ne tantorum Principum judicium detrectare videretur in Civitatem Austriam se recepit. Quem admodum verò Ecclesiasticae rei defendendae

D 2

cau-

causa fortiter ab eo semper cum hoste pugnatum, ita in proditores severe animadversum est, ut omnes se hoc exemplo in fide & officio continerent. Valvasonum Conrado, ut nunc de aliis dicam, ob rebellionem privato, tamquam habitantiae Feudum alteri concessit; dicam enim de reis perduellionis pro occasione, quum agam de Feudis Patriæ.

Huic Præsuli Pratenfes se cum oppido Sancti Steni, Corbolono, & Latifana sponte dedit anno Domini MCCLX. sexto Kalend. Julii, auctore Johanne Lupico, ut, quid facerent, prescribere eis Patriarcha posset, ipsi imperata facere tamquam Feudatarii sine cunctatione tenerentur. Contigit hoc tempore, ut Foro-Julienfes turmatim lacrymose & miseranter ad sanguinem usque verberibus ultro sese affligerint, Alquino Aquilejensi Decano ipsorum poenitentium duce. Sicuti & nuper irrepere Chytini statis temporibus ad placandam Dei iram nudis pedibus obambulantes. Eo anno ab hostibus provincia non amplius vexata. Monasterium à Cella apud Civitatem incohatum: facta item Clero à Venetis copia vini per biennium ex Histria evehendi ad certum amphorarum numerum. Denique Patriarcha manu ipsius Scribæ nescio qua mentione facta in testamento de Tricani equo, ministerialibusque Foro-Julii, moritur anno MCCLXVIII. Sexto Idus Septembris, sepeliturque prope Corpus Divi Paulini in Basilica Civitatenfi, postquam immodicis eam impendiis ornasset, sedissetque annis decemseptem, mensibus decem, diebus sexdecim, inter magnanimos Antistites omnino connumerandus, quod labore & vigiliis numquam defessus pro Ecclesia admirabili virtute divinitus adjuta frequenter pugnavisset.

Philippum in Gregorii demortui locum electum Wodalrici Ducis Karinthiæ fratrem Archiepiscopum Salzpurgensis Gregorius X. Pontifex Summus minimè sua confirmatione admittendum duxit, ceu electum, quo tempore auctoritate Apostolica electione interdictum fuerat. Quare commoti Foro-Julienfes Ducem suum magno consensu eum appellarunt. Tum enim erat in pretio, quod in negotiis bellicis ducem strenuum præstitisset; quo factum est, ut ab interitu Gregorii ad successorem usque Raymundum interregnum per annos quatuor fuerit. Dux creatus Artuicum Castellum, quod Goritiani se factioni addixisset, incommodis statim multis affecit, & prodicione Johannis & Woldarici fratrum de Portis, opera usus Federici Pinzani sui Præsfecti, Civitatem Austriam cepit, ac dirupit, Civibus tum depulsis, tum in vincula coniectis. Rex Bohemiæ ubi rescivit, (est enim ditionis Aquilejensis ex professo jure Feudi propugnator) Wolricum Durnolicum cum ingentibus copiis Ducem misit, ut Civitatem prodicione amissam bellica virtute redimeret. Civitatem sub certis conditionibus se dudentem pristinae libertati restituit, dum Federicus incensis Divi Petri, Silvestrique suburbiis lapideum Pontem interim disjecisset ac dissipasset. Oppidum Prothuic, quod Hungariæ Regis erat, passum vim fuerat à Philippo Foro-Julienfium Duce, unde literæ manarunt, quibus oppidum Rex conqueritur expugnatum fuisse, monetque Ducem ab audacia tam perditam se ipsum revocet, & summotis cohortibus omnia statim relaxet. Mons hoc interregno ad Sontium amnem fulminis afflatu arsit ad multos dies, nec non crebra grandine ovis gallinaceis crassiore animalia in agro Civitatenfi pleraque exanimata.

Raymundus.

Raymundus Episcopus Cumanus ab Alexandro IV. Pontifice Summo creatur Patriarcha ex gente Turriana, haud dubie illustri, ut ditioni Mediolanensi eam præfuisse quondam nemo sit, qui nesciat. Ubertas hujus adventu Patriæ confestim reddita, & inito cum Goritiano Comite compromisso, pacata tota Provincia visa est. Verum ut est rerum humanarum vicissitudo, fame laboratum, & tumultibus bellicis tantisper fere dum ei præesse licuit. Valuit Sextarium Frumenti denarios XXX. Siliginis prope totidem, Millii XXII. Surgi XIV. Hujusmodi penuriam & annonæ caritatem, quæ habetur ingens & memorabilis apud certissimæ fidei Scribas, habita temporum ratione, quæ antecesserant, crederemus, si non major nobis contingeret, ubertatem esse perpetuo memorandam, auctis nunc in decuplo pretiis. Porro Patriæ opes ex agrorum numero augeri non possunt, quoniam suis finibus clausi nusquam crescunt, sed ex fructuum ubertate dumtaxat, si eveniat, quum sterilitas alias regiones invaserit, ut quo conterranei plus tritici & vini collegerint, hoc uberius opulentiorque Patria tunc dici debeat.

Raymundus bellicis negotiis & tumultibus vexatus fuit. Primum quando Tergestinis, dum à Venetis gravi obsidione premerentur, comparatis propere copiis suppetias tulit, quibus erumpentibus in fugientes retro ad navigia Venetos sævitum est, & eversum Oppidum, cui obsidentes Romanæ nomen indiderant. Victoriæ illam fama multo majorem quam fructu pax sequuta fuit, ipsimet Tergestinis usque adeo optata, ut non pacem tantum, sed ipsam quoque vitam Præsuli acceptam ferrent. Deinde quum Tricesimum Albertus Comes ex Karinthia reversus combussit, & Aquilejam versus contendens Cervignanum, & omnia circumquaque posita direptionibus & incendiis complevit. Tum verò Civitas Caprulana direpta incendio conflagravit, Prætor capto cum liberis. Huc accedit, quod Tulminum bis ereptum fuit ab Andrea Trivisino Presbytero, & à Goritiano Principe. Andreas paulò post captus, qui Phœbum Patriarchæ Nepotem Oppido per fraudem exuerat, inedia vitam finire coactus est. Capitur & Maranum à Venetis, & ubi diripuerant, destitutum, ab Arthuico Castellio occupatur. Itidem à Ricardo Caminate Variani Castellum, quod Diethalmo Villaltho mox restituit. Probantur sanè discordiæ, rerumque discrimina, ex eo quod Meynardus Karinthiæ Dux palam professus fuit, Laybacum, ceteraque Oppida Marchiæ Carniolæ Romanorum Regi servare; se, quid Rex, non Patriarcha juberet, spectare. Rursus ex arbitriis ac præeuntibus Compromissis haud raro initis nunc cum Goritiano, nunc cum aliis. Nam quum, compromisso inito, Commonum juxta quod Comes fuerat semel pollicitus, reddi sibi postularet, Comes non ut Iuris Prudentis consulturus, quidquid mentiretur, sed ut arma in Patriarcham sumturus, clam e vestigio se subduxit. Compromissum quoque fuerat, quum Walterpertholdus Spellimbergius, Johannes Zuccula, Ugo Duynus, & Henricus Pifinus eorum arbitrio contentiones exortas tollere sunt conati, & quum Constantinus & Carsmanus fratres ex clarissima Savergoanorum gente Castellum Buyæ cum aqua Ledræ restituere pernegarunt, ut Patriarcha judicio satis

mani-

manifesto cognosceret, secum de differentiis, quæ in dies magis exoriebantur, à Principibus & Feudatariis animis haud quaquam sinceris tum compromissa tum pacem frustra iniri consuevisse. Exstat Laudum, quo Raymundo Comes Albonam, Flavonam, Vallem, Pinguentum, & alia pleraque Municipia reddere tenebatur, & quod libera permetteret apertaque itinera a Crucis Monte, Pontebiaque usque ad maris Portum, ne quid maleficii aut impedimenti inter eundem & vehendum committeretur. Incertum, an laudum ab incepto hominem averterit. Testatur Walterus, cum Goritiano composuisse de Ronchis, Sancto Canciano, Bullacho, Timavo, Diettendorfo. Cum Episcopo Tergestino de Muglia & aliis locis. Rursus & alibi fœdus cum Venetis ictum, ut Mugla, & Mugeu Patriarchæ relaxarentur, donec aliud Pontifex Summus decerneret, ut minime videatur mirum, si cuilibet manso & molendino impositi fuerint interdum soldi XX. pro impensis in bellum necessariis faciendis. Posteaque vix dum turbulentis his sedatis, illic ad novos consurgebatur tumultus. Nec cognitu difficile est, ad pacem & concordiam Præsuli, ut parerat, alacritatem quamdam innatam fuisse, nequaquam ad arma, præterquam ex provocatione propensionum.

Scripsit Walterus, Patriarcham Turrianosque suos cum Laudensibus & Crementibus Patavii inivisse fœdus, quod ictum crediderim potius, ne ob id, quod sua non repeterent, reprehensione digni viderentur, quamquam quererentur præter jus fasque Vicecomitem bellicis negotiis implicare. Discessit ad Rodolphum Romanorum Regem salutandum, & habito proximè colloquio, in patriam reversus Normannum Fagancatem, quod Archiepiscopum Mediolanensem ejus æmulum de discessu per epistolam certorem fecisset, acerbius punit. Clericorum mores haud satis probatos quadam, temperata tamen, severitate compescuit. In Carnea providit, ut quisquis passim emere pro arbitrio posset panem, vinum, triticum, pannos, jumenta, & alia hujusmodi, non alibi tamen vendere præterquam in Foro Tulmetii. Oppidum Raymundi appositæ Cruce ferrea de suo nomine designavit, haud procul à monte, in quo Grosembergum fuerat, ut videtur supra Glemonam, quæ Hemæ & Hemonæ nomen apud Priscos sortita fuerat, rei bene gerendæ ac peragendæ interim occasionem expectans. Plebano Tricesimi Clericum addidit, proventibus annuis viritum divisit. Sacilum à Ricardo Caminate recuperavit, qui Feudorum nomine, quæ firmata sibi sunt, fidem jure jurando promisit. Meynardo Karinthiæ Comiti pari titulo Vencionum adscripsit, quod sibi Guillelmus Ventionensis marchis MD. paulò ante vendiderat. Tricesimum partim à Candido emit, partim à Flordelisa Fulcheri conjuge. Vendidit autem fratribus suis Neapolioni, & Francisco, Palatium pulcherrimi operis cum juribus circumquaque Mediolani positum in Parochia Sancti Fidelis, ut nummos eis restitueret, quos in equos, indumenta satellitum, aliosque usus necessarios pro dignitatis gradu decenter retinendo minime intemperanter impenderat, quod fecus aut aliis alienare mentem numquam destinaisset. Signavit argentum varie; rerum quarumlibet commercialium vectigalia Utinensibus dono dedit: munus vel ob id præcipue Reipublicæ saluberrimum, quod ipso conductis Medicis, Ludique literarii Magistris diu vivant Cives, & ingenia insigniter efflorescant.

A Utinenses hoc Præsule Monasterii Petri Martyris ab Innocentio IV. Romano Pontifice ante annos XL. in Divos relati, fundamenta jacienda curarunt. Tandem Constantino Savorgnano, Henrico Goritiano, Thoma Cucaneate, & Henrico Butriano, in Pratis Attimiis supra Padernum in equestrem adscitis Ordinem, inter tot rerum perturbaciones Utini moritur, & Aquilejæ sepelitur in Sacello eximie à se exstructo, dum in Patriarchatu vixisset Annos viginti quinque, mensem unum, & dies decem & septem, cum animi magnitudine, tum liberalitate, nulli Patriarcharum non conferendus.

Petrus.

B **M**ortuo statim Raymundo vexilla, equos, fellas, & apparatus reliquos ad Marefcalli munus spectantes Bartholomæo Flayanæ, Henricoque Werynstaino Tricanenses ad annum relaxarunt, ne viderentur aspernari sententiam, quam Antonius Civitatenfis conscripserat Prædie Calend. Aprilis MCCXCIX. Munus obire Cameræ Patriarchalis custodiendæ Thomas & Simon Cucanates recusarunt, per Nuntios à Civitatenfis licet invitati, quod dicerent semel se pullos & fugatos, ut idem Scriba V. Non. Martii scriptum reliquit. Petrus paulò post ad Patriarchatum annis gravior adsciscitur; Conradus antea dictus Poloniæ Dux, ut in Annalibus quibusdam antiquis reperio, ad Fori Julii Præfecturam. Henricus Goritianus Comes in Campoformio, qui confestim in pratis ad Basaldellam, ut Utinum obsideret, castra posuit, subnixus Girardi Caminatis, Oyngi Comitum, Oppidanorumque auxiliis, qui omnes fere in ejus partes declinarant. Utinensibus male affectus erat, quod ipsum, ad quem veluti Præfectum creatum, regendæ Provinciæ pondus reciderat, ab Urbis ingressu paulò ante clausis portis prohibuissent. Præcluso rivo, qui Utinum prætergressus Basaldellam attingit, solvere obsidionem coactus, Ruzolium cum exercitu se recepit. Rapinis & vexationibus non abstinuit, donec oblata pecunia à Johanne Philippi Patriarchalem Vicarium agente, ad pacem & concordiam revocatus est. Petrus verò confirmatione à Bonifacio VIII. accepta, Patriam, Utinensium multitudine gratulabunda pro more se effundente, ingressus est Anno Domini MCCXCIX. At Girardus, quum Præsuli relaxare Sacilum pernegasset, quod à Nicola illius Nepote receperat, Goritiani, Oppidanorumque auxiliis adjutus, non modo vim fortiter sustinuit, sed etiam prælio trans Lipientiæ flumen commisso superior fuit. Elatus victoria Civitatenfis extremum minari excidium coepit. Meynardus interim Ortymburgi Comes, quem abrogata Henrico Præfectura, Fori Julii Præfectum Patriarcha declaraverat, sumtis propere armis Villaltham oppugnare coepit. Petrus exacto inter tot rerum perturbaciones Jubilæo, moritur, ex Præsulum numero, qui ab initio Patriarchatu plura bella, quam annos numerant. Vixit in eo Annum dumtaxat, menses decem, sepeliturque Utini in Basilica Beatae Mariæ.

Ottobonus.

E **O**ttonus natione Italus, patria Placentinus, in Petri demortui locum sufficitur à Bonifacio Pontifice Maximo, e familia sumtus Racionum. Dum esset Episcopus Patavinus, in ipsius viventis locum Paganus, quem Canonici Aquile-

Aquilejenses Patriarcham delegerant, subrogatur Episcopus. Ecclesiam prope afflictam regere sano consilio cepit XI. Calend. Septembris MCCCII. Ingressus Utinum ad æs alienum persolvendum, quod turbulentissimis temporibus Ecclesie nomine ingens contractum fuerat, statim animum applicuit. Salinas prope Maranum Ecclesie sue adjecit. Manzanum vi cepit. Sacilettum numerato pretio Ecclesie asservit. Multos non armis minus quam comitate & benevolentia ad Sedis Aquilejensis obsequium revocavit, ut eam initio posset videri multo opulentior se denique relicturum, quam accepisset. Vitam vero ut in armis perpetuo duceret, nescio quo malo fato, atrocitas temporum fecit. Ricardus Caminas nulla gravi injuria abstinuit, Oppidanorum auxiliis, qui ei adhæserant, numquam destitutus, quinimo fretus ope Henrici Goritiani Comitis, Meynardi Ortymburgi, Ducis Karinthie, nec non Marchionis Ferrariensis, per Patriam dilapsus cum ingenti armorum agmine agros pervastavit, recta combussit, & omnia terrore, incursibus, tumultibusque implevit. Fecere Spellimbergenses deditionem gravi obsidione cincti. Odoricus Castellus, quum Tervisio reverteretur, Walterpertholdi Johannis Zucculani filii insidiis ad Stratum Altam exceptus, Trussum, inde Zucculam tractus est, quod in eum Spellimbergi amissi culpam rejiceret. Defecerunt à Patriarcha & Brutiani, quibus commeatum Goritianus, missilia, virosque fortes, qui in præsidio forent, statim suppeditavit. Butrium tamen virtute consilioque Præfulis vi captum, funditus deletum est. Nec Porpetum minus, & alia pleraque Oppida in Ecclesie potestatem redacta sunt; ac Sacilettum, quod à Ricardo occupari Præfulti pati non videbatur diutius posse. Odorici, quem captum diximus, Nepos Arthuicus cavit jurejurando, neque amicitiam aut societatem cum Goritiano, Ricardo, Oppidanisve servaturum se amplius, neque fidem suam erga Patriarcham, sanctamque ejus Ecclesiam violaturum. Ventum eo erat (proh Deum atque hominum fidem!) ut qui Patriarchalem Provinciam obeundam honestissime suscepisset, adversus Vassallos, qui defendere officii causa tenebantur, in castris armatus perstare, ne offenderent, necesse haberet; ferire, si res posceret, etiam promptus. Civitatenfes nihil habentes antiquius, quam morem gerere Patriarchæ, quemadmodum Instrumento testatur Antonius Civitatenfis III. Idus Maji MCCCVIII. per Legatos prona voluntate auxilium obtulerunt, domos Nobilium quorundam, qui à Præfule defecerant, funditus dejecerunt, quum ab ipsius quoque Civitatis invasione minimè temperassent. Zucculani Gruspergum ceperunt, quod Portensibus ab ipsis restitutum paulò mox fuit. Hæc autem familia, quæ opibus & auctoritate tum pollebat plurimum, an in Nepotes transferit, non satis compertum habeo. Ventionenses dirutis mœnibus Præfulti deditionem fecere. Verum quum ipsi, qui Conrado Strumberchio Duce in agro Zucculæ & Gramoglani castra locaverat, nuntiatum fuisset, Ricardum cum ingentibus copiis in Patriam adventare, in Civitatem se recepit. Ricardus nihil cunctandum ratus, Sedeglanum cepit, dirupit, & incendit. Mox Sacilettum, & Sanctum Vitum adjutus Goritiani cohortibus Prampergensium, Spellimbergensium, Cucaneatum, & Zucculanorum.

Ad Montem vero Regalem, capto Henrico Prampergio, qui ad Ricardum desciverat, in-

A Foro Utinensi jubente Patriarcha caput abscisum est, succedente nulla prorsus funeris pompa. Turpe non judicavit mucrone in illum uti, qui perjurio simul & transfugio Dominum fefellerat. Oppidani conventu habito ad Riparum, Villam, Guarnerium, Cucancatem Vice-dominum crearunt. Bombanicus Goritiani sororius hostili depopulatione Morteglanum deprædatus est. Ubi Patriarcha rescivit, Aquilejam primum, inde Bononiam ad Legatum Pontificis obviam profectus est. Ricardus interim in Grezano cum Utinensibus manum conseruit, socialibus armis fultus, cui tamen congregientes animose resisterunt, multis tum captis, tum interfectis, ut ægre Ricardus ad suos evaserit. B Inter alios ea pugna Walterpertholdus fortissimè dimicando cecidit. Patriarcha reversus Foro Julianæ militiæ Henricum Goritianum præfecit, qui bello strenuus, sumtis armis, prope Tricesimum, Arthencam, Tulmetium, Clausam in potestatem suam redegit, deinde Montemfalconem Cucaneatibus, qui detinebant, sponte tandem deditibus. Expugnavit Villatam, non paucis ex atratis militibus, quos à synthesibus nigris Soldaneros vocabant, qui in præsidio erant, necatis, devicto Cavoriaco abactaque latrocinii modo undequaque ingenti præda Goritiam rediit. Agebantur hæc, quum Bombanicus magno confiato exercitu concitato gradu in Patriam irrupit, Goritiano sororio suppetias adversus Ricardum ad quamlibet occasionem laturus. Is Neboyd primo impetu incensa, Cucaneam diruit ac dirupit. Antistes, ut Lofum, Arispergum, Montem Falconem, Tricesimum, Arthencam, Tulmentium, Faganeam, Sanctum Vitum, & Canippam, quæ Oppida Goritianus paulatim suæ ditionis facere conabatur, ad obsequium cogeret, cum Austriæ Duce, Patavinis, Tarvisinisque pacem iniit. C Re cognita Goritianus Tulminum cepit, caput præsidio firmavit, agrum Utinensem, adjuvante Bombancio, circumquaque vastavit, hominibus & jumentis innumeris in prædam actis. Cepit, & Persum, omnia persuasus proprio commodo parare. Ottobonus tot afflictus bellis & tumultibus, sibi cavens Goritianum ipsum militiæ suæ in quinquennium præfecit, ea conditione, ut omnes Ecclesie proventus Præfectus reciperet, à Præfecto Antistes nonnisi Marcharum tria millia, perinde ac si retinendæ ditionis inter tot bellicos tumultus spem quasi omnem abiecisset. Oppidanorum filios Goritianus ut in fide ac officio retineret, obsides sibi dandos curavit; postea statutæ sunt à Præfule nova pactione centenæ Marchæ in singulos menses stipendii nomine. Militans iis stipendiis Alzibertam filiam suam, ut publico proditum est instrumento, Nicolao Prampergio in matrimonium dedit. Arcarum oppidum sibi certo pretio comparavit. Hic Patriarcha ab Henrico VII. Imperatore, priusquam ab obsidione Brixie excessisset, de Regalibus cum Imperiali vexillo investitus fuit. Austriæ & Carinthiæ Duces de Feudis uno eodemque momento temporis investivit, altero Dapiferi, Pincernæ altero fungente ministerio Feudorum nomine. Destinavit Ulvino Melfio petenti in Colloreti colle domum ædificandam, ut Franciscus Nasutus memorie prodidit. At Patriarcha, dum ab Urbe redit, quò Clemente V. Pontifice defuncto ad Cardinalem Eliscum profectus fuerat, morbo in itinere correptus, & vigiliis ac labore defessus, apud Placentiam moritur, sepeliturque in Arquate, dum in Patriarchatu vixisset annos tredecim.

Castronus.

Patriarcha designatur Gylo Archidiaconus Aquilejensis Canonorum omnium calculus; itidem militiæ Foro-Julianæ Goritianus Comes præficitur ab Oppidanis, conventu de mora habito, donec Gyloni Pontifex Maximus Patriarchalem Sedem, Goritiano Præfecturam Patriarcha ratam fecissent, omnibus interim Comitibus obtemperare juramento adactis. Arthuicus autem Prampergius manu promptus Artheneam & Buyam arripuit, quicumque sequeretur eventus. Sanctum Daniele & Faganeam, qui ea oppida incolebant, sibi vendicarunt. Goritianus maturandum ratus conflato exercitu Sufani & Colloreti Castella cepit & evertit; nec Melfiis pepercisset, nisi deditionem iis conditionibus fecissent, ut Buya statim Comiti redderetur, & Melfi Marchas CL. Colloretanis persolverent, incommodis tanti æstimatis, quibus ipsorum Melfiorum culpa fuissent affecti. Cepit Morucium quoque, quod Wintherus nomine ipsius Goritiani custodiendum suscepit, usquequo Præsul, ad quem res spectabat, aliter consultum voluisset, Spellimbergiis Canippæ Patriarchalis custodiam demandari sibi ex veteri instituto continue flagrantibus. Villaktæ obsidionem frustra tentavit. De Guillelmo Gallengano, aliisque feditiosis, à quibus grave imminerebat periculum, in Civitate Austria supplicium sumit; ejusdem Guillelmi filium, Reynorottum, Virgilium, aliosque nonnullos captivos Goritiam abduxit. Tandem à Johanne XXII. Pontifice non Gylo, sed Castronus è gente Turriana, Archiepiscopus Mediolanensis, in Roberti Apuliæ Regis gratiam Patriarchali titulo insignitur. Qui quum ab Urbe in Patriam veniret, equo lapsus repente moritur, Florentiæque sepelitur, vix dum anno sui Patriarchatus expleto. Quo factum est, ut Castronus admissus, perinde ac Gylo reiectus, Patriarchales habenas moderatus non sit, splendore alioqui cum progenitorum, tum suis laudibus magnus.

Paganus.

Paganus Reymundi Patriarchæ Patruelis, Episcopus Patavinus, ipso Johanne XXII. Pontifice Maximo Patriarchatum adeptus est anno Domini MCCCXIX. Pellegeram neptem ex Zaffredino fratre Meynardo Ortymburgi Comiti in matrimonium collocavit. Ex nuptiis vero lætitiâ ortam discordia civilis discidit; nam postquam fuit ei renuntiatum, Hectorem, Federicumque Savorgnanos Constantinii filios cum Sperantio, Dentilinoque fratribus manum consensisse, ne quid accideret crudelius, Utinam statim advolavit, quod ipsorum fratrum exitio præter expectationem contigit. Nam armis Utinensium & Civitatis, qui ex Civitate Præfulem abeuntem deduxerant, oppressi sunt, cæsiq; una socii, quod factioforum hominum infanitiæ, vel infelici fato, non Patriarchæ moribus adscribendum est, quoniam eos non inter se commiserat, imo dederat enixius operam, ut positis dissidiis pax inter ipsos mutua firmaretur. Forsan ita superis visum, ut infelicitè illis caderet Martis alea, quos teterima junxisset seditio. Præcipuus fuit ejus animi ingenui dolor, quum Carinthiæ Duces à Patavino adversus Scaligerum vocati, per Patriam cum ingentibus copiis se effundentes, omnia pro-libidine populationibus & incendiis vasta-

A runt. Perierat antea Tervisii ex improviso Henricus Goritianus militiæ Foro-Julienfis Dux, cujus industria, virtute & animi magnitudine contineri omnes à vastationibus potuissent. Egerat Provinciæ Præfectum homo cum primis illustribus & in ea multos annos bellum haud infelicitè administraverat, natus fere eodem cœlo, iisdem moribus institutus, & quod magis urget, sanguinis vinculo Carinthiis conjunctus. Is est, qui Prædemanum, Terentianum, & Cussignacum, ut Henricus Orzonus, Maccaboniusque Tervisius testantur, Federico Savorgnano vendidit, contra quem, auctore Nicolao Civitatenfi, Lovarienses, ne quid adversus eos in lite tentaret, quam pro jure pascuorum cum Prædemanis habebant, protestati sunt. Constitutum fuit hoc Patriarcha, ut ad eum redeam, ne quis mercimonia cujuscumque generis, dum in Julii Forum ex Germania, aut in Germaniam ex Foro-Julii Comithune interciperet aut impedire auderet, ut pateret mercatoribus iter liberum, quorsum illud diu noctuque facere mallet, ut tributum, quod pendebatur supra Glemonam ad Xenodochium Sancti Spiritus, nisi eo sublato, quod paulo ante Venzoni indictum fuerat, exolvere nullus transeuntium cogeretur, sicuti Eusebius scripsit MCCCXXXI. Quintodecimo Calendas Februarii. Gastaldioni Civitatenfi cognitionem delictorum, animadversionemque criminum in agro suo delegavit. Emporium Sacilensibus die Dominica celebrandum concessit, ipso Eusebio teste. Colonos Viconovanos ab oneribus nonnullis, quibus erant obnoxii sublevare, ne obruerentur à Sacilensibus, jussit. Muglæ decimam à Conrado Raffimbergo emit. Tributa, quæ Glemonenses sibi imminui postulabant, magna moderatione recognovit & mitigavit. Possessionem Butrii, præsentibus Rapotto, Matthæo, & Jacobo fratribus, qui vendiderant, per manus Federici Savorgnani traditam Johanni Francisco Abbati Rosacii ejus Procuratori consequutus est. Fundos Hectori Savorgnano vendidit in agro Cergnei superioris supra Taypanam, Prisenici, Campiformii, ut ab ære alieno se eximeret, de retrovendendo pactum stipulatus, ut auctor est Gubertinus Novatius, à quo docetur quoque, alio tamen loco, Antistitum quiddam in agro Sancti Syriaci Marchionatus Histriæ possidebat, Monialibus Torcellanis, citra tamen sanguinis jurisdictionem, in decennium concessisse. Quum autem annis duodecim vixisset in Patriarchali sede, moritur mense Decembri MCCCXXXII.

Bertrandus.

Postquam Bertrandus natione Gallus, patria Aquitanus, Auditor Rotæ, ad Patriarchatum assumptus est, Foro-Julienfis provincia ab intestinis bellis minimè destitit. Nam Castellani, statim ubi ex Jadera reversus fuit, quò Rex Hungariæ cum septuaginta millibus equitum pervenerat, res novas moliri cœpere, quoniam Præsul veluti renunciata quodammodo ipsis amicitia, animum ad ea omnia adjunxisset, quæ tum Utinensium, tum Savorgnanorum dignitatem commodumque concernerent. Quid plura? Nil cunctandum rati Johannes Franciscus Castellius, Hermagoras Castellutius, Beachinus Purlilianus, Pratenfes, Brugnerienses, Civitatenfes, Spellimbergenses, Villalthæi, Castropagani, & Prampergenes, magno comparato exercitu moventes in Savorgnanum, Faganeam, Sanctum Daniele, Buyam, & Tricesimum,

ea oppida statim vi cepere. Habebantur enim omnia ditionis Aquilejensis Ecclesiæ. Simonem Valvasonensem, Paganum Savorgnanum Hectoris filium, multosque Utinenses captos pertraxerunt, præclusis rivis, ut Utinenses aquæ penuria ad deditionem confugerent. Præsul instructa acie in medium procedens, ad Bravulinum pugna inita, copias Goritiani fudit, ac dissipavit, haud parva edita strage. Bravulinum ipsius Goritiani Oppidum latrociniis infame captum, è vestigio funditus evertit. Vexilla ex hostibus rapta, victoriæ monumentum insigne, Utinensi Basilicæ consecravimus. Jubente vero Legato Apostolico, Præsul & Goritianus inducias pacti sunt. Moruciani interim, Tricanenses, Cavoriaci, Colloretani, & Sophumbergenses in supplementum militiæ Goritiano instructas acies obtulerunt, ut quum vellet renovare bellum, adversus Antistitem, fortunam experiretur. Unde Utinenses mira usi celeritate, Faganea, Sancto Daniele, Morucio, Perfo, Tricanoque in deditionem acceptis, Susanum contumaciter repugnans haud magno negotio expugnavit, subverteruntque. Flambrum in potestatem redegerunt. Beachino Purliliano, qui tunc Portu Naonis præerat, Spellimbergensium cohortibus stipato, Turri nequeuntis obsidionem sustinere, ultro se dederunt. Pariformiter Utinensibus Buyani fame pressi, quæ circum id temporis per universam quoque regionem grassabatur, deditionem fecere. Patriarcham vero, quum ex Sacilo Utinum versus iter faceret (jam enim instabant fata super caput superis earum) Castellani, qui animos in eum jam pridem rebelles induerant, multis cinctum armorum copiis, in lata Richinveldi planitie (proh scelus inexpiabile!) obtuncarunt. Federicum Savorgnanum, Franciscum Nimium, Hectorem Milutam, Nicolassium Orbitum, Paulum Gubertinum, aliosque captos abducere festinarunt, quibus ab itinere eum paulo ante avertere conantibus, fore prædixerat, ut pro Dei Ecclesiæ immolendus esset, veluti accepta mente divina, & expiato ac æquissimo animo decessurus. Fuit sane cædes ab infestissimi animis proviens. Non enim ob aliam causam illis tantum in Antistitem Aquitanici sanguinis odium conflatum fuerat, nisi quod ipse nullo fatigatus labore, nullo periculo territus, Ecclesiæ suæ jus ardentissime tueretur. Non ab interno hoste securus umquam fuit, quemadmodum nec Patria ab externo.

Ex ipsius vita & interitu maxima ei felicitas emicuit. Honestis moribus legibusque Clerum instituit. Proventus Ecclesiasticos insigni laude dies noctesque propriis manibus in pauperes erogavit. Commentarios in Clementinas edidit, & Vicarium habuit Guidonem Baysum Archidiaconum Bononiensem, qui Patrum decreta interpretatus est, & Sextum Decretalium. Basilicam Utinensem à fundamentis erexit. Ad quietem & salutem communem, suæque Ecclesiæ defensionem Castellum à fundamentis deici jussit, conventu Castellatorum habito, ut scribit Eusebius. Hermagoram, Phœbusinum, Johannem, Furlanum, & Panceram Turrianos, qui illud incolebant, auctore Gubertino Novatio, privandos Feudo ac etiam proprio, censuit, ne aliqua agri jugera haberent amplius. Dono Savorgnanis multa dedit, quod eos fraudi aut sceleri intentos numquam cognovisset. Spellimbergensibus, ut quidquid territorii intra moenia contineretur, concedere in emphyteosim possent, auctore Antonio Civitateni, libenter indulgit. Sacilenses ex nundinis vectigalia per-

A cipere posse non recusavit. Non minoris denique pretii fuit, quod ille esse potuisset, cui ob singularem pietatem, religionem, modestiam, eruditionem, & sanctimoniam, ceterasque animi dotes præclarissimas uno ore Pontificatum. Summum omnes asseruissent, ut multis miraculis illustris sit, inferique jure optimo queat Divorum numero. At postquam Basilicam Aquilejensem terræ tremor dejecerat, ut Gubertinus refert, Hungarorumque Regem in Apuliam proficiscentem Utinenses benignè hospitio excepissent, per summum, ut diximus, scelus incomparabilis vir sanctitatis, & numeris omnibus perfectus & absolutus occiditur anno sui Patriarchatus XVII. ingenti desiderio de se relicto, & omnibus ferè bonis collacrymantibus. Corpus à mulieribus delatum ex Arca marmorea quotannis ostenditur apud majus Altare Utinensis Basilicæ, quo cælus est die, qui mirè solennis apud nos est VIII. Idus Junii. Celebritatem nobis adhuc invidere quidam non desinunt, ex illis forsitan, à quorum majoribus necatus est.

Nicolaus.

Nicolaus Johannes Bohemiæ Regis filio Caroli IV. Imperatoris fratre ut fortiter & dignitate regeret, aut potius ne quis illorum superesset insultus, qui malam operam adversus Bertrandum navaverant, in cuius locum suffectus fuerat anno Domini MCCCCLI. satis poenarum exactum est. Ab homine enim irarum pleno Porpetani & Tercentani captis Oppidis proffigati sunt. De Johanne Francisco Castellio, Ricardo Varnio, Armano Carneio, Federico Portensi, Henrico Sophumborgensi, Oppido in ditionem suam redacto, aliisque multis supplicium sumtum est. Dejecta pars Melfi. Castellarium totum ab Utinensibus dirutum, & solo æquatum, saxi ejusdem Oppidi Utinum convectis. Bertrandi cædes ita diu inulta non mansit, Castellanis in ejus ultionem partim affectis multis incommodis, partim variis cruciatibus afflictis. Consilio & auctoritate sua omnes in officio continuit, & ne ad novos confurgeretur tumultus, acerrimè restitit, dignus propterea habitus, cui dignitas tanta committeretur, quod in ipso nullum negligentiae vestigium apparuerit, Carolum fratrem ingenti honore Utini susceptum, Walterpertholdo Spellimbergio, Francisco, Paganoque Savorgnanis, Odorico Cucaneate, aliisque multis comitibus, ad Urbem usque profectus est, dum ad eam per Julii Forum proficisceretur, ut Corona donaretur Imperii, qui ea accepta ab Innocentio VI. Romano Pontifice equites in tanta celebritate creavit ipsos Walpertholdum, Franciscum, & Odoricum in Ponte Tiberis ad Molem Hadriani. Declaravit & Comites Palatinos Savorgnanum, & Cucaneatem, nec minus Odoricum Susinium Scribam, honore in eorum quoque posteros delato. Austriam Civitatem generali Gymnasio disciplinarum omnium honestatam in fratris gratiam reddidit Calendis Augusti MCCCCLIII. Rex verò Hungarorum IX. Calend. Augusti MCCCCLVI. cum centum millibus armorum per Foro-Juliensem oram ingressus Coneglanum expugnavit, sed fraudem veritus Conradi Lonfi, qui exercitus erat Imperator, ad curam capiendi Tervisi minimè transit. Hic Præsul Abbatiæ Mosacensem, ut Albergetus tradit, additis Villis quibusdam cum ditione mirum in modum excoluit, quamvis plus habet

habet momenti, quod bonum sortiamur Abbatem, quam quod multos ille proventus aut quam amplam ditionem possideat. Castellum Guardæ Zoylæ dirutum ob Alquini Varmii rebellionem, auctoritate sua restitui vetuit, quum ad Bellunensem Civitatem secessisset. Ubi etiam periit, dum in Patriarchatu vixisset annis septem, mensibus novem, diebus octo, apud Basilicam Utinensem tandem sepultus.

Ludovicus.

Sufficitur Ludovicus Turrianus in demortui locum Anno Domini MCCCLIX. Facile enim illustre genus ad Patriarchale fastigium expetitur. Is quum Castellum Varmii inferioris, Dethalmo furtive ademptum, ab incolis Sancti Danielis reddi pertinaciter recusaret, præter decretum Conventus à Castellanis habitum, Walterpertholdus, & Henricus fratres Spellimbergenses affinis damnum & injuriam incendio vindicare coeperunt. Ab ipsis enim Gajum ultum est, ac Vacilum, data suis potestate passim rapiendi & comburendi quæcumque possent. Antistes exemplo detestabili percitus, ad Taureanum misit, qui ante fratrum ipsorum oculis paria faceret, sed ii cæsi fugatique sunt. Spellimbergenses, Ragoneates, Pratenfes, & qui à Portu Naonis venerant, militibus se junxere, qui in agris Villæ Novæ, Carpacique, Ducis Austriæ jussu confederant, ut Glemonenses perdomarent ac Prampergios, qui Clausa arrepta, & Ventioni parte veluti in prædam data, assiduis latrociniiis Germanos mercatores vexaverant. Ad Sanctum Daniele perrexerunt, & vastatis agris, incensisque relictis, Sedeglanum ex intervallo per deditionem receperunt. Rodolphus & Federicus Austriæ Duces, per Goritiam Julii Forum ingressi cum quatuor millibus equitum, Manzanum & Butrium occuparunt; à quibus Patriarcha, quum è finibus Aquilejensis Ecclesiæ bello submo- veri non possent, pacem iis conditionibus tandem obtinuit, ut ipse cum duodecim ex Castellorum ordine, quos Duces ipsi delegissent, Viennam, quæ caput est Austriæ, proficeretur. Inde ad Imperatorem accederet, qui una cum ipsis Patriarcha & Duce rem totam componeret. Per hæc tempora Articus Prampergius, ut Bonus Homo scribit, à Glemonensibus oppidum Glemonæ repetebat, ab eo, sicuti dicebat, commodati nomine concessum, quo Federicus Prampergensis quondam potitus fuisset, Quum Patriarcha Ventionum à Duce, dato, ut auctor est Philippus Utinensis, oppido Peligrate permutationis nomine, antea recepisset, Dux Fredericus Viennam tetendit; ipsum Antistes, Antistitem Franciscus Savorgnanus, Simon Valvasonensis, alique à Duce electi Comites sequuti sunt, quo Rodolphus tempore Venetam Urbem invisit. Ubi Viennam pervenire, omnibus inhibita statim discessio fuit. Interim Utinenses, Civitatenfes, & Glemonenses Manzanum ceperunt, Butrium expugnarunt, & Cormoni expugnatione frustra tentata, Quadrivium, & Rivoltum invaserunt, incolis sponte confestim sese dedentibus. Reversi ex Vienna paucis post diebus Savorgnanus & Valvasonenses se clam retro in Patriam venisse, à Duce non exorata redeundi veniam, affirmarunt, ne ab eo minaci, truculentoque homine ad interitum cogi possent. Dux anno salutis MCCCLXIII. Calendis Septembris ingenti conflato exercitu in Patriam iterum irrupit. Quum

Tom. XVI.

Autem Rosacium, Butrium, Villaltham, Sedeglanum, & alia quædam loca in potestatem suam redegit, & Franciscus Strafoldus, quem Plebanum vocabant, Tulbertus Pratenfis, Facina Pertristaynus, Schinella Cucaneas, Walterpertholdus Spellimbergensis, & alii quidam ad eum descivissent, Præsul, intercedente Oratore Veneto, cum Duce foedus iniit.

B Quum verò postea locustarum infinitis agminibus cælum conspersum, & à Civitatenfibus Oppida Uruspergi, Zucculæque, ipso jubente Patriarcha, solo æquata fuissent, pax ecce & amicitia cum Meynardo Goritiano Comite instauratur, dum Agapitus Columna missus à Pontifice discordiis abolendis, pacandæque provinciae vehementer advigilasset. Ludovicus autem Castellanos sibi & Ecclesiæ minime obsequentes jam satis expertus, Castello Foraminis in Caris cuidam Nicolao Feudi nomine jamdudum collaro, post annum sextum Patriarchatus efflavit animam, III. Kalend. Augusti MCCCLXV. Militiam autem, quæ Præsule Ludovico adscripta erat, (ut & obiter hoc notemus) Simon Lovaria ex scriptis Johannis Gubertini talem docet fuisse. Ad bellum enim, quod in Patria gereretur, ii milites ex præscripto evocari solebant. Mittebat Patriarcha cum galeis XXXII. cum balistis VIII. equites Episcopus Concordienfis galeatos VIII. balistas II. Collegium Canonicorum Aquilejensium galeas X. balistas II. Abbas Belinensis galeas II. Præpositus & Collegium Canonicorum Sancti Stephani apud Aquilejam galeas III. balistam I. Præpositus & Collegium Canonicorum Sancti Felicis ad Aquilejam balistam I. Monasterium Majus Aquilejense galeas II. balistas II. Abbas Sextensis galeas IV. balistam I. Collegium Canonicorum Civitatenfium galeas X. balistas II. Monasterium Majus Civitatense galeas I. balistam I. Collegium Canonicorum Utinensium pro Præpositura Sancti Odorici galeam I. balistam I. Præpositus Carnæ galeam I. Prata galeas V. balistas IV. Purlilium galeas VI. balistas IV. Pulcenicum galeas IV. balistas III. Avianum galeam I. Mons Regalis galeam I. balistam I. Maniacum galeas III. balistam I. Pinzanum galeam I. balistam I. Toppum galeam I. Spellimbergum galeas VIII. balistas II. Sanctus Vitus galeas II. balistam I. Sbroyavaca galeas II. balistam I. Laurenzagla galeam I. balistam I. Salvarolum galeam I. balistam I. Methuna balistas II. Azanum balistam I. Gruarium galeam I. Fratina galeas II. balistas II. Flagonea galeam I. Villaltha galeam I. balistas II. Cavoriacum galeam I. Uruspergum galeas II. balistam I. Faganea galeas II. balistam I. Morucium & Tricanum galeas V. balistas IV. Brazachum superius & inferius galeam I. balistam I. Fons Bonus galeam I. balistam I. Colloretum galeas VI. balistas IV. Melsum galeas II. balistas II. Sanctus Daniel galeas IV. balistas II. Persum & Sufanum galeam I. balistam I. Ragonea galeam I. balistam I. Prampergum galeas II. balistas II. Cassacum galeam I. Arthe- nea balistam I. Vendojum galeam I. Buja galeam I. balistam I. Attinum galeas II. balistas II. Cucanea, Pertristaynum, & Valvasonum galeas X. balistas VI. Strafoldum galeas IV. balistas II. Manzanum galeas II. balistam I. Butrium galeam I. balistam I. Castellum Tercentum inferius galeas III. balistas II. Varmum superius galeas II. balistam I. Varmum inferius balistam I. Zeglacum balistam I. Aquileja galeam I. balistam I. Utinum galeas XXXII. balistas VIII.

E

&

& Savorgnanum simul. Civitas Austria galeas XII. balistas IV. Glemona galeas VI. balistas IV. Mons Falco galeam I. balistam I. Tulmetium galeas II. Sacilum galeas II. balistas II. vel pedites XXV. Canippa galeam I. Soclevum. Quartum Livinciae galeam I. Vencionum galeas IV. balistas II. Maranum pedites Zoppola galeam I.

Marquardus.

Marquardus natione Germanus, patria Bavarus, Episcopus Auspurgenfis Sedis Aquilejensis gubernacula, ad quæ fuerat assumptus, an susciperet diu dubitavit, quoniam bellis & seditionibus satis superque quassa & labefactata in dies magis atque magis affligeretur, videbatur abstinere malle, quam bello à Ducibus Austriæ potentissimis, Castellanosque dissidiis quotidie divexari. Nunc Duces instabant minacissimi, nunc Spellimbergenses, Turrii, Pulcenicii, Plebanus Strasoldus; Facina Pertistaynus, Johannes Uruspergius, Ventionenses, & Ragoneates, qui fidei Ducum adhibito iurejurando se jam commiserant. Verum Marquardo, quominus abstineret, Nihilus Maniacensis persuasit; quum enim olfecisset hominem minime parum idoneum, qui Aquilejensi Ecclesiæ præficeret, ipsum iurejurando affirmavit potissimum expeti ab universa provincia, cuius nomine honoris & gratulationis causa ad eum profectus fuisset. Itaque anno salutis MCCCLXVI. Vigilia Natalis Domini lætis acclamationibus exceptus est, qui & Conradus Craygerus Portus Naonis Præfectus, ipso Nihilio procurante, inducias cum sociis illico pacti sunt, Francisco Savorgnано jam creato Aquilejensis Ecclesiæ Vicedomino. Verum quum inter Rodolphum Austriæ Ducem, qui Mediolani paulo post diem obierat, & Barnabovem Vicecomitem ictum fuisset fœdus, ut non minus Patriarchatu Marquardus, quam Franciscus Carraria Patavii dominatu deiceretur, Antistes copiis fretus Carrarianis, in Spellimbergios movens, per aliquot dies oppidum frustra tentavit. Walterpertholdus laturus suppetias agmine DCC. equitum benè composito, ex improvviso in Patriam penetravit, quem parum impigre congressus Patriarchalis Miles, non parva edita clade, ad Faganeam superavit. Strasoldus, Pertistaynus, & Ventionenses, statim accepto nuncio terrore percussi, nec non Ragoneates fame coacti deditionem fecere.

Genueses, qui Venetos circiter id temporis animis obstinatis insequabantur, Tergestinos ab ipsis Venetis ad Patriarcham desciscere coegerunt, quorum amicitiam nec Antistes ipse videbatur tum quidem satis probare. Nam Capulas fortunis direptis incendio conflagrandas curaverant. Marquardus nudius quartus postquam inducias cum Ducibus in annum & eo amplius pactus fuerat, MCCCLXVI. pridie Calendas Junii ad Imperatorem Carolum petiit, & quæ dono Aquilejensi Ecclesiæ ab Imperatoribus & Regibus data fuerant, eorum omnium confirmationem, & amplioribus quidem Privilegiis omnem auferentibus præscriptionem impetravit, ne quis possessione longissimi temporis ad fraudandam Ecclesiam niti posset. In Diplomate enim Franchfordiæ edito MCCCLXVI. Septimo Idus Septembris ita loquitur Imperator: *Animo deliberato, non per errorem, aut improvide, sed Principum & Procerum nostrorum accedente consilio, omnes libertates, gratias, &*

A *indulta, nec non omnia & singula Privilegia dicto Marquardo & Prædecessoribus suis Patriarchis, & eidem Ecclesiæ Aquilejensi à nobis aut prædecessoribus nostris Divis Imperatoribus & Regibus Romanis concessa, & contenta in eis, ac si de verbo ad verbum forent inserta præsentibus, & cum omnibus & singulis clausulis, punctis, & articularis nominatim & specificè denotata super quibuscumque Principatibus, Dominiis, Terris, Territoriis, Districtibus, Fortititiis, Castris, Munitionibus, rebus, bonis, possessionibus, prædiis, juribus, judiciis altis & bassis, jurisdictionibus, honoribus, libertatibus, monetis cudendis, Notariis publicis, & Monetariis creandis, jurebus Patronatus, servitiis, præstationibus, immunitatibus, gratiis, largitionibus, exemptionibus, donationibus, aut concessionibus à nostra Celsitudine, vel Prædecessoribus nostris donata vel concessa sint, aut etiam confirmata, nec non super Castris, munitionibus, terris, juribus, rebus, & bonis, in quorum & quarum possessione olim Patriarchæ Ecclesiæ Aquilejensis etiam per incuriam aut violentiam deserunt, innovamus, ratificamus, auctorizamus, approbamus, ex certa scientia confirmamus, & de novo de speciali gratia concedimus & largimur de Imperiali plenitudine potestatis. Decernentes, quod de Castris, districtibus, possessionibus, & bonis injustè detentis, vel quomodolibet occupatis, quibuscumque nominibus appellentur, injusti & malæ fidei possessores adversus prædictum Principem nostrum, Successores suos Patriarchas & Ecclesiam Aquilejensem, bona & jura hujusmodi nulla se possint longi vel longissimi temporis præscriptione tueri, ac suppletes omnem defectum, si quis in literis & privilegiis prædecessorum nostrorum Romanorum Imperatorum & Regum recolendæ memoriæ, aut etiam in præsentibus Literis compertus fuerit, quavis obscuritate sententiæ, interpretatione, seu ex generalitate verborum aut si de prædictis jure vel consuetudine deberet in specie fieri mentio specialis, de certa scientia motu proprio & de supradictæ Imperiali plenitudine potestatis, non obstantibus legibus, juribus, aut consuetudinibus quibuscumque.*

D *Commendatur in Marquardo munificentia; Beatrici Sophumbergiæ Philippi Tulminatis conjugi Clapozanam, & aliis multis dono multa dedit; nec minus erga pauperes, viduas, & pupillos insignis pietas, & erga calamitoso misericordia, ut Aylinus scriptis prodidit. Laudatur & ingens studium conservandæ rei Ecclesiasticæ. Parum tamen Venetis se amicum ostendit, veritus, ut videretur, ne ob annuam duodecim panum præstationem, totidemque suum, Patriam sibi censualem redderent. Ipsi jussu ab Odorico Sufanio Scripturarum omnium index confectus fuit, quæ scriniis inerant; quod ei sanè gloriosum perinde atque Odorico utile fuit, nulli licet præbeatur legendi facultas, non propterea certè quod Scripta diuturniora futura sint tinearum periculo. Anno verò, quo Dux Sabaudia in instrumento Pacis, quam inter Venetos composuit, & Genueses, ut Patriarchæ in Foro-Julio eadem maneret conditio, quæ ante bellum fuerat, Pastor de Ecclesiâ benemeritis sublati discordiis Utini diem obiit MCCCLXXXI. tertio Nonas Januarii, quarta noctis hora, quum sedisset annis quindecim, sepeliturque apud Aquilejensem Basilicam.*

Philippus.

Philippi Alenconii nomen Episcopi Cardinalis, cui ab Urbano VI. Pontifice maxi-

mo dignitas Patriarchalis accefferat, magnas repente seditiones invexit, & plusquam civilia bella inter Utinenses & Civitatenfes. Hi hominem admittere Pastorem legitimum; Philippo abnucebant illi obtemperare, quod dicerent, ab ipso non omnia obeunda munia Patriarchalia, quoniam Cardinalis Sanctam Ecclesiam Aquilejensem præter majorum morem patriosque ritus in commendam suscepisset; Cardinalem additum deditumque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ; Patriarchæ absentiam Patriæ calamitosissimam fore. In partes ita duas divisa tota provincia fluctuare coepit. Adhæserunt Utinensibus aliæ Civitates, Maniacenses, & qui in eorum sententiam isfent. Civitatenfes verò, qui odium cum Utinensibus veluti hereditarium exercebant, Spellimbergenses favebant, Sacilenses, Canippæi, Avianenses, Pulcenicii, Miduenses, Tulmetani, Cadubriini, Glemoneses, Valvasonenses, & alii nonnulli. Numquam enim in hac Patria seditione non laboratum. Sociorum vero quorundam ab altera parte transitio ad alteram paulò post facta est, ut noscamus, quod se fortuna, eo & hominum studia facillè se transferre. Igitur tumultu ingenti excitato, ad Pontificem Summum publico consilio recursum est. Pontifex ad pacem & concordiam utramque partem ardentè hortatus est, cujus rei sunt quoque indicio literæ Neapoli scriptæ anno ejus Pontificatus septimo. Nescio tamen, quonam fato Bellona nimium heu mentibus irretita prævaluit. Utinenses ex Hungaris strenuum aliquem belli Ducem in primis sibi accersendum censuerunt. Cum Venetis, Scaligeroque Veronæ Domino foedus inierunt. Civitatenfes contra cum Francisco Carraria Patavii Domino. Cum Francisco ad Scaligeri exitium Virtutum Comes Mediolani Dominus. Tota itaque regio Foro-Julienfis usque adeo seditionibus extemplo divisa fuit, & animis quidem infestissimis, ut vix unus esset aut alter, qui factionis neutrius censeretur. Rogati Veneti haud gravate miserunt Utinum Leonardum Zannium magni animi consiliique Patricium, qui tam delectum haberet militum, quam gubernandæ patriæ curam susciperet. Ita parturiebant Utinensium animi, ut Veneti patres summa gloria deberent quondam non bello minus quam pace universæ provincie feliciter imperare.

Utinenses, sumtis propere armis, primo impetu Glemoneses, mox Tulmetanos invaserunt, istis extemplo se dedentibus. Philippum Turrianum fortè obvium, arcemque Plebis Cadubrii, cui erat Præfectus, ceperunt. Nec interea Civitatenfes præda & rapinis rerum & hominum abstinuerunt, qui diversæ factionis haberentur. Patavino Domino, cui ex compromisso differentia commissa fuerat, placuit tandem uti communi arbitro anno à Christo nato octogesimo nono supra trecentessimum & millesimum, pridie Calend. Augusti. Saliceti & Francis de Rampo Jureconsultorum Bononiensium inspecto consilio decrevere, ut Philippum omnes verum agnoscerent Patriarcham, & uti Patriarchæ & Pastori legitimo obtemperarent. Utinenses verò quum Præfule Cardinali parere coepissent, ipseque Michaëlem Rebathium constituisset novum Marefchallum, novosque Judices & Præcones fecisset, à quibus tam judicium, quam alia officia exercerentur, pristina, ut agebant, libertatis memores ad certamina, bellaque gerenda foedus renovarunt. Præful, & Carraria, ut Utinensibus sociisque metum incute-

Tom. XVI.

rent, Portum Gruarium Ricardi Valvasonensis prodicione, mox Sanctum Vitum, inde Spellimbergum, ceteraque trans Tiliaventum Castella præterquam Sacilum & Maniacum suam, in potestatem non magno negotio redegerunt. Transmisso flumine sui fidentes viribus, Savorgnano absque mora per deditionem recepto, Utinum usque processerunt. Munitum autem, quum optimè intellexissent, & expugnando se minimè pares esse, quantovis conatu laborarent, redeuntes municipium Sancti Danielis in edito positum colle aggressi sunt. Incolæ cum equitatu, & peditatu ex Utino ad supplementum misso strenuè se defendentes, dies quindecim obsidionem sustinuerunt, donec hostis crebro imbrium superventu fameque superatus, eam solvere coactus fuit, impeditam quoque à Colloretanis, qui cum Utinensibus sentientes hostem frequenter ab oppugnatione hujusmodi retraxerunt. Ragoneam Tiliavento imminentem Candidus Zuttus, & Leonardus formidine perciti, exercitum admoventibus in potestatem tradiderunt, clamante Johannino eorum consanguineo, ad turpem deditionem nequaquam esse confugiendum. Dediti statim comitatus suppeditarunt. Inde trajecto amne Zoppolam, Cevurayam, & Castellionum exercitus ductus est ob excrefcentiam Tiliaventi, quibusdam, dum inexplorato se committunt, obrutis. Et longè latèque procurfantes Maniacum grande populationibus, Liberum incendiis vastarunt. Nondum ventum fuerat ad oppugnationem Sacili, quum incolæ, Johanne Colloretano Præfecto, de deditione cogitare coeperunt, nec distulerunt, quin appropinquantibus se protinus dederent.

Idem fecere Canippæi, & Avianenses, dum Ferdinandus rem Aquilejensem à Pontifice destinatus administraret. Utinenses ei, salvam ipsam semper cupientes, obtemperarunt, & si inter confertissimos hostes pro libertate Patriæ ac defensione Ecclesiæ occumbere se paratissimos pollicebantur. Carrariani oppugnationem Maniaci sæpe tentaverunt incassum; tunc enim arsit, non igni ab hostibus coniecto, sed supina mulieris coquentis negligentia, ut Aylinus testatur. Adorti sunt Spellimbergenses, qui robore militum freti in auxilium ab Utinensibus missorum ad Oppidi deditionem non inclinaverunt; licet Anderlus Trochius Carrariani exercitus Dux crebris incurfibus circumquaque vastando & populando Utinenses à subsidario mittendo milite nonnihil deterruisset. Anderlum verò, quum ad Savorgnanum se cum suis copiis recepisset, Conradus Theotonicus turmarum Utinensium Dux ex improvviso adortus fregit ac profligavit, militibus ad numerum circiter D. occisis. Territi nuntio Carrariani, relicta Spellimbergi obsidione, Maniacum versus regressi sunt. Oppugnatio Cordevati, quam mox ferocius quam consultius tentarunt, in magnam Rodulphi Faganeatis gloriam versa est, quod ab eo summa fuit virtute Oppidum servatum atque defensum. Nescio autem, quo fato malo acciderit, quod Alenconius Cardinalis arma videns utrinque moveri, animos recrudescere, in mutuam perniciem ruere (durant enim bella annos sex absque intermissione) noluerit aut resignando, aut nil innovando, seditiones tantas extinguere, aut potius apud Ecclesiam suam Sanctam Aquilejensem residendo, animos omnium gratia & beneficio devincire, exemplo ne posterì errarent similiter. Sententiæ hujusmodi neque ab Utinensibus, neque à Ci-

E 2

vita-

vitamentis reclamatum fuisset. Hic Patriarcha, sicut apud Nicolaum à Colle Prampergi scriptum reperio, heredum Federici Purliliani Comaclensis Episcopi, ob id quod ipse Federicus munus Vicedominatus administrasset, debitorem se fassus est de duobus millibus numum aureorum. Romæ tandem diem obiit, quum divisa esset Romana Ecclesia Pontificibus duobus.

Johannes.

EX assumptione Johannis Marchionis Moraviæ ad Sedem Aquilejensem Utinenses lætitiæ animis statim conceptam multiformi plausus significationem monstrarunt. Ad ipsum aliquot ex primariis Civibus missis Oratoribus jussunt, non ante redirent, quàm Patriarcham venientem deduxissent. Ludos diversos, pompas, & spectacula ediderunt, perinde quasi ex tot bellis rerumque discriminibus ad pacem firmamque tranquillitatem proximè vocandi essent. Et si fortè bellum immineret, sperabant fore, ut ejus cura & diligentia, modò maturasset adventum, defutura non essent necessaria ad bellum præsidia adversus Franciscum Carrariam, qui multa tormenta bellica in Avianum jam convehendæ curaverat. Imperata Oratores fecerunt: cum Præsule redierunt, non prius tamen, quàm quadrimestre tempus exegissent, in quo haud multò minus quàm aureos mille impensos fuisse constat. Præmisit Patriarcha Marescallum suum Nicolaum Buchum Bohemum egregium bello Ducem, cui Glemonæ operienti Franciscus Carraria Castella, quæ in Foro-Julii ad illud usque tempus detinuerat, sponte omnia reddidit. Buchus singulis novos intulit custodes, ut firmo præsidio tueretur. Interim Franciscus Nascingueria Civitatis Savorgnanum ingressus fuit, quòd diceret Oppidum progenitorum suorum fuisse. Patriarcha ubi ex Austria Civitate, quam primo suo ingressu honestare voluit, Utinum applicuisset, adversus Federicum Savorgnanum, quamquam exceptus non minori comitate, quam pompa, nescio quid stomachi præ se tulit. Consiliarios omnes mutavit, ut non Savorgnani amplius nutu, ad quem publicarum rerum consilia deferri consueverant, Utinensis Respublica regeretur. Tunc Helisabeth ab ipso Federico privigno suorum filiorum hereditatem petebat, qui, quod Jurisprudentes consulerent, aut ordinarius Judex decerneret, præstare non abnuebat. Hac de re quum in Senatu non modicis contentionibus sæpius disputatum fuisset, Antistes, ut erat suapte ingenio ad lævitiam pronus, & cædibus forsan assuetus, Dethalmum Andreottum ob homicidii crimen, à quo tamen legitimè se absolutum docebat, capite damnandum censuit. Nicolaum Maninum Jureconsultum (ambo enim erant Savorgnanæ factionis) ad pœnam poposcit, & indistincta causâ in vincula compegit. Facto tam violento Federicus & universus Populus indignati (publicus enim pro Savorgnano favor dubio procul stabat) ut hominem dimitteret è vinculis instantissime flagitarunt. Præsul motu tanto deterritus relaxavit, nec distulit, quin statim consensu equo Sophumbergum divertent, omnibus secessibus à Patriarchis quovis tœdii genere affectis ob loci amœnitatem prælatum, quemadmodum in actis antiquis editum invenio. Misit interfectores, qui Federicum in sacello Divi Stephani repertum, nihil tale metuentem, peractâ vix re divina ante Deum aras

A necaverunt, persuasus, ut arbitror, æternam rebus Foro-Julienfibus ita securitatem fundare. Videtur adhuc in ambiguo, fecerit ne in gratiam novercæ, an Domini Patavini, vel Civitatenfium, quos impensè diligebat. Nam Calendis Octobris MCCCCLXXXIX. Tulminum eis confirmaverat à Marquardo quondam pignori datum. Quis consequi recessus animorum potest? Utrumque, facinus nemo certè probavit. Judicarunt boni omnes, atrocissimè cum illo factum, qui Rempublicam Utinensem totis viribus provexisset, quam, tametsi sua non esset, non secus tamen ac suam more majorum complecteretur. Tullianus Patriarcham, qui reus tanti criminis habebatur, simul atque **B** Utinum reversus fuit, ne parentis mors maneret inulta, aliquidve decederet Savorgnanorum gloriæ, ad Portam, qua ad arcem conscenditur, sustulit, ejus suppellectile in prædam data. Populus quoque in vindictam præceps, novercam, Christophorum Musulinum, Plattullinum, & Nicolaum à Dominabus, qui Savorgnano adversari consueverant, statim jugulaverunt. Ita Præsul, qui in eadem peccasset, nequivit effugere, quin cæsus sit. Sepelitur in Aede ad arcem posita: mox in Basilicam Utinensem transfertur, ne quis in cadaver forsan in ludibrium & contumeliam irrita feritate læviret. Sedit annis sex, mensibus undecim.

Antonius.

Podagram Antonium Cajetanum in Johannis demortui locum suffectum Ecclesiæ parùm utilem reddidit. Cardinalitia dignitate donatum fuisse constat, in quem Johannes Sufanius docet Topalici arcem à Gulielmo translaram, agris quibusdam permutationis titulo versa vice receptis MCCCXCVII. Hujus tempore Jacobinus ad Utinensis Ecclesiæ Decanatum adscitus fuit, de quo nonnihil nobis sperandum fuisset ob singularem tum eruditionem tum probitatem, si Cardinalem jam creatum fata destinato vivendi fine tam repente non rapuissent. Sedit Antonius annis septem, mensibus duobus, Ecclesia Romana schismate laborante.

Antonius.

Antonius, Cajetano defuncto, alter successit e Portu Gravario, quem à Gregorio XII. Pontifice Patriarchatu dejectum Johannes XXIII. Pontifex restituit, paucis annis antequam apud Constantiam Concilium celebraretur. Dejectus hic fuit Pontificatu; per Procuratorem ille se abdicavit, postea quam veluti profugus apud Civitatem Austriam delituisset. Per hæc tempora Johanninus Ragoneas in oppido Turris ab incolis Portus Gruarii, quod fraude occupaverant, cum uxore & liberis combustus est, uno excepto Federico; unde tantum odii crudelitatis novitate contractum est, ut à Patriarcha & oppidinis conventu habito, in incendiarios & carnifices arma protinus arrepta sint. Tumultuatum est usque adè per totam regionem, ut passim omnia armis circumsonarent, Civitatenfibus, Pratenfibus, Purlilianis, Pulceniciis, Spellimbergensibus, Valvasonenfibus, & Glemonensibus cum Patriarcha minimè sentientibus; cum alii tamen essent, quibus ejus administratio perplaceret. Intestinis itaque contreraneorum seditionibus factum est, ut nil ferme minus vastata provincia fuerit, quàm si hostili rabie barbarorum exercitus invasisset. Missi sunt Oratores ad

Sigismundum mox creatum Imperatorem, & ad Ortimburgi Comitem, ut in magno versantibus discrimine præsto essent. Non enim raro fit, ut ex intestinis bellis multo plus quam hostilia patiamur. Glemonenses & Prampergenses, pulsus Fontibonis, magna armatorum manu oppidum occuparunt. Utinensibus verò cum equitatu peditatuque non contemnendo eo properantibus deditionem fecerunt. Tristanus Savorgnanus oppidum simul atque tenuisset usque ad Hungarorum adventum, Fontibonis restituit. Patriarcha cum Sigismundo, qui Duce Pippo Florentino in Patriam cum numero exercitu descendebat, foedus in annos quindecim iniit, ut tanti Principis fultus protectione placidius gubernare Patriam posset. Savorgnanum hac tempestate ab Utinensibus nescio quam pertœsis Tristani arrogantiam, dum Patria procul se abdicasset, eversum est, quamquam & opibus & consilio more majorum Patriæ salutem asserre consuevisset. Hungari Sacilum ceperunt, ac Portum Buffoleti, nemine resistente. Morham vi captum & Opitergium diripuerunt, quibusdam ex iis appensis, qui Venetorum stipendiis militabant, manus abscondere, quas canistris impositas ad Coneglanenses & Tarvisinos miserunt, ut animum ad deditionem paterentur sibi præsentem esse, multo alioqui graviora minitantes, quando cum ipsis pertinaciter obfistentibus ad manus jam ventum fuisset. At Patriarcha ubi Annos septem sedisset, naturæ concessit. De cuius successore Antonio de Ponte Concordiensi Episcopo aliud non affertur, nisi quod Patriarchatus honorem in quiete numquam habuerit, ad quem à Gregorio Pontifice evectus fuerat. Ita procul à Patriarchatu & Episcopatu, Romæ tandem curis prægravantibus diem obiit.

Ludovicus Thech.

A Pud Ludovicum Thechium, qui successus est Patriarcha in locum Antonii demortui, quum Veneti instarent, ut Tristanus cum sociis & Patriæ & fortunis omnibus restitueretur, quæ publicatæ fuerant, & dividitæ, Sigismundi Imperatoris auctoritate III. Calend. Junii MCCCCXIII. ut scribit Johannes Clauglanus, Patriarchaque postulationem rejiceret, ne Imperatori, emtoribusque invisum se redderet, visum est iis, qui tunc rem Venetam administrabant, bello negotium dirimere. Quare cum exercitu instructo venientibus Venetis, cum quibus tunc iniisse foederis & amicitiae societatem Civitatenfes non immerito gloriantur, Sacilenses statim se dederunt, quum Sancti Danielis incolæ Varmum supremum per fraudem occupassent. Antistes interim ex Pannonia, quo ierat, reversus cum quatuor millibus equitum, auctusque quorundam Castellatorum turmis, Civitatem Austriæ obsidione cinxit, acriter defendente prædario Venetorum equitatu peditatuque, vi quoque frigoris nivisque cogente, motis post dies quindecim castris retro in Pannoniam abiit. Inde Veneti Pratham aggressi facile ceperunt, soloque æquarunt. Tristanus Portam, qua ex Utino ad Divum Gotardum iter est, à quibusdam suæ factioni addictis patefactam per noctem clam ingressus, dum superante multitudine pugnam sustinere non posset, terga dedit. Mox quum Utinenses rem consultando biennium exegissent, sponte tandem veluti Diis monentibus (bello enim victi non fuerant) felici fidere Venetis deditionem fecere Anno Salutis nostræ MCCCCXX. Idibus Junii, qui dies inter Fastos

A relatus est. Missi Venetias Oratores octo gratulationis causa clementer & perbenigne ab inclyto Senatu suscepti sunt. Civile iudicium Utinensibus permissum, utque sicuti priore Patriarcharum tempore se regerent, criminali ad vitandas discordias volentes abstinuerunt. Placuit & Senatui, ut Tristano antea in Oratorem patrium relato, sociisque reposcentibus ademta restituerentur, utque pretia cum publicis vectigalibus sancirentur iis, qui emissent. Reliqua provincia se deinceps in fidem Senatus dedit, quum nihilo secius ex Castellanis quidam antea Venetias ad præstandam obedientiam advolassent. Regressus Patriarcha cum millibus quatuor armatorum Manzanum cepit, ac Rosacium. Verum Foro-Juliensem perpendens expeditionem multo periculosissimam, ab instituto destitit. Non enim Veneti instructas solum habebant acies, sed etiam ipsorum nomen factum jam erat gratiosum & favorabile apud Utinenses, Patriarchasque reliquos, à quibus nec umquam sane postea prætermisum fuit benemerendi studium. Ludovicus verò quum in Patriarchatu vixisset annos plus minus septem, perijt in Concilio Basileensi.

Aloysius.

Circiter id temporis, quo Leonardus Utinensis Frater Dominicanus Romæ disputando mentibus hæresi corruptis salutem attulit, qui matri enascens capitis immanitate vitam ademerat, & Italianus Furlanus Philippi Vicecomitis classi præerant, ab Eugenio IV. Pontifice Maximo Patriarcha creatur Aloysius Patavinus Medicus locupletissimus, qui possessionem, prohibente Senatu, adeptus non fuit ante transactionem, quam sub iis conditionibus legi initam. MCCCCXLV. Decimo quarto Calend. Julii; ut Aquilejensis Civitas Patriarchæ, oppidumque Sancti Viti ac Danielis cum mero mixtoque Imperio permittantur, & cum annuis eorundem oppidorum proventibus, constitutis quoque millibus quinque nummum aureorum in annos singulos, habita honoris ratione, utque res spiritualis & Ecclesiastica ditio per universam Diocesim ei maneret incolumis. Quidquid detractum, pro impensis cederet in bellum factis. Scriptum reperio apud Benevenutum Missetinum, Patriarcham Aquilejensem ultra Canipapas, & decimas Muglæ, duodecim milla Marcharum ad usum Curie in annuo censu habuisse, quarum quælibet Marcha quinque denarios valebat, auctore Johanne Sufanio, ut si valoris retro habeatur ratio, noscas quo tunc progredierentur annui ex Patriarchatu proventus, Marcha ita se attollente ad usum Curie dicta. Patriarcha vero diem Romæ obiit, fratribus duobus heredibus maxima ex parte relictis. Ejus cadaveri detractæ vestes & anulus, sepulcro ab iis eruto, quos ipse beneficiis honestaverat.

Marcus Barbus.

Successit Marcus Barbus, Patrius Venetus, ut & alii, qui sequentur omnes, vir magnis rebus natus, excellentique doctrina & ingenio præditus, quem Vicentinum Præfulem Paulus II. Pontifex Maximus patruus Cardinalem, mox Patriarcham Aquilejensem creavit, & ipsius nepotis consilio & industria in pace inter Federicum Imperatorem, & Pannoniæ ac Poloniæ Reges componenda, rebusque aliis magnis usus est. Toto fere tempore, quo Sedi Aquile-

Aquilejensi præfuit, Romæ vixit, quo pergens Federicus ad insignia coronæ accipienda, quum iter per Patriam faceret, in oppido Sancti Danielis hospitatus fuit anno salutis nostræ MCCCC-LXVIII. Quarto Calend. Decembris. Et Spelimbergi octavo post anno filia Regis Neapolitani, dum ad sponsum suum Hungarorum Regem cum magno equitatu traduceretur, quæ annis ab hinc circiter quadraginta paternos lares repetiit, Alexandro VI. Pontifice Summo repudiū ob mulieris sterilitatem ratum auctoritate sua faciente. Incurfionibus Turcarum hoc Præfule vastata his provincia fuit MCCCCCLXXII. & MCCCCCLXXVIII. Qui tandem nullo religionis, pietatis, modestiæ & liberalitatis exemplo prætermisso, Romæ fato functus est.

Hermolaus.

Mortuo Marco Patriarchali dignitate donatus est Hermolaus ille Barbarus, Græce & Latine usque ad miraculum doctus, ut admirari hominem Pontifex posset potius, quam pro merito honorare, ob virtutem summam ceteris Patriarchis non modo æquandum, verum etiam omnibus anteferendum. Negata tamen illi Patriarchatus possessio fuit, ac si dignitatem sibi per summum scelus vindicasset, quod Venetum agens Legatum apud Pontificem, præter Senatus Consultum, eam temere accepisset. Ad ipsum Picus Mirandulanus scripsit statim inquitens: *Gratulor illis hominibus Pastorem optimum, toti Ecclesiæ militem strenuissimum, tibi tuæ virtutis illustrandæ amplificandæque occasionem datam. Frequens enim es uti doctissimus in ore doctissimorum.* Vocat ipsum Picus *Latine linguæ delicias & bonarum Artium omnium insignie promptuarium. Beroaldus Doctrinarum asyllum & Plinianæ eruditionis thesaurum.* Adnotationes in Plinium luculentissimas edidit. Themistium de primis rerum exordiis, de ratiocinandi scientia, nec non Dioscoridem ex Græco in Latinum transtulit, multaque alia composuit, quæ apud Viros politioris literaturæ auctoritatis maximæ sunt. Ex Florentia ad ipsum peste infectum Picus antidotum quam celerrimè misit, *quasi in eo uno*, ut Crinitus ait, *res Romana periclitaretur.* At eo nondum perlato, sæviente morbo, multis legationibus honorificentissimè functus, Romæ extinctus est, sepultusque in Ara Cœli, ut non ab re inscriptum fuerit: *Qui non potuit nasci, nobilifve mori, immatura heu morte bonarum Artium studiosis præceptus, quorum omnium luctu honoratus fuit.*

Nicolaus Donatus.

AD Patriarchatum evectus est Nicolaus Donatus in Hermolai locum non in postremis habendus, si utilitate metiri non omnia voluisset. Nam apud Austriam Civitatem non ob aliud quàm ad imminuendas impensas sedem suam fixisse visus est. Munus ipsum Scribarum, Cancellariam vocant, exemplo minimè probando primus vendidit, quum splendor Patriarchalis major sit, quàm ut id genus lucellis servire debeat. Moritur tandem, sepeliturque apud Basilicam Civitatensem, humanus alioqui Patriarcha juxta ac probus.

Grimani tres.

Tres sequuntur Grimani Patriarchæ: Dominicus, & ejus ex Fratre Nepos Marinus, ambo Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, nec non Marcus, ipsius Marini frater. De Dominico dicere mihi non licet, antiqua servitute me ceu nonnihil suspectum initio repellente. Illi à libellis sui annis septem; Germanus tertius filius meus, quousque vitam Præsul cum morte commutavit. Ut tamen verbo completar omnia, talis erat, ut in eo nihil requirem, quod ad Summum Patriarcham, Cardinalemque pertineret. Marinus, & Marcus vivunt adhuc, indolem quamdam Pontificiam præferentes; nec desinunt usque singulari virtute & munificentia benevolentiam hominum promereri. Quo fit, ut nequaquam liceat viventium Antistitem gloriam, quæ paulo post ingentem accessionem haud dubie receptura sit, à me nunc certis veluti finibus claudi. De ipsis itaque, ah rogo, scribing explicatius alii, & graviori stilo, deque aliis in Patria gestis, quàm ipse possum, qui de composito ommissis externis, in pauca contuli quæcumque habui. Premor quoque temporis angustiis, dum Tabellionica occupatione distringor. Non omitto, seculum fuisse parum felix, ne dicam deploratum. Huc nescio quonam pacto pertrahentibus fati, excurrerunt Turcæ avidi & rapaces. Laboratum est peste, nec bello minus, quod vix intra annos quindecim finem invenit. Usque adeo Germanorum animi Venetorum pecuniis inhiabant, quarum Herodiano teste hac in parte minimè mendaci, in primis cupidi sunt, quamquam Aloysius Mocenicus, & Hieronymus Savorgnanus salutaria patriæ sidera, hic ad Oso-pum, ad Gradiscam ille fortissimè defenderent, immortalis memoria apud nos posterisque relicta. Regio tota intestinis dissidiis labefactata fuit. Ejecti trucidatique Turriani ab Antonio Savorgnano Nicolai illius Equitis filio, qui Patriæ tranquillitatem vita cariorem semper habuerat. Nam ut interdum ab humili radice fructus prodeunt generosi, ita quandoque à generosa degenerant & abeunt retro, ut ingeniorum perinde quum fata volunt atque rerum sentiamus vicissitudinem dari. Imperium Patriæ Cæsar Venetis interrupit, non tamen retinuit. Sub nepotibus Forum-Julii non minus exactio-nibus novis attritum, quàm tritici rerumque fere omnium penuria, nec magis antequam post Caroli V. Imperatoris transitum. Hebræi ab Utinensi Civitate minimè pulsi, quos tamen ipsi Marino, ut omnino expellerentur, publico Consilio concessum fuerat, quod Christiani indigna multa ab eis passi fuissent. Gentem perfidam generosi Civitatenfes olim Venetis fœderati ne quidem separato vico recipiunt. In tam adversis rebus hoc solatii nobis denique contigit; Nicolai enim Pontii Præsidis cura, quod minimè sperabatur effici posse, Fons è Lazaco in Cortinam publicis impendiis ad Columnam perductus est, ne suo spatio fraudaretur Forum, præ quo ornamenti nihil Utini putamus esse, & post hac multo celebratius fore Utinense nomen, si non aquis tenuis Fons perduret, aut verius copiar gratiam non amittat, quum suum Civitatenfes fontem ante annos sexaginta quatuor & ducentos in Forum perduxissent. In laudem Ego tum Præsidis, tum Fontis hoc Tetrastichon lusi.

La-

Lazachi it liquor è Fugo, Sophos quem

Præses Pontius omnibus ministrat.

O quæ gloria? Qui bibit viator

Pro nullo ambitiosior falerno est.

Locustæ paulo post segetes eroserunt, profectio in Patriam multos dies agminatim continuata, unde Populi ad arma quodam veluti panico pavore concitati sunt, ac si hostiles acies irruissent. Vivunt tamen fratres Patriarchæ, quorum virtute freti, rebus quamquam

A misere afflictis, non temere spem ipsimet nobis facimus adhuc reliquam, ut sortem istam miserati, pristinam quietem & jucunditatem Patriæ reddant, quum saltem eorum alter, si non ante licet, ad summas rerum habenas evaserit, dubium non est, quin rerum, quas præclare gesserint, Scriptores non paucos, & illos quidem longe gravissimos, aliquando fortiantur.

EX

EX BIBLIOTHECA VATICANA.

MCCCLXXXVI.

IN Christi nomine Amen. Infra scripti sunt Introitus ad Aquilegiensem Patriarchalem mensam spectantes per me Odoricum de Utino Patriarchalem Cancellarium juxta parvæ capacitatis meæ memoriam fideliter notati & descripti, nec non Capitaneatus, Gastaldia, ceteraque dictæ mensæ officia. Et pro quanto pretio annuatim communiter vendi solent: seu solebant, salvo pluri, & minori juxta temporum dispositiones prosperas & adversas.

Primò namque Capitaneatus Cordubrii cum juribus & jurisdictionibus suis, ubi sunt duo Castra, scilicet Plebis, & Butistagni, ultra custodias iptorum Castrorum, quas Capitaneus ibidem deputatus propriis sumtibus facere tenetur agi; vendi solet annuatim pro libris parvorum CCC. & ultra.

Gastaldia Carnoæ, ubi sunt duo Castra, scilicet Tulmetii, & Castri Moscardi: quæ custodiri debent expensis Gastaldionis ibidem ut supra: vendi solet communiter pro Marchis denariorum VIII.

Capitaneatus Terræ Vezoni cum jurisdictionibus alias est concessus gratis, & parum valet.

Capitaneatus Terræ Glemonæ valet Marchas denariorum LXX. & ultra. Qui Capitaneus pro tempore deputatus tenetur propriis sumtibus custodire Castrum ibidem. Et Gastaldia Arseniæ.

Gastaldia Buyæ, ubi est Castrum unum custodiendum ut supra, solebat vendi pro Marchis

Gastaldia Sancti Danielis pro Marchis denariorum XII.

Gastaldia Faganeæ pro Marchis denariorum XXIV.

Gastaldia Tricesimi, ubi est unum Castrum custodiendum sumptibus Officialis ibidem ut supra, vendi solebat communiter pro Marchis denariorum LX. & ultra.

Gastaldia Sedejani pro Marchis denariorum XIV.

Capitaneatus Utini cum Garito, juribus & jurisdictionibus ut supra pro Marchis denariorum L. & ultra.

Gastaldia Civitatis Austriæ pro Marchis denariorum XXV.

Gastaldia Antri pro Marchis denar. II. & ultra.

Muta Civitatis Austriæ pro Marchis denar. XL.

Gastaldia Tulmini, ubi sunt duo Castra custodienda sumtibus Officialium ut supra, vendi solet ultra ipsam custodiam pro Marchis denariorum V. & ultra.

Muta Clusæ, quæ nunc exigitur in Venzono, vendi solebat communiter pro ducatis auri 3. mill. vel circa.

Capitaneatus Montis Falconi, ubi est unum Castrum, sive Rocca in Monte custodienda ut supra, solet vendi cum jurisdictionibus & juribus pro Marchis denar. LXX. & ultra.

Muta ejusdem Montis Falconi pro Marchis denariorum CCCIV. & ultra.

Gastaldia Manzani pro Marchis denariorum XIII.

A Potestaria Aquilegiæ pro Marchis denarior. XVI.

Muta Aquilegiæ pro Marchis denariorum XL. Sed his elapsis temporibus modicum valet, & valet propter bellum.

Datia Aquilegiensia solebant vendi per Communitatem Aquilegiensem annuatim pro Marchis denar. XL. medietas scilicet in festo Nativitatis Domini, & reliqua medietas in festo Beati Hermachoræ.

Gastaldia Agelli pro Marchis denariorum. XXIV. vel circa.

Potestaria Marani pro Marchis denariorum. LXX. & ultra.

B Gastaldia Carisati & Pallazoli pro Marchis denariorum XIV.

Gastaldia Mussæ pro Marchis denariorum. XXVIII.

Gastaldia Nebulæ pro Marchis denar. III.

Capitaneatus Portus Gruarii cum Garito, & jurisdictione, necnon cum medietate dationum ejusdem Terræ, vendi solent pro modico. Quia major pars pro custodia Castri ibidem expenditur. Tamen ibidem percipi possunt, & percepti sunt ultra ad expensas ducati L. & ultra.

Gastaldia Medunnæ, ubi est unum Castrum custodiendum ut supra, vendi solet annuatim pro Marchis denar. C. & ultra.

C Gastaldia sive Capitaneatus Sancti Stephani, ubi est unum Castrum, sive fortis Turris custodienda, pro Marchis denar. C. vel circa.

Gastaldia Turris cum custodia Castri ibidem, & jurisdictionibus pro Marchis denar. XXIV. & ultra.

Gastaldia Diviani pro Marchis denar. XII. vel circa.

Gastaldia Manciatum modicum valet. In pluribus retroactis temporibus non vendita, quia Nobiles de Manciato pro eorum fidelibus impensis servitiis, illam ad ejus, qui est pro tempore, beneplacitum habuerunt.

Capitaneatus Sacili, ubi est unum Castrum custodiendum ut supra, cum Gastaldiis Campæ, & Cavelani pro Marchis denariorum C. vel circa.

D Marchionatus Istriæ pro libris parvorum mille.

Castrum Petræ Pilosæ in Istria habetur, seu possidetur, pignoris tamen nomine sub certis pactis per D. Doymum de Castillo, & spectat ad Patriarchalem mensam ut supra.

Terra Muglæ debet annuatim Regalia, & decimas vini, & olei; & Dominus Patriarcha habet ibidem de Potestate & Rectore de voluntatis suæ libitum providere tam ex privilegio antiquo, quàm etiam virtute pactorum inter bonæ memoriæ Dominum M. Patriarcham Aquilegiensem ultimo contractorum. Et sunt vini urnæ & olei urnæ Et insuper virtute dictorum pactorum scriptorum manu quondam Nicolusii Cerbini tunc Patriarchalis Notarii, tenentur ipsi de Mulga certas pecunias Domino Patriarchæ annuatim solvere pro officiis supradictis.

E Civitas Tergesti acquisita, & redempta per Dominum M. Patriarcham de manu Venetorum illam occupantium, debet ex pacto, & conditione ultra debitam fidelitatem, & obedientiam per Cives ibidem in manibus ipsius Patriarchæ, eorum sacramento præstito, annuatim solvere Patriarchali Mensæ vini Ribolii urnas C. &

& Marchas denariorum C. Et propter hoc Dominus Patriarcha, qui fuerit pro tempore, habet pro voluntatis suæ libito ibidem providere de Capitaneo, & Rectore, prout de pactis & conditionibus hujusmodi apparere debet per Instrumenta publica manu Jacobi de Fagedis tunc Patriarchalis Notarii.

Canipæ Patriarchales Utini. Civitates Austriæ, & Aquilegiæ percipiunt annuatim magnos & multos census in bladis, vino, & pecuniis, & rebus aliis, prout in libris Canipariorum, qui pro tempore fuerunt, constat.

Census annuatim per Dominos Venetos debitus occasione jurium & jurisdictionum Istriæ, quas tenent, ascendunt ad ducatorum duo millia vel circa.

Grana, Vina de Istria. Quod æstimatur in Grado, ascendit ad rationem mediæ Marchæ denar. pro amphora ad illam summam, de qua fit æstimatio.

Capitaneatus Sancti Pauli, in partibus Trivisanis, ubi est unum Castrum custodiendum, cum juribus, & jurisdictionibus suis solebat vendi anuatim pro ducatis C. & ultra.

MCCCLXXXVI.

IN Christi nomine Amen. Ad requisitionem simul ac mandatum Reverendissimi ac Serenissimi Patris, Principis & Domini mei, Domini P. de Alenconio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopi Cardinalis, & Patriarchæ Sanctæ Ecclesiæ Aquilegiensis, ego Odoricus de Utino Aquilegiensis ditionis, Dominorum Ludovici, & Marquardi Patriarcharum Aquilegiensium, & nunc supradicti Domini nostri Domini Cardinalis & Patriarchæ Cancellarius, super dominationibus, honoribus, juribus, & jurisdictionibus spiritualibus, & temporalibus dictæ Sanctæ Aquilegiensis Ecclesiæ, pro ipsorum notitia & conservatione, præfens Memoriale breve, prout nunc memoriæ meæ potuit occurrere, ultra alia Memorialia dudum per me in pleniori forma composita, ordinavi.

Primo quidem dicta Sancta Aquilegiensis Ecclesia, ejusque Præfules & Pastores Patriarchæ habent superioritatem jure Metropolitico supra Episcopatus, & Episcopos XVI. Idem Concorientem, Cenetensem, Trivisinum, Tridentinum, Paduanum, Veronensem, Vicentinum, Mantuanum, Cumanum, Feltrensem, Bellunensem, Tergestinum, Emonensem, Parentinum, Justinopolitanensem, & Polensem.

Item Capitulum Veronense, & Abbas Monasterii de Piro Tervisina Diocesis sunt Aquilegiensis Ecclesiæ ejusque Patriarchæ immediatè subiecti.

Item quilibet Patriarcha habet jus ferendi, seu ferri faciendi Crucem in memoriam Passionis Domini nostri Jesu Christi quocunque perrexerit, præterquam in præsentia Papæ.

Patriarchalis Diocesis extenditur per totam Patriam, & Ducatum Fori-Julii, potissime citra Tiliaventum, inclusis contratis Carneæ, & Cadubrii, ac etiam per Archidiaconatum Carinthiæ, Sauniæ, Carniolæ, & Marchiæ, ubi ordinaria pietate seu auctoritate Aquilegiensis Patriarcha quilibet debet disponere, & hucusque disposuit, ad beneplacitum tamen, providendo de Archidiaconis, Beneficia Ecclesiastica auctoritate ordinaria perpetuò conferendo, corrigendo Clericos delinquentes, absolvendo, & excommunicando.

Item ultra Tiliaventum Patriarcha habet con-

Tom. XVI.

ferre auctoritate ordinaria more prædecessorum suorum Curatos, Ecclesias in Sacilo, Sancto Paulo penes Tarvisinum, & in Mendunna, ac Capellam unam in Castro Aviani.

Insuper Abbas Sextensis cum Monasterio suo est eidem Patriarchæ subiectus.

Et similiter Abbas Rosacensis, Bilimientis, & Mosacensis, atque plures Abbates constituti, sunt sibi immediatè subiecti.

Monasterium Dominarum Monialium majus Aquilegiense, & majus Civitatis Austriæ, nec non Monasteria Sancti Quirini, & Sancti Nicolai in suburbis Utini, ac plura Monasteria Dominarum.

Archidiaconatus quoque Charinthiæ, Sauniæ, Carniolæ, & Marchiæ ad tempus, & ad Domini Patriarchæ beneplacitum conferuntur, & sunt potius officia quàm beneficia.

Et idem credo de Archidiaconatu Cordubrii, & Carneæ: sed claram vel apertam inde non habeo certitudinem.

Insuper de Insula, & Plebe Gradenfi: Et qualiter antiquitus Domino Patriarchæ Aquilegiensi Ecclesia illa fuit immediatè subiecta; & qualiter potissime tempore bonæ memoriæ Peponis Patriarchæ Aquilegiensis, idem Pepo in Conciliis Provincialibus, Papalibus, & Imperialibus, objecit sæpius, Patriarcham Gradensem in falso nominari Patriarcham, clareat, plurima authentica documenta à me visa & lecta sunt.

De Ducatu Fori-Julii sunt plura & diversa antiqua publica, & authentica Privilegia Imperatorum, & Regum Romanorum à me visa & lecta, qualiter ipsa Patria, five Ducatus cum Terris, locis, juribus, & jurisdictionibus quibuscumque fuit perpetuò traditus, donatus, & concessus Sanctæ Aquilegiensi Ecclesiæ, ejusdemque Patriarchæ & Præfuli tunc possidenti, & suis successoribus.

Sunt etiam publica & authentica Privilegia antiquiora à me visa & lecta de singulari donatione & concessione perpetuò facta ipsi Aquilegiensi Ecclesiæ, ejusque Patriarchæ, Castorum quinque, scilicet Bujæ, Faganæ, Buragni, Utini, & Pugoli, cum tribus milliaribus circumquaque quomodolibet dictorum Castorum, & cum territoriis juribus & jurisdictionibus universis infra limites supradictos.

Nobiles de Prata, & de Portileis vocantur Comites, & Liberi tantum Vassalli supradictæ Aquilegiensis Ecclesiæ; & Comitatus ipsorum sunt feuda Ecclesiæ Aquilegiensis, & sic recognoscere debent inde, prout per publica Instrumenta, potissimum de Prata, ejusque Comitatu, quæ ego jam vidi & legi.

Certi Nobiles de Castello, Strassoldo, Villalta, Castellerio, & Cavoriaco olim vocabantur de genere Liberosorum, sed quia per matrimonialem copulam nati sunt de genere Ministerialium, ideo Ministeriales vocantur. Tamen Castra, & plura alia bona recognoscunt in feudum ab Ecclesia Aquilegiensi, ut etiam inde Instrumenta publica apparere debent, licet antiqui eorum feuda plene in scriptis non dederint.

Similiter quoque certi Nobiles hujus Patriæ, & Ducatus Fori-Julii recognoscunt eorum Castra, & plura ac diversa bona in feudum ab eadem Ecclesia Aquilegiensi, licet in scriptis ipsa Feuda & bona investiturarum ipsorum tempore ad plenum non sunt tradita ab antiquis.

Sunt etiam aliqui Nobiles vocati de genere Habitatorum, scilicet illi de Sancto Daniele, de Aterno superiori, de Manzano, de Mamaco

F

pro

pro tempore, de Taganea, de Pinzano, & de Fratina, qui recognoscunt, seu recognoscere debent Castra, sive fortificia, & plura bona ipsorum, jure Habitantiae, seu Feudi Habitantiae ab Ecclesia Aquilegiensi.

In Castro Utini, & in locis Sancti Viti, & Medunnae, sunt quidam Habitatores, qui domos Habitantiae, & bona plurima, & diversa jura Habitantiae seu Feudi Habitantiae, ab Ecclesia Aquilegiensi recognoscunt.

Notandum est etiam, publicèque notorium, & servatum semper existit, quod in Civitate Aquilegiae, nec non in Terris Utini, Civitatis Austriae, Clemenae, Venzoni, Tulmerii, Montis Falconi, Portus Gruarii, Sancti Viti, Sacilli, Medunnae, ceterisque Patriae locis, nullus habet, vel pretendere potest in civilibus vel criminalibus jus aliquod, nisi quantum de speciali privilegio, vel licentia, & auctoritate nominati Domini Patriarchae obtinere noscatur.

Præterea notandum est, quod tam Nobiles, quam alii cujusvis conditionis & status, obtinentes Feuda, Ministeria, & Habitantias, & cujuscumque conditionis bona ab Ecclesia Aquilegiensi; & non recognoscentes, seu non facientes se investire de ipsis Feudis & donis tempore debito, scilicet infra annum post adventum novi Patriarchae & Pastoris, sive postquam possidentibus extiterit quomodolibet novum jus acquisitum in eisdem bonis: privati dicantur ipso facto, sicque sint ipsa bona ad praesidentem Patriarcham legitimè devoluta, de quibus bonis idem Patriarcha potest ante annum, ut aliàs servatum est, pleno jure disponere, & in alium transferre. Elapso autem ipso anno, nisi idem Patriarcha disposuerit, ut praesertur, tunc ipsa bona Patriarchali Mensae applicata cernuntur. Si verò aliquis, vel aliqui ex praedictis, vel aliis quibuscumque fidelibus & subditis Patriarchae, ejusque Ecclesiae Aquilegiensi deliquerint rebellando, seu non obediendo Domino suo, aut aliquid contra honorem & statutum ejusdem Domini verbo vel opere attentando, ipsi delinquentes realiter & personaliter, ut de laesa Majestatis crimine puniuntur. Et sic retroactis temporibus est servatum.

Officiales verò aliqui, scilicet Potestates, Capitanei, Gastaldiones, etiam in Terris & locis quibuslibet hujus Patriarchalis Patriae per Dominum Patriarcham, ut praemittitur, more solito deputati, habent potestatem plenariam in civilibus & criminalibus, in locis dumtaxat, ubi deputati existunt, ducendo homines per laudem & summam juxta Patriae morem & consuetudinem, diu retroactis temporibus observatum.

Ubi verò Officiales hujusmodi vel aliqui eorum deficerent, seu negligentes forent, tunc Mariscallus, sive Mariscalli, qui pro tempore fuerint, defectum hujusmodi, potissimè in criminalibus, habent supplere & corrigere juxta Patriae consuetudinem. Et hoc fieri solet cum conscientia & voluntate Domini Patriarchae, qui potest suos Officiales singulos ad libitum corrigere.

Stratae publicae hujus Patriarchalis Patriae, praecipue tamen fortificia, spectant & spectaverunt retroactis temporibus continuè ad jurisdictionem & custodiam ejusdem Domini Patriarchae, ejusque Mariscalli, sive Mariscalli Aquilegiensis Capituli, Sede vacante, ut notorium existit. Et ad officium Mariscalli spectat punire crimina & delicta, quae in dictis locis publicis committuntur.

Aqua similiter, & Fluvii per Patriam discurrentes, ad jurisdictionem Aquilegiensis Ecclesiae, ejusque Pastoris, seu Officialium suorum, cui, vel quibus commiserit, pleno jure spectant & pertinent. Et idem intelligendum de Nemoribus & Silvis, in quibus locis potest idem Patriarcha per se vel alios piscari & venari facere, ut aliàs est servatum, pro suae voluntatis libito. Et superinde patent plena Privilegia.

De singulari & plenissima donatione in jurisdictione Aquae Ligninae à montibus usque ad mare, in qua nullus potest aedificare pontem, nisi Patriarcha, & Aquae Natissae transeuntis sive labentis per Civitatem Aquilegiae, quae inferius Anfora nominatur, patent publica & autentica Privilegia Imperialia, sive Regalia à me visa, & lecta.

De Terra insuper infra Plavim & Liqueantiam exeuntem, Ecclesiae Aquilegiensi, & ejusdem Patriarchae pleno jure donata & concessa, apparent Imperialia Privilegia in plena forma.

De Castro quoque Montis Silicis cum pertinentiis, juribus, & jurisdictionibus quibuscumque ad ipsum Castrum spectantibus apparent Privilegia Regalia & Imperialia.

Castrum Sancti Pauli in partibus Trivisanis cum Villis ejusdem Castri, & Sancti Georgii, nec non cum silvis de Medullo, & Medarso, atque universis juribus suis, ex antiquo Privilegio olim per me viso & lecto, ad Patriarchalem Mensam spectaverunt & spectant.

Marchionatus Istriae, & tota Istria obedire consuevit ex Privilegiis pleno jure concessis Sanctae Ecclesiae Aquilegiensi & ejus Patriarchae. Sed Domini Veneti per vim & potentiam pluribus jam annis occupaverunt, & nunc occupant plures Civitates, Terras, & loca Marchionatus praedicti: videlicet Polam, Justinopolim, Parentium, Emeniam, Pertonom, Mentonom, pluraque alia Castra & bona, in ipso Marchionatu existentia, solvendo tamen annuatim parvum & levem censum ipsi Domino Patriarchae pro Regalibus ac juribus dictarum Civitatum, Terrarum, & Castrorum.

Notandum est tamen, quod juxta sententiam arbitrariam aliàs latam per Dominum Comitem Sabaudiae MCCCCLXXXI. super differentiis vertentibus inter Dominos Regem Ungariae, Januenses, Dominum Paduae, Aquilegiensem Ecclesiam, ex parte una, & Dominos Venetos ex altera, Dominus Summus Pontifex praesens, vel qui pro tempore fuerit, habet potestatem, & auctoritatem plenariam excommunicandi, diffiniendi, & declarandi super omnibus, & singulis Civitatibus, Terris, & locis per praedictos Dominos Venetos, ut praemittitur, occupatis, & super juribus ipsorum.

Terra Muglae cum omnibus juribus, ac jurisdictionibus suis spectat & pertinet ad Ecclesiam Aquilegiensem, & ejus Patriarcham, ubi idem Patriarcha habet, & potest pro voluntatis suae libito de Potestate, sive Capitaneo, & Rectore providere tam virtute Privilegii Imperialis & Regalis antiquitus concessi specialiter ipsi Ecclesiae Aquilegiensi, prout in registris Privilegiorum Capituli ejusdem Ecclesiae vidi & legi, quam etiam virtute pactorum ultimo initorum inter bonae memoriae Marquardum Patriarcham, & Cives, & incolas Terrae antedictae. Et propter hoc praefati de Mugla tenentur annuatim solvere Mensae Patriarchali pro Regalibus, & Decimis vinum, & oleum consuetum, necnon certam pecuniarum quantita-

tem virtute ipsorum pactorum, de quibus apparere debent Instrumenta publica & autentica.

In partibus Carniolæ, & Marchiæ sunt plura Castra, & bona spectantia ad Mensam Patriarchalem, videlicet Castra de Los, Vipatum, & Prisperch, cum pertinentiis ipsorum, quæ nunc occupantur per Comites Ciliæ, & de Ortemburch &c. Credo tamen, quod ipsi Comites certas investituras habeant tacita facultate obtentas.

Castrum quoque de Vindisgratz cum muris, & omnibus pertinentiis suis, fuit olim de patrimonio felicissimæ memoriæ Domini Patriarchæ Bertholdi; & idem Patriarcha illud, & alia plura bona jurisdictiones, & jura concessit

A perpetuo & donavit Sanctæ Aquilegensis Ecclesiæ, ejusque Patriarchæ & Pastoribus, prout ex patentibus Privilegiis ejusdem Patriarchæ plenè, & clarè constat, sed nunc occupantur per Duces Austriæ.

In ejusdem partibus sunt Vassalli multiplices & diversi, recognoscentes, & qui consueverunt recognoscere multiplicia & diversa loca in feudum à dicta Aquilegensis Ecclesiæ, & ejus Patriarchis, qui fuerunt pro tempore recipientes in forma debita Investituras ipsorum, prout apparere vidi per authentica Privilegia, & publica documenta ego, qui supra in materia scripsi.

F I N I S.

ADDITAMENTA

NUNC PRIMUM EDITA

E MANUSCRIPTO CODICE VATICANO.

Ottobonus Patriarcha fedit annos....
 menses XIV. qui dum esset Episcopus Paduanus, factus est Patriarcha per Dominum Bonifacium Papam VIII. Hic mirabiliter, & fortiter incepit regere; multa solvit Ecclesie Romanæ; Salinas fecit juxta Maranum; Nanzanum cepit; & pretio obtinuit Saciletum anno primo, quo venit. Hujus tempore Dominus Rizarlus de Camino cum valido exercitu obsedit Spegimborgum, & ipsum sub certis pactis habuit; qui quidem faventibus sibi multis Castellanis de Foro-Julii, Comitatum ejus multum damnificavit. Eodem tempore captus fuit Dominus Henricus de Praquago, adhærens dicto Domino Rizardo, & decapitatus in Utino. Quo etiam tempore illi de Budrio rebellaverunt, & cum auxilio Comitis Goritiæ dictum Castrum, licet esset fortissimum, gentibus & victualibus munierunt. Quod Castrum dictus Patriarcha obsedit, & divino judicio operante, & nullo credente, accepit, nemine læso defuis; & ipsum dirui fecit; & omnes, qui erant intus, habuit carceratos. Eodem anno obsedit Castrum Porpeti, & habuit etiam plura alia Castra, innumerabilia operando; & Sacilum per dictum Dominum Rizardum detentum recuperavit. Hic Patriarcha fuit ad Imperatorem Henricum in obsidione Brixie, & ibi per eum Imperatorem cum Imperiali vexillo de Regalibus suis fuit honorabiliter investitus, & coram Imperatore Ducem Leopoldum Austriæ, & Ducem Carintie, genibus flexis existentes coram dicto Patriarcha, de eorum Feudis investivit. Qui Duces eidem Domino Patriarchæ, ut asseritur, coram eodem Imperatore servierunt ad Mensam, uno existente dapifero, & altero pincerna. Anno Domini MCCCIX. prædictus Dominus Rizardus veniens ad ejus præsentiam pro inventione suorum Feudorum, ea recepit; & ipso amabiliter discedente, prædictus Dominus Rizardus, faventibus sibi multis Castellanis, Terram Utini invasit. Et statim ultio secuta est; nam dictus Dominus Rizardus debellatus fuit, & citra evasit, ubi etiam unus de Dominis Spegimbergi interfectus fuit, & multi alii nobiles Capitanei. Multa alia fecit, quæ brevitatis causa omitto. Anno Domini MCCCXIV. dictus Patriarcha proficiscens ad Romanam Curiam, dum esset in Comitatu Placentiæ, infirmitate deductus, in loco, qui dicitur Arquà, mortuus est, & ibidem sepultus.

Castonus Patriarcha, dum esset Archiepiscopus Mediolanensis, anno Domini MCCCXVIII. per Dominum Joannem Papam XXII. factus est Patriarcha circa festum Beati Silvestri; qui tamen non venit ad Ecclesiam suam. Dum enim esset Florentiæ, & equitaret, cecidit cum equo, & ex eo casu mortuus est, & Florentiæ sepultus anno dicto, mense Augusti.

Paganus Patriarcha de la Torre, exilens Paduanus Episcopus, factus est Patriarcha per eundem Papam Joannem anno Domini MCCCXX. Hujus tempore Dominus Henricus Co-

mes Goritiæ in Civitate Tarvisii mortuus est. MCCCXXIII. anno Domini Duces Austriæ & Carintie, euntes in subsidium Patriarchæ contra Dominum Comitem de la Scala, fuerunt in Foro-Julii, & maxima damna intulerunt. Sedit annos III. & obiit de mense Decembri.

Bertrandus Patriarcha factus est anno Domini MCCCXXXI. Et in primis Rex Ungariæ venit Quatram cum LXX. millibus equitum, & ibi steterunt pluribus diebus. Hic autem Patriarcha ivit ad loquendum cum supradicto Rege; & post discessum ipsius etiam recessit Rex cum toto suo exercitu, & reversi sunt Ungariæ. Attamen Zaratini Jadrenses fuerunt summissi Illustrissimo Dominio Venetorum propter validam famem, quam incurrerant. Anno Domini MCCCXLIX. Dominus Comes Goritiæ venit in Forum-Julii, tamquam Advocatus Ecclesie Aquilegensis, cum magna gentis comitiva, eo quia Patriarcha Bertrandus cum illis de Savorgiano, & Comuni Utini, tenebant voces Nobilium Fori-Julii; & cum dicto Domino Comite fuerunt nobiles viri Dominus Joannes Franciscus de Castello Porpeti, Dominus Hermacorus de la Turri de Castiluro, Dominus Biachinus de Purciliis, Commune Portus Naonis, illi de Prata, de Brugrono, illi de Civitate Austriæ, & Valle, Pertholdus, & Himicus fratres de Spegimburgo, illi de Castro Pagano filii Domini Belli de Savingnano, & aliqui de Prampercho, omnes cum exercitu suo steterunt in campanea usque ad ultimum diem Octobris; & donec steterunt, ceperunt Savorgnanum, Faganeam, Sanctum Danielelem, Bujam, Tricesimum per vim; & ceperunt Dominum Simeonem de Valvasono, Dominum Paganum filium Domini Hectoris de Savorgnano, & etiam quam plures de Utino in bello, & fregerunt rugias Utini. Item iverunt Glemmonam, & ibi steterunt per IX. dies, & recesserunt. Habito quoque Tricesimo, steterunt in campanea per duos dies, postmodum recesserunt a campanea propter malum tempus. Postea præfatus cum Comuni Utini, & suis sequacis ivit cum magno comitatu, & repulit gentes Comitis Goritiæ in Branlino, & fregit ibi dictas gentes, & eius Vexilla habuit, ac Utinum conduxit, quæ adhuc sunt in Ecclesia Majori. Et destruxit Castrum Domulinum, quod erat ipsius Comitis Goritiæ, & in quo stabant deprædatores stratarum. Item Legatus Domini Papæ inter Patriarcham & Comitem Goritiæ fecit treguas die II. ejusdem Millefimi. In eodem anno illi de Marano, de Tricano, de Cavoriaco, de Sofumfergo, omnes cum suo sforcio fuerunt cum Domino Comite Goritiæ in ejus subsidium contra ipsum Patriarcham. Eodem Millefimo fuit magna mortalitas, & magna fames per totum Mundum, & duravit per duos annos. Eodem Millefimo Utinenses etiam adepti sunt Faganeam, Sanctum Danielelem, Murutium; pariter Tricanum devicerunt, & destruxerunt. Item acceperunt Cortinam Flambrii; & Dominus Biachinus de Purciliis

Ca-

Capitaneus Portus Naonis cum subsidio Dominorum de Specimbergo acceperunt Turrin. Utinenses acceperunt Bitiam propter famem.

Item MCCCLVI. die Dominico VI. Junii Dominus Patriarcha existens in Sacile cum Domino Federico de Savignano, & Domino Hermannno de Carma, Domino Girardo de Crebanis, Domino Francisco de Nimis, & Domino Hectore de Nuciis de Utino, volens venire Utinum, fuit ipsi Domino Patriarchæ persuasum, ut non veniret, quoniam inimici sui eum observabant. Et ipse dixit, se velle ire, & velle immolari pro Ecclesia Dei. Et sic veniens cum comitiva sua ad locum, ubi gentes Comitum Goritiæ erant, & Dominus Henricus de Specimbergo, illi de Villalta cum aliquibus nobilibus Patriæ venerunt in campum, quæ dicitur Archivole, & aggressi fuerunt ibidem ipsum Dominum Patriarcham cum comitiva sua, & violenter debellaverunt Dominum Patriarcham cum tota sua comitiva, in quo bello ipse mortuus est. Et in eo loco dicitur, quod numquam fuit nata amplius herba. Et capti fuerunt Dominus Federicus, Girardus, & Franciscus de Nimis, & Hektor de Utino, & Nicolussius Orbiti, & Paulus Gubriani, Carlavarius, & Federicus Ottacini, & quamplures alii, & etiam quidam filius Domini Girardi de Cuchinis. Postea homines Spegimbergi acceperunt corpus dicti Beltrandi Patriarchæ, & posuerunt super unum currum cum duabus meretricibus, una ad caput, & una ad pedes, & miserunt ad Utinum, dicentes: *Accipite Patriarcham vestrum Sanctum*. Quod quidem per Utinenses honorifice sepultum fuit in Ecclesia Majori; posteaque multa miracula fecit, & quotidie facit, ut apparet in Libro miraculorum suorum, qui est in Ecclesia eadem. Seditque annis XVII. mensibus XI. Et postea facta fuit vindicta de ejus morte per Nicolaum Patriarcham sequentem.

Nicolaus Patriarcha filius quondam Domini Joannis Regis Boëmiæ, & frater Caroli Imperatoris, fuit electus in MCCCLI. XVIII. Maji; sedit annis VII. mensibus XIV. diebus VIII. Hic captivum fecit Castrum Porpeti, & cum gente Comitum Goritiæ & Castellanis Fori-Julii exterminatum & dejectum, cum magna cæde & conflictu armigerorum. Et eodem Millesimo Marescalcus Domini Patriarchæ incarceravit Dominum Joannem Franciscum de Castello Porpeti, & Porpetum filium ejus, & unum alium juvenem, frangendo hospitium, ubi erat dictus Dominus Franciscus, cui fuit abrasum caput; & induerunt eum de bruno, deinde ei amputaverunt caput, & positum super una lancea, & super uno equo fuit portatum circum circa Terram Utini. Et idem Patriarcha uno die Sabbati cepit Dominum Hermannum de Carma cum filio, & fratre ejus, & eos posuit in carceribus, & die XVI. Decembris fecit amputari caput Domino Rizardo de Varmo in Utino, & die Sabbati sequenti fecit decapitari præfatum Dominum Hermannum. Et in MCCCLII. de mense Januarii dirui fecit Castrum Tergesti inferioris. Item Dominus Patriarcha fecit dirui partem Castri de Mela. Diruptum fuit & Castrum de Castellerio per Urinenses, & lapides ejus conducti fuerunt Utinum. Accepit etiam Capitaneum Sofrinbergi in se, & suspendi fecit Dominum Henricum de dicto Castro, & expulit consortem dicti Henrici. Item in MCCCLIV. dictus Dominus Patriarcha fecit squartari Dominum Federicum de Portis, & dirupta fuit

A domus Domini Francisci de Villalta per Comune Utini. Qui etiam Domino Patriarchæ præsentavit Castellutum; & brevi tempore mansit ibi. Et omnia hæc fecit pro vindicta Patriarchæ Beltrandi interfecti. In MCCCLIV. die XIII. Octobris Serenissimus Dominus Carolus Rex Boëmiæ, & frater prædicti Domini Patriarchæ, qui erat electus Rex Romanorum, applicuit Glemonam, & in crastinum equitavit Utinum; & vocatus ab Ecclesia Imperator ad postulationem, ut dicebatur, Venetorum, recessit à domo propria causa eundi Romam pro Imperiali Corona; venitque per Forum-Julii. Et Patriarcha Nicolaus frater ejus misit secum multos nobiles, inter quos fuerunt Dominus Vater-Pertholdus de Spegimbergo, Dominus Franciscus de Savorgnano & multi alii nobiles Patriæ. Excellentissima Domina Imperatrix uxor sua erat cum eo. Imperatoris hospitium fuit in Castro Dominorum de Spegimbergo. XX. die Januarii MCCCLV. & die V. mensis Aprilis prædictus Imperator una cum Imperatrice, & Domino Cardinale Ostiensi in Ecclesia Sancti Petri in Roma, qui fuerat Legatus, ad partes tunc Romæ existens, fuit cum gaudio Imperiali diademate coronatus. Qui supra Pontem Tiberis multos creavit Milites, inter quos fuit prædictus Dominus Vater-Pertholdus primus Patriarchæ, & quartus per ordinem creatus Dominus Franciscus, & Paganus de Savorgnano, Dominus Odoricus de Cucama, & præter istos fuerunt creati alii multi. Et reversi sunt cum gaudio & exultatione. In MCCCLVIII. die III. exeunte Julio prædictus Nicolaus Patriarcha viam universæ carnis ingressus est in Civitate Bellunensi.

Ludovicus de la Turre Mediolanensis sedit annis VI. mensibus II. diebus XV. In MCCC. LXI. XX. Martii illi de Sancto Daniele furati sunt Castrum Varmi inferioris Domino Attalmo de Varmo affini Dominorum de Spegimbergo: propter quod dictus Patriarcha noluit procedere ad restitutionem faciendam, sicut in generali colloquio fuerat determinatum. Dominus Vater-Pertholdus, & Henricus fratres de Spegimbergo irati sunt cum dicto Patriarcha, & combusserunt Gavim, & Vacilum. Quod videns Patriarcha misit gentes suas ad damnificandum Dominis de Spegimbergo; & currebant ad Villam Barbiani, ut eam comburerent. Et ipso die mortuus fuit quidam familiaris Domini Patriarchæ, & aliqui vulnerati, ac deinde fugierunt ad Sanctum Daniele. Die verò XIII. Augusti applicuerunt 800. homines armigeri in Patria Fori-Julii apud Villam Novam prope Carpatum, quos Dominus Rodolphus Dux Austriæ miserat ante se ad damnificandum ipsam Patriam, pro eo quod illi de Glemona de Prampergo acceperunt Sclufam, & damna fecerunt in Venzono, & quia mercatores dicti Ducis fuerunt deprædati per illos de Prampergo dictæ Civitatis Glemonæ, & de Sancto Daniele, nec ulla fiebat eis bonorum ablaturum restitutio; & die XII. Augusti ipsæ gentes currerunt ad Sanctum Daniele, & Domini de Spegimbergo ad Ragoma, & illi de Portu Naono, & Prata, fuerunt cum eis, & ibi steterunt diebus quinque; & combusserunt Villas, scilicet Sancti Danielis. Et cum combussissent, deinde recesserunt, & iverunt ad Turiolam, ubi steterunt diebus VII. & data est eis Cortina Sedigliani, & Gradischæ cum pactis, quod homines essent salvi & bona eorum intacta. Die autem XXIX. dicti mensis Dominus Rodulfus, & Dominus

Fran.

Franciscus Duces Austriæ applicuerunt in Goritiam cum magna gentium comitiva numero equitum quatuor millia, & deinde venerunt ante Manzanum, & acceperunt ipsum, & Budrium cum pactis. Tunc verò Abbas Vofacensis intravit, & stetit cum dictis Ducibus; deinde iverunt prope Utinum, ubi steterunt quatuor dies; & die septima facta fuerunt pacta inter Dominum Patriarcham, & Dominos Duces. Qui dictus Patriarcha cum XII. nobilibus, quos eligere vellet, ad Dominos Duces debere ire Viennam, ibique eos expectare, & postea ire ad Dominum Carolum Imperatorem, ac in eum & Dominum Rodulfum, compromittere, & obedire juxta eorum definitionem, & illis diebus mortuus est Dominus Marchio Burgindros in domo sua. Et Dominus Dux Federicus arripuit iter versùs Viennam, & Dominus Patriarcha post eum; & antequam iret, Dominus Comes Goritiæ dedit unam filiam suam in uxorem uni fratri Domini Ducis Austriæ. Postea Dominus Rodulfus accepit iter versùs Venetias, & in Festo Sancti Michaëlis applicuit, cui per Venetos exhibitus est maximus honor; ibique stetit diebus VII. Nonis vero Octobris ipse Dux accepit iter versùs Goritiam, moram trahens in Foro-Julii diebus duobus; & tunc Dominus Federicus de Savorgnano, & Dominus de Valvasono, præcedendo Ducem, sequuti sunt Dominum Patriarcham; & cum applicuerunt Viennam, Dominus Patriarcha cum suis, & Dominus Franciscus, & Dominus de Valvasono juraverunt coram Domino Duce de non recedendo à Vienna sine voluntate Domini Ducis. In MCCCLXII. II. Martii Communitas Utini, & Glemonæ currerunt prope Manganum, & eum per ignem impositum acceperunt; deinde iverunt Budrium per terram, & combusserunt aliquas domos in Cormono Occidentis, & vulneratis multis illud acceperunt, & Cortinam, Quadrivii, & Rivolti cum pactis. Et post dies paucos Dominus Franciscus, & Dominus Simeon de Valvasono reversi sunt in Patriam, & quidam alii sine licentia Domini Ducis, eo quia audierant in Vienna, quòd ipse Dux volebat eos occidi facere, & ideo sine licentia recesserunt.

Marquardus Patriarcha almificus sedit annos XV. nobilis genere, sed nobilior mente, ab Imperatore Carolo plura privilegia obtinuit, & cum eo ligam fecit contra Venetos; & dedit Capulas in prædam sive saccomannum, & postea eas fecit comburere. Et in MCCCLXXVII. mortuus est, quo anno incæpit schisma. Et mortuus est dictus Imperator, & electus Dominus Clemens de Bavaria, eratque schisma inter filios Caroli, & dictum Dominum de Bavaria, & duo fuerunt electi.

Philippus de Lanconio Cardinalis fuit factus Patriarcha per Papam . . . & dedit sibi Patriarchatum in Commendam; Utinenses verò cum aliquibus nobilibus noluerunt recipere eum, propter Commendam: Quamobrem Dominus Franciscus de Carraria venit cum magna comitiva in subsidium ipsius, & Utinenses acceperunt in auxilium gentes Serenissimi Domini Venetiarum; Et magna guerra fuit in Patria illis temporibus. Et captum fuit Castrum Savorgnani per ipsum Dominum Franciscum de Carraria, & multa loca Domini Patriarchæ. Tandem gentes ipsius Domini Francisci fractæ fuerunt prope Savorgnanum per Utinenses cum gentibus Venetorum; & erat in Utino unus nobilis pro Venetis, scilicet Dominus Leonardus

A Jana; & ipsa guerra duravit quasi annos sex. Deinde dictus Dominus Patriarcha Romæ mortuus est, quo tempore durabat schisma, & carebat Imperium.

Joannes de Moravia Patriarcha electus venit in MCCCLXXXVIII. sedit annos VI. mensibus XI. Fuit hic vir horribilis, & multa contumens ac devorans; & per quosdam suos fecit interficere Dominum Federicum de Savorgnano in Ecclesia Sancti Stephani audiendo Missam; & postea ivit Sofumbergum ad instantiam Domine Helisabeth novercæ dicti Domini Federici, quæ capta fuit per Populum Utinensem, & & conducta super placia Utini, & cum duobus civibus Utini fuit interfecta. Postea dictus Patriarcha venit in Utino, & stetit ibi per aliquot dies. Tuncque Dominus Trifanus filius prædicti Domini Federici fecit occidere ipsum Dominum Patriarcham in Castro ante portam, & omnia ejus bona deprædata fuerunt; & de hoc numquam fuit facta vindicta. Et fuit sepultus in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Castro Utini. Deinde dictum fuit, quòd ejus corpus erat per aliquos furandum, qui erant de Patria, licet tamen fuit evulsum & positum in Ecclesia majori Utini, ubi adhuc jacet. Et hoc fuit MCCCXCIV. die XIII. Octobris.

Antonius Gattanus Patriarcha rexit Ecclesiam annis sex, mensibus II. Hic nihil boni fecit, quia pro majori parte stabat infirmus propter podagras; postea fuit factus Cardinalis, & Romam profectus est. Tunc erat schisma, & carebat Imperium.

Antonius de Portuuario Patriarcha rexit Ecclesiam anni VII. & fuit privatus per Dominum Papam Gregorium, quo tempore erat schisma & gerebant se pro Papa Alexander, Gregorius, & Benedictus. Sublata erat tamen obedientia à Papa Gregorio quasi per omnes. Et dictus Antonius fuit creatus in MCCCCII., & anno suo primo Portuaronenses cum Communitate Portuaronis fraudulenter & furtivè intraverunt Castrum Turris, & eum combuserunt, & in eo Dominum Joannem à Ragona, occiderunt, qui in dicto Castro habebat uxorem suam, filios & filias, excepto uno qui vocabatur Federicus; & fuit ibidem facta crudelitas magna. Scilicet Dominus Patriarcha convocato parlamento cum tota Patria ivit contra Portuaronenses, & ibi paucis diebus steterunt, reversique sunt. Postmodum nihil actum fuit. Postea venit magna discordia inter homines Patriæ, quia aliqui dictum Patriarcham volebant, & aliqui non sic. Illi de Civitate Austriæ, de Prata, de Purcilliis, de Pulcinico, de Spegimbergo, de Valvascono, & de Glemona ipsum nolebant; alii autem ipsum volebant. Tandem exorta guerra in Patria est, quæ tota devastata est. Et miserunt aliqui ad Regem Ungariæ, ut mitteret gentes, & similiter ad Comitem Ottemburgh. Hoc etiam tempore homines Glemonæ cum hominibus Prampergi furtim acceperunt Castrum Fontebonæ, & Dominos ejus expulerunt. Et tunc populus Utini sciens hoc, subito obsedit dictum Castrum, quod etiam cum pactis habuit; & Dominus Trifanus de Savorgnano tenuit ipsum, donec Pipus venit in Patria: qui postmodum eis Dominis eum restituit. Et in MCCCCII. venit Pipus Florentinus cum maxima comitiva, scilicet X. millibus in equis, & invasit Patriam cui Utinum obedientiam dedit. Dominus autem Patriarcha fuit factus Cardinalis per Dominum Joannem XXIII. Dominus Trifanus de Savorgnano noluit ei obedire, & ivit ad Serenissimum Do-

Dominium Venetorum, & ibi stetit cum certis sequacibus, donec tandem reversi sunt in Patriam. Et hoc tempore mortuus est Clemens Imperator Electus, & caruit Imperium, Castrum vero Savorgnani per Utinenses fuit destructum.

Antonius de Ponte Concordiensis Episcopus factus fuit Patriarcha per Dominum Gregorium Papam, sed non habuit pacificam possessionem Patriarchatus; quare discessit, & profectus in Curiam Romanam, ibidem mortuus est absque utraque dignitate, scilicet Episcopatus, & Patriarchatus.

Ludovicus Patriarcha dictus de Tech fuit electus Patriarcha, & confirmatus in Concilio Constantensi in MCCCXIII. Sedit Annos VII. Hic habuit guerram cum Illustrissimo Dominio Venetorum, eo quia volebant præfatum Dominum Tristandum reducere in domum suam cum sequacibus suis, & quod bona eorum sibi restituerentur, & quod Dominus Patriarcha cum tota Patria esset in amicitia ejus, & suorum, & inimici essent inimicorum suorum: quod noluit dictus Dominus Patriarcha facere ad instantiam aliquorum, qui habebant bona dicti Domini Tristani, & fratris, ac aliorum sequentium suorum. Hoc tempore homines Sancti Danielis jussu Domini Ludovici Patriarchæ furati fuerunt Varmium desuper, & ceperunt Dominum Bartholomæum, & Joannem Antonium ejus filium, & male eos occiderunt, ac Turrim ipsius Castri combusserunt. Quo etiam tempore Illustrissimum Dominium Venetorum habuit Sagillum. Et dictus Dominus Patriarcha ivit in Ungariam; & Civitates jam concordaverant cum præfato Illustrissimo Dominio Venetorum. Et rediens Dominus Patriarcha cum quatuor millibus Ungaris in Patria, stetit in obsidione Civitatis Austriæ cum dictis Ungaris. Sed in Civitate Austriæ jam venerant gentes equestres & pedestres Domini Venetorum, videlicet Thadæus Marchio. Stetit verò ibidem Dominus Patriarcha cum exercitu per XV. dies, & postea recessit propter magnum frigus & nives multas; tamen devastatæ fuerunt omnes nives quasi circum circa ipsam Civitatem Austriæ; & postmodum ipsæ gentes reversæ sunt in Ungariam cum ipso Domino Patriarcha. Demum præfatum Illustrissimum Dominium Venetorum posuit campum ad Patriam, & eam cum paucis habuit. Propter quod Dominus Nicolusius, & Dominus Joannes de Prata cum aliis eam comburere fecerunt, & aquam per ipsam transire fecerunt; & sic destructa est, sed nunc silva effecta est. Item Dominus Tristanus de Savorgnano habuit tractatum cum aliquibus civibus de Utino intrandi Utinum; & una nocte aperta fuit sibi

A porta, scilicet Gotardi, & intravit cum gentibus Domini Venetorum. Subito vero insurrexit Populus, & eos de Utino expulsi, ubi interfecti fuerunt aliqui stipendiarii pedites, & squartatus fuit Dominus Thomas de Ranchonis, qui sciebat de dicto tractatu; alii autem fugerunt. Et hoc bellum duravit annis duobus cum dimidio; & postea fuit data obedientia per Utinenses Dominio Venetorum, eo quod Dominus Patriarcha non veniebat ad succurrendum eis, nec mittebat eis auxilium: quapropter ipsis oportuit concordari cum præfato Serenissimo Dominio in MCCCCXX. die septimo Junii. Quæ obedientia facta per ipsam Utini Communitatem, missi fuerunt octo Ambassadors, ponendo se & sua in manibus & gratia præfati Serenissimi Domini Venetorum; & ab eo gratiosè suscepti fuerunt concedendo eis, ut Communitas ipsa se gubernaret & regeret in civilibus, prout faciebant tempore Patriarcharum; in criminalibus verò non se impediret propter discordias Civium; & voluit, quod omnia bona præfato Domino Tristano, & fratri, ac sequacibus suis restituerent, cum hoc, quod Communitas Utini annuatim restitueret pecunias Civibus, qui emerant bona præfati Domini Tristani, & suorum: quod & factum est. Et data fuit obedientia præfato Serenissimo Dominio nemine læso vel mortuo, sed pacificè, & quietè; & fuit de mense & anno quibus supra. Dominus autem Tristanus, & fratres, ac sequaces sui intraverunt Utinum, & habuerunt eorum bona immobilia vigore determinationis præfati Domini Venetorum, & universa Patria dedit ei obedientiam. Dominus autem Patriarcha venit iterum in Patriam cum Ungaris quatuor millibus in MCCCCXXII. de mense Octobris, & accepit Manzanum, & Rosatiam, & postmodum fugit propter gentes Domini Venetorum, quæ venerant in Patriam. Deinde Dominus Patriarcha mortuus est in Concilio Basiliensi; & factus fuit Patriarcha Dominus Ludovicus de Padua existens Cardinalis per Dominum Eugenium IV. sed Veneti noluerunt sibi dare Patriam, sive ipsum Patriarchatum usque ad annum Domini 1445. quo tempore concessit sibi Patriarchæ Ludovico Aquilegiæ, Sanctum Vitum, Sanctum Danielem, cum omnibus introitis ibi existentibus, & cum mero & mixto Imperio, & quinque millia ducatorum in supplemento dictorum reddituum, & spiritualia in tota Patria. Et sic Dominus Joannes de Reate Archiepiscopus Eufrensis venit, & accepit possessionem dictorum trium locorum, & residuum Patriæ Serenissimo Dominio Venetorum remansit.

F I N I S.

EX

EX MS. COMITIS COLLALTI.

MDLVIII. Indictione Prima, Die Prima mensis Octoris in Arce
Castri Collalti; ad instantiam Illustris Domini Johannis Baptistæ
de Collalto Comitis &c. Descriptus fuit iste Liber
ad honorem Dei ac Individuæ Trinitatis.

INDEX RERUM REQUIRENDARUM

IN PRÆSENTI LIBRO.

Insumentum transactionis factæ alias in
MCCCCXLV. die XVIII. Junii inter Il-
lustrissimum Ducale Dominium Venetia-
rum ex una & Reverendissimum Domi-
nium Ludovicum Patriarcham Aquilejen-
sem ex altera. In quo inter cetera continetur,
quod Patria Foro-Julii, ac Civitates, Oppida,
Castra, & alia Loca Patriarchatus Aquilejensis
cum omnibus juribus & jurisdictionibus suis,
Feudis, mero & mixto imperio &c. sine & esse
debeant Illustrissimi Domini, exceptis Civitate
Aquilejense, & Locis Sancti Viti, & Sancti
Danielis, quæ remanserunt præfato Reverendis-
simo Patriarchæ. Exceptis tamen Feudis & eo-
rum collationibus dictorum trium locorum,
quæ sunt Domini.

Privilegium Domini Ludovici Imperatoris sine
millesimo, sed tantum cum Indictione V. & vi-
detur esse antiquissimum, quia Atilæ sævissimi
mentionem facit. In quo continetur quod post
redditam pacem, restituit pristinam dignitatem
Patriarchæ Aquilejensi, quam ob bellum memo-
rati Atilæ sævissimi amiserat.

Privilegium Domini Ottonis Imperatoris in
DCCCCXXVII. per quod donavit Rodolfo
tunc Patriarchæ & successoribus quamplurima
loca, castra, & villas, ac jura, ut in eo le-
gitur.

Privilegium Domini Henrici Imperatoris in
MXL. per quod confirmavit cetera alia Privile-
gia antiquiora.

Privilegium Domini Henrici Regis in ML-
XXVII. per quod donavit totam Istriam Pa-
triarchæ Aquilejensi.

Privilegium Henrici prædicti in MLXXVII.
per quod donavit dicto Patriarchæ Aquilejensi
totam Marchiam Carniolam.

Privilegium Domini Henrici Imperatoris.
MXCI. per quod apparet, quod restituerit Pa-
triarchæ Aquilejensi totam Marchiam Carnio-
lam, quam acceperat sibi ob malam informa-
tionem habitam.

Privilegium Domini Frederici Imperatoris,
per quod concessit Patriarchæ & Ecclesiæ Aqui-
lejensi quamplura loca & terras & Regalia om-
nium Episcopatum Histrie & Concordiensis,
ac Regalia trium Abbatiarum, inhibendo quod
nulli liceat Ecclesiam præfata conturbare, vel
possessionem auferre. Anno MCLXXX.

Privilegium Domini Henrici Imperatoris in
MCXCIII. per quod recipit in protectionem &
tutelam suam Patriarchatum Aquilejensem cum
omnibus locis subjectis, & confirmat donatio-
nem complurium locorum donatorum per Præ-
decessores suos.

Privilegium Domini Ottonis Imperatoris fa-
ctum in MCCVIII. In quo continetur, qualiter

A donat & confirmat Patriarchæ Aquilejensi Du-
catum Foro-Julii cum omni jure pertinentiis
suis, & sanguinolentum denarium, & specificat
quid sit *sanguinolentum denarium*, ubi dicti &
sanguinolentum denarium, scilicet feritas, pla-
gas, vulnera, homicidia, furta quoque, & om-
nia maleficia, quæ ad correctionem & bannum
Principum spectare noscuntur. Et subjungit:
*sancientes quod nulli memorata judicia vel aliqua
alia ad jus Ducatus spectantia, nisi per eum aut
successores suos liceat pertractare.* Et propterea
notandum est verbum *sancientes*, quod nulli me-
morata judicia &c. Et propter hoc datur intel-
ligi, quod datur privilegium taliter, quod non
possit in alium transferri, sed solum in successo-
res transire. Et hoc dicitur, quod Patriarchæ

B non potuerunt investire aliquos feudatarios de
his supranominatis. Notandum est etiam, quod
illa, quæ spectant ad jus Ducatus, sunt Regalia.
Quæ autem sint Regalia, videndum est in
usibus Feudorum sub titulo, quæ sint Regalia.
Regalia, arimandæ, viæ publicæ, flumina na-
vigabilia, pontes, ripaticæ, vectigalia, quæ di-
cuntur Tholonea; moneta, mulctarum poena-
rumque compendia, bona vacantia, & quæ ut
indignis legibus auferuntur, nisi quæ specialiter
pro quibusdam conceduntur, & bona contra-
hentium incestas nuptias, condemnatorum, &
proscriptorum, secundum quod in novis Con-
stitutionibus cavetur. Angariæ, & plaustrorum
& navium præstationes, & extraordinaria col-
latio ad felicissimam Regalis Numinis expedi-
tionem; potestas constituendorum Magistratum
ad justitiam expediendam, argentariæ, Palatia
in Civitatibus consueta, piscationum redditus,
& salinarum, & bona committentium crimen
læse Majestatis, & dimidium thesauri in loco
Cæsaris inventi, vel in loco religioso. Si data
opera, totum ad eum pertineat.

C Privilegium Domini Caroli Imperatoris, per
quod confirmat Privilegium Federici Secundi,
& de novo etiam concedit ea, quæ in eo Pri-
vilegio concessa fuere. In MCCCLIV.

Privilegium Domini Federici Imperatoris in
MCCXIV. per quod confirmat nonnulla alia
Privilegia.

D Privilegium Domini Federici Imperatoris in
MCCXXXII. per quod donat per sententiam
factam à suis Principibus in plena Curia quam-
plures præminentias & prærogativas Domino
tunc Patriarchæ, ut in dicto Privilegio conti-
netur.

Privilegium Domini Federici in MCCXXX-
VIII. in quo declaratur, quod verbum *cum
omni iure*, quod poni solet in Investituris Feu-
dorum, comprehendere solum debet privatas &
annexas utilitates, & non publicas, & sic non
ea,

ea, quæ concernunt jurisdictionem, de criminalibus verò prohibet, quòd nullus se impediat, nisi Patriarcha & sui Officiales, quos ordinariè elegerit. Et sic non vult, quòd possit aliquis investiri. Et propter hoc est notandum, quòd tempore Patriarcharum eligebatur Mareschalcus potens, qui habebat nomine Patriarchatus omnem Jurisdictionem, & custodiebat totam Patriam, & ducebat malefactores ad condemnandum & puniendum ubi volebat, in Castris vel locis, sicut est plene probatum in processu Domini Gibellini de Savorgnano cum Glemona, & alibi. Et hoc observatum fuit per omnes usque ad ultimum Patriarcham. Notandum est etiam, quòd verbum *cum omni jure* declaratum ut supra eodem modo, & generaliter est de jure declaratum ut supra, sicut per ipsum Federicum Imperatorem, ut in Regula juris in Sexto, in generali connexionione non veniunt illa, quæ verisimiliter specialiter non esset concessurus: ergo non est verisimile, quòd Patriarcha voluerit alienare Regalia, quæ etiam non poterat, si voluisset.

Privilegium Domini Caroli IV. in MCCCLXVI. in quo confirmantur, & de novo etiam conceduntur cetera alia Privilegia per Prædecessores suos Romanos Imperatores concessa.

Constitutio Patriæ Foro-Julii in Libro Constitutionum sub Rubrica de pœnis exigendis.

Alia Constitutio dictæ Patriæ sub Rubrica de homicidiis puniendis.

Parlamentum factum sub regimine Magnifici Militis Domini Francisci Bembo Locumtenentis Patriæ sub MCCCCXXIV. per quod declaratur, quòd antiquæ Constitutiones ad jus sanguinis non spectent cognoscendæ & deliberandæ ad dictum Consilium Parlamenti, sed spectent

A cognitioni & deliberationi Illustrissimi Domini.

Quædam informatio Castaldiarum Civitatis inventa in Libro Magnifici Domini Marci Dandolo olim Locumtenentis Patriæ in MCCCCXXIX.

Pars capta in Consilio Rogatorum super certis Capitulis productis per Communitatem Uti ni Illustrissimo Dominio in MCCCCXXI.

Alia Pars capta in Consilio Rogatorum super Consilio Parlamenti Nobilium Patriæ in MCCCCXXIX.

Alia Pars capta in Rogatis super certis Capitulis Civitatis Austriæ in MCCCCXXXIII.

B Literæ Ducales super facto certi homicidii commissi &c. in quibus Illustrissimum Dominium declarat intentionem suam secundum tenorem præcedentis Partis Consilii Rogatorum in MCCCCXXXIII.

Literæ Ducales super facto Belgradi in MCCCCXXXV.

Literæ Ducales super eo quòd committentes homicidia in Patria Foro-Julii, non habeant receptum in Castro Belgradi, in MCCCCXXXV.

Literæ Ducales, in quarum calce fit mentio, quòd si Clerici voluerint agere contra Laicos, Locumtenens sit Judex in tota Patria: in MCCCCXXXVII.

Pars capta in Consilio Rogatorum super certis Capitulis porrectis per Communitatem Uti ni in MCCCCXL.

C Pars capta in Consilio Rogatorum contra committentes nova delicta in locis, in quibus commiserunt maleficium, in MCCCCXLIII.

Literæ Ducales, in quarum calce continetur, quòd Capitula facta inter Dominium & Comitum Goriciæ contra committentes maleficium observentur in MCCCCCL.

**Paçta inter Illustrissimum Ducale Dominium Venetorum & Reverendiss:
Dominum Dominum Ludovicum Cardinalem & Patriar-
cham Aquilejensem pro Patria Foro-Julii.
Anno MCCCCXLV.**

IN Christi nomine amen. Anno Nativitatis ejusdem Millesimo Quadringentesimo Quadragesimo Quinto, Indictione Octava, die Decimo mensis Junii. Patreat omnibus hoc publicum Instrumentum inspecturis, quod quum hoc sit, quod Reverendissimus in Christo Pater & Dominus Dominus Ludovicus miseratione divina tituli Sancti Laurentii in Damaso Presbyter Cardinalis & Patriarcha Aquilejensis, ac Sanctissimi Domini nostri Papæ Camerarius, olim tam per literas proprias, quàm per nonnullos nuntios & Legatos suos, ac etiam personaliter heic existens Legatus de Latere Sanctæ Sedis Apostolicæ, & præfati Sanctissimi Domini nostri, pluries requisiverit & novissimè per Reverendum in Christo Patrem Dominum Johannem de Reate ejusdem Sedis Protonotarium, & ipsius Domini Patriarchæ Procuratorem, Syndicum, & Nuntium specialem, ut de ejus mandato patentibus literis ipsius R. D. Cardinalis & Patriarchæ patet, cum suo magno sigillo sigillatis plenè constat, datis Romæ apud Sanctum Laurentium in Damaso Anno Domini MCCCCXLV. Indictione VIII. die VI. mensis Martii, à nobis Notariis infra scriptis visis & lectis plenè constet; instantissimè requirat Illustrissimum Ducale Dominium Venetiarum, ut ipsi Reverendissimo Cardinali & Patriarchæ, tamquam Patriarchæ Aquilejensi, ac pro suo Patriarchatu assignet Civitates, Terras, Castra, Oppida, loca & bona; & ex adverso pro parte ipsius Illustrissimi Ducalis Domini diceretur ac dicatur, quod illas & illa non tenetur restituere, quum per ipsum justè & legitimè acquisita sint; nam quum injustè per invictissimum tunc Romanorum Regem bellum indictum fuisset ipsi Illustrissimo Dominio, cum favore & auxilio Patriarchæ Aquilejensis, & totius Ecclesiæ, & Patriæ Aquilejensis, æquum & justum fuit ipsi Illustrissimo Dominio bona injustè invadentium sua propria facere, & acquirere, & demum tamquam propria tenere; & si vellet ex benignitate prædicta restituere, justum esset ei prius satisfieri debere de damnis acceptis ac interesse & expensis omnibus per ipsum Illustrissimum Ducale Dominium factis & passis tam in defendendo loca propria invasa & laceffita à quondam prædicto Romanorum Rege, & à quondam Ludovico Patriarcha, & Ecclesia Aquilejensi, & ab aliis supradictis injustè & indebitè, quàm in capiendo etiam bona antedicta pro defensione necessaria ipsius Domini & suorum locorum de manibus quondam ipsius Ludovici Patriarchæ & aliorum injustè & indebitè dictum Dominium in Terris & locis propriis ejus inquietantium.

Nam præfatus Ludovicus quondam Patriarcha & Dux de Thec detinens prædicta loca & bona, benivole & amice, ut vicinos & finitimos decet tractatus, nulla eum ad hoc justa ratione cogente contra omne naturalis & civilis justitiæ debitum, & contra honestatem, & ritum Ecclesiasticum, accersitis & admissis non semel, sed pluries & diversis vicibus magnis & potentissimis exercitibus præfati Regis, ac Pan-

A nonum, Germanorum, ceterorumque omnium, qui Veneto nomini tunc inimici & infesti erant, ne dum his adjutoribus, sed solus etiam Venetorum territoria ac eorum subditos plerumque invasit, & invadentibus quibuscumque vel invadere volentibus, vel quomodocumque offendere dictum Illustrissimum Dominium, & ejus Civitates, Oppida, loca, & subditos, semper aditum, consilium, auxilium, & favorem præstitit, & se cum illis adjunxit unà cum omni Patria & Ecclesia supradicta. Quibus ex rebus plurima loca dicti Domini capta incendiis, ruinis, prædis, rapinisque exposita & devastata fuere cum maxima suorum subditorum cæde, & miseranda mutilatione membrorum, adeò quod temporibus illis nullus Venetorum locus Patriæ Foro-Julii finitimus satis tutus poterat judicari, sed suspicionis, timoris, mœstitiæ, & cladis tam publicæ, quàm privatæ omnia plena videbantur.

B Hæc quum & acerbissima ipsi Illustrissimo Ducali Dominio Veneto magnopere essent, nec pro eorum dignitate, ac vetusta in subditos fide & singulari benevolentia tolerari deberent, Romanum tunc Pontificem per literas & Oratores suos sæpe numero requisivere, ut ipse, pro ut juris erat, dictum Patriarcham à tam temerariis & diuturnis ausis revocaret atque compesceret. Qui Romanus Pontifex hac de causa misso Reverendissimo Domino Cardinale Hispano, nolentibus ei dicto Patriarcha, Ecclesia, & Compatriotis obedire, tantæ tamque necessariæ rei, post hoc legitime satisque opportune minime providit. Quas ob res quum nihil aliud eis relictum esset, nisi vim vi repellere, ut sua & subditorum suorum bona tuerentur, ac tantos tamque hostiles impetus & frequentes & diuturnas injurias injuste illatas propulsarent, exercitum contra dictum Patriarcham & Patriarchalem Patriam, quam tenebat, & cum qua, & ex qua ipsum Illustrissimum Dominium totiens offenderat, paraverunt.

C Quo factum est, ut favente Deo ac justitia, Patria Foro-Julii in eorum ditione brevi tempore non contradicente Romano Pontifice deveniret, & pluribus annis salubriter detenta gubernataque fuerit. Quæ quum ita justè & legitime acquisita sint, Illustrissimum Ducale Dominium Venetorum satisfacere intelligit nemini de jure per ipsum debere restitui. Si qua tamen in prædictis restituendis humanitate in Reverendissimo Dominum Cardinalem & Patriarcham, aut eorum solita in Romanam Ecclesiam devotione uti vellent; nemo est qui non intelligat, ipsi Illustrissimo Dominio prius resciri debere damna, interesse, & expensas, quæ summam Ducatorum Trecentorum millium excedunt. His etiam merito adjungi potest, quod ipsum Illustrissimum Dominium hæc loca maximis sumptibus semper defensavit, ac hodie defendit adversus eos, qui contra Sanctam Romanam Ecclesiam ac Beatissimum Dominum Dominum Eugenium Papam IV. adversa altaria erexerunt, & sacrilegum schisma in Dei Ecclesia induxerunt, & adhuc turpissime inducunt & nutriunt.

Nam

Nam præfatus Ludovicus Dux de Tech olim Patriarcha, æmulus beatissimo Eugenio sub nomine Basileensis Concilii dicta Territoria invadere nifus est. Et olim quidam Episcopus Tridenti Cardinalis & Patriarcha Aquilejensis præfatus, ex nobilissimo Mazzone Ducum genere ortus, prædicta bona quodam quæfito colore summis viribus usurpare studuit. Ad quod non parum conferebant, quæ alias de Teucris & literis & Oratoribus undique allata fuerant. Parabant enim maximis conatibus multas gentium copias præter eorum consuetudinem omni armorum genere munitissimos ac validissimos exercitus contra Hungariam & omnem Populum Christianum. Qui si prævaluissent, quod Deus avertit, maximum nimirum periculum Patriæ Aquilejensi res ipsa tulisset. Et ideo non injusta quidem ratione dicta loca ipsum Illustrissimum Ducale Dominium Venetorum ut supra absolute & incaute restituere hæctenus recusavit, ne ejus subsidiis dictis locis destitutis non solum ipsi Illustrissimo Dominio, sed universæ Ecclesiæ Sanctæ Dei, & cuncto Populo Christiano damnum ac gravissima jactura illata fuisset. Ex adverso autem dictus Dominus Johannes de Reate Protonotarius his auditis & intellectis nominibus, quibus supra, petebat, ipsam Patriam sibi debere restitui. Post multa tamen hinc inde examinata, discussa, & agitata, præfatus Dominus Protonotarius, Syndicus, & Procurator præfati Domini Cardinalis & Patriarchæ ex una, & spectabiles & generosi viri Domini Marcus Foschari Procurator Sancti Marci, & Ludovicus Foscareno artis & utriusque juris Doctor, honorabiles Cives Venetiarum, Mandatarii, Syndici, & Procuratores Illustrissimi Principis & Domini Francisci Foschari Dei gratia Ducis Domini & Communis Venetiarum, ut de eorum syndicatu & mandato plene constat publico instrumento scripto & publicato manu circumscripti viri Ser David de Thedaldinis publici Imperialis Notarii, ac præfati Illustrissimi Domini Secretarii, die IX. mensis Junii à nobis Notariis infrascriptis viso & lecto, ex parte altera, volentes benigne, concorditer, & amice utriusque partis indemnitati consulere, ad infrascriptam compositionem, concordium, transactionem, & infrascripta Capitula, conventiones & pacta unanimiter deventerunt.

Nam prædicti Domini Marcus Foschari, & Ludovicus Foscareno, nomine quo supra, faterentur & acceptant ipsum Reverendissimum Dominum Cardinalem & Patriarcham in unicum, verum, canonicum, & indubitatum Patriarcham Aquilejensem, prout hæctenus habuerunt, scluso omni alio Pseudopatriarcha præfato. Promittuntque ipsi Domini Syndici & Procuratores supradicto nomine, quod ipsum Illustrissimum Dominium habebit perpetuam & inviolabilem amicitiam, benivolentiam, & caritatem cum ipso Reverendissimo Domino Cardinali & Patriarcha, eumque, & statum suum in dicta Patria omni tempore, omni casu, & omni modo, & contra quemcumque tuebitur & manutenebit, & in omnibus & per omnia secum aget, ut cum Cive & cum homine sibi carissimo. Et è contra promittit idem Dominus Protonotarius dictis nominibus ut supra prædictis Dominis Syndicis & Procuratoribus, præfatum Reverendissimum Dominum Cardinalem & Patriarcham perpetuam & irrevocabilem amicitiam, benivolentiam & caritatem cum Illustrissimo Dominio Venetorum, idque & sta-

Tom. V.

A tum suum in dicta Patria omni tempore, omni casu, & omni modo, & contra quemcumque tueiri & manuteneire.

B Item promittunt præfati Syndici & Procuratores nomine suprascripto, quod totalis jurisdictio Episcopalis & Ecclesiastica, & omnis superioritas & administratio in spiritualibus dicti Patriarchatus & Patriæ Aquilejensis sine diminutione aliqua sit, sicut hæctenus semper fuit, ipsius Reverendissimi Domini Cardinalis & Patriarchæ, & ipsi veram, plenam, & totalem obedientiam in spiritualibus omnibus, & in administratione, usu, & exercitatione omnium spiritualium ex nunc exhibent & assignant. Promittentes, quod per totum dictum Patriarchatum ab omnibus subditis dicti Illustrissimi Ducalis Domini dictum Dominium faciet in spiritualibus ipsi Reverendissimo Domino Patriarchæ, ac ejus Officialibus plenarie obedire. Nee directe vel indirecte de dictis jurisdictione vel administratione spirituali se impedit, quin imò ipsum R. D. Cardinalem & Patriarcham in sua jurisdictione spirituali tuebitur & defendet.

C Insuper ut ipsa Ecclesia Aquilejensis, & ipse Reverendissimus Dominus Cardinalis & Patriarcha bonis temporalibus dictæ Patriæ utantur & gaudeant, non advertente dicto Ducali Dominio ad prædictas omnes maximas expensas per se factas & fiendas, damna, & interesse, quæ præterit ut supra, & ad jura multa alia, quæ habet Illustrissimum Dominium in præfatis bonis, de quibus supra; sed volentes multa dimittere, supradicti Domini Syndici & Procuratores antedicto nomine, cum eodem Protonotario nomine quo supra convenerunt, quod Civitas Aquilejensis, & Oppida Sancti Vici, & Sancti Danielis in dicta Patria consistentia cum omnibus eorum districtibus, pertinentiis, territoriis, fructibus, commoditatibus, emolumentis, & quibuscumque aliis juribus eorum, & cum omnimoda jurisdictione, ac mero & mixto imperio, ac omni temporali dominio, exceptis Feudis & eorum collationibus, habeantur per ipsum Reverendissimum Dominum Cardinalem & Patriarcham. Et quod de illis & in illis nullo modo dictum Illustrissimum Dominium se impedire possit. Sed totale dominium, administratio, & gubernatio, & omne imperium eorum libere remaneat ipsi Reverendissimo Domino Cardinali & Patriarchæ. Et ex nunc ipsi Domini Syndici & Procuratores quo supra nomine dictam Civitatem & Oppida cum dictis eorum districtibus & Territoriis ac juribus, ut supra dictum est, libere relaxant, & ipsorum vacuum & liberam possessionem dimittunt, restituunt, & assignant dicto Domino Protonotario dictis nominibus recipienti, dictoque Reverendissimo Domino Cardinali & Patriarchæ; & eidem Domino Protonotario dictis nominibus recipienti, dant & concedunt liberam potestatem, facultatem, & auctoritatem realem possessionem apprehendendi dictæ Civitatis & Oppidorum cum dictis eorum districtibus, territoriis, & pertinentiis, ut supra dictum est, propria auctoritate, sine aliqua licentia vel requisitione dicti Domini. Cum his tamen conditionibus & pactis, quod omnes introitus, redditus, proventus & emolumenta percipienda per Reverendissimum Dominum Cardinalem & Patriarcham ex temporalitate dictorum locorum computentur in summa Ducatorum Quinque Millium infrascriptorum.

D Item quod omnes, qui tenentur personaliter

G 2

vel

vel cum equis servire custodiæ dictæ Patriæ, undecunque sint, etiam si in prædictis tribus locis habitent semper, quum res exegerit, vel ipsi Illustrissimo Dominio opus aut visum fuerit, obediant & serviant ipsi Illustrissimo Dominio & ejus Officialibus.

Item quod præfatus Reverendissimus Dominus Cardinalis & Patriarcha, vel ejus Officiales non permittant portari fal, aut uti alio fale in dictis tribus locis, quàm de fale Caniparum dicti Illustrissimi Domini in dicta Patria ad hoc deputatarum vel deputandarum.

Item quod non permittant committentes contrabanna dicti falis vel aliarum rerum, servos fugitivos, & alios quoscumque rebelles, & bannitos per ipsum Illustrissimum Dominum in dictis locis tute & secure permanere; & si ibi inveniantur, remittantur in potestate ipsius Illustrissimi Domini. Et è contra banniti; fugitivi, condemnati, & rebelles dictorum trium locorum Reverendissimi Domini Cardinalis & Patriarchæ, vel de Censuris Ecclesiasticis innodati per ipsum R. D. Cardinalem & Patriarcham vel suos Officiales, non possint se reducere, nec debeant aliquo modo acceptari in aliquibus locis sitis in dicto Patriarchatu & Patria Aquilejensi tenta per ipsum Illustrissimum Ducale Dominium. Sed hinc inde debeat fieri remissio realiter & sine fraude. Et quod neutra partium in dictis locis debeat aliquid innovare in præjudicium alterius vel subditorum suorum.

Insuper antedicti Domini Procuratores & Syndici nomine suprascripto promittunt dicto Domino Protonotario dicto nomine recipienti & stipulanti, dare & solvere dicto R. D. Cardinali & Patriarchæ pro omnibus aliis locis ipsius Illustrissimi Ducalis Domini, & quæ ipsi Illustrissimo Ducali Dominio remanent in administratione temporali singulis annis quinque millia Ducatorum auri Veneti boni & justiponderis, computando in illis prædictos introitus, redditus, & proventus, & emolumenta, quæ ipse R. D. Cardinalis & Patriarcha annuatim recipiet ex dictis tribus locis. Qui quidem quinque mille Ducati auri solvantur in tribus terminis, videlicet singulis quatuor mensibus tertia pars de redditibus ordinariis, extraordinariis, atque mixtis dictæ Patriæ per Officiales quoscumque præfati Illustrissimi Domini in dicta Patria existentes, absque alia speciali licentia & mandato suo, declarando tamen quod terminus hujus solutionis initium habuit ad Calendas Januarii proxime præteriti.

Promittunt etiam iidem Domini Syndici & Procuratores prædicto nomine dicto Domino Protonotario nomine quo supra, quod ipsum Illustrissimum Dominium tuebitur & defendet personam ipsius Reverendissimi Domini Cardinalis & Patriarchæ in dicta Patria Aquilejensi, & tria loca suprascripta, scilicet Civitatem Aquilejæ, & oppida Sancti Viti, & Sancti Danielis per ipsum Reverendissimum Dominum Cardinalem & Patriarcham possidenda, & ipsa etiam loca sibi Illustrissimo Dominio retenta & possessa, sumtibus laboribus & expensis præfati Illustrissimi Domini contra quoscumque inimicos & hostes perfidos schismaticos.

Item convenerunt præfati Domini Procuratores & Syndici dicto nomine, & præfatus Dominus Protonotarius nominibus quibus supra, quod omnes aliæ Civitates & omnia alia oppida, Castra, & loca ipsius Patriarchatus & Aquilejensis Ecclesiæ per ipsam olim habita & possessa, & quæ hodie per ipsum Illustrissimum

A Ducale Dominium detinentur seu possidentur, cum eorum districtibus, territoriis, fructibus, & commoditatibus, Feudis, ac generali omnium Feudorum collatione, juribus & pertinentiis suis, & cum omnimoda & plenaria jurisdictione, mero & mixto imperio in temporalibus, & omnis superioritas, & jus omnium Feudorum & generalis eorum collatio & omnis administratio & custodia, detineantur & possideantur, & possint ex causa antedictæ transactionis licite possideri & detineri per ipsum Illustrissimum Ducale Dominium Venetorum, & fructus exinde superlucrari, ac etiam sint cum omni juris plenitudine à dictis bonis dictæ Ecclesiæ Aquilejensis competentibus libera ac expedita sine aliqua contradictione, aut juris, aut ipsorum bonorum diminutione, omnibus melioribus modo, via, jure, & forma, quibus possunt. Et libera per ipsum Illustrissimum Dominium habeantur, teneantur, & possideantur, ac custodiantur, ita quod ipse Reverendissimus Dominus Cardinalis & Patriarcha nec suo neque Aquilejensis Ecclesiæ nomine possit de prædictis locis, juribus, jurisdictionibus, & dominiis aliquo modo, via, jure, vel forma directe vel indirecte in temporalibus impedire vel intromittere, sed, ut supra dictum est, sint & esse debeant dicti Illustrissimi Domini omnibus melioribus modo, via, jure, & forma quibus possunt. Et ex nunc dictus Dominus Protonotarius dictis nominibus prædicta omnia dicto Illustrissimo Dominio, seu prælibatis Dominis Syndicis & Procuratoribus recipientibus nomine suprascripto, relaxat, tribuit, & concedit, & dictis nominibus promittit, quod ipse R. D. Cardinalis & Patriarcha, nec aliquis suo vel Ecclesiæ suæ Aquilejensis nomine directe vel indirecte vel aliquo quæsito colore se de illis & in illis ullo modo impediet in temporalibus, & quod se etiam de illis & in illis quo ad temporalia impedire non possit.

Quæ quidem omnia & singula suprascripta solemnem stipulationem promiserunt prædictæ partes dictis modis & nominibus sibi ad invicem, singula singulis congruè referendo & nobis Notariis infrascriptis ut publicis personis stipulantibus & recipientibus vice & nomine omnium & singulorum, quorum interest & interesse poterit, in futurum firma, rata, & grata perpetuo habere, tenere, & inviolabiliter observare, & adimplere, & numquam contrahere, dicere, vel venire de jure vel de facto, per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, quovis modo vel ingenio, vel alio quæsito colore, sub pœna viginti quinque millium Ducatorum auri solemnem stipulationem præmissa cum refectione omnium & singulorum damnorum, expensarum, & interesse litis & extra. In quam pœnam incidat pars illa, quæ contraherit, & prædicta integraliter non observaverit, & ab ipsa contrahente exigere possit & debeat & applicari parti observanti, contra quam esset contrahentum, & pœna soluta vel non, prædicta omnia & singula nihilominus firma perdurent & inviolabiliter observentur. Renuntiantes partes prædictæ & quælibet earum in prædictis omnibus & singulis exceptioni non sic vel aliter celebrati contractus, non sic vel aliter factorum Capitulum & Conventionum prædictarum, exceptioni doli mali, conditioni doli mali, sine causa, vel ex injusta causa in factum actioni, & exceptioni quod metus causa, privilegio fori, & omni & cuilibet alii juri Legum & constitutionum auxilio eisdem quomodolibet com-

competenti & competituro, & Legi dicenti, generalem renuntiationem non valere, sub hypotheca & obligatione omnium bonorum presentium & futurorum predictarum partium & cuiuslibet earum. Voluerunt etiam ac rogaverunt partes predictae & quaelibet earum de predictis omnibus & singulis per nos Notarios publicos infra scriptos & quemlibet nostrum debere confici unum vel plura publica Instrumenta ejusdem substantiae & tenoris, pro ut fuerit opportunum. Jurantes ad Sancta Dei Evangelia, partes predictae manu tactis scripturis in animas constituentium & suorum omnia & singula supra scripta observare & adimplere, & observari & adimpleri facere bona fide & sine fraude.

Ad haec autem omnia & singula supra dicta Venerabiles viri Domini Johannes de Zucho Vicedecanus Ecclesiae Aquilejensis, & Guarnierius de Artinea Canonicus ejusdem Ecclesiae, servatis prius & celebratis aliquibus actibus & solemnitatibus, sicut de jure requiritur oeconomici, syndici & procuratores constituti a Capitulo predictae Ecclesiae Aquilejensis, prout de predictis omnibus plene constat publico Instrumento scripto manu venerabilis viri Domini Dominici de Glemona Canonici Aquilejensis publici Imperialis Notarii sub Millesimo, Indictione, & diebus in ipso Instrumento particulariter contentis, a nobis Notario infra scripto viso & lecto, intervenerunt, ac vice & nomine ipsius Capituli Aquilejensis cum omni meliori modo, via, jure, & forma, quibus potuerunt, & possunt, tam de jure, quam de consuetudine supra dictae Transactioni, Concordiae, & Compositioni pro majori ejus robore, dum ageretur, consensum & auctoritatem suam, & dicti Capituli interposuerunt, & de novo libere sponte & ex certa sententia, ac scientia actualiter & solemniter interponunt. Cum omnibus obligationibus, poenis, renuntiationibus, & aliis supra scriptis, jurantes in animas suas & constituentium predictorum omnia, & singula supra scripta observare & adimplere bona fide & sine fraude. Item promittit praefatus Dominus Protonotarius, quod R. D. Cardinalis & Patriarcha predicta omnia & singula ratificabit, & approbabit infra unum mensem a die quo praemissa ad suam notitiam pervenerint, confirmando per suas patentes Literas aut publicum Instrumentum: alioquin praesens contractus nullius sit roboris vel momenti.

FINIS.

Ludovicus gratia Dei Imperator Augustus. Si petitionibus Servorum Dei Clementiae nostro commodamus assensum, & ea quae per viros &c.

Editum est hoc Privilegium apud Ughellum in postrema Editione Veneta, ad Patriarcham Hindehmarum XLI.

DCCCCLXVII.

Otto Divina favente Clementia Imperator Augustus. Omnium Sanctae Dei Ecclesiae fidelium ac nostrorum praesentium scilicet & futurorum noverit industria, Liuprandum &c.

Editum in postrema Editione Ughelli Ital. Sac. Ventiis facta, ad Patriarcham Rodoaldum XLIX.

MXL.

Henricus divina favente clementia. Si Ecclesiarum Dei cultores nostrae largitatis munere ditare studuerimus, id ad nostri Regni statum &c.

Editum ut superius, ad Patriarcham Poppo- nem LI.

MLXXVII.

Henricus Dei gratia Rex. Experimento didicimus, quod praecelaram & permanentem adepti sunt famam Reges seu Imperatores &c.

Editum ut supra, ad Patriarcham Singifredum LIV.

MLXXVII.

Henricus Divina favente Clementia Rex. Si Ecclesias Dei honoramus, ditamus, & sublimamus, Regno nostro stabilitatem, corpori salutem &c.

Item editum in recentiori Ughelli Editione, ad Patriarcham Singifredum LIV.

MXCI.

Henricus Dei gratia III. Romanorum Imperator Augustus, Notum sit omnibus Christi nostrisque fidelibus tam futuris, quam praesentibus, qualiter nos &c.

Editum, ut superius, ad Patriarcham Voldaricum LVIII.

MCLXXX.

Fredericus Divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus. Quoniam ad Imperii nostri exaltationem, nostraeque salutis non dubitamus &c.

Item editum ut supra, ad Patriarcham Voldaricum LXI.

MCXCIII.

Henricus Divina favente Clementia Romanorum Imperator & semper Augustus. Imperatoriae majestatis titulos crescere credimus & augeri, & ad salutis nostrae profectum multipliciter pertinere, si ad pacem Ecclesiarum & sibi pertinentium firmitudinem & augmentum tanto diligentius studuerimus curam impendere, quanto uberius ab Altissimo, in quo spem nostram consolidavimus, ad Regni perpetui retributionem, nos non dubitamus misericordiam consecuturos & gratiam. Inde est, quod fidem pariter & devotionem dilecti Principis nostri Gothefredi Aquilejensis Patriarchae praeculis habentes, tam Ecclesiae Aquilejensis respectu, quam precum nominati Patriarchae intuitu, ad imitationem Serenissimi Patris nostri Frederici, & aliorum Romani Solii gubernatorum, Regum, seu Imperatorum, praenominatam Aquilejensem Ecclesiam in protectionem & tutelam nostram recepimus. Ad haec omnes possessiones, quaecumque jura, districta, tholonea, ripatica praefata Ecclesia in praesentiarum possidet, vel in futurum largitione nostra vel successorum nostrorum Regum seu Imperatorum, concessione Pontificum, liberalitate Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis Deo propitio poterit adipisci, ei confirmantes, Imperiali auctoritate statuimus, ut jam dicto Patriarchae suisque Successoribus firma & illibata permanent. De his autem, quae praescriptae Ecclesiae confirmamus, quaedam duximus annotanda, quae & inter alia communiter & specialiter per hanc paginam ei corroboremus. Scilicet Ducatum & Comitatum Foro-Julii, & Villam de Lucenigo cum omnibus ad Regalia & Ducatum pertinentibus. Hoc est placitis, collectis, fodro, districtionibus universis, omni- que utilitate, quae juste ullo modo inde provenire poterit. Praeterea omnia Regalia omnium Episcopatum Histriae, Tergestini, Pollensis, Parentini, Hemonensis, Civitatis Novae. Regalia Concordiensis, Bellunensis Episcopatus, Regalia Trium Abbatiarum de Sexto, Sanctae Mariae in Organo, & de Valle, cum Curtibus, Castellis, portubus, villis, mansis, venationibus, piscationibus, placitis, tolloneis, nemori- bus,

bus, molendinis, & omnibus aliis mobilibus & immobilibus, herbatibus, capulis; Insulam Gradenensem cum omnibus suis pertinentiis, & Terram inter Plavim & Lipientiam jacentem, Villas Sancti Pauli, & Sancti Georgii, & ea quæ Augustalis memoriæ Imperator Conradus Ecclesiæ Aquilejensi ibidem contulit, cum omnibus appendentiis, & utilitatibus, aquis, campis, pratis, pascuis, terris cultis & incultis, molendinis, aquis aquarumque decursibus, venationibus, piscationibus, exitibus, redditibus, nemoribus, mobilibus & immobilibus; Castrum de Trener cum omnibus suis pertinentiis & utilitatibus, ministerialibus, famulis, terris cultis & incultis, nemoribus in integrum, secundum quod Nobilis Vir Ulricus Marchio quondam Tusciæ, sicut in publico instrumento inde confecto continetur, Aquilejensi Ecclesiæ contulit: Decernimus ergo ut nulli hominum liceat præfatam Ecclesiam temere perturbare, vel ejus possessiones auferre, ablatas retinere, minuere, vel aliquibus vexationibus fatigare. Sed omnia integra conserventur & illæsa voluntati ac dispositioni præfati Patriarchæ, suorumque successorum usibus omnimodis profutura. Nec generetur eidem Patriarchæ, suisque successoribus & Aquilejensi Ecclesiæ aliquo in tempore præjudicium, si quid contra hujus Privilegii nostri tenorem, & Aquilejensis Ecclesiæ justitiam, quod damnum ei parere, aliquodque detrimentum possit, ab aliquibus per subreptionem est obtentum. Volumus igitur, ut sæpèdicta Aquilejensis Ecclesia hoc nostræ Majestatis Privilegio adeo munita & defensa existat, ut si forte casu aliquo omnia instrumenta & privilegia sua perderet, nihil jacturæ vel diminutionis sustineat, hancque paginam loco omnium privilegiorum & instrumentorum habeat. Si qua igitur in futurum Imperii nostri persona contra hanc nostræ Institutionis & confirmationis paginam venire præsumserit, & commonita non resipuerit, noverit se iram & indignationem nostram incursum, & compositionem auri purissimi mille libras, medietatem Camere nostræ, reliquam vero partem Aquilejensi Patriarchæ, qui pro tempore fuerit, persolvat, & nostra institutio & confirmatio nihilominus firma permaneat. Et testes sunt Bertholdus Nunebergensis Episcopus, Valcerus Trojanus Episcopus, Albertus Marchio Misnensis, Albertus Dux de Terg, Albertus Comes de Werchen, Fridericus Comes de Bicheligen, & alii quamplures.

Signum Domini Henrici Sexti Romanorum Imperatoris invictissimi.

Data sunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis MCXCIII. Indictione XI. Regnante Domino Henrico Sexto Romanorum Imperatore victoriosissimo, Anno Regni ejus XXIV. Imperii vero III.

Datum apud Volchuaferi per manum Sigellai Imperialis Aulæ Protonotarii, Quarto Idus Decembris.

MCCIX.

Otto Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus. Regiæ Majestatis ordo requirit, ut omnium & maximè Ecclesiarum jura, protectione Regia serventur illæsa &c.

Editum est hoc Privilegium in recenti Editione Veneta Ital. Sac. Ughelli, ad Patriarcham Valcerum LXIV.

MCCCLIV.

Carolus Dei gratia Romanorum Rex semper

Augustus, & Boëmæ Rex ad præsentium notitiam & memoriam futurorum. Immensæ probitatis providentia, quæ Christum suum David accepit, de past. . . in Regni folio sublimavit, nos ad Regni Romanorum gubernacula mira dispositione produxit, ut in Regni & Reipublicæ gubernatione felici sacrum Sacerdotium sub nostræ protectionis mundiburdio pacis pulcritudine gloriatur, ad quod cura pervigili intendimus & factorem nostrum non ambigimus habere propitium in futuro seculo, & Regnum nostrum in præsentis divinis stabiliri præsidio, si ipsius Ecclesiæ protegimus, bonis ditamus temporibus, ampliamus honoribus, ac immunitatibus, gratiis, & privilegiis communimus, & potissimè illas, quas constat in receptione Fidei primitivas, & in devotionis ac fidelitatis constantia facti ac . . . sublimatæ sunt Imperii promte & inviolabiliter perstitisse. Hinc est quod nostræ sublimitatis ad ejus præsentiam adstantibus nobis pluribus nostris & ejusdem Imperii Principibus Ecclesiasticis & mundanis, Venerabilis Nicolaus Patriarcha Aquilejensis noster, & prædicti Imperii Princeps & frater carissimus nobis humili assertione monstravit, quod quum Augustæ memoriæ Fredericus II. Romanorum Curia Rex auctoritate Regia Romanæ Aquilejensi Ecclesiæ ex regali munificentia bona, jura, jurisdictiones, honores, & immunitates concesserit, & concessa ab ejus inclytæ recordationis & nostris Regibus & Imperatoribus Romanis approbaverit, nonnullas dignitatem adeptus sententias latas in ejus Imperiali Curia etiam confirmando & concessiones, approbationes, & confirmationes hujusmodi suis regali & imperiali Privilegiis roboravit. Quæ quidem privilegia ex ipsius Patriarchæ præcessorum forsitan negligentia & incuria adeo collisa sunt & literis offuscata, quod legi vix intellegi possint, pro ut nostræ Celsitudini obicit fidele testimonium oculorum; nostram Clementiam humiliter exoravit, ut dumtaxat retributionis intuitu, eadem Privilegia, renovationes, & quascumque donationes, concessiones, confirmationes, sanctiones, & edicta, quæ in eisdem Frederici privilegiis Regalibus & Imperialibus continentur, Regio approbante edicto, ea omnia de regali mansuetudine nostra de novo concedere dignaremur. Nos autem advertentes, divina favente gratia nos ad protectionem universi, & potissimè Ecclesiarum Dei, & ipsarum & ceterorum, quos nobis & Sacro Imperio devotos & fideles esse cognoscimus, fore ad fasces regii culminis sublimatos, ejusdem Patriarchæ Principis & fratris nostri carissimi tum dilecti naturali instinctu, tum ex quadam speciali affectione & favoris Regii prærogativa, quibus ad ipsam Aquilejensem Ecclesiam afficimur, eo quod velut ejusdem Imperii membrum nobile & conservandum universis præeminet Ecclesiis dicto Romano subiectis Imperio, devotis supplicationibus inclinati, omnia & singula contenta in privilegiis antedictis, quæ huic nostræ de verbo ad verbum divali paginæ inscribuntur ac inferuntur, approbantes & conservantes, de novo etiam concedimus, & de potestatis Regiæ plenitudine elargimur, mandantes, & Regio statuentes edicto, quod sæpe dicta Ecclesia hoc nostræ Excellentie privilegio munita & defensa existat, ut si casu aliquo dicta Privilegia amittentur, nihil jacturæ, nihil diminutionis sustineat, sed præsens nostra divalis pagina, quam conscribi jussimus, & nostræ

maje-

majestatis typario communiri, eorundem privilegiorum plenam habeat & perpetuam firmitatem. Et nihilominus inhibentes omnibus & singulis nostris & prædicti Imperii fidelibus & subjectis, cujuscumque status & præminentie sive conditionis existant, ne memoratum Patriarcham vel successores ejus aut dictam Ecclesiam super prædictis aut ipsorum aliquo impedire aut perturbare præsumant, aut prædictæ nostræ confirmationis, approbationis, & concessionis paginam infringere aut modo aliquo contraire. Qui verò contrarium præsumserit, præter indignationem nostram quam procul dubio se incurrisse cognoscat, mille Libras auri purissimi componat, quarum medietatem nostro Regali ærario, residuum verò ejusdem Patriarchæ & ejus successoribus, usibus, institutione nostra, & omnibus ac singulis in sua firmitate manentibus, decernimus applicari. Tenores eorundem Privilegiorum hi sunt.

MCCXIV.

Fredericus Divina favente Clementia Romanorum Rex semper Augustus, & Rex Sicilia: ad salutis nostræ profectum & Romani Imperii exaltationem pertinere non dubitamus, si jura Ecclesiarum & Prælatorum & maximè eorum, quorum devotionem & fidem servitio nostro promptam & paratam invenimus, regie majestatis clementia conservamus illæsa. Inde est quod nos attendentes fidem & devotionem & obsequia multa, quæ Aquilejensis Ecclesia, & specialiter Princeps noster Wolcherus ejusdem Ecclesiæ Patriarcha, nobis & Imperio laudabiliter exhibuit, & in posterum Deo adjuvante exhibebit. Ducatum & Comitatum Foro-Julii & Villam de Lucinico cum omnibus ad Ducatum & Comitatum pertinentibus, placitis, collectis, fodro, sanguinolento gladio, districtiōibus universis, & omni utilitate, quæ inde juste pervenire poterit; Præterea Regalia omnia Episcopatum Istriae, scilicet Tergestini, Justinopolitani, Parentinenfis, Emonienfis, & Pollensis: Regalia quoque Concordienfis & Bellunenfis Episcopatum; Regalia etiam Trium Abbatiarum, videlicet de Sexto, de Piro, & Sanctæ Mariæ in Organo cum Curtibus, Castellis, Portibus, Villis, mansis, venationibus, piscationibus, tholoneis, placitis, nemoribus, molendinis, capulis, pascuis, & omnibus aliis. Et Terram inter Plavim & Lipientiam jacentem; Villam Sancti Pauli, & Sancti Georgii; & omnia, quæ Antecessor noster divæ memoriæ Conradus Imperator Aquilejensi Ecclesiæ ibidem contulit cum appendentiis, & utilitatibus, agris, pratis, campis, pascuis, terris cultis & incultis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, venationibus, piscationibus, exitibus, & redditibus, nemoribus & aliis juribus: Castrum quoque de Treven cum omnibus suis pertinentiis, ministerialibus, famulis, terris cultis & incultis, plantis, nemoribus; & omni jure integrum, secundum quod Wildaricus quondam Patriarcha unā cum patre suo Comite Woldrado, & matre sua, Aquilejensi Ecclesiæ contulit; & Castrum de Attemps cum omnibus suis pertinentiis, ministerialibus, famulis, mansis, villis, nemoribus, & omni jure; & prædium de Ageris cum ministerialibus & famulis secundum quod Nobilis Vir Ulricus quondam Marchio Tusciae Aquilejensi quondam contulit Ecclesiæ. Insuper Marchiam Carniolam & Istriam cum Comitatu & honore, & universis pertinentiis, omnique jure Imperiali, secundum quod ab antecessore nostro Ottone Imperatore

A tunc ante Rege, Aquilejensi Ecclesiæ de consilio & voluntate Principum ratione antiquorum Privilegiorum suorum libere & absolute Wolcherio Patriarchæ supradicto & per eum Aquilejensi Ecclesiæ in perpetuum possidendum donavit atque concessit, atque suo privilegio donavit atque confirmavit: Ad hæc & omnes possessiones, omnia bona, omnia jura, districta, tholonea, ripatica, quæ præfata Ecclesia in præsentiarum possidet, vel in futurum largitione nostra vel successorum nostrorum Regum, seu Imperatorum, concessionem Pontificum, liberalitate Principum, oblatione fidelium, seu justis titulis Deo propitio adipisci poterit, eidem Wolcherio & Ecclesiæ Aquilejensi ac suis successoribus in generali Curia nostra apud Augustam, de consilio & voluntate Principum, perpetuò habenda & possidenda confirmamus, & præsentis privilegio communicamus. Statuentes, ut nulli omnino homini liceat præfata Ecclesiam perturbare, vel ejus possessionem auferre, sed omnia conserventur integra & illæsa voluntati & dispositioni præfati Patriarchæ & successorum suorum modis omnibus profutura. Volumus etiam, quod supradicta Ecclesia Aquilejensis & . . . & Sanctæ Majestatis privilegio adeò munita & defensa existat, ut si fortè casu aliquo omnia instrumenta & privilegia sua, quod Deus avertat, perderet, nihil jacturæ nec diminutionis sustineat, sed hanc paginam loco privilegiorum & instrumentorum habeat. Si qua igitur in futurum persona contra hanc nostræ Constitutionis paginam venire præsumserit, nostræ Majestatis indignationem se noverit incursum, & insuper mille Libras auri purissimi solvere teneatur, de quibus medietatem Cameræ nostræ, & medietatem Patriarchæ Aquilejensi, qui pro tempore fuerit, persolvat. Et nihilominus nostra institutio & confirmatio firma maneat, & inconcussa. Acta sunt autem ista Anno ab Incarnatione Domini Millesimo Ducentesimo Quarta decimo Indictione Secunda mensis Februarii septimo exeunte, apud Augustam in Curia generali, in præsentia Conradi Ratisponensis, Managoldi Patavienfis, Ottonis Frisingensis, Conradi Brixienfis, Phederici Tridentini, Hertunicii Aixerensis, Sycardi Angatenfis, Episcoporum; Conradi Targestini Electi, Lodovici Ducis Bavarie, Alberti Comitis Tirolis, Frederici Burgravii de Nurmberch, Ludovici Comitis de Ottonstain de Reberth, & fratris sui, Lodovici Comitis Burgradi de Manosberch, Phederici de Comaco, Rudulphi de Curiano, Johannis de Zuchola, Waltepertholdi de Spilimbergo, Voltachi de Pertistagno, Henrici de Fontebono, Conradi de Porto, Stephani Decani Aquilejensis, Unigardi Præpositi Sancti Odorici, Dethalmi Canonici Aquilejensis, Omneboni Judicis & Notarii, & aliorum multorum. Signum Domini Frederici Secundi Romanorum Regis invictissimi & gloriosi Regis Siciliae. Ego Conradus Metensis & Spirensis Episcopus Imperialis Aulae Cancellarius Vice Domini Sifridi Maguntini Archiepiscopi, & totius Germaniæ Archicancellarii recognovi.

MCCXXXII.

Federicus Dei gratiā Romanorum Imperator & semper Augustus & Rex Siciliae. Universis præsentibus & futuris, ad quos literæ istæ pervenerint. Ex secreto & ineffabilis bonitatis summæ consilio, Imperatoris dignitatis assecuti fastigium, tantò magis nos condecet, si salutem animæ nostræ diligimus, habere Deum præ oculis, quantò præ ceteris ad ipsius protegendam Eccle-

Ecclesiam exaltavit. Aquilejensem Ecclesiam quodam privilegiato affectu diligimus, tum quod præminet Ecclesiis universis, quæ Romano subsunt Imperio, tum etiam propter fidelissimi ac dilectissimi Principis nostri Petroldi Patriarchæ Aquilejensis merita. Idcirco latas in Curia nostra sententias habere ratas volumus & in perpetuum confirmamus. Unde nosse vos volumus, à nostris esse sententiam Principibus in plena Curia, quod si dictus Patriarcha in Civitatibus suis vel Castris, Villis, & Locis aliis, ubi habet jurisdictionem, ordinaverit aliquid de Fori venditione, ratum & immutabile penitus habeatur. Item quod liceat dicto Patriarchæ bannire & disbannire quoslibet in jurisdictione sua. Item quod non liceat Civitatibus, Castellis, & Villis, quæ subsint Patriarchæ, eligere per se Potestates, Consules, vel Rectores præter voluntatem ipsius Patriarchæ. Item quod non liceat alicui Civitati, Communitati, Universitati, Clerico, vel Laico, ubi dictus Patriarcha habet jurisdictionem, intromittere se de Episcopatu post decessum Episcopi, vel de aliquibus rebus ad Episcopatum pertinentibus. Item nulli liceat Tributum, Moneas, Forum constituere de novo in dicti Domini Patriarchæ jurisdictionibus sine voluntate ipsius. Item quod nulli liceat in aquis naves portantibus vel aliis fluminibus sine voluntate ipsius construere molendina. Item quod nulli liceat Castaldioni vel Officiali manumittere, debiles vendere, vel alienare vineas, agros, prata, vias, vel aliqua, quæ pertinent ad Regalia sine voluntate ipsius. Item quod Veneti non possint ponere Terram Patriarchalem Censualem, nec aliquid aliud, nec cogant homines ipsius sibi facere fidelitatem. Item quod nulli constituto in jurisdictione Domini Patriarchæ, cujuscumque sit conditionis, sive liber, sive vaxalus, sive ministerialis, liceat facere conspirationem sive conjurationem sine consensu Domini Patriarchæ, & quod si facta esset, irritetur, & quicumque resistit, sint proscripti. Item quod nulli liceat in jurisdictionibus Domini Patriarchæ de novo construere Civitates, Castella, Fora sine voluntate ipsius. Datum Tibure in festo Beati Nicolai, Indictione Nona, presentibus S. Magutinesi Archiepiscopo. V. Patavienfi Episcopo, Antonio Tridentinensi Clerico, Au. Imperatoris Marescalcho, V. de Blande Imperatoris Dapifero, R. de Ennalbach, M. Unangowe, Ministerialibus, & aliis multis. Ego Romanus, Anno Domini MCCXXXII. Scriptum manu quondam Ser Paulini Notarii & Cancellarii Domini Nicolai Patriarchæ.

MCCXXXVIII.

Federicus Dei gratiâ Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex: Per præfens scriptum notum fieri volumus universis Imperii fidelibus tam presentibus, quam futuris, quod dilectus Princeps noster Bertholdus Venerabilis Patriarcha Aquilejensis in nostra proposuit præsentia constitutus, quod quum quidam in Foro-Julio, & in Histria existentes, qui à prædecessoribus suis vel ab ipso per Aquilejensem Ecclesiam infeudati sunt in mansis paucis vel pluribus, & quandoquidem in eis obtineant Advocantiam gratiæ conferentis, iidem infeudati privatis eorum utilitatibus, & suis proventibus non contenti, de futuris & aliis criminalibus causis & poenis, iudicium sanguinis inferentibus, & de quibusdam, quæ spectant ad merum & mixtum Imperium, quæ omnia pertinent jurisdictioni ejusdem Principis

nostri ratione Regalium, se auctoritate propria intromittant, & hoc tamen sicut dicitur, quod mansos cum omni jure obtinent, ad juris injuriam attemptantes. Quare nostræ Celsitudini supplicavit, ut quum hæc omnia tam prædecessores sui, quàm ipse auctoritate Imperii obtineant, dignaremur temeritati repugnantium obviare, & jurisdictionem suam servare integrè dignaremur. Quum igitur spectet ad Imperatoriam Majestatem Principum nostrorum juri prospicere, attendentes insuper immensam devotionem prædicti nostri Principis Venerabilis Patriarchæ, quem ad nostra & Imperii servitia semper & ubique paratum & expositum invenimus, ut in sua jurisdictione injuriam vel incommodum non incurrat, prædictam abusivam consuetudinem ab eisdem infeudatis inventam, vel hæcenus approbatam penitus abolemus; præfentis scripti auctoritate generaliter inhibentes, quod nulli eorumdem infeudatorum in Foro-Julio vel in Histria de cetero liceat occasione Mansi vel Mansorum, quos ab Aquilejensi Ecclesia feudaliter obtinere noscuntur, vel sub prætextu Advocatiæ, vel occasione præscripta, quod Mansos cum omni jure obtineant, quum verbum ipsum cum omni jure privatas & annexas ipsis Mansis utilitates exponat: De criminalibus causis, furtis, fustigationibus, vel consimilibus, quæ ad iudicium sanguinis, vel merum & mixtum imperium sapiunt, cognoscere vel temerè se intromittere sine prædicti Patriarchæ indulgentia vel mandato, sed tantum iidem Patriarchæ, & Officiales sui, quos auctoritate ordinaria jurisdictione loco & vice sua duxerint deputandos, prædictam jurisdictionem exercent sicut decet. Si qui verò contra præfentis nostræ prohibitionis edictum venire præsumserint, & in abusione solita tentaverint permanere, præsumtores ipsos eorumdem Mansorum, sive Advocatiæ Feudi ingratos decernimus & indignos. Maxime quum privilegium dignus sit amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Ad cujus rei memoriam & stabilem firmitatem præfens scriptum fieri & sigillo Majestatis nostræ jussimus communiri. Datum in Castris in obsidione Brixie Anno Dominicæ Incarnationis MCCXXXVIII. mensis Octobris, XII. Indictione, Imperante Domino nostro Federico Secundo, Dei gratia invictissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, & Hierusalem & Siciliæ Rege, Imperii ejus anno decimo octavo, Regni Hierusalem XIII. Regni vero Siciliæ quadragésimo primo. Feliciter. Amen.

MCCCLXVI.

In nomine Sanctæ & individue Trinitatis feliciter amen. Carolus Quartus divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Boemiæ Rex. Ad perpetuam rei memoriam. Et si Imperialis grata clementia universorum fidelium, quos sacri Romani Imperii latitudo complectitur, felicibus profectibus, gratis commodis, & speratis augmentis dignatur intendere, ad illorum tamen profectus & commoda diligentiori studio clementius inclinari consuevit, quorum fides & nota merita continuatis studiis ceteros antecedunt. Sanè constitutus in nostræ Majestatis præsentia venerabilis Marquardus Sanctæ Aquilejensis Ecclesiæ Patriarcha, Princeps, Consiliarius, & devotus noster dilectus, nobis humiliter cum instantia supplicavit, quatenus privilegia sibi & prædecessoribus suis Patriarchis & Ecclesiæ suæ Aquilejensi à divis prædecessoribus nostris Imperatoribus, & Regibus Romanis concessa & contenta in ipsis, nec

nec non omnes libertates, immunitates, gratias, & indulta super quibuscumque gratiis, juribus, & rebus inferius denotatis, quæ & quas ipse aut sui antecessores possederunt hucusque, & quibus usi sunt hæcenus & gavisi, approbare, ratificare, auctorizare, innovare, confirmare, & de novo concedere auctoritate Cæsarea dignemur, præsertim quum sui antecessores nonnullas Terras, Castra, jura, & dominia per violentiam & injuriam amisissent, & plura privilegia sint ex vetustate abolita, & quædam ex negligentia predata, quædam rupta. Verum dum ejusdem Principi nostri probitatis merita, & indefessæ virtutis constantiam accurate respicimus, dumque ad suæ fidei diligentiam & labores eximios, quibus pro nostri & sacri Imperii defudant honoribus, aciem nostræ mentis dirigimus, profecto ad ipsius Aquilejensis Ecclesiæ suæ instaurandos profectus & commoda, tanto fortius animamur, quanto ipsa antiquitas præ ceteris Ecclesiis nobile membrum imperii comprobatur, tantoque justis ipsius Patriarchæ desideriis promptiori exauditionis affectu ac assensu favemus, quanto ipsius virtutem & fidem experimento præsensimus notitia clariore. Nos igitur zelo puræ devotionis accensi præmissalimpidius intuentes, ad gloriam Dei, ac Genitricis ipsius Beatæ Mariæ Virginis gloriosæ, in cujus honore dicta Aquilejensis Ecclesia dicata dignoscitur, animo deliberato, non per errorem aut improvide, sed Principum & Procerum nostrum accedente consilio, omnes libertates, gratias & indulta, nec non omnia & singula Privilegia dicto Marquardo, prædecessoribusque suis Patriarchis, & eidem Ecclesiæ Aquilejensi à nostris aut prædecessoribus nostris Divis Imperatoribus & Regibus Romanis concessa, & contenta in eis, ac si de verbo ad verbum forent inserta præsentibus, ac cum omnibus & singulis clausulis, punctis, & articulis nominatim & specificè denotata, super quibuscumque Principatibus, Dominiis, Terris, territoriis, districtibus, fortitiis, Castris, munitionibus, rebus, bonis, possessionibus, prædiis, juribus, judiciis altis & bassis, jurisdictionibus, honoribus, libertatibus, monetis cudendis, Notariis publicis, & monetariis creandis, juribus patronatus, servitiis, præstationibus, immunitatibus, gratiis, largitionibus, exemptionibus, donationibus, aut concessionibus à nostra Celsitudine vel Prædecessoribus nostris donata vel concessa sint aut etiam confirmata. Nec non super Castris, munitionibus, Terris, juribus, rebus & bonis, in quorum & quarum possessione olim Patriarchæ & Ecclesia Aquilejensis esse per injuriam aut violentiam defierunt, innovamus, ratificamus, autorizamus, approbamus, & ex certa scientia confirmamus, & de novo de speciali gratia concedimus & largimur de Imperiali plenitudine potestatis, decernentes, quod de Castris, districtibus, possessionibus & bonis injuste detentis vel quomodolibet occupatis, quibuscumque nominibus appellentur, injusti & malæ fidei possessores adversus prædictum Principem nostrum, successores suos Patriarchas, & Ecclesiam Aquilejensem bona & jura hujusmodi nulla se ratione longi vel longissimi temporis præscriptione tueri, ac supplentes omnem defectum, si quis in literis vel privilegiis Prædeces-

A forum nostrorum Romanorum Imperatorum vel Regum recolendæ memoriæ, aut etiam in præsentibus nostris literis compertus fuerit, quamvis obscuritate sententiæ, interpretatione, seu ex generalitate verborum, & si de prædictis jure vel consuetudine deberet in specie fieri mentio specialis, de certa scientia, motu proprio, & de supradictæ Imperiali plenitudine potestatis, non obstantibus Legibus, juribus, aut consuetudinibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ approbationis, ratificationis, authorizationis, innovationis, confirmationis, de novo concessionis, decreti, defectus suppletionis paginam infringere, seu ei quovis ausu contraire temerario, sub poena quinquaginta Marcharum auri purissimi, quas ab eo, qui contrafecerit, toties quoties contrafactum fuerit, irremissibiliter exigere volumus, & earum medietatem nostri Imperialis æarii five Fisci, residuam vero partem dicto Patriarchæ, successoribus suis, & dictæ Aquilejensis usibus decernimus applicari.

B Signum Serenissimi Principis, & Domini Domini Caroli Quarti Romanorum Imperatoris invictissimi & gloriosissimi Boëmæ Regis.

C Testes hujus rei sunt Venerabiles Gerlacus Sanctæ Maguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Sacri Imperii per Galliam & Regnum Archicancellarius: Illustres Rupertus Senior Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperii Archidapifer & Baviaræ Dux; Rodulfus Dux Saxoniarum Sacri Imperii Archimarescalchus: Otto Marchio Brandeburgensis Sacri Imperii Archicamerarius, Principes Electores: Venerabiles Johannes Allovicensis Imperialis Curie nostræ Cancellarius: Johannes Argentinenfis: Lampertus Spirensis: Petrus Ulixerbonensis, Apostolicæ Sedis Notarius: Johannes Brixienfis: Johannes Wormatiensis: Gerardus Nunbergenfis: Johannes Basiliensis; & Petrus Curigenfis Ecclesiarum Episcopi. Illustres Rupertus Dux Bregensis: Ungolinus Marchio Misnenfis: Henricus, & Otto Lantigravii Hassiæ: Spectabiles Fridericus Nurembergenfis, Burgardus & Johannes Magdeburgensis Burgravii; Adolfus & Johannes de Nassau: Eberhardus de Duerteim: Henricus de Swartemberg: Johannes Lantigravius Luttembergenfis: Eberardus de Karzene Levibogenfis: Johannes de Avali: Ulricus de Helfestryn: Ludovicus Senior, Ludovicus Junior de Orlingen; Gerardus & Johannes de Titz; & Sellatinus de Seyn Comites: Nobiles Simon de Liencthemberg: Ulricus de Hannover: Philippus de Valdeniten: Philippus & Henricus de Hemburg: Johannes de Westenburg: Gottfridus de Eppenstein; Gothzo de Hoenloch: Gothzo de Burnech: Sifridus de Scamuemburg: Porho de Castolaviz: Timo de Coltiz; & Alco de Swereticz, Magistri Camerae nostræ, & alii quamplures nostri, & Imperii sacri Principes, Comites, Proceres, Nobiles, & Fideles. Præsentium sub Imperiali nostræ Majestatis sigillo testimonio Literarum.

D Datum Frankenfort super Mogano Anno Domini millesimo tricentesimo sexagesimo sexto, Indictione Quarta, Septimo Idus Septembris, Regnorum nostrorum XXI. Anno; Imperii vero Duodecimo.

F I N I S.

PETRI PAULI
VERGERII JUSTINOPOLITANI

VITÆ

CARRARIENSII PRINCIPUM

Ad Annum circiter MCCCLV.

Nunc primùm editæ

E MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECÆ ESTENSIS,

Et cum duobus aliis Bibliothecæ Ambrosianæ collatæ.

1. The first part of the paper
describes the general situation
of the country and the
state of the population.
The second part of the paper
describes the state of the
economy and the state of the
education system.
The third part of the paper
describes the state of the
health system and the state of the
social services.

IN VITAS
 PRINCIPUM CARRARIENSIIUM
 AUCTORE
 PETRO PAULO VERGERIO
 PRAEFATIO
 LUDOVICI ANTONII
 MURATORI.

DUOS ejusdem nominis Vergerios Respublica Literaria jamdudum novit, eademque Patria genuit, nempe Justinopolis in Istria, quam Urbem *Capo d'Istria* nunc appellamus. Alter junior Petrus Paulus Vergerius Romae Anno MDXXX. & subsequentibus magno in honore fuit, quippe ob perspectam ejus eruditionem, gravitatemque consilii, in summe arduis negotiis adhibitus a Romanis Pontificibus Clemente VII. & Paulo II. eorumque Legatus, sive Nuntius ad Germanos, incendium a Luthero excitatum restinguere pro viribus est conatus. Ad Episcopatum etiam Patriae suae evectus, in publicis pro orthodoxa Religione Legationibus, nec sine laude, perseveravit. Verum, quae humanarum rerum vertigo est, eximius iste Vir, dum purpuram Cardinalitiam, fructumque laborum manibus poene contingeret, suspitione ebibiti Lutheranismi aspersus (quae accusatio iis temporibus mirabili facilitate erumpebat, aliosque gravissimos Viros diu vexavit) exulceratum, aut nimium paventem animum continere non potuit, quin ad castra Haereticorum lacrymabili defectione transiret.

Alter vero *Petrus Paulus Vergerius* senior, de quo nunc agimus, in eadem Urbe, & ex eadem Familia natus, magnum sibi nomen inter Eruditos comparavit sub finem Seculi Christianae Aerae Decimiquarti, atque initio sequentis. Jurisprudentiae, Eloquentiae, & Philosophiae laude emicuit, neque solum Latinas Literas, sed & Graecas calluit, quum Venetiis Emanueli Crysolonae Byzantino juvenis operam dedisset. Carrariensibus Patavii imperantibus apprimè carus magna apud illos in gratia vixit. Sed & Pontificibus ejus aetatis, ut scribit Andreas Divus Justinopolitanus in Praefatione ad Iliada Homeri, *gratissimus fuit, itemque Sigismundo Imperatori, apud quem etiam decessit, ut a doctissimis viris proditum video*. Ad excidium usque Carrariensis Familiae ipsi Patavii moratum fuisse, exinde conjicere possumus, quod Anno MCCCCIV. in eadem Urbe Doctorem Lauream est consequutus. In Tabulario Curiae Episcopalis Patavinae, uti ad me scripsit egregius Amicus, & vir doctissimus, Adamus Pivatus, inter Patavinae Urbis Pastores summe laudandus, haec olim adnotata leguntur: Die Jovis V. Martii MCCCCIV. *Licentia privati examinis in Scientia Juris Canonici D. Petri Pauli de Verzeriis de Justinopoli sub Promotoribus suis Dominis Profdocimo de Comitibus de Padua Juris utriusque, Francisco de Zabarella Juris utriusque, & Joanne de Ubaldinis Abbate Monasterii Sanctae Mariae de Pratalea Dioecesis Paduanae*. Eodem die legitur *licentia privati Examinis in Scientiis Artium & Medicinae*. Septima vero die altera *licentia Examinis in Jure Civili* eidem Vergerio concessa. Tum memorata die Septima *Doctores* ejusdem in Scientiis supra laudatis. Locus tamen mirandi est, cur tam sero egregius iste vir Lauream acceperit, qui tanto antea tempore ingenio ac literariis foetibus claruerat. Obiisse illum tempore Concilii Basileensis in Hungaria testatur Aeneas Sylvius, & ex isto Jacobus Philippus Bergomensis in Supplement. Chronic. ad Annum MCCCCXXVIII. De eo multa cum laude loquuntur Raphaël Volaterranus, Jovius, Vossius, & alii. Quod ad rem nostram attinet, *Historia Carrariensium Principum* ab eorum origine deducta, & in Jacobini mortem desinens, quam nunc publici juris facio, eundem Vergerium Auctorem habet. Elegantissime conscriptam profero, sed minime absolutam, quippe ne ipse quidem illam ad umbilicum perduxit. Quamquam Carrari-

rientibus dominis suis ille diutissime superstes fuerit, ultra tamen non est progressus, fortasse quod postremam illorum calamitatem referre animus non sustineat, aut potius quod detrectaret bella scribere deinde exorta inter Carrarienses & Venetos, ne illorum laude horum odia incurreret, sub quorum ditione natus, is erat. Hujus autem Historiae Codex MStus fuit olim (uti ex Laurentio Pignorio didicit Vossius) apud Albertinum Papafabam Episcopum Adriensem. Sed & in Ambrosiana Mediolanensi Bibliotheca post Cortusiorum Historias hoc idem opus habetur in Cod. MS. R. 223. f. ejusmodi titulo inscriptum: *Petri Pauli Vergerii Justinopolitani de Carrariensium familia, & de illustrium ejus Principum rebus magnifice gestis*. Ego Estensi Codice sum usus. Philippus vero Argelatus, mihi numquam satis laudandus, praedictum Codicem, atque alium signatum eadem litera R. n. 61. f. diligentissime contulit, & varias lectiones subjecit.

Neque hoc solum Opusculum post se reliquit Vergerius. Librum quoque *De ingenuis moribus* ad eruditionem adolescentum Ubertino Carrariensi dicavit, eumque habemus cum aliis ejusdem argumenti Scriptoribus tum Venetiis, tum Basileae publicis typis editum. Vitam quoque *Francisci Petrarchae* ab ipso conscriptam evulgavit Jacobus Philippus Thomasinus Aemoniensis Episcopus in *Petrarcha redivivo*. Ad haec, teste Jacobo Philippo Bergomense, *Arrianum Historicum Graecum de Alexandri Magni gestis Latinum fecit*. Memorat etiam idem Bergomensis quasdam cultissimas ejus Orationes in Divi Hieronymi laudem. Insuper adversus Sigismundum Malatestam, qui *Virgilii Maronis statuam e foro Mantuano dejici fecit*, nobilem edidit *Invektivam*. Et alia multa. Quod est ad hujusmodi *Invektivam*, memini me olim ipsam legere in MSto Codice Ambrosianae Bibliothecae post Leonardi Aretini Librum *de Institutione Adolescentium* ad Ubertinum Carrariensem. Ita inscribitur: *Invektiva contra Karolum de Malatestis* (non vero Sigismundum, ut habet idem Bergomensis) *pro everfione & destructione Statuae Virgilii Mantuani Poëtarum maximi*. Exorditur autem his verbis: *Non est apud quem querar, Vir Magnifice, nisi apud te, qui solus ex Principibus nostrae aetatis cum omnis generis eruditos, tum maxime Oratores & Poëtas colis &c.* In fine haec pauca leguntur: *Bononiae XIV. Kal. Octobris MCCCXCII. Petrus Paulus Vergerius de Giampietris de Sarnano*. Quibus ex verbis edocemur, quo Anno *Invektiva* illa fuerit conscripta. Scriptorem e *Vergeria* Familia sive gente fuisse, constare jam puto, quam vulgus de *Verzeriis* appellabat. Quid ergo sibi velit additamentum illud *de Giampietris de Sarnano*, Justinopolitanis suarum rerum peritioribus differendum relinquam. In MSto Codice, qui olim spectabat ad Urbinatam Bibliothecam, nunc autem, ut puto, in Vaticana adservatur, *Invektiva* haec scripta dicitur *ad Ludovicum Alidosium*. Historiam quoque *Principum Mantuanorum* literis consignasse dicitur, quae jamdiu excidit. An bonis testibus foetus iste Vergerio tribuatur, erunt qui dubitent. Audiendus heic & V. Cl. Apostolus Zenus, qui in *Ephemerid. Literator. Ital. Tom. 9. pag. 186.* additamenta faciens ad Vossium de *Historic. Latin.* nonnulla de Vergerio quoque adnotavit. Itaque Zeno monente ad *Carrariensium Principum Historiam*, quam nunc evulgare statui, ipsemet Vergerius *Annotationes* addidit, quae, ut Jacobus Philippus Thomasinus in *Biblioth. Patav. MSS. pag. 93.* innuit, suo tempore servabantur apud Comitem Jacobum Zabarellam Patricium Patavinum. Anno etiam MCCCXXXVIII. idem Vergerius syllogen concinnavit sententiarum ex Timaeo Platonis cum hoc titulo: *Allegabilia dicta ex Timaeo Platonis*. *Epistolarum* quoque ab ipso conscriptarum Liber exstabat, quarum una enarrat solemne funus Francisci Carrariensis senioris, Anno MCCCXCIII. peractum. Bernardinus Scardeonius de *Antiquit. Patav. Lib. 3. Class. 13.* Principis hujus mortem commemorans, haec habet: *Petrus Paulus Vergerius elegantissimus illius Seculi Orator, eum habita facundissima Oratione laudavit, & funeris magnificentiam suis scriptis aeternae memoriae commendavit*. Nihil vero de hujusmodi Oratione habet in ejus funeris descriptione idem Vergerius, uti neque Gatarus eorum temporum Scriptor, ut ex illius Historia, quam brevi proferam, constabit. Immo idem Vergerius auctor est, ab aliis viris Orationes ea occasione habitas fuisse. Praeter ista ex Vergerianis lucubrationibus superest *Apologia pro Carrariensibus Principibus* contra Albertinum Mussatum; atque *Opusculum de differentia Amici & Assentatoris*. Quae omnia, ut Zenus animadvertit, & praesertim *Epistolae*, digna forent, quae ab aliquo amatore bonarum Literarum collecta e tenebris eriperentur in publicam lucem.

PETRI PAULI VERGERII VITÆ PRINCIPUM CARRARIENSIIUM.

Garrariensis Familia, unde Paduanorum Principum origo profecta est, clarae olim ac potens uspiā gentium simul cum amplitudine sua in hæc loca derivata sit, an verò sub incerto gentis auctore ex parvis, uti fit, initiis sensim in tantam magnitudinem hic excreverit, non satis ullis vetustioribus literis constat. Nam post avulsam quidem ex Italia Imperium, afflictumque à Barbaris, nemo fuit per multa tempora, quantum ego ex lectione meminisse valeo, qui sui temporis res gestas illustri aliquo genere orationis describeret. Non id verò, quod non & multa & magna ac memoratu digna temporibus illis evenerint; sed quòd non erat hominibus studium res, quæ gererentur, mandare memoriæ, nec ferme erat ullum literarum genus in pretio. Itaque multa hinc vetustatis cognitio cum de rebus, tum etiam hominibus, aut penitus latet, aut in incerto est.

Quod autem ad Patavium Urbem antiquissimam attinet, præter pauca, quæ in Libris veterum exstant tradita, nihil sane, vel quod minimum dicere ausim, parum admodum de his constat, quæ ante Ezelini tyrannidem gesta sunt.

(1) MS. Ambros. II. potentiaque annorum minor erat vetustate, tamen &c.

A Illa verò tempora insigni crudelitate jam, tantisque miseriis annotata sunt, ut oblivioni tradi non potuerint: itaque scriptis exstant. Quo tempore Familia hæc, etsi nonnullis aliis regionum istarum divitiis potentiaque (1) minor erat, vetustate tamen originis, ac generis Nobilitate inter primas habebatur. Post illa verò Albertinus Musatus, qui doctrinæ gloria & honoribus in Republica claruit, de suis temporibus accuratam scripsit Historiam, in qua multa sunt de Carrariensibus viris, & gestis eorum. Sed ab his postremo injuria laceratus, pleraque liberius stylo permisit. Inde verò Guilielmus de Cortosis contemporaneus ejus, & concivis, & ipse quidem Historiam conscribere adortus est, multaque post illum vitæ ei superstes, cum de domesticis, tum etiam de externis rebus in unam seriem collegit. Verum dum res scriberet, vetustatem orationis, quam præstare non poterat, facile neglexit. Et apud istos quidem, tametsi multa de viris, de Familiæ tamen hujus origine nihil agitur. Johannes verò de Basiliis, qui communem vulgi sententiam secutus, e Germania venisse eos commemorat, recentior est, quam ut multa illi notitia vetustatis esse possit, præsertim cum nulla subsunt monumenta scribentium, & pleraque de multis adeò fabulosa rebus interserit, ut his etiam, quæ planè verisimilia sunt, fidem abroget. Itaque quoniam illi quidem de origine nihil attingunt, hic verò si quid etiam, non satis tamen certæ aut opinionis apud se, aut apud alios fidei auctor (2) est, geminum rumorem qui de hac re habeat exequar.

(2) MS. Ambros. II. pro auctor legit haurum.

quar. Primum enim, quæ vulgo fides est, ex Germania ortum traxerunt. Verum quibus ex causis sedem mutaverint, quove duce, aut tempore, in has terras advenerint, incertum est.

Ego si quid huic sententiæ adhibere fidei inducor, juxta sum, ut ex Longobardorum genere defluxisse eos arbitrer. Moveor primum, hac veteri vulgataque fama: qui ex Germania advenisse dicti sunt, unde gens illa, Ybor & Ajone Ducibus, primum profecta est, quæ multos per annos magnam Italiæ partem, quam armis (3) occupavit, Regio titulo, & propriis legibus tenuit. Deinde quoddam in vetustis quibusdam annotationibus contractuum professos se dicunt ex Natione sua Legibus vivere Longobardorum. Qui ita existimat, e Germania descendisse eos, primum ab his possessum locum in Vicentino agro Ausanum (4) memorat, diuque inde appellatos, dictosque loci illius Comitibus: quod & apud quosdam Carminibus traditum scio. Auctos denique & numero cognatorum, & amicorum potentia, rerumque omnium copia, penetrasse quosdam in Paduanum agrum, atque in Urbem ipsam, ubi & Carrariam primum, & plurima deinde Oppida, ac postremo Urbis Principatum obtinuerunt. Alii vero contra ex Transalpina Gallia ortum traxisse eos opinati sunt ex illis de Ruscione, qui temporibus magni Karoli & vetustate generis, & probitate gestorum illustres habebantur. Quod & apud veteres hujus Familiæ, prius etiam quam Principatus Urbis esset ad se delatus, celebris opinio fuit. Et rei quidem seriem enarrant, ut est à majoribus per manus tradita. Quæ quidem vera ne sit ejus narratio, ita & veritatis fides, aliunde quam hinc petatur. Nam ea quidem Johannes de Ravenna & multa diligentia, & eleganti stylo perscripsit. Ab verisimili certè, quod constat, res nihil abhorret. Atque ita majores existimasse, argumento est vetus hospitii consuetudo, & amicitia hujus (5) semper in hanc diem utrinque servata: quod ex conjunctione profectum est originis opinione. Huic igitur postremæ sententiæ propior sum ut assentiam, nulla re magis adductus, (6) quam quoddam verisimillimum est, eos antiquitatis suæ tenaciores, & originis propriæ memores præ ceteris fuisse. Nam quoddam se Legibus professi sunt vivere Longobardorum, fortasse non stirpis originem declarat, sed favorem susceptarum partium, & contrahendi morem. Quicquid enim temporibus illis in Communitate civili gerebatur, aut Longobardorum Lege, aut Gallica constabat. Verum & si nihil horum fuerit, nec est hujus Familiæ Nobilitas de foris petenda, quæ utique in Italia & clara & pervetusta est. Potuit tamen his opinionibus tam variis causam dedisse, quod illi diverso tempore, ut plerique memorant, bellis ac seditionibus pulsi sedibus patriis, alii in Transalpinam Galliam, alii in Germaniam profugi abierunt, indeque redeuntes contractis auxiliis, simul & amicorum, quos domi habebant, freti potentia, & clientum favoribus, loca, quibus ejecti erant, receperunt.

Quid enim attinet & tanto circuitu gentis primordia investigare, quando retro trans omnem memoriam multa subsunt claritatis indicia? Nam ea quidem primo generis Nobilitas est,

A Nobilitatis originem ex vetustate ignorari. Aut quid splendorem apud exteros quærimus, quando satis superque sit domi splendoris? Nam multos quidem ex nostris ea veritas habet, ut nullam esse in Italia Nobilitatem arbitremur, nisi quæ de foris allata sit, cum contra suam hinc illi Nobilitatem aucupentur. Plerique enim alienigenæ Principes auctores sui generis Italos sibi vendicant, inter quos & Duces Austriæ, & Comites Vigilienses ex Patriciis Romanorum Familiis originem suam defluxisse gloriantur. Itaque & nonnulli quoque nostrorum longius ausi spectare, Carrariensium genus ab Milone Romano derivare conati sunt, qui Clodium nobilem, potentemque, & ipsum Romanum Civem interemit, cujus cum cædis reus haberetur, à Cicerone quidem verbis, à Pompejo vero Magno auctoritate & potentia defensus est. Hicque nullo alio argumento freti mihi videntur, quam quod Milonis nomen dudum familiare Carrariensi prosapiæ fuit, & ab antiquo inter eos appellatione multorum crebro repetitum. Sed inter hæc tam incerta ac varia, libera est cuique conjectura.

B Quod verò constat, longis retro temporibus Carrariensis Familia & viris potens, & divitiis opulenta, & armorum gloria illustris fuit. Quod declarant insignia Privilegia, quæ his ab veteribus Imperatoribus indulta sunt, & magnificæ largitiones ab his aliquando profectæ; & maxime celebris cujusdam donationis annotatio, quæ per Litolphum Guiberti (7) filium supra circiter quadringentesimum annum, temporibus Imperatoris Conradi Primi in Monasterium Sancti Stephani de Carraria collata est, ac deinde duorum ejus Litolphi filiorum, aliorumque ex cognatione similis largitas. Quod Monasterium ab eis fundatum, eorumque liberalitatibus auctum perpetuos jure legitimo patronos habet. Carraria verò Vicus est haud ignobilis Patavini agri, septimo ab Urbe miliario, ubere solo positus, aquis irriguus, & præter id quod hominum studiis colitur, amœnis pascuis, saltibus, ac nemoribus vallatus, itaque piscationi, aucupio, venationique permixtum commodus, ubi est quod & agrestes homines in usum vitæ exerceret, & operosam nobilitatem amœno studio possit oblectare. Nomen autem loco inditum opinor, quod ibi esset construendis curribus artificium celebre, nam antea Villa Nemoris appellabatur. In ejus medio loci, colle aliquantisper edito, ac non manu quidem congesto, sed qui sit ex ipsa terra natus, Arx manet, (8) cujus adhuc extant ruinæ murorum ingentes; Ezelini namque temporibus à fundamentis (*) diruta est. Eam nemo superiorum Principum, cum plerasque inter Paduanorum fines & ingenti sumptu & multa arte à solo exædificassent, reficere curavit: credo, ut esset diruta potius monumentum suæ vetustatis, quam restituta adauctæ potentia signum.

E Hic igitur illi habitabant, cum angustiores res erant, aut etiam posteaquam crevere opes, si quando rure agere libuisset. Hinc est Familiæ sumtum Cognomen, flammeusque ex illo Currus, militare his signum, multis jam bellis latè cognitum, & plerisque victoriis procul (9) illustre. Ab Henrico Quarto Romanorum Im-

(3) MS. A. II. pro armis legit omnem.
(4) MS. A. I. Taufanum; II. Janfanum.
(5) MS. A. II. amicitia jus servatum.
(6) MS. A. II. adjutus.

(7) MS. A. I. Gumberti. II. Gualberti.
(8) MS. A. ambo: Arx inerat.
(*) MS. A. II. à fundamentis non legit.
(9) MS. A. II. addit dubio.

Imperatore, primum quod scriptis exisset, data est his auctoritas dicendi juris, & vitæ necisque in subditos potestas: à quo & jus aquarum Carrariæ finibus adjacentium acceperunt. Ipsique cum Oppido, & Monasterio, rebusque suis omnibus visi sunt ad proximam Imperii Romani curam rationemque (10) pertinere, ut alio nusquam possint in jus trahi, aut ad munera factionesque obeundas cogi. A Federico quoque Primo eisdem prærogativis donati sunt in personam Marsilii de Carraria cum omnibus legitimè descendentes. Hic (11) est communis stipes, à quo Carrariensium Principum origo perpetua successione derivata est. Nam etiam aliorum multorum ante id tempus nomina reperiantur, ex illis tamen interrupta originis series constat. Ejus Pater quo nomine appellaretur, incertum est; clarum tamen fuisse virum, argumento est, quod Imperator cum Marsilium amplissimo exornat Decreto, & propriis ejus meritis, & memoriâ Patris ad id se motum asseverat, qui in servitiis Prædecessoris sui, scilicet Conradi Secundi, constanter fideliterque persistens obiit. Hæc ipsa verba Decreto inserta sunt. Aliud verò de illo compertum non habeo; nam nominum horum quidem memoria ex annotationibus Privilegiorum, contractuum, testamentorumque collecta est. Post ea verò tempora à singulis fermè Romanis Imperatoribus, & veterum jurium confirmationes & alia insuper novi juris Privilegia faciliè suis meritis obtinuerunt. Fieri autem potest, ut & ante id tempus ab vetustioribus Romanis Principibus eam potestatem, amplioremve consecuti sint; nec testimonia ulla subesse scripturarum, quippe quæ aliquando periissent. Illud enim constat, plurima suarum antiquitatum, Nobilitatisque monumenta, opes quoque, & omnem pretiosam suppellectilem lugubri quodam casu interiisse. Cujus initium rei, quæ utique digna est memoratu; paulò altius est repetendum.

Jacobus de Carraria Marsilii, cujus nuper meminimus, pronepos fuit; nam Marsilius quidem Jacobinum genuit; is autem quinque filios. Ex quorum postremo, cui æquè Jacobino nomen erat, duo Patavini Principes (quod ad ulteriorem narrationem attinet nosse) ex primo verò, qui Marsilius est appellatus, reliqui Principes prodierunt. Ex hoc Marsilio duo sunt filii nati. Unus is Jacobinus, de quo illata est nunc mentio; alter Albertinus, à quo series illorum de Pappafava deducta, tametsi non ipse quidem, sed ejus filius Jacobinus primus hoc cognomen adeptus sit. Hinc itaque duæ domus ex una Familia prodierunt, quæ nunc supersunt; nam ex reliquis Marsilii fratribus stirpes extinctæ sunt. Extant autem hinc Comitum Anguillaræ, inde Pappafavarum ex uno stipite derivatæ propagines, quæ ut distinctum Cognomen habent, ita propriis quoque signis utuntur, ut tamen in ea varietate similitudo communis agnationis appareat. Nam hi quidem duas altrinsæ Anguillas ad Currum, qui est totius Familiæ commune signum, adjecerunt, tametsi Curru solo plurimum in præfens utuntur; Pappafavæ verò Leone usi sunt cœlesti colore in postremos pedes erecto, cui pendet ex collo breve Scutum rubro Curru insignitum.

(10) MS. A. II. oneraque.

(11) MS. idem: Hic vir omnibus stipes fuit, à quo &c.

(12) MS. A. II. addita contra Ezelinum.

(13) MS. idem: Cuniculo itaque referato.

Tom. XVI.

A Sed ad Jacobum redeo, qui animo vir magno, ut consilio probus, ita in armis egregius erat. Is cum sub Federico II. Romanorum Imperatore in castris ageret, apud Gudin Oppidum Mantuani agri, orta gravis discordia inter eum, & Ezelinum de Romano, qui vice Imperatoris his Urbibus Paduæ, Veronæ, Vicentiæque præerat, eò usque progressa est, ut post verborum altercationem Jacobus magis adversarii contumelia accensus, quàm Imperatoris præsentia deterritus, eximeret gladium, ut illum ex præfenti confoderet: quod fors evenisset, nisi Princeps interveniens & vi & auctoritate sua prohibuisset. Ex eo tempore neque benevolentia, neque certa fides illis umquam ad alterutrum fuit. Quamobrem cum insequenti anno Azo Estensis Marchio plerisque Paduanis Nobilibus, (12) qui in idem consenserant, obnixè vocaretur, ut ad liberandam Patriam veniret, quæ sub Ezelini tyrannide gravi jugo premebatur, Jacobus cum eo simul affuit, promittentibus illis, aditum in Urbem per Turrisellarum Portam se daturus, aut si adimplere ullo casu, aut vi majore prohiberentur, in ejus partes, castraque transuros: cujus rei fuisse & conscium & principem Aldrevandinum Cazacontem Tuscum, qui tunc Prætor Urbis erat, nonnulli crediderunt. Coacto itaque exercitu, (13) amicisque convocatis, Azo ad Urbem venit, quo cum Jacobus & caritate Patriæ, & injusto Tyranni odio, socia arma conjunxit, magnum secum ac præclarum suorum comitatum adducens. Exercitu igitur in Prato Vallis ad Urbem posito, Jacobus, ut constitutum erat, cum armatorum lecta manu ad Portam Turrisellarum properat; nam eam, quæ ad Pratum Vallis erat, faciliè aperuit repugnante nemine, hanc verò clausam reperit, & armis virisque egregiè munitam sive casu, sive, quod verisimilius est, rumore, qui non satis certis auctoribus vulgatus erat, conspirasse ex Civibus quosdam, novandisque rebus consilia in Urbe teneri. Tunc verò qui Azonem acciverant, cum jam nequirent pro qua parte voluissent promissi fidem implere, ne inimicorum vi subita opprimerentur, secretis itineribus Urbe erumpentes in ejus exercitum penetrarunt. Ezelinus interea & novitate rei, & hominum vocibus exterritus, quæ passim (14) in similitudinem captæ Urbis exaudiebantur, cum aliquandiu incertus, quodnam potissimum ageret, substitisset, tandem signo dato Populum ad arma concitat. Illi periculi imminenti, (15) atque ignari rerum, armati ad signa conveniunt. Inde Ezelinus cum Theutonicis, qui apud eum stipendia merebantur, suisque de Pedemonte, & Populo, qui sequi se voluit, ad eam Portam, quæ oppugnabatur, primum venit: quam cum & clausam & defensam reperisset, statuit à tergo hostes adoriri. Igitur flexo itinere ad Portam Sancti Stephani contendit, unde egressus, cum ante faciem Templi Sancti Antonii processisset, amne ibi transmissio, ad locum, ubi Azo cum exercitu erat, pervenit: quo ipso tempore Jacobus ingressus, cum diu fortiterque ad muros pugnans nihil profecisset, ad castra venerat, amillis quibusdam ex suis, omnibus confectis labore, plerisque etiam vulnere debilitatis. Itaque cum Ezelinum vidisset

(14) MS. idem: quæ passim in omni urbis capite exaudiebantur:

(15) MS. ambo periculum metuentes.

diffent, inopinata re perterriti omnes in fugam vertuntur. Azo versus Montem-Silicis fugiens equo adjutus evasit. Jacobus, dum & pudet fugere, & resistendi nullam spem videt, incerto aliquantisper moratus, tandem versus Agnam Oppidum suum fugam instituit. Sed paulum progressus ab insequentibus Theutonis capitur, atque in Urbem captivus revocatur. Hic creditum est, instare Jacobo vitæ ultimum finem, quando non minus in crudelis hominis, quam acerrimi hostis manus venisset. Verumtamen amicorum interventu, quos & plurimos & potentes apud Ezelinum habebat, simul ne Carraria locus tam vicinus, si reballasset, gravibus damnis Urbem afficeret, conventum est, ut Jacobus, sepositis inimiciis, quas cum illo gerebat, Carrariam in manus Prætoris Urbani (16) resignaret, ipseque tunc demum captivitate solveretur: cui conditioni, quando nulla erat spes reliqua, parere necesse habuit, ne aut præsentem mortem, aut perpetuum carcerem subire cogeretur. Sed nihilominus bis postea relegatus est ab Ezelino. Primum, cum esset in obsidione Montagnanæ, ortâ suspicionis causâ, iussus est ad Montem Belluæ quamprimum ire, & ei, qui Vicarius ibi præerat, se cum literis, quas accepisset, præsentare. In quo, cum intelligeret vir prudens, ad certam se mortem destinari, parere noluit, itinereque instituto declinavit. Iterum verò à Federico per Ezelini suggestionem; (17) nam cum ab eo sub simulatione gratiæ in Urbem esset revocatus, haud multo post Mantuam relegatus est. Causæ erant, quod is contrariarum partium haberetur; itemque rumor certus divulgabatur, esse Federicum Summi Pontificis sententiâ excommunicatum. Quamobrem metuens, ne Padua ab se deficeret, eos, qui habebantur contrariæ factionis, in diversa loca transferre visum est. (18) Præcipue de hoc viro tanta Ezelini animus suspicio inceserat, ut plerosque morti ob id solum damnaverit, quod, incertum qua de re, contulisset cum Jacobo sermones dicebantur. Ob eas igitur injurias tam graves ac tam crebras cum stare mandatis noluisse, essetque præterea hostis judicatus, atque ipse se præterea hostem exhiberet, à Thebaldo Francisco Apulo, qui Prætor Urbis erat, per vim & insidias captus est; nam Ezelinus Veronæ tunc fortè aderat. Is enim cum comperisset esse Jacobum apud Agnam, grandem equitum manum coëgit, & insuper legionem mille peditum exquisitè armatorum adhibuit, cum quibus sub noctem iter ingressus est, multis variè suspicantibus, sed sciente certò nemine, quoniam ire destinasset. Itaque cum in diversam partem longum iter profectus esset, flexit tandem, & ad eundem locum, quò se Jacobus receperat, declinavit: quò ante lucem pervenit. Erat is locus vallo atque aggere (19) leviter munitus, fossaque foris cinctus, quæ quidem incolæ per se antea tuebantur, tunc verò etiam manus accefferat exulum, qui in hunc locum velut in asylum confugerant. Hi igitur etsi animo, viribus, atque etiam numero valerent, tamen sive ex repentino insultu, quæ res plurimum solet exterrere animos, sive ex multitudine hostium, quæ longè superabat, & quod locus multis ex partibus expugnabilis erat, eventu impares reperti sunt. Cum primum itaque perventum est, per equites, qui præierant, fit su-

(16) MS. A. II. addit liberè.

(17) MS. idem addit accusatus.

bitò incurfus, excitantur vigiles, arma capiunt. Jacobus ad primum tumultum expergefactus, ut in re subita, profiluit, & scuto solum contactus impetum hostium cum paucis sustinet. Inde verò concurrentibus, qui incolebant, armatis, seque pugnæ offerentibus, equum insilit armatus, & assidue circuens, nunc hortando alios, nunc ipse pugnando, & animabat suos, & ulciscébatur, si qui ex hostibus audaciores præsumperant vallum incurrere; atque ita, etsi non facile, tamen prorsus ab his tutari locum posse videbatur. Verum superveniente peditum multitudine acrior ex omni parte fieri oppugnatio cœpit. Ex illis quidem primum omnibus, integris deinde, & per vices sibi in pugna succedentibus, his autem magna ex parte sagittarum ictibus jam vitiatis, cunctis verò ex mora longa pugnandi defessis, res in summum discrimen venerat. Interea Matronæ Nobiles Carrariensium, quæ ibi tunc erant, incertæ quid factò opus esset in tam certo periculo, habita cum quibusdam ex suis subitaria deliberatione, consilium ineunt evadendi eâ viâ, quæ sola patebat. Erat ab latere munitionis stagnum amplum quidem non admodum, sed ingentis profunditatis, atque in eo navicula, quæ ad piscatorium opus deserviebat. In eam igitur quicquid pretiosum habebant, aurum, argentum, vestes, & conscriptiones antiquorum jurium, ac denique quicquid earum ad manum haberi potuit, conferunt, sperantes interea cum hisce rebus inter palustres arundines latitare, dum hostes abierint, & ab suis demum, si qui elapsi manus hostium evassissent, auxilium salutemque recipere. At verò dum naviculam ineunt, sive ex trepidatione, quæ ancipiti metu hinc atque inde oborta non muliebrem modò, sed virilem quoque animum perturbare poterat, sive ex onere, quod pro scaphæ mensura grave erat, navis cum omnibus, quæ in eam congesta erant, submersa est, nec est ultra quicquam visum neque hominum neque rerum ex his, quæ lacus tunc absorbit: unde est etiam inditum stagno nomen, quod in hanc diem Lacus Dominarum appellatur. Miserabilis sanè casus, qui & vitam, & opes, & jura monumentaque familiæ uno momento sustulit, quorum nisi quædam fuissent apud alios salva, cuncta, quod in se erat, eo factò tunc periissent.

Verum hætenus fortuna sæviens contenta non fuit; post longam namque oppugnationem, cum illi spe potiundi, hi studio se tuendi acriter pugnæ inhiant, tandem capitur locus, fitque in ipsa irruptione hominum cædes acerrima, quod neque victis veniæ spes esset, nec cuiquam parceret victor iratus. Jacobus verò cum multos mortalium cæcidisset, mori & ipse inter pugnam cupiens, præstitissetque de se omnia, quæ strenuum fortemque militem æquum est præstare, multitudine tandem circumventus, ad infelicitatis augmentum vivus ab hostibus capitur. Injecto desuper arma pullo vestimento in Urbem ducendus destinatur, qui mos erat, ut cum vir quispiam clarus Imperatori rebellasset, bello captus, non quidem infami supplicio traditur, sed vestem induitur nigram, atque ita ad locum, quo capite minuendus est, deducitur. Cæsis igitur incolis, direptis opibus, ædificiisque incendio consumptis, in Urbem redeunt. Veniens exercitus iussu Prætoris per Portam Sancti Johannis

(18) MS. idem: nifus est.

(19) MS. idem addit & turri.

nis à navibus introivit, ut quemadmodum diverso itinere exierat, ita diverso regrederetur. Eo loci admonitus est Prætor, non posse eum neque tutò neque facillè Jacobum in Urbem ducere, quòd Populus eum amaret, multosque haberet in Urbe ei Familiæ fautores. Itaque deterritus, ne vi sibi forsitan eriperetur, in ipso Ponte decollari ipsum iussit, cujus etiam nunc ossa intra proximum Templum condita humili sepulcro jacent. Isque fuit probi atque excellentis viri exitus, dolendus quidem, sed non inultus tamen. Tres namque ejus filii Marfilius, Albertinus, Ugutioque vindictæ desiderio, & quærendæ gloriæ studio in exercitu perpetui fuerunt. Liberata est Urbs è manibus Ezelini, favore & virtute propria, & subsidiis amicorum non minima parte, ut Urbs crudeli ejus dominatione eximeretur.

Hæc fuere, quæ ante Principatum, in Carrariensi Familia collocatum, de rebus ac gestis eorum annotatione digna comperi. Nam quod ad domesticas attinet opes, emptiones ædium, ac Villarum, divisiones hereditatum, donationes cum in feudum, tum etiam liberè factas, testamenta quoque, aliaque ejuscemodi, quæ exstant adhuc scripturæ, modum facultatum eorum designant, privatæque opulentiae argumenta sunt, qua summorum Civium non modò communem mensuram excefferat, sed Regum quoque opes æquabat. Deinceps verò sequuntur viri, qui ex hac Familia aut Principes Urbis, aut insigni potentia fuerunt, quorum res qua certiore fide potui conscripsi. Vix enim quæ nostris temporibus geruntur, certò scire possumus: quanto minus quæ memoriam hominum jam evaserunt? Tamen exstant quidem de magna parte earum rerum Annales conscripti, qui tamen non usquequaque consentiunt. Sed inter scripturas diversas, ac nonnumquam contrarias, quod verisimilius visum est sum sequutus. Pleraque etiam ut sunt per manus tradita, atque uti recenti hominum sermone feruntur, annotavi, quibus ipsè narrationis studium, non veritatis fidem, præstare possum. Ac de vetustioribus quidem, quoniam à nostra memoria magis remota sunt, angustior erit historia; de novis vero, & quæ præsentis sunt temporis, plenior. Qua quidem in re illustri Principi Francisco juniore, qui nunc octavus ex ea Familia Paduæ Urbis habenas regit, habendæ sunt cum ab suis gratiæ ingentes, tum à ceteris, qui notitiæ student rerum gestarum non exiguæ, quòd multo studio multaque diligentia colligi hæc in unum corpus curavit. Ceteri namque præsentium tantum notitia contenti rerum, nec superiorum noscere res student, nec suas ad posteriores mandare: quòd nihil esse reliquum putant, nisi quod aut præsens vident, aut novum fieri audiunt. Magni autem animi, & bene sibi conficii, ut res suas nosci velle, ita & alienas, quæ quidem dignæ sint, noscere curant. Itaque ab Jacobo Grandi de Carraria initium erit sequentis narrationis.

De Jacobo Grandi de Carraria primo Patavii Principe.

Jacobus Grandis primus ex Carrariensi Familia Principatum Urbis Paduæ universi Populi consensu nactus est: quod post hominum memoriam privato in ea Urbe Civi nemini con-

A tingerat. Huic ex Jacobo minore Grandis cognomen est inditum, uti ea appellatione discretio nominum haberi posset, quamquam quid de illo dici verius poterat, quàm ut Grandis appellaretur, quòd virtute & auctoritate maximus erat longè in populo. De quo Albertinus Mussatus, qui ejus temporis res scripsit, in hanc ferme sententiam loquitur. Erat hoc tempore Jacobi de Carraria amplissima in Urbe auctoritas, quam illi pepererant summa virtus & fides, domi militiæque perspecta, & labores ab eo suscepti communis utilitatis causa, cognitaque semper in Rempublicam constans viri benevolentia, eo namque bello, quod primum cum Cane Grande de la Scala gestum est, cum is privatus adhuc ageret, unus pæne totius Rempublicæ molem suis humeris ferebat, omnia graviora munere pæne solus obibat. Itaque tanta de illo cunctis opinio increverat, ut prosperè eventura omnia crederentur, quæ ille facere instruisset, ea consilia sola fore salubria, quæ suo ille sensu limasset. Eratque veluti firma Urbis columna, & certum unionis concordiaeque Civium vinculum. Quo tempore nemini dubium erat, quin hæc Familia & privatis opibus, & civili amplitudine primum in Urbe locum obtineret. Sed in ea duo erant tunc prior (20) viri, de quibus dubitabant nonnumquam, uter esset vel virtute sua, vel favoribus populi major. Unus is Jacobus, alter antiquus Ubertinus pater Nicolai, cujus de rebus proximo loco dicetur, nisi quòd Ubertino magis privatae clientelæ, Jacobo vero publica auctoritas potentiam dabunt. Utque hoc dubitabatur, ita certum id erat, ratum semper fore, quod ambo communiter de Republica sensissent. Et ille quidem virtute sola nitebatur, hic vero etiam cura & studio; nam & in publicis consiliis, & in privatis rebus magis factiosus, magisque sollicitus habebatur, atque ideo timebatur magis, quamquam esset minimè injuriarum ultor, officio malens ad benevolentiam sibi homines conciliare, quàm metu subdicere. Cujus rei hinc colligi argumentum potest; nam cum aliquando patrocinium amico laturus ad Prætoris venisset tribunal, eumque Judicibus commendasset, diversæ partis patronus homo plebejus, & potentiae Nobilitatis infensus, quo magis clientulum suum promereretur, omitta causâ, cujus de meritis lis erat, liberiore lingua in eum invecus est. Ille verò per summam moderationem ei respondit. Cum uterque dissentiret, (21) Jacobus propior illi factus, auri os admovit, & voce suppressa, ut nemo alius exaudire posset, linguam tibi, inquit, præcidam. Quo ille audito, ut erat immodicæ temeritatis, per summam licentiam multum diuque in eum verbis grassatus est, & abeuntem gravissimis maledictis insectatus. Jacobus verò, cum primum se domum contulit, jubet frumenti quantum capere currus posset, & insuper domesticum suum ligatum ad eum deferri, suoque ei nomine donari. Qui nihil reveritus pro contumelia beneficium accipere, multis gratis munus prosequutus est. Et prorsus, inquit, linguam (22) ille meus dominus præcidit: vere me in perpetuum contra se mutum reddidit. Atque ita in reliquum fuit & virtutum prædicator, & quantum in se erat, omnium ejus voluntatum minister. In hunc modum vir sapiens cum nec amicum sibi virtutis merito eum facere posset, & inimicum tollere nol-

(20) MS. A. II. erant tunc primum viri.

(21) MS. idem discederet.

Tom. XVI.

(22) MS. A. II. addit mihi meam.

nollet, aut damno afficere, muneribus servum sibi comparavit. Erat enim, quod ad multitudinis favorem conciliandum maximè est efficax, liberalitate in omnes ingenti. Quamobrem cum aliquando in ejus usum etiam sua non suppetrent, & insuper æs alienum grande contraxisset, rure per tempus habitare constituit, dum posset creditoribus satisfacere: quod brevi per tantas opes, quæ illi suberant, est assequutus. Itaque tantumdem etiam temporis subsistere ibidem decrevit, dum super id pecuniæ summam parem corrogaret. Inde verò in Urbem cum familia regressus habitare, vocatis amicis, à quibus mutuatus antea fuerat, debita singulis persolvit, ac subindè tantumdem mutuo à se recipere unumquemque coëgit: qua ratione & illis officium gessit, & sibi providit, ne eam pecuniam mature posset exhaurire.

Delati verò sibi Principatus, totiusque (23) in unum conferendæ potestatis causæ fuere, ut è longinquo ordiar, bellum externum, intestinæque seditiones, tum vero maximè ingentia illius in Rempublicam merita, & amplitudo splendorque Gentis Carrariensis. Cum enim inter Paduanum Populum, & Veronensem Canem Vicentiæ Urbis causa bellum gereretur, quam ille Paduanis occuparat, non tantum erat ferme illinc studium Urbem illam tuendi, quantum hinc ut ad pristinum jus potestatemque revocaretur. Et fama quidem ita ferebat, velle Canem Vicentiam præsidium suum deducere, quo cum Paduanis habere pacem posset. Sed ipsi nihilominus vi se consequuturos sperantes, neglecta pacis mentione, ab improvviso invadere Urbem statuunt. Itaque facto grandi ac subito apparatu omnis generis militum, noctu profecti, mane ad Auroram eo pervenerunt. His duces erant Ponzinus de Ponzonibus Cremonensis id temporis Prætor urbanus, & Vannes Scornezanus de Pisis mercenariorum militum præfectus. Inter Paduanos verò Proceres, quorum consiliis auctoritateque res gerebantur, Jacobus erat omnium primus. Quo cum pervenissent, facto insultu, suburbium Sancti Petri primo impetu captum est. Ea autem ipsa die Canis, re sibi ut erat nunciata, per summam celeritatem Vicentiam solus venit, multis tamen longo intervallo, ut quisque maturius seriusve rem noverat, prosequentibus. Quò cum pervenisset, misit qui res hostium specularetur, edoctusque, neglecta militari disciplina temere eos versari, (24) & prædæ intentos nullam ordinum aut custodiæ curam habere, nihil moratus est, sed cum ea manu, quam ibi parvam præsidii causâ habuerat, in eos impetum facit, nihilque minus quam hostem tunc metuentes sternit fugatque. Capti sunt mille & quingenti Paduanorum Civium, multi cæsi, inter quos Bernabos (25) de Macharuffis, qui signifer fuerat, cecidit. Jacobus vero & boni ducis, & fortis militis officiis ubique functus, ac variis in locis nunc hostium impetum solus sustinens, nunc aciem (26) pugnamque instaurare frustra conatus, tandem fortiter pugnans capitur, cum emissi teli vulnus crure excepisset. Qui deductus Vicentiam captivus, non liberi modo hominis

sed etiam maximi animi argumentum dedit. Cum enim vulneris excepti gravaretur dolore, iussit eum, qui se ceperat, ferreas ocreas tibiæ detrahare: quod ille cum non satis commode implere pergeret, Jacobus acerbitate doloris infectus gravem faciei ejus alapam incussit, non secus ac si ipse dominus, ille vero captivus esset. Qui etiam auctoritate viri deterritus, & grande insuper redimendi ejus pretium sibi sperans, contumeliam illatam tacitus tulit. Ab eo tamen post dies paucos Jacobum Canis abduxit, Veronamque deductum multo in honore habuit. Hac ille victoria elatus in spem venerat Urbis obtinendæ, jamque animo conceperat (27) Paduanum protinus invadere, & ad muros exercitum ducere. Ceterum ab amicis deterritus est, Passarino de Bonacossis, Giberto de Corrigia, & Guilliemo de Castrobarcho, quorum prudentiæ fideique, plurimum ut quæque res esset ardua, innitebatur, asserentibus ita demum victoriam illi certam constare posse, si pacem haberet.

Cœptum itaque cum Jacobo de pace tractari, quam ille in præsens utilem sibi (28) ratus consilium pacis admisit. Datis igitur quinque dierum induciis, & obsidibus ab eo receptis, Paduanam venit, æquas pacis condiciones afferens, quas in concione proposuit, & hortabatur Cives ad Pacem. Se nihil recusare; si modo bellum patriæ aut honestius sit aut utilius, in vincula redire; ita pacem amare, ut longè cariorum haberet utilitatem publicam, quam suam salutem; sed pacem, quæ merito vel victoribus accipienda foret, non esse victis recusandam. In adversum verò Macharuffus de Macharuffis, & ipse quidem Patavinus Civis, & in Urbem potens, dissuadere pacem instituit, (29) sive quòd ita judicaret non conducere causæ publicæ pacem iniri, sive, quod postea constitit, diversam haberet factionem, hinc ordiri conatus. Erat namque divitiis locuples, & liberorum, agnatorumque frequentia spectatus, maximè verò nobili nuper affinitate clarus, (30) quod Rainaldus Estensis Marchio quamdam ejus neptem matrimonio sibi junxisset: cujus rei gratia plurimum accessisse sibi splendoris arbitrabatur. Hic igitur pacem ita damnabat, ut in omni tamen oratione pacis auctorem Jacobum summis laudibus non efferret; sciebat enim (31) alterius cujusquam finis gratia facturum, ut populus pacem juberet, qua ille liberaretur. Ad ejus itaque liberationem omni studio intendendum hortabatur; non debere neque publicis neque privatis opibus temperari, quo ille, qui esset patriæ singulare refugium, rerumque omnium gerendarum auctor & dux, à potestate hostium avocaretur; paratum se, nepotes, & cum his quatuor, quos haberet, filios pro uno illo commutare; pacem verò, ut honestum esset victores dare, ita turpe sit victis accipere; proinde non esse victos, quibus stet adhuc animus; accipiendo verò pacem nihil aliud agi, quam ut victoria, quæ hosti incerta sit, certa reddatur. Ex adverso iterum Jacobus quæ pro suadenda pace expedire arbitrabatur, gravi ac modesta oratione differuit. Itaque in ejus sententiam decreta

pax

(23) MS. A. II. Principatus totius Reipublicæ, atque in unum &c.

(24) MS. Amb. II. vagari.

(25) MS. idem: Bernardus.

(26) MS. idem addit dirigere.

(27) MS. Amb. II. conceperat aut Paduanum agrum invadere, aut ad muros &c.

(28) MSS. Amb. ambo utilem Urbi.

(29) MSS. Amb. ambo institit.

(30) MS. Amb. II. clarus unius neptis matrimonio cuidam ex primoribus junctæ, quo non nihil splendoris sibi accepisse judicabar.

(31) MS. idem: sciebat enim non facile alterius cujusque Civis gratia futurum, ut populus pacem juberet, quam ut ille redimeretur.

pax est. Conditiones verò præcipuæ, ut relaxarentur utrinque captivi, & qui ad alterutram partem transfugerant, exularent. Jussu per Populum pace, Jacobus ut pollicitus erat, Veronam rediit ad eam cum Canem ferendam, ritque omnia transacta sunt: in quibus id unum maximè Canis studuisse visus est, ut Jacobum, multo honore multaue familiaritate benivolum sibi redderet, assequutum se non parum arbitratus, si hunc inter Paduanos facile omnium primum in amicitiam suam traxisset. Sunt quoque qui tradant, non modo hoc genere officiorum illum sibi conciliasse, verum etiam desideria ingenuisse Principatus, dedisseque obtinendi spem per Gibellinos Patavos, quorum partibus utique Canis studebat. Id, quoniam non satis constat, asseverare temere non licet: quod verò constat, Jacobus semper non tam ambire, quam mereri visus est Principatum. Ceterum ea pax, ut fuerat plerisque Paduanorum ingrata, ita tertio subinde anno ipsorum opera soluta est, cujus denuo Jacobus reconciliandæ auctor fuit. Solvendæ verò hinc causâ orta est. Dum Canis Castellum quoddam in agro Brixienti obsidens ad exercitum moraretur, nonnulli, quibus invitis superior pax convenerat, clam egerunt cum quibusdam Vicentinis, ut Urbem proderent, multa, uti mos est, magnaue pollicentes. Illi diverso (32) consilio omnia facturos se spondent, quoque magis fidem quærent, (33) obsides dederunt; sed ii nihilominus Cani omnia revelabant; ad cujus arbitrium rebus constitutis, Paduani jusserunt Vinciguerram Comitem Sancti Bonifacii, loci atque ordinis probe doctum, cum forensi militia noctu Vicentiam ire, Urbisque prodicionem operiri. Sed illò Canis quoque cum valida equitum manu se clam contulerat. Itaque patefactis portis, dum illi sibi aditum in Urbem sperant, hostis irruens citatus incautos opprimit. Fusi omnes, atque in primis Vinciguerra morti ferè vulneratus intra paucos dies occubuit; alii multi capti cæsi que sunt. Hoc successu Canis erectus, simul etiam fractæ pacis injuriam causatus, per eos Paduanorum, qui apud se exulabant, clam egit cum Oppidanis Montemilicis (34) suæ ditioni vendicare. Itaque re transacta noctu veniens per confcios conjurationis intro missus est, ac paucis subinde diebus Oppidi arcem per deditionem obtinuit. Estensem Villam munitam quidem vi cepit, eamque prorsus delevit. Montagnana metu dedita est. Inde verò in Plebatum exercitum duxit, agroque vastato ad Pontem Sancti Nicolai castra posuit. Eo loci sub mediatoribus Venetis de pace actum est; hæque conditiones offerebantur, ut quæ Oppida municipiare Canis hoc bello ceperat, ea vivens teneret, utque exules Paduani privatim quisque in propria jura, quæ possederant, & item ad honorum civilium & Reipublicæ participationem admitterentur. Quæ cum essent Paduæ in concione relatæ, Jacobus accipiendas suasit; Macharuffus negabat, plurimam ex hoc Carrariensibus invidiam parare studens, quòd Gibellinos hostes in Rempublicam inducere curarent, & constitutam rite civilitatem evertere. Sed nihilominus Jacobi sententia ab universo ferme concilio est comprobata. Itaque Macharuffus per suos complures (35) excivit in Urbe tumultum,

quo Henrici de Scrovegnis, & Belcarii, (36) qui de pace retulerant, domus disruptæ sunt. Jacobo vim quoque attulissent, nisi quòd erat multo magnoque comitatu (37) latera stipatus. Sedato tamen tumultu, Jacobus nocte proxima ad Canem profectus est, pacemque cum eo publico nomine, uti mandatum acceperat, firmavit. Itaque non multo post recepti sunt in Urbem exules, & in eos officia honorisque publici pro modo reliquorum Civium collati. Quorum adventum metuens Macharuffus sponte se Ferrariam contulit. Qui verò recepti erant, exilii, multarumque injuriarum memores, ad vindictam se comparant, requæ inter se constituta, seditionem in Urbe movent, in qua diversæ partis plerique cæsi sunt, domusque nonnullæ disruptæ. De Macharuffis omnes, quicumque intercepti non sunt, Urbe profugerunt. Ex aliis quoque familiis non sane multi, sed qui maxime his, qui exulaverant, infensi erant.

Itaque cum diversæ jam partes diversæ essent in Urbe pari pœne potentia, nec satis alteri altera fidem haberet, visum est oportere, Rempublicam uni committi, qui communi salutis per se confuleret; nec posse apud quemquam collocari dignius Urbis imperium, quam apud Jacobum de Carraria, qui longe omnibus & virtute, & meritis, & in Rempublicam studiis antecelleret. Tum verò & utraque partium facile se illi credere ausa est; Guelfi, quòd suarum haberetur; Gibellini vero, quòd per eum fuerant in Urbem revocati; etsi enim Guelforum dux caputque crederetur, ejus tamen semper studium fuit unire invicem benevolentiam Cives, utque & domi & foris pax haberetur, cunctis viribus adniti. Mense igitur Julio die septima, (38) advocata Populi concione, de communi omnium sententia & voluntate Jacobo delatus Principatus, omnisque & potestas & auctoritas publica in eum unum collata est; atque ex ea die Urbem, & cunctum Populum, agrumque universum, sub sua cura & protectione suscepit. Cujus rei gratia die prima Augusti mensis proximi ingens in Urbe celebris acta est.

Paucis subinde mensibus convenere simul Jacobus, & Canis in Villa Montis Galde, de communibus rebus, diverso tamen consilio, loquuturi: quæ profectio ex veteribus odiis ingrata Populo fuit. Ceterum vir prudens non quod vulgo placeret, sed quod utilitati publicæ conducere, advertens. Summa igitur vi atque omni studio curabat, ut quæ inita pax fuerat, fervaretur. Id verò ille unum intuebatur, quibus artibus quibusve modis Patavii ditione potiri sibi daretur, non parvum gradum ad id jam factum arbitratus, quòd quæ erat prius communis res publica, nunc in unius arbitrium potestatemque devenisset. Quamobrem inter cetera ab Jacobo institit petere, ut qui aut sponte profugissent, aut proxima seditione pulsi ex Urbe fuerant, hostes judicarentur, publicarenturque eorum bona, hoc sane consilio, uti per eos ad se evocatos facilius dominium Urbis consequeretur, restituendisque in Urbem exulibus honestiori titulo bellum inferret. Cujus propositi mens cum Jacobum non latuisset, impetrare quod petebat, minime valuit. Intervnisse eo loci tale quiddam primo congressu, fama memorat.

(32) MSS. Amb. ambo: illi longè diverso.

(33) MS. Amb. II. fidem ostenderent.

(34) MS. idem: Oppidanis Montis-Silicis, volens id Oppidum suum &c.

(35) MSS. Amb. ambo: complices.

(36) MS. Ambr. II. & Baniarii.

(37) MS. idem: magnoque clientum comitatu valatus fuisset.

(38) MS. Amb. ambo: Mense igitur Julio ad septimam defuturo.

morat. Cum enim invicem salutatis introeundum angusto quodam aditu foret, qui non simul ambōs caperet, neuter prægredi volebat; cumque jactatis utrinque multis in hoc sermonibus, non videretur facile honesta contentio finem habitura, hiltio, qui aderat, sublata voce, *progrediatur*, inquit, *qui stultior est vestrum*. Tum subito uterque præire tetendit; verum prævenit Jacobus, & qui præ modestia antea ire recusabat, præ modestia primus insiluit.

Ceterum ut Venetorum quoque favorem sibi conciliaret, Prætorem ex Venetiis advocavit Marcum Gradonico, ex quo genere uxorem jam antea duxerat, filiam olim Peratii Venetorum Ducis, quæ se post mortem patris negaverat cujusquam nuptias passuram, nisi apud quem eo honore haberi posset, quo apud defunctum patrem habita fuerat. Ex hac Principatus sui tempore filium suscepit, quem Milonem Henricum appellavit; sed is semeltri tantum vixit. Canis vero consilia cum plane intelligeret, tamen dissimulabat, eique per plurimam indulgentiam obsequabatur. Itaque cum & illi causæ nullæ subessent honestæ, quibus pacem solveret, & hic sedulo semper quæreret, unde stare pax posset, ut quem officio favebat, interventu quoque majoris conditionis (39) per amplius sibi attingeret, natam suam Tadæam, nondum tamen viro maturam, Mastino Canis nepoti ex Alboino fratre despondit. Sub hæc Macharuffus invidia traditi Jacobo Principatus Cani adhæsit, cui semper odio acerrimo infensus fuerat, & quotquot ex Guelfis potuit, in ejus partes adduxit. Ex Gibellinis verò, qui dudum fuerant ob amissionem Vicentiæ relegati, multi sponte ab Urbe discesserunt, conspicati magnarum motionum initia; & cum quidam ex eis adversus Principem conspirassent, omnes ferme, alii metu, alii blanditiis ad Canem evocati, ad eum profugerunt. Itaque omnia rite Canis arbitratus sibi constare ad Urbem occupandam, quippe hinc Raynaldum, Opizonemque Marchiones Estenses, interventu Macharuffi, socios atque fautores habebat, inde Tarvisinos occupavit, à quibus extorserat, ne auxiliares Jacobo fierent, secum verò Paduanos profugos, pacem infringere quærentes, scripsit ad Jacobum Epistolam, qua petebat ex eo, ut amicos suos, quos Urbe expulerat, aut qui ipsius metu profugissent, in Urbem restitueret: quod si minus præstitisset, non neglecturum se amicorum consilium calamitatibus. Jacobus etsi plane intelligeret, quid hæc sibi vellent postulata, dissimulavit tamen, & per legatos respondit, sibi quidem id admodum placere, cum is maxime peteret, cui nihil negatum vellent: redeant igitur bona gratia. Canis, cum ironiam suam deprehendit satis intelligeret, ommissa simulatione palam agere instituit. Itaque indicto bello protinus in Montemilicis exercitum coëgit. Inde verò quinta post die ad Urbem duxit, juxtaque portas ad suburbium Sanctæ Crucis castrametatus est, edita prius fama, quod Urbem vellent ad popularem statum, pristinamque libertatem redigere, & amicos suos injuria pulsos restituere. Ibi ligneum Castellum in loco, qui dicitur Bassanelus, validissimum extruxit, & aquam, quæ in Urbem decurrebat, ex ea parte divertit, unde solito molendi usu carere Urbs cœpit, & ad pistrinorum subsidium recurrere coacta est.

Interea Estenses Marchiones, ut antea consti-

A tuerant, Policinium Rodigii, quod sub ditione Paduanorum erat, armati invaserunt, idque, quod facile factu fuit, indefensum suæ ditioni (40) vendicarunt. Jacobus undique auxilia ab amicis requirit; Florentinorum in primis, qui Guelfum nomen tuebantur, quique earum partium acerrimi fautores erant, per solemnem legationem fidem implorat. Cum Henrico verò Goritiæ Comite, qui Tarvisii dominabatur, clam tentavit Bassianum, Cittadellamque ei dare, & grandem pecuniæ summam, ut inita secum societate Urbem & in præsens obsidione liberaret, & in futurum auxiliis tueretur; nam antea Tarvisini, cum bello à Cane premerentur, huic Urbem subdiderant. Ille verò sagax Cane hæc, quæ Jacobus offerret, peteretque, indicavit: quod ne faceret, Castra quædam Tarvisini agri recipere jussus est, quæ is antea bello occupaverat, pactoque convenit, ut & ipse bellum adversus Paduam gereret. Quo metu Jacobus, cum inde bellum esset ei denunciatum, Villas omnes, quæ in eam regionem spectabant, igne consumpsit, ne commorandi in his locis hostibus facultas esset. Inter hæc Venetorum Legati, qui pacis interponendæ gratia Canem adierant, hæc ab eo retulerunt, posse Paduanos pacem habere, si Jacobus cedat Principatu, mercenarii milites Urbe emittantur, restituanturque in integrum, qui foris sunt Paduanorum. His conditionibus etsi plane constaret, nihil aliud expecti, quàm ut Urbs sibi traderetur, quippe amoto duce, exactisque defensoribus, inductis verò qui pro illo depugarent, quid aliud supererat, nisi ut jugum admitteretur? Jacobus tamen, ne suâ causâ bellum geri, neu dominationem tueri potius, quàm publicam salutem videretur, liberum de ea re judicium populo permisit: cujus cum rogatio promulgata esset, a toto concilio rejecta est. Nihilominus tamen apud eosdem Legatos institit, ut ad Canem reverterentur, si quo forsitan pacto in æquas pacis condiciones dare animum vellent. At illi multo iniquiores quàm primas ab eo retulerunt. Igitur cum Henrico Goritiæ Comite clam convenit, quando non erat spes jam reliqua, Urbem ei dare, quam illi Federici de Austria nomine, qui sibi Romani Imperatoris titulos juraque vendicabat, reciperet, eamque obsidione liberaret, utque Castra ac Municipia, quæ Canis occupaverat ex agro Paduano, in pristinam ditionem reciperet. (41) Hæc ille omnia facile promissit: quæ ut exequi facilius posset, quendam ex suis, quem cum centum galeatis equitibus in auxilium obsidionis ad Canem miserat, de re commonuit, ac jussit, ut cum rubrum vexillum in muris Urbis vidisset, egredientemque ad pugnam Paduanum populum, nihil vereretur, & ipse cum suis in aciem ex adverso prodiret; ac si tum forte Canis, qui mos ei erat, in hostes primus incurrisset, captum eum in Urbem ducerent: hæc enim omnia cum Jacobo convenerant, & verisimilia factu videbantur; namque erat Canis audax, intrepidus, manu promptus, negligens periculorum, patiens laboris, & qui semper ineundi certaminis primam sibi laudem expeteret. Ut igitur constitutum erat, Jacobus die definita armari populum jussit, signoque de moenibus prolato, acies in Urbem compositas eduxit. Canis, ut ea vidit, sive suspicatus subesse aliquid fraudis, sive quod verisimillimum est, edoctus, ad Ugutionem de

Fa-

(39) MSS. Amb. ambo: necessitudinis.

(40) MSS. A. ambo addit celeriter.

(41) MSS. A. ambo: redigeret.

Fagiola, qui juxta aderat: id signum, inquit, quod in muris video, (42) prodicionem admonet. Itaque suos à pugna continuit; Comitibus verò milites, qui secum erant, equis armisque spoliatis excedere castris iussit, quosdam verò ex eis in compedibus asservari mandavit; eaque ipsa die Cittadellam, quam exercitus sui pars obsederat, ab incolis sibi deditam habuit.

Jacobus cum id, quod speraverat, minimè successisset, acies in Urbem reduxit; inde omnes Paduanos, qui ad Canem confugissent, cum filiis & descendantibus in tertium gradum hostes judicare curavit, eorumque bona publicari. Postea verò domus etiam eorum diruptæ sunt, nec id tam acerbitate damnationis, quam quòd illi majorum quorundam, qui Urbem tuebantur, domos turrestque rure collocatas diruerant. Ausus est ad hæc fermè tempora Canis plurimos exulum per noctem Urbi immittere, qui suæ temeritatis poenas ipsa nocte luerè coacti sunt. Ea res latè explicabitur, cum Nicolai de Carraria, cujus id fuit pulcherrimum facinus, historiam texemus. Sub hæc Ulricus de Valfè Capitaneus Stiria à Federico destinatus, ut Urbi confuleret, de pace egit cum Cane; conveneruntque in certum tempus induciæ his conditionibus, uti Ulricus dominium Urbis Imperatorio nomine susciperet, quod Jacobus resignare paratus erat, atque mitterentur utriusque partis Legati, & quod Federico cum Henrico fratre, qui Dux erat Carinthia, & Bohemia Rex appellabatur, decrevisset, de Urbe Paduæ, Civibus, exulibusve, ratum id esset: pro quo inductus est Bolzani conventus in medium proximæ Quadragesimæ. Placuit etiam, ut pro danda Paduanis Cittadella Bassianum Canis acciperet. Itaque, uti conventum erat, Jacobus in plena concione die quinta Januarii Principatu se abdicavit, Ulricoque eo nomine, quo convenerant, claves Urbis in signum conferendæ in eum publicæ potestatis tradidit, quas ille tamen, cum post paucos dies Urbe decederet, ei remisit. Anno uno & mensibus tribus Principatum tenuit; ac nihilominus post eum depositum tantæ erat auctoritate, ut solum Principis in eo nomen desideraretur. Qui quidem non ut honorem hunc, ita & onus quoque deposuit; sed in omnibus rebus gerendis, in quibus versaretur utilitas publica, primus erat & consulendi studio, & exequendi sedulitate. Itaque nusquam Urbem protectione sua destituit; Verùm quo magis necessitas tulerat, eo magis advigilabat. Cum verò conventus, qui apud Bolzanum fieri decretus erat, in ulteriorem diem gravioribus intervenientibus, quæ summam Imperii contingebant, esset prorogatus, quo tempore inter Ludovicum Bavarum, & Federicum de Austria certabatur de titulo jureque Romani Principatus, Canis stare longioribus induciis noluit, ac denuo Urbem cepit oppugnare. Itaque duabus propriè (43) victoriis, una debilitatus, altera fractus est. A Castello namque, quod ad Bassanellum exstruxerat, longissimo tractu ad Græcorum Pontem foveam duxit, ne qua ex parte exitus Urbi foret in Plebatum, neu alimenta inferri ex agro possent. Hanc Patavini Cives cum ante portâ Pontis-curvi æquare vellent, hostes incurrentes prohi-

A bebant; erat enim in ejus exercitu vis magna Gallorum equitum, qui Urbem obsidebant magis, quam oppugnarent. Itaque initâ utrinque acriter pugna, Paduani superiores evaserunt. Multi ex hostibus cæsi captique sunt, inter quos Simon Philippus, qui in castris pro Præ-tore erat, captivus in Urbem ductus est. Post quæ non multo adveniente Ulrico, & Henrico Goritiæ Comite cum auxiliis octingentorum equitum galeatorum, Jacobus cum Populo militiaque Paduana in aciem prodierunt, commissaque pugna, exercitus hostium fusus est, multi capti. Canis ipse solus fugiens, cum equum pugna cursuque fatigatum calcaribus impellere non posset, agrestis cujusdam, qui frumenta ad molendum detulerat, jumento elapsus est, ne ab insequentibus se hostibus comprehenderetur. Castellum, quod illic pæne inexpugnabile exstruxerat, sine vi captum est. Aqua, quam diverterat, disiectis molibus, quæ iter obstruxerant, per pristinum alveum labi in Urbem cepit. Macharuffus in ea pugna comprehensus est. Hunc Jacobus, cujus acerrimus hostis extiterat, sibi oblatum indignum duxit, cui manus injiceret; sed Marsilius de Carraria, qui aderat, & juvenis, & offensus, temperare sibi non potuit, quin illum in patrum ultionem gladio feriret. Inde subsequuti Tartarus de Lendenaria, & ceteri amicorum, qui tunc fortè aderant, multis illum vulneribus confoderunt. Plurimi quoque aliorum Paduanorum exulum, qui Cane quavis ratione adhæserant, cum (44) pugnatum maximè, cæsi sunt; erat enim promiscuum genus hoc belli, nec satis certis partium nominibus cognitum. Nam neque inter Guelfos, Gibellinosque, gerebatur, ut antea; neque, quod aliquando, inter Nobilitatem, & Plebem; erant enim utrinque earumdem factionum partiumque studiosi, & ex utraque acie Plebei Nobilesque steterunt. Imò verò ex eadem gente, atque ex una domo, ut erat odium ex variis causis aut inter se, aut ad alios nam, hic quidem Urbem tuebatur, ille verò oppugnabat. Et cum Civitas gravi diuturnoque bello jamdudum pæne desolata videretur, tamen hæ Familia steterant, & Urbem adversus Canem exulesque defendebant. In primis Jacobus, & qui erat ex Carrariensi Familia Philippus, cum omnibus de Peraga, de Capitibus Vaccæ, de Zachis, de Cortefis, (45) de Sanguinaciis, de Vico Aggeris, de Polastrifana, de Murfis, de Mussatis, de Pedeligno, Tartarus de Lendenaria, & Guilielmus Dente de Umzeris. Ex adverso verò plerique ex claris nobilibusque Familiis constiterant, & Plebei insuper plurimi. Primo loco Nicolaus de Lozo, illi de Castronovo dicti de Maltraversis, Marcus & Jordanes (46) de Forzate, Gaboardus de Scrovignis (nam Raynaldus, dum ad Jacobi mandata veniret, à Nicolao de Carraria occisus est) Macharuffus cum omnibus ex eadem Familia, omnes de Lesmanniis, Conradus de Vigoncia, nonnulli quoque alii ex eodem genere, de Terraclara, (47) de Tempo, de Vitalianis, de Caligine, de Capitibuslistæ, (48) de Rubeis, de Flabianis, de Ronchis, de Alticlinis, de Henselminis, de Capite nigro, de Brudigine, de Parthonepeo, de Ungarellis, de Ter-

(42) MSS. Ambr. ambo addunt: cavere me prodicionem &c.

(43) MSS. Ambr. ambo addunt: continuis.

(44) MSS. Ambr. ambo: cum in pugna, tum in fuga cæsi sunt.

(45) MS. Ambr. II. de Cortofis.

(46) MS. idem: Johannes.

(47) MSS. ambo: De Terra-Dura.

(48) MSS. idem addunt: De Gartuso, de Villacomitis, & Sancto Vito, de Rubeis de Dabrianis &c.

Terra arsa, (49) de Malfatis, de Montagnone, (50) unus quoque ex Alvarotis, Gregorius, Odoricus, & Bonifacius de Pojana, quibus postremis tribus Canis per plurimum fidei habebat. Hanc victoriam proximè secuta est pax; postea verò & multi exules vario tempore ex consensu partium in Urbem sunt restituti.

Jacobus autem, quadriennio postquam defunctus erat Principatu, jam senex moritur gravioris vi morbi pressus. Aeger palam omnibus adeundum se præbuit, ac si quis queri de se vellet, admitti iussit; & rerum, quascumque in Principatu gesserat, quæ minus forsitan recte ab se fuissent factæ, rationem reddidit, sciens plerumque vita defunctos nullo merito apud superstites maledictis lacerari. Cumque ceteri summe omnia probarent, optimisque rationibus facta dicerent quæcumque ille gessisset, unus tamen eorum, qui tunc forte aderant, non est verius restitutionem petere, à quo ob remissam capitis damnationem fuerat olim accepta pecunia. Ad quem Jacobus: Prorus, inquit, est à me peccatum; si enim fuisset in te iustitia reddita, non jam, quod injuste facis, queri de me posses, nec ullus esset querelæ nunc locus; ex malefacto namque capitalis poenæ reus agebaris, convictoque jam & confesso tibi damnatio capitis imminerebat; ea est in pecuniam commutata, non tua, sed Reipublicæ gratia. Sed abi, & incipe jam bonus Civis esse, qui hæcenus malus vir fueris; ego enim nihil mihi sum de te conscius, nisi quod mitius, quam demeritum tuum erat, punitus es. Suos verò Carrarienses, qui crebrò per tempus morbi ad eum venerant, (51) quæ vel sequerentur, vel fugerent, tum verò maximè concordiam inter se ut servarent, supremo spiritu monuit. Marsilio natus est pater, ille vero Jacobo, Jacobus vero ex Jacobino, quem postremum fuisse quinque filiorum Jacobini patris, initio Operis dictum est. Statura fuit mediocri, benignoque erat aspectu, & humano more. (52) Murum Civitati, cum Principatum gereret, ab Templo Sancti Antonii ad Portam Prati vallis ducere inchoavit. Suburbia verò uti nunc sunt vallo munita, in plerisque locis renovavit. Testamento suo heredem instituit Marsilium de Carraria fratris filium, eique legitimas filias, & naturales filios commendavit. Obiit autem Vigesima Secunda Novembris (53) MCCCXXIV. & bello & pace Urbi utilis, cum Princeps, tum privatus.

De Nicolao de Carraria.

Nicolaus de Carraria Ubertini filius, qui Jacobum Grandem & virtute & potentia, ut diximus, facile æquabat, magno vir animo fuit, & acerrimo ingenio, ut qui contumelias minimè pati, & pro potentia atque amplitudine quodvis audere posset. Hic inter Principes Secundus adnumeratur, non quòd Principatum Urbis umquam obtinuerit, ad quod tamen multum diuque visus est aspirare, sed quòd in dissensione civili Paduanum agrum universum pæne possedit, omnesque Vici suburbani, & quæcumque muros foris erant, illi ut Domino parebant. Cujus res, ut ordine historia constet, paulo altius repetendæ sunt. Sub initium ferme

(49) MS. Ambr. II. addit: seu de Terrasta.

(50) MS. idem addit: de Nagarellis.

(51) MSS. Ambr. ambo & quos antea sæpè monuerat.

(52) MS. Ambr. II. & morum summa gravitate.

A belli, quod primùm cum Cane de la Scala gestum est, duo erant in Urbe viri plebeji magnis opibus, magnæque potentia, Petrus de Alticlinis Juris peritus Advocatorque causarum, & Roncus de Algolantibus, qui nothus quidem filius, sed unicus heres patri, amplissimas opes haberet fœnore quæstas. Callidi ambo & factionosi homines, & in idem sentientes, qui factionis Guelfæ partes, (54) defensoresque distabant, eoque nomine usurpaverant universam Rempublicam, ut nemini liceret Magistratum quempiam aut ullum honorem nisi per eos consequi. Ipsi sibi primas dignitates demandabant, ceteros ut quisque aut supplex erat, aut pretium dederat, minora officia habere patiebantur, hisque muneribus officiorum alliciebant sibi plebeculam, Magnates atque omnem Nobilitatem continebant. Clam etiam inter plebejos calumniabantur interdum: non posse, neque debere liberam Civitatem horum, qui progenitoribus gloriarentur, insolentias pati; oneri eos esse communibus commodis, atque etiam (55) non minimè periculosos publicæ libertati. Quæ cetera quidem Nobilitas etsi moleste ferret, præterea tamen nihil attentaverat. Jacobus verò, & (56) Jacobinus de Carraria, qui primi erant & potentia inter Nobiles & auctoritate, etiam in populo dissimulabant, ne cui forsitan per externum bellum Urbem discrimini subjicerent. Nicolaus, de quo nunc agimus, & Opizo Papafava, nequaquam id sibi negligendum existimaverunt. Accitis itaque plerisque sodalium ex primis Familiis juvenum, consilium ineunt tollendi hos de Republica, atque etiam de vita, si possint; idque inter se constituunt, si qua rei gerendæ offeratur occasio, non abnuere; non oblatam sedulò quærere. Quamquam in illos crebra per suorum (57) scelera occasio esset; erant enim utrique eorum filii omni impietatis ac scelerum labe contaminati. Petro quidem tres; qui major erat natu, ob Ecclesiasticam Prælaturam, quam fuerat primi annis per patris simoniam assequutus, tunc Prior appellabatur; alter Fraxa; tertius Pace, qui ut erat ætate, minimus omnium, ita flagitiis ceteros superabat. Fama enim hunc ferebat super cetera, quæ multa & gravia commiserat, id quoque non modo dictu, sed & cogitatu horrendum atque abominabile fecisse: Uxorem propriam, de qua ne suspicio quidem ulla sinistra erat, necasse; aperuisse ejus ventrem, & ex se conceptum foetum abjecisse, ut meretriculæ complaceret, cujus amore tenebatur, eique cor, nasum, ac genitale membrum infelicis Uxoris in cratere dono misisse. Ceteri autem ita erant probe instituti, ut nullum admitti posset tam atrox aut grande facinus, quod non illi exiguum ac facile sibi factu judicarent; ex consuetudine namque erat jam illis peccare summa voluptas, & impunitate scelerum crescebat magis in dies audacia. Roncho verò duo erant filii. Guercius primus, confidens animi, & corporis viribus robustus: quibus rebus opibusque paternis fretus, Nobilitatem quidem aspernabatur, ceteros verò sibi metu subiciebat. Hic crebrò cum scelerata suorum complicitum manu, aut falsis criminationibus calumniabatur agrestes, quo pecuniam ab eis extorqueret, aut eos

minis

(53) MS. idem: Septembris.

(54) MSS. Ambr. ambo: partes.

(55) MSS. ambo: etiam imminere.

(56) MSS. ambo: Ubertinus.

(57) MS. Ambr. II. addit: filiorum.

minis exagitabat, verberibusque cæsos fugabat, si nihil obtinere poruisset. Alter Vivianusæque facinorosus, ac nemini quidem scelestissimorum hominum aut audendi temeritate, aut exequendi promptitudine inferior, qui ab homicidio Sacerdotis bonis auspiciis sua maleficia exorsus, nihil sibi sceleris intactum aut inexpertum reliquerat. Furta, fraudes, adulteria, stupra, quæ apud alios gravia videri solent, nihili apud eos æstimabantur; cædes non nisi per summam crudelitatem placebant; rapinæ non nisi (58) per summam crudelitatem extortæ. Igitur ut in his voluptas peccandi erat summa, ita parentum studium omne in eo versabatur, ut eorum peccata & aperta tegerent, & operata dissimularent. Quæ tamen necesse fuit, cum ad summa ventum est, tandem expiari, hinc orta occasione. Studio enim atque opera Guercii, & quorundam ejus factionis, Dinus de Rubeis Ariminensis Civis tunc fortè Prætor Paduanus, adhibitis in consilium ex unoquoque Urbis quadrantibus quinque viris, dici sententiam rogavit, quidnam faciendum videretur pro salvando statu Civitatis, qui & bello suscepto, & intestinis seditionibus maximè tunc nutare videbatur. Petrus de Alticlinis unus ex eo numero sententiam dixit, eaque ab Antianis decreta est: Uti duodecim Cives Gibellinæ factionis Urbe pellerentur; dixitque eos nominatim; ita fore ut tuta tranquillaque omnia essent. Inter eos autem, qui cedere jubebantur, erant nonnulli Opizonis (59) cognati, & quorundam eorum sodalium, qui decretum hoc ægrè ferebant, non secus ac si in eos ipsos latum esset. Sed neque ex eo parum movebantur, quod illi, quibuscum totis animis diffidebant, fuissent odiosæ hujus causæ repertores. Cum enim pensamus injuriam, plerumque magis auctore rei, quam re ipsa offendimur. Et sane moverat ea res bonos omnes, quod in tam ancipiti rerum statu de industria acuerentur ab his partium studia, & de amplitudine Cives contenderent, quando de libertate Civitatis pæne periclitaretur. Itaque Jacobus Grandis, & Ubertinus senior, cupientes, quod ab his temere innovatum erat, prudenter emendare, insisterunt precibus apud Prætorem atque Antianos, ut id decretum, quod & iniquum & periculosum esset, revocaretur. Sed apud rigidos pertinacesque Magistratus parum valuerunt aut justæ preces, aut precantium insignis auctoritas, quo minus suum velle perseverarent exequi: Nicolaus verò, & Opizo, quibus erat animus & ex ætate fervens, & ex contumelia incensus, aliâ viâ agere instituerunt. Itaque rem aggrediuntur ut ausu quidem non facilem, ita ancipitis & periculosi exitus. Multam etenim agrestium manum rure evocant, eosque per amicorum domos opportune disponunt, ut si necessitas desideret, celeriter ferre auxilium possint. Inde verò ipsi mane Petrum cum filiis in Prætorium venientem ferro aggrediuntur aperto loco, atque in publica platea, quo loci vulgo frumenta venduntur; ictumque gravem capiti ejus Opizo primus illisit, quem ille ut exceperit, equum prævertens, cui insederat, domum contendit maturare, quam occidere illum concupierant; sed equi velocis auxilio in præsentia mortem effugit. Illi verò, his evasis, protinus magnis vocibus clamare cœperunt: *Vivat Populus*: quod frequenti clamore cum iterarent,

(58) MSS. *Ambr. ambo*: non nisi per gravissima extortæ tormenta.
Tom. XVI.

A intra brevis horæ spatium Urbs tota commota est, atque ex omni parte ad arma decurritur: Dinus Prætor cum armata sua familia, pænsilique vexillis, in plateam se primus contulit, quæ protinus equitum ac peditum concursu undique irrumpentium completa est, nec quidquam præterea exaudiebatur, nisi ea vox, quæ prima erat edita, *Vivat Populus*. Demum verò cum id jam videretur, nihil aut adesse cladis, aut imminere periculi, sed is tumultus quasi temere, nulloque auctore excitus, edixit Prætor, ut cedat unusquisque publicis locis, atque in domos suas pacati redeant. Initio trepidatum est ad exitus viarum, cum supervenientibus assidue novis Civibus nemo sibi tutum putaret; aut honori cedere, ut primus exiret. Tamen Quarterium Pontis molendinorum sub suis signis ducibusque primi abibant; post eos Quarterium Domi. Reliqui verò Quadrantes simulato discessu cum parumper progressi essent, protinus redeunt, plateamque soli occupant. His adhæresere Carrarienses, qui tumultum moverant; nam & inter eos sortione Urbis annumerantur. Quo factum est, ut petentibus his vexillum Populi in manibus Opizonis sisteretur. Ille verò, ut hoc apprehendit, sublata voce clamare cœpit: *Vivat Populus*; ac deinde protinus subiecit: *Et moriantur proditores*. Nullaque morâ factâ infestus ad domum Petri multitudine prosequente contendit. Ingressa plebs, ut est semper prædæ novarumque rerum avida, omnem protinus substantiam diripuit, & quæ multis ille annis, multorumque damnis congesterat, brevis sustulit horæ momentum. Aperiuntur cellæ, recluduntur horrea, penetralia quoque panduntur. Heic verò patuerunt miseræ atque abominabiles cædes, quas in eam diem nefandi parietes oculuerant, eratque ibi videre nova atque inaudita tormentorum genera, & in modum sepulcrorum confectos carceres, ubi virorum pariter ac foeminarum corpora inhumata jacebant, alia quidem vetustate jam consumpta, alia verò recenti tæbe putrescentia, tetro odore omnia, specieque miseranda; nam nonnulli fame, plerique per vulnera diraque tormenta extincti videbantur. His quidem nondum detracti erant compedes; alii verò immisso faucibus ligno, ne quid eloqui possent, etiam tunc aperto ore cernebantur hiantes. Quæ ut vulgi oculis subiecta, primum in hos pietas, inde verò in auctores iusta indignatio exorta est. Omnes illum ad supplicium cum scelerata familia deposcebant, qui tamen nusquam per eum diem repertus est; isque totus inter tumultum & eas solitas voces exactus est. Adjectum est & illud, quod fama publica ferebatur, locasse eum vicinam domum truculentissimo hospiti, qui trucidatis noctu advenis infandam hanc familiam cæforum spoliis locupletaret. Accedentibus verò tenebris, metus, & qui ab hoste imminabat, & qui ex seditione suberat, omnes continuit, estque per noctem & vi & vocibus temperatum, ac ne quid detrimenti Respublica fortè caperet, magna Populi pars in publico pernoctavit. Mane verò Nicolaus, & Opizo, cum iis qui se plurimi sequebantur cum ex urbana & rustica plebe, tum ex omni Nobilitate, omnes plateis egrediuntur, solitasque voces iterantes, ad domum Ronchi decurrunt. Ille verò superiore die, audito tumultu, ejusque tumultus auctoribus, quos offendisse se meminerat, vitæ timens in-

vici-

(59) MSS. *Ambr. ambo*: nonnulli Nicolai, Obizonisque cognati.

vicinam domum se clam contulerat, rerum hinc exitum operiri volens. Is autem, penes quem latebat, cum audisset à Populo illum exposci, metuens ne forsitan aliunde emanaret indicium, index per se fuit, eumque Populo tradidit, qui protinus multis vulneribus confossus, uncoque pertractus, in conspectu Populi vitam miserabiliter finivit; subindeque ejus domus universa dirupta (60) est. Tum verò vulgus in prædam totum vertitur, nulloque discrimine, quoquo se ferret voluntas, eò decurrebat. Itum est primo in quorundam domos, qui Petri Ronchique amici fama ferebantur; inde verò ut temere forte alium alius nominasset, ejus fortunæ aut prædæ, aut certe periculo suberant; nam agrestis quidem multitudo, quæ plurima in Urbem ejus rei gratia aut evocata erat, aut sponte confluerat, plebsque inops Civium, qui cum pauca possent amittere, rapere multa cupiebant, contineri non poterat, ne passim ad prædam Urbe tota vagaretur. Itaque tametsi Prætor edictis & militari manu prohibere ea vellet, frustra tamen nitebatur in tanta multitudine armatorum, qui pæne superabant decem millium numerum. Opportune igitur diversis in locis intervenere Nicolaus & Opizo, qui multis verbis ac minis instantes, primum in prædam vulgus absterruerunt. Inter hæc Guercius Ronchi filius veste rusticana contextus, ut eo scilicet vili cultu populum falleret, ab Episcopatu, quo declinaverat, fugam parabat, cumque erupisset æquo prætervectus, ab amicis Carrariensium cognitus est. Fugientem illum insequeuti Franciscus de Capitibus Vaccæ, & Johannes Franciscus de Galmarellis, eum interemere, atque in plateam pertractum patris cadaveri junxere. Ita & hic quoque dies totus per tumultum exactus est, timentibus magnopere viris bonis, ne aut interea hostis admoveret Urbi exercitum, aut per noctem vulgus rapinæ avidum, sine discretionem divitum domos diripiat, interimatque resistentes, aut aliquo de casu dolore incendium excitetur. Quæ quidem ad intestinum periculum attinebant, forsitan evenissent, nisi sano consilio ex communi omnium consensu ejus noctis custodia Carrariensibus esset demandata, quorum ut erat auctoritas semper magna, ita tum maxime per Urbem ubique exaudiebantur jussa, & invocabatur eorum nomen. Edixerunt igitur ante omnia, ut in platea furca erigeretur, in qua uno suspensio, & quibusdam aliis parte membrorum mutilatis, multitudo deterrita est. Postera verò die Populus ut per vicinias, aut agnationes, clientelasve convenerat, ita catervatim in plateas armati conveniunt, nec efferebatur vox alia, quam quæ vivere Populum, proditores verò mori jubebat. Prima autem tumultus die cum Petrus cum filiis vivus, saucius tamen, evasisset, domum quamdam ingressus, per junctæ ædificia in Episcopatum clam confugerat. Id cognitum causam præbuit ejus inimicis, ut assidui Episcopatum observarent, ne quæ illi elabi posset; nitebatur enim Episcopus Paganus de la Turre, qui tunc præerat, pietate magis (61) quam eorum meritis in tutum illos exponere. Quando ecce fit illuc Populi concursus obnixæ petentium, ut aut illos tradat, aut arripi ad supplicium ferat. Repugnabat pro viribus Episcopus, seque sponte passurum nega-

bat, ut fides, domusve sua, violaretur. Tamen convenit, ut Opizo cum paucis Petrum adiret, quod consensu ejus fiat ratum, se abiturum, ceterum jus ut esset. Ceterum cum esset ingressus Opizo, quam ratione incertum est, post multa illis persuasit, ut sese ei permitterent, constituitque sub crepusculum eos educere. Inde verò ad multitudinem, quæ præstolabatur, (62) aliis simulatis causis, abscessit. Quando verò tempus visum est adesse, rediit Opizo, Petrumque cum filiis clam exemit, non quidem invitos, aut repugnantes, sed tamen omnia sibi extrema metuentes. Qui ut venerunt ad Portam Turrisellarum, inde enim emittere eos constituerat, obferatam eam invenerunt; unde illis super metum desperatio jam pæne accessit. Inter trepidationem tamen consultantibus supervenit Nicolaus grandi armatorum manu stipatus, sciscitatusque, quinam essent, ut cognovit quod esset Opizo, & cum eo Petrus, quem vellet in tutum abducere, graviter eum increpavit, ac nequicquam resistenti, multaque lamentanti (erant enim cum eo pauci) eum cum filiis abstulit, vinculosque custodibus tradidit, qui eos in lucem proximam observarent. Credo ego, Opizonem pietate miseris parentis adductum salvare eos voluisse. Verum apud alios aut incertæ circa illum fidei, aut acceptæ ab eo pecuniæ suspitione non caruit: unde & captus jamque salutis suæ desperans, decem millia Ducatorum Nicolao daturum se obrulit, si vel pater (63) unus idemque minimis è filiis salvaretur: quam ille summam magnis etiam Regibus non spernendam alto animo despexit, professus, nullo auro, quod orbe toto contineretur, commissurum se, ut illi, etsi non satis dignas, debitas tamen pœnas effugerent. Copiam tamen per noctem eis fieri permisit, ut animabus suis juxta sacre Religionis instituta consulerent. Itaque die postera, cum jam populus convenisset in publicum, eos produxit, qui protinus ut conspecti sunt, horribilis species earum rerum, quas pridie viderant, in animos hominum revocata est: unde magnopere suo aspectu populi furorem concitaverunt. Nec profuerunt eis supplicationes, aut miseræ preces, quominus mille gladiis peterentur, servato tamen ad ultimum parente infelici, ut totiens moreretur, quot suos filios morientes vidisset. Isque fuit eorum exitus, qui pridie Urbem suis arbitriis temperabant nutuque regebant. Quibus extinctis, universi arma posuere, nec est quicquam amplius in plateis ullove publico loco hujus rei causa tumultuatum. Hæc autem curiosus sum sequutus, ut Nicolai res gestæ elucidarentur, & temporis illius quis esset rerum status pateret.

Ea autem magnitudo animi, quam in rebus exhibuit, & audacia præclara supra nobilitatem sanguinis, & patris auctoritas magnum ei locum apud populum fecit. Quapropter maximarum rerum gratia apud Federicum de Austria, Romanorum Imperatorem sese ferentem, legationis munere ter functus est. Primo namque cum Jacobus de Carraria Principatum gereret, pro impetrandis auxiliis adversus Canem, qui bello Urbem premebat; iterum verò cum apud eundem Federicum & Henricum, fratrem agi de pace convenisset in Bolzano inter Canem & Populum Paduanum, nam Principatu se Jacobus abdicaverat; eique tunc Ro-

lan-

(60) MS. Ambr. II. direpta.

(61) MSS. ambo addunt: motus.

(62) MSS. idem addunt: rediit & aliis &c.

(63) MSS. Ambr. ambo: si vel ejus pace unus, idemque ex filiis &c.

Andus de Placiola, & Aleardus de Baxiliis (64) sunt comites dati: qui tamen re infecta, ac ne tentata quidem, rediere; nam arctioribus quibusdam intervenientibus omnis de pace conventus omissus est. Nicolaus tamen quoniam & Imperii partem semper in Urbe fovisset, de veteribus Feudis, ac insuper nominatim de Monte Stuppæ, quod Sanctæ Helenæ balneum appellatur, suo suorumque gentilium nomine investitus est, & Militiæ auctoritate à Federico donatus. Tertio autem cum est Henrico Civitas adjudicata, quam ille in sua tutela deinceps esse voluit, misitque Conradum de Ufestein, qui certo tempore Urbi præfuit. Ex prima priusquam rediret, ab amicis, qui in Urbe erant, edoctus est, Raynaldum de Scrovignis se clam accusasse apud Ulricum de Valsa, quod esset pacatus exulibus quodque unà convenissent hosti Urbem prodere. Quamobrem reversus, cum primum equo descendit, gladio incinctus ut erat, Raynaldum ipsum in conspectu ædium illius super platea Cathedralis Ecclesiæ ferro aggressus cecidit; interrogatusque, cum proficeretur, quonam iret: ad occidendam vulpem, respondit, quod id animal Gallico vocabulo Raynaldus appellaretur. Ac ne ulla quidem ex hoc (tanta erat potentia Nicolai) aut privatim aut publice pœna ultiove sequuta est, tametsi esset ille homo nobilis, magnaue ejus in Urbe amplitudo. Verùm falsò mentitum, illum declaravit paulò post Nicolaus, cum ingenti virtute ac felicitate exules repulit, & Urbi, in quam jam erant introgressi, ne caperetur, succurrit. Cum eam Canis obsideret, suasque copias contineret ad Bassanellum, unde brevi postea pugna superatus fugere coactus est, obsequitando, ut crebro solebat, ac speculando singula, contemplatus est locum, unde facile posset Urbs invadi. Seorsum igitur exules advocat, jubetque bono animo esse: advenisse, si suum judicium sequi velint, qua (65) domos, liberos, familiasque recipiant, tollantque inimicos, qui se per injuriam Urbe pepulissent. Illi omnia spondent, nec se sibi defuturos, quin res geratur eorum, aut illius judicium, qui de his judicare possit, non utique neglecturos. Proinde jubeat, seque ad cuncta paratis utatur. Sub noctem itaque accensis sermonibus, jubet eos locum, qui post viridarium, Templi Sanctæ Justinae erat, occuparent. Erat ibi in fovea Civitatis ex pilis & cratibus per transversum paries confectus ad continendam aquam ne deflueret. Per hunc locum facto clam subitatio ponte transire eos jubet, nam ea pars, ut ne nunc quidem, minimè muro cingebatur. Illi occisis custodibus, quos dormientes invenerunt, liberè loco potiuntur. Hunc tumultum vigilum quidam cum sensisset, qui non procul aberat, occurrit. Verùm vita in summo aggere multitudine armatorum, protinus aufugit. Fugienti opportune incidit obviam Nicolaus cum plerisque comitibus, quos in custodiam noctis adhibuerat secum. His ille igitur, *succurrite*, inquit, *ne hostes introgressi Urbe potiuntur*. Emotus celeriter de loco Nicolaus, quem illi tenebant, in eos protinus impetum facit, magnaue vi superat atque ejicit. Plerique in fovea submersi periire; nonnulli ferro interempti, alii etiam vivi capti, qui per tumultum supervenientis populi confossi, nudi per plateas vicofque Civitatis pertracti sunt, ac die, quæ

A sequuta est, insepulti manserunt. Ob rem itaque tam prospere gestam die postera populus in Sanctæ Justinae Templum convenit, ubi solemnina sacra sunt habita, & gratiæ Superis redditæ: isque dies fuit & Urbi celebris, & Nicolao gloriosus, quo nomine institutum est, ut quotannis semper currentium equorum certamen haberetur. Quoque auctor innotesceret, Nicolaus in memoriam rei à Populo Paduano donatus est uno Castellari (ita enim appellabant) cum turri lapidea in Villa Cervaresii, ea conditione adjecta, ut is singulis annis accipitris pretium daret, itatuendi inter cetera præmia equorum cursu decertantium.

B Ut autem in ea pugna, quæ dicta est, servavit ab hoste patriam, ita multo post tempore adversus inimicos in civili dissensione familiam tutatus est. In dimicatione namque cum Paulo Dente conferta, quæ latè explicabitur, cum Ubertini res seorsum attingam, Nicolaus gravi vulnere faucibus pugna excefferat; actumque tunc erat de rebus Carrariensium, nisi periculi suorum admonitus protinus rediisset, magnaue vi cadentibus jam suis pugnae locum restituisset. In eo verò, quod sequitur, non minus pium quàm fortem se declaravit. Namque Conradus Miles de Vigontia ob eam seditionem, quæ per Paulum est concitata, exilii damnatus hostem se publicum professus est, qui ante multa domi militiæque probè gesserat. C Turrim del Curame sitam in confinibus Venetorum parva manu occupavit, sperans agrestes, qui eam plagam incolebant, ad se conventuros, indeque Urbem bello, & inferendis damnis, & prohibendis comitatibus urgeri vehementius posse. Sed sua ipse, ut evenit, delusus est; Rurales enim, siue quòd nollent rebellare Civitati suæ, siue quòd paucitatem copiarum ejus reveriti sunt, in fide se continuerunt. Profectus verò eò Nicolaus cum exercitu, perniciosà hæc hostium consilia conatusque celeriter subvertit; omnibus namque viribus Turrem aggressus, expugnat, capitque, multis, qui fugere speraverant, intra foveas demersis, & aqua absumtis, cum per armorum pondus emergere non possent, reliquis verò cæsis, aut captis, Paduamque ad supplicium missis, siue quòd erant exules, atque ideo antea hostes judicati, siue quòd indicto prius à se bello agrum invaserant. E quibus Conradus intra Prætorium Paduæ capite minutus est, & in militari habitu elatus, reliqui laqueo vitam finire. Conradi verò funus magna frequentia per Carrarienses celebratum est. Super ceteros autem Nicolaus & impensus doluisse, & dedisse etiam lacrymas dicitur, siue humanarum rerum conditionem miseratus, siue quòd mens ejus futuram sibi calamitatem prælagiret. Eodem enim anno indecens in eum rumor exortus est, gravique vir clarus fama laboravit, siue ex priori calumnia Raynaldi de Scrovignis ea res nata est, siue quòd ita fortuna Urbis tunc ferret: quod certè malum Paduanorum res evertit. Nam Marcius Miles, & Jordanus, ambo de Forzate, Franciscus de Vigontia, Prosdodimus Caligine, & Rogerius (66) de Flabianis, quibus præcipuis Nicolaus amicis comitibusque utebatur, accusati, quòd conjurassent Urbem Cani prodere, & quoddam ex Primoribus Civitatis interimere, tamquam pro comperto fati id haberetur, Venetias relegati sunt, jussi prius sistere filios obfides futu-

ros,

(64) In margine Codicis Ambr. I. legitur: alii de Blaxius; in margine verò MSi Codicis II. legitur de Blaxiliis.
Tom. XVI.

(65) MSS. ambo addunt: Civitatem.
(66) MSS. Ambros. legunt: de Fabianis.

ros, quod præscriptum eis locum terminosque fervarent. Eam rem Nicolaus ægerrimè tulit, in contumeliam suam factum id reputans. Magnis autem animis nulla injuria gravior, quàm despectus; neque enim dubium erat, quin, si quid id erat, Nicolaus omnium conscius ac particeps esset. Nam & si quid forsitan suberat, id magis eo pertinebat, quòd Nicolaus ad Principatum quærendum sibi, quàm ad pro-dendam alii Civitatem, aspirabat; erat enim magno atque inexplebili animo, cum nihil mediocre satis videretur. Nam etsi Carrariensis Familia prima summaque esset in Civitate, essetque ipse in Familia omnium primus & ætate, & honore Militiæ, indignabatur tamen, quòd Carrarienses ceteri Marfilio magis adhæ-re-re-rent, eique uni faverent in primis, unde opi-nione sua amplitudinem precario se tenere arbi-trabatur. Hæc stimulabant eum, tum verò etiam quæ semper ferè magnis animis insita est domi-nandi libido. Molestissimè igitur hanc contume-liam in præsens tulit, diuque conceptum dolo-rem quàm poterat dissimulavit. Tandem verò cum intelligeret, si in Urbe manere vellet, sibi in quosdam è suis ulciscendum fore, Urbe ce-dere maluit, Venetiasque se contulit. Hic verò magnum adhibitum est utrinque in eum sub-sidium, (67) à Marfilio quidem cum ceteris Carrariensibus, ut eum revocarent, aut saltem ne quid ultra novaret; à Cane verò & ceteris exulibus & relegatis, ut eum in societatem re-ducerent belli, Patriæ oppugnandæ. Qui, ut erat viri ingenium, quiescere nescius, belli ge-rendi consilium cepit, & cum Macharufis, ac Paulo Dente, ceterisque, quibuscum inimicitias ante gerebat, non modò pacem fecit, verùm etiam societatem belli iniit. Inde ut Paduæ cõ-gnitum est, eum jam palàm hostem gerere, ædes ejus vulgo direptæ sunt, & in fundamen-ta diruptæ, quo in solo Fina de Buzacharinis Francisci (68) Uxor multis post annis Templum S. Mariæ Servorum exstrui fecit. Jacobus verò, ac Jacobinus, Nicolai filii, quos ille abiens li-querat, non per imprudentiam quidem, sed uti cum amicis, qui sua causa relegati obsides filios dederant, familiare incommodum æquaret, car-cerati primùm, ac non multò post in Alaman-tiam captivi missi sunt. Quorum ille nullum respectum habens, ex forti Patriæ defensore, acerrimus oppugnator est factus.

Itaque per eos dies cum Rizardus de Cami-no, & Hector de Savorgnano ducentos equites galeatos è Foro-Julii secum ducerent, hique per Bullanum transitu facto, inde per Galzignanum Pernutia venissent, ubi se Nicolaus cum ceteris conjunxerat, omnes duce Nicolao, contractis undecumque potuere copiis, in Plebatum Sac-ci exercitum contulerunt, dataque agrestibus fide, pacati inter eos versabantur. Quo tempo-re adorti sunt Castrum Vubuvolenta (69) ædi-ficare, ubi flumina duo conveniunt. Verùm id propositum spe celeriter obtinendæ Urbis omi-serunt. Interea verò noctu pertentabant signis, ut aditus ab intrinsecis monstrarentur, aut si quis ex mœnibus spem colloquio daret; cùmque hac via nihil ageretur, instructis aciebus ad Portam Sanctæ Crucis Paduam infesti venerunt, sperantes adventu suo fo-re, ut Cives ad arma convenirent, dis-sentientibusque inter se Civibus, ut erat variæ factionis, patère sibi in Urbem.

(67) MSS. ambo: studium.

(68) MSS. idem: Francisci Senioris uxor.

A aditum posse. Contra quos Marfilius de Car-raria, & qui cum eo Urbem defendebant, in-aciem prodissent, nisi Canis veritus fuisset insi-dias, qui id temporis cum grandi exercitu in Montis Silicis Oppido se se continebat. Itaque egredi ad pugnam minimè passus est. Illi au-tem, cum apud Urbem parum profecissent, abeuntes retro in Estensem Villam exercitum duxerunt XV. milliaro ab Urbe distantem, quam celeriter vallo fossaque munierunt, ut esset is locus castris adversis repentinam incur-sionem tutus; inde verò universum Paduanum agrum assiduis populationibus infestabant. Qua-propter agrestes parère coacti, ad mandata præsto aderant, & imperata tributa pensita-bant. Itaque omnes Vici, qui cis Brentam es-sent, Nicolao obsequebantur, eumque Domi-num recognoscebant. Contigit autem hic, ut in re non prævisa, Nicolaum pæne ab hostibus capi; cum enim his, qui in Urbe erant, diu multumque desiderata auxilia ab Rege suo ve-nissent duce Conrado de Uffestein, decreve-runt, priusquam exules vel aliunde opem reci-perent, vel locum ipsum validius munirent, ex-improviso illos summa vi aggredi, quo vel re-pugnantes comprehenderent, vel cedentes fu-garent. Itaque præsidio, quod satis esset, in Urbe relicto, Marfilioque Urbi Præfecto, Po-pulus omnis cum auxiliari equitatu versùs Estè contendit. Fortè tunc Nicolaus extra munitio-nes inermis spatiabatur, harum omnium rerum securus, non ignarus tamen. Sed hi adventum ita maturaverunt, ut nondum exploratores, quos in Urbem miserat, ad renunciandum ve-nire potuissent. Itaque ab militibus levis arma-turæ, quos Conradus præcurrere jusserat, pæne est interceptus, ac nisi celeri cursu intra val-lum se recepisset, transissetque pontem, futu-rum erat, ut ipse unà cum castris caperetur. Sicque ad arma socios conclamante illo, pro-tinus affuere qui eum locaque tuerentur. In-terea exercitus, qui ab Urbe veniebat, ante-vallum constitit, utque erant in armis venien-tes, pugnam missilibus conferunt. Nicolaus cum suis impigrè se defendit. Tandem cum diu frustra irrumpere tentassent, inclinata jam die oppugnare desierunt, locumque castris me-tati, corpora curabant. Inter hæc rumor obo-ritur totis castris, incerto tamen auctore, sub-sistere in insidiis Paulum Dentem cum grandi equitatu apud Monasterium Sanctæ Mariæ de Carceribus, quod duobus millibus passuum aberat, & jam jam sparsis atque inermibus si-gna illaturum: quæ res non prius dicta, quàm credita est. Itaque raptim pro se quisque, ut celerius poterat, non expectatis signis, nec ser-vatis ordinibus, fugienti magis, quàm redeuntì exercitui similes, in Urbem reversi sunt. Re-bus autem in hunc modum euntibus, cum diu non possè Urbs tantum ferre bellum videretur, Canis, qui ad confirmandos sibi arctius suorum animos exsudabat, statuit Nicolaum necessitu-dine a iqua majori sibi jungere; metuebat enim, ne, quod Ubertino evenerat, precibus aut cari-tate suorum revocaretur; simulque & id scie-bat, perseverante illo, facile se ac citò domi-nio Urbis potiturum. Itaque sponsalia ineunt, uti Mastinus de la Scala Canis Nepos ex fratre Pergardam Nicolai filiam uxorem ducat. Dos sibi Urbs Paduana, quam ut assequi Canis pos-sit, enixurum se Nicolaus omni studio spon-dit

(69) MSS. Ambr. ambo: Buvolenta.

Id. Id verò cum est Marsilio nunciatum, præterquamquod ægrè tuebatur Civitatem, dissentientibus inter se Carrariensibus, qui in Urbe erant, causam dedit, ut maturius rebus consuleret suis. Curavit igitur, ab his contracta sponsalia dissolvere, & Tadeam Jacobi natam, quam Mastino pater ejus desponderat, nuptum ei dare; Canem verò, quoniam ita necessitas ferret, dominum Urbis accipere. Per secretos itaque nuncios, ignaro prorsus Nicolao, res confecta est. Qui ubi se delusum agnovit, frustra indignatus, post paucis subinde diebus, Cane nihil adversante, Venetias cessit, ubi diu habitavit, partemque eo loci, partem Clugie reliquum temporis patriis exul sedibus exegit. Quod verò habebat prædiorum, posteaquam est Cane potestas Urbis tradita, non illi, quemadmodum ceteris exulibus, ademptum est, sed possedit id semper. Clugie obiit jam admodum grandis natu. Corpus Venetias translatum, subinde cura ac studio Ubertini Principis in patriam translatum est, quod apud Prædicatores situm requiescit. Duos ex se filios reliquit, Jacobum, & Jacobinum, quorum uterque tempore post Principatum Urbis obtinuit. Prædictum namque ei per divinatorem erat, futurum ei quandoque filium Jacobum nomine, qui Padue Urbis Principatu potiretur. Quamobrem ut eventum industria quoque adjuvaret, ex duobus filiis alterum Jacobum, alterum Jacobinum appellavit. Ejus verò Jacobi, qui temporibus Ezelini capite minutus est, cuiusque initio operis meminimus, Pronepos hic fuit; ex Bonifacio namque, qui inter quatuor Jacobi liberos tertius erat ætate, genitus est Ubertinus Nicolai pater, hicque tempore Principatus Jacobi Grandis, ætate simul ac valetudine gravis obiit. Juvenis autem Nicolaus ordinariam Præturam Bononiæ gessit multo splendore, sumtuque magnifico, cui assedit Rolandus de Placiola temporis ejus insignis Jurisconsultus. Primus hic curvo temone pingi currum inter arma iussit: quæ species in plerisque locis ac signis observata est à posteris, qui ex eo descendentes Principatum tenuerunt. Tum verò potissimum instituit, cum civili bello, quod Canis excitaverat, à suis maxime gentilibus dissidens, infesta patriæ arma inferebat, unde signa discerni Carrariensium possent. Fuit autem grandi statura, magnisque corporis viribus, elato animo, & dominandi avido, audax, callidus, contentiosus, cui acere erat ac violentum ingenium, multæ solertiæ, minimæ verò facundiæ, austero vultu, colore fusco, aquilino naso, ac prominente aliquantisper inferiore labio, facie simulque toto corpore subpinguis. Toga plurimum utebatur incincta, eaque inter longam & brevem, capite in coronam obligato. Hic erat Nicolao solitus exterior cultus, cognatusque corporis habitus. (70)

De Marsilio Majore de Carraria.

Marsilius Major de Carraria patre Pensano (71) natus, qui fuit Jacobi Grandis minor natu germanus, unicus patri patruoque successit, ex quibus hereditatibus amplissimas opes possedit, cum in hos omnium eorum, qui

(70) In calce Codicis Ambrosiani l. hac leguntur: Patavii in Ecclesia Sancti Augustini prope Chororum in pariete sub archa marmorea deaurata legitur hoc Epitaphium:
Drenuus hic Miles mores indutus beriles,
Armis Militiam docerans, virtute Sopbiam.

A ex Jacobino Marsilii Primi nepotè descenderant, aliorumque complurium ex Carrigera gente patrimonialia derivata essent, quæ in hunc unum omnia confluerant. Quo etiam sine liberis moriente, omnis ejus lateris stirps intercidit. Sed opes cum essent illi maximæ atque amplissimæ, minimum tamen erat, quod videretur æstimandum in eo, ita proprias atque excellentes in se opes collegerat, egregii scilicet animi virtutes, Prudentiam, Liberalitatem, & cum magnanimitate placabilitatem ingentem; fuisseque eum constat ut in rebus seriis gravem ac maturum, ita planè in omni conversatione jocundum, ac pleraque jocos & dixisse in alios, & in se dicta refellisse: e quibus unum, quod vulgo in primis fertur, hic inferam. Albertinus Mussatus, cujus est initio hujus Operis mentio habita, e regione forrè præteriens imprudens in eum offendit, cumque suum errorem verbo vellet excusare, non esse mirandum, inquit, quoniam A finus nemini cedere soleat: erat id animal signum, quo ipse sui que utebantur, unde & Familia sumtum cognomen habet. Immo vero, inquit Marsilius, temonem Currus declinare consuevit, se notans, ac alios suos, quorum Currus esset insigne. Ita virtutibus suis, atque artibus, occasione rerum ac temporum usus, magnum sibi & amorem Civium conciliavit, & præclaram auctoritatem quæsit in Populo. Sub patrui namque disciplina formatus multa cum modestia inter Cives agebat, bonisque illum Artibus, quoad licebat, imitabatur, & habebat parentis loco; nam & pro eo obfidem, se Cane dedit, dum ille apud Vicentiam captus est, & ut antea, ita deinceps per omne tempus obsequentiissimus ei fuit. Quamobrem defuncto illo, ut opum ita & morum ejus ac famæ extitit heres; amicos quoque, quos ille fidos habuerat, sibi peculiare fecit; inimicos autem magnopere est infectatus; ceteris æquum atque affabilem sese exhibens, iisdemque omnino vestigiis, quibus ille inceserat, incedebat cum privatis. In rebus verò ad Rempublicam spectantibus magnam in consulendo laudem prudentiæ facundiæque sibi assequabatur; erat enim in utrumque natura pronus, ac industria atque exercitatione in idem probe compositus. Nec verò lingua tantum aut vi rationis valebat, sed manu quoque fortis ac strenuus erat, utque virtute, ita & viribus corporis præstabat. Nam quemadmodum in cæde Guillelmi Dente, quem Ubertinus interemit, & pias lacrymas deiecit, & summum indicavit morem, nec repugnavit umquam, quo minus justitia insonti redderetur, ita non multo post cum Paulus Dente in ultionem fratris universum Carrariense genus tollere vellet, fortem constantemque virum se præbuit, magnæque vi cum paucis multitudini inimicorum restitit: quæ victoria non utique parvo illi sanguine est emta; nam duobus equis successive, quibus infederat, confossis; multis ipse gravibusque vulneribus affectus est, ut diebus plurimis sub dubia spe salutis jaceret. Post hanc victoriam cum gens Carrariensis summam in Urbe amplitudinem obtineret, eaque una publice privatimque quodcumque vellet posse videretur, nec parvus fuit Marsilio in suis agnatis gentilibusque continendis labor; quippe alii cupi-

Cui dat cognomen CARRARIA nobile nomen,
Compulsus Partha NICOLAUS in hac jacet archa
Mille trecentis quatuor quater quoque denis
Ad hunc mors venit Octobris unda vigenis.
(71) Cod. Amb. l. Rerentano.

aviditate tenebantur, alii vitis adolescentia, omnes amplitudinis studio; itaque nitebantur nonnumquam in contentione abuti potentia, ne quis forsitan minus alio posse videretur. Ante omnes Nicolaus semper studuit & virtute patris & suo merito quæsitam amplitudinem tueri, nec loco graduve facile cuiquam cedere; cumque esset & major ceteris natu, & Militiæ honore solus insignitus, primas sibi partes cum in Familia, tum etiam in Republica, deposcebat; eratque ei ingenium ita excellentiæ cupidum, ut id demum gratum haberet, quod per contentionem obtinisset. Contra verò Marsilius magnitudinem suam celare nitebatur, & simulare ac dissimulare facile doctus, adversari nemini, comem omnibus placidumque se præstare, atque ita cedendo quicquid optasset assequeretur. Quamobrem & à plerisque credebatur, & iactabatur ab æmulis, huiusmodi eum artibus Regnum affectare. Uberrimus & per ætatem, & per impunitam licentiam, multa sibi ipsi permittebat, & quæcumque cupierat, eadem volebat sibi licere. Marsilius Papasava erat ad rem avidior, intentus quavis ratione patrimonium assequi, unde splendorem domesticum tueri, & publicam posset auctoritatem assequi. Opizo timeri cupiebat, nihil abstinens agere, per quod formidolosior in vulgus haberetur. Ac ceteri quidem sub vario cultu & longis ordinibus famulorum incedebant, impensisque largissimis celebrabant quotidiana convivia. Marsilius verò & domi & foris civiliter vivebat, huiusque unius erant abstinentes & innoxie manus. Si quid ex illis peccati timebatur, aut imminerebat cuiquam ab his injuria, curabat ne fieret; si verò peccatum jam erat, corripiebat, si quidem poterat; si minus, condolebat injuriam passis. Sed erant plerique ex aliis Familiis, atque etiam ex plebe nonnulli, qui hac freti occasione cum in Urbe, tum in agris multa passim flagitia admitterent, aut per diem ministros se Carrariensium asserentes, aut per tenebras nomina eorum habitumque simulantes, per vim atque injuriam grassabantur. Ac per ea quidem tempora inolevit Secularium mos, quo plerique ad jocum urebantur, ut juvenus otiosa atque abundans solet; nonnulli vero etiam ad extorquendas pecunias. Erant enim illis sacci ex corio longi ad hominis mensuram, lati verò, ut in caput coniecti facile in pedes fluerent. Cum igitur joculari in quempiam vellent, crepusculo illum observabant, aut etiam diluculo, si matutinis domo egredi consuevisset, & sacco comprehensum, quem continuo medium stringebant, longis ac variis itineribus circumductabant, ne is conicere existimatione posset, per quas vias, aut in quam potissimum domum illatus esset. Minime verò licebat præ metu vociferari; quod & si fieret, nequaquam tamen exaudiri vox poterat. Secundum hunc igitur modum captus est aliquando Lappus Tuscus, qui Paduæ facultates ingentes fœnore paraverat; huius enim multum diuque insidiati erant nonnulli aucupii talis artifices, quod eleemosynam se piam consequi, aut facere crederet quisquis ab eo quicquam auferre potuisset. Ex moraque circumductus in ignotam demittitur domum, ubi nihil liceret nisi tenebras cernere, & fractas voces dissimulatosque loquentium sermones audire. Depositus, ubinam esset, interrogavit; estque ei responsum, quod esset, ut corrupto vocabulo vulgo dicitur, in Trapefunda, quæ regio in Ponto

(72) *Cod. Ambr. I. in Primates.*

est. Tamen ille, ut est Tuscorum ingenium ad sales & ironiam promptum: Deo, inquit, voveo, quod prospero validoque, unius noctis navigatione, vento usus sum. Illi & audacia hominis & joco delectati, hanc ei noxam remiserrunt, ac demum nocte eadem circumductum, ante fores, unde eum sustulerant, diluculo collocavere. Quem igitur non nisi gravi ære multatum eximere vix quisquam valuisset, hunc dicti urbanitas, & animi ejus præstantia, indemnem emisit. Verum non ita omnia, sed pleraque & avare & crudeliter sub incertis auctoribus acta sunt. Quicquid tamen Urbe tota peccabatur, in Carrarienses referebatur solos, omniumque simulabantur auctores: ne audere quidem quempiam talia, nisi jussu eorum aut consensu, nec nisi ope ac tutela efficere posse. Ita semper culpæ minorum, quamdiu veri auctores criminum latent, in privatos (72) rejici consueverunt. Quibus rebus ut occurreretur, summa erat Marsilii cura. Cum Nicolao verò magnus fuit illi labor, non quidem ex hoc genere rerum, quæ proximè dictæ sunt, sed ut ambitionem ejus moderaretur. Vulgo namque ferebatur cum Gibellinis conspirasse, qui in Urbe erant, & habere cum Canis secreta colloquia, cujus favore Principatum Urbis consequi speraret. Cujus rei fides non multum à verisimili abhorrebat, si quis vel ingenium Nicolai, vel Canis studia spectaret; maximè verò cum & antea hujuscemodi consilii initium per Raynaldum de Scrovignis emanasset. Quam in rem efficiendam cum obstare potissimum Marsilii prudentia amplitudoque videretur, illud quoque famæ erat adjectum, decretam esse à conjuratis Marsilio mortem, insidiasque ei dispositas, occasionem tantum observari. Marsilius igitur impedire illius propositum volens, si verum esset quod diceretur, aut certe suspicionem, quæ gravissima jam erat, tollere, nil gravius innovandum arbitratus est, quam ut qui fidissimi Nicolao comites erant, amoverentur, certus nihil illum per se tentaturum, consciis atque complicitibus remotis. Inde verò ne quid ille ob hanc contumeliam ex præcipiti moliretur, & ipse eum impensius colere verbis rebusque studebat, & subiciebat ceteros Carrarienses, qui singuli eum comitarentur, crebriusque, quam antea solitum his erat, salutarent. Verum nihil his artibus profecit; Nicolaus enim, si quod consilia sua deprehensa cerneret, si quod hanc ignominiam ferre æquo animo non posset, captato tempore Venetias abiit, exulibusque ceteris se conjunxit, qui ope atque consilio Canis inferre Patriæ bellum parabant; nam & eò profectum illum revocare, aut certe retinere, frustra Marsilius conatus est.

Quæ cum ita gererentur, magna Marsilium sollicitudo incessit; is enim Reipublicæ curas pæne solus animo omnes ferebat. Videbat namque adversas in Urbe factiones esse, foris exules multos conspirasse, eosque potentes ac magnos viros, qui multos intra Urbem & agnatos haberent & amicos. Super hæc verò Canem imminere tam potentem hostem, & quod est maxime ad nocendum efficac, tam vicinum. Itaque cum intelligeret, finè externis auxiliis Urbem servari non posse, decerni mittique legationem in monet ad Henricum Carinthiæ Ducem, qui jam antea tutelam Urbis sibi præcipuam expetierat, uti eum edoceret, quo in statu res essent, quantumque periculi, nisi properè succur-

curratur, immineret. Princeps legationis Marsilius ipse lectus est, & cum eo Opizo & Marsilius ex eadem gente, tum vero Philippus de Peraga, Ricardinus de Capitibus-Vaccæ, Durandus, & Pantaleo de Buzacharinis, Schinella de Doctis, Petrus de Campagnola, & Aleardus (73) de Basilis; hisque libera Urbis potestas permixta est, ut remuente Rege rebus succurrere, aut à se jurisdictionem abdicante, liceat eis in quemcumque alium, qui velit possitque Urbem tueri, jus omne Civitatis transferre. Iisdem ferme diebus, quibus hi Regem adierant, advenire & Canis, & exulum Paduanorum legationes, quæque pro suis exculationes facturæ; auditæque sunt diserte omnes. Quibus post dictum aliquot consultationem responsum est: „Velle Regem Paduam, quæ sua esset, adversus omnes tueri; habiturum pro hoste, quisquis Urbem, aut agrum, Cives, bonave eorum læserit. Seorsum vero Marsilio comitibusque, uti alacriter redeant, & parent quæ usui bello sunt; affuturam propediem copiosam manum ad auxilia ferenda, quibus nullæ hostium copiarum pares sint. „Hæc cum accepisset Canis, magis sibi accelerandum ratus, ut quæ conceperat exequeretur, immisit protinus exules cum eorum exercitu, duce Nicolao, qui Paduanum agrum invaderent. Hi primum pacati agrestibus venerunt, nihilque in eos hostile gerebant; sed cum præmaturo intrandæ quamprimum Urbis successu destituti essent, rapere, atque urere pleraque coeperunt.

Interea Marsilius tuendæ Urbi intendere, reparari vallum, mundari foveas, frequentari noctu excubias curabat. Insuper, quoniam longissimo tractu suburbia prætenderentur, minori ambitu vallum facere adorti sunt Cives, quæ nunc secundæ muri sunt Civitatis, ut si minus omnes spatium tueri possent, saltem quod intra hoc vallum esset defenderent; eiq̃ue operi celeriter perficiendo die nocteque summis studiis invigilabant: ex qua re nonnihil sibi odii Marsilius peperit ab his, quorum recta foris relinquerentur. Subinde vero cum adveniente Conrado, qui grandis equitatus auxilia à Rege tulerat, placuisset populo ire ad expugnandos exules, qui in Estensi Terra se continerent, Marsilius Urbis præsidio relictus est; cumque pars maxima sine ordine fugientibus similes reverterentur, elausas haberi portas iussit, atque intromitti neminem, donec sub ducibus signa inferrentur; metus enim erat, ne quid tumultuaretur Civitas, si temerè fugientes admitterentur. Conradus, etsi puderet eum gesta rei, nec satis ruborem celare stum posset, tamen ne desperatam linquere Civitatem videretur, Hengelmarius de Vilandres cum equitum Germanorum cohorte in præsidium Urbi constituit, jubetque, uti in cunctis consilium judiciumque Marsilii sequatur; se vero cum ingenti exercitu spondet proxime venturum ad exterminandos hostes delaturoque. Ea etsi vana plerisque viderentur,

(73) Cod. Ambros. I. Aleardus.

(74) Mssus Ambros. I. hac addit: Johanni quoque Summo Pontifici apud Avinionem, & ejus Legato Bononiæ, oppressæ Civitatis statum literis crebro detexerat; nemo erat ex vicinis Dominis, aut Populis, quem non requisisset, omnisque hæc inanis spes fuerat. Accedebat ad hæc, quod inter Marsilium, Ubertinumque exortæ similitudines novandarum rerum initia minabantur; quippe Ubertinus Tartaro Comite Marsilii, mercenariorumque militum spe ferus in contentione se comparabant. Marsilius vero populi favore confidebat, & Opizone consortio, quam contentione Mar-

A ut erant, tamen ne ipse inanis rediret, ingentem pecuniæ summam in præsens collectam attibens tulit, & in futurum uti quamplurima cogeretur imperavit. Quamobrem sequenti anno cum crebris exactionibus vexaretur subinde Civitas, essetque caritas summa alimentorum, & spes postremo in reliquum tempus cum auxilio, tum minorum frugum; nam major quidem messis perierat, cum esset ager omnis in hostium potestate: necessarium Marsilio visum est consilium capere de summa rerum; nam quod ultra in amicis, Regibus, aut Principibus, speraret non erat. Federicum videbat proprio implicitum bello subvenire alienis incommodis non posse; Henricum vero fratrem id sentire, quod suggereret sibi Conradus; Conradum autem ipsum, qui à Populo Paduano jam antea multis magnificæ honoribus auctus esset, & muneribus donatus, audiebat, auxilio nolle venire, nisi proprio nomine Marsilius stipendii præstandi fidem ei faciat, privatum nomen publicæ fidei præferentem (74). Nec de eo dubium erat, quin & ipse quoque hostibus sese conjuncturus videretur.

Ea igitur omnia apud se Marsilius reputans, novam iniit consilii rationem; & quoniam ab amicis opem sperare non liceret, ab hoste salutem sibi Urbique petere constituit, & ei sese Urbemque simul dedere. Videbat enim, quod illa spectarent, despondisse Nicolaum de Carraria natam suam Mastino de la Scala; parari copias ab exulibus, quantas ipsi per se nullo pacto possent; agitari consilia, assiduasque conjurationes in Urbe tentari, ut tandem vi, vel insidiis, aut quoquo pacto confici posset, ut dominium Urbis Cani conferretur, aut si id nequeat, uti potius everfa esset, quam libera. Marsilio vero mens erat, quandoquidem libertatem Urbis salvare jam non posset, ut Urbem ipsam saltem, & sese in ea, salvaret. Jamque ad unum eum res redierat, & qui antea primus erat, nunc solus habebatur. Itaque frequentabatur ejus domus ut Principis, nec quicquam ei deerat ad Principatum, nisi nomen, qui multo etiam inferiore gradu contentus erat, si stare res potuisset. Igitur, ut quod postremum sibi remedium servaverat exequeretur, misit ad Canem clam ceteris Guercium quemdam Lotii Tusci, astutum sane hominem, jamque grandævum, qui Jacobi patruus Secretarius fuerat, jubetque eum liberè ac purè, nullis expetitis conditionibus, ditionem illi Urbis Paduæ offerre; arbitratus, meliores daturum condiciones, si nullæ ab eo peterentur. Tantum id in gratiam orare, uti matrimonium, quod inter Mastinum & Tadæam initum olim per sponsalia fuerat, nunc effectu consummaretur; futurum id utrique & dilectionis pignus & fidei; Utque injuriarum oblivisci meminisset, quas publicè privatè per belli tempus accepisset; Theutones vero, qui pro custodia Urbis stipendia meruerant, ut liceret illæfos abire, recepta prius mercede,

filiis sibi, Urbique, ac toti Carrariensium generi periculosam instare arbitratus, omni nixu placare singulos, conciliare universos studebat, ut & sibi sua dignitas, & familiæ solita amplitudo, & Urbi communis libertas staret. Tandem vero cum res jam ad arma spectaret, incidere gravius, amoveri Marsilium ex Urbe curavit; egit namque cum Hengelmario, ut domus ejus à Theutonis diriperetur, quod ille tunc fortè absens cum intellexisset, Venetiis se transtulit, nec de eo dubium erat, quin & ipse quoque hostibus sese conjuncturus videretur. Ea igitur omnia &c.

cede, quæ pro tempore illis deberetur. Hac ut accepit Canis, diuturni voti se compotem faciendum videns, admittere sese libenter & dona & preces Marfilii ait, quoniam & oblata magnificentissima essent, & petita prorsus æquissima; ac Paduam quidem jam sibi pro Patria futuram, Marfilium verò in germani fratris loco esse sibi velle, omnesque ejus & amicos pro amicis, & inimicos pro inimicis sibi habiturum. Demum verò de modo ordineque inter eos convenit, quo Cani potestas Urbis daretur, ne quis posset Civium aut exterorum interpellare; visumque est, oportere prius, ut summam ipse Marfilius potestatem iniret; nam & increbuerat jam sermo, qui variis in locis jactabatur per populum, publicèque ferebatur, unum eum præesse rebus operere; salubrius Urbi futurum, si ex unius imperio Respublica gubernaretur. Quod in plebe vulgatum, per Marfilii tandem amicos ad eum ipsum perlatum est, atque identidem inculcatum, ut hanc omnium voluntatem sequeretur; futurum, si continere se perseveret, ut populi concursu in Prætorium deferatur.

Marfilius verò intelligens, hunc rumorem sibi periculosum imminere, nisi aut sequeretur, aut retingueret, consilium ab amicis exquirat. Omnes consulunt, ut Principatum, qui tanto consensu Civium sibi deferretur, admittat. Ille igitur & pro magnificentia & pro tutela iussit agrestes, qui trans Brinatham colerent, induci; hi enim exulibus parere recusabant; tum verò & ex reliquo agro, qui coloni essent amicorum, & fideles Urbi haberentur, advocari. Omnibus autem rite compositis, die constituta convenit in concionem Populus magna frequentia, factaque dicendi potestate ei, cui commissa res erat, orationeque vix dum finita, conclamatum est undique ab omnibus, & vultu manumque assensus indicatus. Marfilius pauca præfatus vexillum Populi oblatum sibi acceptat, constituitque Prætozem Marfilium de Rubeis per mensem, qui sibi necessitudine cognationis jungebatur (nam is quidem proximè cum ducentis equitibus in auxilio consanguineo venerat) eoque intra Prætorium dimisso, Marfilius agmine suorum stipatus, comitante Populo, in ædem se propriam contulit. Griffus verò Engelmarii frater, iussus claves Urbis reddere, Marfilio eas consignat. Triduo post dimissi agrestes, quotidieque ex Parma viri adveniunt, officii specie tamquam novis rebus auxilia laturos, inter quos haud dubiè multi internoscebantur Canis amici familiaresque. Post paucos verò dies divulgatum est, contractum esse matrimonium inter Mastinum & Tadam, venturumque eum propediem Paduam ad eam palam desponsandam; nam Venetiis, ubi quidem eam per tempus belli Marfilius esse voluerat, matrimonium clam coierant, auctoribus inde Marchione Spineta de Malaspinis, hinc Philippo de Peraga, per quos transacta res erat. Theutones, mercede accepta stipendii, liberum abeundi commeatum obtinuerunt. Marfilius verò complures ex primoribus Civibus, quos parum consensuros arbitrabatur, per munus legationis Vicentiam mittit specie pacis componendæ; quamobrem fuit per eos dies cum Vicentiæ, tum Veronæ pax proclamata; granaque seriora, & fructus vindemiarum per Patavinum agrum tutò ab his, quorum

A essent, collecta sunt. Postremò cum tempus instaret, quo recipi Canem convenerat, agnatis quidem amicisque seorsim rem aperit, quorum nonnulli, si contra ire licuisset, deditionem hanc ægerrimè ferebant. Populo verò ob id advocato, in publicum conscendens ipse denunciat, edicitque causas, unde hoc decursum sit. Consuluisse se Urbi eam viam, quæ sola postremaque restabat; nec tergiversationi locum jam esse; teneri quippe præsidio Canis Urbem, ipsumque proximè cum ingenti exercitu adventurum. Itaque Populus quod Marfilius suaderet, ratum habuit, consensuque laudavit, nonnullis tamen indignantibus, quod (75) quocum tot annis pro libertate bellum gessissent, ejus nunc in potestatem sine bello Urbs traderetur. Vulgo verò nihilerat pensum, quis imperitaret, dum afflictos tandem pax quiesque sequeretur.

B Ad eam rem perficiendam delectus est Syndicus Jacobus de Conigliana (76) cum amplissimis mandatis dedendæ Urbis; inde verò Marfilius cum ingenti Paduanorum Nobilium (77) comitatu Vicentiam ad Canem perrexit, à quo per summum honorem exceptus est, & ad arctissimam familiaritatem admissus. Canis biduo post, idest decima Septembris die cum solemnissima pompa, ingentique applausu, per Savonarolam primùm, in Suburbium deinde per molendinorum Portam Urbem ingressus est, uno adequitante lateri ejus Marfilio, continentique itinere in Prætorium conscendit, ubi per Antianorum Judicem vexillum Populi est ei oblatum: quod ille læta & mente & facie acceptum Marfilio in manus tradidit, eumque sibi Vicarium Urbis Paduæ constituit. Unde Civitatem atque universum Populum ingens læticia complevit, quandoquidem adhuc species (78) quædam Principatus apud suos remaneret. Nec dubitasset Marfilius supremam potestatem jam ante omnium consensu sibi delatam retinere, nisi veritus fuisset, ne per contentionem exulum, & Canis potentiam, quod Jacobo patruo evenerat, abdicare se per ignominiam cogeretur. Itaque quod necessitas postremum suadebat, sequutus est. Hicque fuit exitus diuturnæ contentionis inter Canem, & Populum Paduanum, quæ per varia bella, & incertas semper paces, tracta est: unde proverbium venit, ut quæ simulata ac parùm stabilis videretur, ea Canina Pax sit appellata.

C Proximè verò horum Tadam Mastinus publicè desponsavit, eaque die quarta Veronam traducenda decernitur. Interea per magnam frequentiam, multumque splendorem celebrantur quotidiana convivia; & Marfilius semper apud Canem primus aderat; qui ut opulentia quoque suæ spectaculum faceret, Cani, universaque ejus Curia, epulum dedit. Inde verò ad urbanas res conversi, de exulibus decreverunt, quorum nonnulli sunt revocati, quorundam verò bona denuo (79) publicata, ipsique pro rebellibus habiti, utpote Macharuffi, Lemizi, qui de Dente cognominati sunt, Terradurense, Bugli, (80) aliqui de Maligiis, & complures alii, quorum omnia bona in publicum redacta Marfilio Canis donavit: unde super ingens patrimonium tantum excrevit additamenti, ut is pæne unus præ ceteris simul omnibus Paduæ Civibus ditior haberetur.

At

(75) MS. Ambr. II. cum pro libertate tuenda cum eo, totque cum Amicis bellum gessissent, ejus nunc in potestatem miserimè, atque sine bello &c.

(76) MS. Ambr. verbo: de Cornigliana.

(77) MS. Ambr. II. Civium.

(78) MS. idem: spes.

(79) MS. Ambr. II. demum publicantur.

(80) MS. idem: Burghi.

At verò Canis tam insignis amplæque Urbis ditione ex insperato potitus, magnificentiam suam in conventu Nobilium totius Italiæ, qui vocati adesse voluissent, ostentare studuit, diemque certum Kalendas Decembris edixit celebratæ, locum verò Veronam. Ipse sub id tempus se illuc contulit, Marfiliusque cum eo: quò convenere Opizo Estensis Marchio cum Ferrarensium plurimo atque honorifico comitatu, Ludovicus de Gonzaga Mantuæ Dominus, Rizardus de Camino, multique Oppidorum Domini, atque ex omnibus ferme liberis Civitibus numerosa Nobilium hominum copia. Quo in tempore traducta est Veronam Tadaa cum egregia Paduanorum comitiva, proditque illi obviam Canis cum universa pompa frequentis ac jam plenæ Curiae, in qua post magnificentissimas multorum dierum epulas, variaque armatorum exercitia, & hastatorum inermium, ut asfolet, discursus, ex diversis Urbibus (81) quadraginta Nobiles viros Milites Canis constituit, eosque singulos præclaris muneribus donavit, præcipuè verò ex Carrariensi Familia quinque, inter quos Marfilius, & duo alii, qui sequuntur, Patavini Principes, Ubertinus, ac Marfilietus, honore Militiæ ab eo sunt insigniti, hisque magnifica præ ceteris dona collata. Tanta autem in omnes, qui affuerunt, liberalitate usus est, ut cum convenisset ad eam celebritatem multitudo innumera hominum, plurimi quidem donis onusti, omnes certè sumptu publico procurati redierint; nec licuit pro rebus, quæ ad victum hominum jumentorumve pertinerent, undecumque fumerentur, aut vendentibus accipere pretium, aut eumentibus dare: sed omne postmodum, quibus debebatur, ex Fisco persolutum est. Quamobrem cum in supplementum expensarum Paduani, auctore Marfilio, munus ei pecuniarum ingentis summæ obtulissent, renuit ille, indignum existimans, pro qua Urbe tantam liberalitatem exercuisset, in eam ut videretur illiberalis.

Marfilius autem cum assiduus Veronæ moraretur, essetque apud Canem summus, evenit ut periculum foris adiret, quo pæne ex insidiis captus est. Obsidebat namque Parmam Urbem exercitus Ecclesiæ, cum quo Bononienses aderant, Nobilesque hi Parmæ finitimi, qui dicuntur de Corrigia. Marfilius igitur, Cane ut nec mandante, ita nec repugnante quidem, Parmam proficisci destinavit, ut consanguineis suis Rolando atque Marfilio de Rubeis, qui eam Urbem tunc obtinebant, consuleret, quidnam in hoc rerum anfractu faciendum iis esset. Pergens autem Simonem de Corrigia ægrè effugit, ne ab eo caperetur; prævisas enim insidias concito cursu vix declinans, ad Oppidum, quod Casale-Majus dicitur, Cremonensis agri pervenit, unde postea incognitus, veste mutata, sub duobus tantum, uno duce, altero comite, (82) Parmam venit, auctorque illis fuit dedendæ Urbis, pacisque per æquas condiciones accipiendæ. Inde Veronam reversus, haud multo post obtentâ à Cane licentiâ, ut natale solum viseret, Paduam venit.

Sub hæc verò cum inexplabilis augendi Imperii sitis, latèque dominandi cupiditas Canem stimularer, essetque illi in votis acquisitæ nuper Paduæ Tarvisium quoque adjicere, significavit id Marfilio, propediem affuturum sese pollicitus, uti ejus consilio rem hanc aggrediretur,

A admonuitque, ut ex Paduanis militiam, quantam posset, quantaque pro expeditione necessaria videretur, pararet. Marfilius hoc nuncio lætus, quòd & res magnas gerere cupiebat, & Guetillum Advogarium, qui Tarvisii Urbem regebat, impensè oderat, quia per tempus belli auxilium ferre recusasset: sedulo contendit milites deligere, armaque, item annonam corrogare, parareque demum omnia, quæ usui pro exercitu futura essent. Affuit autem ad diem Canis, Paduæque exercitum collegit, in quo erat virorum multitudo copiosa ex Verona, Padua, Vicentia, Feltro, Bellunoque, nam ea loca ditioni illius suberant. Aderant quoque Nobiles de Castro Barcho, Rizardus de Camino, & exules Brixienfes, quos ille patria pulso suis opibus sustentabat; insuper autem ex locis variis multitudo ingens, quæ stipendia merebat. Omnibus igitur his copiis, universoque exercitui Marfilium præfecit Magistrum, ut ejus opera uteretur, quem sciebat & bello & pace virum egregium esse, & ut hoc honore sibi magis promeretur. Admoto exercitu, brevè Urbs dedita est. Verum ut semper lætis successibus adversa solet intervenire fortuna, Canis in hoc tanto procurfu rerum, tantaque gloria, sive labore militiæ, ex acerrimis solibus æstu contracto, sive usu aquarum, quas ea Urbs frigidissimas habet (est enim tota fontibus irrigua) vehementissima subito correptus est febris. Quamobrem salutem ab initio desperans, Marfilium de Carraria, & Balardinum (83) de Nogarolis, qui principes erant amicorum, vocari ad se jubet, interque consulendum de suprema voluntate testatus est. Summa rerum hæc fuit: Albertum, & Mastinum, Alboini fratris præmortui filios hæredes sibi fore, & in omni jurisdictione succedere voluit. Inde verò palam Marfilio, de fide ac probitate plurimum à se commendato, Vexillum, quo præcipuo in bellis utebatur, statui ei in manibus fecit, jubens illum pleno arbitrio, heredum suorum nomine, Paduæ Urbi Vicarium præfesse: quod ille cum diu recusasset, ægrè tandem, ne ægrum eum amplius conturbaret, admisit. Compositisque rite omnibus, tertia die, postquam lectulo decubuerat, vitâ Canis excessit. Defuncto iusta sunt persoluta. Post cujus excessum heredes quidem more patrio Principatum Veronæ Urbis inierunt; Marfilius verò Patavium venit, primumque in concione de illius obitu fide facta, novorum vice Dominorum supremum Magistratum incescit, eoque nomine fidelitatis exegit sacramenta. Subinde Veronam adiit, ubi cum de componendis rebus ageretur, novisque adhibendis ærario modis, exstat illud sapienter ab eo dictum, cujus haud abs re est in præsentem meminisse. Nam cum minuendas erogationes in vulgus plerique decernerent, quibus Domus de la Scala est semper profusissimè usa, Marfilii fuit sententia: iisdem artibus tenendum imperium, quibus initio partum fuerat; Majores suos dominium Veronæ liberalitate sibi quæsisse: igitur servandum esse. Post hæc verò per eos Dominos est Vicentiæ Prætor constitutus, cum esset ejus auctoritas tanta, ut secundus à Dominis voce consensuque omnium ferretur.

Anno verò proximo sub finem æstatis, cum Mastinus & desiderio rerum gerendarum, & æmulatione patrum accensus, qui tantam belli glo-

(81) MSS. ambo: unde quadraginta.

(82) MS. Ambr. I. addit: insolitis itineribus.

Tom. XVI.

(83) MS. Ambr. II. Bernardinum.

gloriam tulerat, maximè verò impulsu Brixien-
sum exulum, qui cum illo erant, & assidui
stimulabant, ad Urbem Brixiam exercitum du-
xit. Marfilium illi summum ducem præfecit,
cujus providentia ac studio omnia ferme Op-
pida, omniaque Castella Brixienfis agri brevi
tempore aut vi capta sunt, aut se sponte dedi-
derunt. Urbem verò cum superare vi non pos-
set, biennio post astu invasit. Etenim cum ple-
risque Nobilibus, quos & præsentibus donis &
magnis insuper promissionibus allexerat, secre-
tò consilium iniit Urbis capiendæ. Itaque cum
sciret, Legatum Apostolicum, qui id temporis
in Lombardia versabatur, in ea Urbe perpluri-
mum dilectum esse, tametsi sub Johannis Bo-
hemie Regis titulo regeretur, constituta die
cum signis Legati, & Rolandi de Rubeis ami-
cos sociosque adventare simulans, Urbe poti-
us est, eamque dominio illorum de la Scala,
quorum auspiciis res gerebatur, adjecit. Quam-
obrem freti, ut in cunctis solebant, Marfilii
fido consilio, amicis, finitimisque Dominis in-
dixere concilium; convenereque apud Urceo-
rum Oppidum ipsi primùm, inde Azo de Vi-
cecomitibus, Marchiones quoque Estenses, qui
Ferrariam obtinebant, & Ludovicus de Gonza-
ga, de communibus rebus acturi. Coieruntque
in eo loco, societatem mutue defensionis ad-
versus Johannem ipsum Bohemie Regem, si
quid in eorum quempiam auderet attentare.
Eodemque anno suas quisque copias conferen-
tes, mense Septembri Pergamentium agrum in-
vaserunt, Urbemque adorti sunt obsidere. In
quo exercitu cum plerique Theutones adversus
edictum rapinas exercuissent, Marfilius, qui
Magister erat militum, pendere eos ex arbore
fractis cervicibus iussit: quamobrem ingens sibi
odium ab eo genere hominum comparavit;
quamquam & amicitiam eorum & odium in
æquo ponebat; expertus namque olim, quàm
fallax esset inde auxiliorum spes, in prover-
bium usurpaverat, ut malle se diceret unam
cerbellariam habere subsidiariam in platea, quo
genere galeæ pedites uterentur, quàm centum
elmos in Alamannia, id enim erat equestri-
s galeæ nomen: quo sermone non solum numero
militum, militaris quoque ordinis differentiam
denotabat.

Eodem quoque anno cum Marfilius in vicem
Dominorum Brixiam regeret, metu Regis, qui
celeriter affuturus cum ingentibus copiis fere-
batur, Urbem ipsam valido atque alto muro
divisit, eam partem, quæ in collem erigitur,
ab ea, quæ in plano sedet, abscindens, ut si
qua vis, ullæve insidiæ viam hostibus in Ur-
bem dedissent, recursus esset ad arctiora mœ-
nia, utque ex loco altiore & tuendi se ipsos,
& invadendi hostes latior pateret facultas. Per
idem etiam tempus plurima Castella Brixienfis
agri dirui iussit, ne si quod eorum fide defecis-
set, hostibus id asilum foret, neu, si custodire
omnia præsidii militum curaret, copiarum robur-
que Civitatis minuerentur. Urbem verò ipsam
egregiè viris, armisque, & omni alimentorum
copia munivit. Quæ si multà viri prudentiâ,
magnâque diligentia, & experientiâ rei milita-
ris peracta sunt, minimè tamen necessariam
fuisse eam curam eventus edocuit; nam sub
idem ferme tempus, cum hæc agerentur, Jo-
hannes Rex filium suum Karolum, qui postea
Romanis imperavit, Veronam pacatum misit,
quem Albertus Martinusque magno honore ac-
cepere venientem, comiterque cultum ac ma-
gnificè donatum remittere Tridentum; quærebat

A enim inter hos, patremque Regem amicitiam
conciliare. Igitur vix dum interjecto bimestris
temporis spatium Rex ipse eodem se contulit, in
quem quicquid excogitari potuit honoris, quic-
quid conquiri magnificorum munerum, impen-
sum est. Ille tam familiariter placideque cum
Dominis agere visus est, quasi Urbem aliquam
ei donassent, non quod erat, Brixiam ademis-
sent: ita recentem injuriam aut dissimulabat,
aut certè remiserat. Abeunti Marfilius usque
ad Claustrum Corvarie, quo Tridentum itur,
se illi comitem præbuit. Non multò post hæc
Rector ut erat Brixie, privati causâ negotii
Veronam cum venisset, Uxoris Bartholomæe
de Scrovignis, quæ ignota vi morbi subito vitâ
defecerat, grave nuncium accepit. Ubi etsi rei
gerendæ causâ præsentia ejus magnopere desi-
deraretur, utilitati tamen, quàm honesto offi-
cio, deesse maluit. Quapropter Brixiam quan-
to citius reversus est, ut sepulturæ pompæque
funeris interesset. Creditum est à nonnullis ob
repentinam mortem, eam veneno necatam esse,
idque ex Marfilii conscientia: quod & amor
pristinus, & pietas in funus exhibita, credere
nos vetat. Ejus ossa post tempus referri in pa-
triam curavit, honorificèque monumento re-
condi. Interea verò cum Marfilius cœlebs age-
ret, essetque illi solum hoc genus vitæ mini-
mè molestum, subit tamen eum cogitatio quæ-
dam, obortaque est suspicio ab verisimili nihil
aliena. Videbat enim se pæne solum, quoniam
liber s uxoreque careret, ob id verò magis sub-
jacere periculo, quod Guido, Azoque de Cor-
rigia, cum essent avunculi Dominorum de la
Scala, ab illis de Rubeis Marfilii consanguineis
patria prohibiti, foris Parma detinebantur, qui-
bus Marfilium æquum erat favere ex necessitu-
dine, quam cum illis habere, aut certè, si
minus id faceret, tamen suspicio ejus rei certa
subesse videretur. Quamobrem titulum providendumque
sibi arbitrabatur, ne quid hi per
occasionem apud Dominos adversus se molirentur.
Hæc illi cogitanti protinus via oblata est,
qua fiduciam generare, suspicionesque tollere
omnes posset. Decrevit enim, si per Dominos
liceat, sitque parentibus placitum, Beatricem
D Guidonis filiam matrimonio ducere, eosque
hujusmodi vinculo sibi adstringere: quod uti
providenter, ita effectui mandatum est; habita-
que Veronæ est celebritas nuptiarum, magno
vicinarum Urbium concursu; actique ludi so-
lemnes cum apparatu magnifico, multoque
splendore conviviorum. Ejus verò Curie, ut
erat mos temporum, quadringentæ vestes do-
natæ sunt, quas ille omnes iussit in tubicines
joculatoresque distribui; per se autem viris ma-
tronisque, qui honoris causâ advenerant, sin-
gulis pro dignitate munera dedit, solutæque
nuptiarum pompæ conventus dimisit. Bimestri
verò post hæc, præsidatu Brixie se abdicavit,
E eique suffectus est Manfredus ex Marchionibus
Malaspinis.

Anno verò insequentem denuo in Societatem
coierunt Domini de la Scala cum vicinis Domi-
nis, quorum est mentio ante habita, adversus
Dominos de Rubeis, qui Parmam in Lombar-
dia, & Lucam in Etruria obtinebant: in quam
Societatem Florentia quoque convénit ea spe
atque conditione, uti Luca, cum victoriam
adepti essent, in eorum sortem cederet; hanc
enim decedens Italia Rex Johannes Rubeis tra-
didit, à quibus fuerat multa fide cultus, ma-
gnisque impendiis rerum adjutus. Uno itaque
tempore & hi Parmam, & Florentini Lucam
obsi-

debant. Quatuor erant germani fratres de gente Rubeorum, Rolandus, Marfilius, Petrus, & Ugolinus, e quibus Petrus solus Lucam, reliqui verò Parmam tuebantur. Sed hi inter vim hostium, & intestinarum metum insidiarum, nullius externi auxilii ope aut spe subnixi, cum iam viribus opibusque suis desperassent, consilio tractatuque Marfilii de Carraria Scalensibus Urbem dederunt. Verum ut est insatiabilis humana cupiditas, hi non contenti Urbis tam nobilis acquisitione, Lucam quoque contra jus foederum vendicare sibi constituunt, à Marfilioque contendunt, ut quoniam illi Urbem tueri adversus Florentinorum vim nequeant, suadeat eis, uti ad se potissimum spem inclinent, Urbisque sibi potestatem faciant. Marfilius cum sæpe de servanda sociis fide admonens, nequicquam metuens tandem ne dum hos studet reddere, ipse forsitan apud eos parum fidelis haberetur, literis cum Petro de Rubeis egit, qui Lucam per summas difficultates tunc tenebat, ut eandem cum suis fortunam sequeretur, Urbemque his dederet. Quod ille precipis consilioque Marfilii suprema jam necessitate fecit, malens unius duorumve benevolentiam tanto munere sibi parare, aut humanitatem experiri, quam multitudinis fidem implorare, & populi stare iudicio. Florentini vehementer irati clam iniri tentarunt cum Venetis belli societatem adversus Dominos de la Scala; suberat enim apud Venetos odii atque inimicitiarum causa, quòd hi haud sanè procul à Clugia Castellum, quod dicitur Salinarum, exædificassent, quasi imminentem Venetorum finibus speculam. Igitur societas hæc belli contracta, protinus ut vulgata est, sollicitos magnopere hos Dominos habuit. Quamobrem Marfilium ire Venetias decernerunt, acturum de pace cum Venetis, quos facilius quam Florentinos arbitrabantur placari posse. Quo in loco cum esset aliquamdiu moratus, magnoque cum splendore se exhibuisset, negata tandem ab Venetis pace rediit. Sub hæc protinus Girardus de Camino, rebus nondum satis ad bellum paratis, Opitergium, quod Scalensibus suberat, noctu invasit: quamobrem Albertus de la Scala, adhibitis secum Marfilio, atque Ubertino de Carraria, cum manu militum festinus eò porrexit, Oppidumque, quod ille intempestivè occupaverat, in summam ditionem redegit.

Eodem ipso anno per mensem Augusti, nondum inchoato bello, Marfilius iterum Venetias profectus est. Venere illi obviam, privatae amicitiae gratia, plerique ex Nobilibus ejus Urbis usque Oriagum; verum in ingressu Civitatis fuerunt voces nonnullæ temere per populum editæ, *Moriatur, Moriatur*: quæ res ut non prævisa magnopere eum exterruit, ne fortè per tumultum incurrentis plebis necaretur. Sed hæc voces auctoritate Optimatum, quos super Marfilii privatam benevolentiam publicæ quoque honestatis ac fidei studium agebat, castigatæ sunt, estque illi ademptus metus. Ipse verò habitis per dies secretis cum Duce colloquiis, quæ non sunt in vulgus prodita, cum de pace non convenisset, Paduam rediit, multo magis & publico comitatu, & ab amicis seorsum, tum tutelæ, tum etiam honoris gratia, in longum sociatus. Continenter ad hæc exercitus hostium Patavinum agrum invadit. Hic enim potissimum gerendo bellum delectus locus, quoniam commodissimus est, & ad laceffendum undique Scalen-

A fium Urbes, & ad suggerendos exercitui com-
meatus. Maximè verò spes verisimilis suberat, rebellaturos celeriter Paduanos, cum primum per occasionem liceret, quoniam non videretur duratura fides, quæ vi vel clam esset extorta, cum interea non minora aut pauciora damna ab stipendiariis militibus, qui in Urbe erant, quam ab hostibus, paterentur. Erant namque ad duo millia Germanorum, qui stipendia in Urbe merebant. Hi multitudine sui generis freti per omnem licentiam in Cives grassabantur; una namque die orta ex levibus, ut fit, causis seditione, supra ducentos ex Civibus Paduanis interemerunt. Quas res ægrè ferens Marfilius Mastino palam contestatus est, imminere periculum de summa rerum; ac nisi hujuscemodi excessibus consilio provideatur, ipsam per se necessitatem remedium inventuram. Quapropter ex iis hominibus mille & quingenti ad Este Oppidum relegati sunt. Verum ne hoc quidem satis ad eorum castigationem valuit, qui in Urbe manserunt; cum enim ab solitis violentiis minimè temperarent, & una dierum in suburbio Sanctæ Crucis quorundam Civium bona vi raperent, reclamantibus illis, opemque implorantibus, Ubertinus accurrit, ut suis Civibus opem ferret. Contra quem armavere se protinus quingenti Germanorum, ac pari impetu insultum in eum fecerunt, quos nisi celeri cursu elapsus declinasset, lux ea fortassis futura illi erat extrema. Hujus itaque rei nuncio Mastinus excitatus, ad locum turbæ properè venit, in quem & Populus armatus accurrebat, undique Ubertino, Civibusque auxilium dare cupientes, ac nisi celeriter is tumultus sedatus extitisset, res erat in summum discrimen itura. Itaque cum jam esset ex hoc actu Ubertinus Mastino suspectus, & exstaret potentia Carrariensium omniquaque formidanda, decrevit revocare in Urbem milites, quos Este relegaverat; effecissetque, nisi Marfilius, sagacissimus ut erat, exasperatum eum mitibus verbis delinisset, Ubertinum affirmans, Carrariensesque ceteros sinceræ ad illos fidei esse, eorumque statum atque omnem amplitudinem primos tueri semper & augere velle.

D Proximè verò initio anni Guilielmus de Campo Sancti Petri primus ex Paduanis exhibuit se rebellem Dominis de la Scala, qui non modò præsidia hostium in suum Oppidum Cruellarum (84) admisit, verum noctu quoque Castrum Campi S. Petri clam invasit, quod Marfilius de Carraria possidebat, testamento legitum per Tisonem Novellum ex sorore nepotem. Ea res ingentes motus excivit; creditum enim, ab hoc initio protinus res Dominorum in declive concessuras. Quamobrem omnes vicini Domini, qui prius cum his belli societatem habuerunt, defecerunt, & Florentinis Venetisque se junxerunt. Cumque undique bellum his immineret, Provincias ita partiti sunt, uti Mastinus Veronam tueretur, Albertus verò cum quingentis militibus Paduæ præsideret. Cum Marfilio verò, quoniam summum in eo momentum erat ad Urbem continendam, novam rationem commenti sunt; triginta namque millia aureorum ab eo mutuum petere instituerunt, quam summam posse eum præstare nemo dubitabat. Verum ne recusaret, testati sunt, velle se ei Urbis custodiam Populoque Paduano permittere. Ipse eligat, quos tali ministerio nosset idoneos: quo magis crescebat suspicio, eo majorem confidentiam

(84) MSS. Ambr. ambo: Trivillarum.
Tom. XVI.

tiam simulantes. Arbitrati sunt enim, hac præ-
tensa specie libertatis Paduanorum sibi animos
allicere, in primis autem Marsilium pignore
acceptæ pecuniæ ad fidem certam obligare, ti-
mentem, ne fortè mutatis rebus crediti sum-
mam amitteret, & per honorem creditæ sibi
Urbis custodiæ omnia facturum, ne sit rebus
novandis locus. A Populo autem jam nihil pe-
tere tributi vel mutui audebant; nam per mul-
ta, quæ gesserant alibi bella, Paduam, quæ
pacem habere videbatur, pecunia jam ferè omni
exhauserant. Marsilius verò nihil valuit recusa-
re, hac secum usus ratione, quòd si res quidem
illorum bene cederent, certos haberet eos auri
debitores, sin aliter; habiturum se Urbem pi-
gnus idoneum. Itaque protinus portarum sta-
tiones Paduanis Civibus, quorum antea fidem
expertus erat, munivit. Sub hæc autem Marsi-
lio per indices quosdam deferitur, imminere sibi
exitium, destinatumque ei, ac ceteris Carrarien-
sibus ab Alberto mortem; tempusque aptum
expectari. Quod ille haud facillè credidit, ta-
meti indicia suberant certa, & causa non sanè
ab verisimili procul aberat; decresciente namque
potentia augeri suspicio solet. Sciebat Albertus,
tantisper esse se Dominum Paduæ, si patiatur
Marsilium, atque in ea ipse Urbe tam tantum,
quàm Marsilio suisque collibuisse; hac autem
una via posse & suspicione alieni æris obliga-
tione se solvere. Nec suberat cum eo affinitas,
quæ fidem utrinque faceret, & suspensionem le-
varet. Igitur postquam indiciis Marsilius fidem
habuit, rei indignitas eum vehementer commo-
vit super id, quod Civitatem videbat & intus
& foris graviter premi; tœdio namque tot bel-
lorum, tantarumque miserationum, pueri sive à
parentibus edocti, sive magis instinctu suo, nu-
datis humeris per vias & loca publica Civitatis
bini prælata Cruce prodibant, seque loris pul-
santes, magnisque vocibus à Deo pacem ve-
niamque precantes: qui mos protinus, ne quid
inde ad majores serperet, Alberti jussu sublatus
est. Accedebat ad hæc, quòd & ab hostibus
clam crebro sollicitabatur Marsilius, moneba-
turque ne patriam externæ servituti subiacere
tamdiu pateretur, neu debitum sibi suisque Prin-
cipatum negligeret; raperet occasionem, cum
liceret, ne id forsitan aliquando frustra deside-
raret. Videbat insuper, si aut temerè, aut alie-
no ductu Civitas jugum excussisset, quod pro-
pediem futurum apparebat, excedendum sibi
Patriâ fore, seque inter hostes annumeran-
dum.

His igitur adductus Marsilius, animum in-
diversam partem inclinavit, auremque hostibus
dedit; cùmque clam omnia convenissent, quid
facto opus esset, utrinque partibus admonitis,
omnibusque compositis, quæ ad defectionem
expedire videbantur: Petrus de Rubeis dux
exercitus propius Urbem accedere constituit.
Itaque primò in Villa Noëntæ castra posuit,
parvi jam æstimans Theutones, aut ullos, qui
in Urbe essent custodiæ causâ. Inde verò per
Villam Turris iter faciens in Burgeuganea exer-
citus locavit, quo in loco habitasse Euganeos
frunt, cùm Antenor post Trojæ excidium ad
Hesperiam navigavit, quos ille in hanc oram
delatus propriis sedibus expulit, indeque haud
procul cum suis confedit, ubi Patavium Urbem
exiguam, quæ nunc est latissima, condidit. Inde
verò flumine vadato adortus est exercitus Por-

ram Sanctæ Crucis oppugnare, idque eo consi-
lio, ut omne robur militum, quod in Urbe es-
set, eò diverteretur. Quo ipso tempore Petrus
cum expedita manu armatorum ad Portam Pon-
tis Corvi flexo itinere contendit, eamque, uti
constitutum per Marsilium erat, patentem in-
venit, sequente nihilominus concito gradu ma-
gna exercitus parte; similiter autem & Portam
Sancti Stephani æquè patentem (invenit), at-
que in his locis repugnantem neminem. Igitur
coacti in unum exercitu ad plateas libere, nul-
loque uspiam impediante pervenit, ubi Carrari-
enses, omnemque Urbis Nobilitatem in id ip-
sum congregatam reperit. Hujus rei fama per
Urbem celeriter divulgata, lætitia ingenti po-
pulum affecit, sitque undique læto cum clamo-
re concursus agentium Superis gratias, quòd
Urbem servitute liberassent. Ea die captus est
Albertus de la Scala, ac sinè mora consentiente
atque acclamante universo populo Principatus
Urbis est Marsilio delatus. Jussit igitur Guido-
nem de Fojano, & Veronenses, qui penes Al-
bertum præcipui erant, ne quid per eos inno-
varetur, capi, eosque comiter asservari. Capi
sunt & quingenti milites Germani, qui in præ-
sidio Urbis erant; sed his Marsilius commeatum
liberum dedit, restitutis sibi prius armis equis-
que, si cui ablata in eo tumultu fuerant. Ac
mirum quidem, quòd per tantas in præteritum
illatas Civibus injurias, & multorum inter se
Civium inimicitias capitales, in hac rerum mu-
tatione vix quinque ferè perierunt; inter quos
unus inventus est Dominicus de Agrapatis cau-
sarum patronus, de quo ferebatur, quòd auctor
extitisset generandæ suspicionis in Alberti ani-
mum adversus Marsilium, ac ceteros de Carraria,
destinatæque in eos cædis conscius; sed &
postea quidem per tempora alii, qui convicti
sunt ejus facinoris fuisse participes, gravibus
poenis affecti sunt. Hæc autem facta sunt die
Tertia mensis Augusti Anno Trecentesimo ac
Trigesimo Septimo supra Millesimum.

Ea verò Florentiæ Venetiisque nunciata variis
primùm auctoribus, inde verò per Marsilii cer-
tos nuncios, populis alacritatem peperere:
quorum causâ dies solennes habiti sunt, ludi-
que celebrati. Qui verò Florentinorum legati
Venetiis erant belli administrandi causâ, simul-
que magnificentissima Venetorum legatio ad hoc
ipsum delecta advolantes (85) Paduam, & Mar-
silio congratulati sunt, & Urbi liberatæ, spon-
dentes pro salute atque amplitudine ejus, pro
bono publico, tutelaque Civitatis, se promptè
omnia facturos. Quos ille ad confirmandos Ci-
vium animos in concione Populi audire voluit.
Prodiens responsurus, protulit primùm his gra-
tias, deinde longa oratione sua studia omnium-
que Carrariensium in Rempublicam Paduanam,
tum etiam perpetuam benevolentiam, summa-
que in eos Populi beneficia commemoravit,
primùm quòd Jacobo Grandi Principatum Ur-
bis detulissent; (86) inde verò & sibi quoque,
tametsi pessimo tempore, Principatum à Populo
delatum; quando nec tenere facillè, nec depo-
nere tutò posset, sequutum tamen eam viam,
quam violenta temporum necessitas ostendisset.
Sub hæc de perfidia eorum questus est, quibus
se, suos, Urbemque credidisset, qui cùm antea
æterno odio certassent, postremò etiam insidias
se petere parabant. Hinc verò demum, frustra-
tis illorum molitionibus, Urbeque auxilio Dei,
&

(85) MSS. ambo: quàm celerimè Paduam se con-
tulere, & Marsilio &c.

(86) MSS. ambo addunt: quæ de re ante eum Ci-
vium nulli gloriari licuerat; inde &c.

& Venetorum Florentinorumque cura ac studio, liberatâ, denuo se Principem electum, tamquam non videretur Urbi quæsitâ vera libertas, nisi & ipse Princeps esset libertatis. Pro his polliceri fidem ac studia sua, & sperare per illorum curam, amicorumque opem; cetera Municipia Paduani agri, quæ nunc hostes obtinerent, propediem recepturum, curaturumque, ut pro diuturnis bellis, quæ multa & gravia pertulissent, longa salutiferaque pace Populus abundaret; Deum testatus, non propriæ, sed communis utilitatis gratiâ admisisse se Principatum, nec aliam ob causam, quàm ut pace foris quæsitâ Cives æquo sub jure viverent, & diutius jactati placido tandem velut portu conquiescerent. Sub ejus orationis finem cunctus Populus salvere vivereque acclamavit, Patrem Patriæ, salutem Urbis, spem ipsam omnium consulantes; ac dimissa concione, extemplo signa omnia Scalarum sunt à parietibus, undecumque conspicerentur, abolita, ac in eorum locum Curus inscripti.

Continenter ad hæc constituit, uti protinus copiæ ad Montem Scilicis ducerentur, sperans inter trepidationem hostium subita vi Municipium capi posse: in quo quidem oppugnando, tametsi expugnari non valuit, nihil segnitiei admissum est. Inter ceteros verò Petrus de Rubeis ductor exercitus sub muris acerrimè dimicans, ictu lanceæ ex agrestis cujusdam manu confusus est, dieque postera mortem obiit. Inter hæc Antonius de Logo Turrem Estensis Passus Marsilii nomine ab hostibus recepit. Ipse verò nona die, postquam Principatum inierat, Venetias accessit ad salutandum summum ejus Urbis Magistratum, reddendamque vicissim de re bene gesta gratulationem. Itaque Albertus, qui captivus habebatur, eodem ductus est, carcerque illi constitutus sub Ducali Palatio, ubi uno tantum servo comite, qui unâ elegit carcerari, conclusus est. Is, qui paulò ante tot Civitatum Dominus erat, nunc ne sui quidem potestatem habet. Reversus Marsilius, quo liberius oppugnationi Montis-Scilicis intendere posset, Praetorem Urbis dixit Andream Maurocenum, quod munus cum ille ex iusta causa recusasset, alium insignem virum æquè Venetum in honorem ejus Urbis Marcum Cornarium surrogavit, qui rogationem admisit, & ex tempore Magistratum inivit. Diffidens verò, Municipium vi capi posse, obsidione vincere statuit; factaque in longum tractum fovea grandi, omnem ejus ambitum, qui in plano erat, inclusit, ne quis ad eos commeatus immittere, aut mandata ulla perferre, neu ex eis egredi quispiam posset. Hanc autem quatuor ligneis Castellis munivit, in quibus equitum peditumque, quot expedire videbatur, auxilia locavit.

Actum sub hæc de pace Venetiis mense Decembri, quò convenere omnes Domini finitimi, Populorumque legationes, ad quos res ea pertinebat, Marsiliusque inter illos aderat & auctoritate & consilio non utique postremus. Sed eam pacem Mastinus renuit ob graves conditiones, quas admittere videbatur. Post paucos verò menses Marsilius ægritudinem diarrheam incidit, quæ brevè vires ejus exhaustit. Itaque prospicere Urbi volens, quæ parum tuta, nec satis quieta sine Principe futura videbatur, eligendum

A Ubertinum se vivo curavit: quæ res apud externos nunciata opinionem illi accrevit prudentiæ majoris, quòd & Urbi simul, & generi suo tam bene consulisset. De voluntateque suprema testatus, Ubertinum, cum proprios filios non haberet, heredem instituit, & ab eo centum millia aureorum, quæ Venetiis habebat, in pias causas legavit. Præcipuè verò Monasterium Sanctæ Mariæ Novæ Venetiis ad Judaicam construï jussit, in quo Religiosi viri Ordinis Servorum divino cultui deservirent, eumque locum abundè dotavit, ut etiam in mendicantes magnæ quotidie erogationes fierent: quarum rerum executuros constituit Procuratores Sancti Marci de Venetiis. Omnibusque rite compositis, ac postremò fidelium ritu sumtis Ecclesiæ Sacramentis, profluvio ventris extinctus est. Ejus corpus magnificè quidem elatum, primum apud Sanctum Antonium Ordinis Minorum sepultus est; postea verò, ut is testamento jusserat, Carrariam est translatus. Proceræ fuit staturæ, & pulchro aspectu, cui multa inerat majestas; magna viri prudentia, magnaue eloquentia, & qui ex ipsa facie sagax astutusque dijudicari posset. Pudicitia verò tam acer custos, ut in sororem Cunizam relictam Tisonis de Campo Sancti Petri, quæ parum pudicè militem quemdam Hennum nomine de Burgundia adamasset, illius filium æquè Tisonem nominatum jusserit, & suam patrisque injuriam eade matris vindicare. Adortus erat omnia suburbia Civitatis muro cingere, & jam in magnam partem jacta erant fundamenta; verum festinata morte præventus intermisit. Obiit autem anno ætatis suæ quarto & quadragesimo, die vigesima prima Martii, anno nondum integro, quo Urbem in suam ditionem acceperat. Advenere legationes undique ab amicis Dominis, sociisque Civitibus, quæ cum Marsilii obitum primum deplorassent, continenti insuper oratione & Ubertino de Principatu, & Urbi de Principe, congratulatae sunt. Quibus ille gratias egit, & se atque Urbem in eadem fide ac amicitia obtulit mansurum. (87)

D De Ubertino Novello Principe.

E Ubertinus de Carraria primum Novellus vulgo denominatus cognominatusque est, & apud nonnullos Ubertinellus appellabatur, dum viveret Nicolai parens, qui ejusdem & gentis & nominis erat. Ex cujus fratre Jacobo Ubertinus hic genitus. Juvenis admodum patrem amisit senem, & Bonifacium fratrem impuberem. Quamobrem & abundans opibus, & liber patrio metu per multam licentiam vivere exorsus est, fuitque ejus vita varia; ut enim in juventute multa libidinosè, multaque iracunde gessit, ita in senectute, & post susceptum Principatum, & sapienter & magnificè fere omnia. Nam illi quidem præter domesticas opes civilis quoque amplitudo Familiæ, ac ceterorum Carrariensium potentia, animos dabat. Maximè verò Jacobo Grandi Principatu jam delato, plus accessisse videbatur licentiæ, qui etsi æquo jure vivere omnes volebat, efficere tamen non poterat, quin quo quisque necessitudine ulla proximior illi erat, hæc plus ceteris aliquid sibi licere arbitraretur. Post verò accessit ad hunc Tar-

(87) In Codice Ambrosiano. I. hæc adduntur:
Carrariæ legitur in Archæ marmorea incisum
hoc Epitaphium.
Vir bonus, & prudens, quem dat Carraria Miles
Marsilius jacet hic, Paduæ dominusque redemptor.

Qui post expulsos fontes suosque Tyrannos
Scaligeros, animum sublimem reddidit astris.
Annis millenis tercentum terque decenis
Bis quater Christi benedicti luce perusta.

Tartarus de Lendenaria comes assiduus, cujus majores per seditionem pulsi Verona fuerant. Hic verò impurus, & in omne facinus audax, imbecillum juvenis animum facile quovis impellebat, acuebatque ejus desideria, & ut exqueretur fautor aderat. Erat autem super hæc (88) Ubertinus animo magno, acerrimoque ingenio, cui & audacia ingens suberat, & promptæ non deerant manus. Id cum ex multis aliis, tum verò maximè ex Guilielmi Dentis cæde intelligi potuit; qui cum esset ex Nobili Familia Lemizonum, amicis atque opibus potens, & in quarterio Pontis molendinorum facile primus (omitto quòd Ubertino bis sanguine conjunctus) tamen ab eo ante proprias ædes confossus est, comitante eo, quem dixi, Tartaro omnium artifice scelerum; inutilis est enim ad carpendum rectum iter dux malus. Orta est autem dissidii causa ex meretricula, quam uterque illorum amabat: ita plerumque res leves magnarum motionum causæ sunt. Ex hoc namque momento Carrariensis quidem Familia in discrimen venit, ut aut vita omnes excederent, aut saltem patria, Urbis verò ut præsens status everteretur. Nam post ejuscemodi cædem cum Ubertinus & Tartarus clam in Urbe perseverarent, Pollio de Beccadellis de Bōnonia ejus temporis Prætor diripi jussit eorum domos ac dirui, eosque exilii damnavit: quo illi metu Urbe cesserunt. Ob ignominiam autem publicè diruptarum ædium ad Canem de la Scala, qui tunc Paduanis infestus erat, se transtulerunt, futuri hostes & suorum & patriæ. Cunctaque convenerant, & erant ab his obsides dari; verum precibus aliorum Carrariensium, qui in Urbe erant, ab eo proposito revocati sunt, suosque obsides tunc demum receperunt, cum & illi suos, qui Nicolai de Carraria nomine suspecti apud Urbem habitii, datis licet obsidibus, ad Canem defecerunt; convenitque de permittendis obsidibus eo tempore, quo Nicolaus infestus Patriæ ad Buvolentam castra habebat. Sed neque hoc loco consistere ea res potuit; Paulus enim Dente, cui ex interitu fratris alte dolor infederat (fuerat enim Guilielmo germanus, tametsi originis nothæ) cum quibudam conjurationem iniit, in fratris ultionem indigne perempti, ad delendos omnes, aut certe pellendos Urbe Carrarienses; nec eum retrahebat, quòd qui in Urbe supererant, infontes atque inscii cædis fuerant, quòdque auctores criminis rite damnati erant. Nonnullos verò magnitudinis eorum invidia stimulabat, qui esse eos in Urbe longe omnium primos, non satis æqua mente ferre poterant; & arbitrabantur facile fore, ut quomodo antea illi Ronchos & Altielinus per seditionem ex insperato concitam pepulissent, morique coegissent, ita nunc ipsi subito incursum pellerentur cedentes, aut resistentes opprimerentur. Itaque quarto ferme post mense quàm ea evenerant, Paulus constitutis ex sententia rebus ad plateas primus insultum fecit, sciens in civilibus dissensionibus eos plurimùm superiores esse solere, qui præoccupassent, tametsi eum hæc ratio in præsens fefellit; eratque ejus equitatus non sanè major quàm equitum sedecim, pedum verò ad summum quinquaginta; reliqui enim ex conjuratis domi taciti manebant, tempus observantes, ut suscitato per istos tumultu, & ipsi erumperent, multitudinemque concitarent. Qui cum Paulo venerant, Vivere Populum, & mori Carrarienses proditores, una voce

(88) MSS. *ambo addunt*: natura.

A omnes acclamabant; protinusque ad ædes Marfilieti, & Opizonis, quòd erant vicinæ plateis, cucurrerunt. Eò loci commissa cum familiaribus pugna (nam Domini quidem aberant) unus ex Opizonis familiaribus, Papardella dictus, occubuit, itemque è contrario unus ex his, qui se cum Paulo obrulerant. Cumque objectis sibi postibus, desuper telis petiti nihil proficere magnum valerent, ad plateas redeunt, iisdem semper vocibus usi, quas initio tumultus ediderant. Consensisse autem cum his Pollionem, quoque Prætozem, hinc constitit, quòd concitare in eos Populum pulsu campanæ conatus sit. Ad illos igitur, quoniam loca publica primi occupaverant, sit plebis concursus, erantque in eorum parte signa atque arma publica. Carrarienses autem periculi sui admoniti, quod grave manifestumque imminerebat, celeriter in equis armati conveniunt, & cum paucis amicis, qui subsidii causâ ad eos concesserant, & ipsi quoque se in plateas offerunt, vita malentes quàm Civitate cedere, aut dignitate. His ex adverso Paulus cum suis occurrit; acre inter partes committitur certamen; & jam ferme integram horam pugna duraverat, fortuna in neutram partem inclinante, cum tandem advenire Theutones, qui de publico stipendia in Urbe merebant. Hi & si Paulo Denti faverent, in quem omnem Populi favorem derivatum arbitrabantur, pro pace tamen in præsens interposuere se. Itaque jusserunt, uti Carrarienses primi plateis excederent, Paulum itidem factum in sua fide recipientes. Obtemperaverunt illi, quòd omnia mallent quàm vinci, & quòd hoc ipso vicisse videbantur, qui non cederent hostibus victi. Paulus verò, cum digredientis speciem exhibuisset, eòdem rediit, protinus memor, hoc ingenio usos Carrarienses proxima civili dissensione inimicos superasse. Igitur & illi re cognita rediere, ac tum demum ex integro, quasi nihil actum superiore congressu; res acerrimè geritur. Carrarienses enim cum ab omnibus destitutos se viderent, atque in primis à Pollione, quem ipsi Prætozem acciri curaverant, in se ipsis spem suam collocaverunt, ac veluti salutem desperantes, quæ res eis salutem sola peperit, pugnabant. Paulus verò, quòd & turpe sibi putaret cedere, qui prior appellasset, & periculosum vinci ab his, quos in se ipse provocasset, summa vi atque ingenio & ipse certabat, cui neque robur, neque audacia, aut bellandi peritia ulla deerat. Sed hic demum cum esset ab his, qui unâ venerant, destitutus, desperatis jam rebus cedere coactus est. Rectâ igitur domum declinans, sumto ante ulnas suas Guilielmi fratris parvulo, Trivillas Oppidum, quod eorum erat, concessit. Illud autem Carrariensibus magnum momentum ad victoriam fuit, quòd eorum singuli in ea pugna rem suam gerere se arbitrabantur; qui verò cum Paulo venerant, alienam; quorum alii quidem metu diverterunt ob atrocitatem pugnæ, alii verò spe veniæ, à quibus nisi esset Paulus destitutus, eam profecto diem lacrymosam insigne clade Carrariensibus edidisset; nam in ea pugna omnes fuere variis vulneribus saucii. Præter ceteros autem Opizo, de quo non est à nobis super hoc aut habita, aut habenda alibi mentio, ictu gladii quatuor ex ore dentes expuit. Verum hi, ut erat animus ira servidus, vulnera nihil pensantes, protinus Paulum, si fortè domi redisset, insequuti sunt plebe comitante; nam

in

in contentione Nobilium vulgi favor in eam se partem inclinare solet, penes quam victoria certa minus stetit. Quem cum evasisse intelligerent, ejus familiarum aedes omnes plebi diripendas permiserunt. Inde vero ad Monasterium Sanctae Iustinae concito gradu profecti sunt, quod Abbas quoque in eorum perniciem conspirasset; sed is clam per subterraneum cuniculum cum (89) illegitimis natis aufugit, eoque pacto omnes, qui conjurationis conscii fuerant, consiliorumque participes, alius alio divertunt. Postera die Ubertinus, & Tartarus à suis evocati Paduam rediere, irarum pleni cum incertos, qui contra sensissent, tum maxime in Prætozem, qui super id quod se de interitu Guillelmi Dentis damnaverant, aedesque publice direptas demolitus erat, nuperrimè quoque in hac dissensione civili suis ac totius Familiae, cujus beneficio Prætor erat, inimicis consensisset. Igitur die insequenti cum amicis Civibus, & agrestium suorum hominum valida manu Prætoriam domum aggressi sunt oppugnare. Quod Prætor ut vidit, nulla adhibita defensione ruperat latuit. In eam igitur irrumpentes, quicquid obvium est prosternunt; cæduntur passim ministri, Judices conculcantur, brevique diripiuntur à ruralibus omnia, quodcumque evehi poterat. Ipse vero apud secretum inventus, cum elapsus per tecta insequentium manus fugeret, è summis aedibus in terram se demisit, ubi semivivus ut erat, gladio extinctus est. Inde vero Ubertinus uti damnationem suam aboleret, in Cancellariam irrupit, quo in loco quicquid erat publicæ privæve scripturæ, quicquid librorum, quicquid denique toto Prætorio literarum inventum est, igne consumpsit. Mirabitur quispiam fortasse, quamobrem pugnam, quæ cum Paulo Dente confecta est, inter Ubertini gesta potissimum annotaverim, cum & ipse id temporis Urbe abesset, & ea non minus vel labore vel periculo ad quemvis vel duorum proximè superiorum, vel ejus, qui sequitur, Principum pertinuerit. Verum ea meratio induxit, quod Ubertinus, Guillelmo Dente interimendo, visus est ei causam præstisse.

Post Pollionem defunctum Jacobinus de Bochi Præturam adjuravit, conditione adjecta, ne de criminibus ante initum à se Magistratum admissis jus diceret. Comiti vero de Falimbergio in Urbe Vicario successit Conradus de Ufestein, sub cujus adventum plerique ex profugis arbitrati sunt fore ut per eum restituerentur. Verum Carrariensibus nihil potius fuit, quam ut vendicarent eos, qui in se conspiraverant contra honorem Regium, & adversus Rempublicam fecissent, utque majestatis læsæ damnarentur: quod uti petierat, ita factum est. Sententiæ quoque auctoritate Regia, missis ad eum ex Urbe legatis, comprobata. Hi autem sunt ex ea causa bonorum publicatione damnati, Paulus Dente, reliquique ex eo genere omnes, Conradus de Vigontia miles, Hecardus de Malitiis unà cum filiis, Gualpertinus Abbas Sanctae Iustinae cum filiis. Hic erat Albertini Mussati frater, cujus filius quoque in ea damnatione fuit; ipse nullo suo crimine, cum eo tempore Urbe abesset, culpa tamen suorum Clugiam relegatus est: ob quam injuriam plerique in Carrarienses immoderatus scripsit. Johannes vero de Campo Sancti Petri ex hac

ipso causa Venetias est relegatus, ac plerique alii varie damnati; nonnullis tamen ex veteribus causis, aut per novam gratiam, impunitas data est; quidam etiam auro se redemerunt. Quo quidem tempore quicquid Carrarienses in Republica decrevisset, ratum erat, & ad eorum arbitrium gererentur omnia; persuasus namque Rex erat, & qui Regio nomine præerant, non posse Urbem, nisi consilio atque ope Carrariensium, in ditione contineri. Itaque cum omnia communiter possent, seorsum quoque singuli nonnulla sibi per majorem licentiam arrogabant. Præcipue vero Ubertinus juvenili animo fretus in plerisque rebus audacia pæne in perniciem usus est. Inter cetera namque cum is, qui in demortui Prætoris locum, successus erat, Jacobinus de Bochi quemdam ex illius ministris maleficii reum, quem in carcerem conjecerat, petenti exhibere denegasset, ac insuper velle perseveraret inquisitionem facere de violentia virgini plebejæ illata, cujus facti infamia ex nonnulla parte contingere eum videbatur: Ubertinus, multis dictis iracundius verbis, meminisse eum admonuit prædecessoris sui: quod ille penitus conceptum, in præsens nihil animadvertere se simulavit. Verum, utcumque ab eo explicitus, abdicare se Prætura constituit. Itaque cum jam signa tinnitu ederentur, ad quæ solebant plebeji Magistratus, ceterique, qui Rempublicam administrabant, convenire, Marsilius, qui plus ceteris erat publicis curis intentus, re cognita Prætozem protinus adiit, obtestans, ne hunc tantum motum in Urbe concitare vellet; sibi ceterisque Carrariensibus cordi esse, ut in omnes, atque in primis in Ubertinum ipsum, jus dicatur, sitque ei juris exequutio libera: quibus dictis Prætoris animum parumper mitigavit. Inde vero convocatis ceteris sui generis in aedes Papafavarum, quæ Prætorio confines erant, ac de periculo edoctis, & quanta hinc illis invidia quæreretur, ægrè vix tandem Ubertinum perpulerunt, ut unà Prætozem adiret, seque in eum peccasse fateretur, pariturumque sententiæ sponderet, quæcumque in se dicta esset. Itaque post dies aliquot ære multatus per multam indignationem satis damnationi fecit.

Hic autem cum esset Nicolao proxima linea consanguinitatis conjunctus, à Marsilio vero multis etiam gradibus distaret, Marsilio tamen magis obsequens erat, ejusque studiis in primis favebat. Causæ erant, quod Nicolaum videbat dominandi avidum, præesse cupientem; hunc vero magis æquitati studere, & genus hoc civilitatis servare velle, in qua multa sibi licerent, quæ quovis aliorum principante minimè forsitan permitterentur, & quod capiebat unusquisque, si quidem ipsi non liceret, præterea neminem unum Principem esse. Quamobrem cum creditum est, Nicolaum ambisse Principatum, facile cum ceteris in Marsilii sententiam cessit, ut qui conscii ferebantur conversationis ejus atque consilii, Urbe amoverentur. Ejus verò consilii, quo (90) demum est Civitas tradita, participem non fuisse Ubertinum, super cetera argumento est, quod eum ferunt hujus rei (91) de extremis cogitasse, voluisseque sibi mortem conscire: quod quidem auctoribus non satis certis vulgatum est. Id autem temporis, quo Urbs est jugum externum passa, modestè ac civiliter vixit, ut nihil tamen videretur solita

(89) MSS. *Ambr. ambo addunt*: duobus.

(90) MSS. *ambo addunt*: Cani.

(91) *Idem MSS. addunt*: dolore.

Ita magnitudine animi decedisse, & domesticum facile splendorem tuerentur. Maxime verò & ante Dominos cum Marfilio inter primos se exhibebat, & vicinitatem habere videbatur, atque ita se gerebat, ut in omni contentione Cives semper tueretur: quæ res ei crebrò periculum attulit, cum Urbs per tempus belli militibus abundaret, & reddendi juris inops esset. Inde verò liberata jam Civitate, cum esset oppugnationi Montis-Scilicis (92) præpositus, acrem vigilantemque ducem præstitit, ut nihil, quod aut vi fieri, aut astu provideri posset, ulla numquam in re prætermitteret. Inter alia nuncium quemdam Ludovici de Gonzaga, qui se fugisse Mantua simularet, immisit, uti per eum investigaret, quamam via capi Municipium posset; verum detectis per Blaolum de Pojana hujuscemodi dolis, is nuncius, & Zillius de Mantella Ubertini familiaris, laqueo pendere jussi sunt: quam ob rem turbatus Ubertinus sex ex captivis ante Municipii portas æquè pendere mandavit; quoque magis hostes terreret; reliquis captivis per integram noctem pendere. Laqueos è collo voluit, quasi luce proxima tollendi forent. Et sanè per multam atrocitatem ea obsidio utrinque deducta est; omnes enim, qui comprehendebantur ex alterutra partium, viri quidem, procul omni misericordia necabantur. Fœminæ verò, si quæ aut fame aut obsidionis tœdio egrederentur, concisis ferro naribus regredi cogebantur.

Inter hæc in initio ferme Principatus Ubertini (nam undecima die, priusquam Marfilius vita excederet, Principatum iniit) paratam Municipii aggressionem casus impedivit. Plerique etenim ex Municipalibus consenserant clam noctu exercitum introducere; cumque omnia convenissent, & jam essent ad murum milites cum scalis, ceterisque impedimentis, ut mœnia, scanderent, subito ignis sive dolo in exercitum sive per imprudentiam, elapsus emicuit, agrestemque domum succendit, cujus fulgore visi, qui sub mœnibus armati aderant, causam præbuere, ut in muros ad tutelam concurreretur. Re verò die postera per quosdam è captivis apud eos cognita, Petrus de Verme, qui Scalsium nomine intus præerat, in omnes, quos fontes aut conscios deprehendere potuit, animadvertit, non satis deterritos, quòd paucis ante diebus Gibertum de Lesmaninis cum aliis quibusdam conjuratis vario genere mortis damnaverant. Tandem verò revolutò anno, postquam oppugnari cœptum est Municipium, cum obsessi summam paterentur alimentorum inopiam, nec jam subesset auxilii spes ulla, Ubertino sponte deditur, ea conditione adjecta sola, ut stipendiariis militibus liceret indemnibus abire. Verum supererat Arx pæne inexpugnabilis summo colle constituta, unde subjecta incolarum ædificia omni tormentorum genere die noctuque infestabantur. Ea Florinus de Luca Mastini nomine adhuc obtinebat, nec ulla ratione adduci poterat, ut illam Ubertino redderet. Quapropter convectis ex Venetiis ingentibus machinis, atque in Arcem erectis, repugnantem vincere tentabant; nam cuniculis quidem subterraneis convelli eam non posse, ipsum loci indicat nomen. Verum cum nihil proficeret, & mora longa omnis videretur, astu contendere aggressus est. Itaque Johannem Franciscum de Gallinarellis astutum sanè hominem, & in omni præterita vita sodalem, simulatis

A causis submisit, qui cum custodibus ageret, ut Florinum Arcemque dederent: quod ille celeriter effectum curavit. Florinus igitur, deditio-
ne facta, cum ceteris missus est Paduam, his-
que pro perfidia aurum est exsolutum, illi verò
fidei præmium est mors illata tertio mense,
postquam Municipium erat deditum. Ex hoc
Johanne Francisco admoneor, ut inter belli
opera commemorem; quòd Ubertinus protinus
in initio Principatus inter amicos edixerit, quòd
maximè ad domesticam pacem libertatemque
pertinere visum est. Convocatis enim amicis ac
Ministris his, qui omnis suæ vitæ rerumque
omnium conscii & comites fuerant: *Hactenus*,
inquit, *ita in hac Urbe, ut in re aliena versati*
B *sumus; nunc nostrum decet ut tueamur. Vi quic-*
quam, aut per injuriam fieri veto. Esto jus
equum omnibus. Quod quis vestram exoptat sibi
præcipuum dari vel fieri, à me id petat. Si secur-
gerit, minimè placabilem sibi experietur Uberti-
num. Quoque mihi carior quisque est, eo sibi
magis prospicere iubeo.

Sub hæc exercitum Bassiano admovit, nam
& ipsum quoque ab hostibus tenebatur: quo
tempore clam Mastinus tentavit proditionem
Montagnanam in suam ditionem redigere. Ve-
rùm is, quocum res agebatur, cuncta Ubertino
renunciabat. Itaque constitutis omnibus, quæ
conveniant ad defectionem ritè simulandam,
C quingenti milites ab exercitu, qui Bassianum
obsidebat, delecti, eò missi sunt, atque in infi-
diis collocati. Ab hostibus verò noctu adve-
nere Spineta Marchio, & Guido Rizius de
Fojana, cum valida manu militum ex Verona;
hic enim etsi in liberatione Paduæ Urbis, in
qua Prætor erat, captus extitisset, permutatio-
ne tamen Girardi de Camino, qui in expugna-
tione Opitergii captivatus fuerat, nuper erat
liberatus. Facto igitur è turri signo in eos pro-
tinus, qui advenerant, est impetus factus. Illi
se, ut in re subita, ad pugnam erexere, sed
non diu restiterunt, nam intra breve momen-
tum victi fugatique sunt. Guido iterum unà
cum fratre Giberto, ac plerisque aliis sui gene-
ris, multisque stipendiariis militibus captus est.
D Militibus equi ademti, armaque detracta, ac
sub fide redeundi ad arbitrium victorum abire
permitti. Ceteri ex Nobilibus captivi Venetias
legati. Gibertus Paduæ intra publici carceris
ambitum in lignea cavea ob ipsum facta con-
clusus, loco nomen dedit, qui de suæ gentis
appellatione Fojana etiam nunc dicitur. Dum
hæc ita gerantur, concepit spem Ubertinus,
posse comitatibus includi Vicentinos. Misit
igitur quosdam, qui captis custodibus turres
Pontis Quartisoli in suam ditionem redegerunt.
Spe verò ampliùs super hæc oblata per Jaco-
bum de Arcignano, Vivarium de Vivario, &
quosdam alios Vicentinos, eximendi Vicentiam
de dominio illorum de la Scala, Rolandus de
Rubeis dux exercitus continenti itinere simul
E cum copiis militaribus eodem se contulit, eo-
rumque auxilio, qui rei hujus conscii erant,
suburbia cepit Civitatis, videlicet pusterulæ no-
væ Sancti Phissi. Inclusi muris Vicentini Masti-
ni fidem implorant, quibus ille succurrere jam
non facile poterat; omnia namque itinera inter-
cepta, cum Castrum de Brendole, & Monte-
clum ab eo defecissent. Verum cum per viam
Longareti commeatus mittere tentasset, Henri-
cus de Lozo jussus ab Ubertino cum expeditis
militibus obequitare Lonicum, integram earum
rerum

(92) MSS. ambo addunt: à Marfilio.

rerum prædam, quæ Vicentiam convehantur, rerulit. Hæc igitur tandem necessitas Mastinum adegit, ut paci jam totiens à se recusatæ consentiret. Convenit autem inter cetera, ut Ubertino Bassianum & Castrum Baldum redderentur: quæ sola reliqua ex agro Paduano hostes obtinebant, utque captivi utriusque relaxarentur. Sed & ceteri quoque belli hujus focii proprias quisque conditiones exegerunt; estque vigesima quarta die Januarii sequentis anni Pax publicata. Una præterea causa restabat ex hoc ipso bello nata, quæ tollenda videbatur. Nam uti in iis, quæ de Marsilio diximus, Guilielmus de Campo Sancti Petri odio à suis gentibus jam antea gravi dissidens, quod solet inter conjunctos esse gravissimum, id ipsum Castrum, unde appellabantur, quod Marsilius tunc obtinebat, noctu clam invasit, & rebellis Dominis de la Scala, hostibus adhærebatur. Id nunc Ubertinus Marsilii heres reddi exposculabat. Contentio autem ad vim juris referebatur; nam Marsilio quidem Tiso Novellus legaverat; Guilielmus autem ex Tisonis hujus fratre genitus testamento avi, quod ex stabat, hereditatem universam sibi deposcebat. Super ea lite in Ducem Venetorum compromissum est, eique possessio loci tradita, ut apud sequester & dicendi juris & exequendi facultas esset. Sequenti igitur anno Franciscus Dandulo Venetorum Dux, cognitâ causâ, Ubertino Castrum cum jurisdictione sua, Guillelmo reliquam hereditatem adjudicavit.

Compositis autem, quæ foris necessaria visa sunt, ad domesticarum curam animum Ubertinus advertit. Igitur suscipiendorum liberorum gratiâ, quod in re familiari primum debet propositum esse, de matrimonio cœpit cogitare. Et sanè quo tempore Domini de la Scala Paduæ imperium habebant, coactus à Marsilio precibus & imminenti periculi metu, quod per potentiam illorum de Corrigia incumbere videbatur, Jacobinam Simonis de Corrigia natam desponsaverat, quam affinitatem cum ne tunc sponte inisset, dissolvere primum instituit, ut eo vinculo absolutus liberius nuptiis aliis vacaret; quid enim absurdius, quàm quacum semper victurus sis, eam parum animo gratam ducere? Itaque cum in judicio per Procuratorem litis probasset, metu se id admisisse, non libera voluntate (nondum enim eam traduxerat) Judicis sententiâ absolutus est. Ut verò ostenderet, quid in muliere potissimum desiderari debeat, Annam de Malatestis ex sola opinione prudentiæ, qua plurimum excellere apud omnes ferebatur, in matrimonio duxit, opes nihil exquirens, quas illa ne utrique præstare tunc poterat, cum per suorum dissensionem extra patriæ solum exularet. Ejus autem mulieris causâ bellum postea procul domo suscepit; nam cum ejus patruum Feratinum, Perusinum, Forliviensium, ac Ravennatum auxilio, Malatesta senex intra Oppidum Mondainum obsideret, Ubertinus ob necessitudinem solam, quæ ei uxoris causâ cum illo erat, afflictis rebus opem tulit; unum namque ex amicis Johannem de Sancta Cruce misit, qui conducto exercitu, atque unita cum Urbini Communitate belli societate, Feratinum, Oppidumque obsidione levavit. Subinde Veruchium Malatestarum antiquam sedem, ac pleraque alia Oppida vi cepit; Pinnam quoque Sancti Marini munitissimum naturâ locum habuit; ac postremo cum ad obsidendum Ariminum profecturus exercitus videretur, de pace convénit, qua Malatesta, Ferati-

Tom. XVI.

A nusque de litibus omnique sua contentione inter Opizonem Etsensem Marchionem, & Ubertinum de Carraria compromitterent. Atque hic fuit expeditioni finis.

Eodem anno cum Urbs frumenti inopia laboraret, magnam vim ex Suevia convehendam curavit, eamque pretio multo viliori, quàm ipse comparasset, dari populo jussit. Quas ob res cum esset summa & apud Cives benevolentia, & hostibus terrori, satisque & domi & foris tutus videretur, veneni tamen periculum ex insidiis pæne subiit; habet enim potentum conditio, ut eorum pars magna gladio pereat; qui verò gladii vim effugere valent, plurimi quidem veneno, vix pauci verò absque veneni opinione moriantur; nulli certe, quod constat, absque veneni periculo vivant. Vitalianus namque filius Dentis, quem Ubertinus occiderat, ægrè ferens patris inultam esse tamdiu necem, ejusque percussorem patriæ principari, quem aperte non poterat, per insidias tollere aggressus est. Sciebat ei amicum ac familiarem esse Medicum quempiam Venetiis habitantem, à quo & curari æger, & saluari sanus, & munuscula crebrò ex ejus arte recipere consueverat, cujus servum, magnis datis, majoribusque promissis, de fide corrupit, induxitque, ut domini sui nomine plerisque veneno medicatas confectio- nes Ubertino perferret. Qui Paduam veniens cum nequireret tam citò, uti speraverat, susceptum exequi munus, propterea quod Ubertinus morbo tunc affectus domi jacebat, ex mora metum incidit; ne forsitan aliunde sceleris emanarent indicia, & per cruciatus à se veritas extorqueretur. Itaque mutato proposito insidias aperit, auctoremque criminis denunciat. Quæ res postquam per Ubertini legatos Venetiis est palam facta, certa fide cognita, Vitalianus, qui metu jam eò profugerat, exulare inde perpetuò damnatus est, ejusque bona, quæcumque inventa sunt, Fisco adjudicata. Sic igitur mutuis utrinque officiis multa cum Venetis amicitia perseverabat. Ex Dominis verò Opizonem Etsensem, Tadæum de Pepulis Bononiæ dominatorem, impenso studio fovebat. Itaque, bis biennio præfentes convenere, primò apud Lendinariam, ubi etiam adfuere legati Florentinorum, societatemque inierunt, ut Tadæum in sua amplitudine ditioneque tuerentur, contra quem exercitus Luchini de Vicecomitibus, Mastini de la Scala, & Ludovici de Gonzaga, infestus veniebat. Iterum verò apud Rodigium, ubi multum diuque inter secreta consilia sine arbitris versati sunt. Et ei quidem, in qua primum necessitate Tadæus constitutus videbatur, celeriter ac magnificè succurrit Ubertinus; nam evocatum ex confini Germania Hengelmarius de Vilandres cum galeatis equitibus septingentis, Bononiam properè misit, ubi ordinatis jam ad pugnam utrinque aciebus, signumque expectantibus, in ipso temporis articulo pax convénit. Remissis itaque auxiliis, Hengelmarius splendide copiosèque donatus ad propria reversus est. Opizoni verò, quocum multa illi familiaritas erat, obnixè petenti, ut exules quosdam revocaret in Urbem, gratificatus est. Quamobrem Nicolaum, & Marinum de Macharuffis, & Tenselgardum de Malitiis ad gratiam, Civitatem, patrimoniumque restituit.

Atque ut in prænominatos Dominos multâ benevolentia propensus erat, ita illis de la Scala omni studio infestus adversabatur, eratque cunctis amicus, quos illis sciret inimicos, & quicquid illi efficere tentassent, summa vi impedire

M

cona-

conabatur. Igitur exorto bello cum exercitus Mantuanus, præbente opem Luchino, Veronensem agrum invasisset, omniaque ferro flammæque vastaret, Ubertinus sese his socium atque auxiliarem præbuit, copiasque suas in commune contulit; venerat enim in spem habendæ Vicentiæ, eratque ea conditione societas ab eo inita. Et jam Montagnanæ parata erant omnia cum exercitu cum instrumenta ad oppugnandum, tum verò & annona pro com meatibus. Sed Mantuani causati, quòd quidam de exercitu in omnium perniciem conspirassent, acta ingenti præda domum reversi sunt. Sic Ubertinus spe sua, fideque aliena delusus, ægerrimè id tulit; dolorem tamen æqua fronte dissimulavit; nec in futurum destitit, quo minùs impedire conaretur, ne Domini de la Scala Lucam Urbem, quam amisâ jam Parmâ tueri non poterant, Florentinis venderent pretio ducentorum millium florenorum, non equidem ea mente, ne Florentini Urbem haberent, sed ne hi pretium tantum; etenim aurum si acceperant, magna adversus vicinos potuissent facillè moliri. Itaque & ejus auxilio, & Luchini Vicecomitis, Januensium quoque, & filiorum olim Castrucci, qui Veronam profugerant, Pisani Luca, post acerrimam eorum cum Florentinis pugnam, fame victa concessit; hique Urbe & pretio caruerunt. Privatas verò inimicitias non minùs diligentia cura prosequutus est; cum enim plerique ex rebellibus Paduanis, qui Parmæ habitaverant, defectione ejus Urbis à Dominis de la Scala, ad Mantuam se contulissent, Ubertinus impensò studio dedi sibi eos vinctos curavit. (95) Tempus, & Guilielmus fratres de Tempo, Federicus de Capitelisæ cum fratribus, Jacobinus de Hengelfredis, & Novellus de Rubeis, quos omnes in carcerem Fojanam conjecit; fuitque illis, quamdiu vixerunt, hic locus infelicis vitæ sedes ingrata. Durius, atque etiam dicere ausim justius, in hos qui sequuntur animadvertit. Marfilio de Carraria ex longo comes assiduus fuerat, & inter amicos non postremus Daynesius de Fumifello, qui cum illis & liberalitatibus locuples, & favoribus honoratus haberetur, non veritus, quo tempore Albertus de la Scala insidias ei struxerat, in perniciem ejus consentire. Neque id visum illi est satis; sed cum nondum detecta esset viri perfidia, principante Marfilio, in simulatione benevolentiae perseverans omnia ejus secreta is revelabat. Quo insuper vita defuncto, Veronam ad Mastinum se contulit, isque eum in præteritorum memoriam, & Ubertini præsentem contumeliam, magno honore dignabatur, multaue ei largitus est. Qui subinde, ut erat incertæ fidei, Ubertini blanditiis allectus denuo in Urbem rediit, patrimoniumque integrè recepit. Verùm immemor & accepti beneficii, & criminis remissi, conabatur clam, quod poterat, sparsis vulgo sermonibus, Ubertinum in odium plebis adducere. Quamobrem ipse, & Bonifacius frater, lacerati de se miserabile exemplum præbuerunt & perfidiæ & magnitudinis rei. Reliqui ex suis, qui aut metu, aut conscientia profugerunt, perpetuo exilio damnati sunt. Verùm cum plerique falsis criminationibus severitate ejus in fontes abuti conarentur, excrevissetque plurimus calumniantium numerus, tres fuere, qui privato odio Nicolaum de Gardellis Ubertino detulerunt, quòd insolentiùs loquutus contume-

(93) MSS. ambo addunt: Fuere autem hi præcipui,

liosa de eo verba protulisset. Cujus rei veritate diligentius exquisita, cum falsam fuisse constaret, delatores ignominiosa mitra coronatos per vicos & plateas clangentibus tubis circumduci jussit, ac postremò, ut essent metui ceteris, lingua privari. Ea res magnam Ubertino & laudem & gratiam apud multitudinem peperit.

Ut igitur immitis in improbos Cives, ita in probos pius, clemens, ac liberalis inventus est. Inter ceteros Johannem de Vigontia & doctrinæ & militiæ honoribus insignitum, qui integra fide, & summa continentia diu fuerat in Republica versatus, atque apud omnes ferme nostri orbis Principes, populosque, legationis munus obierat, in senectute ad extrema redactum suis opibus fovendum alendumque per summam copiam curavit, multaue illum semper veneratione dignatus est. Nec verò in eos modò, qui virtute ulla præfecti erant, beneficium se præstitit; sed ex juvenibus quoque uti quamplures proveherentur annixus est. Cum enim aliquando valetudine adversa laboraret, cujus curandæ gratiâ Gentilis de Fulgineo, ejus temporis Medicus illustris, accitus est: Ubertinus splendore nominis, elegantiaque viri adductus, duodecim adolescentes Patavinos, qui ad disciplinas apti viderentur, deligi mandavit, eosque præbitis in omne tempus largè com meatibus Parisius misit, quæ Urbs literarum studiis famosissima tunc erat, uti cum liberalibus disciplinis imbuti essent, Medicinæ operam darent. Ac ne utique votum ejus effectu prospero caruit; omnes namque, qui ad id munus lecti sunt, debita tempora studiorum emensi, probi clarique evaserunt. Ad externos verò quam magnificum se semper liberalemque exhibuerit, multa subsunt exempla, si persequi velim. Sed id in præsens non omittam. Cum enim famâ percepisset, Guilelmum dictum Analdum Hannoniæ Comitem, Imperatori primum, deinde Franciæ, Angliæ, ac Siciliæ Regibus sanguine conjunctum, qui ex peregrinatione Sancti Sepulcri redibat, expectari Venetiis: nihil moratus insignes legatos eò misit, qui illic venientem exciperent, quique per summos honores opulentissima procuracione Paduam comitarentur. Hic noctu veniens tot cereis per aliquot milliaria inductus est, ut ex splendore nox in diem conversa videretur. Ubertinus fortè tunc æger domi jacebat, nec exhibere se ei potuit; verùm Comes tantam magnificentiam in se admiratus adire ac salutare eum prorsus voluit, deque amplissimo honore gratias præsens agere. Inde verò ingentibus illi donis Ubertini nomine oblatis, ex quibus gradarium tantum equum admisit, reliqua honestè recusavit, viamque suam proficisci perrexit, extra fines Paduani agri nobilissimo comitatu deductus.

Anno quoque proximo non jam per legatos, sed ipse, cum sospes esset ac rectè valens, Oriagum ad usque profectus obviam Sorori Regis Siciliæ, quæ in Alemanniam futuri Nepoti Imperatoris conjux ducebatur, hanc summo honore, & amplissimo sumtu ut venientem suscepit, ita egressam per fines suos comitatus est. Eoque magis heic conatus, quòd non modò gloriam ex ea re parare, sed Imperatoris quoque augere sibi benevolentiam officio sperabat. Xicum verò de Caldinario bello pressum ab Episcopo Tridentino, opemque implorante, auxilio celeri & sufficientibus copiis juvit: quam ob rem

Henricus & Guilielmus filii Prosdocimi, Tempus &c.

rem de omni lite, quæ inter eos versaretur, post Imperatorem, & ejus filium Marchionem Brandiburgensem, Ubertinus tertius arbiter compromissarius electus est. His namque ac talibus studiis quæsitâ gloriâ, & beneficiis partâ benevolentia efficiebat, ut & quisque eum optaret sibi patronum, & nemo dedignaretur collegam. Nec mirum verò, cum & hostis amicitiam ejus sibi cupidè expetierit. Mastinus namque de la Scala, quocum plurima bella gesserat, & tam multa & magna ultro citroque damna illata intervenerant, ut videretur odium inter eos fore immortale, occultis nunciis conciliare sibi animum ejus tentavit: cujus rei minimè difficilem Ubertinus se præbuit, & hoc ipsum victoriæ genus quoddam arbitratus, post pacem datam amicitiam quoque suam desiderari. Itaque post complures Mastini nuncios ad se destinatos Johannem Franciscum Galmarellam ad eum misit, quo reverso ac renunciente, magnopere Mastinum optare præsentem amborum congressum, mutuumque sermonem, uterque ad fines descenderunt, Ubertinus Montagnanam, Mastinus Coloniam. Inde verò per legatos primum utrinque dimissos summos viros, postea præsentem ipsi sese venientes obvii consalutarunt. Venit autem primum Mastinus Montagnanam, cui Ubertinus extra fines occurrit, multaque hilaritate susceptum, ipsum atque omnem comitatum magnificè procuravit. Postera die ambo Coloniam progressi sunt, ubi splendido convivio per summum apparatus sunt accepti. Multa inter se soli agitaverunt, atque ita discesserunt, ut grandis inter eos amicitia, certa que fiducia contracta videretur. Hoc Venetis suspicionem non modicam tulit, admirantibus, quid sibi vellent tanta ex præcipiti nata benevolentia, ac metuentibus, ne fortè novandarum rerum causa fieret. Quamobrem quotquot veteres stipendiarios ex Padua, Vicentia, aut Tarvisio habebant, omnibus missionem dederunt, novosque aliunde conscribendos curaverunt. Et sanè quod est ad Venetos, Ubertinus, tametsi plurimum studebat benevolos eos habere, pleraque tamen egit, quibus meritò offendi debuerint. Nam quemdam Guilielmi Dentis naturalem fratrem, qui quo tutior viveret, Venetiis habitabat, die media in publica platea occidi per suos satellites fecit; nec ea res aliam disquisitionem, aut querelam habuit. Sed hoc in rebellem quidem privatumque inimicum, in Civem verò Venetum modestius. Cum enim quemdam audisset in Senatu Venetorum liberius de se solitum maledicere, atque ex eo gloriam captare, indicare illi voluit, quòd facile ulcisci in eum posset. Certis igitur ministris recommitit, & quid fieri velit admonet. Illi impositâ navigio magnâ vini mensurâ, seque mercatores assimulantes, diverso itinere Venetias petunt, adhibitisque mediatoribus hujusce mercis mentionem deferri ad illum faciunt, quoque proclivior sit, esse rei pretiosæ pretium tenue fingunt. Ille se ad navigium confert, de quo convenerit empturus. Inter gustandum verò datur ei somnifera potio in id ipsum antea præparata, ex qua protinus in soporem solutus est. Naviculæ verò leviori illum imponunt, ac per summam celeritatem Paduam vehunt, quem Ubertinus in cubiculo proprio, atque in suo lecto collocari, & quicquid circa se ageretur nihil sentientem mandat, jubetque ex abdito clam observari, quidnam ille experrectus faciet. Postquam igitur medicamenti vis longiore somno discussa est, tandem experrectus, ignotumque locum contemplatus, mira-

Tom. XVI.

A biliter cogitabat, ubi esset, aut unde venisset. Admirationi subinde terror additur, cum Carrariensium signa armaque cognoscit; & erat diu apud se incertus, ullane eum forsitan somni species deluderet. Certior tandem multis argumentis factus, ut erat indutus, thoro exilit, fores retentat, omnes circumspicit aditus, si fortè fugere aut latère uspiam possit. Tum verò demum sese infert Ubertinus, ac veluti ex improvviso respiciens, *Quid heic agis?* inquit, *etiam domi meæ insidias mihi structurus advenisti?* *An non satis erat perpetuis me maledictis incessere, nomenque meum absentis lacerare?* *Haud sic profectò abibis.* *Impune licuit tibi de me antehac dicere omne quod velles: nunc mihi licet, quodcumque vitæ tuæ constituero planè facere.* Ille metu pæne exanimis ad genua procidens, multis lacrymis, multisque precibus veniam orabat. Tandem Ubertinus vultu mitiore eum erexit: *Et satis,* inquit, *est mihi licere de te omnia; tibi verò, si sapias, satis erit pro pœna metus præsens.* Atque inde comiter habitum, multaque familiaritate donatum remisit. Ea res foris opinionem ejus plurimum auxit, timerique peramplius cœpit.

Jamque nemo, qui insensum illum haberet, domi suæ intraque parietes proprios tutus videri sibi poterat. Studebat namque Ubertinus timeri cum foris, tum maximè in Urbe, sciens Regnum recens difficile quàm per metum contineri posse. Quamobrem duas mulieres matrem & filiam ignibus cremari jussit, quòd apud eas, tametsi parvo temporis spatio, homicidium latuisset; & duos pastores ex levi suspitione intra carceres excœcari. Ac ne suorum quidem crimina liquit impunita. Sororem namque suam naturalem, quæ Monialium apud Arcellam erat Abbatissa, quoniam cum Religioso quodam incoestum admisisset, necari cum ipso stupratore jussit: quo facto & pudicitiam, quæ generi, & Religionem, quæ Deo debebatur, expiavit. Nonnihil etiam genitricis nomine in hanc animadversionem exarsit; solet enim ab uno crimen admissum ceteros, qui ejusdem gradus atque ordinis sunt, contagione quadam infamiae notare. Fuerat autem Ubertini mater Fina nomine post viri obitum Deo sacrata, & Monialium Sancti Benedicti Abbatissa, quo in loco per summam integritatem vitæ in divino cultu vitam finivit, & intra claustrum sepulta est, quam Ubertinus & viventem, & jam extinctam multa semper veneratione dignatus est. Nicolaum verò de Carraria defunctum consanguineum officio pietatis debito prosequutus est, à quo etsi in vita dissensisset, indignum tamen ratus ut defuncti ossa extra patriam inhonorata jacerent, & procul à majorum suorum monumentis, corpus ejus à Fratribus Minoribus, apud quos sepultum Venetiis erat, petiit. Illi daturos se negabant, quòd non modò apud eos sepeliri, verum & in eorum habitu Religionis traduci suus voluisset. Ob eam rem Ubertinus omnes, qui Paduæ habitarent, ejus Religionis viros, & qui inde iter haberent, capi jussit, & in carcerem conjici, interminatus numquam evasuros, nisi effecissent ut ossa petita redderentur. Horum autem precibus apud Præsules suos obtentum est, ut illi ea reddere cogerentur. Translatum verò Paduam corpus, non jam apud Minores, sed in eorum invidiam apud Prædicatores, extracto ad id monumento, sepultum est.

Hic Urbem Paduam munivit muris, & ædificiis ornavit, & studiis Artium bonarum instruxit; nam opera quædam murorum, quæ

M 2

Mar-

Marfilius inchoaverat, permagna parte perfecta reddidit. Porticum quadratam altissimis columnis in ædibus struxit, ubi Canis Grandis habere primus Regiam cœperat, eamque duplicem esse voluit, ut & humi, & in sublimi deambulare liceret ab imbre tectorum. Aliam quoque in interiori domo, altitudine & intercolumniorum distantia, perfecit, quam duobus tantum lateribus contare iussit in Septemtrionem Occasumque spectantibus, ut esset prospectus in eas cœli plagas liber. Horologium, quo per diem & noctem quatuor & viginti horarum spatia sponte sua designarentur, in summa turri constituendum curavit. Lanificium, cuius artis videbatur fructus maximus, augere studuit; ceteras, ut quæque pluris essent, privilegiis atque immunitatibus juxta. In primis verò studia Litterarum fovit magnopere, Rayneriumque de Forlivio ejus temporis Jurisconsultum insignem, interpretandarum Legum gratiâ, magna mercede conduxit. Agri quoque curam præcipuam gessit. Hoc auctore via, qua itur ad Campum Sancti Petri, strata est; ceteræ, ut quæque erat aut interrupta aut distorta, munitione correctæque sunt. Aggeres fluviorum resecti, ne excrecentes aquæ culta inundarent. Foveam ab Este Montagnanam, quæ esset navigabilis, duxit; sed ea a posteris neglecta est. Ejusdem fuit domesticum judicium, quod sequitur. Longettus erat & hereditarius Servus, & semper una nutritus; nam usque ad ea tempora propagandorum Servorum mos in Italia manserat, qui nunc prorsus abolevit. Ei Ubertinus confidebat plurimum, & facile omnia fidei ejus credebatur. Is aliquando ab Carrentana Ubertini concubina pulcherrima sceminarum in domestica contentione per contumeliam Servus est appellatus. Ad quam Longettus: *ejus, inquit, sum Servus, cujus & tu quoque Meretrix es*: quo nihil illa molestius exprobrari sibi audire potuisset. Speciei igitur confidens (erat enim eximia formæ corporis, & pignorum ex Ubertino susceptis) non nisi illius sanguine suæ satis injuriæ fieri posse arbitrabatur. Itaque filiolum, quæ erat in deliciis patri, allegat questum de matris injuria; sed & ille quoque Ubertini amicos, qui ei in consiliis semper aderant, patroni sibi ut essent oraverat. Mentione igitur per puellam inducta, & per eos, qui aderant, interrupto crebro ejus sermone, mulier, quæ ex superiori specula omnia intuebatur, indignata non audiri suam querelam, effrenis decurrit, & à Longetto se contumeliosè habitam queritur. Ubertinus insolita mulieris audacia nihil motus, edicere illam jubet, quo se pacto res haberet. Qua cognita, *Ego, inquit, quantum in me fuerit de eo, quod est contumeliæ causa, jam utrumque vestrum absolvam, & tabellionem, qui conscriberet, jussit evocari. Tunc ad Longettum: visne liber esse? Nequeo, inquit ille, liber tibi esse; nam si me ita finis, sum tibi Servus natus; nec me, quod tali domino servio, meæ conditionis pudet. Sin manumittis, tanto me pretio datæ libertatis emis, ut liber esse ad te non possim. Age, inquit Ubertinus, ut voles, utque te decebit. Nunc necessitate conditionis, qua mihi addictus tenebare, liber esto. Deinde ad illam conversus:*

(94) MSS. ambo: meæ consuetudinis.

(95) In Codice Ambrosiano I. hæc adduntur:
Patavii

In Ecclesia Divi Augustini prope Altare Majus in pariete, in speciosissima archa marmorea legitur.

Solve genis lacrymas tumulum qui conspicias istam,

& tibi quoque, inquit, quoniam tuæ conditionis (94) te pudet, liberum est abire: esto à me absoluta. Tum illa flens, atque insperato eventu pæne exanimis: per hanc tuam prolem, inquit, oro ne me deseras, neu abicias. Ego ne te quidem domino digna sum Serva. Cumque multa, & flere & dicere pergeret, jussit, ut unde venerat rediret, ac ne se in reliquum talibus querelis molestaret. Itaque uno judicio homini bene merito gratiam reddidit, & illam admonuit, non debere se conditionis pudere, quam non modò sponte, verum & cupidè admisisset. Ipse verò ob libidinis nimium usum genitalis membri morbum incurrit, quo diutius fatigatus tandem occubuit. Sentiens autem vires minui, de Successore providere Urbi constituit. Itaque neminem aut legitimum aut masculum filium habens, heredem sibi fecit Marfilietum Pappafava de Carraria, curavitque se vivo, ut ad eum deferretur Principatus. Morti proximus cum supremum Viaticum per Sacerdotis manum sumturus esset, rogatus est ab eo, ut fert institutio Religionis, an se verè omnium, quæ peccasset in vita, poeniteret. Prorsus, inquit ille; verumtamen ne te fallari, aut hunc ipsum, quem sum admissurus, etsi eum fallere nequaquam possum: scito nihil me amplitudinis Familiæ nostræ causâ fecisse, quod non ejusdem causâ ex integro facturus essem. Hunc certus sum Deum ipsum mihi veniam dare; itaque nihil est ut vereare: nunc illum porrige. Obiit autem Vigesima nona die Martii MCCCXLV. Postridie verò cum ingenti pompa elatus est, & apud Templum Sancti Augustini depositus. Hic ut in juventute alienigeno cultui indulgens, minime ritu patriæ induebatur; ita senex magnæ gravitatis habitum tulit. Fuit autem statura mediocri, venusta facie, mento rotundo ac prominente, naso Ciceroniano, pronus in Venerem, subitus in iram, persequutor injuriarum, magnanimus, gloriæ cupidus, & qui timeri mallet, quam amari. (95)

De Marfilieto Pappafava de Carraria Principe.

Marfilietus Pappafava de Carraria diminutivo vocabulo est appellatus, quod statura pusillus erat; qui & Marfilius minor alterius Marfilii collatione à plerisque dicebatur, quem ille & annis, & statura corporis, & animi virtute superabat. De hoc se pauca in præfens scribenda offerunt, quod & Principatum paucò tempore tenuit, & ante non sanè multa memoratu aut annotatione digna gesserat. Pappafavæ verò cognomen ab ejus Avo Jacobino derivatum est, quod non admodum ex se inviosum, & invito, ut opinari licet, inditum, à posterioribus, qui multi ab eo descenderunt, tenaciter servatum est. Hic patre Albertino natus non multum ex ejus hereditate est assequutus; nam etsi Jacobinus Avus innumerabiles opes possedisset, tamen quia inter quatuor liberos divisa est ejus substantia, & item Marfilieto duo fratres obrigerunt, Raynaldus natus major, & Petrus Comes, annis utroque minor, distributa in tot partes summa minor erat. Verum

*Flensque suus dicas spiritus astra colat.
Nam fuit hic patriæ dux, pax, jus, spesque, salusque,
Hostibus hostis atrox, fidus amicus erat;
Quem generosa Domus plaustro signata rubenti
Edidit insignem strenuitate virum.
Ubertine, tuis Patavis spes quanta, salusque
Decidit:heu! cum se moris acerba dies.*

rūm is ad rem augendam attentior fuit. Itaque domi parçè vivere, & foris stipendia quærere juvenis sedulò curabat; cūque res adhuc publica staret, duo munera diutius administravit: unum Municipale, nam Plebarus, qui de Sacco dicitur, pluribus annis Præturam continuavit; alterum Urbanum, Præses namque carcerum diu fuit: quæ erat honesta, & non nisi magnis viris credita in Republica administratio. Ex quorum munerum stipendiis, & item aliis rationibus, quæ amplitudinem potentiamque sequi consueverunt, ingens patrimonium brevi paravit. Et hic quidem Opizoni arctius conveniebat, quòd essent ex fratribus nati, quòdque ædibus vicini habitarent. Cum ceteris verò Carrariensibus communi consilio versabatur in Republica. Itaque in ea pugna, quæ cum Paulo Dente conferta est, simul cum aliis armatus adfuit, & occiso equo, in quo pugnabat, crure ipse vulnus grave excepit. Et in Nicolaum quoque cum ceteris, Marsilio auctore, consensit. Sub extremo verò, priusquam Urbs Cane de la Scala dederetur, acres cum Ubertino inimicitias gessit; ortæ namque inter eos similitates magnam utrinque diffidentiam pepererunt. Unde & augere familiam, & cautiore incedere utrique cura erat, ut sæpe Marsilius jactaverit, non se jam, uti Guilielmum Dentem, in simplici veste inventum conficiendum ab eo fore. Hanc autem inter eos ingentem suspicionem, quæ ex nonnullis (96) causis nata videbatur, nutribat tamen susurronum delatorumque studium, quo apud eos cariores haberentur, qui & gestus utrinque notabant, & verba aut alio sensu dicta retorquebant, aut non dicta facillè pro arbitrio dicta fingeant. Eos sæpe Marsilius conatus est reducere in gratiam, crebrò in unum locum convocatos admonens, quid periculi ferret ea conditio, & illud ante omnia rememorans, quod Jacobus Grandis supremo jam spiritu monuisset: ita Familiæ nomen dignitatemque mansuram, si concordia esset; contra verò si ipsam viribus deleri aut labefactari posse. Illi post hos atque hujuscemodi sermones mirè compositi abire videbantur; verum digressi, cū delatores denuo audire cœpissent, renovabantur odia; neque enim nisi obsecratis auribus calumniantium linguæ præcidi possunt. Eòque tandem res spectabat, ut si quis illos fortè casus obvios tulisset, conferturi manus viderentur; ex quo certum erat & Urbi per externum bellum, & Familiæ per intestinam feditionem periculum instare, quoniam nonnisi totius Urbis commotione ea res geri posse videbatur. Nec dubitabat Marsilius, favere Ubertino Marsilium; sed ei animos dabat, quòd si ferro decernendum esset, Populum in suas partes concessurum arbitrabatur, cui Marsilius ex nimia potentia suspectus atque etiam odiosus haberetur. Fulciebatur insuper præsidii Opizonis, qui erat ei proximus necessarius, habebatque cum illo & vires & consilia ad unum omnia communia.

Ea igitur res Marsilio necessitatem attulit, ut Marsilietum Urbe amovendum curaret, priusquam in apertum discrimen contentio evaderet. Itaque si re cum Hengelmario constituta, si ille per se id ausus est, cū ab eo cerneret alienatam Marsilii mentem, Hengelmarius sumta occasione per quemdam, qui publico carcere continebatur, quibus Marsilius tunc præerat, in contentionem cum illo venit, atque

A ut erat rapacissimus, prædæ causam hinc se natum gavissus, eo digressus Theutones suos misit, qui Marsilieti ædes diriperent: quòd è vestigio ut jusserat factum est. Re autem illi nunciata (fortè enim ille in diversa Urbis partetuncaberat) non ausus domum redire, ad Marsilium se contulit, sciscitatusque ab eo est, quid sibi factò opus judicaret; ille verò consuluit, ut parumper Urbe cederet, quòd existimaret, non temerè eum tumultum exortum esse: aliud præterea nihil extorquere ab eo potuit. Cū his itaque Porta Urbis Marsilietus, quæ proxima patebat, se propere extulit, atque inde quamprimum Venetias abiit, fero pœnitens susceptorum cum Ubertino simultatum. Opizo verò sibi timens, quòd esset in eadem causa constitutus, & consiliorum ac inimicitiarum particeps, domi latuit, fugamque clam parabat; sed Marsilius ad domum ejus inermis profectus suspicionem illius minuit, quòd diceret factum id esse inconsiderato furore Germanorum, & privata cum Hengelmario contentione: nihil ad illum eam rem pertinere. Itaque demisit ei metum, quoque confirmaret in dies magis, adhibebat interdum illum comitem sibi, & coequitando spatiabatur unà. Marsilietus Venetias profectus eo loci mansit, usque dum res omnis per Marsilium cum Cane transacta est. Cūque Tadea Jacobi Grandis filia, quæ erat Martino Venetiis clam desponsata, ad celebrandas solemnes nuptias Paduam traduceretur, jussus est & Marsilietus redire, eamque comitari venientem. In cujus etiam comitatu, cū paulò post per summam honorificentiam deducta est Veronam, Marsilietus fuit; & in ea celebritate, quæ ibi maximo Nobilium hominum conventu acta est, inter ceteros & ipse Militiæ auctoritatem à Cane suscepit. Ac in reliquum quidem sub Cane primum, post verò sub duobus ex genere suo Principibus modestè vixit; & erat eis sedulò obsequens. Cū autem Ubertinus, defectis jam morbo viribus de herede patrimonii successioneque in Principatu cogitaret, hunc potissimum elegit, tametsi nihil illi, vel longinqua cognatione sanguinis, attinentem; Jacobum verò, ac Jacobinum Nicolai filios, quos in Urbem revocaverat, consanguinitate sibi proximos præterit. Quo id sine egerit, incertum est. Certè, quod constat, consilio fretus Petri de Campagnola Generalis sui Vicarii, cujus consilio pleraque omnia de Republica gerere consueverat. Heres itaque scriptus Ubertini consensu, opeque Vicarii, biduo priusquam ille moreretur, in Principem electus est, & majorum in publica concione vexillum Populi oblatum accepit; mortuoque Ubertino funus magnificè curavit, & per multam pietatem, prosequutus est. Jacobus verò & sibi metuens, & ægrè ferens, hereditatem, quæ propinquitate sanguinis sibi deberetur, alii delatam esse, seque cum fratre, nullo eorum demerito, majorum juribus privatum, in primisque Carraria, cujus jurisdictio non minus ad se spectaret, hac injuriam depellere quovis modo decrevit. Super hæc itaque, instinctus etiam dominandi cupiditate, quæ ferè semper magnos animos comitari solet, Marsilietum tollere constituit, hujusque rei conscios amicos fecit, & adhibuit comites sibi plerosque ex magnis Familiis, quorum fidei rem tantam credere ausus est. Ad eam rem conficiendam noctis tempus visum est idoneum, ne quis in Urbe forsitan per diem motus

causis &c. videretur.

(96) MSS. Ambro. ambo: cū ex nullis manifestis

motus oriretur. Hora igitur (97) noctis cum conjuratis illum ex composito adiit, cumque per unum ex cubiculariis, patefactis foribus, in cubiculum admissus esset, Marsilietum protinus ferro interemit die VI. Maji, cum ille uno & XL. diebus Principatum tenuisset. In eo tumultu unus ex familiaribus metu à summis ædibus in terram prosiluit, nihilque eo casu læsus est; abire tamen non licuit, ne rem ante tempus aperiret. Ille verò insequenti nocte sine ulla pompa traditus est sepulturæ. Brevi fuit atque exili corpore, minuta facie, subridentibus aliquantisper oculis, intuentibusque eum ex aspectu subdolanus videbatur. Quod verò ad mores attinet, minimè crudelis erat, aut libidinofus, sed pecuniæ cupidus. Liberos ex se nullos reliquit. Verum Jacobinus ex Raynaldo fratre genitus, & ejus filius Albertinus nocte ipsa per simulatum nuncium, tamquam Marsilius jussisset, in curiam evocati, detenti sunt, & post paucos dies Pendisium in custodiam traditi.

De Jacobo minore de Carraria.

Jacobus minor Nicolai de Carraria filius, magno vir animo, atque excellenti ingenio fuit, ac inter cetera quidem probus, summisque laudibus dignus, nisi quòd per domesticum sanguinem Principatum suum est auspicatus. Sed scitum est illud Euripidis, quod Cæsar ante Rempublicam occupatam jactare crebro solebat: *Si violandum est jus, regnandi gratia violandum est.* Quamquam, ut videre videor, non tam ambitio Principatus, quàm metus de sua vita ac salute aggredi id eum compulit, & eum tollere, à quo ne tolleretur metuebat. Videbat enim, ut est virtus suæ mensuræ bene conscia, probitate se illi suspectum fore; ignavis namque Principibus aliena excellens virtus gravis imminet, & suspecta haberi solet; maxime verò quòd quasi competitor Principatus visus esset, non ambitione ejus honoris, sed virtutis merito, & consanguinitatis ratione. Igitur si (& quod verisimillimum erat creditu) Marsilietus in suam domum, proximamque cognationem, derivare Principatum post se vellet, consentaneum videbatur, ut huic insidiaretur, qui diversæ propaginis erat. Taceo hereditatis injuriam, ipsumque cum fratre legitima Carrariæ successionem privatos: quæ sciens volensque Marsilietus pateretur. Itaque metuens Jacobus, ne quid ille in se ex his causis moliretur, re composita de medio sustulit. Eoque timebat magis, quòd jam antea carceres & exilia diutius erat expertus. Nam cum pater ad hostes se contulisset, relictus in Urbe sive casu, sive, quod opinor, patris certo consilio, ductus est cum fratre in Alemanniam captivus per Conradum de Ufestejn, ubi biennio carcerem tulit, nec antea relaxatus, quàm per patrem ab avaro Domino pecunia redimeretur. Inde verò Clugiz Venetiisque versatus, postremò visus est habitare Mantuæ, donec ab Ubertino in patriam revocatus est, mandatoque ejus duxit Uxorem Constantiam de Polenta, cujus soror focrus erat Ubertini.

Marsilieto igitur, ut in superiori dictum est, interemto, reliquum multa prudentia celeritateque est exequutus. Acciri enim primum ad se undique amicos clam jussit; Marsilieti agnatos, de quibus suspicari quid posset, advocatos

A custodiri mandavit. Petrum de Campagnola, & quosdam alios, qui de se durius apud Ubertinum fenserant, in carcerem conjecit. Nec minus sub signis sigillisque Marsilieti per omnia Municipia Paduani agri custodias suas disposuit, & priores amovit. Itaque omne suburbanum ea nocte in suam ditionem accepit. Sequenti luce, cum esset stipendiariis militibus facta fides de Marsilii interitu, cujus verbis ac nomine militiæ sacramenta conceperant, Jacobo omnes sua sacramenta præstiterunt. Inde verò orto jam sole Populus atque universi Ordines in concionem sponte convenerunt, parique consensu detulerunt ei Principatum; & omne jus publicum, Vexillumque commune, quod est rubea Cruce per alba spatia distinctum, commiserunt. Ille verò, ut fidem humani atque clementis Principis, quod erat, protinus ab initio de se facerent, ducentos & eo amplius variis ex causis carcere conclusos publica custodia emisit; Bonifacium de Nigris, & quosdam alios per injuriam Urbe ejectos revocavit; abolitiones reorum generales fieri jussit; ære insuper in publicum damnatos absolvit; magnas quoque largitiones ex omni genere rerum diebus proximis exercuit, quibus & veterem sibi benivolentiam confirmavit, & multorum conciliavit novam, apud omnes verò magnanimi benignique Principis famam peperit. Taliaque fuerunt ejus initia Principatus, ut & mutationis in præsens pigeret neminem, & in reliquum spem bonam omnis conciperet. Quapropter ante finem anni publico decreto constitutum est, ut qua die Jacobus Principatum inierat, ea singulis annis ad memoriam rei currentium equorum certamen haberetur. Compositis autem domi rebus, foràs animum convertit; cumque intelligeret, prudentissimus ut erat, pacem & salubrem Urbi, & novi Regni stabilimentum fore, in hanc omne suum studium contulit. Præ ceteris verò curavit in primis Mastinum de la Scala sibi conciliare, qui ex veteribus causis magis imminere hostis videbatur. Ergo post crebras salutationes utrinque per legatos habitas, per se ipse postremo (tantum erat homini pacis studium) Vicentiam usque adire illum sustinuit, eaque affabilitate & industria ingenium viri tractavit, ut non modò pacatum, sed amicissimum factum sibi, suisque, & Urbi ipsi, rediens linqueret. Eadem quoque diligentia, sed alio tempore, ad Opizonem Estensem usus est; ortis enim ex nonnullis causis inter eos simultatibus, rem prius per legatos & communes amicos componi curavit; postea verò ut non modò pacem, sed amicitiam quoque firmaret, Ferrariam ad eum profectus est; inde Veronam & Mastini videndi gratia, & se oblectandi, perrexit; ac utrobique per multam honorificentiam acceptus est. Unde rediens Canem Mastini filium, qui postea Rabiosus est cognominatus, secum Paduam duxit, comiterque per plures dies habitum remisit, & unum Franciscum primogenitum suum, ut succresceret inter juvenes quoque benevolentia, quæ inter parentes erat. Venetis verò semper amicus & benivulus fuit, & ad extremum amicitiam eorum impensiore studio coluit, cum ob id, quòd paci servandæ, amicitiiisque parandis, apud omnes studebat, tum maxime quòd Nicolaus pater, qui diu Venetiis habitavit, multam illic & privatim & publicè benivolentiam comparaverat. Quamobrem ultro citroque in-

(97) MSS. Ambr. ambo; Hora noctis tertia.

tercessere complura amoris & fidei merita inter hos. In primis namque Veneti, Andrea (98) Duce, Jacobum cum omni posteritate Civitatis jure, uti optima, maximaque esset, donaverunt: qui honor visus est illis temporibus non exiguus, & monumentum noviter parti Regni non leve. Cujus rei causa Jacobus cum suorum lecto comitatu ad referendas gratias Venetias est profectus, magnoque cum honore ac lætitia ab eis susceptus est; diesque ibi complures in congratulatione Civium cum impensis largissimis perseveravit. Sed & postea quoque amplum ei in Urbe eorum Palatium ut bene merito Civi largiti sunt.

Ex adverso verò Jacobus vario tempore & diversis casibus vicem illis suam gratificatus est; nam & in obsidione Jadræ, & in receptione Justinopolis, quæ ab Venetis ante defece- rant, auxilia militum contulit. Bello quoque, quod inter eos ac Januenses ea tempestate ge- stum, ac exercitum subministravit, & toti classi commeatum. Alio verò tempore cum Urbs Venetiarum fame laboraret, essetque per omnem Italiam ingens annonæ caritas, nec ex marinis subvectionibus satisfieri eorum inopiæ posset, Veneti, Principes Urbesque vicinas per legatos oraverunt, ut quod possent tritici ad levandam instantem indigentiam pretio ad id parato conferrent. Cumque ab ceteris legatio inanis rediret, Jacobus unus frustrari apud se eorum preces passus non est. Itaque, non sine incommodo suæ Urbis suorumque Civium, magnam frumenti vim habere atque educere eos permisit: quo beneficio accepto Senatus Venetorum his verbis referendas ei gratias cen- suit: numquam satis erga illum futuram gra- tam (99) ob tantum meritum Urbem liberatam.

Verum quid proderat foris tanto nisu paci- amicitiaque studere, cum domi insidiæ para- rentur, immineretque ab his, quos in primis honore & muneribus fovebat, capiti suo ac suorum certum manifestumque periculum, nisi Deus publicæ salutis causa id avertisset? In- administratione Reipublicæ namque cum omnes æquo jure curaret, & humanitate omnibus se præberet adeundum, tum verò Nobilium ho- minum conversationi impensus studebat. Præ ceteris autem Henricum, Nicolaum, & Fran- ciscum de Logo fratres ipse pæne quartus amo- re frater, in omnem familiaritatem admiserat, ut & ipsi prope secundo loco Principes habe- rentur. Hæc amplitudo status, quod plerum- que evenit, res eorum subvertit. Supra se autem namque tanta felicitate sublati, ausi sunt adversus Principem suosque conjurare, & in- benefactorem suum impias manus armare. Quod cum esset Jacobus per indices renuncia- tum, opinionem suam abhorrebat accommoda- re, pari in se animo ac fide illos esse arbitra- tus, quo ipse erat in eos. Tandem seniori consilio adductus exquiri hoc jussit, ac de ser- vis primum haberi quæstionem. Itaque Henri- cum ex tribus natu majorem advocari secum in cœnam jussit, ad quam ille, multa licet dis- simulans, ægrè venit, suspicatus id quod erat patefactam esse conjurationem. Interea Fran- ciscus cum plerisque ex consciis detentus est, qui fervorem assertionem convicti facile confessi sunt. Post cœnam verò Henricus per Andream de Rubeis seorsum habitus, ac de re interro- gatus, negare pergebat; sed adductis in con- spectum consciis, qui & tempus & ordinem

(98) MSS. Ambr. ambo: Andream Dandulo Duce.

A gerendi facinoris denotabant, veritate conscien- tiaque victus, & ipse confessus est. Tertius verò ex fratribus cum esset Pratalex, re cognita, Logum gentile suum Oppidum confugit. Quo protinus exercitum Jacobus adduxit; sed ille rebus suis cum diffideret, paucos secum addu- cens, fuga clam evasit. Itaque locum cum omni munitione postera die Jacobus in suam- ditionem traditum accepit. Auctores verò con- jurationis, quos captos habebat Prætori judi- candos tradidit, ne quid ipse injuriæ calore, aut vindictæ desiderio acrius in illos statuiffe videretur. Quod ne faceret tantum aberat, ut solis principibus conjurationis, & præter eos paucis aliis capite damnatis, ceteris, qui erant humilioris fortis veniam daret. Itaque & de nonnullis sponte dissimulavit, & quosdam, qui ex conscientia confugerant, data fide impuni- tatis, revocavit. Unus verò Nicolaus, cum comprehendi nequisset absens, hostis est judi- catus, bonaque ejus ac reliquorum fratrum omnia publicata sunt. Servos, quoniam ab his detegendæ conjurationis indicium emanaverat, cum essent confiscati, manumitti omnes, dona- tis quæ illi plurima possederant, jussit. Atque in hunc modum imminens periculum domi evasit.

Foris verò bellum proprio nomine nullum suscepit. Cum tamen Carolus de Lucemborch Johannis Regis Bohemiæ filius, Imperator esset Romanorum electus, adversus Ludovicum Ba- varum, qui per triginta ferme annos id sibi nomen usurpaverat, Jacobus in ejus partes con- sensit. Cumque ille Tridentum venisset per me- dias terras hostium, solis tribus comitantibus, incognitus, Jacobus ingentem exercitum, quem ob id ipsum paraverat, ad eum misit, quo is & adversariorum agros vastavit, & vicinas re- giones brevi in suam fidem adduxit. Itaque post in Bohemiam redire coactus, ut paternum Regnum heres acciperet, Jacobum ad se in Feltrum Urbem vocavit, eique magnificè abs se laudato gratias egit, & quas Urbes, quæque loca Imperii nomine quæsierat, fidei ejus tute- læque commendavit. Hoc item nomine Jaco- bus & Tridentinis auxilia, quibus se adversus Marchionem Brandiburgensem Ludovici Bavi- filium tuerentur, misit; & Civitatem Bellunen- sem, quam Jacobus de Guayguino vir humili loco natus Otioso Endrigeto de Mongay, quem præfecerat Carolus, ingenti ausu occupaverat, misso celeriter exercitu liberavit, & jus pristi- num Imperii Romani restituit. Suam verò di- tionem armorum vi nihil auxit; sed Tubulum quidem à Xicho de Caldinatio sex millium flo- renorum pretio emit; Castrum verò Peregrinis per eum, qui possidebat, traditum accepit; at- que ejusdem consilio Silvam Rochabrunam, & Livicum Oppida Vallis Suganæ quæsi- vit: unde ortæ sunt inimiciæ graves inter Marchionem Brandiburgensem, & Jacobum, quæ post eum defunctum Francisco filio bellum pepererunt.

Necessitudines matrimoniorum has junxit. Domi namque Francisco Finam Patendæ de Buzacharinis filiam Civem suam conjugem de- dit. Foris autem affinitates duas dispari gradu feminarum causa contraxit. Ziliolam etenim suam natam Henrico Corrigiæ Comiti matrimo- nio collocavit, quæ post breve tempus absque prole vita decessit, & filiam olim Guillelmi Dentis ex amica natam Biaquino de Purcilliis nuptui tradidit. Hospites omni tempore, qui

aut

(99) MS. Ambr. II. erga illum factura, ob &c.

aut ad se venissent, aut per Urbem iter haberent, ut quisque eorum excellebat dignitate, magnificentissime suscepit, numquam labore abstineas, ne illos ubique præsens honoraret, aut impensis parcens, quò minus largissime omnia in sumtum præberet. In primis enim Isabellam de Flischo Luchini Vicecomitis Mediolanensis uxorem multo & honore & sumtu in suas ædes recepit, quæ cum ob diuturnam sterilitatem de prole votum suscepisset, duobus editis uno partu filiis, Templum Sancti Marci de Venetiis visitare pergebat; eamque nunc per Jacobinum fratrem, nunc per Franciscum filium, plurimum per se ipsum, toto itineris moræque tempore, cum per suos fines, tum Venetiis quoque, numquam incommutatam reliquit: quæ res ejus viri animum, super id quod erat inter eos prioris amicitie, certius hoc beneficio devinxit. Delphinum quoque Viennensem Sarina redeuntem, ubi in bello adversus Teucros steterat, & Ulricum de Valse Capitaneum Stirie ejus Ulrici filium, qui temporibus veteris Canis Grandis adversus eum Urbi præsidio fuerat, religionis causa Romam profectum, solita magnificentia venientem excepit. Marchionem verò Montis-ferrati, qui ob id ipsam venerat, ut Jacobum odore famæ ejus allectus videret, splendidissime habuit, ac per ludos, certamina, lætaque convivia, dies complures tenuit. Guidonem Comitem Bononiæ supra mare Presbyterum Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum in Pannoniam proficiscentem cum comitatu trecentorum equitum, impensò in omnem familiam sumtu euntem redeuntemque per suos terminos fovit. Legatos quoque Regios, & aliorum Principum, ac denique omnes nobilitate aliqua insignes, qui per Urbem iter agerent, benignè hospitio suscipiebat, aut præsentibus donis honorabat.

Ac ne domi quidem solum, sed & foris quoque, magnificè se præbuit variis in locis spectandum. Nam quo tempore Bernabos Vicecomes, & Galentius frater, nuptias Mediolani celebrare; & ille quidem Reginam Mastini filiam, hic verò Blancam Comitis Sbaudie fororem, conjugio sibi junxerunt: Jacobus affuit. Ac bimestri fortasse post hoc, cum Canis Mastini filius Uxorem duxit Ludovici Bavari filiam, in ea quoque celebritate se exhibuit; atque in his locis omnes, qui affuissent, honorificentia comitatus, splendore vestium, magnificentiaque domorum superavit. Ita igitur in rebus magnis magnificus, in ceteris verò semper liberalis fuit. A familiari aliquando fundum patrimoniale ut daret rogatus, renuit; verum quanti fundus hic erat, tantum illi pecuniæ largitus est, jussitque, ut fundum alium mercaretur, quem certius tueri posset, quòd se mortuo heredes fortasse avocarent; teque, inquit, damno rei, me verò existimatione multarent, quasi prodigo mihi donare mea non licuisset. Itaque vir prudens his beneficium contulit, & cum dedit, & cum providit, ut perpetuum esse posset. Alium quem-

(100) MS. Ambr. I. hac addit:

Patavii in Ecclesia Divi Augustini prope altare majus in laetissimi pariete sub archa marmorea cum statua ipsius Ducis dormientis legitur hoc epitaphium a celeberrimo Vate Francisco Petrarca editum.

Heu magna donas arcta viro sub marmore parvo!
Heu pater hic patria, spesque salusque jacent!
Quisquis ad hoc saxum convertis lumina Lectar
Publicæ damni legens iunge preces lacrymis.
Illum flere nefas, sua quem super atque virtus
Sustulit, humano siqua fides merita.

dam, quem ob similem causam adesse intelligebat, advocavit, & quid ille diceret audire iussit. Tum ille: *justus mihi succurrendum, qui nisi per te nec abire possum, nec manere*. Ita Jacobus & illius dicto delectatus, & inopie amborum misertus, utrumque larga subventionem donavit. Idem, ut non modò liberalem, sed & gratum quoque hominem exhiberet, Paulo de Leone rerum ejus omnium administratori, cujus fidem esset per omnes adversos casus expertus, has voces ingerere crebro solebat: *Locupletare nunc, cum per me licet, nam filii mei non cognoscent tua in me merita*.

Hic igitur cum esset foris ubique dilectus, & in Urbe pater omnium exultimatus, domesticas tamen insidias fugere non potuit. Guilielmus namque de Carraria, grandis olim Jacobi spurius nefandi patricidii auctor idemque patrator exstitit. Qui, dum tanti viri gloriæ invidet, tranquillum statum, Urbisque felicitatem crudelis interruptit. Cum enim in prandio una fuisset, nihil motus humanitare ejus, nihil communione mensæ deterritus, sevocatum illum, tamquam secreti ad eum aliquid haberet, lethali vulnere confidentem interemit, ac veluti mortis securus usque ad eò vulnere institit, ut inde avelli, atque à corpore ejus detrahi nisi mortuus non potuerit. Aderant enim multi Nobilium, qui celeriter facinus hoc tam tetrum vindicarunt; sed amissi Principis damnum irreparabile jam erat. Itaque nunciata per Urbem morte, declaravit post sedatum tumultum Populus dolore ac lacrymis suis, unum omnium parentem, patremque Patriæ interiisse. Natos ex se moriens quatuor reliquit. Franciscum, qui postea Senior est cognominatus ex priore matrimonio; reliquos Marfilium, Nicolaum, & Carolubertinum ex postremis nuptiis habuit. Statura fuit mediocri; mixtam cum hilaritate modestiam, facie gerebat; aspectu erat virili, oculisque micantibus, labro inferiore tantisper crassiore. Jocundæ conversationis fuit, & moris humani, dignamque Principe clementiam habuit. Solus hic ex omnibus, cum esset in armis egregius, Militiæ tamen ornamenta habere recusavit. Modicè literarum doctus exstitit, verum doctiores magnopere dignabatur; inter quos Franciscum Petrarcam insignem Poëtam multo studio ad se vocatum benivolentia complexus, & honore fovit, & beneficiis auxit. Cujus ille obitum, post longum desens, summæ viri virtutis memor his verbis sub finem epistolæ utitur: *Qua nec ego, nec Patria, nec Mundus (non me fallit amor) digni eramus*. Paulò plus quinquennio Principatum tenuit. Obiit autem die XIX. Julii MCCCCL. Tertia verò post diem cum ingenti funeris pompa, sed majore omnium dolore elatus est; & apud Sanctum Augustinum corpus ejus depositum. (100)

De

Flere gravem Patriæ casum, fractamque bonorum
Spem licet, & subitus ingemuisse malis.
Quem populo, patribusque Ducem Carraria nuper
Alma dedit Patavo, mors inimica tulit.
Nullus amicitias coluit dulcedine tanta,
Cum foret horrendus hostibus ille suis;
Optimus in quo bonis semper studiosus amandis,
Nescius invidia, conspicuusque fide.
Ergo memar Jacobi speciosum credula nomen
Nominibus varis insere posteritas.
Anno Domini MCCCCL. XLIX. Decembris.

De Jacobino de Carraria.

Jacobinus de Carraria minoris Jacobi frater fuit, fratreque eodem annis plerisque natu minor; sed pares cum eo casus, similesque fortunas in adolescentia sua expertus; pariter enim & in Alemanniam captivus est ductus per Conradum de Ufestejn, & à Nicolao æquè patre per pecuniam redemptus, & item ab Ubertino simul in Urbem cum fratre revocatus. Communi semper domo usus est, indivisæque omnium rerum substantia. Illum enim non modò quia ætate, sed & quoniam virtute longè se anteibat, in patris habebat loco, impensio- reque studio ut patrem colebat. Quamobrem cum Jacobus Principatum Urbis primùm quidem meritis, postea etiam manu quæssisset, omnis penes unum potestas erat; sed illam ipse ita moderabatur, fraternæque necessitudini tantum tribuebat, ut omnia huic vellet iusta licere, primumque semper honoris locum deferri post se curaret. Itaque & Franciscus Jacobi primo genitus filius hunc ipsum in cunctis præferebat, & ceteri cum illo euntes medium obser- vabant. Qua verò die Jacobus est interemtus, ambo aberant, in agrum suburbanum studio venationis provecti, cum minimè talem nuncium accepturos se sperarent. Re autem in Populum divulgata, fit subito multitudinis undique concursus, metuentium, ne quid ob eam rem detrimenti Respublica caperet. Quapropter amici ac familiares, qui in curia tunc fortè erant, Marfilium infantem Jacobi filium equo imposi- tum, Carrariensiumque gentilitiis signis ornatum in publicum statuunt. Ad hunc Populus omnis conveniunt, omnesque per publicas plateas de- ductum sequuntur, pari voce Carrariensem Do- mum vivere acclamantes. Accersitur interea Ja- cobinus, & cum eo simul Franciscus, fortè enim tunc apud Villam Campi Sancti Petri abe- rant: qui nocte proxima celeres in Urbe affue- runt, agri domestico casu, & publica costerna- tione Civitatis perturbati. Die verò postera Ma- rinus Faletro de Venetiis, qui hoc temporis Prætor erat, advocata concione, post Jacobum magnificè pro tribunali laudatum, Populum consuluit de summa rerum. Una omnium dicta est sententia, secundum quam decernitur, bene locatum in Carrariensi Familia Principatum per- petim in ea fore. Jacobino fratri, & Francisco filio in demortui Principis locum committendam Rempublicam, de quibus cum ratione verusti sanguinis, tum verò etiam recentis exempli, haberi spes certa bene gerendarum rerum possit. Itaque iussi sunt communi consilio Rempublicam gerere, æquoque inter se jure regnare. Illi verò suscepto prius pro more Vexillo publico, hu- jus tam constantis perpetuæque in suum genus voluntatis, & tam favorabilis de se judicii, re- tulerunt Populo gratias, seque per Jacobi fra- ternæ paternæque vestigia domi iustitiam, pacem foris, omni nisu ac studio (*) sponponderunt. Post verò etiam in dies ex Principum tam cer- ta concordia bona magnæque spes concepta; quicquid enim publicè gerebatur, communi eo- rum statuebatur consensu, facileque inter eos de omni re conveniebat. Quo studio non modò in suos clementiam fervare, verumetiam exter- nis humanitatem exhibere conabantur, & unas atque easdem pariter amicitias colere, & inimi- citias infectari.

A Itaque Franciscum, ac Raynaldum Estenses Marchiones per Aldrovandinum gentis ejusdem, sanguinisque consortem, Ferrara pullos multa humanitate susceperunt. Quo illi tempore per auxilia Malatestæ Ariminensis Domini, & conspiratione Galeatii de Medicis Ferrariensis Civis bellum moverunt, Urbe se potituros spe- rantes, decreverunt & hi ex diversa parte Po- licinum Rhodigii invadere. Eorum igitur con- silio Franciscus de Carraria, qui miro gerenda- rum rerum affectu ardebat, collectum subita- rium exercitum Montagnanam duxit. Sed cum Mastinum de la Scala, qui hostibus auxilio ve- nerat, intrasse jam Abbatiam comperisset, spe sua frustratus rediit. Nonnihil tamen est his molitionibus eoque ausu factum; nam post hæc non multum, Aldrovandinus, ne Carrarienses Dominos semper haberet infensos, utque Ma- stino, qui in tempore opem ei tulerat, gratiam referret, convénit his Vigizolum dare, quate- nus & ipsi Castrum de Brendole, quod in agro Vicentino Cani, qui Mastino patri successerat, restituerent. Cani verò ipsi recipiendæ Urbis Veronæ, qua fuerat absens exclusus, anno subinde proximo causæ fuerunt. Cum enim is esset ad Marchionem Brandiburgensem, cujus so- rem matrimonio duxerat, salutandi gratiâ in Alemanniam profectus, duxissetque ex sus- picione, ut plerique crediderunt, Canisignorum secum, qui erat ei legitimus frater, Fregnanus eodem illi gradu, verum illegitimè natus, do- minium Veronæ Urbis invasit, idque fretus fa- vore Estensis Marchionis, ac Dominorum de- Gonzaga, quorum & præsidii Urbem muni- visset, & consiliis tueretur; facileque sibi spe- rabat partam dominationem servari posse. Rediens verò Canis à ceteris destitutus, qui ex fociis facti hostes erant, Carrarienses solos fa- tores invenit. Hi namque; datis auxiliis quin- gentorum equitum galeatorum, trepidantem il- lum, nec satis animo successus suos accipientem, Urbi intulerunt, superatisque hostibus præstite- re ut dominatione, qua fuerat ejectus, potire- tur. In qua pugna Fregnanus ponte vetitus, cum navi trajicere Aticem vellet, in ipso flumi- ne submersus est; capti verò Feltrinus cum- filio, & plerique alii de Gonzaga, simulque cum his Mantuani Cives supra quingentos, quos Canis fame perdere constituerat, nisi Car- rarienses Domini precibus, multaque instantia prohibuissent; ille enim, cum in omnes studio vindictæ fontes atque insontes fuit, Rabiosi cognomen adeptus est. Post verò intercessione Ducis Venetorum, Jacobinique, ac Francisci de Carraria, captivos omnes Mantuanos relaxa- vit. Cumque ex hac ipsa causa natum esset in- ter Aldrovandinum Estensem Marchionem, & Canem de la Scala, grave odium, Carrarien- sium operâ sopitum est; evocati enim amicis literis, Montagnanæ convenerunt, ubi remissis utrinque injuriis pax inter eos, Francisco au- ctore, firmata est; peractoque opulentissimo convivio, in quo fuerunt ad mille supra quin- gentos discumbentes, pacati diverso itinere in- proprias Urbes reversi sunt.

E Erat autem Francisco tantum studium com- ponere ceteros, quo essent omnes unanimes ad- versus Mediolanensem Archiepiscopum Johan- nem de Vicecomitibus, in quem is fuerat Dux electus omnium Longobardorum Dominorum consensu. Cum enim & potentiam ejus nimiam formidarent, & injurias ejus crebras ferre non pos-

(*) MSS. Ambros. ambo addunt: servaturos.
Tom. XVI.

possent, paribus votis in ejus excidium conspici-
ravere. Et multa quidem in eum variè tentata
sunt; cùmque promptum non esset eum, qui erat
hujus temporis potentissimus, domesticis viri-
bus delere, externas insuper adjicere tentarunt.
Quapropter evocare instituerunt ex Germania
Carolus Romanorum Regem, qui in illum
hostem judicatum bellum decerneret. In ejus
adventu Jacobinus usque Sacillum Oppidum
Fori-Julii obviam illi profectus est, indeque
in Urbem Patavi sedulo comitatus, ubi omnia
illi in sumtum subministrata largissimè sunt.
Nec ad magnificentiam quicquam defuit, quo-
minus splendori Regio dignè cuncta suppedita-
rentur. Rex verò tam magnificè ab his habitus
in remunerationem honoris, quantum pro tem-
pore licebat, constituta die Jacobinum in Ca-
thedrali æde, Franciscum verò post in campis
abiens Militiæ insignibus ornavit.

In hunc igitur modum erant his communia
prope omnia consilia, ut videbatur, eademque
munera ex æquo inter se divisa, ut hic venien-
tem Regem, ille abeuntem comitaretur; par
Militiæ honor utrique susceptus; mens verò
tamdem non una. Præfererat enim jam ante
Franciscus, esse à se abalienatum Jacobini ani-
mum, cujus rei quamvis non satis in præsens,
cùm delata est, fidem haberet, post tamen cer-
to comperit. Sive enim quòd is uxorem duxe-
rat, cui parum in singulis cum Francisci uxore
conveniebat, atque etiam ex ea filium suscepit,
unde cura major patrem incessisse videbatur,
quam ratione posteritati consuleret, sive in-
vidia motus, quòd Franciscus cùm esset minor
natus, tanti belli dux sociorum omnium consen-
su præfectus esset; sive, quæ una certissima ra-
tio est, quòd nesciunt Regna diu consortes pati:
vitæ capitique ejus insidias struxit. Est enim
societas nonnunquam discordiæ causa; atque ut
animorum conjunctio communes res omnes fa-
cit, ita plerumque res communiter possessæ ani-
morum separant conjunctionem. Quo igitur
tempore Franciscus in exercitu dux erat, Jaco-
binus quemdam sumit, qui illum ferro aut ve-
neno, ut se commodius ferret occasio, clam
tolleret. Zambono de Doctis erat ei nomen;
isq; cùm esset jam antea Francisco familiaris,
sub specie officii illum undique sequutus, im-
plendi facinoris idoneum tempus observabat.
Cujus rei cùm ad Franciscum etiam tunc mili-
tiæ agentem indicium pervenisset, statuit pro
tempore cavere illum tantum, nihil tunc ultra
quærere. Quin etiam paulò post cùm Militiæ
ornamenta à Carolo Rege suscepisset, eum-

A ipsum, qui vitæ suæ insidiari delatus erat, Mi-
litiæ honore donavit; & dissimulavit quidem
suspicionem, donec toris essent pacata omnia,
ac dum plenè sibi constare de re posset. Post
verò cùm Jacobinus non jam, quemadmodum
prius, conceptum inimicum animum regeret,
sed vultu semper, interdum etiam verbis, odium
profferret, videreturque palam ausurus, quòd
clam facere non licuisset: Franciscus non ultra
differendum ratus, coactis amicis hac de re
commotis, illum comprehendit: à quo ante
omnia edoceri seorsum voluit, verè in perni-
ciem suam esset machinatus; omniaque, ut erant
ad se delata, ita esse comperit. Nec tamen
protinus in constitutum sceleris minister exar-
sit, in quem eo justior erat indignatio, quòd
is super proprium patrimonium Francisci libe-
ralitate ditatus erat largis opibus, & auctora-
tus honoribus. Verum post dies complures ad
se vocatum illum gravibus verbis cum commo-
ratione suorum in eum beneficiorum incre-
puit, indignatus, quòd nec illi misericordia de-
beretur, nec suum esset, si quos umquam amas-
set, velle perdere. Ille verò cùm non sibi in-
dulgentiam orare pergeret, sed facinus constan-
ter negare, præcluserat clementiæ aditum, quæ
falsæ culpæ veniam datura videbatur. Itaque
convictus à Paulo de Doctis ejus consorte, à
quo indicium rei prodierat, Prætoris judicio
traditus est, apud quem planè confessus ad
perpetuum carcerem est ab eo damnatus. Ve-
nenum verò penes illum ex suo indicio domi
reperit in sententiæ prolatione, populo inspe-
ctante, crematum est; ipseque eodem anno ab
suis agnatis, uti generis ignominia deleteretur,
in carcere veneno necatus est, mortisque genus
idem subiit, quòd inferre alteri destinaverat.
Jacobini uxor Margharita Guidonis de Gonza-
ga filia cum parvulo nato, quem Jacobum ap-
pellaverant, ad patrem transmissa est; ipse verò
custodiæ traditus, ac variè per Patavinum
agrum diversis in locis per arces commutatus,
tamdem vitam finivit, cùm nihil illi interea
umquam deesset, præter evadendi libertatem.
Paulò minùs sex annis communiter cum Fran-
cisco Principatum gessit. annis in custo-
dia vixit. Suis majoribus effigie parum similis;
corpore siquidem tenui erat, naso exili ac pro-
tenso, aspectu non satis robusto. In arce Mon-
tis Silicis obiit, cùm annos haberet (*)
Isque ut diu vivens latuerat, ita latuit moriens,
nullaque cum pompa sepultus est; meritoque
Principatus dignitate caruit, cujus gloriam im-
probo facinore temeraverat.

annum ageret.

(*) MS. Ambr. II. cùm quintum & quadagesimum

PETRI PAULI
VERGERII
JUSTINOPOLITANI
ORATIONES ET EPISTOLÆ
VARIÆ HISTORICÆ

Nunc primum produnt

E MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECÆ ESTENSIS.

187

IN ORATIONES ET EPISTOLAS PETRI PAULI VERGERII PRAEFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORII.

Absoluta praecedenti Praefatione in *Vitas Principum Carrariensium*, & recensitis singulis *Petri Pauli Vergerii* lucubrationibus nondum editis, deprehendi tandem in Estensi Bibliotheca MStum Codicem, ejus *Orationes ac Epistolas* complectentem, quas nempe tenebris aliquando ereptas optabam. Bene hoc cecidit; atque illas proinde lubentissime subjicio, ea etiam de causa, quod & ipsae ad Historiam illorum temporum illustrandam inservire non modicum possint. Atque hinc luculentius intelligas, quanta in Vergerio Eloquentia, Literarumque Latinarum peritia foret, & quam mature, immo ante reliquos, Italici viri ingenia sua exercuerint, ut squallorem & barbariem Linguae Latinae post Secula barbara detergerent atque eriperent. Certe haec, vel nostris temporibus, non vulgarem apud Eruditos commendationem polliceri sibi facile possint. Sed quod dolere saepe ac saepius sum coactus in instruendo vasto hoc Opere, heic etiam mihi repetendum. Nempe adeo mendofo ac vitiato Codice ad haec Vergeriana edenda sum usus, ut multa divinare opus fuerit, ac interdum Auctoris mentem nulla ratione assequi mihi licuerit. Elegantissimum ergo Oratorem si heic aut tenebrosum aut caespitantem quandoque sentias, ne viro illi doctissimo, sed furciferis iis Librariis tribuito, qui quae minus intelligunt, pejus describunt. Malui ego non pauca, ut erant, incomposita relinquere, quam nimis audaci conjectura restituere & expurgare, ne Lectores dum Vergeriana se legere putant, mea forte unice legant. Haec sane qualiacumque sint, habere praestat, quam nulla. Ab edenda Oratione *de laudibus Divi Hieronymi*, quae in eodem Codice legitur, abstinui, tum quod nulla ex parte ad institutum meum spectet, tum etiam quod nihil nisi vulgaria, eaque ne a fabulis quidem immunia, exhibeat: Atque ex his paucis intelligere jam possis, quam non immerito celeberrimus vir Guarinus Veronensis in Epistola, cujus laciniam protulit Clariss. Mabillonius pag. 18. Itin. Ital. in haec verba scripserit, de Manuelis Chrysolorae Epitaphio loquens: *Quod e Constantia vir gravissimus, & in omni literarum genere eruditissimus vir, Petrus Paulus Vergerius ad me misit, ab eodem, ut arbitror, confectum. Ea quanti vel tum fieret ingenium ac eruditio Vergerii.*

189 190
PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

*De dignissimo funebri apparatu in exequiis
Clarissimi omnium Principis Francisci
Senioris de Carraria.*

Soleo sæpe majorum nostrorum res animo volvere, singulaque cum facta, rum dicta, quæ posteri annotatione digna judicassent, sedulus recognoscere; apud quos, quum optima ratione facta omnia intelligam, ille in primis percelebris antiquitatis mos ingenuè mihi probatus est, ut quum claros Viros, & bene de virtute meritos munere, laudibus, honoribusq; vivos decorassent, plurimum tamen & mortuis officiorum præberent, & diuturnæ, quo ad possent, clari nominis memoriæ consulerent. Qua ratione cernimus vetustas illustrium Virorum imagines; exesa, situque ruentia sepulcra majorum videmus; ac perpetua literarum monumenta legere avidi aliquando solemus. In quibus & de summis pace belloque confectis rebus, & de amplissimis superiorum nostrorum laudibus agitur. Inde illud assuevit, arbitror, quod ad nos usque ex veteri more deductum est, ut morientium exsequias grandi pompa, multoque honore celebrarent, quo vel id quidem, quod supremi muneris officium est, exquisito laudis genere morienti redderetur. Quæ res etsi nihil ad eum attinent, qui omnibus corporeis sensibus extinctus, sola subsistente rationali anima, aut spernit hæc, aut odit: certo tamen, eodemque optimo judicio instituta mihi videntur, ut cum pristinae virtutis dignitati suis honores apud superstites haberetur, tum posteri, qui mirari ista possent, splendore laudis, & spe gloriæ in virtutis imitationem accenderentur. Quod si hæc, quorum memini, aut ulli umquam honores reddi cuiquam, virtutis, ac bene gesta rei nomine, debent: non satis scio, cui proprium magis quidquam debeatur, quam Francisco Seniori clarissimo quondam Principi Paravii, qui per hos dies non eâ fortunâ, qua decuit, suprema luce defunctus est. Quidquid enim honoris ullis retro majoribus datum est, quidquid excogitari apud posteros ex integro potest, optimo jure omnia in ornandam præsentiam viventis, celebrandamque defuncti divinam memoriam, convenire debuerunt. Quapropter etsi non ut licuit mori, at prope quàm decuit, efferrî, sepeliri que datum est. Quemadmodum enim inimicæ fortunæ crimen impedimento fuit, ne in patria, ne domi, ne inter suos, suorumque manus moreretur, ita pietatis filii beneficio effectum est, ut in Urbe sua suorum humeris, populo suo certatim assistente, eo honore, cui facultas modum, non voluntas statuit, efferreretur. Quum itaque is ipse esset, cui amplissima deberentur, heredem fortitus est ex se genitum, qui hæc optimè cognosceret, & quantum res suæ ferre possent, exsequi splendidissime studeret. Ille ergo, qui speciosos crebro vivens ex hostibus triumphos tulerat, splendidissimum pridie, omnique posteritati memo-

Arandum in oculis omnium extinctus in funere duxit: quem describere, operæ pretium facturus mihi visus sum, & iis, si qui legent, non mediocrem voluptatem.

B Hæc itaque, si memini, species, dispositioque rerum fuit. Prima luce Matronæ omnes hujus Urbis honesti Ordinis in Curiam, ubi mirifico apparatu exanime corpus jacebat, sponte sua officiosè convenerunt. Erat ibi clarissima Principis Conjux, in primis virtute, decore, sanguine, sed tamen magis pietate spectabilis, quæ gravi dolore perculsa pias focero lacrymas daret, contineretque suam in singulis rebus integram plenamque dignitatem. Comitatae sunt ceteræ mulieres dolorem profecto & lacrimas, quas quum aliquandiu uberrimas jacenti dedissent, in Templum, quod ille deferendus erat more patriæ, quâ brevissimum iter fuit, primæ concesserunt. Post, universa pompa, longa ambitione, traducta est. In primis quidem singuli ordines prodire, atque omnes Conventus Religiosorum hominum, innumera turba bini, ut eorum fert ritus, ita quidem per hos dies ad ingentem copiam collecti, ut ex his, qui adessent, abiret nullus, ex venientibus nemo dimitteretur. Post eos (namque maximum terræ spatium eo more digesti complebant) omnes Ruris, Municipiorumque Sacerdotes, ordine suo progressi sunt, signa Crucis, sub quibus militat Christiana Religio, quemadmodum & ceteri præferentes. Sequuti deinde Sacerdotes urbani, primum Parochiales, post, qui Cathedralem incolunt domum, postremo Pontifices omnes, sacras divinasque ceremonias, ut in exequiis funerum solet, solemni adhibito ritu celebrantes. Et singuli quidem pro sua quisque dignitate cereas lampades in manibus habuerunt. Post hos plurima inopum turba undequaque in numerum multitudinemque coacta est, qui nova atque integra veste, multo cereo, gravique stipe singuli donarentur. Successit his grandis numerus eorum, qui custodiis publicis, & duro carcere continebantur, omnes liberi jam, ac lumine quidem, atque ære ingesto ditati. Quàm inæstimabili gloria censemus illum tum fuisse, quamcumque Cœlorum sedem optima sui parte sortitus esset, nisi fortè, quod verosimillimum est, magis novæ vitæ, atque æterni Regni fulgore detinebatur, quum videret in funere etiam, obsequiisque sepulturæ, ejus virtutis, quam unice coluisset, idest Pietatis rationem haberi! Post Carrariæ, non ignobilis Vici, Populus (unde Carrariensis Familiæ nobili titulo verus origo est) universus sequebatur, singuli eodem munere, sed magis lacrymis ac dolore graves subiere. Deinde equites magno numero, egregii quidem Viri, ingenuique Adolescentes, atram omnes vestem amicti, hique pari habitu peditem ductantem equum unusquisque adhibi-

tum

tum frenis habebant. Inclinata signa, pendentiaque ab humeris, eversa scuta ferebant; tectique undequaque in terram sonipedes, ac his quidem signis, atque coloribus notati, quibus inscripta erant scuta, insidentiumque vexilla. Primi quum undique colorem atrum praeferrent, in certa tamen phalarum parte pendentiumque velorum, quae ditioni suberant, Oppidorum nomina, eorumque signa notata detulere. Alii sanguineam Crucem. Alii ejusdem coloris Curram. Alii commixta ex his Populi, Principisque signa candido campo distincta gestabant. Postremi eversas nudorum mucronum, cuspidem, pendentemque retro galeas ferebant, illis, quibus uti solebant, chimeris ornatas, utpote Rota, Ala, atque Aethiope. Horum tantus erat clamor, tantaque lacrymae, ex vero palam dolore nascentes, ut omnia luctibus completa resonarent. Erant enim, qui propriam singulorum, privatamque deferrent iacturam, quum Civium praesidia, peregrinorum spes extinctas tunc dicerent. Erant quoque, qui publicum damnum quererentur, quum eum, ejus intuitu per omnes ubique Orbis partes Patavi in honore haberentur, implorarent; Eum, qui semper dignitates, atque opes conservasset; Eum, qui Urbis nomen, atque imperium semper auxisset. Post eos incessere Familiare, quos in privata servitia, domesticosque labores Curia educat, omnes nigra veste in numerum atque ordinem compositi, altissimis vocibus aera coelumque rumpentes. Inde qui ex Carrigerum sanguine infra legitimum modum processerant, pueri ulnis vecti, alique adolescentes, & Viri, quorum grata quidem, ac plurima turba jam est. Omnes, ut decuit, pullis vestibus tecti dolorem lacrymasque decori sui generis impendentes. Post eorum, qui incensa funalia deferabant, grandis admodum cohors sequuta est. Postremo ante lectum quatuor equites praebant, altis equis insidentes; ac primus quidem ornatum enses, multo auro multa arte elaboratum, appensaque calcaria, ornamenta Militiae, neque eum per capulum (ut pro vivente decuit) sed per cuspidem maestus lugubrisque deferabat. Alter vexillum Populi praecipuum, ac solemne, reliquis signis sublimius, sub quo Clarissimus ille saepe victorias vivus induxerat, prostratum gessit. Novissimi duo omnibus armis tecti, sagulisque Carrigeris, ac Civitatis cum equis suis ornati, pares subibant. Primus Dominus Michaeli de Rabatta, fide, consilio, militariae gloria latissime cognitus, qui crebro nihil se muneris recusaturum palam dixerat, si modò tam Clarissimi Principis, tamque se quondam, diligentis, supremo honore satis abunde obsequutus videretur. Is Imperatorem exercituum referens, quos ille plurimum rexerat, humi inclinatam habuit scipionem, cujus funebri obsequio nescio an ullus honos ad gloriosos manes (si quid haec curant) gratior venerit. Alter vero Dominus Franciscus de Doctis, honore Militiae, magnitudine animi, multa rerum experientia doctus, virgam Principatus, monumentumque, dejectam tulit.

Lectus tandem abundanti auro, pretiosaque purpura instauratus successit. Inclusi erant exanimis artus, corpusque etiam tunc priore maiestate venerandum. Vetuerat enim plurimorum dierum spatium, ante quos diem obierat, ne integer, detectusque sub suo cultu videretur. Hunc plurimi & Castrensis; & Scholasticae militiae Duces, alique generosi sanguinis Viri, omnes atram vestem induti, detulere. Desuper

erat grande, cui & lectus, & omnes hi suberant, tegumentum pretiosissimis pellibus, auro, margaritisque distinctum, cui a limbo undequaque pendebant signa, brevesque imagines, quibus non sine multa significatione vivus utebatur. Hoc ita instructum monumentum circum undique ferebant incensa funalia, luminaque sine numero, solem ipsum splendore vincientia. Post verò sequebatur lacrymis plenus Magnus Princeps Franciscus Junior, Patris ossa dolore gravi, & veneratione, qua potuit, prosequutus, generosissimique Nepotes teneras Avolacrymas dantes. Affuerunt, qui comitarentur, in primis Venetorum Legati plurimique ex ea Urbe Nobiles Viri, privata illi affectione conjuncti; & insuper qui vice Bononiensis Populi & amici, & socii, glorioso funeri adessent; multorumque Principum, & Populorum legationes. Sequuti sunt deinde maxima hujus Populi pars, omnes in ordine, fusco cultu, operata facie, sed lacrymis luctuque madida incedentes. Post verò universa Plebs passim progressa est, & dolori suo, & honori exequiarum intenta. Atque ita hoc ordine in Templum, quò veniendum erat, delatus ille est. In tanta gloria, tantoque funeris honore, nihil mihi praestantius visum est, quàm quòd nemo ullius ordinis, aut sexus, ulliusve aetatis, inveniri facile potuisset, qui non abundantes redderet fletus. Ipsi quidem (si credi liceat) duri atque inanimati filices velle exprimere lacrymas, ejulatus efferre, perpetuamque memoriae favere velle videbantur. Erat in viis turba plurima, utpote quae ex omni agro, singulisque proximis Urbibus in hac busta convenerant. Erant in speculis infantes, puellae, nuptaeque, & virgines, quibus omnibus oculi, atque ora lacrymis madebant. Neque verò aliter mihi flere omnes videbantur, quàm si publicam univerforum salutem, incolumitatem Urbis, singulorumque privatas fortunas illo, si fieri posset, lectulo efferri vidissent.

Quum ventum est in Templum, ubi medio loci parata erat funeri statio, ac undique per universum ambitum incensa cerearum lampades, cum summa omnium reverentia depositus est. Ac protinus quidem & qui praerant, & qui detulerant, sine ullo ordine praecipites in lectulum corruere tantis lacrymis, tantisque clamoribus, ut dirui, collabique Templum ipsum planè videretur. Non erat hic spe aut pretio turba conducta, quae plangeret, non ulli qui lacrymas venderent; veras omnes lacrymas dabant, verus omnibus dolor erat. Ipsi idem Viri, qui in privatis suis affectibus facile non modò voces, luctumve, sed dolorem, atque aegritudinem, etsi gravissimam, forti animo compressissent, moderari sibi non poterant, quominus frangerentur. Et quis ille sit, quæso, qui sibimet imperare constantiam potuisset, quum tantos hos stimulos doloris sentiret, sed tum maxime, quum vetustiores illos Optimates, grandævosque Patricios, qui cum eo felices vixerant, venerandas facies suas, sacramque canitiem fœdantes lacrymis vidisset? Eum ego, qui omnino immotus constitisset, vel Deum quidem, vel inhumanum certè hominem judicasset. Hoc quum aliquandiu fecissent illi, uti parumper sedecederent, jussi sunt; sed proruit tunc Matronarum turba, undequaque praecipit, in questus, in lacrymas, in dolorem omnis effusa, cum aliae virginum Custodem, aliae viduarum Patronum, conjugatarum aliae Decus, sospitatorem omnium omnes dicerent. Nec mihi nunc labor ineundus est, ut omnia lamenta explicem, singulasque

lacrymabiles voces, quæ passim illic editæ sunt, quum neque ego id facile possim, & quivis ex se planè accepturus sit, quum intellexerit, ita demum unumqueque luxisse, ut parentes, liberosque, ac junctissimos quidem (si qui magis his sunt) necessarios solent. Interea Princeps, & qui comitabantur, composito funere, in Curiam redeunt, ac suo quisque loco, atque ordine confederunt, ubi quadratis porticibus spatiosus erat locus, atris undique aulaeis instructus. Processit in medium Dominus Johannes Ludovicus, vir præclarè eloquens, ac singulari admodum vocis, pronuntiationisque munere præditus, qui de laudibus Senioris, de rebus gestis, de consolatione superstitum, accommodato in rem sermone, ornatè, copiosèque differuit, & gratias omnibus Principis vice reddidit.

Atque ita ille se se cum Legatis, Patriciisque, qui aderant, in penetralia recepit. Ceteri verò domum suam moesti concesserunt. Sed ut ad exsequias funeris sermo redeat, finitis planctibus, quos coactus magis, quàm sponte sua sexus uterque compreflerat, inchoata sunt Missarum solemnità magno cultu, magnaue veneratione. Tum ut constitutum erat in medio sacrorum subiit Magister Federicus Prædicatorum Religionem professus, doctrina, atque eloquentia præclarus, qui tum literato, tum vulgari sermone, quo magis quisque intelligeret, Defuncti merita, gloriamque constanter exposuit. Adhibito sermoni fine, sacrisque Missalibus, accessere Pontifices ad lectum, atque ea, quæ in his fieri solent, solemnè more exequuti sunt. Post iterum & qui detulerant, & Majores, qui pompis onusti in munus venerant, relictis ex integro plangoribus, funerali lecto subjecere humeros, atque in Baptiste sacellum proximum contulere, ubi grande, pretiosumque monumentum in perpetuam gloriam, meritumque ingentium memoriam parandum dicunt.

Atque ita Franciscus Senior, clarissimus quondam Paduæ Princeps, Carrariæ Dux, & Anguillariæ Comes, hoc honore, ut decuit, elatus est, qui majori profectò, abundantiorique impensa poterit, meliori autem, pulchriorive ordine reddi nemini facile posse existimo. Itaque dies omnis in his fere rebus exactus est. Nemini licuit ea die Urbe exire, nemini jus redditum, nemo visus, qui privato negotio, ullive suo labori intenderet; præclusæ fori januæ, præclusæ omnium publicorum locorum, officinarum omnium fores. Eaque facies Urbis erat, ut templa, theatra, domus, viæ, parietesque, quemadmodum & homines, dolorem publicum præferre viderentur. Postridie per omnia templa piæ memoriæ litatum est, thuraque & pro placandis defuncti manibus, & pro conservatione superstitis, delubris omnibus data sunt, qua die licuit unicuique, qui vellet, plenam elemosynam, grande obsonium e Curia referre. Interea Legatis actæ sunt nominatim gratiæ, indultumque, ut quo tempore vellent abeundi, manendive pro suo arbitrio uterentur. Succedere tunc magno conventu Magistratus Populi, Urbisque Optimates, qui affectu publico Principem in consolatione hortarentur. Qua hora, adstantibus quoque Legatis, is ipse Magnus Junior (quod munus verè potest inter ea, quæ ad promerendam hominum gratiam facta ab eo sunt, in primis constitui) Dominum Michaëlem de Rabatha tam bene de se, deque Genitore suo meritum, signis, armis, sagulis, imaginibus, cognomineque Familiæ do-

Tom. XVI.

navit, ac deinceps Carrariensem appellari posse dedit. In quem virum haud poterit umquam tantum rerum, tantumque honorum conferri, quin jure meritoque omnia facta videantur. Eadem quoque die Scholastici omnes, non extrema pars Urbis, ad Principem collecti sunt, ubi Dominus Franciscus de Zabarellis, omnium facilè Literatorum princeps, gravissima, atque ornatissima, quæ quidem & tantam funeris pompam, & tantam gestorum gloriam deceret, oratione eloquutus est, ea vi, ut quum de dolore diceret, continere nemo dolorem posset, quum de consolatione ageret, lacrymarum, & doloris nemo meminisset. Gratias egit illis Magnus, seque, atque sua omnia obtulit, eumque multa veneratione conventum à se dimisit.

PETRI PAULI VERGERII JUSTINOPOLITANI

O R A T I O

In funere Francisci Senioris de Carraria, Patavii
Principis, die XXI. Novembris
Anno MCCCXCIII.

Vereor, Optimi Viri, ne si quid in communi omnium consternatione mollius, fratruve contra morem meum dixerò; vos dolorem vestrum ferre nequeatis, ego orationis modum, cursumque non possim (ut par est) sequi. Si enim subjiciantur memoriæ omnia (nam is quidem, cujus inexplabili desiderio tenemur, præsens, qualem videmus oculis, subest) omnia inquam, quæ aut exasperare dolorem, aut fovere lacrymas possunt, quum subsint quidem innumera, quæ ab crudis etiam hostibus penitissimas extorquerent, nullus erit umquam dolori aut lacrymis modus. Nescio enim quo pacto naturæ nostræ, vel quod verius est, humanis moribus pestis hæc indita sit, ut sive pietate, sive nostris, aut eorum, quos lugemus, incommodis, mortes æquo animo ferre nequeamus. Ex adverso autem vereor, ne si in publico mœnore, gravissimisque omnium luctibus, dura, aut forti oratione dicere aliquid contendam, solus ego desipere videar, solus arguar, qui non satis quid cuique tempori debeatur, intelligam. Verùm ita præsentibus rebus sermonem accommodaturus sum, ut quum Clarissimi quondam Principis nostri Francisci Senioris, magno totius Orbis damno supremum diem functi, laudes, quas nulla posteritas tacitura est, non pro magnitudine rerum, sed pro defectu ingenii viribus breviter explicavero: qui volent inde alimenta dolori suo captabunt. Ego, & qui iudicio meo uti maluerint, præsentem quidem lacrymas dabimus; posthac verò jucundam exercebimus rerum memoriam, sempiternam gloriosi nominis recordationem.

Neque enim is ego sum, qui continere lacrymas possim, quum intueor vos funebri atque veste sordidatos hic adesse, quum fluvios lacrymarum exundantes aspicio; quum Colonos, Municipes, Cives omnes manifestissima doloris indicia præferentes intelligo; quum quorum ipse Dux, Pater, atque hospes fuit, angustia, impatientiaque languoris victi Milites adsunt; quum hæc ipsa victoriosa semper, signa jacere, nunc inclinata, dejectaque humi propecto; Quum se ipsum quoque, Princeps, atque Parens noster, cujus esse perpetuò jucundissima frons solet, ceterosque liberos tuos, posteritatis spem, mœnore lacrymisque confectos

O

vi-

video; Quum denique maiestatem istam, venerandam quondam Populis, Regibusque toto Orbe imperiosam, jacere modò extinctam, soloque prostratam cerno. Hæc ipsa, si non satis essent præsentia ad evocandas lacrymas, præterita mecum tacitâ memoriâ recenserem, & amplissimarum rerum gestarum, bellorum, pacis, ruris, municipiorum, Urbis, quorum vix ullæ partes, aut vix ulli quidem homines sunt beneficiorum suorum immunes, ac postremò maximi, invictissimique cordis, quod vix Orbis ambitu capiebatur, meminissim. Quæ omnia brevi hic (non possum dicere, ita singultibus impediore) brevi quidem ac perexiguo lectulo collecta continentur. Fuisti quondam (qui quidem locus & dolorem & lacrymas suas habuit) magnum, Clarissime Senior, si me audias, immutabilium factorum, fragilitatisque nostræ monumentum; nunc verò maximum: quum tantam bellorum gloriam, tantum prudentiæ, sagacitatisque nomen, tantum magnanimitatis, ac ceterarum bonarum Artium, quæ Principem deceant, claritatem, in unum, non maiorem quidem, quàm quivis plebejus atque inglorius habiturus est, supremo die locum contulisti, & quem non Urbs Regia, Civium, rerumque opulentissima, non uberrimum rus, non amplissima, ornatissimaque Provincia, ex magnitudine animi continere poterat, brevis nunc angulus exanimem capit. Ubi, quæso, illa jucundi sermonis, compositissimique gestus comitas? ubi illa proceri corporis venustas? ubi tanta oris maiestas, venerandaque semper provectioris ætatis auctoritas? Omnia inevitabile obruit fatum: omnia mors præcidit, quam vellem quidem aut maturiorem venisse, aut aliquanto tardior. Ita enim res poscebant: ita tu, qui nunc jaces, optabas, quem & antequam amitteremus, amisimus. Quanta enim hilaritate, quanta plenitudine cordis videres hunc Clarissimum Virum genitum tuum, qui ante omnes Mundi rerumque Dominos magnitudine animi, prudentiâ omnium rerum, secundus à te est; hunc quoque generosum Nepotem, egregiam superiorum virtutem egregia indole præferentem, tantum favorem Civium, tantum omnium desiderium, quos quia vivens lætos videre non potes, ipsi te defunctum, ac jacentem mœsti vident, supremumque funeri officium impendunt, dant lacrymas, dant gemitus, dant suspiria, quæ in Cœlum usque resonant? Alii amicum, alii parentem, omnes optimum Principem inclamant.

Cohibete, obsecro vos, quoad dixero, altos gemitus, vocesque ex imo pectore venientes compescite, ut & vobis morem, & funeri munus debitum geram. Quamquam quid ego à vobis id expostulo, qui ne quidem imperare mihi vel præsentissimam patientiam doloris possum, ac singulo quidem verbo ita suspiriis implicor, ut ne perpetua, aut constans, sed intercisâ, præruptaque sit omnis oratio? Sequar tamen quibus viribus potero, & quum dicendi finem, deplorandique voluntas non possit, dolor atque gemitus facient.

Heu quanta in expectatione erat illa dies universis nobis, atque omni huic Populo, quatu ad revidendam hanc Urbem, devotissimos Cives, carissimosque Nepotes, dulcissimosque liberos cum summo triumpho ac gloria venturus sperabatur! quàm inexplicabili voluptate ac jucunditate, & nunquam antea excogitatis honoribus excipiendus venires! quæ omnia inique fortis invidia commutata sunt. Pro vivente

A enim ac fospite, quam sperabamus, jacentem, atque extinctum accepimus; pro tubarum, instrumentorumque jucundissimis sonis raucas voces audimus, intimosque singultus; pro niveis, ac roseis signis, sub quibus venire quondam invicti tui milites solebant, integros hostium exercitus victos trahentes, nunc atra, dejectaque vexilla videmus; pro candido cultu, quem omnes in adventum tuum paraturi erant, magnâ, sed quæ eos minimè gravaret, impensâ, lugubrem, sordidamque vestem attulimus; pro risu lacrymas, pro lætitiâ dolorem, pro cantu gemitus damus: Omnes gradus, omnes ordines, quemadmodum affuissent decretis honoribus, ita nunc beneficiorum, maiestatisque memores in supremum munus conveniunt, singuli, quod possunt, immo quod negare non possunt, in funus daturi. Adsunt enim in primis Legati sociorum, ac finitimorum Populorum, fidei, atque amicitiae testimonium ore, cultu, lacrymisque perhibentes; nam distantiores quidam prope diem (ut viarum tulerit facultas), ad deplorandum funus aderunt. Post eos, qui ex te, aut tuo generoso sanguine sunt, sed ante omnes Magnus Princeps noster, non tam Parentem, aut Avum, Cognatumve (quem dolorem in summa virtute animi temperare satis ipsi possent) quàm Clarissimum omnis antiquitatis Principem, gloriosumque Imperatorem deflent. Collegia Sacerdotum, quæ tu semper præ omnibus magno honore, cultuque habuisti, dum sacra verba concipiunt, continere nec ipsi lacrymas possunt. Patricii, doctique homines, quorum ut tu semper sano gravique consilio usus, ita eos muneribus atque honoribus prosequutus es, fortis suæ præsentis conditione memores revocato in intima dolore, mœsti funeri superincumbunt. Milites, qui à te semper stipendiis, gratissimisque favoribus donati sunt, acerbis voces, crudissimos gemitus edunt. Magistri omnes honestarum Artium, quas tu plurimas Urbi attulisti, Patronum, Auctoremque suum lugent. Matronæ quoque (ne quis sexus desit) ornatissimis quondam decretis à te ornata, meritis in te lacrymas conferunt. Et ipsum profectò hoc Templum pretiosis tabulis, artificiosisque pannis munere tuo decoratum reddere mihi questus suos videtur. Non sensit acerbior diem hæc Urbs, quæ diuturno bello afflicta carere olim te, tuisque coacta est, quam hunc, quo viventem quondam integrumque dimittens, defunctum nunc, atque exanimem recepit. Quum enim ante hac continuè spes adesset, levamen amantium, quid nunc, nisi dolor, lacrymæ, desideriaque superfunt?

Verum ego immemor propositi, nimium dolori vestro, aq meo satis indulgi, meliusque, quàm statuissem, lugubris ac languida incessit oratio. Sed ad fortitudinem constantiamque revocandus est animus. Quum enim excitata ratione, quæ nihil homini præstantius inest, memet excutio; quum res percurro, nihil est, quod fleam, aut doleam; quæ jucundè constanterque dicam, multa atque infinita sunt: idemque & de omnibus vobis judico. Videbor fortasse rigidius, quàm res præsens exigat, dicere; sed ita si jure optimo censeatur, se se res habet. Quum enim laudes, victorias, beneficia, singulaque ejus magnifica opera connumero, quid est, quod inde lacrymas exprimam, quid ut dolorem aucuper? Ipse profectò cœlestis animus è sublimi sidereo loco, ubi perpetuam beatam sedem sortitus est, has lacrymas videt, nostrumque tam gravem

mcc-

mœrorem damnat, & quem diem vellet cum jucunditate atque lætitia exigi, quo terrenam hanc caliginem evadens in superum regna receptus est, dolore luctuque labefactari molestè fert. Quamobrem comprimendi sunt questus, repellendusque animi languor, & ad gloriosam memoriam virtutum ejus, & bene gestarum rerum, cogitatio omnis traducenda est. Quem profectò si ut nudum hominem, sinè opibus, sinè Principatu spectare velimus, supra hominem fuit; sin Principem, Diis proximum faciamus oportet. Quis enim omnium hominum clementior eo fuit: quæ virtus, ut superis ingenua, ita Principantibus congrua ac debita est? Quis animi major? quis liberalitate, munificentiaque præstantior? Quis gerendi belli doctior, aut quis pacis amantior, non injuriam, contumeliamque pati potens? si domesticos quotidianosque intueamur mores, & sententias passim ab eo dictas recognoscamus, neminem omnium rerum vetustate parem habuit. Testes sunt plurimi horum spectabiles Viri, quos egregia virtus intima familiaritate illi conciliaverat, qui quum ab eo dimitterentur, nihil erat amplius, quod mirari possent. Comitatus, affabilitas, facies, atque in omni re gravitas erant, quæ lætissimum hominem deceant, Principem verò non dehonestent, & frugalitas, præterquam in excipiendis hospitibus, prope dixerim, extrema, quæ cuncta hujusmodi non ad luxum, sed ad necessitatem compararet. Verum hæc ut quæ privato etiam, eidem tamen præclaro Viro debeantur, non prosequor. Ad ea tantum, quæ sinè quoquam ætatis nostræ exemplo facta ab eo sunt, venio.

Suburbanas domos longissimo tractu, muro, fossaque circumdedit; inexpugnabilem Arcem in Urbe extruxit, Oppida, Municipiaque plurima ex integro condidit, rura vallavit, agrum fluminibus, aquisque cinxit, plurima bella confecit, creberrimas victorias retulit. Exstat hoc sacrum voto munereque suo dicatum. Splendidissimæ primæ victoriæ testes sunt annui dies perpetuo favore celebrati. Splendidissimorum triumphorum memores sunt tabulæ, sunt Tempia, sunt publica istarum rerum monumenta, ut non modò per Italiam, quæ pro amplitudine quidem soli ad ceteras Nationes perexigua est, pro gloria verò, & gestarum rerum memoria maxima, sed per universum Orbem clarissimus celeberrimusque habeatur. Pacis autem studia hæc erant, ut ædificia tum publica, tum privata conderet, ut vetustas reficeret domos, Tempia ornaret, bonas Artes, atque in primis studia Literarum, quæ maximum huic Urbi & decus, & commodum afferunt, foveret; suamque servaret, atque augeret dignitatem; ut præclaris hominibus aut sanguine, sed magis virtute præditis, quos adversa fortuna plerumque inopes, atque errantes agit, ope sua succurreret, ut bene de se meritos milites honore, donisque prosequeretur. Hæc autem quoniam non ad ignaros, se ad eos, qui ipsi viderunt, singulisque rebus affuerunt, edixero perfunctoriè, tantum meminisse satis sit, quæ à doctissimis Viris singillatim plenius voluminibus tradita æternæ posteritatis servantur commendanda.

Quòd si ita res se habet: quæ super igitur restat causa, cur in eorum rememoratione, quæ esse jucundissima debet, doleamus? Ego nihil mihi jucundius, si verè singula existimare velim, dicere posse videor, vos item (ut credere par est) avidius nihil audire. Quòd si quid est, quod caritate hujus, quem fors prius, nunc

Tom. XVI.

A mors abstulit, ereptum spei nostræ judicamus: supplebit omnia optimi benignissimique Principis præsentia, quem non minori nuper recepimus lætitia, quam amisimus dolore quondam. Ipse quidquid sperabamus in patre, ut rerum ac nominis, ita virtutis heres, implebit. Tu verò, Princeps invictissime, compece jam tandem lacrymas, & cohibe dolorem. Quicquid enim aut dicere, aut excogitare quisquam in hac re potest, in id intendere omnia videntur, ut absit dolor, cessentque jam lacrymæ, nisi fortè hoc tibi ægrè fers, quòd non licuit morientem alloqui, quòd nequisti ultimos amplexus, supremæque mandata colligere, adstare languenti, expirantis oculos claudere, novissimum spiritum haurire: quæ quoniam fortuna, simulque mors vetuit, neque potest quisquam immutabiles fati leges evertere: est quod fortunæ objicias sapientiam, diuturnumque regnum morti, & quòd ultima senectute confectus, sed integro semper animo, diem obiit. Et simul in jucundam rerum suarum memoriam perge: erunt tibi, quæ clarissima viventi regnantique monstrent rerum exempla, quæ superstiti atque orbatò mœrorem, languoremque omnem detrahant. Qui tamen si cohiberi nunc non potest, quoniam subsunt oculis irritamenta doloris: ne longior diuturniorque sit, cura, ne liberi tui, ne Cives omnes, ne peregrini, qui à facie tua, oculisque pendent, ægritudine, mœstitiaque contabescant. Suberant sinè numero res, quas dicerem, vobis quidem, ut certum est, jucundæ, mihi verò non graves; sed sacris, divinisque rebus, quemadmodum in singulis fieri decet, locus suus dandus est. Vos vivite, & valete.

Paduæ XXI. Novembris MCCCXCIII.

Ejusdem Principis Epitaphium per eundem Petrum Paulum Vergerium.

*Magnanimi sunt ossa senis, quo Principe semper
Et decus & nomen Patavum tulit. Illius arma,
Illius quicumque ducis sunt signa sequuti,
Multiplices ex hoste domum vexere triumphos.
D Pace Urbem excoluit, testis munivit iniquas
Aggeribus partes, valloque, & flumine cinxit.*

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA

De morte Francisci Zabarella Patricii Patavini
J. U. D. & Cardinalis Florentini.

E T Ametfi hujus tam celebris Viri memoria minimè lacrymis recensenda est, cujus ut fuit omnibus vita laudibus plena, ita debet ejus esse semper festiva jucundaque recordatio, attamen vel quòd eo moriente tanto lumine privatus est mundus, vel quòd docti omnes, & quicumque aliquo virtutis genere valent, tam benevolam fratrem amiserunt: non potest forsitan usquequaque recentis obitus memoria absque dolore & lacrymis fieri. Nosti enim, qui erat Franciscus Cardinalis Florentinus, nam & plurimi faciebat, & diligebat in primis. Ego verò si privatum meum spectem incommodum doloremque, nescio an ullum gravius mortis: cujusque accidere mihi in vita posset, arguendus non immeritò sapientibus fortasse viderer, qui meâ causâ dolerem. Nunc verò quum tam communis sit ea jactura, ut nullus sit probus,

O 2

aut

aut virtutis particeps creditus, qui ejus infcius existimari possit, si quis eam desseat, veniam. fortasse lacrymis datura sit causa communis. Mihi verò, qui nec erumpentes in me lacrymas continere novi, nec reconditas extorquere in aliis didici, abstinere propositum est à lamento. Et quæ de illo mihi nunc occurrunt, tibi, qui plurima ejus nosti, absque significatione doloris explicare, præsertim quum inutiles sint lacrymæ, quando jam irreparabile damnum est. Lacrymas quidem, & eas paucas funeri dedi, quantum necesse fuit; neque enim prorsus cohibere me valui. Doloris reliquæ, si quæ adhuc resistent, quotidie rationis imperio diluuntur. Bene factorum verò, laudumque memoria apud me perpetua manebit cum vita; nam illius quidem sinceræ mentis, recti animi, suavissimæ conversationis, atque integerrimæ vitæ, quæ mihi per tot annos perspecta sunt, non ante oblivisci, quàm mei ipsius potero, non ante ea definire prædicare, quàm me vita deferere cœperit.

Florentiæ illum primum novi ante triginta ferè annos, quum ibi studiorum causâ versarer: Ille verò Canonica Jura traderet, unde tanti meriti æstimatus est, ut quum haberet Urbs illa plurimos Cives, viros præstantissimos, & quovis gradu dignos, tamen hunc alienigenam, atque admodum juvenem, vacante tunc fortè Episcopatu, suis omnibus prætulit, & in Pastorem sibi elegerit. Quod profectò tam egregium prudentissimæ Urbis judicium, etsi effectu caruit, summus namque Pontifex ante oblatam sibi electionem, quæ de illo erat, alium jam præfecerat, gloriosius ei fuit, quàm illi Episcopatum obtinuisse, qui adeptus est. Ex eo tempore postquam conversari cœpi, & perpexi penitus hominem, majori semper veneratione illum habui. Tanto enim erat ingenio, & tam excellenti virtute, ut quum omni loco, omni tempore se totum cognoscendum exhiberet, semper tamen in dies, quo ampliùs tractabatur, eo major videretur, ac melior. Quamobrem interdum quidem ei domesticus fui, semper autem familiaris; & quem aliquando Doctorem habui, quum discendis Juribus vacarem, eum mihi jugiter Amicum optimum, & Patrem amantissimum sensi. Romam primum eundem comitatus sum, quum tollendi hujus pestiferi Schismatis causâ consilium daturus vocaretur. Et tunc quidem, ut vulgo ferebatur, promotus fuisset Cardinalis, nisi Bonifacius IX. qui Ecclesiæ præerat, pridem didicisset magis æstimare pecuniam, quàm virtutem, quarum alterius inops erat, alterius opulentissimus. Quum igitur audire ille magis vellet, quo pacto stabiliretur ei Papatus, quàm quo Schisma de Ecclesia tolleretur, nec pateret via, qua in utrumque bene consuli posset: inutiliter actum est à nobis illud iter, quod magna expectatione susceptum fuerat. Totum subinde tempus, usquequo denuo in Romanam Curiam accitus est, Paduæ natali suo peregit, semper Juris Canonici professioni addictus, nisi quòd interdum legationis munus ad magna Dominia, & ob maximas causas jussu Principantium inivit. Duo enim non solum diversa, sed etiam omnino divisa imperia Urbs illa suo tempore passa est. Ea autem de illius sinceritate semper habita est existimatio, ut quisquis esset rerum status, fides ei permixta apud omnes haberetur, essetque semper unus in primis acceptus, & carus omnibus. Quamobrem quum fuisset prioribus temporibus officio quidem ac dignitate proximus Episcopo, auctoritate verò & potentia etiam superior,

A proximè tamen postea, mutato rerum statu in Episcopum Paduanum electus est. Verum non minus laudis tributum est ejus prudentiæ, quòd electioni renuntiavit, quæ parere suspicionem poterat, quàm justitiæ datum iis, qui eum elegerunt, quum nemo ex omnibus vel melior æstimaretur, vel doctior. Et sanè cum in ceteras doctrinas, tum maxime in Jurisprudentiæ studium & longum tempus, & graves labores impendit. Unde non immeritò principatum in ea re consensu omnium doctorum hominum jamdudum obtinuerat, latèque supremus habebatur. Nam ne cum voce simul, aut vita, doctrinæ ejus magnitudo deperiret, & ne præsentibus tantum, sed absentes quoque, ac posteros doceret, multorum magnorumque voluminum Commentarios edidit, qui jam passim divulgati sunt, & habentur in pretio. Quum verò plurimum in docendo Jura temporis consumeret, plurimum in respondendo de causis, quæ ad eum ut Consultum Juris deferbantur plurimumque in amicorum negotiis laboraret, tamen nullus ei labebatur dies, quo non & aliis quoque Disciplinis aliquid impenderet operæ: quo studio effecit, ut nulla esset Artium, quas appellant Liberales, in qua non excellenter sciret, & docere posset, ita ut etiam in quibusdam earum eleganter Opuscula scripserit. Naturali verò Physicæ, Oratoriæque facultati accuratorem operam dedit, hausitque eas plenius, quòd in ea studio & ingenio pronus erat; quamobrem de natura rerum acutissimè disputare poterat, & omnia quæcumque vellet acutissimè differere. Exstant autem ornatissimæ Orationes plurimæ, quas variis de rebus inter præsentibus habuit, itemque alio volumine elegantiores Epistolæ collectæ, quas scripsit ad abientes. Omnium verò Libros Oratorum, ac Poëtarum, Historicorum quoque, qui sunt apud nos cogniti, & habentur in usu, ita diligenter legerat, ut familiares haberet.

D Nullius enim rei tam diligens fuit, quàm temporis non amittendi: itaque quantum in somno totum, ut ita dixerim, tempus elabatur, & est status ille simillimus morti, quum esset cibi admodum parvus, somni parcissimus erat, nec nisi quantum satis esset ad incolumitatem, corpori indulgebat. De reliquis verò, quæ inesse hominibus solent, ut honoris ac laudis minimè respuens fuit, quæ non magis præmia sunt, quàm calcar & stimuli laborantibus ad virtutem: ita ab omni alia passione, & concupiscentiis carnis prorsus erat alienus, ceterosque, ut ita essent, sedulo admonebat. Nam ille quidem quum Jura traderet, non minus suos auditores in bonis moribus, & quotidiana, vita, ut cum honestate illam agerent, informabat: quibus ex rebus plurimam apud omnes fidem, atque gratiam assequutus est. Ac ceteris quidem ita se exhibebat, ut facile primo congressu sinceritas ejus cognosci posset; nam quisquis illum semel novit, dilexit semper, odisse nemo potuit, nisi extremè malus. Discipulis verò suis nimium debere se existimabat, ac numquam se quòd satis esset fecisse arbitrabatur. Itaque vix ullus pater à filiis ita diligitur, ut ipse erat suis discipulis carus; quoniam ita docebat, ut planè videretur, non ambitioni propriæ eum studere, sed illorum utilitati; nec communicare doctrinam paulatim velle, sed universam simul, si fieri posset, infundere. Tanta verò arte id agebat, (sive magis naturæ munus erat) tamque dilucidè, ut prorsus videretur indocilis, quisquis etiam difficillima, tradente eo, non caperet.

Quum

Quum igitur in doctrinæ negotio maximus ex eo fructus haberetur, ac ferè omnes, quod futurum videbant, & timebant, detestarentur in eo vitæ mutationem, tamen Johannes Papa XXIII. ut doctorum Virorum patrocinio se muniret, illum ad se vocatum promovit primò in Episcopum Florentinum, deinde in Cardinalem, æquè Florentinum appellatum. Qui profectò Vir, alioquin virtutem parum existimans, si nihil aliud boni gessit in Summo Pontificatu, à quo pridem dejectus est, saltem hoc exstat suum laude dignum, quòd quosdam Viros excellenti doctrina ad Cardinalatus apicem promovit. De quorum numero fuit hic unus, uti loco postremus (nam id quidem confidendi ratio poscebat) ita, (quod ceterorum pace dixerim) primus omnium meritis. Neque enim, quod accidere multis solet; assumpto majori statu minor apparuit, aut tanto honori visus est impar. Quin potiùs omni se amplitudine dignum, omni sublimitati idoneum, videri dedit, ac maximum quemque locum, qui omni docto, & in rebus experto deberetur, implere se posse demonstravit. Nam postquam in hunc gradum venit, e studiis Literarum translatus, ne dicam raptus ad Curiam, non tamquam qui ex otio tunc primùm ad negotia obeunda vocatus esset, sed, ut qui semper fuisset in rebus gerendis versatus, se exhibuit. Nec passus est, ut minor tunc fortè, res agendo, quàm olim docendo, videretur. Verùm id quidem non superbè, sed cum omni modestia. Nam, quod Viri bene sapientes solent, opiniones suas, & sensus ita defendebat, ut non ægrè pateretur contra sentiri. Omitto superiora tempora, sed ne nunc quidem, quando & ætate, & dignitate gravior erat. Etenim quum hoc tempore ego illi de re maxima publicè adversarer, & uterque communi bono studeret (tam enim audeo de illo, quàm de me affirmare) illæsa mansit apud eum benevolentia, quum tamen ob eam causam apud multos gravi odio laborarem. Agebatur enim de modo futuræ electionis Summi Pontificis, & ille quidem certum modum præ ceteris probabat, qui probabatur à multis, ego verò improbabam. Sed ea contentio jam decreto Concilii sublata est, quo constitutus est electionis habendæ modus.

Libenter autem hæc mecum memoro, ut recognoscam, quantum illi vita defuncto vivens ego in unaquaque re debeam, & quantum ille me sibi per singula ferè momenta eximia humanitatis sua devinxerit. Quid enim illud? an oblivisci? Numquam, etiam si voluero, possum, quòd quum me decennio, aut circiter, anteiret ætate, & esset nunc in eo gradu constitutus, qui supremo proximus habetur, tamen non aliter umquam, quàm inter se pares solent, in conversatione domestica, ut secum agerem, patiebatur. Ad absentem verò, quoties divertere, aut alibi morari contigit, semper propria manu ad me scripsit: idque ita frequenter, ut pæne præsentiorum illum haberem, quàm quum præsens esset. Sed & illud quoque, ut oblivioni minimè mihi tradendum, ita nec committendum silentio, quòd post plurima variis temporibus officia, beneficiaque in me collata, postremò quum testamentum conderet, quorundam etiam Librorum legato me honoravit, quum tamen germani Fratres dudum defuncti filium haberent impuberem, & non satis rerum opulentum, ita singulari ingenio præditum, & ad studia Literarum aptissimum, cui accumulari Libros, non detrahi oportebat. Nec verò in me unum,

A sed in omnes supra modum pæne suarum facultatum liberalis erat; quodque liberalitatem suam magis commendat, diligenter cûrabit, ut essent beneficia sua primùm utilia, deinde perpetua, aut certè quammaximè diuturna. Propensius verò in miserabiles personas ferebatur, quas omni tempore summa cum pietate fovere consuevit. Quamobrem hoc ipso quoque Concilii tempore, quo per vacationem Apostolicæ Sedis obventiones Cardinalium vel cessaverant, vel ex magna parte imminutæ sunt, Prælatos inopes, qui diuturnitate moræ exhausti erant, omni, qua poterat, ope sustentabat. Domi quidem parvus, foris verò mutuum contrahens, ut illorum indigentiam supplere posset. Desiderabat enim non modò non dissolvi, sed ne minui quidem hoc Concilium, donec fieret finis debitus earum rerum, propter quas vocatus fuerat, & quarum causâ labores ipse plurimos periculaque subierat. Negari enim nequit, unum illum tantum operæ laborisque posuisse in hoc Concilium sive congregandum, sive dirigendum, quantum ex ordine Clericorum alium quempiam. Nam ut omittam, quòd hyeme media in Alpes, quæ Italiæ imminuent, (fortè enim in ea regione Sigismundus Romanorum Imperator tunc agebat) profectus est Apostolicæ Sedis Legatus, ut communi consensu utriusque Potestatis de congregandi Concilii loco conveniretur, & alias peregrinationes præteream, quas ejusdem rei stabiliendæ causâ suscepit: illud profectò non mediocris sive laboris, sive periculi, videri meritò debet, quòd cum eodem Johanne tunc Papa solus, ut ita dixerim, aut certè præ omnibus certavit, quum adducere illum ad Concilium renitentem conaretur. Nam ut erat illius animus sibi conscius, malique præfagus, judicium metuens invitus veniebat. Venit tamen, nec ante venit, quàm pœnituit venisse; quamobrem studuit abire quamprimum, si licuisset. Qui si fortè periculum, in quod venerat, evasisset, haud dubium, quin periculum illis parasset, qui tam obstinatè adversus mentem suam adventum illum sibi suaserant. In ceteris verò quis æquè laboravit, ut ipse? Cunctarum enim discordiarum atque contentionum, quæ plurimæ in hoc sacro Concilio instigante Diabolo exortæ sunt, solus præ omnibus mediator atque arbiter constituebatur; & in eam rem tam efficax erat, sive auctoritate valens, sive studio, seu magis felicitate quadam, ut sæpe etiam causas desperatas de repente componeret. Idque singulariter ei ad laudem, dum viveret, tribui solebat, nec minus verò post mortem, quum simile quodpiam intercurreret, communibus omnium votis desideratus est. De ceteris ut pleraque per eum solum, ita absque eo fieri nihil consuevit.

E Quamobrem etsi durum est nobis eo carere, qui superstitēs sumus, tamen ita mortuus est, ut maximè perciperet hoc tempore fructum suorum laborum, sive illorum, quos longis temporibus priùs docendo pertulit, sive horum, quos novissimè in hoc Concilium pro redintegranda Ecclesia contulit. Vidit enim uno tempore tot discipulos suos ex toto orbe terrarum in unum locum congregatos, qui diversis temporibus eum audiendo profecerant, quique ad varias dignitates merito suæ doctrinæ promoti erant, ut non temerè præ omaibus, qui in Concilio erant, gloriari posset, se unum esse, qui tot tantosque filios in doctrina genuisset; eaque gloria omnes antea vitæ voluptates jure visæ sit superare. Vidit insuper, quod erat ex rebus hujus

hujus Concilii maximum, factuque difficillimum, vacare apud omnes Apostolicam Sedem, & ex tribus contenditibus de Papatu, unum quidem sponte renuntiasse, reliquos verò duos legitimè fuisse depositos, actaque cetera usque in diem obitus; qui etsi nobis quidem intempestivus visus est, qui eum præcipuè dileximus, communi verò saluti (quæ persæpe paucorum vita continetur) non immeritò damnosus apparuit: ipsi certè obeunti (si rite volumus existimare) gloriosus evēnit, quum quicquid dispensari potest bene morienti ad ejus temporis gloriam, omnia ferè, vel certè maxima, sit moriendo consequutus. Quamobrem si neque communi, neque nostræ propriæ, illius tamen causæ consolari debemus, ne aut invidere felicitati ejus, aut injuriam memoriæ facere videamur. Quando enim contingere illi poterat umquam gloriosius mori, quàm hoc tempore, quum est congregatum hoc generale Concilium, quo nulum vel scriptis, vel memoria hominum fuisse traditur insignius, & virorum frequentia magis celebre? Nam præter eos, qui Prælati sunt Ecclesiarum, aut Ecclesiastici Viri, omnium insuper Regum Christianorum Legationes adsunt, omnes ferè Principes Europæ ipsi quidem quandoque per se, per Legatos autem semper, interfuerunt. Imperator quoque Græcorum, qui nimis diuturno, atque utinam non perpetuo Schismate, à nobis divisus est, insignem Legationem hic continuam habuit, spe reconciliationis data; quodque magis rarum est, etiam usque ex Ethiopia quidam privati ad tanti Concilii famam venerunt. Nullum diuturnius fuisse constare, ut quod jam triennio integro perseveravit. Nescio an ullum pro causa graviore convocatum; quippe ut tolleretur ante omnia hoc pestiferum Schisma, quod jam per quadraginta annos Clericorum favoribus studiisque nutritum, in consensum Secularium & Regum mentes ita irreperat, ut propemodum sine spe perficiendi tentata sit Ecclesiæ reintegration. Vidit tamen, antequam, moreretur, unitam Ecclesiam in uno generali Concilio. Vidit nihil ad hoc amplius restare, quàm Summi Pontificis electionem, quo quidem gradu (quod primum est majus) dignus erat; quod proximum, ita existimabatur, quod verò non ultimum, ut illo potiretur, desiderabant omnes. Igitur, tametsi ei meritò debebatur, tamen eligibilis fuit in hoc Concilio mori cum æstimatione & desiderio hominum sine Papatu, quàm quod antea multis accidit, ignotum Concilio obtinuisse Papatum. Quod quidem ille, quod minus erat, non habuit: quod verò maximum, & quod proximum, ac omnino quod aliquid erat, habuit. Nam meo judicio longè gloriosius est desiderari dignè ab omnibus, quàm à paucis consequi id quod multi vel indigni consequi possunt. Nihil verò desiderabilius, quàm tot filiorum præsentium manibus sepeliri: quod in nullo aliorum locorum, nulloque alio tempore contingere ei poterat. Postremò ne quid deesset officiis, quæ certatim ab omni genere hominum in honorem funeris gesta sunt, Sigismundus, qui eum plurimi faciebat, venerabatur, & amabat, quum efferretur, comitatus est funus, & insuper ipsa exequiarum die omnibus gestis usque ad extremum assiduus interfuit. Vale.

Constantiæ VI. Novembris MCCCCXVII.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

O R A T I O

*Ad Franciscum Juniores de Carraria Paduæ
Principem pro Communitate Patavina.*

Vellem ego, Optimi Viri, tantum mihi facultatis, tantumque copiarum in dicendo adesse, ut expectationem vestram, qua taciti, jamdudum pendetis abundè explere possem. Video enim hoc in loco plurimos vestrum, qui quum scirent, quàm magna de re dicturus sim, quoniam id dicam, quod mihi à vobis omnibus injunctum est, singulari exquisitoque genere orationis eloquuturum arbitrentur. Quod vellem ita factò mihi contingere, quàm facile vos id opinamini de me. Neque enim diutius opinione vestra, quæ in ceteris quidem judiciis esse rectissima solet, falli vos sinerem, atque ego jam tandem non tam humiliter, neque tam malignè de me sentirem, quin & laborum meorum per dulcem fructum, & studiorum fortunatum exitum, optatumque votorum meorum finem consequutum me cernerem. Sed quoniam aliter ac vos existimatis, atque ego vellem, se res habet, definite id expectare à me, quod ego non sum præstiturus, quum velim. Etsi enim optimè rerum conveniat, ut quæ magnificè sine ullo more, sine cujusquam exemplo, gesta sunt, æquo parique fermone efferantur; atque ego etiam nihil magis optem evenire, quàm ut in hoc tam frequenti, quem ego libens aspicio, conventu vestro, quodque primum dicendum, coram hoc salutari Principe nostro, si minus bene dicendo laudem, at saltem bonæ promptæque voluntatis gratiam emerear. Etsi, inquam, ita sit, non tamen quod expetitis præstiturum facile me spero. Primò quòd parum solita exercitatio dicendi sit mihi (ab hac enim peroratione prima ferè hujusce negotii auspicia capturus sum) planè noscere debuistis omnes. Deinde quòd parvæ res, tum & mediocres, dicendo, ut sit excoli exornarique fermone possunt; grandes verò se ipsis claræ atque illustres sunt, quarum splendor omnem orationis vim, omne artificium tegat necesse est. Vultis etenim, ut hunc Franciscum Juniores, Clarissimum omnium, quos prior, quosque nostra ætas tulit, ad quem debito nostro gratulandi gratiā venimus, convenientibus verbis satis admodum laudem: ad quem laudandum, ne mediocriter quidem sufficiet posteritas æterna. Vultis, ut affectum vestrum erga se ego verbis meis explicem, quem profectò ne vos quidem, ut ipse intelligo, capere animo, quantum est, potestis. Ætatem prætera, quæ ea sit, videtis, quæ etsi nemini, ut mihi videtur, excusanda sit, quoniam omne ad recti officii genus admittit, aut minùs jure accusanda modò, ne per luxum atque socordiam agatur, quo tamen plus roboris, & bonorum laterum habet, eo minùs continet auctoritatis, & gravitatis. Nunc igitur quid habeam mentis, quidve reliquum animi sit mihi, considerate; quum hoc sublimi loco constitutus sim, unde videre facile omnes, viderique ab omnibus perfacile possum, vobis omnibus coram tam magna de re dicturus, ex vobis id ipsum colligite. Quis est enim tam vehemens, tamque fidens Orator, temerarium planè dicerem, qui hoc ipso loco positus, non facile ar-

tis,

is, tamen plurimum adeptus sit, exercitatio-
nisque beneficio destitutum se sentiat? Nam,
ut alia præteream: quod esse ceteris usui, ma-
gnoque adjumento solet, mihi nunc impedimen-
to evenit, idest multarum magnarumque rerum
copia, quibus jam sola opinione, antequam di-
cere aggrediar, ita opprimor, ut vix respirare
quidem possim. Contendunt enim ceteri, qui
dicturi sunt, summo studio, ut quàm multa-
eum bene, tum & abundanter dicant, quo sit
ornata, sitque copiosa eorum oratio. Ego ve-
ro, ne nimium multa ex abundantia rerum,
quæ plurimæ suppetunt, fortasse dicam. Quam-
obrem magis quæ prætermittenda, quàm quæ
amplexanda sint, animadvertendum mihi cen-
seo. Quæ quum ita sint, subeo tamen avidus
hujusce officii munus, etsi facultatibus meis
longè impar sit, ne aut ego parum velle dice-
re, aut vos neglexisse id ullo pacto videamini:
quod munus quam efficacia exequutus tum-
fuero, vestræ moderationis erit dijudicare; mihi
verò nusquam locorum voluntas aberit. Non
possum enim ego efficere res grandes, quæ aut
admirationi præsentibus, aut exemplo posteris
sint (ita mea est natura, vel si minus accusare
illam debeo, fortuna defectumque scio) sed
quo minus res grandes, atque earum auctores
effera relatu, nulla re deterri, aut impediri
possum. In quo si parum arte, voluntate certè
plurimum, ac studio vehemens sum.

Sed quid ego tamdiu affectum vestrum mor-
ror, ne quantum in me est, explicem? Ad te
venimus omnes, Vir fortissime, ad te universus
Populus in hac congratulatione lætus, ut aspi-
cis, collectus est. Agnoscis hos Cives tuos,
optimos viros, qui à te omnes conservati sunt?
Adiungunt, ut tibi gratias agant, ut congratulen-
tur sospitati tuæ, in qua suam æquè contineri
meminerunt. Non enim fugit gratissimos homi-
nes, quoniam commemorari beneficia tua in-
se læti accipiunt, ut ego planè intelligo, quod
tui invictissimi capitis periculo conservasti eis
dulce munus vitæ, salvasti opes, custodisti fa-
cultates, repulisti ab eis, atque ab omnibus
eorum tormenta, labem, omnemque ignomi-
niam. Ipsa denique Urbs tota, si eloqui pos-
set, abundantes gratias agens, palam comme-
moraret, quod te auctore, fortissimique animi
tui præsentia, vetitâ prædâ, qua ab hostibus
dilaceranda videbatur, restinctum quod jam
pæne tectis admovebatur, incendium est. Ve-
niunt itaque hoc ipso die, perpetua memoria
posteritati consignando, quo jam tertio supe-
riore anno, quum Urbem reciperes, teque
ipsa reciperet, libertatem, justitiam, fidem,
omnemque æquitatem tecum induxisti: quod
officii debitum munus serò fortasse videri pos-
sent amplexari; posteaquam est pax reddita,
& gravissimo bello finis datus: nisi certa eos,
& tibi probata ratio detinuisse. Quum enim
ferro res ageretur, abstinere verbis, & ferro ac
viribus configere necesse fuit, quandoquidem
non facile inter strepitum hominum, armorum-
que fragores, verba pacis & lætitiæ dici potuis-
sent. Deinde quod non sineres eos quicquam
integrum de te sperare, quum exardescente
bello magna quotidie fierent, & majora passim
vulgo dicerentur. Quotidie insultus, quotidie
excursiones, & tu semper in omni pugna
primus progredieris. Possum nunc liberè ac-
cusare audaciam magnitudinemque animi tui,
quoniam res periculo jam vacat, & nihil de-
te, quod evenire facile posset, pertimescimus.
Sed enim æquus, si rectè animadverti, prædi-

A care illam, ut ceteras abundantissimas dote-
tuas, singuli debemus. Et si enim tunc fortasse
monendus eras, ne damno non dicam tuo,
quoniam id dici non patereris, sed tuorum,
hujus Urbis, atque hujus Populi, fortis esse
velles; nunc tamen, quoniam salva, atque in-
tegra res est, neque licet arbitrari fieri quic-
quam à te, nisi quod secundum optimam ex-
actissimamque rationem constitueris, laudanda,
& omni nisu prædicanda est hæc amplissima
virtus tua, sine qua nec tu Urbem hanc libe-
rasses, neque ipsa te; ut est avidissima tui,
frueretur.

Sed, ut ex ordine, quod cœperam, persequar,
cogebat eos amor, ac fides timere de te.

B Non sinebat sollicitudo tui tutos eos esse, aut
quicquam certè existimare de te. Quamquam
quid timendum esset constantissimis Viris, non
satis intelligo, modò ne tam promptus in hostes
esse velles, quum tu magno fortique animo,
ipsi fidè prædicti essent, qui præsentem te bona-
lætaque omnia, absente & erepto sibi tristitia
futura omnia sperarent. Quod quum ita res
esset, qui timor his ipsis, quæve reliqua spes
hostibus adesse posset? Deceverant enim hi,
si quando ita (quod absit perpetuò precamur)
necessitas tulisset, objectu corporum suorum
imperioli capitis tui salutem tueri; membris suis,
quum tela defuissent, telorum loco in hostes
ufuros se destinaverant. Non accipio, quænam
possit esse major inter ullos amicitia, quænam
validior animorum conjunctio, quàm quum
amantium uterque se vitam, totum quicquid
ipse est, debere se alteri existimat; idque prom-
tus, quum opus sit, exsolvere. Tu te in omne
discrimen pro salute eorum dedisti; ipsi quod
poterant grati reddiderunt, in reliqua, quic-
quid eventurum sit, promptissimi. Qui quanto
studio, quantaque diligentia essent in te, non
nego, quin & se, & parentes, & liberos, uni-
versasque res & publicas & privatas animo te-
nerent; sed in te uno omnia posita videbant, à
cujus salute cetera penderent; perfacile, inquam,
oceras intelligere, quo studio in te essent quum

C bello proximo videres, quàm prompti in arma
atque in hostes proni essent, te id etiam non
satis probante. Meministi, quum signo dato,
quo adesse hostes nuntiabantur, præcípites rue-
rent, & quàm difficile esset eos portis Urbis
contineri. Sed quid ego levia ista confector?
Induc in animum, quæso, illius noctis imagi-
nem, dieique proximæ, qua tu, quum diu ac
multum expectatus mira virtute Urbem recepis-
ses, inestimabili plausu ab universo Populo ex-
ceptus es; quum omnis sexus omnis ætas Pa-
trem te, Fratrem, Dominum, & si quid am-
plius dici posset, quod conjunctissimum sit,
cum osculo & lacrymis lætis salutarent. Ne-
queo ego hilaritatem continere, quum hæc ex
memoria colligo, dicentique mihi singula præ-
cordia exultatione gestiunt. Idque etiam animad-
vertas velim, quod quamprimum hostibus adef-
se te intra muros nuntiali, ab omnibus protin-
us conclamatum est tanto nisu, tantaque fre-
quentia, ut Urbs tota, quæ tum verè lapsa eri-
gebatur, subruere pæne videretur. Mulierum ge-
nus, quod esse naturâ pavidum solet, vix domo
contineri poterat; infantes, quos insolitos rerum
quæque minima exterrere consueverunt, cater-
vatim in publicum progrediebantur. Viri etiam,
quos etsi bene cordatos, & fortes, subita ta-
men, improvisaque res repressisse debuerat,
nullo de se, deque liberis, ac fortunis respec-
tu habito, præcípites accurrebant; plerique
ut

ut erant, sine armis; plerique etiam, ut thoris suis exsisterant, non omnibus vestibus suis connecti. Non possum animo conjicere, si luce media per portas Urbis, inspectante universo Populo, pacatus advenisses, atque eo moliente adventum tuum, quam maxime celebrem reddere, potuisses addere majus quicquam huic congratulationi. Fecissent id multo prius, si votis occasionem fortuna praestitisset. Aderat semper voluntas prompta, paratusque semper aderat animus; sed facultas deerat. Recognoscunt tamen libenter amantissimi tui, se, suosque, quum etiam nihil his rebus profecissent, carceres, tormenta, dolores, mortem denique amore tui & fide subiisse. Testati sunt plerique horum, quos optimè singulos nosti, dilectionem tui, alii carentis, alii exilio, alii tandem sanguine liberorum, suorumque necessariorum, quorum studiis fretus adortus es rem hanc magno quidem animo, magnaque virtute. Neque enim quicquam adscribere felicitati, & fortunae audeo, quum superiore ante hoc proximo bello ne id quidem, quod summo consilio atque omni virtute est administratum, geri prosperè posset. Magno, inquam; & inaequabili animo fuisti, qui Urbem hanc muris, turribusque munitissimam, propugnaculis undique vallatam, aquis atque fluminibus commodissime circumdatam, quam clarissimus Parens tuus ex maiore parte, reliquique tui Priores (timendum tunc fuit, ne suorum posterorum damno id fecissent) ita munierunt, abundantemque militibus Urbem, parva manu, parvisque copiis impetisti. Quamque omnibus rebus, quae ab ullo hominum requiri possant, ceteris praestares, (virtutes nempe animi, tum & corporis egregias dotes intelligo; nam praeter has parum reliqui aderat) plurimum tamen, & certum id est, addebat animi tibi horum tuorum Civium ardentissimus affectus: quo sine, non dicam cum detrimento salutis tuae (quem sermonem quum dicerem, universus hic Populus horrere mihi visus est) at certe frustra & vanis auspiciis tantum opus attentasses. Dicam equidem nunc quod volo: si das veniam, dicam equidem quoniam ita est; quo minus de te sperabatur, eo gloriosior clariorque evasisti. Erant qui dicerent incerti virtutis tuae, quibus nondum satis de rebus constabat, quum multa & magna molientem intelligerent, frustra te conari, qui per portas Urbis pacatus exieris, velle per summos muros hostis ingredi. Quos, quum magnificè ultra quam intelligi animo posset rem egeris, ostendisti, non tantum facto sapere, quantum ipsi de se crederent. Docuisti nihil difficile, nihil arduum, nihil denique impossibile esse Virtuti, posseque fortem virum & fortunam, & necessitatem, audendo ferendoque superare. Venisti itaque jamdudum desideratus; reddidisti pristinum Urbi decorem, dignitatem Civibus, universis spem. Quamque per eos dies Civitas haec fertilissima fame, & summa caritate annonae laboraret propter praesidentium, nescio an negligentiam dicam, an potius id, quod verum est, avaritiam: tu rerum omnium ubertatem tecum attulisti. Nihil interfuit inter summam alimentorum penuriam, summamque vilitatem, nisi nox una, ea qua tu ad succurrendum huic Populo uti e caelo missus, advenisti.

Poteritne, obsecro vos, optimi Cives, cuiquam labor durus, periculum horrendum, vulnus grave, mors denique difficilis videri, quando pro hoc Principe nostro haec subierimus, qui non minora ferè pro salute ac sospitate omnium passus, optimè merita singulorum

recognovit? Sed tu quanta, putas, spes rediit his generosis viris, tuisque, ut ita eos appellem, comparibus, quorum frequentia tua haec Curia completa est, quum scirent rediisse te, consequutumque pristinum habitum fortunae, cujus praesidia numquam frustra imploraverunt? Non possum hoc loco continere me, ne omnium hominum sapientissimum Patrem tuum commemorem. Hunc enim titulum laudis non Apollinis iudicio, aut vano vulgi favore, sed suis rebus cum summa sapientia administratis, subscribente etiam hostium sententia, consequutus est. Numquam satis, Clarissime Senior, laudare poterò virtutem tuam, numquam abundè praedicare. Ita enim à te fieri solitum ferunt, quum quisquam hominum, quivis is esset liberalitatis tuae beneficia impetraturus, ad te venisset, tu optimus, ut ceterarum rerum, ita & hominum cognitor, quantum pensum in se gestaret, tum ceteris indiciis, tum maxime orationis & gestus tenore colligebas. Nihil autem, quod aut probandum, aut improbandum esset, illius tui rectissimi iudicii censuram effugere poterat. Quantum itaque merebatur, tantum muneris, & officii consequutus abibat. Quamque plurimum & sanguini & fortunae, & superiorum memoriae tribueres, plus tamen his omnibus Virtus, & fides, & bonarum Artium doctrina in pretio apud te erant, quo effeceras, ut Urbem hanc tuam suis optimis Civibus ornatam exterorum adjectione geminaret. Sed non est, quod extimescas fortassis, aut doleas, munus hoc hereditarium generis vestri apud posteros tuos abfolere. Habes enim prolem, quae te superet, quae liberalitatem tuam dando antecedit. Sciunt haec omnes, ut ad te redeat oratio, qui sub te, atque sub optimo Parente tuo vixerunt, (quoties enim eos convenio, in sermonem de rebus suis ire cogor, tam jucunda mihi ejus memoria est) sciunt, inquam, quod is, quum & facultatibus, & ditione longè plurimum opulentior esset, maximaeque & praemia & munera explicaret, numquam tamen tam larga, tamque praestantia, quanta tu dedit. Quos enim virtute tibi junxeras, honoribus, donisque exornabas. Nihil igitur abs re, si te & abeuntem, & redeuntem, omnes fortunae participes insequuti sunt. Quum autem ubique palam cognitum esset, in vestra familia certissima semper praesidia fuisse generosae virtuti, quis non fecit pro te vota, quis non exultavit, commune omnium bonorum hospitium à solo relevatum esse? Si quis aut factionibus, aut odiis pulsus, si quis aut Principis, aut saevientis Populi lege immeritus exulat, si quis tandem adversa fortuna adjectus erat, tu ei certus hospes ades, tu & parentum, & liberorum locum tenes. Omnibus semper domus haec patet, qui modò vel minimam Virtutis, & probitatis imaginem praeferebant, sine quibus adire nemo liberalitatis tuae faciem auderet. Tum id etiam certum est, vulgoque passim cognitum, te ne dicam tam lautè, ut Principem, sed neque tam frugi, ut mediocre virum deceat, domi tuae vivere: tamen nihil tibi reliquum usus finis, quod non protinus des. Quem morem & si non arguerem, (nihil enim, uti ego existimo, in te est, quod jure argui à quoquam possit) mirarer tamen, nisi scirem, perpetuum hunc sanguinis vestri morem in te uno praeter ceterorum memoriam potissimum vigere. Verum ut id pace tua dicam, si minus de te, deque tuis commodis curiosus es, qui omnem fortunam expertus ferè quanta leniter didicisti: at saltem his generosis libe-

liberis tuis, quorum jam plurimam turbam læti aspiciamus, tum & clarissimæ Conforti tuæ, uti ceteris dotibus, ita fecunditate conspicuæ, conservare debes dignitatis suæ monumenta, & id facere, ut sicut ingenio, sanguine, & clara indole ceteris præstant, ita & convenientibus sibi ornamentis honestentur.

Nunc autem quantam gratiam consequutus sis ab hoc universo Populo, quum te ei exoptatus reddidisti, hinc accipies, quum intellexeris, quo habitu absente te Urbs erat. Primum elegerant Cives omnes boni rure habitare, propterea quod deesset illis in Urbe societas, bonorumque conventus; cum Civibus aut vitam, aut sermonem communicare suspicio. Illos sordidissimos homines, ex quibus rarissimi erant digni existimatione bonorum, non modò alloqui, sed videre tantummodo, ingens fastidium erat. Quo statu si res, quod perpetuò execramur, mansissent, atque ipsi homines nostri eo in proposito perseverassent, poterant propediem commutato rerum nomine huc unde * discessissent redire. Hæc enim antiquissima Urbs Regia, cujuslibet præclari studii, omniumque bonarum Artium domicilium, rus proximè futura erat. Injecta jam constiterant hujus præclari erroris fundamenta. Clarissimorum enim omnium, quum discederes, bona magna pars abiit. Boni, qui de primis erant, hi quidem iniqua suspicione cogebantur exulare: hi verò gratiæ simulatione cum Magistratus titulo aliquò amandabantur: hi rus abibant, reliquum ibi temporis sinè suspicionibus in otio acturi. Ceteri verò inferioris ordinis viri sua sponte aliò discebant, ubi studia sua, atque artes majoris honoris & meriti hominum frequentia fierent. Vulgus caritate & inopia pressum paternas avitasque sedes, quo nihil potest esse durius, cogebatur relinquere. Nihil jam nummorum, nihil optimarum rerum in Urbe erat. Si qui aderant viri, si modò jure viros appellemus, hi erant gregarii milites, desolationi, quàm custodiæ Urbis dati; quorum studium hoc erat, si quid malè repositum esset, arripere, injuriari bonis Civibus, omnibus & divinis & humanis pro sua voluptate abuti. Hic erat status Civitatis, quem non possum memorare sinè lacrymis; quo satis indicabant, qui tum præerant, nihil ad se eum pertinere, qui languerent, & diu steterent, quum tu etiam absens nec noctu dormires. Solent enim ceteri, quum quid jure nacti sunt, quod ad posteros suos perventurum existiment, excolere, munire, reficere quæ neglecta sunt, cohibere in ordinem, quæ non ratione posita. At hi veluti præfagientes id, quod eventurum erat, universa rapere, sinè respectu facere quæ libet, vi, fraudibus, dolo, aliena suis adjicere; omnia in pretium dare. Munitiones protinus, quas tu omni genere rerum oppleveras, venundatæ sunt, possessiones publicæ fœnori ascriptæ: quidquid denique æris è miseris pectoribus Civium extorqueri poterat, aliò transferrebat. Hæc ipsa Curia, Majorum tuorum egregium opus, imperii sedes, sanctique consilii perpetuus locus, quæ nunc tantâ frequentia clarissimorum virorum ornata est, in quantam solitudinem inciderat! Solitudo in templis, solitudo in foro, solitudo in plateis, in omnibus denique celeberrimis locis Urbis solitudo aderat. At verò nunc spatiosus hic locus ante faciem Curiae tuæ positus quàm gratè se videndum præbet, refertus fortissimis militibus, quos decori tuo, venustatique Urbis nunc pace tenes! Quàm jucundum est animis

Tom. XVI.

A hanc turbam omnem, hanc egregiam armatorum manum aspicere! Genus enim id hominum, ut bello commodum, omninoque necessarium est, ita & ornamento pacis, & conservationi plurimum valet. Sed quid hæc omnis forensis juvenus? quàm gratum de se spectaculum facit, quæ quum prius armis non minus invita quàm vita, abstinere cogeretur, nunc te Principe libertatem adeptam, & accinctam gladiis, & armatam, & in quodvis promptam se offert, offerens animum, qui te Principem deceat. Ita enim eos instituit, & militaribus artibus instruxit optimus ille Ducum, quem crebrò libens memoro, Franciscus senior, Paternus, ut non minùs utiles essent bello, quàm pace. Postremò quàm gratissimè, quæso, videre te existimas hos Cives tuos, tum & reliquos, qui Urbem hanc incolunt, neque id minus peregrinos, atque exteros homines, quum te quotidie longo ordine ornatissimorum equitum, ac nobilissimorum hominum spectandum exhibes? Si cui impetrare à te gratiam, si cui de injuria, quæ neque crebrò, neque impunè cuiquam fit, conqueri libet, promptum habet auditorem; non est ulli opus aut longius iter cum gravissimis impensis facere, aut mediantium, qui in auditorium Principis inducant, avaritiam pascere. Paratus semper omnibus ades, nulli gravis, omnibus acceptissimus, à quo nullus unquam nisi lætus & contentus animi exeat.

C Volo nunc meo judicio loqui, & quod sentio planè dicere, qui tamen in plurimis falli soleam, in hoc tamen, ut tute fateberis, verus sum, modò animum orationi parumper accommodes. Molestum, grave, perniciosum, ut commemoravi, & si non quantum esset dixerim, existit huic Urbi, quòd tamdiu à se abesses, quòd dira necessitate, ut abires, cogerere. Tibi etiam, ut inficiari nequis, perdurum fuit, ut tuos linqueres, quòd in arbitrium alterius ires, quòd cum carissima Conjuge, cum dulcissimis liberis errans, profugique, alienis urbibus aliena præsidia mendicaveris, audiens plerumque, quæ nolles, crebrò, quæ nolles patiens. Hæc tamen sive bellorum, sive majoris vis necessitas, quoniam bello vinci non poterat, ingentis tibi gloriæ occasio fuit. Noli, obsecro, illa neminisse, quamquam & id non ingrati debeat esse recordationis. Ita enim existimant experti rerum sapientes, quum quid gravius passus sis, post jucundam esse illarum rerum memoriam. Sed induc in animum, quæso, quantam tibi gloriam ex his comparaveris, qui toto Orbe celebris es, qui omnem illam, quam clarissimus genitor tuus jam olim Senior, crebris & diuturnis bellis, & sensus & armorum gloriam sibi quæsierat, juvenis assequutus es. Sensissent ne de te homines, uti de hoc, aut alio, aut quovis inglorio Principe, si æterna pace, perpetuaque felicitate potitus esses? Nunc cui non es cognitus? Quis Carrigerum nomen, majorum tuorum titulus insigne, te auctore, tuisque rebus præclare gestis, non novit? Aderam ego ei sermone, quum proximo superiore anno vicina Urbe Venetiis essem, quò ex universis Mundi plagis confluere navigia solent, atque id quàm maximè crebrò audivi, sed tum potissimum, quum venissent plurimi ornatissimi viri de trans mare, ad eum locum peregrinationis causâ profecti, qui perpetua nobis veneratione celebris est. Ei conventui ego, ut fit, aderam, quum dicerent illi, tam frequentem, tamque gloriosum de te, unde venirent, sermonem haberi, ut vix ullus prio-

P

rum

rum Ducum, quos memoria hominum celebrat, conferri tibi possit, nosque ne minimum quidem aut dicere, aut opinione sentire, quod illi prædicarent, omnem Orientalem Provinciam laudibus tuis plenam esse. Age, quos labores, quæ pericula, quam inopiam huic gloriæ conferres? quæ patientia incommodorum, quæ tandem adversarum rerum moles, tantæ celebritati nominis, tantæ laudum frequentiae reperiri par poterit? Sed quid Occidens, aliæque Orbis regiones de te sentiunt? Apud Gallos primum quam clarus, & si non sponte id audiant, quam clarus, inquam, apud invitos sis, ab his, qui inde adveniunt, abundè comperitum est. Apud Hispanos quantum & Iberos, extremum incolentes Oceanum, atque, ut huc me divertam, Germanos, Pannonos, ac ne singula colligam, toto Orbe clarissimus es? Adde quod si quid adjici poterat virtutum tuarum abundantissimis cumulis, humanitatis, & clementiæ, quod certè minimum erat, totum id adversæ fortunæ experienciâ tibi vindicasti. In quo umquam hominum tanta affabilitas, tantaque comitas exstitit, quantam in te videmus? aut in quo minùs adversis rebus fracta, aut lemitate imminuta majestas, & quod certè plurimum est, ne minima quidem prosperis rebus parta insolentia? Possèm ego mihi nunc, nisi rebus meis facillè falli sim solitus, planè persuadere, optimè me dicere, atque eum finem, in quem omnium Oratorum desideria, omnium dicentium studia feruntur, consequutum esse: quum in hac causa, in qua nemini benevolentia ulla arte comparanda est, tam attentè audior à vobis. Et ego quidem dicerem, quam ornate, quamque compositè, id nescio; sed profectò non eâ fiduciâ, neque hoc animo dicerem, nisi scirem omnium vestrum votis orationem meam juvari. Scio enim omnes vos eadem animo volvere, quæ ego, quod video plurimos vestrum suppresso murmure sequi me (tam bene cum animis vestris mihi convenit) aut certè, si paulò tardior sum, vocem meam præire.

Et tu, obsecro, Franciscè, singulos animadvertè. Videbis in fronte situm animum: videbis oculos affectione tui flagrantés; ac si penitus prospicere posses, videres in eorum cordibus te, præclarasque tuas imagines adamantino more insculptas esse. Omnes hi salutem à te acceperunt; omnes conservati sunt: non enim spero, quod dicam, invidiam habiturum. Primum, qui partium tuarum censebantur, quamquam non ea jam pars, sed tota Urbs, totus Populus dici potuisset, hi vexati suspicionibus, censu castigati, exilio, severissimaque deportatione multati, te redeunte & libertatem sibi, & patriæ dignitatem restitutam senserunt. Reliqui autem si qui erant, qui aut errore ducti adversa sentirent, aut, (quod non ex animo fecisse eos arbitror) malignè de te loquuti essent, quos non vereor, ne mihi succenseant, quum hæc dico; gaudent enim errorem suum commemorari, ut clementiam tuam prædicari audiant: hi omnes humanitatis tuæ beneficio adjuti, misericordiam consequuti sunt. Abierunt, perierunt, qui noluerunt se salvos esse; qui errorem suum, & jam fortasse crimen appellandum, sequi, quam clementiam tuam experiri maluerunt. Nulli autem frustra implorata est fides tua: nulli quantumlibet inimicissimo hosti negatum est quod peteret, dum ad misericordiam tuam confugisset. Exegere quidam ex iis, qui tecum venerant, (etsi dolens commemorari talia audias, dolentiorque senseris illa fieri, quum Urbem

A reciperes) de injuriis suis fortassis non indebitè ultionem, quod in tanto tumultu prohiberi haud sanè potuit. Tibi autem summæ curæ salus omnium erat, quam per extrema pericula huic Urbi, atque huic Populo tuo pepereras. Sciebas quanta tibi affectione devoti essent; sciebas quanta te & præsentem diligenter, & absentem optarent. Vidisti enim abiens Civium tuorum profusas lacrymas, sensisti tecta suspiria, quibus facillimum erat dignoscere, quo erga te essent animo, quoque futuri essent. Hæc ego tunc Urbe aderam, quum dira necessitatis vis, quæ nimium plerumque juris in humanis rebus habet, coëgit te, ut hinc abires. Aderam, inquam tum, etsi studiorum gratiâ, strepitu tamen bellorum, & rerum mutatione, animi satis impatiens, quæ res plurimum me movit (non dum enim affectione cetera complexus eram) quum viderem omnes, quos alimentis sustentare solitus eras, qui plurimam ingentemque & hujus Populi, & exterorum turbam complebant, sinè spe vitæ relictos esse. Sed potissimum quum viderem egregiam illam tuorum militum manum, tuis, atque optimi parentis tui auspiciis vincere semper solitam, quam ditaveras stipendiis, honoribus auctoraveras, domique tuæ ut familiæ partem eisdem alimentis educatam, inferueras. Quum hanc prius in summo honore vidissem, tunc fortunam execrantem, detestantemque acerbissimum casum viderem, continere me non potui, quin graviter moverer. Semper enim etsi omnino deditus literis, & civili otio sim, amavi tamen arma, & milites, vix magni aliquid fieri sinè his posse existimans, quos etiam pace videre armis ornatos jucundum est. Sed quid ego toties adversa prosperis ingero, quo sint prospera adversorum rememoratione dulciora?

B Non itaque desino secundum institutum orationis tenorem illa prosequi. Quum igitur abesses, quod nimium longum Urbi tempus visum est, optabas magnopere (ut facillè existimamus) videre hanc Urbem, hunc Populum, hæc tecta, forum, Curiam, Arcemque, quam eximio Urbis decori, ut pleraque talium construxit ille, quem verè audeo dicere lucem Principum, clarissimus Parens tuus crebro mihi memoratus, & sinè fine memorandus. Sed non minus expetebant te hæc omnia. Urbs vidua, solitudine, frequens Populus, suspicione, tormentis, inedia afflictus, tecta inhabitata, & ruinæ proxima, forum fraudibus atque avaritiæ patens, Curia ornatissima quondam, tum spurcissimis hominibus habitata, Arx immunita, & ut verè adjiciam, imminuta, suspicionibus, parvisque consiliis referta, armis verò, & reliquis impedimentis vacua penitus, in qua tu pulcherrimum omnium gentium armamentarium constitueras, ut bello quæ necessaria essent abundè suppeditaret; Arx inquam perpetuò reclusa, nullis præter paucissimis accessibilis. Ab iis omnibus expectabaris, qui singulis dignitatem, & decorem suum redderes. Expectabant adolescentē, quique tenerioris ætatis sunt infantes, qui flammeum Currum, alatumque Ethiopem videre soliti, atque in his imaginibus & nati, & nutriti, truces Angues insolita signa viderent, quibus neque quem amarent (quod serò aut numquam eventurum fuisse credo), neque cui obsequi discerent, cernere fas erat. Deposcebant provectioris ætatis & viri, & senes, qui te nascentem in hac Urbe sub cœlo suo viderunt, qui unâ educati sunt, qui uniuscujusque ætatis mores notaverunt, quique ex pueris planè

planè cognoverunt, quid de te viro sperare possent, experti, etiam licet admodum parum temporis, qua prudentia, quave moderatione habenas imperii regeres; non jam alienigenam, aut extraneum virum, sed unà ortum, unà educatum iisdem moribus, pari consuetudine vivendi instructum postulabant, eadem linguā, eodem gestus atque habitus genere utentem. Tu verò non secus, atque illi optabant, advenisti integer, & si fieri poterat, melior peregrinatione factus; intulisti quē nobis hos præstantissimos viros, quos haud dubiè appelleremus lumina Civitatis, qui absente te inhabitare Urbem hanc recusabant, nihil in ea reliqui se dignum existimantes. Ante alios hunc prudentissimum hominum, quos ego umquam viderim, omni literarum, & militiæ genere instructum. Michaëlem de Rabatha, quem tu optimus virtutum æstimator tanti facis, quanti probitas sua, & summa meritorum fieri postulat. Felicem nonne eum tuo iudicio dicerem, non te præsentia ejus, atque eo comite feliciorē iudicarem? qui hunc virum habes, quod perraro Principibus contingere solet, in quo curarum tuarum & imperii pondus securus omnium acquiescere tutò patereris? Constituisti præterea hoc sanctum Collegium ex gravissimis consultissimisque viris, Civibus tuis, tum natu ac origine, tum amplissimis atque honestissimis decretis à te Civibus factis, ad quos de publicis deque privatis rebus esset recursus; quibus momentibus si quid est, quod prudentiam fugiat, quid facto opus esset, edisceres. Voluisti Cives tuos seorsum convenire, quibus esset arbitrium consultandi, deliberandi, statuendi, quæ iusta iudicassent; ad quem Magistratum liceret unicuique secundum virtutis merita, & veram sortem devenire. Constituisti denique hanc totam Rempublicam, reformasti iudicia, fecisti æquitati, & Iustitiæ locum. Nunc pacem opus est mediteris, quo te ipso tu, nosque te frui læti possimus. Crebris ac diuturnis bellis suburbanus ager vastatus est, rura deleta, confecta Municipia. His nunc intendere opus est, ut quæ ruinosa, quæ inculta, quæ neglecta, excolantur, quatenus inde & belli & pacis auxilia captari possint. Vidisti, quo pacto res ierint: & agrestes, & urbanae opes perierunt. Exhausto enim rure, tum maximè quum urbani ab negotiis vacant, nimirum necesse est & Urbes attenuari: quare subministranda sunt auxilia, immunitates dandæ, tollendæ exactiones, suspendenda colonorum iudicia, quo singuli sentire pacis fructus possint. Duo hæc tibi præcipuè agenda sunt, ut Urbem in se restituas; primum ut studia Literarum jam dudum bellis ejecta revoces, deinde ut ceteras bonas Artes in pretio suo serves. Nihil opus est, ut singula enumerem: apud optimum rerum iudicem loquor. Adderem tamen unum, nisi id me fortasse dicere parum deceret, & tu sinè monitore facturus sis; id est, quod quammaximè moneo: quòd si perpetuam gloriam consequi, si servare tuos, si augere imperium cupis, fac militaribus studiis operam dari. Primum liberos tuos, & qui tui sanguinis sunt, hoc negotio exerceas, in qua re præclara tuæ voluntatis indicia jam dedisti, quum optimus atque amantissimus germanus tuus Comes de Carraria, & bello & pace præcipuus, agenda militiæ causa nunc absit. Deinde jube hos Cives tuos, adolescentes eos maximè, qui alteri studio dediti non sunt, his præclaris laboribus indulgeant; à sinu parentum revele: in bella eant; ubi virtutem.

Tom. XVI.

A primū, tum & gloriam, postremò opes nanciscantur. Post hæc & ipsi, & parentes, & universa patria de bonis Civibus gratias habebunt tibi, qui eos viros Urbi pepereris, qui & agere bellum, & servare pacem te monente didicerint.

B Pacem igitur interea, dum hæc consequeris, amplexare, itaque tamen pacem velis, quam verè omnes de te existimant, ut ne quid de te, tuaque gloria indignum, aut metu belli, aut amore pacis ferre sustineas. Id ita futurum sperant omnes: sciunt enim vñ animi: norunt fortitudinem, magnanimitatemque tuam; meminere quo animo hæc bello proximo egeris; quoque spiritu bellum adortus sis audivimus omnes, ut ne hoc quidem, quoniam se se offert, præteream. Ita enim fama percubuit, quod verum nec ne sit, tutè scis. Ego facillè, reliquique omnes credimus magnanimitatis tuæ voces, qui ingentia coram facta & vidimus, & videmus. Quum enim præclarum opus aggressus parva manu, quod verum est, Urbi appulisses, & quidam de his, qui tecum aderant (quoniam non omnibus par est animus) multitudine instructos muros videntes, dum timori suo consulunt, redeundum, satisque factum in tanta re dicerent, quum tu iudicio tuo nec dum bene coepisses, dixisse te ferunt: *Non referam pedem, aut faciem victam, nisi prius natalis patriæ muros his manibus attigero.* Quumque & id magno animo fecisses, & quod omnium maximum est, summa virtute, repulsis qui adversabantur, primus idem solus irrupisses: *Bono, inquis, animo estote commilitones; non enim ego jam hinc vivus ejiciar.* Quæ vox, qui animus, quæ confidentia virtutis præclaræ, inquam, nam & rei exitus haud dispar vocibus excessit. Eadem enim magnitudine animi, qua primos everteras, expugnasti secundos muros, quos de paucissimis raros admodum Civitas hæc habet. Confregisti postes ferreos, quos vana hostium curiositas adhibuerat. Cepisti fortissimam Arcem, & quæ sinè te inexpugnabilis erat, docuisti te præsentē posse superari. Magnæ res dictu, sed factu mirabiles, quòd unus, ac pæne solus hæc ageres. Non dicam ego collegisse te numerosum ex Germanis, unde veneras, exercitum, quod fortasse non audeo dicere, ne quemquam offendam. Fortunæ tuæ assuescent non ex proximis Urbibus, quæ libenter, nisi prohibuisses, in partes tuas convenissent; sed paucis, iisdemque fidelibus stipatus advenisti. Neque enim eo erubescere oportet, nam quocum paucioribus parta, eo gloriosior victoria dici debet, quæ & si omnis tua sit, quo tamen minùs communicata, eo clarior est. Habent enim hoc proprium magnæ res, ut quæ sinè spe, sinè opinione gestæ sunt, participem habeant fortunam; quæ verò magnis viribus, & copiis, consortes plurimos laudis admittunt. Tu verò utroque hoc incommodo privatus es, nam & paucos bellorum comites adduxisti; & quamvis res magna esset, tanta tamen virtute, tantaque prudentia exacta est, ut nihil externi casus, aut fortunæ coisire potuerit. Non sufficio igitur admirari, quantum satis est magnitudinis animi tui, neque quantum ego admiror dicere: ita magnitudine rerum involvor. Namque quum in studia mea respicio, quæ jam apud ceteros insolentiâ obsoleverunt, molestè nimium ferre soleo, non esse nunc, ut quondam, Oratores, & Poëtas, qui res hominum describerent, bella, & paces, ceterasque res in memoriam redigerent, ut haberet posteritas, unde & ima-

P 2

ima-

imagines gloriæ, & virtutum documenta colligeret. Quod quum ita esset, non minùs dolebam, non fuisse post plurimos annos ullum, qui hujusmodi res ageret, quæ dignæ memoria & laude crederentur. Ut enim (cum universi Orbis pace id dicam) numquam fuit minùs Virtuti locus, numquam minùs honestæ gloriæ. Sed tu exortus es, Francisce, qui hanc injuriam post Genitorem tuum Seculo nostro detraheres, quique inexplabilem rerum tuarum invidiam, & priscis incuteres, & posteris. Nulli umquam scribentium tanta fuit rerum copia, nulli major laudum, & memoriæ cumulus. Vellem itaque magnopere unum aliquem de summis prioribus Viribus, quos posteritas celebrat, in hæc tempora datum esse, qui te, relique tuas gestas, & posthac gerendas, nisi nos spes fallat, prædicaret; aut mihi tantum ingenii, facultatisque dari, ut id consequi digno stylo possem. Nullum profecò laborem, nulla studia majori aggredere voluptate. Habeo tamen multa scortum de te mihi dicenda, quæ si umquam aut metro, aut soluta oratione quicquam valuerò, totum id tibi meo Domino dedicabitur. Tu verò nunc tandem hanc tuorum Civium gratulationem lætus excipe, cognosce tuos, amplexu fove, junge dextram, quam uti divinum munus cœlitus datum proni venerantur. Spes, desideriaque sua in te reponunt, jus suum omne, potestatem omnem, ut quondam læti fecerunt, in arbitrium tuum conferunt. Te patriæ Patrem, te salutem Urbis, te unicum sibi Principem salutant. Deum, cui omnium rerum potestas est, ante omnia vota sua exorant, ut te, hosque generosos Filios tuos, qui haud dissimilem parenti indolem referunt, quo sis eis exemplo virtutis & gloriæ, in diuturna ac prospera vita servet. Te item, atque unâ totam Urbem pace, aut si id minus, victoria hostium felicem faciat.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA I.

De Virgilii Statua Mantuæ eversa per Carolum Malatestam ad Ludovicum ()*

Non est apud quem querar, Vir Magnifice, nisi apud te, qui solus ex Principibus nostræ ætatis, cum omnis generis eruditos, tum maxime Oratores, & Poëtas colis. Carolus de Malatestis, & parentum memoriâ, & suorum rerum gloriâ clarus, quum in eo bello, quod apud Mantuam geritur, Dux esset, Statuam, quæ in ea Urbe posita jam dudum Virgilio fuerat, evertit. Indigna res, sed eo auctore indignissima. Nam Virgilii quidem nec obscurare laudes, nec delere memoriâ poterit. At verò se, & res suas, quibus jam undique clarus habetur, teterrimâ notâ labefactavit. Et credi quidem potuit ejus exemplum sequutus, qui Dianæ Ephesæ Templum incendere voluit, quo sibi vel in maximo scelere apud posteros memoriâ pararet, nisi jam antea plurimus laudum, & gloriæ cumulus ei partus esset, ex quibus æternæ sibi memoriæ fundamenta constituit. Quamquam quid potest ejus non dico æterna, sed vix longa ullius rei memoria sinè Scriptorum ope? Jaceret apud Inferos incognitus Hercules, aut si magis volumus, in cœlo cum Diis

(*) Scribo *Alidosium* ex fide Codicis olim Urbinatis.

A nemini metuendus, nisi Poëtarum cum fabulæ figmenta que celebrassent. Suo jam olim igne consumtum esset Ilium, nomenque cum memoria abiisset in cineres, nisi & Græcis, & Latinis auctoribus sustentaretur. Quid Ulysses, quid magnus Alexander, quid Thebe, quid Pharsalia? Num non nuda hæc essent nomina, immo ne nomina quidem, nisi quæ mortalia naturâ fuerant, divinis ingeniis immortalia redderentur? Quid Roma ipsa cum tot claris ducibus? quid primus Romæ parens Æneas? Nulla prorsus esset de Viris memoria; Urbis autem solæ reliquæ, immo verò ruinæ, quas videmus, exstarent. Abeas hinc Romam, & quemvis vel antiquissimum Civem roges, quis Romulus fuit alter Urbis parens, quis Numa, quis Tullus uterque, quis Ancus, quis uterque Tarquinius. Deinde, ut ad Consulum tempora veniamus, quis Brutus, quis Valerius Publicola, quis fortis Horatius, quis postea Fabricius, Decii, Metelli, Claudius Nero, Livius Salinator, Papirius Cursor, quid, ut ceteros omittam, Scipiadæ. Quisquis, inquam, erit quem roges, non facillè hæc norit, nisi Scriptorum egregia ope usus sit. Contra verò quot esse putas, qui ne Romam umquam viderint, illustres tamen Romanos, resque eorum magnificè gestas ita norunt, ut interfuisse rebus ipsis videantur? Itaque fit, ut res ab nostra ætate, memoriaque remotas meliùs cognoscamus, si modò sint claris Auctoribus illustratæ, quæque recentior dies attulit Libri servent; memoria namque hominum facillè perit, & vix unius Seculi vivit ætatem, nisi Libris & memoriæ literarum gesta commendentur. Fallitur ergo, qui sibi gloriam quærit, & Scriptos negligit, quoniam non potest partam gloriam famamque tenere sinè beneficio literarum. Et est fortasse aliquid neglexisse Scriptores, ut sunt plerique tam magno elatoque animo præditi, qui laudes famamque contemnant, bene gestarum rerum conscientiam solâ contenti. At verò indixisse bellum Viribus, Oratoribus maledicere, damnare Scriptores, si quis ex vulgo esset, qui hoc ita sentiret, paterer quidem, quasi illi cum laude & literis nihil commune sit. In Principe verò bonis artibus imbuto, cuique sit gloria & virtus in pretio, non possum ita probare.

D Sed & Maronis quoque effigiem sustulit? Quid, quæso, severius in defunctum jam Domitianum animadverti poterit? Quid, quod Senatus censuit, ut statuæ quæcumque nomini ejus dicatæ fuerant, tollerentur, utque ex omnibus publicis privatisque locis Domitiani nomen deleteretur? An quicquam Virgilius ita demeruit, quod illa sævissima bellua, humani generis inimica? Ea solet esse publicorum hominum fama, ut post supplicium capitis, à qua injuria jam tutus est Maro, statuæ, monumentaque eorum comminuantur, ut quorum est vita jure meritoque sublata, memoria quoque deleatur. Virgilio autem quis est, qui tale crimen inurat? At hoc teterrimo quidem facto declarasti te, Carole, & id quoque, si posses, libenter facturum, ut divinum illud Poëma Virgilii, quod tanto studio mirantur omnes, & colunt, de memoria hominum prorsus tolleres. At verò non ita sensit Octavianus Augustus (aliquanto da veniam) & potentia major, & gloria, ne dicam virtute, nam incertum est de hominibus hujusmodi judicium. Augustus, inquam, non ita sensit, sed æternum illud opus cœlestem Æneida, quum

quum Virgilius moriens, propterea quod interruptum reliquerit, cremari iussisset, is & imperii auctoritate, & ingenii viribus vetuit. Exstant enim tanti Principis versus usque in nostram memoriam cum magnæ literaturæ, tum & recti iudicii testes, quibus supremam illam voluntatem morientis abrogavit. Nisi fortè in hac una re imitandus tibi videatur, ut quemadmodum ille Ciceronem viventem (nescio an ex iustis causis) ut Virgilium mortuum finè digna ratione odio habeas; aut ut ille passus est à Collegis Ciceronem occidi, tu Maronis statuem, quoniam aliud non potes, dirui jubeas.

Verum, ut audio, non uno hoste contentus, etiam Ciceronem maledictis laceras. Bene actum cum eo est ex negligentia posterorum, quod nullam Statuam in memoria habeat. Jam enim qui quondam vivus violatus est, violentam alterius manum mortuus sentiret. Non invenit Virgilius, ut ad eum redeam, neque vivus, neque inortuus, qui ei invideret, quod tanta ingenii orationisque in illo præstantia fuit, ut nemo attingere posse videretur. Mortuum qui odisset, post multa secula invenit. Et solent quidem cum morte invidia, livorque, tum maxime odium cadere; quique viventi detraxerat, mortuo gloriam dare. Hinc, quoniam evicisse omnia splendore virtuteque debuit, odium ex integro nascitur. Res mira, quum ita legetur: *Carolus de Malatestis, victis, fugatisque apud Mantuam hostibus, ut de Poëtis quoque triumpharet, quibus esset hostis infestissimus, Statuam, quæ in honore Virgilii multis retro seculis steterat, evertit.* O facinus indignum, & scelus omni seculo detestandum! Unà ergo victoriâ, & hostis finibus, & Virgilii patria sua pulsus est. Idque etiam & Principes, & Populus patitur? An ita de se merita Urbs illa fuerat, de cujus casu, quum militibus divideretur, quod esset nimium miseræ Cremonæ vicina, lacrymoso carmine ille questus est? Fœtidis fortasse paludibus suis, & infano aëre, Mantua clara est: an non magis ex Manto illa antiquissima Tyresia filia, quæ Urbem condidit, & magis ex Poëta Virgilio ejus Urbis alumno? Quo quidem Cive, ut hujus pace dixerim, aliquanto gloriosior est Mantua, quam Ariminum suo Principe Carolo. Melior Homeri fors fuit, quem primum Poëtarum Græci faciunt, nostri non negant, si modò Virgilius exceptus sit; melior quidem fors ejus fuit, quia qua esset Patria quum ignoraretur, plurimæ Græciæ Civitates Civem jam suum dixerunt. Hunc, quia unde sit constat, sua Civitas ejicit. Et de facto hætenus: nunc facti causam operæ pretium est videre.

Sed in primis novum Religionis genus vide, immo verò Superstitionis. Sanctis deberi Statuas, ait; Poëtis negat; æque huic minus, quod Gentilis fuerit. Non sum qui negem, & Statuas, & honorem omnem Sanctis deberi, qui merito vitæ, virtutumque doctrina digni sunt, ut colerentur in terris, & in cœlis beatam sempiternamque vitam agerent. Poëtis, hisque illustrioribus, non video cur non constitui possint. Si enim munus tale in eorum memoriam fieri solet, qui illustres in vita, præstantesque Viri fuerunt: quid verat, Varibus quoque, si qui præter ceteros insignes sunt, talium rerum monumenta debeantur? Nam & posteris quidem hæc magna sunt incitamenta animorum, ingenisque ad virtutem & gloriam natis calcar. His additur, quale solebat dicere Scipio, quum illustrium Virorum imagines cerneret, magno-

A pere se ad eorum imitationem concitari. Quumque Poëtis hoc suo quasi jure concedam, non interdico tamen ceteris, qui in aliquo recto studio, aut egregio artificio insignes fuerunt; neque enim, ut alios fileam, redarguendus is mihi videtur, qui quum Palladem pinxisset, in ejus se Ægide medium sculpsit. An fortasse bellorum Ducibus solis haberi Statuas licebit, quum tamen in illorum gestis plurimum dominetur fortuna, in horum studiis minimum? Neque enim in rebus ingenii ullum est jus fortunæ. An magni Duces indignè ferent, hunc honorem Varibus reddi, qui honorem & memoriam ex Varibus habent? Absit. Non enim dignum est, ut qui Ducibus gloriam pariunt, illis Duces suam invideant gloriam. Illud verò præterire non possum, quod Virgilius (quia Gentilis fuerit) indignus sit Statua; simileque mihi hoc videtur eorum rationi, qui quum in Templis Judæorum, Gentiliumque imagines viderint, Christum aut verberantium, aut crucifigentium, oculos illis, ut quicumque iratior videretur, eruunt, truculentasque licitorum facies ex multa religione pietateque deformant, quasi quidem in delendis imaginibus, ac non magis in tollendis peccatis, componendisque virtutibus meritum vitæ consistat. Jam ergo & Pharaonis imagines, & Pilati, atque Herodis, & malorum Dæmonum, quas tam horribiles, quam Pictoribus placet, cernimus, Templis tollendæ, parietibusque delendæ erunt. Roma magnam ruinam sentiat oportet, in qua sunt tot vetustates, tot priscae Religionis monumenta. Sed sit ita. Patiamur, jubente eo dirui omnia, quæ ad Christianam Religionem non attinent, aut ullo pacto adversa sunt. Illud certè non patiemur taciti, quod de Virgilio, & ceteris Poëtis sensit, ac ne sensit quidem tantum, sed & palam dictitat, Poëtas omnes, & Virgilium cum ceteris histriones fuisse. Atque ut ne aliud lumen eloquentiæ Latinæ inoffensum prætereat, Ciceronem Causidicum quemdam, & nugatorem fuisse ait. Horum omnium artificium inanibus, & sinè ullo pondere verbis constare. Hæc est de Poëtis, Oratoribusque sententia.

D Non est mihi nunc animo monstrare, quæ sit Poëtica vis, aut Oratoria facultas. Nam neque tu indiges, cui abundè hæc cognita sunt omnia; nec mihi vacat aliis studiis dedito, qui etsi otiosissimus sim, non satis fortasse sciam. De reliquis dicam, ac de Cicerone primum quidem, de quo præclare mihi cum illo convenit, Causidicum eum fuisse, quod genus hominum in Urbe omnium principe in primis tunc habebatur, nunc nusquam turpe est. Quid si hic sciat, quas, quantas & Populorum & Regum, ac maximorum quidem hominum causas egerit Cicero? Num turpe judicabitur fuisse Causidicum? Nugatorem quoque eum fatebor ingenuè, quando sibi ita placet, si jocos, quos scommata, aut sales appellant, brevem, & acutum sermonem, qui furtim pugnat, palam lætitiā movet, nugas dicit, in quo genere abundasse eum constat, ita ut Libertus ejus librum ex Patroni jocos texuerit. Nec verò Cicero tantum, sed & plurimi quoque alii, ante omnes Augustus tantus, & tam doctus Princeps, his nugis suopte ingenio delectatus est. Testes sunt rerum Scriptores, apud quos indubitata est fides. Verum id fortasse nescit Carolus, quantus præterea Philosophus fuerit Cicero, quam certus vitæ Magister. Et ut eloquentiam taceam, in qua omnes, qui ante se, quique post se fuerunt, antecessit, legat ejus Libros, qui magno pretio apud

apud doctos habentur; aut si difficile putat multa legere, eum tamen libellum, qui est *de Officiis*, videat, adjiciet profecto superioribus titulis, ut & Philosophum, aut certe Philosophiae doctum, appellet. Quod si illud sciat, quantus vir in administranda Republica Cicero fuerit, ita ut dictum ei sit, à se Patriam servatam, Senatufque ei plerumque gratias egerit de benefacta Republica: non eum ita prorsus aspernabitur, quum in eo quidem iudicio majoris splendoris fuerit tunc in Republica Romana potentem, quam nunc unicam, vel præclaram, Urbis Dominum esse. At de Cicerone satis.

Ad Virgilium redeo, & Poëtas ceteros, quos Histrones dicit. O Sacrilegium indignum! Vates, quos divinos appellare justum est, hic Histrones facit! Quid? si non me illud Ciceronis teneret, non esse tutum scribere in eos, qui possunt proferbere, acerbiori studio injuriam hanc ulcisceretur. Sed venturi mihi credent, & Scriptores rem hanc male audient; quumque nihil erit, quod timeatur, libertate dicendi defuncti memoriam lacerabunt. Verumtamen scire ab eo velim, quid ex aliena Urbe Histrones pellat, quos in Curia sua nutriet; aut quid Histrones alios importunos, ac numquam saturos, magnis muneribus donet: hunc, qui nihil ab eo peteret, tam turpiter ejecerit. Honori sibi Julius Cæsar duxit, ut ex talium Histronum numero esset, atque in eorum Collegium frequens aderat, quod nulli quamvis amplissimo erat turpe Poëtam esse. Et Augustus magno quidem studio Poëticam didicit; quumque esset Romanæ Urbis Princeps, Poëma scribere adortus est, non ut histrio, quales hic Poëtas facit, sed ut Poëta & esset, & haberetur, quos maximo semper studio coluit, plurimosque ex eis familiarissimos habuit, ante alios Virgilium Mantuanum, qui Patriam suam post ejectus est. Quamquam nihil necesse est, ut Patriæ nomen adjiciatur, quando proprio nomine solo cognitus est, ac magis sit Mantua ex Virgilio cognoscenda, quam ex Mantua Virgilius. Virgilium, inquam, familiarissimum habuit, ac non ut histroni, sed ut amico, & ei, qui optime de se, deque Poëtica meritis esset, multa donavit. Nec verò, ut ad nostram ætatem veniamus, alter ex hac ipsa familia de Malatestis, vir eminentissimus, Franciscum Petrarcham, qui post tot secula unicus Vates emerfit, ut histronem coluit, non Bernabos, non Galeatius de Vicecomitibus, magnarum rerum copiam insignes, non prudentissimus Principum Franciscus Senior, aut ejus parens Jacobus de Carraria, non qui omnes imperio, gloria, & virtute antecessit Serenissimus Rex Robertus. Horum ille omnium iudicium damnat, quum Poëtas Histrones facit. Quod si ita est, cur non & Histrones suos Poëtas efficit, & laurea, quæ Poëtis, Ducibusque solis debetur, eos exornat? Fecit fortasse Milites (qui mos in consuetudinem apud Principes venit) & singulos aureis calcaribus decoravit. Numquid & potest Poëtas facere? Non profecto: non poterit. Quod si quando ab histronibus suis aliquid confectum viderit, quale est apud Maronem, aut unum ex Poëtis, tunc nomet Poëtas Histrones, five me quocumque favente Histrones suos Poëtas appellet. Ac felix quidem esset meo iudicio, si quis talis histrio, qualis Maro fuit, aut quivis minimus ex Poëtis, in Curia sua obversaretur. Meminisse enim oportet, jam rariores Phœnicibus Poëtas esse, quia Phœnix semper aliquis, licet unicuique, reperitur, ut ajunt; rarissimus autem, ac

A vix in multis seculis unus Poëta jam prodit. Rara sunt Cœlorum munera. Et tamen si cui Pierius spiritus datus est, hos iste appellat Histrones, horum statuas demolitur, hos patriam suam pellit, ejus fortasse iudicium, auctoritatemque sequutus, qui Urbe Poëtas pellendos censuit: nam non est hæc nova sententia. Sed quis dubitare potest, illum, quum Poëtas diceret Histrones, intendisse hos scilicet, qui fabulas agerent, quorum ludis Populus ad lasciviam à bonis moribus averteretur? Sed est alia ratio Poëtarum, & eorum maxime, qui Heroicas scripserunt, quorum unum propositum, idque primum est, Virtutem laudare, Vitio turpitudinique detrahere. Hæc sunt, Ludovice, quæ dicere ad te volui, longiora fortasse quam audire velles, ac breviora, quam dolor impetufque meus ferret. Tu, si qua via est, Principem Princeps hortare, uti sententia cedat, Poëtas, Oratoresque ducat honore dignos, at saltem non oneret infamiam; bene gestis suis amplissimis, & claritati nominis notam hanc auferat; & Virgilii Statuam, quam evertit, magnificentior impensa, ut se, utque Virgilio dignissimum est, restituat. Vale.

Ex Bononia Kalendis Decembris.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA II.

De bello Carrarensum ad Johannem
de Bononia Physicum.

E xistimo te sollicitum expectare, Amice, optime, ut de præsentibus rumoribus hujus periculossissimi belli, in quo secundum eventus varios plurimarum magnarumque Urbium hinc dulcis Libertas, inde gravissima Servitus sita est, certior à me fias. Neque id quidem miror: quanto enim & nomine, & re ceteris nationibus clarior exstat Italia, tanto magis debuit in hoc præcipue tam ambiguo rerum discrimine in se omnium animos oraque convertere. Quare etsi bellum, resque Italica in difficili statu sint, ut non immerito magnam omnibus de se expectationem faciant, longè tamen magis apud externos, quam apud nos, quænam facti veritas sit de his, arbitror verba fieri. Edocendus es igitur de veritate, & ne vulgare quid præter rem sentias, breviter admonendus es. Quamquam evenire plerumque sciam, ut hi, qui longius à rebus absunt, verius eas, evidentiusque compertas habeant, quam qui præsentibus affuerunt: quod ideo fieri puto, quoniam hi, qui adsunt, par in inquirenda veritate solliciti, singulis, qui se vidisse, aut audivisse afferunt, credere prompti, varietate sermonum sæpe numero ambigui tenentur. Reliqui autem majori rerum admiratione commoti, nonnisi iis, quæ publicam famam, aut veris literis didicerunt, assentiunt. Quamquam igitur ita sit, rem tamen hanc, & statum belli, qualem ego accepi, scripturus sum; & primum ea, quæ jam pridem noveras, omitto maxima humanarum rerum fragilitatis argumenta. Ut Padua Urbs validissima, triplici muro circumdata, inexpugnabili Arce munita, refertissima Populo, magnifice fuffulta præfidiis, ex insperato & momentaneo eventu capta sit, & intra ferè decem & octo mensium spatium bis dominum permutaverit. Ut Verona novitatum avida, non tam prudentes, quam animose se vindicans, suæ teme-

temeritatis subitas pœnas dederit. Magna utique sunt, quæ hæcenus acta sunt, sed majora fortuna portendit. In hoc enim bello, quod tantis odiis agitur, tota ferme vel clam, vel palam Italia partes habet, & spei participes, & impensa: quod quidem bellum quicumque casus exceperit, pars victa jugum, adminicula- trique pœnas vincenti etiam invita datura est. Sed ut de apertis hostibus loquar, & in qua ambigua lance eos fortuna constituerit, videas: est inde potentissimus Dominus Galeatius Vir- tutum Comes, dives opum, & militum, suis tamen, ut fama est, subditis exosus, præcipitio imminens, & ab eo culmine, quod facilis ascen- dit, aliquanto facilius ruiturus. Hinc autem So- cietas hæc Populorum, & Principum, qui quam- quam viribus, & animo vigeant, stipendiis ta- men, & imposito ære gravati, non poterunt diu tantam largitionem ferre. Ea propter per- pendentes in mora periculum, collegerunt vires suas, & hostem, qui certat cunctando vincere, detrectantem pugnam urgere decreverunt. Pa- dua sedes belli delecta est: huc sociorum copiarum conveniunt: huc congestum est totius Ligæ robur. Ab nulla enim parte magis offendi posse videtur hostis, quam hinc Alpibus, inde Ligu- ribus, atque hinc Apennino circumfusus, so- lam hanc, etsi difficilem, qua invadi possit, viam habet. Qui si ullis armis vincendus est, etiam hæc & necessaria sunt, & satis sunt; quicquid enim expertissimorum Ducum, & probatissimorum militum quotidianum bellum, quo hæc nostra Italia jamdudum nimium fre- quens est, accepit, aut peperit, in hæc castra collatum est; quorum faciem pridie Civium oculis, ut spes suas cernerent, subjecere. Omnis namque exercitus in campum suburbanum de- ductus est, singuli ordinibus suis dispositi, in- structæ acies, explicata sunt signa, & concur- rendo, jaculando, seque commiscendo, veri speciem retulere certaminis. Ut autem videas, quibus præfidiis eundum sit, quæve spes habenda, connumerabo tibi omnes Duces famâ cele- bres, quos in hunc exercitum fortuna, & so- ciorum industria collegit.

In primis igitur adest Clarissimus Princeps & Magnus Dominus Franciscus de Carraria, qui non more ceterorum Principum in penetra- libus solo consilio, sed in campo & violento hostium congressu, sui capitis discrimine, bella gerit. Hic totius exercitus Imperator, & sum- ma curâ complures ex Paduanis Civibus dele- ctos, & item non paucos ære conductos, quos- dam etiam honoris & commodi spe moros, se- cum agens tum præsentia suâ, tum maxime ani- mi vigore & consilio, magnum expectatæ victo- riæ argumentum dat. Astorgius & magnitudine animi, & bellorum industria præstantissimus, quem ætas hæc antiquitati invidens Mundo de- dit, ut experiretur, si quem summis prioribus Imperatoribus parem posset & ipsa producere: grandes quidem, longè tamen impares, huc copias suas traxit, præter hoc quid corpore, quidve animi viribus valeat, ostensurus. Ego siquidem de hoc viro meo iudicio sic existimo, quod si opes, quæ malignitate fortunæ ei ni- mium breves sunt, altitudini animi sui suppe- terent, neque fuisse, neque futurum esse ullum Principem in orbe clariorem. Cui existimationi eo magis assentior, quod omnes maturos viros, qui de ipso vel minimam cognitionem habent, sic sentire comperio. Dominus Johannes Au- chud, rerum à se bene gestarum memoriâ cele- berrimus, ultimum & maximum suis titulis cul-

A men hujus belli victoriâ daturus, præsidia Flo- rentinorum, ad quos non minima pars hujus negotii attinet, secum tulit. Dominus Johannes de Barbiano, bellorum experientiâ notissimus, Bononienfium pro Libertate laborantium gentes advexit. Est & bellacissimus Miles, eo honore ob merita sua bello superiore donatus, Domi- nus Comes de Carraria, quem supra ætatem, cum clarissima fama integra virtus instruxit, ut de eo dicere succurrat illos Nasonis versiculos:

Parcite natales tumidi numerare Deorum;

Cesaribus virtus contigit ante diem.

B Hic gentium Magnifici Domini germani sui du- ctor, ardenti animo, militarique disciplina præ- ditus, magnam & præsentis facti status, & provectionis ætatis spem de se fecit. Sunt præ- terea multi clari Viri latè cogniti, & in gravis- simis rebus experti, quibus servare & augere bellicam gloriam aliàs partam cura est. Hos brevitati indulgens, ut proposueram, non re- numero. Numerum militum, ut existimo, sci- re cupis. Equitum novem millia collecta sunt, qui numerus si mihi non esset plenè cognitus, præceptum Domini Galeotti de Malatestis (qui plurimum in hoc auctoritatis habet) servarem. Quum enim de incerto numero alicujus exerci- tus mentio fieret, esse quosdam dicebat, qui aut nimia indulgentiâ, aut insuetudine, magnarum rerum veritatem excederent; & item quosdam, qui aut odio, aut adversanti studio, rebus de- traherent. Inter maximum igitur, & minimum, quos fama referat, assumi jubebat medium nu- merum, & ab eo tertiam partem auferri: illum qui post hanc collationem superesset, veram esse, aut vero proximum numerum asserbat. Peditum mihi non satis notus est numerus, quem tamen, ut priorem doctrinam sequar, quinque millium electorum virorum existimo. Expeditorum militum undique concurrentium, quos finè stipendiis sola rapinæ spes allicit, incertus est numerus. Non prosequor singula, quæ in hunc ordinem apparatusque conveniunt, uti arma, impedimenta bellica, commercium, & reliqua hujusmodi. Hic enim majoris studii, & longioris operis labor est. Quumque cetera præscribi possint, illud utique quantis animis, quantaque certitudine spei progrediantur, ne- quaquam expediri potest. Certè aliquando, immo plerumque majoribus copiis, sed num- quam majoribus animis, in pugna proditum est. Quos exitus hos animos maneat, in mani- bus fortunæ est. A parte alia venturum dicunt Comitem Arminiaci, invasurum à tergo hostem, qui, nisi duritiem Hannibalis secum ferat, non poterit hoc tempore asperitatem Alpium trans- gredi. In hoc parum spei est; etiam si veniat, habendam puto. Extranei enim parum in Ita- lia virium habent, minùs animi, longè minùs industriæ. Indignetur, & obstrepat quantum- libet despecta barbaries: illi in Italia nullus est locus. Italia, si servire oportet, à solis Italis vincenda est. Quid deinceps continget in his bellorum tumultibus, quantum verius potero, frequentibus literis indicabo. Vale felix.

Paduæ XXII. Januarii MCCCXCI.

De bello Carrarenfium

EPISTOLA III. ad eundem.

P Pollicitus sum me tibi, Vir egregie, ut de ceteris rebus facere soleo, progressum hujus acerbissimi belli quotidianus literis scripturum. Quod hæcenus libens feci, & nunc sedulo mihi

faciendum est, quo magis excreverunt in dies crebris incursum, & alternis damnis odia partium, ac quotidie rei aliquid & notitia, & memoria dignum geritur. Ea igitur, quæ jam pluribus ante literis passim scripti, nunc quam brevissimè colligam, & de singulis quæ palam mihi comperta acciderunt, hæcenus certum reddam.

Primum itaque quem exitum tenuerit ille plurimus apparatus belli, quem altera prolixiore epistola tibi descripsi, planè nosti, ut arbitror. Scis ut primo impetu, parvisque viribus Ylasi suburbium ceperunt, plurimo agrestium præsidio munitum. Cujus ferme inexpugnabilem Arcem obsidentes, per aliquot dies frustra conati sunt. Deinde relictis eo loci prædiis, quæ suburbium tuerentur, Athesim trajecerunt, ubi commisso levi certamine, nostri victores exstiterunt. Nihil post id actum est. Hostes enim in Urbes & Oppida se se contulerunt. Nostri, quodcumque liberet, securum & liberum iter patebat; fecissentque, ut existimandum est, memorandum aliquod, si non hiberno tempore, & pluviae tempestate compulsi victores hostium, inedia, rerumque inopia, victi ut redirent coacti essent. Per id tempus is, quiarci Ylasi præerat, suburbanos sollicitat, ut delectis qui custodiæ loci relictis erant, in priores partes revertantur. Quod enim defecissent à se, id necessitatis belli fuisse; quod nunc redeant, & prima imperia recognoscant, ea certissima indicia esse amoris & fidei. Promissa igitur indemnitate, datisque muneribus, malefidos animos facile egit, ut libuit. Itaque seditione orta, obvium quemque de nostris, qui in præsidio erant, ut fors tulerat, obtruncabant; ceteri sibi, ut quisque potuit salutem præcipiti fuga peperere. Hoc pacto grandis ille exercitus, cui iniquius cum tempore, quam cum hostibus, bellum fuit, parum felicibus auspiciis signa effrens, inglorius rediit. Quidam in eo regressu de suscepta fide falso, ut ego existimo, infames habiti sunt; verum sic fieri in magnis rebus solet, ut quum exitus non planè respondet spei, & temerè quod per ignaviam actum est, crimen reputetur, errorque multitudinis transferatur in paucos. Acta hyeme, quæ amplius solito imbribus, & gelu inhorruerat, dum tranquilla veris tempestas succederet, de integro intraxerunt exercitum, novos milites conscripserunt, composuerunt impedimenta belli, & quicquid ad tantam rem necessarium videbatur, strenuè comparatum est. Ejus exercitus Dux institutus Dominus Johannes Auchud, vir generosi spiritus, & longæ experientiae, quem utique sine antiquitatis invidia non temerè priorum Imperatorum virtuti & gloriæ proximum facerem, nisi alienigenam acceperimus: quamquam ut res, moreque indicant, nihil jam externi sanguinis habet. Eo enim frequentibus bellis exhausto, fortior salubriorque sub moderatiore coelo Italiæ, innovato jam corpore, fibris regepitur est. Nam quod ad ætatis nostræ gloriam attinet, non tam facile nunc est, ut quondam, clarum Ducem fieri, longè quippe iniquius, difficiliusque virtuti nunc iter est. Per supremos enim labores & extrema pericula ad summum est veniendum. Hi primum exercitibus præerant, quos indiscretus Populi favor, quos nobilitas, quos longus affinium ordo præferebat. Nunc si quis in armis clarus est, eum sola virtus, & industria, patientiaque laborum extulit. Cum eo verò Imperatore sunt duo firmissima exercitus latera, in primisque numquam satis

mihi laudatus Dominus Comes de Carraria, quæ quotidianis rumoribus ex bene gestis suis orationibus, laudes ejus avidissimè prædicentia, frequens fatigat, unusque sibi totius exercitus gloriam vindicat. Est & huic ætate paulo superior, virtuteque proximus, ipse videlicet Dominus Conradus Comes de . . . plurimum quidem, & rarum nominis decus in Italia natus; plurimique cum his clari viri, & manu & animo fortissimi. Ante alios Dominus Ludovicus de Vicecomitibus jam diu exul à patria, multa spe recipiendi Mediolani ductus (quod imperio quondam suorum agebatur) in hujus exercitus partem venit. Cum his igitur, & quinque millibus electorum equitum, pedumque duobus millibus Dux quinto Idus Maji signa effertur. In primis Guelfum lilium rubens Populi Florentini, post flammeum Currum candido campo distinctum hujus Magnifici Principis clara signa; subinde Crucem rubeam croceis Liliis superornatam, Populi Bononiensis insignia; postremò Ducis, & eorum, qui primi in exercitu aderant, signa subsequuta sunt.

Progressis itaque lætis ex Urbe, & Paduano agro, primum transvadendi Athesim facilis labor fuit, quum & elementiore se solito placidis aquis præberet, & parva admodum hostium manus, quæ speculandi tantum gratiâ venerat, in adversa ripa consisteret. His fugatis, perductoque exercitu, ad fossam ventum, est amplam, & profundam, quam Dominus Antonius de la Scala (ut Veronensi agro bene consuleret, struxerat magnis impensis), eo bello, quod nimium sibi fidens cum animosissimo Principum Domino Francisco de Carraria Seniore acerrimum infelicitè egerat. Equato ejus fossæ aggere, quantum transverso exercitu satis fuit, dimissoque præsidio ei stationi, ut locum tutum servaret ad reditum, Dux, ut militum animos alacriores redderet, pauculam orationem, qui manu & industria potior esset, quam lingua, ad eos in hunc modum habuit.

Satis abundè copiarum habemus, milites, si eum animum, quem unusquisque sibi tulit ex Urbe, adversus hostem & in pugna servaveritis. Plurimam quidem bene gerendæ rei spem mihi concepi, quum animosam alacritatem vestram intueor, persuasique mihi nullo modo fieri posse, ut is animus sine victoria redeat. Apud vos est ut eum, qualem vobis fecistis, teneatis. Hæc via nos ad hostes ducit; si impavidus, & imbecillis est animus, indignus me Duce, dedecoratusque redeat, quum facultas adsit, & fortem exercitum ignavo repurget. Complurima sævissima flumina transeunda nobis sunt, per quæ redeuntibus sola victoria vadum faciet. Salvis hostibus regredi non possumus. Itaque, nullus jam de his, quæ reliquimus, respectus habeatur. Illic patria, illic domus, illic universæ res nostræ, qua jus belli, & certa victoria possidendas nobis dabit. Vadimus in opulentum, & jamdiu hostibus intactum, agrum, quem fortuna virtuti nostræ hæcenus servavit. Eum, & amplissimas Urbes, dominum suum perosas nostro dabit arbitrio. Forti igitur, & alacri animo estote, nec fiet vobis, quod de timidis quibusdam evenire fensi. Ex delecta paucitate nostrâ, aut numerosa hostium multitudine, metum confringite; satis enim superque satis numero sumus, ad subjiendum nobis totius Orbis imperium, si aut viriliter vivere, aut gloriosè mori volumus. Hostium verò quo major

„ mul-

„ multitudo , eo paratior vinci est . Ego nec
„ iners adero , nec industriam , quam diuturnā
„ experientiā assequutus sum , inutilem sinam ;
„ & certum quidem habeo , me cum hoc mi-
„ lite prorsus victurum . Tu tibi persuade , me
„ Duce , vinci te non posse .

Forti hac orationē Ducis confirmatis militum animis , quod alacri clamore testati sunt , continuo castra loco moverunt , edicto prius , ne cui incendio uti in agris hostium liceret , neve quis agrestem (nisi qui stipendiis adscriptus esset) captivum ageret . Hoc enim pacto sperabant se commeatum , & cetera , quæ ad victum necessaria essent , à colonis facile impetraturos , habiturosque eos propitios , si quid læti fortuna ostendisset . Protinus igitur ad Mintium fluvium placidum veniunt , quem transgressis offert se hostium exercitus numero longè major , sed animo & virtute plurimum , ut res indicavit , inferior . In eo siquidem congesta erant novem millia equitum , peditum tria millia , qui stipendia mererentur . Reliquorum , qui ex Urbibus agrisque delecti , & equo & pede sine numero militabant , magnus & incertus numerus . Curruum insuper , & jumentorum grandis apparatus . Quæ res Duci nostro salubre consilium dedit . Existimans enim tantam multitudinem peditum , armis & ceteris impedimentis , quæ plurima vehebant , gravatam , non posse equorum vestigia propius tenere , ad Olium flumen cum suo expedito equitatu , & promptis peditibus , quos nihil superflui urgebat , ne transeundi tolleretur potestas , properat . Quem pauca admodum parte exercitus nostri transgressa , protinus à tergo septingenti equites , hostium transitum turbaturi , jussi sunt . Contra quos missi , qui nimiam eorum audaciam retunderent , eisque non sine ignominia & damno repulsi , nostri integri in ulteriorem amnis ripam emerferunt . Plurimos tamen , quos rapinæ cupiditas , quove nimius gloriæ splendor pronos agebat , fluminis impetus perdidit . Vix bene vestigiis positis , signa hostium cum universis copiis à tergo aderant . Nostri nihil curæ fuit , ut à transitu fluminis insequentes se arcerent . Verum eodem impetu ne à transsectione amnis rapidissimi prohiberentur ad Aduam iter maturant . Euntibus non longè à Bergamo via erat , à quo quingenti ex delectis sepositi equites adversus nostros progressi sunt . Aliquandiu gravis pugna inter eos fuit , cumque multo sanguine certatum est . Succumbentibus tandem illis , cum multa suorum strage inter moenia compulsi sunt . Ibidem Dominus Comes de Carraria , qui primus semper in omni certamine aderat , sub muris acerrimè dimicans ictu sagittæ in brachio perstrictus est . Comes de Anguillaria , Romanum sanguinem redolens , quia strenuè ibi pugnaverat , in Ponte Bergomeni cum magna hostium ignominia Militiæ insignia adeptus est . Dimisso Oppido , quoniam non venerant obsides , cœptum iter urgent , atque amnem petitum attingunt ; quò pervenientes , vadaque , quibus transgredi possent perquirentes sollicitè , ad Oppidum quoddam in agro Mediolanensi (Pandinum ei nomen est) locum amœnissimum , secretumque nemoribus veniunt . Quo loci Dominus Bernabos rerum olim suarum magnificentiam notissimus , sepositis belli curis , venandi gratiam conferre se vacuus solebat . Edocti deinde per incolae ejus regionis , ductoresque suos , non posse tunc violentiæ amnis se committere , quoniam & suapte natura impetuosus , & liquefactis æstivo Sole nivibus solito tumidior esset ,

Tom. XVI.

A castra ibidem posuerunt . Ex adverso , exercitus hostium nostri vestigia insequutus , non longè se se locat . Dux noster expertus altero bello adversus eundem hostem , magnam multitudinem parvis copiis posse superari , certusque animi suorum militum , quibus ipsæ locorum angustiae virtutem addebant , adhibito maturo consilio , hostibus eo more , quo solitum est , ordinariam pugnam indicit . Hostes uti facie præferebant , læti accipiunt , missisque utrinque literis conventum est , ut ex utroque exercitu quaterni ex primoribus deligerentur , qui cum sexaginta militibus in mediam planitiem venientes locum diemque pugnae statuerent . Dominus Michaël de Rabatha , à cujus salubribus consiliis universi exercitus salus pendebat , de nostris primus electus est , qui reliquis comitatus hujusmodi pacationem iniret . De ceteris compertum non habeo . Interea nostri quo liberius frumentatum , quæstumque pro equis pabula ire possent ; parumper retro cesserunt . Ea res detrectandi pugnam , ut qui fortè vel metu , vel injussu sui Principis id facere non auderent , causam hostibus dedit , assentibus illis non teneri se jure belli ad ineundam pugnam , nisi ad eundem locum , à quo indicta eis fuerat , castra signaque referrent . Hac frivola interveniente exceptione , res infecta desit : numquam tamen inter hæc cessatum est ; quin quotidie pugnaretur . Ea autem fuit & virtutis , & necessitatis tam efficax violentia , ut semper cum majori hostium strage , & manifesta victoria in castra nostri regrederentur . Illi verò ut diminutione continua nostros debilitarent , captivis omnibus , quos raros admodum nisi insidiis capiebant , equis , armisque sublati , ne ad exercitum redirent , imperabant : quæ quidem inutili industria parum proficiunt . Nam nostri cautiore , animosioresque redditi , dum omnibus viribus pugnant , ne captivi sint , hostes capiunt , & castra inutilibus , eisque qui non ducerent turpe capi , purgata sunt .

Per hos dies dum annua Baptistæ solemnitas denuo adesset , ut est de vetusta Florentinorum consuetudine , ludum , certamenque equorum instituunt . Gemini sonipedes præmium cursus propositi sunt , omniaque celebriter & lætis animis peracta : Tantum sibi in aliena patria jure belli permiserant , tantumque inter armorum insultus , & hostium multitudinem animi fervabant . Ommissa deinde intentione transgrediendi Abduam , nihil jam reliquum spei cernentes , quum & hostes pugnae se committere nollent , & Urbes , Oppidaque suis munita præfidiis aditum negarent , neque jam quod satis futurum videretur nostris superesset , redeundi propositum ineunt ; satis amplam nactos se existimantes victoriam , quòd jam tertio mense in agro sinuque hostis victores steterint , & eo quidem tempore , quo & fortior , & copiarum abundantior esse debuit ; quòd hostes numero superiores ad pugnam provocaverint , recusantesque tentaverint crebris incurfibus ; quòd quolibet proelio potiores evaserint . Itaque motis castris ad Olium gressus referunt . Venientes copiae hostium proximè subsequuntur . In agro Cremonensi fessi subsistunt , ubi nostri nullo vallo aut fossa contenti , diu noctuque prompti pugnare , liberam de se hostibus copiam dabant , quum hostes interea se aggere & fossa , junctisque curribus tuerentur . Per duos dies rotidemque noctes , sine intermissione , tumultuario proelio certatum est , nostros semper comitante victoria . Quæ res tantum animos hostium ex-

Q

ter-

terrueat, ut etsi multitudine præessent, atque in campo sui juris bellum fieret, numquam tamen tutò se pugna credere auderent. Eo loci evénit quod Dominum Conradum Comitem clariorem efficeret: plurimos namque hostium in medium deductos non tam fortiter, quam indiscretè pugnantis is cum suis militibus à tergo veniens, interceptis, eisque obtruncatis, quorum numerum constat centenarium transcendisse, victoriosus in castra reversus est.

Talibus monitionibus castigati, hostes congregari cominus, & conferre manum recusabant; sed pedetentim carpturi, si quid longius à signis vagaretur, venientem sequebantur exercitum. Plurimi sub id tempus falsi rumores, qui nunc spem adderent, nunc detraherent, ad nos ferebantur quotidie. Atque in primis de exercitu nostro, quum persæpe victorem, præsepe victum, & in angustiis clausum dicerent. Ac ille præcipue sagacitate Florentinorum, qui non solum armis, verum etiam opinionibus bella gerunt, iterum, atque iterum ad nos relatus; advenisse in Italiam Comitem Arminiaci cum grandibus copiis, laturumque parti nostræ subsidia, hæcenus, ut res indicant, solo nomine metuendum. De quo quid sentiam, aliis literis à me habes. Nunc coeptum prosequor.

Nostri ad Olivum veniunt; vadum in inferiori fluminis parte ad latus molendini difficile admodum reperiunt, quo loco hostes captasse se occasionem existimantes, qua nostrum exercitum deleterent, quum certa pars amnem transgressa sit, reliquam aggredi à tergo instituunt. Dux noster, cui nihil eorum, quæ apud hostes fierent, inexploratum, nihilque eorum, quæ fieri possent, incautum erat, funditores, & cetera impedimenta præire jubet, eosque in adversa fluminis ripa locat, admonens, ut quum primum hostes se se proximos fecerint, sagittis, & omni tormentorum genere procul abigant; signa deinde, & reliquum exercitum traducit. Illi ut conceperant reliquias, & robur exercitus quod ad ceterorum tutelam, postremò dimissum erat, cum ingenti clamore præcipientes petunt. Nostri econtra animosè se offerunt, quorum virtute, & multitudine telorum repulsis hostibus, ipsi incolumes transgressi sunt, cumque universo exercitu iter properant. Mintium post se relinquunt, & in agrum Veronensem veniunt, ubi cuncta (quoniam hostes Athesis ripas disjecerant, ut redeuntem exercitum viæ laterent) aquis plena comperiunt. Ipsi nihilominus difficile iter subeunt, prosequentibus hostibus, quoadusque commodè potuerunt, & multas aquas emensi superato Athesi sospites integra signa retulerunt. Quòd si spectentur nostris difficultates itinerum, paucitas militum, omniumque rerum inopia, atque inde tutæ, & tranquillæ hostium stationes, plurimorum militum multitudo, promptaque commeatuum copia, ac provocatos hostes pugnam refugisse: facile quisvis dixerit, exercitum nostrum, ut incolumem, ita victorem rediisse. Id sibi victoriæ gloriam minuit, quòd numquam supremæ belli fortuna tentata est, cujus rei culpa ad auctorem suum referatur, qui in tanta rerum imparitate, superior nedum provocare hostem, sed ne provocatus quidem, & pæne coactus pugnam inire ausus sit. Non videntur siquidem mihi hi gradus occupandæ illi victoriæ, subijciendæque spes ulla Italiæ, si numquam extremo certamini crediturus se est. Tentat cunctando vincere; sed existimat liberos Populos, Refugue publicas, & Principes, in quibus omnium

A subditorum voluntates sitæ sunt, ampliores, diuturnioresque impensas laturos, sui que unius aut morte, aut mala valetudine, omnes conatus defectors, qui in populis, usquequo vivus superstititerit, solidi integrique manebunt. De hoc tamen ipse cognoverit. Ego fortunam ejus plurimum miror. Nescio quo pacto, res misceat; quòd qui pridie ejus beneficio, ad supremum invidiosumque summis Regibus statum brevi momento temporis deductus, toti Orbi terror imminabat, proximè mutata parumper illius facie, duarum maximarum Urbium, quas levi incurfu, & prius, ut sic dicam quàm vellet suas esse, ceperat, altera spoliatus sit, alteram desolatam, sine Civibus suis teneat. Nunc etiam Urbibus dives, copiosus militum, parva manu conculcari agrum suum, obequitarique (si non dissimulat) ante oculos suos permiserit. Hæc & damnosa & ignominiosa sub calliditatis titulo pati potuit. Sed caveat, ne dum multam astutiam incautus simulat, hostibus animos augeat, & res suas, quæ in præcipiti sitæ sunt, perditum ire sinat. Res sua agitur: ipse delibere.

B Dominus Carolus de Vicecomitibus (nescio qua causa) in bellis domi stetit, plurimum, ut fama fert, affectatus ab incolis paternæ olim Provinciæ, existimantibus eis non posse fieri, quin egregii animi, & clarissimæ virtutis (quibus pater vixit) in prole specimen renitescat. C Germani, qui in Italiam ad capeffendam militiæ disciplinam, veluti in doctissimam bonarum Artium scholam veniunt, in hoc exercitu satis strenuè se gesserunt. Italia enim suos fortes parit, alienos facit; nihilque ille in toto Orbe militiæ debet, qui in Italia arma non tulerit. D Triginta Viri, quorum opera præcellens existit, honore Militiæ sub æquo meritorum iudice Duce nostro decorati sunt. Dominus Jacobus de Verme, & Dominus Ugolottus Blancardus, ut ex literis eorum ad nos delatis constat, pares imperio, hostilis exercitus Duces sunt: quominus miror, si quid hæcenus apud eos ignaviter actum est. Hæc autem non ut comperta, sed passim mihi audita, & vulgari fama cognita, perscribo; qui si sperarem memorabilem exitum, & non dubiæ pacis condiciones, aut ultimam partium lassitudinem bellum sequuturam, certis mihi & integræ fidei de his rebus sumtis auctoribus, scribere jam historiam coepissem. Nunc incertus exitus: res, ut eveniant, stylo prosequor. Vale.

Paduæ XIV. Kalend. Augusti.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

Ad Franciscum Junioem de Carraria.

EPISTOLA IV.

E Magna est felicitas temporum, quum Principes ea studia sequuntur, quæ & dignitati suæ maximè conveniunt, & utilitati subditorum sunt accommodatissima. Nam qui eorum aut voluptatibus intendunt, aut avaritiæ student (quæ sunt nunc studia ferè Principum omnium) quo pacto possunt aut cum laude dignitatem suam tueri, aut privatorum utilitati rectè consulere? Aut enim luxu perdit, se suamque famam negligunt, aut adducti cupiditate injustè alienam substantiam diripiunt. Unum est autem præclarissimum Sapientiæ studium, quod Principes maximè, proprièque deceat. Unde & virtutum

tutum cultus nascitur, & peritia rerum habetur cognitione dignissimarum. Hinc namque & iustitiæ administratio, & continentiae modus, & omnium bonarum Artium præcepta, rationisque proficiuntur. Ex quibus rebus Principibus quidem gloria, Populis autem quaeritur salus. Hæc quum per se semper speciosa sint, cum maximè nostris temporibus speciosiora videri debent, quo sunt rariora apud eos hæc studia. Te enim ne dicam solum unum, certè ex paucis optimis his muneribus fungi constat. Quæ quum antea ex fama sola cognovissem, quæ clarissima nomen tuum latè circumfert, nuper tamen, ut diu mihi fuerat in votis, etiam præfens sum contemplatus. Et ipsam famam tuam, quæ maxima est, deprehendi tua virtute minorem. Omnia autem quum in te demiror, unum tamen est, quod plurimum & miror, & amo, humanitatem scilicet tuam, quam in me summam effudisti; ita enim te ipsum exhibuisti, ut totum mihi perspicendum te dares, in quo illud deprehendi (ut ad summam veniam) ita virtutis te primum locum occupasse, ut quæ solent in ceteris permagnis haberi laudibus, in te uno jam desinant laudes videri, qui quum ingenii dotes haberes plurimas atque uberrimas, eas tamen perpetuo studio corroborasti. Accedit ad hæc & species corporis, de qua dici potest, quod est de Priamo dictum, quod ejus species digna esset imperio, & oris majestas, in qua est cum summa gravitate mira quædam jucunditas. Super hoc & prole, & conjugio felix videri potes. Cetera autem, etsi pro tuo merito sunt exigua, tamen & moderatione animi magna existimas, & liberalitate facis videri magna. Hæc ego non adulandi studio, quod est à me alienum, sed explendi animum meum desiderio scripsi. Vale.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA V.

Ad egregium Juvenem Ubertinum de Carraria.

DEbere tibi hoc videor, tum pro benevolentia, ac fide nostra, quam ad te, tuosque, Ubertine, habeo, tum pro indulgentia atque favore, quem indoli tuæ præclaræ atque ingenio bene nato, ab omnibus æquum est deberi, ut quemadmodum præfens quandoque soleo, ita nunc absens te conveniam. Quod quum ipse libenter facio, video tamen esse tibi non necessarium. Quid enim aliud possum monere te, ut facias, quam quod semper facis; aut quid dignius commendare coram te possum, quod imitari debeas, aut ullum virtutis exemplum statuere, quam te ipsum? Quum enim ita ab ipsa natura & animi & corporis dotibus constitutus videare, ut omnia magna sperare de te liceat, ita omnia tuo studio de te præstas, ut non modò spem, sed & vota omnium exsuperes. Quid est quod cohortatione magis propelli possis, aut ceterorum imitatione magis accendi? Nam in ceteris ætatis indoles tantum laudari solet; & si quid fuit in quoquam paulò natura benignior, ingenium etiam admiratione haberi, quarum rerum utraque ad nutriendam dumtaxat provectioris ætatis expectationem pertinere videtur. Tu verò in tam tenera ætate, quæ vix consilii capax videretur, & spem hominum expectationem prævenisti, & ætatem virtute superasti. Quum enim sint ex Artibus duæ

Tom. XVI.

A præcipuè, quæ ad exornandam virtutem, & parandam gloriam maximè sunt affines, armorum videlicet, & literarum disciplina: tu utramque ita tenaciter complexus es, ut non jam edoctus à quoquam, sed prope innatus eis cognitusque videare. Nam neque studii est à te quicquam prætermisum, neque temporis neglectum. Ac simul membris tibi uti per ætatem licuit, armis quoque assuescere cœpisti, discendisque primis literis traditus es, quum prima verba formare potuisti. Quamobrem tantum in utraque & studio & industria tua consequutus es, ut sociis tuis longo intervallo posthabitis cum majoribus certare de victoria possis, quorum utrumlibet quum agas, ad id unum natus videri potes. Probè igitur facis, qui & militarem disciplinam, in qua semper tui majores excelluerunt, non negligis, & ad veterem hanc domesticam gloriam etiam novam literarum laudem adjicere tentasti. Quapropter quum semper te deceat intento in his versari, nunc verò maximè opus est ut vim tuam omnem proferas, quoniam sub oculis es serenissimi Principis, qui de utrisque & verè & certè judicare possit; quo ut nemo est, qui noverit verius virtutem, ac de bonis Artibus verius judicare queat, ita & nemo est, qui hominem his rebus affectum aut amplioribus honoribus illustrare, aut cumulatoribus præmiis donare possit. Vale.

AD PETRUM PAULUM VERGERIUM
JUSTINOPOLITANUM

COLUTII FLORENTINI
EPISTOLA.

Pro Vergerii Libro

DE INGENUIS MORIBUS.

Hesterno vespere, Vir insignis, venit ad me spectabilis Vir, & egregius Legum Doctor Dominus Ognibene, præsentavitque libellum tuum, quem ad Ubertinum de Carraria sumto titulo de *Ingeniis Moribus, & Liberalibus adolescentiæ studiis* edere curasti. Cujus amœnitas me sic detinuit, ut in plurimam noctem traheret. Et post consuetum somni spatium matutina vigilia revocaret. Quo perlecto, cœpi mecum summam operis, cultus, ornatus, & sententiarum majestatem solus, ut eram, & tacitus admirari. Non enim mihi visus es adolescentulum instituere, sed ad omnem vitæ rationem, & ætatis humanæ differentias virum perfectissimum erudire. Placet stylus, placet rara penes modernos soliditas, quæ sobriam redolet vetustatem; placet dispositio, quæ veluti gradibus procedens rerum naturam sequitur, nec omittit aliquid, nec perturbat. Et ut breviter loquar, carissime Petre Paule, quod ad institutionem vitæ pertinet, Ciceronem nostrum, & Ambrosium tractantes de Officiis exhaustisti. Laus, & gratiæ perpetue Deo sint, qui nostra tempora non relinquit, sed sicut vult spirans, per te etiam suam gloriam manifestat. Video tamen, quod corruptione Librorum in errorem communiter imbibitum incidisti. Refers enim, Themistoclem Atheniensem Seriphio cuidam sibi per contentionem objicienti, quod esset non virtute sua, sed splendore patriæ gloriosus, respondisse: *Neque enim tu, si Atheniensis esses, clarus exstitisses; aut ego, si Seriphius, ignobilis.* Fuiisset siquidem ista responsio superba dicenti,

Q 2

&

& erga patriam inhonesta, si se suis nobilem virtutibus esse duceret, & quod conferre solet patria, negavisset. Melius de patria, de se verò sensit humilior Themistocles. Vera quidem responsio sua fuit, ut aquid incorruptos, vel correctos Ciceronis textus legitur: *Nec hercle si ego Seriphius, nobilis; nec tu, si Atheniensis esses, umquam clarus fuisses*. Duplicem hæc responsio Seriphio iurgatori ignobilitatem injunxit, Patriæ scilicet, & Personæ, totamque nobilitatem suam à Patria recognovit. Hæc docta Philosophi responsio, hæc Civis de patria bene merentis humilitas, atque confessio. Hæc est sententia, quæ congrua similitudine Senectuti, de qua disputabat Cicero, correspondet; subjecit etenim responsioni Themistoclis, quod eodem modo de Senectute potest dici: *nec enim mihi in summa inopia levis esse senectus potest. Nec sapienti quidem, nec insipienti etiam in summa inopia non gravis*. Vides similitudinis collationem, quam inspiciens, postquam in verum incidi textum, damnavi multorum annorum errorem; nec tu, nec aliquis de hoc dubitet. Vide Platonis Politiam, & non multum percurrendo reperies hanc historiam; unde mihi certum est, Arpinatem nostrum quicquid de eo habet, inde transtulisse. Corrige locum illum, si placet, admoneo; melius est enim, totum abjicere, quam posteris aut præsentibus legendo, quod reprehendi valeat exhibere. Et ubi refert: *Africanus nondum pubes patrem suum gravi confectum vulnere protegens, hostibus eripuit*: cave, quoniam jam decem & octo annos natus, ut vult Plinius Libro primo, adhuc prætextatus, ut Florus tradit, pulcherrimum illud facinus adortus est; & ipsum Livius cum primam puberem plane dicit: quod etiam pro historię fide corrigendum censeo. Tuum autem sit operi tuo consulere, ut bonum fuerit in oculis tuis. Vellem etiam, quod exemplum (de exemplari quidem non dubito) de Orthographia diligenter revideas, atque corrigas; & inter alia nimius fuit ille scriptor in litera Pythagoreæ, qua malè quidem in Græcis dictionibus, & in Latinis nimis utitur vitiosè. Quis enim per illam literam, qua vitæ nostræ designatur ratio, scribit ydoneus, aut ymo? Videbis & Philosophiam, & Philosophum per hanc Ypsylum ineruditissimè scriptum. Videbis & in aliis, & crebrius quam par est enarrationem tuam dices erratam. Purga igitur, corrige, munda frumentum hoc, facque quod aliter non exprimitur in charta, quam fuerit conceptum in mente. Vale, carissime Petre Paule; & de capello, quo nunc utor, gratias ago. Voluisti quidem, quod quoties illud depono, vel fumo, tui nequeam oblivisci; sed nihil opus erat; habet enim tui memoria radices non in re corruptibili, sed æterna. Menti quidem meæ, quam incorruptibilem teneo, immutabiliter hæret. Iterum vale, Florentiæ IV. Nonas Martii.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA VI.

Sive Responsio ad Epistolam Colutii
pro defensione Libri sui

DE INGENUIS MORIBUS.

E Go in utramque partem testimonium tuum magnifico, Celeberrime Vir, si ve tu mihi

A laudes tribuis, si ve quod de me reprehendis, cui & ætas, & victus, & officium magnam præstat auctoritatem. Neque enim scio, ut omittam cetera, qui hominum vivat uspiam, qui de his rebus, præsertim quas tua Epistola complexa est, aut certior sciat judicare, aut gravior judicium suum efficere. Tum verò eam esse in me tuam benevolentiam certò teneo, ut neque damnare benemeritum velis, neque immerentem laudibus vanis inflare. Itaque vereor, ne forsitan laudes, quas initio Epistolæ libello à me nuper edito tribuis, arrogantius fuerim existimaturus, nisi subita protinus castigatio insolenter de se gratantem refrenasset. Ex quo evenit, ut intelligerem, nec facile posse quempiam, ut quæque res parva est, in singulis bene dicere; & licere his, qui errata castigaturi sunt, apud eorum auctores magnificentius quam exiguit meritum, bene dicta efferre, non fallendi hominis gratia, sed quo aptius ab his correctio suscipiatur. Hæc quum ita sint, magna tamen est mihi spes in posterum nata, quoniam duo tantum de Libello, qui primus est à me editus, emendanda judicasti. Tam pauca utinam sint, quæ de vita corrigi debeant. Nam de Orthographia quidem dicam postremo quod sentio.

B Quod autem in primis initio mihi tribuis, scito non per imprudentiam, sed certo judicio esse à me positum. Noveram enim existare aliter dictum Themistoclis apud Platonem, quam penes Ciceronem legeretur. Cujus rei possum testem fide dignum asserre, illustrem Virum. Carolum Zeno de Venetiis, apud quem jam prope biennio elapso hanc dissonantiam aperui, quum ille Politiam Platonis in Latinum translatam haberet. Ego verò id etiam antea in Græco deprehendissem. Prudens igitur, volensque sequutus sum, quod apud Ciceronem communiter habetur, Themistoclem Atheniensem Seriphio homini, qui in iurgio ei objecerat, quod non virtute sua sed splendore patriæ clarus esset, in hanc sententiam respondisse: *Neque tu, si Atheniensis esses, nobilis existisses; neque ego, si Seriphius essem, ignobilis*. Aptæ sanè, si ve viro, si ve objectæ rei responsio. Nam si quod tu vis, Themistocles ita respondisset: *Nec hercle si ego Seriphius, ignobilis, nec tu, si Atheniensis esses, clarus umquam fuisses*: non jam ille, quod obiciebatur, negasset; quoniam quidem desperasset, se, si Seriphius esset, clarum umquam fuisse futurum: quod neque virtuti Themistoclis, neque fiduciæ convenit. Obscuro enim: Themistocli tantæ virtutis viro fas non erat, si Seriphii natus erat, clarum fieri, quum videamus, meliori virtute homines ex agro, atque infimo loco natos, illustres evadere? Non fuisse Seriphium abjectissimum Græciæ locum, argumento est, quod Civem haberet, qui ausus sit cum Themistocle verbis contendere, aut quem ille dignatus sit, ut ei in iurgio per contentionem responderet. Nec verò dicebat, quod tu illum fecisse asseveras, ut totam suam nobilitatem, omnemque splendorem à patria recognosceret, in qua sciebat tot millia hominum esse, qui obscuri atque ignobiles viverent. At moderatio forsitan ita illi loqui suadebat. Ego verò non sum qui credam, fuisse verum dignè se laudare, in contentione præsertim, per quam vel modestissimi solent excitari; qui ausus sit dicere, nullam sibi vocem meliorem videri posse, quam ejus, qui suas laudes optimè dicturus esset. Et tamen superiori dicto moderationem adhibuit. Diminutione enim usus est, qui se dixit non futurum fuisse ignobilem, si Seriphius

phius esset; non enim futurum se nobilem aut clarum jactavit. Quod verò super omnia me movet, auctoritas est Ciceronis; nam si ratione quis dispiciat, in hunc modum, nec præterea aliàs Themistoclis responsio Catonis dicto de Senectute convenire potest, ita inter se dilucidè collatis utriusque sententiis: ut quemadmodum ille, quisquis is fuit, si Atheniensis esset, nobilis non fuisset; nec Themistocles, si Seriphius, fuisset ignobilis: ita neque Senectus, si cum paupertate veniat, sapienti gravis sit; nec si cum divitiis, esse possit, insipienti non gravis. Nosti enim, cujus generis sit hic verborum ornatus, in quo similitudinem asserre voluit, quæ minimè constaret, si secundum te verba ponerentur. Atque ut ne umquam ita ponere eum noluisse dubitari possit, aut alio loco per se positum à quoquam mutari, dicti proprii similitudinem adjecit, quum ad aliud nihil Themistoclis responsum pertineret. In quo tamen parum tutus apud te fui, qui illud de Cicerone tuo correxeris, ne verius dicam, corrueris, & ceteris auctor esse studes, ut itidem faciant. Multo magis in hoc ipso, nisi credimus Græcorum Libros à suis scriptoribus multis jam seculis corrumpi non potuisse, ad Ciceronis exemplar corrigendos illos censerem, de cujus mente ne dubitari quidem potest, quique etiam Græcarum literarum doctissimus fuit. Quod si prorsus contendas, nihil apud te de scripturæ fide dubitari, Platoni magis in ea re standum censens, qui & Atheniensis fuerit, & vicinus temporum illorum: ut tamen illud verius, hoc certè venustius est, quod apud Ciceronem legitur; qui etiam fortasse speravit ob venustatem ejus dicti Græcorum auctoritati suam in hac parte prævalere posse. Et Platoni quidem tribuo, quantum Cicero ipse, qui eum longè semper omnibus antetulit. In hoc tamen, si error est, det veniam Plato, errare cum Cicerone malim. Itaque certum est minimè tibi concedere, Coluci, ut eum locum de Libello corrigam.

Alter est locus, quo Africanum dixi, quòd nondum pubes patrem gravi vulnere affectum, ab hostibus ne caperetur, tutatus sit. Tu enim idoneis testibus *puberem* fuisse confirmas. Ego me opinor nihil eo temerè affirmare voluisse, præsertim quum & periculosum esset inconsultis Auctoribus Historiarum id asserre, & certificari de hoc facile factu fuerit, aut quod & facilius erat prætermittere. Itaque magis opinor à me positum *vix dum pubes*; aut certè ita ponere voluisse; nam inquisitionem adhibitam meminisse, sed manum, ut sæpe evenit, ab intentione deviasse. Reitat postremò de *Orthographia* respondere, secundum quod corrigere me Libellum jubes, qui etsi ab alio scriptus est, multa tamen in eo manu mea notata deprehendi possunt. Ego verò ad hoc possem, nisi superbius fortasse videretur, itidem dicere, quod magnus quidam vir, dum ad Clerum oraret, dicere sibi voluit. Nam quum à quibusdam, qui verba sola venabantur, mentem verò consequi non poterant, irrideretur; distractus enim profunditate materiæ, non satis ex plerisque congrui sermonis rationem servabat: ad eos inter sermocinandum conversus: *Aquila*, inquit, *non capit muscas*. Sed esto, sint quæ in meis notas, muscæ fortan; ego profectò non sum Aquila. Itaque non arroganter, ut ille, aspernor; sed magis bonâ veniâ peto, ut mihi per te liceat tempus, quod illa de cura, aut aliis crebris eraderem, melioribus occupationibus dare; non modò enim

A ut syllabas emendem, se ne orationes quidem pravè scriptas, ut corrigam, intendere, vel si vellem, possum, dum tamen secundum eam feriem, quæ subest rationi, intelligi sensus valeat. De his autem, quæ per me scribo, minore fortassis sim venia dignus. Sed neque tantum adduci umquam potui, ut essem in ea re curiosus. Placet scire, & percontantibus respondere posse, quo pacto singulæ dictiones, aut nostræ, aut quibus pro literis utimur, conscribi debeant, & in quibus rationi, & in quibus item usui stare conveniat (nam ea plerumque ex adverso repugnant); facere verò non sum tam diligens. Mihi enim satis est & aliena dicta ratione intelligere posse, & meos sensus non absurdè dictare. Officium verò aut pulchrè scribendi, aut rectè, facile aliis linquo: Nam quid in eo genere laudis contendam, quæ sit cum chartis peritura? Nemo enim nunc aut Ciceronem, aut Virgilium, aut ullum prorsus antiquorum de *Orthographia* vel laudat, vel reprehendit. Judicium enim illud cum primis tabulis sepultum est. Verum acutè inveniendi, & ornate explicandi laus eorum perpetua manet. Itaque da mihi, obsecro, muneris hujus vacationem, nec me jube frumentum hoc, ut tu appellas, tam exquisitè mundare: neque enim usque adeò candidum ex similagine panem conficere studeo, ut nihil in eo fursuris relictum velim. Habes de his rebus responsum meum, qua etsi non contentiosè forsitan, aut cupidè jurganti, modestè tamen ad veritatem satisfactum arbitror. Si quid est præterea quod emendandum putes, nihil est, ut detinearis id ad me scribere. Ego enim te malo, ut errores meos arguas, quam quis alius, vel si quid bene dictum est, laudibus commendet. Vale, & hanc meam loquendi libertatem ne molestè feras. Aptæ enim inter amicos castigatio liberam responsum exigit. Postremò esse me tibi in memoriam & certissimum habeo, & gratissimum. Quòd munuscula mea admiseris, magni mihi muneris loco est. Iterum vale.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA VII.

Ad
Ob mortem matris ejusdem.

Dolorem, quem de tuæ matris obitu nuper vita defunctæ tu scripsisti, ex pietate, quam erga meam viventem habeo, mensus sum; præsertim quum scirem, humanum ingenium tuum summa semper illam veneratione coluisse; post verò obitum patris omnem illam diligentiam, quæ in utrumque parentem præstare olim consueveras, in unam matrem superstitem contulisse. Itaque quum nullas jam diu literas acceperim, mirabar, quidnam subesset causæ; nec ab re tamen putabam esse quòd non scriberes, quum munus id antea non faciliè prætermittere soles. Neque enim hanc tuam calamitatem ante resciveram, qua quidem doleo ob ægritudinem animi tui, tum ob familiæ incommoditatem, quam illa curabat commodè, & curâ te plurimâ levabat. Sed incommoda scio, si quid te novi, tametsi sint gravia, æquanimittate compensabis; tua verò forte adducor, ut vehementius quàm antea desiderem meam videre, quæ sola jam decrepita est, & ardentissimè me videre cupit. Scis enim desiderium senum esse pro-

pemodum ut puerorum aut pręnantium: ita afficiuntur vehementer. Quum solatium non possum, passionem certę nollem ei asferre. Itaque expecto occasionem aliquam dari mihi, unde facultatem obtineam eę convolandi, quo itinere te ipsum videbo. Vale.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA VIII.

Superioribus literis, quas habuisti, inter cetera scripsisse memini, esse mihi habitationem hic admodum commodam, & amęnam, & si qua te causa huc vocaret, patere tibi pro jure, quod in me, meisque rebus habes, & honesti & satis ampli hospitii locum. Nunc autem ut contra scribam necesse est. Cardinalis enim Aquilejensis huc adveniens, me, ut ita dicam, ejecit, quod domum, in qua habitarem, a me conductam, nec non designatam, repugnante me arripuit, passusque est, ut eirem, cum pleręque ampliores & decentiores exstarent, quas habitare potuisset. Virum hujusmodi nihil miror: mirarer potius si contra fecisset, homo rudis, atque indoctus, sine more, sine industria, sine humanitate, exosus, atque ridiculus omnibus, ingenio, rationeque prorsus expers, & ab omni divino humanoque jure alienus. Et profecto vix me contineo, ne in dictum Cardinalem Aquilejensem, ejus factum memoria repetens, verbis acerrimis invehar; qui * summus Pęnitentiarius quum esset, & aliquando a Romana Curia abesse vellet, ejus officii curam huic belluę commiserit, quem sciret nec scientiam habere, nec conscientiam ullam: nisi fortassis idcirco valere arbitraretur, quod tam pronus sit aliorum peccata remittere, quā ipse committere, cuique nihil conveniat minus, quā judicium animarum, quum ne montes quidem sine ocularibus cęcutiens videre possit. Sed quid ego Aquilejensem Cardinalem accuso? An non magis est Innocentius Papa VII. redarguendus, qui hanc bestiam ad apicem Cardinalatus evexit, qui nec idoneus esset rusticanam Ecclesiam regere? Profecto aut inopia erat summa tunc hominum, aut ingens copia pileorum, quum talibus hominibus ornamenta dabantur. Verum non evenit ejus culpa, existimo. Quid? quod in multitudine, ut est videre, sive rerum, sive hominum, esse aliquod decimum est necesse, non numeri quidem, sed qualitatıs numeri habitatio? Quod enim in decimum datur, semper solet esse deterius, vel deterrimum. Ac nec mirum profecto, vel Papam illum promovendo errasse, cum etiam in eo quoque condendo naturam ipsam peccasse videamus. Primo enim addubitare visa est, quodnam bruti genus potissimum ederet: Nam hominem quidem formare procul aberat tunc intentio. Mox vero bovem factura constabat, quod & cornua cęperat jam in fronte signare, & maxillas in longum, oraue protendere. Verum dum somnolenta, ut tunc erat, ac semidormiens cępisset opus negligenter, casu nescio quo effigies hominis aborta est, sed usque adeo deformis, ut natura ipsius prę risu somnum excusserit, riseritque sua ludibria per somnium. Nihilo tamen secus propositum ipsum, quod cęperat, prosequuta, ei corpori bovinam animam ingeneravit, ne aut massam denuo conflando, parum utilem consumeret operam, aut animam

A tam rudi indigestęque materię inferendo inconvenientia copularet. Itaque instat hoc monstrum, quo sub humana specie bovina meęs latet, sensusque bestialis. Verum ne bovem tantummodo, sed pro varietate canum, ut aliquid etiam superet, illi adjecit natura latrare semper, & in unumquemque angulum micitare. Tu verö ne mireris, quod de Cardinalibus ita loquor, aut sentio, qui meritum hominis animadverto, non fulgorem dignitatis. Hominis enim est hominem, mercatorum autem est æstimare capellas. Habes quod rideas. Vale. Arimini XXV. Novembris.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

EPISTOLA IX.

Magnopere lætor, Vir Illustris, quod ad veterem gratiam, quę mihi tua humanitate apud te erat, unum nunc pignus familiaritatis accesserit, quando tu honestissimam, sceminam duorum meorum consanguineorum in matrimonium nuper duxisti. Ejus sanę virtus, ac prudentia cum sæpe numero mihi in ceteris rebus perspecta est, tum verö maximę in hoc est visa enituisse, quod mulier, alioquin nil habens cur conjugium nunc optaret, has tamen unas nuptias post longam viduitatem subire passa est, per quas & in Urbem florentissimam sedes ejus vitę transferretur, & in maritales thalamos eminentissimi viri iret. Accusarem illam profecto, nam accusari forsitan non injurię potuisset, si id ætatis matrona, tantas opes, eosque liberos habens, minores nuptias sequuta esset. Sed tuę virtutis admiratio, splendorque clarissimi nominis, non modö accusatione eam liberant, verum etiam eximia laude dignam reddunt, quod te, qui ultro desiderandus fueras, matrimonio jungi illi volentem, non modö facile, sed etiam libenter admisit, quandoquidem non minüs te viro, quā suo repetito Catone Martia, liberari potest. Qua ratione non sibi modö, sed etiam liberis quoque suis providit, quibus longę majorem melioremque, quā eum, qui eos genuit, parentem his nuptiis dedit. Tu verö, obsecro, ita illos suscipias, ut tuos esse velis, jubeasque quā primüm ad te venire, ut non jam matrem doleant amisisse, sed magis te parentem per eam invenisse gaudeant. Vale, & me perpetuö tuum habe, quem meis verbis Domino Remigio Superantio commenda.

Paduę ante penultimam Februarii MCCCCII.

PETRI PAULI VERGERII

EPISTOLA X.

E Deest inscriptio; sed scripta est ad Carolum Zenum clarissimum Venetarum Ducem, qui navali prælio Bucicædum fregit. Vide Annales Genuenses Stella.

Si te ego certiüs coram visurus oculis fuisssem, quā absens animo video, aut si ipse te non undique procul ingenti nominis tui fulgore spectandum præberes, nihil essem moratus, quin primum ad reditus tui nuntium visurus te protinus venissem. Verum quoniam oculorum conspectu minimam esse accessionem in amicitię fructu judico, & te nominis tui glorię, domi forisque partä, etiam ad eos, quibus nuf-

quisquam es visus, longè latèque præsentem refert, facile mihi permisi, ne loco nunc moverer, neu te venientem inter primos salutaturus adirem. Illud verò mihi imperare non potui, ut tacerem. Quum enim undique tuum nomen concelebrari audio, si solus ipse ex omnibus sis, vereor, ne pro magnitudine tuæ virtutis, & pro ea necessitudine familiaritatis, quæ mihi tecum est, injurius videar, aut certè ingratus. Neque enim est nunc quidquam illustrius in ore hominum, aut quod in primis æquè feratur, uti navalis pugna, qua nuper summo labore, ingenti periculo, eximia tamen virtute tua, ac tuorum militum, Deoque ante omnia fautore, vicisti. At ne quis te parum forsitan egisse arbitretur, quòd utrinque non magno navium numero pugna confecta est: sciat eam rem non magnopere ad claritudinem attingere. Neque enim multitudine exercitus, aut classium numero res bello gestæ magnæ judicantur, sed industria ac probitate Ducis, virtute ac robore militum; alioquin quum Romani intra decimum lapidem bella gererent, deque victis hostibus triumphos agerent, non fuerint ejus temporis res gestæ præclaræ, aut Duces eorum illustres. Ergo rebus prudenter, fortiter, magnificèque gestis gloria quæritur, non copiis immensis, aut infinito exercitus numero. Quum autem gloriosum sit vincere Urbes, subjungere exercitus, populos in ditionem accipere, tum verò maximè quod ad unius hominis gloriam attinet, claros bello Duces superasse decorum est. Nam ut victoris exercitus magna pars laudis ad Ducem pertinet, ita victi Dux aliquin clarus magna laus est victoris. Est enim in re bellica, ut in primis nosti, maximum in Duce momentum; quandoquidem præter artes Imperatorias, quæ militum adjunctæ virtute plurimum semper valent, solum ipsum sæpe Ducis nomen, quum est illustre, parva vi maxima bella conficit. Hinc rectè Chabrius post navalem in Naxo pugnam dicere solebat, terribiliorem esse exercitum Cervorum ductore Leone, quàm Leonum ductore Cervo. Tu igitur eum nunc Ducem vicisti, qui in Gallia primum, totoque Occidente rei bellicæ famâ clarissimus habebatur; qui pridem Cyprio Regi inferre bellum minabatur; qui Saladinum laceessere ausus est; qui Syriam invasit, qui Beriton delevit, qui spoliis onustus & gloria, victoricia signa referebat. His enim ille felicitatibus elatus, nullo indicto bello, tuarum navium classem, quæ pacata sequebatur, vi adortus est expugnare. Tu verò quum antea multas occasiones prosperè pugnandi elabi consultò sisses, ne abs te injuriæ causa, aut belli initium ortum videretur, & quum minimè decrevisse, necessitatem pugne subiisti, & coactus es defendendo vincere, quos offendere nolebas. Itaque ut vim repelleres, victoriam retulisti, & quos paucos abire malebas, invitus pæne vicisti. Jure igitur victi sunt, quoniam cupiditate vincendi nata est ab eis prima injuria. Quid enim, si imparatum offendissent? quamquam non facile sub tali Duce possent copiae imparatæ reperiri. Aut si non tanto studio ejus vestigia classis observasses, alicubi profectò, ubi minimè opus erat, insignem aliquam cladem edidissent. Nunc autem bene habet illud Tragoedi Senecæ: *sequitur à tergo superbos victor Deus*. Non fuit tamen facilis, aut incruenta victoria. Immo verò militum utrinquè virtutem hinc agnoscere licet, quòd nec illi nisi extrema vi subacti, aut potuerunt capi, aut fugere sustinuerunt; & tui

A vel mori potius, vel vincere decrevisse videntur, quòd tam multi vulnera ex pugna retulerunt. Tu autem utriusque & summi Ducis, & strenui militis, in hac pugna partes obiisti, nunc multa arte imperando aliis, nunc ipse acriter pugnando, atque ut tuo ductu, ita & per tuum sanguinem victoria parta est. Fugasti itaque Ducem tam clarum, partem cepisti navium, purgasti mare, victoriam reportasti, unde renovatur memoria rerum antea per te gestarum, & ex recentibus vulneribus veterum, quæ olim pro tua Republica pertulisti, frequens recordatio multa cum laude vocibus omnium celebratur. Quæ sunt totidem tibi monumenta ad æternitatem famæ, omnisque futuri ævi memoriam sempiternam. Vale.

Paduæ XXII. Novembris.

Omittitur Oratio de Laudibus Divi Hieronymi.

PETRI PAULI VERGERII
JUSTINOPOLITANI

De Cambii nomine.

C Bohemi, ac Poloni proprietatem sermonis eandem habent, aut certè parum differunt. Moribus quoque & ingenio sunt propemodum similes; nisi quòd Bohemi callidiores habeantur, alienisque rebus magis inhiant; Poloni rotundiores sunt sensu, sed affectu justiores.

D Duo igitur alter Polonus, alter Bohemus ex diversis locis, uno tamen proposito iter arripiunt, ut angustis rebus mutata forte consulant. Est enim proverbium his, qui parum prosperè vitam degunt: mutatione loci solere mutari fortunam; atque existimantes in inferioribus locis sortem esse pinguiorem, in Pragensem urbem Bohemorum, quæ Regni caput est, ut opulentam esse censuerunt, itinere non admodum longo pergebant. Quos ego postquam in sua voluntate si proposito meo nihil repugnaverint, ad Italiam usque deducam. Polonus igitur, qui tunc primum è domo pedem efferebat, ob id etiam ineptior, quòd externas regiones, & alienarum gentium mores nondum viderat, omnia sibi bene eventura promittebat, inter eos præsertim, qui & linguæ & morum consortes sunt; non tamen prorsus oblitus, quòd eos furaces esse frequenter audierat. Bohemus præter id, quòd generi plus est acuminis, ætate quoque major erat, & rerum experientiâ doctior. Huic autem nihil tunc magis erat in votis, quàm offerri sibi quempiam viæ comitem paulò hebetiorem, quocum posset ingenio uti: verum locupletiores, ut opinor, deposebat, quàm quod obtigit. Hos itaque casus in via conjunxit eodem proficiscentes, & termino jam appropinquantes, communisque loquela inter salutandum cognita faciliè eos invicem actius conciliavit. Quare, & quò tenderent, & viæ causam, & quid subesset spei, protinus aperiant. Igitur & itineris quod restabat, & hospitii, totiusque vitæ ineunt societatem, donec certam placidamque sedem invenerint: quod ut citò consequerentur, se sibi invicem cooperaturos data fide promittunt. Celeritate enim opus erat, quoniam utrique brevis suberat census, & viaticum, quod ad dies paucos vix suppetere. Vestes quoque, quales censum decebant, nisi quòd Polono tegumentum erat capitis non vile, sed quod faciliter posset pecunia commutari, ubi necessitas exigeret, atque ad eam anchoram plurima spe Polonus hærebat.

Hoc

Hoc autem Bohemus & eundo, & confabulando, ut esset elegans, animadvertit; statimque illum suis rationibus adscripsit, qui videlicet ipso primo aspectu nonnihil rapacibus oculis corroderat. Serò itaque Pragam pervenientes in eandem tabernam pernoctandi gratiā divertunt, sumtāque coenā festi itinere dant se quieti: quod eo maturius factum est, quod Bohemus fictā causā occasionem sibi paraverat, per quam exporrecto nondum focio, vel dolum minimè suspicante, matutinus progrediretur. Primo itaque diluculo clam surgens, & se tacitè componens, non ut qui videri posset furtum velle committere, sed quod vereri videretur fomnum alteri rumpere, ex diversorio prodiit, secumque focii *Clucam* defert; ita enim Böhemi tegumentum capitis, quod illius generis est, appellant. In qua ne mane palpitaret investiganda, sero, priusquam se deponeret, locum ubi sita erat diligentiori cura notaverat. Polonus verò & ipse non multò post exporrectus, festinèque consurgens, ne argui de negligentia posset, quam diligentius perquisitum *Captur* suum non reperiret (ita enim genus illud Poloni nominant) haud temerè ex his, quæ de Bohemis dudum audierat, suspicatus est à focio sibi detractum esse. Quamobrem protinus erumpit in forum, quod erat diversorio proximum. Hinc atque inde cursitans, sicubi foret fur, aut furtum conspicari posset, casuque offerente inter opifices huius negotii illum reperit de venditione sollicitum, & de pretio callidè negotiantem. Venalem enim proposuerat rem furto subtractam; nondum tamen absolverat, quum & illam studet carius vendere, & focium tardius expurgandum arbitrat. Mox igitur ut vidit Polonus, acurrit vociferans *Captur* tuum esse, nec posse a quoquam, se invito, vel vendi, vel emi. Alter verò nihil illius clamoribus motus, voce ac mente constanti eum repellebat, insanire eum qui ita loquatur, non *Captur*, sed *Clucam* esse asseverans; ac prorsus ita loquebatur, & ita gerebat, ut vel non fur, vel minimè novus fur credi posset. Adhibebat quoque testes quotquot Bohemorum, qui huic spectaculo adeant, vel si qui casu inde ferebantur, qui omnes sub iurjurandi religione attestabantur, *Clucam* illam esse, aliqui joco, nonnulli dolo, fac compopulari faventes. Quamobrem Polonus, quum nihil instantia, aut clamoribus proficeret, ut qui & solus erat, & extraneus, illius planè artibus victus, & multitudine testium obrutus, tandem abiit. Et o Deus, inquit, quàm cauti sunt isti Bohemi! En hic *Captur* meo nomen mutavit, ne ipsum possim agnoscere. Quorsum hæc sunt? quando plerique Latinorum itidem fecerunt. Nomen *Usurarum*, quod turpe sonat, in *Cambii* nomen converterunt, ne contractus à jure damnati, per simplices quotque possent agnosci, neve ipsi deprehendere faciliè valeant illicita lucra societatis. Itaque sub appellatione *Cambii* eo negotii tamquam licito palam & absque rubore utuntur, nomine tamen, non re mutata. In hoc quoque parum justè Campfores nomen, quod damnati fœnoris appellationem sonat, in honesti operis nomen immutare studuerunt. Quod genus lucri ab imperitis fieri forsitan pòtèst, ab his verò, qui & Græcè & Latine magna professi, Morali Philosophiæ diutius insudarunt, qua non dicam venia, sed qua patientia fieri valeat, non satis intelligo. Nam honestissimæ quidem artes in vilissimum ministerium, Philosophiam in Philargyriam, Oratoriam in Nummulatoriam, ipsas quoque Græcas

Literas, mutato studio, in Literas, quas dicunt *Cambii*, per malum cambium converterunt.

Omittitur Vita Francisci Petriarchæ jam edita à Jacobo Philippo Thomafino.

PETRI PAULI VERGERII JUSTINOPOLITANI

De Urbe Justinopoli.

URbs, quæ Latine Justinopolis dicitur, ad interiora Adriatici maris sita, olim per Cholcos condita est. Qui ab Euxino Ponto profecti, (quod nunc majus Mare appellatur) ubi gentis fedes erat, multis mirabilibus, ac præcipuè aureo Ariete insignis, in eam regionem devenerunt. Quum enim Jasonem persequerentur, qui abductâ Medeâ Regis eorum filiâ, ac per ejus opem aureo raptò vellere fugiebat, rectâ mare secantes, Danubii ostia inveci sunt, de via procul errantes. Nam ille salvâ prædâ, & integro comitatu in Græciam, unde classem advexerat, declinavit. Hi verò cœptum iter tenentes, spemque sequuti, quam primò conceperant, adverso flumine navigando, multum terræ multo cum labore sunt emensi. Nam & præter ea, quæ in se Danubius continet, difficultia cuncta superantes, Sabbum insuper fluvium, qui in Danubium fluit, longo spatio penetrarunt. Jubebantur enim Deorum suorum oraculis Occidentem spectare. Tandem sperfrustrati, ac labore fessi, insequendi curam amiserunt, quum nullum extaret eorum quod quærebant fugæ vestigium. Sed sive tœdio longæ navigationis, sive dolore, ac pudore amissæ Reginæ, nec receptæ prædæ repulsi, ne domum repeterent, spontaneum exilium elegerunt. Itaque naves, quibus advecti fuerant, humeris imponentes in Adriaticum sinum, atque in eam maximè partem maris, quæ proximior erat, eas exposuerunt. Loca deinde contemplati, commoditatesque locorum, non Histriam modò, verum etiam procul Urbes atque oppida, quæ incolerent, in illis litoribus condidere. Histriæ autem nomen ab Histrio flumine, unde venerant, natum est; nam Danubius Hister quoque vocatur, ad eam maximè plagam, & in ea ripa, qua Sabbi fluminis unda Danubium incurrit. Justinopolis verò primùm appellata est *Ægida*, hoc est pellis capræ, sive ex forma loci, quod ad eam figuram declinat, sive ex pelle caprina *Ægidis* nomine vocata, quam secundam Gentilium fabulas Pallas Dea Sapientiæ, quæ ibi colebatur, gerebat in bellis, quemadmodum & Hercules Leonina usus asseritur. Atque ex hoc ipso dicta fortasse est Insula Caprarum (Insula enim est) sive quod exstent in ea, atque ex terra promineant, à meridiana præsertim plaga, saxa quædam albetia, quæ procul spectantibus speciem videntur habere caprarum. Undecumque tamen sit hoc nomen natum, incertum est. Illud autem est certum, quod & apud Alamanos vicinos, & apud inhabitantes plurimos à Capræ nomine incolarum appellatio derivata est.

Gothi verò, qui nunc Sclavi dicuntur, vicinioreque circumstant, ex propinquitate Latini nominis Capræ Coprum appellant, Græco vocabulo, quod sterces, vel finum significat, sive quod mari aperto ac nitido, eminens ubi cernitur terra, nec ædificiis area tecta est, tamquam ex fœdibus collecta in unum congeries appareret, sive quod ubi viciniore est continenti, & inde

inde est unus angustus in Urbem per terram transitus, foetidae sunt paludes limo terræ aquæ falsæ commixto, quæ ex continuo itinerantium motu tetrum odorem exhalant, tametsi strata lapidibus est via, sed non satis diligenter, aut artificiosè communita. Vulgari autem vocabulo incolarum totius Provinciæ *Caput Histria* nominantur, eo quod ab amne Resano Urbi proximo, qui olim Formio dicebatur, initium sit Histriæ, quæ usque ad Tarsiam fluvium non grandi spatio in longum protenditur. Resanus verò non multo procul à Timavo (qui nunc Lycuntius dicitur) saxo erumpens cavernoso, atque inter montes per XIV. millia passuum defluens in mare se ingerit, salinis in utraque ripa ex limo fluminis opere hominum in exitu fabricatis, alveo tamen priore quasi semper detorto. Nam Sermino monticulo, qui imminet anni egredienti, per terræmotum olim discusso, pars undis impacta à primo solitoque itinere parumper diverrit. Est autem Histria in eam partem extrema Italiæ portio, in nomen, ac jus Italicum postremo à Romanis redacta. Nam prius quidem, teste Plinio, Tergeste Urbs clara ac vetusta finis erat Italiæ, in qua exstant complura vetustatis monumenta. *Justinopolis* verò nomen, quod recentius est, unde ortum habuerit non satis constat; sive à Justino Imperatore (ut vulgo dicitur) cujus tamen rei nullum exstat indicium, neque per scripturas, neque ex ullo opere fabricato; sive, quod ego magis opinor, à Justino Historiographo, qui Cholcorum in eam oram accessum diligentius adnotavit; aut aliquo forsitan docto Viro ex Civibus surgente, aut pro humili, ac foeda, vulgarique appellatione nomen hoc elegans ab alterutro præmissorum longè diversum adsciverunt sibi. Histrorum gentem fama est originem à Cholchis ducere, missis ab Oëta Rege ad Argonautas raptos filia præsequendos, qui ut à Ponto intraverunt Histrum Sabbo flumine penetrato, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas per juga montium usque ad litus Adriatici maris transtulerunt. Cognito, quod Argonautæ non idem iter, quod naves priores fecissent, juxta Aquilejam confedere. Histri ex vocabulo amnis, quo ex mari concesserant, appellati: Daçi quoque soboles Gothorum sunt.

Hæc carmina fecit Vergerius, dum Franciscus Zabarella inscripsit nomini suo Libros, quos ediderat de Felicitate.

PETRUS PAULUS VERGERIUS
JUSTINOPOLITANUS

FRANCISCO ZABARELLÆ,

Qui postea fuit in Cardinalium Collegium cooptatus.

Omnia jam dudum quum sint communia nobis,
Ingenii proprii laus tibi sola fuit.
Qua procul Ausonio late cognosceris orbe,
Et celebrat nomen barbara terra tuum.
Hoc quoque partiri mecum cupis usque benignus,
Ne quid forte tibi sit sine me proprium.
Nomina namque tuo subscribis nostra Libello,
Meque operis tanti vis fore participem.
Hoc ego nec mereor, nec me pars ulla laboris
Contigit: omnis erat cura, laborque tuus.
Si tamen immeritum titulis ornare parasti
Talibus, ecce patens area lata tibi.
Scribis enim, semperque premis sine pace papyros,
Sensa quibus Legum discutis ambigua.
His nomen præscribe meum, quo prædicer amplis
Commonitus jura voluminibus.
Tom. XVI.

AD ILLUSTREM PRINCIPEM
FRANCISCUM JUNIOREM
DE CARRARIA

*Super reditu Natorum ejus Francisci, & Jacobi
ex hostili captivitate congratulantis multitu-
dinis Metrum Saphicum, Adonicum,
Dicolos, Tetraſtrophos*

P. P. VERGERII JUSTINOPOLITANI.

Carriger nobis Pater, atque Princeps,
Cujus Urbs ductu Patavina dudum
Floret, & latis procul arma terris
Fama pererrat.

Exhibe nunc te populo videndum:
Vince languorem modò, si quis exstat:
Non satis firmum recreent amœna
Gaudia corpus.

En senes tardi, pavidæque matres,
Virginum cœtus, pueri, puellæ
Prorunt tectis, alacrique cequant
Plaudere gestu.

Cerno quos belli similis procella
Cepit, & virtus similis redemit,
Lætus ambobus vario receptis
Tempore natis.

C Ille victores prius insolentes
Lusit, & noctu comites adhortans
Præterit muros, superat profundas
Aggere fossas.

Inde veloci properat anhelus
In nemus densum, penetrare cursu
Culta dimittit, solitosque calles,
Devia pergens.

Ambulat noctu, redeunte luce
Insidet sylvis; famis, & viarum
Sentit angores, patriamque tandem
Appulit Urbem.

Hic pilæ ludum studio frequentans
Est locum nactus, simul atque tempus,
Unde custodes super imminentes
Fallere posset.

D Quos joco primùm spoliavit armis,
Inde vagina gladium resumens,
Exilit portis, mediaque luce
Mœnia transit.

Nave transectus stagna lata linquit,
Unde progressus fluvio rapaci
Innatat: tandem loca tuta sospes
Nave recepit.

Stipiti semper generosa surgens
Virga respondet, sequiturque Patrem
Passibus magnis bene nata proles,
Cum finit ætas.

E Tu tuam quondam prope solus Urbem
Vi recepisti, redimisque victor,
Patriamque muro triplici recinctam
Hoste fugato.

Nunc tui Nati bona spes Parentum,
Quos nequiverunt numero minores
Vincere armati, potuere inermes
Vincere sensu.

Igitur felix age tempus omne:
Clara te Virtus tua, te tuorum
Clara Natorum probitas beatum
Reddet in ævum.

Nos diem faustum colimus canentes,
Quo tuos Natos reduces videmus:
Longa sit Patri tibi, longa natis
Vita precamur.

R

FRAN-

243
FRANCISCI ZABARELLÆ
244

AD INVICTUM PRINCIPEM

DOMINUM FRANCISCUM CARRARIENSEM

DUCEM PATAVII

O R A T I O

In obitu Inclyti Domini Francisci ejus Genitoris obnixè plorans.

In nomine Individuæ Trinitatis: amen.

Magnificatus est super omnes Reges Terræ. Tertio Regum X.

O Ptaret, Invicte Princeps, alma hæc tua Universitas felicissimi tui Paduani Studii, verba facere de splendidissimis victoriis, ac speciosissimis triumphis tuis tam Inclyti Ducis, atque in primis Magnificentissimi Principis Genitoris tui præclarissimi. Copiosa nempe suppeditaret Oratio, quum utriusque rerum amplitudo gestarum omnes omnium Regum, omnes exterarum gentium, potentissimorumque Populorum exsuperent actiones; præliorum numero, contentionum magnitudine, & conficiendi celeritate. At inevitabiles fati leges, infauftissimæ nimium nobis omnibus, hisce diebus vetant de faustis agere, nostrumque divertunt aliò sermonem. In præclarissimum igitur Genitorem tuum paulò ante hac diem functum, illacrymari, effundere gemitus, relaxare suspiria, cogimur, ob gravissimam jacturam nostram, omni genti atque Populo, tum maximè huic Urbi inclytæ regiæ præmolestam. Urgemur omnes in lacrymas, in singultus, recenti nobiscum memoria retractantes innumeros virtutum titulos tanti tamque fulgentissimi Principis, per quos, veluti divinum oraculum, salus cunctorum continebatur. Urgent præterea beneficia magnifica repensâ Reipublicæ, collata singulis, sperataque in dies omnino potiora. Quæ tulit omnia futurum acerbissimum, dispendio nostrum omnium maturatur. Ut quibus igitur orbatifimus beneficiis referam, dotes innumeras ac summas laudes, nullo obruendas futuro ævo, præclarissimi hujus Ducis attingi opus existimo; ut exinde quibus hominibus clarissimi eo vivente fuerimus, quibus ex consequenti tenebris involuti simus, appareat eo nobis iniqua sorte sublato. Quibus tamen tua salute omnibus occurrì posse confidimus. Neque autem cuncta complecti, aut in numerum referre singillatim, fuit consilium. Ve succumbere facinoræ facinorum clarissimorum innumerosum. Planiori quidem salo gressu fari noster transiliet lembus, si tantisper differuerimus parva pro rerum magnitudine ac varietate. Ea verò, sicuti est intentio nostri initii, ad magnanimitatem atque magnificentiam permaximè pertinebunt.

Magnum siquidem magnificumque animum indicant signa plurima: hæc propius, si externa bona despiciat, si terribilia nulla pavitat, sed aggreditur in tempore, si sumtus in opera ut vehementer ardua libens faciat, si postremò de se meritis in gratia referenda persistat. Hæc Philosophorum sententia in ethicis distinctius

tractata ab Aristotele, nostro etiam Ciceroni de Offic. Lib. I. Cap. 95. ferè per omnia, idque præclare, visa est. Omnino, inquit, fortis animus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientia ponitur, quum persuasum sit, nihil hominem, nisi quod honestum, decorumque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere, nulli neque homini, neque perturbationi animi nec fortunæ succumbere. Altera est res, ut quum ita sis affectus, res geras magnas, illas quidem & maximè utiles, sed vehementer arduas, plenasque laborum & periculorum cum vitæ, tum multarum rerum, quæ ad vitam pertinent. Cuncta, quæ diximus, hoc in Principe floruisse, denegare quis ausit, modò sui non impos, non ustus invidiâ? Quod enim ad primam magni animi testimonium attingit, ut externa bona despiciat, in hoc Duce, ut constat, omnibus eminebat; namque voluptates, quæ blandissimæ dominæ majores partes animi à virtute detorquent, & secundum sensum cupiditates omnes, quas magnificere cernimus Principes nostri temporis plurimos (sunt enim sine virtute, & ob eam causam non facile eis, ut in ethicis suis Aristoteli placet, moderatè ferre bonas fortunas) splendidissimus hic Princeps mirâ modestiâ, super quam ab ullo potest, intelligentiæque subegit, ut appetitum rationi obedientem, compararet. Itaque victum, cultumque corporis ad valetudinem retulit, & ad vires animi, non ad voluptatem; animadvertens, quàm sit turpe diffuere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere, quàmque honestum parcè, & continenter, severè, sobriè. Secundum magnanimi & magnifici animi indicium, quod in aggressu terribilium constituimus, super ceteros hoc in Principe nostri, qui omnium splendidissimo. Nam quo animo periculis, iidemque terribilibus quibusque modò utilitas Reipublicæ aliqua speraretur (hujus quidem augendæ semper avidissimus existit) strenuissimus hic Dux, & se objecit, suasque fortunas omnes, cunctamque inclytam stirpem suam? Juvat retractare memoria, qua animi magnitudine dura, aspera, ardua, tremenda quæque pessumdedit. Nonnumquam sponte in ea proclivis obviis accersivit, quum res publica postularet, pro cujus salute suam nihili omnino pendit atque præterhabuit. Sunt omni sæculo notissimi eventus ejusdem, quos brevi pro rebus gestis prolato di nominis ejus avidissimus feriabundus aliquando percurri, interque cetera hæc commemorari.

Fran-

Franciscus Carrariensis Dux ob Franciscum genitum appellatus *Senior*, adolescens, pro Romana Ecclesia Vicecomitum Terras depopulatus, victor praeliis compluribus, per munitissima, inviaque eorumdem loca, incolumem duxavit exercitum: & compluribus interjectis de magnis ejusdem factionibus ita sequitur. Dehinc Tarvisinam, Cenetensem, Bellunensem, ac Feltrensem Urbes laceras, assiduo bello fatigatas, fufis crebro Theutonibus, quorum Imperio ea tempestate suberant, per deditionem obtinuit. Nunc Forumjulianum agrum vastando, opulentissima Oppida suae ditioni subegit, paulo post universam Patriam diuturnis vastationibus attritam, crebrisque fessam praeliis subacturus. Sed Antonius Scaliger Veronae Princeps in bellum fremere, & infra parum. Quae revocandi est Forojulio animum causa existit. Cum ipso itaque Antonio collatis signis, gemino praelio, utroque arduissimo, ac copiosissimo, omni sitque seculo memorandum, confligit. In utroque victor. Haec inter, suburbia Patavii muro cinxit, & post pauca vir mirae solertiae, somni prope modum expers, nil corpori indulgens, quod negare potuisset.

Tertia magnifici conditione, sumtum pro rebus arduis, quam esse in faciendo asseruimus, splenduisse hunc Principem quis inficiabitur, si quid modo sentiat? cui abditum fuerit, aut in hodiernum clam eo id sit, ullove pacto perlateat. Quis enim Divini cultus augendi diligentior? quis in fabricandis Templis illo propensior? quis magnorum operum artifex uberior? In oculis omnium monumenta versantur. Tempia, Oppida, Aquarum ductus, redactae incultum facilem, & amœna Tempe, vallium vastissimae latitudines, muri in hujus Urbis felicissimae girum circumdati, Arces munitissimae extructae. Ipsa denique Urbs haec splendidissima, senio corruens, defectaque viribus, restituta, novata, auctaque, & è sepulcro prope revocata, novaque facie altera Urbs eodem auctore genita, eodem ipso protectore servata. Sed in referenda gratia, quam numero quartam fecimus & postremam, sed magni animi ac magnifici dotem, quantae perseverantiae in retributione meritorum omnium fuerit, majorem & mensuram retribuerit, quam accepisset, testes apertissimi sunt, quotquot familiaritate, amicitiae sibi addixisset, aut notitia vel exiguissima ut de omnibus iis florentissimo huic Principi concludamus id, quod de Marco Marcello Marcus Cicero: *Quis est enim illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum Artium studio, aut ullo laudis genere praestantior?*

Magnificatus est itaque super omnes Reges Terrae, dum omnes in se cumulavit laudes magni animi, dum cunctos nactus est titulos Viri Magnifici, dum praeclarissimum illud Senecae, unde notavit, idque praesignavit operibus; *Nihil*, inquit, *aeque quam magnus animus hominem decet*, hujusmodi virtutis splendidissimum Ducem, qui tot dotibus magni ac magnifici animi floruit, magnifica complura beato Seculo reddiderunt, quem inclyta sua stirps vetustissima, & magnorum feracissima Principum, Ducum Carrariensium illustrissimo ac generosissimo Priamidi Antenori nostrae inclytæ Urbis Patavi Fundatori primario, & Aeneae, nobilissimis Phrygiis exaequavit; vires corporis Hectori, Achilli, Miloni, Magno Carolo, Judæ Macchabæo; acumen ingenii Car. Duci praetulerunt.

Tom. XVI.

A Quem amplissimi bellorum triumphis comparem, & si modo atque ordine cuncta invicem conferantur, superiorem, utrique Africano, Paulo Emilio, Gajo Mario, Cneo Pompejo, Julio Caesari, Alexandro, Pyrrho, atque Annibali praestiterunt. Eundem miranda in agendis constantia Quinto Fabio Maximo, militaris disciplina Tito Manlio, Torquato, Lucio, Quinto Cincinnato, & Papirio Cursori, utrisque Dictatoribus, majestas Marco Porcio Catoni, laborum summa patientia & exsuperatio Thebano Herculi coaequarunt. Fuit in bellorum suscipiendis periculis, veluti Romanae Urbis parens Romulus, Tullusve Hostilius, aut Ancus Martius. In componendo se paci Numa Pompilius enituit. Itaque Regnum haereditarium non modo non minuit sed auxit; sed duplum, & eo amplius reddidit. Non facile igitur, invenire orationis exitum, si ad unum referre ducimus, si renarrare per singula hujus amplissimi Principis gesta magnifica. Nullius tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tanta copia, quae non dicam exornare, sed enarrare res suas gestas possit. Non frugi insuper, sed cassi & inanis operis, quae fideles oculi conspexerunt, huicque in fabricis usque perspicuit, ea hebetioribus auribus inculcare. Denique quum à fine sumantur firma perfectionis indicia, ut confidimus, ultimo spiritu omnibus Ecclesiasticis munitum signaculis quum constet, nunc in coelestibus immortalem, qui & semper immortalitatis amore flagavit; veramque consequutum aeternam vitam, quae vigeat memoria saeculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa aeternitas semper tuebitur, per quem orbi tot innumeris splendoribus fletui parcere non possumus, non tamen laude dignum est diuturnis confici mœroribus, quoniam post pertransitam saeculi fragilis vitam angustissimam, verè, certè, constanter, intrepidè id asserimus, quod principio praesignatum est, quoniam *magnificatus est super omnes Reges Terrae*.

D Magnificentissime igitur Princeps, ac invictè Dux noster, in tanto omnium luctu, tamque gravi jactura Reipublicae, eo perferenda nobis ægrius, quo quibus obscuratur ingenio aut viribus fretum esse gloriari umquam potuit nemo mortalium; cui si quo adminiculo resistentiae covis foret quodcumque, ut libet, adversissimum, perpeti notitiam nemo recusaret, in quo respiceret haec tua felicissima Universitas. Te habet Principem suum fulgentissimum gestis, amplissimum gloria Patrem patriae: cujus salutem omnes optant non secus ac propriam, quod & omnium tua salute salus contineatur. In te renatum, non sublatum vident Genitorem tuum praeclarissimum, eo ampliorem, quo inclytæ virtuti robor accessit virium, vigorque redivivus floridæ repubescit ætatis. Ita ut sentiamus, impellunt naturæ non errantis instinctus, cujus, ut ajunt, idem naturalissimum, in individuis generare sibi simile. Tum maxime clarissima tua gesta miranda potius quam nostra tenui relatione celebranda, de quibus & persæpe alias. Nam & ampliora sunt, quam ut nostra possint oratione comprehendere. Instat itaque justissimis precibus tua Universitas haec felicissima, ut subducto mœrore rebus gerendis, ut haecenus tua inclyta virtute, teque accommodes saluti splendidissimæ Urbis hujus tuæ regiae Patavi, quæ dum mœreas, futura est vultu lugubri permaxime in hoc ejus clarissimo homine

R 2

om-

omnium doctrinarum liberalium Gymnasio ve-
 tuſtiſſimo, quod omni promtitudine offert ſe ſe,
 ac omni devotione commendatum facit inclytæ

A | tuæ Magnitudini, cui ut Numina ſuperna fa-
 veant, obſecramus.

Franciſcus de Zabarellis.

*Pronuntiata per me Franciſcum de Zabarellis apud inviſtum Principem Dominum
 Franciſcum Carrariæ Ducem, ac Patavi. Aſſiſtente ac jubente utriuſque Univerſitatis
 Ciſalpinae ac Tranſalpinae utroque Rectore, tum Studentium & doctiſſimorum ac clariſſi-
 morum virorum cœtu, tum reliquorum numeroſo.*

XII. Kalendas Decembris MCCCXCIII.

B R E V I A R I U M
ITALICÆ HISTORIÆ

A TEMPORIBUS

FRIDERICI II. AUGUSTI

Usque ad Annum MCCCLIV.

AB ANONYMO ITALO, SED SYNCHRONO,
AUCTORE CONSCRIPTUM,

Nunc primum

E MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECÆ PAULINÆ LIPSIENSIS,
OLIM VETERO-CELLENSI,

In lucem prodit.

251

IN ANONYMI ITALI BREVIARIUM ITALICAE HISTORIAE PRAEFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORI.

DEbeo frustulum hoc Italicae Historiae doctissimo & clarissimo viro Johanni Burchardo Menkenio Lipsiensi, potentissimi Poloniae Regis, simulque Ducis & Electoris Saxonici Consiliario, cujus fama jamdiu sonat ex eruditione, editisque Libris inter Literarum cultores. Erat illi prae manibus collectio nova Scriptorum Germanicorum, cujus jam duos Tomos, egregium munus, ab eo literaria Respublica accepit. Et quum inter Codices MStos Bibliothecae Paulinae Lipsiensis unum, olim Vetro-Cellensem, offendisset, in quo breve Chronicon istud legebatur, Auctoremque deprehendisset Italum, & de rebus Italicis praecipue agentem, sponte maluit Opusculum in usum meum convertere, quam sibi retinere. Itaque humanissimo viro gratiae, quod & ipse operam suam contulerit ad amplificandum Italicae Historiae penus, dum Germanicam tam probe exornat. Auctorem Opusculi Italum dixi. Nomen & patriam prorsus ignoro. Nam ut ut illi in Praefatione cura fuerit edocendi Lectorem, quae in Urbe is primum lucem viderit, attamen incuria amanuensis corrupta adeo habemus illius verba, ut nihil certi exculpere inde mihi licuerit. En versus:

Me genuit tellus Romae vulcana candens

Pondera claudentem jam particularia Librae.

Nullus heic sensus, immo vitiata omnia mihi videntur. Oedipodem agat qui velit: ego Davum me sentio, atque ipsi Oedipodi hoc in loco una caecitate similem. Quid enim *vulcana*, sive *Vulcania*, ut legere quisquam possit? Num in una e Liparacis Insulis Anonymus noster natus? Non puto. Et quaenam reliquorum verborum conexio? Aliquid tantummodo lucis emanare posse videatur ex altero loco Opusculi inter omissa. Nempe is auctor est, se adolescentem per quinquennium Conimbricae in Lusitania operam dedisse literis. *Est autem*, inquit ille, *Portugallia quasi in omnibus gloriosa; in qua Provincia quasi per quinquennium commoravimus cum quodam viro Patruo Columbrae legente in Studio generali. Postea inde recessimus, & ad Avenionem, ubi tunc erat Curia Romana, cum luctu pervenimus. Qui paulo post per Benedictum Papam XII. Patriarcha Constantinopolitanus creatus est, postea per eundem Papam paulo post ad Cardinalatum est promotus Anno Domini MCCCXXXIX. Vocabatur Dominus Gregorius de Arimino, qui in sua Capella, quam sibi fecit, honorifice tumulatus est.* Habemus ergo patrum Scriptoris hujus Gregorium de Arimino S. R. E. Cardinalem. Quum vero patria illi fuerit Ariminum, ut constat e tabulis, quas Ughellius Tom. II. Ital. Sacr. in Episcop. Arimin. produxit, justae conjecturae locus est, ibi quoque Historicum nostrum fuisse procreatum. Verum ubi tempora illa respicimus, quibus tam facile ob Guelphorum factiones exilium passae familiae Nobilium solum vertere cogeabantur, ac in alienis Urbibus perfugium quaerere, simul intelligimus, potuisse aliam Scriptori huic, aliam ejus patruo contingere patriam.

Heic autem animadvertendum, uti in aliis compluribus locis, ita & heic Lipsiensem Codicem depravatum videri, dum Patriarcham illum Constantinopolitanum renuntiatum, deinde S. R. E. Cardinalem, *Gregorium* appellat. *Gotius* est ei nomen tum apud praelaudatum Ughellium, tum in Annalibus Ecclesiasticis Spondani & Odorici Raynaldi, in Vitis Romanorum Pontificum a Bosqueto & Baluzio editis, atque apud Rocchum Pirrum in monumentis Ecclesiae Agrigentinae. Alia etiam monumenta laudat idem Baluzius, in quorum singulis non aliter ipse nuncupatur, quam

quam *Gotius*, vel *Gocius*. Mihi quidem primo suspicio enata fuerat, fieri potuisse, ut *Gotius* in antiquis membranis scriptum fuerit, quod est ipsum *Gregorii* nomen apud Italicum vulgus breviatum. Hoc autem a Librariis in *Gotium* fuisse deflexum. Sed is est consensus Librorum in *Gotio* efferendo, ut nonnisi temere *Gotium* pro *Gotio* quisquam substituat. Accedit & Index Vaticani Archivi, Anno 1366. manu exaratus, & in Estensi Bibliotheca adservatus, ubi recensetur quoddam *Instrumentum continens processus, sententias, & poenas latis de mandato Domini Benedicti Papae XII. per Dominos Gotium Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalem, & Episcopum Vasionensem, Sedis Apostolicae Legatos in partibus Regni Siciliae citra Pharam, contra nobilem Petrum primogenitum quondam Frederici olim Regis Trinacriae, & alios natos, & heredes ipsius Frederici, detinentes & occupantes Civitatem Regii vicinam Insulae Siciliae, & multas alias Insulas pertinentes Regi Siciliae & Ecclesiae Romanae. Datum in Urbe VII. die Aprilis, Anno Domini MCCCXXXIX. Pontificatus Domini Benedicti Papae VII. Anno Quinto.* Quod tamen dissimulare nolim, in Estensi Codice vox ea *Gotium* lineam habet productam super T. in compendii alicujus signum, quasi non *Gotius*, sed *Goterius* fuerit illius nomen. Verum utcumque haec capias, ejusmodi vox neutiquam *Gregorium* nobis exhibet; ac proinde quando cetera monumenta in *Gotii* nomen conveniunt *Gotium de Arimino* in Historici nostri Opusculo restituere aequum est. Porro is non uno errore ab Alphonso Giacconio in *Vitis Summor. Pontific. & S. R. E. Cardinal.* appellatur *Gotius de Ariminis, Tolofanus, Gallus, ex Episcopo Vasionensi, & Patriarcha Constantinopolitano Presbyter Cardinalis titulo Sanctae Priscae a Benedicto XII. creatus.* Neque Tolofanus, neque Gallus, neque Vasionensis Episcopus fuit *Gotius* noster; neque de Ariminis, sed quidem *de Arimino*, hoc est patria Ariminensis, appellandus erat. Praeterea Auctori nostro sacra purpura ornatus dicitur a Benedicto XII. Anno MCCCXXXIX. Raynaldus contra, ac alii scribunt, eum una cum aliis in Cardinalem coetum fuisse cooptatum die XVIII. Decembris Anno MCCCXXXVIII. Aut ergo Historicus noster Epocham a Vulgari diversam fuerit usus, aut MStus Codex emendandus videtur. Ceterum Dubravius Lib. 18. *Histor. Bojemicae*, & Bzovius in *Annal. Ecclesiast.* mentionem fecere egregii cujusdam Jurisconsulti Italici, quem in Bohemiam misit Bonifacius Papa VIII. Anno 1301. *Gotium Urbevetanum* ii appellant. Rursus Puteano, & Baluzio adnotantibus, idem Anno 1310. tutatus est ejusdem Bonifacii Papae memoriam contra calumnias Guillelmi de Nogareto. Quod istius patria ab alterius, de quo haecenus egimus, diversa fuerit, diversos quoque viros opinatus est idem Baluzius. Ego adhuc dubitare pergo, an unus cum Ariminensi *Gotius Urbevetanus* esse potuerit. Idem nomen utrique fuit, & quidem fere nulli alteri adhibitum. Institutum idem, nempe Jurisprudentiae studium. Neque aetas discors. Potuit enim *Gotius Urbevetanus* juvenis legatione fungi ad Bohemos, ac deinde causam sustinere Bonifacii VIII. postea ad Conimbricensem Academiam accitus, illic utrumque Jus explicare, ac demum magnificis muneribus a Romana Curia donari. Is autem e vivis sublatus traditur Anno Christi 1345. Conjecturae huic una patria obstat: illum enim *Urbevetanum*, hunc *de Arimino* appellatum vidimus. Sed quid si Arimini *Gotius* natus ex Urbevetanis parentibus, utramque Civitatem patriam nuncupavit, modo ex una, modo ex altera appellationem mutuatus? Vide Cypriani Manentis Urbevetani Historiam, in qua *Gotiam* gentem inter Consulares suae patriae non uno in loco recenset, simulque prodit innumeras Urbevetanae Urbis vicissitudines, quae nobilium Familias Seculo XIII. identidem in exilium agebant. Cur non & *Gotii* parentibus idem contingere potuit? Licuerit mihi in hujusmodi conjectura diutius fortasse, quam par erat, instituisse; haec enim continuo evanescit, ubi dubitatione careat, quod alii scripsere, videlicet *Gotium Ariminensem* e Battalia gente progenitum. Contra si conjecturae pondus aliquod inesset, in mentem quoque suspicio subiret, impervium illud *vulcana* in Lipsiensi Codice pro *Urbevetana* scriptum fuisse.

Sed cujuscumque patriae fuerit Scriptoris nostri patruus *Gotius* Cardinalis, ejus nepotem adhuc Anonymum appellare pergo. Ille vero ab ipso terrarum Orbis exordio Breviarium suum Historicum summa facilitate deduxit: nimirum praesto illi erat Ricobaldi Ferrariensis Pomarium, Tomo IX. Collectionis hujus editum, quod nullo negotio depopulari ei datum est, paucis in ea Librorum manu scriptum caritate plagium deprehensuris. Sed qui antea Ricobaldi Opus mutilandum censui, majori-ne indulgentia utar erga Anonymum nostrum, qui & ipse merces adducit nobis aliunde notissimas, & Seculo nostro plane inutiles? Itaque sine misericordia sustuli quidquid apud ipsum tempora Friderici II. Augusti praecedat; & reliqua retinui, e quibus aliquid lucis Historiae Italicae sperandum est. Ceterum factio-

253
factione Gibellinus hic Auctor non raro contrarii studii homines carpit : quod in eorum temporum Scriptoribus accurate perspiciendum est, ut ad justiore lanceam illorum laudes atque accusationes exigantur. Atque haec ille scribebat Anno 1354. quo tempore Carolus IV. Imperialem Coronam suscepturus in Italiam descenderat, cui etiam Opusculum suum dicavit. Perit illud in Italia, servatum est in Germania. Nunc autem aeneorum typorum ope publici juris factum, meliorem sibi fortunam potest polliceri. Quae heic obscura, quae vitata occurrent, non incuriae meae, sed Codici, qui unicus est, erunt tribuenda.

ANONYMI ITALI HISTORIA

A temporibus Friderici II. Augusti usque
ad annum MCCCLIV.

DEDICATIO.

Obis, Domino Karolo de Bohemia, Illustrissimo Romanorum Regi ac Alamanniae & Bohemorum, ejus Sanctissimo majestatis Imperio ac dominationum throno, cui de jure dominia tem-

poralia subjugantur, ac olim Nepoti bonae memoriae Serenissimi Imperatoris Heinrichi Sexti, ut ne vestra tanta fama & gloria, sicut in pluribus jam, marcescat in futuro, hic hoc Opusculum quod quamvis debilis ex multis Libris & Chronicis tamquam florem sub compendio compilavi, cum fidelitatis subjectione humili represento, ac vestrae Imperatoriae Majestati (dedico). In quo enim opere continetur à principio creationis Orbis per ordinem quasi omnia Mundi gesta & facta usque tempore vestrae Serenissimae Majestatis; & etiam opera omnium Imperatorum & Summorum Pontificum cum virtute & vitio in hoc opere calculantur.

Orbis principium, formatio cardinis, Ordo, Computus aetatum ponuntur, germina primi Cuncta patris magni, seriatim tempora Nemroth, Romulus & Remus Christi cum Caesare bini Tempora Clementis Sexti, Karolique regente Omnia gesta simul vitio virtute secutus
Tom. XVI.

A *Me genuit tellus Romae vulcana candens
Pondera claudentem jam particularia libræ.
Hinc ergo titulus surgat, qui Marcha vocatur.
Gloria non vexat*

Quia humanum genus non solum de vita velut aliud brutum debet esse contentum, sed in bonis operibus debet continuè contemplari, ut ne ejus imago ad Dei imaginem procreata sine doctrina statua reputetur: idcirco ob hæc, ne mea vita labilis in periculo manens, otiosè pereat in extremis, & ne animus meus stimulo punctus, quondam in juventute cæcus & dormiens ignaviter sicut ursus quiescat, modò Dei gratiâ in vero lumine spectans, invocato ejus auxilio, cujus ordine & virtute cuncta bona causantur, decrevi è generali principio creationis Orbis usque ad annos Christi currentes MCCCL. quasi omnia facta & gesta in eo tempore sub compendio penitus declarare ac per ordinem recitare, & per consequens de multis Mundi Regibus, & de omnibus Romanorum gestis & de Imperatoribus & Summis Pontificibus melius calculare originem veritatis. Primò quidem compilavi ab Adam primo patre, & de omnibus eo tempore gestis usque tempore Noë & Nemroth ipsius pronepotis. Secundò à Nemroth usque tempora Remi & Romuli, qui condiderunt & suo nomine Romam appellaverunt. Tertiò à tempore Remi & Romuli, & de omnibus eo tempore gestis usque tempora Christi & Octaviani, qui Urbis in Orbe duo Regna incoeperunt, scilicet temporale & spirituale. Quartò à tempore Christi & Octaviani, & de omnibus eo tempore gestis ac de eorum Successoribus ordinatè usque tempora

S 2

Cle-

257

Clementis VI. & Karoli de Bohemia, quorum alter nunc sedet, alter regnat Anno Domini MCCCL. Quod præfens Opusculum extraxi & compilavi de Biblia & multis Libris ac Chronicis tamquam florem, non omnia ad plenum per ordinem declarando, sed tangendo, deprimendo, collaudando in eorum gestis vitia & virtutes.

CAP. I.

De Friderico Secundo Imperatore.

Fridericus II. Heinrici Imperatoris filius cepit imperare Anno Domini MCCXI. vel XII. secundum aliquos plus, adhuc Ottone IV. vivente, qui Otto ad petitionem Ecclesiæ à Principibus Alamanniæ Imperio privatus erat: Quæ discordia duravit annis multis. Tandem mortuo Ottone, Fridericus Romæ fuit coronatus in Imperatorem in Ecclesia Sancti Petri, ab Honorio Papa III. Anno Domini MCCXXI. & imperavit annis XXX. Hujus autem tempore Stella Cometes apparuit; Stella autem Cometes semper signat mortem Principis, & ideo paulo post monstrum est secutum. Nam Anno MCCXXIII. moritur Rex Franciæ, qui tunc Christianorum Speculum nominabatur. Et etiam in eodem Anno in die Nativitatis Christi in hora III. fuit in Italia tam maximus terræ motus, quod quasi omnia alta ædificia corruerunt, & præsertim in Brixia omnia ædificia sunt subversa. Hujus autem tempore obsessa est Ferraria à Marchione Estensi, & Mantuanis, quos hostes Salinguerra Princeps Ferrariensis posuit in conflictu Anno Domini MCCXXIII. Hic autem Fridericus fuit in omnibus gloriosus. Hic etiam Heinricum filium suum primogenitum in carcere mori fecit. Causa enim licita fuit, Ipse enim de consensu Papæ voluit in Imperio præponere patri. Paulo post Papa Honorius moritur, cui successit Gregorius Nonus. Et eodem Anno in Italia fuit maxima caritudo. Hic autem Gregorius, sicut Honorius, cum Imperatore pessimè permanebat. Nam quod Imperator volebat, Papa similiter aff. etabat; & ob hoc tunc & nunc discordiæ nascuntur, & adhuc in tali causa properant in futuro. Principalis autem discordia inter Fridericum & Gregorium accidit hac de causa. Gregorius enim cum proxima sua nepote & filio Friderici voluit contrahere parentelam: quod ab Imperatore & filio diu ipsum blandiendo non potuit obtinere. Tunc Papa indignatus, credens hoc à Friderico procedere, sibi de præcepto mandavit, ut cum suo exercitu succurreret Terræ Sanctæ; & hoc diu contextum est tamquam tela à multis Tyrannis Italiæ & Romanis. Cui Petri præcepto paulo post Imperator obedit. At cum esset ultra mare, cum Sarracenis pro posse pugnando, Papa tum cautè per suos Legatos cum multis Italiæ proditoribus quasi totam Italiam, & præsertim Apuliam, proditoraliter occupavit. Auditis autem novis à Friderico, cum Soldano voluntariè treugam fecit, & celeriter in ungalæa mare transiens versus Italiam iter arripuit. Et primò in Siciliam advénit, qui postea in paucis diebus quasi omnia recuperavit, & Summi Pontificis crudelis inimicus efficitur. Paulo post Gregorio Nono successit Innocentius Quartus, qui contra Fridericum quasi Gregorio crudelior fuit. Nam secretè in Franciam ivit, & contra Fridericum Imperatorem in Lugduno Concilium celebravit, & ipsum omni Imperii

A honore ac dignitate privavit, tamquam inimicum Ecclesiæ ac rebellem. Postea in ejus præjudicium, Ecclesiæ & Rege Franciæ confavente, Electores de Alamannia contra Fridericum elegerunt Lantgravium Comitem Thuringiæ, & Wilhelmum Comitem Holandiæ. Isti erant potentes in Alamannia & amici intimi Friderici: propter hoc Ecclesiæ zizaniam seminavit, quia novit, quod dominium, vel potestas non patitur habere consortes; & pro dominio inter Fridericum & ipsos iniqua discordia est exorta. Tamen Dei miraculo illi duo electi in Imperio malè fecerunt. Hic autem tantum ab Ecclesiæ molestatus, sicut desperatus, Fridericus mortuum freni ac habenam projecit. Perpendens autem & videns, quod Ecclesiæ cum ceteris Ecclesiæ Tyrannis contra Imperium nimium insurgibat, tunc Parmam tamquam exosam ac capitaneam partis Ecclesiæ Fridericus obsedit. Paulo post idem Fridericus Parmæ cautelosè devictus est à quodam Papæ Legato Anno Domini MCCXLVIII. Fridericus autem amisso suo exercitu & thesauro, versus Apuliam iter arripuit, ubi gravi infirmitate correptus occubuit. In cujus sepulcro tale Epitaphium est sculptum:

*Si probitas, sensus, si virtus, gratia, census,
Nobilitas orti possent resistere morti,
Non foret extinctus Fridericus qui jacet intus.
Alta palacia, summa potentia, gloria Mundi
Non valere mihi tollere posse mori.*

C Mortuo Friderico, præsertim in Italia omnis justitia cum ipso est sepulta, quoniam frenum Ecclesiæ & Tyrannorum omnimodè depravatum est, taliter quod equus ad placitum ubique potest currere, & ad eorum libitum omnia conculcare. Post mortem autem ipsius Friderici Ecclesiæ dolosè tractavit cum Electoribus Alamanniæ, quod in discordia eligerent Regem Castellæ & Richardum Comitem Cornubiæ fratrem Regis Angliæ, ut inter ipsos debellarent. Quæ divisio per longa tempora perduravit. In isto autem medio Ecclesiæ per Italiam cum Tyrannis usurpat Imperii Civitates & Castra, ac Imperium ita ad eorum fiscum coadunatur. Manfredus autem Rex Siciliæ, Friderici filius naturalis post mortem patris Regnum Siciliæ obtinebat, de quo Ecclesiæ timorem habebat, propter eorum opera inter ipsos commissa injustè. Modò solum Ecclesiæ cum Tyrannis in Italia dominatur, & Romanorum Imperium & justitia obscurè sepulta sunt, & Tyrannorum iniquitas & superbia cum Luciferi sequacibus sicut in coelo, ita modò in terra deviat rectum iter. Unde Ecclesiæ pro despectu Manfredi, & ut posset sola melius in Italia dominari, Urbano Papa sedente, misit pro Karolo Comite Provinciæ, ac fratre Regis Franciæ, ut ad Italiam veniat, Regnum Apuliæ & Siciliæ possessurus. Qui paulo post veniens Manfredum Regno ac vita privavit Anno Domini MCCLXVI. quod bellum fuit in agro Beneventano. Et cum erant utræque partes in bello, tunc Comes de Caferata, cujus uxorem vi Manfredus corruerat, & Thomas Comes de Acerra cum suis aciebus Manfredi exercitum derelinquunt. Unde à pluribus dictum est Manfredo, ut fugæ consuleret; qui inquit: *ante volo hodie mori Rex, quam vivere exul & miser*. Mortuus est autem Fridericus in Regno Anno Domini MCCL. in festo Sanctæ Lucæ, de quo remansit Conradus Rex. Mortuo Friderico vacare cepit Imperium, & tyrannia per totam Italiam convaleret cum superbia, & cum favore Ecclesiæ jura Imperii crudeliter occupantur.

CAP.

CAP. II.

De moribus Italicorum.

Tempore autem Friderici in Italia novi erant mores & rustici. Nam homines portabant infulas ferreas, quas vocabant Majatas; in tabula vir & uxor in una paropside comedeabant; incisoria non habebant; unus vel duo scyphi in tota familia permanebant; de fero cum facibus mentas illuminabant, etiam clamydes pelliceas deferebant. Cum autem matrimonia eorum fiebant, erant quasi annorum XXX. Italici autem tunc fidem habebant. Nam puella cum filio convivini sui sine peccato in XX. annis in lecto jacebant: quod hodie fieri non posset, quoniam malicia & iniquitas supervenit, & virtus & fides in Italia omnino sepultæ sunt. Vino autem pauci utebantur, & modò quasi omnes Bacchum adorant. Pecuniam non habebant, & tamen contenti erant melius, quàm modò de superfluitate fiunt moderni. Mulieres etiam honestissime procedebant; nam nec in dorso, nec in capite aliqua ornamenta ferebant, sicut faciunt modò, quæ cum superfluis ornamentis volunt ab omnibus spectari. Tunc temporis quasi nulla matrimonium deludebat. Modò in ostiis & fenestris, si plus non possint, velut testudines cum eorum actis capita declinant. Etiam multæ hodie mulieres pro bonorum superfluitate, magis quàm honorem, vituperium consequuntur. Tunc temporis earum dotes in pecunia parvæ erant, sed in bonitate & virtute pondera deferebant. Virorum tunc erat gloria esse egregiè in armis & equis, & turres altissimas construere, & propter hoc Italiæ Civitates de turribus sunt ornatae. Homines autem & mulieres fiduciam & virtutes habebant, & quod dicebant, penitus observabant. Modò ab omnibus caveas, & multorum conversationem caveto, quoniam vitium & iniquitas virtutem ac fidem in proelio conculcarunt.

CAP. III.

De ortu sectæ Sarracenorum.

Tempore autem Eraclii Imperatoris Machometus sub specie felicitatis factus est Sarracenorum Princeps & Propheta, & fuit de progenie Ysmaëlis, & novam ac vitiosam sectam invenit, ac Sarracenos obscurè decepit. Sarraceni autem ante Machometum aliquando Fidem Christi, aliquando sectam Gentilium sequebantur, quos omnes ab eorum divertit proposito, & ad Fidem suam divertit. Machometus autem orphanus remansit, & ad unum suum patrum ditissimum in Arabia ductus est, ubi postea in templo sub specie devotionis idolis serviebat, & valde ditatus est. Paulò post patruus ejus moritur, & Bichadia uxor ejus patrum in hereditate remansit, in magnis divitiis propagata. Tunc Machometus ei adhærens, primum mercenarius fuit; postea ei blandicias inferendo eam carnaliter subjugavit. Postea Machometus Bichadiæ sponsus efficitur, & omnium illarum divitiarum possessor & dominus, unde in tantum ditatus est, quòd superbiâ motus Regnum Arabum usurpare præsumsit. Sed perpendens, ad tale propositum se pervenire non posse, pro consilio Sergii cum hypocrisis perfectum se fecit. Populis autem indoctis & rudibus cum mellitis verbis multocius accoleratis falsum pro-

A veritate narrat; & sic in auribus totius populi Arabum sua falsa fama tonabat, sicut modò in hypocrisis in pluribus sub specie felicitatis. Hic autem Sergius Christianus & Monachus fuit, & ejus maliciâ de Monasterio est expulsus, & in Arabiam venit, & pro famulo cum ipso se reduxit. Bona autem Machometi communia omnibus videbantur, & propter hoc multi nobiles pauperes ac profani ipsum sequebantur, & etiam plures populi. Hic autem Sergius docuit Machometum de novo ac veteri Testamento, & etiam Magiâ aliquantum ipsum informavit taliter, quòd Machometus faciebat credere populis & apparere, quòd Angeli cum ipso quotidie loquebantur & permanebant. Nulli autem auferbat, sed multis largitor erat, & cum mellitis ac efficacibus verbis, cum devotione pia omnibus complacebat. Et semper Sergius cum ipso manebat, ipsum de multis vitiis consultando, ut de eis populos informaret; & sic in brevi tempore omnium illarum provinciarum principatum obtinuit. Et tunc Machometus in tanto triumpho, Monastico habitu utebatur, & gentes in tali habitu pro sua devotione monebat, cum cuculla sive capuccio, ut more Monachorum orarent. Christiani orant versus Orientem, & Judæi versus Occidentem; at Machometi præcepto Sarraceni orant versus Meridiem: quod adhuc Sarraceni servant, uti & multas alias Sergii leges ex veteri Testamento. **C** Nam antequam intrent Templum, cum aqua cuncta corporis membra lavant, ut devotius & mundè orent. Sarraceni orant & credunt unum Deum solum, & primam causam sine compari, & orant & credunt in Machometum Prophetam, ipsis divinitus missum. Nam dicunt: Christus fuit missus Christicolis, & Moyses Judæis: ita Machometus Sarracenis. Et dicunt, has tres sectas in suo Propheta salvari, si Machometi legibus uterentur. Circumcisionem observant, & à carnibus porcinis propter caliditatem se abstinent. Et omni anno unum mensem jejunant; de nocte, si possunt, omnes eorum voluntates ad libitum consequuntur; ab ortu usque ad occasum ab omni vitio ac pravitate fugiunt. **D** Semel in anno autem pro Dei devotione ad Machometum Civitatem Arabiæ, ubi est corpus Machometi pro præcepto concurrunt; & etiam pro sectæ arbitrio quatuor uxores legitimas simul habere possunt, & ad votum sine numero concubinas, quas coadjutrices vocant. Et in legalitate Sarraceni & in justitia omnes alias Mundi superant nationes.

CAP. IV.

Principium vacationis Imperii.

Mortuo Friderico II. Imperium cœpit vacare, & vacavit multis annis & adhuc vacat usque modò, Ecclesia suadente. De Friderico remanserunt plures filii & nepotes. Remansit Conradus filius legitimus, qui fuit Rex Siciliae & Hierusalem; & mortuo patre, eodem anno per Italiam pergit in Apuliam, & ibi moritur Anno Domini MCCLIV. Aliqui dicunt, quòd dolo Manfredi sui fratris naturalis venenum habuit. Remansit etiam Encius Rex Sardiniae, filius Friderici naturalis, qui moritur Bononiæ in carceribus. Bononienfes autem erant super Mutinam. Hoc comperto ab Encio, statim de Cremona recedens, cum suo exercitu Mutinam venit, & sine aliqua deliberatione cum equis & hominibus fessis inimicos percutit cum

cum furore, taliter quòd dederunt terga fugæ; sed iis demum prævalentibus, captus fuit, & Bononiæ carceratus. Remansit etiam Manfredus Princeps Taranti, & postea Rex mortuo Conrado, quem Karolus Provinciæ Comes Regno ac vita privavit. Remansit etiam Conradus, vel Conradinus, qui postea per eundem Karolum in Apulia fuit cum cautela confictus & postea decapitatus. Hic Conradinus fuit filius Conradi Regis, filii Friderici.

CAP. V.

De vacatione Imperii.

Imperium cœpit vacare Anno Domini MCCL. & vacavit circa XXIV. annos usque ad Pontificatum Gregorii Decimi. Nam mortuo Friderico, de consensu Regis Franciæ & aliorum Italicorum, jura Imperii per Ecclesiam & Tyrannos in Italia vi ac fraudibus usurpata sunt. Et tunc Tyranni & iniqui cum divisione in superbia elewantur; & quasi omnes Christiani & præsertim in Italia amarissimè divisi sunt. Etiam Civitates & Castra aliqua ceu fideles Imperii, sicut ex debito tenebantur, Imperio adhærent; & quamvis nutabat Romanorum Imperium, tamen æquitatem voluntariè secuti sunt, jura Imperii defendendo, ut ad manus Ecclesiæ non venirent, sicut Pisæ in Tuscia, Aretium, & etiam Senarum Civitas, & alia plura loca. In Romandiola autem pro despectu Bononiensium & aliorum, qui partem Ecclesiæ sequebantur, Forlivium, Faventia, & Imola. In Lombardia autem & Marchia Trivisana Ezzelinus de Romano jura Imperii pro posse defendit, qui fuit Dominus Veronæ, Vicentiæ, Paduæ, Trivisii, & etiam in locis pluribus Lombardiæ. In Lombardia autem erant contrarii Ezzelino & etiam Imperio propter ejus vacationem, suadente Ecclesia, multi nobiles Lombardi, & Civitates & Castra, quæ cum Papa eorum duce adhærebant, scilicet Mutina, Ferraria cum eorum duce Azzone Marchione Estense, & etiam Mediolanum cum ejusdem Dominis Turrianis, & plurimæ aliæ Lombardiæ Civitates in Tuscia. Etiam Imperio contrarii fuerunt Florentia, Pistorium, & Civitas Lucana, & plurima alia loca propter confictum, quem habuerunt apud Montem Apertum à Senensibus, & exulibus Florentinis, & cum auxilio Manfredi. Et tunc incœperunt nominari & ex post surgere, partes in Italia Guelfa & Gebellina, quamvis ante incœperant. Et tunc Gebellini Florentiam habuerunt Anno Domini MCCLXI. & Anno Domini MCCLXVII. Karolus Rex de Apulia veniens, jam victo & mortuo Manfredi, obsedit in Tuscia oppidum, quod dicitur Podium Boniti, & illud obtinuit. Et eo anno Guelfi vel pars Ecclesiæ partem Imperii Gebellinos de Florentia expulerunt. In ista etiam vacatione Innocentius Papa de Roma movens Januam ivit, & ibi hortatur & præcipit, quòd Imperii partem excutiant, & Ecclesiæ gubernacula consequantur. Sic etiam in Mediolano, in Ferraria & multis aliis locis. Et postea per Romandiola iter arripuit, sicut Januæ omnibus suadendo, quòd partem Imperii excutiant. Dicit autem Pomerius Ferrariensis, quòd eum Papam in Ferraria vidit perfectè prædicare populo. Hoc etiam tempore in Romandiola Dominus Malatesta de Arimino extraxit Ariminum de parte Imperii, & partem contrariam Guelfam in Civitate reposuit. Domus etiam Comitum Montis-Feretri insimul est divi-

Asa. Guido Comes toto suo posse Imperii partem secutus est, sicut ex debito tenebatur, qui pro Imperio Romandiola contra Guelfos obtinuit, & præsertim Bononienses. Comes autem Thadæus de eadem domo cum Ecclesia sese complicavit, & Imperii partem persequitur, quantum potest, qui postea per Ecclesiam Romanam Capitaneus Patrimonii factus est, ubi in Monte-Flascone mirabilem rotam construi fecit. Et hic Ecclesia quasi in utroque incipit dominari, temporali & spiritali; & pro consilio Thadæi quasi omnes pompæ Ecclesiæ incœperunt pro Imperii vacatione, & etiam Tyranni ubique confurgere, Ecclesia favente. Et sic etiam Dominus Malatesta de Arimino, & Guido de Polenta de Ravenna, & Guido de Rande Cæsena, pro despectu Comitum Guidonis de Monte-Feretro, qui cum parte Gebellina & Lambertaciis de Bononia in Romandiola partem Ecclesiæ opprimebat, ac ipsos infestabat, simul unanimiter Romam vadunt, & ut potuerunt, provinciam Romandiola Romanæ Ecclesiæ concesserunt. Ecclesia enim more solito voluntariè tali dono non parvo consensit. Et tunc primum Comitem pro Ecclesia in Romandiola Papam viriliter transmisit, ut ipse Romandiola provinciam occuparet. Fideles autem Imperii Gebellini vocantur; & infideles vel rebelles Imperii, qui Ecclesiæ se adhærent, Guelfi. Et propter hoc usque nunc in Italia multa bella & prodictiones amarissimæ sunt secutæ, & adhuc se præparant in futuro.

CAP. VI.

De Rege Manfredi.

In ista autem Imperii vacatione, quæ post Friderici mortem incœpit, regnabat Rex Manfredus, Friderici filius naturalis in Apulia, qui regnavit verè annis quasi XVI. de quo Ecclesia fortiter pertimebat, & etiam multi Tyranni, qui Ecclesiæ se adhærebant. Manfredus erat potens, & pro posse fideles Imperii fovebat, & rebelles Imperii expugnabat. Hoc autem perpendens Ecclesia, & de ipso tamquam de inimico pertimens, misit legatos ad Karolum Comitem Provinciæ, ut in Italiam veniat, Regnum Siciliae possessurus.

CAP. VII.

De Karolo Comite Provinciæ.

Anno Domini MCCLXV. Karolus Comes Provinciæ ac frater Regis Franciæ Italiam intravit, & clandestino navigio Romam venit, quoniam ab Ecclesia vocatus erat, Urbano Papa sedente. Hoc autem tempore apparuit stella Cometes, & eodem anno transivit per Bononiam Comes Flandriæ cum exercitu Francorum, & ivit Romam in auxilium Karoli. Postea invere Anno Domini MCCLXVI. sextâ feriâ Martii cum Rege Manfredi apud Sanctum Germanum in agro Beneventano, bellum intravit, & pro prodictione Comitum de Caserto, & Thomasi Comitum de Acerra Manfredi exercitum lethaliter posuit in confictu. In quo bello Manfredus mortuus est, & vilissimè fuit sepultus pro jussu Karoli in scrobe pontis Sancti Germani. Tamen Karolus hic non nobilitate potitur, sed potius vilitate. Habitâ à Karolo tantâ victoriâ, Manfredi totum Regnum obtinuit, & hic penitus pars Imperialis vel Gebellina acriter est

est sepulta: Et pars Ecclesie cum eorum Tyrannis mirifice triumphavit. Hic Karolus etiam acerbissimos viros, amicos Manfredi, in proelio captos, in Galliam misit, Comitem Jordanum, Petrum Aftum de Ubertis de Florentia, & Bernardum Castanea, in armis viros probissimos, qui mortuis Civitatis custodibus, ubi erant capti, e carcere fugerunt, & iterum capti sunt. Et tunc Rex mandavit tamquam crudelis, ut unicuique una manus & unus pes abscinderentur, & oculi evellerentur: quod cum factum est, acriter moriantur. Ludovicus autem Rex Francie, frater Karoli Comitis Provincie, contra istos nobilitatem non gessit, sed potius vilitatem peregit. Karolus etiam in sepultura Manfredi rusticissima, tamquam rusticus vilitatem peregit, & tunc in tali casu de Regio sanguine non ponderatur, sed potius de vili sanguine rusticano. Vilis autem rusticus est, qui voluntarie vilia sequitur; nam si in virtutibus & bonitate virefcit, statim Regis nomine est dignus, & magnus est Rex. Si vilitati & vitiis voluntarie se adheret, statim vili rusticus reputatur. Fit autem quidam anctor:

*Malo pater tibi sit Therfides, dummodo tu sis
Eacides similis, Vulcanique arma capessas,
Quam te Therfidi similem producat Achilles.*

C A P. VIII.

De adventu Conradi in Italia.

A Nno Domini MCCLXVII. Conradus vel Conradinus de Suevia, filius Conradi filii Friderici Imperatoris, & nepos Manfredi, sicut magnanimus, ad petitionem Imperii fidelium de Italia, qui a Karolo & ab Ecclesia oppressi erant, volens etiam vindictas avi ac patrui vindicare, cum exercitu Theutonorum, coadunatis quasi omnibus de Alamania nobilibus, de Augusto mense Veronam pervenit, & ea hyeme ibi remansit. Et Anno Domini MCCLXVIII. Rex Conradinus Siciliæ ac Jerusalem cum validissimo exercitu relicta Veronâ Papiam pervenit, postea Pisas, inde Romam per mare, & ibi cum Henrico fratre Regis Castellæ Romæ Senatore in amicitia conjunctus est hac de causa. Hic autem Henricus in adventu Karoli in urbe Senator erat, & facta confederatione cum Karolo sibi auxiliatus est in pecuniâ maxima quantitate, & etiam personali cum gentium maxima comitiva. Habitâ autem a Karolo tantâ victoriâ contra Manfredum, pecuniam mutuam, nec alia multa promissa non potuit Henricus obtinere, & ideo propter hoc contra Karolum indignatus, cum Conrado confederatur. In exercitu autem Conradi fuerunt Romani, Tusci, Lombardi, ac Theotonici. Karolus autem cernens, se cum Conrado in minimo non esse æqualem, doli artibus usus est. Elegit autem Karolus ante bellum quingentos milites probissimos, & cum ipsis sub monte clandestinè prope belli agrum diffugia, & instructis suis aciebus ad bellum, & de suis insigniis & armis uno milite preparato ad diem XXIV. Augusti bellum confertur juxta flumen, quod Campo Palatio proximum est. Conferta autem pugna diu cædes aspera utrinque fuit. In fine Franci sternuntur, non valentes hostium imperum sustinere. Ille autem miles Regis armis ornatus occiditur. Prostratis hostibus, Conradi milites, & maxime Theotonici, ad prædam diffugiunt. Conradus autem cum acie parva remansit. Karolus autem sub monte latens manebat. Custodi-

A des autem de monte, qui omnia cernunt, narrant Karolo exercitus conditiones, & tunc Karolus cum suis de monte digreditur. Ii fessi & dispersi contra istum sustinere minimè potuerunt. Conradino, qui cum Karolo in proelio se voluit commiscere, datum est consilium, ne se pugna committeret cum viris fortissimis, quos rerum desperatio fortiores agebat. Et sic Conradus cum magna parte sui exercitus inde digreditur. Henricus autem Hispanus captus est in bello. Karolus autem cruentatam victoriam habuit, nam pene omnis ejus exercitus proelio cecidit. Conradus autem cum Duce Austriæ ac paucis nobilibus ordinat furtivè in Regnum regredi, ut contra Karolum exinde posset se erigere. Miserunt isti secretè quemdam nuntium, ad quoddam Castrum maritimum, ut pro certis mercatoribus inveniant navim usque Liburnum, & postea eos in Regnum conducant. Veniunt isti, secretè dimisso exercitu; intrant navim; Dominus autem Castri propter eorum apparentiam de ipsis suspectus fuit, quos postea statim navigio infecutus est, & eos curialiter ad suum Castrum redire fecit. Isti autem hoc audito & confidentes de isto, quod Romanus & Imperialis erat, sibi omnia detegerunt, & rogaverunt ipsum, quod Conradi iter taliter non conturbet, sibi proferendo magna præmia, & sine numero pecuniæ quantitatem. Ipse autem non amicitiam, nec honorem, sed Karoli triumphantes currus penitus consecutus est. Fortuna enim prospera amicos cumulat, & adversa ipsos dispergit tamquam oves timidas. Amicus enim fortunæ sicut aves & animalia, tantum ejus utilia sequitur. Amicus autem corde utramque fortunam tamquam murus constans fideliter expectat prosperam & adversam. Exclusis in fine precibus, & amicitia antiqua, iste tamquam proditor eos in Castellum reducit. Res diffunditur. Hoc autem comperto, Karolus illuc equitavit; celeriter captos petit, & recipit, & deinde secum abducit. Tunc multi dixerunt Karolo, quod Conradus in manus Pontificis & Cardinalium cum aliis captis omnino deducendus esset. Clemens autem IV. Karoli amicissimus tunc sedebat, qui fuit de Provincia patria Karoli. Sed tamen in fine consultata per sapientes morte Conradi & aliorum nobilium, utrum debeant mori vel non, ludendo ad Scaccos, in litore maris ipsos decapitari fecit & ibi sepeliri. Nec licuit cuiquam Religioso ea cadavera in cimiterio sepelire. Hic autem Karolus multas crudelitates gessit, non ut homo nobilis, sed velut homo rugiens, cupiditate famelicus. Tunc Dei nutu filius unus Karoli, cum hæc fiebat crudelitas, super illorum tumulos mortuus cecidit indistanter. In ista enim crudelitate sunt occisi flores virorum nobilium Italiæ & Alamanie de parte Imperii. Et hic pars Ecclesie vel Guelfa incipit esse magna; & pars Imperii vel Gebellina in totum destruitur.

C A P. IX.

De Domino Ezzelino de Romano & ejus gestis.

Ezzelinus de Romano de Comitatu Trivisii fuit nobilis genere & virtute. Et tempore Friderici erat magnus, & Imperii vacatione post Friderici mortem major efficitur. Nam dominabatur Veronæ, Vicentiæ, Paduæ, & Trivisio, & etiam pluribus aliis locis. Et quamvis ponatur post adventum Karoli & Conradi hic in Libro, tamen ante eorum adventum fortis

vis & potentissimus in Italia nominatur. Hic autem cum copioso & innumerabili exercitu cum Mantuam obsideret, tunc Papa Alexander IV. contra Ezzelinum misit Philippum Archiepiscopum Ravennatensem Legatum cum Cruce-signatis, ut Paduam obsideret. Cum Legato Ferrarienses & Veneti interfuerunt, & etiam multæ aliæ nationes, ut cum colore in futuro per se ipsos possint melius liberè dominari, non quod devotione Ecclesiæ Legatum sint secuti, sed pro eorum prærogativa, sicut canes ad vendendum prædam Dominum sequuntur. O devota & sancta Dei Ecclesia iustitiam & bonum, non partialitatem Christianorum, sicut Lucifer jam in cælo, deberes perpendere; tu enim Imperium delere conaris, & Tyrannorum iniquum consortium penitus sublimare. Ezzelinus autem cum Mantuam obsideret, tunc Philippus Ecclesiæ Legatus cum ceteris tyrannis ac Cruce-signatis dolo Paduam cepit die XI. exeunte Junio Anno Domini MCCLXVI. Ab Ezzelino autem hoc comperto, Mantuam deseruit, & suum exercitum Veronam conduxit, ubi XI. millia Paduanorum, qui in suo exercitu erant, sub colore iustitiæ & suorum Paduæ statutorum, cremavit. Deinde Philippus Ravennæ Archiepiscopus & Apostolicæ Sedis Legatus, in Brixiam est receptus, qui mox fraude ab Ezzelino ea urbe recepta, captus est apud Turresellas, & in vincula trusus. Anno autem Domini MCCLIX. Ezzelinus cum magno exercitu & tractatu versus Mediolanum tendebat; sed sua spe cassus rediens ad flumen Abduam pervenit, sperans sicut prius reliquerat, per suos pontem Abduæ possidere, & per illum pontem sicut prius transitum rehabere. Pontem autem invenit ab hostibus occupatum, scilicet Mantuanis, Ferrariensibus cum Cremona, quorum duces erant Azzo Marchio Estensis, & Ubertus Marchio de Pelavissinis de Cremona, & Bosius de Doaria. Ezzelinus autem cum suo exercitu suspensus intentat, quantum potest, fluminis vadum intrare. Hostes autem ex adverso tuerentur; bellum conferitur, ubi Ezzelinus acriter vulneratur apud Castrum Pizigitoni vel Pedespicali. Ezzelinus cum suo exercitu flumen transit, cui statim hostes occurrunt; bellum conferitur; Ezzelini autem exercitus ad fugam conversus est. Ezzelinum autem vulneratum ac fugientem hostes insequuntur; Ezzelinus capitur, & clavæ ictu vulneratur; post paucos dies moritur, & in Soncinenfium cimiterio apud Fugium palacium sepelitur Anno Domini MCCLIX. Hic multas crudelitates gessit, quasi velut Nero crudelior, & tamen in multis rebus iustissimus fuit. Hic autem sicut Imperii Vicarius Marchiæ Trivisanæ dominatur annis XXXIII. vel XXXIV. & timore ejus, donec vixit, tota quasi Italia titubabat. Hic suo tempore multa perfecit & gessit. Fratrem & nepotem in vinculis mori fecit. Cognita autem morte Ezzelini à fratre suo Alberico, qui Trivisio dominabatur, propter eorum male gesta antiqua de Trivisio fugit, & in Castro Sancti Zenonis cum uxore & filiis se reduxit, quem Paduani & Trivisani cum eorum duce Azzone Marchione Estensi in Castro undique circumdederunt. Cum diu Castrum obseſsum esset, & inclusi rebus deficerent, ii, qui præsidio loci pro Alberico erant, seditionem agunt. Nam Albericum & filios & uxorem ad manus inimicorum violenter cum prodicione conducunt. Eductus igitur Albericus cum uxore & filiis, in ejus conspectu primò filii trucidantur, & in sinu matris filie pa-

riter obtruncantur, demum & ipsa mater crematur cum filiis. Ultimus Albericus pulſatus faciem membris natorum, tantæ cladis spectator in frustra secatur. Iudex quoque ejus affessor sceleris eodem calice est potatus. O vos, qui crudelitatem contra Deum ac iustitiam agitis, & iniqua præsumitis contra debiles proximos, & pauperes, qui se tueri non possunt, cavete ne Dei iustitia pro clamore & lacrymis innocentium vos perimat cum furore, quoniam Dei iustitia, quæ semper vigilat, & nullum malum ac bonum irremuneratum præterire permittit, semper cum sagitta iustitiæ pro vindicta pauperum debiliū est parata. Et vindicta peccati antiqui nova plecentibus indicatur. Advertatis ergo in Ezzelinum & ad Albericum, quod subito eorum status & potentia cum eorum strage ad calamitatem est reversa. Tempore autem Ezzelini, qui dominabatur in Marchia Trivisana, ante adventum Karoli & Conradini Anno Domini MCCLVIII. Veneti post victoriam, quam habuit Laurentius Teupulo in mari cum Januensibus de urbe Acon, & de turre mirabili à fundamentis eversa per Venetos, condiderunt in districtu Ravennæ Castellum in capite Orcii supra Padum, quod vocaverunt Marchamoi, quod postea eversum est per Ravennates & Ferrarienses Anno Domini MCCCIX. tempore Clementis Quinti post conflictum, quem habuerunt Veneti apud Ferrariam. Superbia enim Venetorum pro tanta pompa victoriæ supra Padum Castrum mirabile præparavit contra velle debiliū vicinorum. Postea pro eorum conflictus calamitate vicini oppressi contra eos vires accipiunt, & de eorum inimicitis recordantur, & secundum eorum primum principium taliter finis est secuta. Superbia enim & rapinarum congeries & divitiarum illicitè usurpatæ, velut verni flores vel pruina diutius non perdurant. Ascensus autem aquarum sicut in descensu in eadem æqualitate consistit, & unde redeunt flumina, iterum revertuntur.

CAP. X.

De origine Dominorum de la Scala.

Mortuo Domino Ezzelino quasi cum tota sua progenie, Verona sicut vidua remansit, & tamen Imperii partem semper ejus populus voluntariè sequutus est. Multi autem Veronæ Cives nobiles clandestinè partem Ecclesiæ sequebantur, sed pro populi timore fingunt se longius ire. Erat autem in Verona quidam tunc nomine Mastinus, qui erat super alios in illo populo perdilectus, quoniam pro posse velle populi sequebatur, partem Imperii sublimando; alii autem nobiles, qui dominium Veronæ sub colore Ecclesiæ desiderant penitus occupari, de isto Mastino de la Scala tamquam de serpente pertimescunt & horrent. Unde ob hoc isti potentes taliter tractaverunt, quod ipsum Dominum Mastinum per aliquos satellites gladio mori faciunt. Unde ob hoc Veronensis populus in furore commotus, omnes istos in tali conventicula conjugatos de Verona cum eorum strage depellunt, & alios de illa domo de la Scala in majori gradu & audacia posuerunt sicut Veronæ Dominos, ac populi defensores; & ad detrimentum illorum statim in Dominos Veronæ, suadente Domino Bardalone de Mantua ibi regente, unanimiter sunt creati per populum Veronensem. Hunc autem casum in Julii Cæsaris casa de sua morte in similitudine possumus comparare.

parare. Nam post mortem Julii proditorialiter interfecti, Octavianus ejus nepos exaltatus per Romanum populum, mortem Julii mirabiliter vindicavit. Nam propter mortem Julii à Romanis Augustus unanimiter creatus & salutatus est, eo quod Imperii monarchiam augebat & exaltabat. Ita à simili domus de la Scala in Verona similiter exaltatur propter proditionem commissam. Et etiam utramque vindictam in aliqua similitudine possumus comparare. Nam sicut Octavianus interfectores Julii dolo & bellis per universum Orbem est undique persecutus, sic interfectores Domini Mastini satellites, alii satellites cum crudeli cæde undique persequuntur. Mortuo Domino Mastino de la Scala, successerunt in dominio Dominus Albertus & Alboinus, & plures alii, de quibus non fit mentio. Demum autem successit Canis Grandis de la Scala, qui fuit probus, & sapiens, & in omnibus gloriosus, & totam Marchiam Trivisanam cum armorum furore subegit, & multociens Paduanos, Theutonicos, & alias gentes pro sua audacia & probitate posuit in conflictu. De magnis autem gestis ejus esset mirabile ad narrandum. Nam in Alamannia & Italia ejus timor & potentia ferebatur. Post istum successerunt in dominio Mastinus & Albertus sui nepotes, qui pro malo consilio & proditione aliquorum volendo facere sal in territorio Paduano contra velle Venetorum, Paduam & Trivisium amiserunt. Et tunc Dominus Albertus in Padua fuit captus, & Venetiis carceratus Anno Domini MCCCXL. De Domino Mastino remansit alter Canis Grandis de la Scala, qui nunc dominatur Veronæ, Vicentiæ, & pluribus aliis locis Anno Domini MCCCCLII. qui duxit uxorem filiam Ludovici Imperatoris de Bavaria, & in Alamania & in Italia eorum nobilitas & fama virefcit. Isti Domini de la Scala multa magnalia jam fecerunt, sed brevitatis causâ pertranseo.

CAP. XI.

De Domo Marchionum Estensium.

Marchiones Estenses antiquitus de Gallia fuerunt, qui venerunt ad partes Italiæ tempore Francorum, quando Franci gubernabant Imperium Romanorum; unde quidam Imperator de domo Franciæ concessit isti militi in Marchia Trivisana in montibus Paduæ cum privilegio dignitatem, possessiones multas, & Castra. In quo territorio est Castrum Estense, in quo Castro Domus ista nomen accepit usque nunc; quamvis aliqui dicant aliter de istorum principio, tamen in auribus meitaliter est narratum. In isto autem medio Franci Imperium amiserunt, & in Alamanniam Imperium translatum est, propter eorum negligentiam, Romana Ecclesia favente. Isti autem Estenses multiplicati erant, sed propter Francorum Imperium ad Theutonicos translatum aliquantulum dimi-
nuti sunt, quoniam dignitatem à Francorum Imperio possidebant: tamen in suo territorio honorifice permanebant. Post autem longa tempora, imperante Friderico in Italia, isti Estenses in illa provincia erant magni. Nam Oppizo Estensis Marchio pro consilio Petri Traversarii de Ravenna pro despectu Salinguerræ duxit in uxorem Marchesellam nepotem Guilhelmi Principis Ferrariensis. Hic Guilielmus fecit construi in Ferraria pulchram Ecclesiam Cathedralem, & multa alia perfecit magnalia, & donec vixit,
Tom. XVI.

A in ejus conspectu patria tota consiluit. Post longa tempora inter Ecclesiam & Imperium infernalis discordia pro avaritia est exorta. Propter hanc enim discordiam Imperium cœpit vacare Anno Domini MCCL. & vacavit multis annis, Ecclesia suadente. Nam Ecclesia misit Philippum Archiepiscopum Ravennatem in Legatum contra Ezzelinum de Romano, quia dictus Ezzelinus erat Imperialis, & pro posse jura Imperii defendebat. Tunc Ecclesia vocavit Marchionem Azonem Estensem, qui tunc in patria erat magnus, & postea, ut audistis superius, Dominum Ezzelinum posuit in conflictu, & ejus fratrem Albericum cum uxore & filiis fecit interficere trucidari. Atque in odium Salinguerræ cum Legato Ecclesiæ obsedit Ferrariam, & inde inglorii recessissent, sed in fine expulsus est Salinguerra de Ferraria, qui partem Imperii sequebatur. Favente Ecclesia Romana tunc Marchiones in Ferraria liberè incipiunt dominari. Domus autem Estensis semper fuit potens & nobilis; & ut invenio, isti de Domo Maguncie descenderunt; tamen eorum magnitudo incœpta fuit & propagata per Marchesellam filiam Principis Guilhelmi. Nam Comitatum de Roigo ab ipsâ habuerunt, & etiam Anconitanæ Marchiæ titulus ab ista hereditate processit. Isti autem Marchiones multa fecerunt, & semper nobilissimè se rexerunt. Nam unus ex eis antiquitus fecit parentelam cum Rege Ungariæ; postea alter Azzo Estensis sororem Regis Roberti de Domo Franciæ duxit in uxorem. Mortuo Azzone, inter Venetos & Ferrarienses, Ecclesia suadente, multa bella sunt secuta. Nam plusquam X. millia Venetorum in Pado & in terra trucidati sunt Anno Domini MCCCIX. Post hanc Ferrariæ Venetorum persecutionem successerunt cum voluntate populi in dominio Ferrariæ Rainoldus, Oppizo, & Nicolaus, qui post eorum multa acta & gesta fuerunt obfessi in Ferraria per Legatum Ecclesiæ Dominum Beltrandum Cardinalem tempore Johannis XXII. Anno Domini MCCCXXXIII. sed pro cautela aliquorum de Romandiola, qui in exercitu erant, & pro subsidio Lombardorum, qui cautè intrarunt Ferrariam, ibi in burgo inferiori exercitus Ecclesiæ penitus prostratus est. Qui Marchiones ad hæc omnia interfuerunt. Reinoldus & Nicolaus postea moriuntur. Et Anno Domini MCCCCLII. Oppizo Marchio diem clausit extremum. Ejus filii hodie in Ferraria in prædicto millenario dominantur.

CAP. XII.

De Vicecomitibus de Mediolano.

Vicecomites de Mediolano Imperatorum tempore erant magni & ab Imperio magnis privilegiis decorati. Sed postea vacante Imperio in Italia, pars Ecclesiæ in Mediolano incipit esse magna cum dominis Turrianis; & amici Imperii ab istis acriter opprimuntur, & multos oportuit propter Dominorum de Turri timorem insalutato hospite de Mediolano effugere, sicut fuit domus de Vicecomitibus, & plures alii infiniti. In isto autem medio per longum tempus vacante Imperio in Italia, Imperator Henricus Luczeburgensis Comes, de voluntate Ecclesiæ cum magno exercitu Italiam intravit Anno Domini MCCCX. qui paulò post voluntariè Mediolanum habuit, ubi expulsos pro Imperio statim reposuit, scilicet Dominum Maseum de Vicecomitibus de Mediolano, &
T plu-

plures alios infinitos. Tunc Domus de Turri cum sequacibus tentat, quantum potest de Mediolano Imperatorem projicere. Notā autem prodicione Imperator Domum de Turri cum suis sequacibus statim expellit cum furore, & Dominum Maseum de Vicecomitibus de Mediolano suum Vicarium derelinquit. Qui parum post pro suo sensu & probitate quasi totam Lombardiam cum filiis conculcavit. Nam subegit Pergamum, Brixiam, Placentiam, Cremonam, Laudem, Comum, Parmam, Novariam, Vercellum, & multas alias Civitates & Castra; & quasi tota Italia pro ejus potentia & timore in ejus conspectu consiluit. Hic habuit quinque filios viros probissimos & scientes, & præ ceteris Dominum Galliatium, Dominum Luchinum & Dominum Johannem Archiepiscopum Mediolanensem. Tempore enim istorum pars Imperii, scilicet Orti & Spinoli cum favore Roberti Regis de Janua expelluntur. Tunc Dominus Maseus ad petitionem Januensium expulsum misit Dominum Marcum cum exercitu copioso versus Januam, qui cum parte expulsa eam violenter obsedit; & ibi multa mirabilia armorum ab utraque parte in mari & terra acriter sunt commissa. Nam Robertum Regem Siciliae & Jerusalem in Janua cum Regis vituperio obsederunt, & per multos menses lapides & vassellos plenos putredine intus cum ædificiis projecerunt. Et hic tanta armorum mirabilia gesta sunt, quod Januam alteram Trojam possumus appellare. Quæ discordia longo tempore perduravit. Pars Guelfa Januam solam; & pars Imperii totam Januensium possidebat Ripariam & Savonam. Parum post de voluntate Ecclesiæ & Roberti Regis Philippus de domo Franciæ ad confundendum Dominum Maseum & partem Imperii in Lombardia ad partes Italiæ cum Francorum maximo exercitu destinatur. Hoc autem comperto statim ex adverso Dominus Maseus Dominum Galliatium & Marcum ejus filios cum exercitu infinito mittit, & prope tentoria Philippi castra metati sunt, & statim exercitum Francorum de victualibus strinxerunt taliter, quod si voluissent, Philippum exercitum Lombardorum victoriæ subjecisset; sed pro reverentia Domus Franciæ victoriæ optatum propositum dereliquerunt. Unde postea cum ipso facta pace, & sibi multis donis pro sua curialitate largitus, Dominus Philippus non bene gloriatur cum suo exercitu versus Galliam est reversus. Post hæc iterum Papa Johannes XXII. contra istos Legatum cum exercitu magno ad partes Italiæ transmisit; at sua spe cassus nunquam ad suum propositum potuit devenire. Nam Dominus Raymundus de Balfo cum multis nobilibus de Francia ac Provincia à Vicecomitibus in Liguria miserrimè est prostratus, & sic etiam multæ aliæ nationes. Nam in uno bello campestri prope Modeciam inter Dominum Marcum & gentem Ecclesiæ, cum utraque partes ad bellum infimul convenissent, & bellum à Nonis usque ad noctem de hyeme perdurasset, propter noctem à bello discedunt, & diei fiduciam expectant, & nullus in illa nocte de equo descendit, & sine victualibus cum pluvia & nive utraque partes in agro animosæ cum virilitate steterunt, unus credens alterum superasse. Orta autem die iterum bellum conferitur, & ab utraque parte omnibus eorum viribus infimul multocius comprobatis, nullus alterum superabat. Tandem Dominus Marcus obtinuit. Et talia similia bella tempore Domini Galliacii & Marci in Liguria multocius compro-

bata sunt. Mortuo Domino Maseo successit in dominio Galliacius Dominus, qui in Lombardia multa perfecit. Cui postea successit Dominus Azzo filius ejus, qui Florentinos & Bononienfes in paucis tempore posuit in conflictu; Bononienfes apud Montem Veglum, & Florentinos apud Hospitale Altipasso Anno Domini MCCCXXV. Mortuo Domino Azzone successit in dominio Dominus Luchinus, qui in Lombardia per longa tempora dominatur, & suo tempore multa perfecit. Nam obsedit Januam & quasi totum Pedem-Montium conculcavit, scilicet Ast, Albam, Cunium, Alexandriam, Tortonam & alia loca plurima infinita. Etiam in Provincia multa Castra subegit, & donec vixit, quasi tota Provincia in ejus conspectu consiluit. Hic autem expulit duos suos nepotes Dominum Galliatium & Dominum Bernabò. Hic autem moritur tempore mortalitatis Anno Domini MCCCXLIX. Cui postea successit in dominio Dominus Johannes ejus frater, Archiepiscopus Mediolanensis.

CAP. XIII.

De Domino Johanne de Vicecomitibus.

Dominus autem Johannes solus in dominio remanens misit pro nepotibus suis Galliacio & Bernabò, & in suo dominio fecit esse consortes, quos eorum patruus Dominus Luchinus de Mediolano expulerat, quam occasionem ignoro. Hic autem suam dominationem non minuit, sed pro sua sagacitate potius ampliavit. Nam Bononiam cum sua cautela in suo dominio collocavit Anno Domini MCCCL. Tunc in Bononiam quilibet expulsus est reversus, & unicuique petenti licite sua bona restituit, quæ ante eventum istius occupata fuerant per annos LXXVII. vel plus. Revoluta Bononiā per Dominum Johannem Archiepiscopum, & in parte Imperii restituta, & in suo dominio collocata, subito versus Florentiam magnum exercitum transmisit Anno Domini MCCCLI. ut populum Florentinum extingueret. Sed famas, quæ lupum in nemore vexat, illum exercitum ab ejus proposito conclinauit. Nam propter famem hominum & equorum, & propter hyemem cum nive & pluvia imminentem oportuit illum exercitum à Florentia separari, & versus Bononiam iter arripere. Paulò post dictus Archiepiscopus versus Perusium alium exercitum transmisit, qui ibi valde profectus est; nam in illis partibus pars Imperii penitus conclinebat, sed post eventum istorum cum victoria triumphavit; ante erat sine spe, modò ad spem aliquam conclinebat. Nam multæ Civitates & Castra in illis partibus transitum mortis in manibus cum cautela ferebant, sed post istius gentis eventum de eorum infirmitate melius liberæ commorantur. Exercitus ille accepit Burgum Sancti Sepulcri, Urbem Veterem, ac alia loca plurima infinita. Si alia sequentur, manus & calamus ad scribendum penitus sunt parati. Isti Vicecomites semper fuerunt magnanimi, & in armorum probitate robusti, & suo tempore semper alta negotia præsumserunt. Hic autem Dominus Johannes Archiepiscopus cum suis nepotibus Dominis Galliacio & Bernabò Anno Domini MCCCLII. quasi per totam Lombardiam & Pedemontium dominatur ubique, & etiam in Janua & Bononia & in aliis locis pluribus infinitis, in quorum conspectu nunc tota Italia silet.

CAP.

CAP. XIV.

De origine Dominorum de Malatestis.

Quidam miles nobilis genere & virtute, in suo Castro Pennæ in Monte Feretro cum aliqua jurisdictione, regnante Imperio, antiquitus morabatur, & ibi magnus Capitaneus reputabatur. Paulò post Verunzulum venit, in Verunzulo & in Castro Trurii magnas possessiones & divicias acquisivit. Hic autem secundum tempus pro posse semper vitam nobilem deducebat, qui vocabatur Dominus Malatesta de Penna, & habuit duos filios Guidonem & Malatestam. Isto autem tempore Imperium toti Italiæ dominabatur, & tunc Ariminum Camera Imperii vocabatur, & ibi nobiles de patria pro suis negociis se multociens conferebant, & præsertim Dominus Malatesta de Penna cum filiis, sicut Civis de Arimino, & in Monte Feretro ac in Verunculo perdilectus. Mortuo Domino Malatesta de Penna, successerunt in hereditate Guido & Malatesta. Guido juvenis moritur; Malatesta remansit, qui se multociens tamquam nobilis pro suis negociis in Arimino conferebat, sollicitando placidè amicos patris, & cum serviciis & blanditiis alteros acquirendo. Interim Dominus Alerginus, Imperii Vicarius in Romandiola, in Arimino moritur, & quasi ibi faciebat continuè moram suam, de quo remansit unica filia sua nomine Concordia, ex latere materno de Parcatibus nata, quam dictus Dominus Malatesta habuit in uxorem cum maxima pecunia & possessionibus infinitis, & Covediam, Savetum, Maurum, & alia loca plurima infinita; & hinc incipit esse magnus dives in Arimino quasi de majoribus nominatus. In isto autem medio Fridericus Imperator II. obsedit Parmam, & ibi ab Ecclesiæ Legato cum cautela ejus exercitus subito prostratus est Anno Domini MCCXLVIII. in quo Imperatoris exercitu multi nobiles Cives de Arimino interfuerunt. Hoc autem comperto tunc Dominus Malatesta partem Ganienterram, per Vicarium Imperatoris expulsam de Arimino, reverti fecit cum auxilio Ecclesiæ Legati, qui erat in Marchia Anconæ, & Vicarium Imperatoris de Arimino fugavit. Et hic incipit habere in Arimino partem maximam & sequaces. Hoc autem tempore Imperium cœpit vacare & imminui, & Ecclesia in Italia exaltari. Unde ob hoc Dominus Malatesta Imperium deferens partem Ecclesiæ est secutus. Hic autem Guidonem de Monte Feretro apud Montem Lorinum posuit in confictu, ac eum in carcerem trussit. Hic fuit probus, sapiens, & in omnibus virtuosus, & semper eum fortuna in omnibus suadebat merito. Nam pater ejus veniendo de Jerusalem pro sua probitate à manibus Sclavorum Ariminum liberavit. Hic autem in istis partibus semper fuit caput totius Guelfæ partis. Hic etiam de primis fuit, qui Romandiola Ecclesiæ subjugavit. Unde ob certas causas Arimini divisio partis Imperii & Ecclesiæ, & invidia intrinseca incipit germinare, & quilibet ab altero se cavebat. Hic Dominus Malatesta de Domina Concordia genuit plures filios, scilicet Malatestinum, Johannem Gottum, & Paulum. Iste autem Malatestinus suo tempore multa perfecit. Nam quasi omnes Imperiales de Arimino cum violentia & cautela lethaliter infugavit, & præsertim Parcatates, illos de Landicino, & plurimos alios nobiles viros infinitos.

Tom. XVI.

A In festo Sanctæ Lucie Anno Domini MCCXCV. de tota Imperii parte de Arimino suum optatum festum cum prælio habuerunt. Et tunc incœperunt liberam dominationem possidere, quod usque ad illud festum minimè potuerunt. Hic autem Malatestinus post confictum, quem habuit cum Ariminensibus * Allunensibus in Bertorio, cum cautela & auxilio Roberti Regis fuit quasi Dominus totius Romandiolæ. Dominus autem Malatesta vixit annis centum & plus, cui successerunt Malatestinus, & Pandulfus. Paulus autem fuit mortuus per fratrem suum Johannem Gottum causâ luxuriæ, qui Paulus habuit in dote Comitatum Glacoli. Mortuo Malatestino, in dominio postea successit Pandulfus, qui fuit filius ex alia muliere, Domina Margareta de Pandulfittis de Vicentia, qui suo tempore multa perfecit tempore Johannis Papæ XXII. in Monte Feretro, & Romandiola, & Marchia, & omnes quasi Gebellinos cum favore Ecclesiæ delevit de patria. Hic postea pro tanta victoria cum filiis, nepotibus & civibus pluribus Militiæ dignitatem accepit. Mortuo Domino Pandulfo successit in dignitate & dominio Dominus Ferrantius, qui parum rexit, & pauca perfecit utilia, nam subitus erat & fufurrus. Hic regnantibus omnibus fidem dabat, unde ob hoc in dominio ipsorum divisio est secuta; & Arimini Civitas ad manus Domini Beltrandi Cardinalis Legati Ecclesiæ, qui tunc dominabatur Bononiæ, per suos consortes penitus est subacta. Parum post in Arimino per Ecclesiam elevatur populus, qui stetit in tribulatione ferè mensibus XXIII. Sed postea prostrato Legati exercitu, qui erat super Ferrariam, per aliquos Lombardos, parum post Ecclesia de Bononia ac Romandiola acriter est expulsa. Et tunc fracto & consumto Arimini populo per aliquos Cives, Domini de Malatestis cum auxilio Domini Petri de Petramala, qui tunc dominabatur Arerio, & aliquorum Civium de Arimino, violenter Ariminum intraverunt Anno Domini MCCCXXXIII. Et vix explevit annus, quod Dominus Ferrantius & Dominus Malatestinus, & Guido fuerunt capti & in carcerem trusi. Et Dominus Malatesta & Dominus Galeoctus filii quondam Pandulfi, Domini soli in dominio successerunt, Ferrantius autem nepos Domini Ferrantini extra remanens, in Comitatu Arimini multa Castra tenebat, sed consumta inter eos guerrâ pestiferâ. Nullum auxilium Domini Ubertini de Carraria, nec Comitum Montis Feretri, nec Perusinorum profuit Ferrantino, ut Castra reciperet in Comitatu Arimini ob guerram cum suis consortibus occupata. Domini Malatesta & Galeoctus soli in dominio remanserunt, qui postea eorum dominium mirabiliter ampliarunt. Nam tota Marchia Anconæ in eorum conspectu consilet. Osimum etiam & Esimum violenter intrarunt: quod solum respiciendo incredibile vel impossibile crederetur, & apud homines sufficeret tempore Trojanorum & Romanorum tantam probitatis audaciam commisisse. Habuerunt violenter Anconam Anno Domini MCCCXLVIII. Dominus Malatesta habet duos filios, scilicet Dominum Pandulfum, qui factus est miles, quando Fanum recuperatum est per eum; & Dominum Malatestam Ungarum; & dicitur Ungarus, quia factus fuit miles cum Domino Maseo de Petra Mala in foro Arimini à Rege Ungariæ, quando pro vindicta sui fratris Regis Andræ Apuliam intravit, & ipsam occupavit. Ipse autem Dominus Galeoctus Anno

T 2

Do-

Domini MCCCXLIII. cum una galêa de Anchona cum multis focis & amicis visitavit Jerusalem & Sanctum Sepulcrum Domini. Hic autem Dominus Galeoctus semper fuit sapiens, probus, & in omnibus gloriosus; suo fratri in omnibus similatur. Omnia istorum gesta per ordinem recitare non possum, quoniam eorum acta & bella commissa librum requirerent specialem. Isti autem scilicet Dominus de Malatesta cum filiis, & Dominus Galeoctus dominantur Arimino, Pesauero, Fano, Senogallia, Anchona, Osimo, Rechanata, Esio, Asculo, & Fossinbrono, & etiam aliis pluribus locis infinitis. In eorum autem conspectu Marchia tota filer, & Umbria, & Romandiola, & magna eorum potentia in Italia & extra Italiam nominatur. Qui nunc simul concorditer dominantur Communitatibus omnibus supradictis Anno Domini MCCCCLII. Etiam eodem tempore fecerunt construere per fortificia muros mirabiles prope Aspiam & Burgum Sancti Juliani.

C A P. XV.

De Domo Comitum Montis Feretri.

Domus Comitum Montis Feretri de Apulia provenit, quæ magnis privilegiis antiquitus ab Imperio decorata consistit in Monte Feretro & Urbino; & semper de ista Domo fuerunt viri probissimi & in armis ardui & robusti. At in vacatione Imperii Domus ista lethaliter est divisa. Thadeus autem Comes partem antiquam Imperii deferens, partem novam Ecclesiæ penitus est secutus. Nam pro Ecclesiâ Capitaneus Patrimonii factus est, ubi in Monte Flascone roccam mirabilem fabricavit, quæ nunc ad præsens loca vicina cum altis turribus præ timore compescit. In cuius autem Thadei conspectu Patrimonium Sancti Petri, & Ducatus Spoleti, & Marchia, ac Romandiola consiluit; & fuit quasi primus, qui docuit Ecclesiam in temporalibus dominari, & cum pompis ad temporalium dignitatem compelli. Thadeus amorem ac timorem quasi per totam Italiam ferebat, & donec vixit, in ejus conspectu multi silent. Guido Comes de prædicta Domo, sicut sui præcessores semper pro posse fidelitatem ac partem Imperii voluntariè est secutus, & in Romandiola & in Marchia, vel ubi potest, rebelles Imperii toto posse persequitur. Hic fuit probus, sapiens, & in armorum sagacitate peritus. Nam Bononienses Imperii rebelles multociens posuit in conflictu. Paulò post prope pontem Sancti Proculi dedit Bononiensibus generalem conflictum, ubi strages gentium apud (*) Garriocum lethaliter est secuta. Hic etiam Gallicos tempore Papæ Martini in Romandiola pro Ecclesia destinatos ad delendum partem Imperii multociens posuit in conflictu, & in fine in Forlivio illos Gallos cum cautela & sagacitate in totum delevit. Hic suo tempore multa perfecit, & multis honoribus mirabiliter est potitus in Romandiola, Tuscia, & Marchia. Hic autem Guido humiliatus in senectute cucullam accepit velut lupo, cum à senectute graviter urgeretur, & pro majori cautela ac fide monstranda Regulam intrat, sicut hypocrita dicens:

Frater, qui metuis, olim de jure timebas;

Sed nunc quid metuis? Regula nostra vetat.

Pecudes autem ex adverso loquuntur, suas an-

tiqvas injurias lupo mentito veraciter memorando:

Ut tibi credamus, fers hanc cum Cruce cucullam;

Sed licet ante parum, nunc tibi credo minus; quoniam justitia, fides, & virtus non est in cuculla. Regula in manibus hypocritæ sumta bene consistit, sed si sit animarum vera devotione conjuncta. Nullus autem Deum justum à sua vera dispositione commutat, quoniam stabilis est Deus sine aliqua mutatione conjunctus; qui non cucullam solum perpendit, sed animi intentionem cum sancta fide conjunctam. Hic autem Guido mundum & pompas ampullosas deferens in loco Beati Francisci vitæ terminum dedit. Cui successit Fridericus Comes, qui Anchonam pro uno conflictu cum Osimanis dato per eum, à parte Imperii deviauit; & pro defectu Friderici Anchonitani partem Ecclesiæ juraverunt, & Osimani Guelfi postea partem Imperii sunt secuti. Et hæc inimicitia inter eos longo tempore perduravit. Hic Fridericus, donec vixit, in Romandiola, & Ducatu, & Marchia in guerra semper erat Capitaneus de omnibus Gebellinis. Mortuo autem Friderico proditoraliter cæso à populo Urbinatæ, sibi plures filii successerunt, Nolfus Comes, & plures alii, qui nunc dominantur in Monte Feretro, & Urbino, & aliis locis pluribus Anno Domini MCCCCLII.

C A P. XVI.

De Huguicione de Fazola.

Domus autem de Fazola vacante Imperio in Italia incoepit esse magna, & partem Imperii semper pro posse penitus est secuta in Monte Feretro, & Romandiola, & Tuscia. De qua domo semper fuerunt viri probissimi, & armis strenui & robusti, & in sagacitate præclari. Nam quidam ex eis, qui vocabatur Huguicio de Fazola post mortem Heinrichi Imperatoris Anno Domini MCCCXV. per Pisanos eorum Capitaneus est vocatus; nam propter adventum Imperatoris Heinrichi tota Italia titubando contremuit, quoniam pars Guelfa, quæ cum Tyrannis jura Imperii illicitè possidebat, adventum istius acriter pertimebat, ne eorum mala gesta ad rationis calculum ponderarentur. Sed ex adverso Gebellini propter Imperatoria eventum magno gaudio sunt potiti, credentes per Heinrichum & antiquas injurias vindicare. Mortuo Heinricho timor magnus Gebellinos incussit, & Guelfi cum magna læticia gratulantur, & præsertim Florentini & pars Guelfa Tusciæ concorditer miserunt pro Principe Taranti de domo Karoli, ut cum ejus auxilio de Tuscia dispergeret Gebellinos. Hoc autem comperto à Pisanis, Huguicionem de Fazola in suum dominum elegerunt. Princeps autem de Taranto cum Florentinis ac auxilio Guelfæ partis, contra Pisanos magnum exercitum præparat; & sic Huguicio ex adverso cum Pisanis & multis Imperii sequacibus non cum minori exercitu bellum parat. Et cum utræque partes in valle Nebulæ prope Montem Catinum insimul convenissent, inter eos inito bello durissimo Princeps cum Florentinis & Guelfa parte posuit terga fugæ. Tunc Huguicio cum Pisanis Florentinorum exercitum ac Principem posuit in conflictu Anno Domini MCCCXV. taliter quod de Guelfis sine numero multi mortui ac capti

(*) fort. Garriocum.

capiti fuerunt sine illis, qui in illa palude tamquam ranæ timidæ suffocando vilissimè perierunt. Est hic Florentinorum superbia propter eorum antiqua facinora conquassata. In isto autem bello multi nobiles perierunt, Karlostus de domo Franciæ, & plures alii infiniti: quod bellum lethale Huguicio cum sagacitate devicit. Is etiam Lucam Civitatem cum suo tractatu devicit & conjunxit dominio Pisatorum. Tamen in fine more Italicorum de Pisis vituperabiliter expulsus. Pauci populi dominorum servicia recognoscunt, sed tamquam stulti subito voluntatem mutant. Hic autem reposuit Castrucium de Terminellis in Civitate Lucana, & pro sua probitate sibi consensit dominium Civitatis. Hic Huguicio se reduxit in Verona apud Dominum Canem de la Scala, ubi vitæ terminum dedit, & ibi in tumultu requiescit.

CAP. XVII.

De Castrucio Lucano & ejus gestis.

Domus etiam de Terminellis in vacatione Imperii in Civitate Lucana existit potens & magna. Unde ob hoc à populo Lucano cum eorum complicitibus de Civitate violenter est expulsus. Postea tempore Huguicionis de Fazola cum Pisanis & Lucanis apud montem Catinum Florentinos posuit in conflictu. Pro tanta victoria facta pace inter Florentinos ex una parte, & Pisanos ex alia parte, Huguicio cum certis, pactis expulsos Lucanos in Civitate reposuit, inter quos fuit Castrucius homo virtuosus, & in omni audacia & virtute præclarus, qui paulò post cum auxilio Huguicionis & Pisatorum Lucanam Civitatem Guelfissimam sub dominio Pisatorum ad Imperii partem mirabiliter transmutavit. Hic autem Castrucius de Terminellis fuit homo virtuosus, sapiens, & in armorum probitate præclarus. Nam Pisas, Pistorium, Serzanam & alia plurima loca subegit. In cujus autem conspectu suo tempore Tuscia tota consiluit. Hic etiam apud Altopassum Florentinos cum omnibus eorum complicitibus posuit in conflictu Anno Domini MCCCXXV. Unde ob hoc Florentini timore Castrucii miserunt pro Duce Calabriæ filio Roberti Regis, ut à manibus Castrucii ipsos tueretur. Tamen dum moraretur Dux in Florentia cum gente sine numero copiosa, Castrucius Dux Lucanus cum parva gente usque ad portas Florentiæ militavit, & nullus contra eum ausus exire fuit. Hic Castrucius suo tempore multa bona perfecit. Nam Florentinos multoties ac alias nationes posuit in conflictu. Hic etiam Ludovicum Imperatorem cum pluribus Lombardis pro despectu Florentinorum & Ducis Calabriæ, qui tunc Florentiæ dominabatur, Romam venire fecit, qui Ludovicus de Bavaria suo tempore multa perfecit. Hic autem Castrucius fuit dominus probus, justus, sapiens, ac in omnibus gloriosus, & donec vixit, ante ejus conspectum tota patria consiluit.

CAP. XVIII.

De Rudolfo Imperatore.

Vacante Imperio in Italia multis annis, & multis Tyrannis ubique cum favore Ecclesiæ sublevatis, & quasi à magnatibus tota Italia conculcata, Rudolfus Comes Alamannus

A tempore Gregorii Papæ X. fuit electus in Regem Alamanniæ ac Romanorum Anno Domini MCCLXXII. quam electionem Papa Gregorius X. confirmavit, ut dictus Rudolfus pro subsidio Terræ Sanctæ cum Cruce signatis ultra mare passagium acceptaret. Qui ad petitionem Papæ crucem suscepit, sed non potuit propter guerram Regis Bohemiæ transfretare, à quo Rex Bohemiæ, videlicet Ottaxarus, postea in bello est occisus. Hic autem fuit vir probus, justus, simplex, ac timens Deum. Quo mortuo in ejus locum eligitur Adulfus in Regem. Hic autem Rudolfus regnavit in Alemannia annis XXVIII. benedictionem Imperialem non habuit. Hujus autem tempore Lambartacii & pars Geremiarum XL. continuis diebus & noctibus Bononiæ inter ipsos debellarunt cum ferro, cæde, & igne. In fine Lambartacii Bononiam deserunt, & in Faventiam se reducunt Anno Domini MCCLXXV. Bononienfes autem ad pontem Sancti Proculi, quorum Dux erat Dominus Malatesta de Arimino, à Livienfisibus & eorum duce Comite Guidone de Monte Feretro amarissimè sunt conflicti. Et eo anno Guido de Polenta cum auxilio Malatestæ de Arimino Ravennam devicit. Hoc etiam tempore Nicolaus Papa misit Bertoldum de Ursinis fratrem suum pro Ecclesia primum Comitem in Romandiola. Hujus etiam tempore exules de Mediolano expulsi, conflictis Turrianis violenter in Mediolano sunt reversi. Anno Domini MCCLXXXII. Guido de Monte Feretro apud Forum Livii Johannem de Apia, Comitem Romandiolæ, virum probissimum, posuit in conflictu. Et Anno Domini MCCLXXXIX. Aretini apud Libenam à Florentinis acriter prostrati sunt. Paulò post Stephanus de Dinaccano Comes Romandiolæ pro Ecclesia missus, à Stagio de Polenta Ravennæ proditoraliter captus est. Eo etiam tempore Gerhardus de Camino accepit Trivisum, expulso Gerardo de Castellis principe adversæ partis, ac ibi regnante. Et tunc ibi sicut tyrannus pro se ipso incipit dominari prædictus Gerhardus de Camino.

CAP. XIX.

De Adulfo Imperatore.

Adulfus fuit electus in Regem Alamanniæ ac Romanorum ab Electoribus Anno Domini MCCXCII. & regnavit in Alamannia annis VII. Hic benedictionem Imperialem non habuit, quoniam Ecclesia ipsum de vento fovebat, & cum blandiciis velut puerum suum adventum blandiendo tardavit. Hic Adulfus cum Alberto Duce Austriæ cum magno exercitu ad bellum congregitur, in quo bello Adulfus occiditur Anno Domini MCCXCVIII. Hujus autem tempore discordia magna exorta est in Urbe inter illos de Columpna, & Papam Bonifacium VIII. quem postea illi de Columpna cum auxilio Regis Franciæ in Anagnia ceperunt. Mortuo Adulfo statim Albertus Dux Austriæ sibi in Regno successit.

CAP. XX.

Albertus Imperator.

Albertus Dux Austriæ primogenitus Rudolphi quondam Imperatoris, fuit electus in Regem Alamanniæ ac Romanorum Anno Domini MCCXCIX. Hic fuit vir magnanimus, prudens, &

& in omnibus virtuosus, & tamen pro uno bello monocus erat. Hic autem misit Legatos ad Papam Bonifacium VIII. petens consensum illius pro corona à Bonifacio suscipienda. Qui Bonifacius dixit, se nolle, quia monocus erat; & imposito diademate capiti suo dixit, se Imperatorem esse velle, & tamquam magnus voluntatem Romanis proponit. Sed postea subortâ gravi discordiâ inter Philippum Regem Franciæ & Bonifacium Papam Octavum, causa captionis suæ propter illos de Columna ipso Philippo favente, tunc idem Bonifacius pro detrimento Regis Franciæ Albertum Ducem Austriæ in Imperatorem confirmat, eidem subjiciens Regnum Franciæ, sicut & alia Regna. Hic Albertus regnavit annis X. apud Theotonicos, & mortuus fuit à filio fratris sui Anno Domini MCCCIX. Hujus tempore Veneti in mari Adriano apud Turculam à Januensibus acriter sunt conflicti Anno Domini MCCCXCVIII. Et eo anno inter ipsos facta est concordia. Et apparuit stella crinita cum cauda. Eo etiam anno Butifella de Bonacosis cum auxilio illorum de la Scala expulit consortes suos de Mantua, & pro se solo incipit dominari. Et eo etiam anno fructus terræ ultra solitum maturati sunt. Rosæ fuerunt in Aprili, & cerasæ; pira de Majo, nuces de Junio inventæ sunt contra temporum consuetudinem. Et eo anno Bonifacius constituit veniam poenæ maximam Romæ pro centesimo anno Jubileo, & ab anno Jubileo talem veniam traxit more Scripturarum pro redemptione peccatorum, de qua venia sine numero pecuniam traxit.

C A P. XXI.

De Heinricho Imperatore Sexto.

Heinricus Sextus Luczeburgensis Comes fuit concorditer electus in Regem Alamanniæ & Romanorum Anno Domini MCCCVIII. & in Aquilgrani primam coronam assumpsit. Postea de consensu Papæ Clementis Quinti cum tribus Cardinalibus Italiam intravit Anno Domini MCCCX. & per Taurinum Vercellas remeans, Mediolanum intravit, & ibi aliam coronam suscepit. Hic autem Heinrichus tamquam vir justus omnes expulsos Imperiales in Mediolanum reduxit; sed postea inventa prodicione, quam tractabat Dominus Guido de Turri cum suis sequacibus, contra Imperatoriam majestatem. Anno Domini MCCCXI. * paulò post cum versus Urbem iter voluisset arripere, ordinata revolutione tali per Regem Robertum & multos magnates Italicos, qui à vacatione Imperii jura Imperii vi & cum prodicione tenebant, & pro eorum timore cum pecunia Brixiam in provincia Venetiæ, favente Domino Theobaldo Brusato cum pluribus Brixie civibus, contra Henricum rebellare fecerunt. Unde impedito Imperatoris itinere, de necessitate Brixiam oportuit eum obsidere, quam cum hominum strage diu obsedit. Paulò post Brixienfès ad Imperatoris misericordiam se dederunt, qui eorum injuriis tamquam magnanimus pro probitate percipit. Homo autem vilis numquam parcit, & si habet prærogativam, crudelis efficitur; magnanimus autem in prærogativa ad humilitatem conclinat. Habitâ Brixiam ad Imperatoris libitum, versus Romam iter arripuit, ubi in Ecclesia Sancti Johannis in Laterano à tribus Cardinalibus honorificè coronatur Anno Domini MCCCXII. Non potuit autem Imperator in-

A Ecclesia Sancti Petri coronari, quoniam pars infidelium à vacatione Imperii jura ipsius extorserat, & pro ejus timore in Urbe & alibi Heinricho conabatur resistere quantum potest; & sic divisa erat Roma & quasi tota Italia. Hic in Urbe pro posse quælibet pars suas vires acuit, taliter quòd inter eos multa bella acriter sunt secuta, quæ bella recitando pro eorum probitatibus apud gentes magnalia videntur. Habitâ coronâ Heinrichus versus Florentiam iter arripuit, & eam cum parva gente obsedit. In obsidione Heinrichus ferè cum mille quingentis militibus, sicut gygas, ubi dicitur Sansâlve, extra manebat prope mœnia Civitatis. In Florentia verò Kathelani, Provinciales, Guelfi, Italici in numero VI. millia militum computantur; qui contra Heinrichum in bello congregi tamquam mulieres numquam audaciam habuerunt, cognoscendo ipsum probum, & de bona gente convolutum. Tunc Comes Fridericus de Monte Feretro, & Huguicio de Fazola Heinrichi Consilarii pro bono zelo, & non timore, dixerunt Imperatori, quòd non erat licitum, nec sensus, quòd tantus Dominus cum parva gente propter Mundi casus, qui subitò possunt accidere, & præsertim in domo non sua, tantam multitudinem obsideret; & quamvis pro justitia impugnaret, aliquando tamen superabundans iniquorum impetus cum eorum iniquitate justitiam stravir. Qui Heinrichus tunc in tale verbum prorupit: quòd habebat quingentos milites de nobili genere procreatos, ac in officio militiæ dignos, qui bellum per unam diem contra X. millia sustinerent, dum tamen ad suum libitum exercitum ordinaret. Postea Heinrichus cernens non posse Florentiam occupare, & cum ipsis in proelio non posse congregi, quoniam proeliari penitus evitabant, à Florentia suum exercitum separavit, & versus Bonconventum in Senensi territorio iter arripuit, ubi cum suis Baronibus tractat, qualiter Regnum Apuliæ contra Robertum Regem possit invadere, etiam ibi exspectando de Alamannia filium suum Johannem Regem Bohemiæ, illustrem Dominum, cum gentium maxima comitiva. Sed nulla mundi gloria est perfecta, nam cum ordinantur negotia, & ea esse completa putantur, multociens latet anguis in herba. Sicut tunc accidit Heinricho, quoniam tunc infirmitate correptus occubuit. Aliqui autem dicunt, quòd à malo. Sacerdote in corpore Christi venenum habuit. Hic autem Heinrichus fuit vir magnanimus, probus, sapiens, Catholicus, & in omnibus gloriosus; & si virtutes ac probitates potuissent contradicere morti, adhuc Heinrichus justissimus viveret in præsentia. Cujus corpus in Civitate Pisarum in Ecclesia magna tumulatum est Anno Domini MCCCXIII. Hic imperavit, postquam fuit electus in Alamannia, ferè annis V. Hujus tempore donata est provincia Romandioliæ per Ecclesiam Regi Roberto, cujus Comes omnes Nobiles Imperiales cepit, & tunc Seglanum consumtum est.

C A P. XXII.

De Ludovico de Bavaria.

Mortuo Heinricho Imperatore, tunc Electores de Alamannia infimul convenientes, de Imperatoris electione non potuerunt infimul concordari. Nam una pars Ludovicum de Bavaria, altera pars Fridericum de Austria in discordia in Reges elegit. Qui infimul in Alamannia

sia per longa tempora dimicantes, Ecclesia suadente, in magna strage hominum Alamanniam posuerunt. Sed in fine post multa bella inter ipsos gesta, Ludovicus de Friderico mirifice triumphavit. Nam Ludovicus cum paucis militibus in bello campestri Fridericum sanè majori multitudine Dei miraculo posuit in conflictu, & ipsum & omnes ejus Barones ac Principes captivavit. Sed postea inter ipsos concordia ac pace firmata, Fridericus cum sacramento ac fidejussoribus, omnibus suis Baronibus relaxatis, Imperii electionem refutavit in manibus Ludovici, & contra ipsum numquam facere velle promisit. Unde postea Ludovicus solus regens, quasi toti Alamanniæ dominatur. Parum post Ludovicus pro tanta victoria cum magno exercitu Italiam intrat Anno Domini MCCCXXVII. & per Lombardiam & Tusciam iter arripuit versùs Romam. Et in primo impetu Pisas obsedit & vicit; deinde versùs Romam cum magno exercitu militavit, quem Romanus populus & magnates cum gaudio honorifice receperunt. Hic autem pro injuriis Johannis Papæ XXII. injustè contra ipsum Ludovicum illatis, & multociens perpetratis, pro detrimento & obprobrio ipsius Papæ & vindictam, in Urbe alium Papam creavit de consensu omnium Romanorum, scilicet Petrum de Crovaria de Ordine Minorum, qui paulò post Cardinalium creationem facere præsumsit, tunc Papa Johanne cum Romana Curia in Avinione morante. Ad quod schisma quasi tota Alamannia, & Lombardia, & Tuscia, & Marchia Trevisana, ac Sicilia, & major pars Ordinis Fratrum Minorum cum eorum Generali cum multis Magistris in Theologia, & Episcopus Venetiarum & multi Prælati occultè, & multi Italiæ Magnates, & Romanus populus cum eorum Imperatore, & Rex Siciliæ unanimiter consenserunt. Tunc Papa Johannes de tali novitate formidans, in Urbe & alibi pecuniam maximam seminavit, & Dominos de Columpna & Urfinos cum eorum utilibus magnis pace firmata ad invicem quietavit. Nam duos Cardinales unum de Columpna, alterum de Urfinis in Avinione creavit, ut illi de Columpna & Urfini Romam à Ludovici manibus removerent. Quod paulò post Romani & multi Italici, ad petitionem Johannis Papæ pecuniosi, penitus secuti sunt, Ludovicum & ejus negotia omnimodè derelinquendo; Guelfi manifestè tamquam Imperii inimici, & Gebellini cum fraude, & Roberto Rege cum Ecclesia suadente. Imperator Ludovicus revolutiones Italicorum perpendens, & ab Urbe recedens, per Tusciam & Lombardiam cum suo Antipapa & Cardinalibus versùs Alamanniam est reversus; qui donec vixit, semper Alamanniam subegit, & in ejus conspectu terra consiluit, & imperavit annis XXXII. Tamen in Imperatorum numero non ponitur, quoniam à vero Pontifice Imperialem benedictionem non habuit. Tamen fuit vi coronatus à suo Antipapa in Ecclesia Sancti Petri. Hic autem fuit in armis strenuus, & in armorum probitate præclarus, neminem pertimendo. Finis autem ejus, in venatione occubuit, nam venando ejus equus cecidit super eum, adeò quòd post paucos dies vitæ terminum assignavit. Hujus autem tempore Anno Domini MCCCXXV. XXII. Septembris apud Altopassum in Tuscia Florentini cum toto auxilio Guelfæ partis fuerant à Castruccio Duce Luchano in agro conficti; & etiam in eodem anno à die XV. Novembris Bononienfes cum eorum complicitibus prope fluvium Scoltennæ à

A Mutinensibus, & à parte Gebellina fuerunt in agro prostrati, & hic de eorum antiquis peccatis nova vindicta à superis est permixta. Tempore autem Ludovici de Bavaria superius nominati & Papæ Johannis XXII. Anno MCCCXXVIII. pars Ecclesiæ ex consilio Roberti Regis & Papæ Johannis nominati supra, de Civitate Januæ partem Imperii expulit cum furore; pars autem Imperii ab Ortu & Occasu totam Januæ Ripariam possidebant, Guelfi autem solam Januam tenuerunt. Tunc Robertus Rex cum multis galæis tamquam Dominus Januam est ingressus, & temptat quantum potest partem Imperii infugare. Dominus autem Maffæus de Vicecomitibus hoc comperto, qui tunc quasi toti Liguriæ dominabatur, & pro se ipso similem casum pertimens, misit Dominum Marcum ejus filium cum exercitu copioso contra Robertum Regem, ut Januam obsideret, & in Janua prædictam Regem cum parte Imperii expulsa viriliter diu obsedit, cum suis Theutonicis multa armorum mirabilia commiscendo taliter, quòd Januam in præliis & sanguinis effusione secundam Trojam possumus appellare. Janua enim per mare & per Terram viriliter est obsessa à Vicecomitibus de Mediolano cum vigore partis de Janua. Domini autem Oriæ, & Spinoli, & multi alii nobiles Januenses in armorum probitate multa miranda fecerunt, taliter quòd esset mirabile ad narrandum. Qui Orii & Spinoli partis Imperii in illis partibus Januæ semper fuerunt principium & fomentum propter despectum domus Fliscorum, qui ibi partem Ecclesiæ incoeperunt. Pompa enim Januensium propter eorum invidiam intus & extra penitus est deleta, & bonorum congeries piraticè variis congregatæ rapinis corruerunt; & eorum antiqua peccata nova vindicta cum mortis acutæ gladio, quam subire præsumserunt, acriter punivit. Sic eorum alta palatia intus & extra, diversis lapidibus colorata, ad cinerem sunt redacta, & eorum viridaria ardentibus flammis ruentia ad solitudinem status pristini deciderunt. Hic omnis pompa Januensium lèthaliter est sepulta; nam eorum Riparia diversis palatiis coronata terra & inhabitata velut silva pervenit. O infernalis invidia quot per te mala ac iniqua sequuntur! Tu semper à Mundi creatione multa crudelia præsumpsisti, & adhuc cum tuo ignis clypeo te præparas in futuro. Ista enim Januensium guerra intus & extra per XVII. annos in mari & in terra perduravit, & plus quàm triginta millia hominum ista vorago delevit.

CAP. XXIII.

De bella Italicorum.

E Tempore autem Ludovici de Bavaria superius nominati, quamvis in Imperatorum numero non ponatur, & Papæ Johannis XXII. quidam Cardinalis Legatus, nomine Beltrandus, à Papa Johanne de Avinione ad partes Italiæ contra Vicecomites destinatur, ut ipsos de Mediolano & Lombardia cum Ecclesiæ viribus acriter infugaret. Sed inter ipsos multis præliis ac tractatibus comprobatis, Legatus contra eos nullo modo potuit obtinere. Hic autem Legatus Placentiæ dominando, & etiam in aliis locis pluribus Lombardiæ, à Bononensibus pro eorum malo statu in suum dominum postulatur. Qui acceptans tamquam Dominus Bononiæ est ingressus, & per hoc paulò post quasi toti Romandiolæ provinciæ do-

dominatur; & pergens occupat quasi totam Marchiam Anconitanam, & præsertim postquam per obsessionem Forlivium conculcavit. Paulò post pro tanto triumpho cum gentium exercitu sine numero super Ferrariam in Burgo inferiori magnum castrum collocavit. Sed Mundi vana fortuna, quæ subito cum vanis floribus elucescit, & videtur cum triumpho ad sublimia consurgere, ipsum ad infima cum præcipitio conclinauit. Nam ejus exercitus, qui Ferrariam opprimebat, à militia Vicecomitum, & aliorum Lombardorum subito est cum maxima strage prostratus Anno Domini MCCCXXXIII. de mense Aprilis, taliter quòd omnes, vel quasi, mortui vel in carcerem sunt detrusi. Tunc autem multi nobiles Romandioli, qui semper similes Januario reputantur, Ferrariæ in curiali carcere recluduntur. Inclusio carceris, & status vitæ non bonus multociens cum fraude acuit ingenia, quoniam eorum oppressus animus cogitando semper pro libertate perpendit: quod paruit postea ex eorum cogitamine consecuto. Nam in carcere tali tractatum est, quòd in eodem anno de mense Septembris tota Romandiola prius à Legato conservata, antiquo eorum more rebellis efficitur. Et primus eorum Magnatum, qui vela fortunæ vento liberè relaxavit, fuit Dominus Franciscus de Ordellasis de Forlivo, qui relicto carcere cum magno probitatis labore Forlivium conculcavit. Quæ dici potest nomine fortunata, quoniam multociens in periculis fortunæ fluctibus tamquam navis voluntariè se exponit; audaces enim fortuna juvat, quoniam audaces motum fortunæ proprium consequuntur. Conculcata autem Forlivo, tota Romandiola patria rebellis efficitur. Dominus Galeoctus cum tractatu duplici Ariminum violenter intravit, gente Ecclesiæ & Ariminensi populo conculcatis. Sic etiam Dominus Ostasius de Polenta cum suis confortibus cum suo tractatu Ravennam & Cerviam conculcavit. Et sic quasi tota Romandiola suo more solito ab eorum Magnatibus occupata consistit. Devicto autem per obsessionem Cæsena castro, quod ab antiquo Castrum Imperiale vocatur, postea in tyrannorum conspectu tota Romandiola consiluit. In anno autem sequenti propter exercitum Argentæ tota Bononia contra Legatum ad arma cucurrit; & nisi fuisset castrum in Bononia per eum constructum, sine dubio Legatus & ejus familia gladios populi non evitasset. Et sic Legatus propter castrum forte furorem caninum populi declinavit. Interim per aliquos Bononienfes fautores eorum more solito concordia ficta tractatur. Unde Legatus pro certis prætiis suum castrum ac Bononiam dereliquit, & per Florentiam versùs Romam iter arripuit. Dominus autem Thadeus de Populis, & Brandelifus, qui illius rei auctores & fautores fuerunt, cum colore populum blandiendo, pro se ipsis incipiunt dominari. Sed fides domini inter socios diu non durat. Nam Dominus Thadeus Dominum Brandelifum cum cautela de Bononiæ dominio infugavit, ut dominio solus potiretur. Hoc autem comperto à Romandioliæ Magnatibus, sicut boni discipuli mente tenus lectionem addiscunt, & sic quasi per totam Romandiolam casus similis est exortus, sicut in Arimino & Ravenna. Nullus autem in dominio, si potest, patitur consortes. Dominus autem Thadeus, & filii Jacobus & Johannes tenuerunt Bononiæ dominium ab expulsiōe Legati usque ad regimen Domini Johannis de Vicecomitibus de Mediolano, qui

A nunc dominatur Bononiæ Anno Domini MCCC-LIII. Vicecomites habuerunt Bononiam pro cautela propter exercitum Solaroli, & propter mutationem Faventiæ. In illa autem die, in qua occupata est Bononia, apparuit in vespere serpens ingens, ab Ortu veniens, & versùs Occasum concurrens, quod monstrum mirabile ego vidi. Deus justus nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum prætereire permittit. Nam populus Bononiensis caninus, semper voluntatem præponit rationi, & numquam aliquod dominium Imperiale vel Ecclesiasticum potuit sustinere, & semper inter ipsos tamquam canes rabidi mordere & interficere non cessarunt. Modò vindicta canini populi, qui Baresellos Satellites pro interficiendo justos in dominio conferebat, & vindicta Regis Heinrici innocentis, qui in carcere Bononiæ exspiravit, & etiam multorum aliorum Domino Johanni Archiepiscopo propter eorum antiqua mala opera divinitus est commissa. Et hæc de gestis Bononiæ.

C A P. XXIV.

De fame Italiæ.

C T E m p o r e a u t e m L u d o v i c i d e B a v a r i a , & B e n e d i c t i P a p æ D u o d e c i m i A n n o D o m i n i M C C C X X X V I I I . f a m e s v e l r a b i e s p e r u n i v e r s u m O r b i s c i r c u l u m s u b i t o s u p e r v e n i t , & n u l l u s l o c u s v e l p r o v i n c i a f u i t e x e m t a , q u æ t a l i s r a b i e m f a m i s n o n g u s t a r e t . I d e o o m n e s s e c t æ p r o r a b i e i f a n i e , u t p o s s e n t v i v e r e , s u o s a n t i q u o s o r d i n e s c o r r u p e r u n t . S i c e t i a m i n m u l t i s l o c i s p r o b l a d i s u p e r f u a c a r i t u d i n e d a t a e s t l i c e n t i a C h r i s t i a n i s , q u o d i n Q u a d r a g e s i m a i l l i u s p e s s i m i a n n i l i b e r è c a r n i b u s u t e r e n t u r . N a m i n o m n i l o c o t e r r a r u m m e n s u r a f r u m e n t i , q u æ X X . v e l X X X . s o l i d o s v a l e r e s o l e b a t , i n l i b r a r u m n u m e r u m s u p e r c r e v i t ; & t a n t a f a m i s r a b i e s s u p e r v e n i t i n o m n i l o c o t e r r a r u m , q u o d m u l t a s r a d i c e s i g n o t a s c a u s â r a b i e i p r o c o m m e s t i o n e f o d i e b a n t , q u a s o l i m p o r c i & a n i m a l i a e v i t a b a n t . E t h o c v i d i & p r o p t e r h o c t e s t i m o n i u m p e r h i b e o v e r i t a t i . C a n e s q u o q u e & e q u i p r o f a m e , & m u l t a a n i m a l i a p e r i e r u n t , q u o n i a m s u i p a t r o n e s p r o s e i p s i s n o n h a b e b a n t . M u l t i e n i m f a m e p r o v e r e c u n d i a m o r i e b a n t u r . N a m a n t e c o m e d e b a n t h e r b a s & r a d i c e s p r o p a u p e r t a t e , q u æ a d s u i v i c i n i m i s e r i c o r d i a m p e r v e n i r e n t ; u n d e p r o c i b o i n c o n s u e t o a n n i h i l a t i s e o r u m v i r i b u s v e l u t p e c u d e s m o r i e b a n t u r . Q u æ f a m i s r a b i e m D e i j u s t a m s e n t e n t i a m p o s s u m u s a p p e l l a r e . T u n c e n i m c o r d a d e v i c t a a l i q u o r u m n o n a d p i e t a t e m C h r i s t i , s e d p r o a v a r i t i a m a g i s i n c r u d e l i t a t e m a n e b a n t , p a r u m c u r a n d o d e D e i a m o r e a c P r o x i m i c a r i t a t e .

C A P. XXV.

De conflictu Regis Franciæ.

E T E m p o r e L u d o v i c i d e B a v a r i a & C l e m e n t i s P a p æ V I . A n n o D o m i n i M C C C X L I V . o r t a e s t g u e r r a i n t e r P h i l i p p u m R e g e m F r a n c i æ , q u æ j a m a n t e f u e r a t m u l t i s d e c a u s i s , & A d o a r d u m R e g e m A n g l i æ . N a m d o m u s F r a n c i æ t y r a n n i c è a b a n t i q u o v i o l e n t e r t e n e b a t i n V a s c o n i a A n g l i æ m u l t a s C i v i t a t e s . J a m q u e p r o m a j o r i p a r t e a l t e r a l t e r i u s j u r a o c c u p a t : q u o d a b h o m i n a b i l e e s t & i n j u s t u m a p u d o m n e s , & o b h o c g u e r r æ & i n i m i c i t i æ p e s t i f e r æ o r i u n t u r ; & s i p o t e s t , f r a t e r c u m f r a t r e t a l i a n o n p a t i t u r p e r -

perpetrare. Quando tu vis, quod ego desidero, propter hoc per universum Orbem inimici nascuntur. Et ideo propter hanc antiquam suarum Civitatum occupationem guerra inter eos est exorta. Aliqui autem dicunt, quod jure Regi Angliæ magis quàm Philippo Regi corona Franciæ succedebat. Unde ex istis causis infernalis scintilla in lethalem guerræ flammam prorupit, & sic inter ipsos multociens exercitibus multis ac proeliis comprobatis, Rex Franciæ contra ipsum numquam potuit obtinere. Tamen in fine una die Septembris in supradicto duello cum utraq; partes cunctis eorum viribus congregatis in agro belli voluntariè insimul convenissent, inito lethali bello diu acriter perdurante, Rex Franciæ cum suo exercitu pro Anglicorum virilitate posuit terga fugæ. Rex autem Johannes de Bohemia erat in bello in auxilium Regis Franciæ, qui lumine pauper erat. Tunc sui milites ejus custodiæ, cernentes exercitum Regis Franciæ bellum contra Anglicos sustinere non posse, prædictum Regem viriliter præliantem cum cautela à bello commovent. Rex autem sentiens in tumore belli non esse, dixit eis: *Ubi sumus, quia armorum clangorem cum percussione non sentio?* Dixerunt: *Domine, bellum pro nostris quasi penitus est amissum: volumus vos de manibus inimicorum eripere.* Tunc Rex Johannes furiosè in talia verba prorupit. *In mea juventute numquam inimicorum facies evitavi: modò quia sum senex & orbis, nolo meum virile nomen in mea senectute delere. Melius est cum virilitatis honore mori, quàm cum opprobrio & vilitate vivere; & nolo, quòd mea facies pro vilitate coram aliis erubescat.* Obsecro vos, quòd me ad prælium conducatis, ut ibi cum ense in manu meam faciam sepulturam. Quod & factum est. Et iterum bellum conferitur; & si dictus Rex habuisset ultra illos de gente modicam quantitatem, pro eorum vigore fortè quòd Francorum recuperasset exercitum. Sed in fine sustinere minimè potuerunt; unde illi milites cum eorum Rege in parvo loco unus prope alium lethaliter sunt prostrati. Rex autem Angliæ pro tanta victoria cum suo exercitu usque ad portas versùs Parisius militavit, per illam provinciam multa damna eis inferendo. Et adhuc guerra non est bene inter ipsos terminata.

CAP. XXVI.

Aliud.

TEmpore Ludovici de Bavaria & Papæ Clementis VI. Anno Domini MCCCXLV. Veneti & Januenses contra Turcos foedus ineunt, Romana Ecclesia suadente. Hoc evenit propter aliqua blanda pacta, quæ inter Venetos & Turcos jam fuerant, & etiam propter aliquas Tuscorum deprædationes ab eis tyrannicè perpetratas. Unde Veneti & Januenses miserunt ad Avinionem, ubi tunc Romana Curia residebat, & sui Ambasciatores cum Papa Clemente VI. taliter tractaverunt, quòd Crux passagii contra ipsos prædicatur. Unde multæ diversæ gentes sine numero ad istud passagium concurrerunt. Et sic ex adverso in Tuscorum auxilium multi infideles provenerunt. Tamen primò Januenses & Veneti à Turcis acriter superantur, taliter quòd Patriarcha Constantinopolitanus, & multi nobiles Januenses & Veneti miserrimè sunt occisi, scilicet Dominus Petrus Zen, & Dominus Zacharias, viri strenui & robusti. Unde po-

Tom. XVI.

Astea propter istorum conflictum fortius passagium duplicatur; sed inter ipsos sæpe proeliis comprobatis, Christiani contra Turcos sustinere minimè potuerunt. Christiani tenebant supra mare unum parvum locum, qui vocatur Smire, & demum nihil potuerunt acquirere. Turci autem supra tenebant aliud castrum, quod etiam Smire similiter vocabatur, & in isto parvo spatio Turci & Christiani in bello sunt multociens comprobati. Post hæc iterum Ecclesia misit supra Turcos Dalsinum Viennæ, ut ipse totam provinciam conculcaret. Sed error posterior est pejor priore, taliter quòd Christiani cum Dalsino contra Tuscorum Principem aliquando nihil proficere potuerunt.

CAP. XXVII.

De morte Regis Andrea.

Robertus Rex Siciliae & Jerusalem olim de progenie Francorum Regum, cum esset senex, filio suo Ducha jam mortuo, & de eo Ducha duæ filiae remansissent, Maria, & altera, quæ Johanna nomine appellatur, & filiis ac nepotibus indigeret; & idem Rex olim suum fratrem primogenitum decepisset, cui de jure corona Regni Apuliæ pertinebat, & eum cum fraude ad partes Ungariæ pertransivisset: ob hoc iste Robertus Rex conscientia motus, & ejus antiquum pactum perpendens, misit pro Andrea consanguineo suo, ac fratre Regis Ungariæ, & dictam Johannam cum dispensatione Benedicti Papæ XII. sibi cum matrimonio copulavit, ut post dicti Regis mortem totum Regnum Apuliæ obtineret. Tunc Andreas de consensu sui fratris Ludovici Regis Ungariæ Neapolim transfretavit, & facta dispensatione per Benedictum Papam XII. & nuptiis solemniter ordinatis, inter eos matrimonium est conjunctum. Post parum Robertus Rex diem clausit extremum. Tunc aliqui Regales & consortes ejusdem domus, spiritu diabolico susurrante, tentant quantum possunt, Andreae statum opprimere. Nulla fides dominis in consortes est adhibenda, nec in dominio multum confidas: quod patuit per eorum consortes, qui cum eorum susurris ac libidine Johannam miserrimè deviarunt, & inter virum & ejus uxorem crudele odium seminarunt. Sic fecit Sathan, qui olim in paradiso Evam cum fraude decepit. Et sic Johanna, & dicti Regales, odio seminato in præjudicium ejus incoronationis, Dominum Loyse ad Curiam transmiserunt, & cum eorum tractatibus pecuniâ seminatâ, ejus coronatio est in Curia suspensa. Tamen Romanæ Curiae est parcendum, quoniam hæc est prima deceptio, quam pro pecunia fabricavit. Nam misit Legatum ad eorum petitionem, ut Rex Andreas sine aliqua Regni gubernatione maneret. In isto autem medio aliqui ex Regalibus cum Johanna taliter tractaverunt in scripto & aliis, quòd in Averfa innocentem Regem Andream in suo thalamo prodicionaliter suspenderunt. Et hic est incepta ex Dei permissione vindicta innocentis sanguinis Conradini, & aliorum multorum, qui ab ista domo tyrannica fuerunt cum crudelitate semper oppressi. O Johanna, quæ inordinatè post hoc negotium commisisti opera, manifestant, quoniam potuisti committere tantum nefas. Tu enim virtutibus caruisti, quibus bona mulier indigeret. Tu enim pro pietate crudelitatem egisti, pro timore audaciam, pro paritate prodigaliter, pro castitate stuprum.

V

&

& homicidium commisisti. Omnis autem mulier bona, quarum numerus paucus est, debet esse pia, verecunda, parca, & casta. At omnium istarum virtutum tu sedem penitus submersisti, & voluntariè sicut vana ad ignominiam inclinando. Non te Roma poterit excusare, quoniam post commissa iniquiora fecisti. Credo, quòd hæc summa ab antiqua tua stirpe procedat, quoniam Deus justus de antiquis crudelibus peccatis multociens novam vindictam præterire non permittit.

C A P. XXVIII.

De adventu Regis Ungariæ.

Ludovicus Rex Ungariæ audita proditione lac morte iniqua contra suum fratrem Andream crudeliter perpetrata, Ungariæ suis negotiis ordinatis, versùs Italiam Anno Domini MCCCXLV. cum gentium sinè numero comitiva pro vindicta iter arripuit, & improvise impetu Civitatem Zaræ à Venetis obsessam voluit liberare. Sed Ungari aliquorum suorum proditione contra Venetorum exercitum nihil proficere potuerunt, & nimium damnum ab ipsis susceperunt. Tunc Rex Ungariæ rediens, habito saniori consilio, terminos de securo conductu pro Italicorum revolutionibus ad Dominum Mastinum de la Scala Veronam solemnes nuntios transmisit; & cum eo & cum aliis pluribus firmato fœdere de victualibus & certis dubiosis passis, subito quasi nemine sciente, versùs Italiam iterum iter arripuit Anno Domini MCCCXLVII. de mense Novembris, & de Verona per Ferrariam & Romandiolam versùs Apuliam suum iter properat, quantum potest. Post parum Regnum intrans, sinè magna violentia totum Regnum obtinuit, & in ejus conspectu provincia tota consiluit propter Reginam ac suorum iniquitatem, & propter gesta contra juvenem innocentem; quoniam humana natura semper malitiam odit, & justitiam provocat. Regina autem suis malis operibus horrens ante Regis adventum navigio cum Domino Loyse ad Provinciam suam antiquam sedem se reduxit. Rex autem victor interfectis seditionis auctoribus in Regno remansit; sed paulò post propter mortalitatem universam subito imminentem, in provincia dato ordine, à Regno recessit, & versùs Ungariam remigravit. Hoc autem comperto statim Dominus Loysius & Johanna, in Avinione à Papa Clemente VI. facta eorum dispensatione navigio Neapolim transferunt, & simili modo sicut Rex Ungariæ totam provinciam conculcarunt. Tota enim Marchia & Apulia vix equitantibus ipsis est subjecta, quoniam velut meretrix luxuriis infantium inclinatur.

C A P. XXIX.

De mortalitate universali.

Tempore Karoli de Bohemia, & Papæ Clementis VI. Anno Domini MCCCXLVIII. humana iniquitas & cujuscumque generis peccata tantum creverant super terram, quòd eorum fœtor & clamor ad justas aures pervenit Altissimi. Tunc iusta Dei vindicta, similis diluvio Noë, cum ignea mortis acutæ plaga super omnem faciem terræ irruit cum furore, & quasi inquit, sicut fecit tempore diluvii: omnem creaturam delebo, & propter eorum facinora-

A finis universæ carnis perveniat ad effectum. Nam iusta ejus sententia de omnibus Mundi gentibus, regnante Saturno, cum infirmitate ignea quasi duas partes penitus usurpavit. Nam febris acuta subito infestabat cum sputo sanguinis, vel carbunculo, vel fistulis. Et statim primo vel secundo vel tertio die vitæ terminum expirabant; & de eis, qui infirmati erant, paucissimi evaserunt. Et hoc accidit in toto Orbe terrarum evidenter. Pro eorum corruptione sanos ægri visibiliter maculabant, solum cum ipsis conversando; ex hac enim infirmorum conversatione infinita millia hominum & mulierum sunt mortua & sepulta. Et hic testimonium ego perhibeo. Quidam minuit me sanguine, & sanguis exiens ejus faciem tetigit, & in ea die infirmatur, & in alia moritur; & pro Dei gratia ego evasi. Hoc autem noto, quòd quia pro conversatione infirmorum ista pestis sanos lethaliter maculabat, & pater postea infirmum filium evitabat, frater fratrem, uxor virum; & sic de singulis salvi infirmos penitus evitabant. Presbyteri & medici etiam fugiebant infirmos & mortuos pro timore. Hoc enim tale periculum Dei sententiam possumus appellare, & quasi videtur esse & fuisse judicium futurum per ignem, quod in Scripturis sanctissimis invenitur, quoniam illud infirmitatis indicium processisse ab igne videtur. In multis autem locis & domibus cum unus moriebatur, paulò post unus post alterum vitæ terminum expirabat. Et tanta erat multitudo superflua mortuorum, quòd quasi in omnibus locis oportuit nova cimiteria construere, sicut Veneti fecere apud Sanctum Marcum, & in Avinione apud campum floridum. In Venetiis autem mortui sunt ferè centum millia & tanta erat in omni loco terrarum multitudo superflua mortuorum, quòd pauci se ad funera & ad planctum conferebant. Hæc autem pestis in Oriente habuit principium, postea versùs Occidentem, Aquilonem, Meridiemque contendens, omnes hominum nationes lethali posuit in conflictu. Hæc autem gentium pestis à Februario in omni orbe terrarum usque ad festum omnium Sanctorum cum crudelitate subito interficere non cessavit; & in vocibus puerorum tantum audiebatur officium defunctorum, quod pueri sinè literis pro consuetudine per plateas incedentes officium decantabant. Omnes autem formosæ Dominae, & viri justi quasi omnes vitæ terminum assignaverunt, & quasi omnes iniqui & reprobi pro contrario remanserunt. Quod post mortalitatem in operibus patuit, quia induplo peiores sumus, & nullus de altero confidit, & cupiditas & avaritia modò ad præsens in omnibus est conservata. Ergo quasi ab omni conversatione caveto.

C A P. XXX.

De Karolo de Bohemia Imperatore.

Karolus de Bohemia, nepos bonæ memoriæ Imperatoris Heinrichi, & filius Regis Johannis de Bohemia fuit electus in Imperatorem per aliquot Electores de consensu Ecclesiæ Romanæ, adhuc vivente Ludovico pro ejus detrimento Anno Domini MCCCXLVI. Et in eodem Anno in Avinione fuit coronatus per Clementem Papam VI. in præjudicium prædicti Ludovici. Et hoc fuit ordinatum per Philippum Regem Franciæ, & contra Regem Angliæ, quem Ludovicus cum auxiliis confovebat; & ex adverso Rex Johannes pater Karoli cum

cum auxiliis magnis & cum persona Regi Franciæ multociens serviebat, taliter quod in bello campestri Rex Franciæ fuit confectus, & Rex Johannes mortuus & sepultus. Unde Rex Philippus volens postea simul vindictam facere, & servitium remunerari, tractavit taliter cum Clemente Papa VI. amico Philippi carissimo, quod talis electio ac incoronatio est secuta, Ludovicum offendendo, & Karolo serviendo, patris servitio memorato. Unde ob hoc in Alamannia inter ipsos multa bella sunt facta. Tamen, donec vixit Ludovicus, semper quasi per totam Alamanniam dominatur. Mortuo autem Ludovico statim Karolus * etiam ante filium. Ecclesiæ & amicis postea curialiter dereliquit. Et quidquid in vita Ludovici etiam Karolo complacebat, non pro amore Karoli, sed Ludovici de Bavaria detrimento, est * contenta. Sed Karolus parum post. * Hujus autem tempore Anno Domini MCCCL. accepta est Bononia à Vicecomitibus de Mediolano, & facta est Gebellina. Hujus etiam tempore Anno Domini MCCCLI. Dominus Johannes de Vicecomitibus misit exercitum magnum super Florentiam, paulò post super Perusinos, eos acriter impugnando. Hujus tempore Anno Domini MCCCLII. Januenses & Veneti in mari insimul habuerunt crudelissimum bellum, sed nocte superveniente non potuerunt finem optatum belli cum victoria obtinere, ita quod quælibet pars credidit alteram superasse, & ex utraque parte multæ galææ & multi homines perierunt; & ut dicitur, si Veneti simul bene percussissent, in totum victoriam habuissent. Sed aliqui ex eis propter noctem percutere noluerunt, qui postea in carcerem sunt reclusi. Et in eodem Anno fuit ingens tempestas quasi per totam Italiam, ita quod vinum quasi totum amissum est. Et in eodem Anno quasi tota æstas fuit pluviosa, taliter quod multum impedivit recultum bladi. Et in illo Anno quasi nihil de sale pro pluvia congelatum est, ita quod postea fuit caritudo maxima panis & vini & salis & olei, & quasi omnium bonorum. Et etiam in fine istius Anni pestiferi fuerunt in Tuscia terræ motus ingentes, & præsertim in Burgo Sancti Sepulcri, quod quasi omnia ædificia illius loci propter terræ motus subito corruerunt, & ibi ferè personæ duo millia perierunt. Etiam in Civitate Castelli hoc accidit, & in aliis locis pluribus infinitis. Tamen hominum iniquorum corda durissima pro tam diversis Dei judiciis non mutantur, imò quotidie magis versus peccata & crudelia conclinant, non de fame, nec de mortalitate, nec de terræ motu, nec de aliquo Dei judicio vigilant, nec perpendunt; sed semper iniquitatem virtutibus, ac voluntatem rationi præponunt. In eodem etiam Anno moritur Clemens VI. & Papa Innocentius VI. à Collegio creatus est. Hic autem Karolus suo avo bonæ memoriæ Imperatori Heinricho VI. & suo patri Regi Johanni in omnibus similatur. Hic autem in scientia, & in moribus, & in morum probitate præclarus est. Nam hic in ætate XVIII. annorum pro sua probitate cum parva gente apud Sanctum Felicem Marchionem Estenses posuit in conflictu; etiam in Alamannia pro sua probitate cum Ludovico de Bavaria & cum aliis pluribus dimicando multa bella convicit. Et hic Karolus est probus, &

A sapiens, & in omnibus gloriosus, & in sensu naturali & rationali, & in omni more ac virtute præstans, sicut interest & decet Imperatoriæ Majestati. Hujus etiam tempore quoddam consortium Societatis iniquæ ex diversis & variis gentibus congregatum per Fratrem Memorialem in Cuternia * Diocesi est inceptum. Anno Domini MCCCLIII. ubi multa incongrua ac mala fecerunt. Postea ad Ancoræ Marchiam transferunt, in qua multa crudelia commiserunt. Et si non fuisset industria ac sensus Domini Malatestæ, & Domini Galeotti, & suorum nepotum, quasi totam Marchiam usurpassent. Sed pro eorum Dominorum industria in Marchia pauca fecerunt. Paulò post de Venetorum consensu de Marchia recesserunt pro aliquorum Lombardorum fœdere conligato, & contra Dominum Johannem Archiepiscopum ad partes Liguriæ transferunt, ubi pauca faciunt & fecerunt. Frater autem Memorialis operis hujus inceptor Romæ secundum ejus merita similia est adeptus. Nam meritò cum justitia capite detruncatur. Comes Landus Theutonicus modò in Liguria commoratus cum sua turba Societatis iniquæ; tamen, ut credo, est in loco, in quo pro suis malis operibus sui negotii iniqui mercedem consequetur. Veneti autem cum pluribus fœdus ineunt, quia dictus Archiepiscopus accepit Januæ dominium Civitatis ad eorum defensionem; & ideo inter eos discordia est exorta. In hac autem unione cum Venetis est Verona cum Cane magno de la Scala, & Aldrovandinus Marchio Eitenensis cum Ferraria, & domus de Gonzaga cum Mantua, & Domini Jacobinus & Franciscus cum Padua, & plures alii infiniti occultè & palàm ad tale bravium confluunt. In isto autem medio Archiepiscopus diem clausit extremum de mense Septembris Anno Domini MCCCLIV. cui successerunt in dominio Domini Maffæus, Barnabò & Galliatius, & hucusque isti Domini nec propter mortem sui patris, nec propter fœdus vicinorum, nec propter Societatis adventum de suo aliquid amiserunt. Et in eodem Anno ante mortem prædicti Archiepiscopi Dominus Fregnanus de la Scala volens in Verona pro se ipso dominari, Domino Cane fratre suo absente, cum certis Veronæ Civibus, & illis de Gonzaga & de Mantua, Veronam accepit. At Canis Grandis de la Scala cum auxilio Dominorum de Carraria in capite novem dierum Veronam violenter intravit, ubi meritò suo fratre perempto, in Verona multas alias crudelitates gessit. Et Anno Domini MCCCLIII. Dominus Karolus de Bohemia Illustrissimus Imperator de consensu Ecclesiæ & multorum Italiam intravit, & nunc Mantuæ commoratur. Quid autem ulterius accidat, donec vixero, cum calamo scribere sum paratus. Tamen videtur oportere, quod Deus altissimus dirigat gressus suos, cum à manibus iniquissimis Tyrannorum sit undique circumdatus. Sed quando Deus vult, contra eum mœnia aliqua aut fortitudo non valebunt. Et in eodem Anno apud Portum-longum exercitus Venetorum à Januensibus dolo prostratus est, & quasi omnes mortui & capti fuerunt, & amissis omnibus suis galæis, eorum Capitaneus Dominus Nicolaus Pisanus captus est, & in carcerem trusus.

FINIT CHRONICON.

P E T R I
A Z A R I I
NOTARII NOVARIENSIS
SYNCHRONI AUCTORIS
C H R O N I C O N
DE GESTIS PRINCIPUM VICECOMITUM
Ab Anno MCCL. usque ad Annum MCCCLXII.
A C C E D I T
O P U S C U L U M
EJUSDEM AUCTORIS
DE BELLO CANAPICIANO.
O M N I A
E MANUSCRIPTO CODICE
BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ.

1. 1911 10 10-12
2. 1911 10 13-14
3. 1911 10 15-16
4. 1911 10 17-18
5. 1911 10 19-20
6. 1911 10 21-22
7. 1911 10 23-24
8. 1911 10 25-26
9. 1911 10 27-28
10. 1911 10 29-30
11. 1911 10 31-11 1
12. 1911 11 2-3
13. 1911 11 4-5
14. 1911 11 6-7
15. 1911 11 8-9
16. 1911 11 10-11
17. 1911 11 12-13
18. 1911 11 14-15
19. 1911 11 16-17
20. 1911 11 18-19
21. 1911 11 20-21
22. 1911 11 22-23
23. 1911 11 24-25
24. 1911 11 26-27
25. 1911 11 28-29
26. 1911 11 30-12 1
27. 1911 12 2-3
28. 1911 12 4-5
29. 1911 12 6-7
30. 1911 12 8-9
31. 1911 12 10-11
32. 1911 12 12-13
33. 1911 12 14-15
34. 1911 12 16-17
35. 1911 12 18-19
36. 1911 12 20-21
37. 1911 12 22-23
38. 1911 12 24-25
39. 1911 12 26-27
40. 1911 12 28-29
41. 1911 12 30-1912 1
42. 1912 1 2-3
43. 1912 1 4-5
44. 1912 1 6-7
45. 1912 1 8-9
46. 1912 1 10-11
47. 1912 1 12-13
48. 1912 1 14-15
49. 1912 1 16-17
50. 1912 1 18-19
51. 1912 1 20-21
52. 1912 1 22-23
53. 1912 1 24-25
54. 1912 1 26-27
55. 1912 1 28-29
56. 1912 1 30-1912 2
57. 1912 2 1-2
58. 1912 2 3-4
59. 1912 2 5-6
60. 1912 2 7-8
61. 1912 2 9-10
62. 1912 2 11-12
63. 1912 2 13-14
64. 1912 2 15-16
65. 1912 2 17-18
66. 1912 2 19-20
67. 1912 2 21-22
68. 1912 2 23-24
69. 1912 2 25-26
70. 1912 2 27-28
71. 1912 2 29-1912 3
72. 1912 3 1-2
73. 1912 3 3-4
74. 1912 3 5-6
75. 1912 3 7-8
76. 1912 3 9-10
77. 1912 3 11-12
78. 1912 3 13-14
79. 1912 3 15-16
80. 1912 3 17-18
81. 1912 3 19-20
82. 1912 3 21-22
83. 1912 3 23-24
84. 1912 3 25-26
85. 1912 3 27-28
86. 1912 3 29-1912 4
87. 1912 4 1-2
88. 1912 4 3-4
89. 1912 4 5-6
90. 1912 4 7-8
91. 1912 4 9-10
92. 1912 4 11-12
93. 1912 4 13-14
94. 1912 4 15-16
95. 1912 4 17-18
96. 1912 4 19-20
97. 1912 4 21-22
98. 1912 4 23-24
99. 1912 4 25-26
100. 1912 4 27-28
101. 1912 4 29-1912 5
102. 1912 5 1-2
103. 1912 5 3-4
104. 1912 5 5-6
105. 1912 5 7-8
106. 1912 5 9-10
107. 1912 5 11-12
108. 1912 5 13-14
109. 1912 5 15-16
110. 1912 5 17-18
111. 1912 5 19-20
112. 1912 5 21-22
113. 1912 5 23-24
114. 1912 5 25-26
115. 1912 5 27-28
116. 1912 5 29-1912 6
117. 1912 6 1-2
118. 1912 6 3-4
119. 1912 6 5-6
120. 1912 6 7-8
121. 1912 6 9-10
122. 1912 6 11-12
123. 1912 6 13-14
124. 1912 6 15-16
125. 1912 6 17-18
126. 1912 6 19-20
127. 1912 6 21-22
128. 1912 6 23-24
129. 1912 6 25-26
130. 1912 6 27-28
131. 1912 6 29-1912 7
132. 1912 7 1-2
133. 1912 7 3-4
134. 1912 7 5-6
135. 1912 7 7-8
136. 1912 7 9-10
137. 1912 7 11-12
138. 1912 7 13-14
139. 1912 7 15-16
140. 1912 7 17-18
141. 1912 7 19-20
142. 1912 7 21-22
143. 1912 7 23-24
144. 1912 7 25-26
145. 1912 7 27-28
146. 1912 7 29-1912 8
147. 1912 8 1-2
148. 1912 8 3-4
149. 1912 8 5-6
150. 1912 8 7-8
151. 1912 8 9-10
152. 1912 8 11-12
153. 1912 8 13-14
154. 1912 8 15-16
155. 1912 8 17-18
156. 1912 8 19-20
157. 1912 8 21-22
158. 1912 8 23-24
159. 1912 8 25-26
160. 1912 8 27-28
161. 1912 8 29-1912 9
162. 1912 9 1-2
163. 1912 9 3-4
164. 1912 9 5-6
165. 1912 9 7-8
166. 1912 9 9-10
167. 1912 9 11-12
168. 1912 9 13-14
169. 1912 9 15-16
170. 1912 9 17-18
171. 1912 9 19-20
172. 1912 9 21-22
173. 1912 9 23-24
174. 1912 9 25-26
175. 1912 9 27-28
176. 1912 9 29-1912 10
177. 1912 10 1-2
178. 1912 10 3-4
179. 1912 10 5-6
180. 1912 10 7-8
181. 1912 10 9-10
182. 1912 10 11-12
183. 1912 10 13-14
184. 1912 10 15-16
185. 1912 10 17-18
186. 1912 10 19-20
187. 1912 10 21-22
188. 1912 10 23-24
189. 1912 10 25-26
190. 1912 10 27-28
191. 1912 10 29-1912 11
192. 1912 11 1-2
193. 1912 11 3-4
194. 1912 11 5-6
195. 1912 11 7-8
196. 1912 11 9-10
197. 1912 11 11-12
198. 1912 11 13-14
199. 1912 11 15-16
200. 1912 11 17-18
201. 1912 11 19-20
202. 1912 11 21-22
203. 1912 11 23-24
204. 1912 11 25-26
205. 1912 11 27-28
206. 1912 11 29-1912 12
207. 1912 12 1-2
208. 1912 12 3-4
209. 1912 12 5-6
210. 1912 12 7-8
211. 1912 12 9-10
212. 1912 12 11-12
213. 1912 12 13-14
214. 1912 12 15-16
215. 1912 12 17-18
216. 1912 12 19-20
217. 1912 12 21-22
218. 1912 12 23-24
219. 1912 12 25-26
220. 1912 12 27-28
221. 1912 12 29-1913 1
222. 1913 1 1-2
223. 1913 1 3-4
224. 1913 1 5-6
225. 1913 1 7-8
226. 1913 1 9-10
227. 1913 1 11-12
228. 1913 1 13-14
229. 1913 1 15-16
230. 1913 1 17-18
231. 1913 1 19-20
232. 1913 1 21-22
233. 1913 1 23-24
234. 1913 1 25-26
235. 1913 1 27-28
236. 1913 1 29-1913 2
237. 1913 2 1-2
238. 1913 2 3-4
239. 1913 2 5-6
240. 1913 2 7-8
241. 1913 2 9-10
242. 1913 2 11-12
243. 1913 2 13-14
244. 1913 2 15-16
245. 1913 2 17-18
246. 1913 2 19-20
247. 1913 2 21-22
248. 1913 2 23-24
249. 1913 2 25-26
250. 1913 2 27-28
251. 1913 2 29-1913 3
252. 1913 3 1-2
253. 1913 3 3-4
254. 1913 3 5-6
255. 1913 3 7-8
256. 1913 3 9-10
257. 1913 3 11-12
258. 1913 3 13-14
259. 1913 3 15-16
260. 1913 3 17-18
261. 1913 3 19-20
262. 1913 3 21-22
263. 1913 3 23-24
264. 1913 3 25-26
265. 1913 3 27-28
266. 1913 3 29-1913 4
267. 1913 4 1-2
268. 1913 4 3-4
269. 1913 4 5-6
270. 1913 4 7-8
271. 1913 4 9-10
272. 1913 4 11-12
273. 1913 4 13-14
274. 1913 4 15-16
275. 1913 4 17-18
276. 1913 4 19-20
277. 1913 4 21-22
278. 1913 4 23-24
279. 1913 4 25-26
280. 1913 4 27-28
281. 1913 4 29-1913 5
282. 1913 5 1-2
283. 1913 5 3-4
284. 1913 5 5-6
285. 1913 5 7-8
286. 1913 5 9-10
287. 1913 5 11-12
288. 1913 5 13-14
289. 1913 5 15-16
290. 1913 5 17-18
291. 1913 5 19-20
292. 1913 5 21-22
293. 1913 5 23-24
294. 1913 5 25-26
295. 1913 5 27-28
296. 1913 5 29-1913 6
297. 1913 6 1-2
298. 1913 6 3-4
299. 1913 6 5-6
300. 1913 6 7-8
301. 1913 6 9-10
302. 1913 6 11-12
303. 1913 6 13-14
304. 1913 6 15-16
305. 1913 6 17-18
306. 1913 6 19-20
307. 1913 6 21-22
308. 1913 6 23-24
309. 1913 6 25-26
310. 1913 6 27-28
311. 1913 6 29-1913 7
312. 1913 7 1-2
313. 1913 7 3-4
314. 1913 7 5-6
315. 1913 7 7-8
316. 1913 7 9-10
317. 1913 7 11-12
318. 1913 7 13-14
319. 1913 7 15-16
320. 1913 7 17-18
321. 1913 7 19-20
322. 1913 7 21-22
323. 1913 7 23-24
324. 1913 7 25-26
325. 1913 7 27-28
326. 1913 7 29-1913 8
327. 1913 8 1-2
328. 1913 8 3-4
329. 1913 8 5-6
330. 1913 8 7-8
331. 1913 8 9-10
332. 1913 8 11-12
333. 1913 8 13-14
334. 1913 8 15-16
335. 1913 8 17-18
336. 1913 8 19-20
337. 1913 8 21-22
338. 1913 8 23-24
339. 1913 8 25-26
340. 1913 8 27-28
341. 1913 8 29-1913 9
342. 1913 9 1-2
343. 1913 9 3-4
344. 1913 9 5-6
345. 1913 9 7-8
346. 1913 9 9-10
347. 1913 9 11-12
348. 1913 9 13-14
349. 1913 9 15-16
350. 1913 9 17-18
351. 1913 9 19-20
352. 1913 9 21-22
353. 1913 9 23-24
354. 1913 9 25-26
355. 1913 9 27-28
356. 1913 9 29-1913 10
357. 1913 10 1-2
358. 1913 10 3-4
359. 1913 10 5-6
360. 1913 10 7-8
361. 1913 10 9-10
362. 1913 10 11-12
363. 1913 10 13-14
364. 1913 10 15-16
365. 1913 10 17-18
366. 1913 10 19-20
367. 1913 10 21-22
368. 1913 10 23-24
369. 1913 10 25-26
370. 1913 10 27-28
371. 1913 10 29-1913 11
372. 1913 11 1-2
373. 1913 11 3-4
374. 1913 11 5-6
375. 1913 11 7-8
376. 1913 11 9-10
377. 1913 11 11-12
378. 1913 11 13-14
379. 1913 11 15-16
380. 1913 11 17-18
381. 1913 11 19-20
382. 1913 11 21-22
383. 1913 11 23-24
384. 1913 11 25-26
385. 1913 11 27-28
386. 1913 11 29-1913 12
387. 1913 12 1-2
388. 1913 12 3-4
389. 1913 12 5-6
390. 1913 12 7-8
391. 1913 12 9-10
392. 1913 12 11-12
393. 1913 12 13-14
394. 1913 12 15-16
395. 1913 12 17-18
396. 1913 12 19-20
397. 1913 12 21-22
398. 1913 12 23-24
399. 1913 12 25-26
400. 1913 12 27-28
401. 1913 12 29-1914 1
402. 1914 1 1-2
403. 1914 1 3-4
404. 1914 1 5-6
405. 1914 1 7-8
406. 1914 1 9-10
407. 1914 1 11-12
408. 1914 1 13-14
409. 1914 1 15-16
410. 1914 1 17-18
411. 1914 1 19-20
412. 1914 1 21-22
413. 1914 1 23-24
414. 1914 1 25-26
415. 1914 1 27-28
416. 1914 1 29-1914 2
417. 1914 2 1-2
418. 1914 2 3-4
419. 1914 2 5-6
420. 1914 2 7-8
421. 1914 2 9-10
422. 1914 2 11-12
423. 1914 2 13-14
424. 1914 2 15-16
425. 1914 2 17-18
426. 1914 2 19-20
427. 1914 2 21-22
428. 1914 2 23-24
429. 1914 2 25-26
430. 1914 2 27-28
431. 1914 2 29-1914 3
432. 1914 3 1-2
433. 1914 3 3-4
434. 1914 3 5-6
435. 1914 3 7-8
436. 1914 3 9-10
437. 1914 3 11-12
438. 1914 3 13-14
439. 1914 3 15-16
440. 1914 3 17-18
441. 1914 3 19-20
442. 1914 3 21-22
443. 1914 3 23-24
444. 1914 3 25-26
445. 1914 3 27-28
446. 1914 3 29-1914 4
447. 1914 4 1-2
448. 1914 4 3-4
449. 1914 4 5-6
450. 1914 4 7-8
451. 1914 4 9-10
452. 1914 4 11-12
453. 1914 4 13-14
454. 1914 4 15-16
455. 1914 4 17-18
456. 1914 4 19-20
457. 1914 4 21-22
458. 1914 4 23-24
459. 1914 4 25-26
460. 1914 4 27-28
461. 1914 4 29-1914 5
462. 1914 5 1-2
463. 1914 5 3-4
464. 1914 5 5-6
465. 1914 5 7-8
466. 1914 5 9-10
467. 1914 5 11-12
468. 1914 5 13-14
469. 1914 5 15-16
470. 1914 5 17-18
471. 1914 5 19-20
472. 1914 5 21-22
473. 1914 5 23-24
474. 1914 5 25-26
475. 1914 5 27-28
476. 1914 5 29-1914 6
477. 1914 6 1-2
478. 1914 6 3-4
479. 1914 6 5-6
480. 1914 6 7-8
481. 1914 6 9-10
482. 1914 6 11-12
483. 1914 6 13-14
484. 1914 6 15-16
485. 1914 6 17-18
486. 1914 6 19-20
487. 1914 6 21-22
488. 1914 6 23-24
489. 1914 6 25-26
490. 1914 6 27-28
491. 1914 6 29-1914 7
492. 1914 7 1-2
493. 1914 7 3-4
494. 1914 7 5-6
495. 1914 7 7-8
496. 1914 7 9-10
497. 1914 7 11-12
498. 1914 7 13-14
499. 1914 7 15-16
500. 1914 7 17-18
501. 1914 7 19-20
502. 1914 7 21-22
503. 1914 7 23-24
504. 1914 7 25-26
505. 1914 7 27-28
506. 1914 7 29-1914 8
507. 1914 8 1-2
508. 1914 8 3-4
509. 1914 8 5-6
510. 1914 8 7-8
511. 1914 8 9-10
512. 1914 8 11-12
513. 1914 8 13-14
514. 1914 8 15-16
515. 1914 8 17-18
516. 1914 8 19-20
517. 1914 8 21-22
518. 1914 8 23-24
519. 1914 8 25-26
520. 1914 8 27-28
521. 1914 8 29-1914 9
522. 1914 9 1-2
523. 1914 9 3-4
524. 1914 9 5-6
525. 1914 9 7-8
526. 1914 9 9-10
527. 1914 9 11-12
528. 1914 9 13-14
529. 1914 9 15-16
530. 1914 9 17-18
531. 1914 9 19-20
532. 1914 9 21-22
533. 1914 9 23-24
534. 1914 9 25-26
535. 1914 9 27-28
536. 1914 9 29-1914 10
537. 1914 10 1-2
538. 1914 10 3-4
539. 1914 10 5-6
540. 1914 10 7-8
541. 1914 10 9-10
542. 1914 10 11-12
543. 1914 10 13-14
544. 1914 10 15-16
545. 1914 10 17-18
546. 1914 10 19-20
547. 1914 10 21-22
548. 1914 10 23-24
549. 1914 10 25-26
550. 1914 10 27-28
551. 1914 10 29-1914 11
552. 1914 11 1-2
553. 1914 11 3-4
554. 1914 11 5-6
555. 1914 11 7-8
556. 1914 11 9-10
557. 1914 11 11-12
558. 1914 11 13-14
559. 1914 11 15-16
560. 1914 11 17-18
561. 1914 11 19-20
562. 1914 11 21-22
563. 1914 11 23-24
564. 1914 11 25-26
565. 1914 11 27-28
566. 1914 11 29-1914 12
567. 1914 12 1-2
568. 1914 12 3-4
569. 1914 12 5-6
570. 1914 12 7-8
571. 1914 12 9-10
572. 1914 12 11-12
573. 1914 12 13-14
574. 1914 12 15-16
575. 1914 12 17-18
576. 1914 12 19-20
577. 1914 12 21-22
578. 1914 12 23-24
579. 1914 12 25-26
580. 1914 12 27-28
581. 1914 12 29-1915 1
582. 1915 1 1-2
583. 1915 1 3-4
584. 1915 1 5-6
585. 1915 1 7-8
586. 1915 1 9-10
587. 1915 1 11-12
588. 1915 1 13-14
589. 1915 1 15-16
590. 1915 1 17-18
591. 1915 1 19-20
592. 1915 1 21-22
593. 1915 1 23-24
594. 1915 1 25-26
595. 1915 1 27-28
596. 1915 1 29-1915 2
597. 1915 2 1-2
598. 1915 2 3-4
599. 1915 2 5-6
600. 1915 2 7-8
601. 1915 2 9-10
602. 1915 2 11-12
603. 1915 2 13-14
604. 1915 2 15-16
605. 1915 2 17-18
606. 1915 2 19-20
607. 1915 2 21-22
608. 1915 2 23-24
609. 1915 2 25-26
610. 1915 2 27-28
611. 1915 2 29-1915 3
612. 1915 3 1-2
613. 1915 3 3-4
614. 1915 3 5-6
615. 1915 3 7-8
616. 1915 3 9-10
617. 1915 3 11-12
618. 1915 3 13-14
619. 1915 3 15-16
620. 1915 3 17-18
621. 1915 3 19-20
622. 1915 3 21-22
623. 1915 3 23-24
624. 1915 3 25-26
625. 1915 3 27-28
626. 1915 3 29-1915 4
627. 1915 4 1-2
628. 1915 4 3-4
629. 1915 4 5-6
630. 1915 4 7-8
631. 1915 4 9-10
632. 1915 4 11-12
633. 1915 4 13-14
634. 1915 4 15-16
635. 1915 4 17-18
636. 1915 4 19-20
637. 1915 4 21-22
638. 1915 4 23-24
639. 1915 4 25-26
640. 1915 4 27-28
641. 1915 4 29-1915 5
642. 1915 5 1-2
643. 1915 5 3-4
644. 1915 5 5-6
645. 1915 5 7-8
646. 1915 5 9-10
647. 1915 5 11-12
648. 1915 5 13-14
649. 1915 5 15-16
650. 1915 5 17-18
651. 1915 5 19-20
652. 1915 5 21-22
653. 1915 5 23-24
654. 1915 5 25-26
655. 1915 5 27-28
656. 1915 5 29-1915 6
657. 1915 6 1-2
658. 1915

IN PETRI AZARII CHRONICON

PRÆFATIO

LUDOVICI ANTONII MURATORI.

Petro Azario, cujus Historiam Lectori spectandam nunc praebeo, patria fuit Novaria Civitas, potius quam Derthona; ac propterea nil mirum, si multus ille est in recensendis illius Urbis calamitatibus. Notarii munere functus est, cujus rei testem ipsum habemus, ac praecipue Cap. XI. ubi de Johannolo Mondella agens scribit: *Cujus familiaris Notarius & domesticus fui ego Petrus Azarius*. Haec ille ad Annum circiter 1352. Tum Cap. X. prodit, se Anno 1354. aut 1355. a Matthaeo II. Vicecomite Domino Mediolani ac Bononiae, ad stipendiorum militarium curam accitum, quo in munere tum Bergomi, tum Bononiae perstitit. Derthonae quoque Judicem & Cancellarium Johannis Pirovani ibidem Praetoris summa fide ac sedulitate egit, ad alia etiam publica negotia adhibitus. Hinc ad Historiam ab illo conscriptam plurimum commendationis accedit, quod non solum res sui temporis, sed quibus nonnumquam & ipse interfuerat, literis mandavit. Humili quidem ac interdum barbaro stilo est usus: attamen vadem me praesto, omnia ferme, quae scripsit, lectum iri cum voluptate. Nam vivo ingenio is fuit, atque apto ad rectum de rebus judicium ferendum; & quae laudanda erant, sincere laudavit, quae vero a semita recti discederent, veritatis amans fortiter improbavit. Quod sentiendi & scribendi genus quantum Lectores delectare queat, ipsiusque Historiae pretium augere, satis compertum habemus. Scripsit autem, quae ab Anno circiter 1250. ad Annum usque 1362. contingere. Quo Anno calamitatibus pressus ponere calamus coactus est. Neque solum Mediolanensium Principum, Patriaeque suae gesta retulit, sed & finitimarum gentium, eo ni fallor successu, ut inter potiores barbaricae Collectionis hujus Historicos numerandus videatur. Certe lepores idemdem narrationi immixtos, & nitidam morum picturam apud eum reperiatis; neque facile librum deponas, ubi semel legere inceperis.

Ad ista edenda praesto mihi fuit exemplum, quod ad me olim misit Lazarus Augustinus Cotta Jurisconsultus Novariensis, vir inter Eruditos notus, & singulari amicitia mihi, dum vixit, conjunctus. Vetus Codicem MStum (quem archetypum appellare non ausim) collocarat ipsemet Cotta Mediolani in Ambrosiana Bibliotheca una cum aliis Opusculis ad Novariensem Historiam spectantibus. Rem autem gratam bonarum Artium studiosis se praestitutum, simulque Azario ipsi majorem gratiam ac laudem accessuram, Cotta sperabat, si a rustico ejus stilo quasdam voces ac phrasas minus elegantes sustulisset. Quare is Auctori tacenti; suumque jus e tumultu sustinere minime valenti, amice manus intulit, & nonnullis in locis meliora vocabula substituit, dictione, pro ut sibi videbatur, in melius immutata, rerum tamen nucleo & veritate intacta. Quod hominis sano in aliis criterio utentis consilium si minime ego probem, atque imitatione nequaquam dignum arbitrer, facile consentientem mihi in hac sententia praestantissimum quemque Literarum cultorem habebo. Etenim barbaries illa stili, non secus atque silvae ac antra praecepta in magnatum amoenis locis, sua gratia ac venustate non caret; & praeterquamquod nihil detrahit veritati, propius etiam nativo illo colore simplicitatem & genium Seculi refert, quo Auctor scripsit. Ad haec vocabula nobis servat, quae eo tempore in usu & honore erant, simulque majorem fidem editori ipsi conciliat. Si Majores nostros doctiores, aut eloquentiores, quam erant, ingenio nostro efficere volumus, nostra, non illorum venditamus. Itaque curavi, ut Philippus Argelatus mihi saepe in hoc Opere laudatus, qui

qui Mediolani nihil laboris ad Collectionis hujus meae ornamentum detrectat, Clarissimo Saxio Ambrosianae Bibliothecae Praefecto veniam faciente, cum antiquo MSto Codice Cottiano, nunc Ambrosiano, exemplum meum conferret, atque ibi restitueret quaecumque Cotta aut praetermiserat, aut immutarat. Quod ille obfirmato animo praestitit, hoc est numquam toedio victus Codicis nimis arduos characteres praeferentis.

Dixi, laborem Azarii nostri ferme constrictum inter Annum 1250. & Annum 1362. Lege exordium Chronici. Intuere postremas lineas: non alios sibi terminos constituisse e vestigio Auctor videatur. Attamen nunc monendus est Lector, Picinellium in Athenaeo Mediolanensi scripsisse, *Annales Mediolani* ab Urbis illius origine ad Annum usque 1402. haberi, quorum Auctor fuit idem Azarius. Hos restatur adservari manu exaratos in Bibliotheca magnae Carthusiae Ticinensis. Quum de hujusmodi Codice sciscitatus olim fuisset amicum Cottam, retulit ille, sibi nullum aliud Chronicon Azarii objectum umquam fuisse, nisi quod mihi nunc evulgandum est. Apud Carthusianos quoque inquirendum curavi: sed nullum ibi ejusdem vestigium. Demum deprehendi, hausisse Picinellium quidquid de hoc Codice scripsit a Puricellio, qui tum in Ambrosianae Basilicae Monumentis num. 236. tum in Dissertatione de Sanctis Arialdo & Herlembaldo Lib. I. Cap. VII. auctor est, *Annales hosce Mediolanenses, haecenus mihi invisos, sibi a Matthaeo Valerio Carthusiano commodatos fuisse. Inquit autem: Petrus hic Azarius fuit Notarius (Novariensisne, an Derthonensis, hoc incertum) atque Mediolanenses Annales scripsit ab initio Urbis usque ad Annum Christi MCCCCII. Quibus in Annalibus Anno MCCCCLV. semetipsum narrat a Magno Matthaeo Vicecomite Vicario Imperiali & Mediolani Domino missum, ut militiam reformaret.* Haec se ipsum oblitus est Puricellius, vir in tot aliis accuratissimus. Non enim a Magno Matthaeo Vicecomite, qui Anno 1322. finem vivendi fecit, sed ab ejus nepote Matthaeo, demandata fuit Azario nostro stipendiorum militarium cura. Magni Matthaei nomine designari primus, & quidem merito, consuevit; alter vero nequaquam, quem nulla virtus ejusmodi appellatione dignum effecit, immo vitia multa indignum effecere. Memoratus etiam nuper Cotta in suo Musaeo Novariensi typis edito Mediolani Anno 1701. pag. 248. de Azario nostro agens nos docuit, Scriptorem hunc ad Annum usque 1389. continuasse Chronicon suum. Abiit ille in hanc sententiam, auctoritate fretus Puricellii ejusdem, qui ad eum Annum tradit, conspectam fuisse Azario nostro horrentem Solis Eclipsim in Mediolano. Verum non faciet Puricellius, eumque alii sequuti, ut tam facile credam, alteram Historiam, longe fusiolem, atque a nunc evulganda diversam, fuisse ab Azario conscriptam. Et praesertim quod mihi videar deprehendisse, quid in hac re fucum Puricellio facere, causamque ita sentiendi praebere potuerit. Delatus est ad me Novariensis Codex MStus (de quo infra mihi erit sermo) complectens *Annales Mediolanenses* ab origine Urbis deductos, & in Annum 1402. desinentes. Similem aut eundem plane Codicem Puricellio commodatum opinor. Utrique idem principium, utrique idem finis; ac praeterea ad Annos 1355. & 1389. utrobique leguntur, quae ibi se legisse Puricellius testatur. At qui istorum Annalium Scriptor (uti suo loco ostendam) quamquam ex Azarii Chronico multum profecerit, & complures ex eo petitas lacinias suo panno affuerit, alius tamen ab Azario fuit. Proinde corruunt, aut saltem nutant fundamenta tribuentium Azario alterum Chronicon: idque ego grandiori etiam voce negarem, nisi mihi dubitationem aliquam adhuc ingereret Puricellius, qui in Dissert. de SS. Arialdo & Herlemb. quaedam verba de morte Herlembaldi refert, ex eisdem, ut is arbitratur, Azarii Annalibus excerpta, quae in Codice Novariensi non legi. Bernardinus etiam Corius in Historia Mediolanensi ad Annum 1385. haec tradit: *Scriva Pietro Azario Notajo Novarese, & in tai tempi vivendo, che nel punto della presa di Bernabò il Pianeta di Saturno, Giupiter, e Marte erano nella casa di Gemini.* Sed ne ista quidem in Novariensi Codice occurrunt. Nihilo tamen fecius, donec nobis clariora argumenta afferantur, iudicium de altera Azarii Historia nobis parum nota sustinebimus, & una hac, quam dare possum, utemur.

Opusculum alterum contra mihi memorandum est, quod sine dubitatione eidem Azario debemus, cui titulus *de Bello Canapiciano*, ubi varios casus Canapiciani Comitatus (nunc *il Canavese*) in Pedemontana regione siti describit, atque in calce monet, se commentariolum illum literis consignasse, quum Derthonae moraretur Anno 1363. Indictione I. die IV. mensis Januarii. Primus ante aliquot annos publici juris fecit Libellum hunc Albrizius in altero Tomo Libri, quem inscripsit

Galleria

Galleria di Minerva. Emendatum autem fuisse ejus stilum, vivente adhuc Auctore, per *Ambrosium de Roccacontrata*, scribit supra laudatus Cotta. Ego vix credam, & ni fallor, a vero non aberrabit, qui emendationem ad ipsum Cottam refert, ejusmodi scenis sine dolo malo delectatum. Rursus ergo Lector idem Opusculum a me accipiet, sed fuco inde detracto, idest quale in Ambrosiano Codice legendum se offert. Quod vero Cotta in suo Novariensi Musaeo addit, scilicet alterum *Petrum Azarium Mediolanensem Historicum* Anno 1238. floruisse, ejusque Annales memorari a Gualvaneo de la Flamma Auctore Chronici MSti, cui titulus *Flos Florum*, & hoc ipsum reor nullis bonis tabulis niti. Nam ut praeteream, Auctorem quidem fuisse Gualvaneum *Manipuli Florum* a me antea evulgati, non vero Chronici *Flos Florum* nondum editi, cujus Scriptor recentior fuit: Gualvaneus ipse neque in Chronico Majori, neque in Manipulo Florum, ullum agnovit Petrum Azarium Historicum. Is quidem in eodem Manipulo auctor est, *Anno Domini MCCXXVIII. Gavazarinum (seu potius Guazarinum) Ruscam, & Petrum de Azariis sive de Vitanis*, fuisse Praetores Mediolani; quod etiam Corius testatur: sed ne gry quidem illic de Historia ulla ab eo conscripta. Quod si Seculo proxime praecedenti vixisset alter Azarius Historicus, isque Mediolanensis, ipsius Historia Gualvaneo Mediolanensi, diligentissimo hujusmodi Librorum venatori, difficile ignota atque illaudata fuisset.

P E T R I A Z A R I I C H R O N I C O N

In Christi nomine . Amen .

*Incipit Liber gestorum in Lombardia , & præcipue per cunctos Dominos
Mediolani : compositus per me Petrum Azarium Notarium infra-
scriptum . Et de casibus pravis , qui multipliciter occurrerunt .*

P R O O E M I U M .

Uoniam huma-
na vita est fra-
gilis & cadu-
ca , memoria-
que hominum
labitur , ut folia
pertranseunt ,
quæ annis sin-
gulis renovan-
tur ; & quia
conditiones &
status quotidie
variantur , su-
scitantur errores , & immo in tantum suscitati
sunt . quòd cogitavi ad evidentiam futurorum
sub brevi stilo gesta in Lombardia (& specia-
liter meo tempore) enarrare . Verùm quia in
Civitate Novaria , à qua originem traxi , gra-
viora occurrerunt , ideo de ipsa magis , quàm
de alia , & seriòsius , pertractabo . Morans ita-
que in Civitate Terdonæ , confusus otio , cru-
ciatus & exercitatus doloribus & angustiis
perimmentis propter occurrentia , fugatus à do-
mo propter morbum , conatus sum causas præ-
cedentes , ex quibus in Lombardia orta sunt
scandala , studiosius pertractare . Verumtamen
quia malè sequentia concluderunt , de præce-
dentibus etiam scribere curabo , propter quæ
felix olim Lombardiæ status in bonis & rebus
inrecuperabiliter jam defecit . Nec mirentur

Tom. XVI.

A Lectores , si stimulus dictandi & scribendi me
coëgit , quasi vulgariter exprimendo narranda ,
quum viderem scelera permulta vigere , errores
multiplices suscitari , veritatem non dici , &
solummodo divitias procurari . Et quid divitiæ
profuerint , audire poteritis . Vidi namque ho-
minem bonum perire , nec propter infinitam
pecuniam , quam habebat , ab aliquo relevari .
Propter infestationem siquidem morbi , vidi
patrem de filio , & filium de patre , fratrem de
fratre , amicum de amico , vicinumque de vici-
no penitus non curare . Et quod molestius fuit ,
vidi unam Familiam , quantumcumque foret
major , miserabiliter perire , remediumque seu
subsidium non haberi , medicinas non valere ,
B fortiores , junioresque tam mares quàm fœminas
uno motu deficere , spernere & sperni , taliter
quòd nullus ausus fuit domos eorum sic peri-
clitantium introire . Durantibusque prædictis
vidi gentes extraneas malas regnare nec curare
de peste ipsa , sed rapere , incendia ponere ,
prædari , conversationes malorum prævalere , &
memetipsum etiam opprimi & turpiter spoliari .
C Constat siquidem , Lombardiam triginta Civita-
tibus fore præclaram , Alpibus & montibus
asperrimis vallatam undique & circumclusam ,
per quam solus fluvius decedens , nomine Pa-
dus , præclarius omnibus aliis fluviiis Lombar-
diæ , à Monte Apennino trahens initium , & per
inferiora loca decurrens , Lombardiam fulcat ,
& in Adriaticum Mare recipitur fluctuosè . Quæ
quidem Lombardia nobilibus Civitatibus . Po-
pulis ,

X 2

pulis, gentibus & Artibus ornata, inter alias Provincias Serenissima vocatur. Planitiem habet & montes valde fructiferos nimis; quæ soli Imperio Romanorum deberet temporaliter subjacere. Sed antequam ad alia pertranseam, Civitates ipsas cum nominibus earumdem describere volui, ut successivè dicenda valeam enarrare. Est igitur ipsarum Civitatum prima Civitas Metropolitana, quæ Mediolanum nuncupatur, secunda Cumæ, tertia Pergamum, quarta Brixia, quinta Verona, sexta Vicentia, septima Lauda, octava Cremona, nona Mantua, decima Ferraria, undecima Papiæ, duodecima Placentia, triadecima Parma, quattadecima Regium, quintadecima Mutina, sextadecima Bononia, decima-septima Bobium, decima-octava Terdonæ, decimanona Novaria, vigesima Vercellæ, vigesima-prima Iporegia, vigesima-secula Taurinum, vigesima-tertia Asta, vigesima-quarta Alba, vigesima-quinta Alexandria, vigesima-sexta Aquæ, vigesima-septima Vigintimiliæ, vigesima-octava Janua, vigesima-nona Savona, & trigesima Tridentum. Constructa autem Civitate Romana, quæ primitus per Æneam Trojanum de stirpe Regis Priami, relegatum à Troja, in magnificentia fuit erecta, quamvis loca in Romana Civitate concorditer possessa fuissent primitus per Remum & Romulum fratres, voluit nomen illius Civitatis ab ipsis denominari, pro eo quod habuit ipse Æneas infamiam proditoris Regis sui & Civitatis suæ. Deinde Civitates prædictæ fundatæ fuerunt, & ultimæ fuerunt Laudum, quæ per Pompejum Romanum ex piratis constructa fuit; & Novaria, de cujus constructione dicitur inferius. A principio cujus Romanæ Civitatis duo gladii ordinati fuerunt, habentes universum Orbem corrigere, sicuti ipsa dominabatur, videlicet spirituale corrigendum per Papam, & alterum temporale per Imperium corrigendum. Et quia illi duo gladii malè fuerunt concordēs, per sequentia tempora duos acutos gladios singulæ in Lombardiæ Civitatibus præmissis dimiserunt. Et ut magis pungerent, à duobus Dæmonibus contrariis in cursu nomen acceperunt, quorum unus vocatur Gibel, & alter Gualef. Ex quibus quando unus est in aëre ab Orientali plaga, alter est ab Occidentali, & sic faciunt Guelfi & Gibellini in Lombardia. Guelfus enim adhæsit Ecclesiæ, & Gibellinus adhæsit Imperio. Et sic faciunt Civitates Lombardiæ. Nam quum unus possidet ab uno latere, & alter ab altero, tamen non est curandum, quia vidimus peiores Guelfos inter se, quàm contra Gibellinos. Et si dictis duabus partibus carent, fierent duæ deteriores, ut patet per sequentia. Unde verum est Salomonicum illud dictum: *Nihil novum sub Sole*. Et propterea tales errores nisi cessantibus hominibus non cessabunt. Et quia primaria ipsarum Civitatum Mediolanum nuncupatur, ideo ab ipsa decrevi primordium sumere.

CAPITULUM PRIMUM.

Otho Archiepiscopus.

DUm igitur Reverendus in Christo Pater & Dominus Otho, Dei gratiæ Mediolanensis Archiepiscopus in sua Archiepiscopali Sede vigeret, Civitas Mediolani per quosdam Magnates de la Turre & Nobiles, ut plurimum, possidebatur, & in tantum, quòd titulum majoritatis acquisiverunt Anno MCCL. & deinde

A dominio potitus est Dominus Guido de la Turre, qui contra voluntatem aliquorum de parentela sua, qui se se reputabant in potentia pares, quamvis in sensu nec similes nec æquales, se dicebat caput partis Guelfæ in Lombardia. Hi Magnates de la Turre superbè se se agentes coeperunt in Civitate Mediolani potentes opprimere, & specialiter quos reputabant fore Gibellinos. Coeperuntque alia gravia facere, quæ juri nullatenus congruebant, nec dominanti convenire debebant. Et adeò in eis crevit superbia cervicosa, quòd elati puellas formosas rapiebant, & contradicentes tam super isto negotio, quàm super aliis gravibus privatè mactabant, etiam quodammodo fingentes justitiam exercere. Magnam quantitatem ex principibus Mediolani fecerunt decapitare, qui ad locum supplicii super plaustris miseri ad macellum conducti fuerunt. Populum autem sublevabant, & in tantum quòd in Mediolano nec in Comitatu aliquis erat huiusmodi similis, nec in potentia cœqualis. Tantum dominium pro molesto ferebant antedicti Nobiles Gibellini, & etiam multi ex Nobilibus & potentibus Guelfis Mediolani. Nec est novum. Superbi enim amicos non habent, & undecumque sibi aggregant inimicos. Nam si quis superbo amicus efficitur, oportet ut multorum inimicus existat. Et pro eo Dominus Guido de la Turre antedictus adeò se in Civitate Mediolani prælatum reddidit, ut alios Lombardos crederet subijcere, utque ceteræ Civitates deberent totaliter subjacere. Et ita superbè & improbè se gessit cum aliis de Domo sua opulentis, ut inimicos in Civitate ipsa, & in aliis Civitatibus Lombardiæ (quamquam Guelfis) multasque inimicitias speciales & odia privata acquisiverit. De remotione talis Tyranni aliæ ut plurimum Civitates sub silentio transiverunt, cupientes tamen remotionem ipsius; & principaliter Dominus Comes Philipponus de Langusco ferox & probus, qui dominium Civitatis & districtus Papiæ cum parte sua feliciter gubernabat. De quorum potentia Domus de la Turre Dominus Raymundus, stans in Curia Romana inter illos de la Turre, dedignatus est fieri Archiepiscopus Mediolani, immo fieri voluit Patriarcha Aquilejensis, & per sequentia profuit propter ipsius potentiam. Sed Dominus Otho Vicecomes (tunc parvæ progeniei ad respectum) sensu suo elegit fieri Archiepiscopus Mediolani. Cui Archiepiscopo & Domui suæ bene successit per sequentia. Præterea dictus Guido non contentus tali vel tanto dominio seculari, etiam Ecclesiastica usurpabat. Quod valde molestum habebatur Clero Civitatis antedictæ, & præcipuè tunc Domino Othoni, ut supra dignissimo Archiepiscopo. Qui in virtute, moribus, eloquentia, temperantia, & perseverantia alios excelebat. Et fastiditus tantæ elationis superbiæ præfatus Archiepiscopus in ipsum Dominum Guidonem & Domum suam & ipsorum dominationem, coepit machinare; & à principiis fundamentum accepit, continuò nefandam dominationem malleandi.

Et quia omnis virtus in tribus consistit, voluit ipsa tria secum habere pro posse, quæ sunt in unoquoque negotio, scilicet principium, medium, & finis. Principium voluit habere à se, medium à suis, ut dominio antedicto inimicitias daret, & præcipuè ab his, quos talis dominatio reputabat amicos suos, ut statim de prædictis diceretur ad evidentiam futurorum. Qualem autem finem sit habiturus, non dico, quia

quia scire futura non est humanum; sed spero concludere, quod bono principio, perseverantique boni medii, status finalis laudabiliter respondebit. Otho igitur Archiepiscopus abhorrens homicidia, cepit Civitatem Mediolani regere cum Capitaneis & Valvassoribus: ad regimen quorum præfatus Dominus Archiepiscopus multum homines induxit, & causam protulavit, propter quam Nepos suus Maphæolus Vicecomes suo tempore regnaret, sicut regnavit, Domum Vicecomitum ampliando. Hic Otho omni virtute præclarus, oriundus ex Vicecomitibus, pauca de patrimonio possidebat, quum his diebus solum Invorium inferius, Olegium Castellum cum suis pertinentibus diu possedisset, nec non in Maxino, & aliquibus locis Verganti. Parentes, & præcipue ipsius Domini Archiepiscopi, aliqua, sed non multum, nec in magna quantitate possidebant. Quæ loca adherent territorio Novariensi, & sunt regulariter sub Domino Archiepiscopo in sacris, & aliqua temporaliter obligata habebat. Etenim dictus Maphæolus dicitur, quod, quum natus fuisset in Maxino (sive in Invorio inferiori, ut dicunt alii) omnia animalia domestica in ipso loco inceperunt mugire. Hunc Maphæolum venire iussit Mediolanum, aliosque quamplures tam juvenes quam formosos de Domo Vicecomitum habere secum voluit. Quos faciebat scientiâ erudiri, moribus perpoliri, & in tantum, quod minor de ipsius familia istos & socios, si aliquod ultra normam faciebant, baculabat, & ad humilitatem ipsos coërcebat; & præcipue illum Maphæolum, qui in majori ætate istos alios & multo magis excedebat; ipsum ad magnalia inducendo, admonens eundem, ut vivere sciret cum Nobilibus Mediolani, ac sublevaret Capitaneos & Valvassores, quousque videret tempus ipsos depræmendendi. Nec cessavit Otho, donec ipsum Maphæolum ad dominium Mediolani quodammodo provocavit. De cuius provocatione, mediis, & subsequenter, inferius seriosius describetur. Summatim autem dici potest, quod dictus Maphæolus (nuncupatus postea Dominus Matthæus Vicecomes) alios successores de Vicecomitibus excessit bonitate, virtutibus, sagacitate, & industria. Quod sibi necessarium fuit per sequentia, quoniam non habuit causam de die continuè dormitandi.

C A P. II.

Matthæus Vicecomes.

Maphæolus igitur de Vicecomitibus antedictus crevit, & juvenis multæ industriæ, & maximæ moralitatis & virtutis effectus est. Communis quidem fuit stature, largus in pectore, hilaris vultu, affabilis, & benignus, largus in expendendo, tractabilis in acquirendo amicitias Lombardorum, & præcipue Civitatum Mediolano adherentium, & tamquam Gibellinus & Imperialis homo cepit de Imperio tractare, & multas magnas Domos de Nobilibus Mediolani ad Imperium provocavit, ac etiam cum contrariis fœdus inire cepit. Crevit autem iste, & quum fuisset in juventute, Dominam Violantam de Burris in uxorem sibi copulavit, quæ fuit mulier formosa, robusta, rubeoque colore perfusa. Erant enim tunc temporis Burri magna Parentela in Mediolano, & amici suæ voluntatis. Ex quo matrimonio nati sunt Galeaz primogenitus, Johannes, Mar-

Acus, Luchinus, & Stephanus, & multæ nobiles mulieres, de quibus ad præsens tacetur. Persistens autem dictus Otho Archiepiscopus in suo cœpro proposito, ad magna quæque semper dictum Maphæolum inducens, taliter in Mediolano tractavit, ut consilio celebrato tam Populariter quàm Nobiliter tres ex Majoribus Mediolani, voce, virtutibus, atque fama constituti fuerint Domini, tamquam Governatores domini Civitatis Mediolani, videlicet Dominus Guido de la Torre, Maphæolus Vicecomes, & Henricus de Modoëria dictus Metefogus; quibus tota Civitas & Comitatus universaliter adhærebat. Ex quibus duo Guelfi dicebantur, & tertius Gibellinus. Cogitavitque **B** idem Archiepiscopus, qualiter in dominando posset dictus Maphæolus, & ad tempus stabilitum, principium habere regnandi. Et sapienter agens, sic operam dedit, quod prædictus Dominus Henricus electus fuerit in Potestatem Pergami; & quam Potestariam de consilio præfati Domini Archiepiscopi acceptavit. Post cuius recessum dictus Maphæolus habuit incipere ad sedendum. Et sic suo tempore sedit etiam pro alio, pro eo quod ipse Dominus Henricus se absentaverat. Inter ipsum, & Guidonem orta fuit quæstio, tamquam de paritate contententes; & in ipsa quæstione Dominus Maphæolus succubuit, qui proinde de Civitate Mediolani expulsus fuit cum complicitibus suis, nullâ aliâ Terrâ Mediolani devastatâ. Et profugus per nemora & alia ardua loca fugit, improbando quos credebat amicos & latitando. Fugiensque usque Novariam, se reduxit in Terra Olegii Calulsi districtus Novariæ, quæ tenebatur per partem Torniellorum etiam expulso-
C rum una die à Novaria tamquam Gibellinorum, ubi Dominus Philippus Torniellus cum aliis suis sequacibus permanebat. Verùm Dominus Maphæolus videns, quod in burgo Olegii prædicto non poterat permanere propter nimiam rebellionis sequelam, fugit per partes Blandrati, & Azilium se reduxit. Est autem Azilium Castrum in principio Comitatus Maxini, & apud Iporegiam constitutum, ubi parum moræ traxit. Deinde non valens persequutorum manus effugere, recessit ad Lacum Gardæ, & deinde super Lacum de Iseo Brixiensem, ubi cum magna custodia latitabat. Expulsus verò fuit Anno MCCXCIX. Quo Anno pars Gibellina Novariæ, Vercellarum, Cumarum, & Pergami, propter impotentiam fuit totaliter expulsa, huc illuc divertendo. Pars verò Beccariorum expulsa erat de Civitate Papiensi. Et quia pars Gibellina, præterquam Terdonam & Brixiam in istis partibus non tenebat, ideo Dominus Maphæolus statum dictorum Dominorum de Iseo elegit, in Lacum fugiendo, & ibi pauper moram traxit. Tornielli autem propter impotentiam habuerunt ab Olegio fugere, & districtum Novariæ linquere, fugientes ad Castrum Tixinesii super Padum apud Valentiam; & ibi cum parte sua & fautoribus reducti, etiam in Terdona conversando, deprædando Mediolanum, Papiam, Vercellas, Alexandriam, & breviter aliam universam partem Guelfam, permanserunt usque ad Annum MCCCX. quo universa pars Gibellina fuit in Civitatibus eorundem per sacratissimum Imperatorem Henricum, & cum magna difficultate, restituta, unâ etiam cum Guelfa in Civitatibus, unde expulsa erat. In Castro Tixinesii fuit pars Gibellina machinis cum obsidione firmata & machinata, pro eo quod nul-

lam

lam fortalitiā in Civitatibus Mediolani, Papiæ, & Vercellarum possidebat pars Gibellinorum antedicta.

C A P. III.

De potentia Regis Roberti, & quas Civitates possidebat in Lombardia.

Durante verò litigio antedicto, & antea, orta erat contentio finē fine inter sacrum Imperium, & Sanctam Romanam Ecclesiam; in quo tantum universi Christiani adhæserant, quod mortuis Imperatore Frederico, & filiis, tam Regibus quān aliis, qui diversimodē, & sub diversis præliis succubuerunt, Imperium vacavit, & Rex Karolus Regna Siciliæ & Apuliæ, & quantum potuit, occupavit. Nec contentus Rex Robertus ejus filius de Regnis ipsis & aliis coronatus fuit. Et videns Italiam Imperio carere & Magistro, curam adhibuit de universa Italia, & præcipuē Lombardia (favente etiam Ecclesia Romana) possidenda. Nec mirum, si aliquas Civitates in Lombardia acquirerebat; quoniam non patiebatur, quod Cives supportarent expensas guerrarum, sed ipsis, & maximas provisiones de ærario suo Siciliæ persolvebat tam Civibus subjectis in Civitatibus acquisitis, quān stipendiariis facientibus guerram eorum contra quosque Gibellinos. Et participante Ecclesia Romana, Civitates Bononiæ, Ferrariæ, Mutinæ, Regii, Parmæ, Placentiæ, Cremonæ, Terdonæ, Alexandriæ, Astæ, Albæ, Aquarum, & Taurini in Lombardia, & cum aliis quampluribus Marchionatibus & Comitatus, ipsi & parti Guelfæ subjecit. Et dum mitteretur alias universas Civitates Lombardiæ subjugare & Imperio auferre, ipsæ demum ad Imperium clamaverunt. Cui clamorationi etiam Comites Papienses cum sequacibus suis, qui fuerunt Guido de la Turre prædictus, Advocati de Vercellis, Antonius de Fissiraga pro Lauda, Vitani pro Cumis, Colioni pro Bergamo, & sequaces eorum, quamquam Guelfi, adhæserunt, nolentes dominia ipsarum Civitatum linquere, quæ propria sperabant; & maxime propter impotentiam Gibellinæ partis expulsæ, ut precario à dictis Romana Ecclesia & Roberto Rege recognoscerent, inter se discrepantes, nec confidentes. Nam ex nunc inter Guelfos ipsos, quamquam confederatos, exortæ erant magnæ zizaniæ & rancores, volens alter alteri prævalere. Qui errores partes ipsarum Civitatum Guelfarum destruxerunt per ea & alia, quæ postea sunt sequuta, ut seriosius explicabitur. Et destructas tenent de præsentī.

C A P. IV.

De adventu Imperatoris Henrici.

Deus autem Pater omnipotens, à quo bona cuncta procedunt, finē cujus beneficio nullum rite fundatur exordium, volens preces justorum & miserabilium personarum obaudire, viam aperuit, per quam sacrum Imperium in Alamanniam est deductum; ordinemque dedit, ut non obstantibus contradictionibus, Illustris Dominus Rex Henricus de Lucemburgo Catholicus, & claræ præminentiae, diademate, & Corona Imperiali Anno MCCCX. cum maxima difficultate, extiterit coronatus. Qua suscepta, cogitavit statum Italiæ, & præcipuē Lombardiæ reintegrare, volens unicuique, quod

A suum est, attribuere. Auditisque querimoniis Lombardorum, & præcipuē Matthæi Vicecomitis, qui unā cum Philippo Torniello de Novaria, Ricardo de Tizonibus de Vercellis, Franchino Rusca de Cumis, Ameo de Suardis de Pergamo, Mussio de Beccaria de Papiæ, Comite Uberto Lando de Placentia, N. Vistarino de Lauda, Uberto Marchione de Sippiono de Parma, & aliis expulsis pro parte Gibellina de aliis Civitatibus Astæ, Alexandriæ, Albæ, Januæ, & Taurini, simul coiverant: Auditisque querimoniis expulsorum de Brixia & Mantua pro parte Guelfæ, finē aliqua contradictione dicto Anno MCCCX. reintegrare studuit, & ubique ipsos in domum ponendo, cum maxima comitiva sua & multorum Procerum pertransibat. Dum autem ipse Imperator contenderet apud Civitatem Brixie pro restituendo partem Guelfam expulsam à dicta Civitate, cogitaverunt prædicti Gibellini restituti Civitates ipsas possidere, sperantes, quod virtute Imperii Sancta Romana Ecclesia & præfatus Rex Robertus non possent partem Guelforum restituere, nec manutenere, quum multi Gibellini Nobiles ex ipsis multum dolerent, pro eo quod fuissent retroactis temporibus à Popularibus conculcati. Et sic participato consilio, consilium in Mediolano tamquam à principio & capite inierunt, & tale, quod è Mediolano expulsa fuerit Domus illorum de la Turre in festo Beatiſsimæ Sanctæ Agnetis MCCCXI. die XXI. Januarii; qui numquam usque ad præsentem diem redierunt in Mediolanum. In quibus expellendis præfatus Dominus Matthæus magnam cautelam habuit. Promiserat enim illis de la Turre participare cum illis in expellendo à Mediolano Vicarium Imperialem cum gentibus suis. Et credentes illi de la Turre prædicta, quæ firmata jam fuerant vinculo sacramenti, iverunt ad se armandum. At Dominus Matthæus subito venit ad Vicarium Imperii, nuntians, ut se præpararet cum gentibus suis. Et sic ipse Dominus Vicarius cum gentibus Imperialibus, & unā cum Domino Matthæo & sequacibus suis, armata manu in illos de la Turre insilierunt, sternendo, taliando, & occidendo. Quorum impetum sustinere non valentes illi de la Turre, & tamquam improvisi, fugerunt extra Mediolanum ad eorum Castra, nec inde redierunt. Et sic dictus Dominus Matthæus adhæsit Imperio, & inimicos suos expulit cum cautela. Contra quos aliter nulla fuisset potentia, quum tunc Domus de la Turre ceteras Italicas in potentia excederet & personis. Turrianis igitur sic expulsis, Brusati & Caballatii simul in Civitate Novariæ colligati in festo Sancti Bernardi de Junio eodem Anno MCCCXI. similiter Vitani de Cumis, Colioni, & illi de Rivola de Bergamo, omnes expulsi fuerunt cum suis sequacibus dicto Anno. Gibellini verò victoriam obtinentes, tantam cautelam habuerunt, quod furtivè Civitatem Papiæ intraverunt per partem versùs Ticinum unā cum illis de Beccaria. In quo introitu Dominus Comes Ricardinus frater Domini Comitis Philipponi, debens sollicitare custodiam, coitum cum una Domina Papiæ habens, audito rumore venit ad plateam, & occisus fuit. Et dictus Comes Philipponus ejus frater captus, & in Mediolanum deductus, in Turri Arengi existit carceratus, ubi tamdiu permanfit, quod diem clausit extremum. Quibus sic peractis, prædictæ Civitates Mediolani, Novariæ, Vercellarum, Cumarum, Bergomi, Papiæ, se se in tanto amicitiae fœdere copularunt,

etiam undequaque adunatis aliis partibus Gibellinae Lombardiae, quod faciendo guerram, imperant Castra & fortilitas expulsum di-
rere & subicere, non obstantibus subsidiiis Regalibus, & Sanctae Romanae Ecclesiae, quae cum aliis Civitatibus Lombardiae ipsi adherentibus cum multis Gibellinis, qui designati erant de dominio Vicecomitum, constituto Legato, qui dictas Civitates voluntarias possidebat, & multum contenderet & niteretur cum expulsis Guelfis, praefatum Dominum Matthaeum a Civitate Mediolani expellere, quae tunc muro interiori carebat, Modoetiam, Laudum pro viribus, Burgo Mediolani & suburbia exercitu fulciendo, sententias excommunicationis proferendo, thesauris Ecclesiae apertis, & undequaque stipendio perquisito contra praefatum Dominum Matthaeum & sequaces, & usque in quartum gradum suum progenierum. Habebant autem de la Torre tempore expulsionis eorum de
Domus Patriarcham Aquilejensem, cum in Foro Julii se reduxerunt, & penes alteros Patriarchas etiam de suis ibidem continuo permanserunt, adeo quod nemo ipsorum de la Torre deinde ausi sunt, causam morae, Mediolanum nec Comitatum intrare. Quibus etiam post breve tempus dedit pars Gibellina secundum conflictum in Burgo Desii Comitatus Mediolani, in quo captus fuit Dominus Musca de la Torre, & carceratus, & ibi mortuus cum multis de sequacibus suis; dimittentes ex tunc universas fortilitas Comitatus Mediolani. Quod factum fuit Anno MCCCXII.

Praedicti autem expulsi de Civitatibus antedictis Mediolani, Papiæ, Novariae, Vercellarum, Comarum, & Bergomi, & simul primam amicitiam colligati, cognoscentes quod capite dissoluta membra de facili dissolvuntur, Mediolanum retinere studuerunt, quantumcumque grave videretur; & mortem in laribus ipsis elegerunt. Et sic communicato consilio, Dominum Calciatum Tornielum in Potestatem Mediolani creaverunt, & Dominum Henricum Tornielum in Capitaneum dictae Civitatis statuerunt, permanentibus Dominis Galeaz, Luchino, Johanne, Marco, & Stephano, viris utique formosis & strenuis ad pugnandum, cum aliis Nobilibus de cernia Civitatum praedictarum, & voluntariis, scilicet cum paucis stipendiariis, & aliis Proceribus gratis acquisitis pro custodia Civitatis Mediolani. Nec mirum, si tunc parva stipendiaria quantitas habebatur; quoniam dictae Civitates nuper acquisite nullas vel paucas intrinsecas habebant, nec habere poterant; nec ipsi restitui pecuniam habebant, quum expulsi multo tempore permansissent, & cum porro pilato ad eorum patrias pauperrimi redissent. Et dicitur, quod propter pagas habendas tunc temporis, praefatus Dominus Galeaz per Theutonicos stipendiarios fuit detentus, & de Civitate ipsa fugiendo voluit exilire. Cedentibus ergo ipsis contra Mediolanum positis in Terra Modoetiae, volentesque iterato alii Ecclesiae complices, & etiam alii Gibellini facti rebelles, armata manu Mediolanum invadere, strenuus & impatiens vir Marcus cum Theutonicis suis & aliis complices sociatis, transendo Abduam, Ecclesiasticos invasit, & ibi Dominum Franciscum de Garbagnate rebellem, suos praecedentem, potentia armorum in ipso flumine peremit. Ob cuius mortem ipsos inimicos posuit in conflictum, & quotquot voluit, cepit, ipsos totaliter confringendo. Deinde Modoetiam obsedit, & in eam, quod fame fuit restituta & recu-

perata cum maximo ex utraque parte dispendio personarum. Et captus Antonius de Fissiraga, Pro cuius captione Lauda exstitit acquisita. Coepitque fortuna istis Gibellinis, de limo & profundo sic sublevatis, dulciter arridere. Quibus durantibus Dominus Matthaeus Vicecomes praefatus diem clausit extremum, videlicet Anno MCCCXXII. Quae habentes contrarii pro molesto, & dum isti Gibellini super Padum in districtu Papiæ, Terras & Oppida acquirerent & vastarent contra potentiam Regalium, Ecclesiasticorum, & aliorum Guelforum (quantitas quorum in duplum restitutos excedebar) se iungentes apud Bassignanam, ordinatum proelium statuerunt. In quo quidem proelio Deus gratiam suam extendens taliter stabilivit, quod praefatus Dominus Marcus cum sequacibus suis victoriam obtenta campum obtinuit, mortuis & captis innumerabilibus. De quorum praeda & quaestu multi Gibellini facti fuerunt non modicum opulenti. Et de ipso campo & bello debilitate evasit Dominus Raymundus de Cardona Capitaneus generalis, & filius Ecclesiae nominatus. Sed cum illis, quos secum habere potuit, ad Civitatem Vercellarum illico se reduxit. Erat autem tunc temporis Civitas Vercellarum possessa per illos de Advocatis, major quorum dictus Simon de Colobiano denominabatur pro parte Guelfa. Qui quidem Advocati tres partes ipsius Civitatis cum suis sequacibus detinebant. Reliqua, verò quarta pars per Dominum Henricum de Tizzonibus, & per illos de Soramontibus, & de Burgano, pro parte Gibellina, & cum magno labore possidebatur. Cuius Civitatis partes muris, ferris, trabibus, & aliis aptis ad defensionem separabantur, & solummodo duas partes, videlicet Portam Salini & Portam Sancti Stephani retinebant Gibellini. In qua Civitate quaestio pluribus annis duravit, adeo quod singulis diebus ipsorum annorum volens pugnare pedes & eques contrarius quomodolibet respondebat. Quo tempore in ipsa Civitate fuerunt Leges & Plebiscita facta. Et Civitas ipsa tunc magnae praesentiae ut plurimum devastata fuit, & de cuius processibus ad praesens tacetur. Acquisivit autem praefatus Dominus Matthaeus dominium Civitatis Novariae Anno MCCCXIV. & parum tenuit, & Castrum Bergaminum per ipsum constructum Novarienses explanaverunt. Dominus autem Marcus ejus filius dicto Anno MCCCXIV. cum auxilio partis Gibellinae dominium Civitatis Alexandriae & Terdonae acquisivit & possedit usque ad MCCCXXI. Et tunc cum auxilio Raymundi de Cardona Guelfi in dictas Civitates intraverunt. Guelfi, & pro Regia Majestate regere inceperunt usque ad recuperationem Domini Luchini Vicecomitis.

C A P. V.

De Johanne Papa XXII.

Johannes autem Servus Servorum Dei, Papa XXII. sapientissimus & potentissimus, in ira sua persistens, ut patet per praecedentia & subsequenta, volens statum Vicecomitum & ipsis confederatorum in Lombardia ex toto deprimere, lata dicta excommunicationis sententia, ut est dictum, & a qua nequit appellari, cautelis adhibitis & favoribus, praemissos Gibellinos a Lombardia curavit expellere, quum alii Gibellini seu Imperiales in Lombardia non exstarent. Quam autem cautelosus fuerit, audietis. Nam ipse filius fuit unius popularis, & ante

ante Papatum vocabatur Jacobus de Ossa, qui propter scientiam, mores, & astutiam factus fuit Cardinalis, & deinde Papa. Dolens itaque Johannes Papa de praedictis, Carolum Regem Francorum ad exsequutionem praemissorum induxit, & cum ipso procuravit, quod Dominum Philippum de Valosio de stirpe Regali personam ad exsequutionem praemissorum transmissit. Qui cum maxima gente sua Civitatem Vercellarum intravit, & ad bellum ordinatum Vicecomes, aliosque confederatos & complices invitavit. Quod ipsi Gibellini annuerunt, licet multum timerent propter multitudinem gentium illarum. Et habetis scire, quod sicut ipse Dominus Papa erat partialis, sic & per consequens sui stipendiarii erant partiales; nec suo tempore aliquem de Alamannia Theutonicum acceperat, sed solum Provinciales, Linguadocas, sive Guascones (unde ipse erat) Hispanos, & Francigenas stipendio admittebat. Quid ultra? Egregius vir Dominus Galeaz Vicecomes, major praedictorum fratrum, & regens Mediolanum, cum aliis fratribus suis, videlicet Marco, Luchino, & Stephano laicis, virtutibus circumspetis, & praecipue Marco, qui omnes alios probitate excedebat, non sicut perterritus, sed sicut gaudens, bellum annuit; fratres, confederatos, sequaces, amicitias undequaque acquisitis, hilari vultu ad praedictum bellum invitavit, dicens, quod per mortem laudes acquirebantur, non quod haberent contra rusticos debellare, sed cum Regalibus & Proceribus partis Mundi, & maxime pro defendendo eorum patriam & penates. Et tantum ipsos animavit, quod unanimiter de morte non curantes, bellum promiserunt. Et quia dicitur in proverbio: *Portatur leviter quod quisque portat libenter*; non gravaverunt labores, nec sarcina pro ipso bello acquirenda. Nam quilibet ex ipsis Gibellinis parans bona & alias amicitias tam in equitibus quam peditibus largiter expendens, ad praedictum bellum properavit. Nec mirum, quum illud apud ipsos finale erat exitium. Propterea etiam multos juvenes cingulo Militiae decoravit. Coeperat jam Mediolanum multiplicare, quod propter praecedentia multum graviora perpeffus dormitaverat. Nec post parvam moram confederati a parte superiori, & ab Orientali plaga Lombardiae glomerati, coeperunt venire in Mediolanum, prout etiam Thufculi, & quilibet Gibellinus universae Lombardiae. Etiam universi volentes stipendia accipere, tam in Mediolano quam in aliis Civitatibus confederatis scribebantur. Et quia Civitas Mediolani in tantum implebatur, quod potuisset victualibus vacuari, communicato consilio praefatum Dominum Marcum cum Luchino & Stephano, & tota gente acquisita, Novariam destinavit; & ibi monstram ipsorum fieri stabilivit. O quam pulchra flos juventutis & probitatis Mediolano exivit propter virtutem Domini Marci jam experti ad bellandum, & quos praeda jam coeperat ditare! O quam pulchra formositas Theutonicorum & aliorum virorum expertorum in bello & Lombardorum, Mediolano exivit! Et verum est, quod deinde tanta nobilitas, tantaque probitas, nec tanta voluntas dicitur campum intrasse Lombardiae. Veneruntque Novariam in nomine Sanctorum Ambrosii Confessoris, & Zorgii Martyris, qui cingulo Militiae extiterunt decorati. Ubi dum essent, statuerunt una die Novariam & suburbii exire, & in loco aperto se ponere cum peditibus & carrigio undique perquisito. Nam magnam copiam victualium pra-

A parabant pro subsidio, & sustentatione partis Gibellinae in Vercellis obsessae, ubi per mensem solas fabas praedicti in Vercellis conclusi eorum Milites comederunt proelia sustinentes. Qui Dominus Marcus dum super prato Marzae apud suburbia Civitatis Novariae, & ubi sunt Mercata, cum universis praedictis exivisset, constituit ductorem & factorem acierum & ordinatorem universi exercitus & carrigii, nobilem, & strenuum virum Henricum Toriellum, primogenitum & fortiolem fratrum suorum. Qui acies ipsas & libenter annuens ordinavit, proponens dictum Dominum Marcum in potentia acierum; & sic successively versus Civitatem Vercellarum gressus suos direxerunt, & moderatè.

B Numquid inclyti viri Dominus Philippus de Valexio, & Raymundus de Cardona in Vercellis permanentes negligentes fuerunt aut remissi in viribus acquirendis? Certè non. Quanto belli transmissio & susceptio, Portas quinque Civitatis Vercellarum per ipsos Guelphos possellas, die noctuque apertas tenuerunt, ut volentes intrare & exire Civitatem antedictam, pro libito facerent. Et tantam gentem habuerunt ex proceribus parti Guelphae Lombardiae, quod in duplum numero contrarios excedebant, sperantes partem Gibellinam ab omni potestate de praesenti deprimere. Venerunt autem Mediolanenses & confederati cum universa parte

C Gibellina & carrigiis praedictis, apud muros Civitatis Vercellarum, & ibi inter Salvium flumen & Civitatem castramenta direxerunt: sperantes de pugna, ut promiserant & dicebant. Videntes autem praedicti partis Guelphae tantam multitudinem multorum procerum, balistrariorum, & peditum à Mediolano processisse, valde fuerunt perterriti; nec non carrigia ordinata, & tam onusta victualibus, quae fecerunt sine Marte portam Civitatis Vercellarum salva intrare, potius condoluerunt, & inter se consilia inierunt, dicentes, quod praedictum bellum non poterat perfiniri sine maximo discrimine personarum. Et quia eventus belli dubius est, si à casu bellum perderent, quod tota pars Gibellinorum perpetuo divitiis permaneret locupletata, quia Guelphi divitias possidebant. Et dum praedicta murmurarentur, praefato Domino Philippo ex parte Domini Mediolani duo boti argentei pleni vino (ut dicebatur in Vercellis & publice) extiterunt praesentati. Praeterea dum Dominus Petrus ex Dominis de Palestrino valde probus cum D. barbutis ex proceribus partis Guelphae Papiensis, pro mittendo Vercellas Salvium flumen transire studeret, & ipse qui praecedebat, volens videre castramenta partis Gibellinae, & qualiter procedebant, levatà viserià barbutae, uno veretono in fronte extitit vulneratus, & taliter quod ab equo subito cecidit interfectus. Alii verò focii subito fugerunt, alia virtute non ostensa. Attamen-

D Mediolanenses bellum quotidie expectantes, cogitaverunt à bello cessare. Et communicato sapienti consilio, decreverunt potius praefatum Dominum Philippum de Vercellis recedere, quam bellando ipsum occidere, nolentes Dominum Franciae animare ad vindictam contra ipsos faciendam; & ipsum aliis donis studuerunt demulcere. Et sic sagaciter se gesserunt, quod praedicti Dominus Philippus & Raymundus sine bello cum gentibus suis recesserunt à Vercellis. Et post paucos dies Advocati cum gentibus suis private noctis tempore de ipsa Civitate recesserunt, ubi usque ad praesentem diem

diem Domus ipsorum in ipsam Civitatem non rediit. Et Mediolanenses cum aliis confederatis & magno gaudio ad propria redierunt. Præfatus autem Papa Johannes prædictis auditis doluit, & indignatus contra præfatos Dominos Philippum & Raymundum, flevit amarè, non sperans deinde de victoria Lombardorum; & volens malum velle contra Mediolanenses & confederatos propalare, quum dicatur: *Nihil tam occultum, quod non reveletur*, ipsis jam, ut supra, excommunicatis Beneficia Ecclesiastica interdixit, nolens alicui Gibellino Beneficium conferre. Sed habentes Beneficia, pro suo posse privavit & depreffit. Nec contentus de Beneficiorum depreffione, temporaliter etiam partem Gibellinam, ut potuit, deprimere curavit. Exactis prædictis, Dominus Papa antedictus in intentione graviore persistens, præmissos Gibellinos, & alios Lombardiæ in mari terraque studuit & ab alio latere propulsare, adhærens Regi Roberto, de quo confidebat, & quem speravit à via ejus recta non deviare, timore Dei proposito, glomerationem gentium suarum in Janua præparando; & ordine dato quod cum suo & Regis Roberti subsidio, Januenses ad arma provocavit. Et factis de Flisco pluribus Cardinalibus, & Prælatibus magnis etiam pluribus partis de Grimaldis sibi adhærentibus, Nobiles de Spinolis & de Auria cum eorum sequacibus & potentissimis de Janua fecit exilire, dirumpendo domos eorum. Et sub incendio Januenses incitavit, & in tantum, quod Regem Robertum in ipsa Civitate pro tempore fecit permanere. Videntes autem prædicta præfati Domini de Spinolis & de Auria, & detrimentum suarum personarum, & bonorum suorum depopulationem, tamquam sapientes & potentes auxilium à Domino Mediolani & complicitibus imploraverunt, quantitatem auri & argenti pro stipendiis offerentes. Qui expulsi & adjuncti, addito virtuoso viro Domino Marco Vicecomite, suburbana Civitatis Januæ quantumcumque domibus excelsis, & Turres ibi præeminentes intraverunt, Civitatem ipsam duris obsidendo. Ibi que furit pugna in infinitum. Ruunt domus. Per utraque partes forantur scuta ictibus balistarum. Clades maxima sequitur, continuatis proeliis in acumina omnium lancearum cadunt corpora occisorum; & tamdiu diversisque mensibus & diebus duraverunt prædicta scelera, quod præfatus illustris Rex homicidia abhorrendo, timensque de persona, propter magnanimitatem, iram, & astutiam inimicorum, cogitavit ab ipsa Civitate se absentare. Nec mirum, quia dum conflictus innumeris proeliis perdurabat, præfatus illustris Rex consuevit in introitu Civitatis ipsius Palatium unum situm apud introitum Civitatis, tamen ultra introitum in longo protensum, spatiando ascendere, & videre qualia procedebant ex utraque parte commissa. Quæ videns unus ex Theutonicis sub stipendio Domini Mediolani cogitavit prædictum Palatium diruere, ipso inclyto Rege super Palatio permanente. Et dum de præfati fundamenta ipsius Palatii clam fodisset, & dictos muros lignamine fulcisset, facta cavâ, ut est moris, tapponando, expectatâ horâ, quod dictus inclytus Rex consueverat proelia speculari, inito proelio & commissâ pugna etiam fortiori, in ipsis lignis tapponi igne accenso, Rex antedictus Palatium non ascendit ea die: quod processit gratiâ divi-

(*) In Senensi agro, non Volaterrano, Henricus VII. Augustus finem vivendi fecit; neque Tom. XVI.

nâ, nolente tantum scelus in personam præfati inclyti Regis perpetrari. Et meritò, quia omnibus liberalibus Artibus exstiterat eruditus. Nec mora. Palatium id cum aliquibus, qui ascenderant, totaliter ruinavit. Propter quæ licet inclytus Rex antedictus timorem non ostenderet, tamen in mente pavit, & potius per alia de vita dubitavit. Quo recessu per mare, & in Apuliam permeante, & parte Guelpha insultus assiduos sustinere non valente, Januam suo tempore dimiserunt, in qua Domini Girardus de Spinolis Major Domus, & Bernabos de Auria dominio potiti sunt. Et imperialiter peragentes, Domini permanserunt, Castris & aliis fortalitiis perquisitis. Et taliter peragentes, quod usque ad præsentem diem Domini de Flisco pro morando Civitatem ipsam non intraverunt. Diebus autem illis, videlicet MCCCXV. de mense Julii, Dominus Ugucio de la Faxola cum universa parte Gibellina Tusciæ, & quæ dominabatur Civitatibus Pisarum & Lucæ, dedit conflictum apud Montecatium Principi fratri Regis Roberti, & universæ potentie Florentinorum, & partis Guelphæ Tusciæ. In quo conflictu multi Guelphi perierunt, & pars Gibellina in Tuscia incepit augmentari.

C A P. VI.

Galeazius Vicecomes.

Galeazius autem primogenitus Domini Matthæi Vicecomitis, dominio Mediolani potitus est post mortem Illustris Romanorum Imperatoris Henrici semper Augusti & claræ memoriæ, qui credens in Volaterra (*) Corpus Domini nostri Jesu Christi cum clementia & passione suscipere, per Fratrem Minorem in hostia tanti Domini existit venenatus. Videntque, quod ab illecebris Ecclesiæ Pastoris non poterat perdurare, procuravit verbo & opere de statu Imperiali augendo, quantum potuit. Et vacante Corona Imperii, nobilis vir Dominus Ludovicus Bavarie Dux & Elector electionem Imperialem, consentientibus Electoribus Alamanniæ, obtinuit, quamquam per alium Ducem Austriæ, favente Ecclesia, labores maximos fuerit perpeffus. Unde præfatus Ludovicus à præfato Johanne Papa noluit coronari. Et tandem opere præfati Domini Galeazii, & obtentâ victoriâ in Alamannia contra Ducem Austriæ, qui in campo comparuerat occasione Coronæ, & succubuerat, Mediolanum accedere procuravit pro Corona saltem Ferrea in Modestia recipienda.

C A P. VII.

Ludovicus de Bavaria Imperator.

Præfatus itaque Ludovicus Bavarus vices Imperii gerens, formosus personâ, nobilis valde, literatus, probus, sagax, & expertus coepit dominio Mediolani velle frui. Nec mirum, quia Civitas Mediolani multum erat jam restituta, guerris aliquantulum cessatis, ut infra dicetur, etiam quia aliqui ex solitis esse Mediolano confederati, prædicta persuaserunt, & de Civitatibus Mediolano adhærentibus, nolentes, quod Mediolanum tam cresceret, quod medullas ipsarum Civitatum absorberet. A quibus

Fratri Minori, sed Prædicatori, ejus mors, immeritò tamen, crimini data.

bus consilium tale ipsi Ludovico datum processerit, omittitur. Sed veniendo in Lombardiam per Cumas pertransivit. Et in tantum error ille crevit, quod Dominum Bertoldum de Morstet, dictum de Niffem, Vicarium pro Imperio in Mediolano constituit. Franchinum & fratres de Rusconibus de Cumis Vicarios Imperiales fecit. Robaldonum & Calcinum fratres de Torniellis de dominio Civitatis Novariæ investivit; Ricardum de Tizionibus, Suzium de Soramontis de Civitate Vercellarum, & reliquos in aliquibus Civitatibus Lombardiæ, de quibus, quia nimis effari prolixum, tacetur ad præsens. Privilegia Imperialia etiam confirmavit Anno MCCCXXVIII. Dum autem prædicta gererentur, convocato Concilio in Mediolano, & etiam participantibus quampluribus Lombardiæ, & Alamannis, & secum sociatis, & in opprobrium prædicti Johannis Papæ propter ea, quæ committebat contra Imperium, ejusque participes, ut superius est descriptum, & alia, de quibus nimis prolixum esset enarrare, (*) creaverunt alterum Antipapam, creaverunt alios Cardinales, creaveruntque alios Episcopos, ipsis in Lombardia beneficia assignantes. Et vidi Dominum Johannem de Spaim Alamannum in Sede Episcopali Novariensi sedere, & Episcopatum ipsum possidere. Coegeruntque Fratres & Presbyteros Lombardiæ, non obstante Interdicto Domini Papæ Johannis antedicti, ut haberetur supra, Missas celebrare. Propter quæ Sacerdotes prædicti denegantes, fugerunt, & fuerunt deprædati. Tamen vidi Fratrem Paganum de Lucino de Cumis Fratrem Minorem in Novaria Missas celebrare. De nominibus verò Antipapæ & Cardinalium tacetur ad præsens. Eo autem tempore dum prædictus Dominus Ludovicus electus ut supra, de recessu à Mediolano tractaret, ut in partes Tusciæ se transferret pro eundo Romam pro Sede Imperiali rehabenda, perquisitæque magnâ auri & argenti copiâ, & pluribus Terris & Civitatibus modo prædicto in Lombardia & Tuscia sibi datis, una die faciendi collationem, ipse Dominus Ludovicus cum majoritate suorum, & aliorum Nobilium tam de Mediolano quàm aliunde, & cum scypho argenteo Nobilis vir Dominus Stephanus Vicecomes junior filiorum præfati Magnifici quondam Marthæi taliter potavit, quod ea nocte diem clausit extremum. Prædicta autem fuerunt Anno MCCCXXVIII. diversis in mensibus. Cum quo Ludovico recessit Dominus Bassanus Crivellus, qui numquam Mediolanum rediit. Vênit autem tempore illo in Mediolanum Magnus Dominus Canis Primus de la Scala, & volens ostendere magnificentiam suam in Mediolano, infinita expendit, ut apud Imperatorem crederetur potior Lombardus. Qui Dominus Canis stans in domibus Sancti Ambrosii, continuam Curiam tenuit publicam, & apertam: quod numquam facere poterat præfatus Dominus Galeazius propter scandala præcedentia & infinitas expensas, quas Domini Vicecomes tulerant pro principiis acquirendis, nec audebant facere magnalia, occasione recuperationis pecuniæ. Postea, sedato rumore prædicto, fecerunt. Immo dicitur, quod præfatus Dominus Canis ita prodigè expendere voluit, ut curaverit, quod venalia selvaticinarum, gallinarum, pullorum, & similibus in-

A Mediolano non reperirentur: quod minime facere potuit. Voluitque tamquam magnanimus introitum & exitum à Civitate Mediolani habere.

Et prædicta præfatus Dominus Ludovicus subiacens ac indulgens ipsi Domino Cani propter ipsius Imperialis partis in Lombardia dignitatem sustinendam, patiebatur ac tolerabat. Ex quo præfatus Dominus Canis apertâ unâ Pu-
 B sternâ jam clausâ apud Sanctum Ambrosium, Pontem super fossâ Mediolani suis expensis construi fecit. Quod non valens tolerare præfatus Dominus Galeazius, qui tunc dormitabat, noctis tempore dictum pontem fecit tacitè dirui. Deinde videns Dominus Canis, iteratò dictum pontem suis expensis refici fecit, dicens, quod volebat pro libito intrare & exire Mediolano. Et iteratò prædictus Dominus Galeazius dictum pontem cadere fecit; addens quod nullo modo dictus pons fieret. Et tunc prædicta & alia magnificentiæ verba taliter creverunt, quod Dominus Canis à Mediolano recessit, & prædictus Dominus Galeazius cum successoribus sciverunt Mediolanum ampliare & magnificare, & per ea, quæ dicuntur, studuit & curavit in Mediolano permanere. Mortuo autem sic proditoriè Imperatore Henrico, ut est dictum, Dux Guarnerius cum universa gente dicti Imperatoris sub stipendiis Gibellinorum se firmaverat, & major pars cum Domino Mediolani.
 C Et dum pars Guelfa niteretur à partibus Tusciæ Lombardiam intrare, Gibellini Lombardi unâ cum Domino Azzone juvene in Carfagnana simul in Altopasso loco obviaverunt, ubi diversimodè proelium fuit commissum, in quo plusquam mille Guelfi gladio perierunt. Deinde præfatus Dominus Azzo vênit cum gentibus illis Mutinam, ubi coadunabatur pars Gibellina pro succurrendo Montemvegium in Valle Semoziæ possessum per Dominum Passarinum de Bonacossis Dominum Civitatum Mantuæ & Mutinæ, & qui dictum Castrum tamquam Mutinense gubernabat, quamvis nunc sit in Comitatu Bononiæ; pro cuius subsidio venerat præfatus Dominus Canis cum exortio suo, & in Mutina erat. Sed quum audi-
 D vit Dominum Azzonem cum gente Domini Galeazii ad prædictum auxilium venire, propter (**) superius dicta, tamquam verus inimicus Domini Galeazii, recessit cum gente sua, & Veronam rediit, proponens Civitatem Mantuæ ipsi Domino Passarino in reversione accipere. Quod fuisset, nisi quod Dominus Passarinus providit, quod in Mantuam ipse Dominus Canis non permetteretur intrare. Sed non cessavit deinde Dominus Canis, donec prædictum Passarinum cum ejusdem filio Francischino mori fecit, & dictas Civitates perdere. Obsidebatur tunc Castrum Montis-Vegii per Bononienses & Legatum expulsus à Placentia cum universo exortio partis Guelfæ. Et dicto exercitu non perpendente, Domini Azzo Vicecomes, Passarinus, & gens illorum de Ferraria, qui tunc simul erant colligati, dictum campum in loco nuncupato Zapulino propinquo Monti-Vegio & Bazano invaserunt. In qua invasione commisso proelio Bononienses in fugam se posuerunt, in qua fuga quotquot voluerunt ex Bononiensibus & stipendiariis suis mortui & cæsi fuerunt, quorum non fuit numerus. Sed die hodierno ossa

(*) Facinus hoc non Mediolani, sed Romæ, peractum.

(**) Temporum ordo inversus. Non enim præcesse-

rant simultates antea narratæ inter Galearium & Canem, quum Ludovicus Bavarus Anno tantum 1328. Mediolanum intravit.

ossa mortuorum tam hominum quàm equorum in loco illo apparent. Propter quæ parti Guelfæ malè succcessit. Et est notandum, quòd istud fuit prælum quintum generale, in quibus pars Guelfa perdidit. Et si una vice obtinuisset, pars Gibellina, in Lombardia stare non poterat. Quibus Bononiensibus etiam in dicto prælio Domini de Panego à Bononia expulsi multum nocuerunt, & magnas vindictas fecerunt in Populum Bononiensem, pro eo quòd dictus Populus jampridem ex ipsis duos decapitaverat, nec deinde amici fuerunt. Fuerunt autem prædicta Anno (*) MCCCXXVI. Præfatus autem Magnus Dominus Galeazius Mediolani Vicarius Imperialis confirmatus, uxorem ceperat nobilis parentelæ de Marchionibus Estensibus de Ferraria, nomine Beatricem, quæ nobilem virum Dominum Azonem filium procreavit, & Dominam Rizardam matrimonio copulatam Domino Frailino Marchioni Salutiarum. Curavitque præfatus Dominus Galeazius probus statum suum augmentare, quum esset industria plenus. Et taliter tractavit cum Domino Verzusio de Lando, quòd una die captata, ipse Dominus Verzusius cum aliis de Domo sua de Lando, & ejus complicitibus, fugavit Annibalem Legatum pro sancta Romana Ecclesia, Placentiam Civitatem possidentem, & ipsam Civitatem sub dominio præfati Magnifici Domini Galeazii tradidit & assignavit, & quampluribus annis possedit. Crevitque suo tempore discordia inter præfatum Dominum Verzusium & præfatum Dominum Galeazium, occasione unius nobilis mulieris; & in tantum quòd prædictus Dominus Verzusius cum sequacibus suis præfatum Dominum Galeazium dominio dictæ Civitatis privavit, & tenuit brevi tempore. Deinde dictam Civitatem Dominus Franciscus Scottus cum parentela sua & sequacibus partis Guelfæ possedit, expulsi Gibellinis & Bardellis, in parte Civitatis dominium usque ad recuperationem Domini Azzonis, ut infra dicitur, possederunt, Ecclesiâ tamen privatâ dicta Civitate in Lombardia. Timentes autem Civitates Lombardiæ, ne Mediolanum dominium ipsarum procuraret, sicut procuravit, fecerunt venire Illustrem virum Dominum Johannem Regem Bohemiæ cum multa gente, & qui citius finè bello dominium habuit Cumarum, Bergomi, Novariæ, Vercellarum, Papiæ, Regii, Cremonæ, Brixie. Et brevi ipsas finè bello perdidit, & miserè.

C A P. VIII.

Azzo Vicecomes.

Azzo autem Vicecomes filius unicus præfati Magnifici Galeazii, post mortem patris sui cœpit dominium Mediolani ministrare. Qui quamquam juvenis, senex fuit in bonitate & in virtute, lætus facie, crinibus candidus, gracilis corpore, sed pinguedine intermixtus, affabilis, tractabilis, benignus. Nec cum eo aliquis conversationem habuit, quem non ditaret. Podagram in pedibus & manibus habuit usque à juventute. De Domo Dominorum de Sabaudia uxorem habuit nomine Catherinam, & ipsa numquam filium procreavit. Dum autem iste regnaret, Guelfos in Mediolano & districtu propterea non molestabat. Justitiam verò animosè exercebat. Sed æqua lance, & multos ex ipsis Guelfis sibi junxit, & pro eo dominium.

(*) Immo Anno MCCCXXV.
Tom. XVI.

A multarum Civitatum acquisivit diversis annis & temporibus, neminem expellendo. Acquisivit enim Placentiam, & cum magna forinsecorum gravitate & virtute acquisivit Civitatem Cumarum, in cujus domini introitu mortuus exstitit per proditores Dominus Ravicia Rusca. Acquisivit Civitatem Brixie auxilio Gibellinorum expulso. Acquisivit Bergomum ac Laudam auxilio Vistariorum, & contra voluntatem Vegii olim molinarii, qui dominium dictæ Civitatis occupabat. Acquisivitque Cremonam, quam multum melioramentis reparavit: Vercellas, & multas alias bonas Terras, videlicet Burgum Sancti Donini, Cremam, Blandratum, & alia diversa Castra nobilia. Duplicavit in potentia Mediolanum, & in brevi tempore ipsam Civitatem funditus intrinsecus murari fecit pulchro muro, ut est de præfenti. Nullam guerram suo tempore habuit nec amavit. Vivebant autem suo tempore nobiles viri Johannes, Luchinus, & Marcus fratres & patri sui de Vicecomitibus, filii quondam Domini Matthæi, carentes dominio & titulo domini Mediolani. Ex quibus Dominus Marcus multum prodigus dominium & patientiam ipsius Azzonis infestabat, opprimendo Nobiles & rusticos de Seprio inter alios. Quod multum ferebatur pro molesto. Multa enim dicebantur, quæ non faciebat; & multa faciebat, quæ non dicebantur. Iste Dominus Marcus carebat thoro matrimoniali, sed spurios multos habebat. Robustus erat, ut supra, asper & crudelis, sed amicus amicorum. Quæ dum gererentur pro molesto, una nocte dum esset in camera, mortuus est; de cujus morte certum ignoratur, & fuit Anno MCCCXXIX. Quo Anno mortuus fuit Dominus Episcopus Aretinus, Dominus Passarinus cum filio ut supra, & Dominus Castrucci, principales partis Gibellinæ. Propterea post multos Annos Lodrixius Vicecomes filius quondam Domini P. germani præfati Domini Matthæi in Seprio, & apud Gallaratum, Castrum Crennæ erexit valde pulchrum, multum homines Seprii aggravando. Vitam crudelem duxit erga Dominam uxorem suam de Marchionibus Malaspinæ; & tantum se gessit pro molesto, quòd Veronam fugit; & dictum Castrum posita obsidione & machinis captum fuit & diruptum. Post cujus diruptionem Anno corrente MCCCXXXVII. de mense Januario præfatus Dominus Lodrixius volens ultionem facere de perpetratis, & statum præfati Domini Azzonis perturbare, venit in districtum Mediolani uno motu cum mille quingentis barbaris & ultra, de pulchriori gente, quæ umquam Lombardiam intrasset. Et intra Lignanum Comitatus Mediolani direxit gressus suos, & moram traxit, existente nive magna usque ad umbilicum hominis. Erat autem Capitaneus illius gentis Malherba Theutonicus nomine. Et omnes usque ad unum Alamanni. Quæ gens tunc in partibus Veronæ castra fuerat post sedatam guerram inter Dominum Mastinum de la Scala & Venetos, ubi magna exstiterant commissa, & quos pulchro modo & summâ pecuniâ acquisivit.

Erat autem præfatus Magnus Dominus Azzo paucis gentibus equestribus suffultus, & majoritatem suorum equitum tenebat in Brixia, timens, ne præfatus Dominus Mastinus Civitatem illam recuperare studeret, quam perdidit. Et cujus Domini Mastini consilio præfatus Dominus Lodrixius se regebat. Curavit etiam sub-

subsidia amicorum, quantum potuit, & tam pedestrium quam equestrium de Civitatibus supradictis. Curavit habere Dominum Calcinum Torniellum jam expulsus à Civitate Novariæ, ut infra dicetur, qui in suo Castro Vergani districtus Novariæ morabatur, & multorum cara amicitia cum ipso Domino Lodrixio tenebatur. Nec cum ipso Domino Lodrixio erat aliquis notabilis Lombardus, præter Vincentium Suardum, qui gressus suos sequebatur, dubitans, ne dictus Dominus Calcinus statum Novariæ & districtum Novariæ perturbaret. Azzo autem recuperato in brevi subsidio, Dominum Luchinum Vicecomitem prædictum stabilivit guerræ Capitaneum. Et in ipsius comitiva erat nobilis vir Dominus Johannes de Flisco cognatus ipsius Domini Luchini. Scientes itaque Theutonici, Dominum Luchinum die sequenti Mediolano exire pro pugnando, cogitaverunt exercitum peditum dirumpere, ut ipsis bellando non nocerent, quia paucos pedites habebant. Igitur noctis tempore dictus Malherba cum multa comitiva Terram Parabiaghi invasit, ubi Populus ipse dormiebat, & in ipsos pedites insilivit. Quotquot inveniebant, trucidabant, membra mutilando. Duravitque strages miserorum & conflictus non expectantium usque Rhaude. Et Dominus Lodrixius cum acie magna sequebatur finiendo quos mors non expleverat. Et sic versus Mediolanum viâ rectâ procedendo obviaverunt Domino Luchino, qui de Mediolano exiverat cum gente sua ad strepitum tantæ cladis. Et aciem suam nondum ordinatam invaserunt. Dominum Johannem de Flisco volentem vires suas exercere occiderunt. Dominum Luchinum personaliter expugnantes ipsum ceperunt, & super campis apud unam nucem sine barbata dimiserunt, ulterius in conflictu equitum procedentes. Sed quia explanatio viarum in loco illo facta non erat, sed maxime relevata erat via, gens equestris Theutonica non curans de præfato Domino Luchino, quem super campis dimiserat, & alii pedites recentes ulterius procedebant; & se reperientes ad caudam inimicorum, cœperunt eos viriliter expugnare. Et quia fessos reperierant, ipsos in cuneos separabant. Quibus separatis & disgregatis, campum facere non valentes, aliqui ex ipsis fugerunt, & præcipue Dominus Lodrixius, qui de persona dubitabat, & qui mortuus est Mediolani Anno * MCCCLXIV. die VI. Aprilis, & magnificè sepultus. Fugeratque Dominus Luchinus, qui viderat se destitutum, Mediolanum. Et sic nocte superveniente fuit finis belli, & dicta contumacia cessavit. Nam ea nocte Dominus Malherba cum Domino Mediolani pecuniâ susceptâ se concordavit, & Mediolanum brevi tempore pacificè rediit. Dicebantur enim mortui tam ab una parte quam alia, ultra quam MD. Ex quibus peditibus magna pars fuit Cumanorum. Dixeram supra, quod tunc temporis nix erat magna, & fuit verum, nam duravit super faciem terræ usque ad finem mensis Martii vel quasi; propter quam campestris tantum fastidium frigoris & sudationis susceperunt, quod blada, nive recedente, ut plurimum mortua apparebant. Et quia multitudo Populorum Lombardiam habitabat propter pacificum statum longævum, cœpit Anno sequenti fames invalescere, & tantum invaluit, quod vini & bladi fuit maxima carestia. Ob quam multæ Terræ habitatoribus privatæ fuerunt, maxime in montanis partibus. Deinde fame cessante cœpit morbus, profiliens à partibus ul-

A tramarinis, partes inferiores invadere. Et primo Bononiam applicuit, videlicet An. MCCCXLIV. in qua Civitate infiniti perierunt, omni defensione & medela destituti. Duæ partes autem corporum dicebantur periisse. Invasitque pestilentia Januam, ubi universali morbo perierunt. Invasit Parmam, in qua multi defecerunt. Servavit Mediolanum, Papiam, Novariam, Cumanam, Vercellas. Sed discurrendo occupavit Lombardiam à dicto Anno MCCCXXXVIII. usque ad MCCCXLVII. quo iterum super districtu Novariæ vigeat. Nam in dicto districtu vacuavit Momum & Bellanzagum; & in Burgo Mainerio, ubi conversationem habebam, & ubi viri belligeri habitabant, perierunt dicta clade in tribus mensibus pro completis centenariis quinque & XXVII. virorum, computatis mulieribus & parvulis. Nec in aliis Terris Novariensibus tunc introivit. In Comitatu autem Mediolani in partibus Varixii, Angleria, Gallarati, & circumstantibus sine numero perierunt. Cessavit itaque dicta pestilentia. Tamen aliquibus in locis discurrendo affligebat. Inter alia præfatus Magnus Dominus Azzo Johannem Marchionem Montisferrati bene tractavit, dando ei auxilium & favorem contra quoscunque ejus rebelles. Porro eo tempore præfatus Dominus Azzo propter mortem prædicti Papæ Johannis cum complicitibus Vicecomitem in ipsa tali quali sententia, nomine, cognomine, & prænomine, beneficium absolutionis obtinuit, & Ecclesiasticam libertatem bene tractavit, & Imperium pro toto posse. Sed morte præventus diem clausit extremum. His autem diebus Papæ Benedictus existit creatus, parum valens. Tempore autem Papæ Johannis in districtu Papiensi apud Villam Castidii fuit prædatum peculium, quod conducebatur à partibus Provincialibus Bononiam pro satisfaciendo stipendiariis Ecclesiæ, sociatum Episcopis & multis Nobilibus, qui cum dicto Thesauro capti fuerunt. Et Floreni in tanta quantitate reperti sunt, quod numquam deficient Domui illorum de Beccaria, qui principales fuerunt. Et alii non multi habuerunt infinitam quantitatem, adeo ut numquam in Lombardia factum fuerit tantum botinum sic brevè dividendum, divisum, & acquisitum.

C A P. IX.

Luchinus Vicecomes.

E Luchinus autem Vicecomes, & Dominus Johannes ejus frater tunc Novariensis Episcopus, & ipsius Civitatis Dominus generalis, ambo filii præfati quondam Domini Mathæi, dominium Civitatis Mediolani communiter habuerunt. Qui Luchinus moderamina, præterquam in Novaria, in Civitatibus supradictis & acquisitis gubernavit. Timuit verò Mediolanum de conturbatione ejus domini; nam usque tunc præfatus Dominus Luchinus vitam prodigam gesserat, conversando potius cum malis, quam bonis, de die dormiens ut plurimum, & de nocte vigilabat. Habuerat namque unam de Spinolis in uxorem, quam in juventute, & cum alio primo matrimonio, quod contraxerat, dicitur dilexisse. Qua mortua Dominam Elisabetham de Flisco sororem prædicti Domini Johannis de Flisco, superius mortui, virginem, magnam, & formosam sibi matrimonio copulavit, & ex ipsa filium habuit, nomine etiam Luchinum, & filiam nomine Ursi.

Ursinam. Et multos spurios habuit ex diversis mulieribus quæstos, videlicet Brusium, Forestinum, & Borsum, quorum aliqui prævaluerunt in virtutibus, ut infra suo tempore narrabitur. Scivit, Populum Mediolani de dominio sibi dato murmurare propter præmissa & alia, quæ tacentur: studuitque virtutes exercere, & bonis favere; adeo quod ceteros fratres suos in regendo præcessit. Dilexit, sed tacite, Gibellinos. Statum Mediolani reintegravit in tantum, quod Mediolanum non Civitas sed Provincia videbatur. Pacem dilexit, iustitiam amavit æquâ librâ. Ostendebat de paucis curare, & de multis curabat. Correxerat primò suam Familiam, & ipsi imperavit, ut à consuetis cessaret. Maximos equites stipendiarios continuè tenebat. Et dicitur, quod faciendo guerram semper lucrabatur. Pacificum statum habuit in tantum, quod in territorio, quod tenebat, tam de die, quam de nocte, & in locis solitariis quilibet potuit conversari. Immo tantam cautelam habuit, quod prædones & consuetos prædari absolvit à gestis, & stipendiis decoravit, ita quod custodiebant loca, quæ solebant offendere. Nullum Castrum, vel locus, vel homo faciens sibi guerram potuit perdurare. Austerus homo visu & opere erat, liberalis, parcus in promittendo, & largus in attendendo. Res acquisitas vel captas nusquam perdidit. Dilexit solum filios, & de aliis parentibus suis parum curavit. Suspiciosus valde erat; quibus cœperat offendere numquam parcebat, nec de ipsis confidebat, prout probatur per sequentia. Etenim adoleverant Matthæus, Barnabos, & Galeaz fratres, filii quondam Domini Stephani & ex Domina de Auria de Janua eorum genitrice. Et dum essent in principio, juvenes formosi erant, & videbantur quasi debere dominari. Et jam unus, videlicet Matthæus, fuerat uxoratus cum Domina Ziliola, filia Domini Philippini de Gonzaga de Mantua. Cœpit istos nepotes suos habere odio occultè. Et demum oportuit propalare. Ipsos expulit de Mediolano & de terreno suo. Et credo, quod precibus illorum Dominorum de Mantua Dominum Matthæum antedictum non expulit de Lombardia, sed in partibus Domini Marchionis de Monteferrato dimisit, videlicet ut plurimum in Terra Morani. Alios verò quamquam juniores de Lombardia expulit, & in tantum ipsos odio fuit persequutus, quod necessariò habuerunt in partibus extremis absistere, variando loca, & separari propter duo. Primum scilicet ob paupertatem. Secundum ob patrii astutiam, ut, ubi essent, haberet deinde ignorare. De ipsis noluit aliquid boni audire usque ad mortem; immo odio habebat quosque ipsi servientes. Gessit & ægrum animum contra Magnates, qui conversationem habuerant cum præfato Domino Azone. Et dicebatur, quod id faciebat propter alterum de duobus, scilicet aut pro eo quod morti præfati Domini Marci fratris sui, de quo superius est narratum, assenserant, consulendo, aut quia tempore Domini Azonis ipse paucum profectum ex titulo & honore habebat. Nam præfatus Dominus Azo Consiliariis suis multum credidit, & cum eo in infinitum facti sunt opulenti. Et pro eo dictos Consiliarios malè tractabat, etiam si essent de Optimatibus Mediolani. Et inter alios erat Franciscus de Pusterla ditior & felicior quovis Lombardo, si tamen temporalia hominem possunt facere felicem. Et quod sit verum, audietis. Nam pulchriorem & nobiliorem mulierem Mediolani habebat in uxorem. Nobiliorem, quia de Vi-

A cecomitibus; pulchriorem, quia etiam vocabatur Margarita. Et certè mirum fuit, quod nemo in luxuria erat dicto Francisculo cœqualis, in tantum quod à prandio se levabat, ut haberet coitum cum ipsa Margarita uxore. Et sic faciebat equitando, si debuisset de equo descendere, & invadere publicas meretrices. Ex ea habuerat tres filios mares, pulchriores formâ aliquibus Mediolani. Et si aliter fuissent, degenerassent, quia ipsorum parentes tam vir quam mulier formosi ultra modum erant & valde pulchri. Domum autem in Mediolano habebat pulchriorem; possessiones, mobilia, in tantum, quod numerus non exstabat, & certè alter Job potuit dici.

B Sed quia ad plenum enarrare longum nimis esset, concludam, quod præfatus Dominus Franciscus accusatus fuit de quodam tractatu. Et certè potuit esse verum. Nam dicebatur, quod ipsius uxor prædicta conquesta fuerat, quod Dominus Luchinus voluerat nobilitatem ipsius turpi coitu fœdare. Nam præfatus Dominus Luchinus exstitit luxuriosus. Et quod gravius erat, propter ægrum animum, quem in eo videbat, habebat de statu dubitare. Et certè si prædictus Dominus Franciscus cogitata citò explevisset, de facili fuissent effectum consequuta. Sed quia tanti & potentes Cives ipsi tractatui assentiebant, necessarium fuit ab aliquo publicari, & malè. Quocirca Dominus Luchinus multos cepit, & capti fuerunt statim decapitati, & fame, aliisque tormentis necati. Et quia nimis longum esset enarrare opus, de ipsis ad præfens taceatur. Dicam, quod prædictus Franciscus fugit, & cum pluribus ex filiis suis Avenionem se reduxit. Sed quia nec ibi nec ultra mare, nec citra permisisset eum vivere, necessarium fuit aliò divertere; nam exploratores ipsum sequebantur; & captus fuit in marinis partibus, & super Portu Pisano ducti fuerunt Mediolanum. Multos alios publicatos accusavit, quos morte peremit. Et demum ipsum & filios duos cum parentibus in Broleto decapitari fecit, & quosque tam mares quam fœminas, & ipsam Margaritam consumavit, quæ propterea alia fuit Hecuba, ut legitur in processibus Trojanorum. Purgavit adeo Dominus Luchinus eorum contumaciam, quod credo numquam Mediolanenses ausuros tractare (etiam quia timidi sunt à natura) contra Vicecomites. Præterea Civitatem Parmæ, simulans de ipsa non curare, cum universis fortilitatibus & Castris ejus districtus habuit, quam Ambasciatores Parmenses obtulerant. Civitatem Bobii acquisivit. Terdonæ & Alexandriæ dominatus est. Civitatem Astensem habuit, & cum pactis pro vita sua tantum. Nam Domus illorum de Solerio, quæ in partibus illis viginti quatuor Castra, & magna fortilitia habebat, Astensi Civitati dominabatur, & in tantam superbiam creverat, quod alias Domos & Parentelas Astensem pro nihilo reputabat. Nam pars Gibellina extrinsecus tenebatur, quamquam aliqua Castra in Astensi districtu possiderent. Et in tantum hi de Solerio elati fuerunt superbiâ cervicosâ, quod Rotarii Nobiles & potentes, & qui sub uno tecto plateæ cum majoribus de Solerio conversabantur, propter gravia, quæ in ipsis faciebant, cœperunt contra istos de Solerio cogitare. Domus autem Pelletarum, quæ tunc personis & pecunia ceteras Astenses excedebat, cœpit istis Rotariis propter alia adhærere, & in tantum adhæsit, quod tractatum cum Domo de Castello extrin-

seca

seca inierunt. Est enim Domus de Castello ternaria, quia ex tribus Parentelis nobilium Gibellinorum unita, scilicet Gutturariis, Inardis, & Turchis. Et mediante Domino Johanne Marchione Montisferrati, qui multum de dicta Domo de Solerio timebat, dederunt ordinem, quod una die Civitatem ipsam intraverunt; & ipse Marchio cum toto ejus exsortio praesens fuit ad bellandum, & dominium ipsius Civitatis habuerunt. Qui Marchio, expulsa solum illa Domo de Solerio, titulum domini Civitatis Astensis acquisivit, & ipsum pluribus annis possidendo. Et quia, ut superius dixi, pars expulsa Solerii Castra praemissa possidendo potens erat, guerram ipsi Civitati fecit, & cum aliis Regalibus Pedemontium, & in tantum quod ipsi Marchioni durum erat, immo impossibile ipsam Civitatem posse tenere. Et communicato consilio dominium ipsius Civitatis & districtum Astensem praefato Magnifico Domino Luchino cum certis pactis & promissionibus in vita sua dederunt; & quae ipse valde bene observavit.

Erat autem praefatus Dominus Luchinus Gibellinissimus, quamquam se talem in Mediolano non ostenderet, in quo noluit aliquem non esse Guelfum, praeterquam Domum de la Torre. Et timens, ne isti de Solerio expulsi de Asta caput iterum facerent partis Guelfae, curavit ipsos summo studio devastare & vastavit; nam Domus illa pro tenendo centum equos & armigeros ultra solitum, solum denarium non expendebat, cui similis in potentia non erat in Lombardia tunc. Et pro eo favit ipsis Astensibus Gibellinis ipse Luchinus, qui cum exercitibus, machinis, & aliis necessariis ad pugnam Castrorum ipsa Castra ceperunt, diruerunt, & explanaverunt in profundis, & possessiones eorumdem de Solerio inter se diviserunt cum aliquibus Castris, quae quamquam non sua occupabantur per eos de Solerio. Et tantum fecerunt, quod nullus ipsius Domus in districtu Astensi bona possidebat, neque nominabatur. Deinde Civitatem Albae Luchinus acquisivit, Clarasum, & alias Terras Regales, & quae diu per Regem Robertum fuerant possessae in partibus Pedemontium nec solum Castrum dimisit, quod non prosterneret, aut subiceret usque Vinalium, quod dicebatur de partibus Provinciae, Alpes *circumdantes, ibi Lombardiam transeundo. Et certe si aliquantulum plus supervixisset, multa in Provincia possidisset. Curavit multum foedus cum Domino Mastino de la Scala; an id faceret amore vel timore, taceatur. Sed multa exenia ad invicem largiebantur, & simul ambo magnam fraternitatem habuerunt, & matrimonia inter se plura decreverant & publicaverant, quae propter mortem alterutrum non fuerunt exsequutioni mandata. Cum Imperio semper bene stetit. Cum Ecclesia tamen suo tempore in Mediolano exstitit stabilitum, ut nulli liceret vendere immobilia alicui Ecclesiastico. Et ita hodie observatur. Circa verò finem curavit, praedictum Dominum Marchionem Montisferrati velle deprimere. Et utinam fecisset per ea, quae sequuta sunt, & inferius dicentur de partibus Lombardiae. Et causa est, quia videbat ipsum nimis crescere. Nam ipse Marchio dominium suum, quod repererat laceratum propter stultitias Theodori quondam patris sui, jam reintegraverat; & alii Marchiones adhaerentes ipsi de Monteferrato favebant sibi, timentes impetum Mediolani, & nolentes ipsius dominio subjugari, sicuti Marchio Creolinus de Malaspina, Marchiones de Ponzono,

A Marchiones Carrettini, Marchiones Cevae, qui in angulo Pedemontium sunt conclusi. Et quod verum esset, indicia praecedebant. Nam peti faciebant per Vercellenfes Terras Tridini, Triverii, Palazzoli, Fontanetti, Liburni, & Bianzati, diu per Marchionatum possessas citra Padum. Quae Terrae fortes & notabiles plenae erant Populo & fructiferae valde nimis. Et jam Terram de Verruca cum Castro coeperat possidere, & ab Episcopo Vercellenfi velle cognoscere, quae est ultra Padum, & quae impetum dare plurimum poterat & potest ipsi Montisferrato valde aspero ad bellandum. Et Crescentinum, quod est Domini Antonii filii quondam Domini Ricardi de Tizonibus citra Padum in-

B opposito ipsius montis Verrucae jam coeperat possidere. Et dicitur, quod nisi praefatus Marchio Montisferrati a Mediolano cum cautela, & dimissa ipsius societate in Mediolano & equis, Papiam fugisset, male successisset eidem. Ex quo Dominus Luchinus grave odium habere incepit contra Papienses, nec deinde in vita sua dictus Marchio Mediolanum rediit. Praeterea curavit idem Dominus Luchinus summo studio & cum maximis laboribus & expensis Januam cum suis Civitatibus subigere. Januenses jam ad Populum coeperant se regere, remotis Casalibus magnis, sicuti Spinulis, Fliscatoribus, Auriis, & Grimaldis, & Simoninum Bucanigram in Ducem creaverant.

C Tamen volens ipse Dominus Luchinus conceptum propositum sequi, foedus cum ipsis Proceribus taliter expulsis inivit, & cum illis de Flisco parentelam habebat propter uxorem. Et ad praedicta exsequenda maximum exercitum misit cum Proceribus ipsis & aliis Lombardiae. Misitque pro Capitaneo dictae gentis & representante personam suam, discretum virum Dominum Bruxium Vicecomitem filium suum naturalem, ut supra, sociatum alio Capitaneo executorio, videlicet Domino Raynaldo de Axandris de Mantua. De cujus Bruxii processibus infra dicetur. Et sapiens Juris Doctor Franciscinus de Christianis Judex Papiensis cum ipso Domino Raynaldo in ipso exercitu permanebat.

D Qui curabant ipsam Civitatem obsidere. Et male successisset ipsi Civitati, si per mortem praefatus Dominus Luchinus non fuisset de medio sublatus. De cujus morte quum praefato Domino Bruxio innotuit, ipse Dominus Bruxius fugit ad partes alienas, nec ausus fuit ad propria remeare, causis infra scriptis. Nam ipse vivente patre Laudam Civitatem tenebat, magnam vitam & expensas ducens. Habebat uxorem de Dominis Castribarchi districtus Tridentini; & similis Neroni ipsam Civitatem pertractabat. Cives non audebant loqui. Non vestiebatur secundum Evangelium veste nuptiali. Rapiebat quae volebat. Justitia cessabat, & fiebat secundum ipsius decreta; & ratio erat, quia dicebatur astutus, & ingeniosus, & scientiatus, morales Libros undique acquirebat, bona & rationabilia principia habendo & male concludendo. Multa pulchra dicebatur suo studio compilasse. Dabat responsum Proceribus Lombardiae, ut libebat. Et qui a Domino Luchino non poterant obtinere, ad ipsum recursum habebant, sic quod erat secundus Mediolani Dominus tacitus. Duxitque Laudenses pro majori parte ad annualem servitutem & operaria ipsi facienda. Nec aliquis audebat conqueri, quoniam Judex competens non comparebat contra eum, & ipsi miseri contra posse annualiter respondebant, ut dictum est supra. Perterritusque, quia solum amicum non

non acquisiverat, fugit ad partes extraneas, ubi diu latitantem miseria subjugavit in partibus Venetorum. Deinde Bononiam rediit ex missione Domini Johannis Vicecomitis de Olegio, qui dominium ipsius Civitatis fraudibus objectis occupando detinebat, & detinuit, ut potuit, ut inferius dicitur. Et à Bononia ipsum Braxium deinde brevi tempore expulit præfatus Dominus Johannes, dimittens ipsum sui proditorem cum solis vestibus & uno ronzino; asserens, quod nisi fuisset amore patris sui, ipsum publice super platea Bononiæ fecisset decapitari, ut alios fecerat deprimentes statum suum in Bononia. Qui tristis effugit, & Acatum . . . Civitatem adivit in partibus Venetorum, & in ipsa Civitate miserimè mortuus est. Magnificavit autem præfatus Dominus Luchinus in tantum Mediolanum propter officia in ipsis Civitatibus, præcipuè Mediolanensibus, data, & pacem longissimam & justitiam rectam, quod Mediolanum & Comitatum triplicavit potentiâ, quæ tunc acquisita ipsis numquam deficient. Et si austeritatem contra tres Nepotes non exercuisset in ipsis expellendis, posset per omnes Mediolanenses titulari sanctus, exceptis superius dictis, & Domino Massino de Besutio, quem in havere & persona fuit insequutus, tenendo ipsum in confinibus extra Mediolanum & districtum. Et taliter se gessit, quod perpetuò ipsius fama in Mediolano & Lombardia non labetur, sed divulgata apud posteros elucescet. Voverat autem prædicta Domina Elisabeth ejus uxor visitare Ecclesiam Sancti Marci in Venetiis, ut dicebat. Cui itineri Dominus Luchinus annuit. Et sociata multis Proceribus utriusque sexus, iter arripuit, & tamquam Imperatrix, & cum maximis dispendiis, & Curia publicatâ, recepta fuit in Verona per Dominum Massinum. Complevitque iter suum, & dicitur etiam voluntatem suam complevisse circa coitum. Et aliæ sociæ suæ, & de majoribus Lombardiæ fecerunt illud idem. Propterea multa scandala sequuta sunt. Sed quia amor & rursus, nequeunt celari, nec aliquod tam occultum, quod non reveletur, quum ipsa rediisset, Dominus Luchinus scivit & audivit de gestis. Sed tamquam sapiens curavit dare ordinem de vindicta. Et quia una die dixit, quod in brevi facturus erat in Mediolano majorem justitiam, quam umquam fecisset, cum pulchro igne, prædicta ejus uxor perecepit, quod ipsa erat in justitia; illa intellecta propter commissâ, cum persona non poterat se excusare à prædictis, sicuti aliâs excusaverat. Qualiter autem processissent negotia, ignoratur, nec scribitur. Sed Dominus Luchinus vindictam illam facere non potuit propter defectum vitæ; & sic diem clausit extremum. Anno MCCCXLVIII. die XXV. (*) Januarii, in die Sanctæ Agnetis. Et sepelitur in Ecclesia Crescentiaghi. Unde Cato:

Nam nulli tacuisse nocet. Nocet esse locutum.

C A P. X.

Johannes Vicecomes de Olegio.

Porro Dominus Johannes Vicecomes de Olegio, grandis corpore & formosus, probus & astutus, & de quo latius infra dicitur, de pauperie & miseria per Dominum Johannem Vicecomitem filium quondam Domini Matthæi, de quo supra, & ad præsens infra dicitur,

(*) *Alten Textus: XXI. Januarii.*

A sublevatus fuerat; cui servire studuit, & in tantum virtutibus se erexit, quod ex Domicello factus fuit in majori Ecclesia Mediolani Cimiarcha, in qua dignitate usque ad XXXII. annos perduravit. Demum præfatus Dominus Johannes Episcopus eum uxoravit, tradens ei Dominam Antoniam de Benzonibus de Crema. Et o quam bona Antonia profutura fuit Cremensibus, & præcipuè illi Domui Benzonorum, licet aliquando receperint amarum propter illud dulce! Et demum præfatus Dominus Johannes Episcopus tunc Novariensis & Comes, & ejusdem Civitatis Dominus generalis, ipsum Johannem de Olegio Potestatem dictæ Civitatis creavit, & ibi stetit. Deinde à dicta Potestaria remotum præfatus Dominus Luchinus curavit ipsum in armis exercere, ipsum constituens Capitaneum in Civitate Brixie, & in Potestatem, ubi sapienter se gessit. Et demum ab ipsis officiis ipsum promovit augmentando, & ipsum pro Potestate Astæ nuper acquisitæ misit pro exsequendo superius narrata. Demum multiplicato culmine ipsum in Capitaneum & Locumtenentem universæ partis Pedemontium constituit, in quo Locumtenentis & Capitaneatus officio erat tempore conclusionis præfati Domini Luchini. Præterea præfatus Dominus Luchinus in Mediolano & apud Ecclesiam Beati Johannis in Conca construi fecit spatiosissimam domum, & cum spatiosis Palatiis circum circa, & turribus fortissimis & magnis, videlicet quatuor super singulis quatuor angulis directe protendentium. Et ut ad ipsam spatiosam prohibito venire posset, fecit fieri pontile unum latissimum, spatio brachiorum decem vel ultra longum ab ipsa domo usque ad Palatia, & domos apud Ecclesiam Cathedralem, & ubi alii singuli Domini de Vicecomitibus habitabant. Quod Pontile totum erat muro clausum & tecto coopertum, & in summitate omnium domuum subjacentium, quod est in longo protensum per sextam partem unius miliaris. Fecitque fieri in Viglevano Castrum mirabile & innumerabilium expensarum, quod appellavit Belreguardum, tamen cum maximo dispendio Communis Viglevani, etiam sibi subditorum. De cujus magnitudine & longitudine mirabilia possent dici. Fecit etiam confici apud ipsum Viglevanum & super ipsius territorio Pontem unum ligneum firmatum in principiis parietibus fortibus murorum, & super Ticino in longo protensum à ripa Vallis Ticini loci Viglevani usque apud Castrum Bergami olim conditum per præfatum quondam Dominum Matthæum Vicecomitem occasione transitus Ticini. Erat autem dictus Pons mirabilis & spatiosus & protensus ultra modum. Erat latus, quod plaustra tria ivissent paria, & à parte. Longus autem per unum milliare, & totus scandolis ligneis coopertus, & tam levatus à terra, quod maximæ naves sive ponderatæ sive non, sine aliquo obstaculo subitus transibant. In capite verò utriusque partis erant pontes levatorii, & singulæ Rocchæ lignaminis valde fortis. Nusquam visus fuit Pons ligneus aliquis tam longus, tam securus, quia ab utraque parte asseribus erat conclusus, & merlatus, & præparatus ad pugnam, nec tam pulcher, & quem, ut dicitur infra, Papienses combusserunt.

C A P.

CAP. XI.

*Johannes Vicecomes Mediolanensis Archiepiscopus
& Dominus generalis.*

Dominus autem Johannes filius quondam Domini Matthæi Vicecomitis, de quo primò superius dictum est, dominium Mediolani habuit post mortem præfati Domini Luchini. Cœpitque regere & ministrare, præterquam in Civitate Astensi. Succubuit magno periculo ante adeptionem domini. Nam Domino Luchino vitâ functo, Forasterios & Curiales de fidelitate jurare fecerat in manibus Luchini Novelli filii ipsius. Et Forestinus frater naturalis ipsius Luchinetti dicitur malo animo post mortem patris sui cameram præfati Domini Johannis tunc Archiepiscopi adivisse. Tamen aliud non fecit. At quia de vita, principiisque ipsius Domini Johannis alia sunt dicenda, ideo exordium sumo. Fuit ipse formosus, hilaris, Clericus, largus, & multum credens. Dum juvenis esset, factus fuit in Ecclesia Majori Mediolani Ordinarius, & multum dilexit suam progeniem & potius parentelam. Demum ministrante fortuna propter mortem Ugucionis Episcopi factus fuit Novariensis Episcopus & Comes, & ipsum Episcopatum cœpit ministrare. Occupabatur enim tunc per violentiam dictus Episcopatus, seu Terræ prædicti Episcopatus per Dominos Robaldonum & Calcinum Civitatis Novariensis Vicarios Imperiales & Dominos generales. Quem Episcopatum seu Terras sic invasas, sitas tam in monte quàm in plano, ipso facto Episcopo Novariensi restituerunt eidem. Et quia tempore, quo prædicti fratres de Torniellis dominium Civitatis, ut est dictum supra, acquisiverunt ab Illustri Domino Ludovico de Bavaria Imperatore, Civitas ipsa Novariensis regebatur per universam parentelam Torniellorum absque alicujus dignitatis titulo vel præminencia, alii ex Torniellis cœperunt prædictis fratribus invidere, non cogitantes propterea majorem sarcinam ipsos fratres & alios mortuos cum patre eorumdem supportasse in expellendo consortes Guelphos, & extra domum guerram faciendo. Nam Dominus Henricus frater istorum Dominorum multa tulerat in Mediolano, & extra multos honores acquisivit. Et certè credo, quòd si natus non fuisset, pars Torniellorum numquam partes Bruxatorum & Caballatorum, quæ Guelphæ erant, à Novaria expulisset. Et causa erat, quia Populus universus in Novaria Guelphus erat, possidebat Castra & Fortalitias in districtu. Nec isti Tornielli, quum fuerunt restituti, in dicto districtu solam * habebant. Et certè tempore expulsionis prædictorum alter Hector fuit prædictus quondam Dominus Henricus. Est autem de dicta Domo Torniellorum duplex pronomen; quoniam antiquissimi de Novaria fuerunt: & stantes primitus in Parochia Sancti Maphæi, & dicti sunt aliqui Tornielli de Sancto Maphæo, reliqui autem, qui habebant Privilegia diva Imperialia, videlicet in Viguardello, Parona &c. & quæ loca non respondent alicui Civitati, & ex quibus natus fuit Rex Manfredus, qui unum de Torniellis de Viguardello nomine Galvanum fecit Comitem Squillacii in Apulia, dando eidem in uxorem præclaram Dominam Olimpiadam Filangeriam Comitissam dicti Comitatus. Qui Galvanus in Novaria diem clausit extremum. Et alius, videlicet Torrellus formosus, ut gigas, & probus, qui multa commisit cum

A Rege, cum quo stetit, Conradino in Sicilia. Et ex istis de Viguardello processerant illi duo fratres, quamquam Dominus Manfredinus procedens ab istis Galvaneo & Torrello, tunc vigeret, sed de dominio non curabat. Cœpit autem præfatus Dominus Johannes habere tractatum in Novaria (etiam tempore Domini Azonis præfati) cum Torniellis de Sancto Maphæo, Domino Francischino Tettono, quem fecerant Mediolani Prætorem ad cautelam, & cum pluribus aliis ipsorum de Sancto Maphæo amicis, & præcipuè cum Johanne Torniello dicto Guercio, qui germanus ipsorum Dominorum erat. Et propter promissiones ipsis factas, una die dum venisset præfatus Dominus Johannes in sede Episcopali Novariæ, & Dominus Calcinus veniret ad dictum Episcopatum, pro ipsum Dominum Episcopum videndo, detentus fuit personaliter. Et prædicta quamvis ipsius fratribus dicta fuissent, non credebantur, quia Dominus Calcinus habebat amicitias & merita, propter servitia impensa dictis fratribus Vicecomitibus & Domino Matthæo eorum patri. Et demum quia habebat Dominam Bonacossam in uxorem, filiam unius sororis ipsius Domini Episcopi. De qua captione quum innotuit, Dominus Robaldonus fugit. Et causa erat, quia de tractatu sciverat, & remedium dedisset, quamquam malè. Sed prædictus Dominus Calcinus incredulus noluit assentire. Et etiam quia Dominus Robaldonus magis conversationem habebat cum illis de la Scala, quàm cum Vicecomitibus. Et etiam quia ipsum Dominus Canis Magnus militiâ decoraverat.

B Fuerunt autem prædicta currente Anno MCCCXXXII. die XXII. Maji. Et eo die præfatus Dominus Episcopus de Civitate Novariæ factus fuit Dominus generalis. Et quæ Civitas cum districtu abinde citra declinavit post multa gesta in eo. Fugiens itaque prædictus Dominus Robaldonus, Veronam adivit, ubi stans cum magno suo honore interiit, relictis Antonio & Alberto filiis suis legitimis, natis ex Domina Brunaxante uxore sua, & sorore Domini Thomæ Marchionis Malaspinæ de Cremolino, & Opicino filio naturali, de quibus inferitis dicitur. Qui autem Dominus Episcopus ad tempus renunciato Episcopatu Novariensi, factus fuit Archiepiscopus Mediolani per mortem fratris Aycardi de Camodeja fratris minoris Novariensis, Mediolani Archiepiscopi. Ante omnia curavit Johannes de Nepotibus suis, ut prædixi, habendis in Mediolano post dominium per eum susceptum. Et iisdem in brevi receptis in Mediolano, alacriter studuit ipsis deservire, magnificando & exaltando eosdem. Et suscepto dominio, præmissum Forestinum filium naturalem quondam Domini Luchini fecit detineri, nec deinde à carceribus existit liberatus. Fugitque prædicta Domina Elisabeth olim uxor Domini Luchini cum altero Luchino filio suo parvulo, & ad partes Januæ se reduxit, & quæ numquam ad propria remeavit. Post ergo breve tempus præfatus Dominus Archiepiscopus reintegratis prædictis tribus fratribus, nepotibus suis; scilicet Matthæo, Barnabovæ, & Galeazio, studuit duos uxoriari, & in domo sua nuptias celebrare. Barnabovi tradidit Dominam Reginam filiam quondam Domini Mastini de la Scala & valde juvenem. Præfato Domino Galeazio Blancam pulcherrimam juvenem, sororem Illustris Principis Domini Comitæ Sabaudia. Et una die in domo præfati Domini Episcopi cum alia data Ambrosio filio Domini Lo-

drissi

drifti Vicecomitis prædicti fuerunt nuptiæ largiter & hilariter celebratæ. Præterea pactis renovatis, & sicuti Dominus Luchinus in vita sua tenebat, sic Civitatem Astensem sub ejus dominio possedit, pacta malè observans circa restitutionem dictorum de Solerio. Qua occasione alia arma fuerunt machinata. Marchionem autem Montis-ferrati cœpit bene tractare, adeo quod ipsum sicut filium diligebat, & e converso. Qui Marchio semper ut potuit, studuit sibi deservire. Durantibus autem prædictis & sub tranquillitate pacis immensæ, in partes Marchiæ Anconitanæ missus fuit pro Ecclesia quidam Marchio valde strenuus & Hispanus, & potens & suffultus pecuniâ, pro recuperando Ecclesiæ Terras perditas in parte illa & in Romandiola. Pro quarum recuperatione multos Theutonicos, Italicos, & alios stipendio honoravit. Et recuperatis Civitatibus, Castris, & Terris prædictæ Marchiæ, versus Romandiolam direxit gressus suos. Et dum esset super partibus Faventia & Imolæ cum maxima gente illa invasit Bononiam, pro ipsa nomine Ecclesiæ rehabenda. Fuerat autem Annibal Legatus, de quo diximus, à Bononia fugatus, & casu inopinato, & malè fecerunt. Nam tunc Bononia non Civitas, sed Provincia, dici poterat. Et dicitur, quod eadē die tresdecim mille Scholares in ipsa morabantur. Fecerat autem Legatus ille muros novos circum circa, Burgos concludendo. Fecit etiam Canale novum cum XXIV. Molendinis. Fecerat & Clusiam dicti Canalis lapidibus & calce. De quibus & aliis operibus per ipsum factis incredibilia possent dici. Detinebatur autem dominium ipsius Civitatis Bononiæ per Dominos Jacobum Jurisperitum & Legum Doctorem, nec non per Johannem fratres de Pepulis; qui gravia Civibus facientes etiam odio partiali (quamquam unus Gibellinus in ipsa Civitate repertus non fuisset) cœperunt propter potentiam prædicti Marchionis dubitare. Tamen se ostendebant fautores & benevolos Ecclesiæ Romanæ, cautè ipsam Civitatem custodientes. Et demum dum prædictus Dominus Johannes de Pepulis citatus & requisitus fuisset per dictum Marchionem ad colloquium, fuit per stipendiarios Marchionis detentus, fecitque redemptionem in maxima quantitate Florenorum. Et hæc videns fuisset prædicto Domino Jacobo fratri de dominio Civitatis ipsius vendendo. Et ita potius Domino Archiepiscopo præfato, quam alteri elegit illud vendere, quamvis plures aliæ Civitates pro pecunia ipsam Civitatem habere procurassent.

Et facta traditione ejusdem, soluta maxima quantitate pecuniæ, dominium illius Civitatis præfato Domino Archiepiscopo exstitit publicatum. Et relaxato prædicto Domino Johanne de Pepulis, præfatus Dominus Galeaz cum illa maxima quantitate Florenorum Bononiam adivit, & cum glomerata quantitate Nobilium peditum & equitum dominium Bononiæ apprehendit pro ipso Domino Archiepiscopo, non tamquam Archiepiscopo, sed Domino Johanne Vicecomite. Cum præfato Domino Galeaz erat ille nobilis & magnanimus vir Dominus Philippinus de Gonzaga Dominus Mantuæ, qui otia non patiebatur, & Dominus Gaspar Vicecomes, primò & tunc factus Potestas. Curavit itaque Dominus Galeaz, participato consilio, turmam stipendiariorum præfati Marchionis lacerare; & curam adhibuit, quod Ducem Guarnerium, qui de Apulia venerat, & eam provinciam destruxerat, cum quantitate bande-

Tom. XVI.

riarum suarum equestrium, & etiam aliarum cum magnis provisionibus datis ipsi Duci, certisque comitivis equestribus, ad stipendia Domini Mediolani venire fecit, & Bononiam intrare. Oh quantum illi negotio profuerunt castioni Domini quondam Luchini Vicecomitis, ad quorum repletionem tantum studium adhibuerat! Oh quam fuit infelix illa dies emtionis Bononiæ aliis Civitatibus Lombardiæ! Nam potest dici, quod tunc orta sunt scandala, errores, impensæ intolerabiles, & quæ usque ad præsentem diem viguerunt, Lombardiam lacerando. Et utinam Bononia non fuisset. Cœpit autem Populus Bononiæ, prædictis emergentibus, primitus murmurare, & potius inter se, & dicere: *Noi non vojemo essere venzu*. Et intantum crevit illa vox, quod, parvuli vocem illam sequebantur. Et una die tota Civitas transiit ad rumorem, in quo dictus Dominus Johannes de Pepulis multos labores passus est. Et certè nisi ipse fuisset in Bononia, malè processissent negotia utriusque partis. Nam ille habebat sibi adhærentes in Bononia, quorum quantitas parva non erat, & non audebat facere nec loqui, nisi ut ei videbatur. Bononienfes Gibellini undique reperti (veluti Carbonenses) erant restituti in Bononia, qui prædictis Guelphis non adhærebant, quamvis pauci essent respectu aliorum, & etiam multi alii, quamvis non Gibellini, nec amici illorum de Pepulis, erant restituti, nimirum Gallutii, Sabadini, Golzadini, & qui Gibellinis, & potius Domino Mediolani adhærebant. In eo rumore populari Dominus Galeaz valde timuit de persona, curavitque de recessu, Mediolanumque venit, & cum eo duxit Dominum Johannem de Pepulis, quem deinceps magnanimiter honoravit, & qui usque ad præsentem diem ab ejus consilio non recessit. Missusque fuit pro Capitaneo & Locumtenente Domini Johannis Archiepiscopi, probus & magnanimus vir Dominus Johannes Vicecomes de Olegio, recedens à partibus Pedemontium. Et utinam per frequentia nec natus fuisset, nec in Bononiam missus. Cœpit namque dominari non uti Locumtenens, sed veluti Dominus generalis, & in suo dominio perdurans, cessato dicto rumore in Bononia. Et quum Marchio abiisset de Romandiola, pax fuit indicta inter quoslibet Bononienfes. Et ad paces ipsas componendas præfatus Dominus Johannes multum studii & curæ adhibuit. Nam est facundiâ plenus, & neque Ulysses Græcorum in facundia eum superavit. Cœpit regere expendendo prodigaliter, Bononienfes honorando, & præcipuè restitutos. Discesserant autem à Bononia cum Galeazio & Philippino de Gonzaga multi nobiles Lombardiæ, & præcipuè Mediolanenses, qui cum eo venerant Bononiam tam ex præcepto quam voluntariè, nam Mediolanum tunc credidit sibi universas provincias subjugasse. Et utinam fuisset tali acquisitione contentum per ea, quæ successerunt. Sed de futuris contingentibus non est determinata veritas. Nec ideo Bononia interim exstitit vacuata, quin CXCVI. banderia equestres, & CC. pedestrium remanerent. Nec poterant cassari propter ipsorum conductiones non completas, & ne scintilla oriretur, quæ in principiis statum Bononiæ combureret. Nec mirum, quia ea Civitas magna est, & Guelpha à natura. Nec volebant Bononienfes protestari, nisi de eorum venditione. Nec parvuli umquam viderant Aquilam, nec Viperas, quas in singulis quadriviis & plateis fecerant dipingi, abasis

Z

Liliis,

Liliis, Rastellis, Clavibus, & Leonibus. Et pro eo per Comitatum Bononiæ de majori parte eorumdem stipendiariorum facta fuit distributio, etiam ut idem Comitatus sub tranquillo statu servaretur. Erant namque in Comitatu multæ Terræ fortes & notabiles, & multum plenæ Populo; adeo quod in Lombardia repertæ non fuissent fortiores. Tamen convocato consilio in Mediolano, numerus earum banderiarum causam dedit alia graviora faciendi, & alios in Tuscia excitandi, dantes intelligere plures Gibellini Tusculi, quod cum gentibus illis Tusciam dominio Mediolani subjugarent. Sed male concluderunt. Nam dici consueverunt duo pro-
verbia;

„ Qui sedet in plano, non habet unde cadat. Aliud est; Nam Cornix suo persistens in nido, duos confectus ingerit in falconem; & antequam capiatur ab ipso, licet sit viribus illa debilior, recedit ab ea sepius vulneratus. Ex quo si prædicta cessassent, bene fuisset Civitatibus Lombardiæ.

Dominus Uberrus Marchio Pallavicinus, Consiliarius prædicti Domini, in se valde modestus & sagax Miles pro Capitaneo & Locumtenente, nec non Dominus Bernardus Angussola de Placentia pro Potestate, in Bononiam missi fuerant. Et dum fuisset ibidem in Bononia exercitus, Dominus Johannes de Olegio, in armorum exercitio expertus, fuit constitutus & proclamatus ipsius exercitus Capitaneus generalis. Qui coadunatis stipendiariis & Nobilibus Bononiæ, etiam ad cautelam, ut Civitas de ipsis propter alia evacuaretur, cum magna celeritate Bononiā exierunt Anno MCCCXI. de mense Junii. Et fuit tanta frequentia in discessu, quod quasi nulla victualia, sed pauca, secum duxerunt, & de quibus infra dicitur. Nam ratio procedit, quod frequentia partes & totum bene non perficiuntur. Et ad partes Sambugæ per Vallem Reni iter direxit exercitus. Frequentia autem fuit, quia dabatur intelligi per Tusculos fursatores, quod Pistorium haberetur, & quod in ipsa Civitate tractatus vigeret. Quod minime verum fuit. Nam quum exercitus in fine speraret tractatum, & expectaret illum publicari, fames ipsum exercitum publicavit; & quum speraret, quod aliqua ex portis Civitatis sibi aperiretur, citius fames portas suas expandit. Nec mirum. Nam quum essent Ubaldini in exercitu cum omni eorum exfortio, promiserant victualia sequi, quod fuisset contra naturam. Nam Ubaldini degentes in Alpibus sunt conclusi, ubi copia panis denegatur, sed copia carnis habetur. Et prædicta probata sunt eā horā visibili ratione. Nam suo tempore ductis pluribus asinis onustis pane in exercitum è Terris Ubaldinis, ex quibus non solum panis manducatus fuit, sed etiam asini per stipendiarios Theutonicos & alios fuerunt devorati. Et vidi plures Bononienses, qui pro una panis bucella tunc recepta promiserunt ipsis conductoribus corbem unam frumenti in Comitatu Bononiæ. Et certè mei socii, qui exercitum sequebantur, & erant Notarii stipendiariorum, carentes pane, caput unius aselli, quod cum corio portabat quidam asinarius, quodque per violentiam abstulerat Rufinus de Castelletto Capitaneus equestris, qui cum ipsis Notariis stabat in duodena (erantque omnes Mediolanenses) datis soldis VIII ipsi asinario, ne conquereretur, caput, inquam, illius aselli coctum absque sale, & pane, vel speciebus conditum comederunt. Et certè nisi fuissent uvæ immaturæ & agrestes, & per-

A lica item acerba, quæ jam grossa erant, malè evenisset eisdem. Demum cum exercitu ipso super portis Florentiæ tubaverunt, & una nocte pernoctaverunt, multas pulchras domos & palatia cum ædificiis saccomannando & comburendo, & ibi etiam per gentes illas dictum fuit de Saccomanno, quod vocabulum usque ad præsentem diem in Lombardia perduravit. Deinde recesserunt, & Vallem Mugelli intraverunt, & Castrum Barberinum per violentiam expugnaverunt, in quo tantum bladum & victualia invenerunt, quod tam homines quàm equi saturati sunt. Et dicebamus, quod illud Castrum, magnas elemosynas fecerat. Dum ibi pernoctarent. Terra Scarpariæ, quæ tunc propter longævum pacificum statum vallo carebat, carebatque scalis pro ascendendo, turres circum circa existentes ea nocte januis domorum pro vallo erectis, & ostiis scalarum undique portatis, fuit reducta in fortaliriam. Hinc exercitus per sequentia Bononiam victualibus spoliavit, & Lombardos pecuniā cœpit vacuare. Sequenti autem die, horā Nonæ, exercitus Scarpariam, adivit. At non valens intrare, castrametatus est circa ipsam, ubi stetit usque ad finem Mensis Novembris cum maximis dispendiis & destructione Lombardorum, faciendo castra lignea, machinas, pontes portatiles super rotis, ubi illi Tusculi latitabant. Quæ omnia uno solo denario non profuerunt. Et interim Florentini Burgum Sancti Laurentii in ipsa planitie Mugelli munierunt, à quo dictus exercitus maxima damna patiebatur. Erat autem tunc Dominus Franciscus Comes de Urbino cum gente sua solummodo ad portam inferiorem dictæ Terræ Scarpariæ cum una machina castrametatus. Qui super Circhis ipsius Terræ Mantellos firmos tenens, defensores graviter offendebat. Terra autem die nocteque se defendendo muniebatur. Et in tantum existit fortificata, quod mora ipsius exercitus evasit frustratoria. Sed piger hyems accedens, cœpit stipendiis suis præcedentibus campum invadere. Et aquis & nivibus missis cœgit à campo discedere cum maximo detrimento equorum & personarum. Nam his diebus Dominus Mediolani renovationem equorum in suo servitio mortuorum faciebat. Et propter fraudes maximam quantitatem Florenorum exportaverunt, & exportabant, recedentes, & lacerati per partes Petræmalæ, Scaregalasini, & Planorii Bononiam redierunt, & in ipsa Civitate mensibus hyemalibus dicti stipendiarii steterunt cum infinita carestia fœni & palearum.

Prædicta autem vidi & audiui, quia ego tunc temporis steti pro Notario ad bancum stipendiariorum Bononiæ mensibus XLIV. & quasi usque ad amissionem dictæ Civitatis per Dominum Mediolani factam. Et tunc Dominus Johannes de Olegio propter infamiam & questus Bononiensium conquerentium, quod per tanta fastidia & labores nec in Tuscia nec alibi unicam Terram acquisiverat, cœpit ægrum animum habere contra amicos Dominorum de Pepulis, & contra Jacobum de Pepulis olim Bononiæ Dominum, quem in Bononia captum & spoliatum bonis suis insectabatur, favens aliis ipsorum Pepulorum contrariis & æmulatoribus; etiam quia intellexerat de se ipso gravia esse relata præfato Domino Archiepiscopo; qui tamen ea credere noluit propter cæcitatem amoris, quo ipsum Dominum Johannem de Olegio, è limo sublevatum, prosequabatur. Immo plures credebant suum esse filium; nec fuit

fuit verum, quia Dominus Manfredus agnomen-
to Botta de Gattego de Novaria, homo Guel-
phus, multum virtuosus, amore Ecclesie in pro-
ximis partibus guerram faciens, & inimicissimus
Vicecomitum & Torniellorum in Olegio Ca-
stro parvissimi valoris, patrem ipsius Domini
Johannis de Olegio cum una mazia ferrea, quam
tunc portabat, interemit, & Olegium populatus
est, & totum concremavit. Tacite tamen dictus
Dominus Johannes de Olegio multum repugna-
bat prefato Domino Galeaz, & potius Domino
Johanni de Pepulis predicto, quia Dominus Ga-
leaz junior erat, & credebatur, ipsum talia
nescivisse cogitare. Sed hæc evenisse credo pro-
pter amicitiam & conversationem, quam prefatus
Dominus Galeaz habebat cum Domino Jo-
hanne de Pepulis in Mediolano. Erat autem
prefatus Dominus Johannes de Olegio multum
odio Domino Matthæo Vicecomiti fratri Domi-
ni Galeazii propter turpia verba, quæ ad invi-
cem sibi dixerant in præsentia quondam Domini
Luchini, se mentiendo per gulam. Nunc autem
prefatus Dominus Johannes de Olegio coepit ve-
nire odio prefato Domino Galeazio. Et adeo
multiplicavit odium, ut neuter ipsorum fratrum
de Vicecomitibus vellet familiam ipsius Johan-
nis de Olegio videre, nec de ipso quicquam au-
dire. Et tunc Johannes coepit cum Domino Ber-
nabovo in beneplacitis permanere velle, multa
exenia illi mittendo, & in benevolentia perma-
nendo, quæ duravit usque ad mortem prefati
Domini Archiepiscopi; nam postea coepit cessa-
re amicitia per sequentia. Recessit autem Do-
minus Marchio Ubertus Pallavicinus à Capita-
neatu Bononiæ; & prefatus Dominus Johannes
de Olegio, sicuti primitus, partes illas mini-
strare prosequabatur. Et nolens à Bononia di-
scedere, ita procuravit cum Domino Archie-
piscopo, ut ætate sequenti cum stipendio tran-
smisso equestri & pedestri iterum in Tusciam ad
partes Sancti Sepulcri missus fuerit Dominus Lu-
chinus de Verme pro Capitaneo dictæ gentis
missæ per Dominum Mediolani in partes Tusciæ.
Est autem Dominus Luchinus nobilis Miles de
nobili progenie Veronensi, formosus personâ, &
alacri vultu; tamen ferus aspectu, quum irasci-
tur: astutus, fortis, & discretus; non evitans
labores, & tantâ facundiâ præclarus, ut par non
habeatur. Exercitus itaque veniens ad dictum
Burgum Sancti Sepulcri, multum conterruit
Tusculos, quia pars Gibellina Tusciæ ut pluri-
mum nobis adhærebat. Burgus autem ille est
in planitie super Tyberi proficiscente versus
Romam. Et adeo pulcher est, fructiferus, &
abundans victualibus, ut numquam pro toto
exercitu annona defecerit, nec pretia ascende-
runt cum avantagio duorum denariorum pro
Soldo. Et adeo exaltatus Turribus, palatiis, &
excelsis domibus, ut Palatia conspicerentur.
Muratus à parte exteriori muro, fossatum, vi-
ridaria, & hortulos continebat; & non expulso
aliquo Guelpho, & annuentibus universis ad
favorem Domini Mediolani, de guerra & ex-
pensis videbatur non curare. Et demum parti-
cipante Domino Cortonæ, exercitus curavit,
Betonam sitam in principio Ducatus Spoletani,
& in oppositum Civitatis Perusii, mediante dicto
flumine Tyberino, propter discordiam majorum
intrinsecorum, & auxiliante Domino Crispoldo,
qui major erat dictæ Civitatis, dominio Domi-
ni Mediolani subjugare. Et missis à Cortonæ
banderiis XXXII. Theutonicorum, Burgundio-
rum, & Lombardorum, dominium ipsius Civi-
tatis Betonæ nomine Domini Mediolani obtinuit.

Tom. XVI.

A Non tamen sic tempestivè, quoniam ante præ-
dicta universus exercitus conversando & stando
super riparia Lacus Perusinarum & Cortonæ
Palatia infinita destruxit & vastavit in partibus
illis, & in tantum quod damna, quæ utraque
pars perpeffa est, non poterant æstimari, nec
umquam talium tantorumque excessuum me-
moriam dilaberetur. Et quia nimis longum esset
enarrare, ad exercitum Betonæ est breviter re-
deundum.

Betonæ autem die introitus pulcritudine re-
fulgebat, Palatiis, parietibus micantibus ex
splendore, plena victualibus, & præcipuè oleo
olivarum, cujus abundantia non fuit finis.
Etiam banderiæ XX. balistariorum plerumque
B Civitatem ipsam intraverunt. Nescio tamen an
Civitas dici possit, quia carebat Episcopo.
Nihilominus vidi Civitates in maxima quanti-
tate non similes nec coequales. Quo introitu
facto multi è Civitate propter discordiam præ-
cedentem fugerunt, & aliqua pars in ipsa Civi-
tate permansit. Cum quibus duobus ingressibus
Terræ Perusinarum longa parte protractæ diri-
piebantur, cremabantur; & multæ etiam Civi-
tates, nempe Assisium, ubi Corpus Beati Fran-
cisci requiescit, pacta inierunt, ut si in brevi
subsidium per Perusinos non daretur, quod Ci-
vitatem eam, aliasque traderent in fortiam Do-
mini Mediolani. Nec mora. Perusini thesauros
aperierunt. Cessaverunt à laboribus, & ab arti-
bus vacaverunt; desperati de tali infortunio.
C Unicuique stipendia tribuebant; & tanta multi-
tudo errantium stipendiarios venerat ab Apu-
lia destructa, & cucurrerunt, quod sine nume-
ro infinita quantitas tunc per Perusinos exstitit
descripta. Et subito duas Bastias apud Betonam
per jactum lapidis construxerunt. Cum quibus
ab utraque parte cum armis talia sunt commis-
sa, quod à Troja citra similia bella non fuerunt
visa. Ultra autem Bastias contractas ipsi Peru-
sini campum firmum papilionibus & castramen-
tis firmatis construxerunt super flumine Tybe-
ris, ita quod numquam fuit audacia per alias
gentes Domini Mediolani predictos de Betona
succurrere. Nam die illa nobilis vir Dominus
Raynaldus de Assundris, de quo dictum est su-
pra, Capitaneus Domini Mediolani erat, & cum
exercitu Mediolani castra ab opposita parte flu-
minis predicti cum magna potentia direxit. Et
certè si primitus posuisset castramenta in loco
occupato per Perusinos (quod facile facere po-
tuit, antequam illi haberent campum magnum
& gentes infinitas præparatas) Bastiæ primò fa-
ctæ non fuissent, & apud Betonam totaliter la-
ceratæ fuissent. Quarum grandior per Betonen-
ses virtutibus commendabiles fuit capta, rupta,
& desolata, multis ab utraque parte peremptis.
Sed stante Domino Raynaldo cum exercitu suo
super ripa dicti fluvii, ubi semper stetit sicut
navis in mari, quæ caret remis, non solum ho-
mines Perusii stipendiarii, sed etiam mulieres,
& barberii cum zavatterii cucurrerunt, Peru-
sinorum campum inchoatum fulciendo. Et di-
citur, quod Rectores Populi Perusini, qui juxta
morem sunt quatuor, ipsi Domino Raynaldo
dederunt bibere; & in bottis miserunt de vino,
quod in Vercellis datum fuerat Illustri Principi
Domino Philippo de Valesio, ut dictum est
supra, quod vinum naturam habuit Florenorum.
Et propter ejusdem Domini Raynaldi moram
Betona remansit oblecta, & tam graviter, quod
in ipsa existentes comederunt equos ductos ferè
mortuos fame, quum equi non haberent quod
comederent, nisi folia ficuum & olivarum, &
pro-

Z 2

proinde neque pilum neque corium habebant super testa. Pedites autem coquebant ficos acerbos in aqua, & oleo deinde condiebant. Oleum namque olivarum nunquam defecit. Nam de equis pars, quæ * jacebat, equo vivente, erat putrida. Et aliæ carnes equinæ vendebantur ad macellum, & comedebantur sine pane, sale, & speciebus. Quid ultra? Prædicti sic obsessi, de auxilio præfati Domini Raynaldi non amplius sperantes, pacta cum Perusinis inierunt: nam infinitos balistas & scaramucis & irruptionibus occiderunt ex Perusinis, quia portant longas targas, & ad bellandum ut plurimum sunt indiscreti. Et vidi Contrum de la Specia, qui LX. & ultra ex dictis Perusinis sic targatis occidit cum balista. Et quid ergo fecerunt alii? Pactis igitur firmatis, cum armis & equis universi de recessu libero fuerunt affidati, excepto Domino Crispoldo antedicto, quem numquam Perusini voluerunt in pactionibus includere. Crispoldus autem proditus fuit. Nam quidam suus nutritor, qui ipsum à pueritia educaverat, eundem Perusinis tradidit. Etenim ante pactionum confirmationem sub taciturnitate noctis de Betona simul descenderunt, & de scientia & beneplacito gentis Domini Mediolani conclusæ, dictus nutritor ipsum Dominum Crispoldum in fauces ipsorum Perusinorum consignavit. Captus itaque ductusque Perusium de præfenti fuit decapitatus super platea. Attamen pacta gentis Domini Mediolani & aliorum existerunt observata. Et sic cum equis superviventibus, qui vix fuerunt numero LXXX. discesserunt à Betona, & per campum Perusinorum transeuntes taliter macerati ad campum Domini Raynaldi cum maximis (*) trullis & clamoribus turpibus recesserunt: quæ verba & trullæ gravaverunt eos plus quam fames. Deinde ab ipso campo levatis tendis & papilionibus, & apud Civitatem Castellanam Perusinorum, ubi magna damna & incendia intulerunt, se direxerunt, & ad Terram Burgi Sancti Sepulcri redierunt. Propterea præfatus Dominus Raynaldus à dicto officio fuit amotus. Banderia equestris filii, & duæ fratrum suorum, subito fuerunt cassæ: & ipse totaliter excidit à gratia Dominorum Vicecomitum in perpetuum. Quamquam ipse detentus in Bononia, & in domo mea permaneret, se à prædictis excusabat, dicens, quod habebat in mandatis facere, quæ consulebant plures Nobiles de Tuscia, de nominibus quorum taceretur, & quod prædicti Tusculi sic agendum dixerant, & consuluerant.

Reverfis autem prædictis gentibus Domini Mediolani ad habitandum in Burgo Sancti Sepulcri, casus ultra modum mirabilis evenit. Nam in Vigilia Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, vel præcedentis noctis tempore, talis terræmotus Terram concussit, quod palatia & turres corruentes, & parietes simul collidentes, brevi hora taliter sunt quassatæ, quod paucae rectæ videbantur. Et certè si Saraceni jurassent ipsam Terram prosternere, non fuisset sic disrupta in una hebdomada. Sed pauca gens periit: quod fuit gratia Dei. Et verum fuit, quod lapides ab imis murorum fundamentis super terram fossæ exterioris profluerunt, cujus fossæ & præcipuè murorum profunditas erat decem cubitorum. Etiam ab una parte Civitatis Castellæ fuit terræmotus, sed non tam magnus. Et etiam sequenti hebdomada, horâ Tertiarum, fuit alius terræmotus in ipsa Terra, in quo

A Turris cum Cassaro Castri, per medium scissæ disrupta exstitit, & sub ipsa filius Castellani cum pluribus aliis periit, & multæ aliæ domus à primo terræmotu immunes corruerunt. Quarum domorum destructionem & prosternationem vidi infinitam. Ex quo stipendiarii cum illis de Boccanigris potentioribus partis Gibellinæ exierunt, Terram ipsam totaliter dimittentes, nolentes sine bello mori. Et post paucam moram omnes Bononiam redierunt, dimissis dictis partibus sic vastatis. Discessis itaque à Tuscia prædictis, & antea Perusini magnam quantitatem suorum stipendiariorum cassaverunt; & multi alii de partibus Apuliæ tam pedites quam equites Theutonici, Burgundi & Itali, audientes de guerra, ad partem illam confluxerunt. Et coadunati in maxima quantitate ac desperati, uti carentes stipendiis, coeperunt Societatem inire. Oh quot malorum principium fuit hæc prava Societas! Caput suum fecerunt Fratrem Morialem, qui Frater Templi fuerat, sed prævaricatus malitiis gloriabatur. Et coepit cum sua Societate partes Tusciæ usurpare. Ipse erat de Burgundia, tamen sciebat Theutonicos & Lombardos gubernare, participando rapta. In ea Societate supervenit Comes Landus, qui utinam non advenisset propter infelicia, quæ evenerunt in Lombardia. Ille cum Theutonicis sibi adherentibus, etiam quotidie superadditis, Marchiam hyemali tempore occupavit. Et non obstante quod nix esset maxima, Terras ipsas vastavit; cepit, plerumque prædatus est. Ab huiusmodi scelestissimo coetu Frater Morialis deinde recessit, & Romæ, quod iverat, pro accipiendo magnam auri quantitatem extortam in Apulia; fuit tamquam prædo per Tribunal decapitatus, & dies extremos finivit. Deinde Comes Landus cum Societate ipsa in Apuliam profectus est, ubi diu prædando moram traxit. Dum autem exercitus Domini Mediolani redisset Bononiam, curavit idem Mediolani Dominus guerram Tusculorum * promittere. Et procuravit, quod Civitates Mutinæ & Regii, quæ iter suarum gentium Parmâ Bononiam mittendarum occupabant, cederent. Igitur primò invasit districtum Mutinæ, & partem Gibellinam pro eo expulsam de dicta Civitate, & præcipuè Dominum Galassium de Piis cum sequacibus suis sibi junxit, & in Bononiâ recepit cum parte sua. Coeperuntque magnanimitè agere contra Mutinenses. In illis tamen principiis illi de Savignano, quæ est titulo tertia Domus in Mutina ex majoribus partis Guelphæ, coeperunt tractare Rochettam Savignani diu possessam per Bononienfes. Et ipsam custodiebat Matthæus de Guidabobus de Parma (qui de ipsa tunc temporis aufugit) pro Domino Mediolani. Multa quidem gesta fuerunt in Castris illis per utramque partem, de quibus taceretur propter nimium sermonem. Facto enim ponte super flumine Panario, ubi antiquitus fuerat via recta veniendo à Mutina Bononiam, & factis duabus Bastiis pro custodia dicti pontis, & fortiori versùs Mutinam, cui Bernardinus de Piis factus fuit Castellanus cum multis paghis, coepit exercitus Domini Mediolani pertransire. Et capto primitus Castro Florani, Civitatem Mutinæ invadere, & post paucos dies coeperunt super Canali partis inferioris, & ubi alias fuerat apud Civitatem Mutinæ, Bastiam erigere. Et dum in dicta Bastia ad elevationem ipsius laboraretur, & stante ibidem Domino Albicio de

(*) *Alter textus trullis, & infra trullæ.*

de Baldinis, Collaterali Domini Johannis de Olegio loco ipsius Domini Johannis, qui jam animo conceperat faciendi quæ exinde fecit, hic non curabat, quod Mutina caperetur propter sequentia, quia mortuo Domino Archiepiscopo sperabat se moraturum propter superius dicta. Albicius erat cum Populo & Proceribus Bononiensibus Capitaneus.

Et facta alio Ponte super Panario cum navibus in oppositum Crepacorii, una die præfatus Dominus Johannes de Olegio misit literas, quas vidi, ad Dominum Albicium, ut die noctuque versus Bononiam remearet cum Populo & cum Proceribus, quos volebat turpiter mori. Et sic adulando, quoniam Comes Landus cum Societate sua ibi erat de præfenti; nam ea Societas tunc distabat à Bononia miliaribus CC. & ultra à dicta Bastia, nec volabat. Quibus literis visis, & alio consilio non deliberato, quia ipse Dominus Albicius erat pastor bonus, pulsatis tubis, & nullo impellente, à dicta Bastia fugerunt, etiam quia Bononienses libentissime recedebant; & tali frequentia Pontem impulerunt, ut ipsum fregerint, & multi equi & homines submersi perierint. Et die sequenti delecto toto dicto Ponte Bononiam redierunt. In principio autem quæstionis motæ per Domium Mediolani contra Mutinam & Regium, vivebat Marchio Oppizo Estensis, qui solummodo tres filios habebat valde juvenes, videlicet Aldrovandinum & alios, natos ex pulcherrima muliere Bononiensi, & sorore Henrici de Ariostis. Et timens de Marchione Francisco nepote suo, ne cum auxilio Domini Mediolani (cum quibus Vicecomitibus habuerat parentelam, quia mater Domini Azonis fuerat de sua progenie) aliquid moliretur, vix incepto prædicto discordio prædictum Marchionem Franciscum à Ferraria cum aliquibus intimis suis fugavit, & Civitates Mutinæ & Ferrariæ cepit cautè custodire. Qui Marchio sic expulsus, Mediolanum venit, ubi de præfenti magnificè commoratur. Post hujusmodi expulsionem tractavit Dominus Marchio Obizzo cum Dominis Mantuæ, qui & Regium tenebant, & cum illis de Padua, de resistentia facienda Dominis Mediolani, ut à capione Mutinæ & Regii cessarent vota sua. Et tunc participato consilio studuerunt Comitem Landum cum Societate sua sub eorum stipendiis habere, & habuerunt. Et curarunt, ut quanto citius ille Comes per partes Romandioli intraret Lombardiam. Et hinc detegitur malus conceptus, quem Dominus Johannes de Olegio sibi statuerat de permanendo in Bononia, quamquam discesso de sui mandato, ut supra, exercitu apud Mutinam noctis tempore, nam dies octo & ultra suum cursum evolverunt, antequam Landus Bononiam accederet. De cujus exercitus recessu multa dicta & cogitata fuerunt. Sed propter potentiam ipsius Domini Johannis nec Officiales nec alius ausus fuit loqui, nec Domino Archiepiscopo rescribere. Venit ergo ad partes Bononiæ dictus Comes Landus cum impia Societate sua, & primò destructis partibus Budrii districtus Bononiensis, eas occupavit. Deinde levato exercitu, in campetribus apud Bononiam à parte versus exitum Canalis Bononiæ pluribus diebus stetit. Et dictum fuit, quod secundo lignamine occupationis foraminis exitus dicti Canalis, multi ex Societate ipsa Campum Mercati intraverunt, & numero ducenti vel ultra. Quapropter tota Civitas Bononiæ traxit ad rumorem. Est enim Campus Mercati locus valde spatio-

A fus, in quo & per quem labitur Canale, & super quo constructa sunt Molendina supradicta. Et intra moenia Civitatis conclusus à parte, ubi Canale labitur, & prope Castrum, quod habebat Legatus antedictus jam expulsus. Deinde dicta Societas transiens dictum Canale, se posuit apud Pontem Reni, & Burgum universum Panigalis occupavit, vastavitque Casalegium & multas alias Terras in Valle Reni, eique circumstantes prædatus est. Et ibi multis diebus stetit, nihil probitatis faciendo. Deinde versus Mutinam gressus suos direxit, & ad Pontem factum noviter cum Bastiis, ut supra, se posuit, & duabus vicibus ipsas cum Ponte expugnavit. At non profuit. In partibus illis tantum duravit, quod dictæ Bastiæ fuerunt captæ & Pons una cum eis totaliter devastatus.

B Durantibus autem prædictis & sub regimine Domini Ottolini de Burris tunc sequentis Potestatis, Dominus Johannes de Olegio multos de Bononia Nobiles & Populares capi mandavit pluribus in vicibus, quos dicebat esse culpabiles de prodicione Civitatis ex accusationibus patentibus. Et dicebatur, quod illi erant amici & intimi Domini Johannis de Pepulis. Qui pluries ad martyrium lacerati, dixerunt verum esse, quæ in inquisitione continebantur. Et in duabus vicibus XXXIV. super Campo Mercati publicè exstiterunt decapitati. Inter hæc rumores multi in Bononia efferbuerunt, in quibus plurimi Bononienses per stipendiarios in ipsa Civitate fuerunt interfecti, & aliqui de occisoribus. Et tunc quum multi de Ubaldinis pro custodia Civitatis Bononiæ fuissent requisiti, & cum eorum clientibus & glomerata quantitate & ultra modum armatis venissent ad custodiam. Et facta ipsorum monstra, postisque super plateam, rumor exstitit inchoatus, ex quo primi ex illis, qui decapitati fuerunt, capti fuerant. Inter quos Zennonus de Sancto Alberto dicebatur principalis. Inter Ubaldinorum clientes tunc venit magnus ille quotidie ebrius, qui in Mediolano Malvasiam generosius deinde destruxit, suffocando se in cæno. Et qui Dominum Bonincontrum de Sanminiato diu excellentissimum in Mediolano Officialem vulneravit; & pro quo vulnere ipse Dominus Bonincontrus in pace recessit. Ulterius autem ipsa Societas illa vice non processit, sed ad partes Tusciæ rediit. Et utinam ibi fuisset finis. Remanserant itaque ambæ Civitates Mutina & Regium, sicut primitus erant, & cum pessima voluntate contra Dominum Mediolani, ut inferius apparebit. Dominus autem Galassius de Pisis egregius Miles cum amicis suis popularibus à Mutina expulsus morabatur aliquando Bononiæ, plerumque in Castro suo Carpii. Literas autem, quibus in Collegam Capitaneatus Bononiensis deputabatur, habuit à Domino Archiepiscopo. Sed præfatus Dominus Johannes de Olegio fecit per Bononienses opponere, & Mediolanum rescribere, quod ipsum habebant suspectum; & causa erat, quia Vicarius inimicus erat & nimis Gibellinus. Istis durantibus præfatus Dominus Archiepiscopus diem clausit extremum & subito, videlicet Anno MCCCLIV. die Dominico IV. Mensis Octobris. Verum ante ipsius mortem & durantibus prædictis, post obitum præfati Magnifici Domini Luchini Vicecomitis, & dimisso odio inter Nobiles & Populares Januæ, factoque Simonino Buccanigra Duce Januensium, quæstio infinita orta est inter Januenses & Venetos in spatio pelago. Utraque pars Galæis & aliis navibus ad pugnam aptis,

&c

& fulcitis gentibus ad bellandum cum infinitis expensis, exercitum maritimum fecerunt. In qua guerra Veneti Regem Aragonum inimicum antiquum Januensium confederaverunt, qui Rex multas magnas naves & habiles ad pugnam ex Catalanis suis expertos & probos in mari præparavit. Et taliter processerunt negotia, breviter concludendo, quod tunc Januenses in marinis partibus succubuerunt, ex quo maxima carestia victualium in Janua habebatur, etiam alia causa præcedente. Nam à partibus transmarinis nulla vel modica victualia vehebantur, quum Domini de Spinulis prohiberent, & præcipue præfatus Dominus Archiepiscopus Mediolani, qui Alexandriæ, Derthonæ, & Placentiæ dominabatur, victualia ipsa totaliter denegabat. Quorum causâ coepit Populus parvus in Janua murmurare. Et est sciendum, quod species Populi parvi * species Ducis Januæ; & ab ipso Populo minuto Dux traxit originem. Populus etenim ille & plebeji fuerunt adeo personis fatigati, & pecuniis afflicti pro construendo navigia, & ea muniendo, quod major & majores coeperunt potius condolere & altius murmurare. Quæ audiens Dux Simoninus antedictus, auditoque infortunio marino, nec prædictorum voluntati valens resistere, nec ipsos valens sublevare, tamquam sagax & prudens cautelam adhibuit, nolens mactari per Populum, nec opprimi per Nobiles, propter commissam. Et de duobus malis minus elegit. Et cum maxima astutia cogitans vivere, suoque beneficio gaudere post lapsum istius mali puncti. Et sic ad præfens fecit.

Nam habuerat in Mediolano amicum nomine Johannolum Mondellam de Ferro (& agnomnabatur de Ferro, quia mercaturam ferri exercebat, sed ex pecuniis alterius Johannoli Mondellæ Thesaurarii præfati Domini Archiepiscopi, & ejus germani faciendo etiam mercantias) reductum cum præfato Archiepiscopo, tamquam legalem hominem, sincerum & veracem ad illius magnalia gubernanda & exsequenda, odentem pompas & tributa, ac honestissime viventem & cum caritate. Cujus familiaris Notarius, & domesticus fui ego *Petrus Azarius*, ut in fine dicetur, & conversando cum eo, gesta vidi, audivi, & per literas didici. De eo præfatus Dominus Archiepiscopus ultra alios confidebat, & merito, & cum eo tamquam experto consilium & colloquium habuit, & in brevi taliter ordinavit, quod præfatus Simoninus sub certis pactis & conventionibus initis & de beneplacito Universitatis Januensis Civitatem Januæ cum universis aliis Civitatibus & Castris dominio Januensium subiectis remisit sub dominio præfati Domini Archiepiscopi, qui de plano prædicta possedit; nec sola Fortalitia defecit, Verum est, quod præfatus Dominus Simoninus habuit maximam quantitatem Florenorum pro instaurando expensas per subditos factas, & tollendis mutuis propter ea contractis. Maxima quantitas bladi in Januam fuit vecta, in tantum quod cessavit inopia Januæ. Ubi etiam posuit Potestatem & Capitaneum, & in Savona, & ubique Officiales & Castellanos. Et pacifice ampliando possedit in vita sua & ulterius, ut infra. Et in tantum procuravit, quod Januenses pacem fecerunt cum Venetis & Catalanis; quæ pax (quamquam Janua contraria sit Mediolano) usque in præsentem diem observatur. Fecit & præfatus Dominus Archiepiscopus pulcherrimam Domum novam; & continuè duabus vicibus in die habendo Curiales

A & alios Nobiles, si qui erant in Curia, & suos caros tres Nepotes, collationem cum purissimo vino & aliis fructibus & confectionibus faciebat. Quibus horis diversa poterant dici, nec umquam audientiam denegabat. Et fuit prodigum in dando comedere Proceribus, & in aliis quibusque expendendo, & semper crevit. Castrum autem valde pulcrum construi fecit in Novaria. Filium naturalem habuit nomine Leonardum, quem pluribus annis tenuit in Novaria pro Potestate. Sed malè, ineptè, & debilitè in ipso regimine se gerentem demum indignanter ejecit privatum gratiâ suâ, nec deinceps voluit ipsum audire nominari. Ideo Leonardus, quia Miles erat, cum Domina Catharina uxore sua se reduxit ad Castrum Viozzalli districtus Vercellensis. Illud Castrum erat ipsius Domine Catharinæ, sapientis & pulchræ ultra modum, fueratque filia quondam Domini Martini de Viozzallo ex Dominis de Palestro ditissimi. Et dum prædictus Dominus Martinus hanc unicam filiam haberet, & in uxorem promississet Iberto de Rovescenda filio quondam Domini Francischini, aviatico Domini Johannis de Rovescenda ditiori quoque Vercellensi, prædictus Dominus Martinus (durantibus verbis de præfenti in ipso matrimonio, & puella fortassis annum ætatis nonum vel decimum agente) excessit è vivis. Et non obstantibus prædictis verbis de præfenti ipsa Domina Catharina, & malè, fuit isti Domino Leonardo matrimonio copulata, & successit patri in universis bonis, inter quæ illud Castrum habebatur. Permanente igitur dicto Leonardo in eo Castro, Dominus Johannes Marchio Montisferrati Dominium Civitatis Novariæ cum universo districtu occupavit: quo audito prædictus Leonardus, quamvis validum Castrum haberet pro se viriliter defendendo cum Civitate Vercellarum propinqua ad duo vel tria milliaria, & quæ Civitas nunquam fuit perdita, sponte venit Novariam, & ibi dicto Domino Marchioni se & sua dedit, relinquens propriam parentelam. Quum itaque Civitatem Novariæ Dominus Galeazius recuperasset, noluit de dicto Domino Leonardo misereri. Quare ipse Leonardus profugit ad partes extraneas. Et est in tanta debilitate (quia debilis constitutus) quod dormit in Hospitalibus, & cum ribaldis conversatur. Galeaz autem prædictum Castrum cum bonis possidet, Dominam Catharinam prædictam alimentari faciendo.

Diebus autem prædictis mortui sunt Ludovicus Imperator in partibus Alamanniæ, ubi continuè Coronam Imperialem tenuerat sine alia exceptione, & Papa Benedictus, cui sufficitur Clemens. In omnibus igitur bonis præfati Domini Johannis Archiepiscopi successerunt prædicti Matthæus, Barnabos, & Johannes Galeazius nepotes sui ex quondam Stephano fratre. Et in dominio Civitatis Mediolani existerunt confirmati, prout etiam de Civitatibus, Burgis, Castris, Oppidis, & aliis undequaque possessis. Verum quia diversos habuerunt respectus, & volentes potiri dominio separatim, ut moris est in partibus Lombardiæ, voluerunt dominia dividere & separare, ut unusquisque ipsorum exercere posset in agendis pro libito voluntatis, quamquam ad unicum finem ad gravia curassent extendere vires suas. Feceruntque de Mediolano & ejus Comitatu partes tres coæquales, possessiones, domos, quælibet mobilia & immobilia dividendo, diviseruntque dominia aliarum Civitatum & possessorum extra Mediolanum.

lanum. De divisionibus Mediolani non tracto propter fastidium operis. Solum dico, quod unusquisque voluit in eo habere introitum & exitum per portas. Deinde declarare cogitavi de divisionibus Civitatum, de quibus constat dicere, & de beneficiis extra districtum Mediolani. Per primo dico, quod de Civitatibus constat dicere per ea, quæ sequuta fuerunt. Et quia præfatus Dominus Matthæus in tempore alios præcedebat, à divisione ipsius inchoavi. Habuit namque extra Mediolanum Laudum, Placentiam, Parmam, Bononiam, Bobium, ceterasque Terras dominii Mediolani subjectas ultra Padum; mediantibus & durantibus prædictis Civitatibus. Barnabos secundogenitus habuit Bergomum, Brixiam, Cremonam, & alias Terras à flumine Abdua. Dominus Galeazius tertio genitus habuit Comum, Novariam, Vercellas, Astam, Albam, & universas Terras Pedemontium, Alexandriam, Terdonam, cum aliis locis intra confinia prædictarum Civitatum conclusis. Janua autem cum partibus suis remansit indivisa, quum bene & commodè non posset dividi. Divisionibus itaque factis, curavit unusquisque ipsorum prædicta gubernare, & sua discretione regere, mittente unoquoque Capitaneos, Castellanos, & alios Officiales cuiuscumque maneriei pro libito voluntatis. Domum verò intra Mediolanum sitarum divisio fuit huiusmodi. Scilicet Domus constructa prope & extra Archiepiscopatum, in qua habitabat præfatus Dominus Archiepiscopus, obvénit Domino Matthæo, quam ipse habitavit. Domus autem levata, ut diximus, per Dominum Luchinum apud Ecclesiam Sancti Johannis in Conca, pervénit Domino Bernabovi. Reliquæ, in quibus consueverant habitare Domini Galeazius, Luchinus, & Azzo cum reliquis ascendentibus de Vicecomitibus, Domino Galeazio remanserunt. Et quia præfatus Dominus Matthæus alios fratres suos ætate præcedebat, ideo ab ipso initium sumam, scripturus eorum gesta.

C A P. XII.

Matthæus Vicecomes.

Misit igitur Dominum Thomam Marchionem Malaspinam de Jermolino pro Capitaneo in Civitatem Placentiæ, Dominum Gaudentium de Coconate pro Potestate Bononiæ, & reliquos in alias Civitates suas. Tunc temporis Dominus Johannes Vicecomes de Olegio in sede sua Bononiæ vigeat, dolens de morte præfati Domini Archiepiscopi. Sed quia diu machinatus fuerat, quid casu prædicto eveniente faceret, de levi ordinem suo tempore cogitatis exhibuit, sperans pro defensione sui non habere judicem competentem. Sciebat etenim stimulos habere, & medico carere, proptereaque de statu suo cogitavit. Quum autem Dominus Galeazius habuisset in divisione Comum cum districtu, erat Vallis una valde fertilis & amœna in extremitate dicti districtus, tamen à Como separata, & quam consueverat tenere unus dictus Avogarius de Belegno, & Vallis Belegnum vocabatur, cujus Vallis dominium dictus Dominus Johannes de Olegio, tempore suo felici, virtute Domini Archiepiscopi acquisivit & possedit, & possidebat tempore præsentis. Quare Dominus Galeazius respiciens, quod in dicta divisione sibi obvenerant omnia, quæ in partibus Comensibus vel circa possidebantur per quondam Dominum Archiepiscopum, &

A quod ea Vallis Belegni per eundem Dominum Archiepiscopum acquisita esset, & ejus virtute, quamvis precario jure ipsi Domino Johanni de Olegio tacite dimisisset, ipsam Vallem cum utilitatibus cœpit possidere. De hisce Dominus Johannes de Olegio conquestus est ad Dominum Bernabovem, immo Dominus Bernabos cœpit de factis suis non in tantum curare, sicut antea curaverat. Quod fortè accidit, quia plura habebat agere. Præterea Dominus Matthæus misit Bononiam duos suos Domicellos ejus nomine, in quorum manibus omnes stipendiarii equites & pedites, nec non Castellani in partibus illis existentes sacramentum fidelitatis præstarent. Et duabus vicibus intra breve tempus iteratò misit Dominum Galassium de Pils pro socio in ipsius Officio & Capitaneatu Bononiæ. Qui libenter non annuit, sed fingens placere, dixit, quod contentabatur, quia ipse erat senex. Item misit unum Judicem pro syndicando Familiam ipsius Domini Johannis de Olegio. Qui Judex, quum homines non auderent conqueri de infinitis extorsionibus & barattariis factis per universos de familia ipsius Domini Johannis, præconizari fecit, quod volentes conqueri, deponerent petitiones in capsâ ferrata & forata, posita in una Ecclesia, in cujus domibus dictus Syndicator permanebat. Et tunc capsâ, petitionibus prædictorum decies in diem implebatur, nec restabant. Fuerat autem præfatus Dominus Johannes de faciendo, quod fecit, diu instigatus propter superius descripta. Et propterea, permittebat etiam suam familiam prædari, dummodo faceret pulchro modo. Assentiebatque stipendiariis equestribus, pedestribus, Castellanis, custodibus portarum, & quibuslibet Officialibus forasteriis, ut libitum & placitum exercerent in rapiendo & fraudando Commune Mediolani, quia rationes ab inde procedebant. Et quando præmissi stipendiarii ob aliquem defectum repertum, sive debite sive indebite conquerebantur, persuadebat eis, gratiam faciendo. Si alia via non erat, ut ipsorum benivolentiam obtineret, studebat cassare, quos non sperabat sibi adhæsurus, & aliis malefactoribus complacere. Et dum prædictus Syndicator præmissa vidit & audivit, reversus est Mediolanum, & ea Domino Matthæo notificavit. Et demum Bononiam rediit pro syndicando personam ipsius Domini Johannis: & certè fuit maxima simplicitas. Nam Commune Venetiarum satis habuisset ad satisfaciendum pro dictis malè ablati per ipsum Dominum Johannem & domesticos suos. Et tunc Dominus Johannes celerius ad propositum festinavit, subridens & dicens: *quod si illi de Mediolano sciebant, sciebat ipse quoque.* Dominus autem Galassius stans in Bononia, timebat eum, nec volebat in aliquo eidem displicere, sed cum suis forinsecis de Mutina ut plurimum conversabatur. Et quod deterius fuit, præfatus Dominus Matthæus, sentiens tempus hyemale, curavit expensas diminuere, & præsertim in partibus Bononiæ.

E Et tunc veni ego Mediolanum pro prædictis una cum Domino Leone de Muriculis, qui intratas gesserat multo tempore. Et quum fuimus Mediolani, datus fuit ordo, quod XXX. Banderiæ equestres starent Bononiæ & in Comitatu; & erant tunc LVII. vel circa. Et XL. cohortes peditum pariter ibidem starent, nam erant CI. Et per me fuerunt descriptæ. Et ubi erant duo Collaterales ad bancum stipendiorum cum Florenis XLV. in mensem pro quolibet ipsorum, solus staret pro XXVII. Et ubi erant duo

339
duo Notarii cum ipsis Collateralibus ad stipendia cum salario Florenorum X. pro quolibet in mensem, staret unicus salario Florenorum VII. Et sic diminuendo Officiales, detraxit. Et propterea videns conditiones, & malè deliberasse, ego cogitavi Ubizolum Vicemallam Notarium socium meum in ipso Officio stipendiorum, & officium cupientem, relinquere. Et malum fuit pro ipso. Præterea præfatus Dominus Matthæus voluit cassare Jacobolum Paganum de Mediolano ab Officio Thesaurariæ Bononiæ; cujus Officium parvum non erat. Nam certè vidi XXXII. millia Florenorum singulis mensibus dispendi in Bononia, & dispendando pro Bononia multis mensibus non sufficere pro expensis ordinariis. Quantæ autem essent extraordinariæ, non est dicendum, præsertim pro subrogandis equis, pro quibus duo millia Florenorum non satisfacerent quolibet mense, computatis mensibus guerræ. Intratæ Bononiæ ultra centum mille Florenos Bononiensis monetæ in anno non exceperunt, quamvis ad præsens propter incursum multum declinassent. Quibus sic simpliciter peractis (& credo, quod novi Consiliarii voluerunt ipsum Dominum Matthæum uno anno sic infinitè ditari) venit Franciscus Manzocculus Thesaurarius novus in Bononia constitutus cum XV. millibus Florenis, permanente ibidem alio Jacomolo, ut supra, & ipso Jacomolo existente Mediolani Thesaurario cum Thesauraria antiqua & malè ablatis. Oh quàm fatua fuerunt præcedentia! Quis enim non cogitasset de statu suo? quis non evitasset pericula? quis non scandala, & præcipuè sui, suæque familiæ syndacatum? Et maximè quum præfatus Dominus Matthæus sciret, ipsum Dominum Johannem de Olegio pro certo esse suum inimicum publicè & privatim. Quid verò Dominus Matthæus habuisset facere, silendum est, quia uterque ipsorum erat de Vicecomitibus. Sed discretio tanti politici Consilii sui in Mediolano debuit animadvertere, quod etiam pecudes perpenderent. Nam mense præcedenti, & ante, quum venissent secunda vice Domicelli supranominati pro dando sacramento stipendiariis Bononiæ, & aliis forasteriis, de fidelitate servanda Domino Matthæo, publicè dicebatur, quod Dominus Johannes de Olegio dominium Bononiæ occupaverat. Et sic publicè dicebatur de voce & fama etiam usque in Mediolano. Sed quia pigritia alias virtutes, excœcat, sic præfatus Dominus Matthæus obcœcatus cum Consilio suo dormitans, prædicta sustinuit pertransire, sperans, quia lectionem Consiliarium quondam Domini Johannis Archiepiscopi habuerat. Sed malè conclusit. Igitur Dominus Johannes de Olegio, quum se videret laqueis interclusum, venenum produxit; & tamquam desperatus & volens pauperiem evitare, laqueos, quos diu tetenderat, cogitavit & voluit explanare. Nam præcedente eo insultu facto contra dominium Civitatis Bononiæ, & contra Dominum Mediolani, nocte præcedente, Familiam suam alloquendo allocuit, & animavit, dicens: *Vultis mori, & comparere Syndacatui in Mediolano? Melius quidem heic mori, quàm in carceribus Mediolani crudeliter macerari. Nonne mei estis? Ego vos tamquam filios dilectos elegi, nutrevi, & exaltavi. Et si in adversa conditione vos defendi, quantum sperare poteritis in prospera & felici? Nam si Locumtenens eram, volo amodo in antea dominari.* Huic colloquio omnes concorditer annuerunt. Etenim prædicti erant simplices, & nulla in eis vel parva vigeat discretio; sed erant plerum-

A que ejus affines, & fortuna favente fuerunt comites inauditi & milites, qui numquam viderant Alamanniam. Nec fuit de familia sua pugillaris, qui non crederet Imperatorem corrigere. Eo vespere & sero, quamvis non oporteret, animavit Cives sibi adhærentes, animavitque omnes stipendiarios non cassos. Nam quos habebat ingratos, pridem jussu Domini Matthæi cassaverat. Et die præcedenti Dominum Galassium antedictum cum centum barbaris Theutonicis, de quibus dubitabat, emiserat, dicens ei, se ita facere, ut iret securus in lustrandis & visitandis fortaliis usque Romandiolam, & ne Comes Landus tunc existens in Tuscia ipsas invaderet.

B Et prædictis proficiscentibus ad prædicta sub bona fide exsequendum, & nemine contrariante, dominium ipsius Civitatis occupavit, faciens publicè evulgare de dominio ipsius, & parvo inchoato rumore. Erat enim ludus parvulorum. Quisnam ei debebat resistere? Omnes erant unanimis. Et tunc non solum familia sua, sed & stercora supra equos coopertos in domo sua ascenderent, clamantes: *Vivat, vivat Dominus Johannes de Olegio* (non dico Vicecomes) *Protektor Populi Bononiensis*. Nec fuit unus, qui resisteret, quia non erat contradicens; quoniam in Castellum Bononiæ creaverat quemdam Guidettum Merosum, qui fuerat suo tempore mercator bladi, & qui nusquam viderat ensen evaginatum. Habebat iste Castellanus tres filios, nempe duos grandiores, & unum parvum, omnes mercaturam bladum in Bononia exercentes; quæ blada mittere sperabant * Cumas, ut credo, sicut froxando millies transmiserant. Qui Castellanus mediocrem filium miserat ad ipsum Dominum Johannem, ut consueverat, pro stipendia recipiendo. At Dominus Johannes eum detineri jussit, & ligatis manibus, cum multitudine sua perditorum hominum duxit ad Castrum ipsum. Et erectis furcis in conspectu patris, pater, mater, & fratres coeperunt clamare tamquam dementes: *Ab fili! non es dignus suspensio. Deserimus Mediolanum, & eligimus vitam tuam.* Et forsitan quod tunc virtutes prævaluerunt faciendo, ac si mortuus vel suspensus fuisset Imperator. Et est notandum, quod Mediolanenses Mercatores, quum nutrant longas barbas, ut videantur strenui, accipiebant & accipiunt Castra ad custodiendum, sicuti tabernas; ut oculi non videantur facere tesseras, & vendere pestivinum, & alias nummatas, valentes uno denario pro quatuor, decipiendo primò Dominum Mediolani, & Civitates, & deinde sequentia; cogitantes cum fugitivis artificibus lucrari, dummodo Officiales decipiant servitiis, faciendo sibi monstros. Et tunc quum volunt habere pagas, dicunt, quod stercus hominis est Turris, & in necessitatibus Turris major videtur ipsis stercus; quia numquam se opponunt ad bellandum cum magnis barbis, sed cum reseris ad fugiendum. Et de ipsis tesseris potius curant, quàm de Castris. Et sic fecit ille fatuus Guidettus Merosus cum filio suo majori, qui finè bello tradiderunt inexpugnabile Bononiæ Castrum. Et sic fecerunt omnes Castellani Castrorum Bononiæ Mediolanenses cum magnis barbis, & suis tesseris, Castra promittentes pro pagis præteritis; excepto solo Castellano Bazani, qui Parmensis erat, nuncupatus Johannes de Miano, qui minimum ex Castris districtus Bononiæ custodiebat (de quo alii Mediolanenses non curabant) & guerram faciendo, idem Castrum non permisit præfato Domino Johanni de Olegio.

Olegio, quamquam multum premeretur, donec Magnus Dominus Barnabos ipsum restitui fecit Domino Johanni prædicto propter sequentia. Igitur præfatus Dominus Johannes prædatus fuit ambos Theſaurarios Mediolani ſupraſcriptos, quibus abſtulit maximam quantitatem Florenorum. Prædatus fuit Leonem Muricolam prædictum, Gaſparolum Verobium, olim ac diu in Bononia Factorem Genaralem pro Domino quondam Archiepiſcopo Johanne, Ubezolum. Vincemalam ſocium meum in meo Officio, qui CC. Florenos habebat ad tabulam, quos cum ſumma avaritia congregaverat. Et tunc dictus Ubezolus dictum Sapientis approbavit, ſic teſtantis: *Reſtè vivit avarus, in ſe non perdens divitias, ſed aliis reſervando.* Prædatus eſt omnes de Mediolano, & quælibet ad Dominum Matthæum pertinentia. Prædatus eſt omnes de Pepulis, & præcipuè quæ habebat præfatus Dominus Johannes de Pepulis. Et inſuper omnes prædictos perſonaliter detinuit unâ cum quampluribus aliis Officialibus, de quorum nominibus propter magnitudinem operis tacetur. Gaudendum de Coconato Poſteſtatem Bononiæ, qui ibi ſteterat per meſem, pacificè abire permiſit unâ cum aliis, videlicet Domino Michaelē de Sancto M. Vicario Generali pro Dominis Archiepiſcopo & Matthæo in Bononia.

Hiſce & aliis peractis, cœpit de ſuis Officialibus procurare, & Civitatis Bononiæ Conſervatorem ſe intitulari faciebat. Sed certè malè conſervavit, immo potius conſumſit in havere & in perſonis. Habebat namque plures Nepotes tam fraternos quàm fororios, tam legitimos quàm ſpurios, qui omnes ſimul ante prædicta non potuiſſent emere ſingulas veſtes; & poſtea ſe intitulaverunt, ſicut Dux Venetiarum, & ſicut ſi fuiſſent de ſtirpe Guibalenga. Primus illorum vocabatur Johanninus de Leſia nepos fororius, quem fecit Poſteſtatem Bononiæ poſt Dominum Gaſſinum de Donatis, aliàs pauperimū, & à Domino Johanne primitus factus Conneſtabilis equeſtris, mox Poſteſtas: cujus tempore, ut infra dicetur, multa gravia commiſſa fuerunt. Pater hujus Johannini de Leſia mille diebus cavaverat cum zappa, & in ſudore vultus ſui veſcebatur pane ſuo. Filius ſe intitulavit, & fuit nuncupatus Dominus Johannes Capitaneus de Grona. De Capitaneatu malè oſtendiſſet privilegia. Sed credo, quòd propter vetuſtatem potuiſſet allegare, quòd mures ipſa comediſſent. In Poſteſtaria ſe geſſit Neroniana humanitate, & inter Conſiliarios Domini Johannis de Olegio ante exitum fuit major. Nam bene projecit ſcovam; quia tanta prædatus eſt, quòd leviter ſe impinguavit. Sed tam pro iſto quàm pro aliis dico, quòd omnis laus in fine cernitur, & omnis canis in cauda finitur. Alter nepos fororius dicebatur Johanninus de Arona, natus ex Ricardino Vicario tunc vivente, & iterum Vicariam faciente, qui ſe quoque intitulavit, & appellabatur Dominus Johanninus de Arona Domini Ricardini, factuſque fuit Capitaneus in Bononia, & ſuper ſtipendiis poſitus. Alium nepotem paternum & legitimum nomine Francum Vicecomitem, continuè (antequam eſſet veſtitus) ebrium, ſibi quàmmaximè confidentem deputavit in cuſtodiam perſonæ ſuæ ſtipatum LX. clientibus electis, & in domo comedentibus. Habebat alium nepotem, ſed ſpurium, fratrem ipſius Franci, nomine Oliverium, ſemper ebrium, & publicum ruſſianum, qui multa gravia in Bononia perpetraverat. Nam dicitur, quòd plu-

Tom. XVI.

A res ruſtici Bononienses reperti fuerunt mortui & putridi in quintana unius domus occupatæ apud domum Domini Johannis, quum à Bononia receſſerunt. Rolando fratri ſpurio & baſtardo dicti Oliverii, miſerabili, & unum groſſum non habenti, dedit Banderiam unam equeſtrem. Mox brevè hunc Rolandum, & prædictos duos Johanninos de Leſia & de Arona baltheo militari decoravit; & Milites exſtituerunt nominati, non tamen quòd in bello propter virtutes ſuas dictum honorem acquiſiſſent, ſed pro nobilitate præmiſſa. Et Rolandus poſt prædicta miſus fuit pro Capitaneo gentis equeſtris per Dominum Johannem de Olegio, expeditæ ad depopulationem Vicecomitum Mediolani, prout ſuſius infra dicetur. Honoravitque multos de Novaria, quos caros habebat, diverſiſque & pulchris officiis decoravit; & præcipuè Luchinum Savium filium quondam Domini Lanfranchini, quem pro ſuo Cancellario habebat, & cui prodicionem aperuerat. Johannem Savium ejus fratrem, quem primò fecerat Capitaneum dictæ gentis miſſæ, ut ſupra, Novariam, quia ipſe ſciebat itinera, cum Banderia una equeſtri, & cum proviſione, quando in Lombardiam & Mediolanum vènit. Utinam prædictus Johannes Savius natus non fuiſſet propter deſtructionem Civitatis Novariæ & diſtrictus. A quo Johanne principium habuit tanta deſtructio. Honoravitque Laurentium Savium filium eorum fratrem, præponendo eum banco ſtipendiariorum loco mei Notarii, & cum ſalario conſueti; & Dominum Johannem de Arona aſſumendo in Collateralem ad idem bancum. Et Gaudentio Savio dedit Banderiam aliam equeſtrem, qui quatuor fratres de Saviis divitias cumularunt, & facti ſunt valde opulenti. In hunc modum diſtributis etiam erga alios officiis in Bononia & diſtrictu, cœpit Dominus Johannes de Olegio dominio ipſo cum magnanimitate potiri, vitam maximam ſicut Imperator ducendo, amicitias undique acquirendo, & ſe cum Ferrarienfibus, Mutinenſibus, Regienſibus, & Eccleſia conſederavit. Durantibus verò prædictis, Dominus Matthæus morans domi quondam Domini Archiepiſcopi in Mediolano, diviſus ut ſupra, & malam vitam ducens, plures formoſas juvenes in lecto tenens etiam de Nobilibus Mediolani, perſonam ſuam vaſtavit. Solo vitio luxuriæ ſœdabatur. In virtutibus ceteros fratres ſuos antecellebat, & præfertim in ſacundia, qua non erat ei ſimilis nec par inter Magnates Lombardiæ. Et ſic cum mulieribus vacando (quòd putum evacuafſet aquâ ipſis apud culum diſtillatâ) ſubitò quia pinguis & formoſus, vitam explevit Anno MCCCCLVII.

Ejus igitur bona Magnifici Domini fratres ſui inter ſe ſe diviſerunt. Civitas Mediolani & ejusdem Comitatus unâ cum Caſtris unicuique pro medietate obvénit. Caſtra Modoëtiæ, Viglevani, & Abbiati, habuit Dominus Johannes Galeatius. Caſtra Melegnani, Pandini, & Vaprii, habuit Dominus Barnabos, qui ad Portas Romanam & Novam ſingulas Roccas erigi fecit. Civitates Laudam, Parmam, & Bononiam habuit Barnabos. Placentiam autem & Bobium Galeatius. Interea autem Dominus Carolus Bohemiæ Rex poſt Dominum Ludovicum electus fuit ad Coronam Imperialem, multum etiam ad id favente Franciſchino Gambacurta cum parentela & ſequacibus ſuis, qui dominium Civitatis Piſanæ & Lucanæ feliciter gubernabat, & maximum cumulum Florenorum ipſi Comuni Piſarum coacervaverat. Ex quo cumulo devénit

A a de-

destructio sua & suæ parentelæ. Recepit namque ipsum Dominum Carolum cum comitiva sua magnificè in Civitate Pisana. Ibidem ipse Dominus Carolus pluribus diebus moratus est, & ad eandem Civitatem rediit post Coronam Romanam susceptam. Et cum ipso erat Dominus Johannes Marchio Montisferrati. Carolus dici poterat pauper. Multa dispendia tulerat, & multam pecuniam promiserat Proceribus Theutonicis eum sequentibus, & multum gratiose visus fuit per Florentinos, Senenses, & alios Tusculos. Eorum Privilegia Imperialia confirmavit, ac ab eis multa exenia & multam pecuniam recepit. Carolus ipse filius fuit Illustris Regis Bohemæ mortui in quodam conflictu pro Rege Francorum, cum quo habebat parentelam, & in quo bello succubuerunt Francigenæ, & ipse, & infiniti mortui, Rege Anglico victoriam obtinente. Fuit etiam ablativus Illustris Henrici Romanorum Imperatoris. Cogitavitque quomodo thesauros Gambacurtæ habere posset, postpositis servitiis, quæ ab eisdem susceperat; sed numquam potuit obtinere, nisi per aliam viam. Quoniam Carolus restituerat illos de la Rocca jam dudum expulsos à Civitate Pisana, illisque, eorumque adhærentibus multum favere, & Gambacurtas cum suis prætermittere videbatur. Hæc Francischinus ægro ferens animo, cogitavit ipsum Imperatorem ab eadem Civitate expellere; nam ipse Francischinus cum aliis de Domo sua & Populo, & cum sequacibus suis potentior erat quolibet Pisano. Et eo tempore illa Civitas sub maxima felicitate vigeat. Sed deinde propter malè gesta semper declinavit. Una igitur die, communicato consilio traxerunt Gambacurtæ ad rumorem, in quo clamabatur: *Vivant Gambacurtæ*. Sed posuerunt super pontes fluminis Arni, Civitatem interfecantis, volentes plateam Arni infilire, cum gentibus pedestribus & equestribus glomerati. Verum ad resistantiam profiliuit Marchio Montisferrati cum gentibus suis & aliis, ac adeo restitit, ut Imperator armatus cum universa gente sua ab opposita parte, etiam cum relictis, illam plateam possederit, interemtis multis ex Gambacurtis & complicibus eorum. Quare Gambacurtæ à pontibus prædictis habuerunt discedere fugiendo, maximam passi occisionem, captis eodem Francischino, & pluribus aliis de Domo sua, quos in brevi super platea Imperator fecit totaliter decapitari; & fugatis ipsorum decapitatorum sequacibus, thesaurum habuit, divisitque inter Alamannos secum sociatos: & ad partes Mediolani pro Corona Ferrea servata in Modoëtia direxit iter suum, dimisso in Pisis Vicario suo cum parte appellata de Raspantis, cum qua parte usque in præsentem diem Civitatem Pisarum tenuit. Coronam Ferream nactus est de plano, sed cum maximis expensis per prædictos Dominos Bernabovem & Galeazium deductis, quos constituit Vicarios Imperiales Mediolani, quo titulo usque in præsentem diem nominantur; prædictumque Dominum Marchionem Montisferrati titulo Vicarii Generalis insignivit. Recessit à Lombardia, multiplicatis erroribus in Tuscia & Lombardia; & post profectionem ipsius in Alamaniam, maximi in Lombardia errores evenerunt, propter quos hæc nobilissima Provincia cepit crudeliter lacerari & penitus deleri. Nam Dominus Johannes Marchio Montisferrati formosus, probus, & astutus, diebus illis per ejus literas diffidavit Dominum Johannem Galeazium. Et missa in scriptis diffidatione, subito ipsius

A Domini Johannis Galeazii Terras invasit, & prædabundus populatus est; & ex tractatu, quem habebat in Civitate Astensi, eam Civitatem abstulit, & adhuc eam tenet. Sed quomodo abstulerit, audietis.

Facta igitur prædicta diffidatione, Dominus Galeazius dubitavit de ea Civitate, & proinde inviavit in ipsam Dominum Manfredum de Saluciis Marchionem non possidentem, quem pro suo Consiliario tunc tenebat, cum multa equestrium comitiva. Tamen suspicionis murmuratione non cessabat. Et tunc Astam iterum misit aliam comitivam cum Domino Ugerto de Isnardis formoso & expertissimo, & Cive Astensi. Qui omnes cum Potestate & Capitaneo studuerunt eam Civitatem custodire. Sed non profuit. Fuerat autem tunc factum in ea Castrum fortissimum, & in parte eminentiori, & in Civitate aliud reclusum circa Castrum. Quæ Fortalitia Civitatis & clausura dicebatur, muris quamvis depresso fabricata & merlata. In qua Potestas, Capitaneus, stipendiarii pedites & equites debebant habitare, quamvis alii non potentes de ipsa Civitate simul & semel cum ipsis habitarent. Portæ Civitatis erant in fortalitiâ redactæ, & præcipue porta Sancti Petri, ceteris distantior à Fortalitia Civitatis, ut supra, noviter constructa; & concludebatur, habens turrim excelsam super ipsa, duos pontes levatiles, interiorem scilicet & exteriorem. Et unus Castellanus cum necessariis paghis eam Arcem & portam custodiebat, quæ porta versus Montemferratum spectat, & ab ipsa vel per ipsam proceditur via recta ad Montem Calvum Oppidum magnum & potens & proprium Marchionis. Et pariformiter aliæ portæ à Castellanis & aliis stipendiariis valde bene custodiebantur. Sed quis se potest à proditoribus custodire? Nam Boëtius ait: *Quæ verò pestis efficacior est ad nocendum, quam familiaris inimicus?* Et sic successit in ea Civitate. Nam publicè dicebatur, quod prædictus Marchio exercitum parabat. Et ideo Civitas cautius custodiebatur. Sed non profuit. Nam uno mane Rubeus Garretus Astensis, morans in dicto Burgo Sancti Petri, propter aliqua gravia, quæ passus erat ab Officialibus Domini Mediolani, arcem sicut supra vallatam ingressus cum uno instrumento musicali, & mantellis seu palliis panni oblongis, cum armis & gladiis subtus, unâ cum sex aliis armatis, in domo ipsius proditoris ibi prope habitantis, dixit Castellano Compatri suo: *O compater: non vis hodie exire de gabbia ista?* Erat enim ipse Castellano favens, nec Castellanus de ipso dubitabat. Et tunc Castellanus, deposito assere, seu pianca cum cuzella, dixit: *Compater, ne discedas. Comedemus pistinum.* Respondit proditor: *Bene placet; sed comedemus domineam, quia habeo melius vinum.* Nequaquam, ait Castellanus. Et sic jocando, & explanato assere, & exeunte Castellano super assere, & alio famulo ipsius ultra ostium, ac ceteris aliis dormitantibus, ille proditor fingens arcem intrare cum beneplacito Castellani, sicuti consueverat, ipsum Castellanium dejecit è ponte in fossam. Et alter socius proditoris, quem voluit dictus Castellanus reperire extra fossatum, illum graviter vulneravit, & sic semivivus decidit in fossatum. Quare illi duo in Arcem ingressi, pontem elevarunt, illius portæ dominium nacti, occisis duobus ex clientibus, & aliis è muro dejectis. De præsentem & subito super Turri fumum fecerunt. Quo viso prædictus Marchio propinquus cum suis exfortiis quamcelerrimè portam ipsam

arma-

armata manu ingressus est, ambobus Arcis pontibus jam vallatis. Et ibi multitudo peditum & equitum cum Marchione intravit. Et quia per portam incommodus erat introitus propter moram & occupationem eorum, qui intraverant, nec audebant per ipsam Civitatem insilire, fregerunt murum Civitatis ab utraque parte ejusdem portæ, ita quod per ea foramina multitudo inimicorum intrabat pro libito, non obstante quod multi ex stipendiariis Domini Mediolani è turricula una super muro Civitatis ibidem propinqua multum resisterent. Et sic Marchio cum suis gentibus procedens, obviavit multis equestribus ex gentibus Domini Mediolani. Qui acriter pugnantibus compulerunt ipsum Marchionem retrocedere in conspectu, occidendo & vulnerando multos ex his, qui intraverant. Et certè si Civitella prædicta non fuisset, ad quam multitudo stipendiariorum Domini Mediolani totis viribus confluebat, timens, ne omnes Cives huic tractatui assensissent, malè Marchioni successisset. Nam tunc omnes stipendiarii cucurrissent ad rumorem. Sed quia plurima pars bellatorum se continuit intra Civitellam, Marchio iterum viribus reassumtis, & multiplicata multitudo pugnatorum, qui per foramina intraverant, velut leo rugiens & animosus, ad prosecutionem sui propositi jam concepti, calcaribus equum stimulando, suoque hortationibus accendendo ad certamen, irrupit in stipendiarios Domini Mediolani, quotquot reperiebat sternens, vulnerans, & occidens. Qui stipendiarii tamquam fessi, subsidio carentes, & impetum Marchionis sustinere non valentes, retrocessere celeri gradu, & Civitellam intraverunt. Sed Marchio instauratis viribus, & multis & Civibus sibi faventibus, plateas acquisivit, & ad Civitellam ipsam appropinquavit. Tunc Dominus Obicinus Malaspina de Villafranca Potestas Astensis erat in ipsa Civitella inclusus, & cum eo præfatus Dominus Manfredus de Saluciis & alii, qui debiliter se gesserunt. Et deferentes Civitatem exierunt à parte superiori. Deinde Marchio cepit Castrum machinis tormentare, & tapponum pro ipso Castro habendo incepit. Ubi quum tapponasset pluribus diebus, Castellanus, qui Mediolanensis erat, valde pertimuit. Dico Mediolanensis, quia, sicut dixi supra, de tesseris mercatoris tantummodo curant, & non de alia bonitate seu virtute. Cæpitque pacta celebrare velle, & autumans Marchionem decipere, semetipsum decepit. Nam unum socium emisit extra Castrum pro visendo tapponum ante omnia, ita Marchione annuente valde bene. Qui famulus quum foramen intrasset, clausis exitibus, circum circa pergebat, & ad idem redibat, nec rem perpendebat. Quare credidit, muros majoris partis Castri ruinoso subjacere periculo, quamvis solus paries versus ingressum cavatus esset. Tunc famulus in Castrum regressus nuntiavit, quasi omnes muros esse foratos & positos in rondellis. Quare Castellanus, si prius timuerat, quanto magis tunc fuit perterritus, quia debilis corde? Pactis celebratis illico abiit è Castro dedito cum bonis suis.

Marchio in brevi post captam Civitatem, universum districtum Astensem pacificè recuperavit, solâ fortalitiâ non dimissâ. Et continuo occupavit Albam, quam possedit, donec de ipsius beneplacito, ut infra dicetur, eam cum Novaria restituit Domino Mediolani. Nam Dominus Johannes Galeazius perdidit Clarascum,

Tom. XVI

A & universas Terras Pedemontis, nisi solâ Braidâ gubernatâ. Quibus peractis idem Mediolani Dominus de Janua, & ipsius partibus dubitavit. Et participato consilio cum Domino Barnabovè, miserunt pro Simonino Buccanigra olim Duce Januæ, & ipsum Mediolani retinuerunt multo tempore pro obside. Cæperuntque aliqui errores in Janua multiplicare; quum novum non sit, Populum semper novum Dominum diligere, & de novo dominio gratulari. Et pro eo murmurabant, sicuti consueverant. Disposuitque dictus Simoninus Buccanigra olim Dux repatriare; & credo per ea, quæ deinde evenerunt, animo rebus suis consulendi. Attamen suadebat Dominis Mediolani, se amissuros in Janua dominium in absentia sui, quia ipse cognoscebat Populares Januenses; & in tantum procuraret, si iret, quod Januenses à clamoribus & lamentationibus cessarent. Et in tantum de recessu procuravit, & præcipue cum Johannolo Mondella de Ferro antedicto suo carissimo, quod licentiat, à Mediolano discessit. De cujus discessu numquam prædictus Johannolus caram benevolentiam habuit cum præfatis Dominis Mediolani. Propter quæ, & alia, malè eidem Johannolo evenit in bonis suis. Nam Simoninus Januam reversus contrarium procuravit, & studuit, quod in brevi multiplicato errore Civitas Januæ potius traxit ad rumorem. Et tunc armata manu Populares Januæ iterum ipsum constituerunt in Ducem, Potestatem, & Capitaneum, expellendo è districtu Rectores Dominorum Mediolani. Et brevi temporis spatio artificialiter & potenter quæque Castra dominio Januensi subiecta vindicarunt; & unanimes, adnitente præfato Duce, sub statu populari cæperunt regnare, & regnant de præfenti. Confœderatique cum Marchione Montisferrati cæperunt unanimiter contra Dominos Mediolani procurare. Tunc Dominus Johannes Galeazius post prædicta (& puto ex desperatione) discordiam cum Papiensibus suscitavit, proponens dominium Papiæ habere & assequi, timens ne culpâ ipsorum talia & graviora processissent. Eam Civitatem & universum districtum, nemine discrepante, possidebat Dominus illorum de Beccaria, potens ultra modum & infinitè dives. Nec mirum, quia dominium ipsius Civitatis rexerant annis XLIII. pro libito voluntatis. Quæ Civitas potuit dici felix usque ad dictam diem; & pro eo in tantum erat opulenta & magnifica & collocata, quod de diffidantia præfati Domini Johannis Galeazii non curabat, cupiens potius guerram quàm pacem habere cum Mediolano. Ideoque magnificata de discordia, curavit totis animis, & nemine discrepante, Dominis Mediolani resistere, & dominium suimet ipsius ad cautelam dedit præfato Domino Marchioni Montisferrati. Qui simul concurrentes cuncti rebelles, resistebant potentia præfatorum Dominorum Mediolani. Et quod gravius fuit, fecerunt in brevi fœdus cum Domino Johanne de Olegio possidente Bononiam, cum Ferrariensibus, Mutinensibus, Mantuanis, & Regiensibus. Et simul colligati curaverunt de destructione prædictorum Dominorum Mediolani. Et pactis valde pulchris celebratis inter se se (nempe quod juxta expensas procederent acquisita) curaverunt, Comitem Landum cum sua Societate, ultra stipendiarios, quos habebant, sub stipendiis eorum traducere ad depopulationem Status Mediolani. Erat tunc dictus Comes cum Societate sua in partibus Tusciæ. Et sic cursitando, quum esset in Valle Lamoni districtus

A a 2

ctus

us Florentiæ, vulneratus fuit in capite, & curavit subsidium medicorum adhibere. Et sic de beneplacito Domini Johannis de Olegio in Bononiam se reduxit, ubi omni diligentia fuit curatus, multisque donis, servitiis, & humanitatibus fuit oneratus ab eodem Domino Johanne, illius benevolentiam aucupante & affectante per ea, quæ exinde successerunt. Et utinam non vixisset per ea, quæ sunt sequuta.

Nam quum dictus Comes convalesceret, prædicti rebelles & inimici Dominorum Mediolani eundem cum sua Societate ad stipendia, & ad longum tempus, firmaverunt. Deinde prædictis publicatis, palam & nemine audente vetare, coeperunt proficisci versùs Mediolanum, prævio stabilimento, nempe quòd Mediolani Civitatem obsiderent. Qua capta, non esset de reliquis illi adhærentibus curandum. Et tunc cum infinita multitudine equitum & peditum, & omnibus descriptis, & stipendiariis singulorum confœderatorum particulariter nominatis & assignatis per ipsos confœderatos Capitaneis, è Bononia recesserunt, & super agro Parmensi pluribus diebus peractis feliciter attigerunt, ubi nullum contradicentem invenerunt. Deinde copiis ordinatis super Placentino, videlicet in Terris Castri Arquati, pernoctaverunt. Die sequenti prope Placentiam à parte superiori transierunt. Tunc dictum fuit, Dominos Mediolani velle prope Placentiam subire, & accipere pugnam. Nam confœderati splanaverunt ibi campum, & alia pararunt ad pugnandum. Nemo tamen apparuit contradictor. Quis enim tantæ gentis potentiæ resistere potuisset? Die sequenti venerunt prope Castrum Sancti Johannis. Ibi alacriter pernoctantes, deinde profecti in Papiensem districtum, & prope Arenam Domini Milani de Beccaria, Padum feliciter superarunt, & vitatâ Papiâ, Lomellinam ingressi sunt sine detrimento vel paucorum. Et sic progredientes, & Ticinum transeuntes, Mazentam Terram Comitatus Mediolani carentem fortalitiâ, brevî invaserunt, eamque adeò plenam victualibus & copiâ bonorum affluentem invenerunt, ut sperarent perpetuò gaudere. Ibi ceperunt ex improvviso domos, viros, mulieres formosas, juvenes, viduas, & maritatas, inverecundi, & pro libito adulterarunt universas, nullâ verecundiâ inspectâ. Et qui pejùs faciebat, majorem se reputabat. Oh quantæ formosæ juvenes, oh quantæ viduæ, oh quantæ privatæ maritis, tam Nobiles quàm Populares fuerunt vituperatæ, sine discretionem sexus, & taliter subornatæ! Nefas illud ad medium non posset describi. Quid ultra? Non contenti ipsis, alia rura sibi adhærentia, & nemine discrepante, simili modo vituperaverunt, & derobaverunt, stando ex ipsis aliqui in loco Vitudoni. Et sic occupatis & usurpatis illis locis, coeperunt illic morari, & moram protraxerunt, confundendo suppellectilem olim inhabitantium, homines pro redemptione cruciando infinitis variisque tormentis, adeòque ipsos conculcando, ut potius mortem, quàm vitam eligerent. Supervenit ibidem à partibus Papiensibus Dominus Marchio Montis-ferrati cum CC. barbutis vel circa, sperans, quòd regimen universi exercitus ipsemet habiturus esset. Sed suo cogitamine & spe frustratus fuit. Nam non est novum, quòd Alamanni, & venientes in Lombardiam occasione stipendii, non diligunt Lombardos nec Lombardiam, sed diligunt Florenos Lombardiæ, ut ipsos acquirant & rapiant. Et semper rapere tam magni quàm parvi studue-

runt, & præcipuè tempore hujus operis. Et pro eo Comes Landus in campo Mazentæ noluit ab ullo regi, nec parem pati. Et amore divitiarum acquirendarum moram protelabat in partibus Mazentinis, sprete instructione data per Dominum Johannem de Olegio, ac ceteros confœderatos, quæ tendebat, ut primitus in suburbiiis Mediolani se ponerent, & quantum prope Civitatem poterant, & ibi bellando permanerent. Et ratio consilii erat, quia labefactato Mediolano, & laceratis Civitatibus, quas tenet in Lombardia (hæc namque sine aliquo obstaculo expleri poterant) nemo obstitisset. Ad hujusmodi progrediendi normam Dominus Johannes de Olegio induxerat confœderatos, allegando antiquum proverbium, scilicet: *Mediolanum appensatum & paratum numquam perdidit*. Marchio prædictus venit in exercitum cum illis gentibus, animo quidem invadendi Burgos Mediolani. Sed videns, quòd neque Comitem Landum, neque Tuscos poterat trahere è Terra Mazentæ, ibidem moram producentes, ut rapta venderent, aut quæ vendere non poterant, veluti vina & blada, consummarent; vidensque, quòd ipsis non poterat imperare, tamquam sapiens & moderatus, qualis est, cogitavit superstitiosus, quòd labor erat superfluous in volendo campum corrigere. Poterat enim habere angustias, & non dulcia. Nec de saccomanno, tamquam nobilissimus stirpe, curabat. Cogitavit autem, quòd mora sua erat superstitiosa. Nam dato quòd ipse non esset in campo illo cum gentibus suis, minimè dubitabat, quin reliqua gens iret, quòd vellet per Comitatum Mediolani. Et videns, quòd isti potius de moneta quàm de honore curabant, cogitavit de persona propria, ne pro pecunia venderetur. Quoniam Domini Mediolani potius de eo, quàm de quovis alio Lombardo capiendo, procurabant. Quibus sapienter perpensis, recessit è castris cum gentibus suis, & Johannem Savium de Novaria, quem pridem noverat, cum C. barbutis secum duxit. Inter quas erat Opicinus Torniellus naturalis filius, ut supra, quondam Domini Ribaldoni, ductor unius Banderiæ equestris, & multi de Novaria. Tunc Johannes Savius erat Capitaneus gentis Domini Johannis de Olegio, qui ultra turmam habebat suo sumtu in dicto campo barbutas CCC. ultra pedites CC. valde strenuos & armatos.

Marchio igitur, & Johannes Savius cum CCC. barbutis transiverunt Ticinum ad vadum, & intrarunt Romantinum in districtu Novariæ. Romantinum est Villa plena, carens fortalitiâ, hominibus tunc CC. habitata, distans à Novaria miliaribus quinque. Illic pernoctaverunt comedendo, nullâ penitus illatâ incolis, eorumve bonis, molestiâ. Summo mane insequentis diei equos ascenderunt, & Silavegnam devenerunt, & ibi aliquantulum equos dimiserunt recreare. Est autem Terra illa Silavegnæ carens fortalitiâ in extremo Lomellinæ, de districtu Papiensium. Dum autem descendissent omnes Nobiles dicti Marchionis cum ipso simul in loco separato, uniti steterunt consulendo, ubi Johannes Savius primitus coepit loqui in hæc verba: *Domine Marchio, quò intenditis ire?* Respondit Dominus Marchio. *Intendimus ire Papiam, & ibi per aliquot dies permanere*. Tunc Johannes ait: *Ego, & Opicinus Torniellus, qui heic est, non venimus huc causâ ballandi, sed causâ recuperandi nostrum possessum in Novaria & in districtu, per Dominos Mediolani occupa-*

tum, & graviora procurandi. Vobis suadeo, ut mihi credatis. Eamus Novariam sicut sumus, ubi multos amicos ego & Opicinus habemus. Fortassis eam habebimus. Nihil enim dubito, quin Burgos pacifice intremus. Si bene nobis evenierit, gaudebimus. Sin autem, spoliabimus, & pro nihilo non revertemur. Scio iter, & ita coopertum & occultum, quod erimus ad portam Burgi Sancti Agabii, Civibus non perpendentibus. Non distamus milliariis septem; & via pulchra est & expedita. Hisce Marchio annuit. Et universi ipsum Johannem viâ directâ sunt sequuti. Apud portam Sancti Agabii plures bestias in pratis pascentes abegerunt. Et quum ad portam accessissent, porta fuit clausa. Tunc Johannes Savius præcedens dixit Custodi: *Amice, vis me claudere extra portam, ne domum revertar?* Erat enim dictus Johannes & ejus Domus in ipso Suburbio antiqua supra centum annos. Tunc Custos, Mognina nomine, interrogavit, an esset Dominus Johannes Savius. Dixit ipse: *Ita.* Ad hæc Custos respondit: *Parcat mihi. Vos non noveram propter arma.* Et hæc dicens, portam aperuit. Ideo Johannes prædictus cum aliis armata manu Burgum Sancti Agabii intravit; & progressus ad portam Civitatis, reperiit, portam ipsam fuisse clausam, illiusque Capitaneum ascendisse. Qui cum balistariis Johannem & socios arcebat, & faciebat stare à longe. Quare idem Johannes cum aliis devians à dicta porta, Civitatem circuiendo, perrexit in Burgum Sancti Stephani, & in Burgum Sancti Gaudentii intravit per portam versus & prope Beveratorium dicti Burgi. Et subito super pascuario Sancti Gaudentii ascendit Campanile Sancti Gaudentii, clamans: *Vivat Marchio Montis-ferrati.* Et sic Civitas cum Burgis tunc transiit ad rumorem. Tunc in Novaria Capitaneus erat Dominus Guilielmus de Pontirolo Mercator, qui imperitus tunc erat & sine armis. Curtius Porrus erat Potestas, & erat stultior projicientibus lapides. Ambo taliter se gesserant, quod ad Burgos Civitatis, & ad ipsam Civitatem, nullam provisionem defensionis fecerat; immo signanter Burgi Sancti Agabii, Sancti Stephani, Sancti Simonis, & Sanctæ Mariæ, carebant omnino palancatis, pontibus levatoriis: nec purgata erat fossa, nec aliquid reparatum. Illi duo boni Officiales stabant, sicut pacifice steterant annis viginti elapsis. Nec ad muros Civitatis scalas habebant, nec lapides super muro, nec aliquid provisionis. Neque volebant, quod Cives seirent de adventu prædictæ prævæ Societatis; immo dicebant, quod nihil erat, quamvis tota Civitas videretur ebullire. Et quod deterius fuit, fecerat in ea & in Burgis publice per præcones proclamare, quod nullus Civis vel Burgenfis deberet trahere ad rumorem sub pœna amputationis pedis. Et ideo quum prædicti Burgos intraissent, Curtius prædictus Cives trahentes, & currentes ad defensionem Civitatis expellebat. Et quum audiret, quod Civitatem intrabant, tunc mandabat, ut omnes ingressum prohiberent.

Sed tardè venerunt bubulci. Verum est tamen, quod prædicti Capitaneus & Potestas se se excusantes dicebant, Dominum Galeazium Dominum nostrum ita mandasse. Quod si res ita se habuit, malè fuit provisum. Nam si in ipsa Civitate fuissent stipendiarii equites & pedites, & si Dominus noster non confidebat de Civibus Novariensibus, vel si stipendiarii fuissent in quantitate sufficienti ad muros Civitatis tuendos, bene fuisset. Sed totum contrarium erat.

A. Quod fortasse accidit aut propter juventutem Domini Galeazii, aut propter politicam ipsius aulam, aut propter peccata nostra, quæ nondum erant purgata. Nam tunc Novaria sub pacis tranquillitate in divitiis & statu alias Lombardiæ Civitates excedebat. Annis retroactis pacificis magnam quantitatem stipendiariorum, equitum & peditum habebamus in Civitate, propter abundantiam victualium. Unusquisque propterea stipendiarius ibi stare procurabat. Et eâ horâ duæ solummodo Banderiæ equitum erant. Quarum una recenter venerat causâ refectionis; & ejus Capitaneus erat Johannes Pafapons de Mutina. Qui in introitu Civitatis Albæ noviter, ut supra, occupatæ, captus fuerat & spoliatus, & qui sub Banderia equos fortasse duodecim habebat. Aderant & tres Banderiæ balistariorum & peditum causâ reparationis in ipsa Civitate. Quidnam fecerunt dicti stipendiarii? Certè nihil. Et quid poterant facere pro defensione ipsius Civitatis? nihil. Et pro eo prædicti cum Marchione existentes in Burgis ipsis, & sine Marte, scalis à Burgis portatis, muros in tribus partibus ascenderunt, nimirum prope Burgum Sancti Gaudentii, ubi dicitur ad Castaneam de Casellis; & ibi in suburbanis muris est Molendinum Carlorum, habens pontem super rugia Civitatem circumdante. Et in ipsa parte, scalis ad muros erectis multi sine proelio conscenderunt. Deinde iisdem scalis in oppositum erectis ad mutum Ecclesiæ Sancti Dionysii, Opicinus Torniellus (cupiens reverti domum, qua expulsus erat) intravit cum Societate sua & reliquis aliis. Et descendit ab ipsa Ecclesia, quæ contigua erat ipsi muro. Johannes Savius prope Portam Sancti Agabii scalis erectis Civitatem ingressus est, dimisso intra Burgos Marchione cum reliquis. Sed quis intrasset præter pridem expulsos, qui sciebant ubi murus est depressus, & neminem obstiturum? Itaque Savius & Torniellus ingressi Civitatem, junctis viribus, nullo sive forasterio sive Cive impetum faciente, impavidi & impigri ad portam Sancti Agabii se redeverunt, ubi terrenum intus, & Marchio extra, expugnabant. Dubitavitque & immo veritus est Portæ Capitaneus mori, quia Mediolanensis. Et ideo subito de refferis suis tractavit; & pactis celebratis, sospes recessit cum rebus suis & familia. Portam dedit, & in Castrum Novariæ se reduxit. In quod jam fugerant prædictus Guilielmus de Pontirolo in Zoccolis, & cum una corazia, necnon dictus Curtius Porrus Potestas, propter alios, qui à dicta Castanea intraverunt tam desuper muris, quam descensis ipsos in hortello confligentes (dico confligentes respectu fugæ) non tamen quod defensio par vel coequalis fuisset, pro eo quod stipendiarii pauci erant ad respectum; nec aliquis Civis de prædictis se impedivit etiam causâ præcedente, scilicet quia præfatus Magnificus Dominus noster Galeazius Romagnolum Torniellum, Ottonem Leonardum, Lanfrancum Baliottum, Franciscum Tettonem Militem, Cavallonum Caballacium, Francischinum de Rozato, Guilielmum Varronum, Borium de Gattego, & alios, quos in Novaria potentiores credebat, jam præcedentibus narratis, in obsides detinebat Mediolani, & male. Nam si Novariæ fuissent, aliâ viâ processissent negotia, & aliter quàm processerunt. Sed culpa fuit tantum Novariensium, & non aliorum, ut voluerunt Mediolanenses dicere. Ex quo notam prodicionis ipsis assignaverunt contra veritatem. Sed si quæstio verteretur

tur

tur coram iudice competenti, & de plano, Deus, qui omnia scit, notam falsitatis Novariensibus non posset assignare, nec assignaret, quia iustus Iudex. Quibus, & quidem malè in Civitate peractis, Marchio antedictus per portam Sancti Agabii Anno MCCCLVI. intravit finè aliquo homicidio, aut violentia alicui illata, & dominium ipsius Civitatis cœpit occupare. Elapsis paucis diebus accersivit è Pisis illum Vicarium Imperatorium, qui veniens Novariam, & super Palatio & nomine Imperiali dominium dictæ Civitatis in conspectu Populi assignavit dicto Marchioni, & unà cum ea tradidit universum districtum.

Eo generali & privato consilio finito, Dominus Marchio Vicarius Imperialis cœpit dominio ipsius Civitatis ut supra acquisitæ, seu majoris interceptæ potiri. Cum eodem Domino Marchione intraverant multi de Galliatō & Treccato, qui se se dederant ea nocte, qua primò pernoctaverat in Romantino supra Terras ipsas; finè aliquo proelio sibi dederant verentes, ne populationem paterentur. Civitas, utpote carens regimine, impleta est latronibus & malevolis dictarum Terrarum, cogitantibus facere sacco-mannum, & unà cum aliis dudum expulsis à Novaria & sub stipendio Bononiæ scriptis, omnes unanimes sub Palatio coeuntes, combusserunt, & in puteum palatii projecerunt scrinia Notariorum ibi existentia, lacerando scripturas, comburendo & exportando Privilegia dictæ Civitatis cum antiquissimis documentis acquisitionum per ea factarum; & veteriosa monumenta ad cautelam conservata laceraverunt, & condemnationes huiusmodi solemnitate circumscripserunt, destruxerunt, annullaverunt, conculcaverunt, consumserunt, in puteo residua projicientes. Quod scelus unicâ horâ patratum nefandius fuit alio quovis. Quum autem antea innotuisset, eam Societatem esse in Mazenta, prædicti Potestas & Capitaneus multos ex Nobilioribus tam Civibus, quàm forensibus, de quibus dubitabant, posuerant in Castrum; videlicet Jacobum Toriellum fratrem quondam ipsius Domini Robaldoni prædicti, Philipponum Toriellum filium quondam Domini Johannis agnomento Guercii, & alios cum Magistro Abramo, qui ceteros carpentarios in arte mura-ria & lignaria excedebat; quoniam dicti Potestas & Capitaneus habuerant provisionem ad minima, non autem ad majora. Hostes itaque cœperunt Castrum expugnare; vallum primò exterius, duasque fossas ex parte exteriori cavarunt, & munerunt palancato & baltreschis, ne deinceps subsidium ad Castrum accederet. Fulcierunt etiam Ecclesiam Sancti Lucæ Fratrum Minorum, sitam in oppositum Castri, habilem capere magnam multitudinem tutò in ea permanfuram. Machinis extensis duabus cœperunt Castrum verberare; & ex adverso respondebat machina ad destructionem Civitatis intus posita. Et certè dici potuit, quòd Castellanus ille in virtutibus non fuit Mediolanensis. Omnis enim regula patitur exceptionem. Attamen propter infra dicenda malè ei evenit. Aggressores videntes prædicta non valere, cœperunt ponere in Civitate tapponum valde occultum pro ipso Castro obtinendo & cavando. Et quamvis aliquando per contrariam cavaturam ipsis tapponatoribus malè successisset, nihilominus Castrum, seu domignonum, super rondellis posuerunt, frustra contententibus obsessis. Hæc videns Castellanus scripsit præfato Domino Galeazio, quòd nisi subveniret & succursum da-

ret, Castrum ampliùs tenere non valebat. Et certè in remedijs promptus & virtuosus exstiterat. Tempore autem gravi & hyemali Dominus Galeazius destinavit in subsidium CCC. barbutas & ultra; quæ tamen fatuè venerunt usque prope Burgum Sanctæ Mariæ. Fatuè, dixi, quia si ducenti erupissent armata manu in Burgum, nulla illis subsidiariis spes fuisset redeundi, tum quia fessi erant, tum propter malum iter, tum quia non habebant, nec poterant nisi in extremis partibus se reducere. Quare servando præceptum eis datum contenti fuerunt ad propria remeare, & se reduxerunt ad Terram Galliati, quam Dominus Mediolani cœperat fortificare pro repagulo Civitatis Novariæ, & à qua Terra multa mala processerunt, ut inferius patebit, & etiam bona per præfatum Dominum Mediolani. Celebrato igitur accordo, Castro solemniter dato, dimissis in pace prædictis in eo detentis, quibus permissum fuit pergere quò voluerunt cum rebus suis, nullâ violentiâ eis illatâ, prædictus Castellanus abiit. Qualiter autem prædictis, & Novariensibus, eveniret, infra dicetur. Sed breviter dici potest, quòd omnibus ipsis malè successit. Dum autem dicta Societas esset in Mazenta, captâque exinde Novariâ, ac ferè universo ejus districtu, una die hostes perrexerunt Burgum Castanum expugnare, quod situm est in Comitatu Mediolani, valde forti palancato munitum, & fossam, sed siccam habens, inhabitatum ab octingentis hominibus ad bellandum, plenum divite Populo, & victualibus affluens. Erant in ea Terra plures banderiæ equitum, peditum, & balistariorum pro ipsius defensione, de gentibus Domini Mediolani. Et una die inceptâ pugnâ per Societatem & alios ibi existentes circumcirca, per violentiam in Terram intraverunt, derobando, mulieres, tam nobiles, quàm rusticas adulterando; & omnes utriusque sexus ceperunt, etiam stipendiarios, exceptis mortuis in introitu, quamvis pauci mortui exstissent. Naves Papienses, continuam facientes viam per flumen Ticini, de bonis eorum mobilibus, quod habere voluerunt, rapuerunt, emerunt, & deduxerunt, quousque dicta perfida Societas in partibus illis ea vice stetit. Ex quo Civitas Papiensis de dictis prædis multum exstitit locupletata. Ibi morati sunt isti latrones tamdiu, quamdiu facta est captivorum redemptio. Et destruxerunt vina & blada illius districtus.

Ingruente hyeme cogitavit Comes Landus deferere loca Comitatus Mediolani, quæ vel ipse usurpaverat, vel gens Mediolani combusserat, ne ulterius victualia ibidem reperirentur. Universi autem curabant recipi in Novaria ad hybernandum. Prædicta commiserat dictus Comes ad cautelam scilicet primò, quia voluit assequi stipendium sequentis firmæ: quod cum maximis difficultatibus obtinuit: secundò, quia cogitavit interea diripere per directum vel indirectum, districtum Novariæ, quem audiebat valde divitem. Soli Comiti & aliquibus ex suis Caporalibus permissum fuit hybernare in Burgis Novariæ, & præcipuè in illo Sancti Agabii, scilicet in hospitio illorum de Damianis, valde fulcito, & hospitio illorum de Fulchino ibidem in oppositum. Nullam eo hyeme guerram fecit Dominis Mediolani, sed plures Villas Novarienses sibi de tributis non respondentes exco-riavit directè vel indirectè; & signanter Sanctum Petrum, & Moxitium. Quarum homines ab ejus Societate fuerunt interemti, non audente eodem Comite tam malè gesta improbare, nec

nec populationes prohibere. Tam improbe, tantaque barbarie se gesserat illa Societas, quod dictum Burgum Sancti Agabii, quum esset recessura, circumcirca saccomannavit, & Civitatem ingredi tentavit pluries. Sed ad evitandum saccomannum prevaluit Dominus Azzo de Corrigio, qui tunc continuè ad custodiam unà cum Civibus stetit excubantibus. Interea eo hyeme continuam guerram contra Civitatem Vercellarum fecerunt, multa damna, vastationes, & usurpationes inferendo, præsertim, quia dictus Marchio possidebat Castrum Cafalis Gualoni, & Castrum Bulgari, ipsi Civitati propinqua, & guerram suæ Civitati faciebant. Quibus postea duabus Terris præfatus Dominus Galeazius retribuit juxta merita, quum dictasmet Terras finaliter subverterit, arcem Cafalis Gualoni cum Turri inter Lombardicas pulchriori, & Turrim Bulgari cum Castris fortalitia explanaverit. Pons ligneus existens super flumine Sesite, protensus per medium milliare, partim per Marchionem fuit combustus, & reliquus in Civitatem per Vercellenses fuit importatus. Et interim Domini Mediolani multa subsidia tam à Verona, quam ab amicis aliarum Civitatum acquisiverunt; & acceptis multis & quasi infinitis equitibus & peditibus ad stipendium, qui strenuè se gesserunt, & ita reparatis viribus in campum comparuerunt contra Societatem. Quum ergo post hyemem dictus Comes Landus recessisset è Novaria, universus confederatorum exercitus iterum insedit in Mazenta, unde recesserat, ut supra, & in partibus adjacentibus reliquias consumpturus. Sed videns sibi deesse rapinas, coepit in Terris Balzanæ versùs Papiam insilire, omnia crudelissimè populando. Quum autem proficisceretur Casoratium situm in confinibus Papiæ & Mediolani, gens Domini Mediolani occurrens tantæ devastationi, Casoratium præoccupavit, & quidem prudenter. Ex ea igitur Terra, in quam flos juventutis Mediolani & Lombardiæ confluerat, exire coepit exercitus Domini Mediolani, paratus ad bellandum. Pedites in utroque latere viæ mæstræ locati sunt inter vineas, quarum impedimentis tutati, non poterant ab equitatu inimicorum invadi. Equites in via steterunt adeò conferti & glomerati, quòd nullus intra ipsos occasione alicujus damnificationis potuisset intrare. Et ecce comparuit Comes Landus, qui de prædictis dedignatus, aciebus suis in aperto ordinatis, & alia explanatione non facta, noluit deviare. Et si deviasset, & exercitum Mediolani traxisset in loca expedita, malè prædictis Mediolani evenisset. Sed Deus, qui justas ulciscitur iras, volens de tot latronibus facere in aliquibus vindictam, fecit, quòd acies Comitis in primam Mediolanensem aciem in via firmatam fortè ex XX. militibus constitutam irrueret, non expectatis suis peditibus, quoniam Comes nihil Mediolanenses illos æstimabat. Verùm prædicti pedites inter vineas positi plurimam partem equorum Comitis interfecerunt; & ita occisis equis, gentes ejusdem Comitis etiam malè armatæ coeperunt lacerari & disjungi, occidi, & ut plurimum capi.

Primis igitur hostium copiis fractis, Mediolanenses in campum liberum prodierunt, & secundam aciem ex debilibus, plerumque ex saccomannis, constitutam, viriliter dimicando, laniaverunt. Qua deleta reliqui fugerunt versùs Papiam, unà cum eorum Comite Lando calcaria fatigante. Mutua equorum quingentorum cædes in modico campo edita est. Quorum ossa

A vidi, & diutiùs apparebunt in loco illo. Captus fuit ille Vicarius Imperatorius, qui erat dignitate Episcopus, & à Novaria recedebat, quum prædictum Marchionem, ut supra narra- vi, posuisset nomine Imperatoris in actualem possessionem Novariæ. Et qui nusquam apparuit, immo dimissus recessit ad suas partes Alemanniæ. Captusque fuerat in fuga Dominus Dondaxius Malvicinus de Placentia inimicus excellens, aliàs Dominorum Mediolani Consiliarius, tunc ex Consiliariis Domini Aldrovandini Domini Civitatum Ferrariæ & Mutinæ; & qui in damna Dominorum Mediolani perseverabat consilio & opere ultra posse. Sed quum ita fugiens incidisset in manus unius Theutonici Caporalis banderiæ, factis ei promissionibus (quia facundissimus erat & loquacissimus) eundem Theutonicum pellexit ad desertionem, & unà simul fugerunt. Qui Theutonicus noluit eum præsentare ad bottinum, ne pro nihilo suspenderetur, & ideo nunc optimè honoratur. Captus etiam fuit Malcalzatus Generalis Capitaneus Marchionis Montisferrati. Capti ex equitibus ultra centum, præter alias notabiles personas. Comes itaque quum se recepisset in Papiam, dimissis in suburbiis reliquis, qui evaserant, quibus ingressus in Civitatem non fuit permissus, Societatem suam instauravit, sic annuentibus confederatis. Hinc fœderati coeperunt in singulis eorum Civitatibus nova stipendia subito scribere, & majorem exercitum parare, quem tradiderunt Domino Ugolino de Gonzaga ex Dominis de Mantua, quem unanimis Capitaneum elegerunt. Et ad conservationem acquisitionum transmiserunt cum gentibus in Papiam, habito itinere per partes Januæ. Quare Ugolinus & Comes Landus, (cujus Societas fuerat aliquantulum reintegrata) junctis viribus & uniti, profecti sunt in Comitatum Mediolani. Et rursus Castanum licet reparatum & munitum expugnaverunt, & Comitatum Mediolani laceraverunt. Sed Ugolinus, renovata ei quaestione à Comite Lando, qua Marchio ut supra agebatur in Mazenta, coacto consilio, cum ipso Marchione cogitavit partes circa Ticinum versùs Novariam per Dominos Mediolani possessas invadere. Ac destinarunt capere Galliatum positum in fortalitia, & cautè & ultra modum custoditum, quia Terra cum gentibus Domini Mediolani erat stimulus Civitati Novariæ & districtui. Verùm Comes Landus non est assentitus, nec Terram voluit oppugnare, licet fingeret se facturum. Demum dimisso in Terra Castani valido præsidio equitum & peditum, universus exercitus rediit in districtum Novariæ, & in Villis Bellinzaghi & Momi insedit. Sequenti die profectus ultra Sesitem in districtum Vercellarum, cepit violenter Gattinariam, & saccomannavit. Deinde Arborium cum Castro & infinitas alias Villas districtus Vercellarum prædatus concremavit. Mox Caballiatum cepit. Et auctis Marchioni viribus per adventum DCCC. balistariorum, curavit toto posse Terram Sanctæ Agathæ Metropolim Terrarum ad Dominos Mediolani spectantium in eo districtu expugnare. Sed quum dictus Comes non curaret de oppugnatione illius Terræ, quamvis fossam siccam tamen habentis, inordinatæ, & debili & antiquo munitæ palancato, sed valido præsidio firmatæ, & balistariis & equitibus per Dominum Ugolinum circumdatæ, cessatum est à pugna. Qua obsidione soluta, prædicta Terra fuit in duplum fortificata. Tunc fœderatorum gentes Palatium, Veuronum, Pi-
vero-

veronum, & alia loca super eo Lacu, & super costa Calamacii populata sunt & combusserunt. Mox in locis Liburni, Bianzati Marchionis, Carpaneri, & Pioræ Vercellensium posuere castra. Mense Novembris, & ibi diu steterunt, loquendo sæpius super campis cum Domino Petro Fasolino Cancellario, & Pio de Lomeno Ambassiatoribus Domini Mediolani, agentibus de concordio cum ipsis Dominis Marchione & Ugolino. At quia nil hostile fiebat, & Terræ Liburni & Bianzati jam fuerant evacuatae sine alia guerra, Marchio recessit ad Terram Ziliani spectantem ad Episcopum Vercellarum, & omnes cum eo illuc perrexerunt viâ rectâ. Ubi captis universis bonis, omnia reperta comederunt, usurpaverunt, & prædaverunt. Mox everfis locis illic adhærentibus, ceperunt pugnâ Defanam terram fortem, ubi in hybernis steterunt, omnia devastantes. Deinde flumine Sesite trajecto, venerunt in Terras Candia, & Villatæ, districtus Papiensis, & prope Vercellas sitas, quæ se tenebant pro Domino Mediolani, & ibi omnia devoraverunt. Deinde Papiam reversi, sperantes, seu meditantes Comitatum Mediolani de novo invadere, conquieverunt. Nam Magnus Dominus Barnabos tunc Mantuam premebat, habueratque Terram Burgi Fortis. Saralium verò Mantuæ valde & graviter & cum maxima militum & equitum quantitate infestabat.

Hicce auditis, visâque concordia Comitatus Landi, cui Domini Mediolani dederant potum, Dominus Ugolinus cogitavit de rebus suis, præsertim quum videret, quod omnia communiter acquisita, veluti Novaria, non possidebantur communiter, sed per solum Marchionem, videretque quod ab eodem Marchione nullam poterat pecuniam trahere. Præsidarios revocarunt à Castano, nempe XX. Banderias equestres, & XXIV. pedestres, & balistariorum; quas ibidem pro loci defensione & Comitatus Mediolani infestatione, dimiserunt, ut supra, & quas Dominus Galeazius obsederat, dum foederati prædabundi vagabantur per agrum Vercellensem. Nam dictus Dominus Galeazius una die misit Dominum Marchionem Franciscum Estensem de Ferraria, ut supra, pulsum, quem tunc habebat pro Capitaneo generali, & posuerat in partibus Gallarati & Lonati pro occupando præsidarios Castani. Misit, inquam, cum maxima equitum, peditum, & barbutarum comitiva, cum instrumentis bellicis, uncinis ferreis, mantellis, gattis, scalis, & infinito lignamine ad obsidionem Castani recuperandi, solutis etiam pagis duplis pro integro mense, ut milites ardentiores essent in obtentu. Terrâ tot gentibus, tantoque apparatu circumdatâ, præsidarii timuerunt valde, verentes tamquam debiles, habere suam in loco. Et procul dubio abiissent, nam nullus sperabat vivere ex ipsis. Verum arrectis animis cogitaverunt de defensione, & omnes tam equites quam pedites & eorum balistarii, unâ cum faldis, & manipularibus, ac alis Papiensium suorum, fuerunt circa Terram distributi tam armati, ut potuerunt. Faldas ad palancatum erectas posuerunt. Locarunt super platea Communis duas electorum Banderias, aptas ad succurrendum, ubi major esset infestatio. Summo mane obseffores aggressionem fecerunt, & projectis lignis in circhis in pluribus partibus, refossum subito transierunt, & fossatum ficcum penetrantes, ad palancatum cum uncinis ferreis accesserunt, illudque pluribus in locis lacerarunt. Sed defensores opposuerunt subito faldas Papienses; & inter

A faldas se miscebant stipendiarii equites cum lanceis & targhertis, prohibentes ascensum; & alii malè armati subsequentes projiciebant lapides infinitos & aquam calidam. Hujusmodi confictus usque ad meridiem in multis partibus duravit. Nec propterea aggressores potuerunt intrare, quamvis in decuplum fuissent. Quare Marchio Franciscus cum gentibus suis, quibus non erat spes intrandi, recessit, dimisso dicto palancato multimodè lacerato. Nec amplius ad pugnandum rediit; sed quotquot ex obseffis (sive forent stipendiarii, sive non) cepisset extra castra, ad arbores suspendi faciebat. Et una die XXXII. suspendi fecit: ex quo nemo è Castano exire audebat pro saccomanno faciendo.

B Præterea Marchio Montisferrati, quum per districtum Vercellarum, ut supra, cursitaret, tenebat confinatos in Asta eos Novarienses, quos habebat suspectos, signanter Torniellus, quos sciebat esse antiquos amicos Vicecomitum, nempe Johannem Torniellum de Burgo, Ubertinum Torniellum quondam Domini Lanfranchi de Sancto Massæo, Johannem Cacciam Domini Galvanei, Benedictum Cacciam Domini Roglerii, amicos Torniellorum, Nicolinum Torniellum Domini Romagnoli, Dominum Guilelmum de Rozate Jurisperitum, Antonium Torniellum quondam Domini Robaldoni; ac tenens ibidem pulchro modo Opicinum Torniellum fratrem dicti Antonii pro Astensi Potestate ad cautelam,

C quem tempore illo ad reditum destinato licentiavit, & me Notarium pro Collaterali existentem, & ad cautelam datum de consilio Johannis Savii. Nam officia, ut dixi, semper habueram Bononiæ pro Dominis Mediolani. Neque Domini Johannis de Olegio amicus eram in aliquo propter enormia, quæ committebat, & quæ numquam fuere in aliquo de Novaria. Jam ego post discessum à Bononia me contuleram in Burgo-Maynerium, & ibi cum universa familia habitabam, ubi per literas mihi jam missas ex parte Domini Galeazii, ut Terram Invorium peterem ad loquendum Domino Petro Cancellario Domini Antonii Potestatis Astensis, creati ad consilium Domini Johannis Savii, ut Civitas Novariæ ipso careret, irem Astam pro Collaterali. Etiam idem Johannes Savius ducebat secum ad prædicta contra voluntatem ipsorum, Johanninum Torniellum de Parona, Johanninum Torniellum de Vignarello, Piccalugam de Fissarengo, Panxelum Cacciam, Nigrum Baliottum, Maginum de Marcio, Nicolinum de Cantono, Olreghinum Grittum, & alios, quos reputabat potentes & amicos Torniellorum & Domini Galeazii, quos secum tunc tenuit in Papiâ, ubi aliquam moram traxit.

Recesserunt ergo à Papiâ Domini Comes Landus & Ugolinus cum universo foederatorum exercitu. Ad Villam Lanterii accesserunt. Ibi pernoctaverunt. Flumen Lambrum Comitatus Mediolani trajecerunt. Laudensem agrum intrarunt. Flumen Aduam transiverunt. Districtum Cremonensem intraverunt, & deinde diæti ordinatis super campis Brixia celerrimè volaverunt, prædando, comburendo, & rapiendo in ipso itinere quantum potuerunt. Et super planitiem Montis-Clari pervenerunt, & ibi castrametati sunt, & de bello suscipiendo habuerunt consilium. Erat tunc Dominus Johannes de Besocero Generalis Capitaneus gentium Domini Barnabovis Vicecomitis, & cum gentibus illis partes Mantuæ multum, ut est dictum, affligerat, & Burgum fortem, quamvis proditoriè habuerat; ac jussu Domini Barnabovis

vis habuit pugnam cum inimicis accipere, quamvis virtute & potentia non minoribus. Et quum de pugna ineunda tractaret, præfati Domini Comes Landus & Ugolinus armata manu campum Domini Johannis prædicti invaserunt. Sed à validè resistente Befocero fuerunt oppressi, & ferè coacti dare terga, quum gens Domini Barnabovis esset bene armata & fortissimi bellatores; & quia gens universa ejusdem Domini Bernabovis incauta erat, nece erat hora belli, ad pugnam omnes non fuerunt, quamvis virtutibus restitissent. Et quia novum non est, quòd plures consueverunt prævalere (quamvis aliquando fallat) Societas ista coepit aciem primam Domini Mediolani disgregare, & in cuneos saparare. Et in tantum fuerunt lacerati, quòd supervenientes ex gentibus Domini Mediolani campum obtinere non valuerunt; sed perterriti curaverunt fugere cum aliis expugnat. Præfati Domini Comes, & Ugolinus campo & victoria potiti, maximam ediderunt stragem, & occiderunt quotquot voluerunt, capto Johanne Befocero una cum Johanne ejus nepote juvene valde strenuo, filio quondam Domini Paganini. Et quia iste Paganinus tempore Domini Luchini Vicecomitis tamquam superbus multa gravia in partibus Pedemontium commiserat in multos stipendiarios Theutonicos, eisdem cassando, gravando, & depauperando, ideo filius suus per Theutonicum Societatis fuit ad unam arborem capistro per gulam suspensus. Hanc victoriam nacti Comes Landus & Ugolinus, magno gaudio & cum captivis Mantuam remearunt. Landus Bononiam profectus, magno per Johannem de Olegio exceptus est gaudio. Ubi cum Societate sua, quam parumper reintegravit, stetit in hybernis; & aliquanto ex post fingens iterum ad Marchionem Montisferrati redire, allectus provisionibus & ditiori stipendio, se cum Domino Galeazio firmavit ad tempus, nec ab eo recessit usque in præsentem diem. Perpenderat enim ipse tamquam discretus, quòd confederati resiliebant à Marchione, quum ab eo nil, nisi verba habere possent, neque acquisitis communiter potiri possent communiter. Nam Marchio Civitatibus & locis acquisitis ipse solus gaudebat, & de ipsis se intulavit. De derobationibus & spoliis & tributis ipse solus fruebatur cum suis avarissimis Montisferratinis, pediculis decoratoribus. Ceteri autem, nempe Mantuani, Bononienfes, & Ferrarienses, depauperabantur, quia continuo habebant colligere Florenos, & mittere Januam pro stipendiis solvendis. Qui Floreni in Terris Marchionis dimittebantur, & nullus ex eis ad prædictas Civitates redibat. Et ideo unusquisque ex illis tribus Dominis prædictarum trium Civitatum procuravit de concordio cum Domino Mediolani & præcipuè cum Domino Barnabove. Primus ex ipsis fuit Dominus Ugolinus, qui proinde è Mantua expulit Dominum Feltrinum; qui ita pulsus Civitatem Regii intravit, eamque usque in præsentem diem malè & pauperrimè detinet occupatam. Ex qua occupatione Dominus Ugolinus factus est inimicus dicti Domini Feltrini patrui sui. In eo accordio Dominus Ugolinus se confederavit cum Domino Barnabove, & sic confederatus stetit usque ad mensem Octobris Anni præsentis MCCCLXII. quo à fratre suo fuit Mantuæ interfectus. Qui frater dominium inde illius Civitatis cepit, ut infra dicitur. Et viceversa in eodem accordio Dominus Barnabos restituit Domino Ugolino Terram Burgifortis, eique in uxorem dedit uni-

Tom. XVI.

A cam filiam Domini Matthæi Vicecomitis fratris sui, quamquam ortam ex filia unius germani dicti Domini sponsi, & affinem, libentissimè id Papa dispensante; ipsumque Dominum Ugolinum Dominus Barnabos in carum amicum semper tenuit. Curavit etiam Dominus Johannes de Olegio pacem cum Domino Barnabove habere, & habuit: accepitque ab eo Potestatem in Bononia etiam sub aliis pactis, de quibus inferius scribam. Dominus autem Ferrariæ habuit cum Domino Barnabove treguam: quare in illis partibus scandala steterunt sopita. Sed brevè exorta est favilla, quæ maximum incendium excitavit. Remansit ergo Marchio Montisferrati solummodo cum Januensibus, Papiensibus, Thoma Malaspina de Cremolino, & aliis parvis Marchionibus cum eo foederatis, & cum dominio Civitatis Novariæ & districtus. De qua, ejusve destructione, & fundatione, prolixius est tractandum, quia ego Notarius sum Novariensis.

B Novaria Civitas brevi super monticello constructa, planitie circumdata, Australi parte Lombardiæ, confinata Terris Comitatus Sabaudia, & Alamannis, inter Alpes includentes Lombardiam, fertilis & amœna valde, vino & aquis multum copiosa, dicta fuit Novaria, quasi nova & varia. Nova, quia ultima fuit Civitatum constructarum in Lombardia. Varia, quia de diversis Communitatibus, Capitaniatibus, & aliis Nobilibus fuit unita per Popularem statum, & variis propter guerras, alterutrum simul illatas, & in unum postea reductis. Quòd fuerit nova probatur exemplo. Quia Porta Mediolani antiquissimè procedens versus Novariam dicta est Porta Vercellina. Cujus Civitatis & districtus Novariæ confinia includit flumen Ticini & flumen Sicida valde aquis, & præcipuè æstivis temporibus. De cuius autem nova fundatione curavi ad præsens pertractare. Uno autem tempore, & in Anno Jubilæo, venit à partibus Franciæ & de progenie Regali Francorum unus Juvenis cum sua uxore formosa, nobili & pulcherrima valde nimis, & potius causâ videndi Italicas partes, quàm occasione mercedis: volens etiam cum maximis dispendiis Limina beatorum Petri & Pauli Apostolorum in Civitate Romana visitare. Et transacto multo tempore, & gravi tempore hyemali adveniente, cum pluribus falconibus, portatis solatii causâ, se in Civitatem Vercellarum reduxerunt. Ibi moram trahentes, propter fastidium Alpium transitarum, per aliquot dies recreationis causâ iter arreptum distulerunt, quærentes pulchras viverias, aptas venationi falconum. Et sic sciscitando, dictum fuit ipsi in Vercellis, quòd nobiliores & magis experti contratæ illius erant certi Capitanei de Casalegio, nunc de districtu Novariæ, habentes Castrum ipsum magnificum, & alia quamplura loca ipsis subiecta cum universa jurisdictione, & multos alios falcones & riverias præparatas habebant. Et tunc præmissus nobilissimus Vir cum uxore & universa sua societate, quamquam parva, propter longum iter domesticè Casalegium adivit. Erat enim tunc Casalegium Castrum in planitie excellentissima, & amœno loco fontibus & viridariis & altis muris & palatiis constitutum, coronatum XXII. Turribus valde immensis; sic quòd potius Civitas quàm Castrum videbatur. Cujus situs & forma ambobus nobilibus peregrinantibus placuit valde nimis, dicentes, quòd similem locum non viderant in partibus Lombardiæ. Qui per

Bb

No-

Nobiles in ipso Castro existentes, jucundè & hilariter sunt recepti. Et morâ multis diebus protractâ, de venatione & perquisitione tam pulchrarum riveriarum studuerunt & viderunt. Et post ipsam moram curaverunt prædicti peregrini de recessu, & ad Civitatem Mediolani, pro videndo ipsius Civitatis magnitudinem, divertere velle prædixerunt. Sed quia non est novum, quodd mulier virum appetit, ut materia formam, & præcipuè apud istos ultramontanos, ut se immisceant cum Lombardis, lascivè ad luxuriam se gerentes, uxor ipsius nobilissimi Viri, formosa, ut supra, in concupiscentiam unius Juvenis præmissorum de Casalegio exarsit. Et sic honestate & pudicitia prætermisissæ flectere non potuit concepta voti sui. Et in tantum amoris laqueis existit involuta, quodd lucem suorum oculorum ab intuitu Juvenis antedicti flectere non valebat. Qui Juvenis de prædictis factus certus & incautus, per similia ipsi Dominae respondebat. Credebat enim ipsa nusquam vidisse parem in nobilitate & pulchritudine. Et sic viâ perquisitâ simul existentes, castra concupiscentiæ aperuit in ipsa, & tunc potius quam primitus dictum Lombardum diligebat. Oh quam periculosum est, formosas juvenes & valde pulchras, in quibus motus & concupiscentia permanet, per partes ducere extraneas causâ Indulgentiæ, & præcipuè incognitas mulieres! Nam meis diebus Dominus Bernardinus de Polenta, Dominus Civitatum Ravennæ & Cerviæ in partibus Romandiolæ, multas nobiles ultramontanas vituperavit, euntes Romam, & venientes in Anno Jubilæo proximo præterito MCCCCL. Quæ si (& utinam) stetissent in partibus suis, vituperatæ per ipsum non fuissent. Nam Indulgentia & iter potius pertinet ad senes quam ad juvenes. Nam navis suo stans in porta, & in alienos portus non deducta, numquam sentit naufragia. Quid ultra? Cogitavit dictus nobilissimus Vir de recessu & peregrinatione, & ipsa ejus uxor cogitavit de mora & in adulterio persistendo. Et dum uxori vir ipsius totis viribus de recessu suaderet, ipsa prava mulier participato consilio se finxit infirmam. Et in lecto jacens quotidie se dicebat plus gravatam. Nec fieri poterant remedia convalescentiæ vel sanitatis, ut dicebat.

Et tunc præfatus nobilissimus vir cum suis participato consilio, & credens uxorem suam, quam tenerrimè diligebat, non ficta sed vera dicta proferre, & habito prius cum ipsa consilio (ut est moris juvenum simplicium) decreverunt, ipsam in Casalegio dimittere, & alii in itinere suo perdurare, regratiantes Dominis Casalegii de beneficiis sibi & suis illatis. Et sic ipsâ dimissâ cum ancillis suis ab inde recesserunt, & rectâ viâ sinè aliquo solatio Romam tetenderunt. Et durante prædictorum itinere prædicta Domina cum juvene pro libito facientes, ita cautè non fecerunt, quin alii ipsius juvenis confortes de prædictis perpenderent, etiam condolentes. Nam, ut in proverbio dicitur, Amor & Tussis nequeat in homine celari. Redeunt autem à Roma suo tempore præfatus Dominus cum sociis. Et frequenter cupiens de uxore sua gratiosa audire, & à longè interrogans, in itinere audivit de infamia ipsius Dominae dici, nec credebat. Casalegium venit Deo concedente, & de ipsa Domina interrogans, dictum fuit ei, ipsam fore absentem. Nam propter scelus, & audito, quodd præfatus maritus ejus brevi tempore Casalegium adisset, se absentare curaverunt, & in Castrum Grignaschi se receperunt.

A Erant namque prædicta gesta ita publica, quodd latère nequiverant. Sed si cum Viro suo dicta Uxor tunc recessisset, aliud non fuisset, sed prædictos Nobiles de Casalegio perpetuò habuisset commendatos. Et quia contrarium audivit, & mulierem perdiderat, tamquam desperatus ad ultramontanam patriam suam retrocessit. Et ibi factis lamentis de uxore sua perdita, & violentia, ut credebat, per eos de Casalegio illi illata, maximum exercitum congregavit, & ad partes Lombardiæ cum ipso se contulit animosè. Invasit igitur cum illo innumerabili exercitu Casalegium, & ipsum Castrum obsedit, stantibus in eo prædicta uxor sua & juvene antedicto. Et firmata obsidione, multa loca ipsi Castro adhærentia destruxerunt, annullando etiam adjacentia. Quibus durantibus, super monticello, supra quem sita est nunc Novaria Civitas, erant duo Castra, videlicet Castrum Comitum Engalardi, ubi Turres Portæ Sancti Gaudentii rotundæ de præsentis sunt; alterum erat in Parochia Sanctæ Euphemie Comitum Buxoni; & ideo iterum antiquissima Ecclesia est nominata Sancta Maria de Ingalarde in loco illo. Quæ duo Castra totaliter devastavit, dimissis duabus Turribus antedictis, pro eo quodd ad defensionem Casalegii, fortè propter amicitias ipsorum fortasse parentum, ipsi obsidenti, ut supra, obstiterunt. Et tamdiu permansit dictus Francigena in obsidione prædicta, quodd victualia in ipso Castro existentia consumserunt. Et tunc videntes parentes ipsius juvenis, & alii amore sui, ita esse obsidione destructos, pacta iniungentes cum Francigenis, exstiterunt affidati in havere & in personis. Et pars eorum ipsius Castri remansit erecta, & stetit usque ad præsentem diem, & alia pars illius existit dirupta, captis juvene, & uxore prædicti nobilissimi Viri, diruptis moenibus dicti Castri partis suæ, & ambobus captis malefactoribus, uxorem suam comburi fecit, & prædictum juvenem furcâ laqueo suspendi ut prædonem. Et deinde levato campo doluit de gestis contra inculpabiles. De simili autem dolore præsentis tempore non dolerent, & ut rapiat, quilibet studet procurare.

D Sed apud bonos mala sunt detestanda, qualitercumque sint commissa. Et pro eo licentiaro exercitu suo, ut ad patriam redirent, iteratò dictus nobilissimus Vir supra vindictam tanti facinoris cogitavit limina beatorum Petri & Pauli in Romana Urbe visitare. Accepta Confessione commissorum in Mediolano coram venerabili Archiepiscopo Mediolani, ad Dominum Papam iteratò habuit confiteri. Stabat tunc Sedes Papalis & Imperialis in Civitate Romana. Et veniens Romam plorando peccata commissa, absolutionem meruit, hoc addito, ut pro meritis de commissis & personis mortuis, quæ dictum scelus non perpetraverant, & de quibus restitutionem facere non poterat, quum ignoraret, quantis & quibus, quodd in loco notabiliori Ecclesiam construeret tam magnam & formosam, & tantis cum expensis, quantum credebat deteriorasse partes illas, occasione ultionis & vindictæ suæ; & sub vocabulo beatorum Gervasii & Protasii Altare & Ecclesiam ipsam titularet, pro eo quodd loca illa devastata, tunc erant Archiepiscopo Mediolani commissa. Et ob reverentiam præmissorum & satisfactionem, quodd Fratres in Christo eligerentur pro celebrandis divinis, numero XXXII. & acquisitis possessionibus alimentarentur pro victu & vestitu. Et sic fecit. Nam fabricavit Ecclesiam Majorem, & quæ Major etiam hodie nuncupatur, Sedem Episcopalem.

Episcopalem nunc habens, & XXXII. Canonici-
catus habet de præsenti. Quia tales Fratres ces-
saverunt de non stando in uno Conventu, sed
fecerunt Canonicos XXXII. & Claustrum dimi-
serunt, & Episcopus Civitati datus fuit.

Et quod prædicta sint vera, de præsenti ap-
paret. Nam Altare ipsum hodierna die sub San-
ctis Gervasio & Protasio celebratur; nec aliquis
Ecclesiasticus per constitutiones Canonicas inde
sequitas auderet, nec posset super ipso Altari
Missam celebrare, nisi esset in prædictis Præben-
dis beneficiatus, aut de Domo Regum Franco-
rum, si Franci Regii possent in signum corpo-
ralis possessionis Missam celebrare. Quod autem
ex destructionibus dicta magna Ecclesia fuerit
constructa, evidenter apparet, quia de lapidi-
bus coctis & ruptis totaliter exstitit fabricata;
nec in ea lapis coctus novus apparet. Et tunc
homines populares locorum adjacentium consi-
lio potiti, & videntes alia loca corrigi, & præ-
cipue sibi adhærentia sub dominio Civitatum,
cogitaverunt Civitatem construere, ut à simili-
bus periculis cessaret eorum interitus, & ut
Nobiles eorum filias libidine non scedarent, non
audentes loqui. Et tunc unanimiter cum sibi
adhærentibus percurato loco magis apto, Ci-
vitatem facere decreverunt. Fuerunt autem in
actu ipsam construendi in loco Xuni, ubi ma-
gna moenia Ecclesiæ tunc erant, & quæ Terra
Marchionatus Pombiæ tunc erat. Sed timentes,
ne Civitates Papiæ, Mediolani, & Vercellarum,
districtum eorum inferiorem lacerarent, studue-
runt ad partem districtus inferiorem permanere,
ut resistendo pars superior fortior haberetur.
Et sic inspecto tali monticello super camino
Francico, inter Civitatem Mediolani & Vercel-
larum rectâ viâ existenti, & concludendo di-
ctam talem Ecclesiam ad pias causas elevatam,
propter quam cogitaverant principia, ut supra,
fundamenta Civitatis Novariæ hanc in loco ipso
construxerunt, & eam aliquo tempore Monta-
lexium appellaverunt. Deinde videntes, quod
tale nomen erat durum in exprimendo, & quod
mons ille aliter non erat, immo depressus, &
noviter constitutus, & Civitas noviter fabricata,
& de vario districtu Nobilium, *Novariam* ap-
pellaverunt, cujus nomen claris titulis & pri-
vilegiis Imperialibus exstitit præmunitum. Cœ-
peruntque prædicti novi incolæ regere sub be-
neficio Consulatus. Et primò circa ipsam Ci-
vitatem muros altos brachiis sex super terram,
& de lapidibus corruptis ac filicibus fractis,
parietes construxerunt, ut apparet. Deinde
acquirentes districtum, & contra quosdam No-
biles debellantes, districtum ampliando & Ca-
stra diruendo, majorem reddiderunt. Alii Con-
sules dictum murum circum circa erexerunt,
ipsum aliquibus novis lapidibus coctis muran-
do, & sic per consequens murum dictæ Ci-
vitatæ alia vice, sicut apparet, finierunt. Præte-
rea prædictis Consulibus regnantibus, & ho-
minibus locorum disruptorum in ipsa nova Ter-
ra reductis, nulla in Vallibus superioribus nunc
nostris possidebant. Dicti Nobiles dedignati de
isto populari statu guerram faciebant, in qui-
bus vallibus, detracta Valle Sicida, & præci-
pue Osolæ Lacus Majoris, Vemeniæ, & Ripa-
riæ, erant tres Domus, quarum primitus una
fuit Nobilium & arduorum Virorum, unus
quorum prænomine dicebatur Barbavaria, se-
cundus Cavalcafellæ, & tertius Crollamons.
Et tota erat Domus Nobilium de Castello, ha-
bentium in Terris suis merum & mixtum Im-
perium, & omnimodam potestatem. Et prædi-

Tom. XVI.

A cti Consules propter discordiam ipsorum alter-
native acquisiverunt partem; & primò Barba-
variæ, pro qua habuerunt Terras Palentia, In-
tri, & universitatis Valentraschæ super Lacu
Majori & Stresæ in Vergante, & universam
Osolam districtus Novariæ cum vallibus sibi sub-
jectis, & cum Gravarona, Guillengo, & plu-
ribus aliis locis, videlicet & Marano in parti-
bus inferioribus. Et ipsos Cives & Nobiles fe-
cerunt, restitutis Castris & fortalitiis eorum-
dem. Et in ipsa Civitate cœperunt permane-
re, & permanent de præsenti tamquam boni
Cives.

Deinde habere Episcopum curaverunt. Et
qui primitus Episcopus Novariensis dictus fuit
B ut titulo Civitatis Novaria mere-
retur insigniri. Cui tradiderunt in dote posses-
siones, quas de præsenti possidet in Varazia,
Paglaina, & paucas in Vespulate, honores Co-
mitatus Pombiæ, quasdam possessiones in Ro-
mantino, & universas decimas & primitias di-
strictus acquisiti & acquirendi per Novarienses.
Episcopus ille parvam Cellulam habebat & par-
vam familiam, non tamen palatia, sicut de præ-
senti habet. Acquirentes alia jura universalia
pro Comuni Agabii in Pombiensi districtu,
& Ceredano, deinde partem illius Martini dicti
Cavalcafellæ acquisiverunt, & post ipsum Ve-
menia cum Cruxmala tunc Castro & Plebanatu,
& Vallem ibidem Stronæ, Montem Mesinæ cum
C C pertinentiis, Gategum cum pertinentiis, Plebem
Agratæ, Agamium cum pertinentiis. Et moriens
sine heredibus prædictis prænomine Crollamons,
Comitatum suum Episcopo Novariæ reliquit in
partibus Osolæ & Ripariæ. Et deinde Episco-
pus Novariensis dictus est Comes propter Co-
mitatum Osolæ. Deinde orta fuit maxima dis-
cordia inter Comites de Blandrato, quorum
Domus potentior Novariæ erat, pro eo quod
dicti Comites universas juvenes formosas vole-
bant fornicare in Valle Sicidæ, & fornicabant.
Prædicti autem rustici Vallis Sicidæ captâ horâ
ipsum detinendo occiderunt. Et subito eorum
Castra pulchra & fortia ultra modum diruerunt,
& Comuni Novariæ sub certis pactis adhæse-
runt, & stant sub primis pactis de præsenti,
D recuperatis propter ea Carpignano & pluribus
aliis locis, & dirupto Blandrato. Item à Mar-
chionibus de Romagnano acquisiverunt Roma-
gnanum, Pratum, Seramontem, Grignasum,
Aram, & plura alia loca. Reliquas autem alias
acquisiverunt tam à Consalonensis quam à Ca-
pitaneis, & tunc temporis Casalegium erat di-
strictus Vercellarum, & Casalqualonum distri-
ctus Novariæ. Et facientes cambium districtuum,
nomen transumserunt, & Ecclesiasticæ libertates
iterum durant. Regnantibus autem Novariæ
prædictis Consulibus, jus redditum fuit primò
sub una volta Ecclesiæ Sancti Dionysii, nuper
destructa. Deinde justitia reddita fuit sub voltis
E E Ecclesiæ Paradisi Sanctæ Mariæ Majoris; ex
quo Canonici tantum infestabantur clamoribus,
quod divina Officia occupabantur, & ossa se-
pulturæ suppeditabantur adeò quod Dominus
Franciscus de Lando tunc Potestas Novariæ Pa-
latium erexit novum, & alter suus nepos etiam
cameram curricula addidit, sicut est de præsen-
ti. Durantibus autem Consulibus, semper nostra
Civitas acquisivit. Regnantibus verò Potestati-
bus semper declinavit. Stantibus autem pluri-
bus Nobilibus ad unam plateam, ex quibus
Ubertus Torniellus nominatus, quia suo tem-
pore infinitam jurisdictionem dicto Commu-
ni Novariæ acquisivit, orta fuit quæstio in-

Bb 2

ter

ter ipsos de Torniellis, & alios de Bruxatis, tamquam contententes de paritate. Nam semper invidia oritur inter pares. In qua quaestione Bruxati plures occiderunt ex ipsis de Torniellis. Demum dicta Domus Torniellorum sublevata fuit per Episcopum Englexium, qui secum duos suos nepotes habebat de Torniellis. Et quamvis ipse Dominus Episcopus esset de Caballaciis, parentelam Torniellorum sublevavit. Et iterum praedicti de Bruxatis alio tempore ad unam cenam reliquos de Torniellis occiderunt. Inter quos deinde orta fuit quaestio, quod una Domus, videlicet Torniellorum Gibellina fuit, & dicta pars Rotunda, reliqua vero Bruxatorum Guelpha. Quibus contradicentibus pars Caballaciorum multum crevit propter potentiam duorum Episcoporum, videlicet Englexii, & Sigembaldi, qui sapienter & dispenfate se gerentes addiderunt plures domos Nobiles de Novaria suae domui, eadem insignia portantes, videlicet Caballum. Nomina additorum fuerunt haec: Magii, Panes, Armotti, Baliotti, Domini de Casalino, Lamberti, & reliqui. Dederunt praedicti duo Episcopi Nobilibus in universo districtu Novariae in locis, sicut habitabant, Decimas ad feudum gentile sine aliqua solutione; & universam partem Guelpham, sicuti Spelorcios & Manionos in Ocella & Valle Sicida habuerunt; salvo quod tunc Ferrerii. Guelphi erant, Spelorcii & Tornielli Gibellini. Sed propter certos errores tunc cambiaverunt. Tempore autem illo Dominus Aymericus de Occuxinallo Papiensis fuit Capitaneus partis Rotundae Gibellinae, innixae Torniellis. Et tam prave se gessit, quod fuit interfectus in conflictu ad Bicoccam per homines Novariae. Nam dicitur, quod duci faciebat planstrum unum onustum Scarionibus, pro eruendo Novariensibus oculos. Et deinceps hi de dicta Domo in Novaria fuerunt Guelphi, & in Pavia Gibellini. Praedicti autem de Caballaciis multos Nobiles habebant separatos de eorum Domo. Domus mea, & illorum de Fossato, & multorum aliorum, fuerat de suis, qui noluerunt adherere Bruxatis in rumore. Anni MCCCXI, quibus adhererant Domini Caballacii, sperantes quod Tornielli & pars Gibellina, quae vires instauraverat, non posset labores sustinere. Sed non bene elegerunt Caballacii se jungendo Brusatis, quia si isti guerram fecissent, alias Domos Novariae excederent, quia per sequentia destructi quasi sunt in havere & personis, & passi sunt destructionem infra-scriptarum Fortalitiorum, quarum nomina sunt: Burgus Sefii muratus, Crusinallum, Upium, Turris Spinazatorum, Gattegum, Briga, Verganum, Gargallum, Castrum Tabarinum, Marzaletcum, Fognanum, Castrum Boche, Reyeslarum, Mazatum superius, Mazatum inferius, Bugonium, Comignagum, Gagnagum, Pumbia, Jalnagum, & Agamium: omnia in districtu Novariae, captis singulis istis Fortalitiis per obsidionem a Gibellinis positam. Quae tamen non fuerunt sine magna difficultate, quia pars Gibellina solam Fortalitiam non habebat, sed postquam acquisiverat Civitatem Novariae, praedicta destruxit suo tempore. Conflictus in eadem Civitate duravit a Calendis Decembris usque ad Calendas Junii MCCCXI. Qua die Brusati & Caballacii cum sequacibus recesserunt, se se reducentes ad praedicta Castra & Burgos, spe alleeti, quod Gibellini sustinere non valerent ipsorum Guelphorum potentiam, & Vercellensium, in quibus decem Guelphi

erant pro uno Gibellino. Sed Gibellinis profuit sensus Domini Henrici Tornielli, & etiam quia Dominus Franciscus Malaspina Marchio de Pizzo de Corno Potestas erat Novariae, & Gibellinus habuerat capere infra-scriptas Terras districtus Vercellarum, quae sub confinibus Novariae erant; nempe Serravallae, Lentam, Receptum, Arborium, Blandratum. Et ista de praemissis dicta sufficiant, ut redeamus ad nova narranda.

Nam mortuo praefato Domino Johanne Archiepiscopo, dominium Civitatis Novariae Dominus Galeaz Vicecomes habuit, & perdidit, & ad manus Marchionis devenit, ut superius est descriptum. Quo dominio ad manus praedicti Marchionis devenit, voluit ipse Marchio habere ab Universitatibus & specialibus personis fidelitatem, & a Communibus per Syndicos, & a specialibus per se, vel Procuratores. Et ad hoc coacti fuerunt praestandum, & per Notarios publicos reducendum in scriptis. Cospitque universos Officiales mutare. Domino Ubertino Torniello quondam Domini Lanfranchini dedit Potestariam Vallis Sicidae cum utilitatibus consuetis. Posuit Castellatum in Pombia. Opicinus Torniellus antedictus ope Johannis Savii recuperavit Castrum Vergani. Posuitque in Castro Novariae Castellatum; & sic in Ceredano Burgomaynerio, Olegio, Agamio, Burgo Lavezario, Vicarios posuit, & ubique, ubi vel Vicarius, vel Officialis posceretur, & praecipue de suis Monteferratinis. Dicitur quod suis diebus habuit in Novaria XXVII. Capitaneos. Et sic firmato pede habuit de Novariensibus extirpandis procurare. Entratis ordinariis alias non consuetas adjecit: deinde tales ponendo, coepit apud nonnullos regnare sicut Nero. Libertates Communis Novariae vendidit, oppignoravit sive voluntarie, sive invitatus. Et sic coepit homines conculcare. Habuit primum Potestatem raptorem, & omnes Officiales, nemine discrepante. Subdolis verbis, & semper praedicando faciebat ipse rapi unitim & sejunctim. Oblationes & eleemosynas publice largiebatur, & clam homines praedabatur. Deinde post aliquod tempus, restituit tacite Torniellis ex parte sua jam expulsis, nec non Brusatis, & Caballaciis, coepit de Populari statu procurare, dicens, quod sicuti Papiensis Civitas nuper regebatur sine Tyrannis, ipse volebat eodem modo Novariam regi. Et dato ordine suo, ut decreverat, simplices Novarienses non curantes de futuris ita animati fuerunt, quod credebant ipsum Deum. Nec umquam ipse, nec sui verum dixerunt; & futura praetermittentes, elegerunt Centuriones tot de parte Guelpha quot de Gibellina, licet fictitiae dixerint se elegisse, quum verè ipse elegerit. Et fuerunt hi, nempe Jacobinus Curtius, Johannes de Fabris, Thomas Merenda, Johanninus Prina, Rosfinus de Capieta, Franciscus Baldus, Gregorius Ferrarius, Franciscinus Teotonus agnomento Barba, Philippinus de Scrivantis, Marchinus de Mortario, Andrinus de Lomeno, & Johannes de Fosso. Quos ipse nuncupavit Centuriones, & quibus voluit, ut praestaretur obedientia usque ad mortem, adeo quidquid agerent, esset factum. Ipsosmet una veste medietatis, & unis caligis, expensis Communis, fecit indui, voluitque ipsos salariari. Vicarium generalem in Novaria habebat Dominum Nicolaum Cattaneum de Regio, Guelphum tantae nequitiae, & tantum Auctoritatis, quod amara dulcia ex argumento probabat. Et sic non sua dispensando, &

Et participato consilio ceterorum Judicum, qui sibi adhærebant, in tantum infuit, quod Burgos Sanctæ Mariæ murare fecit, Burgum Portæ Novæ, Sancti Agabii totaliter; similiter circum circa Sancti Stephani, Sancti Simonis, & Sancti Gaudentii partim respectivè murari fecit à lapidibus domuum disruptarum per eum, & quas dirui fecit extra fortalicias, & sine solutione pretii, aut refectione detrimenti, & ex creta, quum nullo modo calx haberi posset propter guerram. Et certè tantos muros & tantam fortaliciam cum pontis levatilibus ad portas fecit in tam brevi tempore, non fecus ac si universi duobus annis laborassent. Tunc dici potuit, quod Jacobinus de Valcemenia filius quondam Domini Petri recolebatur veluti Dominus Generalis Novariæ, ea pollens auctoritate, quam nemo Civium per centum annos retroactos nancisci potuerat; nam quidquid ipse decernebat de intratis, laboreris, & custodia, nullam prorsus patiebatur censuram.

Præfatus igitur Marchione Nobiles Novariæ & districtus in hunc modum conculcantes, & gravia patrantes, ac eosdem depauperantes, plurima pars Civium per plateas & alibi ducebat choreas, non advertens de doloribus successivis. Etenim prædia extrinseca districtus inculta jacebant propter bellum, quod faciebat Dominus Galeazius à Terra Galliati, quam munierat, & perfido & improbo præsidio firmatam tenebat. Et quicumque Novariensium incidisset in illius manus, peribat, nisi se redemisset in duplum supra suam potentiam. Et è converso si contingebat, quemquam ex ipsis æmulis capi, honorabatur, & præcipuè tempore prædicti primi Potestatis, qui ipsos potu & cibo resectos relaxabat illico. Immo Novariæ publicè dicebatur, quod ipse equos prædantes Novariam habebat in Galliati. Propter hæc & alia nefanda remotus fuit à Potestaria, & in Prætura fuit ei subrogatus Dominus Bartholomæus de Sancto Georgio Canapicii ex Comitibus de Blandrato, qui in munere perseveravit usque ad completum dominium Marchionis. Iste Bartholomæus, quamquam gibbosus in spatulis fuit, fuit probissimus, & strenuus ad pugnandum, discretus nimis, dilexitque Novariam & subditos. Et profectò dicere possum, quod vidi duos Prætores Novariæ liberos & probos viros, scilicet Ameum de Suardis de Bergamo tempore Domini Calcini, & prædictum Dominum Bartholomæum. Ceteros autem possum dicere fuisse prædones. Quibus diebus dictus Dominus Bartholomæus Novariam & districtum satis bene gubernavit, & defendit à contradicentibus ex parte Domini Mediolani. Et certè si primus Potestas fuisset, Galliati & alia loca in districtu Novariæ possessa per Dominum Mediolani non fecissent, sicut fecerant, & de quibus locis dicitur inferius. Nam quum à Marchione recessissent foederati, ejus potentia non fuit tanta, quin Dominus Mediolani alterum Galliati novum super ripa Ticini potuisset de novo construere & defendere. Cujus Domini potentia vires Domini Marchionis excedebat in duplum. Propterea dictus Marchio post recessum Domini Ugolini parum curavit de Novaria, nec deinceps eam umquam invisit, sed solummodo verba mittebat. Tunc miseri Novarienses facta sua non curarunt facere cum Domino Mediolani, & proinde eis malè successit & meritò. Etenim Dominus ille faciendo guerram possidebat in confinibus Novariæ & districtus præter Galliati & Vigevanum, Rezettum unum fa-

Etum in Varallo Piombis, proditoriè tamen, acquisitum, Castrum Gattici datum per Antonium de Gattico, stantibus in Novaria Lanfranchino, Zuccono, & aliis confortibus, quibus (excepto Domino Bonifacio, qui ipso cum Antonio stetit) non dimisit cockaria, quum redierunt. Possidebat Castrum Ponzanæ Guilielmi Varroni, tunc Mediolani existentis ex primoribus obsidibus. Quod Castrum Dominus Mediolani artificiosè acquisivit. Quæ loca stipendiariis assidue firmata & munita, Novariam & districtum infestabant. Nam Novariæ & in suburbis latitabant bestiae (nempe Novarienses, quos brutis cogor comparare) videntes & scientes se conduci ad macellum, in victimam offerri, & nescientes resistere. Sciebant ipsi certissimè, quod super campis Bianzati, vidente Johanne Savio, & pluribus de Novaria, quum exercitus Domini Marchionis potentior esset, Dominus Mediolani misit præfatos Dominum Petrum Faselum, & Dominum Pium de Lomeno legatos suos, qui fuerunt admissi. Sciebat postea, Dominum Ugolinum de Mantua & Dominum Johannem de Olegio cum Domino Mediolani concordiam habuisse, & Dominum Ferrariæ trequam habere. Sciebant etiam, Dominos Bononiæ & Mantuæ suos legatos misisse Casale & in Castro Casalis, & mediante Pelagruvio egisse de concordio. Attamen obcecati illecebris Marchionis, qui potius de rebus suis, quàm de Novaria sollicitus erat, ac illaqueati fallacibus verbis dicti Vicarii Nicolai Cattanei Regiensis, & fidem dantes fatuitatibus, quas ille Jacobinus de Valcemenia insinuabat Centurionibus & aliis complicitibus Guelphis, permiserunt se divendi. Et quidem venditi fuerunt, & cum laqueo ad collum, tamen oelato, in manibus Domini Galeazii fuerunt præsentati & meritò. Ecquis enim fuisset tam pius Dominus, qui umquam ipsis pepercisset, nisi Dominus Mediolani? Ipsi fuerunt causa efficiens tanti mali, & tot scandalorum. Sed se se excusabant dicentes, quod non potuerunt propter malos Rectores: Et fuit verum. Nescierunt à fureis paratis, scilicet calamitatibus, deviare, sicut poterant sine aliquo suorum periculo, & ad viam rectam & patentem reverti, & misericordiam de gestis impetrare. Nam tunc Dominus Mediolani vera & firma credidisset quæ de Novariensibus dicta fuerant, nec contrarium credidisset, & de gestis habuisset ipsos commendatos, totaliter parcendo, & inter caros tenuisset eos. Sed induratum erat cor Pharaonis. Et quod nefas erat, fas esse fecerunt. Et sic eis, in eorum protervia & superbia cervicosa persistentibus, Dominus Marchio tale poculum eis dedit bibere, quod universi & mali & boni & innocentes ob malignos unà perierunt. Et Dominus Mediolani eos tales sic cognoscens, tot modis & taliter purgavit, quod ceteris erunt in exemplum & spectaculum. Nam si prima die, qua Dominus Mediolani ingressus est Novariam, innocentes Cives & districtuales (deserendo & dimittendo perfidos) transivissent concordēs ad patrias cum personis & mobilibus eorum, bene illis evenisset; quum per solum corpus, sicut narrat Aesopus, ab ingluvie suæ punitum defecerunt deinde cetera membra, & sic successit miseris de Novaria. Et ista ad hanc partem sufficiant. Redeamus ergo ad propositum.

Tenebat Dominus Marchio Ceredanum Opidum potestius ac firmius quovis alio de districtu, ante introitum suum in Novariam ab incolis traditum, quodve erat repagulum & sti-

ma-

mulus Domino Mediolani & Comitatu Mediolanensi, præsertim pagis ejusdem Comitatus Ticino adhærentibus. Nam prædicti de Ceredano dicti sunt piscatores. Et multi fuerunt, qui navibus Ticinum feliciter cursabant & prædabantur pro libito in Terris Mediolanensibus, se reducentes Papiam cum navibus & præda, Nec prædicta Dominus Mediolani poterat evitare, quia à Castelletto existente ad fauces Lacus Majoris ad partes inferiores non sinebant unâ cum Papiensibus præterlabi, & multum isti Ceredanenses, uti in medio constituti, damificabant Galliatum & Viglevanum. Itaque Dominus Mediolani post recuperationem Novariæ Ceredanum, in quo octingenti homines habitabant, apravit taliter quod ipso cum zappis explanato gallus de præsentis non cantat nec gallina. Et meritò. Tenebatque idem Marchio Olegium, Castrum Pumbiæ, Burgum, Romagnanum, Agamium, Brionam, Calpignanum, Silavengum, Mandellum, Casalium, Fissarengum, & plura alia Castra, quorum partem præfatus Dominus Mediolani post recuperationem Novariæ fecit explanare. Dominante eodem Marchione, tam per suos quam per Dominum Mediolani fuerunt devastatæ in Novariensi districtu, aut ei adhærentes, Terræ infrascriptæ, nempe: Burgumvetus, Burgum-novum, Sanctus Martinus, Vicolongum, Casale Beltrami, Rezeta universalis, Cassiolum, Sociagum, Trecatum, Camerum, Blunzagum, Maranum Villa, Varrallum Pombia, Burgus Ticini, Comignacum, Arona, Invorium, Castelletum supra Ticinum Domini Ottonis, Burgus Agnellus, Briga, Mazzati duo, Vaprium, Alesatum, Momum, Morghengum, Barognum, Petrorium, Farra, Casalegium, Moxitum, Sanctus Petrus, Ponzana, & Ulfengum. Non tamen in tanta destructione cessavit utriusque Domini rabies. Et utinam in ea belli finis fuisset. Sed Novarienses elati, ut supra diximus, totis viribus coeperunt contra dominium Mediolani resistere. Quare nil mirandum, si Dominus Galeazius per aliam viam Novariam & districtum (ipsis ingratum) recuperavit. Ipse ergo & Marchio, qui se afferebant & asserunt Vicarios Generales prædictarum Civitatum, elegerunt stare iudicio præfati Domini Caroli Imperatoris, qui propterea misit in hæc partes quemdam suum Perurgravium, qui de prædictis & aliis informationes sumit à testibus fide dignis. Super quibus Dominus Imperator præcepit, & sententiavit, dictum Marchionem debere restituere Domino Galeazio dominium universæ Civitatis Novariæ & districtus, cum dominio Civitatis Albæ & districtus. Et è contra Dominum Galeazium debere Marchioni restituere Terram Novarum apud districtum Januensem, reservata Imperio potestate in aliis plus discendis. Hæc declarationes uterque acceptavit & observavit. Nam Marchio Novariam cum Castro & districtu dimisit Galeazio. Galeazius ei restituit Terram Novarum. Quare Dominus Galeazius magnificè & altè silentibus Novariensibus, Civitatem ipsam intravit cum prædicto Perurgravio & Nobilibus suis, & præcipuè cum Johannolo Mondella de Ferro, qui cum Perurgravio die præcedenti Novariam ingressus est. Quidnam potuerunt dicere Centuriones? Quidnam Jacobus de Valcemenia? Quidnam potuerunt cogitare ipsius complices, nisi quod Marchio ipsis fuerat mentitus? Tunc prædicti & alii coeperunt colla subicere Domino Mediolani. Tunc illico Dominus Galeazius misit pro Domino An-

A tonio Torniello Astensi Potestate. Et ego fui nuntius. Veneruntque Novariam prænominati alii in Asta confinati & alibi. Misitque pro Opicino Torniello. Quibus omnibus pepercit de commissis, considerans quod tamquam expulsi cogitaverant repatriare, & inter caros tenuit. Deditque Opicino banderiam unam equestrem, & Antonio Florenos XXV. in mensem pro provisione usque ad guerræ tempus. Bona eidem liberavit, & de præsentis ipsi Antonio favoribus assistit, eundem calceando de divisa suarum caligarum. Alios autem accepit in quantum debuit. Faciens tamen Arengam in Canonica Majori, injurias sibi factas remisit. Et quid de multiplici injuria facta Campforibus Domini Mediolani dicetur, qui occasionebus antedictis exstiterunt vacuati? Quid de depredationibus per Novarienses factis super Comitatu Mediolani? Certè poenam luerunt, & eorum contumacia fuit purgata.

Duxit igitur secum Dominus Galeazius Dominum Ottinum de Marliano Militem, & primo ipsum Prætozem Novariæ & districtus constituit. Qui unâ cum Ricardo de Firufino de Alexandria ejus Vicario tam pessimè se gessit rapiendo, quod status Novariæ malum principium habuit, & de aliqua libertate Communis acquirenda nullatenus curatum est, sed solummodo de rapinis. Et profectò diebus meis iste Potestas superavit ceterorum Potestatum negligentiam & rapacitatem. Eo gubernante, Mediolanum missi fuerunt Centuriones prædicti, alii plures Judices, & Nobiles, Abbates, & Canonici Novarienses, quos Dominus Galeazius aliquando & plurimum liberos remisit, & aliquando carceravit. Nam ex Centurionibus aliquos aliquosve ex reliquis remisit sine alia redemptione. Etiam aliquos alios dimisit, de nominibus quorum propter longum opus taceo ad præsens. Misitque Novariam Dominum Emanuelem Ponzonum in Vicarium Generalem, & post multum temporis spatium iussit examinari gesta per detentos, contra quos etiam in Civitate Vercellarum tacitè recepti fuerunt testes. Tunc ipsos, quos in Turriono domus suæ Mediolani carceratos habebat, iussit traduci & reduci in Castrum Novariæ tempore Domini Johannis Pirovani, qui Marliano in Præturam successerat post annum expletum, eosve in Florenis vigintiduo millibus damnavit. Quum autem hi mulctati non solverent sive propter impotentiam, sive propter spem impetrandi diminutionem, condemnationis, Dominus Galeazius inaudita & sanè memorabili usus est cautela. Nam pulsat arengo Communis Novariæ, ut moris est in ea Civitate, quum quis iustitandus est, portati fuerunt in Brolium cippi & manaria. Et illico nonnulli ex dictis carceratis fuerunt ducti, ut urgentiorem paterentur causam se redimendi. Et tunc ipsis detentis novum thema datum fuit, super quo Latinum construerent, & deinde caperent lectionem. Et tunc dictum fuit eis, quod deberent omnia eorum bona dare in scriptis. Sed quum ex huiusmodi propalatione neque decima pars condemnationis persolveretur, novo edicto præfatus Dominus indixit, quod parentes propinquiore ipsorum cogerentur ad solutionem. Et deficientibus parentibus, id id compellerentur amici consueti. Quo circa sciscitabatur, quinam adfuerint ad eorum nuptias. Et tunc factis distributionibus dictæ quantitatis, descriptis parentibus & amicis, extorta fuit solutio, erga quos tali modo persolventes se obligaverunt condemnati redempti. Dein-

Deinde præfatus Dominus eo Anno duas taleas imposuit Clero, & ab eo exegit in Florenis sexdecim mille, compellendo colonos, fictabiles, & ipsorum in Civitate Vicarios ad prædictas taleas persolvendas. De talibus autem Civium & districtualium non attinet dicere, quia in infinitum fuerunt persolutæ. Et scio, quod tempore dicti Domini Johannis Pirovani Potestatis exacta fuerunt in Novaria & districtu centum millia Florenorum pro eodem Domino Galeazio, computato Datio Imbottaturæ Vini, vendito eo Anno Florenis XIV. mille Imperialibus. Miseratque idem Dominus pro exactiōne & incantatione intratarum Novariæ & Vercellarum quendam Dominum Mazzacanem de Madragnano, qui dictis officiis præfedit usque ad præsentem mensem Junii (quo mortuus est) Anni MCCCCLXII. cum salario quotidiano Solidorum XL. Si fuisset Mazzacanes, bene fuisset dictum & factum: sed fuit Mazza homines per ea, quæ extorsit. Tanta hæc pecunia fuit Mediolanum transmissa, exceptis tributis, donis, & aliis datis per alios, qui sceleris antedicti culpabiles fuerant, & dimissi. Quorum munerum, donariorum, & servitiorum quantitas non fuit modica. Numquid propterea cessarunt aliæ expensæ pro Communi ordinariæ & extraordinariæ? certe non. Nam eo anno vastatores, fervientes, & carrigia missa fuerunt cum exercitu Domini Galeazii pro vastandis Motrano, Tridino, Trivero, Liburno, & Bianzato. Et vasta fuerunt data tam in blada quam in vineis usque ad muros ipsarum Terrarum. Missi fuerunt laboratores & stipendiarii in Sanctam Agatham cum infinitis pro aliis vastationibus parandis. Missi denique fuerunt alii ad duo loca Canapicii acquisita in mala hora per deditionem Bertolini de Mazadio, scilicet Candiam & Castionum. Per quæ Dominus Galeazius sperabat sibi transitum aperire ad partes Pedemontanas, muniendo ea infinitis expensis, quas describere non possem. Sed nihil profuit. In altero eorum duorum locorum perit peste Fabottinus de Parma. Præterea super Vercelleni per Commune Novariæ factæ sunt pro medietate expensæ, occasione Domine Elisabethæ nurus dicti Domini Galeazii; factæque fuerunt in Civitate Novariæ & in Burgis aliæ fortalitæ. Summa quarum extraordinariorum expensarum excessit Libras octo mille, & ultra. Demum Marchio contraxit cum Novariensibus debitum Librarum triginta millium Imperialium, quod non persolvit. Propter quæ & alia, Novarienses deducti sunt (& merito) in extremum, quod quasi pecunia tam super pignore argenti, quam aliquo alio modo non amplius reperiebatur, nec reperitur. Quid igitur dici potest de annis præteritis guerræ & successivis? Hoc unum nimirum, quod plus est ablatum quam haberetur. Et ita de præsentis homo Novariensis parum, immo nihil, debet dubitare, dicente adagio:

„*Cantabit vacuus coram latrone viator.*“

Alius autem casus incogitatus evenit Novariæ, in suburbiis, & pluribus in Villis districtualibus Anno MCCCCLXI. de mensibus Junii, Julii, Augusti, & Septembris, nempe pestilentia. Nam in Civitate & locis antedictis de duodecim octo mortui sunt, & ultra. Cui morbo nulla fuit cura nec medela, quia quasi nullus apparebat; & qui fortior erat & junior, potius peribat. Porro ad faciendum contradictionem, fuerunt per Marchionem Montisferrati conducti in Lombardiam Anglici cum ipsorum Societate, collecti per eum in partibus Avenionensibus.

A Quæ gens exstiterat casta propter guerram Francorum. Districtum Novariæ ingressi bis mille, & ultra reliquias Terrarum diripiunt; ceteras autem non destructas nec superius descriptas usurpaverunt, mulieres vituperando & ponendo ad redemptionem, homines captos tenendo in ferraturis clavatos, negando in fossatis homines, non ita citò dantes redemptionem impositam. Nam supra mille interemerunt, & præcipue in Terra Siciani, quam primitus propter morbum indefensam invaserunt, stuprando uxores in præsentia maritorum, puellas coram genitoribus. Pro istis perfidis Anglicis expellendis Dominus Galeazius comburi fecit totaliter infrascriptas Terras (dictu mirabile!) adeo ut in toto districtu solum hæc remanserint in fortalitia. Et sunt Olegium in squadra Ticini, Burgomaynerium in squadra Aconia, Calpignanum in squadra Sestis, & Castra Cavaliani, Marani, Gattici, Vergani, Barengi, Silavenghi, Galgarengi, Fissarengi, Ponzana, & non amplius. Spoliatae verò & combustæ tam per illos maledictos Anglicos, quam per Dominum Mediolani, sunt hæc: Burgolavezarius, Gravalona, Tornegum, Terdobiatum, Guilengum, Ceredanum, Monticellum, Casalegiellum, Sanctus Petrus, Garbana, Nibiola, Villa Vespolti: & hæc sunt de squadra inferiori. Galnagum, Cavallianum, Pombia, Mediummiricum, Burgoticinum, Concurbia: & hæc sunt de squadra Ticini. Calfinaga, Solonium, Morghengum, Alexatum, Agnelengum, Bugonium, Verunum, Agrate, Carisfa, Cavallinum, Quiregium, Fontanetum, Cavallietum desertum. De squadra Aquonia: Mezeria, Grignasum, Romagnanum, quod Anglici tenent de præsentis; Pratum cum superiori monte, Cavallirium, Agamium, Siccianum, Briona, Mandellum, Comenonicum, Palliatum, Granotium, Casalium, Arcamariani, Ponzana, Mozitium, Casalegium, Aconiate, Nibia, Cistum, Landiona: & hæc sunt de squadra Siciæ. Propter quas vastationes scelestissimi illi Anglici districtum Novariæ deseruerunt ex toto nec mirum. Nam Terræ gubernatæ cum Castris parvæ potentia sunt tredecim, quæ cum maximis dispendiis custodiuntur, & usurpantur quotidie per nostros. Nec audent pro nihilo laborare propter alias, quæ tam in districtu quam apud districtum per latrones & Marchionem tenentur. Et sic Novaria ducta est à lacubus infra in eclipsim, & à lacubus supra. De iustitia nulla responderetur Civitati. Durantibus autem, prædictis Clemens Papa præmissus mortuus est, & alter creatus fuit nomine Innocentius, qui Curiam Romanam devastavit, nec cuiquam gratiam fecit; sed universæ gratiæ & preces omnes oblatae apud ipsum sunt, finitæ etiam propter morbum prædictum duratum in universis partibus Lombardiæ. Et qui beneficia voluit, habuit ab ipso & Curialibus emere, & postea redditum primi anni Thesaurario Domini Mediolani persolvere.

E Papia parum pia dicta fuit. Nam primitus & longævis temporibus dicta fuit Civitas Ticinensis, eo quod super Ticinum flumen existat, & prima Civitas Lombardiæ inchoata. Dum autem regeretur sub Regno Liguriæ, dicta Ticinensis Civitas caput erat Regni Ligurum, qui primitus titulum Lombardiæ, ipsam Lombardiam habitando, construxerunt. Quod satis probatur exemplo. Quia situs ipsius Civitatis in pulchriori loco & magis fructifero vino & blado existit collocatus. Nec potest dici similis vel par in aliqua Civitate Lombardiæ. Nam.

navi-

371
navigiis dominatur, quia sita super flumen Ticino, habens introitum & potentiam in ipso Ticino, & potius intra Padum, & proinde in Mari Adriatico. Præterea aliis territoriis potest dominari. Nam possidendo includit tria territoria. Ex quibus si tertium possiderent Civitas ipsa & ultra quartum, oh quam majorem haberet copiam vini & bladi, nec non fœni pro expendendo, tali pacto, quod si Autumnus aquas immiserit in fluentia, duæ ipsarum, & potius una, scilicet Lomellina, victualibus responderet. Et si siccitas de ultra Padum, jurisdictionis Papiensis duas similes Civitates pasceret & aleret. Si autem Autumnus mediocri tempore potiretur, campania sarcinam Papiæ & ultra reintegrat. Nec mirum, si talis Civitatis situs alios Lombardiæ antecedit, quum potior Civitas fuerit, & pro eo utiliori loco, inspectis omnibus aliis, electionem fundatores habuerint. Unde Civitas Ticinensis nomine dicta est, & prænomine parum pia. Et istud prænomen primitus datum fuit ipsi Civitati apud bonos & Christianos. Nam regnantibus Imperatoribus, & ante adventum Christi, & post per sequentes Christianos, & præcipue tempore imperii Theodorici Regis primi Ligurum & Gothorum, Christiani in Lombardia reperti, tamquam errantes in fide dicti Imperatoris, in dicta Civitate carceribus mancipabantur, duabus rationibus. Prima erat, quia Præses seu Rector partium Lombardiæ ut plurimum in ipsa Civitate habitabat, tamquam in pulchriori & magis fertili & fortiori loco. Secunda quia dicti carceribus inclusi habiliores erant ad custodiendum, & ad Imperium Romanum transmittendum, propter flumina. Et quod prædicta fuerint vera, tempore præsentis potest concludi. Et primo quod Præsides regnaverint, satis patet per Ecclesias in ipsa Civitate diversimodè constructas, & copia ipsarum, in quibus erigendis tam mares quam mulieres ob posterorum memoriam prænuntiandam, Ecclesias in nomine sui Dei ut plurimum condabant. Et quod fuerit in ipsis Christianis parum pia, satis probatur, quia in ipsa ultra numerum fuerunt cruciati per Chronicas antiquissimas. Et præcipue ille summus Philosophus Boëtius, qui volens contra prædictum Theodericum, tamquam tyrannum, Imperatorem defendere Publicum in ipsa Civitate, à Civitate Romana missus in exilium, fuit carceribus reclusus, & ibi, ut dictum est supra, dies suos finivit. Etiam alter Philosophus Romanus stans carceratus, qui Librum vocabulorum verbalium construxit, dictum Librum intitulavit Papias, ad memoriam detrimenti sui. Et in multis prædicta possent concludi tam per Ecclesias quam propter vastas habitationes maximas & antiquissimas disruptas, quam propter Turres tam erectas quam depressas in ipsa Civitate & extra existentes. Et de similibus multa possent dici, de quibus propter longum opus ad præsens tacetur. Expulso autem Comite Philippono, & fratre suo Riccardino mortuo ut supra in ipsa Civitate, regnavit Domus illorum de Beccaria, non quod Beccarii essent, sed Capitanei & Nobiles. Antiquitus steterant apud Beccariam, & statum popularem defendebant. Hi Domini foedus cum Domino Matthæo Primo inierunt de dicta Civitate gubernanda, attempto quod virtute ejusdem Domini Matthæi dicta Civitas erepta fuit è manibus Comitum & Nobilium, qui Populum subjugabant. Ideoque pars Comitum, quæ Guelpha est, Nobiles Papiæ & districtus habet in amicos: pars verò

A illorum de Beccaria, tamquam Gibellina, Populares ut plurimum intus & extra amicos.
Quod autem habuerint foedus cum præfato Domino Matthæo Vicecomite, apparet, quia ipse primum Castrum in ipsa Civitate Papiæ factum diebus suis fecit fabricare; & tempore Domini Luchini Vicecomitis dictum Castrum, quamvis pluribus temporibus per ipsos vel cui dederunt, fuisset possessum, suis expensis præfatus Dominus Luchinus fecit diruere. Nec propterea Domus prædictorum de Beccaria Papiam possidens, recessit ab amore, & obligis, & etiam servitiis Vicecomitum, salvo tempore moderno, de quo infra dicitur. Et iidem de Beccaria respondentes Domino Mediolani, tamquam simul colligati, pepigerant cum eodem Domino Mediolani de recipiendo in Papiæ Potestatem, per ipsum Dominum Mediolani illuc destinandum: nec non de mittendo tot gentes in exercitus & Oppida præfati Domini, ac de ipsi suppeditando certam quantitatem Florenorum cum quadam oblatione annua. Et sic deinde tamquam focii Dominorum Mediolani possederunt Papiam usque ad divisionem Mediolani & subiectorum, factam inter præfatos Dominos Matthæum, Barnabovem, & Galeazium fratres. Post divisionem Dominus Galeazius cogitavit vindicare sibi dominium Papiæ & districtus. Et post mutuas ambaxatas necessarium fuit occulta detegere. Et dum prædicta verterentur in contemptum, Marchio Montisferrati ipsum Dominum Galeazium diffidavit & provocavit. Et fortasse ea provocatio citius processit, aut propter tractatum Astensis Civitatis, de quo superius diximus, aut propter defensionem Civitatis Papiæ. Nam ex vulgari axiomate habemus, quod fructus floribus præferuntur. Marchio usque ad tempus indicendum major amicus erat Domus de Beccaria, quam quisque alius de Lombardia, & è converso. Nec antea inter fratres visa fuerat tanta dilectio, sicuti inter ipsos. Et ideo prædicti de Beccaria videntes se per necesse guerram habituros cum Domino Galeazio, nisi ei dimisissent Papiam, fecerunt, ut Populus dominium illius daret præfato Domino Marchioni. Nec est novum, quod Papienses & Mediolanenses ad respectum nunquam se dilexerint. Immo Papiæ, quando nuncupabatur Civitas Ticinensis, pluries Mediolanum oppressit, & tributa Mediolanum illi præstabat. Marchio igitur habito Papiæ dominio cœpit contra Mediolanum calcitrare. Sed illa malorum dispensatrix invidia flectendo habenas, jam cursum dederat in agendis, & jam præcesserat cum favilla ignem immensum accendens: nolens quod ipsa Papiæ, nec ipsi de Beccaria infinita felicitate gauderent. Nam possederant ipsam Civitatem liquidè & sine intermissione annis XLII. vel circa. Nec in prædicto dominio tam feliciter possesso sciverunt Deo aut fortunæ regravari. Immo putabant ab ipsorum pectoribus emanasse. Erant autem de Domo illa his diebus principales Domini Florellus, Castellinus, Milanus, Raynaldus, filii quondam Domini Conradini, & multi alii, qui multa nobilissima Castra acquisiverant & construxerant tempore, quo ea Domus dominabatur. Orta jam fuerant inter eos scandala tacita, & præsertim inter Dominum Florellum & Dominum Milanum. Sed postquam diu latuissent, Præturam tamen Papiensem habente Domino Jacobo de Tizionibus cognato dicti Domini Milani, cœperunt inter prædictos publicari, & in Civitate excitarunt rumorem, quum
alter

alter altero se majorem reputaret. Castellinus & Florellus in regione ultrapadana Arcem Montisbelli, Clastigium, Viqueriam, Bronum, Salas, Casellas, Oppida firmissima, in quibus multum confidebant, & infinitas possessiones in partibus illis & alibi habebant. Pecuniarum autem & bladorum numerus non habebatur, quia semper publicus usurarius perstitit: tamen Gibellinis semper favit. Milanus autem in eadem tenebat regione Arenam cum Turri in infinitum forti ultra Padum, & multas Nobilium Guelphorum amicitias in eisdem partibus crediderat acquisivisse, & in Papia totis viribus Guelphis favebat. Duas filias maritavit potentioribus Castellanis ultrapadanis Guelphis, scilicet Simoni de Cigognola de Domo Sanazaria, quæ in potentia, fortalitiis, Castris, personis, & opibus quaslibet Papienses parentelas antecellit; & Ludovico Comiti de Langusco commoranti in Rocca Monti Sicalis; qui caput erat Guelphæ partis in Papia, habebatque amicitias ut plurimum in partibus Lomellinæ. Ejusque frater Raynaldus, qui Castra Plebis Cavæ, & alibi, ut plurimum possidebat, amicos plurimos habebat in Conflantia, Rodobio, Mortaria, Garlasco, Lomello, Valide, Oppidis ultra modum fortibus & populosis. Sed prædicta scandala Papiam destruxerunt. Etiam heredes Domini Castellini in agro ultra Padum habebant Castrum Robecchi, Sanctam Ziletam, Montemondonum, Montemacutum, & Montemcalvum, fortissima Castra, & plena nimis. Prædictus Dominus Florellus possidebat etiam Castrum Revellini in agro Alexandrino, & Castrum Olzeniani cum loco fortissimo in partibus Montisferrati; quem vidi obsideri & expugnari per Marchionem prædictum post exortam discordiam, ut infra dicitur. Habebant etiam alii de Beccaria nonnullas fortissimas Arces in Lomellina, videlicet Castrum Sanctæ Honoratæ, Castrum Gropelli, Castrum Tormelli, & Castrum Zembolati (quod modò excisum est apud Viglevanum & in Sigomario) Castrum Mezzani. Sigomarium est hortulus Papiæ, regiuncula apud ipsam Civitatem, durans in utroque latere miliaribus quinque, inter Padum & Ticinum inclusa, à qua fructus infiniti, herbæ, & universa bona toto anno procedunt.

Profectò diebus illis nulla Civitas in Lombardia erat, quæ tot Civibus divitibus, tot Castris, tot popularibus opulentis, tot Terris fortibus, tantâ pecuniâ potior diceretur Papiensi. Et certè talis erat Papia; quòd si prædicti de Beccaria inter se se non discordassent, nec devassassent, nec tenuissent, nec tenerent Marchionem prædictum in amicum, nec cum Populo fecissent divisionem, numquam Dominus Galeazius fuisset ei dominatus, nec ipsam deduxisset in profundis. Sed hæc à Deo ultore processerunt. Nam propter diu ac dudum pacificum statum & potentiam prædictorum de Beccaria jus reddebatur, ut volebant, & non aliter. In Civitate & districtu libitum exercebant. Nec mirum, si quæstio orta est; sed mirum, quòd tamdiu tardaverit. Nam primitus pauci erant de personis, & angusti in opibus ad respectum. At de præsentibus multi erant, & ditissimi, & juvenes. Quum aliâs pauci & senes eorum præcessores dominarentur, negotia procedebant viâ rectâ. Et hoc est, quod allegabant Domini Castellinus & Florellus, qui senes erant, & qui volebant negotia suo modo tractare. Verum alii juvenes, qui paupertatem & egestatem non fuerant experti, volebant peragere modo suo.

Tom. XVI.

A Et sic Papia facta erat postribulum propter morbidas & infinitas mulieres, & infinitos morbos juvenes. Nec Deus nec Sancti illic colebantur; immo tripudia, choreæ, cantilenæ, instrumenta musicalia, ubique personabant. Quòd si in Vigiliis fiebant excubiæ, ut antiquitus moris fuit, confluebant ad ipsas mares & foeminae causâ stupri & deliciarum. Et in ista parte cogitavi describere gesta causâ solatii, facta per unum juvenem, nomine super uno Pascuario Papiæ, & ubi ibant omnes Civitatem & suburbia habitantes. Nam plantata una arbore satis magna, & erecta in Pascuario Sancti Martini, dicta arbor & rami forati fuerant. Et unde latebat in profundo, quod non videbatur, tirabant certos funes positos in foraminibus in ipsa arbore factis. Et faciebant movere multa Veretra super ipsa arbore, & super ejus ramis posita. Et diversæ formæ erant. Nam unum erat majus altero, & protensus, & aliqua erant ultra formam, quæ propriè Veretra videbantur. Deinde sic super ramis ipsis tripudiantibus suo tempore, & in conspectu universitatis Papiæ (ad quæ videnda non solum cucurrerant mulieres & homines Papiæ, sed etiam canes) fecit ille Juvenis venire plures vestitos in modum mulierum nuptarum, viduarum, & religiosarum, cum baculis & singulis panarolis: Quæ ipsam arborem contendentes excutiebant, & projectis dictis baculis super arborem, dicta Veretra cadebant. Si autem parvum cadebat, invitè reponebatur in panarolo. Si autem magnum, tunc erat quæstio inter ipsas, & si maximum, lacerabantur crines, & cappæ ipsarum. Et sic excussis omnibus prædictis Veretris, de contemptu unius deformis Veretri inter ipsas facta fuit quæstio & contemptus valde nimis. Hic & aliis auditis, Frater Jacobus Buffolarius, ex Ordine Sancti Augustini, excellentissimus Concionator cœpit de contemptu Mundi prædicare. Ad cujus prædicantias Domini Castellinus in scanello portatus, & Florellus, eorum uxores & amici primitus, & subsequenter multi alii concurrebant. Etenim prædicti Domini Castellinus & Florellus curabant eundem Fratrem animare, stimulare, & accendere bono zelo, ut Populum Papiæ corrigeret, juvenes retraheret ab inceptis, & Populi benevolentiam captaret. Eundem Fratrem adeò commendabant, quòd alii Fratres, dato quòd prædicarent, non exaudiebantur, sed ille solus. Sed vulgariter dicitur, quòd *Vulpes etiam capiuntur*. Et sic processit in Dominis Florello & Castellino. Interea Papienses armata manu per terram & per aquam viriliter Domino Galeazio resistebant, & prosperè lucrabantur, potius quàm perderent, & ascendentes navibus per Ticinum, quum fœderati castrametati essent in Mazenta, & partibus illis, infinitam prædam acquisiverunt. Et nolentes, quòd Pons super Ticinum constructus per quondam Dominum Luchinum sibi met ipsis impediret incursiones per fluvium, una die eundem Pontem penitus combusserunt, & totaliter destruxerunt, solo ligno non dimisso, aliò asportantes magnos lapides, in parietibus introitus & exitus constitutos. Et sic hujusmodi facultate sublata, gens Mediolani, taliter qualiter poterat, trajiciebat, & cum aliqua navi abscondita in arundinetis & paludibus & in locis occultis Vallis Ticini, in qua sunt diversa latibula. Terrâ autem Papienses mirabilia faciebant.

Quibus inceptis Dominus Galeazius primitus potitus est Mortariâ sub quibusdam pactis.

Cc

Cum

Cum qua Terra & maximis gentibus in ea cum avantagio stantibus, graviter Papiam infestabat. Dico cum avantagio, quia solummodo illa Terra Mortaria potest dici felix. Nam propter præsens bellum exstitit multiplicata, cetera autem omnes fuerunt destructæ. Deinde æstivo tempore Dominus Galeazius exercitum posuit contra Garlascum, & videns, quod campus ponendus aquam habere non poterat propter aquarum longitudinem, quæ multum distabant ab ipsa Terra circum circa murata, fecit fieri tot & tanta canalìa asserum, quod posita aqua in alveo Tardubii procedentis à Novaria usque Viglevanum per dicta canalìa aqua tribus miliaribus ducebatur & ultra, sic quod exercitui non defecit. Machinas infinitas circum circa Garlascum construi fecit, quibus die noctuque Terra lapidibus obruebatur. Et adeo fuit pressa, ut nullo expectato auxilio potentiori, deductionem fecit Domino Galeazio, quamvis ægro & iniquo animo, quum inde eidem Domino Galeazio fuerit retracta, ut inferius dicitur. Gens Mediolani ea durante obsidione vagando prædabunda Terras Lomellinæ armata manu vastavit, & vasta fecit undique super Sigomario. Positis inde castris prope Ecclesiam Sancti Lanfranchi, & apud Pontem Gravalloni, arbores decorticando & incidendo, & incendia domuum exercendo, in quibus peragendis plurima gens Mediolanensis periit, pauca vero de Papiensi. Nam Papienses in aqua semper vincunt, & multas naves grossas ad instar Castellī deductas è Lacu Majori habent, nuncupatas ibi *Ganzerre*, quarum ope Papienses pluries acquisiverunt. Deinde clamor dicti Fratris Jacobi fervebat, & incitabat Papienses ad pugnandum, inculcans, quod Papienses malebant mori in patria sua, quam ad alienas debiliter deduci; quodve fovebant iustum bellum, ad quod movebantur historiis & exemplis Romanorum. Populus itaque Papiensis hisce concionibus accensus mortem non timebat. Et quia concors agebat, ut plurimum in dimicationibus obtinebat, quamvis ab antiquis usque temporibus strenuus, arduus, & habilis ad pugnandum præcipue in navali classe. Marchio autem in Papia, ut diximus, coeperat regnare, ponendo Potestatem & Capitaneum pro libito suo. Tamen ibi non poterat pro libito pecuniam extorquere, sicuti extorquebat in Novaria, ubi homines eviratos, foemineos, & muliebres inveniērat, sed in Papia viros fortes. Et præsertim quia hi de Beccaria resistebant, nolentes, quod suam Papiam prædaretur. Et tunc Marchio de prædictis dolens & iratus cogitavit expellere eosdem de Beccaria. Itaque quum ei deesset pecunia, & urgeretur multa confederatis erogare, postposita fraternitate, quam coluerat cum eisdem de Beccaria, ut superius diximus, coepit adherere consilio Domini Dondacii Malvicini de Placentia Consilarii & Exsequutoris gentium Ferrariensium foederatarum cum eodem Marchione. Cui Dondacio dirutum fuerat Castrum Mocastracum, & alterum apud confinia montanarum partium Papiensis districtus. Ad quæ destruenda ipsi de Beccaria, & Dominus Ubertinus de Lando Placentinus fuerunt principales, mediante gente Domini Mediolani pro depopulatione ipsorum. Ad hæc Marchio, ut credo, tunc non animadvertens, sed credens, quod non fraudulenter, sed purè, veraciter, & de cellula cordis puri procederet consilium Domini Dondacii, in illius sensum inclinavit: sed malè. Nam illa fuit causa efficax amittendi Civitatem

A Papiæ per Marchionem, quia subsidium & repagulum erat status sui. Et sic habito consilio, indiscretè curavit illos de Beccaria expellere, usus revelatione Fratris Jacobi prædicti, qui tunc coepit majora & patentiora verba inter prædicandum dicere, & modò apertè contra Dominos Florellum, Castellinum, & alios de Beccaria, quos frumentarios, & sanguineos Populi nuncupabat, dicens: *O frumentarii, o viri sanguinum Populi! non expectatis diem Judicii?* De hisce ipsi Domini Florellus & Castellinus coeperunt lamentari, sed non bene perceperant eam sententiam, qua docemur, eam esse declinandam suasionem, quæ in se plus habet periculi quàm decoris. Etenim ipsi amicis suis, suisque subditis suaserant, ut crederent, quæ prædicabat dictus Frater Jacobus. Sed quum eosdem à suasionibus conarentur retrahere, non potuerunt. Et tunc Domus de Beccaria, propter infestationem Populi murmurantis contra eos, elegit è Civitate recedere. Et sinè prælio die & de nocte, brevi tempore unus separatus ab alio discesserunt. Quid igitur dicitur de sensu & potentia tantæ Domus, in qua tantum consilium, prudentia, & universum Lombardiæ robur vixit & vigeat? Quis furor, quæ gentis dementia ipsos à laribus propriis expulit? Sed concludam breviter, quod peccata inveterata generant mortem; & præcipue quia unus fisculus carbonum, ille Frater Jacobus (homo quidem Papiensis, sed nullius prolis, nulliusve conditionis, immo obscurissimi generis) verbis, trussis, sinè ferro eos abegit. Infudaverat ea Domus, unde quaque à Gibellinis Lombardiæ perquisito auxilio, & supra ceteros infudaverant Domini Castellinus & Florellus prædicti in expellendo Dominum Comitem Philipponum. Et nunc tam miserrimè sinè bello assentiti sunt suorummet expulsionem & propriæ.

Abacti igitur tamquam desperati habuerunt querere favorem Domini Galeazii ad eorum obtinendam vindictam. Sed malè ulciscuntur propria dedecora, quæ labè majoris verecundiæ offuscantur. Et sic totis animis curarunt, ut Papia per Dominum Galeazium subjugaretur. At e converso præfatus Frater Jacobus studuit totis viribus & animis, participante Marchione antedicto defendere ipsam Civitatem. Et primò ipse coepit domos & ædes eorundem de Beccaria destruere in Civitate, deinde in districtu. Ipse prædicando fertur propalasse occulta illorum de Beccaria, quæ sibi narrata fuerant nomine poenitentia; & præcipue de Dominis Castellino & Florello talia dixit, quod universum Populum pellexit & animavit ad destructionem universorum de Beccaria, eorum prolis, & progeniei, & amicorum suorum, & ad ruinam & depopulationem eorundem. Et tunc sinè ulla defensione præcedente, universas illorum, ac sequacium domos, ædes, & palatia dirui fecit, & asportari lapides & vendi, prædicans quod quisque Papiensis de ipsis lapidibus teneret sub pulvinari & capite lecti ad perpetuam memoriam malè gestorum per ipsos de Beccaria. In fundamentis domorum nec unus lapis fuit dimissus. Et immo prædicabat, quod Domus facta furto habebat durare tempore curto. Et sic peragendo tam Guelphos quàm Gibellinos illius Civitatis contra ipsam Familiam totaliter incitavit, & taliter inflammavit, quod nullus ei Domui amicus remansit in Civitate. Coepitque dictus Frater Jacobus creare Centuriones, qui fuerunt numero XXII, in quibus erant XV. Iureconsulti. Creavit Decuriones & Quinquennarios.

rios . Et sic universi , distributis ipsis Officialibus , procurabant potius de morte prædictorum de Beccaria , quàm de dominio Domini Galeazii avertendo . Deinde cœperunt armare navigia improbo labore , & constantiâ peristere , totisque viribus pro libertate pugnare & mortem contemnere . Sed quia tot apparatus fieri non poterant finè maximis & infinitis expensis , mobilia Papiensium cœperunt deficere , & præsertim quando Marchio amisit Novariam & Albam . Et quum majores expensas ipse Marchio sustinere deberet , eo plus à Papiensibus requirere cogebatur . Et semper obtinebat , peteret quidquid vellet . Nam quidem recesserat Dominus Florellus , qui bene pro se rapere curaverat , sed raptoribus numquam voluerat consentire . Et tunc Frater Jacobus videns deesse pecuniam , aliam viam elegit , propter eam à Papiensibus colligendam . Nam è Carroccio , quo sæpius vehebatur (& beatus ille qui poterat tangere id Carroccium pro vehendo pallis coopertum) cœpit prædicare & increpare , quòd homines & mulieres debebant à laqueis mundanis declinare , nempe à vestibus luxuriosis & sumtuosis , ab argenteis , à gemmis pretiosis , ab ornamentis ; quoniam Deus prosterneret dæmones de Beccaria & Tyrannos Mediolani , protegendo veridicos & naturales Dominos , sicuti Marchionem . De pulchris vestibus non curare , sed se vestire stolâ nigrâ & cilicio , ut Deus ipsos tamquam justos exaudiret . Ita unanimiter factum est à Papiensibus & finè mora . Unde credendum est , quòd iste niger fisculus esset phantasticus , aut spiritus immundos coërceret ad talia facienda . Et in Exsequutorem eligi fecit Officialem , quem vidi , & qui per Papiam discurrebat , incidendo maniconos guarnazonorum . Phrygio opere contextos , vel auro & argento ornatos , & incidendo balthea , si quid pretiosi inveniebat circa ea . Igitur Papienses dimiserunt tales vestes , & eas abhorruere , sumtis mantellis tam per juvenes puellas , quàm vel maritatas vel nuptas , colore nigris , finè aliquibus ghirlandis incedentes & procedentes tamquam Buginas , tecto capite & solummodo oculi conspiciebantur . Sed hodie Papienses servant contrarium , etiam spernendo voluntatem & proclamata Domini Mediolani . Sed numquid per ea in Papiâ cœpit frigescere luxuria , ubi Scholares , ubi picturæ virorum & mulierum ? Certè prædictus Officialis nisi in aliquibus meretricibus prædicta contra ordinem non invēnit , quibus publicatis pulsæ fuerunt tamquam Gazaræ & profanæ . Propter meretrices prædictus Frater Jacobus edixit , ut nemini hominum liceret fœdare matrimonium coitu , aut mulierem . Et de prædictis impietis fecit publicam justitiam per capitis obruncationem . Ideo vir non audebat uxorem suam prægnantem cognoscere , nec osculari , ut moris est , pedes Sancti Christophori , nec ad Vigiliis ire . Venditis ergo prædictis , auro , & argento , gemmis , adamantibus , & lapillis pretiosis usque in Venetiis , Papienses magnam denariorum quantitatem confluxerunt , unde maxima commoditas prædicto Marchioni & Officialibus orta fuit rapiendi & asportandi .

Sed interim prædicti de Beccaria foris existentes , & animati ac freti , ut supra , cœperunt cum gentibus Mediolani regionem Ultrapadanam acquirere . Et brevè totum districtum Papiensem ultra Padum Domino Mediolani subjecerunt unâ cum pagis & fortalitiis , exceptis tamen Sancto Paulo sito supra Padum , Straëlla , & Cicognola , quæ numquam à Communi Pa-

Tom. XVI.

A piæ recesserunt . In Lomellina potiti sunt universis Terris & Castris , exceptis Bremide & Durno . Item omnia in campania subegerunt , excepto parvo Castro nuncupato Scurbisto prope Papiam , quæ sic remansit obsessa . Eandem Dominus Galeazius cum Comite Lando & ipsius Societate duris repagulis , cum navigio superiori & inferiori ita perstringebat , ut Marchioni nequaquam permitteretur blada venalia aut plaustrum aut navi mittere in Civitatem , in qua adversus famem incrudescentem nihil profuit macuisse etiam canes in epulas , mulierculas miseras , virosque imbelles ac inutiles ejecisse . Attamen ille fisculus carbonum pluries è suo Carroccio prædicando , confirmabat & confortabat Populum , quem ipse Sanctum nuncupabat , ne dubitaret de victualibus , quum sciret ipse (ita enim affirmabat) per orationes , & Populo ducente & perseverante in vita sancta , se imperaturum , & ut manna similis data Moyse in deserto , defluxura esset ad sufficientiam . Et hæc multi credebant . Ad cujus manna respectum , ficerant fortalities , bladis expensis & non servatis . Et certè prædicti non legerant Tabulam Raynaldi de regimine familiæ , sic dicentis : *Turris constructa , & arca vacuata , non valde sed tardè reddit hominem sapientem* . Et sic successit illis miteris in Papiâ , qui post tot detrimenta , tot dispendia , & tantam suorum cladem , adhæserant verbis illius fisculi , & se se unâ cum eo permiserunt induci & præcipitari in foveam , quam paraverant . Et amplius peristere non valentibus Civibus , extrema coactis fame , illi Centuriones cum dicto Fratre Jacobo Civitatem sub aliquibus pactis , & tandem post septennalem obfessionem tradiderunt Domino Galeazio Anno MCCCCLXI . Sed quia in Legibus Imperialibus ait Prætor : *Pacta servato . Juri contraria & Fisco nociva servare non tenemur* ; sic fuit in ipsa Civitate Papiæ reducta ad miseriam . Magnificus autem Dominus Galeaz Imperialis Vicarius generalis , postquam cœpit dominio ipsius Civitatis potiri , mandavit , ut universi Papienses tam Guelphi quàm Gibellini possent Papiam redire , exceptis Johanne Philippo Comite de Langusco , Ubertino , & tribus Guasconibus Jurisperitis , quos propter detestanda denegavit ad benevolentiam restituere . Et sic missis Castellanis , Vicariis , Prætoribus , datis Papiæ Potestate & Capitaneo , & in Consilio constitutis Officialibus tot ex Gibellinis quot ex Guelphis , cœpit communiter regere . Frater autem Jacobus stans in Papiâ , & credens Domino Galeazio complacere cum verbis & truffis , sicut fecerat cum Domino Florello & Universitate Papiæ , dabat ipsi Domino Galeazio intelligere , quòd ipsum cum Papiensibus & classe reducta apud Papiam , faceret regnare usque in Ravennam . Sed amplius non erat locus prædicantiæ , immo correctioni , quum Dominus Galeazius fingens ab eo consilium haurire , voluit ab ipso scire quantum potuit . Tunc prædicti Centuriones ; & alii fatui ipsum Fratrem in maxima multitudine à Sancti Augustini Cœnobio usque ad Curiam , & è converso expectabant & sociabant . Et ex hoc processit celerius exitium & brevior destructio ipsius Fratris , quia numquam incedebat finè magna universitate & caterva . Elapsis autem prædictis ad vacationem , & pluribus diebus per intervallum excursis , Dominus Galeazius habito consilio circa statum Papiæ , & volens determinare tam super præmissis , quàm super agendis , & providere circa promissiones : & videns quòd ille

C c 2

male-

maléficus Frater Jacobus, Urbis subornator, omnibus iterum dabat auditum, cogitavit contra eum de remedio opportuno providere & bene. Incautus ille Frater in deditioe Civitatis per eum facta Domino Galeazio curaverat de aliis, non autem de se ipso, prout semper allegabat prædicando. Ideo promissiones Domini Galeazii ad alios spectabant, non autem ad ipsum. Et ille diabolicus Frater, spiritu maligno instigatus (si dici ita potest, quum illius causâ mille millia hominum mortui sint, vastati, & nasci non permitti) non legerat axioma Philosophi de Caritate prima incipiente à se ipso. Ideo tamquam veniâ indignus semet ipsum in pactis prætermisit. Et tamen meminisse debebat, se pluries à suo Magistro Generali fuisse citatum ad Capitulum, & in poenam contumaciæ se fuisse excommunicatum, vel in excommunicationem incidisse. Et in poenam etiam contumaciæ excommunicationis incurrerat. Meminisse debebat, quod ipse quamvis Tyrannus tunc esset in Papiâ, tenebatur Superiori sui Ordinis Eremitarum obedire. At superbiâ elatus, & credens neminem sibi parem vel similem in Ordine, denegavit comparere, quamvis pluries citatus. Et ideo ad perpetuum carcerem fuerat condemnatus. Et quia præfatus Dominus Galeazius nihil de ipsius Fratris absolutione vel indemnitate promiserat, ideo requisitione factâ noluit se opponere, quando idem Frater iussu sui Magistri Generalis fuit captus, quamvis invitè permiserit huiusmodi detentionem. Itaque Frater Jacobus ille de Bussulariis Ordinis Eremitarum Sancti Augustini ductus fuit Vercellas, & in exsecutionem sententiæ latæ fuit, jubente suo Generali, in domo sui Ordinis antedicti intrusus, & mancipatus in perpetuum carcerem, & ibi sistit de præsentis. De cujus perpetua carceratione Papienses, præsertim mulieres, perpetuò contristabuntur.

Post hæc præfatus Dominus Galeazius Civitellam in eadem Civitate construxit versus Mediolanum, valde pulchram intus & extra, muratam valde bene. Et apud Castrum antiquum erectum per quondam Dominum Matthæum, aliud Castrum mirabile fecit de novo erigi. De cujus magnitudine, latitudine, grossitie murorum, & profunditate possent dici mirabilia. Aliamque erexit Rochettam citra Pontem Ticini versus Civitatem. Et interim studuit in eadem Civitate instaurare & replere cassinos evacuos. Et quum Papienses non essent discreti, & id non procurarent ex se, ipse dedit pulchrum modum. Et Officiales ad id negotium habuit adeò sufficientes, ut cassoni repleti fuerint, & Papienses perpetuò & meritò sint memoriam servaturi. Prædictis durantibus, pestis Papiam & districtum invasit, & adeò in brevi tempore invaluit, ut in Civitate perierint septem ex decem, & in districtu duæ partes ex tribus sinè alio subsidio. Et ideo Civitas Papiensis ita erat vacuata, quod etiam de die homines rari apparebant. Et propterea per sequentia Officiales Domini Mediolani, & ipsum Commune habuerunt in ipsa Civitate Papiæ & campaniam solummodo per alia gravamina providere in expensis, pro eo quod Lomellina & universæ Terræ de ultra Padum per sequentia in aliquo non respondent. Sed interea Marchio cum illa Anglicorum Societate, quam de Anno proximè præterito MCCCLXI. conduxerat, & à qua olim commorante in Sicciano eversus fuit districtus Novariensis, ut supra, curavit habere Terram Castrinovi super Scripiam inter distri-

ctum Papiæ & Terdonæ, & eam diripere. Nam prædicti Anglici sunt furatores excellentiores quibusque aliis prædatoribus Lombardiæ. De die plerumque dormiunt, & de nocte vigiliant. Et habent talia studia & artificia ad Terras capiendas, quod nusquam aliqui visi fuerunt similes vel cœquales. Et quia non novum est, quod malivoli Societates tales quærunt, ut suas malivolentias exercent, de dicto Castronovo cum ipsa Societate existens, introitum ipsius Terræ cogitavit. Tamen unus Miles Potestatis ejusdem Terræ, patriâ Tuscus, ab indicis præcedentibus & subsequentibus passus est inculpationem. Et sic de Mense Martio Anni MCCC-LXII. ea societas Castrum novum repentè intravit, eamque Terram magnam, imparatam, divitem, & longa gaudentem quiete cepit, & intravit sinè ictu. Enormia à maribus & foeminis exegit, horrenda dictu, terribilia, & inaudita; quæ mihi narrata sunt à Martino Torniello naturali, ab Antonio filio suo, Aicardono de Camodeja, Petrino Torniello, Legale filio ipsius Petrini, & à Bonifacio de Concorrecio, qui per eos Anglicos ducti fuerunt è Sicciano tamquam captivi cum multis aliis. Plures Oppidani Castrinovi perierunt vel submersi in fossatis, quum fugerent, vel ferro petiti. Qui fugerant & evaserant, petierunt propinquam regionem ultrapadanam; & qui capti remanserant, in compedibus de nocte, obequitante Societate, clavabantur, & de die inclusi sub custodia tenebantur. Tribus mensibus duravit spoliū, & populatio tam divitis Terræ. Et demum quum fuisset evacuata, illi Anglici dereliquerunt eam. Homines aliqui demum cum ipsis pacificati ad pristinum statum Mediolani reverterunt. Ipsorum erat, & est Capitaneus Dominus Alberet Sterz Theutonicus, quamvis loquelam Anglicam sciat, qui virtuosus ad pugnam omnes alios facit virtuosos. Eorum mos est, quum necessariò habent in aperto dimicare, descendere ab equis, armati ut plurimum sola diploide, vel platâ unâ ferreâ super pectus, & capite ut plurimum decoperto, cum solo cupo barbutæ, & lanceis grandibus longissimo acumine ferreo supra apposito, se opponere. Et ut plurimum duo utuntur unicâ lanceâ, & aliquando etiam tres, quia tam gravis & tam grossa est, quod nihil tangitur quin perforetur. Post tergum & ad partes posteriores gestant arcus. Pedestres tam magnos & auctos arcus habent, quod ipsos figunt à testa inferiori in terram, & trahendo, magnas & longas sagittas emittunt. Quum Societas illa Anglica sisteret in Castronovo, Dominus Galeazius misit Terdonam Comitem Landum cum maxima turma, & Comitem Nicolaum Hungarum, qui bene se cum quingentis Hungaris valde produs gessit. Ac diebus illis in ea Civitate stetit Dominus Johannes de Populis pro dando ordines, ita ut dicti Anglici vel cogerentur acceptare certamen, vel se cum Domino Galeazio concordare. Sed illi semper respondebant, quod erant parati ad bellum, de concordio continuè dicentes, quod sicuti Lombardiam intraverant causâ belli sub stipendiis Domini Marchionis Montisferrati, ita etiam volebant ei legaliter servire, prout de præsentis serviunt. Et durantibus prædictis non potuit fieri, quin per aliquem saccomannum Theutonicum offenderentur. Immo quando unus ibat, alter redibat. Et sæpius unus titulabat, & alter verberabat frumenta simul, & in fero unus redibat Castrum novum, & alter Terdonam. Hungari autem ipsos multum opprimebant, & ab ipsis

ipsis tamquam perfidis inimicis infestabantur. Et sicuti Theutonici (ut supra dixi) non curant de guerris Lombardiæ, sed potius timent de pace, ideo Dominus Mediolani propter suos stipendiarios diu non potuit victoriam obtinere. Et pro eo destruitur status Lombardiæ. Nam miseri Lombardi spoliuntur intus & extra, nec aliquem Theutonicum habent amicum. Et ita fuit, est, & erit per tempora. Nam Dominus Mediolani propter infinitas expensas, quas propterea patitur, Laicos & Clericos subditos cruciat expensis infinitis. Et reliqui qui ab ipsius dominiis fugiunt, per ipsum & per gentes suas molestantur, & per extraneos possessores cruciantur. Et sic de presenti, & diu evenit Lombardis.

Veniebant autem prædicti Anglici ad mille & quingentos & ultra sæpius super portis Terdonæ, trahentes lanceas intra rastellos. Et quamquam infinita gens cum Comite Lando esset in Terdona, nullus exibat. Et si exibat, nihil faciebat, aut inordinate ad pugnandum procedebat. Quare Anglici in tantam audaciam lapsi sunt, quod super Curte Terdonæ frumenta in campis combusserunt. Et sic continuatis mensibus tam super districtu Papiæ quam Terdonæ, ultra Padum comburentes etiam Villas & domos & universas Terras Papienses ultra Padum extra fortalicias prædati sunt, & campaniam universam frumentis plenam concremarunt. Pro quibus & aliis gravibus commissis tam per ipsos, quam per Dominum Mediolani & gentes suas, in rebellionem contra eundem Dominum se se posuerunt Garlasum, & plures aliæ Terræ Lomellinæ, & ultra Padum, Sale, Viqueria, Montebellum, Turris de Monte, Monteferrarium, Burgus de Periolo, Bleusum, Calcababium, Sanctus Antonius, Nibolum, Stephanagum, Castegnolum, & aliæ plures; quarum postea aliquæ fuerunt vastatæ per gentes Domini Mediolani. In territorio Terdonensi rebellant Casale de Noceta, Castellarium, Viperulum, Vulpeglinum, Monslealis, Villa, Cerretum, Montegualdonum, Casalscum, Montemorissinum, quæ omnia Castra de districtu Terdonæ sunt. Sed Dominus Luchinus de Verme, factus Locumtenens in regione ultrapadana, veniens Terdonam, scivit cum pauca gente, nempe D. barbutis, sagacitate & strenuitate sua de mense Septembris MCCCXLII. combustâ solummodo Villâ Pulpeclini & præcedentibus aliis vastis, omnia Castra, exceptâ Villâ, recuperare. Et prædicta perfida Anglicorum Societas rediit ad partes Novariæ. Bis Romagnanum invasit, occupatis primò Casalino & Arcomariano, & demum intravit in Romagnanum, quum accolæ periissent pestilentia, & forenses non auderent ibi habitare. Tunc tertia vice pugnando dicta Societas Anglicorum Romagnanum intravit. Et sic fecerunt, sicut alibi facere fuere consuevit, & peste ex ea legione interierunt ibi bene quingenti. Et quum discessisset à Castronovo ea perfida Societas, illico prædictus Dominus Luchinus eam Terram vacuum & expoliatam recuperavit, ac peditatu & equitatu firmavit, Accolas profugos & expulso debiliore redeuntes excepit, & pro Domino Mediolani custodit. Steterat ipse diu Potestas Albæ cum universa ejus familia, & Capitaneus Terrarum ejusdem Domini in Pedemonte, quarum multas recuperavit pro ipsomet Domino, ut inferius dicitur, maximis vexatus laboribus per gentes & potentiam Marchionis & Astensum. Et utinam tempore illius Comitis

A Landi præfatus Dominus Luchinus fuisset in Terdona, quoniam Angli non fuissent ita spalmiti & temerarii, nec Terræ prædictæ Papienses & Terdonenses fuissent perditæ, nec tot infinita damna fuissent in ipsis & aliis partibus illata; si non fuisset nec ipse cum ceteris aliis stipendiariis, qui non erat de Societate Comitis Landi, tunc missi Novariam, eam pro nihilo faciendo & Hungaris. Sed quia non fuit dictus Luchinus, eisdem in havere & personis malè successit. Recuperato igitur Castronovo, & recessa dicta prava Societate, præfatus Dominus Luchinus stans Terdonæ, dicto solo Castro Villæ Terdonensi remisso pro rebeli, fieri fecit vasta ipsi Castro circum circa in plantis & vineis. Potius profuit defectio & rebellio dicti Castri quàm reductio, quia parum illud potest, & constitutum est citra Scripiam. Et Cives Terdonæ, & præcipue Officiales se se lignis ad focum providerunt. Secus malè quo ad ligna se se habuissent, quum pro uno Floreno non possit haberi plaustrum lignorum. Deinde Dominus Luchinus, junctis peditibus locorum Domini Mediolani, circum circa Papiensem districtum fecit magnam cavalcata magnâ vi contra Viqueriam & Retorbium, quod erat Castrum & Villa valde fortis; & de sequacibus Viqueriæ cepit violenter, & prædatus est, concremavit, & minavit; plures homines ipsius loci captos abduxit, inter quos Dominum Buscaliam vulneratum, & plures alios Dominos de parentela Dominorum Sancti Nazarii, quos in Terdonam duxit captivos, ex quibus captis duo rustici fuerunt suspensi, & ipse Buscalia Mediolanum ductus. Sed non fuerunt ii rustici suspensi, pro eo quod dictus Buscalia dabat intelligere Domino Luchino prædicto de restituenda Domino Mediolani Rochetta Catalbani, quæ erat ipsius Buscaliæ, & in qua erat unus suus filius. Quod tamen exsequi non potuit, pro eo quod Viquerientes sciverant de dicta promissione. Deinde die sequenti præfatus Dominus Luchinus, positis multis gentibus in insidiis à parte versus Castellaram, equitavit subito ad Terram Viqueriæ. Cujus superbi habitatores sperantes, quod Dominus Luchinus esset cum paucis gentibus, armati ad conflictum exierunt, multa damna inferentes nostro equitatu stipendiario. At nostri retrocedendo, & fugam fingendo, insectatores deduxerunt à longe. Et tunc profluentibus iis, qui insidiando latitabant, Viquerientes cœperunt versus Viqueriam fugere. Sed non potuerunt tam citò, quin centum, ex ipsis interfecti, & totidem lethaliter vulnerati sint. Septuaginta capti cum bestiis multis ducti sunt in Terdonam, & vasta magna in vineis illata. Capti supplicium expectabant, quoniam superioribus diebus & paulò pridem sexdecim de Salis in alio conflictu capti furcas in Terdona passi fuerant; & in Papiâ XLIX. de Oghebiano idem spectaculum exhibuerant (quam Terram in Lomellina sitam Dominus Mediolani vi recuperavit) & quadraginta de Garlasco in pluribus vicibus furcis pariter perierant. Sed nemo eorum Viquerensium periit, præterquam tres ex majoribus (nam reliqui fuerunt liberè dimissi ad preces Domini Asareti de Sannazario Gibellini, amicitia juncti cum Domino Mediolani) & tres, qui fuerunt vulnerati, mortui sunt in carceribus Terdonæ. Sequenti die præfatus Dominus Luchinus à Pontecurono, ubi cum exercitu pernoctaverat, rediit Viqueriam, ubi neminem in itinere obviam habuit; ibique & circa Montebellum fecit vasta

ita quæ voluit. Universos burgos extra Viqueriam valde amplos concremavit, quod valde profuit, ut infra. Deinde profectus est Catalbadium pro Rochetta promissa habenda; sed non potuit, quia filius Domini Buscaliæ jam in Viqueria detentus fuerat. Verum universam Catalbadi Villam valde spatiosam concremavit. In Mergasino apud Viqueriam, & cum ea tenente, omnia extra fortalitia incendiis absumsit. Villam Montisdondoni, Castrum Nibioli, Castrum Sancti Antonini in Papiensi districtu recuperavit, & in montanis Papiensibus Stephanagum cum Castro, & Castrum Castagnolorum, sita omnia in uno cuneo supra & apud Montembellum. Hisce peractis ivit Clastigium, & deinceps Papiam, & Mediolanum, cum Comite Nicolao Hungaro cum suis Hungaris, qui fuerunt cassi (& quidem malè, ut infra) & de præsentibus describuntur per Dominum Barnabovem. Dominus Luchinus in Papiæ graviter ægrotavit, cujus profectio è Terdona multum obfuit eidem Civitati. Nam prædictus Dominus Albaret Sterz caput Societatis Anglicorum, & in Romagnano exstans cum illis illius perfidæ Societatis, quos secum habere potuit, curavit cum quingentis equestribus redire Terdonam, & distulit tantum in redeundo, quantum explorator à Viqueria Romagnanum exstitit itinere occupatus; sciens de discessu Domini Luchini, & de cassatione Hungarorum. Non potuit autem Dominus Albaret plures ducere pro eo quod in Romagnano morbo infiniti mortui sunt. Et propterea Romagnanum ipsum, & partes illas Novariæ & Vercellarum totaliter dereliquit; & pro custodia Casalini & Arcamariani, districtus Novariæ, habuit alios dimittere, pro eo quod infestabantur per Comitem Landum à Civitate Novariæ, ubi tunc erat cum gente sua, illuc venientem.

Interim autem Simoninus Buccanigra Dux Januæ publicus inimicus Dominorum Mediolani, licet jamdiu occultus, qui virtute sua curaverat, ut Angli Lombardiam intrarent, pro eo quod gens Dominorum Mediolani ripariam Januæ infestabat, dando auxilium Dominis Fliscatoribus apud Clavarum, ubi Guelphi & Gibellini terrigenæ eundem pagum totaliter destruxerant, magnam balistariorum manum, tamquam Gibellinorum fautor, collegerat in Novis, & aliis Terris Januæ districtui Terdonensi propinquis, ubi Dominus Bartholomæus Buccanigra ejus frater unà cum Luchinetto filio quondam Domini Luchini Vicecomitis, effecto genero ipsius Ducis, & plurimo equitatu & turmis XXX. & ultra balistariorum, dicebatur habere cum dicto Domino Albaret aliquem tractatum circa Alexandriam aut Terdonam. Quum itaque supervenisset idem Albaret à parte Salarum, ubi tacite pernoctaverat, apud Terdonam summo mane cum equitatu transiens Scripiam ad vadum Sancti Martini prope Terdonam, & procederet versus Portam Januensem, ecce apparuit illa multitudo equitum & peditum à partibus superioribus, eam ducentibus dictis Dominis Bartholomæo & Luchinetto. Et stetit prope portam Burgi, prope quam fluit ac intrat canale molendinorum, & intra unius horæ spatium se conjunxit. Hac multitudo valde magna & pulcherrima ad pugnam Dominus Albaret universam Civitatem Terdonæ circumdedit, & à partibus superioribus, & apud Castrum descendit. Balistarii cum carrigiis XXXVI. & barbutis CL. cum Bartholomæo & Luchinetto firmi steterunt prope Bea-

lium. Plaustra onusta erant scalis, montellis, lignis, ac aliis instrumentis bellicis, sale, oleo olivarum, ac aliis. Post modicam moram Albaret & alii equos ascenderunt, & versus campum ferire venientes, dicti balistarii se cum ipsis equestribus conjunxerunt, factâ parvâ scaramuciâ cum balistis. Rectâ viâ omnes profecti sunt Vigozolum, quam Terram scalis admotis, ac aliis machinis & artificijs, conati sunt expugnare. Sed frustra laborarunt. Nam hoc faciunt adorti sunt fessi, & sub Solis occasum, & cum pluribus faucibus Viqueriam perrexerunt. Deinde certificati de absentia Domini Luchini, & de gente Domini Mediolani solam Terdonam cum nonnullis Terris defensura, dictus Albaret cum universis balistariis, Bartholomæo & Luchinetto, unâ cum obsidibus datis à Castro Noceto parum pridem ad Dominum Mediolani reverso, profectus est ad idem Oppidum; à cujus hominibus, stans supra fossatum, petiit sibi Terram restitui, secus obsides se interfectorum. Et quia filii ipsorum relegatorum loci Arcem valde firmam sustinuerunt tempore, quo dicti obsides ducti fuerant Viqueriam pro securitate habenda de statu ipsius Terræ, debentis remanere ad honorem Marchionis, sicuti aliæ rebelles; sic quamquam ipsam Terram de novo ad preces amicorum, quam omnes Gibellini Domino Mediolani restituisent, & non reversis prædictis obsidibus, ipsorum obsidum filii Castrum ipsum tunc gubernabant; & denegantes vicini Terram ipsam Casalini restituerent, Dominus Albaret fecit ipsis obsidibus in præsentia ipsorum vicinorum & filiorum, qui Castrum possidebant, divellere membra & projicere in fossatis. Et sic peragentes, & filii in Castro super eminentioribus locis ipsius Castri existentes, coeperunt contra vicinos Casalini clamare *Proditores*. Et sic vicissim contradicentes gens ipsius & Domini Albaret & aliorum intravit Casale, & dictam Terram more solito usurpavit. Ulterius progressi rursus Castellarium, Vulpeglinum, Viperolum, Montemlealem, Cerretum, & multa loca versus Cecimam occuparunt, & devastaverunt, & signanter Castrum cum Terrâ Grumiaschi pro mediatione Marchionum de Varzio, & ibi pluribus diebus steterunt, Castra fulciendo balistariis antedictis pro Duce Januæ, & postremò Montem Gualdonum. Et dum dicti Albaret & alii viderent, se nil aliud peragere posse, quia Dominus Mediolani à partibus Placentiæ Terras Marchionum Varzii præsidio firmaverat, Alexandriam redierunt, transeuntes sub noctis obscuritate penes fossata Terdonæ, pernoctarunt in Ripalta. Et summo mane sequenti cum aliis manipularibus Ducis Januæ Villam Boschi agri Alexandrini, accolis non perpendentibus, miserrimè ac crudelissimè spoliarunt, enormia ut supra patrandò. Arcem tamen minimè habuerunt. Tertia deinde die sequenti perrexerunt Pozzolum Formicarium districtus Terdonæ, cum universo apparatu ad pugnam. Sed frustrati cogitamine, cum porro pilato redierunt die XVIII. Novembris MCCCLXII. Et hic in istis sit finis, salvo quod de Terdona malè potest concludi. Nam Anno superiori tempore æstivo eam ejusque districtum invasit pestilentia, qua sex mortui sunt ex decem, & ultra. Et sic illius Civitatis status similis est miserrimæ conditioni Vercellarum, Novariæ, & Papiæ, & pari lamentatione possunt paria infortunia collacrymari.

CAP. XIII.

Barnabos Vicecomes.

Barnabos secundus frater ex tribus, magnus & excelsus Dominus Mediolani, aliarumque Civitatum de quibus in divisione & subdivisione, ut supra, ex conjugē Regina plures suscepit mares, quorum natu major nomine Marcus nūquam in puerili ætate risisse fertur. Nam dicitur

„*Marcus ut alta fremit vox per deserta leonis:* & hoc mysticè figurando nomen, & dicta Marci Evangelistæ. Est enim Dominus Barnabos veridicus, amans justitiam, constans, impatiens, & nimium virtuosus, tamen aliquando voluntatem suam excedens. Curat namque ut plurimum suo studio moderamina Civitatum suarum regere, & in arduis consilio saniori potitur. Gubernavit semper & gubernat Civitates suas & loca præmissa, aliquid non perdendo. Et si casu interveniente Castrum, Burgum, vel Oppidum perdidit, immediatè omnibus postpositis studet perdita recuperare. Habuit namque in divisione sua in Mediolano Domum quondam constructam per Dominum Luchinum Vicecomitem apud Sanctum Johannem in Conca, ut superius est descriptum, quam domum & Ecclesiam magnificavit valde nimis. Ampliavit enim extra muros primò constructos ipsam domum in tantum spatio muris fortibus, merlatis, & altis, brachiis XXV., ut intra aream lustraret suos stipendiarios, & ipsamet domus æquiparanda sit eminentissimo Castro pluribus portis & clausuris ordinato. Ecclesiam prædictam magnificavit muris, cælaturis, picturis, & altaribus, quorum majori fecit se ad vivum sculpti in marmore armatum eo modo, quo prodit ad bellum, gestantem baculum domini, ac à lateribus stipatum, statuis referentibus ejus justitiam & fortitudinem, quibus virtutibus innixus regit; eamque statuat locavit in superficie Altaris majoris. Amisissā per Dominum Matthæum fratrem suum curavit summo studio recuperare, contempta expensarum gravitate. Curavit pacem habere, si potuisset cum præfato Domino Johanne de Olegio occupatore Bononiæ; & pace promissa curavit cum eodem Domino Johanne pacificè stare, & pro pace servanda eidem Domino Johanni restituit Castrum Bazani, quod contra voluntatem ipsius Domini Johannis possederat. Tunc ambo coeperunt simul famulari. Dominus Johannes, ut de fide sua certiore, faceret Dominum Barnabovē, accepit ab eo Potestatem in Bononia Dominum Guilielmum de Arimondis de Parma Jurisperitum, olim Vicarium Generalem Domini Johannis Archiepiscopi. Qui Dominus Guilielmus, quum regeret Bononiam, cepit familiam præfati Domini Barnabovis advenientem Bononiam bene tractare, & quolibet juxta gradum. Quoniam Dominus Barnabos possidebat Terram Lugī in medio Romandiolæ sitam, cujus causā debebat Domicellos suos per Bononiam sæpids mittere tamquam Officiales, & aliquando Collaterales suos, & etiam Majores, qui recreationis causā aliquando pluribus diebus Bononiæ morabantur. Sed Dominus Johannes de Olegio, tamquam aspis non surdus sed vigilans, gressus missorum istorum sciscitabatur ab Officialibus suis, verens ne deciperetur, sicuti ipse alios deceperat. Quare una die pravis suis cogitationibus non valens resistere, labi incœpit ad talia patranda, ut po-

Arius timeretur, & sagacior videretur. Et sic opportunitate capta, armatisque stipendiariis suis, detinuit prædictum Dominum Guilielmum Potestatem, & Dominum Henricum Ducam filium quondam Castrucci de Luca, & Bennum de Valgrana Domicellum Domini Barnabovis, ac nonnullos alios, quos omnes illico carceribus mancipavit, ipsosque tormentis addictos fecit confiteri quæ voluit & scribi, & deinde super platea Bononiæ tamquam publicos suos proditores decapitari fecit Anno MCCCCLVI. die VIII. Februarii, nihilo alio juridico expectato; & quosdam alios diversimodè torqueri & decapitari fecit, & præcipuè unum ex Cancellariis suis, quem volebat ex toto prædicta confiteri. **B** Quam horrendum fuit tantum nobilem virum Dominum Henricum tali modo perdere, defensione sua non obtenta, quum præfatus Dominus Castrucius dominatus fuisset pluribus Civitatibus, ut sciebat, & caput esset in Tuscia partis Gibellinæ, pro quibus prædictus Dominus Johannes de Olegio debbat reverenter & maturius ad informationem procedere. Prædicta & etiam majora non profuerunt, quæ tacenda sunt. Immo quantoscumque poterat incaparare, potius gloriabatur in faciendis injustitiis, ut Bononienfes & alios adhærentes potius perterreret. De prædictis doluit Dominus Barnabos, & ad mortem usque condolebit de perditione tanti nobilis viri Domini Henrici provisionati & socii sui. Doluit de tam antiquo sapiente, & diu in servitiis Domus Vicecomitum perseverato. Doluit etiam de fidelissimo Domicello. Tamen respirans, omnibus postpositis, curavit de recuperatione olim suæ Bononiæ, multoque magis de suorum Officialium vindicta. Et tunc ordinato magno exercitu misit Dominum Johannem de Besocero Capitaneum Generalem à carceribus Mantuæ, ut supra, relaxatum, ad populationem Status dicti Domini Johannis de Olegio. Qui Capitaneus sagaciter procedens cepit territorium Bononiæ invadere cum MD. barbaris, & infinitis peditibus, & in Crespolano castrametatus est, & ibi Castrum ipsum reedificari fecit, & in Casalegio existenti prope Bononiam fecit Bastidam ita fortem, quod assidue Civitatem Bononiæ vexabat, rupto Canale Reni decurrentis per Bononiam apud Bastitam. Et sic procedendo dictus Capitaneus Domini Mediolani cepit montanas partes Comitatus Bononiensis invadere; & tunc ipsa loca Domini Mediolani adhæserunt, quibus in locis Officiales posuit. Deinde apud Civitatem versis Renum locavit exercitum in Villis Arzeni & Arcellatæ, super navigio castrametando, ubi tamdiu stetit, quod maxima inopia habebatur in Bononia propter devastaciones & incendia in planitiæ, & propter occupationem montanarum partium, in quibus Dominus Johannes de Olegio solummodo duas Arces habebat, videlicet Savignanum & Montemvegium; nec alia in aliquo respondebant Bononiæ.

EIn illis montanis partibus Præturam pro Domino Mediolani agebat Maschiolus de Perego, qui stans in Scaregalasino gubernabat Monzonum, Petrammalam, Caprenum, Roncastaldum, Planorium, & ceteras Villas Vallis fortes. Habebat Dominus Mediolani Potestates in Serravalle cum aliis Villis, in Stagno & Barzio, sibi datis per illos de la Moscalia in capite Reni, qui universas Villas & loca Vallis Reni gubernabat, & in Crespolano, qui partes suas corripiebat. Et sic gente Domini Mediolani custodiente Montem Sanctæ Mariæ supra Civitatem

tem Bononiæ à parte versùs Meridiem, nullus audebat Bononiam, nisi furtivè, intrare vel exire, prout neque à parte versùs ferò propter Bastiam Casalegii, & exercitum in Arcellata locatùm, à quibus ipsa Civitas assiduè versùs ferò molestabatur, quamvis Dominus Franciscus de Ordellafis de Imola Capitaneus Forlivii & Forlimpopuli in Romandiola vicinarum Bononiæ, adversùs alios in Lugo existentes, & Bononiam infestantes resisteret, favendo Bononiæ. Nam etiam Dominus Johannes de Olegio totis viribus se tuebatur. Tenebat autem ipse continuò Luchinum Savium de Novaria suum fidum Cancellarium in Curia Romana insinuantem Papæ & Cardinalibus, quòd quidquid præfatus Johannes de Olegio fecerat & faciebat de Bononia, cedebat & tendebat in servitium Romanæ Ecclesiæ. Et sic evénit, quamvis tunc temporis dictus Luchinus mentiretur, quum dicat Philosophus: *Prima Caritas incipit à se ipso*. Videns autem præfatus Dominus Johannes, se hujusmodi infestationes & expensas non posse amplius sustinere, quum magna stipendia erogaret in custodiam etiam Bazani, Plumacii, Caltrifranchi, Nonantulæ, Crepacorii, Sanctæ Agathæ, & Sancti Johannis in Persiceto, spectantium versùs Mutinam in districtu Bononiæ, nec non Terrarum Centi & Plebis, quamvis jurisdictionis essent Episcopatus Bononiæ, nec non aliarum versùs Romandiolam, scilicet Castri Sancti Petri (de quo plurimum dubitabat, quum aliunde eo perduto non haberet) Rocchæ de la Massa Lombardorum, & Castri Donzel, (*) ad quas præsidio firmatas custodiendum infinitas expensas patiebatur, nec quidquam haberet de entratis, quum extra muros nihilo gauderet, nec in Bononia posset, sive auderet plus rapere; raptaque jam consumisset cum Marchione in sociali bello, & urgeretur stipendia persolvere pro sex mensibus vel ultra: tamquam probus cogitavit de remedio opportuno, eligens potiùs in dominatu Bononiæ mori, quàm miserè eam deferere fugiendo, & extraneas partes adire, quum senem se reputaret: ad alterum quorum duorum videbat se necessariò devenire, & ad unum citiùs declinavit; & præcipuè quia fortior erat, quum quotidie videat gentes suas lacerari tam in ipsa Civitate, quàm extra. Brevi igitur undique contractis viribus (& præcipuè à Florentinis, quibus dabat intelligere, quòd quando plus nequiret, & amplius persistere non valeret, Civitatem ipsis potiùs quàm Domino Mediolani daret) eandem peditibus & equitibus, ut potuit implere procuravit, multasque gentes tam de suis, quàm de Florentinis in partibus montanis Bononiæ collegit, ac armavit balistis & aliis artificijs, eisque dedit signum, scilicet quòd quum viderent fumum super Turri Asinellorum, ad partes Casalegii totis viribus & citato gressu accelerarent. Hoc dato ordine & expectato, quòd Capitaneus exercitus Domini Mediolani misisset scortam versùs Panarium pro victualibus inquantitate infinita ducendis tutè ad exercitum, pto qua scorta iverant CCC. barbutæ ex melioribus; & quum scivisset eas gentes in scorta recessisse, tunc apertis duabus portis Civitatis, & facto dicto fumo, Bononienfès armati ronconibus, auxilarii, amici acquisiti, & stipendiarii sui ad Bastiam Casalegii veloci gressu perrexerunt cum infinitis scalis, sclopos, uncinos ferreos, balistas, & mantellos deferentes, ipsam-

(*) fort. Dozza.

A que Bastiam circum circa coeperunt oppugnare & debellare, mortem postponentes. Et ante succursum gentis equestris Domini Mediolani in campo supradicti permanentis, intrarunt in eam Bastiam, tamen non sinè cæde: quoniam & Bononienfibus ipsis multi fuerunt lapidibus obruti, & aliis armis defensivis correpti. At prædictis non obstantibus, quotquot in Bastia reperierunt, occiderunt. Quibus peractis, Dominus Johannes de Bisocero cum universo exercitu ibidem eos invasit. Et quia equitatu prævalebat, brevis horæ spatio tercentum interemit, non levem tamen passus resistantiam à Bononienfibus, qui ronconibus (ut eorum moris est) eques ei incidebant, aut perforabant, quare multi ex suis equitibus defecerunt. Jam pro eo inclinabat victoria, & si conflictui adfuissent hi, quos pro scorta ipse miserat, taliter evenisset Bononiæ, quòd perpetuò de ipsa factæ fuissent cantilenæ. Etenim durante conflictu jam Bononienfès fugerant ad montes. Sed supervénit illa magna Florentinorum & aliorum, ut supra diximus, multitudo coadunata, quæ cum Bononienfibus profugis irruiat viribus reassumtis ingentem Domini Mediolani persequentem Bononienfès usque in montana, eamque non valentem sustinere impetum illorum recentium & multitudinem aliorum cum avantagio descendunt, in fugam coëgit, maxima edita strage, campo obtento, fractis totaliter hostibus, & capto inter tot alios ipso Domino Johanne de Bisocero, qui in Marchia Anconitana exstitit carceratus. Cui tantam redemptionem posuerunt, quòd redimi non potuit. Immo de præsentia audivi, quòd ibidem dies clausit extremos. Gentes verò suæ, quæ fugerant, partim Parmam, partim Lugum se receperunt.

C Campum itaque obtinuit Dominus Johannes de Olegio, qui gentem equestrem habuerat à Marchione Marchiæ Anconitanæ pro Ecclesia, sed non in tanta quantitate, quòd ipse ab ea posset in Bononia opprimi. Hac victoria obtenta, universum Comitatum recuperavit, exceptâ Terrâ Serravallis, quam hodie cum aliis Dominus Barnabos possidet. Qui Dominus Barnabos auditis prædictis rumoribus, doluit immodicè, & pluribus diebus vacavit, quòd nullus ipsum vidit, nec ausus fuit loqui eidem. Sed respirans, & ab incepto nolens desistere, & immo in eis perseverans, maximas gentes equestres undequaque acquisitas collegit, cogitans Terras saltem Bononiæ cum ipsa Civitate invadere, non permittens, ut præfatus Dominus Johannes districtum possideret. Quare discedens personaliter à Parma cum immenso exercitu, & potissimum Nobilium & potentium Mediolani, quos ad prædicta requisierat, & cum infinitis peditibus, & præcipuè bannitis à Civitatibus suis, quos ad partes illas iussit convenire, invasit Comitatum Bononiæ, & vi occupavit Terram Crepacorii, cujus homines videntes mortem, sibi adhæserunt. Et cautius custodire coepit ipsam Terram. Universum deinde Comitatum rursus adeò vastavit, quòd Bononia iterum nec intus nec extra intratam habebat, uti nec habuerat tempore præterito. Propterea Dominus Johannes de Olegio dubitans de stipendiariis suis, scilicet ne ipse ab eis propter stipendia restantia proderetur, aut venderetur, de remedio in prædictis peragendis cogitavit, & summo studio adhibuit, cogitans ex toto sinè maximis dispendijs se stare non posse.

Du-

Dubitabat de Bononiensibus, quibus tot & tanta enormia intulerat, tamquam publicus homicida; multoque magis dubitabat de Domino Mediolani, quem videbat induratum in prosecutione inceptorum. Cogitabat enim, quod si contingeret, aliam Terram ultra illas duas, nimirum Serravallum & Crepacorium, reincidere in Dominum Mediolani, sicuti Lugum & Sanctum Johannem in Persiceto, ipse remansurus erat totaliter carceratus in Bononia. Et dato quod Dominus Mediolani alias Terras non haberet, attamen cum praeclatis bene custoditis vasta perpetuo inferre poterat Bononiae. Propter quae idem Dominus Johannes, tamquam non valens diu subsistere, ut supra, necessario habebat aut vendi, aut prodi, aut ad rumorem Populi mactari. Et ita praeclatis duobus malis nequibat dare remedium, quin assidue stimuletur. Et quia praefatus Dominus Johannes de Olegio bonus fuit scholaris, & valde intelligens, Regulam Prisciani cepit praticare sic dicentem: *Quotiescumque sunt duae regulae repugnantes, aut una cedit alteri, aut tertia introducitur.* Et sic per consequens praecedentibus multis, cum insidiis tertiam curavit introducere & introduxit. Quam tamen saniori consilio voluit experiri. Et pro eo nolens celare quae protinus habebat publicare, juxta dictum Boetii: *Quoniam si operam medicantis expectas, oportet ut vulnus detegas,* sic detecto vulnere suo consilium habere voluit primo à suis, eisdem separatim interrogans, praecipue quos credidit habere intellectum. A quibus tamen suadebatur, dominium Civitatis Bononiae restituere potius Domino Barnabovi quam alteri, pluribus & veridicis assignatis rationibus, de quibus propter fastidium operis nunc taceo. Mox ab aliis, de quibus primum confidebat, consilium sibi impertiri voluit. Habebat enim Vicarium suum generalem Dominum Johannem de Senis, qui tamquam publicus Guelphus voti fuit, quod dominium dictae Civitatis restituendum erat potius Ecclesiae Romanae, ad quam de jure spectabat. Quod dictus Dominus Johannes de Olegio deinceps non poterat sperare de Domino Barnabovo, nec de alio Domino Mediolani, quia tanta gesserat contra ipsos, quod perpetuo amicus ipsorum non poterat remanere. Spondidit iste Vicarius se curaturum & facturum, ut eidem Domino Johanni tanta & talia beneficia fierent per Ecclesiam, quod ei met, suisque nihil perpetuo defuturum foret. Has Domini Vicarii ratiocinationes multi approbaverunt, & praecipue Dominus Nicolaus de Neapoli, qui dicto tempore in Bononia existerat doctoratus, & assumtus fuerat cum dicto Vicario. Horum ergo consilia sequutus est Dominus Johannes de Olegio, spreto parentum suorum consilio. Et tunc de praesenti Luchinus Savius antedictus cepit ambascatas pro praedictis exsequendis ferre & referre à Bononia Avenionem, & è converso. Et sic praedicta in brevi firmata fuerunt tali pacto, quod Dominus Johannes de Olegio in vita sua debeat Civitate Firmana in Marchia Anconitana cum universo ejus districtu uti & gaudere; & quod Ecclesia Romana ultra praedicta habeat satisfacere stipendiariis existentibus in Bononia & Terris suis pro servitio praestito, nec non satisfacere Officialibus ejusdem Domini Johannis de Olegio. Haec ultra praedicti Vicarius & Savius magnam Florenorum quantitatem habuerunt pro maloso. Et sic Ecclesia Romana à Florentinis, recusantibus & nullo modo volentibus habere Viceco-

Tom. XVI.

A mites pro confortibus & vicinis propter praemissa, & alibi jam dicta, mutuo accepit quantitatem Florenorum, quae modica non fuit. Solutiones promissas fecit, & Terras districtus Bononiensis pro se firmavit praesidio & fornivit.

Dum praedicta tractarentur, stabat pro Castellano Arcis Castrifranchi Ardicionus de Momo Novariensis, diu amicus Domini Johannis de Olegio, de quo Ardicione ipse Dominus Johannes multum confidebat, quum Castrifrancum in planitie alias fortalities praecellat. Sed Ardicionus cogitavit de statu suo, maxime quia illi de Domo sua sunt multi, & Nobiles Capitanei divites super districtu Novariensi. Et ne ipse esset causa, ut illi per Dominum Mediolani in partibus Novariae perderentur, non curavit de Ecclesia Romana, quoniam Gibellinus erat. Sed aliam viam elegit & talem, quod praefato Domino Barnabovi sub quibusdam pactis inter ipsos initis Castrifrancum cum universa fortalitia tradidit, licentias gentibus Ecclesiae, à Bononia missis pro muniendo illud Oppidum nomine ipsius Ecclesiae. Quibus Bononiam reversis praefatus Dominus Johannes doluit immensè de tali perditione, timens, ne pacta inita cum Ecclesia, deficiente Castrifranco, deficerent. Postquam igitur Terrae fuissent per Ecclesiam firmatae praesidio, stipendiariis jam satisfactis, & Civitate ipsa Bononiae fornita (haec etenim omnia praestiterat Ecclesiae, qui ad praedicta venerat personaliter) timuit, & devota dubitavit, suspicans ne occasione sui Populus Bononiae traheret ad rumorem sicut traxit, quia non obstantibus minis & precibus dicti Marchionis curabat ipsum Dominum Johannem ejusque familiam finaliter devastare. Nam idem Populus jam sumserat audaciam, & dum adhuc esset in domo sua, scilicet ubi habitare solebat, ipse Populus super platea eo audiente clamabat: *Moriatur, moriatur proditor Johannes Vicecomes de Olegio.* Viperam magnam pictam in pariete dictae habitationis Populus malleavit & stercoreavit cum tanto rumore, quod tota Bononia personabat. Tunc vehementius timuit. Sed rumore sedato, & superveniente noctis umbraculo, e Bononia clam fugit, & sic reliqua familia contrafacta & personata. Et si aliquis ex ea remansit, fuit taliter pilatus, quod capillum extra Bononiam non portavit, excepto Luchino Savio antedicto, qui verbo & opere studuit complacere ipsis Bononiensibus & Ecclesiae, & praecipue in dicto fine. Ea nocte dictus Dominus Johannes se recepit ad domum Roberti de Imola, & in ipsa Civitate cum universa familia sua taliter qualiter fugata se reduxit. Deinde Civitatem Firmanam adiit, ubi fuit receptus. Et promissis gaudet, portatis secum etiam suis universis bonis. Attamen pluries dubitavit, & pluries maluisset consortium Domini Barnabovis elegisse. Profecto autem praedicto Domino Barnabovo cum proceribus & nobilibus tam Mediolani quam aliunde secum sociatis, praedictae Terrae Serravallum, Crepacorium, & Castrifrancum per eum bene munitae & provisae, guerram pro eo faciebant contra Bononiam & ejus Comitatum, quantum poterant; & faciunt de praesenti. Sed elapso tempore propter infestationem Castrifrancii, quod situm est inter Castrifrancum & Serravallum, curavit dictus Barnabos totis viribus praedictam Terram Plumacii cum ejus Arce habere. Et tunc dato Nobilibus Mediolani & aliis mandato, ut cum ipso Domino Barnabovo personaliter equitarent, pervenit cum infinitis gentibus super campis Plum-

Dd

ma-

macii, ubi talia facta fuerunt, quod Cæsar Julius maiora non fecit pro expellendo Pompejum fugientem de loco Brunduxii. Impletis fossatis circum circa licet amplis, profundis, & cœno-
sis, & dato ordine, quod fossa rusticis solis & equis repleretur, nec non promissis duabus paghis duplicibus, & mensibus completis publicè evulgatis, Nobiles & Capitanei de Buccadeferro intus existentes, prout etiam alii, timuerunt. Et sic celebratis pactis, ipsam Terram & Arcem dederunt Domino Barnabovi, quam ipse bene munivit, & fornitam tenet de præsentī. De prædictis autem valde timuit Marchio existens in Bononia, verebaturque, ne idem Dominus Barnabos Bononiam infestaret, sicut consueverat, ac proinde tam viva voce, quam per literas sanctam Apostolicam Sedem appellavit, scribendo & protestando, quod nisi tantas haberet gentes, quæ planitiem Lombardiæ cooperirent, Ecclesia Romana non poterat se tueri à Mediolano. Quare Ecclesia subito literas ad filium suum destinavit, nempe Regem Hungariæ, qui nunc alios Reges Christianos potentia & personis dicitur antecellere, quique filius Ecclesiæ vocatur, quamvis alias tali nomine nuncuparetur Rex Franciæ, qui nunc parum potens est propter immensos labores, quos passus est, ideoque Ecclesia à tali filio declinavit. Quo circa Rex Hungariæ subito tantos Hungaros induxit, quod quum fuerunt in Bononia, omnia comederunt.

Sed quia prædicta brevi tempore expediri non poterant, & sine maxima mora propter longissimum iter, quamquam omnia sub brevitate procederent, præfatus Dominus Barnabos interea factis vastis super Bononiensi, dimissisque dictis Terris fornicis, Mediolanum rediit cum proceribus suis secum ductis. Quum ergo Hungari venientes & fugientes tamquam leones & pardi attinxissent Bononiam, eam, se se recreantes, vacuaverunt victualibus. Quibus visis prædictus Marchio ipsos hortatus est, ut Lombardiam, & potius Terras Dominorum Mediolani invaderent, prout ita celerrimè, & Dominis Mediolani non perpendentibus, districtum Parmæ invaserunt lacerando eas Terras. Et subito ad Civitatem Parmæ accesserunt numero decem millia Hungarorum & ultra; eam obsederunt, & in eam multi intrarunt, quia Parmenses nondum erant expergefati, & etiam quia Castellanus à porta, per quam multitudo hostium intrabat, aufugerat. Sed vicini eandem portam ascenderunt & defenderunt. Ibidem superioribus mensibus propter quosdam rumores facta fuerat certa Grida tenoris, ne ullus Civis traheret ad rumorem, sicuti facta fuerat in Novaria, antequam caperetur. Verùm Parmenses audientes, quod Hungari intrabant per portam Sancti Francisci, & quamvis tres partes sint contumaces, nihilominus unanimes dicebant: *Nolumus capi, & derobari miserrimè. Et nolumus, quod nostræ uxores conculantur nobis videtibus.* Quare postposita Grida antedicta traxerunt ad rumorem circumcirca, præsertim ad locum, per quem Hungari intrabant, & eos taliter malleabant, quod arcus non poterat sagittam emitte. Et eos ejecerunt ex Civitate cum magno eorumdem detrimento, & ipsam Civitatem viriliter defenderunt. Hungari igitur ad decem millia & ultra retrocessi, per districtum Parmæ aliquatenus vagati, coactoque inter eos consilio, sine alio præeminenti duce, in Comitatum Bononiensem regressi, nil cum arcibus facere potuerunt adversus prædictas Terras per Dominum Barnabovem munitas. Et sic

A Civitas Bononiæ & Comitatus passus est guerram, & patitur de præsentī. In conflictu autem dato gentibus Domini Barnabovis super poderio Montisclari, ducibus Dominis Ugolino de Mantua & Comite Lando, ut supra scripsimus, capti fuerunt XXV. Theutonici, & ducti Mediolanum. Quos Dominus Barnabos in vindictam scelestissimi supplicii, quod gens nefaria Comitatus Landi sumferat de nepote Domini Johannis de Bisocero innocente juvene motus in iram simile fieri suis non horruit. Sed iteratò venià mortis illis de Societate Comitatus Landi indulta, iussit omnes excœcari, excepto debiliore, quem ceteros cœcatos ducturum fecit monoculum, eosque omnes monoculo ducentè remisit ad eundem Comitatem. Anno autem præsentī MGCCLXII. curaverunt Domini Canis & Albuinus fratres, filii quondam Domini Mastini de la Scala, facti Domini Veronæ & Vicentiæ propter mortem Domini Canis eorum fratris primogeniti per ipsos mortui, aliam eorum forem maritare. Et curantes de matrimonio propinquo, cum Domino Ferrariæ & Mutinæ Civitatum dictum matrimonium firmaverunt. Et data prædicta nobili sorore eorum Domino Nicolao Domino Civitatum Ferrariæ & Mutinæ propter mortem fratris sui Aldrovandini, de quo superius est narratum, ipsum matrimonium dicti Fratres de la Scala contraxerunt contra voluntatem Domini Barnabovis eorum cognati propter matrimonium nobilis Domine Regine uxoris suæ, ut dictum est supra, diu celebratum. Prædicti autem fratres de la Scala tamquam juvenes & magnanimi, habentes odio quæ præfatus Dominus Barnabos ostendebat, moti irâ, subito se confœderaverunt cum ipso Nicolao cognato suo. Et simul juncti adhærentes Ecclesiæ habuerunt gentes à Bononia multas, & suis insertis, habito tractatu cum parte Brusatorum in Brixia, territorium seu districtum Brixie in multitudine glomerata invaserunt. Et sic prædantes & comburentes districtum Brixie, datæ fuerunt eis de liquido, & proelio non expectato, plures Terræ de districtu Brixie, & Terra Pontisvici super districtu Brixie sive Cremonæ. Quibus subito fulcitis prædicti confœderati & Ecclesia coeperunt districtum Brixie alibi propulsare. Auditis prædictis præfatus Dominus Barnabos, indignatus de cautelis illis, subito versus Civitatem Brixie cum illis, quos secum habere potuit, equitavit, dubitans ne Civitatem illam perderet, & potius quia audierat plures de proditoribus suis de Civitate exivisse. Et magis dubitavit de ipsis recessis, quia Guelphi erant, quàm si fuissent Gibellini, quum illi de la Scala faveant parti Guelphæ. De Ferrariæ autem & Bononia non est dicendum. Dum autem fuit in Brixia, præterita una die per intervallum Nobiles Mediolani & multi alii immediate sequuti sunt eum. Et quum vidit gentes suas animosas ad ipsum prosequendum, dato ordine in Brixia, rectâ viâ accessit cum gentibus suis equestribus & pedestribus in magna quantitate Pontevicum. Habebat enim Terra Pontisvici Castrum ab uno capite valde forte, quod inimici intrati & vicini dictæ Terræ non poterant habere. Nec in ipso Castro intraverat nec unus ex vicinis ipsis. In qua Terra dicuntur habitare CCC. habiles ad bellandum & ultra. Et videntes prædicti de Ecclesia & confœderati, quod Castrum id erat inexpugnabile, nisi durante obsidione, subito munerunt fossatum circum circa, ne in ipso Castro aliquid intraret vel exiret. Et primitus in Terra dictum fossatum fecerant cum palancato

cato superius; & in ipsa Terra pro custodia ejusdem, & obsidione dicti Castrum tenuerunt barbaras CC. amicorum, cum quibus & se ipsis sperabant universo Mundo resistere propugnando, & ipsam Terram Pontisvici, Castro non obstante, defendere. Dum autem praefatus Magnus Dominus Barnabos Pontemvicum propinquasset cum gentibus suis, iussit Castellanus pontem levatorium à parte exteriori propinare, & à parte interiori similiter, non obstante fossato, & vallo facto in oppositum intra Terram. Quibus ambobus pontibus propinatis, praecedens ipse Dominus Barnabos Castrum intravit & exivit, & sic universi qui cum eo erant. Descendit ipse, & alii descenderunt, & pugnando coepit reperire super fossatum noviter factum intra Terram. Non erat autem dictum fossatum multum solemne, pro eo quod ipsum in frequentia rustici fecerant, & Castellanus quantum poterat devetabat. Praedicti autem intra stantes tam forenses quam terrerii ad defensionem suam & dicti fossati intendebant jaculis, lapidibus, lanceis, & aliis projectis ad se defendendum. Tamen nihil profuerunt, quoniam ipse Dominus Barnabos per publicam violentiam Terram armata manu intravit, & universi sui procedentes subito intraverunt, captis, mortuis, & trucidatis praedictis rusticis & forensibus, & ad finem deductis. Et sic locus ille remansit illaesus.

Deinde praefatus Dominus Barnabos coepit alios invasores Terrae suae Brixienfis persequi, & fugiendo per diversa loca expugnare. Quo viso praedicti proditores videntes se protinus destructos, paciscentes cum ipso Domino Barnabos, & subito aliquas excusationes allegantes, Terras praedictas confederatis datas restituerunt eidem, & Mediolanum venerunt, ubi sunt de praesenti. Et praedicti de la Scala & Ferraria, tamquam truffati, cum odio suo repatriaverunt. Interea Brixiae & Veronae morbus in tantum insiluit, quod unus non expectans alium, habuit cum Domino Jesu Christo confiteri & pacisci. Ipsi confederatis in tali casu dimissis praefatus Dominus Barnabos cum Societate sua Mediolanum in pace & alacriter rediit, ubi est de praesenti. Nihilominus de mens praesenti praefatus Dominus Barnabos coadunatis stipendiariis suis in magna quantitate, & cum nobilibus Mediolani, praecedentibus Hungaris, & aliis de novo ad stipendia captis, Parmam accessit. Quare autem istud inierit, alterum duorum fuit. Aut timet infestari in partibus illis per dictos confederatos & Ecclesiam: aut cogitavit dare scortam cum victualibus Terris suis praedictis existentibus in Comitatu Bononiae, quae multum per Ecclesiam & dictos confederatos infestantur. Venationis autem causam partes illas cum tanta gentium quantitate non adivit; & certe in cura & studio venandi, & agros potiundi, omnes alios Nobiles antecedit, & nimium in canibus delectatur. Et dum praedictas venationes facit, segregatus ab aliis infinitis secum ductis paludibus intrat, & opaca majora nemorum, quamquam solus. In quibus locis longissime solus procedens, saepius à societate ejus perditur, quum non inveniatur. Et dicitur, quod una vice dum in confinibus Laudensibus per nemora deviasset tempore hyemali, nesciebat quò diverteret. Et sic per latebras nemorum solus vagans, tamquam desperatus, invenit unum Rusticum pauperem & male vestitum, tapas pro faciendo novas parasides laborare. Et gaudens de tali reperto, ivit ad ipsum, & dixit: *Ave, frater*. Dixit laborator.

Tom. XVI.

A Oportet bene, quod me adjuves, quia die hodierna male lucratus sum panem propter temporis asperitatem. Et si perdidisti aestatem, certe non perdam hyemem. Dixit tunc Dominus Barnabos descendens ab equo valde fessio: Amice, quomodo perdidisti aestatem? dicas mihi: Nonne fuit aestivo tempore maximus calor & copia bladi & vini? quid perdidisti? Respondit Rusticus, & semper lignamina picando: Nam habemus iterum diabolum pro Domino. Sperabamus autem, quod propter expulsionem Domini Bruzii Vicecomitis diabolus esset mortuus, sed alter suscitavit, quum rapit mihi & aliis miseris Laudensibus flura, quam possimus lucrari. Respondit Dominus Barnabos: Certe talis Dominus male facit: Et ipsi Rustico dixit: Volo, & rogo quod me ducas extra nemus. Tempus est enim prope sero. Nec habes heic plus stare, si repatriare intendis. Respondit Rusticus: Ibi non est punctus. Sed reperire cenam paratam, punctus esset: quod non credo. Immo dimisi uxorem meam cum pluribus filiis in cascula, & cum modico pane. Dixit Dominus Barnabos: Si autem non vis ducere me extra nemus gratis, venias, & tibi satisfaciam. Dixit tunc Rusticus: Bene video, quod à labore hodierno vis me deviare. Sed credo, quod sis spiritus immundus, quia heic non solent Milites conversari. Et dato quod aliud esse non potest, veniam, ubi mihi satisfacias. Respondit Dominus Barnabos: Quid vis quod dem tibi? Dixit Rusticus: Unum Grossum de Mediolano. Dixit Dominus Barnabos: Tibi dabo grossum unum & ultra, quum erimus extra nemus. Dixit Rusticus: Cogitasti me decipere, sicut alii Officiales dicti Diaboli me decipiunt, qui pedites veniunt in officiis, & postea equites revertuntur praedatis hominibus. Certe quando erimus extra nemus, tu qui es eques, fugeres, & permitteres me frigidum, excalceatum, & cœnosum. Quibus auditis dixit Dominus Barnabos: Frater, dato quod nolis mihi credere Grossum unum, accipe pignus. Et taliavit puntale cinguli sui argentei, & Rustico dedit. Et tunc Rusticus reposito puntali in sinu, se movit, & curavit ipsum Dominum Barnabovem ducere extra nemus. Non cognoverat enim praefatum Dominum, eo quod vestitus erat de uno Saccameno nigro. Videns autem Dominus Barnabos, quod de Rustico peditante solatia non habebat, dixit: Frater, volo quod equum meum in groppa ascendas. Dixit Rusticus: Poterit illa Rozza portare duos? Tu videris ita grossus. Dixit Dominus Barnabos: Bene te portabit & me, maxime quia dixisti quod male prandidisti. Respondit Rusticus: Tu non mentiris. Et tunc equum qualiter potuit, & podice nudo, ascendit. Et sic per nemora equitantes, dixit Dominus Barnabos: Frater, tu mihi dixisti mala nova de Domino tuo. Quidnam dicitur de fratre illius tui Domini, qui stat Mediolani? Respondit Rusticus: Dicitur de illo melius, quamvis sit ferus, quia pacem ille conservat. Et nisi sic esset, ego & alii pauperes pro laborando ausi non essemus devia nemorum intrare. Etiam conservat bonam justitiam, & quae promittit, totaliter attendit. At iste alter contrarium facit. Et sic tota via non cessavit de similibus dicere. Etiam quod unus Castellanus ipsi Rustico acceperat aliquas petiolas terrarum, & mobilia sibi spoliaverat, & multa alia. Quum verò fuerunt extra nemus in occasu Solis, Rusticus voluit ab equo descendere & remanere, dicens: Teneatis campaneam per tales partes, quia umbraculum noctis supervenit, & eatis cito: aliter possetis male pernoctare. Respondit Dominus

Dd 2

nus

395
 nis Barnabos: O frater, tu vis me decipere, & prædicta dicis, quia vis tenere meum puntale argenteum. Dixit Rusticus totus frigidus, quia calidus eundo & laborando equum ascenderat, & propter requiem frigidatus: Per Deum de puntali non recordabar. Sed accipiat puntale; si vultis mihi servire, amore Dei, serviat. Sin autem in nomine Dei discedatis cum puntali vestro. Et certe si puntale id penes me permaneret, posset facere me suspendi, dicendo, quod alicui prava causa præcedente in memoribus, ubi continue laboro, abstulisset. Et pro eo accipiat. Et credo vos denariis non carere, & posse mihi satisfacere, si placeret.

Dixit Dominus Barnabos: Frater, ut videas verum, venias mecum. Et quum hospitabimur, dabo tibi Grossum, & faciam tibi fieri bonum ignem, ut te calefacias, & cenabis mecum meis expensis. Et postea cras bona hora redibis domum. Tunc exhilaratus Rusticus, cogitans calefieri, & bene cenare, & postea die sequenti duodecim panes emendos in loco illo portare filiis suis, & sperasset in nemore sub aliqua cellula jacere cum modico igne, annuit prædictis. Et tunc descensus ab equo, ut se calefaceret, coepit per stipulas camporum proflire, & dictus Barnabos ipsum sequi. Dixit autem Dominus Barnabos: Ubi ibimus ad hospitandum? Dixit Rusticus profliendo: Ibmus Maragnanum, ubi sunt bona hospitia, in quibus tam de nocte quam de die poterimus intrare, & ibi nos & equus tuus, qui hodie non vult pro nibilo, bene stabimus. Respondit autem Dominus Barnabos: O frater, qualiter bene dixisti! Sumus multum longe à dicto Maragnano? Dixit Rusticus: Quid ad te? Si non possumus ire de die, ibimus de nocte. Non enim dixi tibi, quod porta ibi non clauduntur? Respondit Dominus Barnabos: Frater, bene dixisti. Ergo vadas, tamen moderatè, dato quod sis in loco tuto. Et sic procedentes ambo viderunt magna luminaria exire de Maragnano, venientia versus ipsos. Nam universa societas ipsius Domini Barnabovis non reperientes ipsum, redierunt Maragnanum, sperantes quod per aliam viam, sicuti aliquando faciebat, Maragnanum redivisset. Et quia ipsum non invenerant, exhibant noctis tempore cum infinitis lumeris & brandonis ceræ accensis & non accensis pro quaerendo ipsum in deviis nemorum, cogitantes etiam quod per lumina, quæ à longè noctis tempore apparent, posset reduci. Dixit Dominus Barnabos: Frater, vides tu multa lumina? Dixit Rusticus: Video. Dixit Dominus Barnabos: Quid esse potest? Respondit Rusticus: Credo quod dicta lumina exeant de Maragnano pro quaerendo Dominum Barnabovem, qui multoties venationis causâ per nemora deviat non reperitur. Dixit Dominus Barnabos: Dato quod sic faciunt, bene faciunt, si quaerunt Dominum suum. Et sic procedentes, luminibus prædictis obviaverunt. Et tunc omnes existentes in ipsa cavalcata ab equis descendentes, & inclinatis caputis, Dominum Barnabovem salutantes cum Rustico repertum, omnes hilariter versus Maragnanum redierunt. Et tunc prædictus Rusticus perpendit, quod ille, cum quo venerat sic loquendo, erat Dominus Barnabos. Et ad mortem timuit, malens potius esse mortuus quam vivus. Et sic dicendo Rusticus, licet invitè, venit in Castro Maragnani, sperans, quod quum in ipso Castro esset, poneretur in exterminis. Quum autem ibi fuerunt, & descensus equis, in sala sua præfatus Dominus Barnabos ridens, quantum poterat, suis Mililibus & Vicariis ge-

A sta cum Rustico illo enarravit. Et Rusticus sic pauper & egenus & foedatus, in sala ad ignem maximum ductus fuit solati causa. Et toto sero de Rustico solatiabantur. Deinde cenâ paratâ præfatus Dominus Barnabos iussit Rusticum ad ipsius mensam ab alio capite sedere, eique ita fecit servire, sicut ipse Dominus serviebat. Quibus nolebat Rusticus annuere; sed Dominus Barnabos dicebat ei: Pacta servabo. Nonne promisi tibi, facere bonum ignem, & dare cenam meis expensis? Ecce. Et tibi die crastino dare grossum unum? Dicebat Rusticus: Ab Domine, miserere mei. Quæ dicebam, proferebam simpliciter, tamquam homo silvester, qui ut plurimum conversatur in solitariis nemoribus. Rogo, ut permittatis me abire, mihi que parcatis. Et sic toto sero solatia fuerunt immensa. Cenavit autem Rusticus valde bene: sed melius comedisset, si habuisset in nemore. Et quum dormire voluit, positus fuit in una pulchra camera, & aquâ calidâ lavatus, & in uno pulcherrimo lecto, & continuo igne accenso, positus ut dormiret. Et sic timidus lectum intravit. Nec propterea necessarium erat ipsum excalceare. Sed tunc voluisset potius dormire in paludibus. Et die sequenti coram ipso Domino Barnabove Rusticus exstitit præsentatus. Dixit Rustico Dominus Barnabos: Frater, stetisti bene hac nocte? Respondit Rusticus: Steti in paradiso. Sed vellem cum gratia vestra discedere. Dixit Dominus Barnabos: Si placet tibi, placet mihi; dicens uni suo Domicello: Des ei Grossum unum. Et immediate datus fuit sibi Grossus. Deinde dixit Dominus Barnabos: Amice, petas mihi, qui tibi feci, quod promisi, qualem gratiam vis, & tibi fiet. Dixit Rusticus: Domine, sufficit mihi, ut in vita dimittatis. Et dixit Dominus Barnabos: Vitam volo tibi dimittere, & maiora facere. Petas aliud. Et tunc inconsultè prædictus Rusticus dixit: Volo, quod faciatis mihi restituere campiculos meos, & alia, quæ mihi rapuit jam dictus Castellanus, & non aliud. Et de præsentis de prædictis gratiâ factâ, & literis receptis, receptisque aliis danariis pro expendendo cum familia sua, alacriter recessit, & Castellano dictas literas præsentavit. Qui visis literis sine strepitu omnia restituit. Et Præfatus Rusticus in pace quievit.

E Anno autem proximè præterito æstivo tempore coepit morbus Mediolani & in Comitatu invalescere, & in tantum invaluit, quod prætermisiss, ut superius est dictum, omnibus remediis in Civitate & suburbis brevi tempore mortua sunt septuaginta septem millia virorum. In Comitatu verò tanti, quod numerus ipsorum non posset describi. Propter quæ multæ Terræ in Comitatu ut plurimum vacuæ sunt dimissæ. Cujus rei causâ Domini Mediolani cum universis familiis de Civitate ipsa recesserunt, ad eorum Castra divertendo. Et etiam in Civitatibus præfati Domini Barnabovis infiniti propter morbum perierunt, videlicet Brixia, Cremona, Parma, & in aliis universis Terris suis Lombardiæ. Cujus rei causâ homines dictorum locorum depauperati sunt, non tamen in tantum quantum sunt alii Civitatum præmissarum Domini Galeaz; qui propter descripta & alia deducti sunt ad finem. Mortuo autem Domino Johanne Vicecomite prædicto constitutus fuit Archiepiscopus Mediolani Dominus Robertus Vicecomes, qui primitus erat Ordinarius & Archipresbyter Domus Sanctæ Mariæ Majoris Mediolani. Cui Domino Archiepiscopo dimissus fuit annulus & parvæ possessiones. De

De aliis autem jurisdictionibus Archiepiscopatus, & de beneficiis dandis parum se impedit. Cujus tempore per præfatos Dominos sibi & Clero Mediolanensi multæ talæ impositæ fuerunt & exactæ ultra alias per Sanctam Romanam Ecclesiam ordinatas. Qui Dominus Archiepiscopus cum maximis laboribus vixit usque ad finem, videlicet Anno MCCCLXI. quo Anno in pace Mediolani quievit; & Dominus Guilielmus de Pusterla de Mediolano valens Clericus dicitur fuisse electus in Archiepiscopum. Tamen nihil gaudet, sed Avenione residet de præfenti. Contrarium fecit Dominus Barnabos aliorum Dominorum Vicecomitum prædecessorum suorum, & præcipue Dominorum Luchini & Johannis Archiepiscopi, qui Curias prodigaliter tenebant, dando comedere universis habentibus cum ipsis officia, & Curialibus, & multo magis Nobilibus Mediolani & Lombardiæ. Iste autem nullam Curiam tenet, nec habere vult, nec in domo sua comedunt, nisi ex toto necessarij pro sibi & Dominabus suis serviendo, duo Vicarii, & tres Consiliarii, videlicet Dominus Ubertus de Modoëtia, Aironus Spinula, Giavatus Reina, & nulli alii. Pro quibus & aliis servatis dicitur nullus Italicus tantam mobiliam habere, quantum ipse. Si dare debet aut promittit, uno motu solutiones facit, & promissa prodigaliter attendit. Stipendia in suis terminis, videlicet completo mense servito, semper dat, & stipendiariis existentibus in partibus Bononiæ in principio mensis serviendi, sine aliqua retentione dat. Sæpius irascitur, & durante dicta ira nullus de Mundo audet sibi loqui, excepta Domina Regina, nobili & sapientissima consorte sua, quæ tunc ipsum curat demulcere, & demulcet, & à dicta ira trahit; quoniam illam inter ceteras diligit. Et pro eo rariùs in subiectos in danariis condemnationes facit, sed potius in personis; propter quæ multo magis timetur. Et quod sit verum, experientiâ audientis. Nam habebat in Pergamo ad officium stipendiorum Antoniolum de Orta pro Notario, qui scribendo pulchrè alios excedebat, & qui ab adolescentia steterat pro scribendo cum Domino Johanne Archiepiscopo, & cum eo, quem carissimè diligebat. Qui Antoniolus in dicta Civitate exercens officium Licentiarum, accepit uni Conestabulo pro licentia danda ipsi decem octo & petebat tamquam pro bona andata ab ipso Grossum unum. Et ipsis contradicentibus dixit Conestabulus, quod Mediolani diceret Domino Barnabovi. Et sicut dixit, sic fecit. Dum ergo Dominus Barnabos tunc in prædicta Civitate persisteret, iste Conestabulus ad Curiam suam accedens, & ad ipsum Dominum procedens, dixit quod iste Antoniolus in Pergamo stipendiarios suos deprædabatur. Quibus auditis sine alia determinatione & defensione præcedente iussit unum suum Domicellum cum literis suis de præfenti ire, dirigendis Potestati Civitatis Pergami, ut visis præfentibus dictum Antoniolum per gulam laqueo faceret suspendi sub pœna suspensionis ipsius Potestatis. Qui Potestas, licet invitè, dictum Antoniolum in Palatio Pergami nullo alio exspectato, nisi quod cum Sacerdote confiteretur, suspendi fecit. Qui redemptus fuisset per se & per alios ejus amicos, antequam sic indebitè fuisset mortuus. De suspensione cujus tamquam dilecti ipsorum Domina Regina gratiam obtinuit. Sed nuntius sequens cum gratia sua Pergamum corrente equo ivit, sed non profuit,

A quia ipsum calidum suspensum invenit. De quo doluit etiam ipse Dominus Barnabos. Nam de ira illa dolet ad mortem, & de gestis in ira per ipsum potius dolet; sed nullo modo multoties ab ipsa abstinere potest, & pro eo tunc, quantum potest, latet. Propter quod homines valde dubitent de officiis suis, & multum non curent.

Sed aliud est, quod propter habenda officia sua nullus daret denarium; sed gratis, & ex virtutibus hominum quæcumque majora dat; nec ab ipsis officiis finitis sex mensibus aut anno Officiales removet; sed si se bene gerunt, potius confirmat, & ad alia majora provocat. Et sic perpetuò bonum Officialem non dimittit. Et pro eo Officiales sui student prævalere, & alios excedere. Et propter dicta valde bene servitur. Si autem secus facerent, audisti de Antoniolo suprascripto. Curat multum habere homines, & potius juvenes prodigos de persona, & non loquaces (quos in omni casu habet odio) quibus multum favet, & cum eis multum conversatur Mediolani & extra; ipsis tamen secundum merita tribuendo, & quibus quando proponit unum facere, non habet nisi jubere; & quod procedant directè vel indirectè, de isto non student: sed sic tardè & tempestivè, sicut ipsis Scarafonis etiam Officialibus suis præcipit, prædicta cum summo studio exsequuntur. Luxuriosus valde fuit, & præcipue tempore juventutis. Nam quas in adolescentia carnaliter cognovit & dilexit, perpetuò à gratiis suis non recedunt. Et istud patet de una Domina Johannola, quæ est Mediolanensis, quam tunc cognovit & dilexit, quæ ab ipso infinitas gratias habet; & quem, si sit iratus five non, verbis vituperat, & dicit quidquid vult, nec cum ipsa irascitur. Sed quum equitat audiens prædicta ridet, & dicit quod est una stulta, nec aliud est. Ex qua quia erat nobilis Domina, sustulit unam filiam suam, quam uni filio Domini Baldini de Suardis de Pergamo, unico & ditiori aliquo Cive Lombardiæ, in matrimonium copulavit. Quam noluit per alios diligi nec inspici; propter quam multi Nobiles exstiterunt periclitati Mediolani, & præcipue ille Dominus Pandulfus de Malatestis de Arimino. Qui dum esset Capitaneus Generalis extra Mediolanum gentium Domini Galeaz fratris sui, & à conversatione unius talis Domine noluisse abstinere, fuit in Mediolano de decreto ipsius Domini Barnabovis taliter vituperatus, quod de verecundia & aliis sibi factis perpetuò condolebit, nec Vicecomitum amicus erit. Quamvis istud non sit novum, quum Malatestæ tenentes dominium Civitatis Arimini & plurium aliarum Civitatum, tam in Romandiola, quam in Marchia Anconitana, Guelphi sint quantum possunt, nec umquam bonam voluntatem cum Vicecomitibus uti & per præcedentia habuerunt. Et sic per antiqua & nova prædictus Dominus Pandulfus, nuper Ecclesiæ Capitaneus Guerræ constitutus, ipsis Vicecomitibus Bononiæ & extra finistrum procurat, & facit quantum potest. Die autem Veneris XI. mensis Novembris MCCCLXII. præfatus Dominus Barnabos multis stipendiariis, Hungaris, & alijs præcedentibus, cum sua militia & Mediolanensium comitiva per Civitatem Placentiæ Parmam adivit, timens infestari, ut superius est descriptum. Et dum esset in Parma, scivit de gentibus prædictorum confœderatorum, & cum Domino Feltrino de Gonzaga Domino Regii maximas quantitates

399
 titates gentium, & potius equestrium esse coadunatas, in Regio & Mutina Civitatibus, pro gentibus suis offendendis pro scorta ad Terras Bononiæ mittenda. Quibus intellectis præfatus Dominus Barnabos prædictis de liga petiit prælium, cui prædicti colligati non assenserunt. Et tunc videns præfatus Dominus Barnabos prædictam recusationem, quamvis essent barbute MCC. cogitavit ipsos de liga exire facere de Civitatibus antedictis. Et misit in cursa una D. Hungaros & CC. barbute, ultra modum armatas, & ipsos sequi fecit. Qui cursam fecerunt versus ipsas gentes. Quibus visis, bonitas & cernior turba ipsarum gentium versus istos Hungaros extra Mutinam exiens, & Regium, cum filio Domini Feltrini istos est sequuta. Qui fugientes, in aperto se receperunt; & quum ibi fuerunt ambæ partes, necessaria fuit pugna inter utrasque. In qua nostri durius resistentes, alios de liga posuerunt in conflictum, gente Domini Barnabovis obtinente campum, ipsos de liga prosequendo, sternendo, lacerando, mutilando, & capiendo quotquot voluit ex illis, & maiorem partem ipsorum. Reliqui fugientes se reduxerunt in prædictam Mutinensem Civitatem. Quibus feliciter peractis, dimissis gentibus stipendiariis in Parma, præfatus Dominus Barnabos die XX. Novembris cum comitiva sua Mediolanum rediit. Dicta victoria obtenta, & vento ipso Mediolanum, reperit Dominam uxorem suam filium marem peperisse. Et tunc cognita præmissa victoria, & ampliatione sexus & maxime masculini, omnibus suis carceratis beneficium relaxationis tribuit. De quo stantes in Turri de Tricio potuerunt perpetuo & de tanta gratia gratulari. Quo facto dicitur ad partes Brixie subito equitasse, & Hungaros prædictos misisse in partibus Bononiæ, cum dicto eorum Comite, & præcipue Lugum in medio Romandiolæ constitutum, ubi stat pro ipso Domino Barnabove Dominus Franciscus de Ordellafis olim Capitaneus Forlivii & Forlimpopuli Civitatum Romandiolæ. Ubi dicitur, dictum Comitem fecisse tractatum cum Hungaris suis de dando Lugum, aut alterum trium Burgorum Ecclesiæ: & quod dictus Capitaneus in Lugo existens perpendit, & ipsum Comitem Hungarorum personaliter cepit. Est enim Lugum Terra ex tribus Burgis fortibus, & per se in medio Romandiolæ constituta, habens in medio Roccam valde fortem, & quæ de jure esse debet Domini Archiepiscopi Ravennæ. Sed Dominus Johannes Archiepiscopus Mediolani, emta Civitate Bononiæ, dictam Terram captam à prædicto Duce Guarnerio & stipendiariis dicti Ducis emit; & sic nomen Domini Barnabovis conservatur de præfenti.

Præterea præfatus Dominus Barnabos personaliter accedens, curavit succurrere Castro Montisvegii in Bononiensi districtu obfesso per gentes Ecclesiæ. Et sperans ad plenum succurrere non posse; potius curavit de fulcitione aliarum Terrarum Bononiæ, quas cum magno labore fecit victualibus reparare, sed non sine magno dispendio. Propter quæ stando in Parma, dolens de prædictis, fecit decapitare Militem Potestatis Hospitem de Calzacanibus cum uno famulo ipsius, pro eo quod quemdam de Corrigio in dicto Hospitio hospitantem contra mandatum suum & Potestatis de ipso Hospitio permiserat exilire. Et quia ars arte deluditur, Dominus Barnabos cogitavit, quod fulciendo fortalicias Bononienses suas vires cum Lugo extenderet, & alii & præcipue ille

A de Ferrara, Mutinam, quæ tunc sub malo statu permanebat. Propter quæ de pace ambæ partes fictive tractaverunt, videlicet quod Ecclesiæ dare magnam quantitatem Florenorum ipsi Domino Barnabovi promittebat, & ipse relaxare Castra Bononiæ. Et de prædictis confederati cum Ecclesiâ fidejusserunt. Et prædicta cum aliis, de quibus longum esset enarrare, scribebantur Domino Papæ cum certo termino respondendi. Et interim ipse Dominus Barnabos scripsit Civitatibus suis, ut super cedula dictorum pactorum, facienda Consilia in ipsis Civitatibus una vice, & duabus, providerent. Et prædictis pendentibus Civitas Mutinæ victualibus exstitit fulcita; etiam Regium. Et sic bastitæ positæ contra Mutinam super Canale extiterunt cum aliis Terris existentibus super Bononiensi districtu, à Domino Barnabove præmunitæ, & victualibus refertæ, cautius propter ipsam pacem se custodientes. Et interim Dominus Galassius de Piglis, factus rebellis Marchioni Ferrariæ, tenens Carpum, Mediolanum adiit, ubi Ambaxiatores Civitatum præfati Domini Barnabovis convenerant propter prædicta. Ubi de pluribus tractatum fuit, & præcipue de pace cum Ecclesiâ habenda. Et quia hamus latet in esca, prædicta sic sub silentio stant, salvo quod Dominus Galassius Carpum die XXIV. Octobris, MCCCLXIII. rediit. Stante autem præfato Domino Barnabove in Parma, Anglorum pravæ Societates Mediolani cœperunt ipsam Civitatem corrumpere violentiis, furtis, rapinis, & similibus; propter quæ dum præfatus Dominus Mediolanum rediisset, querimoniam suscepit de Albertono Bulgarono ipsius Cancellario de certa violentia per ipsum illata Fratribus Minoribus confortibus suis. Quem capi mandavit, & ipsum cum aliis sex repertis in nocte, & sociis suis, extirpatis oculis, erectis furcis, laqueo suspendi fecit. Etiam alios repertos cum armis noctis tempore, per Mediolanum peditantes Et iratus stabilivit, ut nemo per territoria & terras suas arma portaret, nec Borzam sub poena suspendii; constituendo Officiales in prædictis, quorum causâ multi carcerati etiam suspensi fuerunt. Quæ de præfenti iterum observantur. Dicit enim quod vult, homines super ipsius districtu solummodo cum uno baculo pertransire. Et certè satis bene usque ad præfens euntibus successit. Pendentibus autem prædictis dicitur, Dominum Barnabovem in mandatis dedisse Johannolo de Basilica Petri Capiteo suo in Parma, ut omnibus prætermisissis quingentas barbute ex suis in Civitate Parmæ teneret. Sed de novo mirabilis casus intercessit. Nam dum sub silentio pacis præmissa transirent, Domini Mantuæ & Ecclesiæ, ut supra diximus, confederati tractaverunt cum Dominis de la Mirandola, ut ipsis dantibus Ecclesiæ Terram Mirandolæ, unus frater ipsorum captus in conflictu dato gentibus Domini Barnabovis per Ecclesiâ, & gentes Dominorum Canis & aliorum confederatorum in districtu Brixie cum Domino Johanne de Besocero & aliis Proceribus Lombardiæ, & de quibus præfatus Dominus videbatur parum curare, quamvis doleat ad mortem, liberaretur. Pro liberatione cujus fratris dicti Domini de la Mirandola gentes Ecclesiæ in magna quantitate receperunt, recedentes à confederatione præfati Domini Barnabovis. Ad quæ alter ipsorum Dominorum & Burgenfes tamquam proprii Gibellini volebant assentire. Et subito implorato subfi-

subsidio à Potestate & Capiteo Parmæ, curaverunt gentes Ecclesiæ de Mirandola expellere. Sed non profuit talis ipsorum imploratio, quum dictus Dominus Johannolus propter unam Banderiam, quam habebat in domo sua scriptam, sed ficticiam, ut moris est Mediolanensium, & alios permittos alibi equitare, gentem dare non potuit pro succursu prædicto. Quo audito præfatus Dominus Barnabos Parmam cum celeritate festinavit. Et dum ipsi Civitati propinquaret, misit Parmam pro Capiteo prædicto, ut subito cum Banderia sibi scripta obviam sibi veniret; quæ minimè fecit, quum servitoribus careret. Sed taliter, qualiter potuit, ad ipsum & malè accessit; à quo salutationis verbum non impetravit. Et sic redeuntibus Parmam, subito die XV. mensis Novembris MCCCCLXIII. ipsum Dominum Johannolum de Basilica Petri Capiteum, & antiquum familiarem Dominorum Vicecomitum fecit decapitari, & filium ipsius carcerari.

Quo facto Mediolanum rediit, ubi derenti fuerant Domini Ambrosius Vicecomes filius Domini Lodrixii, Lodrixolus de Pusterla, & plures alii Nobiles Mediolani provisionati sui, & qui recusaverant in andata præmissa cum ipso equitare, ipse tantum Domini cridâ, videlicet quod omnes servi provisionati sub pœna capitis ipsum sequerentur; dato mandato Domino Ardiciono de Ardicionibus Potestati Mediolani, ut præmissos decapitaret. Tamen motu Domini Galeaz, & suasionem nobilis Domine Regine confortis præfati Domini Barnabovis, prædicta distulit; & prædicti fuerunt relaxati; & immerito, quum dicerent, nolle equitare propter provisiones eorum retentas, & immemores beneficiorum aliis susceptorum, non curantes de persona & prosperitate tanti Domini eorum, sed potius de commoditatibus suis. Tremuit autem grande Mediolanum de prædictis, & aliis tam commissis quam ordinatis per ipsum Dominum Barnabovem, adeo quod noctis tempore aliquis ausus non est ire per Mediolanum, nec requirere ab aliquo vinum, nec in taberna, sub pœna amputationis pedis. Et factis aliis justitiis de ipsius mandato, præfatus Potestas Mediolani voluit fugere ad Curiam. Domini Galeaz, ut dicitur, denegans justitiam facere in persona Andrioli de Cuppa præfati Domini fidelissimi relatoris. Quibus durantibus Reverendissimus Pater & Dominus, Dominus Andreas, Sedis Apostolicæ Legatus MCCCCLXIV. die XXVII. Januarii inter Sanctam Romanam Ecclesiam confederatos, & ipsum Dominum Barnabovem, pacem pronuntiavit. Qua pronuntiata ipsi Ecclesiæ restituit universas Terras, quas possidebat super districtu Bononiensi cum Lugo. Quibus dimissis, Dominus Franciscus de Ordelaffis, olim Capitaneus Forlivii & Lugi, dimisso Lugo, Mediolanum rediit Anno prædicto, die XXIV. Februarii. Deinde quod fieret Torneamentum Mediolani præfatus Dominus Barnabos voluit. Ad quod invitavit quoslibet Principes, Barones, Comites, & alios universos Nobiles, ita quod aliquantulum occasione prædicta veniendo, stando, & eundo per Mediolanum non possent molestari. In quo torneamento duas acies ordinavit: unam Albi coloris, & alteram Viridis. In quibus obtentorem ipsarum acierum dixit remunerandum de Florenis CC. in uno dono, videlicet de uno cingulo, & alterum de una ghirlanda tanti valoris. Quorum causâ multi Proceres Mediolanum adiverunt. Et dum die Dominico VII. Aprilis in ipsius

A magnifica Curia prædicta deberent fieri, egregius Miles Dominus Lodrixius Vicecomes, de quo dictum est supra, Mediolani MCCCCLXIV. die Veneris, V. Aprilis, diem clausit extremum. Cujus causâ, & quia magnificè ipsum voluit sepeliri, prædicto torneamento silentium imposuit, donec fuisset magnaliter finita ipsius Domini Lodrixii sepultura, quæ facta fuit die Dominico VII. Aprilis. Et die Martis sequenti factum fuit torneamentum in Curia Domini Barnabovis, in quo Albi obtinuerunt, præsentibus ambobus Dominis Mediolani. Dominus autem Ambrosius filius naturalis præfati Domini Barnabovis cum aliis Proceribus captis, ut supra, per Ecclesiam & confederatos relaxati fuerunt. Qui sic relaxati Mediolanum redeunt per Placentiam die Jovis XI. Aprilis transierunt cum Gasparde de Ubaldinis capto in conflictu Casalegi superius descripto. Et Capitaneum Forlivii, de quo dictum est supra, cum omni plena bailia & potestate in suum Locumtenentem Civitatis Cremonæ & districtus constituit, ubi dictus Capitaneus cum sequacibus suis se reduxit. Quibus & aliis magnificè peractis, præfatus Dominus Barnabos iussit & dirui fecit super districtibus Cremonæ, Pergami, & Brixie, infinitas fortalicias, & Castra, dimittendo in ipsis domos & palatia tantum, & potius partis Guelphæ. Quæ pars propter ista & alia præcedentia, quæ gravia commissâ fuerant contra ipsam partem, multum dubitavit.

C A P. XIV.

De Galeazio Vicecomite.

Galeaz autem Vicecomes, tertius ex tribus præmissis fratribus, magnificus & excelsus, fuit Dominus Mediolani, atque est Imperialis Vicarius generalis, possidens dominium Civitatum & Terrarum, quas habuit in divisione antedicta partim, & reliqua dominia acquisivit. Nunc autem dominia infra scriptarum Civitatum habet, videlicet Mediolani & Comitatus pro medietate, Modoetie, Viglevani, Laudæ, Placentie, Bobii, Papiæ, Terdonæ, Alexandrie, Albæ, Vercellarum, Novariæ, Comi, & quarundam aliarum Terrarum inclusarum, apud territoria ipsarum Civitatum, & aliquarum de districtibus earundem, non quas perdidit, ut superius est evidentius declaratum. Facta autem divisione ternaria cum fratribus suis coepit in ipsis Civitatibus regnare modo infra scripto. Habuit namque, ut superius est dictum, Dominam Blancam sororem Domini Comitis Sabaudie pro conjuge, ex qua duos filios, nunc viventes, suscepit, videlicet Dominum Johannem Galeazium natum majorem, & Dominam Violantam natam minorem; & prædictum Dominum Johannem Galeaz consortem sociavit, ut infra dicitur. In divisione habuit etiam domos, in quibus consueverant habitare Domini Matthæus ejus Avus, Galeazius, Azo, & Luchinus de Vicecomitibus præcessores. Item domos universas (exceptâ noviter constructâ per Dominum Luchinum apud Ecclesiam Sancti Johannis in Conca, quam habuerat in jam dicta divisione præfatus Dominus Barnabos.) Quas domos & multas alias ubi propinquas fecit funditus dirui, non dimisso solo lapide recto, exceptâ Capellâ Sancti Gothardi constructâ per Dominum Azonem Vicecomitem, & excepto Turrione antiquo, nec non alio noviter constructo tempore Domini Luchini.

ni. Quæ domus cum ornamentis, & picturis, & fontibus hodie non fierent cum tercentis milibus Florenis. Domum suæ habitationis fundari fecit suo modo, & sicut de præsentis jacet, cum infinitis dispendiis & detrimentis Civium suorum, à quibus undequaque & qualitercumque voluit magistros, laboratores, & lignamina pro pauco vel pro nihilo habuit. Et quod deterius fuit, factò uno pariete cum infinitis dispendiis & laboribus, ipsum funditus dirui faciebat, & ibi prope alium vel similem construere. Propterea fastidio omnes consumsit. Deinde tempore hyemali, tempore pluvioso, & omni tempore, etiam æstivo, non cessavit parietes, voltas, palatia, & similia construere immensæ longitudinis & latitudinis, ut decreverat. Et quia nimis celeriter, tumultuariè, plerumque ex laterculis mutilis & ruptis fuerunt muri erecti, rimulas frequentissimas ediderunt, & aliqui brevi tempore corruerunt. Potest autem dici, quòd domos duas simul se se tenentes & separatas fecit fieri valde pulchras cum expensis infinitis. Deinde fecit fieri portas faciei Ecclesiæ Sanctæ Mariæ ibi prope per taleam factam Mercatoribus Mediolani, portas scilicet marmoreas cum intaliis intus pulcherri-
 mis, sicuti apparent de præsentis, & cum maximis dispendiis. Non bene sanus de persona stat, & præsertim de præsentis. Propterea in armis nullum exercitium facit. In agibilibus & regimine vivit cum consilio Domini Johannis de Pepulis prædicti (& præcipuè à duobus annis citra) qui honorem universorum negotiorum sustinet, mediante consilio Domini Protasii de Caymis, & Domini Roberti de Fronzola, & aliorum aliorum; à quibus omnia gesti & gerenda procedunt. Petitiones vel numquam vel rarissimè expediuntur, quum Dominus Galeazius finat, ut Potestates & Rectores juxta locorum Statuta judicent, & Statutis deficientibus, juxta Jus commune, nisi aliquando aliud apparet, quod vult exsequi secundum dispositionem suam. Propter otia libenter ludit ad taxillos, & conversantes cum eo ludere facit, quorum multi depauperantur. Habuit guerras infinitas, & habet de præsentis, & præsertim, quia vult amissa & perdit, ut supra, vindicare & recuperare, & non habita acquirere, ut jam diximus, & præcipuè Papiam cum districtu, ad quam habendam puteum plenum danariis evacuasset. Quibus in rebus aliisque gravioribus supportandis molestatur assidue, postquam Marchio Montisferrati eum diffidavit & provocavit. Volens ideo supportare labores pro recuperatione Novariæ & districtus, acquisitione Papiæ, tentata recuperatione Civitatis Astensis. Et pro excipiendo nurum suam, adeò ceteras suas Civitates depauperavit pecuniâ, ut pro ditando ærario plus gravet Florenis quàm consuetum est, etiam Mediolanum & Comitatum. Ordinatè & inordinatè omnis pecunia è Civitatibus suis percepta, & tam ablata, seu mavis extorta, tam Clericis quàm Laicis mille modis imposita & indicta, asportata fuit in faccis in Alamanniam per Comitem de Lando, & alios Theutonicos, & in Hungariam per Hungaros. Sicque prædictæ Civitates remanserunt cum porro pilato, præsertim pestilentia eas devastante. Propter quas expensas sine fine factas dicitur idem Dominus Galeaz habere parvam pecuniam, & fieri tenacissimus & avarus in expendendo, quum eam non teneat Curiam, quam alii Vicecomites tenere consueverant, nec aliquis Consiliarius vel Officialis in ipsa comedat

nisi rariùs. Itaque deficiente pecuniâ cessaverunt provisiones Civium suorum, quas dare consueverat, & forensium diminuit quantum potuit, quoniam subditi sui tam Clerici quàm Laici propter supra narrata nequeunt amplius respondere. Etiam Castellanis, stipendiariis, & custodibus portarum Civitatum suarum, quos omnes reduxit ad stipendia Mediolani, malè satisfacit, retinendo stipendium quatuor vel sex mensibus. Quapropter illi etiam pessimè serviunt, dormitantes custodiunt, & debilitèr præliantur. Et hoc de præsentis experimur. Nam quamvis ipse ad sua stipendia habeat peditatum & equitatum, qui numero in duplum superat parvam Societatem Anglicorum; attamen cum stipendiariis suis non potuit, nec valet illis Anglicis resistere, quin totum ferè agrum Alexandrinum, plurimam partem Vercellenis, universum Novariensem, Terdonensem, & Papiensem ultrapadanum everterint. Immo octingenti cum barbaris Terras ipsas Papiæ ultra Padum ac Derthonam populabundi destruunt de præsentis. Quod quidem accidit ob nullos datos ordines, & ob stipendiarios non satisfactos, & subditos in tantum fatigatos diversis expensis pro pecunia ipsis extorta, raptionibus Officialium & stipendiariorum, ut non habeant unde plus ultra perdere. Nec sciunt illis Anglicis resistere, sed ducuntur ab utraque parte in profundis.

Alium ordinem tenet in Officialibus & officiis suis, qui aliquando cassantur in termino primi semestris, aliquando & plerumque ad alios sex menses confirmantur, & aliquando intra secundum semestre revocantur. Et causa est, quia non unicus, sed plures sunt Domini. Nec aliquis (sive bene, sive malè agat) annum in officio Prætoris excedit, & postea in assequendo alterum officium adeò profundit, ut etiam lucrata in primo, immo & plus, amittat. Condemnationes autem subditorum curat facere in pecunia, & non in personis, qualitercumque faciendæ sint. Gratiarum rarissimas facit. Ut intratæ sint & reditus fiant uberiores, totis viribus studet, utque exigantur, omnem adhibet conatum. Dicitur, quòd post conjugium nullam aliam mulierem cognoverit. Multum labilis est ad promittendum. Multum equis & potiùs equabus delectatur. Maximas expensas passus est in Papiâ faciendo fieri Civitellam intra Civitatem, valde magnam muratam in profundum valli seu fossi ab utraque parte, & potiùs in Castro suo noviter incepto, de cujus principiis infinita possent dici. Capitaneum guerræ diutius habuit Dominum Pandulphum Malatestam, de quo superius dixi, & qui ab eo recessit, ut est dictum. Qui Capitaneus cum infinitis & determinatis expensis viguit, sed nihil vel parum fecit. Eo Capitaneo dimisso, Comitem de Lando cum Societate sua & infinitis provisionibus post captionem Papiæ habuit in Capitaneum, & ipsum cum prædictis & aliis stipendiariis post recuperationem Novariæ & districtus misit in partes Astenses, volens Astam cum districtu recuperare. Ipsi adhæserunt expulsi è Civitate Astensi, nempe illi de Solerio, de Malabailis, de Ricciis, & reliqui. Ubi tota una æstate dictus Comes stetit cum exercitu, & posuit campum, & castrametatus est in Sancto Lazaro apud Portam Sancti Petri, ubi diu stetit cum infinitis dispendiis; Pontem Tanari destruxit; Villas infinitas populatus concremavit. Attamen eam Civitatem expugnare non valuit. Sed plura recuperavit Castra (annuentibus ut plurimum Castellanis) quæ Dominus Galeaz de præsentis detinet. Curavit

ravit, etiam dictus Comes recuperare alias Terras & Oppida amissa in Pedemontanis, & illic stetit per longum tempus, & pauca quædam recuperavit. At non valens ulterius procedere, partem exercitus misit in agrum Alexandrinum, ubi ipsemet faciendo guerram circum circa, & præcipue cum Domino Thoma Malaspina consorte Alexandriæ, à quibus partibus prava Societas Anglicorum Lombardiam intravit. De laboribus autem Vercellarum, Novariæ, & aliarum Terrarum dictum est superius singillatim. Ex hisce gestis non est mirandum, si præfatus Magnus Dominus Galeaz pro dicta exsequendo habuit Laicos & Clericos aggravare, & potius eos, qui effugere non poterant. Durantibus autem prædictis præfatus magnanimus corde Dominus cogitavit filium suum Dominum Johannem Galeazium unicum, in vita sua, (& credo propter occurrentia, & quia omnes sumus mortales) uxore sociari. Et deliberato consilio illustrem Dominam Elisabetham filiam illustris Regis Francorum in matrimonium ei copulavit, ambobus tamen in ætate puerili existentibus. Quod cum infinitis dispendiis acquisivit. Et pro ipsam conducendo infinitæ expensæ factæ fuerunt, quum pro ipsa excipienda miserit in Regnum Franciæ infinitos Proceres cum infinitis Nobilibus, nec non infinitis provisionatis. Et non considerans morbum tunc in partibus illis existentem, guerras infinitas in partibus eisdem occurrentes, noluit vota sua decipere in eam transducendo magnanimiter, regaliter, & imperatoriè. Quam prodigialiter dicta Domina fuerit recepta, postquam intrasset Terras suas, scilicet in Sancta Agatha districtus Vercellarum, non attinet dicere. Quam sumuose & gratiose excepta fuerit à matronis & electis Vercellarum & de Novaria, non est scribendum. Quam magnificenter recepta fuerit in Papiæ, infinita scribi possent. Quid autem diceretur in Mediolano? quanto magis, quum arguatur à minori ad majus? Et sic nuptias prædicta Domina (Curia propalatâ) complevit in Mediolano, ubi de præsentem moram trahit. Habuit Dominus Galeazius Dominum Manfredum de Saluciis Marchionem, sed à Marchionatu pulsum, & cognatum Principis Pedemontium, pulchrum & probum Militem, etiam sagacem à principio sui habitus domini; habuit inquam in Consiliarium, illique multum favebat. Sed hoc Anno præsentem ipsum à Curia sua licentiavit, & ipsemet Dominus Manfredus fuit causa. Non valens itaque Dominus Galeaz domare rebelles suos, semper studuit, quod bona ipsorum, undecumque essent, & qualitercumque se se haberent, mobilia vel immobilia, suæ Cameræ applicarentur. Et sic ipsa voluit locari & exigi, & exacta totaliter in ærarium suum transmitti omni tempore.

Anno autem currente MCCCCLXII. de mense Octobris mortuus est Innocentius Papa VI. & cum maximis quæstionibus electus fuit Urbanus Papa V. Electio diu fuit dilata ob discordiam Dominorum Cardinalium. Et in Mediolano præfatus Dominus Galeaz constituit Ubertinum Siccamilicam in Officiale, ad recipiendum primos redditus quorumcumque Beneficiorum vacantium in Civitatibus & locis ipsi Domino Mediolani subjectis, facta electione in Beneficiis ipsis; quam electionem mandavit, ubique ut supra fieri intra octavam diem, postquam ipsis constitisset de Beneficiati morte, dumtaxat exceptis habentibus literas Apostolicas, contra quas noluit aliam electionem fieri. Et sic talem

Tom. XVI.

- A Officiale habuit, durante bello antedicto & ultra, & pluribus vicibus consequutus est universorum Beneficiorum valorem, quem habebat in scriptis, unâ cum limitatione bladorum, vinorum, lignorum, & aliorum mobilium. Ille Officialis cogebat universos Prætores & Rectores præfati Domini ad compellendum Parochianos solvere pro Parocho in Civitatibus, & fictuales pro Beneficiatis. Et ubi fictuales satisfacere non possent, coëgit Communitates locorum, in quibus beneficiati erant. Propter hæc & guerram, & quia de beneficiis nihil percipiebatur, doluit qui Clericus fuit. Nam Clerici harum pensationum causâ sunt detenti personaliter & graviter, non obstante quod divina ministrare deberent. Præterea præfatus Dominus Galeaz curavit habere universa studia in Civitate Papiæ, in qua antiquitus fuisse dicuntur. Et certè de Jure bene stat. Nam ipsa Civitas & domus sunt plerumque vacuæ & inhabitatæ, & mercatum de pensionibus domorum habebimus pro libito. Ibi infinita copia vinorum & frumenti, de quibus nihil aut parum pretii invenitur. De lignis non est dicendum, quia pluribus annis præteritis nemora pacem habuerunt. Hisce consideratis, curavit habere in universis Scientiis Doctores & Privilegia & facultatem conventandi in ipsis Artibus, & subinde ad universos suos Prætores dedit literas tenoris infra scripti, nempe: *Galeaz Vicecomes Mediolani &c. Imperialis Vicarius Generalis. Quum habeamus Studium in Civitate nostra Papiæ tam in Jure Canonico quàm Civili, & in Medicina, & Physica, & Logica, habeamusque ibi Doctores sufficientes, mandamus vobis, quatenus proclamari faciatis in Civitatibus vestris in locis consuetis, quod quilibet Scholaris debeat ad Civitatem nostram Papiæ statim accedere sub poena nostro arbitrio afferenda. Et si qui ivissent ad aliena studia, statim mittatur pro eis, & compellantur venire Papiam. In ipsa enim Civitate Papiæ acquisivimus Privilegia solemnia Studii generalis, cum potestate & auctoritate dandi conventum in Decretalibus, Legibus, & qualibet Facultate. Datum Mediolani XXVII. Octobris.*
- D Quæ quidem literæ in locis dicto Domino Galeazio subditis fuerunt publicatæ, & juxta earum tenorem fuit proclamatum edictum. Durantibus autem guerris prædictis, & præcipue postquam scelestissima illa Anglicorum Societas intravit Lombardiam, continuè Dominus Galeaz tenuit in Mediolano obsides in magna quantitate de potentioribus Terrarum infra scriptarum, & de Guelphis & de Gibellinis, videlicet de Placentia, Terdona, Alexandria, & potius de Papiæ, de qua voluit habere universos primores utriusque partis, & tenet de præsentem. Et dicitur, quod illi de Civitate Papiæ sunt XL. immo & ultra. Alii autem de ceteris tribus Civitatibus non sunt descripti. Nec illo tempore aliquos relegatos de Novaria & Vercellis habuit in Mediolano & Comitatu; sed primos de ipsis Civitatibus pluries per maximum tempus tenuerat, nec durante morbo in Mediolano & Comitatu voluit ipsos Novarienses & Vercellenses licentiaré; ideo ex relegatis Novariensibus mortui sunt Centerius Tornellus filius Domini Romagnoli, Francischinus Tettonus agnomento Barba, filius Domini Jacobi Piellæ, & alii aliqui. Curavit etiam habere relegatos de aliis Terris fortibus, & præcipue de Papiensibus. Sed tardè venerunt bubulci. Quia quum ipsos voluit habere non potuit propter subitam inimicorum mestinationem, præterquam à Terra Clastigii, à
- E e qua

qua plures habuit, quorum nonnullis malè evenit, quum semper ex intervallo faceret (& potissimum uni Presbytero) mutilari universa membra, & semper carcerari, quousque mors succedat. Quæ Terra Clastigii quia diu fuit confœderata cum Viqueria & Bremide, quæ sunt claves districtus Papiensis ultra Padum, cum maximis laboribus & cautelis est defensa & impedita, ut Viqueriam secuta non sit. A præfidiariis Viquerie præfenti ætate detrimenta infinita & maxima susceperunt. Et procul dubio si Dominus Muffus de Beccaria, cujus est Castrum Rebecchi valde validum & vicinum loco Clastigii, in quo major pars est amicorum de Beccaria, si inquam fuisset in Mediolano relegatus, Terra Clastigii perdita fuisset post perditam Viqueriam, quæ cum maximis laboribus homines Clastigii contentavit. Prædicta autem Anglicorum impia Societas reversa cum auxilio Ducis Januæ, & captis arcibus super Terdonensi & aliis locis ibidem adherentibus, partim sinè prælio, ut superius est descriptum, densissimæ noctis tempore, cum scalis secum devectis, prope Civitatem Terdonæ pertransivit, & transactâ Scriveriâ in Monasterio Ripaltæ ea nocte jacuit; & summo mane cum aliis balistariis recenter missis à Terra Novarum, simul adunati Terram Boschi Alexandrinam de insultu non advertentem intrare curavit. Terra illa est super Frascheta in districtu Alexandriæ, in qua DC. homines habitant. Verum ipsis non advertentibus, & nihilo per eos amoto è villa prædicta, parva Societas ipsam Villam invasit, & universa occupavit, sed arcem etiam præliando expugnare non potuit, quamvis Terram, & alias illinc propinquas quàm diligentissimè populata sit, & incendio consumferit. Deinde venit Pozolum Formicarium Terdonæ, quod licet afflixisset aggressione, & in illud jaculata esset plaustrum unum verettonorum, opprimere nullatenus potuit. Tunc per Fraschetam progressa usque Salas ad fluvium Scriveriam, pluribus aciebus & manipulis ordinata, constans equitibus mille & ultra, prope Salas substitit. Et quum tantæ multitudini Oppidani Salenses denegassent ingressum, Fobbium Monasterium occupavit, quotidie Terram Castrinovi & alias nostras opprimendo.

Deinde recedens Viqueriam, curavit quadam nocte furari Terram de Straëlla, quæ Terra est Papiensis Episcopatus ultra Padum. In ipsam quamplures ingressi sunt tacite. Sed ab expectatis oppidanis rejecti sunt armata manu. Iterum prope Viqueriam regressa, expugnavit hostiliter arces Sancti Martini, & Burgi de Larea valde fortes, quas opibus expoliatas occupat, & nunc Ripam de Nazano pugnando tentat opprimere. Et quod deterius & irreligiosius fuit, feruntur Viquerienfes exhumasse cadaver Domini Ruffini de la Ripa Nazani ex Dominis de Sancto Nazario, illudque membratim dilaniasse. Pridem etiam habuerat præfatus Dominus Galeaz Picardonus filium Antonii Vassalli de Vercellis, quem carissimè diligebat, utpote socium continuum in ea peregrinatione, quam idem Dominus Galeaz passus erat in partibus ultramontanis metu Domini Luchini, ut superius diximus. Cui propterea Picardono tamquam domestico suo committebat cara officia, & unam ex Dominis de Gualdengo in uxorem dederat, quæ pulcherrima erat, licet ipse esset turpis, niger, parvus, & pravus. Qui dum esset generalis Exsequutor pro dictis domibus & aliis laboreriis faciendis, se adeò superbe

A gessit, verberando homines, & ipsos tributando, ut clamor malè gestorum ad coelum usque personuerit. Iste Picardonus delectabatur quoque, tamquam pessimus, in faciendo condemnationes ad Cameram Domini sui, & factas exigere continuo, talia faciens, quod universas Civitates & loca præfato Domino Galeazio subdita tyrannizabat, nihili pendens primates Curie, & signanter Cives. Tantaque rapuerat etiam pro se, quod brevi factus est dives triginta millium Librarum Imperialium, quum primitus non haberet unicum Florenum. Et quia superbi neminem habent amicum, ideo & ipse à Domino Johanne de Pepulis scandalizato de prædictis pravitatibus non plenè diligebatur. B Ideo fuit carceratus & syndicatus. De quo autem fuerit petitus in Syndicatu, opus non est declarare: sed potestis cogitare, quoniam tam celeriter, & intra tempus adeò modicum non cumulasset tantas divitias recitando *Pater Noster*. Fugam è carcere arripuit. Et quia diabolus, cujus erat, noluit, quod impunis evaderet, extra Mediolanum fecit ipsum inveniri, & demum tamquam latro fuit ad furcas suspensus, & tantarum suarum divitiarum fuit heres præfatus Dominus Galeaz, restituta solummodo dote prædictæ uxori suæ. Et Antonius pater ipsius nunc Vercellis stat carceratus. Eisdem diebus repertum fuit, quemdam ex familia de Medicis de Mediolano, incumbentem & supstantem laboreriis Castri Papiæ, multa suffuratum fuisse. Quem ideo Dominus Galeaz erectis C furcis super fossa ejusdem Castri suspendi fecit, & ibi denigrari. Præterea hoc Anno præfenti Tadiolum de Carcano, ejusque filium (ambos Castri Viquerie Præfectos) pro eo quod in Castro non erat ipse Thadiolus, quum Viquerienfes sibi metipsis nuper vindicarunt dominium Terræ & Castri, curavit Dominus Galeaz cambium habere, & ambos tamquam latrones ad caudam asini trahi ad supplicium, & laqueo suspendi fecit, & sunt de præfenti. Summo studio venatoribus edixit, ne feras bestias caperent insidiis, & proditoriè; & de hujusmodi inhibitione sæpius per universa loca sibi subiecta literas renovavit. Jussit etiam, ne quis, præcipuè in flumine Ticino, Timulos piscaretur; & si quem fortasse caperet, illico ad coquinam D Dominicam deferret. Eos etenim pisces præ ceteris appetit. Et sic facit in fructibus & præcipuè in Marenis dulcibus de Zotego & Moscio, districtus Novariæ, pro quibus totaliter habendis Commune Novariæ multa dispendia passum est ac patitur. Idem hoc de equabus curat; & ubi scit, aliquam equamabilem ad gignendum exstare, eam vel sub stipendio, vel alio modo necessario habere vult. Hoc tamen Anno refriguit amor venandi & habendi equas, quia Anglicorum incurfiones, & Terrarum rebelliones alia exordia concluderunt. Præterea prædictus Dominus Albaret unà cum prædicto fratre Ducis Januæ recuperarunt, & seu denuo occuparunt in districtu Papiæ hæc Terras, nempe Stephanagum, Gravanagum, Fortunagum, Montipechium, Roccam Sefellam, Podium Animmanum, Castagnolum, Sanctum Antonium, & E Nibiolum. Quibus Terris habitis, profecti sunt Novas, & deinde frater Ducis perrexit Januam, & Dominus Albaret cum CCC. barbutis ivit Astam. Alia verò turma seu Societas petiit Aquas. Paucos post dies Dominus Albaret cum Domino Ottone de Brunsvich venit Valentiam, & Domini Comes Landus & Johannes de Pepulis pro Domino Mediolani venerunt Bassignanam,

nam. Simul juncti prope Valentiam egerunt de pace componenda. Mox unusquisque ad partes suas rediit, & Dominus Johannes de Pepulis Mediolanum rediit. Deinde Dominus Galeaz dicitur in Garlasco, Terra rebeli ut supra, habuisse tractatum; & pro ea occupando & arripiendo, stipendiarii ipsius Domini missi fuerunt à Papiæ, & aliis locis, quorum pars intravit. Sed oppidani quosque ingressos capiunt, & laqueo suspendunt. Evanuit ergo illa expeditio ob nimiam stipendiariorum pigritiam in equitando. Quare Dominus Galeaz iratus, quod sui rediissent Papiam re infecta, mandavit Dominis Johanni Pelavicino de Scippione Marchioni Potestati Papiæ, & Ubertino de Petrasancta Capitaneo, quatenus visis literis suis dictos tales stipendiarios detinerent: mox aliis literis continuo & illico datis jussit, ut ipsos omnes stipendiarios (sexaginta enim in vincula coniecti fuerant) facerent de præsentis suspendi. Visis hujusmodi literis, horruerunt Potestas & Capitaneus, & exsequutionem protelarunt. Interim unus in Mediolano impetravit gratiam ne suspenderentur, quam Dominus Galeaz indulget, sperando, quod dicta exsequutio facta fuisset. Quum igitur virtute gratiæ omnes fuissent relaxati, Dominus Galeaz adeo irâ correptus fuit, ut jussit & imperaverit carcerationem Ambrosii Cribelli sui Cancellarii, quem condemnavit in salario unius anni, quia nimis lentè scripserat literas suspensionis, aut in scribendo distulerat. Potestatem autem & Capitaneum prædictos ad carceres coëgit, quos tamen aliquot post dies dimisit.

Euntibus autem & redeuntibus prædictis Domino Conrado Comite de Lando, & Johanne de Pepulis, Nuntiis Domini Galeazii versùs partes Marchionis pro pace tractanda, universa Societas convénit in Romagnano districtus Novariæ. Deinde perrexit Garlasco, & post nonnullos dies Ticinum tranavit ad vadum. Nam Dominus Galeaz portus, & naves, & immo etiam iter terrestrè vetuerat. Et ita Anno MCCC. LXIII. die Mercurii IV. Januarii, Comitatum Mediolani omni conatu ingressa est, & Terras Mazentæ & Corbettæ occupavit, faciens quæ facere consueverat. Quibus Terris captis, se in plures cohortes & manipulos divisit, vagatura per Seprium. Itaque pars Lignanum, pars Nervianum, altera Castanum, altera Vitodunum, alia Sedrianum, & alia ad Cassinas apud Mediolanum ad V. vel VI. milliaria petiit, multaque alia loca parva non nominata. Invenit multos Nobiles vacantes ob festivitates, & ludentes ad tabulas & scaccos noctis tempore, & non suspicantes de tanto infortunio. Quotquot ex eis voluit, abduxit. Matronis autem pepercit propter brevissimam moram; sed eas ornamentis exspoliavit, quæ non modico pretio dicuntur æstimari. Quid ultra? Sexcentos numero & ultra ex Nobilibus viris captos confignavit in Castano; & si plures potuisset ligare & ducere, plures ad bottina præsentasset. Sed perfidæ illi genti desuere funes & conductores, adeo ut unus ex illis Anglicis aliquando decem captivos abigebat; & sic incautè & tam miserimè & immo vilissimè prædicti Mediolanenses se capi permiserunt, & finè ulla resistentiâ. Et dicitur, quod prædicti capti se redemerunt centum millibus Florenorum inter se se collatis. Quid autem de aliis raptis dici potest? Et tunc dicti Anglici verentes perdere tot parta, regressi sunt cum ita pinguibus spoliis in districtum Novariæ nempe Romagnanum, quo tutò se se

Tom. XVI.

A receperunt, timentes impetum Anichini de Bongardo, qui cum mille barbutis Parmâ Mediolanum tendebat. Sed quum pervenerit, poterit dici, quod *tardè venerunt butuli*. Et sic prædicti Anglici cum dicta præda recedentes, nulla incendia in locis ipsis imposuerunt. Hæc est igitur confirmatio pacis præsentis, de qua Dominus Galeaz sperabat esse concors cum prædicto Domino Albareto, & aliis Anglicis. Tamen ipse Dominus Albaretus magis sapiens artem delusit arte. Quare Dominus Galeaz post promissionem meditabatur patrare alia, de quibus propter nimium opus taceretur. Bestias illi latrones non potuerunt in totum abigere propter transitum Ticini, in quo naves Domini Galeazii multum obstiterunt. Præterea dicto Anno MCCC. LXIII. die XXII. Januarii, illustris Rex Cypri & Hierusalem (agens ætatis annum XXV.) cum pulchro comitate & servitio Mediolanum applicuit, profecturus Avenionem. Magnificè per utrosque Dominos Mediolani, & cum magnis expensis fuit exceptus, diuque & cum magnis solatiis ibidem stetit. Durantibus istis, Dominus Otto de Brunsvich cum præfato Domino Albareto curavit Burgum prope Bassignanam furtim & clandestinè subtrahere. Et die XXV. Januarii plures ex suis in dictum Burgum sub noctis favore immisit. Sed pluribus ingressorum vulneratis, & sex interemtis, eadem nocte Valentiam petiit. Interea nihilominus Anglici custodiebant Terram Romagnani, à qua multa damna inferunt agro Vercelleni & Novariensi, pabularum euntes per miliaria duodecim & ultra. Urgente igitur pabuli inopia, summo studio curaverunt suppressere Terram Burgimaynerii in eodem agro Novariensi, & adeo studuerunt, ut istis diebus eam circum circa expugnaverint. Et quum descendissent ex equis pro ipsam aggrediendo, supervenerunt à Novaria CCC. barbutæ in auxilium Oppidi, quæ Anglicis obsidentibus & aggredientibus intulerunt magna damna. Sed nec ipsæ fuerunt finè poena. Rursus deinde agitur de pace. Conversus autem Dominus Galeaz ad conterendam nequitiam proditorum, & ad compescendos cujuscumque perfidiæ motus, mandavit Rectoribus suis, ut infrascripta tormenta exsequerentur, & infligerent in personis proditorum suorum & complicum: Tenor autem, quo tormentorum series indicitur, talis est: *Intentio Domini est, quod de magistris proditoribus incipiat paulatim. Prima die quinque bottas de Curlo. Secunda die repositur. Tertia die similiter quinque bottas de Curlo. Quarta die repositur. Quinta die similiter quinque bottas de Curlo. Sexta die repositur. Septima die similiter quinque bottas de Curlo. Octava die repositur. Nona die detur eis bibere aqua, acetum, & calcina. Decima die repositur. Undecima die similiter aqua, acetum, & calcina. Duodecima die repositur. Decima tertia die serpantur eis duas corrigiæ per spallas, & pergottentur. Decima quarta die repositur. Decima quinta die desolentur de duobus pedibus; postea vadent super Cícera. Decima sexta die repositur. Decima septima die vadant super Cícera. Decima octava die repositur. Decima nona die ponantur super Cavalletto. Vigesima prima die ponantur super Cavalletto. Vigesima secunda die repositur. Vigesima tertia die extrahatur eis unus oculus de capite. Vigesima quarta die repositur. Vigesima quinta die truncetur eis Nasus. Vigesima sexta die repositur. Vigesima septima die incidatur eis una manus. Vigesima octava die*

Ee 2

re-

repositur. Vigesima nona die incidatur alia manus. Trigesima die repositur. Trigesima prima die incidatur pes unus. Trigesima secunda die repositur. Trigesima tertia die incidatur alius pes. Trigesima quarta die repositur. Trigesima quinta die incidatur sibi unum Castronum. Trigesima sexta die repositur. Trigesima septima die incidatur aliud Castronum. Trigesima octava die repositur. Trigesima nona die incidatur Membrum. Quadragesima die repositur. Quadragesima prima die intenagietur super plastro, & postea in Rota ponatur. Harum poenarum exequutio facta fuit in personas multorum Anno MCCCLXII. & MCCCLXIII.

Recessit à Mediolano præfatus illustris Rex. Papiam petiit, ubi magnaliter iussu Domini Galeazii fuit exceptus. Deinde perrexit Vique-riam, ubi ex parte Marchionis Montisferrati fuit magnificè susceptus. Die sequenti, scilicet secunda mensis Februarii, Terdonam pervenit cum comitiva & proceribus suis, ubi pernoctavit. Die insequenti Januam versùs profectus est. Porro Dominus Galeaz per infrascriptum decretum suum contulit suis Rectoribus plenam facultatem confiscandi proditorum bona. Edictum est hujusmodi tenoris: Nos Galeaz Vicecomes Mediolani &c. Imperialis Vicarius Generalis. Ad refrenandum multorum facinora, qui ruptis debitæ fidelitatis & obedientiæ habenis, adversus statum nostrum, immo verius adversus Imperialem Majestatem, in Civitatibus, Castris, Villis, & Territoriis à Casarea dignitate nobis concessis, quas & quæ tamquam Imperialis Vicarius regimus & gubernamus, hostili animo, seu quocumque alio modo, nobis & statui nostro tranquillo ex adverso animari conantur, nedum humana, verum etiam divina præcepta, quibus jubetur, quod omnis anima Principibus sit subiecta, sceleratissimis facinoribus, & assiduis rebellionibus demoliri; & dicta nostra Territoria, immo verius Imperialia, cum multitudine latronum, & aliorum perversorum hominum invadere, atque occupare; ne ex eorum absentia vel quacumque contumacia in detestando læsæ Majestatis, seu nostræ dignitatis, & status nostri extimationis crimine, seu rebellionis processus, & sententia retardetur, & tanti sceleris nefanda temeritas remaneat impunita: hoc edictali, Deo propitio, perpetuò valituro Decreto nostro, omni auctoritate & vailia, & qualibet jurisdictione, & imperio & potestate, quibus melius possumus, sancimus, ut in quocumque læsæ Majestatis & offensæ cujuslibet prædictæ, nobis & statui nostro illato crimine, & maxime contra rebelles nostros, vel invadentes Territorium nostrum hostili animo, seu modo prædicto, per quemcumque Vicarium nostrum Generalem, Potestatem, Capitaneum, & Vicarium Civitatum, Terrarum, & Villarum prædictarum, possit procedi per accusationem, inquisitionem, seu denuntiationem, summarie & de plano, sine strepitu & figura judicii, & alio quoque modo extra ordinem juris, modi, & statutorum solemnitate & forma omis-sis, prout illi, qui jurisdictioni præest, videbitur expedire. Adeo ut si qua Communitas, Corpus, vel Collegium, vel alia quævis persona, cujuscumque status, dignitatis, vel conditionis existat, super dicto crimine læsæ Majestatis vel rebellionis, per nuntium, vel epistolam, seu etiam per edictum purè propositum citata, vel citatum neglexerit in termino personaliter vel legitime comparere: contra ipsam vel ipsum, ac si præsentialiter omnibus interesset, & lis foret legitime contestata, tam ad receptionem testium, & eorum

A publicationem, & sequentia, quàm ad definitivam sententiam inclusivè, & ad publicationem omnium bonorum & jurium Camera nostræ applicandorum, & ad ejus executionem realiter & personaliter procedatur, legibus, statutis, & consuetudinibus non obstantibus quibuscumque; quibus omnibus in contrarium facientibus, mentionemque exigentibus, ex certa scientia, & de nostræ potestatis & auctoritatis prædictæ plenitudine derogamus. Decernentes & declarantes, quod illi omnes & singuli sint rebelles & infideles Imperii, & nostri proditores, & poenam capitalem, & publicationem bonorum suorum incurrant, qui in quocumque, publicè vel occultè, contra debitum fidelitatis vel subjectionis faciunt rebellionis opera, & in nostram prosperitatem aliquid machinantur, sive in his, quæ ad commissum nobis Vicariatus Officium, seu dignitatem Generalis Imperialis Vicarii pertinent, repellendo. Hoc autem nostrum generale Decretum extendi volumus ad præterita, præsentia, & futura, & quod ex nunc absque ulterioris temporis expectatione & transcurso suum integrum vigorem decernimus obtinere.

Dum autem dictus Comes Landus, morando Novariæ, duceret cum magna cautela concordium cum Anglicis in Romagnano existentibus, & Mediolano rediisset (ubi à præfato Domino Galeazio increpationem habuerat tenoris, scilicet, quod de guerra sua nihil fiebat, & Anglici jure merito, & sine alio obstaculo patrabant contra Dominum Mediolani quidquid eis libebat & placebat) & dum prandium sumisset Novariæ in domo Omarini Piscatoris, ubi non defuerat bonum vinum, & exinde bene re-fectus se contulisset ad domum Episcopi Novariæ, accessit ad eum Johannes Caymus tunc in Novaria Capitaneus, armatus & stipatus Hungaris & stipendiariis. Et impatiens de processibus Anglicorum, contra quos nihil fiebat, per munera & exenia per eundem Comitem ad Capitaneos Anglicorum missa, narravit eidem Comiti, quod illi perfidi cum eorum carrigio venerant Brionam, & omnem annonam rapiabant. Igitur armatus cum Hungaris & aliis stipendiariis una die Jovis XXII. Aprilis MCCC-LXIII. equum ascendit, & accedens in domo Episcopi Novariæ, reperit dictum Comitem sumto prandio valde refectionem. Cui narravit, quæ per Anglicos fiebant in Briona. Et tandiu malleavit tum propter propalatum verecundiam, ut sine ipso non equitaret ipse Capitaneus, tum propter increpationes & curas Domini Mediolani, quod dictus infelix Comes cum ipso Capitaneo annuit equitare, tamen differendo, ut absentatio inimicorum ipsi Comiti daret animum redeundi. Sed quia Deus justus est judex, Comes prædictus habuit equitare. Et tuuc Brionam profecti, ubi reperierunt, Anglicos jam discessisse, eosdem armata manu insequendo, ipsos cum eorum carrigio ad Pontem Canturinum territorii Romagnani invenerunt. Est enim Pons Canturinus super una Rugia relevata constructus tali modo, quod solummodo per Pontem necessarium est transire. Ibi proelium inter partes utraque est commissum, in quo Anglici succumbentes, Romagnanum fugere sunt coacti. Ex quo campus Anglicorum intricatus scortam suam curat detinere, & subsequeutes cum descendantibus Castro Sanctæ Fidei Colletrani Terræ ipsi loco Canturino. Anglici pedites & equestres succurrerunt ipsorum carrigium. In quorum succursu invenerunt dictos Comitem de Land, Johannem Caymum, &

Et reliquos tam Conestabiles, quam Caporales ab equo descendisse, Anglicos pedestres expugnando. Ubi transacto dicto Ponte plaustris occupato, repertus est dictus Comes; quem dicti Anglici pugnantes, ex jactu lapidis nasale barbutæ est diruptum, & in instanti cum lancea in ora vulneratus; & dum sic vulneratus resisteret Anglicis toto posse, sub brachio dextro existit perforatus, & demum captus, & parum ductus diem clausit extremum. Et breviter concludendo, dictus Johannes Caymus Capiteanus captus fuit cum pluribus aliis. Sed plures mortui fuerunt. Et sic dictus Comes cautelas suas etiam indiscretè finivit. Nam quum ab equo descendit, Hungari descendere negaverunt, reculando apud Terdonam, dum ipsi Hungari cum Anglicis pugnarent, quod instaurato bello dictus Comes Theutonicos suos faciebat deviare dicendo: *Alt, Alt*. Quorum causâ ipsi Hungari & alii subditis Domini Mediolani malè successerat, cum quo Comitè dicta gens non potuit prosperare. Unde dictum Catonis potuit publicari

Temporibus peccata latent, & tempore parent. Et sic in casu dicti Comitæ potuit comprehendere. Nam universa Italia ipsum formidavit, & à scaranis & inermibus peditibus indiscretè ipse Comes astutus existit suffocatus. Mortuo autem miserrimè Comite Lando, doluerunt non modicè Dominus Galeaz, Dominus Johannes de Pepulis, & certi de Curia Mediolani, & immo Anglicorum Caporales, pro eo quod de concordio cum eis ineundo tractabatur. Sed omni mundo miseria. Unde veridicè dicitur: *Divinæ quidem res perfectissimæ sunt. Humani verò generis conditio semper in infinitum decurrit; & nihil est quod sub ea stare perpetuò possit.* Quid enim dicto Comiti mortali profuit nobilitas, potentia, formositas, industria, probitas, rapina, quum uno motu à peditibus, non advertendo, & sic incautè, existit perforatus, & cadaver effectus?

Eo autem tempore in Civitate Novariæ erant Ambasciatores Pisani, qui cum Anglicis ipsis agebant de eos conducendo ad stipendia, pro eo quod Civitas Pifarum valde à Florentinis vexabatur. Mortuo dicto Comite, brevi conclusum fuit concordium, de quo supra tetigimus. Quo completo præfatus Dominus Albarret cum ipsa Anglicorum comitiva, quæ constabat ex tribus mille, Terram Aronam (ex permissione Domini Galeazii, qui dictum accordium procuraverat) profectus est, dimisso totaliter Romagnano & Castro Sanctæ Fidei. Paucis ab hinc diebus Mediolano transivit, & inde concomitante Domino Johanne de Pepulis, ut abeunti tutior esset transitus, prope Placentiam, superato Pado flumine, Pontenurum applicuit, ubi universa illa multitudo pernoctavit. Et in Placentia armis & equis se refecerunt, multis denariis ibi ex Mediolano missis. Pisas demum pervenerunt, ubi auxiliantibus Pisanis multa enormia adversus Florentinos patrarunt, populando & capiando. Quum itaque maledicti Anglici abiissent, præfatus Dominus Mediolani dirui fecit Arces Mediimerici, Sanctæ Fidei, & Burgi Romagnani, in quibus se se incluserant dicti hostes seu latrones; studuitque recuperare (duce ac seu Capiteano Generali Domino Luchino de Verme, viro miræ industriæ) Terras, quas amiserat in districtibus Papiensi & Terdonensi. Quambrevi recuperatis Villa, Casali, Vulpegliano, Vulpedo, & Monleali, exercitum misit contra Bremide, ubi campum firmavit,

A effossis duobus vallis circum circa; tantumque adhibuit custodiam, castris etiam firmatis, ut nulli ingressus seu egressus daretur. Sex machinæ erectæ sunt, quibus Oppidum die noctuque malleabant. Propter quæ dicta Terra habuit se cum Domino Mediolani concordare, & cedere Marchioni. Eadem ratione & arte illico exercitus obsedit Salas, quæ etiam invitè & brevi necesse habuit concordare cum Domino Mediolani. Igitur exercitus receptis Salis per dedicationem, Garlaschum die XX. Octobris adoritur, erectisque machinis, campoque firmato, Oppidum laceßire incœpit. Hoc apparatu & rebus Domini Mediolanensis prosperis territa, Oppida Sanctus Antonius, Nibiolum, & Burgopriulum, quæ cum Viqueria rebellaverant, se se eidem Domino restituere curaverunt. Tot tamen bellici apparatus ac obsidiones sinè infinitis dispendiis tam Laicorum quàm Clericorum districtualium & subditorum fieri non potuerunt. De extorsionibus in hujusmodi expensas exigendo patratæ non scribo, quia infinita possent cumulari. Attamen & Placentiæ, ubi pecunia reperta est, & Novariæ, ubi Cives & districtuales sunt penitus destructi, infinita sunt extorta. Obsessi autem in Garlasco nec viribus nec victualibus carentes, & de machinis XVII, eos quatientibus non curantes, se se constantissimè tuebantur. Sed verentes de tapponorum, & subterraneorum cuniculorum vi per obsidentes tentanda in muros interiores, ac verentes ne ulteriori defensione privarentur, dedicationem præfato Domino Luchino de Verme obtulerunt, ad id assentientibus Gibellinis forensibus intrinsicis, paucis Guelphis, qui adversabantur, & pago pulsis. Pactis firmatis, sed nondum utrimque completis, gens Domini Mediolanensis Terram intravit, nullatenus castra custodiens, quum plurima Garlaschinorum gens, & præcipue ille Rolandus de Camero principalis proditor, sub noctis taciturnitate fugam arripuisset, paucis ibidem relictis. Quare quum diluxisset, quotquot in Oppido & Arce tam terrigenæ quàm forenses inventi sunt, jussu Domini Mediolanensis capiuntur, & die Sancti Stephani Protomartyris, scilicet XXVI. Decembris, quinque Garlaschini, inter quos unus Presbyter dicebatur, in oppositum suarum domuum fuerunt pedibus suspensi, & vitam finierunt, quorum unus dicitur in hujusmodi supplicio vixisse horis XXXIV. Duo autem, quorum alter de Horta districtus Novariæ, laqueo ea die ibidem fuere per gulam suspensi. Triginta duo foresterii una cum eorum Capiteano, & aliquibus ipsius Terræ parvulis ad carceres Papienses traduntur, ibidem macerandi. Demum Terra militibus populabundis tradita prædata fuit, & combusta; moenia cum Arce solo æquantur. Hisce peractis Crida facta fuit, ut volentes ibi habitare de novo possent redire.

E Hæc detestanda & sub tam infelici belli casu duraverunt usque ad diem XXVII. Januarii MCCCLXIV. qua die reverendissimus Pater & Dominus Andreas Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus, quum Mediolanum accessisset veniendo per partes Marchionis antedicti, inter ipsum & Dominum Galeaz & sequaces pacem pronuntiavit. Cujus causâ Dominus Galeaz in Terris suis edidit Literas insequentes: *Galeaz Vicecomes Mediolani &c. Imperialis Vicarius Generalis. Reverentia pii, justique Patris Reverendissimi Domini consanguinei nostri Domini Andreae divinâ providentiâ titulo Sancti Marcelli Presbyteri Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legati, cum Domino Mar-*

Marchione Montisferrati, inter quem & nos diutius guerra viguit, sicut scitis & nostis, nuper ad pacem & concordiam nos induxit. Ipse quidem his diebus ad partes Lombardiae occasione sua legationis accedens, & transitum faciens per partes & terras Domini Marchionis praedicti, tractatum dictae pacis cum praefato Domino Marchione inchoavit instanter; & inde Mediolanum applicans, nosque ad pacem praedictam suis suasionibus venerandis exhortans, vocatis in Civitate nostra praedicta Ambasciatoribus ejusdem Marchionis post longum tractatum hinc inde habitum inter praefatum Dominum Marchionem & nos, die Sabbati XXVII. Januarii pacem publice promulgavit. Nos enim ob sinceram devotionis affectum, quo eundem Reverendissimum Dominum consanguineum nostrum prosequimur, & propter commune bonum vestrum, aliorumque fidelium subditorum nostrorum commodum & utile, quod cuicumque affectui nostro praefereamus, praefati Reverendissimi Domini consanguinei nostri acquiescimus voluntati. Mandantes vobis, quatenus pacem ipsam servetis & faciatis inviolabiliter observari, pacem eandem juxta formam inclusam facientes in locis debitae proclamari. Et hoc notificetis omnibus Terris districtus vestri, in quibus cognoveritis expedire. Datum Mediolani die XXVIII. Januarii.

A tergo: Nobilibus Viris Potestati, Capitaneo, Sapientibus, & Communi Civitatis nostrae Placentiae. Quae litterae cum introclasis in Placentia, ubi tunc temporis pro Judice victualium Nobilibus Viri Domini Antonini Tornielli Potestatis Placentiae permanebam, fuerunt lectae & publicatae. Hac pace icta residens perfidi Anglici, qui sub stipendiis praefati Domini Marchionis remanserant, combusta Terram Praecipiani Terdonensis districtus, quam Domino Abbati Praecipiani subtraxerant, & occupaverant, per Placentiam transeuntes, se se transfulerunt ad partes Pisarum, ubi cum aliis perfide se se agentibus Civitatem ipsam & loca propinqua, faciendo guerram Florentinis, populationibus & violentia confundunt. A pace vero praedicta, & per scripturam affixam ad plateam Communis Papiae, exclusi fuerunt octo Viquerientes in ea nominati, unus Papiensis, scilicet Dominus Ubertus Guasconus Jurisperitus, & alter Lombardus, nempe Dominus Luchinus junior, seu Novellus, filius Dominae Isabellae de Flisco & magnifici Domini Luchini Vicecomitis Domini Mediolani. Anno praesenti MCCCLXIV. praefatus Dominus a suo proposito & inceptis contra Civitatem Novariae non recedit. Nam ultra destructionem Civitatis & districtus, ab ejusdem Clero binas taleas exegit. Primam nempe propter expensas Ambasciatorum, quos in Galliam mittebat ob mortem Regis Francorum, alteram vero propter instructionem seu fornimentum Castri Papiae pro lectis & pannis lectorum ibidem necessariis. Sed potest dici, quod Laici eas taleas pensarunt propter impotentiam & inopiam Clericorum. Etenim necessarium fuit eas a colonis exigere, licet in eodem anno aliud gravissimum & importabile onus sustinuissem. Quoniam praefatus Dominus habere voluit pro construendo Castro Papiae universos Magistros carpentarios, & fornaxarios Novarienses, ita ut Novariae & in ejus districtu unicus laterculus seu petra cocta non remanserit. Item operas tam de Civitate quam de districtu singulis mensibus cambiavit; eosque tota aestate & autumnus tenuit cum infinitis dispendiis Parochiarum, Nobilium, & Terrarum. Et causa fuit, quia unicuique laboratorum dabantur denarii XVIII. &

A à Civibus vel Districtualibus erogabantur soldi V. vel ultra. Sed illud fuit durius, quod scilicet praedictis durantibus, & non obstantibus, Dominus Galeaz tenuit Bertolottum Confalonarium de Placentia Domicellum suum pro diruendis Terris & fortificiis universis districtus Novariensis, cum salario soldorum XX. in die, perfolvendo à locis, ubi permanebat. Qui cum aliis ducentis operis districtui indictis, & cum expensis infinitis, universa loca, excepto Burgomaynerio, laceravit & vituperavit, incipiendo à Burgo Olegio, à quo post explanationem ipsius voluit habere Florenos quatuor mille quingentos, & à Carpignano quingentos. Adversus haec gravissima & importabilia nullus Novariensium ausus est loqui. Quibus durantibus, & de mense Augusto dicti Anni venit tam in planitiem, quam in Montes Osole, Vallisinfrae, Valcemeniae, & Vallisefitis, tanta multitudo locustarum, quae pluribus in locis universa blada, herbas, folia, & virentia voravit. Quarum locustarum acies declinante Sole se levabat, adeo quod numquam tanta multitudo nivis visa fuit tempore hyemali super facie terrae, quanta quantitas earum videbatur in aëre, tendentes semper unam viam. Ac tandem in pluribus locis visae fuerunt sub Meridie in tanta quantitate, quod Sol offuscabatur, & facies ejus erat coepta. Multa & quidem incredibilia dicta fuere de hac colluvie, de quibus taceo. Erant etiam animalia capite crasso, collo crassiori, & coloris viridis, volatu validissima. Et in districtu Novariensi perdurarunt usque ad mensem Octobris, ceterasque Lombardiae regiones dicuntur afflixisse.

C A P. XV.

Canis Grandis de la Scala.

*C*anis de la Scala Veronensis & Vicarius Imperialis, seu diu Imperialis vir, multa suo tempore in Italia gessit, & plures Civitates Lombardiae & Marchiae Tarvisinae dominio suo subiecit, & tempore Domini Matthaei I. Vicecomitis floruit, & tempore Domini Galeazzi plurimum floruit. Et dici potest, seu magis debet nuncupari Dominus Canis de la Scala Senior ad differentiam aliorum juvenum successorum suorum, qui propter famam suam nominantur Canis, sed variato pronomine. Ceterorum Italicorum liberalitatem in expendendo superavit, continuo Curiam suam prodigaliter tenens; provisiones infinitas Proceribus tam Italis quam Theutonicis dabat; adeo ut in Italia nullus Principum similis fuerit, neque Curia, nec provisiones coequales. Et sic procedendo & augendo semper statum Veronae & Vicentiae Civitatum, primo & ab antiquo per ipsum & suos tentarum & possessorum, multas alias Civitates propter potentiam suam nactus est. Et de nobilitate sua factae sunt infinitae Cantilenae. Unum autem potest concludi, quod filium legitimum non habuit. Quos autem extra matrimonium suscepit, omni studio educavit ac instituit, & in cognoscendo pulcherrimas mulieres dicitur, quod alios excesserit. Suo studio acquisivit Civitatem Tarvisii & Patavii. Quibus acquisitis, periit juxta Prophetiam Merlini Philosophi; & moriturus statuit sibi heredes universales Dominos Albertum & Mastinum nepotes suos de la Scala, quos ab adolecentia fecerat educari & moribus perpoliri, eisque commendavit unum suum spiritum. Ambo fuerunt magnanimi corde, & praefertim

ferim Mastinus, amboque prodigi in expenden-
do, præcipue Albertus. Ambo statum Veronæ
magnanimitè ampliarunt, ita ut si fortuna suis
principiis arrisisset, potentiores in Italia emicuif-
sent, quum universi Primates Itali amicitias eo-
rum procurarent. Præterea acquisiverunt domi-
nia Civitatum Brixie, Parmæ, & Lucæ, Feltri,
Cividalis, & Belluni in capite Foro Julii. Et de
dictis Civitatibus titulum habuerunt, tanta sti-
pendia dantes, ut universa Italia curaret cum
ipsis magnificis Dominis confederari. Unum
autem horrendum fecit prædictus Dominus Ma-
stinus in acquirendo Brixiam ei datam pro par-
te Brusatorum, & aliorum complicum Guel-
phorum. Et fuit, annuere & permittere, quod
ipsi Guelphi pro libito proprio in ea Civitate
& districtu voluntatem, etiam impunè, exerce-
rent in havere & personis Gibellinorum ac ipso-
rum sequacium. Et quum prædicti duo fratres
pro dominio illius Civitatis habendo (prout ha-
buerunt) intrassent instructi ac firmati omnibus
eorum viribus, Guelphi coeperunt invadere Gi-
bellinos. Hæc videns Dominus Albertus, resi-
stebat pro laceffitis. Et allegantibus Guelphis,
quod ea patrabantur permisso Domini Mastini
(& verum erat) ipse Albertus tunc abiit Brixiam
dicendo, se utpote Gibellinum nolle occidi, si
omnes Gibellini debebant occidi. Et Veronam
subito rediit. De hoc recessu multum doluit Do-
minus Mastinus, qui de dicta permissione fuit
multum improbatas per universos Gibellinos Ita-
licos. Nec deinde prosperè ei successit. Immo
quum curaret Civitatem Venetiarum submittere,
malè res ei contigit per ea, quæ dicentur.
Quum autem Dominus Albertus staret in Padua
pro Domino, habebat amicitiam cum Domino
Marfilio de Carraria, & cum aliis de eadem
gente de Carraria habebat etiam affinitatem.
Nam uxor Domini Mastini est ex illis Dominis,
& ex ea Dominus Mastinus susceperat tres filios,
scilicet Canem Canem, Canem Signorem, &
Canem Alboinum, nec non duas filias, videlicet
Dominam Reginam uxorem Domini Barnabovis,
de qua multa pulchra superius dicta sunt, &
Dominam Virdam uxorem Marchionis Nicolai
Estensis Domini Civitatum Ferrariæ & Mutinæ,
& pro quo matrimonio multa mala illata sunt
præfato Domino Barnabovi, ut superius est di-
ctum. Et sic propter amicitiam illorum de Car-
raria dicti Domini de la Scala non faciebant in
Padua, nisi ut decernebat Dominus Marfilius &
reliqui de Domo sua. Qui una die dederunt or-
dinem, tractatu facto in Padua, de rapiendo
ipsis de la Scala Civitatem ipsam
tamquam majoribus Civitatis & Guelphis. Et
sic sine bello præfatus Dominus Marfilius domi-
nium ipsius Civitatis acquisivit, & Dominum
Albertum cepit, captumque personaliter deti-
nuit diu, & donec cum maximis dispendiis ex-
stitit dimissus. Prædicti autem duo fratres de
la Scala nati erant ex una Domina Dominorum
de Corrigio de Parma, sorore quondam Domini
Azzonis de Corrigio, qui tot mala & cautelas
gessit in Lombardia, & sine cuius consilio præ-
dicti de la Scala nil faciebant. Qui Dominus
Azzo cum aliis de Domo sua dedit ordinem,
quod una die Civitatem Parmæ tractatu cele-
brato habuit, & ipsius dominium acquisivit.
Domo namque de Corrigio erat tertia ex po-
tentioribus partis Guelphæ Parmensis. Et sic
ipsam Civitatem tenuit, quousque Dominus Lu-
chinus Vicecomes Corrigiensis violenter expul-
lit, & dominium illius Civitatis acquisivit.
Etiam Pisani in Tuscia moverunt quæstionem

A contra Civitatem Lucæ possessam per ipsos de
la Scala, & in obsidionem ipsius Civitatis cir-
cumcirca se posuerunt; nec umquam in Lom-
bardia, aut Tuscia, Civitas est tam fortiter ob-
fessa, quantum fuit illa. Quoniam Pisani fece-
runt circum circa duas fossas cum duobus pa-
lancatis super ipsis, intra quæ exercitus Pisano-
rum morabatur, adeo firmata, ut neque avibus
pateret ingressus ad Civitatem neque egressus.
Hanc obsidionem decreverant Pisani, quia præ-
fatus Dominus Mastinus inter cetera gravia,
quæ patrarat, Civitatem Lucensem vendiderat
Florentinis, de consensu tamen & placito Lu-
censium. Qui tamquam protinus Guelphi nullo
modo patiebantur subijci Pisani tamquam Gi-
bellinis. Qua de causa, ope & opere Domini
Mastini Florentini miserunt infinitas gentes sti-
pendiarias pro solvenda obsidione, quam patie-
bantur, & pro vastando agro Pisano. Sed præ-
dictæ gentes, quamvis infinitæ, nec Civitatem
ingredi, nec obsidionem turbare valuerunt. In
Pisanorum obsidentium auxilium Dominus Lu-
chinus Vicecomes, contradicentibus Florentinis
& Domino Mastino, misit Johannem de Olegio
cum D. bonis barbutis de suis, & aliis conscrip-
tis pecuniâ Pisanorum. Durum ibidem fuit com-
missum prælium, in quo Pisani obrinuerunt, &
Dominus Johannes de Olegio passus est nam
incisionem ictu spatæ, & captus fuit per inimi-
cos. Tandem Pisani in eorum principiis indu-
rati, & perseverantes contra voluntatem Flo-
rentinorum, & Domini Mastini, Civitatem ex-
pugnarunt, & ipsam tenent. Gibellini interea,
qui è Brixia evaserant, ægrum animum geren-
tes contra Dominum Mastinum, de quo primi-
tus confiderant, non cessabant ordiri telam, per
quam Dominus Mastinus ipsius Civitatis Brixie
dominium amitteret; rebusque aptè ordinatis &
dispositis, districtum Brixiensem invaserunt cum
gentibus Domini Azzonis Vicecomitis, & bre-
vi Civitatem obtinuerunt, expulsis gentibus Do-
mini Mastini (& forma quidem turpi) quam
deinde Civitatem Domini Vicecomites tenuerunt
& de præfenti tenent. Contra eosdemmet Do-
minos de la Scala etiam Commune Venetiarum
se posuit, & Dominum Petrum Rubeum de
Parma in Capitaneum Generalem gentium sua-
rum constituit. Qui Capitaneus, cui dudum in
Italia par non fuit in sensu & strenuitate, cum
septem millibus barbutis per violentiam illis de
la Scala non solum Civitatem Tarvisii, verum
etiam universum dominium ademitt. Quibus
propterea Scalensibus satis fuit potuisse conser-
vare solummodo Veronam & Vicentiam, di-
missis ceteris omnibus eorum Civitatibus. Sed
post mortem Domini Alberti cepit Dominus
Mastinus viciose * dominari, & pacem sem-
per coluit cum Venetis. Quorum prædictus
Capitaneus Petrus Rubeus in hostilibus con-
gressibus & inter dimicandum occubuerat.
E Pacem etiam cum Domino Mediolani conse-
quutus est, & immo etiam cum Domino Lu-
dovico tunc Imperatore, à quo filiam suam
nomine Imperatricem habuit in nulum, sci-
licet uxorem Domini Canis primogeniti, ex
qua est nata unica proles, scilicet foemina.
Confovit etiam immensam pacem cum Ecclesia
Romana. Et hisce sic deductis Dominus Masti-
nus mortuus est, relictis prædictis tribus Cani-
bus filiis suis, quos instituit heredes. Quorum
major natu cepit regnare in prædictis duabus
Civitatis, & adeo potenter, ut magnanimus
reputaretur in Lombardia. Habebat Frignanum
fratrem naturalem multâ facundiâ pollentem,
pro-

probum, & expertum, & inter nobiles gratiosum. Qui quamvis de legitimo thoro natus non esset, tamen virtutibus instructus erat, & uxoratus. Magnanimiter regendo non curabat de fratribus, minusque de isto Frignano, neque de provisionatis. Nam usque ad illum diem, nullus Italus fuit, qui tot adeoque pulchras provisiones dedisset, sicut præcessores de la Scala. Et ita quum vitam obiisset Dominus Mastinus, defuerunt & cessarunt provisiones, novam Curiam sibi eligente Domino Cane. In Civitate Veronæ curavit Castrum extruere, quod nondum factum fuerat tempore suorum majorum, coepitque Curiam publicam non tenere, quam alii præcessores tenuerant; dictumque fratrem naturalem & reliquos, alterum adolescentem, alterum puerum, male tractare, curans tamen de meretricibus, & de sensu suo. Sed hæc non æquo animo ferens dictus Frignanus, tamquam expertus, nec placide ferentes multi Curiales antiqui, ita gessere, ut quadam die, participantibus Dominis de Mantua, qui semper fuerant stimulus Domini Mastini in discordia, præfatus Dominus Frignanus cum sequacibus suis (Cane extra Veronam existente) missisque stipendiariis, qui ei redditum prohiberent, dominium Veronæ interceptit, & eadem horâ (tantæ enim fuit industriæ & sagacitatis) plura Castra obtinuit in territorio Veronensi. Susceptis itaque pluribus de Gonzaga de Mantua, & cum consilio sibi faventium, coepit prodigaliter regere.

At quum Civitas ita circumduceretur in contemptum, Reverendus Vir Dominus Johannes Vicecomes Mediolani Archiepiscopus, curans ampliare ditionem suam, & audiens Veronam sic duci in litigium, misit ad eam Civitatem Dominum Barnabovem cum D. barbutis. Qui tamen nihil gessit. Dicitur tamen, se respexisse affinitatem, & recusasse experiri viriliter de viribus suis. Alii ferunt, ausum non fuisse ingredi, quum nemo Veronensium illi adhæssisset, & nullus illorum in litigiis inter Scalenses desciscat ab eis. Et ita Dominum Barnabovem, quum prævideret se remansurum solum & sine sequacibus, ausum non fuisse intrare nomine Dominico, præsertim quum neuter dictorum duorum fratrum, quamvis unus esset naturalis, & alter legitimus, adhærere voluerit. Recedens ergo Dominus Barnabos, se recepit in Brixia, & diversimodè varièque sentiendi & ratiocinandi materiam suppeditavit. Ego tamen sentio, illum prudenter se gessisse, tum propter matrimonium contractum, quamper subsequencia, licet dicatur fuisse redargutus & reprehensus. Frignanus itaque, dum Veronæ dominaretur, serviebat aliis duobus fratribus suis, quantum poterat. Honorabat Dominam matrem ipsorum, & Dominam Imperatricem uxorem Domini Canis. In Verona statuit Officiales pro libito, alios ejusdem Domini Canis removendo. Populus tamen Veronensis prædicta molestè ferebat, videns istos Dominos de Mantua ultra solitum conversari in Verona, timensque ne eorum machinationibus dominium Civitatis occuparent. Nec mirum, quoniam Veronenses & Mantuani facti sunt rursus inimici capitales. Interea præfatus Dominus Canis in Vicentia stans, sic dolenter imploravit auxilium à Domino Marchione Brandeburgensi legitimo fratre uxoris suæ, potentissimo, & pacifice possidente Civitatem Tridenti. Et juxta petita impetravit. Quibus auxiliis fretus Dominus Canis, ac dicens se visurum, quinam-

A ipsi prohibitorum esset regressum ad domum suam, accessit armatus ad Veronam. Et non obstantibus gentibus de novo per Dominum Frignanum acquisitis pro illius Civitatis custodia, Suburbium Sancti Petri intravit sine molestia, quum nulla prorsus offensio mutua fuerit inter eum & suburbanos. In Civitatem ingressus est per fluvium Athesim, eandem per Civitatem defluentem, multis suorum præmissis per foramen aquæductus, quum fluvius esset valde depressus. Restitutus ac obstitutus Dominus Frignanus, tamquam generosus & probus, & cum bona societate se dignè exercens, multa præclara facinora edidit de persona sua. Quod si alii sibi adhærentes virtutem illius fuissent imitati, certè Dominus Canis minime intrasset, quum aliqui & præcipuè Optimates timentes de persona & ingressu Domini Canis, potius fugam ad extremas partes, quam Civitatis defensionem quæsisissent. Male igitur Domino Frignano ac aliis, & præcipuè Civibus cum eo existentibus evenit. Nam ipse Dominus Frignanus post multa strenuè gesta hostes amplius repellere & sustinere non valens, tum propter ipsorum multitudinem, tum propter Cives tunc Domino Cani faventes, interemptus fuit super ejusdem fluminis ripa multum occupata per utramque partem. Et magna fuit mutua clades, nec facilis fuit introitus. Immo multi intrando & pugnando perierunt submersi in flumine, quod propterea ob cruorem rubescebat. Demum Dominus Canis vix ingressus, illico omnes Frignani socios furcis suspendi fecit, tamquam impios proditores, furcis etiam suspensio nudo cadavere Frignani. Alboinum etiam de la Scala naturalem unum cum aliis triginta quatuor in tribus vicibus fecit suspendi. Qui Alboinus per alia & ista certè non fuit indignus suspendio, quum ipse tempore Domini Mastini propria manu jugulasset Dominum Episcopum Veronensem affinem suum, & ex illis de la Scala, & sic propter mala sequentia de primo defectu corporaliter exstitit punitus. Nam Caro:

D „*Temporibus peccata latent, & tempore parent.*
Iste Alboinus fuit secundus germanus in linea præfati Domini Canis interfectoris sui.

E Hisce peractis Dominus Canis coepit cautius se custodire. Sed nihil profuit. Castrum erexit in Verona fortissimum, in quo Uxorem cum universo servitio tenebat, & ipsemet ut plurimum habitabat, & continuè dormiebat. Ejus autem Mater unam cum ceteris filiis morabatur in antiquis Palatiis ipsorum de la Scala sitis ad plateam, sed satis obscurè. Nam idem Dominus Canis tyrannizans, non curabat de ea, nec de fratribus, nec multum de Coniuge, quamvis valde formosa, deditus duabus meretricibus, quas extra Castrum noctu invisebat. Unicam filiam ex conjugio suscepit, sed nullum masculum. Plures autem spurios habebat, & solummodo in ipsis delectabatur. Et quum adolevisset, curavit ut pecunia, quam Venetiis habebat, iisdem spuris adscriberetur, & in eorum manibus à stipendiariis suis præstaretur sacramentum fidelitatis. Ceteri duo fratres ab eo pessimè habiti, & in ætatem capacem provecti (præsertim Canis Signorius) de hujusmodi rebus dolebant, & verentes de morte propter præmissa, consuluerunt propriæ salutis, statuendo ipsum interficere. Habebant ipsi duo fratres unicum famulum sibi fidum. Equitabant soli, vel cum solo prædicto famulo, quum nullus Civium aut forensium auderet eos sociare. Etiam Do-

Dominus Martinus equitabat, & aliquando cum unico socio, & sine ense, præsertim quum aliquam ex amasiis invisurus erat. Prædicti autem fratres concordaverant inter se se illum occidere, quandocumque ipsum invenissent solum. Et ea hora coeperunt equitare simul in locis, in quibus Dominus Canis conversabatur, luxuriandi causâ. Canis igitur una cum socio fit obviam fratribus, quibus aliquid dixit de dicto famulo, & alio de Malaspina equitantibus. Quibus auditis dictus Canisignorius respondit: *Per Corpus Domini cum tua superbia non evades.* Et se revolventes simul, ipse Canisignorius procedens Dominum Canem insequutus est, & non valens effugere, quia uno motu prædicta fuerunt, cum ense ipsum in capite vulneravit. Cuius ictu Dominus Canis cecidit ab equo tam graviter vulneratus. Nec socius suus ausus fuit quidquam committere contra Canemignorium, sed improbè contra fratrem se gerentem. Cœpit dictus Canis sic vulneratus effugere, sed non potuit, quia ipse frater, & alii duo in medio ipsum includentes penitus occiderunt. Et exinde eo mortuo cum alio fratre parvo cucurrit ad plateam, ubi morabantur. Universi Cives profugerunt ad arma, sed non multum curantes de nece Domini Canis, qui tam superbè & austerè contra Cives, Fratres, Matrem, & Uxorem se gesserat, statim Canemignorium & Canem Albuinum ad dominium Civitatis provehant. Etenim Populus Veronensis de nullo alio Domino umquam curavit, quum ibi unicus de la Scala vixit. Itaque dicti duo fratres coeperunt sine ulla molestia dominari Veronæ & Vicentiæ, ac egerunt de ducendo in uxorem Dominam cognatam viduam, prævia Pontificia dispensatione. Sed vidua rejecit huiusmodi nuptias, & Veronæ permansit, donec per præfatum inclytum Marchionem fratrem suum accita rediit in patriam cum maximis expensis ipsorum Cognatorum, qui summo studio ipsam honorare curaverunt, timentes impetum tanti Domini Marchionis, quem volunt in amicitiam, si possunt, conservare. Nupserunt autem hoc Anno MCCCCLXII. reliquam Sororem in Ferrara, ut est dictum, cujus matrimonii causâ se confederarunt cum Ecclesia, & Domino Regii, contra Dominum Barnabovem eorum Cognatum. implacabili odio se gerentes. Quid autem faciant, alio tempore poterit describi. Aliud horrendum accidit etiam in Civitate Mantuæ, ubi Dominus Ugolinus Gonzaga ibidem Dominus à duobus suis fratribus (de quibus confidebat) ad ipsius lectum juxta eorum morem accedentibus confoditur. Interfectores dominium Mantuæ occuparunt, & tenent pacificè. Quæ causa fuerit tanti sceleris ignoratur. Conjectari fas est, quod propter crudelia ipsius gesta multimodè, Deus tantum facinus procedere permiserit. Unum autem de prædictis potest dici, quod illud felix principium potest dici, cujus exitus felix fuit.

C A P. XVI.

Johannes Marchio Montis-ferrati.

Johannes Marchio Montis-ferrati, natus Domini Theodori olim Græcorum Imperatoris, sororem habuit nuptam Illustri Principi Domino Aimoni Comiti Sabaudia, quæ fuit mater Aimi nunc Comitis, & Blancae conjugis Domini Galeazii Vicecomitis. A suis Illustris Principis nomine nuncupari meruit, & Impe-

Tom. XVI.

A rialis Vicarius generalis. Strenuus est, probus, sapiens, moderati animi, formosus, & inquietus. Terras omnes vel amissas, vel venditas, vel oppigneratas per quondam genitorem suum, qui nullius fuit virtutis, redemit vel pretio, vel virtute bellica usque ad unam, nempe Gasanam. Nil umquam de sua ditione amisit, immo postquam ipse, licet viribus impar, bellum indixisset Domino Mediolani, multa acquisivit, & contra voluntatem ejusdem Domini detinet. Primò uxorem senem duxit, sororem Domini Cardinalis de Conunzi, quam adhuc puellam pater ejus sponponderat, & propter divitias eam sicut juvenem honoravit & coluit semper, nullique alii mulieri se umquam immiscuisse dicitur. Secundo autem nupsit nepri Illustris Regis Aragonum, filia scilicet Regis Majoricarum, foemina quidem satis pulchra, ex qua Reginam suscepisse dicitur. Post autem diffidationem factam Vicecomitibus, se ita gesserat circa recuperationem Terrarum suarum, ut Hector ipsi nullatenus prævaluerit. Nam semper bellum habuit cum Illustri Principe Achazæ in partibus Pedemontanis, & cum universis Guelphis Pedemontium, Astensibus, Iporegionibus, Canepitiis, & Alexandrinis, intra quorum vires ipsius ditio includitur. Subditos suos, sive Guelphos sive Gibellinos, amavit & honoravit juxta ipsorum merita. Amavit semper Gibellinos Civitatum sibi adhærentium, & præsertim Papiæ, Vercellarum, Iporegiæ, & Taurini, & Aquarum. Sed circa finem refriguit amor ob discordiam cum Domo de Beccaria & cum Canibus de Casale, quorum unum, videlicet Franceschellum Canem, capitis damnavit, aliosque à Casali expulit, eorumque domos diruit. Pluries se armorum consuetui immiscuit, in quibus semper obtinuit, & præcipuè apud Gamaneriam, ubi proelio ordinato, & cum amicis suis Senescalcum Regium de Domo illorum de Balzano, virum magnæ potentia & virtutis occidit, fusa universa hostium acie, auxiliante universa parte Guelpha. Cui victoriæ multum contulit Nobilis Miles Dominus Otto de Brunsvich Theutonicus ejus affinis, probus & sapiens. De quo plus quàm de alio idem Dominus Johannes (& quidem meritò) confidit. Vindicavit Burgum Caluxinum in Canapicio, adversante eodem Principe una cum Guelphis. Quæ Terra multum dominio suo nocebat, nec sine maximis dispendiis fuit acquisita. Acquisivit Valentiam contra voluntatem Guelphorum, ipsius loci ac circumstantium, illudque Oppidum tenet de præsentibus cum ponte super Padum, per quem intrant & exeunt omnes sui, per quos turbat statum Papiæ, Novariæ, & Mediolani. Recuperavit etiam Bremidem, quem continuo tenuit cum detrimento Dominorum Mediolani. Alia per ipsum Marchionem gesta jam superius sunt descripta.

Finalis Conclusio.

I Ndiotione XV. MCCCCLXII. circumdederunt me dolores mortis, & pericula Inferni invenerunt me. Ego autem Petrus Azarius Notarius infrascriptus, stans in agone, videntem naviculam Petri remige carentem, & destitutam, nautâ, in alto pelago vacillare, & inter pericula lacerari, præcipuè in partibus Italicis, & signanter Lombardiæ, propter defectum & absentiam suorum Pastorum, qui malè custodiunt gregem suum, nec lyram in uno sono quærunt concordare; & tamquam desperans habui dolores

F f

res

res delinire, ut exinde consequi valeam beneficium sanitatis, & dolendo calamo addere, ut stimulus doloris & recreationis causa scribendo tolleretur. Sed non profuit, quum morbus chronicus medelis non curetur. Heu quot angoribus animus meus fuit excruciat! Heu quot dolores corporis passus sum propter nefanda, quae audiui, vidi, & scripsi, & propter morbos cum peste, simul ad unum concurrentia, & in malo proposito persistencia! Tot malis nullum datum fuit remedium per praemissos malos Pastores, nec per medicum, ut Lombardia saltem in male gestis, incendiis, populationibus, cladibus, &c. data sunt per medicum remedia sanitatis pejora morbo, & in tantum quod humanum genus in Lombardia quasi defecit & periit. Igitur ipse stans Terdonæ in infra scriptis Officiis, circumdatus fui mortis doloribus. Nam discedens Burgomaynerio, ubi casualiter cum familia mea moram trahebam, positis pro discessu calcaribus, vidi Ambrosinum filium meum annorum VII, vivum & mortuum. Et tunc cum tribus aliis, videlicet Philippo, Jacobo, & Johanne, natu majoribus, fugiendo evasi morbum, dimissis domi Francischina conjuge mea, filia quondam Ardicini de Fossato, & Antonia filia aetatis mensum quatuor, Catharina annorum trium, & Johanna agente annum nonum, quas non potui sublevare. Evasi quidem, sed nescius quod di-

A verterem, quum de infectione dicti loci jam esset evulgatum, & Anglici praedicti permanent in Terra Cavallii. Fugi cum quibus potui, & praedictas dimisi cum gratia Jesu Christi. Nec mora. Mihi in Terdonæ relatum est, uxorem meam, filiamque Catharinam periisse; aliam parvulam, aliamque grandiusculam, omni carere subsidio & tutela. Quibus subvenire non audebam, nec poteram propter morbum, & propter scandala belli circa Civitatem Terdonæ ingruentis, in qua pericula Inferni invenerunt me, quia per literas abominabiles missas & receptas crucior timore, quum quater in hebdomada universa Civitas commota fuerit ab ea, scelestissima perditorum hominum Societate talia perpetrante, ut pluries ego ipse, & quilibet Terdonensis dubitaverit de persona. Nulla igitur ibi quies, nullus ibi ordo, nulla annonae copia, nulla vestitus commoditas. Propterea, nunc morari Terdonæ, est morari in Infernis. Sed recogitans, quod etiam atrociora, & horribiliora olim evenerunt testante Psalmista, ut heic superius est descriptum, cogitavi dolere, cum dolentibus, & gaudere cum gaudentibus. Si qua autem in praemissis superius scripta defensiva reperiuntur, suppleat manus corrigentis. MCCCLXII. Indictione XV. de mense Novembris.

E. ♦ S. Ego autem Petrus Azarius filius quondam Domini Jacobi, publica auctoritate Novariensis Notarius, dum essem in Civitate Terdonæ Judex ad Bancam dicti Communis, nec non Cancellarius Nobilis Viri Domini Johannis de Pirovano Civitatis Terdonæ honorabilis Potestatis pro Magnifico & Excelso Domino, Domino Galeazio Vicecomite Mediolani &c. Imperiali Vicario Generali, praedicta diversis temporibus gesta compilavi, scripsi, & in testimonium praemissorum signum meum consuetum apposui.

F I N I S.

425 426

PETRI AZARII

JACOBI F.

DE BELLO CANEPICIANO

PRÆFATIO.

Divina quidem res perfectissima sunt, humani verò juris conditio in infinitum decurrit; sed nihil est in ea, quod stare perpetuò possit. Carissimi, quia superius dixi de statu illarum Civitatum Lombardiæ, & quomodo propter errores, morbum, & scandala quasi sunt destructæ, nunc autem cogitavi describere de statu Canepicii, qui est Comitatus situs in Lombardia, cujus Canepicii Comites & Nobiles solebant liberi esse, & tempore pacifico nulli, præter quàm Imperio, respondere. Nunc autem post eorum detrimenta necessario habuerunt fieri, & diversimode, servi, & aliis dominis, propter detestanda inter ipsos commissa, penitus subjugari. Est enim Comitatus Canepicii similis districtui Novariæ, & modò hujus Comitatus districtus Novariæ ante fabricationem Civitatis Novariæ procedebat. Nec cessaverunt Nobiles etiam illi, donec popularis status prædictos Nobiles etiam Comites usurpavit. Et ut situs eorum magis patefiat, Burgorum, & Castrorum suorum nomina hic inferius declaravi.

Comitum Valpergæ

Burgus Pontis cum Castro; Burgus Corgnate cum Castro Valpergæ; Salatia; Ripa-rubea cum Castro; Riparia cum duobus Castris; Barbania cum Castro; Castrum Riparoli; Silveschium Castrum.

Comitum Blandrate

Sanctus Zorzius; Oirum Castrum; Caluxenum; Sanctus Belegnus; Ulpianum cum Castro; Brandicum Castrum; Burgus Sancti Georgii; Cucilium Castrum; Foglicium Castrum; Olzogna Castrum, Montalengum Castrum.

Comitum Sancti Martini

Gelarium Castrum; Fraxinetum; Castrum-novum cum valle; Castrum Montis; Agladium cum Castro; Malgratum Castrum; Fabrica Castrum; Castrum Frontis; Burgus Sancti Martini cum Castro; Lorenzate Castrum; Brozium, Castra plura cum valle; Strambinum Castrum; Sparronum Castrum.

Guischæ Castrum aliorum Dominorum.
Azeliu Castrum aliorum Nobilium.

Comitum Maxini

Maxinum Castrum; Burgarum Burgus cum Castro Maglonum Castrum; Vestignate Villa; Septimum Rovearium.

Comitum Mazadii

Mazadium Castrum; Candea (*) Castrum; Castegnolum Castrum; Marzinascum Castrum; Rondizonum.

IN-

(*) Supra in mea Præfatione ad Azarii Chronicon monueram, Opusculum hoc antea editum fuisse Tomo II. Operis, inscripti *la Galleria di Minerva*; qua autem fide sit excipiendum, facile conferenti innotescet; nam ibi non immutatus tantum simplex ac rudis Azarii titulus, sed etiam additamenta facta legenti occurrunt, quamquam personatus ille *Ambrosius de Roccacontrata*, hoc est sub nomine isto supra laudatus Cotta, se *Historiæ puritatem* religiosè servaturum pollicitus fuisset. Hoc tamen loco, inter cetera, animadvertendum est, quòd *Candia* Castrum nobis exhibet pag. 402. *Natale solum Fratris Petri ex Ordine Minorum, olim apud Ticinenses Theologiæ Professoris, è parentibus Novariensibus, & nunc (nempe anno 1404.) Archiepiscopus Mediolani & Cardinalis*: Nimirum Cotta nihil antiquius habuit, quàm sibi ac aliis persuadere, Alexandrum V. Pontificem Maximum, ipsum videlicet *Fratrem Petrum* modò memoratum, patria Novariensem fuisse, & in Candia, Castrum illius agri, natum, quòd is *Petrus de Candia* appellatus sæpe occurrat. An is vera tradiderit, non est hujus loci inquirere. Illud certè minimè laudandum, ab eo in rem istam protrusum fuisse veluti testem synchronum, & amicum ejusdem Petri, hominem, à quo is probè sibi conscius erat nihil tale umquam fuisse memoriæ proditum, ut heic ex sincero Azarii textu dilucidè apparet.

428

427

INCIPIIT OPUSCULUM DE BELLO CANEPICIANO.

Est autem Canepicium Comitatus diverforum Comitum, situs in Australi plaga Lombardiæ, carens Civitatibus, cui Comitatus Maxini unitur, Locis, Burgis, Castris, & Montibus valde fortibus suffultus, habens loca amœna, copiosa blado, vino, pratis, & aqueductibus aquarum ultra modum, in quibus maxima quantitas bestiarum, & ferri habetur, pro eo quod montanas partes habet, & Alpibus ab uno latere includitur circumdantibus Lombardiam. Cui Comitatu coheret à mane districtus Vercellarum, à Meridie terræ Montis-Ferrati supra Padum; à sero in parte terræ Pedemontium, & in parte terræ Illustris Principis Domini Comitatus Sabaudiæ, & à monte dictæ Alpes, & aliæ possessæ per dictum Comitem, & Hiporegia Civitas cum Valle-Augusta spectantia de præfenti Domino Comiti Sabaudiæ antedicto. Planiciem etiam, & Valles habet valde magnas. Sulcatur enim dictus Comitatus Canepicii duobus fluminibus continuis, aquarum multum copiosis, & præcipuè tempore æstivali; pro eo quod principia suscipiunt in Alpibus antedictis. Unus quorum fluviorum dicitur Orcus, & alter Duria appellatur. Et sicut à principio dictum Canepicium semper discordiam habuit, & habet in partialitatis odio: Videlicet quia una pars Guelfa dicitur, & alia Gibellina; sic & ipsi duo fluvii ex toto discordant in Comitatu illo; & est mirabile, cum in ipsa planitie unus multum non distet ab alio. Nam unus nomen masculinum habuit, videlicet Orcus, procedens ex Valle Soana, & à partibus Provinciæ descendens, & multum in longum protendens, in quo magna quantitas auri colligitur, & grana tam grossa reperiuntur, quod vidi granum esse valoris florenorum 16. Et ubi aqua labitur, seu in pratis herbas odoriferas, & in magna copia parat, seu in campis blada nutrit in immensum. Vada pro transitu, quantumvis inunder, bona habet, & arenosa, adeo quod discurrendo huc, & illuc procedit, tamquam homo dictus Orcus vulgari sermone, qui vagando discurret. Pisces habet excellentissimos, & in magna copia, & præcipuè trutas, & remolos in quantitate valde grossos. Alter verò nomen foemineum habet, videlicet Duria, procedens ex Valle Augusta; & principia dictus fluvius Duria trahit ab Alpibus frigidissimis, & semper copiosis multitudine glaciærum: videlicet à Montanea Boxeni, quæ montanas partes Lombardiæ superexcellit, & de qua nives & glacies nunquam recesserunt à principio Mundi. Qui malus mons in capite Vallis Siciæ super districtu Novariæ, de qua dictum est supra, est constipatus, & ab ipso principium trahit dictus fluvius Duria, descendens per partes Vallis dominorum de Perlo. Cum verò infusionem aquarum suscipit fluvius Duria ab Alpibus Montis Sancti Bernardi, qui reputatur locus inutilis propter frigiditatem suam, quamvis & necessario propter iter à Lombardia eundo Avinionem dictus mons habitetur, sic simul dicta duo canalia frigidissima Duriam construunt, in qua nusquam aurum reperitur. Sed procedens per Canepicium post-

A quam saxa dimisit ab Hiporegia Civitate superioris, & ab ipsa declivè descendens, non auditur, arenâ ex toto carens; ita quod nullus ipsum fluvium durante Canepicio, quantumcumque aqua sit depressa, transire audet sine beneficio navis, in cuius litoribus infiniti transeundo perierunt, sperantes, quod in tam modica aqua perire non valeant, & intrari carent omni beneficio subsidii. Non labitur in campo quin ipsum non destruat; & si in prato, deterius facit, quoniam herbam repertam urit, & deinde nascuntur berbovacæ, quæ acutissimæ sunt, & à nullis bestiis comeduntur. Pisces durante Canepicio nullos habet, vel rarissimos, & debiles: propter quæ nullus in ipsa piscatur.

B Fuit autem uno tempore ab Hiporegia Civitate inferius tota vallis illa in Montibus interclusa Lacu magno, universam illam planiciem comprehendente. Quæ Duria Lacu mixta exhibit subitus Mazadium, & procedens Rondizonum, ubi die hodierna vadum arenosum habet, & non supra, durante Canepicio. In focetamen Mazadii labendo tantum concavavit dicta aqua Duria in Padum decurrens, & propter mollietatem fundamenti, quod fictâ cavâ exivit, & Lacus exstitit desiccatus; & hodie sic remansit, & arena dicti Lacus ubique laboratur, præterquam ab angulo superiori, ubi Lacus Azebii, five Piveroni districtus Vercellarum in parte insularis tamquam in loco profundiori remansit, & est de præfenti bonas scardolas & tencas habens. Qui Lacus modicum rivulum facit sub Azelio, & Duriam intrat apud Vestignate. Alterum etiam Lacum dimisit in angulo uno inferiori sub Candea, Casaglono, & Caluxeno, loco multum profundo, ubi dicta aqua nequivit desiccari, sed in Lacu remansit, faciens bonas scardolas, lucios, & tencas; & Lacus Candea hodie appellatur. Procedens ex ipso Lacu parvulus rivulus in flumen Duria apud Mazadium exitum facit. Et ista die hodierna manifestè apparent, cum in Comitatu Maxini sint parietes ipsius Portus Laci, constituti lapidibus, & calce, & annuli ferrei in ipso pariete muri firmati sint. Et etiam similes parietes sunt supra ripam locorum Veuroni, & Piveroni districtus Vercellarum à parte Meridiei, & cum annulis ferreis, in quibus naves dicti Lacus homines, & alia transeuntes ligabant. Et ista de materia ipsorum fluviorum sufficiant.

C Habitaverunt autem primò Canepicium duo genera, videlicet Comites de Blandrate, qui Castra, Burgos, & Villas Medii, & partis inferioris dicti Comitatus possederunt, quorum pars in principio huius satis declaratur: & credo, quod propter aliquam successionem mulierem prædictam partem ex testamento aut ab intestato acquisiverunt. Aliam verò partem majorem, nobiliorem, & altiore habavit Comes Canepicii, & ex ipso duo filii processerunt, qui duo fratres Canepicium, excepta parte ipsorum de Blandrate, pro medietate dividerunt, uni quorum Castrum Sancti Martini cum dependentibus sibi venit indivisum. Alteri verò Castrum Valpergæ cum aliis suis dependentibus, quæ solo Imperio, & non aliis, subiacebant. Quid ultra? nec novum: invidia oritur inter

inter pares; & inter istos, tamquam de paritate contententes, Zizania orta est, & talis, quod hodierna die plus solito durat, & gravius deinceps perdurabit. Et non valentes prædicti fratres vota ipsorum percomplere, habens Castrum Sancti Martini, & reliqua, parti Guelfæ adhæsit; & habens Castrum Valpergæ Gibellinus fuit. Et ita die hodierna observant, se non tamquam Confortes pertractando, sed ac si una pars esset Christiana, & alia Saracena, personaliter & realiter se persequuntur, & inimicitias publicatis. Et propter prædicta, & alia, gravia detestanda, ubi liberi esse solebant, reducti sunt ad servitutem, ut infra dicitur.

Qualia autem gravia inter ipsos Comites, & sibiadhærentes, processerint, longum esset enarrare, cum uni ex prædictis adhæsit Marchio Guilielminus Montisferrati, videlicet de Valperga, qui multum prædictos Comites de Sancto Martino depauperavit & vastavit. Ad quæ defendenda, & vetanda multum favit pars Tagliantum, & de Castris cum sequacibus suis, qui caput sunt partis Guelfæ in Civitate Hiporegiæ, & Domini de Monzonvento, qui caput sunt ejusdem partis Guelfæ in Valle Augusta, valde potentes in partibus illis, & simul colligati propter matrimonia & amicitias inter ipsos copulatas. Quibus etiam multum profuit amicitia Dominorum de Gonzaga de Mantua, pro eo quod Dominus Guido de Gonzaga unam uxorem habuit ex Dominabus de Strambino prædicto à qua universi de Gonzaga, qui tempore præsentis Civitatibus Mantuæ & Regii dominantur, processerunt. Domus ipsorum Comitum de Sancto Martino multum in personis multiplicavit, & in quadruplum alios confortes in personis antecessit. Habebant alias amicitias ipsis contiguas, videlicet cum Episcopo Hiporegiæ, qui de Advocatis de Vercellis erat, & plura Castra habens, & in terra Montis Caprelli, quæ fortissima & potens est, & fortissimo Castro in fine Comitatus Maxini posita cum Terra Zigiani, & Villa Ragla, quæ Terræ sunt Episcopi Vercellensis, & intra dicta confinia. Et pars Guelfa Pedemontium ipsis Comitibus Sancti Martini adhærebat, & præcipue Illustris Princeps Acayæ, & Pedemontium, qui propter ipsorum Comitum nobilitatem & potentiam ipsis multum favit, & favet de præsentis, quoniam in ipsis Comitibus viget multa nobilitas, industria, & potentia, & præcipue in Domino Martino ex dictis Comitibus, qui multa commisit, ut infra dicitur, & à quo multa magnalia processerant, & magnus reputatur apud prædictum Dominum Comitem Sabaudia per ea, quæ inferius dicentur.

Adhærebat etiam prædictis Comitibus de Valperga universa domus Comitum de Blandrate Canepicii, & universi Comites de Maxino: quæ Domus in modicis nobilibus consistit respectu aliorum confortum, sed ditiores sunt ipsis, & divitias habent ultra modum. Quibus Domini de Solerio, & Burnati cum universis partis Gibellinæ Hiporegiensis Civitatis adhærebant, nec non Domini de Perlo, & de Quarto cum universa parte Gibellina Vallis Augustæ cum universa potentia Marchionis Montisferrati, quæ ipsos de Sancto Martino, ut potuit, semper oppressit; & sic Marchio Saluciarum, & Gibellini Pedemontium partem illorum de Valperga & confortum sunt secuti. Dum autem nova odia inter prædictos confortes haberent malos fructus parturire, quilibet ipsorum cogitavit potentiam & vires, necnon inimicitias in

A alterum exercere: Et causa potior fuit, quod prædicti de Sancto Martino, & sequaces tanti sunt, ut dixi, de personis, quod sua ipsis non sufficiunt; sed volendo universi ducere vitam magnam, necessarium fuit, ut aliena raperent. Etiam favente dicto Principe multa commiserant contra præsentem Marchionem Montisferrati propter debilitatem dicti quondam Theodori patris sui in capiendis Terras & Castra ipsorum Gibellinorum Canepicii, & præcipue Terras, & Castra communia, in quibus non permittiebant aliquem Gibellinum nominari. Nec mirum erat, quia Gibellini ipsi custodire faciebant dicta Castra communia per eorum familiares; & si Guelfi necessariò habebant stare cum eorum personis, pro eo in Terris communibus faciebant Guelfi quæ volebant. Vacante autem Montisferrati Marchionatu propter mortem Marchionis Guilielmini proditoriè mortui Alexandriæ, sciverunt Guelfi cum Principe Pedemontium procurare, quod proditoriè habuit per cambium ab uno Comite de Blandrate proditore Terram Caluxeni, in qua solus Guelfus tunc non erat. Qui Princeps ipsam Terram Caluxeni circum circa murare fecit, & tanta beneficia habitantibus in ipsa dedit & fecit, quod protinus Guelfi facti fuerunt; per quos tanta scandala sunt secuta, quod longum esset enarrare. Sed de recuperatione ipsius Terræ suo tempore enarrabo. Feceunt etiam, quod dictus Princeps Castrum Dominorum Valpergæ cum Terra Ripæ Rubæ habuit, & abstulit Dominis de Valperga, quorum erat, quam simili modo murare fecit circum circa, & die hodierna, propter servitia dictus Princeps in ipsa Terra amicos habet; quamvis ipsam Terram Domini de Valperga recuperaverint, & teneant de præsentis. Quæ non valentes Domini de Valperga, & sequaces tolerare, etiam consilio Domini Fratris Johannis de Riparia Marchionis Anconitanæ Marchiæ pro Sancta Romana Ecclesia (quem vidi pulcriorem hominem aliquo viso, & sapientiore, cujus virtute Ecclesia Romana dictam Marchiam Anconitanam recuperavit) cogitaverunt contra prædictos Comites Sancti Martini vindictam assumere. Et sic dato ordine in expensis, quas dicta Domus Valpergæ cum aliis Gibellinis Canepicii pro rata paterentur, Anno autem currente MCCCXXXIX. miserunt Johannem Azarium patrum meum tunc Potestatem Corgnatæ, & aliarum Terrarum Canepicii ipsis Dominis de Valperga subpositarum, Mediolanum, ubi ex stipendiariis ventis cum Domino Lodrixio Vicecomite à Verona Legnanum (de quibus dictum est supra) accepit barbutas tercentum, & Malerbam cum ipsis cum firma mensum sex proximorum firmavit pro faciendo guerram in Canepicio contra Domum Comitum Sancti Martini, & ipsorum sequaces. Quæ gens pulchra fuit, & tota Theutonica. Quibus Dominum Nicolam de Medicis de Mediolano in ipsorum duces & Capitaneum decreverunt. Annuit prædictæ scriptioni præfatus Dominus Azo Vicecomes, ut dicta Civitas Mediolani quàm citius ipsis Æmulis privaretur. Et sic parvâ morâ interpositâ cum prædicto Capitaneo eorum versus Canepicum equitavit. Et primò in Canepicio transiit Duriâ ad locum Guisicarum deverunt. Est enim Locus & Castrum Guisicarum in Canepicio, nec Domini hi sunt de Comitibus ipsis, qualitercumque antiquitus dictum Castrum acquisiverint; sed sunt confederati, & amici cari Dominorum Comitum Sancti Martini, & pro ipsis multa damna sunt perpeffi. Quæ gens cum

431

ebm ibi fuit, Villam, & Terram ipsam coeperunt, rubaverunt, & cremaverunt, Castrum finaliter expugnantes. Sed quia dictum Castrum muris excelsis est coronatum, intrare minime potuerunt, sed universa extra muros taliaverunt, prostraverunt, & diruerunt. Et deinde dicta gens transactis pluribus diebus intravit Rivarolum. Est enim Rivarolus Terra Communis, in qua erant duo Castra, videlicet Castrum Malgrati cum Turri rotunda apud ipsam Terram constructum, postquam Dominus Martinus de Agladio, potentia praemissi Principis, muros circa Caluxenum, & Ripam Rubeam fabricavit. Aliud in Terra ipsa erat Castrum antiquum, possessum per complices Dominorum de Valperga. Habebant enim tunc Terram Rivaroli homines sexcenti ad bellandum apti; & est in medio planicie Canepicii apud Orcum constituta, quae Terra victualibus, Zardinis, & aliis fructuosus quaslibet Lombardiae antecellit. Quod esset plena victualibus, non est dicendum; nam per praedictos nusquam potuit evacuari. Domos autem omnium Guelforum existentium in dicto loco diruerunt, & combusserunt, devastando quaslibet moenia existentia extra Castrum Malgrati. Et ibi machinando Castrum diu steterunt; sed ea vice ipsam minime habere potuerunt.

Deinde iverunt Montalengum; est enim Castrum Montalengum in eminentiori loco planicie Canepicii constitutum, & sub ipso Burgus Sancti Zorzii in planicie constitutus apud Rivarolum, & ubi habitabant homines DCCC. armigeri; nec ullus de ipso Burgo pissare poterat, quin a Castro Montalengo videretur, quod Castrum erat unius pauperis Comitis de Sancto Martino. Ubi dum essent illi balistarii, & pedites de Sancto Zorzio, tamquam capitales inimici, coeperunt dictum Castrum, sive ipsius exteriora viriliter debellare: ex quo defensores tam voluntarii exiverunt, quod mixto bello, intra Fortaliciam, eum voluerunt, se reducere nequiverunt; sed retrocedentes perdiderunt aralia; & Gibellini Sancti Zorzii simul & semel Guelfos occidendo intraverunt. Et dictus nobilis senex cum paucis etiam vulneratis se recepit super Turrim in ipso Castro existentem. Et statim cum ipsis inimicis pacta celebravit, quod nisi tertia die sequenti subsidium haberet tale, quod dictum exercitum posset remove, ipsis de Sancto Zorzio Fortaliciam ipsam traderet. Et eam tradidit, nec tempore praesenti ipsam recuperavit; Sed per Dominos de Sancto Zorzio ipsum Castrum cum magna cautela custoditur. Et omnia, quae in ipso loco erant, subito fuerunt derobata.

Et sic ipso Castro capto Oirum devenerunt. Est enim Oirum Palatium unum maximum in maxima Fortalicie positum supra Montem, & apud Sanctum Zorzium cum infinitis expensis fabricatum. Quod Castrum qualitercumque fuerit acquisitum, non est de aliquo jam dictorum Comitum; cui vasta dederunt, & minime habere potuerunt; sed pacta celebraverunt, propter quae pauperes facti sunt, & Vassalli Domini Marchionis Montisferrati; nec deinde parri Gibellinae offenderunt.

Deinde venerunt Speratonum, quod Castrum est Dominorum Comitum Sancti Martini apud Caluxenum super monticello supra ripam Lacus Candae constitutum, & dure cum peditibus Mazadii proslantes, ipsum ceperunt, & universos in ipso repertos occiderunt, & muros diruerunt, in quo usque nunc nemo habitavit. Deinde iverunt Sanctum Belegnum, & ibi, quia

A caret fortalicie, intraverunt: qui Locus est Domini Abbatis, copiosus in tantum victualibus, quod nusquam potuit victualibus vacuari, & in quo CCCC. homines habitabant in infinitum copiose. Deinde venerunt Favriam; est enim Favria Castrum in planicie constructum apud Rivarolum Dominorum de Sancto Martino; & Villam ipsam ceperunt, & robaverunt, & combusserunt, Castrumque ceperunt, sed ipsum non diruerunt, pro eo quod erat Dominorum nepotum Domini Henrici de Valperga parvulorum, pro quibus Castrum conservaverunt.

Deinde venerunt Castrum Frontis, & extra Castrum omnia rapuerunt & destruxerunt. Castrum autem id habere non potuerunt, quia erat forte nimis, & loco eminenti apud Ripam Rubeam constitutum. Deinde iverunt Varbaneam, & ibi concordium fecerunt, & tale, quod deinceps Terra ipsa partem Guelfam non reduxit. Deinde iverunt apud Terram Pontis, & ibi cum universis de Corgnate, quibus populus in Lombardia non est par, ubi Castrum unum, erectum super faxis super flumine Orchi in principio Vallis Pontis, ubi tria Castra erant, videlicet unum Dominorum de Valperga cum Terra Pontis, & alia duo Guelforum Comitum Sancti Martini. Quae Castra assidue machinis se lapidabant, quoniam in brevi spatio erant, & prope inclusa. Et tam viriliter & potenter ipsum expugnaverunt, quod in Cassaro artificialiter intraverunt, & deinde pactis initis universum habuerunt, dimissis eorum bonis; & ipsum subito, & cum infinitis laboribus diruerunt hi de Corgnate, excepta una scaglia turris, quae ibi remansit, quam nullo modo diruere potuerunt. Et sic illa duo Castra remanserunt, videlicet Castrum Thelarii, quod valde per Ferrandum ex Comitibus Sancti Martini, & suos existit custoditum, & Castrum Pontis, quod per Dominos de Valperga, seu eorum factores existit mirabiliter custoditum, machinando diu Castrum Thelarii Castrum Pontis, in quo Castrum Thelarii semper machina stabat erecta. Quibus durantibus major Johannes de Valperga ex ipsis Comitibus, & dictus major ad differentiam alterius minoris Johannis, etiam Comitum in Valperga, cum magna peditum quantitate & balistariorum, Vallem Soanam, unde procedit dictus fluvius Orchi, intravit, quae Vallis communis est ipsorum Comitum Sancti Martini & Valpergae. Et suo studio curavit habere Castrum Perticæ in capite Vallis superioris Soanae mirabili casu erectum, contra quod Castrum nihil posset excogitari, cum sit ejus fabrica per milliare in ripa excelsa, & in medio rupis sit introitus; & est turris transitum & introitum Castri habens, & custodiens, per quam necessarium est transire; & custodito introitu custoditum esset Castrum id contra quod nihil posset machinari; sed per consequens custodito transitu sive introitu ipsius Castri Perticæ, nullus etiam posset exire. Et pro eo gens illius Vallis quae vult salva, ea in dicto Castro reponit, cum ex custodia quatuor virorum homines universi Mundi dictum Castrum Perticæ non intrarent; nec alia cautela posset haberi, cum taleata dictae rupis descendat per milliare unum & ultra. Quo Castro capto, sibi faventibus hominibus suis dictae Vallis, dictum Castrum, tamquam sibi inutile ipsis hominibus commendavit. Et sic deinceps homines Vassalli dictorum Comitum tam Guelforum, quam Gibellinorum, ipsas Valles coeperunt tam cautè custodire, quod nullus ipsorum Dominorum, duran-

te

te guerra, intravit; sed annuatim ipsis Dominis, ut consueverant, respondebant, & non ultra; propter quæ dictæ Valles à præfenti guerra deinceps existerunt conservatæ, & legales homines fuerunt alterutri Dominorum.

Post autem prædicta deestanda prædicti de Valperga cum universis peditibus partis Gibellinæ simul junctis, ruscando arbores infinitas, sicut nuces, & castaneas, quæ ibi erant in infinita quantitate, & taleando vineas fecerunt vastam apud Castrum Montis, Agladium, Lorenzate, Castrum Sancti Martini; & talia fecerunt, quod in vita duorum similes arbores crescere non valebunt, extra fortitias quorum de Sancto Martino universæ domus, molendina, ferreriæ, & aliæ habitationes sunt destructæ, & totaliter concrematae. Sed quid profuit tantus excessus vicinis confortibus suis factus? nihil; immo ad majora facienda vicinos suos incitavit, qui viribus undique adquisitis curaverunt, & summo studio, vindictas de perpetratis per alios facere, & à Dominis de Mantua, cum quibus, ut superius est dictum, prædicti Comites Sancti Martini sunt parentelâ copulati, barbudas centum impetraverunt. Alias autem barbudas C. ex illis tercentis per VI. menses commoratis cum illis de Valperga, completâ eorum firmâ, habere curaverunt, & habuerunt. Et alias barbudas C. tum per Domum ipsam, tum per eorum amicitias habere studuerunt; quibus coadunatis de similibus gestis coeperunt adversæ parti respondere. Et factis, seu misso Domino Saraceno de Cremasce de Mantua Capitaneo super ipsa guerra generali, per Mediolanum transiens à Mantua cum gentibus ipsis Canepicium intravit. Et primò divertit ad Terram Riparoli, in qua Terra de facili intraverunt, & dictum Castrum Riparoli coeperunt expugnare. Ipsum dico Dominorum Valpergæ ceperunt, & vastaverunt, & reliqua Gibellinorum supra domos in ipsa Terra dimissas; & sic quicquid residuum invenerunt, rapuerunt. Deinde vasta super universis Terris Comitum abundè fecerunt, taliendo, vastando, incendiando. Et sic malè peragendo Villam Salaziar combusserunt, Villam quoque Castri Valpergæ robaverunt, & vastaverunt, & ad ipsum Castrum Valpergæ se dirigentes hi Theutonici, qui primitus ipsorum Dominorum stipendia habuerant, cum cautela fuerunt in actu dictum Castrum intrandi. Sed supervenientibus multis de Corgnate armatis tamquam militibus, prædictos Theutonicos reperierunt Montem Castri ab opposita parte ascendisse, dantibus aliis prælium à parte opposita, dictam Villam Valpergæ suppositam comburendo. In quos Theutonicos prædicti de Corgnate numero centum irruerunt; & cum essent ipsi Theutonici in arduo loco pedestres, cum lanceis & targhis impetum prædictorum de Corgnate à parte superiori existentium substinere non valentes, se in fugam posuerunt. Quos insequuti fuerunt prædicti de Corgnate sternendo, taliando, & occidendo prædictos, ex quibus multi Theutonici remanserunt mortui, & capti, & reliqui existentes ab opposita parte in dicta Villa Valpergæ fugerunt, & ab inde recesserunt sub maximo dispendio personarum. Quid ultra? diebus aliis continuatis Villam Pontis dicti de Sancto Martino combusserunt, & prædati fuerunt. Et Castellum Silveschi à parte eorum, quod Castellum erat ceterorum Nobilium de Corgnate, Vassallorum dictorum de Valperga, ceperunt, & diu occupatum tenuerunt. Deinde prædicta gens transivit Duriam,

A multa vasta super Comitatu Maxini tam cum incendiis, & prædationibus, quàm aliis malè gestis in ipso Comitatu intulerunt, & præcipuè in locis non fortibus.

B Quibus peractis iverunt ad locum Marcinafchi, & ibi Villam expugnantes irruerunt. Deinde Castrum expugnantes pacta coeperunt inire; quibus pacta agitantibus ab opposita parte ipsius Castri intraverunt, & Dominum Antonium juvenem valde probum crudeliter interfecerunt; prædaveruntque & spoliaverunt in ipso Castro, & Villa universa. Et certè tempore illo nullus ipsorum Dominorum mortuus exstitit, præter quàm iste; & causâ erat, quia multum erat odio illis de Strambino, cum quibus confinabatur. Cui Strambino per sequentia malè successit, quamvis sit pro tertia parte Terra ipsa Dominorum Comitum de Maxino.

C Durantibus autem prædictis cum Dominus Guidetus de Valperga cum sola familia sua iret (qui tamen erant Equites viginti duo) à Castro Valpergæ Ripam Rubeam, obviavit inimicis procedentibus à Castro Frontis in magna quantitate; nec fugere valens, captus fuit prædictus Dominus Guidetus, & post longam moram magnam redemptionem fecit. Et sic prædicta gens Dominorum de Mantua cum Domino Saraceno eorum Capitaneo coeperunt recedere; & alii primi, sive ex primis stipendiariis, qui venerunt à Mediolano etiam cassi fuerunt. Et quia cassi venerunt versus Clavaxium pro conferendo cum Malerba, qui erat sub stipendiis Domini Marchionis Montisferrati, qui reliquas duas partes ipsorum finitâ firmâ Dominorum de Valperga ceperat; & alia tertia pars, quæ est ista, remanserat sub stipendiis Dominorum Comitum Sancti Martini; & hi tam primos, quàm ipsos à Mediolano conduxerant: & pro eo isti cassi nunc appellati fuerunt, seu ista tertia pars, proditores. Et dum recederent à partibus Clavazii, & centum super Garglavara, & apud Salugiam, per gentes Dominorum de Valperga fuerunt capti, & derobati; ex quibus dictus Joannes Azarius Potestas Corgnate, qui ipsos sequebatur, quinque ipsorum equos in sua parte habuit, & plures captivos, qui ad suos pro nihilo dimissi fuerunt. Et tunc dictus Marchio Montisferrati cum stipendiariis suis cepit crescere, & Canepicium totis viribus invadere MCCCXLII. de mense Junii. Intravitque dictus Johannes Marchio Montisferrati, qui jam potentia creverat, Canepicium cum barbuis trecentis tam stipendiariis, quàm ex nobilibus sibi subditis, & cum maxima quantitate balistariorum, & peditum, & magno carrigio cum multis vastatoribus, & super campis Caluxeni direxerunt gressus suos. Est enim Caluxenum major & potentior Terra aliqua Canepicii, in planicie inter Duriam & Orcum constituta, quæ si uno anno blada recolligit, non expenderet in decem. Et circum circa ipsam Terram blada & vineas taliavit, & aliqua deduxit, & vasta similia fecerat super ipso territorio duobus annis præcedentibus, proponens dictus Marchio ex toto dictam Terram habere; quia multum Clavaxium & alias citrà Padum offendeat. Verè autem prædicta facere poterat, quia cautius & voluntariè Caluxenum custodiebant, nec in ipsa Terra erat aliquis, qui prædicti Marchionis non esset capitalis inimicus propter gesta. Et tunc cum gentibus suis equestribus & pedestribus ivit Riparolum, & ibi diu stetit, & tam durè Castrum Malgrati machinis & aliis artificijs expugnavit, quod ipsum Castrum habuit,

buit, & fornivit, & ipsum de presenti tenet. Deinde vasta in bladis Agladii, & Castris Montis fecit, diruens residuum per primos relictum. Et procedens venit Strambinum. Est enim Strambinum supra Duriam in capite unius montis planiciem habens valde spatiosam supra Duriam, in qua multum bladi sit; & in qua Villa solebant homines DC. habitare, & bellare, adeo quod in Canepicio non erat Villa coequalis. Et quamvis dicta Villa cum Castro esset pro tertia parte Dominorum de Maximo, illi de Sancto Martino omnia possidebant: ex quo nullus Gibellinus in ipsa fuisset repertus. Cui Terræ vasta circumcirca fecit, & dum Terram ipsam viriliter dictus Marchio expugnaret, Dominus Marchio de Busca major nobilis Marchionis mortuus in ipsa Terra fuit, & Dominus Otto de Brunsvich tunc juvenis graviter vulneratus. Doluit dictus Marchio de prædictis ad mortem, & quoscumque in Strambino capiebat, necessarium fuit mori; & hodie ipsos persequitur odio capitali. Cui Strambino extra Castrum non dimisit domum, quam non prosterneret, aut combureret, ex quo ipsi de Strambino in havere & personis infinita damna sunt perpassi.

Deinde dictus Marchio cum exercitu suo rediens Castrum Oiri acquisivit, & Castrum Marzialchi apud Strambinum per ipsos Guelfos, ut supra, disruptum, fecit relevari & fortificari, necnon habitari, & valde bene habitatur de presenti. Et ad Terram Caluxeni iterato devenit, ubi invenit millium & panicum in magna quantitate fore post vasta seminatum, & ibi decrevit ad obsidionem ipsius Terræ velle permanere. Et tunc pars universa Guelfa in Caluxeno transit pro ipsum Caluxenum defendendo. Erant enim personaliter in ipsa Terra flos Nobilium partis Guelfæ. Canepicii, & Hyporegiæ, Dominus Martinus de Sancto Martino alios de domo suo sensu & potentia excedens, Bartholomæus de Strambino cum alio consorte suo, Petrus de Laitria ditior aliquo illarum partium, & plures de Taliantis. Quod prædicti Nobiles essent fulciti probis gentibus, non est dicendum; nam ibi nullus comestor erat, sed viri electi, & sic per sequentia ostenderunt. Nam audientes mirabilem animositatem partis utriusque, facto consilio inter ipsos tam nobiles tam probos in Caluxeno existentes, asseruerunt, Marchionem cum gentibus suis extra Terram uno denario se non timere. Et non valentes ipsi intrinseci animum suum refrenare, audiat quod fecerunt. Nusquam tam durè, tam dirè pedestrim existit expugnatum, & nullus in Caluxeno erat, qui armatus non esset sicut Miles, & multi duabus coraciis erant præmuniti. Et tunc deliberati pontem volticium ipsius Terræ depresserunt e parte, qua gens erat Marchionis. Est enim dicta porta subtus plateam dicti Loci viâ rectâ valde declivi, adeo quod unus a parte superiori sicut erant, duobus debuit prævalere, ab eademque parte dicta via erat magnis parietibus, & domibus cum lobiis præmunita. Videns autem dictus Marchio portam apertam, & pontem depressum, speravit aliquam Scaramuciam fieri per exeuntes, & nullus exibat. Et tunc universa sua gente in unum reducta sic dictus Marchio est allocutus: *o viri fortes, & dilecti mei, ad quid venimus in locum istum, nisi causâ pugnae, & ut Terram istam nobis diu inimicam capiamus? Nonne habemus mortem post-*

A ponere, ut fortunam insequamur? Non dubito, ubi velitis exercere vires vestras, quin in ipsa victoriam obtineamus propter duo. Primum est, quod ipsi intrinseci utuntur superbâ cervicosa, ut videtis, quia portâ apertâ nos incitant, ut intremus. De cuius introitu, & victoriâ obtentu non habemus dubitare, cum nos iustum bellum foveamus. Superbis enim Deus resistit, & humiles exaltat. Secundum est, quod de introitu non habemus dubitare, cum diu universus populus hic fuerit Gibellinus, & sciat contra jus dictam Terram pro parte Guelfa detineri: ex quo recordabuntur de pristino statu; & cum viderint nos intrasse, nos non offendent, quibus pacem intrando promittimus. Aliis quoque stipendiariis pagam duplam pro mense completo promittimus, offerendo, quod tanti Nobiles forasterii & divites in ipsa sunt, quod de redemptionibus eorumdem perpetuo ditabuntur. Et his dictis in nomine Dei, & B. Zorzii ordinatè & voluntariè coeperunt intrare, asserentes semper pontem per aliquos ex ipsis custodiri. Et potenter intrantes viâ rectâ procedunt ad plateam, nam supra portam nullus remanserat de Caluxeno, ut liberius Marchio cum gente sua posset intrare. Et sic intrantes, isti Nobiles Guelfi, ut probissimè, armata manu descendentes, dimicant, forant, lacerant, & taliter, quod intrati necessariò habuerunt retrocedere, & multi ex lapidibus projectis ab utroque latere dictæ viæ perierunt. Et certè Theutonici procedentes magnam potentiam, & virtutem ostenderunt.

Cum autem retrocedendo Terram exivisset Marchio, sic fatur: *A viri fortes, Nobiles, & fratres mei, omittamus mortem, ut vindictam de nostris mortuis suscipiamus. Sinè periculo modo intrare possumus, nam vidimus suos universos, & tertia pars nostram non intravit. Intremus audacter in nomine Summi Dei, & Beati Zorzii, dato quod porta & introitus nobis non denegatur. Et tunc multis recentibus tunc præcedentibus fulcitis Papiensibus (*) assaldatis tumultuosè intraverunt; & planè procedentes apud plateam, necessarium fuit retrocedere impetum, & avantagium inimicorum sustinere non valentes. Et tunc cum maximo detrimento personarum habuerunt ipsam Terram exire, quam intraverant. Nec propterea porta clausa fuit. Tunc dictus Marchio vocatis suis, & reductis in unum, dixit: *Diu ne labe perpetua verecundia offuscabimur, si portâ Caluxeni apertâ de ipsa Terra victoriam non obtineamus? Et quia dicitur, quod ars vires superat, artem insequamur. Nam cum intraverimus, pontem balistariis nostris fulciamus, & deinde aliqui viâ rectâ procedant, & alii a partibus laterariis ascendant, ita quod in tribus partibus, & tribus aciebus Terram ipsam viriliter expugnemus. Quæ duæ acies ad plateam viis superioribus procedant, & nostri pedites cum laterariis vadant, & ignem immittent in domibus, a quibus in via matamur, & majora cœnacula fulciant balistariis, & gentibus nostris. Quæ si fient, non dubito, quin victoriam obtineamus. Et tunc tertio intraverunt, & cum aliquantulum processissent, pontem cum turrionio ascenderunt, & ipsum fulciverunt balistariis, & aliis habilibus ad defendendum portam ipsam; apud quam ab utroque latere intrati coeperunt ascendere per vias muro collaterales, ubi nullam resistantiam invenerunt, cum omnes vacarent ad pugnam primæ viæ. Et dum prædicti in multitudine intrati vias collaterales ascen-**

(*) In manuscripto brevioribus litteris superad-

ditur: idest Pavessie.

ascendissent, coeperunt ignem in domibus ipsis emittere, cum domus ipsa multas haberent paleas in ipsis propter vasta primò in bladis ipsis facta. Et igne ab utraque parte viæ euntis, ut supra, ad plateam succenso, habuerunt stantes super plateam in tribus aut pluribus locis succurrere. Et tunc Marchio procedens viâ rectâ, & nullo nocuo reperto à lateribus, unde primitus confundebatur, plateam ascendit, & tam potenter, quòd nec sibi, nec aliis prædicti defensores resistere valuerunt, potius propter multitudinem ignis in domibus ipsis convalescentis. Et tunc prædicti nobiles Guelfi feriti, & graviter oppressi, cum iis quibus potuerunt necessariò habuerunt Castrum Caluxeni fortissimum intrare, & in ipso se receperunt, qui potuerunt; sed non sic omnes, quin una magna pars ipsorum mortis calicem non potaret. Quibus durantibus Marchio cum gente sua dominium Terræ Caluxeni acquisivit parcendo rusticis in ipsa habitantibus quantum potuit. Et tunc circum circa ipsum Castrum obsidionem firmavit, sperans præmissos æmulos suos in caveam reduxisse. Et certè si die sequenti in Castro expectassent, ibi fuisset finis eorum; sed saniori potiti consilio murum Rochæ à parte exteriori foraverunt, & ea nocte exiverunt, prædictis Marchionis (militibus) non perpendentibus, qui solummodo ad custodiam portarum dicti Castri attendebant, & bene potati propter labores perceptos occasione introitus, quibus omnibus satis fuit dormire. Mane autem sequenti cogitans Marchio prædictos inclusos habere, audivit prædictos potentes Rocham exivisse muro fracto; & tunc pacta inivit cum illis in Rocha existentibus, & quibus discessus prædictorum non innotuit. Quibus pactis celebratis Rocham sequenti die restituerunt præmissis Marchioni, & ipsam Roccham cum Terra ipsa gubernat de præsentis, non obstante quòd quarta pars dictæ Terræ de jure foret Domini Bartolini de Mazadio, cui nusquam propter labores prædictos Marchio restituere voluit, sed Domino Ottoni de Brunsvich ipsam Terram permisit possidere. Et pro eo Dominus Bertolinus designatus ob destructionem Marchionis, Castra Castilionis, & Candæ ibi adhærentia tradidit Domino Galeaz Vicecomiti, ut transitum proinde haberet in partibus Pedemontium Marchionem destruendo. Quæ duo Castra expensis communibus Vergellas, & Novariam destruxerunt, stantibus in ipsis pro mali executoribus Fabrotino de Parma, qui ibidem morbo periit. . . . & facta nihil profuerunt, ut superius est latius declaratum.

Antea autem quàm captio Caluxeni foret facta, unus Nobilis nomine Petrus de Septimo Consiliarius Domini Marchionis præfati, & cujus consilio multum se gerbat, & homo dicti Marchionis, stando cum ipso Domino Marchione tantum cautelæ adhibuit, quòd Castrum Vulpiani Abbatis Sancti Belleni Ordinis Sancti Benedicti acquisivit. Erat autem dictum Castrum in principio Canepicii super planicie laborans, & in fine unius montis protensi à Canepicio in partibus ultimis dicti montis situm. habens, coronatum muro excelso, & merlato circum circa, à parte superiori Turrim habens excelsum, super quam Turrim Custos continuus permanebat. Cogitavitque prædictus Petrus dictum Castrum habere, sicut habuit, pro faciendo guerram in Pedemontibus, & Canepicio, in quorum confinibus exstiterat situatum. Et ordine dato procuravit, quòd pro magna pecu-

Tom. XVI.

nia dictus Torrianus matri suæ adhæsit, quæ bajula fuerat jam dicti Petri. Et una nocte deposito uno filo januensi, quem portavit ei mater fingendo quòd dicto filio volebat lavare caput, ordinem ita dedit, quòd à parte exteriori traxit super Turrim longum funem, cum quo sub taciturnitate noctis unum levem hominem tiravit, & deinde prædicti duo alios quinque tiraverunt, qui postea in angulo supra murum Castri bene XXV. dicto fune introduxerunt, qui partim murum descendentes Castrum invaserunt, & Monachum unum occiderunt, qui ibi stabat pro Castellano. Et sic dictus Petrus dictum Castrum Vulpiani acquisivit, & possedit, mala infinita faciendo usque ad mortem. Sed quia Deus iustas ulciscitur iras, scintillam imposuit, propter quam dictus Petrus cum filio exstiterunt decapitati iussu Domini Marchionis propter ipsius Petri superbiam, quæ tantum crevit in brevi potentia, quòd quasi de ipso Marchione dedignabatur. Casus etenim fuit, quòd dictus Marchio ire voluit Avinionem, & dum ibi ivit, statuit dictum Petrum pro suo locum-Tenente in Clavasio, & citra Padum. Quo recesso Marchione suâ superbiam occidi fecit, & publicè taliari unum de parentela Ferrariorum, quæ est potentior parentela Gibellinorum Clavaxii, propter aliqua, quæ habuerat cum uxore ipsius Petri, quæ erat de illis de Palantro majoribus Nobilibus Clavaxii partis Guelfæ, non obstante quòd Domina Marchionissa ipsum de Ferrariis tamquam jus habentem defenderet toto posse, stando in Castro Clavaxii. Quia dum dicta Domina Marchionissa audivit de homicidio prædicto, dixit Petro, stando in dicto Castro, quod Petrus respondit, quòd nisi prædicta taceret, faceret ipsam projici per balconem Salæ in fossato Castri, & quòd erat dicta vetula ad faciendum. Tunc autem prædictis auditis dicta Domina tamquam sapiens siluit; tamen vetavit, quòd universa Terra Clavaxii non traxit propter ea ad rumorem. Suo autem tempore prædictus Marchio rediit, & sibi de dicto homicidio doluit, cogitans quòd virtute illius parentelæ Clavaxium conservaverat, & dicta parentelâ perditâ in Clavasio nequibat permanere. Et contristatus vocari fecit Petrum, ut veniret coram eo, qui jam fugerat Vulpianum, quod Castrum murari fecerat jam supra dicto muro novo, & ubi habitabant quingenti homines ad bellandum. Qui Petrus venire denegavit; tandem rogatus venit, & in Clavasio pluribus diebus cum ficiis suis stetit. Una autem nocte dictus Marchio ipsum capi fecit, & in Turri ipsius Castri exstiterat præsentatus. Et certè si prædictus Petrus pulchra verba habuisset, dictus Marchio eundem liberasset. Sed quia dictus Petrus erat diabolico spiritu instigatus, coepit ipsi Marchioni malè respondere; ex quo dictus Marchio compedes ferreos sibi poni fecit, & ipsum durius carceravit. Transactis multis diebus dictus Petrus misit pro filio suo, qui filius habebat in uxorem unam filiam quondam Domini Francisci de Sancto Zorzio, qui diebus suis fuit potentior aliquo Canepicii. Qui filius cognatus erat parvi Johannis ex Comitibus Valpergæ, qui etiam habebat aliam filiam præfati Domini Francisci in uxorem. Dum autem dictus juvenis venisset ad patrem, dictus Petrus ipsum induxit, ut Marchionem in dicto Castro occideret: quod de levi facere poterat, cum dictus Marchio dictum filium Petri more solito honoraret, & diligeret; qui multos as-

G g

fasti-

fassinos paternos semper secum conducebat; & prædicta Marchio patiebatur, credens, quod timore prædictorum de Ferrariis occasione illius homicidii eos secum duceret. Sed quia nihil tam occultum, quod non reveletur, Marchio prædicta scivit, & de præsentis dictum filium Petri cepit, qui voluntarie dixit, quod pater suus, & mater ipsum instigaverant, ut ex toto loquens cum eo in camera ipsum occideret, & finaliter promiserat exequi ipsorum vota. Quibus examinatis dictus Marchio suo tempore ambos in Clavasio decapitari fecit; & dictam Petri ejus malam uxorem de poderio suo fecit expelli, tradens possessiones & bona dicti Petri alteri germano suo, cum quo odium habebat, qui de præsentis Marchioni in havere & persona servit quantum potest. Commiserat etenim dictus Petrus millia, quibus dignus erat morte: nam non contentus, quod Abbatem, & Monasterium Sancti Belleni privasset Castro & potentia Vulpiani, ipsum Abbatem occidere fecit per Zinum de Pradario Episcopatus Novariæ, de quo Zino dictus venerabilis Abbas ultra alios confidebat, & familiaris ipsius Abbatis erat. Qui Zinus cum florenis propterea susceptis venit ad standum in Valle Sicida districtus Novariæ, ibique suo tempore captus fuit, & in Novariæ tamquam proditor suspensus est.

Post autem prædicta crevit potentia Marchionis, maxime quia dominium Civitatis Hyporegiæ acquisivit, cujus introitum dederunt Domini de Solerio, & de Bonatis, qui Fortilicia ipsius Terræ obtinebant; & ipsis adhæsit universa pars Gibellina Hyporegiæ propter injurias, quas pati non poterant partis Guelfæ assidue ipsos cum illis de Sancto Martino infestantis, & secundum Dominabantur autem prædictæ Civitati Domini Comes Sabaudia, & Princeps Pedemontium, qui singulis annis regimen alter alteri permittebant, quo anno Princeps regnabat. Sed malè fecerunt, quia postea Comes Sabaudia ipsam Civitatem recuperavit, & solus dominabatur. Et hoc tempore ipsorum Gibellinorum partem suspectam, & domos eorum, faciendo Castrum in ipsa, destruxit. Tamen pro nihilo Guelfi non transiverunt, nam Guelfi primitus prædati fuerunt per gentes Marchionis, & domus ipsorum combustæ, & prostratæ, quæ nondum sunt erectæ. Et ista de Hyporegia sufficiant.

Dum autem ista perfida Societas Anglicorum in Lombardia venisset accita à prædicto Marchione, curavit ipsos reducere in Canepicio, ut repararet, & cresceret ipsa Societas faciendo ejus vindictas, quas explere non poterat in Alexandria partibus, ubi primitus veniendo ste-

terat. Et ipsam pravam Societatem, antequam intraret districtum Novariæ, nec Vercellarum, venire fecit Riparolum, ubi diu steterunt, opprimendo Canepicium, & præcipue Comites Sancti Martini præmissos. Quæ Societas stando ibi furati sunt Castrum Sancti Martini mirabilis situs, & Fortilitæ; & perinde Burgum Sancti Martini habuerunt, ubi omnia rapuerunt, & destruxerunt usque Hyporegiam. Deinde sic graviter permanentes furati sunt Terras Ceriati, & Laucii, Terras dotis Marchionis prædicti in confinibus Pedemontium & Canepicii, in quibus per earum quamlibet mille homines consueverunt habitare; quæ Terræ dominabantur per Comitem Sabaudia. Sed causa fuit, quia in terris ipsis, & aliis Canepicii, morbus intantum effluerat, quod de decem septem mortui erant, ex quo viventes de Mundo præsentis dubitabant; prædictas enim Terras, & alias in Canepicio, non obstante morbo prædaverunt, & spoliaverunt. Quæ Societas propter lucra prædicta multum crevit, ceperuntque Saviglianum in Pedemontibus, uniti cum Anechino de Bungardo Capitaneo alterius Societatis, quæ in partibus Astensibus erat, cujus robariæ non fuit diu similis in Lombardia. Quibus malè peractis, & deteriora timentes hi de Canepicio necessario se dederunt, & Vassallos se constituerunt Domini Comitis Sabaudia, videlicet prædicti Comites Sancti Martini, & Comites de Valperga, & Ripariæ, volentes manus & dominium Marchionis Montisferrati effugere. Et prædicti de Mazadio, excepto Domino Bertolino, & Comites Blandrati cum Oiro Castro vassalli Marchionis præfati sunt effecti: unde propter guerram, & morbum subsecutum, ubi liberi & potentes erant, nunc pauperes effecti sunt, & submissi jugo perpetuæ servitutis. In quo Canepicio melius successit hominibus de Corgnate, quoniam Terram suam à manibus prædictorum nefandorum servaverunt, & propter bonitatem suorum Dominorum de successionibus perveniendis in eorum Dominos, herede masculino deficiente secundum eorum pacta antiqua nihil existit innovatum. Immo dicta Terra palatiis, & turribus burgiensium refulget; & prædicti burgienses Comites contrarios in divitiis antecellunt: & merito, quia legales homines, & unius partis sunt, & amicos recipiunt valde bene, quos Christus in bono, & pacifico statu conservet cum Dominis ipsis, & suis de Valperga in secula seculorum Amen. Et ista de Canepicio dicta sufficiant. Scripta autem fuerunt prædicta per me præmissum Notarium ut supra in Terdona MCCCLXIII. Indictione prima die quarto mensis Januarii.

CHRONICON PLACENTINUM

Ab Anno CCXXII. usque ad Annum MCCCCII.

A U C T O R E

JOHANNES DE MUSSIS
CIVE PLACENTINO

Nunc primum prodit

EX MANUSCRIPTO CODICE
BIBLIOTHECÆ ESTENSIS.

I

C

442

IN JOHANNIS DE MUSSIS CHRONICON PLACENTINUM PRAEFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORII.

Placentia, nobilis olim Romanorum Colonia simulque Municipium, splendido elogio appellata a Procopio Lib. 3. Cap. 13. de Bello Gothico *Urbs Aemiliae princeps*, illustrem adhuc servat dignitatis locum inter Galliae Cispadanae Urbes, digna etiam quae non minorem in hac mea Collectione obtineat. Et multas quidem ejus Civitatis Historias manu exaratas, & adhuc superstites, praeter Umbertum Locatum jam editum, laudat Petrus Maria Campius in sua summe commendanda Historia Ecclesiastica Placentina. Sed habeo haec, quod fortunae (ut cum vulgo loquar) gratias agam. Mutina mihi suppeditavit, quae aliunde, sed inani successu, dudum expetiveram. Nempe servabat & servat adhuc Estensis Bibliotheca Codicem manu ante Annos fere CCXXX. scriptum, & *Chronicon Placentinum* complectentem. Quod mihi super omnia gratissimum accidit, Historia haec, & sylloge monumentorum ad Placentinam Urbem spectantium, eâ rerum copiâ constat, ut nihil fortasse vetustius aut melius Placentini ipsi ex Bibliothecis Archivisque suis adferre possint. Hujus enim Historiae Auctor ad eam texendam usus est Chronicis antiquioribus, quibus tunc Patria sua abundabat, ac subinde adjecit, quae suo tempore contigerunt. Ego singula descripsi, nisi quod nonnulla omittenda censui, quae Auctor ab exordio Mundi ad Annum usque a Christo nato Millesimum congeffit, nihil ad Placentinorum rem spectantia, & fabulis etiam intermixta, quippe e Ricobaldi potissimum Libro *de Originibus Civitatum* desumpta. Itaque ea fere tantum selegi, quae Placentiam respiciunt. Quis autem haec concinnaverit, nullâ certâ ratione compertum habeo. Nam Campius supra laudatus hosce Annales MStos interdum commemorans, Auctoris nomen nusquam prodir, fortasse quod & ipse ignoraret. Attamen extra dubitationem positum est, videlicet Chronici istius consarcinatore floruisse Anno 1389. Lege, quae ad eum Annum is habet. Solis defectum refert adeo immanem, ut vel in meridie lumina accendere fuerit opus, continuo subdens: *Et hoc vidi*. Praeterea ad Annum 1399. postremum nempe Historiae suae, miracula innuit patrata ante Imaginem Beatae Virginis Placentiae adservatam; ac praeter alios Johannem Fustinum sanitati restitutum adseverat, haec addens: *Et ego Johannes de Mussis Civis Placentinus similiter ipsum vidi & cognovi per longum tempus ante & post*. Unum hoc mihi persuasit, *Johanni de Mussis* adscribi posse hujusmodi Opus, cujus Familiae, & quidem Placentinae, non uno in loco mentionem habet Campius supra laudatus. Ceterum quae ante hujus Auctoris aevum, immo & ante Annum Christi 1300. occurrunt haec, accuratam adeo rerum rationem ac descriptionem exhibent, ut non unum Auctorem habuisse videantur.

Nonnulla certe Chronica ab antiquo aliquo Scriptore elaborata, subinde vero ab aliis continuata fuere, quorum neque nomen, neque aetatem novimus. Quod si non alium velimus, ut ego quoque innuebam, quam *Johannem Mussum*, haec omnia literis mandasse, is profecto credendus adhibuisse atque descripsisse vetustiores Patriae suae Annales: quod & in Operis titulo satis ab ipso significatum est. Integrum autem Opus, si verum fateri amamus, Historiam nobis exhibet Placentinae Urbis perquam nobilem; de cujus editione gratulandum est illius Civibus, immo & Aemiliae ac Insubriae universae; nam & extra pomoeria ipsius Civitatis non raro excurrere narrationem videas. Tandem dissimulare nolim, Scriptorem hunc Gibellinae factioni suum nomen dedisse, idque veneni tam alte in ejus viscera penetrasse, ut ad Annum 1376. in querelas quasdam inopportunas, declamationesque inanes erumpat

pat adversus Pastores Ecclesiae, in eorum culpam rejiciens quaecumque bella & mala eo Seculo divexarunt Italiam. Sed hominis perverso affecti aliquid indulgendum, atque illorum temporum conditioni, quibus alii quoque Scriptores non pauci, in Libris etiam Italica Lingua scriptis, omniumque manibus tritis, similes naenias cecinerunt, sed nullo Christicolarum scandalo. Desiderandum quippe est, ut qui omnium optimi esse debent, tales quoque singuli sint; pariterque optandum est, ut eorum Ministri ceteros Virtutibus antecellant. Verum in corruptae hujus Naturae Regno ne excogitanda quidem, nedum speranda constans haec hominum praestantia, & tanta Populorum felicitas. Neque negandum, quin gravibus vitiis Secula illa abundarint: sed statuendum quoque est, si quid exceßerint, aut defecerint aetate illa Ecclesiarum Rectores, longe avidius Seculi Principes, Laicaeque Respublicas, in sua commoda, alienique etiam juris usurpationem inhiasse. Denique quidquid rubiginis in Ecclesiasticis aevi illius viris appareat, totum in praesentis temporis gloriam cedit, quo tam compositos mores, tantamque Virtutum copiam in Ecclesiae Principibus, eorumque Senatu & Magistratibus intuemur, ut quae de antiquis, sive vera, sive falsa, nonnulli sunt obloquuti, existimationem praesentium mirum in modum adaugeant, illustrioremque efficiant.

Post Chronicon Placentinum, de quo haecenus egi, succedit *Placentinae Urbis descriptio*, cui conjuncta est origo aliquot Familiarum Nobilium, non ejus tantum Civitatis, sed & aliarum Italicarum Urbium. Ex eodem MSto deductus quoque fuit ejusmodi Tractatus: neque me falli putem, si hunc etiam foetum eidem Auctori tribuam, cui Chronicon debemus. Multa ex his ipsi Chronico intermixta erant. Ad haec aetas, qua & ista fuere literis consignata, in idem tempus recidit; quae enim pauca illius Auctoris aevum excedunt, a recentioribus adjecta fuere, ideoque diverso caractere signata. Anilia sane commenta ille depromit, ubi originem & nomina varia Placentinae Urbis describit, simulque fabulis indulget, dum aliquot illustrium Familiarum originem tradit. Sed vetus hoc malum est, quum vel ipsi Judaei, Graeci, ac Romani in ejusmodi studiis interdum ineptire consueverint, & adhuc dulcis haec febris facile Procerum animos invadat. Attamen sunt heic, ni fallor, complura magni facienda, eaque in primis usui futura, ad contexenda Magnatum quorundam stemmata, ac praecipue quod ex iis aliqua non ad nostrum Auctorem, sed ad antiquiores referenda videantur, uti Lectori serio haec perpendenti non difficile patebit. Post haec in editione hac pone sequentur *Chronica Re-
florum Civitatis Placentiae*, qualia in saepe memorato Codice MSto Estensi habentur. Illic potissimum deprehendas nomina *Potestatum*, quibus olim singulis annis creditum fuit Placentinae Urbis regimen. Ad Historiam Nobilium Familiarum Italiae mirum in modum conducit nosse, qui fuerint Praetores liberarum Urbium in Seculis. Neque enim ad tantum, tantaeque auctoritatis munus deligebantur, nisi spectatae Nobilitatis Viri, modo ex una, modo ex altera Urbe selecti; ita ut qui *Potestatem* tunc inveniat, non solum illustri sanguine natum, sed etiam insigni prudentia, aliisque egregiis animi dotibus praeditum hominem excogitare cogatur, utpote qui ad regendas Urbes imperio paene supremo adscisceretur. Hisce postremo loco adjunguntur *Chronica Episcoporum Placentinorum* ex eodem MSto mihi suppeditata. Libelli hujus Auctor *Fabrizius de Marliano*, Terdonensis primo, tum Placentinus Episcopus. Ad Ecclesiam hanc translatus ille fuit Anno 1476. vir non literis minus quam rerum experientia praecclarus, eodemque Anno haec suae Ecclesiae monumenta collegisse videtur. Non uno autem in loco prodit Campius, sibi ad manum fuisse Catalogum istum, quum suam condebat Historiam.

Sed postquam haec proelo paraveram, alterum hujus Historiae Codicem MStum ad me detulit humanissimus & praestantissimus Vir Comes Antonius Simoneta, Patricius Mediolanensis, cujus impenso erga bonarum Literarum incrementa studio plurimum haec ipsa mea Collectio debet. De praeclara illius Familia mihi sermo erit, quum Deo dante insignis Historici Johannis Simonetae Commentarios *de Rebus gestis Francisci Sfortiae* heic recudam, a quo nempe is originem ducit. Spectabat ad ipsum Comitem Codex ille, in cujus calce scriptum erat: *Johannis Luxiardi Notarii Chronica*. Substiti haec legens; & qui *Johannem de Mussis* ante statueram Chronici Auctorem, rem in dubium revocare haec recogitans coepi. Verum non ita multo post omnem mihi dubitationem sustulere, quae in eodem Codice Simonetano subsequuntur: idest; *Ego Johannes Luxiardus, sacris Apostolica Imperialique auctoritate Notarius publicus, filius nobilis Domini Francisci Luxiardi, supradictum Chronicarum exemplum copiavi, & scripsi ex originali, seu transumpto nobilis Domini Julii Luxiardi, subscripto & authenticato per Dominum Johannem Franciscum*

445

ciscum Sanaserium Notarium publicum Placentinum, & nepotem dicti Domini Julii, & extractum ex originali existente penes Magnificos Dominos Albertum J. U. D. & Johannem Hieronymum fratres de Roncoveteri, gratiose ipsi nobili Domino Julio concessio. In quorum fidem & testimonium me manu propria subscripsi cum meo solito Tabellionatus signo. Idem Johannes Luxiardus Notarius ut supra. Non ergo Chronici hujus Auctor Luxiardus, sed Codicis tantum sive exempli Simonetani is fuit scriptor. Attamen & aliquid praesidii attulit mihi idem Codex ad hanc editionem instruendam, uti ex appositis interdum notis elucebit. Ceterum in Codice tam Estensi, quam Simonetano occurrebant Diplomata quaedam ab Imperatoribus ac Regibus Ecclesiae Placentinae concessa, quibus nullum heic locum dedit, tum quod Campius aut Locatus eadem longe antea evulgarint, tum etiam quod plurimis vitiis abundarent, quae idem Campius in sua Historia Ecclesiastica deterfit. Atque haec interim habeat Lector ad illustranda Placentini Populi gesta, immo & ad finitimarum Urbium, & Seculi praesertim XIV. Historiam amplificandam perquam idonea.

JOHANNIS DE MUSSIS CHRONICON PLACENTINUM,

Continens Antiquitates & Acta memoriæ digna, facta, & occurrentia specialiter in Placentia, generaliter in Lombardia, & etiam aliquantulum in toto Orbe terrarum, compilatum & congregatum ex diversis Chronicis, Libris, & Historiis, actis, factis, & gestis, visis, & auditis, seu relatis: distinctum per annos & tempora.

tempore Cari Imperatoris & Æmiliani filii sui Beatus Antoninus Miles de Legione SS. Thebæorum, & B. Mauricii, fuit decollatus apud Fluvium Trebiam Episcopatus Placentiæ, & projectus in dicto Flumine, qui postea in Placentia in quodam puteo fuit sepultus. Hic Sanctus Antoninus est Advocatus Civitatis Placentiæ.

Anno Christi CCLXXXVIII. tempore Diocletiani Imperatoris & Maximiani decollatus fuit S. Dominus Miles apud Flumen Sistrioni inter Placentiam & Parmam. Qui postquam fuit decollatus, miraculose caput ejus abscissum in manibus suis capiens, portavit ultra dictum Flumen Sistrioni, reponendo illud in loco, ubi nunc est Ecclesia sui nominis. Eodem tempore passa est Beata Virgo Euphemia, quæ in Civitate Placentiæ occultè tumultata fuit. Et Sosthenes, & Victor, qui post confessionem S. Eu-

Tom. XVI.

Anno Christi CCXXII. decollatus fuit S. Hippolytus Martyr, corpus cuius in Monasterio S. Johannis de Viculo Episcopatus Placentiæ requiescit.

Anno Christi CCLXXXVII.

A phemiæ ad fidem revocati sunt, cum dicta B. Euphemia Martyrium compleverunt, qui simul cum ea tumulati sunt.

Anno Christi CCCLXV. S. Florentius per Episcopatum Placentiæ transivit, qui Ecclesiam S. Bonifacii visitavit, ibidem plurima miracula faciendo.

B Anno Christi CCCLXXV. B. Sabinus Episcopus Placentiæ ordinatur, à quo inventum est in dicta Civitate in quodam puteo Corpus B. Antonini cum capite abscisso, & sanguine multo, ipso de hoc habente divinam revelationem.

Anno Christi CCCCXV. tempore Honorii Imperatoris floruerunt Mediolani Simplicianus, Laude Bassianus, Novariæ Gaudentius, Honoratus Vercellis.

Anno Christi CCCCLVIII. Avitus fuit creatus Imperator, qui postea compulsus Anno Christi CCCCLIX. factus est Episcopus Placentiæ.

C Anno Christi DLV. tota Italia tanta fame pressa fuit, quod matres filios proprios comdebant.

Anno Christi DLXVIII. Longobardi cum Rege eorum Alboym de Pannonia venerunt in Italiam, & Terras, quas occupaverunt, ab eis Lombardiam nominaverunt; & sub Regibus fuerunt usque ad tempora Caroli Magni Imperatoris. Sed & ante adventum eorum in Italiam visæ fuerunt in cælo acies igneæ tempore Johannis III. Papæ.

H h

Anno

Anno Christi DCLIV. Constantini III. Imperatoris tempore, exercitus Francorum Lombardiam intravit, cui Grimoaldus Rex Longobardorum cum Longobardis occurrit, & quum sua tentoria posuisset prope Civitatem Astensem, fugam simulans, tentoria vacua hominibus, sed plena bonis, maximè vino, reliquit. Quumque Franci, putantes eos metu fugisse, ad tentoria pervenissent, & cibo repleti, potuque inebriati in nocte dormirent, Grimoaldus cum suis superveniens super eos, pæne omnes extinxit.

Anno Christi DCCXXIV. Corpus S. Augustini Papiam translatum est per Liutprandum Regem Longobardorum.

Anno Christi DCCXXXII. Gens Germanorum converſi sunt ad Fidem Christi.

Anno Christi DCCLVI. Desiderius Rex Longobardorum filiam suam tradidit in uxorem Caroli Magno Regi Francorum.

Anno Christi DCCLXXIV. tempore Adriani Papæ Carolus Magnus Pipini filius Desiderium Regem Longobardorum cum plurimis Lombardis obsedit in Papiæ. Et tandem infra Annum Civitatem prædictam cepit, simul & Desiderium Longobardorum Regem, & uxorem ejus, quos secum captivos duxit in Franciam. Et tunc finitum est Regnum Longobardorum, quod duraverat Annis CCVI. Carolo in totum Italiam dominante. Hic Carolus Magnus Studium de Urbe Romana tranſtulit Parisius, quod à Romanis fuerat de Græcia translatum.

Anno Christi DCCCL. Carolus Magnus Rex Francorum primò factus & coronatus fuit Imperator Romanorum, & tunc translatum est Imperium à Græcis ad Francos.

Anno Christi DCCCXIV. Domina Alaxia, filia Pipini Regis, & uxor Cadoti Comitis de Lomello, Ecclesiam unam in honorem SS. Simonis & Judæ Placentiæ construxit.

Anno Christi DCCCXXII. Imperatrix Angilberga uxor (*) Ludovici Imperatoris filii quondam Caroli Magni ædificavit Monasterium unum intra muros Civitatis Placentiæ ad honorem Dominicæ Resurrectionis, & Beatorum Martyrum Sixti & Fabiani PP.

Anno Christi DCCCXXIII. tempore Paschalis Papæ Corpus B. Sixti Papæ & Martyris delatum fuit à Roma in Placentiam in Kalendis Septembris.

Anno Christi DCCCXXXV. Saraceni Italiam invaserunt, Romamque capientes, Ecclesiam B. Petri spoliaverunt, equos stabulantes in ea; qui quum in Africam redirent, in alto pelago sunt submersi.

Anno Christi DCCCLVI. tempore Podonis Episcopi Placentini quidam vir nobilis & potens, veniens de ultramarinis partibus, extra Civitatem Placentiæ Basilicam unam, in qua sepulcrum Dei Domini nostri Jesu Christi ad instar illius ultramarinum construxit, ac possessionibus multis dotavit.

Anno Christi DCCCLXVI. Delatum est Corpus B. Martini à Roma Placentiam.

Anno Christi DCCCLXVII. Lotharius Rex à Roma venit Placentiam; & ibi defunctus est, corpus cujus infra Basilicam SS. Antonini & Victoris, quæ ædificata erat non longè extra muros Civitatis Placentiæ, sepultum fuit tempore Gothofredi tunc ejusdem Civitatis Episcopi.

(*) Errat hic Scriptor; non enim Angilberga, Fundatrix Monasterii Placentini, fuit uxor Ludovici Pii Augusti, sed quidem Ludovici II.

A Anno Christi DCCCLXVIII. Donatus Episcopus ædificavit unam Ecclesiam non longè extra muros Civitatis Placentiæ ad honorem S. Brigidæ Virginis, quam Ecclesiam de suis propriis bonis dotavit.

Anno Christi DCCCLXXIII. in Brixia Civitate Lombardiæ tribus diebus & tribus noctibus dicitur sanguinem pluuisse de cælo.

Anno Christi DCCCLXXXII. regnante Carolo Secundo Imperatore ædificatum fuit Monasterium unum non longè extra Civitatem Placentiæ in honorem S. Laurentii, quod nunc dicitur S. Alexandri, tempore Domni Conradi Episcopi Placentiæ.

B Anno Christi DCCCLXXXIX. progenies Caroli Magni defecit.

Anno Christi DCCCCXX. Hungari Pagani per Italiam discurrentes, multa damna, incendia, & rapinas facientes, ad propria sunt reversi; & similiter successivis temporibus quasi singulis annis fecerunt per multa tempora. Eodem tempore Imperium Romanorum translatum est à Francis ad Italicos. Eodem tempore Saraceni devastaverunt Italiam, & maximè Apuliam. Eodem tempore in Janua fons sanguinis largissimè effluxit; & subsequenter dicta Civitas Januæ capta fuit à Saracenis, & hominibus & thesauris vacuata.

C Anno Christi DCCCCXXXI. Hungari Pagani, qui circa Danubium habitabant, totam Lombardiam igne incenderunt, inter quæ incenderunt quoddam Monasterium, quod quondam Domina Angilberga uxor quondam Ludovici Imperatoris condiderat in Civitate Placentiæ ad honorem Dominicæ Resurrectionis, & Beatorum Martyrum Sixti, & Fabiani. Et etiam dictam totam Civitatem Placentiæ incenderunt.

Anno Christi DCCCCXXXIII. ædificatum fuit in Placentia Monasterium unum in honorem S. Gregorii per Adelindam Nobilem Comitissam.

Anno Christi DCCCCCLIV. Berengarius Rex venit Placentiam, qui divisit confinia inter Diocesim Placentiæ & Diocesim Cremonæ tempore Bosii Episcopi Placentini.

D Anno Christi DCCCCCLXII. Imperium Romanum de Francia translatum est in Teutonicos Alamaniæ; & tunc primus Imperator ex Alamannis factus fuit Otto Comes de Sansonia filius quondam Henrici. Eodem tempore S. Stephanus Rex Hungariæ baptizatur, & Hungari Fidem Christi suscipiunt. Eodem tempore Eduardus Rex Anglorum à noverca sua dolo occiditur, miraculis coruscando.

E Anno Christi DCCCCCLXXXV. institutum fuit, ut per Officiales Imperii Imperator eligeretur, qui sunt septem, scilicet tres Prælati Religiosi, qui dicuntur Cancellarii Imperatoris, qui sunt hi: Maguntinus Cancellarius Germaniæ: Treverensis Galliæ: & Colonienſis Italiæ. Et reliqui quatuor Electores sunt Principes Seculares, qui sunt hi: Marchio Brandeburgensis Camerarius: Palatinus Dapifer, qui est Comes Rheni. Dux Saffoniæ portans ensẽ; & Rex Bohemiæ Pincerna.

Anno Christi DCCCCCLXXXIX. Otto III. Imperator in Ecclesia S. Brigidæ Placentiæ Lanfranchum, Opizonem, Jacobum, Gerardum, Ferrum, & Gerardum Brachifortes Milites novos creavit, & omnes de dicta progenie in-

Val-

atque adeò multo seriùs fundatum fuit Cœnobium illud. Vide Campium Scriptorum egregium Historiæ Ecclesiasticæ Placentinæ.

Valvasores investivit, de quibus constat in Privilegio eis concessio dicto anno.

Anno Christi MI. delatum est Corpus B. Justinæ à Roma in Placentiam tempore Sigisfredi Episcopi Placentini, quod traditum fuit Placentinis per Domnum Johannem XVII. Papam, qui fuerat Episcopus Placentiæ.

Anno Christi MIII. Luna versa est in colorem sanguinis.

Anno Christi MIV. Henricus II. Imperator concessit Capitaneis de Fontana Privilegium certæ partis aquæ Padi, ut in dicto Privilegio constat; & pedagium illorum de Arcellis fuit positum.

Anno Christi MV. Monasterium S. Savini fuit reedificatum extra muros Civitatis Placentiæ per Sigisfredum Episcopum Placentiæ.

Anno Christi MXXII. Ecclesia SS. Antonini & Victoris fuit restaurata per dictum Domnum Sigisfredum Episcopum Placentiæ.

Anno Christi MLVII. delata sunt ossa quondam S. Florentii Episcopi ab Orenza Civitate ad Castrum Florenzolæ districtus Placentiæ, ubi fecerat miracula.

Anno Christi MLVIII. Rex Bethleem venit in Lombardiam, & fecit festum S. Petri in Episcopatu Brixie cum Henrico Imperatore, cujus servitio venerat. Et tunc Castrum de Tercio districtus Mediolani captum, & multa mala sunt facta Brixianis.

Anno Christi MLXXXI. Placentia quasi tota arsit in Sabbato Sancto.

Anno Christi MLXXXIV. fuit prælium de Nigrino inter Placentinos & Papienses, in quo prælio Placentini victores multos Papienses trucidaverunt, pro qua victoria Placentini construxerunt Ecclesiam Omnium Sanctorum in Civitate Placentiæ.

Anno Christi MLXXXV. fames valida fuit.

Anno Christi MLXXXVIII. siccitas magna fuit in universa terra, ita ut flumina, fontes, & putei siccarentur. Et tunc Clerus & Populus Placentiæ accipientes Corpus S. Justinæ, quod erat in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ, portaverunt illud in circuitu Civitatis, & tunc gratiâ Dei data est eis magna ubertas aquæ.

Anno Christi MLXXXIX. fuit discordia inter Milites & Populares Placentiæ; & Milites exierunt de Civitate, habitantes Castra & Villas, & prohibentes gentes Episcopatus venire ad mercatum Placentiæ. Et tunc Populares exeuntes de Civitate contra Milites, expugnaverunt Castra usque ad Trabacianum. Et tunc Milites per aliam viam congregati intraverunt Civitatem, excludentes de Civitate Populares; qui Populares, non valentes Civitatem intrare, steterunt juxta S. Lazarum, & tandem in festo S. Michaelis invicem concordiam fecerunt.

Anno Christi MXCI. Corpus B. Euphemie inventum fuit in Placentia.

Anno Christi MXCIII. ædificatum fuit in Placentia nobile Monasterium in honorem S. Marci Evangelistæ, quod modò vocatur S. Benedicti.

Anno Christi MXCV. celebratum fuit Concilium Generale per Urbanum II. Papam in Campanea Placentiæ, ubi est Ecclesia S. Victoris Martyris, & ibi requiescit Corpus ejusdem Virginis. In quo quidem Concilio primò cantata fuit, & ordinata Præfatio B. Virginis Mariæ, quæ sic incipit: *In honore B. Virginis Mariæ &c.*

(*) Ex M^{to} Simoneta. Eodem Anno Bernabos Vicecomes quamdam suam filiam tradidit in uxorem Domino Duci Bavarie; & versa vice Tom. XVI.

A Anno Christi MXCIX. Ordo Cisterciensis incipit.

Anno Christi MCXVI. Comitissa Matilda obiit, quæ aded potentissima fuit, ut cum Imperatore congressum durissimum habuit: quæ quum amplissimis possessionibus abundaret, totum suum patrimonium super Altare S. Petri obtulit, quod usque in hodiernum diem Patrimonium dicitur S. Petri, quod est à Radicofano usque Ceparani.

Anno MCVII. Consecratum fuit Monasterium S. Savini à Domino Aldo Episcopo Placentiæ.

Anno Christi MCIX. Beatus Bernardus cum Fratribus suis Cistellum ingreditur tempore Henrici IV. Imperatoris.

B Anno Christi MCXVI. de mense Januarii magnus terræmotus fuit. Eodem anno fuit prælium de Pontenurio.

Anno Christi MCXVIII. Placentini obsederunt Parmam.

Anno Christi MCXX. Ordo Præmonstratensis incipit.

Anno Christi MCXXII. Ecclesia Major Placentiæ incepta fuit ad honorem B. Virginis Mariæ & B. Justinæ: unde versus

Centum Vicini Duo Christi Mille fuere

Anni, cum cæptum fuit hoc venerabile Templum.

Anno Christi Calixtus PP. II. canonizavit B. Gerardum Episcopum Potentinum natione Placentinum, corpus cujus in Apulia in Civitate Potentiæ requiescit. Eodem tempore dictus Papa Calixtus consecravit sanctam Majorem Ecclesiam Placentiæ pridie Idus Octobris.

C Anno Christi MCXXVIII. Ordo Templariorum ex Militibus congregatis incipit in Hierusalem. Eodem anno Mediolanenses fecerunt Regem.

Anno Christi MCXXXV. Placentini destruxerunt Castrum Petræ Zumellæ, quod est in Valle Ceni, & tunc acceperunt pro Potestate Jacobum Maynerium. Eodem anno B. Bernardus Monasterium Claravalle Mediolanensis Diocesis construxit, & Ordinem, qui dicitur S. Bernardi, ordinavit, qui Ordo Tertius appellatur ex confirmatione Innocentii III. Papæ.

D Anno Christi MCXL. Burgus S. Brigidæ arsit, qua de causa Corpus B. Justinæ de crypta majoris Ecclesiæ extractum fuit, & ad prædictum ignem delatum; postea verò reconditum fuit in Confessionibus dictæ majoris Ecclesiæ. Eodem anno Rex Conradus II. fecit Privilegium Placentinis faciendi moneta, & eodem anno moneta fuit incepta fieri. Eodem anno pedagium pro illis de Lando, sive de Andito, fuit positum. (*)

Anno Christi MCXLVII. Rex Conradus ivit ultra mare cum magna comitiva. Eodem anno Eugenius Papa venit Placentiam, qui fecit frangi Altare S. Sixti. Postea ivit ultra montes.

E Anno Christi MCXLIX. fuit disconficta Tabiani. Nam Parmenses cum Cremonensibus ceperunt magnam partem Placentinorum, qui erant in obsidione Tabiani. Tamen sequenti anno idem locus per Placentinos fuit destructus.

Anno Christi MCLI. Forum Novum destructum fuit per Placentinos.

Anno Christi MCLII. Castrum Medefanæ Parmensium destructum fuit per Placentinos. Et tunc

Dominus Dux quamdam suam sororem tradidit in uxorem Domino Marco primogenito dicti Domini Bernabovis.

H h 2

tunc Placentini dederunt Castrum Novum de Bucca Addæ Cremonensibus, qui adjuvaverunt eos exire de carceribus. Eodem anno Burgum S. Donini divino judicio combustum est præter Ecclesiam.

Anno Christi MCLIII. Fredericus I. Imperator Laude reædificavit.

Anno Christi MCLIV. Fredericus I. Imperator Civitatem Astensem destruxit, & Terdonam cepit & destruxit. Eodem anno fossata Placentiæ fuerunt facta à Rivo S. Brigidæ usque ad Pratum Domini Oberti de Andito; & anno Christi MCLVI. deinde dicta fossata facta fuerunt à Rivo S. Brigidæ usque ad S. Stephanum cum turribus & portis.

Anno Christi MCLVII. Mediolanenses ceperunt Castrum Vigevani, & Terdonam reædificaverunt unà cum Placentinis. Eodem anno fossata Placentiæ fuerunt facta à S. Stephano usque ad Pusterlam Domini Episcopi, & turres cum portis in Burgo S. Nazarii.

Anno Christi MCLVIII. Placentini receperunt Potestatem à dicto Frederico I. Imperatore quemdam Teutonicum nomine Arnaldum Barbavaram. Eodem Anno dictus Imperator magno exercitu congregato, in quo habebat quindecim mille milites, & pedites quasi innumerales, Comitatum Mediolani hostiliter intravit, & juxta Civitatem usque pervenit, & sturum dans ad Portam Romanam, ipsam Civitatem insultavit. Demum pace cum Mediolanensibus facta, rediit in Episcopatum Placentiæ, & ad Cotrebiam attingens, ibi sua tentoria fixit, & parlamentum fecit in agro, ubi fecit Leges multas. Deinde fieri fecit super Padum pontem, & Civitatem Placentiæ demum subjugavit; & acceptis centum obsidibus de dicta Civitate Placentiæ, muros dictæ Civitatis fecit explanari. Quam Civitatem Placentiæ Marcellus Consul Romanus construxerat ante adventum Annibalis; & fossata girantia ipsam Civitatem in planum reduci jussit; & omnes turres antiquas, quas Cives Placentini dudum timore Vandalorum, & Gothorum, sive Hungarorum construxerant, usque ad medium prosterni mandavit. Et hoc idem fecit Cremonæ. Et dictum Arnaldum Barbavaram in Potestatem Placentiæ confirmavit, cujus regimen per annos VII. duravit. Post Bononiam accessit, & ibi fecit Festum Paschæ. Postea ivit Laudem, & eam ædificavit.

Anno Christi MCLIX. dictus Imperator Fredericus obsedit Cremam, & eam destruxit, in qua erant pedites CCCC. cum Cremaschis.

Anno Christi MCLX. dictus Imperator Fredericus magnum exercitum duxit in Comitatum Mediolani, multa damna inferendo, & subsequenter Mediolanenses cum CC. militibus Placentinis exierunt obviam dicto Imperatori cum eorum Carrocio. Qui Imperator non audens cum eis congredi, rediit Papiam; & successivè iterum idem Imperator cum magno exercitu rediit in Comitatu Mediolani. Contra quem egressi Mediolanenses post magnum prælium eum fugaverunt.

Anno Christi MCLXI. dictus Imperator Fredericus iterum cum magno exercitu intravit Comitatum Mediolani, igne, ferroque cuncta devastando usque ad Civitatem. Contra quem Mediolanenses Civitatem egressi, fortiter cum eo pugnaverunt, ipsumque ab equo dejecerunt, sed demum equum ascendens compulit eos in fugam, & multos cepit captivos ex eis.

Anno Christi MCLXII. dictus Imperator Fre-

dericus devicto Mediolano propter inopiam, ipsum totaliter destrui fecit usque ad fundamentum, faciendo de eo quatuor Burgos, unde versus;

*Circulus annorum cum sexaginta duorum
Mille cum Centum patet Mediolanum dyamate
victum.*

Eodem anno tres Lunæ visæ sunt in cælo, & in medio earum signum Crucis. Nec multo post visi sunt tres Soles. Et tunc fuerunt tres summi Pontifices, quod Schisma duravit annis XVIII. Infra quod tempus Teutonici, qui apud Tusculanum Civitatem pro Imperatore morabantur, Romanos invadunt apud Montem Partum. Tot à Nona usque ad Vesperas occiderunt, ut numquam ex Romanis tot millia sint occisi, licet tempore Annibalis tot occisi fuerint, ut tres cophynos anulorum, quos de digitis occisorum inde Annibal extrahi fecerit, & Carthaginem destinaverit.

Anno Christi MCLXIII. dictus Imperator Fredericus jussit Papiensibus, ut destruerent Terdonam: quod & factum est. Eodem anno fecit ædificari Civitatem Imperialem apud Sanctum Columbanum.

Anno Christi MCLXIV. ipse Imperator Fredericus jussit Corpora trium Magorum, & aliorum Sanctorum à S. Eustorgio Mediolani miraculosè elevata transportari Coloniam Alamanniæ. Eodem anno Arnaldus Barbavara exivit de regimine Potestariæ Civitatis Placentiæ, qui in dicto regimine steterat per VII. annos, & rediens in Alamanniam derobavit totum thesaurum Ecclesiæ S. Antonini, & Registrum Communis Placentiæ cum multis Privilegiis, quæ omnia secum transtulit in Alamanniam. Eodem anno Domus Cruciferorum S. Christophori ædificata fuit apud Argines in Campanea Placentiæ.

Anno Christi MCLXV. Ordo Fratrum Eremitanorum tempore Alexandri III. Papæ incipit in Civitatibus habitare; & principium habuerunt à S. Anastasio, & sumserunt originem à S. Paulo primo Eremita.

Anno Christi MCLXVI. Moruellus Marchio Malaspina intravit cum Parmensibus in Valle Tarii, & collocaverunt se juxta Turrin de Turre.

Anno Christi MCLXVII. omnes Civitates Lombardiæ & Marchiæ concorditer juraverunt reædificare Mediolanum destructum à Frederico Imperatore, exceptâ Papiâ.

Anno Christi MCLXVIII. Civitates Lombardiæ, exceptâ Papiâ, ædificaverunt Civitatem Alexandriam cum parabola Adriani Papæ.

Anno Christi MCLXIX. Feira Placentiæ primò fuit incepta.

Anno Christi MCLXVII. Cancellarii Domini Imperatoris præliati sunt cum Romanis duabus vicibus apud Tusculanum, & ibi plusquam tria millia Romanorum interemti sunt. Imperator verò Fredericus, qui apud Anconam aderat, hæc audiens ita gesta, cum suo exercitu Romanam perrexit, suæque castra ex parte Ecclesiæ S. Petri tendere jussit, eandemque Ecclesiam comburi fecit: unde de tam pessimo & crudeli facto rerum omnium Creator, apud quem nulum malum remanet impunitum, precibus B. Petri, aliorumque Sanctorum intervenientibus commotus, ferè omnes Teutonicos tam Principes quàm alios, & nominatim Raynaldum Coloniensem Archiepiscopum, & Carletum filium Regis Conradi, sua virtute & potestate Romæ febribus interire fecit. Pauci verò, qui super-

vix-

vixerunt, per montana Placentinorum privatim, vix tamen, propter prænominatam pestem, tum etiam propter Lombardorum timorem, in Alamanniam perrexerunt.

Anno Christi MCLXX. Placentini ceperunt Rocham de Petra Silleira, & ipsam destruxerunt, & Præducham.

Anno Christi MCLXXII. milites C. Placentiæ, & Mediolanenses, Alexandrini, atque Astenses, Vercellenses, & Novarienses prælium fecerunt cum Marchione de Monteferrato juxta Monbellum Castrum suum, illumque cum suis de campo turpiter expulerunt, & in fugam verterunt per sex milliaria. Eodem anno Ecclesia B. Antonii fuit incepta extra Portam Strata Levata.

Anno Christi MCLXXIX. Platea Communis Placentiæ fuit adimpliata, & conctio remota fuit à S. Antonino ad Majorem Ecclesiam.

Anno Christi MCLXXIV. Imperator Fredericus obsedit Alexandriam à mense Octubri usque ad festum Paschæ Resurrectionis Christi. Deinde secedens propter adventum Lombardorum, qui exercitu congregato properabant succurrere dictæ Civitati, obviavit eis inter Chiazium, & Vogeriam, & pactum & pacem fecit cum eis ibidem. Qui Lombardi habebant tunc in exercitu eorum quatuor Carrocias, scilicet Placentiæ, Mediolani, Veronæ, & Brixie. Et anno Christi MCLXXV. Lombardi in Comitatu Mediolani occurrentes Frederico Imperatori eum expugnaverunt, & fugaverunt, multis ex Teutonicis ejus interfectis & captis.

Anno Christi MCLXXVI. Mediolanenses cum CC. militibus Placentiæ, & cum militibus Vercellarum, Novariæ, & totius Marchiæ Trivisanæ simul adunati, iterum pugnaverunt cum eodem Frederico Imperatore inter Bersanum & Busti, in quo prælio victus & fugatus fuit ipse Imperator, multis de ejus exercitu captis.

Anno Christi MCLXXX. tempore Consulatus Dominorum Oberti Vicedomini, Gerardi Mantegatii, Opizzonis de Fontana, Lanfranchi de Abiaticis, Fredencini filii Domini Obertini de Andito, & Opizzonis Aghinoni, Consulum Communis Placentiæ, Placentini ascenderunt in Monte Arzolo, & in Monte de Sidullo, & in Durbecho; & concordia facta fuit inter Placentinos & Bobienses. Eodem tempore, & in eodem Consulatu extracti fuerunt Rivus Novus de Nuria, & Rivus novus de Trebia, & facta fuerunt molendina. Eodem anno levata fuit Turris de Seno districtus Placentiæ. Eodem anno factum fuit Hospitale Humiliatorum in Burgo S. Pauli. Eodem anno ferè per totum annum quotidie pluit, excepto in mense Martii; & tunc fuit caristia de omni cibo.

Anno Christi MCLXXXIII. fuit factum Castrum Roncaroli. Eodem anno Nuntii Imperatoris Frederici Placentiæ cum Lombardis convenientes invicem de pace tractaverunt, ipsamque firmaverunt. Deinde per eorum Ambaxiatores apud Constantiam Alamanniæ dicta pax in præsentia Imperatoris solemniter fuit celebrata, & appellatur Pax Constantiæ. Per quam pacem Placentini dederunt Imperatori quindecim millia Librarum Imperialium. Item Nuntiis Imperatoris prædicti mille Libras Imperialium.

Anno Christi MCLXXXIV. Imperator Fredericus venit in Lombardiam, & primò pacificè intravit Mediolanum, deinde Papiam, postea Cremonam, deinde Veronam ad loquendum cum Papa Lucio, qui successerat Papæ

A Alexandro. Postea ivit ad alias Civitates, videlicet Vicentiam, Paduam, Bergomum, Laudem, & Placentiam.

Anno Christi MCLXXXV. Imperator Fredericus collecto magno exercitu cum militibus & peditibus, ac Carrocio Mediolani, & cum CC. militibus Placentiæ equitavit ad levandam Cremam; postea inter Cremonenses & illum locum ædificavit. Ad quam ædificationem multi Rustici Placentini perrexerunt, & Imperator concessit Placentinis spiritualia, & Mediolanensibus temporalia. Eodem anno inventum fuit in Placentia Corpus B. Sixti Papæ. Eodem anno Fredericus Imperator ivit cum Teutonicis & aliquibus Lombardis ad accipiendum Dominam Constantiam amitam Regis Guilielmi de Apulia in nuptum suam, uxorem Henrici Regis filii sui. Et habuit ex ea plusquam CL. equos oneratos auro & argento, & famitorum, & paliorum, & graviorum, & variorum, & aliarum bonarum rerum. Et ipsa Domina Constantia transivit per Civitatem Placentiæ eundo Mediolanum, ubi dicto anno desponsata fuit per Dominum Henricum Regem, & ipsi jugales ibi coronati fuerunt. Eodem anno fuit maxima abundantia vini, ita quòd dabatur vezola vini de fuxusta pro denariis XVIII. & pro XVI. & etiam pro denariis XII. & in Rizollo pro solidis III. & in S. Dalmiano, & Torano pro solidis IV. Et starius frumenti pro denariis XIV. & starius ficalis pro denariis X. & starius spelte pro denariis V.

Anno Christi MCLXXXVI. Imperator Fredericus equitavit in Episcopatu Cremonæ circa Sonzinum, & omnia devastavit. Deinde venit ad Castrum Manfredum, & illud obsedit, & destruxit. Eodem anno Henricus Rex fecit parlamentum apud Burgum S. Donini, in quo parlamento Cremonenses & Parmenses simul adunati cum Placentinis præliaverunt.

Anno Christi MCLXXXVII. Castrum Montis Arzoli captum fuit per Moruellum Malaspinam. Eodem anno Sepulcrum Christi captum fuit. Eodem anno vera Crux Christi perditæ fuit. Et Christiani in ultramarino bello fuerunt capti per Saladinum, & Civitas Hierusalem etiam dicto anno capta fuit.

Anno Christi MCLXXXVIII. Placentini disconfixerunt Parmenses, & Moruellum Malaspinam in Valle Tarii. Eodem anno Parmenses cum Cremonensibus & Mutinensibus & Reginis, & aliis gentibus venerunt ad obsidendum Turrim de Seno, & Castrum Novum. Et stantes ibi per tres dies, habuerunt ipsa Castra per prodicionem, & destruxerunt. Eodem anno Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia fuit primus Potestas Mediolani.

Anno Christi MCLXXXIX. Dominus Petrus Dianus de Placentia Cardinalis Legatus Lombardiæ unà cum Domino Suffredo Cardinali fecerunt pacem inter Placentinos & Parmenses & Marchionem Malaspinam. Eodem anno Imperator Fredericus I. submersus est & extinctus in flumine Ferri ultra mare.

Anno Christi MCXC. recuperata fuit Civitas Acri, sive Achon à Sarracenis. Eodem anno Civitas capta fuit à Sarracenis. Eodem anno Conradus Marchio Montisferrati fuit interfectus ab assassinis.

Anno Christi MCXCI. Pergamenses & Cremonenses simul adunati cum Carrocis eorum, armata manu intraverunt districtum Brixie. Quibus occurrentes Brixienfes, & commissio prælio cum eis, victi sunt. Sed interim fama relata

relata est, quòd Populus Mediolanensis veniebat pro succursu Brixienſium. Quod audientes ſtatim perterriti Pergamenſes & Cremonenſes, terga vertentes fugerunt; & quum ſuper Pontem Ogii applicuiſſent, fracto Ponte ferè omnes in dicto flumine ſunt ſubmerſi, videlicet circa decem millia ex eis. Eodem anno Henricus Rex obligavit Placentinis in pignore Burgum S. Donini pro Libris duobus millibus Imperialium.

Anno Chriſti MCXCVI. factum fuit Caſtrum Burginovi de Valle Tidoni Episcopatus Placentiæ per Commune Placentiæ.

Anno Chriſti MCXCVII. Henricus Imperator filius Frederici I. Imperatoris obiit in Sicilia in Civitate Miſſinæ.

Anno Chriſti MCXCVIII. Placentini cum Mediolanenſibus cum Carrociis eorum iverunt ad Burgum S. Donini. Contra quos Parmenſes & Cremonenſes cum eorum Carrociis occurrentes pugnauerunt cum eis. Hæc guerra incœpta fuit occasione Henrici VI. Imperatoris, qui Placentinis dederat in pignore dictum Burgum pro Libris duobus millibus Imperialium.

Anno Chriſti MCXCIX. Placentini cum Mediolanenſibus & Laudenſibus, cum Carrociis eorum iverunt ad Caſtrum-Novum Buccæ Addæ, & nihil fecerunt.

Anno Chriſti MCC. incœpit Ordo Fratrum Prædicatorum per Sanctum Dominicum natione Hiſpanum dicti Ordinis inventorem. Eodem anno Placentini obſederunt Turrin S. Andree, & dum in ipſa obſidione ſtarent, milites Cremonæ, qui veniebant à Soncino, inſultum fecerunt ſuper Placentinos, & ceperunt ex ipſis ultra DCLX. Et tunc Dominus Guido de Mandello de Mediolano erat Potestas Placentiæ, qui ibi captus fuit. Et tunc Papienſes combuſſerunt Burgum-Novum. Eodem anno fuit prælium de S. Laurentio inter Placentinos ex una parte, & Parmenſes & Cremonenſes ex alia.

Anno Chriſti MCCI. tempore Domini Guilielmi de Puſterla Potestatis Placentiæ fuit prælium de Nigrino inter Placentinos & Mediolanenſes ex una parte, & Papienſes ex alia, in quo prælio capti fuerunt de Papienſibus milites CCCCIV. & pedites CCCXXII. Eodem anno Placentini deſtruxerunt Turrin S. Andree. Eodem anno ſoſſata nova Civitatis Placentiæ ab uno capite uſque ad aliud primò fodita & reſtaurata fuerunt. Eodem anno Mediolanenſes fecerunt exercitum contra Caſtrum Vigievani, & illud habuerunt & deſtruxerunt.

Anno Chriſti MCCII. ſicut à plerisque traditur, Tartarorum dominium initium habuit. Hi enim ſub montibus Indiæ in regione dicta Tartara conſtituti dominum ſuum Regem Indiæ, David nomine, filium Johannis Presbyteri occidentes, ad depopulationem aliarum gentium proceſſerunt. Eodem anno B. Raymundus de Placentia vir magnæ hoſpitalitatis & caritatis in dicta Civitate obiit, miraculis coruſcando, de quo dicitur talis verſus

Pro Populo funde virtutes Sancte Raymunde.
Eodem anno Cremonenſes & Parmenſes cum amicis eorum venerunt ad obſidendum Caſtrum Florenzolæ diſtrictus Placentini.

Anno Chriſti MCCIV. orta eſt diſcordia magna inter Clericos & Laicos Placentiæ, cujus occasione Clerici recedentes de Civitate, tribus annis cum dimidio ſtererunt abſentes.

Anno Chriſti MCCVI. Feira Placentiæ prius facta fuit retro S. Sixtum, ubi modò dicitur Campus Feiræ. Eodem anno incipit Fratrum

A Minorum Ordo per S. Franciſcum prope Civitatem Aſſiſii apud S. Mariam de Portiuncula. Eodem anno Eccleſia S. Johannis de Demo fuit aſcurzata. Eodem anno in die S. Agathæ venit maxima nix.

Anno Chriſti MCCVIII. Philippus Rex interfectus fuit ad Falſum-Gradum. Eodem anno Imperator Otto IV. miſit Patriarcham Aquilegiæ in Lombardiam, qui accepit fidelitatem à Lombardis, & tunc coronatus eſt.

Anno Chriſti MCCIX. Imperator Otto venit in Lombardiam ad colligendum exercitum, & collecto exercitu ivit in Apuliam, & habuit fidelitates à pluribus Communitatibus, & Principibus Apuliæ. Propterea omnes Lombardi ſeceſſerunt prope Mediolanum.

B Anno Chriſti MCCX. ipſe Imperator Otto intravit in Placentiam.

Anno Chriſti MCCXII. Placentini equitaverunt ad Bobium, & tunc Bobienſes juraverunt fidelitatem Communi Placentiæ. Eodem anno fuit prælium de Monte-Mallo. Eodem anno puer Nicolaus cum multitudine virorum, mulierum, & puerorum Cruciatorum acceſſit Placentiam, deinde Januam. Eodem anno orta eſt diſcordia inter Mediolanenſes & eorum partem ex una, & Papienſes & Cremonenſes ex alia, occasione Frederici Regis Siciliæ, quem Papienſes duxerunt ad Lambrum, & dederunt eum Cremonenſibus, ita quòd in reverſione Mediolanenſes obviaverunt eis ultra Lambrum, & eos diſconſixerunt, & ceperunt ex Papienſibus CXXVIII. milites.

C Anno Chriſti MCCXIII. Cremonenſes ceperunt Carrocium Mediolanenſium ad Caſtrum Leonem.

Anno Chriſti MCCXIV. Placentini Mediolanenſibus ceperunt Caſtrum Parpaneſii.

Anno Chriſti MCCXV. Placentini cum Mediolanenſibus deſtruxerunt Caſtra Boxonaxii, & Rovella diſtrictus Papiæ.

Anno Chriſti MCCXVI. Placentini cum Mediolanenſibus diſtrictum Papiæ intraverunt, & ceperunt Caſtrum Suriaſchi, Golfariæ, Turris de Guardia, Montis-Calvi, Montis-Otonis, & multa alia Caſtra combuſſerunt. Eodem anno fuit prælium de Pontenurio.

D Anno Chriſti MCCXVII. Placentini cum eorum amicis iverunt in Episcopatum Cremonæ, & in multis partibus combuſſerunt illum. Eodem anno Papienſes ex una parte, & Mediolanenſes & Placentini ex alia, ſe compromiſerunt in Dominum Lanfrancum Bucabarlam tunc Potestatem Placentiæ, qui erat de Civitate Brixie, de diſcordiis vertentibus inter eos. Qui Dominus Lanfrancus ſententiavit, quòd Mediolanenſes dimitterent Caſtrum Vigievani Papienſibus uſque ad X. annos, & quòd Placentini tenerent loca communia, videlicet Plebetam, S. Martianum, Montem-Donicum, Ulmum, & Monticellum.

E Anno Chriſti MCCXVIII. Placentini & Mediolanenſes cum eorum Carrociis iverunt ad Gynbellum, & Cremonenſes cum eorum Carrocio obviaverunt eis. Et ibi prælium magnum fecerunt. Poſt hæc Mediolanenſes cum Placentinis iverunt ad Burgum S. Donini comburendo & devaſtando, & ceperunt Buxetum. Eodem anno occasione dictæ guerræ orta eſt diſcordia in Civitate Placentiæ inter Milites & Populum. Et tunc Guido de Buſtu de Mediolano, qui erat Potestas Placentiæ, expulſus fuit per Populum cum dedecore. Eodem anno Moneta groſſa Placentiæ incœpta fuit. Eodem anno factæ fuerunt

runt duæ Portæ Civitatis Placentiæ, videlicet Porta de Puteo Fulberto, quæ appellatur Porta Grossa Latronum, & Stratæ Levatæ Porta, quæ modò appellatur Porta Grossa Stratæ Levatæ.

Anno Christi MCCXIX. Dominus Andalus de Bononia fuit Potestas Placentiæ, & in exitu sui regiminis Milites exierunt cum familiis extra Civitatem Placentiæ ad standum per Episcopatum. Et congregaverunt se ad Potentianum, prohibentes gentes Episcopatus venire ad mercatum Civitatis. Eodem anno fossata vetera incepta fuerunt explanari retro Majorem Ecclesiam.

Anno Christi MCCXX. Societas Populi Placentiæ exiens Civitatem, transivit Trebiam, & combussit Campum Maldum Subtanum. Et quum Milites de foris hoc audirent, statim omnes simul congregati insequuti fuerunt dictos Populares revertentes, & eos attinxerunt juxta Trebiam; & facto insulto contra eos debellaverunt eosdem, ita quòd multi Populares in Trebia sunt submersi, & circa DC. pedites ex eis capti per Milites ducti fuerunt ad Potentianum. Et steterunt in carceribus partim in Florenzola, & partim in Castro Arquato ultra quatuor menses. Et tunc Græcus Furnarius, & Guido de Crema erant Potestates Populi; & Guilielmus Bicatus de Turino erat Potestas Militum. Eodem anno Fredericus II. Imperator accepit in uxorem filiam Regis Johannis, de qua genuit Regem Conradum.

Anno Christi MCCXXI. de mense Julii Dominus Ugolinus de Ostia Cardinalis duci fecit ad Laudem dictos carceratos, volens componere inter Milites & Populum Placentiæ. Et de mense Septembris Dominus Cardinalis sententiavit inter Milites & Populum, & dictos carceratos liberavit; & tunc Milites redierunt in Civitate Placentiæ. Et tunc dictus Dominus Cardinalis dedit eis communiter pro Potestate Ottonem de Mandello de Mediolano. Eodem anno de mense Octobris Populus Placentiæ acceperunt pro eorum Potestate Guilielmum de Andito. Et de mense Novembris idem Otto de Mandello cum Militibus media nocte fecit insultum ad domum dicti Domini Guilielmi de Andito. Et tunc inceptum est proelium in Civitate Placentiæ; & dictus Otto & Judices, & familia ejus capti fuerunt, & carcerati per Populares. Et similiter tunc capti fuerunt ultra C. Milites Placentiæ, qui postea fuerunt relaxati. Et de mense Januarii idem Otto nocte fugit à carceribus, & miserunt tunc Mediolanenses M. marchas argenti, quæ erant Populi, quos habebant in custodia, de voluntate dicti Cardinalis occasione concordie. Prædictus autem Otto postquam fugit de carceribus, ivit ad Canubium, ubi habebat LXII. obfides Placentinos, quos in carceribus Canubii tenuit per duos annos, quousque habuit pro eorum redemptione Libras MCC. à Populo Placentiæ. Eodem anno de mense Martii Dominus Suzius Cogionus de Pergamo tunc Potestas Cremonæ fecit pacem inter Milites & Populum Placentiæ, dando inter eos sententiam pacis in Platea Majoris Ecclesiæ, habendo Milites medietatem honorum & duas partes ambaxiatarum, & Populus medietatem honorum, & tertiam partem ambaxiatarum.

Anno Christi MCCXXII. Milites exierunt extra Civitatem cum familiis, & fecerunt guerram Populo. Eodem anno in festo Nativitatis Christi fuit maximus terræmotus per Lombar-

diam, & maximè apud Brixiam. Eodem anno de mense Januarii Milites & Populus Placentiæ fecerunt pacem voluntariam ad invicem, eundo una pars obviam alteri cum crucibus. Et tunc Gerardus de Dovaria erat Potestas Populi, & Jacobus de Burgo erat Potestas Militum.

Anno Christi MCCXXIII. Milites & Populus Placentiæ concorditer acceperunt pro Potestate Dominum Nigrum Marianum de Cremona, cujus regimen incœpit die VI. Martii, & in exitu sui regiminis migravit de hoc seculo.

Anno Christi MCCXXIV. Milites & Populus Placentiæ in concordia acceperunt pro Potestate Dominum Ugonem Angagnolam de Cremona; & in exitu sui regiminis Petrus de Vacherio, & Graffallus, & Johannes de Judæo interfecerunt Johannem de Pradello retro portam Majoris Ecclesiæ, eo quòd placitabat cum Domino Guilielmo de Andito. Et quum capti fuissent dicti interfectores, idem Ugo Potestas volens justitiam de eis facere, eos condemnavit ad mortem. Unde Dominus Guilielmus de Andito, & filii, & pars Populi volentes, quòd punirentur in ære, per vim de carceribus extraxerunt, & eos abire permiserunt. Et tunc Milites publicè & privatim exierunt cum familiis eorum de Civitate Placentiæ.

Anno Christi MCCXXV. de mense Aprilis Milites & Populus Placentiæ acceperunt in Potestatem Lombardum Guazaronum de Cremona, quem Potestatem Milites fecerunt ire ad standum ad S. Christophorum, deinde ad S. Bonicum, & postea ad Potentianum. Eodem anno Milites capti fuerunt per Populum ad Partitoriam.

Anno Christi MCCXXVI. Dominus Guazinus Ruscha Potestas Mediolani in Platea Majoris Ecclesiæ Placentiæ dedit sententiam pacis inter Milites & Populum Placentiæ, & reformavit Civitatem in veteri statu. Et Dominum Guilielmum de Andito, & Albertum de Fontana absolvit à Populo, & dedit eis communiter pro Potestate Dominum Pluinum de Incoaradis de Mediolano.

Anno Christi MCCXXVII. Placentini emerunt Fombium de ultra Padum ab Abbate S. Petri in Celorio pretio trium millium Librarum Imperialium. Eodem anno Papa Gregorius absolvit Fredericum II. Imperatorem ab excommunicatione in Ecclesia S. Petri Romæ, dando Domino Papæ propter absolutionem XXXII. millia Librarum Imperialium.

Anno Christi MCCXXVIII. Placentini acquiserunt Godanum, pro quo acquisito discordiam habuerunt cum Parmensibus. Et tunc Abiaticus Marcellinus erat Potestas Placentiæ. Eodem anno ædificata fuit Ecclesia S. Mariæ de Nazareth Ordinis Cisterciensis tempore Domini Vicedomini Episcopi Placentiæ. Tempore Episcopi Alexii Fratres Minores ceperunt locum istum.

Anno Christi MCCXXIX. Placentini cum exercitu iverunt ad Bobium, & tunc Bobienses juramentum fidelitatis fecerunt Placentinis.

Anno Christi MCCXXX. Dominus Raymundus Zochula de Bononia tunc Potestas Placentiæ fecit comburi hæreticos multos. Eodem anno de mense Februarii fuit Ludus Imperatoris, & Papiensium, & Regiensium, & Patriarchæ in Burgo & Platea S. Antonini.

Anno Christi MCCXXXI. fuit inceptus solari Burgus Placentiæ & tunc Dominus Guifredus de Pirovalis erat Potestas Placentiæ. Eodem anno Domini Albertus de Fontana, & Gui-

Guilielmus de Andito, & Populus Placentiæ expulerunt ipsum Dominum Guifredum de regimine suo, eo quia in plena concione præceperat, quatenus omnes cum armis eum sequerentur ad domum dicti quondam Domini Alberti de Fontana, & Guilielmi. Et tunc Milites & Populus Placentiæ communiter elegerunt quatuor Potestates, videlicet Gandulfum Fulgosium, Fulconem de Andito, Tadum de Tadis, & Clavellum filium Odonum. Et tunc Populus tulit medietatem honorum Communis Placentiæ, quare odium ortum est inter Milites & Populum.

Anno Christi MCCXXXIII. de mense Madii Milites Placentiæ ex una parte, & Populus & Guilielmus de Andito ex alia fecerunt commisionem in Fratrem Leonem Ordinis Fratrum Minorum de omnibus discordiis eorum. Et tunc dictus Frater Leo fecit in platea Majoris Ecclesiæ osculari viginti de Militibus, & viginti de Populo. Eodem anno apparuit in Ecclesia Fratrum Prædicatorum miraculum de Buxolla. Eodem anno de mense Julii in Platea majoris Ecclesiæ idem Frater Leo dedit sententiam de litibus vertentibus inter Milites & Populum, & confirmavit Lantermum Maynerium Potestatem in regimine suo. Et dedit Militibus medietatem honorum Civitatis, & reliquam medietatem Populo, & absolvit Societates Militum & Populi, & Dominum Guilielmum de Andito. Et ea die congregati Milites reformaverunt eorum Societatem. Eodem anno de mense Augusti Arduinus Confanonerius ascendit in Montem Sanctum, & factus est rebellis Communis Placentiæ de consensu Militum. Eodem anno de mense Septembris major pars Militum exierunt privatim & publice extra Civitatem cum eorum familiis, & iverunt per Episcopatum. Eodem anno de mense Octobris cum Frater Rolandus de Cremona Ordinis Fratrum Prædicatorum prædicaret in Platea majoris Ecclesiæ, magnæ multitudini Clericorum, Monachorum & Laicorum, ecce multitudo Hæreticorum cum fautoribus eorum advenientes cum lapidibus & gladiis percusserunt ipsum Fratrem Rolandum, & etiam quemdam Monachum S. Savini vulneraverunt ad mortem. Et tunc Jacobus Maynerius erat Potestas Placentiæ, qui præfens fuit ad prædicta. Sequenti verò die dictus Potestas cum Judicibus & Militibus suis & multi Hæretici & culpati de prædictis capti fuerunt & carcerati de mandato Domini Vice domini tunc Episcopi Placentiæ; & ad exhortationem dicti Fratris Rolandi post hæc dicti malefactores & fautores eorum Romam missi ad Dominum Papam fuerunt. Eodem anno Dominus Albertus de Fontana, Guilielmus de Andito, & pars Populi fecerunt societatem cum Cremonensibus, & tunc Milites de foris iverunt ad Rivalgarium habitare. Eodem anno de mense Novembris Beltramus de Petra de Pavia venit ad regimen partis Populi. Eodem tempore Milites de foris acceperunt pro Potestate Opizonum Malaspinam. Eodem anno de mense Januarii in festo Epiphaniæ Dominus Marchio Pallavicinus cum C. militibus Cremonæ, & cum aliis militibus Populi, & pluribus balisteriis pugnavit cum militibus extrinsecis, & cum illis de Burgo Vallis Tarii, & de Castro Arquato, & de Florenzola ad Gravagum, & cepit ex eis XLV. milites & circa LXXX. pedites, quos duxit in carceribus Placentiæ de versùs Cremonam. Qua de causa Populus Placentiæ donavit eidem Marchioni mille Libras Placen-

tinorum. Eodem anno tantum frigus & gela fuit, quod flumen Padi de mense Januarii taliter glaciatus est, quod omnes gentes utriusque sexus & ætatis ipsum quasi terram aridam transibant. Et etiam à Venetiis usque Cremonam super faciem Padi mercationes deducebantur. Vinum inter vegetes congelabatur. Caristia subsequitur, & mortalitas oritur: guerræ & perturbationes incipiunt: ficulneæ, & oliveta, nucleares arbores, & vineæ aruerunt, & homines in lectis congelabantur.

Anno Christi MCCXXXIV. de mense Junii Populus Placentiæ cum CCCC. militibus & MM. peditibus Cremonæ iverunt cum Carrocio Placentiæ ad obsidendum Rivalgarium, ubierant Milites extrinseci Placentiæ, & steterunt in ipsa diebus XVII. & tunc impugnaverunt Pigazanum; & non valentes capere dicta loca, redierunt. Et tunc Cremonenses ceperunt locum de Cornu de ultra Padum. Eodem anno de mense Octobris in Platea majoris Ecclesiæ Johannes de Porta & Conradus Cagnolus, & alii usque in duodecim pro parte Militum de foris juraverunt pacem & concordiam cum Domino Alberto de Fontana, & Janono de Andito, & Populo, & eorum amicis, habendo Populus dimidiam honorum Civitatis, & Milites aliam dimidiam. Et tunc Dominus Belenglerius Mastagnus de Cremona erat Potestas partis Populi. Eodem anno de mense Januarii Dominus Guilielmus de Andito, & Ubertus Pallavicinus fuerunt electi Potestates Placentiæ, quorum regimen duravit per annum unum.

Anno Christi MCCXXXV. de mense Decembris Milites exierunt privatim cum eorum familiis extra Civitatem Placentiæ, & iverunt ad Rivalgarium. Eodem die pars Populi, qui erat in Florenzola expulerunt Milites de Florenzola, & tunc Bonizo de Andito erat Potestas Florenzolæ.

Anno Christi MCCXXXVI. de mense Aprilis Dominus Conradus Marchio Malasпина pro parte Populi venit ad regimen Civitatis Placentiæ. Eodem anno de mense Julii Milites & Populus Placentiæ cum Parmensibus iverunt in exercitu ad S. Laurentium, & eum combusserunt. Eodem anno & mense Societas Populi congregaverunt se ad S. Sixtum, & contra voluntatem dictorum Domini Marchionis Potestatis, & Guilielmi de Andito, elegerunt duodecim Capitaneos causâ faciendi pacem cum Militibus extrinsecis. Et eodem die iverunt armati per Civitatem, faciendo homines intrare, ex quibus aliqui invitè & aliqui sponte jurabant. Et abstulerunt fortiam dicto Marchioni, & Domino Guilielmo. Et tunc erat in Placentia Comes Simon de Testo Potestas Cremonæ cum Ambaxiatoribus, & cum CC. militibus Cremonæ. Qui Dominus Guilielmus tunc præerat Populo Placentiæ. Et major pars militiæ Placentiæ erat extra Civitatem Placentiæ, & guerrizabant Populum & Civitatem stando in Castris Episcopatus Placentiæ. Eodem anno & mense Dominus Guilielmus de Andito, & filii, Rectores Populi, ablata dominatione, expulsi sunt de Civitate Placentiæ, & iverunt Cremonam. Et tunc dicti Capitanei fecerunt de novo jurare Populum Societatis cum Cremonensibus & Papiensibus. Eodem anno dicti Capitanei de voluntate Societatum Populi in Curia Domini Episcopi compromiserunt se in Dominum Jacobum de Pecoraria Cardinalem de discordia, quæ cum Militibus de foris habebatur, qui Milites jam se compromiserant in eum. Et facta inter eos pace, dedit eis communiter pro-

Potestate Raynerium Zenum de Venetiis, qui venit ad regimen de mense Septembris. Et exinde Placentini Imperatori fuerunt rebelles; & iudicatum fuit, quod ipse Dominus Guilielmus & filii perpetuo non essent habitatores Civitatis Placentiæ & Episcopatus. Et etiam ipse Dominus Raynerius Zenus Potestas fecit destrui domos dicti Domini Guilielmi de Andito, & bannivit eum, & Dominum Obertum Palavicinum, & certos de Populo, quia tenebant cum Imperatore contra Ecclesiam.

Anno Christi MCCXXXVII. dictus Raynerius Zenus fecit ampliari fossata Civitatis Placentiæ, & Turres cum Portis fieri, videlicet Portam S. Lazari, S. Antonini, & S. Raymundi. Eodem anno Placentini invicem convenerunt facere unum Pontem super Padum apud Monticellum. Eodem anno Fredericus II. Imperator venit in Cremonam, & ibi honorifice receptus est. Eodem anno de mense Octobris Placentini equitaverunt ad Monticellum, & ad Caxale-Vetus, & combusserunt illa loca. Eodem anno de mense Novembris fuit disconficta de Curtenova. Eodem anno de mense Januarii de nocte dictus Raynerius Zenus Potestas de Placentia cum sua familia exivit & repatriavit. Eodem anno Placentini combusserunt Burgum-Novum propter metum Imperatoris, qui erat in Papia; & tunc Anrichus de Mocia erat Potestas Placentiæ.

Anno Christi MCCXXXVIII. Placentini incœperunt facere Mezzanos, & Grossos, valentes VI. denarios. Eo tempore fuerunt restaurata fossata Placentiæ. Eodem anno fuit prœlium de Oiro in Episcopatu Laude, & eum habuerunt & diruerunt. Item ceperunt Castrum Crucis Episcopi Bobii, qui illud dederat Marchionibus. Eodem anno de mense Decembris Dominus Guifredus de Pirovallis venit ad regimen Civitatis Placentiæ. Eodem anno Imperator Fredericus II. obsedit Brixiam; & tunc Placentini miserunt in succursum Mediolanensibus contra ipsum Imperatorem mille Milites. Eodem anno Dominus Obertus de Iniquitate erat Potestas Brixiae, & anno Christi MCCXLIX. fuit Potestas Cremonæ. Eodem anno, scilicet MCCXXXVIII. fuit pugna in Campo Feiræ Placentiæ inter Cordonum de Mantua, & Carcafonum de Cremona; & ipse Carcafonus obtinuit. Eodem anno Papienses, & Marchio Lanza cum suis militibus Testonicis & Lombardis, & cum militibus Vercellarum, Novariæ, Terdonæ, & Ast, & aliis gentibus, cum manganis & trabucis per terram & per aquam venerunt ad Pontem-Novum Placentinorum super Padum; & tunc Cremonenses cum militibus Pergami venerunt ad Laudem. Et tunc Papienses fecerunt pontem navium super Padum juxta Pontem Placentinorum; qui Placentini bene munierunt eorum Pontem peditibus, balisteriis, & victualibus. Quo facto Papienses impugnaverunt Pontem Placentinorum; & subsequenter Papienses in tribus eorum navibus insimul colligatis magnam quantitatem lignorum & rerum combustibilium imposuerunt; & immisso igne præmiserunt per aquæ decursum descendere ad Pontem Placentinorum, ut eum incenderent. Sed Placentini de fursum Pontem in naviculis parati dicta ædificia ardentia conduxerunt absque læsione in Bucca Lambri. Eodem anno Sol obscuratus est circa horam Nonæ, & stellæ apparuerunt.

Anno Christi MCCXL. Imperator Fredericus II. fecit suum Vicarium Marchionem Lanzam. Papiæ, Vercellarum, Novariæ, Terdonæ, & Ast.

Tom. XVI.

Eodem anno Dominus Salinguerra Dominus Ferrariæ reddidit Civitatem Ferrariæ Legato Ecclesiæ, & Duci Venetiarum. Tamen ipse Dominus Salinguerra, cui data erat fiducia, captus fuit cum uxore & filio, & ducti sunt Venetias; & ibi in carceribus decessit, & filius aufugit, de quibus infra dicitur.

Anno Christi MCCXLI. Obertus Palavicinus Vicarius dicti Imperatoris Frederici destruxit Pontremulenses. Eodem tempore incœpit Ordo Fratrum Servorum S. Mariæ in Placentia.

Anno Christi MCCXLII. Rex Encius filius naturalis Frederici Imperatoris intravit Episcopatum Placentiæ, & combussit Potentianum, & multa alia loca Episcopatus Placentini.

Anno Christi MCCXLIII. Placentini miserunt CC. milites ad Laudem Vegium in succursum Mediolanensium contra Regem Encium filium Imperatoris Frederici, & suas gentes. Qua de causâ ipse Rex Encius cum Papiensibus, facto ponte de navibus super Padum, juxta arenam transivit Padum, & sua tentoria fixit apud Hospitale Bandoneziæ, & multa loca Episcopatus Placentiæ combussit & devastavit. Eodem anno fames magna fuit, ita quod multi vendiderunt stedium frumenti solid. XX., qui communiter solebat vendi, solid. V. Et tunc pauperes personæ, ut famem temperarent, herbas agrestes comedebant. Eodem anno obiit Dominus Jacobus de Pecoraria de Placentia Prænestinus Cardinalis. Circa hoc tempus Innocentius IV. Papa concessit Placentinis Privilegium de Studio generali.

Anno Christi MCCXLV. in Civitate Cremonæ Imperator Fredericus ordinavit ibi plures Milites, scilicet filios Domini Jannoni de Andito, & alios. Eodem anno Papa Innocentius de Flisco dedit sententiam excommunicationis & depositionis in Civitate Lugdunum contra Fredericum II. Imperatorem, & Regem Encium, & Marchium Lanzam. Eodem anno Placentini miserunt CC. milites Mediolanensibus super Ticinellum contra dictum Imperatorem. Eodem anno Rex Encius cum Cremonensibus & multis aliis intravit Episcopatum Placentiæ, & prope Civitatem veniens combussit Hospitale S. Spiritus, & campanam S. Lazari exportavit.

Anno Christi MCCXLVI. Rex Encius venit ad Pontem Ramelli, & ibi præliavit ad instantiam Alberti de Fontana, qui ei Civitatem Placentiæ dare debebat.

Anno Christi MCCXLVII. Parmenses banniti ab Imperatore ceperunt Parmam; & Mediolanenses & Legatus Ecclesiæ dederunt eis succursum cum gentibus suis, inter quos Placentini miserunt CC. milites. Eodem anno quum Fredericus Imperator obsedisset Parmam & struxisset contra eam aliam Civitatem, quam appellabat Victoriæ, Parmenses Cives unanimiter concitati, sumtis armis cum Legato Domini Papæ, & quadam electa manu Nobilium Placentinorum egressi, expugnaverunt & fugaverunt eum, & Civitatem illius Victoriæ combusserunt, & ultra tria millia hominum ceperunt, & duo millia interfecerunt, prædamque inæstimabilem auri & argenti, vasorum ac vestium habuerunt. Insuper coronam capitis ejus pretiosissimam ex auro & lapidibus pretiosis cum toto thesauro Cameræ ipsius unâ cum Carroccio Cremonensium, quod ipsis Cremonensibus expugnatis viriliter rapuerunt, triumphantes tripudio maximo in Urbe Parmæ secum deportarunt. Et tunc Dominus Philippus Vicedominus Civis Placentiæ erat Potestas Parmæ.

I i

Anno

Anno Christi MCCXLVIII. Legatus Ecclesiæ cum Mediolanensibus & aliis & Placentinis, qui ibi habebant milites CC., intravit Civitatem Novariæ. Eodem anno Fredericus Imperator fecit excocari Petrum de Vineis suum Cancellarium Rethoricæ eloquentiæ mirabilem.

Anno Christi MCCXLIX. Bononienses ceperunt Regem Encium cum tota sua familia, & cum magna multitudine Cremonensium & Mutinensium apud aquam, quæ dicitur Scultenna, in districtu Mutinæ, & fugaverunt ceteros usque ad Civitatem Mutinæ. Eo tempore Dominus Obertus de Iniquitate de Placentia erat Potestas Cremonæ. Eodem anno Cremonenses acceperunt in Potestatem Communis Cremonæ Dominum Ubertum Marchionem Palavicinum.

Anno Christi MCCL. Parmenses cum Carroccio eorum, capti, & mortui fuerunt à Cremonensibus. Eodem anno Milites Placentiæ fuerunt expulsi de Civitate per Populum. Eodem anno Populus Placentiæ omnes in concordia elegerunt Ubertum de Iniquitate in Potestatem & Rectorem Populi usque ad unum annum. Illi, qui extiterant proditores Populi & Guilielmi de Andito, qui erant in magna quantitate tam de Consulibus, quàm de aliis, dolerunt ad mortem. Tenebant enim ipsum Dominum Ubertum de Iniquitate nimis Imperialem hominem. Quamvis multi essent, qui se intelligebant in regimine Populi, ut erat Fredentius de Fontana, Philippus Vicedominus, Ubertus Zanardus, Guelfus Strictus, & alii. Post paucum vero temporis electus fuit in Potestatem ipse Dominus Ubertus de Iniquitate usque ad quinque annos, & post mortem ejus Jannonus ejus filius tenuit dictum regimen. Homines de parte Populi, qui habebant parentes & amicos extra Civitatem Placentiæ expulsi, ceperunt dicere & vocare: *Veniant fratres nostri: veniant qui expulsi sunt de Civitate Placentiæ*. Et quia quasi omnes de Populo hoc volebant, tandem cooperatione multorum amicorum placuit Domino Oberto de Iniquitate, & Sapientibus, quod homines de Populo, qui banniti erant tantum, redirent in Civitate. Dominus Albertus de Fontana, & fratres, illi de Andito, Vitalis Palastrellus, & alii Milites starent extra Civitatem. Antolinus Saviagata, qui fuerat auctor dictæ novitatis ad instigationem Scotorum, quorum erat vicinus, ivit pro Ambasciatore ad Civitatem Mediolani cum Guilelmo Angusola pro quibusdam factis, quia mœstus erat ipse Antolinus de eo quod fecerat, quia factum non iverat pro ut volebat; quia revertebantur illi, quos fecerat expellere, quamvis esset pauper & vilis conditionis. Sed nihil potuit facere, & expulsus fuit de Civitate Placentiæ, & positus fuit in confinibus. Et ita pars orta est in Populo; tamen illa pars, quæ dicitur Imperatoris, obtinuit. Illi de Populo, qui in Civitatem intraverant, non cessabant laborare, quod illi de Andito, & alii, qui extra Placentiam adhuc erant, redirent ad propria. Et videns hoc Potestas Populi, scilicet Dominus Ubertus de Iniquitate fecit consilium Populi, & placuit omnibus nullo contradicente, quod omnes redirent in Civitate, unde parentes eorum miserunt pro eis, qui de Andito statim venerunt cum banneriis levatis. Et tunc Cardinalis Legatus Domini Papæ, & Nata de Grimaldis de Janua tunc Potestas Placentiæ recesserunt de Civitate Placentiæ. Et celebrato consilio dictus Dominus Ubertus de Iniquitate electus fuit in Potestatem Placentiæ loco dicti Natæ. Eodem anno Imperator

A Fredericus II. decessit, & in Palermo apud matrem sepultus fuit, & ibi suum testamentum condidit pulcherrimum.

Anno Christi MCCLI. Conradus Rex filius Frederici, ut mortuo patre suo Sicilia regnum fusciperet, per mare in Apuliam devenit, & capta Neapoli muros illius funditus destruxit. Eodem anno Castrum S. Laurentii captum fuit. Eodem anno obiit Dominus Nicolaus de Castro Arquato de Prata Patriarcha Constantinopolitanus. Eodem anno Milites Placentiæ exeuntes pro majori parte extra Civitatem rebellavit se Civitati, expellendo Ubertucium de Iniquitate Potestatem Vallis Tarii de Rocha de Bardi, contra quos Dominus Ubertus de Iniquitate Potestas Communis Placentiæ misit CC. pedites & C. equites. Qui omnes pedites fuerunt conficti & spoliati; tamen ipsos venire permiserunt, Militibus verò nullum damnum inferentes. Eodem anno Obertus Marchio Pelavicinus Potestas Cremonæ cum militia Cremonæ & Militibus extrinsecis de Parma equitantes cum Populo & militia Populi Placentiæ, ceperunt & combusserunt Burgum Rivalgarii, & plures milites ibi ceperunt, & ceperunt Castrum Raglii per vim, in quo ceperunt plusquam XXX. milites fervientes, & ipsum Castrum totum combusserunt; redieruntque Placentiam, & timore Mediolanensium Pontem Padi destruxerunt. Post captum & destructum fuit Castrum de Cairo, & in Castris S. Laurentii capti fuerunt multi de Filiis Odonibus. Et etiam captum & destructum fuit Castrum de Fontana, in quo erant multi de Capitaneis de Fontana, & post captum & destructum fuit Castrum de Olubra, in quo erat Ricardus de Fontana nepos Domini Uberti de Iniquitate, quod Castrum erat, ubi nunc est Castrum S. Johannis. Et etiam tunc temporis captum fuit Castrum de Travano.

Anno Christi MCCLII. Obertus Marchio Pelavicinus factus fuit Potestas Mediolani, qui libenter suscepit illud regimen. Eodem tempore dictus Obertus Pelavicinus electus est in Potestatem Placentiæ, ponens ejus loco Guidonem Scarfum de Papia, qui optimè se gessit.

D Anno Christi MCCLIII. Regula Fratrum B. Mariæ de Monte Carmelo fuit confirmata & concessa per Honorium III. Papam.

Anno Christi MCCLIV. Rex Conradus quum esset in Apulia, & infirmari cepisset, à Medicis judicatur fieri ad salubritatem, veneno sumto intulit sibi mortem. Mortuo dicto Rege Conrado; & relicto filio suo Conrado, Manfredus Princeps Tarentinus frater naturalis dicti Regis Conradi, regium thesaurum & alia nomine dicti Conradi cepit, obediendo paucis diebus Papæ Innocentio, qui tunc vivebat. Mortuo dicto Papa Innocentio, qui obiit in Civitate Neapolis, dictus Manfredus totam Apuliam habuit & tenuit pro se, nominando se Regem. Anno prædicto MCCLIV. Placentini fecerunt eorum Dominum perpetuum Obertum Marchionem Pelavicinum.

E Anno Christi MCCLV. Obertus Marchio Pelavicinus de voluntate Populi fecit destruere Castra, scilicet Grintorto, de Arcellis, de Groppo, de Pigazano, de Ripalta, de Rivalgario, de Cagnano, de Travano, de Bubiano, muros Vallis Tarii, & Castra Gonzanengulli, & Montis-Sancti, & alia loca. Eodem Anno mercatores fecerunt fieri monetam novam apud Marchiones de Carreto, quæ appellabatur Carretini. Eodem Anno fuit inceptum Hospitale Dei per Fratrem Martinum.

Anno

Anno Christi MCCLVI. Ecellinus de Romano, qui dominabatur in Verona, & Padua, & aliis Civitatibus quampluribus, & locis Marchiæ Trivisanæ, cepit omnes milites & pedites Paduæ, qui cum eo erant in exercitu contra Mantuam, qui fuerunt circa undecim mille, & ipsos omnes misit in carceribus Veronæ, eo quia dicto tempore dicta Civitas Paduæ sibi rebellavit. Et quum non posset dictam Civitatem recuperare, centum ex eis fecit excocari, & reliquos omnes crudeliter in carceribus fecit mori. Eodem Anno Electores Alamanniæ elegerunt in Imperatorem Comitem Ricardum fratrem Regis Angliæ. Eodem Anno MCCLVI. Montenarius Grassus, & Opizo Balbus, & alii Balbi cum illis de Calenzano, & aliis ad favorem hominum Civitatis Placentiæ, & specialiter quorundam de Andito, intraverunt Prædueriam, quæ custodiebatur per Commune Placentiæ, & fulcierunt Barbamzellatam, & Ponscremonam, & alia loca contra Civitatem Placentiæ. Et Fredericus de Andito ob invidiam Uberti de Andito, qui majorem locum habebat in Placentia, quam ipse, intravit in Centenarium; unde Obertus Pelavicinus misit C. milites & pedites cum militibus Placentinis ad illas partes, qui statim ceperunt locum Centenarii, & eum combusserunt, devastantes omnia circa Pandueriam. Eodem Anno Dominus Abbas de Mezano, & Obertus Advocatus ad favorem rebellium Placentiæ Castrum Mezanum intraverunt, & ipsum rebellaverunt Communi Placentiæ. Similiter Todiscus de Andito, qui erat Capitaneus Speculi, Castrum Speculi ad instantiam prædictorum rebellavit, contra quem ivit Ubertinus Marchio de Pelegrino cum quantitate militum. Cui ipse Todiscus dictum Castrum Speculi reddidit nomine Communis Placentiæ.

Anno Christi MCCLVII. Guilielmus de Petra de Papia Potestas Placentiæ cum CCC. militibus Domini Ecellini de Romano Domini Veronæ equitavit ad Viseranum, in quo intraverant Fredericus de Andito, Homodeus Blancus, Guido Caputporci, Razo de Rizollo, & alii plures milites, peditesque banniti de Civitate Placentiæ rebellantes se Civitati Placentiæ. Quo cognito dicti Nobiles aufugerunt de dicto Castro absque scientia fervientium & rusticorum; quibus fugientibus capti sunt ex eis circa XXVIII. quos ipse statim fecit suspendere, & Castrum diruere. Interea quidam de illis de Torano mercator Civis Placentinus, qui occasione cujusdam mutui Librarum X. sibi impositi occasione dicti exercitus cum sua voluntate, tractatum primò habuit cum Lanfranco de Andito Socero suo: deinde cum Flamengo de Andito, & Villano & Ruffino de Andito, & Guelfo de Andito, & Albrico de Gravago, & Gandulpho de Andito, & Nicolino de Andito, & Bergogno Angusola, Johanne de Scotis, & Raynaldo de Scotis, & cum Uberto de Iniquitate Potestate Populi, & Ricardo Rubeo, & filiis Dondacii de Amico, & Alegro de Magnano, & aliis pluribus de Magnanis, & cum Alberto de Fontana, & fratribus, qui Albertus tunc erat Potestas Papiae. Ibi dictum tractatum factum fuit. Et die ordinato fecerunt venire Dominum Albertum de Fontana de ipso regimine Placentiam contra voluntatem Oberti Pelavicini Marchionis, qui ipsum Dominum Albertum in ipso regimine posuerat. Et quum ipse Marchio Pelavicinus cum prædictis militibus Ecellini in Placentia esset, prædicti omnes

Tom. XVI.

A levaverunt arma contra dictum Marchionem, & Ubertinum de Andito, ipsumque de Civitate Placentiæ expulerunt; & derobantes ipsum, & Veronenses de equis & aliis rebus eorum. Et ordinaverunt Dominum Albertum de Fontana in Potestatem & Rectorem Communis Placentiæ. Et Ubertinus de Andito in Castro quodam, quod habebat in latere Civitatis, cum aliquibus de Populo se reduxit. Et pacto facto, die tertia fiducia ei data, cum filiis suis & rebus suis ivit Cremonam cum tota sua familia. Quod Castrum contra promissionem sibi factam penitus destruxerunt. Quæ expulsio facta fuit die Lunæ IX. Kalend. Augusti à superscriptis, & à Populo & Militibus Placentiæ. Et illud Castrum Comites de Lumello dominatores & Cives Placentiæ ab antiquo construxerunt. Eodem Anno forenses de Placentia, qui apud Cremonam erant, intraverunt in Castrum Caurisii, capientes homines & bestias illarum partium, & ipsum Castrum cum auxilio Communis Cremonæ, & Marchionis Pelavicini, & Bossii de Dovaria fortiter munierunt, debellantes quotidie Civitatem Placentiæ. Illi verò de Civitate quotquot capiebant ex eis, suspendebant; & illi de Caurisio semper pro uno duos suspendebant. Eodem tempore Ubertinus de Andito causâ habendi auxilium iverat in Apuliam ad Manfredum Principem Tarenti; erat enim ipse Manfredus consanguineus germanus filiorum dicti Domini Ubertini de Andito. Eodem Anno Dominus Albertus de Fontana habens tractatum cum Militibus Placentiæ contra illos de Andito, & alios de Populo, die statuto cepit Guizardum de Andito, & Gerardum de Torano, & alios usque in LX. de parte Oberti Marchionis, & condemnavit dictum Guizardum de Andito in Libris MCC. Placentinorum, & Gerardum de Torano in Libris M. & Jacobum Vigolerium in Libris CC. Albertum Tresiam Notarium in Libris CCC. Guidonem de Torano in Libris XXV. Guilielmum de Terdona in Libris LX. & Nicolaum de Andito in Libris C. & alios plures, expellendo omnes de Civitate Placentiæ. Eodem Anno Dominus Jacobus de Castro-Arquato de Placentia obiit, qui erat Episcopus Portuensis Cardinalis.

Anno Christi MCCLVIII. Obertus Marchio Pelavicinus cum Communi Cremonæ & CCC. militibus de Marchia, atque CC. militibus de Papia, voluntate & consensu Benzonorum de Crema, intravit Cremam, & habuit ipsum locum, capiendos plures de Gambazochis, & posuit ibi unum Potestatem de Mandello, & habuit Cremonam. Eodem Anno Luxiardi de Parpiana, & alii Nobiles Vallis Tarii cum favore Marchionis Pelavicini intraverunt Burgum Vallis Tarii, quod tenebatur per Placentinos extrinsecos. Et Pelavicini ceperunt Speculum. Et Albricus de Gravago & frater intraverunt Castrum eorum de Gravago, quod Placentini intrinseci abstulerant per vim, & eum custodiri faciebant. Eodem tempore Ubertinus de Andito ex operatione ejus habuit stipendium pro Placentinis extrinsecis à Rege Manfredo, ita quod quilibet extrinsecus de Placentia pro uno equo habebat quolibet mense Libras III. Imperialium, & pedites Libram I. Imperialium. Eodem Anno Dominus Ecellinus de Romano cum militia Veronæ, & Dominus Obertus Marchio Pelavicinus cum Commune Cremonæ ceperunt, & disconfixerunt Brixienfes & Mantuanos in Diocesi Brixiae apud flumen Ogii ad Curticellam,

112

lam,

lam, & habuerunt universum Populum Brixiae, & Civitatem similiter eorum. Et ceperunt Dominum Philippum Archiepiscopum Ravennae Delegatum Domini Papae in Lombardia, qui praeerat dicto exercitui, & Dominum Gerardum Coxadocham Electum Veronae, qui erat cum dicto Legato: pro qua presalia inter Dominum Ecellinum & Obertum Pelavicinum & Cremonenses, qui erant amici & de una parte contra Ecclesiam Romanam, discordia magna orta est, ut infra dicitur, ita quod dictus Dominus Ubertus cum Cremonensibus rediit Cremonam, habendo universum Brixianum Populum, quem in Cremona carceraverunt. Et Dominus Ecellinus remansit Dominus Civitatis Brixiae, in qua dictum Legatum, & dictum Electum incarceravit. Qui Legatus post paucos dies de carcere fugit, & dictus Electus obiit in carceribus. Quum eodem tempore discordia orta esset, ut supra dictum est, inter Ecellinum de Romano, & Dominum Boxium de Dovaria, & Dominum Obertum Marchionem Pelavicinum & Cremonenses propter dominationem Civitatis Brixiae, quam sibi dictus Ecellinus totam appropriaverat, qua de causa ipse Dominus Ubertus Marchio Pelavicinus cum Cremonensibus societatem juravit cum Marchione de Est, & Comite S. Bonifacii, & Mantuanis, Ferrariensibus, Paduanis, Brixienfibus extrinsecis. Postea cum Martino de la Turre Potestate Populi Mediolani, Laude, Cumis, & Novariae, & aliis eorum amicis. Ipse etiam Ecellinus contra Marchionem Pelavicinum & Bosium de Dovaria, & Commune Cremonae cum Capellettis de Cremona extrinsecis, & cum Capitaneis & Valvasoribus Mediolani, & cum Placentinis extrinsecis, eis pollicendo auxilium contra praedictos, conjurationem fecerat, putans se de hoc habere totum dominium Lombardiae, quod bonis Lombardis valde displicebat.

Anno Christi MCCLIX. de mense Septembris ipse Ecellinus venit ad obsidionem Castris de Orcis, quod Cremonenses tenebant; & Marchio Obertus Pelavicinus cum Cremonensibus, Mantuanis, & Marchione de Est, & Comite S. Bonifacii, & tota eorum parte & cum CC. militibus Teutonicis, quos Ubertinus de Andito acceptos ad stipendium a Rege Manfredi de Apulia secum duxerat cum CC. Placentinis extrinsecis hostiliter venerunt ad Sunzinum. Interea Ecellinus ad favorem Capitaneorum & Valvasorum de Mediolano cum MMM. militibus per Pontem de Cassano Abduam transivit, & intravit Comitatum Mediolani, & apud Vilmercatum resedit, volendo intrare Civitatem Mediolani. Hoc intelligentes Ubertus Marchio Pelavicinus, & Bosius de Dovaria, qui praeerat exercitui Cremonae, Mantuae, & Ferrariae, Marchionis de Est, equitantes Pontem Abduae, per quem Ecellinus transferat, ceperunt. Quum autem hoc intellexisset Ecellinus, & non posset per illum Pontem versus Brixiam redire, inveniens se deceptum ab ipsis Capitaneis Mediolani, per vadum coepit transire de subtus Pontem, & ibi proelium inceptum est. In quo proelio dictus Ecellinus captus est, & vulneratus ad mortem, & circa CCCC. milites cum eo; reliqui fugerunt Brixiam. Et die quinto post ipse Ecellinus obiit in Sunzino, ubi sepultus est. Iste Ecellinus fuit animo ferocissimus, qui circa XX. annos sic obtinuit Civitates de Marchia, quod nemo eorum ausus fuit rebellare ei: multos enim occidit in Marchia, foeminas incar-

ceravit, eunuchos multos fecit. Si enim unus de una progenie contra eum peccabat, omnes de progenie illa occidebat. Latrones, & homicidas, & raptos, & proditores, & falsarios occidebat, taliter quod nullus in ferocitate ei numquam similis fuit. Hic etiam contra hostes acer fuit, amicis dulcis, in promisso stabilis, in verbis mansuetus, in consiliis providus, in omni negotio miles egregius videbatur. Hic largus effusor munerum, & in mulieres honestus fuit. Tamen propter multas prodiciones, quas invenit in subditis suis & aliis, quos acriter puniebat, dicitur ipsum fuisse Tyrannum saevum & crudelissimum. Hic fuit Dominus Veronae, Vicentiae, Paduae, Tarvisii, Brixiae, Tridenti, Feltri, & Cividali. Mortuo Ecellino statim Veronenses elegerunt quatuor Capitaneos pro Communi illius Civitatis regendo, & Vicentini similiter. Propterea Veneti intraverunt in Tarvisio. Et Albricus de Romano se receptavit in Castris suis. Eodem tempore Mediolanenses miserunt Cremonam Ambasciatores XXIV. cum trombis argenteis ad Dominum Obertum Marchionem Pelavicinum, ipsum rogantes, ut veniret ad accipiendum dominium Civitatis Mediolani. Et tunc tractabatur de concordia per dictum Marchionem cum Brixienfibus; & facta inter eos concordia dedit dictis Brixienfibus pro Potestate Ubertinum Pelavicinum de Peregrino, qui tunc erat Potestas Cremonae, & ipsos Brixienfenses posuit in concordia. Postea de mense Novembris dicti anni dictus Dominus Obertus Marchio Pelavicinus cum DC. militibus, & militibus Cremonae, & Teutonicis, & aliis intravit Civitatem Mediolani, ubi receptus fuit a Mediolanensibus cum maximo honore & reverentia, & juravit regimen, & dominium illius Civitatis usque ad quatuor annos, habens pro suo socio quolibet anno Libr. quatuor millia. Et posuit in suo loco ad regimen illius Civitatis Anricum de Scipione Marchionem Nepotem suum.

Anno Christi MCCLX. Civitas Constantinopolis, quae olim capta erat per Gallicos & Venetos, per Palaeologum Graecorum Imperatorem vi proelii recuperatur. Eodem tempore quum compromissum esset factum in Dominos Bosium de Dovaria de Cremona, & Martinum de la Turre de Mediolano inter Commune Cremonae, & Marchionem Pelavicinum & extrinsecos Placentiae ex una parte, & Commune Placentiae ex alia, praedicti arbitratore in concordia dicto anno inter dictas partes tulerunt sententiam. Primo quod fiat pax perpetua inter Commune Cremonae, & Commune Placentiae &c. Item quod omnes terrae & possessiones, & bona omnium de Pelavicinis, & Ubertini de Andito, & aliorum omnium, qui sunt extra Placentiam pro parte, restituantur &c. Item quod omnes, qui sunt Cives Placentiae & Episcopatus, qui sunt extra Civitatem Placentiae & districtum ejus quocumque modo pro parte, five Commune, partis Domini Uberti Marchionis Pelavicini, & Ubertini de Andito, extrahantur de omnibus bannis Communis Placentiae, & possint reverti super possessiones & bona eorum. &c. Salvo quod per hoc non intelligatur aliquod dictum super reversionem Placentiam Dominorum Marchionis Pelavicini, & Ubertini de Andito, ita tamen quod praedicti Marchio, & Ubertinus de Andito possint & debeant gaudere & possidere & habere omnes possessiones & omnia jura & bona eorum quiete, quae habebant & soliti sunt habere in Civitate & districtu Placentiae.

Placentiæ hinc retro, & præcipue quando exierunt Placentiam &c. Quam sententiam Placentini intrinseci noluerunt aliquo modo observare.

Quapropter Dominus Obertus Marchio Pelavicinus anno Christi MCCLX. cum Comuni Cremonæ & M. militibus Mediolani & CC. militibus Brixie & C. militibus Mantuæ & L. militibus de Ast, & Cremaschis, & C. balistrariis de Cumis, & aliis, venit in Episcopatu Placentiæ, & cepit Castrum Pontis Nuri, in quo fuerunt capti homines CCLXX. qui ducti fuerunt Cremonam, & guarnito & fortificato dicto Castro rediit Cremonam cum suis. In Civitate Placentiæ erant Bernabos & Fredericus Marchiones Malaspin cum XXX. militibus & C. militibus Capitaneorum de Mediolano, & aliis stipendiariis Placentinorum. Eodem anno scilicet MCCLX. homines utriusque ætatis ibant nudi palam die noctuque per Civitates & loca, & de uno loco ad alium se verberando in remissione peccatorum, & humiliando, & multas paces faciendo invicem de malis & offensis commissis, de quibus infra declaratur. Anno eodem scilicet MCCLX. incœperunt venire, de versus Romam homines nudi, qui se de coriis sive corrigiis verberabant, invocantes pacem & B. Mariam, venientes per omnes Civitates usque Placentiam & Papiam; & omnes illud idem fecerunt verberantes se. Et Bononienses illud idem facientes venerunt usque Mutinam, Mutinenses venerunt usque Regium, Regini venerunt usque Parmam, Parmenses venerunt usque Placentiam, Placentini iverunt usque Papiam. Et sic ivit illud factum quasi per totum Mundum. Verumtamen multæ paces inter discordantes factæ fuerunt, & multa bona acta sunt. Eodem tempore Marchio de Est, & Comes S. Bonifacii, & Paduani obsederunt Albricum de Romano fratrem quondam Eccellini cum uxore, filiis, & filiabus in Castro S. Zenonis. Quo capto, Dominum Albricum & filios suspenderunt, uxorem & filias combusserunt. Eodem anno Florentini & Lucenses fuerunt sconficti ad Montem-Altinum per Senenses, & duo mille milites Regis Manfredi; in quo sconfictu duo millia Florentinorum & Lucensium fuerunt capti, & octo millia interemti, & ceperunt omnes seniores, qui fuerunt numero triginta, & Campanam Florentinorum, & Fredericum, Manfredum, & Moruellum fratres de Malaspinis, qui cum Lucensibus venerant. Eodem tempore Gibellini, qui erant extra Florentiam, incontinenti Civitatem Florentiæ intraverunt, expellentes partem Guelpham de illa Civitate, ceperuntque in ipsa Civitate Philippum Vice-dominum Civem Placentinum, qui erat Capitaneus Populi Florentiæ. Eodem tempore de mense Octobris Johannes de Luxiardo cum CCC. servientibus Vallis Tarii voluntate Ubertini de Nuceto intravit Nucetum. Quo audito Placentini intrinseci miserunt illuc CCC. milites, & M. pedites Civitatis, & multos de Episcopatu: Et proeliando ipsum locum Anricus Vicecomes, Guido, & Ubertinus Pelavicini cum CCCC. militibus de Cremona, & cum militibus extrinsecis Placentiæ, & servientibus Vallis Tarii, fecerunt insultum in eos, & in fugam verterunt; & capti sunt ex Placentinis intrinsecis circa L. milites de melioribus Civitatis Placentiæ, & duos tubatores cum tubis, & duo vexilla Communis, & CCC. pedites, & plusquam CC. equos, & omnia victualia & balistas Communis, interficientes ibi Ubertum

A Advocatum, & Fulconem Gorgonum, & alios plures, quos omnes duxerunt ad Burgum Vallis Tarii. Deinde combusserunt Gropalum, Centenarium, Conium, & alia loca, Montem-Regium, & Petraclaunam furnierunt. Deinde ipsos captivos omnes Cremonam duxerunt. Anno Christi MCCLX. Dominus Albertus de Fontana fuit expulsus de Civitate Placentiæ per Dominum Philippum de Fulgosis Episcopum Placentiæ, & per Dominum Ubertum Cagnolum Archidiaconum, assumtis armis cum Manchaxolis, & illis de Andito, & aliis eorum, amicis de parte extrinseca, qui venerant de confinibus. Et tunc ipse Dominus Philippus electus fuit in Potestatem & Rectorem Civitatis Placentiæ. Multa enim bona fecerunt Scoti in expellendo dictum Dominum Albertum de Fontana. Et post paucum temporis factus fuit Potestas Placentiæ Dominus Napollionus de la Turre cum feodo Librarum MM. Eodem anno Comes Ubertinus de Andito, & Anricus, & Guido Pelavicini cum omnibus suis in magna pace intraverunt Placentiam.

B Anno Christi MCCLXI. Dominus Obertus Pelavicinus cum honorabili comitiva militum, intravit Placentiam, restituta sibi dominatione dictæ Civitatis, & sui loco posuit Dominum Vicecomitem Pelavicinum nepotem suum, iurando idem Marchio Dominum Civitatis Placentiæ usque ad quatuor annos eo modo, quo habebat illud Mediolani, & reversus est Cremonam. Eodem anno in vigilia S. Andreæ Anricus Pelavicinus cum gentibus Domini Marchionis intravit Terdonam, & eam habuit nomine dicti Domini Marchionis, qui Dominus Marchio dedit eis in Potestatem Dominum Guilielmum de Petra de Papiæ.

C Anno Christi MCCLXII. de mense Junii Alexandrini intrinseci in concordia cum extrinsecis elegerunt in eorum Potestatem & Rectorem Comitem Ubertinum de Andito, & sic omnes intraverunt Civitatem, qui erant extra, in magna pace & concordia. Rexitque eos usque ad mensem Novembris, quo illi de Puteo exierunt de Civitate Alexandriæ.

D Anno Christi MCCLXIII. Dominus Otto Vicecomes Archiepiscopus Mediolani cum CCC. militibus extrinsecis Mediolani intravit in Roccam Arenæ. Quapropter Marchio Ubertus Pelavicinus cum CCCL. militibus de Cremona, Brixia, & Placentia equitavit Mediolanum; postea cum ipsis militibus & illis de Mediolano hostiliter equitavit ad obsidionem Arenæ, qui statim se reddiderunt Domino Marchioni datâ fiduciâ, ut evaderent cum personis, & armis. Statim ipse Dominus Marchio Castrum & Roccam Arenæ destruxit, & alia loca circumstantia destrui fecit.

E Anno Christi MCCLXIV. Parmenses pepigerunt cum Domino Marchione de dando ei exercitum ad suam voluntatem, & Libras mille Imperialium pro feodo. Eodem anno amici dicti Domini Marchionis ceperunt in Pontremulo Fredericum Marchionem Malaspinam, & omnes qui cum eo erant, quos Dominus Marchio Pelavicinus ducere fecit Cremonam. Post certum temporis dictus Dominus Ubertus Pelavicinus dictum Fredericum Malaspinam dimisit sub certis pactis, quæ non observavit, sed recuperavit Castra sua. Anno Christi MCCLXIV. Philippus de la Turre de Mediolano cum voluntate & pacto Domini Uberti Marchionis Pelavicini & Communis Cremonæ suscepit dominationem & regimen Civitatis Pergami: pro quo

quo facto orta est discordia inter Commune Mediolani, & Commune Cremonæ, & Dominum Ubertum Pelavicinum, & illos de la Turre, sic quod incontinenti Ubertus de Pelegrino, qui erat Potestas Mediolani pro ipso Domino Uberto Marchione Pelavicino, de nocte de regimine absentavit; volebant enim eum capere. Eodem anno de mense Julii apparuit stella comata ab oriente cum magno fulgore surgens usque ad medium hemispherii, quæ versus Occidentem comam perlucidam pertrahebat, & per tres menses duravit. Prima die qua apparuit, Papa Urbanus IV. infirmari cœpit, & eadem nocte, qua expiravit, dicta stella comata disparuit.

Anno Christi MCCLXV. Placentini & Papienses iverunt ad Soncinum cum Carrociis eorum. Eodem anno Dominus Carolus, qui à Domino Papa Urbano IV. fuerat coronatus in Regem Sicilia, movit se de Civitate Marfilia, & marino itinere ivit Romam. Eodem anno multitudo magna Cruciferorum directorum per Regem Franciæ transivit per Lombardiam, & iverunt ad dictum Regem Carolum. Eodem anno dictus Dominus Carolus cum prædicta multitudo Cruciferorum Regnum Apuliæ armata manu potenter intravit contra Regem Manfredum quondam Principem Tarentinum, & commisso prælio ipsum Manfredum regno & vita privavit. Et tunc dictus Carolus frater Regis Franciæ factus est Rex dicti Regni Apuliæ. Eodem anno Cives Brixie se rebellaverunt Domino Oberto Marchioni Pelavicino & Comuni Cremonæ. Mortuo verò Rege Manfredo, inter Italicos magna exultatio & lætitia fuit, scilicet Clericis, & illis, qui dicuntur de parte Ecclesiæ; aliis verò, qui sunt de parte Imperii, dolor & tristitia. Qua de causa eodem anno Dominus Obertus Marchio Pelavicinus custodiam Alexandriæ & Terdonæ dedit in manibus Communis Papiæ, & custodiam Pontremuli dedit Suardo Marchioni Malaspinæ, & Comitibus de Lavagna, quia timebat de prædictis rebellionibus, & victoria Domini Caroli Regis Apuliæ contra dictum Regem Manfredum. Itaque interfecto dicto Rege Manfredo in bello facto contra dictum Carolum Comitem Provincie, ut supra dictum est, & etiam in dicto bello mortuo Anrico de Scipione nepote ipsius Domini Oberti Marchionis Pelavicini, aliqui Cives Placentiæ videntes, quod omnes de Tuscia se concordabant cum Domino Papa, qui licet magnum profectum & utilitatem & honorem haberent cum Domino Oberto Marchione Pelavicino, & cum Comite Ubertino de Andito, sicut volebant, tamen eorum dominium non affectabant nec volebant. Et videntes, quod filii dicti Domini Comitis Ubertini capti erant in bello, & in fortiam Caroli Regis detinebantur, putaverunt tempus & conveniens esse incipere verba de concordia Ecclesiæ, hi scilicet: Robertus de Roncoveteri Judex, & Flamengus de Andito fuerunt actores & inceptores verborum. Hi continuè instabant dicto Comiti de concordia Ecclesiæ, dicentes: *Facilius per hanc viam recuperabitis filios vestros, quam sustinebitis furorem Ecclesiæ. Et gentes Crucis-signati venient super nos, & destruent nos; unde facite, si vultis, hoc, quod dicimus vobis: alioquin fiet illud.* Et tantum per se & alios institerunt ipsi Comiti Ubertino, quod ei placuit de hoc habere consilium; & facto consilio placuit omnibus, quod ipse Comes procederet ad concordiam Ecclesiæ. Qua de causa dictus Dominus

A Comes habuit colloquium cum Domino Oberto Marchione Pelavicino, & cum Cremonensibus; & facto consilio omnes Cremonenses fuerunt contenti, quod concordia fieret cum Ecclesia. Et hæc posita fuerunt ad consilium, absque scientia Domini Bosii de Dovaria, de quibus fuit malè contentus. Et hæc fuit prima causa odii, quæ crevit inter dictum Dominum Bosium, & Marchionem.

B Et dum tractatur de pace in Curia Domini Papæ, Anno Christi MCCLXVI. Bergognonus Anguxola, & Albertus Buffa de Andito, facto tractatu in Placentia contra dictum Dominum Comitem de Andito & partem ejus, & levato rumore, ipse Bergognonus reduxit se cum suis ad S. Antoninum. Alii amici Bufforum ad domum Bufforum iverunt. Comes Ubertinus de Andito cum suis & parte sua, & cum Potestate Placentiæ se reduxerunt in platea majoris Ecclesiæ, & quasi tota Civitas ibi cum ipso Domino Comite se convenit in auxilium dicti Domini Comitis. Potestas cum Populo Portæ Novæ & cum militibus ivit ad S. Antoninum contra dictum Bergognonum Anguxolam, qui statim cum suis aufugit; tamen plures ex eis fuerunt mortui & vulnerati. Et mane sequenti Dominus Marchio Pelavicinus venit Placentiam cum militibus Cremonæ, & dictus Albertus Buffa fugit Papiam; tamen plures de Buffis fuerunt capti & ducti Cremonam, & unus ex eis obiit ad tormentum.

C Inter hæc multa Castra Episcopatus Placentiæ fuerunt rebellata contra Civitatem. Et Albertus de Fontana jam intraverat Parcremonam cum multis bannitis, qui post dicto anno intravit Placentiam cum parte sua. Post paucum temporis Legati Ecclesiæ venerunt in Lombardiam, & primò iverunt Cremonam, & post Placentiam. Et dum in Placentia tractaretur de pace inter Cives Civitatum Cremonæ & Placentiæ, Dominus Ubertus Marchio Pelavicinus propter odium, quod creverat inter ipsum & Dominum Bosium de Dovaria, expulsi & divisus fuit de Cremona. Qui Dominus Ubertus & Bosius simul tenuerant dominium Cremonæ per annos XVI. ipso Marchione Uberto tunc existente in Placentia. Et etiam ipse Dominus Ubertus Marchio oportuit refutare dominium Placentiæ in manibus Domini Episcopi Placentiæ nomine Domini Papæ; & facta ipsa refutatione in concordia cum Placentinis ivit ad Burgum S. Donini. Et ordinatis multis & tractatis multis hinc inde, quæ omnia revertebantur in destructionem dictorum Dominorum Uberti Marchionis, Bosii de Dovaria, & Comitis Ubertini de Andito, & eorum partis. Et inter alia mala, quæ facta fuerunt, factum fuit, quod duæ partes Consilii Communis Placentiæ fuerunt de parte Johannis Palastrelli, & Guidonis de Fontana, & tertia de parte Comitis Ubertini de Andito. Finaliter dicti Legati Ecclesiæ constituerunt Raynaldum Scorum Protectorem Placentinum in Potestatem Cremonæ, & miserunt in confinibus dictum Dominum Bosium de Dovaria, & Dominum Amadinum de Amatis cum pluribus de suis. Et etiam tunc temporis gentes Domini Papæ expulerunt Gibellinos Florentiæ extra Civitatem Florentiæ.

E Anno Christi MCCLXVII. quum Ambasciatores Cremonæ & Papiæ essent in Placentia, causâ faciendi ligam inter eos pro eorum conservatione, ecce Legati Ecclesiæ completis omnibus, quæ volebant facere in Cremona, equitaverunt Placentiam, qui dictam ligam interrump-

perunt, ordinato de capiendocomite Ubertino de Andito. Qui Comes, hoc intellecto, ascendens equum cum tota familia sua equitavit ad Roccam de Bardi. Et Placentini inciderunt jardinum suum de Argine; & illi de Florenzola abstulerunt ei oves & boves, qui conducebantur ad Senum &c. Et tunc multi de parte dicti Comitis in Placentia fuerunt capti, & multi fugerunt, qui fuerunt banniti, & derobati, & domus ipsorum fuerunt destructæ. Et etiam multa Castra Domini Uberti Marchionis Pelavicini, & Domini Bosii de Dovaria fuerunt destructa; & infinita mala eis facta fuerunt. Eodem tempore Cives Placentiæ acceperunt Potestatem nomine Caroli Comitis Provinciæ. Eodem tempore Comes Ubertinus de Lando, qui erat ad Roccam de Bardi cum LXX. militibus extrinsecis Placentiæ de sua parte, ivit Papiam ad Regem Conradinum, jurando ei fidelitatem & consilium ejus. Et Dominus Rex confirmavit ei totum Comitatum Benafriæ, adjuncto sibi Comitatu Murisii. Qui Rex Conradinus à Papia recedens, & versus Romam procedens transivit juxta Placentiam.

Anno Christi MCCLXVIII. Conradinus ipse, olim filius Conradi Regis, filii quondam Imperatoris Frederici II. parvi pendens Domini Papæ excommunicationem, contra Dominum Carolum, quem Ecclesia Regem Siciliæ fecerat, insurgens cum Teutonicis, quos habuit, quamplurimisque Lombardis & Tuscis adjunctis, pervenit usque Romam; ubi quum Imperiali more fuisset receptus, associato sibi Senatore Urbis Henrico fratre Regis Castellæ, & quamplurimis Romanis, contra Regem Carolum Apuliam intravit. Sed post durum campestre bellum Conradinus cum suis terga vertentibus capitur, & à Carolo prædicto cum multis Nobilibus decollatur. Eodem tempore Marchio Ubertus Pelavicinus cum suis nepotibus erat ad Burgum S. Donini cum CC. militibus Parmæ extrinsecis, & tenebant Scipionum, Peregrinum, Gyslagium, Landaxium, Buxetum, & Piscinam, & alia loca. Et Comes Ubertinus de Lando & pars sua tenebant Roccam de Bardi, Gazium, Complianum, Montem Arscium, Petram-Claunam, Senum, Gravagum, & Zavatarellum, rebellantes Civitati Placentiæ. Eodem anno Parmenses iverunt in obsidione Burgi Sancti Donini, sed tunc nihil ficere potuerunt; & in dicto loco erat Marchio Pelavicinus, & milites C. extrinseci Placentiæ. Postea eodem anno Homines Burgi Sancti Donini, & milites extrinseci Parmæ se concordaverunt cum illis de Civitate Parmæ, & reversi sunt omnes in Civitate Parmæ; & Marchio Pelavicinus tunc ivit ad Gyslagium. Et tunc Parmenses destruxerunt omnes muros Burgi S. Donini, & fossata explanaverunt. Eodem tempore Placentini ceperunt Castrum Seni Comitis Ubertini de Lando: item ceperunt Castrum de Scipiono, quod destruxerunt contra pacta. Eodem tempore Comes Ubertinus de Lando cum suis sequacibus extrinsecis de Placentia faciebant maximam guerram cum intrinsecis Placentiæ, & eorum sequacibus; & multa Castra hinc inde capiebantur & destruebantur, & multi homines capiebantur & interficiebantur.

Anno Christi MCCLXIX. Bonifacius de Castro Barco erat Potestas Veronæ. Ubertus de Tabula Majori erat Capitaneus Populi Veronæ. Et Mastinus de Scalis erat Potestas Mercatorum. Eodem anno, scilicet Christi MCCLXIX. Dominus Ubertus Marchio Pelavicinus, amissis

jam per triennium omnibus dominationibus & magnitudinibus, quas habuerat in Lombardia, & ipso anno præterito obsessus in Castro Burgi S. Donini à Parmensibus, & Placentinis, & Cremonensibus: in Castro suo Gyslagii, quod est in Diocesi Placentiæ, ubi se reduxerat, infirmatus fuit; & de mense Madii ibi mortuus est & sepultus. Fuit enim sapiens multum in operibus Seculi, plusquam umquam fuerit aliquis Lombardus Lombardiæ, largus & curialis, probus & sagax in prælio. Rexit enim per longum tempus totam partem Imperii in Lombardia & Tuscia. Fuit enim uno eodem tempore Dominus Civitatum Cremonæ, Mediolani, Brixie, Placentiæ, Terdonæ, & Alexandriæ. Et etiam pro eo faciebant, sicut volebat, Papienfes, Parmenses, Regini, & Mutinenses. Et propter dominationem, quam habebat de Civitate Mediolani, faciebant pro eo Laudenses, Cumani, Novarienses. Et multæ aliæ partes aliarum Civitatum Lombardiæ pro eo faciebant; & magnum honorem ab eis consequutus fuit in Lombardia tempore vitæ suæ. Et reliquit post se filium unum nomine Manfredum, & tres filias, quas dimisit in custodia Dominorum Ubertini, & Vicecomitis Pelavicini nepotum suorum. Recommendavit ipsos Domino Comiti Ubertino de Andito, & Domino Alberto de Fontana, & Domino Bosio de Dovaria, & parti Cremonæ, & parti Placentiæ, & Communi Papie, & parti Parmæ. Et finis ejus fuit bonus. Cum ministris Ecclesiæ, Fratribus Prædicatoribus, & Minoribus, & Prælatibus Ecclesiæ multis, confessus fuit peccata sua, absolutionem peccatorum suorum recipiens; & omnia Sacramenta Ecclesiæ sanæ mentis & compos recepit, pro quibus creditur, animam ejus ad cœlestem Curiam pervenisse. Eodem anno Comes S. Bonifacii obtinuit dominium Civitatis Mantuæ contra Marchionem de Est de Ferraria. Eodem anno Fredericus III. Hierusalem Rex & Siciliæ, Dux Suaviæ, Lantigravius Thuringiæ, Saxonæ, Comes Palatinus intimavit Comiti Ubertino de Lando per suas literas amicales & gratiosas, tamquam fidelissimo suo, de adventu suo in Italiam cum potenti societate Baronum Alamaniciæ ad recuperandum jura sua, & ad defendendum amicos suos in dictis partibus. Eodem tempore Ambaxiatores Domini Caroli erant in Lombardia, & fecerunt colloquium pro parte Domini Caroli in Civitate Cremonæ, petentes pro ipso Domino Carolo dominatum Civitatum Lombardiæ, quæ se appellant de parte Ecclesiæ. Placentini, Cremonenses, Parmenses, Mutinenses, Ferrarienses, & Regini volebant dominationem dicti Domini Caroli. Mediolanenses, Cumani, Vercellenses, Novarienses, Alexandrini, Terdonenses, Marchio Montisferrati, Taurinenses, Papienfes, Pergamenfes, ac etiam Bononienfes noluerunt ejus dominationem, sed ipsum volebant pro amico, & non pro Domino; & ita discordes se diviserunt. Eodem anno Placentini intrinseci cum auxilio gentium Mediolani & Parmæ posuerunt obsidionem circa Roccam de Bardi, quæ tenebatur per Dominum Comitem Ubertinum de Lando, & partem suam extrinsecam Placentiæ; finaliter ex defectu victualium illi, qui erant in dicta Rocca, absque consensu dicti Comitis Ubertini de Lando, cujus erat ipsa Rocca, ipsam Roccam Communis Placentiæ tradiderunt, cum pacto, quod omnes, qui erant in dicta Rocca, & patres & fratres eorum exirent de bannis & carceribus ubicumque essent, & quod redire possint in Civitate Placentiæ.

centia ad eorum liberam voluntatem &c. Quorum pactorum fuerunt Gerardus de Supercho de Andito, Flamengus de Andito, & Ubertus de Pyris de Roncoveteri. Alii ex ipsis iverunt Placentiam, alii iverunt ad Gravagum. Tamen Placentini steterant in dicta obsidione circa menses V. cum magno gravamine temporis, & expensarum, & multi ex eis interfecti & vulnerati. Qui Placentini dictam Roccam munierunt de bonis militibus & hominibus & victualibus. Tamen Albricus de Gravago de Andito, & frater, & Fredericus de Andito, & alii extrinseci, qui erant in Gravago, & in illis partibus, multum infestabant illos de dicta Rocca de Bardi; & una die ex eis occiderunt circa XXXVI. & ceperunt XXII. & equos decem, & boves, & alias bestias, & domos & cassinas combusserunt. Eodem Anno Placentini, & Mediolanenses, & alii plures de Lombardia juraverunt fidelitatem Regi Apulie Carolo Comiti Provinciae, & ceperunt ipsum pro Domino. Interim Comes Ubertinus de Lando, qui in partibus Gravagi erat, multa damna Civitati Placentiae faciebat, & Roccam de Parfcremona cepit, & ibi multi, qui erant in dicta Rocca, interfecti & capti sunt. Quam Roccam idem Comes Ubertinus de Lando bene fulcivit bonis fervientibus & omnibus necessariis. Dolent de morte Placentini intrinseci, gaudent extrinseci & amici eorum. Et postea idem Comes cum suis cepit Carpanasium per vim, & ipsum combussit, & maximam praedam habuerunt, & LX. pedites, & XII. milites ceperunt, & XVI. interfecerunt; & ad Gravagum redierunt sani & laeti cum omnibus captivis, & tota praeda, & cum magno lucro. Eodem die milites & pedites extrinseci de Placentia, qui morantur in Zavatarello, equitaverunt ad Castrum Montis Ventani, & ipsum ceperunt & combusserunt, & multa lucrati sunt.

Anno Christi MCCLXX. orta est discordia inter Dominum Albertum de Fontana, & illos de domo sua, propter odium diu conceptum ortum inter illos de Fontana & Palastrellos pluribus de causis; una scilicet, quod diu est, quod Vitalis Palastrellus adulteravit filiam quondam Antonii Leccafarinæ de Fontana. Postea occidit filium dicti Antonii. Altera scilicet causa, quia idem Albertus de Fontana pro conservando inter se, & Dominum Johannem Palastrellum, tradiderat, juramenti ab utraque parte praestitis, filiam suam uni ex filiis dicti Johannis Palastrelli, quam ipse Johannes recipere noluit, nec habere pro nuru. Alia vero causa, quia idem Dominus Albertus de Fontana & Johannes contendebant de primatu in dominatione Civitatis Placentiae, propter quod unus versus alium multa turpia & mala dicit, & crescit odium de die in diem, quamvis occultum. Eodem tempore Luxiardi cum militibus de Gravago, & hominibus de Burgo Valis Tarii, & illis de Flisco & eorum hominibus, qui venerant ad offendendum dictis Luxiardi, ceperunt Albertum, Nicolaum, & Mazam de Flisco, & plures alios usque in CLX. & occiderunt, & equos LXXX. & omnia armis eorum exercitus habuerunt. Et tunc Comes Ubertinus de Lando, & illi de Gravago, & Luxiardi fecerunt pacem cum Domino Uberto de Flisco, & aliis Comitibus de Lavagna, datis obsidibus per dictum Dominum Albertum de Flisco, qui debet relaxari facere a carceribus, & promittit filios dicti Domini Comitum, scilicet Galvanum & Conradum, qui sunt in

A fortia Regis Caroli de Apulia, & Manfredum filium quondam Domini Uberti Marchionis Pelavicini, quem ipse Dominus Albertus habebat in sua fortia, cum parentelis inter eos adiectis. Eodem Anno dictus Comes Ubertinus de Lando cum militibus suis, quos secum habebat in Zavatarello, cepit Burgum de Zenevreto, & ipsum combussit; captam magnam praedam revertebatur. Et Sagius de Fontana, & Odinus de Rocca cum L. militibus, expectando milites de Placentia & de Cremona, qui veniebant in eorum succursu, persequuti sunt dictos de Zavatarello. Qui dictos Sagium & Odinum cum dictis L. militibus posuerunt in fugam, & ex eis sex Nobiles Cives de Lando ceperunt, & alios usque in XXII. inter milites & pedites, & equos X. & pancerias V. & alia multa arma, & recuperaverunt praedam. Eodem Anno Spinuli, illi de Auria, & illi de Volta, & alii Magnates de Janua devicerunt & ceperunt Grimaldos, & illos de Flisco. Et tunc Dominus Ubertus Spinula, & Ubertus de Auria facti sunt Capitanei Civitatis Januae, ita quod omnes de Flisco, & Grimaldi, & omnes alii de Civitate & districtu Januae juraverunt eorum praecpta ad honorem Imperii. Et facti sunt Capitanei Communis & Populi Januae usque ad quinque annos. Eodem Anno scilicet MCCLXX. Dominus Tedaldus Vicecomes de Placentia, Archidiaconus Leodiensis, idest Lezi, ipso ultra mare in Civitate Achon existente, propter ejus laudabilem vitam in Palatio Viterbii a Cardinalibus in Kalendis Septembris fuit in Papam electus, & vocatus fuit Gregorius X.

Anno Christi MCCLXXI. Rex Castellae Imperator Romanorum scripsit literas amicaliter Domino Alberto de Fontana, & Comiti Ubertino de Lando. Et circa idem tempus MCCLXXI. fuit fundata Ecclesia Fratrum Praedicatorum sub vocabulo S. Johannis Baptistae in Civitate Placentiae. Eodem Anno Placentini intrinseci cunctorum auxilio destituti propter eorum mala opera, & quia se ad invicem multa schismata nata sunt, videntes non posse resistere Comitis Ubertini de Lando violentiis, & partis extrinsecae Placentiae, statuerunt se daturos in fortia Regis Caroli; de quo factae sunt magnae divisiones inter eos. Alii volunt dominium dicti Regis, alii non. Denique major pars, sicut sunt illi de Scotis, & ceteri Mercatores, & paratici, affectabant dominium dicti Regis, ut evitent dominium Domini Alberti de Fontana & ceteros. Et ob hoc tota Civitas est in maxima confusione. Finaliter jurata fuit fidelitas dicto Regi Carolo usque ad X. annos cum certis pactis, inter quos fuit statutum, quod quilibet forbannitus Communis Placentiae posset redire usque ad unum mensem in Civitate Placentiae ad praecpta dicti Regis. Quo audito per Placentinos extrinsecos, paulatim iverunt Placentiam; & sic orta est discordia inter eos. Quasi omnes iverunt ad praecpta dicti Regis. Dominus Albertus Mancaxola, Jacobus de Pecoraria, & Gerardus de Turano, qui erant in Papia, & dudum contra Comitem Ubertinum de Lando conspirationem incitabant, & ipsi similiter iverunt Placentiam. In Zavatarello erant Guizardus de Andito, Ugozonus Furnarius, illi de Gravago, Robertus de Roncoveteri, Fredericus de Andito, Flamengus de Andito, & Balbi, qui fuerunt auctores destructionis partis extrinsecae, qui omnes iverunt Placentiam, & quasi tota pars ad praecpta Communis Placentiae, exceptis Comite praedicto, & Luxiardi, &

& aliis paucis. Eodem tempore Robertus de Lavena, qui pro Rege Carolo erat in Placentia, fecit detineri Albricum de Gravago de Andito, qui venerat ad præcepta ejus, & fecit quod habuit pro Communi Placentiæ Castrum Gravagi, dando ei & fratri Libras septem millia Placentinorum. Et Balbi dederunt Pradueriam dicto Communi Placentiæ, & Ponscremonam, & Ozollam. Manfredus de Rizollo five de Ricio, & pater, dederunt Communi Placentiæ Roccam de Varficio. Armanus de Pexolla dedit Agnellinam Castrum suum. Marchiones Pelavicini dederunt in fortiam Communis Placentiæ Castrum Peregrini, & Castrum de Belvedere. Vicecomes Marchio Pelavicinus, qui pro heredibus quondam Domini Uberti Marchionis Pelavicini Castra dictorum heredum tenebat, pepigit cum Communi Placentiæ tenendo ipsa Castra. Post paucum verò temporis Luxiardi, & alii amici Domini Comitis Ubertini de Lando Castrum de Gravago, ut supra venditum, ceperunt, & ipsum tenent pro ipso Comite Ubertino de Lando. Eodem tempore Luxiardi, & illi de Gravago, & de Valle Tarii, & de Valle Ceni de parte extrinseca Placentiæ fecerunt insultum contra Provinciales, & Picardos, & Placentinos, qui stabant in Rocca de Bardi, & ipsos fregerunt, & ex ipsis ceperunt & interfecerunt XXVII. & equos L. habuerunt, & V. ex Picardis de melioribus, & III. Placentinos ceperunt, &c. Eodem tempore certi Parmenses & Placentini, qui stabant in Gravago, sine scientia Comitis Ubertini de Lando & Luxiardorum intraverunt in Agnellinam, qui per vim in dicto Castrum capti fuerunt numero XXIV. & in Civitatibus Placentiæ & Parmæ suspensi fuerunt. Eodem anno Rex Encius, qui in Bononia captivus detinebatur, ab hac luce decessit.

Anno Christi MCCLXXII. Papienses iverunt cum exercitu circa Valentiam, cum quibus ivit Comes Ubertinus de Lando cum L. militibus partis suæ, qui erant in Zavatarello.

Anno Christi MCCLXXIII. Placentini intrinseci cum stipendiariis Communis Placentiæ ceperunt Castrum Corneti, quod erat juxta Petram Claunam; & omnes, qui erant in dicto Castrum, interfecerunt, qui erant numero XXII. Eodem anno Dominus Vicedominus natione Placentinus Archiepiscopus Aquilegiæ factus fuit Cardinalis. Eodem anno Dominus Comes Rodolphus de Albpurg de Alamannia fuit electus in Imperatorem Romanorum. Eodem anno Dominus Raymundus de la Turre de Mediolano Episcopus Cumarum fuit electus Patriarcha Aquilegiæ. Eodem anno facta est pax five treugua inter Commune Placentiæ, & Comitem Ubertinum de Lando cum pacto, quod si dederint dicto Comiti filios suos, qui erant in potestate Regis Caroli de Apulia, debet esse pax: aliter non. Et dicta treugua duravit ab XI. mensis Januarii usque ad medium mensis Septembris. Eodem anno & mense Papa Gregorius de Vicecomitibus de Placentia venit in Placentiam cum octo Cardinalibus; postea ivit in Franciam, & ibi stetit per duos menses, ubi fecit Concilium.

Anno Christi MCCLXXIV. de mense Januarii aliqui Hispani Papiam applicuerunt, qui Regi eorum Alphonso præcedebant, qui ad Imperium, ad quod se electum dicebat, veniebat.

Anno Christi MCCLXXV. Comes Ubertinus de Lando habuit tractatum intrandi in Civitate

Placentiæ; quo scito per Placentinos, ceperunt Gerardum de Asprando Magnatem de Ripa Padi & divitem, & Rogerium Ferrarium, & Rubeum de S. Zeno, qui decapitati fuerunt. Gerardus Ferrarius de Strata-Levata Mercator, Raynaldus Mazaferratus, Guido Cornus Judex, Guilielmus Pederizus, Palmerius Ayguarius, Obertus de Regio, Ugo de Viviano, & alii plures malo modo fuerunt tormentati, plures fugerunt, scilicet Dominus Tenerinus Coxadoca, Vitalis Palaftrellus, Bonizo de Andito, & Lanfrancus de Lavegia, & alii plures. Eodem anno Papienses cum eorum amicis equitaverunt in Comitatu Mediolani ad instantiam Capitaneorum & Valvaforum Mediolani, cum quibus fuit Comes Ubertinus de Lando cum C. militibus partis extrinsece Placentiæ. Eodem anno Papa Gregorius X. de Vicecomitibus Placentiæ die XXII. mensis Novembris rediit in Civitate Placentiæ cum octo Cardinalibus: postea discedens de Placentia & eundo versus Romam ivit in Tusciam, & ibi stetit circa sex menses, & die X. Januarii in Civitate Aretii decessit miraculis coruscando. Eodem anno de mense Martii Comes Ubertinus de Lando cum aliis de parte sua venerunt in pace Placentiam, ubi recepti fuerunt honorifice. Et in domibus Communis Placentiæ anno Christi MCCLXXVI. data fuit sententia concorditer inter omnes partes Placentiæ. Eodem tempore quasi per totum mensem Julii, Augusti, Septembris, & Octobris Deus tantum pluit super terram in Italia, quod quasi omnes segetes de Plano guastatæ sunt & perditæ, & timetur multum de caristia temporis in Italia, & propter multas aquas quasi omnes boves & vaccæ & oves & capræ mortuæ sunt in Italia, & Romæ, & in illis partibus magnæ fames, infirmitates, & mortalitates hominum & personarum etiam fuerunt.

Eodem anno scilicet MCCLXXVI. illi de la Turre fuerunt expulsi de Mediolano, & fuerunt disconficti in Comitatu Mediolani, & capti fuerunt Napolionus de la Turre, & Musca, & Arech. & plures alii fuerunt mortui. Eodem anno obiit Dominus Vicedominus de Vicedominis de Placentia Episcopus Prænestinus Cardinalis, qui habuit uxorem & liberos, & famosus Advocatus fuit; qui mortua uxore propter ejus vitam bonam, & scientiam laudabilem Clericus & Præpositus Grassæ efficitur. Post Episcopus Aquisensis. Demum à Gregorio Papa X. in dicto Cardinalatu promotus fuit, & in Ecclesia Fratrum Minorum in Viterbio sepelitur.

Anno Christi MCCLXXVII. Dominus Albertus de Fontana de Placentia fuit Potestas Mediolani. Eodem anno fuit carissimum tempus per Civitatem & Episcopatum Placentiæ. Eodem anno Turris Ecclesiæ S. Mariæ de Templo facta fuit. Eodem anno obiit Sanctus Albertus de Cremona miraculis coruscando. Eodem anno electus fuit Papa novus in Burgo S. Donini. Eodem anno aliqui Magnates de Verona tractatè & appensatè interfecerunt Dominum Mastinum de la Scala Dominum Veronæ. Quo audito per Dominum Albertum fratrem suum, qui erat Potestas Mantuæ, continuò equitavit Veronam cum militibus Mantuæ, & captis illis, de quibus suspicabatur & positis ad torturam, continuò fecit decapitari usque in LX. homines. Et dictus Dominus Albertus habuit dominium dictæ Civitatis Veronæ ad suam voluntatem. Eodem anno sicut in præterita ætate propter multas aquas fuit magna caristia in Lombardia victualium, & magna mortalitas bestiarum,

K k

ita

Tem. XVI.

ita in hac præsenti ætate propter nimiam siccitatem & asperitatem temporis, quia quasi nihil pluit per totum mensem Aprilis, Maji, Junii, & Julii: propter quod magna caristia fuit in hominibus, ita quod in tota Lombardia magna mortalitas personarum fuit, & in omnibus maxima pestilentia est orta, & speratur fieri in mundo

Anno Christi MCCLXXVIII. Ecclesia Fratrum Minorum nova incœpta fuit construi apud Plateam; & anno sequenti ibi intraverunt ad standum, & in tenutam & possessionem casamentorum & domorum, quæ fuerunt Comitum Ubertini de Andito, positorum in eundem locum, ponentes ibi Crucem, & capientes ex ipsis plenariam possessionem, & celebrantes ibi mysterium divinum. Quum Marchio Montisferati tamquam Capitaneus & Dominus Civitatum Mediolani, Papiæ, Cumarum, Novariæ, Vercellarum, Asti, Taurini, Albæ, Ivreæ, Alexandriæ, Terdonæ, & aliorum, ad instantiam Communis Mediolani intrasset Episcopatum Laudæ cum magno exercitu devastando omnia; & Cremonenses & Parmenses, volendo adjuvare Civitatem Laudæ, & illos de la Turre, & alios extrinsecos Mediolani, venissent ad Picigitonum, homines Placentiæ propter pacem & concordiam, quam simul tunc habebant, noluerunt se intromittere de prædictis, quamvis multi essent, qui juvare voluissent illos de la Turre, & Civitatem Laudæ, ut erant Johannes Palastrellus & sui sequaces. Dominus Albertus de Fontana, & illi de Fontana, & Confanonerii, & filii Odonis, & Vicecomitis, & illi de Scotis, & alii eorum sequaces volebant se intromittere de prædictis. Illi verò de parte dicti Domini Ubertini libenter evitabant omne gravamen, quod evenire posset Civitati Placentiæ.

Anno Christi MCCLXXIX. Laudenses & Cremonenses obsederunt Castrum S. Floriani, & illud destruxerunt.

Anno Christi MCCLXXX. Galvanus filius Comitum Ubertini de Lando relaxatus à carceribus Domini Regis Caroli, in quibus steterat per annos XIV. & plus, applicuit Placentiam de mense Maji, & post paucos dies copulavit sibi in uxorem filiam quondam Raynaldi Scoti. Eodem anno de mense Decembris Templarii de Placentia acceperunt Ecclesiam S. Ægidii de Misericordia, quam post eos Hospitalarii postea semper tenuerunt, & nunc per Commendatarios Hierosolymitanos Milites tenetur.

Anno Christi MCCLXXXI. Ecclesia S. Bartholomæi de Placentia destructa fuit propter Palatium Communis Placentiæ ibi construendum. Eodem anno de mense Maji incœptum fuit Palatium Communis, in cujus fundamento, quum foderetur, inventum fuit in visceribus terræ Templum Bellonæ integrum inscriptum *Ara Bellonæ*; de quo in Historiis antiquis reperitur, quod post secundum bellum Punicum Annibale per Romanos superato, à Consulibus & Senatoribus Romæ data est in cultura Placentinis Dea Bellona, quam dicebant sororem fuisse Dei Martis, & vocabant ipsam Deam Bellorum. Quo etiam tempore legitur ædificatum fuisse Templum Bellonæ in dicta Civitate Placentiæ, eo quod Bellona ad bellum est animosa, quæ proprietates est mulieribus. Et ideo naturaliter Placentini ad bella & discordias sunt proni, & in iis perseverantes infelicissime proficiunt; & hoc secundum errorem Gentilium. Eodem anno de mense

A Maji fuit proelium inter Mediolanenses, & Laudenses, & illos de la Turre cum militibus Cremonæ in Comitatu Mediolani, in quo proelio Laudenses & illi de la Turre fuerunt capti & mortui, & ibi mortuus fuit Cassonus de la Turre.

Anno Christi MCCLXXXII. Placentini equitaverunt cum Carrocio eorum ad Cremonam, causâ eundi ad Suncinum.

Anno Christi MCCLXXXIII. ortâ discordiâ inter Commune Placentiæ, & Comitem Ubertinum de Lando, Potestas Placentiæ cum militibus & peditibus Civitatis & Episcopatus Placentiæ ivit ad obsidendum Castrum Complani, in quo erant Luxiardi pro dicto Comite Ubertino. Finaliter ex defectu victualium ipsum reddiderunt sub certis pactis Domino Vicecomiti Pelavicino nomine Communis Placentiæ. Postea ceperunt, & combusserunt Castrum Montis-Arsicii dictorum Luxiardorum & etiam Granelorum. Dum superscripta geruntur in Valle Tarii, illi de Zavatarello ceperunt Castrum de Montepiogio furtivè, capientes filium Lombardi de Viserano, qui ibi erat pro Capitaneo pro Communi Placentiæ, in quo habuerunt maximam prædam bestiarum, quas conduxerunt ad Zavatarellum, in quo Castro remanserunt pro custodia Zagnus de Montepiogio, & Lovatus de Ponscremona, ad quod expugnandum equitaverunt milites, qui remanserant Placentiæ, & Populus duarum Portarum, & multi alii de Episcopatu Placentiæ. Et data obsidione dictus Zagnus cum suis servientibus de nocte aufugit de dicto Castro, & dictus Lovatus cum VIII. fuit captus, qui fuerunt suspensi, & Castrum fuit combustum. Eodem anno Commune Placentiæ ex una parte, & Comes Ubertinus de Lando ex alia fecerunt compromissum in Dominum Guilielmum de Petra de Papiæ, & in Dominum Albertum Scotum, qui tulerunt eorum sententiam in Consilio generali Communis Placentiæ inter dictas partes secundum modum pacis factæ occasione Ponscremonæ. Et dederunt ipsi Domino Ubertino pro redemptione Palmerii filii Domini Alberti de Fontana Libras LXXX., qui habebatur in carceribus.

D Anno Christi MCCLXXXIV. galææ XXIII. Januæ ceperunt per vim unam navem Pisānorum. Galææ XIII. Pisānorum venerunt in succursum dictæ navis, quam videntes captam, voluerunt reverti, si potuissent. Illi de Janua videntes eas à longe, timentes posuerunt ignem in navi capta, & omnes homines, qui erant in dicta navi, occiderunt, & submerferunt; & facientes impetum in dictis XIII. galæis, ipsas per vim ceperunt, & circa M. ex hominibus, qui erant in dictis galæis, duxerunt Januam, & alios occiderunt, & submerferunt. Novem galææ aliæ Pisānorum, quæ post veniebant, videntes navem magnam, & dictas XIII. galæas captas, retro abierunt & evaserunt. Post hæc eodem anno Pisani cum CLXX. Lignis armatis bonorum hominum iverunt super mare Januæ, & ibi steterunt per multos dies, & iverunt Albengam, & Savonam, & per illas partes ardens & devastando Villas & loca Communis Januæ. Januenses non poterant eis resistere, quia non habebant armaturam navium præparatam. Et quum Pisani redirent à Janua, & jam essent prope Portum Pisānorum per quinque milliaria cum omnibus eorum Lignis, Januenses cum toto apparatu galæarum & Lignorum, quæ ex omni parte habere potuerant, contra Pisanos insultum fecerunt, & ipsos frugerunt, & ex galæis

galëis Pisanorum ceperunt galëas XXIX. & duas naves platas cum hominibus, & multos ex eis occiderunt; & Potestatem eorum ceperunt, & alia Ligna eorum submerserunt, & conduxerunt Januam, ut fertur, captivos decem millia. Tamen Januenses maximum damnum habuerunt in personis eorum, quia multi ex eis mortui sunt à Pisanis in ipso conflictu. Tamen Pisani numquam posse nec dominium aliquod postea habuerunt in mari. Eodem anno Dominus Guilielmus Marchio Montisferrati dedit filiam suam, quam habuit ex filia Regis Castellæ, in uxorem filio quondam Palæologi Imperatoris Constantinopolitani. Eodem anno de mense Januarii Rex Carolus Apuliæ decessit in Civitate Neapolis. Hic fuit sapiens & fortunatus in bello. Devicit enim proelio contra Regem Manfredum, & exercitum ejus subjugavit, & habuit totam Apuliam & Siciliam & Calabriam, & fuit Senator Urbis Romæ, & Dominus totius Tusciæ, & magnæ partis Lombardiæ per Bononiam (*) Ecclesiam. Deinde fregit exercitum Conradini Abiatici Imperatoris Frederici II. Romanorum, faciens eum decapitari in Civitate Neapolis. Et tenuit dictam totam Terram & Regnum à Romana Ecclesia. Vixit autem ipse Rex Carolus, dictum Regnum tenens, annis XIX. Tamen in finibus suis perdidit magnam partem galëarum & gentium suarum, & dimisit filium suum Principem Tarenti in carceribus detentum in Sicilia per Regem Fredericum de Aragonia quondam Abiatici Regis Manfredi ex filia ipsius Regis Manfredi. Quam Insulam Siciliæ ipse Rex Fredericus paulò ante dicto Regi Carolo abstulerat, five Siciliani pro eo. Post obitum dicti Regis Caroli, ejus Abiaticus filius dicti Principis detenti filii dicti Regis Caroli, & Comes de Artexio pro eo tenent dictum Regnum Apuliæ cum magna quantitate Francigenarum, & cum auxilio Romanæ Ecclesiæ.

Anno Christi MCCLXXXVII. Dominus Mathæus Vicecomes, nepos Domini Ottonis Vicecomitis Archiepiscopi Mediolani, factus fuit Populi Mediolani Capitaneus, & in successu temporis factus fuit Dominus Generalis Civitatis Mediolani.

Anno Christi MCCLXXXIX. Placentini fecerunt exercitum ad Arenam.

Anno Christi MCCLXXXX. Placentini & Cremonenses fecerunt exercitum contra Papienses in Bardonezia. Eodem anno de mense Junii Dominus Albertus Scotus fuit electus Capitaneus & Dominus Civitatis Placentiæ. Eodem anno Placentini iverunt in exercitu ad Azarelum, & eum diruerunt. Eodem anno Marchio Montisferrati fuit captus ab Alexandrinis in eorum Civitate, & ibi obiit in carceribus. Eodem anno Placentini fecerunt exercitum ad Zavatarellum, & eum habuerunt, dando Domino Ubertino de Lando, qui eum tenebat, Libras octo millia Imperialium. Eodem anno fuit inceptum Castrum S. Johannis per Dominum Albertum Scorum.

Anno Christi MCCXCI. de mense Madii Dominus Albertus de Fontana fuit expulsus de Civitate Placentiæ, qui obiit eodem anno de mense Februarii.

Anno Christi MCCXCIV. de mense Februarii Turris Ecclesiæ S. Sixti à se ipsa diruit, in

A qua nunc est Capella illorum de Burla.

Anno Christi MCCXCV. die VIII. mensis Augusti: *Matthæus Vicecomes Dei gratia Serenissimi Domini Henrici (**) Regis Romanorum Imperii generalis Vicarius in Lombardia, Capitaneus Populi Mediolani, Comarum, Vercellarum, Novariæ, Alexandriæ, Casalis &c. & ceteri de agnatione de Vicecomitibus, Nobilibus & egregiis Dominis Bonifacio de Samaritanis Potestati Communis, Mucio de Modoëtia Capitaneo Populi, Sapientibus & Communi Placentiæ salutem, & solitam ad obsequia voluntatem. Eventum diræ amaritudinis, quam nemini subiecta mortis serenitatis nos pati compellit, vobis sicut amicis præcipuis, qui nobis communicatis in prosperis & adversis, turbatis sensibus cogimur intimare. Ecce hodierna die ante horam vespæ, sicut Domino placuit, cui subiecta est omnis caro, & obediunt eum pauperes, principes, & potentes, venerabilis Pater, Dominus noster Otto Vicecomes Mediolani Archiepiscopus, qui vos admodum diligebat, sumtis diligenter Ecclesiasticis Sacramentis apud Monasterium Claræ Vallis spiritum reddidit Deo Patri. Nos autem, quos nobis idem sanctus Pontifex reliquit, amicos solitâ fiduciâ requirentes, qui vos plurimum obsequimur, ut in vestra felici & famosa constantia persistatis, sicut hactenus perstitistis. Nam nos & Civitas Mediolani, licet in sublatione tanti Patris cogamur tristari, sumus per Dei gratiam in magna constantia & potenti. Datum Mediolani die IX. Augusti.* Et sepultus fuit ipse Dominus Archiepiscopus in Ecclesia S. Mariæ apud Altare S. Agnetis, qui regnavit in Archiepiscopatu annis XXXI.

Anno Christi MCCXCVII. die XV. Madii venit magna tempestas in Episcopatu Placentiæ, & in hyeme sequenti venit maxima nix.

Anno Christi MCCXCVIII. Dominus Comes Ubertinus de Lando obiit. Eodem anno multi Veneti capti & mortui fuerunt à Januensibus in mari.

Anno Christi MCCXCIX. de mense Decembris Moneta Placentiæ incepta fuit fieri, quæ valebat denarios X.

D Anno Christi MCCC. Dominus Papa Bonifacius VIII. dedit & fecit Indulgentiam & remissionem generalem omnium peccatorum omnibus Christianis verè poenitentibus & confessis, vel qui verè poenitebunt & confitebuntur, euntibus ad visitandum Basilicas Apostolorum Petri & Pauli de Roma per XV. dies. Si verò fuerint Romani, per XXX. dies; & excommunicavit omnes contra prædictam Indulgentiam facientes. Pro qua Indulgentia multitudo magna utriusque sexus Roman perrexerunt.

E Anno Christi MCCC. tempore autumnali apparuit Stella comata in occidentali parte insigno Scorpionis aliquando ad Orientem, aliquando ad Meridiem suos radios emittebat, duravitque per mensem.

Anno Christi MCCCII. die ultimo mensis Madii Albertus Scotus Antianus Civitatis Placentiæ movit se cum militia Placentiæ & Populo quatuor Portarum dictæ Civitatis, & cum magna multitudine peditum Episcopatus Placentiæ, cum signis & rebus bellicis. Et egressus Civitatem castrametatus est ultra Padum, intendens contra Mediolanum procedere. Et sequenti die Laude applicuit, & ibi moram fecit sex

(*) fort. pro Romana Ecclesia.

(**) *Henrici Regis*. Anno 1295. non *Henricus VII.* sed *Adolphus* regnabat: quare non assequor, *Tom. XVI.*

cur *Henricus* heic memoretur, à quo post aliquot tantum annos *Matthæus Vicecomes* Vicariatum Mediolanensem obtinuit.

sex dierum, expectando alios de Liga sua, videlicet Cremonenses, Papienses, Cremascos, & alios. Post hæc cum magno exercitu intravit Comitatum Mediolani, & castrametatus est ad locum de Cavigiono, & stetit ibi per octo dies, magna damna Mediolanensibus inferendo. Tunc Dominus Matthæus Vicecomes Capitaneus Mediolani cum magno exercitu exivit de Civitate Mediolani, & appropinquavit exercitui inimicorum per unum milliæ cum dimidio. Sed demum dictus Dominus Matthæus timens suorum rebellionem, ad dictum Dominum Albertum Scotum accessit, & maciam, quam in manu gerebat, posuit in manibus ejus dicendo: *Quidquid vobis placet, in omnibus facite.* Post hæc sequenti die dictus Albertus intravit Mediolanum, reducendo in domum illos de la Turre, qui steterant foris per annos XXV. Et ibidem posuit pro Potestate Bernardum Scotum de Placentia, quem post paucos dies illi de la Turre ipsum de Potestaria expulerunt, dictum verò Dominum Matthæum Vicecomitem poni fecit in carceribus in S. Columbano. Eodem anno Dominus Ottobonus Robarius Civis Placentinus, & Episcopus Paduæ, fuit electus Patriarcha Aquilegiæ, qui postea obiit anno Christi MCCCXIV. de mense Januarii, & sepultus fuit in Castro Arquato.

Anno Christi MCCCIV. Franciscus Scotus tunc Capitaneus Placentiæ equitavit in Episcopatu Papiæ cum militibus & Populo Placentiæ ad locum Casellarum versus Terdonam, & in dicto loco ceperunt multitudinem magnam virorum & mulierum; & tunc pluribus mulieribus incisi fuerunt digiti, & treciæ per certos crudeles de Placentia, causâ accipiendi anulos de digitis & in trezoriis de treciis ipsarum mulierum. Et tunc Dominus Rolandus Scotus de Placentia rebellis dicti Domini Francisci erat Potestas Papiæ pro Domino Philippono de Langusco Cive Papiensi. Eodem anno de mense Augusti dictus Dominus Franciscus filius dicti Domini Alberti Scoti tunc Domini Placentiæ cum magna multitudine stipendiariorum equestrum & pedestrium, & cum Petro Mancasola iverunt ad domos de Vicecomitibus & Confanoneriis, & ipsas domos derobarunt, & diruerunt eas. Et tunc per eos interfectus fuit Dominus Barnabos Confanonerius. Eodem anno Papienses cum Mediolanensibus, Novariensibus, Vercellensibus, & Marchione Montisferrati simul adunati fecerunt exercitum contra Palentinos, & castrametati fuerunt in loco Fontanæ districtus Placentiæ multa damna inferendo. Eodem anno Dominus Vicecomes Pelavicinus intravit Roccam de Bardi; deinde Civitatem Bobii; & tunc Bobienses facti rebelles Communis Placentiæ sunt. Eodem anno die XXIII. Octubris fuit magnus terræmotus. Eodem anno de mense Decembris fuit magna seditio in Populo Placentiæ, ita quod ad arma surrexerunt. Et tunc Dominus Albertus Scotus cum filio suo, & multis aliis recesserunt de Civitate Placentiæ, & iverunt versus Parmam. Et tunc Dominus Albertus Scotus perdidit dominationem Placentiæ, quæ duraverat per annos XIV. Et die sequenti Dominus Vicecomes Marchio Pelavicinus intravit in Civitate Placentiæ cum bannitis, seu extrinsecis Placentinis.

Anno Christi MCCCIV. Curia Romana translata fuit de parribus Italiæ, ubi hætenus steterat, in Regno Franciæ per Clementem V. Papam Wascōnem, quem Cardinales tunc elegerunt. Et tunc dicta Curia resedit in Civitate Avinionensi.

A Anno Christi MCCCVI. Populus Placentinus in duas partes divisus fuit ad arma. Pars illorum de Fontana in Burgo, & pars illorum de Andito cum Fulgosiis in Platea majoris Ecclesiæ die XVI. Madii; & die sequenti pars illorum de Fontana fuit expulsa de Civitate per illos de Andito, & de Fulgosiis, & Dominum Vicecomitem Pelavicinum. Eodem anno Placentini iverunt in exercitu ad obsidendum Castrum Vigoleni, in quo erat Petrus Mancasola rebellis Communis Placentiæ cum aliis bannitis, & habuerunt ipsum Castrum, extrahendo de banno illos, qui erant in dicto Castro, & ipsum Castrum totum diruerunt. Eodem anno Beatus Philippus de Mantua Ordinis Eremitanorum obiit in Civitate Placentiæ miraculis coruscando, & sepultus fuit in Ecclesia Fratrum Eremitanorum Placentiæ. Eodem anno omnes Judæi stantes in Regno Franciæ fuerunt capti & expulsi, & eorum bona fuerunt confiscata. Eodem anno Hospitalarii cum exercitu Christianorum ceperunt Rhodum.

B Anno Christi MCCCVII. die XXVI. mensis Aprilis in nocte Dominus Vicecomes Marchio Pelavicinus, & Lanzalottus Angusola fuerunt electi Abbates & Rectores Populi & Communis Placentiæ. Eodem anno Petrus Mancasola, & Albertacius de Surexio Vicedominus cum illis de Bardi & de Burgo Vallis Tarii intraverunt in Cagnanum. Et tunc Populus Placentiæ ivit ibidem in exercitu, & eos de dicto loco fugaverunt. Eodem anno Placentini fuerunt disconficti ad locum de Curte-Majori. Eodem anno de mense Julii Dominus Leo de Fontana, cum parte sua, & cum parte illorum de Scotis redierunt in Placentiam. Et tunc Dominus Vicecomes Pelavicinus, Lanzalottus Angusola, & Ubertinus de Lando cum parte Gibellina de Placentia fugerunt & iverunt Bobium. Eodem anno Placentini fuerunt disconficti ad locum Pigazani ultra Pontem de Rivalgario ad locum Placentiæ. Eodem anno Guido de la Turre Dominus Civitatis Mediolani fuit electus Dominus, protector, & defensor Civitatis Placentiæ usque ad duos annos, & ibidem posuit pro Potestate Dominum Passarinum de la Turre. Eodem anno Templarii ubique in Regno Franciæ fuerunt capti & destructi, & subsequenter de mandato Clementis V. Papæ sic factum fuit per universa Regna Christianitatis, nescio qua de causa. Et postea anno Christi MCCCXI. idem Papa cassavit Ordinem doctorum Templariorum præsentem & instantem Domino Philippo Francorum Rege, & filiis, quibus negotium hujusmodi erat cordi; qui Ordo duraverat annis CLXXXIV.

C Anno Christi MCCCVIII. Dominus Gibertus de Corrigio Antianus & defensor Civitatis Parmæ fuit expulsus de dicta Civitate Parmæ, & ivit versus Civitatem Regii, qui dominationem Parmæ tenuerat quinque annis cum dimidio. Eodem anno Dominus Vicecomes Pelavicinus, Ubertinus de Lando Abiaticus quondam Domini Ubertini, & Lanzalottus Angusola cum aliis bannitis, qui erant in Civitate Bobii ex una parte, & Dominus Leo de Fontana cum Commune Placentiæ ex alia se compromiserunt in Dominum Guidonem de la Turre de Mediolano tunc Capitaneum, Dominum, & Rectorem Civitatis Placentiæ de omnibus discordiis inter eos vertentibus. Et tunc dictus Dominus Guido cum omnibus forinsecis Placentiam intravit, & sententiam pacis tulit inter eos. Et facta fuit tunc pax, quæ duravit per annum.

Anno

Anno Christi MCCCIX. die V. Madii Placentini una cum Domino Leone de Fontana, & cum Domino Ugone de Pillori, & cum Janino Stricto divite, & cum Gerardo Clapono, qui Dominus Ugo erat Episcopus Placentiae, fuerunt ad arma, & exierunt de dominatione Domini Guidonis de la Turre, & fugaverunt de Placentia Dominum Tignacham de Pelavicinis tunc Potestatem Placentiae pro ipso Domino Guidone cum omnibus soldatis, & cum quibusdam de parte Gibellina. Et ibidem tunc mortuus fuit Dominus Rolandus Barbarubea de Lando. Qui Dominus Guido dominationem Placentiae tenuerat anno uno & tribus mensibus cum dimidio. Et tunc dictus Dominus Leo de Fontana factus fuit Dominus Placentiae. Eodem anno die ultimo Madii Mediolanenses cum Papiensibus, & cum bannitis Placentinis intraverunt Episcopatum Placentiae, & multa loca districtus Placentiae usque in Trebiam combusserunt. Eodem anno die VI. Septembris Papienses cum Mediolanensibus, Vercellensibus, Novariensibus, & cum bannitis Placentinis per terram & aquam venerunt ad Pontem Padi, & ibidem praeliaverunt, & posuerunt ignem in duabus navibus lignis plenis, & eas per decursum aquae ad Pontem descendere permiserunt, & dictum Pontem combusserunt; sed ex eis capti, submersi, & mortui fuerunt circa CD. Et tunc ipsi diruerunt Turrim de Guardamillio. Eodem anno de mense Octobris Dominus Leo de Arcellis cum parte sua Guelpha, & Dominus Ubertinus de Lando cum parte Gibellina, & Passarinus de la Turre intraverunt in locum Rivalgarrii; & tunc spaldata fuit Civitas Placentiae.

Anno Christi MCCCX. Nuntii Imperatoris Henrici venerunt in Lombardiam, & in die S. Johannis Baptistae Placentiam applicuerunt requirentes fiduciam, ut dictus Imperator posset ire Romam ad accipiendum Coronam Imperii. Et Placentini promiserunt & juraverunt fidelitatem Romani Imperii. Eodem anno de mense Decembris dictus Imperator Mediolanum intravit cum Domino Maphaeo Vicecomite expulso de Mediolano per illos de la Turre. Et die VI. Januarii dictus Imperator fuit coronatus Corona ferri. Et fecit circa CC. Milites, inter quos fuerunt de Civitate Placentiae quinque, Dominus Pelavicinus Marchio Pelavicinus de Pelegrino, Dominus Leo de Arcellis, Dominus Bernardus de Cairo, Dominus Angusola de Angusolis, & Dominus Tedaldus de Cairo. Eodem anno Dominus Albertus Scotus fecit pacem cum Dominis Leone de Arcellis, Ubertino de Lando, & aliis extrinsecis, dando eis duas partes honorum Communis Placentiae; & facta pace cum magno triumpho Placentiam intraverunt, & acceperunt in Potestates Dominum Bassanum de Fisiraga de Laude, & Dominum Arnulphum ejus fratrem. Et eodem die fuerunt ad arma, & die sequenti fugaverunt de Placentia Dominum Albertum Scotum cum parte sua, qui reduxit se in Castro Arquato, & tenuerat dominationem dictae Civitatis anno uno & mensibus quatuor.

Anno Christi MCCCXI. Imperator Henricus veniens Cremonam Portas & muros ipsius Civitatis ad solum usque destruxit de mense Madii, & eam, quia sibi rebellaverat, in centum millia Florenis auri condemnavit. Eodem mense dictus Imperator ivit ad obsidendum Civitatem Brixiae, in qua obsidione fuit captus Dominus Tebaldus Bruxatus, strascinatus, & mor-

tuus. Et Dominus Valeranus frater dicti Imperatoris fuit percussus cum uno piloto, ex qua percussione mortuus est; & post quatuor menses dictam Civitatem cepit, & muros & Portas dictae Civitatis funditus destruxit. Eodem anno, & anno sequenti fuit fames valida in Placentia, & valuit starius frumenti foldos XXX. starius milii foldos XX. starius milicæ foldos XVI. & starius ficalis foldos XXIV. Et dicto anno innumerabiles per Civitatem Placentiae cadentes mortui sunt fame & pestilentia; & tunc Civitas Placentiae quasi tota fuit depopulata & evacuata Populo & laboratoribus. Eodem anno de mense Octobris dictus Imperator venit in Placentiam, & posuit ibi pro suo Vicario Lambertum Ciprianum de Florentia. Eodem anno die XIX. Decembris Domina Imperatrix uxor dicti Imperatoris defuncta fuit in Civitate Januae, cujus corpus ibidem tumulatum fuit in Ecclesia Fratrum Minorum. Et die sequenti bis tonitruum auditum fuit de nocte fortiter, ac si tempus tunc fuisset aestivum.

Anno MCCCXII. die XVIII. Februarii Placentini fuerunt ad arma; & tunc Guelphi expulerunt Gibellinos de Civitate, & fugaverunt Vicarium Imperatoris, & exierunt de dominatione ejus. Eodem anno Dominus Albertus Scotus, qui erat in Castro Arquato, intravit in Placentiam ad petitionem Gibellinorum, & fugavit Guelphos de Placentia die XVIII. Martii, qui se reduxerunt in Castro S. Johannis & Burgonovo. Et tunc restituta est dominatio Imperatori. Et tunc elegerunt pro Potestate Dominum Obertum Crivellum de Mediolano, qui rexit diebus XXV. Et postea fuit Vicarius Domini Imperatoris Dominus Lorissus Vicecomes de Mediolano. Eodem anno MCCCXII. de mense Augusti fuit bellum civile magnum & implacabile in Civitate Vercellarum, & inter Cives dictae Civitatis, videlicet inter partem Guelpham ex una parte, & partem Gibellinam ex alia. Quod bellum in ipsa Civitate & inter partes praedictas cum amicis eorum duravit quotidie per dies XLIX. vel circa, cum magna caede, & sanguinis effusione utriusque partis. Et tunc pro succursu partis Guelphae, & Simonis de Colobiano de Avogariis, qui erat caput dictae partis Guelphae, acceperunt ad dictam Civitatem gentes Dominae Comitissae de Sabaudia, & Dominus Princeps cum militibus CCC. & peditibus duobus millibus vel circa, & Dominus Comes Philipponus cum militibus CCC. vel circa, & cum magna quantitate peditum. Et pro servitio contrariae partis, scilicet Gibellinae, acceperunt similiter ad dictam Civitatem gentes Domini Maphaei Vicecomitis, & Marcus Vicecomes ejus filius, & Marchio Montisferrati, & Comes Guarnerius cum M. militibus, & decem millibus peditum vel circa. Et dictae partis Gibellinae Vercellarum erat tunc caput Dominus Raynaldus Tizonus. Qui omnes dictam Civitatem intrantes invicem fortiter praeliaverunt. Demum post dies XLIX. ambae partes se de praedictis compromiserunt in dictos Dominam Comitissam de Sabaudia, Dominum Principem, & Dominum Marchionem Montisferrati; & in hoc omnes utriusque partis amici consenserunt, excepto Comite Philippono praedicto, qui noluit consentire. Quo facto de mandato dictorum Dominorum arbitrorum omnes forenses, qui venerant pro succursu praedicto, exierunt de dicta Civitate, & ad propria redierunt. Et dum gentes Domini Maphaei Vicecomitis redeuntes applicuissent ad quemdam

locum, qui Bulgarus appellatur, situm circa confines Vercellarum & Novariæ, & ibi biberent, & quiescerent cum securitate, ecce dictus Comes Philipponus, qui insidiabatur eisdem cum gente sua, irruit super eos, & multos cepit & occidit ex eis, & reliquos fugavit. Et hoc facto ipsa die incontinenti dictus Comes Philipponus cum signo seu pennono quodam Biffoni ab inimicis capto simulans se esse Marcum Vicecomitem rediit ad dictam Civitatem. Vercellarum petens Marchionem Montisferrati, dicendo quod volebat loqui cum eo. Et tunc dictus Marchio fecit aperiri Portam dictæ Civitatis, in qua statim dictus Comes Philipponus cum tota gente sua dolose intravit prætextu dicti Domini Marci, cridando alta voce: *Morian-tur Gibellini*. Et tunc omnes Gibellinos expulit de dicta Civitate. Eodem anno die XX. Septembris Dominus Albertus Scorus expulit de Placentia Dominum Ubertinum de Lando cum parte sua, qui se reduxit in Carmianum. Et tunc ipse Dominus Albertus habuit tertiam dominationem Civitatis Placentiæ. Eodem anno die XIV. Decembris in principio noctis obscurata est Luna, cujus medietas videbatur nigra, & alia medietas sanguinolenta.

Anno Christi MCCCXIII. die XVIII. Madii Dominus Galeaz Vicecomes factus fuit Vicarius Civitatis Placentiæ pro dicto Domino Imperatore. Et tunc Dominus Ubertinus de Lando, qui erat in Carmiano, rediit in Placentiam. Eodem Anno die XXIX. Julii dictus Dominus Galeaz Vicarius Imperatoris de consilio quorundam Gibellinorum, & pro bono statu Civitatis Placentiæ capi fecit XIV. ex Nobilibus Civitatis Placentiæ, quos omnes misit Mediolanum ad Dominum Maphæum Vicecomitem patrem suum, videlicet septem pro parte Domini Alberti Scoti, quorum nomina sunt hæc: Dominus Albertus Scorus, Franciscus ejus filius, Bernardus Scorus, Clavarinus de Fontana, Rizardus Confanonerius, Petrus de Spetinis, & Gerardus Barbarinus; & reliquos septem pro parte Domini Ubertini de Lando, quos dictus Dominus Maphæus dimisit abire, quorum nomina sunt hæc; Dominus Ubertinus de Lando, Bernabos de Lando, Obertus de Porta, Androlus de Gravago, Manfredus Spelta, Percivallus Capitaneus, & Philipponus de Cairo. Eodem Anno Parmenses cum illis de la Turre, & cum bannitis Placentinis de parte Guelpha, & cum hominibus Episcopatus Placentini, & cum Comite Philippono venerunt contra Placentiam; & quum appropinquassent prope Civitatem, Dominus Galeaz Vicecomes Vicarius Placentiæ pro Imperatore Henrico exivit Civitatem cum Placentinis intrinsecis, & cum stipendiariis, & apud Sanctum Antonium proeliaverunt, & magnam stragem fecerunt de dictis extrinsecis Placentinis, & Papiensibus, & eorum amicis; & ceperunt ex eis CCC. & circa tot occiderunt. Et dictus Comes Philipponus captus fuit, & postea missus fuit in carceribus Mediolani, ubi miserabiliter vitam terminavit. Eodem Anno die XXII. Augusti obiit dictus Imperator Henricus ex veneno, & sepultus fuit in Civitate Pisarum. Quo Imperatore mortuo postea die X. Septembris dictus Dominus Galeaz fuit electus Dominus perpetuus Civitatis Placentiæ per illos de parte Gibellina, & illos de Andito, & de Angusolis, & per Dominum Obertum de Cairo, & tenuit dominationem annis IX. & mense uno. Eodem Anno dictus Dominus Galeaz fecit frangi Pon-

tem lapideum Portæ Stratæ Levatæ, & fecit ibi fieri Pontem levatorium, & subsequenter fecit fieri per fossata Civitatis plures clusas lapideas, & ipsa fossata aquis impleri pro majori fortificatione Civitatis, propter timorem partis Guelphæ extrinsecæ, quæ tenebat Castra S. Johannis Burginovi, Vegiolæ, Florenzolæ, Castri Arquati, Vigoleni, Rezanelli, Vallis Luretæ, Valconasii, & Rezani Vallis Tarii.

Anno Christi MCCCXIV. Castrum Fombii fuit combustum à Placentinis. Eodem Anno de mense Madii fuit disconficta & mortalitas hominum Placentinorum intrinsecorum, videlicet Gibellinorum, eis data per Placentinos Guelphos extrinsecos in territorio Vico-Justini, ubi dicitur Campus Frascaroli; quorum extrinsecorum Conductores fuerunt Dominus Leo de Arcellis, & Jacobus Saginbene. Eodem Anno & mense Dominus Ubertinus de Lando cum parte Gibellina venit à Bobio & à Carmiano in Placentia in pace cum Domino Leone de Arcellis, & sequacibus suis sub dominatione Domini Galeaz Vicecomitis, existente Vicario Placentiæ Domino Guilielmo Cagnolo de Mediolano. Eodem Anno Christi MCCCXIV. obiit Dominus Ubertinus de Lando, & f pultus fuit in Ecclesia Fratrum Prædicatorum, & factus fuit Miles per Regem Siciliæ de Aragonia. Eodem Anno Dominus Manfredus de Lando frater dicti Domini Ubertini filii quondam Domini Galvani ex Domina Marchexina filia quondam Raynaldi Scoti, factus fuit Miles in Ecclesia S. Antonini per dictum Dominum Galeaz Vicecomitem. Eodem Anno captum fuit Castrum de Mota illorum de Zilliano per Verzusum de Lando cum gentibus dicti Domini Galeaz Vicecomitis, & ejus nomine. Eodem Anno de mense Septembris Papienses, Cremonenses, Parmenses, & Dominus Leo de Arcellis cum parte sua, & cum parte Guelpha, & cum Comite Dalphino, & Alexandrinis & Novariensibus, & Vercellensibus simul adunati, intraverunt Episcopatum Placentiæ per terram & aquam, & Pontem Padi combusserunt, & in Burgo S. Leonardi castrametati fuerunt per dies novem. Et dum factis machinis & aliis diversis instrumentis vellent Civitatem expugnare, orta inter eos discordia omnes cum magno eorum damno discesserunt, & ad propria reversi sunt. Et tunc Placentini intrinseci dictâ causâ Burgum S. Leonardi combusserunt, & in totum diruerunt, in quo tunc stabant plusquam D. homines, ut dicitur. Eodem Anno obiit Clemens V. Papa in districtu Carpentaxii; & dicto tempore dictus Dominus Galeaz Vicecomes erat tunc Dominus Placentiæ. Eodem Anno obiit in Placentia Dominus Paganinus Comes de Panego de Bononia tunc Potestas & Capitaneus generalis guerræ Civitatis Placentiæ, & sepultus fuit honorificè ad domum Fratrum Prædicatorum, & post eum quidam ejus filius. Eodem Anno fuit disconficta illorum de Castro Arquato apud dictum Castrum, ubi multi mortui & capti fuerunt. Eodem Anno fossata nova Civitatis Placentiæ facta fuerunt in Campo Novellarum.

Anno Christi MCCCXV. factus fuit murus Civitatis Placentiæ in Campo Feiræ supra ripam fluminis Fuxustæ. Eodem Anno ædificatum fuit Castrum in Campo Feiræ juxta Portam Fuxustæ. Eodem Anno de mense Septembris Placentini de mandato Domini Galeaz Vicecomitis fecerunt gualtum ad Castrum Arquatum incidendo vineas & eradicando arbores circumquaque, in quo Castro erat Dominus Albertus

bertus Scotus cum parte sua. Eodem Anno factus fuit Pons novus supra Padum. Eodem Anno Dominus Maphæus Vicecomes Dominus Mediolani magno collecto exercitu Mediolanensium & Teutonicorum expugnavit Civitatem Papiæ, & eam per vim cepit, & intravit in eam. Et tunc ipse Maphæus factus fuit Dominus Papiæ, & ibi tunc mortui fuerunt duo filii Comitis Philipponi, scilicet Ricardus Comes, & Gerardinus ejus frater. Et Mediolanenses & eorum stipendiarii projecerunt Recessorem (*) cum equo dicti Recessoris in terra, & ipsum straxinaverunt per totam Civitatem Papiæ. Iste Recessor cum equo erat de bronzio supra deaurato, & erat magnus & pulcher valde; tamen postea est refectus, & est positus supra unam magnam columnam lapidum in medio Plateæ Papiæ, quæ est ante Ecclesiam S. Syri cum facie versus Civitatem Mediolani, cum manu dextera extensa versus dictam Civitatem Mediolani; & videtur quod velit dicere: *Possu Milano*. Dicitur quod jam fuit tempus, quod Desiderius Rex Lombardiæ invasit Civitatem Ravennæ, & Recessorem, & equum suum, omnia de bronzio asportavit. Ita dictus Recessor stat sic bene in dicto equo, quod numquam fuit aliqua persona quæ melius staret ad equum: unde dicitur quod qui vult discere bene equitare, respiciat bene dictum Recessorem, & ipsum miret sicut sedet, & stat ad equum; & si voluerit, discet bene equitare. Eodem anno Ugozonus de la Faxola tunc Dominus Civitatis Lucæ cum magno exercitu dimicavit contra Dominum Principem fratrem Regis Roberti, & gentes Ligæ Civitatem Tusciæ, videlicet Florentiæ, Perusæ, Senæ, & Pistorii, & aliarum Civitatum & locorum Tusciæ, ad locum ubi dicitur Montem-Catinum; & obtinuit contra eos dictus Ugozonus, facta magna strage inimicorum.

Anno Christi MCCCXVI. decessit de mense Aprilis die Veneris Sancto Dominus Frater Buzinus Zucharius de Andito, ex quo remanserunt quinque filii masculi, scilicet Dominus Framengus, Obertus Mannus, Johannes, Nicolaus, & Opizo dictus Verzusius, audax, bellicosus, & fortunatus in bellis in terra & in aqua. Eodem Anno apparuit stella Cometes circa Natale Domini per noctem faciens circa polum comam suam longam nunc versus Occidentem, nunc versus Orientem, & aliquando versus partes alias, & duravit usque ad finem mensis Februarii. Postea apparuit alia stella. Cometes secunda in parte Orientali, sed minor quam suprascripta videbatur. Eodem Anno de mensibus Madii & Junii Placentini iterum fecerunt guastum ad Castrum Arquatum, & ad Vigolenum. Eodem Anno pars Imperii Cremonæ rediit in Cremonam. Eodem Anno de mense Decembri illi de Castro Arquato fuerunt disconficti ad locum Tollariæ. Eodem Anno Dominus Maphæus Vicecomes cum Domino Marco ejus filio cum magno exercitu & cum Nobilibus extrinsecis Januæ, magnum detrimentum, & magnam obsidionem fecerunt contra Civitatem Januæ, & per cuniculos seu vias subterraneas atopinaverunt certas Turres & Portas dictæ Civitatis, Roberto Rege Apuliæ in Janua tunc existente ad defensionem cum suis gentibus. Eodem Anno die primo Januarii obiit Dominus Vicecomes Pelavicinus annorum LXXX. & plurium. Eodem Anno de mense Januarii

(*) Agitur heic de statua equestri, quæ est in Foro

A decessit Dominus Angusola de Augusolis Miles, & fuit sepultus in sepultura sua Ecclesiæ S. Antonini.

Anno Christi MCCCXVII. de mense Aprilis illi de Castro Arquato, & de Castro S. Johanne, & de Burgo Vallis Tarii, & de Bardi reddiderunt se dicto Domino Galeaz Vicecomiti, & tunc cum pace Guelphorum habuit dominium totius Episcopatus Placentiæ. Et tunc Dominus Albertus Scotus, qui erat in Castro Arquato, missus fuit in confinibus Cremæ, ubi obiit die XXII. mensis Januarii. Eodem Anno de mense Octobris Civitas Cremonæ fuit obsessa diebus XV. continuis per Dominum Canem de la Scala cum Veronensibus & Mediolanensibus.

B Anno Christi MCCCXVIII. de mense Aprilis pars de Cavalcabobus de Cremona fuit expulsa de Cremona per Dominum Ponzinum Ponzonum. Eodem Anno dum Civitas Januæ obsideretur per Spinulos & Orios, Rex Robertus dictam Civitatem intravit cum MM. militibus in subsidium dictæ Civitatis; & tunc factus fuit Dominus dictæ Civitatis. Eodem Anno Burgus Novus de Valle Tidoni, ubi erat Dominus Leo de Arcellis, obsessus fuit per Placentinos de mandato dicti Domini Galeaz Vicecomitis per unum mensem; & ipsum pacto habuerunt, & diruerunt. Et dictus Dominus Leo captus fuit, & habitatores dicti loci in magna summa pecuniæ condemnati.

C Anno Christi MCCCXIX. dictus Dominus Galeaz fecit murare Civitatem Placentiæ circum circa de terra grossa battuta. Qui muri bene stabant, & erant fortes. Eodem Anno Dominus Marchio Montis-ferrati Johannes filius Imperatoris Constantinopolitani venit in Placentiam, & ibidem per dictum Dominum Galeaz Vicecomitem receptus fuit honorificè. Eodem Anno de mense Novembris decessit Dominus Albertus de Fontana dictus Clavarinus, & sepultus fuit ante introitum Portæ Ecclesiæ Fratrum Minorum juxta corpus Domini Alberti de Fontana avunculi sui. Eodem Anno die XXIV. Novembris Dominus Gibertus de Corrigio de Parma cum parte de Cavalcabobus armata manu per vim Civitatem Cremonæ intraverunt.

D Anno Christi MCCCXX. de mense Madii Dominus Galeaz Vicecomes cum exercitu Placentinorum & Laudensium fecit exercitum ad Castrum Mallei. Eodem Anno de mense Augusti dictus Dominus Galeaz cum exercitu Placentinorum ivit ad Civitatem Vercellarum causâ obviandi Domino Philippo de Valois, qui postmodum fuit Rex Franciæ, quem Dominus Papa Johannes XXII. miserat in Lombardiam causâ suffocandi omnes rebelles Sanctæ Matris Ecclesiæ Romanæ. Tandem dictus Dominus Philippus, corruptus pecuniâ, ut creditur, cum exercitu suo in Franciam repatriavit.

E Anno Christi MCCCXXI. de mandato dicti Domini Galeaz fuerunt destructa Castra de Cafali Albino, de Torano, de Vigiolla, de Carpaneto, de Rezano, de Magnano, de Laygueria, & de Zilliano. Dicto tempore Domini Galeaz Vicecomitis Domini Placentiæ omnes, quos eligeabant pro Potestatibus Civitatis Placentiæ, eligeabant ad petitionem Dominorum Galvani & Lanzaletti fratrum de Augusolis, & filiorum dicti Domini Gualvani, videlicet Bernardi & Ricardi. Qui Potestates omnes, qui eligebantur, erant de parte Gibellina Italiæ. Eodem

tempo-

Papiæ, & appellatur vulgo il Regiosolo.

tempore die XVII. Novembris. decessit Dominus Obertus Fulgosius, & sepultus fuit in domo Fratrum Minorum Placentiæ. Eodem anno Dominus Galeaz Vicecomes cum Populo Placentiæ obsedit Cremam per unum mensem. Eodem anno fuit disconficta de Bardi, ubi Dominus Galeaz obtinuit, ubi mortuus fuit Dominus Jacobus Cavalcabos de Cremona, & multi alii, & strages magna facta est mortuorum; & Dominus Leo de Arcellis ibidem captus de mandato dicti Domini Galeaz fuit carceratus. Eodem anno in festo S. Savini Dominus Galeaz prædictus magno exercitu congregato Placentinorum cum parte Domini Poncini de Poncinis invasit Civitatem Cremonæ, & ipsam viriliter expugnando ceperunt. Et tunc dictus Dominus Galeaz factus fuit Dominus Civitatis Cremonæ.

Anno Christi MCCCXXII. dictus Dominus Galeaz obsedit Verzulum de Lando in Castro Ripaltæ, & eo fugato diruit dictum Castrum. Eodem anno de mense Junii fuit commissum magnum prælium, in quo magna strages facta fuit virorum in districtu Papiæ juxta Bassignanam inter Dominum Raymundum de Gardono, qui venerat in Lombardiam pro Vicario Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ex una parte, & Dominum Marcum filium Domini Maphæi Vicecomitis cum Mediolanensibus, Papiensibus, & aliis eorum amicis ex alia. Eodem anno die XXVIII. Junii Dominus Maphæus Vicecomes Dominus Mediolani obiit. Eodem anno die IX. Octobris Verzusius de Lando, qui fuerat expulsus de Civitate Placentiæ, acceptâ licentiâ à Domino Legato, qui erat in Civitate Astensi, per Montem Sichalis districtus Papiæ procedens cum certis armigeris dicti Domini Legati & gentibus extrinsecis Placentiæ, pervenit usque ad Civitatem Placentiæ de nocte; & statim per proditores intrinsecos, facto in muro foramine, Civitatem prædictam intravit ipsa nocte. Et de dicta Civitate fugavit Dominum Azonem Vicecomitem filium dicti Domini Galeaz, & Dominum Manfredum de Lando, & plures alios, dicto Domino Galeaz tunc existente in Civitate Mediolani. Et tunc Civitas Placentiæ, exclusa dominatione Domini Galeaz Vicecomitis, facta fuit subdita Sanctæ Romanæ Ecclesiæ; & dictus Dominus Verzusius tunc factus fuit Rector Placentiæ pro Sancta Romana Ecclesia. Eodem anno die XXVII. Novembris Dominus Bertrandus de Pugieto Legatus Domini Papæ cum magno honore intravit Civitatem Placentiæ. Eodem anno Dominus Galeaz Vicecomes expulsus fuit de Civitate Mediolani, & post mensem rediit in Mediolanum, & iterum factus fuit Dominus Mediolani. Eodem anno de mense Februarii exercitus Sanctæ Matris Ecclesiæ exierunt de Placentia, & contra Mediolanum signa bellica dirigentes, dum Abduæ fluvium transirent, exercitus Domini Galeaz Vicecomitis cum Mediolanensibus eis occurrentes, fortem resistenciam fecerunt; & ibi magna strages fuit facta, & ibi etiam fuit mortuus Dominus Obertus Mannus de Lando frater Domini Verzusi. Deum cum labore transito dicto flumine, Comitatum Mediolani potenter intrantes, ad Civitatem usque pervenerunt, occupantes Pontem de Cassano, & Castrum Zojosum Modoetiæ, & plura loca & Castra Diocesis Mediolani. Et etiam multi Nobiles Mediolani venerunt tunc ad mandata Sanctæ Matris Ecclesiæ. Eodem anno Dominus Papa Johannes XXII. factus fuit Dominus Placentiæ toto tempore vitæ suæ. Eodem

A anno Dominus Raymundus de Gardono generalis Capitaneus in Lombardia pro Rege Roberto intravit Terdo am, & tenuit eam nomine dicti Regis.

Anno Christi MCCCXXIII. dictus Dominus Raymundus de Gardono de mense Aprilis intravit Alexandriam, & facta pace inter Alexandrinos tenuit ipsam Civitatem nomine S. Matris Ecclesiæ, & Regis Roberti. Eodem anno de mense Madii pars Gibellina fuit expulsa de Civitate Placentiæ; & tunc Dominus Verzusius fuit cassus de Rectoria Civitatis Placentiæ. Eodem anno de mense Augusti pars Gibellina Placentiæ, qui erant numero circa CCC. armigeri, contra statum Romanæ Ecclesiæ locum Rivalgarii intraverunt. Quo audito statim Dominus Legatus magnum exercitum congregavit Nobilium & Popularem Placentinorum, ac stipendiariorum, & ad ipsum locum accesserunt, eumque viriliter expugnantes ceperunt; & omnes ferè existentes in dicto loco partim mortuos, partim captos habuerunt; & inter captos fuerunt Dominus Nicolaus de Lando frater Domini Verzusi, & Rolandus Ruzinentus de Lando, & alii plures circa centum numero. Et tunc mortui fuerunt Fredericus de Roncovereri, Gerardus de Torano, Gerardus de Ecclesia, & alii circa C. numero, & alii fugerunt operâ Domini Galucii Fulgosi, cui se reddiderunt. Eodem anno & mense captum & diruptum fuit Castrum Seni per Placentinos intrinsecos, eo quod dictum Castrum detinebatur pro parte Gibellinorum extrinsecorum.

Anno Christi MCCCXXIV. de mense Junii, Placentini iverunt ad Castrum Arquatum, & illud habuerunt, dando Florenos octo mille. Domino Manfredi de Lando, qui tenebat ipsum Castrum. Eodem tempore sub dominio Ecclesiæ fuit murata Civitas Placentiæ.

Anno Christi MCCCXXV. die XXI. Novembris dictus Dominus Legatus discessit de Placentia eundo ad Civitatem Parmæ. Eodem anno die XI. Februarii tonitruum scidit Turrim S. Savini. Eodem anno Dominus Rolandus Scotus cum Placentinis & militibus Ecclesiæ ceperunt Castrum de Malamorte, quod erat in ripa Padi juxta Cremonam, & habuerunt inter captos, mortuos, & necatos ultra CCC. homines.

Anno Christi MCCCXXVI. Dominus Azo Vicecomes filius Domini Galeaz Vicecomitis Domini Mediolani &c. cum exercitu MCC. Teutonicorum vel circa recessit de Civitate Mediolani, & transivit per districtus Papiæ, Bobii, Placentiæque, volens ire ad Castrum S. Donini, & transivit juxta Castrum Florenzolæ, ubi tunc erat Dominus Guilielmus de Biron Marechal-cus generalis gentium Ecclesiæ cum tribus milibus armigeris, qui de Placentia pridie exierant causâ dimicandi cum dicto Domino Azone; sed certis causis prætextis non fuit tunc pugnatum. Quibus non obstantibus, idem Dominus Azo dictum Castrum S. Donini munivit; deinde processit ad partes Tusciæ, ut Castrum Domini Lucæ & Pisarum succurreret obsessum à Florentinis; & in loco ubi dicitur Altus-Passus districtus Lucæ, cum Florentinis dimicans eos debellavit. Quo facto velociter Bononiam accessit, & Populum Bononiensem bello campestri superavit. Deinde cum victoriis prædictis, & cum triumpho Mediolanum est reversus: quod fuit valde mirabile. Eodem anno Carcagnus proditor, & Rodolphus ejus socius, & duo alii eorum socii cum eis tenagiati fuerunt, deinde adhuc viventes plantati fuerunt cum capitibus

bus deorsum in quatuor profundis foveis in Campo Feiræ. Causa sic atrocis punitionis eorum fuit ista. Dum enim Civitas Placentiæ in temporalibus & spiritualibus esset Romanæ Ecclesiæ subiecta, dicti proditores intraverunt Roccam Olzixii de conscientia cuiusdam nomine Clerici habitatoris dicti loci Olzixii, qui similiter cum eis in prodicione conveniebat, quia ipsi omnes dictam Roccam, quæ erat Dondazii, Pauli, & Bronzii de la Rocca, debebant cum prodicione tradere gentibus Domini Azonis Vicecomitis, latitantibus non longè à dicto Castro. Sed demum prodicione detecta Dominus Agotus de Balzo cum DCC. armigeris Ecclesiæ, & cum hominibus Civitatis & Episcopatus Placentiæ, quum de dicta prodicione intellexissent, ad dictam Roccam equitaverunt, & gentes Domini Azonis expugnaverunt, & ceperunt ex eis circa CCC. pedites & circa CC. ex eis interfecerunt, inter quos erat magna pars Gibellinorum extrinsecorum. Et fugati fuerunt Dominus Conradus Marchio Malaspina dictus Spatalonga, tunc Dominus Bobii, & Dominus Manfredus de Lando, & Franciscus Vulpis de Lando, qui dictas gentes Domini Azonis, & partem Gibellinam conduxerat ad dictum negotium.

Anno Christi MCCCXXVII. Ludovicus Dux Baviaræ per Electores Alemanniæ discorditer electus fuit in Imperatorem Romanorum, qui postmodum se pro Imperatore gerens contravoluntatem Domini Papæ Lombardiam intravit, & coronatus fuit in Mediolano. Et tunc capiebat Dominum Galeaz Vicecomitem. Deinde Romam accessit, & cum non posset coronam habere directè propter resistentiam Domini Papæ, nifus est ipsam coronam per indirectum habere. Nam Clericos, quos habere potuit, coëgit ad eligendum Antipapam quemdam Fratrem Minorem hæreticum nomine Jacobum de Corbaria, qui & Nicolaus V. se gessit pro Papa. Quod quum factum fuisset, fecit se à dicto Papa coronari. Et tunc Dominus Papa Johannes XXII., qui erat tunc in Avinione, dictum Ludovicum cum suo Antipapa & omnes eorum sequaces excommunicavit. Et fecit ei totam Lombardiam rebellare; & sic miser Imperator ab omnibus destitutus rediit in patriam suam. Tamen dictus Antipapa pœnitentia ductus accessit Avinionem, & à vero Papa misericordiam impetravit. Eodem anno Dominus Legatus Domini Papæ ivit Bononiam, & factus fuit Dominus ejusdem Civitatis, & ibi Castrum mirabile fecit ædificari. Eodem anno obiit in Castro Pefciæ districtus Lucæ Dominus Galeaz Vicecomes de Mediolano. *Tenetur, quod ipse Dominus Galeaz decessit anno Christi MCCCXXVIII. pater primi (*) Ducis.*

Anno Christi MCCCXXVIII. juxta Castrium illi, qui portabant pecuniam Ecclesiæ pro stipendiariis, fuerunt conflicti, & totum thesaurum perdiderunt, & multi ex eis fuerunt mortui & capti. Eodem anno juxta Papiam ad locum Stellæ in Bucca Padi gentes Ecclesiæ dederunt conflictum Papiensibus, & multæ naves fuerunt captæ, & ibi fuerunt mortui & necati ultra homines D.

Anno Christi MCCCXXX. Dominus Johannes Rex Bohemiæ olim filius Henrici Imperatoris ad postulationem Domini Papæ totam Lombardiam pacificè visitavit, faciendo paces & concordias, & reducendo extrinsecos in Civitates suas.

(*) Ineptè additum est, Galeatium patrem fuisse primi Ducis; nam Johannes Galeatius primus Tom. XVI.

A Anno Christi MCCCXXXI. Placentini libere dederunt Civitatem Placentiæ Domino Johanni Papæ XXII. & successoribus suis, supponendo perpetuò Civitatem Placentiæ Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nuntii hujus fuerunt Dominus Oberlinus de Arcellis, & Jacobus de Strictis Juris periti; & Papa lætanter recepit.

Anno Christi MCCCXXXII. de mense Februarii Rex Bohemiæ venit in Placentiam, & ibi receptus fuit honorificè.

Anno Christi MCCCXXXIII. incepta fuit Ecclesia Fratrum Eremitarum de Placentia, sub vocabulo Sancti Laurentii.

B Anno Christi MCCCXXXIV. die XVII. Martii Populus Bononiæ ad arma profliantes invaserunt Castrum, in quo erat Dominus Bertrandus Ostiensis & Velletrensis Episcopus Cardinalis, & Legatus Domini Papæ Johannis. Tandem dictus Legatus propter metum dicti Populi à dicta Civitate Bononiæ fugit die XXVIII. dicti mensis Martii. Circa idem tempus in Civitate Placentiæ inceptæ fuerunt duæ Ecclesiæ Fratrum Mendicantium, videlicet Ecclesia Sanctæ Mariæ de Carmelo, & Ecclesia Fratrum Servorum Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Sanctæ Annæ.

C Anno Christi MCCCXXXV. die XXV. Julii in festo S. Jacobi Apostoli, Placentini ad arma insurgentes, seditionem in Civitate fecerunt; nam pars Scotorum facta seditione illos de Fontana & de Fulgosis cum eorum parte de Placentia fugaverunt cum gentibus Domini Azonis Vicecomitis Domini Mediolani &c. qui fugientes occupaverunt Castra S. Johannis, Burginovi, Rizolli, & Cagnani, & multa alia loca & Castra districtus Placentiæ. Et tunc Dominus Franciscus Scotus factus fuit Dominus Placentiæ. Et exierunt de dominatione Sanctæ Matris Ecclesiæ, sub qua fuerant XIII. annis & ultra. Et die XXVII. dicti mensis Julii Placentini, qui remanserant in dicta Civitate Placentiæ, in pleno consilio super Palatio congregati dictam Civitatem & dominium ejus dederunt dicto Domino Francisco Scoto filio quondam Domini Alberti. Eodem anno & mense Placentini cum gentibus dicti Domini Azonis Vicecomitis equitaverunt in Valle Tidoni, quæ tota detinebatur per illos de Fontana, & in paucis diebus totam eam habuerunt, exceptis Castro S. Johannis, & Burgonovo. Deinde equitaverunt ad Rizollum, quod detinebatur per Fulgosios, & eum habuerunt; quo habito equitaverunt ad Cagnanum, & illud similiter in paucis diebus habuerunt. Eodem anno de mense Januarii Dominus Azo Vicecomes Dominus Mediolani, & quamplurium Civitatum Lombardiæ, affectans etiam dominium Civitatis Placentiæ, requisivit à dicto Domino Francisco Scoto dominium Civitatis Placentiæ, prout promiserat, ut dicitur. Qui nullo modo voluit assentire. Propter quod dictus Dominus Azo tractavit cum Placentinis extrinsecis, scilicet cum illis de Fontana & Gibellinis Bardellis, ut fierent unius voti contra dictum Dominum Franciscum. Quod factum est; & præbuit eis auxilium & juvamen; & ipsi assumerunt eum in eorum Dominum, dantes ei Castrum S. Johannem, & Burgumnovum, & illa Castra, quæ Gibellini tenebant in Episcopatu Placentiæ. Et tunc dictus Dominus Azo dedit eis unum Capitaneum, & certam quantitatem armigerorum, cum quibus in brevi tempore

Dux filius alterius Galeatii fuit.

pore quasi totum Episcopatum Placentiæ habuerunt. Et eodem anno de mense Februarii illi de Manafolis, nolentes ferre dominium dicti Domini Francisci Scoti, & ad suasionem dicti Domini Azonis, exiverunt de Placentia, & facti sunt rebelles dicti Domini Francisci Scoti.

Anno Christi MCCCXXXVI. de mense Aprilis Dominus Azo Vicecomes Dominus Mediolani, collecto magno exercitu equitum & pedum cum Placentinis extrinsecis, transmisit quemdam suum Capitaneum ad obsidendum Civitatem Placentiæ. Qui eodem mense ad Monasterium Quartizolæ pervenientes, Castrum Casaligii, quod detinebatur per Daniel Scotum, sub certis pactis habuerunt, & post paucos dies ipsum Castrum diruerunt. Inde procedentes ad Civitatem usque pervenerunt, & ipsam fossatis circumquaque circumdantes obsederunt per septem menses vel circa. Eadem obsidione durante quidam Nobiles extrinseci de parte Gibellina volentes intrare Civitatem eorum, & eam capere si potuissent, absque stipendiariis, ne Cives amici eorum derobarentur nec occiderentur, conati sunt per modum prodicionis intrare dictam Civitatem, qui muneribus & promissionibus subtilibus tantum sollicitaverunt, quod per certos proditores intrinsecos datus fuit eis introitus per Beltrescham de Canalibus. Quo tractato Lanzalottus Angusola, & Annibal ejus frater, & Bernardus Angusola etiam eorum frater, & Dominus Dondacius de Malvicino, & certi alii in multitudine magna per dictam Beltrescham cum scalis de nocte ascenderunt murum dictæ Civitatis; sed voto eorum frustrati fuerunt. Nam statim sentiti per intrinsecos debellati fuerunt & expulsi, & multi ex eis mortui & vulnerati fuerunt; & ibi tunc mortuus fuit Annibal Angusola gener ipsius Domini Francisci Scoti, & fuit captus Bernardus Angusola, & in carceribus positus. Eodem anno de mense Decembris dictus Dominus Franciscus Scotus obsessus in dicta Civitate non valens defendere dictam Civitatem propter defectum victualium, dictam Civitatem tradidit sub certis pactis Domino Azoni Vicecomiti die XV. Decembris; & die sequenti ipse Dominus Azo intravit dictam Civitatem, & postea concordiam faciens inter Cives, reduxit in Civitatem omnes extrinsecos Placentiæ. Eodem anno incœptum fuit Castrum juxta Portam Sancti Antonini Placentiæ. Eodem anno diruptæ fuerunt fortilitiæ Pontis Nurii de mandato ipsius Domini Azonis Vicecomitis tunc Domini Civitatis Placentiæ, & fortilitiæ de Casadei. Eodem anno Sorores Fratrum Minorum venerunt ad standum in Civitate Placentiæ ad Locum Verus dictorum Fratrum positum in Vicinia S. Alexandri, quem locum ipsi Fratres Minores dictis Sororibus vendiderunt. Quatuor maligni Spiritus super Civitatem Placentiæ sunt constituti, qui quatuor effusiones sanguinis ejusdem Civitatis significant, scilicet unam versum Orientem, quæ dicitur *Ignis in Platea*; aliam versum Occidentem, quæ dicitur *Sanguis in Populo*; tertiam versum Meridiem, quæ dicitur *Venenum in Ecclesia*; quartam versum Septentrionem, quæ dicitur *Spina in Pado*. Et quum completæ fuerint hæ quatuor effusiones, tunc cessabunt, & tunc implebitur id, quod dictum est per Michaëlem Scorum, & quum unica fuerit infirmitate, stabit in quiete & magna erit:

Pisces ut unda foveas, sic pace Placentia flores.

Anno Christi MCCCXXXVII. fuit prælium maximum de Parabiago in Comitatu Mediolani

A inter Dominum Ludrixium Vicecomitem, qui contra dictum Dominum Azonem in dicto loco magnum conduxit exercitum stipendiariorum & amicorum suorum & gentium Domini Mastini de la Scala Domini Veronæ ex una parte, contra Dominum Luchinum Vicecomitem consanguineum dicti Domini Ludrixii Capitaneum gentium dicti Domini Azonis, quem Dominum Azonem dictus Dominus Ludrixius ejus patruus dominio privare volebat. In quo prælio facta est utrinque magna strages occisorum. Sed demum dictus Dominus Luchinus obtinuit, & dictus Dominus Ludrixius, & omnes, qui cum eo venerant, exceptis mortuis, capti fuerunt. Et subsequenter dictus Dominus

B fuit carceratus in S. Columbano in quadam gabbia ferri, & ibi stetit usque ad dominationem Domini Johannis Vicecomitis Archiepiscopi & Domini Mediolani &c. Quo tempore fuit à dictis carceribus relaxatus. Et in dicto prælio mortuus fuit Dominus Johannes de Flisco de Janua nobilissimus & probissimus, qui in succursum Domini Azonis venerat, & cujus sororem Dominus Luchinus duxerat in uxorem. Et tunc ad dictum prælium plures Nobiles Lombardiæ fuerunt militiæ cingulo decorati, inter quos fuerunt Lanzelottus Angusola, & Homodeus de Spectinis.

C Anno Christi MCCCXXXIX. de mense Augusti obiit Dominus Azo Vicecomes Civitatum Mediolani, Placentiæ, Cremonæ, Brixie, Pergami, Vercellarum, Novariæ, & Laudæ, & Castrorum Cremæ, & Burgi S. Donini Dominus generalis, cui successit in dominio Dominus Luchinus Vicecomes patruus ejus, & dominium tenuit dictarum omnium Civitatum & Castrorum prædictorum & ulterius in processu temporis dominium Civitatis Parmæ, Terdonæ, Alexandriæ, Asti, & Bobii, & Pontremuli.

D Anno Christi MCCCXL. orta est guerra longa, & longissima inter Regem Francorum & Regem Anglorum, ex qua infinita millia Christianorum utriusque sexus & ætatis sunt extincti in terra & in mari, infinitis captivatis, mulieribus viduis & orphanis factis, urbibus & locis & castellis depopulatis. Quæ guerra duravit per annos

Anno Christi MCCCXLII. die VI. Octobris flumen Padi crevit ultra memoriam viventium, pro quo incremento major pars Pontis Padi fracta per dictum flumen est lapsa; multæ bestiæ in pascuis sunt submersæ ultra Padum; & quidam Bonifacius de Bonifacio Civis Placentinus & certi alii sunt submersi; & eo tunc Dominus Otto Burrus erat Potestas Placentiæ.

E Anno Christi MCCCXLIII. totus Pons Padi factus est de novo in diebus LII. utilibus de mensibus Aprilis & Maji, & costavit Communi Placentiæ Libras quinque millia; & Dominus Johannes de Bizozero erat tunc Potestas Placentiæ. Eodem anno de mensibus Septembris, Octobris, & Novembris fuit factus Pons Trebiæ, qui constitit Communitati Libras septem millia octoginta octo tempore regiminis Domini Potestatis.

Anno Christi MCCCXLVII. Rex Hungariæ dum iret in Apuliam causâ ulciscendi mortem Regis Andreæ fratris ejus, transivit per Lombardiam, qua ultione facta rediit in Regnum suum. Hoc anno de mense Septembris in Civitate Brixie quædam mulier peperit infantem unum habentem duo capita, duo colla, & quatuor brachia & quatuor pedes, & unum solum corpus, & in furcula pectoris quoddam minimum

num signum quasi monstrans partitionem, quod signum descendebat usque ad partes inferiores, & ibi membrum virile, & aliud membrum, quo corpus evacuatur, erant bipartita.

Anno Christi MCCCXLVIII. die Sabbati XXIV. Januarii horâ XXIII. in Civitate Mediolani obiit Magnificus Dominus Luchinus Vicecomes Civitatum Mediolani, Placentiæ, Parmæ, Cremonæ, Brixie, Pergami, Cumarum, Vercellarum, Novariæ, Terdonæ, Alexandriæ, Ast, Bobii, & Laudæ, nec non Castrorum Cremæ, Burgi S. Donini, & Pontremuli Dominus generalis. Et nocte sequenti fuit terræ-motus in Civitate Placentiæ. Cui Domino Luchino successit in dominio Dominus Johannes Vicecomes ejus frater Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, qui dominium dictarum omnium Civitatum & Castrorum prædictorum tenuit, & ulterius acquisivit dominium Civitatis Januæ cum omnibus Civitatibus, Castris, & locis ipsius Civitatis Januæ subjectis, & Civitatis Bononiæ, & etiam in partibus Pedemontis acquisivit Castra Montis Vici, Caraschi, Cunii, & Demontis. Hic Dominus Johannes feliciter vixit in hoc mundo, & potentissimus fuit omnium prædecessorum suorum & successorum suorum, & sicut Regulus fuit super Lombardis.

Anno Christi MCCCCLII. die Lunæ XIII. Augusti cecidit maxima tempestas gragnarum in Civitate Placentiæ & confinibus cum magno vento, & fuit ipsa tempestas altior uno palmo super terram: quod fuit maximum detrimentum Civitatis & confinium Placentiæ.

Anno Christi MCCCCLIII. de mense Septembris Don Zilius de Hispania Cardinalis & Legatus Domini Papæ transivit cum magno honore per Mediolanum, Placentiam, & Parmam eundo versus Romam, causâ recuperandi Civitates & loca ad jura Beati Petri Apostoli pertinentes contra Tyrannos quamplures detentores eorum. Et in Civitate Placentiæ sanctam Missam celebravit in majori Ecclesia Placentiæ. Hic Don Zilius probissimus, & in facto armorum mirabilis fuit, & viceses & bis inimicos Sanctæ Matris Ecclesiæ bello campestri superavit, & in nulla pugna victus fuit, & mirabilia de ejus factis possent enarrari. Et licet hoc tempore fuisset jam senex & cum modico exercitu, primò Gentilem de Mojano, qui Civitatem Firmanensem populosam gubernabat, oppressum dominio dictæ Civitatis privavit; & subsequenter exercitu ejus multiplicato, nubes Tyrannorum discussa, in paucis annis quasi totam Campaneam, Vallem Spoletinam, Patrimonium, Ducatum, Marchiam Anconitanam, & Romandiolam dominio S. Petri adjecit: quod fuit valde stupendum.

Anno Christi MCCCCLIV. die V. Octobris obiit in Civitate Mediolani Dominus Johannes Vicecomes Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus, ac Civitatum Mediolani, Placentiæ, Cremonæ, Bononiæ, Brixie, Pergami, Januæ, Cumarum, Vercellarum, Albæ, Novariæ, Terdonæ, Alexandriæ, Ast, Bobii, & Laudæ, ac etiam Castrorum quamplurium Dominus generalis. Cui successerunt in dominio Domini Maphæus, Bernabos, & Galeaz fratres filii quondam Domini Stephanini Vicecomitis, qui fuerat frater dicti Domini Johannis & quondam Domini Luchini superscripti. Qui tres fratres in dominio confirmati de Civitatibus & Castris eorum dominio subjectis, tres partes inter eos fecerunt, exceptis duabus Civitatibus, Januâ

Tom. XVI.

A scilicet & Mediolano, quæ communes remanserunt inter eos. Et tunc Civitas Placentiæ inter alia obvénit in parte dicto Domino Maphæo. Eodem anno de mense Januarii Carolus IV. Romanorum Imperator, qui erat Rex Bohemiæ, & Comes de Lucemborg, filius quondam Johannis Regis Bohemiæ filii quondam Henrici Imperatoris, cum magna comitiva vénit in Lombardiam causâ suæ coronationis. Et die VI. dicti mensis coronatus fuit in Mediolano in Ecclesia S. Ambrosii per Dominum Patriarcham Aquilejæ fratrem suum, qui cum eo venerat. Et tunc multi Lombardi fuerunt cingulo Militiæ decorati, inter quos fuerunt quindecim sive sexdecim Nobiles Placentiæ, quamvis aliqui indigni, & ideo aliquis hic non nominatur. Postea die XII. dicti mensis Januarii vénit Placentiam eundo versus Romam pro sua coronatione.

B Et anno Christi MCCCCLV. die V. Aprilis in festo Paschæ Resurrectionis Christi dictus Imperator Carolus fuit coronatus in Roma per Dominum Petrum Presbyterum Cardinalem Ostiensem, & Velletrensem. Qui Cardinalis post hæc rediens Avinionem, transivit per Placentiam de mense Aprilis subsequenter; & sibi tunc factæ fuerunt expensæ per Commune Placentiæ honorificæ; & æstate sequenti dictus Imperator rediit in Alamanniam. Eodem anno Dominus Maphæus Vicecomes Bononiæ & Placentiæ &c. Dominus generalis fuit privatus dominio dictæ Civitatis Bononiæ per quendam suum propinquum nomine Johannem de Olegio de Vicecomitibus, qui dictam Civitatem regebat pro ipso Domino Maphæo. Et qui Dominus Johannes de Olegio se & dictam Civitatem contra dictum Dominum suum rebellavit, & se Dominum fecit ipsius Civitatis. Eodem anno die XXIX. Septembris obiit in Civitate Mediolani dictus Dominus Maphæus Vicecomes, cui successerunt in terras & loca, quæ fuerant dicti Domini Maphæi, & inter alia dictus Dominus Galeaz habuit in partem Civitatem Placentiam. Eodem anno sagitta tonitruum percussit Torrefinum Palatii Communis Placentiæ, & aliquam particulam comminuit de muro dicti Torrefini. Eodem anno scilicet Christi MCCCCLV. de mense Novembris præfatus Dominus Galeaz Civitatum Placentiæ, Albæ, Cumarum, Novariæ, Terdonæ, Alexandriæ, Vercellarum, Ast, & Bobii, & etiam medietatis pro indiviso cum dicto Domino Bernabovæ fratre suo Civitatum Mediolani, Januæ, & aliarum Civitatum sub dominio Januæ constitutarum Dominus generalis, & etiam Dominus generalis Castrorum Modetiæ, Pontremuli, Montis Vici, Caraschi, Cunii, & Demontis, & plurium aliorum Castrorum Pedemontium, fuit pro parte Domini Johannis de Monbello Marchionis Montisferrati diffidatus. Et successivè post paucos dies illi de Gottueris, qui sunt caput partis Gibellinæ Civitatis Astensis, cum eorum parte mota seditione dictam Civitatem à dicto Domino Galeaz abstulerunt, & eam tradiderunt dicto Domino Marchioni Montisferrati. Et tunc dictus Marchio factus est Dominus Civitatis Astensis. Quo facto post paucos dies dictus Marchio iterum abstulit dicto Domino Galeaz Civitatem Albæ, & etiam plura Castra Pedemontium. Et tunc dictus Dominus Galeaz auditis prædictis diffidavit Civitatem Papiæ, quæ dicto Marchioni adhærebat, & subsequenter misit magnum exercitum equitum & peditum & ballistiarum, cum duobus Capitaneis, videlicet Marchione

Ll 2

Fran-

Francisco de Ferrara, & Johanne de Bexozero de Mediolano ad Civitatem Alexandriæ, & ad alias Terras confinantes dicto Marchioni, qui dicto Marchioni magnam guerram, & molestiam fecerunt tota hyeme. Post hæc de mense Martii dicti anni dictus Dominus Galeaz omnes naves Placentinorum armari & incastellari fecit. Deinde transmisit eas sic armatas ad Civitatem Papiæ. Quibus occurrerunt ferè omnes Papienses cum armis per terram & aquam, & cum eis fortiter pugnaverunt usque ad noctem; & victi sunt Placentini, quia pauci erant numero respectu Papiensium, & fugati sunt, tribus navibus eorum captis, & multis ex eis mortuis & captis.

Anno Christi MCCCLVI. de mense Aprilis de mandato dicti Domini Galeaz facta fuit una magna cernida peditum Civitatis & Episcopatus Placentiæ, quæ cernida dicto mense cum armis equitavit ad Castrum Arenæ cum quodam eorum Capitaneo de Mediolano. Et tunc dictus Capitaneus de dicta cernida elegit omnes, qui sibi videbantur aptiores ad bellandum, & eos posuit & remanere fecit in navibus Placentinorum, quæ tunc erant in Pado juxta dictum Castrum Arenæ. Post hæc ipse Capitaneus cum residuo dictæ cernidæ, dum rediret ad Castrum Sanctum Johannem, transivit juxta dictum Castrum Arenæ, & subito de dicto Castro Arenæ exiverunt circa L. equites & totidem pedites inimici cum armis & signis bellicis, qui statim & ex improvise dictam cernidam posuerunt in conflictu, & plures interfecerunt ex eis, & circa C. ex eis ceperunt, quos captivos postea carceraverunt partim in dicto Castro Arenæ, & partim in Castro Broni districtus Papiæ. Et postea eos pro redemptione dimiserunt, reliqui autem omnes fugerunt. Et primus omnium fugit dictus Capitaneus eorum, qui postquam Placentiam rediit, suspectus de prædictis in carceribus Communis Placentiæ fuit detentus. Eodem anno de mense Aprilis dictus Dominus Galeaz Vicecomes magno collecto exercitu equitum, peditum, & ballistorum cum navibus magnis, & barbottis per terram & aquam ivit ad obsidendum Civitatem Papiæ, in quo exercitu dicebatur eum habere ultra quadraginta millia personarum. Et primò castra sua posuit in loco, qui dicitur Sighymale prope Papiam. Et tunc fecit fortiter expugnari Pontem Gravaloni, & cepit eum, & munivit eum. Et post quindecim dies idem Dominus Galeaz rediit Mediolanum, dimisso dicto exercitu in obsidione dictæ Civitatis cum quodam Capitaneo probo & nobili nomine Pandulpho de Triminellis filio Domini Malatestæ de Arimino. Et tunc Dominus Barnabos Vicecomes frater dicti Domini Galeaz auxilium suum præbuit ad prædicta dicto fratri suo, faciendo cum gentibus & de gentibus suis fieri & muniti unam Bastitam in dicto exercitu in loco, ubi dicitur S. Salvator prope Papiam. Et duravit dicta obsidio usque ad diem Veneris XXVII. Maji dicti anni, quo die Papienses unanimiter sumtis armis, cum stipendiariis eorum exeuntes de dicta Civitate equester & pedester per terram & aquam expugnaverunt & fugaverunt ab obsidione prædicta totum dictum exercitum navalem dicti Domini Galeaz, & magnam quantitatem victualium, arnaxiorum, ferramentorum, & manganos, & barbottas quamplures tunc dicti Papienses ab inimicis abstulerunt, & cum magno triumpho redierunt in Papiam. Eodem anno de mense Augusti dictus Dominus

A Galeaz transmisit exercitum suum ad obsidendum Castrum Garlaschi districtus Papiæ. Quod Castrum quum viginti dies continuos fuisset obsessum, & cum manganis pluries impugnatum, se reddidit dicto Domino Galeaz die VIII. mensis Septembris subsequens. Eodem anno de mense Octobris Societas Comitum Landi una cum Domino Archiepiscopo Austriæ de Alamania, qui erat Vicarius Civitatis Pisarum pro Carolo IV. Imperatore, & Domino Azone de Corregio Milite Capitaneo gentium Domini Johannis de Olegio Domini Bononiæ, & cum Domino Dondacio Malvicini de Fontana Milite de Placentia Capitaneo gentium Domini Odrovandini Marchionis Ferrariæ, & cum Domino Raymondino Lupo de Parma Capitaneo gentium illorum de Gonzaga Dominorum Mantuæ, omnes simul & de una Liga contra præfatos Dominos Galeaz & Bernabovem fratres de Vicecomitibus, qui omnes erant in summa circa tria millia equitum & totidem peditum, a partibus Bononiæ discedentes transierunt per territorium Parmæ & Placentiæ, magna damna ubique facientes. Et tandem Papiam applicuerunt de dicto mense. Post hæc associatis eis Marchione Montisferrati, & Papiensibus, eodem mense de Papiæ discedentes, Comitatum Mediolani potenter intraverunt. Et primò applicantes ad loca, ubi dicitur Castine, & Mazenta, & Caxerata, immensa damna fecerunt ibidem. Et de mense Novembri subsequenti superscriptus Marchio Montisferrati cum octingentis equitibus intravit Novariam, & eam abstulit dicto Domino Galeaz. Et hoc fuit in detrimentum dictæ Ligæ; nam postquam dictus Marchio habuit dictam Civitatem Novariæ, dum intenderet custodiæ ejus, ne perderet eam, noluit amplius licet requisitus redire per se vel gentem suam in Comitatu Mediolani ad alios de Liga. Unde factum est, quòd dum Liga & Societas prædictæ stetissent per plures dies in dictis partibus Mazentæ, & Caxerata Comitatus Mediolani, videntes se derelictos à dicto Marchione, cogitaverunt redire Papiam, & discesserunt de dictis partibus die XIII. prædicti mensis Novembris, & festinabant redire. Et ecce Dominus Ludovicus Vicecomes, Dominus Pandulphus de Triminellis, Dominus Marchio Franciscus de Ferrara cum gentibus Dominorum Barnabovis, & Galeaz Vicecomitum prædictorum, prædictis intellectis, insequuti fuerunt dictos de Liga & de Societate, & eos attingentes dimicaverunt, & expugnaverunt eos, multis mortuis & captis ex eis. Et tunc in eo conflictu capti fuerunt Dominus Archiepiscopus de Austria Alamanici Vicarius Pisarum pro Domino Imperatore, & Dominus Raymondinus Lupus de Soragna, & Dominus Dondacius Malvicini de Fontana superius nominati cum multis aliis Nobilibus & armigeris, qui omnes postea ducti fuerunt Mediolanum, excepto dicto Domino Dondacio, qui cum suo captore fugit Papiam. Eodem anno die XVII. Novembris præfati Domini Barnabos & Galeaz fratres de Vicecomitibus amiserunt dominium Civitatis Januæ. Nam ipsa die certâ causâ Populus dictæ Civitatis Januæ ad arma surgentes, expulerunt de dicta Civitate Dominum Maphæum de Mandello de Mediolano Capitaneum, & Dominum Blaxium Capellum Potestatem dictæ Civitatis Januæ pro dictis Dominis Bernabove & Galeaz, & etiam omnes stipendiarios ipsorum Dominorum, subrogantes quemdam Ducem loco ipsorum Dominorum, nomine Simonem Buccanigram,

quam, quem ipsi Domini ipsum miserant à Mediolano ad dictam Civitatem Januæ pro conservatione eorum domini.

Anno Christi MCCCLVII. de mense Junii dicta Societas Comitum Landi, quæ erat numero circa MD. equestrium, & circa totidem pedestrium, corrupti pecuniâ recesserunt à stipendio dictæ Ligæ, & per Episcopatum & juxta Civitatem Placentiam ipso mense transeuntes redierunt in Romagnam. Eodem anno de mense Octobris Domini Ugolino de Gonzaga Dominus Mantuæ cum gente sua, Raymundinus Lupus de Soragna Episcopus Parmæ cum ipso Domino Ugolino, Taxinus de Donatis de Florentia pro Domino Johanne de Olegio Domino Bononiæ cum gentibus dicti Domini Johannis de Olegio, Nicolaus frater Domini Odrevandini Marchionis Ferrariæ & Mutinæ cum gente ipsius Domini Marchionis, omnes simul de una ligâ, & gentes quasi totius Tusciæ cum eis unâ cum societate Teutonicorum Domini Comitum Alimani de Alemannia, quæ Societas tunc erat ad stipendium dictæ Ligæ, qui omnes erant circa tria millia equitum, & circa tot peditum armatorum, recesserunt de partibus Bononiæ, & illarum partium de dicto mense. Et venientes contra dictos Dominos Bernabovem & Galeaz de Vicecomitibus transierunt per territoria Parmæ, & Placentiæ, damna facientes ubique. Tandem Papiam applicuerunt circa principium mensis Novembris. Deinde associatis secum Papiensibus Comitatum Mediolani potenter intraverunt, ubi magna damna fecerunt, primò ad Corbetam, & Mazentam, postea ad alias partes dicti Comitatus. Demum die Dominica dicti mensis Novembris XII. ad locum Casti dicti Comitatus Mediolani applicuerunt, & ipsum locum fortiter expugnantes ceperunt, & in eum locum intrantes steterunt per unum mensem, quia locus erat magnus & opulentus. Post hac de dicto loco recedentes, equitaverunt in districtum Vercellarum, & plura Castra & loca ceperunt ibidem. Deinde equitaverunt ad locum sive Castrum Chiasizii, & ad alia loca, quæ detinebantur per illos de Beccaria de Papiâ tunc rebelles Communis Papiæ, & ipsum Castrum Chiasizii expugnantes ceperunt & Burgum ejus, quem combusserunt. Et post hæc recedentes exinde, equitaverunt versùs Laudem, & versùs Abduam, & usque ad districtum Pergami se diffundentes, magna damna, rapinas, & incendia fecerunt ibidem. Circa finem verò dicti Anni, videlicet de mense per territorium Brixie discurrentes pervenerunt ad flumen Ogii, volentes super quodam Ponte transire versùs Mantuam; & tunc invenerunt dictum Pontem munitum per Dominum Johannem de Bexocero de Mediolano, & Dominum Luchinum de Verme cum gentibus Domini Bernabovis Vicecomitis, paratos ad resistendum, ne per dictum Pontem transirent. Et tunc magna fuit altercatio inter eos, & multi mortui fuerunt ex utraque parte. Tandem dictus Pons expugnatus fuit, & dictus Dominus Johannes de Bexocero cum Gerardello de Pusterla & cum multis alijs capti fuerunt per dictos Dominum Ugolinum, & socios.

Anno Christi MCCCLVIII. de mense Aprilis Dominus Galeaz Vicecomes iterum misit exercitum per naves & aquam contra Civitatem Papiæ, quæ tunc erat subjecta Domino Johanni de Monbello Marchioni Montisferrati, in quo navali exercitu erant tunc XXVIII. naves grossæ incastellatæ, VII. Barbottæ, & VI. Gan-

A zerræ, omnes bene munitæ peditum & balistariorum & aliorum necessariorum cum aliis parvis naviculis, quæ omnes fuerant munitæ infuxustâ Placentiâ. Et Dominus Florellus de Beccaria extrinsecus Papiæ erat tunc Capitaneus dicti exercitus navalis pro dicto Domino Galeaz. Et dum versùs Papiam navigarent, invenerunt prope Papiam totum navigium Papiensium cum Papiensibus armatum ac paratum ad resistendum ad quamdam steccatam lignorum, quam dicti Papienses dictâ occasione fieri fecerant in dicto flumine Padi. Et tunc forte bellum incœperunt cum eis, in quo multi ex utraque parte mortui ceciderunt. Tandem Papienses resistere non valentes, fugati sunt; & tunc Placentini ceperunt in dicto bello quatuor Gallionas Papiensium, & plures alias naves, & dictam steccatam fregerunt. Eodem anno de mense Madii tractatum fuit de pace per utriusque partis Ambaxiatores inter dictos Dominos Bernabovem & Galeaz fratres de Vicecomitibus ex una parte, & Dominum Marchionem Montisferrati, & Dominum Ugolinum de Gonzaga, & Dominum Odrovandinum Marchionem Ferrariæ, & colligatos eorum prædictos ex alia parte, quæ pax Deo dante facta fuit de mense Junii subsequenti. Eodem anno de mense Januarii venit maxima nix, quæ die XV. Januarii incœpit, & ferè non cessavit per quinque dies subsequentes, quod crevit ultra memoriam viventium, ita quod erat alta tribus brachiis; & per longum tempus non potuit carrezari, nec bestias duci per Civitatem Placentiæ. Et tunc fiebant per Civitatem viæ subtus nivem altæ, per quas ab una parte strata transibant ad aliam.

C Anno Christi MCCCLIX. de mense Aprilis Dominus Galeaz Vicecomes iterum misit quemdam suum Capitaneum nomine Dominum Luchinum de Verme cum magno exercitu equitum & peditum ad obsidendum Civitatem Papiæ tam per terram, quàm per aquam. Qui exercitus castrametatus fuit prope Papiam in loco dicto Sighimallo juxta Gravalonum. Eodem anno de mense Augusti Societas Comitum Landi Teutonici ad instantiam Domini Marchionis Montisferrati de partibus Florentiæ recedentes iter eorum per Riperiam Januensem fecerunt. Demum ad Terras Pedemontis applicuerunt. Subsequenter invaserunt Terras & loca dicti Domini Galeaz Vicecomitis; & in confinibus Terdonæ & Alexandriæ transeuntes venerunt versùs Castrum Noviani, deinde versùs Baxignanam ad Pilotum applicantes, steterunt ibi pluribus diebus. Et tunc dicti Domini Bernabos, & Galeaz fratres de Vicecomitibus cum toto eorum posse congregati, licet vellent, non tamen potuerunt prohibere, quin Marchio Montisferrati, & dictus Comes Landus cum sua societate Civitati Papiæ succurrerent, & scortam victualium in eam ducerent. Eodem anno de mense Septembris prædictus Comes Landus, relicto Domino Marchione Montisferrati, venit ad stipendium Domini Galeaz Vicecomitis cum totâ Societate sua, excepto quodam suo Caporali nomine Anichino de Mongardo Milite Teutonico, qui cum circa MM. armatorum inter equestres & pedestres remansit ad stipendium dicti Marchionis: & sic divisa fuit Societas dicti Comitum Landi. Eodem anno de mense Novembri Ambaxiatores Communis Papiæ claves dictæ Civitatis Papiæ consignaverunt Domino Galeaz Vicecomiti in Mediolano, subjicientes se & dictam Civitatem dominio dicti Domini Galeaz. Et tunc dictus Dominus Galeaz factus est Dominus dictæ Ci-

vitatis Papiæ, & subsequenter misit ad munien-
dum dictam Civitatem nomine ejus duos suos
Curiales magnos, videlicet Dominum Portaxium
de Kaymis de Mediolano, & Dominum Luchi-
num de Verme cum magna militum comitiva.
Qui dictam Civitatem, ut præmittitur, munie-
runt de dicto mense. Post hæc idem Dominus
Galeaz literas suas super hujusmodi gaudio Pla-
centiam direxit, & tunc propter hoc solemnita-
tes magni gaudii factæ fuerunt in Civitate
Placentiæ de dicto mense. Quia primò carcerati
omnes de carceribus Communis Placentiæ fue-
runt liberè relaxati, qui erat circa LXXV. Et
subsequenter per Clerum Placentiæ facta fuit
per Civitatem Placentiæ processio cum canticis
divinis. Post hæc certi Nobiles juvenes numero
XXVII. per tres squadras electi per Civitatem
Placentiæ bagordaverunt, frangendo hastas in-
veloci equorum cursu, videlicet pro parte illo-
rum de Fontana, & de Fulgoxiis IX. pro parte
illorum de Lando, & Anguxolorum similiter
IX. pro parte Scotorum totidem scilicet IX.
Eodem anno die XXIX. Novembris decessit
in Civitate Placentiæ Dominus Bernardus Mi-
les de Anguxolis de Placentia filius quondam
Domini Ricardi, qui fuit socius & Consilia-
rius præfati Domini Galeaz Vicecomitis, & ma-
gnus Capitaneus guerræ dicti Domini, & qui in
Mediolano fuerat infirmus die XV. dicti men-
sis, & exinde Placentiam fuerat infirmus trans-
portatus. Cujus corpus in Ecclesia Fratrum
Prædicatorum de Placentia cum maximo hono-
re fuit tumulatum.

Anno Christi MCCCLX. de mense Aprilis
Dominus Bernabos Vicecomes misit magnum
exercitum equitum & peditum ad obsidendum
Civitatem Bononiæ, in quo exercitu erat ma-
gna pars Nobilium Civitatis Mediolani, & Do-
minus Marchio Franciscus extrinsecus Ferrariæ,
& Dominus Jacobus de Pepulis extrinsecus Bo-
noniæ. Qui obsidentes dictam Civitatem Bo-
noniæ per unum mensem ceperunt Castrum-Fran-
cum, & multa alia loca districtus Bononiæ.
Et tunc Dominus Johannes de Olegio Dominus
Bononiæ videns, quòd dictam Civitatem tenere
non poterat contra dictum exercitum, tradidit
eam Dono Zilio de Hispania Cardinali & Le-
gato Domini Papæ nomine Sanctæ Matris Ec-
clesiæ. Et tunc dictus Dominus Legatus vo-
lens de hoc remunerare dictum Dominum Jo-
hannem de Olegio, tradidit sibi ad vitam do-
minationem Civitatis Firmanensis. Post hæc di-
ctus Dominus Bernabos Vicecomes Dominos
Johannem de Bexocero, & Giavacium Raynam
de Mediolano fecit suos Capitaneos super dicto
exercitu. Qui cum dicto exercitu dictæ Civi-
tati propius accesserunt, & intrantes Crevaco-
rium, fecerunt ibi duas Bastitas, uni quorum
præfuit Paganinus de Panego extrinsecus Bo-
noniæ. Et dum sic obsidendo sterissent per plures
menses, ecce præfatus Don Zilius Legatus ma-
gno exercitu congregato, in quo habebat quin-
que millia Hungarorum cum quodam Capita-
neo Hungaro nomine Comite Simone ad id
specialiter directis per Dominum Regem Hun-
gariæ, de partibus Imolæ recedentes appropin-
quaverunt exercitui prædicto, & impetu facto
dictum exercitum ab obsidione prædicta fuga-
verunt, & postmodum dictas Bastitas fortiter
expugnantes ceperunt. Eodem Anno Christi,
scilicet MCCCLX, Johannes Rex Francorum
suam filiam, maximo auro, & eo mediante,
tradidit in uxorem Domino Johanni Galeaz Co-
miti Virtutum filio dicti Domini Galeaz Vice-

A comitis. Quæ sponsa nomine Isabellis virgo
multum juvenilis ætatis, cum maxima & nobili
comitiva Francorum & Lombardorum, de Pa-
rixiis ducta Mediolanum applicuit de mense
Octobris dicti Anni, ubi matrimonio consum-
mato cum dicto sponso suo, ex eo multos fi-
lios & filias genuit in processu temporis. Et
tunc Rex pro suo honore dictum generum
suum constituit Comitem Virtutum, qui Comi-
tatus est in Francia. Et tunc Dominus Comes
Sabaudia, qui erat frater Domine Blanchæ
confortis dicti Domini Galeaz, pluries venit
Mediolanum ad dictum Dominum Galeaz co-
gnatum suum, tradendo & ordinando de dicto
matrimonio. Eodem Anno de mense Novem-
bris Don Zilius de Hispania Cardinalis & Le-
gatus Domini Papæ misit exercitum magnum
equitum & peditum & arceriorum cum Comi-
te Simone, & Malatesta de Arimino, Capita-
neis dicti exercitus de partibus Bononiæ, ad
obsidendum Civitatem Parmæ, circumdantes &
insultantes obsederunt per plures dies, maxima
damna facientes ibidem, sed demum dictus Co-
mes Simon cum Hungaris corruptus pecuniâ,
ut dicitur, cum paucis honore rediit in Hunga-
riam. Et tunc exercitus Legati discessit ab ob-
sidione Parmæ.

Anno Christi MCCCLXI. Dominus Bernabos
Vicecomes cum magno exercitu de mense Apri-
lis iterum intravit territorium Bononiense, &
Castrum Piumacii cepit: deinde dimisso exer-
citu ad Burgum Panigarii rediit Parmam; &
subsequenter de mense Junii dicti anni dictus
exercitus dicti Domini Bernabovis fuit discon-
fictus & fugatus de dicto Burgo Panigarii per
Populum Bononiensem, & gentes Ecclesiæ in
magnum damnum Domini Bernabovis; nam de
exercitu ejus creditur remansisse inter captos &
mortuos MD. Eodem anno de mense Junii Do-
minus Galeaz Vicecomes abstulit Clero & Ec-
clesiis Placentiæ omnes & singulos fructus, re-
ditus, & proventus dicti anni pendentes & non
pendentes, quod fuit maximum detrimentum
Civium & districtualium Placentiæ Ecclesiasti-
corum, & Secularium. Eodem anno de mense
Junii tres Societates equitum & peditum arma-
torum, videlicet Alba, Nigra, & Rubra, si-
mul adunata, numero circa decem millia inter
equestres & pedestres, transmissi, ut dicebatur,
per Dominum Papam contra præfatos Domi-
nos Bernabovem & Galeaz fratres de Viceco-
mitibus de versùs Provinciam venerunt, & se
junxerunt cum Domino Marchione Montisfer-
rati, & simul processerunt versùs Civitates do-
minio dicti Domini Galeaz subjectas, & maxi-
ma damna incendiis & rapinis fecerunt in ter-
ritoriis Alexandriæ, Terdonæ, & Vercellarum,
& Novariæ, & Papiæ, & post quinque menses
redeuntis discesserunt. Eodem anno de mense
Junii incœpit morbus five mortalitas maxima in
Civitate & districtu Placentiæ, quæ duravit
ferè per annum, & similiter fuit per totam
Lombardiam. Ex qua tertia pars & ultra gen-
tium utriusque sexus & ætatis Civitatis & di-
strictus Placentiæ defecerunt. Morientibus qui-
busdam apparebat humor coagulatus in modum
cuticellæ sub ascellis vel in inguinibus, & ali-
quibus apparebant pustulæ five apostemata in
circuitu capitis post aures; & aliqui spuebant
sanguinem putridum, quod erat pessimum si-
gnum. Et istos omnes febris acuta aliquando
præcedens, aliquando succedens, suffocabat in-
firmos secunda vel tertia die subsequente; &
ex istis sic signatis valde pauci evadebant, illi
præ-

præcipue, qui in inguinibus signati erant. Si tumor signationis crescens aliquid molle monstrabat in summitate, vel de subtus, tunc febre deficiente per emplastrum Malvavisci cum modica assungia superpositum, & deinde apostemate cum ferro aperto, & putredine vacuato, sanabatur infirmus. Et talis morbus per totum Mundum est dispersus.

Anno Christi MCCCCLXII. de mense Aprilis facta fuit discordia inter Don Zilium de Hispania Cardinalem & Legatum Domini Papæ, & Dominos Nicolaum Marchionem Ferrariæ, Canem de la Scala Dominum Veronæ, & Franciscum de Carraria Dominum Paduæ ex una parte, & Dominos Bernabovem & Galeaz fratres de Vicecomitibus ex alia, quæ discordia duravit per longum tempus. Eodem anno de mense Januarii Rex Cypri venit Mediolanum cum comitiva CC. armigerorum, & ibi stetit pluribus diebus implorando auxilium contra Soldanum Babylonie, cum quo habebat guerram.

Anno Christi MCCCCLXIII. de mense Aprilis Dominus Bernabos Vicecomes cum magno exercitu equitum & peditum, & cum magno navigio ivit ad Guastallam, ducens secum maximam quantitatem victualium cum maximo numero plaustrorum & boum, intendens fornire victualibus quamdam suam Bastitam, quam adhuc habebat prope Mutinam; quam cum fornisset, misit exercitum suum cum residuo dictorum victualium, & cum toto carrizio ad fornendum Castrum-Francum, & Castrum Crevacorii, quæ adhuc tenebantur in districtu Bononiæ per dictum Dominum Bernabovem. Et cum appropinquasset dicto Castro Franco, inimici eorum invaserunt eos, videlicet gentes Ecclesiæ, Ferrariæ, Veronæ, Paduæ, & Mantuæ, & factum fuit magnum proelium, ubi ex utraque parte magna strages facta est mortuorum. Sed demum ferè totus exercitus Domini Bernabovis ibi remansit, quia victus in terris inimicorum non potuit longius fugere. Et ibi tunc capti fuerunt de gentibus dicti Domini Bernabovis certi Nobiles Lombardi subditi sui, videlicet Dominus Jacobus Rubeus, & Johannes de Corrigio, & unus filius Domini Giberti de Sancto Vitali, & unus filius Domini Oberti Pelavicini, omnes de Parma, & Dominus Guilielmus Cavalcabos de Cremona, & quidam ejus frater, & Dominus Johannes Ponzonus filius quondam Domini Ponzini de Ponzinis de Cremona, & quidam filius Domini Gaspari de Comite de Mediolano, & plures alii, & Dominus Ambrosius Vicecomes filius naturalis dicti Domini Bernabovis cum circa tribus millibus armigeris: quod fuit maximum damnum dicti Domini Bernabovis. Eodem anno & mense dum quædam Societas Anglorum, quæ erat ad stipendium Domini Marchionis Montisferrati, ducere vellent, & ducerent quamdam scortam victualium ad fornendum locum Romagnani positum inter Novariam, & Vercellas, obviaverunt ei gentes Domini Galeaz Vicecomitis, videlicet Comes Landus, & quidam filius Domini Protaxii de Caymis, qui tunc erat Capitaneus Novariæ pro Domino Galeaz, cum quingentis armigeris, volentes prohibere, ne dictam scortam, ut præmittitur, duceretur; & commisso durissimo conflictu victæ sunt gentes dicti Domini Galeaz, multis ex eis mortuis; & ibidem tunc mortuus fuit dictus Comes Landus Teutonicus, & cum eo tunc mortui fuerunt ex utraque parte ultra CC. pugnatore, & captus

A fuit tunc dictus filius Domini Protaxii de Caymis. Eodem anno de mense Julii dicta Societas Anglorum, relicto stipendio dicti Domini Marchionis Montisferrati, iverunt ad stipendium Communis Pisarum contra Florentinos, & de dicto mense cum licentia Domini Galeaz transferunt per Placentiam, & erant numero circa MMM. equestrium, qui omnes erant fortissimi bellatores. Eodem anno de mense Novembris Dominus Galeaz Vicecomes Castrum Garlaschi districtus Papiæ expugnavit, & eum dirui fecit in totum, & subsequenter fecit eum arare, & fecit suspendi ad furcas VII. homines dicti Castri, inter quos erat unus Presbyter, & erant suspensi per unum pedem pro quolibet; & sic mortui sunt, quia ipsi Domino rebellaverant, & plures alios duci fecit in carceres Papiæ. Eodem anno de mense Decembris populares Castri Arquati, propter quosdam excessus quasi omnes ad arma profilientes, insultum fecerunt ad domos Ludovici & Ubertini Fratrum de Bagarottis, & intrantes domos ipsas, sparserunt magnam quantitatem vini, & magnam robariam fecerunt de bonis ipsorum. Deinde factis carceribus dicti Castri omnes carceratos abire permiserunt, & abstulerunt claves Castri Potestati, & interfecerunt quemdam Exactorem, & exeuntes de dicto Castro aufugerunt.

C Anno Christi MCCCCLXIV. de mense Decembris interfectus fuit Dominus Bertramus de Lando Miles per Franciscum Scotum filium Christophori & socios in districtu Papiæ venientes Placentiam. Recesserant enim à Curia Domini Galeaz Vicecomitis in Papiæ, ubi magnam litem habuerant ad invicem occasione aquæ fluminis Trebiæ, & certarum gerbendarum existentium in confinibus Ripaltæ. Et tunc dictus Franciscus Scotus fuit bannitus, & ejus bona confiscata, & domus ejus destructa. Fuerunt banniti octo alii Cives Placentiæ culpabiles dicti homicidii, videlicet Guilielmus de Allegro, Johannes de Gazio Notarius, Paganinus Pictor, Quaginus de Vigoleno, Antonius Cavagnus de Tuna, Petrus Marengus dictus Culletus, & Franciscus de Zambrano Vicarius S. Alexandri, omnes filii dicti Francisci Scoti.

D Anno Christi MCCCCLXV. de mensibus Aprilis, Maji, & Junii factum fuit cavum, quod appellatur Navilius, decurrens à Civitate Mediolani ad Civitatem Papiæ. De mandato Domini Galeaz Vicecomitis factus fuit, & omnes Terræ & Civitates ejus dominio subjectæ solverunt expensas. Commune Placentiæ solvit MV. Zitas, & quælibet Zitata constabat Floren. IV. Eodem anno de mense Junii consecrata fuit Ecclesia Fratrum Minorum per Dominum Petrum de Cochonate Episcopum Placentiæ. Eodem anno de mense Julii obiit Rodolphus Dux Austriæ, qui venerat causâ tractandi matrimonium pro quodam suo fratre, qui volebat accipere quamdam filiam Domini Bernabovis Vicecomitis. Eodem anno ultimo Julii in territorio Perusino fuit crudele proelium inter Societatem Anglorum & gentes Ecclesiæ ex una parte, & Societatem Anichini de Mongardo Teutonicum cum gentibus & Populo Perusii ex alia. In quo proelio tota dies consumpta est, & tria millia pugnatorum ex utraque parte sunt mortui, & capti fuerunt ultra MD. ex Anglicis, & incarcerati Perusii.

E Anno Christi MCCCCLXVI. obiit Placentiæ Dominus Zanardus de Pusterla Miles Potestas Placentiæ, & per Dominum Galeaz corpus ejus fuit translatum Mediolanum maximo cum honore.

Anno

Anno Christi MCCCLXVII. de mense Aprilis Papa Urbanus V. recessit de Avinione, ubi longo tempore residentiam fecerat, & per mare transtulit se Viterbium, & in festo S. Michaelis ivit Romam cum maxima comitiva, videlicet cum Domino Jacobo Comite Sabaudie & Nicolao Marchione Ferrarie. Multi Cardinales transferunt per Civitatem Placentie mensibus Maji, Junii, & Julii, scilicet Raynaldus de Ursinis, Pampaluna, Carchasone de Lemoziis, de Belforte, Casaraugusta, omnes Cardinales; & dictus de Belforte fuit Papa brevi tempore, vocatus Gregorius XI. & multi Cardinales & Prælati transitum fecerunt per Placentiam eundo Romam, sequendo ipsum Urbanum Papam. Eodem Anno de mense Februarii Dominus Galeaz fecit incipere Cittadellam Strate Levate Placentie pro habitatione suorum stipendiariorum, & finita fuit in quinque annis, maximis expensis Civitatis & districtus Placentie. Eodem Anno Dominus Bernabos Vicecomes quamdam suam filiam tradidit in uxorem Domino Duci Bavarie, & versa vice dictus Dux quamdam suam sororem tradidit in uxorem Domino Marco primogenito dicti Domini Bernabovis.

Anno Christi MCCCLXVIII. de mense Aprilis apparuit stella Cometes in plaga Europe succedens angulo Occidentali versus Orientem, emittens comam magnam, quæ duravit XV. dies vel circa. Eodem Anno decollatus fuit Rex Petrus Castellæ de Hispania, qui potentissimus & famosissimus, tamen sceleratissimus erat inter Principes & Reges Christianorum. Eodem Anno Imperator Constantinopolitanus Romam venit ad visitandum D. Papam Urbanum. Eodem Anno Dominus Bernabos Vicecomes magno exercitu congregato per terram & per aquam, manu armata intravit Serragium Mantuæ, & ibi fecit quamdam fortem Bastitam, bene munitam. Et dum exercitus ejus existens in dicto Serragio fortiter obsideret dictam Civitatem Mantuæ, ecce Diabolo instigante orta est discordia implacabilis inter Teutonicos ex una parte, & pedites Italicos ex alia. Qui tota die conflixerunt ad invicem, & multa cædes inde facta est; & pedites Italici superati sunt, quia pauciores erant numero, & ferè omnes cæsi sunt & extincti, ex quorum tanta cæde aer putridus est effectus. Eodem anno Carolus IV. Imperator ad requisitionem Urbani V. Papæ cum maximo exercitu Principum, Nobilium, & Popularium Teutonicorum Lombardiam potenter intravit; & primò Mantuam Civitatem intravit. Demum associatis sibi gentibus Ecclesie, & Ligæ dilatavit exercitum magnum, in quo habebat quinquaginta millia equitum, exceptis peditibus. Ex quo opinio erat in mentibus Lombardorum, quod nedum Lombardos, sed & Tuscos, & Italicos omnes dejicere deberet, & suæ dominationi subicere, sed secus evenit. Nam primò Bastiam, de qua supra continetur, quam Dominus Bernabos fieri fecerat in Serragio prædicto prope Burgum-Forte, circumdans pluries impugnavit; & quum eam habere non posset, eam derelictam versus Veronam properavit, & cum exercitu suo intravit Serragium Veronæ; sed nihil fecit, immo citò rediit Mantuam. Deinde transivit in Tusciam, & habuit Civitates Pisarum, Lucæ, Senæ, & plures alias, quas post modicum temporis amisit. Post hæc ad Dominum Papam Romæ accessit, & Anno sequenti cum modico honore rediit in Alamanniam. Eodem Anno Dominus Galeaz Vicecomes unicam filiam suam nomine

A Violentem juvenem & formosam tradidit in uxorem Domino Lionello Duci-Clarentie filio Regis Angliæ, & ei dedit in dotem Civitatem Albæ, & plura Castra Pedemontium, videlicet Montem-Vicum, Cunium, Carascum, & Demontem, & plura alia, cum etiam maximo thesauro. Qui Dominus Lionellus cum magna Militum comitiva veniens Papiam, deinde Mediolanum, cum dicta sponsa sua matrimonium consummavit. Et postmodum accessit ad Civitatem Albæ prædictam dicto Anno, & ibidem decessit, cujus corpus eodem Anno fuit in Apulia translatum. Eodem Anno fuerunt maxime pluvie per totum ver usque ad mediam æstatem & ultra, propter quas magna bladi caristia fuit subsequuta, quæ duravit tribus annis vel circa. Nam hoc Anno duplicatum fuit pretium cujuslibet bladi & vini. Et notent periti, quod pluvie longo tempore durantes & inordinatæ faciunt subsequenter magnam sterilitatem bladi & vini; & sic pluries evenit meo tempore. Eodem anno apparuit in certis partibus districtus Placentie maxima summa locustarum volantium de loco ad locum, & in locis, ubi infedebant, maximum damnum fecerunt fructibus terræ, mordentes herbas usque ad radices; & passim & faciliter magna pars moriebatur ex eis, ita quod aërem reddebant foetidum. Et quando in summo aëre volabant, videbantur nubes aërem obscurantes. Et hoc fuit valde stupendum, & similiter visæ fuerunt in diversis temporibus quasi per totam Europam.

Anno Christi MCCCLXIX. de mensibus Aprilis & Maji apparuit in montaneis Episcopatus Placentie magna summa murium, qui turmatim de loco ad locum incedentes, blada & herbas comedebant in campis, & etiam ascendebant arbores & comedebant fructus arborum: quod fuit stupendum, & damnum non modicum hominum facere habentium in dictis montaneis. Eodem anno fuit maxima carestia bladi, ita quod à mense Januarii usque ad introitum mensis Junii dicta carestia fuit in culmine. Et tunc starius frumenti communiter vendebatur solid. XL., qui communiter vendi solebat solid. III. & starius cicerum, & robellarum vendebatur solid. XXVIII. qui communiter vendi solebat solid. VIII. Et starius faxulorum vendebatur solid. XXXV. qui communiter vendi solebat solid. X. Et starius speltæ, & milicæ vendebatur solid. XVI. qui communiter vendi solebat solid. II. & denar. VI. Et starius milii vendebatur solid. XXIV. qui communiter vendi solebat solid. V. vel circa. Et tunc per Commune Placentie providebatur de aliquo lucro omnibus conducentibus bladum forense ad vendendum in Civitate Placentie; & etiam gabella panis tunc fuit annullata. Et anno sequenti continuè valuerunt dicta blada circa medietatem dicti pretii; & non erat memoria, quod bladum unquam tanto pretio venderetur, & talis caristia: non tamen tanta fuit generaliter per totam Lombardiam. Eodem anno Civitas Perusii data fuit sub dominio Sanctæ Romanæ Ecclesie. Eodem anno obiit in Civitate Viterbii Frater Jacobus de Roncharolo de Placentia Ordinis Minorum Doctor in sacra Theologia.

Anno Christi MCCCLXX. de mense Septembris Urbanus V. Papa recessit de partibus Romæ cum tota Curia Romana, & marino itinere rediit ad Civitatem Avinioni, ubi postmodum de mense Decembris decessit miraculis coruscans, ut dicitur. Eodem anno de dicto mense Decembris,

bris, videlicet die XX. dicti mensis electus fuit ejus successor Gregorius XI. filius Domini Comitatus de Belforti de partibus Franciæ. Eodem anno Dominus Galeaz Vicecomes incepit guerram magnam cum Johanne de Monbello Marchione Montisferrati. Et primò misit exercitum ad Castrum Valentia, & eum obsessum habuit de mense Septembris. Deinde Castrum S. Evassii fortiter obsidens, de mense Decembri dicti anni habuit illud. In cujus obsidione factus fuit conflictus, ubi Dominus Johannes Angusola filius quondam Domini Bernardi Militis fuit Militia decoratus.

Anno Christi MCCCLXXI. de mense Madii Dominus Bernabos Vicecomes Civitatum Pergami, Brixia, Cremonæ, Parmæ, & Laudæ, & medietatis Civitatis Mediolani, & totius Castri Cremæ, Sarzanæ, & Burgi S. Donini Dominus generalis, habuit dominium Civitatis Regii, & Castri Corrigii à Domino Feltrino de Gonzaga, qui erat Dominus dictæ Civitatis Regii. Et tunc incepit habere magnam guerram cum Liga Ecclesiæ, Florentiæ, Ferrariæ, & aliorum colligatorum eorum. Eodem anno de mense Madii præfatus Dominus Galeaz Vicecomes cum uxore, filio, filia, & nuru, ac tota ejus familia venit in Placentia, & hospitatus fuit in Cittadella, & ibi totum suum exercitum equitum & peditum & arceriorum diversarum nationum congregavit, Teutonicorum, Italicorum, Anglorum, Vasconorum, Hispanorum, & Britannorum, & Hungarorum in maxima quantitate, intendens obviare magnæ Societati Comitatus Lucii Landi Teutonici, quæ transitura erat per districtum Placentiæ, auxilium laturo Domino Marchioni Montisferrati contra dictum Dominum Galeaz. Et quæ Societas, quæ erat circa quinque millia equitum armigerorum, cum peditum certa quantitate, transivit absque resistencia vel conflictu aliquo per districtum Placentiæ circa principium mensis Junii. Eodem anno de mense Julii obiit in Civitate Placentiæ Magister Johannes de Suzano Doctor in sacra pagina Ordinis Fratrum Eremitanorum de Placentia, qui mirabiliter fuit in sermone facundus, & in septem Artibus eruditus; cujus corpus sepultum fuit in Ecclesia dictorum Fratrum Eremitanorum in monumento subterraneo juxta Altare majus. Eodem anno de mense Augusti propter magnam siccitatem fuit aperta tomba S. Antonini Militis, quæ est in visceribus terræ in Claustro Ecclesiæ S. Mariæ in Curtina. Et eadem hebdomadâ sequutæ sunt pluvie in Civitate & Episcopatu Placentiæ. Eodem anno die XI. Martii circa principium noctis visæ fuerunt in celo tres Lunæ infra quemdam circumulum, quarum quæ media erat, cornua monstrabat, & reliquæ duæ videbantur per Crucem rubicundam scindi. Et duravit hoc in aspectu per unam horam & ultra. Eodem anno die XIII. Martii obiit Dominus Johannes de Monbello Marchio Montisferrati, cui successit in dominio Segondinus primogenitus ejus, juvenis ætatis annorum tredecim.

Anno Christi MCCCLXXII. de mense Junii Dominus Ambroxius Vicecomes Miles filius naturalis, & Capitaneus gentium domini Bernabovis Vicecomitis, cum exercitu septingentarum lancearum & mille peditum vel circa, dedit conflictum gentibus Ligæ, scilicet Ecclesiæ, Florentiæ, Ferrariæ, & Paduæ, quæ erant quasi indupla quantitate equitum & peditum in partibus Castri Herbariæ Episcopatus Regii, in quo conflictu pauci mortui sunt de gentibus dicti Domini Bernabovis; sed de inimicis major pars

Tom. XVI.

A remansit inter mortuos & captos. Et ibidem tunc capti fuerunt Capitaneus gentis Florentinorum, & Dominus Johannes de Rod Teutonicus Capitaneus Teutonicorum, & Dominus Franciscus de Fojano, & Dominus Guilielmus de Fojano extrinseci Civitatis Regii cum aliis mille pugnatoribus & ultra, & DCC. equites inimicorum ibi capti fuerunt, & plures ibi capti fuissent equites, nisi quia tunc pedestres pugnaverunt dimissis equis in manus ragacinorum, pro ut tunc mos erat pugnatorum. Sed postmodum retentis solummodo Nobilibus, omnes alios stipendiarios sine equis & armis ad fidem abire permiserunt; & duravit dictus conflictus à mane usque ad meridiem. Eodem anno scilicet MCCCLXXII. die IV. Julii in festo S. Antonini Militis & Martyris ac Protectoris Civitatis Placentiæ, prout moris est, cursum fuit Pallium extra Portam Strata-Levatæ super Stratam Romeam à domo Rochi usque ad domum Misericordiæ. Et licet ibi essent plures curserii currentes, tamen unus curserius Domini Barnabovis Vicecomitis habuit dictum Pallium, quod Pallium constitit Communi Placentiæ Florenos CXII. auri. Et notetur, quod temporibus retroactis Commune Placentiæ singulis annis curri faciebat in dicto festo de more unum Pallium valoris XV. Florenorum auri, & non ultra; sed hoc anno, & ante per tres annos continuè cursum fuit Pallium pulcherrimum Communis Placentiæ valoris Florenorum CXII. auri pro quolibet anno, quod processit de speciali mandato Domini Galeaz Vicecomitis Domini Civitatis Placentiæ &c. De mense Junii Dominus Galeaz Vicecomes Civitatem Astensem, quæ per Marchionem Montisferrati dominabatur, fortiter circumdans obsedit. Ad quam obsidionem missi fuerunt per Commune Placentiæ de mandato dicti Domini Galeaz circa MD. inter armigeros & guastatores cum magno detrimento Civitatis & districtus Placentiæ.

Eodem anno scilicet Christi MCCCLXXII. die III. Septembris decessit in Civitate Papiæ Illustris Domina Isabellis confors Domini Galeaz Vicecomitis, Comitatus Virtutum, filii Domini Galeaz Vicecomitis Domini Mediolani, Papiæ &c. Domini generalis, (& quondam filia Illustris Principis Domini Johannis Regis Francorum, ex filia quondam Domini Johannis Regis Bohemiæ, & sorore magni Principis Domini Caroli Regis Bohemiæ, & Romanorum Imperatoris, & nunc erat soror Domini Caroli Regis Franciæ) ex defectu partus, & peperit filium masculum nomine Dominum Carolum. Ex qua Domina Isabella dictus Dominus Galeaz genuit tres filios, & unam filiam, scilicet Dominum Johannem Galeaz, Dominum Azonem, & Dominam Valentiam, & dictum Dominum Carolum ultimum. Et sepulta fuit in domo Fratrum Minorum Papiæ desuper Altare majus more Regali cum maximo honore. De morte cujus dictus Dominus Galeaz, & dictus Dominus Comes Virtutum, & omnes eorum subditi multum doluerunt & dolent perdidisse tam Nobilem Dominam, bonam & sapientem, humilem, piam & virtuosam, & tam prole fecundam, & maxime tam nobilis prolis. Et non reperitur, quòd ab hinc retro in Mundo decesserit Domina tantæ nobilitatis. Et quam Dominam dictus Dominus Galeaz habuerat in nupum maximo pretio à dicto quondam Domino Johanne Rege Francorum ejus patre, ex quibus Civitas Placentiæ solvit XXV. millia Florenorum auri absque expensis. Et etiam pejus fuit, quòd dicti omnes tres filii ex dicta Domina Isabella in-

M m

fra

513
 fra septem vel octo annos post decesserunt unus post alium, omnes jam adulti. Et primo anno sequenti decessit dictus Dominus Carolus in mirabili Castro Papiæ. Et dum corpus dicti Domini Caroli portaretur de dicto Castro ad Ecclesiam Fratrum Minorum Papiæ, accidit maximum & abominabile & horrendum infortunium, quia propter multitudinem gentium, quæ sequebantur dictum corpus, pons dicti Castri à se frangitur, & plusquam LXXX. boni homines Civitatum Lombardiæ, & maximè Mediolani, & Papiæ, propter dictam fractionem, dicti pontis ceciderunt in foveis dicti Castri, qui omnes submersi, & mortui sunt in aqua dictarum fovearum, exceptis tribus, qui evaserunt cum maxima pœna. Et mirum fuit, quod fracto ponte incontinenti maximum diluvium aquarum & grandinum à cœlo incœpit descendere, quod duravit per horas duas & plus, quousque dicti mortui fuerunt piscati & extracti à dictis foveis cum navibus, scalis, & aliis instrumentis necessariis ad hoc. Et non fuit mirum, si omnes dicti in dictis foveis sunt mortui, quia dictæ foveæ sunt profundæ, & muratæ intus & extra, & aqua erat alta in dictis foveis. Qua de causa aliquis eorum non poterat invenire modum exeundi à dictis foveis; & volendo se juvare, unus submergebat alium. Nec aliqui alii poterant invenire modum eos posse juvare, quia ibi sic citò non potuerunt haberi scalæ longæ, funes, naves, nec aliæ res sufficientes pro possendo eos sic citò juvare, quin antea suffocati non fuerint. Qua de causa omnes, qui erant in dicta Civitate Papiæ, & maximè Dominæ, cucurrerunt ad dictum Castrum clamando, lacrymando, & se lamentando, & dolendo quælibet earum dicendo: *Quid est de marito meo, vel de filio vel de fratre, vel de aliis?* Et numquam cessabant, donec inveniebant suos aliquos non submersos, nec mortuos, & aliquos sic. Et certè numquam visum fuit in aliqua Civitate tam enorme, nec pietosum, nec dolorosum infortunium, quantum ibi tunc evēit, quia omnes ibi tunc existentes videbantur amentes & sine intellectu, sic erant stupefacti de dicto infortunio. Et certè maximum mirabile & incredibile fuit, quod tot gentes tali modo ceciderint in dictis foveis, quia dictus pons non erat tam magnus, quod potuissent esse in una vice, nec stare super dictum pontem tot gentes, quot tunc ceciderunt in dictis foveis. Sed causa, quia in dictis foveis tot gentes ceciderunt, fuit, quia fracto dicto ponte homines, qui erant super dictum pontem, ceciderunt in dictis foveis cum dicto ponte. Et quia bolzoni, qui sustinebant dictum pontem, tunc fuerunt exonerati à parte de extra, incontinenti se levaverunt à dicta parte de extra, & se vallaverunt de retro propter pondus capse plenæ lapidum quam habebant; & dicta capsula incontinenti se vallavit cum dictis bolzonis; & projecit in dictis foveis omnes illas personas, quæ erant in terra firma de intus dictum pontem, sive foveam, & dictam capsam. Multi opinantur, quod fuerint maligni spiritus, qui dictum pontem frerint, & dictum tempus levaverint. Deus per suam misericordiam defendat quoslibet à talibus infortuniis, Amen. Secundò decessit dictus Dominus Johannes Galeaz. Tertiò dictus Dominus Azo post mortem dicti Domini Galeaz avi sui; quæ fuit maxima pestis, & maximus stupor, & mirum perdidisse tres filios tam generosos in tam brevi & paucò tempore. Qui omnes tres sunt positi in Ecclesia Fratrum

Minorum de Papiæ circum circa sepulturam dictæ matris eorum. Eodem anno & mense Dominus Johannes Agutus cum sua societate Anglorum recessit à dicta obsidione Civitatis Astensis, & à stipendio Dominorum Mediolani in discordia, & ivit ad stipendium Pastorum Ecclesiæ. Et hoc fuit, quia non fuit dimissus præliari cum Domino Comite Sabaudia, qui venerat ad succurrendum Civitatem Astensem ad postulationem Papæ; & si fuisset permissus pugnare, non dubitabatur quin vicisset; & si vicisset, gentes inimicorum numquam potuissent venire super terras dictorum Dominorum, sicut postea venerunt; & maximè quia dictus Dominus Johannes Agutus non recessisset à stipendio dictorum Dominorum Mediolani, ita quod dicti Domini Mediolani semper fuissent sic fulciti bonis pugnatoribus, & inimici eorum ausi non fuissent intrare super Terras eorum. Et hoc evēit ex consilio Notariorum, ut dixit dictus Dominus Johannes Agutus, qui dixit, quod numquam crediderat debere se regere in facto armorum per consilium de Escrivans &c. Causa, quia non fuit dimissus pugnare, fuit, quia dictus Dominus Comes Virtutum filius dicti Domini Galeaz erat in dicto exercitu cum multis Nobilibus Lombardiæ. Et Dominus Stephanus Portus, & Cavallinus de Cavallis Cancellarius dicti Domini Galeaz de mandato dicti Domini Galeaz, sive Dominæ Blancæ matris dicti Domini Comitis Virtutum, non voluerunt quod dictus Dominus Comes poneretur in dubio, quod ibi non fuisset mortuus, aut captus, quia dubius est eventus belli, quamvis ibi esset maxima summa honorum & fortissimorum pugnatorum tam Italicorum & Anglorum, quam Teutonicorum. Et ibi erat Marchio Franciscus de Est de Ferraria cum toto exercitu dicti Domini Galeaz, & Dominus Ambrosius filius Domini Bernabovis Vicecomitis cum toto exercitu dicti Domini Bernabovis, ita quod erant plures quam gentes dicti Comitis Sabaudia. Et non est dubium, quod si dictus Dominus Comes Virtutum ibi non fuisset, pugnatum fuisset, si gentes Domini Comitis Sabaudia expectassent eos. Tamen monstrabant non velle expectare eos, quia se parabant quantum poterant velle reducere in dicta Civitate Astensi, ubi ierat dictus Comes Sabaudia cum pluribus de suis Nobilibus pro sepeliendo unum suum nobilem Militem, qui ibi mortuus erat.

Qua de causa & propter obsidionem post factam in Terris, & Civitatibus dicti Domini Galeaz per gentes dictorum Pastorum Ecclesiæ, oportuit quod Anno Christi MCCCCLXXII. gentes dicti Domini Galeaz, quæ erant in obsidione dictæ Civitatis Astensis, recederent à dicta obsidione, & relinquerent, seu comburerent Bastitas, seu fortilitias, quas fecerant circum circa dictam Civitatem, & quod venirent ad custodiendum & defendendum Terras & Civitates dicti Domini Galeaz. Et certè oportebat, quia anno sequenti corrente MCCCCLXXIII. die XVI. Octobris perdidit Civitatem Vercellarum per prodicionem, quia unus socius Castellani Castri Vercellarum prodidit dictum Castellatum, & Castrum, & recepit per unam beltrefcam tot de inimicis, qui potuerunt superare & occidere dictum Castellatum & alios suos socios. Et victo dicto Castro, facto signo accesserunt ad dictum Castrum gentes Marchionis Montisferrati & Ecclesiæ, & intraverunt dictam Civitatem per dictum Castrum. Et Dominus Antonius Tizonus, & alii Cives amici dicti Do-

Domini Galeaz, & alii Officiales, scilicet Dominus Gaspar de Gilbaldinis tunc Locumtenens dicti Domini Galeaz in dicta Civitate, & Dominus Johannes Angusola filius quondam Domini Bernardi, tunc Potestas & Capitaneus dictæ Civitatis pro dicto Domino Galeaz, & illi pauci stipendiarii, qui in dicta Civitate erant, restiterunt quantum potuerunt faciendo certam spalda ad hoc, ut non possent capere totam Civitatem. Et finaliter non possendo resistere, reduxerunt se cum uxoribus & filiis in Cittadella, quæ se tenuit pluribus mensibus. Et dictus Dominus Galeaz credendo se recuperare posse dictam Civitatem, fecit maximas expensas in assoldando de novo stipendiarios, & immittendo ibi magnam copiam hominum & victualium, manganorum, bombardarum, & aliorum generum armorum pro expugnando. Et duravit quasi per unum annum. Finaliter gentes dicti Domini Galeaz non valentes amplius sustinere ex defectu victualium, & quia in dicta Cittadella non poterant amplius manere, quia omnes, qui in dicta Cittadella erant, quotidie occidebantur à balestrieris Januensibus, & à manganis & bombardis, recesserunt, & reliquerunt in totum dictam Cittadellam. Et taliter in totum dicta Civitas perdita fuit. Et ex hoc habuit dictus Dominus Galeaz majus damnum, quam umquam receperit, quia ibi expendit multa millia Florenorum auri, & fuit in puncto perdere totum suum dominium. Aliud non fuit, nisi quia Deus noluit. Et certè dictus Dominus Galeaz in brevi acquirebat dictam Civitatem Astensem, si gentes Pastorum Ecclesiæ, & Comitibus Sabaudia paucio tempore plus steterint ad veniendum super Terras dicti Domini Galeaz, & in succursu dictæ Civitatis Astensis, quia non poterant amplius se tenere ex defectu victualium & aliis pluribus de causis.

Eodem tempore & anno Christi scilicet MCCC-LXXII. die XI. Novembris gentes Pastorum Ecclesiæ & eorum Ligæ cum lanceis circa MCCC. hominum armatorum venerunt in Episcopatu Placentiæ. Et Capitanei erant primò strenuus Miles Dominus Dondacius de Malvicino cum D. lanceis equitum armatorum, Dominus Johannes de Aguto Miles Anglicus cum D. lanceis equitum armatorum, Guido de Pluy-na Cognatus Domini Papæ cum magna comitiva equitum Vasconorum, Ugolinus de Savignano cum CCC. lanceis equitum armatorum, ex gentibus Domini Nicolai Marchionis Estensis de Ferraria, strenuus Miles Dominus Urcius Troughter Teutonicus, sub quo erant omnes Teutonici dicti exercitus, Georgius Picininus Burgondus, sub quo erant illi de Burgondia, qui erant in dicto exercitu. Et super omnes Capitaneus generalis quidam senex natione Vasco nomine Aymerius de Pomerio Miles unà cum Domino Dondacio de Malvicino. Et ceperunt per vim Castrum Burgi-Novii, quia rustici non habebant arma, & aliqui non bene curabant se defendere, quia erant inimici Nobilium, & credebant ire ad nuptias. Et ibi magnam robariam fecerunt, & multa adulteria commiserunt, & habuerunt plusquam DC. captivos, quibus fecerunt facere redemptionem, & erant omnes rustici. Et causa, quia dicti Rustici credebant se facere Nobilibus, & opera Domini Dondacii de Malvicino propter iniquitatem Rusticorum. Et tunc Nobiles & Rustici se rebellaverunt Comuni Placentiæ, & Castra eorum, & magnas prodiciones fecerunt ad invicem, occidendo &

Tom. XVI.

A capiendo & prodendo unus alterum, & alter alterum, & Castra eorum, & etiam Castra aliquorum fidelium. Et etiam plures Castellani non rebelles, & plures rebelles commiserunt horribilia & nefanda scelera & homicidia tam in personis & havere fratrum, & sociorum eorum, quam in personis & havere aliorum confortum & propinquorum eorum. Et sic pater, quod guerra pessimum fructum portat; quæ guerra pestifera duravit circa annos quatuor. Eodem anno de mense Januarii dimissis certis armigeris in Episcopatu Placentiæ & Papiæ pro munitione & defensione dicti Castri Burgi-Novii, & aliorum Castrorum rebellium, dictus Dominus Johannes de Aguto cum DCCC. lanceis electorum pugnatorum rediit Bononiam pro obviando gentibus Domini Bernabovis, quas ibi miserat pro inquietando Terras Ecclesiæ. Quum autem intellexissent dictæ gentes dicti Domini Bernabovis, quod dictus Dominus Johannes de Aguto & comitiva suæ veniebant, statim cœperunt celeriter regredi versus Regium & Parmam. Sed idem Dominus Johannes de Aguto non longè à Bononia eisdem redeuntibus viriliter se opposuit. Et incepta forti & aspera pugna inter eos (nam ex utraque parte erant electi, & fortissimi bellatores) supervenit Populus Civitatis Bononiæ in subsidium Domini Johannis de Aguto. Et finaliter succubuerunt gentes dicti Domini Bernabovis magna cæde & strage de eis facta. Et hoc accidit, quia dictæ gentes dicti Domini Bernabovis facta magnâ prædâ in Comitatu Bononiæ, & audito, quod Dominus Johannes de Aguto revertebatur Bononiam, credentes se reverti domum per aliam viam, qua venerant, antequam dictus Dominus Johannes reverteretur Bononiam, invenerunt quemdam pontem refectum, per quem credebant reverti domum, & non potuerunt; & deliberaverunt reverti Bononiam, & ad stratum, per quam venerant, cogitando superare dictum Dominum Johannem Agutum, vel saltem, si dictus Dominus Johannes Agutus eos superaret, eos pro majori parte evadere, & venire domum, quia ibi via erat lata pro evadendo. Et si ad dictum pontem expectassent dictum Dominum Johannem Agutum, vel in illis partibus, aliquis ipsorum etiam unus solus eorum, non potuisset evadere, quod omnes non fuissent capti aut mortui à dictis Anglicis, vel à Populo Bononiæ. Et certè bene se providerunt, qui pro majori parte eorum evaserunt. Et dicitur, quod si Populus Bononiæ non supervenisset, erant victores, vel domum venissent sine impedimento ac læsione. Eodem anno de mense Februarii, ordinata prodicione Castri S. Johannis, Cardinalis sive Legatus Bononiæ dubitando quod dicta proditio non discooperiretur, si personaliter non venisset, sicut pro certo fuisset, movit se à partibus Bononiæ cum dicto Domino Johanne de Aguto cum magno exercitu, & versus Placentiam equitaverunt cum magna asperitate temporis. Et applicuerunt ad dictum Castrum S. Johannis, & ei traditum fuit per quosdam de & certos Rusticos dicti Castri. Et si steterint usque ad alium diem, dictum Castrum numquam habuissent, quia dictus Dominus Galeaz hoc senserat; & dicta nocte venerunt usque ad dictum locum C. armigeri Teutonici dicti Domini Galeaz, qui sentientes quod factum erat, libenter & quam citius potuerunt, reversi sunt Papiam. Et dictus Cardinalis cum suis gentibus stetit ibi usque ad medium mensis Martii. Quo

Mm 2

tem-

tempore redierunt Bononiam, dimissis in Episcopatu Placentiæ quibusdam armigeris pro munitione & defensione dicti Castri S. Johannis, & aliorum Castrorum rebellium. Quæ dicta gens Ecclesiæ & eorum Ligæ steterunt in Episcopatu Placentiæ & Papiæ circa IV. annos, in quibus stare non poterant ultra unum annum, si non habuissent dictum Castrum S. Johannis. Quæ de causa quasi omnes Civitatis & Episcopatus Placentiæ fuerunt deserti, & consumti, & mortui, & carcerati, & tam rebelles, quam fideles. Et illi, qui credebant melius stare per adventum gentium Pastorum Ecclesiæ, pejus steterunt, & non cognoscebant bonum statum, quem habebant à Dominis Vicecomitibus ante adventum prædictorum. Et etiam pejus steterunt, si dicti Pastores Ecclesiæ prosperassent, quam stabant ante dictum adventum dictarum gentium dictorum Pastorum Ecclesiæ, quia bene itabant, & malè steterunt, si dicti Pastores prosperassent. Et in veritate Dei melius tractabantur, quam illi, qui erant plus fideles dicti Domini Galeaz de Vicecomitibus; & non possunt dicere, quòd eis facta fuerit umquam aliqua iniustitia. Et non est mirum, si Placentini sunt malè dispositi, quia ex eorum natura semper fuerunt proni ad discordias, ut in Chronica Fratris Jacobi de Aquis reperitur, & ibi continetur, quòd naturaliter Placentini ad bella & discordias sunt proni, & in iis perseverantes infelicissime proficiunt. Et ideo Romani dederunt in culturam Placentinis Deam Bellonam. Deam bellorum, secundum errorem Gentilium. Prodito Castro S. Johannis venit ad stipendium dicti Domini Galeaz à partibus Tusciæ strenuus & fidelis ac fidelissimus Miles Dominus Conradus de Viltinger cum lanceis CD. bonarum gentium Teutonicorum in Civitate Placentiæ. Pro quo adventu subditi dicti Domini Galeaz fuerunt multum contenti, & numquam postea dubitaverunt de inimicis, quia ante multum dubitabant venire ad manus inimicorum, & quòd eis non eveniret, sicut evenit illis de Burgo Novo. Eodem anno scilicet MCCCLXXII. de dicto mense Februarii Dominus Comes Sabaudia, collecto maximo exercitu ad postulationem Pastorum Ecclesiæ, transeundo per Episcopatum Novariæ, & Papiæ, ivit in Comitatu Mediolani; & cum eo erat unus frater, & unus nepos Domini Papæ, Episcopus Lucæ, Dominus Otto de Brusvich cum gentibus Marchionis Montisferrati, & Dominus Luchinus Vicecomes filius Domini Luchini quondam Domini Mediolani. Et posuerunt se cum suis gentibus in Burgo de Vimercato, & ibi steterunt pluribus mensibus. Tamen Dominus Bernabos Vicecomes cum parte suorum stipendiariorum & cum cernidis Civitatis Mediolani, & Comitatus tenebat eos multum, quòd non audebant equitare per Comitatum Mediolani. Quia si plures ex eis equitassent, dictus Dominus Bernabos cum suis gentibus fecisset insultum contra Capitaneum dicti Comitatus Sabaudia. Et si aliqui ex eis equitabant, quia sic oportebat facere pro victualibus habendis, multi ex eis capiebantur & occidebantur. Et taliter dictus Comes Sabaudia, tam quia sui infirmabantur & moriebantur, quam quia capiebantur & occidebantur, maximam summam perdidit de suis gentibus. Et propterea recessit cum suis à dicta Terra de Vimercato, & se posuit super flumen Abduæ, & super dictum flumen fecit fieri unum pontem lignaminis. Et sic, quando volebat, erat in Comitatu Mediolani, & quando

A volebat, erat in Episcopatu Pergami. Et ibi faciebat multa damna. Tamen multoties illi de Comitatu Mediolani & de Pergamo faciebant gentibus suis, quum equitabant, maximum damnum capiendo & occidendo eos.

Finaliter Anno Christi MCCCLXXIII. videns, quòd ibi securè non stabat, & quòd dictus Dominus Bernabos quotidie conabatur frangere vel comburere dictum pontem, misit Bononiam pro succursu. Quæ de causa Dominus Johannes Agutus una cum Sir de Cussi, & Domino Aymerio de Pomerio, Capitaneis gentium Ecclesiæ, recessit à partibus Bononiæ, & transivit Padum per pontem de Stellata cum suis Anglicis, & aliis gentibus Ecclesiæ. Et hoc sentiens Dominus Galeaz Comes Virtutum cum omnibus suis stipendiariis, & partim Domini Bernabovis, & cum maxima summa Civium suorum equestrium & pedestrium, qui equites erant circa Lanceæ M. hominum armatorum, contra dictum Dominum Johannem Agutum, antequam se conjungere posset cum dicto Domino Comite Sabaudia, obviaverunt in Episcopatu Brixia apud flumen Clesi, & dimicaverunt; & primo fuit conflictus dictus Dominus Johannes Agutus cum gentibus suis. Et tunc videntes stipendiarii & facomani dicti Domini Comitatus Virtutum, quòd Anglici erant sconficti, posuerunt se ad derobandum equos & valixias Anglorum. Et tunc dictus Dominus Johannes Agutus, viso hoc, collegit iterum suas gentes, & reversus fuit iterum ad campum belli, & non invenit ad bannerias dicti Domini Comitatus nisi provisionatos, & Cives dicti Domini Comitatus Virtutum, & paucos stipendiarios. Et iterum præliatum est cum eis; & finaliter posuit in conflictum dictum Dominum Comitem Virtutum cum suis gentibus, & cepit ex eis usque in XXX. de melioribus Nobilibus Lombardiæ, qui magnas redemptiones fecerunt. Et projecerunt de equo dictum Comitem Virtutum, & ipsum cepissent, nisi quòd fuerunt plures boni homines, qui se opposuerunt ad defensionem suam, & ipsum fecerunt ascendere equum, & liberaverunt eum à manibus dictorum Anglorum. Alii, qui erant sparsi per campum, videntes, quòd gentes eorum erant sconfictæ, posuerunt se in fugam, & campus remansit Anglis. Tamen dicti Angli quàm citius potuerunt recesserunt, & die noctuque equitaverunt, quousque reversi fuerunt Bononiam. Et si remansissent usque ad dictam diem, certè omnes fuissent capti aut mortui, quia non potuissent se omnes defendere à gentibus dicti Domini Comitatus Virtutum, quia erant plures eorum, & plures ex dictis Anglicis erant mortui, & pro majori parte eorum erant vulnerati, & omnes erant stracchi, & jejuni, & fiati, & ibi non habebant quid comederent, & erant ad locum, quo si alia die expectassent inimicos, aliquis eorum non potuisset evadere. Et sentiens Comes Sabaudia, quòd Angli reversi erant Bononiam, & quòd non poterant amplius reverti per viam, qua venerant. Qui dictus Dominus Comes jam incoeperat facere refecare pontem, quem super Abduam fecerat fieri, postquam non poterat habere succursum, & antequam gentes Dominorum Mediolani possent se colligere in unum, posuit se in viam cum omnibus gentibus suis per Episcopatum Pergami & Brixia, & non cessavit die noctuque, quousque fuit Bononiæ, & ibi stetit pluribus diebus. Postea recessit à Bononia cum suis gentibus, & venit in Episcopatum Placentiæ usque

ad locum Travazani, & ibi per aliquos dies stetit, & non audens transire per Episcopatum Placentiæ, Papiæ, & Alexandriæ timore gentium dictorum Dominorum Mediolani, reversus est iterum Bononiam, & per ripariam Januæ repatriavit in Sabaudia cum maxima difficultate & paucio honore. Post hæc gentes dicti Domini Galeaz multum infestaverunt inimicos & rebelles existentes in dicto Episcopatu Placentiæ, faciendo guasta & capiendo & derobando eos, & etiam capiendo certa eorum Castra, & eadem diruendo & ardendo. Et multi ex eis fuerunt suspensi tamquam pessimi proditores & rebelles, non obstante quod Dominus Johannes de Aguto cum gentibus Ecclesiæ venerit à partibus Bononiæ in Episcopatu Placentiæ eorum servitio, ad hoc ut guasta eis non fierent per dictas gentes dicti Domini Galeaz; sed ibi paucum poterant morari, quia rebelles eis non poterant subvenire victualibus, & quia dictus Dominus Bernabos multum infestabat Januenses cum gentibus suis. Et quamvis dictus Dominus Galeaz vellet dicere dictis rebellibus, si volebant se supponere dicto Domino Galeaz, & Comuni Placentiæ, semper steterunt duri, & potius receperunt guasta, & omnia damna, antequam vellent venire ad obedientiam ejus, & dicti eorum Communis Placentiæ, quousque venerunt ad ejus obedientiam vellent nollent, cum quibus idem Dominus Galeaz in totum fuit pius. Secundum tamen pacta pacis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ causa aliqua non erat, propter quam venire non deberent ad obedientiam ejus, nisi forsitan, quod dubitabant, & se non confidebant propter eorum defectum, sive fallum, vel quod prava voluntas eos portabat, quia securè reverti poterant ad obedientiam Communis eorum Placentiæ absque timore gentium Pastorum Ecclesiæ.

Eodem anno Christi MCCCLXXXIII. de mense Aprilis dum illi de Vigoleno, qui se pro Ecclesia tenebant, nuntios suos mitterent ad Castrum S. Johannem pro succursu, dicti eorum nuntii inciderunt in quosdam homines de Monte-Claro, & ducti fuerunt ad Montem-Clarum, & præsentati fuerunt Johanni Bastardo de Angusolis filio Domini Galeotti, qui pepigit cum eis, quod eum cum CL. peditibus, quos secum habebat, ducerent ad dictum Vigolenum, & dicerent: *Ece succursus de Castro S. Johanne: introduce eum, ut sic dictum Castrum caperet.* Et sic faciendo dictum Castrum Vigoleni ceperunt, in quo Castro erant C. rustici & L. stipendiarii Ecclesiæ, ex quibus fuerunt capti ex rusticis circa LX., & reliqui fugam fecerunt. Et factâ prædâ de rebus, quæ erant in dicto Castro, relictis tamen dictis stipendiariis eorum armis secundum consuetudinem guerræ, dictum Castrum dederunt in manibus Domini Potestatis Placentiæ, qui de mandato dicti Domini Galeaz Vicecomitis dictum Castrum Vigoleni fecit dirui usque ad fundamenta, sic quod non remansit lapis super lapidem. Eodem Anno Christi MCCCLXXXIII. fuit mortuus probus valens Miles Dominus Ambrosius filius naturalis dicti Domini Bernabovis Vicecomitis in Episcopatu Pergami in Valle Sancti Martini per rusticos dictæ Vallis, qui erant rebelles dicti Domini Bernabovis. Tamen dicti rustici non remanserunt impuniti, quia de eis post paucum temporis facta fuit maxima strages per gentes dicti Domini Bernabovis. Hic Dominus Ambrosius fuit bellicosus, & circa facta armorum valentissimus, & liberalis in donando,

A & expertus, cui pauci reperirentur similes in factis armorum. Eodem anno Christi MCCC. LXXIII. die V. Decembris incepta fuit in Placentia Cittadella de Fuxusta quodammodo in duabus partibus divisa, quæ fuit causa magni doloris inimicorum dicti Domini Galeaz & Civitatis Placentiæ. Qua de causa fuit postea infra paucos annos mortificata & explanata Cittadella de Porta Strata-Levata. Et ipsa Cittadella de Fuxusta fuit causa magni proficui quam multis personis, quia multi propter guerram perierunt fame, seu recessissent à dicta Civitate Placentiæ, qui ad ejus laborerium vitam eorum sustentaverunt. Et sic comprehendat quilibet, quod quicquid faciebat ipse Dominus Galeaz, cautè & deliberatè faciebat tamquam Dominus sapientissimus.

B Anno Christi MCCCLXXIV. de mense Junii inceptit in Civitate & districtu Placentiæ morbus & mortalitas generalis. Cujus causâ, & causâ dictæ guerræ, & caritiæ defecit medietas personarum Civitatis & Episcopatus Placentiæ, & ultra. Et duravit per sex menses & ultra, & fuit in culmine de mense Octobris dicti Anni, & postea declinavit paulatim, quæ mortalitas etiam fuit per omnes alias partes Mundi. Eodem Anno Christi MCCCLXXIV. prope tempus messium taliter blada corrupta sunt in campis per pluvias & nebulas multiplicatas, quod nedum semina potuerunt colligi. Cujus occasione inceptit per totam Lombardiam fames & caritiæ maxima. Quæ pluvie non devastaverunt blada Placentinorum, quia blada non seminaverant, vel saltem paucissima propter obsidionem, quam faciebant dictæ Civitati gentes Pastorum Ecclesiæ. Tamen in dicta Civitate Placentiæ, quamvis esset obsessa, quando valuit plus starius frumenti, non valuit ultra Florenos duos auri pro stario frumenti; & in aliis partibus & Civitatibus Lombardiæ, & in Terris rebellium valuit starius frumenti Florenos tres vel quatuor auri. Et causa fuit, quia propter obsidionem, quam Civitas Placentiæ habebat, multiplicavit pretium frumenti usque ad unum Florenum auri pro stario, & in aliis partibus Lombardiæ non valebat ultra solidos X. pro stario; & ea de causa omnes conabantur ducere frumentum in dicta Civitate Placentiæ per aquam Padi, pro qua inimici non poterant prohibere ducere bladum ad dictam Civitatem Placentiæ. Et etiam quando dicta guerra incepta fuit, dicta Civitas Placentiæ erat plena bladi, plusquam umquam fuerit; & propterea quando blada defecerunt in aliis Civitatibus propter pluvias & nebulas, frumentum valuit plus in aliis Civitatibus, quam in dicta Civitate Placentiæ, quia dicto tempore erat major summa bladi in dicta Civitate Placentiæ, quam in aliqua alia Civitate Lombardiæ.

E Anno Christi MCCCLXXV. facta fuit tregua inter Pastores Ecclesiæ, & dictum Dominum Galeaz Vicecomitem ad unum annum. Et factâ dictâ treguâ dicti Pastores Ecclesiæ miserunt eorum gentes contra Florentinos. Qua de causa dicti Florentini cum magna sagacitate & cum favore & auxilio dicti Domini Bernabovis Vicecomitis levaverunt unum maximum Vexillum sive Confanonom, super quo erat scriptum literis aureis *Libertà*; pronuntiando ubique, quod volebant juvare quemcumque volebat ponere se in libertate, & recedere à tyrannia & subiectione malorum Pastorum Ecclesiæ, quia sciebant quod omnes subditi dictorum

rum Pastorum erant malè contenti. Quia de causa primò Perusini cum eorum Civitate se recesserunt à subjectione dictorum Pastorum, & diruerunt omnes fortilitias, quæ erant in dicta Civitate Perusiæ, & funditus everterunt, & posuerunt se sub Vexillo Libertatis, & se liberaverunt à iugo dictorum malorum Pastorum. Et subsequenter & infra paucos menses cum auxilio dictorum Florentinorum & Perusinarum, & aliorum, omnes Civitates & Terræ Romandolæ, Marchiæ, Ducatus Spoleti, Patrimonii, & Campagnæ de Roma, quæ erant plusquam LX. Civitates, quæ omnes erant sub dominio dictorum Pastorum Ecclesiæ, recesserunt à iugo eorum, & venerunt sub Confanono Libertatis, & posuerunt se in libertate. Et hoc accidit, quia faciebant malum regimen, & iustitia peribat in manibus eorum, & Officialium eorum. Finaliter sic fecerunt Bononienfes, & derobaverunt Cardinalem, qui tunc dominabatur in Bononia, & omnes suos famulos, & Officiales, & stipendiarios, & omnes fortilitias Bononiæ diruerunt, & funditus everterunt, & posuerunt similiter se in libertate, & vivunt ad Populum, & non volunt esse sub dominio aliqujus, nec subjugari ab aliquo. Tamen solvunt censum suum Ecclesiæ Romanæ consuetum. Et sic faciunt seu facient aliæ Terræ, quæ sunt in temporalibus sub jurisdictione Sanctæ Matris Ecclesiæ, non intromittendo Pastores Ecclesiæ de pluri quàm de spiritualibus. Et sic evenit alia vice tunc Pastoribus Ecclesiæ, qui tunc acquisitis seu recuperatis omnibus superscriptis Civitatibus, elevati in superbiam, voluerunt transire ad acquirendum (*) Imperii contra tunc Dominos Mediolani. Et primò, Anno Christi MCCCXXII. de mense Octobris abstulerunt per modum proditoris Domino Galeaz Vicecomiti filio tunc quondam Domini Maphæi, tunc Domino Mediolani, Placentiæ, &c. Civitatem Placentiæ, & fugaverunt Dominum Azonem ejus filium parvulum annorum XIII. Postea infra certum tempus dicti Pastores Ecclesiæ miserunt exercitum eorum in Comitatu Mediolani cum tribus millibus equitum armatorum, & ibi fecerunt maxima damna. Et tunc dictus Dominus Galeaz fuit in culmine perdere Statum suum, sed Deus noluit propter strenuitatem, nobilitatem, & iustitiam dictorum Dominorum Vicecomitum. Quia finaliter gentes dictorum Pastorum Ecclesiæ fuerunt conflicti per Dominum Marcum fratrem ipsius Domini Galeaz Vicecomitis in dicto Comitatu Mediolani ad locum Vavari in Ripa Abduæ. Et de eis facta fuit maxima strages inter mortuos & captos; reliqui, qui evaserunt, se reduxerunt in Modoëtiæ, & ibi obsessi fuerunt per Dominum Marcum prædictum taliter, quòd ibi amplius stare non poterant. Finaliter dictus Dominus Marcus datâ eis fiduciâ dimisit eos recedere de Comitatu Mediolani cum armis &

A equis eorum absque bello. Et post certum tempus dicti Pastores Ecclesiæ moverunt guerram Marchioni de Ferraria, & miserunt gentes eorum contra Civitatem Ferrariæ, sicut nunc factâ treguâ cum Dominis Mediolani miserunt gentes contra Florentiam. Et obsidebant dictam Civitatem Ferrariæ. Et tunc dictus Dominus Galeaz Vicecomes filius quondam Domini Maphæi misit Dominum Pinellam Aliprandum Civem Mediolani Capitaneum suum cum sexcentis equitibus armatis in succursu dicti Marchionis Ferrariæ, & juncto dicto succursu Ferrariam, incontinenti exierunt ad campum contra gentes dictorum Pastorum Ecclesiæ, & maximum conflictum dederunt eis, ita quòd quasi omnes fuerunt mortui & submersi in Pado. Et dictus Dominus Galeaz unâ cum fratribus suis, scilicet Dominis Johanne, Marco, Luchino, & Stephanino patre istorum Dominorum Galeaz & Bernabovis, sciverunt sic facere, quòd incontinenti Civitas Bononiæ se rebellavit dictis tunc Pastoribus Ecclesiæ. Et sic fecerunt omnes aliæ Civitates, quas tenebant dicti Pastores, quòd una sola Civitas eis non remansit, quin eas non perderent in tam brevi tempore, sicut nunc perdiderunt. Et ultima Civitas, quam tunc amiserunt dicti Pastores, fuit Civitas Placentiæ, quæ tunc venit sub dominio Domini Francisci Scori filii quondam Domini Alberti, & eam tenuit circa menses XVI. Post dictum Dominum Franciscum dicta Civitas rediit sub dominio Domini Azonis Vicecomitis filii dicti quondam Domini Galeaz, quam Civitatem postea usque nunc tenuerunt, & tenent, & nunquam amiserunt Domini de Vicecomitibus de Mediolano. Post dictum Dominum Azonem, dicta Civitas remansit sub dominio Domini Luchini avunculi dicti Domini Azonis. Post remansit sub dominio Domini Johannis fratris dicti Domini Luchini. Post ipsum remansit sub dominio Domini Maphæi Vicecomitis filii quondam dicti Domini Stephanini fratris dictorum Dominorum Johannis & Luchini. Post remansit sub dominio Domini fratris dicti Domini Maphæi. Post ipsum nunc Anno Christi MCCC-LXXXVII. remansit sub dominio Domini Galeaz Vicecomitis Comitis Virtutum filii dicti quondam Domini Galeaz. Et tunc reperitur in pluribus Chronicis, quòd nunquam fuit aliquis Princeps, qui vellet turbare statum Civitatis Mediolani, quem se non poeniteret. Et plures fuerunt temporibus retroactis, qui statum Mediolani turbaverunt, qui remanserunt deserti & consumti, vel non evaserunt, quòd non perdidissent statum eorum. Et certè maxima est potentia Civitatis Mediolani plusquam credi possit.

Et certè non est (**) conveniens, quòd illi, qui debent semper instare spiritualibus, perdant tempus eorum in dominiis temporalibus, quæ dominia citò transeunt. Et si dominia hujusmodi,

num melius se habebat Secularium virorum Principumque vita? Et isti contra quotidie inhiabant ad invadendas ac usurpandas Ecclesiæ ditiones. Jus autem defensionis Pastoribus etiam arma ministrabat, & ut se defenderent offendere cogebantur. Ceterum ineptit planè, qui tantam pacem & felicitatem Christiano orbi pollicebatur, si Pastores spiritualibus tantum vacassent. Longè antea ipsi Deum dumtaxat orantibus, & pacem suadentibus, innumeris bellis concussus est orbis, & adhuc concutitur. Et sanè bella erunt, donec erit Ambitio; non deerit autem Ambitio, dum homines fuerint. Prurigini indoctæ eorum temporum hujusmodi natiæ sunt condonandæ.

(*) Ita in MSto. Fort. *jura Imperii*.

(**) Imperitus rerum æstimator, uti nemo non videt, est hic Scriptor, & certè eum extra orbem rapit nimius Gibellinæ factionis affectus. Ecclesiasticos quoque Pastores decet temporalis Principatus, eisque omnium consensu licet possidere ac regere seculares ditiones. Neque ideo malè interdum cessit populis parere Magistratibus sacris, quòd si sacri essent; sed quòd pro misera temporum conditione non semper probi ministri deligebantur ad regimen populorum. Quam verò malè compositi forent vel ipsorum Ecclesiasticorum mores eo Seculo, multiplex Historia narrat, ac præcipuè Alvarus Pelagius in Lib. de Planctu Ecclesiæ. Sed

di, quantum ad personas Pastorum Ecclesiae Dei, transirent per hereditatem, aliquid esset. Sed numquam transeunt per hereditatem, quia mortuo uno Pastore alter, qui succedit, non curat, vel non vult intendere in dictis dominiis temporalibus. Qua de causa dominia temporalia non possunt post decessum suum remanere heredibus suis temporalibus, sicut sunt filii, fratres, & alii de domo ejus; vel non vult propter conscientiam. Et si vult dictis temporalibus intendere in parte, tamen non vult intendere in totum, quia unus Pastor vult intendere in una parte Mundi, & alius successor ejus vult intendere in alia, & maxime ubi sunt sui propinqui vel amici. Vel non potest, quia ubique non potest attendere, vel sui Officiales non volunt, vel non possunt, & taliter omnia vadunt in perditionem & in interitum. Et maxime quia temporalia sunt contraria spiritualibus. Et quia Pastores Ecclesiae volunt plus intendere temporalibus, quam spiritualibus, tota Christianitas stat in guerra, qui si dicti Pastores solum intenderent spiritualibus, sicut debent, Mundus totus staret in pace, & maxime Christiani. Et si hoc dicti Pastores facerent, creditur quod totus Mundus fieret unum ovile & sub uno Pastore, ut in Evangelio Domini nostri Jesu Christi continetur. Et certe dicti Domini Vicecomites Domini Mediolani recipiunt solutionem condignam à dictis Pastoribus, quia dicti Domini Mediolani semper adjuvaverunt dictos Pastores cum gentibus eorum ad recuperandum Terras & Civitates Ecclesiae, qui sicut semper tenuerunt cum eis, si fuissent contra eos, numquam aliquam Terram recuperassent. Et quando dictae eorum Terrae sunt recuperatae, & ipsi sunt in magna potentia, tunc obliti servitiorum, movent guerram dictis Dominis Mediolani, & conantur auferre Civitates eorum, & eos destruere. Quia dicitur, quod si dicti Pastores haberent Civitates, quas tenent dicti Domini Vicecomites Mediolani, non possent postea dubitare, quod aliquis posset auferre eis Civitates eorum. Et certe si tenerent omnes Civitates, quas Domini Vicecomites Mediolani tenent, haberent totum Mundum in manibus & in temporalibus & in spiritualibus. Et aliqui dicunt, quod dicti Pastores moverunt guerram dictis Dominis Mediolani, quia imponunt maximas taleas Clericis, & eis auferunt redditus eorum. Verum est, quod dicti Domini Mediolani hoc faciunt, quando dicti Pastores movent guerram eis; & dicti Domini dicunt, quod expensis dictorum Clericorum volunt se & subditos & Terras eorum defendere à guerris & turbationibus dictorum Pastorum. Et taliter propter talia opera peccata multiplicantur in Mundo. Et non est mirum, si hoc evenit dictis Dominis Mediolani, quia sicut debent juvare dictos Pastores ad manutenendum Ecclesiam Dei in spiritualibus & aliis secundum Fidem Catholicam, & secundum praecepta Domini nostri Jesu Christi, ipsos multoties juvaverunt ad acquirendum dominia temporalia, & ad ponendum vexilla in campum, ad committendum adulteria, incendia, & homicidia, & robarias, & alia horribilia & nefanda peccata. Certè non filemus, quia Deus novit omnia, & retribuit omnibus secundum opera eorum bona vel mala. Certè aliqui non deberent juvare aliquem ad malè faciendum, quia eis evenit illud, quod non credit; quia credunt recipere ab eis, quos adjuvant, auxilium & juvamen, & recipiunt injustitiam & damnum; & aliter recipiunt solutionem con-

A dignam, ut supra dictum est &c.

Hoc anno Christi MCCCLXXVI. facta fuit concordia inter dictum Dominum Galeaz de consensu dicti Domini Bernabovis fratris sui, & dictos Pastores Ecclesiae, & eorum sequaces; & pronuntiata fuit dicta concordia in campo dictorum Pastorum Ecclesiae contra Civitatem Perusinam, quae tunc erat rebellata dictae Ecclesiae Romanae, sive ejus Pastoribus. Tunc dictus Dominus Galeaz recuperavit Civitatem Vercellarum, & omnia Castra, quae rebellata erant sibi, exceptis Castris Episcopatus Vercellarum, quae habuerat Comes Sabaudiae, quae non fuerunt restituta, quae restitui debebant. Finaliter anno Christi MCCCLXXXV. facta est concordia inter dictum Dominum Comitem Virtutum filium dicti quondam Domini Galeaz, & filium dicti quondam Comitis Sabaudiae in Civitate Placentiae, restituendo dicta Castra, ut dicebatur, infra certum tempus, quae restituta non fuerunt. Et ideo non bene sunt concordēs, ut creditur.

Castra fidelium Nobilium, qui fuerunt fideles dicti Domini Galeaz, & Communis Placentiae, & qui continuè maximam guerram fecerunt inimicis & rebellibus dicti Domini Galeaz & Communis Placentiae, fuerunt primò Rocha de Olzifio, nunc Domini Jacobi de Verme de Verona. Tamen fuit capta à rebellibus dicti Domini Galeaz per prodicionem, & post paucum tempus recuperata, cum multa & horribilia praecessissent opera prodicionum illius, qui dictam Rocham proditoriè habuerat, quae opera Deus non potuit sustinere, quia fuit interfectus &c. volendo perdere omnes de domo sua. Tamen plures de domo sua fuerunt capti, qui magnas redemptiones fecerunt. Castrum de Sarmato Bartholomaei Siccamilicae, qui Bartholomaeus fuit captus per prodicionem à rebellibus cum dicto suo Castro tempore treguae, & post plures dies, postquam fuerat captus, gratia Dei evasit à carceribus, in quibus erat detentus in fundo Turris dicti sui Castri de Sarmato per unam archeriam, de qua cum maximo labore tantum fregit, quod ex ea in camisa & discalceatus exivit cum maxima poena sine adiutorio alicujus tempore hyemali, & cum maximis poenis per cepes & bocios tota nocte veniendo solus huc illuc tantum fecit, quod ad Civitatem Placentiae accessit, quod gratia Dei ab inimicis non fuit captus, qui ipsum querebant & persequabantur. Castrum de Caverzago Zuliani Anguxolae. Castrum de Ripalta nunc Domini Galvani de Lando Militis. Castrum de Vegiano Dominorum Ubertini de Lando, & Johannis de Angusolis Militum. Castrum de Montecarlo nunc dicti Domini Johannis Angusolae. Castrum de Vigolzone Domini Lazari Anguxolae Militis, & fratrum filiorum quondam Domini Ricardi Anguxolae Militis. Castrum de Oltoè illorum de Saginbenis. Castrum de Oltavello Martini Zanardi de Lando. Castrum de S. Paulo Guilielmi de Lando Militis. Rocha de Pradueria nunc dicti Domini Johannis Anguxolae. Castrum de Ripa dicti Domini Johannis Anguxolae. Castrum de Monte-Sancto dicti Domini Johannis Anguxolae. Castrum de S. Dalmiano nunc Ricardi Anguxolae filii quondam Domini Phœbus Anguxolae Militis. Castrum de S. Georgio dicti Ricardi Anguxolae, & nepotum, & Pauli Anguxolae. Castrum de Montenariorum quondam Leonardi Coxadochae. Castrum de Cerreto filiorum quondam Domini Oberti de Lando Militis. Castrum de Curte-Majori illorum

rum de Malnepote. Castrum de Castro Arquato Communis Placentiæ. Castrum de Florenzola dicti Communis Placentiæ. Castra Marchionum Pelavicinorum, de Pelegrino, & amicorum eorum, videlicet de Sperongia, de Lavernascho, de Speculo, de Vianino, de Rustigasio, de Pelegrino, de Gifaligio, & de Landaxio. Castrum de Scipiono Marchionum Pelavicinorum de Scipiono. Castra de Monte-Arsicio, de Prapiana, de Caxaligio, de Pancerveria Luxiardorum & Granellorum. Castrum de Compiano dicti Domini Galvani de Lando Militis & Comitis Benafriæ.

Castra fidelium, quæ fuerunt capta per inimicos & rebelles dicti Domini Galeaz & Communis Placentiæ, sunt primò: Castrum de Piolzano Johannis & Marci filiorum quondam Domini Petri Dulzani Militis. Castrum de Paisano, nunc Augustini de Torano. Castrum de Roaxio Domini Nicolini Dulzani Militis. Castrum de Sarturano Eustagii Fulgoxii. Castrum de Stari nunc jam dicti Domini Johannis Anguxolæ Militis. Castrum de Screvolano Anguxolorum de Vigulzono. Castrum de Pigazano Antolini Anguxolæ filii quondam Domini Lanzalotti Militis filii quondam Domini Bernardi, & Ludovici de Lando dicti Zanardi filii quondam Gandulfi Zanardi de Lando. Castrum de Gazolla nunc dicti Antolini Anguxolæ. Castrum de Domo Boschi Domini Leonardi Scoti. Castrum de Baxiricha Nicolini Todischi. Castrum de Larzano nunc Maphæi Caxoli. Castrum de Fulignano nunc Anguxolorum de Vigolzono. Castrum de Ronco nunc Fulgosiorum. Castrum de Corniliano nunc Francischini Pori. Castrum de Celloris nunc Marfilii Confanonerii. Castrum de Zena Johannis & Marci de Dulzanis. Castrum de Monte-Clauso Hannibalis filii quondam Domini Ugolini Anguxolæ Militis & fratrum. Castrum sive Rocha de Cagnadello nunc dicti Marfilii Confanonerii. Castrum-Novum Vicecomitum nunc Domini Nicolai Tertii Militis de Parma.

Castra, quæ faciebant majorem guerram Civitati Placentiæ, quam alia Castra rebellium, & quasi eam tenebant obsessam, quia dicta Castra erant Bastitæ dictæ Civitati Placentiæ per terram & per aquam Padi, sunt hæc: Prima est Turris de Rotofredo. Castrum de Calendasco. Castrum de S. Ymento, & Castrum de Caurfio, quæ faciebant maxima damna dictæ Civitati Placentiæ in rebus & in personis venientibus ad dictam Civitatem, quia aliqui non poterant exire nec venire ad dictam Civitatem per terram nec per aquam Padi, nec ultra Padum, quin caperentur, si non veniebant bene sociati, vel cum bona scorta. Castra de Basiricha, de Larzano, de Bardonezia, de Gragnano Subtano, de Carpaneto, de Zena, de Valconaxio, de la Vizola, de Rizollo, & de Ongiollo. Erant similiter Bastitæ dictæ Civitati, & faciebant similiter maxima damna, quia per terram aliqui non poterant venire à Castro-Arquato, nec à Florenzola, nec à Castris Anguxolorum, & illorum de Lando, & amicorum eorum, qui non caperentur, si similiter non veniebant bene sociati vel cum scorta. Et illi, qui capiebantur, quasi omnes ducebantur in dictis Castris in carceribus, & ibi tormentabantur, & aliqui moriebantur, & mactabantur in dictis carceribus; & multi moriebantur in via, vel in dictis carceribus, postquam solverant eorum redemptionem, & maximè illi, qui incidebant in manus Civium rebellium, & specialiter illorum de

A Valconaxio, & de Zena, quia pauci evadebant, quin morentur infra paucos dies, postquam relaxati erant à dictis carceribus dictorum de Valconaxio & de Zena. Et taliter sui consumebantur ad solvendum dictas redemptiones, & nihilominus perdebant personas. Et creditur, quòd ipsi dabant eis bibere venenum: quod erat maxima iniquitas & crudelitas. Qua de causa non est mirum, si non potuerunt prosperare, quia Deus non potuit sustinere malitias eorum; & si non commisissent tot & tantas iniquitates & crudelitates, creditur quòd vicissent. Alia Castra rebellium, quæ erant Castra XL. & plus, & quasi omnia dicta Castra sunt ultra Treviam, & pro majori parte in Valle Tidoni, & in Valle Luretæ, similiter faciebant guerram dictæ Civitati, & Episcopatu Placentiæ, & Papiæ, quantum poterant. Certè numquam fuit in aliqua parte Mundi tam maxima pestis, quanta tempore dictæ guerræ fuit in dicto Episcopatu Placentiæ. Quæ guerra duravit circa quatuor annos, quia ibi commissæ fuerunt maxima adulteria, homicidia, incendia, rapinæ, furta, robariæ, & destructiones Castrorum & Dommorum, & redemptiones, & omnia mala, quæ dici vel excogitari possent. Et etiam dicto tempore multis modis gentes decesserunt, & fuerunt mortuæ. Quia in primis duobus annis primò decesserunt in Castris, quia erant nimis strictæ, & quasi stabant unus super alium. Quia de causa major pars personarum, quæ reductæ erant in dictis Castris tam rebellium quam fidelium, decesserunt, vel occidebantur in campis per modum guerræ & inimicitie, vel occidebantur in Castris, vel domibus eorum, vel à confortibus eorum, vel moriebantur, & mactabantur in carceribus, vel moriebantur infra paucos dies, postquam relaxati erant à dictis carceribus. Postea anno Christi MCCCLXXIV. moriebantur gentes & morbo generali & contagioso. Postea multi moriebantur ex fame propter caritiam bladi, quæ fuit in dicta Civitate & Episcopatu, & etiam per totam Lombardiam. Et etiam moriebantur ex captura & miseria, quia multæ gentes malè vivebant, & pejus induebantur, & jacebant, quia jacebant sicut canes, maximè in dictis Castris: ex quibus omnibus causis decessit dicto tempore dictæ guerræ ultra medietas personarum Civitatis & Episcopatus Placentiæ utriusque sexus & ætatis. Deus per suam misericordiam defendat nos à talibus poenis & angustiis, & à manibus pessimorum. Amen.

Eodem tempore & anno Christi MCCC-LXXVI. quando Civitas Perusii se rebellavit dictis Pastoribus Ecclesiæ, & se reduxit ad libertatem, Dominus Papa Gregorius XI. misit ab Avinione in Lombardiam contra Perusium Societatem unam Britonum numero equorum quatuor millium, de quibus poterant esse circa Lanceæ MCCC. bonorum hominum armatorum. Et transierunt per Civitatem Placentiæ & Episcopatum tempore dictæ treguæ dicto anno MCCCLXXVI. sub Domino Ruberto de Zeneva Cardinale, & castrametati fuerunt contra Perusium, & nihil profecerunt, quia contrarii eorum erant fortiores gentium quam ipsi. Nec potuerunt evitare, quin omnes Terræ & Civitates, quæ erant sub eorum dominio, omnes non recederent ab eorum jugo & servitute. Et eo tempore in dicto campo contra Perusium dictus Dominus Cardinalis Rubertus de Zeneva, cui hoc negotium erat commissum per dictum Dominum Papam & alios Cardinales, de-

dit sententiam pacis & concordiae inter dictos Pastores Ecclesiae ex una parte, & dictum Dominum Galeaz ex alia. Pro qua sententia Civitates Lombardiae reductae sunt ad pacem & bonum statum, & dictus Dominus Galeaz peperit omnibus suis rebellibus, quod eis numquam facta fuit aliqua molestia plusquam aliis fidelibus subditis: quae fuit maxima pietas, & sapientia reddere bonum pro malo. Quae pax pronuntiata fuit in Civitate Placentiae Anno Christi MCCCCLXXVI. die XXV. mensis Julii in festo S. Jacobi Apostoli. Causa, quia Terrae & Civitates Ecclesiae saepe rebellabant dictis Pastoribus, est, quia dicti Pastores transmittunt in dictis Civitatibus & Terris eorum fratres, nepotes, avunculos, & alios eorum propinquos, & amicos pro Rectoribus, qui non sunt consueti regere, & pro majori parte sunt vilis conditionis, ad hoc ut ipsi efficiantur divites. Qui Rectores non habent amorem ad dictas Civitates & Terras, nec ad earum Cives, nisi ad faciendum illud, pro quo ibi missi sunt, scilicet quod efficiantur divites, donec dicti Pastores vivi sunt; quia bene sciunt, quod alii Pastores, qui primis succedent, ponent in dictis Officiis de eorum propinquis, sicut antecessores eorum fecerunt ut plurimum. Et quia dicti Pastores paucum vivunt in dictis dignitatibus, dicti eorum Officiales non curant nisi de eorum facto tantum, scilicet omnia pro denariis facere. Quomodo possunt fieri divites, si non faciunt injurias, violentias, extorsiones, & injustitias, & dimittant perire justitiam pro denariis? Et multa alia opprobria & oppressiones faciunt, & permittunt facere, quae male possunt sciri. Et sic Rectores Terrarum, quae fuerunt sub dominio dictorum Pastorum, semper fecerunt, quia numquam tenuerunt bonam justitiam; & quando caput dolet, cetera membra dolent. Quia sic faciunt Officiales dictorum Rectorum, & etiam sic faciunt Cives, sicut & ipsi Rectores faciunt; & taliter omnes sunt corrupti, & facta dictarum Civitatum male vadunt. Et certe quando Civitas Placentiae alias fuit sub dominio tunc Pastorum Ecclesiae, justitia multoties, & multis modis peribat, quia homines multoties in Civitate & Episcopatu Placentiae occidebantur, quia justitia non fiebat. Et erant in dicto Episcopatu plusquam L. Cives, qui tenebant bannitos, & faciebant tributare districtuales, & etiam Cives & forenses, qui transibant per dictum Episcopatum; & habebant curlos in domibus eorum, & capiebant homines, & ipsos tormentabant, & faciebant ipsis facere redemptionem. Et ideo evenit illud quod evenit, quod in paucis temporibus tunc Pastores Ecclesiae Romanae perdiderunt omnes Civitates, quas tenebant, ut jam dictum est. Et ideo quando Cives Civitatum Ecclesiae vident facere tales injustitias per dictos Officiales, & quod dimittunt perire justitiam, incontinenti cogitant se recedere a jugo dictorum Pastorum, qui etiam eos extorquent sicut faciunt Domini temporales; & quando vident aliquem Principem, Dominum, seu Tyrannum, vel Communitatem, quae erigat caput suum contra dictos Pastores, sicut nunc fecit Communitas Florentiae, & sicut jam fecerunt plures Imperatores, & plures Domini, sive Tyranni, tunc omnes Civitates Ecclesiae recedunt a jugo dictorum Pastorum, & ponunt se in libertate, sicut nunc fecerunt.

Certe melius facerent dicti Pastores, vel minus malum, si dictas Terras dimitterent illis
Tom. XI.

A Nobilibus, seu Magnatis, qui eas tenent, seu soliti sunt tenere, & gubernare, sicut sunt Marchio Ferrariæ, Commune Bononiæ, & Perusiæ, & alii Domini seu Tyranni Romandiola, Marchiæ, Ducatus Spoleti, Patrimonii, Campagne de Roma, Regis Siciliae, & Regni Apuliae, Calabriae, Appruciæ, & Terræ-Labris. Qui omnes soliti sunt eis dare bonum censum, & certe haberent meliorem proficuum a dictis censualibus, & sine aliquibus expensis, laboribus, & guerris, & afflictionibus, quam eas tenere sub dictis Rectoribus, qui aliquo modo non scirent facere, quin facerent injurias, & opprobria, oppressiones, & extorsiones Civibus, & subditis, quos sub se habent. Et taliter non potest transire multum tempus, quod se non rebellent de novo dictas Civitates omnes, vel ad minus pars earum. Et quando sunt sic rebellatae, dicti Pastores volunt eas recuperare, & expendunt plusquam de eis non habuerunt introitum in quinquaginta annis. Et certe dicti Censuales tenerent dictas Terras tamquam suas proprias, & tenerent bonam justitiam, & non dimitterent facere injustitias, violentias, & extorsiones aliquibus, quia se tenerent securi, dictas Terras & Civitates eis non auferri pro mutatione alicujus Pastoris; & numquam fallit, quod non solvant censum consuetum. Hunc censum habent sine tædio aliquo. Sed quando dicti Pastores volunt dictas Terras tenere sub Rectoribus, numquam sunt sine tædio & angustia. Quid credunt dicti Pastores facere, qui ad præsens non tenent aliquas ex dictis Terris, nisi solum Regnum Apuliae? & dictum Regnum pejus tenent, quam umquam tenuerint; & etiam dictum Regnum pejus tenent, quam alias Civitates Ecclesiae, quia de aliis Civitatibus habent censum aliquem, & a dicto Regno non habent censum aliquem propter guerras & divisiones, quae in dicto Regno ad præsens sunt. Et sunt plusquam mille anni, quod dictae Terrae & Civitates eis datae sunt, & semper pro dictis Civitatibus maximas guerras fecerunt, & eas nondum pacifice possident, nec umquam pacifice possidebunt. Et etiam melius esset & quantum ad Deum, & quantum ad Mundum, quod dicti Pastores dimitterent in totum dominia temporalia, propter innumerabiles guerras, & mortalitates, & destructiones, quae subsequuntur sunt propter dicta dominia continuè vel ab una parte Italiae, vel ab alia, a tempore, quo ipsi habuerunt, scilicet a tempore Sancti Sylvestri Papae citra, quod fuit anno Christi CCCVII. Et primò multas guerras fecerunt dicti Pastores cum Dominis & Tyrannis Lombardiae, & prius fecerant cum Regibus Longobardorum; & Rex Pipinus, & Carolus Magnus cum dictis Regibus Longobardorum pro dictis Pastoribus. Et semper fuerunt & sunt in guerra cum Dominis, sive Tyrannis Romandiola, Marchiæ, Patrimonii, Ducatus, Spoleti, & Campagne de Romana, & etiam cum pluribus Imperatoribus in Italia & in Alamannia, & cum Imperatore Friderico, & cum Rege Manfredi, & cum Conradino. Et Rex Carolus cum dictis Regibus nomine doctorum Pastorum pro Regno Apuliae & Siciliae. Et antiquitus cum Ricardo & Tancredo filiis Guilielmi Longaspatæ Ducis Normandiæ. Et postea Rex Robertus, & Rex Ludovicus cum Rege Siciliae pro dicto Regno Siciliae. Et Rex Franciæ cum Rege Aragonum pro dicto Regno Siciliae. Nunc de novo anno Christi MCCCCLXXX. inter Dominum Carolum de la Pace & Reginam Johannam, & Ducem.

N n

Ande-

Andegavia fratrem Regis Francorum, & Comitem Sabaudia. Quæ guerræ omnes factæ fuerunt pro manutenendo Pastores Ecclesiæ in eorum jure in dictis dominiis temporalibus.

Certè creditur, quòd in dictis guerris & aliis factis dicta occasione mortui sunt plus homines, quàm ad præsens non stant in tota Italia. Et dictæ guerræ numquam cessaverunt, & creditur quòd numquam cessabunt, donec dicti Pastores teneant dicta dominia temporalia, quin guerra non sit dicta occasione vel ab una parte Italia, vel ab alia: quod est maximum stupendum, & maxima pestis. Non potest esse, quòd non veniat unus bonus Pastor, qui dictas pestilentias & maledictiones faciet cessare. Quomodo potest esse, quòd pro talibus bonis transitoriis tot guerræ factæ sint, quòd aliquis bonus Pastor non posuerit remedium? Certè dicti Pastores bene habent ultra dictas dominationes dictarum Terrarum tot & tam maxima, & infinita, & innumerabilia Beneficia, quòd magnificè vivere possunt, & plus absque dictis dominiis temporalibus; quia de dictis dominiis temporalibus ipsi numquam habent nisi toedium & gravamen & ad corpus & ad animam; & non solum ipsi, sed & omnes Christiani, & maxime Italici. Et certè fuerunt plures Pastores, qui melius poterant facere quod non fecerunt, & debebant facere, sicut facit bonus pater & prudens, qui, si filius suus fallit, ipsum non vult ponere in desperationem, nec ipsum omnino perdere; immo quantum potest cogitat ipsum reducere; & si non potest ipsum reducere sicut vult, ipsum finaliter reducit ut melius potest. Et quia scriptum est; *nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat*, sic deberent facere dicti Pastores; quia si aliquis fallit, seu sefellisset contra eos, debent ipsos reducere, si possunt; & si non possunt ipsos reducere, sicut volunt, debent ipsos reducere, sicut possunt; & maxime quia illi, qui tenent Terras & Civitates Ecclesiæ, volunt solvere censum consuetum. Sed ipsi Pastores nolunt, quia volunt exaltare se, & propinquos, & amicos eorum; quæ exaltationes paucò tempore durant, quia mortuo uno Pastore alius succedit, qui vult exaltare se & suos potius, quàm ipsos. Et finaliter si non possunt eos reducere, debent potius velle perdere omnia, quàm tot mala eorum occasione committantur; & quòd centena millia Christianorum moriantur, sicut in jam dictis temporibus mortui sunt dictis occasionibus. Ceterum dictis pluribus Pastoribus multi dimiserunt se potius regere voluntati, quàm rationi; & certè ipsi nunc sciunt si bene vel malè fecerunt. Et si aliquis vellet dicere, quòd dicti Pastores deberent se defendere, quando guerra eis movetur, certè sic, quando aliter non possunt facere. Sed modicæ guerræ eis moventur, quia quasi omnes guerras temporibus retroactis factas ipsi Pastores moverunt vel cum ratione vel sine ratione, vel eas fecerunt movere. Et primò in dicto Regno Sicilia & Apulia ipsi Pastores caute fecerunt sic, quòd Imperator Fredericus II., qui tenebat dictum Regnum Sicilia & Apulia per modum hereditatis & successionis, quia mater sua successerat in dicto Regno post mortem patris sui, qui erat Rex dicti Regni Sicilia & Apulia, qui Rex erat de successoribus Regis Tancredi Regis dicti Regni. Qui Tancredus erat unus de duodecim filiis Guillelmi Longaspatæ Ducis Normandia, ivit ultra mare

A pro recuperando Terram Sanctam, & ibi non steterat iterum duobus annis, quòd finaliter Soldanus Babylonie, qui maximam amicitiam habebat cum dicto Imperatore Frederico, relaxavit sibi Civitatem Hierusalem, & totam Syriam, quam ipse Soldanus tenebat. Quæ Syria est una regio, sicut est Italia. Et ultra relaxavit sibi Regem Franciæ & Carolum fratrem dicti Regis Comitem Provincie, qui promiserunt sibi, & juraverunt, quòd numquam essent contra ipsum, nec contra suos heredes, quam promissionem & juramentum non observaverunt. Et essendo sic ipse Imperator Fredericus ultra mare, dicti Pastores fecerunt credere, quòd sicut Imperator bene faciebat, quòd ipse omnia mala faciebat; & ipsum excommunicaverunt, & privaverunt dicto Regno Sicilia & Apulia, & excommunicaverunt omnes, qui obedirent ei, & taliter abstulerunt ei dictam Regnum. Et hoc sentiens dictus Imperator, recessit de partibus Hierusalem; tamen ibi dimisit magnam partem suarum gentium. Quæ de causa Christiani, qui erant in dictis partibus, fuerunt multum dolentes. Et finaliter reversus est in Apuliam, & recuperavit totam Siciliam, & magnam partem Regni Apulia, & plures culpabiles punivit. His sic peractis, plures Civitates Lombardiæ sibi rebellaverunt ad postulationem Papæ. Et tunc scilicet circa Annum Christi MCCXLV. surrexerunt in Italia seu incœperunt insurgere Tyranni quamplures tam de parte Imperii, quàm de parte Pastorum Ecclesiæ propter privationem factam de dicto Imperatore Frederico II. Qui Tyranni post dominati sunt usque nunc in majori parte Civitatum Italia, & iterum dominantur. Et nunc dicti Pastores, qui fuerunt causa dictarum Tyranniarum, vellunt dictos Tyrannos expellere, si possent, sed nondum potuerunt ulque in Annum Christi MCCCC. Quid fiet in posterum per dictos Pastores, seu per alios contra dictos Tyrannos, Deus novit &c.

Tamen creditur, quòd finaliter dictæ Tyranniæ, & specialiter quæ sunt in Terris Imperii Romani, annullabuntur per unum potentem Tyrannum, qui per Imperatorem Romanum fiet Dominus naturalis de Civitatibus & Terris, quas nunc tenent dicti Tyranni in dicta Provincia Lombardiæ, & etiam in Provincia Tusciæ. Et etiam creditur, quòd Papa Romanus ad hæc consentiet. Et Imperator ipse Fredericus II. occasione dictarum rebellionum, tunc vênit in Lombardiam, & fecit fieri unam Civitatem nomine Victoriam apud Civitatem Parmæ, quæ sibi erat rebellata. Finaliter dum exierat de dicta Civitate Victorie pro eundo ad falconum, Parmenses cum gentibus Ecclesiæ ceperunt dictam Civitatem Victoriam, & totum thesaurum, quem ibi habebat &c. Post quæ reversus est in Apuliam, & ibi infra paucos dies decessit; & jam mortui erant quinque sui filii, scilicet Anricus, Entius, Conradus, Jordanus, & Fredericus, qui omnes fuerunt Reges, & non remansit post ipsum nisi Manfredus Dux Taranti filius ejus, & Conradus filius Regis Conradi filii quondam dicti Imperatoris puerulus, qui erat in Alemannia; & dictus Manfredus fecit se Regem Sicilia & Apulia, quem Urbanus Papa Gallicus excommunicavit, & privavit eum Regno. Et demum dictum Regnum Carolo Comiti Provincie fratri Regis Franciæ contulit, si recuperare posset. Quæ de causa dictus Carolus cum magno exercitu & cum

cum auxilio dicti Papæ contra promissionem factam dicto Imperatori cum juramento intravit Apuliam, & dictum Manfredum Regem bello campetris cum gentibus suis Regno & vita privavit; & dictum Regnum Siciliae & Apuliae in totum obtinuit. Post paucos vero annos dictus Conradus recessit se de Alamannia cum copioso exercitu Alamannorum, & etiam Italicorum, & intravit Apuliam, & pugnavit cum gentibus dicti Regis Caroli, & ipsos posuit in fugam, & de eis magna strages facta fuit. Et tunc gentes dicti Conradini credentes in totum vicisse, quia ibi erat Marescalchus dicti Regis Caroli mortuus, quem credebant esse Regem, quia erat indutus armis Regalibus, posuerunt se ad derobandum campum. Et tunc Rex Carolus, qui erat retro unam costam, qui cum acie sua nondum venerant ad campum belli, fecit insultum contra eos, & ipsos omnes posuit in conflictum, quia dictae gentes dicti Conradini erant sparsae per campum, & numquam potuerunt se colligere in unum. Quae de causa dictus Conradinus oportuit capere fugam; & finaliter fuit proditus & captus, & alii plures Baroni de Alamannia, & de Apulia, & de Lombardia, quos dictus Rex Carolus fecit decapitari. Inter quos fuit dictus Conradinus, & Dux Austriae, qui Dux non dimisit aliquem heredem, & duo Comites de Apulia. Et taliter progenies Imperatoris Friderici habuit finem. Tamen jam nupta erat una filia Regis Manfredi in Rege Petro Aragonum. Post paucum temporis gentes Francigenae, quas dictus Rex Carolus habebat in Sicilia, qui habitatoribus dictae Insulae Siciliae faciebant multas injurias, una die nominata opere Johannis de Procita per omnes partes & Civitates dictae Insulae fuerunt omnes trucidati, qui erant plusquam octo millia. Et facto hoc dicti Siciliani se supposuerunt Don Petro Regi Aragonum, ad quem dicti Siciliani habebant magnam affectionem amore filiae dicti quondam Regis Manfredi, quam ipse Rex habebat in uxorem. Et tunc dictus Rex Carolus viso illud, quod Siciliani fecerant sibi, cogitavit se vindicare, & facere armatam suam pro eundo cum exercitu suo in Siciliam. Et ivit Marsiliam, & ibi fecit armare XL. Galéas. Et Princeps ejus filius fecit armare in Apulia & Principatu alias XL. Galéas. Et hoc sentiens Regina Constantia filia dicti quondam Regis Manfredi, & uxor dicti Regis Petri Aragonum, incontinenti fecit armare ad Messinam XL. Galéas, & eas misit in gulfu Neapolis contra dictum Principem. Et hoc videns dictus Princeps ascendit super Galéas suas cum gentibus suis, dum esset Rex Carolus interim in Marsilia, & contra praeceptum dicti patris sui ivit contra Galéas Siciliae. Et tunc magna pugna facta est inter eos. Finaliter dictus Princeps succubuit, & fuit captus, & maxima strages facta fuit de suis mortuis & captis. Et ceperunt dicti Siciliani plures Galéas de Galéis dicti Principis. Et post paucos dies dictus Rex Carolus venit de Marsilia Neapolim cum Galéis XL. & invenit, quod filius ejus erat captus, & multi sui Barones, quae de causa habuit maximum dolorem. Et post paucos menses, dum esset in Apulia, eundo cum uxore sua, equus suus sub ipsum cecidit, & maximum malum sibi fecit, propter quod infirmatus est, & cogitando de filio, qui erat captus, & de Regno Siciliae, quod perdidit, mortuus est dolore anno Christi MCCLXXXV. Cui successit Carolus II. interim existens in carceribus

Tom. XVI.

A in Regno Aragoniae. Et tunc Papa misit unum Cardinalem & Comitem de Artifio ad custodiendum Apuliam, quia filii dicti Caroli erant interim parvuli; quo tempore fuit maxima guerra inter Sicilianos, & illos de Apulia.

Et in ipso tempore Pastores Ecclesiae excommunicaverunt dictum Regem Petrum Aragonum, & quoscumque eum vocarent Regem. Tunc dictus Rex Petrus non volendo, quod gentes suae essent excommunicatae, refutavit Regnum Aragoniae & Siciliae, & fecit Don Alfonso ejus filium Regem Aragoniae, & Don Jacobum alium secundum ejus filium Regem Siciliae. Et in titulo suo vocabat se, *Petrus Aragonum pater duorum Regum Dominus maris, & Miles Christi*.

B Post haec dicti Pastores Ecclesiae dederunt Carolo filio Regis Franciae dictum Regnum Aragoniae, si ipsum poterat acquirere. Unde dictus Rex Franciae collecto maximo exercitu gentium suarum cum dictis gentibus suis ivit in Aragonia pro acquirendo dictum Regnum. Et dictus Rex Aragonum non poterat stare ad campum cum dicto Rege Franciae, quia innumerabiles gentes habebat. Et stando dictus Rex Franciae circa Barcelonam, Galéas XXX. armatae venerunt de Sicilia, & subito fecerunt insultum contra Galéas Regis Franciae, quae sibi & suis gentibus portabant victualia, & eas posuerunt in conflictum: propter quod multum defecerunt eis victualia. Et ex alia

C parte apparuit in campo dicti Regis Franciae multitudo muscarum grossarum, & mosconum, qui pungebant homines, & equos, ex quibus puncturis dicti homines, & equi moriebantur. Et stando dictus Rex Franciae, & gentes ejus in hac angustia, dictus Rex Franciae infirmatur in gula, ex quo moritur. Quae de causa gentes dicti Regis Franciae se levaverunt de campo, & revertendo in Franciam, dictus Petrus Rex Aragonum manu armata cum suis gentibus ivit ad montes, & ad certos malos passus, & ibi multa proelia fecit cum eis. Finaliter dictae gentes Francorum recesserunt, & iverunt in Franciam, multis ex eis in dictis montanis interceptis & captis. Et dictus Rex Petrus tunc fuit vulneratus in fianco in duabus partibus, ex quibus convaluit, & recuperavit omnes suas Terras, quas Franci ceperant. Tamen non scivit se sic custodire, quod ex dictis percussionibus decessit. Et tunc mortuo dicto Rege Petro, regimen Aragoniae remansit dicto Regi Alfonso, & dicto Regi Jacobo remansit regimen Siciliae. Et post paucum temporis dictus Rex Alfonso decessit, & sic dicta duo Regna remanserunt dicto Regi Jacobo, quia Fridericus tertius filius dicti Regis Petri nondum habebat nisi annos octo. Finaliter Papa Bonifacius fecit tantum, quod pax fuit facta inter dictos Regem Jacobum Aragoniae & Siciliae, & dictum Regem Carolum II. interim carceratum, pro qua pace dictus Rex Carolus fuit relaxatus.

D Et dictus Rex Jacobus refutavit omne jus, quod habebat in Regno Siciliae, & promisit ponere dictum Regem Carolum cum suis gentibus super Insulam Siciliae, & habuit in uxorem filiam dicti Regis Caroli. Et Robertus primogenitus dicti Regis Caroli habuit in uxorem sororem dictorum Regis Jacobi & Frederici. Et dictus Rex Jacobus fuit absolutus ab excommunicatione facta de eo; & Rex Carolus Franciae renuntiavit omni juri, quod sibi dederunt Pastores Ecclesiae in Regno Aragoniae, & pro dicto Regno Aragoniae habuit a dicto Rege

E Apuliae Ducatum Andegaviae, & habuit in uxore

N n 2

rem

rem aliam filiam dicti Regis Apuliæ.

Et quando Siciliani sciverunt, quod dictus Rex Jacobus fecerat pacem, & quod eos deseruerat, remanserunt quasi desperati. Tamen se providerunt, & fecerunt eorum Regem Fredericum fratrem dicti Regis Jacobi de Aragonia annorum XX. Et cepit guerram cum dicto fratre suo, & cum Ecclesia, & cum dicto Rege Carolo II. & multa proelia habuit cum eis in mari & in terra, ex quibus ipse & gentes sue fuerunt conflicti, & oportuit, quod se reduceret ad Fortilitias dictæ Insulæ. Et tunc dictus Rex Jacobus posuit dictum Regem Carolum in Sicilia secundum pacta pacis. Et facto hoc ivit ad Regnum suum in Aragonia in pace cum omnibus. Finaliter dictus Rex Carolus, quamvis habuisset succursum à Pastoribus Ecclesiæ, & quod Rex Franciæ venisset in succursum suum, non poterat amplius stare in dicta Insula, quia stipendiarii volebant pagas eorum, & eas ipsis dare non poterat. Et de hoc perpendens, dictus Rex Franciæ tantum fecit, quod fecit pacem inter eos, videlicet quod tota Insula Siciliæ remansit de netto dicto Regi Frederico; & omnes Terræ, quas dictus Rex Fredericus habebat in Calabria citra mare, remanserunt dicto Regi Carolo. Et habuit in uxorem filiam dicti Regis Caroli. Tamen dictus Rex Fredericus postea fecit maximas guerras cum Rege Ruberto, & cum suis successoribus. Finaliter dictæ guerræ cessaverunt propter discordias, quæ fuerunt in dicto Regno Apuliæ, & taliter dimiserunt dictum Regnum Siciliæ in pace dicto Regi Frederico & ejus successoribus. Tamen in dictis guerris Rex Robertus ivit in Sicilia cum C. Galæis, & tribus millibus hominum armatorum, & ibi stetit circa menses VIII. & ibi multi ex suis hominibus & equis mortui sunt ex infirmitatibus, ita quod ibi non poterat stare, nec recedere, quia erant in parte, quod ipse & sui à gentibus dicti Regis Frederici fuissent mortui & capti. Et ideo mater dicti Regis Roberti, & socera dicti Regis Frederici ivit ad filiam suam in Sicilia, & fecit sic, quod dictus Rex Fredericus motus pietate ad preces uxoris dimisit dictum Regem Robertum reverti in Apuliam, absque quod ei in aliquo aliquam læsionem facerent. Post hæc in tempore præfenti, scilicet anno Christi MCCCLXXX. fuerunt in dicto Regno Apuliæ maximæ guerræ & pestilentia propter depositionem, quam Papa Urbanus fecit de Regina Johanna de dicto Regno Apuliæ, & de ipso Regno coronavit Dominum Carolum de la Pace filium quondam Ducis Duracii, unum ex Regalibus Apuliæ. Quem Ducem Duracii Rex Hungariæ veniens de Hungaria in Apuliam cum maximo exercitu Hungarorum fecit decapitari propter mortem Regis Andree fratris ipsius Regis Hungariæ, & virum dictæ Regine Johannæ. Qui Rex Andreas fuerat suspensus in camera palatii sui. Post ipsum Regem Andream dicta Regina accepit in virum Regem Ludovicum unum ex Regalibus Apuliæ, & eo mortuo habuit in virum Infantem de Majorica expulsam à Regno Majoricæ per Regem Aragonum; & eo mortuo habuit in virum Dominum Ottonem de Brunsvich de Alamannia. Qua de causa maximæ guerræ factæ sunt inter dictam Reginam Johannam & ejus virum Dominum Ottonem de Brunsvich cum dicto Domino Carolo de la

A Pace. Et post dictam Reginam Johannam per Ducem Andegaviæ fratrem Regis Franciæ, quem dicta Regina Johanna dimiserat heredem cum dicto Domino Carolo de la Pace. Et post dictum Ducem per dictum Dominum Ottonem nomine filii dicti Ducis cum filio dicti quondam Domini Caroli de la Pace. Ex quibus guerris in tribus vel in quatuor annis mortui sunt ex utraque parte plusquam quinquaginta millia hominum, de quibus omnibus infra dicetur. Quæ guerræ inceptæ fuerunt circa annum Christi MCCCLXXX.

Item dicti Pastores innumerabiles guerras fecerunt in aliis Provinciis eis suppositis. Et primò in Roma cum pluribus Imperatoribus, & ipsi Imperatores cum eis; item ibi cum Romanis; item in Campagna de Roma cum Principibus Romanis; item in Ducatu Spoleti, & in Patrimonio S. Petri cum Nobilibus illarum Provinciarum; item in Marchia Anconitana, & in Romandiola. (*) Item in Tuscia contra Florentiam, & Perusiam maximas guerras fecerunt, in qua Civitate Florentiæ nullum jus habent in temporalibus. Et hoc solum faciunt pro principando ipsi & sui propinqui & amici eorum, plusquam pro utilitate, quam haberent pro dictis Terris & Civitatibus habendis; quia dicti tenentes dictas Civitates dictarum Provinciarum erant bene contenti solvere eis censum consuetum, & tenere bonam justitiam. Et quod fecerunt certè nihil, quia omnia stant in eorum esse consueto, nisi quod maximas turbationes fecerunt in Italia, & infinita millia hominum mortui sunt eorum occasione. Item in guerris Franciæ juvaverunt Regem Franciæ contra Regem Angliæ. Item in guerris Hispaniæ juvaverunt Don Henricum contra fratrem suum Don Petrum legitimum Regem Castellæ Hispaniæ. Item in Lombardia à LXX. annis citra usque ad annum Christi MCCCLXXVI. fecerunt maximas guerras. Et primò fecerunt maximam guerram seu guerras Marchioni de Ferrara, & Dominis Mediolani, & contra Civitates, quas tenent, in quibus nullum jus habent, nisi in spiritualibus. Et ideo eis evenit, ut supra capitulo de tregua Domini Galeaz continetur. Verum est, quod antiquis temporibus Reges Longobardorum dictis Pastoribus guerras moverunt, sive contra eorum Civitates, & certas ex dictis Civitatibus eis abstulerunt. Et tunc dicti Pastores sciverunt sic facere, quod Pipinus Major Domus Franciæ cum maximo exercitu Regis Francorum venit in Lombardiam, qui post multas guerras factas cum Rege Aythulpho fecit sic, quod dictus Rex Aythulphus omnes Terras pertinentes ad Ecclesiam Romanam dimisit, & Dominus Pipinus in Franciam rediit, & propter servitium, quod fecerat dictis Pastoribus Ecclesiæ, Hildericus Rex depositus fuit, & dictus Pipinus factus fuit Rex Francorum. loco dicti Hilderici, ita quod dicti Pastores ei bonum meritum reddiderunt pro servitio. Mortuo dicto Aythulpho, successit in Regno Longobardorum Desiderius ultimus Rex Longobardorum, qui malè contentus de eo, quod restitutum fuerat dictis Pastoribus Ecclesiæ, movit guerram dictis Pastoribus, & eis abstulit Ducatum Ferrariæ, & Faventiam. Quia de causa petierunt succursum à Carolo Magno filio dicti Regis Pipini, cui maximas promissiones fecerunt, quas ei bene observaverunt. Qui Carolus

(*) Ex M^{to} Simoneta: Cum Dominis illarum partium: item contra Civitatem Bononiæ ma-

gnam guerram fecerunt.

Ius Magnus cum maximo exercitu gentium armatarum venit in Lombardiam contra dictum Regem Desiderium, & maximas pugnas fecit cum ipso Rege Desiderio, in quibus pugnis multa millia hominum ex utraque parte fuerunt mortui, & maxime in pugna facta ad Mortariam in districtu Papiæ, ubi mortui fuerunt duo magni Barones & Principes Caroli Magni, scilicet Amicus & Amelius veracissimi amici & fideles focii, ut in Historia eorum plenius continetur. Finaliter dictus Rex Longobardorum Desiderius succubuit infra tres annos, postquam dictus Carolus Magnus venit in Italiam, & captus cum tota familia sua ductus est in Franciam, ubi vitam suam finivit. Et sic dictum Regnum Longobardorum tunc finitum fuit, quod Regnum conjunctum est Imperio Romano. Qua de causa Imperatores Romani veniunt ad accipiendum Coronam Lombardiæ in Civitate Mediolani. Et antequam dictus Carolus Magnus se recederet ab Italia, factus est Imperator Romanorum; & taliter tunc Imperium Romanum fuit divisum, quia unus Imperator imperat in Græcia, & alter in Alamannia.

Et sic clarè videtur, quod dicti Pastores innumerabiles guerras (*) moverunt, seu moveri fecerunt pro jam dictis eorum dominiis temporalibus, & eorum occasione, propter quæ infinita millia Christianorum mortua sunt, & tot maledictiones, destructiones, & angustiae, & turbationes in mundo venerunt, & maxime in majori parte Italiæ. Certè si dicti Pastores scirent, quid sit guerra, & irent ad recipiendum de frugibus guerræ, numquam consentirent quod guerra aliqua fieret, donec plus amant corpus quàm animam; & si plus amarent animam quàm corpus, plus invitè consentirent dictas guerras fieri, si ad dictas guerras irent, & scirent quid in dictis guerris sit. Et si dicerent, quod bene sciunt quid in dictis guerris sit, nesciunt quid dicant; quia in Cameris & Palatiis eorum, in quibus stant, tales guerræ non fiunt; & si in dictis Palatiis eorum hoc sentirent, sicut senserunt Rex Priamus, & Sardanapalus Rex Assyriorum, numquam dictas guerras fieri consentirent; immo libenter refutarent dominia, quæ habent, & pro magna gratia haberent ab illis, qui dicta dominia temporalia recipere vellent. Et si non haberent dicta dominia temporalia, numquam moverent guerram aliquibus, nec aliquibus, quia remota causa remotus est effectus. Nonne sciunt ipsi, quod non habent nisi unum corpus, & unam personam? Quid debent facere de tot & tantis divitiis? quia bene debent scire, quod omnia, quæ superabundant eis, debent dare pauperibus Dei. Illud, quod personæ & corpori eorum eis oportet, paucum relevat. Expendant, si expendere possunt, quod aliud non possunt habere in hoc mundo, quantum ad corpus eorum, nisi solum illud, quod in victu & vestitu ponunt; & ponant, si ponere possunt; quia aliquis eorum non potest consumere omni anno in victu & vestitu personæ suæ ultra valorem Florenorum C. aut, quod nihil est quantum ad maximas divitias, quas possident, si possidere dici potest. Et quantum ad animam eo-

rum, non possunt portare nisi bonum & malum, quod in hoc mundo faciunt. Et si vellent dicere, quod Laici faciunt peculium, potest responderi, quod magna est differentia inter ipsos & Laicos; quia peculium, quod Laici faciunt, ipsum faciunt ad hoc, ut ipsi & filii eorum habeant unde vivere possint, & ut non habeant causam eundi mendicando. Et ad hoc pater familias filiis suis tenetur, & ipsi non possunt sic dicere, quia post se filios non dimitunt secundum Ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et quia omnia, quæ eis superabundant, debent dare pauperibus, ut supra dictum est, & Deus præcipit, & etiam debent scire, quod Christus dixit: *Si vis esse perfectus, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*; ipsi debent esse perfecti super omnes gentes: Ergo non est conveniens, quod tantas divitias possideant &c. Et certè melius esset, si hoc facerent, ut jam dictum est, & quantum ad corpus, & quantum ad animam &c. Jam quotidie in Ecclesia canitur, & fit oratio, quod præstet nobis gratiam terrena despicere, & gaudia æternæ gloriæ possidere, &c.

Et super omnia melius esset, si dicti Pastores in totum omnia temporalia dimitterent, & in totum instarent spiritualibus & divinis officiis. Et si hoc scirent facere, certè animus eorum staret in requie, quia aliquis eos non turbaret, nec molestaret, nec ipsi aliquos molestarent, & viverent in pace, & in bona voluntate, sicut vivunt Fratres Paupertatis, qui non habent proprium, & manutinent se, & Ecclesias eorum, honorificè, & habent victum & vestitum ad sufficientiam, & quotidie instant spiritualibus, & divinis officiis, & in prædicationibus, & in aliis bonis operibus, & possunt ire & stare, ubi volunt; & non est aliquis, qui eos in aliquo nec aliquo modo molestet nec Princeps, nec Dominus, nec Tyrannus. Sed ab omnibus honorantur, & habentur in reverentia. Certè hæc est perfecta vita: & beati ipsi Pastores, si hoc scirent facere, quia ab omnibus haberentur in reverentia, & obedirentur, & melius tenerent totam Christianitatem in pace & in requie. Certè non potest serviri Deo & mammonæ; nec potest teneri unus pes in Cælo, & alter in terra. Ad hoc facit Sermo Adriani Papæ III., de quo continetur in Libro Speculi Historialis Fratris Vincentii Belluacensis, dicens, quod Anno Christi MCLXI. Episcopus Albanensis Nicolaus Anglicus fit Papa, & vocatus Papa Adrianus III. Huic Adriano Papæ, ut refert Elynandus, familiaris fuit Johannes Salberienfis, & ipse natione Anglicus, qui de eodem Adriano talia refert: *Adriani Adrianum Papam dicentem, quod Romano Pontifice nemo miserabilior est, conditione ejus nulla miserior. Fatebatur enim in eadem Sede tantas miseras invenisse, ut facta collatione præsentium tota præsens amaritudo jucunditas & felicitas fuerit. Spinosam enim dicebat Cathedram Romani Pontificis, tantum acutissimis usquequaque consutum aculeis; tantæ molis, ut robustissimos premeret, & comminuat humeros. Coronam & phrygium clara meritis videri, quamquam ignea sint, sequi numquam à natali solo Angliæ mallet exisse, aut in*

(*) In margine Libri adnotatum est antiquo charactere: Quia plura te vidi, ideo & breviter tibi respondeo: quod multa vidisti, sed sunt pauca respectu eorum, quæ fuerunt toto tempore præterito, quia si vidisses quanta mala præcesserant, antequam Pastores Ecclesiæ regnarent, & per totum mundum bella jam fa-

cta fuerant, & destructa sunt Regna, Civitates, Castella, & homines iis temporibus: non ita contra Pastores Ecclesiæ loquutus fuisset. Sed Deus omnibus parcat. Quia mundus à principio à Cain & Abel semper in bello fuit ulque in presenti.

in Castro B. Ruffi apud Valentiam perpetuo latuisse, quam tantas intrasse angustias, nisi quia divina dispensationi reluctari non auderet. Hæc etiam mihi sæpius adjecit; quod de gradu in gradum à claustrali Clerico per omnia officia in Summum Pontificem ascendisset. Nihil umquam felicitatis, aut tranquillæ quietis vitæ priori adjectum est ab ascensu. Et ut verbis ejus utar; in incude & malleo semper dilatavit me Dominus. Sed nunc operi, quod infirmitati meæ imposuit Dominus, si placet, supponat dexteram, quia mihi importabile est. Nonne miseria dignus est, qui pro tanta pugnat miseria? Sit ditissimus, qui electus est: sequenti die pauper erit, & infinitis ferè creditoribus tenebitur obligatus. Ambite ergo ad Summum Pontificium, & non sine fraterno sanguine ad illud ascendere, & Romulo succedere in parricidiis, non Petro in pascendis ovibus. Bene ergo dicitur non tam nuncupativè, quam substantivè: Summus Pontifex Servus Servorum. Scrivit enim servus avaritiæ &c. Item facit ad hoc, ut continetur in Libro Fratris Vincentii, in Libro XVII. dicti Speculi Historialis Cap. XXVI. secundum Beatum Hieronymum, qui sic dicit: Clericus, qui servit Ecclesiæ, primò vocabulum suum interpretetur, & nitatur esse, quod dicitur. Cleros enim græcè Sors Latine dicitur. Clerici ergo vocantur, vel quia de Sorte Domini sunt, vel quia Dominus ipse est Sors, idest pars Clericorum. Tales igitur exigere se debent, ut possideant Dominum, & ipsi à Domino possideantur. Qui possidet Dominum, & cum Propheta dicit, Pars mea, nihil extra Dominum habere potest; quia si quidpiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus; verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis pars ejus Dominus fieri dedignatur. Obsecro te Frater; ne obsequium Clericatus generis antiquæ militiæ putes, idest ne lucra Seculi quæras in Christi militia, ne plus habeas, quam quando Clericus esse cœpisti. Negotiatorem quoque Clericum, & ex inope divitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge &c. Deus pro sua misericordia, qui scit quid oportet, præstet omnibus gratiam suam facienti illud, quod pro meliori sit, Amen. Hic sequitur ordo Chronica.

Anno Christi MCCCLXXVI. die XIV. Septembris Papa Gregorius XI. videns, quod Dominus Robertus de Zeneva Cardinalis cum gentibus, quas contra Civitatem Perusiæ miserat, nihil poterat facere, credens recuperare Terras suas, si Romam personaliter iret, recessit se ab Avinione cum tota Curia sua, & ivit Romam per mare, & Romam applicuit dicto Anno die XVII. Januarii, & ibi stetit pluribus mensibus, quod aliquid non potuit proficere. Finaliter anno Christi MCCCLXXVII. infirmatur, ex qua infirmitate in Roma moritur.

Anno Christi MCCCLXXVII. post mortem dicti Papæ Gregorii XI. in Roma, Cardinales omnes, qui erant in Roma, fuerunt inclusi & positi in Conclavi more solito per Romanos. Et ut dicitur, quod dicti Cardinales dicunt, quod quotidie minabatur eis per dictos Romanos, quod si non facerent Papam Romanum, ipsos omnes interficerent; & pluries cucurrerunt, ubi erant, pro interficiendo eos, quia eis dicebatur, quod volebant facere Papam Ultramontanum. Et finaliter dicti Romani videndo, quod se non poterant concordare in eligendo Papam Romanum, dixerunt eis, quod si non eligerent Papam Romanum, vel saltem

A Italicum; sine dubio eos interficerent. Et dicti Cardinales videntes hoc, metu quod dicti Romani eos non interficerent, Anno Christi MCCCLXXVIII. die XXVIII. Martii elegerunt palam in Papam Dominum Bartholomæum Episcopum Civitatis Bari, quem vocarunt Papam Urbanum VI. & alii dicunt aliter. Deus in hoc provideat, qui scit omnia. Tamen dicti Cardinales confessi sunt, se eum elegisse metu.

B Anno Christi MCCCLXXVIII. quando dicti Cardinales viderunt aptum se posse recedere de Roma, dicti Cardinales omnes recesserunt à Roma, & iverunt ad Civitatem Fondi, & ibi in eorum libertate post sex menses post electionem dicti Papæ Urbani elegerunt dictum Dominum Robertum de Zeneva Cardinalem in Papam, & ipsum vocaverunt Papam Clementem. Et factò hoc dictus Papa Urbanus fecit plures alios Cardinales in Roma, quia unus solus Cardinalis de veteribus non remansit, nec tenuit cum eo, qui erant decem & octo Cardinales. Et certè hoc magnum mirum fuit, quod omnes fuerint de una voluntate. Deus & ipsi sciunt, si fuerit bona vel mala. Et Dominus Simon de Broxano de Mediolano, & Dominus de Florentia Cardinales se recesserunt à dicto Papa Clemente, & iverunt ad Lagniam Civitatem, & ibi steterunt multo tempore, & palam non tenebant nec cum uno nec cum alio. Tamen fuerunt ad electionem dicti Papæ Clementis cum aliis Cardinalibus.

C Et finaliter dictus Papa Clemens cum omnibus aliis Cardinalibus veteribus ivit ad standum ad Civitatem Avinionem in Provincia, & ibi dominatur in spiritualibus totam Franciam, & alia multa. Dictus Papa Urbanus dominatur in spiritualibus Italiam, & Alamanniam, & alia multa. Et reperitur in Speculo Historiali Fratris Vincentii Belluacensis, quod Anno Christi MCLIX. Papa Adrianus obiit, eoque mortuo facta est in Ecclesia Romana maxima turbatio. Cardinales enim divisi duos sibi Pontifices, Rolandum scilicet Cancellarium, qui Alexander Papa dictus est, & Octavianum gravi schismate Ecclesiam disrumpentes, unde Proceres diversarum regionum turbati sunt. Quidam uni, quidam alteri adhererunt. Imperator Romanus cum suis Episcopis Octaviano, qui à sibi faventibus Papa Victor acclamatus est. Rex verò Francorum Ludovicus, & Rex Angliæ Henricus cum suis Alexandrum in Papam & Dominum susceperunt. Qui Papa Alexander in Galliam ivit, & à dictis Regibus Francorum & Anglorum honorifice susceptus est. Finaliter dictus Papa Alexander obtinuit, & reversus est Romam in pace cum Imperatore. Quod schisma duravit ultra annos XVI. Postea per spatium temporis dicti duo Cardinales iverunt in Provinciam in Civitatem Niciæ, & ibi decessit dictus Dominus Simon de Broxano de Mediolano; & dictus Dominus Florentiæ ivit ad Avinionem cum dicto Papa Clemente.

D Dictus Dominus Papa Urbanus stetit in Roma per multum tempus cum suis novis Cardinalibus. Postea ivit Neapolim, & ibi fecit quæstionem cum Domino Carolo de la Pace Rege Apuliæ; & inde recessit, & ivit ad Civitatem Nuceriæ sive Corneti. Et ibi fecit carcerari plures de suis Cardinalibus, & ipsos turpiter tenuit, & tormentari fecit. Et ibi fuit obsessus per gentes dicti Domini Caroli. Sed per Januenses fuit tractus de obsidione, qui ibi venerunt cum Galæis eorum, & ipsum conduxerunt Januam cum maximo honore cum omnibus suis Cardinalibus carceratis & non carceratis.

Et

Et ibi ab eo recesserunt & fugerunt duo ex Cardinalibus non carceratis, & iverunt ad Papam Clementem, videlicet Dominus de Ravenna, & Dominus de Petramala: causam ipsi sciunt. Et ibi stetit per multum tempus. Hic Papa Urbanus VI. in dicta Civitate Januæ, ut dicitur, fecit dictos Cardinales carceratos vivos sepeliri in quadam stalla equorum. A Janua recessit, & ivit ad Civitatem Lucæ, & ibi stetit pluribus mensibus. A Luca recessit, & ivit ad Civitatem Perusinam anno Christi MCCCCLXXXII. & ibi stat. Et taliter Pastores Ecclesiæ Dei stant in maximo schismate & divisione.

Anno Christi MCCCCLXXX. dum adhuc esset in Roma dictus Papa Urbanus cum suis Cardinalibus, videns, quod Regina Johanna Apuliæ abiatica quondam Regis Roberti in totum obediebat dicto Papæ Clementi de Avinione, eam excommunicavit, & privavit Regno Apuliæ, & etiam excommunicavit omnes, qui cum ea tenerent. Et misit pro Domino Carolo de la Pace nepote Regis Hungariæ, & eum coronavit de dicto Regno Apuliæ. Et fecit præconizare Crostatam contra dictam Reginam Johannam.

Anno Christi MCCCCLXXXI. dictus Dominus Carolus de la Pace collecto exercitu amicorum suorum, & dicti Domini Papæ equitavit Neapolim in Apulia, & dimicavit cum Domino Ottone de Brunsvich Viro dictæ Reginæ Johannæ, & eum superavit & cepit. Et intravit Neapolim cum sequacibus suis, quos habebat in dicta Civitate Neapolis & in dicto Regno. Et cepit dictam Reginam Johannam abiaticam quondam Regis Roberti, & ipsam carceravit, & finaliter infra unum annum fecit eam in dictis carceribus mori. Tamen Regnum remansit divisum, quia aliqui tenebant cum eo, & aliqui tenebant pro parte & nomine dictæ Reginæ, & taliter Regnum totum erat in guerra, & quæstione. Tamen in hoc tempore dictus Papa Urbanus VI. à Roma ivit Neapolim, & ibi fecit quæstionem cum dicto Carolo de la Pace. Et finaliter se reduxit Januam, ut supra declaratum est ante Capitulum MCCCCLXXX. Hic Papa Urbanus VI. existens in dicta Civitate Januæ concessit Domino Comiti Virtutum Domino Mediolani &c. imponendi unam taleam Clericis omnium Civitatum, & Terrarum ipsius Domini Comitis Virtutum, pro subsidio desponsationis Domine Valentiniæ filiæ ipsius Domini Comitis factæ cum inclyto Duce tunc Turoniæ & Comite Valexii, germano Serenissimi Domini Caroli Regis Francorum. Et etiam pro quibusdam necessitatibus dicti Domini Papæ. Et circa dicta tempora dictus Dominus Comes in tam maxima amicitia erat cum ipso Domino Papa, quod omnes Dignitates & Beneficia Ecclesiastica Terrarum ipsius Domini Comitis, quæ erant conferenda, dictus Dominus Comes ipsa conferebat cui volebat. Et dictus Dominus Papa dicta Beneficia & Dignitates confirmabat omnibus illis, quos dictus Dominus Comes elegerat ad dictas Dignitates & Beneficia; & sic facit successor ejus Papa Bonifacius IX. Hic etiam Papa Urbanus VI. anno Christi MCCCCLXXXIX. & sui Pontificatus anno XI. quum Papa Bonifacius VIII. anno à Nativitate Christi MCCC. concessit primò plenam Indulgentiam omnibus visitantibus Limina Apostolorum Petri & Pauli Romæ, & facientibus ibi quindenam infra annum ipsum, tamen verè pœnitentibus & confessis, statueritque eandem Indulgentiam in posterum in omni anno centenario ab omnibus

A visitantibus eadem sacra Limina, ut supra habetur; deinde Papa Clemens VI. anno Christi MCCCCL. dictam Indulgentiam reduxit ad annos quinquaginta, & sic in posterum omni anno quinquagenario ab omnibus similiter visitantibus Basilicas dictorum Apostolorum, ac Lateranensem Ecclesiam. Nunc verò dictus Papa Urbanus VI. considerans, quod quamplurimi ad annum quinquagesimum propter vitæ brevitate pervenire non possunt, & quod ipse Salvator noster Dominus Jesus Christus nisi XXXIII. annis in hoc mundo conversatus est, prædictam Indulgentiam reduxit ad annos XXXIII., & sic in posterum omni anno tricesimo tertio, tunc incepturos anno à Nativitate Christi MCCC. LXXXX. Statuens, ut omnes visitantes ut supra prædictas ipsorum Petri & Pauli Basilicas, ac Lateranensem, & S. Mariæ Majoris de Urbe Roma Ecclesias, hujusmodi consequantur Indulgentiæ largitatem.

B Anno Christi MCCCCLXXXII. Dominus Dux Andegaviæ quondam frater Regis Franciæ, & nunc avunculus Regis Franciæ Caroli, cum Comite Sabaudiæ, & aliis multis Baronibus Franciæ & Sabaudiæ, collecto copioso exercitu gentium armatarum habentium circa quadraginta millia equorum, recesserunt se de Regno Franciæ, & de dicto Comitatu Sabaudiæ, & iverunt in dicto Regno Apuliæ, transeuntes dicto anno de mense Augusti per Episcopatum Placentiæ prope dictam Civitatem, ubi honorificè recepti fuerunt per dictos Dominos Bernabovem & Comitem Virtutum Dominos Mediolani &c. Et tunc dictus Dominus Bernabos dedit in uxorem quamdam filiam suam legitimam filio dicti Ducis Andegaviæ. Et dicto Anno dictus Dux Andegaviæ in dicto Regno Apuliæ applicuit, & multas Terras & Civitates acquisivit cum auxilio sequacium suorum dicti Regni. Tamen dictum negotium non potuit perducere ad finem, quia Anno Christi MCCCCLXXXIV. decessit, & ante eum decesserat dictus Comes Sabaudiæ, scilicet Anno Christi MCCCCLXXXIII. & maxima pars suorum Baronum & armigerorum, ita quod reliqui Barones, qui remanserant in dicto Regno post mortem dicti Ducis, pro majori parte ad propria remearunt. Et si non fuisset morte præventus, veniebant in totum ad intentionem suam. Tamen sequaces sui iterum in dicto Regno regnant pro majori parte, & stant in guerra cum dicto Rege Carolo de la Pace, & ejus sequacibus. Et dicitur, quod Dux prædictus Andegaviæ dictam guerram movit de jure dicto Domino Carolo de la Pace, quia dicta Regina Johanna dictum Ducem reliquerat in suo testamento heredem de dicto Regno, & de omnibus aliis Terris, quas ipsa tenebat. Dictus Dominus Carolus de la Pace non contentus de eo quod tenebat, vel quod dubitaret non posse tenere, audito quod Rex Hungariæ erat mortuus, & credens se exheredare filias dicti Regis Hungariæ de dicto Regno Hungariæ, & se facere Regem Hungariæ, ivit in Hungariam, & cum certis amicis suis se fecit Regem Hungariæ, hortatu quorum iverat, & contra voluntatem Reginæ Hungariæ & filiarum ejus & eorum amicorum & sequacium fuit coronatus de dicto Regno Hungariæ in Civitate Albæ Regali Anno Christi MCCCCLXXXV. die ultimo Decembris. Quæ de causa dicta Regina dissimulavit usque ad tempus, & apto tempore dicta Regina infra duos menses post dictam coronationem dictum

Do-

541

Dominum Carolum de la Pace usurpatorem dicti Regni Hungariæ fecit capere, & postea ipsum occidere, dicendo quod ibi ipsum nunquam fecerat venire; & propter hoc, quod dictum Regnum usurpaverat, de jure erat dignus morte, quia dictum Regnum in aliquo sibi non deveniebat.

Anno Christi MCCCLXXXVI. infra Annum post mortem Domini Caroli de la Pace Dominus Otto de Brunsvich de Alamannia quondam Maritus dictæ Reginæ Johannæ Reginæ Apuliæ intravit Neapolim nomine filii Ducis Andegaviæ jam defuncti. Et dicta Uxor dicti Domini Caroli de la Pace, & filius redierunt se in Civitate Gajetæ, & dictus Dominus Otto libere tenet dictam Civitatem Neapolim nomine dicti filii dicti Ducis Andegaviæ, & majorem partem totius Regni Apuliæ.

Anno Christi MCCCLXXXVIII. decessit in Alamannia Dominus Carolus de Lucemburg Rex Bohemiæ, & Imperator Romanorum. Et post vel ante decessum dicti Domini Caroli electus fuit in Imperatorem Romanorum Dominus Vincislaus filius dicti quondam Domini Caroli.

Anno Christi MCCCLXXXVII. de mense Augusti Dominus Galeaz Vicecomes dedit in uxorem Marchioni Secundino Montis-ferrati annorum quindecim Dominam Violantem ejus filiam, uxorem quondam Domini Leonelli filii Regis Angliæ Domini Odoardi.

Anno Christi MCCCLXXXVIII. Dominus Galeaz Vicecomes Comes Virtutum filius dicti Domini Galeaz habuit dominium Civitatis Astensis. Eodem Anno dictus Marchio Secundinus Montis-ferrati fuit mortuus in Episcopatu Parmæ per quosdam ejus famulos, quos percute-re, seu occidere volebat, & percussit. Qui Marchio non erat bene sensatus, & interfecit plures ex suis hominibus & aliorum, & multos vulneravit, & etiam vulneravit dictam Dominam Violantem uxorem suam; & finaliter voluit interficere dictos suos familiares in dicto Episcopatu Parmæ, qui se defenderunt, & eum vulneraverunt certis plagis, ex quibus infra quindecim dies decessit, & mortuus est. Et sic secunda vice dicta Domina Violans fuit vidua. Cui successit in Marchionatu tertius ejus frater nomine Theodorus, quem Dominus Comes Virtutum multum amat, & tenet pro filio, quia allevatus & conversatus est cum eo multo tempore.

Anno Christi MCCCLXXXVII. incepta est maxima guerra inter Januenses & Regem Hungariæ, Patriarcham Aquilegiæ, & Dominum Franciscum de Carraria Dominum Paduæ ex una parte, & Commune Venetiarum ex alia. Et dictus Dominus Bernabos Vicecomes amore dictorum Venetorum faciebat, seu fieri faciebat guerram Januensibus. Et Anno Christi MCCCLXXXIX. de mense Septembris dictus Dominus Bernabos fecit ire Societatem de la Stella contra Januam, quæ erat circa equorum MD. & omnes fuerunt capti & mortui per dictos Januenses, ita quod unus solus non evasit à manibus Januensium, nisi Dominus Hektor de Bagnacavallo Dominus Civitatis Faventiae Capitaneus dictarum gentium. Finaliter dicti Januenses dederunt maximum confictum in mari dictis Venetis, & fuit percussus Capitaneus dictorum Venetorum ad mortem. Et dicti Januenses videntes, quod dicti Veneti non poterant eis resistere, ceperunt maximam audaciam, & iverunt cum eorum Galéis usque ad

A Civitatem Venetiarum, & ceperunt Terram Clugæ, sive Chiozæ, & propter eorum superbiam despiciebant dictos Venetos, & non bene custodiebant Portum Chiozæ. Qua de causa dicti Veneti manu armata cum omnibus eorum Galéis & Cochis & Navibus tempore nocturno iverunt ad Portum dictæ Terræ Chiozæ. Et in bucca dicti Portus affundaverunt duas maximas Cochas: qua de causa dicti Januenses fuerunt obsessi in dicta Terra Chiozæ, quia aliqui non poterant intrare dictam Terram Chiozæ, nec exire, nec victualia aliqua. Et videntes dicti Januenses, quod peribant fame, se reddiderunt dictis Venetis, & omnes dicti Januenses fuerunt inclusi in carceribus Venetiarum: qua de causa finaliter fuit facta pax & concordia inter eos, & carcerati fuerunt relaxati. Et tempore dictæ guerræ dictus Dominus Franciscus de Carraria Dominus Paduæ maximam obsidionem fecit Civitati Trivixii, quam dicti Veneti tenebant. Et finaliter dicti Veneti videntes, quod dictam Civitatem Trivixii tenere non poterant, eam tradiderunt Duci Austriæ, ad hoc ut eam non haberet dictus Dominus Paduæ. Et infra Annum dictus Dux Austriæ dictam Civitatem Trivixii vendidit dicto Domino Paduæ, & eam tenet & gubernat. Causa quia dicti Januenses moverunt guerram dictis Venetis, & quod ipsi se colligaverunt cum dictis Rege Hungariæ, Patriarcha Aquilegiæ, & Domino Paduæ, qui Dominus Paduæ semper imaginat velle destruire dictos Venetos, fuit, quia Imperator Constantinopolis dedit dictis Venetis Castellum Insulæ Tenedon, quod est in bucca Maris Majoris, sive Mauri. Quod Castrum dicti Januenses soliti erant custodire nomine dicti Imperatoris, & Regis Cypri, quod fuit nimis molestum dictis Januensibus. Quod si dicti Veneti vellent, dicti Januenses non possent navigare cum eorum mercantiis in dicto Mari Magno, super quo habent Civitatem Cassæ in partibus de Tana. Et oportuit, quod dictum Castrum Tenedon dirueretur. Et hoc factum est vigore pactorum pacis factæ inter eos. Tamen postea dictum Castrum reedificatum est sub Turcorum nomine per dictos Venetos.

E Anno Christi MCCCLXXXVIII. de mense Aprilis Dominus Bernabos Vicecomes fecit maximam guerram Dominis Bartholomæo & Antonio de la Scala Dominis Veronæ filiis naturalibus quondam Domini Cansegnoris filii legitimi quondam Domini Mastini. Tamen creditur, quod dictus Dominus Bernabos habuisset dominium dictæ Civitatis Veronæ & Vincentiæ, nisi quod fuit proditus à Domino Johanne Aguto Anglico, & à Lucio Lando Teutonico ejus generalibus, quos bannivit, & malo modo recesserunt à stipendio suo. Tamen fuit facta concordia inter dictum Dominum Bernabovem, & dictos Dominos Veronæ, solvendo dicto Domino Bernabovi Florenos quadringenta millia auri, videlicet incontinenti Florenos centum sexaginta millia auri, & postea quolibet anno usque ad sex annos Florenos quadraginta millia auri. Causa, quia dictus Dominus Bernabos movit guerram dictis Dominis de la Scala, fuit, quia dicebat, quod hereditas dicti Domini Cansegnoris eorum patris spectabat ad Dominam Reginam uxorem dicti Domini Bernabovis, & sororem legitimam dicti Domini Cansegnoris, & non ad ipsos Dominos Bartholomæum & Antonium pertinebat, quia non erant legitimi. Et etiam dicebat, quod de jure ad dictam Dominam Reginam pertinebat.

bat hereditas dicti Pauli Albuini fratris dicti Domini Cansegnoris, quem per tres dies ante mortem suam fecit interfici, ad hoc ut dominium remaneret dictis filiis suis naturalibus. Et etiam hereditas Domini Canisgrandis fratris dictorum quondam Dominorum Cansegnoris, & Pauli Albuini, quem dictus Dominus Cansegnoris interfecit. Et sic veritas est, quod ad filias dicti Domini Mastini pertinebat hereditas dictorum Canisgrandi, Cansegnoris, & Pauli Albuini, quondam filiorum dicti Domini Mastini, & non ad ipsos Dominum Bartholomæum & Antonium, quia non erant legitimi, nec de jure poterant esse heredes illorum, quos interfici fecerat. Nec dictus Dominus Antonius poterat succedere dicto Domino Bartholomæo fratri suo, quia ipsum occidi fecerat. Anno Christi MCCCCLXXXVIII. die VI. Augusti decessit in Civitate Papiæ Dominus Galeaz Vicecomes tunc Dominus Civitatum Mediolani, Papiæ, Placentiæ, Cumarum, Novariæ, Vercellarum, Alexandriæ, Terdonæ, & Bobii. Cui successit in dominio dictus Dominus Comes Virtutum ejus filius.

Anno Christi MCCCCLXXXIX. Dominus Galeaz Comes Virtutum voluit habere in uxorem filiam Regis Siciliæ de voluntate dictæ Dominiæ, & Regnum Siciliæ. Sed gentes dicti Domini Comitis non potuerunt transire in Insulam Siciliæ, quia naves dicti Domini Comitis in Portu Pisarum fuerunt incensæ ad postulationem Regis Aragonum de consensu Januensium, ut dicitur. Et dicta Domina numquam potuit exire de manibus certorum Baronum dictæ Insulæ, in quorum manibus erat. Quod factum, constitit Civibus dicti Domini Comitis plusquam centum millia Florenorum auri, ex quibus Cives Placentiæ solverunt Florenos XII. millia auri. Anno Christi MCCCCL. dictus Dominus Galeaz filius quondam Domini Stephani duxerat in uxorem Dominam Blancham, sororem Domini Comitis Sabaudia, quæ dicto anno genuit dictum Dominum Galeaz Comitem Virtutum.

Anno Christi MCCCCLXXXI. de mense Novembris dictus Dominus Comes Virtutum videns quod non poterat habere in uxorem dictam Reginam Siciliæ, accepit in uxorem excellentiam Dominam Catelinam filiam Domini Bernabovis Vicecomitis, & dedit in uxorem dictam Dominam Violantem sororem suam Domino Ludovico filio dicti Domini Bernabovis, credens se melius cum eis pacificare. Et non obstantibus prædictis, filii dicti Domini Bernabovis tractabant auferre dominium dicto Domino Comiti, ut dicitur.

Et hoc sentiens dictus Comes anno Christi MCCCCLXXXV. die VI. Madii se recessit à Civitate Papiæ, & equitavit Mediolanum cum Lanceis CCCC. bonorum hominum armatorum electorum. Et scivit sic facere, quod cepit dictum Dominum Bernabovem, & Dominum Ludovicum, & Dominum Rodolphum ejus filios, & ipsos reduci fecit in Castro suo magno Mediolani. Et incontinenti quietè & pacificè habuit dominium dictæ totius Civitatis Mediolani, & totius Comitatus, & thesaurum dicti Domini Bernabovis, qui fuit æstimatus Ducat. sexcentum millia. Et infra paucos dies omnes Cives & subditi dicti Domini Bernabovis libere & pacificè absque aliqua mortalitate se & Civitates dicti Domini Bernabovis dederunt dicto Domino Comiti Virtutum: quod fuit maximum mirum. Et creditur majus factum, &

Tom. XVI.

quàm umquam factum fuerit in aliqua parte Mundi. Et certè hoc venit à Deo, & non ab hominibus. Tamen creditur, quod sic citò perdidit dictus Dominus Bernabos Civitates suas, quia dicti subditi sui multis modis malè tractabantur, & eis imponebantur onera insupportabilia, quæ aliquo modo sustinere non poterant. Alii duo filii dicti Domini Bernabovis evaserunt, scilicet Dominus Carolus, & Dominus Mastinus. Et primò Dominus Carolus, qui erat Cremæ cum Domina Beatrice ejus uxore dicto tempore, quo dictus Dominus Bernabos captus fuit, timens de exercitu dicti Domini Galeaz Comitis Virtutum, & de Civibus Cremæ, reduxit se Cremonam, postea Parmam, postea Regium; deinde recessit sine spe aliqua omnibus derelictis. Dictus verò Dominus Mastinus Vicecomes filius dicti Domini Bernabovis nondum in virili ætate, fuit reductus per el Medexina virum facerem valde de Castro Dexii, ubi dicto tempore erat, in Civitatem Brixiam sibi assignatam per dictum Dominum Bernabovem patrem suum in parte, & reduxit se in Cittadella & Castro dictæ Civitatis cum Domino Guilielmo, & Guidone fratribus de Gonzaga filiis quondam Domini Feltrini olim Domini Civitatis Regii, & olim Domini Civitatis Mantuæ unà cum aliis fratribus suis, scilicet Domino Guidone patre Domini Ugolini, Domini sapientis virtuosi & probi, & Domino Philippino, Domino Frederico, & Domino Alberto omnibus fratribus filiis quondam Domini Ludovici de Gonzaga, & cum aliis quampluribus bonis hominibus, cum comitiva quamplurium bonorum hominum & gentium armatorum, qui quampluribus diebus viriliter se & dictam Cittadellam & Castrum defenderunt. Finaliter reddiderunt dictam Cittadellam & Castrum dicto Domino Galeaz Comiti Virtutum, dando dictus Dominus Comes dicto Domino Mastino omni mense cujuslibet anni usque ad certum tempus Florenos mille auri sub certis pactis & conditionibus. Et dictus Dominus Mastinus ivit Venetias. Et quia viriliter se habuerunt circa dictam Cittadellam devincendam, Dominus Galvanus de Lando filius quondam Manfredi fratris Domini Galvani Majoris Militis & Comitis, & Dominus Lazerus Anguxola filius quondam Domini Richardi Militis de Placentia, facti fuerunt ab eo Milites.

Eodem anno Christi MCCCCLXXXV. dictus Dominus Bernabos decessit in Castro Trecii, existente dicto Domino Comite Virtutum in Civitate Placentiæ, ubi stetit per unum mensem & plus, scilicet de mense Decembris & Januarii anni prædicti MCCCCLXXXV. in domo Domini Luchoti de Roncharollo cum uxore, filia, & omnibus de familia sua, & Curtisanis suis, & cum Domina Blancha ejus matre, quæ hospitata fuit cum filia sua in domo Antolini Anguxolæ filii quondam Domini Lanzalotti Militis, & in domo Ludovici Surdi. Qui Dominus Bernabos fuerat Dominus Civitatum Mediolani, Laudæ, Pergami, Cremonæ, Brixie, Parmæ, & Regii. Et sepultus fuit in Civitate Mediolani in Ecclesia S. Johannis in Concha, in sepultura sua alta, quæ est retro altare majus dictæ Ecclesiæ, & super quam sepulturam est imago sua intaleata in marmore albo, tam magna & tam grossa, quantum ipse erat, & armatus super unum destrierium magnum & grossum, quantum est unus maximus destrierius. Et dictæ imagines dicti Domini Bernabovis, & dicti equi sunt una lapis integra tam magna & grossa

O o

grossa

grossa & alta, quantum ipse & equus erat, & est mirabilis & pulchra opera. Et factum fuit sibi ad sepulturam suam tam magnus honor, quantum factum fuit ad sepulchrum dicti Domini Galeaz fratris sui; & non fuit differentia aliqua nisi in sceptro, quia amplius non habebat dominationem aliquam quando decessit. Et existente dicto Domino Comite Virtutum in dicta Civitate Placentiæ, ut supra dictum est, dictus Dominus Comes fecit gratiam Civibus Placentiæ de dicto mense Januarii, quia eos alleviavit de tribus gabellis, videlicet de gabella Instrumentorum, pro qua solvebantur pro qualibet Libra Imperiales XVI. cujuslibet venditionis, donationis, cambii, dationis in solutum, & ficti, quæ fiebant de terris & domibus positis in Civitate Placentiæ & ejus districtu. Et de gabella bladi, quod vendebatur in Civitate Placentiæ tantum, pro qua solvebantur pro quolibet stario boni bladi Imperiales VI., & pro quolibet stario alterius bladi Imperiales III. Et de gabella Lini, & rotarum ferratarum, pro qua solvebantur Imperiales XII. pro quolibet stario Linoræ, quod seminabatur, & Imperiales XL. omni anno pro qualibet rota à carro ferrata, quod ducebatur in Civitate Placentiæ. Tamen dicta gratia per paucos annos duravit, quia dictæ Gabellæ scilicet Instrumentorum, Lini, & Rotarum ferratarum impositæ fuerunt iterum & de novo. Dicti verò Domini Ludovicus & Rodolphus translati fuerunt in dicto Castro Trecii detenti. Tamen honorifice tenebantur, & eis servitur, & non fit eis aliqua molestia, nisi quod non possunt exire de dicto Castro. Et dictus Dominus Bernabos habebat ultra prædictos filios plures filias legitimas, & plures filios & filias naturales, quæ omnes remanserunt in manibus dicti Domini Comitis.

Anno Christi MCCCLXXIX. fuit incepta maxima guerra inter Flamengos & Comitum eorum, quia dictus Comes non volebat observare franchisias eorum. Qua de causa fuit expulsus de dicto Comitatu, & in exilio obiit. Tamen aliqui Flamengi tenebant cum ipso Comite, & aliqui non: qua de causa maxima cædes hominum facta fuit inter eos in pluribus vicibus & locis. Cui Comiti successit Dominus Dux Burgundiæ avunculus Regis Franciæ de jure & hereditario nomine. Et illi de Civitate Guanti, & eorum complices noluerunt eum recipere. Qua de causa Dominus Rex Franciæ cum toto suo posse, & cum dicto Duce Burgundiæ iverunt manu armata contra dictos de Guanto, contra quem venerunt manu armata dicti de Guanto, & pugnatum est inter eos. Et finaliter dicti de Guanto fuerunt conficti, & occisi fuerunt in dicto proelio ultra homines vigintiquatuor millia de Guanto. Et dicitur, quod in dictis guerris, computatis omnibus proeliis, plusquam sexaginta millia Flamengi occisi fuerunt. Finaliter anno Christi MCCC-LXXXIV. facta fuit concordia inter eos, & dicti Flamengi receperunt dictum Ducem in eorum Dominum, & Comitem, observando tamen dictus Comes eisdem Flamengis franchisias eorum, sicut petebant alio Comiti Flandriæ.

Anno Christi MCCCLXXXI. fuit incepta maxima guerra inter Regem Castellæ, & Regem Portugallie, & Ducem Lencastræ avunculum Regis Angliæ, qui in succursu dicti Regis Portugallie venit cum maxima comitiva Anglorum. Qui Dux fecit se Regem Castellæ, quia habebat in uxorem unam filiam quondam Regis Petri Castellæ, cui dicitur, quod Regnum

Castellæ de jure pertinet. Finaliter dictus Rex Castellæ obtinuit, & dictus Dux recessit confusus, quia majorem partem suorum perdidit. Tamen dicti Reges iterum inter eos guerram faciunt; sed Rex Portugallus malè potest resistere contra potentiam Regis Castellæ. Tamen dictus Rex Portugallus viriliter se defendit, & pluries pauci Portugallenses multos Castellanos conflixerunt in campo. Quid in fine erit, Deus novit. Tamen multas treguas inter eos fecerunt. Unde sic dicitur:

Portugallenses velut enses semper acti

Bella volunt, & belle noscunt ensibus uti.

Anno Christi MCCCLXXXII. decessit in Civitate Mediolani Dominus Marcus Vicecomes filius dicti Domini Bernabovis. Eodem anno infra unum mensem decessit in dicta Civitate Mediolani uxor dicti Domini Marci, soror Domini Ducis Bavarie.

Anno Christi MCCCLXXXIII. decessit in dicta Civitate Mediolani Domina Regina uxor dicti Domini Bernabovis Vicecomitis, filia quondam Domini Mastini de la Scala Domini Veronæ & Vicentiæ, quæ construxit Ecclesiam S. Mariæ de la Scala Mediolani.

Anno Christi MCCCLXXXV. incipit mortalitas in Civitate Placentiæ & Episcopatu, & duravit per tres annos & plus. Et dicto anno decesserunt pauci. Et anno Christi MCCC-LXXXVI. fuit in culmine, & maxime in Civitate Placentiæ. Et anno Christi MCCCLXXXVII. ivit declinando; & maxime in dicta Civitate,

& in Episcopatu augmentata fuit in quampluribus Villis, sed non in omnibus; sed in pluribus Villis ivit declinando, sicut fecit in dicta Civitate Placentiæ. Ex qua mortalitate defecit circa sexta pars personarum Civitatis & Episcopatus Placentiæ. In dictis temporibus decessit in Civitate & Episcopatu Placentiæ major pars bestiarum bovinarum; & etiam in majori parte Civitatum Lombardiæ sic evenit & pejor; & etiam maxima summa pullorum, & gallinarum ex morbo contagioso tantum, quia ubi incipiebat mori, omnes, seu quasi, moriebantur. Eodem anno, scilicet MCCCLXXXVI. in omnibus Civitatibus Lombardiæ mense Februarii omnes personæ infirmatæ sunt ex malo frigore cum febre, quæ infirmitas durabat circa octo dies, & aliquibus plus, & aliquibus minus. Et sic alia vice evenit in Civitate Placentiæ, scilicet anno Christi MCCCLXVI. Tamen tunc ex dicta infirmitate frigoris cum febre decesserunt quasi omnes personæ senes. Eodem anno de mense Novembris decessit in Civitate Papiæ Domina Violans soror dicti Domini Comitis Virtutum, & uxor Domini Ludovici filii quondam Domini Bernabovis Vicecomitis. Quæ Domina Violans habuit malam fortunam suo tempore, quamvis esset bona, sapiens, pia, & honesta Domina. Quia primò habuit in virum Dominum Lionellum filium Regis Angliæ non bene ordinatum, qui decessit in Civitate Albæ.

Postea habuit in virum Marchionem Secundum Montisferrati non bene sensatum. Postea habuit in virum tertium Dominum Ludovicum filium dicti Domini Bernabovis suum germanum contra suam voluntatem. Et existente dicto Domino Ludovico carcerato, ipsa post duos annos carcerationis ipsius Domini Ludovici, vel circa, numquam viso ipso Domino Ludovico, postquam fuit carceratus, decessit, ut supra dictum est, & sepulta fuit in Ecclesia S. Augustini in Cittadella Papiæ prope sepulturam Domini Galeaz patris sui. Et sic videtur, quod

sec

nec magni homines nec parvi possunt evitare eorum malam fortunam, quando Deus sic permittit, five boni, five mali. Quæ Domina, quando decessit, non habebat ultra annos XXXII.

Anno Christi MCCCLXXXVI. dictus Dominus Johannes Galeaz Vicecomes erat in maxima amicitia cum dicto Domino Papa Urbano VI. quia omnes Dignitates & Beneficia Ecclesiastica Terrarum dicti Domini Comitis, quæ erant conferenda, dabat & conferebat cui volebat ipse Dominus Galeaz Comes Virtutum. Et dictus Dominus Papa dictas Dignitates & Beneficia per suas Bullas confirmabat, & conferebat omnibus illis, quibus dictus Dominus Comes dictas Dignitates & Beneficia dederat, de quibus jam semel supra declaratum est. Hic etiam ponitur ad maiorem declarationem. Quod nihilominus dictus Dominus Papa recipiebat, & recipit à dictis electis per dictum Dominum Comitem, & confirmatis per dictum Dominum Papam, prout recipere solebant alii sui Prædecessores, ita & taliter quod dictus Dominus Papa de jure suo non perdebat, nec perdidit, nisi solum quod dictæ Dignitates & Beneficia non dabantur, nisi illis personis, quibus dictus Dominus Comes Virtutum dictas dignitates & beneficia dederat. Et certè sic faciendo meliores & sufficientiores homines constituebantur & constituuntur in dictis Dignitatibus & Beneficiis, quam fieri solebat temporibus retroactis, quamvis dictæ dignitates & beneficia non bene nec iustè pro majori parte nec temporibus retroactis nec præsentis conferantur nec dentur. Tamen sicut Dominus Papa nunc dicta Beneficia dat ad postulationem dicti Domini Comitis Virtutum, alii sui Prædecessores dicta Beneficia dabant ad postulationem Cardinalium, & multorum aliorum, & plus ex affectione & voluntate, quam ex sufficientia. Et conclusio est, quia omnia fiebant pro denariis. Tamen ad præsens illi, qui habent dicta Beneficia, ipsa non habent sine expensis, sed non cum tot expensis, damnis, laboribus, & dispendiis, sicut habere solebant. Tamen computatis omnibus, dictus Dominus Papa recipit majorem redditum & introitum pro dictis beneficiis, quam recipere solebant alii sui Prædecessores, quia dictæ Dignitates & Beneficia plus solito transferuntur de uno in alium, quam transferri solebant. Et reperitur in Libro Speculi Historialis Fratris Vincentii Belluacensis, quod est in Armario Fratrum Prædicatorum de Placentia, tempore Leonis Imperatoris, & in Chronica Martiniana tempore Adriani I. Papæ, quod Dignitates & Beneficia Ecclesiastica dabantur per Carolum Magnum Regem Francorum, & post Imperatorem Romanorum, cui dictæ Dignitates & Beneficia fuerunt collata, ut infra continetur: *Domnus Adrianus Papa præsentis dicto Carolo Magno Romæ Synodum celebravit cum aliis CLIV. Religiosis, Episcopis, & Abbatibus. In qua dictus Adrianus Papa cum universa Synodo dicto Carolo Magno jus eligendi Pontificem, & ordinandi Sedem Apostolicam, Dignitatem quoque Patriatus dedit. Insuper Archiepiscopos, & Episcopos per singulas Provincias ab eo investituram accipere definivit; & nisi à Rege laudetur, & investitur, Episcopus à nemine consecratur; omnesque huic decreto rebelles anathematizavit, & nisi rescipiscerent, bona eorum publicari præcepit.*

Anno Christi MCCCLXXXVII. obiit & sepultus fuit in Civitate Placentiæ in Ecclesia Tom. XVI.

A Fratrum Eremitanorum Frater Johannes Bellardus de Papiæ maximus Magister in sacra Theologia, & mirabilis Prædicator. Eodem anno decessit in Alemannia in Civitate Treveris Magnus Bernardus, qui in dicta Civitate magnam vitam tenebat, & tenebat circa famulos XX. & equos VIII. & faciebat magna convivia, & omni die forenses comedebant cum eo, & faciebat magnas eleemosynas, & quotidie dabat comedere pluribus pauperibus, aliquando usque in centum, & aliquando usque in ducentum. Et erat mirabiliter fulcitus in domo sua armariorum, & habebat in dicta domo sua unam Capellam cum altare mirabiliter ornatam & paratam cum multis Reliquiis mirabiliter ornatis. B Et dicitur & creditur, quod dicta Capella cum dicto altare valebat magnam summam Florenorum. Et continuè habebat Scriptores & scribebat optimè, & quibus dictabat. Tamen nondum potuit sciri quid faceret scribere, nec scitur unde haberet pecuniam unde posset faceret & tantas expensas. Tamen suspicatur & creditur, quod faceret Archimiam. Finaliter dictum fuit, quod fuerat filius Regis Norvegiæ. Anno Christi MCCCLXXXVII. dictus Dominus Comes Virtutum desponsavit illustrem unicam filiam suam Dominam Valentinam inclyto Principi Domino Duci Turoniæ Comiti Valerii, fratri Serenissimi Regis Francorum, nondum in ætate possendi ducere uxorem. Et incontinenti post dictam desponsationem dictus Dominus Comes dedit in manibus gubernatorum dicti Domini Regis Franciæ Civitatem Astensem, & Episcopatum cum certis aliis Terris, quas tenebat in partibus Pedemontis, pro qua datione Cives & subditi dicti Domini Comitis omnes fuerunt malè contenti plusquam credi posset, pro qua desponsatione Cives Placentiæ solverunt Florenos vigintimillia auri.

Anno Christi MCCCLXX. de mense Octobris dum Dominus Cansegnorius de la Scala esset in casu mortis, Domini Bartholomæus & Antonius filii naturales dicti Domini Cansegnoris fecerunt mactare Dominum Paulum Alboinum de la Scala fratrem legitimum ipsius Domini Cansegnoris, quem dictus Dominus Cansegnorius tenebat detentum in Castro Pefcheriæ. Et corpus ejus fecerunt poni in publico, ad hoc ut Veronenses viderent ipsum mortuum. Qui si ipsum dimisissent vivum post mortem dicti Domini Cansegnoris, Veronenses ipsum extraxissent de carceribus, & ipsum fecissent Dominum Veronæ & Vincentiæ. Qua de causa mortuo dicto Domino Cansegnore, dicto anno & mense ipsi remanserunt Domini absque contradictione aliquorum. Tamen in Chronica Veronæ, & Dominorum de la Scala affirmatur, quod dictus Dominus Cansegnorius dictum Dominum Paulum Alboinum ante mortem suam per tres dies fecit occidere, ad hoc ut dominum remaneret dictis filiis suis naturalibus.

E Anno Christi MCCCLXXXI. de mense Julii circa festum S. Margaritæ dictus Dominus Antonius fecit interficere dictum Dominum Bartholomæum ejus fratrem, bonum, sapientem, & cognoscentem Dominum absque aliqua superbia. Et hoc non evenit aliqua de causa, nisi cupiditate dominandi ipse solus. Qua de causa creditur dictum Dominum Antonium perdidisse statum & dominationem suam, & quia erat superbus & crudelis. Et in Proverbiis dicitur, quod Deus vindicat, sed non frequentat. Tamen satis citò vindicta facta fuit, ut infra continetur.

Anno Christi MCCCLXXXV. dictus Dominus Antonius de la Scala Dominus Veronæ & Vincentiæ ad petitionem Venetorum, qui eisdabant omni mense Florenos decem & octo milia auri, movit guerram contra Dominum Franciscum de Carraria Dominum Civitatis Paduæ, quæ duravit plusquam duobus annis. Finaliter dictus Dominus Comes Virtutum voluit ponere pacem inter eos; sed dictus Dominus Veronæ numquam voluit consentire, quamvis gentes dicti Domini Antonii his essent confictæ in campo, & maxima strages de eis facta fuerit mortuis & captis. Et tunc dictus Dominus Comes diffidavit dictum Dominum Veronæ; & nihilominus stetit durus, quod non voluit consentire, & non valuerunt minæ neque preces. Et ideo anno Christi MCCCLXXXVII. dictus Dominus Comes misit exercitum suum contra dictum Dominum Antonium, & contra Civitatem Veronæ, & dictus Dominus Paduæ ex alia parte tenebat exercitum suum in obsidione Vincentiæ & etiam Veronæ. Et antequam exercitus dicti Domini Comitis stetisset in Episcopatu Veronæ sex mensibus, videlicet dicto anno MCCCLXXXVII. de mense Octobris Cives Veronæ unanimiter & concorditer dictam Civitatem Veronæ tradiderunt gentibus dicti Domini Comitis, & similiter fecerunt Cives Vincentini. Et dictus Dominus Antonius fugit de dicta Civitate Veronæ, & se reduxit Venerias, & ibi stabat absque aliqua dominatione, & infra annum miserabiliter mortuus est in quadam Villa Romandiolæ. Tamen Dominus Ravennæ ejus cognatus sive socer fecit eum honorabiliter sepeliri in dicta Civitate Ravennæ. Et dicti Cives Veronæ ipsum libenter occidissent, dicendo, quod ipse Dominus Antonius numquam fuerat filius dicti Domini Cansegnoris de la Scala, & quod occiderat Dominum Bartholomæum proprium filium dicti Domini Cansegnoris. Et dicitur pro certo, quod dictus Dominus Antonius non fuit filius dicti Domini Cansegnoris, & in aliquo non assimilabatur ei; quod assimilabat uni, qui bene nominatur, & non fuit filius matris dicti Domini Bartholomæi, quæ fuit Placentina, sed fuit filius alterius feminae, quæ non nominatur. Et dicunt, quod dictus Dominus Bartholomæus in totum se assimilabat dicto Domino Cansegnori; & pro tanto, quia erant malè contenti perdidisse dominium illorum de la Scala, & quia erat superbus, & eos affligebat ultra posse eorum: audita bonâ famâ dicti Domini Galeaz Vicecomitis Comitis Virtutum se supposuerunt omni periculo tradere dictam Civitatem Veronæ & Vincentiæ dicto Domino Comiti, de quo multum fuerunt contenti. Et sic dictus Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum est nunc Dominus Civitatum Mediolani, Papiæ, Veronæ, Vincentiæ, Feltri, & Cividalis, & Episcopatus Zenedæ, Brixie, Cremonæ, Regii, Parmæ, Placentiæ, Cumarum, Vercellarum Novariæ, Alexandriæ, Terdonæ, Laudæ, Bobii, & Castrorum Cremæ, Modetiæ, Burgi S. Donini, Pontremuli, Sarzanæ, & majoris partis aliorum Castrorum, & Terrarum, quæ non sunt subditæ alicui Civitati.

Eodem anno Christi MCCCLXXXVII. de mense Januarii decessit in Civitate Papiæ Illustris Domina Domina Blanca mater dicti Domini Comitis Virtutum, & quondam soror Domini Comitis Sabaudie. Et ibi sepulta fuit honorificè vestita ad modum Monialium in Ecclesia Monasterii Monialium Sanctæ Claræ. Quam

A Ecclesiam & Monasterium ipsa fecit fieri, & bene ordinari, & adornari, & ad sufficientiam dotavit. Hæc fuit nobilissima Domina omnibus Virtutibus plena.

Anno Christi MCCCLXXXVIII. Templum majus Mediolani constructum.

Anno Christi MCCCLXXXVIII. de mense Julii Illustris Princeps Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum misit exercitum suum contra Dominum Franciscum de Carraria Dominum Civitatis Paduæ, & contra ipsam Civitatem Paduæ, & Civitatem Tarvisii, & facta prius liga & confederatione per ipsum Dominum Comitem cum Duce Venetiarum contra dictum Dominum Franciscum, & amicitia & fraternitate cum Duce Austriæ, & cum Domino Patriarcha Aquilegiæ, & cum certis aliis Castellanis de Foro-Julii, & cum Domino Alberto Marchione Estensi Domino Civitatis Ferrariæ, & cum Domino Francisco de Gonzaga Domino Mantuæ. Ortâ tamen discordiâ per sex menses ante inter dictum Illustris Dominum Comitem Virtutum, & dictum Dominum Franciscum de Carraria occasione Civitatis Vincentiæ, & propter impropria & verba nefanda & injuriosa prolata per ipsum Dominum Franciscum contra dictum Dominum Comitem Virtutum, & etiam propter verba minatoria, & verba non vera, de quibus omnibus continetur in literis diffidantiæ transmissis dicto Domino Paduæ per dictum Dominum Comitem Virtutum, quarum literarum tenor sequitur in hac forma:

Fallimini, Magnifice Vir, si quod in depressionem & excidium Status nostri non in Italia solum, sed in Germania, & Galliis pluribus jam mensibus non uno quidem, sed pluribus diversis, callidis, & exquisitis modis accuratissime procurastis; nec minus si quæ in lesione nostri honoris protulistis imprudenter convitia, nostram non creditis ad notitiam pervenisse. Sensimus quidem, & non omnia; de pluribus tamen multa horrenda & execranda nimis, quæ nisi manu palpassemus, nedum per vos fieri vel proferri debere, verum nec etiam excogitari debuisse minime putassemus; quum talia sint, qualia hostis in hostem, nannâsi insupportabilibus laceratis injuriis, moliri seu meditari deberet. Nos autem quales offensas vobis intulerimus vel injurias, ignoramus, nisi forsitan labentem corruentemque in precipitium Statum vestrum tempore illo, quo cum Domino Antonio de la Scala concurrebatis acerrimo bello, dum prorsus omni spe alia destitutus ruinam vestram apertis oculis cernebatis, servasse, protexisse, & multiplici favorum genere sublevasse. Offensas, & injurias in dictis, scitis, Magnifice Vir, nec vos etiam ignoramus quæ & quot, & qualia inter vos & nos istis retroactis temporibus agitata fuerunt. Quæ quia sub tanto breviliquio perstringi non possent, quin prolixior scriptura, quam nunc res exigat, redderetur, tutius arbitramur apertum & publicum bellum, quam simulatum & insidiosum sub amici nomine hostem habere, & guerram patientem præferre pacificæ & simulate, nec aliud quam dolos, fraudes, vim, & insidias paritura. Proinde bellum vobis lapsa die XXX. hujus mensis Junii præsentem indicimus, sperantes in Deo, quod concurrente ad hoc potentia Illustris Ducalis Domini Venetorum, cum quibus super confederati sumus, contra insperatam & indebitam ingratitude vestram justitiæ nostræ fovebit, & acclamantium voces ad cælum oppressorum subditorum vestrorum, quibus compati certè non possumus, exaudiet.

Eodem anno Christi MCCCLXXXVIII. die XXIV. Novembris, antequam exercitus dicti Domini Comitis Virtutum se in aliquo removeret à partibus Paduanis, dictus Dominus Illustris Comes Virtutum habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ, & totius domini dicti Domini Francisci de Carraria. Qui Dominus Franciscus, ut continetur in literis transmissis Placentiam per dictum Illustrum Dominum Comitem Virtutum, universum Statum suum, quem diffidebat ulterius tutari posse, in manibus dicti Illustris Domini Comitis Virtutum dedit & posuit; & sub dominio ejus venit ipse, & Dominus Franciscus pater ejus. Et tunc ex Civitatibus, quas dictus Dominus Franciscus tenebat, dictus Illustris Dominus Comes Virtutum habuit dominium Civitatis Paduæ, Feltri, & Cividalis de Belluno, & Episcopatus Civitatis quondam Zenedæ, & earum districtum. Et Commune Venetiarum habuit dominium Civitatis Trivisii, & ejus districtus: & taliter dictus Dominus Franciscus remansit in totum privatus omni dominio suo. Eodem anno Christi MCCCLXXXVIII. die VII. Septembris natus fuit in Abiate Grasso Comitatus Mediolani Dominus Johannes Maria filius legitimus primogenitus dicti Illustris Domini Comitis Virtutum ex Domina Catherina secunda uxore ipsius Domini Comitis, & filia quondam Domini Bernabovis avunculi dicti Domini Comitis ex Domino Galeaz, quondam tunc fratre ipsius Domini Bernabovis, & patre ipsius Domini Comitis. Eodem anno per totam ætatem fuit intemperies aeris frigidi ultra modum, & ultra memoriam hominum tunc existentium, ita quod non potuit dici, quod ætas fuerit, sed hyems, vel ver, quia gentes portabant libenter vestes vernaes. Et hoc accidit, quia pluviae, grandines, & tempestates dicta ætate multæ fuerunt, & quasi continuæ, ita & taliter quod blada malè potuerunt colligi, & excuti, quamvis de dictis bladis non fuerit tantum damnum quantum putabatur. Tamen legumina pauca fuerunt, vel quasi nulla. Lina pro majori parte perierunt. Vina pauca & paucissima in Episcopatu Placentiæ fuerunt propter tempestates prædictas: quæ quasi fuerunt per omnia loca dicti Episcopatus Placentiæ. De stramine five feno multum fuit propter abundantiam aquarum, sed in magna quantitate malè conditionatum & marcidum propter dictas pluvias dicta ætate pro majori parte continuatas. Eodem anno venit ad stipendium dicti Domini Comitis Virtutum quidam Nobilis de Principibus Urbis Romæ nomine Paulus de Savellis five de Sabellis cum CXX. Lanceis hominum armatorum equestrium, & applicuit Placentiam dicto anno de mense Novembris. Quæ Domus Urbis Romæ ad præsens sunt septem, ut infra scriptum est. Et primò domus illorum de Urfinis, secunda domus illorum de la Colonna, tertia domus illorum de Savellis, five de Sabellis, quarta de Frangipanis, quinta de Anibaldichis, sexta de Jordanis, septima illorum de Vito, qui sunt de domo Cæsaribus. Et antiquitus majores Domus Romæ erant infra scriptæ, quæ venerant à Troja cum Ænea Trojano ad habitandum in partibus, ubi nunc est Roma, videlicet Domus de Sergiis, de qua fuerunt illi de Obertis de Florentia, Domus de Quinciis, & Domus de Fabiis, ex quibus dicitur, quod illi de Savellis five de Sabellis sunt de dicta Domo Fabiorum.

Anno Christi MCCCLXXXIX. die XXV. Junii in festo S. Johannis Baptistæ, Illustris Do-

A mina Valentina unica filia dicti Domini Galeaz Vicecomitis Comitis Virtutum, Mediolani &c. Domini generalis, recessit à Mediolano cum nobili comitiva Nobilium Lombardiæ, & ivit in Franciam ad sponsum suum Illustrum Principem Dominum Ducem Turoniæ Comitem Valesii fratrem Serenissimi Regis Franciæ Caroli nomine. Ex qua Domina Valentina ipse Dux in processu temporis procreavit filios. Eodem anno scilicet Christi MCCCLXXXIX. de mense Octobris decessit in Urbe Roma Papa Urbanus VI. Eodem anno scilicet Christi MCCCLXXXIX. die primo Januarii Sol eclipsatus est ferè toto existente tempore nubilofo: quamobrem horà Tertiarum necesse fuit accendere lumina in amplissimis domibus & apertis, sicut in aulis Principum, & in refectoriis Religiosorum, & in Ecclesiis, & hoc vidi. Eodem anno Christi MCCCLXXXIX. Bonifacius IX. Cardinalis Neapolitanus post mortem dicti Papæ Urbani fuit electus in Papam à Cardinalibus concorditer sine ullo strepitu Populi vel Cleri. Hic Papa Bonifacius Margaritam & Ladislaum ejus & quondam Caroli de la Pace filium ad gratiam suam recepit, & ipsum puerum Ladislaum unà cum uxore sua de Regno Apuliæ coronavit. Hic Papa Annum Jubilæum, idest Indulgentiæ, inchoatum per Papam Urbanum VI. prædictum, & anno Christi MCCCXC. in Nativitate inceptum confirmavit & finivit. Hic etiam Papa Bonifacius dicto anno fecit & constituit aliam similem Indulgentiam in Civitate Mediolani, quæ duravit circa IV. menses. Eodem anno de mense Februarii obfessa fuerunt Castra, & Rocha Zavatarelli Episcopatus Placentiæ, & capta fuerunt de mense Martii sequentis, & data Domino Jacobo de Verme de Verona, quæ tenet.

Anno Christi MCCCXC. de mense Aprilis incepta fuit guerra per Dominum Comitem Virtutum contra Bononiam & Florentiam. Et in medio mensis Madii exercitus dicti Domini Comitis recessit à Bononia. Post paucos dies dictus Dominus Comes Virtutum exercitum suum misit iterum contra Bononiam, & unum alium exercitum unà cum Perusinis & Senensibus contra Florentiam. Et posuit duas Galeas in mari, quæ prohiberent, ne victualia conducerebantur Florentiam. Dum hæc fierent, Dominus Franciscus Novellus de Carraria, Padua existente sub dominio dicti Domini Comitis Virtutum, & ipse staret in quodam Castro sito versus Civitatem Astensem, & pater positus esset ad standum in Civitate Cumarum, ipse Dominus Franciscus Novellus aufugit à dicto Castro, & ivit Florentiam. Inde fretus auxilio Florentinorum, & Bononiensium, se ad Sclavoniam transtulit, & congregatis paucis armigeris tandem in Carinthiam Alamanniæ descendit, ex qua veniens versus Padum cum multis Alamannis, & Comite Oddoio de Carinthia, fretus etiam auxilio rusticorum Episcopatus Paduæ, qui contra Officiales dicti Domini Comitis Virtutum erant animati, Anno Christi MCCCXC. die XVIII. Junii Paduam intravit in Octava S. Antonii de Padua, & eam devicit, & habuit in totum; & omnia Castra sui territorii infra breve tempus habuit, & acquisivit. Tamen Dominus Franciscus ejus pater remansit in dicta Civitate Cumarum sub bona custodia, & ibi in processu temporis mortu naturali decessit. Et tunc exercitus dicti Domini Comitis Virtutum oportuit recedere, & recessit à Bononia, & Florentia, quamvis Castrum

strum dictæ Civitatis Paduæ gentes dicti Domini Comitis Virtutum tenuerunt pluribus mensibus; sed finaliter quia erant obsessi, & virtualia eis deficiebant, ipsum Castrum reddiderunt, salvis tamen personis & rebus eorum. Eodem Anno die XXII. Junii recuperata fuit Civitas Veronæ per Populum dictæ Civitatis. Et die XXVI. Junii recuperata fuit ipsa Civitas Verona, & rota derobata, & depopulata fuit per gentes dicti Comitis Virtutum, & posita ad saccomanum. Quæ gentes intraverunt dictam Civitatem per Cittadellam dictæ Civitatis, quam Cives Veronæ conabantur capere, qui fuerunt conflicti, & aliqui mortui, aliqui capti. Et discurrendo per dictam Civitatem omnes, qui inveniebantur cum armis, trucidabantur aut capiebantur. Tamen quasi omnes Cives dictæ Civitatis fugerunt extra dictam Civitatem. Et taliter dicta Civitas remansit iterum sub dominio dicti Domini Comitis Virtutum, & post paucum temporis dicta Civitas reintegrata fuit, seu quasi. Eodem Anno & tempore Dux Baviaræ applicuit Paduam in succursu dicti Domini Francisci de Carraria, & pro eundo contra Veronam, & contra dictum Dominum Comitem Virtutum cum Lanceis M. ad stipendium Florentinorum, & Bononienfium. Tamen antequam jungeret Paduam, gentes dicti Domini Comitis Virtutum recuperaverant dictam Civitatem Veronæ. Eodem tempore gentes Florentinorum & Bononiæ venerunt in Episcopatu Parmæ, & ibi steterunt circa dies XV. Et nihil aliud fecerunt, nisi quod dictus Dominus Comes ea de causa non potuit mittere gentes suas ad recuperandum Civitatem Paduæ, nec ad dandum succursum Castro dictæ Civitatis Paduæ, quod adhuc tenebatur per gentes dicti Domini Comitis Virtutum; tamen ex dictis gentibus Florentinorum & Bononienfium multi remanserunt in Episcopatu Parmæ mortui & capti. Eodem tempore gentes, quæ erant in dicta Civitate Paduæ, transferunt flumen Aticis in Insulam Lendenariæ districtus Ferrariæ, sub cautela recedendi ipse Marchio Ferrariæ ab amore & societate dicti Domini Comitis Virtutum. Et tunc ipse Marchio Ferrariæ se infra quindecim dies concordavit cum Florentinis & Bononienfibus, & cum Domino Francisco Novello de Carraria Domino Paduæ. Eodem Anno dictæ gentes, quæ erant Paduæ, iterum transferunt dictum flumen Aticis, & iverunt de mense Februarii usque Mantuam, similiter sub cautela recedendi ipse Dominus Franciscus de Gonzaga ab amore & societate dicti Domini Comitis Virtutum. Et infra paucos dies redierunt Paduam. Et tunc dictus Dominus Franciscus de Gonzaga se similiter concordavit cum dictis Florentinis & Bononienfibus, & cum dicto Domino Francisco Novello de Carraria Domino Paduæ. Eodem Anno dictus Dominus Franciscus de Gonzaga Dominus Mantuæ fecit decapitari in iudicio uxorem suam filiam quondam Domini Bernabovis Vicecomitis. Causa, quia hoc fecit, non bene scitur, sed creditur, quod hoc fecit in dedecus dicti Domini Comitis Virtutum, & non propter aliam causam, quia ipse Dominus Franciscus de Gonzaga fefellerat contra ipsum Dominum Comitem, recedendo ab amore suo sine causa. Anno Christi MCCCXC. de mense Augusti decessit in Civitate Ferrariæ Nobilis Miles Dominus Dondacius de Malvicino de Fontana de

(*) *alia manu*: Dominus Antonius Balestracijs super

A Placentia, & ossa ejus portata sunt Placentiam, & posita in Ecclesia Fratrum Minorum in sepultura, quæ est in Capella, quam ipse fecit fieri. Hic fuit probus & sapiens & virilis, & inter alios honores, quos habuit, fuit Capitaneus Pastorum Sanctæ Matris Ecclesiæ, & etiam Capitaneus Generalis Marchionis Ferrariæ. Fuit Potestas Civitatum Pergami, Florentiæ, Paduæ, & Ferrariæ. Et fuit Senator Senarum, & Comes Romandiolæ, & Consiliarius, & Secretarius Marchionum Estensium Dominorum Ferrariæ & Mutinæ per longa tempora usque in finem vitæ suæ, & decessit multum senex, & in bona dispositione &c. Eodem Anno de mense Martii Dominus Dux Burgundiæ filius quondam Regis Johannis Franciæ, & Dux Turoniæ, frater Regis Caroli Franciæ, gener dicti Domini Comitis Virtutum, venerunt à se ipsis à Francia usque Papiam ad visitandum ipsum Dominum Comitem Virtutum. Tamen modico tempore ibi steterunt, & reversi sunt in Franciam.

Anno Christi MCCCXCI. Dominus Johannes Augustus Anglicus cum gentibus Bononiæ & Florentiæ venit à Padua usque ad Civitatem Pergami de mense Junii, & mense Julii aufugit cum gentibus prædictis, & ivit Paduam. Tamen fuit in maximo periculo remanendi ibi captus vel mortuus cum omnibus gentibus, quas secum habebat. Eodem Anno die XXV. Julii Comes de Armignacha cum gentibus suis fuit confictus prope Alexandriam per gentes dicti Domini Comitis Virtutum, in quo confictu ipse Comes de Armignacha mortuus est ex stracco dicto die, & suffocatione caloris. Sequenti die reliquæ gentes dicti Comitis de Armignacha iterum fuerunt confictæ inter Niciam & Ancisam, in quo confictu omnes fuerunt capti aut mortui, qui erant circa Lanceæ MCCC. qui sunt equites circa quatuor millia. (*) Eodem Anno in fine mensis Augusti dictus Dominus Comes Virtutum misit exercitum suum in Tusciam contra Civitatem Florentiæ. Eodem Anno de mense Decembris venerunt maxima tonitrua cum maxima inundatione. Anno Christi MCCCXCI. de mense Decembris cessavit in totum mortalitas & morbus personarum, quæ incepit Anno Christi MCCCXXXV. & quamvis in dicto Anno MCCCXXXV. supra scriptum sit, quod duravit per tres annos & plus, & dicto Anno decesserunt pauci, & quod Anno Christi MCCCXXXVI. fuit in culmine, & maximè in Civitate Placentiæ, & quod Anno Christi MCCCXXXVII. ivit declinando, & maximè in dicta Civitate & in Episcopatu augmentata fuit in quampluribus Villis & locis, sed non in omnibus, sed in pluribus ivit declinando, sicut fecit in dicta Civitate Placentiæ, in qua mortalitate defecit in dictis tribus annis sexta pars personarum Civitatis & Episcopatus Placentiæ: tamen dicta mortalitas ivit continuando, plusquam non credebatur, & continuavit per sex annos usque in mense Decembris dicti Anni MCCCXCI. Et tunc dicto Anno ultimo decesserunt multæ bonæ gentes ex dicta Epidimia in dicta Civitate Placentiæ. Et creditur, quod in dictis sex annis decessit in Civitate & Episcopatu Placentiæ circa tertia pars personarum. Et post dictum Annum cessavit per annos octo usque in Annum MCCCXCIX. In Historiis Longobardorum reperitur, quod Anno Christi DLV. in Provincia Lombardiæ, præcipue Li-

corpus dicti A... Comitis creatus fuit Miles

Liguria, pestilentia exorta est. Subito enim apparebant quædam signacula per domos, ostia, vasa, & vestimenta, quæ si quis voluisset abluere, magis magisque apparebant. Post Annum verò expletum ceperunt nasci in inguinibus hominum, vel in aliis delicatioribus locis glandula in modum nucis seu dactili, quas mox subsequebatur intolerabilis æstus, ita ut in uno die vel in duobus homo exstingueretur. Si autem aliquis triduum transgesset, habebat spem vivendi. Erat autem ubique luctus, ubique lacrymæ; nam, ut vulgi habebat rumor, fugientes eadem ita relinquebantur domus desertæ habitatoribus, solis catulis domum servantibus, peculia sola remanebant in pascuis, nullo adstante cerneret pastore. Post denique Villa seu Castra repleta agminibus hominum; postera verò die universis fugientibus cuncta esse in magno silentio. Filii cadavera insepulta parentum relinquebant æstuant; si quidem forte antiqua pietas perstringebat, perimebantur, dum funeralia obsequia præbebant, ipsius funus sine obsequio manebat. Nulla vox in rure, nullus pastor sibilans, nulla bestiarum insidia in pædibus, nulla damna in domesticis volucris. Sata transgressa metendi tempus intacta expectabant messorem hyeme propinquantem. Nocturnis seu diurnis horis personabat turba bellantium, & audiebatur à pluribus exercitus. Nulla autem vestigia commendantium, nullus cernebatur percussor. Et tamen visu oculorum superabant cadavera mortuorum. Pastoralia loca versa fuerant in confugia bestiarum. Hæc quidem mala intra Italiam tantum usque ad fines Alamannorum, & Bajoriorum solis Romanis acciderunt. Item in dictis Historiis Longobardorum reperitur, quod Anno Christi DLXVIII. tanta nix in Placentia cecidit, quanta in summis Alpibus cadere solet. Sequenti æstate tanta fertilitas exstitit, quanta nulla ætas asseverat meminisse. Eodem anno Christi MCCCXCI. die XVI. Decembris gentes Florentinorum fuerunt confectæ in partibus Pisarum, quæ conducebant à Pisis maximam sortam mercantiarum & victualium ad Civitatem Florentiæ, & erant somæ, five somarii circa MM., & ex dictis gentibus Florentinorum fuerunt capti circa CC. boni viri, & quidam Comes Ugo Theutonicus, & quasi omnes pedites & somarii, pauci ex eis evadentes, & etiam equites circa DC. fuerunt capti. Eodem anno de mense Januarii facta fuit pax inter Dominum Comitem Virtutum & ejus complices & sequaces ex una parte, & Florentinos & Bononienses & eorum Colligatos ex alia.

Anno Christi MCCCXCII. decessit in Civitate Placentiæ Frater Obertus Rubeus Civis Placentinus, Magister in sacra Theologia, qui etiam fuerat Minister Provincialis Ordinis Fratrum Minorum in Lombardia. Hic erat purus vir, & bonæ & sanctæ vitæ, & conversationis in prædicationibus, in officiis divinis die nocturne, & in aliis bonis & sanctis operibus. Et fuit in sua juventute Gabellator in ipsa Civitate Placentiæ. Et quando intravit in dictum Ordinem, habebat circa annos XXII. Et sepultus est in Ecclesia dictorum Fratrum Minorum Placentiæ ante faciem altaris S. Francisci. Eodem anno de mense Octobris Dominus Petrus Gambacurta de Pisis, & filii fuerunt interfecti in dicta Civitate Pisarum per Vannum de Alpiano filium Domini Jacobi de Alpiano Notarii, & eorum complices. Et tunc dictus Dominus Jacobus factus fuit Miles, & Rector, & Governator Populi Pisarum, & dictæ Civitatis loco dicti Domini Petri Gambacurtæ. Qui Do-

A minus Jacob semper fuerat amicus & fautor & gubernator dicti Domini Petri, & totius ejus Status, & sibi abstulit dominium & vitam &c.

Anno Christi MCCCXCIV. Dominus Franciscus Scotus filius quondam Domini Christophori Scoti quondam filii Domini Francisci Scoti Militis, filii quondam Domini Alberti Scoti Militis, qui Dominus Albertus & Franciscus ejus filius fuerunt Domini Civitatis Placentiæ per intervalla temporum, factus fuit Miles una cum tribus aliis Nobilibus Italiæ in Civitate Mediolani per Illustrum Principem Dominum Galeaz Vicecomitem de Mediolano, Comitem Virtutum, ac Vicarium generalem Imperatoris Romanorum, Mediolani, Placentiæ &c. Dominum generalem. Hic Dominus Franciscus, antequam factus fuisset Miles, suo tempore primò ivit ad sepulchrum Christi in Hierusalem, & post conversatus fuit cum Imperatore in Alamannia; post fuit multo tempore cum Rege Hungariæ in Hungaria, & fuit cum eo in prælio contra infideles. Post fuit Potestas Bononiæ: post pro Domino Galeaz Vicecomite Domino Mediolani &c. fuit Potestas Vercellarum; post fuit pro ipso Domino Galeaz Potestas Alexandriæ: post ibidem Capitaneus; post fuit Potestas Brixie; deinde Potestas Mediolani; post Capitaneus Pergami; post fuit Potestas Perusii, quamvis contra statuta Communis Perusii, quia aliquis non potest esse Potestas Perusii, si non est Miles. Post hæc factus est Miles, ut supra dictum est; post pro dicto Domino Galeaz fuit Potestas Veronæ.

Eodem anno de mense Septembris flumen Padi fuit in maxima inundatione ultra solitum, & ascendit aqua dicti fluminis Padi usque ad mediam costam Stratæ Portæ S. Ambrosii, quæ vadit versus Orientem. Et dicta aqua fuit ultra Stratam, quæ vadit circum circa Redefoxum Civitatis Placentiæ, usque in foxato dictæ Stratæ Portæ S. Ambrosii; & postea continuè vadit ad mediam Costam usque ad stratam, quæ vadit infra Glaream; & post ascendit usque ad tertiam partem domus de Roxo, quæ appellatur Domus Pedoni, quæ est subtus dictam Costam. Et dicta inundatio tunc destruxit decemseptem travatas Pontis Padi à capite versus Septentrionem. Et dicta aqua ascendit desuper dictum Pontem à dicto capite supra dictas decemseptem travatas, & etiam destruxit in uno die & nocte domum tabernæ, quæ erat ultra dictum Pontem per plures trabuchos, & ampliavit lectum dicti fluminis Padi ab illo capite per trabuchos multos, & lectus major & profundior dicti fluminis Padi vadit nunc in loco, ubi erat domus dictæ tabernæ. Eodem anno Dominus Galeaz Vicecomes Comes Virtutum.

levavit armam Regis Franciæ factam ad quaterios quatuor simul cum Bissono suo. Et in primo quaterio est arma dicti Regis facta ad flores gili: in secundo est Bissonus: in tertio de subtus armam dicti Regis est Bissonus; in quarto de subtus dictum Bissonium est arma dicti Regis. Eodem anno de mense Septembris juxta Coneglanum in partibus Tarvisii fuerunt congregatæ quædam Aquilæ, multique Falcones, & plurimi Corvi, pugnaueruntque simul tribus diebus continuis, & fuerunt à Corvis interfectæ duæ Aquilæ, & quinquaginta quinque Falcones; & fuerunt ab Aquilis & Falconibus interfecti Corvi quamplurimi; obtinueruntque bellum Falcones & Aquilæ. Non scribo significationes earum, ut dicitur; si vera fuerint, Deus scit, vel erunt. Litera fuit de-

his

his transmissa per Antonium de Archiburgo Duce Tridenti Illustri Principi Domino Galeaz Vicecomiti Comiti Virtutum Domino Mediolani &c. Imperiali Vicario generali. Ac etiam scripsit eidem Domino Galeaz, qualiter à quatuor annis citra scripsit pluribus Principibus & Populis, qualiter plurima bella inter Christianos & Paganos accidere debebant, qualiter Pagani multa facere debebant nocumenta, nisi Christiani facerent pacem ad invicem, auferentes duorum schisma Pontificum, quorum uterque reputat se esse Papam, deinde universale pro fide passagium renovarent, quod quidem facere minime curaverunt. Post hæc Infideles invaderent Albanenses, & Hungaros, pluresque Christianitatis Provincias caperent, & capient, nisi Christiani servaverint ordinem ad victorias de proeliis obtinendum, quas scripsit in quodam volumine, quem Librum nominavit *Librum Domini Dei Sabaoth*. Et etiam scripsit, quod ipse prædixit de casu Ecclesiæ, quæ perdidit Statum suum & Provincias suas; & de casu Reginæ Johannæ, quæ perdidit Statum suum, & etiam regnum & vitam.

Anno Christi MCCCXCV. die V. Septembris Illustri Princeps Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum, quia anno nativitatis suæ vocatus fuit Dominus Johannes Galeaz, nunc scribitur in literis suis, & etiam in contractibus suis Dominus *Johannes Galeaz*, quamvis solitus sit tantum scribere Dominus *Galeaz*. Et ideo in contractu creationis suæ in Ducem Mediolani scribitur *Dominus Johannes Galeaz*, ut supra dictum est. Anno Christi prædicto MCCCXCV. die V. Septembris ipse Illustri Princeps Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum per quemdam Comitem de Alamannia delegatum Serenissimi Imperatoris Romanorum Vincislai fuit solemniter creatus in Civitate Mediolani in Ducem dictæ Civitatis Mediolani, & ejus Diocesis per se se, & filios ejus masculos ab eo legitime descendentes. Et factus Dominus generalis omnium Civitatum, Castrorum, & Villarum totius domini sui, quas tunc tenebat, investiendo eum de dicto Ducatu per unum biretum rubeum maximi valoris, præsentibus ad hæc Domino Archiepiscopo Mediolani, & Episcopis Papiæ, Placentiæ, Vincentiæ, Brixie, Veronæ, Regii, Parmæ, Cremonæ, Bobii, Laudæ, & Novariæ. Et etiam præsentibus Dominis Marchione Montisferrati, & fratre ejus Domino Guilielmo, duobus filiis Domini Francisci de Carraria Domini Paduæ, Comite Campaniæ, Ambaxiatoribus Ferrariæ, Bononiæ, Lucæ, Florentiæ, Senarum, Pisarum, Ravennæ, Venetiarum, Januæ, Siciliæ, multisque Militibus, Doctoribus, & Nobilibus totius Italiæ, & aliis infinitis gentibus, & maxime Civitatis Mediolani, & aliarum Civitatum Lombardiæ &c. Et ibi etiam factæ fuerunt mirabiles solemnitates cum maxima lætitia. Hujus Domini Vincislai Imperatoris tempore, scilicet circa principium sui Imperii, Dominus Franciscus Petrarcha Poëta Florentinus claruit.

Anno Christi MCCCXCVI. fuit maximus conflictus inter Turchos & Christianos in partibus Constantinopolitanis; finaliter Turchi obtinuerunt, & mortui & capti fuerunt de Christianis per dictos Turchos circa quatuordecim millia, qui erant pro majori parte de Regno Franciæ, inter quos erant circa XIII. Barones de dicto Regno Franciæ capti, & aliqui alii mortui. Et quidam Nobilis vir de Placentia nomine

A Augustinus de Torano familiaris Domini Ducis Mediolani Comitis Virtutum transmissus per ipsum Dominum Ducem in illis partibus dicit, quod in ipso conflictu de Turchis mortui fuerunt circa quadraginta millia, & de Christianis mortui sunt circa mille. Et qui Christiani erant in campo mortui stabant cum vultibus versus coelum, & Turchi ibi mortui stabant cum vultibus versus terram, & comesti à bestiis. Et quod Barones ibi mortui aut capti fuerunt usque in XXX. Item dicit, quod post dictum bellum eodem anno Turchi fuerunt conficti à Rege Hungariæ, in quo conflictu mortui fuerunt de dictis Turchis circa viginti duo millia, & ibi captus fuit Capitaneus Turchorum. Eodem anno Christi MCCCXCVI. Dominus Galeaz, sive Dominus Johannes Galeaz diruerunt usque in fundamentis, & in dicto Serragio steterunt unum mensem, & plus usque in introitu mensis Decembris, & in recessu eorum combusserunt omnes Villas & domos & ædificia, quæ erant in dicto Serragio, quæ erant extra Fortilitas.

Anno Christi MCCCXCVII. facta fuit tregua inter dictum Dominum Ducem ex una parte, & Ligam ex alia, videlicet Dominum Mantuæ, & Florentinos, & Bononienses, Ferrarienses, & Venetos, & multos alios, duratura usque ad decem annos; quæ fuit proclamata in Civitate Placentiæ die Pentecostes XXV. Madii dicti anni; & certè dicta guerra fuit consumptio multorum cujuslibet partis. Eodem anno die VIII. Februarii venit Placentiam Privilegium pulcherrimum Illustri Principis Domini Ducis Mediolani &c. Comitis Virtutum pro Studio, & quod conventus & omnia fiant in Civitate Placentiæ, & etiam Litera dicti Domini Illustri Principis portata fuit Placentiam. Quæ Literæ & Privilegium portata fuerunt per Dominum Bartholomæum Malvicinum de Fontana Militem filium quondam Domini Dondacii, & per Dominum Fulchinum de Strictis Legum Doctorem, & Johannem de Lando filium quondam Domini Oberti de Lando Militis, Ambaxiatores Communis Placentiæ, & registrata in Registro Magno Communis Placentiæ, quod est in charta per Gabrielem Majollum Notarium Placentinum. Et Doctores dicti Studii incæperunt legere in dicta Civitate Placentiæ usque die IV. mensis Decembris dicti anni.

Anno Christi MCCCXCVIII. die XXII. Februarii dictus Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Dux Mediolani &c. Comes Virtutum habuit dominium Civitatis Pisarum, & totius ejus districtus, traditæ ei liberè per Dominum Gerardum filium quondam Domini Jacobi de Alpiano Dominum dictæ Civitatis Pisarum, & per totum Populum ejusdem Civitatis.

Anno Christi MCCCXCIX. die XXV. Aprilis in festo S. Marci, & S. Franchæ nixit fortiter, & congelexit in Civitate & Episcopatu Placentiæ; & nocte subsequenti venit brina, quæ nix, glacies, & brina maximum damnum fecerunt, & circa medietatem bladi & vini devastaverunt, qua de causa subsequuta est magna caristia vini & bladi, & etiam mortalitas ex morbo. Eodem anno de mense Junii & Julii Beata Virgo Maria depicta super Rivo Communis Placentiæ in quadam majestate lapidea satis prope Ecclesiam Fratrum Prædicatorum fecit miracula descripta super Libro ad hoc deputato. Quorum Guilielmus Rubeus vidit unum, scilicet Johannem Fustinum Civem Placentinum, qui ibat curvus quasi cum vultu prope

prope genua, nec poterat volvere caput, nisiolvebat totam personam, qui liberatus est. Et ego Johannes de Muffis Civis Placentinus similiter ipsum vidi, & cognovi per longum tempus ante & post. Et multi alii plusquamcentum ipsum ante & post viderunt, qui ipsum cognoscebant. Et est ibi constructa una Ecclesia nova incepta dicto mense Junii, quæ vocatur Ecclesia S. Mariæ de Ponte de Canalibus. Et est ordinatum per Cives Placentiæ, quod per Commune Placentiæ dari debeat omni anno unum Pallium cum oblatione valoris Librarum XIV. Placentinorum. Et etiam ibi satis prope dictam Ecclesiam ordinatum est fieri unum Hospitale pro pauperibus & infirmis recipiendis ad honorem dictæ B. Mariæ. Eodem anno demense Julii evenit, quod Placentini Civitatis Placentiæ quasi omnes masculi & foeminae, magni & parvi, numero circa septem millia, induti linteaminibus cooperta facie, & cincti in medio ibant per Civitatem Placentiæ visitando multas Ecclesias, & dicendo orationem, quæ incipit: *Stabat Mater dolorosa juxta Crucem lacrymosa, dum pendebat Filius* &c. Et clamabant ter & plus *Misericordia*, inclinando se in terram. Et die XIII. Julii venerunt gentes de Valtidono, & de ultra Treviam numero circa quatuor millia, sic induti, usque ad Portam Stratæ-Levatæ Placentiæ, volendo venire in Civitate Placentiæ pro visitando figuram B. Virginis Mariæ, sed per Officiales Civitatis non fuerunt permitti intrare Civitatem; sed Cives Placentini sic induti exierunt dictam Civitatem, & ibi steterunt cum eis usque prope Nonam ad audiendum Missam & prædicationem. Et post quilibet ivit ad domum suam, & aliud non fecerunt. Et similiter ante ipsos venerant illi de Bobio sic induti usque prope Portam S. Raymundi; nec ipsi permitti fuerunt intrare, & reversi sunt ad domos eorum. Tamen quasi omnes de Placentia & ejus districtu & de Bobio sic induti ibant nudis pedibus. Et hæc incepta sunt in Anglia, & sunt discursa de Civitate in Civitatem, & de Terra in Terram usque Placentiam, & per totum suum Episcopatum, & per totam Christianitatem; & talem processionem fecerunt omni die in mane usque ad decem dies, & post cessaverunt, & deposuerunt dicta linteamina. Tamen in capite dictorum decem dierum magna pars dictorum Civium Placentinorum tam foeminae, quam masculi sic induti iverunt ad notificandum prædicta illis de Florenzola, & post reversi sunt Placentiam; & illi de Florenzola hæc notificaverunt aliis; & sic ibant notificandum de Terra in Terram, & de Civitate in Civitatem; & omnes sic faciebant &c. pro ut Cives Placentiæ fecerant; & quasi tale actum fuit anno Christi MCCLX. ut supra declaratum est dicto anno. Eodem anno fuit maxima mortalitas & morbus contagiosus in Civitate & districtu Placentiæ, & fuit in culmine de mense Octobris dicti anni, & postea ivit declinando, & cessavit de mense Decembris. Et videtur velle discurrere per omnes partes Mundi, sicut jam fecit in aliis temporibus.

Anno Christi MCCCXCIX. die XXIII. Septembris dictus Dominus Dux Mediolani &c. Papiæ, Angleriæ, Virtutumque Comes, ac Pisarum Dominus per suas literas notificavit Ci-

vibus Placentiæ, quod divina gratia cooperante de voluntate & consensu Populi, Communis, & Universitatis, Civitatis Senarum, & ejus districtus, ac quorumcumque fortilitiorum &c. factus est Dominus. Anno Christi MCCCXCIX. die X. Januarii Dominus Dux Mediolani &c. Papiæ, Virtutumque Comes, ac Pisarum, & Senarum Dominus pro ordine tenendo in domibus, in quibus sunt epidimæ, scribit per Literas suas Placentiam ut infra ponitur, dicens sic:

In multis Terris, & Civitatibus nostris, in quibus morbus fuit, displicenter accidisse sentimus, quod ubi jam per multa tempora cessaverat pestis ipsa, ita quod Cives ab ipsa se liberos existimabant, post pusillum adhuc ipsa contagio respiravit, & homines, ac mulieres, & infantulos multos læsit. Quod ab altero duorum evenisse putatur; vel quod Cives, vel alienigenæ, qui in parte morbosa steterunt, ipsas Civitates intraverunt, aut quod illi, in quorum mansionibus morbus apparuit (propter quod relicta Civitate vel Terra suæ mansionis ad loca sana & campestria processerant) nunc revertentes ad ipsas proprias mansiones nulla provisione facta ex fumigationibus, & aliis opportunis ad purgandum superfluitates morbosas, domos suas ita simpliciter intraverunt. Nam uterque casus sufficiens est ad vitandum Terras ipsas. Propter quod volumus, quod super ambobus casibus discretam & maturam advertentiam habeatis. Et primo quod nulla persona, siue veniat ad districtum Placentiæ, siue proveniat aliunde, ipsam Civitatem possit intrare, nisi manifestè cognoscatis talem personam non stetisse in parte morbosa, nec communicasse cum aliquibus personis infectis. Ad quod exequendum expedientes custodias ponatis ad Portas Civitatis, facientes illud publicè divulgari, & illos, qui contra fecerint, puniendo. Secundo advertatis, ne aliqua domus, in qua persona morbo infirmata fuerit, vel decesserit, habitetur in Placentia vel suburbis, nisi prius suæ camerae, & aliæ habitationes aperiuntur, & apertæ stent saltem diebus octo vel decem, ut bene possint ventis agitari. Et quod etiam in multis partibus ipsarum domorum ignis accendatur, & tamen præsertim in quibus contagio fuerit, ex thure & aliis congruis aromatibus fumigentur, ex quibus desiccantur sumositates nocivæ. Paleæ quoque ipsarum camera-rum penitus comburantur, & lecteræ multis diebus teneantur ad aërem, ut morbofi vapores ex pluvia moveantur, vel Sole desiccantur. Pannis verò & lectis talium mansionum nemo uti præsumat, nisi prius laventur, & igne vel Sole reficiantur. Nihilominus si fieri posset, tutius esset per multa tempora ipsas habitationes infectas, ut præfertur, penitus evitare.

Anno Christi MCCCXCIX. de mense Januarii Dominus Dux Mediolani &c. Virtutumque Comes, ac Papiæ, ac Pisarum & Senarum Dominus, de voluntate & consensu Populi, Communis, ac Universitatis Perusii, adeptus est liberum dominium dictæ Civitatis & districtus & eorum quorumcumque fortilitiorum.

Anno Christi MCCCCII. die III. mensis Septembris obiit Dux Johannes Galeaz primus Dux in Castro Meregnani, & creatus fuit Dux Mediolani Johannes Maria primus genitus supra scripti Ducis.

FINIS CHRONICI.

*Placentinae Urbis, ac nonnullarum Nobilium
tum in ea, tum per Italiam
Familiarum descriptio.*

De prima constructione Civitatis Placentiae.

ERidanus filius Tubal audiens quod Janus patruus suus in litore maris Leonini Januam construxerat, petivit à patre, ut posset eum visitare, & per Padum ascendens fluvium, nomen suum ei contulit, & ex Placentia visi loci & ejus territorii, inter patrem & patruum habitare statuit in Valle primò, quæ dicitur Tidon, ab eo tunc nominata Tidon. Demum juxta flumen Treviam arcem construxit non multum distantem à Pado, & Placentiam Civitatem inchoavit à loci placentia sic appellatam. Quæ licet fuerit pluries destructa, & sæpe reedificata, tandem facta fuit Colonia Romanorum. Tamen dicitur, quod ejus origo nescitur; sed hoc reperitur in quibusdam Chronicis Ravennensium, & semel destructa Placentia à Gallis, Romanis habitatoribus innovata, & sic Cremona de Placentia facta Colonia Romanorum habitatur, ex dictis Libris, & ex Historia præsentis Libri, & aliis.

De Paventio Duce Placentiae.

ANno ab Urbe Roma condita CCXXV. Galli Cisalpini viri nobiles intestina discordia permoti, de laribus eorum expulsi, Mediolanum primò confederunt. Ex quibus quidam Dux nomine Paventius cum turba suorum ad Augustam Civitatem accessit, quæ sic dicta est à quodam fonte, qui inter ipsam Civitatem & undas Padi positus est, quampluribus aquis abundans, & dicitur Fons Augusti, quia Cæsar Augustus suo posuit interdicto, ac etiam propter copiam aquarum, ita quod Nauclerii navibus per alveum ipsius fontis navigare possunt. Videns autem Paventius ipsam Civitatem pulchram super aliis bonis moribus ornatam, ejusdemque Civitatis viros sapientes & pacificos, statim in ea sedem suam firmavit, & honorifice ab omnibus est receptus. Cognoscentes autem viri ejusdem Civitatis, ipsum esse sapientem & discretum, Dominum & Rectorem ipsius Civitatis constituerunt. Quicum per XIII. annos in pace eam rexisset, migravit à seculo. Quæ Civitas postea dicta est Paventia ab eodem Principe, & postea est juxta flumen Padi. Est enim Padius Italiae fluvius, qui ex tribus fontibus oritur, & nascitur in Apenninis Alpibus in Monte Velosio in partibus Saluciae. Hic à Græcis primò dictus est Eridanus ab Eridano Solis filio. Quod flumen circa Ravennam in Adriaticum mare defertur per unum ostium, & per aliud in partibus Venetiarum in dicto mari.

De certis privilegiis certorum Nobilium Placentiae.

Imperante Carolo Magno postquam Rex Desiderius à Regno Lombardiae depositus est, Imperator veniens Placentiam Nobiles ad se convocavit, & præcipuè qui zelo Ecclesiae contra Desiderium Regem rebellaverant, sicut fue-

Arunt illi de Rizollo, Leccacorvi, Confanonerii, filii Odonis, Palaftrelli, Vicecomites, Ziliani, Vicedomini, Feracani, Balbi, Nicellenses, Avogarii, Carieneses, Brachifortenses, Vicojustini, Nicolis, Bardenes, & alii quamplures. Et eos ultra solitum nobilitavit, quosdam ipsorum Vicecomites faciens, quosdam Capitaneos, quosdam Valvasores, quosdam Vexillarios, & aliquos Comites, sicut illos de Bardi, & plurimum dignitates cum aurea bulla confirmavit, sicut illi de Rizollo adhuc ostendunt. Tunc temporis cum Rege Carolo venit Miles quidam Scotus, in armis probissimus, & ex casu cuiusdam ægritudinis Placentiae remanens, sanatus in Civitate domum emit, & uxorem accepit, quæ fuit illorum de Spetinis, habuitque possessiones ultra Padum, & filios quamplures generavit. Qui longo tempore fuerunt egregii Mercatores, & Cives peroptimi. Et ex istis postea descendit Anno Christi MCCXC. Dominus Albertus Scotus, quem Dominus Albertus de Fontana ante suum obitum Dominum Civitatis Placentiae instituit, ut generum suum, illo renuente. Regebatur enim tunc Civitas, & sic fuit gubernata longis temporibus, à Civibusmet annuatim, recipientibus Vicarium Imperatoris, & eidem censum tribuentibus, & facientibus Potestatem jurare in manibus Domini Alberti de Fontana, antequam moreretur; similiter Ancianos, quierant duodecim, & ipse postmodum recedens, in manibus unius boni Civis omne Jus imperii dimittebat. Nec per successionem Civis ille eligebatur, sed per virtutem, sicut ante dictos rexerat Albertus Palaftrellus, & ante illum unus de filiis Odonibus; & sic de aliis usque ad tempus Domini Oberti de Palavicinis Civis Placentiae: Cum quo etiam tunc temporis, videlicet Carolo Magno, adventavit Comes Altarissus de Fontibus, qui & de Fontana, de Francia, cui & Castra & possessiones innumerabiles propter ejus probitatem Carolus dedit. Et tandem accepta in uxorem Dominæ filiâ Comitis de Lumello, ex qua filios plurimos habuit, & unum ad nutriendum dedit cuidam probo viro, tunc in loco Fontanæ districtus Placentiae dicti Comitis habitanti, filios non habenti, qui puerum educavit, & heredem fecit ejus. Post probi viri fuerunt & honorabiles habiti, de Fontana, sive de Fontibus se palam nuncupantes; & dictus Comes rexit dictam Civitatem Placentiae in pace per spatium trium annorum; & sic postea de aliis usque ad tempus Domini Oberti de Palavicinis Civis Placentiae, Parmæ, & Cremonæ, qui quasi Tyrannus sibi prædictas Civitates, & alias quamplures favore Frederici Imperatoris, qui ipsum extulerat, possedit, scilicet Papiam, Laude, Mediolanum, Brixiam, & alias. Nec fuit à tempore Desiderii Regis aliquis extraneus, qui dominium Placentiae haberet, excepta Ecclesia opere Verzussii de Lando per parvum tempus. Et modò Vicecomites de Mediolano, qui LX. annis citra illam possederunt & possident, scilicet ab Anno Christi MCCCXXXVI. quo Dominus Franciscus Scotus Domini Alberti ex agna-

agnatione sua Placentina, Domino Azoni Vicecomiti cessit sub certis pactis dominium Placentiæ usque ad Annum Christi MCD. Tamen antequam Ecclesia haberet dominium dictæ Civitatis, Dominus Galeaz Vicecomes de Mediolano filius Domini Maphei primi Domini dictæ Civitatis pluribus annis tenuit.

*De nominibus Civitatis Placentiæ,
& ejus conditionibus.*

Civitas, quæ nunc dicitur Placentia, est valde antiqua, & diversis nominibus in diversis temporibus fuit, & propter diversas causas. Nam Valleria aliquando vocata est, ut adhuc apparet, nam extra Portam S. Raymundi statim ex parte superiori sic adhuc vocatur pars illa Valleria. Aliquando Vallis Nobilis, ut apparet in Legenda S. Antonini. Aliquando Vallis, ut ostenditur in Legenda S. Euphemie tempore Valeriani Imperatoris. Vocata est autem Pavencia à quodam nomine Pavencio nobili Gallico, qui eam dominabatur Anno Christi CCXXII. Aliquando vocata est Plagencia ab effectu; nam ut scribitur in Chronicis Romanis in Tito Livio, & expressius in Orosio, quando Romani habuerunt guerram cum Carthaginensibus, Annibal de Carthagine dedit Romanis magnum conflictum juxta Treviam in loco, qui nunc dicitur Camprimoldum, ut dicitur corrupto vocabulo, sed Campus Mortuorum dici debet, quia quasi infiniti Romani ibi mortui sunt; sed audientes Dominæ Romanæ, quod mariti, filii, & alii parentes ibi mortui erant, venerunt Placentiam, & ibi suos ploraverunt mortuos. Et ideo à ploratu eorum Plagentia diu vocata est. Et quia ibi quasi omnes Cives Placentiæ interfecti fuerant, à Populo Romano missæ fuerunt Placentiam circa DC. familiæ pro restauratione Civitatis prædictæ (a): Sed postea post longa tempora venit Imperator Valerianus jam dictus anno Christi prædicto CCLXVII. Placentiam, & videns eam, & pulcherrimum situm ejus, & aërem pulcherrimum, & Portum copiosum, & abundantiam victualium, dixit, quod non Plagentiam, sed Placentiam volebat nominari; & sic deinceps nominata fuit. Sitæ autem prædicta Civitas est in pulcherrimo plano & circumdata fluviiis optimis; nam habet ab Oriente flumen Nuriæ, quod distat à Civitate per quatuor milliaria, & est optimus fluvius pro terris impinguandis, & pro pannis laborandis; non est enim terra ita mala, si irrigetur ab aqua ista, quod non efficiatur optima, & est fluvius satis magnus. Ab Occidente habet Treviam, qui est fluvius multum nominatus propter conflictum Romanorum, ut dicitur in Orosio, & ut tactum est supra; & distat à dicta Civitate per duo milliaria, & aqua ejus mala est pro terris; nam si transit per terras, facit eas macras, tamen multum juvat Civitatem pro molendinis, & etiam pro Civitate purganda. A Septentrionali ora habet fluvium nominatissimum Eridanum sive Padum, qui idem bis multum crescit in anno, scilicet in vere, & autumno, & multoties vicinos offendit; tamen terras, in quibus intrat, impinguat, & facit meliores. Tandem ante flumen Padi juxta Placentiam est alius fluvius, qui antiquitus Fons Au-

A gusti consuevit nominari, nunc autem corrupto vocabulo Fuxusta dicitur. Hic autem fluvius ex aquis Padi & Treviæ oritur supra Civitatem, fortè per tria milliaria, & etiam oritur ex aliquibus fontibus, qui in alveo dicti fluminis nascuntur, ita quod per alveum dicti fluminis aliquando non decurrit, nisi aqua dictorum fontium, & ducit naves, & tangit mœnia Civitatis, & statim redit in Padum, ita quod parum durat, sed est multum utilis Civitati &c. Hæc Civitas Placentiæ scilicet Anno XX. post ædificationem Mediolani, qui sunt anni DII. ante Nativitatem Christi, Civitas Augustæ, quæ nunc Placentia dicitur, condita est, ut supra jam dictum est. Et ipsa Civitas, sicut nunc est, scilicet anno Christi MCCCC. infra muros est perticæ quatuor millia, & circuitus ejus est supra muros dictæ Civitatis milliaria quinque vel circa. Et etiam in Episcopatu dictæ Civitatis sit magna copia salis ex puteis falsis. Sunt etiam in dicto Episcopatu aliqui fontes & putei, qui producant oleum Petronicum, quod valet ad multas infirmitates. Habet hanc proprietatem, quia si accenditur, numquam nisi cum urina potest extingui. Hæc etiam Civitas & ejus districtus pro majori parte habet bonum terrenum ab omnibus, & ibi nascuntur multa bona & optima.

*De principiis & nobilitatibus illorum
de Lando.*

In uno angulo valde occulto, quod in nostra Lingua dicitur *Andedo*, in quo angulo est Ecclesia Sanctæ Mariæ de Cairo, & dicitur S. Maria de Cairo, propter illos Nobiles de Cairo, qui fuerunt ædificatores dictæ Ecclesiæ. Et dicitur, quod illi de Lando sic appellantur ab isto *Andito*, quia antiquitus fuerunt Bobienses, Nobiles tamen, quia Vicedomini. Ex istis duo fuerunt, qui iverunt ad studium, & effecti sunt Judices; & quia morabantur in illo Andito, dicebantur Judices de Andito, & sic debent dici de Andito & non de Lando. Illi de uno tercio illorum de Lando sunt Comites cum dignitate, qui Comites Benafri vocantur. Unde autem sint Comites, dicitur, quod Rex Manfredus, qui fuit Rex Apuliæ, dedit unam filiam suam Domino Ubertino antiquo de Lando, & dedit pro dote Comitatum Benafri, qui est in eodem Regno, & sic factus est Comes, & sic descendentes ab eo, & portant arma sive insignia dicti Comitatus. Multi sunt illi de domo illorum de Lando, & ideo habent multa cognomina, nam isti dicuntur Comites, aliqui dicuntur Zucharii, aliqui Ruzinenti, aliqui Vulpes, aliqui Zanardi, aliqui Chierubini, aliqui Viginti Annis, aliqui Buchini, aliqui de la Monicha, aliqui Barbarossæ, aliqui Ferrarii, aliqui de S. Dalmiano, aliqui de Centenario, aliqui de Fabrica, aliqui de la Salla, aliqui de Gravago, aliqui de Buffis, & aliqui de Supercho.

De aliis Nobilibus Civitatis Placentiæ.

Aliqui sunt Comites, scilicet de Vidalta, de Bardi, de Montechuco, & de Bonifacio, qui omnes sunt una domus, & portant unum

de principalibus Romæ Domibus; de Leccacorvino descenderunt nobiles de Leccacorvis & nobiles de Fulgosiis.

(a) Ex M^{to} Simonetta: & super eas pro principalibus Defensoribus & Gubernatoribus Leccacorvinus, & Julius Porta, sive de Porta, Sabellus, rei privatæ Comites viri nobilissimi, Tom. XVI.

unum signum, excepto quod nuper illi de Montechuco supra addiderunt unam Aquilam. Unde autem isti descenderint videndum est, quia notabile est. Nam, ut dicitur, antiquitus Placentini, & maxime Torselli de Porta Nova eruerunt oculos Episcopo Placentino super unum lapidem juxta Crucem Aguiotorum, ob quam causam fuerunt diu privati Episcopo. Tamen cum magnis precibus & pretio obtinuerunt gratiam, ut haberent Episcopum; & quum Summus Pontifex non inveniret qui vellet esse, tunc Deo volente erat unus Clericus in Curia Romana de Mediolano Nobilis & Comes, qui rogatu Summi Pontificis assumpsit onus & honorem Pontificatus Placentiae; & duxit secum duos Fratres suos, & de consensu Papae dedit eis certa bona Episcopalia, & fecit eos Vassallos Episcopi, sicut adhuc sunt. Et ex istis duobus descenderunt isti Comites, qui aliquando fuerunt magni & divites, & habuerunt Vassallos & Castra, licet modo non habeant. Nam Scarpæ, qui sunt Nobiles in montibus Parmensibus & Placentinis, sunt Vassalli illorum de Vidalta. Sunt & Comites de Mirabello, qui descenderunt à Comitibus de Lumello de Papia. Dominus Episcopus Placentiae, qui statim sicut est Episcopus, est Comes Placentinus. Aliqui de Octabellis, & aliqui de Vicedominis sunt Comites Palatini, qui possunt auctoritate Imperiali facere Notarios, & legitimare filios naturales. Sunt & Comites de Ruvigocio valde pauperes. In Comitatu Placentiae sunt Marchiones de Pelegriano, qui Palavicini vocantur, & habent multos Vassallos & homines sub dominio eorum. Sunt & Marchiones Pelavicini de Scipiono. Sunt & Vicecomites, quæ est Nobilis Domus & antiqua, & de ista Domo fuit Papa Gregorius X. qui jacet in Civitate Aretii, & facit miracula, ut dicitur. Sunt etiam in dicta Civitate Placentiae Vicedomini, quæ est magna Domus, & Nobilis, nam de ista Domo fuit unus Papa, qui non stetit in Papatu nisi per unam diem, & mortuus est Frater Minor. Isti sunt etiam multi Colonelli, scilicet Vicedomini, Graffii de Bosso, Cosadochæ, Roncaroli, Clerici, Ogiodebove, & de Surexio. Sunt etiam illi de Fontana Capitanei & Comites, & sunt in magno numero. Ideo diversificaverunt cognomina ipsorum, sicut sunt de Arcellis, Malvicini, de Zagnis, de Pavarano, de la Rocha, de Taseria, de Paveris, de Bandichis, de Anticho, de Grannonibus, de Pantillia, de Pochaterris, & de Strinatis. Et de dicta Domo Zagnorum fuit Episcopus Placentiae quidam Dominus Ubertus Zagnus Anno Christi MCCCLXXIII. & decessit dicto Anno. Sunt & Nobiles de Cairo Capitanei, & dicitur, quod descenderunt à filiis Manfredi de Regio, de qua Domo descenderunt multi Nobiles, sicut Manfredi de Regio, Manfredi de Faventia, Pii de Mutina, Papazoni, Pedochæ, Padelli, illi de la Mirandola, illi de Cairo de Placentia, illi de Cremona, qui vocantur Omnes isti vocantur filii Manfredi de Regio. Qui sic vocantur propter causam istam. Dicitur, quod fuit quidam Barbitonfor, qui Manfredus vocabatur, qui erat valde pulcher aspectu, & pervenit ad manus ejus quædam mulier pulchra valde & aspectu decora, & videbatur tota Nobilis, dato quod esset facta omnibus communis. Hac videns ipsum pulchrum, & ipse è converso, acceperunt se mutuo in matrimonio.

(a) Ex M^o Simonetta: de Porta; de Filiis Oddoni-

A Et iste Manfredus habuit ex ista quatuor filios pulcherrimos. Et tunc casus accidit, quod Imperator, qui tunc erat, transivit per Regum Civitatem. Et audiens filia istius Imperatoris, quæ tunc erat uxor Manfredi, de quo supra dictum est, quod erat Barbitonfor, & quod ex eo genuerat quatuor filios, ut dictum est, dixit marito: *Tolle quatuor filios tuos & meos, & presenta eos Imperatori & decas securi, quod sunt filii filiae suæ & tui.* Et ille timens confortatus est ab uxore sua, dicente: *vade securi, quia lex est pro me. Nam lex est, quod quando cumque puella stat in domo patris per annos XXV. & pater non tradit eam nuptui, quod ipsa est libera, & potest facere de se ipsa, sicut ei placet.*

B Tunc sic confortatus Manfredus ivit cum dictis quatuor filiis suis, & Imperatori præsentavit dicens: *Santa Corona: ecce isti filii filiae tuæ & mei sunt, & per consequens tui.* Qui hæc audiens turbatus est, & cepit clamare, quod erat digna morte. Et advocans Consiliarios suos, & exponens casum, dixerunt quod non debebat mori, nec aliquid mali pari. Et consuluerunt quod nobilitaret dictum generum suum. Qui acquiescens consiliis eorum, nobilitavit eum, & pro dote dedit ei Curiam Quarantula, in qua sunt multa Castra & Villæ, & est sita inter Mutinam, Ferrariam, Regium, Carpum &c. Multi magni Domini fuerunt de ista Domo, sicut Manfredi de Faventia, qui sunt Domini dictæ Civitatis Faventiae, Pigi de Mutina,

C qui fuerunt Domini Mutinæ, & adhuc sunt Domini Carpi, illi de Mirandola, qui fuerunt Domini Mutinæ, & interim sunt Domini Castri de la Mirandola. Et de tali genere nati sunt illi de Cairo Capitanei, de quibus est sermo &c. Sunt & multi alii Capitanei in Comitatu Placentiae, scilicet Capitanei de Val de Clavena, & Capitanei de Vegiano. Confanonerii, qui habent ex nobilitate & ex officio conducere Episcopum, quando in primis venit ad Civitatem Placentiae; & habent duo nomina, quia vocantur Confanonerii, & Filii Odonis. Et isti habent equum Episcopi, quando conducunt eum. Avogarii sunt etiam in dicta Civitate Placentiae, quod quidem nomen est nomen dignitatis. Nobiles de Castronovo habent dignitatem, quia sunt Valvasores.

D Dignitates, quæ sunt in Civitate & Comitatu Placentiae sunt hæ: Comites: Marchiones: Vicecomites: Vicedomini: Capitanei: Valvasores: Confanonerii: & Avogarii: Domus Militares Civitatis Placentiae sunt hæ, scilicet illorum de Fontana; de Fulgoxiis; de Lando; de Scotis; de Anguxolis; de Spetinis; de Saginbenis; de Dulzanis; de Cairo; de Confanoneriis; de Vicedominis; de Cagnolis; de Vidalta; de Vicecomitibus; de Palastrellis; de Presbytero; de Leccacorvis; de Stritis; de Surdis; de Brachifortibus; de Valtidono. (a)

E

De dignitatibus Ecclesiasticis Placentiae.

Dominus Episcopus Placentiae, qui etiam est Comes Palatinus, & est exemptus, & habet multos Vassallos & jurisdictiones in Civitate & Episcopatu Placentiae, & in aliis partibus Episcopatus Placentiae.

De

bus; & de Roncoveteri; ac de Mazzaferratis.

De Abbatibus Monachorum Civitatis Placentiae.

Abbas Monasterii S. Severini Ordinis S. Benedicti habet sub se Prioratum S. Victoriae, in Ecclesia cuius est corpus S. Victoriae Virginis. Et sub dicto Prioratu est Ecclesia S. Mariae in Campagna. Ibi etiam fuit Papa Urbanus II. cum generali & magno Synodo Anno Christi MLXXXVII. & ibi primo cantata fuit Praefatio B. Virginis Mariae. Habet etiam sub se Prioratum Ecclesiae S. Trinitatis, & Prioratum Ecclesiae S. Ambrosii, & Prioratum Ecclesiae S. Salvatoris, & Prioratum Ecclesiae S. Bartholomaei de Zojosa. Habet etiam sub se Ecclesiam S. Savini de Tuni, S. Savini de Rezanello, S. Mariae de Tavernago, S. Stephani de Fabiano, S. Savini de Fontana, Praedosa, S. Nicolai de ultra Treviam, S. Petri de Paderna, S. Columbani de Muradellis, S. Columbani de Luxurascho, Ecclesiae de Rezano, Ecclesiae de Cogno, Ecclesiae de Viserano, Hospitalis S. Savini, S. Salvatoris, & S. Victoriae, & alia in aliis partibus extra Episcopatum Placentiae. Et in dicta Ecclesia Monasterii S. Savini sunt Corpora S. Savini Episcopi Placentiae, & S. Mauri, & S. Peregrini, & SS. Domini, Victoris, & Gelasii, & infinitae Sanctorum & Sanctorum Dei Reliquiae. Abbatia Monasterii S. Sixti, Ordinis S. Benedicti est exempta, & in dicto Monasterio, sive Ecclesia sunt Corpora S. Sixti Papae, S. Fabiani, Marcelli, & Apulei, Timothei, Symphoriani, Germani Capuani Episcopi, Felicis in Pyncis Presbyteri, Martiniae, & Barbarae Virginum, quatuor Innocentium, & infinitae Reliquiae Sanctorum & Sanctorum Dei sunt ibi. Haec habet sub se Ecclesiam S. Mariae in Burgheto, & Hospitale dictae Ecclesiae, & S. Macarii. Et in Episcopatu Placentino habet sub se Ecclesiam S. Macarii in Villa de Cotrebia, & etiam habet multas iurisdictiones in aliis partibus Lombardiae, & Castrum Novum Buccae Abduae, & Castrum Guardastallae, alias Guastallae Cremonensis Diocesis, & Montis Clericuli, vulgariter appellati *Monchiarugi* Parmensis Diocesis, & Ruscuari ex Privilegiis Imperialibus. Quod Monasterium construxit Angilberga Imperatrix uxor Ludovici Imperatoris Romanorum & Regis Francorum filii quondam Caroli Magni Imperatoris Regis Francorum, quae Imperatrix fertur construi fecisse Pontes lapideos super Treviam, Nuriam, Ardum, Taronem, Lenziam &c. fluvios, quorum vestigia pro parte adhuc apparent. Abbatia Monasterii S. Sepulcri, Ordinis S. Benedicti, & est exempta. Ecclesia dicti Monasterii & Sepulcrum recte stat sicut Sepulcrum Domini nostri Jesu Christi, quod est in Hierusalem, & habet sub se Ecclesiam S. Nicolai, quae se tenet cum facie dictae Ecclesiae, & Hospitale S. Sepulcri. Et tunc multae reliquiae sunt in dicto sepulcro reconditae. Abbatia Monasterii S. Alexandri, Ordinis S. Benedicti, est infra moenia Civitatis Placentiae (& nunc facta est Praepositura MCCCCLXIII. vel circa.) Abbatia Monasterii S. Marci, quae nunc vocatur S. Benedicti de Valle Umbrosa, fuit aedificata à duabus Dominibus Nobilibus de Placentia, scilicet Mancaxollis & Palastrellis ad honorem S. Marci.

(a) *Abbas Simonetta habet exempta.**De Abbatibus Monachorum in Episcopatu Placentiae.*

Abbatia Monasterii de Mezano Ordinis Sancti Benedicti est subiecta, (a) & habet multos Vassallos, & plures Villas sub se, scilicet Aygueriam, Petrasileriam, & Praeducam &c. Abbatia Monasterii de Tolla Ordinis S. Benedicti habet multas Villas & Castra sub se, & Prioratum de Mistrano juxta Castrum Arquatum per unum milliarem, & in Civitate Placentiae Ecclesiam S. Dalmatii. Abbatia Monasterii de Columba Ordinis Cisterciensium, quae est prope Florenzolam ad duo milliaria, & est mirae magnitudinis & pulchritudinis, & magnarum divitiarum, & magni honoris. Nam habet sub se Abbatem Monasterii Pontis sive Quartizolae in Comitatu Placentino prope confinia Civitatis; & Abbatem Fontanae Vivae, sive Frigidae; & Abbatem S. Martini de Bocis: quae duae Abbatiae sunt in Comitatu Parmensi; & Abbatem S. Mariae de Strata in Comitatu Bononiensi, & Abbatem Bronduli in Paludibus Venetiarum, Monasterium Coeleste in Civitate Venetiarum, Monasterium S. Margaritae in Paludibus Venetiarum: & est Monasterium Monachorum & Monacharum. Et habet in Cremona Monasterium S. Johannis de Pipia, & sub se in confinibus Civitatis Placentiae Monasterium Pretolarum, sive S. Mariae ad Tres Passus, & est Monialium. Habet etiam sub se Monasterium Monialium de Galilaea & Nazaret, quae sunt ejusdem Ordinis, & prope Civitatem Placentiae, & extra; & licet sint in medietate sub Abbate Pontis Treviae, sive Quartizolae, sunt tamen sicut Abbas Quartizolae sub Abbate Columbæ. Habet etiam in Castro Arquato Monasterium Monialium prope & extra Castrum juxta Ardum fluvium. Habet etiam in Burgo S. Donini unum Monasterium. Habet etiam in Comitatu Mutinae Monasterium S. Mariae Novae juxta Civitatem per duo milliaria, & est Dominarum versus montes. Habet ibi & aliud Monasterium, quod vocatur Misericordiae, & est versus Valles, & est Dominarum. Habet tertium Monasterium Dominarum, quod vocatur de Porta, & alia in diversis partibus. Abbatia Pontis Treviae sive Quartizolae Ordinis Cisterciensis est intra confinia Civitatis Placentiae, sive ibi prope, ubi dicitur in Valleria.

De Monasteriis Priorum Episcopatus Placentiae.

Monasterium de Travazano, & est exemptum. Monasterium de Rizollo est exemptum. Monasterium de Carpadascha est exemptum. Monasterium de Gravago. Monasterium de Bafrica. Monasterium de Mistrano.

De Monasteriis Monialium, quae sunt intra moenia Civitatis Placentiae.

Monasterium Ecclesiae S. Syri, Ordinis S. Benedicti. Monasterium Ecclesiae SS. Johannis & Pauli, Ordinis S. Benedicti. Monasterium Ecclesiae S. Catharinae, Ordinis S. Benedicti. Monasterium Ecclesiae S. Barnabae, Ordinis S. Augustini. Monasterium Ecclesiae S. Mariae de Valverde, Ordinis S. Augustini, & nunc S. Francisci, sive S. Clarae. Monasterium Ecclesiae Sororum S. Francisci de Ordine S. Clarae, sive

sive S. Damiani, quæ stant inclusæ. Monasterium Sororum B. Magdalene. Monasterium Novum circa Annum Christi MCCCXCV. Ecclesiæ S. Mariæ de la Nive.

De Monasteriis Monialium, quæ sunt extra muros Civitatis Placentiæ, & in consuburbis, & in Episcopatu Placentiæ.

Monasterium Monialium Ecclesiæ de Pretollis, sive S. Mariæ ad Tres Passus, sive S. Franchæ, Ordinis Cisterciensium, & habent in dicta Ecclesia Corpus ejusdem S. Franchæ. Monasterium Monialium Ecclesiæ S. Mariæ de Nazaret, Ordinis Cisterciensium. Monasterium Monialium de Galilæa, dicti Ordinis Cisterciensium. Monasterium Monialium de Castro Arquato dicti Ordinis Cisterciensium, situm in territorio dicti Castri Arquati, & prope dictum Castrum; & constructum fuit in honorem B. Mariæ Virginis de Monte Oliveti; & ita nuncupari dicitur, sed vulgariter dicitur Monasterium S. Donini, & in spiritualibus subest Monasterio Claravallis Episcopatus Placentiæ; & sic ordinatum fuit, tali tamen conditione, quod eo destructo, vel nullis Monialibus ibi existentibus, Monasterium prædictum S. Mariæ cum Ecclesia, domibus, & bonis suis, & juribus perveniat pleno jure in Majorem Ecclesiam dicti Castri, ut de his & aliis patent pacta & publica instrumenta existentia penes ipsam Majorem Ecclesiam, & reperta per venerandum Virum Decretorum Peritum Dominum Nicolaum de Porta, Archipresbyterum, alias Præpositum ipsius Ecclesiæ, Prædicatorem, Versificatorem & Poëtam elegantissimum.

De quinque Ordinibus Fratrum Paupertatis Mendicantium Placentiæ.

Fratres Prædicatores Ordinis S. Dominici stant in Porta S. Brigidæ, & habent Ecclesiam eorum sub vocabulo S. Johannis Baptistæ de Canalibus; & etiam habent ibi Ecclesiam S. Mariæ de Templo; & etiam habent aliam Ecclesiam S. Alexii, quæ se tenent cum claustris dictorum Fratrum, & sunt in pulchro situ & delectabili, & habent omnia pulchra, & spatiosa. Fratres Minores Ordinis S. Francisci habent Ecclesiam eorum in Porta S. Laurentii in medio Civitatis juxta Plateam Communis Placentiæ sub vocabulo Annuntiationis S. Mariæ Virginis. Fratres Eremitarum Ordinis S. Augustini habent Ecclesiam eorum in Porta Nova sub vocabulo S. Laurentii, & habent in dicta Ecclesia Corpus Beati Fratris Philippi de Mantua, qui decessit Anno Christi MCCCVI. Fratres Ordinis de Carmelo habent Ecclesiam eorum in Porta Mediolanensi sub vocabulo S. Mariæ de Carmelo. Fratres Ordinis Servorum S. Mariæ habent Ecclesiam eorum in Porta S. Antonii sub vocabulo S. Annæ.

De Fratribus Consortii, Carceratorum, & S. Mariæ de Costula.

Fratres Consortii Spiritus Sancti Ordinis S. Augustini habent domos eorum in Porta & Vicinia S. Brigidæ juxta Ecclesiam & Domos Fratrum Prædicatorum, rivo Communis Placentiæ mediante, in quibus domibus habent Ecclesiam sub vocabulo Spiritus Sancti. Hi habent ex officio dare elemosynas pauperibus verecundis per totam Civitatem, & etiam per Co-

mitatum. Portant enim per Civitatem humeris propriis panem, vinum, & coquinam, aliquando farinam, aliquando carnes, & maxime circa festum Nativitatis Christi. Accommodant in hyeme pannos pro lectis pauperum; dant etiam sponfis pecuniam; faciunt etiam fieri pannum in magna summa, & dispensant per Civitatem & per Comitatum. Aliquando etiam redimunt carceratos. Ista bona relinquuntur eis in testamentis. Et etiam petunt elemosynas quotidie per Civitatem, & multa dantur eis, & sic querunt panem & vinum per Comitatum, & inveniunt in magna quantitate. Vadunt induti de Biseto semper, & portant barbas. Non vivunt delicatè, sed bene & satis, quia multum laborant. Non habent domos curiosas, sed multas; & habent unum Hospitale in Vicinia S. Donini, quod vocatur de Magdalena, juxta Ecclesiam B. Sanctæ Mariæ Magdalene. Fratres Carceratorum sunt sub istis Fratribus Consortii. Et isti solum habent curam de carceratis, & portant eis omni die panem, vinum, & coquinam, ita quod possunt competenter vivere de illa elemosyna. Isti vadunt petendo solum per Civitatem Placentiæ; & dato quod sint induti de Bixeto albo, & portent signum carceris, stant tamen in eadem domo, & comedunt in eadem mensa, & sunt sub eodem Ministro. Et isti & dicti Fratres Consortii tenentur reddere rationem Domino Episcopo Placentiæ de introitibus & expensis. Isti etiam Fratres Consortii Placentiæ fecerunt multas domos in aliis Civitatibus, sicut in Cremona, in Soncino, Parma, Bononia, & in Faventia. Fratres de Costula stant in Episcopatu Placentiæ in Valle Tidoni in loco, qui vocatur Costula, qui faciunt eundem officium, ut faciunt dicti Fratres Consortii. Tamen non sunt sub eis, & habent devotissimum locum & Oratorium, & vocatur S. Maria de Costula. Fecerunt etiam dicti Fratres de Costula in Castro S. Johannis unam domum pro pauperibus recipiendis, & sic multa bona faciunt.

De Ecclesiis Sacerdotum Secularium, & Dignitatibus eorum.

Ecclēsia Major Cathedralis Placentiæ est sub vocabulo Assumptionis S. Mariæ Virginis, & S. Justinæ, & S. Cypriani. Ista Ecclesia est valde pulchra & magna quantum ad ædificium, & ingeniosè ædificata. Et certè non invenitur aliqua Ecclesia ita bene proportionata. Non est tamen multum sumtuosa, nec compta vel ornata &c. In dicta Ecclesia sunt multa Corpora Sanctorum, scilicet S. Justinæ Virginis & Martyris, & Caput S. Cypriani, & Corpora SS. Artemii & Candidæ uxoris suæ, & Paulinæ filiæ suæ, omnes Martyres. Et in dicta Ecclesia sunt multæ aliæ reliquiæ. Habet prædicta Ecclesia pulcherrimum Collegium Clericorum, scilicet Dominum Episcopum, Præpositum, Archidiaconum, & Vicedominum, & sunt in universo Canonici XIX. & Mansionarii, & Præbendarii XXII. Consueverant antiquitus esse Canonici Regulares, & comedebant simul, & ibant cum cappis & biretis, & certè videbantur Episcopi. Et sic Canonici Ecclesiæ S. Antonii, & multi Præpositi Civitatis Placentiæ. Nunc autem omnia ista dimiserunt, & quilibet sicut facta sua per se, & nec cappas nec biretas portant. Fiunt etiam bonæ distributiones in prædicta Ecclesia, & habent bonas præbendas, & Commune satis bonum. Nam non est magnum

gnum tempus, quod consueverant facere bonam coquinam in communi. Sacristiam habent bonam, & bene munitam. Habent dicti Canonici multas gratias à diversis Imperatoribus in Villis, in aquis, in piscationibus. Habent etiam prædicti Canonici multas Ecclesias & Hospitalia conferre & in Civitate & in Comitatu, scilicet S. Petri in Foro, S. Michaelis, S. Pauli, S. Stephani, S. Vincentii, & multas alias. Habent etiam singulares conditiones & ordinationes. Nam si Præpositus est Canonicus, tunc convocat Capitulum, & tenet Capitulum. Si vero non est Canonicus, congregat Capitulum, & non est in Capitulo. In Ecclesia & in Domo præponitur Præpositus omnibus; extra Domum præponitur Archidiaconus Præposito. Vicedominus autem tenet locum Episcopi vacante Sede Episcopali. Habent in multis Ecclesiis magnas jurisdictiones, sicut in Ecclesia S. Antonini; nam in festo S. Antonini, & Vigilia debent facere festum S. Antonini cum suis paramentis, & aliis necessariis ad Missam & ad Officium faciendum. Debent eis benedicere candelas in die Purificationis & Olivæ, & sic in diversis Ecclesiis habent diversas jurisdictiones. Et in dicta Ecclesia sunt sepulti plures Episcopi Placentiæ, qui sunt circa octo ab anno Christi MCCCC. retro. Ecclesia S. Antonini est secunda post Ecclesiam Majorem. Ista Ecclesia habet Præpositum cum pulchro Collegio; nam habet Canonicos XIV. Mansionarios & Præbendarios XVII. Ecclesia ista fuit valde per Imperatores & Reges dotata & honorata, sicut apparet per Privilegia supradictorum, & etiam Summorum Pontificum. Sed dicta Privilegia fuerunt combusta cum majori parte Civitatis Placentiæ; quæ Privilegia post fuerunt confirmata & restituta per quemdam Imperatorem Carolum. In dicta Ecclesia sunt multa Corpora Sanctorum, scilicet S. Victoris, qui fuit primus Episcopus Placentiæ, & nomine ejus primo fuit ædificata dicta Ecclesia. Tamen prophetaverat ipse, quod alius veniret, qui surriperet nomen suum. Et sic factum fuit; nam tempore S. Savini tunc Episcopi Placentiæ revelatum sibi fuit Corpus B. Antonini, quia perdita fuerat memoria ejus propter guerras & dispendia Civitatis. Qui S. Savinus invenit prædictum suus in Claustulo S. Mariæ in Curtina cum vase pleno sanguine dicti Martyris. Et sic prædictus S. Savinus cum sex Episcopis, qui subito ex insperato ibi apparuerunt, transtulit in Ecclesia dicti S. Victoris; & ex tunc prædictus S. Victor, ut dixerat, perdidit nomen suum, & sic deinceps vocata est Ecclesia S. Antonini. Est etiam in dicta Ecclesia Corpus S. Opilii, qui fuit de Ticianis Placentiæ, & fuit Diaconus dictæ Ecclesiæ. Sunt etiam in dicta Ecclesia Corpora SS. Casti & Desiderii Martyrum, & sepulti fuerunt ab Anno Christi DCCCC. XCIX. retro. Et etiam ante fores dictæ Ecclesiæ sepultus fuit Aliprandus Rex Longobardorum sub uno magno lapide. Et etiam in dicta Ecclesia requiescit Lotharius Rex Galliæ, & post Imperator, sicut apparet in Privilegio Regis Caroli & aliorum.

(a) Ex MS^{to} Simonetta: S. Brigidæ.
(b) Ex MS^{to} Simonetta: Patroni.
(c) MS^{us} Simonetta habet: Obertus.

De Præpositis aliarum Ecclesiarum Placentiæ, ultra Præpositos Majoris Ecclesiæ, & S. Antonini.

Ecclēsia S. Johannis Evangelistæ appellata de Domo habet Præpositum, Canonicos, & Præbendarios, & in dicta Ecclesia sepulti sunt circa XIII. Episcopi Placentini ab Anno Christi MLXXXVIII. retro. Ecclesia S. Mariæ in Gariunti habet Præpositum, & quatuor Canonicos, & aliquos Præbendarios. Ecclesia S. Odorici (a) habet Præpositum & quatuor Canonicos & aliquos Præbendarios; & illi de la Porta sunt patroni dictæ Ecclesiæ. Ecclesia S. Euphemie habet Præpositum & Canonicos Regulares Ordinis S. Augustini; & in dicta Ecclesia est corpus S. Euphemie, & Corpora SS. Sosthenis & Victoris Martyrum, & etiam in dicta Ecclesia sepulti sunt duo Episcopi Placentiæ. Ecclesia S. Mariæ de duodecim Apostolis habet Præpositum & Canonicos Regulares Ordinis S. Augustini, & ante fores dictæ Ecclesiæ est una Porticus clausa cum sbarata de lignamine, sub qua est altare, in quo reconditum est Corpus S. Raymundi, qui fuit de Zangonis de Placentia. Et ipse S. Raymundus fecit unum Hospitale prope dictam Ecclesiam, quod vocatur Hospitale S. Raymundi, & subest dictæ Ecclesiæ; qui Præpositus & Canonici vocantur Parari (b) a nomine illius, qui ædificavit dictam Ecclesiam & locum.

De Præpositis Ecclesiarum Episcopatus Placentiæ.

Ecclēsia S. Nicolai de Castro Arquato habet Præpositum, & tres Canonicos, & duos Præbendarios, & subest Majori Ecclesiæ Plebis ibidem. Et eam fundavit & dotavit de propriis bonis suis in honore B. Nicolai Confessoris Dominus Johannes Episcopus Parmensis MCCXCIII. & decessit MCCXCIX. die IV. exeunte mensis Februarii. Et sepultus est Romæ in Ecclesia S. Johannis Lateranensis, & fuit de Castro Arquato de Domo. Ecclesia S. Johannis Baptistæ de Viculo Marchionum, & appellatur Monasterium, quia jam fuit Monasterium Dominarum, postea Abbatum, & habet Præpositum & XI. Canonicos & Præbendarios XV. & sunt seculares; & in dicta Ecclesia est Corpus S. Hippolyti Martyris, quam ædificavit Otobertus (c) Marchio de Orta de Tuscia. Ecclesia de Cairo habet Præpositum, quæ Ecclesia & Præpositura fuit facta per Nobiles de Cairo, qui sunt de filiis Manfredi de Regio. Ecclesia de Rotofredo est parva Ecclesia, & habet Præpositum. (d)

De omnibus Ecclesiis, quæ sunt in Civitate Placentiæ. Et primo in Porta S. Antonini sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclēsia Major S. Mariæ Virginis habet Præpositum. Ecclesia S. Antonini habet Præpositum. Ecclesia S. Mariæ in Curtina habet Rectorem, & Clericum, & unum Præbendarium. Ecclesia S. Syri & Monasterium Monialium; non habet Curam. Ecclesia S. Martini in Burgo habet Rectorem & Præbendarium. Ecclesia S. Michaelis habet Rectorem & duas Præbendas. Ecclesia

(d) Ex MS^{to} Simonetta: Ecclesia Sancti Martini subest Majori Ecclesiæ Castri Arquati in spiritualibus & temporalibus.

fia S. Nazarii de supra muro; Malacrii sunt patroni, & habent ibi unam Præbendam & Rectorem. Ecclesia S. Nicolai de filiis Agadibus. Ecclesia S. Mariæ de Cairo, ædificata per Nobiles de Cairo. Ecclesia S. Vincentii, in qua stant tres Sacerdotes; *non habet Curam*. Ecclesia S. Stephani habet Rectorem & duas Præbendas. Ecclesia S. Bernardi cum Hospitale; (a) *non habet Curam*. Ecclesia S. Bartholomei de Zojosa habet Priorem sub Monasterio S. Savini; *non habet Curam*. Ecclesia S. Pauli habet Rectorem, & quatuor Præbendarios. Ecclesia S. Mariæ de la Nive est Monasterium Monialium; *non habet Curam*. Ecclesia S. Annæ est Fratrum Servorum S. Mariæ Virginis; *non habet Curam*. Ecclesia S. Salvatoris habet Priorem sub Monasterio S. Savini. Ecclesia S. Lazari est in Burgo Portæ S. Lazari, & habet Dominum, qui habet sub se Hospitalia infirmorum, & infirmarum S. Lazari ibi juxta dictam Ecclesiam: *non habet Curam*.

In Porta Nova sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclēsia S. Savini est Monasterium Monachorum. Ecclesia S. Ambrosii habet Priorem sub Monasterio S. Savini. Ecclesia SS. Johannis & Pauli est Monasterium Monialium. Ecclesia S. Zeni est sub dicto Monasterio, & habet Præbendam. Ecclesia S. Laurentii est Fratrum Eremitanorum; *non habet Curam*. Ecclesia S. Eustachii; Confanonerii & filii Odonis sunt patroni. Ecclesia S. Nicolai de Johannibus Longhis habet Rectorem, & duas præbendas. Ecclesia S. Juliani habet Rectorem & Præbendam. Ecclesia S. Johannis de Domo, sive Majoris Ecclesiæ, est Præpositura. Ecclesia S. Crucis Portæ Novæ habet Rectorem, & præbendam unitam cum Rectoria.

In Porta Gariverti sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclēsia S. Crucis de Fuxusta habet Rectorem. Ecclesia S. Agnetis habet Rectorem, & est in Burgo ultra Fuxustam, & etiam partim citra Fuxustam intus Civitatem Placentiæ scilicet vicinia. Ecclesia S. Fructuosi subest Monasterio S. Stephani de Cornu. Ecclesia S. Mariæ Paganorum habet Rectorem, & duos Præbendarios, & fuit ædificata per unum illorum de Arcellis. Ecclesia S. Mariæ in Cavagnolla habet præbendam, & ibi nunc stant Moniales. S. Mariæ de Valverde. Ecclesia S. Mariæ in Gariunti est Præpositura. Ecclesia S. Mariæ in Sufredo habet Rectorem. Ecclesia S. Trinitatis habet Priorem sub Monasterio S. Savini. Ecclesia S. Sylvestri est exempta, & est sub Abbate de Nonantula. Ecclesia Sanctæ Fidis habet duos Sacerdotes, qui ambo sunt Rectores. Ecclesia S. Martini in Foro (b) Rectorem & duos Præbendarios: In dicta Ecclesia sepultus est Podo Episcopus Placentiæ.

In Porta Mediolanensi sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclēsia S. Mariæ Speronorum habet Rectorem, & Præbendarios duos. Ecclesia S. Gregorii est Prioratus, & est de Ordine Monachorum de Cusano, & fuit ædificata per

(a) *Ex MS. Simonetta*. Ecclesia vero Sancti Bernardi de Dojolo est sub Majori Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Castri Arquati.

(b) *Ex MS. Simon*. Sive de Quinque Viis, habet

A Adelindam Nobilem Comitissam Anno Christi DCCCCXXXIV. Ecclesia Omnium Sanctorum ædificata fuit à Communi Placentiæ propter victoriam Placentinorum, quam habuerunt à Papiensibus in loco de Nigrino Anno Christi MLXXXIV. Ecclesia S. Leonardi est extra Civitatem Placentiæ in confinibus ultra Fuxustam in Ripa; *non habet Curam*. Ecclesia S. Marci in confinibus intus Padum & Fuxustam; *non habet Curam*. Ecclesia S. Syxti est Monasterium Monachorum nunc, & solebat esse Monialium; & ædificata fuit per Reginam Angibergam, quæ ibi sepulta est. Ecclesia S. Petri in Solarolo est sub dicto Monasterio; *non habet Curam*. Ecclesia S. Mariæ in Burghetto est sub dicto Monasterio. Ecclesia S. Thomæ, & Sacerdos dictæ Ecclesiæ eligitur per (c) Dominum Leonem de Arcellis. Ecclesia S. Nicolai de Filiis Antoniis, qui appellantur de Capitaneis, habet Rectorem, & Præbendam; & Rector eligitur per Capitaneos de Fontana; & Dominum Leonem de Arcellis. Ecclesia S. Agathæ habet Rectorem & Præbendam. Ecclesia S. Euphemie est Præpositura, & habet Canonicos & duas Præbendas. Ecclesia S. Mariæ de Carmelo est Fratrum de Carmelo; *non habet Curam*. Ecclesia S. Dalmacii habet Priorem & Præbendam, & Prior & Ecclesia sunt sub Abbate de Tolla.

In Porta S. Brigide sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclēsia S. Mariæ de Zirovallis, quæ vulgariter dicitur de Zirollis, habet Rectorem, & Præbendam. Ecclesia S. Salvatoris, & licet sic vocetur, fuit ædificata ad honorem SS. Jacobi & Philippi. Hæc Ecclesia habet Rectorem, Præbendam, & Clericum. Ecclesia S. Martini in Curia illorum de Monte Donico, est sub Abbate S. Syxti; *non habet Curam*. Ecclesia SS. Simonis & Judæ habet Rectorem & Præbendam. Ecclesia S. Georgii habet Rectorem, & duas Præbendas constitutas per Nobiles de la Porta; quæ Ecclesia & Præbendæ dantur per eosdem de la Porta. Ecclesia S. Odorici est Præpositura. Ecclesia S. Brigide est Præpositura. Ecclesia S. Maphei habet Priorem Regularem sub Abbate Mortariæ, & est exemptus. Ecclesia S. Andreæ in Burgo habet Rectorem. Ecclesia S. Margaritæ habet Rectorem, & quatuor Præbendas; & dicta Ecclesia fuit ædificata per Commune Placentiæ. Ecclesia S. Bartholomæi est Hospitalis dictæ Ecclesiæ; *non habet Curam*. Ecclesia S. Antonii est Fratrum S. Antonii; *non habet Curam*. Ecclesia S. Sepulchri est Monasterium Monachorum. Ecclesia S. Nicolai ibi, & est dicti Monasterii; *non habet Curam*. Ecclesia S. Victoriz habet Priorem sub Monasterio S. Savini. Ecclesia S. Mariæ in Campagna est sub dicto Priore; *non habet Curam*. Ecclesia S. Mariæ del Pilastro nunc ædificata de elemosynis propter infinita & magna miracula; *non habet Curam*. Ecclesia Misericordiæ habet Præceptorem de Ordine Fratrum Hospitalis, & est in Burgo Portæ Stratæ Levatæ; *non habet Curam*. Ecclesia S. Aegidii est in dicto Burgo sub dicto Præceptore; *non habet Curam*. Ecclesia S. Nazarii de Strata Levata habet Rectorem & tres Præbendas. Ec-

Rectorem cum præbenda unita. Ecclesia Sancti Petri in Foro habet &c.

(c) *Ex MS. Simon*, per illos de Arcellis.

Ecclesia S. Jacobi de Rugatorta habet Rectorem. Ecclesia S. Benedicti, five S. Marci, est Monasterium Monachorum, & fuit ædificatum per illos de Mancasolis & Pasturellis: (a) *non habet Curam*. Ecclesia S. Mariæ de Ponte, ædificata de novo anno Christi MCCCXCLX. propter miraculum, *non habet Curam*. Ecclesia Spiritus Sancti est Fratrum Consortii in domibus habitationis eorum; *non habet Curam*. Ecclesia S. Johannis Baptistæ de Canalibus & Fratrum Prædicatorum; *non habet Curam*. Ecclesia S. Alexii in fine Claustrum dictorum Fratrum versum meridiem. Ecclesia S. Mariæ de Templo, quam tenent Fratres Prædicatores, & est clausa in Claustro dictorum Fratrum, quæ est versum Orientem & Septentrionem.

In Porta S. Laurentii sunt infra scriptæ Ecclesiæ.

Ecclesia S. Donini habet Rectorem, qui est Archipresbyter Capellanorum, & habet Præbendam. Ecclesia S. Faustini de super muro. Ecclesia S. Jacobi de super muro. De dicta Ecclesia illi de Strictis sunt Patroni: tamen nunc est Fratrum Minorum, & est destructa, & non videtur, in quo loco umquam fuerit, quia est misculata cum ædificiis dictorum Fratrum. Ecclesia S. Protasii habet Rectorem. Ecclesia S. Mariæ de Bigolis (b) est unita cum dicta Ecclesia; & Præbendæ duæ; quæ quidem Ecclesia de Bigolis solebat antiquitus esse, ubi nunc est Palatium Communis Placentiæ, sed inde fuit dirupta. Ordinatum fuit per dictum Commune, ut reædificaretur, ut patet in Statutis dicti Communis, & nunc est reædificata prout in Platea ubi erat Postribulum, Anno Christi MCD. & appellatur S. Maria de Gratiis, five Gisola, & manent Fratres; *non habet Curam*. Ecclesia S. Bartholomæi est unita cum dicta Ecclesia S. Protasii; *non habet Curam*. Ecclesia S. Gervasii habet Rectorem, & sex Præbendas. Ecclesia S. Hilarii habet Rectorem & Præbendam. Ecclesia S. Mariæ Magdalene est sub Monasterio S. Syri: *non habet Curam*. Ecclesia S. Alexandri est Monasterium, & habet Abbatem tantum. Ecclesia Fratrum Humiliatorum de Florenzola; sunt exempti; *non habet Curam*. Ecclesia Fratrum Humiliatorum est in Civitate Placentiæ in domibus eorum juxta Hospitale S. Raymundi in dicta Vicinia S. Raymundi; *non habet Curam*. Ecclesia dictorum Fratrum Humiliatorum de Argine in Burgo S. Raymundi; (c) *non habet Curam*. Ecclesia S. Christophori est in dicto Burgo, & est exempta, & habet Priorem Ordinis Cruciferorum, & etiam habet ibi Hospitale; *non habet Curam*. Ecclesia Sancti Blaxii est in dicto Burgo, & illi de Caxellis Placentiæ sunt Patroni; *non habet Curam*.

De Hospitalibus, quæ sunt in Civitate, Burgis, & Confinibus Placentiæ. Primò in Porta S. Antonini.

Hospitale S. Antonini. Hospitale S. Stephani. Hospitale S. Bernardi. Hospitale S. Annæ. Hospitale S. Lazari in Burgo S. Lazari. Hospitale S. Spiritus. (d) Hospitale de Montalli. (e)

(a) Ex M^{to} Simon. & appellatur communiter Monasterium Sancti Sepulchri.

(b) M^{to} Simon. de Bigutis.

(c) M^{to} Simon. Sancti Donini.

(d) M^{to} Simon. in confinibus dictæ Portæ.

(e) M^{to} Simon. in dictis confinibus.

(f) M^{to} Simon. Placentiæ, sed pertinet confirmatio. Tom. XVI.

In Porta Nova.

Hospitale S. Salvatoris. Hospitale S. Savini.

In Porta Gariverti.

Hospitale S. Agnetis ultra Fuxustam.

In Porta Mediolanensi.

Hospitale S. Marci ultra Fuxustam. Hospitale S. Macarii. Hospitale S. Mariæ in Burgeto.

In Porta S. Brigidæ.

Hospitale S. Bartholomæi Novi magni, quod nunc construitur de præsentis. Hospitale S. Antonii infra mœnia Civitatis Placentiæ. Hospitale S. Sepulchri. Hospitale S. Victoris. Hospitale Misericordiæ in Burgo Portæ Stratæ Levatæ. Hospitale S. Antonii in Confinibus dictæ Portæ. Hospitale Casollæ. Hospitale Pellegrini. Hospitale S. Maphæi. Hospitale S. Jacobi. Hospitale S. Benedicti destructum est in totum. Hospitale S. Mariæ de Ponte. Hospitale S. Brigidæ.

In Porta S. Laurentii.

Hospitale Dei. Hospitale S. Elisabeth. Hospitale S. Mariæ Magdalene. Hospitale S. Raymundi, Hospitale S. Christophori, in Burgo Portæ S. Raymundi.

De Hospitalibus Episcopatus Placentiæ. Et primò ultra Treviam.

Hospitale de Castro S. Johanne juxta Ecclesiam. Hospitale Verberatorum in dicto Castro. Hospitale Fratrum de Costula in dicto Castro. Hospitale de Bardonezia. Hospitale de Caverzago. Hospitale de S. Helena. Hospitale de Ponte Treviæ.

Intus Nuriam & Ardani.

Hospitale S. Macarii de Roncarolo. Hospitale S. Petri de Pontenurio. Hospitale S. Petri de Casadei exemptum. Hospitale in Castro Arquato Spiritus Sancti, & Consortii S. Mariæ. Hospitale juxta Castrum Arquatum in Burgeto Montis Lucii S. Mariæ, & subest Majori Ecclesiæ dictæ Terræ, cujus Rector eligitur per Commune dictæ Terræ tamquam Patronum, & confirmatur per Capitulum Majoris Ecclesiæ dictæ Terræ. Hospitale S. Jacobi extra Portam Supranam dictæ Terræ, & eligitur Minister per Commune. Hospitale S. Bartholomæi extra dictam Portam ibi prope, quod fundavit Ubertus de Cita de dicta Terra, & subest Hospitali S. Bartholomæi. (f) Hospitale S. Antonii in Burgo Saxi dictæ Terræ. Hospitale de Verzalli.

Ultra Ardani.

Hospitale de Florenzolla. Hospitale de Dei Fiducia. Hospitale de Longena. (g)

Hof-

rio Capitulo Majoris Ecclesiæ dictæ Terræ. (g) M^{to} Simon. cum Ecclesia Sanctæ Mariæ Magdalene, quod fundaverunt Nobiles de Porta, & ad ipsos, scil. Major Domus, spectat electio Rectoris, & confirmatio ad Capitulum Majoris Ecclesiæ Placentiæ.

Hospitale de Polezono . Hospitale de Obio .
Hospitale de Plono .

*Certe Domus, quæ debent manutenere
certos Pontes.*

Domus de Rocho pro Ponte Treviæ. Domus de Montalli pro Ponte Nuriæ. Domus Pontis de Arbarolla pro Ponte de Arbarolla. Domus Pontis de Rivalgario pro Ponte de Rivalgario.

*Plebs Episcopatus Placentiæ, quæ omnes
habent Archipresbyterum.*

De ultra Treviam.

Plebs de Castro S. Johanne habet tres Præbendas. Plebs de Bilegnio habet unam Præbendam. Plebs de Verdeto habet unam Præbendam. Plebs de Pomario. Plebs de Campagnola. Plebs de Staderia. Plebs de Rocca Ponzana. Plebs de Travano. Plebs de Momegiano habet duas Præbendas. Plebs de Tuna habet unam Præbendam.

De intus Nuriam & Treviam.

Plebs de Centenario. Plebs de Ruvigocio est exempta, & subest Episcopo Papiensi. Plebs de Carmiano habet Præbendarium. Plebs de Vigolzano. Plebs de Potenciano habet Canonicos & Præbendarium. Plebs de S. Paulo. Plebs de Sparancia. Plebs de Dulliaria habet Præbendas. Plebs de Septima.

De intus Nuriam & Ardam.

Plebs de Castro Arquato habet Archipresbyterum, qui est etiam Præpositus, & habet Archidiaconum, & Præbendas XVIII. & Canonicos VI. & ibi sepultus est Patriarcha Aquilegiæ, qui fuit de Filicianis de Placentia, nomine Ottobonus, qui prius fuerat Episcopus Paduanus, & jacet ante Altare Majus dictæ Ecclesiæ, cui reliquit Planetam magnam auream & Sirigelas aureas, & Evangelistarium argenteum, & Libros, & omnia quibus utebatur ad divina Officia magni valoris. Ista Ecclesia est nobilior & principalior inter omnes Plebes, & habet cum suo Capitulo Collationes LXXV. & plurium Beneficiorum, & Ecclesiarum, de quibus Dominus Episcopus Placentiæ non habet se intromittere. Plebs de Mazinaxio. Plebs de Paderi. Plebs de Cassano. Plebs de Torano. Plebs de Cagnano. Plebs de Travano habet Præbendarium. (a) Plebs de Carpaneto habet Præbendarium. Plebs de S. Giorgio. Plebs de Ponte Nurio habet duos Præbendarios. Plebs de Fontana Frigida. (b) Plebs de S. Petro in Cerro. Plebs de S. Nazario. Plebs de Pulignano.

De ultra Ardam.

Plebs de Florenzolla habet Archipresbyterum & octo Canonicos & Præbendarios, & in dicta Plebe sunt ossa S. Florentii delata ab Orega. Plebs de Vigoleno habet sex Præ-

(a) Ex MSto Simon. & Canonicos, & teneturolvere annuatim Majori Ecclesiæ vel Plebi Castri Arquati nomine census ceræ.

(b) Ex eod. MSto: Est pro magna parte cum domibus quondam dirupta, & subest Majori Eccle-

bendarios & Canonicos. Plebs Campi Cervarii. (c) Plebs S. Martini in Olzia. Plebs de Canzelaxio. Plebs de Ygio. Plebs de Varfo habet duas Præbendas. Plebs de Casanova. Plebs de Gixaligio. Plebs de Varono. Plebs de Gravago. Plebs de Bedogna. Plebs S. Georgii de Burgo Vallis Tarii habet septem Præbendas. Plebs de Legio dicti S. Quireti. (d) Plebs de Compiano. Plebs de Plono.

*Summa omnium Domorum Ecclesiasticarum
Civitatis & Episcopatus Placentiæ.*

Dominus Episcopus Placentiæ unus est. Abbates Monasteriorum Civitatis Placentiæ sunt V. Abbates Monasteriorum Episcopatus Placentiæ sunt IV. Priores Ecclesiarum Placentiæ & Burgorum sunt VIII. Priores Episcopatus Placentiæ sunt VI. Monasteria Monialium Civitatis Placentiæ sunt VII. Monasteria Monialium confinium Civitatis Placentiæ sunt III. Monasterium Monialium Episcopatus Placentiæ est I. Ordines Fratrum Paupertatis Placentiæ sunt V. Præpositi Ecclesiarum Civitatis Placentiæ sunt VIII. Præpositi Ecclesiarum Episcopatus Placentiæ sunt IV. Ecclesiæ Parochiales Civitatis Placentiæ sunt LXIII. Ecclesiæ Civitatis & Burgorum Placentiæ, quæ non habent Curam, sunt XXXII. Hospitales Civitatis, Burgorum & Confinium Placentiæ sunt XXXI. Hospitales Episcopatus Placentiæ sunt XIX. Domus pro Pontibus manutenendis sunt IV. Domus Fratrum, qui dant eleemosynas, sunt III. Plebes Episcopatus Placentiæ in summa sunt XLIX.

De rudibus Ritibus Italiæ.

Reperitur in Chronicis compilatis per Richobaldum de Ferraria, quod Anno Christi MCCXLI. tempore Frederici II. Imperatoris Romanorum, qui venit in Italiam Anno Christi MCCXXXVII. gentes erant rudes in Italia, ritus, & mores. Nam viri infulas de squammis ferreis capite gestabant infutas biretis, quas appellabant Majatas. In cœna vir & uxor una manducabant paropside. Usus incisorum lignorum non erat in mensis. Unus vel duo scyphi erant ad potum in familia. Nocte cœnantes mensas facibus illustrabant, facem tenente uno puero vel servo, nam candelarum de sepo vel de cera usus non erat. Viri chlamydis pelliceis, sive operimento, vel laneis, sive pellibus & infulis de pignolato utebantur. Fœminæ nubentes tunicis de pignolato vestiebantur. Viles tunc erant cultus virorum & fœminarum. Aurum & argentum rarum vel nullum erat in vestibus. Ciborum lauticia nulla. Homines plebeji ter in septimana carnibus recentibus vescebantur; tunc prandio edebant olera vel legumina cum carnibus cocta. Cœnam autem ducebant ipsis carnibus reservatis. Non omnibus erat vini usus æstate. Modica nummorum summa se locupletes habebant. Parvæ tunc erant vinariæ. Horrea non ampla habebant pro victuariis. Contenti modica dote nubebant fœminæ, quia eorum cultus tunc erat parcissimus. Virgines autem nuptias tunica de pignolato, quæ dicebatur Sotanium, & pasudamento lineo, quod Soccam dicebant, erant contentæ. Ornatus

sic Castri Arquati in spiritualibus & temporalibus, ut fertur ab antiquo.

(c) Ex eod. MSto: prope Castrum Novum de Tertis.

(d) Ex MSto Simon. Sancti Quirici.

rus capitis non pretiosus erat virginibus. Matronæ vittis latis tempora & genas cum mento vittabant. Virorum erat gloria esse in armis, & equis locupletes. Nobilium locupletum gloria erat Turres excelsas habere, quo tempore Urbes Italiæ terris incultæ viscebantur. Multa nunc inhonesta superinducta sunt rebus priscis. Verum plurimum ad perniciem animarum mutata est parsimonia in lauticiam. Vestimenta materia & artificio exquisito, nimioque ornata cernuntur. Illic argentum, aurum, & margaritæ mirè fabricata, frigida latissima, fulcimenta vestium serica, vel varia pellibus exoticis ac pretiosis. Irritamenta gulæ non desunt. Vina peregrina bibuntur. Ferè omnes potiores. In publico obsonia sumtuosa. Eorum magistri coquarii habentur in pretio magno; omnia gulæ irritamenta & ambitionis quærantur. Ut iis suppeditari possit, avaritia militat. Hic usuræ, fraudes, rapinæ, exiliations, prædæ, contentiones in republica, vestigalia illicita, innocentium oppressiones, exterminia Civium, relegationes locupletum. Dicitur: *noster Deus est venter noster*. Pompis, quibus renuntiavimus in baptismo, resistimus facti transfugæ à Deo ad Zabulum; & nisi Clerici castis exemplis nos instruerent, jugiter ambitioni & deliciis nostris modus non esset.

De moribus Civium Placentiæ.

Nunc verò in tempore præsentis scilicet Anno Christi MCCCLXXXVIII. sunt per homines & Dominas Placentiæ sumtuosissimæ expensæ in victu & vestitu, & in omnibus plusquam fieri solet. Nam Dominæ portant indumenta longa & larga de veluto serico de grana, & de panno serico deaurato, & de panno de auro, & de panno serico tantum, & de panno de lana scarlata de grana, & de panno de grana, & de aliis nobilissimis drappis de lana. Qui drappi de grana vel de veluto, vel de auro, vel de aurato, vel de serico constant pro uno Cabano, vel Barilloto, vel Pellarda à Florenis XXV. auri usque in Florenos five Ducatos LX. auri. Quæ indumenta sunt cum manicis largis per totum tam de subtus, quam de supra ita longæ, quòd dictæ manicæ cooperiunt mediam manum & aliquæ pendent usque in terram apertæ exteriori tantum, acutæ de subtus ad modum scuti Catellani longi, qui scutus est largus desuper, & strictus & acutus de subtus. Et super aliquibus ex dictis indumentis ponuntur à tribus usque in quinque uncis perlarum valentibus usque in Florenos X. pro qualibet uncia. Et super aliquibus ponuntur frisia magna & larga auri circumcirca collare gulæ in modum menisferri, quod ponitur canibus circa collum eorum. Et etiam circumcirca in extremitate manicarum, & circa manicas, quæ sunt subtus dicta indumenta. Et portant capucios parvos cum frigiis largis de auro, vel de perlis circumcirca dictum Capucium; & vadunt cinctæ in medio pulchris cincturis de argento deaurato & de perlis valentibus Florenos XXV. auri pro qualibet cinctura, & plus & minus; & aliquando vadunt non cinctæ. Et quælibet Domina communiter habet tot anulos & varetas auri cum lapidibus pretiosis, quæ valent à Florenis XXX. auri usque in quinquaginta. Tamen talia indumenta sunt honesta, quia cum dictis indumentis non ostendunt mammillas. Sed habent alia indumenta inhonesta, quæ vocantur Ciprianæ, quæ sunt lar-

Tom. XVI

A gissimæ versùs pedes, & à medio supra sunt strictæ cum manicis longis & largis sicut alia prædicta indumenta, & similis valoris, & super quibus ponunt similia jocalia & similis valoris. Et sunt impomelatae de antea à gula usque in terram pomellis argenti deaurati vel de perlis. Quæ Ciprianæ habent gulam tam magnam, quòd ostendunt mammillas, & videtur, quòd dictæ mammillæ velint exire de sinu earum. Qui habitus esset pulcher, si non ostenderent mammillas, & gulæ essent sic decenter strictæ, quòd ad minus mammillæ ab aliquibus non possent videri. Et etiam dictæ Dominæ portant in capitibus earum jocalia maximi valoris: Videlicet aliquæ portant coronas de argento aureato, vel de auro puro cum perlis & lapidibus pretiosis valoris à Florenis LXX. auri usque in C. & aliquæ portant terzollas de perlis grossis valoris Florenorum C. auri usque in CXXV. & aliquæ portant sagiotas de perlis valoris Florenorum L. usque in C. Quæ terzollæ vocantur terzollæ, quia ex CCC. perlis grossis sunt factæ, & quia in tribus filzis sunt constructæ & ordinatæ. Et etiam dictæ Dominæ pro majori parte loco terzarum de auro vel de serico, quas portare solebant contextas seu interzatas in capillis capitis earum, nunc portant bugulos, qui sic nominantur, quos cooperiunt capillis capitis earum ligatis super dictos bugulos, cum astalonis five chordibus sericis vel deauratis, vel cum astalonis sericis coopertis perlarum. Et aliquæ Dominæ utuntur mantellis five chlamydis curtis, quæ cooperiunt manus tantum, f. d. atis de zendallo, vel de viris; & etiam utuntur pulchris filzis Pater noster de corallo rubeo, vel de lambro. Matronæ, five Dominæ antiquæ, portant nobile mantum, five mantellum largum & longum usque in terram, & rotundum versùs terram, & crispum per totum, & apertum de antea usque in terram. Tamen est pomellatum de versùs gulam pomellis argenti deaurati vel de perlis per unam spanam, & sunt pro majori parte cum collare. Et quælibet Domina habet usque in tribus mantellis ad plus: unum de blavo; unum de pannonacia de grana; & alium de zamelloto undato, fodratos de zendali cum frixiis aureis; & aliqui sunt fodrati de variis; & aliquæ portant capucium, & aliquæ non; & aliquæ quandoque portant capucium, & quandoque non, sed portant vellos de seta, vel de bambaxio pulchros & subtiles & albos. Dominæ viduæ portant similia guarnimenta, tamen omnia de bruna, & sine auro & perlis, sed solum cum pomellis dicti panni de bruna tantum. Et utuntur capuciis de bruna, vel vellis albis de bambaxio, vel de lino subtilibus & albis.

E Similiter juvenes homines portant cabanos, barillotos, & pellardas longos, & largos, longas & largas per totum usque in terram, & cum pulchris foraturis pellarum domesticarum & salvaticarum, omnes de panno lanæ tantum, & aliquos de serico, & veluto. Quæ indumenta constant à Florenis XX. auri usque in XXX. Et etiam utuntur mantellis magnis & longis usque in terram, & etiam utuntur de mantellis curtis, qui tantum cooperiunt manus eorum. Homines antiqui portant similia indumenta, & capucios duplos de panno, & desuper dictos capucios portant biretas pulchras de grana non textas, nec futas, sed factas ad acum. Item dicti juvenes portant alia indumenta curta & larga, & alia curta & stricta, & sic curta, quòd ostendunt medias nates, five naticas, & mem-

Q q 2

brum

brum & genitalia. Salvo quòd portant caligas de panno sic longas ligatas in quinque partibus ad zuparellos curtos & strictos, quos portant de subtus alia indumenta, quæ cooperiunt totas nates, membrum, & genitalia cum dictis caligis. Et etiam defubtus habent zarabullas lineas strictissimas. Nihilominus ostendunt formam naticarum, genitalium, & membri. Quæ indumenta sic stricta, aliqua sunt de panno lineo, sive aliud supra; & supra aliqua ex eis ponunt brodaturas de argento & serico, & aliqui cum perlis, & aliqui plus, & aliqui minus. Et aliqua ex dictis indumentis sunt de veluto, vel de serico de grana, vel de alio colore, vel de zamelletto. Et dicta indumenta sic curta aliquantulum sunt plus longa de retro, & de antea, quàm à galono. Et aliquando cincti in medio super omnibus dictis indumentis, & aliquando non; & pro majori parte non portant capucium, salvo quòd in hyeme ipsum portant. Qui capucii sunt parvissimi cum becho longo quasi usque in terram, ita quòd omnes videntur esse in foza, sic sunt parvi dicti capucii, & stricti circum circa apud ipsos. Tamen non sunt in foza. Caligæ portantur solatæ cum scarpis albis, de subtus dictas caligas solatas & in æstate & in hyeme, & aliquando portant scarpas & caligas solatas cum punctis longis onciarum III. ultra pedem subtilibus. Omnes alii Cives Placentiæ tam fœminæ, quàm masculi, sicut solebant portare scarpas, & caligis solatas sinè punta, nunc portant cum punctis parvis, quæ puntæ tam longæ, quàm parvæ sunt plenæ pilorum, sive buræ bovis. Item sunt plures Domine & homines juvenes, qui portant ad collum torques, sive circulos argenteos, sive deauratos, vel de perlis, vel de corallis rubeis. Et etiam dicti juvenes portant barbam rasam & collum à mediis auriculis infra, & ab inde supra portant zazzaram sive cæsariem capillorum magnam & rotundam. Et aliqui eorum tenent unum ronzinum, vel equum, & aliqui tenent usque in quinque equos secundum posse eorum; & aliqui nullum tenent. Et illi, qui tenent ab uno ronzino supra, tenent famulum, sive famulos, qui famuli lucrantur omni anno pro quolibet eorum pro eorum salario usque in Florenos XII. auri. Pedisequæ lucrantur usque in Florenos VII. auri quolibet anno pro qualibet earum, & habent victum, sed vestitum non.

De victu omnes Cives Placentiæ faciunt mirabilia, & maximè in nuptiis & conviviiis, quia pro majori parte dant, ut infra continetur. Et primò dant bona vina alba & rubea, & ante omnia dant confectum zuchari. Et pro prima imbanditione dant duos cappones, vel unum capponem, & unam magnam petiam carnis pro quolibet tajore ad lumeriam factam de amandolis & zucharo & aliis bonis speciebus & rebus. Postea dant carnes assatas in magna quantitate, scilicet capponum, pullorum, faxianorum, perdicum, leporum, zengialorum, & capriolorum, & aliarum carnum, secundum quòd tempora anni currunt. Postea dant turtas & zoncatas cum trazea zuchari de supra. Postea dant fluges. Postea, lotis prius manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere & confectum de zucharo, & postea bibere. Et aliqui loco turtarum, & zoncarum dant in principio prandii turtas, quas appellant tartas factas de ovibus & caxeo & lacte & zucharo super dictas tartas in bona quantitate. In cœnis dant in hyeme zelatinam talvatizinarum & capponum & gallinarum & vitelli, vel zelatinam piscium. Et post assatum de cappo-

nibus & vitello. Et post fluges. Et post lotis manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere, & confectum zuchari, & post bibere. In æstate in cœnis dant zelariam de gallinis & capponibus, vitelli, & capredi, & carnum porci, & pullorum, vel zelariam piscium. Et post assatum pullorum, capredum, vitelli, vel paveri, vel anetris, vel aliarum rerum, secundum quòd tempora currunt; & post fluges. Et post lotis manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere, & confectum zuchari, & post bibere. Secunda die in nuptiis dant primò longeros de pasta cum caxeo & croco & zibibo & speciebus. Et post carnes vituli assatas. Et post fluges. Et post lotis manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere, & confectum zuchari, & post dant bibere. In cœnis omnes vadunt ad domum eorum, quia nuptiæ finitæ sunt. Tempore Quadragesimæ dant primò bibere & confectum zuchari, & post bibere. Et post ficus cum amigdalibus pelatis, & post pisces grossos ad piperatum; & post menestram risi cum lacte amigdalarum & zucharo & speciebus, & cum anguillis falsis. Et post prædicta dant pisces Lucios assatos cum salsa de aceto vel sinapi cum vino cocto & speciebus. Et post dant nuces; & post dant alias fluges. Et post lotis prius manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere, & confectum zuchari, & post bibere.

Homines Placentiæ ad præsens vivunt splendide & ordinate & nitide, & utuntur in domibus eorum pulchrioribus & melioribus arnisiis & vassellamentis, quàm solebant à septuaginta annis retro, scilicet ab Anno Christi MCCCXX. retro, & habent pulchriores habitationes quàm tunc habebant, quia in dictis eorum domibus sunt pulchræ cameræ & caminatæ, bora, curtaria, putei, hortuli, jardini, & solaria pro majori parte; & sunt plures camini ab igne & fumo in una domo, in quibus domibus dicto tempore nullum solebat esse caminum; quia tunc faciebant unum ignem tantum in medio domus sub cupis tecti, & omnes de dicta domo stabant circum circa dictum ignem, & ibi fiebat coquina. Et vidi meo tempore in pluribus domibus. Et non habebant puteos in dictis eorum domibus, vel quasi nullos, & pauca solaria, & curtaria. Et utuntur communiter omnes Cives Placentiæ vinis melioribus, quàm antiqui non faciebant. Modus edendi pro majori parte hominum Placentiæ est, quòd ad primam tabulam comedit Dominus domus cum uxore & filiis in caminata vel in camera ad unum ignem, & familia comedit post eos in alia parte ad alium ignem, vel in coquina pro majori parte; & duo comedunt super uno tajore; & quilibet habet menestram suam, & unum mojolum vel duos vitri pro se, unum pro vino, & alium pro aqua. Et plures sunt, qui se faciunt servire famulis suis cum cultellis magnis à tabula, & cum eis incidere carnes, & alia coram eis ad dictam tabulam. Et antequam dicti Domini sint assati ad tabulam, dant eis aquam cum bacino & bronzino; & post prandium & post cœnam iterum, antequam tabula levetur, dant eis aquam, & iterum lavant manus eorum. Arnixia, quibus nunc utuntur in domibus dictorum Civium Placentiæ, quæ à paucis solebant uti, à dicto Anno MCCCXX. retro, sunt nunc pro uno duodecim. Et hoc eventum est à mercatoribus Placentiæ, qui utuntur, vel utebantur in Francia, in Flandria, ac etiam in Hispania. Et pri-

mò communiter utuntur tabulis largis unciarum XVIII. quæ non solebant esse largæ nisi uncia XII. & utuntur guardenapis, quæ à paucis utebantur; & utuntur taciis, cugiariis, & forcelis argenti; & utuntur scudellis & scudellinis de petra, & curtellis magnis à tabula, & bronzinis, & bacinis, & sarziis magnis, & parvis à lectis, & cortinis de tela circum circa dicta lecta, & etiam banderiis de arassa, & candileis de bronzo, vel de ferro, & torciis sive brandonis, & candelis de cera, & etiam candelis de sepo, & aliis pulchris arnixiis & vafellis & vafellamentis. Et multi faciunt duos ignes, unum in caminata, & alium in coquina, vel in camera loco caminata. Et multi tenent bonas confectiones in domibus eorum de zucharo & de melle. Quæ omnia sunt magnarum expensarum.

Qua de causa magnæ dotes nunc oportent dari; & communiter nunc dantur in dotem Floreni CCCC. & Floreni D. & Floreni DC. auri & plus, qui omnes expenduntur per sponsum in adobbando sponfam, & in nuptiis, & aliquando plus. Et ille, qui maritat dictam sponfam, expendit ultra dotem Florenos C. auri vel circa in faciendo de novo aliqua indumenta sponfæ, & in donis & nuptiis. Qua de

A causa si debent posse fieri tales expensæ, ut supra dictum est, oportet quod lucra illicita fiant. Et plures sunt, qui talibus de causis sunt consumti, qui volunt facere, siue oportet facere plusquam non possunt. Certè ad præsens si unus habet in sua familia novem buccas, & duos roncinos, expendit omni anno ultra Florenos CCC. auri, valentes Libras CCCCLXXX. Imperialium; & sic pro rata buccarum, videlicet in victu & vestitu, salariis familiarum, gabellis, taleis, & aliis expensis extraordinariis, quæ quotidie eveniunt, quæ non possunt evitari. Certè pauci sunt, qui talibus expensis possunt componere; & ideo multi sunt, quos tali de causa oportet deferere patriam eorum, & ire ad stipendium, vel pro famulis, vel pro mercatoribus, & in usuris &c. Non credat aliquis, quod in supradictis contineantur mechanici, sed solam nobiles & mercatores & alii boni & antiqui Cives Placentiæ, qui non faciunt aliquam artem. Qui etiam mechanici faciunt sumtuosas expensas plusquam solet, & maxime in indumentis circa eos & uxores. Tamen ars semper & quocumque tempore sustinet omnes, qui volunt cum honore vivere. Ad præsens gentes non possent vivere sine vino, sic sunt omnes usi bibere vinum.

*De antiquitatibus, nobilitatibus, dignitatibus,
laudibus, & honoribus Civium Placentiæ,
& de eorum gestis: omnia sub compendio.*

*De Civibus Placentiæ, qui fuerunt Civitatis
Placentiæ Episcopi.*

Vicedominus de Coxadochis fuit electus in Episcopatu Placentiæ Anno Christi MCCXVII. seditque annis XIV.

Philippus Episcopus de Fulgois fuit electus in Episcopatu Placentiæ Anno Christi MCCLXIX. & sedit annis XXVII.

Albricus Episcopus de Vicecomitibus de Placentia fuit electus Placentinus Episcopus Anno Christi MCCXCVI. & sedit annis VI.

Bernardus Episcopus fuit electus in Episcopatu Placentiæ Anno Christi MCCCXVII. seditque annis XV. Hic fuit de illis de Cario.

Rogerus Episcopus de Caciis fuit electus in Pontificatu Civitatis Placentiæ Anno Christi MCCCXXXVII. & sedit annis XVI. & menses V.

Obertus Episcopus de Zagnis de Fontana fuit electus in Episcopatu Placentiæ Anno Christi MCCCLXXII. sed non venit ad sedem, quia ante decessit.

*De antiquitatibus, nobilitatibus, laudibus, &
honoribus Civium Civitatis Placentiæ,
& de eorum gestis sub compendio.*

Anno DCCCCLXXXIX. Otto III. Imperator Romanorum in Ecclesia S. Brigidæ Placentiæ Lanfrancum, Oppizonem, Jacobum, Gerardum, Ferum, & alium Gerardum Brachifortes Milites novos creavit, & omnes de dicta progenie in Valvasores investivit, de quibus declaratur in privilegio eis concessio dicto anno per dictum Dominum Imperatorem.

Anno Christi MIV. Henricus II. Imperator concessit Capitaneis de Fontana privilegium certæ partis aquæ Padi, & ripacium, seu pedagium, ut in dicto privilegio continetur.

Anno Christi MCXL. pedagium pro illis de Lando, sive de Andito, impositum fuit.

Anno Christi MCLXXXVIII. Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia fuit primus Potestas Mediolani.

Anno Christi MCLXXXIX. Dominus Petrus Dianus de Placentia Cardinalis & Legatus Lombardiæ fecit pacem inter Placentinos, & Parmenses, & Marchionem Malaspinam.

Anno Christi MCCII. S. Raymundus de Zansognis de Placentia obiit.

Anno Christi MCCXX. Populus Placentiæ accepit pro ejus Potestate Dominum Albertum de Fontana.

Anno Christi MCCXXI. Populus Placentiæ accepit pro ejus Potestate Dominum Guilielmum de Andito.

Anno Christi MCCXXXI. Dominus Albertus de Fontana, & Guilielmus de Andito, & Populus Placentiæ expulerunt Dominum Sifredum de Pirovallis de Potestaria Placentiæ, quia præ-

(a) Ex M^{sta} Simon. Anno Christi MCCXLV. Imperator Federicus in Civitate Cremonæ ordi-

Aceperat, quod omnes cum armis eum sequerentur ad domum dicti Guilielmi de Andito. Et tunc Milites & Populus Placentiæ elegerunt quatuor Potestates, scilicet Gandulphum Fulgoxium, Fulchonem de Andito, Tadum de Tadis, Clavellum filium Oddosum; & tunc Populus tulit medietatem honorum Communis Placentiæ. Quare odium ortum est inter Milites & Populum.

BAnno Christi MCCXXXIII. Dominus Albertus de Fontana, & Milites Placentiæ ex una parte, & Populus, & Dominus Guilielmus de Andito ex alia fecerunt commissionem in Fratrem Leonem Ordinis Minorum de omnibus discordiis eorum. Et tunc dictus Frater Leo fecit in Platea majoris Ecclesiæ osculari viginti de Militibus, & viginti de Populo. Et postea dedit sententiam, & dedit Militibus medietatem honorum Civitatis Placentiæ, & reliquam medietatem Populo. Eodem anno Dominus Guilielmus de Andito & Populus Placentiæ fecerunt societatem cum Cremonensibus, & tunc Milites iverunt ad habitandum ad Rivalgarium. (a)

CAnno Dominica Incarnationis MCCCII. Indictione V. die Martis XXV. mensis Aprilis, Placentiæ, in Platea Communis, coram Dominis Ubertino de Cairo, Domino Alberto de Fontana, Ubertino de Lando, Thedaldo de Cairo, Oppizone Manchaxolla, Rolando Barbarubea, & Philippo Fulgoxio testibus rogatis. Inspiratione divina & motu proprio, congregato in Platea Communis Placentiæ universo Populo Placentiæ armato, in nocte die Martis excurrentis, & die Mercurii subsequenter XXV. mensis Aprilis MCCCII. Indictione V. cum Vexillis & Insigniis Societatum Populi supradicti, ipse universus Populus Placentiæ intendentes ad honorem Dei, & Beate Virginis Mariæ, & Beati Antonini, ac totius Curie cælestis, ac etiam ad honorem & exaltationem Sanctissimi Pontificis Domini Clementis Papæ V. & Dominorum Cardinalium, & Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac etiam ad conservationem & pacificum statum universæ Civitatis & districtus, & præsentis status ac Populi Placentiæ, & ad confusionem & destructionem Alberti Scoti, & sequacium suorum, & omnium inimicorum rebellium præsentis Status & Populi Placentini, unanimiter & concorditer divina voce inspirati, & volentes ipsius universi Populi bono statui & pacifico & totius Civitatis Placentiæ & districtus providere, nominaverunt & decreverunt & elegerunt Nobiles viros Dominum Vicecomitem egregium Marchionem Pelavicinum, & Dominum Lanzalottum de Angusolis Militem ibi præsentem in ipsa Platea, Abbates & Gubernatores ac Rectores ipsius Populi Placentiæ usque ad duos annos proxime venturos, concedentes eisdem Abbatibus & Gubernatoribus eorum plenam, liberam, ac omnimodam potestatem & bailiam ordinandi, providendi, statuendi, & faciendi quicquid pro utilitate,

navit plures Milites, scilicet filios Domini Janoni de Andito, & alios plures.

tate, favore, defensione, & conservatione supradicti universi Populi & presentis status & totius Civitatis & districtus Placentie eisdem videbitur expedire; volentes & statuentes ex nunc, quod predicta reducantur coram Dominis Abbate & viginti quatuor Sapientibus, ut per eos & eorum auctoritate provideatur & ordinetur, & fiat in predictis & circa predicta in totum, & pro ut plenius & largius ipsi Domini Abbas, & viginti quatuor Sapientes statuerint, decreverint, & ordinaverint, seu voluerint, non obstantibus aliquibus statutis, provisionibus, reformationibus Communis, Credentiae, & Populi, specialibus & generalibus in contrarium loquentibus seu facientibus, a quibus omnes, qui tenerentur, ipse universus Populus Placentie liberaverunt, & penitus absolverunt. Franciscus de Ponte Nurius Notarius huic interfuit, & rogatus dictam Chartam ita scripsit.

Hæc sunt provisiones & ordinamenta factæ, & facta circa confirmationem predictorum Dominorum Abbatum, & circa bailiam eis concessam per Dominos Abbates, & viginti quatuor Sapientes negotiis Communis Placentie presidentes tempore regiminis Domini Paganini de Gandino Potestatis Placentie, existente Capitaneo Societatis Mercatorum, Paraticorum, & Populi Placentie Domino Rogerino de Servideis honorabili Cive Parmæ.

MCCCXII. Indictione V. die Mercurii XXVI. mensis Aprilis. Officii debitum remediis invigilat subjectorum, ut dum onera excutiantur, scandala removeantur, universus Populus in quiete quiescat, & in pace foveatur. Idcirco cognita, & præscita voluntate Populi & omnium Civium Placentie super iis & de iis, quæ in nocte proximè præterita ordinata & facta fuerunt & sunt per universum Populum Placentinum, & per omnes Societates Populi, congregatum & congregatas in Platea Communis Placentie, Præsidentes more solito congregati in Capitulo Communis Placentie, qui numero erant XXIV. facto partito inter ipsos ad buxulas & ballottas secundum formam Statutorum Communis Placentie, placuit omnibus nemine discrepante, quod ad honorem Dei, & B. Mariæ Virginis, & B. Antonini, & totius Curie Cælestis, ac etiam ad honorem totius Ligæ Lombardie partis Romanæ Ecclesie, ac etiam ad conservationem & pacificum statum universæ Civitatis & districtus & presentis status, ac totius Populi Placentie, quod Nobiles Viri Dominus Vicecomes Marchio Pelavicinus, & Dominus Lanzaletus de Angusolis Miles, jam nominati inspiratione divina per universum Populum Placentie in nocte predicta in Abbates & Gubernatores Populi Civitatis Placentie, & districtus, ac Societatum Mercatorum, Paraticorum, & Populi Civitatis & districtus ejusdem, sint usque ad duos annos proximè venturos, dantes & concedentes eisdem plenam & liberam, generalem ac omnimodam auctoritatem, bailiam, & potestatem providendi, reformandi, statuendi, & ordinandi, dicendi, & faciendi quicquid eis placuerit, & videbitur expedire, generaliter & specialiter tam in expendendo & dando de habere, bonis, & juribus Communis Placentie, & remittendo quibuscumque amicis, & gratias faciendo fidelibus & amatoribus presentis status, quam in quibuscumque omnibus aliis & singulis, quæ voluerint & eis placuerint pro utilitate & conservatione præfati Populi & status presentis Civitatis Placentie & districtus. Ac etiam interpretandi, declarandi, corrigendi, emendandi, & tollendi Statuta & provisiones &

A reformationes seu ordinationes factas & fiendas Communis & Populi Societatis Mercatorum, Paraticorum Populi sæpe dicti. Et quod & quicquid per eos provisum, statutum, & ordinatum, interpretatum, declaratum, sublatum, ablatum, expensum, datum, factum, seu dictum fuerit, valeat & teneat ac plenam & validam obtineat in omnibus roboris firmitatem, ac si factum esset per totum Consilium generale Communis Placentie, & per quæcumque alia Consilia Communis & Populi Civitatis ejusdem; & pro lege, statuto, provisione, & reformatione tam Communis, quam Populi troncho & pretioso inviolabiliter observetur, & executioni mandetur per Potestates, Capitaneos, eorumque Vicarios, Judices, & familias, & quoscumque Officiales Communis Placentie & Populi, qui pro temporibus fuerint. Et in iis, quæ per ipsos Abbates, Gubernatores, & Rectores facta fuerint in predictis, & circa predicta, & in quibuscumque aliis omnibus, quæ voluerint & eis placuerint, intelligantur esse servatæ omnes solemnitates juris & Statutorum, Communis & Populi & provisionum & reformationum ejusdem, & in omnibus & singulis, quæ fecerint, dixerint, & voluerint, sola voluntas ipsorum sufficiat pro justa & magna & rationabili causa, & pro omnibus aliis solemnitatibus & quibuscumque aliis, quæ requiruntur seu requiruntur fieri vel intervenire.

C Qui Dominus Lanzaletus Angusola Miles, & Dominus Angusolus de Angusolis Miles fuerunt fratres Domini Galvani Angusolæ; patris infrascripti Domini Ricardi, & avi infrascripti Domini Lanzaletti, & fratrum, qui fuerunt duodecim, ut infra continetur.

D Anno Christi MCCCCLIX. de mense Augusti decessit in Civitate Paduæ Dominus Lanzaletus de Angusolis de Placentia Miles filius dicti Domini Ricardi, & fuit sepultus in dicta Civitate Paduæ in domo Fratrum Prædicatorum cum maximo honore. Ad cujus sepulturam fuerunt XXII. Magistri in sacra Theologia, videlicet Episcopi & Abbates & alii Clerici, qui ad dictam sepulturam fuerunt. Et hoc fuit conveniens, quod ad ejus sepulturam fuerint tot & tanti Doctores & Sapientes, quia ipse fuit sapientissimus in quibuscumque Scientiis, & maxime Poëxiæ, in qua multum se delectabat, & multoties scribebat per rimam aliis Poëtis multa pulchra moralia & notabilia, & ipsi sibi. Et etiam fuit probissimus Miles, & fuit factus Miles ad proelium de Parabiago Comitatus Mediolani, factum Anno Christi MCCCXXXVII. inter Dominum Ludrisum Vicecomitem, & Dominum Azonem similiter Vicecomitem, pro ut habes ante.

E Anno Christi MCCCCLVIII. de mense Septembris dum in Mediolano baptizari deberet unus infans natus Magnifici Domini Bernabovis Vicecomitis, cui impositum fuit nomen Ludovicus, invitati fuerunt pro compatribus Domini Odrovandinus Marchio Ferrariæ, Ugo linus de Gonzaga, & Johannes de Olegio, qui omnes personaliter venerunt Mediolanum pro isto baptismo, excepto Johanne de Olegio, qui misit suo nomine quemdam suum nepotem nomine Gerardum; & dicto puero baptizato dicti tres Compatrores dederunt munera, scilicet dictus Dominus Odrovandinus unum vas argenti, & in eodem vase unam cupam auri plenam perlis, anulis, & lapidibus pretiosis. Et dictus Dominus Ugolinus de Gonzaga donavit sex cupas argenti deauratas & smaltatas, item unam magnam cupam cum pede chrystalli cum

ramis argenti cum perlis in dictis ramis circum circa dictam cupam pendentibus. Dictus vero Gerardus, qui venerat nomine Johannis de Olegio, donavit puero prædicto plures petias panni deaurati, & magnam quantitatem variorum, quæ omnia fuerunt magni pretii. Et tunc fuit maximum festum in Mediolano tam equestrium quàm pedestrium.

Anno Christi MCCCXCVIII. die VIII. Februarii Dominus Bartholomæus de Malvicino de Fontana Miles filius quondam Domini Donacii de Malvicino Militis, Dominus Fulchinus Stritus Legum Doctor, & Johannes de Lando filius quondam Domini Oberti Militis iverunt pro Ambaxiatoribus Communis Placentiæ ad Illustrem Principem Dominum Johannem Galeaz Ducem Mediolani &c. & habuerunt ab ipso Domino Duce privilegium de tenendo Studio generale in Civitate Placentiæ, & ipsum portaverunt in dicta Civitate Placentiæ &c.

De dominio certorum Nobilium Magnatum Lombardiæ, & de principio eorum dominii, & primò de principio Marchionatus Montisferrati, & brevissimè.

UXor Imperatoris I. Ottonis vocata est Lombardia, de qua genuit filium scilicet Ottonem II. & filiam pulcherrimam nomine Alaxiam, quam jugavit Aleranus Teutonicus sanguine & Lombardus natione. De quibus duobus, scilicet Alerano & Alaxia, nati sunt primi Marchiones Montisferrati. Et principium primi Marchionatus incœpit in Lombardia Anno Christi DCCCCLIV. De qua Alaxia dictus Aleranus habuit filios, scilicet Ottonem, Bonifacium, Guilielmum, & Thete. Et ipse Aleranus post multos labores & maximas inopias, ipse, uxor, & filii venerunt in gratiam dicti Imperatoris. Et ipse Aleranus interfecit Ottonem filium suum, exendo in exercitu dicti Imperatoris circa Brixiam, credendo quòd esset de inimicis, dum quilibet pro se esset in insidiis circa dictam Civitatem Brixiam. Et convicta dicta Civitate Brixiam dictus Dominus Imperator fecit dictum Aleranum Marchionem cum tota posteritate sua, & eidem dedit totam Terram, quæ est à flumine Vallis Urbæ per ripam Padi fluminis citra Tanagrum fluvium usque ad Alpes per transversum ex confinibus Provinciæ, exceptis aliis Comitatus, & per littus maris usque dum perveniatur Vultranum. Et dicitur, quòd Aleranus in tribus diebus naturalibus totam Terram illam equitando pertransivit. Et arma Marchionatus Montisferrati est balzana, scilicet media desuper rubea, alia media desubtus alba ad illum, qui habet Monferratum, scilicet à flumine Burmidæ usque ad Padum, exclusivè. Privilegium verò datum est Alerano de dicto suo Marchionatu Anno Christi DCCCCLVII. & sibi & filiis suis tribus supradictis, scilicet Guilielmo, Bonifacio, & Thete, de quibus tribus nati sunt omnes Marchiones circumstantes, exceptis illis de Gavio & Malaspina, qui sunt idem, & aliunde venerunt, & exceptis Marchionibus de Parodo, & de Romagnano, qui non sunt de istis. De Bonifacio filio Alerani nati sunt Marchiones de Boscho, de Pozono, de Occimiano, & si aliqui sunt, cum istis sunt. De Thete descenderunt Marchiones de Vasto, qui omnes dicuntur de Carreto, & de Saluciis, de Lanza, & de Buscha, de Clavexana, de Ceva, & Incisa, & si alii inveniuntur, ab istis sunt divisi. De Gui-

A lielmo filio Alerani omnes, qui ab ipso descenderunt, postea sunt dicti & nominati Marchiones Montisferrati, qui habent Terram suam inter Padum & Tanagrum, & extenditur supra usque ad Comitatum Sabaudia, & infra usque ad Lomellum. Quod autem tenent alibi, per acquisitionem est. Iste habet balzanam in armis, & Terram suam non divisit, sed semper unus, scilicet primogenitus totum tenuit, cujus Marchionatus Montisferrati vocatus est tali nomine à quodam Monte, qui est circa Ecclesiam prope Padum, ubi stat quidam Ferrarius in cacumine, & dictus est ille locus Montis-Ferrati.

B Post Aleranum primus Marchio in parte Montis-ferrati fuit Guilielmus ejus filius. Postea venit filius Bonifacii, Guilielmus senex, qui erat in facie antiquus, licet esset corpore juvenis. Et iste habuit quatuor filios, scilicet Conradum, Raynerium, Guilielmum Longaspata, & Bonifacium. Conradus ivit ultra mare, & magnis viribus conquistavit Regnum de Hierusalem. Iste Rex Conradus non genuit filium. Tamen habuit guerram cum Soldano Sarracenorum in tantum, quòd Soldanus voluit ipsum facere assassinari, sed non potuit; & ultimò fecit pacem cum eo. Raynerius verò ivit in Græciam, & violenter & magnis viribus vicit Civitatem de Solonich, & fecit se Regem, & magno tempore fecit guerram Alexio Imperatori Græcorum & Constantinopolis. Et ultimò faciens pacem cum eo, Rex Raynerius accepit in uxorem Mariam sororem dicti Imperatoris, & sororem suam nomine Jordanam dedit in uxorem dicto Imperatori. Quæ Jordana facta fuit Imperatrix, & Deus per illam plura miracula ostendit. Et hæc fuerunt Anno Christi MCXXXVIII. Iste Raynerius Rex non genuit filios, sed in morte reliquit Regnum sorori suæ Jordanæ Imperatrici, quæ Jordana reliquit dictum Regnum de Solonich Marchioni Montisferrati, quòd Regnum postea datum fuit in dotem Imperatori Andronico à Marchione Guilielmo pro Violante filia sua. De Guilielmo autem Longaspata non remansit filius. Tamen quædam Chronica ponit, quòd genuit filium, vocatum Ottonem, & tenuit medietatem Montisferrati, & genuit filiam, quam Bertam vocavit, quam dedit in uxorem Imperatori Henrico IV. Bonifacius IV. filius dicti Guilielmi senis post Ottonem habuit totum Marchionatum, & iste genuit filium nomine Guilielmum, & iste Guilielmus genuit Bonifacium, qui Bonifacius genuit Guilielmum Marchionem, qui Anno Christi MCCXC. fuit postea per multos annos dominatus magnificè in Lombardia; & procuracione multorum captus proditoriè ab Alexandrinis in carcere detinetur, ubi moritur. Hic reliquit filium unum nomine Johannem, & filias tres, quarum una fuit uxor Andronici Imperatoris Græcorum. Alia fuit uxor Regis Angliæ. Tertia fuit uxor Domini Ursi de Urfinis de Roma. Prædictus autem Johannes Marchio non genuit, sed postquam steterat per annos decem cum Domina Margarita de Sabaudia, moritur sine herede. Et fuit ultimus Marchio Montisferrati de semine Alerani; qui defecit Anno Christi MCCCVII. & Anno Christi MCCCVIII. venit Theodorus filius Andronici Imperatoris Græcorum, & Domine Violantis filia dicti Marchionis Guilielmi, & accepit Marchionatum sibi relictum ab avunculo suo Johanne ultimo Marchione Montisferrati, & cum maximo labore & expensis intrat Terram, quia multi contradicunt sibi. Qui Theodorus Anno MCCC-

MCCCXIX. hospitatus fuit in Placentia, & receptus est honorificè per Dominum Galeaz Vicecomitem filium Domini Matthæi. Qui Dominus Galeaz erat Dominus Generalis dictæ Placentiæ. Et iste Theodorus accepit in uxorem Argentinam filiam Domini Oppicini Spinulæ de Janua, quia aliter non poterat obtinere contra inimicos suos, & de ista genuit filium nomine Johannem. Sed hæc de Marchionatu concurrunt, sicut sunt scripta, usque ad Annum Christi MCCCXXXIV. Iste Johannes captus mortuus est in carceribus Alexandriæ. De Thete prædicto filio dicti Alerani descenderunt Marchiones de Saluciis, ut supra dictum est inter alios; & tunc quidam Comes dominabatur in Comitatu Pedemontis circa partes Taurini & Pinarolli. Et iste Comes moritur sine filio masculino, duabus filiabus relictis, quarum una data est Comiti Sabaudia, & pars Comitatus cum ea, & altera Marchioni Saluciarum cum alia parte Comitatus.

De Marchionibus Malaspinis.

Propter quamdam discordiam, quam habuerunt aliqui Marchiones de Boscho, vocatus est Dominus Fredericus Malaspina de Lulufana, & data est ei uxor Domina Agnes filia Domini Guilielmi de Boscho de stirpe Bonifacii filii filiorum Alerani. De qua Agnete & Frederico natus est Thomas Malaspina. De Thoma nati sunt Isnardus, Oddonus, Conradus, Fredericus, & Guilielmus, & duæ filiae, scilicet Margarita & Elisabet. Oddonus moritur Monachus S. Benedicti. Conradus & Fredericus facti sunt Milites Hospitalis de Ordine S. Dominici Fratrum Prædicatorum. Isnardus genuit filios & filias, & Marchionatum tenuit; & suus primus filius est Antonius. Margarita fuit uxor Manfredini de Carretto, & multos filios ex ipsa genuit. Elisabet verò fuit uxor Riccardi Comitiss de Lomello; & sic est usque ad tempus MCCCXXXIV.

De Nobilibus de Summa-Ripa & de Murbello.

Sicut supra dictum est, Guilielmus Senex de genere Alerani fuit inter alios de Monteferrato probissimus, & vadens ultra mare cum filiis, ut supra dictum est, conquistavit duo Regna sibi, scilicet de Hierusalem & de Solonich, & dedit filiis suis. Et ipse revertitur in Lombardiam, ubi ipse destruxit Civitatem, quæ dicitur Rondanaria, quæ erat in Valle Urbæ & Scrivia. Et postea vadens ad Vallem fluminis Scriviae expugnat Terram Nobilium, quæ dicebatur de Summa-Ripa, & illam capiens dissipavit. De qua facta est Terra, quæ dicitur Stazanum & Castrum. Domini enim, qui morabantur ibi, aliqui vadunt ad Comitatum Aqueensem ad habitandum, & aliqui vadunt ad Civitatem Laudæ. Illorum autem, qui vadunt Aquis, fuit Dominus Guilielmus de Summa-Ripa nobilis, sapiens, & valens, & habitavit quemdam montem prope locum, qui dicitur Cavalettum in Comitatu Aqueensi. Et ibi primò faciens habitationem, Castrum forte designavit pulchrum, quod vocavit Murbellum. De isto Domino Guilielmo de Summa-Ripa nati sunt omnes Domini de Murbello ab illo Castro, quod vocatum est Murbellum. Et postmodum multum creverunt & in divitiis & dominio Terrarum. Et hinc inde sunt divisi in diversis locis, licet unam Armam semper te-

Tom. XVI.

Anuerint eis datam ab Imperatore in signum magnæ nobilitatis, scilicet campum album cum banda rubea in transversum: & hæc est arma illorum de Murbello. Quod Castrum prædictum de Murbello Bonifacius Marchio Montisferrati quondam filius Guilielmi Senis captulosè dicto Domino Guilielmo de Summa-Ripa abstulit, quod postea ad preces amicorum dicto Domino Guilielmo reddidit, faciens tamen dictus Dominus Guilielmus fidelitatem de dicto Castro dicto Domino Bonifacio & successoribus suis usque ad tempus. Postea creverunt illi de Murbello, & multiplicati sunt, & acquiserunt sibi Visonum, Groggedum, Lermam, & multa alia Castra. Et faciunt divisiones & subdivisiones, & dilacerant se ipsos, & discordantur inter se, & vendunt Murbellum divisum in partibus, & aliqui inde expelluntur, & aliqui adhuc modicum tenent. Et Castrum factum est Marchionum de Malaspinis supradictis. Et dum Domini de Murbello solum vocabulum & arma retinuerunt, hinc inde in diversis locis in magno numero multiplicati. Vénit postea tempus, quo fecerunt Castrum Canoleti apud Murbellum, sed non prosperantur. In Civitate Laudensi habitant multi de Murbello, orti de primis, cum armis & signis prædictorum, quid dicuntur de Summa-Ripa.

De progenie Marchionum Estensium de Ferraria.

Carolus III. Imperator, qui dicebatur Grossus, Raynaldo cuidam generoso Militi Nepotem suam tradidit in uxorem Elysam nomine pro eo, quod contra Normannos & Dacos strenuissimè pugnaverant, ampliavitque sibi dominium, quod præcis temporibus habuerant sui progenitores in confinibus Galliarum & Germaniæ. Et quum ad Italiam descenderet, duos illustres juvenes ex illo & nepte sua progenitos, Fulchonem & Ugonem, secum duxit, & illos, antequam rediret in Franciam, Marchiones Estenses ordinavit, Comites Adrienses, & Duces Comachienses, dans nihilominus eis plurimas alias dignitates in Regno Italia, & relinquens illos Vicarios suos in tota Marchia Trivisana. Et ab iis duobus descenderunt jam per DVI. annos plurimi Viri spectabiles, ingenti probitate perspicui, & redimiti splendore virtutum, sicut antiqua Chronica Domus Estensium manifestissimè pandit, & nova saltem à CCC. annis citra. Ex quibus rectè colligitur, quod non clariores eis in tota Lombardia sunt. Reperitur item in quibusdam Chronicis compilatis per quemdam nomine Richobaldum de Ferraria, quod Anno Christi MCXCII. vel circa dicta tempora, Vir princeps in Populo Ferrariensi fuit nomine Marchixola filius Guilielmi, qui pio voto cum exercitu Christiano transivit ultra mare. Hic sine liberis decessit, ex fratre ejus impare nomine Adegaldo superstes fuit virguncula nomine Marchexola. Ordinaverat eam tradi conjugio in domum Taurelli patris Salinguerræ viri præpotentis Urbis Ferrariæ. Petrus Traversaria princeps in Ravenna factionis suæ studio, Optimatum de Ferraria, qui adversabantur Taurello, & foverant ipsum Guilielmum Marchexolam, fraude ipsam virginem abduxerunt Ravennam, & eam tradiderunt in conjugium cuidam Marchioni Estensium nomine Oppizoni, & eo hereditatem puellæ ceperunt. Obiit puella ante tempus nuptiarum, testamento infecto. Joculi Nobiles Cives Ferrariæ nati

R r

ex

ex sorore ipsorum Guilielmi & Adelgaldi jure succedentes in hereditatem, eam vindicare spreverunt, licet adjutores haberent, & maluerunt Marchiones habere principes suæ factionis, quam hereditate potiri. Ejus Guilielmi Marchionis habitatio fuit Ferrariæ Parochia S. Petri secus flumen Padi, & Ecclesiam S. Alexii. *Audivi ego Richobaldus à majoribus natu, hunc Guilielmum fuisse adversarium Marchionibus Estensibus, & propterea in conterminis eorum. Castella construxisse contra Marchiones in agro Ferrariensi, & apud Monoccos, apud Ponticulum, & apud Arcoadam.*

Anno Christi MCCXXIV. Marchio Estensis cum Mantuanis, & Richardus Comes de S. Bonifacio cum Veronensibus, castra posuerunt apud Ferrariam Pado medio existente. Acto de pace, recepti sunt obsides in eam Urbem. Veronenses recepti hospitio ausu temerario dicere cœperunt matronis hospitibus: *facite bonam cœnam. Novas nuptias hac nocte habebitis*, etiam attrectare aliquas ad stuprum parati. Vulgato rumore eorum, Salinguerra factionis alterius arma corripere suis jubet. Hostes receptos aggreditur, expugnat, capit, & exspoliatur.

Anno Christi MCCXXXV. Beatrix nata Aldrevandini Marchionis Estensis Andreæ Regi Hungariæ jam grandævo in matrimonium traditur. Et Anno sequenti ipse Rex moritur. Ejus uxor habens in utero in Alamanniam fugit, timens insidias Regis Bellæ privigni & fratris. Ibi filium peperit, quem nominavit Stephanum. Hic conjugio habuit neptem Pauli Traversarii de Ravenna tunc avi heredem, qui moriens filium ex eo reliquit, qui præmortuus est patri. Mox idem Stephanus migravit Venetias. Ibi accepit in conjugem Thomaxinam sororem Albertini Moresini, quæ illi filium peperit Andream nomine. Perempto Rege Hungariæ illi successit in Regno avito, eoque defuncto ejus nata superstes à proceribus Regni data est nurus Regi Bohemiæ.

Anno Christi MCCXXXIX. Fredericus II. Imperator Paduam venit, & spretis Azone Marchione Estensi, & Richardo Comite de S. Bonifacio de Verona, fœdus & amicitiam cum Eccelino de Romano, atque Salinguerra de Ferrara, sanxit. Qua de causa Pastores Ecclesiæ cum eorum Liga contra eum guerram movent, ut infra declaratur.

Anno Christi MCCXL. Gregorius Legatus Papæ, Dominus Dux Venetiarum, Bononienses, Mantuani, & exules Ferrarienses cum Duce eorum Azone Marchione Estensi obsederunt Ferrariam à festo Purificationis usque ad primam Junii septimanam: Ecclesiæ, Bononiensibus & Mantuanis causa hujus fuit, quod Salinguerra se Imperatori consciverat, ut supra continetur. Venetis autem causa non eadem, sed causa vindictæ injuriæ sibi à Salinguerra illatæ. Nam quum Veneti navi una longa discurrerent per oram Padi, qua mare ingreditur, & prohiberent naves peregrinas cum mercibus Ferrariam commeari, Salinguerra eam capi fecit, ac perducere Ferrariam, ubi computruit. Hanc injuriam Veneti simulaverunt. Salinguerra equitum D. à Frederico Imperatore datorum, & ferè auxilio unius Plebis Urbis ejus se tutabatur. Diu etiam pugnationibus maximè navalibus & machinis actum est. Nullæ erant in Civitate balistæ; plures ex potentibus Civitatis animo à Salinguerra clam ad hostes desciverant. Persuasum fuit Salinguerræ, aut eos trucidari sineret, aut vinculis arctaret. Neutrum

A fieri voluit; erat enim vir quasi octogenarius, prudens in rebus. Erat in Civitate illa vir potentia secundus à Salinguerra Ugo de Rambertis factionis illius. Huic ab hostibus promissa sunt plurima, quoniam si pax fieret, ipse utriusque factionis fultus præstaret potentia. His fidem adhibens dixit Salinguerræ, se prorsus bono pacis frui velle, ne fruges instantis anni perderet, & parvum præsidium; quod in Castellulo sui ruris locaverat, servaret incolumem. Cui ait Salinguerra: *Ego si quidem pacem peropto, materiam, sed non causam, qua hostes nobis superiores freti tot præsidii inimici. . . . nobis hac Urbe eo animo potiantur, ut se victores præoptantes audeant impunè quæcumque ira, odium, & libido suaserint perpetranda. Cerrum si Concives exules viribus nobis pares admitterentur intra mœnia, mihi non esset timori.* Tamen ille, quod ab illo in Principatu secundus esset, maxima clientela illectus, pollicitis multis ab iis, quorum intererat, ut voti compotes essent, montes aureos polliceri. *Volo, inquit Ugo, omnino hanc Urbem pace gaudere.* Cui Salinguerra. *Si hanc pacem peroptas, abnuere nequeo. Nam hostes potentissimi sunt extra. Plurimi Civium cohabitantium hostibus animo favent. Tu, qui hætenus propugnator fuisti, nunc deficiis. Fiat igitur, sicut optas. Verum hoc discere, quod hujus pacis gladio mihi genitalia, tibi verò nares abscindis. Ego quidem genitalibus abscissis operimentum honestè prætendam. Tu verò deformationem naso resecto velare non poteris.* Acto igitur de pace, Salinguerra venit in castra data fide de reditu. De pace agitur: non concordatur. Redit ille in domum suam. Tamen obsidentes inter se agunt: *Imprudenter egimus; retinendus erat. Agatur denuo, & quæcumque petit, promittantur. Pollicitis res nostra non pereant. Conveniatur iterum, nec dimittatur, nisi nobis pateat Urbis ingressus.* Quum eorum persuasor esset Legatus, Azo Marchio scelus abhorrens irritam fidem facere recusabat. Cui Legatus suavit, ut fide juramenti ac honesto calcato, quod utile sibi foret, amplecteretur, ut scilicet Urbe potiretur, Salinguerra excluso. Vocatur ad pacis compositionem. In castra accessit. Quæ petit, promittuntur & firmantur. Pactum fuit, ut Salinguerra cum suis in domo ejus conservaretur conditionibus æquis, nec quæquam injuria cuiquam fieret, sed utraque pars æqua pace convenirent. Secundum igitur pacta Legatus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Dux Venetiarum, Potestas Bononiæ, & Azo Marchio cum omni comitatu castrorum secum Salinguerram octogenarium in Civitatem perducunt, & atrium ejus petunt directè, ut fidem servare viderentur, quia promiserant eum incolumem traducere & conservare. A cunctis in aula discumbitur: vinum de more miscetur; fit aliquamdiu sermo festivus ac jucundus. Mox Paulus Traversaria Princeps in Ravenna in conventu surgit. Orat. Auditur. Salinguerram in multis accusat; quo finem verbis dante, surgit Salinguerra; ab objectis se purgat, illata refellit. Tamen multi iterum & iterum pedibus strepere, ne posset audiri; quod ubi Salinguerra vidit, animo æger & tabidus, certus eo, quod sibi futurum suspicatus erat, locum sessionis petit; contra omnes subsellia & aulam deferunt; secum Salinguerram ducunt ad flumen Padi. Veneti eum navi impositum traduxere Venetias, & carcere servant, ubi terminum vitæ suæ dedit. Ugo de Rambertis pacis suavis in Civitate remansit. Sed quum post pau-

paucos dies consiliis secretis non admitteretur, animo tabuit. Ruri tandem relegatur. Ibi metu necis abcessit. Ceteri ejus factionis consortes consternati defugiunt. Quidam noctibus impetuntur. Pars supplex se regnantibus subjecit, & exspoliatur pecuniis.

Eo Anno, mense Augusto Fredericus Imperator Ravennam obtinuit, defuncto noviter Paulo Traversaria jam superius nominato. Et Anno Christi MCCXLI. obsedit Faventiam, quam tandem potitus est. Audivi duos Cives ejus Urbis clam nocte ad eum venisse, qui ab eo perconctati, quinam essent, aut quid afferrent, dixerunt: *Nos de numero bonorum hominum sumus tibi fideles in omnibus.* Audivi, eum illos sprevisse ac dixisse: *Utinam Rectores Ecclesiae, qui mihi adversantur, sic recte agerent, quemadmodum recte credunt.* Et eodem Anno Innocentius IV. genere Januensis de Domo illorum de Flisco in Pontificatu eligitur ex Cardinali. Nam quum quidam Imperatori congratularetur, eo quod is, qui ei faverat, sublimatus esset in Papatu, ægro vultu ait: *Amicum perdidisti; qui quondam mihi amicus fuit, adversarius durus erit.* Nec eum fefellit opinio; nam vix biennio latuit inter eos simulas. Mox alteruter adversati sunt palam.

De dominio dictorum Nobilium Marchionum Estensis de Ferraria. Et de principio eorum dominii, & fine Domini Salinguerræ.

Anno Christi MCCVII. Magnificus Princeps Azo Marchio Estensis dominium Veronæ & Ferrariæ perpetuo adeptus est. Cui successit Oldevrandinus, & Azinus fratres Marchiones Estenses.

Anno Christi MCCXL. Azo Marchio Estensis, Gregorius de Monte-Longo Legatus Domini Papæ, Dux Venetiarum, Bononienses, Mantuani, Ferrarienses exules, Richardus Comes S. Bonifacii, & illi de Camino, & milites CCC. de Mediolano obsederunt Civitatem Ferrariæ, quæ tenebatur & denominabatur per Dominum Salinguerram coherentem Imperatoris Frederici. Quam Civitatem infra sex menses pacto habuerunt. Tamen ipse Dominus Salinguerra fuit fraudatus & deceptus, captus & deductus Venetias, & ibi decessit ipse Dominus Salinguerra. De quibus omnibus superscriptis supra declaratum est. Qui Dominus Salinguerra dominium dictæ Civitatis Ferrariæ tenuerat ultra annos XX. Et post hæc dominium & gubernatio dictæ Civitatis Ferrariæ remansit sub dominio dicti Azonis Marchionis Estensis, qui eam circa annos XXIV. rexit & gubernavit, & decessit Anno Christi MCCLXIV.

Anno Christi MCCLXIV. Oppizo Marchio Estensis filius Raynaldi filii dicti Azonis Marchionis successit in dominio dictæ Civitatis Ferrariæ, & Mutinæ, & Regii, qui moritur Anno Christi MCCXCIII.

Anno Christi MCCXCIV. Azo Marchio Estensis filius prædicti Oppizonis successit in dominio post mortem dicti Oppizonis, & erat ejus primogenitus.

Anno Christi MCCCLVII. Oppizo Marchio Estensis successit in dominio Civitatum Ferrariæ & Mutinæ.

Anno Christi MCCCLVI. Oldrevandinus Marchio Estensis post mortem dicti Oppizonis successit in dominio dictarum Civitatum Ferrariæ & Mutinæ.

Tom. XVI

Anno Christi DCL. Civitas Ferrariæ primò vocata fuit Civitas.

Anno Christi MCCCLVII. Nicolaus Marchio Estensis frater dicti Marchionis Oldrovandini successit in dominio post mortem dicti Marchionis Oldrovandini dictarum Civitatum Ferrariæ & Mutinæ.

Anno Christi MCCCLXXXVIII. Albertus Marchio Estensis frater dicti Marchionis Nicolai successit in dominio dictarum Civitatum Ferrariæ & Mutinæ post mortem dicti Marchionis Nicolai.

Anno Christi MCCCXCIII. Nicolaus filius dicti Marchionis Alberti successit in dominio dictarum Civitatum Ferrariæ & Mutinæ post mortem dicti Marchionis Alberti. Tamen relicto parvulo dicto suo filio, qui regitur & gubernatur per Commune Civitatis Venetiarum. Successit Marchio Nicolaus; deinde successit Lionellus, deinde Borsus naturalis, Dux Mutinæ & Regii creatus per Imperatorem Fredericum, deinde per Papam Paulum creatus Dux Ferrariæ. Cui successit Hercules ejus frater, & est legitimus.

De dominio illorum de la Scala de Verona, & de principio eorum dominii. Et etiam de dominio Domini Eccelini de Romano, & de ejus fine, & laudibus.

Anno Christi MCCLIX. Eccelinus de Romano filius Icerini, Dominus Veronæ, Vincentiæ, Paduæ, Trivisii, Tridenti, Brixie, Feltri, Cividali, per gentes Martini de la Turre de Mediolano, & per Dominum Oberum Marchionem Pelavicinum, & Bosium de Dovaria cum Cremonensibus, & aliis eorum gentibus, & Comitem de S. Bonifacio cum Mantuanis, & Marchionem Estensem cum Ferrariensibus, fuit confectus in transfu fluminis Abduæ. Qui Comitatum Mediolani intraverat cum tribus millibus militum ad postulationem Nobilium Mediolani. Et ipsum in prælio vulneratum ceperunt, qui tunc ex dictis vulneribus decessit in Castro Soncini Episcopatus Cremonæ, excommunicatus à Papa, & ibi sepultus est sub scalis Palatii dicti Castri in arca marmorea. Et regnavit & rexit victoriosus in præliis contra hostes circa annos XXXIV. Hic contra hostes acer fuit, amicis dulcis, in promisso stabilis, in verbis mansuetus, in consiliis providus, in omni negotio miles egregius videbatur. Latrones & prædones odio habuit, largus effusor munerum. Hic in mulieres honestus fuit. Tamen propter multas proditioes, quas invenit in subditis suis, & aliis, quos acriter puniebat, dicitur fuisse Tyrannus sævus & crudelissimus. Qui Eccelinus Anno Christi MCCXXV. jam capto Rizardo Comite S. Bonifacii per Dominum Salinguerram Dominum Ferrariæ, primò dominium Veronæ obtinuit. Hic Eccelinus habuit in uxorem Dominam Salvazam filiam Imperatoris Frederici II.

Anno Christi MCCLX. Dominus Mastinus de la Scala primus factus fuit post mortem dicti Eccelini de Romano Potestas Civitatis Veronæ.

Anno Christi MCCLXII. dictus Dominus Mastinus de la Scala primus factus & creatus fuit per Populum dictæ Civitatis Veronæ Capitaneus Populi & Civitatis Veronæ. Qui eam rexit & gubernavit annis XVI. Et fuit primus Dominus dictæ Civitatis Veronæ de progenie illo.

R r 2

illorum de la Scala. Qui Dominus Mastinus fuit interfectus per quosdam Cives Veronæ. Tamen non evaserunt impuniti. Et Anno Christi MCCLXIX. Comites de S. Bonifacio cum omni parte ipsorum expulsi fuerunt de Civitate Veronæ & ejus districtu, qui nunquam ex postea redierunt. Tamen quia semper fuerant adversarii Imperatoris Frederici II. & Eccelini de Romano, & Dominorum de la Scala, pluries antea expulsi fuerant de dicta Civitate Veronæ, sed non de districtu, sicut nunc &c. Qui Comites S. Bonifacii Anno Christi MCCXXXVII. dominabantur in Mantua, & eorum Comitatus erat inter Veronam & Vincentiam.

Anno Christi MCCLXXVIII. Dominus Albertus de la Scala primus, frater dicti Domini Mastini primi, successit in dominio Civitatis Veronæ post mortem dicti Domini Mastini, & factus fuit Capitaneus & Dominus dictæ Civitatis Veronæ, qui eam benignè gubernavit, & rexit annis XXIII. & fuit secundus Dominus.

Anno Christi MCCC. Dominus Bartholomæus de la Scala primogenitus Domini Alberti post mortem ejus successit in dominio dictæ Civitatis Veronæ. Qui eam rexit duobus annis cum dimidio in maxima gratia Populi Veronensis, & fuit tertius Dominus Veronæ.

Anno Christi MCCCIV. Dominus Alboinus de la Scala frater dicti Domini Bartholomæi post mortem ipsius Domini Bartholomæi successit in dominio dictæ Civitatis Veronæ, & eam rexit & gubernavit annis VIII. vel circa. Et fuit quartus Dominus de progenie de la Scala.

Anno Christi MCCCXII. Dominus Cangrandis de la Scala primus, frater dicti Domini Alboini, & filius dicti Domini Alberti, post mortem dicti Domini Alboini successit in dominio. Et factus fuit Capitaneus & Dominus generalis Veronæ & Vincentiæ. Et plura gesta fuerunt à suæ strenuitate personæ. Et rexit annis XVIII. & fuit quintus Dominus. Et in morte sua reliquit dominium Civitatum Veronæ, Vincentiæ, Paduæ, Trivisii, Feltri, & Cividalis Dominis Alberto & Mastino fratribus de la Scala nepotibus suis filiis dicti quondam Domini Albuini fratris ipsius Domini Cangrandis.

Anno Christi MCCCXXIX. Domini Mastinus & Albertus secundi, fratres, ut supra, successerunt in dominio dictarum Civitatum, & fuerunt sexti Domini. Et ipse Dominus Mastinus anno Christi MCCCXXXII. acquisivit dominium Civitatis Brixie & ejus districtus. Et anno Christi MCCCXXXV. habuit dominium Civitatum Parmæ & Lucæ. Et anno Christi MCCCXXXVI. Veneti dubitando, quod potentia dicti Domini Mastini nimis cresceret, & Florentini, quia dictus Dominus Mastinus noluit eis dare Civitatem Lucæ secundum pacta. Ligæ factæ inter ipsos & Dominum Azonem. Vicecomitem de Mediolano, & Marchiones Estenses de Ferrara, & Dominos de Gonzaga de Mantua, fecerunt Ligam simul cum aliis inimicis dictorum de la Scala contra dictos Dominos de la Scala usque ad extremum eorumdem. Et dictum Dominum Mastinum diffiderunt. Qua de causa ipse Dominus Mastinus perdidit ante mortem suam omnes Civitates, quas tenebat, exceptis Civitatibus Veronæ, & Vincentiæ. Qui Dominus Mastinus rexit in dominio circa annos XX. & decessit anno Christi MCCCLI. Et dictus Dominus Albertus decessit anno sequenti MCCCLII. Et Domini Cangran-

dis secundus, Cansegnorius, & Paulus Alboinus filii dicti Domini Mastini dicto anno MCCCLI. de voluntate dicti Domini Alberti de la Scala fuerunt electi & creati in Dominos generales dictarum Civitatum Veronæ & Vincentiæ.

Anno Christi MCCCLIV. dictus Dominus Cangrandis de la Scala tenens dominium dictarum Civitatum in se solo, ivit ad Bolzanum in Alemannia causâ solatii ducens secum secundum fratrem suum Cansegnorium. Et tunc Dominus Fregnanus ejus frater naturalis cum auxilio Dominorum de Gonzaga de Mantua dictam Civitatem Veronæ in se accepit. Tamen ipse Dominus Cangrandis infra octo dies dictam Civitatem recuperavit, & ipse Dominus Fregnanus interfectus fuit, & multi alii dictæ Civitatis Veronæ.

Anno Christi MCCCLIX. ipse Dominus Cangrandis in Verona prope Ecclesiam S. Euphemie apud ripam Aticis gladio interfectus fuit per ipsum Dominum Cansegnorium fratrem suum. Tamen ipse Dominus Cansegnorius, & Paulus Alboinus, remanserunt in dominio dictarum Civitatum Veronæ & Vincentiæ. Qui Dominus Cangrandis steterat in dominio circa annos VIII. pro se solo tantum. Et fuit septimus Dominorum illorum de la Scala.

Anno Christi MCCCLXV. ipse Dominus Cansegnorius sentiens tractatum contra se, & statum suum, & certificatus de dicto tractatu fecit capi & detineri dictum Dominum Paulum Albuinum fratrem suum, & in Castro Pischeriæ includi & incarcerari, ita quod dominium dicti Pauli Albuini non duravit nisi circa sex annos.

Anno Christi MCCCLXXV. idem Dominus Cansegnorius de la Scala, qui fuerat octavus Dominus dictarum Civitatum Veronæ & Vincentiæ, & partim cum dicto Paulo Albuino, morte naturali decessit. Tamen antequam decederet, per dies tres ante dictum D. Paulum. Albuinum ejus fratrem fecit interfici in dictis carceribus Pischeriæ, ut filii ejus naturales, videlicet Domini Bartholomæus & Antonius in Verona & Vincentia dominarentur. Et ipsi Domini Bartholomæus & Antonius ante obitum dicti Cansegnoris facti fuerunt Domini generales dictarum Civitatum Veronæ & Vincentiæ, & fuerunt noni Domini. Qui Dominus Cansegnorius stetit in dominio circa annos XVI.

Anno Christi MCCCLXXXI. dictus Dominus Antonius cupiditate dominandi ipse solus fecit interficere dictum Dominum Bartholomæum ejus fratrem. Qui Dominus Bartholomæus unâ cum dicto Domino Antonio stetit in dominio circa annos VI. Et ipse Dominus Antonius solus post mortem dicti Domini Bartholomæi remansit in dominio alios VI. annos.

Anno Christi MCCCLXXXVII. Dominus Galeaz Vicecomes Dominus Mediolani &c. Comes Virtutum misit exercitum suum contra dictum Dominum Antonium, & contra dictam Civitatem Veronæ. Et ex alia parte Dominus Franciscus de Carraria Dominus Paduæ tenebat exercitum suum contra Civitates Vincentiæ & Veronæ. Et infra sex menses dictus Dominus Comes Virtutum habuit dominium dictarum Civitatum Veronæ & Vincentiæ; & Dominus Antonius aufugit à dicta Civitate Veronæ, & se reduxit Venetias. Et infra annum ipse Dominus Antonius de la Scala miserabiliter finivit vitam suam in quadam villula Romandiolæ. Tamen sepultus fuit honorabiliter in Civitate.

Ra-

Ravennae. Et iste Dominus Antonius fuit ultimus Dominus dictarum Civitatum Veronae & Vincentiae de domo & progenie illorum de la Scala. Et sic Deus facit vindictam condignam, quando vult, quia ipse Dominus Antonius credidit interficere solum fratrem suum, & ipse interfecit fratrem, & se ipsum, ut hic apparet.

De dominio Dominorum de Vicecomitibus de Mediolano, & quis fuit primus Dominus Mediolani de progenie eorum. Et etiam de dominio illorum de la Torre, qui prius dominati sunt in dicta Civitate Mediolani.

Anno Christi MCCLIX. Dominus Martinus de la Torre factus fuit Dominus Mediolani per Populum dictae Civitatis Mediolani contra Nobiles ejusdem Civitatis.

Anno Christi MCCLXIII. Dominus Philippus de la Torre post mortem dicti Domini Martini fratris sui successit in dominio Mediolani; qui Dominus Philippus decessit anno Christi MCCLXV. & tunc erat Dominus Civitatum Mediolani, Cumis, Pergami, Laudae, Novariae, & Brixiae.

Anno Christi MCCLXV. Dominus Napus de la Torre post mortem dicti Domini Philippi successit in dominio dictarum Civitatum.

Anno Christi MCCLXXVII. in festo S. Agnetis illi de la Torre in Burgo de Dexio mortui, capti, & sconfitti fuerunt per Dominum Archiepiscopum Ottonem Vicecomitem & per Nobiles Mediolani, & alios eorum amicos. Et tunc ipse Dominus Otto Vicecomes Mediolani Archiepiscopus post expulsionem dictorum Dominorum de la Torre de dicta Civitate Mediolani, qui steterant in dominio dictae Civitatis circa annos XVIII. constitutus fuit Dominus Mediolani in temporalibus & spiritualibus.

Anno Christi MCCLXXXVII. Dominus Matthaeus Vicecomes nepos ipsius Domini Ottonis Archiepiscopi factus fuit Capitaneus Populi & Civitatis Mediolani, quod regimen duravit de anno in annum usque ad quinque annos. Et in hoc termino factus fuit Dominus dictae Civitatis Mediolani, Montisferrati, Cumarum, Vercellarum, Novariae, & Pergami, & stetit in dominio usque ad annum Christi MCCCII. & tunc Turriani recuperaverunt dominium dictae Civitatis Mediolani, & tenuerunt usque ad Annum Christi MCCCX. quo Dominus Guido de la Torre cum omnibus suis de Domo illorum de la Torre expulsi fuerunt de dicta Civitate Mediolani, qui numquam postea in dicta Civitate Mediolani reversi sunt.

Anno Christi MCCCX. dictus Dominus Matthaeus Vicecomes recuperavit dominium dictae Civitatis Mediolani, & habuit dominium Civitatum Papiæ, Terdonæ, Vercellarum, Novariae, & Alexandriæ. Sed postea Legatus Ecclesie ei abstulit Civitates Terdonæ & Alexandriæ, & Domino Galeaz ejus filio abstulit Civitatem Placentiam. Tamen ipse Dominus Matthaeus stetit in dominio usque ad annum Christi MCCCXXII. quo anno decessit. Et anno Christi MCCCXIII. ipse Dominus Galeaz factus fuerat Dominus dictae Civitatis Placentiae, quam Civitatem tenuit circa annos IX.

Anno Christi MCCCXXII. ipse Dominus Galeaz Vicecomes filius primogenitus dicti Domini Matthaei successit in dominio Mediolani

A dicto Domino Matthaeo, & fit Dominus generalis dictae Civitatis Mediolani, & stetit in dominio usque ad annum Christi MCCCXXVII. quo anno captus & detentus fuit per Dominum Ludovicum Bavariae Imperatorem Romanorum quo anno ipse Dominus Galeaz mortuus in Provincia Tusciae.

Anno Christi MCCCXXVIII. Dominus Azon Vicecomes filius primogenitus dicti Domini Galeaz factus fuit Dominus generalis dictae Civitatis Mediolani, & tenuit dominium dictae Civitatis usque ad annum Christi MCCCXXXIX. quo anno decessit. Et erat, quando decessit, Dominus Civitatum Mediolani, Cumarum, Placentiae, Cremonae, Brixiae, Pergami, Vercellarum, Novariae, & Laudae, ac Castrorum Cremæ, & Burgi S. Donini.

B Anno Christi MCCCXXXIX. Dominus Luchinus, & Dominus Johannes Archiepiscopus Mediolani fratres de Vicecomitibus, & avunculi dicti Domini Azonis, & fratres dicti Domini Galeaz patris ipsius Domini Azonis, successerunt dicto Domino Azoni in dominio dictarum Civitatum. Et dictus Dominus Luchinus stetit in dicto dominio usque ad annum Christi MCCCXLVIII. quo anno decessit. Et ipse Dominus Luchinus ultra dictas Civitates fuit Dominus generalis Civitatum Parmæ, Terdonæ, Alexandriæ, Asti, & Bobii, & Pontremuli.

C Anno Christi MCCCCLIV. dictus Dominus Johannes Vicecomes Archiepiscopus Mediolani decessit in dominio dictarum Civitatum. Et ultra habebat tempore, quo decessit, dominium Civitatum Januæ, Bononiæ, & Albæ. Hic construi fecit Rocham Novam pulchram & fortem in Castro Arquato, & destrui veterem.

Eodem anno Christi MCCCCLIV. Domini Maphæus, Bernabos, & Galeaz fratres, filii quondam Domini Stephanini fratris dictorum Dominorum Luchini & Johannis, successerunt in dominio omnium dictarum Civitatum. Qui Dominus Maphæus privatus fuit dominio Bononiæ anno Christi MCCCCLV. per Dominum Johannem de Olegio de Vicecomitibus, qui dictam Civitatem gubernabat pro ipso Domino Maphæo. Et etiam ipse Dominus Maphæus & fratres sui tunc perdidit Civitatem Januæ. Qui Dominus Maphæus dicto anno decessit, cui successerunt dicti Domini Bernabos, & Galeaz ejus fratres in dominio omnium Civitatum dicti Domini Maphæi.

D Anno Christi MCCCCLXXVIII. dictus Dominus Galeaz Vicecomes decessit, qui tunc erat Dominus generalis Civitatum Mediolani, Papiæ, Placentiae, Cumarum, Novariae, Vercellarum, Alexandriæ, Terdonæ, & Bobii. Cui successit in dominio omnium dictarum Civitatum Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum ejus filius.

E Anno Christi MCCCCLXXXV. die VI. Martii dictus Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum cepit dictum Dominum Bernabovem ejus avunculum, & Dominos Ludovicum & Rodolphum filios dicti Domini Bernabovis, & ipsos reduci fecit in Castro suo magno Mediolani Portæ Jovis, quia, ut dicitur, tractabant auferre sibi dominium suum; & infra paucos dies ipse Dominus Comes pacifice habuit dominium omnium Civitatum dicti Domini Bernabovis. Qui Dominus Bernabos infra dictum annum decessit detentus in Castro Tricci Comitatus Mediolani. Et etiam ipse Dominus Bernabos, quando fuit captus, erat Dominus

nus Civitatum Mediolani, Laudæ, Pergami, A
Cremonæ, Brixiz, Parmæ, & Regii.

Anno Christi MCCCXCIII. dictus Dominus Galeaz Vicecomes Comes Virtutum pacificè tenebat dominium Civitatum Mediolani, Papiæ, Vercellarum, Novariæ, Cumarum, Pergami, Laudæ, Cremonæ, Brixiz, Veronæ, Vincen-
tiæ, Feltri, Cividalis, & Episcopatus Cenedæ. Et ex alia parte Padi tenebat Civitates Alexandriæ, Terdonæ, Bobii, Placentiæ, Parmæ, Regii, & Castrorum Modoëtiæ, Cremæ, Burgi S. Donini, Pontremuli, Sarzanæ, & magnæ partis Lulufanæ, Casalis S. Evasii, & Valentiz, & multorum aliorum Castrorum, quæ non sunt subdita alicui Civitati. Et etiam ipse Dominus Comes Virtutum jam per Imperatorem Vincislaum creatus in Ducem Mediolani & omnium Civitatum, quas tenet, & in Comitem Papiæ, Anno Christi MCCCXCVIII. die XXII. Februarii habuit dominium Civitatis Pifarum & totius ejus districtus. Et etiam Anno Christi MCCCXCIX. die XXIII. Septembris habuit dominium Civitatis Senarum & ejus districtus. Et etiam dicto anno die XX. mensis Januarii habuit dominium Civitatis Perusii, & ejus districtus, ac eorum quorumcumque fortitiorum. Et MCCCXC. habuit dominium Bononiæ. *Hic habuit duos filios, qui remanserunt post mortem suam, videlicet Johannem Mariam, & Philippum Mariam. Johannes Maria factus fuit Dominus Mediolani MCCCCII. & MCCCCXII. fuit interfectus. MCCCCXII. de mense Maji Philippus Maria factus fuit Dux Mediolani. Mortuus est MCCCCXLVII. XIV. Augusti. Et Vicecomites tunc de-
fecerunt &c.*

De Domo illorum de Carraria de Padua, & de principio eorum dominii.

Anno Christi MCCCXVIII. Dominus Jacobus de Carraria à Populo Civitatis Paduæ factus fuit Dominus generalis dictæ Civitatis Paduæ.

Anno Christi MCCCXXVII. Dominus Nicolaus de Carraria post mortem dicti Domini Jacobi ejus fratris successit in dominio dictæ Civitatis Paduæ. Sed tunc Dominus Cangrandis de la Scala misit exercitum suum contra dictum Dominum Nicolaum, & dictam Civitatem Paduæ. Qui Dominus Nicolaus tunc aufugit de dicta Civitate causâ dandi dictam Civitatem dicto Domino Cangrandi in despectu Domini Marfilii de Carraria ejus adversarii. Et tunc dictus Dominus Marfilius videns, quod dominium dictæ Civitatis per se tenere non poterat, tractavit de dando dictam Civitatem dicto Domino Cangrandi, antequam dicta Civitas per dictum Dominum Nicolaum traderetur dicto Domino Cangrandi: quod etiam factum est. Quia anno Christi MCCCXXVIII. dictus Dominus Marfilius unâ cum pluribus, & aliis amicis suis, & cum Rubeis de Parma dictam Civitatem dedit & tradidit dicto Domino Cangrandi.

Anno Christi MCCCXXXVII. dictus Dominus Marfilius de Carraria habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ cum auxilio Venetorum & Florentinorum, & Dominos Mastinum & Albertum fratres de la Scala, qui dicto Domino Cangrandi violenter successerant in dominio, privavit dominio dictæ Civitatis Paduæ.

Anno Christi MCCCXXXVIII. Dominus Albertinus de Carraria post decessum dicti Domini Marfilii factus fuit Dominus dictæ Civitatis Paduæ.

Dominus Marfilius de Carraria dictus Papafaba post mortem dicti Domini Albertini successit in dominio dictæ Civitatis Paduæ.

Anno Christi MCCCXLVI. Dominus Jacobus de Carraria filius dicti Domini Nicolai fratris dicti quondam Domini Marfilii interfecit dictum Dominum Marfilium, dum esset ad secreta naturæ. Et dominium dictæ Civitatis Paduæ pro se & Domino Jacomino fratre suo usurpavit & tenuit.

Anno Christi MCCCCL. dictus Dominus Jacobus de Carraria calefaciens se ad ignem, quidam Bastardus de Domo illorum de Carraria dictum Dominum Jacobum interfecit, cui successit in dominio Dominus Franciscus ejus filius. Postmodum Anno Christi MCCCCLIV. dictus Dominus Jacominus frater dicti Domini Jacobi dominium dictæ Civitatis Paduæ pro se solo cogitavit usurpare. Sed ipse Dominus Franciscus hoc sentiens dictum Dominum Jacominum sagaciter cepit, & in carceribus mancipavit, & finaliter ibi decessit. Et ipse Dominus Franciscus totum dominium dictæ Civitatis pro se solo tenuit.

Anno Christi MCCCCLXXXVIII. Dominus Galeaz Vicecomes, Comes Virtutum, Dominus Mediolani &c. Dominus generalis misit exercitum suum contra dictum Dominum Franciscum de Carraria, & contra dictam Civitatem Paduæ, & contra Dominum Franciscum Novellum filium dicti Domini Francisci. Qui Dominus Franciscus Novellus infra quatuor menses dictam Civitatem Paduæ, & universum statum suum in manibus dicti Domini Comitis dedit & posuit. Et sic dictus Dominus Comes dominium dictæ Civitatis Paduæ & Civitatum Feltri, & Cividalis, & Episcopatus Cenedæ habuit. Et Veneti habuerunt dominium Civitatis Trivisii. Et dictos Dominos Franciscum & Franciscum dictus Dominus Comes posuit, videlicet Dominum Franciscum senem in Civitate Cumarum, & ipsum Dominum Franciscum Novellum posuit ad standum in quodam Castro sito in partibus Astensibus. Qui Dominus Franciscus Novellus infra paucum temporis cum uxore, filiis, & familia aufugit, & se reduxit Florentiam. Et anno Christi MCCCXC. ipse Dominus Franciscus Novellus dictam Civitatem Paduæ recuperavit, & extirpavit à dominio dicti Domini Comitis Virtutum. Et anno Christi MCCCC. dictam Civitatem pacificè tenet & possidet & gubernat. *Et anno Domini translatus est dominium in Venetos.*

De dominio illorum de Gonzaga, & de fine dominii illorum de Bonacossis.

Anno Christi MCCXCIX. Botexella de Bonacossis primogenitus Johannis primogeniti Pinamontis Principis Mantuanorum cum auxilio Domini Alberti I. de la Scala de Verona, expulsis patris suis Bardono & Taino tunc Dominis Mantuæ, dominium dictæ Civitatis Mantuæ rapuit, & pro se tenuit.

Anno Christi MCCCXXVIII. Domini Guido, Philippinus, & Feltrinus fratres filii Domini Ludovici de Gonzaga de Mantua interfecerunt Dominum Passarinum de Bonacossis Dominum dictæ Civitatis Mantuæ. Qui Dominus Passarinus filiam dederat in uxorem dicto Domino Ludovico. Et etiam interfecerunt Franciscinum ejus filium, & omnes de progenie dicti Domini Passarini, tamen cum auxilio gentium

ium Domini Cangrandis I. de la Scala. Et tunc dictus Dominus Ludovicus de Gonzaga factus fuit Dominus dictæ Civitatis Mantuæ; tamen se non intromittebat de regimine dictæ Civitatis, quia senex erat. Cui Domino Ludovico successit in dominio dictæ Civitatis Mantuæ dictus Dominus Guido, & dictus Dominus Feltrinus successit in dominio Civitatis Regii, jam mortuo dicto Domino Philippino, quam Civitatem Regii in processu temporis dictus Dominus Feltrinus perdidit, & in manibus Domini Bernabovis Vicecomitis venit anno Christi MCCCCLXXI. Tamen Dominus Ugolinus de Gonzaga filius dicti Domini Guidonis de Gonzaga gubernabat dictam Civitatem Mantuæ, vivente patre sene.

Anno Christi MCCCCLXII. Domini Ludovicus & Franciscus fratres dicti Domini Ugolini interfecerunt ipsum Dominum Ugolinum, vivente interim dicto Domino Guidone patre eorum multum sene. Et dominium dictæ Civitatis Mantuæ pro eis tenuerunt.

Anno Christi MCCCCLXIX. dictus Dominus Franciscus moritur, & post processum temporis dictus Dominus Ludovicus etiam moritur. Cui successit in dominio dictæ Civitatis Mantuæ Dominus Johannes Franciscus filius dicti Domini Ludovici. Quam Civitatem Mantuæ ipse Dominus Johannes Franciscus anno Christi MCCCC. tenet & gubernat. Et iste factus est primus Marchio Mantuæ per Imperatorem Sigismundum Anno Domini MCCCCXXXII. Obiit MCCCCXLIV. Post quem successit Marchio Mantuæ Dominus Ludovicus ejus filius, qui regnavit in dicto dominio annis XXXV. Hic multa memorie digna egit. Obiit ante MCCCCCLXXIX. de mense Martii. Post quem successit in dominio Dominus Fredericus ejus filius, & obiit MCCCCLXXXIV. & ei succedit in dominio Franciscus juvenis annorum XIV.

Recapitulatio principii dominationum prædictorum Dominorum Lombardiæ sub compendio.

MArchionatus Montisferrati incœpit anno Christi DCCCCXLIV. & interim durat, scilicet anno Christi MCCCCLXXXVII.

Marchiones Estenses incœperunt dominari in Civitatibus Ferrariæ & Veronæ anno Christi MCCVII. & interim durat modò, videlicet MCCCCLXXXVII. Dominus Salinguerra dominabatur in Civitate Ferrariæ anno Christi MCCXX. Dicti Marchiones Estenses post captionem dicti Domini Salinguerræ, qui tunc erat ætatis annorum LXXX. iterum incœperunt dominari in dicta Civitate Ferrariæ anno Christi MCCXL. & etiam postea dominati sunt in certis aliis Civitatibus, & iterum durat eorum dominium in Civitatibus Ferrariæ & Mutinæ similiter anno Christi MCCCC.

Dominus Ecellinus de Romano incœpit dominari in Civitate Veronæ Anno Christi MCCXXV. & post dominatus fuit in pluribus aliis Civitatibus Marchiæ Trivisanæ & Lombardiæ usque ad annum Christi MCCLIX. quo anno interfectus fuit in proelio.

Domini de la Scala incœperunt dominari in Civitate Veronæ anno Christi MCCLXII. & post dominati sunt in pluribus aliis Civitatibus Marchiæ Trivisanæ & Lombardiæ, & etiam Tusciæ. Et in fine tenebant tantum dominium Civitatum Veronæ, & Vincentiæ, quod dominium dictarum duarum Civitatum duravit usque ad annos Christi MCCCCLXXXVII. quo

anno privati sunt omni eorum dominio.

Domini de la Turre incœperunt dominari in Civitate Mediolani anno Christi MCCLXIV. & post dominati sunt in pluribus aliis Civitatibus Lombardiæ.

Domini Vicecomites incœperunt dominari in Civitate Mediolani post expulsionem dictorum Dominorum de la Turre anno Christi MCCC-LXXVII. & etiam post dominati sunt in pluribus aliis Civitatibus Lombardiæ. Et primus Vicecomes, qui cœpit Mediolanum dominari, fuit Otto Archiepiscopus, qui dominabatur in temporalibus & spiritualibus.

Dicti Domini de la Turre post expulsionem dictorum Dominorum de Vicecomitibus iterum incœperunt dominari in dicta Civitate Mediolani anno Christi MCCCII. Hec Prophetia Monachi impleta est, quæ dixit: *Domus Ciconæ (idest Turris) destruetur ab inimica Philomene (idest à Vipera.)*

Dicti Domini de Vicecomitibus de Mediolano post secundam expulsionem dictorum Dominorum de la Turre anno Christi MCCCX. iterum incœperunt dominari in dicta Civitate Mediolani. Et post per intervalla temporum dominati sunt in multis & multis Civitatibus Lombardiæ, Marchiæ Trivisanæ, & Tusciæ. Et interim durat eorum dominium anno Christi MCCCC. scilicet Domini Galeaz Vicecomitis Ducis Mediolani, & Comitis Virtutum, & Papiæ; qui est etiam Dux & Dominus Civitatis Vercellarum, Novariæ, Cumarum, Pergami, Laudæ, Cremonæ, Brixie, Veronæ, Vincentiæ, Feltri, & Civaldis, & Episcopatus Cenedæ, Alexandriæ, Tordonæ, Placentiæ, Bobii, Parmæ, & Regii, & Castrorum Modoniæ, Cremæ, Burgi S. Donini, Pontremuli, & Sarzanæ, & magnæ partis Lulifanæ, & Cafalis S. Evasii, & Valentiniæ, & multorum aliorum Castrorum, quæ non sunt subdita alicui Civitati. Est etiam Dominus generalis Pisarum, Senarum, & Perusii in Tuscia, atque Bononiæ.

Domini de Carraria de Padua primò incœperunt dominari in dicta Civitate Paduæ anno Christi MCCCXVIII. & post dominati sunt in certis Civitatibus Marchiæ Trivisanæ. Dominus Cangrandis I. de la Scala anno Christi MCCCXXVIII. habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ ei traditum per Dominum Marsilium de Carraria. Dictus Dominus Marsilius de Carraria dictam Civitatem Paduæ abstulit Dominis Mastino & Alberto fratribus de la Scala successoribus & heredibus dicti Domini Cangrandis anno Christi MCCCXXXVII. Et anno Christi MCCCXXXVIII. Dominus Galeaz Comes Virtutum de Vicecomitibus de Mediolano habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ. Et anno Christi MCCCXC. Dominus Franciscus Novellus de Carraria dictam Civitatem Paduæ recuperavit, & dominium dictæ Civitatis interim tenet & gubernat anno Christi MCCCC.

Domini de Gonzaga de Mantua post interfectionem per eos factam de Domino Passarino de Bonacossis Domino dictæ Civitatis Mantuæ, & de filio, & de omnibus de progenie dicti Domini Passarini, incœperunt dominari in dicta Civitate anno Christi MCCCXXVIII. & interim durat eorum dominium in dicta Civitate Mantuæ, scilicet anno Christi MCCCC.

De Dominis & Tyrannis Lombardiæ, & aliarum partium Mundi.

Quia multæ mutationes proditoriè, & etiam aliis modis factæ sunt nostris temporibus inter Dominos & Tyrannos Lombardiæ, & etiam aliarum partium Mundi, de his aliqua in hoc sunt subdenda, quæ ad præmissorum intelligentiam satis proderunt, & poterunt legentes multipliciter informare.

De Dominis Paduæ.

Sciendum est, quod Dominus Marfiliettus d Carraria, qui dicebatur Papafaba, qui in Civitate Paduæ tyrannicè dominabatur, fuit gladio interfectus per quemdam suum nepotem nomine Jacobum de Carraria, dum esset ad secreta naturæ, anno Christi MCCCXLVI. Et qui Jacobus fuerat filius quondam Domini Nicolai fratris quondam Domini Marfilii, & qui Dominus Marfilius fuerat olim Dominus dictæ Civitatis Paduæ. Mortuo dicto Domino Marfilietto, ut dictum est, dictus Jacobus interfectus ejus dominium dictæ Civitatis Paduæ pro se & Jacomino fratre suo usurpavit & tenuit. Post hæc anno Christi MCCCCL. dum dictus Jacobus de Carraria Dominus dictæ Civitatis Paduæ in comitiva certorum Nobilium se ad ignem calefaceret in quadam caminata, quidam Bastardus de Domo illorum de Carraria in desperatione cum gladio irruens dictum Jacobum Dominum ejus interemit; sed statim dictus Bastardus ibidem mortuus fuit, qui Bastardus dicitur hoc fecisse ex suo proprio motu, quia dictus Dominus Jacobus quamdam suam possessionem sibi abstulerat. Mortuo dicto Domino Jacobo, successerunt sibi in dominio dictus Jacominus & Franciscus de Carraria filius dicti Domini Jacobi. Postmodum verò anno Christi MCCCCLIV. dictus Jacominus dominium dictæ Civitatis Paduæ pro eo solo cogitavit usurpare. Sed dictus Franciscus nepos ejus hoc sentiens, dictum Jacominum sagaciter cepit, & carceribus perpetuis mancipavit, & dominium dictæ Civitatis pro se tenuit.

De Dominis Ravennæ.

In Civitate Ravennæ dominabatur Dominus Ostaxius de Polenta, qui etiam erat Dominus Cerviæ. Hic Dominus Ostaxius anno Christi MCCCXLVIII. decessit relictis tribus ejus filiis, videlicet Ostaxio, Bernardino, & Pandulpho, qui sibi in dominio successerunt. Post hæc dicti Ostaxius & Pandulphus dictum Bernardinum eorum fratrem ceperunt, & in carceribus longo tempore tenuerunt eum. Tandem eum ad petitionem Domini Malatestæ de Arimino à dictis carceribus relaxarunt. In processu verò temporis dicti Bernardinus cum insidiis & subtilitatibus tantum cum amicis suis procuravit, quod dictos Ostaxium & Pandulphum fratres suos cepit, & in carceribus detinuit. Et dominium dictarum Civitatum Ravennæ & Cerviæ cepit & pro se tenuit. Deinde dicto Ostaxio in dictis carceribus mortuo fecit dictum Pandulphum abacinari.

De Duce Venetiarum.

In Civitate mirabili Venetiarum erat dux quidam nomine Marinus Falerius, qui cum fa-

Avore certorum popularium ejusdem Civitatis voluit dominium dictæ Civitatis usurpare. Sed ejus opera quum per Nobiles & Majores dictæ Civitatis fuissent intellecta, fuit per eosdem subsequenter decapitatus anno Christi MCCCCLI. Tamen antequam decapitaretur, compulsus fuit Ducatui cedere, quo facto loco ejus alium Ducem more solito elegerunt.

De Dominis Veronæ.

Mortuo Domino Mastino de la Scala Domino Veronæ & Vincentiæ, sibi successit in dominio quidam filius suus Cangrandis, qui filiam Domini Marchionis de Brandeborg de Alamannia duxit in uxorem. Hic Cangrandis quum causâ solatii ivisset in Alamanniam ad Socerum suum anno Christi MCCCCLIII. quidam ejus frater naturalis nomine Fregnanus cum auxilio illorum de Gonzaga Dominorum Mantuæ usurpavit dominium dictæ Civitatis Veronæ. Quo facto, & fama volante per totam Lombardiam, & etiam ad aures dicti Domini Cangrandis, idem Dominus Cangrandis de Alamannia rediens Civitatem Vincentiæ intravit, & cum Vicentinis, & gente Domini Paduæ processit contra Veronam, & eam cepit ab una parte impugnare, ut eam recuperaret. Ante tamen quam dictus Dominus Cangrandis advenisset Veronam, Dominus Bernabos Vicecomes cognatus dicti Domini Cangrandis, qui cum gentibus Domini Johannis Vicecomitis Archiepiscopi & Domini Mediolani tunc erat Brixie, Veronam cum dictis gentibus applicaverat, & magnum insultum & impugnationem fecerat ab alia parte contra ipsam Civitatem Veronæ. Sed tandem dictus Dominus Cangrandis cum auxilio aliquorum intrinsecorum Veronam intravit, in cujus introitu dictus Dominus Fregnanus sibi armatus occurrit cum gente sua, & tunc magnum proelium fuit factum inter eos, in quo multa cædes facta est pugnatorum. Et tunc dictus Dominus Cangrandis dominium dictæ Civitatis Veronæ recuperavit. Mortuus fuit in dicto proelio dictus Dominus Fregnanus, dum viriliter pugnaret, cujus corpus in flumine Aticis fuit projectum, sed postmodum piscatum fuit, & de mandato dicti Domini Cangrandis suspensum; & decapitati fuerunt certi Nobiles dictæ Civitatis adhærentes dicto Domino Fregnano. Item in eo proelio capti fuerunt Dominus Feltrinus de Gonzaga & filius, & Dominus Fredericus de Gonzaga de Mantua, & plures alii Nobiles & Cives Mantuæ, & Regii. Quos omnes dictus Dominus Cangrandis ad petitionem Domini Paduæ sub certis pactis relaxavit. Post hæc verò dictus Dominus Veronæ & Vincentiæ, dum causâ solatii equitaret cum unico suo roncino per Civitatem Veronæ, anno Christi MCCCCLXIX. fuit interfectus per quemdam ejus fratrem nomine Cansegnorem de la Scala. Quo interfecto dictus Cansegnorius cum uno famulo suo, qui eum in dicto facto adjuvaverat, de Civitate Veronæ discedens, aliquanto tempore stetit absens à dicta Civitate Veronæ. Et eo absente quidam alius ejus frater nomine Paulus Albuinus, qui in hoc etiam convenerat cum dicto Cansegnore fratre suo, pro ut ordinaverant, dominium dictæ Civitatis suo nomine, & dicti Cansegnorii, accepit de communi consensu Populi Veronenfis. Post hæc redeunte dicto Cansegnore ad dictam Civitatem, communiter dominium dictæ Civitatis per aliquod tempus tenuerunt. Causa autem, quare moti

moti sunt ad occidendum dictum Cangrandem fratrem eorum, fuit quia nimis dictos ejus fratres vilipendebat. Item fertur, quod dictus Cangrandis voluerat interficere dictum Cansegnorem veneno, faciendo sibi in potu propinari venenum cum vino mixtum in quodam cyatho, nisi quod quidam proprius famulus dicti Cangrandis dixerat dicto Cansegnori, quod non biberet; propterea recusaverat bibere. Post autem in processu temporis dictus Paulus Albuinus cepit tractare mortem dicti Cansegnoris. Sed quum dictus Cansegnorius de hoc perpenderit, dictum Paulum Albuinum cepit, & ipsum perpetuis carceribus in Castro Pelcherie mancipavit, & solus dominium dictarum Civitatum tenuit.

De Dominis Papiæ, & Bartholino de Syffis.

IN Civitate Papiæ tyrannicè dominabantur Domini Castellinus, Florellus, Millanus, & Raynaldus de Beccaria. Qui omnes invicem ceperunt habere divisionem anno Christi MCCCLV. quolibet eorum dominium dictæ Civitatis affectante. Eo tempore in dicta Civitate quidam Frater Jacobus Buxularius Ordinis Fratrum Eremitanorum, qui mirabiliter in prædicationibus erat facundus, ita quod multi utriusque sexus, ornatu pomposæ vanitatis deposito, doctrinæ ejus attendebant: unde accidit, quod dictus Dominus Castellinus de Beccaria volens alios condominos suos decipere, persuasit dicto Fratri Jacobo, quod regeret dictam Civitatem Papiæ ad hoc ut opere dicti Fratris Jacobi, cujus verbis Populus Papiæ multum attendebat, ipse Dominus Castellinus solus remaneret Dominus dictæ Civitatis. Qui Frater Jacobus fecit totum oppositum; nam tantum cum favore Populi procuravit, quod dicti de Beccaria omnes dominio dictæ Civitatis fuerunt in totum privati, fugientes de dicta Civitate Papiæ. Et subsequenter dominium dictæ Civitatis fecit pervenire in Dominum Marchionem Montis-ferrati. Et postea Anno Christi MCCCLXIX. dominium dictæ Civitatis devēit in Dominum Galeaz Vicecomitem, ut superius est expressum. Et deinde dictus Frater Jacobus fuit perpetuis carceribus mancipatus in Civitate Vercellarum. Dum autem præfatus Dominus Galeaz Vicecomes dominium dictæ Civitatis Papiæ pacificè possideret, ipso existente causâ solatii in Campanea Papiæ prope Civitatem, quidam Civis Papiæ nomine Bertolinus de Syffis irruens super eum, ut ipsum occideret cum quodam gladio, quem habebat in manu, dictum Dominum Galeaz percussit in galono prope natem uno vulnere cum modica læsione, quia dictus Dominus Galeaz tunc erat cinctus de uno cordono serico grosso, in quo cordono primò gladius fuit affixus. Et hoc fuit Anno Christi MCCCLXIX. in festo S. Barnabæ, XI. die mensis Junii. Qui Bertolinus ex suo motu hoc fecit, quia dictus Dominus Galeaz quamdam suam possessionem ei, ut dicitur, abstulerat. Et statim fuit captus, & subsequenter diversis pœnis afflictus in quatuor partes divisus moritur, & omnes de Domo Syfforum perpetuò fuerunt exulati.

De Dominis Mantuæ.

IN Civitate Mantuæ dominabatur quidam Tyrannus nomine Passarinus de Bonacossis. *Tons. XVI.*

A Hic Dominus Passarinus quamdam suam filiam tradidit in uxorem Domino Ludovico de Gonzaga de dicta Civitate. Post hæc Anno Christi MCCCXXVIII. Guido, Philippinus, & Feltrinus filii dicti Domini Ludovici armati irruentes dictum Dominum Passarinum & Franciscinum ejus filium interfecerunt. Et tunc dictus Dominus Ludovicus factus fuit Dominus dictæ Civitatis Mantuæ. Tamen dum vixit, modicum se intromisit de regimine dictæ Civitatis, quia senex permittebat dictos filios suos regere. Mortuo dicto Domino Ludovico Dominus Guido filius ejus tenuit dominationem Mantuæ, & Dominus Feltrinus alter filius tenuit dominationem Regii; & Dominus Guido habuit tres filios, videlicet Ugolinum, Ludovicum, & Franciscum. Tamen dictus Ugolinus solus gubernabat dictam Civitatem Mantuæ, viventibus patre sene & fratribus ejus prædictis. Tandem Anno Christi MCCCLXII. dicti Ludovicus & Franciscus dictum Ugolinum fratrem eorum in lecto jacentem nequiter interfecerunt, & dominium dictæ Civitatis tenuerunt, vivente dicto Domino Guidone patre eorum sene, & nulla causa legitima apparente. Postmodum Anno Christi MCCCLXIX. dictus Dominus Franciscus obiit ex veneno, ut dicitur, & dictus Dominus Ludovicus solus dominium dictæ Civitatis Mantuæ obtinuit.

De Duce Januæ.

QUUM Januenses exivissent de dominatione Dominorum de Vicecomitibus de Mediolano, fecerunt super eos Ducem quemdam nomine Simonem Buccanigram, qui quum pluribus annis Ducatum Januæ tenuisset, cogitavit dominium dictæ Civitatis tyrannicè & per vim usurpare. Sed tumultu in Populo Januæ facto captus, & depositus fuit, & in carceribus detentus. Et alius Dux in loco ejus subrogatus nomine Gabriel de Adornis Anno Christi MCCCLXVIII. Post hæc dictus Simon in dictis carceribus infirmatus moritur, & tamquam vilissima persona sepelitur; nam Populus Januæ propter hoc sic ipsum habuit exosum, quod intendebant ipsum decapitari facere, si à dicta infirmitate evasisset.

De Dominis Pifarum & Lucæ.

IN Civitate Pifarum dominabatur quidam Tyrannus nomine Johannes dell' Agnello, qui quasi toti Civitati prædictæ erat exosus. Hic igitur Anno Christi MCCCLXVIII. dum Carolus IV. Imperator discedens de Lombardia pergeret in Tusciam, venit obviam dicto Imperatori, & in manibus ejus renunciavit dominium dictæ Civitatis Pifarum, & etiam Civitatis Lucæ. Qui Imperator dictam Civitatem Lucæ magno mediante thesauro à jugo Pifarum absolvit, & Dominum Petrum Gambacurtam extrinsecum Pifarum cum aliis extrinsecis reduxit in Civitate Pifarum. Qui Dominus Petrus Gambacurta post reditum dicti Imperatoris in Alamanniam dominium dictæ Civitatis Pifarum usurpavit.

De Comite Sabaudia, & Principe Moreæ.

PRINCEPS Moreæ, qui de jure subest Domino Comiti Sabaudia, dum causâ cujusdam discordiæ, quam habebat cum Domino Jacobo Comite Sabaudia Præfato suo, citatus cum li-

S f

teris

teris fiducia iret ad Curiam dicti Domini Comitis Anno Christi MCCCLXVIII. captus fuit in itinere per quemdam Castellatum dicti Domini Comitis. Et postmodum per ipsum Castellatum de mandato dicti Domini Comitis tantum fuit subundatus in Lacu de Loxana, quod extinctus est. Qui Princeps, ut asseritur, antequam decederet, Dominum Bernabovem Vicecomitem sibi heredem instituit.

De Regibus Hispaniæ.

Circa idem tempus super Hispaniam regnabat quidam Rex potentissimus & ditissimus, tamen crudelissimus & sceleratissimus, nomine Don Petrus, qui occisis certis ejus fratribus naturalibus, & multis Nobilibus Hispanicis, qui sub genitore suo Rege Alfonso militaverant, in tantam prorupit insaniam, ut nobilissimam, pulcherrimam, & justissimam conjugem suam Dominam Honestam, natam quondam nobilissimi Ducis de Borbone & Cognatam Regis Franciæ & Comitis Sabaudia à se separatam, mori fecerit & occidi. Tandem ultione divina quum corrigi nollet, in modico tempore fuit ad nihilum redactus. Nam quidam ejus frater naturalis exul nomine Henricus Comes de Sturia, vir utique largus, liberalis, & prudens cum favore Domini Papæ Urbani V. & Domini Regis Franciæ, cum comitiva multarum Societatum pugnatorum numero circa quadraginta millia militum contra dictum Regem Petrum Hispaniam potenter intravit Anno Christi MCCCLXVI. Cujus timore dictus Rex Petrus fugit in Angliam ad implorandum auxilium Regis Angliæ. Quo fugato dictus Dominus Henricus Castellæ coronam dicti Regni adeptus est. Sed postea dictus Rex Petrus cum auxilio dicti Regis Angliæ & filiorum ipsum Regnum Anno sequenti recuperavit, superando in campestri bello dictum Dominum Henricum & gentes ejus. Qui Dominus Henricus fugit in Franciam, & tandem cum favore Regis Franciæ, & cum multa armorum multitudine, iterum armata manu Regnum Hispaniæ intravit, & plures Civitates & Castra subjugavit. Deinde Civitatem Toletanam circumdans fortiter obsedit; & dum in dicta obsidione persisteret, dictus Rex Petrus cum exercitu suo ad liberationem dictæ Civitatis properavit. Sed ex adverso dictus Dominus Henricus exercitum suum contra eum direxit, & exercitum dicti Regis Petri posuit in conflictum cum magna strage. In quo conflictu dictus Rex Petrus captus fuit, quem dictus Dominus Henricus decapitari fecit ibidem anno Christi MCCCLXVIII. & factus est Rex dicti Regni Castellæ.

De Rege Cypri.

Eodem tempore in Insula Cypri regnabat Rex quidam Christianissimus, nobilissimus, & probissimus nomine Petrus. Qui quum guerram haberet cum Soldano Babylonis, interfectus fuit in lecto suo anno Christi MCCCLXIX. à duobus fratribus suis, uno legitimo, & altero naturali, hoc facientibus ad suasionem, ut dicitur, dicti Soldani. Quo facto dicti interfectores quum vellent dictum Regnum Cypri

A usurpare, capti fuerunt per Barones & fideles dicti Regni, & in eos fuit ultio digna facta. Ex in dicto Regno successit quidam parvulus filius dicti Regis Petri. Hic Rex Petrus dum vivebat, habens guerram cum Soldano mirabilia fecit. Nam primò Civitatem Satalæ invadens, à Sarracenorum manibus extirpavit, & suæ ditioni subjecit. Deinde Civitatem Alexandriam Ægypti famosissimam sub dominio Soldani constitutam expugnavit, & tribus diebus eam tenuit. Sed demum invalescentibus turmis innumerabilium Sarracenorum, videns, quòd ipsam tenere non posset, quum non haberet copiosum exercitum habilem ad defendendum tam magnam Civitatem respectu inimicorum, nec etiam coercere posset gentes suas à prædando, ipsam Civitatem deferens cum exercitu suo repatriavit. Post hæc ipse Rex personaliter in tribus annis visitavit omnes Reges & Principes Europæ, omnes animando ad passagium faciendum contra Sarracenos, & ubique honorificè fuit receptus. Item asseritur, quòd in ejus mortem plures ejus Barones consenserunt, eo quòd videbatur eis, quòd nimis gravarentur tam in ære, quàm in persona causâ dictæ guerræ Soldani.

De Dominis Regii.

Dominus Feltrinus de Gonzaga Dominus Civitatis Regii, de qua supra fit mentio, anno Christi MCCCLXXI. dominio dictæ Civitatis Regii privatus est hoc modo. Dum inter Dominos Bernabovem & Galeaz fratres de Vicecomitibus de Mediolano ex una parte, & Ligam Ecclesiæ, Florentiæ, Ferrariæ, Paduæ, & complicitum eorum ex alia, esset magna guerra, & ex eo dicta Liga accepisset sub stipendio Societatem Comitis Lucii Landi Teutonici, quam Societatem quum dicta Liga mitteret ad subsidium Domini Marchionis Montisferrati, qui obsidebatur per dictum Dominum Galeaz, & exinde in magno tumultu gentes Domini Marchionis Ferrariæ dictam Civitatem Regii proditoriè intraverunt, licet dictus Dominus Feltrinus esset colligatus dictæ Ligæ. Nam dictus Marchio Ferrariæ longo tempore affectaverat dominium dictæ Civitatis Regii. Et quum hoc ipse Dominus Feltrinus intellexisset, reduxit se cum familia & amicis ejus in Castrum magnum dictæ Civitatis. Post hæc dictus Comes Lucius, qui erat in obsidione Castrum Saxoli pro dicto Marchione, hoc intellecto, cum sua Societate statim ad dictam Civitatem properavit. Et tunc gentes dicti Marchionis, licet non libenter, sed quia timebant, ne dictus Comes Lucius se cum dicto Domino Feltrino concordaret, ipsum Comitem Lucium cum gente sua in dictam Civitatem receperunt. Et tunc tota dicta Civitas fuit derobata & spoliata. Et tunc dictus Dominus Feltrinus dictum Castrum Regii tradidit dicto Domino Bernabovi pro Florenis quinquaginta millibus auri. Et subsequenter dictus Comes Lucius dictam Civitatem Regii tradidit eidem Domino Bernabovi pro Florenis triginta millibus auri. Et tunc gentes dicti Domini Bernabovis intraverunt dictam Civitatem & Castrum ipsius. Et sic Marchio prædictus confusus fuit suo voto frustratus.

*Chronica Rectorum Civitatis Placentiæ,
videlicet Consulum, & Potestatum
ab Anno Christi MCXXX. citra.*

MCXXX. Albertus Judex, & Vicedominus Biguracanis fuerunt Consules Placentiæ.

MCXXXI. Presbyter Fulgoxius, & Raynaldus Surdus fuerunt Consules.

MCXXXII. Boracius de Andito, Raynaldus Spronus, & Albricus Aginonus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXXXIII. Garibertus Mantegacius, Fulco Advocatus, & Gerardus Siccamilica fuerunt Consules.

MCXXXIV. Presbyter Fulgoxius, & Fulco Strictus fuerunt Consules.

MCXXXV. Garimbertus Mantegacius, Fulco Advocatus, Albricus Vicedominus, & Raynaldus Surdus fuerunt Consules. Hoc tempore primò facta fuerunt fossata circum circa Civitatem Placentiæ.

MCXXXVI. Fulco Advocatus, & Albricus Vicedominus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXXXVII. Gerardus de Castro Arquato, & Raynaldus Siccamilica fuerunt Consules.

MCXXXVIII. Bonizo de Andito, Fulco Advocatus, & Gerardus filius Ermizonis fuerunt Consules Placentiæ. Hoc tempore destructum fuit Burgum S. Donini.

MCXXXIX. Jonathas Mantegacius, & Nicola de Castro Arquato, & Obertus filius Agadi fuerunt Consules. Hoc tempore ordinatum fuit Rivos decurrere à flumine Trebiæ ad Civitatem Placentiæ. Hoc etiam tempore murata fuit Civitas Placentiæ.

MCXL. Arnoldus de Porta, & Gandulphus Clericus fuerunt Consules.

MCXLI. Garibertus de Porta qui & Mantegacius, Presbyter Fulgoxius, & Gerardus Siccamilica fuerunt Consules Civitatis Placentiæ.

MCXLII. Garibertus de Porta, qui & Mantegacius, & Albricus Vicedominus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXLIII. Jonathas Malgarius, & Nicola de Castro Arquato fuerunt Consules.

MCXLIV. Garibertus Mantegacius, Presbyter Fulgoxius, & Albricus Vicedominus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXLV. Fulco Advocatus, & Oppizo filius Oddonum fuerunt Consules Placentiæ. Isti fecerunt conquestum Pelavicini.

MCXLVI. Fulco Strictus, & Obertus filius Agadi fuerunt Consules Placentiæ.

MCXLVII. Rogerius de Sarturano, Raynaldus Spronus, & Raynaldus Siccamilica fuerunt Consules Placentiæ.

MCXLVIII. Bosso Balbus, & Gerardus de Andito fuerunt Consules.

MCXLIX. Fulco Advocatus, & Presbyter Fulgoxius fuerunt Consules. Isti fecerunt levare Castrum Montalbi de ultra Trebiam.

MCL. Fulco Strictus, Gerardus de Andito, & Guilielmus Siccamilica fuerunt Consules.

MCLI. Obertinus de Fontana, Rogerius, &

A Vicecomes de Leccacorvis fuerunt Consules Placentiæ.

MCLII. Albertus Mantegacius, & Maltraversus, Fulco de Andito, Gerardus Coxadoca, (a) & Ricardus Surdus fuerunt Consules Placentiæ.

MCLIII. Malapars, Oppizo filius Oddonum, & Ganus Clericus fuerunt Consules. Isti dederunt Cremonensibus Castrum Novum de Bucca Abdæ, quod Monasterii erat S. Sixti, & Cremonenses reddiderunt Placentinis carceratos eorum.

MCLIV. Ribaldus de Cairo, Bosso Balbus, Johannes Aginonus, Obertus de Andito, & Rozonus filius Rozonum fuerunt Consules Placentiæ.

B MCLV. Albertus Mantegacius, Gerardus de Andito, & Gerardus Coxadoca fuerunt Consules.

MCLVI. Obertinus Vicecomes, Rogerius & Nicola de Castro Arquato, & Ricardus Surdus fuerunt Consules Placentiæ.

MCLVII. Fulco Strictus, Bosso Balbus, Presbyter Fulgoxius, Fulco de Andito, & Obertus Scorpionus fuerunt Consules Placentiæ.

C MCLVIII. Oddo Novellus, Obertus de Porta, Fulgoxius Bergognonus, & Bernardus de Ardixis fuerunt Consules Placentiæ. Eodem anno fuit Potestas Placentiæ Arnaldus Barbavara de Alemannia pro Frederico I. Imperatore; qui stetit usque ad septem annos pro dicto Imperatore, & postea recessit cum multis bonis Civitatis Placentiæ.

MCLIX. Dominus Obertinus, & Obertus de Andito fuerunt Consules Placentiæ, quibus datus fuit Confanonus.

MCLX. Paganus de Arcellis, Guilielmus de Malvicino, Rangonus de Campimaldo, (b) Gualterius Vicedominus, Obertus Vicedominus, Ardizonus de Ardizonibus, Bernardus Ficianus, Lanfrancus de Habiaticis, Gerardus Aghinonus, Fulco de Carixi, Gerardus de Porta, Thedaldus de Roncoveteri fuerunt Consules Placentiæ. Isti fecerunt fieri Pontem novum supra Padum.

MCLXI. Gerardus de Andito, Gerardus Coxadoca, Bosso de Pandueria, Placentinus Mantegacius, Patonus Vicedominus, & Grimerius Vicecomes fuerunt Consules.

MCLXII. Obertus de Fontana, Orogus Surdus, Guilielmus Siccamilica, Albertus Mantegacius, & Rogerius de Sarturano fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXIII. Gandulphus Clericus de Cairo, Atto Malcorrigia, Bernardus Scarferius, & Stephanus Leccacorvus fuerunt Consules Placentiæ. (c)

MCLXIV. Dominus Arnaldus Barbavara de Alemannia fuit solus Potestas Placentiæ pro Domino Frederico I. Imperatore. Hoc tempore Ugo Spronus, Albertus Spronus, & Malus Nepos

(a) Ex MS^{to} Simon. De Vicedominis.

(b) Ex MS^{to} Simon. Campromoldo, Tom. XVI.

(c) Ex eod. MS^{to}: tempore Frederici I. Imperatoris.

Nepos fecerunt concordiam cum Domino Imperatore, dantes ei undecim millia marcharum argenti. Et tunc prædictus Arnaldus fecit auferri totum argentum de Ecclesia S. Antonini dicta de causa. Et Imperator fecit explanari fossata Civitatis Placentiæ, & murari Turres dictæ Civitatis. Et tunc Dominus Arnaldus recessit de Placentia. Hoc tempore Fredericus de Arcellis Præpositus Ecclesiæ S. Antonini fuit factus Episcopus Placentiæ per Imperatorem.

MCLXV. Arduinus Confanonerius, Gandolphus Clericus, Atto Malcorrigia, Fredericus Podixius, Ugozonus de Beccaria, & Ugo Spronus fuerunt Consules. Hoc tempore inceptum fuit constitui Consules Iustitiæ Placentiæ.

MCLXVI. Oddo Novellus, Albertus de Andito, Grimerius Vicecomes, Bonizo Bellengarius, & Bernardus Ardizonus fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXVII. Guilielmus de Malaparte, Obertus Pocaterra de Fontana, Albertus de Andito, Bonjohannes Scaracinus, & Salvus de Carmiano fuerunt Consules Placentiæ. Hoc tempore Milites dissipaverunt Placentiam.

MCLXVIII. Albertus Mantegacius, Albertus de Andito, Antolinus de Fontana, Lanfrancus de Petraclauna, Atto Calvus, & Grimerius Vicecomes fuerunt Consules Civitatis Placentiæ.

MCLXIX. Guidotus de Fontana, Boffo de Malvicino, Johannes de Bonifacio, & Fulco Aginonus fuerunt Consules Placentiæ. Isti recuperaverunt Castrum Zavatarelli de manibus Episcopi Bobii.

MCLXX. Thedaldus de Roncoveteri, Oppizo de Porta, Arnaldus de Arcellis, & Guilielmus Siccamilica fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXI. Ugo Speronus, Stephanus Leccacorus, Patonus Vicedominus, Lanfrancus de Habiaticis, Antolinus de Andito, & Antolinus de Porta fuerunt Consules.

MCLXXII. Fulco de Pecoraria, Arduinus Stracuitatus, Borgognonus de Malvicino fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXIII. Guidotus de Fontana, Boffo Balbus, Grimerius Vicecomes, Jannonus Mantegacius, Stephanus Leccacorus erant Consules Placentiæ.

MCLXXIV. Arnaldus de Arcellis, Albertus Mantegacius, Albertus Speronus, Bergondius Leccacorus, & Fulco de Iniquitate fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXV. Grimerius Vicecomes, Johannes de Bonifacio, Guilielmus de Cairo, Atto Malcorrigia, & Boffo de Puteo fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXVI. Obertus Vicedominus, Stephanus Leccacorus, Julianus Bergognonus, Janus (a) de Habiaticis, & Gerardus de Castro Arquato fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXVII. Malus Nepos, Guiscardus Magianus, Guilielmus Leccacorus, Jannonus Buccamatta, Oldoricus de Castro Arquato, Nigler Fugazolla, & Bonizo Surdus fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXVIII. Obertus de Bonifacio, Jannonus Mantegacius, & Bonizo de Andito fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXIX. Johannes de Bonifacio, Fulco de Iniquitate, Antolinus de Porta, Arnaldus Strictus, Simon de Andito, Obertus Mugianus, & Rogerius Podixius fuerunt Consules Placentiæ.

(a) Ex M^{to} Simonetta Lanfrancus.

(b) Ex eod. M^{to}: Frendentius filius Domini Uber-
tigi de Andito.

A MCLXXX. Oppizo de Fontana, Bergondius Leccacorus, Obertus Vicedominus, Guarnerius Mantegacius, Oppizo Aginonus, (b) & Jannus de Habiaticis fuerunt Consules.

MCLXXXI. Paganus de Arcellis, Johannes Malamena, Martinus Surdus, Guilielmus de Andito, Petercinus Speronus, & Boffo de Puteo fuerunt Consules.

MCLXXXII. Guilielmus de Malaparte, Ruffinus Traversatus, Obertus Scorpionus, Albertus Mantegacius, Oddo Novellus, Domasolus de Fontana fuerunt Consules.

MCLXXXIII. Arduinus Confanonerius, Nigler Fugazolla, Azo de Vivistino, Jannonus Buccamatta, Gerardus de Castro Arquato, Gerardus Ardizonus fuerunt Consules.

B MCLXXXIV. Grimerius Mantegacius, Boffo Pelatus, Decacordus de Campimaldo (c), & Guilielmus Scorpionus fuerunt Consules Placentiæ. Hoc tempore orta est discordia inter Commune Placentiæ, & Commune Papiæ, causâ quinque Locorum, pro qua discordia compromiserunt se in Dominum Fredericum Imperatorem.

MCLXXXV. Malus Nepos, & Boffo Pelatus fuerunt Consules Placentiæ.

MCLXXXVI. Arduinus Confanonerius, Arnaldus Strictus, Guarnerius Mantegacius, Guido de Mezano, & Ruffinus de Pecoraria fuerunt Consules.

C MCLXXXVII. Bergondius Leccacorus, & Capponus Judex fuerunt Consules.

MCLXXXVIII. Bonjohannes Advocatus, Conradus Sagenbene, Julius de Vigolzono, Jordamus de Bondono, & Henricus Caroffus fuerunt Consules. Eodem anno Jacobus Mainorius electus fuit Potestas Placentiæ.

MCLXXXIX. Oppizo Novellus, Guido de Puteo, Arnaldus Strictus, Bernardus de Melletto, & Guilielmus Scorpionus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXC. Obertus de Bonifacio, Jacobus Mantegacius, & Albertus Malenepos fuerunt Consules Civitatis Placentiæ.

MCXCI. Fulco Radinus, Antoninus de Andito, Obertus Gnacus fuerunt Consules.

D MCXCII. Oldericus de Castro Arquato, Ruffinus Speronus, Rangonus de Cairo, Oppizo de Porta, & Jacobus Malacorrigia fuerunt Consules Placentiæ.

MCXCIII. Fulco de Iniquitate, & Nicolaus Cosadoca fuerunt Consules Placentiæ.

MCXCIV. Johannes Malamena, & Guilielmus Scorpionus fuerunt Consules Placentiæ.

MCXCV. Comes Azo fuit Potestas Placentiæ, qui rexit per quatuor annos.

MCXCVI. Albricus Vicedominus, Obertus Vicecomes, Raynerius de Cairo, Raynaldus Surdus, & Obertus Scorpionus, & Dominus Leo de Arcellis fuerunt Consules Placentiæ. Isti ædificaverunt Burgum Novum de Valle Tidoni in Villa, quæ vocatur Casargnellis, & Albertus de Uculo Notarius fecit chartam.

MCXCVII. Gerardus de Castro Arquato, Oppizo de Porta, Albricus de Andito, Gerardus Strictus, & Antonius (d) de Fontana fuerunt Consules Placentiæ.

MCXCVIII. Fulco Radinus, Obertus Vicedominus, Oppizo de Fontana, & Homodeus Blancus, & Martinus Surdus fuerunt Consules Placentiæ.

MC-

(c) Item M^{to} Simon: de Campromoldo.

(d) M^{to} Simon. Antolinus.

MCCXCIX. Guido de Mandello de Mediolano fuit Potestas Placentiæ per duos annos.
 MCC. Fulco Radinus, Obertus de Porta, (a) Petrus Mantegacius, Guilielmus Surdus, & Rangonus de Cairo fuerunt Consules Placentiæ.
 MCCI. Guilielmus de la Pusterla de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCII. Obertus de Vidalta, & Jacobus (b) de Castro Arquato fuerunt Consules.
 MCCIII. Obertus de Porta, Jacobus Strictus, Obertus Gnacus, Johannes Podixius, & Ruffinus de Carmiano fuerunt Consules Placentiæ.
 MCCIV. Arnaldus Strictus, Nicolaus de Andito, Johannes de Fontana fuerunt Consules.
 MCCVI. Johannes de Pado, Albertus Balbus, Guilielmus Niger, & Henricus de Monte Donico fuerunt Consules Placentiæ.
 MCCVII. Ruffinus de Porta, Carnellevarius de Fontana fuerunt Consules Placentiæ.
 MCCVIII. Obertus de Porta de Gambero, Nicolaus de Andito fuerunt Consules Placentiæ.
 MCCIX. Guilielmus Pasturellus, Manfredus Rondana, Guilielmus de Andito, Obertus de Bonifacio, Petrarius Passacalderia fuerunt Consules.
 MCCX. Dudranus Marcellinus fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXI. Johannes Malamena, Leonardus Rozonus, Petrarius Advocatus, Rogerius de Carmiano fuerunt Consules Placentiæ. Eodem anno Dorfus Habiatius electus fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXII. Albertus de Malnepote, & Albertus Bergognonus fuerunt Consules.
 MCCXIII. Obertus Gnacus de Fontana, & Lombardus de Fontana, & Albertus Siccamilica fuerunt Consules Placentiæ. Hoc tempore fossata nova Civitatis Placentiæ fuerunt facta.
 MCCXIV. Gifredus Grafellus fuit Potestas Placentiæ pro duobus annis.
 MCCXVI. Lanfrancus de Ponte Caralli fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXVII. Lanfrancus Buccabarba de Brixia fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno de mense Januarii Placentini elegerunt septem Consules, scilicet Ganum de Fontana, Petrarium Passacalderiam, Jacobum Malacorrhiam, Savinum Surdum, Presbyterum Cacciam, Rogerium de Bonifacio, & Albertum de Monte Donico, qui fecerunt pacem inter Placentiam & Cremonam, de qua Mediolanenses doluerunt.
 MCCXVIII. Guido de Busti de Mediolano fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Guido de Cremona fuit Potestas Placentiæ. Hujus tempore moneta grossa Placentiæ incepta fuit.
 MCCXIX. Andalus de Andalis de Bononia fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXX. Græcus Furnarius fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Guilielmus Bicutus de Turino fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Bellengerius Mastagius de Cremona fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXI. Otto de Mandello de Mediolano fuit Potestas Placentiæ. Hic de nocte clam recessit de Civitate propter multa mala, quæ fecerat.
 MCCXXII. Gerardus de Dovaria de Cremona fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Jacobus de Burgo de Cremona fuit Potestas Placentiæ.

(a) Ex eod. M^{ss}o. Vicedominus.
 (b) Ex eod. M^{ss}o Jacobus de Vidalta.

MCCXXIII. Niger Marianus de Cremona fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXIV. Ugo Angagnolla de Cremona fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXV. Lombardus Guazaronus de Cremona fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXVI. Pluvinus de Inchoardis de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXVII. Guido de Landriano de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXVIII. Habiatius Marcellinus fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXIX. Guilielmus Saporitus de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXX. Raymundus de Zogo de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXXI. Gifredus de Pirovallis de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXXII. Fulco de Andito, Clavellus filius Oddonum, Gandulphus Fulgofius, & Tadus (c) de Tadis fuerunt Potestates Placentiæ.
 MCCXXXIII. Lantermus Maynerius de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXXIV. Beltramus de Petra de Papia fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Bellengerius Mastagius de Cremona fuit Potestas Placentiæ secunda vice. Et tunc Populus & Milites Placentiæ fecerunt pacem ad invicem, & elegerunt Guilielmum de Andito, & Obertum Vicecomitem Potestates Placentiæ.
 MCCXXXV. Prædictus Guilielmus de Andito, & Obertus Surdus fuerunt Potestates.
 MCCXXXVI. Raynerius Zenus de Venetia fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXXVII. dictus Raynerius Zenus fuit Potestas Placentiæ, qui fecit fieri Portas, & fossata Civitatis Placentiæ.
 MCCXXXVIII. Henricus de Moncia de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXXXIX. Guifredus de Pirovallis de Mediolano fuit Potestas Placentiæ secunda vice.
 MCCXL. Azo de Pirovano de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLI. Leonardus Vicecomes de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLII. Manfredus Confanonerius de Brixia fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLIII. Conradus de Concissio de Brixia fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLIV. Azo de Pirovano de Mediolano fuit Potestas Placentiæ secunda vice.
 MCCXLV. Otto Vicecomes de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLVI. Landulphus Crivellus de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLVII. Manuellus de Madio de Brixia fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLVIII. Lantermus Palonus de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCXLIX. Paulus de Surixina de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.
 MCCL. Matthæus de Corrigio de Parma fuit Potestas Placentiæ.
 MCCLI. Lanfrancus Grimaldus de Janua, dictus Nata, fuit Potestas Placentiæ, qui expulsus fuit de regimine dicto anno, & loco ejus Obertus de Iniquitate dicto anno fuit Potestas Placentiæ.
 MCCLII. Ferrarius Canis de Papia fuit Potestas Placentiæ; & tunc Henricus Pillutus, & Guilielmus de Lampugnano erant Potestates Militiæ.
 MCCLIII.

(c) Ex M^{ss}o Simon. Thaddæus.

MCCLIII. Obertus Marchio Pelavicinus fuit Potestas (a) Placentiæ, & pro ejus Vicario seu Locumtenente Guido Scarfus de Papia.

MCCLIV. Obertus Marchio Pelavicinus fuit Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Bernardus de Seffo de Regio.

MCCLV. dictus Obertus fuit Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Azo de Gydabobus de Parma.

MCCLVI. dictus Obertus fuit Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Rolandus Mainverus de Parma.

MCCLVII. dictus Obertus fuit Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Guilielmus de Petra de Papia, qui stetit usque ad Kalendas Augusti. Et tunc fuit discordia in Placentia. Et fuit electus Dominus Albertus de Fontana in Potestatem Placentiæ usque ad Kalendas Januarii.

MCCLVIII. dictus Dominus Albertus de Fontana fuit Potestas Placentiæ.

MCCLIX. Guiscardus de Petra Sancta de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.

MCCLX. Bertolinus Tabernerius de Parma fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Catelanus Domini Guidonis, & Domine Hostiæ de Bononia fuit Potestas Placentiæ, & stetit per unum mensem. Eodem anno Domini Philippus Placentinus Episcopus de Fulgoxiis fuit Potestas Placentiæ per unum mensem. Eodem anno Dominus Neapolionus de la Turre de Mediolano fuit Potestas Placentiæ & stetit per unum mensem.

MCCLXI. Dominus Obertus Marchio Pelavicinus (b) fuit Potestas Placentiæ, qui venit ad regimen in Placentia de mense Aprilis, & pro ejus Vicario Dominus Vicecomes ejus nepos, qui stetit usque ad Kalendas mensis Januarii.

MCCLXII. Manfredus Lupus de Canollis de Regio fuit Potestas Placentiæ pro dicto Domino Oberto Marchione Pelavicino.

MCCLXIII. Gandionus de Dovaria de Cremona fuit Potestas Placentiæ pro dicto Marchione.

MCCLXIV. Conradus de S. Gervasio de Brixia fuit Potestas Placentiæ pro dicto Domino Marchione.

MCCLXV. dictus Conradus fuit Potestas Placentiæ pro dicto Marchione Pelavicino.

MCCLXVI. Lanterius de Paratico de Brixia fuit Potestas Placentiæ pro dicto Marchione, & stetit per unum mensem. Eodem anno Rogerius de Bellotis de Cremona fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXVII. Boxo de Dovaria de Cremona fuit Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Gerardinus de Dovaria, qui rexit per quatuor menses. Eodem anno Guidorus Archidiaconus de Cremona fuit Potestas Placentiæ. Eodem anno Dominus Carolus Rex Apuliæ fuit Dominus & Potestas Placentiæ, & pro ejus Vicario Audebertus de Gamberto, qui erat Advocatus Placentiæ.

MCCLXVIII. Cassonus de la Turre de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.

(a) Ex *M^o Simon*. & Dominus perpetuus Civitatis Placentiæ, & duravit in dominio per quinque annos.

(b) Ex *M^o Simon*. restituta sibi dominatione fuit Potestas Placentiæ, qui duravit per quatuor vel quinque annos.

(c) Ex *M^o Simon*. Anno Christi MCCCXXII. Dominus Verzuus de Lando fuit Rector

A MCCLXIX. Arech de la Turre de Mediolano fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXX. Lugarus de Cremona fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXXI. Conradus de Monte Magno de Pistogia fuit Potestas Placentiæ pro Domino Rege Carolo de Apulia prædicto.

MCCLXXII. Sigenbaldus de Cancellariis de Pistogia fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXXIII. Manfredus de Saxolo de Mutina fuit Potestas Placentiæ, qui recessit de mense Julii.

MCCLXXIV. Ruffinus de Puteo de Alexandria fuit Potestas Placentiæ, & fuit expulsus de mense Madii MCCLXXV.

B MCCLXXV. Cazanimicus de Cazanimicis de Bononia fuit Potestas Placentiæ, qui venit ad regimen de mense Junii, & rexit per quatuor menses, & postea de mense Novembri fuit interfectus à suis inimicis. Et Dominus Albertus ejus pater complevit regimen.

MCCLXXVI. Bernardus de Lamfredis de Luca fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXXVII. Comes Aloysius de Verona fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXXVIII. Raynaldus de Cancellariis de Pistogia fuit Potestas Placentiæ, tempore cujus Fratres Minores de Placentia ædificaverunt locum eorum novum.

C MCCLXXIX. Pepus de Aldemaris de Florentia fuit Potestas Placentiæ.

MCCLXXX. Lazarius de Lazariis de Brixia fuit Potestas Placentiæ. (c)

Corpora Sanctorum quæ requiescunt in Ecclesiis Placentiæ.

IN majori Ecclesia Placentiæ, Beatæ Justinae, Cypriani, Arthemii, Candidæ ejus uxoris, Paulinæ ejus filiæ. In Ecclesia S. Antonini, S. Victoris Episcopi Placentiæ, Opillii de Filizianis de Placentia, Casti, Desiderii. In Ecclesia S. Savini, S. Savini Episcopi Placentiæ, Victorinæ ejus sororis, Mauri Episcopi Placentiæ & Monachi, Eusebii Confessoris, Victorii Diaconi, Donini Confessoris, Privati Confessoris, Gelasii infantis. In Ecclesia S. Syti, B. Syti Papæ & Martyris, Fabiani Papæ, Marcelli, Apulei Martyrum, Symphoriani, Germani Capuani Episcopi, Felicis in Pyncis Presbyteri, Martinæ, & Barbaræ Virginum, Quatuor Innocentium. In Ecclesia B. Euphemie, B. Euphemie Virginis, & Martyris, Softhenis & Victoris Martyrum. In Ecclesia S. Laurentii Fratrum Heremitanorum, B. Fratris Philippi de Mantua dicti Ordinis, qui obiit MCCCVI. Ante Ecclesiam S. Mariæ XII. Apostolorum, Beati Raymundi de Placentia. Corpora Sanctorum quæ requiescunt in Ecclesiis Episcopatus Placentiæ: In Castro Florenzolæ S. Florentii. In Monasterio S. Johannis de Viculo Marchionum districtus Placentiæ S. Hippolythi Martyris. In Monasterio Monialium S. Mariæ de Pertollis sito in Campanea Placentiæ, S. Franchæ Virginis.

In

Civitatis Placentiæ in principio dominationis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Anno Christi MCCCXXXV. Dominus Federicus de Cupellatis & Albertinus de Caxollis Legum Doctores fuerunt Potestates Placentiæ pro Domino Francisco filio quondam Domini

In hoc sermone continentur Sancti, quorum Corpora in Placentia requiescunt.

Civitas Placentia, quantus inter reliquas Urbes tibi debetur honor & gloria, quæ cumulat tot Sanctorum patrociniis exultans in Christi gratia, quia diceris, & ubique crebesciente fama, crederis fore Romæ filia. In te requiescunt patresfamilias domestici, qui prudenter annonam verbi Dei fidelibus administraverunt &c. Et præsto sit tibi Virgo Justina tua auxiliatrix, quæ recreet membra vulneratorum suis medicinalibus curis &c. Surgat belliger Mars cum suo lethali apparatu &c. Et propius accedat S. Victor vicinus Deo, vulnerum mentium medicator, & præfens sit tibi S. Savinus Doctor egregius una cum sua germana sancta intercessionibus gloriosis &c. Vigilat super te dignus Deo Pastor Syllus Papa egregius & Martyr, Virgo Martina vera Christi filia, qui instantes preces fundunt altissimo &c. Sanctus & adeo carus Antoninus reversus est ad Civitatem Placentiæ, ibique docebat cunctos de Regno Dei. O Urbs magno fulgore irradiata, dum ad te pervenit notitia Christi, omnipotentis Patris obtutibus placuisti. Tunc vero supra modum Deo & hominibus Placens fuisti, dum adventu suo visitari meruisti; merito Placentia extitisti, quoniam placida talem & tantum hominem suscepisti. Retine priscum nomen, ut propitium sentias tuum propugnatorem &c. O gloriosa Urbs, quæ talem meruisti suscipere propugnatorem: jam non vocaberis exigua inter finitimas Civitates; sed copiosa in secularibus divitiis, & ornata in murorum ædificiis, ac torrens in multis virorum Nobilium militiis. Prædicta reperiuntur in quibusdams sermonibus in honore B. Antonini editis.

De Beata Justina.

„ Sancta Dei Virgo fides signatur in isto
„ Nomine Justina natalibus Antiochena;
„ Ista domans carnem, Cyprianus junxit & artem.
„ Denique se signans antiquum repulit hostem,
„ Hoc templo stante decoravit Papa Johannes
„ Corpore tam casta Justina Virginis alma.

De Bononia, & Janua.

„ Bononienses & Januenses velut enses sepe acuti,
„ Bella volunt, & belle noscunt ensibus uti.

De Placentia.

„ Antonine place, tua sit Placentia pace,
„ Moribus ornata Placentia terra beata.
„ Divitiis plena, cunctisque rebus amœna.
„ Det tibi florere Christus Placentia verè.
„ Justina signum fert ritè Placentia dignum.
„ Pisces ut unda fovet, sic pace Placentia floret.

De Brixia.

„ Brixia prava nimis Urbs deformata ruinis,
„ Scinditur in partes, solitas non deserit artes,
„ Schismatis auctores ad fummos ducit honores.

Epistola S. Ambrosii Archiepiscopi Mediolani ad S. Savinum Episcopum Placentiæ.

Ambrosius servus Christi Sabino Episcopo salutem. Quoniam tibi &c.

De ædificatione & consecratione veteris Ecclesiæ Sancti Savini.

Constantinus & Opinianus, qui de Roma fuerunt, ædificaverunt Ecclesiam unam in Placentia ad honorem duodecim Apostolorum, quam consecravit Beatissimus Antistes Sabinus, cujus corpus hic requiescit, cum quinque corporibus Sanctorum. Ad suum vero latus dextrum requiescit S. Victoria Virgo soror sua, quæ fuit Abbatissa Monasterii S. Michaelis Archangeli in Civitate Placentia. Ad pedes S. Sabini est Altare S. Martini Confessoris, & S. Eusebii Monachi, cujus festivitas est in Conceptione S. Johannis Baptistæ. In alia verò tumba juxta orientem est sepulchrum SS. Victoris, & Donini Diaconi, & Gelasii infantis, qui fuit frater B. Opilii, cujus corpus requiescit in Basilica S. Antonini Martyris. Ad latera eorum aliud sepulchrum ubi requiescunt tres Monachi Religiosi, idest Lucas, Ambrosius, & Privatus. In alia verò tumba contra nullam horam sepulchrum Abbatis Victorini. De ista Ecclesia & alii. Ego Maurus humilis Episcopus de Lothario Regno, & propter Angelicam iussu nem veni ad propriam Civitatem, & sepelivi corpus Sancti Sabini Episcopi XVI. Kal. Februarii. Istud Altare ego consecravi in suum honorem, & Sancti Antonini Martyris Prædix Nonas Februarii. Sanctum Gelasium sepelivi Prædix Nonas Martii. Sepelivi corpus Sancti Victorini Diaconi. . . . Idus Martii. Recondivi corpus Sancti Donini Diaconi X. Kalend. Januarii. Migravit de hoc seculo beatissima Virgo Victoria; post obitum eorum vixit Maurus Episcopus annis VI. Ego Abbas Ephrem sepelivi corpus ejus juxta corpus S. Sabini in sinistram partem, & scripsi mea manu, & condidi hic. Non veni legem solvere, sed adimplere. Nemo coronabitur nisi qui legitime certaverit. Anno Incarnationis Christi CCCXLVII.

„ Has ædes condens sacra virtute Sabinus
„ Sanctorum pedibus junctus requiescit in ædum,
„ Dignus Apostolica sociatus corpore sede.

Hæc scriptura multum vetustissima reperitur in quodam Libro maxime vetustissimo in Ecclesia S. Savini Episcopi Placentiæ, quæ vix potest legi.

Hæ Reliquiæ Sanctorum reconditæ erant in Ecclesia veteri S. Savini Episcopi Placentiæ, quam dictus Antistes Sabinus in honorem duodecim Apostolorum consecravit. In Altare ad meridiem erant hæ Reliquiæ. S. Laurentii, & SS. Martyrum Vitalis & Agricola, & S. Martini Episcopi, & SS. Primi & Feliciani, & S. Callisti Papæ, & S. Antonini Martyris, & S. Gaudentii Martyris, & de sepulchro Domini. In majori Altari erant hæ Reliquiæ, corpus S. Savini Episcopi Placentiæ, & corpus S. Victoris sororis ejus, & corpus S. Mauri Episcopi Placentiæ, & Reliquiæ S. Urbani Papæ, & S. Sylvestri Papæ, & Christophori Martyris. In alia tumba juxta sepulchrum S. Savini erant corpora SS. Victoris & Donini Diaconorum, & Gelasii infantis, & Lucæ, Ambrosii, & Privati Monachorum, & aliorum Sanctorum. In Altare ad septentrionem erant Reliquiæ S. Donati, & S. Euphemie, & S. Gregorii Papæ, & S. Justine Virginis.

Dedi-

Dedicatio dictæ Ecclesiæ S. Savini.

Anno ab Incarnatione Christi MCVII. dedicata est Ecclesia S. Savini Episcopi extra muros Civitatis Placentiæ. Et hæ Reliquiæ in ipsa sunt reconditæ. In majori Altare Beatissimæ Virginis Mariæ, corpus S. Savini, & sanguis S. Antonini Martyris, & S. Martini Episcopi, & S. Eusebii, & una arca plena Reliquiarum, & unum alabastrum, & una capsula, ubi sunt Reliquiæ duodecim Apostolorum, & duo poma argentea. In Altare S. Thomæ sunt Reliquiæ IV. Coronatorum, & S. Clementis, & S. Thomæ. In Altare S. Genesii sunt Reliquiæ ejus, & S. Johannis Baptistæ, & S. Sigismundi, & S. Stephani, & S. Laurentii, S. Georgii, & S. Sebastiani, & S. Pantaleonis, & S. Macarii Abbatis. In Altare S. Victoris sunt Reliquiæ ejus, & S. Justinæ, & S. Agnetis, & S. Savinæ. Et in Travina, quæ est retro Altare S. Savini est corpus S. Peregrini. In Altare S. Mauri jacet corpus ipsius, & Reliquiæ S. Nicolai, & S. Zenonis, & S. Chrysanti & Dariae, & S. Barbaræ, & S. Mariæ Magdalenzæ.

Corpora Sanctorum, quæ requiescunt in Monasterio S. Sixti.

In primis corpora Beatorum Martyrum Sixti & Fabiani PP. Marcelli & Apulei, Timothei, & Symphoriani, & Confessorum, Germani Episcopi Capuani, & Felicis in Pincis, & Sanctarum Virginum Marinæ (a) & Barbaræ, & quatuor de Pueris decollatis ab Herode propter iram Nativitatis Christi. Et consecratum est majus Altare ab Arnaldo Episcopo in honore Dei, & S. Mariæ Genitricis ejus, & S. Michaelis, atque omnium Sanctorum. Recondita sunt ibi hæc. Reliquiæ reconditæ in Altari majori dicti Monasterii S. Sixti, S. Petri Apostoli, S. Pauli Apostoli, S. Bartholomæi Apostoli cum quatuor cultellis, unde fuit excorticatus, S. Andreæ Apostoli, S. Johannis Evangelistæ, S. Jacobi Apostoli, S. Philippi Apostoli, S. Matthæi Apostoli, Sanctorum Simonis & Judæ Apostolorum, S. Thomæ Apostoli, S. Mathiæ Apostoli, S. Jacobi Apostoli, S. Barnabæ, S. Marci Evangelistæ, S. Lucæ Evangelistæ, S. Stephani Protomartyris, S. Christophori Martyris, S. Blasii Episcopi & Martyris, S. Fortunati Martyris, S. Caji Martyris, S. Anthes Martyris, S. Elpidii Confessoris, S. Viventis Episcopi & Martyris, S. Canetii Episcopi & Martyris, S. Vicemaloni Episcopi & Martyris, S. Cyrini Episcopi & Martyris, S. Quingesti Episcopi & Martyris, S. Bunosii Episcopi & Confessoris, S. Euthicii Episcopi & Confessoris, S. Eusebii Episcopi & Martyris, S. Donati Presbyteri & Martyris, S. Mauri Martyris, S. Marci Episcopi & Martyris, S. Deodati Episcopi & Martyris, S. Constantii Episcopi & Martyris, S. Valentiniani Episcopi & Martyris, S. Tamari Martyris, S. Theodici Episcopi & Martyris, S. Felicis Episcopi & Martyris, S. Patricii Episcopi & Martyris, S. Felicis Presbyteri & Martyris, S. Prisci Episcopi & Martyris, S. Cæcilie Virginis & Martyris, S. Agnetis Virginis & Martyris, Sanctæ Justinæ Virginis & Martyris, Sanctæ San-

(a) *MSum Simon. Martinæ.*

(b) *MSum Simon. Maurinæ.*

A tulæ Virginis & Martyris, Sanctæ Figulinæ Virginis & Martyris, Sanctæ Mammæ (b) Virginis & Martyris, S. Constantiæ Virginis & Martyris, S. Theclæ Virginis & Martyris, S. Achilæ Virginis, S. Mitilæ Virginis, S. Pauli Heremitæ, S. Nazarii Martyris, S. Celsi Martyris, S. Callisti Papæ & Martyris, S. Gregorii Papæ, S. Leonis Papæ, S. Germani Confessoris, S. Leonardi Confessoris, S. Gaudiosi Confessoris, S. Alatratii Confessoris, S. Gratosi Confessoris, S. Eusebii Confessoris, S. Marciani Confessoris, S. Magni Martyris, S. Maximi Confessoris, S. Victi Martyris, S. Modesti Martyris, S. Crescentiæ Martyris, S. Euphemie Virginis & Martyris, S. Liberatæ Virginis, S. Pignienii (c) Martyris, S. Donati Episcopi & Martyris, S. Barbati Confessoris, S. Deodati Confessoris, S. Quirici Martyris, S. Julittæ matris ejus, S. Fortunati Martyris, S. Badati Martyris, S. Clementis unus digitus, S. Pancratii Martyris, S. Maximi Martyris, S. Maximini Confessoris, S. Nicandri Martyris, S. Honorati Confessoris, S. Apollinaris Martyris, S. Stephani Papæ & Martyris, S. Johannis Baptistæ, scilicet dens ejus, S. Maximi Martyris, S. Marcelli Episcopi & Martyris, S. Tiburtii Martyris, S. Valeriani Martyris, S. Georgii Martyris. Item satis de sanguine ejus. S. Antonini nodus armi ejus, S. Clementis Papæ & Martyris, S. Valerii Martyris, S. Eugenii Martyris, S. Genesii Martyris, S. Chrysogoni Martyris, SS. Johannis & Pauli Martyrum, SS. Cosmæ & Damiani Martyrum, S. Juliani Martyris, S. Mauritii Martyris, S. Justinæ, & S. Cipriani Martyrum. Item de S. Stephano Protomartyre. S. Martini Episcopi & Confessoris, S. Nicolai Episcopi & Confessoris, S. Sylvestri Papæ & Confessoris, S. Flaviani Episcopi, S. Mariæ Magdalenzæ, S. Eulaliæ Virginis & Martyris, SS. Primi & Feliciani Martyrum, S. Augustini Episcopi & Confessoris, S. Hieronymi Episcopi & Confessoris, S. Benedicti Confessoris, S. Gervasii Martyris, S. Protasii Martyris, S. Faustini Martyris, S. Jovittæ Martyris, S. Eusthatii Martyris, S. Julizæ, S. Syri Ticiensis Episcopi, S. Blasii Confessoris, SS. Martyrum Primi & Feliciani Confessorum, S. Savini Confessoris, S. Mauri Abbatis, S. Galli Abbatis, S. Antonii Confessoris, S. Majoli Abbatis, S. Zenonis Confessoris, & aliorum multorum, quorum nomina propter antiquitatem literarum minime potuerunt discerni. Ista tantum potuerunt cerni de festario rami pleno Reliquiis Sanctorum. Insuper de tabula, ubi Dominus manducavit, de sepulchro & præsepe ejus. Item de veste ejus abundanter, & de Ligno S. Crucis. Et una camissa de pueris. Et reconditum est in majori altare Corpus B. Sixti tempore Gandulphi Abbatis.

E Reliquiæ reconditæ in altari ad dextram partem dicti Monasterii. In altari ad dextram sunt Reliquiæ de veste Domini, & SS. Sixti, & Fabiani, & S. Laurentii, in cujus nomine dedicatum est. Reliquiæ reconditæ in altari ad sinistram partem dicti Monasterii in altari ad sinistram sunt reliquiæ de veste Domini, & S. Marcelli Martyris, & S. Job, & S. Petronillæ, & S. Felliculæ, S. Felicitatis, & S. Bartholomæi, in cujus nomine dedicatum est. Hæ reliquiæ sunt reconditæ in altari, quod est sub gradu. Altare, quod est sub gradu, ubi legitur Evangelium, est dedicatum in honorem S. Stephani Pro-

(c) *Idem MSum. Pignienii.*

Protomartyris, & SS. quatuor Coronatorum, & sunt ibi Reliquiæ S. Blasii. Hæ reliquiæ sunt reconditæ in Ecclesia S. Mariæ in Camera. In altari ad dextram partem SS. Chrysanthi & Dariae Martyrum, & S. Juliæ, & S. Martinæ, & S. Barbaræ, & S. Felicitatis, & S. Agathæ, & S. Cyriacæ Viduæ, & S. Lucie, in cuius nomine dedicatum est. In altari ad sinistram sunt de veste Domini, & S. Mariæ, de S. Jacobo Apostolo, de S. Georgio, de S. Sebastiano, de S. Martino, de S. Pantaleone, de S. Alexandro, de S. Martina, de S. Johanne Evangelista, in cuius nomine dedicatum est. Dominus Fulcho Papiensis Episcopus consecravat altare B. Mariæ, quod dicitur in Camera, & ibi recondidit reliquias de vestimentis B. Mariæ, & SS. Primi & Feliciani, & aliorum Sanctorum. Nam aliâs ibi reconditæ erant Reliquiæ, videlicet de capillis B. Mariæ, & vestimentis ejus, & de veste Domini, & de Cruce ejus, & præsepe ejus, & de S. Paulo, & S. Philippo, & S. Jacobo, & S. Stephano, & S. Georgio, & S. Ambrosio, & S. Donato, & S. Apollinario, & S. Aurelio, ac communiter duodecim Apostolorum. Insuper est in hoc Monasterio multum de spinea corona, qua Christus coronatus fuit tempore suæ passionis. Completa hæc nomina Deus benedicat in secula. Deo gratias. Amen.

Hæc carmina scripta sunt, sive erant, in quodam tepeto Ecclesiæ S. Antonini, quem Dominus Petrus Cardinalis donavit dictæ Ecclesiæ pro anima ejus, & eum habuerat à Domino Henrico filio quondam Frederici Imperatoris Anno Christi MCXCIII.

„ Consumti variè manet horum nomen inane.
„ Ergo mensura oneramus non peritura.
Nomina dignitatum. Quis ego sum? Vanagloria, Voluptates, Honores, Potentia, Dignitates, Divitiæ. Unde versus.

„ Gloria mundana sunt hæc & gaudia vana.
Rota fortunæ, ubi est desuper Julius Cæsar & Pompejus, cum isto versiculo.

„ Sum Sors, do sortes, quos volo, de primo sortes.
Philosophia cum cythara super Boëtium cum istis carminibus.

„ Seneca languentem mulcent tibi carmina mentem

„ Dulcia colloquia dat alumno Philosophia.
Scientiæ. Melpomene cum symphonia, Erato cum organo, Euterpe cum psalterio, Therpsichore cum arpa, Talia cum viola, Urania cum medio cannone, Polymnia cum tintinnabulis, Calliope cum musa, unde versus

„ Rex agit orator, Loice desudat amator
Aristoteles cum charta in manibus sic dicens: Equi, quorum voca nomen dominatur. Qui dicitur substantiam suscipere magis an minus. Alexander ante eum cum charta in manibus dicens: Utrum substantia suscipiat magis an minus nunc est. Equivoca dicuntur, quorum non solet, commune est. Emmabolis scribens. Alter scribens: Communis. Julius Cæsar cum his versibus

„ Claruit ut Marte, sic fulsit carminis arte,
„ Nutibus alternis Cæsar dictando quaternis.

(a) Ex MSto Simonetta: Carolus XLV. Ludovicus XXI. Ludovicus XXV. Lotharius I. Luthonicus V. Carolus VI. Lotharius I. Arnulphus XIII. Lothonicus XII. Conradus VII. Henricus XVIII. Otto XXXVIII. Otto Secundus Tom. XVI.

A Herennius cum charta in manibus sic dicens: Quot sunt genera causarum civilis questionis, sæpe & multum. Tullius cum charta in manibus respondens: Tria sunt genera causarum demonstrationum, deliberationum, judicialium. Septem Artes. Grammatica cum charta.

„ Profero doctrinam lingua decorando Latinam.
Rethorica cum maneria.

„ Plena & perfecta utor eloquentia.

Dialectica cum serpente.

Propositio est oratio falsum vel verum significans.

Geometria cum squara terræ.

„ Pondere mensura stant cuncta Polus, Mare,
„ rura.

Musica cum festa compassi.

B „ Per sociale melos conjungo solum, mare,
„ cælos.

Arithmetica cum tabula multiplicandi.

„ Sollicita cura condo numeralia jura.

Astrologia cum astrolabio.

Cursus astrorum rationem rego numerorum.

Unde versus.

„ Manat ab hoc rivo septemplex artis origo.

Inventores septem Artium. Priscianus.

„ Octo per partes do nunc tibi grammatis artes.

Tullius.

„ Debita causarum perpendat quisque suarum.

Aristoteles.

„ Falsa refutamus, verum ratione probamus.

Nicomachus.

C „ Per partes numeri hæc consistunt climata
„ mundi.

Pythagoras.

„ Lege mea canitur, vocumque genus variatur.

Ægyptius.

„ Per certe nosce figuras terræ mensuras.

Ptolomæus.

„ Sidera cum cerno, terrarum jugera sperno.

„ Hi regnaverunt, regnando sed interierunt.

„ Per duo salvamur, quibus & sine fine fruamur.

„ mur.
Octavianus annis LVI. Claudius XXIII. Vitellius VIII. Vespasianus X. Titus II. Domitianus XV. Nerva I. Trajanus XX. Adrianus XXII. Antoninus XXIII. Marcus XVIII. Aurelius XIII.

D Helius Rex mensibus VI. Julianus annis V. Severus XVIII. Antoninus VI. Macrinus I. Aurelius II. Alexander XIII. Gordianus VI. Decius Cæsar II. Galienus VIII. Karolus (a) VI. Lotharius I. Arnulphus XIII. Lodovicus XII. Conradus VII. Henricus XVIII. Otto Secundus IX. Otto Tertius XVIII. Henricus Rex annis XX. Luidericus XIII. Conradus Rex XV. Fredericus XXXVI. Unde versus

„ Gloria majorum pertransit ut umbra viro-
„ rum,

„ Quod docet istorum series circumpositorum.

Explicit Deo gratias. Amen.

E De ædificatione & consecratione venerabilis Monasterii de Papia, & Ecclesiæ S. Mariæ de Sarmato, & constructione Ecclesiæ B. Gregorii Papæ in Civitate Placentiæ.

C Arolus minor, qui fuit Rex ante Luiprandum Regem, regnavit annis XI. Post mortem ejus regnavit Luiprandus Rex, & vixit annis

IX. Otto Tertius XVIII. Henricus XXIV. Conradus XV. Henricus XVII. Henricus XLVIII. Henricus Rex annis XX. Luidericus XIII. Conradus Rex XV. Federicus XXXVI.

annis XXXVI., & obiit anno Christi DCC-
XLIV. Tempore istius Nobilis quidam magnus
Dux & Senator construxit atque ædificavit Mo-
nasterium unum. infra Urbem Ticinensem in
honorem Dei genitricis & Virginis Mariæ sub
regimine & defensione Apostolicæ Sedis nec non
Regis eo modo, ut Monachæ, quæ ibi ordina-
tæ sunt vel fuerint, regulariter vivere debeant,
ut legitur in decreto illius. Similiter tunc tem-
poris Dominus Burnenghus ædificavit Ecclesiam
unam ad honorem B. Mariæ, quæ in loco Sar-
mati sita est in Diocesi Placentiæ, ut personæ,
quæ ibi sunt, vel fuerint, canonicè vivere de-
beant, ut ipse fecit. Etiam regnaverat Luipran-
dus Rex annis XV. quando dictus Burnenghus
obiit. Et præcepit ut sepeliretur ad fores ejus-
dem Ecclesiæ amore & dilectione Senatoris. Et
obiit dictus Burnenghus III. Idus Februarii.
Et constituit, quam ædificaverat Ecclesiam illam,
propria esset filia Ecclesiæ consobrini sui vide-
licet suprascripti Senatoris. Et eodem tempore
beata & religiosa Litteria vivebat, ut legitur,
supra sepulchrum ipsius. Et Theodelinda, nec
non Sinelinda utræque vivebant, & obtinebant
dominium Ecclesiæ fratris sui. Et præcepit Se-
nator, ut quemadmodum illæ vivebant, ut le-
gitur in iudicio illius, sequaces earum essent.
Et Adelinda filia supradicti Burnenghi Eccle-
siam B. Gregorii Papæ in Civitate Placentiæ
construxerat, quam mater Senatoris. reservave-
rat eam viro suo, ut legitur similiter in iudicio
suprascripti Senatoris. Hæc omnia antedicta
fuerunt Anno Dominicæ Incarnationis DCC-
LXXIX. Post mortem cuius regnavit Rex Lo-
tharius, & vixit annis XXV. Ludovicus vixit
annis XXIV. Berengarius vixit annis XXXV.
Et iste amore Dei, & amore magni Ducis Se-
natoris dedit politiam suprascripto Monasterio,
& reliqua multa bona. Et in tempore istius
Comes Garibaldus amore Dei dedit Vigoëriam
cum aliis. Quo mortuo Rex Ugo regnavit
annis XIII. Otto Major annis XLVI. Otto Me-
dius annis XXII. Otto Minor annis VI. Hujus
tempore Guido Ticinensis Episcopus præerat,
qui vixit in Episcopatu annis XXIV. Anno In-
carnationis Domini DCCCCXCII.

De Papia & Mediolano.

*Delectare gaudiis gloriosa Urbs Papia;
Quia veniet tibi ab extremis montibus exultatio.*

*Non vocaberis minima, sed copiosa in finitimis
Civitatibus.*

*„ Quisquis huc intrat, deflexo poplite dicat;
„ Dic prope, qui transis, qui portæ limina
„ tangis,*

*„ Roma secunda vale (idest Mediolanum)
„ mundi caput Imperiale.*

*„ Tu bello Thebas, tu sensu vincis Athenas:
„ Te metuunt gentes, tibi subdunt colla potentes.*

In hoc Privilegio continetur, sicut Rex Conradus
concessit Placentinis faciendi monetam.

IN nomine Sanctæ & individue Trinitatis.
Conradus divina clementia favente Romano-
rum Rex Secundus. Auctoritas exposcit Regis
dignitatis, ut privilegia ab antecessoribus nostris
collata firmare ac roborare intendamus, & à
nullo ausu temerario infringi permittamus. Unde
iustis petitionibus fidelium nostrorum acquiescen-
tes, Monetam ab antecessoribus nostris Henrico
IV. & Henrico V. Imperatoribus collatam, con-
cessam, & confirmatam, nos eadem auctoritate
concedimus, & confirmamus, & presentibus
scriptis semper eam ibi ad honorem Ecclesiæ ac
Civitatis Placentiæ cum omni jure & utilitate,
& debita iustitia manere decernimus. Dantes au-
toritatem ac potestatem Monetarios Consilio Com-
munis investiendi, corruptam redintegrandi, cor-
ruptores iusto iudicio castigandi. Quod si quis
hujus nostræ confirmationis & donationis pagi-
nam quoquo modo temerario ausu infirmare, aut
infringere præsumserit, centum libras auri pu-
rissimi componat, quarum partem dimidiam no-
stræ Camera, reliquam verò prædictæ Civitati
persolvat. Ut autem hæc nostræ confirmationis
concessio firma & inconvulsa omni tempore per-
maneant ævo, hanc inde chartam scribi, & sigilli
nostri impressione insigniri iussimus, manuque
propria, ut infra videtur, corroboravimus.

✠ Signum Domni Conradi Romanorum Se-
cundi Regis invictissimi.

Ego Arnoldus Cancellarius vice Arnoldi Colo-
niensis Archiepiscopi & Archicancellarii reco-
gnovi.

Anno Dominicæ Incarnationis MCXL. Indi-
ctione III. Regnante Conrado Secundo Romano-
rum Rege. Anno verò Regni ejus tertio.

Data in Alsatia in loco, qui dicitur Molefchem,
in Christo feliciter Amen.

CHRONICA

EPISCOPORUM PLACENTINORUM,

Qua fuit compilata per Reverendum Dominum, Dominum Fabricium de Marliano Civem Mediolanensem, & Dei gratia Episcopum Terdonensem, ac postea Placentinum, & Capellanum Illustrissimi Principis Domini Ducis Mediolani
redacta Anno Domini MCCCCLXXVI.

Victor Primus Episcopus Placentinus electus fuit in dicto Pontificatu Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi CCCXXII. & sedit annis LIII. Migravit miraculis coruscando VI. die mensis Decembris CCCLXXV. Hic ædificari fecit Ecclesiam S. Antonini Patroni nostri, & eam consecravit sub nomine S. Victoris. Hic dum extrema ageret, dixit adstantibus: *Post obitum meum requiescet in meo tumulo major me.* Quod factum est, quoniam in ejus tumulo reconditum est corpus S. Antonini Martyris Patroni nostri, decollati CCLXXXVII. post Passionem Christi, tempore Cari Imperatoris.

Sabinus Romanus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini CCCLXXV. Sedit annis XLV. Migravit miraculis coruscans die XVI. Calend. Februarii CCCXX. Hic ædificavit extra Civitatem mirabile Monasterium, quod postea penitus destructum est, & omnia illius Monasterii fuerunt translata in Basilicam duodecim Apostolorum à Beato Mauro successore suo, qui corpus ejus sepelivit cum infra scriptis corporibus videlicet; Eusebium, Doninum, Victorem, Gelasium, & Victoriam. Tempore hujus Sabini revelatum est ei corpus S. Antonini Martyris decollati tempore Maximiani Imperatoris fore in quodam puteo; quod honorifice postea sepelivit apud corpus S. Victoris.

Maurus Lotharii Regni spiritu Domini ductus, fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini CCCXX. seditque annis XXIX. Obiit miraculis coruscans CCCXLIX. Idus Septembris. Jacet in Ecclesia S. Sabini.

Florianus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini CCCCLIX. sepeliturque in Basilica S. Sabini.

Avitus Romanus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Incarnationis Domini CCCCLIX. Iste erat Imperator, & ab exercitu suo fuit derelictus. Tandem pervenit ad partes Italiæ, & compulsus à Leone Rege Romanorum ordinatur Episcopus, seditque in dicto Episcopatu annis XXVI. Obiit autem de Anno CCCCLXXXV. sepeliturque in Basilica SS. Antonini & Victoris.

Placidus fuit electus Episcopus Placentiæ Anno Domini CCCCLXXXVI. seditque annis XXV. Obiit circa tempus currente DXI. decimonono Calend. Septembris. Jacet in prædicta Ecclesia S. Antonini.

Selvinus fuit electus Placentiæ Episcopus Anno Domini DXI. & sedit annis XXI. Obiit circa tempus currente DXXXII. septimo Idus Septembris, & jacet in superscripta Ecclesia.

Johannes primus electus fuit Episcopus Placentiæ Anno Domini DXXXIII. & sedit annis XX. Obiit Anno Domini DLIII. die decimo sexto Calendas Octobris. Jacet in superscripta Ecclesia.

A centiæ Anno Domini DXXXIII. & sedit annis XX. Obiit Anno Domini DLIII. die decimo sexto Calendas Octobris. Jacet in superscripta Ecclesia.

Seuffredus Alamannus electus fuit Episcopus Placentiæ Anno Domini DLIV. Sedit annis XVI. Obiit circa tempus DLXX. die IV. Martii. Sepelitur in Ecclesia S. Antonini.

Sirus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DLXX. seditque annis XX. Obiit circa tempus currente DXC. die VIII. Calend. Junii.

Vindemialis de Sabaudia electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DXC. Hic sedit annis XXX. Obiit die Januarii Anni currentis DCXX. Jacet in Ecclesia S. Antonini. Hoc tempore Machometus Propheta Sarracenorum surrexit.

Johannes Italicus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCXXI. seditque annis XIV. Obiit die VIII. Cal. Septembris DCXXXV. Jacet in superscripta Ecclesia.

Dompnus Katharissinus Monachus Gallicus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini DCXXXV. seditque annis XXXVI. Obiit circa tempus currente DCLXI. die II. Calend. Novembris. Jacet in superscripta Ecclesia.

Doninus natione Placentinus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCLXI. Sedit autem annis XIV. Obiit die III. Idus Februarii Anni DCLXXV. Jacet in Ecclesia S. Antonini.

C Florianus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Incarnationis Domini DCLXXVI. & sedit annis XXIX. Obiit die III. Nonas Aprilis DCCV. Jacet in superscripta Ecclesia.

Placentinus nomine & patria fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini DCCV. Hic sedit annis XXI. & obiit die III. Calend. Martii Anni DCCXXVI. Jacet in superscripta Ecclesia.

Johannes natione Mediolanensis venit ad Episcopatum Placentinum Anno Domini DCCXXVI. Sedit annis XVII. Obiit die XVII. Calend. Octobris Anni DCCXLIII. Jacet in superscripta Ecclesia.

D Andoardus fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini DCCXLIV. vel circa. Hic sedit annis XXI. Obiit die XI. Calend. Decembris. Jacet in superscripta Ecclesia.

Dompnus Thomas Ordinis S. Benedicti electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCLXIV. Sedit in dicto Episcopatu annis XXI. vel circa. Obiit IV. Idus Aprilis. Jacet in superscripta Ecclesia.

Desiderius natione Placentinus miraculosè eligitur in Pontificatu Placentino. Defuncto namque Episcopo Populus Placentinus triduo statuerunt jejunium, & orationes Deo fecerunt,

T t 2 ut

ut Deus daret Pastorem sibi & Populo gratum. Apparuit namque Virgo gloriosa cuidam devoto Religioso in somnis, & dixit: *Dic Populo meo Placentino, ut accipiant devotum Religiosum, & Cancellarium vicum, & eum statuunt Episcopum Urbis.* At ille inquirens, quisnam esset ejus Cancellarius, respondit Virgo gloriosa; *hunc esse Desiderium.* Evigilans autem, narravit somnum hoc Senioribus Urbis; & inquirentes eum, maximo cum gaudio Pontifex eligitur Anno Domini DCCLXXXIII. Hic sanctitate magna Episcopatum rexit annis XIX. vel circa. Feliciter diem clausit extremum III. Nonas Octobris. Maximo cum honore sepelitur in Basilica S. Johannis Evangelistæ, quam consecravat.

Maurus successor Desiderii eligitur Placentinus Episcopus Anno Domini DCCCV. seditque annis XXV. vel circa. Obiit die VI. Calend. Februarii Anni DCCCXXX. Sepelitur in Ecclesia S. Ambrosii Ordinis Sancti Benedicti. Hujus tempore Ecclesia SS. Simonis & Judæ ædificatur; similiter & Monasterium S. Sixti.

Podo natione Placentinus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCXXXI. Hic fuit nobilis genere, & multa digna memoria fecit tempore suo. Multas Ecclesias dotavit: similiter & ædificavit, laudabiliter in omnibus se gessit, seditque annis XXIII. Clausit laudabiliter diem extremum IV. Idus Madii. Sepelitur honorificè infra Basilicam S. Petri in Foro, quam consecravat.

Gotofredus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCLIV. Hic sedit annis V. sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ.

Julianus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCLIX. Hic sedit annis XXXIV. Corpus ejus requiescit in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ.

Paulus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCXCII. Hic sedit annis XIX. vel circa, sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ.

Conradus eligitur Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCXCII. Hic Corpora SS. Victoris, Donini, Gelasii, & Peregrini recondidit in inferiori Ecclesia S. Sabini, seditque annis XXV. vel circa. Obiit autem die Idus Octobris, sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ. Tempore suo ædificatum fuit Monasterium S. Laurentii, quod Monasterium dicitur S. Alexandri. Similiter & Monasterium S. Gregorii, quod modò est destructum.

Domnus Guido Monachus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCXXXVII. Sedit annis XIX. sepeliturque in superscripta Ecclesia. Monasterium S. Sepulchri ædificatur.

Sigifredus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCCLVI. Sedit annis XX. Obiit die I. Madii, sepeliturque in superscripta Ecclesia.

Bernardus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCCLXXVI. Hic sedit solum annis II. Clausit diem extremum die XVII. Julii. Jacet in superscripta Ecclesia.

Bosius electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCCLXXVIII. Iste similiter parum sedit. Sedit annis IV. sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ. Iste divisit confinia inter Diocesim Placentiæ & Diocesim Cremonæ tempore Berengarii II. Imperatoris.

Johannes Græcus natione electus fuit Episco-

pus Placentinus Anno Domini DCCCCLXXXII. Hic sedit annis XIV. & in suis Literis intitula-
bat se pro Archiepiscopo Placentino. Hic à Crescentio Consule in Papam eligitur Anno Domini DCCCXCIV. vel circa, & vocatus est Johannes XVII. seditque in dicto Papatu mensibus VI. Nam Imperator Otto Crescentium cepit, & capite truncavit; Johannem autem, Papam exoculari fecit, & mutilari certis membris. Fertur, eum fuisse valde locupletem. Hic dum in Papatu staret, donavit Placentinis venerabile Corpus B. Justinæ, quod feliciter reconditum est in Ecclesia Majori.

Sigifredus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini DCCCXCIV. Hic sedit annis XXII. Hic multa digna memoriæ fecit. Ecclesiam S. Antonini Patroni nostri dirutam restauravit, & Monasterium mirabile in Civitate Placentiæ in honorem S. Sabini ædificavit. Diem clausit extremum XIX. Calend. Madii. Honorificè sepelitur in Basilica S. Antonini. Hic primò reposuit in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ Corpus S. Justinæ.

Petrus natione Mediolanensis electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini MXIX. & sedit annis XII. sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ.

Aicardus Campanus eligitur in Pontificatu Placentino Anno Domini MXXXI. Hic solum sedit annis VII. sepeliturque in superscripta Ecclesia.

Ivo eligitur Episcopus Placentinus Anno Domini MXXXIX. Similiter hic parum sedit. Sedit annis IV. sepeliturque in superscripta Ecclesia.

Guido de Fontana Placentinus eligitur Episcopus Placentinus Anno Domini MXLIII. Hic similiter parum sedit. Sedit annis V. vel circa, sepeliturque in superscripta Ecclesia.

Dionysius natione Mediolanensis eligitur Episcopus Placentinus Anno Domini MXLVIII. Hic fuit valde dilectus Imperatori Henrico. Curialis ejus fuit maxima cum auctoritate. Ditiſſimus fuit. Abbatiam S. Sepulchri de suo ære dotavit. Privilegiis, & exemptionibus eam decoravit; multaque & alia memoriæ digna fecit. Hic sedit annis XXIX. Clausit laudabiliter diem extremum XI. Calend. Octobris, sepeliturque in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ. Oſſa S. Florentii Florenzolanæ portantur.

Maurinus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini MLXXVII. Sedit autem annis XIV. Obiit die III. Januarii. Honorificè sepelitur in Ecclesia S. Euphemie. Hujus tempore, Ecclesia Omnium Sanctorum ædificatur. Et Placentia ardet MLXXXI. in Sabbato Sancto.

Vindricus natione Gallicus electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini MXCII. seditque annis X. De hoc nulla habetur memoria, ubi corpus ejus requiescat. Suo tempore fuit ædificatum Monasterium S. Marci, & celebratum Concilium per Urbanum II. in Campana Placentiæ, & facta fuit Præfatio B. Virginis Mariæ. Corpus S. Euphemie Placentiæ inventum est.

Aldo fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MCIII. seditque annis XI. sepeliturque in Ecclesia S. Euphemie. Hic consecravat Ecclesiam S. Sabini. Comitissa Mathilda Placentiæ moritur, quæ donavit Patrimonium super altare S. Petri.

Bonizo Italus natione eligitur in Pontificatu Placentino Anno Domini MCKIV. Hic vir sanctus & bonus fuit; prædicabat enim contra Ha-

Hæreticos. Fuit autem à Populo Placentino exoculatus. Adversabatur ei, quòd accepisset consecrationem suam ab Archiepiscopo Raven-natenfi. Sedit solum mensibus sex. Deinde vi-tuperosè expellitur, Cremonam se transferens, ubi die XIV. Julii diem clausit extremum, se-peliturque in Ecclesia S. Laurentii, & super ejus tumulum sunt isti versus:

„Nobile depositum tibi clara Placentia gessit,
„Antistes Bonizo, Christi pro nomine Martyr;
„Septima bis Julii hunc lux collegit in urna.

Adrianus Placentinus Abbas S. Savini fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MCXIV. Hic sedit annis XXVIII. Obiit die XVI. Calend. Augusti. Honorificè sepelitur in Ecclesia S. Sabini. Ecclesia Major ædificatur.

Ugo Placentinus eligitur in Pontificatu Pla-centino Anno Domini MCXLII. Hic sedit annis XLIX. sepeliturque in Ecclesia Majori. Fertur, eum alienasse Castrum Arquatum perti-nens Episcopatu. Ecclesia S. Christophori fuit ædificata sub hoc Pontifice.

Thedaldus Mediolanensis electus fuit Episco-pus Placentinus Anno Domini MCLXXXVI. Sedit annis X. Obiit autem die IX. Junii, sepe-liturque in Majori Ecclesia. Hujus tempore Ecclesia S. Antonini ædificatur.

Ardicio fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MCXCVI. seditque annis VI. Obiit autem die VIII. Calendas Julii, sepelitur-que in Majori Ecclesia.

Grimerius de Porta Placentinus terræ Castri Arquati fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MCCII. seditque annis XIII. Expellitur à Placentinis cum Clero suo extra Civitatem, à qua stetit absens per tres annos & ultra. Tandem reversus, moritur die X. Septembris, sepeliturque in Majori Ecclesia. Hujus tempore fuit inceptum mirabile Templum hujus Civi-tatis, quod est Ecclesia Major; similiter & Pa-latium magnum Potestatis. Sub hoc Pontifice obiit S. Raymundus Placentinus.

Quidam Frater Jacobus Ordinis Prædicato-rum eligitur ad Episcopatum Placentinum. Hic moram non traxit in Episcopatu; fuit enim electus Anno Domini MCCXV. vel circa; nul-los habuit redditus, quia multos habuit adver-santes sibi. Fuit enim in maximo conflictu; & cessavit Sedes Episcopalis annis quatuor vel ul-tra. Erant enim hujus tempore multæ hæreses contra fidem Christi.

Fulco de Scotis natione Placentinus, & Præ-positus S. Euphemie, eligitur ad Episcopatum Placentinum circa tempora MCCXIX. vel XX. Hic sedit certis mensibus, deinde idem transfer-tur ad Episcopatum Papiensem.

Vicedominus ex nobilibus de Cosadochis Pla-centinus eligitur ad Episcopatum Placentinum, Anno Domini MCCXX. Sedit autem annis XIII. & obiit die XV. Martii, sepeliturque in Mona-sterio Columbæ. Monasterium de Nazaret Or-dinis Cisterciensis ædificatur.

Frater Egidius Ordinis Cisterciensis Placen-tinus, & de infimo genere, eligitur ad Episco-patum Placentinum Anno Domini MCCXXXIII. Hic laudabiliter se gessit maxima cum gratia Populi Placentini. Sedit annis XVII. Diem clausit extremum IV. Idus Septembris. Hono-rificè sepelitur in Monasterio Quartazolæ juxta altare in quodam lavello. Hujus tempore Ordo Servorum S. Mariæ ædificaverunt Monasterium in Placentia.

Albertus de Prandonibus natione Brixienfis eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Do-

mini MCCL. Hic sedit annis XIX. Deinde translatus est ad Episcopatum Ferrariensem. Hujus tempore fuerunt Blanchi, qui se verbe-rabant. Hospitale Dei fundatur per quemdam Fratrem nomine Martinum.

Philippus ex nobilibus de Fulgosis electus fuit Episcopus Placentinus Anno Domini MCC-LXIX. Hic sedit annis XXVII. & dum Medio-lani moram traheret, moritur die VII. Calend. Aprilis, sepeliturque in Ecclesia S. Eustorgii Ordinis Prædicatorum. Hujus tempore Mona-sterium Fratrum Minorum ædificatur. Hic fuit Potestas Placentinus. Monasterium Fratrum Præ-dicatorum similiter fundatur.

Albricus Vicecomes Placentinus eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCC-XCVI. Hic sedit annis VI. deinde translatus est ad Episcopatum Firmi. Statim eligitur qui-dam Frater Raynerius oriundus Urbis-Vetus, & Ordinis Cisterciensis. Hic parum sedit. Con-tinuè moram traxit in Curia, & ibi mortuus est MCCCII.

Albertus Advocatus Mediolanensis eligitur Episcopus Placentinus, & statim & incontinenti fit Episcopus Bononiæ.

Ugo de Piloris natione Placentinus, & Prior S. Victorie, eligitur Episcopus Placentinus An-no Domini MCCCII. Hic sedit annis XV. An-no autem MCCCIII. die XIII. mensis Octobris commutavit Castrum Varsii cum pertinentiis suis Episcopatus Placentini cum Castro S. Iven-tii Domini Johannis Scoti, & usque in hodiernum diem habet locum. Obiit die XIV. Fe-bruarii in Civitate Avinioni. Morabatur enim, Curia Romana tunc ibi. Hujus tempore mori-tur B. Philippus de Mantua Ordinis Heremita-rum, & in Monasterio suo sepelitur, videlicet S. Laurentii.

Bernardus ex Nobilibus de Cairo Placentinus electus fuit ad Episcopatum Placentinum. An-no Domini MCCCXVII. Hic sedit annis XVI. Diem clausit extremum VI. Decembris, sepe-liturque in Majori Ecclesia prope portam Orien-talem juxta altare S. Annæ. Cessavit enim Epi-scopus annis sex, & hoc propter guerras ter-rribiles. Hujus tempore Monasterium S. Lauren-tii ædificatur.

Rogerus de Caziis natione Placentinus, Ca-nonicus Placentinus, eligitur Episcopus Placen-tinus Anno Domini MCCCXXXVIII. Hic sedit annis XVI. Moritur VIII. Februarii, sepelitur-que in Ecclesia Majori juxta altare S. Agneris. Ecclesiæ Fratrum Carmelitarum, & S. Annæ ædificantur.

Petrus ex Marchionibus de Coconate Montis-ferrati, Cubicularius Innocentii V. eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCCC-LIV. seditque annis XVII. Hic multa jocalia donavit Ecclesiæ. Laudabiliter se gessit. Diem clausit extremum die XIII. Madii MCCCCLXXII. sepeliturque in Majori Ecclesia in monumento suo alto juxta altare S. Lucie. Hic erexit Præ-bendam in Majori Ecclesia S. Lucie.

Dompnus Ubertus Zagnus de Fontana Ab-bas S. Johannis Baptistæ de Ravenna, & Dompnus Franciscus de Castigione Sabaudien-sis, Prior Casædei, ambo eliguntur ad Episco-patum Placentinum Anno Domini MCCCCLXXII. Nemo ipsorum adepti sunt possessionem Episco-patus, scilicet propter guerras. Episcopatus stetit sine Pastore annis quatuor, vel circa, & nemo eorum aliquos redditus percepit ex Episco-pio. Mortui sunt in Curia brevi tempore.

Dominus Conradus de Georgiis Papiensis, Ab-

Abbas S. Bartholomæi Papiæ, eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCCC-LXXVI. Obiit autem die VII. Aprilis. Sepelitur juxta portam Orientalem, seditque annis XIV.

Frater Gulielmus de Centueria Placentinus, Ordinis Minorum eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCCCXCI. seditque annis VIII. vel circa. Deinde translatus est ad Episcopatum Papiæ. Hic vir in Logica, Philosophia, & Artibus liberalibus acutissimus. Propter formæ & staturæ similitudinem Illustrissimo Domino Domino primo Duci Mediolani Johanni Galeaz gratissimus.

Frater Petrus Græcus de Candia, Ordinis Minorum, fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MCCCXCIX. Sedit anno uno vel circa, mensibus sex. Hic vir fuit Artium liberalium doctissimus, in Logica subtilissimus, Philosophus excellens, in Theologia nullum suo tempore habuit parem. Scripsit super Libris Sententiarum Expositiones incomparabiles. Illustrissimo Domino Domino primo Duci Mediolani propter excellentissimam doctrinam gratissimus fuit, & favore ejusdem Principis fuit per varios gradus promotus ad dignitates, scilicet Episcopatum Novariensem, Archiepiscopatum Mediolani. Deinde creatus Cardinalis, postremò fit Papa, qui cognominatus est Alexander V. Hic ivit ad Imperatorem pro Privilegio Ducatus Mediolani, & mirabiliter in legatione illa se gessit. Veneno periit Bononiæ.

Magister Petrus de Mayneriis, natione Mediolanensis, Physicus doctissimus Illustrissimi & Excellentissimi Principis Domini Domini Johannis Galeaz primi Ducis Mediolani, eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCD. die XXII. Madii. Sedit annis VI. vel circa. Diem clausit extremum die sepeliturque Mediolani in Monasterio S. Marci Ordinis Heremitarum S. Augustini.

Branda de Castilione, natione Mediolanensis eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCDVII. seditque annis IV. vel circa. Deinde assumptus est ad Cardinalatum, & renunciavit Episcopatum, quia sic moris erat, ut Cardinales, quamprimum eligebantur, renunciarent Episcopatu suo. (a) Et hic construxit Collegium Papiæ pro scholaribus XXV. & electio unius spectat Episcopo Placentino.

Frater Alexius de Seregnio, natione Mediolanensis, Ordinis Minorum, & Episcopus Gabensis de Proventia, ob renuntiationem Domini Brandæ eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCDXI. Hic fuit vir doctissimus, & sacræ paginæ Doctor eximius. Fuit enim valde dilectus ab Alexandro Papa antepapatum. Multa digna memoriæ egit in Concilio Basileensi. Fuit autem maximus Prædicator, & laudabiliter officium exercuit semper. Tandem senio confectus Cremonæ moritur die primo Januarii MCDXLVII. Deinde transfertur cadaver Placentiam, sepeliturque in Majori Ecclesia. Hic vir bonus dies suos veneno terminavit per quamdam falsam medicinam.

Nicolaus de Amidanis, natione Cremonensis, Sanctissimi Domini Domini Nicolai Papæ V.

(a) alio charactero recentiori.
(b) alio recentiori charactero.

A Cubicularius secretus, eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCDXLVII. Calendis Februarii. Hic continuè moram traxit Romæ. Deinde cum sedisset annis VI. vel circa, per Illustrissimum Principem Dominum Dominum Franciscum Sfortiam Ducem Mediolani transfertur ad Archiepiscopatum Mediolanensem, & ibi citò moritur.

B Johannes de Campesii, natione Papiensis, & antiquissimus Curialis Urbis, eligitur ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCDLIII. Hic sedit annis XXII. vel circa. Senio confectus Papiæ XII. Aprilis diem clausit extremum MCDLXXV. Translatum fuit corpus ad Civitatem Placentiæ, requiescitque in Majori Ecclesia. Fuit enim Ducalis Consiliarius; tempore enim suo Hospitale Majus, & Ecclesia B. Virginis Servorum fundantur, & construuntur, injiciens primò lapides.

C Michaël de Marliano Civis Mediolanensis, & Episcopus Terdonensis translatus est ad Episcopatum Placentinum, dum esset Gubernator Campanæ maritimæ, Terracinae, & Pontifurvi pro Summo Pontifice Sixto IV. Anno Christi MCDLXXVI. die XXIV. Aprilis. Venit ad Episcopatum die Dominico XXIV. Septembris infirmus, & die XI. Octobris anni ejusdem, vita functus est. Donavit subsidium caritativum suo nomine collectum Sacristiæ Majoris Ecclesiæ, ut de ipsis pecuniis Subsidii Capitulum emeret tot paramenta. Et in suo introitu donavit multos Cellonos ad decorem præfatæ Ecclesiæ Majoris. Hic Nicolai V. Cubicularius, Sacri Palatii Magister, ejusque Cameræ Apostolicæ Clericus fuit, Serenissimoque Regi Alphonso rosam derulit. Tempore verò Callisti per biennium Civitatis Castelli cum maximo honore Gubernator fuit. Regnante Paulo Gubernator exiit in Ducatu Spoleti, videlicet Fulgini, Assisi, Nucerinæ &c. Illustrissimique Ducis Mediolani Consiliarius. Jacet in Majori Ecclesia Placentiæ.

D Sacramorus de Menclociis Mediolanensis, Apostolicus Protonotarius, Consiliarius, & Orator Ducis Mediolani ad Summum Pontificem, electus fuit ad Episcopatum Placentinum Anno Christi MCDLXXV. die XXI. Octobris; deinde translatus est ad Episcopatum Parmensem die XIV. Januarii, seditque in Episcopatu Placentiæ menses II. vel circa. Obiit Ferrariæ die XXIV. Augusti MCDLXXXII.

E Fabricius de Marliano, Civis Mediolanensis, & Episcopus Terdonensis, ac Capellanus Illustrissimi Domini Domini Galeaz Ducis Mediolani translatus est ad Episcopatum Placentinum Anno Domini MCDLXXVI. à Nativitate, die XIV. Januarii. (b) Fuit Consiliarius Ducis Johannis Galeaz filii præfati Ducis Galeaz, ac successivè Ducis Ludovici, & apud ipsum Ducem Ludovicum fuit maximæ auctoritatis. Pro eo legationem habuit ad Innocentium VIII. Papam, ad Dominum Herculem Estensem Ferrariæ Ducem, ac prædicti Ludovici Ducis socerum.

(c) Ursinus Malabayla Civis Astensis fuit electus Episcopus Placentinus Anno Domini MD.

(c) alio recentiori & diverso charactero.

ANNALES MEDIOLANENSES

Ab Anno MCCXXX. usque ad Annum MCCCCII.

A B

ANONYMO AUCTORE
LITERIS CONSIGNATI,

Nunc primum in usum omnium proferuntur

E MANUSCRIPTO CODICE NOVARIENSI.

IN ANNALES MEDIOLANENSES ANONYMI SCRIPTORIS PRAEFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORI.

Inter Scriptores Mediolanensis Historiae hucusque a me editos postremum locum tenuit Petrus Azarius, qui nobilissimae Urbis, ejusque Principum gesta ad Annum usque 1362. literis, memoriaeque mandavit. Cupiebam ego Continuatores aliquem reperire, cujus opera scriptum haberemus reliquum ibi gestorum usque ad Annum 1402. Quum enim ad Annum illum praesto mihi futura sit Historia Andreae Billii suo loco evulganda, ac deinde aliae pone sint sequutur, hoc unum spatium temporis intermedium justa aliqua Historia caruisset, nisi & heic promptum habuisssem amicorum subsidium. Nimirum nobilis vir, mihi ob literarum studia, atque ob singularem erga me benevolentiam carissimus Donatus de Silva Comes Blandrati, Novariae detexit, mihi diligenter procuravit *Annales Mediolanenses*, quos nunc publici juris facio ab Anno 1230. deductos usque ad Annum 1402. Unicus horum Codex MStus adservabatur, & adhuc adservatur in Tabulario Capituli Canonice Ecclesiae Majoris Novariae, eorumque humanitate Mutinam usque ad me delatus est, ut quidquid in rem meam, immo publicam, convertendum videretur, decerpere inde facile possem. Complectebatur is Codex tum nuper memoratos Annales, tum Historiam Mediolanensem Andreae Billii, ac minuta alia: quae Historicarum rerum congeries in causa, ut puto, fuit, cur libro hic titulus a nescio quo fuerit impositus: *Chronica Mediolani appellata el Valison*, hoc est grandis bulga. Annales vero ipsi ab origine Mediolani exordium sumebant. Fabulae ibi innumerae; nulla Chronologiae ratio. Itaque levi negotio intellexi, Auctori prae oculis fuisse, dum ea scriberet, *Manipulum Florum Gualvanei Flammae* in Collectionis hujus Tomo XI. editum, aliosque libros ejusdem Scriptoris nondum evulgatos. Laudabantur illic, & aliae veteres Mediolanensis Urbis Historiae, sed quas prius Gualvaneus idem laudarat. Quid ergo de Scriptore facias, qui donec in antiquis Seculis versatur, Fabularum plaustra adducit, atque ea animi hilaritate & constantia, qua certioris Historiae monumenta scribuntur? Immo, & dum Seculi XII. res persequitur, ab anilibus commentis minime sibi cavet, ita ut vel ad Annum 1176. tradat Emanuele Graecorum Imperatorem a Friderico primo Augusto in mari captum, a Mediolanensibus vero, dum in Germaniam traheretur, liberatum, & ductum Mediolanum; & contra in contumeliam Leobissae Imperatricis ejusdem Emanuelis uxoris, Mediolanensibus infestae, ignominiosam ipsius feminae statuam Mediolani fuisse positam. An haec ineptias usquam venditarit Gualvaneus, me latet: certe ab ejus Manipulo absunt. Quamobrem nihil haesitans abire omnia sivi, quae Annum 1230. praecedunt, tamquam inutilia, & tum solum describere inde coepi, quum aliquid videre mihi visus sum, quod in edito Manipulo Florum desideraretur, aut aliter describeretur. Certe mihi nemo succenseat, quod Lectorum misertus supervacanea refecerim, quae nullam eruditionem sibi ac toedium tantummodo allatura fuissent. Petri quoque Azarii Historiam expilarat hic Auctor integris paginis, ipsisque illius verbis in suam narrationem translatis. Igitur & heic falcem adhibui, sed parcius, & insuper monitis Lectoribus ad singula loca, ubi aliquid praetermissum fuit, ut qui velit Azarium consulere possit.

Sed Auctorem jam poscis Annalium istorum. In fronte Codicis MSti, manu recentiori adnotatum fuerat: *Petri de Sorexina Theologi Chronicon, ut Cap. 22.* Et re-

Tom. XVI.

V u

vera

vera eodem Cap. 22. haec leguntur: *Alii dicunt, quod quidam Rex Francorum Papias nomine ex suo nomine Papiam nominavit. Hic potes advertere quantum Civitas Mediolani antiquitate excedat Papiensem, & alias Civitates Italiae. Ego enim Petrus de Sorexina Civis Mediolani memini, dum essem Sacrae Theologiae Lector in Civitate Papiensi, saepius fui ab ipsis stimulatus, quod Civitas Papiensis praecedebat antiquitate & nobilitate Civitatem Mediolani. Quod dedecus sustinere non valens ego, qui prius nunquam Chronicam legeram, in hujus libris studere coepi, & per Annos XXV. studui, & ad honorem Civitatis Mediolani hanc Chronicam scripsi. Verum nomen Petri de Sorexina alia manu illic intrusum fuit, ut omnium oculis continuo patet; pro quibus verbis scribendum fuit Frater Gualvaneus de la Flamma. Sunt enim istius verba in Politia Novella, quam manu exaratam possidet Ambrosiana Mediolanensis Bibliotheca. Aliis ergo visus est istos Annales procudisse Gualvaneus ipse; proinde in fronte Codicis additum est: *In simili Chronica apud Dominum Jacobum de Ecclesia Secretarium Civitatis Mediolani habetur, quod Auctor sit Frater Gualvaneus della Flamma Ordinis Praedicatorum.* Haec ibi, sed repugnante rerum scriptarum serie. Diem suum obiit Gualvaneus de la Flamma, ut alibi monui, circiter Annum Christi 1343. Quum vero Annales nunc producendi, continuato ordine ab uno eodemque Scriptore digesti pertingant ad Annum 1402. nemo non videat, quantum a veritate absit, illos tribuere Gualvaneo, tamdiu antea e vivis erepto. Plurima quidem, uti jam praefatus sum, e Gualvaneo defumfit hic Auctor, quae ejusmodi suspicioni locum dedere; verum alter ab altero distinguendus fuit. Dimidium enim libri necesse saltem est alium Auctorem habuerit a Gualvaneo ipso. Denique in MSto Codice haec adjiciuntur: *Auctor videtur esse Notarius ille, quem Corius nominat Petrum Azarium Novariensem.* Nulla, ut nuper monui, dubitatio est, quin Azarium scriptor iste, dum haec literis consignabat, ad manum habuerit, immo & ex ejus pennis ornamentum sibi non leve quaesierit: At simul paene pro certo statuendum est, ut ut Azarii vitam in grande senium producamus, longe ante Annum 1402. (postremum videlicet Annalium istorum) & vivere, & scribere ipsum desiisse. Neque is ab antiquis adeo temporibus Mediolanensis Historiae cursum instituit. Confer etiam stilum; dissimilem invenies. Ubi Azarii verba desinunt, nullum amplius leporem sentis. Atque heic repetendum, uti jam in Praefatione ad ipsum Azarium animadverti, tum Puricellio, tum Picinellio memoratos fuisse *Annales Mediolani*, Auctore Petro Azario ad Annum usque 1402. deductos. Nullum non movi lapidem, ut ejusmodi Historiam ab Azariana edita diversam alicubi nanciscerer; sed irritum semper conatu. Quum ecce ad me Novariensis Codex supra laudatus mittitur, eumque vix alium esse deprehendo ab Annalibus Mediolanensibus antea Azario tributis. Auctor est Puricellius, ab Azario ad Annum 1389. ingentem Solis Eclipsim sibi visam in Mediolano. Lege ad eum Annum Annales nunc evulgandos. Ibi haec scripta sunt: *Eodem Anno 1389. de mense Octobris fuit Eclipsis Solis taliter quod hora tertiaria fuit necesse accendere luminaria in domibus magnis, in Castro, in Aula Ducis Mediolani* (quae verba per Anachronismum scripta: nondum enim Johannes Galeatus renunciatus fuerat Dux Mediolani) *& iterum in locis Religiosis, & hoc vidi ego in Mediolano.* Attamen rursus ajo, incertum esse, an eo Anno in vivis esset Azarius; ac sine ullis tabulis Scriptori illi Novariensi tributam fuisse universam Annalium istorum fabricam: alter enim Scriptor Azario posterior Eclipsim illam commemorare potuit.*

Quod si nec Azario quidem integrum hoc opus adscribendum est, cui tandem tribuemus? Mihi appellare placuit Anonymum illius Auctorem, qui variis sibi praecedentium Historicorum Commentariis conquisitis, excerpta ex iis conjungens hosce demum Annales confecerit. Nimirum usui ei fuere Manipulus Florum, ac alia Gualvanei Flammae scripta, tum Petri Azarii Chronicon, tum Placentinum Johannis de Mussis supra editum (nam & hujus fragmenta apud eum deprehendi) ac hujusmodi alia aevi propioris Historica monumenta. Interdum Mediolanensis, interdum Novariensis, heic Placentinus illic Parmensis patria videtur. Id factum, quod is ipsissima Historicorum verba in suum penus infert, ita ut in uno opere plures loquentes audire possis; & neminem interea ex iis laudat, per quos ille profecit. Falli autem non putem, si dixerò Anonymum nostrum floruisse saltem post Annum Christi 1450. Animum adverte ad ea, quae is habet ad Annum 1369. *In Cotignola, inquit, die XIX. Junii, hora VIII. in die Martis, natus fuit Sfortia, qui fuit vocatus in Baptismo Jacobus; deinde vocatus Muzillus, postea Comes Albricus de Zagonaria sibi nomen imposuit Sfortia propter ejus animositatem; & postea propter ejus virtutes, fortuna juvante, maximus Capitaneus fuit.* Rursus ad Annum 1380. haec addit;

addit; *Hoc anno Magnus Sfortia de Attendolis de Cotignola coepit ire ad stipendium. Qui postea propter ejus eximias virtutes effectus fuit tam excellentissimus Capitaneus, a quo descenderunt tanti Illustrissimi Domini.* Alibi eundem Sfortiam laudat, mortemque refert Becheti ejus fratris. Atqui ista evincunt, Annalibus istis congerendis operam dedisse Historicum nostrum, quum sublato e vivis Philippo Maria Vicecomite Mediolanensium Duce Inclytus Vir Franciscus Sfortia Mediolanensis imperii habenas arripuit, & Dux Mediolani consalutatus fuit. Immo disertis verbis hoc idem Auctor ipse nos docuit, scribens ad Annum 1401. *Die XXIII. Junii in die Sabbati, hora XXIV. natus est in Tuscia Comes Franciscus Sfortia, qui postea fuit Dux Mediolani.* Ducatum Mediolanensem iniit Franciscus Sfortia Anno 1450. Ergo post Annum illum ad hosce Annales conscribendos se contulit hic Auctor, & fortassis etiam longe serius. Ait enim *fuit*, qua loquendi forma Franciscum ipsum Ducem fato postremo jam functum fuisse significare videtur. Illud interim certum, etiamsi opinemur, floruisse Annalium istorum Auctorem circiter Annum 1480. ipsos tamen Annales magni esse faciendos, quod non contemnendam partem Mediolanensis Historiae complectantur, quam alibi frustra exquiras. Corium ipsum consule, egregium amplissimae Urbis Historicum: facile intelliges, ex hoc fonte & ipsum bibisse.

ANNALES MEDIOLANENSES ANONYMI AUCTORIS.

CAPITULUM PRIMUM.

De Uberto de Ozino, & de Pizo de Cuneo.

Nno Domini MCCXXX. sedente Gregorio IX. in Roma, vivente Henrico de Setara Archiepiscopo, imperante Frederico Roglerio, regnante Henrico filio ejus in Alamannia, Cives de

Mediolano audientes, quod Marchio Montisferrati & Comes Sabaudie miserant pro Imperatore in odium Mediolanensium & amicorum suorum, miserunt Ubertum de Ozino virum illustrem cum DCC. militibus, & quatuor mille peditibus super Terras Marchionis Montisferrati. Quibus adjuncti sunt LX. milites de Placentia. Et die IX. Junii obsederunt Castrum de Bonbarutio, quod est in Monteferrato. Quod videns Marchio timuit, & juravit semper facere voluntatem Civium de Mediolano; & postea Mediolanenses Civitatem Astensem usque ad muros destruxerunt. Inde perrexerunt ad Civitatem Alexandriam. Deinde Ubertus de Ozino intravit Comitatum de Pedemonte; & in odium Comitum Sabaudie & illorum Marchionum, construxerunt Pizum de Cuneo. Et tunc Comes Sabaudie cum aliis Marchionibus ceperunt Ubertum de Ozino, & eum crudeli morte interfecerunt. Et sic Mediolanenses domum redierunt, perduto suo Capitaneo. Eodem Anno Izilinus de Romano, Dominus Civitatis Veronensis ad procuracionem Imperatoris cepit Comitem Sancti

A Bonifacii, & incarceravit. Quo audito Azzo Marchio Estensis Civitatem Veronensem cum Izilino intus obsedit. Et antequam de obsidione recederet, ipsum Comitem Sancti Bonifacii de manibus Izilini liberavit. Eodem Anno Henricus de Setara Archiepiscopus moritur ante Calendas Octobris. Jacet in Ecclesia Sancti Victoris ad Ulmum; cujus obitus totam Italiam conturbavit. Et Guilielmus de Rozolo, Ecclesie Mediolanensis Archidiaconus, Archiepiscopus eligitur pridie Idus Octobris in concordia a toto Clero. Hic in bellis quasi tonitru, in consilio gigas, mirabili lingua clarissimus fuit.

C A P. II.

Qualiter Mediolanenses obtinuerunt Montemferratum.

B
C
A Nno Domini MCCXXXI. sedente Gregorio IX. vivente Guilielmo de Rozolo Archiepiscopo, imperante Frederico Roglerio, regnante Henrico filio ejus in Alamannia, Cives de Mediolano illustres viri Uberti de Ozino mortem ulcisci desiderantes, sub Ardighetto Marcellino miserunt mille milites & quatuor millia peditum versus Terras Marchionis Montisferrati. Quibus adjuncti sunt centum de Novaria, & sexaginta de Placentia, & totidem de Alexandria. Et pervenientes ad Padum, ibi Pontem construxerunt. Navigium Marchionis in Pado ceperunt. Et transeuntes Padum, obtinuerunt Castra multa, videlicet Bucallum, Castellionum, Hostiam, Ciriale, & Givasium, ubi Ardighettus Marcellinus Capitaneus exercitus Mediolani sagitta perfossus occubuit. Et sic Mediolanenses perduto suo Capitaneo domum redierunt. Isto tempore Mediolanenses, Marchio Estensis, Comes Sancti Bonifacii, qui erat Dominus in Mantua, & fere omnes Civitates Lombardie, in Civitate Bono-

nise congregati sunt, & unanimiter concordaverunt, Imperatori contradicere. Ex hoc Papa misit duos Legatos in Lombardia, scilicet Jacobum Cardinalem, qui vocabatur Prænестinus, & Otonem Cardinalem titulo Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, qui volebant facere pacem in Italia si potuissent. Imperator audiens de concilio, quod fiebat in Bononia contra eum, venit Ravennam. Ad quem isti duo Legati quum accedere voluissent, de pace Lombardiæ tractaturi, Imperator eos despiciens, ivit Venetias. Post quæ Legati iverunt usque Venetias, & ipse ivit in Aquilegiam. Qui videntes sic se derideri per Imperatorem, ad Papam redierunt.

C A P. III.

De Imperatoris malitia.

Anno Domini MCCXXXII. supradictis concurrentiis stantibus, facti sunt in Civitate Mediolani septem Capitanei guerræ contra Imperatorem, scilicet Jacobus de Tertiago, Johannes de la Turre, & quinque alii, & consignati fuerunt ex Mediolano tantum septem mille destrierii nobilium. Quilibet Capitaneus habuit sub se mille milites. Hi juraverunt contra Imperatorem in campo pugnare, & potius mori quam turpiter fugere.

C A P. IV.

De Palatio in medio Broleti.

Anno Domini MCCXXXIII. eidem concurrentiis stantibus, Potestas Mediolani Oldradus Grossus de Laude coepit comburere Hæreticos. Isto Anno finitum fuit Palatium, quod est in medio Broleti, ubi in marmore fuit sculptus ipse Potestas super equum insidens. Eodem Anno Ecclesia Fratrum Minorum fuit incepta, & tantum frigus fuit, quod homines in lectis congelabantur. Padus fuit congelatus, ita quod à Venetiis usque Cremonam mercationes in equis & curribus deducerentur. Magna mortalitas subsequuta est.

C A P. V.

De societate Fortium.

Anno Domini MCCXXXIV. temporibus supradictis sic stantibus, Imperator misit Cremonam unum Elephantem, plures Camelos & Dromedarios, ibidem nutriendos. Quo audito Cives de Mediolano cum Carrocero intraverunt territorium Cremonæ, & juxta Zovanoltam cum Cremonensibus in campo pugnaverunt. Cremonenses fugerunt. Nuntii Imperatoris, qui illa animalia custodiebant, capti fuerunt de mense Julii. Attramen animalia illa evaserunt, & Cremonam adducta sunt. Isto anno facta fuit in Mediolano ex electis juvenibus Societas Fortium, quorum caput fuit magnanimus Henricus de Modoëtia (*). Ista Societas facta fuit pro custodia Carroceri. Et juraverunt, Imperatorem in campo & in omni loco configere. Isto tem-

(*) Hæc in margine adnotata sunt diverso charactere: Reperi in quadam antiquissima Chronica, quod in Civitate Mediolani erant tres Cives primores Urbis & potentiores; & quia adharebant parti Turrianorum, à Dominis de Vicecomitibus sunt depressi, & ferè tota Civitas eis obediebat. Primus erat Guido de la Turre. Secundus erat

Apore, ut habetur in Registro de Panigarolis, Manfredus Comes de Curte-Nova, Mediolani Potestas, & Ubertus de Manate, & Buldabergus de Judicibus, juraverunt ex parte Communitatis Mediolani fidelitatem Henrico Regi Romanorum filio Frederici Roglerii Imperatoris. Et tunc facta est liga fortis inter ipsum Henricum & Mediolanenses ad petitionem Papæ contra Imperatorem patrem suum. Et promiserunt ei dare Mediolanenses Coronam Ferream in Mediolano, quam patri suo dare numquam voluerunt. Imperator, ut ista audivit, in Alamanniam ivit, filium suum Henricum cepit, & carceris squallore peremit, & alium filium suum, qui dictus est Conradus, in Regem Alamanniæ coronari, & eligi in Imperatorem procuravit.

C A P. VI.

De Papa de Casteliono.

Anno Domini MCCXXXV. supradictis concurrentiis sic stantibus, Gregorius IX. moritur, & Coelestinus IV. Papa efficitur. Iste erat de Civitate Mediolani ex Capitaneis de Casteliono natus, & erat titulo Sanctæ Sabinae Episcopus Cardinalis. Chronica Kall. dicit, quod iste primò dictus est Jonfredus de Castiliono, & fuit Cancellarius Ecclesiæ Mediolanensis, & Legatus in Italia. Isto tempore Societas Fortium Potestatem Mediolani de Palatio ejecit.

C A P. VII.

De Uberto de la Cruce, & filia ejus.

Anno Domini MCCXXXVI. sedente Coelestino IV. vivente Guilielmo de Rozolo Archiepiscopo, imperante Frederico Roglerio, regnante Conrado ejus filio in Alamannia, Oldevrandinus Marchio Estensis tradidit Beatricem filiam suam in uxorem Andreæ Regi Hungariæ, de qua natus est Stephanus, qui genuit Andream Regem Hungariæ. Eodem anno Izilinus, qui erat Dominus Civitatis Veronensis, misit pro Imperatore, ut veniret in Italiam, & intraret Veronam. Qui venit, Veronam intravit, Mantuam obsedit, & inde recedens, territorium Brixienfe aggreditur, totumque territorium devastavit. Marchaream & Moxum propter pontes non destruxit, sed communivit. Et de mense Augusti Cremonam pervenit. Qui quum vellet de Cremona transire Papiam, Cives de Mediolano equitaverunt usque ad Montem-Clarum die VII. Julii, & usque Mantuam de mense Octobri, in Episcopatu Brixie contradicentes, ne Imperator transiret. Tunc Papienses obliti sacramentum fidelitatis, quod Communitati Mediolani præstiterant, noluerunt Pontem Ticini destruere, & econtra Mediolanenses equitaverunt. Pugna committitur. Fugiant Papienses, capto Uberto de la Cruce in puerilibus annis adhuc constituto. Hic Ubertus injuriis Civium de Papia stimulatus, irâ succensus, milites de Papia eum abducentes gladio invasit, & omnes in

iste Henricus de Modoëtia, appellatus Mettesfogus, vir maximi roboris, & in armis excellens; & qui Prætor fuit Januæ, Bononiæ, Florentiæ, Brixie, & Urbis Senator, & maximum Palatium habebat prope Sanctum Tomeum. Tertius fuit Otto de Mandello vir bellicosus. Hæc ex Chronica.

in fugam convertit, interfecit, & sanus domum rediit. Iste Ubertus de la Cruce fuit tantæ fortitudinis, quod equum tribus faccis farinæ oneratum, manu sub ventre posita, à terra elevabat; & quod plus est, ipsum equum tribus faccis farinæ oneratum, super scalas deportabat usque ad cameram suam. Item si stabat in media strata cum uno pede in aëre elevato, alterum pedem tanta firmitate in terra conficebat, quod nullus homo, quantumcumque fortis, suo impetu in ipsum facto, ipsum movere poterat. Item permittebat se per sex viros ligari cum sex chordis in manu dextera, & in manu sinistra per sex alias. Quum autem sex viri traherent ad dexteram, alii sex ad sinistram, ipse comedeat & bibebat contra impetum omnium trahentium. Ipse genuit filiam tantæ fortitudinis, quod ipsa tres Sextarios vini cum manu dextera à terra elevabat. Vivianus enim dicit: *Miranda narratur. Civis fuit Mediolani. Multique alii Campiones hactenus in Civitate Mediolani habitaverunt, qui mirandas probitates peregerunt.* Hæc Chronica Bonvisini: *Item projecit lapidem in Papiam, quem Rolandus projecerat.* Eodem tempore Azo Marchio Estensis invasit territorium Veronense in odium Imperatoris, & Terram, quæ dicitur Ripalta, super fluvium Atheisim juxta Veronam obsedit, & Izilinum superavit. Quo audito Imperator persolaniter venit. Exercitum Marchionis Estensis fugavit. Vicentiam obtinuit, ubi Albericum de Romano, fratrem Izilini, suum Vicarium instituit, & in Alamanniam ivit. Tunc Comes Sancti Bonifacii, qui erat Dominus in Mantua, Marchaream recuperavit, & multos Cremonenses incarcerationavit. Eodem Anno Papa Cœlestinus IV. moritur, & Innocentius IV. Papa instituitur. Hic fuit natione Januensis ex Capitaneis de Lavagna, qui quum esset Cardinalis Romanus, erat sicut anima Imperatoris, sed factus Papa, hostis ei fuit cordatissimus. Isto Anno Imperator cœpit denegare Ecclesiæ Mille Libras Schifantorum pro feudo Regni Siciliæ, quas ipse sui prædecessores regnantes in Sicilia solvere consueverunt.

C A P. VIII.

De rupta de Curte-Nova, & Pagano de la Turre.

ANno Domini MCCXXXVII. sedente Innocentio IV. aliisque supradictis, Izilinus dominus Civitatis Veronensis, obtinuit dominium Civitatis Paduanæ & Trivisii. Ex quo Marchio Estensis & Comes Sancti Bonifacii dominus Civitatis Mantuanæ cum Izilino ligam fecerunt, jurantes, quod Imperatori essent favorabiles. Isto Anno fuit Eclipsis Solis major quam ferè umquam visa fuerit. Stellæ in meridie visæ sunt. Et rupta de Curte-Nova subsequuta fuit. Tunc Imperator de Alemannia exiens venit in Italiam, & super Brixiam equitavit, Montemclarum destruxit, & in Pontevico exercitum suum collocavit. Quo audito Cives de Mediolano cum Carrocero suo, quod custodiebat Societas Fortium, versus Pergamum de voluntate Pergamenis, usque ad locum de Minervi perrexerunt ex opposito Imperatoris, & per tres menses prohibuerunt, ne Imperator transiret. Imperator Pontevicum combussit. Per Alfianum usque Soncinum transivit. Ipse tamquam vir astutus fecit præconizari, quod omnes sui milites irent Cremonam, attamen insidias per paludes & nemo-

Ara instituit per omnes vias, quas Mediolanenses erant facturi. Mediolanenses audientes, quod Imperator recessisset, gavisi sunt, quia tribus mensibus steterant in campis. Et turmatim cantantes, domum redibant. Tunc Imperator, qui tota nocte in silvis latitaverat, profluit: innumerabiles juxta Curtem-Novam interfecit; Petrum filium Ducis Venetiarum Potestatem Mediolani cepit. Plusquam D. milites detinuit, & peditum duo millia, & equorum sex millia, quodam die Veneris, in festo Sancti Michaelis. Tunc Imperator Carrocerum invasit, quod Societas Fortium, cui præerat Dominus Henricus de Modoëtia virorum fortissimus, optimè defendit. Ipsa nocte mirabilis pluvia descendit, ita quod Carrocerum in luto confixum fuit, nec extrahi potuit. Quod attendens Dominus Henricus de Modoëtia supradictus, Carrocerum in frustra concidit. Arborem cum cruce aurea, Vexillum Communitatis ad Civitatem Mediolani reportavit. Facto mane Imperator Carrocerum destructum accepit, & quatuor ejus rotas usque Romam misit, & super columnas ad perpetuam rei memoriam erigi jussit. Et quod pejus fuit, Cives de Pergamo inveniunt Cives de Mediolano per campos & stratas fugitivos, eos ceperunt, & incarcerationaverunt, quum tamen de voluntate Pergamenis noster exercitus transivisset in auxilium Brixianorum. Erat siquidem in exercitu nostro Paganus de la Turre, filius Jacobi, filii Martini Gigantei, qui in quodam Passagio pro Christi Fide à Saracenis fuit martyrizatus, ut supra dictum est. Iste Paganus suos concives recollegit, per terram suam de Valsafna securos conduxit; vulneratis medicamenta, spoliatis pecunias præstitit, & multa ac magna servitia ipse & alii Turriani eis fecerunt. Ex tunc Populus Mediolanensis ad Turrianos magnum amorem concepit. Mediolanenses domum redierunt, quasi nihil de sua strage sentientes, in nullo timorati; immo audaciores effecti miserunt ad Imperatorem, qui erat in Cremona, dicentes: *Usque ad XV. dies te in Cremona intendimus visitare, & quercum, quæ est in fronte Portæ Civitatis Cremonæ, volumus in tuum opprobrium extirpare.* Adveniente termino XV. dierum, Mediolanenses quasi leones versus Cremonam perrexerunt. Imperator timens tantum opprobrium, de Cremona recessit, & Mediolanenses Civitatem Cremonensem invadentes, illam quercum extirpaverunt. Eodem tempore Imperator venit Laude. Castrum Imperiale super Portam, quæ dicitur Cremonensis, erexit. Partem Avegagorum dilexit. Illos de parte Summariporum odivit, quos incarcerationatos in Apuliam misit. Isto tempore Tartari contra Cumanos pugnantes, totum regnum Cumanæ, quod est de majoribus Regnis Mundi, superaverunt. Tunc quidam de genere Regis Cumanorum captus fuit & venditus mille denariis aureis, eo quod esset pulchrior juvenis Mundi. Et sic factus est sclavus, & post pauca factus est Miles propter suam fortitudinem. Et quum mortuus fuisset Soldanus, ipse in Soldanum & dominum totius Babylonis est electus. Qui quum imperasset multis annis, mortuus fuit, & reliquit duos filios. Et major factus est Soldanus. Quo mortuo, frater ejus factus est Soldanus. Hic cepit Acon Anno Christi MCCXC. Hic dilexit Christianos; & visitans Sepulchrum Christi vidit, quod in Sabbato Sancto Columba de cœlo portans ignem in ore, accendebat lampadem, quæ est super Sepulchro Christi. Quo viso arcum tetendit, & jaciens sagit-

ſagittam auream ad parietem Sepulchri, ait : *Ita jaculetur cor illius, qui Chriſti Fidem non credit.* Adhuc ſagitta eſt affixa parieti. Tunc Saraceni timentes, ne Chriſtianus efficeretur, ipſum toxicaverunt. Et filius ejus factus eſt maximus amicus Chriſtianorum. Et dicitur, quòd in terra ejus erant tot Chriſtiani, quot erant Saraceni, computatis Græcis, Jacobitis, Neſtorianis, & ceteris aliis Chriſtianis. Hic Anno Chriſti MCCCXXXIX. veneno periit, & filius ejus Soldanus efficitur. Qui quum deberet coronari, gladiis ſuorum Baronum fuit trucidatus. Et facta eſt magna diſſenſio de imperio, quæ perpetuò duravit.

C A P. IX.

De vindicta, quam fecerunt Mediolanenses contra Pergamenses.

Anno Domini MCCXXXVIII. ſupradictis ſedentibus, Imperator de Laude exiens, intravit Papiam. Cui tota Italia à Secuſia inferius occurrit, præſtantes auxilium, & ſolventes tributum. Ex hoc Mediolanenses perterriti, iverunt ad Imperatorem poſtulantes ab eo pacem tali pacto, quòd Civitatis Mediolani Portas non intraret, quod Imperator facere noluit. Et ſuper Brixienſes equitavit per tres meſes, cuncta deſtruens. Tunc Mediolanenses Civitatem Papienſem in odium Imperatoris invaſerunt in tantum, quòd oportuit Papienſes jurare perpetuam fidelitatem Communitati Mediolani. De quo Imperator fuit quamplurimum indignatus. Unde ivit Veronam. Eodem Anno Cives de Mediolano indignati quamplurimum contra Pergamenſes propter prodicionem factam inrupta de Curtenova, ſibi adjunctis Papienſibus, equitaverunt ſuper territorium Pergamenſe. Omnia exſpoliaverunt, multaque Caſtra everterunt. Sed & Deus illis proditoribus de cælo ſuam miſit maledictionem, quia deſcenderunt grandines groſſiores ovis anſerum, quæ animalia in territorio Pergamenſi mactaverunt, arbores exſtirpaverunt, & omne ſeminatum deſtruxerunt.

C A P. X.

Qualiter Papa excommunicavit Imperatorem. Et de Gregorio de Montelongo.

Anno Domini MCCXXXIX. ſedente Innocentio IV. Januensi ex illis de Flisco, & aliis ſupradictis, Imperator erat in Padua. Hic totis viribus cogitabat, quomodo poſſet Civitatem Mediolani ſubjugare, poſtea intendens contra Papam, & contra Cardinales ſe erigere. Quod advertens Innocentius Papa, admonitione præmiſſa in feſto Olivarum, ipſum Imperatorem excommunicavit. Fecit Papa duos Legatos contra Imperatorem. Unus dictus eſt Jacobus Cardinalis, & Episcopus Præneſtinus. Hic fuit in Franchiam, prædicans Crucem cum plena Indulgentia à poena & culpa, ut omnes contra Imperatorem arma ſumerent. Hoc idem factum fuit in Hiſpania, Aragonia, Navarra, & Anghilterra. Alter Legatus dictus fuit Gregorius de Montelongo Sacri Palatii Notarius, & iſte fuit miſſus Mediolanum. Et prædicata fuit Crux in Italia contra Imperatorem. Propter quod multi magni amici Imperatoris ei rebellaverunt, ſcilicet Albericus de Romano, frater Iſilini, qui erat Vicarius Imperatoris in

A Vicentia, & Biaquinus de Camino cum illis de Triviſio. Item Azo Marchio Eſtenſis; qui videns Imperatorem ſic turpiter confuſum; invaſit Iſilinum de Verona; Arcem Eſtenſem, Baonem, Cerum, & Calaonem de manibus Iſilini recuperavit. Civitas Bononiæ contra Imperatorem ſe erexit. Tunc Imperator de Padua exiens, maximum exercitum congregavit. Et fuit cum eo Hentius filius ejus Rex Sardinie, & Theutonici pluſquam quinque mille, quos ſibi miſerat Conradus filius ejus Rex Alamanie. Item fuerunt cum eo Saraceni de Luce-ria, Tuſci, Apuli, & Siculi. Et intrans territorium Bononiæ, duo Caſtra funditus evertit, ſcilicet Plumatum, & Crevacorium. Et adſpirans contra Civitatis Mediolani ſtatum, de partibus Bononiæ exiens, intravit territorium Mediolani die XII. Septembris. Et tranſiens per Meregnanum, Landrianum, Paſgape, omnia deſtruendo, pervenit ad Plebem de Locate. Iſto tempore Aloſius de Lampugnano factus fuit Capitaneus Societatis Coronatorum. Fuerunt autem ſex Milites in magnis deſtreis, qui juraverunt cum Imperatore pugnare in campo. Hi omnes ad ſonitum campanæ Sancti Georgii in Pago ibidem in platea congregabantur, & ſub ſupradicto Aloſio militabant ſecundum ejus præceptum. Tunc temporis Gregorius de Montelongo Legatus Eccleſiæ, convocatis Civibus de Mediolano, ait illis : *Vos videtis, quòd iſte Imperator eſt excommunicatus, & per totum Mundum prædicatur Crux contra ipſum. Unde rogo vos ex parte Summi Pontificis, quòd viriliter vos defendatis.* Et confirmato conſilio, præcepit Clericos & Religioſos armare, & contra Imperatorem ſicut contra unum Saracenum pugnare. Tunc innumerabiles receperunt Crucem. Et exeuntes de Civitate adverſus Imperatorem per unam leucam, ideſt per duo milliaria, Caſtra ſua fixerunt apud Campornianum, ubi fuit Societas Fortium, ex electis peditibus conſtata, armis cooperta. Iſta Societas juravit nullum captum retinere, ſed omnes interficere. Et iſti die ac nocte exercitum Imperatoris diverſis plagis fatigabant. Tunc de exercitu Imperatoris exivit una Societas Saracenorum, bellum petentes. Cui occurrit Ottobellus de Mayrano, giganteus, major omni homine ab humeris ſupra, ſibi adjuncta electa Societate de Bazana, qui illos Saracenos invaſit, exterminavit, foſſata implevit, & multos in carceribus mancipavit, eorum equos habuit. Imperator autem exercitum ſuum ad Caſſinas Scanafſi poſuit. Et tunc adjuncti ſunt ei Cremonenſes cum Carrocero. Altera die magna pars Cataneorum & Valvaſorum de Mediolano derelinquentes ſuam Civitatem ad Imperatorem iverunt; quod multum noſtrum exercitum exterruit. Ipſa nocte aquæ ingruentes exercitum Imperatoris uſque ad corpora equorum aſcenderunt. Tunc Imperator vocavit partem Cataneorum & Valvaſorum, quærens ab eis, ubi poſſet facilius de Civitate Mediolani triumphare; qui duxerunt ipſum verſus Lagiarellam, & inter Beſnate & Caſorate exercitum ſuum fixit, & Mediolanenses ex oppoſito ſe locaverunt. Abduam Novam in Lambro poſuerunt, & Ticinellum in Ticinum. Foſſato mirabili ſe communierunt. Tunc Cives de Cumis de noſtro exercitu reſceſſerunt, & Imperatori adjuncti ſunt. Altero mane Theutonici foſſatum tranſierunt. Tunc Paſibanus de Platis gallum aureum de capite Theutonici deſecit. Pugna committitur. Carrocerum Cremonenſium devin-

devincitur. Militia Papiensis corrumpitur. Superbia Cremonensium decedit. Imperator recessit. Tunc Mediolanenses cum Petro de Vineis Notario Imperatoris, & Guilielmo Comite Sancti Severini, & Tebaldo de la Conquesta Normando, qui Curiam Imperatoris regere videbatur, tractaverunt, ut illa nocte Imperator in lecto interficeretur. Quod ut Imperator intellexit, Petrum de Vineis exoculari fecit, alios diversis poenis affixit, & in Alemanniam ivit. Tunc Mediolanenses cum Carrocero Cremonensium ad Civitatem Mediolani gloriose redierunt. Eodem Anno Guilielmus de Rozolo Archiepiscopus moritur, & Frater Leo de Perego Ordinis Fratrum Minorum, sibi facta per Ordinarios compromissione, se ipsum in Archiepiscopum elegit. Istitis temporibus Balduinus Imperator Constantinopolitanus misit Parisius Beato Ludovico Coronam Domini Spineam, & magnam partem Crucis Domini.

CAP. XI.

De primo Adventario facto in Mediolano.

ANno Domini MCCXL. sedente Innocentio IV. in Roma, vivente Fratre Leone Archiepiscopo, imperante Frederico Roglerio excommunicato, regnante Conrado filio ejus in Alemannia, Gregorio de Montelongo Legato existente, Populus Mediolanensis elegit in Capitaneum Populi Paganum de la Turre propter magna servitia, quæ ipse fecerat Populo Mediolanensi tempore ruptæ de Curte-Nova, sicut supra dictum est. Et venit cum eo Hermannus de la Turre filius ejus, cum uxore & filiis, & universis consanguineis suis. Isto tempore factum fuit primum Adventarium Communitatis Mediolani. Et quia illi de la Turre in Civitate Mediolani maximum dominium habuerunt, ideo ipsorum genus heic volumus describere.

CAP. XII.

De genere Turrianorum; & Garifora, seu Arma sua.

Beatissimus Ambrosius fecit sex Capitaneos Portarum. Inter alios in Porta Nova instituit Turrianos, & dedit in feudum totam Valfasinam & Comitatum. In processu temporis multiplicati sunt, & totam Barlasinam occupaverunt. Et præcipue Terram de Figino usque Meolam. Ex hinc natus est quidam, qui dictus fuit Comes Tacius, qui Leonem in Vexillo portabat. Accidit, quod duo juvenes de Domo Francorum, qui Gariphoram, idest duo lilia aurea in modum Crucis in campo azurrino, quod est Vexillum Domus Franciæ, in suo Vexillo deferabant, intraverunt Italiam. Quos videns Comes Tacius, eis ambas filias dedit, cum Comitatu Valfasinæ in dotem, de quibus nati sunt Turriani. Inter alios natus est Martinus giganeus, qui in quodam Passagio pro defensione Fidei Christianæ Martyr Christi effectus est, ut supra dictum est. De isto Martino natus est Jacobus; de Jacobo sunt nati tres filii, scilicet Paganus, qui fuit primus de Domo Turrianorum Dominus Civitatis, & Jacobus, & Antimano Archipresbyter. De Pagano nati sunt sex filii, scilicet Hermannus, Napus, Franciscus, Carneva, Raymundus Patriarcha Aquilejensis, & Paganinus, qui fuit interfectus in Vercellis. De Jacobo nati sunt duo filii, scilicet

Tom. XVI.

A Martinus Magnus, & Philippus Magnus. De Antimano Archipresbytero & ex quadam Moniali nati sunt filii, ex quibus prodiit numerosa proles.

CAP. XIII.

De divisione Nobilium, & Populi, & Creditæ Mediolani.

ANno Domini MCCXLI. supradictis viventibus, & Pagano de la Turre constituto Capitaneo Populi & Creditæ, in Mediolano antiqua pestilentia partis Populi contra Cataneos & Valvafores fuit renovata, quæ postea nunquam finem habuit. Quum enim Paganus de la Turre esset Dominus Creditæ, & Populi, pars Nobilium præfecerunt sibi in caput & dominum Fratrem Leonem Archiepiscopum. Et recalcitrantibus invicem partibus, & quum Nobiles de Mediolano voluissent contra Papienses in campo dimicare, pars Populi & Creditæ domi sedet. Et die XI. Maji fuit bellum de Genestris, ubi sola pars Nobilium pugnavit cum militia & Populo Papiensi. Et fuit malè nostris Mediolanensibus, quia licet Milites de Mediolano superassent hostes, quia rapinis insisterant, Papienses super eos irruerunt, per campos disperferunt, & multos interfecerunt. Et fuerunt capti ex nostris militibus nobilis juvenis Fridericus de Salvaticis probus, Ingoardus Gazeta de Gerenzano fortissimus, Anselmus de Terziago, Inviciatus de Lampugnano, & Manfredus de Pusterla. Quo audito Paganus de la Turre cum Populo advēnit. Et statim iterum pugna committitur. Fugiant Papienses usque ad portas suæ Civitatis. Nostris incarcerati relaxantur. Finaliter pax facta fuit, & guerra, quæ XXII. annis fuit inter Mediolanenses & Papienses, finita fuit. Eodem Anno Paganus de la Turre Dominus Populi & Creditæ moritur sexto die Januarii, & jacet in Claravalle in pariete Ecclesiæ satis humiliter sepultus. Isto Anno Fredericus Roglerius Imperator jam excommunicatus, qui Ecclesiam semper dilaniaverat, & Civitatem Mediolani semper odiderat, audiens quod Innocentius IV. Concilium convocaret, positus insidiis in mari, cepit duos Cardinales, scilicet Jacobum Prænestinum Legatum Franciæ, & Ottonem Cardinalem Legatum Angliæ. Item cepit Archiepiscopum Rothomagensensem, Abbates de Cistello, de Cluniaco, & alios Prælatos quamplures, propter quod postea fuit de Imperio justè depositus. Tunc Innocentius Papa misit Gregorio de Montelongo Legato suo, quod contra Salinguerram Dominum Civitatis Ferrariensis exercitum pararet, & tunc dati sunt isti Legato CCC. Milites de Mediolano. Et facta obsidione circa Civitatem Ferrariensem Civitas capitur, & Salinguerra Venetias in carceribus mittitur. Et post pauca Paulus Traversarius Dominus Civitatis Ravennatis moritur. Audiens Imperator quæ facta fuerant, de Apulia exiens, intravit Lombardiam, Civitatem Ravennam expugnavit, Faventiam sibi subjugavit, quod multum Civibus de Mediolano displicuit. Tunc Imperator super Lombardiam fecit tres Vicarios, scilicet Hentium filium suum Regem Sardinæ, & Comitem Sabaudæ, & Gualvagnum Lanziam Marchionem.

X x

CAP.

CAP. XIV.

Qualiter Innocentius IV. Papa ordinavit, quod Cardinales utantur Capello Rubeo.

Anno Domini MCCXLII. sedentibus & regnantibus supradictis, & Hentio Rege Sardiniae filio Frederici in Italia ejus Vicario constituto, Cives de Mediolano recordati, quod Cumani eos in campo prodiderant, qui fugerunt ad Imperatoris instantiam, congregato exercitu invaserunt Civitatem Cumanam, & usque ad Portas omnia igne ferroque destruxerunt. Castrum de Lucino subverterunt, Mendrisium destruxerunt, & transito monte Castrum de Belinzona obtinuerunt. Isto tempore Innocentius IV. ordinavit, quod Cardinales uterentur Capello Rubeo, in memoriam sparsi sanguinis Apostolorum. Et Beato Petro Martyri commisit Officium Hæreticorum.

CAP. XV.

De crudelitatibus Izilini de Romano crudelissimi.

Anno Domini MCCXLIII. concurrentiis supradictis sic stantibus, Receptum de Megnano, sive Motta fuit constructa. Et Hentius Rex Sardiniae supradictus volens illud impedire, advēnit, & in Sayrano castra sua fixit, quem Mediolanenses inde turpiter fugaverunt. Eodem tempore Izilinus totius Marchiae Trivisinae ferè Dominus, ad mandatum Friderici Imperatoris, cujus erat quasi ejus anima, homines interficere cœpit. Nobiles dominas, & virgines pulcherrimas in carceribus includit. Omne illicitum matrimonium procuravit, licet in se castus fuerit. Gualvagnus Lanzia Vicarius Imperatoris Castrum Sancti Bonifacii destruxit. Mantuani in ripa Padi obtinuerunt Ostilium.

CAP. XVI.

Qualiter Papa ivit Lugdunum ad congregandum Concilium.

Anno Domini MCCXLIV. concurrentiis supradictis sic stantibus, Innocentius Papa laboravit totis viribus; quomodo posset Imperatorem Fredericum cum Ecclesia concordare. Qui nihil proficiens, quia Imperator ubique personas Ecclesiasticas coltis & taleis pergravabat, capiebat, incarcerabat, Castra Ecclesiae destruebat, Cardinales capiebat, cogitavit Papa de Roma fugere, & Concilium in Lugduno celebrare. Et quia erat genere Januensis, ex illis de Flisco natus, per naves Januensium sublevatus, pervēnit Januam cum sex Cardinalibus VII. die Julii. Alii sex Cardinales occulte venerunt Mediolanum ultimo die Augusti, qui statim Januam ad summum Pontificem in habitu privato perrexerunt. Tunc Innocentius IV. Papa cum istis XII. Cardinalibus de Janua vēnit in Ast, & transiens per Montem-ferratum ivit in Sabaudiam; & tunc Comiti Sabaudiae Vicario Imperatoris dedit neptem suam in uxorem, & concessit in dotem Castrum de Tripolis, Castrum de Vilgana cum Valle Secusiae, quæ omnia erant Episcopi Taurinensis. Insuper fecit eum Vicarium Ecclesiae super totam Lombardiam. Finaliter Papa pervēnit Lugdunum, ubi convocato Concilio generali, fecit citari Fredericum Imperatorem, qui comparere pro-

A misit, & usque Taurinum pervēnit, ubi Papa misit, quod comparere volebat. Tunc Fernandus filius Regis Castellæ, quem Imperator Papiæ incarceraverat, fugit Mediolanum, & in Palatio Archiepiscopi fuit hospitatus.

CAP. XVII.

Qualiter Papa deposuit Imperatorem, qui intravit territorium Mediolani. Et Rex Henzius fuit captus.

Anno Domini MCCXLV. dictis concurrentiis sic stantibus, Innocentius IV. Papa die primo Augusti de consensu totius generalis Concilii, allegatis causis pluribus, quæ notantur in Sexto Decretalium, Fredericum Roglerium de Imperio deposuit in hæc verba: Nos volentes divinam sententiam nostram præponere sententiæ, denuntiamus Fredericum Roglerium a Deo excommunicatum, atque ab honore Imperii atque Regni Siciliae depositum. Nos ergo isti divinæ sententiæ nostram addentes sententiam, excommunicamus ipsum Fredericum Roglerium, & ipsum de omni honore Imperii pariter & Regni Siciliae deponimus &c. Fuerunt autem quatuor causæ, quare fuit Imperio privatus. Prima quare fuit privatus Imperio, est, quia pluribus vicibus dejeravit. Secunda, quia Cardinales plures & Prælatos incarceravit. Tertia, quod evidentibus argumentis suspectus de hæresi habebatur. Quarta, quod Regnum Siciliae, quod est speciale patrimonium Ecclesiae, spoliavit atque destruxit. Item privavit ipsum Fredericum Regno Siciliae, quia per annos IX. non solverat Ecclesiae Censum Mille Schifandorum, quo erat obligatus Ecclesiae pro Regno Siciliae. Postea Papa misit Electoribus Alamanniae, quod alium eligerent Imperatorem. Et vacavit Imperium annis ferè LXV. Nec per XXX. annos postea fuit electus aliquis Rex in Alamannia, usque ad tempora Rodulphi. Hanc terribilem sententiam Imperator existens in Taurino primò audivit, qui ex hoc factus pejor, Bernardum Rubeum proximum consanguineum Papæ de Parma ejici fecit, & ejus domum dirui. Et juravit per Coronam suam, quod non cessaret, donec Civitatem Mediolani funditus everteret, sicut fecerat Fredericus Barbarubea Avus suus. Unde quasi leo fremens vēnit de Taurino Papiam. Et intrans territorium nostrum, Monasterium de Morimondo destruxit. Die XXI. Octobris juxta Abiate in ripa Ticini castra sua fixit, volens flumen transire, sed exercitus Mediolanensium ex opposito prohibebat, ne transiret. Et sic steterunt sine pugna per dies XXI. Die primo Novembris Imperator ivit ad Bosforam, volens transire Ticinellum. Sed Mediolanenses cum Gregorio de Montelongo Legato ex opposito se opposuerunt, nec transire potuit. Et post tres dies ivit Castenum, ubi Turrim illorum de Cottis destruxit, & Castrum. Nec etiam ibi transire potuit. Videns Imperator, quod nullo modo transire poterat, cogitavit exercitum Mediolanensium facere redire domum. Unde misit Regem Henzium filium suum secretò Casfanum, ut Abduam transiret, & Civitatem invaderet. Tunc Rex Henzius juxta Casfanum, inficiis Mediolanensibus Abduam transivit, & Gorgonzolam pervēnit, ubi exercitum suum posuit. Et fuerunt cum ipso Pergamenses, Cremonenses, & Papienses. Quo audito Simon de Locarno præficitur duabus portis, scilicet Orientali, & Cumanæ. Et pervēnit usque Gorgonzolam,

zolan, ubi invento Rege Henzio, pugna committitur. Tunc Panera de Bruzano Regem Henzium invadens, ipsum de equo dejecit. Qui statim in Turri sive Campanili de Gorgonzola incarceratus fuit. Totus ejus exercitus dispersus & exspoliatus fuit. Rex Henzius videns se captum, juravit, si dimitteretur, quod nunquam territorium Mediolani invaderet, & Imperatorem patrem suum hoc ipsum promittere faceret. Tunc Simon de Locarno contra voluntatem Mediolanensem ipsum abire permisit. Qui ad patrem usque Castenum ivit. Cives de Mediolano patri recommendavit. Ex hoc Imperator de territorio Mediolanensi recessit, nec umquam de cetero rediit, & Papiam ivit, & apud Grossetum hyemavit. Imperator quadam die Paschatis cum suis Baronibus celebrem curiam tenuit. Cui Obizo Marchio Malaspina equum suum destrierum antiquum macilentum despectum nimis cum uno vilissimo rustico insidente presentari fecit. Cunctis autem admirantibus de tam vili munere, Imperator ait: *Nolite admirari, quia significat veritatem. Sicut iste equus quondam pulcher & pinguis & maximi pretii fuit, nunc ad nihilum devenit, ita Imperium quondam nobile & forte nimis ad nihilum devenit, quia Imperator nihil habet in Alamannia & Italia. Ceteri autem Reges Christianorum Imperium non recognoscunt, sed despiciunt. Interim Imperator per suos Principes proditoriè interfici voluit. Quo cognito in Apuliam fugit. Eodem tempore Imperatore existente in Parma, venit ad eum Bertolottus de Venerosis de Ripa Comes Palatinus, Dominus Insulae Sueviae & Bardinae. Cui Imperator confirmavit privilegium secundum formam, Datum Parme III. Idus Martii, Anno Regni ejus XXVI. Imperii Anno XXII. Hierusalem & Siciliae Rege I. Et incipit Privilegium: *Fredericus Secundus Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem & Siciliae Rex &c.**

CAP. XVIII.

Qualiter Lantgravius factus fuit Imperator.

Anno Domini MCCXLVI. supradictis concurrentiis sic stantibus, die VI. ante Calendas Maji, nix maxima descendit in Mediolano. Isto tempore Innocentius IV. Papa Conradum Regem Alamanniae filium Frederici Roglerii depositi, de Regno Alamanniae deposuit. Per totam Franciam & Alamanniam Crucem cum plena Indulgentia praedicari fecit. Lantgravium Comitem Palatii, interfectorem Philippi Regis Alamanniae, in Imperatorem eligi iussit. Qui Conradum supradictum per totam Alamanniam fugavit, & in campo prostravit, & cepit die V. Augusti. Et sic totam Alamanniam obtinuit. Ex quo Ecclesia quamplurimum fuit exaltata, & Fredericus depositus turpiter humiliatus fuit. Isto tempore Izilinus, qui toti Marchiae Trivisinae dominabatur, illos de Lendenaria interfecit.

CAP. XIX.

De Civitate Victoria juxta Parmam edificata.

Anno Domini MCCXLVII. sedente Innocentio IV. vivente Fratre Leone de Perego Archiepiscopo, regnante Lantgravio in Alamannia, Gregorio de Montelongo Legato Italiae constituto, Cives de Mediolano commiserunt

Tom. XVI.

A ipsi Legato, ut quem veller, daret in Potestatem Mediolani. Isto Anno Lantgravius Rex Alamanniae moritur die VII. Decembris, de quo Ecclesia conturbata fuit nimis. Tunc Conradus quondam Rex usurpavit Regnum. Ex hoc Fredericus Roglerius depositus magnum gaudium recepit, & de Apulia exiens, in Lombardiam venit, & Taurinum intravit. Filiam suam spuriam Jacobo de Carreto in uxorem dedit. Tunc Girardus de Corrigia cum exercitu Ecclesiae Civitatem Parmensem hostiliter ingreditur. Amicos Frederici depositi de Parma expulit. Quo audito Gregorius de Montelongo Legatus illuc ivit. Et statim Fredericus depositus Civitatem Parmensem obsedit. Et Civitatem Victoriam erexit juxta Parmam. Et statim de Mediolano missi sunt duo, scilicet Guillelmus de Sorexina, & Otto de Marcellinis, cum mille militibus, quorum quilibet habuit quatuor equos. Et steterunt in Parma per septem menses contra Imperatorem depositum. Et supervenit Octavianus Cardinalis & Legatus, qui stabat in exercitu Mediolanensem. Ipse reduxit Civitatem Brixiae ad amorem Ecclesiae. Terras Cremonensem combussit. Cum Imperatore pluries confligit.

CAP. XX.

Qualiter Imperator expulsus fuit de Civitate Victoria.

Anno Domini MCCXLVIII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Gregorius de Montelongo cum mille militibus de Mediolano, de Parma, diu obsessa egrediens, quum Fredericus Roglerius depositus venationi insisteret, totum exercitum & obsidionem exterminavit; thesaurum ejus, & Diadema Imperii, quo licet depositus utebatur, habuit. Miliequingenti milites capti fuerunt, plusquam duo millia interfecta. Carrocerum Cremonensium ibi fuit perditum. Civitas Victoria fuit destructa. Imperator depositus totus exspoliatus, & vituperatus fugit in Apuliam, nec umquam de cetero in Italiam rediit. Henzius ejus filius Rex Sardiniae in Veronam ad Izilinum fugit, qui eum honorifice tractavit. Mediolanenses, qui tantam victoriam de hostibus habuerant, domum cum gaudio maximo redierunt.

CAP. XXI.

Qualiter Comes Hollandiae fit Imperator. Et de Passagio Beati Ludovici.

Anno Domini MCCXLIX. supradictis concurrentiis sic stantibus, fuit electus in Imperatorem Guillelmus Comes Hollandiae, & coronatus fuit in Alamannia. Eodem tempore Beatus Ludovicus Passagium ultramarinum fecit, & in Insulam Cypri applicuit, & navigans, terram Saracenorum intrans, Damiatam obtinuit. Et die XX. Novembris per mare & per terram contra Saracenos pugnavit, qui licet primo praevaluerit, finaliter captus fuit. Isto Anno Izilinus amicus Frederici depositi cum Rege Henzio Arcem Estensem destruxit. Et quum in Episcopatu Mutinensi contra Bononienfes equitassent, Rex Henzius capitur & incarceratur in Bononia, nec umquam evasit, qui tandem ibi moriens, in Conventu Fratrum Praedicatorum de Bononia sepelitur. Et quum non haberet prolem, ipsum Con-

XX 2

cum

tum Fratrum Prædicatorum de Regno Sardinie suum heredem instituit. Isto Anno Castrum de Arona, sive de Ardena, quod erat Guidonis Canis, per Mediolanenses capitur.

C A P. XXII.

De morte Imperatoris.

Anno Domini MCCL. sedente Innocentio IV. vivente Fratre Leone de Perego Archiepiscopo, regnante in Alamannia Guilielmo Hollandie, Fridericus depositus, quum esset in Comitatu Apulie apud Florentinum, quod est juxta Luceriam, per manus filiorum suffocatus, miserabilem vitam finivit. Qui quum esset excommunicatus, Ecclesiasticis Sacramentis caruit, & Ecclesiasticam sepulturam. Eodem Anno Guilielmus Rex Alamannie per Frixones occiditur. Die VII. Madii Castrum de Leuco subjugatur & destruitur per Cives Mediolani. Eodem tempore quum Cives de Mediolano mitterent Civitati de Parma quatuor millia modiorum bladi, illi de Placentia totum granum pro se retinuerunt. Et ex hoc orta est turbatio. Et equitaverunt nostri Cives super territorium Laudense, & destruxerunt tria Castra, scilicet de Fiscilaga, de Zinido, & de Bregnature. Et quum esset æstus permaximus, multi siti & calore perierunt. Unde dictus fuit exercitus *de la Caldana*. Eodem Anno magnus Mathæus nascitur, in cujus ortu, ut fertur, equi & boves fractis capistris mugientes, de stabulis exeuntes, per nemora discurrentes, terribiles mugitus dederunt, unde à sua pueritia dictus est *Brugia*. Isto tempore Conradus quondam Rex Alamannie, audita morte Frederici Roglerii patris sui, reassumens vires, intravit Italiam, & pervenit Veronam ad Izilinum Dominum illius Civitatis, qui ipsum quasi Deum honorifice recepit. Et postea iste Conradus Rex Sicilie ex parte avie suæ nisi fuisset illo Regno privatus, in Apuliam ivit, & totum illud Regnum obtinuit, qui post duos annos moriens, Conradino filio suo illud Regnum reliquit: quod facere non potuit. Eodem tempore Bosius de Dovaria & Izilinus facti sunt Domini Civitatis Cremonæ.

C A P. XXIII.

Qualiter Papa intravit Mediolanum. De questione quænam esset nobilior parentela de Mediolano.

Anno Domini MCCLI. supradictis concurrentiis sic stantibus, & vacante Imperio, destructæ sunt domus circa Broletum novum, & facta sunt Palatia in circuitu Broleti. Eodem Anno Innocentius IV. venit Januam die XIV. Junii, & ivit iste Potestas Januam ad Papam, ubi mortuus fuit. Tunc Papa venit Mediolanum, & occurrerunt ei mille pueri mitrati, & in qualibet mitra erat depictus Papa, & ultra hoc occurrerunt innumerabiles personæ. Erant cum eo tres Cardinales, & unus Patriarcha Constantinopolitanus. Fuit hospitatus in Monasterio Sancti Ambrosii, die VII. Julii diebus LXIV. Et quum Mediolani non esset aliquis Potestas, rogatus per Mediolanenses Papa, dedit in Potestatem Gerardum de Rangonibus de Mutina. Et interdixit Civitatem Laudensem. Quadam vice Papa, congregatis cunctis Nobilibus ad convivium, circa finem prandii quæsi-

A vit à Mediolanensibus, quæ esset nobilior parentela in Civitate Mediolani. Qui post tres dies responderunt, quod illi de Sorexina erant nobiliores, de quibus fuerunt duo Imperatores, & Beatus Simplicianus. Sed illi de Crivellis erant ceteris parentelis potentiores in personis & divitiis. Isto tempore in Civitate Laudensi fuit maxima seditio inter Gibellinos, videlicet illos de Vestarino, & Aungagos. Quia Suzium de Vestarino erat Dominus, qui quondam fuerat subditus illorum de Aungagis, & popularis. Et illi de Aungagis miserunt Cremonam, ad Bosium de Dovaria, & Izilinum de Romano, Dominos Civitatis Cremonensis, quod venirent accipere dominium Civitatis Laudensis. **B** Qui statim venerunt. Suzium de Vestarino de dominio deposuerunt. Castrum Imperatoris armaverunt. Tunc Mediolanenses attendentes, quod Iziliaus venisset Laude, qui semper fuerat cum Imperatore Frederico Roglerio contra Civitatem Mediolani, timuerunt eum esse tam propinquum vicinum. Unde Laudem equitaverunt VIII. die Augusti cum Carrocero & trabuchis, & intraverunt Laudem. Izilinum & Bosium inde expulerunt. Castrum Imperatoris destruxerunt, & Suzium de Vestarino in dominio per decem annos reformaverunt. Tunc destruxerunt etiam Castrum de Carevagio, quia longo tempore Civitati Mediolani rebellaverat. Eodem Anno de mense Aprilis facta fuit perpetua pax inter Mediolanenses & Papienses. **C** Isto Anno Reginaldus filius Azzi Marchionis Estensis, qui in Apulia per Imperatorem Fredericum per multos annos ante fuerat incarceratus, in eodem carcere moritur. Hic fuit pater Obizzi, qui postea fuit Marquis Estensis.

C A P. XXIV.

De morte Beati Petri Martyris.

Anno Domini MCCLII. sedente Innocentio IV. vivente Fratre Leone Archiepiscopo, vacante Imperio, Beatus Petrus Martyr occiditur XXIX. die Aprilis. Quum Carinus interfectus ejus fuisset Potestati presentatus, & fugisset, tam Nobiles quàm Populares domum Potestatis invaserunt, & eum per personam ceperunt, totum palatium exspoliaverunt, & toto die & nocte ipsum Potestatem incarceraverunt. Summo mane Populus petiit ejus caput, cui vix vita donata fuit, & de regimine ejicitur. Tunc exorta est magna turbatio in Civitate, quia Catanei & Valvasores valuerunt, quod Frater Leo Archiepiscopus esset Dominus in temporalibus & spiritualibus. Ex altera parte Populus contradixit. Item quia Populares dixerunt, quod volebant, quod illi de Populo fierent Ordinarii, sicut Catanei, & Valvasores; & quod privilegium datum per Fredericum Barbamrubeam nullius erat valoris, Archiepiscopus & Ordinarii contradixerunt: propter quod fuit orta seditio. Et Populus expulit Archiepiscopum cum omnibus Ordinariis & exbannivit. Insuper exspoliatae sunt domus Archiepiscopi, & Ordinariorum, & Beneficia occupata. Tunc facti sunt duo Potestates, scilicet Ubertus Placentinus, qui fuit Rector Nobilium, & Conradus de Concesio Brixienis, qui fuit Rector Populi. Tandem die XVI. Madii Ubertus Caccianimicus de Urbs de Bononia factus fuit Potestas Mediolani. Eodem Anno Gregorius de Montelongo factus fuit Patriarcha Aquilejensis. Prima columna Pontis de Vig-

Vigeveno figitur die XX. Septembris. Eodem Anno Innocentius IV. in Perusio existens canonicavit Beatum Petrum Martyrem. Isto tempore quum in Civitate Mediolani essent tres Potestates, ut supra dictum est, ista pars, quæ erat nobilior, scilicet Turrianorum, de Sorexina, de Crivellis, de Modoëtia, divisa est, quia illi de Sorexina recefferunt à Turrianis, & facti sunt caput partis Nobilium, quæ erat mirabilis Societas. Et fuerunt cum eis Crivelli, Vicecomites, & ceteri supranominati. Turriani videntes se derelictos ab omnibus Nobilibus, coeperunt adherere Populo, & Credentia, promittentes Populum à Nobilibus defendere. Et sic facti sunt caput Credentia & Populi. Ex altera parte Leo Archiepiscopus cum parte Nobilium fecit quatuor Capitaneos contra Turrianos ex illis parentelis, quæ recefferunt ab amicitia Turrianorum. Unus de Sorexina, dictus Paulus, cujus soror erat uxor Martini de la Turre, alter dictus est Venzius de Crivellis, alter Raynerius de Modoëtia, quartus dictus est Azolinus de Marcellinis. Rixis & rumoribus & homicidiis perpetratis in Civitate, videntes isti quatuor Capitanei, quod Turriani eos in consilio & bello superabant, cogitaverunt advocare in Potestatem Manfredum Marchionem Lanziam ex Castro de Incisa, quod est inter Alexandriam & Ast. Iste semper fuit hostis Ecclesiæ. De cujus sorore natus est Rex Manfredus Siciliæ. Iste semper adhæsit Imperatori Frederico, & Turrianos odivit, & partem Nobilium dilexit. Deliberato ergo consilio iste Manfredus Marchio vocatus fuit ad dominium Civitatis, & habuit mille milites stipendiatos ex diversis Italiae partibus. Et quia introitus Communitatis non sufficiebant pro stipendiariis, vocatus est quidam Benus de Gonzanis de Bononia, qui pedagia, & datia, & omnem modum extorquendi pecuniam invenit.

CAP. XXV.

Qualiter Turris de Gambalò, & tria Campanilia fuerunt destructa per Mediolanenses.

Anno Domini MCCLIII. supradictis sic sedentibus, Cives de Mediolano per Pontem de Vigeveno transeuntes, Turrim de Gambalò, & tria Campanilia destruxerunt, & Turrim Sancti Albini, in qua erant urnæ Amici & Aymerii.

CAP. XXVI.

De pedagis, datis, & fodris Mediolani.

Anno Domini MCCLIV. eisdem concurrentibus sic stantibus, incœpit in Mediolano quædam pestilentia, quæ numquam finem habuit, quia Cives nostri vocaverunt quemdam Benum de Gonzanis Bononiensem, virum pestiferum, cui fuit data potestas, ut adinveniret omnem modum extorquendi pecunias. Qui adinvenit tales, pedagia, datia, & omnem malam consuetudinem introduxit, & specialiter partem Populi odivit. Eodem tempore primus lapis in Ecclesia Sancti Marci ponitur. Tunc temporis Conradus Rex Hierusalem & Siciliæ, filius Frederici depositi, moritur; qui instituit Conradum filium suum puerulum, utriusque Regni heredem, & Manfredum spurio Principi Tarentino Regni Siciliæ custodiam

A commisit, donec Conradus esset aptus ad regendum. Innocentius IV. qui erat in Perusio, audita morte Regis Conradi, in Apuliam properavit, & totum illud Regnum obtinuit. Manfredum Principem Tarentinum fidelitatem Ecclesiæ jurare fecit. Similiter & alios Principes Siciliæ. Et ipso anno idem Innocentius IV. Neapoli moritur, & Alexander IV. in Papam eligitur. Hunc Manfredus Princeps Tarentinus assumtis armis, contra suum sacramentum veniens de Neapoli fugavit. Exercitum Papæ apud Fogiam magna virtute prostravit. Totam Tusciam, Civitatem Florentinam, & Marchiam Anconitanam subjugavit. Regni Siciliæ coronam capiti suo imposuit, & se Regem nominari præcepit. Ecclesiæ decem annis continuus magnis plagis fatigavit.

CAP. XXVII.

De duobus Imperatoribus electis in discordia.

Anno Domini MCCLV. sedente Alexandro IV. vivente Fratre Leone de Perego Archiepiscopo, vacante Imperio, & Beno de Gonzanis, taleis, pedagis, & datis insidente, Electores congregati elegerunt duos Reges in discordia, scilicet Regem Castellæ, & Ricardum Comitem Cornubiæ, qui prævaluit, & in Almannia coronatus fuit. Isto tempore Manfredus Marchio Lanzia finito regimine trium annorum recessit.

CAP. XXVIII.

De divisione Nobilium Mediolani & Populi.

Anno Domini MCCLVI. supradictis concurrentibus sic stantibus, exorta est turbatio in Civitate Mediolani, quia Leo Archiepiscopus volebat dominari in temporalibus & spiritualibus, favente parte Capitaneorum & Valvasorum. E contrario Populus contradicebat. Tunc facti sunt duo Capitanei in magna discordia, quia Nobiles præfecerunt Paulum de Sorexina, & Populus & Credentia præfecerunt Martinum de la Turre. Et sic jurgia suborta sunt. Interim Martinus de la Turre Senator Romanus efficitur, qui ad preces Populi renuntiavit, & Emmanuel Potestas Mediolani substituitur. Quum ergo vacaret regimen Potestatis, nec possent concordare, commissum fuit quatuor viris, scilicet Abbati Claravallis, Priori Fratrum Prædicatorum, Guardiano Fratrum Minorum, & Beltramo Zochore, qui elegerunt Henricum Saccum de Laude. Isto tempore Izilinus totius ferè Marchiæ Trivisinæ Dominus interfecit plusquam duodecim millia personarum. Nullus audebat prædicare: nullus audebat Papam nominare. Omnes hæreticos fovit, & contra Ecclesiam semper tyrannizavit. Ex quo Papa Alexander IV. misit unum Legatum in Italiam, qui contra Izilinum prædicavit Crucem cum plena Indulgentia à pœna & culpa. Qui congregato exercitu forti Paduam invasit, & ab Izilino abstulit, qui numquam de cetero ipsam recuperare potuit. Et ipsum Izilinum hæreticum promulgavit.

CAP.

C A P. XXIX.

De Vicecomitibus & Furnariis. Et de expulsiōe partis Nobilium.

Anno Domini MCCLVII. sedente Alexandro IV. vivente Fratre Leone de Perego Archiepiscopo, Paulo de Sorexina Capiteano partis Nobilium, & mortuo Capiteano partis Populi & Credentiae, regnante in Alamannia Ricardo Comite Cornubiæ qui quatuor annis non fecerat nisi Populum excoriare datis, pedagis, taleis, & fodris. Quum Frater Leo Archiepiscopus omnibus modis quæreret, quomodo posset dominari Civitati in temporalibus, Martinus de la Turre hoc molestè ferens, convocatis amicis cum Credentia & Populo, ad arma clamitans, ipsum Leonem Archiepiscopum cum parte Cataneorum & Valvaforum de Civitate expulit, qui in Castro Seprii se communicavit, & cum auxilio Cumanorum Varisium obtinuit. Sed Martinus de la Turre ipsum inde expulit, & multa damna intulit. Finaliter Cives de Mediolano instituerunt duos Syndicos, scilicet Bardinum Boxium ex parte Nobilium, & Jacobum de Eusebio ex parte Populi, compromittentes se in manum Papæ. Rediens autem Martinus cum Populo Mediolanensi cum gloria & triumpho, Potestatem Mediolani per personam cepit. Rationem de impositis taleis, fodris, & datis ab eo exegit; qui quum rationem reddere nescivisset, cum securi mactatur, & per pedes tractus, in fossato Civitatis sepelitur. Et hoc factum est iusto Dei iudicio, ut qui ab aliis pecunias extorserat, ultrix securis animam ejus everteret, & corpus ejus sepulturâ asini gubernaretur. Isto tempore navigium de Pazano fuit inceptum.

C A P. XXX.

De alia expulsiōe partis Nobilium.

Anno Domini MCCLVIII. sedente Alexandro IV. exulante Fratre Leone de Perego Archiepiscopo cum parte Cataneorum & Valvaforum, Martino de la Turre existente Capiteano partis Populi & Credentiae, Regnante in Alamannia Ricardo Comite Cornubiæ, facta fuit pax inter Leonem Archiepiscopum & Martinum de la Turre. Pacta pacis fuerunt ista, quia Societas Capiteanorum & Valvaforum fuerunt XXXII. parentelæ, & pars Populi, Credentiae & Mottæ fuerunt similiter XXXII. (*) Et ordinatum fuit, quod Societas Cataneorum & Valvaforum haberet medietatem electorum. Consilii, & medietatem Consiliariorum Communis Mediolani & Officialium, ita quod dividantur in Cataneos & Valvaforos Seprii & Mar-

(*) In margine scripta leguntur eodem charactere hæc nomina: *Pars Nobilium* Guilielmus Serazonus, Guido de Petrasancta, Amizo de Bussi, Guilielmus de Lampugnano, Rufinus de Mandello, Burrus de Burris, Henricus Cazola, Marcus Grassus, Obizzo Vicecomes, Gasparinus de Ligurti, Rafaldus Modoetienfis, Petrus de Bernarigio, Martinus de Carcano, Jacobus Scacabarozius, Bernollus de Puteo-Bonello, Burgarus de Pusterla, Dominicus de Oppreno, Azo de Pirovano, Lanfrancus de Tertiago, Jacobus Graselus, Guilielmus Balbus, Albertus de Castellione, Albertus de Velate, Bocbasius Bosus, Guido de Bebulcho, Albertus de Sorexina, Girardus de Anono, Gybertus de Castello, Richerius de Arziago, Rubeus de Gluxiano, Hengilsfredus de Semerato, & Con-

A texanæ pro dimidia parte. Alia pars Consilii & Consiliariorum, & Officialium honoris sit Populi, Credentiae, & Mottæ. Item pedagia, tolloneum, datiae, & coltæ nullo modo hominibus imponantur. Item quod Vallis Tecini securateneatur. Item quod Ecclesia Major cuncto aperiatur Populo Mediolani. Item quod Martinus de la Turre, & omnes Turriani, & Landulfus Crivellus cum Danisio filio suo, & illi de Birago, qui adhæserunt parti Populi, possint redire ad partem Nobilium absque omni damno. Et accepit ipse Martinus de la Turre in uxorem sororem Pauli de Sorexina, qui erat caput alterius partis: quod multum Archiepiscopo & parti Nobilium displicuit. Et facti sunt duo Potestates. Eodem anno in festo Apostolorum Petri & Pauli Martinus de la Turre, favente Populo, expulit iterum Leonem Archiepiscopum cum parte Nobilium, qui iverunt Canturium, & postea Cumas intraverunt in servitium Rufconorum, volentium Vitanos de Cumis expellere. Attamen Martinus de la Turre cum forti exercitu supervenit, qui Leonem Archiepiscopum, & Rufconos de Cumis expulit, & Capellum Azarium de Vitanis Dominum Civitatis Cumanæ instituit, & domum cum gloria rediit. Isto tempore Ricardus Comes Cornubiæ, qui erat electus Rex Alamanniæ, & ibidem coronatus, ivit Romam, volens coronam Imperii recipere. Quem quum Papa Alexander IV. vellet coronare, & ipsum benediceret, Comes Montisfortis ipsum inter manus Papæ interfecit. Qui postea in Rocca de Leuco publicam poenitentiam fecit. Tandem Rex Angliæ filius ejus Ricardi Regis Romanorum, in ultionem mortis ejus, nec unum vivum reliquit super terram, quem occidere non fecerit. Isto tempore Ecclesia dominabatur in Brixia. Ubertus Pelavissinus Marchio dominabatur in Placentia & Papia. Izilinus, & Bosus de Doaria dominabantur in Cremona. Isti duo Civitatem Brixie invadentes obtinuerunt, & dominium Ecclesiæ abjecerunt. Sed Izilinus consortii impatiens, ipsum Bosum de Doaria de Civitate Brixie ejecit: propter quod inter eos discordia magna exorta est, quæ numquam finem habuit. Tunc quum Archiepiscopus Leo cum parte Nobilium exularet, Izilinum Dominum suum instituerunt. Ex altera parte Martinus de la Turre cum Populo Uberto Pelavissino adhæserunt.

C A P. XXXI.

De Martino Magno de la Turre, & Azolino de Marcellinis.

Anno Domini MCCLIX. sedente Alexandro IV. exulante Fratre Leone de Perego Archiepiscopo cum parte Nobilium, Martino de la Turre existente Capiteano partis Populi & Cre-

radus de Besutio. Pars Motta, Credentia, & Populi, Albertus de Aliate, Agonus Marcellinus, Mercadanus Catebinus, Guido Poronzonus, Guilielmus Cuncha, Johannes Sardus, Zorobonus Medicus, Miranus Calzatus, Andreas de Gropello, Albertus Manderius, Obizzo de Herminulfis, Petrus Palonus, Paganus Gambarus, Arnoldus de Superaqua, Nazarius Sinygonus, Arnoldus Albocius, Alcherius de Summa, Petrus Frixianus, Guilielmus Tignosus, Arnoldus de Modoetia, Bertramus de Urso, Ubertus de la Cruce, Ambrosius Grandis, Jacobus de Luirego, Albertus de Mirabilibus, Bonus de Sancto Ambrosio, Rodulfus de Villa, Jacobus Pristinarius, Conradus de Cimiliano, Johannes bellus Mazalus, Marchisius Schingius, & Rodulfus de Meda.

Credentia, vacante Imperio, factus fuit Potestas Mediolani Thedricus de Galletisio de Casena, & rexit per sex menses. Postea usque in finem anni rexit Petrus Advocatus de Cumis. Isto tempore quum pars Populi & Credentia liberè dominaretur in Civitate, considerantes quòd Martinus de la Turre longo tempore dominium Populi & Credentia obtinisset, ipse Populus divisus est in duas partes, quia illi de Credentia volebant Martinum de la Turre in dominio reformare; illi de Motta volebant Azolinum de Marcellinis juvenem gratissimum in dominio substituere. Et factus fuit tumultus magnus in Populo; & XXIX. die Martii ambo, scilicet Martinus de la Turre & Azolinus Marcellinus, juraverunt dominium Populi & Credentia, unus in odium & discordiam alterius. Tunc Azolinus gladio perfoditur, & Martinus de la Turre plenariè dominatur. Et statutum fuit salarium mille Librarum Tertiorum omni anno. Guilielmus de Sorexina extra Civitatem proscriptus, caput partis Nobilium est constitutus. Isto tempore Papa Alexander audita Civitatis Mediolanensis desolatione, Philippum Archiepiscopum Ravennatem instituit suum Legatum, ut paci Mediolani intenderet. Qui veniens Mediolanum, citatis partibus, misit ad confinia duo capita, scilicet Martinum de la Turre caput Populi, & Guilielmum de Sorexina caput Nobilium. Leo autem Archiepiscopus cum aliis Nobilibus domum rediit. Quum autem Legatus recessisset, Martinus de la Turre privatim convocans amicos, ad Civitatem rediit. Arma movit, Archiepiscopum Leonem cum parte Nobilium expulit, & Civitatis dominium totaliter obtinuit. Guilielmum de Sorexina cum filio exbanivit. Et fuerunt plusquam quingenti, qui habuerunt magnos equos, proscripti, exceptis aliis, qui pedites armati incedebant. Isti proscripti milites, & Frater Leo Archiepiscopus miserunt Izilino de Romano, quòd sibi dabant dominium Civitatis Mediolani. Quod libenter audiens, octomillia militum congregavit, & juxta Urceos castra sua fixit. E contrario Martinus de la Turre cum forti exercitu de Mediolano cum Carrocero exiens usque ad Pioltellum ivit. Ipsa nocte Izilinus Abduam juxta Cassanum transivit. Vaprium obtinuit. Cui Leo Archiepiscopus cum parte Cataneorum & Valvasorum cum immenso gaudio occurrit. Quo audito Martinus de la Turre domum remeavit. Ex hoc Izilinus est desperatus, unde Modoetiam invasit; sed obtinere non potuit; & tunc Castrum de Trizio aggressus est, sed non obtinuit. Attamen Burgum combussit. Finaliter necessitate compulsus, ad Burgum de Vicomercato venit. Quod ut Martinus de la Turre audivit, cum Carrocero & Populo Mediolani die XVIII. Octobris Modoetiam equitavit; victualia Izilino subtrahere studuit. Izilinus famè perurgente, domum dum redire vellet, in transitu Abduæ per Mediolanenses sagittâ percussus occubuit. Tunc Izilinus interrogans, quo nomine vocaretur locus ille, dixerunt servi ejus: *Vocatur Cassanum*. Et recordatus præstigi Diaboli, ait: *Bassanum, Cassanum; Cassanum, Bassanum*. Et hoc pro tanto dixit, quia quadam die existens in Castro Bassano diocesis Vicentia, quum necromanticus pessimus esset, & Dæmonem invocasset, dixit: *O Diabole: in quo loco sum moriturus?* Ait Diabolus blaso fermone & incompleto: *in assano*. Izilinus cogitavit, quòd diceret in Bassano ipsum esse

A moriturum, ex quo tempore mortis perpendit, quòd Diabolus dixit: *in Cassano*. Tunc Brixienfes eum dereliquerunt. Azo Marchio Estensis cum Uberto Pelavifino & Bosio de Doaria ipsum ceperunt, & in Soncino captivaverunt, ubi absque sacramentis decedens excommunicatus Ecclesiasticâ caruit sepulturâ. Est autem mortuus IV. die exeunte Septembri in festo Cosmæ & Damiani.

Eodem die Guido de la Turre nascitur. Mortuo itaque Izilino, Leo Archiepiscopus Mediolani cum parte Nobilium perrexit Laudem, ubi propter favorem Summariporum recepti sunt. Martinus de la Turre factus fuit Dominus generalis Civitatis Laudensis per quinque annos. Tunc pars Nobilium de Mediolano, quæ erat in Laude, fugit. Et istud fuit primum dominium, quod umquam Turriani extra Civitatem Mediolani habuerunt. Martinus de la Turre procuravit, quòd Ubertus Marchio Pelavifinus, qui Fratrem Raynerium Ordinis Prædicatorum Inquisitorem hæreticorum, natione Placentinum, de Mediolano ejici præcepit, quòd esset Dominus Civitatis Mediolani, ut sic facilius posset partem Nobilium delere. Et sic fuit factus Dominus Civitatis per quinque annos, cujus salarium fuit quinque millia Librarum singulis annis. Qui ingrediens Civitatem Mediolani, Turrianos despexit. Martino de la Turre dominium Civitatis Laudensis auferre studuit, sed nihil sibi profuit. Iste Ubertus Pelavifinus erat hæreticus & excommunicatus, & hostis Ecclesiæ permaximus, unde Ecclesia contra ipsum Crucem prædicari fecit. Nec umquam Papa voluit alicui Inquisitori concedere, quòd posset absolvere aliquem ejus fautorem. Unde Turriani, qui ipsum ad dominium Civitatis Mediolani elegerant, gravem notam incurrerunt hæresis & schismatis; & ideo Ecclesia contra eos multipliciter bellum assumpsit, & Raymundum de la Turre electum Archiepiscopum Mediolani Papa confirmare noluit. Hic Ubertus fuit Dominus Civitatum Mediolani, Cremonæ, Placentia, Papiæ, Novariæ, Vercellarum, Terdonæ, Alexandriæ, Cumarum, & Brixia. Iste in tantum fuit pestifer hæreticus, quòd in Civitatibus, ubi dominabatur, hæretici publicè suos errores prædicabant, Scholas & doctores in cathedris habebant. Nec poterat aliquis Inquisitor hæreticorum officium Inquisitionis facere. Finaliter quum inciperet perdere dominium, Inquisitores hæreticorum in Civitate Placentia vigintiocto currus hæreticorum combusserunt. Similiter & in aliis Civitatibus. Ipse verò citatus coram Inquisitoribus humiliter comparuit, & publicè fuit confessus, quòd nihil credebatur de Fide Christiana, nec alicui hæresi. Item fuit confessus, quòd hæreticis favebat propter pecuniâs permaximas, quas extorquebat. Tandem ad tantam miseriam devenit, quòd in morte sua vix unum Medicum habere potuit. Isto tempore Frater Leo de Perego Archiepiscopus Mediolani moritur exul, & in Legnano post portam Ecclesiæ viliter sepelitur. Mortuo Izilino successerunt in dominio Civitatis Veronæ illi de la Scala, quorum origo talis fuit. Ab antiquo in Civitate Veronæ fuerunt duæ partes. Una fuit Comitum Sancti Bonifacii, quæ erat pars Ecclesiæ sive Guelfa. Alia fuit illorum de Tegio, & ista erat pars Imperialis & Gibellina; & de ista parte fuerunt illi de la Scala. Expulsis Comitibus de Verona, illi de Tegio dominabantur, & isti inter se divisi sunt, & vocaverunt Izilinum de Romano

Dico-

Dioecesis Vicentiae, ut supra dictum est. Mortuo Izilino, pro parte illorum de Tegio surrexerunt illi de la Scala, fratres tres carnales scilicet Mastinus, qui genuit Nicolaum; & Bocha, qui genuit Picardum; & tertius dictus est Albertus, qui est factus Potestas Civitatis Mantuanæ. Interim dum Mastinus nimis cresceret in amore Populi Veronensis, aliqui ex parte sua, invidia moti, ipsum in platea Civitatis Veronensis plagis multis perfoderunt. Quo audito Albertus frater ejus, Potestas Mantuanus, Mantua cum manu forti advēnit, interfectores fratris sui turpiter humiliavit, & dominium Civitatis obtinuit. Hic genuit tres filios, scilicet Bartholomæum, Albuinum, & Canem. Post Albertum dominus fuit Bartholomæus filius ejus, qui genuit Cichum generum Matthæi Vicecomitis. Post Bartholomæum dominatus est Albuinus, qui etiam fuit gener Matthæi Vicecomitis. Hic mortua prima uxore, duxit aliam uxorem filiam Giberti de Corrigia, de qua genuit duos filios scilicet Mastinum & Albertum. Mortuo Albuino successit in dominio Canis, qui dominatus fuit toti Civitati Veronensi. Mortuo Cane successit in dominio Mastinus filius fratris ejus.

C A P. XXXII.

Qualiter pars Nobilium fuit capta in Tabiogo.

A Nno Domini MCCLX. sedente Alexandro IV. vacante Sede Mediolani, vacante Imperio, Martino de la Turre dominante cum Uberto Pelavifino hæretico, parte Cataneorum & Valvaforum exulante, pars Cataneorum & Valvaforum cum Pergamenfibus confederati, Pergamum intraverunt. Postea cum Pergamenfibus Abduam transferunt, Terram de Licurti & omnia devastaverunt. Sed Mediolanenses Civitatem Pergamensem invaserunt, & omnia damna restituere fecerunt, & partem Nobilium licentiaverunt. Isti intraverunt Brianziam, & Castrum de Tabiogo obtinuerunt. Quos Martinus de la Turre statim obsedit, & deficiente eis aqua, omnes cepit, & Mediolani incarcerationavit die 19. Julii. Eodem Anno Ordinarii congregati pro eligendo Archiepiscopo, duos in discordia elegerunt, scilicet Raymundum de la Turre Archipresbyterum Modoëtiæ, & Uberrum de Setara Ordinarium; sed Papa neutrum confirmare voluit. Attamen ipsum Raymundum de la Turre Episcopum Cumanum instituit. Palæologus Imperator Constantinopolis efficitur. Eodem Anno Alexander IV. Papa moritur, & Urbanus IV. subrogatur.

C A P. XXXIII.

Qualiter Otto Vicecomes factus fuit Archiepiscopus Mediolani.

A Nno Domini MCCLXI. sedente Urbano IV. vacante Sede Mediolani, vacante Imperio, Martino de la Turre cum Uberto Pelavicino hæretico & schismatico dominantibus, parte Nobilium captivata, procurante Octaviano Cardinale de Ubaldinis, Otto Vicecomes Canonicus Desii factus fuit Archiepiscopus Mediolani. Eodem Anno Papa Alexander moritur, & Urbanus IV. in Papatu subrogatur. Tunc Turriani considerantes, quod Papa Ottonem hostem suum fecisset Archiepiscopum, & Raymundum de la Turre prætermisisset, invaserunt

A Castra & Terras Ecclesiæ, propter quod Civitas Ecclesiastico supponitur Interdicto.

C A P. XXXIV.

Qualiter pars Nobilium missa fuit ad confinia.

A Nno Domini MCCLXII. sedente Urbano IV. exulante Ottone Archiepiscopo apud Romam, parte Cataneorum & Valvaforum, existente in carceribus, vacante Imperio, sub dominio Martini de la Turre, & Uberti Pelavifini hæretici & schismatici, Martinus de la Turre, habito consilio, quid esset facturus de incarceratis Cataneis & Valvaforibus, ait quidam: *Mibi videtur, quod interficiantur.* Respondit Martinus: *Ego numquam scivi aliquem hominem facere, nec filium generare. Ideo nolo, aliquem hominem interficere.* Tunc eos jussit extrahi de carceribus, & mitti ad confinia. Aliquos misit Parmam, aliquos Mantuam, aliquos Regium. Isto Anno Hospitale novum incipitur, & fossatum de Galerata, & de Brivio explanatur. Eodem Anno Stephanus filius Regis Hungariæ & Beatricis Marchionissæ Estensis, duxit in uxorem filiam Pauli Traversarii, qui erat Dominus in Ravenna, de qua natus fuit Andreas Rex Hungariæ. Isto tempore in Tuscia cœpit mirabilis devotio se verberantium hominum, ita quod tota Italia in devotionem conversa est.

C A P. XXXV.

Qualiter Otto Vicecomes Romam reversus est.

A Nno Domini MCCLXIII. concurrentiis supradictis sic stantibus, facta fuit Campana Communitatis à Zavatario Potestate, dicta ob id Campana Zavataria. Isto tempore cum Papa audivisset, quod Turriani terras Ecclesiæ occupassent, Civitatem Mediolani supposuit Ecclesiastico Interdicto. Tunc Otto Archiepiscopus exiens de Roma, habito favore & auxilio summi Pontificis, venit versus Mediolanum. Et hostiliter manu armata intravit Castrum de Arona, die primo Aprilis. Quo audito Turriani & Uberrus Pelavifinus, convocatis undique suis amicis, invaserunt Castrum de Arona, & Archiepiscopum intus exterminaverunt. Intra Castrum aurum dimicabat. Tandem sub certis pactis Castrum redditur, & Otto Archiepiscopus Romam revertitur. Tria Castra, sive tres Rochæ subvertuntur, scilicet Arona, Angleria, & Brebia. Eodem Anno die VI. Septembris Martinus Magnus de la Turre videns se graviter infirmari, quum non haberet filium, Dominium Civitatis Mediolani, & Civitatis Laudensis, & Novariæ, Philippo fratri suo reliquit. Et post tres menses, scilicet die XVIII. Januarii ipse Martinus moritur, & in Claravalle sepelitur juxta tumulum Pagani de la Turre patris sui, de quo supra dictum est. Eodem Anno Civitas Cumarum in duas partes divisa duos dominos in discordia fecit, quia pars Rufconorum fecit Conradum de Venola, & pars Vitanorum Philippum de la Turre. Finaliter Philippus prævaluit, & dominium Civitatis Cumanæ obtinuit. Eodem tempore Obizo filius Reginaldi Marchionis Estensis fit Dominus Civitatis Ferrariensis die Mercurii in festo Sancti Stephani.

CAP. XXXVI.

*Qualiter Regnum Sicilia datum fuit
Carolo Primo.*

A Nno Domini MCCLXIV. sedente Urbano IV. exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Cataneorum & Valvaforum, vacante Imperio, Philippo de la Turre dominante cum Uberto Pelavifino hæretico, & hoste Ecclesiæ, Papa misit Carolo Comiti Provinciæ, qui fuit frater Beati Ludovici Regis Francorum, quod si posset Regnum Sicilia de manu Regis Manfredi eripere, ipsius Regni dominium sibi concederet in quartam generationem. Ipse autem Carolus Provinciæ fuit melior Princeps Christianorum in armis. Absque mora congregans exercitum Gallicorum Provincialium, exiens de Provincia intravit Italiam, & pervenit Mediolanum, ubi per Turrianos fuit honorificè susceptus. Et facta est liga fortis inter Carolum & Turrianos, & alios Cives de Mediolano. Et sic Ubertus Pelavifinus cum Potestate Civitatis de dominio ejicitur, & Carolus dominium ejus subintravit, & dedit in Rectorem Civitatis Embarra de Valso de Provincia, qui regeret loco Potestatis quantum sibi placeret. Et loco sui dimisit Philippum Comitem Montisfortis cum bona militia Ultramontanorum. Ipse Romanperrexit, ubi per Summum Pontificem fuit in Regem Sicilia & Hierusalem coronatus usque in quartam generationem. Et sacramentum fidelitatis præstitit, & homagium Ecclesiæ factum fuit, dans Ecclesiæ in feudum octuaginta millia Florenorum auri. Qui postmodum Apuliam intravit. Contra Regem Manfredum duobus annis dimicavit, quem finaliter prostravit, ut infra dicitur. Tunc apparuit Stella cometa mirabilis. Eodem tempore Ubertus Pelavifinus hæreticus & hostis Ecclesiæ, videns se per Turrianos abjectum, parti Cataneorum & Valvaforum adhæsit, & ipsorum caput factus fuit. Qui quum esset dominus Civitatis Cremonæ, omnes mercatores de Mediolano in Pado capi fecit in odium Turrianorum. Tunc Philippus de la Turre, qui erat Dominus Civitatis Cumanæ, Castrum de Tellio super Cumas destrui fecit, Simonem de Locarno cepit, quem in Mediolano in cabbia subitus scalas Communitatis inclusit. Et statim fuit factus Dominus Civitatis Novariensis & Vercellensis. Qui Castrum de Robialio in Episcopatu Novariensi funditus everti iussit, & statim post paucos dies fuit Dominus Civitatis Pergamensis. Uberto Pelavifino, & Bosio de Dovaria gravia proelia intulit. Cremonensibus & Placentinis multa damna fecit. Castrum Covi, ubi erant novem turres, quod erat Uberti Pelavifini in confinibus Bergami, solo cœquavit. Eodem Anno Urbanus Papa moritur, & Clemens IV. subrogatur. Eodem Anno Nappus de la Turre stratas Civitatis ex coctis lateribus pavimentari fecit, & statuit quod nullus currus ferratus intraret Portas Civitatis. Eodem Anno Haylon Christianus Princeps Tartarorum, congregatis Regibus Armeniæ & Georgiæ Christianis, Regem Calisum Saracenorum interfecerunt. Item obsedit Civitatem Alapi, ubi erat uxor & filii Soldani Civitatis Alapi, qui erat Saracenorum Soldanus, & habitabat tunc in Damasco. Tandem Tartari obtinuerunt Civitatem Alapi, & ceperunt uxorem Soldani cum filiis, & thesaurum innumerabilem. Et statim Soldanus de Alapi se humiliavit Tartaris. Et obtinuit Da-

Tom. XVI.

A masculum, & omnes terras circumstantes, & plures ex eis donavit Regi Armeniæ. Et quum properaret prædictus Haylon Princeps Tartarorum Christianissimus versus Hierusalem, ut recuperaret Terram Sanctam, in via invalescente infirmitate mortuus est, & sic negotium Terræ Sanctæ turbatum fuit. Eodem Anno Abathac frater Haylon supradicti factus est Princeps Tartarorum loco fratris sui. Hic licet esset prudens, & Christianos diligeret, & Christi nomen in reverentia haberet, numquam tamen fuit baptizatus.

CAP. XXXVII.

*Qualiter Napus de la Turre fit Dominus
generalis, & de morte Regis
Manfredi.*

A Nno Dom. MCCLXV. sedente Clemente IV. exulante Ottone Vicecomite cum parte Cataneorum & Valvaforum, vacante Imperio, dominantibus Carolo I. & Philippo de la Turre, Cives de Brixia sperto dominio Uberti Pelavifini fecerunt suum Dominum Philippum de la Turre, qui quum equitare deberet, subita morte præventus exspiravit, & reliquit filium, qui dictus est Salvinus. Sed antequam in Claravalle sepeliretur, Neapoleo sive Napus consanguineus ejus germanus, dominium Civitatis Mediolani obtinuit. Habuit etiam dominia omnium Civitatum ipsius Philippi, scilicet Brixie, Cumarum, Pergami, Novariæ, Vercellarum, & Laude. Eodem Anno die IX. Februarii Carolus I. Rex Sicilia in campo juxta Beneventum cum mirabili exercitu comparuit. Contra quem Rex Manfredus occurrit. Pugna committitur, usque ad noctem dimicatur, finaliter Rex Manfredus prosternitur. Et quum esset excōmunicatus, in campo sepelitur. In cujus opprobrium acervus maximus lapidum coacervatur. Sicque Carolus totam Apuliam & Siciliam obtinuit; similiter totam Tusciam, excepta Civitate Pisana, subjugavit. In morte Regis Manfredi stella Cometa permaxima apparuit, quæ tribus mensibus duravit, & in meridie lucebat, nec umquam tam magna stella apparuit.

CAP. XXXVIII.

De morte Pagani de la Turre.

A Nno Domini MCCLXVI. sedente Clemente IV. exulante Ottone Vicecomite cum parte Cataneorum & Valvaforum, vacante Imperio, dominantibus Carolo I. Rege Sicilia, & Napo de la Turre, ipse Napus considerans, quod dominus esset in multis Civitatibus, cogitavit cum fratribus suis dominia dividere. Unde Francisco contulit dominium Civitatis Brixienfis, & totius Seprii; Paganino fratri suo juniori contulit dominium Civitatis Vercellenfis, qui quum in ipsa Civitate dominaretur, Catanei & Valvafores illam Civitatem occultè invaserunt. Paganinum de la Turre dominum Civitatis, impositum equo, versus Papiam ducere cœperunt, quem ipsi Catanei & Valvafores retentum & captum gladiis perfoderunt. Cujus corpus cum mirabili ploratu ad Civitatem Mediolani delatum, in Monasterio Sancti Dionysii tumulatur. Interim Turriani de vindicta cogitantes, quinquagintaquatuor, quos in carceribus habebant, eductos interfecerunt, & tantum duo evaserunt. Napus autem Dominus Civita-

Yy

tis

tis contrarius isti crudelitati semper existens, & contradicere non valens, de Civitate Mediolani fugit, & lacrymans ait: *Vae vae! iste sanguis, qui hodie effunditur, timeo, ne super caput meum & filiorum meorum revertatur.* Unde Frater Stephanardus ait:

„Attamen inducti Populi cessare Tribuni,
„Ne tribuat tanto sceleri praesentis robur.

Hoc scelus Ottonem Archiepiscopum, qui erat in Curia Romana, non latuit. Ubique disseminavit. Ex hoc Papa turbatus, Terram Ecclesiastico Interdicto supposuit. Carolus Rex Siciliae Emberra supradictum revocavit. Tunc facti sunt quatuor Potestates, scilicet Fridericus de la Ocota Pergamensis, Tibaldus Volta Novariensis, Anselmus Lavezarius Cumanus, & Antonius de Vestarino Laudensis, qui rexerunt tribus mensibus. Postea usque ad finem anni rexit Guidotus de Rodobio Vercellensis. Isto tempore in Civitate Mediolani numeratae sunt familiae decem novem mille, & dabatur pro qualibet familia unus homo cum dimidio. Eodem tempore omnia Columbaria Comitatus ex statuto Communitatis sunt destructa.

C A P. XXXIX.

*De disputatione Ottonis Archiepiscopi
contra Turrianos.*

A Nno Domini MCCLXVII. sedente Clemente IV. exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Nobilium, vacante Imperio, dominantibus in Civitate Carolo Rege Siciliae, & Napo de la Turre, Terra existente interdicta, Turriani quamplurimum gravati propter interdictum Civitatis, miserunt Nuntios Romam ad Summum Pontificem, qui eos videre noluit, nisi prius jurarent, obedire mandatis Ecclesiae: quod facere noluerunt. Sed iverunt in Apuliam ad Regem Carolum, qui Civitatis Mediolani dominium obtinuit. Qui misit Nuntios ad Papam; quibus mediantibus Ambasciatores Turrianorum ad Papam intraverunt. Et fuit praesens Otto Vicecomes Archiepiscopus. Tunc surrexit Legatus Regis, & ait: O Mundi Sol, Papa Clemens, & vos Reverendi Cardinales. Vos deberetis considerare, quod Turriani & Cives de Mediolano dederunt transitum Carolo Regi per Mediolanum, & auxilium praestiterunt; & ligas, & perpetuas amicitias cum ipso juraverunt; quod si voluissent contradicere, Carolus Rex nunquam potuisset transire, nec auxilium prestare Ecclesiae, nec Regnum Siciliae de manu Regis Manfredi eripere. Et istud tale servitium nunquam deberet de corde Ecclesiae excidere. Item Rex Carolus & alii amici Ecclesiae admirantur, quomodo Ecclesia dat aures Ottoni Vicecomiti, & parti Nobilium de Mediolano, quia Catanei & Valvasores adhaeserunt Izilino haeretico, hosti Ecclesiae, & ferè in Civitatem Mediolani introduxerunt, qui fuit crudelior tyrannus quam umquam fuerit Nero. Et nunc habent pro suo Domino & capite Uberrum Pelavissinum, qui similiter est haeticus & hostis Ecclesiae manifestus. Certè talibus viris Ecclesia Romana favere non debuit, nec ad ipsorum petitionem Civitatem Mediolani Ecclesiastico supponere Interdicto. Quum autem Legatus Regis cessavit loqui, surrexit Legatus Turrianorum, qui in personam Archiepiscopi Ottonis impingens, ait: O Clemens Papa, apex Mundi, cui astra favent, terra vetetur, pauca loquar, sed vera dicam. Non est mirum, si Otto Archiepiscopus adhaesit Izilino,

A & Uberto Pelavicino haeticis, quia pater suus fuit haeticus, & mater haetica, & sororem suam maritavit haetico, scilicet Comiti de Curtanova. Et quia talis est, non debuit in Archiepiscopum dari, quia haeticorum filii non promoveantur secundum jura usque in quartam generationem. Item iste Archiepiscopus Otto non debuit fieri successor Beati Ambrosii, quia ipse est successor Vicecomitis, qui semper Civitatem Mediolani destruxerunt. Et quod sit destructor Civitatis, patet, quia hostiliter & manu armata intravit Castrum de Arona, & contra Civitatem Mediolani multa praelia gessit. Unde rogo ex parte Regis Caroli, & Turrianorum, & totius Populi Mediolani, quod istum Ottonem Archiepiscopum factorem haeticorum deponatis, & Raymundum de la Turre Episcopum Cumanum, qui fuit electus in Archiepiscopum, nobis in Pastorem concedatis. His completis sermonibus, Otto Archiepiscopus surgens, humiliter ad objecta respondere volens, ait: O vos, Reverendi Cardinales, qui estis Mundi luminaria, factores justitiae, & fræna errantium, & Mundi regula recta, audite exulis Archiepiscopi excusationes contra illa, quae mihi sunt objecta. Dictum est heic, quod pars Nobilium de Mediolano fuerunt amici duorum haeticorum, scilicet Izilini & Uberti Pelavissini. Ego respondeo, quod non adhaeserunt errori, sed potentiae, volentes per ipsos domum redire, si potuissent. Et si adhaerere haetico, faceret hominem haeticum, ergo Turriani sunt haetici, quia Uberrum Pelavissinum haeticum fecerunt Dominum Civitatis Mediolani, sicut notum est omnibus hominibus. De eo quod maculam haesis in meam personam impingunt, dicentes, parentes meos fuisse Haeticos, ego dico, quod sum paratus probare, quod pater meus Haeticus non fuit, & mater mea elegit sepeliri in loco religioso, ubi, dum viveret, devota fuit. Sororem meam maritavi non errori, sed nobilitati. Quod autem dicunt, quod mei majores semper destruxerunt Civitatem Mediolani, certè non est verum, quia Domus mea portavit semper magna gravamina, & fecit magnas expensas pro Communitate Mediolani, & semper suam Civitatem defenderunt. Ego non intravi Castrum de Arona, ut prado, sed ut Archiepiscopus, volens jura Ecclesiae recuperare. Et utinam ego sustinerem mortem corporalem, & Civitas Mediolani pace frueretur. Postquam Otto Archiepiscopus se excusaverat coram Papa & Cardinalibus, incepit Turrianos accusare de multis, pro ut habetur in Chronica Stephanardi. Et ait: Isti Turriani exspoliant divitiis Ecclesias. Multas exactiones faciunt super Clerum; Sacerdotes, & Religiosos incarcerant. Aedificant altas Turres & magna Palatia ad expensas Cataneorum & Valvasorum. Introitus Communitatis Mediolani ipsi soli inter se dividunt. Honores & regimina Civitatum nulli communicant. Tributis impossibilibus gravant. Incarceratis negant cibaria. Captivis infundunt venena in potibus & cibis. Et quod est miserabile dictu, negant, quod carceres purgentur faecibus, & sic suffocant Concives suos. Quod autem nuper fecerunt in crudeli excidio captivorum, o Sancte Pater Clemens, audiat. Tunc surrexit unus, qui evaserat, & narrans illud crudele negotium, Papa obriguit, & Cardinales aures obturaverunt. Quo audito Papa exclamans ait: Quando terra carebit germine, aut stella lumine, vel quando aër carebit vento, tunc sententias datas contra Turrianos ego revocabo. Hoc dicto Legatus Regis Caroli rediit in Apuliam. Et

Et Legatus Turrianorum juravit facere quidquid Papa mandaret. Isto tempore pars Gibellina de Florentia receperunt Guelfos in domum, qui malè recognoverunt, quia eodem Anno Guelfi expulerunt Gibellinos de Florentia. Eodem Anno Ubertus Pelavifinus hæreticus perdidit dominium Civitatis Cremonæ. Pisani ceperunt XXVII. Galéas Januensium. Guillelmus Marchio Montis-ferrati duxit in uxorem filiam Regis Castellæ sive Hispaniæ, de qua nata est una puella, quæ tradita Andronico Imperatori Constantinopolis genuit Theodorum Marchionem Montis-ferrati.

CAP. XL.

Qualiter Cives de Mediolano juraverunt fidelitatem Ecclesiæ.

Anno Domini MCCLXVIII. sedente Clemente IV. in Roma, exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Nobilium, vacante Imperio, dominante Napo de la Turre, Terra existente interdicta, Clemens Papa recepto sacramento fidelitatis per Legatum Turrianorum ad instantiam Ottonis Archiepiscopi misit unum Legatum Cardinalem ad Civitatem Mediolani in servitium Ottonis & partis Cataneorum & Valvaforum. Qui intravit Mediolanum die XIII. Decembris. Qui convocato Consilio Prælatorum & Principum legi fecit suam auctoritatem, & mandata Summi Pontificis, quæ habebat in scriptis. Et ait, quod numquam aliquam faceret gratiam Communitati Mediolani, aut aliquam sententiam relaxaret, nisi prius tota Civitas & omnes parentelæ per plateas jurarent Ecclesiæ fidelitatem: quod omnes libenter fecerunt, avidi ultra modum quod Officium cantaretur, & Interdictum relaxaretur. Unde Stephanardus:

„ *Consilium generale vocat, mandataque pandit*
„ *Præsulis ætherei secum delata salutis.*
„ *Confluit Urbs subito. Firmant & sacra plateis*
„ *Juramenta fidem, quæ non exacta, sed uliro*
„ *Edita &c.*

Facto itaque homagio Legatus Turrianis tria pacta fecit. Primò, quod recognoscerent Ottonem Vicecomitem esse verum Archiepiscopum, & honore debito ipsum ut patrem honorarent. Secundò, quod restituerentur Archiepiscopo castra, terræ, & possessiones Ecclesiæ. Tertiò, quod non fieret aliqua exactio super Clericos, nec Clericus exbanniretur. Hæc omnia Turriani promiserunt facere, & depositum ad libitum Legati fecerunt. Tunc Legatus absolvit Terram ab Interdicto. Et similiter omnes excommunicatos. Et Romam rediit. Eodem Anno Clemens Papa moritur, & vacavit Sedes annis tribus. Turriani audientes, quod Clemens Papa amicus Ottonis Archiepiscopi migrasset, gavisi sunt gaudio magno, & de pactis factis nihil servare voluerunt. Isto tempore quum Carolus hujus nominis Primus Rex Siciliæ ubique Gibellinos in Lombardiam & Tusciam, & Apuliam superasset, & Romanorum Patricius factus fuisset, Gibellini de Italia miserunt in Alamanniam ad Conradinum Comitem de Stoph, ut intraret Italiam, & Regnum patris sui Conradi, scilicet Regnum Siciliæ, recuperaret. Quod quum facere disposuisset, nec liberum introitum in Italiam haberet, matrem suam quondam Reginam Siciliæ dedit in uxorem Comiti de Tirol, cui genuit tres filios, scilicet Ottonem, Con-

Tom. XVI.

Aradum, & Henricum, & unam filiam, quæ fuit uxor Alberti Regis Romanorum. De qua nati sunt Duces Austriæ. Tunc Conradinus habito libero transitu per Tridentum, intravit Italiam. Et fuerunt cum eo Dux Austriæ, & Rodolphus Comes de Ausbourg, qui postea fuit Rex Romanorum, & alii Milites Theutonici ter mille. Et pervenit Veronam. Et intrans Comitatum Civitatis Mediolani, Turrianis occultè faventibus, juxta Laude transivit Abduam & Lambrium, & pervenit Papiam die XIX. Januarii. Et die XXII. mensis Martii exiens de Papiam, intravit Civitatem Pisanam. Cui adjuncti sunt omnes Gibellini de Janua, Papiam, Verona, Tuscia, & Sicilia. Et cum mirabili exercitu decem millium militum intravit Romam. Quo audito, Papa Clemens, qui erat in Viterbio, misit ad Conradinum, quod non equitaret Regnum Siciliæ, nec ad ipsum pertinebat aliquo jure, quo avus ejus Fredericus II. & pater ejus Conradus justè privati fuerant; & quod contempsisset verba Papæ semel, bis, & pluribus vicibus, Papa eum excommunicavit, & secundum sententiam Apostoli in manibus Diaboli tradidit; & in publico sermone, sicut habetur in Chronica Jacobi de Varagine, Papa sic ait: *Nullus timeat sibi de aliquo, quia iste Conradinus puer decem & octo annorum, consilio suorum depravatus est; & sum certus, quod sicut ovis vadit ad macellum, & ad mortem, ita iste puer intrat Apuliam decapitandus.* Et de hoc sumus certi tali scientia, quali post Articulus Fidei major non est. Et obstupuerunt omnes, qui audierunt verbum. Carolus autem Rex Hierusalem & Siciliæ, virorum fortissimus, audito adventu Conradini in Romam, in nullo perterritus, congregans exercitum suum, exivit obviam Conradino ad campum Vegesium in ripa Lacu Martii, & fecit duos exercitus. In primo exercitu posuit quemdam fortissimum Militem cum armis suis. Et iussit quod ab omnibus Rex diceretur. In alio exercitu cum DCCC. militibus electis in monte latitavit. His itaque dispositis Conradinus advēnit, & commissâ pugnâ fortissimâ Conradinus prævaluit. Et dum spoliis intenderent Theutonici, subito Rex Carolus supervēnit, & iterum pugnatur, & Conradinus superatur & capitur, & omnis exercitus ejus exterminatur. Tunc Rex Carolus scripsit Papæ Clementi in Viterbio Epistolam continentem modum victoriæ. Et incipiebat Epistola sic: *Surge, pater mi, & comede de venatione filii tui.* Deinde Conradinum & Ducem Austriæ decapitavit. Et sic genus Frederici Barbarus in Conradino defecit. Et acquisita est ista victoria Anno Christi MCCLXVIII. in vigilia Sancti Bartholomæi in Campo Vegesio, ubi Carolus Rex Monasterium nobile construxit, quod dicitur Monasterium de Victoria. Eodem Anno die XX. Napus de la Turre cepit Castrum de Viglevano, & fecit ipsum jurare perpetuam fidelitatem Communitati Mediolani. Eodem Anno Regina Siciliæ filia Ducis Burgundiæ, nuper desponsata Regi Carolo Siciliæ, cum patre suo Duce Burgundiæ & Imperatore Constantinopolitano, pervenit Mediolanum die X. Octobris; & portabatur super caput ejus unus pannus de sandali listato, cujus longitudo fuit XL. brachia, & latitudo brachia XX. Et portabatur super duodecim lanceas per duodecim Nobiles vestitos scarlato, quos præcedebant, præparantes viam XXIV. Milites vestiti de sandali. Et siebant hastiludia, & innumeralis Populus occurrit ei cum Vexillis portarum,

Y y 2

rum, & tubis, & dianis. Die XIII. Octobris recessit versus Laude in Apuliam ad Regem Carolum virum suum.

C A P. XLI.

*Qualiter Civitas Laudensis fuit debellata.
Et de Scazzino de Burris.*

A Nno Domini MCCLXIX. vacante Sede Romana, exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Cattaneorum, vacante Imperio, dominante Napo de la Turre, Franciscus de la Turre Dominus Civitatis & Seprii, frater carnalis Napi Capitanei Mediolani, per manus Caroli Regis Siciliæ factus fuit miles accinctus; & similiter fuit factus Comes de Benaf, & quamdiu vixerit, in suis literis se Comitum appellavit. Qui eodem Anno mirabilem tenuit curiam, & de qualibet Civitate Lombardiæ plures Milites accinctos fecit. Eodem tempore Napus Dominus Civitatis Laudensis equitavit Laude, quem Sucijs de Vestarino de equo deiecit, & turpiter tractavit. Qui rediens Mediolanum, verecundia & confusione plenus, congregavit exercitum. Civitatem Laudensem hostiliter invasit, & in festo Sanctæ Margaritæ violenter superavit. Duo Castra fortissima construxit. Totam Terram dura servitute pressit. Illos de Fisiraga honoribus cumulavit. Sucijs de Vestarino, qui ei injuriam intulerat, in carcerem de Mediolano inclusit. Duos ejus filios crudeli morte peremit. Ubi sciendum est, quod ab antiquo in Civitate Laudensi erant duæ partes. Una dicta erat illorum de Avergagis, & isti erant Gibellini, quibus adhæserunt illi de Vestarino populares. Alia pars fuit illorum de Summariva, qui erant Guelfi, & istis adhæserunt illi de Fisiraga, de Treseno, de Ricardis, de Aqua, de Ceperano. Eo tempore Catanei & Valvasores exules de Mediolano fecerunt suum caput & Capitaneum Scazzino de Burris, qui statim in Hispaniam properavit, & Ferdinando Regi Castellæ sive Hispaniæ vexillum Civitatis Mediolani contulit, quod libenter acceptavit, & ipsum Militem accinctum fecit, & illi Milites Hispanos tradidit, & Guilielmum Marchionem Montisferrati generum suum instituit Vicarium generalem super partem Nobilium de Mediolano. Isti Milites Hispani territorium Mediolanense igne ferè totum consumserunt, quos Napus de la Turre in brevi superavit, & in Hispaniam cum verecundia & damno redire coëgit. Et de cetero Cataneos & Valvasores plagis, coltis, mulctis, & proscriptionibus gravius solito oppressit, & Guilielmum Marchionem Montisferrati semper odivit. Eodem Anno Inquisitores hæreticorum cum favore Turrianorum obsederunt Castrum de Mozanica.

C A P. XLII.

*Qualiter Beatus Ludovicus cum duobus filiis
& Rege Navarræ assumpsit Crucem
pro passagio faciendo.*

A Nno Domini MCCLXX. vacante Sede Romana, exulante Ottone Vicecomite Archiepiscopo cū parte Cataneorum & Valvasorum, vacante Imperio, sub dominio Napi de la Turre, Beatus Ludovicus Rex Francorum cum duobus filiis & Rege Navarræ Crucem pro faciendo iterum passagio assumpsit.

C A P. XLIII.

De Civitate Cumana, quæ rebellavit Turrianis:

A Nno Domini MCCLXXI. supradictis concurrentiis sic stantibus, illi de Castelliono, & illi de Birago contra Turrianos se erexerunt, & parti Nobilium adhæserunt. Ad quorum procuracionem Civitas Cumana, quæ per decem annos fuerat sub dominio Turrianorum, Turrianis rebellavit. Tunc ceperunt Accursium Cuticam Vicarium Civitatis, nec dimiserunt, nisi prius dimisso Simone de Locarno, qui annis novem in cabia Communitatis steterat. Napus de la Turre intravit Seprium, & Castrum de Castelliono funditus evertit. Eodem Anno Gregorius X. natione Placentinus factus fuit Papa, quum esset ultra mare, & isto anno coronari non potuit. Iste fuit ex Vicecomitibus de Placentia. Isto tempore die XX. Maji fuit incœpta solari de lapidibus Porta Nova, & die XXI. fuit incœpta solari de lapidibus coctis Porta Orientalis. Eodem mense Guilielmus Marchio Montisferrati duxit in uxorem filiam Regis Castellæ sive Hispaniæ.

C A P. XLIV.

*Qualiter Simon de Locarno factus fuit caput
partis Nobilium.*

A Nno Domini MCCLXXII. sedente Gregorio X. Placentino in Roma, & exulante Ottone Vicecomite Archiepiscopo cum parte Nobilium, vacante Imperio, sub dominio Napi de la Turre, Sexto Calendas Aprilis Gregorius Papa fuit coronatus in Roma. Ad quem Otto Archiepiscopus accessit, rogans eum, ut ipsum cum parte Nobilium reduceret in suam domum; quod facere promissit. Isto tempore Simon de Locarno supradictus factus fuit caput partis Nobilium de Mediolano qui congregans de Civitate Cumana fortem exercitum, Turrianis dura proelia intulit multis annis. Eodem tempore Eduardus Rex Angliæ venit Mediolanum.

C A P. XLV.

Qualiter Otto Archiepiscopus venit Bugellam.

A Nno Domini MCCLXXIII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Gregorius X. Papa Concilium generale indixit apud Lugdunum. Qui intrans Italiam cum omnibus Cardinalibus, pervenit Placentiam, & duxit secum Ottonem Archiepiscopum, intendens eum in sua sede collocare. Sed Turriani contradixerunt. Multas minas contra Papam & Curiam intulerunt. Propter quod Papa mandavit Ottoni Archiepiscopo, quod in Bugella staret, donec de Concilio rediret. Tunc Papa Gregorius venit Mediolanum in Calendis Octobris, & fuit hospitatus ad Sanctum Ambrosium. Sequenti die ivit Morimondum, pergens Lugdunum. Qui primò Raymundum de la Turre Episcopum Cumanum fecit Patriarcham Aquilejensem. Et Otto Archiepiscopus tristis & exul in Bugella confedit.

CAP. XLVI.

Qualiter Napus de la Turre factus fuit Imperii Vicarius.

Anno Domini MCCLXXIV. supradictis concurrentiis stantibus, quum vacasset Regnum Alamanniæ per XXX. annos, postquam Innocentius IV. deposito Frederico ultimo, iusserat Electoribus, quod Regem eligerent, ipsi Electores secundum statutum & formam eis ab Ecclesia prætaxatam, congregati in Francfort, elegerunt in Regem Alamanniæ Rodolphum Comitem de Ausborg ex territorio Ducis Sueviæ, quem Archiepiscopus Moguntinus coronavit in Aquisgrani. Hujus autem electio præsentata fuit Gregorio Placentino summo Pontifici, qui examinata diligenter personam electam, & vocibus eligentium, ipsum in Regem Romanorum confirmavit. Et Ecclesiæ fidelitatis sacramentum præstitit; unde dicitur in Septimo Decretalium, quod Rodolphus, & alii ejus prædecessores, Romanorum Reges, summis Pontificibus diversis temporibus fidelitatis juramentum præstiterunt. Attamen ad Coronam Imperii non attigit, nec Mediolani, & regnavit annis XVI. Hic genuit filium, qui dictus est Albertus. Et quum vacaret Ducatus Austriæ, illud Alberto contulit, & Comitem de Tirola Ducem Carinthiæ instituit, & filiam ipsius Ducis sororem Regis Conradini ex parte matris, Alberto in uxorem tradidit. De qua natus est Fredericus Rex, & Henricus, & alii Duces Austriæ, qui modò sunt. Iste Rodolphus Rex instituit in Civitate Mediolani suum Vicarium. Generalem Napum de la Turre, cui misit in auxilium Comitem de Lignio, cum magna militia Theotonicorum. Isto Anno Beatus Thomas de Aquino Doctor mundi moritur, miraculis clarus. Eodem tempore pro passagio faciendo Gregorius X. Papa misit Cardinalem Albanensem Legatum suum ultra mare. Et tunc Beatus Ludovicus Rex Francorum secunda vice fecit passagium. Et fuerunt cum eo frater ejus, scilicet Carolus Rex Siciliæ & Hierusalem, & Tristanus Comes Claremontensis filius ejus. Item Eduardus Rex Angliæ, & Thebaldus Rex Navarræ, & Patriarcha Petrus Peregrinorum cum ducentis milibus viris pugnatoribus. Ii multa prælia feliciter peregerunt, quia Carthaginensem portum, & Tunisum obtinuerunt. Attamen invalescente pestilentia, Beatus Ludovicus Rex Francorum cum filio suo Tristano ibidem moritur. Similiter Thebaldus Rex Navarræ, & Legatus Papæ, & Patriarcha gubernator Peregrinorum. Attamen Rex Siciliæ, & Rex Angliæ ad propria redierunt. Mortuo Beato Ludovico Rege Francorum in Carthagine, Philippus filius ejus in ipso exercitu ultra mare fuit factus Rex Francorum, qui assumpto corpore Beati Ludovici patris sui venit navigio in Italiam. Et intravit Mediolanum die VIII. Aprilis quodam die Mercurii. Cui venienti occurrit Franciscus de la Turre cum Ambasciatoribus XXIV. cum Carroceris & universo Populo. Et ferebatur super caput ejus pannus de serico, quem portabant XII. Milites vestiti de Scarlata, super duodecim hastas. Et præcedebant XXIV. Milites juvenes vestiti de sandali listato, præparantes viam. Et fuit hospitatus in domo Raymundi de la Turre Episcopi Cumani. Et die sequenti venit Mediolanum Marchio Montisferrati; & ducti fuerunt per Communitatem

A duodecim destrerii magni cooperti ferro, quos noluit recipere. Et Franciscus de la Turre donavit ei duos magnos destrerios, quos recepit. Mirabilis Curia celebrata fuit. Postea ipse Rex Philippus in Franciam ivit.

CAP. XLVII.

De rupta de Gualera.

Anno Domini MCCLXXV. sedente Gregorio X. exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Nobilium, regnante in Alamannia Rodolpho Imperatore, Napo de la Turre Vicario Imperii in Mediolano constituto, pars Nobilium de Mediolano, qui erant exules, fecerunt suum Capitaneum Gotofredum Comitem de Langusco, promittentes ei dominium Civitatis Mediolani: quod libenter audivit. Qui congregans milites de Papia, obtinuit Aronam, & Angleriam. Otto Archiepiscopus intravit Castrum Seprii. Quo audito Cassonus de la Turre filius Napi cum multitudine militum Theotonicorum auxilio Populi Varisii & Urbis adventit, & Castrum de Angleria obsedit. Succurrit Gotofredus cum militibus præscriptis, & commisso prælio ad flumen Gualeræ, ille Gotofredus capitur, & cum XXXIV. de parte Cataneorum & Valvasorum, Galarate ducitur & decapitatur, & cum eo illi XXXIV. Et sic Cassonus de la Turre cum triumpho Mediolanum revertitur. Otto Archiepiscopus fugit Vercellam. Unde Stephanardus:

„ Hinc Comes arma petens, Gotofredus, no-
„ mine clarus,
„ Funera terna jacent, decies & quatuor icta
„ Guttore cladigeri maduerunt flumine campæ
„ Sanguineo, Galarate, tui. Sed in horrea
„ mæsti
„ Luxuriant fruges, replentes aëra fletu.

Eodem tempore pars Nobilium fecit suum caput & dominum, Archiepiscopum Ottonem, qui quum renueret, multas allegaverunt causas, quare recipere debebat, videlicet propter ultionem Tibaldi nepotis sui, qui fuerat in Galarate decollatus. Item propter ultionem Cataneorum & Valvasorum, quia plusquam ducenti gladio perierunt in diversis præliis. Item propter amorem suæ Ecclesiæ, quam nunquam videre potuit. Et plura alia allata sunt. Finaliter Archiepiscopus consensit. Et congregatis amicis, de Novaria exiens, intravit Castrum Seprii. Quo audito, Cassonus de la Turre cum exercitu adventit, & juxta Castrum Seprii ad jactam balistæ castra sua fixit, & Archiepiscopum obledit. Tunc Archiepiscopus omnes vassallos suos, qui erant in exercitu Cassoni, feudis omnibus privavit, nisi irent ad eum, sicut ad Dominum suum, & sequerentur ejus vexillum. Unde Stephanardus:

„ Quem mihi stravit apex, veniat, mea signa
„ sequatur,
„ Feudali si jure cupit gaudere. Relinquat
„ Impia castra, meis vexillis pareat. Omnem
„ Fasibus antiquis privant nunc jura rebellem.

Hac datâ sententiâ Archiepiscopus exivit. Pugna committitur, & exercitus Turrianorum dispergitur, & multi interfecti sunt. Sequenti die magna militia adjungitur Turrianis. Quo viso illi, qui erant cum Archiepiscopo, fugere cœperunt unus post alium. Archiepiscopus revocabat eos, & nihil profecit. Tandem & Archiepiscopus fugit Cumas, cui ex adverso portæ Civitatis clausæ fuerunt. Tunc intravit Castrum

strum de Zornigo. Post aliquod tempus venit Canobium, ubi fuit malè receptus. Cui cum familia sua tantum vix fuit concessum ibi habitare. Sed tantum scivit dicere, & multa promittere, quod totus unus exercitus intravit Canobium. Advēnit Guilielmus Marchio Montisferrati cum Novariensibus & Papiensibus. Supervēnit Simon de Locarno; & obsedit Archiepiscopus Castrum de Arona. Tunc Cassonus de la Turre succurrit. Pugna committitur. Prævaluit Cassonus, & sic obsidio amovetur. Archiepiscopus Otto ivit Novariam. Et procurante Simone de Locarno Episcopus Cumanus factus fuit Archiepiscopi amicus. Sic Archiepiscopus Otto intravit Cumas, & instituit Capitaneum sui exercitus Ricardum Comitem de Langusco. Tunc Napus Dominus Civitatis posuit unum fodrum de tribus solidis de centenario. Ex quo turbati Cives, cucurrerunt ad arma, & in Broleto Novo se armaverunt contra Dominum Civitatis, & nullo modo solvere voluerunt. Cassonus de la Turre in destrerio phalerato Broletum intravit. Populum sub equorum ungulis suppeditavit, & solvere coëgit.

CAP. XLVIII.

*De Ricardo de Langusco, qui cepit Ripariam.
Et de morte Gregorii X. Papæ.*

Anno Domini MCCLXXVI. sedente Gregorio X. Placentino, regnante Rodulpho in Alemannia, Terra existente interdicta, exulante Ottone Archiepiscopo cum parte Nobilium, dominante Napo de la Turre sacri Imperii Vicario, Archiepiscopus Otto Vicecomes in Cumis congregavit exercitum ex Cumanis, Novariensibus, & Papiensibus, & præcepit Ricardo Comiti de Langusco, quod equitaret versùs Leucum. Turriani adveniunt. Proelia diversa commissa fuerunt. Finaliter Terræ de Leuco cum tota Riperia Archiepiscopo subjugantur. Eodem Anno de mense Maji Guido de la Turre duxit in uxorem nobilem Dominam Beatricem nomine, filiam Simonis nobilissimi Comitis de Battifolle de Terra Florentiæ. Et facta fuit tanta solemnitas, quod vix credi posset. Eodem Anno Gregorius Papa moritur Aretii, & Innocentius V. Ordinis Fratrum Prædicatorum Papa efficitur.

CAP. XLIX.

De rupta de Desio, & de felici victoria Ottonis.

Anno Domini MCCLXXVII. sedente Innocentio V. Ordinis Prædicatorum, exulante Ottone Vicecomite Archiepiscopo cum parte Nobilium, regnante Rodulpho in Alemannia, Terra existente interdicta, dominante Napo de la Turre sacri Imperii Vicario, Archiepiscopus Otto, præcedente Cruce, intravit Terram de Desio. Ivit contra eum Napus de la Turre Dominus Civitatis cum Musca filio suo, & Franciscus de la Turre cum Guideto ejus filio, & Carnevâ cum duobus suis nepotibus, scilicet Herech, & Lombardus. Et

A fuerunt in universo de Domo Turrianorum. CLXIV. in destrariis. Cassonus de la Turre erat in Canturio cum D. Theutonicis. Pugna committitur die XXV. Januarii in festo Sanctæ Agnetis. Finaliter Otto Archiepiscopus prævaluit. Turriani prosternuntur, & solus Franciscus interficitur. Napus de equo dejectus & vulneratus, in terra quasi mortuus procubuit; quem quum Ricardus de Langusco interficere voluisset, Archiepiscopus Otto ipsum sub cappa protexit, & lacrymans super eum de fortuna mundi, sic ait:

„O fallax, inquit, quotiens fortuna revolvit
„Imis summa gradu; nam sidera splendida
„tangens

B „Voluitur ecce luto. Flos est tua gloria vanus. Tunc ex Turrianis capti sunt sex, qui traditi sunt dominio Cumanorum, & in Castro de Baradello fuerunt incarcerati, scilicet Napus cum Musca suo filio, Guido, Carnevâ, Herech, & Lombardus. His auditis Cassonus de la Turre egressus de Canturio venit Mediolanum. Portam Civitatis clausam securi deiecit, & Broletum intravit. Populum dulci sermone alloquutus fuit, quem Populus licentiauit. Tunc ivit Laudem, sed repulsus perrexit Cremonam. Inde licentiauit Parmam perrexit. Convocato autem Consilio Populus Mediolani Ottonem Archiepiscopum revocavit. Qui veniens Mediolanum, hostes suos defendit. Nullum exspoliari permisit. Justitiam fieri mandavit: quapropter ab omnibus quasi Deus adorabatur. Et factus est Dominus in temporalibus. Ricardus de Langusco factus est Potestas Mediolani per medium annum. Postea usque ad finem anni factus est Potestas Albertus de Fontana Placentinus. Hic Archiepiscopus Castrum de Monte Orphano obsedit atque funditus evertit. Illis de Fisciraga in Civitate Laudensi proelia intulit. Ex hoc Laudenses miserunt pro Cassono de la Turre, qui intravit Laudem die XIII. Maji cum D. Theutonicis. Insuper advēnit Raymundus de la Turre Patriarcha Aquilejensis cum CC. militibus. Hic Cassonus obtinuit Castrum de Bargano, expulsi inde Vestarinis & Avergagis. **D** Et transito Lambro obtinuit Meregnanum, & Landrianum. Suburbium Portæ Ticinensis invasit. Hastam suam ibidem fregit. Panes calidos de forno extraxit, & nullus obviavit. **E** A Castro de Tricio usque ad Plebem de Incino omnia igne ferroque vastavit. Trivilium, & Caravazium subjugavit. Totum territorium Cremonense & Papiense continuis incursibus destruxit. Brugnanum & Castanum debellavit. Totam Insulam Fulcheriam, exceptâ Rivoltâ, suppeditavit. Vaprium obtinuit. Nec umquam alius homo tam terribilem guerram fecit. Unde Otto Archiepiscopus necessitate compulsus, fecit Dominum Civitatis Guilielmum Marchionem Montisferrati, statuens eidem salarium omni anno decem millium Librarum usque ad quinque annos. Isto tempore Nicolaus de Urfinis, hujus nominis III. factus fuit Papa Romanus. (*)

CAP.

(*) Hæc leguntur in margine adnotata diverso characterē: Eodem Anno Englesius de Caballatis Episcopus Novaria concessit Decimas Nibbia, Mosini, Zonici, & Cisti, Olrigo & Givardo fratribus quondam Uberti de Nibbia, & Ugberto quondam Petri de Nibbia. Circa ista tempora quum in Trajesio homines utriusque sexus

super pontem choreis ac vanitatibus operam darent, contigit Sacerdotem cum Divinissimo Sacramento Eucharistia, ad agrotantem deferendo, pertransire. Illi immemores divina rei, nullum cultum ac reverentiam adhibentes, pontem fracto in aqua Mose ad CC. homines aquis absorpti sunt atque perierunt.

CAP. L.

*De morte Guillelmi de Pusterla.
Et de Societate Alborum.*

A Nno Domini MCCLXXVIII. sedente Papa Nicolao III. imperante Rodulpho in Alemannia, exulantibus Turrianis, sub dominio Ottonis Vicecomitis Archiepiscopi, & Guillelmi Marchionis Montisferrati, uxor ejusdem Guillelmi Marchionis filia Regis Hispaniæ intravit Mediolanum. Et in hastiludio facto propter ejus honorem, Guillelmus de Pusterla sub cadente equo moritur. Et ploravit eum universa Civitas planctu magno. Eodem tempore Frater Robertus Anglicus Cardinalis transiens Romam, Johannem filium Marchionis Guillelmi baptizavit. Et Frater Latinus de Urfinis Ordinis Prædicatorum in Italia Legatus partem illorum de Lambertinis in Bononia posuit. Eodem tempore Casonus de la Turre undique discurrens omnia destruebat. Nullus obviabat. Eodem tempore facta fuit Societas Alborum, & fuerunt circa DCCC. viri bellatores in magnis destrariis. Et dicta Societas Alborum utebatur vestibus albis cum lista azurri per traversum.

CAP. LI.

De pace, quam fecit Guillelmus Marchio cum Turrianis.

A Nno Domini MCCLXXIX. supradictis concurrentiis sic stantibus, Raymundus de la Turre Patriarcha Aquilejensis exiens de Laude intravit Castrum de Vaprio, & Otto Archiepiscopus intravit Tricium. Et inter eos facta est treugua die XXV. Januarii in festo Sanctæ Agnetis. Et post treugam facta est pax, auctore Guillelmo Marchione sub istis pactis. Quod Castrum de Vaprio traderetur in manibus Conradi de Castellono, & Mercatorum de Mediolano. Item quod Casonus in manibus personarum communium traderet omnia Castra, & Terras, quas subjugaverat. Tertiò quod omnes incarcerati relaxarentur, & Turriani ad confinia ponerentur, & suæ possessiones & alia eis liberè dimitterentur. Tunc Turriani iverunt Laudem, & Raymundus Patriarcha in Aquilejam rediit. Et quum ista pax facta fuisset, nullum pactum Turrianis fuit servatum. Ex hoc turbati Turriani sunt nimis. Et Gotofredus de la Turre cum magna militia intravit Ozinum. Proelia multa movit. Plusquam D. viros de Mediolano incarceravit in Laude. Totum Populum Papiensem apud Albayrate prostravit. Potestatem Papiensem incarceravit. Videns Otto Archiepiscopus, quod Turriani iterum bella moverent, D. pedites de Monteferrato sub stipendiis advenire fecit. Eodem Anno Nicolaus Papa III. moritur, & Martinus IV. subrogatur.

CAP. LII.

Qualiter Comes de Casate fuit factus Cardinalis.

A Nno Domini MCCLXXX. sedente Martino IV. regnante Rodulpho in Alemannia, sub dominio Ottonis Archiepiscopi, & Guillelmi supradicti, Comes de Casate, Archidiaconus Ecclesiæ Mediolanensis, factus fuit Cardinalis in Roma.

CAP. LIII.

De militibus Hispanis, & rupta Cassonis de la Turre.

A Nno Domini MCCLXXXI. supradictis conditionibus sic stantibus, Guillelmus Marchio Montisferrati vadens in Hispaniam, ut milites Hispanos secum adduceret, in itinere per Comitem Sabaudia capitur, nec fuit dimissus, donec Civitatem Taurinensem Comiti Sabaudia redderet. Dimissus ivit in Hispaniam, & à Rege Hispaniæ socero suo D. milites Hispanos obtinuit, & Mediolanum rediit. Tunc Otto Archiepiscopus Laude Vetus expugnavit. Laudensem Civitatem invasit. Exeunt de Laude Turriani. Prævaluit Archiepiscopus. Laudenses & Turriani prosteruntur, & vexillum Civitatis Laudensis ad Civitatem Mediolani deferretur. Tandem Cassonus de la Turre advēnit Laudem, & Vaprium ivit, & juxta Puteum de Vaprio cum exercitu Ottonis Archiepiscopi in campo pugnavit. Finaliter Cassonus de la Turre, melior miles mundi, prosteruntur, & decapitatur die XXV. Maji in festo Sancti Dionysii. Eodem Anno Cam Casanus, qui Christianos multum dilexit, factus fuit Imperator Tartarorum. Hic movit exercitum suum contra Soldanum Saracenorum, qui erat in Ægypto. Et fuit cum eo Rex Armeniæ, qui erat Christianissimus. Et superaverunt Saracenos in campo, & ceperunt Damascum. Post paucā Saraceni recuperaverunt Damascum. Mortuo Casano Imperatore Tartarorum successit in imperio frater ejus Carbanda, qui à pueritia fuerat baptizatus.

CAP. LIV.

De pace facta cum Laudensibus.

A Nno Domini MCCLXXXII. sedente Martino IV. in Roma, regnante Rodulpho in Alemannia, sub dominio Ottonis Vicecomitis Archiepiscopi, & Guillelmi Marchionis Montisferrati, Turrianis exterminatis, Civitas Laudensis fecit pacem in manibus Ottonis Archiepiscopi in Palatio Communitatis Mediolani. Isto tempore Guillelmus supradictus invidia motus contra Ottonem Archiepiscopum se erexit, nolens habere socium in dominio Mediolani, unde in odium Archiepiscopi illos de Sorefina sublimavit. Bosium de Dovaria in Soncino posuit, & vadens in Montemferratum, Johannem de Podio in Mediolano suum generalem Vicarium fecit.

CAP. LV.

Qualiter Guillelmus Marchio fuit depositus de dominio.

A Nno Domini MCCLXXXIII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Archiepiscopus Otto Guidonem de Castilione reconciliavit cum illis de Pusterla, & de Mandello, & de Carcano, & de Modoëtia. Ligam fecit, & insidens destrario, cum gladio evaginato Johannem de Podio de palatio ejecit. In festo Johannis Evangelistæ dominium Civitatis solus obtinuit. Jacobum de Sommariva Laudensem Potestatem Civitatis Mediolani instituit. Eodem Anno Guido de la Turre de Baradello evasit.

evasit. Pisani per riperiam Januæ discurrentes, omnia destruxerunt. Tunc Januenses invaserunt Portum Pisanum, & ultra decem millia de Pis-
 sis incarceraverunt. XXXIII. Galéas habuerunt, & miro modo Civitatem Pisanam humiliave-
 runt.

C A P. LVI.

*Qualiter Matthæus Vicecomes factus fuit
 Vicarius Seprii.*

A Nno Domini MCCLXXXIV. sedente Mar-
 tino IV. regnante Rodulfo in Alamannia,
 sub dominio Ottonis Vicecomitis Archiepiscopi,
 Rodulfus Rex Alamanniæ de novo factus ami-
 cus Ottonis Archiepiscopi, misit Mediolanum
 centum milites Theutonicos, & quinquaginta
 balistarios cum balistis de cornu, ad instantiam
 Episcopi de Basilea. Eodem tempore Cumani
 Leucum & totam riperiam invaserunt. Tunc
 Otto Archiepiscopus fecit tres Vicarios in Se-
 prio, scilicet Matthæum Vicecomitem, Guido-
 nem de Castelliono, & Thomam de Arrigoni-
 bus. Isti Cumanos ubique fugaverunt. Finali-
 ter sic factum est, quod solus Matthæus fuit
 Vicarius generalis in Mediolano & Comitatu.
 Et istud fuit primum dominium, quod in Ci-
 vitate Mediolani umquam habuerit.

C A P. LVII.

Qualiter Turriani intraverunt Cumas.

A Nno Domini MCCLXXXV. sedente Mar-
 tino IV. in Roma, regnante Rodulfo in
 Alamannia, sub dominio Ottonis Archiepiscopi,
 & Matthæi Vicecomitis Vicarii ejus. Isto tem-
 pore Cumani vocaverunt Turrianos, & illos,
 qui erant in Baradello, relaxaverunt. Turriani
 advenerunt Cumas, & Castrum Seprii intrave-
 runt. Quos Matthæus Vicecomes inde fugavit.
 Tunc illi de Rusconibus confederati Ottoni
 Archiepiscopo Turrianos licentiaverunt, & in
 Aquilejam perrexerunt. Eodem Anno Petrus
 Grossus factus fuit Cardinalis Romanus. Et
 tunc Civitas Mediolani habuit simul duos Car-
 dinales, unum Patriarcham Aquilejensem, &
 Archiepiscopum Mediolani. Nec fuerunt in
 Mundo alii quatuor similes istis. Isto tempore
 Carolus Rex Siciliæ moritur, & Martinus Papa
 tumulatur, cui successit Honorius IV.

C A P. LVIII.

*Qualiter Matthæus Vicecomes factus fuit
 Capitaneus Populi.*

A Nno Domini MCCLXXXVI. sedente
 Honorio IV. regnante Rodulfo in Ala-
 mannia, sub dominio Ottonis Archiepi-
 scopi, & Matthæi Vicarii, Archiepiscopus fe-
 cit quatuor Capitaneos Populi, quorum nomi-
 na sunt hæc: Matthæus Vicecomes Vicarius
 supradictus, Dominus Henricus de Modoëtia,
 Otto de Mandello, & Gothus de Pusterla. Et
 debebant singuli regere per dimidium annum.
 Matthæus Vicecomes cœpit regere, & dictus
 est Capitaneus Populi, ceterisque repulsis solus
 factus fuit Dominus ad quinque annos: prop-
 ter quod turbatus Gothus de Pusterla, Civita-
 tem exivit cum Abbate Sancti Celsi fratre suo,
 & multa proelia gessit. Eodem Anno Honorius
 IV. Papa moritur, & Nicolaus IV. Ordinis

A Fratrum Minorum Papa efficitur. Eodem tem-
 pore Odoardus Rex Angliæ fecit homagium
 Regi Francorum pro Comitatu Aquitanie.

C A P. LIX.

De quadam descriptione Civitatis Mediolani.

A Nno Domini MCCLXXXVII. sedente
 Nicolao IV. regnante Rodulfo in Ala-
 mannia, vivente Ottone Archiepiscopo,
 dominante Matthæo Vicecomite, Civitas Tri-
 polis per Saracenos capitur. Maginardus cepit
 Faventiam, & Forlivium superavit. Anno eo-
 dem Civitas Mediolani per Fratrem Bonvisium
 describitur; Et quamvis talis descriptio sit quæ-
 dam derisio, tamen breviter ejus dicta perstrin-
 gam. Portæ familiares tredecim mille. Homi-
 nes pro armis quadraginta mille. Omnes per-
 sonæ ducenta millia. Putei sex mille. Rotæ
 molendinorum ter mille. Beccarii quadringenti.
 Furni quadringenti. Tabernæ mille. Judices
 ducenti. Notarii quadringenti. Nuntii Impe-
 riales sexcenti. Medici ducenti. Magistri Scho-
 larum octoginta. Scriptores Librorum quin-
 quaginta. Ferrarii equorum octoginta. Fabri
 sonaclorum triginta. Fabri loricarum centum.
 Hospitia pulchra centum quinquaginta. Plateæ
 Nobilium sexaginta. Canum legiones decem.
 De cibis quotidianis, modiorum farinæ mille
 ducenta; boum septuaginta; piscium grossorum
 summæ quatuorcentum; piscium minorum
 quatuorcentum; cancrorum, videlicet à princi-
 pio Quadragesimæ usque ad Augustum, modii
 septem. De cibis annualibus, vini currus sex
 mille; salis sextarii sex mille quingenti; fœni
 currus ducenta millia; lignorum currus quin-
 quaginta millia. Animalia pro farina portanda
 sex millia. De munitionibus, suburgi sexaginta;
 Castra cum Villis centum quinquaginta.
 Villæ exemptæ sexcentæ. De aquis; Lacus no-
 biles decem & octo; flumina sexaginta; rivuli
 clarissimi quingenti. De nobilitatibus, homines
 militares octo mille, pedites ducentos quadra-
 ginta mille; astures centum; falcones ducenti;
 accipitres finè numero. De Ecclesiis Civitatis
 & Comitatus, Beatæ Virginis ducentæ nona-
 ginta quatuor; Beati Petri Apostoli centum
 sexaginta; Beati Ambrosii centum triginta;
 Beati Georgii nonaginta; Beati Michaelis octo-
 ginta novem; Sancti Stephani septuaginta;
 Sancti Victoris sexaginta; Sancti Nazarii sexa-
 ginta; Sancti Johannis Baptiste quinquaginta
 septem; Laurentii quadraginta octo; Gervasii
 & Protasii quadraginta; Andreæ Apostoli tri-
 ginta sex; Bartholomæi triginta quatuor; Jo-
 hannis Evangelistæ triginta duæ; Mauritii tri-
 ginta; Eusebii viginti octo; Quirici viginti
 octo; Vincentii viginti sex; Viti viginti sex;
 Zenonis decem & octo; Summa omnium Ec-
 clesiarum MCCCLV. Summa Altarium MMM.
 De Spiritualibus in Civitate, Beatæ Virginis
 Ecclesiæ triginta sex: Ecclesiæ in universo du-
 centæ. Campanilia centum viginti; Campanæ
 ducentæ: Abbates Nigri sex: Abbatissæ Nigræ
 sex: Ecclesiæ Canonicales septuaginta; Humi-
 liatorum septem: Xenodochia quindecim. Ab-
 batissæ Alborum, & Criseorum. De Spiritualibus
 Comitatus, Abbates Nigri, Abbatissæ Nigræ,
 Abbatissæ Albi & Crisei coloris. Curie
 Regales viginti una. Domus Augustini sexa-
 ginta. Domus Humiliatorum ducentæ viginti:
 Xenodochia viginti quinque. De personis Ec-
 clesiasticis, personæ Religiosæ decem mille;
 Bene-

Beneficia Ecclesiastica decem & octo millia; Beneficia Ecclesiæ Majoris centum viginti. De Ordinibus Mendicantium, Prædicatorum centum quadraginta; Minorum centum; Heremitarum sexaginta; Carmelitarum triginta. De Portis & duobus muris Civitatis, Portæ Civitatis sex; Pusterlæ duodecim; Murus exterior est cubitorum MD. Fossatum est cubitorum XXX. Murus interior habet brachia decem millia quadringenti quadraginta quinque. Turres murorum centum.

CAP. LX.

De Tartaro Magno.

A Nno Domini MCCLXXXVIII. sedente Nicolao IV. vivente Ottone Archiepiscopo, regnante Rodulpho in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, factus fuit Potestas Mediolani Matthæus Vicecomes Dominus Civitatis, & post eum Jacobus de Jacobis Perusinus. In isto tempore Marcus Polo ivit in Tartariam, ubi imperabat Cublai Cam, quod interpretatur Dominus Dominorum; qui jam imperavit annis XXXII. Et multa mirabilia scripsit de eo, videlicet, quod haberet uxores Reginas quatuorcentum; filios Reges coronatos septem; concubinas centum; filios concubinarum viginti quinque. Quælibet Regina habuit Domicellas trecentas; inter Domicellas & servos, decem millia; Canes venaticos quatuor millia; Falcones decem mille; Custodes avium rapacium decem mille; Custodes personæ Regis milites duodecim mille; Dominatur Provinciis five Regnis triginta quatuor; Induit aureis vestibus Barones duodecim mille: Habet in mensa omni die personas quadraginta mille: Equas albas decem mille. De vituperiis Tartarorum; adorant Deos de filtro factos. Comedunt equos, canes, & mures. Bibunt lac de equabus. Portant domos in humeris. Equi carent stabulis. Continuè habitant in silvis. Carent vino. Utuntur armis de corio. Cudunt monetam de cortice mori. Sunt magis servi quàm bestię. Totum aurum habet Imperator. Bibunt sanguinem equorum. Miserabiles sunt Populi cunctis gentibus. Imperator est gloriosior Princeps Mundi.

CAP. LXI.

Qualiter Guilielmus Marchio fuit factus Dominus in Papia.

A Nno Domini MCCLXXXIX. sedente Nicolao IV. vivente Ottone Vicecomite Archiepiscopo, regnante Rodulfo in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, ipse Matthæus Vicecomes timens, ne dominium Civitatis Papiæ ad manus Guilielmi Marchionis Montisferrati deveniret, dominium illius Civitatis habere totis viribus cogitavit: quod multum Manfredi de Beccaria displicuit, & quantum potuit contradixit, & dominium ipsi Marchioni tradidit circa medium Junii. Ex tunc ortum est odium permaximum inter Matthæum Vicecomitem & illos de Beccaria. Tunc factus est Potestas Balduinus de Ugonibus Brixienfis. Eodem Anno Carolus Claudus Princeps Salerni venit Romam, & per manus Papæ Nicolai fuit coronatus in Regem Siciliæ in die Pentecostes.

Tom. XVI

CAP. LXII.

Qualiter Guilielmus Marchio fuit captus in Alexandria.

A Nno Domini MCCXC. concurrentiis su prædictis sic stantibus, Guilielmus Marchio congregavit in Papia Terdonenses, Papienses, Vercellenses, & Alexandrinos, & venit Morimondum, invadens Civitatem Mediolani. Cui Matthæus Vicecomes potenter occurrit, & redire coëgit. Inter alios fuit Manfredus de Beccaria, qui acceptis à Matthæo quinquaginta millibus Libris Papiensium de exercitu fugit quadam nocte cum omnibus Papiensibus. Ex hoc turbatus & perterritus Guilielmus Marchio retrocessit, qui vadens Alexandriam, in Nativitate Beatæ Virginis, scilicet VIII. die Septembris, per Alexandrinos capitur, & in quadam cabia includitur per annos duos, ubi miseram vitam finiens, diem clausit extremum. Eodem Anno Rodolphus Romanorum Rex, qui regnaverat annis ferè XVI. moritur, & Adulfus Comes Franconiæ Imperator eligitur. Qui quum præstitisset Ecclesiæ juramentum fidelitatis, ut habetur in Septimo Decretalium, per Papam confirmatur in Regem Romanorum. Attamen Coronam Imperii non obtinuit; & regnavit annis septem. Matthæus Vicecomes fit Dominus Vercellarum. Obizzo Marchio Estensis fit Dominus Regii die XV. Januarii. Istis temporibus Soldanus Babylonie moritur, & filius ejus Soldanus efficitur, qui habens duodecim Admiratos, assignavit unicuique quatuor millia equitum & peditum viginti millia. Qui aggressus Civitatem Acon, quam custodiebat Frater Nicolaus Ordinis Prædicatorum Patriarcha Hierosolymitanus, ipsam obsedit. Rex Cypri fugit. Templarii & Hospitalarii prostrati sunt; & Civitas capta fuit, & Patriarcha fugiens in barca submersus est. Eodem tempore ad procuracionem Caroli Claudi Regis Siciliæ, Carolus Sine-Terra acquetavit Regnum Aragoniæ in manibus Alphonsi Regis Aragonum. Et accepit ejus filiam in uxorem, & pro dote habuit Comitatus duos, scilicet Andegaviæ & Cenomaniæ.

CAP. LXIII.

Qualiter Matthæus Vicecomes fuit factus Capitaneus Montisferrati.

A Nno Domini MCCXCI. sedente Nicolao IV. vivente Ottone Archiepiscopo, regnante Adulfo in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, ipse Matthæus factus fuit Dominus generalis Civitatis Cumanæ de mense Januarii, qui Episcopum ad suam Sedem revocavit, & Civitatem pacificavit. Et congregato exercitu forti, ubi fuerunt plusquam duodecim millia currum, & intrans Vercellas, Castrum de Trino superavit, Pontem de Stura, & Montemcalvum obtinuit; totam Terram Marchionis Montisferrati suppeditavit; finaliter Capitaneus Montisferrati per Castellanos factus, tria millia Librarum Astensum omni anno pro tributo sibi dari coëgit. Eodem Anno Guilielmus Marchio Montisferrati in Alexandria in cabia ferrea moritur die VI. Februarii. Petrus Grossus Cardinalis natione Mediolanensis tumultatur. Catharina filia Matthæi Vicecomitis Albuino de la Scala in uxorem traditur. Otto Archiepiscopus ordi-

Zz

di-

dinavit de suo patrimonio tres Præbendas, unam pro Capella Sanctæ Agnetis, aliam pro Lectori Ecclesiæ Majoris, tertiam pro Medico chirurgiæ, qui sanaret infirmos gratis. Ipse insuper construxit Castrum de Angleria, de Cassano, de Legnano, & multa bona fecit. Jacet in Ecclesia Majori super omnes Archiepiscopos honorificè tumulatus. (*)

C A P. LXIV.

De morte Nicolai Papæ.

A Nno Domini MCCXCII. supradictis conditionibus non mutatis, Pinamons Dominus Civitatis Mantuanæ instituit Dominum Civitatis Tangentinum filium suum. Ex quo turbatus Bardellonus filius ipsius Pinamontis, arma movit, fratrem de dominio ejecit, & in Palatio cum patre inclusit, & dominium obtinuit. Eodem Anno Nicolaus IV. Papa moritur, & vacavit Sedes annis ferè duobus.

C A P. LXV.

De Palatio Broletii veteris.

A Nno Domini MCCXCIII. vacante Sede Papali & Archiepiscopali, regnante Adenulfo in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, ipse Matthæus obtinuit dominium Civitatis Novariæ, ubi instituit Potestatem Galeaz filium suum sub puerilibus annis constitutum. Eodem tempore Palatium Communitatis, ubi stat Dominus Civitatis, fuit ampliatum. Illa grossa Turris fuit fundata, & multa ædificia sunt constructa. Eodem Anno Beatus Petrus de Morono Papa efficitur, & dictus est Cœlestinus V. qui infra quinque menses Papatui renuntiavit. Et Bonifacius VIII. Papatum obtinuit. Hic Papa Cœlestinus in Neapoli Curiam posuit, & Carolum Martellum primogenitum Caroli II. Regis Siciliæ in Regem Hungariæ coronavit. Carolus Rex Hungariæ duxit in uxorem filiam Alberti Ducis Austriæ Regis Romanorum, de qua genuit Clementiam Reginam Francorum, & Constantiam uxorem Dalphini Viennæ, & Carolum Regem Hungariæ. Dicit Jacobus de Varagine in Chronica, quod idem Petrus fuit Heremita in partibus Aprutii per XL. annos. Qui factus Papa Cardinales fecit non in temporalibus, nec de consilio Cardinalium in dandis Beneficiis & Prælationibus consuetudinem Curie conservabat. Plura alia faciebat, quæ in magnum scandalum Ecclesiæ redundabant. Qui videns suam insufficientiam, Decretum edidit, quod Papa posset Papatui renuntiare. Et post pauca Papatui renuntiavit in festo Sanctæ Lucie. Qui habitum heremiticum resumit, & ad suam solitudinem rediit, & post XII. dies, scilicet in Vigilia Natalis Domini, Bonifacius VIII. in Papam assumptus fuit.

C A P. LXVI.

De pace, quam fecit Matthæus Vicecomes inter Januenses & Venetos.

A Nno Domini MCCXCIV. sedente Bonifacio VIII. vacante sede Archiepiscopali, imperante Adenulfo in Alemannia, dominante

(*) Adduntur hæc ibidem: Nota quod iste errat,

A Matthæo Vicecomite, Ruffinus Lucanus ex illis de Frixeto factus fuit Archiepiscopus Mediolani. Isto tempore Januenses & Veneti confixerunt in Portu Lacii, & perdiderunt Veneti Galéas XXV. Attamen Veneti scripserunt ad diversas partes mundi, quod prævaluissent, & quod erant parati pugnare cum Januensibus in eorum portu. Quo audito Januenses viri cordati nimis usque in Siciliam navigaverunt, quærentes Venetos, parati ad pugnam. Attamen Veneti in mari apparere ausi non fuerunt. Quum ergo tota Christianitas de bello istarum duarum Civitatum condoleret, nec Papa nec Rex Francorum componere potuissent, finaliter Matthæus Vicecomes suâ magnâ interveniente prudentiâ pacem inter eos fecit, & deinceps istarum duarum Civitatum pater reputatus fuit. Isto tempore Bonifacius Papa considerans, quod Insulam Siciliæ occuparet Rex Fredericus filius quondam Petri Regis Aragonum, & quod propter sententias datas contra eum non dimitteret jura Ecclesiæ, misit pro Jacobo Rege Aragonum fratre ipsius Friderici, ut per mare fratrem suum invaderet. Qui plus timens Ecclesiam, cujus erat Vassallus, quam amaret fratrem, advēnit cum mirabili exercitu, & Fredericum fratrem suum ubique fugavit, & in servitium Ecclesiæ fideliter dimicavit. Cui in recompensationem servitii Insulam Sardinie donavit, & coronavit in Regem. Qui Insulam longis præliis superavit. Et sic diversis temporibus quinque Regna obtinuit, scilicet Regnum Siciliæ, Regnum Sardinie, Regnum Valentinum, Regnum Majoricarum, & Regnum Aragonum. Et Siciliam dedit Frederico fratri suo, quam postea impugnavit, sicut dictum est. Et moriens, Regnum Aragonum, & Majoricarum, & Sardinie, & Valentinum hereditavit Berengarius filius ejus secundogenitus, primogenito in Monachum tonsurato. Hic Rex Berengarius in Regno Sardinie instituit Regem Petrum filium suum.

C A P. LXVII.

Qualiter Matthæus Vicecomes fuit factus Vicarius Imperii. Et Turriani intraverunt Laudem.

A Nno Domini MCCXCV. sedente Bonifacio VIII. vivente Ruffino Archiepiscopo Mediolani, imperante Adenulfo in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, duo Ambasciatores iverunt in Alamanniam ad Imperatorem, scilicet Gasparus de Garbagnate & Manfredus de Crepa. Et ut dicit Registrum illorum de Panigarolis, Imperator confirmavit omnia privilegia Communitatis Mediolani, & Matthæum Vicecomitem instituit suum Vicarium generalem in Civitate Mediolani & Comitatu. Ex tunc Matthæus se Vicarium sacri Imperii intitulavit, & Aquilas Imperiales in suo Vexillo portavit. Eodem tempore quum Matthæus Vicecomes vellet amicos suos exules de Cremona & Laude ad propria revocare, turbati Cremonenses & Laudenses vocaverunt illos de la Turre, qui erant in Aquileja. Qui statim venerunt, & intraverunt Laudem. Et iverunt ad ipsos Francinus de Bergano, de Carcano, & illi de Castiliono. Et intrantes territorium Mediolani obsederunt Castrum de Castiliono. Sed Matthæus adveniens, eos inde fugavit, & pacem cum

quia Otto moritur MCCXCV.

cum Laudensibus & Cremonensibus fecit, & Turrianos licentiarum procuravit. (*)

CAP. LXVIII.

De Francisco Parmensi, qui factus est Archiepiscopus Mediolani.

A Nno Domini MCCXCVI. sedente Bonifacio VIII. in Roma, vacante Sede Archiepiscopali, imperante Adenulfo in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite sacri Imperii Vicario, Franciscus de Parma factus fuit Archiepiscopus Mediolani. Isto tempore Obizzo Marchio Estensis, qui dominabatur in Ferraria, Regio, & Mutina, moritur, & Azzo filius ejus Marchio in omnibus supradictis Civitatibus Dominus subrogatur. Isto tempore Soardi expulsi sunt de Pergamo. Leucum de mandato Matthæi Vicecomitis citra aquam transfertur, & Johannes Marchio Montisferrati filiam Amedii Comitis Sabaudie in uxorem duxit. Isto tempore Albertus Dux Austrie filius Rodulphi Regis Alamannie in campo cum Imperatore Adenulfo conflixit. Et tunc Comes Rheni, qui erat cum Imperatore cum CCCC. militibus derelicto Domino Imperatore, proditoriè adhæsit Alberto Duci Austrie. Ex hoc fortificatus Albertus Imperatorem prostravit, & vitam privavit, & sic officium Vicariatus Matthæi Vicecomitis expiravit. (**)

CAP. LXIX.

Qualiter Matthæus Vicecomes iterum factus fuit Vicarius Imperii.

A Nno Domini MCCXCVII. sedente Bonifacio VIII. in Roma, vivente Francisco Archiepiscopo, vacante Imperio, dominante Matthæo Vicecomite, Albertus Dux Austrie electus fuit in Regem. Hæc electio fuit præsentata in Roma Papæ Bonifacio, qui ipsam irritam & nullam promulgavit, eo quia Imperatorem Dominum suum interfecerat, & per consequens hostis Ecclesie erat; quia omnis Imperator est factura Ecclesie. Ideo qui Imperatori injuriatur, Ecclesie hostis esse judicatur. Albertus hoc audito doluit. Ipse à Papa misericordiam postulavit, & multoties hoc fecit. Finaliter Papa Bonifacius accepta guerrâ cum Rege Francorum, volens Theutonicis placere, dato prius Papæ debito fidelitatis juramento, ut habetur in Septimo Decretalium, ipsum Albertum in Regem Romanorum confirmavit. Attamen Imperii coronam non obtinuit. Et regnavit annis ferè XI. Qui eodem Anno instituit suum Vicarium Generalem Matthæum Vicecomitem in Civitate Mediolani & Comitatu. Eodem.

(*) Ibidem adduntur hæc: Isto Anno die IX. Augusti moritur Otto Archiepiscopus.

(**) Hæc in margine descripta leguntur: Matthæus Vicecomes, Dei gratia serenissimi Domini * Henrici Regis, Romani Imperii generalis Vicarius in Lombardia, Capitaneus Populi Mediolani, Cumarum, Vercellarum, Novarie, Alexandrie, Casalio, &c. Et ceteri de agnatione de Vicecomitibus; Nobilibus & egregiis Dominis Bonifacio de Samaritanis Potestati Communis, Mutio de Madoetia Capitaneo Populi, Sapientibus, & Communi Placantie, salutem & solitam ad obsequia voluntatem. Eventum divæ amaritudinis, quem nemini subiecta mortis serenitas nos pati compellit, vobis, sicut amicis præcipuis, qui nobis communicatis in prosperis & adversis, turbatis sensibus cogimur intinere: Tom. XVI.

A tempore Bonifacius Papa privavit Capello & titulo Cardinalatus duos Cardinales, scilicet Jacobum & Petrum de Columna. Crucem contra eos prædicari fecit. Palestrinam Civitatem eorum obsedit atque destruxit. Et quum essent majores homines mundi, eos mendicare coëgit. Eodem tempore Frater Nicolaus Tarvisinus Ordinis Prædicatorum factus Cardinalis, & Ostiensis Episcopus, Mediolanum intravit, quem Matthæus cum summo honore recepit.

CAP. LXX.

Qualiter Galeazius Vicecomes filius Matthæi factus fuit Capitaneus Populi Mediolani.

A Nno Domini MCCXCVIII. sedente Bonifacio VIII. vivente Francisco Archiepiscopo, regnante Alberto in Alamannia, dominante Matthæo Imperii sacri Vicario, idem Matthæus, retento sibi nomine Vicariatus Imperii, Galeaz filium suum instituit Capitaneum Populi Mediolani. Et ecce ab universis ferè amicis suis derelinquitur, quia Vercellenses, Novarienses, & Cumani, ejus spreto dominio, Johannem Marchionem Montisferrati advocaverunt. Qui congregato exercitu, usque ad Pontem Ticini pervenit. Contra quem Galeaz Capitaneus Populi equitavit, ac ipsum cum verecundia redire coëgit. Eodem Anno Raymundus de la Turre Patriarcha Aquilejensis moritur.

CAP. LXXI.

Qualiter Marchio Estensis invasit Mediolanenses.

A Nno Domini MCCXCIX. sedente Bonifacio VIII. vivente Francisco Archiepiscopo, regnante Alberto in Alamannia, dominante Matthæo Imperii sacri Vicario, Galeazio filio ejus Capitaneo constituto, idem Matthæus non immemor horum, quæ sibi fecerat Franciscus de Beccaria, & quod ipsum de sexaginta millibus Libris tributaverat, tantum instituit, quod ipsum de Papia expulit, & Philipponum Comitem de Langusco in Papiam cum parte militum introduxit, & parentelam contraxit, quia filiam suam Ricardino filio Comitis Philipponi in sponsam tradidit. Et facta est amicitia magna & liga fortis inter Matthæum Vicecomitem & Philipponum. Manfredus de Beccaria factus exul, Veronam ad stipendia perrexit. Post aliquod tempus Matthæus Vicecomes dominium Civitatis Papiæ habere tentavit. Ex hoc exorta est turbatio inter ipsum & Comitem Philipponum. Matrimonium factum domui mandavit Matthæo Vicecomiti, & ho-

Eccæ hodierna die ante horam Vesperarum, sicut Domino placuit, cui subiecta est omnis caro, & obediunt ei pauperes, Principes, & potentes, Venerabilis pater noster Otto Vicecomes Mediolani Archiepiscopus, qui vos admodum diligebat, sumtis diligenter Ecclesiasticis Sacramentis apud Monasterium Clavavallis, spiritum reddidit Deo patri. Nos autem, quos vobis idem sanctus Pontifex reliquit unicos, solita fiducia requiratis. Qui vos plurimum obsecramus, ut in vestra felici & famosa constantia persistatis, sicut hactenus persististis. Nam nos & Civitas Mediolani, licet in sublatione tanti Patris cogamur tristiari, sumus per Dei gratiam in magna constantia & potenti. Datum Mediolani die IX. mensis Augusti MCCXCV.

hostes mortales perpetuo facti sunt. Isto tempore Azzo Marchio Estensis, Dominus in Ferraria, Mutina, & Regio, adjunctis sibi Cremonensibus, hostiliter intravit territorium nostrum, & pervenit Cassanum. Cui Galeaz Vicecomes potenter resistit, ac redire coëgit. Eodem Anno Azzo Marchio Estensis sororem suam Beatricem nomine tradidit Galeazio Vicecomiti in uxorem. In cujus nuptiis tanta fuit solemnitas, quod vix credi posset. Nam stratae Civitatis fuerunt adaequatae, plateae pannis sericis coopertae, hastiludia, & duella peracta fuerunt tribus diebus. Vestes donatae sunt. Interfuerunt Ambasciatores de Janua vestiti auro, de Venetiis vestiti scarlato, item de Cumis, de Pergamo, de Brixia, Mantua, Verona, Terdonate, Vercellis, Novaria, Alexandria, & de Cocenate. Nec fuit tanta solemnitas in universis Regnis. Isto anno magnus Rex Tartarorum dictus Casan ad preces uxoris suae Christianae recuperavit Terram Sanctam, & plusquam centum milia interfecit. Et sic Civitas Hierusalem cum toto Regno Syriae devenit ad dominium Tartarorum, & Christiani in sequenti die Paschatis cantaverunt Pfalterium solemniter in Hierusalem. Sequenti anno Soldanus expulit Tartaros de Terra-Sancta. Eodem Anno Rex Francorum cepit omnes Templarios, quia Christum negabant, dum facerent professionem.

C A P. LXXII.

Qualiter Galeaz Vicecomes superavit Civitatem Pergami.

A Nno Domini MCCC. eisdem concurrentiis stantibus, Galeaz Vicecomes hostiliter fuit aggressus Civitatem Pergamensem usque ad portas; finaliter obtinuit, & dominium Civitatis acquisivit. Eodem Anno Bonifacius VIII. Papa dedit Indulgentiam à poena & culpa omnibus visitantibus Limina Apostolorum Petri & Pauli in Roma. Ipse praeter ceteris summis Pontificibus declaravit, quod Papa esset Dominus in temporalibus. Et hoc dupliciter. Primo in generali per Decretalem extravagantem, quae incipit *Unam Sanctam*. Ubi multis rationibus probat, quod temporalis jurisdictio subjacet spirituali, & concludit, quod omni humanae creaturae subesse Papae in temporalibus, est de necessitate salutis. Alio modo declaravit in speciali scribere Philippo Regi Francorum in haec verba: *Fili, te scire volumus, quod in temporalibus & spiritualibus nobis subes, & contrarium asserentes, haereticos reputamus*. Isto tempore Bonifacius Papa, qui totis viribus inardescerat pro recuperanda Insula Siciliae de manu Regis Friderici, quae est speciale patrimonium Ecclesiae, advocat Carolum Sine-Terra Comitem Valesii, fratrem carnalem Philippi Regis Francorum, ut succurreret Ecclesiae. Qui magnum exercitum ex militibus Gallicis congregavit, & intrans Italiam cum Catherina uxore sua, Balduini Imperatoris Constantinopolitani filia, quae erat heres ipsius Imperii, Mediolanum pervenit; quem Matthaeus Vicecomes cum summo honore recepit. Et quum pervenisset ad Papam, quidquid ab eodem petiit, impetravit. Et nihil aliud dicere sciebat nisi de honore, quem sibi exhibuerat Matthaeus. Unde Papa misit Matthaeo & uxori suae praedictam Indulgentiam. Deinde Carolus Comes supradictus Neapolim perrexit. Postea hostiliter intravit Insulam Siciliam. Et si voluisset, totam obtinuisset. Sed con-

A fideravit, quod Rex Fredericus erat suus germanus consanguineus. Ex altera parte Carolus Rex fuerat suus socer, & de Domo Francorum; unde cogitavit eos pacificare, & subcertis pactis composuit, & in Franciam rediit, de quo natus est Philippus Rex Franciae.

C A P. LXXIII.

De divisione Familiae Dominorum Vicecomitum.

A Nno Domini MCCCII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Petrus Vicecomes Dominus Seprii, & frater patris Matthaei contra Matthaeum Vicecomitem Dominum Civitatis Mediolani se erexit. Petrum Ruscum Dominum Civitatis Cumanae generum suum, & illos de Seprio excitavit. Ex hoc Matthaeus eum captivavit in Castro de Serezano. Et sic Domus Vicecomitum divisa fuit.

C A P. LXXIV.

Qualiter Matthaeus Vicecomes depositus fuit de dominio. Et Turriani redeunt in Civitatem.

A Nno Domini MCCCII. supradictis concurrentiis sic stantibus, pars Cataneorum & Valvasorum de Mediolano contra statum Matthaei Vicecomitis conspiravit, videlicet Guilielmus de Pusterla, Petrus Vicecomes Dominus Seprii, & frater patris Matthaei, illi de Casate, de Burris, de Modoetia, & fere omnes alii Nobiles de Mediolano. Et fuerunt in tractatu isto Albertus Scotus Dominus Civitatis Placentiae, Conradus Rusca Dominus Civitatis Cumanae, Philippus Comes de Langusco Dominus Civitatis Papiensis, Antonius de Fisciraga Dominus Civitatis Laudensis, Advocati de Vercellis, Brusati de Novaria, & alii multi ex diversis Civitatibus Lombardiae. Quo audito Matthaeus Petrum Vicecomitem patrum suum personaliter cepit, & in Castro de Serezano incarceravit. Tunc Albertus Scotus caput & dominus supradictae ligae, congregans universos, exercitum permaximum congregavit, & territorium Mediolani hostiliter intrans, usque ad Terram de Melzio in distantia decem milliariorum ab Urbe pervenit. Turriani hoc praesentientes, de Foro-Julii exeuntes, Alberto de la Scala Domino Civitatis Veronensis praestante auxilio, per ejus Terras transierunt, & praedictis adjuncti sunt. Inter alios advēnit Guido de la Turre cum LX. equis magnis, & Musca, Embaria, & Zonfredus. Matthaeus Vicecomes ista videns, congregans exercitum validum, occurrit omnibus supradictis usque ad Melzium. Et quum esset omnibus hostibus suis potentior, potius elegit dominio Civitatis renunciare, quam strages hominum facere. Et factis pactis, quod in Civitate Mediolani super propriis bonis pacifice viveret, dominio Civitatis renunciavit die XIV. Julii. Et quum deberet Mediolanum redire turpiter delusus, in Ecclesia de Melzio publicae custodiae traditus fuit. Albertus Scotus intravit Mediolanum. Post aliquos dies Turriani, invitatis Nobilibus de Mediolano, intraverunt Civitatem, & multas parentelas contraxerunt, videlicet cum Vicecomitibus, & Crivellis, & de Pusterla, & de Modoetia, & aliis pluribus. Post pauca concitatis Turrianis expulerunt partem Nobilium de Mediolano, & facti sunt po-

tentes & majores Civitatis. Et tunc factus est Capitaneus Populi Guilielmus de Plotis de Novaria. Matthæus Vicecomes exul factus, Placentiam cum familia perrexit, petens ab Alberto Scoto, quod pacta pacis servarentur, scilicet quod ad Civitatem Mediolani pacifice reduceretur. Et post pauca pars Nobilium de Mediolano per Turrianos expulsa fuit. Tunc Petrus Vicecomes, qui Matthæum plus ceteris de dominio deposuit, factus est exul. Similiter multi alii de Mediolano. Isto tempore quo Matthæus Vicecomes dominio fuit privatus, apparuit in Aquilone Stella Cometa, habens caput ab Aquilone, & caudam versis Mediolanum. Quæ Stella secundum Physicos significat sterilitatem, siccitatem, mortalitatem Principum, mortem, aut incarcerationem. Cujus virtus extenditur specialiter, ubi cauda protenditur. In festo Sancti Ambrosii Azzo Vicecomes in Ferraria nascitur, exultantibus parentibus ejus.

CAP. LXXV.

Qualiter Matthæus nititur redire Mediolanum.

A Nno Domini MCCCIII. sedente Bonifacio VIII. Papa, vivente Francisco Archiepiscopo, regnante Alberto in Alamannia, Turrianis dominantibus, factus fuit Potestas Mediolani Antonius de Fiscirago de Laude, & post eum Petrus Vernacio Cremonensis. Eodem tempore Matthæus Vicecomes accepto exercitu forti de manu Alberti Scoti, congregatis undique amicis, Mediolanum redire tentavit, & venit usque Orium in Episcopatu Laudensi, sed nihil profecit, & Placentiam rediit. Ex tunc Turriani ad destructionem Alberti Scoti aspirare cœperunt.

CAP. LXXVI.

Qualiter Matthæus Vicecomes obsedit Cumas.

A Nno Domini MCCCIV. supradictis concurrentibus sic stantibus, Matthæus licet esset exul de Mediolano, tamen Civitatem Cumanam forti obsidione vallavit multis diebus, sed non obtinuit. Eodem Anno Bonifacius VIII. Papa moritur, & Frater Nicolaus Tarvisinus Ordinis Fratrum Prædicatorum Papa efficitur, qui Civitatem Mediolani dilexit.

CAP. LXXVII.

De morte Benedicti XI. Papæ.

A Nno Domini MCCCIV. sedente Benedicto XI. Papa, Ordinis Prædicatorum, vivente Francisco Archiepiscopo, regnante Alberto in Alamannia, tempore Turrianorum, idem Benedictus Papa moritur, & Clemens V. genere Vasco, Archiepiscopus Burdegallie, Papa efficitur. Hic posuit Curiam Romanam ultra montes. Eodem Anno Musca de la Turre moritur, & in Domo Fratrum Minorum sepelitur. Eodem Anno contra Hæreticum Dulcinum Crux prædicata fuit. Isto tempore Albertus Romanorum Rex misit solemnes nuntios ad Clementem Papam, quod ei daret Coronam Imperii, & quod erat paratus facere homagium Ecclesie. Sed post modicum tempus fuit interfectus.

CAP. LXXVIII.

Qualiter Guido de la Turre fuit factus Dominus Civitatis Mediolani.

A Nno Domini MCCCVI. sedente Clemente V. Papa ultra montes, vivente Francisco Archiepiscopo, regnante Alberto in Alamannia, Azzo Marchio Estensis moritur. Guido de la Turre factus fuit Dominus generalis Populi Mediolani. Istis temporibus Neapoleo de Urfinis Cardinalis factus fuit Legatus in Italia, qui quum non prosperaretur, Clemens Papa misit pro Legato in Italiam Arnaldum Pelagruam Cardinalem.

CAP. LXXIX.

Qualiter Castonus de la Turre fuit factus Archiepiscopus Mediolani.

A Nno Domini MCCCVII. supradictis conditionibus sic stantibus, Albertus Rex Alamannie moritur, quem filius sororis in nemore proditoriè interemit. Franciscus Archiepiscopus Mediolani tumulatur, & Castonus de la Turre Archiepiscopus ordinatur. Eodem tempore quum filius naturalis Azzonis Marchionis Estensis dominium Civitatis Ferrariensis usurparet, Arnaldus Pelagrua Legatus contra ipsum Crucem prædicari fecit.

CAP. LXXX.

Qualiter Henricus fuit factus Imperator.

A Nno Domini MCCCVIII. sedente Clemente V. Papa, vivente Castono de la Turre Archiepiscopo, vacante Imperio, dominante Guidone de la Turre, Arnaldo Pelagrua Legato constituto, Electores Alamannie fecerunt Regem Romanorum Henricum Comitem de Lucimborg, qui præstitit Papæ juramentum fidelitatis, ut habetur in Septimo Decretalium. Et confirmatus fuit. Hic Rex Johanni filio suo dedit in uxorem Reginam Bohemie, & Regnum in dotem. Totam Alamanniam pacifice possedit, & ad Coronam Imperii totis viribus anhelavit. Eodem tempore Comes Philipponus de Langusco in servitium Theodori Marchionis Montis-ferrati equitavit contra Senescalcum Caroli Regis Sicilie, & in Marsilia Provincie incarceratus fuit.

CAP. LXXXI.

Qualiter Imperator misit Ambasciatores Mediolanum.

A Nno Domini MCCCIX. sedente Clemente V. in partibus ultramontanis, vivente Castono de la Turre Archiepiscopo, regnante Henrico in Alamannia, Arnaldo Pelagrua Legato constituto, dominante Guidone de la Turre, Henricus Rex Romanorum misit Legatos Mediolanum, qui nuntiarent ejus felicem adventum. Eodem Anno Guido Capitaneus Populi in Calendis Octobris cepit Castonum Archiepiscopum consobrinum suum, & tres fratres ejus, & carceri mancipavit, propter quod Civitas interdicto Ecclesiastico supposita fuit.

CAP.

CAP. LXXXII.

Qualiter Imperator venit in Ast.

Anno Domini MCCCX. supradictis concurrentiis sic existentibus, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, Terra existente interdicta, de mense Julii Guido de la Turre Dominus Civitatis Mediolani in odium Alberti Scotti Civitatem Placentiam bellis & incurfibus fatigavit, ita quod ipsam sibi parare fecit. Post aliquos dies Albertus Scottus de Placentia exivit, & in Castro Arquato se recepit. Isto tempore Imperator Henricus antequam intraret Italiam, praestitit aliud sacramentum fidelitatis Summo Pontifici in hac verba, pro ut in Concilio Viennensi continetur: Ipse enim tactis Sacrosanctis Evangeliiis sic dixit: *Ego Henricus Romanorum Rex juro per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, quod Ecclesiam Romanam, & Fidem Catholicam, pura fide, totisque viribus conservabo & defendam. Et exterminabo pro posse omnem haeresim, & omne schisma, & haereticos quoslibet, ipsorumque fautores, receptatores, & defensores. Et quod numquam faciam unionem, nec parentelam, nec confederationem, cum aliquo Saraceno, Pagano, Schismatico, seu alio quocumque communionem Fidei Catholicae non habente, aut cum aliquo praefatae Ecclesiae inimico. Sed Papae Clementis, suorumque successorum personas, honorem, & statum, contra omnem hominem cujuscumque existat praeminentiae & dignitatis seu status, manutenebo, defendam, & conservabo.* Et tale sacramentum fidelitatis praestiterunt Ecclesiae Rodolphus, Arnulphus, Albertus, eorumque praedecessores Romanorum Reges. Tunc Papa instituit Legatum ad associandum Imperatorem, Fratrem Nicolaum Cardinalem Ordinis Praedicatorum, qui in itinere mortuus fuit. Finaliter Imperator transiens per Sabaudiam pervenit in Ast circa festum Sancti Michaelis. Ubi pervenit ad ipsum Matthaeum Vicecomes, sollicitans eum, ut intraret Mediolanum. Et post tres menses Mediolanum intrauit die XIII. Decembris. Et fuerunt cum eo Castonus de la Turre Archiepiscopus, & Matthaeus Vicecomes ambo exules. Et venerunt ad ipsum Ambasciatores de Roma, & Tuscia, & Italia. Die XVII. Decembris Imperator fecit pacem inter Turrianos, qui dominabantur in Civitate & Vicecomites exules. Et juraverunt stare in pace sub poena mille Librarum auri purissimi. Fuit pax simulata & non bona pro Turrianis. Eodem Anno MCCCX. factus fuit Imperatoris Marefcalchus in Civitate Mediolani Johannes de la Calzea, genere Gallicus.

CAP. LXXXIII.

Qualiter Imperator fuit coronatus in Mediolano.

Anno Domini MCCCXI. sedente Clemente V. Summo Pontifice, vivente Castono de la Turre Archiepiscopo, Regnante Henrico in Mediolano, Terra existente interdicta, idem Henricus Imperator in die Epiphaniae fuit per Castonum de la Turre Archiepiscopum coronatus Fascia ferrea, & regia Corona Aurea. Interfuerunt praedictae Coronationi infra scripti Praelati & Barones, Archiepiscopus Mediolanensis, Archiepiscopus Treverensis, Archiepiscopus Januensis, Episcopus Brixienensis, Vercellensis, Novariensis, Pergameasis, Parmensis,

A Placentinus, Laudenfis, Aquensis, Paduanus, Vicentinus, Tarvisinus, Veronensis, Mantuanus, Cumanus, Reginus, Mutinensis, Lucanus, Thebanus, Sanctae Elenae, Tridentinus, Constantiensis, Basiliensis, Corvensis, Ravenensis, Brandiciensis; Dux Austriae, Marchio Montisferrati, Comes Sabaudiae, Dalphinus, & alius Dalphinus, Henricus Flandriae, Marchio Saluciarum, Marchio Carreti, Marchio Malaspinae, Marchio Carefanae, Comes Campitii, Comes de Langusco, Matthaeus Vicecomes, Guido de la Turre, Henricus de Modoetia, Otto de Mandello. Ambasciatores de Janua, Placentia, Verona, Mantua, Brixia, Pergamo, Parma, Laude, Pavia, Cremona, Vicentia, Trivisio, Novaria, Vercellis, Iporegia, Padua, Cumis, Regio, & Mutina. Et universaliter de omni Civitate, excepta Alexandria & Alba. Facta coronatione accinxit plusquam LXXX. Milites. Deinde instituit suum Vicarium in Mediolano Nicolaum de Bonfignoribus Senensem. Centum millia Florenorum auri pro sua coronatione a Communitate Mediolani recepit. Post pauca, scilicet die XII. Februarii, in Civitate tumultus factus est, & commissa pugna Turrianis expulsi sunt; propter quod plures Civitates Imperatori rebellaverunt, scilicet Cremona, Laude, & Brixia. Tunc Imperator volens Guidoni de la Turre satisfacere, misit Matthaeum Vicecomitem ad confinia in Ast, & Galeatium filium ejus misit Tarvisum similiter ad confinia. Et ambo die VII. Aprilis redierunt. Tunc Imperator jussit parari exercitum contra supradictas Civitates. Quo audito Laude colla submisit, & Cremona obedivit, cujus muros & portas Civitatis evertit. Suos rebelles dure punivit. Die XIV. Maji Civitatem Brixiensem usque ad muros obsedit. Tunc tres Cardinales ad Imperatorem venerunt, scilicet Frater Nicolaus Ostiensis, Ordinis Fratrum Praedicatorum, Papae Vicarius pro sua coronatione, Arnaldus Legatus, & Leonardus Albanensis. Post aliquos dies supervenit quantus Cardinalis Lucas de Flisco. Finaliter Civitas Brixiae capitur, die XVIII. Septembris. Murus evertitur, & portae Civitatis prosternuntur. Tunc Imperator rediit Cremonam, ubi instituit suum Vicarium Franciscum Comitem Campitii. Et transivit Papiam, ubi fecit suum Vicarium Philippum Sabaudiae Principem Achajae, addens sibi dominium Novariae & Vercellarum. Ipse Henricus Imperator omnia privilegia Communitatis Mediolani confirmavit. Nobili Militi Guilielmo de Pusterla contulit dominium Insulae Fulcheriae; & privilegium de Feudo Communitatis Astensis innovavit. Cresono de Crivellis donavit Leucum & Riperiam. Lodovico Vicecomiti donavit Serpium. Illos de la Flamma Cataneos fecit, feudum concessit & Imperiali privilegio communivit. Finaliter Imperator de Pavia exiens, pervenit Januam circa festum omnium Sanctorum, ubi Imperatrix moritur in festo divae Luciae. Eodem Anno, Nicolao Senensi existente Vicario generali, quatuor supradicti Cardinales ad Imperatorem Januam pervenerunt. Isto tempore Guilielmus Marchio Cavalcabos Cremonam in odium Imperatoris superavit. Similiter Comes Philipponus in despectum Imperatoris cepit Manfredum de Beccaria, & Civitatem Papiensem rebellare Imperatori fecit. Quo audito Philippum Sabaudiae, quem suspectum habuit, omni Vicaria privavit. De mense Decembris Comitem Guarnerium suum generalem Vicarium in Italia constituit, Civitate Mediolanum

dumtaxat excepta. Qui veniens Laudem Concilium convocavit, volens scire, qualiter Italia posset sub dominio Imperatoris coarctari. Et fuit determinatum, quod solus Matthæus Vicecomes hoc facere poterat. Propter quod Imperator fecit eum suum generalem Vicarium in Civitate Mediolanensi. Tunc Imperator duras fulminavit sententias contra Guidonem de la Turre, & Gibertum de Corrigia, & Comitem Philipponum, & plures alios. Civitatem Papiensem exbannivit, ut si quis posset eam subjugare ejus perpetuo dominio. Eodem tempore Guilielmus Marchio Cavalcabos, Dominus Civitatis Cremonensis Soncinum obtinuit, contra quem equitans Comes Guarnerius Imperatoris Vicarius, Episcopum de equo prostravit & vita privavit. Isto tempore Comites Sancti Bonifacii, acceptis à Cane de la Scala centum millibus Libris parvæ monetæ ad procuracionem Henrici Imperatoris, vendiderunt illis de la Scala omnes suas Nobilitates, & jurisdictiones, quas habebant innumerabiles. Quod Imperator confirmavit.

CAP. LXXXIV.

Qualiter Imperator fuit coronatus in Roma.

A Nno Domini MCCCXII. sedente Clemente V. in Avinione, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, imperante Henrico VI. dominante Matthæo Vicecomite, de mense Februarii Imperator exiens de Janua, perrexit Pisas. Deinde ivit Romam, associatus tribus Cardinalibus circa festum Pentecostes. Et contradicente Roberto Rege Siciliae, multaque bella contra ipsum peragente, per istos Cardinales fuit coronatus in Imperatorem die primo Augusti. Et ut habetur in Concilio Viennensi, sacramentum fidelitatis Ecclesiae præstitit in hæc verba: *Ego Henricus Rex Romanorum Deo annuente futurus Imperator promitto, spondeo, polliceor, atque juro, coram Deo & Beato Petro Apostolo, me de cetero protectorem & defensorem fore Summi Pontificis, & hujus Sanctæ Romanæ Ecclesiae in omnibus necessitatibus & utilitatibus suis, custodiendo & conservando possessiones, honores, & jura ejus, quantum divino fultus auxilio fuero, secundum scire & posse meum, recta & pura fide. Sic Deus me adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.* Item recognovit, quod omnes Terræ vel Provinciae, ubicumque sint sitæ, quas Constantinus Magnus, Carolus Magnus, Henricus, Otto Quartus, & Rodolphus, sub quocumque tenore concesserunt, & firmavit, atque ex certa scientia innovavit, ac etiam de novo concessit. Et Terras ipsas atque Provincias recognovit ad jus & proprietatem Ecclesiae plenissime pertinere. Quæ omnia Imperator post suam coronationem Bullâ aureâ communivit, & de novo ex abundanti donavit. Quæ omnia in Archivis Ecclesiae diligenter custodiuntur. Imperator exiens de Roma, pervenit Pisas, ubi contra Robertum Regem Siciliae capitalem sententiam tulit. Eodem Anno Philippus Rex Francorum tenuit majorem Curiam, quam umquam celebrata fuerit Parisius, ubi interfuerunt Rex Angliæ, & Rex Navarræ. Et accinxit tres filios suos in festo Pentecostes. Et de manu Fratris Nicolai Cardinalis, Ordinis Prædicatorum, recepit Crucem, & omnes filii ejus, & Regina, & omnes alii nobiles domine similiter. Sequenti Anno Magister Templi fuit combustus Parisius in festo Sancti Gregorii.

A Post Pascha Rex Philippus invenit duas uxores filiorum suorum in adulterio. Adulteros vivos fecit excoriari, & nurus carceri mancipari. Ipso Anno scilicet in MCCCXIII. Rex Francorum moritur, & Ludovicus filius ejus primogenitus Rex Navarræ in Regem coronatur. Ante cujus judicium ductus fuit Emyoranus sive Ingeramus, ditior Miles totius Regni, cui oppositi fuerunt triginta octo articuli, sapientes prodicionem, & furtum, vel necromantiam. Per quod Anno Domini MCCCXV. in vigilia Ascensionis suspensus fuit.

CAP. LXXXV.

De morte Imperatoris Henrici VII.

A Nno Domini MCCCXIII. sedente Clemente V. exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, imperante Henrico VII. dominante Matthæo Vicecomite, Imperator obsedit Civitatem Florentiæ, sed non obtinuit. Tandem Civitatem Senensem obsedit, ubi laborans apostemate, viam universæ carnis ingressus est, die XXIV. Augusti in festo Sancti Bartholomæi. Tunc quidam Monachus diabolico spiritu plenus, genere Theutonicus, imposuit cuidam Prædicatori, quod Imperatorem toxicasset. In processu temporis ad Papam Johannem ivit, & quod contra Ordinem Prædicatorum ex sola malitia de morte Imperatoris confessus fuit, publicè multis lachrymis & singultibus culpam suam dixit. Quem Papa durè redarguit, & gravem poenitentiam indixit. Et studuit Papa per suas literas ad diversos Principes Ordinem Prædicatorum excusare. Eodem Anno mortuo Imperatore Clemens V. Papa Concilium convocavit generale apud Viennam, ubi multa de facto Imperii declarata fuerunt. Primò quod Papa transtulit Imperium de Græcis ad Germanos. Secundò quod Electores Alamanniæ habent jus eligendi Imperatorem ab Ecclesia Romana. Tertiò quod Imperator est homo ligius Ecclesiae, sicut & Rex Siciliae. Quartò quod vacante Imperio Papa in Imperio succedit, unde Robertum Regem Siciliae instituit totius Imperii Vicarium generalem, qui de factis Lombardiæ sub titulo quia Imperatoris Vicarius se intromisit.

CAP. LXXXVI.

Qualiter duo Reges fuerunt in discordia electi.

A Nno Domini MCCCXIV. sedente Clemente V. in Vienna, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, vacante Imperio, dominante Matthæo Vicecomite, Albertus Scotus Dominus Civitatis Placentiæ advocavit in Potestatem illius Civitatis Galeaz Vicecomitem. Qui in ipso anno congregato exercitu forti, inter quos fuit Luchinus Vicecomes cum CCC. militibus de Mediolano, qui Albertum Scotum per personam cepit, & vincitum Mediolanum misit, qui de cetero numquam Placentiam rediit. Ex tunc Galeaz dominium Civitatis Placentiæ multis annis obtinuit. O rota fortunæ, quæ exaltas & deprimis! Ecce Matthæus Vicecomes Manfredum de Beccaria de Papia expulit. Et Albertus Scotus Matthæum Vicecomitem dominio privavit. Ex nunc Galeaz Vicecomes Albertum Scotum captivavit. Isto tempore Franciscus de la Turre cum Communitate Squinzii, & Ugone de Basso Marefcalco Roberti Regis Siciliae, exiens de Papia pervenit Legnanum, inten-

intendens venire Mediolanum. Sed nihil actum est. Eodem tempore Castonus de la Turre Archiepiscopus cum Delphino Viennæ territorium Mediolanense aggressus est. Sed nihil actum fuit. Istis temporibus Ugo de Fazola Dominus Civitatis Pisanæ & caput Ghibellinorum, Civitatem Lucanam obtinuit, nidum antiquum partis Guelphæ. Eodem tempore Comes Philipponus de Langusco Civitatem Placentiæ invasit, ubi dominabatur Galeaz Vicecomes. Hunc Comes de Salimbruno prostravit, & in Mediolano incarceravit post pauca. Franciscus de la Turre Comitum de Salimbruno juxta Abiate prostravit, & in carceribus de Papia captivavit. Eodem tempore Clemens V. Papa moritur. Vacavit Sedes annis duobus & plus. Isto tempore in Septemtrione apparuerunt duæ Stellæ comatæ per triginta dies, quarum una fuit satis major alterâ. Et ecce secundum statutum & ordinationem Ecclesiæ Electores Imperii congregati in Francfort elegerunt in magna discordia duos Principes, scilicet Fridericum Ducem Austriæ, qui fuerat filius Alberti Regis Romanorum, & Ludovicum fratrem Henrici Ducis Baviaræ. Et factæ fuerunt duæ coronationes, quia Fridericus fuit coronatus in Colonia per Archiepiscopum Coloniensem, & Ludovicus fuit coronatus in Aquisgrani. Quum autem utraque electio fuisset Papæ Clementi V. præsentata, & aliquæ voces pro utraque parte probarentur vitiosæ, Papa nullam electionem approbavit, nec aliquem in Regem Romanorum confirmavit. Isti Principes inter se diu dimicaverunt. Finaliter Ludovicus prævaluit, & se Regem Romanorum propria auctoritate appellavit. Jura Imperialia nullo jure ad ipsum spectantia administravit, & filio suo contulit Marchionatum Brandeburgensem, qui spectat ad Imperium. Finaliter de factis Italiæ se intromisit, quia Vicarium misit in favorem & auxilium hostium & rebellium Ecclesiæ. Ex quo turbatus Papa Johannes XXII. qui Clementi successerat, ipsum excommunicavit, & omni honore Regali, si quem habuisset, & etiam patrimonio privavit. Omnes ejus fideles à fidelitatis sacramento absolvit. Omnem Civitatem, quam intraret, Interdicto Ecclesiastico supposuit. Omnes ejus fautores excommunicavit. Item quia subscripserat errori de Paupertate Christi, ipsum hæreticum promulgavit. Quo audito in furiam conversus, non sano usus consilio, quum humiliare se debuisset, contra Papam se erexit. Ipsum homicidam & Ecclesiæ destructorem & hæreticum, quia de Paupertate Christi malè sentiebat, & quia dicebat se Dominum in temporalibus Imperii, tamquam hæreticum depositum pronuntiavit. Non Johannem Papani, sed Jacobum Caturcensem despectivè in suis literis nominavit, & multas alias fatuitates fecit.

C A P. LXXXVII.

*Qualiter Papiensis Civitas capitur.
Et de Regesorio.*

A Nno Domini MCCCXV. vacante Sede, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, regnante Ludovico in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, nobilis Miles Ludovicus Vicecomes Dominus Civitatis Pergami illis de Rivolla hostibus suis mirabilem stragem intulit. Ugo de Fazola Principem Tarentinum apud Montecatunum prostravit. Matthæus Vicecomes Castrum Gibellinum in loco, ubi Scri-

A via Pado commiscetur, erexit, ubi Turrianis contradicentibus miserabilis jactura illata fuit. Eodem Anno Matthæus Vicecomes Civitatem Papiensem per terram & aquam hostiliter invadens, ipsam obtinuit die VII. Octobris. Post tres dies illa Civitas juravit homagium eidem Matthæo. Idolum Solis, quod dicitur Regesorium, ad terram prostermitur, & Mediolanum defertur. Caput idoli uno Floreno venditur. Corpus equi scutellare efficitur; pistonum & mortarium recuperantur. Et Civitas Papiæ sub miserabili jugo premitur. Castrum fortissimum ibidem erigitur. Post pauca, Alexandria & Bassignana Matthæo subduntur. Eodem tempore nobilis Miles Uberrus Vicecomes frater magni Matthæi Vicecomitis moritur, & in Conventu Fratrum Prædicatorum tumulatur. Eodem Anno Ludovicus Rex Francorum mortua uxore sua duxit in uxorem Clementiam neptem Roberti Regis Siciliæ, quæ erat soror Johannis Regis Hungariæ. De qua filium genuit, quo nato pater ejus mortuus est, & puer natus vixit diebus quindecim. Et successit in Regno Philippus Comes Pictaviensis frater Regis mortui. Qui quum regnasset annis sex, mortuus est absque prole masculina. Cui successit in Regno Carolus frater ejus Anno MCCCXXI.

C A P. LXXXVIII.

C *De Lobia marmorea, quam fieri fecit in Broletto Matthæus Vicecomes. Et de electione Papæ Johannis XXII.*

A Nno Domini MCCCXVI. vacante Sede, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, regnante Ludovico in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, ipse Matthæus fecit fieri Lobiam marmoream in Broletto, & palatio suo multas adjecit domos magnas. Eodem tempore apud Lugdunum Johannes hujus nominis XXII. in Papam eligitur die V. Augusti, qui statim Curiam in Avinione posuit. Isto Anno Luchinus & Stephanus fratres uxores ducunt. Ambæ Januenses erant.

C A P. LXXXIX.

Qualiter Papa cepit agitare Matthæum Vicecomitem; & de duplici legatione.

A Nno Domini MCCCXVII. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante Castono de la Turre Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, Johannes Papa misit literas ad diversas partes Italiæ, quod quum vacante Imperio per mortem Henrici VII. Papa succedebat in Imperio, ut supra dictum est, & quod ad ipsum pertinebat gubernatio Imperii, vice Beati Petri Apostoli, cui Christus commiserat terreni & coelestis Imperii jura. Sub poena excommunicationis includendo Reges, Patriarchas, Capitaneos, Potestates, Rectores, Communitates, & Universitates, quod nullus dicat se Vicarium Imperii in Italia, nec de Terris Imperii se intromittat, sine Sedis Apostolicæ beneplacito & licentia. Et tunc Matthæus Vicecomes noluit appellari Vicarius Imperii, sed factus est Populi Mediolani Dominus generalis. Eodem Anno Episcopus Astensis & Episcopus Cumanus missi sunt Legati ad Matthæum, qui dicerent, quod vacante Imperio gubernatio Imperii ad nullum alium quam ad Ro-

Romanum Pontificem pertinebat. Unde ad solum Papam pertinebat Rectores instituere, reos punire. Unde sub poena excommunicationis petebant, quod sibi mitterentur Turriani, quos in carcere detinebat Matthæus. At nihil actum est. Postea misit alios duos Legatos, unum de Ordine Prædicatorum, alterum ad Ordinem Minorum, sub eodem tenore, & nihil actum est. Tunc Terra Ecclesiastico supponitur Interdicto in festo Beati Johannis Evangelistæ. Et Castonus de la Turre Archiepiscopus Mediolani factus est Patriarcha Aquilejensis. Et Fratrem Aycardum instituit Archiepiscopum Mediolani.

C A P. XC.

Qualiter Mediolanenses obsederunt Januam.

Anno Domini MCCCXVIII. sedente Johanne XXII. in Avinione, vivente Fratre Aycardo Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, Terra existente interdicta, Matthæus Civitatem Cremonensem hostiliter est aggressus, quam violenter superavit. Post pauca Civitatem Januensem obsedit. Succurrit Robertus Rex Siciliæ die XXV. Julii. Tunc illi de la Scala dederunt auxilium Mediolanensibus contra Regem Robertum, nec obsidio ampta fuit, immo per quatuor menses in præsentia Regis Roberti perseveravit.

C A P. XCI.

Qualiter Legatus intravit Italiam.

Anno Domini MCCCXIX. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavarie in Alamannia, dominante Matthæo Vicecomite, Terra existente interdicta, Matthæus, insultu quodam contra ipsum facto per Regem Robertum, de obsidione Civitatis Januæ recedens, ivit Terdonam, & Rex Robertus ivit Avinionem ad Summum Pontificem. Et impetravit unum Legatum Cardinalem contra statum Civitatis Mediolani. Hic Legatus dictus est Beltrandus de Pojeto, titulo Sancti Marcelli. Cui Papa dedit literas istius tenoris, pro ut habetur ex Registro illorum de Panigariis: *Summus Pontifex, qui habet à Deo dispo- nere terrestris simul & celestis Imperii, & ad quem pertinet gubernatio Imperii, ideo contra guerras Lombardorum mittit Legatum, tamquam Angelum pacis super totam Italiam, & super omnes insulas, montes, & planitiem, ut evellat, destruat, dissipet, dispergat, ædificet, & plantet.* Tunc Rege Roberto in Avinione existente, Matthæus Vicecomes iterum obsedit Januam. Quo audito Rex Robertus misit Ugonem de Balfo Senescalcum suum, qui intravit Valentiam, & totam Lomellinam destruxit, & Bergolium obtinuit. Et in campo contra Luchinum Vicecomitem Dominum Civitatis Papiensis dimicans, prosternitur, & vitâ privatur. Tunc Legatus supradictus intravit Italiam. Quæritur, utrum Papa Johannes XXII. habuerit justum bellum contra Civitatem Mediolani. Et videtur quod non, quia Papa non debet se intromittere de guerris, sed tantum de rebus Spiritualibus. Præterea nullus justè agit invadendo rem alienam. Sed Papa non habet ali- quod jus in Civitate Mediolani, ergo injustè

Tom. XVI.

Aegit pugnando contra Mediolanum. In contrarium est de ista quæstione.

C A P. XCII.

De Philippo Comite Valesii, & Henrico Duce Austriæ.

Anno Domini MCCCXX. supradictis concurrentibus sic stantibus, & Beltrando Legato Cardinale existente in Ast, Robertus Rex Siciliæ misit tamquam Vicarium suum Philippum Comitem Valesii contra statum Civitatis Mediolani. Et fuerunt cum eo D. milites Gallici, & D. milites Catelani. Et intravit Vercellas. Cui occurrit potentia Mediolanensium. Finaliter absque pugna in Franciam reversus est, in processu temporis factus Rex Francorum. Post recessum istius Philippi, Matthæus Vicecomes obtinuit Civitatem Vercellarum; Episcopum, & majores Civitatis captivavit. Post pauca ad petitionem Papæ contra statum Civitatis Mediolani Henricus Dux Austriæ intravit Italiam. Et quum pervenisset Brixiam, post pauca in Alamanniam rediit. Isto tempore Legatus Papæ, qui erat in Ast, Mediolanum misit ex parte summi Pontificis postulans tria, ut habetur in Registro Johannis de Cermenate; videlicet quod Matthæus Vicecomes renuntiaret dominio Civitatis Mediolani. Item quod Cives de Mediolano recognoscerent Robertum Regem Siciliæ Dominum suum. Item quod incarcerati relaxarentur, & Turriani redirent domum, & sic Civitas reintegraretur, & sub dominio Roberti Regis Siciliæ omnes in pace conservarentur. Hoc non placuit Civibus de Mediolano, unde responderunt, quod nihil facere volebant. Isto tempore secundum divisionem voluntatum Civium de Mediolano ferè totus Mundus divisus est, quia ex parte Turrianorum proscriptorum favebat Johannes XXII. Papa, & Robertus Rex Siciliæ. Unde Papa misit in Italiam Philippum Comitem Valesii, qui postea fuit Rex Francorum, contra statum Civitatis Mediolani. Hic in literis suis sic habuit scriptum: *Philippus Comes Valesii, Caroli filii Regis Francorum progenitus, ex parte Ecclesiæ Vicarius in Civitatibus Imperii, quæ sunt in Italia, de consensu Regis Roberti &c.* Ex parte Vicecomitum fuerunt multi Principes Mundi, scilicet Andronicus Imperator Constantinopolis, & filius ejus Theodorus Marchio Montisferrati, & Fridericus Rex Trinacriæ, Johannes Rex Bohemiæ, & alii Principes & Barones Mundi. Philippus Comes Valesii supradictus intravit Italiam, per Pizum de Cuneo faciens transitum, habens secum MD. milites Gallicos, & Somarios DCCC. Pervenit Valentiam die XXVII. Julii. Pervenit Vercellas, Castrum Advocatorum intravit, Castro Tizionum Matthæo Vicecomiti obediens. Et transivit fluvium Sarni, & inter Vercellas & Novariam castrametatus est. Cui occurrentes nostri Mediolanenses ipsum retrocedere coegerunt usque in Franciam. Ipso Anno Papa Johannes misit Legatum in Italiam contra statum Civitatis Mediolani, qui dictus est Beltrandus, titulo Sancti Marcelli Cardinalis, & pervenit in Ast circa finem Augusti. Qui audiens de fuga Philippi Comitis Valesii, quamplurimum doluit. Legatus ad Civitatem Mediolani unum suum Capellanum misit pro bono pacis, quem Matthæus Vicecomes capi fecit, & in Rosate sub custodia seculari includi jussit. Ex quo Legatus quamplurimum indignatus con-

Aaa

tra

Matthæum Vicecomitem graves sententias fulminare cepit, scilicet depositionis, hæresis, & necromantiæ. Et fecit præconizari Crucem contra eum cum plena Indulgentia à poena & à culpa. Isto tempore Matthæus obsidebat Civitatem Januæ usque ad portas Civitatis. Et recuperavit thesaurum Sancti Johannis de Modoëtia, datis pro ejus recuperatione quinquaginta millibus Libris. Et posuit super Altare Sancti Johannis cum mirabili gaudio totius gentis. Eodem tempore Canis de la Scala, complex Matthæi Vicecomitis, Civitatem Paduanam usque ad Portas obsedit. Duo Castra fortissima ibidem erexit. Et sic undique pars Imperii, quæ dicitur Ghibellina, florere visa est.

C A P. XCIII.

De Raymundo de Cardona Vicario Papæ.

ANno Domini MCCCXXI. supradictis concurrentiis sic stantibus, Summus Pontifex contra statum Mediolani misit Raymundum de Cardona genere Catalanum pro suo Vicario generali, qui Terras trans Padum occupavit, Bassignanam, excepto Castro Pontecuroni, subjugavit. Eodem tempore Legatus fecit citari sex nigros Abbates de Mediolano, scilicet Sancti Ambrosii, Sancti Simpliciani, Sancti Celsi, Sancti Dionysii, Sancti Vincentii, & Sancti Victoris ad Corpus, quos omnes Matthæus Vicecomes ad partem habuit; & eis commisit, quod dicerent Legato, quod ipse fuerat semper filius Ecclesiæ, & quod volebat pacem, & Legato promittebat obedientiam. Quod quum Legato relatum fuisset, gavisus est nimis. Tunc, ut habetur in Registro Johannis de Cermenate, Legatus misit Mediolanum Episcopum Parmensem, volens scire, si illa verba fuissent vera. Et pervenit iste Episcopus ad Monasterium Sancti Simpliciani. Ad quem Matthæus Vicecomes venit reverenter. Cui Episcopus ait: *Omne dominium, quod habent Vicecomites in Mediolano, habent ab Ecclesia. Unde consulo, quod obediat Ecclesia, & eritis absolutus ab omni sententia excommunicationis, & habebitis magnam pacem in terra nostra.* Ista verba placuerunt Matthæo & Populo. Solus Franciscus de Garbagnate contradixit, & tumultum fecit. Quod quum Legato fuisset relatum, illum tamquam hæreticum citari iussit, qui aliàs propter hæresim Crucesignatus fuit. Quod ut audivit, ferè perditus fuit, nec de cetero contra Ecclesiam aliquid dicere ausus fuit. Eodem tempore die XV. Januarii obiit uxor Matthæi Vicecomitis, & in Ecclesia Sancti Eustorgii tumulatur. Ista domina erat de Burris.

C A P. XCIV.

De duodecim Ambasciatoribus missis ad Legatum Papæ.

ANno Domini MCCCXXII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Legatus citavit Matthæum Vicecomitem, imposito hæresis titulo, cum omnibus filiis, ut coram ipso personaliter compareret. Qui Fidem Catholicam publicè fuit confessus, & misit XII. Nobiles Ambasciatores ad Legatum, videlicet Guilielmum de Pusterla, Guilielmum de Casate, Mutium de Modoëtia, Francinum Vicecomitem, Andream de Horto, Franciscum de Garbagnate, Stephanum de Vicomercato, Rizardum de Pirovano, Zuc-

Acam de Crivellis, Ottonem de Burris, Emblavatum de Mandello, & Bellinum de Petrasanta. Isti recesserunt de Mediolano in festo Beati Petri Martyris, & iverunt Valentiam ad Legatum, excepto Francino Vicecomite, qui remansit Alexandria. Istos Ambasciatores Legatus honorificè suscepit, quibus dixit, quod summus Pontifex volebat, quod Matthæus Vicecomes renuntiaret dominio, & Turriani domum redirent, & incarcerati relaxarentur. Qui redeuntes Mediolanum, verba Legati retulerunt. Ipse nihil facere voluit, sed eosdem Ambasciatores ad Legatum remisit. Interim Matthæus Vicecomes moritur apud Carsenziagum die XXI. Junii, & eadem septimanâ Galeaz filius suus primogenitus dominium Civitatis obtinuit. Mors præfati Matthæi fuit occultata per quindecim dies. Cadaver non fuit repertum.

C A P. XCV.

Qualiter Galeaz Vicecomes fuit expulsus de Mediolano.

ANno Domini MCCCXXIII. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante, Fratre Aycardo Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, dominante Galeazio Vicecomite, Terra existente interdicta, Beltrando Legato in Valentia constituto, Raymundus de Cardona Vicarius Papæ, confectis diversis proeliis, Bassignanam cum Castro obtinuit, Marcum Vicecomitem de Alexandria fugavit, & Terdonam obtinuit. Die VIII. Octobris Civitas Placentina dominio Legati subjicitur. Sequentis mensis die VIII. Novembris in festo Quatuor Coronatorum, Nobiles de Mediolano, congregatis stipendiatis Theutonicis, scilicet Ayguinath de Buch, & Rogerio de Arpen dicto de Ogyeis, Galeazium de dominio Civitatis deponunt, qui Laudem fugit. Tunc temporis erat in Mediolano quidam Johannes de la Turre Valesii de Castellione, Ambasciator Legati summi Pontificis. Hunc Cives de Mediolano fecerunt Dominum Civitatis per unum annum; & Ravizia Rusconus de Cumis factus fuit Potestas, & aliqui nobilissimi Cives rexorunt Civitatem. Quorum nomina sunt hæc: Guilielmus de Pusterla, Ludovicus Vicecomes, Guilielmus de Casate, Simon de Crivellis, Mutius de Modoëtia, Stephanus de Vicomercato, Franciscus de Garbagnate, Imblavatus de Mandello, Rizardus de Pirovano, Castellanus de Glufiano, & Ambrosius de Abiate. Tunc guerra de Modoëtia incœpit, quæ fuit pejor omnibus aliis guerris, & duravit vigintiduoibus mensibus. Nam illi de Paravixino, & de Banarigio, & plures aliæ parentelæ intraverunt Burgum de Modoëtia cum intentione tradendi illud Legato Ecclesiæ. Sed Mediolanenses adjunctis Camanis Burgum invaserunt, & difficili proelio obtinuerunt; & sic spoliis exponitur, & ferè consumitur. Eodem Anno die X. Decembris Galeaz Vicecomes domum rediit, & fuit inter alios Cives quasi unus ex illis per aliquod tempus. Eodem Anno Beatus Thomas de Aquino fuit canonizatus.

C A P. XCVI.

Qualiter exercitus Ecclesiæ transiit Abduam.

ANno Domini MCCCXXIV. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante, Fra-

Fratre Aycardo Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, Terra existente interdicta, dominante Johanne de la Turre supradicto, Beltrando Legaro Ecclesie in Placentia constituto, Ludovicus Bavarus Romanorum Rex instituit in Italia suum generalem Vicarium Bertoldum Comitem de Niph, qui veniens Mediolanum, fuit hostibus Ecclesie in praesidium. Propter quod Johannes Papa ipsum Ludovicum tamquam hostem Ecclesie & fautorem haereticorum excommunicavit, & omni Regno & omni honore privavit. Eodem tempore Galeaz Vicecomes factus est Dominus Civitatis. Quo audito Legatus misit Petrum de Rufiniaco, qui erat Notarius sacri Palatii, Caravazium; qui citavit omnes Abbates & Praelatos die XV. Februarii. Et legit literas, quomodo venerat cum exercitu Ecclesie contra Galeazium filium damnatae memoriae Matthaei Vicecomitis de Mediolano, & contra fratres ejus, de pravitate haeretica vehementer suspectos, & Ecclesie Romanae rebelles & hostes. Et praecipit universo Clero, quod exirent de Mediolano, nec liceret eis habitare per tria miliaria in circuitu Civitatis. Et tunc Papa misit literas suas in Franciam, Angliam, & Italiam, quod iterum Crux contra statum Civitatis Mediolani praedicaretur. Tunc venerunt Caravazium Abbas Sancti Ambrosii, Sancti Simpliciani, & aliqui Ordinarii, & Guilielmus de Pusterla, Guilielmus de Casate, Simon Crivellus, Rizardus de Pirovano, Franciscus de Garbagnate, Conradus de Castellione, Ambrosius de Modoetia, pluresque alii nobiles de Mediolano. Item supervenit Henricus Flandriae, Castonus nepos Legati, Verzusius de Lando. Et factus est exercitus magnus & fortis valde. Et quaerebant, qualiter possent Abduam transvadare. E contrario Vicecomes ad tres passus exercitus tres fecerunt, scilicet in Cassano, Vaprio, & Trizio, prohibentes ne transirent. Finaliter transferunt. Tunc occubuit nobilis Miles Simon de Crivellis, & Franciscus de Garbagnate. Tunc exercitus Ecclesie fugatis Vicecomitibus obtinuit Trizium cum Castro, Vaprium, & Cassanum. Postea venerunt ad Vicummercatum. Die XXV. Februarii pervenerunt Modoetiam. Raymundus de Cardona supradictus Marcum Vicecomitem de Alexandria fugavit, Terdonam obtinuit, & Basignanam cum Castro communivit. Parma coepit obedire Ecclesie. Sic Galeaz undique derelictus, coactus est relinquere obsidionem Civitatis Januensis, quae obsidio duravit fere per quinque annos. Ex hoc Vicecomes perterriti nimis sunt. Et iussit Galeaz Dominus Civitatis, fieri fossata circa Burgos Civitatis, & aliquas Portas & Pusterlas fecit murari. Pontes levatores cum portis saracineschis iussit fabricari, & super portas batifreda erigi. Post duos fere menses infesto Sancti Georgii illi de Modoetia exierunt, & habuerunt duomillia militum & peditum, quatuormillia. Et pervenerunt Terzolan. E contra Vicecomes cum parvo exercitu obviaverunt. Pugna committitur, & exercitus Ecclesie prostrernitur, & plusquam equi quingenti mortui in campo remanserunt.

Tunc missum est pro Turrianis, quod venirent Modoetiam. Eo die pervenit Paganus de la Turre, Patriarcha Aquilejensis, frater Aycardus Archiepiscopus Mediolani, & Episcopus Vercellarum. Item de Domo Turrianorum venerunt Modoetiam Francischinus, Casoninus, Carnevarius, Rapatorra, Raymundus, & major pars hominum habitantium in Comitatu Medio-

Tom. XVI.

A
lani. Item die supradicto supervenit Raymundus de Cardona Vicarius Papae, & fuerunt cum eo Florentini, & Tusci, Bononienses, Regini, Parmenses, Brixienfes, Cremonenses, Januenses, Terdonenses, & Alexandrini. Item proscripti Milites de Papia, Novaria, Vercellis, Pergamo, Laude, Cumis, & Cremona. Item quod pejus fuit, fere tota pars nobilium de Mediolano. Attamen illi de Crivellis receperunt de Modoetia, & iverunt Legnanum. Deinde intraverunt Mediolanum, quos Vicecomes cum magno honore susceperunt. Isto tempore Gaspar Graffus Terram de Canturio forti muro communivit, cujus ambitus fuit fere unius miliarii, habens in circuitu Turres XXXV. & de dominio Civitatis Mediolani se subtraxit die XX. Junii. Raymundus de Cardona supradictus cum Turrianis & exercitu mirabili coepit obsidere Civitatem Mediolani. Fuit hospitatus in Monasterio Sancti Simpliciani. Tunc fuerunt combusta fere omnia suburbia Civitatis. Homines passim interficiebantur. Ecclesie spoliabantur. Diversa proelia commissa sunt. Nunc hunc nunc illum consumabat gladius. Tanta fames facta est in Civitate, quod de Papia & Laude farina ad Civitatem istam conducebatur. Omnes fere Nobiles de Mediolano, & praecipue Gibellini, contra Galeazium stabant extra Civitatem in servitium Ecclesie. Et quod plus est, fuit ipse Galeaz a suis derelictus. Stipendiariis factus est in derisum, in tantum quod super palatium Archiepiscopi Ayguinath de Buch Miles Theutonicus in ipsum manus immisit, & ait: *Aut hodie mihi dabis pro meo stipendio & meorum, sex millia Florenorum auri, aut quod ego te capiam, & in manibus Francischini de la Turre, qui est in Monasterio Sancti Simpliciani, te captum tradam.* Unde oportuit illo die sex millia Florenorum mutuò accipere, & illi solvere. Et tunc per illos de exercitu Ecclesie in Monasterio Sancti Simpliciani determinatum est, quod Civitas, quamcito esset subjugata, spoliaretur, postea Cives interficerentur tam Turriaci, quam alii, deinde Civitas destrueretur. Tunc quidam sanctus Religiosus factus in spiritu vidit Johannem Papam in pontificalibus, & beatum Petrum Martyrem habentem Galeazium Vicecomitem per manus adstantem, qui summo Pontifici Civitatem Mediolani commendabat dicens: *Non possum pati audire, quod Civitas Mediolani destruat, ubi Corpus meum requiescit, & ubi maximus mihi honor exhibetur.* Papa visus est caput agitare, & maximas comminationes facere. Iterum secundo & tertio beatus Petrus Martyr preces reiteravit, & Papa semper obstinatus perseveravit. Tunc beatus Petrus intuitus Galeazium, quem per manum tenebat, ait: *Ne timeas, quia sto pro te, & hostes Civitatis Mediolani ego fugabo.* Mira res! Post paucos dies scilicet die XXV. Julii exercitus Ecclesie Modoetiam rediit, nec ulterius nisi fortuna adversa eis fuit. Tunc Galeaz obsedit Modoetiam die VI. Augusti, & duravit obsidio usque ad Calendas Octobris. Tunc exercitus Ecclesie confortatis viribus obsidionem amovit. Attamen isti de Mediolano obtinuerunt Trizium, Cassanum, Vicummercatum, & multa & diversa proelia contra exercitum Ecclesie gloriose peregerunt,

Aaa 2

CAP.

CAP. XCVII.

De Bertoldo Vicario Imperatoris. Et de rupta de Vaprio.

A Nno Domini MCCCXXV. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo in Modoëtia, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, Beltrando Legato in Placentia constituto, Terra existente interdicta, dominante Galeazio Vicecomite, in Civitate Mediolani erat Comes Bertoldus supradictus Vicarius Imperatoris, & in Modoëtia erat Raymundus de Cardona Vicarius Summi Pontificis. Sicque Imperium contra Ecclesiam se erexit. Tunc temporis Raymundus de Cardona, Henricus Flandriæ, Raymundus de Vallibus, & Simon de la Turre voluerunt communire Vaprium. Galeaz & Marcus, & totus exercitus Mediolanensium, exiverunt contradicentes. Pugna committitur in die carnisprivii junioris quondam die Martis penultimo Februarii. Tunc Raymundus Vicarius Papæ capitur, & Raymundus de Vallibus. Simon de la Turre occubuit, & totus exercitus Ecclesiæ prostratus fuit. Tunc per Vicecomites communiuntur Carate, Vicomercatum, Vaprium, & Riperia subjicitur cum Insula Fulcheria. Circa mensem Septembrem iterum obsederunt Modoëtiam. De mense Decembri in festo Damasi Papæ Modoëtia superatur. Tunc Camerlengus Legati thesaurum Sancti Johannis, quem Theodelinda Regina donaverat Ecclesiæ Sancti Johannis, detulit Avenionem. Et sic finita fuit guerra de Modoëtia, quæ duravit XXII. mensibus. Eodem tempore Galeaz Vicecomes in Modoëtia fecit construi Castrum fortissimum, atque nobilissimum, & Terram jussit muro circumdari, cujus ambitus est quatuor millium, triginta sex brachiorum.

CAP. XCVIII.

De prælio illato Florentinis & Bononiensibus.

A Nno Domini MCCCXXVI. supradictis concurrentiis sic stantibus, & Bertoldo Vicario Imperatoris in Mediolano residente, Azzo Vicecomes obtinuit Castrum Sancti Domnini, ubi Ecclesiæ Legatus ipsum invasit, obsedit, ac fugere coëgit. Et vadens Lucam cum Castruccio illius Civitatis Domino, & aliis amicis, cum Raymundo de Cardona & Florentinis conflavit. De eis maximam stragem fecit (*). Deinde Azzo Vicecomes venit Mutinam, & adjunctis Mantuanis circa Montemvegium cum Populo Bononiensi pugnavit. Eos magnificè superavit. Civitatem Bononiæ usque ad fossas invasit. Cunctis fugientibus, Scholares, mulieres, & religiosi Civitatem defenderunt. Nec umquam Bononia tantum obprobrium sustinuit, quantum Azzo ei intulit, & sic vindictam gloriosè fecit de Florentinis & Bononiensibus, qui parvo tempore ante Civitatem Mediolani invaserant, & cum multo honore ad Civitatem Mediolani rediit. Ex isto tempore Marcus Vicecomes victor bellorum, invidens gloriæ Azzonis, viribus deficere coëpit, & ad

(*) Acta hæc fuere Anno 1325.

(**) Hæc recentiori characteris scripta adduntur in margine: Eodem Anno 1327. obiit Novaria

A vocandum Ludovicum Bavarium totis viribus anhelare nifus fuit.

CAP. XCIX.

De adventu Ludovici Bavari, & de ejus coronatione in Mediolano.

A Nno Domini MCCCXXVII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Ludovicus Bavarus Romanorum Rex intravit per Tridentum, in Italiam, & die XXVII. Maji intravit Mediolanum, & in festo Pentecostes in Ecclesia Sancti Ambrosii fuit coronatus Coronâ ferreâ. Regina Margarita ejus uxor fuit coronata Coronâ aureâ. Episcopi, qui ipsum coronaverunt, fuerunt tres, videlicet Fridericus de Mandello Episcopus quondam Brixie, & Episcopus quondam Aretinus, & Episcopus quondam Tridenti, qui erant omnes excommunicati, & Episcopali dignitate privati. Isti sic excommunicati & depositi coronaverunt Imperatorem excommunicatum & depositum. Hic Ludovicus Bavarie, quondam Rex Romanorum, die V. Julii, quo celebratur festum Beatæ Margaritæ Virginis, quondam die Dominico cepit personaliter Galeazium Vicecomitem Dominum Civitatis, & Azzonem filium ejus, & duos fratres ipsius Galeazii, scilicet Johannem Ordinarium Ecclesiæ Majoris & Luchinum, quos vinctos in Castro de Modoëtia inclusit, & ferè omnes Vicecomites exterminavit. Eodem die nobilis Miles Stephanus Vicecomes moritur, & sequenti die apud Sanctum Eustorgium cum matre sua tumulatur. Capto itaque Galeazio, Ludovicus supradictus in Civitate Mediolani instituit suum Vicarium Guilielmum Comitem de Monteforti, & cum eo regnare coeperunt Franchinus de Vicecomitibus, Otto de Burris, Ramengus de Casate, Bellinus de Petra Sancta. (**)

CAP. C.

De coronatione Ludovici Bavari, & morte Galeazii.

A Nno Domini MCCCXXVIII. supradictis concurrentiis sic stantibus, dominante Guilielmo Comite Montisfortis, Ludovicus Bavarus in festo Beati Dominici die V. Augusti de Mediolano exiens, ivit Romam, ubi Imperii Coronam accepit ut potuit die XVII. Januarii. Et tunc jussit, quod Galeaz Vicecomes de carcere relaxaretur, & ad suam præsentiam duceretur, qui in itinere mortuus est in territorio de Luca, in loco qui dicitur Pesia. Reliquit filium, qui dictus est Azzo, & filiam nomine Rizardam, uxorem Thomæ Marchionis Salutarum. Eodem Anno moritur Castruccio Dominus Pisarum & Lucæ, & filii ejus à dominio expelluntur à Bavaro. Eodem mense Augusti Ludovicus Imperii invasor, quemdam Fratrem Minorem, qui dictus est Petrus de Corbaria, fecit Papam, immo Antipapam, in totius Christianitatis confusionem & derisum, qui dictus est Nicolaus. Post pauca iusto Dei judicio ambo de Roma sunt ejecti. Et non invenientes in Tuscia locum, qui eos reciperet, pervenerunt Pisas, ubi Nicolaus Antipapa Johanne-

Dominus Huccardus de Nibbia Jurisperitus. Vide lapidem ejus sepulchri in Conventu Sancti Petri Martyris Ordinis Predicatorum.

hannem XXII. Papam Romanum excommunicavit. Johannem Vicecomitem titulo Sancti Eustachii Diaconum Cardinalem instituit. Azzo Vicecomes factus est Dominus Civitatis Mediolani, & Imperatoris Vicarius generalis.

CAP. CI.

Qualiter Civitas Mediolani rebellavit Ludovico Bavaro.

A Nno Domini MCCCXXIX. supradictis concurrentiis sic stantibus, & dominante Azzone Vicecomite, Quæstio de Paupertate Christi exorta, per Ecclesiam condemnata fuit; ut quicumque diceret, Christum nihil habuisse in proprio vel communi, sit excommunicatus, & tamquam hæreticus condemnandus. Tunc temporis aliqui falsi & maledicti Religiosi, Clerici, & Seculares contra Summum Pontificem Johannem XXII. linguas suas relaxantes, ipsum excommunicatum prædicabant, & homicidam, & hæreticum. Et Antipapam magnis laudibus magnificabant. Sed iusto Dei iudicio Vicecomites contra Imperatorem & Antipapam, rebellionis calcem erigentes, ipsum dereliquerunt. Quo audito versus Mediolanum direxit suos gressus.

CAP. CII.

Qualiter Ludovicus Bavarus obsedit Mediolanenses.

A Nno Domini MCCCXXX. supradictis concurrentiis sic stantibus, Ludovicus quondam Rex intravit Castrum de Moëria, & postea ex una parte Civitatem Mediolani obsedit. In Monasterio Sancti Victoris ad Corpus hospitatus fuit die XI. Junii. Tunc Mediolanenses inter alia Burgum Portæ Ticinensis propter molendina salvare studuerunt. Unde in ripa fluminis Ticinelli scondogardas & belfreda quadraginta erexerunt. Aquam usque ad pontem ascendere fecerunt. Fuitque Burgus fortior ferè Civitate. Et licet multæ ibi factæ fuerint hostiles congressiones, nihil tamen actum est. Finaliter deficiente Dei auxilio in Papia se recepit in festo Sanctorum Gervasii & Prorassii die XIX. Junii, sibi que hominum subsidio carente de obsidione recessit. Videns Papa Johannes XXII. quod iste Ludovicus contra Ecclesiam furis debaccharetur, & audito quod Vicecomites ipsum turpiter dehonefasserent, furiam, quam contra Vicecomites exagitabat, in Ludovicum direxit, & Vicecomites in aliqualem gratiam recepit. Tunc Vicecomites cogitaverunt, Ambasciatores ad Curiam mittere, & de suis excessibus veniam petere. Isto tempore Azzo Vicecomes duxit uxorem filiam Ludovici Sabaudie, & cum mirabili gloria nuptias celebravit. Eodem tempore murus Civitatis interior incœptus fuit. Istis diebus Frater Petrus de Corbaria, qui se Papam intitulaverat, conscientia vel timore ductus, ivit Avinionem, & ante pedes Papæ Johannis prostratus, suum cognovit errorem, & perpetuum subiit carcerem.

CAP. CIII.

De adventu Johannis Regis Bohemie in Italianam & Mediolanum.

A Nno Domini MCCCXXXI. supradictis concurrentiis sic stantibus, die XXVI. Martii, ut ex Registro illorum de Panigarolis habetur, facti sunt tres Syndici, sive Procuratores Communitatis, videlicet Zonfredus de Castano, Johannes de Pontirolo, & Guidolus de Calice, ad comparendum coram summo Pontifice; videlicet, quod Cives de Mediolano observarent ipsi summo Pontifici debitam fidelitatem, obedientiam, & reverentiam; & ad excusandum Cives de Mediolano de contumacia & rebellionem contra Ecclesiam, & de coronatione Ludovici quondam Ducis Bavarie damnati, & de iis, quæ fecerant in favorem Petri de Corbaria apostatici, schismatici, & damnati, & multorum aliorum. Isti Ambasciatores cum funibus ad colum coram summo Pontifice comparuerunt, veniam de supradictis excessibus postulantes. Johannes XXII. Papa clementer eos exaudivit, & Interdictum Civitatis suspendit. Clerum & Religiosos revocavit. Et facta est lætitia magna in Populo. Rediit autem Clerus die secunda Februarii. Isto tempore intravit Italianam Johannes Rex Bohemie filius quondam Henrici Imperatoris, qui obtinuit infrascriptas Civitates, videlicet Brixiam, Pergamum, Cumas, Papiam, Novariam, Vercellas, Cremonam, Parmam, Regium, Mutinam, & Lucam. Et ut habetur in Registro supradicto, in Palatio Communitatis Mediolani, die VIII. Februarii factus est Dominus generalis Civitatis Mediolani, qui Azzonem Vicecomitem suum Vicarium instituit in Mediolano. Qui Johannes in Franciam rediens, Carolum suum primogenitum dimisit in Italia suum Vicarium, dans ei in magisterium & gubernationem Ludovicum Sabaudie Azzonis Vicecomitis socerum. Eodem tempore Cives de Bononia dominium plenum, & merum, & perpetuum per speciales Ambasciatores, & publica Instrumenta Civitatis Bononie tradiderunt in manus Papæ. Et fuit Legatus Ecclesie in pleno & pacifico dominio, & tunc erexit Castrum miræ pulchritudinis.

CAP. CIV.

De Vercellino Vicecomite, qui fecit pacem cum Ecclesia.

A Nno Domini MCCCXXXII. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo, regnante Ludovico Bavarie in Alamannia, Beltrando Cardinali Legato in Bononia constituto, dominante Azzone Vicecomite, nobilis Miles Vercellinus Vicecomes cum magno comitatu nobilium, & apparatu magnifico ex parte Communitatis factus Ambasciator, perrexit Avinionem ad summum Pontificem, ad excusandos Vicecomites, & alios Cives de Mediolano, de excessibus factis contra Ecclesiam, & de coronatione Ludovici, & reverentia exhibita Fratri Petro apostatico. Hunc summus Pontifex honorificè suscepit, considerans Papa, quod soli Vicecomites de Mediolano ausi fuissent Ludovico Bavaro resistere, timens ne iterum in Italianam intraret, quem plusquam hominem viventem timebat & odiebat, & si rediret, ne prosperaretur, si Civitatem

tem Mediolani contrariam haberet; quare cogitavit Vicecomitibus placere, & omnia parcere, dummodo promitterent, Ludovico Bavaro viriliter perpetuo contradicere. Et ideo Vicecomites ab omni sententia & processu absolvit. Johannem Vicecomitem, de quo supra diximus, Episcopum Novariensem fecit. Omnem gratiam isti nobili Militi Vercellino concessit. Ipsum ad robas Papales instituit. Indulgentiam à poena & culpa concessit ei & ejus uxori. Interdictum Civitatis amoveri procuravit sub certis pactis, videlicet quòd Vicecomites recognoscerent summum Pontificem esse verum Ecclesie Pastorem, & quòd nulli hosti Ecclesie darent auxilium, nec favorem, & quòd in Clero nullam facerent exactionem, & Turrianorum familias reciperent in suam Civitatem, & plura alia. Tunc Mediolanenses cum Ecclesia sunt plenarie pacificati. Istis temporibus Azzo Vicecomes cum Mastino de la Scala Domino Civitatis Verone fecerunt conjurationem, & diviserunt provinciam inter se, videlicet quæ ultra Lolium Mastinus, citra Azzo præoccuparet: parati invicem servare contra omnem personam viventem.

C A P. CV.

De Johanne Vicecomite Ordinario, qui factus est Episcopus Novariensis, & Dominus Civitatis expulso Calzina Torniello.

A Nno Domini MCCCXXXIII. supradictis concurrentiis sic stantibus, Johannes Vicecomes Episcopus Novariæ, sublato dominio de manu Calzini de Tornielis, illius Civitatis dominium temporale obtinuit, Castra & jura Ecclesie Novariensis instauravit, & factus est per Papam Oeconomus & Conservator Archiepiscopatus Mediolani, datis omni anno Fratri Aycardo MD Florenis. Hic Episcopus Novariensis & Conservator Archiepiscopatus Mediolani, in Curia Archiepiscopatus duo Palatia erexit, multas salas & domos construxit, in Monasterio Sancti Ambrosii mirabiles domos, salas, & palatia fabricavit. In Comitatu Castra & domos Archiepiscopatus refecit, & jura Ecclesie restauravit. In equis, servitoribus, & diversis apparatus magnificus & gloriosus fuit. Isto tempore Brixientes, qui primi juraverunt Regi Bohemie fidelitatem, primi fregerunt eam, nam spreto ejus dominio Mastinum de la Scala suum Dominum fecerunt. Similiter Azzo Vicecomes Civitatem Pergami die XXVII. Septembris hostiliter aggressus, eam violenter superavit. Eodem tempore Civitas Vercellensis dominio Azzonis Vicecomitis colla submittit. Isto tempore Johannes Papa incidit in errorem de Visione beatifica, contra quem totus Ordo Fratrum Prædicatorum insurrexit. Et finaliter Papa retractavit.

C A P. CVI.

Qualiter Rex Bohemie rediit in Italiam.

A Nno Domini MCCCXXXIV. supradictis concurrentiis sic stantibus, Johanne Vicecomite Episcopo Novariæ gubernante Archiepiscopatum Mediolani, Johannes Rex Bohemie cum magna & nobili militia Gallicorum & Theutonicorum Italiam intravit. Civitatem Papiensem aggressus fuit die XIV. Martii, sed

A deficientibus victualibus abiit. Comitatum Mediolani hostiliter intravit. Landrianum destruxit. Multas Terras igne ferroque vastavit. Nullus obstitit. Tunc Florentini miserunt in auxilium Mediolanensium CCCC. milites, & illi de la Scala DCCC. Quo viso, & deficientibus victualibus, territorium Pergamense ingressus, perrexit Cremonam. Demum ivit Parmam, ubi assumpto Carolo suo primogenito, in Franciam rediit. Isto tempore Beltrandus Legatus summi Pontificis nuper factus Ostiensis Episcopus, qui erat in Bononia, cum forti exercitu obsedit Ferrariam. Supervenit Pinalla de Aliprandis, cum DC. militibus de Mediolano, qui diversis proeliis obsidionem amovit, exercitum Ecclesie exterminavit, & Civitatem Ferrariensem de mirabili miseria liberavit die XIII. Aprilis. Post pauca Cives de Bononia contra Legatum Dominum suum insurrexerunt. Eum in Castro Ecclesie, quod erat in Bononia, decem diebus obsederunt. Fame perurgente Castrum obtinuerunt supposito igne & sagittis emissis. Quemdam de familia Legati evisceraverunt; ejus membra canibus ejecerunt, & familiam spoliaverunt, & duris tormentis effecerunt. Legatum vituperabiliter de Bononia expulerunt die XVII. Septembris. Sic crimen læsæ majestatis Sedis Apostolicæ incurrerunt. Fuit contra Legatum in auxilium Bononiensium Franciscus Estensis. Nec propter tantum excessum Civitas Bononiæ Interdicto Ecclesiastico supposita fuit.

C A P. CVII.

Qualiter Civitas Cremonæ subjicitur dominio Domini Azzonis.

A Nno Domini MCCCXXXV. sedente Johanne XXII. Papa in Avinione, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo, Johanne Vicecomite Episcopo Novariæ gubernante Archiepiscopatum Mediolani, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, dominante Azzone Vicecomite, plures loco Potestatis rexerunt Civitatem. Isto Anno Civitas Cremonensis post longam obsidionem dominio Azzonis Vicecomitis colla submittit die XV. Julii. Eodem tempore Johannes Papa moritur, qui opinionem de visione beatifica retractavit, asserens, quòd Anima separata videt divinam Essentiam quantum est capax. Vigintiduo Florenorum miliones reliquit, exceptis aliis thesauris mirabilibus. Benedictus XII. in Papatu subrogatur die XXI. Decembris. Eodem tempore Guido de Calico Procurator & Syndicus Communitatis Mediolani juravit in præsentia Papæ Benedicti ex parte Azzonis Domini Civitatis Mediolani, & ex parte Communitatis servare infrascripta pacta, videlicet, quòd nullus Clericus seu persona Ecclesiastica solveret pedagium, vel quodcumque gravamen impositum per Communitatem. Item quòd omnes Turriani & alii Cives proscripti ponerentur super suas possessiones. Et reservavit sibi Papa reducere etiam personas ad Civitatem ad suum beneplacitum. Item quòd Communitas de Mediolano numquam iret vel faceret aliquid in favorem alicujus hæretici, vel schismatici, & quòd obediret mandatis Ecclesie. Item quòd non invaderet aliquam Civitatem vel Castrum, quod teneretur nomine Ecclesie. Et plura alia juravit supradictus Syndicus. Tunc Papa clementer & dulciter quamdam generalem absolutionem promulgavit, quæ incipit: *Nos igitur* &c.

&c. Ubi absolvit Rectores, Clerum, Commune, & Populum Civitatis Mediolani & districtus, & reddit eos habiles ad statum pristinum, famam, privilegia, honores, venditiones, & jura quaecumque perdit propter excessus factos contra Ecclesiam. Absolvit etiam Clerum & omnes personas Ecclesiasticas ab Irregularitate, quam incurrerunt celebrando, vel divinis se immiscendo, dum tamen hoc non fuerit factum in contemptum Sedis Apostolicæ. Porro ut Comuni, Populo, & singulis personis Civitatis, Comitatus, & districtus prædictorum, & eorum posteris in perpetuum de prædictis commissis excessibus, & similibus de cetero evitandis, nec non de tanta gratia, & veniæ beneficio super præmissis obtentæ, & clementiâ dictæ Sedis memoria perpetua relinquatur, voluit & auctoritate Apostolica ordinavit, Comuni, Populo, & hominibus hujusmodi Civitatis districti in iungendo, ut ipsi Commune, Populus, & homines nomine poenitentia pro præmissis ædificari seu construi faciant sumptibus eorumdem in dicta Civitate Mediolani duas Capellas pulchras & decentes, unam videlicet infra majorem & Cathedralē, alteram verò infra Sancti Ambrosii Ecclesias, ad honorem Almi Confessoris, Beati Benedicti Abbatis, ac ejus vocabulo insignitas. In quarum qualibet unus Presbyter perpetuus Capellanus, & unus Minister, instituantur, qui in ea divina quotidie celebrare debeant, & quod ipsas Capellas Libris, Calicibus, Crucibus, vestimentis, paramentis, & aliis ornamentis ad cultum divini nominis opportunis & decentibus muniant, & ea manteneant, & faciant effectualiter in perpetuum, quoties fuerit opportunum, quodque pro dote cujuslibet dictarum Capellarum tot possessiones emant, ex quibus fructus, redditus & proventus perveniant, ad summam XXX. Florenorum auri communiter annis singulis ascendentes, convertendi in sustentationem dictorum Capellanorum & suorum Ministrorum, qui eis assistent in celebratione hujusmodi divinorum. Et quod ipsi Commune, Populus, & homines quolibet anno in festo ejusdem Beati Benedicti, ac Rectores seu Regimina dictæ Civitatis, qui erant pro tempore, voce præconia, Populo dictæ Civitatis generaliter invitato & convocato, ad alteram, quam maluerint, dictarum Capellarum conveniant, & Missam ibidem solemniter audiant, in qua proponetur Populo verbum Dei, in quo habebitur memoria tantæ gratiæ indultæ ipsis misericorditer à Sede Apostolica supradicta de tot & tantis excessibus & delictis perpetratis. Et quod ipsa Communitas singulis annis in festivitatibus Beati Benedicti in perpetuum, ne culpa commissâ per eos, nec gratia veniæ, valeat aboleri, faciat unam eleemosynam in Civitate duobus millibus pauperibus de pane uno albo unciarum XII. Et pro eleemosyna perpetuâ faciendâ ipsi Commune, Populus, & homines, tot emant annuos redditus, quod ex eis possit dicta eleemosyna fieri & impleri. Et si numerus pauperum prædictorum non sufficeret, id, quod superest, dividatur & dispensetur in pauperes verecundos. Quodque dictas Capellas & alia ornamenta construi faciant, & redditus hujusmodi pro Capellanis & Ministris & eleemosyna supradicta emant infra duos annos à data præsentium computandos. Voluit insuper, quod Syndicus ipse acta & gesta præmissa & jurata, infra tres menses à data præsentium, in solemnibus & generali Consilio approbare & confirmare faciat per publicum Instru-

mentum. Quæ omnia Syndicus supradictus cum gratiarum actione multiplici acceptavit. Eodem Anno Syndicus ipse Communitatis Mediolani circa festum omnium Sanctorum ad Curiam, ivit, & omnia supradicta promissa & jurata, ratificavit solemniter & approbavit. Et tunc Interdictum generaliter amotum fuit.

CAP. CVIII.

Qualiter Cumæ, Laude, & Crema, dominio Azzonis subiciuntur.

Anno Domini MCCCXXXVI. sedente Benedicto XII. Papa in Avenione, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo in Alexandria, Johanne Vicecomite Episcopo Novariæ gubernante Archiepiscopatum Mediolani, regnante Ludovico Bavaro in Alamannia, dominante Azzone Vicecomite, Castrum de Crema, quod erat Ludovici Vicecomitis, diruitur post longam ejus obsidionem. Civitas Cumana Azzonis Vicecomitis dominio supponitur. Die ultimo Augusti Civitas Laudensis per terram & aquam expugnatur, & dominio Azzonis subjungatur. Castrum Cremenſe, & Caravazium ad ipsius dominium devolvuntur. Eodem Anno Nobilis Miles Ottorinus Vicecomes moritur, & in Ecclesia Sancti Eustorgii sepelitur die XV. Octobris. Isto tempore quæstione diu agitata inter Papam Johannem XXII. & Fratres Prædicatores, de Visione Beatifica, Curia Romana determinavit pro parte Fratrum Prædicatorum, videlicet quod anima separata videt divinam Essentiam absque medio. Item quod virtutes Theologicæ, scilicet Fides, & Spes, remanent in anima separata quantum ad habitum. Item quod videt divinam Essentiam clarè & apertè, sicut videbunt post diem Judicii. Et quicumque dixerit aliquid contra aliquod prædictorum, tamquam hæreticus comburatur. Anno suprascripto Dominus Azzo Vicecomes Palatium suum ampliavit, emtis domibus nobilium de Pagnanis, & Ecclesiam Sancti Gotardi & Campanile ædificavit. Eodem Anno Azzo videns Ecclesiam Romanam Civitati Placentinæ dominari, cogitavit sibi ipsam acquirere; & mittens Cazagnum de Cazagnis cum CCC. militibus Placentinis, omnes Officiales Ecclesiæ cum parte illorum, qui dicuntur Bardelli, inde fugavit, & Franciscum de Scotis fecit Dominum die XXV. Julii. Postea magno collecto exercitu cum Placentinis extrinsecis Placentiam per septem menses obsedit. Decemse Decembris prædictus Franciscus non valens resistere propter defectum victualium, Civitatem Azzoni tradidit die XV. Decembris. Sequenti die Azzo intrat Civitatem. Cives concordant, & omnes extrinsecos ad propria reducit. Eodem Anno festum Nativitatis Beatæ Virginis de mense Septembris in Ecclesia Majori Mediolani inceptum fuit. Fuerunt oblati panni aurei & serici, numero CXXII. Omnes enim Civitates & Castra subdita dominio Azzonis obtulerunt, videlicet Pergamum, Cumæ, Laude, Vercellæ, Novaria, Cremona, Crema, Caravazium, Canturium, &c. Et fuit valor oblationis septem millia Florenorum. Isto tempore duo filii quondam Albuini de la Scala dominabantur in novem Civitatibus, scilicet Verona, Vicentia, Tarvisio, Parma, Luca, Brixia, Padua, Montefeltro, & in Civitate Belluni. Hi erant in liga cum Azzone, & accepta occasione Castrum Salinarum in odium Vene-

torum

torum crexerunt. Tunc Veneti adjunctis Bononiensibus, Florentinis, & aliis pluribus, congregantes exercitum, Castrum diruerunt, & multas strages illis duobus fratribus intulerunt. Eodem tempore Azzo Vicecomes volens super Terram de Leuco liberum habere introitum, eo quod faciles sunt rebellare Communitati, iussit construi super Abduam non longè à Leuco pontem pulcherrimum ex vivis lapidibus super octo arcus, & turre in utroque capite pontis in Burgo, & in margine Laci erexit Castrum forte & pulchrum cum turribus & palatiis quamplurimis. Et sic illum Burgum cum tota riperia de longa servitute Cumatorum liberavit.

Isto tempore in festo Epiphaniæ fuit inceptum festum trium Regum. Fuit enim effigiata Beata Virgo cum Filio in præsepio & Joseph, & asino & bove juxta Altare majus Sancti Eustorgii. Rex Herodes cum Scribis & Sapientibus juxta columnas Sancti Laurentii. Venerunt tres Coronati in equis cum somariis & familia magna; qui visi sunt Herodem interrogare, ubi Christus nasceretur. Et stella aurea præcedente in alto aëre pervenerunt ad Puerum, portantes vasa aurea cum muneribus. Et Angelus apparuit dicens, quod non redirent ad Herodem. Ideo per aliam, scilicet per Clusam, intrantes Portam Romanam reversi sunt in domum suam. Et fuit tantus concursus Militum, Dominarum & Populi, quod numquam similis concursus visus est. Isto tempore Florentini post longam obsidionem obtinuerunt Aretium. Eodem tempore Civitas Mediolani contra barbarorum incursus tripliciter se communit. Primò quia murus Civitatis interior, habens centum turre, erigitur. Secundò quia omnia Castra, quæ sunt in confinibus, quæ erant aut rebellia aut inobedientia, recuperavit, & Communitati obedire fecit, scilicet Canturium, Leucum cum tota riperia, Caravazium, Trivilium, Vigevanum, & plura alia Castra. Tertio quia Civitates circumstantes communit, ut Cumas, Pergamum, Cremam, Placentiam, Laudem, Novariam, & Vercellas. Et sic triplici muro se & Civitatem Mediolani communit. Auctoris versus:

„Gingitur à tribus muris Metropolis altis
„Lapideis, Castris, Urbibus, Azzo, tuis.

Anno supradicto venerunt Mediolanum ad Azzonem Vicecomitem Ambasciatorem de Venetiis, & Bononia, & Florentia. Et Nicolaus Marchio Estensis, & Guido de Gonzaga Dominus Civitatis Mantuanæ, multique alii quærentes omnibus modis, quod frangerent ligam, quam habebant cum Mastino de la Scala Domino Civitatis Veronæ, pluriumque aliarum Civitatum, & adhererent parti Venetorum. Quod & factum est. Et fuerunt in ista liga septemmillia militum. Nec umquam Imperator vel Papa tam fortem exercitum congregavit in Italia. Tunc Luchinus Vicecomes factus est Capitaneus & Dominus totius ligæ supradictæ, & dati sunt ei per ligam omni die centum Floreni auri. Qui congregans exercitum validum, contra Mastinum de la Scala equitans, Civitatem Veronensem invasit de mense Junio. Sed proditores Theutonici, qui semper pro pecunia omnem prodicionem faciunt, de nostro exercitu exeuntes, iverunt Veronam. Ex quo noster exercitus Mantuam rediit, & sine damno Mediolanum remeavit. Insuper plures Mastini Civitates isto tempore diversas obsidiones patiebantur, quia Florentini obsidebant Lucam, Veneti Tarvisium

A & Paduam. Isto tempore circa Septemtrionem apparuit Stella Cometa. Finaliter tertio die Augusti Padua traditur in manus Venetorum. Albertus frater Mastini victus Venetias adducitur. Insuper Henricus Dux Carinthiæ secundogenitus Johannis Regis Bohemiæ, obtinuit Feltrum, & quæ erant duæ Civitates sub dominio illorum de la Scala. Eodem tempore quum Senescalcus Pedemontis Castrum de Brembo communiret, pontem super Padum construxit. Sed facta forti obsidione Azzo Vicecomes istius Castri dominium obtinuit in festo Sancti Michaelis. Et post pauca, scilicet in vigilia Sancti Dionysii die IX. Octobris, ipse Azzo Vicecomes Civitatem Brixie hostiliter invasit, & forti commissa pugna totam Civitatem obtinuit, & eam de manu Mastini de la Scala auferens, ibidem Dominus factus est. In cujus ingressu ipse nobilis Azzo multos Milites accinxit, scilicet Martinum de Caymis Rectorem Civitatis Pergami, & Johannem de Besuzio Rectorem Civitatis Cremonæ, & plures alios ex aliis Italiæ Civitatibus. Terram pacificavit. Amicis & inimicis benivulus exstitit. Eodem tempore super Portam Ticinensem una turris exaltata est ad magnitudinem turris Portæ Romanæ. Et fuit ordinatum, quod omni anno una turris erigeretur super quamlibet Portam. Eodem Anno Monachi nigri de mandato Papæ congregati Capitulum provinciale in Civitate celebraverunt, & plura ad sui Ordinis restorationem ordinaverunt. Eodem tempore Azzo Vicecomes in burgo de Romano diocesis Pergamentis Castrum erexit.

C A P. CIX.

Qualiter Benedictus XII. Papa contra Bononienses duras sententias fulminavit.

A Nno Domini MCCCXXXVII. sedente Benedicto XII. vacante Imperio, vivente Fratre Aycardo Archiepiscopo, Johanne Episcopo Novariensi gubernante Ecclesiam Mediolani, sub dominio Azzonis Vicecomitis, Benedictus Papa contra Bononienses duras fulminavit sententias propter excessus factos contra Legatum Ecclesiæ, sicut superius dictum est. Et nisi Civitatem dent in manibus Ecclesiæ, & Castrum reficiant, & de injuriis & damnis satisfaciant infra duos menses, Terra sit interdicta, & personæ culpabiles sint excommunicatæ, Studium sit sublatum, omnia Privilegia sive Papalia sive Imperialia sint cassa; omnes Judices, Notarii, & alii Officiales sint ab omni actu legitimo suspensi, non obstantibus quibuscumque privilegiis, indulgentiis concessis Cisterciensibus, Prædicatoribus, vel Minoribus. Innodatur in hac sententia Franciscus Marchio Estensis, qui contra Legatum magnam misit militiam. Datum. Avenione IV. Nonas Januarii Pontificatus nostri Anno III. Eodem Anno in festo Paschatis, die XII. Aprilis, illustris Miles Azzo Vicecomes duos Milites accinxit, scilicet Franciscum de Pusterla, & Pinallam de Aliprandis. Hastiludia facta sunt, & festa celebrata sunt solemniter. Eodem tempore Strata Mediolani super murum exteriorem adæquata fuit, habens in latitudine in circuitu per totum duodecim brachia. Eodem Anno & mense Januarii Dominus Lodrisius Vicecomes, qui erat bannitus à Civitate Mediolani, & contra Dominum Azzonem Dominum Mediolani semper machinabatur, in animum duxit improvisè & manu hostili Civitatem

tem Mediolani invadere. Quod sentiens Dominus Azzo Pinallam de Aliprandis cum maxima multitudine militum & peditum mittit ad passus Abduæ, pro obviando prædicto Lodrisio. Qui cum tribus millibus quingentis militibus Abduam transferat, & ipso die ad locum de Cirnuscuro Alinatio applicuerat. Altera die ivit ad locum de Sexto super Lambrum. Tertia die Legnanum & Parabiagum. Et ibi convocavit de Comitatu Mediolani amicos suos, & magnam pecuniam secum habebat. Cogitavit maximam potentiam sine mora Mediolanum intrare. Prudentissimus Azzo affines & amicos suos, videlicet de Ferraria, Janua, & de Sabaudia, & de ceteris partibus Italiae, & maxima multitudine militum & peditum ad resistendum prædicto Lodrisio mittit Nervianum magnificum Militem Dominum Luchinum Vicecomitem patrum suum Capitaneum generalem, cum scripta multitudine stipendiarios contra prædictum Lodrisium, qui habebat maximam multitudinem Theutonicorum indiscretorum, & qui casti erant à stipendio Dominorum Italiae. Ipsorum Capitaneus erat quidam Theutonicus nomine Malherba, & omnes usque ad unum erant Alamanni, qui steterant in guerra Domini Mastini de la Scala contra Venetos. Nec cum ipso Domino Lodrisio erat aliquis Lombardus, præterquam Vincentius Suardus. Nam Dominus Mastinus auctor hujus mali fidei scripserat Domino Azzoni, quod sibi cavere deberet, quia gens alienigena citò invaderet statum suum. Dum hæc aguntur, regnat ingens frigus, & nix grandis usque ad corrigiam hominis. Die Dominico XXI. Februarii Theutonici iverunt ad prælium quasi inordinate. Luchinus verò cum nobili viro Johanne de Flisco ejus cognato, Massiolo Vicecomite nepote suo, Johannolo de Modoëtia, Protasio de Caymis, & Ambrosio Cutica, omnibus Civibus Mediolani, & cum pluribus aliis, insilierunt in inimicos, eos viriliter insequendo. Tandem durante prælio captus fuit Luchinus Vicecomes Capitaneus. Et multos pedites trucidarunt, duravitque strages occisorum, & conflictum non expectantium, usque Raude. Et Dominus Lodrisius cum maxima acie insequatur, finiendos quos mors non expleverat. Sic procedentes versus Mediolanum in itinere obviaverunt CCC. militibus, qui venerant de Sabaudia in succursum Domini Mediolani. Eadem hora cum Hector de Panico se jungentes, impetum fecerunt contra istos Alamannos retrocedentes & jam fessos, & brevi hora nobilem Luchinum à manibus tenentium abstraxerunt, qui ligatus erat ad unam Nucem. Dominus Johannes de Flisco viriliter dimicans, cecidit mortuus. Durante prælio à mane usque ad vespas, in ipsa die, quasi unus eorum non evasit. Lodrisius cum duobus filiis capitur, & in Sancto Columbano in quadam cabia ferrea recluditur usque ad dominium Domini Johannis Archiepiscopi. Multi alii capti fuerunt, quos Azzo misericordia motus liberavit, & qui juraverunt nunquam venire contra statum Domini Mediolani. Tamen fuerunt spoliati de suis bonis. Et sic illa die numerati fuerunt de utraque parte duomille sexcenti & plures, & major pars nostrorum occisorum erant Cumani pedites. Nam durante prælio visus fuit in aëre Sanctus Ambrosius noster patronus, protector, & defensor Mediolani, Alamannos Scuticā percutere, Mediolanensibus auxilium præbens. In memoriam tantæ victoriæ Dominus Luchinus Vicecomes ad

Tom. XVI.

A perpetuam rei memoriam, dando gloriam Altissimo, ordinavit festum annuatim celebrandum ad honorem Dei & Sancti Ambrosii, quod usque hodie celebratur. Et in illa die victoriæ, & in campo illo, in quo fuit rupta & conflictus, construi fecit Ecclesiam in honorem Dei & Sancti Ambrosii de la Victoria; & in illa die data est salus magna cunctis Lombardis, & omnis Populus laudavit omnipotentem Deum hymnis & orationibus, qui dederat eis Azzonem Principem Deo & omnibus gratum. Tunc in signum tantæ lætitiæ ac victoriæ, multi Nobiles Lombardiæ ab Azzone fuerunt cingulo Militiæ decorati. Dicitur verò Malherba Capitaneus se concordavit cum Domino Azzone, & ab eo suscepit stipendia.

B Hoc Anno propter abundantiam nivis fuit maxima carestia bladum. Nam nive recedente reperta sunt blada mortua. Eodem Anno Domina Beatrix de Este de Ferraria mater Domini Azzonis die primo Septembris migravit ad Dominum, & sepelitur in Ecclesia Fratrum Minorum Mediolani. Eodem Anno, dum appropinquaret dies mortis Domini Azzonis, ipse Azzo vocavit Johannem Episcopum Novariæ, & Dominum Luchinum patros suos, & eos instruit de cultu divino & lege sanctæ matris Ecclesiæ servandis, & pietate, misericordia, & justitia circa subditos suos. Et memorans eis, ne effunderent sanguinem suorum, & memores essent de gratiis & beneficiis à Deo sibi collatis, & qui eos à multis tribulationibus liberavit, & eos sedere fecit in throno deitatis suæ, his dictis, Princeps iste devotus spiritum reddidit Creatori die XIV. mensis Augusti in die Lunæ, hora XX. quum esset misericors & mansuetus. Et planxit eum universus Populus planctu magno. Sepultus est in Sancto Gotardo, quam Ecclesiam à fundamentis construi fecit. Sic Azzo ante mortem suam obtinuit beneficium absolutionis à Summo Pontifice, à quo fuerat excommunicatus. Fuit enim Azzo &c. usque ad illa verba: ut est de præsentis. Vide Petrum Azarium Cap. VIII. Palatium magnum in Civitate construi fecit, ubi est Ecclesia Sancti Gotardi; & Aquæductum per duo milliaria longè ad Civitatem conduxit. Quæ fontanæ per palatium Dominationis suæ scaturiunt, & pulchro ornatu, & in aliis domibus Civium similiter scaturiunt aquas. Mortuo illustri Principe Domino Azzone Vicecomite, totus Populus, & universi Officiales, & nobiles Civitatis Mediolani, concorditer & unanimiter elegerunt in Dominos generales Mediolani duos filios magni Matthæi Vicecomitis; scilicet magnificum & venerabilem Dominum Johannem Episcopum Novariæ, & magnificum Militem Dominum Luchinum fratrem ejus. Qui ambo habuerunt dominium omnium Civitatum, quæ tenebantur per præfatum Dominum Azzonem. Nam præfatus Dominus Johannes erat Dominus temporalis Civitatis Novariæ & Episcopus. Dominus autem Luchinus usque tunc vitam prodigam gesserat, & potius conversabatur cum malis, quàm cum bonis. De die multum dormiens ut plurimum &c. usque ad ea: Forestinum & Borium. Lege Petrum Azarium supralaudatum. Cap. IX. Multa gravamina in Mediolano, & aliis Civitatibus posuit. Propter quod multi querulantur. In regendo alios fratres præcessit. fuit magnus Gibellinus, & eos valde dilexit. Statum Mediolani mirabiliter reintegravit instantum &c. usque ad illa verba: nec de ipsis confidebat. Vide eundem Azarium ibidem.

B b b

CAP.

CAP. CX.

Qualiter Luchinus mittit ad confinia nepotes suos, videlicet Matthæum, Barnabovem, & Galeatium, fratres. Et de Domino Franciscolo de Pusterla.

A Nno Domini MCCCXXXVIII. sedente Benedicto XII. imperante Ludovico Bavaro, vivente Fratre Aycardo de Camedoja Archiepiscopo Novariensi gubernante Ecclesiam Mediolani, & etiam Mediolani Domino temporali, cum Domino Luchino Fratre suo, idem Dominus Luchinus videns nepotes suos juvenes formosos, & qui videbantur quasi debere dominari, videlicet Matthæum, Barnabovem, & Galeatium, fratres & filios quondam Domini Stephani Vicecomitis, & filios Domine Theodorie de Auria Januensis, ipsos expulit de Mediolano, & de suo dominio. Matthæum autem contemplatione Domini Philippi de Gonzaga, foci sui confinavit in dominio Marchionis Montisferrati in Terra Morani, cum uxore sua Domina Ziliola. Alios duos confinavit extra Lombardiam. Et in tantum eos persequutus est odio capitali, quod necesse fuit eis, ad partes extraneas se absentare, & per diversa loca, & separari alter ab altero, tum propter paupertatem, tum propter ejus astutiam, ne ipse sciret ubi essent. Nec unquam aliquid boni sentire voluit, immo habebat odio quoscunque eis fervientes. Gessit etiam agrum animum contra Magnates, qui habuerant conversationem cum Domino Azzone, quia consenserant morti Marci fratris sui; & item quia vivente Domino Azzone paucum honoris & tituli habebat: & dicti Magnates facti erant divites & de primoribus Mediolani. Et propter hoc Nobiles Mediolani coeperunt habere tractatum contra ipsum. Inter alios fuit Dominus Franciscolus de Pusterla valde dives, & qui habebat in uxorem Dominam Margaritam de Vicecomitibus valde pulchram, & habuerat ab ea tres filios mares pulchriores aliquibus Mediolani. Et ipse similiter erat pulcher & valde luxuriosus; & habebat pulchriorem domum in Mediolano, possessiones, & multa mobilia, in tantum quod non erat numerus, & alter Job reputabatur. Breviter concludendo accusatus fuit de quodam tractatu, & certè potuit esse verum. Nam uxor ejus accusaverat Dominum Luchinum, quod voluerat eam carnaliter cognoscere. Nam Dominus Luchinus multum erat luxuriosus; & propter agrum animum Domini Franciscoli Dominus Luchinus habebat de statu suo dubitare. Et certè si Dominus Franciscolus cogitata sua citò explevisset, de facili fuissent effectum consequuta. Et quia tanti & potentes Cives tractui assentiebant, necessarium fuit ab aliquo publicari. Et multi capri fuerunt, & statim decapitati, & fame aliisque tormentis mortui sunt. Quod longum esset enarrare. Prædictus autem Franciscolus fugit cum filiis suis in Avinionem. Et quia securus non erat quia exploratores ipsum sequebantur, transiit se ad Portum Pisani, & ibi captus fuit cum filiis. Et ducti fuerunt Mediolanum. E positus in tormentis, multos Cives accusavit, videlicet Zorionum fratrem suum, Pinallam & Martinum fratres de Aliprandis, Borolum de Castelletto, Alpinolum de Casate virum levem, & Remen- gum ejus fratrem. Quos omnes in Broleto Mediolani decapitari fecit: similiter alios, & mu-

A lierem dicti Franciscoli de Pusterla. Purgavit præfatus Dominus Luchinus &c. usque ad ista verba: Buccanigram in Ducem creaverunt. *Vide de laudatum Azorium Cap. IX.* Nota qualiter jocose facta fuit ejus electio.

CAP. CXI.

Qualiter Simoninus Buccanigra creatur Dux Januensis. Et de Palatio Sancti Johannis ad Concam, quod fecit Dominus Luchinus.

A Nno Domini MCCCXXXIX. sedentibus suprascriptis, & in Mediolano dominantibus Johanne Episcopo Novariæ, & Luchino fratribus Vicecomitibus, suprascriptus Simoninus Buccanigra fit Dux Januensis isto modo. Quidam mechanicus faber, aliquantulum stolidus, ascendens pulpitem non de licentia Capitaneorum, ait: *Domini; vultis dicam salutem vestram?* Aliqui dixerunt: *Non.* Et quum non videretur sapiens, ferè omnes causâ joci clamarunt, ut diceret. Item dixit: *Vultis, fiat, ut dixerò?* Aliqui responderunt: *Fiat.* Aliqui: *Non.* Rursus ille loquutus est inquit: *Omni- no dicam. Sit Buccanigra.* Volebat dicere, quod Abbas esset Simoninus Buccanigra, qui illud accesserat non alia occasione, nisi ut cum quibusdam mercatoribus loqueretur rogando illos viginti, ad quos pertinebat electio Ducis, ut eligerent probum virum. Breviter ad clamorem stulti Populus se movit. Et una vox excedens alias supervenit, quæ fuit: *Ad Buccanigram.* Per manum quidem & personam eundem Simoninum ceperunt, clamantes: *Abbas, Abbas;* illum remittentes ad tribunal in medium Capitaneorum cum vocibus altis. Illi autem viginti, qui erant in thalamo, exierunt exterriti. Per omnes quippe clamabatur: *Vivat, vivat, & sit Buccanigra:* taliter quod violenter in manus ejus imposuerunt ensen, ipso semper reluctante. Sed ut clamor evitaretur, fecit Populum à clamore cessare, & quasi pacatus est. Tunc Populum alloquens sic affatur: *Domini de Populo, multas vobis refero grates de honore mihi impenso per vos, & ex hoc multum vobis obligor. Sed Abbas nolo esse. Nam prædecessores mei nunquam fuerunt Abbates. Precor, ut alium statuatis.* Hæc dixit, quum illi de Domo sua majoris essent gradus, quam ii qui statuebantur Abbates. Et hic sic dictis ensen reddidit. Videntes hæc Populus, desolatur. Et celeriter alia supervenit vox, dicens: *Dominus:* Et omnes clamarunt: *Dominus, Dominus;* durantibus talibus intervallo prægrandi. Capitanei verb, & vetus Abbas, clamorem videntes, & cernentes pericula, rogaverunt præmissum Simoninum, ut pro tumultus evitacione ad omne, quod petebat Populus, consentiret. Sed Capitaneorum erat intentio, ut solummodo fieret Abbas. Unde ait: *Domini, ut vos contentos faciam, paratus sum Abbas esse, Dominus, & quidquid volueritis.* Et vocibus magnis dixerunt: *Dominus, Dominus, & non Abbas.* Rursus faciens tacere Populum, ait: *Vestrum intentam video. Vos vultis, quod sim Dominus vester, & vultis quod sim Capitanei.* Tunc alto clamore responderunt: *Non;* negationem hujusmodi duplicantes. Velociter clamavit unusquisque quasi: *Fiat Dux; fiat Dux.* Et sublevantes eundem Simoninum, de Palatio eduxerunt illum apud Monasterium Sancti Syri, & usque domum ipsius, clamantes crebris vocibus: *Vivat Dominus, Ali-*

Aliqui; *Dux*. Dum hæc agerentur, Populus arma cepit, per Urbem transcurrentes. Capitanei verò de Palatio discedentes, proprias adierunt domos cum periculo multo. Et ipse Simon ad idem reversus Palatium, associatus est magnæ gentis multitudine. Post quod in armis currebatur per Urbem, & clamabatur: *Vivat Populus & Mercatores. Et vivat Dux*. Aliqui currentes ad domos Nobilium Salvaigorum, ibidem commiserunt prædam. Ipsique prædones ad majus scelus coinquinati fuissent, nisi ipse Simon præsens effectus, hoc enorme audiens, & exinde equum ascendens, illuc se properè transtulisset. Dum autem esset in via, unum reperit exportantem prædam. Unde eo loco mandato Præsidis subito caput ipsius amputatum est. Ipso namque apud domos Salvaigorum applicante, raptores, qui ejus adventum senserant, præcipiti fugæ se dederant. Fuit insuper in domo quorundam de Auria per marinarios facta præda. Ea namque die Galeottus Capitaneus, & Neapoleo natus ejus discedentes in Pulciferam profecti sunt. Alter verò Capitaneus die sequenti super una Galæa ivit versùs Albinganum & Lodanum Castrum suum.

Sequenti die dum totus Populus esset armatus, & illi de tribus Vallibus Januæ essent Urbem ingressi, Simon Buccanigra ab iisdem armatis ante faciem Ecclesiæ Sancti Laurentii cum magnis & lætis vocibus sociatus est, ubi præsentibus viris innumerabilis quantitatis constitutus & firmatus est in vita ipsius in Januensem Ducem. Electi sunt etiam quidam de Populo in Consiliarios & Officiales, qui in officio residere deberent usque in Calendis Februarii tunc superventuris: qui potestatem haberent in providendo super agendis Ducis, & dando quietem & bonum ordinem super omnibus spectantibus Januensi Reipublicæ. Et heu! Partes exosæ, & illaudabiles Civium voluntates, diu coeptæ & continuatæ, renovantur in promptu. Nam vir à viro secernitur. Qualiter habentur nobiles, hæc monstrant. Ad aliquid etiam tangens Rempublicam nullus eligi potest, nisi Gibellinus noscatur. Illico autem nobiles Guelphi ad rura eorum relegati sunt. Et multi Spinolæ & de Auria in exilium proclamantur. Tumultus quidam hujusmodi. Prima die cucurrerunt plures apud Ecclesiam Sancti Laurentii, & ab Æde, quæ Capitulum dicitur, Libros Creditorum Januæ, quibus de redditibus Urbis annuatim solvitur, irrationabiliter extrahentes, Deo & rectitudine impetuosè postpositis, Libros ipsos cum ligneis vasis suis in tramite contiguo dictæ Ecclesiæ, facto acervo, & igne supposito combusserunt. Hoc idem fecerunt in Palatio, quod de Mari, seu Dogana, vocatur, ubi exiguntur Civitatis introitus. Et in quibuslibet locis, ubi alii Januæ colligerentur introitus. Omnes siquidem Nobiles, etiam Spinolæ & de Auria, exceptis præmissis exulantibus, Januæ poterant stare liberè. Nobiles quoque Mercatores de aliis Urbis progeniebus de hoc dicebantur contenti regimine, de se ipsis, & ipsorum havere oblationem Duci & Consilio facientes. Post electionem verò Ducis ejusdem, dum Rebella de Grimaldis de domo in plateam descenderet, & à quibusdam rudibus & scelestis de Populo videretur, hominum, qui adhuc erant in armis, contra eum multitudo efficitur, tantum in ipsum desævians, quòd nisi Dux equitasset illuc, vix fuisset ab ira illorum ereptus. Duxit enim illum Dux ad Palatium publicum. Nihilominus postquam fuit in ipso Palatio, multitudo bonitatis

Tom. XVI

& rationis expers, Duci clamabat, dicens: *Moriatur, moriatur ille, qui de Domo est occisum tui Avi*. Sed Dux verbis amœnis irrationabilem illorum furorem amovit. Quum autem modus hujus mutationis dominii aliquantulum varius enarretur, eum, ut supra, scribere volui, de literis unius ex dictis Consiliariis ipsius Ducis, quas uni suo dirigebat amico. Ex iis quippe decretum est, ut omnis anni revolutione, die XXIII. Septembris, quo beata celebratur Thecla, ad domum Fratrum Eremitarum Sancti Augustini de Janua, qui de ipsa Dei Virgine præ ceteris festum agunt, Pallium secum deferri faciat Dominatio Januensis, quæ Populo Urbis salubriter sociata Pallium ipsum ad Dei & sanctæ Theclæ honorem eisdem offerat Fratribus, quum die ipsa, ut heic præfertur, præmissum novum dominium Janua sumferit. Porro qui hujusmodi solemnem oblationem laudarunt Cives, non egerunt ut venerandi Romani. Nam ut Valerius Libro II. Cap. *de jure triumphandi*, judicat, talem non instituissent memoriam, si suæ Urbis aliqui eo sublevati fuissent, à quo & alii exstitissent amoti, aspicientes, qualis potest esse celebritas, altera Urbis parte dolente. Creato præfatus Simonino Buccanigra in Ducem Genuæ, tamen præfatus Dominus Luchinus volens conceptum propositum sequi, fœdus cum Proceribus à Janua expulsis iniit, & cum illis de Flisco parentelam habebat &c. usque ad illa verba: ipsam Civitatem obsidere: *Vide Azarium Cap. IX.* Eodem Anno Dominus Luchinus in Mediolano & apud Ecclesiam Beati Johannis in Conca construi fecit spatiosissimam domum &c. usque ad ea: unius miliarii. *Lege laudatum Azarium Cap. X.*

C A P. CXII.

De viris pestiferis in Italia, qui dicti sunt Societates. Et de Johanne Marchione Montisferrati.

ANno Domini MCCCXL. sedentibus superscriptis, exulante Fratre Aycardo Archiepiscopo, dominantibus Civitatem Mediolani Johanne Episcopo Novariæ & Luchino fratribus, in Italia congregati sunt viri pestiferi ex partibus Alamanniæ, Italiæ, & Tusciæ, qui dicti sunt *Societas*. Et fuerunt homines absque jugo, absque Rege, & absque lege, viventes de rapinis, nulli parcentes ætati. Et inventi sunt serè mille milites absque peditibus. Hi fuerunt viri instabiles, docti ad omne scelus, Civitates & Castra obsidentes. Eodem Anno Mastinus de la Scala Dominus Civitatis Veronensis, Parmensis, Brixienfis, Vicentinæ, & Lucanæ, Ecclesiam, ejusque summum Pontificem in suum Dominum in spiritualibus & temporalibus esse recognovit. Et instituit pro vero homagio ipsi Ecclesiæ singulis annis quinque millia Florenorum, CC. milites, & CCC. pedites in Italia dare. Isto Anno Johannes Marchio Montisferrati, expulso Rege Roberto Siciliæ Vicario sacri Imperii de Civitate Astensi, ipsius dominium obtinuit. Et fuerunt in ejus auxilium viri scelerati, dicti *Societas*, qui Castrum illorum de Solario expugnaverunt. Exspoliaverunt Terras, igne ferroque consumserunt. Istis temporibus Eduardus Rex Angliæ puer cordatissimus, anno ætatis suæ XXVIII. audiens, quòd Philippus Rex Francorum ipsum provinciam Vasconiam terra feudali privare conaretur, congregato exercitu vigintiquatuor millium militum, Regnum Franciæ hosti-

Bbb 2

liter

liter invasit: omnia igne ferroque vastavit. Uf-
que prope Parisius ad unam diætam cum dimi-
dia appropinquavit. Bellum campestre petiit,
nec Franci comparere ausi fuerunt. Nullus ob-
stitit, nullus obviavit, nec umquam tantum
obprobrium Corona Francorum pertulit. Tam-
dem hyeme superveniente ipse Rex Angliæ à
bellis abstinuit, & per coronam suam tempore
veris repetere bellum juravit. Comitatum Flan-
driæ, Ducatum Brabantæ, multosque Barones
Regni Francorum, & totam Alamanniam aut
affinitate aut liga sibi copulavit. Iste Rex An-
gliæ fuit filius Reginæ Isabellæ, quam genuit
Philippus Rex Francorum, qui apri ictu cor-
ruit. Et fuerunt ei tres filii, omnes Reges in
Francia, qui fuerunt avunculi Regis Angliæ.
In istis tribus Regibus Franciæ linea regalis in-
terrupta fuit, & transiit ad Philippum Comi-
tem Valentium, qui nunc regnat in Francia, qui
est consanguineus germanus ipsius Reginæ Isa-
bellæ matris supradicti Regis Angliæ. Sequenti
Anno ipse Rex Angliæ, secundum quod pro-
miserat, Regem Francorum invasit. Omnia pe-
dibus conculcavit. Tandem pax facta fuit cum
honore Regis Angliæ, & cum magno vituperio
Regis Francorum.

C A P. CXIII.

*Qualiter Luchinus construxit Castrum sive Roc-
cam in Viglevano.*

Anno Domini MCCCXLI. sedentibus su-
prascriptis, Aycardus Archiepiscopus Me-
diolani moritur, qui sedet annis XXIV. in ma-
gna persecutione Dominorum Vicecomitum.
Isto Anno Dominus Luchinus fecit fieri in Vi-
glevano Castrum sive Roccam cum magnis ex-
pensis, quod appellavit Belreguardum. Tamen
cum &c. usque ad illa verba: Papienses com-
buserunt. *Vide Azarium Cap. X.* Magnificavit
autem Dominus Luchinus Mediolanum propter
officia in ipsis Civitatibus, & præcipuè Medio-
lanensibus data, & pacem longissimam, & ju-
stitiam rectam. Et Mediolani Comitatum poten-
tiâ triplicavit, quæ ipsi numquam deficiet. Et
si austeritatem in expellendo nepotes non exer-
cuisset, posset Sanctus reputari per Mediolanen-
ses, quos omnes ditabat, exceptis superius di-
ctis de Civibus obsessis. Item fuit persequutus
Dominum Masinum de Besutio in havere & per-
sona, cum tenendo exulem.

C A P. CXIV.

*Qualiter Johannes Episcopus, & Luchinus fra-
tres mittunt Ambasciatores Pontifici
pro thesauro Modoëtiæ.*

Anno Domini MCCCXLII. sedente Clemen-
te VI. Papa, dominantibus in Mediolano
Johanne Vicecomite & Luchino fratribus, Ca-
pitulum Ecclesiæ Majoris Mediolani elegerunt
in Archiepiscopum suprascriptum magnificum
& reverendum Dominum Johannem, qui fuerat
Ordinarius & Episcopus Novariæ. Hic Anno
præsenti cœpit ædificare Palatium magnum jux-
ta Ecclesiam Majorem valde pulcherrimum.
Eodem Anno præfatus Dominus Johannes Ar-
chiepiscopus, & Dominus Luchinus ejus fra-
ter, miserunt certos Ambasciatores in Avenio-
nem, ubi Curia erat, ad summum Pontificem,
pro thesauro habendo, quod erat Ecclesiæ Mo-
doëtiensis, repositum penes Præpositum & Ca-

pitulum Majoris Ecclesiæ Avenionensis, tempo-
re Johannis XXII. Papæ. Et sic in Modoëtiæ
fuit reportatum, & positum in Ecclesia Sancti
Johannis Baptiste. Et Dominus Archiepiscopus
cantavit Missam, & donavit unum Calicem ar-
genteum magni ponderis; item urceolos duos
chrystalli; auro & argento laboratos: item Dal-
maticam unam velluti viridis; item navicellam
pro incenso, cum cocleari gnacheræ. Eodem
Anno præfatus Dominus Luchinus ædificari fecit
Castrum fortissimum in Burgo Locarni. Eodem
Anno Luchinus magna parat contra Januen-
ses.

C A P. CXV.

*Qualiter Dominus Luchinus dat licentiam uxori
sue, ut vadat Venetias. Et qualiter
moritur ipse Dominus
Luchinus.*

Anno Domini MCCCXLVI. sedente Cle-
mente VI. dominantibus in Mediolano Jo-
hanne Archiepiscopo & Luchino fratribus, im-
perante Ludovico Bavaro. Nota quod non am-
plius non intendo facere mentionem Archie-
piscoporum, quia id videtur mihi fabula. Nam
postquam Vicecomites cœperunt dominari, fue-
runt sicut circuli ad tabernam. Isto Anno Do-
mina Elisabet de Flisco uxor magnifici Domini
Luchini voverat visitare Ecclesiam Sancti Marci
de Venetiis. Cui itineri Dominus Luchinus an-
nuit: quæ associata multis Proceribus &c. usque
ad illa verba: nocet esse loquutum. *Vide præ-
laudatum Azarium Cap. LX.* Mortuo igitur præ-
fato Domino Luchino, uxor ejus Domina Eli-
sabet de Flisco statim fugit extra Mediolanum
cum filio suo parvulo Luchino novello, & ad
partes Januensium se reduxit, sive reduxerunt.
Fugit etiam Dominus Brutius Miles & Domi-
nus Laude, cum uxore sua, & ivit ad partes
Venetorum latitando, & miserrimam vitam de-
ducendo. Nam Laudenses malè tractaverat,
rapiendo civibus bona eorum, & multa alia
inhonestè fecerat, & justitiam malè admini-
straverat. Dicebatur enim, quod erat astutus
& ingeniosus, & quod Scientias morales ha-
bebat, & multa compilaverat. Libros undi-
que acquirebat. Bonum principium habuit, sed
malum exitum. Tempore patris sui proceribus
Lombardiæ dabat responsum, sicuti volebat. Et
qui à Domino Luchino gratiam obtinere non
poterat, ad ipsum habebat recursum, sic quod
secundus Dominus reputabatur. Duxitque
Laudenses ad inopiam in tantum, quod nul-
lum amicum in ejus infortunio habuit. Reces-
sit à partibus Venetis, & ivit Bononiam, ubi
erat Dominus Johannes Vicecomes de Olegio,
qui dominium ipsius Civitatis fraudibus detine-
bat. Qui eum expulit de Bononia solis vesti-
bus & cum uno ronziato, asserens ei, quod
nisi esset respectus patris quondam Domini Lu-
chini, ipsum super platea Bononiæ fecisset pu-
blicè suspendi. Qui tristis effugit, & Acatum
Civitatem adivit in partibus Venetorum, & in
dicta Civitate miserrimè diem finivit.

CAP. CXVI.

*Qualiter Johannes Vicecomes Episcopus Novaria
& Dominus Mediolani stetit in periculo
vita; & nepotes suos exules Me-
diolanum reduxit, & eos
uxoravit.*

A Nno Domini MCCCXLIX. sedentibus Clemente VI. Papa, & Ludovico in Alamannia, in Mediolano, dominante Domino Johanne Vicecomite, Forestinus filius naturalis quondam Domini Luchini, cameram præfati Domini Archiepiscopi patui intravit, animo ipsum occidendi. Tamen nihil fecit. Sed præfatus Dominus Archiepiscopus ipsum cepit; & carceribus fuit detentus, qui nunquam exivit. Eodem Anno præfatus Dominus Archiepiscopus nepotes suos exules Mediolanum reduxit, videlicet Dominos Matthæum, Barnabovem, & Galeazium fratres, qui statim Mediolanum sunt reversi. Et eos uxoravit, & in palatio suo nuptias sumtuosas fecit. Nam Domino Barnabovi tradidit in uxorem Dominam Reginam de la Scala filiam Domini Mastini, valde juvenem & formosam. Domino Galeazio tradidit in uxorem Dominam Blancam de Sabaudia sororem illustris Principis Sabaudia, pulcherrimam & juvenem. Matthæus tempore Domini Luchini erat uxoratus. Et una die in palatio præfati Domini Archiepiscopi fuerunt nuptiæ hilariter & largiter celebratæ cum alia sponsa data Domino Ambrosio filio Domini Lodrisii Vicecomitis. Dominante præfato Domino Archiepiscopo, ipse voluit etiam dominari Civitatem Astensem, pacta facta inter Astenses & Dominum Luchinum malè observans. Nam ipse Dominus Luchinus de accordio habuit dominium Civitatis ipsius in vita sua tantum, & præfatus Dominus Archiepiscopus voluit etiam ipse dominari. Dilexit Dominus Archiepiscopus valde Marchionem Montisferrati uti filium, sed ipse Marchio studuit contrarium contra statum suum. Isto tempore Bononienses expulerunt extra Civitatem Dominum Annibalem Legatum favore Dominorum Jacobi Doctoris & Johannis de Pepulis Dominorum Bononiæ. Et dubitantibus ipsis, ne Ecclesia Romana sibi arriperet dominium, deliberaverunt Civitatem ipsam Bononiæ vendere præfato Domino Archiepiscopo potius quam alteri Domino. Qui eam maxima quantitate Ducatorum acquisivit à præfatis Dominis de Pepulis. Et tunc Dominus Galeaz Vicecomes cum maxima quantitate Ducatorum Bononiam ivit, associatus multis Nobilibus, & maxima comitiva stipendiariorum equitum & peditum. Et dominium dictæ Civitatis pro Domino Archiepiscopo patruo suo apprehendit. Erant Dominus Philippus de Gonzaga de Mantua, & Dominus Gasparinus Vicecomes in eorum societate. Ipse Dominus Gasparinus factus fuit Potestas Bononiæ. O quam profuerunt isti negotio cassoni pleni Ducatorum quondam magnifici Domini Luchini, ad quorum repletionem tantam curam &c. usque ad illa verba: labores passus est. *Vide Azarium Cap. XI.* Tunc Dominus Galeaz in dicto rumore populari valde timuit de persona sua, & venit Mediolanum cum Domino Johanne de Pepulis. Tunc præfatus Archiepiscopus misit pro Capitaneo & Locumtenente Dominum Johannem de Olegio de Vicecomitibus. Qui coepit dominari tamquam Dominus

A generalis, & studuit Populum pacificare, & pacem inter partes componere. Erat plenus facundia, & prodigaliter expendebat: Mediolanenses isto tempore credebant propter emtionem Bononiæ universas Provincias subjugare. Tenebat tamen præfatus Dominus Archiepiscopus in Bononia CXC. Banderias equestres, & CC. pedestres, & balestrarios infinitos. Nec mirum, quia Civitas magna est, & Guelpha. Nec parvuli unquam viderant Aquilas nec Viperas, quas in singulis quadriviis & plateis fecerant depingi, Liliis, Rastellis, Clavibus, & Leonibus, abasis. Numerus ipsarum Banderiarum dedit causam alia graviora faciendi, & alios rumores in Tuscia excitandi, dantes intelligere plures Gibellini Tusculi, quod cum illis gentibus tota Tuscia dominio Mediolani subjugaretur.

B Tum præfatus Dominus Archiepiscopus misit Dominum Ubertum de Pelavicinis pro Capitaneo & Locumtenente, & Dominum Bernardum Anguisolam pro Potestate Bononiæ. Et Dominus Johannes de Olegio fuit Capitaneus generalis constitutus in MCCCXLIX. de mense Junii. Et cum maximo exercitu iverunt Pistorium, ubi sperabant tractatum habere. Quod minimè verum fuit. Sed supervenit fames immensa, quia victualia sequi non poterant exercitum, & in Alpibus defecit copia panis. Nam asini, qui portabant panem in campo, fuerunt comesti à stipendiariis Theutonici propter immensam carestiam. Vidi plures Bononienses, qui pro una bucella panis recepta promiserunt unam corbam frumenti. Quidam Cancellarii Domini Mediolani caput unius asini per vim arriperunt cuidam Asinario, qui ipsum portabat cum corio. Et ne conquereretur, donaverunt ei septem solidos. Deinde coctum, absque sale & speciebus comederunt pro una pirantia. Et certè nisi fuissent uvæ agrestes, & persica acerba, quæ jam grossa erant, malè successisset in ipso exercitu. Deinde exercitus ipse ivit super portas Florentiæ, & nocte una pernoctaverunt, multas pulchras domos & palatia comburendo, & saccomanando. Deinde recesserunt, & Vallem Muselli intraverunt, & Castrum Barbarini per violentiam ceperunt, in quo tantum bladum, & victualia invenerunt, quod saturati sunt tam homines quam equi. Dum ibi pernoctarent, sequenti die, horâ Nonæ, dictus exercitus Terram Scarpariæ, quæ per longum tempus statum pacificum habuerat, adivit. Et non valentes intrare, castrametati sunt circa ipsam, ubi steterunt usque ad finem Novembris cum maximis dispendiis & destructione Lombardorum, faciendo castra lignea, machinas, pontes portatorios super rotis, ubi illi Tusculi latitabant. Quæ omnia uno solo denario non profuerunt. Et iterum Florentini Burgum Sancti Laurentii in ista planicie Muselli fortificaverunt, à quo dictus exercitus maxima damna recipiebat. Erat autem tunc Dominus Franciscus Comes de Urbino cum gente sua solummodo ad portam inferiorem dictæ Terræ Scarpariæ cum una machina castrametatus; qui super Circhis ipsius Terræ mantellos firmos tenens, defendentes Terram, graviter Terram offendeabant. Terra autem illa die noctuque defendebatur &c. usque ad illa verba: fœni & palarum. *Vide eundem Azarium Cap. XI.* Tunc Bononienses conquerebantur, quia per tanta fastidia & labores præfatus Dominus Johannes de Olegio in Tuscia nec alibi solam Terram non acquisiverat. Erat autem

tem

tem dictus Dominus Johannes multum odio Domino Matthæo Vicecomiti fratri Domini Galeatii, propter turpia verba, quæ ad invicem sibi dixerant in præsentia quondam Domini Luchini, se mentiendo per gulam. Erant qui existimabant, prædictum de Olegio fore filium præfati Domini Archiepiscopi; sed minimè verum erat. Cœpit autem ipse de Olegio venire odio præfato Domino Galeatio. Et in tantum odium multiplicavit, quòd neuter ipsorum fratrum de Vicecomitibus volebat familiam ipsius Johannis de Olegio videre, nec de ipso quicquam audire. Tunc cœpit cum Domino Barnabovè in beneplacitis permanere velle &c. usque ad ea: Dominam Catharinam alimentari faciendo. *Vide Azarium supra relato Cap. XI.* Dum autem Johannes de Olegio contra præfatum Dominum Johannem Archiepiscopum sic ageret fraudulenter in factis Bononiæ, præfatus Dominus Archiepiscopus subitanea morte præventus, diem clausit extremum MCCCLIV. die Dominico, ultimo mensis Octobris. Ejus dominium devēnit in præfatos Dominos Matthæum, Barnabovem, & Galeazium, fratres & filios Domini Stephani Vicecomitis. Et in omnibus bonis successerunt, & in dominio Civitatis Mediolani existerunt confirmati. Etiam de Civitatibus, Burgis, Castris, Oppidis, & aliis undecumque possessis, existerunt Domini nominati & fuerunt. Verum quia diversi diversos respectus habent, volentes dominio Mediolani, & in aliis Civitatibus, ut supra, separatè potiri, ut moris est in partibus Lombardorum, voluerunt dominia dividere & separare; ut unusquisque ipsorum exerceret in agendis pro libito voluntatis, quamquam ad unum finem ad gravia curassent extendere vires suas. Regnavit igitur Johannes Archiepiscopus annis XVII. vel circa. Hic à Clemente VI. Pontifice exstitit excommunicatus, & aliis gravioribus sententiis innodatus. Tandem Sedis Apostolicæ devotus exstitit filius. Eodem Anno Campanile Ecclesiæ Majoris Mediolani ruit. Eodem Anno in Vigilia Sancti Galli natus est Johannes Galeaz Comes Virtutum.

C A P. CXVII.

Qualiter Matthæus, Barnabos, & Galeaz Vicecomites creantur Domini Mediolani. Et de divisione Status. Et de dominio Civitatis Bononiæ.

ANno Domini MCCCLV. sedente Mediolani Roberto Vicecomite Archiepiscopo, & imperante Carolo IV. Imperatore, qui die septimo in Ecclesia Sancti Ambrosii fuit coronatus Coronâ ferreâ; & tunc fecit Milites Marcum Vicecomitem & Johannem Galeaz, qui postea fuit Comes Virtutum; dominantibus in Mediolano Dominis Matthæo, Barnabovè, & Galeazio Vicariis Imperialibus, suprascripti fratres dividerunt inter se dominium. Primò Matthæus habuit in partem tertiam partem Civitatis Mediolani: item Civitates Laude, Placentiam, Parmam, Bononiam, & Bobium, cum ceteris ultra Padum. Dominus Barnabos habuit similiter tertiam partem Mediolani: item Civitates Pergamum, Brixiam, Cremonam, & alias Terras Glareæ Abduæ. Dominus Galeaz habuit etiam tertiam partem Mediolani: item Civitates Cumam, Novariam, Vercellas, Ast, Albam, universas Terras Pedemontium; item Alexandriam, & Terdonam cum eorum locis

A, & confinibus. Janua autem cum partibus suis inter eos remansit indivisa. Divisionibus itaque factis, curavit unusquisque ipsorum prædicta gubernare, & sua discretione regere; mittens unusquisque Potestates, Capitaneos, Castellanos, & alios Officiales cujuscunque maneriei pro libito voluntatis. Diviseruntque domos in Mediolano. Nam Domus constructa extra Archiepiscopatum, in qua habitabat præfatus Dominus Archiepiscopus, vēnit in divisione præfato Domino Matthæo, & ipsam habitavit. Domus autem levata, ut dictum est supra, per præfatum Dominum Luchinum apud Ecclesiam Sancti Johannis in Conca, de qua dictum est supra, vēnit in sua divisione præfato Domino Barnabovi. Præfata autem domus, in quibus consueverunt habitare Dominus Galeaz, Luchinus, & Azzo, cum reliquis præcedentibus de Vicecomitibus, in divisione prædicta præfato Domino Galeazio remanserunt. De domibus autem, factis prædictis divisionibus, fecerunt pro libito, ut infra dicitur. Et quia Dominus Matthæus alios fratres suos excedebat in ætate, ab ipso primitus inchoavi. Misit namque Dominum Thomam Marchionem Malaspinam de Rivolino pro Capitaneo in Civitate Placentiæ. Misit Dominum Gaudentem de Conate pro Potestate Communis Bononiæ, & reliquos in aliis Civitatibus suis tam pro Capitaneis quàm pro Potestatibus. Et quia de istis aliqua dicentur, ideo nominati sunt. Et primò à Civitate Bononiæ incipiemus. Nam tunc temporis Dominus Johannes Vicecomes de Olegio in sede sua, ut est dictum, vigeat, dolens de morte Domini Archiepiscopi. Sed quia diu machinatus fuerat, quid in casu prædicto morte interveniente præfati Domini faceret, de facili suo tempore ordinem suis cogitatis exhibuit, sperans pro defensione sua non habere judicem competentem. Sciebat enim præfatus Dominus Johannes de Olegio stimulos habere, & medico carere, & pro eo de statu &c. usque ad illa verba: vitam explevit Anno MCCCLVII. *Vide sæpe memoratum Azarium Cap. XII.* Mortuus est itaque dictus Matthæus Anno MCCCLV. die XXVIII. Septembris, relicta unica filiâ. Isto Anno Veneti decapitaverunt eorum Ducem. Eodem Anno Vicecomites ædificaverunt Burgum Seroni. Eodem Anno Dominus Bartolus magnus Legista moritur.

C A P. CXVIII.

Qualiter mortuo Domino Matthæo fratres suiterum dividunt inter ipsos dominium, videlicet Dominus Barnabos & Galeaz. Et de Gambacurtis Dominis Pisa & Lucæ.

E**A**Nno Domini MCCCLVI. sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. & Mediolani sedente Roberto Vicecomite Archiepiscopo, Domini Barnabos & Galeaz Vicecomites Mediolani Vicarii Imperiales inter se se dividunt dominium Domini Matthæi fratris eorum. Et primò Civitas Mediolani dividitur in duas partes cum Comitatu. Dominus Galeaz habuit Placentiam & Bobium, Terram Modoëtiæ, Viglevani, & Abiate. Dominus Barnabos habuit Laudum, Parmam, Cremonam, & Bononiam; item Melegnanum, Pandinum, & Vaprium. Tunc Dominus Barnabos ædificari fecit Roccas, videlicet Portæ Romanæ, & Portæ Novæ Mediolani. Istitis temporibus Gambacurtæ Domini Civi-

Civitatum Pisæ & Lucæ erant in maxima amicitia cum Carolo IV. Imperatore, & habebant maximum cumulum Florenorum. Qui cumulus fuit destructio domus suæ. Nam præfati Gambacurtæ in Civitate Pisana præfatum Imperatorem magnificè recipiunt. Cum eo erat Dominus Johannes Marchio Montisferrati, & multi proceres Theutonici. Cogitavit namque dictus Imperator, quomodo thesaurum dictorum de Gambacurtis posset habere, postpositis serviitiis à Domino Francischino receptis. Nam Gambacurtæ restituerunt illos de la Rocca diu expulsos à Civitate Pisana cum suis sequacibus. Et dictus Carolus Imperator cœpit multum favere istis de la Rocca, & Gambacurtas deprimere. Quod videns Francischinus antedictus, cœpit pro molesto gerere. Et una die cogitavit, dictum Imperatorem à Civitate ipsa Pisana expellere. Nam Francischinus cum aliis de Domo rua, & Populo cum sequacibus suis, potentiores erant aliquo Pisatorum. Eo die Civitas Pisana sub maxima felicitate vigeat. Deinde per malè gesta semper declinavit. Una die communicato consilio traxerunt Gambacurtæ Civitatem ad rumorem. In quo rumore clamabant: *Vivent Gambacurtæ*. Posuerunt autem se super pontem fluminis Arni, per medium Pisarum decurrentis, valde fortes, & gentibus pedestribus & equestribus glomerati, volentes plateam Arni insilire. Ad cuius plateæ resistantiam, & ab obtentu ipsius Marchio Montisferrati antedictus cum gentibus suis & aliis in tantum resistit, quod dictus Imperator armatus cum universa gente sua. Ab opposita parte etiam cum restitutis plateam ipsam possedit. Et mortuis multis de Gambacurtis & complicibus suis, habuerunt à pontibus prædictis discedere fugiendo, & cum maximo dispendio personarum fugerunt, captis Francischino antedicto & pluribus aliis de Domo sua. Quos in brevi super platea fecit totaliter decapitari, sequacibus ipsorum decapitatorum fugatis. Intentionem cumuli dicti thesauri habuit Dominus Carolus IV. Imperator, dividendo ipsum inter Alamannos secum sociatos. Et ad partes Mediolani pro Corona Ferrea in Modoetiam, ut dictum est, permanenti, direxit iter suum, dimisso Vicario suo nomine in Pisis cum parte, quæ appellata fuit Pars de Rasantis in Pisis; cum qua parte usque ad præsentem diem Civitatem Pisarum tenuit. Coronam autem prædictam habuit de plano, & cum maximis prædictorum Dominorum Barnabovis & Galeazii expensis, quos Mediolani constituit Vicarios Generales Imperiales, & usque in præsentem diem se dixerunt Mediolani Vicarios Generales. Sic Dominum Marchionem Montisferrati etiam Vicarium Generalem, ut apparebit per sequentia, titulo insignivit. Recessit autem præfatus Dominus Imperator Carolus tunc de partibus Lombardiæ multiplicatis erroribus in Tuscia & Lombardia, quos propter fastidium prolixo operis tacui. Post recessum itaque invictissimi Caroli IV. Romanorum Imperatoris & semper Augusti in partes Alamanniæ, maximi in Lombardiam sunt errores sequuti; propter quos Lombardia cœpit crudeliter lacerari & penitus devastari. Nam diebus illis etiam propter præcedentia, ut dictum est, Dominus Johannes Marchio Montisferrati per ejus literas magnificentum Dominum Galeazium Vicecomitem diffidavit, & missa in scriptis diffidatione, subito ipsius Domini Galeazii Terras invasit & prædatus est. Et habens ex tunc tractatum in Civitate Astensi, dubitavit, & pro eo invitavit

A contra ipsum Dominum Manfredum de Salutiis Marchionatum non possidentem, quem pro ejus Consiliario tunc tenebat, & cum multa equestrium comitiva. Tamen processorum non cessabat murmuratio. Tunc iterum misit ad Dominum Ughetrum de Isnardis formosum & expertissimum. Et Astensem Civitatem custodire studuerunt. Tamen non profuit. Erat autem tunc factum in ipsa Civitate Castrum fortissimum in parte eminentiori ipsius Civitatis. Deinde in eadem Civitate aliud reclusum circa Castrum. Quæ fortalitia, Civitas, & clausura dicebatur muris quantumcumque depreffis fabricata & merlata. In qua Potestas, Capitaneus &c. usque ad illa verba: nisi solâ braida gubernatâ. *Vide Azarium Cap. XII.* Eodem Anno Papienses fecerunt confederationem ad destructionem Domini Barnabovis & Galeazii cum Domino Johanne de Olegio Bononiam possidente, & cum Ferrariensibus, Mutinensibus, Mantuanis, & Reginis. Et simul colligati curaverunt destructionem prædictorum Dominorum Mediolani. Et pactis inter ipsos complices valde pulchris celebratis, videlicet quod secundum expensas procederent acquisita, curaverunt, Comitem Landum Theutonicum Capitaneum cum sua Societate, ultra stipendiarios, quos habebant, sub stipendiis suis deducere ad depopulationem Status Mediolani. Erat tunc dictus Comes cum Societate sua in partibus Tusciæ. Sic discurrendo fuerat in Valle Lamoni districtus Florentiæ uno vulnere in capite vulneratus. Qui sic vulneratus & graviter, curavit subsidium mediocre adhibere. Et sic de beneplacito Domini Johannis de Olegio in Bononiam se reduxit. Quem Comitem Landum totis viribus & studiis curavit liberare, & ipsum multimode donis, serviitiisque oneravit, pro captando benivolentiam suam per ea quæ sequuta fuerunt. Nam ipso Comite liberato, omnes superius rebelles & inimici Dominorum Mediolani, ipsum cum Societate sua ad stipendia & ad tempus magnum firmaverunt. Et prædictis publicatis palam, & nemine audente vetare, cœperunt iter arripere versus Mediolanum, hoc edito, quod Civitatem Mediolani obsiderent. Qua occupata non esse de reliquis ipsi Civitati adhærentibus curandum, quàm de beneplacito non haberent. Tunc cum infinita quantitate peditum & equitum &c. usque ad ea: præter alias notabiles personas. *Lege laudatum Azarium Capite supra relato.* Et quia de ipsis longum esset scribere, tacetur. Sed profectò ingens victoria fuit Dominorum Barnabovis & Galeazii Mediolani Dominorum. Eodem Anno Dominus Barnabos curavit pacem habere cum Domino Johanne de Olegio. Et Castrum Bazani, quod contra voluntatem ipsius Domini Johannis possederat restituit. Tunc ambo cœperunt simul famulari &c. usque ad illa verba: de suorum Officialium vindicta. *Vide Azarium Cap. XIII.* Eodem Anno Domini Barnabos & Galeaz fecerunt fieri Refossam in capite Burgorum Mediolani, timentes guerram Theutonicorum.

CAP. CXIX.

Qualiter Domini Barnabos & Galeaz dubitant de Civitate Genuæ. Et de guerris prope Civitatem Mediolani.

A Nno Domini MCCCCLVII. sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. & Mediolani.

diolani sedente Roberto Vicecomite Archiepiscopo, Domini Barnabos & Galeaz Vicecomites Domini Mediolani dubitaverunt de factis Genuæ, & de ipsis partibus. Et participato consilio miserunt pro Simonino Buccanigra olim Duce Genuensium, & ipsum in Mediolano pro obside multo tempore tenuerunt. Cœperuntque alii errores in Janua multiplicari: quum novum non sit, Populum semper novum Dominum deligere, & de novo dominio gratulari. Et pro eo murmurabant, ut consueverunt. Dispositumque Simoninus Buccanigra olim Dux repatriare; & credo per ea, quæ sequuta fuerunt, animo facta sua faciendi. Sed sic arguendo non proponebat, immo dicebat & persuadebat, Dominos Mediolani dominium perdere Januæ in absentia sui, quia cognoscebat populares Januæ, & quod tantum procuraret, quod prædicti Januenses à clamoribus & lamentationibus cessarent. Tantum de recessu procuravit, & præcipue cum Johannolo Mondella de Ferro antedicto suo carissimo, quod licentiatum à Mediolano discessit. De cujus discessu usquam prædictus Johannolus claram benivolentiam habuit cum præfatis Dominis Mediolani. Propter quæ & alia malè Johannolo successit in bonis suis. Nam reverso dicto Simonino Januam, contrarium procuravit, & taliter studuit facere, quod multiplicato in brevi errore Civitatem Januæ traxit ad rumorem. Tunc armata manu Civitas ipsa iterum ipsum constituit in Ducem: Potestatem, Capitaneos, aliosque Rectores Dominorum Mediolani super districtu Januensi expellentes. Et brevi tempore artificialiter & potenter quæcumque Castra dominio Januensium subiecta recuperaverunt unanimes, præeminente præfato Duce; & sub statu Populæ regnare cœperunt, & regnant de præfenti. Et confederati cum Marchione Montisferrati, cœperunt unanimiter contra dominium Dominorum Mediolani procurare. Fugato, ut supra dictum est, Comite Lando in Papiæ, ubi diu steterunt Civitatem non intrantes, curavit ipse iterum Societatem suam reficere. Quibus non obstantibus prædicti confederati in singulis eorum Civitatibus cœperunt nova stipendia subito scribere, & de scriptis mittere in majori quantitate quam primum, & sub ductu Domini Ugolini de Gonzaga ex Dominis Mantuæ, quem Capitaneum unanimiter elegerunt, & pro servando acquisita ipsum cum gentibus ipsis per partes Januæ transmiserunt. Et in brevi fuit in partibus Papiæ, & cum Comite Lando adunatus, Societate sua aliquantulum reintegrata. Veneruntque prædicti simul juncti iterum super Comitatu Mediolani, & iteratò Castanum reparatum & defensum viribus ceperunt, Comitatum Mediolani lacerantes. Videntque hæc Dominus Ugolinus, & iterum habere contendere cum Comite Lando similem quæstionem, quam contendebat Dominus Marchio, ut est dictum in Terra Mazentæ, communicato consilio cum ipso Marchione cogitaverunt, partes circa Ticinum versùs Novariam per Dominos Mediolani possessas usurpare. Volueruntque capere Galearum positum in fortalitia & ultra modum custoditum. Quæ Terra cum gentibus Domini Mediolani erat stimulus Civitati Novariæ & districtui. Et Comes Landus non assensit, nec Terram ipsam voluit expugnare, nec curavit, licet fingeret se facturum. Demum dimissa bonâ custodiâ in Terra Castani equestri & pedestri, si probi fuerunt, ipsis apparuit per sequentia. Et unâ cum Domino Ugolino, Marchio Montisferrati prædi-

ctus, & Comes cum universa Societate, exceptâ illâ in Castano dimissâ, super districtu Novariæ redeunt, in Villis Bellenzagi & Momi hospitaverunt. Deinde sequenti die super districtu Vercellarum equitantes, & ultra Siscidam, Gatinariam ceperunt, & violenter, & ipsam prædaverunt saccomano. Deinde Arborium cum Castro, & infinitas alias Villas districtus Vercellarum prædaverunt & combusserunt. Deinde ceperunt Cabaliatam. Et auctis Marchionis viribus &c. *usque ad illa verba*: ubi aliquam moram traxit. *Vide Azarium Cap. XII.* Voluit namque ipse Marchio ab Universitatibus & spiritualibus personis in Novaria fidelitatem, & Communibus per Syndicos, & à specialibus &c. *usque ad ea*: Sancti Stephani, & Sancti Simonis. *Vide Azarium ibidem.* Hoc Anno Comes Landus & Ugolinus recedunt à Papiæ cum universa Societate, & gentibus universis confederatorum, & ad Villam Lanterii accesserunt &c. *usque ad illa verba*: se confederavit cum Domino Barnabove. *Vide eundem Azarium loco supra citato.* Possidebat enim Dominus Mediolani, faciendo guerram, in districtu Novariæ Galiatum, & Viglevanum, & receptum unum factum in Varallo. Castrum Gategi datum per Antonium possidebat Dominus Mediolani, & Castrum Ponzanæ Guillelmi Varoni, qui Mediolani stabat pro obside. Quæ loca mirabiliter suffulta stipendiariis, Civitatem Novariæ cum districtu infestabant.

CAP. CXX.

Qualiter Dominus Galeaz disposuit habere dominium Civitatis Papiæ.

Anno Domini MCCCCLVIII. sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. magnificus Dominus Galeaz Vicecomes cogitavit, dominium Civitatis Papiæ habere. Quæ Civitas possidebatur per illos de Beccaria potentes in divitiis ultra modum. Nec mirum. Rexerat enim ipsa Domus Civitatem annis XLIII. prohibito voluntatis; & pro eo in tantum erat opulenta & magnifica, quod de diffidentia præfati Domini Galeazii non curabat, cupientes potius guerram cum Domino Mediolani quàm pacem habere. Et pro eo magnificati de discordia curaverunt totis animis, & nemine discrepante, dominio Domini Mediolani resistere, & dominium dictæ Civitatis ad cautelam dederunt præfato Domino Marchioni Montisferrati. Qui simul concurrentes facti sunt rebelles potentie Domini Galeazii. Nam per Nobiles de Beccaria expulso Comite Philippono, & fratre suo Ricardino mortuo, in ipsa Civitate Papiæ regnavit Domus illorum de Beccaria, non quod Beccarii essent, sed Capitanei & Nobiles, sed antiquitus steterant apud Beccariam, & statum Popularem defraudabant. Fecerunt autem foedus aliàs cum Domino Matthæo Vicecomite. Primò de dicta Civitate gubernanda, pro eo quod virtute ipsius Domini Matthæi exstitit detracta Civitas ipsa à manibus Comitum & Nobilium, qui Populum in ipsa subjugabant. Et pro eo ut plurimum pars Comitum Guelpha, & Nobiles Papiæ & districtus habet in amicos &c. *usque ad illa verba*: causâ stupri & deliciarum. *Vide Azarium Cap. XII.* Nunc autem ad Papienses redeamus. Nam cogitavi causâ solatii describere rem placidam factam Papiæ per quemdam juvenem super uno pascuario Papiæ, ubi ibant omnes, Civitatem & suburbia habitantes. Nam

Nam plantatâ unâ arbore fatis magnâ, erectâ in pascuario Sancti Martini, arbor & rami forati fuerant. Unde latebat unus in profundo sub terra, qui non videbatur, qui trahebat certos funes positos in foraminibus in ipsa arbore factis. Et faciebat movere multa veretra (hoc est Cazzi) super ipsa arbore & super ejus ramis posita, & diversæ formæ erant. Nam unum erat majus altero & protensius. Et aliqua erant ultra foramina, quæ propriè veretra videbantur. Deinde se super ramis ipsis sic tripudiantibus suo tempore, & in conspectu universitatis Papiæ, ad quæ videnda non solum cucurrerant mulieres & homines Papiæ, sed & canes, fecit ille venire plures vestitos in modum mulierum nuptiarum, viduarum, & religiosarum, cum baculis singulis & panarolis, quæ ipsam arborem contententes excutiebant. Et projectis dictis baculis super arbore, dicta veretra cadebant. Si autem parvum cadebat, invitè reponebatur in panarolo. Si autem magnum, tunc erat quæstio inter ipsas. Et si maximum, lacebantur crines & cappæ ipsarum. Sic excussis omnibus prædictis veretris, de contemptu unius diformiter veretri inter ipsas facta fuit quæstio, & contemptus valde nimis. Auditis itaque prædictis & aliis, quidam Frater Jacobus Bussolarius de Ordine Sancti Augustini Prædicator, de prædictis, & de contemptu mundi cœpit prædicare. Ad cujus prædicationes Dominus Castellinus cum scanello portato à domo, & Florellus, & uxores, & amici ipsorum Dominorum Castellini & Florelli, primitus ibant, & subsequenter multi alii. Curabant namque prædicti Domini Castellinus & Florellus ipsum sublevare, & certè bono zelo per sequentia. Sed sic non fuit in dicto Fratre Jacobo, dico sublevare, ut corrigeret Populum Papiæ & juvenes, ut cessarent ab incœptis. Et ut ipse benivolentiam Populi captaret, tunc ipsi Domini ipsum Fratrem Jacobum in tantum commendaverunt, quòd alii Fratres, dato quòd prædicarent, non erant in aliquo exauditi, se ille solus. Sed vulgariter dicitur, quòd *Vulpes etiam capiuntur*. Et sic processit in Dominis Florello & Castellino &c. usque ad illa verba: quæ sic remansit obsesti. *Vide prælaudatum Azarium ibidem*. Eodem Anno de mense Septembris in Mediolano baptizatus fuit unus filius magnifici Domini Barnabovis, cui impositum fuit nomen Ludovicus. Compadres fuerunt Dominus Aldrovandinus Marchio Ferrariæ, Ugolinus de Gonzaga, & Johannes de Olegio, qui personaliter non veniit Mediolanum, sed misit suum nepotem Gerardum nomine. Baptizato puero, dederunt ei infra scripta munera, videlicet Dominus Aldrovandinus unum vas argenti, in quo erat una cuppa auri plena perlis, annulis, & lapidibus pretiosis. Dominus Ugolinus donavit sex cuppas argenti deauratas & smaltatas, & cuppam unam magnam cum pede crysalli, cum ramis argenti, & cum perlis in dictis ramis circum circa pendentibus. Dominus Gerardus donavit plures petias panni auri, & magnam quantitatem sibilinorum. Tunc in Mediolano fuit giostratum, & bagordatum, & factæ fuerunt magnæ lætitiæ. Et Domini Barnabos & Galeaz dederunt Dominam Catharinam filiam quondam Domini Matthæi eorum fratris Domino Ugolino in uxorem. Et facti sunt amici & affines. Tunc Dominus Barnabos restituit ipsi Domino Ugolino Terram Burgifortis, ut supra, captam.

Tom. XVI.

CAP. CXXI.

Qualiter Dominus Galeaz obsidet Civitatem Papiæ. De Fratre Jacobo Bussolario inimico præfati Domini Galeazii.

A Nno Domini MCCCCLIX. Romæ sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. & Mediolani sedente Roberto Vicecomite Archiepiscopo, & dominantibus Barnabove & Galeazio, dictus Dominus Galeaz non cessabat Civitatem Papiæ duris proeliis infestare cum Comite Lando Theutonico & sua Societate. Et cum maximo navigio superiori obsidebat, in tantum quòd Marchioni Montisferrati licitum non erat cum navibus & carrigio blada venalia mittere in Papiam. Tunc fames in ipsa cœpit invalescere, & tantum continuatis dictis proeliis invaluit, quòd tunc Populus Papiæ cœpit murmurare. Nec profuit mactasse canes in Papiæ, & familias recessorum, & alias pravas mulieres & miseros ex edicto Fratris Jacobi expulisse. Prædicaverat namque ille fasciculus carbonorum pluries super Carroccio antedicto, quòd non dubitaret Populus sanctus Papiæ de victualibus, quum sciret tales orationes, & ipsis agentibus vitam sanctam, sicut faciebant, Manna simile datum Moisi in deserto ad sufficientiam fore exhibituras. Prædicta multi credebant. Ad cujus Mannæ respectum fecerant fortalities, bladis expeditis & non servatis. Certè ipsi non legerant &c. usque ad ea: replere cassones evacuatos. *Vide Azarium Cap. XII.* Eodem Anno fuit maximus morbus in Civitate & districtu Papiæ taliter, quòd de decem hominibus septem perierunt, in tantum quòd non reperiebantur homines, qui terras laborarent. Ex quo maxima carestia subsequuta est. Eodem Anno Dominus Barnabos donavit multa bona Hospitali Sancti Stephani in Brolio, & carceratis Malefollæ, & Ecclesiæ Sanctæ Catharinæ, & Hospitali Sancti Ambrosii.

CAP. CXXII.

Qualiter Dominus Galeaz contrahit matrimonium pro filio suo Johanne Galeazio cum filia Regis Francorum. Et de nuptiis magnificis.

A Nno Domini MCCCCLX. sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Roberto Vicecomite Archiepiscopo, Barnabove & Galeazio dominantibus Civitatem Mediolani, præfatus Dominus Galeaz cogitavit filium suum Dominum Johannem Galeazium uxori. Et in vita sua cogitans se esse mortalem, consilio deliberato, illustrem Dominam Isabellam filiam Regis Francorum dicto filio suo tradidit in uxorem, ambobus tamen in puerili ætate existentibus &c. usque ad illa verba: transmitti omni tempore. *Vide Azarium Cap. XII.* Eodem Anno Dominus Barnabos habens ægrum animum & pravam voluntatem adversus Johannem de Olegio, & cupiens vindictam facere de suis occisis, & de statu Bononiæ proditoriè sibi erepto, ordinato magno exercitu, misit Dominum Johannem de Bilozero suum Capitaneum generalem ad depopulationem status Domini Johannis de Olegio. Qui Capitaneus viriliter procedens cœpit territorium Bononiæ invadere, & ipse Dominus Johannes de Olegio totis viribus se defendere. Intrans autem districtum Bononiensem præfatus Dominus

C c c

Jo-

Johannes de Bifozero cum MD. barbutis, & infinitis peditibus se locavit in Crespolano. Ibi Castrum ipsum reaedificari fecit. Et moram protrahendo, & expugnando in Cafalegio existenti apud Bononiam, bastiam fecit valde fortem, & talem, quod assidue Civitatem Bononiæ vexabant, rupto Canale Reni decurrentis per Bononiam apud ipsam bastiam. Sic procedendo dictus Capitaneus &c. usque ad ea: & aliis armis defensivis correpti. *Vide Azarium ipsum Cap. XIII.* Tandem Dominus Barnabos, quum per novem menses Bononiam obsederet, coactus fuit cum exercitu suo recedere. Isto Anno Dominus Galeaz cepit ædificare Castrum Papiæ.

C A P. CXXIII.

Qualiter Dominus Barnabos iterum mittit Dominum Johannem de Bifozero Capitaneum suum contra Civitatem Bononiæ, & contra Johannem de Olegio.

Anno Domini MCCCLXI. sedente Innocentio VI. imperante Carolo IV. & Mediolani sedente Robetto Archiepiscopo, Dominus Barnabos viribus reassumptis iterum mittit Dominum Johannem de Bifozero Capitaneum suum cum universo exercitu contra Bononienfes. Qui Dominus Johannes quotquot inveniebat, occidebat, suppeditabat, sternebatque absque aliqua resistantia. Et brevi hora CCC. Bononienfes sunt mortui. Sed necessarium fuit, quod aliqui ex equestribus Domini Barnabovis propter mortem equorum deficerent, & multi defecerunt. Nam ipsi Bononienfes cum ronconibus ut plurimum equos aut incidunt aut forant. Et sic peragendo gens Domini Mediolani cepit campum obtinere. Et si alii supradicti, qui pro scorta iverant, in conflictu ipso fuissent, taliter successisset Bononienfibus, quod perpetuo de ipsis factæ fuissent cantilenæ &c. usque ad illa verba: cum Proceribus suis secum ductis. *Vide Azarium loco supracitato.* Isto Anno Robertus Mediolani Archiepiscopus in Legnano moritur de mense Augusti. Eodem Anno fuit mortalitas maxima in Civitate Novariæ, ita quod de duodecim mortui sunt octo. Tunc Marchio Montisferrati duxit in Lombardiam maximam quantitatem Anglorum. Qui Anglici Terras destruebant in partibus Novariæ, & apud Vercellas; homines interficiebant: mulieres in præsentia maritorum vituperabant; & filias virgines in præsentia patrum: & comburebant Terras. Tandem per Dominum Mediolani expelluntur, destructis Terris Dominorum Mediolani. Isto tempore fuit maxima pestis in Civitate Mediolani, ex qua infiniti mortui sunt. Et fuit etiam in multis aliis Civitatibus.

C A P. CXXIV.

Qualiter Domini Barnabos & Galeaz Vicecomites destruunt muros burgorum Galeræ & Saroni. Et qualiter Hungari invadunt territorium Parmæ.

Anno Domini MCCCLXII. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. & Mediolani sedente Guilielmo de Pusterla Archiepiscopo, & dominantibus magnificis Dominis Barnabovæ & Galeazio, qui isto anno fecerunt destrui muros Saroni & Galeræ burgorum Comitatus Mediolani, Dominus Ugolinus de Gön-

Azaga Dominus Mantuæ fuit occisus à suis fratribus. Suus Astronomus ei prædixerat casum suæ occisionis. Isto Anno ille nomine Marchio, qui fuerat Capitaneus in Bononia pro Ecclesia Romana, quando magnificus Dominus Barnabos eam invasit, induxit Hungaros, qui venerant ad defensionem Civitatis Bononiæ, ut invaderent Lombardiam, & præsertim Civitates & loca Dominorum Vicecomitum Mediolani Dominorum. Et ipsis Dominis non perpendentibus, districtum Parmæ dicti Hungari invaserunt, lacerando Terras Parmenses. Et subito ad Civitatem Parmæ accesserunt, numero decem mille & ultra, & subito Civitatem ipsam expugnantes intraverunt multi. Propter multitudinem ipsorum Hungarorum Castellanus illius portæ, unde intrabant, sugerat, & vicini ipsam portam pæne defendebant. Facta erat enim ante certa Crida nomine Domini Barnabovis, quæ processerat propter certos rumores, quod nullus Civis auderet trahere ad rumorem &c. usque ad ea: & dictos confederatos infestantur. *Vide prælaudatum Azarium Cap. XIII.* Dum autem Parmam applicuit cum suis stipendiariis, audivit maximas gentes confederatorum coadunatas cum Domino Feltrino de Gonzaga Domino Regii, & potius equestrium in Mutina & Regio Civitatibus pro gentibus suis offendendis, pro scorta ad Terras Bononiæ mittenda. Quibus intellectis præfatus Dominus Barnabos prædictis de liga petiit proelium. Cui prædicti colligati non assenserunt. Tunc videns &c. usque ad illa verba: die XXIV. Octobris MCCC-LXIII. rediit. *Lege Azarium ibidem.* Eodem Anno prædicti Anglici, qui recesserant de partibus Vercellarum & Novariæ, iterum sunt reversi de præsentia, & totis viribus curaverunt habere Terram Castrinovi inter districtum Papiæ & Terdonæ, & furtim. Nam prædicti Anglici sunt majores fures aliquibus aliis Lombardiæ. Et ut plurimum de die dormiunt, & de nocte vigilant. Et habent talia studia & artificia ad Terras capiendas, quod nusquam aliqui visi fuerunt similes vel coæquales. Et quia novum non est, quod sunt malivoli, Societates tales quærunt, ut suas malivolentias exercent &c. usque ad ea: cum porro pilato rediverunt. *Vide Azarium Cap. XII.* Eodem Anno Dominus Galeaz constituit Ubertinum Siccamicam Placentinum Officiale ad recipiendos primos redditus &c. usque ad ea: quod divina ministrare deberet. *Vide eundem Azarium Cap. XIV.* Præterea Dominus Galeaz curavit habere hoc Anno Studium in Civitate Papiæ, & ubique quæsitivis Doctores famosissimos ad legendum in dicta Civitate. Et ubique publicatæ fuerunt Litteræ dicti Studii. Hoc Anno Dominus Galeaz fecit suspendi in Vigentino Mediolani quemdam nomine Picardonum, qui erat Officialis super laboreriis Castri Papiæ, ac etiam erat generalis Officialis super omnibus laboreriis dicti Domini Galeazii. Et erat tam superbus & arrogans, quod homines verberabat, & faciebat condemnationes ad Cameram Domini sui &c. usque ad illa verba: & ibi sunt de præsentia. *Vide Azarium loco supra relato.* Hoc Anno Castrum Gavardi, & Castrum Ruberiæ inter Mutinam & Regium à dominio Domini Barnabovis subtracterunt. Hoc Anno fuit discordia inter Dominum Zilium de Hispania Cardinalem & Domini Papæ Legatum, Dominum Nicolaum Marchionem Ferrariæ, Canem de la Scala Dominum Veronæ, & Franciscum de Carraria Dominum Paduæ ex una parte, & Dominos Bar-

arnabovem & Galeazium fratres ex alia. Quæ discordia duravit per longum tempus.

CAP. CXXV.

Qualiter Anglici invadunt Terras Ducatus Mediolani, & bellum inferunt Dominis Barnabovi & Galeazio fratribus.

Anno Domini MCCCLXIII. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Guilielmo Archiepiscopo, & dominantibus Barnabove & Galeazio, die Mercurii IV. Januarii, suprascripti Anglici adunati in Romagnano, omnes simul venerunt Garlasum. Deinde Ticinum transierunt, non obstante quod Dominus Galeaz, quantum potuit, vetabat cum navigio & per terram. Et intraverunt Terras Mazentæ & Corbetæ, facientes mala, sicuti facere consueverunt. Quibus Terris captis, statim se diviserunt, euntes in multis locis. Ex quibus aliqui iverunt Legnanum, aliqui Nervianum, aliqui Castanum, aliqui Vitudonum, aliqui Sedrianum, aliqui ad Cassinas apud Mediolanum milliaribus quinque vel circa. Et in locis ipsis, & multis aliis non nominatis invenerunt multos Nobiles ob festivitatem vacantes, ludentes ad tabulas & scaccos noctis tempore &c. *usque ad ea*: Domini Galeazii multum obstitit. *Lege Azarium Cap. XIV.* Istis durantibus Dominus Otto de Brunsvich cum præfato Domino Albaret curaverunt Burgum apud Bassignanum furto subtrahere &c. *usque ad illa verba*: sed nec ipsæ fuerunt sine poena. *Vide eundem ibidem.* Iterum de pace tractatur. Post paucos dies Dominus Albaret, & Dominus Otto de Brunsvich venerunt Valentiam, & Comes Landus Theutonicus, & Dominus Johannes de Pepulis pro Domino Mediolani venerunt Bassignanum &c. *usque ad ea*: aliquos post dies dimisit. *Vide Azarium eodem Cap. XIV.* Durantibus autem guerris prædictis, & præcipue postquam ista prava Societas Anglicorum intravit Lombardiam, continuè tenuit in Mediolano obsides &c. *usque ad illa verba*: quousque mors succedat. *Vide Azarium ibidem.* Hoc Anno dum suprascripta gens Anglicorum discurreret per Terras Papiensium, curaverunt una nocte furari Terram Stradellæ, & intraverunt plures ex ipsis. Demum sentiti fuerunt, & manu armata de ea expulsi fuerunt, & iterum apud Viqueriam se reduxerunt. Et ceperunt Castra Sancti Martini, & Burgi de Larea, valde fortia. Et ista duo hostiliter ceperunt, & occupant de præfenti. Et pugnando Ripam de Nanzano, quam diu & nunc habere multo studio curaverunt. Quod deterius fuit, dicitur, quod ab illis de Viqueria Dominus Ruffinus de la Ripa Nazani ex Dominis de Sancto Nazario de sepultura sua, in qua noviter sepultus fuerat, extractus fuit, & totaliter corpus suum per eos de Viqueria exstitit laceratum. Hoc Anno Rex Cypri & Hierusalem cum pulchra comitiva venit Mediolanum eundo in Avenionem, ubi magnificè receptus fuit cum suis per Dominos Barnabovem & Galeazium, & cum maximis expensis. Et ibi stetit multis diebus cum magnis solatiis & festis. Hoc Anno in Civitate Mediolani pravæ Societates coeperunt ipsam Civitatem corrumpere violentiis, furtis, rapinis, & similibus. Propter quæ præfatus Dominus Barnabos quum rediisset Mediolanum, querimoniam suscepit de Albertono Bulgarono ipsius Cancellario de certa violentia &c. *usque*

Tom. XVI.

Ad ea: fidelissimi relatoris. *Lege Azarium Cap. XIII.* Hoc Anno stante in Novaria Comite Lando cum magna cautela, ducebat concordium Dominorum Anghiorum in Romagnano existentium. Nam præfatus Comes increpationem habuerat Mediolani à Domino Galeazio, qui dixerat sibi, quod guerrâ suâ nihil fiebat, & meritò ipsi Anghici finè alio obstaculo contra ipsum Dominum Mediolani facerent juxta velle suum. Et dum dictus Comes fuisset pransus in Novaria in domo Omarini Piscatoris, ubi non defuerat bonum vinum &c. *usque ad illa verba*: de novo redire, ad quam causam, Deus novit. *Vide Azarium Cap. XIV.* Eodem Anno de mense Aprilis Dominus Barnabos cum magno exercitu equitum & peditum, & cum magno navigio ivit ad Guastallam, ducens secum maximam quantitatem victualium, cum maximo numero plaustrorum & boum; intendens fornire victualibus quamdam suam Bastiam, quam adhuc habebat prope Mutinam. Quam quum fornivisset, misit exercitum suum cum residuo dictorum victualium, & cum toto carrigio ad fornendum Castrumfrancum, & Castrum Crevacorii, quæ adhuc tenebantur in districtu Bononiensi per dictum Dominum Barnabovem. Et quum appropinquassent dicto Castroranco, inimici eorum invaserunt eos, videlicet gens Ecclesiæ, Ferrariæ, Veronæ, Paduæ, & Mantuæ. Et factum fuit magnum proelium; ubi ex utraque parte magna itrages facta est occisorum. Sed demum ferè totus exercitus Domini Barnabovis ibi remansit, quia victus in terris inimicorum, non potuit longius fugere. Ibi tunc capti fuerunt de gentibus Domini Barnabovis certi Nobiles subditi sui, videlicet Dominus Jacobus Rubeus, & Johannes de Corrigha, & unus filius Domini Uberti de Sancto Vitali, & unus filius Domini Uberti Palavicini, omnes de Parma, & Dominus Guilielmus Cavalcabos de Cremona, & quidam ejus frater, & Dominus Johannes Ponzonus, filius quondam Domini Ponzini de Ponzonibus de Cremona, & quidam filius Domini Gasparis de Comite de Mediolano, & plures alii, & Dominus Ambrosius Vicecomes filius naturalis Domini Barnabovis, cum circa tribus millibus armigeris. Quod fuit maximum damnum Domino Barnabovi.

CAP. CXXVI.

De pace Urbani IV. Pontificis cum Domino Barnabove. Et de decreto contra proditores.

Anno Domini MCCCLXIV. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Guilielmo Archiepiscopo, & dominantibus magnificis Dominis Barnabove & Galeazio, Reverendissimus in Christo Pater & Dominus, Dominus Andreas Apostolicæ Sedis Legatus die XXVII. Januarii inter Sanctam Romanam Ecclesiam & Confoederatos ex una, & Dominum Barnabovem ex altera parte, pacem pronuntiavit. Qua pronuntiata, præfatus Dominus Barnabos restituit ipsi Ecclesiæ universas Terras, quas possidebat super districtu Bononiæ, cum Lugo. Quibus dimissis, Dominus Franciscus de Ordelaiss olim Capitaneus Forlivii & Lugi, dimisso Lugo, Mediolanum rediit, Anno prædicto die XXIV. Februarii. Deinde dum fieret propter lætitiâ pacis Torneamentum in Mediolano, prædictus

Ccc 2

Do-

Dominus Barnabos voluit, quod præfatus Dominus invitaret quoslibet Principes, Barones, Comites, & alios &c. usque ad illa verba: contra ipsam partem multum dubitavit. Vide Azarium Cap. XIII. Hoc Anno præfatus Dominus Galeaz ad terrorem proditorum mandavit Rectoribus suis, infra scripta in personas proditorum suorum exsequi debere, ut ipsorum nefanda sceleritas magis perterreatur: *Intentio Domini nostri est, quod de magistris proditoribus &c. usque ad illa verba: decernimus obtinere. Lege Azarium Cap. XIV.* Eodem Anno die XXVII. Januarii accessit Mediolanum Reverendissimus Dominus Androinus, Sedis Apostolicæ Legatus, veniendo per partes Marchionis Johannis Montisferrati, pro pace transacta inter Magnificum Dominum Galeazium & sequaces, & Dominum Marchionem, & sibi adherentes. Literæ pacis per præfatum Dominum Galeazium in Terris sibi subditis missæ fuerunt tenoris infra scripti: *Galeaz Vicecomes &c. usque ad ea: Lombardiæ regiones dicuntur affixisse. Vide eundem Azarium ibidem.* Eodem Anno de mense Junii Magnificus & excelsus Dominus Barnabos Vicecomes fecit quoddam decretum, quod fecit publicè proclamari in Civitate Parmæ; quod aliquis in Civitate ipsa non auderet portare arma de die noctuque offensibilia vel defensibilia, sub pœna Florenorum centum, aut stare per annum in carcere, aut suspendi per gulam, ad sui libitum.

CAP. CXXVII.

Qualiter Dominus Galeaz fieri fecit Navilium decurrens à Civitate Mediolani Papiam.

ANno Domini MCCCLXV. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Guilielmo Archiepiscopo, & dominantibus Barnabove & Galeazio, præfatus Dominus Galeaz fecit fieri Navilium decurrens à Civitate Mediolani ad Civitatem Papiæ. Omnes Terræ & Civitates subiectæ Domino Galeazio solverunt expensas. Quælibet zittata dicti Navilii constabat Florenis quatuor. Eodem Anno de mense Julii Rodolphus Dux Austriæ, qui venerat Mediolanum pro matrimonio contrahendo pro fratre suo cum quadam filia Domini Barnabovis, Mediolani moritur & sepelitur cum maximo honore in Ecclesia Sancti Johannis ad Concam. Eodem Anno Dominus Barnabos fecit decretum in Civitate Parmæ, quod Gibellinus occidens Guelphum solveret Florenos mille auri, & sic è converso. Et præfatus Dominus fecit fieri proclamationem nomine Fratris Johannis Officialis Canium in Civitate Parmæ, quod omnes Cives dictæ Civitatis, qui habent in bonis valimentum D. Librarum, deberent ire usque ad Calendas Maji proxime futuri coram præfato Domino Fratre Johanne Officiario Canium, ad accipiendum unum Canem ex Canibus Domini Barnabovis sub pœna Florenorum X. auri, & ultra, in pœna unius Floreni auri in mense pro quolibet mense, quo cessaverint ad accipiendum dictum Canem. Sic Mediolani fuerunt condemnati, qui recusabant accipere dictos Canes ad alendum. Isto Anno Imperator Carolus venit in Italiam.

CAP. CXXVIII.

De nuptiis filie Domini Barnabovis Domine Viridis in Dominum Leopoldum Ducem Austriæ; qui Dux similiter dedit sororem suam in uxorem Domino Marco filio Domini Barnabovis.

ANno Domini MCCCLXVI. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Guilielmo Archiepiscopo, dominantibus Dominis Barnabove & Galeazio, præfatus Dominus Barnabos die XIII. Januarii tradidit in uxorem Domino Leopoldo Duci Austriæ Dominam Viridem filiam suam. Et dictus Dominus Dux dedit quamdam suam sororem in uxorem Domino Marco filio Domini Barnabovis primogenito. Eodem Anno Magnificus Dominus Barnabos vigore cujusdam sui decreti super Causis civilibus condemnavit Collegium Judicum, & Notariorum Parmæ in Florenis mille auri, qui omnes fuerunt exacti. Eodem Anno imposuit unam magnam taleam Parmæ, videlicet solidos VII. & denarios IV. pro foco. Die tertia Junii imposuit quamdam taleam super Artibus & Magisteriis Civitatis Parmæ, & Libras CCC. Imperiales pro quolibet mense solvendas Cameræ præfati Domini Barnabovis. Quæ impositio tunc appellabatur *Extimam Stramati*. Et duravit plures menses. Eodem mense fecit decretum, quod nullus esset ausus se qui Gibellinum nec Guelphum, vel de aliqua partialitate vel amicitia aliquarum domorum. Et si aliquis auderet aliquem sic dicere, & incontinenti ipsum non accusaret, lingua ei amputaretur. Sic amputata fuit lingua certis personis.

CAP. CXXIX.

Qualiter Dominus Marcus Vicecomes duxit uxorem in Mediolano. Qualiter Dominus Ambrosius filius Domini Barnabovis fuit confictus & captus in Regno Apulie. Qualiter fuit facta Citadella Placentie.

ANno Domini MCCCLXVII. supradictis concurrentibus sic stantibus, in Mediolano incepta fuit Ecclesia Sanctæ Mariæ Fratrum Carmelitarum. Eodem Anno die tertia Junii in festo Pentecostes Magnificus Dominus Marcus natus Magnifici & Excellentissimi Domini Barnabovis Vicecomitis conduxit uxorem in Civitatem Mediolani, videlicet Illustrissimam Dominam Elisabet filiam Illustrissimi Principis Domini Stephani, Palatini Comititis & Ducis Bavariæ. Et fuerunt nuptiæ sumtuosæ, & ingentis lætitiæ celebratæ. Die XII. Augusti Dominus Barnabos in toto ejus dominio fecit proclamari, quod omnes deberent facere magnum festum & lætitiæ, quia Domina Regina uxor sua peperit unam pulchram puellam. De dicto mense quum felicissimus, & strenuus in armis Dominus Ambrosius filius naturalis ipsius Domini Barnabovis equitasset cum magna comitiva gentium armigerarum in Regno Apulie, confictus fuit per gentes Serenissimæ Reginæ Johannæ, & plures DCCC. armatorum equestrium dicti Domini Ambrosii fuerunt intercepti in quodam campo. Ipse Dominus Ambrosius fuit captus cum pluribus nobilibus, & in-

carcerati per dictam Reginam Apuliæ in Caſtro Novo Neapolis, longo tempore exſtiterunt detenti. De menſe Februarii Dominus Galeaz fecit incipere Placentiæ Cittadellam Portæ Stratæ levatæ, pro habitatione ſuorum ſtipendiariorum, & eam finivit in quinque annis, maximis expenſis Placentinorum. Eodem Anno decollatus fuit Rex Petrus Caſtellæ de Hiſpania, qui potentiffimus & famoſiffimus erat inter Principes & Reges Chriſtianorum. Eodem Anno Imperator Conſtantinopolitanus venit Romam ad viſitandum Dominum Papam Urbanum V.

CAP. CXXX.

Qualiter Dominus Bernabos mittit per totam Italiam ad accipiendum armigeros ad ſuum ſtipendium, quia intendit facere guerram Mantuanis, Ferrarienſibus, Paduanis, & Mutinenſibus.

Anno Domini MCCCLXVIII. dictis concurrentiis ſic ſtantiſ, Dominus Bernabos intendens movere guerram contra Mantuanos, Ferrarienſes, Paduanos, & Mutinenſes, miſit per totam Lombardiam, Tufciam, Romandiolam, & Marchiam, & per partem Pedemontis, & quaſi per totam Italiam, ſuos, ut acciperent armigeros ad ſua ſtipendia tam equeſtres quàm pedefires. Et eos tranſmiſit ad Civitatem Parmæ. Ibi omnes coadunati ſunt. Rebus ſic ſe habentibus invidia & odium crevit inter Italicos, ex una, & Theutonicos, & Hungaros tam equeſtres quàm pedefires ex alia. Die IX. Martii horâ Veſperarum Italici inſurrexerunt contra Hungaros & Theutonicos ſuper Platea Parmæ. Ibi per ſpatium duarum horarum pugnarunt inſimul crudeliter, & reperti fuerunt mortui ex Hungaris & Theutonicis XXXII. Veniente ſero bellum ceſſavit. In mane ſequenti Dominus Zanonus de Vicecomitibus Capitaneus Parmæ, & Dominus Petrus Vicecomes Poſteſtas, fecerunt fieri treguam per tres menſes: quæ malè obſervata fuit; nam exercitu congregato per terram & per aquam in Serraleo Mantuæ, ubi Dominus Bernabos fecit quamdã baſſiam bene munitam & fortem, ecce dum fortiter obſiderent dictam Civitatem, inſtigante Diabolo, iterum diſcordia orta eſt implacabilis inter Theutonicos ex una parte, & pedites Italicos ex alia. Qui tota die conſlixerunt ad invicem, & multæ cædes hinc inde facta eſt. Et quia pedites Italici pauciores erant numero, ferè omnes occiſi fuerunt. Ex tanta cæde aër effectus eſt putridus. Plures autem ex ipsis ſe projecerunt in Pado numero DCC. de quibus valde condoluit Dominus Bernabos, videns exercitum ſuum devaſtatum. Nam ipſe erat Parmæ, & ſubito equitavit ad Caſtrum Guſtallæ. Ibi reperit multos Conſtabiles & ſtipendiarios Italicos & mercatores, qui evaſerant de manibus ipſorum, & eos fecit reverti ad baſſiam. Tandem videns odium inter Italicos & Theutonicos, equitavit ad Caſtrum Governoli, ubi iſti Alamanni ſe reduxerant. Poſt multa conſilia habita hinc inde pacem poſuit inter partes, & redierunt ad baſſiam omnes. Ipſa ſenſit Dominus Barnabos multis diebus ſtetit in Guſtalla. Exercitu ſic ſtante quadam nocte intraverunt per foveas ipſius Serralei, & derobaverunt beſtias, & alia bona, & multos homines captivos fecerunt. Italici armigeri exiſtentes in Civitate Pergami, intelligentes diſcordiam & rixam factam inter Italicos & Theutonicos & Hungaros, interfecerunt cir-

Aca XLV. & eos derobaverunt. Eodem Anno Carolus IV. Imperator ad requiſitionem Urbani V. Papæ, cum maximo exercitu Principum, nobilium, & popularium Theutonicorum, Lombardiam potenter intravit. Primò intravit Civitatem Mantuanam. Demum associatis ſibi gentibus Eccleſiæ, & Ligæ dilatavit exercitum magnum, in quo habebat quinquaginta millia equitum, exceptis peditibus. Ex quo opinio erat in mentibus Lombardorum, quòd nedum Lombardos ſed & Tuſcos, & Italicos omnes dejicere deberet, & ſuæ ditioni ſubjicere. Sed ſecus evenit. Nam primò baſſitam, de qua ſupra continetur, quam Dominus Bernabos fieri fecerat in Serraleo prædicto prope Burgum fortem, circumdans, pluries impugnavit. Quam eam habere non poſſet, eâ derelictâ verſus Veronam properavit, & cum exercitu ſuo intravit Serraleum Veronæ, ſed nihil fecit; immo citò rediit Mantuam. Deinde tranſiit in Tuſciam, & habuit Civitates Piſarum, Lucæ, Senarum, & plures alias, quas tamen citò amiſit. Poſt hæc Romam ivit ad Dominum Papam. Eodem Anno Dominus Galeaz Vicecomes unicam filiam ſuam nomine Violantem, juvenem & formoſam, tradidit in uxorem Domino Leonello Duci Clarentiæ filio Regi Angliæ, & ei dedit in dotem Civitatem Albæ, & plura Caſtra Pedemontium, videlicet Montemvicum, Cunium, Claraſchum, & Demontem, ac plura alia loca, tum etiam maximum theſaurum. Die XXVII. Maji in Vigilia Pentecoſtes Dominus Galeaz exivit per Portam Ticinenſem Mediolani; eundo obviam præfato illuſtriſſimo Domino Leonello, cum magna comitiva Dominarum, Militum, & Nobilium, inter quos erant Domina Iſabella Comitiffa uxor Domini Comitum Virtutum, & filia Regis Franciæ, Domina Blanca uxor Domini Galeatii, Domina Rizarda uxor Domini Andreae de Pepulis, cum LXXX. Dominabus omnibus veſtitis uno modo, videlicet unâ Cortardiâ ſcarlatæ, cum manicis drappi albi & finiſſimi laborati ad trifolium, & cum una corrigia ſupra deaurata ſupra galonos, valoris Florenorum LXXX. auri. Et præfatus Dominus Comes cum XXX. Militibus & XXX. Scutiferis, omnibus ad ſimilem fogiam, ſuper magnis deſtreis, cum ſellis à gioſtra, Dominus Manfredus de Salutio, Dominus Protatius Caymus, Conſiliarii præfati Domini, Dominus Franciſcus Zaricadeus, Dominus Dominicus Ambigatus, Dominus Jacobus de Prevedi, Dominus Jacobus Vazaſortus, omnes ejus Vicarii, ſimiliter veſtiti, exceptis corrigiis, quæ erant minoris valoris, Dominus Petrus de Blaſſono, Dominus Johannolus Herminuſſus, Dominus Franciſcus del Bene, Dominus Johannolus de Modoëtia, & Henrigolus de Comite, omnes ſui Rationatores, cum eorum famulis, omnes veſtiti, ut ſupra, exceptis corrigiis, quæ erant argenteæ. **E** Item erat in dicta comitiva unus Epicoſopus cum multis Clericis. Qui omnes ſupraſcripta die intraverunt Mediolanum per ſupraſcriptam Portam, cum præfato Duce Clarentiæ, qui ſecum habebat Comitem Sabaudia, & multos Magnates, & numero circa duomillia Anglorum, inter quos erant multi cum arcubus & targhettis. Et deſcenderunt in palatio quondam Domini Johannis olim Archiepiſcopi Mediolani Domini.

Die V. Junii ſequentis præfatus Dominus Leonellus Dux deſponſavit Dominam Violantem filiam præfati Domini Galeazii Vicecomitis, & eam deſponſavit ſupra Portam Majoris Eccleſiæ

clesiæ Mediolani, ubi aderant infiniti Religiosi, & maxima multitudo Magnatum, inter quos erat Dominus Bernabos frater præfati Domini Galeazii, qui tenuit digitum sponsæ unâ cum Comite Sabaudia avunculo suo, videlicet ambo à lateribus sponsæ. Erat insuper Episcopus Novariæ, qui in Pontificalibus Missam celebravit. Die superscripta præfatus Dominus Galeaz in prandio fecit maximum convivium in Curia magna Arengi Mediolani. In prima mensa aderant infra scripti, videlicet præfatus Dux Leonellus, Comes Sabaudia, Episcopus Novariæ, & quidam alter Episcopus, Dominus Marcus, & Dominus Ludovicus fratres & filii Domini Bernabovis, Dominus Franciscus Petrarcha, & multi alii Milites & Nobiles Pisani, & aliarum Civitatum. Et istis serviebant Dominus Sere de la Dispenza, & multi alii Magnates fuerunt sibi dati ad serviendum. In mensa item erat Domina Regina cum multis Dominabus, quæ deferebant per quinquaginta incisoria infra scripta cibaria, quæ fuerunt numero decem & octo duplicatè carniū & piscium cum infra scriptis donis. Et primo Porchetti dorati cum foco in bocca, & Porcellette (piscis) dorate, cum dui grandi Livreri cum collane de velluto, e lassi de seta, e duodeci cobie de' Sauxi, cum catene de aricalcho dorato. Secundo Lepore dorate e Lucci dorati, cum duodeci cobie di Livreri cum collane de seta fornite de auricalcho dorate, e lassi de seta, & Astori sei cum longare de seta a la divisa del prefato Duca di Clarenza. Tertio uno grande vitello dorato, & Truiste dorate cum sex Cani Allani, & sei grandi Striveri cum collari de velluto forniti de ricalcho dorato, & cum lassi de seta. Quarto furono quaglie & perdici dorate, & Truete dorate cum duodeci Sparaveri cum sonalii de ricalcho dorato, & bregchette & longare de seta, cum bottoni de argento dorati, fatti all' arma del predetto Signore Messer Galeazzo & del prefato Duca de Clarenza; & duodeci cobie di Bracchi cum catene de aricalcho. Quinto anitre dorate, azeroni dorati, carpeni dorati, cum sei falconi peregrini cum capelletti de velluto cum perle sopra, & cum bottoni & magietti de argento all' arma delli predetti Signori Messer Galeazzo e Duca de Clarenza, cum longare de seta, quali aveano bottoni di perle in cima. Sexto carne de Bò, e capponi grassi, & l'agliata, & Sturioni in acqua, cum duodeci panceroni di azale senza collari. Quelli, che erano per la persona del Signor Duca, aveano le fibbie, e mazi de argento, dorati, lavorati all' arma delli predetti Signori, e le altre de ricalco dorato. Septimo Capponi, carne, e tenconi, tutti in limonia con duodeci armature compite, e duodeci selle, e duodeci lance, ogni cosa da giostra, tutte fornite e lavorate, ut supra, con le fibbie e ronchette dorate. Delle quali armature vi erano due, e due selle per la persona del predetto Duca, fornite de argento smaltato all' arma sua, e le altre de ricalco dorato. Octavo pastelli de carne de bovi & formagio, & pasteri de' inguille grosse cum duodeci armature compite de guerra, delle quali vi erano due per la persona del predetto Duca fornite de argento all' arme sue, e l'altre de ricalco dorato. Nono fu zelaria di carne & di pesci, cum duodeci pezze de drappo d'oro, & duodeci de seta. Decimo salatina di carne & di lamprede, cum sei bacili, sei bocali, & dui fiaschi pieni l'uno di Vernazzo e l'altro di Malvasia optima, ogni cosa de argento smaltato & dorato. Undecimo Cipretti & Agoni rostiti, cum sei piccioli Corsieri cum belle selle & fornimenti dorati, cum

A sei lance & sei targhe belle pincte & dorate, cappelli sei d'azzale lucenti, de' quali vi erano dui per la persona sua cum fibbie & mazi d'argento dorato, e gli altri de ricalco dorato. Duodecimo lepore e caprioli cum certo pesce, ogni cosa in certo sapore, cum sei grandi Corsieri cum selle fornite dorate lavorate all' arma, ut supra, cum sei lance, sei targhe, & sei cappelli tutti dorati e lavorati, ut supra; de' quali cappelli vi erano due per la persona del Signor Duca cum fibbie e mazi d'argento dorato, e gli altri de aricalco dorato. Tertiodecimo carne di bove & de cervo facto al frumento e pechii reversati, cum sei belli piccioli destrieri, cum briglie dorate & cavezze de velluto, cum sei tabari de veluto verde con fiocchi pendenti, pendagli, e bottoni grossi, tutti de seta cremesile. Quartodecimo capponi & pollastri rossi e verdi, cum pomi, cedri, e tenconi reversati, cum sei grandi destrieri da giostra, cum belle briglie dorate, & cum tabari de velluto cremesile, cum mazi, pendaglie, bottoni grossi, tutti d'oro, & le cavezze de velluto cremesile. Quintodecimo pavoni cum verze, fagioli, cum lingue salate, & carpioni, cum uno giuppone, & uno capuzzo de perle, & uno fiore de perle ch'era sopra il capuzzo, & uno mantello de perle fodrato de Armellini. Sextodecimo rosto de conigli, cisoni, pavoni, & anitre, e inguille, cum uno bellissimo bacilone de argento cum uno smeraldo, uno fermaglio, uno rubino, uno diamante, & una perla, con quattro bellissimi smalti. Decimosettimo zoncate & formagio cum duodeci bellissimi buoi grassi. Decimo ottavo furono le frutte cum dui bellissimi Corsieri del Signore Conte de Vertù, chiamati l'uno Leone, e l'altro l'Abate, & cum settantasette buoni cavalli per li Magnati & gentiluomini del predetto Duca de Clarenza. Et tutte queste cose furono presentate per il predetto Signore Messer Galeaz, col quale erano dodici Cavalieri, & lui era Sescalco della festa.

Præfatus Dominus sponsus stetit in Mediolano per aliquot dies, & matrimonium ibi consummavit. Postmodum accessit ad prædictam Civitatem Albæ. Ibi postea infirmatus, postmodò ibi moritur. Corpus ejus portatum fuit in Angliam; & dictus Dominus Galeaz Vicecomes præ nimio dolore effectus est velut demens. Eodem Anno fuerunt maximæ pluvie per totum ver usque ad mediam æstatem & ultra, propter quas magna bladi caristia fuit subsequuta, quæ duravit tribus annis vel circa. Nam hoc Anno duplicatum fuit pretium cujuslibet bladi & vini. Et notent periti, quòd pluvie longo tempore durantes & inordinatæ faciunt subsequi magnam sterilitatem bladi & vini. Hoc Anno apparuit in certis partibus & quasi per totam Europam maxima quantitas locustarum volantium de loco ad locum. In locis, ubi ibant, maximum damnum faciebant fructibus terræ, & herbas comedebant usque ad radicem. Postea moriebantur, & aliquando aërem redebant foetidum, & volantes videbantur nubes in aëre. Quod fuit valde stupendum. Eodem Anno Dominus Bernabos imposuit quamdam taleam Clericis Parmensibus decem millium Florenorum, & in die Veneris Sancti multi Clericorum fuerunt incarcerati, & aliorum Religiosorum, & in die sancto Paschæ paucæ Missæ fuerunt celebratæ. Eodem Anno præconizatum fuit in Civitate Parmæ mandato Domini Bernabovis, quòd omnes Cives & alii cujuscunque conditionis & status existant, quando ipse Dominus Bernabos equitat per Civitatem, quòd om-

omnes genuflectant, & maximam reverentiam ei faciant, quod observatum fuit propter metum poenae appositae. Eodem Anno de mense Augusti venerunt ad stipendia Domini Bernabovis quatuor millia Anglicorum, & erat Capitaneus Dominus Johannes Agut Anglicus, & Guilielmus de Boson. Die VI. Septembris horâ XXII. pax præconizata fuit in Mediolano inter Serenissimum Dominum Imperatorem, & ejus adherentes & colligatos ex una parte, & magnificentissimum & excellentissimum Dominum Bernabovem Vicecomitem, & Dominum Veronæ, & eorum colligatos & adherentes ex alia; & fuerunt factæ magnæ lætitiæ & salodia in dominio Vicecomitum.

C A P. CXXXI.

Qualiter Dominus Galeaz in Parco Papiæ fuit vulneratus per Bertolinum de Sixtis Civem Papiensem. De nativitate Sfortiæ de Attendolis de Cotignola, qui fuit postea magnus Capitaneus, à quo descendit Sfortiadum Familia.

A Nno Domini MCCCLXIX. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Guilielmo de Pusterla Archiepiscopo, & dominantibus Dominis Bernabove & Galeazio fratribus Vicecomitibus, ipse Dominus Galeaz existens causâ solatii in Parco Papiæ, & prope Mirabellum, quidam Civis Papiæ, nomine Bertolinus de Sixtis, irruens contra eum cum quodam gladio, quem in manibus habebat, dictum Dominum Galeazium vulneravit in galono prope natem parvo vulnere, & cum modica læsione; tamen ipsum vulneravit animo & intentione ipsum occidendi. Sed quia dictus Dominus Galeaz erat cinctus uno cordono grosso de serico, gladius fuit affixus, & non potuit ipsum forare, & sic evasit periculum. Hoc fuit in festo Sancti Barnabæ, XI. mensis Junii. Qui Bertolinus ex suo motu fecit, quia Dominus Galeaz quamdam suam possessionem ei abstulerat, pro faciendo dicto Parco. Statim ducitur in Castro Papiæ, & cum quatuor equis fuit divisus ad locum iustitiæ, & omnes de Domo Sixtorum fuerunt perpetuo banditi. Eodem Anno in Civitatibus Dominorum Vicecomitum fuit præconizata pax, videlicet inter Dominos Bernabovem & Galeazium & suos colligatos, & sanctissimum Dominum nostrum Urbanum V. & Romanum Imperatorem & eorum adherentes. Et fuerunt factæ magna salodia & magnæ lætitiæ in Terris ipsorum, & apothecæ steterunt clausæ per tres dies, & fuit XVIII. Februarii. Eodem Anno die secundo Quadragesimæ detenti fuerunt infiniti Religiosi in Civitate Parmæ, & multi fugerunt, eo quod eis petebatur, quod solverent octavam partem expensarum, quæ fuerant expensitæ in faciendo murare Civitatem. Et steterunt absconditi per tredecim dies. Nec umquam fuit celebratum, nec fuit aliquis ausus celebrare. Et hoc fuit mandato Domini Bernabovis. In Cotignola die XIX. Junii horâ VIII. in die Martis natus fuit vocatus in baptismo *Jacobus*: deinde vocatus fuit *Muzullus*; postea Comes Albricus de Zagonaria sibi nomen imposuit *Sfortia* propter ejus animositatem; & postea propter ejus virtutes, fortuna juvante, maximus Capitaneus fuit. De mense Septembris Dominus Barnabos habuit dominium Sarezanæ, quod sibi datum.

A fuit per Gibellinos. Eodem Anno habuit Castrum Sancti Miniati, & Castrum Montisfalchi. Eodem Anno dictus Dominus equitavit cum maxima comitiva suorum nobilium Terrarum suarum Pontremulum, & deinde Sarezanam, & ibi stetit multis diebus. Tunc Dominus Zanottus Vicecomes fuit detentus cum multis aliis in Civitate Lucæ. De mense Aprilis Dominus Barnabos accepit mutuo à XXX. hominibus ex ditioribus Civitatis Parmæ Florenorum decem & octo millia, ad rationem Florenorum VIII. pro centenatio, & tenuit per annum. Die primo Decembris Dominus Johannes Agutus Capitaneus Anglicorum, & Dominus Johannes de Richo Capitaneus Theutonicorum, omnes stipendiarii Domini Bernabovis, dederunt ruptam gentibus Florentinorum, quæ erant tria millia equitum & duo millia peditum. Capti fuerunt Dominus Johannes Malatacha Capitaneus Florentinorum, Dominus Johannes Comestor, cum duobus suis nepotibus de Sancto Miniato, & plures Caporales. Et factæ fuerunt magnæ lætitiæ in dominio Domini Bernabovis. Florentini recuperaverunt Castrum Sancti Miniati de manibus Domini Bernabovis. In montaneis partibus Ducatus Mediolani apparuit maxima multitudo murium, qui turmatim de loco ad locum ibant comedentes blada & herbas in campis, & etiam ascendeabant arbores, & comedebant fructus. Quod valde fuit stupendum, & damnum non modicum. Fuit immensa carestia, quorumcumque bladorum, ac leguminum, & aliorum seminum, ita quod memoriâ hominum non fuit talis carestia. Dominus Galeaz dabat provisionem conducentibus victualia ad vendendum in dominio. Gabella panis ubique fuit annullata. Anno sequenti valuerunt dicta blada minus medietatem pretii. Talis carestia non fuit per totam Lombardiam. Civitas Perusii data fuit sub dominio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Isto Anno præfatus Guilielmus Archiepiscopus Mediolani, qui fuerat Patriarcha Aquilejensis per annos quindecim, obiit, quum sedisset annis IX. & mensibus IV.

C A P. CXXXII.

Qualiter Dominus Galeaz movit guerram cum Marchione Montisferrati. Et qualiter Dominus Barnabos in partibus Laudensibus in venatione reperit se derelictum à suis, nesciens quo tendere, & fuit repertus à quodam rustico.

A Nno MCCCLXX. sedente Urbano V. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Simone de Borfano Archiepiscopo, dominantibus Civitatem Mediolani Dominis Barnabove & Galeazio, Dominus Galeaz Vicecomes cœpit habere maximam guerram cum Johanne Marchione Montisferrati. Et primò misit exercitum ad Castrum Valentiae, & illud obsessum habuit de mense Septembris. Deinde Castrum Casalis Sancti Evassii fortiter obsidens, de mense Decembris illud habuit. Dominus Barnabos reduxit Dominum Johannem Agutum cum toto exercitu suorum stipendiariorum Hungarorum, & Theutonicorum, circa octomillium personarum in districtu Brixie & Parmæ. De mense Septembris Urbanus Papa V. recessit Româ, & cum tota Curia marino itinere ivit ad Civitatem Avenionis. De mense Decembris obiit, miraculis coruscans. Dominus Barnabos in Civitate Mediolani fecit

fecit comburere tres prudentes viros: unum videlicet Præpositum Fratrum Humiliatorum. Alius erat Doctor Legum; & alius erat magnus Clericus. Nam ligati fuerunt ad columnam cum una catena in collo pro singulo. Et tunc fuit eis datus ignis; & in dicto tormento decesserunt. Causa fuit, quia fuerunt imputati, quòd volebant dare Civitatem Mediolani Domino Luchino Novello Vicecomiti, qui tunc erat versùs Mediolanum clandestinus. Præfatus Dominus Barnabos imposuit Clero Parmensi quamdam magnam taleam Florenorum decemmillium, ad rationem Florenorum XL. pro Libra Extimi. Et multi fuerunt incarcerati & detenti. Dominus Barnabos, dum esset in confinibus Laudensium per nemora deviatuſ & tempore hyemali, nesciebat quo diverteret. Sic per latebras nemorum solus vagans, & tamquam desperatus, invēnit unum rusticum pauperem & malè vestitum, tapas pro faciendo novas parascides laborando. Gaudens de tali reperto, ivit ad ipsum & dixit: *Ave, frater*. Dixit laborator: *Bene oporteret, quòd Deus bene me adjuvaret, quia die hodierna malè lucratus sum panem propter temporis asperitatem. Et si perdidisti æstatem, certè non perdam hyemem*. Tunc dixit Dominus Barnabos descensus ab equo valde fessio: *Amice, quomodo perdidisti æstatem &c. usque ad illa verba*: Rusticus in pace quievit. *Vide Petrum Azarium Cap. XIII.* Isto Anno Dominus Galeaz Vicecomes Castrum Portæjovis Mediolani cœpit ædificare. Similiter Dominus Barnabos ædificavit uno tempore Castrum unum, ubi nunc est Hospitale Majus.

CAP. CXXXIII.

Qualiter Dominus Galeaz ivit Placentiam cum uxore & filiis, & cum universo suo exercitu. Et de aliis guerris Dominorum Barnabovis & Galeazii contra Regium. Et de pace cum Ecclesia Romana.

Anno Domini MCCCCLXXI. sedente Gregorio XI. Papa, imperante Carolo IV. Simone de Borſano Archiepiscopo, dominantibus Barnabovē & Galeazio Vicecomitibus, Dominus Galeaz Placentiæ Dominus cum uxore sua, filio, & filia, ac nuru, & cum tota ejus familia recessit Mediolano, & ivit Placentiam. Hospitatus fuit in Cittadella, & ibi totum suum exercitum equitum & peditum & arceriorum diversorum nationum congregavit, videlicet Italicorum, Theutonicorum, Anglorum, Vasconorum, Hispanorum, Britannorum, & Hungarorum, in maxima quantitate, intendens obviare magnæ Societati Comitum Lucii Landi Theutonici, quæ transitura erat per districtum Placentiæ, auxilium latum Domino Marchioni Montisferrati contra dictum Dominum Galeazium. Quæ Societas erat equitum quinque millia bonorum armigerorum, & innumerabilium peditum. Et transivit absque aliqua resistentia vel conflictu aliquo per districtum Placentiæ de mense Junii. Eodem Anno die XI. Martii circa principium noctis visæ fuerunt in Cœlo tres Lunæ infra quemdam circulum, quarum quæ media erat, cornua monstrabat, & reliquæ duæ videbantur rotundæ, hinc & inde positæ. Et quælibet earum videbatur per Crucem rubicundam scindi. Et duravit per unam horam & ultra. De mandato Domini Barnabovis, Hungari & Theutonici sui stipendiarii equitarunt

A super territorio Pisarum, & ibi steterunt per plures dies derobando & infinita mala faciendo. De mense Junii Dominus Barnabos fecit equitare totum suum exercitum ad Civitatem Regii, quam tunc tenebat Dominus Feltrinus de Gonzaga. Et guastum dederunt bladis & vineis, & derobaverunt, & infinita mala fecerunt. Egreſſus Miles Dominus Johannes Agutus, & Dominus Anichinus, Capitanei Domini Barnabovis, redierunt à Pisis in Episcopatu Parmensi, & in Felino & Caleſtano steterunt per multos dies semper derobando. Pisis multa palatia combusserunt ad instantiam Domini Barnabovis. In ejus Societate erat Dominus Johannes dell' Agnello olim Dominus dictæ Civitatis Pisarum, & erat cum multis aliis expulsis. **B** Die XXVII. Julii exercitus Domini Barnabovis equitavit ad Civitatem Regii. Et erat Capitaneus Dominus Vulphus Theutonicus, & habebat tria millia guastatorum cum zappis & badilibus, & ducenta paria boum, qui ducebant victualia. Ad Sanctum Lazarum fecerunt unam bastiam contra Civitatem Regii. Die tertia Augusti capta fuit suprascripta bastia per gentes Marchionis Ferrariæ, & totius Ligæ. Et fuerunt omnes capti, & sconficti, & infiniti mortui. Et bubulci cum bobus fuerunt conducti ad Civitatem Regii. Tunc fuit immensus dolor Domino Barnabovi. Die XVIII. Augusti præfatus Dominus Barnabos in Civitate Parmæ fecit crui unum oculum Galeazio de Carraria suo Cancellario, qui erat Mediolanensis. Nam ipsum imputabat de certis causis. Et die secunda Septembris fecit ipsum suspendi in platea Parmæ. Et stetit suspensus usque in sero. Die XXVI. Septembris illi de Corrigia se unierunt cum Marchione Ferrariæ. Et Dominus Barnabos dedit guastum Terris illorum de Corrigia. Eodem Anno, XXIX. Septembris Dominus Barnabos ivit in Civitatem Parmæ cum Domina Regina ejus uxore, & filiis, videlicet Rodulfo, Ludovico, & Marco, & quampluribus notabilibus Civibus, & personis sui domini. Clero Parmensi imposuit quamdam taleam ad rationem Soldorum triginta pro Libra Extimi. Et multi Prælati fuerunt incarcerati. **D** Die decima sexta Novembris præconizata fuit Pax inter sanctissimum Dominum nostrum, & ejus colligatos, & præfatum Dominum Barnabovē, & ejus colligatos ex altera. Et tunc factæ fuerunt magnæ lætitiæ & falodia. Eodem Anno in Terra de la Mirandola per Dominum Johannem Anichinum Capitaneum Domini Barnabovis fuerunt ruptæ & conflictæ gentes Florentinorum & Ligæ. Et erat eorum Capitaneus Comes Lucius Landus Theutonicus; & fuerunt capti plusquam DC. armigeri. Et Dominus Barnabos in suis Terris fecit fieri falodia & festa magna. Die vigesima secunda Decembris Dominus Feltrinus & Manfredus de Gonzaga fecerunt quamdam scaramuciam inter ipsos in quadam Bastia facta de lignaminibus cum Adatarino de la Canossa. Tunc dictus Dominus Feltrinus factus fuit Miles per Dominum Ambrosium Vicecomitem filium Domini Barnabovis. Et isto Anno idem Dominus Barnabos habuit Civitatem Regii, de mense Maji.

CAP. CXXXIV.

*De morte Marchionis Montisferrati; & de guerra
Marchionis Ferrariæ contra Dominum
Feltrinum Civitatis Regii
Dominum.*

Anno Domini MCCCLXXII. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Simone de Borsano Archiepiscopo Mediolani, dominantibus Barnabovo & Galeazio Vicecomitibus, obiit de mense Januarii magnificus & excelsus Dominus Johannes Marchio Montisferrati. Die Veneris II. Maji Dominus Nicolaus Estensis Marchio Ferrariæ ordinavit quamdam conjurationem contra Dominum Feltrinum de Gonzaga Dominum Civitatis Regii, de apprehendendo dictam Civitatem Regii. Et quidam Gabriel Cravassacus, famulus Domini Feltrini proditor ad quamdam Portam Civitatis simulans habere colloquium cum quibusdam custodibus Portæ, fecit signum gentibus Marchionis, quæ erant extra Portam in Burgo, ut absque timore intrarent Civitatem. Sic gentes ipsæ cum quibusdam lignis, appositis ad saracinescas, intraverunt Civitatem clamando: *Vivat Marchio Ferrariæ*. Tunc Dominus Feltrinus hoc sentiens se reduxit in Castro dictæ Civitatis, quod bene custodiebat, & sine mora misit unum ex filiis suis Domino Barnabovi Vicecomiti, ut ei succursum præberet ad recuperandam suam Civitatem. Ipso facto ipsum subito pœnituit, timens Dominum Barnabovem & ejus potentiam. Et subito misit quamdam Societatem Theutonicorum, & Italicorum & quamplurium diversarum gentium, qui eam derobaverunt, & spoliaverunt. Tandem Dominus Barnabos venit Parmam. Et habitis pluribus consiliis hinc inde & Ambasciatoribus, præfatus Dominus Barnabos emit à Domino Feltrino Castrum Regii, in quo ipse erat, pretio Florenorum sexaginta millium, & apprehendit dominium ipsius Castri. Postea tractavit cum Comite Lucio Theutonico duce Societatis prædictæ, quod vellet recedere cum tota sua Societate, quod sibi daret quadraginta millia Florenorum auri. Accepit, & recessit. Sic Dominus Barnabos intravit expulso Domino Marchione Ferrariæ. Gregorius Papa XI. multum condoluit, & omnes ejus colligati. Comes Lucius transivit per Civitatem Parmæ, & ivit ad servitia Domini Marchionis Montisferrati, qui faciebat guerram contra Dominum Galeazium fratrem Domini Barnabovis, qui fecit torneizare & facere multa falodia propter læticiam Regii per octo dies continuos. Dominus Barnabos propter odium, quod habuit cum Marchione Ferrariæ & ejus colligatis, fecit suum Capitaneum Dominum Ambrosium filium suum. Multas gentes armigeras coadunavit, & misit exercitum contra Civitatem Mutinæ, & eam devastavit, segetes, & omnia, & maximum damnum faciebat colligatis Marchionis Ferrariæ, domos destruendo, & segetes. Propter quod dictus Marchio suas gentes coadunavit. Cardinalis existens in Civitate Bononiæ maximam gentem armigerorum misit in auxilium Marchionis. Similiter Dominus Paduæ, & Dominus Franciscus de Foliano creatus fuit eorum Capitaneus. Iverunt contra Castrum Saxolli colligatum cum ipso Domino Barnabovo, & segetes destruxerunt, & multa damna inferebant hominibus commorantibus in illis partibus, & contra omnes colligatos Domini Barnabovis. Rebus sic

Tom. XVI.

A se habentibus, quælibet pars existens ad campos, multæ insidiæ inter partes fiebant de se offendendo de die in diem. Accidit, quod una die in diluculo diei de mense Julii Dominus Ambrosius cum ejus armigeris accessit ad campos inimicorum, & maximum prælium inter utramque partem exortum est. Sed tamen singuli ipsorum pedestres existebant. Quo prælio sic durante, gentes Domini Barnabovis, & gentes Domini Marchionis viriliter præliantes, in spatio quatuor horarum gentes ipsius Marchionis in conflictum se posuerunt, & de suis campis ipsas expellentes, maximum damnum & homicidium intulerunt. In quo conflictu multi capti fuerunt cum equis, & armis, & rebus spoliati fuerunt. Capitaneus Marchionis erat Dominus Guilielmus de Foliano; & fuerunt capti per stipendiarios Domini Barnabovis, & ad carceres ducti. Dominus Ambrosius ipsos Dominum Franciscum, & Guilielmum emit pro sex millibus Florenis auri, quos conduci fecit ad carceres in Civitate Regii, & ibi steterunt per longum tempus. Fuit captus Capitaneus Florentinorum, videlicet Dominus Johannes Rod Theutonicus cum mille pugnatoribus & ultra, & equi DCC. inimicorum. Plures equi fuissent capti, nisi quod pedestres pugnabant, & dimittebant equos in manibus Scutiferorum, pro ut tunc moris erat pugnatorum. Sed postmodum retentis solummodo Nobilibus, omnes alios stipendiarios sine equis & armis ad fidem abire permiserunt. Pauci de gentibus Domini Barnabovis mortui sunt. Exercitus Domini Ambrosii erat lancearum DCC. & M. peditum. Exercitus Ligæ, videlicet Ecclesiæ, Florentiæ, Ferrariæ, & Paduæ tant quasi in duplum. Tamen inimici pro majori parte aut mortui, aut capti fuerunt. Tunc Dominus Barnabos multa festa & falodia fecit fieri in Terris suis.

Eodem Anno de mense Junii Dominus Galeaz Vicecomes Civitatem Astensem, quæ per Marchionem Montisferrati dominabatur, fortiter circumdans obsedit: ad quam obsidionem Placentini de mandato dicti Domini Galeazii miserunt MD. inter armigeros & guastatores. Guido filius Domini Azzonis de Corrigia, auxilio Domini Barnabovis, furtivè accepit Terram & Castrum Corrigiæ, & fecit detineri filios Domini Giberti de Corrigia, qui morantur Ferrariæ, & filios ipsos postea fecit relaxare pro contracambio Domini Azzonis. Dominus Barnabos habuit Castrum Sancti Pauli Diocesis Regiensis. Idem Dominus habebat magnum odium cum Marchione Estensi, & magnam guerram. Sic victis & conflictis gentibus Marchionis Ferrariæ, Legatus pro Ecclesia in Civitate Bononiæ, & Domina Johanna Regina Hierusalem & Apuliæ Domina, de casu condolentes, magnum apparatus armigerorum & peditum in auxilio dicti Marchionis sine mora destinaverunt, mittentes contra Civitatem Regii. Quod sentiens Dominus Barnabos Dominum Ambrosium ejus filium cum suis gentibus contra inimicos transmisit. Quibus ambabus partibus existentibus in campis una pars alteri singula die minabatur & insidiabatur. Tandem tempore sic procedente Dominus Comes Sabaudia cum magno apparatu armigerorum volens auxilium præbere filiis Marchionis Montisferrati, gerentibus guerram cum Domino Galeazio Vicecomite, ad Civitatem Ast cum ipsis gentibus applicuit, & impetum fecit. Verumtamen Dominus Barnabos volens fratri succurrere,

Ddd

tere, præcepit Domino Ambrosio ejus filio, ut sine mora deberet cum gentibus suis à campo discedere, & in auxilium cum gente Anglicorum Domini Galeazii se transferre: quod fecit. Illic per aliquos dies moratus est, & cum dictis Anglicis contra gentes Comitis Sabaudie singula die maxima proelia vicissim inferebat, taliter quòd ex utraque parte magna strages occisorum fuit. Dum verò gentes Domini Barnabovis in partes Pedemontis ivissent, gentes Marchionis Estensis ad campos remanserunt in magna quantitate gentium guastatorum. Sed orta inter ipsos guastatores lite ex una parte, & gentes ultramontanas ex altera, dicti guastatores interfecerunt unum Militem equestrem & ultramontanum. Ipsi verò ultramontani in maxima ira commoti contra dictos guastatores irruerunt, & ipsos crudeliter & perfidè absque remissione interfecerunt septemcentum, ex quibus Legati Ecclesie, Marchie, & Ferrarie multum condoluerunt. Sed ipsi nolentes aliquo modo contra ipsos ultramontanos propter guerram, quam contra Dominum Barnabovem exercebant, aliquam malivolentiam insurgere, siluerunt toto posse. Sed tamen intelligentes, quòd gentes Domini Barnabovis erant in partes Pedemontium, miserunt per suas literas ad ipsas gentes, ut territorium Civitatis Regii & Parme deberent ingredi, & guastum hominibus dictarum deberent inferre: quod & subito fecerunt; & magno strepitu armorum & victualium in districtum Civitatis Parme venerunt. Et per aliquot dies commorati sunt, maximum damnum facientes tam in capiendò homines & bestias, quàm in comburendo domos, casinas, & alia, & per octo dies sic fecerunt, postea recesserunt cum maxima præda hominum & bestiarum, ad Civitatem Mutinæ revertentes. Transactis pluribus diebus Societas Anglicorum, quæ cum Domino Ambrosio in auxilium Domini Galeazii Vicecomitis accesserat, nolens amplius ad stipendia Domini Barnabovis permanere, se à campis Domini Galeazii, illic relicto Domino Ambrosio, discessit. Et completà per eum firmà inter ipsum & Dominum Barnabovem, ad stipendia Ecclesie ivit. Quum dicta Societas esset ad dictum stipendium, separati ipsi Anglici cum aliis multis stipendiariis Ecclesie & omnium cohererentium colligatorum, omnes insimul ordinaverunt de equitando in districtu Placentie Civitatis Domini Galeazii: quod & fecerunt, & ad ipsam Civitatem Placentie, videlicet super ejus districtu ingressi sunt, & sine mora equitantes ad Castra territorii Placentini, & multa ex ipsis Castris ceperunt; aliqua verò vi armorum, & aliqua voluntarie dictis gentibus se tradiderunt. Quibus Castris habitis, in ipsis se reduxerunt, & in ipsis magna & multa victualia congregantes, ibi magno gaudio resederunt.

Interim verò de dicto Anno MCCCLXXII. de mense Novembris, dum superscripta essent, Comes Sabaudie, qui guerram incoeperat contra Dominum Galeazium, ob amorem filiorum Domini Marchionis Montisferrati, quos filios Marchionis ipse Dominus Galeaz ad extremam guerram perduxerat, nolens dictus Comes ipsos Marchiones depelli ex suo regimine, quia sui nepotes erant, dictum Dominum Galeazium ejus cognatum diffidavit. Quo factò dictus Comes nolens ipsos Marchiones relinquere indefensos, de scientia Domini Gregorii XI. Papæ, & cum gentibus ipsius, territorium Domini Galeazii invasit, in quo aliqua Castra habuit,

A & maximum damnum gentibus Domini Galeazii inferebat. Tandem dictus Comes viriliter cum suis gentibus & gentibus Domini Papæ equitans usque ad flumen Trebbie venit & applicuit, volens super territorium Mediolanense castrametari. Quod non potuit eo quia dictus fluvius multum rapax & aqua profunda erat, quem nequivit pertransire. Quod sentiens Dominus Barnabos, magnas cernidas hominum equitum & peditum Civium Mediolanensium, & cum aliquibus aliis suis stipendiariis tam Theutonicis quàm aliis cujuscumque manerici, misit ad custodiam, & supra ripam dicti fluvii, ne dictus Comes aliquo modo dictum fluvium posset pertransire. Sic quòd duobus de causis dictus Comes non potuit exsequi suam voluntatem, unà videlicet propter guerras, quæ ripam Ticini de versus Mediolanum custodiebant, alià verò propter rapacitatem dicti fluvii, & quia in tempore hyemali residebant, ut superius est notatum. Dum hæc sic gererentur, Dominus Barnabos videns, quòd gentes Ecclesie territorium Domini Galeazii taliter infestabant, jussit suis gentibus, quæ erant in Civitate Parme, ut super territorium Bononie deberent equitare, nec non Dominum Ambrosium ejus filium naturalem in suum Capitaneum elegit & dictarum gentium. Qui Dominus Ambrosius ordinatis suis gentibus contra Civitatem Bononie ivit, qui ibidem cum suis gentibus quum applicuisset, magnam prædam hominum & bestiarum facientes, subito multis divitiis sunt repleti, quia dicti homines & terrerii Bononie ex eorum improvidentia nondum in Civitate se reduxerant, sic quòd maximum damnum in illa cavalcata receperunt. Et maxime quia gentes dicti Domini Barnabovis multas domos territorii Bononie igni & flammis tradiderunt. Quo factò dum ibi per sex dies permansissent, ad eorum stantias & mansiones ac loca, cum magno gaudio sunt reversi. Eodem die III. Septembris decessit in Civitate Papie Illustris Domina Isabellis consors Domini Johannis Galeazii Vicecomitis Virtutum Comitissæ, & quondam filia Domini Johannis Regis Francorum ex filia quondam Domini Johannis Regis Bohemie, & sorore magni Principis Domini Caroli Regis Bohemie & Romanorum Imperatoris. Et nunc erat soror Domini Caroli Regis Francie. Præfata Domina Isabellis mortua est ex defectu partus. Et peperit filium masculum, nomine Dominum Carolum, ex qua Domina dictus Dominus Galeaz genuit tres filios, & unam filiam, videlicet Dominum Johannem Galeazium, Dominum Azzonem, Dominam Valentiam, & dictum Dominum Carolum ultimum. Sepulta fuit in domo Fratrum Minorum Papie desuper Altare majus more Regali cum maximo honore. De morte cujus dictus Dominus Galeaz, & Dominus Comes Virtutum, & omnes eorum subditi multum doluerunt & dolent perdidisse tam nobilem Dominam, bonam, sapientem, humilem, piam, virtuosam, prole fecundam, & maxime tam nobilis proles. Non reperitur quòd ab hinc retro in Mundo decesserit Domina tantæ nobilitatis. Quam Dominam dictus Dominus Galeaz habuerat in nulum maximo pretio à dicto quondam Domino Rege Francorum ejus patre; ex quibus Civitas Placentie solvit vigintiquinque millia Florenorum auri absque expensis. Et etiam pejus fuit, quia omnes dicti tres filii ex dicta Domina Isabellis infra septem vel octo annos post decesserunt,

unus post alium, omnes jam adulti. Nota, quod præfatus Comes Virtutum non valens habere lætitiā filiorum, quia in tenella ætate moriebantur, vovit Deo & Matri ejus gloriosissimæ, omnes filios nuncupari velle Maria. Sic ex eo voto nominati fuerunt Johannes Maria, Philippus Maria &c. Et sic sibi successerunt omnia juxta ejus votum. Anno sequenti in Castro mirabili Papiæ maximum & crudele infortunium accidit, dum efferretur corpus Domini Caroli filii præfatæ Dominæ Isabellæ, & portaretur de dicto Castro ad Ecclesiam Fratrum Minorum, pons dicti Castri frangitur, & plures LXXX. boni nobiles Civitatum Lombardiæ, & maximè Mediolani & Papiæ, propter fractionem pontis ceciderunt in foveis dicti Castri. Qui omnes submersi sunt & mortui in aqua dictarum fovearum, exceptis tribus, qui evaserunt cum maxima pœna. Mirum fuit, quod fracto ponte, incontinenti maximum diluvium aquarum & grandinum impetu de cœlo cœpit descendere, quod per duas horas & plus duravit, quousque dicti mortui fuerunt piscati & extracti à dictis foveis cum navibus, scalis, & aliis instrumentis necessariis ad hoc. Et non fuit mirum, si omnes in dictis foveis sunt mortui, quia ipsæ sunt profundæ & muratæ intus & extra, & aqua erat alta in dictis foveis. Volendo se juvare unus submergebat alium; nec aliqui alii poterant invenire modum eos posse juvare, quia ibi sic citò non potuerunt habere scalas longas, funes, naves, nec alias res sufficientes pro possendo eos sic citò juvare, quòd antea suffocati non fuerint. Qua de causâ omnes qui erant in dicta Civitate Papiæ, & maximè Dominæ cucurrerunt ad dictum Castrum clamando, & se lamentando & dolendo, quælibet earum dicendo: *Quid est de marito meo, vel de filio, vel de fratre, vel de aliis?* Et numquam cessabant, donec inveniebant suos aliquos non submersos nec mortuos, & aliquos sic. Et certè numquam visum fuit in aliqua Civitate tam enorme, nec pietosum, nec dolorosum infortunium, quantum ibi tunc evenit. Quia omnes ibi tunc existentes videbantur amentes & sine intellectu. Sic erant stupefacti de dicto tali infortunio. Certè maximum, mirabile, & incredibile fuit, quòd tot gentes tali modo ceciderint in dictis foveis, quia dictus pons non erat tantæ capacitatis, quòd potuissent stare super dicto ponte qui tunc ceciderunt in ipsis foveis. Causa fuit, quia fracto ponte bolzoni, qui sustinebat pontem, tunc fuerunt exonerati à parte de extra, & incontinenti se levaverunt à dicta parte de extra, & se vallaverunt de retro propter pondus capsæ plenæ lapidum, quam habebant de dicta capsâ, & incontinenti se vallavit cum dictis bolzonis, & projecit in dictis foveis omnes illas personas, quæ erant in terra firma de intus dictum pontem sive foveam & dictam capsam. Multi opinantur, quòd fuerint maligni Spiritus, qui dictum pontem fregerint, & dictum tempus levaverint. Deus per suam misericordiam defendat quoslibet à talibus infortuniis. Amen. Secundò decessit dictus Dominus Johannes Galeaz, tertio dictus Dominus Azzo, adolescentuli. Et fuit maximus stupor inter subditos, tam brevi tempore perdidisse tres filios tam generosos. Qui omnes sunt sepulti in Ecclesia Fratrum Minorum Papiæ circum circa Sepulchrum Dominæ Isabellæ matris eorum.

Eodem Anno & mense Dominus Johannes Agutus cum sua Societate Anglorum recessit à dicta obsidione Civitatis Attenfis, & à stipen-

Tom. XVI.

A dio Dominorum Mediolani in discordia, & ivit ad stipendium Romanæ Ecclesiæ. Et hoc fuit, quia non fuit dimissus proeliari cum Domino Comite Sabaudia, qui venerat ad succurrendum Civitatem Astensem ad petitionem Papæ. Et si fuisset permissus pugnare, non dubitabatur quòd vicisset; & si vicisset, gentes inimicorum numquam potuissent venire super terras dictorum Dominorum, sicut postea venerunt. Et maximè quia dictus Dominus Johannes Agutus non recessisset à stipendio Dominorum Mediolani, ita quòd dicti Domini semper fuissent sic fulciti bonis pugnatoribus, quòd inimici eorum ausi non fuissent intrare super terras eorum. Hoc evenit ex consilio Notariorum, ut dixit dictus Dominus Johannes Agutus, qui dixit, quòd numquam crediderat debere se regere in facto armorum per consilium de *Escrivans*. Causa quia non fuit dimissus pugnare, fuit quia dictus Dominus Comes Virtutum erat in dicto exercitu cum multis nobilibus Lombardiæ; & Stephanus Porrus, & Cavallinus de Cavallis Cancellarius dicti Domini Galeazii de mandato Dominæ Blancæ matris dicti Domini Comitis, noluerunt quòd dictus Comes poneretur in dubio, quòd fuisset captus aut mortuus, quia dubius est eventus belli. Et quamvis ibi esset maxima summa bonorum & fortissimorum pugnatorum tam Italicorum quàm Anglicorum & Theutonicorum, erat etiam ibi Marchio Franciscus de Est de Ferrara cum toto exercitu Domini Galeazii; item erat Dominus Ambrosius filius Domini Bernabovis cum toto exercitu patris sui, ita quòd erant plures & plures quàm gentes Comitis Sabaudia. Et monstrabant non velle expectare eos. Et se parabant quantum poterant, se velle reducere in dicta Civitate Astensi, ubi erat dictus Comes Sabaudia, cum pluribus de suis nobilibus causâ sepelliendi unum suum nobilem Militem, qui erat ibi mortuus. Eodem Anno die VII. Decembris, capto ut supra Domino Francisco de Foliano olim Capitaneo exercitus Ecclesiæ, & posito in carceribus Civitatis Regii cum Domino Guilielmo ejus nepote, qui Dominus Franciscus plura Castra tenebat & possidebat in Episcopatu Regii, ut superius dictum est, quum jam per spatium novem mensum ipse Dominus Franciscus in carceribus extitisset, Dominus Bernabos contra ipsum indignatus, sibi jussit per ejus literas, quatenus Castra existentia in districtu Regii, quæ dictus Dominus Franciscus tenebat unâ cum Domino Guidone Savina fratre dicti Domini Francisci, & dicto Domino Guilielmo ejus nepote, deberet dare & tradere Domino Ambrosio Vicecomiti, & ipsum nomine Domini Bernabovis patris sui ponere in tenutam dictorum Castrorum: alioquin ipse Dominus Bernabos faceret ipsum Dominum Franciscum per gulam suspendi, tamquam proditorem ipsius & Civitatis Regii. Quibus literis per dictum Dominum Franciscum visis & lectis, multum contristatus est, & contra ipsas literas suspiravit, quum ipse Dominus Franciscus sentiret se non esse in dominio dictorum Castrorum. Et sentiens, quòd filii ipsius erant pro Officialibus olim pertraditis Cardinali Bononiæ pro Ecclesia, & Marchioni Ferrariæ, cum quibus erat colligatus, sic quòd nullo modo sciebat sibi ipsi in hoc consulere, literas Domini Bernabovis Domino Guidoni Savinæ, existenti in dictis Castris, ejus fratri per nuntium sufficientem transmisit. Quibus literis per ipsum Dominum Guidonem perceptis, multum de tam perfida & iniqua ambasciata doluit; sed tantum

D d d 2

cre-

credens hoc non posse de tanto Milite, prædicta videlicet de morte ipsius, exsequutioni mandari, scripsit Domino Francisco in hunc modum, videlicet quod volebat quod ipse & ejus filii, & filii ipsius Domini Francisci, quos Cardinalis & Marchio Ferrariæ tenebant pro obsidibus, irent per mundum vagabundi, & quod licebat unicuique mortali mori, licet diversa morte, quilibet moreretur; & quod Castra, quæ tenebat, & ejus jurisdictioni supposita, nõkbat alicui tradere, quum ipse semper & sui antecessores fuissent fideles; nec volebant, postquam in suo dominio persistebant, alicujus se tradere servituti. Quod videns & audiens Potestas pro Domino Bernabovæ in Civitate Regii, & volens literas præfati Domini Bernabovis exsequutioni mandare, dictum Dominum Franciscum fecit ad merlos Civitatis Regii per gulam laqueo suspendi, sic quod dictus Dominus Franciscus in tam perfida & iniqua morte à luce hujus mundi periit indilate: quod multum doluit toti mundo de tanto viro sic nequiter interemto. Qui Dominus Franciscus sic mortuus stetit ad merlos muri dictæ Civitatis de versùs Scandianum Castrum dicti Francisci, per spatium duodecimdierum. Quibus elapsis Dominus Ambrosius Vicecomes de scientia Domini Bernabovis genitoris sui corpus Domini Francisci à merlis muri fecit accipi, & tradi sepulturæ cum maximo honore, prout tanto Militi ratio postulabat. Sed tamen magni luctus & dolores ab amicis suis ob mortem ipsius fiebant licet occultè. Et successivè in quibuslibet Terris ipsius, & etiam in Civitate Regii. Prædicta de morte verò ipsius omnis Italicus lugebat, tamquam hominis sapientissimi, & sicut viro consonum apparebat. Eodem Anno XXIV. Septembris mandato Magnifici Domini Bernabovis præconizata fuit tregua usque ad sex menses venturos inter Romanam Ecclesiam, Marchionem Estensem, & eorum colligatos & sequaces ex una parte, & Dominum Bernabovem & ejus adherentes colligatos & sequaces ex altera. Et hoc ad instantiam Regis Francorum.

C A P. CXXXV.

De guerra Dominorum Vicecomitum cum Ecclesia Romana & cum Comite Sabaudia. De morte illustris Domini Ambrosii filii Domini Bernabovis, qui fuit occisus in Valle Sancti Martini.

ANno Domini MCCCLXXIII. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Simone de Borlano Archiepiscopo, dominantibus Magnificis Dominis Bernabovæ & Galeazio Vicecomitibus, præfati Domini Fratres furore & ira repleti, quia videbant isto anno gentes Ecclesiæ sic infestare territoria Civitatum Placentiæ, Parmæ, & Regii ultra Padum, in eo quod multa Castra in Episcopatu ipsarum Civitatum ceperant, & ab alia verò parte ultra Padum Comes Sabaudia colligatus cum dicta Ecclesia, similiter multa Castra in territoriis Civitatum Novariæ, Astensis, & Papiæ, ac aliarum quamplurium Civitatum Pedemontis & Vercellarum ceperat, & potenter ipsa cum auxilio Ecclesiæ possidebat, oportuit ipsi Domino Galeazio, ut recederet cum exercitu à Civitate Astensi, & combureret bastitas seu fortilitas, quas fecerat circum circa dictam Civitatem, ita & taliter quod aliquis non poterat intrare nec exire dictam Civitatem. Et quod veniret ad custodiendum & defendendum

A Terras & Civitates suas. Et statim perdidit Civitatem Vercellarum per prodicionem. Nam, quidam socius Castellani Castri Vercellarum, prodidit Castellum & Castrum, & accepit per unam baltrescham tot de inimicis, quod potuerunt superare & occidere dictum Castellum & alios suos socios. Victo dicto Castro, & facto signo, gentes Marchionis Montisferrati & Ecclesiæ accesserunt ad dictum Castrum, & intraverunt postea per dictum Castrum Civitatem. Dominus Antonius Tizzonus & alii Cives & Officiales Domini Galeazii, scilicet Dominus Gaspar de Ubaldinis tunc Locumtenens in dicta Civitate nomine Domini Galeazii, & Dominus Johannes Anguisola filius quondam Domini Bernardi tunc Potestas, & Capitaneus dictæ Civitatis, & illi pauci stipendiarii, qui in ea erant, quantum potuerunt, resistantiam fecerunt, faciendo certa spalada ad hoc, ut non possent capere totam Civitatem. Finaliter non valentes resistere, reducerunt se cum uxoribus & filiis in Cittadella, quæ se tenuit pluribus mensibus. Dominus Galeaz credendo, se posse recuperare dictam Civitatem, fecit maximas expensas in assoldando de novo stipendiarios, & mittendo magnam copiam hominum & vidualium, bombardarum, manganorum, & aliorum generum armorum pro expugnando. Finaliter gentes Domini Galeazii non valentes amplius sustinere ex defectu vidualium, & etiam quia in dicta Cittadella non poterant amplius manere, quia quotidie à balistreriis Januensibus occidebantur, & à manganis & bombardis, recesserunt, & in totum reliquerunt dictam Cittadellam, & in totum Civitas perditam fuit. Præfati autem Domini Bernabovæ & Galeaz multas gentes Theutonicorum, quas ad eorum custodiam tenebant, insimul coadunaverunt. Quas simul coadunatas ad Civitatem Parmæ destinaverunt, præcipientes eis, ut supra territorium Bononiæ deberent equitare, & omnes domos Episcopatus ejusdem Civitatis igni & flammis tradere, homines & bestias capere, & plus malum quam possent deberent dicto territorio inferre. Quibus gentibus sic congregatis, ipsarum Capitaneus electus est Dominus Zanottus Vicecomes, & contra Civitatem Bononiæ cum ipsis gentibus est progressus. In quibus gentibus erat quidam famuli Domini Bernabovis, qui solummodo ad comburendum domos erant apti. Interim verò dum ipse Zanottus in ipso territorio insisteret inferendo magnum damnum & mortale dictæ Civitati, quidam Petrus Theutonicus de stipendiariis Domini Bernabovis quandam conjurationem & prodicionem de prodendo gentes Dominorum Vicecomitum cum Cardinali ordinavit, mandans per secretum nuntium, quod si ipse Cardinalis vellet ipsam Petrum in suum stipendiarium suscipere, & ei præbere bonam provisionem, ei demonstraret, quomodo ponere posset gentes Dominorum Bernabovis & Galeazii in conflictum. Quod audiens Cardinalis, de hoc multum gavisus, mandavit ipsi Petro, quod veniret liberè Bononiam ad ordinandum quidquid vellet in prædictis ordinare. Quocirca dictus Petrus Bononiam est progressus. Interim coadunatis gentibus Domini Cardinalis in nocte sequenti, exierunt Civitatem, ipsæ gentes cum dicto Petro proditore, & aguaitas & insidias ante passus, per quos debebant transire gentes Vicecomitum, posuerunt. Veniente mane diei gentes Ecclesiæ cum dicto Petro in ipsas gentes Vicecomitum fecerunt insultum, eas viriliter proeliando, sic quod du-

rate

ante bello in paucis moras gentes Vicecomitum posita sunt in conflictum; quæ fugientes major pars ipsarum volentes flumen Panarii transire, in ipso sunt nequiter submersæ, & quasi omnes sunt capte & Bononiam ductæ, & illic per aliquos dies moram fecerunt. Postmodum more stipendiariorum sunt relaxatæ, factis prius per eos sacramento de non eundo contra Ecclesiam per duos menses.

Quibus rebus sic se habentibus, Cardinalis cum omnibus suis gentibus ad campos post progressus, præparavit se cum magno fornimento de eundo contra Civitatem Placentiam, cum lanceis MCCC. Capitanei erant strenuus Miles Dominus Johannes de Aguto Anglicus cum D. lanceis equitum armatorum, Guido de Pluina cognatus Domini Papæ cum magna comitiva equitum Vasconorum, Ugolinus de Savignano cum CCC. lanceis, ex gentibus Domini Nicolai Marchionis Estensis de Ferraria, strenuus Miles Dominus Urcus Foringer Theutonicus, sub quo erant omnes Theutonici dicti exercitus, Georgius Pizinius Burgundus, sub quo erant de Burgundia, qui erant in dicto exercitu; & super his omnibus erat Capitaneus generalis Aymericus de Pomerio Miles, senex, & ratione Vasco. Sic tempore procedente Cardinalis à campis suis cum gentibus discedens, & transiens per Civitatem Regii & Parmæ, supra territorium Civitatis Placentiæ applicuit. Illic in paucis tempore multa Castra acquisivit existentia in ipso districtu, & fecit contra Civitatem Placentiæ maximam guerram. Deinde verò dum per spatium unius mensis vel circa in dicto Episcopatu Placentino commoratus esset, volens alio modo sua facta disponere, prius per ipsum dimissis Castris per ipsum captis benedictionibus & fulcitis gentibus Ecclesiæ, illinc discedens cum parte suarum gentium recessit, & ad Civitatem Bononiæ est reversus. In Castro Burgi Novi, quia rustici non habebant arma, & aliqui non curabant se defendere, quia credebant ire ad nuptias, prædicti armigeri commiserunt ibi multa adulteria, & depredationes fecerunt & captivos. Multi Nobiles & rustici in totum rebellaverunt Civitati Placentiæ, & magnas prodiciones faciebant ad invicem, occidendo & capiendo, alter alteri, intantum quod committebant nefanda & horribilia scelera in personis, & ære, & homicidia. Hæc sunt, quæ parturit guerra. Duravit enim hæc guerra circa annos quatuor, & Dominus Galeaz recepit maximum damnum, & expendidit multa millia Florenorum, & stetit in culmine statum suum perdere. Eodem Anno de mense Februarii Comes Sabaudie cum magna gentium comitiva, videns flumen Ticini per eum posse pertransiri, subito præparatis suis gentibus dictum flumen vadavit, & contra Civitatem Mediolani est progressus. In cujus Comitatus comitiva erat Dominus Luchinus Novellus Vicecomes, filius quondam magnifici Domini Luchini Domini Mediolani, festinans cum dicto Comite inferre guerram Domino Bernabovi Vicecomiti. Sic ipse Dominus Comes Sabaudie colligatus cum Ecclesia contra Civitatem Mediolani, castramentatus est in ejus Comitatu, & in Episcopatu Pergami aliqua cepit. Cui Comiti & ejus gentibus districtuales suprascriptarum Civitatum multæ præbebant victualia, ut ipse posset longo tempore residentiam manutenere, quia districtuales aliud dominium quam Vicecomitum affectabant. Sed Dominus Bernabos cum suis stipendiariis tenebat ipsos strictos, quod non aude-

bant equitare per Comitatum Mediolani. Nam se posuerunt inimici in Burgo de Vicomercato, & fecerant unum pontem supra flumen Abduæ, & transibant modo supra Episcopatum Pergami, & aliquando in Comitatu Mediolani, & maximum damnum faciebant. Sed evenit quod inimici aliquando capiebantur & occidebantur, quando quærebant victualia. Dominus Bernabos cotidie nitabatur comburere pontem factum, in tantum quod necesse fuit inimicis recedere, & iterum quia inimici nostri infirmabantur & moriebantur, tamen steterunt per multos menses, & multi ex inimicis ibi remanserunt. Tunc datus fuit conflictus Anglicis apud flumen Clesæ, & fuit conflictus Dominus Johannes Agutus cum suis gentibus. Videntes saccomani Domini Comitis Virtutum, quod Anglici erant conficti, posuerunt se ad robandum equos & valistas. Videns Dominus Johannes Agutus hoc, collegit iterum suas gentes, & reversus est ad campum belli. Non invenit banderías sive stendardos dicti Comitis Virtutum; nisi aliquos provisionatos & aliquos Cives ejusdem Comitis. Tunc iterum præliatus est. Finaliter posuit in conflictu ipsum Comitem & in fugam, & multi ex eis fuerunt capti, & ex melioribus Civibus suis. Ipse Comes projectus fuit de equo, & fuisset captus, nisi se opposuissent ad ejus defensionem. Subito fecerunt eum ascendere alium equum. Tunc fuit magna occisio, & multi erant vulnerati. Omnes erant jejuni & lassi, & cruciabantur ab extrema siti, nec habebant quid comederent.

Interim Veneti & Paduani infimul magnam guerram exercebant. Sed tunc Paduani cum auxilio Domini Regis Hungariæ, quibus Paduanis ipse Rex maximam gentem Hungarorum destinavit, fuerunt victores. Eodem Anno de mense Aprilis Dominus Barnabos sentiens magnum apparatus, quem faciebant Cardinalis Bononiæ & Marchio Ferrariæ, de veniendo supra flumen Padi, quemdam maximum pontem a lignamine super ipso flumine fecit fabricari, ne dicta gens sibi inimica posset per dictum flumen navigare. Qui pons fabricatus fuit de subtus Guastallam per quartum unius milliarii. Eodem mense mandato præfati magnifici Domini Bernabovis disruptus, destructus, & devastatus fuerunt in Episcopatu Civitatis Parmæ plures & plures Turres magnæ Ecclesiarum dicti Episcopatus, & aliæ plures Turres, quæ erant in dicto Episcopatu, ac etiam destrui & devastari fecit molendinos, furnos, & puteos, qui erant in dicto Episcopatu; & vina, quæ inveniebantur per dictum Episcopatum, toxicari fecit, timendo ne gentes Ecclesiæ se in dictis turribus fortificarent, & ne propter abundantiam victualium longam moram traherent in dicto Episcopatu, & in obsidione Civitatis prædictæ. Eodem Anno de mense Maji Cardinalis Bononiæ & Marchio Ferrariæ videntes apparatus, quem faciebat fieri Dominus Barnabos, & Dominus Galeaz Vicecomites ad pontem noviter constructum super flumine Padi, suas gentes, dispersas per Castra & Terras eorum, existentes ad frontieras contra Vicecomites, coadunaverunt, volentes ut ipsæ gentes transire facerent ultra Padum super territorium Brixie Civitatis Domini Bernabovis. Sic dictus Marchio Ferrariæ navigium suum cum quantitate pontium fabricatorum super navibus fecit penes territorium Mantuæ conduci bene furnitum omnibus necessariis ad ipsius navigii defensionem, ut ipsæ gentes posset super navibus & pontibus

bus instructis, ut supra, ultra Padum supra dictum territorium Brixiae pertransire, quod & fecerunt de dicto mense Maji. In quarum Capitaneum electus & creatus est Dominus Sir de Cusi, & Dominus Johannes de Agud. Qui ambo Capitanei cum suis gentibus per territorium Mantuae transeuntes super territorio Brixiae sunt destinati. Illic contra Civitatem praedictam castramentati sunt. Illic moram trahentes, Dominus Comes Virtutum filius Domini Galeazii Vicecomitis cum omnibus suis gentibus volens evitare, ne dicti Sir de Cusi & Dominus Johannes de Agud cum suis gentibus transitum facerent ultra Brixiam, penes ipsos est castramentatus. Quae ambae partes existentes in campis se parabant ad proelium. Tandem mane sequenti ipsis sic ad proelium paratis, magnum proelium inter ipsos inceptum est, & utraque pars magnis clamoribus viriliter proeliabatur. Qua proelio sic durante accidit, quod Theutonici existentes cum Comite Virtutum, contra quos Anglici existentes cum suprascriptis Dominis Sir de Cusi, & Johanne Augud, viriliter debellabant, nequeuntes ipsi Theutonici cum Anglicis plus in campo proelium sustinere, fugam arripuerunt, & terga sunt dare coacti. Cum quibus similiter dictus Comes Virtutum in quoddam Castrum territorii Brixiae se reduxit. Lombardi vero, qui cum dicto Comite erant, nolentes sic campum deserere, pedestres existentes, magnum proelium contra ipsos incoeperunt, quasi per spatium quinque horarum insimul proeliantes. Tandem ab ipsis Anglicis sunt devicti, & magna pars ipsorum Lombardorum est capta. Et de potentioribus Lombardiae subditi Dominorum Vicecomitum, aliqui ducti sunt in carceribus Bononiae, & aliqui solutis taleis relaxati sunt. De quo proelio maxime condoluerunt Domini Barnabos & Galeaz, & praecipue Dominus Galeaz, quia in dicto conflictu erat Dominus Comes Virtutum ejus filius. Cardinalis Bononiae & Marchio Ferrariae & eorum colligati fecerunt magna gaudia celebrare. Isto Anno in tota Lombardia guerra parabatur per Ecclesiam contra Vicecomites. Ecclesiae praebat auxilium Comes Sabaudiae, Marchio Montisferrati, Civitas Florentiae, & major pars Tusciae. Tamen ipse Comes Sabaudiae super territorio Vicecomitum non multum profecit, nec solummodo unum solum Castrum cepit, sed super territoriis Civitatis & Castrorum multa & multimoda damna intulit. Eodem Anno de mense Augusti quum magna multitudo Venetorum & rebellium Civitatis Pergami se coadunasset in quadam Valle Sancti Martini Episcopatus Pergami, cotidie maximam guerram faciebant dictae Civitati & Episcopatu, ita quod nullus ausus erat exire dictam Civitatem. Quum praedicta sic fierent, praefatus magnificus Dominus Barnabos volens tanta mala evitare, congregavit stipendiarios suos Terrarum suarum, & Nobiles suarum Civitatum & Terrarum. Quibus sic coadunatis Capitaneus fuit Ambrosius ejus filius, praecipiens eidem, & dictis nobilibus & stipendiariis, ut equitare deberent cum eorum armis ad dictam Vallem Sancti Martini, & dictos bannitos & rebelles capere & occidere deberent. Qui Dominus Ambrosius cum dicta gente equitavit ad dictam Vallem Sancti Martini, ubi erant banniti praedicti. Ibi fuit magnum & crudele bellum inter ipsos. In quo bello praefatus Dominus Ambrosius Capitaneus cum quadam lancea fuit mortifere vulneratus, ita quod ab hac luce emigra-

vit, & suum diem clausit extremum. Tunc interfecti fuerunt quamplures notabiles homines stipendiarii Domini Bernabovis, qui iverant cum Domino Ambrosio. De qua occisione multum & multum condoluit Domino Bernabovi, & corpora eorum cum maximo luctu & honore tradita sunt sepulturae; & praefatus Dominus Bernabos effectus est velut demens praenimio dolore. Isto Anno fuit maxima mortalitas five pestilentia in Civitate Mediolani, & infiniti decesserunt.

CAP. CXXXVI.

De quodam tractatu contra Dominum Galeatium Vicecomitem per Legatum Apostolicum in districtu Placentiae. De maxima pestilentia, & maxima carestia.

Anno Domini MCCCLXXIV. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Simone de Borzano Archiepiscopo, Dominis Bernabove & Galeatio Vicecomitibus dominantibus, quidam tractatus fit contra Dominum Galeatium Vicecomitem in Castro Sancti Johannis districtus Placentiae. Nam Legatus Apostolicus Bononiae dubitans prodicionem, quam habebat in dicto Castro, discoopirari, personaliter venit ad ipsum Castrum cum Domino Johanne Aguto, maximo cum exercitu & cum asperitate temporis. Ut applicuerunt, statim fuit eis traditum dictum Castrum per quosdam de Fontana & quosdam rusticos ejusdem Castri. Et si steterissent usque ad aliam diem, dictum Castrum numquam habuissent. Nam dictus Dominus Galeaz hoc senserat, & ea nocte misit ad dictum Castrum centum suos armigeros Theuticos. Qui sentientes quod factum fuerat, libenter & quamcitius potuerunt, reversi sunt Papiam. Dictus Cardinalis cum suis gentibus stetit ibi usque ad medium mensis Martii, quo tempore redierunt Bononiam, dimissis in Episcopatu Placentiae quibusdam armigeris pro munitione & defensione dicti Castri Sancti Johannis, & aliorum Castrorum rebellium. Qua de causa gentes Ecclesiae & eorum ligae steterunt in Episcopatu Placentiae & Papiam circa quatuor annos, in quibus stare non poterant ultra unum annum, si non habuissent Castrum Sancti Johannis. Qua de causa homines Civitatis & Episcopatus Placentiae fuerunt deserti, consumti, mortui, & carcerati tam rebelles quam fideles. Illi qui credebant melius stare sub Romana Ecclesia, pejus steterunt, & pejus steterissent, si Ecclesia prosperasset. Domino Bernabovi de mense Januarii accidit, quod dimissis in Episcopatu Placentiae certis armigeris Ecclesiae pro defensione eorum, Dominus Johannes Agutus Capitaneus cum DCCC. lanceis electorum pugnatorum rediit Bononiam pro obvian-
Edo gentibus Domini Bernabovis, quas ibi miserat pro inquietando Terras Ecclesiae. Quum autem gentes Domini Bernabovis intellexissent, quod dictus Dominus Johannes de Aguto cum comitiva sua veniebat, statim coeperunt celeriter regredi versus Regium & Parmam. Sed ibidem Dominus Johannes Agutus non longe a Bononia eisdem redeuntibus viriliter se opposuit. Incepta forti & aspera pugna inter eos (nam ex utraque parte erant electi & fortissimi bellatores) supervenit Populus Civitatis Bononiae in subsidium Domini Johannis Aguti, & finaliter succubuerunt gentes Domini Bernabovis,

vis, magna strage & cæde de eis facta. Hoc accidit, quia gentes dicti Domini Bernabovis, factâ magnâ prædâ in Comitatu Bononiæ, & audito quoddam Dominus Johannes revertebatur Bononiam, credentes reverti domum per aliam viam, quam venerant, antequam dictus Dominus Johannes reverteretur Bononiam, invenerunt quemdam pontem refectum, per quem credebant reverti domum, & non potuerunt; & deliberaverunt Bononiam reverti, & ad stratam, per quam venerant, cogitantes superare Dominum Johannem; vel saltem si idem Dominus Johannes eos superaret, pro majori parte evadere, & domum venire, quia ibi lata erat via pro evadendo. Si ad dictum pontem expectassent, unus solus eorum non evasisset, & aut mortui aut capti fuissent à dictis Anglicis vel à Populo Bononiæ. Certè bene se providerunt, quia pro majori parte evaserunt. Dicitur quoddam si Populus Bononiæ non supervenisset, nostri fuissent victores, & domum venissent sine impedimento ac læsione.

Eodem Anno propter guerram, quam fecit Ecclesia Civitati Placentiæ, Dominus Galeaz ad stipendium suum fidelissimum Militem Dominum Conradum Wltinger cum lanceis CCCC. bonarum gentium Theutonicarum accepit. Pro quo adventu Placentini fideles subditi Domini Galeazii fuerunt multum contenti, & amplius non dubitaverunt de inimicis, quia antea multum dubitabant. Nam Placentini naturaliter proni sunt ad bella & ad discordias, & ideo Romani dederunt eis in culturam Deam Bellonam, Deam bellorum. Tamen in his perseverantes infelicissimè proficiunt. Hoc Anno ob tantam corruptionem scelerum initam inter partes prædictas, & modis superscriptis, Dominus noster Jesus Christus volens homines hujusmodi corrigere de præmissis, exemplo potius quam vinculo, maximam & pestiferam mortalitatem immisit in partibus Lombardiæ, & in partibus Avenioni, & in Terris Ecclesiæ, & eidem colligatis. Ex qua mortalitate quodam morbo exorto, ad exemplum & instar unius nucis, in personam hominis seu mulieris, dicti tales homines & mulieres patientes dictum morbum posttriduum moriebantur. Sic tali modo viguit dicta pestilentia in Civitatibus Lombardiæ, quod ex sex personis quatuor sunt defunctæ. Durante dicto morbo non reperiatur quasi qui corpora mortuorum traderet sepulturæ. Sed solus unus cum Sacerdote viciniæ corpora morientium in sepulturis reponere; & ponebantur in una fossa decem, viginti, & triginta corpora mortuorum. Eodem Anno & tempore quo dicta pestifera mortalitas viguit, existit magna corruptio aeris, & abundantia & multitudo pluviarum, videlicet de mense Martii, Aprilis, Maji, Junii, Julii, adeo quod fetores cujuscumque manerie in campis existentes sunt quasi devastatæ & totaliter: quare de ipso Anno existit maxima caritudo in partibus Italiæ, ex qua homines & personæ existentes in montanis districtus Mediolani fame peribant. Qui ob dictam caritatem & famem derelinquentes eorum tecta & habitationes venerunt versus Civitatem, ut se melius educarent cum eorum familiis. Et sic ex ipsis crevit in Civitate tam maxima multitudo, quod ex ipsis existit iterum magis maxima caritudo ipsarum segetum. Propter quod qui volebat aliquid in terris ejus laborari facere, vel aliqua alia laboreria fieri, accipientes homines laboratores in eorum servitio, ipsi laboratores solummodo, si

dicti Cives eos pascebant cibo & potu, absque alio præmio & sine solutione alicujus pecuniæ contentabantur. Et sic in ipso tempore fuit homo quidam, qui voluit experiri quot panes posset comedere unus ex dictis laboratoribus, & fuit unus ex eis, qui comedit panes XXXII. quorum quilibet constabat quatuor Imperiales, bibens etiam unum bocale aquæ unciarum L. Erat quid stupendum, quantum constabat stariis bladi, leguminum, & aliarum rerum. Multi periclitabantur propter famem; & propter maximam guerram terræ non poterant cultivari. Et tanta infortunia, quod stupendum esset enarrare. Benedictus Dominus &c. Eodem Anno quidam perfidus homo ad instantiam Domini Nicolai Marchionis Palavicini unâ cum certis bannitis & assassinis ipsius Domini Nicolai, intraverunt Castrum Bargoni, & Dominum Jacobum & filium ex Comitibus de Bargono salutaverunt. Ipse Dominus Jacobus, quia iste perfidus homo erat suus nepos, & vocabatur Franciscus ex Comitibus Bargoni, ipso viso alacriter eum invitavit ad prandium. Dum talia dicerentur, prædicti assassini ipsos patrem & filium crudeliter interfecerunt, quia eos inermes reperiunt, & uxores eorum vituperaverunt. Postea de dicto Castro eas expulerunt, & dictum Castrum in se retinuerunt. Eodem Anno quum Castrum Tobias districtus Parmæ custoditur per quemdam Capitaneum Domini Bernabovis, Dominus Nicolaus Palavicinus supradictus occultè misit homines in dicto Castro, qui furtivè intraverunt, & interfecerunt Castellatum sive Capitaneum superscriptum & filios; & Castrum in se retinuit & custodiri fecit ipse Dominus Nicolaus.

CAP. CXXXVII.

Qualiter Dominus Galeaz in Civitate Placentiæ incipit Cittadellam Fuxusta edificari facere.

De occisione Domini Pauli de la Scala.

De tregua Pontificis cum Dominis Bernabove & Galeazio fratribus, & eorum colligatis.

Anno Domini MCCCCLXXV. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Simone de Borsano Archiepiscopo, dominantibus magnificis Dominis Bernabove & Galeazio Vicecomitibus, Dominus Galeaz de mense Decembris die V. fecit incipere Cittadellam in Civitate Placentiæ in Porta, quæ dicitur de Fuxusta, quæ fuit causa magni doloris inimicorum suorum Guelforum. Cittadella Portæ Stratæ Levatæ postea fuit explanata circa paucum tempus. Eodem Anno Dominus Galeaz Castrum Vigoleni Episcopatus Placentiæ fecit dirui usque ad fundamenta. De mense Octobris dum Dominus Cansegnorius de la Scala esset in casu mortis, Domini Bartholomæus & Antonius filii naturales dicti Domini Cansegnorii fecerunt interficere Dominum Paulum Albuinum de la Scala fratrem legitimum ipsius Domini Cansegnoris, quem ipse tenebat detentum in Castro Pescheriæ. Corpus ejus fecerunt poni in publico ad hoc, ut Veronenses viderent ipsum mortuum. Qui si ipsum dimisissent vivum post mortem dicti Domini Cansegnoris, Veronenses ipsum extraxissent de carceribus, & ipsum fecissent Dominum Veronæ & Vicentiæ. Qua de causa mortuo dicto Domino Cansegnore, qui obiit infra quinque dies post mortem fratris dicto mense, ipsi remanserunt Domini absque aliqua

qua contradictione. De mense Martii venit Mediolanum Dux Andriæ cum maxima comitiva gentium; omnes expulsi de terris suis per Dominam Johannam Reginam Apuliæ. Deinde ivit ipse Dux in Avenionem ad Summum Pontificem. Summus Pontifex & eius adherentes & colligati ex una parte, & Magnifici Domini Bernabos & Galeaz & eorum adherentes & colligati ex altera parte, videntes eorum subditos ob tantas & iniquas pestes periclitari, factis multis colloquiis vicissim per eorum Ambasciatores, firmaverunt treguas inter ipsas partes per unum annum, datis per utramque partem & præstitis bonis obsidibus de manutenendo bonam treguam durante termino unius anni supradicto; hac etiam conditione & pacto, quod finito dicto termino, quod prolongari possint de voluntate dictarum partium, & quod semper intelligantur esse firmæ alio non apparente. Factâ treguâ, ut supra, Pastores Ecclesiæ miserunt exercitum suum contra Florentinos. Qua de causa Florentini maximâ astutiâ & sagacitate, cum favore & auxilio Dominorum Bernabovis & Galeazii Vicecomitum, levaverunt unum maximum vexillum sive Stendardum, super quo erat scriptum literis aureis **LIBERTAS**, pronuntiando ubique quod volebant juvare quoscunque volentes se ponere in libertate, & recedere à tyrannia & subjectione malorum Pastorum Ecclesiæ; quia sciebant quod omnes subditi dictorum Pastorum erant malè contenti. Qua de causa primò Perusini cum eorum Civitate recesserunt à subjectione dictorum Pastorum Ecclesiæ, & diruerunt omnes fortalicias, quæ erant in dicta Civitate Perusii, & funditus everterunt, & se posuerunt sub vexillo Libertatis, & se liberaverunt à jugo dictorum malorum Pastorum. Subsequently infra paucos menses cum auxilio Florentinorum & Perusinorum & aliorum, omnes Civitates & Terræ Romandiolæ, Marchiæ, Ducatus Spoleti, Patrimonii, & Campaniæ de Roma, quæ erant plusquam LX. Civitates, quæ omnes erant sub dominio dictorum Pastorum, recesserunt à jugo eorum, & venerunt sub Confanono Libertatis, & se posuerunt in libertate. Hoc accidit, quia faciebant malum regimen, & justitia peribat in manibus eorum & suorum Officialium. Nam Vicecomites sciverunt facere, quia miserunt guerram à longè. Nam cum Florentinis compromisso fœdere statuerunt, quod quilibet ipsorum deberet in casu, quo contingeret aliquem eorum guerram facere cum Rectoribus Ecclesiæ, seu alio quocumque modo, videlicet una pars alteri & alter alteri præbere auxilium & favorem tam de gentibus ipsarum, quàm etiam de denariis. Et sic Vicecomites maximam quantitatem stipendiariorum & denariorum ipsis Florentinis miserunt.

Finaliter Bononienses recesserunt ab obedientia Ecclesiæ, & derobaverunt Cardinalem, qui tunc dominabatur in Bononia, & omnes suos famulos & Officiales & stipendiarios, & omnes fortalicias Bononiæ diruerunt & funditus everterunt. Et posuerunt se similiter in libertate. Vivunt ad Populum, & non volunt esse sub dominio alicujus, nec subjugari ab aliquo. Tamen solvunt Censum suum Ecclesiæ Romanæ consuetum. Sic faciunt seu facient aliæ Terræ, quæ in temporalibus sunt sub jurisdictione Sanctæ Matris Ecclesiæ, non intromittendo Pastores Ecclesiæ de temporalibus, quàm de spiritualibus. Sic evenit alia vice tunc Pastoribus, qui acquisitis seu recuperatis omnibus superscriptis

A Civitatibus, elevati in superbiam voluerunt transire ad Terras Imperii, videlicet contra Vicecomites Dominos Mediolani. Nam Anno Domini MCCCXXII. de mense Octobris abstulerunt per modum prodicionis Domino Galeazio filio quondam magnifici Matthæi Vicecomitis Domini Mediolani Civitatem Placentiæ, & fugaverunt Dominum Azzonem ejus filium parvulum annorum XIII. Postea infra certum tempus dicti Pastores Ecclesiæ miserunt exercitum eorum in Comitatu Mediolani cum tribus millibus equitum armatorum. Ibi fecerunt maxima damna. Tunc dictus Dominus Galeaz fuit in culmine perdere statum suum, sed Deus noluit propter strenuitatem, nobilitatem & justitiam. B Dominorum Vicecomitum. Quia finaliter gentes Pastorum fuerunt conflictæ per Dominum Marcum fratrem ipsius Domini Galeazii Vicecomitis in dicto Comitatu Mediolani ad locum Vavri in ripa Abduæ. Et de eis facta fuit maxima strages inter mortuos & captos. Reliqui, qui evaserunt, reduxerunt se in Modoëtia, & ibi obsessi fuerunt per Dominum Marcum prædictum, taliter quod ibi amplius stare non poterant. Finaliter dictus Dominus Marcus datâ eis fiduciâ dimisit eos recedere de Comitatu Mediolani cum armis & equis eorum absque bello. C Post certum tempus dicti Pastores Ecclesiæ moverunt guerram Marchioni de Ferraria, & miserunt gentes eorum contra Civitatem Ferrariæ, sicut nunc factâ treguâ cum Dominis Mediolani miserunt gentes contra Florentiam, & obsidebant dictam Civitatem Ferrariæ. Tunc dictus Dominus Galeaz, filius quondam Domini Matthæi misit Dominum Pinallam Aliprandum Civem Mediolani Capitaneum suum cum DC. equitibus armatis in succursum Marchionis Ferrariæ jam dicti. Juncto dicto succursu Ferrariam, incontinenti exierunt ad campum contra gentes dictorum Pastorum Ecclesiæ, & maximum conflictum dederunt eis, ita quod quasi omnes fuerunt mortui & submersi in Pado. D Dictus Dominus Galeaz unâ cum fratribus suis Dominis Marco, Luchino, Johanne, & Stephano patre istorum Dominorum Barnabovis & Galeazii, scivit sic facere, quod incontinenti Civitas Bononiæ se rebellavit contra Pastores Ecclesiæ. Sic fecerunt omnes aliæ Civitates, quæ tenebantur per Ecclesiam. Una sola ex eis non remansit brevi tempore. Ultra Civitates, quas amiserunt, fuit Civitas Placentiæ, quæ rediit sub dominio Domini Azzonis Vicecomitis filii quondam Domini Galeazii. E Quam Civitatem postea tenuerunt, & usque nunc tenent Domini Vicecomites. Post dictum Dominum Azzonem dicta Civitas remansit sub dominio Domini Luchini, postea sub dominio Domini Johannis Archiepiscopi, & postea sub dominio Domini Matthæi, & postea sub dominio Domini Galeazii fratris sui, post ipsum sub dominio Domini Johannis Galeazii Comitis Virtutum, deinde sub dominio Domini Johannis Mariæ filii sui, postea sub dominio Philippi Mariæ Angli. Post ejus obitum Anno MCCCXLVII. die XIV. Augusti, Veneti eam habuerunt. Tandem Franciscus Sfortia Comes Capitaneus libertatis Mediolani ipsam Civitatem de manibus Venetorum abstulit dicto Anno MCCCXLVII. die XVI. Novembris in die Jovis, & eam posuit ad saccomanum. Post ejus obitum die VIII. Martii MCCCCLXVI. devénit ipsa Civitas sub dominio Galeazii Mariæ Sfortiæ Vicecomitis. Deinde ipso mortuo Anno MCCCCLXXVI. die XXVI. Decembris devénit

ait in filium suum Johannem Galeazium Mariam Ducem, qui de præsenti MCCCCXC. eam dominatur. Et sic Pastores Ecclesiæ Romanæ numquam eam postea habuerunt. Eodem Anno MCCCCLXXV. fuit maxima carestia frumenti & aliorum bladorum ac leguminum, taliter quoddam incredibile est enarrare, quantum valebat Sextarius frumenti, & aliarum rerum. Hoc evenit propter guerras, quas faciebant Domini de Vicecomitibus in tota Lombardia. Hoc Anno Simon de Borfano Mediolani Archiepiscopus per Gregorium XI. Papam creatur Cardinalis, qui postea isto Anno moritur.

CAP. CXXXVIII.

De multis Civitatibus, quæ factæ sunt rebelles Romana Ecclesiæ; & de aliis guerris Ecclesiæ.

ANno Domini MCCCCLXXVI. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Antonio de Salutijs Archiepiscopo, & dominantibus magnificis Dominis Bernaboye & Galeazio, Civitas Bononiæ, Forlivium, Firmum, & aliæ quamplurimæ Civitates, loca, & Castra tam Romandiolæ & Marchiæ Anconitanæ, quam etiam Tusciæ, Patrimonii, Ducatus Spoletani, & Campaniæ, subiectæ Romanæ Ecclesiæ rebelles factæ sunt eidem Ecclesiæ. In tantum discrepatio crevit contra Romanam Ecclesiam, quoddam quasi in prædictis locis omnia, quæ tenebat, Romana Ecclesia amisit. Populi Civitatum sic rebellium factarum ob timorem Ecclesiæ cum prædictis Florentinis colligati & adhærentes facti sunt. Cardinalis verò existens in Civitate Bononiæ pro dicta Ecclesia, expulsus per Populum de ipsa Civitate, cum Marchione Ferrariæ tunc Ecclesiæ colligato cum ejus comitiva se reduxit, & ab ipso Marchione benivolè receptus per multum tempus illic moram traxit. Sed post processum temporis illinc recedens, ivit Romam. Interim pax bona & tranquilla facta est inter ipsum Dominum Papam Gregorium, & Dominos Barnabovem & Galeazium, operâ Domini Cardinalis Roberti de Zeneva, qui dedit sententiam de consensu Papæ & Cardinalium superscriptæ pacis & concordiæ. Pro qua Civitates Lombardiæ reductæ sunt ad pacem & bonum statum. Cui Domino Galeazio idem Papa Castra, quæ ceperat, restituit, præter Civitatem Vercellarum, quam Episcopus Vercellarum nullo modo prædicto Domino Galeazio voluit restituere. Tunc Dominus Galeaz pepercit omnibus suis rebellibus, nec eis umquam facta fuit aliqua molestia; & fuit maxima sapientia reddere bonum pro malo. Die XIV. Junii apparuit in Cælo quædam Stella, quæ vocatur Cometes, habens caudam magnam stellarum, quæ hominibus magna futura prædixit. De dicto mense Gregorius XI. prædictus Papa interim audita rebellione facta de Bononia Civitate Ecclesiæ, ut præmittitur ductus quamdam Societatem Britannorum, quæ diu manserat in partibus Franciæ sub Duca de Angiò fratre Regis Franciæ contra Regem Angliæ, ad suum stipendium ipsam accepit, & ipsam in partes Lombardiæ transmisit, quodam Cardinali existente in eorum comitiva, extra Civitatem Bononiæ rebellem Ecclesiæ; quæ castrametata est per spatium trium mensium vel circa. In quo termino factis pluribus rumoribus & rixis cum Bononiensibus, multi ex utraque parte mortui sunt, sed tamen pro

Tom. XVI.

A majori parte Bononienses sunt terga dare coacti, & major quantitas ex ipsis interfecta est. Etiam durante dicto spatio prædicti Britanni quatuor Castra super territorio Bononiensi ceperunt, & in ipsis unam Comitivam Lombardorum existentem ad stipendia Ecclesiæ posuerunt & miserunt. Britanni autem campum eorum removentes, dimissis Lombardis in dictis Castris, iverunt in partes Romandiolæ ad Civitatem Cæsenæ, in qua pluribus diebus & mensibus commorati sunt. Suprascriptus verò Dominus Cardinalis cum dicta Societate Britannorum, quæ erat, ut dicebatur, duodecim millia hominum equestrium, transitum fecit per Episcopatum Parmæ Domini Bernabovis; & in Villis de Antignano, & Gayano, & in aliis circumstantibus per unam noctem hospitati sunt, maximum damnum in ipsis villis & circumstantibus inferentes. Ante adventum prædictorum Britannorum Civitas Faventiæ Ecclesiæ voluit effici rebellis, & magna conjuratione in ipsa urgente, Comite Romandiolæ existente in Faventia, de ipsa conjuratione fuit expositum. Qui Comes audito hoc, interpretes suos de prædicta conjuratione misit ad notificandum Domino Johanni Agud tunc Capitaneo Anglicorum existentium ad stipendium Ecclesiæ. Qui Dominus Johannes sine mora equitans cum ejus gente, in Civitate Faventiæ intravit. Cives ipsius Civitatis undique derobavit, eos de Civitate expellendo, eorum mulieres capiendo nequiter. Tandem ipsam Civitatem ceperunt, quam per unum annum tenuerunt. In qua ipse Dominus Johannes Agud cum Societate Anglicorum commoratus est. Ipso tempore Dominus Sinibaldus de Ordelaffis, natus quondam Domini Capitanei Forlivii, expulsus & interfectis omnibus Guelfis de Civitate, Forlivii Dominus creatus est. Isto anno in autumnali tempore Stella Cometa versus plagam septentrionalem apparuit continuè per viginti dies, quæ magna portenta hominibus deduxit. Hoc Anno etiam commorantibus Britannis in Civitate Cæsenæ in Comitiva Cardinalis, una die prædicti Britanni cum quibusdam Civibus beccariis, sive aliis Artistis, verbis insimul contenderunt, volentes ipsi Britanni emere à Civibus mercimonia deteriori pretio quam valerent: ecce rumor inter utraq; partes crevit sic & in tantum, quoddam prædicti Cives armis offensibilibus multos ex prædictis Britannis interfecerunt. Sed Cardinalis auxilio Anglicorum in Cives ingrediens, & Britanni cum eo Cives in conflictu posuerunt, & circa duos mille quingentos interfecerunt. Deinde tota Civitas derobata & posita est ad saccomanum, pro ut & sicut fuit Civitas Faventiæ. Sic multis miseris & pestibus tunc temporis Rectores Ecclesiæ involuti sunt, & erant; & in minori spatio decem & octo annorum derobata fuerunt quatuor Civitates & posita ad saccomanum, videlicet Civitas Savignani, Civitas Regii, Civitas Faventiæ, & Civitas Cæsenæ, omnes Civitates Ecclesiæ, per ultramontanos. Eodem Anno quum Dominus Cardinalis esset cum Societate Britannorum in Episcopatu Bononiæ versus Portam Sancti Felicis, fuit inter ipsos Britannos ex una parte, & plures Bononienses ex altera maximus rumor; in quo rumore à Ponte Reni usque ad Portam Sancti Felicis interfecti fuerunt de hominibus Populi Bononiæ plures DCC. Propter quod in Civitate Bononiæ fuit maximus dolor & clamor. De mense Augusti Dominus Galeaz dedit in uxorem Marchioni Secundino

Ecc

Mon-

Montisferrati annorum quindecim filiam suam, Dominam Violantem, olim uxorem quondam Domini Lionelli filii Odoardi Regis Angliæ.

C A P. CXXXIX.

De nativitate filii Domini Bernabovis & Domina Regine. Qualiter Dominus Johannes Agutus Anglicus magnus Capitaneus venit ad stipendium Domini Bernabovis. Qualiter Dominus Bernabos tradidit ei unam ejus filiam in uxorem, & unam aliam dedit in uxorem Comiti Lucio Lando Capitano.

Anno Domini MCCCCLXXVII. sedente Gregorio XI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominantibus Bernabove, & Galeazio Vicecomitibus, de mense Martii magnificus & excelsus Dominus Bernabos habuit ex Domina Regina consorte sua quemdam filium, cui fuit impositum nomen Johannes Mastinus. Tunc præfatus Dominus Bernabos fecit per tres dies tenere apothecas clausas, & facere magnam lætitiā. De mense Maji Dominus Johannes Agutus Anglicus Capitaneus Societatis Anglicorum, relicta Civitate Faventia, venit ad stipendium Domini Bernabovis. Quam Civitatem Faventia tenuit & possedit usque ad mensem superscriptum. Interim rebus sic se habentibus, tam magna dissensio, odium, & discrepatio crevit inter Romanam Ecclesiam & Populum Florentinum, quod ubicumque poterat Ecclesia, scilicet in partibus Franciæ, Angliæ, & in quacumque alia parte, ipsos Florentinos faciebat dictus Papa quomodocumque derobari, & expelli de Civitatibus, in quibus permanebant. Cui Societati Anglicorum Florentini solvebant pro duabus partibus, & superscriptus Dominus Bernabos pro tertia parte tantum. Civitates & Populi colligati cum Dominis Bernabove & Galeazio contra Romanam Ecclesiam sunt Civitas Florentia, Civitas Perusii, Bononia, Forlivii, cujus Dominus est Dominus Sinibaldus de Ordelaffis, Civitas Firmi, cujus Dominus est Dominus Raynaldinus de Monteviridi, Civitas Camarini, Fabriani, & aliorum quamplurimorum Castrorum, quorum Dominus est Dominus Rodolphus de Camarino, Civitas Viterbii, & Civitas Verus, quarum Dominus est Dominus Præfectus de Vico nobilis Romanus, Civitas Casenza, & Commune & Populus ipsius; qui unanimiter sunt colligati contra Ecclesiam. Et sic interim Rectores Ecclesiæ inferebant guerram dictis Civitatibus in partibus Tusciæ, Romanolæ, Marchiæ Anconitanæ, Patrimonii, & Campaniæ. Eodem Anno Dominus Otto de Brunsavich patruus Dominorum Marchionum Montisferrati, de voluntate & beneplacito Domini Gregorii XI. Papæ accepit in uxorem illustrissimam Dominam Johannam Reginam Apuliæ. Hoc Anno Dominus Bernabos Comiti Lucio Lando Theutonico Elisabetham, & Domino Johanni Aguto Anglico Capitulo Anglicorum aliam, ambas ejus filias naturales pulcherrimas tradidit in uxores in Civitate Mediolani. Eodem Anno nolente Episcopo Vercellensi Civitas Vercellarum restituta fuit Domino Galeazio Vicecomiti de voluntate & scientia Gregorii Papæ per subjectos dicti Episcopi, per quos ipse fuit captus & proditus. De mense Junii completa fuit tregua inter Sanctam Romanam Ecclesiam & ejus colligatos ex una parte, &

A magnificos Dominos Bernabovem & Galeazium & eorum colligatos ex altera. De mense Julii Dominus Rodolphus de Camarino, relicta & per eum destituta colligatione per ipsum facta cum Florentiis & aliis insimul colligatis, se colligavit cum Ecclesia Romana. Interim Nestor de Manfredis suscepit & intravit dominium Civitatis Faventia, quam vi cepit cum auxilio Populi ipsius Civitatis, & eam surripuit de dominio Marchionis Ferraria. Ipsi rebus sic se habentibus Societas Anglicorum & Comes Lucius Landus plura Castra & Terras Ecclesiæ ceperunt, & eas derobaverunt. Isto tempore Civitas Bononia cum Ecclesia Romana concordium fecit. Hoc anno obiit Gregorius Papa XI. Sequens Litera scripta fuit Regi Francorum, de casu Casenza, parte Florentinorum: *Serenissime atque Illustrissime Princeps. Oportet vos sepius pulsare vestra Majestatis auditum & benignitatem ejusdem, maximis in tantum curis & ponderis occupatum negotiis (tot quotidie inaudita pululanti) frequentioribus literis infestare. Sed apud quos calamitatis ruentis Italiæ conqueremur, nisi sublimitatem vestram, quæ posset unico verbo præbere tot vulneribus medicinam? Consuevimus, Humanissime Princeps, de cunctis occurrentibus apud Sedem Apostolicam lamentari; videbaturque nobis ad omnium aures Principum deduxisse quidquid apud illam in vestro devotionis ardore verbo vel literis promebamus. Sed heu! Tantum valuit malignantium apud Sedem Apostolicam factio, tantumque præsidium Ecclesiæ obtinere potuit per Italiani iniqua perversitas, dum favoribus, ferro, fame, & proditiōibus nostram querunt opprimere libertatem, quod nos pro nostra defensione nominis in extremo periculo in ferrum surgere compulerunt; sublatumque est nostra devotioni antiquum illud refugium, in quo solo purissima nostrarum mentium intentio quiescat. Speramus tamen a Sanctissimo Patre nostro Domino Summo Pontifice, ut fecit, applicante in sue benignitatis gratia statum lachrymabilem istum partium restaurari. Quod ut fieret, solemnes Oratores nostros in Romanam Curiam destinavimus & habemus, cum omni humilitate pro nobis & omnibus colligatis nostris pacem instantissime petituros. Sed heu in quanta rerum caligine versatur humana conditio! Dum tranquillitatem speramus, ecce turbatio: dum pacem querimus, ecce subeunt bella ardentissima. Nec jam rerum humanarum vices, aut belli vastitatem seu servitiam lamentamur; quotidie siquidem crescit colligatarum numerus; quotidie, respiciente benignitate Divina justitiam nostram, felicibus victoriis vires augentur, & sacra Ligæ conciliatione gloria cumulatur. Dolemus tamen, & lachrymabiliter mente conquerimur (omittamus, quanta Italia pars bellis ingruentibus annihilatur & ruat) quæ videmus adhuc sub Ecclesiæ devotione regi, immanitate præsidium desolari. Ut cognoscat vestra sublimitas quali sumus in hoc nostre defensionis bello moderatione versati, nunquam contra Terras Ecclesiæ movimus arma, nunquam dominationem nedum Civitatum & Provinciarum quæ vobis quotidie se offerunt, sed nec etiam unius minimi Castri, quod pertineret ad Ecclesiam, voluimus. Recipimus tamen in protectionem & societatem cunctos, qui se curaverunt in statum liberum vindicare. Ex quo adhuc nonnulli Populi, utpote nunquam bello tentati, quos facile poteramus armis subicere, in obedientia Sanctæ Matris Ecclesiæ persisterunt. Quibus quid prosi fides, quid constantia, quid constantia devotio, Vestra Celsitudo respiciat. Duplici qui-*

quidem latronum manu statum suum temporale in Italia defendit Ecclesia. Hinc Anglica Societas, inde Britonum immanis & funesta congeries. Illis anno præterito pollentissima Civitas Faventia, nunc omnium circumstantium miseranda, sicut & Fanum (ut nostris literis Vestram Celsitudinem credimus accepisse) cecit in prædam. Isti autem nuper Civitatem Auximanam, & plura Oppida circumfistentia in partibus Marchiæ, à quibus amicitiam accepit fuerunt, plusquam hostiliter occupaverunt, rapientes miserorum Populorum substantias, artiumque præsidia sub debitorum stipendiorum prætextu, & in sua privata custodia remanentes. Ex quo vacuantur nostros profugi, qui sub Ecclesiæ dominatu præsumuntur esse devoti. Et quamvis Provinciarum Præsides hoc sibi displicere fingant, & præter eorum voluntatem simulent accidisse, nullum tamen remedium adhibetur. Sed quid levius & pæne toleranda recolimus? Asperiora restant, benignissime Princeps, & quæ nulla umquam barbaries attentavit. Est siquidem in misera Romandiola insignis Civitas nomine Cæsena, quæ cunctis opulentissima rebus, nobilem Portum habet in mari, & per terram tum potentia tum loci opportunitate latissime dominatur. Hunc Populum, & Civitatem non moverunt ultra debitum, & supra possibilitatem extorta tributa, non præsidium iniquitas, in quorum manibus iustitia & sanguis omnium vendebatur, quorum avaritia, quidquid pretiosum erat apud subditos, ambebat, & quorum crudelitas atque superbia debuit in desperationem nedum in rebellionem, omnem devotionem quantumcumque maximam contulisse: non circumstantiam Populorum exempla, qui in dulcissimam libertatem quasi ab inferis emergebant; non veterum Dominorum persuasiones & amor moverunt equidem, quin vellet in devotione Sanctæ Matris Ecclesiæ permanere. Hæc sola Urbs in partibus Romandiolæ Reverendum Patrem Dominum Cardinalem Gebennensem, Apostolicæ Sedis Legatum cum omni exercitu Britonum reverenter accepit, benignè fovit, & latissimis animis acceptavit. Hic Populus, quum jam diu gens illa iniquissime immanis & exlex rapinam Urbis manifestissime moliretur, perstitisse contentus in puræ ac veræ obedientiæ terminis semper mansit. Nuper autem prima die instantis mensis principibus Britonum conquerentibus ante præfatum Dominum Cardinalem, quod carior vendebatur annona (fortè etiam pro pecunia non poterant ad sufficientiam invenire) idem Dominus Cardinalis tot beneficiorum immemor licentiam præbuit, ut etiam gratis, undecumque possent, necessaria procurarent. Quibus verbis, quasi diripiendæ Urbis edito, mox ad prædam Britones accinguntur. Quid faceret miser Populus? Quod ultimum erat, arma sumit, & pro focis, familiis, domibus, & fortunis suis potentissime dimicat. Biduo continuo illi spe prædæ accensi, hi verò suorum defendendorum studio fortiter pugnant. Quumque Britonum manus parum proficeret, nec tam atroci incepto aliquis occurrere conaretur, vocantur ad consumptionem flagitii misera Faventia, & Anglica cohors. Quibus cum Britonibus congregatis, per opportunum locum ab eodem Domino Gebennensi præbito accessu, devotior an miserior Populus diem tertium superatur, passimque per totam Civitatem pecorum more trucidantur, dumque fortiores in ultima despectione atrocissime conserrant, occidunt & occiduntur.

Horremus referre numerum mortuorum, quo-
Tom. XVI.

A niam non paritur ætati, nec sexui; dum victores occisorum ulciscuntur injurias, dum quærent, ne prædæ defensor remaneat. Tota Civitas cadaveribus & sanguine deturpatur. O pietas, o dolor, o semper deflenda calamitas! O cunctis temporibus lachrymanda tam miseranda cladis historia! Quis posset enumerare tantæ Civitatis & tanti Populi ruentis miseras? Scimus (quod non sine horrore recolimus) maritos ab uxorum pectoribus tractos ad victimam, & uxores piis lachrymis super virorum corpora suum effundendo sanguinem moribundas occubuisse, nec non in maxima crudelitate pueros lactentes de parentum miserarum sinu cum furore detractos, aut gladio, aut membrorum laceratione, aut allisione ad parietes vel lapides, fractos genitorum in oculis occidisse. Quis crederet per prægnantium mulierum viscera plurimos immanitate barbarica ferrum crudeliter impegisse? Nec defuerunt, qui in tanta strage etiam suarum libidinum recordarentur. Nam plurimæ matronæ & intactæ puellæ, quarum decor in tantis ærumnis non latuit, ab armatis victoribus raptæ, furorem venerem & cruentorum nutum satiaverunt. Inter quas, ut fama est, plurimæ sibi manum injicientes, tristi morte tantum dedecus vitaverunt. Nec credatur parva quantitas occisorum. Nam in pugna perit fortissimus quisque, & in fuga debiliores, & quibus velox agilitas non opulabatur, miserabiliter occiderunt. Sed o ter quaterque beati, qui morte cruenta in hostia vitæ miseras effugerunt! Reliqui, qui inventis noctis beneficiis & silvarum proximarum latebris evaserunt (fuit etenim in Solis occasu tantum facinus perpetratum) nudi, inopes, & etiam vulneribus aggravati, omnibus spoliati substantiis, à circumstantibus elemosynas mendicabant. Viderunt inter spineta & vepres & dumos, mulieres gravidas tanto dolore perpetrato puerperio abortus miseros peperisse, sicuti si quis suo tempore ventris onere contingit exgravari; viderunt frigoris violentiæ & lectorum asperitate partus editos, & parturientes ipsas obriguisse, & post paucos expirasse vagitus. Proh Deus Optime! Cur non aperitur terra in suæ voraginis barathro, auctores tanti sceleris absorptura? Numquid hanc penam sibi datam Cæsennenses eorum familiis meruerunt? Sed quid ista referimus? Volitat miser Populus per circumstantia loca in numero quasi ultra sexdecim millium, in nuditate, luctu, atque miseria, suæ devotionis & obedientiæ serò pœnitens, invidens ultra quinque millibus occisorum. Nec omittere volumus, quod secunda die tam infelicis & tam infesti certaminis, miseri Cæsennates eidem Domino Cardinali humiliter supplicaverunt, quod ad concordandum Populum cum Britonibus intendere dignaretur. Ipse etiam benignum præbens auditum, quinquaginta obsides pro pacis firmitate postulavit. Quibus confestim exhibitis, idem Dominus Cardinalis obsides restituit, sibi purè futuram esse pacem affirmans. Hos infelicissimos Cives verbis optimis fuit hortatus. Qua spe delusi, mox die sequenti in tam horrendum excidium incauti, & nil tale verentes, miserabiliter inciderunt. Hic est Populorum obedientium Ecclesiæ infelix exitus. Hic est deflendus Italiæ status, quam dominandi vitio in rabiem verso, hi pro Ecclesiæ præsidentes destruunt & deformant. Scimus autem ab illis sub rebellionis velo, quam Populum illum fecisse fingunt, hæc omnia palliari, quod nedum non verum sed nec verisimile fore cognoscunt, qui de patriæ conditionibus sunt instructi. Quomodo enim potuissent hi miseri ad rebellionem cogitare, quum viderent Urbi suæ

Ecc 2

duo

duo inexpugnabilium Arcium praesidia cum multis Britonis & aliarum gentium militibus innere? Sed fingant illi quod volunt. Veritatis autem merita non mutabunt. Nec humanitatem Summi Pontificis accusamus, quum haec & alia plurima, quae tacemus, sibi cordialiter credimus displicere. Sed immensè dolemus, adhuc tot & tam horribilibus nullum prorsus remedium ordinari. Nos autem, ut cepimus, quae sunt pacis, cum iustitia prosequemur. Et quoniam scimus Clementiae vestrae hanc ruinam Italiae displicere, Celsitudini vestrae humiliter cum reverentia & reverenti humilitate totis affectibus supplicamus, quatenus dignetur vestra Majestas circa hunc pacis & reconciliationis actum operas favorabiles indulgere. Magna siquidem Principibus fovenda pacis est juncta necessitas, quorum proprium est tanto plurimum utilitati consulere, quanto maiori contingit ipsos hominum numero praesidere. Nam sicuti privati creduntur ad privatorum commoda se niti, sic sunt Reges & Principes ad publicam utilitatem instituti. Datum Florentiae XXI. mensis MCCCLXXVII. sedente Gregorio Undecimo.

C A P. CXL.

De pace Urbani VI. Pontificis cum Domino Bernabovē. De dominio Civitatis Astensis habito à Domino Galeazio. De aliis guerris Dominorum Vicecomitum.

Anno Domini MCCCLXXVIII. sedente Urbano VI. imperante Carolo IV. Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominantibus Bernabovē & Galeazio, praefatus Dominus Galeaz habuit dominium Civitatis Astensis. De mense Martii Urbanus Papa misit suos Ambasciatores, videlicet unum de suis Cardinalibus, & Dominum Ottonem de Brunsvich, usque ad confines territorii Lunensis, ut simul cum Domino Bernabovē tractarent de pace facienda inter ipsos. Qui Dominus Bernabos audito de adventu dictorum Cardinalis & Ottonis, statim & sine mora transivit per Civitatem Cremonae & Parmae, & ivit ad Castrum Sarezanæ de territorio Lunensi. Sic pluribus diebus habito insimul colloquio & consilio per ipsos Dominos Cardinalem, Ottonem, & Bernabovē, dum sic in hac mora & consilio morati fuissent, superscriptus Urbanus Papa defunctus est in Civitate Romana, & ab hac luce clausit diem extremum, & illic cum maximo honore sepultus est. Quo audito per superscriptos Dominos Cardinalem, Ottonem, & Bernabovē, quilibet eorum rediit ad suas partes, videlicet dicti Cardinalis & Otto ad partes Romanas, & Dominus Bernabos ad partes Lombardiae, videlicet in Civitate Mediolani. In ejus reditu Dominus Bernabos ordinavit & fecit inter suas gentes, videlicet quod unusquisque esset paratus ad festum Paschatis proximè futuri de eundo contra Civitatem Veronae, cujus Domini erant duo nati quondam Domini Cansegnorii de la Scala naturales, quum ipse Dominus Bernabos Civitatem capere intenderet de dominio dictorum filiorum quondam Domini Cansegnorii naturalium, quia congruum erat, quod dicta Civitas succederet sub dominio Dominae Reginae de la Scala consortis ipsius Domini Bernabovis, quae erat & fuerat soror legitima dicti Cansegnorii. Sic in processu temporis, & tempore itabilito & ordinato per Domi-

Anum Bernabovē die XVIII. Aprilis gentes ejusdem Domini super territorio Veronensi infesto Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi castramentatae sunt. Ibidem duas battas construxerunt, & unam aliam in consiliis praefati Domini Bernabovis & Dominorum de la Scala, magnas, fortes, & victualibus opulentas, cum magno damno ac praedicio dictorum Dominorum de la Scala, videlicet Dominis Bartholomaeo & Antonio filiis naturalibus quondam Domini Cansegnorii. Et certè nisi Dominus Bernabos fuisset proditus à Domino Johanne Agudo, & à Lucio Lando Theutonico, generis suis, ipsam Civitatem Veronae ac Vicentiae habuisset. Tunc praefatus Dominus Bernabos ipsos bannivit, & recesserunt à suo stipendio. Deinde se concordavit cum dictis Dominis Veronae in Florensis quadringentis millibus auri, videlicet in continenti centum sexaginta millia Florenorum auri, & postea quolibet anno usque ad sex annos Florenorum quadraginta millia auri. Eodem Anno Dominus Bernabos accepit ad suum stipendium pro custodia Civitatis Parmae CL lanceas Bretonorum. Incepta est maxima guerra inter Dominum Bernabovē & Galeazium Vicecomites & Commune Venetiarum ex una parte, & Januenses & Dominum Franciscum de Carraria Dominum Paduae, Regem Hungariae, & Patriarcham Aquilejae ex altera. Tunc Dominus Bernabos amore Venetorum fecit ire Societatem de la Scala contra Januam, quae Societas erat circa MD. equorum; & omnes fuerunt capti & mortui per dictos Januenses, ita quod unus solus non evasit à manibus Januensium, nisi Dominus Nestor de Bagnacavallo, Dominus Civitatis Faventiae, Capitaneus dictarum gentium. Finaliter dicti Januenses dederunt maximum conflictum in mari dictis Venetis, & fuit percussus Capitaneus Venetorum ad mortem. Januenses videntes, quod Veneti non poterant eis resistere, habere coeperunt maximam audaciam, & iverunt cum eorum Galéis usque ad Civitatem Venetiarum, & ceperunt Terram sive Civitatem Clugiae sive Chiozziae. Et propter eorum superbiam, quia despiciebant Venetos, & non bene custodiebant Portum Chiozziae, dicti Veneti manu armata cum omnibus eorum Galéis & navibus nocturno tempore iverunt ad Portum dictae Terrae Chiozziae, & in bucca dicti portus affundaverunt duas maximas Cochas. Qua de causa Januenses fuerunt obfessi in dicta Terra, adeo quod aliqui non poterant intrare nec exire ex ea, nec victualia aliqua habere. Videntes dicti Januenses quod fame peribant, se reddiderunt dictis Venetis, & omnes Januenses fuerunt Venetiis incarcerationati circa duo milia. Qua de causa pax postea & concordium subsequutum est, & omnes carcerati fuerunt relaxati.

ETempore dictae guerra dictus Dominus Franciscus de Carraria Dominus Paduae maximam obsidionem fecit Civitati Tarvisii. Veneti videntes dictam Civitatem tenere non posse, eam tradiderunt Duci Austriae, ut eam non haberet Dominus Paduae. Infra annum dictus Dux Austriae ipsam Civitatem Tarvisii vendidit eidem Domino Paduae, & is eam tenet & gubernat. Causa, quia Januenses moverunt guerram Venetis, & se colligaverunt cum Rege Hungariae, cum Patriarcha Aquilejae, & cum Domino Paduae (qui Dominus semper imaginat velle destruere dictos Venetos) fuit quia Imperator Constantinopolis dedit Venetis Castrum Insulae Tenedon, quod est in bucca Maris Majoris. Quod Ca-

Castrum Januenses soliti erant custodire nomine dicti Imperatoris, & Regis Cypri. Id fuit nimis molestum dictis Januensibus, qui, si dicti Veneti vellent, non possent navigare cum eorum mercantiis in dicto Mari Magno, super quo habent Civitatem Cassæ in partibus de Tana. Oportuit quod dictum Castrum Tenedon dirueretur. Hoc factum est vigore pactorum pacis factæ inter eos. Tamen postea dictum Castrum reedificatum est sub Turcorum nomine per dictos Venetos. De mense Julii Ludovicus Rex Hungariæ transmissit contra Venetos quatuor millia Hungarorum; qui brevi tempore fecerunt duas bastias circum circa Civitatem Tarvisi. Postmodum ceperunt Castrum seu Terram Mestri, & ipsam derobaverunt cum maximo damno Venetorum. Eodem Anno Urbanus Papa Sextus, qui antea fuerat Archiepiscopus Bari, Cathedram Apostolicam conscendit. Hoc Anno Dominus Comes Virtutum voluit habere in uxorem filiam Regis Siciliæ; sed gentes dicti Domini Comititis non potuerunt transire in Insulam Siciliæ, quia naves suæ in Portu Pisarum fuerunt incensæ ad instantiam Regis Aragonum, intelligentiâ Januensium, ut dicitur; & ipsa Domina nunquam potuit exire de manibus certorum Baronum dictæ Insulæ, in quorum manibus erat. Quod factum constitit Civibus dicti Domini Comititis plusquam centum millia Florenorum auri. Eodem Anno prædictus Papa Urbanus VI. die XXIV. Julii in vigilia Sancti Jacobi Apostoli, non consentientibus Cardinalibus transalpinis, fecit pacem cum Domino Bernaboe & Populo Florentino, & eorum colligatis. Tunc Dominus Bernabos fecit fieri magna folodia & festa. Eodem Anno die IV. Augusti obiit magnificus & excelsus Dominus Galeaz Vicecomes frater Domini Bernabovis in Civitate Papiæ. Fuit sepultus in Sancto Augustino Papiæ cum maximo luctu & honore, relicto Domino Johanne Galeazio Virtutum Comite ejus unico filio & herede de infrascriptis Civitatibus. Et primò in medietate Mediolani, Civitate Alexandriæ, Vercellarum, Ast, Terdonæ, Novariæ, & Bobii. Hic Dominus Galeaz ædificari fecit Castrum Portæ Jovis Mediolani, & Portas majoris Ecclesiæ Mediolani; & mercatores solverunt, videlicet marmores ac manufacturam. Item fieri fecit Curiam arenghi Mediolani prope Ecclesiam Majorem, maximis dispendiis Civium. Erat non sanus persona, & nullum exercitium in armis faciebat. Regebat se consilio Domini Johannis de Pepulis, qui omnia faciebat. Malè expediebat supplicationes, sed dimittebat quod Officiales sui expedirent secundum Statuta. Habuit infinitas guerras, propter quas multa gravamina imponebat subditis suis. Effectus erat multum avarus, & non solvebat stipendiarios suos. Qua de causa dicti stipendiarii destruebant subditos suos furtis & rapinis. Nullam Curiam faciebat sive tenebat. Non solvebat Officiales suos, ut erat solitus, immo eos cassabat. Multas condemnationes faciebat in ære & non in personis. Vivebat castè. Multum delectatus est in equabus magnis ac etiam equis. Maximas expensas passus est in ædificiis Papiæ. Fuit vir magni cordis. Fuit etiam maximus venator.

Eodem Anno maximum odium crevit inter sanctissimum Dominum nostrum Urbanum VI. & Cardinales transalpinos, ex eo quia asseriebant creasse dictum Papam vi & metu, & contra eorum voluntatem. Sic multum ei invidiebant, quia erat Italicus, videlicet de Civitate Neapoli, & nullo modo volebant ipsum in Pa-

A pam retinere. Et acceperunt ad suum stipendium Societatem Britannorum, quam conducebant in Lombardiam & in Tusciam & in partes Romanas. Dictus Papa adjuvabatur per Regiam Apuliæ & ceteros Italicos & Romanos. Una die de dicto mense Augusti, dum prædicti Britanni insurgerent contra Romanos, ex Romanis interfecti fuerunt circa DC. & ex Britannis circa CC. Ob hoc autem Cardinales transalpini unanimiter se reduxerunt cum Societate Britannorum in Civitatem Lavynæ Campaniæ Romæ. Qui multo tempore cum supradicto Urbano Papa VI. guerram gesserunt. Et etiam cum Populo Romano, cum certis existentibus in auxilio dicti Papæ. Modico processu dierum à creatione dicti Papæ, dicti Cardinales Francigenæ & transalpini creaverunt Clementem in Papam. Sed de ipso malè processit, ut apparebit inferius. Istis diebus quatuor Galæ Janensium sub portu Civitatis Anconæ debellaverunt circa duodecim naves Venetorum, & eas habuerunt. Quæ naves erant oneratæ frumento, blado, & aliis mercimoniis, & eas duxerunt ad Civitatem Zaræ, quam superscriptus Rex Hungariæ dictis Januensibus tradidit, ut melius & magis commodè possent facere guerram contra Venetos; & hoc fuit de mense Augusti. Eodem tempore Civitas Florentiæ ad tumultum Populi venit ad arma, & ex civibus ipsius Civitatis Florentiæ positi fuerunt per ignobiles, qui tunc negabant, in exilium multi Cives. De mense Septembris & Octobris gentes Dominorum de Verona & Padua equitaverunt territorium Domini Bernabovis, videlicet super territorio Brixienti & Cremonensi, ubi per aliquot dies commorati sunt, & ducentes magnam prædam de Episcopatibus & districtibus dictarum Civitatum Brixie & Cremonæ, recesserunt ad Civitatem Veronæ. Die III. mensis Octobris Stella Cometa apparuit circa quindecim dies penes Ursam Minorem versus plagam Septemtrionalem. De mense Decembris proximè sequenti Dominus Secundinus Marchio Montisferrati, cognatus Domini Galeazii Comititis Virtutum, dum per Parmam transiret, volens ire in partes Pedemontis, occisus est a suis famulis. Erat enim iste Marchio magnæ imprudentiæ; quia aliquo ductus furore transiens per aliquas contratas vel vias occidebat & interficiebat sua propria manu multos homines, infantes, pueros, & alios quamplures diversi generis, sic quod dum iste Marchio esset in Terra Langirani districtus Parmæ, volens quemdam infantem ejus ragazium per gulam laqueo suspendere, tunc unus alter Theutonicus ex famulis dicti Marchionis desperatus, non volens sustinere tantam iniquitatem, evaginato ense dictum Marchionem in capite percussit, sic quod in termino quatuor dierum obiit. Corpus ejus sepultum fuit Parmæ in Ecclesia Majori in quadam cassetta plumbea cum aromatibus, & sic Domina Violans uxor sua secunda vice fuit vidua. Die XXVIII. Octobris Urbanus Papa VI. videns & cognoscens, quod eidem & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ rebellaverant omnes Cardinales Ultramontani de Lingua Francigena & partibus circumstantibus, quibus multum favebat Rex Franciæ, qui magis prædolebat, quod quis Italicus foret Papa, creavit in superscripto Anno MCCCCLXXVIII. infrascriptos Cardinales, & alios sibi rebellantes dignitate Cardinalatus privavit. Nomina Cardinalium creatorum sunt hæc: Dominus Patriarcha Hierosolymitanus consanguineus Regis Franciæ: Dominus Episcopus Aver-

Averfariensis, frater Domini Latini de Campo-
floris Romanus. Dominus Episcopus Tiburti-
nus de Urbe Roma: Dominus Pitagorius Ro-
manus: Dominus Galeottus de Petramala: Do-
minus Episcopus Nucerinus de Marchia: Do-
minus Patriarcha Gradenfis: Dominus Episco-
pus Vercellensis: Dominus Generalis Fratrum
Eremitarum de Lombardia: Dominus Episco-
pus Bononiæ: Dominus Archiepiscopus Taren-
tinus de Neapoli: Dominus Archiepiscopus Sa-
lernitanus de Domo Sancti Severini: Dominus
Episcopus Reatinus frater Comitum de Ariano:
Dominus Generalis Fratrum Minorum: Domi-
nus Archiepiscopus Misinensis Ordinis Prædica-
torum: Dominus Stephanus de Sancto Severino
Protonotarius: Dominus Generalis de Sanguineo
Protonotarius: Dominus Episcopus Ravennensis
de Romandiola: Dominus Episcopus Perusinus:
Dominus Archiepiscopus Pisanus: Dominus
Episcopus Sifterciensis, nepos Cardinalis Pam-
pilonensis de Francia: Dominus Archiepiscopus
Confroxensis de Patrimonio: Dominus Episco-
pus Reatinus olim Ostiensis de Hispania: Do-
minus Palentanus de Hispania: Dominus Lon-
drensis de Anglia: Dominus Archiepiscopus
Faxigonenfis de Hungaria: Et Dominus Eduen-
sis de Alamannia. Eodem Anno ivit ad mari-
tum Domina Valentina filia Domini Bernabo-
vis, uxor Regis Cypri, associata cum maxima
comitiva nobilium Civitatum præfati Domini
Bernabovis. In ejus comitiva erat Dominus
Aloysius filius Domini Bernabovis. In Civitate
Venetiæ fuit honorificè recepta; similiter in
Civitatis Regii, Mutinæ, & Ferrariæ. Die
IV. Julii horâ XXI. intravit Galëam. Ad eorum
defensionem erant XII. Galëæ bene armatæ, vi-
delicet VI. Communis Venetiæ, & VI. Re-
gis Cataloniæ; quæ iverunt usque ad portum
Cypri. Erat in ejus Societate Dominus Luchi-
nus Novellus Vicecomes, & quamplures nobi-
les. De mense Novembris crevit taliter flumen
Padi, quod exivit ripas, & in summitate ne-
morum & domorum ei confinium meabat, di-
rumpens, & vastans multas domos à Civitate
Papiæ usque Ferrariam. In eo multi homines,
personæ, & infantes suffocati sunt, de quo
numquam recordatur per aliquem viventem,
nec qui audierit dici quod ipse Padus in tanta
& tali aquarum creverit inundatione. De men-
se Septembris Dominus Barnabos congregato
exercitu suo & omnibus nobilibus & magnati-
bus Terrarum suarum, equitavit personaliter in
territorio Brixienfi contra gentes Dominorum
Veronæ, & ipsas gentes fugavit usque ad Civi-
tatem Veronæ, non valentes gentes Domini
Barnabovis sustinere. Qui Dominus cum gen-
tibus suis penes Civitatem Veronæ castramen-
tatus est. Tunc mandato Domini Barnabovis
Dominus Franciscus de Saxolo Miles fecit mul-
tos Milites. Tunc facta & firmata fuit tregua
inter Dominum Barnabovem ex una parte &
Dominos Veronæ ex altera unius mensis cum
dimidio. Deinde de mense Decembri exercitus
Domini Barnabovis iterum equitavit super ter-
ritorio Veronensi, videlicet DC. lanceæ Theu-
tonicorum. Eodem Anno Dominus Otto de
Brunsvich desponsavit Dominam Johannam Re-
ginam Apuliæ & Calabriæ.

CAP. CXLI.

*Qualiter Dominus Barnabos, & Dominus Johan-
nes Galeaz Comes Virtutum dominantur in
Mediolano. Qualiter exercitus Italico-
rum se transfert in diversis Cui-
tatibus; & Dominus Barna-
bos dat Civitatem Parmæ
filio suo Carolo.*

ANno Domini MCCCLXXIX. sedente Ur-
bano VI. imperante Wenceslao, Mediola-
ni sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo,
& dominantibus magnificis Domino Barnabove,
& Domino Johanne Galeazio Comite Virtutum
de Vicecomitibus, Societas Italicorum existens
ad stipendium Domini Barnabovis, non valens
transire ultra Veronam, recedens de partibus
Veronæ, & transvadens Padum, per territorium
Domini Mantuæ se transtulit in partes Tusciæ,
Patrimonii, Ducatus, & Campaniæ. In quibus
multas Terras derobantes, damna maxima in-
tulerunt. In qua Societate tunc erat Capitaneus
Comes Johannes de Barbiano, & Mariscalcus
erat Dominus Franciscus de Corrigia. Eodem
mense Societas Anglicorum Theutonicorum,
separata Italicorum Societate, cum maximo la-
bore & expensis transiens ultra Aticem penes
Veronam per sex milliaria castramentata est, &
ibi per circa XX. dies commorata; quibus
elapsis timens de congregatione gentium facta
per Dominos Veronæ & Paduæ, rediit citius
Aticem, in quo magna pars ipsorum necata &
suffocata est. Hoc autem sentiens & audiens
Dominus Barnabos & Domina Regina ejus con-
sors, maximo dolore contristati sunt. Inconti-
nenti præfatus Dominus Barnabos putans ipsos
Anglicos & Theutonicos per suos inimicos, re-
cusavit eis dare pagas eorum. Qui Anglici &
Theutonici existentes super territoriis Brixie &
Cremonæ, damna multa & maxima intulerunt,
videlicet in derobando bestias & subditos ipsius
Domini Barnabovis in territoriis prædictis. Qui
Dominus Barnabos tunc fecit publicè procla-
mari per Civitates suas, Terras, & loca, quod
prædicti Theutonici & Anglici offenderentur
realiter & personaliter quomodocumque per
ceteros stipendiarios ipsius & subditos. Et quod
quicumque præsentaret unum ex ipsis Theuto-
nicis vel Anglicis vivum vel mortuum, sibi
persolverentur Floreni XXX. auri. Quomodo
autem fuerit simulatum illud negotium per præ-
fatum Dominum Barnabovem contra ipsos, ad-
venit, quod per partem illam Padi, per quam
transierant Italici, similiter etiam transierunt
prædicti Anglici & Theutonici. In quorum Co-
mitiva pro suis Capitaneis erant Dominus Jo-
hannes Agud, & Dominus Lucius Comes Lan-
dus. Quæ Societas Anglicorum & Theutonicorum
se transtulit in partes Romandiolæ penes
Civitatem Ravennæ. Interim per Papam Itali-
cum & Papam Ultramontanum requirebatur
auxilium à quibuscumque Regibus & Principi-
bus Mundi, ut alteri ipsorum posset Papatum
obtinere. Die IV. Martii Dominus Barnabos
Vicecomes posuit Dominum Carolum filium
ejus in tenutam & possessionem Civitatis Parmæ,
& jurare sibi fecit fidelitatem ab Officiali-
bus, & à quibuscumque aliis & stipendiariis
existentibus in ipsa Civitate. Imperator Wen-
ceslaus scribit in favorem Urbani Papæ VI. in
hunc modum: *Nos Wenceslaus Dei gratiâ Ro-
manorum Rex semper Augustus, & Bohemiarum
Rex*

Rex, ac Ludovicus eadem gratia Hungaria, Polonia, & Dalmatia &c. Rex, notum facimus universis presentes literas inspecturis, quod nos attendentes intimi amoris fragrantiam, & puræ mentis affectum, quibus vicissim vinculo consanguinitatis & fraternali unione conjuncti sumus, non immerito ad hoc invitamur, ut inter nos utrobique, sicut hucusque viguit, per amplius vigeat efficax amor & unio indissolubilis caritatis. Et quia divina annuente gratia sanctissimum in Christo Patrem & Dominum, Dominum Urbanum Papam VI. verum & legitimum Apostolicum, & Sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summum Pontificem confirmatum, & canonicè coronatum, postergato quovis hesitationis scopulo, cognovimus & cognoscimus esse, & presentibus constemur. Ideo animo bono & maturo, præhabito insimul consilio, & de certa nostri scientia, absque fraude & dolo spondemus in alterutrum, firmiter promittentes memoratum Dominum Urbanum, sicut hucusque fecimus, sic & in guerra, & donec nobis comes fuerit vita, cum omnibus Regnis, Principatibus, dominiis, & quibuscumque terris, Clero & Populis nostris, pro vera & legitimo Papa, atque universalis Ecclesiæ vero & Summo Pontifice, sicut Christianissimi Principes, cognoscere, habere, & revereri, ac in omnibus licitis affectu filiali obedire; nostrasque Clerum & Populum facere eidem, & successoribus suis, canonicè eligendis per Collegium Cardinalium creatorum per ipsum Dominum Urbanum, obtemperare reverenter. Et illud idem nostris heredibus, & successoribus, ac Regnis, Principatibus, dominiis, & quibuscumque terris, Clero & Populis nostris committimus, & presentium patrocinio committimus firmiter, & absque omni dubio faciendum. Immo volumus contra Gibertum Gebennensem Antipapam & Schismaticum & suum Collegium esse, & eisdem contrariari juxta posse. Etiam universos Principes, & alterius status homines cujuscumque dignitatis seu præeminentiæ existant, qui de vero & legitimo charactere ejusdem Domini, Domini nostri Papæ Urbani dubitent, quovis modo, omnibus viis & modis, quibus melius & decentius valeamus, exhortari, inducere, & allicere, ut dimissis & relegatis quibuscumque erroribus de Domino Urbano, & ejus canonica creatione conceptis, se sua Sanctitati humiliter inclinent, & ad ipsius Domini Urbani Papæ verissimam obedientiam & communionem filialem reddant, & revertantur presentium sub nostri Wenceslai Romanorum & Bohemæ Regis maiestate sigilli, & nostri Ludovici Regis Hungariæ prædicti similiter maiestati sigilli appensione testimonio literarum. Datum Solii in Regno Hungariæ &c.

C A P. CXLII.

Qualiter Ludovicus filius Domini Bernabovis accepit in uxorem sororem Domini Comitissæ Virtutum cum dispensatione Apostolica. Similiter Dominus Bernabos dat in uxorem Dominam Catharinam ejus filiam prædicto Domino Comiti Virtutum ejus nepoti. Sfortia vadit ad stipendium.

ANno Domini MCCCLXXX. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominantibus magnificis Dominis Barnaboye & Johanne Galeazio Vicecomitibus, Dominus Ludovicus filius Domini Bernabovis accepit cum dispensatione summi Pontificis, Violantem jam bis ante viduatam, quondam sororem Comitissæ

A Virtutum, & erat consobrina germana sua. Fuerunt factæ nuptiæ in Civitate Papæ. De mense Maji gentes Magnifici Domini Barnabovis equitaverunt super territorio Januensi, & erat Capitaneus Nicolaus de Tertius de Parma, & erant M. lanceæ. Tunc præconizatum fuit in Terris ipsorum Dominorum Vicecomitum, quod omnes banniti, qui vellent se facere cancellare de banno, deberent ire ad serviendum, cum personis & armis ipsorum per duos menses in supradicto exercitu. Die II. Octobris Dominus Barnabos dedit cum dispensatione Summi Pontificis Dominam Catharinam filiam suam Domino Comiti Virtutum nepoti suo. Dominus Carolus de la Pace transivit Padum, cum novemmillibus Hungarorum, causâ eundi in Apuliam, & ivit Bononiam, & habuit Civitatem Aretii à Populo sibi datam. Die suprascripto Dominus Barnabos dedit Dominam Antoniam filiam suam in uxorem Illustrissimo Domino, Domino Prochavino serenissimi Principis Domini Imperatoris filio. Eodem Anno præfatus Dominus Barnabos dedit unam aliam filiam filio magnifici Domini Mantuæ; & recepit cum magno honore Illustrum Dominum Stephanum Ducem Baviaræ in Civitate Mediolani, qui ibat Romam cum CC. equis. Tunc ipse Dux habuit Civitatem Tuderti à Populo sibi datam. Tunc Veneti recuperaverunt Civitatem Clugie sibi ereptam à Januensibus. Eodem Anno mors Serenissimi Regis Franciæ accidit, & ut dicebatur, fuit venenatus à fratre suo Duce Andegaviæ. Tunc Dominus Barnabos in Civitate Mediolani fecit fieri funeralia in maxima pompa pro ipso Rege. Et fecit publicè proclamari, quod homines banniti à tempore principii domini sui, tam cancellati quàm suspensi de bannis suis, deberent per totum mensem Augusti præsentare unum bannitum vivum vel mortuum. Quod si secus fieret, remaneret semper bannitus. Hoc Anno magnificus Sfortia de Attendolis de Cotignola cœpit ire ad stipendium. Qui postea propter ejus eximias virtutes effectus fuit tam excellentissimus Capitaneus, à quo descenderunt tanti Illustrissimi Domini.

C A P. CXLIII.

Mors Domini Azzonis filii Comitissæ Virtutum.
Mors Domine Thaddææ filie Domini Bernabovis, & uxoris Principis Leopoldi Ducis Bononiæ.

ANno Domini MCCCLXXXI. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominantibus Bernaboye & Johanne Galeazio Comite Virtutum, obiit Dominus Azzo filius præfati Domini Comitissæ Virtutum, & filius Domine Isabellæ uxoris quondam suæ. De mense Octobris obiit Illustrissima Domina Thaddæa filia Domini Bernabovis, & uxor Principis Leopoldi Ducis Baviaræ & Comitissæ Rheni. Hoc Anno Domini de Vicecomitibus imposuerunt magnam taleam subditis suis. Die XIII. Junii interfectus fuit Dominus Bartholomæus de la Scala cum quodam suo famulo, qui tunc erat Dominus Civitatis Veronæ, & ut dicitur, Antonius de la Scala frater ipsius fecit ipsum occidi. Tunc dictus Dominus Antonius factus fuit Dominus Civitatis Veronæ & Vicentiæ. Incoronatus fuit Carolus de la Pace die II. Junii de Regno Apuliæ per Urbanum Papam in Civitate Romæ. Tunc dictus Rex fecit XXXI. Milites.

lites. Maxima quantitas hominum equestrum & pedestrium in Regno Apuliæ ivit. Eodem Anno captus fuit & detentus Serenissimus Princeps Dominus Otto de Brunsvich per gentes præfati Caroli, se reducendo de uno Castro ad aliud, & Domina Regina Johanna fuit interfecta. Portatum fuit per Commune Veneriarum Domino Regi Hungariæ in Hungaria Corpus Beati Pauli Primi Eremitæ. Apparuit Cometa. Posita fuit Civitas Aretii ad saccomanum. Dominus Bernabos fecit suspendi Ministrum Sancti Barnabæ Mediolani, ex eo quod ceperat lepores.

C A P. CXLIV.

Mors magnifici Domini Marci filii Domini Bernabovis, & uxoris sue Domine Elisabeth.

Anno Domini MCCCLXXXII. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Antonio de Salutiis Mediolani Archiepiscopo, & dominantibus magnificis & excelsis Dominis Bernabovæ & Johanne Galeatio, obiit magnificus Dominus Marcus Vicecomes primogenitus Domini Bernabovis in Civitate Mediolani, & die VII. Januarii in festo Sancti Christophori corpus ejus tumulatum fuit in Ecclesia Sancti Johannis in Conca cum magno honore; & ad dictam sepulturam fuerunt LXII. equites cum baronibus, banderiis, elmis, & supra vestibus coopertis, & hoc fuit hora tertiâ noctis. Fertur quod iste Marcus in infantia numquam risit. Eodem Anno obiit Illustrissima Domina Elisabeth die XVII. Januarii uxor præfati quondam Domini Marci, & filia quondam Illustrissimi Principis Domini Stephani Palatini Comitum Rheni & Ducis Baviaræ, & sepulta fuit cum magno honore in Ecclesia superscripta. Parentela inter Dominum Bernabovem ex una parte, & Illustrissimum Dominum Comitem de Arminiaco ex altera facta fuit, in qua Dominus Bernabos accepit unam filiam dicti Comitum pro Domino Carolo filio suo, qui Dominus Carolus Dominus Parmæ fecit quod omnes de Episcopatu & districtu Parmæ infra octo dies sub poena ignis deberent se reducere ad Civitatem Parmæ, aut ad fortilitas dicti Episcopatus. Et hoc fieri fecit propter Ducem Andegaviæ, qui venturus erat in partibus illis cum suis gentibus. Posita fuit Civitas Eugubii ad saccomanum. Dominus Ludovicus Dux Andegavensis applicuit cum gentibus suis, quæ erant, ut dicebatur, quadraginta millia hominum equestrum, in Civitatem Turini Comitum Sabaudiarum. De mense Julii Dominus Carolus Vicecomes misit ad accipiendum Dominam Beatricem filiam Domini Comitum de Arminiaco, & iverunt multi Nobiles ad accipiendum eam, Terrarum Domini Bernabovis, & tunc imposuit magnam taleam pro dictis nuptiis. De mense Julii Dominus Barnabos mandavit Officialibus Parmæ & Sapientibus, quatenus pro adventu Ducis Andegaviæ deberent esse parati de mittendo in exercitum præfati Ducis quolibet die, quo ipse Dux staret cum exercitu suo in Episcopatu Parmæ, triginta plaustra panis, & triginta plaustra vini. Et item quod quilibet Castellanus deberet providere de victualibus prædictis gentibus. Item quod Artexani deberent munire suas apothecas, pro dando dictis gentibus id, quod erat necessarium. Quod & factum est. Item præcepit præfatus Dominus Bernabos, quod pro per-

Asona dicti Ducis, & aliorum Ducum & Vicecomitum existentium in ejus territorio deberet quotidie præsentari pro parte ipsius Domini Bernabovis octo vegetes vini albi, octo plaustra panis, duodecim manzios, quinquaginta paria caponorum grossorum, quinquaginta paria polastrorum, & quinquaginta pavaros bonos. Quod in totum pro ut mandavit, completum fuit. Eodem Anno die XXX. Julii præfatus Dux cum quadraginta quinque millibus hominum equestrum, & cum infra scriptis duobus Principibus & Baronibus applicuit in Episcopatum Parmæ, & castramentatus fuit in Terra de Sorania. Deinde ad pontem Taronis in ripa fluminis Taronis & Terra Fabroxii & Cistiani.

BDie Sabbati III. Augusti fecit transitum cum dicto suo exercitu super ripa & stratis fovearum Parmæ, videlicet incipiendo à Porta Sanctæ Crucis, & veniendo ad Portam de Stradella, ad quam Magnificus Dominus Rodolphus Vicecomes natus Domini Bernabovis cum Domino Balarolo Badagio de Mediolano Potestate Parmæ, Domino Pagano de Raude Capiraneo, & certis aliis Officialibus, provisionatis, & stipendiariis præfati Domini ivit. Et sibi Domino Duci per Dominum Rodolphum portatæ fuerunt claves Civitatis Parmæ, quas ipse Dux accipere recusavit, dicendo quod contentabatur quod Villa esset supposita dominio Domini Bernabovis, & quod dictas Claves accipere volebat, & quasi pro majori parte Episcopatus Parmæ derobavit de omnibus victualibus. Nomina Comitum, Ducum, & Baronum existentium in dicta Societate sunt hi: Dominus Comes Sabaudiarum, Dominus Comes Rodolphus, Dominus Benenachus, Dominus Britanniarum, Dominus Comes Sancti Pauli, Dominus Johannes de Arcimboldis, Dominus Johannes primogenitus Bononiæ, Dominus Comes Mandriæ, Dominus Philippus de Artexio, Dominus Princeps Arcadiæ, Dominus Senescalcus, Dominus Vicecomes, qui fecit transitum per Civitatem cum C. hominibus equestribus, Dominus Raymundus ejus filius, Dominus Uliverius de Mabini, Dominus Guilielmus de Moliaco, Dominus Johannes de Buyl, Dominus Engiramus de Zidum, Marescalcus Belicurti, Dominus Comes Salvanus, Dominus Comes Insulæ, Dominus Comes Canoiræ, Dominus Comes Uticensis, Dominus Savigni. Eodem mense Dominus Bernabos fecit parentelam cum præfato Domino Duce Andegaviæ; nam dedit quamdam suam filiam filio dicti Ducis, & sibi dare promisit nomine dotis Florenorum auri ducenta millia; & item manutenere suis expensis in exercitu dicti Ducis lanceas D. hominum equestrum usque ad guerram finitam. De mense Augusti superscripta Domina Beatrix filia Comitum de Arminiaco applicuit Mediolanum, & ibi factæ fuerunt magnæ nuptiæ. Tunc apparuerunt in Cælo duæ magnæ Cometæ. Item die XVI. Septembris Ludovicus Hungariæ Rex obiit, & Regnum suum dimisit filio Regis Caroli de la Pace de voluntate Baronum suorum, & Regnum Apolloniæ dimisit fratri Imperatoris. De mense Octobris XV. die obiit Ludovicus de Gonzaga Dominus Mantuæ. De dicto mense quum præfatus Dominus Dux Andegaviæ & Comes Sabaudiarum essent cum exercitu suo in Regno Apuliæ contra Regem Carolum de la Pace Regem Apuliæ, & gentes dicti Ducis fecissent quamdam cavalcata[m] versùs partes Neapolis, dum essent apud quemdam montem, invenerunt Societatem Italicorum, qui erant duo mille

mille quingentæ lanceæ equestres. Ibi fuit magnum & crudele bellum inter partes prædictas, in quo interfecta fuerunt ex utraque parte plus quam decem millia hominum. Tunc interfectus fuit Magnificus Dominus Comes Galvanus, & Dominus Johannes de Urfinis, qui erant cum dicto Domino Duce, & plures alii Barones & Milites. Et capti fuerunt frater Domini Apuliæ & Lucius Sparaverius Theutonicus, & plures alii fuerunt ducti & captivati in Civitate Neapolis. Eodem Anno obiit Rex Cypri, & uxor ejus Domina Valentina filia Domini Bernabovis remansit gravida. Dominus Barnabos multis tormentis fecit cruciari in Broleto Mediolani Presbyterum Stephanum de Oxnago, qui moritur.

CAP. CXLV.

De quodam prodigio viso super Palatio Domini Bernabovis. De morte magnificæ Domine Regine uxoris sue. De morte Domine Violantis sororis Domini Comitis Virtutum.

ANno Domini MCCCLXXXIII. sedente Urbano VI. Imperante Wenceslao, Antonio de Salutiis Mediolani Archiepiscopo, & dominantibus magnificis & excelsis Dominis Bernabove & Johanne Galeatio, Dominus Comes Sabaudie, qui fuit vulneratus in supra scripta rupta Ducis Andegaviæ, obiit. De mense Maji apparuit in Civitate Mediolani hora XIX. diei in quodam circulo igneo quoddam caput hominis mortui à spatulis supra, quod videbatur totum comburere, & stetit per horam unam cum dimidia, & tam penes terram, videlicet supra Palatium Domini Bernabovis, quod ab omnibus aspicientibus videri potuit. Postea disparuit. Die XIV. Junii natus est Domino Carolo Vicecomiti ex Domina Beatrice quidam filius masculus. Tunc fuit bagordatum per tres dies, & fecerunt festa & magnam lætitiā. Die XXIV. Julii hora II. noctis fuit terræmotus in Civitate Parmæ, existente in dicta Civitate Domino Bernabove, qui hospitabatur in Episcopatu, & ob timorem dormivit in quadam caretta illa nocte, quæ erat in medio curiæ Episcopatus. Dominus Franciscus de Carraria habuit dominium Tarvisii sibi datum à Domino Duce Austriæ. Die XVIII. Junii decessit in Civitate Mediolani Domina Regina de la Scala uxor Domini Bernabovis, quæ fuit mirabilis Domina & sapientissima, & quæ ædificari fecit Ecclesiam Sanctæ Mariæ de la Scala, & dotavit, & ibi multos Beneficiatos posuit. Tunc Dominus Bernabos scripsit subditis suis in hac forma: *Bernabos Vicecomes Dominus Mediolani &c. Imperialis Vicarius Generalis. Ecce factum nobis & vobis lugubre nuntiare compellimur, æquum & conveniens fore credentes, quod qui prosperis gaudere noscuntur, etiam nobiscum fiant participes adversorum. Illustris & dilectissima consors nostra Domina Regina de la Scala, pro ut Altissimo placuit, cujus voluntati resistere non possumus nec debemus, gravi suffocata languore spiritum suo reddidit Creatori; cujus transitus animam nostram gravissimi doloris aculeo pertransiit. Ut igitur una nobiscum hujus mæroris videamini jacula suscepisse; & virtutes & merita præfate Domine, quibus in luce hac præpolluit, in ejus obitu dignis honoribus memoria celebri decorantur volumus, & universis vobis mandamus, quatenus vos omnes & singuli præsentibus in testimoniū.*
Tom. XVI.

A tanta memoria vestes brunæ vestris sumtibus induatis, portetisque per annum, & rescribatis nobis de receptis his, & quidquid fiet postmodum in præmissis. Datum Mediolani die XVIII. Junii MCCCLXXXIII. Anno MCCCXCI. obiit Dominus Comes Arminiaci focer Domini Caroli Vicecomitis. Hoc Anno MCCCLXXXIII. die XXIV. Augusti transivit per dominium Domini Bernabovis nepos Domini Ducis Andegaviæ cum octo millibus equitibus, iturus versùs partes Apuliæ in succursum Ducis Andegaviæ, qui obsessus erat in Civitate Tarenti per Regem Carolum de la Pace Regem Apuliæ. De mense Octobris venerunt Mediolanum nova, qualiter præfatus Dominus Dux Andegaviæ obiit in exercitu Calabriæ. Corpus ejus portatum fuit per Padum veniendo versùs Mediolanum. Epitaphium Domine Regine uxoris Domini Bernabovis.

B Italia splendor, Ligurum Regina Beatrix
Hic animam Christo reddidit ossa suo.
Quæ fuit in toto rerum pulcherrima mundo,
Et decòr & sanctæ forma pudicitie.
Laurea virtutum, flos morum, pacis origo,
Nobilibus requies, Civibus alma quies.
Quam patris extollunt Mastini gesta potentis,
Veronæ nuptam, magnificæque Canes.
Bernabos armipotens Vicecomes, gloria Regum,
Naturæ pretium, conspicuumque decus;
Qui Mediolani fratros & lora superbè
Temperat, Ausonia quem timet omne latus,
Hac consorte thori felix, consorte laborum,
Exegit longa prosperitate dies.
Hanc Deus elegit secum petiturus, & inde
Spiritus etheris regnat in arce poli.

C De mense Novembris decessit in Civitate Papiæ Domina Violans soror Domini Comitis Virtutum, & uxor Domini Ludovici filii Domini Bernabovis. Quæ Domina habuit malam fortunam, nam in paucis diebus habuit tres viros, videlicet Dominum Leonellum, Dominum Secundium, & Dominum Ludovicum germanum suum, & contra suam voluntatem. Sepelitur Papiæ in Sancto Augustino Anno ætatis suæ XXXII. Commune Florentiæ emit Civitatem Aretii pro sexaginta millibus Florenis auri.

CAP. CXLVI.

Qualiter Dominus Carolus de la Pace obsedit Urbanum VI. Pontificem maximum. Qualiter Dominus Comes Virtutum construxit Ecclesiam Sancti Jacobi extra muros Papiæ, & quotidie visitat dictam Ecclesiam.

ANno Domini MCCCLXXXIV. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Antonio de Salutiis Mediolani Archiepiscopo, & dominantibus Dominis Bernabove & Johanne Galeazio, de mense Februarii Serenissimus Princeps Dominus Carolus de la Pace Rex Apuliæ obsedit Dominum Urbanum Papam VI. in Civitate Romæ. Hoc Anno per districtum Civitatis Parmæ & Placentiæ Dominorum Vicecomitum venerunt lanceæ hominum equestrium DC. & Capitaneus erat Dominus Thomas de Petramala, qui vendiderat Florentinis Civitatem Aretii. Tunc Dominus Bernabos in Civitate Parmæ fecit proclamationem sub pœna ignis, quod homines se reducere deberent cum eorum rebus & bestiis ad Civitatem Parmæ, & ad fortilitias ordinatas. Tamen supra scripta gens combussit multas Villas & domos pulchras, & idem
Fff fece-

fecerunt supra districtum Placentiae Domini Comitatus Virtutum, & fecerunt iterum maximas deprædationes. Postea recesserunt. Dominus Galeottus Malatesta Dominus Rimini decessit. Dominus Comes Virtutum extra Civitatem Papiæ extra Portam Sanctæ Mariæ in Pertica, ædificari fecit Ecclesiam unam in honorem Sancti Jacobi. Ipse Comes vadit ad dictam Ecclesiam cotidie, & ibi duas & tres Missas devotè audit. Et tunc in Barco Castri Papiæ fecit fieri quamdam stratam muratam à duabus partibus cum muris altis, quæ de directo vadit ad dictam Ecclesiam Sancti Jacobi; & hæc facit pro defensione personæ suæ, timens insidias Domini Bernabovis foci sui. Dominus Carolus de la Pace Rex Apuliæ non contentus de eo Regno, quod tenebat, vel quia dubitaret non posse tenere, audito quòd Rex Hungariæ erat mortuus, & credens se exheredare filias dicti Regis Hungariæ de dicto Regno, & se facere Regem Hungariæ, ivit in Hungariam; & cum certis suis amicis se fecit Regem Hungariæ, hortatu quorum iverat, tamen contra voluntatem Reginæ & filiarum ejus, & eorum amicorum & sequacium. Et fuit coronatus de dicto Regno in Civitate Albaregali. Qua de causa dicta Regina dissimulavit usque ad tempus. Et apto tempore dicta Regina infra duos menses post dictam coronationem Dominum Carolum de la Pace usurpatorem Regni Hungariæ fecit capere, & postea ipsum occidere, dicendo quòd ibi ipsum numquam fecerat venire; & propter hoc quòd dictum Regnum usurpaverat, de jure erat dignus morte, quia dictum Regnum in aliquo sibi non pertinebat. Eodem Anno Dominus Bernabos in Civitate Mediolani fecit incarcerari Dominam Johannam parvam & cibari in pane & aqua, ex quo mortua est. Eodem Anno Dominus Antonius de la Scala Dominus Veronæ & Vicentiæ ad petitionem Venetorum, qui ei dabant omni mense decem & octo millia Florenorum auri, movit guerram contra Dominum Franciscum de Carraria Dominum Paduæ. Quæ duravit plusquam duobus annis. Finaliter Dominus Comes Virtutum voluit ponere pacem inter eos, sed dictus Dominus Veronæ numquam voluit consentire, quamvis gentes Domini Antonii bis essent confictæ in campo, & maxima strages de eis facta fuisset, & mortalitas maxima, & etiam fuerint multi capti. Tunc (*) Dominus Comes Virtutum diffidavit MCCC-LXXXVII. dictum Dominum Antonium, qui nihilominus semper stetit durus, & numquam voluit consentire, & numquam profuerunt iniuriæ neque preces.

Diffidantia Domini Comitatus Virtutum.

Magnifico viro Domino Antonio de la Scala Veronæ &c. Natura, Vir Magnifice, in ipso humano productionis articulo, etsi hominem aliis miris gratiis exornavit, ipsum tamen ad injuriarum impatientiam miro libertatis privilegio seriòsius exornavit. Adeoque placuit naturæ, sic homines prædotasse, ut beneficii huius gratiam ad muta & irrationabilia animalia instinctu quodam laceffente transtulerit, & quod notè dignum est, tela ipsis mutis animalibus, diversaque pugnandi genera paraverit. Unde quædam cornibus arietare docuit, quædam colaphis cedere, quædam morsibus & dentibus pugnare, quædam frontatis spiculis invadere, & quædam

A missilibus offendere, & quædam ungulis lacerare, & ut cetera taceamus, armis ingenita quædam, manovit. Quo fit, ut & aciem struere & multitudinem congregare atque disponere ipsa instruente natura didicerint. Hominem siquidem tanto prælatius prædotavit, quanto ratione & judicio contra injuriantes præ ceteris instruxit. Considerantes itaque, Vir Magnifice, quanta arte, quanto astu, quantave machinatione, nobis & statui nostro, beneficiis nostris minimè viæsus, insidias paraveritis, laqueos fideliter incedenti tendenderitis, ac sinuosos amfractus cogitationum, vestrarum per subornamenta palliaveritis; ratione & judicio adducti, tantarum machinationum pravitatem bello & armis meritò provocamus elidere, ut quod adversus nos occultè, & ut ita loquamur, per subantrosas insinuationes moliti estis, dextera Domini faciente virtutem, aperto Marte luatis. Qualia autem sint, quæ contra nos moliri duxistis, ne marginosam papyrum occupemus pluritudinem eorum, quæ texuistis, ipsius causæ detrimento conticentes, aliqua præsentibus scriptis coniecimus explicare. Inter cetera nos credimus, vos de archivio pectoris oblitterasse, quales quantosque tractatus cuderitis adversus statum nostrum pendente obsidione Cittadellæ Brixie, qualia in illo flagello pensaveritis ad subversionem nostram tum præmiis tum subornationibus attentare, vos ipsi scitis, adeò ut non tantum ipsius Cittadellæ pericula, verum etiam Brixie totiusque Comitatus confusionem, contra nos (ut cum pace vestra dixerimus) pæne pepererint artes vestra, quarum dolum congregatæ gentes in Pischeria contermino loco coasfinibus Brixie adhuc manifestè testantur. Nos verò non sic quum Civitas vestra Veronæ, territoriumque ejus bellis & dispendiis fatigaretur, pro præcessu & tranquillitate status vestri industriam vestram adagimus, ut vos cum Domino quondam Bernabove conciliaremus. Quanto cum sudore nostro, quantis cum vigiliis, quanta cum sollicitudine, quantoque cum labore, illa redegerimus in actum, oppressa quasi Civitas, & territorii Veronensis vastitas, adhuc nobilitati vestrae referre deberent. Quod si non alia monefacere deberent, conditiones tractatæ per nos pacis, & susceptarum bastitarum onus, quod pro salute vestra libenti animo suscepimus, deberent vos aliqua humanitate ex parte movere. Illud præterea non silemus admirati, quòd cum nobilitati vestrae conscia multa ampliora pro vobis effemus facere sine plica parati, flagrante tanto nostræ dilectionis ardore, de quanto vos potuit Cortexia vester diligentius informare, quum ad nos ex parte vestra Placentiam applicuisset, expectantes ex dictis ejus immaculatæ benivolentiæ vestrae reciprocationem, non cessaveritis animo intentare pejora, quod posteriorum declaravit eventus. Pro tanto enim beneficio qualia rependistis, accipite. Nam dum inter vos & Dominum Paduanum pacem ponere efficacibus ministeriis amorem spiritus noster incalcesceret, cujus progressum excogitatis modis nobilitas vestra impedivit, pro tanta fide, tantique amoris effectu, Duces Bavarie in potenti manu, aliò simulantes pergere, totis conatibus accivistis. Qualia cum ipsis Ducibus, Dominoque Carolo de Vicecomitibus illis temporibus intentastis, infra claustra pectoris discutiat. Nec inibi tanti conceptus terminos statuistis, sed (horrendum dictu) à quatuor ventis potentes inimicos nostros temeraria simultate animosius invocastis in iacturam non modicam status nostri, si his, quæ animo

(*) Hæc sunt extra chorum posita, & spectant ad

rotastis, successisset effectus. Et in acervatione malorum, matrimonia nostra penes Alamanniae Principes truculenta meditatione satagistis temerare. Nec hic finis fuit. Sed ad descendendum in Italiam in fortitudine bellica, quantum in vobis fuit, obliti beneficiorum nostrorum solitis artibus induxistis: quæ singula mente versastis ad demolitionem culminis nostri & contumeliam status. Quid tandem? Ulteriora dicere pudet. Proinde, Vir magnifice, tam hostilia in æquilibrio nostræ considerationis trutinantes, & obtrektationum vestrarum cominus sentientes aculeos, eligimus Deo prævio non phaleratam, ut vos, sed manifestam ac justificatam, invitante iustitia, nostram vobis inferre guerram: sperantes, si divino Iudicio spes ulla est certa, quod optima insolentia vindex rerum humanarum veritas tandem, quid egeritis, admoneret. Quapropter majorum exemplo Vos, Civitates, Oppida, Castra, & subditos vestros hostiliter & manifestissime diffidamus, & à solita pace à XXIII. die præsentis mensis Aprilis in antea, tantarum machinationum demeritis exigentibus, consideramus alienos. Quem terminum ideo his nostris induximus, ut subditi vestri interim valeant tutelæ suæ consulere pro libito voluntatis. Data Papiæ, die XVII. Aprilis MCCCLXXXVII.

Responsiva: Illustris Princeps, Pater noster carissime; excelsæ paternitatis vestræ literas partium pluralitate distinctas accepimus. Ad quarum contenta absque ipsarum partium repetitione, prædictæ excelsæ paternitati vestræ substantialiter ad illas sic duximus respondendum. Siquidem initiastis, nedum genus humanum, sed etiam animalia muta ad injuriarum impatentiam, immo ad illarum ultionem, instinctu quodam id agente, docuisse naturam, & rem ob illam belluas ipsas diversorum armorum genere prædotasse. Quæ etiam natura, uti subdit vestra paternitas, hominem huiusmodi beneficio tanto excellentius præmunivit, quanto ab aliis animalibus ratione distat atque iudicio, contra injuriantes. Et quod vestra paternitas, sicut eidem loqui libuit, considerans astus, machinationes, & ceteros cogitationum nostrarum palliatos amfraetus, duxit nos aperto bello laceßere. Unde istud fecundissimis eloquentiæ vestræ sermonibus respondentes, propositionis vestræ seriem de plano fatemur; addentes tamen, quod hominis ratio atque iudicium naturæ legem vindicationem nominare non debet, sed potius sævientis impetus feritatem. Nec alia ratione homo bruta præcellet, nisi in quantum animi sui motus præter naturam ententes ipse compeßcit. Et id nedum ad æquales pertinet, sed multo fortius ad dignitatis & sublimationis fastigium atque decus erectos. Hinc est, quod Salvatoris nostri evangelica verba præcipiunt ipsi linguendum fore ultionis eventum. Sed præsupponamus, hoc non obstante, propositum vestrum veritate niti. Attamen, sicut enuntiatis, homo injuria laceßitus accedit: quod excelsa paternitas vestra, quam res hæc non tangeret, profecto minimè loqui potest de nobis. Adversus quippe illam nullos unquam astus, nullas machinationes, nec aliarum rerum huiusmodi, sicut dixistis, insidias struximus. Ea nempe ars à nostris moribus, Deo præsentem, aliena semper fuit, & illius penitus ignari. Et non alterius probationis adminiculo opus habemus; nostra siquidem & aliorum opera apud omnes, ut Solis radius & lux meridiana, clarescunt, ita quod tamquam aperta probatione non indigent. Quid plura? In aperto contendimus, eandem paternitatem vestram non veris informationibus aures addidisse. Nec

Tom. XVI.

A mirum: livoris malivolorum nostrorum astu suggerente, quorum proprium est fas & nefas immiscere, dummodo suæ perfidiæ consequantur effectum, factum istud accessit. Sed recti Principis & constantis non est, parte altera inaudita ad sententiæ decisionem subito labi; immo discussio iudiciorum ordine ac partium assertionem, præcedit ad illam. Et quia, excellentissime Pater, vestra paternitas quædam specialia de nobis nititur vestris eisdem literis, auditui nostro horrida & incognita nobis obicere, ideo ad illa finaliter dirigere volumus responsivas, quas rogamus, ut promis auribus libeat, æmulatorum nostrorum suggestionibus quibuscumque sublati atque remotis, percipere, & æqua lance discutere. Equidem, B veluti cernimus, ab obsidione Cittadellæ Brixienfis injuriarum vestrarum duxistis ordinem, exordium, nostro examini relinquentes, quantos tractatus tetenderimus, qualiaque subornamenta pensaverimus tempestate illa; addentes quod non solum ipsius Cittadellæ, sed totius Comitatus Brixienfis subversionem contra vos moliti fuerimus. In cuius rei testimonium adducitis congregationem gentium nostrarum tunc in Pischberia factam. Ad illud filatio nostra respondit, quod absit, ut tunc talia mens nostra conceperit. Et si gentes nostras Pischberiam misimus, ad illud nos induxit illius loci nostri tutela, & ut casibus fortuitis, qui plerumque talibus fluctuationibus emergentibus solent accidere, ex consilio provideremus. C Quod nihil in nobis præter fidei zelum erga vos habuerimus, tunc hoc de facto patuit, ut excellentia vestra satis bene debet memoriæ commendasse. Quia in illius procellæ fremitu, dum Johannes de Ubaldinis nondum Miles, Dominus Johannes Agud, Dominus Henerardus, & plerique alii cum gentium armigerarum multitudine copiosa ad excidium locorum vestrorum summo velamine conspirassent, & transire vellent, nos tamquam filiali ardore permoti, & illi semper inherentes, in suffragium vestrum transmissimus virum nobilem Benedictum de Milseno cum CLX. lanceis. Talis siquidem missio quid aliud demonstrat, nisi summæ caritatis indicium?

D Successive obicitis, vos non sic fecisse, dum Civitas nostra Verona bellicoso tumultu sub Domino olim Bernabovæ laboraret. Allegatis enim vestros sudores, vigilias, sollicitudines, & labores interposuisse pro salute nostra, pro pace inter nos & illum statuenda, susceptarum in vos basitarum utentes testimonio. Hoc siquidem beneficium in nos per vestram paternitatem præfatam collatum nunquam inficiabimur; sed illius, dum vita nobis comes aderit, memoriæ nostræ semper habebit imago; immo de tam gratiosa interpositione vestra vobis infinitas referimus gratiarum actiones. Attamen non nisi quæ & nos pro paternitate vestra fecissemus, eadem paternitas vestra pro nobis effecit. Ad hoc adiunxistis, nos debuisse ad humanitatem movere relationes, quas nobis debuit fecisse vir nobilis Cortesia de Saratico circa ardentem amorem, quem nobis faciebat indubie, dum de Placentia, quem à vestra paternitate discessit, ad nos applicuisset, adscribentes nobis, nos animo nostro pejora versasse. Hanc siquidem relationem plenè nobis pro eiusdem vestræ paternitatis parte fecit idem noster Cortesia. Immo plenius ab ipso habuimus, eandem paternitatem vestram juramento affirmasse, nunquam directe, vel indirecte nobis bellum aut molestum quicquam inferre; addens ipsi vestra paternitas, quod si secus feceritis, omnipotentis Dei, Cælorumque Numina cuncta vobis orastis infesta, cum rerum vestrarum totiusque status everfione.

Fff 2

Civ

Cujus relationis vis tanti fuit roboris & efficacia, ut menti nostrae ardorem filialem, quem erga paternitatem vestram mens nostra fovebat, continuo duplicaret. Nec unquam putare possemus, quod quae ex tanti Principis ore emanassent, praesertim tot juramentis affirmata, forent se in oppositum conversura. Hac paternitatis vestrae intra conscientiae pectus libret excussio, salutis memor aeternae. Insuper additis, dum patrem inter nos & Dominum Paduanum tractaretis apponere, nos accivisse Duces Bavariae & Dominum Carolum de Vicecomitibus, ut ad vestra damna descenderent, aliò pergere simulantes. Huic assertioni elata fronte non ambigimus dare responsum, quod nec Bavariae Duces, nec Dominum Carolum de Vicecomitibus adversus vos unquam provocare in Italia tentavimus. Si qua paternitati vestrae in oppositum tradatur informatio, ea prorsus à veritate discordat. Sed hujus veritas est, quod dum ipsi Duces & Dominus Carolus nos requisivissent, & ad nostra velent praesidia proficisci contra Dominum Paduanum, ad alia postea sua agenda tendere dispositi, his nullum nostrum praebuimus assensum, donec omnia illa paternitati vestrae praestata, si bene recolit, per Dominum Guilielmum de Perusio, & Jacobum de Hereditate Consiliarios vestros fecimus manifesta. Haec sunt fraudes, hi doli & astus, quibus, Pater noster carissime, filialis devotio nostra erga vos semper usa est. Ulterius quia conspeximus illorum adventum in vestri cedere displicentiam, statuimus eorum praesidia totaliter recusare. Quod si è converso fecissemus, magnum nobis emolumentum forsitan evenisset. Sed tunc paternae caritatis vestrae beneficia nostris utilitatibus fuerunt anteposita, sicut semper menti nostrae fuit inconcussa sententia. Postremo Alamanniae Principes scribitis nos procurasse divertere à vestris matrimoniis, & eosdem, tamquam his non contenti, contra vos ad descendendum in Italiam induxisse. Hanc quidem procuracionem audemus, Deo teste, nostris veridicis assertionibus denegare, quum quidquam tale numquam mente nostra conceperimus. Sed amulorum nostrorum haec sunt figmenta, quibus ubi veritas eis non suppetit, ad colores mendaciorum & ardorem suarum commenta refugiant, & ubi fallendi spem habent, sacra profanis immiscunt. Quae omnia paternitatis vestrae debet prudentia matura digestionem persare. Ad conclusionem literarum vestrarum denique attendentes, legimus vos per earum tenorem nos, nostrosque subditos, Civitates & Oppida, cum omnibus nostris diffidare à die XXIII. instantis mensis, ob praecedentium narrationum effectus, uti inducitis. Sed ad haec praecordialis zelus noster non sine magna admiratione cogitur ingemiscere, nullam ex nostri parte injuriarum causam adesse concernentes, nisi falsis emulationibus paternitas vestra velit aures omnino praeberet. Nos equidem tam praesati Cortesiae, quam aliis considerationibus moti, ubi necessitas immineret, eandem paternitatem vestram in adiutorium nostrum atque tutelam semper fore promptissimam sperabamus. Et eo vehementius admiramur, quum semper vos, ut patrem praeclearissimum, uti filius, dilexerimus, nostraque continuo semper fuerit mens, vestras utilitates nostris commodis antepondere. Quid plura? Plura foveamus nunc, ubi paternitas vestra talia dignetur assumere. Ceterum & si illud illa respuat & abneget, non sine ingentis doloris aculeo mens nostra graviter & male contenta foret, & praecipue quia diffidantiam hujusmodi non à paternitate vestra, sed à nostrorum amulorum livore

A & perfidia cognoscimus emanasse; dolentes quam plurimum quod filialem benivolentiam nostram ab eadem paternitate vestra possent letari se separasse. Attamen Deo assistente nobis ad tutelam & defensam nostram nostrorumque, pro ut expedit, curabimus è vestigio providere, in aeterni Judicis throno, cui cuncta justa & injusta patent, plenissime confidentes. Data Verona die XXI. Aprilis MCCCCLXXXVII. Indictione X Antonius de la Scala Verona &c. Imperialis Vicarius Generalis. A tergo: Illustri & Excelso Domino Johanni Galeatio Vicecomiti Comiti Virtutum, Mediolani &c.

CAP. CXLVII

B *Conjuratio Domini Comitis Virtutum facta contra Magnificum Dominum Bernabovem & filios; & de eorum captione, & status amissione.*

C Anno Domini MCCCCLXXXV. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Antonio de Salutiis Archiepiscopo Mediolani, dominantibus Dominis Bernabove & Johanne Galeazio Comite Virtutum, die VI. mensis Maji in festo Sancti Johannis ante Portam-Latinam, horis XVI. diei, in die Sabbati, Magnificus & Excelsus Dominus Johannes Galeaz Comes Virtutum, deliberato animo, & habito prius consilio cum aliquibus suis Capitaneis & Civibus Mediolani & provisionatis suis, recessit à Civitate Papiae, & equitavit versus Mediolanum, cum lanceis CCCC. bonorum hominum armatorum electorum, asserendo velle ire ad Dominam Sanctam Mariam de Monte situatam in Ducatu Mediolani supra Varisium pro quodam suo voto complendo; nam dicta Ecclesia est maximae devotionis, & quotidie ibi multa fiunt miracula, & aedificata fuit per Beatissimum Patrem nostrum Ambrosium. Dum autem praefatus Dominus Comes Virtutum fecisset de suis gentibus plures turmas, ex una quarum erat Dominus Otto de Mandello, & in alia Dominus Jacobus de Verme, & in alia Dominus Johannes Malaspina, quum appropinquassent per duo milliaria prope Mediolanum, obviaverunt dicto Comiti Dominus Ludovicus & Rodulfus filii Domini Bernabovis, & tunc bono modo eos in medio clauserunt & circumdederunt. Postea equitantes semper pervenerunt usque foveam Civitatis ad locum, ubi est Hospitale Sancti Ambrosii. Ibi erat Dominus Bernabos expectans praefatum Dominum Comitem Virtutum, causam associandi eum in Civitate Mediolani. Tunc appropinquans dictus Dominus Jacobus de Verme Domino Bernabovi, cum suis armigeris impetuosè imposuit manus in personam Domini Bernabovis, & dixit: Vos estis prisionerius. Statim quidam ex provisionatis ejusdem Domini Comitis dicto Domino Bernabovi accepit bachettam, quam suis tenebat manibus. Tunc Dominus Bernabos eidem Jacobo dixit: Unde habes tu tantam audaciam talia faciendi? Qui respondit, quod habebat in mandatis à Domino suo ipsum capiendi & filios. Sic communiter equitando intraverunt per Castrum Portae Jovis ipsius Domini Comitis, & ipsos Dominos Bernabovem, Ludovicum, & Rodulfum captivos dimiserunt in dicto Castrum sub bona custodia. Post Dominus Comes Virtutum cucurrit cum gentibus suis per Civitatem Mediolani, & statim & incontinenti factus & creatus fuit Dominus generalis Civitatis

his Mediolani sine strepitu & sine aliqua contradictione Civium Mediolani & totius Comitatus. Et statim habuit Castrum Sancti Nazarii edificatum per Dominum Bernabovem; in quo Castro ipse Dominus Bernabos habebat totum suum thesaurum ibi repositum, & gubernatum, & ipsum thesaurum totum apprehendit, & accepit, & dicitur, quod fuerunt septem plaustra onerata auro & argento, hoc est sexcentum millia Ducatorum auri. Item statim habuit Portam Romanam, & alias Portas Mediolani, quas Dominus Bernabos sub ejus dominatione tenebat. Et antequam essent horæ viginti diei, omnia sedata fuerunt in Mediolano, auxilio Populi dictæ Civitatis, ac etiam gentium præfati Domini Comitis. Quod fuit maximum mirum, & creditur majus factum, quam umquam fuerit in aliqua parte Mundi. Et certè hoc venit à Deo, & non ab hominibus. Tamen creditur, quod sic citò Dominus Bernabos perdidit dominium & Civitates suas, quia dicti subditi sui multis modis malè tractabantur, & eis imponebantur onera insupportabilia, quæ aliquo modo sustinere non poterant. Et Cives non patiebantur filias suas domos exire propter inhonestatem Domini Bernabovis: quod & hodie observatur. Tunc temporis puellæ nobiles ibant per Civitatem Mediolani sine respectu aliquo, quod modò non fit. Alii duo filii Domini Bernabovis evaserunt, scilicet Dominus Carolus, & Dominus Johannes Mastinus. Et primò Dominus Carolus, qui erat Cremonæ cum Domina Beatrice ejus uxore dicto tempore, quo dictus Dominus Bernabos fuit captus, timens de exercitu Domini Comitis Virtutum, & de Civibus Cremonæ, reduxit se Cremonam, postea Parmam, postea Regium. Deinde recessit desperatus sine spe aliqua, & ab omnibus derelictus. Dictus verò Dominus Johannes Mastinus nondum in virili ætate fuit reductus de Castro Tricii, ubi erat dicto tempore, ad Civitatem Brixiam, de qua erat Dominus, & reduxit se in Cittadella & Castro dictæ Civitatis cum Domino Guilielmo & Guidone fratribus de Gonzaga filiis quondam Domini Feltrini olim Domini Civitatis Regii & olim Domini Civitatis Mantuæ unà cum aliis fratribus suis, scilicet Domino Guidone patre Domini Ugolini, & Domino Philippino, Domino Alberto, & Domino Frederico, omnibus fratribus filiis quondam Domini Ludovici de Gonzaga, & cum aliis quampluribus bonis hominibus cum comitiva quamplurium bonorum hominum & gentium armatarum, qui quampluribus diebus viriliter se & dictam Cittadellam & Castrum defenderunt. Finaliter reddiderunt dictam Cittadellam & Castrum Domino Comiti Virtutum, dando dictus Comes eidem Domino Johanni Mastino omni mense usque ad certum tempus Florenos mille auri sub certis pactis & conditionibus. Tunc dictus Dominus Johannes Mastinus ivit Venetias; & quia multi cives bene se habuerunt circa dictam Cittadellam devincendam, fuerunt Militiâ decorati. Eodem die quo captus fuit Dominus Bernabos, Dominus Comes Virtutum fecit capi filium & filiam dicti Domini Caroli, qui erant in Civitate Mediolani, & poni sub bona custodia. Item die X. Maji Dominus Comes habuit dominium Civitatis Laudensis sibi datum à Domino Antonolo Vicecomite, qui tunc temporis erat Capitaneus dictæ Civitatis pro Domino Aloysio Vicecomite tunc Domino dictæ Civitatis. Item ipso die X. præfatus Dominus Comes incarceravit Dominos Sagramo-

A rum & Galeottum fratres & filios naturales Domini Bernabovis in Castro Modoetia. Die XXII. Cremonenses acceperunt in se dominium Civitatis. Deinde eam habuit præfatus Dominus Comes excepto Castro, in quo erant reducti stipendiarii Domini Caroli Vicecomitis. Postea die XXIV. habuit Castrum. Eodem mense habuit dominium Terræ Cremæ, sibi datum ab hominibus & Populo. Item die XV. præfatus Dominus Comes habuit dominium Civitatis Pergami. Die XVI. Maji egregius Miles Dominus Jacobus de Verme de Verona Capitaneus generalis Domini Comitis cum maxima quantitate gentium equestrium intravit Civitatem Parmæ, & ei datum fuit dominium dictæ Civitatis nomine præfati Domini Comitis Virtutum. Item habuit Castrum Berfelli Episcopatus Parmæ. Item die XIX. Maji Dominus Comes habuit dominium Civitatis Brixie. Die XX. Dominus Jacobus de Verme cum maxima multitudine stipendiariorum equitavit ad Civitatem Regii, & ipsam obsederunt, & eam habuerunt. Die XXIV. habuerunt Castrum nomine præfati Comitis. Die XXV. Dominus Barnabos conductus fuit sub bona custodia ad Castrum Tricii, quod ipse edificari fecerat. In ejus societate conducta fuit Domina Domina de Porris amasia sua, & ibi reclusi fuerunt cum bonis custodibus. Tunc iterum fuerunt conducti Dominus Aloysius & Rodulfus fratres filii Domini Barnabovis ad Castrum Sancti Columbani Episcopatus Laudensis, & ibidem fuerunt incarcerati.

Eodem mense Dominus Comes Virtutum scribit Florentinis de captione Domini Barnabovis in hac forma: *Magnifici Amici carissimi. Noverit vestra amicitia, quod pro conservatione Status nostri & status Domus nostræ contenti eramus tradidisse oblivioni innumerabiles injurias & damna temporibus retroactis per Dominum Barnabovem Vicecomitem & ejus natos nobis & Domui nostræ illatas & illata per multos abominabiles modos, videlicet usurpando jura nostra, & Mediolanensis districtus, in nostros Nobiles, Officiales, familiares & subditos homicidia, verbera & adulteria committendo, inimicis nostris semper favendo, mortem nostram multis & diversis modis incessanter procurando, sibi & nobis in guerris cum insatiabili appetitu inimicos accumulando, inhonestam & crudelissimam vitam in omnibus semper deducendo. Quæ omnia & multa alia ineffabilia vobis, & toti mundo credimus fore nota. Nunc ipse sentiens nos causâ devotionis ituros ad visitandum Ecclesiam Beatæ Mariæ Virginis de Monte suatam in territorio nostro Mediolani, cum sollicitudine procurabat sub cautela habendi nobiscum colloquium, in fortilitium suum nos inducere blandis verbis, & in fortias suas detinere, & nos tali modo vita & libertate privare. Quod quidem præsentientes, nostris fidelibus servitoribus notificavimus. Qui dicentes fore veridicam informationem, nobis consuluerunt, quod à nostra devotissima devotione non desisteremus; Sed bonis gentibus & comitiva associati arripere iter nostrum. Quod sic fecimus. Et volentes omnem ejus rixam & pravam intentionem totaliter evitare, omisimus ire per Civitatem Mediolani, & direximus iter nostrum juxta foveam Civitatis. Transientibus nobis ibidem, in quodam loco flexo & clandestino erat, nobis insciis, Dominus Barnabos cum duobus natis suis, & multis gentibus, quæ per nos transientes videri non poterant, & subito à contumeliis inchoando enses evaginarunt. Tunc existentes in nostra Societate ad defensionem nostræ personæ se opposcentes, & prævalentes, ipsum,*

natos, & omnes existentes cum eo ceperunt. Quod non solum ad liberationem nostram & suorum & nostrorum subditorum, sed potius ad pacificum statum totius Italiae redundabit, ad cuius destructionem semper nitebatur. Deinde Civitatem intravimus, & per Nobiles & Populares, nemine discrepante, benignè recepti sumus, & gratias agentes, eam liberè possidemus. Nos enim sic amabiliter scribere disposuimus, ut omnia nobis occurrentia sentiat, & intentionem nostram in quibuscumque vobis necessariis dispositam menti vestra habeatis. Nam bonum & pacificum statum diligimus & affectamus, offerentes nos ad omnia beneplacita vestra. Datum Mediolani die VIII. Maji VIII. Indictione MCCCXXXV. Pasquinus.

Florentinorum responsio: Magnifice & Excelse Domine, frater, & amice carissime. Literas vestras partium pluralitate distinctas nuper accepimus, per quas vestra caritas intimavit, quot & quanta contra vos hactenus fuerunt per quondam Magnificum fratrem nostrum Dominum Barnabovem insidia preparata, quot vobis & vestris intulerit offensas & injurias, quid deinde demum in caput & salutem vestram (proh dolor!) perficere satagebat, & denique quid vos oportuit contra tot instructa pericula providere. Quae commemorando, carissime frater, horrent mentes mirabili stupore percussae. Quis enim non horreat videndo, tantum potuisse pacis & humani generis inimicum, qui inter tam strictos & cognationis & affinitatis nexu tale dissidium taleque scandalum concitavit? Quis non exstupeat audiendo inde tanti Domini ruinam? puritatem verò & innocentiam vestram tot potuisse funestis consiliis impeti, totque modis & periculis oppugnari? Sed custodivit Deus puerum suum, qui quondam David de manu persecutoris soceri liberavit. Quid autem prius facere debeamus? An hoc inter nos scandalum flebili deploratione conqueri, an vobiscum de salute vestra letari, satis exploratum, frater carissime, non habemus. Utrumque jubet vera dilectio, qua vos & vestrum sanguinem prosequimur & amamus. Utrumque igitur, postquam sic veniunt bona conjuncta malis, quantum exigit rerum conditio, faciamus. Dolemus itaque tantas & tales causas huius inter vos dissidii suggestionem diabolica concurrisse. Letamur autem, postquam illud erat in satis, hoc est in aeterna Dei dispositione, vos incolumes tot pericula evitasse. Scimus enim, quidquid per vos factum est, totum procurandae securitatis necessitudine fore gestum. Speramus etiam, quod tanta rerum vertigo in exaltationem vestrae caritatis & sanguinis, fortificationem Italiae, amicorum consolationem & nostri Communis praecipue redundabit. Datum Florentiae XIV. Maji MCCCXXXV. Priores Artium & Vexillifer Justitiae Populi & Communis Florentiae. Colutius. Eodem Anno Populus Civitatis Ferrariae unanimiter & concorditer transferunt se ad arma; & iverunt ad Palatium Dominorum Marchionum Estensium. Illic interfecerunt tres ex familiaribus dictorum Dominorum Marchionum, & in dictis Palatiis obsiderunt praedictos Marchiones. Praedicta fecerunt propter graviora onera, quae dicto Populo imponebantur. Postea praefati Domini existentes cum gentibus magnifici Domini Francisci de Carraria Domini Paduae, interfici fecerunt quingentos homines & plus de Populo minuto propter dictam rebellionem. De mense Junii Dominus Comes Virtutum habuit ex Domina Catharina consorte sua quamdam pulcherrimam filiam: Die IX. Julii obiit dicta filia in Civitate Papiæ, & ibidem sepulta fuit cum maximo honore in Sancto Augustino.

A Capto igitur Domino Barnabove & incarcerato cum filiis, Dominus Johannes Galeaz Comes Virtutum formari fecit processus contra ipsum Dominum Barnabovem. Nam ut patet ex „ Privilegiis Imperialibus Caroli IV. datis Pisis „ Anno MCCCCLV. Indictione VIII. nono Idus „ Maji, Regnorum Anno IX. Imperii verò I. „ dictus sacratissimus Princeps Imperator Carolus de fide & legalitate nobilium virorum, „ Matthæi, Barnabovis, & Galeatii Vicecomitum confusus, ipsos & quemlibet ipsorum in „ solidum, & ipsorum & cujuslibet ipsorum, „ heredes ordinavit suos & sacri Imperii Vicarios Generales irrevocabiles & duraturos per „ tempora vitae suae, dum tamen in sacra & sacri Imperii fide & obedientia persisterent in „ Civitate & territorio & districtu Mediolani. „ Item de quibuscumque juribus, rationibus, „ fidelitatibus, servitiis, homagiis, subjectionibus quibuscumque, qualitercumque, quomodocumque, & quocumque jure, quacumque ratione vel causa, vel occasione pertinentibus, spectantibus, seu adjacentibus Civitati, Castro, & locis adjacentibus Civitati praedictae. Quo facto dum dicti tres fratres simul, & quilibet ipsorum, administrarent in dicta Civitate Mediolani, decessit „ primò Dominus Matthæus, superstitibus pariter Dominis Barnabove & Galeazio fratribus. Demum adhuc vivente eodem Imperatore Carolo IV. decessit Dominus Galeaz superstitibus Domino Johanne Galeazio ejus primo „ & unico genito, & superstitibus etiam Domino Barnabove illius fratre. Qui simul tamquam „ Vicarii regebant in Civitate Mediolani. Demum decessit Dominus Carolus Imperator, „ superstitibus dictis Dominis Barnabove & Johanne Galeazio Comite Virtutum. Cui Imperatori successit in Regno Romano Wenceslaus „ ipsius primogenitus, solemniter electus, & „ per sanctae memoriae Dominum Gregorium XI. confirmatus. Post cuius Wenceslai electionem „ & successionem in Regnum, Dominus Johannes Galeaz Comes Virtutum ab ipso Wenceslao Romanorum Rege fuit investitus per haec verba: „ Wenceslaus Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus & Bohemiae Rex, Nobili Johanni Galeaz de Vicecomitibus de Mediolano, nato recolendae memoriae sacri Imperii dilecti nobis Militis quondam Galeaz olim genitoris tui, nostro & Sacri Imperii fidei dilecto, gratiam Regiam, & omne bonum. Dum inter claustra nostri pectoris provida consideratione perpendimus, qualiter supernae Majestatis dignatio nos, quamvis immeritos, sua pietate pro- „ vexit ad apicem Regiae dignitatis, gubernacula nobis sacri Romani concedens Imperii, quod super „ principatus & dignitates alias orbis terrae ad supremum excellentiae gradum Divina Sapiencia „ more inestimabili sublimavit, invenimus liquido ex infuncto nobis officio Regalis sollicitudinis humeris nostris incumbere, qualiter virgâ virtutis „ nostrae Reges & Regna regere, & in statu tranquillo Populos sub pacis & justitiae regula debeamus salubriter gubernare. Quoniam autem nostram simul in diversis partibus, quas sacri Imperii ambitus continet, non possumus exhibere „ praesentiam, ne aliquibus desit nostra vigilantia ad gubernandum eas, in quibus assumendo personas idoneas, generis nobilitate & morum honestate conspicuas, ac rerum experientia circumspectas, „ nostra consuevit majestas eligere, & in partem suae sollicitudinis evocare; sanè nobilis olim Matthæi Vicecomitis proavi tui sincere devotionis affectum.

Etum, grataque & utilia, promptaque fidelitatis obsequia, quibus erga celebris ac recolenda memoria Dominum Henricum quondam Romanorum Imperatorem Augustum, proavum, prædecessoremque nostrum, claruisse agnoscitur, similemque devotionis affectum, ac similia obsequia, quem & quæ præfatus quondam genitor tuus habuit erga celebris ac recolenda memoria Dominum Carolum Romanorum Imperatorem, ac olim genitorem nostrum carissimum, gratiosius recolentes: considerantes etiam fidem & devotionem ipsorum in te esse successionem quadam hereditaria propagatam, quibus ad prosperitatem & salutem nostræ sublimitatis Regiæ placido successionis ordine jugiter anhelasti, & pro nostræ Majestatis honore personæ sapius atque rerum discrimina minime refugisti; habito de imata nobis benignitatis clementia, maximè ad præmissa, benigno respectu, ac de fidei tuæ constantia, legalitate, & prudentia plurimum confidentes, etiam ad cautelam, iteratò & de novo sponte & ex certa scientia & animo deliberato, te, tuosque heredes, & descendentes tuos, & quemlibet tui heredum & descendendum tuorum in solidum pro sacra nostra Majestate Regiæ Romanorum nostros & sacri Imperii facimus, constituimus, ordinamus, & creamus Vicarios Generales irrevocabiles & perpetuò duraturos per omnia tempora vitæ nostræ, dum tamen in nostra & sacri Imperii fide & obedientia persistatis, Civitatum & in Civitatibus, territorii, & districtibus, videlicet in Civitate Papiæ, & ejus territorio, districtu, & eorum pertinentiis, & super Comitibus de Lomello, etiam quantum ad Castra, possessiones, & bona ipsorum, quæ in territorio Papiensi consistere dignoscuntur, tam in terra quam in aqua, tam in monte quam in plano Civitatis, seu in Civitate Placentiæ, Civitatis seu in Civitate Novariæ, Civitatis seu in Civitate Alexandriæ, Civitatis seu in Civitate Publici seu Bobii, Civitatis seu in Civitate Asti seu Astensi, & Civitatis seu in Civitate Albæ. Et de omnibus aliis Terris, Castris, locis, & villis Pedemonium, Civitatis seu in Civitate Comarum, Terræ seu in Terra Cunii, Terræ seu in Terra Montisvici, Terræ seu in Terra Cevæ, Terræ seu in Terra Demontis, Terræ seu in Terra Canobii, Terrarum seu in Terris Viglevani, Cassinarum, Bisiniana seu Bassignana, Locarni, Canalis Birmesi seu Burnii, Blandrata, Trasineti, Claraschi, Peceti, Valentia, Casalis Sancti Evasii, Castri seu Terræ seu in Castro seu Terra Novi seu Avoni, Terræ seu in Terra, Castri seu in Castro de Pontibus, Terræ seu in Terra de Biascha seu Habiascha, Pontis seu pontium seu in & de pontibus super flumine Ticini, cum omnibus & aliquibus Castris, Terris, Locis, Villis, Communitatibus, territoriis, & districtibus ipsarum & ipsorum & alicujus ipsarum & ipsorum. Item & de quibuscumque Terris, Castris, Villis, locis, districtibus, juribus, rationibus, servitiis, fidelitatibus, homagiis, & subjectionibus quibuscumque, qualitercumque, quomodocumque, & quocumque jure, quacumque ratione, causa vel occasione pertinentibus, spectantibus, seu adjacentibus, Civitatibus, Terris, Castris, Villis, & locis prædictis, seu alicui eorundem. Item de aliis Civitatibus, Castris, Communitatibus, Terris, & locis, quæ in citramarinis, & ultramarinis partibus ad sacrum Imperium pertinentibus per vos vel pro vobis & vestro nomine tenentur, reguntur, & possidentur; & in quibuscumque juribus & pertinentiis earundem.

Et item de omnibus Civitatibus, Terris, territoriis, villis, & Castris, honoribus, infeudatio-

nibus, hominibus, & beneficiis, in quibus, de quibus, & super quibus præfatus genitor tuus per præfatum genitorem nostrum creatus & constitutus fuit Vicarius. Et item de omnibus juribus, infeudationibus, & subjectionibus quibuscumque & qualitercumque & quocumque jure & quacumque causa vel occasione pertinentibus vel spectantibus prædictis Civitatibus, Castris, Villis, Terris, & locis, & omnibus & singulis prædictis, & cuilibet vel alicui ipsarum & ipsorum. Et quum noscamus plenius quod recolenda memoria quondam Serenissimus genitor & prædecessor noster Dominus Carolus eundem tuum genitorem ac ejus heredes, & per consequens te, qui ejus heres existis, prædictarum & prædictorum omnium Terrarum, dominiorum, Civitatum, Castrorum, & districtuum, suos & sacri Imperii Vicarios creavit, fecit, & realiter constituit prout certarum literarum tenores ab eodem nostro genitore & Domino per tuum præfatum genitorem pro se & ejus heredibus obtenturum clarius edocent, quas in sui roboris firmitatem ipsius genitoris tui meruit ac tuæ poterit promereri perseverata fidei constantia permansuras; idcirco si varietate negotiorum innumerâ, aut importuna precum instantiâ, seu alias quomodolibet contra præfatas genitoris nostri literas & earum tenores quis aliquas literas à sæpe dicto nostro genitore quovismodo impetrasset, aut in futurum à nobis quomodolibet impetraret, seu concessio per prædecessores nostros facta fuisset, seu per aliquem eorum processisset, vel per nos fieret, seu procederet in futurum, quæ tibi in Vicariatu, infeudationibus, jurisdictionibus, honoribus, & juribus quacumque Terrarum, aut alicujus vel aliquarum earum Civitatum, Terrarum, Castrorum, Villarum & locorum, quas & quæ præfatus quondam genitor tuus à præfato genitore nostro, seu à nobis, & Imperio quovis modo tenuit & possedit, seu aliquo tempore, quo in humanis agebat, tamquam sacri Imperii Vicarius gubernavit, quovis modo aliquod possent seu valeant præjudicium generare, ipsas quidem concessiones & literas per alium quemcumque quovis modo impetratas, vel quas in futurum impetrari contingerit per quemcumque alium, ac etiam quancumque constitutionem, creationem, ordinationem, concessionem Vicariatus, infeudationem, ac etiam quancumque immunitates, libertates, nec non privilegia quacumque cuius alteri personæ super vel in ipsis Civitatibus, Terris, territoriis, districtibus, infeudationibus, honoribus, jurisdictionibus, imperiis, juribus, & pertinentiis factas & facta, concessas & concessa, præterquam præfato quondam genitori tuo & descendenti ejus vel alicui vestrum, vel in futurum faciendas & faciendas concedendas seu concedenda cuique alteri, ex & de nostra Regiæ Romanæ potestatis plenitudine omnimodo, quo melius & absolute possumus, ex nunc pro ut ex tunc, revocamus, irritamus, annullamus, nullas & nulla, irritas & irrita, nulliusque valoris ac momenti esse & esse debere censemus, volumus, jubemus, mandamus, & decernimus ex certa scientia, deliberato animo, & cum consilio ponderato; non obstantibus aliquibus in contrarium, & maximè quod in ipsis concessionibus, constitutionibus, immunitatibus, libertatibus, infeudationibus, privilegiis, beneficiis, & literis seu in aliqua vel in aliquo eorum vel earum contineatur, seu contineretur, vel in futurum contineri reperiat, seu reperiretur; quod nisi totus tenor ipsarum constitutionum, concessionum, creationum, immunitatum, libertatum, infeudationum, privilegiorum, beneficiorum, & literarum sic

sic in ipsarum seu ipsorum revocatione, annullatione, irritatione, & declaratione de verbo ad verbum sit insertus, seu specificè descriptus, ipsa revocationes, annullationes, irritationes, ac declarationes sint nullius valoris & momenti. Ac etiam non obstante quòd in eisdem appositæ forent aliqua alia clausula derogatoriæ, & maxime ista, videlicet, non obstantibus quibuscumque legibus, constitutionibus, statutis, & juribus legalibus, communibus, municipalibus, generalibus vel specialibus. Quibus omnibus & juribus per concessorem, constitutorem, & creatorem ipsorum & ipsarum foret quovis modo derogatum. Ac etiam non obstante quòd in eis contineretur; non obstantibus aliquibus aliis clausulis derogatoriis, in ipsis seu in ipsa quovis modo insertis, nominatis, vel specificatis, vel de quibus in eis vel in ea fieret quovis modo mentio. Ac etiam non obstantibus aliquibus aliis clausulis derogatoriis, quæ in ipsis reperiantur insertæ. Quarum habentes plenam notitiam per respectum ad concessas seu concessa, ex certa scientia de eis omittimus facere specialem mentionem, volentes præsentem revocationem ac singula prædicta vires, robur, & effectum sortiri, ac si ipsa clausula de verbo ad verbum forent in ea & in eis insertæ & specificatæ; & eis taliter specificatis foret per nos specialiter derogatum.

In qua nostra præsentis Vicariatus constitutione, creatione, & ordinatione, tibi & tuis descendenti- bus, & cuilibet vestrum auctoritate Regia & de nostra concedimus plenitudine potestatis etiam in prædictis Civitatibus, Terris, Communitatibus, Castris, & locis, quibus harum serie estis vos & quilibet vestrum constituti Vicarii, in vos & vestrum quemlibet transferimus plenam, meram, liberam, & omnimodam temporalem gladii potestatem & jurisdictionem; nec non merum, mixtum, & absolutum imperium vice & nomine nostri & sacri Imperii, in eisdem Civitatibus, Terris, Communitatibus, locis, territoriis, & districtibus, ac ipsarum & ipsorum, & cujuslibet ipsarum & ipsorum pertinentiis & juribus universalibus, nec non in rebus & personis quibuslibet eorundem cujuscumque dignitatis, status, ordinis, præeminentiæ, vel conditionis existant, salva tamen Ecclesiastica libertate; & plenam ac omnimodam potestatem exercendi prædicta & infra scripta per vos vel alios Officiales & ministros vestros ad hoc deputatos, seu etiam deputandos, animadvertendi in facinorosos homines, & coercionem quamlibet quantumcumque magnam vel modicam, ratione prævia, & mediante justitia, exercendi; ut omnino sitis vos & heredes vestri, vestrumque & eorum quilibet quo ad omnia & singula, quæ dici & appellari possunt, seu sint de mero, absoluto, & mixto imperiis ac jurisdictione qualibet, generaliter quo ad omnia, & specialiter quo ad singula, quæ in hujusmodi jurisdictionibus & imperiis includerentur generaliter vel specialiter, Vicarii, Judices, Rectores, Potestates, & Administratores, ordinarii, generales, & speciales auctoritate nostra regia constituti irrevocabiliter; dum tamen, ut præmittitur, in nostra & Imperii sacri fide & obedientia persistatis. Damus insuper & concedimus tibi & descendenti- bus tuis, vestrumque cuilibet, & in te, & vestrum quemlibet transferimus pleno jure omnem auctoritatem, licentiam, & potestatem generalem & specialem impositionis pœnarum, augmenti & diminutionis & remissionis ipsarum, multas imponendi & remittendi in causis & negotiis contingentibus, gladii potestatem & coercionem quamlibet exercendi. Ita quòd in Civitatibus, Communitatibus, Terris, Castris, locis,

A territoriis, & districtibus quibuscumque supradictis omnem vice nostra superioritatem obtineatis, & jurisdictionem latissimam & imperia tibi & descendenti- bus tuis, vestrumque cuilibet, velut à lege, & verbis lege animata in terris commissa, pleno jure, generaliter & specialiter demandata. Et ut etiam apud vos & heredes vestros, vestrumque quemlibet, & coram vobis & heredibus prædictis, & vestrum quolibet, possint tam contentiosa quàm voluntaria judicia exerceri ubique in locis prædictis, & etiam extra territoria prædicta de rebus dumtaxat contractis vel quasi contractis, seu de maleficiis, criminibus, & delictis, vel quasi commissis, & perpetratis inter subditos & incolas, vel per subditos & incolas prædictorum locorum, vel etiam inter non subditos & incolas sed in prædictis territoriis contractis vel perpetratis. Volumus etiam & concedimus, quòd tu & descendentes tui & vestrum quilibet possitis omnia & singula supradicta & infra scripta exercere per vos & per alios Judices à vobis & vestrum quolibet generaliter constitutos, & specialiter delegatos. Ita quòd omnino habeatis specialiter & expressè, simpliciter & de plano, & cum causa cognitione, judicis dandi licentiam, semel & sæpius etiam removendi datum, & alium vel alios cum causa vel sine causa, quoties vobis & cuilibet vestrum videbitur, subrogandi. Possitisque vos & heredes vestri prædicti dare & datos declarare tutores & curatores personis, & etiam heredibus & bonis, possessionem bonorum concedere, & in ipsam mittere ex quacumque causa quantumcumque maxima seu magna, causas quasque capitales, criminales, vel civiles, maximas, magnas, vel minimas, etiam si bonorum omnium seu partis aut status cujuslibet, seu libertatis vel servitutis personarum, sententiam & cognitionem requirant, tibi & vestrum quilibet per vos ipsos vel alios, quos elegeritis, committimus & mandamus, & ipsorum decisionem & cognitionem, delegationem & subdelegationem concedimus pleno jure; fugitivorum inquisitionem & insequutionem ac punitionem, laqueationem, furium suspensionem, membrorum truncationem, bullationem in facie, fustium & ictus percussorem pariter, propriè, temporaliter & perpetuè, ac fori interdictionem, ad bestias & ad equuleum damnationem, ignis incremationem, & totius corporis vel partis debilitationem, & quamlibet aliam vitæ condemnationem, ademptionem, relegationem quamlibet temporalem vel perpetuam, etiam extra territoria supradicta, limitum tuitionem, bonorum publicationem, Officialium constitutionem, & omnium criminum ordinariarum, publicorum, privatorum, enormium, & faciliū cognitionem & decisionem, ejusdem decisionis cognitionis commissionem, in integrum restitutionem, abolitionem, quamlibet, in judicio & extra exercendi, & dispositionem plenariam, licentiam, & liberam facultatem. Quòdque ad te Vicarium & descendentes tuos, & ad Judices per vos & quemlibet vestrum deputandos, devolvantur & pertineant appellationes in quibuscumque causis criminalibus, vel cuilibet enormibus vel facilibus etiam si nominatim & expressè ad nostræ Majestatis audientiam fuerint interpositæ. Et illas tamquam à vobis generaliter vel specialiter appellationum ipsarum etiam ad vos interpositarum Judicibus, & Commissariis deputatis possitis cognoscere, & per vos vel alium vel alios examinare, terminare, & diffinire, decretorum primi & secundi interpositiones, declarationes domini utilis vel directi, & cujuslibet alterius generis vel servitutis fendas per vos & vestrum quemlibet vel alios committimus pleno jure.

Ex-

Expeditionem, impositionem, & exactionem omnium vectigalium tam solitorum quam novorum, Toloneorum, Monetarum, Gabellarum, Dattorum, & aliorum onerum tam realium quam personalium, ac mixtorum, angariarum, perangariarum, & concessum in terra & in aqua, impositionum feriarum, nundinarum, indictionem consuetudinum, & jurium municipalium, stabitationem, constitutionem, & revocationem officiorum, & beneficiorum collationem: insuper rebellium, qui sunt, vel fuerunt, velerunt, tam Imperii quam Urbium Imperialium, & praesertim praedictorum locorum, insequutionem & punitionem; & generaliter omnia & singula Regalia quaecumque, quae à lege, jure, constitutione, edicto, seu consuetudine, aut aliter qualitercumque, nostrae Serenitati & sacro Imperio competere dignoscuntur, ad te, nostrum Vicarium, & tuos descendentes & illum & illos, quibus commiseritis, pleno jure pertinere volumus; ita quod omnia emolumenta, redditus, & proventus qualitercumque propter publicationes vel confiscationes bonorum, impositiones poenarum, exactiones vectigalium novorum vel veterum, vel aliter quoquo modo proveniunt de Civitatibus, Castris, Communitatibus, Terris, locis, juribus, & pertinentiis praedictis, ad vos, vestrumque quemlibet pertineant pleno jure sine aliqua restitutione & ratione nobis & sacro Imperio deinceps fienda, & in vestrum privatum patrimonium seu erarium, sicut volueritis, convertantur. Quae omnia singula praedicta facimus habita deliberatione Procerum nostrorum ex certa scientia, cum auctoritate, bailia tam ordinaria quam absoluta, & omnibus aliis modis, quibus melius possumus, de nostra plenitudine potestatis, dum tamen Civitates, Terrae, Castra, Communitates, fortilitia, loca, districtus, & territoria supradicta & eorum quodlibet cum omnibus pertinentiis supradictis de nostra & sacri Romani Imperii jurisdictione, dominio, & proprietate consistant, non obstante quod praedicta seu aliqua praemissorum dicerentur esse damnoisa fisco, vel juri contraria, & non obstante quod secunda jussio dicatur non intercessisse, & non obstante, quod de aliquibus debuisset fieri mentio specialis; & omnibus aliis legibus, juribus, vel consuetudinibus generalibus vel specialibus, quae possent praedictis in aliquo obviare, non obstantibus quibuscumque. Quibus omnibus & singulis, in quantum obviare reperientur, quovis modo de nostra plenitudine potestatis specialiter & expresse ac ex certa scientia derogamus, & ipso jure derogatum esse per praesentes volumus & jubemus. Insuper etiam similibus modo & forma & ad cautelam constituimus, facimus, creamus, & ordinamus te tuosque heredes & descendentes & quemlibet vestrum infolidum nostros & sacri Imperii Vicarios generales in & de Civitate Mediolani & ejus Comitatu, territorio & districtu, cum omnibus jurisdictionibus, imperiis, honoribus, libertatibus, privilegiis, beneficiis, juribus, & pertinentiis praedictorum Civitatis, Comitatus, districtus, & territorii. Ac etiam damus tibi & praedictis heredibus tuis & etiam transferimus in te, heredesque tuos omnimodam & liberam potestatem faciendi, exercendi, gerendi, & exercere faciendi omnia & singula, quorum tibi & heredibus & descendantibus tuis supra concessimus generaliter vel specialiter potestatem vel facultatem faciendi, exercendi, & gerendi & exercere faciendi respectu dictarum aliarum Civitatum & Terrarum, & dictorum aliorum jurium, ut ea possis, & possitis, & quilibet vestrum possit ita facere, gere-

Tom. XVI.

A re, exercere, & exerceri facere in praedictis Civitate, Comitatu, territorio, & districtu, sicut posset, possitis, & quilibet vestrum posset in dictis aliis Civitatibus & Terris, in quibus concessa est potestas tibi & praedictis heredibus tuis, qualis supra est contenta. Et hoc sine praedictio aliquo, & sine lesione aliqua nobilis militis ac honorandi patris tui Bernabovis de Vicecomitibus & ejus heredum, ac alicujus ipsorum, & alicujus gratiae & privilegii ei vel eis vel alicui ipsorum competenti, pertinenti, vel spectanti in praedictis Civitate vel ejus Comitatu, territorio & districtu. Ita tamen quod praesens concessio, quae fit tibi & heredibus tuis de praedicta Civitate Mediolani, ejus Comitatu, territorio, & districtu, habeat talem tantum & non minorem effectum, qualem & quantum haberet, si ipsa concessio facta foret praefato Domino Bernabovi & tibi, & heredibus ipsius Bernabovis & tuis, & utrique vestrum infolidum.

B „ Dictus vero Bernabos sciens mortem Imperatoris Caroli IV. & Serenissimum Principem Wenceslaum electum in Regem Romanorum, ei post mortem patris saepe saepius scripsit, & ad ipsum solemnes ambasciatas plures destinavit. Per hoc quum per mortem dicti Imperatoris Caroli sciret finitum fuisse mandatum administrationis, regiminis, & meri & mixti imperii tam in ipsa Civitate, quam districtu Mediolani, & etiam in aliis Civitatibus suo regimini antea suppositis, elatus superbia ac arrogantia, numquam à dicto Serenissimo Principe Wenceslao Investituram petere, nec obtinere curavit. Sed immo insitens regimini & gubernationi Civitatis & districtus Mediolani, & aliquarum etiam Civitatum, quas antea gubernabat, merum & mixtum imperium exercuit, & exerceri fecit, delegando causas, ponendo ibi Officiales, Potestates, & Judices, qui jura redderent, & imperium merum & mixtum exercerent; turbando praefatum Dominum Comitem investituram in regimine Civitatis & districtus Mediolani, & redditus ac proventus Communis occupando, tales & insupportabilia onera continue imponendo. Quin immo saepe verberibus, terroribus mortis, qui caderent in constantem hominem, prohibendo Officialibus Domini Comitis exercere eorum officia pro regimine, angarias civibus & districtualibus tam Clericis quam Laicis insupportabiles & inhumanas imponendo, coarctando homines Clericos ac Laicos tenere, nutrire, & alimentare canes, & ulterius diebus vel septimanis coarctando personas venerabiles & notabiles personaliter, vel coram se, vel coram vilissimis interdum sequioris vitae personis exhibere canes, interdum in locis & Civitatibus remotis, ad quas accedere erat difficile. Pro quibus exhibentes, qui enutriebant, secundum, quod canes videbantur pingues vel macilenti, mulctabantur magnis poenis & multis; nec poterant appellare, immo contumeliis & injuriis ex hoc solum afficiebantur personae egregiae, & venerabiles Praelati, & tam Clerici quam Laici à vilissimis, & à sequioris vitae personis: delicta quamplurima & enormissima frequentissime committendo & committi mandando. Fecit enim decretum, & ex eo solum quod quis cepisset perdices, quae in nullius bonis sunt, & de jure humano & gentium occupantibus conceduntur, multos & infinitos suspendi laqueo. Constat enim, quod Abbatem Sancti Barnabae Mediolanensis

G g g

„ fuf-

„ suspendi fecit ex eo, quia ceperat lepores.
 „ Ac etiam Andriolum de Dugnano Civem Me-
 „ diolanensem, qui erat compater suus, turpi-
 „ ter cum uno suo famulo fecit interfici subito,
 „ solum quia reperti fuerunt super loco suæ ve-
 „ nationis de Dexio. Alia crudelissima & ne-
 „ fandissima abominabilia scelera infinita com-
 „ misit. Nam quum fuisset dissensio verbalis su-
 „ per strata publica inter Fratrem Bertramum
 „ de Villa Magistrum Hospitalis Sancti Lazari
 „ & quemdam rusticum, dictum Fratrem Ber-
 „ tramum; castrari fecit Anno MCCCLXXIX.
 „ Etiam in MCCCLXXXI. Presbyterum Ste-
 „ phanum de Oxino Canonicum de Incino ca-
 „ strari fecit, deinde sibi fecit erui oculos, de-
 „ mum concremari ipsum fecit in Prætorio,
 „ idest in Broleto Mediolani. Etiam Presbyte-
 „ rum Johannem Petrum de Avigliano, qui fal-
 „ sificaverat Bullas Papales, & alia multa illi-
 „ cita commiserat, ex quibus erat reus mortis,
 „ à carceribus liberari fecit. Duas etiam Mo-
 „ niales Monasterii Bocheti concremari fecit; &
 „ quum mandasset Vicario Archiepiscopi Me-
 „ diolani, ut ipsas degradaret, quia respondit
 „ quod non poterat, ipsum, qui erat vir vene-
 „ rabilis, nomine Dominus Thomas de Bripio,
 „ atrocissimè torqueri fecit. Duas etiam Monia-
 „ les Monasterii Oroni Mediolani fecit concre-
 „ mari. Item unum Monachum de Claravalle
 „ Mediolani concremari fecit, ex eo quia per-
 „ cusserat quemdam familiarem suum nomine
 „ Mazonum de Mandello, aliquantulum de uno
 „ cultello. Item concremari fecit quemdam
 „ Presbyterum de Vicemalis, quemdam Sini-
 „ baldum Medicum, & quemdam Aresinollum
 „ de la Canepa, quia debuerunt esse loquuti
 „ Domino Luchino Novello Vicecomiti. Item
 „ conduci fecit publicè quemdam Fratrem Or-
 „ dinis Minorum per Civitatem Mediolani cum
 „ tamborino præcedente, & fecit sibi perforari
 „ aures, eo quia audiendo aliqua inhonesta ver-
 „ ba, quæ ipse Dominus Barnabos dixerat, di-
 „ xit: *qui de terra est, de terra loquitur*. Item
 „ fecit incidi per frusta Abbatem de Givate
 „ cum quodam alio Monacho, consanguineo
 „ suo, & ipsis mortuis, carnes ipsorum & ossa
 „ fecit concremari cum paleis igne imposito.
 „ Item fecit concremari ab histrionibus sive
 „ buffonibus suis in una cabia ferri oppositis
 „ paleis igne imposito, unum Fratrem Ordinis
 „ Sancti Augustini. Item abstulit sæpe & sæpius
 „ multa Beneficia à dignis & promotis Clericis,
 „ conferendo ipsa pro libito voluntatis quibus
 „ volebat tam Secularibus quàm Clericis, &
 „ faciendo renuntiare illos, ad quos de jure
 „ spectabant. Item apponi fecit bullam auream
 „ Literis suis, quas direxit Regi Boslinæ. Mul-
 „ ta matrimonia fecit contrahi contra volunta-
 „ tem contrahentium vel saltem. Dixit pluries
 „ Domino Johannolo de Cafate Militi, & Dal-
 „ nollo de Bripio, & aliis suis familiaribus:
 „ *Nonne cognoscitis, quod sum Deus in terris?*
 „ Fecit trainari unum per Civitatem Mediolani
 „ ligatum ad caudam unius equi, eo quia
 „ unum suum canem, quem domi habebat,
 „ facta proclamatione parte ipsius quod præ-
 „ sentaret ipsum, non præsentavit, & in ipso
 „ supplicio mortuus fuit.
 „ Item fecit trainari ad caudam equi per Ci-
 „ vitatem Mediolani quemdam Civem, ita quod
 „ mortuus fuit; & quemdam alium de Burga-
 „ rio apud Modoëtiā, eo quia ceperant per-
 „ dices. Multos fecit suspendi ex eo quia ce-
 „ perant perdices. Immo etiam dedit causam,

„ quod multi ex edicto, quod fecit contra
 „ capientes perdices, morerentur. Nam fecit
 „ edictum, quod nullus Officialis suus seu Re-
 „ ctor non haberet salarium, quousque fecisset
 „ decapitari unum vel plures, capientes perdi-
 „ ces; ita quod ex hoc multi fuerunt decapitati,
 „ vel inculpati vel non, ut salarium curreret.
 „ Item multos torqueri fecit, eo quia imputa-
 „ bat ipsis, quod emerant perdices. Fecit unum
 „ hominem interficere per Martinum Capram,
 „ qui stabat ad custodiam introitus aulae suæ
 „ cum una banderia peditum armigerorum, eo
 „ quia prædictus intraverat portam dictæ aulae
 „ forsitan per duos passus. Concremari fecit in
 „ Mediolano super quadam platea publica
 „ quamdam mulierem honestam, eo quia præ-
 „ stiterat obsequium suum cuidam infirmo pau-
 „ peri in sua infirmitate. Fecit concremari uxo-
 „ rem Lanzoni Canaterii per ipsummet Lanzo-
 „ num, eo quia sibi loquuta fuerat contra or-
 „ dines suos. Item coëgit quemdam suum hi-
 „ strionem seu buffonem ad hastiludendum cum
 „ ferris amolatis; qua de causa in hastiludio
 „ ipse fuit vulneratus, & ex eo incontinenti
 „ mortuus. Fecit erui oculos cuidam Antonio
 „ Covæ, quia ceperat perdices. Suspendi fecit
 „ per gulam in Broleto Mediolani per Lanciam
 „ Paganum de Mediolano Protasolum Pillizza-
 „ rium, & Guilielmolum Carbonarium Procu-
 „ ratores de Mediolano, eo quia dictus Lanci-
 „ accusaverat eos, quod fregerant decreta dicti
 „ Domini Barnabovis: quod non fuit verum.
 „ Fecit erui oculos cuidam Pristinario de Pan-
 „ dino, eo quia fuit repertus super strata sua.
 „ Fecit suspendi per gulam quemdam Pristina-
 „ rium, qui stabat in Contrata Sancti Raphei
 „ Mediolani, & quemdam familiarem Francisci
 „ Vicecomitis, eo quia loquuti fuerant cum
 „ Agayna de Gluxiano. Cognovit carnaliter
 „ Donnam de Porris, & Johannam ejus Don-
 „ ninæ sororem. De qua Donnina plures habuit
 „ natos. Postea ipsam Donnam desponsavit,
 „ quæ nihilominus non potest esse uxor sua.
 „ Fecit suspendi per gulam quemdam Guiliel-
 „ mum Crivellum in Castro Burgi Sancti Dom-
 „ nini, eo quia uni mulieri completam non fe-
 „ cerat solutionem pro duobus caponibus,
 „ quos ab ipsa emerat. Fecit suspendi per gu-
 „ lam quemdam, qui vocabatur Calderia de
 „ Bripio, Anno MCCCLXXXII. qui sub Litera
 „ suæ fidantiæ venerat ad ipsum, qua non ob-
 „ stante ipsum fecit suspendi in Mediolano.
 „ Fecit includi & carcerari in una capia ferri
 „ Johannem Surdum & Antoniolum de Terzago
 „ Cancellarios suos, in qua erat unus aper vi-
 „ vus cum quo recrearentur, immo ex ejus fe-
 „ rocitate & immunditie morerentur. Fecit ma-
 „ ctare per manus Tavari Canaterii sui in
 „ MCCCLXXXIV. quemdam rusticum reper-
 „ tum transire per stratam cum uno cane. Fecit
 „ in MCCCLXXXII. die XXII. Augusti cum
 „ paleis imposito igne concremari membrum vi-
 „ rile Johannolo de Crivellis familiari Domine
 „ Catharinæ uxori quondam Francisci Caybaxi-
 „ licæ de Mediolano, quem increpabat, quod
 „ habuerat rem cum dicta Domina, & duabus
 „ ejus filiabus Margarita & Antoniola. Quo
 „ membro sibi concremato incontinenti mortuus
 „ fuit. Fecit castrari quemdam Ambrosium Vay-
 „ rarium de Mediolano, eo quia à casu, sine
 „ advertentia, & sine dolo interfecerat unum
 „ ejus canem, ex qua castratura effectus est
 „ præ nimia malenconia & dolore mentecaptus.
 „ In MCCCLXXXIV. de mense Decembri erui
 „ fecit

fecit unum oculum, & abscindi unam manum
cuidam impuberi de Mediolano, eo quia re-
latum fuit ipsi Domino Barnabovi, quod di-
ctus impubes dixerat, quod in somnis sibi
visum fuerat, quod cepisset unum Singlerium
dicti Domini Barnabovis, & ipsum crema-
set. Fecit carcerari quamdam Johannam Par-
vam de Mediolano in Castro Portæ Novæ
Mediolani de Anno MCCCLXXXIII. die
XIV. Maji, & sub pane & aqua cibari, ex
quo mortua est MCCCLXXXIV. die primo
Januarii. Fecit erui unum oculum Luchino
de Pontio de Mediolano in MCCCLXXXV.
de mense Aprilis, unde incontinenti mortuus
fuit.

Causæ & rationes, quæ moverunt Illustrem
Dominum Dominum Comitem Virtutum con-
tra Dominum Barnabovem & filios sunt in-
frascriptæ, sed non omnes. Primò quum Il-
lustris Dominus Amadeus Comes Sabaudie
hostiliter esset super Comitatu Mediolani, &
Illustris Domina Blanca ejus soror, & mater
præfati Domini Comitis Virtutum, se inter-
poneret de reducendo ipsum Dominum Comi-
tem Sabaudie ad concordium & bonam
voluntatem cum bonæ memoriæ magnifico
Domino Galeazio ejus consorte, dictus Do-
minus Barnabos indignatus, de Mediola-
no misit Papiam quemdam assassinum, ut
interficeret præfatam Dominam Blancam,
quando ibat extra Castrum habitationis suæ
ad suum viridarium cum solis dominabus:
quod sæpe contingebat. Propalato negotio
ipsi Domine Blanca, dum prædictus assas-
sinus transmissus rediisset Mediolanum, ipsum
fecit laqueo suspendi. Item quum bonæ
memoriæ Dominus Galeaz genitor præli-
bati Domini Comitis Virtutum infirmaretur
infirmate, qua spiritum reddidit Creatori,
ipso constituto in extremis, & insurgente fa-
ma in Civitate Mediolani, quod dictus Do-
minus Galeaz mortuus erat, finxit Dominus
Barnabos, quod magna summa pecuniæ fur-
to sibi subtrahata fuerat, & quod fures aufu-
gerant in Castro Portæ Jovis Mediolani, quod
erat Domini Galeazii, ut isto prætextu inva-
deret Castrum prædictum, occuparet, & usur-
paret. Quod præsentientes aliqui boni Cives
Mediolani, hoc notificaverunt Castellano di-
cti Castri, qui taliter sibi prævidit, quod ta-
lis perversa machinatio non potuit optatum
finem fortiri. Item quia Dominus Barnabos
Dominum Dominicum de Ardizonibus de
Alexandria Legum Doctorem & virum ma-
gnæ reverentiæ, quem bonæ memoriæ Domi-
nus Galeaz apposuerat pro Potestate Medio-
lani, ex eo quia cuidam suo injusto mandato
obedire noluit, fecit ipsum acriter cum fusti-
bus verberari, & compulit eum metu mortis,
ut propriis manibus cuidam abscinderet lin-
guam. Compulit etiam eum metu mortis, ut
biberet unum cyathum cujusdam potionis ve-
nenosæ, de qua nisi adfuissent prompta reme-
dia, mortuus fuisset. Item quia Dominum
Stephanum de Monte Corvario Officiale
bonæ memoriæ Domini Galeazii, ex eo quod
exercebat officium suum pro ut debebat con-
tra aliquos, de quibus displicebat ipsi Domi-
no Barnabovi, fecit bastonibus & fustibus
atrocissimè flagellari. Item quia prohibebat,
ne Dominus Comes Virtutum nepos suus de
se, filiis, & sorore sua, contraherent aliquod
matrimonium nisi cum filiis & filiabus ipsius
Domini Barnabovis, dicendo filiis suis in-

Tom. XVI.

A præsentia Domini Comitis: *Fili, ego nolo esse
proditor vester. Sed quandocumque Dominus
Comes de se, filiis, vel sorore aliud matrimo-
nium contraheret, quàm vobiscum, teneatis
ipsum pro inimico capitali, & provideatis vobis
contra ipsum donec potestis.* Ex quo oportuit,
quod dictus Dominus Comes Virtutum foro-
rem suam traderet in uxorem Domino Aloy-
sio filio ipsius Domini Barnabovis, & pro
Domino Azzone filio præfati Domini Comi-
tis sponsalia contraheret pro Pizinina una ex
filiabus dicti Domini Barnabovis. Et etiam
oportuit, quod filiam suam Dominam Valen-
tinam promitteret in uxorem Domino Carolo
filio ejusdem Domini Barnabovis, si dispen-
satum fuisset. Et prædicta dixit Dominus
Barnabos in hospitio proprio Mediolani. Item
quia procuravit, quod una ex mulieribus ha-
bitantibus in domo & palatio Domini Comi-
tis eidem Domino Comiti propinaret vene-
num, ex quo moreretur. Item quia promissa
magnâ summâ pecuniæ misit quemdam à Ci-
vitate Mediolani Papiam, ut ipsum Comitem
faceret venenari. Item quia, quum tradidisset
illustrem filiam suam Dominam Catharinam
Domino Comiti in uxorem, ipsi Domine Ca-
tharinæ fecit fieri incantationes & fortilegia,
quibus stantibus ipsa non poterat concipere.
Et mortuâ Dominâ Reginâ, propalatis dictis
fortilegiis, & distinctis, & interfectis, dicta
Domina Catharina infra tres menses concep-
pit. Item quia mortuo Domino Azzone uni-
co genito dicti Comitis Virtutum, pro con-
solatione ipsius, immo desolatione, illico de-
stinavit à Mediolano Papiam Dominum Jo-
hannem de Casate, per quem misit Domino
Comiti, quod de morte Domini Azzonis non
debebat dolere, quia dictus Dominus Azzo
erat valde generosus, natus de Domo Fran-
ciæ, ex quo si vixisset, fuisset ita magnani-
mus & elatus, quod alios filios ipsius Domi-
ni Barnabovis destruere voluisset. Item, quia
indignatus propter unum accipitrem, & sinè
causâ, qui dicebatur venisse ad manus Do-
mini Domini de Inviciatis de Alexandria,
qui erat Potestas Modoëtiæ, quæ est Terra
propria præfati Domini Comitis, mandavit
hominibus & Communi Modoëtiæ, ut dictum
suum Potestatem caperent, & in manibus
ipsius Domini Barnabovis traderent. Quod
quum facere noluisset, quia non erant sub-
diti ipsius Domini Barnabovis, ipsos banniri
fecit, & mandavit, quod impunè possent of-
fendi, derobari, & occidi per quoscumque
per totam Civitatem & territorium suum Me-
diolani, & alibi ubicumque per Terras suas.
Item quum ipse Dominus Barnabos esset in
Rocha Anglerie Diocesis Mediolanensis, ipse
condemnavit Communitates & Communia
Contratæ Seprii territorii Mediolani, suppo-
sitas dominio & regimini Domini Comitis,
ut solverent sibi aliqua centenaria perdicum,
& ipsis literas destinavit, ut facerent hoc.
Qui quum respondiissent, quod ob istam con-
demnationem non obtemperarent sinè con-
scientia Domini Comitis Domini sui, præfa-
tus Dominus Barnabos dixit: *Ego contentor,
quod faciatis scientiam Domino Comiti, & non
quæro aliud nisi scire, si dictus Dominus Co-
mes vult, quod mihi obediatis vel ne.* Item,
quia dictus Dominus Barnabos Ducem Leo-
poldum de Austria fecit venire Mediolanum,
& invitavit Dominum Comitem præfatum,
ut illuc veniret ad festum, ad finem ut ipsum

Ggg 2

Do-

„ Dominum Comitem caperet in Mediolano .
 „ Quo notificato Domino Comiti, ipse ire no-
 „ luit ad festum prædictum . Item pluribus &
 „ multis vicibus multas contumelias & oppro-
 „ bria dixit de præfato Domino Comite, dicen-
 „ do quòd unus fatuus erat, & quòd nesciebat
 „ regere . Item quia, quum semel dictus Domi-
 „ nus Comes stipendiaret gentes armigeras,
 „ Dominus Bernabos scripsit Comiti Sabaudie
 „ per suas literas, quòd præfatus Dominus Co-
 „ mes dictas gentes stipendiabat pro transmit-
 „ tendo illas ad offensam ipsius Comitis Sa-
 „ baudie : quod non erat verum . Dicendo
 „ etiam aliis multis : *Permitte istum stipendiare*
 „ *gentes, quia ipse expendet suas pecunias, &*
 „ *nihil faciet.*

„ Tot & tanta crimina commisit & cotidie
 „ committebat, & tot & tanta onera impone-
 „ bat subditis, & civibus, ac districtualibus
 „ Mediolani, quòd ipsi Cives & districtuales
 „ infinitis vicibus fuerunt conquesti Domino
 „ Johanni Galeazio Comiti Virtutum, suppli-
 „ cando ut ipsi placeret de opportuno remedio
 „ providere, & taliter quòd Civitas Mediolani
 „ non depopularetur, quam prorsus & penitus
 „ pereunte iustitia, clementia, & misericordia,
 „ oportebat Cives & districtuales deferere, &
 „ omnia ipsorum bona, quum ipse Dominus
 „ Bernabos semper diebus suis, scientificos,
 „ Laicos, Clericos, & Prælatos, ac quoslibet
 „ virtuosos viros odio habuerit, & idiotas,
 „ crudeles, abjectos viros, infames, & homi-
 „ cidas semper sublimaverit . Et brevius tot &
 „ tanta prava & scelerata commisit, & in com-
 „ mittendo triginta annis continuis persevera-
 „ vit, quòd Terram & subditos ad tantum ex-
 „ terminium deduxit, quòd oportebat quòd
 „ nobiles & homines Mediolani in rebellionem
 „ ipsius & Domini Comitis Virtutum, quia
 „ tanta patiebantur, se ponerent, & ipsorum
 „ adversarios & inimicos se constituerent . Hic
 „ enim non videtur fuisse humanus, sed vir
 „ diabolicus . Nam quum esset in senili ætate,
 „ constitutus, ut notorium est, tenebat duode-
 „ narium vel vicenarium numerum meretricum,
 „ inter quas erat una Dea amoris, videlicet
 „ Donnina, quam unà cum sorore sua, & am-
 „ bas sorores in concubinas publicè & notoriè
 „ detinebat . De quo meretricum numero mul-
 „ tas rapuit violenter . Ambasciatores tam Im-
 „ peratoris quàm Regum & Principum mundi
 „ nolebat audire nisi in loco lupanaris . Ibi om-
 „ nes Ambasciatores communiter expediebat .
 „ Discordias & guerras habuit cum Ecclesia
 „ Romana, videlicet cum Innocentio VI. Ur-
 „ bano V. & Gregorio, & fuerunt formati
 „ processus contra ipsum & notificati per totum
 „ mundum per Gregorium . Et fuit ut susce-
 „ ptus de hæresi pronuntiatus, & data facultas
 „ omnibus ipsum capiendi, & bona sua, sicut
 „ ex processibus patet . Quos processus & sen-
 „ tentias numquam curavit ullatenus, immo
 „ remansit illaqueatus . Ex quo oportuit, quòd
 „ Dominus Comes Virtutum, quum filiam ip-
 „ sius ducere vellet in uxorem, dispensationem
 „ obtineret à Summo Pontifice, ut non obsta-
 „ te gradu consanguinitatis, & non obstanti-
 „ bus processibus & sententiis latis, in quibus
 „ prohibitus fuerat matrimonium contrahere de
 „ filiis & filiabus cum Illustribus, posset con-
 „ trahere, quòd obtinuit . Similiter etiam filii
 „ ipsius Domini Barnabovis, videlicet Dominus
 „ Aloysius, Carolus, & Rodulfus, sequentes
 „ vestigia patris (quia sæpe solet filius similis

A „ esse patri) delicta & crimina quamplurima,
 „ commiserunt, Aedes sacras occupando, cap-
 „ tivos de criminibus convictos & confessos à
 „ carceribus liberando ; adulteria & rapinas
 „ etiam in Civitate & districtu Mediolani com-
 „ mittendo infinitas ; carcerem privatum & ju-
 „ risdictionem in Civitate Mediolani & distri-
 „ ctu publicè & notoriè exercendo ; onera im-
 „ ponendo quamplurima tam in Civitate Me-
 „ diolani quàm extra ; Arces, Terras, & Civi-
 „ tates Imperii, à quo Imperio nullum titulum
 „ obtinebant, publicè & notoriè detinendo,
 „ videlicet Dominus Ludovicus Civitatem,
 „ Laudæ & Cremonæ ; Dominus Carolus Civi-
 „ tatem Parmæ, Burgum Sancti Domnini, &
 „ Terram Cremæ ; & Dominus Rodulfus Civi-
 „ tatem Pergami ac Terram Soncini ; & in di-
 „ ctis Civitatibus & Terris omnia jura Imperii
 „ occupando publicè & notoriè, imponendo
 „ angarias & superangarias, onera ac tales im-
 „ supportabiles & insupportabilia . Ex quibus
 „ quæritur quid juris . Anno MCCCCLXXXV.
 „ Finito processu & publicato, consultum fuit
 „ ipsi Domino Comiti Virtutum, ut nulla via
 „ mundi apponeret se, ut præfatus Dominus Bar-
 „ nabos moreretur in publico, pluribus & pluri-
 „ bus de causis & respectibus ; & quòd ei suffi-
 „ ciebat vincere, nam habuerat mirabilem gratiam
 „ à Deo, quia erat factus Dominus totius domi-
 „ nii Domini Barnabovis cum maxima lætitia om-
 „ nium Populorum . Et sic distulit, ut non more-
 „ retur in publico . Eodem Anno de mense De-
 „ cembri in Castro Tricii, veneno sumto in quo-
 „ dam ferculo, præfatus Dominus Barnabos obiit,
 „ existente Domino Comite Virtutum absente à
 „ Mediolano, qui se reduxerat Placentiam, ubi
 „ steterit per duos menses cum tota Curia, & cum
 „ Domina Blanca ejus matre .

Præfatus Dominus Barnabos fuerat Dominus
 Civitatum Mediolani, Laudæ, Pergami, Cremonæ,
 Brixie, Parmæ, & Regii . Sepeliturque in
 Civitate Mediolani in Ecclesia Sancti Johannis
 ad Concham in sepultura alta, quæ est retro
 Altare majus, ubi est imago sua sculpta in mar-
 more & equestris, quæ est mirabilis & pulchra .
 Et fuerunt celebratæ exequiæ tam splendide ut
 si fuisset mortuus Dominus Mediolani . Nam
 præfatus Dominus Comes Virtutum voluit,
 quòd funeralia Domini Barnabovis essent his
 modo & forma, ut fuerunt illa Domini Galea-
 zii fratris sui & patris dicti Domini Comitis .
 Et non fuit differentia nisi in sceptro, quia no-
 luit quòd Dominus Barnabos haberet sceptrum
 in manu, quando jacebat in feretro, quia nul-
 lum habebat dominium, quando mortuus fuit .
 Sepulto Domino Barnabove, Domini Ludovi-
 cus & Rodulfus translati fuerunt in dicto Ca-
 stro Tricii . Tamen honorificè tenentur &
 serviuntur . Nec fit eis aliqua molestia, nisi
 quòd non possunt exire de dicto Castro . Nam
 prædictus Dominus Barnabos habebat alios
 filios legitimos & filias, & quamplures na-
 turales . Nam quadam vice numerati fue-
 runt ipsi Domino Barnabovi, quòd habebat
 triginta sex filios vivos, & decem & octo mu-
 lieres prægnantes, & habuit maximam sobolem .
 Nam ipso capto de dicta sobole sua fuit, ut de
 Discipulis Christi . Et notent legentes, quàm
 sit timenda sententia Pastoris . Nam dum sic in-
 humaniter viveret, Innocentius VI. pro aliqui-
 bus negotiis expediendis cum præfato Domino
 Barnabove misit ad eum duos Abbates Ordinis
 Divi Benedicti, ambasciatores, viros integerrimos,
 & magnæ sanctimonie . Fortuna voluit,
 quòd

quod ipsi Abbates transeuntes per Castrum Melegnani reperierunt præfatum Dominum Bernabovem supra Pontem Lambri cum suis aulicis. Statim præfati Abbates Oratores desilientes ab equis colloquium habuerunt cum Domino Bernabove sic supra Pontem existente, & Literas Papales commissionis suæ præsentaverunt. Quas statim ut legit, furore repletus, inquit dictis Abbatibus Oratoribus: *Famētis, aut Sītītis?* Intelligentes prædicti Abbates hæc verba, & videntes se supra Pontem dicti fluminis, & cogitantes inter se, quod si dicerent de siti, eos in flumine submergeret, cognoscentes crudelitatem viri, unus ipsorum pro alio respondit & dixit: *Famemus.* Tunc statim coëgit eos manducare Literas Papales maximo cum impetu. Demum maximis minis ac improperiis eos abire coëgit. Qui Romam redeuntes narraverunt Pontifici omnia gesta. Sentiens Pontifex crudelitates & obprobria, quæ fecerat Dominus Bernabos præfatis Oratoribus suis, ægrè tulit; & multa contra præfatum Dominum Bernabovem fecit. Permisit Deus, quod antequam annus compleretur mortuus est Innocentius prædictus, & creatus fuit unus istorum duorum Abbatum in Pontificem, qui vocatus est Urbanus V. Qui incontinenti ut fuit electus Pontifex, maledictionem contra præfatum Dominum Bernabovem promulgavit sub hac forma, videlicet: *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Tota die iniquitatem cogitavit lingua tua. Sicut rasorium acutum fecisti dolum. Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis loqui quam aequitatem. Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa. Propterea destruet te Deus in finem. Evellat te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viventium.* Statim ut Pontifex protulit hanc maledictionem, subito devenit ad notitiam præfati Domini Bernabovis, qui indoluit usque ad mortem, secum cogitans, quanta mala debebant ei accidere propter obprobria, quæ intulerat isti novo Pontifici. Et cogitans, quantæ efficacæ erant verba superscriptæ maledictionis, nam ipse Dominus Bernabos erat doctissimus, & præsertim in Decretalibus (nam studuerat ab adolescentia sua per multum tempus in Decretalibus) dum sic contristaretur, multoties misit Ambasciatores Romam pro venia impetranda. Tandem post multa itinera, & post maximam duritiem Pontificis, ei ipse indulgit taliter qualiter. Nam vide de tanta prole, quam habebat præfatus Dominus Bernabos, quam citò ruit, quam citò ad nihilum devenit, quam brevi hora totum Statum amisit. Ideo David inquit: *Patres nostri comederunt uvas acerbas, & dentes filiorum obstupescunt.* Nam hic Dominus Bernabos, si furia eum non vincebat, habebat multas bonas partes in se. In iudicando erat severus; & ubi intelligebat iustitiam, eam sequebatur mirabiliter. Nam composuit multa decreta in Civitate Mediolani ad lites sedandas, quæ sunt usque in hodiernum diem in viridi observantia. Multa digna memoriæ fecit carceratis della Malastalla; similiter & eleemosynas ipsis incarceratis ordinavit. Multa Hospitalia dotavit. Multas Capellas fundavit hinc inde. Puellæ multæ pauperes annuatim maritantur, quia sic ordinavit. Hanc gratiam à Deo obtinuit, quod quamprimum sensit se fuisse venenum, statim prorupit in maximas lachrymas, & percutiens pectus, donec ei fuit anhelitus, numquam cessavit dicere: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Et sic dicendo exspiravit.

CAP. CXLVIII.

De ædificatione Majoris Ecclesiæ Mediolani. Qualiter Summus Pontifex concedit Domino Comiti Virtutum, ut det Beneficia in suo dominio.

Anno Domini MCCCLXXXVI. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Civitatem Mediolani magnifico Comite Virtutum Johanne Galeazio Vicecomite, die XV. Martii inceptum fuit ædificari Templum Majus Mediolani, & dictus Comes posuit primum lapidem in fundamentis, & omnes Cives & universus Populus portabant lapides in fundamentis. Eodem Anno præfatus Dominus Comes erat in maxima amicitia cum Papa Urbano VI. quia omnes Dignitates & Beneficia Ecclesiastica Terrarum dicti Domini Comitis, quæ erant conferenda, dabat & conferebat cui volebat ipse Dominus Johannes Galeaz, & dictus Dominus Papa dictas dignitates & beneficia per suas Bullas confirmabat & conferebat omnibus illis, quibus idem Comes eas & ea dederat. Hæc etiam ponitur ad majorem declarationem, quod nihilominus dictus Dominus Papa recipiebat & recepit à dictis electis per Dominum Comitem, & confirmatis per dictum Dominum Papam, prout recipere solebant alii sui prædecessores, ita & taliter, quod ipse Dominus Papa de jure suo non nisi illis personis, quibus dictus Comes Virtutum dignitates & beneficia dederat, Et certè sic faciendo, meliores & sufficientiores homines constituiebant, & constituuntur in dictis dignitatibus & beneficiis, quam fieri solebant temporibus retroactis. Quamvis dictas dignitates & beneficia non bene nec iuste pro majori parte, nec temporibus retroactis nec tempore præsentis conferantur, nec dentur. Tamen sicut Dominus Papa tunc dicta beneficia dabat ad postulationem Cardinalium & multorum aliorum, & plus ex affectione & voluntate, quam ex sufficientia; & conclusio est, quod omnia fiebant pro denariis. Tamen ad præsens illi, qui habent dicta beneficia, ipsa non habent sine expensis, sed non cum tot expensis, damnis, laboribus, & dispendiis, sicut habere solebant. Tamen computatis omnibus dictus Dominus Papa recipit majorem redditum & introitum pro dictis beneficiis, quam recipere solebant alii sui prædecessores, quia dictæ dignitates & beneficia plus solito transferuntur de uno in alium, quam transferri solebant. Et reperitur in Libro Speculi Historialis Fratris Vincentii Belluacensis, tempore Leonis Imperatoris, & in Chronica Martiniana, tempore Adriani I. Papæ, quod dignitates & beneficia Ecclesiastica dabantur per Carolum Magnum Regem Francorum, & post Imperatorem Romanorum, cui dictæ dignitates & beneficia fuerunt collata, ut infra continetur: *Dominus Adrianus Papa præfente dicto Carolo Magno Romæ Synodum celebravit cum aliis CLII. religiosis, Episcopis, & Abbatibus. In qua dedit Adrianus Papa cum universa Synodo dicto Carolo Magno jus eligendi Pontificem, & ordinandi Sedem Apostolicam, dignitatemque Apostolicam, dedit. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias debere investituram accipere deservit; & nisi à Rege laudetur & investatur, Episcopus à nemine consecratur. Omnesque huic decreto*

creto rebelles anathematizavit, & nisi hoc fecerint, bona eorum publicari præcepit.

C A P. CXLIX.

Qualiter Dominus Comes Virtutum tradidit in uxorem Dominam Valentinam filiam suam Domino Duci Turoniæ fratri Regis Francorum, & pro dote dedit ei Civitatem Astensem.

A Nno Domini MCCCLXXXVII. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Civitatem Mediolani Johanne Galeazio Vicecomite Comite Virtutum, dictus Comes desponsavit illustrem unicum filiam suam Dominam Valentinam inclyto Principi Domino Duci Turoniæ, Comiti Valesii, fratri Serenissimi Regis Francorum, nondum in ætate possendi ducere uxorem. Incontinenti post dictam desponsationem dictus Dominus Comes dedit in manibus Gubernatorum dicti Domini Regis Franciæ Civitatem Astensem & Episcopatum cum omnibus aliis Terris, quas tenebat in partibus Pedemontis. Pro qua datione Cives & subditi dicti Domini Comitis omnes fuerunt malè contenti plusquam credi posset. Hoc Anno Dominus Comes misit exercitum suum contra Dominum Antonium de la Scala, & contra Civitatem Veronæ. Dominus Paduæ ex alia parte tenebat exercitum suum in obsidione Vicentiæ & etiam Veronæ. Antequam exercitus Domini Comitis Virtutum steteret in Episcopatu Veronæ sex mensibus, videlicet dicto Anno MCCCLXXXVII. de mense Octobris, Cives Veronæ unanimiter & concorditer dictam Civitatem Veronæ tradiderunt gentibus dicti Domini Comitis. Similiter fecerunt Cives Vicentiæ. Dictus Dominus Antonius fugit de Civitate Veronæ, & se reduxit Venetias, & ibi stabat absque aliqua dominatione, & infra annum miserabiliter mortuus est in quadam Villa Romandiolæ. Tamen Dominus Ravennæ ejus fover fecit eum honorabiliter sepeliri in Civitate Ravennæ. Cives Veronæ ipsum libenter occidissent dicendo, quod ipse Dominus Antonius numquam fuerat filius Domini Canisignoris de la Scala; & quod occiderat Dominum Bartholomæum proprium filium dicti Domini Canisignoris. Et in aliquo ipsum non assimilabat. Et quod se assimilabat uni alii benominato; & non fuit filius matris dicti Domini Bartholomæi, quæ fuit Placentina, sed fuit filius alterius sceminæ, quæ non nominatur. Et dicunt, quod Dominus Bartholomæus in totum se assimilabat dicto Domino Canisignori. Et pro tanto, quia erant malè contenti perdidisse dominium illorum de la Scala, & quia erat superbus, & eos affligebat ultra posse eorum, & auditâ bonâ famâ Domini Johannis Galeazii Comitis Virtutum, se supposuerunt omni periculo tradendi dictam Civitatem Veronæ & Vicentiæ eidem Comiti, de quo multum fuerunt contenti. Sic dictus Dominus Johannes Galeaz Vicecomes Comes Virtutum est nunc Dominus Civitatum Mediolani, Papiæ, Veronæ, Vicentiæ, Feltri, & Cividalis, & Episcopatus Cenedæ, Brixie, Cremonæ, Regii, Parmæ, Placentiæ, Cumarum, Vercellarum, Novariæ, Alexandriæ, Terdonæ, Laudæ, Bobii, & Castrorum Cremæ, Modoëtiæ, Burgi Sancti Domini, Pontremuli, Sarzanæ, & majoris partis aliorum Castrorum & Terrarum Lu-

A nisanæ, & Cafalis Sancti Evasii, & Valentiz, & multorum aliorum Castrorum & Terrarum, quæ non sunt subiecta alicui Civitati.

C A P. CL.

Nativitas Johannis Mariæ filii Comitis Virtutum; & de guerra prædicti Comitis contra Dominum Paduæ, & de dominio prædictæ Civitatis habito.

A Nno Domini MCCCLXXXVIII. sedente Urbano VI. imperante Wenceslao, & Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Domino Comite Virtutum Johanne Galeazio Vicecomite die VII. Septembris natus est in Habiate Grasso Dominus Johannes Maria filius legitimus & de præsentis primogenitus Domini Comitis Virtutum ex Domina Catharina secunda ejus uxore & filia quondam Domini Bernabovis patris dicti Comitis. De mense Julii idem Dominus Comes misit exercitum suum contra Dominum Franciscum de Carraria Dominum Civitatis Paduæ, & Civitatis Tarvisii, factâ prius ligâ & confederatione per ipsum Dominum Comitem cum Duce Venetiarum contra dictum Dominum Franciscum, & amicitia & fraternitate cum Duce Austriæ & cum Domino Patriarcha Aquilejæ, & cum certis aliis Castellanis de Foro Julii, & cum Domino Alberto Marchione Estensi Domino Civitatis Ferrariæ, & cum Domino Francisco de Gonzaga Domino Mantuæ, ortâ tamen discordiâ per sex menses ante inter dictum Comitem Virtutum & dictum Dominum Franciscum de Carraria, occasione Civitatis Vicentiæ, & propter impropria & verba nefanda & injuriosa prolata per Dominum Franciscum contra dictum Dominum Comitem, & etiam propter verba minatoria & verba non vera, de quibus omnibus continetur in Literis Diffidantiæ transmissis dicto Domino Paduæ per eundem Comitem Virtutum. Quarum Literarum tenor sequitur in hac forma: *Fallimini, Magnifice Vir, si quæ in depressionem & excidium Status nostri, non in Italia solum, sed in Germania & Galliis, pluribus jam mensibus non uno quidem, sed pluribus diversis callidis, & exquisitis modis accuratissime procurastis; nec minus si quæ in læsione nostri honoris protulistis imprudenter convicia, nostram non creditis ad notitiam pervenisse. Sensimus quidem, cûs non omnia, de pluribus tamen horrenda & execranda nimis, quæ nisi manu palpassemus, nedum per vos fieri vel proferri debere, verum nec etiam excogitari debuisse minimè putassemus: quum talia sint, qualia hostis in hostem non nisi insupportabilibus læssitis injuriis, moliri seu meditari deberet. Nos autem quales offensas vel injurias vobis intulerimus, ignoramus, nisi forsitan labentem corruentemque in præcipitium Statum vestrum tempore illo, quo cum Domino Antonio de la Scala concurrebatis acerrimo bello, dum protinus omni spe destitutus, ruinam vestram apertis oculis cernebatis, servasse, protexisse, & multiplici favorum genere sublevasse, offensas & injurias judicetis. Scitis, Magnifice Vir, nos etiam non ignoramus, quæ & quot & qualia inter nos & vos istis retroactis temporibus agitata fuerunt. Quæ quia sub tanto breviliquio perstringi non possent, quoniam prolixior scriptura, quam nunc res exigat, redderetur in hoc reservatis reliquis suo loco & tempore, concludendum breviter duximus, quod tutius arbitramur, apertum & publicum*

bellum quam simulatum & insidiosum sub amici nomine hostem, habere, & guerram patentem præferre paci fictæ & simulatæ, nec aliud quam dolos, fraudes, vim, & insidias paritare. Proinde bellum vobis lapsa XXX. die hujus mensis Junii per præsentem indicimus. Sperantes in Deo, quod concurrente ad hoc potentia Illustris Ducalis domini Venetorum, cum quibus nuper confederati sumus, contra insperatam & indebitam ingravitudinem vestram justitiæ nostræ fa-vebit, & acclamantium voces ad cælum oppressorum subditorum vestrorum, quibus non compati certè non possumus, exaudiet. Data Papiæ XXI. Julii MCCCCLXXXVIII. Eodem anno die XXIV. Novembris, antequam exercitus Domini Comitis Virtutum se in aliquo removeret à partibus Paduanis, dictus Comes habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ, & totius domini dicti Domini Francisci de Carraria. Qui Dominus Franciscus, ut continetur in Literis transmissis hinc inde per dictum Dominum Comitem Virtutum, universum Statum suum, quem diffidebat ulterius tutari posse, in manibus ejusdem Comitis dedit & posuit, & sub dominio ejus venit ipse & Dominus Franciscus pater ejus. Tunc ex Civitatibus, quas dictus Dominus Franciscus tenebat, dictus Comes habuit dominium dictæ Civitatis Paduæ, Feltri, Cividalis de Belluno, & Episcopatus Civitatis quondam Cenedæ, & earum districtuum. Commune Venetiarum habuit dominium Civitatis Tarvisii & ejus districtus. Taliter dictus Franciscus remansit in totum privatus omni suo dominio. Hoc anno venit ad stipendium Domini Comitis quidam nobilis de Principibus Urbis Romæ, nomine Paulus Savellus cum CXX. lanceis hominum armatorum equestrium. De mense Januarii decessit in Civitate Papiæ Illustris Domina Blanca mater Domini Comitis Virtutum & soror Comitis Sabaudie. Fuit sepulta in Monasterio Monialium Sanctæ Claræ, vestita ad modum Monialis. Hoc Monasterium fuit per eam fundatum & dotatum. Hoc anno per totam ætatem fuit intemperies aeris frigidi ultra modum & ultra memoriam omnium tunc existentium, ita quod non potuit dici quod æstas fuerat. Nam homines portabant libenter vestes hyemales. Multæ pluviæ, grandines & tempestates fuerunt. Propter quod blada male potuerunt recolligi. Nam fuit multa abundantia fœni, quod propter inundationem pluviarum marcebat in pratis. Post Pentecostem Dominus Mediolani asperissimum & lethale bellum induxit Domino Mantuæ.

CAP. CLI.

De morte Domini Rodulfi Vicecomitis. De recessu à Civitate Mediolani Domine Valentiniæ Vicecomitis, quæ ivit ad maritum suum.

Anno Domini MCCCCLXXXIX. sedente Bonifacio IX. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante D. Johanne Galeatio Comite Virtutum, de mense Januarii obiit Dominus

A Rodulfus Vicecomes in carceribus Tricii, & fuit sepultus in Sancta Maria de la Scala. In festo Sancti Johannis Baptiste Illustris Domina Valentina, unica filia Domini Comitis Virtutum, recessit à Mediolano cum maxima comitiva Nobilium Lombardiæ, & ivit in Franciam ad sponsum suum Illustris Principem Dominum Ducem Turoniæ. Quæ Domina in processu temporis multos procreavit filios. Hoc anno Papa Bonifacius IX. Margaritam & Ladislaum, ejus & quondam Caroli de la Pace filium, ad gratiam suam recepit, & ipsum puerum Ladislaum unâ cum uxore de Regno Apuliæ coronavit. Eodem anno Papa Bonifacius constituit quendam magnam Indulgentiam in Civitate Mediolani, quæ duravit menses quatuor. Dominus Comes Virtutum donavit Domino Jacobo de Verme Capiteano suo Castrum & Rocham Zavatarelli (*). Tenor Literarum Ludovici Ducis Turoniæ talis est: Ludovicus Regis Francorum filius, Dux Turoniæ, Comes Valesii & Belimontis super Isaram, nec non Dominus Astensis, universis præsentibus Literas inspecturis salutem. Notum facimus, quod quum in tractatu matrimonii celebrato in præsentia Domini mei Regis, & carissimorum patruorum nostrorum Ducum Bituricensis, & Burgundiæ, inter nos ex parte una, & dilectum Cymbelanum nostrum Berirandum Guasum Gubernatorem Comitatus Virtutum, procuratorem, & procuratorio nomine carissimi patris nostri Domini Johannis Galeaz Vicecomitis Domini Mediolani Comitis Virtutum &c. Imperialis Vicarii Generalis, nec non carissimæ consortis nostræ Valentiniæ natæ suæ ex parte altera, inter cetera actum fuerit & in pactum deductum, quod præfatus Dominus Comes Virtutum pater noster mittet dictam Valentiniam consortem nostram bene zojolatam, ornatam, & jocalibus munitam, prout sibi, & honori suo secundum statum personarum videbitur convenire; & quod in eventu restitutionis jocalium consuetudo Regni Franciæ debeat observari; quodque ipsam mittet associatam honorabiliter, prout debet cum omnibus expensis usque ad Pontem Civitatis Matisconensis &c. prout in dicto tractatu continetur: Ideo tenore præsentium ex deliberato proposito, certâ scientiâ, & spontanea voluntate asserimus, testamur, & confitemur, præfatum patrem nostrum Dominum Johannem Galeaz dictam Valentiniam natam suam, consortemque nostram misisse bene & honorabiliter & secundum statum personarum associatam cum omnibus suis expensis usque ad Pontem Civitatis Matisconensis, nec non bene zojolatam, ornatam, & jocalibus munitam, & bene ac honorabiliter & magnificè fecisse & adimplerisse circa prædicta ea, quæ in dicto tractatu matrimonii continentur; ipsamque Valentiniam consortem nostram secum portasse infra scripta Jocalia, lapides pretiosos, perlas, aurum & argentum, paramenta, & etiâ ornamenta. Quæ quidem Jocalia, aurum & argentum tradita fuerunt & assignata gentibus nostris, à nobis specialiter deputatis ad recipienda eadem per infra scriptos à præfato patre nostro specialiter destinatos: videlicet Jocalia, lapides pretiosos, & perlas per Catharinam de Mayneriis uxorem Philip-

(*) In margine hæc caractere recentiori adnotantur: Bonifacius Papa IX. Anno I. Pontificatus sui XVII. Septembris ex sua speciali gratia, ut ex Bulla, dono dedit Petro de Nibbia Jurisconsulto quondam Domini Philippi Jurisconsulti, duo, tria, aut plura Beneficia, etiam si aliquod ipsorum esset cum Cura, & ad collatio-

nem seu presentationem Episcopi Novariensis, aut Canonorum & Capituli dictæ Ecclesiæ. Sic vigore dictæ gratiæ dictus Petrus fuit immisus in possessionem Beneficii Sancti Luxi de Calciagnaca per Galvaneum Torniellum Præpositum Sancti Gaudentii, Exsequutorem Apostolicum Anno 1395. ex Instrumento authentico.

poni de Collis, & Donnam uxorem Ambrosii de Cigolis, & Bernardam de Pomario uxorem Luchini de Belcredo, Domicellas prefate consorsis nostrae: Aurum & argentum in vasella per Ambrosinum de Cottis, Leonardum de la Strata, Simonettum de Vicedominis, Andriottum Giramum, & Georginum de Caneva-nova. Quae Focalia, lapides pretiosi, aurum, argentum, ornamenta, & paramenta inferius per ordinem sunt descripta. Et de ipsis ad securitatem & maiorem memoriam fieri fecimus Inventarium, prout sequitur.

In primis Corona una auri cum floris sex magnis & totidem parvis, super qua sunt balassii XXX. sapphiri XXX. smeraldi XII. perlæ CCXL. grossæ. Corona una auri cum ziliis sex magnis, & ziliis sex parvis, super cujus friso sunt sapphiri sex grossi, sapphiri XII. minores, balassi VI. grossi balassi XII. minores, diamantes XXIV. perlæ XCVI. & super ziliis magnis sunt sapphiri VI. sapphiri minores XVIII. balassi grossi III. balassi minores XXI. diamantes XXIV. perlæ LIV. & super ziliis parvis sunt sapphiri parvi XV. balassi XV. diamantes parvi XVIII. perlæ XXX. Item Capelletus unus auri magnus cum petiis IX. magnis & VIII. parvis: super quibus petiis magnis sunt balassi IX. grossi, sapphiri XXXVI. perlæ CXLIV. & super petiis parvis sunt balassi IX. & perlæ LIV. Capelletus unus auri defnodatus minor suprascripto cum petiis VII. magnis & VIII. parvis: super quibus petiis magnis sunt balassi VII. sapphiri XXVIII. perlæ XXVIII. & super petiis octo parvis sunt balassi XXXII. & perlæ VIII. grossæ. Capelletus unus five Girlanda una lapidum & perlarum cum sapphiris VI. smeraldis V. balassis XX. & perlis LXXX. grossis. Capelletus five Girlanda una auri & esmalcto viridi & azurro, cum pluribus perlis, smeraldis, & robinis parvis. Centura una auri facta ad rotundinos pro una bottonatura cum sapphiris XI. balassis XLVI. perlis XXXIV. grossis, & diamantis LVI. & onciis X. perlarum minutarum. Centura una auri facta ad florettos perlarum, super qua sunt balassi XXVI. sapphiri XXVI. & perlæ CXXX. Centura una cum duobus filis perlarum, mediata lapidibus, super qua sunt sapphirus unus grossus, & alii sapphiri XII. balassi XII. perlæ IV. grossæ, & aliæ perlæ CLX. Centura una argenti cum mazettis duobus & fiquestis XLIII. cum literis: *Loy antepasse tout*. Centura una facta ad rosettas perlarum cum mazio & fibbia argenti, cum smeraldis XXVII. & perlis minutis CCXCII. balassis XVI. grossis, & balassis XV. parvis. Collana unam, in qua sunt perlæ CXXXV. balassus unus grossus, & alii balassi VIII. Ligamen unum perlarum, in quo sunt perlæ CC. Collana seu Girlanda una defnodata, munita perlis, smeraldis, balassis, & sapphiris. Zojellus unus auri pro ponendo ad visum cum robinis V. diamantibus VI. & perlis IV. grossis. Collana una facta ad brevia cum literis: *A bon droit*: cum turturellis XVIII. auri albis, & cum una turturella alba in uno radio auri, habente supra pectus unum rubinum. Collana cum botonzollis XLVII. auri. Alia Collana auri cum botonis XXXII. merenatis, & liliis V. albis cum certis perlis, & botonis V. factis in formam cordis, cum perlis III. pro quolibet corde. Tres aliæ Collanæ

A „ quarum una facta est ad oreghelas auri & flores albos, alia facta est ad botonzellos albos & rubeos, & alia facta est ad modum unius Rosani cum botonzellis albis & rubeis. Fermalium unum auri pro attachando mantellum, cum sapphiro uno grosso & balassis V. minoribus, & perlis LIV. grossis, & diamantis VI. Item stacha una auri pro attachando mantellum, habens balassos XI. sapphiros XI. & perlas XCII. Fermalia duo auri, firmata super duobus flordelisis auri, in quibus sunt balassi IV. in quolibet, sapphiri duo in quolibet, & perlæ XXIV. in quolibet. Fermalium unum auri ad unum. Daynum album cum uno breve ad literas dicente: *Plus hault*: cum balassis IV. & perlis X. grossis. Fermalium unum auri ad unam dominam sonantem unam arpam, cum balassis II. grossis, & perlis IX. Fermalium unum ad unam cervam & unam cervulam, cum diamanto uno grosso, & perlis V. grossis. Fermalium unum auri cum una tortorella super uno radio auri. Fermalium unum cum diamantis III. & perlis III. grossis. Fermalium unum ad unum pelicanum cum rubino uno in pectore & perlis IV. grossis. Fermalium unum factum ad modum coronæ cum balassis IV. & perlis XI. & diamantis II. Fermalium unum factum ad cantonos cum balassis IV. sapphiris III. & perlis XII. Fermalium unum factum ad modum circuli, cum una cerva alba in medio. Fermalium unum ad duas columbettas albas cum I. balasso, sapphiro I. parvo, & perlis III. grossis. Fermalium unum cum uno lapide calcidonie, factum ad modum unius tabernaculi, ligatum in auro cum certis figuris Sanctorum, cum balassio I. sapphiro I. smeraldo I. & perlis III. grossis. Ficheta una auri esmaltata violeto ad modum violæ. Fermalium unum habens unum Rangerium cum cornibus auri, cum sapphiris II. uno diamante, & III. perlis grossis. Filum unum paternostorum auri, in quo sunt Crosette tres perlarum habentes perlas IV. pro qualibet Crucetta, cum certis aliis perlis in capite dicti fili, in quibus sunt botoni LXXXIV. Januenses, & Ziliis sex albi.

Item filum unum corallorum grossorum. CLI. Filum unum corallorum CXLVIII. grossorum. Filum unum paternostorum argenti cum botonis XVIII. argenti esmaltatis azurro cum uno botono perlarum, & botonis IV. argenti busis. Diamanti IX. ligati in IX. annulis auri. Unus annulus, in quo sunt diamanti II. Duo annuli auri cum balassis II. Item XII. annuli auri cum rubinis XII. Item unus annulus cum robino & uno diamante. Item duo annuli auri cum II. sapphiris. Duo annuli auri cum balassis II. Annuli duodecim auri cum rubinis XII. Unus annulus cum rubino, & uno diamante. Unus annulus sapphirii totus laboratus auro per intus. Unus annulus ad unam perlam grossam rotundam. Unus annulus viridis. Una perla grossa longa. Affides duæ officioli argenti deauratæ cum Crucifixo & aliis imaginibus Sanctorum. Agucchiarolus unus furnitus de perlis circum circa cum capitellis IV. & una cate nella. Majestas una ad modum unius officioli cum balassis VI. sapphiris VI. & perlis LXXXVIII. & figuris duabus intus. Officium unum Beatæ Mariæ parvi voluminis, habens affides aureatas cum perlis & certis „ lapi-

lapidibus, & cum Beata Virgine Maria
 insculpta, cum Annuntiatione super una par-
 te, & super alia *In principio*. Officiolum
 unum Beatæ Mariæ Virginis cum Annuntia-
 ta & Sancto Ludovico super assidibus. Offi-
 ciolum unum Beatæ Mariæ Virginis cooper-
 tum de zetonino granæ cum una rosa argenti
 aureati, & una perla grossa. Officiolum
 unum Beatæ Mariæ parvulum coopertum
 drappo auri in campo albo. Officiolum unum
 in Lingua Theutonica coopertum velluto.
 Officiolum unum Sancti Ambrosii, cum coo-
 pertura corii albi. Psalterium unum cooper-
 tum drappo auri in campo albo cum uno bo-
 tono perlarum. Libellus unus parvus Sancti
 Cypriani coopertus zetonino granæ. Libellus
 scriptus per versum in Lingua Theutonica.
 Crux una parva argenti deaurata cum Ligno
 Sanctæ Crucis. Crux una jaspidis parva.
 Una Crux auri cum Crucifixo, & Agno Dei,
 & quatuor Angelis. Imago Beatæ Virginis
 Margaritæ super uno serpente. Majestas una
 eboris cum Nativitate & Passione Domini
 nostri in una capsâ laborata ad radios. Liber
 unus Domini Johannis de Mandevilla, coo-
 pertus de velluto granæ. Cutelleria una cum
 cutellis IV. ad manicos de cristallo. Cutelle-
 ria una cum cutellis III. Tabolerium unum
 laboratum ad gnara & de jaspide cum scac-
 chis & merellis. Cassettæ tres eboris laboratæ
 ad imagines diversimodè. Bursa una auri
 cooperta perlis minutis. Campanile unum
 eboris cum scacchis & merellis, cum tabole-
 rio parvo ligni. Cotardita una scarlatæ gra-
 næ, laborata ad fichtos cum floribus bora-
 ginis, perlarum ubique seminata, cum capu-
 tio pari. Cotardita una drappi morelli gra-
 næ, laborata ad breviam cum floretis & folia-
 minibus tenentibus dicta breviam. Qui floret-
 ti, breviam, & foliamina, sunt ubique semi-
 nati perlarum, unâ cum caputio pari. Co-
 tardita una drappi viridis lanæ, tota laborata
 ad spignas perlarum cum diamantis, filorum
 auri & setæ se tenentes & ad grana perlarum
 per campum, unâ cum caputio ejusdem panni.
 Opelanda una scarlatæ granæ, laborata
 ubique ad diaciminos perlarum minutarum.
 Opelanda una pavonacii granæ, laborata ad
 capellum unum rosatum circa collum, cum
 certis foliis, rosis, & botonis super manica
 sinistra. Cotardita una pavonacii granæ labo-
 rata ad rastellos auri cum rosetis perlarum.
 perflatarum, cum floribus intus, unâ cum
 caputio pari. Cotardita una velluti de cra-
 moisi, laborata super cavezium & manicas
 ad gruppos perlarum. Fila XIV. perlarum.
 grossarum in quibus sunt CCCXXXVI. per-
 læ. Item DCCCCLV. perlæ de computo.
 Item MDCCXLIX. perlæ computi. Item
 DC. perlæ minores computi. Item XIV.
 marchos perlarum minutarum non compu-
 tandarum.
 Sequuntur ornamenta Capellæ. Planeta
 una drappi auri in campo viridi facta ad spi-
 cas cum frisis largis adamaschi fodrata tafe-
 tali rubeo. Curtina una dicti drappi pro po-
 nendo supra Altare. Drappus unus dicti drap-
 pi pro ponendo ante Altare. Camifus unus
 drappi lini largus. Duo Amici lini. Stola &
 Manipuli ejusdem drappi. Cappæ duæ drap-
 pi auri in campo albo laborati ad aves auri,
 fodrati tafetali viridis. Planeta una drappi
 auri superscripti fodrata tafetali viridis.
 Cappa una dicti drappi fodrata tafetali viri-
 Tom. XVI.

A dis. Tunica unica, & Andromatica dicti
 drappi. Drappus unus ejusdem drappi fodra-
 tus drappo lini rubeo, pro ponendo ante
 Altare. Stola duæ & manipuli duo dicti
 drappi. Curtina una dicti drappi, fodrata
 drappo lini rubeo. Frontale unum dicti drap-
 pi. Camifus tres drappi lini. Amici tres dicti
 drappi fodrati tafetali viridi. Bursa una dicti
 drappi pro Corporalibus. Cossinus unus di-
 cti drappi pro appodiando Librum. Lecto-
 rinus unus zetonini albi. Planeta una drappi
 nigri ultramarini fodrata zandali nigro. Cap-
 pa una dicti drappi fodrata ut supra. Drap-
 pus unus ejusdem drappi fodratus drappo lini
 nigro pro ponendo ante Altare. Curtina una
 dicti drappi fodrata ut supra. Stola duæ &
 manipuli duo dicti drappi. Amici tres dicti
 drappi. Camifus tres drappi lini albi. Cossinus
 unus dicti drappi setæ. Bursa una dicti drap-
 pi pro Corporalibus. Tunica una & Andro-
 matica una dicti drappi. Curtina una zeto-
 nini nigri fodrata drappo nigro. Lectorinus
 unus zetonini nigri. Frontale unum dicti
 drappi. Planeta una velluti granæ fodrata ta-
 fetali rubeo. Cappæ duæ dicti drappi fodra-
 tæ ut supra. Tunica una & Andromatica
 una dicti velluti fodrata ut supra. Drappus
 unus dicti velluti fodratus drappo lini rubeo
 pro ponendo ante Altare. Stola duæ & ma-
 nipuli duo dicti velluti. Curtina una dicti
 velluti fodrata drappo lini rubeo. Camifus tres:
 Amici tres superscripti velluti fodrati tafetali
 rubeo. Cossinus unus dicti velluti. Lectori-
 nus unus dicti velluti. Corporalia & Corti-
 næ duæ sindonis rubei pro Altari. Planeta
 una drappi brocati auro in campo rubeo, la-
 borati ad copas, leones, & alia animalia,
 fodrata tafetali rubeo. Cappa una dicti drap-
 pi fodrata ut supra. Tunica una & Andro-
 matica una dicti drappi fodrata ut supra.
 Drappus unus ejusdem drappi fodratus telâ
 lini rubei pro ponendo ante Altare. Curtina
 una dicti drappi fodrata ut supra. Stola duæ
 & manipuli duo dicti drappi. Camifus tres,
 Amici tres dicti drappi fodrati tafetali ru-
 beo. Cossinus unus dicti drappi. Frontale
 unum. Corporale unum dicti drappi. Corti-
 næ tres tafetali rubei factæ pro Oratorio.
 Curtinæ tres tafetali granæ. Curtinæ tres
 zandali nigri. Aliæ duæ tafetali viridis,
 pro ponendo à partibus Altaris. Aliæ alæ
 duæ zandali nigri. Aliæ alæ duæ zandali
 rubei. Aliæ alæ duæ tafetali rubei. Item
 petiæ duæ drappi famiti pro cooperiando
 Altare. Petiæ una drappi auri in campo ru-
 beo, pro faciando cooperturas duas supra.
 Cossinus. Cordoni XVI. Cottæ III. drappi
 lini. Botoni VII. argenti deaurati pro ponen-
 do retro cappas. Petiæ IV. telæ. Fermalia
 VII. argenti deaurati pro ponendo ante Plu-
 vialia. Ornamenta Camiforum; drappi auri
 rubei X. incisa. Curtinæ II. tafetali viridis.
 Scudozoli inter magnos & parvos XXXIX.
 Missale unum coopertum velluto granæ.
 Chordæ pro cortinis. Tovaliæ XII. Mantilia
 II. ab Altari. Lapis unus sacratus. Petiæ IV.
 fascii pro cossinis.
 Sequuntur paramenta camerarum. Para-
 mentum unum, videlicet testale & coelum
 drappi auri in campo viridi, laboratum ad
 spicas & grana auri cum certis floretis albis
 & rubeis. Coopertura una à lecto dicti drap-
 pi, fodrata tafetali rubeo. Aliæ tres tafeta-
 lis viridis. Cossini sex de dicto drappo. Pa-
 Hhh „ ra-

„ ramentum unum drappi auri de cramoisi,
 „ laboratum ad leones, cervos, flonones, &
 „ foliamina. Coopertura una à lecto dicti drap-
 „ pi. Aliæ tres tafetalis granæ. Coflini sex di-
 „ cti drappi. Paramentum unum cetonini ru-
 „ bei laborati ad ramam cum palificata una ad
 „ duas dominas & juvenem unum cum uno
 „ fonte, cum arboribus & flononis per cam-
 „ pum. Coopertura una à lecto dicti cetonini
 „ fodrata tafetali granæ. Aliæ tres tafetalis gra-
 „ næ rubæ. Coflini sex de dicto cetonino.
 „ Unum paramentum cetonini granæ laboratum
 „ ad cervos & stellas cum columbetta una in
 „ medio. Coopertura à lecto dicti cetonini.
 „ Aliæ tres tafetalis granæ. Cultra una tafeta-
 „ lis albi vergati auro. Cortina una, videlicet
 „ cultra, testale, & cœlum velluti azurri, fe-
 „ minata ziliis auri filati, laborata ad ramam
 „ cum pluribus compassibus dominarum; una
 „ cum aliis tribus tafetalis azurri, & cum cof-
 „ finis dicti velluti. Cortina una, videlicet cul-
 „ tra, testale, & cœlum drappi auri azurri ad
 „ radia solis, cum aliis tribus tafetalis, & cof-
 „ finis. *Quæ quidem jocalia, ornamenta, & pa-
 „ ramenta omnia suprascripta appretiata fuerunt
 „ in Lombardia ad summam Florenorum sexaginta
 „ octo millium octocentum & quinquaginta octo,
 „ & ultra, secundum informationem & relationem,
 „ quam habuimus à spectabili viro Domino Anto-
 „ nio Comite Polentii sapienti, & egregiis viris
 „ Domino Faustino de Lantani Legum Doctore,
 „ Consiliario, & Prævedino de Marliano Camera-
 „ rio præfati patris nostri Comitis Virtutum, ejus-
 „ que Ambasciatoribus & Procuratoribus.*
 „ Sequuntur vasa auri. Copa una auri labo-
 „ rata ad radios duos & ad stail. . . granita
 „ intus, cum uno esmaillo & cum uno florono
 „ super cooperculo, & aliis pluribus operagiis.
 „ Zayna una auri cooperta cum suprascriptis
 „ fursum, & uno florono super cooperculo ad
 „ perlas III. grossas & aliis pluribus operagiis.
 „ Quæ duo vasa fuerunt ponderata ad pondus
 „ Parisiense, & in eo inventæ Marchæ octo
 „ cum onciis quinque & dimidia. Sequuntur
 „ vasa argentea. Copæ LXXII. argenti albæ.
 „ Copæ XXXVI. argenti deauratæ. Bacilia
 „ duo argenti deaurata cum rosa relevata, ad
 „ animalia & gropos cum arboribus & pluri-
 „ bus aliis operagiis. Item Confecteræ IV. ma-
 „ gnæ argenti deauratæ intaliatæ ad foliamina
 „ cum esmailis XII. & aliis pluribus operagiis.
 „ Candelabra VI. argenti deaurata pro tabula
 „ cum esmailis VI. pro quolibet & aliis ope-
 „ ragiis. Candelabra duo magna deaurata pro
 „ Altari cum esmailis sex pro quolibet, factis
 „ ad Insignia cum aliis operagiis. Calix unus
 „ cum patena una argenti deaurata cum esmail-
 „ lis VIII. super pede & aliis pluribus opera-
 „ giis. Cucchiarii XXXVI. argenti deaurati,
 „ cum glande in summitate manici. Cucchiarii
 „ CVIII. albi, facti ut supra. Urceoli II. ab
 „ Altari argenti deaurati intaliati. Baciletta
 „ una ab Altari argenti deaurati cum rosa &
 „ orlo intaliata ad animalia & literas cum aliis
 „ operagiis. Bussola una argenti deaurata, pro
 „ tenendo intus ceram ad faciendum lumen de
 „ nocte. Candelabra duo argenti deaurati pro
 „ Altari, facta ad rosas & cum aliis operagiis.
 „ Calix unus argenti deaurati cum Patena, fa-
 „ ctus ad esmailum in pomo ad Viperam cum
 „ aliis operagiis. Item Bussola una argenti cum
 „ cooperculo deaurata cum esmaillo super coo-
 „ perculo, & uno radio solis, & turture in
 „ medio. Bocalia duo argenti deaurata cum

A „ flononis & esmailis & aliis pluribus opera-
 „ giis. Bocalia duo argenti deaurati facta ad
 „ animalia & foliamina & figuras cum aliis
 „ operagiis. Bocalia duo argenti magna deau-
 „ rata esmaillo ad figuras & animalia cum
 „ aliis operagiis. Bocalia duo magna argenti
 „ deaurata intaliata ad compassus cum literis
 „ Græcis & aliis operagiis. Bacilia duo magna
 „ argenti deaurati cum esmaillo uno in fundo,
 „ & aliis operagiis. Bacilia duo magna argenti
 „ deaurata cum orlis intaliatis ad literas Græ-
 „ cas cum aliis operagiis. Bacilia duo argenti
 „ deaurata cum similibus operagiis. Botacii
 „ duo argenti deaurati cum esmailis duobus
 „ in bottis, & cum literis Græcis & corrigiis
 „ sprangatis. Baciletta una argenti pro Altari
 „ cum esmaillo uno in fundo & cum armis.
 „ Bacile unum album argenti ad lavandum ca-
 „ put. Botacii duo argenti deaurati cum testis
 „ tribus relevatis. Bussola una pro piperata
 „ argenti deaurata. Alia Bussola argenti deau-
 „ rata intaliata ad coronas & literas Græcas.
 „ Cupæ XXIV. argenti deauratæ factæ ad fe-
 „ zas cum esmaillo uno pro qualibet & armis.
 „ Crux una argenti deaurata cum Crucifixo re-
 „ levato & aliis operagiis. Candelabra duo ar-
 „ genti pro Altari cum Schudezolis pro quoli-
 „ bet ad arma. Cupæ XII. argenti factæ ad
 „ feras ad arma. Calix unus deauratus cum
 „ esmailis VI. super pedibus ad Sanctos & ar-
 „ ma. Guardamanzaræ duæ argenti albi cum
 „ duabus testis leonum, & ferratura intaliata
 „ ad literas Græcas & aliis operagiis. Navis
 „ una deaurata cum rotis quatuor & fochis &
 „ banneriis & aliis operagiis. Navis una deau-
 „ rata cum orlis esmaldis ad literas Græcas,
 „ & aliis operagiis. Navicella una deaurata
 „ pro incenso cum pedibus Viperæ circum.
 „ Item sedella una deaurata, super cujus con-
 „ vasculo sunt arma in uno esmaillo. Alia se-
 „ della deaurata pro aqua sancta cum foliami-
 „ nibus & armis in fundo. Scudellæ XXV. al-
 „ bæ argenti cum diversis operagiis. Alia scu-
 „ dellæ albæ argenti XIV. Alia scudellæ LVI.
 „ deauratæ cum diversis operagiis. Salinum
 „ unum deauratum cum pedibus III. Aliud Sa-
 „ linum deauratum. Talieria XXIV. alba ar-
 „ genti mezanella signata in fundo de capite
 „ Sancti Ambrosii. Talieria XXIV. quadra
 „ deaurata. Talieria XXIV. rotunda deaurata.
 „ Thuribulum unum deauratum cum esmailis
 „ IV. ad arma. Figura una Beatæ Mariæ Vir-
 „ ginis deaurata cum ejus filio, cum pede sub-
 „ tus facto cum diversis operagiis. Item figu-
 „ ræ duæ Angelorum deauratæ. Item taberna-
 „ culum unum deauratum cum esmailis IV.
 „ ad arma, & aliis operagiis. Bacilia duo deau-
 „ rata facta ad festas cum orlis esmailis & aliis
 „ operagiis. Araminum unum argenti album.
 „ Asperges unum argenti aureati cum manico
 „ longo. Vitrioli duo deaurati pro Altare,
 „ unus cum uno corallo, & alter cum uno bo-
 „ tono. Figuræ duæ Angelorum deauratæ.
 „ Tabernaculum unum deauratum cum esmail-
 „ lis IV. ad arma & aliis operagiis. Crux una
 „ deaurata cum pede quadro facto ad Vipe-
 „ ras & alia operagia. Pax una nova. Pax una
 „ antiqua. Bocale unum deauratum solum &
 „ rotundum cum cimerio. Item bocale unum
 „ deauratum ad quadros VIII. cum bochetto
 „ ad modum serpe & aliis operagiis. Bacile
 „ unum deauratum cum brevibus & literis Græ-
 „ cis in orlo & aliis operagiis. Bacile unum
 „ simile. Bacile unum deauratum cum flononis
 „ &

„ & vialboris in orlis & aliis operagiis. Can-
 „ delabra tria deaurata cum pede & cupa ad
 „ rofas & ad Viperas & aliis operagiis. Cupæ
 „ IV. deauratæ cum uno C in fundo. Cupæ
 „ VI. deauratæ cum capite Sancti Ambrosii.
 „ Cupa una alba cum uno C in fundo. Cupæ
 „ IV. deauratæ cum uno zilio parvo in fundo.
 „ Cupæ V. deauratæ cum uno zilio in fundo.
 „ Sedella una cum pede tota de argento cum
 „ bochellis & diversis operagiis deaurata. Ta-
 „ lieria XIII. argenti cum capite Sancti Am-
 „ brosii. Talieria VIII. cum orlo rotundo. Ta-
 „ lieria III. magna malè deaurata, signata ca-
 „ pite Sancti Ambrosii. Talieria X. mezanella
 „ alba argenti. Scudellæ VII. deauratæ, signa-
 „ tæ in fundo uno scuto cum Vipera & aliis
 „ operagiis. Scudellæ VIII. deauratæ cum orlo
 „ rotundo. Scudellæ XI. cum G & Z signatæ
 „ & aliis signis. Scudellæ III. argenti albæ.
 „ Araminus unus argenti albi cum una Vipera
 „ & aliis signis. Bacile unum argenti albi fo-
 „ lum cum literis albis Græcis. Bocale unum
 „ deauratum factum ad novem quadros esmail-
 „ lo ad cimeria & cum aliis foliis & opera-
 „ giis. Bacile unum deauratum cum rosâ inta-
 „ liata ad foliamina & cum aliis signis & ope-
 „ ragiis. Talieria XII. quadrata deaurata. Buf-
 „ fula una argenti laborata ad vialboras cum
 „ pomello uno & uno radio. Alia buffula deau-
 „ rata cum foaxiis granutis. Salinus unus deau-
 „ ratus cum foaxe straforato. Ovariolum unum
 „ deauratum cum tribus pedibus leonum. Plu-
 „ mazolum unum deauratum cum pedibus qua-
 „ tuor leonum. Duæ forzelettæ deauratæ. Co-
 „ clearia duo argenti. Cupa una deaurata cum
 „ cooperculo esmaillo florono uno, & cum pe-
 „ de, super quo sunt equi, cervi, figuræ, &
 „ arbores relevatæ. Navis una christalliesmail-
 „ lo cum una banneria & una rotella. Item
 „ Nux una Indiæ cum pede avis, & furnita
 „ argento deaurato. Item Credenzinus unus
 „ cum corallis & linguis serpentum. *Quæ qui-*
dem vasa argentea, prout supra scribuntur, suc-
runt ponderata ad pondus Parisiense, per quod
fuerunt reperta Marcharum MDCLXVII. In-
quorum omnium testimonium, nostrum præsentib-
us literis iussimus apponi sigillum. Datum Pa-
risius XV. die Decembris, Anno Domini MCCC-
LXXXIX. Eodem Anno de mense Octobris fuit
Eclipsis Solis, taliter quod horâ Tertiarum fuit
neceffe accendere luminaria in domibus magnis,
in Castro, in Aula Ducis Mediolani, & iterum
in Locis religiosis. Et hoc vidi ego in Medio-
lano. Hoc Anno Nobiles de Bossiis ædificave-
runt Monasterium Sancti Ambrosii ad Nemus.

CAP. CLII.

De guerra Domini Comitis Virtutum contra
Bononienses & Florentinos.

ANno Domini MCCCXC. sedente Bonifacio
 IX. imperante Wenceslao, Mediolani se-
 dente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, do-
 minante Johanne Galeatio Comite Virtutum, de
 mense Aprilis incœpta fuit guerra per Domi-
 num Comitem Virtutum contra Bononiam &
 Florentiam. In medio mensis Maji exercitus
 Domini Comitis recessit à Bononia. Post pau-
 cos dies idem Dominus Comes exercitum suum
 misit iterum contra Bononiam, & unum
 alium exercitum unâ cum Perusinis & Senen-
 sibus contra Florentiam. Et posuit duas Ga-
 léas in mari, quæ prohiberent, ne victualia

Tom. XVI.

A conducerentur Florentiam. Dum hæc fierent,
 Dominus Franciscus Novellus de Carraria, exi-
 stens sub dominio dicti Comitis Virtutum, dum
 ipse staret in quodam Castro sito versus Civita-
 tem Astensem, & pater positus esset ad standum
 in Civitate Cumarum, ipse Dominus Franciscus
 Novellus aufugit à dicto Castro, & ivit Flo-
 rentiam. Inde fretus auxilio Florentinorum &
 Bononienfium, se ad Sclavoniam transtulit. Et
 congregatis paucis armigeris, tandem in Carin-
 thiam Alemanniæ descendit; ex qua veniens
 versus Paduam cum multis Alemannis & Co-
 mite Oddoio de Carinthia, fretus etiam auxi-
 lio rusticorum Episcopatus Paduæ, qui contra
 Officiales Domini Comitis Virtutum erant ani-
 mati, die XVIII. Junii Paduam intravit, & in
 Octava Sancti Antonii de Padua eam devicit &
 habuit in totum, & omnia Castra sui territorii
 infra breve tempus habuit & acquisivit. Tamen
 Dominus Franciscus ejus pater remansit in dicta
 Civitate Cumarum sub bona custodia, & ibi in
 processu temporis morte naturali decessit. Tunc
 exercitus dicti Comitis oportuit recedere &
 recessit à Bononia & Florentia, quamvis Ca-
 strum dictæ Civitatis Paduæ gentes Domini Co-
 mitis tenuerint pluribus mensibus. Sed finaliter
 quia erant obfessi, & victualia eis deficiebant,
 ipsum Castrum reddiderunt, salvo tamen perso-
 nis & rebus eorum. Die XXII. Junii rebellata
 fuit Civitas Veronæ per Populum dictæ Civita-
 tis, & die XXVI. Junii recuperata fuit, & tota
 derobata & depopulata per gentes dicti Domi-
 ni Comitis, & posita ad saccomanum. Quæ
 gentes intraverunt dictam Civitatem per Citta-
 dellam ejus, quam Cives Veronæ conabantur
 capere, qui fuerunt conficti, & aliqui mortui
 & capti aliqui. Et discurrendo per dictam Ci-
 vitem, omnes qui inveniebantur cum armis,
 trucidabantur aut capiebantur. Tamen quasi
 omnes Cives dictæ Civitatis fugerunt extra
 ipsam. Taliter illa remansit iterum sub dominio
 Domini Comitis Virtutum, & post paucum
 tempus reintegrata fuit seu quasi. Hoc tempo-
 re Dux Baviaræ applicuit Paduam in succursum
 dicti Domini Francisci de Carraria, & proeun-
 do contra Veronam & contra Dominum Comi-
 tem, cum lanceis mille ad stipendium Florenti-
 norum & Bononienfium. Tamen antequam jun-
 geret Paduam, gentes Domini Comitis recupe-
 raverant Civitatem Veronæ. Gentes Florentino-
 rum & Bononiæ venerunt in Episcopatum Parmæ,
 & ibi steterunt circa dies XV. & nihil
 aliud fecerunt, nisi quod Dominus Comes Vir-
 tutum ea de causâ non potuit mittere gentes
 suas ad recuperandum Civitatem Paduæ, nec
 ad dandum succursum Castro dictæ Civitatis,
 quod iterum tenebatur per gentes dicti Comi-
 tis. Tamen ex dictis gentibus Florentinorum
 & Bononienfium multi remanserunt in Episco-
 patu Parmæ mortui & capti. Gentes, quæ
 erant in Civitate Paduæ, transferunt flumen Ati-
 cis in Insulam Lendenariæ districtus Ferrariæ,
 sub cautela recedendi ab amore & societate di-
 cti Domini Comitis. Tunc Marchio Ferrariæ
 se infra quindecim dies concordavit cum Flo-
 rentinis, Bononienfibus, & cum Domino Fran-
 cisco Novello de Carraria Domino Paduæ.
 Eodem Anno gentes, quæ erant Paduæ, iterum
 transferunt ipsum flumen Aticis, & iverunt de
 mense Februarii usque Mantuam, similiter sub
 cautela recedendi Dominus Franciscus de Gon-
 zaga ab amore & societate Domini Comitis
 Virtutum, & infra paucos dies redierunt Pa-
 duam. Tunc dictus Dominus Franciscus de

Hhh 2

Gon-

Gonzaga se similiter concordavit cum Florentinis & Bononiensibus, & cum dicto Domino Francisco Novello de Carraria Domino Paduæ. Idem Dominus Franciscus de Gonzaga Dominus Mantuæ fecit decapitari in judicio uxorem suam filiam Domini Bernabovis Vicecomitis. Causa, quia hoc fecit, non bene scitur: sed creditur quod hoc fecerit in dedecus dicti Domini Comitis Virtutum & Domus suæ, & non propter aliam causam. Nam ipse Dominus Franciscus de Gonzaga fefellerat Dominum Comitum recedendo ab amore suo sine causa. De mense Martii Dominus Dux Burgundiæ filius quondam Regis Johannis Franciæ, & Dux Turoniæ, frater Caroli Regis Franciæ, gener Domini Comitis, venerunt à se ipsis à Francia usque Papiam ad visitandum Dominum Comitum Virtutum. Tamen modico tempore ibi steterunt, & per illud tempus quo steterunt, præfatus Dominus Comes omnia festa, solemnitates, & triumphos, quos potuit, pro faciendo sibi honorem, fecit, & in aliquo non defuit, ita quod cum maxima lætitia & gaudio reversi sunt in Franciam. Hic est tenor diffidentiae Communitati Florentiæ missæ à Domino Comite.

Johannes Galeaz Comes Virtutum, Mediolani &c. Imperialis Vicarius Generalis. Pacem Italianam omni studio hætenus indefessa intentione quaesivimus, nec laboribus nec expensis peperimus. Optabamus enim, quod lassata longævis guerris Italia, semel temporibus nostris in pace quiesceret. Idque tanto animi fervore flagitavimus, ut non nunquam per malos interpretes malitiæ adscriptum fuerit, quod humanitate & caritate facere nitebamur. Sed heu! omnia frustra tentavimus, prævalentibus consiliis reproborum. Maluit enim, non dicimus, Magnifica Vestra Communitas, de qua nil tale opinari possumus, sed paucorum Arciguelforum vestrorum seu rabies seu diffidentia male fundata, & tremula status sui, qui florentem illam Civitatem sub libertatis specie tyrannizavit, & guerram potius quam pacem eligere, & pacis indignam patriam & Italiam pro magna parte strepitibus bellorum involvere. Et quod execrabilius est, in grave damnum, & inestimabilem jacturam magnificorum filiorum nostrorum Senensium & Perusinarum, ignominiamque nostram, occultè primò quantum fieri potuit, & tandem palam fœderibus universalis Ligæ, quæ fuerant longis tractatibus & validis solemnitatibus consummata. Utinam in ipsos solos & non in alios pacis avidos, & in ipsorum impiorum capita & non in ipsam miserandam Patriam detestabilia hæc sua consilia & opera redundarent. Quibus præter naturam nostram & omne propositum nostrum, ad ulciscendum illatas filiis & amicis nostris contra conventa Ligæ fœdera innumerabiles offensas adversus tyrannizantem Arciguelforum vestrorum statum, à die præsentationis hujus nostræ diffidentiae in antea necessario provocamus. Datum Mediolani XXV. Aprilis MCCCXC. Cavalinus. Responsio antescrptæ Diffidentiae per Dominos Florentinos: Hac die recepimus hostiles Literas de manu cujusdam Cursoris sub nomine Johannis Galeatii, qui se dicit Virtutum Comitum, & Mediolani &c. Imperialem Vicarium Generalem; totas quidem plenas mendaciis atque dolis, & tam superbè quam infideliter concludentes. Et ut ad ipsarum Literarum auspiciū veniamus, pacem Italianam omni studio (taliter scribens) indefessa intentione se asserit quaesivisse, nec percipisse laboribus vel expensis. Quod quidem verbum, quod ejusdem Epistolæ primum est, quam impudenter quæcumque mendaciter sic insertum, declarat invasio

A per ipsum facta ad Dominum Veronensem, quem infelicissimo bello implicitum confligit contra statum suum. Nescimus quid hostiliter querere, quia, sibi potentior hostis, à quo jam bis invasus & victus, vix poterat mœnia sua tueri, non sibi sufficeret, nisi & potentissimum provocaret. Declarat & illa Societas fidelis inita cum Domino Paduano, in qua de partiendo Civitates ejusdem Veronensis Domini specialis conventio facta fuit; cujus observatio sequuta est in usurpationem Civitatis Vicentiæ, quæ præfato socio debebatur. Immo ruptis societatis fœderibus, bellum eidem solum per injuriam & ambitionem domini quaesitis falsis coloribus quanta infidelitate dici potest illatum! Hæc sunt pacis opera, hæc sunt illius indefessæ intentionis optima studia, quibus per Literas transmissas se Pacem Italia dicit (ne dicamus, simulat) quaesivisse. Declarant & hoc illa confictæ calumniæ, quibus nobis in magna sinceritate scribentibus, initium nostrarum gentium, amicabile propositum judicando, nos in nostris consiliis ordinare de ipso per modum aliquem premendo, turpiter fuit conquestus. Declarant & gentes suæ, quas promiserant & sui Oratores & Syndici revocandas, quasque juxta Ligæ fœdera in Tusciam mittere non debebat, nisi in amicorum suorum, si offenderentur, auxilium, quas omni offensione cessante non revocavit. Sed ausit & in turbationem patriæ, & manifestum scandalum per totam patriam seminavit. Scimus Senenses pacem desiderasse, sed sub tali Domino nec sibi nec patriæ potuisse pacem inquirere vel servare. Et quia fregisse Ligam, sicut ipsa Littera continet, culpamur, dicat, si potest, in quo fuerit per nos contra Ligam aliquid commissum vel omisum. Habebamus gentes, quas ipse solus utpote sibi suspectas & execrabiles formidabat, illas nostris litteris dissolvimus. Habebamus amicos & censuarios, quibus cum Senensibus bellum erat, quos ab omni belli proposito ad pacis & concordie dulcedinem duximus convertendos. Sed quid profuit, aut prodesse potest pacis studium, dum ille, qui pacem verbis annuntians, bellum totis conatibus machinatur? Exarmavit nos, ut posset offendere. Armavit Senenses & alios, ne possent cum suis antiquis fratribus amicitiam integrare. Et tamen audet nobis Ligæ violationem imponere, qui Ligæ non consensit, nisi quo posset supplantare; quique quum alias nobiscum pepigisset, & Armatorum, quos Societates vulgus appellat, etiam per vim dissolvere, & in suis territoriis non conflare, vix tamen non..... nomen Armatorum nonnisi in colligatorum excidium peperit Societatem. Qui utpote non in hæc fœdera veniens prius Ligam cogitavit rumpere, quam confirmaverit, & de Ligæ nihil etiam juxta verborum corticem observaverit. Et si Montempulcianum, ut promissimus, adjuvimus, etiam nobili viro Bertoldo de Ursinis Senensi Comiti & Palatino, filio & censuario nostro, ruptis Ligæ fœderibus per Senenses invaso, subsidia dedimus (quod juxta Ligæ tenorem licitum est, & nobis erat debitum) quomodo potest dici nos Ligam, ut prætenditur, violasse? Nam de Perusinis quid loquamur: quorum civile certamen nobis videtur expulsis cunctis bonis Civibus imputari? Sed profectò nosmetipsos vana fide delusi decipiebamus, persuadentes nobis, illum esse posse fidelem, qui tam infidelis existit Nepos & Gener & Frater in patrui, socerum atque fratres; cujusque toties & nobis & aliis probata fides erat nihil habere constantia, nisi solum in hoc, ut fidem, quam promiserat, non servaret. Haberemus autem, ut ad ultimam Litterarum particulam veniamus, gratias agere, quod

quod nobis voluerit intentionem suam Literis declarare, nisi, sicut per suos Capitaneos & ipsorum Literas valemus ostendere, jam prius nos offenderit quam praefixum in sua Litera terminum denotaret. Sed hic est mos fideliter agentium, ante factis invadere, quam verbo, & Literis declarare. Nos autem contra similes calumnias obtulimus nos, & Commune nostrum, juxta Ligae foedera Colligatorum partes subire judicium, quod videmus penitus recusatum. Ex quo postquam de jure disputare non licet, postquam enormiter atque publice sumus invasi, & demum, ut ejusdem Literae verbis utamur, superbissime diffidati, nos versa vice Tyranno Lombardiae, qui se Regem facere cupit, & inungere, bellum indicimus, & pro libertatis nostrae defensione, & libertate illorum, quos tam grave jugum opprimat, arma movere; sperantes quod ineffabilis summi Numinis aeterna justitia nostram tuebitur libertatem, miseriam Lombardorum aspiciet, & unius mortalis hominis ambitionem libertati paene innumerabilis Populi ac saluti tot Urbium & Castrorum, quot violenter subjugat, non praeponeat. Unum tamen omittere volumus, quod inveniet sua decepta temeritas totum Florentinorum Populum, postquam sic nos nominat, Arciguelsum, & discet saltem se non illis credere, qui sibi suadent in defensionis incepto non omnes Florentinos occurrere, nec majores cum minoribus convenire, videns unanimi voluntate dispositionis potius eligere meri, quam in suae tyrannidis potestate nominari. Datum Florentiae die II. Maji MCCCXC. Colutius. Hoc Anno Florentini acceperunt Comitem Arminiaci ad suum stipendium.

C A P. CLIII.

Qualiter Johannes Agutus Capitaneus invadit Terras Domini Comitis Virtutum. Et de guerra contra Florentinos.

Anno Domini MCCCXCI. sedente Bonifacio IX. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Johanne Galeazio Comite Virtutum, die Veneris XI. Junii Dominus Johannes Agutus transivit Olivum, & ivit Pandinum, Soncium, & Brixiam cum lanceis duabus millibus male armatis. Die IV. Julii recessit vocatus a Florentinis & a Domino Paduae. Nam multi fuerunt vulnerati & interfecti ante ejus recessum tam ex gentibus Domini Comitis Virtutum, quam ex gentibus dicti Domini Johannis. Tunc valde vulneratus fuit Comes Facinus Canis magnus Capitaneus Domini Comitis Johannis Galeazii. Et hoc fuit in territorio Cremonensi. De mense Januarii facta fuit tregua inter Dominum Comitem Virtutum & ejus colligatos ex una parte, & Florentinos, Bononienses ac eorum colligatos ex alia. Eodem Anno fuerunt maxima tonitrua cum maxima inundatione aquarum. In fine mensis Augusti Dominus Comes Virtutum misit iterum exercitum suum contra Civitatem Florentiae. Dominus Jacobus de Verme Generalis Capitaneus gentium praefati Domini nostri dedit quamdam sconfictam gentibus Communis Florentiae, in qua sconficta praedictae gentes ceperunt & derobaverunt plusquam duo millia Somariorum, oneratorum partim frumento, & partim de aliis quampluribus mercantiis a Civitate Pisarum euntium ad Civitatem Florentiae. Pro eorum scorta erant DC. lanceae hominum equestrum Communis Florentiae. Et etiam ceperunt

A plures quam CC. lanceas bonorum hominum, de lanceis praedictis cum eorum equis & armis. Praedicta fuerunt super territorio Lucano, penes Pontem Serchii, & ut dicitur, praedicti Somarii cum dictis mercantiis & armis, quos arripuerunt, erant pretii & valoris plusquam sexaginta millium Florenorum auri. Multi ex utraque parte interfecti fuerunt. Facta fuerunt in Civitate Mediolani & in toto dominio Domini Comitis Virtutum salodia & ingens laetitia. Hic est tenor Literarum Florentinorum Comiti Arminiaci eorum Capitaneo contra Dominum Comitem.

B Placuit nobis, illustris Princeps, & magnifice Domine, frater & amice carissime, placuit nobis, quod vestra sublimitas dignata fuerit nobiscum foedus, amicitiamque conjungere. Placuit nobis, quod videamus vos, & vestram potentiam ad communis hostis excidium se parare. Placuit nobis, quod tanto cum fervore cognoscimus, vos dimissis tyranni politicis & magnificis sed insidiis oblationibus, ejus spretis societate & fide, fidem nostri Populi delegistis. Sed super omnia placuit atque placet illud justissimum odium & cordialis malvolentia, quibus illum inhumanissimum hominem, immo crudelissimam feram, monstrumque tartareum, Comitem non Virtutum, ut se nominat, sed, ut eleganter vestra testatur Epistola, cunctorum vitiorum servum, vestra magnanimitas detestatur, persequitur, & abhorret. Videmus etenim vos sua vitia plene cognoscere. Videmus & Deum excellentiae vestrae suae destructionis gloriam praeparare. Quid dicimus, gloriam? immo gloriosissimam gloriam, aeternae famae splendidissimum monumentum, & tantum & tale, quantum & quale dici non potest alicui Principum nostri temporis occurrisset. Gloriosum etenim est, bello vincere: gloriosissimum est, armis hostis duritiem emollire. Sed super omnia gloriosissimum est, justum assumere bellum, deponere superbiam, iniquitatem confundere, ulcisci suos, & turpem abominandamque tyrannidem a periclitantium Populorum cervicibus removere. Jam vos miris laudibus extollit Italia. Jam vos omnes una voce celebrant, appellantes justitiae pugilem, liberatorem Populorum, affinium vindicem, ac tyrannidis oppressorem. Jam omnium oculi mentesque cunctorum in vestri felicitis adventus expectationem erecti sunt, cupientes videre hostis nostri praecipitium & ruinam. Quid hostis nostri dicimus! immo totius humani generis inimici & hostis, quidem gravis subditis, crudelis in suos, infidelis in cunctis. In quo, quidquid unquam fuisse crudelitatis legitur, quidquid turpitudinis, quidquid perfidiae, convenerunt. Superat enim inhumanitate Bufiridem, injustitiam Licum, crudelitate in suos armata Fugurtam, Simonem fallacis, venenorum praeparatione Gannium, confectioe Locustam, impietate in Deum apostatam Julianum, perfidia Philippum Macedonem, amentiam filium, omni libidinis immunditiam Heliogabalum, superbiam & vanitatem Xersem, & imbelli animo Sardanapalum. Cujus animum, post depositum nefanda proditiōe patrum, eundemque socerum sui sanguinis & affinitatis vinculo, & (quidquid ferme sanctum esse solet apud barbaros molitus) veneno subtrahit, post captos secundi gradus fratres, spoliatas nobilissimas ipsorum conjuges, & omnes sua necessitudine perturbatas, impossibile sit quiescere: sed necesse sit tum ex conscientiae scrupulo, tum ex suae proditiōis & crudelitatis exemplo, semper horrida cogitare, continua penitus agitari formidine, & post tanta flagitia omne scelus atque facinus permissum reputare.

Nec

Nec vos pœniteat incepti, quod facile posse videtis cum maxima gloria terminare. Jam enim incepti ejus ruina. Perdidit Civitatem Paduæ; Veronam vindicante se in libertatem Populo suo sic destruxit, quod quum muros teneat, & Cives effugerint, nullo modo possibile sit sibi ipsam vel modico tempore conservare. Excitati sunt Populi. Cuncta sub ipso titubant. Cuncta nutant. Maximum brachium, Illustris Marchio Estensis, illo suis fraudibus derelicto, nobiscum in pacem & concordiam se reduxit. Venite igitur, venite Princeps inclyte. Nam solo vestræ famæ nomine hunc imbellem tyrannum, antequam signa vestra videat, confundetis. Quod etiam ut facilius succedere possit, ipsum confestim cum duabus millibus Lanceis ultra Padum, apertis præfati Domini Marchionis passibus invadimus. In ejus exitium compositis, ut speramus, rebus Senensium, qui non possunt vires nostras ulterius tolerare, reliquum nostræ potentiæ converfuri; ut, quamvis, postquam vobis placet, sitis saltem per totum mensem Decembris fines præfati Comitis cum præmissa potentia bellaciter intraturus, de qua dilatione, licet periculum sit in mora, licet consideremus perennem hostis astutiam, & cetera quæ soleant evenire, pro nostri tamen gratia contenti sumus, nihilominus tamen interim non quiescatis, sed ipsum quammajori clade confectum possitis, quum illuc nostræ vires accesserint, invenire, vos tamen tempus nolite perdere, sed omni cum festinantia, quæ maximè bella feliciter dirigit, properate. Et ut ad reliqua, quæ petitis, veniamus, pecunias tam pro dono, quàm pro primo mense debitas, pro ista prima vice dumtaxat, vobis in Astensi Civitate pro parte, & reliquam in Lombardia conabimur præparare. Et ut post Rhodani transitum habeatis saltem decemmillia Florenorum totis viribus enitemur. Et temporibus successivis promissas pecunias, ubicumque fuerit vobis aptius, infallibiliter in aliquo de præmissis locis, ac etiam alibi, si commodè poterimus, transmittemus. Terras præterea, quas assignaverat Dominus Bernabos Cognato vestro, contentamur quod possitis omnino compellere, ut sub ejus redeant dominatu; & quod alias, quæ se dedere immediatè de Tyranni manibus voluerint, possit juxta suum libitum & beneplacitum vestris etiam cum favoribus adipisci. Summè quidem desideramus nos etiam amore vestri, ipsum in statum suum reponere, & in illis, quæ acquisierit conservare. Nec miretur vestra magnitudo, si pro exhibendis vobis victualibus nolumus obligari. Nam à Civitate nostra ad Tyranni fines, in quibus habet bellum geri, longa terrarum est & asperrima superbis montibus intercapedo, ut nobis omnino sit impossibile vobis in illis locis victualia ministrare. Pro ceteris autem ordinabimus, quod mox quum appuleritis in Italiam, vobiscum erunt al. qui nostri Cives, qui vos de cunctis necessariis, de patriæ conditionibus, de colligatis & amicis nostris, quantum fuerit expediens, informabunt. Et nos conabimur hujus belli inceptum, non solum de promissis, quæ etiam hostibus servanda sunt, sed cum omni nostra potentia ad hostis communis exterminium adjuvare. Ceterum oblationes vestras magnificas & amicas, quas adeò largifluas ad libertatis nostræ culmen & facitis & scripsistis, lætis animis acceptamus, sperantes illas nos experturos longè majores opere quàm sermone. Nos econverso reperiet excellentia vestra pro exaltatione status vestri, nominis, & honoris grata vicissitudine dispositos & paratos. Et, ut concludentes id, quod summè desideramus, ex cordis abundantia repetamus, tollite moras & fortunam se ultro

A offerentem vobis properatis gressibus occupate, ut citò videamus cum hostis nostri ruina tantorum scelerum ultionem, & illum impurissimum hominum, qui titulo Regii nominis ornare suam tyrannidem, serenitatemque Regiam polluere cupiebat, ad nihilum conjunctis viribus redigamus. Datum Florentiæ MCCCXCI. Isto Anno præfatus Comes Arminiaci cum maximo exercitu venit Alexandriam, & per Dominum Jacobum de Verme Capitaneum Domini Comitis Virtutum capitur, & vulneratus ex spasmo in Alexandria in die Sanctorum Christophori & Jacobi moritur. Tunc facta fuit maxima mortalitas dicti exercitus.

CAP. CLIV.

B De ædificatione Cittadellæ Portæ Vercellinæ Mediolani. De cædibus Guelforum & Gibellinorum Pergami.

C Anno Domini MCCCXCII. sedente Bonifacio IX. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Johanne Galeazio Vicecomite & Virtutum Comite, idem Dominus Comes ædificari fecit juxta Hospitale Sancti Ambrosii Cittadellam Portæ Vercellinæ Mediolani. Dominus Petrus Gambacurta Pisarum Dominus & filii ejus fuerunt interfecti in dicta Civitate Pisarum per unum filium Jacobi de Apiano, qui erat Notarius dictæ Civitatis. Tunc dictus Dominus Jacobus factus fuit Miles, & Dominus Pisarum loco dicti Petri Gambacurtæ, qui Dominus Jacobus fuerat semper amicus dicti Domini Petri Gambacurtæ; & postea brevi hora abstulit dominium & vitam. Hic Jacobus regnavit in dicta Civitate annis IV. Postea obiit, quo mortuo quidam ejus filius nomine Girardus, quum videret Civitatem non posse in se retinere, eam vendidit Domino Comiti Virtutum. Præfatus Dominus Comes concessit & licentiam dedit Guelfis & Gibellinis Civitatis & Episcopatus Pergami, ut possent se ad invicem offendere in havere & personis. Tunc interfectæ fuerunt ex utraque parte personæ plusquam DC. Et combustæ fuerunt pro majori parte omnes domus, quæ erant in Episcopatu Pergami per dictos Guelfos & Gibellinos. De mense Octobris Dominus Franciscus de Carraria olim Dominus Tarvisii, Feltri &c. ipso existente carcerato in Castro Modoëtiæ, diem clausit extremum, Corpus ejus fuit portatum ad Civitatem Paduæ. Hoc Anno completæ fuerunt super territorio Veronensi certæ fortilitiæ, ædificatæ per præfatum Dominum nostrum. Incepta fuit quædam maxima discordia inter Guelfos & Gibellinos Januenses, & combusserunt ad invicem villas, domos, & palatia, & similiter se ad invicem interfecerunt. Tunc fuit interfectus per Gibellinos quidam filius Domini Caroli de Flisco. De mense Julii obiit Dominus Albertus Marchio Estensis Dominus Ferrariæ. Ambasciatores Florentinorum, Bononiensium, & ejus Ligæ, accesserunt Mediolanum ad Dominum nostrum pro pace tractanda. Præfatus Dominus noster se colligavit cum Rege Franciæ. Tunc in omnibus Terris ipsius Domini nostri fecit ipse pingi arma illius Regis. Die XXIII. mensis Septembris in Castro Portæ Jovis natus est Philippus Maria.

CAP. CLV.

De adventu in Italiam Ludovici Ducis d'Angiò.

ANno Domini MCCCXCIII. sedentibus & dominantibus supradictis, de mense Septembri juxta Coneglanum in partibus Tarvisii fuerunt congregatæ quædam aquilæ, multique falcones, & plurimi corvi; pugnaveruntque simul tribus diebus continuis, & fuerunt à corvis interfectæ duæ aquilæ & quinquaginta falcones; fueruntque ab aquilis & falconibus interfecti corvi quamplurimi; obtinueruntque bellum falcones & aquilæ. Hæc res scripta fuit Illustri Principi Domino Comiti Virtutum. Hoc Anno Dominus Ludovicus Dux d'Angiò venit in Italiam cum personis octomillibus in succursum Domine Johanne Regine primæ de Neapoli, nam ipsa Regina fecerat eum filium suum adoptivum. De mense Julii obiit dicta Regina. Dominus Johannes Agutus, qui fuit Britannicus, excellentissimus Capitaneus & valde famosissimus, Florentiæ obiit.

CAP. CLVI.

Qualiter Dominus Comes Virtutum misit Ambasciatorem ad Imperatorem pro obtinendo privilegio Ducatus Mediolani.

ANno Domini MCCCXCIV. sedentibus omnibus ut supra, magnificus Dominus Comes Albericus de Barbiano, qui vocabatur magus Conestabilis Regni Siciliæ, venit Mediolanum ad stipendium Domini nostri. Carolus de la Pace propter mortem Regine Johanne factus est Rex in Civitate Neapolis, & habuit magnam discordiam cum prædicto Duce d'Angiò, qui isto Anno mortuus est & sepultus in Civitate Barri. Isto Anno Magnus Comes Virtutum misit Dominum Petrum de Candia, Ordinis Minorum, qui fuerat Episcopus Brixienfis, Placentinus, Novariensis, & modò Vicentinus, ad Serenissimum Imperatorem Wenceslaum cum maxima comitiva magnificorum & sapientissimorum Dominorum totius sui domini, pro Privilegio Ducatus Mediolani obtinendo. Et iverunt ad Civitatem Pragæ, ubi ipse Imperator erat. Hoc Anno incœpta fuit in territorio Mutinensi maxima guerra per magnificum Dominum Marchionem Estensem, qui se reduxit cum suo exercitu in Castro Baranzoni contra Civitatem Mutinæ.

CAP. CLVII.

Qualiter Dominus Comes Virtutum factus fuit Dux Mediolani.

ANno Domini MCCCXCV. sedentibus omnibus ut supra, præfatus Comes Virtutum obtinuit Privilegium Ducatus Mediolani ab Imperatore Wenceslao. Mediolanum applicuit Reverendus Dominus Petrus de Candia Episcopus Vicentinus, qui accesserat ad præfatum Imperatorem pro dicto Privilegio obtinendo, de mense Augusti, & die V. Septembris in die Dominico inter undecimam & duodecimam horam super Platea Sancti Ambrosii, ubi factum erat maximum tribunal, insignitus fuit Ducali dignitate. Ex inspectione subsequenter Epistolæ intelliges ordinem servatum: Ducalis solemnitas tituli,

A quo nostrum Illustrissimum Principem Johannem Galeazium Majestas Casarea insignire dignata est, scire (non ambigo) spectabilis mihi Pater & Domine, sitibundus expectas. An autem tantam aggredi materiam debuerim, perplexus multum pro & contra multimodè cogitavi. Hinc enim me à proposito distrahebant insulsus stilus, tenuis eloquentia, ingenium rude. Inde nota dudum humanitas tua scribendi præbet audaciam. Horum utrumque præponderans, proposui tandem calamum arripere, & niveam papyrum cum corrigibili tua supportatione fulcare. Sanè ex vocatis fere totius Orbis Principibus, Dominis, & Communitatibus, convenerunt Mediolani, ut hunc novum Ducem Italiæ decus festivarent & colerent. Illustris Marchio Montisferrati, ejusque germanus Miles Guilielmus, Magnifici Comes Antonius de Urbino, Franciscus Miles & Jacobus fratres de Carraria, Illustris Hugo de Salutiis, Reverendus & spectabilis Episcopus Meldensis, & Senescalcus de Dugo, Oratores Regii, & plures notabiles Ambasciatores Siculi, Venetiæ quoque, Florentia, Bononia, Pisa, Sena, Ferraria, Perusium, Luca, & Savona, per suos honorabiles Nuntios, ceteri verò justis intervenientibus causis accedere nequiverunt. Hi omnes die Dominica summo mane futurum tunc Ducem de Castro Porta Jovis usque ad Sanctum Ambrosium, præcedenti mirabili histriionum & musicorum numero cum amœnissimis & concordibus symphoniis, cumulatissimè comitantur. Erat in Platea Sancti Ambrosii de versùs Cittadellam excelsum, & decorum quadratum tribunal, undique lignamine rotundo vallatum, coopertumque inferius tam alas quàm gradus redolenti scarlata. Cælum ornatum erat brocato aureo rubicundo. Hic Magnificus Miles Benefusus Cumsinich, Locumtenens Casareus, præstolabatur futurum Ducem, ut intbronizaret eum. Stabant proximi lateri sinistro tribunalis per jactum lapidis strenui viri Paulus de Sabellis Romanus Princeps, & Ugolettus Miles de Blancardis, cum stricta acie equitum D. ut Plateam illam numerosis refertam gentibus custodirent. Magnus namque Conestabilis egrotabat. Adventat futurus Dux. Adventant & ceteri. Benefusus futurum Ducem benignè recolligit, & in eminentiori collocat apud se à sinistris loco tribunæ. Ceteri tam Prælati quàm Domini, & Oratores notabiles intra dictum tribunal ordinatè resident. Banneria autem Imperialis à dextris tenetur per Bohemum Militem Benasii socium. Quarritata autem à sinistris per Ottonem Militem de Mandello. Ibi Ducalis concessionis præfetto Privilegio, Dux ipse futurus sacramentum præstat genuflexus in manibus Casarei Locumtenentis, Regali nomine. Locumtenens ejus dorso Ducale Mantellum imponit, havaratum Vairo undique à summo. Per brachium eum introduxit seu intbronizat gemmati Infula pretii ducentorum millium Florenorum. Felix Lombardia, inquam felix, & iterum felix, quæ tamdiu multis & magnis oppressa calamitatibus, optatum Ducem & filium invenisti. Hic namque semimortua membra tua reformabit, & suffocatum dudum pristinum florem tuum Orbi restituet. Conscendunt ambo Locumtenens & novus Dux. Prælati verò multi intra Tribunal cum aliis positi, hymnos gloriæ Altissimo sonore porrigunt. Successivè Reverendus Pater Episcopus Novariensis profundissimum & admirabilem sermonem recitat, non minimam rem Ducalium laudum.

Post hæc auditis divinis Officiis Locumtenens & Dux equos ascendunt, supra quorum capita octo electi Milites totidemque Scutiferi insignem deferunt Bal-

Baldachinum. Hoc ordine universitas tam Dominorum quam Oratorum, & aliarum diversarum gentium eos sequitur usque ad antiquam Curiam. In cuius introitus fronte dictæ Banneriæ affiguntur, Imperialis videlicet à dextris, & Quartiligerà à sinistris. Ibi in capite Curia respiciente ejus valvæ posita erat ampla & ingens mensa, supra quam cælum pulcherrimum stabat drappis contextum aureis. Medio dictæ mensæ se offerebat excellens & mirificum Ducalis argenteria ornamentum. Ab utrisque verò capitibus singula minoris & inferioris argenteria fulcimenta pro aliis Dominis, Proceribus & Legatis. Dux in medio mensæ confedit, & ejus dextro lateri primus Locumtenens Cæsareus, secundus Marchio Montisferrati, tertius primus notabilior de Venetiis, quartus de Florentia, quintus notabilior de Bonna, sextus Jacobus de Carraria. Sinistro verò lateri primus Episcopus Meldensis, secundus Comes Campaniæ, tertius Comes Antonius de Urbino, quartus Franciscus Miles de Carraria, quintus Guilielmus Miles de Monteferrato, sextus unus ex Oratoribus Siculis. Ceteri autem tam Domini quam Oratores ad alias inferiores mensas à lateribus Ducalis mensæ intra confederunt. Dum ita omnes discumberent, pincernæ ad officia sua se parant, & diversimodis ferculis mensas ornant. Dominus de Montegaudio, & Pollentii Comes, ea Duci porrigunt, & in mensa collocant, & quodlibet ferculum associat tibicinum ingens stridor. Pars primi ferculi fuit porculi deaurati cum frondibus, & alia fuere innumera, & servientium multorum distincta officia, quorum omnium ordinatam seriem papyrus tota non caperet. Sumto prandio, reliquum diei illius choreis & tripudiis consummatur. Sequenti die Lunæ deputati ad ensiludium arma induunt, & in Curia se ostentant. Die Martis ii ad numerum CCC. in duas divisi partes, rubeam scilicet & albam, sub erectis suis banneriis, ensiludii campum introiunt; ubi propositis victoriæ pretiis ad valorem Florenorum M. singuli vires accumulunt, & ad victoriosam laudem anhelant. Factis ita ex ipsis duabus aciebus, dato signo pugnae, irruunt omnes, & crebris ictibus arma circumstrepunt. Marchio acerrimo vectus equo campum circumvolat, nunc istum nunc illum feriens, & plures alii. Inter ceteros Galeaz Miles de Grumello, & quidam Miles Bohemus Benefici socius, qui per dimicantes iter sibi ensibus faciebant, mirabiliter se gesserunt. Tandem completâ pugna ensiludii pretium dictis Galeazio, & Bohemo Militibus datum est. Postera die Mercurii iostri intenditur, quibus præ ceteris intersunt idem Galeaz de Grumello, Senescallus de Dugo de Ambigatis, Balsarinus de Pusterla, Galeaz de Porris, Marchio & germanus suus, Guilielmus Comes Pollentii, Rizardus de Populis Miles. Nec defuit strenuus & animosus Miles Nicolaus de Tertius, qui indutus faciem pileo campaniæ cum corneta parva sinciput occupante miram juventutem in sene monstrabat. Hujus autem iostre pretium, fermalium videlicet valoris Florenorum M. Marchio idem tulit. Adest ultima festiva dies Jovis per alios tam Milites quam Scutiferos notabiles in quantitate magna iostri similibus intenta est. Quarum reportavere pretium Bartholomæus videlicet frater Menghini de Bonna, & Johannes Robella unus ex Scutiferis Marchionis; Bartholomæus videlicet curserium Florenorum C. & Johannes alium CC. Eodem die Dux quinque Oratores ex Senensibus militavit. Quamvis autem unusquisque ensiludiorum & pariter iostriorum se gesserint, & quot ab equo dejecerint, quique prostrati fuerint, transeo, quia tan-

ta prolixitas fastidiret potius quam jureret. Unum tamen non omiserim. His festivitibus tanta virorum affuit multitudo, ut heic esse quasi totam mundi machinam cerneretur, quod meum vidisse temporibus satis lætor. Vale; utinam semper felix; meque quæso habe continuo tuæ gratiæ recommissum. Mediolani die X. Septembris MCCCXCV. Tuus &c. Georgius Azzanellus. Ad spectabilem mihi patrem & Dominum Andriolum de Arisiis Illustrissimi Principis Johannis Galeatii Ducis Mediolani &c. honorabilem Cancellarium.

Tenor privilegii talis est. Wenceslaus Dei gratiâ Romanorum Rex semper Augustus, & Bohemiæ Rex, illustri Johanni Galeaz Duci Mediolani, ac districtus, Comiti Virtutum, suo & sacri Imperii Principi, gratiam Regiam. Augustalis potentia monarchia, cujus regimini Omnipotentis Dei bonitate mirifica, quamvis insufficientibus meritis, præsidemus, ad hoc nostrum animum solitudine cotidiana fatigat, ut ea quæ dignitatem Romani Imperii felicibus incrementis amplificat, assiduitate continua meditemur. Quod quidem tunc feliciter credimus adimpleri, dum in circuitu sedis augustæ illustrium Principum nostrorum numerum ad Imperii sacri decorem feliciter adaugemus. Verum si ex labore dignitas provenire consueverit, si laudabilis sollicitudo actuum publicorum pariat gratiam liberaliter servienti, summa gratificatione personam tuam credimus efferendam, in qua primarum laudum cognoscimus esse vestigia, nec tantum experimur, patrem tibi dedisse imaginem corporis, sed signa fuisse virtutis. Scimus enim, & longi temporis experimento didicimus, quod ardor tuæ fidei corpore paulatim senescente non deficit, sed vergente deorsum conditione corporea fervor spiritus in sublimiora conscendit. Scimus enim, quod à longis retroactis temporibus nobiles quondam progenitores tui, ac demum tu pro tuendis nostris & Imperii sacri juribus, quæ diversorum Magnatum & Procerum in Italia & aliis finibus consistentium turpis conculcare tentavit ambitio, propria aperire non horruerunt æraria, & insidiosos bellorum se submiserunt eventibus; ipsorumque sollicitudine actum est, ut ipsa jura stabili & fixo manerent in robore, & pro eisdem recuperandis Imperium quiesceret à labore. Hæc igitur & aliis multiplicia probitatis merita, & præclara devotionis insignia, quæ in te ac eosdem progenitores tuos Dominos Mediolani pia mater radicavit antiquitas, & grata novitas solidavit, limpidius intuentes, non per errorem, aut improvidè, sed animo deliberato, sano Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, & Procerum, ac aliorum nostrorum, & Imperii sacri fidelium accedente consilio, te, Princeps dilecte, non ad tuæ petitionis instantiam, sed de benignitate Regia, motuque proprio, ac tuæ originis nobilitate poscente, præsertim quum hoc latitudo tui domini & ampla ac subiecta tuæ ditioni spatia, nec non & intemerata fides tuæ Universitatis & Populi, quæ vetusto jam tempore sacrum honorarunt Imperium, non immerito requirebant: hodie in nomine Domini Salvatoris nostri, à quo omnis principatus & honor provenire cognoscitur, illustravimus & illustramus, & Ducem Civitatis ac Diocesis Mediolani sublimamus & sublimavimus, ereximus, & decoravimus, & erigimus de Romanæ Regiæ plenitudine potestatis. Decernentes expresse, quod tu, heredes, & successores tui Duces Mediolani perpetuis in antea temporibus omni dignitate, nobilitate, jure, potestate, libertate, honore, & consuetudine gaudere debeatis, & frui

com-

continuo, quibus alii Imperii sacri Principes, & nominatim Duces illustres frui sunt hactenus, & quotidie potiuntur. Terras quoque tuas, Civitates, Oppida, Castra, munitiones, villas, provincias, districtus, montes, colles, & plana cum omnibus silvis, rubetis, pratis, aquis, aquarumque decursibus, pascuis, piscinis, piscaturis, tolonis, Judeis, monetis, judiciis, bannis, sive inhibitionibus venationum, & poenis inde sequentibus, consuetudine vel de jure, Baronibus, baronibus, feudis, feodariis, vassallis, vassallagiis, militibus, clientibus, iudicibus, civibus, nobilibus, plebeis, rusticis, agricolis, pauperibus, divitibus, ac omnibus eorum pertinentibus, sicut praedicta & eorum quodlibet Litus tui domini comprehendit, in verum Principatum & Ducatum Mediolani ereximus & erigimus, insignimus, ac de praedicta Romanae Regiae Majestatis plenitudine decoramus.

Tibi illustri Johanni Galeaz. Duci Mediolani Ducatum seu Principatum hujusmodi cum omnibus honoribus, nobilitatibus, juribus, privilegiis, & immunitatibus, quemadmodum Ducatus seu Principatus insignes ab illustribus Romanis Imperatoribus seu Regibus possidentur, vel tenentur, sive possideri consueverunt, hactenus & a sacro Romano Imperio dependent, in feudum de benignitate Regia conferentes; decernentes, & hoc Regio Romano statuentes edicto, quod tu, heredes, & successores tui perpetuo Duces & Principes Civitatis & Diocesis Mediolani nominari & appellari debeatis in antea; & tamquam ceteri Imperii sacri Duces & Principes teneri & honorari, & utique ab omnibus reputari; omnique jure, privilegio, honore, gratia, dignitate ac immunitate absque impedimento perfrui, quibus alii sacrosancti Imperii Duces & Principes in dandis seu recipiendis juribus, in conferendis seu suscipiendis feudis, & omnibus aliis, illustrem statum & conditionem Ducum seu Principum concernentibus freti sunt hactenus, seu quomodolibet potiuntur. Verumque tu, heredes, & successores tui Duces Civitatis & Diocesis Mediolani Ducatum seu Principatum eundem cum omnibus suis pertinentiis, sicut expressatur superius, a nobis, nec non a Serenissimis Imperatoribus & Regibus successoribus nostris, & ab ipso Romano Imperio, quoties opportunum fuerit, debito solemnitate honore cum vexillis, ut moris est, & solita reverentia suscipere debeatis; nobisque ac eisdem nostris successoribus in casibus praemissis, sicut alii Imperiales Duces & Principes, praestare & facere fidelitatis, homagii, obedientiae, & subjectionis debita corporalia juramenta. Gaude igitur Princeps novelle, & de impenso tibi per nostram Celsitudinem munere tua proles exsultet. Latere Comes Virtutum, quem nostra Serenitas specialiter & ampla retributione praevenit, quam hucusque aliis tibi paribus, immo etiam majoribus denegavit. Operatio tua tam grato concordet cum nomine, ut auctore Deo concessa tibi per nos potiri valeas feliciter dignitate. Tende ad laudum celsa vestigia, ut priores tuos, quos honore superas, virtute transcendas. Horum exempla sequere, & ingenuitatis tuae memor per viam probitatis incende. Incumbe per amplius constantiae simul & fidei, ut sicut te prior honor dignum fecit, alteri ita secundus tertia faciat dignitati. Supplemus etiam omnem defectum, si quis obscuritate sententiarum, dubia interpretatione verborum, seu alterius cujusvis solemnitatis omisse repertus fuerit quomodolibet in praemissis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae illustrationis, sublimitatis, erectionis, decorationis, col-

Tom. XVI.

A lationis, seu decreti paginam infringere, seu quovis ausu temerario quomodolibet contraire. Si quis autem hoc attentare praesumerit, praeter indignationem nostram gravissimam, poenam C. Marcarum auri purissimi, toties quoties contrafactum fuerit, se noverit irremissibiliter incursum, quarum medietatem regalis nostri aerarii sive fisci, residuam vero partem supradicti Ducis, heredum, & successorum suorum usibus decrevimus applicari, praesentium sub majestatis nostrae Regiae sigillo testimonio Literarum. Datum Pragae die I. Maji, Anno Domini MCCC. XCV. Tertia Indictione. In ista solemnitate aderant Episcopus Placentinus, Episcopus Papiensis, Episcopus Cremonae, Episcopus Laudensis, Episcopus Brixiae, Episcopus Novariae, Episcopus Terdonae, Episcopus Veronae, Episcopus Regii, Episcopus Parmae, Episcopus Alexandriae, Episcopus Cumanus, & Episcopus Bobii.

C A P. CLVIII.

De alio Privilegio Imperiali pro Ducatu Mediolani.

A Nno Domini MCCCXCVI. sedente Bonifacio IX. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Johanne Galeazio Vicecomite Duce Mediolani, Reges, Principes, & Barones infidelium insurrexerunt simul cum Rege Turcorum contra Regem Hungariae, & multas provincias dicto Regi abstulerunt, videlicet Albaniam & plures alias provincias. Ex quo dictus Rex Hungariae auxilium petiit a Regibus & Principibus mundi Christianis. Ivit in ejus succursum exercitus Regis Angliae, Ducis Burgundiae, & Regis Franciae, & quamplures & infiniti alii, & navalia infinita. Erant Reges infideles infiniti simul adunati. Commisso proelio tandem exercitus Christianorum obtinuit contra infideles, & infiniti ex utraque parte perierunt, & vulnerati sunt. Tunc maximum miraculum fuit. Nam cadavera Christianorum habebant facies versus Coelum: cadavera autem infidelium habebant facies versus terram. Dicebatur, quod numerus Christianorum occisorum erat ultra centum millia personarum; numerus autem infidelium occisorum erat ultra numerum Christianorum. In dicto proelio & in quadam Valle, ubi erant Vexilla XVI. Christianorum, acceperunt XXIV. millia Christianorum renegatorum, qui coeperunt clamare: Vivat Sanctus Dionysius & Sanctus Georgius; quae nomina erant data aciebus Christianorum. Credentes Christiani, quod esset auxilium, quod expectabant ab Alamannis & aliis Christianis, laudaverunt Deum & acceperunt cum letitia ad istos renegatos Christianos. Omnes una voce clamabant: Vivat Sanctus Dionysius & Sanctus Georgius. Sic Christiani decepti se immiscuerunt cum dictis renegatis, & positi fuerunt in conflictum, & mortui & capti fuerunt omnes. Rex Hungariae fugit in Sclavoniam, & certi alii magnifici viri. Tamen multi notabiles Barones ducti fuerunt in carceribus infidelium, & in maxima egestate perierunt. Isto Anno exercitus Illustrissimi Ducis nostri equitavit super territorio Pisano. Erat Capitaneus Comes Albericus de Barbiano, vocatus magnus Constabilis; & erant numero ultra quatuor millia armatorum equestrum. Deinde equitaverunt super territorio Florentiae, & ibi steterunt usque

I i

que

que ad medium mensem Septembris, & multa intolerabilia damna ibi fecerunt. Hoc Anno Rex Franciæ habuit dominium Civitatis Januæ sibi datum à Populo. Dominus Dux noster habuit aliud Privilegium ab Imperatore pro Ducatu Mediolani, cujus tenor sequitur:

Wenceslaus Dei gratiâ Romanorum Rex semper Augustus & Bohemiæ Rex, Illustri Johanni Galeaz Duci Mediolani, & omnium infra-scriptarum Civitatum, Diœcesum, Terrarum, Territoriorum, Pertinentiarum, & aliorum inferius comprehensorum, ac Comiti Papiæ, suo & Imperii sacri Principi, gratiam Regiam & omne bonum. Augustalis potentie Monarchia &c. (ut legitur in præcedenti Privilegio). Terras quoque Civitates, Oppida, Cistra, Villas, Mutationes, Provincias, Districtus, Montes, Colles, & Plana, videlicet Civitates Brixie, Pergami, Cumarum, Novariæ, Vercellarum, Alexandriæ, Terdonæ, Bobii, Placentiæ, Regii, Parmæ, Cremonæ, Laudæ: Terras quoque ripæ prope Tridentum, Cremæ, Soncini, Burmi, Burgi Sancti Domini, Pontremuli, Maxii, Novi, Feliciani; Terræ & Rocchæ Arezii, & ea quæ tenes, seu quæ ad te pertinent in Diœcesi Assisienti, Serravallis, cum earum & cujuslibet ipsarum Diœcesibus, Districtibus, Comitatus, Jurisdictionibus, Imperiis, Pertinentiis, Castris, Oppidis, Villis, Terris, & Territoriis, in aquis, stagnis, torrentibus, lacubus, piscariis, ripariis, & fluminibus, eorumque regalibus in dictis Diœcesibus & Comitatus existentibus & comprehensis: ac Civitates Veronæ, Vicentiæ, Feltri, & Belluni; & Terrarum Bassani cum earum & cujuslibet earum Districtibus, Comitatus, Jurisdictionibus, Imperiis, Pertinentiis, Castris, Oppidis, Villis, Terris, Territoriis, aquis &c. (ut supra) quæ de provincia Marchiæ Trivisanæ antea esse dicebantur, unâ cum parte Veronæ; Terramque Sarzanæ, Leucutiæ, Carrariæ, Sancti Stephani, & omnes alias Terras, Villas, Fortilicia, Castra, & Oppida, quæ sunt in Diœcesi Lunensi, cum omnibus & singulis prædictarum omnium Civitatum, Castrorum, Villarum, & Terrarum prædictarum, Diœcesum, Comitatum & eorum Jurisdictionibus, Imperiis, Silvis, Rubetis, Pratis &c. (ut in supra descripto Privilegio). Ceterum ne circa successionem hujusmodi Ducatus aliqua in posterum dubietas oriatur, sed certus & clarus succedendi modus detur, edicimus & sancimus, quod aliquibus juribus municipalibus seu consuetudinibus factis vel fiendis aliquantulum non obstantibus, primogenitus masculus natus ex legitimo matrimonio tui Johannis Galeaz Ducis Mediolani &c. dumtaxat succedat in Ducatibus supradictis, & aliis fratribus præferatur. Et quod dicto Primogenito decedente, vivente te Duce filius primogenitus masculus natus ex legitimo matrimonio dicti primogeniti præferatur patris, & aliis quibuscumque in Ducatibus prædictis. Et quod idem servetur in quibuscumque aliis primogenitis, masculis legitimis & naturalibus primogenitorum descendendum ex primogenito descendentem tui Ducis Mediolani in infinitum. Et quod idem servetur & servari debeat in quocumque legitimo & naturali masculo ex descendentibus masculis legitimis & naturalibus descendendum ex linea masculina tui Johannis Galeaz Ducis Mediolani usque in infinitum. Et quod primogenito Duce Mediolani decedente sine descendens legitimis & naturalibus masculis, frater secundogenitus legitimus & naturalis succedat in Ducatibus prædictis. Et si fratrem vel fratres legitimis & na-

A naturales non haberet, succedat filius legitimus & naturalis fratris secundogeniti in Ducatibus prædictis. Et si non existerint fratres nec filii fratrum, admittatur ad Ducatus prædictos filius proximioris legitimus & naturalis, & descendens ex masculis legitimis & naturalibus tui Ducis Mediolani. Et quod decedente te Duce & tuis, ut supra, descendens masculis legitimis & naturalibus, seu heredibus masculis ex eis legitime descendens, eo casu descendens tui Johannes Galeaz Ducis Mediolani legitimatus, & legitimatus solemniter à nobis seu successoribus nostris in Imperio, eorumque descendens masculi legitimi & naturales per lineam masculinam usque in infinitum succedant in Ducatibus prædictis, modo, ordine, & forma præmissis. In casu, in quo contingeret ipsis fratribus prædictorum Ducum Mediolani non esse provisum, vel ipsos non habere modum quo honorifice secundum eorum conditionem & statum vivere possint, eo casu dictos fratres pro quolibet ipsorum volumus à prædictis Ducibus Mediolani habere debere, Florentinorum duodecim millia annuatim, donec aliter ad honorifice vivendum eos habere contingeret, infra-scriptis manentibus semper salvis.

B Decernentes & potestate qua supra statuentes, quod tu Johannes Galeaz tuique descendentes & successores Duces Mediolani, possitis & valeatis dare & in feudum concedere descendens & collateralibus vestris legitimis & naturalibus vel legitimatis seu legitimandis solemniter à nobis vel à Regibus Romanorum Imperatoribus successoribus nostris, cujuscumque ætatis fuerint, & esse reperiuntur descendentes seu collaterales prædicti, de Civitatibus, Castris, Terris, Territoriis, Villis, rebus, & oppidis dictorum Ducatum Mediolani &c. cum illis conditionibus, pactis, honoribus, & subjectionibus, de quibus vobis videbitur & placuerit. Et de dictis Civitatibus, Castris, Terris, & Territoriis dictorum Ducatum per viam cujuscumque ultimæ voluntatis disponere & ordinare, ac etiam filiis & posteris vestris, de Capitaneis, Marescalchis, tutoribus, gubernatoribus, administratoribus, & aliis quibuscumque, regimen, gubernationem, administrationem & conservationem eorum Status, & Ducatum prædictorum concernentibus providere, prout vobis videbitur & placuerit, valeatis, & alia gerere, facere, & expedire in Ducatibus Mediolani prædictis, quæ nos, & Romani Reges, & Imperatores gerere, facere, & expedire possemus, etiam de plenitudine potestatis. Inhibentes tamen & prohibentes, quod descendentes & successores tui Ducis Mediolani &c. non possint alicui personæ extraneæ, exceptis descendens & collateralibus prædictis, vendere, donare, infeudare, nec alio quovis modo alienare aliquam Civitatem, Castrum, Oppidum, Terram, nec aliquam partem dictorum Ducatum Mediolani, antequam sint in ætate XXV. annorum. Post prædictam verò ætatem in feudum dare possint de Castris & Terris prædictis. Decernentes ex nunc irritum & inane quo ad prædicta alienata, si aliter factum fuerit, vel aliquantulum attentatum; & hoc ex eo ut dicti Ducatus descendens & successoribus tui Ducis Mediolani &c. quantum plus fieri potest conserventur. Possint tamen de rebus & bonis per eos acquirendis ad libitum ipsorum disponere & providere. Decernentes & de nostræ Romanæ Regiæ potestatis plenitudine statuentes, ut omnes & singuli Barones, Marchiones, Comites, Nobiles, & alii quicumque tenentes, seu quasi, ipsa feuda, Marchionatus, Comitatus, concessionem, jurisdictiones, jura, & regalia

galia quaecumque in Ducatibus & Diocesisbus prædictis, de cetero ad omnem tui, tuorumque descendendum & successorum Ducum Mediolani &c. requisitionem, de ipsis feudis, Marchionatibus, Comitatus, concessionibus, regalibus, jurisdictionibus, & juribus quibuscumque se investiant, ac ea recipiant ac recognoscant à te Johanne Galeaz, tuisque successoribus ac descendentes Ducibus Mediolani. Et quod tibi Johanne Galeaz, tuisque descendentes Ducibus præstent & faciant fidelitatem, obedientiam, & homagium fidelitatis, & homagii promissionem & debitum juramentum, quantum est pro Comitatus, Marchionatibus, feudis, concessionibus, regalibus, jurisdictionibus, & juribus quibuscumque, quas & quæ prædicti tenent, & recognoverunt seu recognoscere debuerunt, seu hactenus à Sacro Romano Imperio obtinere. Insuper volentes, te & successores tuos Duces Mediolani alio titulo decorare & sublimare, te, heredes, descendentes & successores tuos Duces Mediolani &c. hodie in nomine Salvatoris nostri, Comites Papie, Diocesis, & pertinentiarum ipsius fecimus, creavimus, ereximus, illustravimus, & sublimavimus, facimus, creamus, decoramus, & virtute præsentium erigimus, illustramus, & sublimamus. Decernentes, quod tu, heredes, & successores tui prædicti Comites Papie perpetuis in antea temporibus cum dignitate, nobilitate, jure, potestate, libertate, jurisdictione, imperio, honore, & consuetudine gaudere debeatis, & frui continuo, quibus alii Principes Imperii & nominati Comites illustres freti semper hactenus & quotidie potiuntur. Dictamque Civitatem Papie, ejusque districtum, Diocesim, & Comitatum cum omnibus & singulis suis sibi pertinentibus Villis, Oppidis, Castris, Terris, aquis, aquarum decursibus, juribus, jurisdictionibus, Bassignana, Casale Sancti Evasii, & Valentia, & eorum terris, in verum Comitatum creavimus, ereximus, erigimus, & creamus, ac de prædicta Romana Regia potestatis plenitudine ex certa scientia decoramus tibi Illustri Johanne Galeaz Duci Mediolani &c. Comitatum hujusmodi, cum omnibus honoribus, Comitatus, nobilitatibus, juribus, privilegiis, & immunitatibus, quemadmodum Comitatus insignes ab Illustribus Romanorum Imperatoribus sive Regibus possidentur vel tenentur, seu possideri consueverunt hactenus, & de Sacro Romano Imperio dependent in feudum de benignitate Regia cum potestate de qua supra in dicto Ducatu fit mentio.

Concedentes & decernentes, & hoc Regio Romano statuentes edito, quod tu, heredes, & successores tui prædicti perpetuo Comites Papie, & Diocesis Terrarum prædictarum nominari & appellari debeatis in antea, & tamquam certi Sacri Romani Imperii Comites teneri & honorari ac ab omnibus reputari, omnique jure, privilegio, gratia, dignitate, auctoritate, absque impedimento perfrui, quibus alii Sacrosancti Romani Imperii Comites in dandis seu suscipiendis juribus &c. (ut in alio supra descripto Privilegio). Quando opportunum fuerit, & nos & successores nostros in prædictis Comitatu & Ducatu esse continget, debito solemnitate honore cum vexillis, ut moris est, ac solita reverentia personaliter suscipere debeatis, ac sacramentum fidelitatis consuetum facere. Dum verò nos & successores nostros extra prædictos Comitatum & Ducatum esse contingat, quod ex tunc, tu, heredes & successores tui prædicti per solemnes procuratores & nuntios tam prædicta feuda suscipere, quam etiam consuetam juramenta facere valeatis; cum solemnitatibus

Tom. XVI.

A debitis & consuetis, quemadmodum alii Sacri Romani Imperii Comites sua feuda suscipere consueverunt. Decernentes & hoc Romano Regio statuentes edito, quod tu Johannes Galeaz & tui descendentes Duces Mediolani &c. teneatis & tenere debeatis dictum Comitatum Papie sub nomine Comitatus, & tamquam Comites Papie, non autem tamquam Duces Mediolani. Et quod non possitis neque valeatis dare, concedere, neque aliquo modo transferre dictum Comitatum Papie in aliquam personam, nec ipsum Comitatum à vobis aliquo modo abdicare, nisi in personam illius, qui post obitum Ducis Mediolani &c. succedere debet in Ducatibus prædictis, & qui tunc sit & vocetur Comes Papie. Possis tamen duntaxat tu Johannes Galeaz Dux ultra prædicta dictum Comitatum Papie transferre & conferre illi & in illum ex descendentes tuis legitimis & naturalibus, de quo tibi videbitur & placuerit. Possitis insuper & valeatis de Castris & Terris dicti Comitatus Papie dare & in feudum concedere illis personis, de quibus vobis videbitur & placuerit modo & forma de quibus in concessione Ducatus fecimus mentionem. Gaude igitur Princeps de impensis tibi per nostram Celsitudinem muneribus. Tua proles exsulet. Letare Dux & Comes quem &c. (ut in alio Privilegio supra relato). Datum Pragæ Anno Domini MCCCXCVI. die XIII. mensis Octobris, Regnorum nostrorum Bohemæ Anno XXXII. Romanorum verò XXI.

C Isto Anno Magnus Dominus Sfortia de Attendolis de Cotignola ivit ad stipendium cum Magnifico Domino Brolia, & habebat Lanceas XXXIII. Erat in societate ejus Perinus de Cortona, & iverunt Perusiam.

CAP. CLIX.

De exercitu Domini Ducis Mediolani contra Mantuanos.

A Nno Domini MCCCXCVII. sedente Bonifacio IX. imperante Wenceslao, Mediolani sedente Antonio de Salutiis Archiepiscopo, dominante Johanne Galeatio Virtutum Comite & Duce Mediolani, die XXIV. Aprilis dictus Dominus Dux misit Dominum Jacobum de Verme de Verona suum Capitaneum in Territorio Mantuano cum Navibus & Galionis; & intraverunt Serralium Mantuæ, & habuerunt multa Castra; & ut dicebatur, exercitus noster erat plusquam quinquaginta millia personarum tam equestrum, quam pedestrium. Tunc fuit combustus Pons Burgifortis, qui est in ripa fluminis Padi. Die Lunæ XXVII. Aprilis exercitus præfati Domini nostri Ducis fuit confictus in dicto Serralio per stipendiarios Ligæ; & fuit confictus prædictus Dominus Jacobus de Verme Capitaneus generalis. Amisimus XXXIV. Galionos in flumine Padi, & in dicto confictu submersi sunt infiniti, & capti, & carceribus inclusi. De mense Octobris exercitus Domini nostri iterum equitavit super Territorio Mantuano, & cum V. Navibus magnis intraverunt Serralium Mantuæ, & recuperaverunt Galionos XXXIV. amissos, & spoliaverunt & combusserunt partem dicti Serralii. In recessu combusserunt omnes Villas & ædificia. Tunc in Civitate Mediolani facta fuerunt salodia, & sic in toto dominio. Isto Anno Sfortia de Attendolis de Cotignola cum Perino de Cortona & sociis erant cum Domino Brolia Capitaneis ad stipendium expulsum extra Civitatem Perusiam.

Iii 2

CAP.

CAP. CLX.

*De eodem exercitu contra Mantuanos, & de
punitione injusta Pasquini Capelli Se-
cretarii Ducis Mediolani.*

Anno Domini MCCCXCVIII. sedentibus & dominantibus supradictis, de mense Januarii applicuerunt de navilio Ligæ LV. Galioni bene armati in servitium Domini Mantuæ, & XIV. Naves, & fecerunt fieri Pontem, qui combustus fuerat ad Burgumfortem, & alia quamplura laboreria fieri fecerunt pro fortificatione Serralii Mantuæ. Tunc Galioni & navilium Domini nostri se reduxerunt in Episcopatu Cremonæ. Tunc publicata fuit tregua inter Dominum nostrum Ducem ex una parte, & Dominum Mantuæ, Florentinos, Bononienfes, Ferrarienses, Venetos, & multos alios ex alia, duratura usque ad X. annos. Et fuit publicata die Sabbati horâ XX. die XXV. Maji in Mediolano. De mense Septembris Illustrissimus Dominus noster in Civitate Papiæ fecit capi & detineri Dominum Pasquinum Capellum Cremonensem suum primum Secretarium & compatrem, & eum nudum involvit in quodam corio bovino calido, & in quodam muro dicti Castri Papiæ de versùs Sanctam Mariam in Pertica eum inclusit, & sic eum cibari fecit, donec spiritum reddidit; & bona sua omnia Camera suæ applicari fecit. Hoc fuit, quia ipse Dominus Pasquinus imputatus fuit, quod fecerat quamdam literam falsam, dum esset exercitus Domini nostri in Serralio Mantuæ, Capitaneo nostro, ut recederet ab exercitu & veniret sine mora ad Dominum nostrum Papiam. Quæ litera causâ fuit perditæ & destructionis nostri exercitus. Quia in recessu dicti nostri Capitanei à campo sequuta fuit cædes, submersio, & expoliatio quorumcumque bonorum nostri exercitus. Postea præfatus Dominus noster in tregua, quam fecit cum Domino Mantuæ, voluit intelligere, qualiter fuit tradimentum, de quo imputatus fuerat ipse Dominus Pasquinus Capellus Secretarius suus. Qui Dominus Mantuæ eum excusavit, dicens quod literas prædictas ipse Dominus Mantuæ fieri fecerat, & cum sigillo falso eas sigillaverat, & totam seriem facti narravit. De quo præfatus Dominus noster usque ad mortem indoluit de crudelitate facta in personam dicti Domini Pasquini Secretarii sui, qui erat fidelissimus & prudentissimus, nec umquam fecisset, nec cogitasset facere tale tradimentum. Isto Anno Johannes Rozonus existens in montaneis Brixia, se rebellavit dominio Domini Ducis Mediolani, qui imposuit campum contra ipsum Johannem, sed nullo modo ipsum habere potuit. Die Sancti Silvestri nobilis & egregius vir Paulus Savellus Romanus Capitaneus Domini nostri Lancearum CXX. dum esset in Civitate Pisarum, & curaret tradere dictam Civitatem in manibus Domini Ducis nostri, ecce totus Populus dictæ Civitatis se traxit ad arma, & ceperunt stipendiarios cum eorum equis & armis, & omnes derobaverunt & expulerunt extra Civitatem. Tunc fuerunt capti & detenti in dicta Civitate Dominus Paulus Savellus, Dominus Nicolaus Marchio Palavicinus de Parma, & Dominus Nicolaus de Duellis de Luca, qui omnes erant Capitanei dicti Domini nostri. Isto Anno in tota Lombardia fuit publicata vox, quod Dominus Dux noster erat mortuus, licet

A non esset verum. Statim pars Guelfa Crema & de locis circumstantibus congregata fuit simul ad Terram Offanenghi, & gentes partis prædictæ simul congregatæ iverunt super Pergamascum ad Terram Graxobii, in qua habitabant Gibelini, & ipsam saccomanaverunt, homines ipsius Terræ capiendo & occidendo. Sic fuit in multis aliis locis subditis dominio præfati Domini Ducis. Die VIII. Februarii Dominus Dux misit Placentiam Privilegium Studii, ut in dicta Civitate fieret Studium, & fuit registratum Privilegium in Capella magna dictæ Civitatis.

CAP. CLXI.

*Qualiter Dux Mediolani habuit dominium
Pisarum. De prodicione Florentino-
rum adversus ipsum Ducem.*

Anno Domini MCCCXCIX. sedentibus & imperantibus suprascriptis, pridie Calendas Aprilis Dominus Dux habuit dominium Civitatis Pisæ & totius districtus. Fuit scopertum quoddam tradimentum, qualiter Florentini volebant tempore venationis, quando Dux noster ibat venatum, eum occidi facere. Et hoc fuit seu processit à quodam Domino Johanne de Ricciis Florentino, qui alias fuerat Legatus seu Ambasciator ad præfatum Dominum Ducem, qui in pulpito erectus coram Officio Decem Balia protulit hæc verba in dicto Senatu: *Homo iste multa signa facit. Quid faciendum est? Necessè est ut unus moriatur pro Populo, ne tota gens pereat.* Dictum tradimentum fuit publicatum præfato Domino Duci nostro, & sic evasit insidias Florentinorum. De mense Augusti apparuerunt in tota Italia Bianchi, qui portabant linteamina circa personam, & ibant de Terra ad Terram & de Civitate ad aliam Civitatem, & clamabant *Misericordia*, & portabant Crucifixum magnum in Cruce, & cantabant:

*Stabat Mater dolorosa
Juxta Crucem lachrymosa,
Dum pendeat filius.*

Habebant facies coopertas. In quadriviis clamabant ter: *Misericordia*; inclinantes facies usque ad terram. Ibant visitando Ecclesias. Per tres menses duraverunt ista. Qui non sequebatur istas processiones, videbatur hæreticus. Tam masculi quam foeminae, tam magni quam parvi sic induebantur linteaminibus. De mense Junii & Julii in Civitate Placentiæ quædam imago Beatæ Virginis Mariæ, picta super quodam pariete, multa fecit miracula, & fuit maximus concursus personarum. Devotio ista erat prope Conventum Fratrum Prædicatorum. Præfatus Dominus Dux misit Dominos Galeazium de Porris, & Paganum de Aliprandis Officiales suos in Civitate Pisana, quam emerat à filio quondam Domini Jacobi de Aplano pro ducentis millibus Florenis auri. In multis Civitatibus Domini Ducis fuit maximus morbus, ita quod infiniti periere. Dominus noster Dux volens ostendere, se non esse mortuum, misit gentes suas per terras & Civitates ipsius ad capiendum omnes illos, qui dominio suo rebellare volebant. Inter quos fuit quidam Officialis præfati Ducis, multum crudelis & asper, qui nominabatur Dominus Johannes de Castiono, & qui non miserebatur alicui personæ, & maxime si foret Guelfus, eo quia ipsa pars sublevata fuerat propter novum mortis suprascriptum. Qui Dominus Johannes capere fecit in Soncino Cabrinum Fondulum & Paganum ejus fratrem, qui

qui Paganus ierat cum prædicta gente cum-
lata ad prædictam Terram Oſſanenghi, ut ſupra.
Et dum ipſe Dominus Johannes de Caſſiono ef-
ſet in Terra Soncini cum certa Comitiva armi-
gerorum & peditum, qui ipſum ſequebantur,
prædictis fratribus exiſtentibus captis, unus in
Rocca Soncini, videlicet Cabrinus, & alius vi-
delicet Paganus in carceribus Soncini, Cabrinus
prædictus auſugit de dicta Rocca; & nocte
ſequenti diei quo auſugit, ivit ad Caſletum de
Barbobus ſitum ſuper territorio Cremonenſi, &
illic interfecit Anſelmum de Barbobus cum qua-
dam ejus uxore, qui ibi morabantur. Poſt hæc
in brevi prædictus Dominus Johannes decapitari
fecit dictum Paganum Fondulum fratrem Cabri-
ni ſuper platea dicti Communis Soncini. De
menſe Februarii Dominus Dux noſter habuit
dominium Civitatis Senarum ſibi datum à Po-
pulo dictæ Civitatis. Tunc facta ſunt ſalodia
in Civitate per tres dies. Similiter apothecæ
ſteterunt clauſæ per tres dies. Et fuerunt in
toto dominio poſita multa mutua mercatoribus
& Civibus per Dominum noſtrum Ducem. Iſto
Anno Becherus frater Domini Sfortiæ de Atten-
dolis de Cotignola ex peſte periit, & ſepultus
fuit.

CAP. CLXII.

*Qualiter Dux Mediolani habuit dominium Peruſiæ;
& de mutatione Monetæ.*

A Nno Domini MCCCC. ſedentibus & domi-
nantibus ſupraſcriptis, de menſe Februarii
Dominus noſter Dux habuit dominium Civitatis
Peruſiæ. Tunc in toto dominio factæ ſunt ſo-
lemnitates maximæ & proceſſiones, & tribus
diebus ſteterunt apothecæ clauſæ. Magnificus
Sfortia de Attendolis de Cotignola, & Perinus
de Cortona Capitanei venerunt ad ſtipendium.
Domini noſtri cum Lanceis C. Iſto Anno Impe-
rator Græcorum vênit Papiam ad viſitandum
Illuſtriſſimum Dominum noſtrum. In Civitate
Papiæ Baldus Peruſinus excellentiſſimus Legiſta
obiit, & ſepultus eſt in Eccleſia Fratrum Mi-
norum. Illuſtriſſimus Dominus noſter habuit vi-
ctoriam contra Bononienses. In Civitate Medio-
lani & locis circumſtantibus fuit maxima peſtis,
ex qua multi & infiniti perierunt. Iſto Anno
fuit Jubilæus Romæ. Ab Electoribus Imperii
fuit deſcriptus Wenceslaus Imperator propter
nimiam ſegnitiem. Paulus Guinixius habuit do-
minium Civitatis Lucæ. Dominus noſter Dux
mutavit Monetam in dominio ſuo, fecitque
quod Groſſus vênit ad Pigionum, & Soldinus
ad Oginum, & Seſtinus ad Quatrinum. Plures
gentes propter hoc fuerunt damnificatæ & con-
ſumatæ; & evenit quod perſonæ ſpernebant de-
narios, & nolebant recipere ipſos aliquo modo
à ſuis debitoribus, immo fugiebant à facie eo-
rum. Poſt paululum fuit tam magna neceſſitas
denariorum, quod pauci inveniebantur, immo
nulli, & gentes undique anxiantur. Duravit
hæc neceſſitas per plures annos ſubſequentes.
Iſto anno præconizata fuit generalis pax inter
Dominum noſtrum ex una parte, & Mantuanos
& homines de Liga ex altera parte, perpetuò
duratura.

CAP. CLXIII.

*De taleis & oneribus à Duce Mediolani impoſitis.
Qualiter exercitus Ducis conſtitutus fuit
in territorio Bononiensi.*

A Nno Domini MCCCCI. ſedente Bonifacio
IX. imperante Roberto, Mediolani ſedente
Antonio de Salutiis Archiepiſcopo, & dominan-
te Johanne Galeazio Duce Mediolani, prædi-
ctus Imperator reſceſſit à domo ſua, & habebat
ſecum duos ex filiis Domini Bernabovis Vice-
comitis, quos in domo propria reponere deſi-
derabat, & ut Coronam exiſtentem Modoetiæ
acciperet. Vênit Brixiam, ut ipſam dolo &
proditione inter ipſos facta caperet. Quod mi-
nimè potuit, eo quod Dux Mediolani eam mu-
niverat gentibus armigeris numero pluſquam vi-
gintimillibus, & etiam quia proditione propalata
fuit; ex qua plures laqueo ſunt ſuſpenſi. Tunc
quidam bellicoſus homo nomine Johannes Ro-
zonus Brixienſis cum MM. bannitis & gentibus
Domini Paduæ, indixit bellum ipſi Duci Me-
diolani valde lethale, & devaſtavit loca Civitatis
Brixie plana & montana, & loca circum adja-
centia. Tota Liga, videlicet Bononienses, Pa-
duani, Veneti, & Florentini, auxilium præbue-
runt eidem Imperatori ad deſtructionem Ducis
Mediolani, & ipſum Imperatorem ſuſceperunt
Paduæ, & Venetiis, & ibi moram traxit. Dux
verò Mediolani ſentiens ſe in maximo discrimi-
ne, munivit ſe gentibus armigeris, & ſuffulſit
Veronam, Vicentiam, & illas partes inferiores
obvias Imperatori, & ipſum vacuum coëge-
runt redire in Alamanniam cum verecundia.
Nefciebat enim, quanta ſit potentia Ducis Me-
diolani. Dux noſter impoſuit taleas, conventio-
nes, & mutua intra dominium ſubditis ſuis ita
magna & continua, quod ipſos oportebat per
peregrina loca vagari, non valentes dicta onera
ſupportare. Et fuit ululatus viduarum & orfa-
norum & aliorum ſingulorum, & maximus ſtre-
pitus inferiorum, & immenſæ crudelitates. Et
non valentes ſolvere, detinebantur, & bona ſua
à ſtipendiariis uſurpabantur. Poſtea ipſe Dux
plures ordinationes & ſtatuta edidit, & inter
cetera habetur unum, videlicet quod nulla per-
ſona auderet ſe transferre ad aliena loca ſub
pœna indignationis ſuæ & bonorum ſuorum
conſiſcationem, nec de loco ad locum ſui ter-
ritorii, ubi indemnitas non ſolveret ſub pœnis &c.
Et quod nullus Nobilis præſumeret eos ſuſcipe-
re, ut eos magis opprimeret & uſurparet. Item
quod quilibet bannitus facta pace cum inimicis
ſuis poſſet redire domum, ſolutis Cameræ ſuæ
Florenſis XXV. & pace non facta poſſet ſtare
ubique locorum territorii ſui, modò diſtet à
loco perpetrati ſcleris per XL. millaria. Et
caſu quo non poſſet ſolvere dictos Florenos
XXV. quod eidem ſerviret, aut deſervire face-
ret per alium ſpatio trium menſium. Et pro
præmiſſis exigendis Exactorem Referendarium
cujuſque Civitatis ordinaverat. In Civitate Me-
diolani obiit Reverendus Pater Dominus Anto-
nius de Salutiis Archiepiſcopus Mediolani. Die
XXIII. Junii in die Sabbati horâ XXIV. natus
eſt in Tuſcia Comes Franciſcus Sfortia, qui
poſtea fuit Dux Mediolani IV. De menſe Sep-
tembris exercitus Domini noſtri Ducis fuit con-
ſtitutus ſub territorio Bononiensi, & multi mor-
tui & capti fuerunt. Tunc captus fuit frater
Domini Marci de Piis de Carpo, & Dominus
Marchioldus de la Rocca de Piſis. Duſti fue-
runt

runt Florentiam, ubi longo tempore steterunt in carceribus. De mense Septembris Marchio Estensis venit Papiam ad Dominum nostrum. Isto mense Facinus Canis ivit Parmam cum duabus millibus Lanceis, ubi fuit maximus timor.

C A P. CLXIV.

*De diversis gestis à Domino Duce Mediolani.
De adeptione Civitatis Bononiæ per eum-
dem Dominum Ducem facta.*

Anno MCCCCII. sedente Bonifacio IX. imperante Roberto, Mediolani sedente Petro de Candia Archiepiscopo, qui erat Ordinis Minorum, & qui fuerat Episcopus Brixienfis, Novariensis, Placentinus, & Vicentinus, & qui tandem fuit Papa, & vocatus fuit Alexander V. & vixit in Papatu per sex menses, postea veneno extinctus fuit in Civitate Bononiæ per Baldassarrem Cossam Neapolitanum, qui erat Legatus Bononiensis; Illustrissimus Dominus noster imposuit multa gravamina subditis suis tam Clericis quàm Laicis, valde insupportabilia. De mense Aprilis gentes armigeræ Domini nostri equitaverunt in Romaniola in servitium Dominorum de Malatestis. Postea redierunt in territorio Bononiensi contra Bononiam. Erat Capitaneus noster dictarum gentium Dominus Franciscus de Gonzaga Dominus Mantuæ. Præfatus Dominus Dux fecit fieri proclamationes in toto dominio, quod omnes banniti vel condemnati possent ire ad exercitum Veronæ ad serviendum per tres menses præfato Domino Duci, aut alibi, secundum quod ipsæ vellent, & elapsis dictis tribus mensibus ipsos faceret cancellari de bannis & condemnationibus. Præfatus Dominus Dux incepit facere quoddam fossatum magnum & longitudinis milliariorum VII. in partibus Paduæ, causâ extrahendi de alveo suo flumen Brentæ; & dicebatur quod ibi erant viginti millia laboratorum, qui habebant quotidie quinque Soldos pro singulo, & quatuor panes & quatuor bocalia vini à factoribus Domini Ducis. Ipse Dux fecit fieri in districtu Bononiæ tres pulchras & bonas Bastias. His diebus elapsis Veneti miserunt Ambasciatores suos ad Dominum Ducem Mediolani Papiam, & ibi steterunt per plures & plures dies, & numquam audientiam habere potuerunt ab eo. Sic recesserunt non bene contenti. Post hæc miserunt alios Ambasciatores ipsi Veneti ad Dominum Ducem, & dederunt eis in mandatis, quod illuc starent & expectarent, si possent habere audientiam ab illo horis quadraginta. Sic fecerunt, & recesserunt nullâ habitâ audientiâ à Domino Duce. Isto Anno rupti & conflicti fuerunt per gentes Domini Ducis nostri, stipendiarii & gentes Communis Bononiæ. Tunc capti fuerunt duo filii Domini Francisci de Carraria Domini Paduæ, & Capitaneus dictarum gentium, qui vocabatur magnus Bernardonus. Tunc Dominus noster Dux in omnibus Civitatibus sui domini fecit fieri magna solodia, & tenere per tres dies stationes clausas; & quod Clerici deberent tribus diebus facere processiones solemnes cum Crucibus & Reliquiis, ob lætitiâ domini Civitatis Bononiæ adepti. Tunc fuit interfectus Dominus Johannes de Bentivolis, qui erat Dominus dictæ Civitatis Bononiæ. Tunc fuerunt ducti Mediolanum multi prisionerii, qui fuerunt capti in dicto conflictu Bononiæ. Inter quos erat unus ex filiis Domini Francisci de Carraria,

A qui noctis tempore, dum esset in hospicio Civitatis Parmæ, fugam arripuit de dicto hospicio. Fuit etiam ductus in carceribus dictus Dominus Bernardonus, qui erat Capitaneus Bononiensium. Præfatus Dominus Dux incepit fieri facere unum Castrum in Civitate Bononiæ. Tunc missi fuerunt de dominio multi gualtatores & magistri murorum & carpentariorum. Isto Anno Tamberlanus incredibilis potentia Imperator moritur. Fuerat apud Tartaros natus humili loco, & tantas vires adeptus, ut super duodecies centena hominum millia haberet in Castris. Qua multitudine attritis bello Turcis, eorum Imperatorem catenis vinctum aureis curru convehabat, quasi triumphans, adjunctum.

B Armenos propterea prostraverat; subverterat Persas; destruxerat Aegyptios; Damascum pæne deleverat, & quodcumque ejus transcederat nomen, sola fama, quasi fuisset missus à Deo peccatorum ultor, terribilis imminebat. Isto Anno Dominus Dux noster subditis suis literas de factis Bononiæ scripsit in hunc modum.

Ut de votivis & prosperis successibus nostris vos participes faciamus, vobis nuntiamus ad gaudium, quod divina cooperante gratia gentes nostræ super Bononiensi territorio militantes hostilibus gentibus, in quibus totius Ligæ aderat exfortium universum, conflictum dederunt, & eas in ruptam viriliter posuerunt, per modum quod omnes aut capti, aut mortui, aut vulnerati remanserunt.

C *Inter quos signanter captivos capti sunt ambo filii Francisci de Carraria, Bernardonus, & alii Capitanei dictarum inimicarum gentium. Volentes, quod ad honorem & gloriam Omnipotentis Dei, à quo omnis victoria & bona quæque procedunt, solemnes processiones & luminosa solodia in illa nostra Civitate & districtu tribus continuis diebus, ferias fieri faciendo, faciatis, & nobis de receptione præsentium, & pro ut successivè feceritis, rescribendo. Datum Papiæ die XXVII. Junii MCCCCII. Philippinus. Literæ de adeptione Civitatis Bononiæ: Benedictus Deus, cujus exuberans gratia prosperiores prosperis nostris addens successibus, Cives Bononiæ adeo fecit unanimes, quod post triumphalem victoriam contra*

D *gentes hostiles per gentes nostras obtentam, quam vobis per alias nostras literas nuntiavimus, omnium ipsorum Civium accedente consensu, ipsius Civitatis Bononiæ dominium nobis liberè tradiderunt. Quæ vobiscum ad solamen & lætitiâ participare decrevimus; volentes quod ad laudem Altissimi Creatoris, à quo omnis principatus & dominatio provenire dignoscuntur, processiones solemnes, luminosa solodia, quin & ferias in illa nostra Civitate & districtu tribus successivè diebus fieri faciatis. Ceterum pro hujusmodi felicissimi novi susceptione subditos nostros alleviare cupientes, Datum Instrumentorum omnibus Civibus & subditis nostris remittimus, & harum serie à datis præsentium totaliter revocamus. Volentes insuper ac vobis mandantes, quod quoscumque carceratos ex causa pecuniaria ad instantiam singularis vel singularium personarum, nec non condemnatos pecuniariè in Comuni, vel Camera nostræ usque ad quantitatem Librarum C. Imperialium, & ab inde infra, faciatis in bono omni liberè relaxari, juribus privatarum personarum, Communium, & Camera nostræ manentibus semper salvis. De quibus publicas proclamationes in locis consuetis illius nostræ Civitatis & districtus in Dei nomine fieri faciatis; rescribendo nobis de receptione præsentium, & pro ut feceritis subsequenter. Datum Papiæ die II. Julii MCCCCII. Philippinus.*

E *Die*

Die XI. quæ fuit prima dies Dominica Quadragesimæ apparuit Stella Cometes incipiens apparere singulo sero inter Meridiem & Occidentem, occasum suum finiens ad Occidentem. Quæ apparuit continuè per totam Quadragesimam, habens caudam seu potiùs comam à parte superiori, augendo quotidie ejus comam aliquantulum, adeò ut quæ priùs visa fuerat in mensura duorum brachiorum vel trium, postea paulatim creverit ad mensuram unius perticæ & ultra. In hebdomada autem Sancta ejus coma mirabiliter crevit per tres dies in modum flammæ longissimæ, ita ut prima die videretur esse longa brachiis XXV. secunda die longitudinis brachiorum L. tertia verò die brachiorum CC. & multo plus. Ulteriùs non apparuit de nocte, sed per dies octo sequentes apparuit de die, incipiendo die Mercurii Sancto, apparens juxta Solem longitudinis brachii unius cum dimidio. Nec Solis lumine offuscabatur etiam in meridie. Quæ admirationem & futurorum malorum timorem gentibus intulit; quum omnes Cometæ tam secundùm Philosophos quàm Astrologos multa mala significent, scilicet inundationes aquarum, terræmotus, carestias, fames, mortalitates, guerras, mutationes dominiorum, discordias, seditiones Populorum, mutationes fæctarum & legum, mortes Regum, & Principum. Et hæc vidi & legi in scriptis Doctorum Philosophiæ super Librum Meteororum. Quod etiam affirmant magni Auctores & Poëtæ. Unde Virgilius de hoc sic inquit:

„ Non secus ac liquida si quando nocte Cometa
„ Sanguinei lugubre rubent

Et Lucanus:

„ Obliquas per mane faces crinemque timendi
„ Sideris, & terris mutantem Regna Cometem.

Et Statius;

„ Ducunt aut ratibus ventos aut urbibus hostes.

Et Claudianus;

„ Est numquam cælo impune spectare Cometam.

Eodem Anno & mense Martii, Illustris Dux Hungariæ scripsit Domino Duci Mediolani literas exhortatorias, quomodo facto generali parlamento per ipsum & Dominum Wenceslaum ejus fratrem Romanorum & Bohemiæ Regem, & omnes Barones suos, tamen sedatis omnibus discordiis in partibus suis, deliberatum erat, quòd in ætate futura ambo Reges venire deberent in Italiam ad accipiendum Coronam Imperii contra novum Electum. Et quomodo per dictum Dominum Wenceslaum de consensu Baronum concessa & data fuerat ipsi Regi Hungariæ gubernatio & ordinatio rerum Imperii, & quòd omnes Barones partium illarum in ipsius Regis manibus, tamquam Vicarii Imperatoris, & Imperii gubernatoris, novum sacramentum fidelitatis & obedientiæ fecerant; rogando & exhortando ipsum Dominum Ducem, quòd ipse in ea fidelitate & firmitate cum dicto Domino Wenceslao permanere velit; in qua usque tunc permanerat. Quas Literas, dum Mediolani essem Officialis & Vicarius ad maleficia deputatus, vidi, & legi. Eodem Anno & mense Aprilis infelix Electus novus videns se nihil posse proficere contra Dominum Ducem Mediolani, & se à Florentinis, Liga, & proditoribus montanariis Brixienfibus deceptum, qui ei promiserant, facto per eum introitu in Lombardia, dare dominium Brixie, & Florentinorum quadringenta millia, pro ut publicè divulgabatur, qui vix ab eis receperat tertiam partem dictorum denariorum, quos jam expendat, de Lombardia ignominiosè & cum ma-

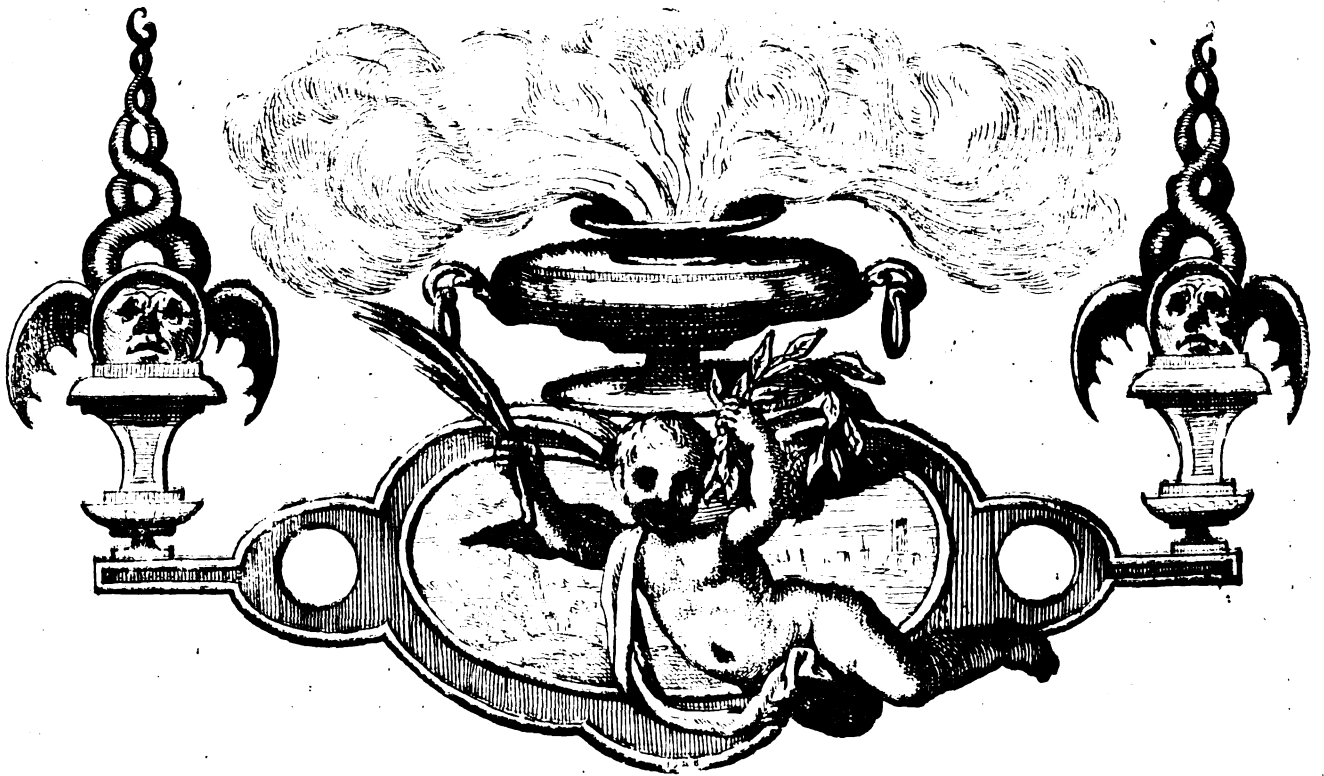
agno dedecore recessit, vadens ad partes suas paucis sociatus, & modico ære fulcitus, illuc properans ad resistendum guerræ, quam ibi contra ipsum movere cœperant Wenceslaus Imperator verus & ejus frater Rex Hungariæ, derelictâ Ligâ & omnibus in eo spem habentibus, & in magno labyrintho & timore, & maxime Domino Paduæ. Quod factum cessit ad magnam exaltationem & firmamentum status, immo potiùs augmentum Illustris Domini Ducis Mediolani, & gaudium omnium illum diligentium.

Mense Maji Dominus Dux videns novum Electum de Italia recessisse, misit Facinum Canem cum suis Lanceis D. qui cum eis per plures menses steterat in Brixia, Dominum Ottonem de Tertiis cum suis Lanceis CCCCL. quæ erant in Verona, & Legnaco, Magnum Constabilem cum lanceis suis CCCC. in Romandiola existentem, & guerram facientem contra Faventiam, & alios plures ex gentibus suis armigeris ad campum suum contra Bononiam; adeò quòd in ipso campo fuerunt plusquam lanceæ MMM. magnam guerram audacter contra Bononiam facientes. Qui infra mensem cum dimidio ceperunt & habuerunt plura Castra Territorii Bononiensis, aliqua sponte, aliqua ex pacto, & aliqua violenter, ut Plebem Centi, Crevacorum, Sanctam Agatham, Plumacium, & plura alia Castra; & Castrum Sancti Johannis se illis reddidit cum certis pactis. Eodem mense Dominus Dux Mediolani investivit Dominos Ottonem, Jacobum, & Johannem Nobiles de Tertiis de omnibus Castris, Terris, juribus, jurisdictionibus, & honorantiis, quæ olim fuerant Giberti de Corrigia, in feudum honorabile, videlicet Guardafono, Scalegia, Columnio, & aliis Castris & Terris dicti quondam Giberti. Quarum possessionem dicti nobiles de Tertiis jam à morte ipsius Giberti habebant, excepto Castro Rosenæ, quod per Gerardum & fratres de Corrigia tenebatur. Qui hoc gravissimè & molestissimè tulerunt. Et hoc fuit magnum principium disturbance & mali in Civitate & Episcopatu Parmæ. Nam ex hoc dicti Nobiles se facere voluerunt caput partis illorum de Corrigia, quibus aliqui de dicta parte fuerant & adhæserant. Major verò ipsorum pars, immo ex quinque quatuor contradixerunt, & parti Rubeorum adhærere conati sunt. Dux Mediolani videns epidemiam aliquantulum in Civitate Papiæ pullulare, post expletas festivitates felices acquisitionis Bononiæ, de Papiâ discessit, & ivit Melegnanum Ducatus Mediolani, ibique infra paucos dies lethali morbo infirmatus est de mense Augusti sequenti. Et ibi circa diem X. dicti mensis, gravi febre & dolore capitis infirmatus, & Dei judicio volentis ejus felicibus successibus, & magnalibus prosperis finem imponere, die III. Septembris diem suum clausit extremum, omnibus Sacramentis Ecclesiæ devotè & fideliter susceptis, & ejus testamento prudentissimè ordinato. In quo sibi in Ducatu Mediolani heredem & successorem instituit Dominum Johannem Mariam ejus primogenitum, & in Comitatu Angleriæ, & ultra ei reliquit has Civitates, scilicet Cumas, Pergamum, Brixiam, Laude, Cremonam, Placentiam, Parmam, Regium, Bononiam, Senas, Perusium, & Assisium. In Comitatu verò Papiæ sibi successorem instituit Dominum Philippum Mariam ejus secundogenitum, & ultra eum Dominum reliquit Civitatem Terdonæ, Alexandriæ, Novariæ, Vercellarum, Casalæ, Valentiniæ,

etia, Veronæ, Vicentiæ, Feltri, Civaldis, Bafani, & omnium Terrarum ultra Aticem existentium. Dominum verò Gabrielem filium suum naturalem sed legitimatum reliquit Dominum Pifarum & Cremæ. Gubernatorem domini & filiorum reliquit Dominam Ducissam ejus consortem, Franciscum de Barbavariis ejus Camerarium, hominem satis parvæ conditionis, sed prudentem, sagacem, & astutum, Dominum Comitem de Urbino, Dominum Pandulfum de Malatestis, Dominum Franciscum de Gonzaga Dominum Mantuæ, Magnum Constabilem proditorem, Dominum Jacobum de

A Verme ejus Capitaneum generalem, Paulum Sabellum nobilem Romanum, & Archiepiscopum Mediolani. Ipso mortuo Cometes disparuit, qui ultra non visus est. Corpus ejus portatum fuit ex Castro Melegnani Viboldonum. Ordinis Humiliatorum. Deinde portatum fuit Papiam, & in Ecclesia Sancti Augustini reconditum, extractis intestinis, pro ut ipse ordinaverat, videlicet intestina debere portari ad Ecclesiam Sancti Antonii Viennæ, cor in Ecclesia Sancti Michaelis Papiæ, Corpus verò ad Cartusiam, quam ipse magnificè & sumtuosè ædificari cœperat.

FINIS HUIUS CHRONICÆ.

**CHRONICON
BERGOMENSE
GUELPHO-GHIBELLINUM**

A U C T O R E

CASTELLO DE CASTELLO

Ab Anno MCCCLXXVIII. usque ad Annum MCCCCVII.

Nunc primum prodit

EX MANUSCRIPTO CODICE BERGOMENSE.

CHRONICON
BERGOMENSE
GULIELMO GHERARDINO
AUCTORE
CASTELLONIS CASTELLIO
EX MANUSCRITO CODICIS BERGOMENSIS

IN CHRONICON GUELPHO-GHIBELLINUM BERGOMENSE PRAEFATIO LUDOVICI ANTONII MURATORI.

Bergomatis Populi res gestas olim literis consignasse dicuntur *Johannes Michaël Carrarius, Jacobus Tiraboschus, & Bartholomaeus de Offa*, qui postremus circiter Annum 1335. Philippo Bergomate teste in Chron. Supplem. Libros XVI. Historiarum reliquit. Verum aut dudum perierunt eorum Commentarii, aut Eruditorum oculis subducti apud quempiam ignoti adhuc delitescent. Eorum loco unum Chronicon numquam antea editum exhibeo, ad eandem Urbem spectans, & ad manus meas delatum cura praeclarissimi adolescentis, & bonarum Artium amantissimi, Comitis Francisci Brembati, Bergomensis Patricii. Ejus Auctor *Castellus de Castello*, Civis & ipse, ac Notarius Bergomas, qui quaecumque sub oculis habuit temporibus suis gesta, ac memoria digna, in tabulas identidem referebat. In ipso Libri exordio ad Annum 1378. *Ego Castellus*, inquit, *recessi a Pergamo una cum Domino Baldino &c. pro eundo ad succurrendum obsessis in Castro Sancti Laurentii &c.* Ad Annum 1405. memorat *Baldinum filium mei Castelli*. Addit infra, factam eo Anno fuisse electionem *Consulum Collegii Notariorum Civitatis Bergomi, in qua electione erant infra scripti de matricula Procuratorum, scilicet Petercinus &c. & Ego Castellus*. Adlectus fuit Consul, ut ipse inferius adnotat, *Castellus de Castello pro porta Sancti Alexandri*: quo nomine se ipsum, suamque Familiam indicat. Anno quoque 1407. eundem Consulatam Notariorum gessit *ad praestandum auctoritatem mulieribus, & aliis ea indigentibus*. Atque hinc ediscimus, hujus Chronici Auctorem Jurisperiti ac Notarii nobile munus exercuisse in Patria sua.

Sed quid de hoc Chronico sentiendum? Equidem alterum simile minime protuli, neque hercle proferam; nam pro splendidis eventis, publicisque Urbium aut Principum actis, nihil fere aliud adfert, quam privatorum hominum jurgia ac caedes, atque eam minutarum leviumque rerum congeriem, ut neminem allicere ac oblectari, fortassis etiam paucos Lectores polliceri sibi posse videatur. Nihil enim moror stilum perquam rudem, barbarum, ac humi repentem: quippe barbariem ipsam, ac popularem loquutionem concoquit facile Lector, quum ista aliquo saltem rerum pondere sustententur atque suppleantur. Primo ergo aspectu steriles hoscé Annales in malam crucem paene egi, & saltem publica luce dignos minime reputavi. Verum ubi pacatiore meditatione haec animo meo observata sunt, intellexi, non solum isto foetu nequaquam esse fraudandam Rempublicam Eruditorum, sed etiam sperandum illi multorum suffragium. Nam quot turbarum malorumque Iliadem in Italiam invexerint perniciosissimae Guelphorum & Ghibellinorum factiones, ii solum ignorant, qui numquam literis atque Historiae operam dederunt. Sed iis ipsis, quibus haec pestis notissima est, discendum adhuc restat, quousque fureret malesana factionum rabies, immo insania. Nusquam vero melius, quam in hocce Chronico, picta videas atrociam eorum temporum dissidia, & civile bellum, cui sopiendo impares erant vel Principis potentissimi minae atque edicta; & quid denique posset vitiata atque furens hominum phantasia, sine freno in omnia facinora ruens. Fortasse Bergomates, si Brixensem Populum excipias, prae ceteris in vesana & infelici hac animorum dissolutione ac furore excelluerunt. Hunc ergo fructum ex Commentariis Castelli percipiet Lector, nempe propius nosse imaginem Guelphae & Ghibellinae aegritudinis, quam tamdiu ac tam pervicaci studio continuaverunt Bergomenes Cives, ac inter eos praecipue Suardorum & Co-

leonum Familiae . Tum qui nostris interdum temporibus maledicunt , & veterum unice extollunt , hinc discant , quam placide Deus optimus maximus nobiscum agat , quando sublata penitus ejusmodi factionum peste Italicas Urbes tanta tranquillitate ac pace frui nunc finit . Nam quae politicae calamitates nostro quoque Seculo sentiuntur , & numquam in hominum societate deerunt , si cum turbidissimis iis Seculis comparentur , jam levia mala , & certe nobis toleranda videantur .

Ceterum Castelli Chronicon apud Bergomates multo in honore est , eoque sunt usi , qui Urbis illius Historiam scriptis mandarunt , ac praecipue Coelestinus ex Ordine Capuccinorum in Histor. Bergom. Part. I. ubi eorum , quae heic narrantur , breviarium legas . Sed quod ejus etiam pretium auget , in Italicam quoque Linguam conversus est Liber . Notitiam hanc debeo praeclarissimo Viro Matthaeo Aegyptio , quem viventem veluti singulare Neapolitanae Urbis , bonarumque literarum ornamentum nomino . Is enim mihi per literas significavit , sibi esse MSum Codicem cum hocce titulo : *Copia di un certo Libro di memoria , anticamente composto per un certo Castello de' Castelli Gibellino , delle cose occorse nel campo Bergamasco ne gli anni infrascritti , e chiamollo Libro di cose maravigliose : il cui tenore è l'infrascritto : L'Anno 1378. il Martedì a dì 11. di Maggio io Castello mi partii dalla Città di Bergamo &c.* Conferenti verba haec cum textu nostro , continuo pateat , non de alio Chronico agi , quam de eo , quod nunc in lucem emergit . Commemoratur etiam supra laudato Coelestino *Supplementum Castelli* , quod numquam legi . Interea quae dare ego possum , benevolo animo Lector accipiat .

LIBER MIRABILIU M, S I V E CHRONICON SUCCESSUUM GUELFORUM ET GIBELLINORUM

Ab Anno MCCCLXXVIII. usque ad MCCCCVII.

Hoc est exemplum cuiusdam Memorialis antiqui facti per quemdam
Castellum Gibellinum de rebus occursis in Agro Pergamensi,
in annis infra scriptis, & appellavit hunc Librum;
Liber Mirabilium, cujus tenor talis est,
videlicet :

Die Martis undecima Madii MCCCLXXVIII. Ego Castellus recessi à Pergamo unà cum Domino Baldino filio quondam Domini Amei de Suardis, Onophrio filio quondam Domini Merini Militis de Suardis, & quadraginta sex Ungaris pro eundo ad succurrendum obsessis in Castro Sancti Laurentii per Guelfos Vallis Serianæ superioris, Vallis Brembanæ, & alios Guelforum Pergamensium, & Vallis Camonicæ, de quibus erat guida Dominus Merinus de l'Ulmo Miles, Alamannius de Fine, & Domini de Bucellenis, & multi alii. Et ipsa die ivimus hospitalem ad Terram de Vertua, numero MCC. Et die Mercurii ivimus Gandinum ad hospitandum, in quo loco erat maxima comitiva gentium Pergamensium Gibellinorum numero DCCC. Et

A die Jovis XIII. Madii equitavimus unà cum supradictis peditibus, volendo ire ad succurrendum dictum Castrum, & fuimus prope dictum Castrum per unum milliarem, & ibidem fuit una scaramuccia cum Guelfis circumstantibus in obsidione dicti Castri. Et mortui fuerunt homines septem de Gibellinis, de quibus fuit Ungarius filius Simonis de Suardis, habitator de Bienzano, & alius fuit unus, qui vocabatur Johannes de Lobio de Clixione, & duo de Gandino; & alii quorum nomina ignoro. Et interfectus fuit quidam nomine Zuchinus de la Plaza Guelfus; & retrocedimus, & ipsa die ivimus Soare. Et die Veneris XIV. Madii equitavimus unà cum supradictis peditibus volendo ire ad succurrendum obsessis in dicto Castro, & ivimus ultra Terram de Cerete ad unum montem, ubi erat una maxima quantitas Guelforum numero DCCC. contrariando, quod non vadimus succurrendum dictum Castrum; & ibi fuit una maxima scaramuccia, & ibi mortuus fuit unus ex nostris nomine Maza de Bigano, & ex ipsis Guelfis mortui fuerunt plusquam decem, & nos oportuit reverti Soare, & omnes retrocedimus Pergamum. Die Martis XVIII.

XVIII. Madii equitavi ego cum Domino Merino Milite de Suardis, Onophrio, & Benzio eorum filijs, & plures de Suardis cum eorum comitiva pro eundo ad succurrendum dictum Castrum, in quo erat obsessus Pleranus de Suardis, & Bartholomæus ejus filius, & multi alii numero L. Et ipsa die ivimus Treschurium, & die Mercurii XIX. Madii equitavimus Loare, & Soare; & ibidem erat maxima comitiva pedum de Brembilla, de Isola, de Ripa, & Gerara Abduæ numero circa MDC. Die Jovis steterunt in dictis Terris. Die Veneris similiter. Die Sabbati XXII. Madii equitavit supradictus Dominus Merinus Miles tamquam Capitaneus generalis supradictarum gentium ad dictum Castrum Sancti Laurentii absque aliquo impedimento Guelforum; & statim dictæ gentes secum existentes iverunt ad comburendum Terras infra scriptas de Rotha, de Fine, de l'lonore, de Somgavatico, de Cerete superiori & inferiori, & parte de Clixione, & dictas segetes, & domos existentes in dictis Terris; & interfecti fuerunt multi de Guelfis circa XX. & nullus Gibellinus interfectus fuit; & derobaverunt Guelfos circa numero bestiarum grossarum & minutarum mille. Et die Dominico XXIII. Madii recesserunt dicti Gibellini à dicto Castro, dimisso tamen fulcito hominibus & victualibus. Die Lunæ XXIV. Madii combusta fuit Terra de Bulgare, & interfecti fuerunt homines duo Guelfi, & derobata de quampluribus bestiis per homines de Brembilla. Die Martis XXV. Madii interfecti fuerunt per dictos bannitos partis Gibellinæ Beltramus de Bulgare, Corradinus de Cucchis, & Polzella Beccarius. Die supradicta Martis XXV. Madii combusta fuit una maxima pars Terræ de Comenduno, & capti & mortui fuerunt multi Guelfi, & tunc erat Dominus Johannes Miles de Iseo cum una quantitate pedum & equitum Brixienfium, & non eram tunc illa die ego. Die Mercurii XXVI. Madii combusta fuit Terra de Defenzano. Die Sabbati XXIX. Madii Jacobus filius Domini Mazoli Militis de Suardis promisit dare in loco de Nimbro Onophrio filio Domini Merini de Suardis Ungaris, & mihi Castello recipienti nomine & vice omnium illorum, qui fuerunt ad capiendum homines XXI. de Averaria, qui capti fuerunt ad Pontem de Gorne cum pecoribus DXV. & Vaccis, & Manzottis XIX. die XIX. Madii prædicti Florinorum DLX. auri hinc ad Kalendas Junii proximè venturi sine aliqua exceptione. Die Veneris XI. Junii in camera cubiculari Gualterii Suardi solum pro mea parte Domini Januario de Zentilis, & Sicino de Suardis. Die Dominico XX. Junii Johannes de Brembilla reportavit mihi unam clavem ex parte Domini Baldi de Suardis, dicens quòd non remittatur pars dicti Baldi pro dicto buttino. Die Jovis IV. Novembris combusta fuit Terra de Villa Ripæ Serii, & multi de dicta Terra interfecti fuerunt, & hoc per stipendiarios Magnifici Domini nostri; & combusta fuit partim Terra de Sorisole, & Poltranica, & interfecti fuerunt duo stipendiarii. Die Veneris V. Novembris vulneratus fuit Maphiolus de Taruffis in vicinia de Antessolis per quemdam Tonolum de Muzzo, & unum stipendiarium, & die Lunæ XV. Novembris decessit.

Die Jovis III. Februarii MCCCCLXXIX. interfectus fuit Zenettus de Plodis in loco de Mapello.

Die Lunæ VI. in Vigilia carnisprævi MCCCCLXXX. interfectus fuit Rex de Mazo

A per Triboldellum de Mazo, & Pezolum de Sancto Laurentio de Bonate cognatum infra scripti Regis de Mazo. Die Sabbati XX. Martii Anni MCCCCLXXX. interfecti fuerunt in Terra de Calcinata homines octo Guelfi, & combustæ fuerunt domus Johannis de Passis, Guarini de Foppa, & Francisci Tacete per certos homines Gebellinos. Die Dominico IV. interfecti fuerunt in loco de Albino in Ecclesia dicti ejus loci homines circa XL. Guelfi per infra scriptos homines, & alios, qui cum eis erant numero C. & ibi maximam rubariam fecerunt. Et infra scriptis de causis detenti fuerunt in Hospitio Communis Pergami Dominus Johannes Miles, Baldinus, Gualterius, Onophrius, Baratanus de Suardis, & Perinus de Lantiis die supra scripta. Die Jovis interfecti fuerunt tempore noctis in loco de Comuni novo Maphiolus de Ayardis, Corradanus de Ayardis, unus filius Tonoli de Pappis, & certi alij de dicto loco in summa hominum XVIII., & una foemina, & comburerunt certa sedumina. Qui omnes erant Gebellini, & prædicta omnia commissa fuerunt per homines partis Guelfæ. Die Jovis in mane XII. Aprilis anni MCCCCLXXX. interfectus fuit Gerardus de la Sale per Panzatum Benedicti de Taruffis, & Petersolum Johannis de Calepio, Paulum de Oneta, & certos alios numero decem partis Guelfæ sub ulino sito juxta domum, quam habita . . . Vicarii Bur. . . sitam prope Plateam S. Michaëlis de Puteo Albo. Die Dominico XIV. supradicti mensis homines partis Gebellinæ currebant ad arma super Mercato veteri. Die Mercurii XVIII. Aprilis supra scripti anni tempore & magistratu Domini Ballanini de Pusterla, Militis Locum tenentis Domini Gherardi de Cagnolo Militis Potestatis Bergomi, Gazini de Gonzaga Militis Consiliarii Domini nostri in Bergamo, Jacobi de Passis Capitanei Bergomi, citata & requisita fuit multa quantitas Civium, ut comparere deberet coram eis; & de eis infra scripti comparuerunt coram eis super Palatio, in quo morabitur Reverendus Dominus Episcopus Bergomensis, & modò tenet Dominus Rodolphus Vicecomes natus Magnifici & Excelsi Domini nostri. Qui Cives erant numero CLX. Et ego Castellus fui retentus super ipso Palatio cum infra scriptis, quorum nomina sunt hæc, & alij absentati fuerunt. Baldus Domini Amei de Suardis, Gualterius quondam Domini Mazoli de Suardis, Johannes quondam Domini Marii de Suardis, Johannes de Barzizis, Aiidinus de Suardis, Tonolus de Spirano, Miranus Perini Cremaschi, Castellus de Castello, Joseph de Castegnate, Antonius Ferrandi de la Volta, Thomasius de Ruscono, Laurentius quondam Suzonis de Zucchis, Fachinus, Gabriel Bighini de Archidiaconis, Zenettus de Brembilla, Zaninus Guercius de Garcio Sutor. Venes de Place, Pezulus de Garganis, Franciscus Diccus, Nicolinus de la Turre, Tensa de Mariano, Giorgius de Clusonio, Leoninus de Brembate, Petrus de Prestinariis, Faustinus de Pedasco, Zambellus de Bonarneris, Philippinus de Bonphadis, Cremaschinus Caldera, Betinus de Cerete, Simon de Luere, Johannes Mutil de Brembate, Antonius Domini Jacobi de Cucchis, Jaclinus de Petrengo Piliparius, Fachinus de Ceresole Fornarius, Maphiolus de Urio, Zanottus de la Pezia, Simon Baldinus de Suardis, Franciscus Paite, Franciscus de la Crotta, Vivianus Taruffi Calderarius, Didimus de Urio, Fachinus de Bruna, Ugottus Faber, Fachinus de la Sale, Maphiolus de Curte regia,

regia, Antonius Paterno, Alexius de Crema, Martinus Domini Johannis de Mazo, Johannes de Francinus de Biffis, Cajus de Arcellis, Nicolaus de Rilla, Giorgius de Rivola, Cominus de Belaphinis, Bertolinus de Locatello, Johannes Federici de Rivola.

Die penultimo Aprilis positi fuerunt ad carceres Columbinus de Sancto Pelle, Tonolus de Zinellis, Martinus de Solcia, Farina de Ruffis de Endena, Barillus de Plorzano, Perinus filius Theutaldi, & certi, quorum nomina ignoro. Die Lunæ ultimo Aprilis posuerunt in Rota homines ex his infra scriptis, qui sunt signati in Rota. Et die Mercurii XXV. hora secundā noctis ducti fuimus ad carceres Communis Bergomi, scilicet XXI. Guelfi, & X. Gebellini, de quibus fui ego unus de infra scriptis, quorum nomina sunt hæc: Alexander de Crema, Fachinus de Tertio, N. Recuperati de Adelasis. Zininus de Guercio, Venes de Place, Tensa de Mariano, in Rota Baldinus Zitinus de Suardis, Johannes de Barciis, Perinus Cremaschus. Et die Lunæ ultimo supra scripti relaxatus fui à dicta carcere unā cum Zinino Guercio, & Venes de Place, & fecimus unam satisfactionem de comparando totiens &c. sub pœna Florenorum C. pro quoque eorum. Et fuerunt mei fideiussores volentes Conradus de Zucchis, Gabriel de Archidiaconis, Tonolus Ferrandi de la Volta. Die Mercurii IX. Madii anni supra scripti facta fuit una andata per partem Gebellinam, scilicet per homines de Luere, & circumstantes & Brixienses in loco de Castro; & ibidem interfectus fuit Dominus Orefinus de Forestis, Brusa de Forestis, Ramenius de, & duo alii. Et ibidem derobaverunt maximam pecuniarum quantitatem & rerum, & combusserunt domos & alia. Die Veneris XI. Madii combusta fuerunt fœnilia & segetes hominum de Gandino super eorum montibus per homines partis Guelfæ de Valle Seriana superiori, & alios Guelfos, quos ignoro. Die Lunæ XI. Junii supra scripti anni Dominus Philippinus Miles de Salis venit Bergomum pro Potestate loco Domini Gherardi de l'Agnello Militis. Die Dominico horā tertiā noctis XVII. Junii accessit Tonolus de Grotis cum certis hominibus equestribus, & filius Domini Marini de l'Ulmo cum maxima quantitate peditum de Valle Brembana, & aliis Guelfis numero CCCC. ad locum de Sporzatica, & ibi pugnauerunt, & intraverunt in eam Terram, & occiderunt Paulum de Carlotis, & unum ejus fratrem, & sex alios, & combusserunt dictam Terram, salvo sedumen magnum Domini Johannis Militis de Suardis, & aliō multas bestias duxerunt bovinas, & duxerunt Johanninum filium Tonoli de Carino de Muzo ad locum de Alzano, quem postea occiderunt. Die Martis XIX. Junii mandato Magnifici Domini Domini Barnabovis venit in territorio Bergomi Dominus Johannes de la Sicha pro Capitaneo cum certa quantitate equestri, & ipse unā cum Domino Jacobo de Piis similiter posuerunt campum in locis de Scantio & de Roxiatis pro eundo & deturbando homines Guelfos de Valle Brembana, & sequaces Domini Marini de l'Ulmo, qui erant in loco de Alzano, & Guelfos de Valle Seriana inferiori & superiori, & ad deguastum prædictum Dominus Johannes de Iseo cum equestribus & pedestribus circa DCCC. & combusserunt Terram de Albano die XXI. Junii. Et postea accesserunt homines de Galerata & de Ulzinate partis Gebellinæ numero circa CCCC, & homines Brembillæ, & certi de Bergamo,

A & districtus ejusdem ad loca de Alzano, & de la Ranica de Anexio, & certis domibus circumstantibus, & ibi fecerunt maximam pugnam, in qua vulnerati & mortui fuerunt multi Guelfi, & nullus Gebellinus fuit mortuus, & penitus comburerunt dictas Terras & loca, & hoc fuit die Veneris XXII. Junii supra scripti. Et die supra scripta XXII. scilicet de Ulzinate & de Galerata & de Brembilla accesserunt in Plorzano, & ibi se accampaverunt, & derobaverunt omnes domos dicti loci, & invenerunt super Turrim dicti loci Tonolum de la Valle, Joanninum, & Tonolum fratres & filios Barili de Plorzano, & certos alios numero octo. Sed se defenderunt. Et finaliter Dominus Guido de Gonzaga, B & Balfaninus Pufferla Milites acceperunt eos ad fidantiam de dicta Turre; & die supra scripta horā primā noctis ceperunt de Ulzinate, & de Brembilla fochum in Plorzano & combusserunt. Die Sabbati XXIII. prædicti de Ulzinate & de Brembilla combusserunt Turrim & sedumen. Johannis Zonii de Mafis, quæ fuerunt Domini Baldini Militis de Suardis, situm in Burgo de Palazzo, & Terram de Gorlo, & Petrengo. Die supra scripta combusta fuit Terra de Comenduno per Gentes Domini Bernabovis, & de Guelfis occisi fuerunt homines XIV. Die Jovis XXVIII. Junii interfecti fuerunt in loco de Ghisalba Villanus filius quondam Maphioli de Tarussis, & Francischinus filius quondam Bertulini de Bellefinis per brigatam Guardelli filii quondam Domini Simonis de Suardis, & alios Pergamenes Gibellinos, & hoc contra voluntatem Dominorum Jacobi de Piis, Johannis de la Sicha Militum, & Antonii Comitum Capitaneorum Magnifici Domini nostri, qui tunc acceperunt ad fidantiam de Castro de Ghisalba. Die Sabbati VII. Julii negavit in Ollium subtus Calepium Barattinus de Suardis. Die Dominica VIII. Julii Domini Jacobus de Piis, & Johannes de la Sicha, & Antonius Comes, & Consolus de Lamponiano Capitanei excelsi prælibati Domini, iverunt ad locum de Calepio cum una maxima quantitate equitum, & ibi combusserunt domum & habitationem dicti Barattini. Die Dominica XXV. Novembris Scipionus filius quondam Domini Mazoli Militis de Suardis desponsavit in Laude Dominam Bartholominam filiam Domini Johannis Militis de Iseo, existentibus pluribus Laudensibus.

MCCCLXXXI. Die Lunæ VII. Januarii Dominus Vincentius de Suardis migravit. Die Veneris Olivarum V. Aprilis MCCCLXXXI. Reverendus Dominus Pater Frater Laufrancus Mediolanensis Pergami Episcopus migravit in Pergamo in quodam Hospitio, in quo quondam habitabat Dominus Beltraminus de la Volta, Judex; & portatum fuit corpus ad sepulchrum Mediolanum. Die Lunæ XXVIII. Madii interfectus fuit Onophrius de Somplegiis. Die XXI. Madii interfectus fuit Malagninus de Zonio. Die ultimo Madii interfectus fuit super territorio de Prezate Carbonarius de Mazolenis de Valdimania. Die Martis IV. Junii interfecti fuerunt Dominus Consolatus de Suardis, & unus alius cum eo per Fridericum Visini de Totelmannis & certos alios. Die Mercurii V. Junii interfecti fuerunt per certos Basterios Domini Pagani de Panicho Potestatis Bergami, qui ducebant Pergamum Dominum Bonaxium de Carlotis, & Bartholomæum homines de Sforzatica in fortiam supra dicti Domini Potestatis, duo de Sforzatica super Strata secus locum de Latio. Die Sabbati VIII. Junii suspensi fuerunt per gulam.

Iam prius torneatis chordis gambarum Guardellus filius quondam Domini Simonis de Suardis, & filius quondam Bastardi prædicti de Suardis, Melinus filius quondam Gasparini Seravalli Colionum cum duobus nepotibus, Johannes filius quondam Donati de Mapello, Politus de Sancto Petro Orzio, Morettus de Sancto Gallo, Tegnofus de Cazanico, Johannes Berti de Triviolo, & Franciscus Recalcatus Comitatus Mediolani, & Baynus de Vezanica, & Girardus de Grassobio, & Franceschinus Regazzinus, Carozinus de Canali, qui omnes suspensi fuerunt super territorio de Ghisalba. Die Dominico IX. Junii una maxima quantitas gentium equestrium & pedestrium numero circa DCCC. de gentibus Magnifici Domini nostri posuerunt campum in locis de Sforzatica, & de Almine, in quibus erant Magnates Dominus Paganinus Comes de Panico Potestas Pergami, Viscontus de Cropello, Franceschinus de Dexio, & Arighinus Camerlengus præfati Magnifici Domini, & ibi steterunt usque die Sabbati XV. Junii in mane. Die Sabbati XV. Junii in mane recesserunt dictæ gentes à loco de Sforzatica, & iverunt ad locum de Villa de Lemine, & derobaverunt certas res comestibiles, & recesserunt die Dominico sequenti. Die Jovis infero XX. Junii fuit suspensus Augustinus de Suardis in loco de Ghisalba. Die Sabbati IX. Novembris tempore regiminis Domini Pagani de Panico Militis Pergami Potestatis decapitatus fuit Bonus filius Domini Osebini de Forestis. Die Jovis summo mane XIX. Decembris suprascripti anni Viscontus de Cropello tamquam Magnifici Domini nostri Potestas Pergami, accessit ad Castrum Sancti Laurentii cum multis stipendiariis Pergami, & multis de Clixonio, & in dicto Castro invenit quinque bannitos, videlicet Amæum de Solario, Tonolum de Pappis filium quondam Ghidotti, unum Cremonensem, alium Brixensem, reliquos de Crema, & cum eis pugnavit; & unus ex ipsis bannitis vulneravit Peterzolum Bosium stipendiarium Pergami, ex quo vulnere mortuus fuit; & tandem cepit suprascriptos bannitos, & fecit eos suspendere super Strata de Palusa die Veneris subsequenti.

MCCCLXXXII. Die Lunæ penultimo Decembris Viscontus prædictus cum una comitiva Ungarorum, & peditum stipendiariorum accessit in Valle Breni, & ibi invenit Plegapanum de Solario bannitum; & volendo eum capere, posuit se ad defensionem, & vulneravit quemdam nomine Michaëlem Teutonicum famulum Matthæi de Piadena in capite, & pro vulnere mortuus fuit. Et dicti stipendiarii vulneraverunt Dominum Plegapanum plusquam viginti vulneribus, & tandem ceperunt eum, & duxerunt Perganum; & die ultimo supradicti suspensus fuit per gulam in Prato Fornello suprascriptus Plegapanus de Solario. Die Veneris III. Januarii decessit inclytus Dominus Maurus natus Magnifici Domini nostri. Die suprascripto decessit Gualterius filius quondam Domini Mazoli de Suardis. Die primo Madii decessit Dominus Merinus Miles de Suardis, & sepultus fuit V. Madii ad Domum Fratrum Prædicatorum; & pro honorando ejus corpus fuerunt equi cooperti sex, & celostri quinquaginta. Nota quod Magnificus Dominus Dux de Andegavia, qui vulgariter dicitur Dux de Angiò de Franza, de anno MCCCLXXXII. venit in Lombardiam, accessurus, ut dicebatur, Neapolim contra Magnificum Dominum Carolum de

A la Pace Regem Apuliæ. Et die Lunæ IV. Augusti levavit suum campum de Ponte Entæ Episcopus Parmæ, & fuit hospitatus de subtus Marfaliæ per medium milliæ cum plusquam L. millibus equis & equestribus. Et cum eo erat Comes Sabaudia, Comes de Geneva, frater Papæ de Avenione, Henricus de Britannia, Licius de Monzolia, & una maxima Baronia. Et cum qua comitiva ivi ego Castellus usque ad suprascriptum locum subtus de Marfalia cum Domino Guilelmo de Suardis. Nota quod die Martis primo Septembris anni suprascripti MCCCLXXXII. decessit Pezulus de Garganis. Die Veneris X. Octobris MCCCLXXXII. homines de Locatello de Valdimania cum eorum sequacibus, Homines de Arigonibus, de Amigonibus, de Romonibus, de Taliegio, & eorum sequaces, qui effecti fuerunt Gibellini per cartham rogatam per Johannem Barii de Cataneis Notarium, iverunt unā cum pluribus de Brembilla, & circumstantiis in Contrata de Rotha, & ibi combusserunt totam Rotham, & alia loca circumstantia & derobaverunt. MCCCLXXXIII. die XXIX. Decembris suprascripti anni Zenonus de Cropello Cancellarius Domini Rodulphi ivit super Montem Pizidentem unā cum certis Gibellinis de Pergamo, & construi fecit unam Bastiam assidum super Pizo Pizidentis. Die suprascripto Jacominus de Cardano similiter ivit super montem Cornalbæ unā cum Bonomo de Guidottis & certis aliis Brembilla, & ibi construi fecit unam Bastiam.

C Die XVII. Januarii MCCCLXXXIV. Dominus Azo Vicecomes ivit super Pontonam, & ibi construi fecit unam Bastiam, & hoc expensis vicinorum Bergomi. Die Lunæ II. Februarii anni suprascripti obiit Gabriel de Archidiaconis, & sepultus fuit III. Februarii, quo die fuit Festum carnisprivii. Die Dominico XXII. suprascripti anni Reverendus Pater Dominus Branchinus de Besutio de Mediolano Episcopus Bergomi intravit Bergomum cum maximo honore tempore regiminis Domini Bindatii de Benedictis de Pisis Potestatis Bergomi; Et nota, quod parentela de Advocatis, qui adestraverunt eum per Burgum & Civitatem Bergomi, habuerunt ab ipso D. Episcopo equum unum album de sandali albo coopertum; & illi de parentela de Archidiaconis habuerunt unam clamidem panni pavonazii fodratam de sandali; & fuerunt Bignus filius quondam Domini Manfredi, & Franciscus filius quondam suprascripti Gabrielis, qui similiter eum adestraverunt; & illi de parentela de Offa habuerunt ocreas dicti Domini Episcopi; & illi de parentela de Fara habuerunt capellum, & chirotechas ipsius Domini Episcopi. Die XXII. Julii MCCCLXXXIX. decessit suprascriptus Dominus Episcopus in Civitate Mediolani.

D Die II. Aprilis suprascripti anni MCCCLXXXIV. in Ecclesia nova S. Stephani una quantitas hominum Civium Bergomi numero circa DC. suo proprio nomine, & nomine & vice Populi Communis Bergomi constituerunt Syndicum & Procuratorem Bonettum de Bonate Tubatorem Communis Bergomi, ad accipiendum mutuo nomine dicti Communis à Magnifico Domino Rodulpho Vicecomite Domino Bergomi &c. Libras MCCX. Imperialium, de quibus debent construi & reedificari de bonis lapidibus Castra Pizidentis, Cornalbæ, & Pomeriæ per chartam ipsius Syndicatus rogatam per Dominicum de Prezate Notarium & Cancellarium Magnifici Communis Bergomi de ipso tem-

tempore regiminis Domini Bindatii de Benedicis de Pisis Potestatis Bergomi, & Philippini de Laude Referendarii. Die Mercurii V. Augusti superscripti anni in sero obiit Laurentius Berlanda, & die sequenti sepultus fuit. Die Dominico IX. superscripti in sero interfectus fuit Alexandrinus de l'Aqua de Sancto Gallo in loco seu Castro de Litoribus per Compatrem de Sancto Gallo. Die Jovis XX. superscripti interfectus fuit Persavallus de Pisentibus subter Castra Cornalba per plures homines partis Guelphæ Vallis Brembanæ numero CCL., in quibus erat, ut dicitur, Bertulinus frater Domini Merini de l'Ulmo, & duo ejus filii dicti Domini Merini, & alio duxerunt pecudes DC. & vaccas LXXX., quæ erant illorum de Pisentibus, & qui omnes erant in aguaito, & unum ex filiis Domini Persavalli una cum Marchadeto. Et duo alii de Pisentibus volentes obviare dictum Persavallum, fecerunt insultum contra certos de dictis Guelphis, qui interfecerunt unum ex melioribus de Sanzonio, & vulneraverunt Lancellottum de l'Ulmo nepotem, ut dicitur, Domini Merini de l'Ulmo, de quo vulnere mortuus fuit post paucos dies dicti vulneris. Die Jovis III. Septembris superscripti anni facta fuit una andata per Zenonem de Cropello Cancellarium Magnifici Domini Domini Rodulphi Vicecomitis una cum maxima comitiva equestrium stipendiariorum, equitum, & peditum Ghibellinorum Bergomensium, qui erant circa homines D. in loco de Hendena, & ibidem combusserunt casas Domini Merini de l'Ulmo Militis, & totam Terram de Hendena, & eum ceperunt, & vulneraverunt cum duobus vulneribus, videlicet uno in capite, & alio in spatulis, de quibus vulneribus decessit in Rocha Communis Bergomi die IX. superscripti.

MCCCLXXXV. Die Sabbati VI. Maji superscripti anni captus fuit Magnus Dominus Dominus Bernabos una cum Domino Aloysio & Rodulpho ejus filiis tempore regiminis Domini Honophrii de Russis de Florentia Militis Potestatis; & capti fuerunt per Magnificum & Excelsum Dominum Dominum Comitum Virtutum natum Magnifici & Excelsi Domini Domini Galeatii. Die Dominico VII. superscripti combusti fuerunt omnes libri condemnationum bonorum debitorum Communis Bergomi pro taleis & aliis dicto Communi spectantibus de mandato egregiorum virorum Dominorum Guidonis de Gonzaga Militis locum tenentis prælibati Domini Rodulphi, Honophrii de Russis de Florentia Militis Potestatis, Luchini à Bitudino Referendarii Bergomi. Die Mercurii X. superscripti venerunt Bergomum Montanatii ad instantiam & in servitium Suardorum plusquam D. de Brembilla de Taliegio, de Locatello, & de partibus circumstantibus. Die Jovis XI. superscripti cridatum fuit per homines Populi Bergomi: *Vivat Populus Bergomi*. Die Veneris XII. superscripti horis XV. in festo S. Pancratii fuit facta intrata Bergomi ad instantiam Magnifici Domini Domini Comitum Virtutum, &c., & pro Capitaneo venit Dominus Antonius Porrus cum Lanciis circa CC. & Zininus Domini Mazoli dedit bacchettam dominationis supradicto Domino Antonio. Die Sabbati XIII. superscripti Custos Bastiæ Montis Mellioni, qui vocatur Antonius de Mussis de Crema, reddidit fortalitiæ Montis Mellioni. Die Dominico XIV. superscripti Petera de Cannella Custos Capellæ reddidit Capellam. Die superscripto Nicolaus de Covo Custos Rochæ Magnæ red-

Tom. XVI.

A didit Rocham. Die superscripto Marchiondus de Ferrariis de Mediolano Custos Castelli Rochæ reddidit dictum Castrum. Die superscripto venerunt in Urbe Bergomi ad instantiam Dominorum de Rivola, & de Bongis pedites circa D., & hoc ad instantiam prælibati Domini Comitum, pro volendo pugnare Civitatulam Burgii Canalis, quæ tenebatur per Dominum Paganum nomine quo supra, licet non habuit locum ipso die. Die Mercurii XVII. superscripti data fuit Civitas Brixia præfato Domino Antonio Porro Capitaneo pro prælibato Illustri Comite Virtutum; sed Civitatula non fuit data, in qua erat pro Capitaneo Dominus Guido de Gonzaga. Die Mercurii XXIV. superscripti prælibatus Dominus Paganus de Panico Capitaneus in Civitatula Bergomi fecit suspendere ad merlos ejusdem pedites octo. Die Jovis horâ vigesima secundâ, XXV. superscripti accessit in Bergomo pro Potestate Bergomi & districtus egregius vir Dominus Uberterus Vicecomes pro Illustri Principe Domino Domino Comite Virtutum. Die Mercurii ultimo superscripti ductus fuit Dominus Barnabos Tricium in Castro; & dicitur quod Dominus Aloysius, & Rodulphus ducti fuerunt ad S. Columbanum sub maxima custodia præcepto Illustris Principis Domini Comitum Virtutum. Die Veneris IX. Junii superscripti anni recessit Dominus Paganus de Panico Capitaneus Civitatulæ cum omnibus stipendiariis tam equestribus quam pedestribus existentibus in ipsa Civitatula, & carris oneratis duodecim, & mulis duobus oneratis denariis; qui denarii erant Domini Rodulphi, hominibus Bergomi indebitè acceptis; & diebus præteritis exportari fecerat de dicta Civitatula carra XVII. onerata de rebus existentibus in dicta Civitatula, & ea duci fecit Donariam districtus Laudæ, ubi etiam ipse ivit; & ejus loco intravit pro Capitaneo Jacobus Spinolozius de Senis pro præfato Domino Domino Comite Virtutum. Die Veneris XXI. superscripti accepta fuit credentia ad fortes in Ecclesia S. Stephani. Die VI. Julii redditum fuit Castrum Cremonæ prælibato Domino Comiti Virtutum. Die Veneris XX. superscripti reddita fuit Cittadella in Castro Brixia, in qua erat Dominus Guido de Gonzaga pro Capitaneo. Et ipsa die effectus fuit Miles Dominus Jacobus quondam egregii viri Domini Mazoli de Suardis, & in qua Cittadella erat Magnificus Dominus Dominus Martinus filius Illustris Domini Bernabovis. Die Dominico XXII. superscripti anni in Ecclesia majori Domine Sanctæ Mariæ celebrata fuit pax inter Dominos Anselminum, & Arighinum de Rivola suis nominibus, ac etiam nomine & vice illorum de Rivola ex parte una, & Michaëlem, Petrinum, & Thebaldinum de Lancis ex altera; & hoc in præsentia egregiorum virorum Dominorum Uberti Vicecomitis Potestatis & Jacobi Spinolozii de Tholomæis de Senis Capitanei Bergomi, quamplurium Nobilium, & Popularium Bergomi numero circa D. ut constat instrumento confecto per Franciscum de Ventraria Notarium. Die Dominico XV. Septembris venit Dominus Antonius Torniellus de Novaria in Urbe Bergomi pro Potestate, & eo die revocatus fuit Dominus Uberterus Vicecomes. Die Dominico XIX. Decembris Dominus Bernabos Vicecomes suum diem clausit extremum in Tricio in Castro ipsius loci existens detentus, & honorificè sepultus fuit in Ecclesia S. Johannis Conchæ in sepulchro per eum condito in Med-

LII

dio-

diolano. Die Veneris XXII. suprascripti Decembris egregius Miles Dominus Jacobus quondam egregii Militis Domini Mazoli de Suardis recessit de Bergamo eundo pro Potestate Civitatis Vercellarum, & die Dominica XXIV. suprascripti mensis intravit in officio dictæ Potestatis pro Magnifico Domino Comite Virtutum.

MCCCLXXXVI. die Dominico Januarii suprascripti anni Zininus suprascripti Domini Mazoli Militis de Suardis recessit Bergamo eundo pro Capiteo Tortona cum una bandiera equestri, de qua erat Contestabilis & Capitaneus. Die Sabbati suprascripti, ante suprascriptum diem ducti fuerunt mandato prælibati Magnifici Domini Domini Comitis Virtutum Tricium Domini Aloysius & Rodolphus fratres de Vicecomitibus pro captivis & carceratis. Die Sabbati XII. Madii suprascripti anni ad honorem & reverentiam intratæ factæ per egregium Militem Dominum Antonium Porrum loco Illustris Principis Magnifici & Excelsi Domini Domini Galeaz Comitis Virtutum, quæ erat Festum S. Pancratii, celebrata & facta fuit maxima solemnitas, & solatium per homines Bergomenses, Civitatis, Burgorum, & suburgorum infra scriptis modis & temporibus. Die primo Sabbati suprascripti cooperta fuit Platea S. Pancratii de pannis lanæ sgrezis, incipiendo à domo stationis illorum de Guidottis, & tendendo usque ad Sambucum existentem prope Plateam novam Communis Bergomi, & usque ad Portam S. Vincentii, scilicet Canonice super Pilipariis. Et item erat cooperta Strata à domo habitationis Domini Salvini de Sancto Gallo de pannis sgrezis usque ad Portam Sancti Andreae, & à Porta de Losmano usque ad Portam S. Antonii. Et item erat cooperta Platea S. Leonardi. Et nota, quod vicini tam masculi quam foeminae, nemine discrepante, viciniae S. Pancratii tripudiabant seu saltabant die nocteque die Sabbati, quæ fuit Festum S. Pancratii, & die Dominico proximè tunc futuro. Et nota, quod die Dominico XIII. Madii suprascripti anni homines Burgorum S. Stephani fecerunt maximam solemnitatem festivitatis, in qua solemnitate erant plusquam homines, & mulieres tripudiantes & ballantes à dicta Platea MM. & fecerunt fieri pro faciendo honorem cuicunque plusquam C. tortas, ac talieros artibalarum, seu cazonzellorum. Et venerunt ballantes in Civitatem Bergomi tres & tres, & dabant cuicunque volentibus comedere de dictis tortis, & cazonzellis; & qui omnes dicti Burgi fuerunt æstimati esse plusquam CC., & hoc fuit die Lunæ infra scripto. Et die Lunæ XIV. suprascripti homines & Dominae Burgi S. Andreae unanimiter & concorditer venerunt in Urbem Bergomi tripudiantes & ballantes tres & tres, habentes unam Dominam in medio duorum hominum, qui æstimati sunt plusquam CCC. Et die Martis XV. suprascripti universaliter homines & mulieres ad hoc de Civitate & Burgo Canali fuerunt tripudiantes & ballantes tres & tres, habentes unam Dominam inter duos homines per Urbem Bergomi, & Burgum S. Andreae, & per Plateam S. Leonardi, in pennono semper Illustris Principis Domini Domini Comitis Virtutum; & qui omnes dictæ Civitatis tantum & Burgi Canalis æstimati fuerunt esse plusquam MM. Et ipsa die Martis ivit Johannes Domini Albertini Militis de Suardis cum hominibus numero circa LX. montis S. Vigili Vallis Altini cum Madiis, magnis pedestribus, & ipse cum hominibus numero XXXVI. eque-

A stribus, & cum pissaris pulsando per Civitatem & Burgia Bergomi. Et ego Castellus portabam pennonum, seu Vexillum prælibati Domini Domini Comitis Virtutum. Die Lunæ decessit Betinus Vegii. Die Mercurii XV. Augusti festo Ascensionis Divæ Mariæ factus & creatus fuit Miles egregius vir Dominus Guilielmus Domini Antonii de Suardis in Civitate Papiæ in Ecclesia Majore domicilii dictæ Civitatis Papiæ per Illustrum & Magnificum Dominum Dominum nostrum Comitem Virtutum ante altare majus dictæ Ecclesiæ, & cinxit sibi spatam, & fecit sibi calciari calcaria, scilicet dexterum per egregium Militem Dominum Antonium Porrum, & sinistrum per Dominum Atholinum de Mandello Militem; & fecit sibi largiri ipsi Domino Guilielmo petiam mediam panni scarlati, petiam unam panni aurei, petiam unam velluti de grana, pancias variorum numero MD., spatam unam cum fodro velluti rubei, & fulcitam de argento laureato, torcias sex ceræ albæ, scutulas quatuor confectionum, unum bazillum, unum bronzinum, seu bocale, & cuppas duas, quæ omnia erant argenti puri. Idem fecit Domino Nicolao de Tertiis Parmensi dicta die & loco. Die Veneris ultimo suprascripti obiit Dominus Johannes quondam Domini Alberti Militis de Suardis die Lunæ X. Octobris suprascripti anni, & decessit in Bergamo. Nobilis vir Dominus Ricardus de Angussolis de Placentia intravit in Bergamo pro Potestate cum ejus familia armata honorifice, & eo die revocatus fuit prædictus Dominus Antonius Torniellus.

Die Sabbati II. Februarii MCCCLXXXVII. Ameus filius Domini Baldini de Suardis sponsavit Dominam Caterinam filiam Domini Antonii de Iseo in domo habitationis suprascripti Domini Antonii sitam in dicto loco de Iseo.

Et die Jovis XXIII. Januarii MCCCLXXXVIII. ducta fuit ad maritum à domo sive habitatione Magnifici Joseph de Iseo. Die III. suprascripti mensis & anni venit ad maritum Bergomum. Die Dominico XXIII. suprascripti anni MCCCLXXXVIII. Johanninus filius Ambrosii de Sancto Gallo sponsavit in loco Treschurii Antoniam filiam quondam Grigini olim Domini Guidini de Lanciis. Die Lunæ XV. Aprilis suprascripti anni, spectabilis Legum Doctor Dominus Johannes filius nobilis & egregii viri Domini Guardini de Colionibus sponsavit Dominam Urfinam quondam egregii Militis Domini Albertini de Suardis; die Martis sequentis ivit ad maritum. Die IV. Martii suprascripti anni venit pro Potestate in Bergamo Dominus Paganus de Aliprandis, & ipsa die revocatus fuit præscriptus Dominus Ricardus de Angussolis de Placentia. Die Lunæ XXX. Martii interfectus fuit Dominus Antonius de Archo in Castro de Archo. Die Veneris I. Madii accessit ad Papiam Dominus Marchio Albertus de Ferraria visitare Dominum Dominum nostrum Comitem Virtutum. Die Martis IX. Junii accessit Bergomum pro Capiteo Dominus Bernardus de Solero de Aste loco Domini Jacobi Spinolozii de Tholomæis de Senis. Die Dominico XIV. suprascripti Massæus quondam Domini Alberti Ripæ de Suardis migravit in Serio super territorio de Gifalba. Die Sabbati XX. suprascripti interfectus fuit Boccaferrus de Scamo in loco de Gardono. Die Lunæ VII. Septembris suprascripti anni natus fuit unus filius Illustris Principis Domini Comitis Virtutum. Die Veneris III. Novembris pugnatum fuit per gentes Principis præfati Domini Comitis Virtutum, existente pro Cap-

Capitaneo generali Domino Jacobo de Verme, ad Plebem de Saccho Episcopatus Paduæ, & ibi effecti fuerunt Milites Dominus Zininus quondam Domini Mazoli Militis de Suardis, Philipinus Canis, & Guido de Tertius. Die Dominico XXIX. suprascripti accessit Bergomum. Dominus Franciscus Novellus de Padua filius Domini Francisci de Padua eundo Mediolanum ad præsentiam Illustris Principis Domini Domini Comititis Virtutum pro offerendo dominium Patavinum suprascripto Illustri Domino. Et facta fuerunt fallodia super turrebus tribus noctibus continuis mandato prælibati Domini Comititis Virtutum. De mense Decembris suprascripti anni prope & ante festum Nativitatis Domini projecta & deruinata fuerunt Castra de Calepio & de Frolo vigore literarum Domini Comititis ad expensas Communis Bergomi.

Die Dominico III. Januarii MCCCXXXVIII. obiit Dominus Rodolphus quondam Domini Barnabovis Vicecomitis in Castro Tricii, in quo erat pro detento. Die Dominico VII. Martii suprascripti anni venit pro Potestate in Bergamo Dominus Guibertus de Sessis de Regio Miles, & ipsa die revocatus fuit Dominus Paganus de Aliprandis. Et nocte tunc proximè præterita fuit maximus ventus, qui projecit per terram capitellum marmoreum situm super Ecclesia S. Mariæ Bergomi, & maximum damnum fecit super tectis domorum, & specialiter tectum Turris Communis Bergomi; & projecit scalas dictæ Turris, taliter quod non potuerunt pulsare campanas sitas super ipsam Turrim pro adventu dicti Domini Potestatis. XIII. Maji die Jovis sponsata fuit Domina Margarita filia Domini Lanfranchi olim Domini Zentilini de Suardis per Dominum Johannem de Pusterla. Militem, nullo Bergomense existente, quia dictus Dominus Lanfranchus laborabat in extremis. Die infra scripto in fero horâ quasi secundâ noctis suprascriptus Dominus Lanfranchus decessit. Die Dominico XVI. suprascripti Federicus quondam Domini Massæi de Madiis de Brixia sponsavit Dominam Franceschinam filiam quondam Domini Guelmi de Suardis. Die Mercurii in vigilia Corporis Christi XVI. Junii obiit Matthæus de Roxiate Procurator. Die Jovis, Veneris, Sabbati, & Dominico XVII. XVIII. XIX. & XX. suprascripti Domini Fratres Prædicatores S. Stephani fecerunt Capitulum in Bergamo. Die XXIV. Junii in festo S. Johannis Baptistæ Jacobus dictus Guardainterra de Suardis, & Brienzolus de Canova de Bonate inter se verba injuriosa habuerunt, ex quibus verbis se ad invicem interfecerunt in loco de Bonate superiori. Die Jovis suprascripti Domina Ducissa uxor fratris Regis Franciæ, & filia Domini Comititis Virtutum de Vicecomitibus recessit à Papiâ eundo ad maritum in Franciam cum maximo honore.

Die Jovis XXIV. Novembris MCCCXC. obiit Ardizonus Crotta.

Die Martis XIV. Februarii MCCCXCI. obiit Dominus Baldinus quondam Domini Amei de Suardis in Verdello, & die III. Julii obiit Palaminus ejus frater. Nota quod de mense Junii suprascripti anni venit à partibus Paduæ in Episcopatu Bergomi una maxima comitiva gentium, armatorum, equitum, & peditum numero, ut dicebatur XX. millia, ad instantiam Florentinorum, Bononiensium, Paduanorum, in qua comitiva erat Dominus Johannes Aucud de Anglia Capitaneus generalis, & erant Dominus Luchinus Vicecomes, Conradus de Ale-

Tom. XVI.

mannia, Dominus Contus de Carraria filius naturalis Domini Francisci Senioris de Carraria, & certi alii Nobiles Italici, & transferunt Olum prope Terram de Rudiano Brixienfi, & accesserunt in Episcopatum Bergomi, & iverunt Treschurium, & Cenatum, & Vallem Cabalinam, & in partibus circumstantibus, & ibidem maximam rubariam commiserunt. Et die suprascripti mensis recesserunt à dictis partibus de Treschurio, & accesserunt super Strata Coloniolæ, & aliqui ex dictis gentibus venerunt ad Portam Colognolæ, & prope fornacem existentem ibi prope, & pugnatum fuit, & interfecti fuerunt per gentes & stipendiarios Illustris Principis Domini Comititis Virtutum tunc Domini nostri, & certi numero quatuor vel circa; & tamen tunc erat idem Dominus Johannes Aucud cum banieris, magistratibusque prope Cavam de Coloniola. Et ipsa die XIII. Junii cum sua comitiva iverunt ad Terras de Ponte S. Petri, de Caverzerio, de Prezetio, de Bonati inferiori; castrametati sunt per tres aut quatuor dies, & derunt maximum damnum in bestiis, in vinis, in utensilibus, & ad Turres de Muzo, in loco de Muzo; & postea ab hinc recesserunt, & iverunt castrametatum Mapellum, & in Villis circumstantibus, & ibidem steterunt, videntes quod non poterant transire Abduam, ad locum de Villa Ripæ Abduæ recesserunt, & iverunt Brignanum, & in partibus circumstantibus. Et postea post duos dies vel circa recesserunt Pandinum, & partes circumstantes, quæ est super Navilium secus Soncinum, & Sorosinam, & ibi steterunt per dies tres vel circa. Et die Dominico II. Julii existente pro Capitaneo Domino Jacobo de Verme de Verona suprascripti Domini Comititis, unâ cum Domino Ugolotto Bianchardo de Parma Subcapitaneo unâ cum una maxima quantitate gentium armatorum equitum numero circa XXVI. millia existente tunc super territorio Soncini versus Sorosinam fecerunt simul ex utraque parte unam scaramucciam; & breviter dicitur, quod de gente Domini Comititis interfecti fuerunt plusquam . . . faccomanis, & aliorum non tamen de magno valore. Sed fuit vulneratus Facinus Canis. Et die Lunæ tunc proximè sequenti similiter fecerunt certos assaltos inter se; & die Martis tunc proximè sequenti idem Dominus Johannes Aucud Capitaneus cum dicta gente transferunt Olum eundo in agro Brixienfi, & ab inde in partibus Paduæ. Et die XXV. Julii suprascripti anni in festo Domini Sancti Jacobi Dominus Comes de Arminiacho unâ cum lanciis D. captus fuit per Dominum Jacobum de Verme Capitaneum generalem Illustris Principis Domini Comititis Virtutum juxta Urbem Alexandriæ. Et ipse Dominus Comes Arminiachus mortuus fuit, pro ut fertur, propter stracchum pugna; & tamen dicitur, quod vulneratus fuit, ex quo vulnere decessit; & multi alii de ejus brigata de dictis lanciis quidam mortui & quidam capti. Et postea die subsequenti capti fuerunt de ejus brigata plusquam homines VI. mille, qui erant in Terra de Castellazio prope Alexandriam per milliaria quinque. Et acta fuerunt fallodia super Turribus Bergomi tribus noctibus. Die Mercurii XXVIII. Augusti suprascripti anni venit pro Potestate Bergomi Dominus Ludrifius de Crivellis, & revocatus fuit Dominus Miolenus de Torniellis. Die Dominico XXVII. suprascripti decessit Dominus Guilielmus Miles de Suardis in Brolo Domini Johannis Militis de Suardis sito secus Portam Domini

LII 2

mus

mus Coloniola. Die Martis XXIX. Augusti suprascripti anni Dominus Guidonus quondam Domini Antonii Militis de Suardis recessit Bergomo pro eundo Alexandriam pro Potestate. Die X. Novembris suprascripti anni Dominus Ariginus de Tajinis de Mediolano venit pro Referendario Bergomi loco Domini Georgii de Guadebenis de Placentia. Die primo Decembris Johannes Miles quondam Domini Baldini de Suardis recessit Bergomo pro eundo in Sabaudiam pro morte Domini Comitis de Sabaudia, qui obiit in Sabaudia, pro Ambasciatore una cum Domino Franchino Rectore, & Domino Antonio de Milio Iudice pro Illustri Principe Domino, Domino Comite Virtutum, & accessit Bergomum die Dominico VII. Januarii MCCCXCII. ipse Dominus Johannes.

Die Sabbati hora secunda noctis VI. Januarii anni suprascripti MCCCXCII. interfecti fuerunt Gasparinus de Forestis, & unus suus filius nomine Melchior, & Polinus de Forestis in territorio de Soldo apud domos Rochi de Forestis. Die Martis IX. suprascripti Ariginus de quondam Domini Antonii sponsavit Dominam Luciam quondam Petezoli de Ludrono, & sororem Jacobi Tomei Albrici. Et unus alius in Castro de Rumano, me Castello praesente, & Amadeo de Suardis & pluribus aliis. Die Veneris II. Februarii publicata fuit pax, quae celebrata fuit per Illustrum Principem Dominum Dominum Comitem Virtutum ex parte una & Florentinos & Bononienfes ex altera, super regio Communis Bergomi, existente Potestate Domino Ludrisio de Crivellis. Die Lunae V. suprascripti praconizatum fuit, quod Grossus, qui valebat soldos duos, non currat nec valeat 3. 1. 3. Imperialium. Die Martis XXVI. Martii suprascripti anni recessit Bergomo, & die sequenti accessit Mediolanum, & ibi steti decem dies visitando quolibet die Ecclesiam Dominae Sanctae Mariae, in Ecclesia, quae tunc fabricabatur, Ecclesiam S. Ambrosii, Ecclesiam S. Nazarii in Brolio, & Ecclesiam S. Laurentii, & Ecclesiam S. Simpliciani extra Portam Cumanam, & hoc secundum ordinem datum per Summum Pontificem Papam Bonifacium IX. Et praedicta feci, & visitavi supradictas quinque Ecclesias decem diebus continuis semel in die, & pro Jubilaeo, seu perdono, & Indulgentia; & supradictis decem diebus fui absolutus, & habui benedictionem a Reverendissimo Domino Domino Beltramo de Bazano Dei gratia Episcopo Cumano, tunc deputato per antedictum Dominum Papam. Et die VI. Aprilis sequentis accessit Bergomum cum maxima febre, & eram attractus, cum Recuperato Adelasio, Johanne Todeschini de Pilis, & Antonio dicto Caput de Latio. Die Mercurii XXIV. Aprilis Dominus Jacobus quondam Domini Mazoli Suardi Militis recessit Bergomo pro eundo Senis pro Senatore. Die Jovis XV. Augusti suprascripti anni interfectus fuit Johannes de Mosera de Brembilla in Zonio per partem Guelforum. Die Dominico XXV. suprascripti interfecti fuerunt in domo Johannis Roberti de Bosellis homines quinque partis Gebellinae, in quibus fuerunt tres filii quondam Domini Persavalli de Pesentibus, Raymundus quondam Busnardi de Plazalonga, & unus alius; & in qua domo erant certi de Bosellis, qui accepti fuerunt de dicta domo ad fidantiam, & duo de Ultra Agugiam. Die XXVI. suprascripti Dominus Johannes Domini Baldini de Suardis ivit Zonium pro faciundo reddere illos partis Gibellinae Magnifi-

A co Domino Antonio Porro. Die Dominico primo Septembris proclamata fuit tregua inter Nobiles de Suardis & eorum sequaces ex una parte, & Nobiles de Rivola & eorum sequaces ex altera, sub poena Florenorum trium millium, pro parte ipsam treguam rumpente, & hoc de mandato Domini Antonii Porri, & Carlogeri Officialis. Die Jovis XII. suprascripti hora XXI. venit Dominus Peregrinus de Capitelongo de Verona pro Potestate in Bergomo in locum Domini Ludrisii Crivelli. Die Martis XVII. suprascripti interfectus fuit Bertoletus de Biacha super territorio de Martinengo de subtus versus Curtem novam tempore noctis per certos partis Guelfae, & derobaverunt Vacca numero XII. & alio duxerunt homines seu pueros duos suprascripti Bertoleti; & multa alia bona mobilia asportaverunt secum suprascripti Bertoleti, & ipsam praedam duxerunt, & portaverunt in Vallem Brembanam. Et dicitur quod fuerunt homines quatuor vel circa, qui ipsum maleficium comiserunt de parte Guelfa, & in quibus erat Coelius de Vezanica bannitus. Et die Mercurii sequentis dum ipsi derobatores fuissent in loco de Jambusita, volentes inter se dividere ipsam praedam, habuerunt inter se verba injuriosa, & vulneratus fuit suprascriptus Coelius uno vulnere, ex quo vulnere mortuus fuit; & dicitur quod Johannes de Postcantu vulneraverat eum. Die Veneris XX. suprascripti gridata fuit pax inter praedictos de Suardis & eorum, sequaces ex parte una, & praedictos de Rivola, & de Bongis & eorum sequaces ex altera, mandantes executioni literas praebati Domini Domini nostri, & hoc sub poena in capitulis contenta. Die suprascripto suum diem clausit extremum Tonolus de Volto Notarius. Die Lunae XXIII. suprascripti natus est unus filius secundus Illustri Principi Domino, Domino nostro. Die Dominico XXIX. suprascripti Dominus Guilielmus Domini Valenti de Berovis in Jure Civili Licentiatum applicuit Bergomum a Studio Papiae. Die Jovis III. Octobris vulneratus fuit Ungarus de Canali de duobus vulneribus prima hora noctis, sed nescitur per quos; tamen dicitur, quod fuerunt plusquam triginta, inter quos erat Jacominus frater naturalis Homiciden de Forestis. Die Dominico VI. suprascripti Dominus Johannes quondam Domini Mazii de Suardis recessit de Urbe Bergomi eundo pro Potestate Civitatis Valentiae. Et de ipso mense Octobris suprascripti anni & eadem die ivit Dominus Guardinus de Colionibus pro Capitaneo Civitatis Alexandriae. Die Martis XVI. suprascripti incepta fuit Cittadella iussa fieri per suprascriptum Principem Dominum Comitem Virtutum &c. in Mediolano, & extra Castrum Portae Jovis, & ob hoc assignati fuerunt Comuni Bergomi, & Vallibus ejusdem, quibus tangebatur quarta pars Brachiorum CCCXLVI. facere fienda pro dicto Commune & Vallibus. Et propter hoc positum fuit in Commune Bergomi sold. XVI. Imperialium super quolibet penso Salis solvendo pro Communi Bergomi.

Nota quod divulgatum & publicatum fuit in Urbe Bergomi, quod Vannus filius Domini Jacobi de prato de Pisis cum certis suis sequacibus & hominibus Populi Pifarum insultum fecit contra Dominum Petrum Gambacurtam de Pisis tunc Dominum Civitatis Pifarum, & ipsum interfecerunt, & certos de familia sua; & derobaverunt quamplurimos Florentinos, qui morabantur in dicta Urbe Pifarum de maxima quantitate divitiarum, & multos ex dictis Flo-

Florentinis interfecerunt. Et dicitur, quod homines Pisarum clamabant per Civitatem; *Vivat Pars Gibellina, & moriatur Pars Guelpha, & Florentia*; & prædicta omnia fuere de mense Octobris MCCCXCII. Item dictum fuit in Bergamo, quod post prædicta per quatuor vel sex dies homines Populi Florentinorum interfecerunt in Florentia An.

..... Guelphum de Florentia. Nota, quod die ultimo Octobris suprascripti anni & primo & secundo Novembris sequentis maxima quantitas Guelphorum de Scalve, de Valle Camonica, & de Valle Seriana superiori accesserunt ad Turrim Decii de Scalve heredis Domini Alberti de Suardis, & ipsam proeliaverunt; & prædicta notificata fuerunt per Georgium filium quondam suprascripti Domini Alberti de Suardis Militis Domino Peregrino de Capitelongo de Verona Bergomi & districtus Potestati. Et statim ipse Dominus Potestas iussit Colitalem suum pro inhibendo prædicta; & tandem ipse Colitalis fecit venire contra Turrim quemdam Zamboninum de Zono, & novem alios existentes in dicta Turre ad fidantiam, quos duxit ipse Colitalis in fortiam Potestatis. Et die Dominico III. Novembris Lunæ, & Martis sequentis cavaverunt dicti homines partis Guelphæ, in quibus erat Baronzinus de Locio, & ipsam Turrim & Palatium fecerunt penitus diruere, & projecerunt in flumine Serii; & omnia, quæ erant in dicta Turri & Palatio, derobaverunt, & omnes domos circumstantes dictæ Turri spoliaverunt in prædicta Terra de Lozio. Die II. Decembris suprascripti anni obiit Jannes de Sancto Gervasio. Die Dominico suprascripti anni decessit Cominus de la Maldura.

MCCCXCIII. Die Dominico IV. Januarii decessit Jacobus quondam Domini Zentilini de Suardis. Die Sabbati X. anni suprascripti publicatum fuit: Quod qui emit, & vendit, ac judicat, & constituit chartam dotis, solvat unum soldum singula libra, salvo de dotibus à libris L. infra nil solvant. Die XVII. anni suprascripti Dominus Frater Bernardinus decessit filius quondam Domini Antonii Misi de S. Vigilio Præpositus Galgani. Die Jovis XIV. Januarii suprascripti anni Dominus Carolus Geno Confiliarius præfati Magnifici Domini Domini fecit multas condemnationes & banda occasione guerræ partium Guelphæ & Ghibellinæ, ut in dicta condemnatione continetur lecta & publicata per Johannem de Ottobellis Notarium suprascripti Domini Caroli super Regio novo Communis Bergomi, inter quas condemnavit Commune de Luere in Libris VIII. Die Veneris XV. suprascripti anni decessit Dominus Jannes de Casitiis. Die VIII. Aprilis anni suprascripti Indictione I. quidam nomine Tonolus habitator de Stezano unâ cum uxore sua dederunt venenum in artibusolis sive casonzellis cuidam rustico habitatori de Stezano, de quo idem rusticus decessit; & hoc ad instantiam Leonardini de Suardis, qui tenebat ipsius rustici uxorem; & die Sabbati anni suprascripti decapitatus fuit supradictus Tonolus, & bannitus fuit suprascriptus Leonardinus tempore regiminis Domini Peregrini de Verona Potestatis Bergomi. Die Jovis suprascripti anni homines de la Plaza del' Ulmo, & de ultra Agugiam Vallis Brembanæ numero, ut fertur, CL. venerunt in aguaito in Vallem Secham, quæ est ultra Terram del Cornello per unum milliare; & se faciunt amicos & sequaces Suardorum; & ibidem fue-

A runt ad scaramuciam & rixam, & interfecerunt de illis del Cornello, de S. Johanne Albo, & de certis aliis Contratis homines XXIX. & tres mulieres, inter quos fuit unus filius Croti del Cornello, nomine Simon, & duo de Galuzziis de la Plaza, & sex de S. Johanne Albo, & de la Ronchalia, & alios, quos ignoro, qui erant Guelphi. Et inimici illorum de Ultra Agugiam multos vulneraverunt, & de ipsis Ultra Agugiam interfectus fuit unus, qui vocabatur Conradus de Bignis, & adhærentibus Suardorum. Et sequenti die homines del Cornello, de S. Johanne Albo, & eorum sequaces partis Guelphæ numero XL. fuerunt ad locum de S. Petro Orzio, ubi tunc habitabant circa homines XX. boni finè aliqua malitia; tamen reputabantur Gibellini, & ipsos derobaverunt de suis bestijs bovinis, & aliis utensilibus eorum, & postea nihil aliud invenerunt in domibus eorum; & volendo eos interficere fugerunt cum sua familia. Die Mercurii ultimo Aprilis suprascripti anni Dominus Franciscus de Crivellis Capitaneus Domini Domini nostri duxit & menavit de Ultra Agugiam Bergomum cum una maxima quantitate gentium equestrium & pedestrium homines VIII. in bona custodia, volendo eos conducere ad pacem cum infrascriptis del Cornello & eorum sequacibus, quorum nomina dictorum sunt hæc, videlicet Dominus de Bordonis, Raymundus Pedechus, ambo de

B Jodra, Bolichus de Majo, Martinus de Calegariis, Pedrotus de Lama, Plazanus de la Plaza de Valle nigra, & Mascheronus de Viginis, Balonus de Valota, ambo della Plaza. Die suprascripto prædicti del Cornello, & de la Ronchalia & eorum sequaces Guelphi combusserunt super Territorio de Sancto Peregrino tegetes centum juris illorum de Massis de Zonio. Die suprascripto interfecti fuerunt Clusonus & Venturinus de Clusono mercatores Gibellini super Territorio de Scalve per homines partis Guelphæ. Die suprascripto pars Guelpha de Valle Seriana superiori descenderunt homines partis Gibellinæ habitantes in loco de Clusonio. Die Veneris II. Madii homines del Cornello, de S. Johanne Albo, de S. Peregrino, de Sanzonio, & de Zonio, de Hendenæ, & multi alii partis Guelphæ projecerunt domos de Massis, & aliorum adhærentium Suardis, ac etiam combusserunt domos numero CC. vel circa.

C Die X. suprascripti una maxima quantitas hominum partis Guelphæ numero CC. inter quos erat Massera de Bordonis, qui se fecerat amicum & adhærentem Suardis, & non erat, accessit ad Terram de Bordonis, & ibi interfecerunt Muletum de & fecerunt unam magnam rubariam bestiarum bovinarum, & pecudum, & certorum mobilium, & posuerunt ignem in domibus Triachæ de Bordonis, qui tunc erat detentus in Palatio Communis Bergomi, & duxerunt secum quatuor filios ipsius Muleti, & tres alios, & dicitur quod iverunt ad Vallem Serianam in loco de Andexio.

D Die XVIII. Februarii MCCCXCIII. Johannes Miles de Suardis venit ad videndum Luciam in Bergamo cum equis XXV. Die XX. suprascripti recessit. Die Lunæ interfectus fuit quidam nomine de la Matana de la Fontana de Averaria per suprascriptum Massera & certos alios suos socios malefactores super Territorio de Valle Saxina. Die Jovis XXII. suprascripti certi malefactores Guelphi de Zonio, de Sanzonio, de Hendenæ, de Sancto Peregrino, de S. Johanne Albo, & suprascriptus Massera numero circa CC.

E Die XVIII. Februarii MCCCXCIII. Johannes Miles de Suardis venit ad videndum Luciam in Bergamo cum equis XXV. Die XX. suprascripti recessit. Die Lunæ interfectus fuit quidam nomine de la Matana de la Fontana de Averaria per suprascriptum Massera & certos alios suos socios malefactores super Territorio de Valle Saxina. Die Jovis XXII. suprascripti certi malefactores Guelphi de Zonio, de Sanzonio, de Hendenæ, de Sancto Peregrino, de S. Johanne Albo, & suprascriptus Massera numero circa CC.

CC. summo mane ante diem accesserunt ad Contratam de Castegnola, ubi dicitur ad domos de Tremocis, & ibidem occiderunt Plaziolum de Tremocis & ejus uxorem; & volendo alios stantes in dicta Contrata interficere, non potuerunt, quia fugam arripuerunt; & derobaverunt pecudes CCL. vel circa, & vaccas CL. & certa bona mobilia, & combusserunt domos & tegetes C. Die Martis XXVI. Maji superscripti anni fuit facta in loco de Zonio una scaramuccia magna, in qua vulneratus fuit Scaginus de Villa de Lemine cum uno veretono, ex quo vulnere obiit, & prædicta scaramuccia facta fuit inter Guelphos ex una parte & Gibellinos ex altera, & de Guelphis duo interfecti fuere. Die Mercurii XXVII. superscripti interfecti fuerunt de Gibellinis de Clusonio homines duo per homines partis Guelphæ, eo quod ipsa die vel antecedenti interfecti fuerunt in Territorio de Scalve per certos de Deno de Scalve Mayfredus Cay de Clusonio, & unus alter de Clusonio partis Guelphæ. Die Lunæ IX. Junii superscripti anni accessit pro Capitaneo in Civitatula Bergomi Dominus Betinus de Ausemo Marchianus loco Domini Thaddæi de Populis Militis, qui eo die recessit de dicta Cittadella. Die superscripto interfecti fuerunt in Territorio de Vezanica & de subtus per unum milliare super strata publica per certos malefactores partis Guelphæ, quorum nomina nesciuntur, quidam filius Berini de la Valle de S. Peregrino ætatis annorum XV. & quidam filius Regacini de la Valle de Sancto Peregrino, ambo habitatores de Alzano. Die XX. superscripti interfectus fuit per homines partis Guelphæ in Territorio de Zonio quidam de Ultra Agugiam, idest per sequacem Suardorum. Die Mercurii XXV. superscripti interfectus fuit super dicto Territorio de Zonio per homines dictæ partis Guelphæ quidam nomine Boninus de Rufis de Ubiallo. Die XXVI. superscripti pars Guelpha fecit maximam congregationem tam Bergomensium, quam forensium numero circa M. & ceperunt Colles montium, desuper Stabulum, & combusserunt Terram de Stabello; & ipso die Syndici partis Guelphæ & Gibellinæ, scilicet Vallis Brembanæ promiserunt celebrare pacem ad Pontem Siccum die Dominico tunc proximè futuro; & die penultimo in Dominico superscripti facta & celebrata fuit dicta pax præsentè Domino Franchino Crivello Capitaneo generali ad dictum Pontem Siccum. Die Veneris XXVII. superscripti interfecti fuerunt duo filii quondam Nani de Crivellis, & unus filius Fachini de Spirano, & quidam alius, omnes quatuor Guelphi. Die Dominico penultimo superscripti interfectus fuit quidam nomine Bonomus de Hendena, qui habitabat in Fontana, per certos homines de Bufis de Ubiallo, & de Zuchis.

Die III. Julii Dominus Arighinus de Rivola intravit Mediolanum pro Potestate tempore dominationis Domini Comitis Virtutum. Die Martis VIII. superscripti interfectus fuit unus de Gromo Guelphus per certos Gibellinos prope Pontem de Noxa. Die Mercurii IX. superscripti occisus est unus de Gandino nomine appellatus Johannes super Pontem Gandini, & derobaverunt certas bestias. Die Mercurii XVI. superscripti Petrus filius Barontini de Lozio, & Johannes filius Boni de Bucellenis cum una quantitate hominum armatorum numero circa CCC. iverunt super montem de Buono Vallis Camonica, & ibidem acceperunt unam magnam

A quantitatē pecudum, vaccarum, & equorum, ac casei, quæ erant hominum de Gandino, & ipsas conduxerunt Lozium in Valle Seriana superiori, & in Valle Brembana. Die XXIII. Julii superscripti anni recessit de Urbe Bergomo Dominus Franchinus de Crivellis Capitaneus Illustris Domini Domini nostri Comitis Virtutum, & ivit ad Terram de Clavis agri Brixienfis pro Capitaneo, & die XXIV. superscripti in ejus locum venit Dominus Carolus Geno. Die Jovis XXIV. superscripti occisus fuit per certos Guelphos de Sanzonio & alios partis Guelphæ quidam de Pesentibus, & interfecerunt pecudes sexdecim ipsius. Die Sabbati XXVI. superscripti occisus fuit in loco de Grumello quidam colonus Johannes de Grumello, & derobatae fuerunt quatuor bestiae bovinæ cuidam colono Johannis Galarini Pictoris, & certa alia bona mobilia; & fertur quod fuit Leonardinus de Suardis cum certis Malefactoribus Gibellinis. Die superscripto XXVI. occisus fuit Vidalinus de Rotha, qui stabat in Burgo S. Andreae per Pedechanum de Zonio & certos alios partis Gibellinæ, & hoc super territorio de Prezate. Die superscripto inter horam secundam & tertiam noctis occisus fuit Arighinus dictus Franginus de Sabio in eo loco, & sibi derobatae fuerunt certæ bestiae numero quinque & qui Arighinus erat colonus Antonii de Soltia; & vulneratus fuit quidam alius per certos malefactores partis Gibellinæ. C Die superscripto homines partis Guelphæ de Valle Immania, de Rotha, de Valle S. Martini tempore noctis venerunt ad Terram de Locate, & in ipsa Terra posuerunt ignem, & combusserunt unum porticum cum una parte torcularis juris Capitis de Latio & fratrum suorum, & unum porticum Gasparini de Latio, & alio duxerunt boves quatuor, & una vaccam superscripti Capitis & fratrum; & interfecerunt quemdam colonum nomine Paziolum de Roncello; & erat princeps dictorum hominum dictarum Vallium, ut dicebatur, Tuzanus Rotha. Die Mercurii XXX. superscripti interfectus fuit quidam senex nomine Baninus famulus Domini Menachari de S. Firmo, pro eo quod erat Gibellinus, in campo de S. Firmo, per certos malefactores Guelphos. D Die superscripto homines de Arigonibus de Taliegio & eorum sequaces Gibellini una cum illis de Brembille, de Ultra Agugiam, & aliis Gibellinis interfecerunt in Taliegio homines XI. de Jannonibus & eorum sequaces; & ipso die mortuus fuit Bassanus de Maffeis, qui erat in comitiva cum dictis Gibellinis per homines partis Guelphæ in Taliegio, & derobaverunt maximam quantitatē bestiarum.

Die Veneris primo Augusti superscripti anni maxima comitiva gentium partis Guelphæ numero circa MD. in mane iverunt circa Costas de Pilis, & ibidem interfecerunt Johannem de Pilis Notarium, & derobaverunt tunc de bestiis bovinis XXXII., quæ erant dicti Johannis & parentum suorum, & combusserunt certas domos in Viongo, & in Foresto partis Gibellinæ; & postea homines partis Gibellinæ combusserunt plures domos Guelphorum in Valle Tegete. Et visis prædictis per Guelphos prædictos, quod comburebant domos Guelphorum, venerunt dicti Guelphi ad comburendum in dictam Vallem Tegetem certas domos Gibellinorum, & posuerunt ignem domo Targæ de Bonate; & volendo per Gibellinos obviare, ne comburantur dictæ domus & aliæ post dictam domum, Gibellini, qui erant circa LXXX. fuerunt ad

scara

scaramucciam cum dictis Guelphis numero D. vel circa. In quibus Guelphis erant circa homines equestres XXX. Et dicitur, quod erat tunc Affandrinus de Bongis, & certi alii de Civitate & Burgis, qui Magnati fuerunt. Et breviter interfecti fuerunt ibidem octo Gibellini, quorum nomina sunt hæc, scilicet Franceschinus de Tene, Rubeus de Baifachis de S. Gallo, Fachinettus de Fossate Montis S. Vigili, Petrus Guidi, & Tilius Guidi filius, Baranus de Lungulo, Arighinus, & unus de Pisonibus. Et postea hora XXIV. ipsius diei prædicti Guelphi posuerunt ignem in domibus de la Grumella, & interfecerunt quemdam habitorem de la Grumella. Et postea immediatè homines partis Gibellinæ combusserunt in loco de Lemine omnes domos heredum Domini Jacobi de la Creta. Et ipsa die Veneris primo Augusti dicti anni una maxima comitiva Guelforum ivit ad comburendum in Terra de Stabello reliquas domos illorum de Maffeis & taliaverunt vites de subtus Bonagnum, & præliaverunt ad Bestiam noviter factam super Sedrinam per partem Gibellinam, & interfecti sunt plures de Guelphis. Die Sabbati II. Augusti dicti anni combusserunt homines partis Guelphæ domos heredum Ferrandi de la Volta, quæ erat in Valle Tegete, & postea dicti Guelphi venerunt ad Murgulam de Fara, & poterant esse circa homines CCC. pedestres, & homines XXX. equestres, inter quos equestres Simon de Rivola, & Johannes Domini Grumzini de Rivola, Alexander de Bongis, Mafiolus de Brembate, & certi alii, quos ignoro specificare, facientes monstram. Die Dominico III. supra scripti anni pars Guelpha fecit unam maximam congregationem gentium armatorum Guelphorum numero circa D. pedestrium & equestrium in Plorzano, & aliqui eorum derobaverunt Fieram, & Johannem Franciscum habitorem de subtus murum Fratrum Eremitanorum S. Augustini, colonum Domini Jacobi Militis de Suardis de certa quantitate frumenti, & duos ronchos, & unum lectum, & alias res: Die Lunæ IV. Augusti dicti anni Gibellini combusserunt domos & columbarias illorum de Plaze in Valle Tegete. Die supra scripto dicti homines partis Guelphæ iverunt ad planum Bergomi, & combusserunt in loco de Palusco tres domos, scilicet domum Domini Jacobi de Suardis, & duas alias, & duos homines interfecerunt partis Gibellinæ, scilicet Maffeam de Pesentibus, & unum alium, de quo nomen ignoro; & ibidem in dicto loco derobaverunt bestias bovinas numero CCCC., quas eduxerunt Seriate, Redonam, Palatium, & Plorzanum, & in Vallem Brembanam. Et erant principales ad dictam robariam & homicidia Simon de Rivola, Alexander de Bongis, Johannes Domini Grumzini de Rivola, Zan Carolus de Paterno cum numero circa hominibus D. Die Jovis VII. supra scripti Guelphi Vallis Immanæ & alibi numero D. venerunt ad locum de Brembate superiori, volentes per vim intrare; sed non potuerunt, quia homines dicti loci se defenderunt; & invenerunt ipsi Guelphi super dicto territorio quemdam Gibellinum de Prezate, quem interfecerunt, & qui vocabatur Benza de Prezate. Et etiam ipsi Guelphi rapuerunt unum Molinarum cum uno suo filio; & erat princeps dictorum Guelphorum Tuzanus de Rotha. Die supra scripto Guelphi combusserunt in Valle Tegete domum, & sedumen Domini Salvini de S. Gallo Judicis. Item combusta fuit domus, ubi erat Rasega, quæ dicebatur esse

A Balantiæ de Baxanis, & quæ Rasega erat prope Turrim de Crescentiis extra Portam de Palazo; & ipsam rasegam, & domum Dominus Machides quondam Domini Alberti Militis de Suardis impegnaverat supra scripto Balantiæ, & ideo combusserunt.

Die Veneris VIII. Augusti supra scripti, homines partis Guelphæ venerunt cum armis ad Castrum Azoni de Agaziis, situm in la Grumella, & de supra dictum Castrum combusserunt duas domos Gibellinorum, in una quarum stabat Marchisus de la Grumella. Et sentientes prædicta homines partis Gibellinæ de Bergamo de Villa de Lemine venerunt ad succurrendum dictum Castrum, & ipsi homines Gibellini numero circa DCCC. iverunt Sonicham, & combusserunt domos Guelphorum, quia combustæ erant domus Gibellinorum in dicta Terra de Affonica. Die Sabbati IX. supra scripti, homines partis Gibellinæ de Bergamo de Valle Breni, de Villa Liminis, de Limine inferiori, de Sedrina, de Stabello, de Brembilla, de Maffeis, de Pesentibus, & certi de Insula, in qua erat Mutus de Gambiragiis cum parentibus suis, Ofellus de Locatello, & unus ejus frater, & certi alii de Coleonibus iverunt Postcantum, & ibi combusserunt multas domos partis Guelphæ de Postcantu, exceptis domibus illorum de Zanchis, qui stabant super se, nolentes offendere Gibellinos. Et postmodum ceperunt montes collium de supra Sorisole, & præliatum

C fuit ad unam bastiam, constructam per Guelphos de supra Postcantum, ipse Mutus de Gambiragiis una cum parentibus suis, qui effecti erant amici Gibellinorum; & ibi interfecti fuerunt Guelphi quatuor. Et postea ipsi Gibellini, inter quos erat Zenonus de Suardis, qui conduxerat à partibus Vallis Camonica, Luere, Suere, Gibellinos de Cluxiono, qui erant expulsi de Cluxiono, venerunt declinantes à montibus Pizi, Sorisole, & combusserunt omnia fœnilia illorum de Sorisole, & fecerunt magnam prædam bestiarum. Die Dominico X. supra scripti in festo S. Laurentii homines partis Gibellinæ, scilicet de Brembilla, de Sedrina, & partibus circumstantibus, de Valle Camonica, de Trivilio, & aliis partibus, numero circa MM. iverunt in Plorzanum per vim, & ibidem combusserunt ferè omnes domos existentes in dicto Plorzano, salvo quod non potuerunt comburere Turrim ipsius loci, quæ erat quondam Domini Antonii de Puteo, super qua erat una bastia. Et erant in ea multi Guelphi, qui pugnabant contra Gibellinos, & inter quos erant in ea bastia Tordus filius quondam Jannis de Maffeis. Et de Gibellinis vulneraverunt cum balestris plusquam XX., in quibus mortui fuerunt unus filius de Turre, servitor, & unus famulus Johannis Castelli de Muzo, & unus de Payscho de Valle Camonica, qui interfectus fuit in Monasterio Cœlestinorum. Et de Guelphis, qui interfecti fuerunt quid in Plorzano, quid in Monasterio Cœlestinorum, in quo Monasterio interfecti fuerunt homines quinque, inter quos unus Fratellus, & unus qui vocabatur da la Valle. Et combustæ fuerunt certæ domus, & unum torcular dicti Monasterii existens prope ipsum Monasterium; & in ipso Monasterio reperti fuerunt somæ plusquam CV. frumenti, & alterius bladæ, & plaustra plusquam XX. vini, quæ omnia iverunt ad saccomanum. Et breviter interfecerunt de Guelphis, qui veniebant in succursum illorum existentium super dictam Turrim de Plorzano, plus-

E

plusquam homines XX. & in quo Monasterio interfectus fuit Frater Jacobus Gasurini. Die Lunæ XI. Augusti superscripti Dominus Christophorus Miles de Yseo applicuit ad Portam S. Laurentii in servitium Gibellinorum cum peditibus CCC. & plurium, & cum equestribus XXV. Et ipsa die unā cum Arigino de Yseo, & Ameo de Suardis, qui venerant in dictam Portam cum peditibus CCCC. vel circa, Civibus & districtualibus Bergomi Gibellinis, iverunt per Vallem Tegetem, & combusserunt multas & infinitas domos Guelphorum. Die Lunæ superscripti, homines partis Guelphæ Vallis Serianæ superioris, & Vallis Camonicæ numero circa CCC. accesserunt ad locum de Luere volentes intrare per vim in dictam Terram. Sentientes dicti Guelphi, quod homines de Luere receperant, venerunt in servitium Suardorum & amicorum suorum ad partes & citra loca de Seriate, Redona, & circumstantibus. Et ipsi Guelphi venerunt ad unam Portam de Luere, & occiderunt Comitem de Luere, & ceperunt Loveriaum de Luere; & ipsi de Luere se defenderunt, & interfecerunt unum hominem Guelphum, & multos vulneraverunt de ipsis Guelphis; & ipsi de Luere habuerunt statim succursum à Gibellinis circumstantibus, sic quod non potuerunt intrare.

Die Martis XII. superscripti, Domini Johannes Miles quondam Domini Baldini Militis de Suardis, Scipio Miles quondam Domini Mazoli Militis de Suardis, unā cum Domino Christophoro Milite de Yseo filio quondam Domini Jacomini Militis de Yseo, & ejus comitiva, Panico de Lanciis cum ejus comitiva, cum hominibus de Brembilla, de Gambaraxiis, de Valle S. Martini, & aliis hominibus Bergomensibus Gibellinis, cum Antonio & Gerardo fratribus & filiis Domini Ambrosii Rozioni de Trivilio, & eorum comitiva, cum comitiva Zenonis filii quondam Domini Merixii de Suardis; illorumque de Fedricis, & Borbobus de Covo, & multorum aliorum Gibellinorum numero hominum peditum in summa MM. & plurium, & equestrium CCCC. & plurium, qui omnes caltramentati erant in Burgo Sancti Laurentii noctis antecedentis iverunt per Vallem Tegetem, & combusserunt certas domos & sedumina in dicta Valle Tegete. Et inde statim iverunt Rodonam, & intraverunt in dictum Castrum nemine contradicente, & combusserunt dictum Castrum penitus, in quo Castro soliti erant habitare Assandrinus & Antoniolus fratres & filii quondam Guidoti de Bongis. Et ipsamet die combusserunt omnes domos & hospitia Antonii & Thomasi fratrum de Bongis, & omnes alias domos, & hospitia omnium illorum de Bongis, & vicinorum de Redona, & nemine contradicente. Et statim & immediate iverunt ad loca de Turre & de Vezanica, & ibidem combusserunt omnes domos & hospitia hominum Guelphorum, & circumstantium, & specialiter domos & hospitia Maffoli de Brembate, qui se faciebat de majoribus Guelphorum. Eo die superscripto prædicti de Suardis cum toto exercitu applicuerunt ad locum de Seriate, & ibi combusserunt totam Terram de Seriate, & interfecerunt homines quinque, qui erant super Campanilo de Seriate, salvo quod ipsa die Martis non combusserunt hospitium Guelmi de Rivola, Turrim Benedicti & Panzuti ejus filii de Taruffis, & Turrim Domini Grumzini de Rivola, qui Dominus Grumzinus de Rivola venit ad dictam Turrim ad fidantiam, & ii de

A Suardis cum toto exercitu pernoctaverunt ipsa die ad locum de Seriate. Et die Mercurii XIII. superscripti in mane dictus exercitus Gibellinorum iverunt ad Portam Hospitii Guelmi de Rivola, volentes pugnare dictum Hospitium, & in eum intraverunt, & invenerunt in eo duos pueros parvos; quia nocte prædicta dictus Dominus Guelmus de Rivola cum hominibus & mulieribus, quæ in eo sedumine erant, fugerunt à parte posteriori dicti Hospitii. Et ipsi Gibellini invenerunt in eo hospitio equos infelatos XIV., & multos asinos, & multam quantitatem bladæ, & bestiarum, vini, & utensilium, & multarum rerum mobilium magni pretii & valoris, & dictum hospitium cum omnibus rebus mobilibus in eo existentibus combusserunt. Et ipsamet die Mercurii XIII. Augusti superscripti dictus exercitus Gibellinorum fuit circum circa dictam Turrim Benedicti de Taruffis, & Panzuti ejus filii, super qua Turre erant homines XXXVI. partis Guelphæ, de quibus fuit unus Antonius filius Johannis de Maffeis, qui acceptus fuit de dicta Turre per illos de Suardis ad fidantiam, quem Tonolus aliò duxit, & similiter uxorem dicti Panzuti, quia erat Gibellina, & filia Maffioli de Refrizatis, & unam mulierem matrem Sebastiani de Camposcantiis Gibellinam, & uxorem Jannis Guidini Pauli, quæ mulieres liberatæ fuerunt. Et in qua Turre erat Panzutus prædictus, Burdigellus de Burdicis, Bæxius de Lauduno cum sua maxima comitiva, qui venerant ad dictam Turrim, qui omnes fuerunt interfecti, quierant numero XXXIII. in quibus erant prædicti, & Stephaninus de Bulgare, & tres de Martinengo, & unus filius Olzelæ de Zonio. Et Salaris filius quondam Domini Girardi de la Sale interfecit sua propria manu dictum Panzutum de Taruffis prope dictam Turrim; & breviter dicebant, quod de dictis Guelphis mortui fuerunt in loco de Seriate, quid in una parte, & quid in alia homines XLVII. & plures, in quibus erat unus de Rivola mortuus. Et de Gibellinis occisus fuit quidam nomine Johannes Manzini habitator Vallis Breni ad dictam Turrim Panzuti, & multi alii vulnerati fuerunt veretonis, non tamen periculo mortis. Et in servitium Suardorum & Gibellinorum accesserunt Tonolus quondam Domini Savioli Coleonum cum eorum vexillo cum certa comitiva peditum & equitum in dicto loco de Seriate. Et die superscripto Mercurii XIII. superscripti in sero recessit à dicto loco de Seriate præfatus Dominus Johannes Miles quondam Domini Baldini de Suardis, & ivit hospitatum in Terra Colonolæ. Et die superscripto recessit Dominus Scipio à dicto loco de Seriate, & ivit hospitatum Traschurium, ita quod ipsum Dominum Christophorum dimiserunt, & quia dicti de Suardis recedebant, ipse Dominus Christophorus & Ariginus de Yseo receperunt cum eorum comitiva à dicto exercitu. Die Mercurii superscripti in sero accessit Dominus Antonius Torniellus de Novayra Pergamum pro Locumtenente Illustris Principis Domini Domini Comitum Virtutum pro pacificando Guelphos & Gibellinos.

Die Jovis XIV. superscripti, Guelphi posuerunt ignem in domibus prædicti Domini Jannis de la Sale sitis in loco de Petrengo, & Sedumina, & domos Domini Johannis quondam Domini Mazzæ de Suardis sitas in eodem loco de Petrengo combusserunt. Die XV. Veneris superscripti anni in festo Domine S. Mariæ occisus fuit Dominus Antoniolus quondam Domini

ni Merini de Suardis in loco de Sonzono per homines Vallis S. Martini, & alios Guelphos. Item die suprascripto interfectus fuit quidam, qui vocabatur Brusa, super territorio de Caluscho per homines partis Guelphæ prædictos. Die Dominico XVII. supradicti pugnatum fuit in loco de Lemine inter Guelphos & Gibellinos: tamen nullus fuit interfectus. Die Lunæ XVIII. Augusti suprascripti anni homines Vallis S. Martini, Immaniae, & aliunde partis Guelphæ venerunt Carvichum, & ibidem combusserunt domos & tegetes & hospitia, sitas & sita in Carvicho, quæ erant Domini Johannis Militis de Suardis, & aliorum Gibellinorum. Die Martis XIX. Augusti suprascripti anni certi homines partis Gibellinæ combusserunt certas domos & sedumina hominum de Lemine superiori Guelphorum super ipso territorio. Et statim Guelphi de Lemine superiori cum illis Vallis Immaniae venerunt ad comburendum domos Gibellinorum existentiam in Burgotto, inter quas fuit una tegetes cum parte unius domus Crescimboni de Rovariis. Die suprascripto Guelphi combusserunt domos Domini Jacobi Militis de Suardis existentes Gornigolum. Die Veneris XXII. combusta fuerunt domus & torcular Bartholomæi quondam Domini Thomaxini de Cluxiono, existentes Alzanicam prope Redonam per illos de Bongis & eorum sequaces; ac domus & sedumina existentes in loco de Apzolo. Die Dominico in festo S. Bartholomæi Apostoli XXIV. suprascripti, Guelphi de Contratis Vallis Tegetis, de Panifale, & Paltranica horis duabus noctis venerunt furtivè, & capierunt ignem in Plazolo in una domo. Die XXV. suprascripti in publico dictum fuit in Bergamo, quod Petrus bonus de Capitaneis de Clanduno, & ejus nepos occisi fuerunt die XXI. suprascripti mensis. Die Martis XXVI. accessit Bergomum Dominus Zovanetus Vicecomes Miles causâ celebrandi pacem; & ipsa die proclamari fecit per Urbem Bergomi, quod nullus de Coleonibus, & de Suardis, nec eorum sequacibus deberent offendere aliquos de Rivola & de Bongis, nec amicos eorum sub pœna maxima. Die Mercurii XXVII. suprascripti præfatus Dominus Zovanetus Vicecomes, dum iret cum ejus comitiva Alzanum pro volendo loqui illis de Rivola, & de Bongis pro pace celebranda inter Guelphos & Gibellinos, invēnit, quod Simon de Rivola occisus fuit super strata prope Blandatium. Et dicebatur in Bergamo, quod Arighinus de Rivola fuerat ille, qui interficere fecit dictum Simonem de Rivola. Die suprascripto mensis & anni Guelpha pars de Bergamo & Montaneorum fecit suam coadunationem in offensam Gibellinorum, & iverunt homines dictæ partis Guelphæ in Castegnola, ubi moratur Theutaldus Petri de Pesentibus & certi ejus parentes, & ibidem combusserunt omnes domos, seu Tazetum ipsius Theutaldi; & ibidem interfectus fuit Zanettus de Cornaggis Guelphus. Et ipsa die Mercurii una pars dictorum Guelphorum vēnit in Brembilla de subtus Mascharinum, & combusserunt multas tegetes illorum de Carminatis & amicorum suorum. Et ipsa die una alia pars dictorum Guelphorum vēnit in obsidionem ad domos de Maffeis, & succursum habuerunt ab hominibus partis Gibellinæ. Et ipsa die una alia pars dictorum Guelphorum ivit ad pugnandum ad bastiam seu Turrim, quæ tunc construebatur per homines de Sodrina super montem situm super Sodrina. Et tamen nullum damnum dederunt Gibellinis, immo plures Guelphi vulne-

Tom. XVI.

A rati fuerunt. Et ipsa die tempore noctis certi latroni Guelphi venerunt in Plazolo, & combusserunt tegetem Beneramini de Plazolo ferrarii Gibellini. Et ipsa die Mercurii exercitus Gibellinorum existens in Mapello, & in Villa Ripæ Abduæ in exercitu (aderant simul homines de Suardis, & de Coleonibus, & eorum sequaces) iverunt ad comburendum domos, tegetes, & torcularia existentia super montem de la Botta partis Guelphæ. Die Veneris horâ primâ noctis XXVI. suprascripti Guelphi de Valle Immania & aliunde circumstantes venerunt Trefoltium, & ibidem combusserunt unam domum Tonoli Johannis de Cavaneis, & unam aliam domum Jacobi quondam Johannis de Zuchis, & combusserunt in loco de Terno unam domum Fachini de Caverfenio. Et ipsa die dictus Antonius Johannis de Cavaneis videns se combustum esse in dicto loco de Trefoltio, statim vēnit ad locum de Brembate superiori, & accendit ignem in quadam domo Johannis dicti Cuchini de Brembate Guelphi, & ipsam combussit. Die suprascripto facta fuit una andata per homines partis Gibellinæ de Brembilla super territorio Guelphorum Vallis Immaniae, & interfectus fuit unus Guelphus, ut dicitur, in Matesma.

Die Dominico tempore noctis ultimo suprascripti, certi Guelphi de Paltranica, & de Soriole venerunt in Vallem Tegetem, & combusserunt unam domum, quæ fuit Johannis de S. Gervasio, & modò possidebat Mutus de Muzo pro dote unius suæ nurus parvulæ; & ipsa nocte venerunt ad comburendum in loco de Froxio scenum Tonoli de Amanio, & volebant comburere ejus domum, sed non potuerunt. Die Martis II. mensis Septembris occisus fuit per homines partis Guelphæ tempore noctis Johannes de Zonio Gibellinus in loco de Vezanica. Die Mercurii III. suprascripti tempore noctis per homines partis Guelphæ combusta fuerunt domus illorum de Galcis de la Grumella, sitæ sub Castro Azimi de Agazis, & domus heredum Barili de Barilis existentes in Valle Tegete. Die Jovis IV. suprascripti Johannes Firmus de Adraria cum una maxima Guelphorum quantitate de Adraria, & aliunde cum armis vēnit ad locum de Vico-longo, & ibidem combussit unam pulchram domum cum uno magno torculari, & multas alias domos, & habitationes Arigini, & Johannis fratrum de Marentiis habitatores de Sernico, & multas alias domos & habitationes Gibellinorum, & derobaverunt ipsas domos. Et dicitur, quod deterioraverunt ipsi Guelphi suprascriptos Ariginum & Johannem plusquam florenos M. Die suprascripto horâ noctis Dominus Betinus de Ofemo Marchianus Anconæ, qui erat Capitaneus in Cittadella Bergomi, interfectus fuit in domo magna sita in Cittadella, ipso existente in horto, per unum suum Cochum, & unum ejus domicellum & expenditorem; & ipsi homicidio consensit una ejus ancilla; & derobaverunt, ut dicebatur, Florinos MM. & plures, & fugam arripuerunt projiciendo se ipsi tres cum funibus extra murum. Die Veneris V. Septembris certi homines de Brembilla, de Villa de Lemine, Portæ Civitatis S. Laurentii Bergomi numero circa CC. armati pedestres & equestres iverunt in Vallem Tegetem ad Cornellum, & combusserunt ad Cornellum domum & tegetem cum torculario parvo Guielmi de Narinonibus, & certas domos hominum partis Guelphæ, & vulneraverunt plures de Guelphis cum veretonis, in quibus

M m m

bus

bus fuit unus Zucha de Roxiana, qui decessit. Die postquam facta fuerunt prædicta, homines partis Guelphæ circumstantes Cornellum venerunt ad comburendum domum & sedumen magnum Mafoli de Urio Gibellini, in quo habitabat Francinus & frater. Die Sabbati VI. superscripti una maxima quantitas gentium armatarum partis Guelphæ Vallis Immanæ & Vallis S. Martini & aliunde venerunt in aguayto de supra Mapellum, volentes intrare Mapellum, & deguastare, & erant numero circa D. & fecerunt insultum ad portam Mapelli versum montes; de quo insulto vulneraverunt sex Gibellinos de veretonis, tamen sine periculo mortis, & non potuerunt intrare Mapellum propter succursum Birli, & Leardi Coleonum, & Muti de Gambarixiis, & plurium aliorum Gibellinorum de Villa de Lemine, & de Brembate superiori, & aliorum Gibellinorum, qui ibi venerunt; & multi de ipsis Guelphis vulnerati fuerunt, taliter, quod duo ex eis fuerunt aliò portati. Et ipso die combusserunt unam domum in Prezate, volentes intrare in Castrum de Prezate, & combusserunt certas domos in loco de Ambivere de jure Gibellinorum; & nota quod fecerunt treguam die antecedenti.

Die Dominico VII. superscripti combustæ fuerunt in loco de Seriate certæ domus, quæ remanserant; scilicet Gibellini combusserunt domum & sedumen Benedicti de Tarussis, in quo quidam stabat Panzutus; & Guelphi postea combusserunt stantiam, & torculum Galeatii & Barnabovis de Forestis. Die Martis IX. superscripti pugnatum fuit super collem Galzani inter homines Vallis Immanæ, & Vallis Brembanæ, & certos alios Guelphos ex parte una, & eorum sequaces Gibellinos ex altera; & quatuordecim ex ipsis Gibellinis vulnerati fuerunt de veretonis & lapidibus, & unus fuit interfectus nomine Coyonus de Clenetio. Die superscripto IX. Septembris Dominus Scipio Miles de Suardis, & Christophorus de Yseo Miles cum maxima comitiva gentium armatarum numero M. & plus, inter quos erat Johannes de Begnis cum hominibus sexaginta, & plures de ultra Agugiam, & certi de Valle Camonica, iverunt ad Terram de Adraria, & ibi multas domos & tegetes combusserunt. Tamen non potuerunt ipsa die ire ad plateam dicti loci de Adraria, & de Guelphis mortui fuerunt plusquam quinque, & de Gibellinis interfecti fuerunt quatuor, inter quos fuit unus nomine Lardixius de Buccellenis, & de Guelphis, & Gibellinis vulnerati fuerunt plures, de quibus fuit unus Arifminus filius quondam Baldini Rubei de Solario, qui decessit post factum dictum vulnus per dies viginti vel circa per malam custodiam. Die superscripto interfecti fuerunt Galeotus filius quondam Pantaleonis de Bongis dicti Panzuti Codeli, & unus de Acerbis de Martinengo nomine Zanettus super territorio de Crema per certos Gibellinos Bergomenfes de Brembilla. Die Jovis XI. superscripti una maxima comitiva Guelphorum armatarum numero circa CCC. venit ad locum de Cenate, & combusserunt domos & torcular heredum Domini Zenini de Tertio, & multas alias domos Gibellinorum. Et erant tunc principales Alexandrinus de Bongis, Vivianus filius quondam Domini Martini de l'Ulmo, & Perlinus de Grumello; & de ipsis Guelphis vulnerati fuerunt quatuor & plures. Et die prædicto prædicta comitiva venit ad locum de Roxiate, & accessit ad Turrin & stantiam Domini Johannis de Fedricis, quæ fuit Johannis de Cra-

pis, super qua tunc erat Offus filius naturalis quondam Grumeti de Priatinis cum duobus colonis superscripti Johannis. Et ipsam Turrin pugnauerunt, & non volentes ipsum offendere, cum blandis verbis acceperunt eum ad fidantiam infra dictam Turrin cum dictis duobus sociis. Et dicitur, quod dictus Perlinus promissit fidem de servando, & tamen quum fuit in ipsa Terra, interfecerunt alteros duos, & dictus Perlinus primò vulneravit dictum Offum, & etiam interfectus unus colonus Antonii de Priatinis ibidem. Die Veneris summo mane ante diem XII. superscripti dicti homines partis Gibellinæ combusserunt domos & stantias Johannis de Grumello, & aliorum de Grumello sitas in loco de Grumello. Die Veneris superscriptus Jacobus de Advocatis de Brixia habitator in loco Arcenate Vallis Trompiz, & Toninus de Gardono agro Brixienfi una cum maxima comitiva peditum Brixiensium numero CCCC. & equestrium circa L. hominum armigerorum, venerunt per Olum de supra Masera veniendo in agro Bergomenfi de subtus Trebecum & Calepium, & cum certa quantitate farinæ super equis & mulis & veretonis sex millibus & duabus bombardis, volentes prædicti Jacobus & alii venire ad locum de Adraria ad succurrendum Johannem Firmum de Alexandris de Adraria, & alios eorum sequaces de Adraria, & qui cum eo erant numero circa CCC. de Guelphis; & erant tunc circumquaque Dominus Scipio de Suardis Miles cum una comitiva Brixiensium, & Birlus de Coleonibus cum hominibus L. vel circa, & cum ejus pennono, seu vexillo de Coleonibus, Dominus Johannes de Fedricis cum ejus comitiva, Pecinus de Lanzis, cum ejus comitiva, & Michael de Suardis, & certi alii Gibellini numero plusquam MM. Et ecce dum dictus Jacobus Avogadus cum prædictis Guelphis transisset dictum flumen Olli veniendo versum Viam Longam, dicti Gibellini venerunt obviam ei, & sequacibus suis, & interfecerunt de ejus comitiva circa Olum versum Bergomense agrum homines plusquam CL. inter quos fuit nepos dicti Jacobi, & unus Toninus de Taliuno, qui erat gener quondam Panzuti de Tarussis. Et ultra Olum fugit dictus Jacobus cum certis aliis sequacibus suis; & multi alii de dictis Guelphis interfecti fuerunt ultra Olum per homines de Palazolo, de Paratico, & alios Brixienfes, & multi capti fuerunt, & ducti Palazolum numero IX. & acceperunt ipsis Guelphis duas banderias.

Die Dominico XIV. superscripti, Domini Scipio & Christophorus cum eorum comitiva recesserunt à dicta Adraria, quæ erat in obfisione. Die Lunæ XV. superscripti, homines partis Guelphæ Vallis Immanæ, Vallis Brembanæ, & alibi venerunt super planum de Laxolo de Brembilla, & combusserunt omnes tegetes & hospitia existentia super dicto plano, & habitationes Guarini de Carminatis, & vulneraverunt cum lancea filium dicti Guerini. Nota, quod pars Guelpha in magna quantitate venit in pluribus vicibus, & combussit multas tegetes & fœnilia & hospitia Communi Fino existentia in eis super territorio & montibus de Gandino, & Barziza, & dedit eis de Gandino damnum plusquam Florenorum MM. Et hæc facta fuerunt de mense Septembris ad introitum ipsius mensis. Die Martis XVIII. superscripti Tuzanus de Rotha cum maxima comitiva Guelphorum venit super territorio de Mapello, & interfecerunt unum hominem, & unam mulierem.

herem. Die suprascripto una comitiva Guelphorum Vallis Serianæ superioris, Vallis Brembanæ, & alibi numero circa DCCC. venit ad locum de Luere, & combussit quasi totam Terram de Luere, excepta Turre Thebaldini de Forestis, & certis aliis domibus existentium circa ipsam Turrim. Et vulnerati fuerunt de Gibellinis homines tres, & de Guelphis multi fuerunt vulnerati. Die suprascripto vel sequenti dicti Guelphi venerunt ad locum de Bertio, & combusserunt multas domos in dicta Terra, & Mazanum de Tertio interfecerunt. Die Mercurii XIX. suprascripti dicti Guelphi, inter quos fuit Johannes Firmus, venerunt ad locum de la Ripa, & ibi pugnaverunt, & occiderunt Johannem de Tertio habitorem de la Ripa. Die suprascripto vel antecedenti prædicti Guelphi venerunt ad locum de Taliuno, & combusserunt certas domos Domini Arighini, & Johannis fratrum de Marentiis. Et dicitur quod interfecerunt homines quatuor Gibellinos; & de dictis diebus dicitur quod dicti Guelphi combusserunt Terras de Urgolo, & de Lozano Domini Tonoli de Tertio. Die Veneris summo mane XX. Septembris suprascripti anni certi Guelphi venerunt ad comburendum domum Mozi de S. Gallo sitam ultra Pontem de la Murgula per parvum spatium, & domum, quæ fuit Boneti de Bonate tubatoris, & dicitur esse Maffioli de Brumano, & Federici de Prefavalle. Die suprascripto Johannes Firmus suprascriptus una cum hominibus CCCC. partis Guelphæ combusserunt Terram de Taliuno, & ibi interfecerunt homines quinque, nec non combusserunt certas domos in Terra de Grumello, & interfecti fuerunt homines quatuor de dictis Guelphis.

Die Dominico XXII. suprascripti mensis & anni homines partis Guelphæ interfecerunt Mariolam uxorem Tonoli Grignapallæ gravidam, ut dicebatur, de mensibus octo, vulneraverunt eam in ventre, & hoc fuit in Valle Tegete in uno campo, ubi recolligebat ravitiā. Die suprascripto XXII. dum prædicti Dominus Peregrinus de Cavercagis de Verona Potestas Bergomi, & Dominus Arighinus de Caymis de Mediolano Referendarius Bergomi una cum certis hominibus armatis irent ad videndum pontem de Lemen, pro ut solitum, & essent super dicto ponte, audierunt maximum rumorem & clamorem fientem super ipso territorio de Lemen super platea Lartenæ inter Guelphos & Gibellinos. Et ecce Dominus Potestas & Referendarius volentes obviare, ne dictus rumor fieret, homines partis Guelphæ Vallis Immanæ de Locatello, & de Lemen superiori currerunt contra eos, & vulneraverunt unum. Domicellum dicti Domini Potestatis in coxa cum uno veretono, & unum equum dicti Domini Potestatis in uno oculo. Et ipse Dominus Potestas & Referendarius hoc videntes fugerunt in Lemen ad homines partis Gibellinæ, & sex de Gibellinis fuerunt vulnerati. Et salvo quod vulneratus fuit cum uno veretono in ventre Paxinus Sexraboni Gibellinus, ex quo vulnere mortuus fuit, & hoc modo interfectus fuit Longinus de Pesentibus. Item interfectus fuit Albricus patruus Pagani de Chinellis antiquissimus. Die suprascripto interfectus fuit Frater Johanninus Conversus Fratrum Cœlestinorum, & habitator de Paluscho super possessione ipsorum Dominorum Fratrum in Paluscho, & hoc sub Terra de Baniatica, per homines partis Guelphæ. Die Martis XXIII. suprascripti Do-

Tom. XVI.

A minus Ubertinus de Arcellis de Placentia intravit in Urbe Bergamo pro Potestate, & eo die revocatus fuit Dominus Peregrinus de Cavercagis. Die Mercurii XXIV. suprascripti interfecti fuerunt Antonius quondam Facini de Lemen, Pataruza de Lemen, & Johannes Lanfranci de Lemen partis Guelphæ de Valle Immanæ, de Valle S. Martini de Lemen in duobus aguaitis; & supervenit factis dictis hominibus Dominus Carolus Geno Capitaneus Generalis Domini Domini nostri, qui ibat pro celebrando pacem. Et ipsa die in dicto loco interfectus fuit unus de Rotha, qui dicebatur Novella, & multi alii vulnerati fuerunt de Guelphis. Die Sabbati XXVII. suprascripti cridata & præconizata fuit tregua duratura hinc ad medium mensem Octobris proximè venientis inter Nobiles de Coleonibus & de Suardis, & eorum sequaces, & Nobiles de Rivola & de Bongis & eorum sequaces ex altera. Et hoc pœna Florenorum MMM. frangentium dictam treguam. Et quæ tregua fuit cridata mandato dictorum Zanetti Vicecomitis, Caroli Geno, & Antonii de Torniellis Capitanei & Consiliarii Domini Domini nostri.

Die Dominico XXVIII. suprascripti accessit Bergomum Dominus Decius de la Rotha de Pisis pro Capiteo in Cittadella Bergomi, & hoc loco Domini Betini de Ofemo, qui interfectus fuit die III. suprascripto proximè præterito in Cittadella per familiares suos. Die Lunæ XXIX. dicti publicatum fuit in Pozera territorii de Taliegio, quod interfecti fuerunt homines duo de Savionibus die Sabbati XXII. suprascripti per homines de Arigonibus & eorum sequaces. Die Martis XXX. suprascripti certi homines partis Guelphæ de partibus de Paltranica venerunt in aguayto in Droxio, & acceperunt bestias bovinas septem, quæ erant Paxini, & aliorum Gibellinorum, quas versus Paltranicam conduxerunt. Die suprascripto certi homines partis Guelphæ tempore noctis venerunt ad comburendum hospitium Tonoli quondam Guidoti de Amanio situm in Droxio; tamen combusserunt totum, & combusserunt certam quantitatem fœni, & portam dicti seduminis. Die Jovis horâ quartâ noctis II. Octobris suprascripti anni certi homines partis Guelphæ de Sorifole, de Paltranica, & parte superiori venerunt ad Monasterium Vallis Marinæ, volentes intrare in dicto Monasterio pro illud comburendo, sed non potuerunt, & portam dicti Monasterii combusserunt die Martis VII. suprascripti interfectus fuit Farinellus frater Mazuchi de Musinonibus de Zonio Gibellinus per homines partis Guelphæ existentes in aguayto. Die VIII. suprascripti vel circa ipsas dies dicti mensis certi Gibellini de Luere & partibus circumstantibus acceperunt ad Terram de Predorio, animo & intentione interficiendi quemdam de Forestis quondam Johannis, & ejus domos combusserunt, & Guelphorum in Predorio habitantium; sed non potuerunt eum interficere, quia ipse fugit in ejus Turre cum certis suis amicis. Et ipsi Gibellini combusserunt certas domos heredum Domini Oslebini de Forestis Gibellinorum, & certas alias domos projecerunt per terram. His diebus combustum fuit Palatium de Grumello, quod erat Domini Jacobi Militis quondam Domini Mazoli de Suardis, & Gramerini quondam Domini Guardini de la Crota, qui dicitur esse Guelphus, & combustæ fuerunt multæ aliæ domus sitæ in loco de Grumello, & prædicta commissa fuerunt per utram-

Mmm 2

que

que partem. Die Sabbati XI. suprascripti interfectus fuit quidam de Gavazis Guelphus per Pedercinum de Musinonibus de Zonio, & certos alios suos sequaces Gibellinos super territorio de Postcantu, & derobaverunt certas pecudes & capras.

Die Dominico XIX. suprascripti interfectus fuit Vincentius frater Frezæ de Gurnigolo Gibellinus in una domo ipsius sita in Gurnigolo per certos latrunculos de Plorzano partis Guelphæ. Die Veneris XVIII. Octobris suprascripti anni Johannes de Begnis de sequacibus Suardorum in ambabus cruribus vulneratus fuit ad Castrum S. Laurentii unâ cum sex de Gibellinis ad unam scaramuzam, & interfectus fuit unus equus Federico filio Pecini de Lanzis, & quæ scaramuza facta fuit inter certos Gibellinos, qui stabant ad dictum Castrum numero circa L. & homines de Cluxiono, & eorum sequaces Guelphos ex altera parte numero circa CCC. Et dicitur quod de Guelphis vulnerati fuerunt, & portati Cluxiono: & prædicta fuerunt die XII. Octobris prope dictum Castrum. Die Jovis ante diem XXIII. certi latrunculi partis Guelphæ combusserunt unam domum & sedumen situm ad Casalimum, quod erat Gisalberti de Bariatis. Die Jovis suprascripto XIII. suprascripti anni præconizatum fuit in Bergamo ex mandato Officialium Bergomi, quod Nobiles de Coleonibus & de Suardis & sequaces eorum non debeant offendere Nobiles de Rivola, & de Bongis, nec eorum sequaces, & è converso, sub pœna contenta in decretis Domini Domini nostri. Et ipso die accessit Bergomum Dominus Arighinus de Rivola à Mediolano, & est Potestas Mediolani & hoc pro pacificando. Die Sabbati summo mane XXV. suprascripti certi homines partis Guelphæ clam venerunt in Bochaliono, & posuerunt ignem in quadam domo Bertolini de Canestris de Mapello Gibellini in Contrata de Bochaliono, & ipsam domum combusserunt, & quæ domus erat prope domum heredum Petrecini de Via Nova Guelphi, quod sedumen combussit occasione prædicti ignis appositi in dicta domo; & statim combusserunt in dicta Contrata unum porticum Johannis Vegii. Die Dominico XXVI. suprascripti ante diem una maxima comitiva Guelphorum de comitiva Johannis Firmi de Adraria, & eorum sequaces, venerunt ad comburendum Terram de Lantratico & certas domos sitas in locis de Corna Vallis Recti, & qui erant Gibellinorum, & absque alicujus Gibellini cæde. Tamen interfecerunt ipsi Guelphi in dicto loco de Lineratico homines duos Guelphos, Die Veneris ultimo Octobris interfecti fuerunt duo Baroverii Domini Potestatis Bergomi super bello facto; & dicitur quod fuit Leonardus Suardus cum ejus comitiva. Die Sabbati primo Novembris interfectus fuit China de Urio servitor Gibellinus extra portam Domini Potestatis Bergomi. Die Lunæ III. suprascripti interfectus fuit Martialis de la Valle de S. Peregrino S. Laurentii vangabat in campo Monacharum S. Bernardi sito prope & ductus fuit quidam filius Boraderi de la Valle. Et hæc facta fuerunt per certos Guelphos Contratæ Vallis Tegetis ad Paltranicam. Die Veneris VII. suprascripti venit Johannes Firmus de Adraria unâ cum certis Guelphis de Adraria ad loca de Taliuno, & de Grumello, & ibi certas bestiarum quantitates bovinarum numero circa C. & ipsas conduxerunt Adrariam. Die VII. Novembris anni su-

A prascripti Leonardus de Suardis, Thoma de Ca Nodus de Cavaneis de Villa Leminis, Brigilius de Villa ipsa unâ cum certis Gibellinis numero XL. equestribus fecerunt unam cursariam in Burgo Plorzani horâ quasi tertiâ, & interfecerunt Andriolum de Molonio olim nepotem Johannis de Bassis, & certos alios Guelphos numero VII. Et eodem die interfecti fuerunt duo Gibellini, scilicet unus appellatus Zannus de Verdello dictus de Albino in loco de Cumenduno per brigatam, & XXVIII. de Cumenduno, & unus filius Martinelli de Albino servitoris. Die Mercurii XII. suprascripti quatuor Guelphi latrunculi venerunt ad quandam petiam terræ sitam ultra Murgulam de Fara, & vulneraverunt Gibinum ætatis senem, quinque vulneribus. Die Jovis XIII. suprascripti, suspensi fuerunt in prato S. Alexandri homines tres Gibellini, scilicet unus vocatus Johannes de Bracha, alter Beretus de Gandino, alter vero Antonius de Monte Pefulano, eo quia derobaverunt certos boves & vaccas super territorio de Palusco. Die Veneris XXI. suprascripti facta fuit una andata per Johannem Roberti de Boxellis, & certos ejus parentes, asserentes sequaces esse illorum de Suardis unâ cum certis de Masseis de Brembilla, & Sodrino, & aliis Gibellinis circumstantibus Brembillæ numero circa CL. Gibellinorum in Tormalita territorii de S. Johanne Albo. Et ibidem interfecerunt homines quinque Guelphos, & combusserunt certas domos & hospitia in dicta Contrata de Tormalita, & interfectus fuit unus filius Dondonz Gibellinus.

Nota quod de dicto mense circa medium & ante & post per multos dies combustæ fuerunt per homines partis Gibellinæ infinitæ domus Guelphorum de Vico Longo, de Foreto, de Calepio, & de Bedario, & plures aliarum Terrarum. Et Guelphi de Adraria & eorum sequaces fecere diruere & destruere palatium & cultum Domini Johannis Domini Gozini de Suardis, in quo quidem stabat Baratinus ejus frater in Calepio. Die Mercurii XXVI. suprascripti interfectus fuit Biellus filius quondam Gratioli de Suardis super territorio de Molonio per Dominum Bergaminum quondam Domini Nicolæ de Tertio, & Panicum de la Cornella. Die suprascripto vel sequenti certi homines Guelphi de Predorio unâ cum certis aliis Guelphis venerunt in aguayto inter Prædorium & Sarnicum, ubi Darius de Castello, Johannes Marentii, unus filius Flandæ de Sarnico, Brunellus Trifanitus de Luere, & multi alii Gibellini, faciebant colligere granellos olivarum, & ibi insultaverunt, & vulneraverunt dictos Darium, & filium Flandæ, & Johannem Brunellum, & unum alium, volentes eos interficere, & ex quo dictus Darius decessit post certos dies. Die Martis II. Decembris Johannes Firmus de Adraria & alii partis Guelphæ numero CCC. vel circa ivit ad Terram de Franica, & ibi combusserunt dictam Terram, & interfecerunt homines septem, & unam fœminam, & derobaverunt tot bestias, & alia, quæ posita fuerunt ad buttinum, & incantata fuerunt in Adraria in Libris LV. Die Lunæ VIII. suprascripti, quum certi Gibellini de Luere, & Valle Camonica & alibi numero CC. vel circa ad Terram de Conee ivissent pro comburendo & rubando, ipsam Terram combusserunt totam Terram excepta Turre; & ibidem interfecerunt homines XI. Guelphos, & duxerunt aliud quatuor pueros, & fecerunt certas rubarias, & ecce in-

finiui

finiti homines partis Guelphæ numero DC. vel circa accesserunt ad dictam Terram confestim, & interfecerunt de Gibellinis superscriptis XXI. inter quos fuit Bartholomæus de Curtibus. Die Veneris XII. Octobris dicti anni cridatum fuit & præconatum per & inter Nobiles de Suardis, de Taliegio, de Averaria, & eorum sequaces ex parte una, & Nobiles de Rivola, & de Bongis & eorum sequaces ex parte altera, quod fecerant unam bonam pacem & optimam in Civitate Papiæ, & hoc mandato & exequutione literarum prælibati Magnifici Domini Domini nostri. Datum Papiæ die X. Decembris; & ipsa die accessit Bergomum Johannes Firmus de Adraria, & alio die sequenti ivit Mediolanum.

Dux Mediolani &c. Papiæ, & Virtutum Comes &c.

Capitula Pacis inter Bergomenses tandem celebrata vobis mittimus his annexa; volentes quatenus per Communia, parentelas, & omnes alios, ad quos spectat; pacem ipsam ratificari faciatis, asscurantesque vos de fœderibus & obsidibus utriusque partis, pro ut vobis videbitur, pro observantia pacis, nobis de receptione præsentium, & pro ut facere deliberaveritis, referendo. Nobilibus & sapientibus viris Antonio de Torniellis Capitaneo, & Potestati nostris Bergomi, ac Domino Johanni de Rampolano generali nostro Vicario.

Dux Mediolani, Papiæ, & Virtutum Comes &c.

Nomina illorum, qui contraxerunt pacem inter Bergomenses celebratam per vos requisita vobis mittimus his annexa. Datum Papiæ die XXV. Augusti MCCCXCIII. Nobilibus & sapientibus viris Antonio de Torniellis Capitaneo & Potestati nostris, ac Domino Johanni de Rampolano generali nostro Vicario.

In nomine Domini, ejusque gloriosissimæ Virginis Mariæ, & totius Curie coelestis. Amen. Et ad honorem & augmentum status Illustrissimi & Excellentissimi Domini Domini Galeatii Ducis Mediolani, Bergomi, & Papiæ, & Virtutum Comitum, & pro ejusdem utilitate omnium & singularium partium superscriptarum, & cujuslibet ex dictis partibus, & ad tranquillum statum earundem in præsentia Reverendissimi in Christo Patris, & Domini Domini Fratris Petri de Candia, Dei & Apostolicæ Sedis gratiæ Episcopi Novariensis, & Comitum, nec non spectabilium & egregiorum virorum Dominorum Balsarini de Pusterla Militis, Johannis de Crespis Decretorum Doctoris, & Pagani de Aliprandis Magistris generalis intratarum præfati Domini, deputatorum à præfato Domino, ac ejus Commissariorum super præsentis pacis celebratione.

Egregii & Nobiles viri Domini Zaninus de Suardis pro se principaliter ac nomine & vice aliorum omnium de Domo Suardorum, ac etiam pro omnibus sequacibus & adherentibus Domus de Suardis, ac etiam pro omnibus parentilibus, & hominibus infra scriptis, scilicet pro Pecino de Lancis, pro parentela de Belosis, pro parentela de Brignachosis, pro Jacobo dicto Badalio de Averaria, & pro omnibus illis de parentela dicti Jacobi de la Fontana de Averaria, pro Antonio de Fedricis de S. Gervasio, & pro parentela illorum de S. Gervasio, pro parentela illorum de la Fontana, pro parentela illorum de Arigonibus de Taliegio, & Vallis

A „Saxinæ, pro parentela illorum de Quartixobus, pro parentela illorum de Augustonibus, pro parentela illorum de Romonibus, pro parentela illorum de la nec non pro eorum, & cujusque eorum amicis & sequacibus & adherentibus, nec non pro parentela illorum de Vegiis, pro parentela illorum de Calvis, & de Mogliis, pro parentela illorum de Donatis de la Plaza de Medio, pro parentela illorum de Panigonibus, de la Plaza de Medio, pro parentela illorum de la Plaza, pro Martino Mascharii de Lenna, & ejus agnatis, pro parentela illorum de Calegariis, & illorum de Malosellis de Valle Nigra, pro parentela illorum de Valente, & illorum de Corona cum eorum amicis, nec non pro ipsorum amicis Vallis Tondræ, nec non pro parentelis illorum de Maffeis, & illorum de Musionibus, nec non pro omnibus de parte sua volentibus confirmare & ratificare præsentem pacem, tamquam amici vel adherentes præfatorum Dominorum de Suardis, nec non per Johannem Roberti de Bofellis, & ceteris sequacibus & amicis: nec non pro parentelis illorum de Gambaraciis, & illorum de Capitaneis de Marentio, volentibus ratificare & confirmare, ut supra; nec non pro omnibus dictarum parentelarum & aliis volentibus ratificare & confirmare pacem, tamquam amici vel adherentes præfatorum Nobilium de Suardis; nec non pro Solerio de la Sale, pro se, & aliis de parentela sua partis Gibellinæ; pro Pecino de Muzo pro se, & aliis de parentela sua partis Gibellinæ pro Aloysio de la Sale pro se, & aliis de parentela sua; pro Barba de Rovariis pro se, & aliis de parentela sua; pro Agezio de Clenerio pro se & omnibus illis de parentela sua; pro Christophoro de Zuchis pro se & omnibus illis de parentela sua; pro Bernabov de Forestis pro se, & omnibus illis de parentela sua partis Gibellinæ. Et pro omnibus Communitatibus, & Universitatibus, & Vallibus, & hominibus ipsius partis Gibellinæ Aliprandus de Soleris de Luere Syndicus Communis, Universitatis, & hominum de Luere, Andreas Suardi de Gandino Syndicus Communis, & hominum de Gandino, Castronus de Carminatis Syndicus Vallis Immanæ Bassæ, & Communis de Brembilla ex una & pro una parte seu pluribus partibus. Et Egregii viri Domini Johannes de Rivola, Tonolus de Bongis, & etiam & pro omnibus amicis, sequacibus, & adherentibus Domus de Rivola, & de Bongis, & pro Simone de Rivola, Supraleone de Bongis, & pro Homicidem de Forestibus, & pro parentela sua ejusdem voluntatis; Paytina de Bergonzis de Lemen, & pro parentela ejus, Johanne dicto Zieta de Scalve, & pro Commune & hominibus de Scalve, & Crepino de Negris de Strozia, & pro illis de parentela sua de Strozia; Johanne Firmo de Adraria pro se, & pro omnibus illis de parentela sua, Guidoto de Comitibus de Calepio, & pro omnibus de parentela sua; Benedicto de Proposulo, pro omnibus de parentela sua; Bonomo de Leffo, & omnibus aliis de parentela sua; Bugato de Cumenduno, Beleta de Albino. Et pro omnibus Communitatibus, & Universitatibus, & Vallibus, ac hominibus ipsius partis Guelphæ, ut constet prælibato instrumento ipsius Syndicatus, tradito anno & Indictione præsentibus testibus die XI. Julii per Johannem Fachini de Vitalba

ba de Nymbro Notarium; Venturinus de Cararia Syndicus Vallis Brembanæ, ut constat publico instrumento ipsius Syndicatus tradito anno & Indictione præsentibus testibus die Rogerius de Marinonibus de Cluxiono Syndicus Vallis Serianæ superioris, ut constat publico instrumento ipsius Syndicatus tradito anno & Indictione præsentibus die Vivianus Berzagolæ de la Zoncha Syndicus Vallium S. Martini, & Palazagi, ut constat publico instrumento ipsius Syndicatus tradito anno & Indictione præmissis die XVI. Julii, tradito per Johannem Vincentii de Caprino Notarium Bergomensem. Petrus dictus Zucharinus de Bergonzis de Lemen superiori, Syndicus de Lemen superiori, ut constat publico instrumento ipsius Syndicatus tradito anno, & Indictione præmissis die XVII. Julii, rogato per Antonium de Benaleis Notarium, ex alia & pro alia parte, seu aliis partibus. Et Dominus Guardinus de Coleonibus pro se & omnibus filiis suis ex alia & pro alia parte.

Qui omnes & singuli superius nominati nominibus illorum, pro quibus contrahunt, sibi ipsis vicissim promittunt, se facturos & curaturos cum effectu, quod superscripta Communia, Terræ, Universitates, Parentelæ, & singulares personæ, Domus, amici, & sequaces, adhærentes, & Valles, quorum nominibus contrahunt, infra unum mensem proximè venientem per publica instrumenta coram Domino Potestate, & Capitaneo Bergomi, infra tempus prædictum præsentanda, ratificabunt præsentem pacem, & in eadem contenta sub pœna in ipsa apposta Camere præfati Domini applicanda, non recedendo ab instrumentis pacis factis inter ipsas partes MCCCXC... & MCCCXC... ipsis penitus inhærendo, sponte & ex certa scientia, non vi, dolo, nec metu inducti fecerunt, iniierunt, & contraxerunt, ac faciunt, ineunt, & contrahunt bonam, veram, integram, & perfectam pacem, & concordiam, Deo auctore perpetuò duraturam, & inviolabiliter observandam, de omnibus guerris, discordiis, & singulis dissensionibus, inimicitis, rancoribus, & offensis, quæ inter ipsas partes contra homines, & Universitates, & singulares personas, vel aliquem ex dictis partibus, tam conjunctim, quàm divisim, ab hodie retro simul vigentibus, seu quæ vigere poterunt, & possunt inter ipsas & ipsa, nec non de omnibus & singulis homicidiis, & percussionibus, feritis, vulneribus, incendiis, rubariis, injuriis, contumeliis, adulteriis, stupris, violentiis, domorum & Terrarum invasionibus, arborum depopulationibus, & aliis quibuscumque criminibus tam conjunctim quàm divisim per se, aut per interpositam personam quovis modo usque in præsentem diem commissis tam in communi quàm ex diviso, & tam in congregationibus, quàm in populari, quomodocumque & qualitercumque factis, dictis, & perpetratis, commissis, & passis quacumque occasione vel causa, & tam realiter quàm personaliter, & etiam de omnibus & singulis invasis, spoliatis, innovatis, occupatis, & perpetratis durante præsentem guerra, & etiam ab eo tempore citra, quo inchoata fuit seu per ipsum tempus, & de omnibus & super omnibus & singulis dependentibus, emergentibus, & connexis prædictis, & à prædictis modis, for-

mis inferius descriptis, salvis infra scriptis.

Item dictæ partes suis, & quibus supra nominibus sibi ipsis vicissim, & mihi Notario recipienti nomine omnium, quorum interest, nec non omnium & singulorum superiorum nominatorum, sponte, & ex certa scientia remittunt omnia & singula homicidia, adulteria, stupra, percussiones, violentias, vulnera, & alia quæcumque crimina per unam partem vel aliquam ex dictis partibus alteri parti vel alicui alterius partis commissis, factis, vel illata tam in communi quàm in singulari personaliter quomodocumque usque in diem hodiernum. Nec non omnes & singulas actiones & jura, competentes & competentia, & competitura prædictorum, vel alicujus eorum occasione dispendii, & occasione ab eisdem vel aliquo eorum; & promittunt eorum occasione nullam de cetero de jure vel de facto quæstionem, actionem, nec exceptionem facere, innovare, vel opponere, salvis infra scriptis, quibus per superscripta nullum fiat præjudicium. Quæ omnia intelligantur de illatis & factis à die præsentis inceptæ guerræ inclusivè usque ad diem publicationis dictæ treguæ nuper supra publicatæ inclusivè.

Item dictæ partes sibi ipsis vicissim, & mihi Notario nomine omnium, quorum interest, & omnium superiorum nominatorum recipienti, remittunt omnes & singulas injurias omnium & singulorum incendiorum, furorum, invasionum Terrarum, spoliationum, bonorum, commissorum & perpetratorum, durante præsentem guerra usque in diem hodiernum pro una parte, vel aliquem ex dictis partibus alteri parti vel alicui alterius partis tam in communi quàm in singulari, vel aliter, realiter, quomodocumque. Et etiam omnia jura & actiones ipsis partibus vel alicui ex ipsis competentia & competitura occasione præmissorum vel alicujus eorum, seu dependentium, seu occasione ab eisdem vel aliquo ipsorum, ita quod pro ipsis civiliter & criminaliter nullus conveniri possit, infra scriptis nihilominus ratis perpetuò manentibus, quibus per superscripta nullum generetur præjudicium. Et eorum occasione promittunt nullam de cetero de jure vel de facto quæstionem, actionem, exceptionem, intentare, facere, nec movere; quæ omnia intelligantur de & super illatis & factis à die præsentis inceptæ guerræ inclusivè usque in diem publicationis dictæ treguæ super & supra publicatæ inclusivè.

Item promiserunt & convenerunt dictæ partes suis, & nominibus, quibus supra, quod restituent & relaxabunt, & restitui & relaxari facient cum effectu infra mensem unum à die præsentis pacis factæ & publicatæ computando, omnes Terras, possessiones, & bona immobilia accepta & invasa, vel occupata tempore præsentis guerræ, quæ viguit in locis Vallibus, Communibus, & Contratis prædictis, illis, qui eas & ea tenebant ante dictam guerram, vel eorum heredibus liberè, & sine solutione alicujus rei, vel pecuniæ, per quoscumque occupatores, invasores, vel detentores dicta bona detinentur; & hoc pœnâ æstimationis ipsorum bonorum recuperatorum applicanda Domino bonorum prædictorum, & Florenorum D. applicanda Camere prælibati Domini, quodque non impedient Dominos bonorum prædictorum pacificè gaudere bonis

„ bonis prædictis, sed ipsos ipsa bona permit-
 „ tent tenere & possidere, omni impedimento
 „ cessante. Item super restitutione omnium bo-
 „ norum mobilium derobatorum, & damnorum
 „ illatorum per unam partem seu homines unius
 „ partis alteri parti seu hominibus alterius par-
 „ tis à tempore treguæ publicatæ anno præsen-
 „ ti, per dictas partes factas citra fiat ut supra
 „ per Officiales præfati Domini, ad quos spe-
 „ ctabit. Item dictæ partes suis, & nominibus,
 „ quibus supra, sibi ipsis vicissim, & mihi No-
 „ tario nomine quo supra recipienti promittunt
 „ & conveniunt de rato, aliquantulum se se non
 „ offendent in personis vel rebus sub pœnis in-
 „ ferius limitatis. Item quod si de cetero con-
 „ tingat per aliquem ex dictis partibus com-
 „ mitti homicidium in personam alicujus alter-
 „ rius partis, talis committens homicidium
 „ puniatur pœnâ mortis, si venerit in fortiam
 „ Rectoris, in cujus territorio commissum fue-
 „ rit homicidium; & si non venerit in fortiam
 „ Rectoris, quod banniat, ejusque bona pu-
 „ blicentur secundum formam decreti præfati
 „ Domini; & ulterius parentes delinquentis, &
 „ Communia, in quorum territorio commissum
 „ fuerit homicidium, teneantur capere ipsum
 „ homicidam, & ipsum consignare infra unum
 „ mensem à die commissi criminis in fortiam
 „ illius Rectoris, ad quem spectabit cognitio
 „ talis delicti: aliter cadant in pœna Floren-
 „ rum D. auri & à D. usque in M. arbitrio
 „ præfati Domini, considerata qualitate facti,
 „ & conditione personæ, solvenda Cameræ præ-
 „ fati Domini pro medietate per agnatos delin-
 „ quentis ejusdem voluntatis, qui eodem no-
 „ mine parentelæ nuncupantur, in quocumque
 „ gradu esse reperiantur, & pro reliqua medie-
 „ tate per homines illius Communitatis, qui
 „ sunt ejusdem voluntatis, & delinquentis, in
 „ cujus territorio commissum fuerit homicidium
 „ perpetratum, qui habitant vel habitabunt in
 „ dicta Communitate seu loco cum famulis suis
 „ pro majori parte anni. Et prædictæ pœnæ
 „ imponendæ parentibus & Communibus non
 „ habeant locum in casu, in quo consignave-
 „ rint malefactorem secundum formam capit-
 „ ulorum primæ pacis. Item quod si aliquis ex
 „ dictis partibus imposuerit incendium in bonis
 „ alterius partis, vel adulterium, seu stuprum
 „ violenter commiserit cum aliqua muliere al-
 „ terius partis, talis delinquens puniatur secun-
 „ dum formam Statutorum Communis Bergomi,
 „ & decretorum præfati Domini, & capitulo-
 „ rum primæ pacis.

„ Item quod dictæ partes suis, & nominibus
 „ quibus supra, convenerunt & promiserunt,
 „ quod si contingat aliquam personam alicujus
 „ loci, territorii, vel districtus, seu Episcopa-
 „ tus Bergomi, Taliegii, vel Averariæ, & de
 „ Scalve, & de Brumano committere rubariam,
 „ incendium, vel maleficium in persona, vel in
 „ bonis alicujus partis adversæ prædicti distri-
 „ ctus vel territorii Bergomi, nec non Taliegii,
 „ Averariæ, de Slave, & de Brumano, ho-
 „ mines illius Terræ seu loci, in quo, vel in
 „ qua, vel in cujus territorio rubaria, incen-
 „ dium, vel maleficium commissum, vel com-
 „ missa fuerint, capient ipsum malefactorem,
 „ vel malefactores, & ipsum vel ipsos consi-
 „ gnabunt infra unum mensem à die commissi
 „ criminis computandum in fortiam illius Re-
 „ ctoris, ad quem spectabit cognitio talis deli-
 „ cti, sub pœna Florenorum C. auri applican-
 „ da ut supra, si non ceperint & consignave-

A „ rint rubatorem unum vel plures, qui ruba-
 „ riam commississent, valoris Florenorum CCC.
 „ auri applicanda ut supra; & si non ceperint
 „ & consignaverint incendiarium unum vel plu-
 „ res & ultra in omnibus casibus prædictis re-
 „ stitutione dupli rerum derobatarum, seu sa-
 „ tisfactionis incendii cum damno & interesse
 „ applicando damno passo. Ad quam pœnam
 „ vel pœnas teneantur solummodo homines il-
 „ lius partis, de qua fuerit dictus derobator,
 „ vel homicidiarius. Et si prædicti homines de
 „ dicta parte dicti loci non essent sufficientes ad
 „ solvendum dictas pœnas, damna, & interes-
 „ se, quod tunc pro eo quod deficit, tenean-
 „ tur pro rata omnes homines de dicta Terra
 „ duorum locorum proximiorum dicto loco
 „ maleficii commissi. Et si adhuc homines di-
 „ ctæ partis dictorum duorum locorum non
 „ essent sufficientes ad solutionem dictæ pœnæ,
 „ pro tunc homines alterius loci proximioris
 „ de dicta parte teneantur ad solutionem dictæ
 „ pœnæ, & sic successivè de loco ad locum,
 „ donec fuerit integraliter satisfactum de pœnis
 „ prædictis. Si verò homicidium, rubaria, vel
 „ incendium commissum, vel commissa fuerit
 „ per aliquem dicti districtus, seu Episcopatus
 „ Bergomi, Taliegii, Averariæ, Scalve, &
 „ Brumani in aliquo loco territorii præfati Do-
 „ mini extra in districtu Bergomi, Taliegii,
 „ Averariæ, Scalvi, & Brumani, & dictus de-
 „ linquens se reduxerit in Terram seu locum,
 „ in qua seu in quo oriundus seu habitator ante
 „ ipsum maleficium commissum, tunc tenean-
 „ tur homines dicti loci, in quo prædictus ma-
 „ lefactor se reduxerit, ipsum capere & consi-
 „ gnare infra unum mensem inchoandum à tem-
 „ pore quo dictus malefactor se reduxerit in
 „ loco prædicto, in fortiam illius Rectoris, ad
 „ quem spectabit cognitio dicti delicti, sub
 „ ejusdem pœnis superius specificatis pro om-
 „ nibus, pro ut supra dictum est, singula fin-
 „ gulis congruè referendo. Et idem per Com-
 „ munia fervetur, si se reduxerit ad alium lo-
 „ cum districtus & Episcopatus Bergomi, Ta-
 „ liegii, Averariæ, de Brumano, & de Scalve.
 „ Quam pœnam vel aliquas pœnas non incur-
 „ rant in aliquo prædictorum casuum, si con-
 „ signaverint ut supra prædictum vel prædictos
 „ delinquentes, vivum vel vivos, mortuum vel
 „ mortuos.

„ Item quod omnes expulsi de eorum domi-
 „ bus, Contratis, possessionibus, & Communi-
 „ bus à tempore præsentis guerræ inchoatæ ci-
 „ tra usque in prædictum diem possint tutè vel
 „ impunè repatriare ad ipsorum Communia,
 „ Terras, domos, & bona, taliter quod se-
 „ curè ibidem remanere possint. Item di-
 „ ctæ partes suis, & quibus supra nomi-
 „ nibus sibi ipsis vicissim promiserunt, &
 „ mihi Notario quo supra nomine recipienti,
 „ quod patientiam præstarent prædictis
 „ expulsis repatriando, eorum bona pacifi-
 „ cè possidendo sub pœna civiliter contra-
 „ facienti æstimationis bonorum ipsorum ap-
 „ plicanda Domino prædictorum bonorum,
 „ & Florenorum D. applicanda Cameræ præ-
 „ libati Domini. Item dictæ partes suis, &
 „ quibus supra, nominibus sibi ipsis promise-
 „ runt, & promittunt, quod infra unum men-
 „ sem à die publicationis præsentis pacis com-
 „ putando in antea, & subsequenti annuatim
 „ de mense Januarii cujuslibet anni, tam ipsæ
 „ partes, quàm Communia singulariter, quo-
 „ rum nominibus intervenerunt, pro ipsorum
 „ Com-

„ Communibus fatisdabunt cum bonis & idoneis fidejussoribus in Bergamo de observando pacem præsentem, & de solvendo poenas in instrumentis pacis descriptas, ad quas tenebuntur tunc & in futurum, si prædictæ partes seu Communia, vel aliquis ex dictis partibus, seu aliquis ex dictis Communibus in ipsas poenas incurrerent, satis datis omnibus per prædictas partes vel aliquam ex dictis partibus ab hodie retro datis & factis in suo robore nihilominus manentibus, ac etiam de solvendo quælibet onera & factiones, quæ de cetero quomodolibet imponerentur in Civitate & Episcopatu Bergomi, vel saltem dare bonos & confidentes fidejussores in illo Castro & Civitate, quo seu qua præfatus Magnus Dominus Dominus Dux Mediolanensis erit requirendus, sub poena rebellionis, & quod sit in electione præfati Domini nostri occupare à quibus voluerit obfides, & à quibus voluerit fatisdationes. Item quod prædicta & infra scripta, si reperitur aliquis locus vel aliqua Contrata determinatus vel determinata, qui fuerit proximior, & non de alio. Item dictæ partes promittunt mihi Notario, quo supra nomine recipienti tradendo & consignando in fortiam Illustrissimi Domini nostri & Officialium suorum omnes fortalities, Terras, & loca, quæ præfatus Dominus seu dicti ejus Officiales in Bergamo requisierint, toties quoties requisierint, seu requisierint sub poena rebellionis, & ulterius sub poena Florenorum MM. Camera præfati Domini applicanda, & in singula contrafactione committenda & exigenda. Item quod omnes & singulæ poenæ, quæ solvi debent dispositione capitulorum præsentis pacis, & etiam utriusque pacis hætenus inter ipsas partes celebratæ, per habitatores locorum & Villarum, nec non per illos, qui sunt de voluntate delinquentis ut supra, solvantur pro duabus partibus proprio havere quod habent in locis commissi criminis, & tertia parte sub personis. Item dictæ partes, & quibus supra nominibus sibi ipsis vicissim promiserunt & promittunt, quod non facient nec fieri facient aliquod invitamentum personarum armigerarum, nec gentes aliquas armigeras congregabunt ad instantiam aliqujus, nec motu proprio nec ad aliquam congregationem hominum armatorum ibunt in prædictis Communibus, locis, Contratis, & territoriis præfati domini, nec extra ipsa territoria absque expressa licentia præfati Domini sub poena Florenorum D. auri pro quolibet Commune, loco, & Contrata, & parentela Camera præfati Domini applicanda. Item promiserunt & convenerunt ut supra suis & prædictis nominibus ipsius Syndici, & Procuratores, & singulares personæ, quod ipsi principaliter, nec non quilibet eorum, pro suo Comuni, loco, & Contrata, nec non pro omnibus, pro quibus promiserunt ut supra, infra unum mensem proximè futurum auferent, & destruent omnes battalieras, balestras, rastellos, sarasinescas, foveas, turre, furnos, & voltas, seu centra & fortalities constructas & fabricatas sine licentia speciali præfati Domini per dictas partes, seu aliquem ex dictis partibus in districtu Bergomi, Taliegii, vel Averariæ, & de Scalve à tempore adepti domini Civitatis Bergomi per præfatum Dominum citra, sic quod omnia reducantur, & reperiantur in iis statu,

A „ modo, & gradu, quibus ante adeptum dominium dictæ Civitatis erant, sub poena Florenorum D. auri pro quolibet Commune, loco, Universitate, Contrata, & singula personæ Camera prælibati Domini applicanda. Et ulterius ad mandatum præfati Domini vel Officialium suorum auferent & destruent omnes alias fortalities factas ut supra à tempore citra contra ordines & decreta præfati Domini sub poena prædicta. Item dictæ partes suis & nominibus quibus supra promiserunt mihi Notario nomine quo supra recipienti, quod ipsi & illi, quorum nominibus interverunt, & quilibet eorum perpetuo erunt fideles & obedientes præfato Domino ejusque filiis, heredibus, & successoribus quibuscunque, & eorum Officialibus fideliter obedientes, puro corde & sincera voluntate; non committent, tractabunt, nec quicquam facient contra honorem eorum & statum; & quicquid sentient contra honorem & statum eorum redundare, præfato Domino, filiis, & Officialibus suis sine mora notificabunt, & ne id fiat, tamquam fideles subditi præfati Domini suo posse resistent sub poena arbitrio præfati Domini auferenda, & ultra sub poenis descriptis in Statutis Communis Bergomi, & decretis prælibati Domini. Item dictæ partes suis & quibus supra nominibus sibi ipsis vicissim promiserunt & convenerunt, necnon etiam mihi Notario infra scripto tamquam publicæ personæ recipienti & stipulanti nomine & vice quo supra, quod relaxabunt carceratos captos in præfati guerra illæfos absque ulla pecuniæ vel alterius rei solutione, & seu redemptione infra sex dies post publicationem præsentis pacis sub poena Florenorum D. auri Camera præfati Domini applicanda & sub poena restitutionis omnis redemptionis factæ per dictos carceratos applicanda tali redempto. Item dictæ partes convenerunt, quod per poenas descriptas in singulis capitulis præsentis pacis non derogetur poenis limitatis secundum dispositionem decretorum prælibati Domini, & Statutorum Communis Bergomi, sed poenæ ipsæ remaneant, poenis in præfati pace apposis non obstanto &c. Item dictæ partes suis & quibus supra nominibus promiserunt & convenerunt sibi ipsis vicissim, nec non mihi Notario quo supra nomine recipienti, quod tenebunt, & teneri facient stratas, vias, & passus eorum locorum, Terrarum, Vallium, Contratarum, Communium, & Territorium securas, liberas, & affidatas, taliter quod super ipsis unusquisque cum mercatantiis & sine læsione ipse stare & redire possit liberè, tutè, & securè, sub poena Florenorum CCC. auri Camera præfati Domini applicanda, ac ulterius sub poena restitutionis dupli rerum amissarum & robatarum super dicto loco, seu territorio, applicanda damnum passo. Quæ poenæ solvantur per Commune illius Terræ, in qua & super cujus territorio rubaria commissa fuerit, si erit sufficiens ad solvendum; si verò non erit sufficiens, tunc teneantur aliæ duæ Terræ proximiores ad ipsam poenam solvendam, si verò non erunt habiles, tunc teneatur alia Villa propinquior, & sic successivè de Villa in Villam propinquiorem, donec erunt sufficientes & idoneæ ad solvendum. Ita tamen quod Villa seu Villæ prædictæ non teneantur ad solutionem poenarum prædictarum, si præ-

B „

C „

D „

E „

„ sen-

„fentabunt malefactorem, vel malefactores,
 „salvo quoad restitutionem rerum ablatarum,
 „salvis poenis, & reservatis infra scriptis.
 „Item dictæ partes suis & quibus supra no-
 „minibus sibi vicissim promiserunt & convene-
 „runt, nec non mihi Notario quo supra nomi-
 „ne recipienti & stipulanti, quod ipsæ & qui-
 „libet ex dictis partibus præstarent patientiam
 „quibuscumque Officialibus prælibati Domini,
 „eorumque famulis euntibus, & redeuntibus
 „in Civitate, districtu, & Episcopatu Bergo-
 „mi, nec non ad montaneas eorumque sum-
 „mitates dicti districtus, & Episcopatus Ber-
 „gomi pro exactionibus quorumcumque one-
 „rum impostorum, & imponendorum in Ci-
 „vitate, districtu, & Episcopatu Bergomi per
 „Commune Bergomi, vel per Officiales præ-
 „dicti Domini; nec non quibuscumque exa-
 „ctionibus tam realibus quam personalibus
 „fiendis quavis occasione & causa de mandato
 „prælibati Domini, seu ejus Officialium, qui
 „ad præsens sunt, & qui per tempora erunt
 „in dictis Civitate, Episcopatu, & districtu
 „Bergomi, sub poena Florenorum D. auri Ca-
 „meræ præfati Domini applicanda, toties com-
 „mittenda & exigenda, quoties fuerit contra-
 „factum. Quæ poena solvatur per Commune
 „illius Terræ, in qua & super cujus territorio
 „resistentia seu violentia facta fuerit, si erit
 „sufficiens ad solvendum; si verò non erit suf-
 „ficiens, tunc teneantur aliæ duæ Terræ pro-
 „pinquiores ad ipsarum poenarum solutionem,
 „& sic successive de Villa in Villam propin-
 „quiores, donec erunt sufficientes, ita tamen
 „quod Villa & Villæ prædictæ non teneantur
 „ad poenarum solutionem, si præstarent ma-
 „lefactorem vel malefactores. Item promise-
 „runt & convenerunt dictæ partes suis & no-
 „minibus, quibus supra, quod si contigerit
 „aliquod homicidium vel aliquam rubariam
 „committi per aliquem ex dictis superscriptis
 „contrahentibus, seu illos, quorum nominibus
 „intervenerunt, in districtu Bergomi, Taliegii,
 „& Averariæ, & talis seu tales malefactores
 „transitum faceret seu facerent per aliquam
 „Terram, locum, seu Villam districtus Ber-
 „gomi, Taliegii, vel Averariæ, per homines
 „illius Terræ, loci, seu Villæ, per quorum
 „territorium facere contingeret, currant post ta-
 „lem vel tales delinquentes, faciendo post
 „ipsum vel ipsos magnum strepitum & clamo-
 „rem, & eos persequentur statim, postquam
 „delinquentes applicuerint & intraverint ali-
 „quem locum vel territorium eorum, ac pro
 „suo posse capient sub poena Florenorum CCC.
 „auri pro quolibet Commune seu loco vel
 „Contrata dicti territorii Bergomi, Taliegii,
 „vel Averariæ contrahendo præfati capitu-
 „lo Cameræ præfati Domini applicanda. Item
 „quod prædicti homines & singuli contrahen-
 „tes, Syndici, & Procuratores, & singulares
 „personæ suis & nominibus quibus supra &
 „quilibet eorum ratificant, approbant, lau-
 „dant, & confirmant utramque pacem inter
 „ipsas partes celebratam; scilicet unam anno
 „currente MCCCXCI. die X. mensis
 „Decembris; alteram verò MCCCXC.
 „anno die XX. mensis Septembris, traditas per
 „me Cathelanum de Christianis Notarium, in
 „illis passibus, articulis, capitulis, punctis, in
 „quibus conformes præfati instrumento pacis
 „reperiantur, & alia, de quibus in præfati
 „instrumento pacis nulla habetur mentio.
 „Quod si essent aliqua in præfati instrumento
 Tom. XVI.

A „repugnantia utriusque pacis instrumentis præ-
 „dictis, ipsa repugnantia sibi contraria in suo
 „robore permaneant utriusque pacis instrumen-
 „tis primis aequaliter non obstantibus. In pas-
 „sibus verò, articulis, punctis, capitulis, &
 „partibus, quibus Pacis huic instrumento præ-
 „dicta duo pacis instrumenta deformia reperi-
 „rentur, quæ instrumenta utriusque pacis præ-
 „dicta in præmissis, quibus essent deformia,
 „huic paci, sint nulla, & pro nullo habeantur,
 „ita quod ipsorum vigore in quantum eatenus,
 „quatenus huic instrumento deformia reperian-
 „tur, non possint agi, excipi, nec aliquis actus
 „fieri, proinde ac si pax nulla inter dictas par-
 „tes nusquam celebrata fuisset. Quam quidem
 B „Pacem dictæ partes suis & pro quibus supra
 „nominibus, attendere, & observare, & non
 „contrahere, nec ipsam rumpere promiserunt
 „sub poena Florenorum decem millium auri
 „Cameræ prælibati Domini applicanda.
 „Actum & publicatum fuit Pacis instrumen-
 „tum per me Cathelanum de Christianis No-
 „tarium publicum Bergomi die X. Decembris
 „Anno MCCCXCIII.

Die Veneris XII. Decembris superscripti anni
 tempore noctis interfectus fuit spectabilis &
 egregius Miles Dominus Christophorus quon-
 dam Domini Jacobini Militis de Iseo in quadam
 camera cubiculari sita in quodam Hospitio
 per Rainoldum Malzanum. Die
 C Martis die XVI. superscripti captus fuit Leo-
 nardinus quondam Domini Bertrami de Suardis
 in loco de Ventulosa territorii de Villa de Le-
 mine in domo Zinini Berzii de Petiis de Ave-
 raria dicti de Cavaneis, & filiorum ejus per
 spectabilem Militem Dominum Zovanetum de
 Vicecomitibus Capitaneum generalem &c. unâ
 cum pluribus stipendiariis, pedestribus, & eque-
 stribus, balestrariis, & Hungaris, & Domino
 Zinino Milite quondam Domini Mazoli de
 Suardis. Et qui Leonardinus erat tunc bannitus
 à Civitate Bergomi, & erat cum pluribus aliis
 bannitis partis Gibellinæ in dicta Contrata de
 Cavaneis, ostendens se ibidem stare, & esse se-
 curum cum dictis bannitis partis Gibellinæ, in-
 ter quos bannitos erat unus, qui vocabatur Per-
 dulinus de Comuni Novo, qui viriliter se de-
 fendit, & cum voluntate superscriptorum Do-
 mini Zovaneti, & stipendiariorum, & Domini
 Zinini fugit de manibus eorum; & ipsum Leo-
 nardinum sic captum duxerunt in Urbe Bergo-
 mo in domo superscripti Domini Zovaneti sitam
 prope fontem novam Communis Bergomi, &
 postea ipsa die horâ quartâ noctis duxerunt in
 Rocham, & postmodum post paucos dies du-
 ctus fuit cum maxima custodia hominum eque-
 strum Papiam, & ibi in Castro Domini Domini
 fuit carceratus, & postea fuit positus in Castro
 de Et die Veneris XXII. su-
 perscripti fuit de dicto Castro relaxatus manda-
 to Dominorum Ducissæ & Ducis. Die Sabbati
 horâ XIV. in festo Domini S. Jacobi XXV. Ju-
 lii superscripti, effecti fuerunt Milites Dominus
 Franciscus Scottus de Placentia, Bernardus de
 Madiis, Bohinus Doctor filius Domini Baldi de
 Peruxio Legum Doctor, & Ariginus quondam
 Domini Antonii de Yseo in Ecclesia Domine
 S. Mariæ, quæ de novo construitur in Urbe
 Mediolani juxta Altare majus ipsius Ecclesiæ.
 Et hoc per Illustrissimum Principem Dominum
 Comitem Virtutum Imperialem Vicarium gene-
 ralem, qui cinxit ipsis Militibus Spatam, & de-
 dit cuique unam alapam. Et postea fuerunt ibi-
 dem duo alii Milites, qui ipsis calciaverunt cal-
 N n n caria

coria aurea, & idem Illustrissimus Dux largitus est cuique ipsorum unam spatam, & unum par calciorum, & petiam unam velluti rubei, & unam petiam ferici rubei. Die Dominico XXVI. Julii superscripti anni decessit Mertus de Muzo. Die IX. Augusti dicti anni decessit spectabilis Miles Dominus Scipio quondam spectabilis Militis Domini Mazoli de Suardis, & cum maximo honore sepultus fuit in Ecclesia Domini S. Francisci cum bandieris & equis coopertis.

MCCCXCIV. Nota quod die XXI. Januarii dicti anni Indictione II. hora prima noctis tonavit, semelgavit, pluit, tempestavit, & maximus ventus regnavit, & ipsamet die fuit fenum. Item quod de ipso mense Januarii, & de mense Februarii praeceptum fuit ex parte & mandato spectabilium virorum Dominorum Zoaneti Vicecomitis Militis Locumtenentis praelibati Magnifici Domini Comitis Virtutum, Antonii Tornielli Consilarii antedicti Domini, & Oberti de Arcellis de Placentia Potestatis Bergomi, & proclamatum fuit in Civitate & districtu Bergomi in executione literarum praefati Domini, quod quilibet Civis & districtualis Bergomi debeat coram eis comparere ad dicendum & protestandum, an velint esse amici & adherentes Nobilibus de Suardis, an esse Nobilibus de Rivola & de Bongis, & ad ratificandum Pacem juxta tenorem capitulorum mandatorum per praefatum Dominum, & literarum. Datum Papiae die X. Decembris proximi praeteriti MCCCXCIII. Et de ipsis mensibus coram praefatis Dominis Zoaneto, & Antonio, & Potestate comparuerunt Syndici Communium de foris nomine ipsorum Communium, quilibet asserens, quorum erat adherens, aut illorum de Suardis, aut illorum de Rivola & de Bongis, non nominando parentelam de Coleonibus. Necnon comparuerunt omnes vicini omnium viciniarum Civitatis & Burgorum Bergomi, qui similiter dixerunt & protestati fuerunt, quorum erant amici & adherentes ut supra, ut continetur instrumentis confectis per Duninum de Prezate Notarium, & tunc Cancellarium Communis Bergomi. Die Martis X. Februarii superscripti celebrata fuit Pax inter homines partis Guelphae & partis Gibellinae, & specialiter inter Montanarios ad Pontem Siccum coram superscriptis Dominis Zovaneto, Antonio, & Potestate. Et ad memoriam praedictorum capta fuit una lepus viva per circumstantes ad dictam pacem, de qua constat instrumento dictae pacis confecto per Cathelanum de Christianis Notarium. Die Lunae XI. Madii dicti anni suspensus fuit Ambroxius de Gavazis de Treviolo tempore Domini Oberti de Arcellis de Placentia Potestatis Bergomi. Die Dominico IX. Augusti dicti anni obiit Dominus Scipio de Suardis. Nota quod de mense Augusti dicti anni Illustrissimus Princeps Dominus Dominus Comes Virtutum mandavit Dominis Potestati, & Referendario Bergomi, ut depingi facerent super Palatio Bergomi, & super certis Turribus & Portis arma Regis Franciae, & arma praefati Domini ad quarterium. Et sic depictae fuerunt de mense Septembris dicti anni per Magistrum Paxinum de Nova pictorem. Nota quod de mense Martii de mandato praelibati Domini depicta fuit una Aquila Imperialis ante superscriptum scutum factum ad quarterium super dicto Palatio versus meridiem.

MCCCXCV. Nota quod die Sabbati XVI. Januarii anni capti fuerunt tres juvenes habitatores de Azano Gibellini per certos malefacto-

A res partis Guelphae numero, ut dicebatur, XII. extra murum Burgorum inter Portam Colonii, & Portam de Razo, & ipsos tres duxerunt super montem, qui est supra Cornellam ad quamdam foveam seu lacum altitudinis in profundum brachiorum XXXV., & ipsos tres projecerunt in dictum lacum pro eo quod erant Gibellini die Dominico tunc proxime sequenti, quo erat festum S. Antonii. Et nota quum projecissent, vulneraverunt, & unus ex ipsis tribus non decessit in illo instante, & in eodem lacu stetit semivivus per tres dies. Et notificatum fuit Domino Antonio de Torniellis tunc existente pro Capitaneo generali Domini Domini nostri in Bergamo, quod ipsi tres Juvenes erant in dicto lacu, & statim equitavit cum multitudine gentium equestrium, & pedestrium, & ibidem invenerunt eos tres, inter quos erat unus, qui adhuc vivebat, & ipsum de eo lacu extrahi fecit, qui postea vixit per tres dies, & tandem decessit, & parentes aliorum duorum mortuorum fecerunt extrahi de dicto lacu & eos fecerunt sepelire in Burgo S. Andreae in Ecclesia Domini S. Alexandri de la Cruce, & erat tunc Potestas Dominus Uberrinus de Arcellis de Placentia Guelphus. Nota quod Dominus Cominus Miles quondam Domini Mazoli Militis de Suardis fuit detentus & positus in carceribus sitis in Hospitio olim habitationis Domini Archiepiscopi Mediolani mandato Illustrissimi Principis Domini Comitis Virtutum &c. pro eo quod fecerat verberare quemdam Martinellum de Albino Servitorem Communis Bergomi, qui eidem Domino Comino portaverat in Terra Mediolani unum libellum nomine & ad instantiam cujusdam uxoris Johannis Beruae quondam familiaris Domini Rodulphi Vicecomitis pro quodam breve Florenorum M. auri, de quibus erat ipse Dominus Cominus obligatus dare superscriptae uxori dicti quondam Johannis Beruae. Et ipso Domino Comino existente in custodia Domini Antonii de Lussignano Capitanei generalis praelibati Domini Domini nostri, nota quod de hebdomada Sancta (& erat de Pascha XI. Aprilis MCCCXCV.) volens ipse Dominus Cominus fugere, se cum una chorda projecit a fenestris dicti Hospitii, & cecidit a dictis fenestris propter dolorem manuum veniendo deorsum per ipsam chordam; qui postea iterum captus fuit, & sibi maximum malum fecit in eius persona. Die Lunae Paschae XII. Aprilis interfectus fuit Peza de Musinonibus de Zonio, qui erat adherens Domus de Suardis, per homines partis Guelphae de Zonio super ipso territorio. Die Sabbati primo Madii interfectus fuit Mozus de Zambellis Hendenae Guelphus de uno veretono ad scaramuciam per homines partis Gibellinae. Die IX. Madii interfectus fuit unus filius de Carminatis per homines partis Guelphae ad scaramuciam, qui vocabatur Raymondus. Die antecedenti superscripti, scilicet VIII. venit ad maritum Domina Violans de Sancto Georgio de Canevexio Montisferrati, uxor Milani filii Domini Antonii de Torniellis de Novaria Capitanei Generalis in Bergamo in domo quondam habitationis Domini Zeatilini de Suardis. Et ibidem tenuit curiam duos dies cum maximo honore, & multa munera ibi praesentata fuerunt per homines Bergomenses. Die Jovis XIII. dicti interfectus fuit quidam famulus Baldini filii quondam naturalis Domini Francisci dicti Ticini de Suardis super territorio de Carnicho per homines Vallis S. Martini, & Vallis Immaniae partis Guelphae, & alio duxerunt cer-

certas bestias bovinas. Die Sabbati XV. supra-
dicti intravit Dominus Dinus de la Rocha de
Pisis in Bergamo pro Potestate, & ipsa die re-
vocatus fuit Dominus Ubertus de Arcellis de
Fontana Civis Placentiæ. Die superscripto in-
terfectus fuit Gavazius de Pescantibus, qui ha-
bitabat in Castegnola.

Die Dominico XVI. dicti, Johannes filius
quondam Milani filii Domini Jacobelli de Mal-
verdis de Mediolano sponsavit Dominam Lu-
ciam Domini Johannis Militis quondam Domi-
ni Baldini Militis de Suardis in Hospitio habi-
tationis superscripti Domini Johannis sito in vi-
cinia Dominae S. Agathæ. Die Jovis & die
Ascensionis XX. superscripti anni interfectus fuit
quidam Stipendiarius balestrerius sub Castro
Montis Ubioni per certos Guelphos Vallis Im-
maniae, qui ibidem erant in aguaito. Die Ve-
neris XXVI. Madii interfectus fuit Albertinus
de S. Gallo servitor super pratello sito prope
Ecclesiam de Pontegnano per undecim malefa-
ctores partis Guelphæ. Die Lunæ interfecti fue-
runt homines duo de Ugnano Guelphi de sub-
tus rasgam de Colonio, quorum unus vocaba-
tur Rascianus, & alter Peterzulus Rigolæ; &
dicitur quod interfecti fuerunt per quosdam
homines, quorum unus vocabatur Bonadeus
de Carminatis, & alter Barninus de Sancto
Gallo. Die Veneris XXVIII. dicti Dominus
Salvinus de S. Gallo Judex obiit; die Sabbati
sequentis fuit sepultus in Ecclesia Domini S.
Francisci Bergomi, & indutus una cappa more
Fratrum Minorum cum uno libro Juris super
pectus, & portatum fuit ejus corpus per qua-
tuor ex Fratribus Ordinis Cœlestinorum. Et
interfuit totum Clerum Bergomi Urbis ad so-
ciandum dictum corpus ad Ecclesiam absque
aliquo homine mundano, quia sic ipse jussit.
Et induti fuerunt de bruna Johannes ejus filius,
Tonolus quondam Domini Johannis Judicis de
S. Gallo, Johannes quondam Francisci de
S. Gallo, & duo famuli ipsius Johannis cum
dopieriis quadraginta. Die Lunæ Paschæ ultimo
superscripti interfectus fuit Antollus filius Sal-
vini de S. Gallo habitator de Madore per Ma-
zam de la Valle de S. Pellegrino habitatorem
de Madore, & hoc per quamdam quæstionem
cujusdam inaccessus siti in quadam petra terræ de
Madore die Veneris XI. Aprilis MCCCXCV.
Die superscripto interfecti fuerunt super glaram
Brembi de Zonio homines partis Guelphæ de
Sanzonio, de Hendena, & aliorum locorum
homines XI. de quibus unus vocabatur Rodga
de Sanzonio, quem Pedercinus de Musinonibus
interfecit; & multi alii fuerunt vulnerati, qui
postea mortui sunt. Die Martis primo Junii in
mane necati fuerunt in alba diei in loco dicto
ad Catellum territorii Villæ Ripæ Abduæ ho-
mines quatuor, quorum unus vocabatur Fonta-
nus de Villa, alter Franciscus de Longulo.
Die Martis VIII. interfectus fuit Bertramus Dal-
masanus de Clenetio quondam frater Campanæ
citra Pontem de Clenetio veniendo versum Le-
men per homines Guelphos Vallis Immaniae.
Et interfectus fuit Hungarus unus, socius An-
dreatii Comestabilis Hungarorum, ad Pontem
Cornagii de Lemine per dictos Guelphos, &
acceperunt ejus equum. Nota quod ædificata
fuit una Turris cum fovea circumquaque desu-
per Paltranicham per homines de Sorisole & de
Paltranicha & certos alios partis Guelphæ mon-
taneorum Bergomi, incipiendo murare die VI.
Junii, & fuit facta in diebus quinque vel circa.
Die Dominico XIII. superscripti interfecti fue-
Tom. XVI.

A runt per certos homines Gibellinos de ultra
Agugiam super montibus de Serina homines duo
Guelphi, quorum unus vocabatur Georginus de
Carraria ferrarius, & alter erat filius Guarisci
Pigachæ de la Valle. Die Mercurii XVI. supra-
scripti interfectus fuit super territorio Leminis
superioris per Guelphos quidam Gibellinus de
Auarolis de Lemine inferiori. Die Jovis XVII.
superscripti interfectus fuit Crescinius de Lemi-
ne Gibellinus super territorio de Baniatica per
certos Guelphos. Die Veneris XVIII. Junii in-
terfecti fuerunt homines duo Guelphi de Arde-
xio super territorio de Talgate, & derobatae
fuerunt vacchæ XV. & plures per Castellum
filium quondam Balduini de Suardis, & per
B certos alios de Carminatis. Die Lunæ XXI.
dicti interfectus fuit quidam de Nigronibus de
S. Johanne Albo Guelphus, & ducti fuerunt
duo ejus filii super territorio de Oxio inferiori
per certos de Cayaneis. Die Veneris XXV. di-
cti venit in Bergamo pro Referendario loco
Domini Arigini de Caymis Dominus Ambrosius
Cotta. Die superscripto interfectus fuit Bono-
minus de Rattis de Calepio Guelphus habitator
de Vezanica de subtus lacum de Vezanica.

Die Dominico in nocte XXVII. dicti, octo
Guelphi de Valle Immania combusserunt certas
domos Johannis filii de Pesentibus de Brembi-
lla, & certorum aliorum Gibellinorum de Brem-
billa, & combusta fuit una teges in loco de
Rocanucho, in qua erant plures bestiae bovinæ
C & vaccinae juris Barbæ de Rovariis. Die XIII.
Julii combusta fuit una domus in loco de Villa
Ripæ Abduæ, & interfectus fuit Jacobinus de
Gambiraxiis, asserens se amicum Nobilium de
Suardis, & hoc per homines Vallis Sancti Mar-
tini Guelphos, quæ domus erat heredum Ale-
xandri de Crema. Die I. Septembris anni su-
per scripti interfectus fuit Marchinus filius quon-
dam Borellæ de Bordonis amicus Suardorum
per certos Guelphos, & erant in tregua. Die
Dominico in mane horâ octavâ V. Septembris
superscripti anni Illustrissimus Princeps Domi-
nus, Dominus Comes Virtutum effectus fuit
Dux Mediolani per quemdam spectabilem Mili-
tem Theutonicum Nuntium, & nomine Sere-
nissimi Domini Domini Imperatoris. Qui Miles
posuit in capite ipsius Domini Comitis Virtu-
tum unum biretum valde valorosum, creando
ipsum Ducham cum dicto bireto; & hoc fuit
super quodam tribunale constructo super platea
Domini S. Ambrosii Mediolani cum magnis fe-
stivitatibus. Et die Martis VII. Septembris fa-
ctum fuit in Curia prælibati Domini Comitis &
Principis ac Ducis unum maximum torneamen-
tum, in quo erant infiniti Nobiles Lombardiæ,
videlicet plusquam M. & Scuderii numero
CDL. induti hoc modo, scilicet medietas de
colore albo, & alia medietas de rubeo, ad fa-
ciendum cum eorum armis dictum torneamen-
tum. Et datus fuit honor illis, qui erant induti
de albo, spectabili Domino Marchioni Montis-
ferrati, & sibi datum fuit unum capellum cum
certis perlis laboratum, quod erat valoris, ut
dicebatur, Florenorum D. Et datus fuit honor
pro parte rubeorum Domino Galeatio de Man-
tua Militi, & similiter datum fuit unum aliud
capellum, & multas alias festivitates fecerunt
in giostrando & tripudiando pluribus aliis die-
bus sequentibus. Et dicitur, quod jam ducenti
anni non fuerit facta tam magna festa in Medio-
lano. Die Jovis ultimo prædicti projecta fuit
una Campana Ecclesiæ Domini S. Alexandri
majoris Bergomi in Ecclesia Domini S. Petri,
Nun 2 &

& formata fuit per quemdam Magistrum Arigonum de Serina. Die Martis VII. Decembris facta & celebrata fuit una pax inter homines adherentes Nobilibus de Suardis & Gibellinis de Arigonibus, de Taliegio, & Gibellinis de Brembilla ex parte una, & homines adherentes Nobilibus de Rivola, & de Bongis, videlicet Vallis S. Martini, Vallis Immaniae de Rotha, & de Locatello, & eorum sequaces Guelphos ex parte altera. Et hoc in praesentia spectabilis Militis Domini Nicolai de Tertiis, Antonii de Torniellis Capitanei generalis in Bergamo, & Domini Pagani de Aliprandis Consilarii Illustris Ducis & Comitis Virtutum Domini Domini nostri, & Dini de la Rocha Potestatis Bergomi; & praedicta pax fuit facta super territorio de Prezate, ubi dicitur in Albareta. Die Mercurii VIII. suprascripti super Ponte Sicco fito in Valle Tegete facta fuit una alia pax inter Gibellinos de Scalve, de Luere, de Pradorio, de S. Laurentio, de Valle Brembana, de Ultra Agugiam, & de Plano, & totius territorii Bergomensis tam de monte quam de plano ex parte una, & homines Guelphos suprascriptorum Communium ex parte altera, & praesentibus tunc praefatis Dominis Nicolao de Tertiis, Pagano, & Dino de la Rocha. Die IX. suprascripti posita fuerunt duae Campanae super Campanile novo facto super Ecclesia Domini S. Alexandri majoris Bergomi; tamen non erat completum tectum suprascripti Campanili.

MCCCXCVI. Die Mercurii II. Februarii in Ecclesia Domini S. Vincentii Bergomi Reverendus Frater Jacobus de Urio Ordinis Praedicatorum doctoratus fuit in Theologiam, & super caput ejus impositum fuit biretum per Reverendum Doctorem sacrae Theologiae Dominum Fratrem Ambrosium de Aycardis de Mediolano Ordinis praedicti, praesentibus tunc novem aliis Doctoribus dictae Ecclesiae, cujus Ordinis fuerunt quidam Frater Carolus de Bononia Doctor Ordinis Carmelitarum, & quidam Frater Michael de Vercellis Ordinis Praedicatorum, & multi alii Nobiles Bergomenses. Et ipsa die Dominus Johannes Miles quondam Domini Baldini Militis de Suardis fecit unum prandium. Die Martis quodam festo Carnisprivii XV. Februarii suprascripti sepultus fuit Dominus Armannus Theutonicus Capitaneus in Cittadella ad Ecclesiam S. Francisci. Die Sabbati XXVI. praedicti, Castellinus filius quondam Bonadei de Castello relaxatus fuit a carceribus Communis Bergomi per Dominum Dinum de la Rocha Potestatem Bergomi vigore literarum praebati Illustris Domini Ducis Domini Domini nostri; qui captus fuerat die XXI. Julii MCCCCLXXXV. ex eo quod dicebatur una cum Mozo de Zanchis bannito accepisse per vim quemdam puerum super territorio Cremæ, & eum duxisse ad locum de Azano, ex quo erat bannitus pro furca. Et debebat astrascinari, sed tamen erat suspensus cum conditione, quod non venire deberet prope Bergomum per duo miliaria cum armis nec sine armis. Et repertus fuit venire, & esse in Sudurum cum una daga, pro ut testificati fuerunt duo, & captus fuit prope per quemdam Bronzinum Capitaneum Episcopatus Cremonæ, & ductus fuit Romolengum. Et ipsa die fecit satisfactionem de non committendo quicquam contra capitula pacis, pro quo fuerunt fidejussores ego Castellus, Antonius dictus Cazafogus ejus Frater, Zenonus de Zanchis, & quondam Amadei de S. Gallo.

A Die Lunæ VI. Martii suprascripti anni celebrata fuit pax inter Salvinum de S. Gallo, Vivianum ejus filium nomine Gratiolum, & Petrum fratres & filios suprascripti Salvini ex parte una, & Mazolam de la Valle pro homicidio perpetrato per dictum Mazolam in Antolum, filium quondam Salvini suprascripti in domo habitationis Domini Johannis Militis de Suardis, de qua pace rogavit chartam Bonvalentus de Bonate. Nota quod de dicto mense Martii XIII. suprascripti anni, ut credo, accessit Ruffinus Martinus de Placentia in Bergamo pro Capiteo Cittadellæ loco dicti Domini Armanni Theutonicus, qui decessit die XV. Februarii proxime praeteriti. Die XX. Aprilis suprascripti anni intravit in Bergamo Dominus Mafiolus Selvaticus de Mediolano pro Referendario, & revocatus fuit Dominus Ambrosius Cotta. Die Sabbati XVII. Junii intravit in Bergamo Dominus Jacobus de Spinolis de Janua pro Potestate Bergomi, & Dominus Guelphus de Infigneris de Pavia pro ejus Vicario; & ipsa die revocatus fuit Dominus Dinus de la Rocha de Pisis Potestas. Die suprascripto Dominus Lucas Brembatus quondam Domini Leonini fecit conducere Dominam Elisabet uxorem suam & filiam Domini Gherardi de Martinengis de Brixia a loco de Urceis Bergomum, quam desponsaverat die Veneris proxime praeteriti in loco de Urceis. Die Martis XXVII. dicti interfecit fuit Assander de la Pochera Gibellinus, & servitor Communis Bergomi per Nigrum quondam Bertulini de l'Ulmo Guelphum, & per certos alios in loco de Pezolo. Die Jovis X. Augusti dicti anni obiit Petercinus Balestini de Castello in Vernixia. Die Jovis XVII. Augusti interfecit fuit in loco de Lemine Ambrosius Arighini de Lino Mercatoris per Cominum dictum Rayoncellum filium Rayoni de Ceretolis de Lemine. Die Dominico XVII. Septembris Valentinus quondam Domini Johannis de la Sale sponsavit Dominam Bellam quondam Domini Johannis dicti Zani Voliae de Barellis, & ipsa die duxit domum. Die suprascripto Dominus Andreolus de Palude intravit pro Capiteo in Cittadella, & ipsa die revocatus fuit Ruffinus Martinus de Officio Capiteatus, & idem Ruffinus retornavit postea pro Capiteo in dicta Cittadella de mense Julii dicti anni loco supradicti Andreoli Capiteanei. Die dicto Peterzulus quondam Pantuzii de Bongis occidit in Burgo de Palatio Martinum filium Laurentii Rasiamicum & adherentem illis de Rivola, & de Bongis. Die VI. Octobris decessit Dominus Valentinus de Berovis Judex, & ipsa die sepultus fuit. Die Jovis XII. dicti, Baldinus filius Amei Castelli de Castello recessit de Urbe Bergamo eundo Papiam causâ studendi in artibus Medicinæ. Et die Sabbati XIV. dicti applicuit Papiam in domo habitationis Domini Petri quondam spectabilis Militis Domini Guelphi de Suardis studentis in Pavia. Et die XXV. suprascripti mensis collocavit se cum spectabile Doctore Domino Philippino de Miliis, Consiliario Domini Domini nostri; & hoc causâ docendi filiis suis. Die XIV. Novembris dicti anni decessit Duninus de Prezate Notarius & Cancellarius Magnifici Communis Bergomi. Die Lunæ XV. Novembris suprascripti anni Azius filius spectabilis viri Domini Antonii de Lufana sponsavit egregiam juvenem Dominam Francischinam filiam quondam Domini Baldini olim Domini Amei de Suardis Urbis Bergomi in Castro Lufanæ, licet quod ipsa Domina Franceschina die

die IX. dicti mensis sponsata fuerat in Bergamo in domo habitationis Domini de Suardis ejus fratris per spectabilem virum Dominum Jacobum de Castro Barcho nomine & tamquam procuratorem superscripti Azii. Die XXVIII. Decembris Thomaxius de Car.....tis vulneravit Johannem Alexandri dicti Rubei Campanæ de Dalmatonibus de Clenetio, ex quo vulnere ipse Johannes decessit. Die Veneris XXVI. dicti anni reperti fuerunt Bartholomæus de Guarneris de Gurgularo, & duo ejus focii mortui sub Strata Francesca sita super territorio de Murnicho.

MCCCXCVII. Die Martis XXVII. mensis Februarii dicti anni interfectus fuit D..... ex Comitibus Calepii, Archipresbyter Calepii. Die XXVI. Martii superscripti anni interfectus fuit Machonus de Luere per Zaninum filium Tonoli de Plegacefis de Palazzo in quandam petia terræ Tonoli de Solcia in Palazzo. Die Lunæ XXVI. dicti horâ noctis commissum fuit furtum in domo (in qua tenebatur canepa & officium salis, & erat Bertulinus de Ulmenis tamquam Caneparius societatis Datii Salis) sita in domo Jacobi de Crema prope fontem novum Communis Bergomi, in qua domo rumperat unum scrignolum, in quo erat numerus Florenorum LXXXVI., & quid in alia moneta CCCL. vel circa. Die XVI. Aprilis dicti anni suspensus fuit Cazajolus pro certis furtis. Die Sabbati XXVIII. superscripti tempore Domini Jacobi de Spinolis de Janua tunc Potestatis Bergomi suspensi fuerunt per guttur infrascripti quatuor, pro eo quod die XXVI. Januarii proximè præteriti interfecerunt, & derobaverunt de nocte in quadam habitatione, in qua tunc tenebat hospitium in loco Gifalbe Bartholomæus quondam Grumpi de Gurgulaco cum duobus de Valle Camonica tunc secum existentibus; & contra quos quatuor sententiam promulgavit Dominus Johannes de Rampolano generalis Vicarius Illustrissimi Principis, & Excelsi Domini Ducis Domini Domini nostri, nomina quorum sunt hæc: Scilicet Pezulus de Gifalbe tabernarius, Bononus, Johannes, & unus alius. Die Dominico XVII. Junii intravit superscriptus Gibertus de S. Vitale de Parma, & ipsa die revocatus fuit Dominus Jacobus Spinola de Janua. Et die XV. Septembris superscripti anni decessit superscriptus Dominus Antonius de S. Vitale. Die Jovis horâ vigesima quartâ XXVIII. superscripti, superscriptus Pominus de Suardis sponsavit Dominam Franciscam filiam spectabilis Militis D. Johannis de Thienis de Vincentia in loco de Lisesio Lacus Gardæ, non obstante quod ipsa esset desponsata per Tonolum de Zucchis nomine dicti Pomini. Et die Sabbati XXX. dicti applicuit Bergomum. Die Sabbati in mane XV. Augusti superscripti anni Tonolus Johannis de Ulzinate Canonicus Ecclesiæ S. Alexandri vulneravit Bartholomæum dictum Corezinum de Coregiis duobus vulneribus, ex quibus mortuus est nocte sequenti. Die Sabbati III. Novembris facta fuit una cursaria per certos Vallis Camonicæ equestres circa XVI. Gibellinos in Valle Seriana, & venerunt super territoriis de Gazanica, & de Flurano; & super Strata publica invenerunt certos partis Guelphæ euntes per viam; & ecce superscripti de Valle Camonica interfecerunt homines quatuor Guelphos; & hoc dicitur quod Guelphi homines Vallis Serianæ superioris steterant & erant in Valle Camonica ad destructionem partis Gibellinæ de dicta Valle. Die Sabbati superscripti

A pars Guelpha audiendo quod dicta erant facta in eorum destructionem, quidam Johannes de Medolaco bannitus pro morte Bartholomæi de Gurgulaco unâ cum certis sociis suis cucurrit super territorio de Cene volendo interficere Gibellinos, quos invenire poterat. Et invenit quemdam Antonium Antolini de Capitaneis de Cene, quem interfecerunt; nec non interfecerunt unum hominem de Rumano Gibellinum prope pontem de Gorlo, ducendo duos asinos oneratos castaneis, quos ducebat versus Alzanum. Tamen dicitur, quod quidam frater Bugati de Comenduno, & unus filius quondam Gabaldi de Comenduno interfecerunt ipsum, & die Dominico IV. Novembris prædictus Johannes de Medolaco unâ cum certis malefactoribus de parte Guelpha venit super Strata de Seriate, & ibi invenerunt Morletum de Prezate, & Jacobum de Ambivere Notarios euntes per dictam viam de Seriate, qui Guelphi dixerunt superscriptis: *Quò itis proditores Gibellini?* & ipse Morletinus respondit: *Ego sum cognatus Tonoli de Biffis.* Et ipse Jacobus videns, quod volebant eum interficere, fugit ab eis usque ad Turrim Bertoli de Boccacione super ejus Turrim, & ipse Morletinus ductus fuit Seriate, & ibidem fuit liberatus. Et die Lunæ V. superscripti, certi partis Guelphæ horâ vespertinam acceperunt super territorio de Urio, & invenerunt quemdam bonum hominem arantem terram juris Venes de Plaze..... cum duobus bobus, & ipsi eum interfecerunt, pro eo quod erat Gibellinus, & aliò dictos boves conduxerunt, qui vocabatur nomine Johannes de Muzo. Die Lunæ in mane XXVI. dicti decessit Guilelmus de Martinonibus. Die Sabbati XV. Decembris superscripti anni interfecti fuerunt super territorio de Paluscho homines IV. Guelphi, quorum unus vocabatur Junius, qui conducebat super plaustris pannos alcos, & dicitur, quod ad prædicta homicidia interfuerunt Tonolus Pendole, Bertoletus Pendole dictus Malaguerra, Fachinus filius quondam naturalis Bartholomæi de Barziziis, Johannes de Russis de Hendena habitator de Grassobio, Ziupparellus de S. Gervasio, & certi alii, qui erant numero novem, ut dicebatur, & derobaverunt pannos alcos XXII. existentes super ipsis plaustris, & acceperunt duos equos, qui menabant dicta plaustra, & ipsos equos oneraverunt de dictis pannis alcis; & erat Tonolus de Postcantu, qui dicitur de Muzo. Die Lunæ ultimo Decembris superscripti anni celebrata fuit pax super Pontem Vallis Camonicæ inter Dominos de Fedricis & Bocacinem de Scemo & eorum sequaces ex parte una, & Antonium de Greve & Baroncinum de Lozio & eorum sequaces ex parte altera, tunc existente Domino Henrico quondam Domini Guilielmi Militis de Suardis pro parte dictorum de Fedricis, & Domino Johanne filio Domini Grumzini de Rivola pro altera parte.

E MCCCXCVIII. Die Martis XV. Januarii accessit Bergomum sapiens vir Dominus Jacobus de Sarzana Juris præfectus pro Referendario & executore Datiorum Bergomi loco Domini Maffioli Salvatici da Mediolano. Die Sabbati XIX. dicti repertus fuit unus de Serina Guelphus prope Guardam Grobii. Die Dominico XX. superscripti Simon filius Marci Valiæ sponsavit Zoanellam filiam Benalei de Benaleis. Die Mercurii XXIII. Januarii anni superscripti, insultati & aggressi fuerunt per certos homines partis Guelphæ numero CCC. quid pedestres & quid equestres super territorio de Gifalbe, & prope

Ter-

Terram circa unam balistratam, Mayfredus de la Madura, Johannes Castelli de Muzo, Bassanus Marte de Scabello, Petercinus Ambroxii Berlende de S. Gallo, Franciscus quondam Zanini de Ambivere, & certi alii custodes & officiales Datii generalis, qui faciebant scortam, plaustris sex oneratis pannorum alcorum, qui conducebantur versùs Brixiam. Et prædicti Officiales videntes quòd insultati erant, & non poterant resistere eis, fugerunt in Terram Gisalbhæ, & ipsi salvi fuerunt. Et postea dicti Guelphi concorditer omnes derobaverunt de dictis pannis circa LXXX., & aliò conduxerunt, & interfectus fuit quidam frater Bagni Guelphus per superscriptos malefactores. Et die XXVI. superscripti interfectus fuit unus, qui conducebat oleum, & dicitur quòd erat de Valle Saxina, vel de Averaria, & hoc fuit prope Castrum Malpagæ. Die Sabbati XXVI. superscripti certi malefactores Guelphi venerunt de foris prope Portam Colonii, & ibidem interfecerunt unum juvenem, qui stabat in Borgetis, & vulneraverunt unum alium de Dossena, credentes, quòd essent Gibellini. Die Dominico XXVII. dicti homines partis Guelphæ acceperunt in loco de Scantio Tonolo de Priatinis certam quantitatem vini & muscatelli & quid nostrani. Nota quòd de mense superscripto decessit spectabilis Miles Dominus Nicolaus de Tertiis subito. Die Dominico XXVII. superscripti Lunæ & Martis sequentis pars Guelpha Bergomensis, inter quos dicebatur, quòd erant principales Gabriel de Buccellenis, & duo de Bongis, & Bergominus filius Manfredi de Zanchis de Postcantu, & Mafra de Bordonis, & erant numero CC. vel circa, & homines de Palazzo, de Paltranica, & de Rozano, omnes concorditer derobaverunt omnes Gibellinos in eorum domibus, & habitationibus de Scantio, scilicet Dominum Johannem de Fedricis de carris XXX. vini muscatelli, & vermili, ac de aliis rebus existentibus in ejus domo, & Tonolum de Priatinis de carris XII. vini muscatelli & vermili, & unum lectum, & certas alias res existentes in ejus habitatione, & Quistino de Roxiate brentas XX. vini muscatelli, & brentas XII. vini nostrati, & lectum, unum, & alia utensilia existentia in ejus habitatione; & derobaverunt Simoni de Roxiate omnia, quæ habebat in Scantio, & Roxiate; & Georgio & Florio fratribus de Petergallis plusquam carra XII. muscatelli, & vini vermili, & omnia utensilia, quæ habebat in dicto loco de Scantio, & omnes alios Gibellinos habentes bona in dictis locis ut supra derobaverunt. Et homines dictæ partis Guelphæ de Scantio & de Roxiate & partibus circumstantibus construxerunt unam bastiam assidum super secundo monte existente supra Terram de Scantio, excepta parte Gibellina de Scantio. Die Lunæ XXVIII. Januarii superscripti interfecti fuerunt Bertolus de Barzizia, & Tonolus ejus filius Gibellini super territorio de Rumano per homines partis Guelphæ da Fara Luara. Die Martis XXVI. dicti, homines quinque Guelphi acceperunt equestres ad Terram de Alze, & ibi interfecerunt Panizonum de Longulo; & audito rumore homines Gibellini de Coloniola, de Latio, & omnibus circumstantibus fuerunt obviam prædictis quinque hominibus Guelphis, & duos ex ipsis ceperunt, quos interfecerunt, & acceperunt duos equos.

Die Veneris primo Februarii inventus fuit super Strata de Seriate prope pontem Perzutum Segnorinus quondam Johannis de Crapis mor-

A tuus & interfectus per homines partis Guelphæ. Die Sabbati II. superscripti dum Johannes filius Pini de Mussis iret ad desponsandum Margaritam filiam Luchini de Baniatis in ejus domo habitationis sita in vicinia Domini S. Alexandri de la Cruce, & existente super uno solario, volens ponere anulum in digito volendo eam, sponsare, dictum solarium cecidit, & ipsi sponsus & sponsa una cum plusquam XXX. inter mulieres & homines ceciderunt, & fecerunt sibi maximum damnum, aliqui in capite, aliqui in brachiis, aliqui in cruribus, inter quos uxor Gisalberti de Baniatis fregit duas costas, uxor Toleti filii superscripti Gisalberti degustavit unum brachium, & caput. Et statim invenerunt anulum, quem amiserant, & sponsavit eam, & ipse sponsus fecit sibi maximum malum, & sponsa nihil. Die Jovis VII. Februarii superscripti anni accessit Bergomum Dominus Johannes de Castilione de Luca pro Capitaneo & Officiali super bannitis & malefactoribus cum quinque banderiis peditum & equitum. Die VII. decessit Franciscus Vegia de Alzano in Civitate Papiæ, & die Sabbati IX. superscripti sepultus fuit ad domum Fratrum Eremitanorum de Bergamo. Die X. Martii superscripti anni venit nova in Urbe Bergomi, quòd Antonius & Jacobus de Vegiis decesserunt in Hungaria. Die Veneris VIII. Februarii MCCCCII. vel Sabbato sequenti Bartholomæus de Taruffis fecit dare dominium Fortilitiæ de Blandatio per Johannem filium ipsius Bartholomæi, tamen ipso existente pro detento, ad instantiam superscripti Domini Johannis de Castilione stipendiarii Domini Domini nostri, & ipsa die captus fuit Albriginus filius Antonii olim Domini Alberici de Roxiate, & consignatus in fortiam dicti Domini Johannis. Die Mercurii XIII. superscripti Dominus Johannes de Castilione una cum Domino Antonio de Toriellis Capitaneo in Bergamo, & cum certis hominibus equestribus numero circa LXX. & peditibus, & balestreriis circa C. equitavit versùs Scantium; & ipsi de Scantio una cum Montanariis armatis recusaverunt intrare in Scantium, & multi ex stipendiariis existentibus cum ipso Domino Johanne cucurrerunt versùs Blandatium, & ibidem invenerunt certam quantitatem hominum armatorum de Montanariis in dictam fortilitiam de Blandatio, volentes capere dictam fortilitiam. Et certi de brigata dicti Domini Johannis de Castilione equestres cucurrerunt inter ipsos circumstantes, & interfecerunt equum novum valoris Florenorum LXI. de brigata superscripti Domini Johannis. Et ipsa die ipse Dominus Johannes equitavit ad fortilitiam de Commune, petendo quòd Dominus Anselminus de Rivola deberet dare dominium dictæ fortilitiæ; qui Dominus Anselminus fecit respondere dicto Domino Johanni, quòd nullo modo daret nisi præsentem Illustrissimo Principe Domino Domino nostro, vel Domino Arigino de Rivola. Die Sabbati XVI. dicti decapitatus fuit Martinus dictus Petera quondam Laurentii Betolizæ de Rasolis de Verdello, pro eo quòd voluit interficere Johannem dictum Sozam quondam Zinini de Ayardis tempore Domini Giberti de S. Vitale Potestatis Bergomi. Die Sabbati superscripti dum Copelinus de Bagnadello Connestabilis balesteriorum equestrium una cum Fedrigino, Pezino de Lanzis, Baldino de Pelabrochis, & Magnagnochino, & una maxima quantitate gentium equestrium numero CLX. irent de mandato dicti Domini Johannis

hannis de Castilione Vicarii & Capitanei ad faciendum scortam conducentibus certam quantitatem farinae ad locum de Blandatio, stipendiariis tunc existentibus in loco de Blandatio ut supra; Et ecce una maxima quantitas Guelphorum existentium circa dictum locum de Blandatio insultavit praedictos Copelinum & socios, & capti fuerunt ex dictis Guelphis Coradinus quondam Pantutii de Pristinariis, sive Befutiis, & Pasolus Leguti de Bonate, nepos Soli de Bonate, & Bonus de Marchesii de Gavarro, Colonus Berardi de Lessè in Petrengo, & filius Rugerii de Bucelenis, & certi alii numero IX. per dictos stipendiarios. Et ducti fuerunt captivi & vulnerati Bergomum coram suprascripto Domino Johanne Vicario ut supra. Et de ipsis Guelphis mortui & interfecti fuerunt plusquam homines sex super campis de Blandatio, & de Gorlo. Et fecerunt dominium retro plusquam L. Veronescos, quorum fuerunt partim portati Bergomum. Item nota quod suprascriptus Dominus Johannes de Castilione Vicarius generalis praelibati Domini fecit praecognari per Civitatem & Burgia Bergomi, quod nulla persona cujuscumque conditionis existat nec debeat stare, morari, nec habitare sub poena vitae in infrascriptis locis, & Communibus die Sabbati XVI. Februarii dicti anni, quae Communia sunt ista, scilicet de Scantio, de Roxiate, & existentes in Bastia de supra Scantium nuper constructa, de Villa Ripae Serii, de Gorlo, de Petrengo, de Nimbro inferiori, de Anexio, de Alzano superiori, & inferiori, de la Ranicha, de Turre Boldono, de Vaste, de Seriate de Zà & de là, de Comunibus, & de Brusaporcho.

Die XX. Februarii suprascripti anni interfecta fuit quaedam mulier Gibellina, colona Antonii Quistini de Roxiate in loco de Scantio & partibus ejus, & dicitur quod fecerunt sibi vulnera XXX. per homines Guelphos. Die suprascripto vulneratus fuit quidam de Ultra Agugiam super territorio de la Bota de adherentibus Suardorum per quemdam de Bongis, & de Ubialo. Die XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. & aliis diebus sequentibus mensis Februarii praefatus Dominus Johannes de Castilione Vicarius ut supra fecit detinere sub Palatio Domini Episcopi Bergomensis certos de Suardis, & eorum amicos, volens quod ipsi de Suardis solverent rubariam factam per Malaguerram, & Tonolum de Pendolis & Socios de pannis acceptis mercatoribus super territorio de Paluscho die XV. Decembris proximè praeteriti. Et qui panni fuerunt aestimati in Florenis CCCL., & quos Florenos iussit ipsis de Suardis debere restitui ipsis mercatoribus. Et propter hanc causam praedicti de Suardis & eorum amici fecerunt unam taleam hominibus partis Gibellinae CLXXX. quibus assicurarunt ad solvendum libras III. Imperialium pro quolibet eorum, & constituerunt Doratinum de Borbovis Caneparium ad recipiendos suprascriptos denarios; & ipsi de Suardis detenti se & omnia sua bona obligaverunt suprascripto mercatori, cujus erant dicti panni, de praedictis Florenis CCCL., & quos ex praedicta talea solverunt dicto Mercatori. Die XXI. praedicti, Tonolus, & Malaguerra, & socii malefactores derobaverunt super territorio de Paluscho duobus hominibus de Martinengo Guelphis, & cuidam Johanni Gibellino certas pecuniarum quantitates, & duas equas; quae omnia erant valoris Florenorum VI. auri, & quas pecunias seu

A Florenos suprascriptus Dominus Johannes de Castilione fecit dare suprascriptis de Martinengo, & de quibus facta fuit una talea certis Gibellinis Civibus de Libris III. Imperialium pro quolibet. Item quod de praedictis diebus Februarii suprascripti anni praefatus Dominus Johannes de Castilione Vicarius, ut supra, fecit detinere multos Cives partis Guelphae, asserendo, quod vult, ut solvant rubarias pannorum acceptorum super territorio de Gifalba, & omnia quae accepta erant per homines partis Guelphae in locis de Scantio, & de Roxiate hominibus Gibellinis, scilicet Antoniolo de Priacinis, illis de Petergallis, & Domino Johanni de Fedricis, & aliis Gibellinis existentibus in dictis locis, qui homines erant circa CIII. Die Veneris primo Martii incantatae fuerunt de mandato suprascripti Domini Johannis de Castilione bestiae bovinæ CXXII. pro Florenis CCC. cum avantagio Florenorum XX. & deligatae fuerunt cuidam de Placentia, & quas conducere fecit Placentiam. Et acceptae fuerunt in loco de Calcinata & de Gifalba hominibus partis Guelphae, & dicebatur quod erant valoris Librarum M. & plus, & hoc occasione mortis & homicidii perpetrati in persona Bartholomaei de Gurgulasco, & sociorum. Et quae bestiae numero LXVII. erant Johannis del Passio, & bestiae X. Guarini de Foppa, & partim Francisci de la Crota, & partim certorum Civium. Bergomi Guelphorum habentium terras & possessiones in dictis locis de Calcinata, & de Gifalba. Et qui Floreni CCC. auri, salvis avantagiis, dati fuerunt cuidam Angelo Toscano hospiti in Pavia, & pro uno stallo, seu hospitio, quod habebat ipse Angelus in Civitate Paviae, quod accipi fecit Magnificus Dominus Dominus noster, & hoc in solum, & pro parte solutionis dicti Hospitii.

Die Dominico III. Martii decessit Dominus Johannes quondam Domini Mazzæ de Suardis. Die Dominico XXIV. suprascripti combusta fuit Bastia nuper facta supra Scantium per homines partis Guelphae, pro eo quod Francechinus de Bucellenis, & Bugatus de Comenduno absentati venerunt ad certam postam cum suprascripto Domino Johanne Vicario, ut supra. Die XVI. Martii suprascripti anni capti fuerunt certi de Gifalba per homines stipendiarios suprascripti Domini Johannis de Castilione, & ducti fuerunt Bergomum, & praesentati coram eo, & tormentati occasione furto super dicto territorio Gifalbae, & homicidii Bartholomaei de Gurgulaco & sociorum. Et die XIX. suprascripti unus ex dictis propter dictum tormentum decessit, qui vocabatur Brusa de Ferrariis de Gandino. Die Lunæ XI. dicti praefatus Dominus Johannes Vicarius, ut supra, fecit relaxare Nigrum de Grumello, pro eo quod solvit Florenos VII. cum dimidio, eo quia transivit rastellum Portae S. Antonii contra voluntatem Comestabilis dictae Portae, & ob hoc ipse Niger fuit corlatus. Die Mercurii XIII. dicti recessit ab Urbe Bergomi praefatus Dominus Johannes de Castilione Vicarius, ut supra, eundo Papiam; & ipsamet die praedicti fuerunt in carceribus consignati, scilicet Coradinus de Pristinariis, & alii octo, qui fuerunt capti die XVI. Februarii proximè praeteriti, & in manibus Dominorum Antonii de Torniellis Capitanei, & Giberti de S. Vitale Potestatis Bergomi per dictum Dominum Johannem de Castilione ad custodiendum juxta mandata Illustrissimi Principis Domini Domini nostri pro avere & persona

sona eorum. Item die dicto consignavit Abri-
ghinum filium Antonii Domini Albrici de Ro-
xiate Judicis, qui Albrighinus captus fuit die
VII. Februarii, & multum fuit corlatus & gra-
melatus. Die XVI. dicti decessit Franciscus de
la Crota, & die XVII. Aprilis dicti anni obiit
Segurinus ejus filius. Die Jovis Cassina de Da-
miens interfecit Bertramum Galoni fratrem
suum in loco de Sedrina. Die Veneris XXII.
dicti in festo S. Lazari interfectus fuit Aloysius
de Solario per Gerardum filium Boneræ de Pi-
lis de Lemen, & vulnerati fuerunt Rocha de
Riffis, & quidam alius Gibellinus de Lemen
per homines partis Guelphæ de Lemen. Et die
XXVI. dicti mensis decessit dictus Rocha pro
illo vulnere. Die suprascripto interfectus fuit
Tonolus quondam abiaticus fratris Caygæ de
Coleonibus de Brembate super territorio de Le-
men per homines partis Guelphæ de Lemen.
Die suprascripto interfecti fuerunt per homines
partis Gibellinæ de Lemen & de Villa Leminis
unus filius Cagiræ de Paltranica, & Fachinetus
de Turicenis de Sorisole, & derobaverunt cer-
tas quantitates pecudum. Die Sabbati interfecti
fuerunt super strata de Seriate de
Cenate, quorum duo erant coloni Domini Hen-
rici de Suardis; unus est colonus Domini Zini-
ni de Suardis, alter erat colonus Domini Pec-
ini de Lanzis. Et prædicta homicidia facta &
commissa fuerunt per certos partis Guelphæ;
& derobaverunt boves, quos conducebant cum
plaustris. Die Sabbati XXIII. dicti certi ho-
mines partis Guelphæ interfecerunt Todeschum
de Urto, Lucam de Grassobio, & duos alios
de Campagnola, quorum unus vocabatur Am-
brosius, & derobaverunt suprascriptos Todes-
chum & fratrem de tribus bobus & una equa,
& aliis pluribus bobus, & prædicta fuerunt
prope Muracham super strata prope Ecclesiam
S. Mariæ de Ponteseriano. Die Martis XXVI.
dicti homines de Sorisole & de Paltranica unâ
cum multis de parte Guelpha numero CCCC.
vel circa venerunt ad Pontem Siccum ad pu-
gnandum cum certis hominibus partis Gibelli-
næ numero circa L. & cucurrerunt ipsi Guelphi
usque super Turrim de Bombonoso. Et super-
venerunt ibidem Nolus, & Tonolus fratres de
Cavaneis forsan cum octo de parentibus eorum,
& vulneratus fuit in renibus, tamen succursus
fuit per dictum Nolum; & ibidem vulnerati
fuerunt duo ex Guelphis, & dicebantur, quod
mortui fuerunt. Et die Sabbati XXX. Martii
pro ipso vulnere idem Tonolus expiravit. Die
Mercurii XXVII. dicti interfectus fuit Augusti-
nus filius Merleti de Papis sub Bombonoso,
qui iverat ad videndum scaramuzari cum illis
de Paltranica ad Pluditiâ.

Die Lunæ primo Aprilis horâ IV. noctis
Hebdomadæ Sanctæ Assandrinus filius Zinini
Durentum hospitis vulneravit in quadam ca-
mera unum nomine Franciscum de Bononia,
& quemdam ejus regatium stipendiarios, qui
ambo decesserunt. Die Martis II. dicti accessit
Bergomum Dominus Antonius de Lusignano
Vicarius Generalis & Capitaneus Domini Do-
mini nostri causâ ponendi pacem inter Bergo-
menses. Die Veneris V. dicti interfectus fuit
super territorio de S. Peregrino quidam nomi-
ne Raynaldus de Valle Torta per homines par-
tis Guelphæ Vallis Brembanæ, & Raynaldus
erat adhærens Nobilium de Suardis, & qui
conducebat unum hominem cum uno de Ave-
raria, quem dimiserunt ire habentem septem
equas, seu mulas oneratas eundo versûs Ultra-

A Agugiam. Die Dominico Paschæ VII. dicti una
maxima comitiva partis Guelphæ Vallis Imma-
niæ, Vallis S. Martini, fecit insultum contra
homines partis Gibellinæ de Lemine inferiori,
& vulneratus fuit ex uno veretono quidam So-
cius Simonini de Bisigna Comestabilis balestre-
riorum. Et qui Comestabilis viriliter pugnabat
cum sua brigata contra dictos Guelphos; &
vulnerati fuerunt duo ex ipsis Guelphis de ve-
retono taliter quod portati fuerunt in sursum.
Et die dicto una alia comitiva Guelphorum fe-
cit insultum contra Gibellinos de Brembate su-
periori, & de Prezate. Et die dicto una alia
comitiva Guelphorum fecit insultum ad Pontem
de Clenetio contra homines de Brembilla. Die
B Lunæ VIII. Aprilis una maxima comitiva Guel-
phorum numero CC. venerunt ad Pluditiâ,
& super campum S. Alexandri de Sorisole, &
fecerunt insultum contra Gibellinos, qui ibidem
iverant ad pugnandum cum eis, & interfecerunt
Johannem Girondum futorem super ipsis cam-
pis, & vulneraverunt ex uno veretono Johan-
nem de Bosellis adhærentem Nobilium de Suar-
dis, & fecerunt fugere usque ad Castrum Azini
de Agazis. Et die dicto una maxima pars Guel-
phorum insultum fecerunt Mapellum contra ho-
mines de Mapello, & dicitur quod duo ex
Guelphis interfecti fuerunt. Die Martis IX. di-
cti facta fuit una maxima scaramuccia inter
C Guelphos & Gibellinos in loco de Lemen, in
qua vulnerati fuerunt Mutus de Ceresolis, &
unus filius Regutii, & septem alii Gibellini,
& de Guelphis fuerunt vulnerati plusquam
XIII., qui filius Regutii decessit post certos
dies. Die Mercurii X. dicti una maxima co-
mitiva Guelphorum numero CC. & plurium,
& erant plures equestres venerunt ad Pluditiâ
cum uno pennono, & ibi facta fuit una maxi-
ma scaramuccia prope Pontem-Siccum, & erant
forfan C. Gibellini equestres & pedestres; ta-
men nullus fuit interfectus. Die Jovis XI. in-
terfectus fuit Johannes filius Benedicti Duren-
tum habitator de Murnicho per certos malefa-
ctores partis Guelphæ equestres super territorio
de Murnicho, & derobaverunt multos boves,
D quos duxerunt versûs Paltranicham. Die Lunæ
XV. facta fuit una Crida per Civitatem &
Burgos Bergomi parte spectabilium virorum.
Dominorum Antonii de Torniellis Capitanei
Bergomi, Antonii de Lusignano Capitanei ge-
neralis Domini Domini nostri, & Giberti de
S. Vitale Potestatis Bergomi: quod non sit per-
sona aliqua adhærens Nobilium de Suardis, quæ
debeat, nec præsumat offendere in havere nec
in persona aliquos adhærentes Nobilium de Ri-
vola, nec de Bongis hinc ad diem Dominicum
proximè venientem sub poena amissionis bono-
rum & personæ, quoniam facta inter eos tregua
erat. Die suprascripto dicti mensis una maxima
E comitiva partis Guelphæ tam equestrium quàm
pedestrium numero circa CC. ivit super territo-
rio de Murnicho & de Campaneto, & deroba-
verunt multas bestiarum quantitates bovinarum,
quas duxerunt versûs partes de Paltranichâ.
Die dicto in sero interfecti fuerunt in Gurgula-
co Bartholomæus Mayoli cum tribus suis filiis,
& Tencha de Gurgulaco cum uno ejus filio, &
certi alii Guelphi, ut dicitur, per Castellum
filium naturalem Domini Balduini de Suardis,
Christophorum Pecinelli de Lanzis, & certos
alios. Die Martis XVI. dicti dum Tridaterra
de la Corna habitator de Valle Breni haberet
certam rixam occasione cujusdam vezoli cum
Petro Thaddæi Pigini de Pisonibus, ecce qui-
dam

dam Zenola del Corna accessit ibidem, & vulneravit quemdam de Pisonibus, & postea idem Petrus Thaddæi percussit duobus vulneribus in fronte dictum Tridaterram, qui decessit die XXI. Maji suprascripti. Die Mercurii XVII. Aprilis suprascripti anni una certa quantitas hominum de Brembilla, de Mapello, & de partibus circumstantibus partis Gibellinæ iverunt ad loca de Oxio superiori & inferiori, & de Mariano, & derobaverunt multas bestias, & multa alia boni hominibus partis Guelphæ, & partim certis Gibellinis, & specialiter Johanni de Lanzis de Latio, & fratribus suis. Die suprascripto negavit in Abduam Peterzolis filius Marchetti de Muzo fecus Socinum, existens in comitiva cum Domino Arighino de Suardis. Die Jovis XVIII. suprascripti capti fuerunt per certos stipendiarios Bergomi, in quibus erat Federicus de Lanzis unā cum certis aliis in loco de Oxio superiori, homines octo Gibellini de Brembilla, & de Sedrina, qui ibant rubando, ut supradictum est, in quibus erat unus filius Mayfæ de Pisonibus. Die ultimo Septembris omnes de Brembilla fuerunt relaxati à carceribus Communis Bergomi.

Die Veneris XVIII. dicti mensis Aprilis interfectus fuit Mazola de la Valle per tres filios Salvini de S. Gallo, & banniti fuerunt die XVII. Septembris dicti anni. Nota quod Dominus Antonius de Barillis Minister Misericordiæ Bergomi unā cum sapiente viro Domino Guelfmo de Berovis Judice & Consule Collegii spectabilium Dominorum Judicum Bergomi, Domino Gasparino de Barzisis Doctore in arte Grammaticæ, Reverendo viro Domino Fratrem Paulo de Novayra filio quondam Sarafini Prioris Ordinis Fratrum Prædicatorum de Bergamo, & Obertino dicto Chiereghino de Cluxono, Canepario dictæ Societatis Misericordiæ, & quilibet eorum, constituerunt & ordinarunt, quod Baldinus studens in Urbe Papiæ in Artibus habere debeat à Consortio Misericordiæ prædictæ quolibet anno usque ad beneplacitum illorum, qui tunc gubernabant dictum Confortium, Libras XV. Imperialium. Et qui Domini dabant Bertramo quondam Paxini Boralupi de S. Gallo studentem in Papiæ, qui decessit in Papiæ die Lunæ XV. Aprilis suprascripti anni. De qua constitutione constat in charta confecta per Johannem Fantini Notarium dicti Confortii die XX. Aprilis dicti anni. Die XIX. Septembris suprascripti anni Obertino de Cluxiono Canepario libr. III. & solid. IV. Imperialium. Die Dominico XXI. Aprilis interfecti fuerunt super Bedescho in territorio de Carnicho Johannes filius Domini Campioni Coleonum, Morandus de Burgeto de Palazago, & unus alius Guelphus, & multi alii vulnerati fuerunt de parte Guelpha, & hoc per quemdam Doninum Pontis de Payscho Vallis Camonicæ, Tonolum Mangiarini de Muzo, & certos alios partis Gibellinæ, qui unā cum certis aliis Gibellinis associabant Bergomum Dominos Honophrium, & Henricum de Suardis venientes à ripa Villæ Abduæ versùs Bergomum. Die Lunæ XXII. dicti combustæ fuerunt certæ domus Gibellinorum de Gurgulaco in dicto loco per homines partis Guelphæ, quæ dicitur fuisse circa MCC. & spanderunt multas quantitates vini, & interfectus fuit unus Gibellinus. Die suprascripto interfectus fuit unus colonus Sozoni de Suardis Gibellinus prope Portam de Urgnano per tres homines Guelphos, ut dicitur, de Urgnano. Die suprascripto paulò post prædicta

Tom. XVI.

A certi Gibellini interfecerunt Pezolum Compostæ de Urgnano Molinarium Guelphum super strata Urgnani. Die Martis XXV. Aprilis interfectus fuit unus de Rumano Guelphus super Porta de Rumano. Die suprascripto interfectus fuit Aza de Ponte de Clenetio veniendo versùs Lemen per homines partis Guelphæ, qui erant in aguayto illis, Castronellus Car tus, & unus filius Rubei Campanæ; & ipsi ceperunt Campanile S. Georgii de Lemen. Die Mercurii XXIV. suprascripti una maxima quantitas partis Guelphæ combusserunt domos de Bruntino; & interfecti fuerunt Chegargus de Cavaneis, Recuperatus de la Corna, & Capinus Vallis Breni; & de Guelphis quinque fuerunt interfecti. Die suprascripto facta fuit una cavalcata per certos stipendiarios equestres in loco de Lemen, & qui stipendiarii viriliter unā cum Gibellinis cucurrerunt desuper Lemen partis Guelphæ, & combusserunt plures domos partis Guelphæ de Lemine superiori, & interfecerunt quatuor Guelphos. Die suprascripto dum dicti stipendiarii venirent Bergomum, venerunt eis obviam ad Pontem-Siccum multi Guelphi; ex ipsis Guelphis mortui fuerunt homines quatuor, & tunc vulneratus fuit unus de Sorisole. Die XXVII. dicti mandato Dominorum Antonii de Liffignano Vicarii generalis, & aliorum Officialium Bergomi recesserunt de loco de Blandatio omnes illi stipendiarii, qui erant positi de mandato præfati Domini Johannis de Castilione Vicarii. Die Jovis, Veneris, Sabbati, & Dominico XXVIII. dicti, venerunt in succursum homines de Ulzinate, & de Galbiate circa homines CC. de parte Suardorum, & eorum sequacium contra illos de Coleonibus, & eorum sequaces in Insula. Et ibidem combusserunt certas domos illorum de Coleonibus, & eorum sequacium in locis de Medolaco, de Soltia, & de Caluscho, unā cum amicis Suardorum, & combusserunt domos Tonoli, & Benedicti fratrum & filiorum quondam Savioli Coleonum in loco de S. Gervasio. Die Martis XXX. dicti, prædicti de Ulzinate unā cum amicis Suardorum combusserunt domos de Palazzo, & interfecerunt Ferrarium filium Pantutii Laurentii de Ritiis, & certos alios circa septem in quadam sita prope Portam S. Antonii. Die suprascripto una maxima comitiva partis Gibellinæ, in qua erant prædicti de Galbiate & de Ulzinate iverunt Plorzano volendo cumburere domos existentes in Plorzano, & finaliter non potuerunt intrare, pro eo quod ipsi Guelphi de Plorzano habent Turrim Scarpinelli valde bene fulcitam hominibus & sagittis.

Die Mercurii primo Madii una maxima comitiva partis Gibellinæ numero circa MM. equestrium & pedestrium ivit in Plorzano, & non potuerunt intrare intra fortalicias Turris Scarpinelli, in qua comitiva erant gentes de Ulzinate, & de Galbiate DC. & in succursum Guelphorum venerunt homines circa DC. & vulnerati fuerunt de Gibellinis unus de Ulzinate de uno veretono, & Pingonus de Lera de Brembilla de uno alio veretono in una coxa, & unus equus albus valde bonus valoris Florenorum XXX. Arigi de Pirovano, qui equus statim decessit. Die suprascripto primo Madii facta fuit proclamatio in executione literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri ex parte spectabilium virorum Dominorum Antonii de Torniellis Capitanei generalis, & Antonii de Liffignano Vicarii generalis, & Domini Potestatis, quod non sit persona aliqua, quæ

O o o

audcat

audeat portare arma offensiva nec defensiva, per Civitatem & Burgia Bergomi, nec districtum ejusdem sub poena vitæ, nec ire ad aliquod invitamentum. Die ultimo Aprilis, vel Calendis Maji suprascripti anni Cominus Potestas Vallis Camonica bannitus unâ cum certis aliis bannitis ivit ad locum de Fara Luara, & ibidem interfecerunt homines Guelphos circa quatuor, & ipsis Guelphis unam maximam bestiarum quantitatem derobaverunt. Et statim post prædicta combusserunt hospitia, & domos, ac molendinum Tonoli & Benedicti fratrum de Coleonibus partim existentium in loco de S. Gervasio, & de Capriate per homines partis Gibellinæ, & similiter combusserunt domos illorum de Coleonibus existentes super territoriis de Caluscho, de Soltia, de partibus circumstantibus. Die Jovis II. Maji suprascripti, certi homines partis Guelphæ Vallis S. Martini, & Vallis Imaniae venerunt ad pugnandum ad locum de Vanzono in domo quondam Antonii olim Domini Merini de Suardis, & ibidem invenerunt certos de Ulzinate, de Vanzono, & de Villa, & cum eis pugnaverunt taliter, quod homines quatuor Guelphi mortui fuerunt; & tandem omnes existentes in dictis hospitibus reliquerunt; & combustæ & devastatæ fuerunt penitus per homines de Coleonibus, & eorum adhærentes. Die Sabbati IV. suprascripti homines partis Guelphæ combusserunt in loco de Castignate domos Muti de Gambaraxiis adhærentes Suardis. Die suprascripto homines de Sorisole & de Paltranica, & certi eorum sequaces existentes in aguayto desuper Castrum Azoni de Agaziis interfecerunt Girletum de la Grumella, & vulneraverunt Sigezium de la Grumella in coppa, & Johannem de Gneis de la Grumella. Die dicto Honophrius quondam Domini Merini de Suardis unâ cum gentibus de Ulzinate, de Galbiate, & de Trivilio, & cum certis Vallis Camonica Gibellinis & aliunde, iverunt ad Terram Gifalbe, & eam combusserunt, & pugnaverunt Castrum dicti loci, in quo loco dicebantur esse certi Guelphi banniti; & ipsi Guelphi interfecerunt in dicto Castro quemdam Gerardum de Levate Gibellinum; & ipsis Gibellinis existentibus intra dictum Castrum accessit Dominus Antonius de Lifignano Vicarius Domini Domini nostri cum gentibus stipendiatis, qui fecit remove omnes dictos Gibellinos existentes circa dictum Castrum Gifalbe, ita quod dicti Guelphi fuerunt liberati. Die suprascripto homines partis Guelphæ combusserunt certas domos existentes in loco de Cenate. Die suprascripto certi homines partis Gibellinæ combusserunt in Broseta domos Lucæ de Brembate, & domos Johannis de Brembate in loco de Mariano. De IV. suprascripti certi Gibellini combusserunt certas domos sitas ad Crotam extra murum Rasi illorum de Madore, scilicet Barbæ quondam Minazoli, & alterius filii quondam Muri de Madore. Die suprascripto una maxima pars Guelphorum numero M. & plures, in quibus dicebatur esse Perlinus & Niger de Grumello accesserunt ad Terram de Cenate, & de Treschurio, & ibidem combusserunt multas domos in loco de Cenate, & domos existentes super platea Treschurii, & certas alias domos; & interfecerunt quemdam filium quondam Martini Petratii de Ubiallo, & acceperunt ejus equum. Et dicitur quod de ipsis Guelphis interfecti fuerunt homines septem. Die Dominico suprascripti interfectus fuit Girardus Rossionus de Trivilio super Porta Urganani per quemdam Zininum de Francia, & homines de Urganano;

A & die sequenti unus filius Gottini Rozzoni accessit ad ipsam Portam Urganani cum duobus filiis parvulis dicti Zinini, & dixit ipsi Zinino: *o proditor exi foras*. Et interfecit dictos duos pueros. Tamen dicitur, quod unus ex ipsis duobus filiis erat filius alterius personæ.

Die Lunæ VI. Maji suprascripti una maxima comitiva Guelphorum accessit ad loca de Flurano, de Gazanicha, & de Vertua, & ibidem pugnaverunt cum Gibellinis, & posuerunt ignem in ipsis terris. Et dicitur quod ad dictum locum de Vertua fuerunt interfecti homines quatuor Guelphi, & de illis de Vertua, qui pugnabant cum aliis Guelphis exterioribus. Die Lunæ suprascripti decessit Clericus de Cavaneis, qui cecidit de ejus Turre. Die suprascripto filius unus quondam Fachini de Suardis interfecit unum hominem de Azano Gibellinum, qui ibat capiendū qualiores. Die Martii VII. suprascripti combustæ fuerunt domus & hospitia Petri de Bonfadis Guelphi in Oxio superiori, non obstante quod ante erat derobatus de vasibus, vegetibus, & aliis existentibus in dictis stantiis. Die suprascripto combusta fuerunt hospitia Domini Johannis de Fedricis, & illorum de Petergallis, & aliorum Gibellinorum existentium in locis de Scantio & de Roxiate per homines partis Guelphæ. Die Jovis & Veneris X. Maji combustæ fuerunt omnes habitationes & domus Pezoli olim Domini Bertolaxii & Perlini & Francisci de Grumello existentes in loco de Stezano per homines partis Gibellinæ, & maxime pro eo quod ferebatur, quod Perlinus suprascriptus interfuit combustioni loci de Cenate, Treschurii, & Niger de Grumello quotidie pugnabat in Plorzano, & alibi contra Gibellinos. Die Sabbati XI. suprascripti Antonius de Lifignano Vicarius fecit corlare Montem de Sancto Gallo, pro eo quod fuit accusatus per Morellum filium Pagani de Adelaxiis Calegariū, quod ipse cucurrit post ipsum cum uno cultro, dicendo quod volebat eum interficere in gombeto. Die suprascripto homines Vallis S. Martini, Imaniae, & alibi partis Guelphæ numero circa MD. venerunt Villam Ripæ Abdæ, & combusserunt extra rastellos dicti loci, & interfecerunt unum de Amberfago Montis Briantiae, & unum alium hominem senem de Villa, & alii ex ipsis Guelphis fuerunt vulnerati veretono. Die Dominico XII. suprascripti combustæ fuerunt Domus Lucæ de Brembate in loco de Mariano, & Tonoli de Buscho, seu Johannis de Brembate, & Betutii de Mariano Guelphorum. Die suprascripto decessit Thomaxinus de Aquarolis de Lemen Gibellinus, qui vulneratus fuit per Guelphos partis superioris de Lemen die X. dicti mensis. Die Martis XIV. & XV. ipsius mensis combustæ fuerunt domus & habitationes existentes in loco de Oxio superiori Johannis Mozii de Brembate Guelphi. Die Mercurii XV. dicti interfectus fuit Confortus de Netis unâ cum quodam colono Honophrii de Cleatio, & tribus aliis Guelphis in Terra de Boccaliono. Certi stipendiarii equestres unâ cum Capitaneo de Vezanicha iverunt ad Portam de Martinengo, & volendo loqui hominibus de Martinengo per certos tangentes honorem Magnifici Domini Domini nostri; & ecce plures de dicta Terra accesserunt contra ipsum Capitaneum, & stipendiarios, volendo eos offendere; & interfecti fuerunt per ipsos stipendiarios unus de Martinengo, & certi alii numero septem Guelphi. Die Jovis XVI. dicti in festo Ascensionis Domini interfectus fuit Palefus de Lemen Gibellinus per homines partis Guelphæ superioris

ris de Lemen. Die Veneris XVII. prædicti, Gibellini combusserunt Terram de Albano, & in certis locis de Buzono, & de Matalono. Die superscripto certi Guelphi existentes in aguayto prope Castrum de Prezate interfecerunt Johannem Petercini de Solario habitatorem de Prezate, Prandinellum de Plodis, Ambrosinum de Mapello, Ferrarium, & Johannem, & unum alium, & tunc vulnerati fuerunt Uterinus de Muzo, Marcus filius Gasparini de Latio. Die Veneris superscripti certi homines partis Guelphæ de Coleonibus combusserunt domos existentes in loco de Suyxio extra Castrum de Suyxio, & maximum damnum fecerunt illis de Advocatis, & hæredibus Thaddæi de Poma.

Die Sabbati XVIII. dicti una maxima comitiva partis Guelphæ montanearum & aliunde Bergomensium accesserunt ad Turrim de Albino volendo ipsam diruere, & combusserunt plures domos partis Gibellinæ. Et interfectus fuit Magister Marcus de la Plaza Ceroycus super glera Serii de Albino, qui erat cum parte Guelphæ contra Turrim de Albino. Die Dominico XIX. dicti circa mediam horam noctis una maxima quantitas Guelphorum & Montanearum & alibi numero circa MM. ex quibus erant principales Sandrinus, Tonolus, & Superleo omnes de Bongis, Tuzanus & Andreamus de Rotha cum suis sequacibus Vallis Immanis, Vivianus de l'Ulmo cum suis sequacibus Vallis Brembanæ, Franciscus, Gabriel, Bonus, & Marcus omnes de Buccellenis, Bugatus de Comenduno cum suis sequacibus, homines de Fine, de Sorisole, de Paltranica, & multi Cives Bergomenses, inter quos erant, ut dicebatur Perlinus, & Betenus fratres de Grumello, Niger de Grumello, & multi alii tam Cives quam populares ditricuales Bergomenses partis Guelphæ, qui unanimiter fuerunt ad destructionem Turris de Albino inferioris, quæ erat heredum Philippini de Piano, & ejus parentelæ; & ipsa nocte antecedente ipsam Turrim cavaverunt, & posuerunt eam in pilingellis, super qua Turri erat Ferinus de Piano, & Palaminus quondam Philippini de Piano, Johannes dictus Betes de Piano, & filius quondam Gerardi de Piano, Strengnora de Dardanionibus de Albino, & unus ejus filius, Crescinius Jacobi Treschere, Pezulus Zei omnes quinque de Dardanionibus, unus filius superscripti Ferini nomine Betinus, & unus alius filius parvulus dicti Johannis Betes, Martinellus servitor, & Columbus ejus filius, Andreolus Somenza antiquissimus, Bonetus Lane antiquus, Ambrosius Pileni, Capellus Johannis Capi, Columbus Pecini de Guarina, Ambrosius, & unus alius, omnes de Albino, unus filius Paxini Jarii de Suarre, duo homines de Yseo, duo de Luere, & unus famulus Vicarii de Albino, qui omnes erant XXVI. vel XXVII. & ipsam Turrim cum bombardis bombardaverunt. Et ipsa nocte antecedente cavaverunt taliter, quod fecerunt ipsam Turrim diruere cum hominibus prædictis. Et in qua Turre erat quidam Minotus filius quondam Zinini olim alterius Minoti de Piano, quem Bugatus de Comenduno liberavit. Et ipsi Guelphi diviserunt bombardas XI. quas brigata Domini Zinini Militis quondam Domini Mazoli de Suardis habuit, & unum Mangetum fractum. Et die Dominico prædicto XVIII. prædicti, volentes succurrere existentes in dicta Turre, iverunt Dominus Johannes Miles quondam Domini Muzoli de Suardis una cum Vincenzino de Marliano Caporali lancearum L. cum ipsis lanciis, & Domio Jo-

Tom. XVI.

A hanne de Fedricis cum ejus comitiva, & Pecino de Lanciis cum ejus comitiva, & Poncino de Suardis cum ejus comitiva iverunt ad Terram de Albino, & ibidem invenerunt, quod ipsa die in mane ipsa Turris cum hominibus in ea existentibus diruerat, salvo quod ipse Minotus quondam Johannis olim Minori liberatus fuerat per brigatam de Comenduno sibi attinentem. Et die Dominico Lunæ, Martis, & Mercurii sequentis dictus Dominus Johannes Miles cum dicta brigata, stipendiarii, & alii secum existentes currebant ad loca de Albino superiori, ubi certas domos Guelphorum combusserunt, & interfecerunt Simonem Bursæ de Albino, & de Linzapo, & plures ex Guelphis interfecerunt circa, ut dicitur, numero XXX. inter quos fuit unus Franciscus Cochi de Serina, Antonius Vallis Nigræ, seu de Bordonis, & plures alios contentos in primo folio, quorum nomina sunt inferius descripta, & salvo quod non combusserunt Turrim de Sinzano propter distantiam dierum.

Die XXII. Mercurii Maji superscripti accessit Bergomum Dominus Johannes de Rampolano Generalis Vicarius Domini Domini loco Domini Antonii de Liffignano generalis Vicarii, qui recessit à Bergamo die XXV. Maji superscripti. Et Dominus Johannes Vicarius fieri fecit unam cridam, quod quælibet persona, dum non esset bannita, posset venire impunè Bergomum. Infrascripti sunt homines partis Guelphæ de Albino, qui fuerunt interfecti per homines Gibellinos de dictis diebus, pro ut dicitur. Ferinus Croti de Yfabellis, Simon Bursæ, Bonus de Carris, unus filius Muri de Albino superiori, Johannes Belole, Zininus Ambrosini, unus filius Guerini de Temonte, unus filius Manzi de Sinzano, unus filius Boselini de Sinzano, Homines de Serina-alta numero sex, Guidotus della Tajata, Petrus Antonii Dombari de Nimbri, Paganinus de Carzo de Nimbri, Magister Marcus de la Plaza Ceroycus, unus balestrerius de Alzano, & plures alii. Die Dominico Paschæ XXVI. dicti mandato Dominorum Giberti de S. Vitale de Parma Potestatis, & Jacobi de Mercatoribus de Sarzana Referendarii Bergomi facta fuit una crida ad executionem literarum præfati Domini Domini & Comitum Virtutum, quod idem Magnus Dominus noster una cum suis beneplacitis, adherentibus, & sequacibus ex una parte, & homines Ligæ cum eorum sequacibus ex altera, in qua ligæ est Dominus Mantuæ, interea fecerunt bonam puram treguam duraturam hinc ad decem annos proximè futuros; & quod nullus ex ipsis Colligatis debeat se offendere realiter, nec personaliter; & si Dominus Mantuæ haberet super suo territorio aliquem malefactorem vel bannitum territorii prælibati Magnifici Domini Domini nostri, debeat dare coëgium, & non possit super illo territorio habitare; & è converso quælibet persona cum suis mercantiis possit ire & redire secure per eorum loca & territoria. Item quod quælibet talea mensualis, quæ posita erat in Bergamo de Soldis XXII. impendendis super quolibet pense salis, non duret nec vigeat, nisi usque ad Kalendas Junii proximè venientis. Die superscripto mandato dictorum Dominorum Johannis de Rampolano Vicarii, & Capitanei, & Potestatis Bergomi facta fuit una crida in Civitate & Burgis in locis consuetis, quod non sit aliqua persona cujusvis fortis vel conditionis, quæ audeat, debeat, nec præsumat offendere inter dictas partes in havere nec in persona sub

Ooo 2

pcc.

pœna Florenorum auri MM. puri pro qualibet persona hinc ad XV. dies proximè venientes, quum Nobiles utriusque partis fecerint bonam treguam, & promiserint de non offendendo hinc ad prædictum terminum dierum XV. Die Lunæ XXVII. suprascripti mandato dictorum Dominorum Officialium facta fuit una crida in Bergamo, quòd quælibet persona pro aliquo homicidio, robaria, vel incendio possit venire securè, dummodo non sint rebelles Domini Domini nostri, debitores ejus Cameræ, nec talearum prædictarum, nec Datorum Bergomi. Die suprascripto in nocte decessit Berinus de Chinellis, qui vulneratus fuit de uno veretono in capite cum Lancelotto de Ceresolis, qui similiter vulneratus fuit in una tibia per homines partis Guelphæ de Lemen superiori in territorio de Lemen superiori die XXV. suprascripti.

Die XXV. Madii Dominus Ariginus de Rivola transivit de hoc seculo in Civitate Mediolani, ubi honorificè sepultus fuit. Die Lunæ XXVII. suprascripti facta fuit una scaramucia super territorio de Calocio, seu de Vercurago ad campum Ceresæ inter homines de Ulzinate & eorum sequaces ex parte una, & homines Vallis Sancti Martini & Vallis Imaniz & eorum sequaces ex altera partis Guelphæ, in qua interfectus fuit Pizotus de Abdua Gibellinus, & de Guelphis tres fuerunt interfecti. Die Martis XXVIII. suprascripti homines partis Guelphæ Vallis Sancti Martini, & Vallis Imaniz, & de Coleonibus & eorum sequaces dictæ partis quum venissent super territorio de Villa Ripæ Abduæ ad incidendum vites eorum, & quum quidam Petrus Comestabilis equestrium balestrorum LXX. stipendiariorum, qui missus fuerat ad Villam Ripæ Abduæ pro eam custodiendo per Illustrissimum Principem Dominum Dominum nostrum, unà cum certis de Villa equitavit veniendo versus Cefanum contra dictos, qui inciderunt dictas vites, & interfecit homines Guelphos de Valle Imaniz numero tres, & ceperunt unum alium, quem duxerunt captivum in Villam, & acceperunt bestias bovinas XL. quas duxerunt Villam Ripæ Abduæ. Die Dominico in nocte II. Junii interfectus fuit Johannes dictus Descavedunus de Fedricis filius Antonii de S. Gervasio per Christophorum Petroli de Fedricis de S. Gervasio. Die suprascripto inventus fuit interfectus quidam de Bellora adhærens illis de Coleonibus super territorio de Castignate. Die Sabbati primo suprascripti II. III. IV. ipsius mensis homines quid de Sicchis, de Caravagio, de Ronzonibus, de Trivilio, de Covo, & de Cropello partis Gibellinæ, unà cum certis quid de Suardis, & eorum sequacibus, posuerunt se in loco de Fara Luara in Castro ipsius loci. Dicitur esse homines plusquam LX. partis Guelphæ. Quod Castrum erat Petri, & Marci fratrum de Rudiano habitatorum de Rumano, & ipsos Guelphos existentes in dicto Castro comburi volebant. Scilicet die suprascripto IV. suprascripti supervénit Vincentius de Marliano Capitaneus lancearum L. cum ipsis Lanciis ad dictum Castrum, & hoc de mandato Dominorum Johannis de Rampolano generalis Vicarii Domini Domini nostri, & Antonii de Tornielis Capitanei in Bergamo. Qui Vincentius accepit ad fidantiam omnes existentes in dicto Castro, & eos liberavit, & fecit eos recedere; & quum ipsi homines cum eorum filiis & uxoribus recesserunt, combustum fuit dictum Castrum, & projectum fuit super terram, & multi

A ex Guelphis fuerunt interfecti, inter quos fuit Bertraminus Cozunus de Rumano. Die Veneris VII. suprascripti interfectus fuit Bartholomæus filius quondam Toni olim Domini Thaddæi de Poma super territorio de Medolaco per Ambrosinum Molinarium de Caprino unà cum certis amicis de Coleonibus, & statim ipse Ambrosinus vulneratus fuit per Mutum de Gambaxiis, ex quo vulnere ipse Ambrosinus decessit. Die Dominico summo mane IX. Junii suprascripti acceperunt homines partis Guelphæ circa MM., inter quos erant principales Uldinus filius Domini Grumzini de Rivola, Perlinus, & Betinus fratres & filii quondam Thomaxini de Grumello, Petrus de Bonfadiis, & multi alii Cives Urbis Bergomi ad Terram de Grassobio, quam Terram totaliter igne cremarunt, excepto Castro dicti loci. Et interfecerunt Petrum quondam Stephani de Zuchis, Dominam Franceschinam ejus uxorem, Fachinum de Cavernacho, & uxorem Mangiavachini de Cavernacho, & Betinum dictum Segum fratrem Maloselli de Grassobio, & quemdam Nepotem ejus, & certos alios masculos, & foeminas numero XIII. & maximam robariam fecerunt quid de bestiis, quid de certis furnimentis certorum, & multis aliis rebus, & aliò duxerunt quemdam filium parvulum Savoldi de Grassobio, & duos alios parvulos, & duas foeminas, quas dimiserunt recedere. Et dicitur quòd de ipsis Guelphis vulnerati & mortui fuerunt plusquam XIII. Die suprascripto combustæ fuerunt domus & habitationes Johannis de Garganis existentes in loco de Oxio inferiori per homines partis Gibellinæ. Die suprascripto interfectus fuit unus filius Petri Scoleræ de Ponte Sutoris Gibellinus, & tres alii Gibellini vulnerati fuerunt per homines partis Guelphæ. Et Gibellini de Treviolo volentes intrare in Terram de Treviolo pro degnastando domos & hospitia illorum de Soltia, & dicitur quòd Dominus Guidinus de Suardis tentabat dictos Guelphos de Soltia. Die suprascripto in sero facta fuit una scaramucia in loco de Lemen inter Guelphos & Gibellinos, & ut dicitur interfectus fuit Petrus Polæ de Lemen Guelphus, & unus alius ex Gibellinis fuit vulneratus de uno veretono nomine Deleydinus de Lemen. Die suprascripto interfecti fuerunt duo homines Guelphi de Ciserano, unus erat colonus Recuperati de Adelaisis per certos homines partis Gibellinæ, & super strata & territorio de Guizanica.

Die Lunæ X. dicti una maxima quantitas partis Guelphæ numero circa MM. acceperunt ad Terram de Vertua, & ibidem pugnauerunt cum hominibus de Vertua partis Gibellinæ, & ipsam Terram penitus combusserunt, excepto Castro, & in ipsa Terra acceperunt multos panos, & multa alia bona ac bestias, quæ & quas aliò duxerunt, & portaverunt aliò valorem Librarum decem millium, & plurium; & interfecerunt mulieres quatuor, & octo homines Gibellinos; & de Guelphis quid interfecti, & quid mortui plusquam homines centum. Die Martis XI. dicti, certi amici illorum de Coleonibus interfecerunt filium Calderoli de Carminatis, & vulneraverunt Bifido de Poma, & Zinorium filium Cavazini de Brembilla, & certos alios super territorio de Medolaco. Die Mercurii XII. Junii suprascripti anni combusta fuit Terra de Baniatica per certos Gibellinos pedestres; & quum Dominus Zininus Domini Masoli de Suardis unà cum Dominis Armachide-

filio quondam Domini Alberti Militis de Suardis, & certis suis sequacibus, & cum circa hominibus X. stipendiatis irent pro succursu illorum de Vertua, qui erant obsessi in Castro dicti loci de Vertua, acceperunt ad dictum locum de Baniatica, quæ tunc de præsentis fuerat combusta, excepto Rezeto, & Turre dicti loci; & volentes reducere pedites suos, supervenerunt multi & multi de Guelphis, & occiderunt dictum Dominum Armachidesium de Suardis, cui fecerunt circa vulnera L. & interfecerunt equum suum, & quemdam nomine Merisium famulum Domini Petrini de Lanciis, & vulneraverunt Nolum de Cavaneis in uno pede. Et qui Dominus Armachidesius, seu corpus suum portatum fuit ad Monasterium de Astino, & ibi sepultum fuit honorificè. Die Dominico XVI. dicti sepultus fuit Trimotus filius quondam Ragini de Droixio, qui fuerat vulneratus per Guelphos jam pluribus diebus super montem de Fara. Die Sabbati XV. dicti quum Dominus Antonius de Torniellis Capitaneus Bergomi veniret à Papiæ Urbe per Laude, & accessisset prope Terram de Mozanicha cum certis stipendiariis per scortam, ingressus fuit per unam maximam comitivam gentium tam Cremonensium, quàm Placentinorum Guelphorum, qui steterant in Montaneis Bergomi, & Grassobii, & in aliis locis Bergomi ad destructionem partis Gibellinæ Bergomi; & unum ex dictis stipendiariis interfecerunt, qui erat de comitiva Marchialdi de Rotha habitatoris tunc in Crema. Et tunc alii stipendiarii iverunt Cremam, & invenerunt socios suos, & certos alios de Brigata Remazotti, & cucurrerunt post ipsos Cremonenses, & ferebatur, quod erant de brigata illorum de Cavalcabobus. Et interfecerunt plures ex eis numero XII. & multos ex eis ceperunt. Die Mercurii XIX. dicti superscriptus Remazottus accessit Bergomum cum una maxima quantitate lancearum numero C. & positus fuit in domibus habitationis Georgii de la Sale, ubi consueverat stare Domina Pomina, & alii collocati fuerunt in domibus Burgii S. Andree. Et ante erant lanceæ L. de brigata Remazotti, de quibus erat Capitaneus Vincentius de Marliano, & die XXII. dicti mensis acceperunt Bergomum Lanceæ L. de superscripta brigata. Die Veneris XXI. dicti interfecisti fuerunt super territorio de Lemen Thomaxinus quondam Techinæ de Carminatis, Bazola quondam Bonasii de Borsferis de Lemen Gibellini per homines partis Guelphæ de Lemen superiori, & de Guelphis duo interfecisti fuerunt, scilicet unus filius Crescini de Lemen superiori, & una femina.

Die Sabbati XXII. Junii superscripti anni homines de Ulzinate & de Galbiate unâ cum hominibus partis Gibellinæ de Insula combusserunt domos & hospitia existentia in loco de Caluscho juris Domini Guardini, & aliorum de Coleonibus & amicorum suorum, & Domini Petri de Advocatis, existentes in loco de Chignolo. Et dicti Gibellini pugnaverunt Castrum de Caluscho diebus XXIII. & XXIV. & non potuerunt ipsum Castrum habere. Et multi ex Gibellinis fuerunt vulnerati de veretonis plusquam XXX. de quibus mortui fuerunt homines septem, scilicet unus de Mapello, unus de Ponte, & certi alii. Et die XXIV. dicti prædicti homines Gibellini reliquerunt dictum Castrum de Caluscho, & Castrum de Bachanello, & postea in sero omnes Guelphi clam de nocte combusserunt hospitium Bartholomæi de Cluxiono situm in loco de Bonate superiori. Die Lunæ superscripti XXIV.

A (& erat festum Domini S. Johannis Baptistæ) interfecisti fuit Mafiolus quondam Georgii de Ficienis in territorio de Carvicho, ut dicitur, ad Monziliu. Die superscripto XXIV. dum homines partis Guelphæ de Lemen superiori segarent frumenta super agro de Lemen, homines partis Gibellinæ de Lemen inferiori cum certis suis amicis irruerunt in illos, qui segabant dicta frumenta, & duos ex dictis Guelphis interfecerunt absque eorum læsione. Et postea statim in servitium Gibellinorum acceperunt de gentibus Remazotti circa lanceæ XXV. & cucurrerunt contra dictos Guelphos, & dicitur quod ipsi interfecerunt de dictis Guelphis homines tres, & ipsi Guelphi interfecerunt unum hominem de dicta brigata, & ejus equum. Die Sabbati XXII. dicti mensis & anni mandato spectabiliu virorum Dominorum Antonii de Torniellis, Johannis de Rampolano Vicarii Domini Domini nostri, & Domini Giberti de S. Vitali Potestatis Bergomi recesserunt ab urbe Bergomo eundo Papiam cum una bona scorta pro obsidibus de parte Guelpha, scilicet Dominus Alexander de Bongis, Tonolus de Bongis, Johannes Domini Grumzini de Rivola, Tuzanus de Rotha, Bugatus de Comenduno, Paytina de Lemen, Petrus de Bonfadis, Tonolus dictus Royus de Algarotis, Johannes Maphæi de Roxiate, Pezulus de Grumello, Jacobus de Persico, Gazinus de Serina futor, Joseph de Desfinzano, Bartholomæus de Taruffis, Francinus de Alzano, Mafiolus de Brembate, Franciscus de Curte-Regia, Luca de Brembate, Tonolus de Soltia, & Benedictus de Proposulo. De Gibellinis ante per paucos dies iverunt infra scripti, Dominus Zininus Miles, Henricus, & Honophrius de Suardis, Tonolus de Adelfis, seu ejus filius, Corbella, & Petrus Cavacini de Brembilla, Betucinus de Amanio, Salaris de la Sale, Patritius de Redona, Tonolus de Zucchis, Antonius de Vegiis, Bartholomæus de la Maldura, Peregrinus de Ficienis, Johannes Domini Salvini de S. Gallo, Coradinus de Priatinis, obsides partis Gibellinæ. Die Sabbati XXVII. superscripti anni interfecisti fuerunt Recheus de Aflonicha, & ejus uxor, & filius Tonoli de Pilis, & una olim uxor Peregrini de S. Piligrino, qui segabant frumentum prope Castrum de Pilis, & hoc per homines de Sorisole, & de Paltranica, & qui filius Tonoli erat ætatis annorum VIII. vel circa. Et die superscripto Ramazottus cum sua brigata ivit super campos de Sorisole, & de Paltranica, & acceperunt fœnum & frumentum existentia in campis circa fomas CC. frumenti. Die Veneris XXVIII. superscripti superscriptus Ramazottus ivit cum dicta ejus brigata super campum prædictum, & de Sorisole & de Paltranica venerunt obviam dictis saccomanis, qui ducebant dictas fomas, & acceperunt eis equos octo, & unum alium interfecerunt. Die superscripto mandato dictorum Dominorum Officialium Bergomi intravit in Castrum Ghisalbæ Franzinus Cazza Comeftabilis unius banderiæ balestrerorum cum certis hominibus equestribus, in quo Castro erant homines L. & in ipso Castro invenerunt tanta bona mobilia, quid lecta, & furnimenta eorum, vinum, & alia bona, quæ omnia posuerunt ad saccomanum, & ipsos homines dimiserunt ire pro factis suis. Demum ipsum Castrum combusserunt, & projecerunt per terram cum auxilio hominum de Colonio, & aliarum terrarum circumstantium partis Gibellinæ. Die superscripto XXVIII. superscripti mensis præ-

præfati Domini Officiales miserunt Belolum de Comestabilem balestrierum cum sua brigata ad accipiendum Castrum de Comontibus, quod Castrum sibi voluntariè fuit datum per existentes in eo, & ivit cum ipso Comestabile Martinus de Sedazariis, qui operatus fuit facere dari dictum Castrum.

Die Lunæ primo Julii suprascripti anni mandato Dominorum Officialium projecta fuit per terram Turris Scarpinerii sita in Plorzano, quæ erat Consortii Misericordiæ majoris Bergomi. Die Martis II. & die Mercurii III. & IV. ad executionem literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri cridatum & præconatum fuit mandato præfatorum Dominorum Officialium, quod aliqua persona adhærens Nobilibus Suardorum non audeat offendere aliquem adhærentem Nobilibus de Rivola, & de Bongis sub poena Florenorum MMM. applicanda Camere prælibati Domini Domini nostri, hinc ad duos menses proximè futuros, quum Nobiles de Suardis cum eorum adhærentibus ex una parte, & Nobiles de Rivola, & de Bongis & eorum adhærentes ex altera confinati in Papia inter se fecerunt bonam treguam de non se offendendo duraturam per unum mensem proximè futurum; & prælibatus Dominus Dominus noster voluit & vult, quod dicta tregua duret hinc ad duos menses proximè futuros. Et die suprascripto multi ex Civibus Bergomi utriusque partis citati & requisiti fuerunt parte præfatorum Dominorum Officialium, quod deberent ratificare dictam treguam cum omnibus capitulis, & clausulis contentis in dicta tregua per præfatos Nobiles confinatos in Papia facta, & celebrata ut supra. Die suprascripto mensis & anni facta dicta tregua, hora noctis Birlus una cum octo de Coleonibus, & certis aliis amicis numero circa L. & certi alii, inter quos dicebatur quod erat Venturinus de Carnariis, numero circa X., qui omnes erant partim scilicet illi de Coleonibus in Castro de Bachanello cum suis sequacibus, qui erat in Castro de Marne juris Domini Marci de Advocatis; & qui omnes concorditer accesserunt ad locum de Cerro, & ibidem combusserunt unum torcular cum uno magno porticu, sub quo erat una maxima quantitas bladæ in covis, & unam domum, quæ erat Jacobi de Cerro, & domos heredum Thaddæi de Poma, existentes in dicto loco, & blada Gasparini de Abiaticis existentia in dicto loco. Die suprascripto homines Guelphi Vallis Serianæ interfecerunt homines IV. de Vertua, & eas derobaverunt, credentes se posse venire securè facta dicta tregua. Die Mercurii III. Julii dum gentes Ramazotti facerent scortam illis, qui cavabant Turrim de Plorzano, Communis Bergomi, & saccomani dictarum gentium irent ad saccomanum pro accipiendo certas quantitates bestiarum bovinarum, una maxima quantitas Guelphorum existentium in aguayto in domibus sitis prope Pontem de Ludricis, obviavit dictis saccomanis, & non dimiserunt conducere dictas bestias; & statim audito per dictum Ramazottum cum magna ejus brigata numero circa DC. cucurrit post Guelphos prædictos usque super Montem Calvarolæ, & super ipso Monte multi de dicta brigata Ramazotti vulnerati fuerunt, & de eorum equis, & acceperunt eis multos equos circa XXV., & interfecerunt quemdam Petrum de Careto Theutonicum dictæ brigatæ, maximum Caporalem Ramazotti, & duos saccomanos. Et visis prædictis dicta brigata multos

A Guelphos interfecerunt, qui segabant in eorum campis, & qui erant in molendinis, inter quos fuit Magister Contrus, qui faciebat stagnolos propter Ecclesiam S. Johannis de Hospitali, & unus ejus filius, & Molinarius de Turre cum tota sua familia, & multos alios numero circa XL. & plures, & derobaverunt eos quid de bladis, fœno, farina, equabus à basto, & uno asino, & plures duxerunt Bergomum captivos. Die Dominico VII. dicti interfectus fuit Bartholomæus de Barzizis in loco de Grassobio per quemdam de Grassobio, quem ipse Bartholomæus percusserat, & vulneraverat. Die suprascripto retornaverunt Bergomum omnes obfides seu confinati, qui iverunt Papiam, quia licentiati fuerunt per Illustrissimum Principem. B Dominum Dominum nostrum, exceptis Dominis Zinino Milite, Henrico, & Honophrio de Suardis, & Domino Johanne de Rivola, Assandrino, & Tonolo de Bongis, Tuzano de Rotha, & Bugato de Comenluno. Die Lunæ VIII. dicti certi de Ultra-Agugiam adhærentes Suardorum accesserunt ad Terram de Brembate, & ibidem dicitur, quod acceperunt circa capita CC. bestiarum, & interfecerunt homines tres Guelphos.

C Die Sabbati XIII. Julii lata fuit sententia per præfatum Dominum Gibertum de S. Vitale Potestatem Bergomi, & Johannem de Rampolano Vicarium generalem Illustrissimi Principis Domini Domini nostri, quod infrascripti deberent suspendi per gulam. Et vigore dictæ sententiæ suspensi fuerunt in Prato S. Alexandri, & qui omnes capti fuerunt prope Castrum Blandatii die XVI. Februarii proximè præteriti, quorum nomina sunt hæc, videlicet, numero novem. Coradinus filius quondam Betutii de Prittinariis, Pasolus Seguti de Bonate, Bonus de Gavano, Andriolus de Bucelenis, Bertulinus quondam Nicolini de Rotha, Bertinus dictus Crotus de Gardilino, filius Octoboni de Nimbri, Johannes filius Honorati de Plizolis, & Fachinus filius quondam Raynaldi de Mazolis Burgi S. Antonii. Die Lunæ hora tertiarum XV. dicti mensis & anni Nobilis Domina Franceschina filia spectabilis Militis, & legum Doctoris Domini Johannis de Thienis de Vicentia Consiliarii Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis Mediolani, & Comitis Virtutum, & uxor filii quondam Domini Baldini olim Domini Ameri de Suardis peperit unum filium, cui impositum fuit nomen Johannes Baldinus Gaspar, Baldassar, & Melchior die XXV. Augusti sequentis. Die Mercurii XIX. dicti prædicta Domina Franceschina peperit unum alium filium nomine Johannes. Die XVI. dicti mandato præfatorum Dominorum Antonii Capitanei, Giberti de S. Vitale Potestatis, & Johannis de Rampolano Vicarii generalis Domini Domini nostri consignatum fuit Castrum de Marne ad postulationem præfati Magnifici Domini Domini nostri in manibus Valentini Zuchonum Comestabilis pedestrium in Bergamo, in quo intravit cum tota ejus brigata, quod Castrum erat Domini Marci de Advocatis Judicis. Et die XXIX. & XXX. Julii dicti anni projectum fuit per terram dictum Castrum vigore literarum Domini Domini nostri. Et die suprascripto XXX. Julii Zovaninus Gavinelius Cancellarius dicti Domini Antonii Capitanei Locum tepentis ipsius Domini Capitanei derocavit cum ejus equo de Ponte Castri de Marne, & decessit cum equo. Die Veneris XIX. Julii mandato dictorum Dominorum Officialium con-

signa-

signatum fuit Castrum seu fortilitia Bachanelli, in qua habitabat Dominus Campionus de Coleonibus, in manibus præfati Domini Domini nostri, & in quo intravit pro custodiendo ipsum Castrum Francinus Cazza Comestabilis pedestrium cum ejus brigata, & diebus XXIV., vel XXV. dicti mensis projectum fuit per terram dictum Castrum mandato dictorum Dominorum Officialium vigore literarum, excepto quod remansit una pars muri in pedibus; & hoc pro eo quod fuit quidam rumor inter unum ex stipendiariis Ramazotti, & Barbam de Rovariis, in quo rumore dictus Barba fuit graviter feritus. Die dicto relatum fuit dictis Dominis Officialibus, quod die Mercurii XVII. dicti una maxima quantitas Guelphorum numero circa CC. non obstante dicta tregua, accessit super territorio de Vertua, & interfecerunt Donatum de Vertua, & vulneraverunt unum alium, & duxerunt unam foeminam cum eis de Vertua, & derobaverunt unam maximam bestiarum quantitatem numero circa D. Die Lunæ XXII. Julii dicti anni mandato dictorum Dominorum Officialium consignatum fuit Castrum de Redona Alexandrini de Bongis in manibus cujusdam Antonii de Scagnello Comestabilis pedestrium. Et in ipso Castro intravit de voluntate Superleonis de Bongis. Die Veneris XXVI. dicti Bertulinus de Almenis suum diem clausit extremum. Die Martis XXX. dictus Capitaneus Calvezoni una cum Rubeo de la Valle, & cum circa hominibus XXV. ceperunt Gratiolum, & Vivianum fratres & filios Salvini de S. Gallo habitatores de Madore, qui occiderunt Mazam de la Valle in habitatione Domini Peterzoli de Zucchis sita in loco de Grilignano, & ipsos duxerunt ad locum de Calvezono una cum Papera Priore, & Ambrosino fratribus & filiis dicti Domini Peterzoli. Die XXI. dicti relaxati fuerunt filii superscripti Peterzoli de Zucchis. Die Lunæ XII. Augusti superscripti anni relaxati fuerunt superscripti Vivianus & Gratiolus per præfatum Dominum Capitaneum, & hoc vigore literarum Magnifici Domini Domini nostri. Die XVII. Septembris banniti fuerunt superscripti tres filii Salvini poena capitali per præfatum Dominum Gibertum de S. Vitale Potestatem.

Die Veneris II. Augusti MCCCXCVIII. Facinus Canis cum una maxima brigata equitum, & peditum numero circa M. venit in agro Bergomeni, & ipso sero hospitatus fuit in Terra de Vezanica, & partim de ejus brigata in territorio de Stezano, & qui Facinus Canis venit de mandato prælibati Domini Domini nostri. Die Sabbati superscripti homines partis Guelphæ Vallis Sancti Martini & alibi venerunt, & accesserunt super territorio de Villa Ripæ Abduæ, & ibidem interfecerunt Johannem nepotem Passetti de Bariis & unum filium Lanzæ de Villa, & derobaverunt vaccas X. & aliò duxerunt durante tregua. Et die ultimo superscripti, Guelphi de Valle Seriana, de Valle Brembana, & alibi se posuerunt in aguayto pro derobando Gibellinos, & eis derobaverunt vaccas XXXVI., & certas equas, & duxerunt pueros tres, & hoc super territorio de Cazanicho. Et die VI. Augusti dicti anni certi Gibellini de Albaro interfecerunt duos homines Guelphos super territorio de Albaro. Die Sabbati X. Augusti cridata fuit pax inter Bergomenes utriusque partis in Bergamo & districtu mandato dictorum Dominorum Potestatis, & Capitanei, ac Johannis de Rampolano Vica-

arii ut supra. Et hoc vigore literarum prælibati Illustrissimi Ducis Domini Domini nostri, quod non sit persona aliqua quavis conditione, quæ audeat, debeat, vel præsumat offendere inter se, scilicet una pars alteri in persona nec in havere sub poena contenta in capitulis occasione prædicta factis. Die Dominico superscripti certi de brigata Ramazotti interfecerunt Andreolum fratrem Petri, & Francisci fratrum de Alzano Guelphum. Die Sabbati in festo S. Bartholomæi XXIV. Augusti dicti anni Domina Luchina uxor Domini Henrici olim Domini Guielmi Militis de Suardis peperit unum filium nomine Guielmum. Nota quod die primo vel secundo Septembris interfecit fuerunt homines V. de Vertua Gibellini, scilicet duo fratres, & tres eorum nepotes super territorio de Laude prope S. Columbanum per certos malefactores Guelphos de Dovaria, & de Crema tempore noctis, & derobaverunt in eorum domibus valorem plusquam Florenorum D. Die Mercurii V. superscripti interfecit fuerunt homines XIV. Guelphi, ut dicitur, territorii de Fara Luara, tres de Rumana, & duo de Martinengo in Rumano & Fara; & hoc, ut dicebatur, per Malamguerram, & Zuparellum de S. Gervasio, & alios malefactores Gibellinos. Die Jovis XII. accessit Dominus Paganus in Bergamo. Die Dominico XXII. superscripti Ramazottus cum ejus brigata recessit ab Urbe Bergamo vigore literarum Domini Domini nostri. Die Lunæ XXIII. dicti superscriptus Philippus de Lemen interfecit Martinum de Rondo, qui dicebatur Martinus de Balestris, & unum ejus filium, & vulneravit ejus uxorem superscripti Philippi in via publica prope eorum ostia sita in vicinia S. Michaelis ab Arcu. Die Martis XXVI. Novembris ductus fuit quidam nomine Retiquerus Vallis S. Martini ad arengeram Communis Bergomi; & dum Notarius legebat prædicto ejus confessionem, fuit suspensus per gulam. Et ecce certi quadrelli exeuntes super Lobia super dictum regium ceciderunt in terram, & vulneraverunt Raginum Refetorium in capite, & quemdam filium quondam Johannis de Biffis, & unum alium puerum, & unum stipendiarium quasi periculo mortis. Die Dominico primo Decembris suum diem clausit extremum Guelmus de Berovis Judex. Die Martis III. superscripti accessit Bergomum Dominus Johannes de Castilione de Toscana pro Capitaneo generali Domini Domini nostri loco Domini Antonii de Torniellis; & hoc occasione pacis celebrandæ inter Bergomenes, & puniendi malefactores, & erat cum bandieris IV. balestrerorum. Die IV. celebrata fuit pax inter homines Vallium Serianæ, Brembanæ, & S. Martini, ac Vallis Imanæ partium Guelphorum & Gibellinorum in Palatio Domini Episcopi, præsentibus tunc Domino Pagano de Aliprandis, Johanne de Castilione, & Domino Potestate Bergomi. Die Jovis XIX. dicti suspensus fuit per gulam Pecinus quondam Malherbæ de Urio in Prato S. Alexandri, eo quod interfuit una cum certis aliis malefactoribus certis homicidiis perpetratis in personam certorum Guelphorum de Rumano, & lata fuit sententia per Dominum Gibertum de S. Vitali Potestatem Bergomi, Paganum de Aliprandis, & Johannem de Castilione generalem Vicarium Domini Domini nostri; & qui Pecinus captus fuit super territorio de Laude, una cum Tonolo de Muzo, qui dicitur esse de Postcantu, & Antonio de Senis, qui duo fuerunt suspensi Laude de mensē Novembris proximè præteriti.

MCCC-

MCCCXCIX. Die Dominico XII. Januarii suprascripti anni præfatus Dominus Johannes de Castilione Vicarius generalis iussit & præcepit omnibus infrascriptis, quod cras deberent se præsentare in Civitate Placentiæ coram Dominis Officialibus ibidem existentibus pro obsidibus, & ibidem stare ad beneplacitum Domini Domini nostri sub pœna arbitrio eorum, & cum salario soldorum octo Imperialium pro quolibet eorum in die. Et pro solvendo eos fuit imposita una talea Comuni Bergomi de soldis quatuor cum dimidio pro quolibet pense salis, & hoc occasione præsentis pacis. Nomina quorum sunt hæc: Dominus Zininus quondam Domini Mazoli, Cherubinus, Honophrius omnes de Suardis, Galeaz quondam Domini Suardini de Forestis, Cabrinus de Urio, Venturinus quondam Domini Alexandri de la Crota, Vincentius de Muzo, Zorzinus de Solario, Antonius Calcanesi de Maffeis, Pedercinus de Musinonibus, Simon Petroli, Mognia de Car tis, Todellus de Pesentibus, & multi alii. Et nota, quod Ameus Galvanus, & Michaël de Suardis erant tunc detenti in Cittadella & die XXIV. Februarii ivit dictus Ameus in confinibus Placentiam mandato præfati Domini Johannis de Castilione; & de Guelphis mandato præfati Domini Johannis de Castilione iverunt similiter in obsidione Placentiam infrascripti, scilicet Dominus Johannes filius Domini Grumzini de Rivola, Alexandrinus quondam Domini Arigini de Rivola, Alexandrinus de Bongis, Tonolus de Bongis, Homiciden de Forestis, & multi alii Guelphi. Die Sabbati VIII. Februarii dicti anni Johannes de Medolaco malefactor ductus fuit super uno plastro, & atrenaliatus fuit ad furcas existentes super territorio de Grumello prope Terram de Latio, & ibidem suspensus fuit, pro eo quod commiserat infinita mala, & rubarias, & specialiter quod fuit una cum multis aliis sociis super territorio de Ghisalba ad interficiendum Bartholomæum de Gurgulaco, & unum ejus famulum, & eum derobati fuerunt de multis & infinitis pannis, quid velluti cum perlis, & aliis rebus contentis in sententia lata & data super Rezo Communis Bergomi per dictum Dominum Johannem de Castilione. Nota quod die mensis XXV. & XXVI. & XXVII. fecerunt processionem cum suis crucibus per Civitatem, & hoc quia Illustrissimus Princeps Dominus Dominus noster effectus fuerat Dominus Pisarum & Episcopatus. Et dicitur quod filii quondam Domini Jacobi de Plano de Pisis una cum certis magnatibus vendiderunt prælibato Domino pro Florenis ducentum millibus auri. Die Jovis VI. Martii dicti anni sepultus fuit Jacobus de Latio Procurator. Die Sexto Martii dum Lucas de Brembate filius quondam Domini Johannini fieri faceret unam datam de soldis quatuor pro qualibet persona eunte ad accipiendum in Ecclesia S. Stephani Bergomi pro anima Domine Honestæ ejus matris, & quum infiniti parvuli & parvulæ miserabiles personæ irent ad accipiendum ipsam datam: perierunt in dicta Ecclesia S. Stephani nova propter maximam multitudinem inter se, ut dicitur, quatuordecim, inter quos fuerunt unus filius Feraguti ætatis annorum XV. vel circa, & una filia Tonoli de Ayardis, unus filius, & una filia quondam Bertrami de Prezate habitatoris in Palazzo, unus de Bosellis, unus puer, & una puella illorum de Bolzia, & duo filii Johannis olim Michaëlis de Roxiate, & una puella filia Alexandri de Burgonzis. Die Lunæ Paschæ ultimo Martii in-

A terfectus fuit filius Zani Busnardi de Plazalonga in loco de Villa de Lemen per Dominum Fratrem Pelardi, & vulneratus fuit Thebaldinus frater suprascripti Zani.

Die Jovis III. Aprilis hora tertiâ noctis interfectus fuit in Monasterio S. Leonardi Dominus Frater Johannes de Tertio Prior dicti Ordinis S. Leonardi, & vulneratus fuit unus alius Frater per quemdam Fratrem Antonium de Rivolis de Mediolano de dicto Ordine, qui captus fuit per brigatam Domini Johannis de Castilione, & consignatus fuit in sui fortiam. Die Martis VIII. dicti astrascinati fuerunt & suspensi Johannes dictus Niger de Seriate, Guelphus, & Johannes de Treviolo Gibellinus.

B IX. dicti Dominus Jacobus Miles, Leonardus filius Banzi, & Pantaleon omnes de Suardis una cum certis Gibellinis iverunt Placentiam loco Domini Johannis Militis, Honophrii & Cherubini de Suardis, qui erant pro obsidibus in Placentia una cum multis Gibellinis; & eo die iverunt Placentiam Dominus Superleo de Bongis. Die Mercurii XXIII. dicti spectabilis Dominus Petrus quondam spectabilis Militis Domini Guielmi de Suardis doctoratus in Legge Civili honorificè accessit Bergomum cum magnatibus de Bergamo equestribus, & cum tubis pulfantibus usque ad ejus domum habitationis, in quibus erat Dominus Johannes de Castilione generalis Vicarius Domini Domini nostri, & alii Officiales Bergomi.

C Die Dominico IV. Maji dicti anni Domina Johannina filia quondam Domini Philippini de Miliis de Brixia Legum Doctor, & Consiliarii Illustrissimi Domini Domini nostri, & uxor præfati Domini Petri Judicis venit Bergomum ad maritum in domo habitationis ipsius Domini Petri honorificè, & prius desponsata per Dominum Henricum ejus fratrem procuratorio nomine ipsius Domini Petri hesternâ die in Civitate Papiæ in domo habitationis ipsius Domini Philippini. Et die Jovis XII. Novembris MCCCCV. præfata Domina Johannina suum diem clausit extremum in Bergamo, & Johannes ejus frater, & similiter filius præfati Domini Philippini decessit in Monasterio de Astino ante ipsam per dies X. vel circa.

D Die Lunæ XXV. Aprilis suprascripti anni interfectus fuit Leonardus quondam Domini Magistri Laurentii de Cluxiono Physici in quadam Camera cubiculari sita in ejus habitatione per Astandrinum filium Johannis Durentum hospitem. Die Sabbati XXIV. Maji mandato suprascripti Domini Johannis de Castilione ordinatum fuit per Antianos Communis Bergomi, quod eligantur de bonis Civibus Bergomi homines CCC., qui personaliter teneantur facere guardias ad novem Portas Burgorum Bergomi occasione pestis, ne nullus de partibus morbatis intret in Civitatem Bergomi, scilicet duo homines per singulas dictarum Portarum pro duobus diebus pro quolibet. Et ego Castellus una cum Laurentio de la Crota feci dictam guardiam ad Portam S. Antonii XXV. & XXVI. die. Item feci custodiam ad Portam Columbinam una cum Viscardo de Lerasco XXII. & XXIII. Julii. Die Veneris XX. Junii decessit Dadelinus de Borfigno ferrarius. Die Dominico XXIII. dicti Dominus Nicolaus Diversus de Luca fugam arripuit de Castro Papiæ, ubi erat detentus pro vita mandato Domini Domini nostri.

E Die Lunæ XXIV. dicti Cabrinus Fondulus de Soncino fugam arripuit ex Castro de Soncino, & nocte sequenti ipse Cabrinus una cum certis aliis ivit ad quemdam locum; ubi dicitur ad

ad Castelletum de subtus Soncinum, & ibidem interfecit quemdam Anselmum de Barbobus, & ejus uxorem, & combussit ejus domum; & postmodum dicitur, quod ipse Cabrinus una cum pluribus tam pedestribus quam equestribus ivit super territorio Cremæ, & ibi interfecti fuerunt per eum plusquam homines XX. Gibellini.

Die Jovis III. Julii accessit Bergomum Dominus Marchiundus de Spinolis de Janua pro Potestate Bergomi, & ipsa die revocatus fuit Dominus Gibertus de S. Vitali de Parma. Die Mercurii XXIII. dicti suspensus fuit Bellus de Rotha hannitus mandato dicti Domini Johannis de Castilione. Die Sabbati XXVI. dicti Richadonna filia Quarifinæ de Bracha, & uxor Beteræ Piliparii conductæ fuit ad lupanar, seu ad bordellum, cum tamburris & barteriis dicti Domini Potestatis, pro eo quod inventa fuerat cum Die Martis XXIX. dicti sepultus fuit Pezulus de Grumello. Die Sabbati IX. Augusti una comitiva hominum & mulierum de Soncino, de Galerano, de Anteriate, de Fontanella, de Covo, & de Rumano, & de Plebe Soncini numero circa MCCC. qui erant induti de pannis lini albis, coopertis eorum capitibus de dictis pannis lini, inter quos erant Patroni dictæ Plebis XII. & plures accesserunt Coloniam faciendo Letanias, & clamando pacem, & misericordiam, & alia bona dicta cantando, tam masculi quam feminae, & ibi in dicto loco Dominus Johannes quondam Domini Baldini Militis de Suardis fecit eis dare vinum abundantem; & deinde ipsa die & hora Vesperarum accesserunt ad Portas Burgorum Bergomi, scilicet de Coloniola & de Oxio, & ibidem homines Bergomenfes fecerunt portare cibum & potum abundantem eis. Et die Dominico sequenti X. Augusti Presbyteri existentes in dicta comitiva celebraverunt Missas infinitas prope & extra castellum Portæ de Oxio; & ibidem prædicavit valens Presbyter de pace tractanda inter Christianos, & de quibusdam miraculis factis in pluribus locis, ad quam prædicationem fuerunt infinitæ personæ de Bergamo numero plusquam sex millia. Et iis factis recesserunt cum eorum Confalonibus & pennonibus, super quibus erat una Crux, & iverunt ad loca de Triviolo, & Alberio. In qua prædicatione dicebat, quod debebant servire diebus novem, & postea verè poenitentibus & confessis erant absoluti à pœna & culpa inferni. Et dicitur quod una alia maxima comitiva Anglicorum & Francigenarum, numero plusquam sex millia indutorum pannis albis lini iverunt Romam ad Summum Pontificem Dominum Dominum Papam. Et iis auditis totus Clerus Bergomi integraliter cum Nobilibus, Judicibus, Medicis, & aliis bonis hominibus in maxima quantitate, & cum infinitis mulieribus Bergomi fecerunt processionem per infra scriptum modum, scilicet quod die Dominico XVII. dicti fecerunt processionem eundo per Civitatem Bergomi, & iverunt ad Ecclesiam Domini S. Alexandri Majoris, & ibidem celebratæ fuerunt multæ Missæ, & ibidem prædicavit Dominus Frater Jacobus de Urio Ordinis Prædicatorum sacre Theologiæ Magister. Et die Lunæ sequenti similiter fecerunt processionem eundo in Burgo S. Andreæ, & accesserunt ad Ecclesiam Domini S. Vincentii. Et ibi celebratæ fuerunt multæ Missæ, una scilicet sub Regio novo Communis Bergomi coram Populo, & ibidem prædicavit Dominus Frater Oprandinus de Cene dicti Ordinis Fratrum Prædicatorum. Et die Martis sequentis similiter facta

Tom. XI/I.

A fuit processio ut supra, & celebraverunt multas Missas in Ecclesia majori Domine S. Mariæ, & in ea prædicavit Dominus Frater Aloysius de Scalve Ordinis Fratrum Minorum. Et die Mercurii sequentis XXVI. dicti facta fuit processio per Burgum S. Stephani, per Burgetum de Oxio, & revertendo per Burgetum de Coloniola cum toto Clero Bergomi, & cum hominibus & mulieribus numero circa sex millibus & plus. Et accesserunt ad Ecclesiam Domini S. Stephani, & ibi celebratæ fuerunt multæ Missæ, & ibi prædicavit Dominus Frater Jacobus de Urio Ordinis Fratrum Prædicatorum.

B In nomine Dei æterni ac Beatissimæ Virginis Matris Mariæ. Amen. Et ad eorum laudem, & gloriam Beatorum Martyrum SS. Alexandri & Vincentii. Denoto & scribo, quod die Mercurii XXVII. Augusti superscripti anni, Indictioneque VII. una maxima quantitas hominum & mulierum Civitatis, & Burgorum, & districtus Bergomi insimul fuit congregata super Montem de Fara, qui dicitur super Montem. Textum de subtus, & foris Rochæ Bergomi, omnes induti, & indutæ fuerunt tam mares, quam feminae sex millia omnes unanimiter clamantes pacem & misericordiam. Super dicto Monte de Fara solemniter celebratæ fuerunt multæ Missæ. In quo quidem loco erant ad dictas Missas sic celebratas Reverendus Episcopus de Mediolano, & venerabiles Viri Domini Frater Jacobus de Urio sacre Theologiæ Magister, & Frater Oprandinus de Cene, & Frater Petrus de S. Pelegrino, & Frater Aloysius de Scalve de Ordine Fratrum Minorum una cum certis Fratribus de dicto Ordine, & plures Fratres de Ordine Eremitarum, & omnes Canonici, & Clerici Ecclesiarum SS. Vincentii & Alexandri, & totus Clerus Bergomi. Et ibidem honorifice & devotè prædicatum fuit per quemdam venerabilem Dominum Fratrem Johannem de Rumano Ordinis Fratrum Eremitarum coram prædictis sic indutis de lenzolis, & coram multis aliis Civibus Bergomi tunc ibi existentibus. Numerus omnium prædictorum æstimabatur decem millia & plures. Et in qua comitiva & societate erant tunc sapientes viri Domini Johannes de Urio Judex, Pantaleon de Roxiate, Antonius de Barillis Judices, Simon de Calatis Procurator, Johannes de Ayardis Proceptor, & multi alii de bonis hominibus Civitatis Bergomi; & de mulieribus Bergomi de bonis Civibus Bergomi erant inter alias Dominas egregia Domina Clemens de Gronago uxor egregii Militis Domini Johannis quondam Domini Mazoli de Suardis, Franceschina uxor Domini Marci de Lancis, & filia quondam Domini Amei de Suardis, Bona filia quondam Domini Bertrami de Suardis, & uxor quondam Domini Johannis de la Sale, Franceschina de Beccaria de Pavia, & uxor Domini Michaelis de Lancis, & Domina Elisabet uxor Lucæ de Brembate, & multæ aliæ matronæ & mulieres Bergomi numero plusquam MMM. Et nota quod inter alios homines & mulieres cum dictis Presbyteris & Clericis ordinatè binis ibant de Ultra Murgula de Fara, veniendo per Stradam rectam ad Pontem Murgulæ usque ad Burgo S. Laurentii, ubi omnes tunc erant repositi; & videns Dominus Johannes de Castilione Vicarius generalis Domini Domini nostri, fecit præconari in dicto Burgo S. Laurentii per Johannem de Temporalibus tubatorem Communis Bergomi, quod quælibet persona de dicta co-

Ppp

mi-

mitiva debeat recedere de dicto Burgo, & ire alibi ad hospitandum; & tunc ministri dictæ comitivæ ordinarunt, quod omnes deberent ire ad locum de Ponte S. Petri; & sic ordinate accesserunt, & hospitati fuerunt in loco & territorio de Ponte & de Curao, & de Maragolda, & locis circumstantibus illa nocte. Et idem prædictus Dominus Johannes de Castilione Vicarius, ut supra, fecit præconari, quod omnes banniti possint venire securè ad dictam processionem, dum prius requirerent plenam licentiam & salvum conductum, quem erat paratus facere unicuique. Et infinitæ personæ erant cum eorum Confalonibus tam de Civitate & Burgis, quàm de montanariis, & de plano Bergomi, & super quo Confalono erat depincta figura S. Alexandri equestris, & erant plusquam XL. pennoni, & ibidem super dicto Monte de Fara factæ & celebratæ fuerunt multæ paces inter Cives Bergomi.

Et die Jovis sequenti XXVIII. Augusti prædicta comitiva cum dictis Confalonibus iverunt hospitatum super locis & territoriis de S. Gervasio, & de Capriate, & de Brembato inferiori, & de Gridignano, & aliis locis circumstantibus; & multæ personæ tam mares, quàm fœminæ accesserunt in dicta comitiva; & tunc existimabantur esse personæ decem millia; & plures celebrando Missas solemnes, & faciendo infinitas paces inter homines Bergomenses & aliunde. Et die Veneris sequentis XXIX. dicti prædicta comitiva ivit ad pernoctandum in locis & territoriis de Pontita, de Villa Ripæ Abduæ, & aliis locis circumstantibus; & in dictis locis multas paces fecerunt, in quibus extiterant. Et die Sabbati XXX. dicti prædicta comitiva ivit ad loca de Pontita, de Villa Ripæ Abduæ, & alia loca circumstantia, & ibidem pernoctavit, faciendo & celebrando multas paces, inter quas celebrata fuit pax inter Salvinum de Castello de S. Gallo ex una parte nomine filiorum suorum, qui interfecerant Mazolam de la Valle de S. Pellegrino, & Johannem dictum Rossium Montani, & Regem de la Valle, quondam parentes dicti Mazoli ex alia. Et nocte sequenti dictus Frater Oprandinus de prædicto Ordine Prædicatorum, qui erat in dicta comitiva, decessit in loco de Bonate inferiori. Et die Dominico suprascripti, prædicta benedicta comitiva, in qua tunc æstimati fuerunt esse personæ sexdecim millia, indutæ de dictis pannis albis lini, vênit & applicuit in loco de Lemen superiori & inferiori, & in aliis locis circumstantibus; & ibidem steterunt ipsa die Dominica, & Lunæ sequenti primo Septembris, celebrari faciendo infinitas paces inter Bergomenses tam Cives quàm districtuales. Et ipsa die Lunæ primo dicti, multi & multi numero circa ducentum de dicta brigata & comitiva iverunt ad locum de Zonio pro celebrando pacem inter illos de Ultra Agugiam, & illos de Cornello, de S. Johanne albo, & certos alios de Communibus Vallis Brembanæ, & ibidem in dicto loco de Lemen dicta comitiva stetit dictis diebus Dominico, & Lunæ, & Martis. Et die Mercurii III. Septembris applicuit super Montem de Fara, pro ut infra declarabitur. Et die Martis II. Septembris vigore literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri cridata & imposita fuit una talea de Libris III. & solidis XVIII. Imperialium solvenda in tribus terminis, pro die XX. Septembris proximè venientis tertiam partem, aliam tertiam partem die XX. Octobris successivè ve-

A nientis, & aliam tertiam partem die XX. Novembris successivè venientis. Mandans ipse Magnus Dominus Dominus noster, quod volebat ab omnibus tam Civibus quàm Communibus adhærentibus Communis Bergomi, ac Vallibus exemptis ejusdem Florenorum undecim millia auri, qui tangebant Comuni Bergomi, & pro expensis factis occasione expensarum factarum circa Civitatem Pisarum. Et die Mercurii III. prædicti mensis Septembris prædicta benedicta comitiva bene & ordinate applicuit veniendo à dicto loco de Lemen super Monte de Fara de subtrus Rocham Bergomi; & ibidem celebratæ fuerunt multæ & multæ paces inter homines Bergomenses, & specialiter celebrata fuit una maxima pax inter Bestosolum & fratrem de Bosellis & certos alios eorum sequaces ex una parte, & Johannem Roberti de Bosellis & filios ejus, & Patafellum & Lottam de Bosellis, & certos alios suos sequaces ex altera parte. Et ipsa die Mercurii horâ quasi nonâ recesserunt una cum eorum Confalonibus de dicto loco Montis de Fara, & iverunt ad pernoctandum super locis & territoriis de Alzano superiori & inferiori, & de Nimbro pro faciendo pacem. Et verum est, quod in omnibus prædictis locis ubi ivit benedicta comitiva, qui fuerunt numero æstimati tam masculi, quàm fœminæ plusquam sexdecim millia, factæ & celebratæ fuerunt multæ paces, quid inter homines de Ulzinate, & de Galbiate ex una parte, & illos de Benaliis ex altera, & inter Tuzanum & Andreolum de Rocca ex una parte, & homines de Car...tis & eorum sequaces ex altera; & Vivianum, quondam Domini Merini de l'Ulmo, & eorum sequaces ex una parte, & homines de Maffeis & de Musinonibus, & plures alios, qui erant amici & adhærentes Nobilium de Suardis ex altera.

Et die Jovis IV. dicti prædicta comitiva æstimabatur fuisse personæ viginti millia, & plures steterunt & pernoctaverunt ipsa die, & die antecedenti in locis & territoriis de Alzano superiori & inferiori, de Nimbro, de Albino, de Desinzano, & de Cumenduno, & in pluribus aliis locis circumstantibus. Et factæ fuerunt multæ paces inter illos de Cumenduno, & de Desinzano & eorum sequaces, & de Albino superiori & eorum sequaces ex una parte, & homines de Albino partis inferioris & eorum sequaces ex altera. Et ipsa die Jovis multi de comitiva & brigata benedicta iverunt ad loca de Gazanica, & de Vertua, & loca circumstantia, numero circa M. & plures, & fecerunt fieri multas paces inter eos tam Guelphos, quàm Gibellinos. Et die Veneris V. dicti prædicta comitiva benedicta omnes induti de pannis lini albis applicuerunt super Montem de Fara antedicta, & tunc dicebatur esse capitales dictæ comitivæ tam mares quàm fœminæ cum eorum confalonibus; anteriores erant super dicto Monte de Fara, & sequentes inter posteriores erant, venientes ad dictum Montem de Fara usque ad locum de Nimbro inferiori, & finaliter omnes de prædicta comitiva applicuerunt super dictum Montem de Fara, & erat hora decima octava diei Veneris. Et ibidem super dictum Montem celebratæ fuerunt multæ & multæ paces inter se vicissim de omnibus homicidiis, incendiis, robariis, & omnibus aliis injuriis & inhonestis. Prædicatum fuit per Reverendum Dominum Fratrem Aloysium de Scalve prædicto Ordine Sancti Francisci bene & de certis & infinitis miraculis, quæ vide-

viderunt dicti homines, & mulieres de dicta comitiva; & licentiavit omnes de dicta comitiva acceptis benedictionibus, qui serviverunt incipiendo die Mercurii suprascripti XXVII. Augusti singulis diebus usque ad dictum diem Veneris V. Septembris, ut possint reverti ad eorum habitationes. Et ipse Dominus Frater Aloysius in ipsa ejus prædicatione dixit, & admonuit, quod quælibet persona de dicta comitiva semper & omni die deberet dicere semel unum *Pater noster*, & *Ave Maria* in memoria dictæ benedictæ comitivæ, ad hoc ut Dominus Deus conservet bonam & pacificam pacem. Et nocte antecedenti decessit Bartholomæus quondam Lanci de la Maldura in loco de Madore, qui erat unus ex dicta comitiva. Die Veneris XII. Septembris congregati fuerunt super Montem de Fara tam masculi quàm mulieres una quantitas numero circa M. induti de pannis albis, inter quos fuit Dominus Johannes de Urio Judex, qui multa bona fecit faciendo celebrare paces, & multi alii tam de partibus montium Bergomi, quàm Communium ejusdem congregati fuerunt cum eis. Et iverunt ad loca de Trischurio, ubi multæ paces celebratæ fuerunt, quid inter Dominum Pecinum quondam Domini Fedrici de Lancis ex una parte, & illos de Rivola ex altera, & quid inter ipsum Dominum Pecinum ex una parte, & Johannem quondam Domini Marchiundi de Lancis ex altera parte, & inter multos alios Bergomenses. Et die Martis XVI. dicti ad executionem literarum Domini Domini nostri facta fuit proclamatio per Civitatem & Burgia Bergomi, quod nulla persona amodo audeat ire cum vestibus albis pro faciendo processionem sub pœna Florenorum X. auri pro qualibet, & qualibet vice, ad hoc ut non fiat congregatio propter morbum. Die Martis XXIII. Peterzulus quondam Domini Alberti Militis de Suardis decessit, regnante maxima pestilentia in Bergamo, & districtu ejusdem. Die Sabbati XXVII. suprascripti decesserunt Bonus filius Bertrami Sachi virtuosus, & filius Guarisci de S. Gallo regnante dicta pestilentia. Die XXVIII. XXIX. & ultimo dicti factæ fuerunt multæ processionem per Civitatem Bergomi per totum Clerum ejusdem vigore literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri, ex causa quod prælibatus Dominus Dominus noster effectus fuerat Dominus Generalis Senarum. Dominus Henricus quondam Domini Guelmi Militis de Suardis electus fuit per prælibatum Dominum Dominum nostrum, ut deberet ire pro Potestate in Civitatem Vicentiæ. Et die ultimo mensis Septembris recessit ab Urbe Bergamo eundo ad prædictum officium. Die Sabbati XI. Octobris Dominus Crescimbenus de Rovariis, qui per magnum tempus steterat infirmus, decessit. Die Dominico dicti XXVI. regnante maxima peste in Bergamo & districtu decesserunt infra scripti, scilicet Antonius quondam Domini Martini de Priacinis, & Corradinus ejus filius, Bonifacius quondam Domini Valentini de Berovis Judicis, unus filius Domini Leonardi de Aceto, uxor Francisci de Urio, uxor Cigalini de Blanco aurificis, una filia quondam Simonis de Algarotis ferrarii, Catherina uxor Amedei de S. Gallo, & certæ aliæ personæ in Civitate Bergomi & Burgiis, & Guelmus de Ficienis. Die dicto congregatum fuit Consilium plurium Civium Bergomi numero circa CCCC. super platea, & ibidem propositum fuit per Vicarium suprascripti Domini Melchioris de Spinulis de Janua Potestatis Bergomi.

Tom. XI/I.

A gomi, utrum infirmi de peste debebant portari extra Bergomum, pro ut ordinatum erat, quia hætenus portabantur ad S. Firmum, aliqui ad S. Georgium, & aliqui ad Monasterium Vallis Marinæ, pro liberando Civitatem à dicto morbo, aut deberent stare aut permanere in eorum habitatione. Et tandem factis partitis ad sedendum & levandum obtentum fuit inter ipsos Cives, quod dicti infirmi deberent stare in eorum habitationibus, & non deberent amplius exportari extra Urbem Bergomi. Die XVII. Novembris suprascripti anni Dominus Leonardus de Zanis de Trischurio Judex decessit de morbo. Die XI. Decembris obiit Perlinus de Grumello.

B Die Veneris penultimo Januarii MCCCC. præsentatæ fuerunt literæ Domino Potestati & Antianis Bergomi, quod Illustrissimus Princeps Dominus Dominus noster habuit dominium Civitatis & fortilitiarum Perusii, in quibus literis continebatur, quod deberent fieri processionem per Urbem Bergomi; & prædictum dominium datum fuit per Populum Perusii. Die Sabbati VII. Februarii decessit Jacominus filius Domini Pecini de Lancis toxicatus, ut dicebatur, cum Fedrighino ejus fratre. Die Lunæ primo Martii præconatum fuit ad exequutionem literarum Domini Domini nostri, quod moneta debeat expendi incipiendo hodierno die hoc modo, scilicet quod Grossus, qui valebat solid. II. non valeat nisi solid. I. cum dimidio; Duodesimum, quod valebat solid. I. non valeat nisi denariis VIII., Sexinum, quod valebat denarios VI. non valeat nisi denariis IV. Die Dominico Olivarum XI. Aprilis cridata & divulgata bona & perpetua pax, facta & celebrata per & inter Illustrissimum Principem nostrum ex una parte, & totam Legam Florentiæ ex altera. Nota, quod multi & infiniti Cives & districtuales Bergomi pestilentia & morbo decesserunt in anno præfenti MCCCC. quid in Civitate, quid in Burgis, & Suburbis, & districtu Bergomi personæ ferè viginti millia. Die Sabbati XXI. Octobris combustus fuit Honophrius dictus Merletus de Pappis pro eo, quod debuit fecisse multa furta quid de denariis, & quid de testimoniis, & de aliis malè factis tempore regiminis Domini Melchioris de Spinulis de Janua Bergomi Potestatis. Item amputata fuit lingua Bertramo de Pappis, quod debuit consilio suprascripti Merleti recepisse Florenos III. pro testificando falsè super quadam lite vertente inter dictum Merletum Procuratorem Domine Christianæ quondam Domini Advocati de Pappis, & Odaxii de Forestis ex una parte, & Jacobum quondam Domini Bonetti de Guidottis ex altera. Item die suprascripto condemnatus fuit Guelmus dictus Zocha de Bonate in Libris XX. Imperialium solvendis hinc ad diem XXIII. Decembris proximè futuri. Et si non solverit, quod amputetur ei lingua ad dictum terminum, & hoc pro eo quod dictus Merletus dicebatur, quod volebat dare dicto Zocha Florenos III. si volebat testificare certa contracta in confessione per eum facta. Nota, quod die Dominico dicti mensis Madii Dominus Maffeus dictus Michelus quondam Domini Lanterii de Paratico, Toninus, & Marchetus ejus filius ex una parte, & Branchinus quondam Domini Lanfranchi olim fratris dicti Domini Lanterii, & Rolandinus filius Camperii quondam suprascripti Domini Lanfranchi ex altera parte inter se verba injuriosa habuerunt super area, seu Curte Ecclesiæ de Paratico. De quibus verbis dictus

Ppp 2

Bran-

Branchinus & Rolandinus dantes invicem auxilium vulneraverunt dictum Massæum pluribus vulneribus, ex quibus suum diem clausit extremum. Die Lunæ sequenti vulneratus fuit dictus Toninus in uno brachio, & statim dictus Marchetus videns dictum Massæum esse sic vulneratum, vidit Tonolum filium dicti Branchini ætatis annorum octo vel circa, & ipsum interfecit, & fuit vulneratus dictus Branchinus in una coxa. Nota, quod die Lunæ in sero XXV. dicti super territorio de Hendena mortuus fuit Vivianus quondam Domini Merini Militis de l'Ulmo bannitus fuit de rebellionē per Bertulinum de Zambellis de Hendena, & Cayrinum de Sanzonio bannitum Communis Bergomi. Et die Martis consignatus fuit ipse Vivianus mortuus in Bergamo in hospitio Domini Johannis de Castilione Vicarii generalis, tamen ipso Domino Johanne existente Leuchum. Et die Jovis XXVIII. dicti de mandato præfati Domini Johannis idem Vivianus sic mortuus ut supra positus fuit super uno plastro, super quo una furca, & ibi suspensus fuit, & conductus fuit suspensus usque ad Pratum Fornellum, & ibidem super furcis ibidem existentibus fuit suspensus; & sic suspensio ex parte præfati Domini Johannis facta fuit una crida, quod non sit persona alia circumstans per decem millaria, quæ audeat accipere de dictis furcis dictum Vivianum sub pœna Florenorum CCCC. absque licentia Domini Domini nostri, vel dicti Domini Johannis de Castilione. Nota quod Tonolus Pendolæ, & Malaguerra ejus nepos de mandato Domini Johannis de Castilione positi fuerunt super uno carro in compedibus ligatis manibus & pedibus, & astrascinati fuerunt per Civitatem Burgis eundo per Burgum S. Andreæ usque super Strata Francisca territorii de Murnicho, & ibidem ipsi ambo suspensi fuerunt per gulam die Sabbati XVIII. Decembris.

Die VIII. Januarii MCCCCI. Dominus Johannellus de Judicibus de Mediolano venit pro Referendario in Bergamo loco Domini Jacobi de Mercatoribus de Sarzana Judicis. Et die XXIX. Octobris dicti anni cassus fuit, & constitutus fuit Dominus Gregorius Calzavacca de Cremona. Die Jovis III. Martii dicti Anni domus, in qua solitus erat habitare Recuperatus Adelaxius, & in qua tunc stabat Valeranusejus filius quondam & heres Venturini quondam dicti Domini Recuperati, & domus Sayguini quondam Miragni de dictis Adelaxiis, sita in vicinia Domini S. Jacobi de la Porta ceciderunt & ruinaverunt super Stratam publicam Communis Bergomi, & hoc propter multitudinem fœni existentis in horto Domini Jacobi Militis de Suardis. Die XXIII. Aprilis sponsata fuit Domina Antonia filia Domini Johannis de Castilione generalis Vicarii Domini Domini nostri per Nicolaum filium Domini Ludrixii de Crivellis de Mediolano super Platea nova Communis Bergomi in præsentia quamplurium Nobilium Militum, & aliorum Civium Bergomi, & Dominorum ejusdem Civitatis, & aliorum virorum quid de Civitatibus Mediolani, Brixie, Laude, & aliunde. Et facta fuit multa festa de die & de nocte, & giostræ; & ipsa die duxerunt extra Civitatem ad maritum ad quamdam Villam ipsius Domini Ludrixii sitam in Episcopatu Mediolani. Die Martis IX. Madii sepultum fuit corpus Domini Magistri Bonomi de Clunio in Arte Physicæ Doctoris. Nota, quod quidam Johannes Rossionus de Valle Troppia, alluens se esse maximum Capitaneum in parti-

bus Pedemontium, Brixiana partis Guelphæ incepit rebellare contra Officiales Illustrissimi Principis Domini Domini, existente pro Capiteo generali Domino Johanne de Castilione. Et ecce quodam die Lunæ XVI. Madii dum ipse Johannes Rossionus esset super montibus sitis desuper Gorlii cum una maxima comitiva Guelphorum, gentes tam equestres quam pedestres, & tam stipendiarii quam Cives & districtuales Civitatis Brixie, iverunt contra ipsum Johannem Rossionum & ejus comitivam super dictis montibus, pugnando contra eos. Et tandem mortui fuerunt de sequacibus dicti Johannis plusquam homines C., & de forensibus plusquam homines X. Et de mense Junii positum fuit campum per dictum Dominum Johannem de Castilione Capitaneum ut supra contra ipsum Johannem Rossionum & ejus Comitivam. Et tandem gentes Illustrissimi Principis Domini Domini nostri Ducis iverunt super montibus de Gorliis, ubi habitabat dictus Johannes Rossionus, & combusserunt Terras & Villas existentes super dictis contratis plusquam Terras XVII. & destirpaverunt arbores, taliando vites, & omnes alias arbores existentes super ipsis montibus. Et postea ordinatum fuit, quod una Bastia construi, & fieri deberet ad instantiam præfati Domini nostri super quodam monte, qui est prope Villam, quæ appellatur Villa de la Noza in Valle de Sabio de mense Julii & Augusti dicti anni; & in ipsa Bastia fuit positus Simoninus de Ursina Comestabilis balestrierorum, ut ipsam Bastiam custodiret cum brigata sua, donec ipsa Bastia esset completa. Et tunc in ipsa Bastia laborabatur de lapidibus & cemento per multos & multos Magistros & laboratores, & in ipsam Bastiam intravit dictus Johannes Rossionus cum ejus brigata, & ipse proditoriè accepit, & cepit dictum Simoninum Comestabilem cum tota sua brigata. Et hoc fecit ad exitum mensis Augusti. Et postea ipsam Bastiam ipse Johannes Rossionus & ejus sequaces fecerunt elevare, & in ea laborare. Et intellectis omnibus, quæ facta erant per ipsum Johannem Rossionum, prædictus Dominus Johannes de Castilione Capitaneus, ut supra, fecit proclamare, quod omnes banniti possint venire tutè ad serviendum per totum tempus. Et convocatis Nobilibus partis Gibellinæ de Brixia & alibi cum eorum sequacibus numero sex millia, & plures, jussit ipse Dominus Johannes Capitaneus, ut deberent ire ad dictam Bastiam pro apprehendendo eam breviter. Quodam die Lunæ XII. mensis Septembris dicti anni MCCCCI. Johannes de Palazzo de Brixia cum ejus brigata, Petrus de Gambara cum ejus brigata, Nobiles de Mezanis de Brixia cum sua brigata, brigata Domini Firmi Sichi, brigata bannitorum tam de Brixia quam de Bergamo, de Mediolano, de Cremona, & aliarum Civitatum, & plurium aliarum, numero sex mille iverunt super montes, per quos itur ad dictam Bastiam, & similiter homines adhaerentes dicti Johannis Rossioni venerunt obviam dictis gentibus Domini Domini nostri, & coegerunt eos retrocedere, & interfecerunt plusquam Gibellinos L. Et tunc fuit vulneratus Gratiolus de S. Gallo filius Salvini tunc bannitus, & duo de Mezanis mortui fuerunt per dictam brigatam Johannis Rossioni.

Die Veneris VIII. Julii spectabilis vir Dominus Georgius de Marthiis de Carreto venit in Bergamo pro Potestate; & eo die revocatus fuit Dominus Melchior de Spinolis, & pro Vicario

cario ipsius Domini Georgii erat Dominus So-
 zus de Bernardis Judex. Die Dominico XXIV.
 Julii in mane apertum fuit unum lavellum exi-
 stens in Ecclesia S. Andreæ sub altare magno
 dictæ Ecclesiæ per totum Clerum Bergomi; in
 quo lavello reperta fuerunt tria corpora Marty-
 rum, scilicet Dominonis, & Domnoni, & Eu-
 sebiæ amborum nepotum dicti Domnonis de
 Bergamo, ut apparebat per scripturam super
 uno lapide quadrato reperto in dicto lavello;
 & quæ corpora ego Castellus vidi, & legi di-
 ctam scripturam; & quod lavellum fuit aper-
 tum, ut plueret, eo quia tunc erat maximum
 siccum, ita quod arbores, vites, & fructus sec-
 cabant; & post paucos dies pluit. Et die primo
 Augusti dicti anni clausum fuit dictum lavel-
 lum. Et die XXVII. dicti mensis Julii duo la-
 vella fuerunt inventa sub duobus altaribus exi-
 stentibus in corporibus Sanctis Divi Alexandri;
 sub uno dictorum altarum inventum fuit cor-
 pus Domini Sancti Narni Episcopi, & de cra-
 pa ipsius S. Orcebati de aqua clarissima; &
 quasi omnes Bergomenfes faciebant accipere
 aliquantulum de ipsa aqua cum maxima solem-
 nitate, quod altare est à mane parte dictæ Ec-
 clesiæ, & sub alio altare inventum corpus S.
 Viatoris Episcopi, & quod est à sero parte di-
 ctæ Ecclesiæ in corporibus Sanctis. Et facta
 fuit maxima solemnitas per totum Clerum Ber-
 gomi, & per maximam partem Populi Bergo-
 mi. Et die Dominico ultimo Julii celebrata fuit
 una solemnitas Missa juxta Portam S. Alexandri
 intus sub Ulmo, & prædicatum fuit de inven-
 tione dictorum corporum; & terminatum fuit,
 quod dicta lavella, quæ tunc rupta fuerunt fa-
 ciendo unum foramen in dictis lavellis tam ma-
 gnum, ut unus homo potuisset ponere duo pu-
 gna cum brachiis, deberent bene claudi dicta
 duo foramina, quod nullus deberet dimittere ali-
 quid de dictis corporibus. Et hoc fuit factum
 propter maximam siccitatem aquarum, & ut
 Dominus Deus faceret pluere. Et die sequenti
 post dictam inventionem pluit in Civitate &
 alibi in districtu ejusdem, & modicum tempe-
 stavit, & die ultimo dicti mensis pluit & tem-
 pestavit. Nota quod per Summum Pontificem
 concessa fuit Indulgentia plenaria in Ecclesia
 S. Salvatoris Lemnis, quod quælibet persona
 verè contrita & confessa iret cum bona devo-
 tione ad dictam Ecclesiam sitam in loco & Ca-
 stro de Lemen, quod esse deberet absoluta à
 poena & culpa, pro ut in privilegio continetur
 S. Marci Venetiarum. Et quæ Indulgentia du-
 rare debeat, & incipiebat die XIV. Augusti di-
 cti anni horâ vespertinâ, & ultra per dies qua-
 tuor proximè sequentes, & sic successivè usque
 ad beneplacitum dicti Summi Pontificis. Et in-
 finitæ gentes tam de Comitatu Mediolani,
 Episcopatu Laudæ, Cremonensis, & Brixie, ac
 Bergomi, iverunt Lemen pro dicta Indulgentia
 de dictis diebus. Et ego Castellus XV. Augusti ivi
 Lemen ad dictam Indulgentiam capiendam, exi-
 stente Præposito de Lemen Domino Presbytero
 Christophoro de S. Dominico de Mediolano,
 qui impetravit prædicta, ut dicitur. Die Mar-
 tis XX. Septembris egregius Miles Dominus
 Jacobus quondam egregii Militis D. Mazoli de
 Suardis sponsavit Dominam Elisabet filiam Do-
 mini Johannis de Calzavellis de Brixia. Item
 nota, quod dictum & publicatum fuit in Ber-
 gomo, quod die Veneris XXIII. dicti gentes
 Domini Domini Ducis iverunt, & intraverunt
 in Terram de Abiano de Valle de Sabio, &
 interfecerunt de illis stantibus, & habitantibus

A in dicto loco plusquam homines & personas L.
 & dictam Terram derobaverunt, & combusse-
 runt. Et die Veneris ultimo dicti gentes præli-
 bati Domini Domini nostri Ducis volentes ire
 super montes existentes juxta bastiam de la No-
 zia, & ecce inimici præfati Domini Domini
 Ducis venerunt obviam, & multos Veronenses
 interfecerunt bannitos, qui serviebant in dicto
 exercitu, & multos de Ripera Salodii, quorum
 numerus ignoratur, & multos ex stipendiariis
 Domini Johannis de Castilione. Nota quod de
 mense Februarii MCCCCII. constructa fuit per
 homines partis Guelphæ Vallis Camonicæ, &
 adherentium illorum, & Baroncinum de Bos-
 cho una Bastia super Doffo de Loseno. Et ob
 hanc causam Dominus Johannes de Castilione
 Capitaneus generalis ivit in Vallem Camonicam,
 videndo si volebant reddere Illustrissimo Princi-
 pi Domino Domino nostro dictam Bastiam de
 dicto mense Martii, & ivit ad dictam Bastiam
 cum suis stipendiariis in loco de Burno.

B Die Lunæ XVII. Octobris decessit Dominus
 Firmus Sicchus in Burgo Caravagii, & die Do-
 minico IX. Aprilis factæ fuerunt exequiæ
 MCCCCII., & fuerunt equi XX. inter quos
 equos erant XVII. cooperti, & multæ solemni-
 tates factæ fuerunt. Die Mercurii XIX. dicti
 Dominus Marcellus de Aretio venit Bergomum
 pro Capitaneo loco Domini Johannis de Casti-
 lione. Die XX. dicti accesserunt Bergomum
 C pedites CXX. quos mandavit Rolandus quon-
 dam spectabilis Militis Domini Nicolai Picinini
 in servitium prælibati Domini nostri ad servien-
 dum præceptis prælibati Domini Marcelli. Die
 Mercurii superscripti recesserunt à Coloniola
 homines XXV. debentes servire Domino nostro
 ad instantiam Domini Johannis Militis quondam
 Domini Baldini de Suardis eundo versus Vero-
 nam; inter quos erat Raginus de Drozio, Mo-
 zius quondam Venturini de S. Gallo, Petrus de
 Ralio omnes habitatores Portæ S. Laurentii,
 & alii, scilicet Petrus de Croto de S. Piligrino,
 Bonetus Sextaboni quondam Mayne de Car...
 tis, & certi alii, ut dicitur, qui ipsi fugerunt
 de Verona, quum serviverint plusquam spatium
 unius mensis. Nota, quod Massolus dictus Mu-
 la de Fara fuit bannitus de vita die V. Novem-
 bris dicti anni, pro eo quod interfecit quondam
 Baroerium Domini Georgii Marchionis de Car-
 reto Potestatis Bergomi. Et die Lunæ VII. dicti
 mensis captus fuit in loco de Grassobio per Co-
 mestabilem & ejus socios ipsius Domini Præto-
 ris, & ductus fuit in fortiam ipsius Domini Po-
 testatis. Et die Lunæ XIV. Novembris ipse
 Massolus decessit in carceribus Communis Ber-
 gomi. Nota, quod existente pro Potestate Do-
 mino Georgio de Marchionibus de Carreto, Jo-
 hannello de Judicibus Mediolani Referendariis
 Bergomi, impositum fuit de mense Octobris di-
 cti anni unum magnum præstitum infra scriptis
 E hominibus, & aliis, de quibus ignoratur. Do-
 mino Marco de Advocatis Floren. CCC. Here-
 dibus Domini Petri de Advocatis Fior. CCC.
 Martino Voliæ de Barillis Flor. CCC. Fulchino
 quondam Domini Johannis de Suardis Floren.
 CCC. Bono de Totelmanis Flor. C. Chino de
 Capriate Floren. CCC. Georgino de Cluxione
 Flor. C. Balantie de Boyanis Flor. L. Berardo
 de Zeffe Flor. C. Johanni de Brembate Flor.
 CCC. Capiti & Arimino de Latio Floren. C.
 Honophrio Sturioni de Clenetio Floren. CCC.
 Affandrino de Cene Flor. C. Petrolo de Carate
 Flor. C. Venturino quondam Domini Minetti
 de Tertio Flor. C. Antonio de Bonellis Flor.
 C.

C. Philippo de Adelaxiis Flor. C. Magistro Zino de Chiveris Flor. L. Gabrieli & fratribus de Bucellenis Flor. L. Gratiolo de Mapello Floren. C. Petercino Urdei Flor. C. Antonio Domini Minotti de Adelaxiis Flor. C.

Die XXV. Novembris venit Bergomum Dominus Laurentius de Mortara pro Referendario Bergomi loco Domini Georgii Calzavacchæ. Nota, quod publicè dicebatur in Urbe Bergamo, quod Dominus Imperator Baviaræ de Alemannia venit cum una maxima comitiva Militum de dicto mense Novembris super territorio Brixienfi, & postea ivit Paduam cum ipsis gentibus, & postea ivit Venetias cum una maxima comitiva suorum Baronorum & Militum, & ibi per multos dies stetit. Et dicebatur, quod reversus fuit in Alemanniam, videns, quod non poterat adimplere illud, quod sibi promissum fuerat per ligam Florentinorum, Paduanorum, & eorum sequacium. In nomine Domini Amen, die Dominico XXVII. dicti. Reverendus Pater Dominus Dominus Franciscus de Landis de Pisis honorificè intravit Bergomum pro Episcopo, scilicet cum vestimentis ornatis & debitis ad faciendam intratam, & cum mithra in capite, & cum palliis super caput, signando, & cum toto Clero Bergomi, & cum tubis pulsantibus eundo primitus ad Ecclesiam Domini S. Vincentii, ubi cantata fuit una solemniss. Missa ad altare majus ipsius Ecclesiæ. Et ibidem Reverendus Dominus Manfredus de la Cruce Abbas Monasterii Vallis-Altæ fecit unum pulchrum sermonem in præsentia totius Cleri Bergomi, & quamplurium Nobilium de Suardis, de Coleonibus, de Rivola, & de Bongis, & multorum aliorum popularium Bergomi. Et venit & fecit intratam super uno equo rubeo valoris, ut dicitur, circa Florenorum VI. cooperto de panno albo lini, qui equus datus fuit Domino Marco Judici de Advocatis, & Recuperato Canonico Bergomenfi in Jure civili Licentiatum, recipienti nomine & vice parentelæ de Advocatis, qui debent habere secundum antiquam consuetudinem. Item data fuit una chlamys, seu unum mantellum de panno pavonatio in dorso præfati Domini Episcopi Bartholomæo filio quondam Bigini de Archidiaconis, & erat valoris Florenorum III. vel circa. Item datæ fuerunt Federico de Ossa ocreæ duæ valoris Solidorum VIII. Item unum capellum cuidam filio quondam Mafoli dicti Thile de Fara. Item data fuerunt duo calcaria cuidam mulieri dicenti se esse de parentela illorum de Trenis. Et die Jovis XIX. Novembris MCCCCVI. recessit de Bergamo præfatus Dominus Episcopus, & retornavit Cremonam pro Episcopo, pro ut ante adventum erat. Nota, quod die Veneris XVI. Decembris sub Volta Dominorum Judicum Bergomi, præsentibus ibidem testibus sapiente Domino Johanne filio Domini Guardini de Coleonibus Judice, Simone de Castiis, Bonomo de Barillis filio quondam Zoni, Beturino de Amanio, & Tonolo Francisci de S. Gallo omnibus Civibus Bergomi per egregios & sapientes viros Dominos Perfavallum de Cluxiono, Antonium de Barillis, & David de Brembate omnes de Collegio Dominorum Judicum Bergomi, & providos & discretos viros Dominos Johannem Patritii de Redona, Johannem Andream de Grumello, Petercinum filium Raynaldi de Agatiis Procuratores & Notarios Collegii Notariorum Bergomi eorum nominibus, & nomine & vice Domini Marci de Advocatis Judicis Consulis Collegii Judicum Bergomi, & Johannem quondam Maffei de

A Roxiate Consulem Collegii Notariorum, electus sui in matricula Procuratorum Bergomi ad procurandum & præstandum auctoritatem in quibuscumque instrumentis, ubi necesse fuerit præstare juxta formam decretorum Domini Domini nostri, ut continetur in charta rogata per Matthæum de Blotis Notarium die XVI. Decembris MCCCCI.

Die Jovis XIX. Januarii MCCCCII. sponsavit Mafiolus quondam Domini Petri de Advocatis filiam Domini Guardini olim Domini Cacciatæ de Coleonibus nomine Doratinam, secundam ætatis; & die dicto Paxinus filius Benalei de Benaleis sponsavit unam aliam filiam dicti Domini Guardini de Coleonibus ætatis tertiam. Et die superscripto Guilielmus Palavicinus Comitatus Mediolani sponsavit unam aliam filiam præfati Domini Guardini nomine Caracosam primam ætatis. Et die Sabbati XXI. dictæ omnes tres sponsæ iverunt ad maritum. Nota quod emanatæ fuerunt literæ parte Illustrissimi Domini Domini Ducis datæ die XXIV. dicti, in Bergamo die XXV. dicti mensis in effectu continentes, quod facto calculo inter omnes Civitates suas tangebatur Comuni, & Vallibus Bergomi solvere unam taleam de Florenis quatuordecim millia tercentum quadraginta quatuor. Et super dictis fieri deberet una talea inter Cives districtuales & Valles Bergomi, salvo qui solvebant ipsam taleam super ipsis Florenis, non tenebantur solvere super Lanceis. Et posita fuit una talea de Libris VIII. Imperialibus super quolibet pensæ salis solvenda, scilicet tertiam partem XXV. Februarii, aliam tertiam partem die XV. Martii, & aliam tertiam partem die XV. Aprilis sequentis, & quæ talea posita die VI. Februarii MCCCCII. Et nota, quod emanatæ fuerunt literæ ut supra, & quod plures homines Cives Bergomi deberent solvere ad computum Florenorum XVI. pro Lancea, pro Lanceis CXL. assignatis certis Civibus Bergomi numero plusquam CCC. pro ut in ipsis literis continetur & fit mentio. Et ad faciendum dictam taleam de hominibus, quibus erat designata quantitas Florenorum ad solvendum, super talea dictarum Lancearum deputati fuerunt octo homines, scilicet IV. Gibellini, & IV. Guelphi, quorum nomina sunt hæc, scilicet etiam ad moderandum: Antonius quondam Domini Conradini de Advocatis, Martinus quondam Domini Magistri Laurentii de Cluxiono, Fedricus de Pelabrocchis, & Corbella de Bonarellis de Brembilla, Gibellini, Berardus de Lefse, Franciscus de Alzano, Petrus de Berardis de Rivola, & Johannes de Melioratis, Guelphi. Ad executionem literarum prælibati Domini facta fuit crida die XXV. Februarii, quod præfatus Illustrissimus Dominus noster de gratia speciali irritabat & cassabat dictam taleam factam de superscriptis Lanceis, & taleam superscriptam de Libris VIII. Imperialium impositam ut supra. Et vult & mandat, solvatur una talea de Florinis quatuor super quolibet pensæ salis, quæ talea solvi debeat in infra scriptis tribus terminis, scilicet una pars hinc ad Calendas Martii, alia tertia pars tunc ad medium superscripti mensis, & reliqua tertia pars hinc ad medium mensem Aprilis successivè venientis. Die Dominico V. Februarii superscripti anni Dominus Marcus Malaspina intravit Bergomum pro Potestate loco Domini Georgii de Carretto de Savona, qui valde bene se gerit. Nota, quod de mense Februarii superscripti anni ordinatus & constructus est in Ecclesia majori Domini in

minæ Mariæ unus locus lignaminum, & assidum, super quo loco debebant poni organa emta per Dominos Præsidentes Fabricæ dictæ Ecclesiæ, & super ipso loco debebant pulsari per quemdam Dominum Fratrem Odoricum de Placentia Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Bergomi salariatum per dictos de dicta Fabrica, quorum unus erat Dominus Johannes de Urto Juris utriusque Doctor, alter erat Dominus Simon de Castiis procurator Civitatis Bergomi, Prefavallus de Cluxiono Judex, Bartholomæus Partini de Brembilla mercator, & Bartholomæus de Brembati Caloxarus.

Et die Sabbati XXV. Martii posita fuerunt infra scripta Organa super dicto ædificio lignaminum cum maxima solemnitate, scilicet cum Clero Canonicorum Bergomi, & cum tubis pulsantibus, & quæ Organa fuerunt facta in Urbe Mediolani. Die Lunæ Paschæ XXVII. Martii Dominus Presbyter Mafiolus quondam Domini Venturini de Poma celebravit suam primam Missam super Platea nova Communis Bergomi solemnem, existente Reverendissimo Domino Domino Episcopo Bergomi, & aliis Nobilibus Bergomi, & facta fuit una pulchra oblatio, & cum organis & tubis pulsantibus; & die XXIV. Julii MCCCCIII. decessit dictus Presbyter Mafiolus. Nota, quod die XVII. Aprilis dicti anni facta fuit una crida in Bergomo mandando ad exequutionem literas Domini Domini nostri, quod amodo non solvatur Datium Carthesellarum de mulieribus nubendis, nec pro aliquibus dotibus. Die Lunæ V. Junii sepultus fuit Magister Pecinus Pictor de Nova. Nota, quod assignati fuerunt XXX. guastatores Viciniis Bergomi eundo Bassanum territorii Paduæ pro accipiendo foras Vasum Brentellæ, quæ decurrit Paduam, & qui guastatores XXX. recesserunt ab hac Urbe Bergomi die X. Junii MCCCCII. Nota, quod die Lunæ XXVI. Junii in festo S. Vigili Reverendissimus Pater Dominus Franciscus de Landis de Pisis Episcopus Bergomi vigore literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri, ut tunc dicebatur, ivit prope Monasterium de Astino, volendo intrare & apprehendere possessionem Abbatie dicti Monasterii unâ cum Domino Marco Malaspina Potestate Bergomi, & Marcello de Aretio Vicario generali præfati Domini Domini nostri, & cum certis Civibus Bergomi sequacibus ipsius Domini Episcopi, & in damnum & detrimentum dicti Domini Abbatis de Astino, quorum nomina sunt hæc: Dominus Zininus Miles de Suardis, Cherubinus de Suardis, Salarius de la Sale, Johannes Domini Grumzini de Rivola. Et Jacobus quondam Bonomi de Guidottis, & etiam Dominus Manfredus de la Cruce Abbas Monasterii Vallis-Altæ, & Presbyter Federicus de Pelabrocchis, & Presbyter Piligrinus de S. Piligrino. Et tandem Monachi dicti Monasterii de Astino unâ cum eorum sequacibus non dimiserunt intrare, neque apprehendere dictam possessionem; sed retro Civitatem Bergomi ipsa die acceperunt, & dicitur quod in servitium dicti Domini Abbatis de Astino fuerunt homines plusquam CCC. pro contradicendo & vetando, ne in dictum Monasterium intrarent, & non acciperent dictum dominium nec possessionem dicti Monasterii. Die Jovis XXIX. Junii superscripti anni facta fuerunt fallodia super Turribus & Fortilitiis Bergomi vigore literarum Illustrissimi Principis Domini Domini nostri, & pro eo quod una maxima quantitas gentium armatarum existentium in Civitate Bono-

A niæ numero circa, ut dicebatur, MCC. insultum fecerunt contra exercitum positum contra dictam Civitatem Bononiæ prope miliaria duo ad requisitionem prælibati Magnifici Domini Domini nostri, & in quo insultu quid mortui, quid vulnerati fuerunt, & quid multi & multi de dictis gentibus Bononiensium, & inter quos capti fuerunt duo filii Domini Francisci de Carraria de Padua, & quidam nomine Bernardus Capitaneus Ligæ Florentinorum, & Bononiensium, & multi alii Nobiles & stipendiarii exercitus ad postulationem Ligæ Florentiæ & Paduæ & Bononiæ. Et tandem omnes prædictæ Lanceæ fuerunt detentæ ad postulationem prælibati Domini Domini nostri, existentibus pro Capitaneis in campo ipsius Domini Domini nostri, scilicet Domino Francisco Gonzaga Domino Mantuæ pro Capitaneo generali ipsius Domini Domini, & Jacobo de Verme, & Comite Alberico de Barbiano, qui dicitur Magnus Comestabilis, & Domino Pandulpho de Malatestis de Rimino, & Galeazio de Mantua pro Marescalco ipsius exercitus. Et prædicta omnia fuerunt die XX. instantis mensis Julii MCCCCII., & hac de causa facta fuerunt dicta fallodia, & processiones, & festivitates per tres continuos dies per Civitatem Bergomi. Die Lunæ III. Julii præsentatæ fuerunt literæ infra scriptis Dominis Officialibus causâ & occasione Civitatis Bononiæ, quarum tenor sequitur in hanc formam:

Dux Mediolani &c.

Benedictus Deus, cujus exuberans gratia profperiores prosperis nostris addens successibus, Crues Bononiæ adeo fecit unanimes, quod post triumphalem victoriam contra gentes hostiles per gentes nostras obtentam, quam vobis per alias nostras literas intimavimus, omnium ipsorum Civium accedente consensu, ipsius Civitatis Bononiæ dominium nobis libere tradiderunt. Quæ vobiscum ad solemnem lætitiâ participare decrevimus, volentes, quod ad laudem altissimi Creatoris, à quo omnis principatus & dominatio provenire dignoscitur, processiones solemnes fieri faciatis. Ceterum pro hujusmodi felicissimi novi susceptione subditos nostros levare cupientes, Dationum infra scriptorum onus omnibus Civibus & Subditis nostris remittimus, & harum serie à die datarum præsentium totaliter revocamus. Volentes insuper, & vobis mandantes, quod quoscunque carceratos ex causa pecuniaria ad instantiam cujusvis personæ, nec non condemnatos pecuniariæ in Communi, vel Camera nostræ usque ad quantitatem Librarum C. Imperialium, & ab inde infra, faciatis in bono omnino relaxare libere, jure privatarum personarum, Communium, & Camera nostræ manentibus semper salvis. De quibus publicas proclamationes in locis consuetis illius nostræ Civitatis & districtus in Dei nomine fieri faciatis, rescribendo nobis de receptione præsentium, & pro ut feceritis subsequenter. Dat. Papiæ die XX. Julii MCCCCII. Nobilibus Viris Potestati & Capitaneo nostris Bergomi, ac Sapienti Viro Philippino Referendario, & Sapientibus dictæ nostræ Civitatis.

Et mandantes exequutioni superscriptas literas, facta fuerunt ipso fero fallodia luminosa. Die Dominico IX. Julii Balinus filius Domini Antonii de Scotis de Modoëtia & habitator sponsavit Dominam Thomasinam filiam Domini Guidini de Suardis in loco de Ponte S. Petri in Castro ejusdem loci. Et ipsa die ivit ad maritum in dicto loco de Modoëtia. Et dicto die

&c

& hora Oldofredus quondam Domini Antonii de Yseo sponsavit in dicto Castro de Ponte Dominam Agnetam filiam superscripti Domini Guidini. Et venit Dominus Ariginus Miles frater superscripti Oldofredi cum una pulchra, & honorabili comitiva numero circa C. & plus ad dictum locum de Ponte; & quædecessit die IX. Octobris MCCCCIV. & Franceschina filia dicti Domini Guidini, & uxor quondam Domini Fedrici de Madiis similiter. Die dicto IX. Julii Antonius filius Domini Michelini olim filii superscripti Domini Antonii de Yseo sponsavit Dominam Catherinam filiam quondam Domini Baldini olim Domini Amei de Suardis in loco seu Castro de qui ambo jugales poterant esse ætatis annorum XIII. vel circa; & erat tunc maxima guerra in Episcopatu Brixienti. Die Veneris XXI. Julii spectabilis Doctor Dominus Petrus quondam spectabilis Militis Domini Guidoni de Suardis recessit de hac Urbe Bergomi eundo pro Potestate in Civitate Alexandriæ. Et die Martis in festo S. Jacobi XXV. dicti mensis Julii fecit intratam in ea Civitate honorificè, & erat cum eo Dominus Bertolinus de Cavaziis de Cremona. Die Lunæ XXI. Augusti dicti anni decessit Dominus Johannes de Passio. Occasione mortis Illustrissimi Principis, & Excellentissimi Domini Domini nostri, scriptum & mandatum fuit egregiis viris Dominis Marco Marchioni Bergomi Potestati, & Laurentio de Mortaria Referendario Bergomi: cujus tenor sequitur in hanc formam:

Literæ missæ pro morte Illustrissimi Domini Domini Ducis.

Johannes Maria Anglus, Dux Mediolani &c. Comes Anglerie, ac Bononiæ, Pisarum, Senarum, ac Perusii, & Philippus Maria Comes Papiæ, & Verona Dominus.

Lugubrem casum dolendæ mortis quondam Illustrissimi Principis & Excellentissimi Domini Domini Ducis cum maxima cordis amaritudine vobis notificare compellimur. Quum enim febres invasissent, & interjectis spatiis aliquando remitterentur, interdumque fierent fortiores, tandem pluribus ipsarum sequutis accessibus, ad extremum deductus fuit. Receptis namque per eum devotissime omnibus Sacramentis Ecclesiæ, proximis his diebus spiritum reddidit Creatori. Licet enim nobis notum sit, vos erga eum magnam devotionem semper habuisse, ac sibi fidelitatem, amorem, obedientiamque tenuisse, & servasse, nec ambigimus quidem, immo certissimi sumus, quod etiam illud idem erga nos semper ardentissime facietis. Tamen hunc nobis adversum casum condolendo vobiscum participare decrevimus, dispositi illos nostros Cives in carissimos & benevolos servitores nostros semper tenere & reputare, ac eosdem tamquam dilectissimos nostros favorabiliter ac benigne tractare. Hortantes vos & ipsos, ut sicut hactenus semper fecistis erga recolendæ semper memoriæ præfatum Excellentissimum Dominum Genitorem nostrum, ita erga nos in hujusmodi fidelitate, amore, & devotione stare & perseverare velitis, quemadmodum in vobis & ipsis plenè confidimus, & speramus. Dat. Mediolani die X. Septembris MCCCCII. Nobilibus & Sapientibus ac Prudentibus Viris Dominis Potestati, Capitaneo, Referendario, & Sapientibus Civitatis nostræ Bergomi.

Et notandum est, quod electi fuerunt per Antianos Bergomi, & per certos adjunctos in

A provisione Communis Bergomi, quod infra-scripti ire debeant nomine Communis Bergomi pro Ambasciatoribus ad notificandum & dicendum pro bono & utili Communis Bergomi, & de brigis, & aliis tangentibus Comuni Bergomi, infra-scripti nominati, scilicet Dominus Zininus Miles quondam Domini Mazoli de Suardis, Dominus Johannes quondam Domini Grunzini de Rivola, Dominus Marcus de Advocatis, Dominus Antonius de Barillis Judices, Dominus Johannes de Ayardis, & Dominus Franciscus de Melioratis. Qui Domini Ambasciatores retulerunt, quod fuerunt ad præsentiam Domini Ducis, & Francisci Barbavariæ, & aliorum tutorum filiorum minorum quondam prælibati Illustrissimi Domini Domini nostri, qui ad præsens non poterant eis respondere, donec factæ fuerint exequiæ prælibati Domini Domini Ducis. Nota, quod in Bergamo notificatum fuit, quod Illustrissimus Princeps Dominus Dominus noster Dux natus quondam Illustrissimi Domini Domini Ducis fecit bonam & tranquillam pacem cum hominibus Brixiensibus partis Guelphæ, & tam cum bannitis, quam non bannitis cum certis pactis die XX. Septembris. Et in Episcopatu Brixienti erant facta multæ robariæ, & multa & infinita homicidia ac incendia. Et nota, quod mandato infra-scripti Domini Domini nostri emanatæ fuerunt literæ, cujus tenor sequitur in hac forma, scilicet.

Dux Mediolani &c. Comes Anglerie, ac Bononiæ, Pisarum Senarum, & Perusii Dominus.

Declaravimus, quod exequiæ quondam Illustrissimi Principis, & honorandissimi Domini Genitoris nostri fiant in mense Octobris proxime futuri; propterea placeret nobis quod ex illis nostris Civibus huc venirent ad honorandum dictas exequias decem notabiliores, cum Drappis brunæ expedientibus, nondum cimatis nec balneatis, pro fiendis iis vestibus pro inde debitis & opportunis, qui hic sint die X. prædicti mensis sine fallo, faciendo eisdem de hujusmodi Drappis expensis illius nostri Communis provideri. Dat. Mediolani XXII. Septembris MCCCCII. Nobilibus & Sapientibus Viris Potestati, & Referendario, & Sapientibus nostræ Civitatis Bergomi.

Et nota, quod tunc erat Potestas Bergomi Dominus Marcus Malaspina, & Referendarius Dominus Laurentius de Mortario, & Sapientes & Deputati infra-scripti, scilicet Dominus Jacobus Miles de Suardis, Viceorinus de Baniatis, Bertramus de Zucchis, Castellus de Castello, Jacobus de Mezate, & Fedulinus de la Crota, Gibellini; Dominus Johannes de Rivola, Ambrosius de Rivola, Tonolus de Bongis, Johannes de Zambonardis, Gratiolus de Mapello, Jacobus de Melioratis, Guelphi. Et mandato executioni superscriptas literas in publica provisione electi fuerunt per dictos XII. Antianos ad eundem Mediolanum pro honorando dictas exequias infra-scripti die IV. Octobris dicti anni, & qui omnes decem fuerunt vestiti expensis Communis de panno bruno non cimato nec balneato, & ipsis decem data fuerunt brachia decem Brunæ pro uno quoque eorum. Quæ Brunæ emta fuerunt à Benaleo de Benaleis pretio soldorum XXIII. pro quolibet brachio; & ultra prædictum pannum ordinatum fuit per dictos Dominos Potestatem, Referendarium, & Antianos, quod Marchinus de Adelaxiis Thesaurarius

rius Bergomi habere deberet pro præstando dicto Communi per dictos denarios dictæ Brunæ Libras XXV. Imperialium, sic quod pro eo facta fuit una bulletta dicto Thesaurario, qui habere deberet de quibuscumque denariis Communis Bergomi, facta die VI. Octobris suprascripti anni. Quæ bulletta est Librarum CLXXX. Imperialium. Nomina quorum electorum sunt hæc: Dominus Jacobus Miles de Suardis, Arigus quondam Domini Guielmi de Suardis, Petrus de Lanzis, Johannes Domini Salvini de S. Gallo, Fedulinus de la Crota, Gibellini; Dominus Guardianus Coleonus, Affandrinus quondam Arigini de Rivola, Affandrinus, vel frater ejus de Bongis, Dominus Marcus de Advocatis, Lucas quondam Domini Leonini de Brembate, Guelphi. Die Dominico VIII. Octobris suprascripti anni, dum Dominus Johannes Miles quondam Domini Baldini Militis de Suardis iret in itinere pro volendo ire Mediolanum pro honorando exequias Illustrissimi Principis nostri Domini Ducis; & ecce dum esset super quodam Ponte, qui est prope Guardam de Gorgonzola, cecidit cum ejus equo de dicto Ponte, propter magnas pluvias, & aquas, quæ erant in strata, & fecit sibi maximum malum in una tibia, taliter quod portatus fuit ad Hospitium de Vaprio in Domo Johannis quondam Maffioli Araboni de Vaprio, & ibi fecit se medicari. Et tandem die Jovis XIX. dicti suum diem clausit extremum, & corpus suum fuit portatum ad Ecclesiam S. Stephani, ubi sepultum fuit de nocte. Die Martis VII. Julii MCCCCV. decessit spectabilis Domina Rizarda, uxor quondam dicti Domini Johannis Militis de Suardis.

Nota quod die Veneris XX. Octobris MCDII. factæ fuerunt in Mediolano exequiæ pro honorando corpus Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis, qui decessit, ut dicitur, in Castro Madergnano die ultimo Augusti, vel primo Septembris sequentis dicti anni, hoc modo scilicet: Una Capfa cooperta de uno pulcherrimo Drappo de Seta rubeo, & cum uno maximo pallio de feta aurato, & fodrato de panciis Vayrorum, seu armellinorum. Quæ Capfa levata fuit de Castro Magno Portæ Novæ, quamvis corpus suum non erat intus; tamen dicebatur, quod erat sepultum ad Monasterium Certosæ; & portatum fuit ad Ecclesiam novam Domine S. Mariæ Mediolani cum maxima solemnitate, scilicet per sexdecim Milites. Et pallium dictum portatum fuit per Milites, & Nobiliores de melioribus Lombardiæ XXIV. Et dicebatur quod erant ad sociandum dictum corpus seu capfam homines quid Lombardiæ, quid Tusciæ, & alibi de melioribus & notabilioribus omnium Civitatum, plusquam decem millia, omnes induti de panno bruno, inter quos erant spectabiles Domini, scilicet Dominus Mantuæ, Comes Antonius Urbini, Dominus de Rimino, magnus Comestabilis de Barbiano, Dominus Jacobus de Verme, & multi alii notabiles homines. Et erant omnes Archiepiscopus & Episcopi Lombardiæ, & maximus Clerus cum torciis, seu cereis plusquam quatuor millibus cum personis brunæ induti, & equi cooperti CCXLII. cum hominibus portantibus pro quaque Civitate subdito, dominio prælibati Magnifici Domini Domini nostri, & quolibet Castro, seu Terra habente dominium juris, unum Confalonum magnum tam largum, ut est unus linzulus de sandalo, cum insignia cujusvis Civitatis vel Terræ. Et singulus equus sic coopertus præsentatus fuit per di-

Tom. XVI.

A ctos Nobiles, scilicet quilibet equus sic associatus ex duobus nobilioribus viris ad altare majus dictæ Ecclesiæ S. Mariæ majoris. Die Dominico XIX. Novembris Johannes filius quondam egregii Militis Domini Guielmi de Suardis spontavit Dominam Mabilia filiam Domini Odoardi Judicis filii spectabilis Legum Doctoris & Militis Domini Johannis de Vicentia in domo habitationis heredum Domini Poncini quondam Domini Balduini de Suardis. Et ipsa die duci fecit ad maritum pedestre in domo, in qua solitus erat habitare dictus Dominus Guielmus quondam ejus frater; & die Sabbati IX. Junii MCCCCVIII. decessit dicta Domina Mabilia ex morte subitanea in Rocha Bergomi. Die XXVI. Decembris MCCCCII. cridata & divulgata fuit pax facta in Civitate & Burgis Bergomi, quod die VII. præsentis Mensis, quæ fuit festum S. Ambrosii, celebrata & facta fuit bona & perpetua pax inter Illustrissimos Dominam Ducissam relictam quondam Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis Mediolani & ejus filios ex una parte, & Magnificum Dominum Franciscum de Carraria de Padua dictæ Civitatis Paduæ tunc Dominum ex altera.

Die Martis XVI. Januarii MCCCCIII. obiit Dominus Honophrius de Suardis. Die III. Februarii venit Bergomum pro Referendario Bergomi Dominus Philippus de Bucho de Mantua loco Domini Antonii de Nigris de Papia. Die Martis VI. Februarii egregius Miles Rizardus de Pepolis de Bononia intravit Bergomum pro Potestate loco Domini Marci Malaspinae, & cum eo erat Vicarius Dominus Antonius Juris peritus filius sapientis viri Domini Guielmi de Inzigneris de Papia. Die dicto Fachinus quondam Petri de Castello, qui dicitur de Valle, sponsavit uxorem suam quondam Johannis Pettenarii, & de mense Januarii MCCCCV. decessit propter vulnera sibi illata super Comitatu Mediolani per gentes Signoris Pandulphi de Malatestis. Die Sabbati X. Februarii Dominus Ambrosinus filius quondam Raynaldi de Agaciis sponsavit Catharinam filiam Begutii de Ceresolis in loco de Lemen, & ipsa die venit ad maritum. Die dicto Marchetus de Blotis Notarius sponsavit Belamfloram filiam quondam Bertulini de Lavezariis, & ipsa die duxit ad maritum. Die dicto Johannes filius quondam Sbarziæ de Chinellis sponsavit Johanninam filiam Zinini de Zinettis de S. Gallo, & ipsa die duxit ad maritum; & fecit sibi chartam dotis de Libris LXXX. Imperialium, & una veste, confectam per me Castellum de Castello Notarium die suprascripto. Die dicto Georgius de Cerro Cimantor pannorum sponsavit Richadonam filiam Pauli de S. Gallo futuri, & ipsa die duxit ad maritum. Die Sabbati X. Martii recesserunt de Bergomo pedites XX. bene armati, euntes, ut fertur, Bononiam ad serviendum ibidem, & quos XX. pedites miserunt homines & tota domus Suardorum, dando sibi pro quolibet pedite Libras X. Imperialium in mense. Et solverunt eos pro duobus mensibus proximè futuris expensis ipsorum de Suardis, vigore literarum Illustrissimæ Ducissæ & filiorum suorum, qui miserunt, quod mitti deberent per illos de Suardis pedites XX. & per illos de Rivola, & de Bongis una certa quantitas peditum, sed neminem miserunt. Tamen illi de Coleonibus miserunt certos pedites. Nomina illorum, qui in servitium Suardorum fuerunt, sunt hæc, scilicet Maffæus filius Jacobi de Cerro, qui habuit conductam de peditibus X. Laurentius filius Ambrosii Berlanda de

Q q q

S. Gal-

S. Gallo conductor de totidem peditibus X. , & cum ipso Laurentio erant Amadeus filius Rubei de Castello de S. Gallo , Tonolus filius Jacobi Zaffardi de S. Gallo , Castellinus quondam Bonadei de Castello de S. Gallo . Nota , quòd die Dominico dicti anni XI. Martii Reverendissimus in Christo pater & Dominus Dominus Frater Franciscus de Regatiis de Cremona ætatis annorum XXVIII. , ut dicitur , & de Ordine Fratrum Minorum , intravit in Urbe Bergomo honorificè equester pro Episcopo Bergomeni , & sociatus de toto Clero Bergomi , & aliis Nobilibus ejusdem in Ecclesia Domini S. Vincentii celebravit unam Missam tantum , & solummodo in verbis , propter brevitatem temporis . Et sermocinatus fuit per Magistrum sacræ Theologiæ Licentiatum Dominum Fratrem Jacobum de Urio Ordinis Prædicatorum ; & hoc loco Reverendissimi Domini Domini Francisci de Baldis de Pisis Episcopi Bergomenis , qui ab hac Urbe recesserat die XVI. Novembris MCCCCII. Die Sabbati mensis Augusti MCCCCVII. dictus Reverendissimus Dominus Franciscus de Regatiis Cremonæ Episcopus ut supra utriusque Juris Doctor , & sacræ paginæ præclarus , & in hac Urbe nullus repertus fuit doctior , nec præclarior ipso , & qui optimè fuit honoratus in partibus Pisarum , Senarum , ac Bononiæ , ac præcipuè in Basileensi Synodo noviter celebrato , nec non in omnibus aliis partibus , ubi conversatus est , decessit , & honorificè sepultus fuit in Ecclesia Domini S. Francisci Bergomi ante altare majus ipsius Ecclesiæ , ad mortem cujus tota Civitas , & generaliter universus Populus Bergomi se valde condoluit .

Die Martis XX. Martii dicti anni Dominus Presbyter de Sozonibus de Gorno Presbyter Ecclesiæ Domine S. Agathæ renunciavit beneficium dictæ præbendæ in manibus Domini Presbyteri Piligrini de S. Pilgrino , & ipse accepit , pro ut constat in Charta rogata per Peterzolum Betini de Adraria Notarium ; & ipse Dominus Presbyter Johannes consignavit eidem Domino Presbytero Pilgrino omnia dictæ Ecclesiæ spectantia . Nota , quòd Fratres Minores Ordinis S. Francisci ordinarunt suum Capitulum in Urbe Bergomo ad eorum Ecclesiam , in quo Capitulo venerunt multi & multi venerabiles Patres , inter quos venit quidam venerabilis Frater antiquus , & dicebatur , quòd erat Pœnitentiarius Illustrissimæ Domine Ducissæ , qui venit super una carretta de panno viridi scurio , cooperta cum quatuor pulchris equis . Et venit quidam venerabilis Frater , qui erat Vicarius in Christo Patris Domini Domini nostri Archiepiscopi Mediolani , & qui omnes Fratres Monasterii erant numero circa CX. & erant de Squadra Mediolani , & Cremæ , Vercellarum , Novayræ , & certorum aliorum locorum . Et fecerunt suam solemnem Missam , & prædicatum fuit quodam die Dominico XIX. Aprilis dicti anni MCCCCIII. & finierunt suum Capitulum die Martis primo Madii sequentis . Die Mercurii XXIII. Madii recessit à Bergomo Dominus Marcellus de Aresio Capitaneus generalis Domini Domini nostri , & dicebatur quòd iverat Bononiam pro Capiteo . Et die Sabbati XXVI. dicti egregius Doctor Dominus Nicolaus de Monte Cigulo de Sarzana accessit Bergomum pro Capiteo generali loco dicti Domini Marcelli de Aresio . Die dicto XXVI. dicti Dominus Johannes quondam Domini Guelmi de Rivola fecit sociari Dominam Maraviliam de Maraviliis de Mediolano ejus uxorem ab Urbe Mediolani Bergo-

A mum ad maritum , & quæ secum habebat quædam nobiles Matronas de Mediolano ; & erant super una Carretta usque ad fornacem Thomaxini de la Fornace , sitam extra Portam de Oxio . Et demum ipsa Domina sponsa ascendit super equum , & ipsæ quatuor Matronæ steterunt super ipsam Carrettam , & honorificè cum Nobilibus Bergomi numero circa XL. & cum tubis pulsantibus venerunt per Pratum S. Alexandri , & veniendo fursum Burgi S. Andreae usque ad domum præfati Domini Johannis sitam super Rizolo de Monacis Vicinæ S. Jacobi . Nota , quòd die Veneris ante diem horâ VI. noctis I. Julii tempestavit valde fortiter in Vallo Breni super montem S. Vigili , Longulo , Broseta , in Brolo , & usque ad territorium de Stezano , in Valle Tegetis usque Sorisole , Pakranica , Scantio , Roxiate , usque ad Alzanum , & in locis circumstantibus , & ubi ipsæ tempestates dederunt , nihil ferè dimiserunt . Die primo Junii dicti anni decessit Raynaldus de Agaciis . Die II. dicti decessit Reverendus Dominus Presbyter Johannes de Sozonibus de Gorno Canonicus Ecclesiæ Domini S. Vincentii Bergomi . Nota , quòd die primo dicti , electi fuerunt Marchiundus quondam Guelmi de Abiaticis , & Cerutus de Bertinalis Ministri bonorum Hospitalis S. Laurentii Bergomi per Reverendos Dominos Canonicos Ecclesiæ Majoris loco Fratris Zani de Novellasca quondam Ministri dicti Hospitalis , qui decessit die XXX. Maji proximè præteriti . Pezulus de Vitalibus , Amiginus de Marliano , Bonfadus de loco de Lallio , Omala filia Peterzoli de Lallio die XVII. Septembris dicti anni , Catherina filia dicti Peterzoli decessit die III. Novembris dicti anni , & plures alii decesserunt . Toninus de Abbatis de Monticello tenajatus & suspensus fuit die IX. Novembris dicti anni . Ursina uxor Poncini de Adraria decessit die V. & ipsa die Betinus ejus filius duxit ad maritum filiam Jacobi de Belvedere . Perfectus de Madore suspensus fuit una cum tribus aliis in Castro Tritii die XX. Novembris . Dominus Jacobus Miles de Suardis decessit die X. Januarii MCCCCII. de uno vulnere , quod habebat in capite . Dominus Presbyter Johannes de Laude Canonicus Bergomenis ad Altare S. Sylvestri celebravit Missam , & finitâ Missâ & data benedictione cecidit per terram , & statim expiravit die XVI. Februarii . Dominus Petrus de Suare interfectus fuit in Rocha de Castro de mense Martii MCCCCII.

Nota , quòd die Dominico XXIV. Junii infesto Domini S. Johannis Baptiste inceptum est maximum murmur in Civitate Mediolani causa & occasione Francisci Barbavayræ , & Domini Manfredi Militis ejus fratris . Et ecce egregius Miles Dominus Johannellus de Casate , & Antonius quondam egregii Militis Domini Vercellini de Vicecomitibus , quia tunc dicitur , quòd ipse Dominus Antonius erat in domo sua cum una maxima gentium armatarum comitiva , pro volendo ire ad interficiendum dictos Dominum Franciscum & Dominum Manfredum propter eorum arrogantiam ; & volendo ipse Dominus Johannellus de Casate , quòd ipse Antonius non faceret hoc , ipse Dominus Johannellus vulneratus fuit , pro ut dicebatur , per certos de Aliprandis , qui erant in societate Magnifici Antonii Vicecomitis , & ipsi Franciscus & Manfredus fuerunt in Castro Portæ Jovis , & ab inde postea fugerunt de voluntate , ut dicitur , Domine Ducissæ . Et diebus sequentibus fa-

factum fuit saccomanum in domibus eorum per Populum Mediolani. Et postea die primo Julii eridatum & præconatum fuit in & super plateis Bergomi more solito tubis sonatis, quod si aliqua persona posset consignare in fortiam dicti Domini Ducis dictum Franciscum vivum, habeat Florenos XX. millia, & dictum Dominum Manfredum vivum, habeat Florenos X. millia, mandato præfatæ Domine Ducissæ & Ducis. Et postea die IV. Julii dicti facta fuit una crida in dictis locis, quod si aliqua persona habens aliquam licentiam, exceptis dictis Francisco & Domino Manfredo, omnino sit cassa; & ex parte Domini Johannis de Castilione similiter sit cassa. Nota quod die Jovis ultimo Januarii MCCCCIV. prædictus Franciscus Barbavayra retornavit Mediolanum honorifice associatus de Civibus Mediolani, & aliis, quos secum duxerat cum equis & hominibus mille, & pluribus de bona voluntate & beneplacito prælibatorum Domine Ducissæ, & Ducis filii sui. Nota, quod in Bergamo dicebatur, quod facta fuerat maxima strages personarum in Burgis de Cumis inter partes illorum de Ruschonibus, & illorum de Vitonibus, inter quos ex utraque parte interfecti fuerunt homines CCC. & plures, & combusta fuerunt duo Burgia de Cumis, & dicebatur, quod illi de Ruschonibus obtinuerunt victoriam contra inimicos suos, sed tamen fuit interfectus Dominus Baldezar Ruschonum cum una certa quantitate gentium secum existentium, & ceperunt Terram de Belinzona Comitatus Cumarum; & prædicta fuere de mense Junii MCCCCIII. Item divulgatum est in Bergamo die II. Julii dicti anni, quod heri pars Guelpha cum illis de Maltraversis de Cremona fecerant saccomanum in domibus habitationis Domini Johannis de Castilione Officialis in Cremona, & Martini de Ferrabobus, & certorum Gibellinorum de Cremona. Et qui Dominus Potestas, Referendarius, & alii Officiales Cremonæ fugerunt in Castrum Cremonæ cum dicto Domino Johanne de Castilione. Item dicebatur in Bergamo, quod homines de Ruffis de Parma cum suis sequacibus de dicto mense Junii fecerunt opus, quod homines Ligæ Florentiæ venerunt usque ad Portas de Parma, & derobaverunt de quâ plus sex millia capitibus bestiarum grossarum, inter quos dicitur, quod magnus Comestabilis fuit ad dictam prædam.

Nota quod die IV. Julii venit novum in Bergamo, quod die heri una maxima quantitas hominum equestrium & peditum de agro Brixienfi & alibi partis Guelphæ intraverunt in Civitatem Brixiam, & ibidem per Portam Domini S. Alexandri intraverunt, quia Comestabilis dictæ Portæ tamquam proditor Domini Domini nostri aperuit dictam Portam, & ab ea Porta venerunt, ut dicitur, quod poterant esse homines plusquam sex millia peditum, & equestrium mille, ac plures partis Guelphæ. Et audito quod Gibellini existentes in Brixia fugerant in Cittadella Brixie cum omnibus illis rebus, quas secum ferre potuerunt, factâ dictâ entratâ prædicti perfidi Guelphi occiderunt omnes illos Gibellinos, quos invenire potuerunt, tam magnos, quàm parvos, & tam masculos, quàm fœminas, & dicebatur, quod inter alios occiderunt Zachariam, & Michaëlem fratres aromatarios cum tota eorum familia, & multos alios. Et postea posuerunt ignem in domibus Gibellinorum, & foderunt eorum domos; & prædictam intratam fecerunt dicti Guelphi quo-

Tom. XVI.

A dam die Martis horâ X. tertio Julii dicti anni; inter quos Guelphos erat unus ex principalibus Johannis Rossonum cum maxima comitiva gentium. Die Lunæ & Martis X. & XI. Septembris Dominus Jacobus de Verme Capitaneus Domini Domini nostri venit una cum Dominis Galeatio de Mantua, & Ottobono de Tertiis Militibus cum una maxima gentium quantitate pro succurrendo Civitatem Brixiam, in qua erat Dominus Franciscus de Carraria Paduæ cum equis MCC., & peditibus CCCC. cum maxima quantitate hominum Brixienfium partis Guelphæ. Et ecce dictus Dominus Jacobus de Verme Capitaneus ut supra habuit dominium totius Urbis Brixie; & idem Dominus Franciscus de Carraria cum tota ejus comitiva recessit à Civitate Brixie eundo versus Paduam. Nota, quod die Veneris facta fuit in Hospitio habitationis Reverendissimi Patris & Domini Domini nostri Fratris Francisci de Regatiis Cremonæ Episcopi Bergomensis vera & propria promissio inter Nobiles de Suardis ex una parte, & Nobiles de Coleonibus, de Rivola, & de Bongis ex altera, quod se invicem non offendent per se nec per eorum amicos & sequaces. Et ad confirmationem prædictæ pacis dictus Reverendissimus Pater Dominus Dominus Episcopus fecit unum pulchrum sermonem, hortando omnes, quod deberent stare in pace, & erant tunc præsentibus Domini Johannes quondam Domini Mazoli Militis de Suardis, Henricus quondam Domini Guielmi de Suardis, Guidinus de Suardis, & certi eorum sequaces. Et de parte Guelpha erant Affandrinus quondam Domini Arigini de Rivola, Alexander de Bongis, & certi alii eorum sequaces de parte Guelphæ. Et promiserunt ipsi, & quilibet eorum, se vellesse & stare obediens mandatis Illustrissimi Domini Domini Ducis, & non offendere nec offendi facere inter se & eorum amicos. Et ob hoc biberunt simul in domo Domini prædicti Guidini, & promittendo dare obsides se invicem. Et tandem dicti Guelphi die Dominico IX. Julii fecerunt interficere Nicolinum de Vezanicha, qui se faciebat amicum Suardorum in Plorzano, per quemdam Raniolum de Zonio habitatorem de Sorisole Guelphum & certos alios. Et die Lunæ dicti mensis Julii Affandrinus & Superleo de Bongis fratres cum suis sequacibus acceperunt in se Castrum de Redona, quod custodiebatur nomine Illustrissimi Principis per quemdam Gerardum de Cornate Comestabilem peditum. Die Veneris III. Augusti certi homines partis Gibellinæ, scilicet de Ultra-Agugiam, de Taliegio, & de Brembilla pedestres circa CL., & de Trivilio, & de Civibus Bergomi equestres numero circa CX. fecerunt unam andatam in Plorzano, & interfecerunt quatuor Guelphos, & acceperunt Socinum de Serina, qui stabat in vicinia S. Pancratii, vulneratum in gula, & in una coxa, ex quibus vulneribus decessit. Et die Sabbati IV. dicti, certi homines equestres partis Gibellinæ fecerunt unam andatam versus Martinengum, & ceperunt capita XXXIV. bestiarum bovinarum, quæ erant hominum Guelphorum, & de Martinengo, quas bestias volebant conducere versus montes partis Guelphæ. Et die Dominico V. dicti, Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis, Christophorus quondam Domini Socini de Suardis una cum maxima comitiva equestrium & peditum numero circa D. intraverunt per muros in Terram de Ugnano per vim, & occiderunt plusquam CL. Guelphos,

Qqq 2

phos, inter quos fuit Andreolus de Plaze, & filius ejus Zoppus de Abiaticis cum filiis quatuor, & Leonardus de Bruna.

Die Martis VII. Augusti dicti Franciscus quondam Domini Socini de Suardis Capitaneus Guerræ horis XX. applicuit cum ejus brigata numero CCC. vel circa equestrium in Burgis de Palazzo, & de Plorzano, & ibi posuerunt ignem, & interfecerunt unum hominem in Burgo Plorzano, & duos super territorio de Seriate ad molendinum. Die Mercurii VIII. dicti præfatus Franciscus de Suardis cum ejus brigata fecit comburi totam Terram de Seriate, de Paterno, & omnes existentes versùs Redonam. Die Jovis IX. Augusti Dominus Henricus de Suardis & Franceschinus quondam Domini Socini de Suardis unà cum maxima equitum & peditum comitiva iverunt pro succurrendo illos, qui erant in Castro illorum de Luduicis de Villa Ripæ Abdus; sed non potuerunt pro eo, quòd Guelphi Vallis S. Martini, & aliunde fecerunt multas scutuitas & foveas. Et videntes, quòd non poterant succurrere dictum Castrum, iverunt ad Terram de Caluscho, & de Soltia; & certas domos existentes in dictis locis combusserunt, & non potuerunt offendere eos, qui erant in Castro de Caluscho. Et certi Guelphi circa CC. venerunt obviam dictis Gibellinis, & fecerunt retrocedere ipsos Gibellinos per unum milliare vel circa, & quatuor Gibellinos interfecerunt, inter quos fuit nuncupatus Barba de Muzo. Item die Veneris X. dicti, Dominus Johannes, Henricus ejus frater, Franciscus de Suardis, & certi stipendiarii & lanceæ numero circa CCCC. equestres unà cum peditibus D. maza armatis, horis XVII. iverunt ad locum de Redona, & prope Castrum dicti loci posuerunt duas bombardas, quas extrahere faciebant in dictum Castrum, & posuerunt ignem in certis domibus in ipsa contrata Redonæ existentibus, & dicebatur, quòd interfecerunt VIII. Guelphos, & de Gibellinis multi fuerunt vulnerati de veretonis. Et ipsa die in sero reversi fuerunt Bergomum. Die Sabbati XI. combustæ fuerunt domus illorum de Calepio, Georgii de la Sale Guelphorum usque ad fontem situm juxta domos Saladini, & fratris de Boxellis. Die Dominico XII. dicti, Dominus Franciscus de Suardis cum ejus brigata hominum equestrium & pedestrium recesserunt ab Urbe Bergomo pro eundo ad succurrendum Gibellinos existentes in Crema, & per Castrum Cremæ intraverunt. Die Jovis XVI. dicti vulneratus fuit Dominus Henricus de Suardis de una bombardâ, & retro tornaverunt. Die XV. dicti, interfecti fuerunt Georgius de Bragagnolis, & Moxonus de Algarottis super Cimiterio Domina S. Mariæ de Rosate per homines partis Gibellinæ. Die Dominico XIX. dicti, prædictus Dominus Henricus de Suardis decessit in loco de Caravagio ex illo ictu bombardæ sibi facto in Crema, & corpus ejus conductum fuit Bergomum. Die Jovis XXIII. dicti, accesserunt Bergomum in subsidium Nobilium Suardorum & amicorum suorum Dominus Gerardus de Fedricis Vallis Camonicæ, & filius Domini Johannis de Fedricis ejus fratris, & Moxus quondam Domini Gerardi Bechaferri de Scemo dictæ Vallis cum hominibus pedestribus CCXL. & equestribus XL. bene armatis. Et die VIII. Septembris recesserunt à Bergomo, & duxerunt unam filiam Domini Zinini de Suardis uxorem Betinzoni filii Domini Johannis de Fedricis. Et die dicto Johannes de Suardis unà cum So-

lario de la Sale & aliis equestribus numero XXXI. equitaverunt Seriate, & acceperunt bestias bovinas XXIX., & dicuntur esse Domini Johannis de Rivola & uxoris ejus. Die Sabbati XXV. dicti, Johannes quondam Domini Guelmi de Suardis unà cum certa quantitate equitum numero circa CC. & peditum numero CCC. vel circa ivit ad locum de Villa Ripæ Serii, & combusserunt domos, & habitationes dicti loci, salvis Turribus, & combusserunt molendina dicti loci. Die Dominico XXVII. dicti, homines partis Gibellinæ equestres & pedestres numero circa M. erant parati cum suis armis in Prato S. Alexandri pro eundo ad projiciendum Turrim Betini de Grumello existentem in territorio de Gorlo, sed non potuerunt propter maximam pluviam. Die dicto repertus fuit Venturinus Scudellarius de Lemen. in domo suæ habitationis per Leonardum & Bertolaxium de Suardis; & intraverunt in ipsam Turrim, & Dominus Guidinus de Suardis suscepit ipsum Venturinum in domo suæ habitationis volendo eum conservare; & similiter inventus fuit Antoninus filius dicti Venurini in una alia domo suæ habitationis, & suscepit etiam ipse Dominus Guidinus in domo sua dictum filium dicti Venturini. Die dicto IX. Julii Affandrinus quondam Domini Arigini de Rivola cum suis sequacibus accepit in se Castrum de Comontibus, quod custodiebatur per Fazum de Induno Comestabilem peditum nomine Illustrissimi Principis.

Die X. Julii dicti, homines partis Guelpha habuerunt Castrum de Zonio, & posuerunt intus pro Castellano Pedecanum de Zonio, qui asserbat se esse Gibellinum, & amicum illorum de Suardis. Die XI. dicti, Guelphi acceperunt Castrum Pizidentis, & Castrum Penonæ, quæ Castra projecerunt per terram. Die Veneris XIII. Julii homines partis Gibellinæ cucurrerunt ad carceres Communis Bergomi, & fregerunt portam & ostium dictarum carcerarum, & extraierunt omnes carceratos existentes in dictis carceribus numero circa XXX. & fecerunt sacco-manum de omnibus lectis, utensilibus, bogis, & ceteris omnibus in eis existentibus. Et erat tunc custos Pagis de, qui ab ipsa carceribus fugit, & ipso die combusserunt omnes libros talearum, & condemnationum super Platea nova Bergomi. Die Sabbati XIV. dicti, interfecti fuerunt Petercinus Monzardini de S. Gallo, & Morellus de Valle Saxina, quondam frater Pacironi, & Tonolus filius Betini de Muro de Trischurio Gibellini super via de Grobio de subtus Brusaporcum per quosdam Guelphos, quorum unus erat quidam Mazola de Zanchis de Postcantu, & per certos alios; & captus fuit Socinus quondam Viscardi de la Maldura per ipsos ipsa die. Die Martis XVII. dicti una maxima quantitas Guelphorum armatorum, inter quos erat ille Pedecanus proditor de Zonio, accesserunt usque ad cristaldum Portæ S. Laurentii; & ibidem facta fuit una scarumucia inter Guelphos & Gibellinos; & multi ex Gibellinis fuerunt vulnerati, inter quos fuit mortuus Affandrinus de Villa Leminis Gibellinus. Et statim cucurrerunt dicti Guelphi super Monte Fara usque ad medium dicti montis, & interfecerunt Bonadeum de la Valle de S. Pili-grino Gibellinum. Die Mercurii XVIII. dicti una maxima quantitas Guelphorum combusserunt totam Terram de Azano, tamen non invenerunt aliquos ex ipsa Terra, quia fugerunt cum suis rebus mobilibus præter duos, qui erant

erant super Campanile pauperes, quos secum duxerunt, & demum relaxaverunt fugere. Die dicto prædicti Guelphi combusserunt totam Terram de Grassobio, excepto Castro dicti loci, & interfecerunt Ferrarium de Curnascho, & Honophrium ejus filium, & Laurentium de Curnascho, qui erant in eorum succursu. Die dicto una alia maxima quantitas Guelphorum armatorum venerunt ad Terram Villæ Ripæ Abduræ, & eam combusserunt, exceptis certis fortilitatibus dicti loci. Die dicto una maxima quantitas Guelphorum armatorum iverunt ad Castrum Azini de Agazis, & ipsum Castrum combusserunt. Die dicto factum fuit sacco-manum in domo Comini de Crema habitatoris vicinæ de Antescolis de Sale & omnibus aliis mobilibus in ejus domo habitationis existentibus, nec non in domo Gratioli de Mapello Guelphi, ac in domo Segacini de certis bonis Caponi de Camifano, & in certis aliis domibus Guelphorum, scilicet Jacobi de Persico, & Georgii de Barrieris, & in domo Petroli de la Blava. Et die Jovis Julii factum fuit sacco-manum in domo habitationis Tonoli dicti Roy de Algarottis. Die Veneris XX. horâ Tertiarum una maxima quantitas Guelphorum venit intus Bergomum per murum situm post Monasterium Fratrum Eremitarum in Ecclesia dictorum Fratrum, & à dicta Ecclesia venit ipsa comitiva, & accepit Montem de Belfantis de Rivola, & postea ceperunt Burgia S. Andreæ, & S. Andreæ, & S. Leonardi, & interfecerunt aliquos Gibellinos, & de Guelphis interfecti fuerunt circa X. super Platea S. Leonardi per Dominum Henricum de Suardis cum sua brigata. Et maximam rubariam fecerunt, & combusserunt domum habitationis Marcheti de Muzo sitam prope Ecclesiam S. Leonardi. Die Sabbati XXI. dicti, homines partis Gibellinæ cucurrerunt super Pratum S. Alexandri, & ibi fecerunt maximam scaramuciam cum Guelphis, & interfecti fuerunt Philippinus de Grenis, & Geronus de Zanchis, & quidam alii. Die Dominico XXII. dicti pugnatum fuit ad Portam S. Andreæ contra certos Guelphos existentes in domibus Benedicti de Passio, & vulnerati fuerunt de Gibellinis cum balestris circa VII. cum periculo mortis; Et similiter pugnatum fuit in Platea S. Spiritus, & vulnerati fuerunt multi Gibellini, & inter quos vulneratus fuit Tonolus dictus Riolut de S. Gallo, ex quo vulnere mortuus fuit. Die Lunæ XXIII. Julii dicti Guelphi, qui venerant in Burgis S. Andreæ & S. Stephani, recesserunt cum maxima præda facta in dictis Burgis, quam aliò duxerunt. Die Mercurii XXV. Julii dicti, Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis una cum certis hominibus equestribus & peditibus ivit ad locum de Brembate superiori contra Guelphos, qui posuerunt ignem in loco de Prezate, & interfecerunt homines Guelphos plusquam XX. ut dicebatur; & de Gibellinis fuerunt interfecti per dictos Guelphos Barba de Rovariis, & unus de Ponte, & dimiserunt retro plusquam LX. Veronenses, & alia arma. Die Dominico XXIX. Julii dicti, Gibellini intraverunt per vim in locum de Rumano, & interfecerunt plusquam C. Guelphos, & derobaverunt multas res. Die Lunæ XXX. Julii dicti, Guelphi Vallis S. Martini, & Vallis Imanis intraverunt in Castro de Carvicho, pro eo quod Castellanus proditoriè aperuit Portam dicti Castri, & interfecerunt Baldum filium quondam Domini Francisci dicti Ticini de Suardis cum pluribus Gibellinis numero circa VIII.

A Die Mercurii primo Augusti una maxima comitiva Guelphorum ivit ad Terram de Bruntino de Villa Leminis, & ibi omnes domos de Bruntino combusserunt, & multas domos de Villa Leminis usque ad domos Camerata. Et ibi pugnatum fuit viriliter, & interfecti fuerunt homines VII. ex parte Guelpha, ut dicebatur, & nullus de parte Gibellina fuit interfectus. Tamen fuit vulneratus dictus Camerata, & duo alii sine periculo mortis. Et die dicto una alia brigata Guelphorum Vallis Imanis venit ad comburendum Burgetum de Lemen, & certas alias domos existentes extra fortalities de Lemen. Et die dicto ductus fuit Zininus de Garganis prope Monasterium S. Lucie per Morletinum de Muzo, Venturinum de la Crota, & certos alios Gibellinos, & ibi corlaverunt super una arbore, & nihil voluit confiteri, & mortuus fuit. Et die Jovis II. Augusti accesserunt Bergomum in subsidium partis Gibellinæ Lanceæ XX. de brigata Domini Zinini de Senis Militis. Die Martis XXVIII. dicti, Dominus Johannes quondam Domini Guielmi de Suardis, & Dominus Franciscus quondam Domini Socii de Suardis equitaverunt ad dictam Turrim Betini de Grumello, sitam in loco de Gorlo cum certis existentibus super duobus plaustris pro volendo projicere dictam Turrim per terram, & una cum equestribus CC. & pedestribus CC. & non potuerunt appropinquare propter foveam, quam fecerant circum circa ipsam Turrim, & ipsas gardas. Et ad defensionem dictæ Turris applicuerunt homines Guelphi circa CC. bene armati, & fecerunt insultum contra dictos Gibellinos, & eos fugere fecerunt, & habuerunt duo plaustra, super quibus erant dicti gatti, & duo paria boum, & multos scutos, seu targonos Gibellinos. Et interfecerunt bubulcum, qui conducebat unum ex dictis plaustris. Et videntes dicti Johannes & Franciscus, quod dicti Gibellini taliter fugiebant, fuerunt obviam Guelphis prædictis, & interfecerunt de eis homines VII. de certo, & plures, pro ut dicebatur. Et inter quos Gibellinos erat Dominus Gerardus de Fedricis, & filius D. Johannis de Fedricis cum eorum brigata, & homines de Lemen inferiori, & de Villa Leminis & de Brembilla. Die Jovis ultimo dicti mensis Augusti Gibellini fecerunt unam andatam super agro de Lemen superiori, & interfecerunt tres Guelphos, quorum unus vocabatur Plegetus. Die dicto emanata fuerunt literæ parte illustrissimi Domini Domini Ducis continentes, quod facta erat bona pax inter Summum Pontificem Dominum Dominum Bonifacium Papam, & ejus sequaces & adherentes ex una, & præfatum Dominum Dominum Ducem Mediolani ex altera; & propter hoc fuerunt facta fallodia super Turribus Bergomi, & processiones tribus diebus continuis.

E Die Sabbati primo Septembris decapitatus fuit in Verona Castellinus frater Cazafogi. Die Mercurii V. Septembris Bertafolus de Boxellis cum sua brigata, & Johannes Susæ de Sanzonio cum una brigata Guelphorum numero circa CC. ceperunt Castrum Cornalbæ cum gattis & mantellis assidum, & acceperunt ad fidantiam Castellatum, qui erat intus cum quinque ex sociis suis, & uno filio Janali de Pisentibus ambobus, & uno de Tremeris, & nullam læsionem fecerunt in eorum personis. Et statim ipso die projecerunt per terram dictum Castrum, & portaverunt ostia Portæ dicti Castri usque ad S. Johannem Album. Die VI. Septembris captus fuit

fuit Franciscus quondam Sozoni de Suardis una cum certis suis sociis volendo intrare in Castrum Pizigitonis partis Guelphæ: captus, & mortuus fuit cum pluribus suis sociis, & hoc per homines partis Guelphæ Cremonensis, & alios forenses super territorio Pizigitonis. Die Sabbati VIII. dicti super Platea nova Communis Bergomi in præsentia Dominorum Zinini Militis, Guidini, Georgii, & filiorum quondam Domini Alberti Lanfranchi quondam Domini Bertrami, & plurium aliorum de Suardis effecti fuerunt Gibellini & adherentes Nobilium de Suardis per chartas traditas per Johannem de Mascharonibus, & Johannem de la Volta Notarios publicos Bergomenfes infra scripti homines & personæ, qui juraverunt per sacra Dei Evangelia pro se filiis ac filiabus suis semper se esse, & esse velle bonos Gibellinos & adherentes Nobilium de Suardis; nomina quorum sunt hæc, scilicet Dominus Johannes de Urio Judex, Balantia de Bajanis, Nicolaus ejus filius, Johannes de Brembate, Fondayolus, Federicus de Totelmanis, Strafagijs de Totelmanis, Ubertinus dictus Georgius de Cluxiono, Venturinus de Lemen Scudellarius, Antonius ejus filius, Johannes quondam Batalini de Alzano, Marchetus Ferrarius, Zenonus Leonus, Martinus de Ciferano, Johannes Brunorii, Antolinus de Madore, Bartholomæus Albanus Spitiarius, Johannes, & Affandrinus ejus filius, Franzinus de Biffis, Jacobus de Biffis, Vincentius, & Rayninus ejus filius, Branchadinus de Biffis, Franciscus de Totelmanis, Accorsetus de Premolo Beccarius, Johannes ejus filius, Tonolus de Lemen, Zopius de Burgonzis, Sozus de Benaleis, Rebechonus de Sorifole Piliparius, Bartholomæus de Via Nova, Marchettus de Ciferano, Albertinus Foliæ, Marazus de Pulmā Servitor, Magister Ambrosius de Cappis Ceroycus, Feltrinus de Barecis, & multi alii. Die Martis XI. Septembris dicti anni MCCCCIII. homines partis Guelphæ pedestres D. & equestres CC. forenses, qui venerant à partibus Brixienfibus, venerunt armati in Prato S. Alexandri, volentes intrare per vim in Burgum S. Leonardi. Et intraverunt per primam Steccatam, quæ erat prope Ecclesiam S. Antonii per Brolum, five hortum dictæ Ecclesiæ; & non potuerunt intrare per alias Steccatas, pro eo quod homines partis Gibellinæ tam de Burgo quam de Civitate, de Brembilla, de Villa de Lemen, & de Plandi obviaverunt eis, & non dimiserunt intrare alias Steccatas; & multi ex Gibellinis fuerunt vulnerati de veretonis, inter quos fuit Nolus de Cavaneis de Villa, numero circa VIII. sinè tamen periculo mortis. Et de Guelphis multi fuerunt vulnerati de veretonis, & unus de una bombardâ, quæ erat ad Steccatas; & dicitur esse plusquam XX., qui vulnerati fuerunt, tamen nullus eorum remansit ibidem mortuus, & breviter oportuit eos recedere ab inde; tamen combusserunt Fulla, & Molendina existentia in Prato S. Alexandri, & domum Guizardi Molinari sitam prope dicta molendina. Et quum recessissent à dicto loco, iverunt in Burgum S. Andree, & ibi multas domos Gibellinorum combusserunt, & specialiter domum habitationis Merolfi de la Sale de ante, & unus de Sorifole, qui ponebat focum in domibus, fuit mortuus super Porta Pagani de Adelaxiis sita in Pignolo, & unus alius fuit ibi mortuus de una lancea. Die XII. dicti, cœpit solvi talea una imposita per Nobiles Suardorum pro manutenendo homines, qui venerant ad serviendum. Die

A Veneris XIV. dicti, dum Gibellini de Lemen inferiori vellent facere vindimiare uvas suas existentes super territorio de Lemen in partibus Guelphorum, homines XII. de Gibellinis iverunt super Ecclesiam S. Thomæ pro faciendo scortam vindimiatoribus. Et ecce homines partis Guelphæ de Lemen superiori, de Valle Imania, & de Valle S. Martini assediaverunt ipsos homines super ipsa Ecclesia, & posuerunt maximum ignem in dicta Ecclesia, & assunaverunt taliter, quod per fumum ibi non potuerunt stare, & finaliter omnes fuerunt interfecti, nomina quorum sunt hæc: Venturinus filius Zinini Mazæ, Cagiellus de Nervo, Vivianus de Gatinoribus, Chiapinus Francisci de Solario, Betoyus de Lemen, Guidotus ejus filius, Antonius filius Tolentini, Petrus Sabati, Stopellus de Lemen, Molinarius de Brembate superiori, & unus alius de Brembate, Sedotus frater dicti Tolentini. Die dicto certi homines equestres habitantes in Martinengo de comitiva Domini Paduæ numero circa CL. fecerunt unam cursariam versùs Terram Colonii, & Urgnani, & ceperunt certos Gibellinos numero V. vel circa de Colonio, & Urgnano, & Jacobum de Biffis, qui dicebat se esse Gibellinum, & Orlandum de la Porchera Gibellinum, & acceperunt bestias bovinas VIII. & pecudes C. partis Gibellinæ, & seu mulieres, quæ vindemiabant, quas omnes duxerunt ad locum de Martinengo pro captivis. Die Jovis XX. dicti occisus fuit Bifido de Poma in domo suæ habitationis per Antonium & fratres quondam Thaddæi de Poma, & certos alios, & amputaverunt unam manum uxori dicti Bifidi, volendo ejus maritum defendere. Die Veneris XXI. dicti recuperata fuit Civitas Alexandria, quæ tenebatur per homines partis Guelphæ de Alexandria, & per certos Arminiaticos, qui intraverant in ipsam Civitatem, salvo quod nomine Illustrissimi Domini Domini Ducis tenebatur Cittadella & Castrum de Alexandria, & in quam Civitatem intravit Facinus Canis cum sua brigata, & posuit, ut dicebatur, ad Saccomanum, & fecit amputari unam manum cuique de ipsis Arminiaticis, quia alias juraverant non venire contra prælibatum Dominum Dominum Ducem, seu Patrem eorum, & per hoc facta fuerunt fallodia tribus diebus continuis super Turribus Bergomi.

Die Mercurii XXVI. Septembris captus fuit Deruschatus filius quondam Camfuri de Valle Mora Gibellinus super Pontem Siccum per Fachinettum de Sorifole, & certos ejus socios, eundo ad colloquium cum Guelphis, & cum Odaxio de Forestis. Die Sabbati XV. Decembris dicti anni relaxatus fuit dictus Deruschatus, & solvit pro ejus redemptione Libras CX. Die Sabbati XXIX. dicti Dominus Galeaz de Mantua Miles cum ejus comitiva applicuit super territorio de Martinengo, in quo loco erat Dominus Guardianus Coleonus cum suis sequacibus partis Guelphæ, & cepit de hominibus in eo loco habitantibus numero XLV. pro captivis, & interfecit homines XVIII. & bestias bovinas CCC. vel circa. Die Martis II. Octobris idem Dominus Galeaz cum sua brigata, & cum Johanne filio quondam Domini Guelmi Militis de Suardis, & cum Pecino de Lancis cum ejus brigata numero circa XLV. fecerunt unam curreriam usque ad Pontem Portæ de Crema; & multi existentes in Crema cucurrerunt foras contra dictos, & de ipsis de Crema interfecti fuerunt numero circa XXX. & capti fuerunt homines plusquam CL. qui fuerunt capti.

captivi, & ducti ad Terram de Rumano, & captæ fuerunt bestiae bovinæ numero circa MCCC. pro ut dicebatur in Bergamo. Die V. dicti divulgatum fuit in Bergamo, quod fortalitia de la Noria de Valle Trompia accepta, fuit à custodibus Domini Domini nostri, & interfecerunt omnes existentes in ea. Die Veneris VI. dicti interfectus fuit Zininus Pagiarinus de Zucchis per Fachinettum de Paltranica & ejus focios, qui erant in aguayto, & qui Zininus portabat ad Pluditiâ Betino de Grumello unam pellardam, & certos alios pannos, quos mittebat Franceschina uxor Tonoli soror dicti Betini. Die Dominico VII. dicti interfectus fuit Paxinus filius Maynæ de Stabello per dictum Fachinettum de Paltranica in territorio de Stabello in quodam aguayto cum hominibus CC. Guelphis, & in quo aguayto Venturinus filius Deboli de Sedrina scavezzavit unam tibiam. Et ipsi Guelphi duxerunt secum unam uxorem Tonoli de la Borta habitatoris de Sedrina Gibellini. Die Martis IX. dicti, accesserunt Bergomum Lanceæ LII. quas misit Illustrissimus Dominus Dominus noster pro succurrendo illos, qui erant in Castro S. Laurentii; & ipsi stipendiarii quum vellent ire ad succursum hominum existentium in dicto Castro, & ivissent usque ad Terram de Trischurio, audierunt quod ipsi existentes in dicto Castro dederant dictum Castrum hominibus partis Guelphæ cum pactis, quod eorum personæ essent salvæ, & ipsum Castrum dederunt die Dominico VII. dicti, & in quo Castro erat maxima quantitas frumenti, farinæ, balestrarum, veretonum, & bombardarum. Quæ omnia habuerunt dicti Guelphi, & recesserunt à Bergamo die XX. Decembris. Die Dominico XIV. dicti, certi stipendiarii à lanceis unâ cum certis Civibus Bergomi, & plures de Taliegio, & de Ultra Agugiam iverunt ad Turrin de Bocaliono Domini Bertulini de Garganis, & ibidem combusserunt domos, vasa utensilia domorum, & torcular, existentia in sedumine, in quo est dicta Turris, & ibi pugnauerunt. Tamen non potuerunt habere dictam Turrin, & derobaverunt unam maximam quantitatem frumenti & milii de somis plusquam C. & combusserunt plusquam penes mille fœni, & etiam conduxerunt boves XII. existentes in dicto sedumine, & in sedumine Petri de Borellis ibidem contiguo, & ipsa combusserunt.

Die XI. Octobris dicti, interfecti fuerunt in loco Ugnani Prævostus Moreschus, & Toninus Fratres Nadini Moreschi Guelphi per Gibellinos, scilicet per quemdam Taverinum. Die XIX. dicti, capti fuerunt Tonolus filius Marchetti de Blottis, Augustinus de Suare, & Bartholomæus prope Ecclesiam Domine S. Mariæ de la Basella per quondam nomine Bazonum. Episcopatus Brixia, & certos alios suos focios, qui morabantur Martinengi ad postulationem partis Guelphæ. Die XXVII. dicti ordinatum fuit per Sapientes deputatos XII. Bergomi, quod Dacia tolonei generalis, Gratarolæ intrata, & Beccaria solvantur more solito, salvo quod panis non solvat datium aliquod, & super hoc positi fuerunt Officiales ad Portas, & ad Beccarias. Die Lunæ XXIX. dicti combusta fuit Terra de Albino per homines armigeros, stipendiarios, & certos homines Bergomenses Gibellinos. Die dicto positum fuit præstitum unum per quosdam deputatos partis Gibellinæ cum hominibus ejusdem partis Civibus Bergomi pro solvendis militibus existentibus in Civitate,

A rate, & Burgiis Bergomi de Florinis quampluribus alicui de Florenis X. alicui de Florenis V. & alicui de Florenis III. Die III. Novembris emi ego Castellus sextaria IV. farinæ conductâ à loco Martinengi in Urbe Bergomi ad computum Librarum quinque pro qualibet soma, & non dabantur nisi penes quatuordecim pro qualibet soma, & fuerunt quartaria XIII. farinæ bugattatæ. Die Dominico XI. dicti egregius Vir D. Johannes de Vistarinis de Laude intravit pro Potestate Bergomi loco egregii Militis Domini Richardi de Pepolis de Bononia Potestatis Bergomi. Die Veneris XVI. dicti accesserunt Bergomum certi balestrerii, quibus dabantur per Communitatem partis Gibellinæ Floreni IV. in mense pro quoque eorum, & erat Comeftabilis quidam Blaxius de Pisis. Die dicto electi fuerunt in Consilio Bergomi infra scripti homines ad examinandum illos, qui dare debebant auxilium & favorem illis de Bongis cum sua brigata, & ad intrandum in Borgetis tempore noctis, quorum nomina sunt hæc: Dominus Zininus de Suardis Miles; Dominus Petrus Doctor quondam Domini Guielmi de Suardis; Dominus Massæus; Dominus Merolfus de la Sale; Dominus Petrus de Lanciis; Dominus Antonius de Barillis; Ego Castellus de Castello, unâ cum egregiis viris Domino Johanne de Vistarinis, & ejus Judice maleficiorum, & Referendario Bergomi. Qui omnes debebant examinare Venturinum Guielmi de Verdello, habitatorem Burgii S. Leonardi, qui faciebat lanternas, Triachinum de Laude habitatorem in Borgetis. Qui postea die XX. dicti mensis suspensi fuerunt super montem de Belfantis de Rivola, pro eo quod debebant loquutum fuisse cum Affandrinio de Bongis, & Superleone fratribus, & eorum sequacibus in Burgo S. Catherinæ, & fecisse certa signa luminaria super campanile S. Leonardi respondentia ad Turrin Bertulini de Garganis sitam in Bocaliono. Et qui duo accusaverunt infra scriptos, dicendo, quod Affandrinus & Superleo prædicti debebant dare sibi auxilium & favorem ad faciendum intratam in dictis Borgetis, & postea descolpaverunt, quorum nomina fuerunt, quos accusaverunt, hæc scilicet: Bartholomæus de Soltia, Bernardus de Soltia, Bartholomæus & Johannes de Scamo, Bergaminus Ferrarius, cui data fuerunt duo squaza chordæ; Vidalipus, qui tridat quadum, Bertramus de Mola, Andriolus dictus Tenchetta de Durentis, Fachinus de Azano Ferrarius: prædicti omnes fuerunt relaxati à carceribus, quia non erat culpabiles.

MCCCCIV. Nota, quod quodam die Lunæ prope sero VII. mensis Januarii dicti anni amputata fuerunt capita Dominis Antonio, & Galeatio fratribus Militibus de Porris, & Galeatio de Aliprandis in Castro Portæ Jovis de Mediolano, & postea eorum corpora cum capitibus fuerunt conductâ in Broletto subtus arengeram Mediolani, & ibi steterunt per certas noctes. Et dicebatur, quod tunc similiter volebant amputare caput Domino Antonio Militi quondam Domini Johanelli Domini Vercellini, qui ibi præfens erat; sed quædam soror Domine Ducissæ matris Illustrissimi Domini Domini Ducis petiit gratiam, ne amputaretur ipsi Domino Antonio caput, quia erat de proprio sanguine ipsius Domini Ducis. Tamen tenuerunt ipsum detentum unâ cum pluribus ex Nobilibus Mediolani; & dicitur, quod Franciscus Miles frater dicti Antonii fugit; & prædicta fuerunt facta de mandato prælibatæ Domine Ducissæ.

Die

Die Martis VIII. dicti facta fuit una andata per certos partis Gibellinæ, inter quos erant Guielmus filius quondam Baday de Averaria cum certis suis sequacibus, & Firmus de Cavaneis cum illis de Villa de Lemine, & de Valle Breni, & multis ex Civibus Bergomi ad domum habitationis Roy de Algarottis, sitam subtus Montem Tosilii prope S. Columbanum; & ibi posuerunt ignem in uno paleario sito prope dictam domum. Et dictus Firmus fuit vulneratus in cerebro de una lancea, & dicebatur, quod quidam filius Zanardi de Paltranica seu de Roxiano fuit mortuus, & certi alii fuerunt vulnerati. Die dicto deruinavit, & penitus deruavit Turris illorum de Grumello, quæ erat in Vicinia Domini S. Jacobi de la Porta, & quæ Turris erat posita in pilingellis. Die Jovis X. Januarii dicti anni facta fuit una andata per homines partis Gibellinæ, inter quos erat Dominus Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis cum equestribus circa XL. & peditibus CC. in loco de Ambivere ad quamdam Turrim sitam in dicto loco, ubi erant multi Guelphi, & proeliando mortui fuerunt Biolchus de la Botta, & Gaspar de Bonate superiori Gibellini, & multi de Gibellinis fuerunt vulnerati de veretonis. Die Sabbati XII. Januarii combusta fuit fortilitia de Villa Nova, quæ erat Johannis Qualietæ de Tertio Gibellini, & hoc per homines habitantes in Martinengo Guelphos. Et dicitur, quod proditoriè intraverunt in rezetum dictæ fortilitiæ, & interfecerunt quatuor Gibellinos & unam fœminam. Die Jovis XXIV. dicti una maxima quantitas hominum equestrium, quæ vênit à partibus de Laude & de Crema, accessit super territorio de Comuni Novo, & ibidem ceperunt Majolum de S. Gallo, & unum alium de Bonignioribus, & aliò duxerunt; & vênit in loco de Azano, ubi acceperunt Bartholomæum Boni de Azano, & certos alios, quos duxerunt; & ceperunt Jacomardum filium quondam naturalem Domini Guielmi de Suardis, quem secum conduxerunt cum certis aliis Gibellinis. Die XXIV. dicti una maxima quantitas Guelphorum Vallis S. Martini accessit ad locum de Brembate inferiori tempore noctis, & intraverunt in dictam Terram, & eam combusserunt, excepto Castro de Brembate. Et ceperunt Simonem Taschæ de Meda, & tres alios de Brembate, & interfecerunt unum filium dicti Simonis, & tres alios Gibellinos de Brembate. Die Dominico XXVI. dicti una maxima Guelphorum quantitas de Valle S. Martini, & à partibus circumstantibus, & de Coleonibus, & Birlus de Coleonibus, & multi alii de Advocatis, & Antonius Savioli de Coleonibus venerunt ad locum de Gridignano, & ibi pugnauerunt usque ad diem, & combusserunt certas domos existentes in dicto loco de Gridignano, tam Cives, quàm Populares pugnando, interfecerunt homines Guelphos & armigeros duos. Die Lunæ XXVIII. dicti, Guelphi intraverunt in Castro de Prezate, ubi stabat & habitabat Mafiolus de Solario cum ejus familia Gibellinus, & Ludriginus de Brembate, & Martinus quondam Tonoli de Brembate ejus nepos; Et dicitur, quod dictus Martinus proditoriè aperuit pontefellum dicti Castri, per quod intraverunt dicti Guelphi in dictum Castrum, & ceperunt dictum Mafiolum cum suis filiis, & interfecerunt unam ejus filiam. Et in quo Castro dicebatur, quod erant plusquam fœmæ CC. bladæ & leguminis, & plusquam plaustra C. boni vini, & multa alia victualia, quæ dicti Guelphi sta-

A tim in uno die exportaverunt de dicto Castro, & combusserunt omnes domos existentes in dicto Castro dicti Mafiolis; & alias domos dicti Ludrigini Guelphi non combusserunt neque domos Monasterii de Fontanella.

Die suprascripto in domo Fratrum S. Francisci ordinatum fuit in Consilio Populi Bergomi, quod ordinentur & eligantur sex Cives Bergomi, qui haberent bailiam ponendi unam taleam inter homines dicti Populi Bergomensis. In quo Consilio ordinati fuere Dominus Marchettus de Muzo, Merolfus de la Sale, Johannes Domini Salvini de S. Gallo, Franciscus de Crema, Galeaz de la Maldura, & Tonolus de Adelasis. Et statim ordinaverunt in dicto Consilio, in quo erant homines LXXX. de bonis Civibus, quod quilibet Civis, & quodlibet Commune Bergomi, & adherentes Comuni Bergomi deberent solvere infra duos dies unam taleam de soldis XLV. Imperial. super qualibet libra Salis extimi Communis Bergomi. Et hoc causâ recuperandi homines CC. armigeros equestres ad computum Florenorum IV. pro quolibet equo & homine, & balestrerios L. ad computum Florenorum IV. pro quolibet balestrerio. Et electus fuit pro Depositario dictorum denariorum exigendorum Assandrinus de Cene campfor; & qui sex electi debeant affirmare bullettas de dictis expensis, & quod nullus de domo Suardorum debeat in hoc aliquid facere. Et item ordinatum fuit, quod eligantur quatuor exequutores ad exigendum dictam taleam, & quisque de dicto Populo debeat sequi dictos exequutores, quorum nomina sunt hæc: Dominus Antonius de Barillis Judex: Corbella de Brembilla: Dominus Salaris de la Sale: Bertramus de Muzo. Die Martis XXIX. Januarii captus fuit Johannes Ugeti de Lorenzonibus de Vertua, qui ibat in colloquium cum Guelphis, tamen parabola & voluntate Suardorum. Et hoc per quemdam Gerardum de Zanchis, & Bardigellum, & certos alios Guelphos, & ipsum duxerunt, ut dicitur, Paltranicham. Nota, quod Facinus Canis cum sua brigata numero MMM. equestrium, balestrerios & peditum circa diem XXIX. vel XXX. dicti mensis unâ cum Domino Pandulfo de Rimine cum sua brigata intraverunt in Civitatem Brixiam, per vim, ubi erat una maxima multitudo tam Brixienfium, quàm Bergomensium num. circa MMMM. qui tenebant dictam Civitatem contra voluntatem Dominorum Ducissæ, & Ducis, & habebant infinitas stectas factas per eos Guelphos. Et pluribus diebus pugnatum fuit in dicta Civitate per dictas partes, & multi de brigata prædicti Domini Facini, & dicti Domini Pandulfi cum igne & bombardis & aliis artificiis intraverunt in dictas stectas, & interfecerunt de dictis Guelphis numero circa CCC. & fecerunt multos captivos de dictis Guelphis, inter quos fuit unus Guielmus de Rivola, & ille proditor Pedecanus de Musinonibus de Zonio, & multi alii Bergomenses de Civitate & montaneis Bergomi. Et hoc fuit die IV. vel V. Februarii anni dicti. Et postea relaxati fuerunt dicti Guielmus & Pedecanus, quia solverunt eorum redemptionem, ut dicebatur in Bergamo, scilicet de Florenis CCL. pro quolibet eorum. Die dicto Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis unâ cum gentibus armigeris deputatus ad servendum parti Gibellinæ Bergomi, & cum peditibus CC. & pluribus ivit ad locum de Soltia, & ibi pugnauerunt, & interfecerunt Saladinum quondam Boneti de Garganis Guelphum cum uno vere-

veretono, & unum alium de Brembate superiori, & vulneraverunt Regem de S. Gallo de uno veretono; & nihil pro offendendo dicta Turre de Soltia nec hominibus in ea existentibus portaverunt in locis de Chignolo, & aliis Terris circumstantibus.

Et die Veneris XV. Februarii dicti Gibellini recesserunt à dicto loco de Soltia. Et ecce brigata Grassi stipendiarii partis Guelphæ ibidem applicuit, & ceperunt Simonem quondam Thadæi de Poma, & aliò duxerunt in partibus Guelphis, & die XX. Martii dicti anni idem Simon relaxatus fuit, quia solvit taleam. Die Lunæ XVIII. dicti, certi latrunculi partis Guelphæ venerunt in Prato S. Alexandri, & ibi robaverunt duos boves, & duxerunt versùs Redonam. Et ecce brigata Pingieroli stipendiati ad postulationem Gibellinorum Bergomi audierunt, quòd ipsi Guelphi dictos duos boves furaverant, statim cucurrerunt post eos usque super pratis de Redona, & ibidem unam scaramutiam fecerunt cum Guelphis ibidem existentibus. Et ipsi stipendiati ceperunt homines VII. Guelphos, in quibus erat Tonolus quondam Franzoni de Mafes, Datus de Zambellis de Hendena, Laurentius de Turre, & quatuor alii, quorum nomina ignoro, & conduxerunt eos in Burgis S. Stephani pro captivis. Et ipsi Guelphi vulneraverunt plures equos plusquam VIII. & in ipsa scaramutia erat Lucas de Brembate cum Gibellinis, qui fuit vulneratus in capite. Et postea dictus Datus volens fugere cum fociis suis, duo ex eis mortui fuere die XIII. Aprilis dicti anni per custodes eorum. Die dicto capta fuit Turris Bertulini de Garganis, qui effectus erat Gibellinus per chartam, ut dicebatur, quæ Turris erat in Bocaliono; & hoc per dictos stipendiarios partis Gibellinæ in hunc modum, scilicet quòd dicti stipendiarii cautè ligaverunt Sarasinum de Azano, & Carisum filium Domini Amei de Suardis. Et quum ipsi stipendiarii ivissent ad dictam Turrim, dixerunt ipsis existentibus in dicta Turre: *Aperite nobis portam, quia sumus de brigata Grassi Comestabilis, & volumus hic istos captivos reponere.* Et tunc illi, qui erant in dicta Turre, quæ tenebatur nomine partis Guelphæ, dixerunt eis: *ducite securè hic.* Quum intro fuerunt Gibellini, ceperunt Jacobum de Gridignano, & Molinarum, qui stabat ad molinum situm super strata de Seriate, & Moretum de Garganis, & ipsos duxerunt in Burgum S. Stephani pro captivis; & ipsamet die Gibellini de Civitate & Burgis Bergomi iverunt cum stipendiariis ad dictam Turrim cum palferris, & aliis utensilibus, & cavaverunt ipsam Turrim circum circa, & ipsam dirui, & derocari fecerunt de quatuor partibus tres partes dictæ Turris. Et invenerunt in ipsa Turre unam bombardam, & unam balestram cum certis veretonis, & forsàn circa quatuor brentas vini, unam quantitatem carniū bovinarum salсарum, & unam magnam quantitatem frumenti, & certos lectos, & scrignos, quæ omnia fuerunt conducta in Burgo S. Stephani per dictos stipendiarios, & alios Bergomenfes. Die Sabbati XVI. dicti ante dictum diem interfectus fuit Zininus Berlendæ de S. Gallo filius Ambrosii unà cum duobus Gibellinis super territorio Urganii per Guelphos de Adraria. Die Lunæ XXV. dicti una maxima quantitas Gibellinorum Bergomensium cum certis armigeris, qui erant ad stipendium Populi Bergomi, intravit in Terram de Sorisole valde mane, & erant homines de Villa Leminis & circumstantes Gibellini; & in ipsa Terra maximam roba-

Tom. XVI.

A riam fecerunt de lectis, & eorum furnimentis, de pannis, & de bestiis, & ignem posuerunt in ipsa Terra, & interfecerunt quemdam de Sorisole, & unum puerum parvum, & derobaverunt paramenta Ecclesiæ dicti loci, scilicet stipendiarii prædicti. Et ecce certi Guelphi Vallis Brembanæ, & aliunde posuerunt in ruptam omnes Gibellinos existentes in dicto loco de Sorisole, & interfecerunt Magistrum Jacobum à Scolis quondam Simonini de Cavaneis, & unum ex stipendiatis, & multos equos vulneraverunt, qui postea decesserunt; & prædicti Gibellini habuissent suum intentum, si non attendissent ad rubandum. Die III. Martii interfectus fuit Ursus de Carminatis prope Portam de Zonio, & hoc per Guelphos de Zonio, & circumstantes, qui venerunt in aguayto sub ponte de Zonio. Die VI. dicti interfectus fuit Simon de Gneis de la Grumella Gibellinus per homines de Sorisole & de Paltranica Guelphos.

Die Veneris VII. Martii dicti, Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis ivit unà cum Pignerolo & ejus brigata in Vallem Serianam inferiorem, ubi erant de parte Gibellina scilicet de Gandino, de Vertua, de Cene, de Nimbros homines D. pedites & equites. Et iverunt ad locum de Albino, & habuerunt unam ex dictis Turribus, non inventis aliquibus hominibus partis Guelphæ. Et non potuerunt habere Turrim illorum de Ferrariis, quia se defenderunt. Et similiter iverunt dicti Gibellini ad locum de Desinzano die Sabbati, & Dominico proximo sequenti, & ibidem pugnauerunt, & multas domos combusserunt; & de Gibellinis interfectus fuit unus filius quondam Merini de Capitaneis de Cene, & unus alius ex balestrariis forensibus. Et dicitur, quòd ex Guelphis plures mortui fuerunt & vulnerati; & combusserunt omnes molendinos existentes super territorio de Cumenduno. Et die Lunæ X. Martii dicti homines recesserunt. Die Dominico dicti in publico & generali Consilio Antianorum, in quo erant Dominus Zininus Miles, & Guielmus de Suardis, & quamplures Populi Bergomi, imposita fuit una talea de soldis V. Imperial. super quolibet pense salis, scilicet pro solvendo Florenos C. auri pro præsentis mense Illustrissimæ Domine Ducissæ, quos misit requirere hominibus Populi Bergomi, & Nobilibus Bergomi omni mense. Et imposita fuit una talea de Soldis IV. Imperial. pro dando salarium Domino Johanni de Vistarais Potestati Bergomi. Item imposita fuit una talea de libris II. Imperial. super quolibet pense salis pro solvendo dictum Pinchirolum & ejus brigatam pro uno mense sequenti, quæ talea debeat solvi die XII. præsentis mensis. Die dicto occisus fuit Venturinus de Castello de Sarnicho per homines de Adraria, & de Predorio Guelphos. Et die Lunæ XVII. dicti Dominus Zininus quondam Domini Mazoli Militis de Suardis ivit cum certis hominibus quid de Civibus Bergomi, quid de Ultra Agugiam, & de Taliegio numero circa CC. & cum certis hominibus armigeris equestribus ad stipendium Populi partis Gibellinæ Bergomi ad domum habitationis Tonoli dicti Roy de Algarottis, sitam in Valle Tegete. Et ipsam intraverunt dicti Gibellini: in qua domo invenerunt unum parvulum lectum, & duo plaustra vini vermili, & ipsam domum combusserunt cum torculari sito in ea domo, vegetes, tinas, & utensilia; & dicebatur quòd Johannes filius dicti Roy vulneratus fuit de uno veretono, & unus

R r r

alius

alius Guelphus fuit mortuus; & Gibellini nulum damnum habuerunt in personis suis. Die Martis XVIII. dicti, dum maxima quantitas Guelphorum tam Civium, quam districtualium, in quibus erat Betinus & Niger de Grumello, Carolus de Pristinariis, Guilielmus filius Berardi de Lefse, & multi de Bucellonis, & de Valle Seriana superiori, de Sorisole, de Paltranica, & certi stipendiarii equestres, inter quos erat quidam Antonius de Cremona caput certorum Guelphorum, & multi banniti Brixienfes, ivissent in contratis de Pratalonga, & de Cornali, ibidem posuerunt maximum focum, comburentes domos Gibellinorum. Et ecce Salarius de la Sale, Seraphinus de Vegiis una cum multis stipendiatis numero circa CC. equestribus & cum peditibus circumstantibus partis Gibellinae iverunt obviam dictis Guelphis, qui comburentes dictas contratas, & in ipsos Guelphos viriliter irruerunt, taliter quod ipsi Guelphi coeperunt fugere, & de ipsis mortui fuerunt XX. & plures, prout in Bergamo dicebatur, & multi fuerunt captivi numero XI. quorum nomina nesciuntur. Et ipsi Guelphi videntes, quod homines partis Gibellinae erant pauci ad comparationem ipsorum Guelphorum, se congregaverunt festinando inter se. Et tunc ipse Salarius posuit se in fugam, volendo fugere ad locum de Nimbri una cum Fachino naturali de Barzizis, & cum quatuor saccomanis secum existentibus. Dicti Guelphi ceperunt dictum Salarium, Fachinum, & Saccomanos; & dicitur, quod Betinus de Grumello volebat occidere dictum Salarium, & percussus fuit in uno digito manus sinistrae, in fronte, & in collo. Et die sequenti XIX. Martii dicti Salarius, & Fachinus, & Saccomani ducti fuerunt ligati in loco de Martinengo pro captivis dictorum stipendiariorum partis Guelphae. Et die XX. dicti mensis dictus Fachinus ductus fuit ad Portam de Martinengo, & ibi eum interfecerunt super Ponte dictae Portae, & dictos Saccomanos dimiserunt ire, tamen acceptis eorum equis & armis. Die Dominico Olivarum XXIII. Martii dum certi Guelphi, inter quos erat Galeaz filius Domini Guardini Coleonum, & multi de Martinengo, & Biginus de Totelmanis, iverunt ad comburendum Terram de Rumano; & ecce una brigata quid de Galbiate & de Covo, & quid de Rumano venerunt obviam ipsis Guelphis sub Glara Serii prope Rumanum, & interfecerunt dictum Biginum, & VIII. alios Guelphos, & alio duxerunt tunc pro captivis alios V. Guelphos.

Die Dominico VI. Aprilis in Ecclesia Domini S. Stephani in Consilio Populi Bergomi facta fuit quaedam electio XIX. hominum Populi Bergomi infracriptorum, qui debeant habere bailiam ponendi taleas necessarias; & quidquid fecerint pro conservatione status Illustrissimi Domini Domini nostri, valeat ac teneat, ac si faceret totus Populus Bergomi. Et elegerunt Bertolaxium quondam Domini Lanfranchi de Suardis pro Capitaneo & exequutore omnium debitorum Communis Bergomi. Nomina quorum XIX. sunt haec, scilicet, Dominus Johannes de Urio, Antonius de Barillis, Marchetus de Muzo Judices, Johannes de Ajardis, Johannes quondam Salvini de S. Gallo, Patritius de Redona, Tonolus de Adelaxiis, Provistus de la Sale, Castellus de Castello, Andriolus de Tertio, Honophrius de Prezate, Honophrius de Oxio, Petrus de Rosenis Notarius, Venturinus de Tertio, Bonomus de Mariano, Leonardus de Aceto, Tonolus Bayzofle de Zonio, Fedulinus

A de la Crota, Bertulaxius de Suardis pro exequutore. Et de praedictis fecit instrumentum Georgius de Ulciporcis Notarius. Nota, quod die Lunae VII. dicti quaedam brigata de Sorisole & de Paltranica & aliis Contratis venerunt in Casteneta, & interfecerunt duos pueros Pazi de la Grumella, & vulneraverunt unum alium filium Gibellinorum, & alio duxerunt unum filium Zaneti, & duas vaccas, quae erant Targii. Die Martis VIII. dicti in Monasterio S. Francisci in publico generali Consilio dictorum XIX. Virorum, & certorum bonorum hominum Populi Bergomi posita fuit una talea solvenda per homines Cives Bergomi, Communia, & Clericos ejusdem Urbis de solidis XXXVI. Imperial. super quolibet pense salis, scilicet de solidis XXX. Imperial. super quolibet pense salis, pro recuperando & solvendo CL. equos, seu stipendiarios, qui deberent servire hominibus partis Gibellinae tam intra, quam extra Civitatem pro uno mense. Et hoc loco Pingieroli de Mediolano, & ejus sociorum, qui dixerunt se amplius nolle servire, nec permanere in agro Bergomeni in servitium Populi Bergomi; & etiam pro solidis VI. Imperial. pro aedificando, seu finiando foveam incoeptam in Prato S. Alexandri. Et quae talea deberet solvi hinc ad diem Sabbati proximè venientis. Item electus fuit ad exigendum dictam taleam, & pro depositario pecuniarum exigendarum pro ipsa talea Aflandrinus de Cene Campsor cum salario Florenorum IV. in mense incipiendo ejus officium die Kal. Februarii proximè praeteriti. Item electus fuit dictus Bertolaxius cum salario Florenorum X. in mense. Item electus fuit Johannes Tochi de Muzo Notarius ad praedicta omnia cum salario Florenorum II. in mense, qui de praedictis confecit instrumentum. Nota, quod die Lunae XIV. Aprilis notificatum fuit in Bergamo, quod Magnifici Domini Paduae, & Ferrariae, & Dominus Guilielmus de la Scala cum suis gentibus intraverant in Civitatem Veronae tractatam, & per rupturam murorum Civitatis praedictae in duabus partibus die VIII. instantis mensis Aprilis. Nota, quod publice dicitur in Civitate Bergomi, quod heri XV. dicti brigata Pingieroli, & ipse Pingierolus una cum brigata Antonii de Sicchis de Caravagio equestrium, & brigata de Mozanicha equestrium steterunt in aguayo, audientes, quod Aflandrinus de Bongis cum sequacibus suis erat in Laude, ordinantes eorum facta contra partem Gibellinam. Et ipsi Guelphi cum suis sequacibus volentes venire ad eorum habitationes partis Guelphae, capti fuerunt, inter quos dicebatur quod erat praedictus Aflandrinus de Bongis, Betinus de Grumello, Gambonus de Melioratis, & Dominus Testinus filius Domini Guardini Coleonum, Petrus de Berardis, unus filius Bugati de Cumenduno, Bertulinus de Garganis, Johannes quondam Domini Nicolini de la Crota, qui dimissus fuit, quia non erat homo armiger, & unus filius quondam Pantutii de Bongis, & unus de Coleonibus, & multi alii armigeri, quos relaxaverunt in Terra de Caravagio, numero homines XVI. Die Sabbati XIX. dicti decessit Dominus Simon de Castiis. Nota, quod spectabilis Dominus Signorinus Pandolphus Malatesta de Rimine cum sua brigata numero circa MM. & pluribus, nomine & ad instantiam Illustrissimi Domini Domini Ducis & Ducissae, accessit ad loca de S. Gervasio, de Marne, & de Gridignano, & in aliis Communi-bus circumstantibus, & ipsemet Dominus Pandolphus cum ejus familia hospitatus fuit in dome ha-

Habitationis Antonii dicti Descovedi de Fedricis, faciendo secare ficales, frumenta, & herbas, & derobantes bestias bovinas, panes, & alia victualia. Et ibidem stetit diebus Veneris XVIII. dicti Sabbati, Dominicæ, Lunæ, & Martis sequentis, quo die Martis recessit eundo versus partes Brixie & Veronæ. Nota, quod pars Guelpha Bergamascha construi fecit super territorio de Nimbro super quodam monte sito supra ipsam Terram unam Bastiam lignorum & assidum. Et hoc de mensibus Martii & Aprilis sequentis dicti anni MCCCCIV. & de subitus ipsam Bastiam inter ipsam Bastiam & Terram de Nimbro constructum & appositum fuit unum magnum Manganium, quod iactabat lapides de pensibus X. in prædicto loco de Nimbro à parte superiori partis Gibellinæ, & die noctuque in domibus Gibellinorum faciendo maximum damnum in eorum habitationibus. Et dicitur quod inceperunt trahere die XXI. Aprilis, & Bugatus de Cumenduno erat unus ex illis, qui faciebat iactare dictos lapides.

Et die Martis X. Madii egregii viri Dominus Johannes Miles quondam Domini Mazoli, Johannes quondam Domini Guelmi Militis de Suardis, unà cum Arigo de la Zappa cum hominibus CL. stipendiatis ad stipendium Communitatis partis Gibellinæ iverunt ad locum de Nimbro pro succursu hominum de Nimbro partis Gibellinæ, quoniam una maxima gens partis Guelphæ erat circum circa Castrum & plateam de Nimbro in offensione partis Gibellinæ prædictæ cum dicto mangano, faciendo trahere die noctuque in dicto loco de Nimbro partis superioris. Die Jovis XV. Madii dum dicti Domini Johannes Miles, & Johannes de Suardis unà cum dictis stipendiatis & Civibus Bergomi cum eis existentibus facerent secare herbam & bladum hominum partis Guelphæ de Nimbro, & hoc per multos Gibellinos: & ecce homines partis Guelphæ agri Bergomensis, & multi stipendiati Ligæ acceperunt in ipsos Gibellinos inavissatos. Et erat Carolus & frater de Pristinariis, & Franceschinus de Alzano, & unus filius Martini de Sedazariis & unus filius Berardi de Lasse, & certi alii Guelphi numero circa D. ut dicitur, & de ipsis Gibellinis interfecerunt Saxonem quondam Zovaneti de Roxiate pauperem, Baldinum de Pelabrocchis, & Bafanum de Maffeis de Stabello, cui eruerunt oculos, truncaverunt linguam, & Johannem filium Nichini confectorem, omnes Cives Bergomi; & multos de illis, qui secabant blada, interfecerunt, & multos fecerunt negare in Serium. Et etiam interfecerunt duos famulos dicti Johannis quondam Domini Guelmi, & ceperunt etiam quemdam nomine Bindatium stipendiarium Populi Bergomi, & acceperunt eis equos XXXII., de quibus septem conduxerunt Blandatium. Et dicitur, quod illi, qui fuerunt mortui, & negati fuerunt in totum XXII. & etiam fuerunt ad illam occisionem & homicidia Paulus & Galeaz fratres & filii quondam Domini Guardini Coleonum cum eorum sequacibus Guelphis. Die Dominico XXVII. Aprilis ante dictum mensem interfectus fuit quidam nomine Marchetus de Bruntino cum duobus filiis suis Gibellinis super territorio de Bruntino per homines de Sorisole, & de Poltranica, & alios ibidem stantes. Die Sabbati III. Maji quidam Arigus de la Zappa stipendiarius Communitatis partis Gibellinæ de Bergamo unà cum sociis suis equitaverunt versus Terram de Martinengo, & prope ipsam Terram se posuit in-

Tom. XVI.

A aguayto; & multi de Martinengo armati venerunt extra dictam Terram pro capiendo dictum Arigum, & brigatam suam. Et ecce dicta brigata venerunt obviam ipsis de Martinengo, & ceperunt quemdam Toninum Adaxii de Martinengo, & unum alium ejus patrualem, & quatuor alios de Martinengo, quos ipsa brigata dicti Arigi duxerunt pro captivis in Burgo S. Leonardi; & ceperunt etiam Benvenutum Sicchum de Coleonibus, quem interfecerunt prope Castrum Malpagæ, qui volebat se dimittere conduci. Nota, quod die VI. dicti mensis Maji interfectus fuit Sozus de Alzano, & quidam famulus Domini Johannis de Tertio per homines partis Guelphæ super territorio de Albano. Nota, quod die prædicto spectabilis vir Dominus Guidinus de Suardis Capitaneus Populi Bergomi unà cum pluribus ejusdem Populi Gibellinis condemnauerunt Johannem de Mofeta Notarium, pro eo quod prævaricavit librum taleæ Communis Bergomi, in quo erat taleatus in Libris XIX. falis, & fecit dicere solummodo Libras XII. falis, & similiter in Florenis CL. auri solvendis die VII. dicti secundum quod in recepto scripto per Franciscum Moroni de Ventraria Notarium & Cancellarium dicti Domini Guidini, & Communitatis partis Gibellinæ: & quos Florenos solvit Affandrino de Cene depositario ad hoc electo, ut supra. Die VIII. dicti Betucinus de Amanio, qui erat detentus in domo habitationis Domini Johannis quondam Domini Guelmi de Suardis Militis sita in vicinia S. Michaelis de Archu, fugit per quemdam cancellum existentem in quadam camera. Et qui Betucinus erat detentus, pro eo quod dicebatur, quod dictus Betucinus unà cum Sebastiano de Campestantiis conferat, quod quidam filius Paxini de Albino, & duo parentes Belli de Cluxiono, qui erant captivi & detenti in domo habitationis Petri Cavacini de Brembilla, & se redemerant de solvendo dicto Johanni de Suardis, qui eos emerat pro Florenis CCL. à stipendiariis, qui eos ceperant. Et qui Betucinus & Sebastianus concorditer ordinem dederunt, quod prædicti captivi recederent, & recesserunt, pro quibus ipse Betucinus erat condemnatus in Florenis CCCC. auri, & dictus Sebastianus in Florenis L. auri dandis & solvendis dicto Johanni de Suardis infra certum terminum.

Die Dominico XI. dicti, egregius Miles Dominus Otto de Mandello captus & detentus fuit in Castro de Tricio, dum ipse iret mandato Illustrissimæ Domine Ducissæ & Ducis loquutum certis stipendiariis existentibus in loco de Tricio de brigata spectabilis Militis Domini Domini Pandulphi de Malatestis de Rimine. Quæ brigata quotidie erat comburendo Terras de S. Gervasio, de Gridignano, & alias Terras citra Abduam circumstantes, & derobando bestias, & secando blada, & multa alia enormia faciendo in detrimentum hominum partis Gibellinæ. Et hoc unà cum Petro filio Domini Guidoti de Coleonibus, Petro de Coleonibus, & eorum sequacibus de Valle S. Martini, & de Valle Immania. Et capto ipso Domino Ottone dicitur in Bergamo, quod fecerat taleam unam de Florenis viginti millibus auri, & qui Dominus Otto dicitur, quod quidam filius Petri Mazonum de Caprino posuit manum ad capitiem ipsius Domini Johannis unà cum certis de Valle S. Martini, & dixit ei: *Vos estis noster captivus & presonarius*. Et erat ipse Dominus Otto cum sociis & famulis XXX., quos omnes

R r r 2

cepe-

ceperunt cum equis suis & armis, dum esset extra Castrum de Tricio; & demum aliò duxerunt ipsum Dominum Ottonem cum ipsis sociis & famulis, & conduxerunt in loco de Caprino, ubi eos tenebant pro captivis. Et die Mercurii XIV. dicti dicta brigata de Tricio unà cum illis de Coleonibus, & de Vallibus S. Martini, & Imaniae partis Guelphae accesserunt ad locum de Bonate inferiori, & ibi combusserunt certas domos Gibellinorum, & multos de Gibellinis, qui laborabant in campis suis & terris; ceperunt, & fecerunt captivos, & derobaverunt multos boves & vaccas, quos & quas duxerunt Tricium seu in Vallem S. Martini. Et etiam accesserunt ad locum de Filacho, & ibidem combusserunt certas domos Gibellinorum, & fecerunt multos captivos, bestias ducendo, ut supra. Et die dicto una quantitas Guelphorum de Sorisole, de Poltranicha, & de partibus circumstantibus, inter quos erant multi Cives Bergomi Guelphi, cucurrit & venit super monte de Textoribus equestres & pedites, & invenerunt certos laboratores Gibellinos, & quemdam Missum fullatorem, & Sozum ejus focium, qui ambo secabant herbam in uno prato sito ultra Murgulam de la Fara, quos occiderunt, & acceperunt eis tres equas pascuentes in dicto prato. Die Mercurii XX. Madii praesentatae fuerunt literae ex parte Illustrissimorum Dominorum Ducissae & Ducis in effectu continentes, quod Placentiae dominium restitutum est ipsis Dominis. Quam Civitatem & dominium tenebat, ut dicitur, Dominus Ottobonus de Terziis de Parma; & hac de causa facta fuerunt fallodia tribus diebus, & processiones cum toto Clero Bergomi. Nota, quod quodam die Mercurii mensis praedicti tempore noctis XXI. dicti dicitur, quod Dominus Johannes de Vignate de Laude unà cum Domino Ottone de Ruschonibus de Cumis, & cum equis, ut dicebatur, DCCC. de gente Ligae partis Guelphae intravit per Portam Novam in Civitatem Mediolani, & ivit usque ad Carottas accipere dominium Mediolani, consentientibus Nobilibus de Casate, & omnibus partis Guelphae dictae Portae Novae. Et fecerunt magnum insultum contra homines partis Gibellinae de Mediolano; & tamen coacti fuerunt retrocedere per dictam Portam; & dicitur, quod ipse Dominus de Vignate Dominus de Laude effectus fuit Miles super ponte dictae Portae per dictum Dominum Ottonem de Ruschonibus Militem. Die XXVII. dicti combusta fuit Contrata de Pratalonga, & de Cornali territorii de Nimbro partis Gibellinae, & hoc per homines partis Guelphae agri Bergomensis, & per homines armigeros partis Guelphae. Et dicitur, quod erat Dominus Johannes de Vignate Dominus de Laude unà cum maxima brigata armigerorum numero circa MD. & super una Turre, ubi erant VIII. homines, & multae foeminae, & pueri numero XLVI. quos acceperunt ad fidantiam, & postea omnes interfecerunt. Die XXIX. dicti captus fuit mandato Dominorum Johannis de Vistariis Potestatis Bergomi, & Guidini de Suardis Capitanei partis Gibellinae Bergomi, Christophorus de Oxio habitator Burgi Canalis, inculpatus, quod debbat esse proditor partis Gibellinae Bergomi. Et ductus fuit in Cittadella Bergomi, & ibi fuit corlatus & conquassatus, & multa propalavit se debere committere multa, & multa, quae redundabant contra honorem Illustrissimi Principis Domini Johannis Mariae Vicecomitum, & partis Gibellinae Bergo-

mi, ad postulationem & instantiam Domini Johannis de Vignate Domini Laude Gibellini, & etiam Ligae partis Guelphae. Die Lunae VI. Octobris dictus Christophorus laxatus fuit à carceribus, scilicet de Turri de Cittadella, ubi erat reclusus & imbogatus, & hoc vigore literarum praelibati Magnifici Domini Domini Ducis.

Die ultimo mensis Maji dicti anni in Bergamo emanatae fuerunt literae ex parte Illustrissimorum Dominorum Ducissae, & Ducis, quod dominium Parmae, & Regii Civitatum redditum fuit ipsis Dominis Ducissae & Duci, & propter hoc deberent facere fallodia & processiones, prout factae sunt de dominio Placentiae.

Cedes Guelphorum in Colle Cavergnani.

G Ratia Altitonantis, Beatorum Martyrum Alexandri & Vincentii & Gratae Protectorum hujus Civitatis Bergomi, quodam die Martis hora XX. vel circa III. Julii dum ille nequissimus de Vignate Dominus Laude esset cum multis peditibus, equestribus, & cum maxima comitiva Vallium Brembanae, Serianae superioris, & partium circumstantium partis Guelphae agri Bergomensis in partibus de Alzano, de Roxiate, de Scantio, & dicebantur plusquam homines MM., misisset homines circa CL. ad Pontem de Lemen pro faciando scortam hominibus Vallis S. Martini, Vallis Imaniae, & Vallis Brembanae, & certis de Sorisole, de Poltranicha, & partibus circumstantibus partis Guelphae, qui volebant venire ad congregationem cum ipso Domino Johanne Domino de Laude, qui praenominati Guelphi erant, ut dicebatur, homines DCCC. vel circa pro veniendo pugnatum in Burgiis & Civitate Bergomi per vim. Et dum ipsi venissent per Pontem de Lemen citra, & essent super ipso territorio de Lemen in contrata dicta ad Collum Cavergnani, & ecce homines de Villa de Lemen, de Brembilla, de Sedrina, de Valle Breni, & de partibus circumstantibus partis Gibellinae, existentes super collibus & montibus circumstantibus, volendo obviare, ne dicti Guelphi transirent nec irent ad partes de Sorisole. Et supervenit Johannes quondam Domini Guelmi Militis de Suardis unà cum Comenzolo filio quondam Fulchini de Suardis, & pluribus aliis de Suardis, & unà cum magna quantitate Civium Bergomi, & cum Arigo de la Zappa stipendiario Communis & Populi Bergomi, qui erant cum ejus comitiva. Et qui omnes equestres existimabantur esse plusquam CCC. & ceperunt plusquam CX., quos tenuerunt pro captivis, & duxerunt Bergomum, inter quos qui mortui fuerunt, erat Andriolus de Rotha; & dicitur, quod de ipsa parentela de Rotha quid mortui, & quid captivi erant numero XXIV. & Zorzinus filius Johannis de Brembate, & multi alii Cives Guelphi, qui erant extra Urbem Bergomi, & multi alii de Vallibus S. Martini, & Imaniae, & Brembanae, inter quos erat Rossinus Muscellini de Sonzonio, qui decessit sine aliquo vulnere, & Ludriginus de Brembate, & Mafiolus de Pilis de Lemen ducti fuerunt Bergomum pro captivis hominum armigerorum unà cum aliis Guelphis, qui fuerunt numero, ut supra. Sed dictus Mafiolus combustus fuit, prius interfectus, in Burgo S. Leonardii extra Portam Fossati unà cum certis Guelphis numero circa XVI., qui captivi erant, &

in manibus armigerorum contra eorum voluntatem. Et tandem divulgabatur in Bergamo, quod mortui & captivi fuerunt plusquam CCCC. & dicitur, quod ipsi Guelphi dimiserunt de eorum armis plusquam scutos CCCC., balistas L. & multas curazias & panceronos. Et derobati fuerunt de multis rebus & denariis, quos habuerunt homines partis Gibellinæ, & de Gibellinis interfecti fuerunt Paxinus Floravanti de Muzo, & Arnaldus de Bruntino, & non alii.

Die V. Junii combusta fuit Terra de Civedate per homines equestres partis Guelphæ de gente de Laude. Die Sabbati VII. dicti præfatus Dominus Johannes de Vignate de Laude recessit cum ejus brigata hominum armigerorum equestrium numero MD. pro eundo Laude ad locum de Martinengo; & dum accessit versus partes de Fontanella certi homines armigeri equestres & pedestres de Fontanella, de Covo, & partibus circumstantibus iverunt obviam dicto Domino Laude, ne iret Laude. Et ipse Dominus Laude cum sua brigata irruit, & insultum fecit contra dictos de Fontanella, & de eis cepit homines XXVI. & plures, quos, ut dicitur, interfecerunt. Die Lunæ IX. dicti horâ XV. interfectus fuit Patritius filius Johannis de Redona per quemdam, ut dicitur, Girardum Theutonicum famulum Leonardini de Suardis, Bonadeum de la Valle de S. Pilgrino stipendiarium, & socium Blaxii de Pisis Comeftabilem, balestrierum, & certos alios, quos ignoro, præfente dicto Leonardino; & quum interfecerint, prædictus Leonardinus, & ejus famulus, Zenonus de Suardis, Mafeus quondam Bertrami de Suardis, Arnoldus de S. Gallo, & plures alii intraverunt in domum habitationis dicti Patritii sitam prope Ecclesiam S. Pancratii, & ibidem derobaverunt, & acceperunt tanta bona mobilia quid in pecuniis, quid in perlis, quid bottonaturis, quid centuris, quid frixiis, quid pluribus aliis rebus mobilibus, quæ bona dicebantur valere & esse pretii Librarum quinque millium Imperialium & plurium. Quæ omnia exportari fecerunt de dicta domo, & postea posita fuit ipsa domus ad saccomanum per montenarios & plures alios, qui exportaverunt multa utensilia à coquina, scilicet scrinia, blada, vinum circa plaustra XII. & plus, & tandem nihil in ea relaxaverunt. Et nota, quod uxor ipsius Patritii, & Anna filia similiter ipsius Patritii & uxor quondam Zorzini de Brembate fugerunt de dicta domo cum paucis pannis indorso. Nota, quod quodam die Sabbati XXI. Junii Dominus Johannes de Vignate Dominus Laude cum una maxima comitiva gentium equestrium & pedestrium ivit Tricium, ubi tunc erat Dominus Dominus de Malatestis de Rimini cum sua brigata hominum armigerorum ad colloquium, & qui Dominus Pandolphus se faciebat amicum Dominorum Ducissæ & Ducis. Tamen non faciebat opus, quia ejus gentes per paucos dies ante iverant ad quamdam Roziam Communis de Trivilio, qui dictam Roziam figurabant, & quos quasi omnes ceperunt, qui, ut dicitur, erant homines CLXX. & plures, & ipsos pro captivis duxerunt Tricium faciendo eos redimere. Et dicitur, quod præfata Domina Domina Ducissa cum una maxima comitiva hominum equestrium & pedestrium iverat Marignanum, dimisso Castro Portæ Jovis in manibus Domini Jacobi de Verme Militis. Die Jovis XXVI. dicti vulneratus fuit Guidotus quondam Domini Venturini de Zucchis in loco de Comuni Novo per Johannem Rosæ, & Ambro-

A
fium filium quondam Cumplaris ambo de S. Gallo. Et etiam vulneratus filius dicti Guidoti in una manu, & truncatus fuit ei unus digitus unius manus; & dictus Ambrosius fuit vulneratus in capite duobus vulneribus taliter, quod fuerunt extractæ de ejus crappa multæ petiæ crappæ. Et die Dominico VI. Julii homines de Zuchis una cum maxima quantitate hominum de Brembilla, & de Pisentibus venerunt in Civitatem Bergomi cum uno pennono cum signo Biffoni cum una Musella, ostendendo se venire contra illos de S. Gallo. Et eo die fuit maximum stornum in Mercato veteri. Et tandem Nobiles Suardorum fecerunt fieri treguam inter homines de Zuchis ex una, & homines de S. Gallo ex altera; & die Lunæ sequenti facta fuit pax inter eos in domo Domini Guidini de Suardis. Nota, quod die Jovis, Veneris, Sabbati, & Dominico, quod fuit die XXIX. Junii multi & multi Guelphi quid de Adraria, & quid de Predorio numero circa DC. pedestres accesserunt ad locum de Bertio, & se reduxerunt ad Turrim Jacobi de Mantenui de Terno, & ibidem supervenerunt certi Gibellini equestres circa C. & pedestres circa D., qui erant de Lue-re, de Gandino, de Gazanico, & de partibus circumstantibus partis Gibellinæ. Et ibi ad ipsam Turrim præliatum fuit ipsis quatuor diebus; & tandem ipsi Gibellini in ipsis quatuor diebus interfecerunt homines XLIV., pro ut ferebatur in Bergamo, inter quos ipsa die Sabbati occisus fuit Brunus filius Johannis Firmi de Adraria cum multis aliis de Adraria, & unus ex ejus filiis vulneratus fuit in facie & naso; & accepti fuerunt ad fidantiam illi, qui erant super ipsa Turre homines XIV. quos dimiserunt ire pro factis suis, & de Gibellinis nullus gratiæ summi Dei mortuus fuit, licet multi fuerunt vulnerati.

Die Dominico VI. Julii Joseph de Desinzano Guelphus, qui venerat ad parlamentum cum Domino Zinino Milite de Suardis cum salvo conductu ipsius Domini Zinini, in Pratis de Bongis captus fuit per Comenzolum quondam Fulchini de Suardis, & ductus fuit Verdelum majorem ad habitationem Domini Johannis quondam Domini Guielmi Militis de Suardis pro captivo, & hoc nesciente ipso Domino Zinino, & ipsum in dictis Pratis dimiserunt. Die Lunæ VII. dicti brigata Domini Pandulphi de Malatestis, & de Valle S. Martini, & de Casate cucurrerunt usque ad locum de Ponte S. Petri, & ibidem invenerunt plures de Ponte, & interfecerunt duos colonos Domini Guidini de Suardis, & vulneraverunt unum alium, qui omnes tres erant fratres. Et similiter cucurrerunt ad locum de Locate, & ceperunt quemdam nomine Bombellum de Locate, quem secum duxerunt, & fecerunt multos alios captivos partis Gibellinæ. Die Martis VIII. dicti, certi latrunculi Guelphi venerunt clam ad aream sitam juxta Ecclesiam S., & in ea Ecclesia interfecerunt Sozum filium Boni de Puteo de S. Gallo, & ceperunt Pazum de Affonicha, quem aliò duxerunt, & Johannem de Carminatis. Die Lunæ XIV. dicti, certi Gibellini iverunt ad domum Zenardi de Roxiano sitam super monte Tosili, & interfecerunt ipsum Zenardum super ejus area dictæ domus, & ejus filii fugerunt; & combusta fuit domus illorum de Cifrondis, & multa alia, scilicet palea, scœnum, & bladum existens super dicto monte Tosili. Die dicto facta fuit notitia, quod die Sabbati XIV. Julii interfectus fuit Mafiolus de Peter

gallis Gibellinus super territorio de Albino per Guelphos de Albino. Die dicto notificatum fuit, quod Guelphi intraverunt super monte Tomens, in quo erat facta una bastia per Guelphos, quam tenebant super territorio de Monte Silio. Et dicitur, quod Gibellini succurrerunt dictam bastiam, & in eam intraverunt, & demum ipsam reliquerunt, tamen dimissis in ea certis Gibellinis, qui debebant custodire eam, qui minimè fecerunt; & in ipsa bastia invenerunt Guelphi, qui postea intraverunt in eam, quemdam filium quondam Tachini de Guidotis, & quemdam filium quondam Peterzoli de Ficienis, & certos alios, quos interfecerunt. Die dicto interfecit fuerunt homines IV. de Calcinare Gibellini per homines stantes & habitantes in loco de Martinengo partis Guelphæ, consentientibus hominibus de Calcinare partis Guelphæ, qui simul in concordia erant cum Gibellinis & Guelphis de Calcinare. Die Dominico XXVII. dicti interfecit fuerunt in loco de Zonio Venturinus filius Petri olim Domini Venturini de Zuchis, Lignolus de Ubiallo, & Raffagnus de Bazis de Ubiallo per homines de Zonio, de Hendena, & de Postcantu Guelphos. Nota quod die XXVIII. dicti dictum fuit in Bergamo, quod spectabilis Miles Dominus Aloysius natus quondam Magnifici Domini Domini Barnabovis Vicecomitem decessit in Castro Tricii, ubi steterat pro captivo à tempore mutationis dominationis prælibati Domini Domini Barnabovis citra, & ejus corpus portatum fuit ad sepeliendum in Ecclesia Domine S. Mariæ de la Rochetta.

Die V. Augusti dicti anni occisus fuit Mafiolus Domini Petri de Mafeis de Zonio Gibellinus super territorio de Brembate superiori per homines partis Guelphæ Vallium S. Martini & Imanis. Die Martis XIX. dicti, cursores hominum partis Guelphæ, inter quos dicebatur, quod erant Bertulmus de Zambellis de Hendena, qui jam effectus erat Gibellinus, ut dicebatur, Fachinetus de Sorisole, & certi alii numero circa XVI. cucurrerunt furtivè solummodo cum lanceis & cultellis in Prato S. Alexandri, ubi erant certæ bestie pascentes numero circa VIII. & ipsas duxerunt versùs Portam S. Catherinæ, & extra murum dicti Burgi, de quibus bestiis duo boves erant Antonioli Belfantini de Suardis, & una equa alba, quæ erat Jacobi de Cerro. Die XIX. dicti Bertraminus de Degoldeis mortuus fuit super territorio de Stezano. Et die XIX. dicti idem Joseph de Desinano fugam arripuit à dicto loco de Verdello majori. Die dicto publicatum fuit in Bergamo, quod per spectabiles Milites Dominos Franciscum Vicecomitem, & Castellinum de Becharia, & eorum sequaces, nomine & in favorem Illustrissimi Principis Ducis Domini Domini Johannis Mariæ capti fuerunt de brigata Domini Domini Pandulphi plusquam homines CCC. sequentes ipsum Dominum Pandulphum, credentes etiam capere ipsum Dominum Pandulphum, sed fugit, & dicitur in quodam molino, in quo erat unus Molinarius, qui fecit eum fugere, & fugit Tricium. Et qui omnes homines capti fuerunt in Castro Modoetie, qui erant contra statum prælibati Magnifici Domini Domini Ducis in servitium Domine Domine Ducissæ ejus matris. Et ceperunt Dominum Philippinum de Miliis, quem postea duxerunt Mediolanum pro captivo, & ibidem tenuerunt pro captivo in compedibus in Castro Portæ Romanæ; & ipse Dominus Philippinus accessit Bergomum die

A Veneris XIII. Martii MCCCCV. & die Jovis XVI. dicti recessit. Et die XXIII. dicti ex parte Domini Johannis de Vistarinis Bergomi Potestatis, mandando exequutioni literas prælibati Domini Domini Ducis Domini nostri, publicè publicatum fuit in locis consuetis Bergomi in effectu continentibus, quod ipse Dominus Dominus noster habebat & tractabat Dominum Pandulphum de Malatestis de Rimino pro inimico capitali, ipso tamen existente in Castro de Tricio, & sequaces ejus. Die XXV. Augusti dicti, interfecit fuerunt Gerardus de Pili de Lemen, & duo alii Guelphi de Lemen inferiori, & hoc per certos homines Gibellinos de Lemen inferiori, & vulnerati fuerunt duo Gibellini cum periculo mortis, quorum fuit unus filius Bayoni. Die XXVIII. dicti interfecit fuit Casarius de Zanchis de Postcantu, qui unà cum certis latrunculis venit super monte de Fara pro conducendo furtivè quatuor vaccas juris Gibellinorum; & hic fuit interfecit per certos Gibellinos, qui secabant herbam in pratis olim juris illorum de Bongis. Nota, quod circa medium Mensis Augusti dicti, ut dicitur (fuit die XVII. ipsius mensis) interfecit fuerunt Federicus de Tertio, & VIII. homines de Gandino per homines partis Guelphæ de Adraria, & de Valle Seriana superiori. Nota, quod Lanterius de Paratico cum sua brigata, Zuchinus de Forestis cum ejus brigata, Ariginus de Marentis cum sua brigata, Jacominus quondam Domini Antonii de Tertio cum sua brigata, homines Vallis Camonica, de Federicis, & Boccacini de Scemo, Jacobus de Castello cum sua brigata, & multi alii Gibellini tam de Villa Lemini, & de Ultra Agugiam, & Patuzellus de Bosellis, omnes numero DCCC. posuerunt campum in Terra de Predorio, & circa Turrim Homiciden de Forestis, qui erat cum suis sequacibus circa homines tam magnos quàm parvos CXL. Et interfecit fuerunt de eis, qui erant in dicta Turre VIII. homines Guelphi & plures. Et breviter videns ipse Homiciden, quod non poterat stare in dicta Turre propter insultum, quem faciebant contra eum, & ejus gentes, & tenentes partem Guelpham; & videns, quod dicti Gibellini combusserant omnes domos sitas in loco de Predorio, idem Homiciden cum omnibus in dicta Turre existentibus se redemit cum dicta gente, & acceperunt eos ad fidantiam, & dimiserunt omnes ire absque læsione. Tamen invenerunt in dicta Turre unam maximam quantitatem olei olive, infinitos lectos, drapos, multa capitia panni lini, pecunias, & quamplura alia bona, quæ omnia dicti Gibellini inter se diviserunt. Et qui Homiciden voluntariè ductus fuit in Sarnicho ad domum heredum Domini Anes de Forestis illæsus, & postea ivit, & associatus fuit ad locum de Adraria; & postea pluribus diebus Mensis Augusti dicti laboratum fuit in dicta Turre pro projiciendo eam per terram; & tandem projecta fuit per terram die Veneris XXIX. instantis Mensis.

Die Martis II. Septembris interfecit fuit Andriola quondam Johannis de Begnis Gibellina per duos homines Guelphos latrunculos prope Gurnigolum. Die I. II. & III. dicti in loco de S. Gervasio projectæ & disruptæ fuerunt tres Turres, quarum una erat Comenzoli de Oxio, alia Descavedi de Federicis, & altera Francisci & Sternes fratrum de Crema per homines Vallis S. Martini, Vallis Imanis, & per illos de Columbus, & per certos homines amicos illorum de Casate, de Foppa, & de Ultra Abduam Guel.

Guelphos existente tunc gente armigera in loco & Castro de Tricio Domini Domini Pandulphi de Malatestis de Rimino inimici & rebellis Magnifici Domini nostri. Die Lunæ XV. una comitiva gentium armigerorum equestrum numero circa CC. ut imaginabatur, quæ venerat à loco Martinengi partis Guelphæ, accessit & venit super Strata Colognolæ, & usque prope Portam Colognolæ, & per campos existentes juxta dictam Stratam capiendos homines & bestias, qui laborabant in campis suis; & ceperunt filium Deruscati, & certos alios secum ducentes, & multas bestias bovinas. Et iverunt ipsi armigeri Guelphi super territorio de Stezano, volentes damnificare homines dictæ Terræ. Et fuerunt homines dictæ Terræ unâ cum Comenzolo quondam Fulchini de Suardis, qui erat forsan cum sex hominibus equestribus obviam dictis armigeris, & eis acceperunt XII. captivos, quos secum ducebant per vim, & bestias LII. bovinas, & eis acceperunt duas equas, & interfecerunt unum ex dictis armigeris. Et ipsi Guelphi armigeri interfecerunt quinque Gibellinos, scilicet duos de Stezano, duos de Monasterolo, & Beninum de Canestris habitorem de Urio senem. Et ipsa die ipsi armigeri se reducerunt ad locum de Martinengo, & dicebatur, quod erant de gente Domini Domini Pandulphi, & illorum de Laude. Et nota, quod duxerunt secum multos pueros, & laboratores pro captivis circa XVI. Nota, quod in Bergamo publicatum fuit, quod Signor Pandulphus de Malatestis unâ cum hominibus armigeris DCCC. equestribus, & cum multis peditibus tam de Vallibus S. Martini, & Imannæ, quàm alibi numero circa MM. venerunt in detrimentum unâ cum Domino Johanne de Vignate Domino Laude cum sua brigata tam equestrum, quàm pedestrium, Illustrissimi Domini Ducis, manutendo partem Guelphæ super territorio Mediolanensi, & posuerunt campum contra Civitatem Mediolani in loco de Sexto eundo versùs Modoetiam; & maximum damnum fecerunt in illis partibus hominibus tenentibus in servitium prælibati Magnifici Domini Domini nostri, & ibi steterunt per multos dies scilicet incipiendo die XII. dicti usque ad XX. dicti. Et tandem expulsi fuerunt per spectabilem Militem Dominum Franciscum Vicecomitem unâ cum hominibus Populi Mediolani, & cum stipendiariis existentibus ad stipendium Magnifici Domini Domini nostri, qui dicebantur esse homines MM. Nota, quod Johannes quondam Domini Guelmi Militis de Suardis, & Comenzolus quondam Fulchini de Suardis concorditer derobaverunt & derobare fecerunt in domo habitationis & familiæ Antonoli quondam Domini Menaci de Adelaxiis sita in loco & Castro de Verdello majori, unam maximam quantitatem guadi valoris Librarum M. Imperialium, & unam quantitatem frumenti, milii, ficalis, & venæ, & multas alias res, quæ erant valoris, ut dicebatur, Florenorum M. & plus; & hoc fecerunt pro eo quod inculpabatur Martinus filius quondam dicti Antonoli, qui fugere fecerat per suas cautelas Josephum de Desinzano captivum dicti Comenzoli Suardi existentem in Castro de Verdello majori in ceppo & bogis; & prædicta omnia fuerunt die Sabbati XXVII. Septembris. Die Jovis IX. dicti decesserunt de morbo Domina Franceschina uxor Federici de Madiis de Brixia, & Anexia uxor Oldefredi de Yseo, quæ nondum iverat ad maritum, sorores & filiæ Domini Gui-

A dini de Suardis, & ipsæ ambæ simul fuerunt portatæ ad sepeliendum ad Ecclesiam Domini S. Francisci Bergomi. Nota, quod die dicto notificatum fuit in Bergamo, quod capti fuerunt homines XXII. inter quos dicebatur esse Petrus & Guidotus de Totelmanis, & certi de Zanchis; & quidam nomine Burlinzonus per homines armigeros existentes ad postulationem Dominorum Hestoris Militis, naturalis quondam Domini Barnabovis, & Johannis Picenini quondam Domini Caroli olim præfati Domini Barnabovis. Die Martis XIV. dicti capti fuerunt certi homines partis Gibellinæ prope Cornelbam, scilicet unus filius quondam Adamini de Trene ætatis annorum trium, & duo filii Betini, qui erat gener Francisci de Valle Tegete, & mortuus fuit dictus Betinus, & derobaverunt unam vaccam.

B Nota, quod dictum fuit, quod die XVIII. Octobris dicti Illustrissima Domina Ducissa suum diem clausit extremum in Castro Modoetia. In nomine Domini Jesu Christi, ejusque Beatissimæ Virginis Matris Mariæ, & totius Curia celestis, Amen. Nota, quod quodam die Sabbati XXV. dicti mensis dum Castrum de Tricio custodiretur per quondam Dominum Zanottum de Saymbenis de Placentia, & Ottobonum ejus nepotem cum eorum brigata, & jam dudum multis temporibus elapsis custodissent nomine & ad instantiam Magnifici & excelsi Domini Domini Ducis, & postea Magnifici Domini Johannis Mariæ olim filii sui, & quod ipsi custodes modò tenebant ipsum Castrum nomine Domini Signoris Pandulphi, qui tunc erat obsessus in Terra de Herba cum ejus brigata per Facinum Canem cum sua brigata, & per Dominum Franciscum Militem quondam Domini Johannoli Militis de Vicecomitibus cum sua brigata, & alios ad postulationem prælibati Domini Domini Ducis. Et quum in ipso Castro essent multi captivi, qui erant capti per gentem prælibati Domini Signoris Pandulphi, & malè tractati, imaginantes se posse capere, & tenere dictum Castrum, & fortitiam dicti Castri, & posse habere succursum ab hominibus partis Gibellinæ, ceperunt dictum Castrum & Rocham dicti Castri. Et ecce dicitur, quod Polus de Coleonibus unâ cum brigata de Coleonibus, & de Valle S. Martini numero circa L. ivit ad dictum Castrum citò, & succursum dedit illis, qui in eo Castro erant, scilicet dictis Ottobono, & ejus brigatæ intrando dictum Castrum cum scalis & per tecta sic realiter, quod ceperunt omnes Gibellinos, qui dictum Castrum retinebant, & deinde dicebatur in Bergamo, quod dictus Polus & Petrus de Coleonibus cum eorum brigata in se dominium acceperunt dicti Castri de Tricio, & ipsum Castrum tenebant pro se, tenentes dictum Ottobonum. Castellatum detentum in ceppo & bogis, & quod ipsum Castrum spoliabant de illis bonis in eo existentibus ducendo & menando ipsa bona versùs partes Vallis S. Martini, & alibi. Die Mercurii XXIX. Octobris dicti anni Comenzolus Domini Bertulaxii de Suardis unâ cum hominibus equestribus XVI. & hominibus L. Gibellinis quid de S. Gallo, in quibus de S. Gallo erant Johannes Rosæ, Zuchus Alberti de S. Gallo, Rex de S. Gallo, Mozius & Laurentius de S. Gallo fratres, Bonadeus quondam Cazafogi de S. Gallo, & multi alii fecerunt unam cursariam ad locum de la Cornella partis Guelphæ, & ibidem ignem posuerunt in domibus Johannis Magnoni, & in certis aliis domibus,

bus, & ceperunt fratrem Pezachæ de Postcantu Guelphum, quem interfecerunt prope & ultra furcas prati Fornelli; & interfecerunt, ut dicitur, dictum Johannem Magnoni, & unum alium, cujus nomen nescitur. Et fecerunt certam robariam de certis paucis rebus, & ceperunt Marchisolum Petenarium, & filium ejus, & uxorem Laurentii de Redona, & duos filios dicti Johannis Magnoni. Et qui Marchisolum fecit redemptionem de Ducatis CL. auri dandis infra unum mensem; & ultra acceperunt campanam de S. Columbano, quæ erat super una arbore in monte de la Cornella, & ipsam reduxerunt ad Ecclesiam Domini S. Laurentii, quæ campana postea posita fuit super campanile dictæ Ecclesiæ S. Laurentii. Die Veneris ultimo dicti prædictus Comenzolus Suardus unâ cum hominibus equestribus circa XXX. & cum dictis peditibus de S. Gallo, & pluribus aliis de Brembilla iverunt ad locum de Seriate, & circa pontem ejusdem, & prope pontem ipsum, & super Glarea Serii, & ibi certos Guelphos invenerunt numero circa XL., de quibus Guelphis interfecti fuerunt Dominus Presbyter loci & Ecclesiæ de Seriate, & Peterbonus de Biffis, & unus de Rivola, & Stephanus Ferrarius quondam Pantutii. Et de Gibellinis vulneratus fuit dictus Comenzolus Suardus de una lancea, & Petrus Thaddæi Piginæ in una tibia & gula, sine aliquo periculo mortis, & interfectus fuit unus equus cujusdam famuli dicti Comenzoli.

Hic notatur, qualiter & quemadmodum spectabilis, & egregius vir Dominus Lionellus natus quondam naturalis Illustrissimi Principis Domini Domini Barnabovis Vicecomitem venit Bergomum nomine & vice Illustrissimi Domini Domini Mastini olim filii legitimi prælibati Domini Domini Barnabovis, pro accipiendo totum dominium Civitatis & districtus Bergomi in feudum & nomine feudi ab Illustrissimo Domino Domino Johanne Maria Duce Mediolani quondam Illustrissimi Principis Domini Johannis Galeatii Vicecomitem.

Et nota, quod quodam die Sabbati primo Novembris horâ XXII. præfatus Dominus Leonellus accessit Bergomum cum equis CXL., & hospitatus fuit in domo habitationis heredum quondam Domini Poncini de Suardis. Et die Dominico sequenti convocatis Nobilibus de Suardis, & universo Populo in Ecclesia majori Domine S. Mariæ, idem Dominus Leonellus cum sua brigata ad dictam Ecclesiam accessit pro dicto dominio Bergomi accipiendo in feudum, ut supra. Et ibidem honorificè associatus fuit cum sapiente viro Domino Antonio de Milio de Cremona Legum Doctore, ac Misso & Procuratore ac Syndico ad hoc & ad alia faciendâ prælibati Domini Domini Ducis Mediolani Domini Johannis Mariæ, & etiam præfatis Nobilibus, & Populo Bergomi. Et ibi in publico lectæ fuerunt literæ dictæ procuræ, & certæ aliæ literæ in effectu continentes, quod prælibatus Dominus Johannes Maria Dominus ut supra tradebat & consignabat prælibato Domino Mastino in feudum totum dominium Civitatis & districtus Bergomi, & Glareæ Abduæ, excepto Trivilio; & Illustrissimo Militi Domino Johanni Picenino quondam Domini Caroli Vicecomitem dominium Civitatis Brixie & pertinentiarum, & Vallis Camonicæ, & Ripere Salodii; & spectabili Militi Domino Nestori nato quondam naturali prælibati Domini Barnabovis dominium Castri de Martinengo, & fortilitatæ & sctaritatæ de Morengo cum suis perti-

gentiis: lectæ per Franciscum Maroni de Ventraria Notarium & Cancellarium Nobilium de Suardis & partis Gibellinæ Bergomi. Et iis lectis in præsentia totius Populi Bergomi factus fuit unus pulcherrimus sermo per Reverendum Patrem Dominum Dominum Franciscum de Regatiis Cremonæ Episcopum Bergomi. Et factò dicto sermone egregius vir Dominus Johannes de Vistarinis Potestas Bergomi nomine prælibati Illustrissimi Domini Domini Ducis, & totius Communitatis Bergomi dedit & tradidit in manibus præfati Domini Antonii de Milio Procuratoris, ut supra, bachettam albam & novam, & claves Portarum Civitatis, & Burgorum Bergomi, & unum ensẽ evaginatum, volumen Statutorum Communis Bergomi, sigillum Communis Bergomi, & Confalonum Communis Bergomi dipinctum ad armam Communis Bergomi. Et qui Dominus Antonius de Milio uti Syndicus & Procurator ac procuratorio nomine prælibati Domini Domini Johannis Mariæ Ducis, ut supra, nominaliter dedit & tradidit omnia dicta in manibus prælibati Domini Leonelli Vicecomitem recipientis nomine & vice prælibati Magnifici Domini Domini Mastini, & pro ipso Domino Domino Mastino in signum dominationis & dominantie in feudum dictæ Civitatis, & districtus Bergomi. Qui præfatus Dominus Leonellus dicto nomine recepit: Et iis omnibus factis omnes Nobiles Suardorum & Populares Bergomi fecerunt & constituerunt egregios viros Dominos Johannem Militem natum quondam Domini Mazoli Militis de Suardis, Lanfrancum de Suardis, & Petrum de Lanciis, & quemlibet eorum in solidum suos Procuratores ad faciendum sacramentum in manibus præfati Domini Mastini, & ejus successorum. Et de prædictis tradidit publicum instrumentum prædictus Franciscus Maroni de Ventraria Notarius, ut supra. Et nota, quod ipse Leonellus stetit, & habitavit in dicta stantia heredum Domini Poncini usque ad diem XXII. Novembris, qua die ivit ad habitandum cum ejus familia in Cittadella.

In nomine Domini Jesu Christi Amen, die Lunæ horâ vigesima tertia primo Decembris prælibatus Magnificus Dominus Mastinus Vicecomes accessit Bergomum, & intravit ad hospitandum in Cittadella Bergomi in hospitio magno, ubi erat præfatus Dominus Leonellus frater suus Locumtenens prælibati Magnifici Domini Mastini, & erant in eo homines equestres D. inter quos erat Dominus Franceschinus de Ruschonibus cum una quantitate hominum equestrium, & Pingerolus de Mediolano cum una alia quantitate hominum equestrium. Et die Veneris IX. Junii MCCCCV. idem Dominus Mastinus ivit in dicto hospitio. Die Sabbati VI. Decembris in Cittadella & Caminata, ubi habitabat prælibatus Magnificus Dominus Mastinus, factum fuit juramentum per omnes, qui erant capita familiæ omnium Civium existentium super qualibet vicinia Bergomi, & essendo semper & perpetuò per se & suos heredes veros, fideles, & legales amicos præfati Magnifici Domini Domini Mastini, & ejus heredum & successorum. Et hoc juramentum fecerunt vigore cujusdam proclamationis factæ ex parte Domini Potestatis Bergomi, præfente ipso Domino Mastino, quod ipsemet tenebat in gremio unum Librum Missale apertum, super quo jurabant dicti Cives. Et nota, quod statim venit novum, quod Antonius de Monteculo cum sua brigata, & de brigata Segnoris Pan-

Pandulphi heri venerat Trefellam prope Melzium, & in ejus comitiva erat Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis cum sua brigata, & Zininus futor, qui faciebat conducere capitulos XXV. Mediolani; tamen dicitur, quod ceperunt Johannem filium Cabrioli de Medicis, & certos alios, quos duxerunt Laude. Nota, quod die Veneris XII. dicti captus fuit Mazolus quondam Domini Scipionis de Suardis una cum certis aliis quid Mercatoribus, & quid aliis bonis hominibus, quid de Agro Bergomensis, & quid de Glarea Abdue in Terram de Protello & de Pozolo. Et hoc per Antonium de Monteculo & ejus brigatam, & eos duxerunt ad Terram de Laude pro captivis, & multas robarias fecerunt quid Zinino Quatuino de Affonicha, Guarnisco de S. Gallo, Betino Bonere, & quid multis aliis de valore Florenorum viginti millium, ut dicitur & plus. Inter quos vulneraverunt Fachinum quondam Petri de Valle de Castello Draperium, & Moltonum de Peziis de Averaria habitorem de Villa Leminis; ex quibus vulneribus ipsi Fachinus, & Moltonus decesserunt die XXVIII. dicti mensis Decembris. Et in ipsa andata erat quidam nomine Sayna Piliparius Gibellinus, qui similiter fuit vulneratus, ex quo vulnere decessit die III. Januarii MCCCCV. Die Sabbati XIII. dicti captus fuit Dominus Ugolinus de Cavalcabobus Dominus Cremonæ, ac generalis Capitaneus totius partis Guelphæ Lombardiæ una cum multis Civibus Cremonæ Guelphis, & cum hominibus armigeris stipendiariis circa CCL. Et hoc per egregium Militem Dominum Nestorem filium quondam naturalem Magnifici Domini Domini Barnabovis, & ejus brigatam, in Terra seu loco de Malcobio, ubi morantur illi de Luzago Gibellini. Die Dominico XXI. dicti accessit Bergomum prælibatus Dominus Nestor, & hoc pro colloquio faciendo cum prælibato Domino Mastino, quid facturi erant pro recuperando Civitatem Brixia. Et die Martis XXIII. dicti recessit idem Dominus Nestor à Bergamo pro volendo ire super agro Brixienfi ad recuperationem dictæ Civitatis.

MCCCCV. Nota, quod mense Decembris, & Januarii sequentis anni multæ & multæ proclamationes factæ fuerunt per Civitatem Bergomi, quod quilibet ejus districtualis Gibellinus Bergomi deberet comparere coram domino Potestate Bergomi ad dicendum & offerendum, quid & quantum volebant dare & offerre singulo mense ipsi Domino Mastino pro manutenuendo equos & stipendiarios in Bergamo causâ & occasione defendendi Urbem Bergomi, & ejus honorem, & statum. Et tandem ferè omnes obtulerunt se dare secundum eorum possibilitatem. Nota quod die Jovis XV. Januarii anni MCCCCVI. capti fuerunt in Pignolo Burgii S. Andrea Pilus filius Venturini de Baniatis, Bezza de Guidottis, & Pasinus filius Megini de Affonicha Gibellini per certos malefactores Guelphos, in quibus erant, ut dicitur, quidam Bertulinus de Zambellis de Hendena, Malgarotus ejus frater, & certi alii Guelphi, & ipsos duxerunt ad locum de Alzano. Et ipsa die multi homines Gibellini equestres venerunt à loco de Martinengo super plano Bergomi, & usque ad Rastellos Portæ Coloniolæ, ubi acceperunt quemdam nomine Pasinum de Brembate Gibellinum, & aliò duxerunt, & maximam rubariam fecerunt de bestiis bovinis, & ceperunt plures homines Gibellinos de Oxio inferiori, quos duxerunt Martinengum, & quem Pasinum

Tom. XI/I.

A dicti Guelphi interfecerunt die sequenti, & die XVIII. dicti mensis dimiserunt venire dictum Bosum. Die Martis XX. dicti Dominus Amæus Suardus fecit satisfactionem de facto Potestariæ Vallis Camonica, & de Castro, & de faciendo ea, quæ tenetur & debet pro ipsa Potestaria sub pœna Florenorum sex millium in manu Francisci Moroni de Ventaria, & etiam stipulantis & recipientis nomine & vice Magnifici Domini Domini Johannis nati quondam Magnifici Domini Caroli de Vicecomitibus Domini Vallis Camonica, & pro eo exstiterunt fidejussores infrascripti, videlicet Domini Zininus Miles, Guidinus, Petrus & Johannes fratres, Jacobus frater dicti D. Amei, Lanfranchinus & Leonardinus fratres de Suardis, Christophorus quondam Domini Sozoni de Suardis, Cominzolus de Suardis, Zenonus de Suardis, Contus de Murnicho, Salaris de la Sale, Petrus de Lanzis, Tonolus de Zuchis, Castellus de Castello, Venturinus de Tertio. Nota, quod die XXI. dicti, Guelphi, & amici illorum de Coleonibus intraverunt in Castrum de Brembate inferiori, quod tenebatur per heredes Domini Benzii de Suardis, & ipsum Castrum tenuerunt ipsi de Coleonibus existentes in Castro Tritii, dominantes ipsum Castrum de Tritio, in quo Castro de Brembate inferiori erat magna multitudo vini, bladi, fœni, & bestiarum, & utensilium existentium in dicto Castro. Die XXII. dicti una maxima Guelphorum quantitas de Sorisole, & de Valle Brembana venit in aguaito circa Castrum de Pilis, & interfecerunt quemdam filium Mozii de Affonicha, & ejus mulierem vulneraverunt; & eo die Gibellini cucurrerunt obviam dictis Guelphis, & interfecerunt quemdam Guielminum, & ejus filium super territorio de la Cornella. Nota, quod quondam die Jovis dicti una maxima Guelphorum quantitas intravit clam in loco & Terra de Sarnicho, & ceperunt Ariginum de Marentiis, quem conduxerunt pro captivo ad locum de Adraria, & ceperunt multos alios de Sarnico, & interfecerunt Christophorum Bespe pro captivo. Nota, quod Magnus Dominus Mastinus Vicecomes Dominus Bergomi fecit proclamari in locis consuetis Bergomi in effectu continens, quod quilibet Guelphus, qui tunc erat rebellis dominationi ejus, liberè & impunè possit venire Bergomum ad comparandum coram eo infra dies tres tunc proximè venientes: alioquin elapso dicto termino haberetur pro rebeli, & eorum bona applicarentur Camera ejus; & quod homines Vallis S. Martini, Vallis Brembanæ, & Vallis Serianæ superioris Guelphi infra quinque dies; & quod quilibet Civis habitans in Civitate Bergomi habens aliqua bona mobilia dictorum Guelphorum, deberent dare in scriptis ad Cancellariam Communis Bergomi omnia bona mobilia & immobilia existentia super eorum vicinantiis & Communibus dictorum Guelphorum rebellium sub pœna maxima contenta in dicta proclamatione. Et quod quilibet Notarius Bergomensis infra dies X. deberet dare in scriptis omnia jura & instrumenta, quæ faciebant pro dictis Guelphis, vel aliquo eorum sub pœna falsi. Et nota, quod nomina dictorum Guelphorum Civium Bergomi notata & scripta erant super uno folio papyri, quæ erant plusquam CCC. Et hæc proclamatio facta fuit die IX. mensis Februarii dicti anni. Et die Sabbati XXI. dicti super Regio novo Communis Bergomi prædicti omnes Guelphi, excepto Domino Marco de Advocatis Judice, qui erat Me-

S f f

dio-

diolani, banniti fuerunt de rebellionē, & eorum bona confiscata fuerunt ad Cameram prælibati Domini Domini. Die Mercurii XXV. dicti captum fuit Castrum de Monfilio per homines partis Guelphæ, & ipsum tenuerunt usque ad diem Sabbati XXVIII. Martii, quo die reliquerunt. Et dicebatur, quod in Turri ipsius Castri erant homines sex Guelphi, quorum nomina ignorantur, quos sex homines dimiserunt ire ad fidantiam. Die Jovis XXVII. dicti decessit Simon filius Domini Zinini Militis de Suardis, qui dicitur esse Abbas Monasterii de Astino. Nota, quod facta fuit die Veneris XXVIII. dicti una andata per homines partis Gibellinæ ad partes Cornellæ Vallis Tegetis, & ibidem multæ domus fuerunt combustæ, & tres Guelphi fuerunt interfecti, nomina quorum ignorantur. Et die Sabbati sequenti prædicti Gibellini unā cum Domino Nestore Vicecomitem cum una maxima comitiva armigerorum ierunt ad dictam Cornellam, & combusserunt certas alias domos, & derobaverunt certas alias res, scilicet lecta, & furnimenta sua, & plures bestias bovinas, & de Gibellinis fuit interfectus quidam nomine Bigotus Theutonicus famulus Petri Cavacini.

Die Dominico primo Martii dicti anni nota, quod Dominus Nestor quondam filius naturalis Magnifici Domini Barnabovis Vicecomitis unā cum Barnabove Vicecomite, & cum hominibus equestribus stipendiatis circa CCC. & cum peditibus Bergomensibus quid de Civitate, & de Burgiis, & de Brembilla, & de Villa Leminis, & de Lemen, & de Infula, & de Mozanega, & de pluribus aliis Contratis Bergomi, & cum tribus bombardis grossis & pluribus aliis bombardellis ivit contra Castrum Redonæ, volendo acquirere ipsum Castrum, & faciendo trahere dictas bombardas in dicto Castro. Et ibi steterunt ipsa die usque in sero, & non potuit conquistare ipsum Castrum propter veretones, quos extra trahebant de ipso Castro, & vulneraverunt Tonolum filium Fedulini de la Crota stipendiarium Domini Domini Mastini, & unum ex guastatoribus in pectore, & unum alium stipendiarium. Et ipsa die recessit ipse Dominus Nestor à dicto Castro, combustis tamen multis domibus existentibus circa & prope dictum Castrum, & specialiter domos heredum Martini de Michelis. Et Tonolus filius Fedulini decessit ex illo vulnere die VII. dicti, & similiter vulnerati decesserunt. Et dicitur, quod de existentibus in dicto Castro ad pugnandum decesserunt quinque ex eis. Die Lunæ II. Martii dicti combustæ fuerunt scilicet una domus sita in & super Monte Tosilii, quæ erat heredum Zanardi de Poltranica, & una alia domus heredum Bertrami de Zifrondis sita in dicto Monte, & hoc per certos homines partis Gibellinæ. Die Martis Carnis privii III. dicti facta fuit una cursa per homines de Lemen inferiori, & de Villa Leminis, de Brembilla, & de Valle Breni circa homines CCC. Gibellinos in loco & territorio de Lemen superiori, & ibidem, ut dicitur, ad brigium combusserunt multas domos Guelphorum, & multas robarias fecerunt de bonis dictorum Guelphorum de Lemen superiori, & interfecerunt plures Guelphos circa VII. inter quos fuit unus Johannes quondam fratris Maffoli de Lemen superiori. Et ipsi Gibellini recuperaverunt quemdam filium Andreoli Spolæ de Robertis de Zonio, qui erat captivus illorum de Lemen superiori, & de Gibellinis decessit Simon de Ceresolis quondam Bonomi, qui currendo cum una equa cecidit, &

A se strusavit contra unam arborem, ex quo statim decessit. Die Jovis XIX. dicti una brigata partis Guelphæ de Valle S. Martini, de Valle Imania, & alibi, & erant Galeaz Coleonum, & multi alii focii Guelphi fecerunt insultum contra homines de Brembate superiori, & unum ex ipsis interfecerunt, & unam foeminam negaverunt in Brembo. Et statim cucurrerunt in territorio de Lemen, & interfecerunt unum de Valle Breni, & duos de Lemen Gibellinos, quorum unus vocabatur Cofames de Ceresolis, & unus de Carminatis. Nota, quod Dominus Philippinus de Miliis accessit Bergomum die Veneris XIII. Martii, qui steterat carceratus & in compedibus in Castro Portæ Romanæ ad postulationem Domini Francisci Militis Vicecomitis, & die Jovis XXVI. dicti recessit à Bergomo cum Domino Bartholomæo fratre suo, Domino Abbate, & aliis filiis & nepotibus, exceptis duobus filiis ipsius Domini Philippini, videlicet Johanne, & Daniele, & secum duxit Baldinum filium mei Castelli. Die XXVI. dicti Martinus de Ferrabobus recessit ab agro Bergomensi eundo pro Castellano Castri Magni de Palazolo cum pagis XXV. dando sibi pro ejus persona singulo mense Florenos IX. & V. ejus filiis, Florenos V. pro quoque mense, & reliquis Florenos III. pro quoque mense, pro quoque eorum. Et hoc ad postulationem Magnifici Domini Domini Johannis Picinini filii quondam Domini Caroli Militis de Vicecomitibus tunc Domini Palazoli, & agri Brixienfis, tamen existente Domino Segnoro Pandulpho de Malatestis de Rimino in Civitate Brixie pro Domino Brixie, & Castri de Brixia, & Vallis Ripera, & Salodii. Nota, quod die Martis ultimo dicti Malgarotus de Zambellis de Hendena Guelphus unā cum circa XXV. Guelphis venit in Burgo S. Andreæ per murum ruptum prope Portam S. Antonii, & invenerunt prope Portam illorum de la Sale quemdam Bartholomæum Veræ de Bene de Alzano cum uno suo filio habente boves tres pro laborare volendo in possessione illorum de la Sale intra dictum Burgum, & ipsum Bartholomæum interfecerunt, & aliò duxerunt filium suum, & ipsos tres boves; & ceperunt Venturinum quondam Domini Mineti de Tertio cum duobus ejus filiis, quem Venturinum ipsemet die dimiserunt venire Bergomum, non dimittendo tamen ipsos duos filios pro obsidibus, & fecerunt sibi taleam de Ducatis XXI.

Nota, quod publicè dictum fuit in Civitate Bergomi die V. Aprilis, quod Georgius Benzonum de Crema, qui tunc habebat dominium Castri de Pandino, vulneravit in dicto loco de Pandino Galeatium filium quondam Domini Guardini Coleonum, ex quibus vulneribus mortuus fuit, & est, & sepultus fuit in Laude; & hoc fuit, ut dicebatur, circa exitum mensis Martii proximè præteriti. Die Martis VII. Aprilis dictus Bertulinus & Malgarotus fratres de Hendena unā cum certis Guelphis venerunt in Burgo S. Andreæ per muros ruptos dicti Burgii, & prope Ecclesiam S. Johannis de Hospitali invenerunt Albertinum filium quondam Gannasse de Stabello, & Paganinum filium quondam Francisci de Melioratis Gibellinos, & ipsum Albertinum occiderunt prope Portam de Palatio, & ipsum Paganinum aliò duxerunt. Et similiter invenerunt uxorem Moroni de Ventraria, quam in capite vulneraverunt, & scavezzaverunt unum brachium, & acceperunt unam spreziā auri, & dimiserunt ire. Die Ve-

Veneris XVII. dicti accessit Bergomum volens celebrare festum Paschæ cum Magnifico Domino Mastino Vicecomitem spectabilis Miles Dominus Galeottus filius quondam naturalis prælibati Domini Domini Barnabovis, & die primo Madii recessit eundo Mediolanum. Die dicto publicatum fuit in Bergamo, quod heri combusta fuerunt in Brembilla, scilicet in Rigosa, & in Contrata de Lera scœnilia, seu domus XLV. quæ erant illorum de Pisentibus, & Longini de Lera; & hæc omnia facta fuerunt per Guelphos Vallis Imanis, & de Locatello, & per illos de Valle S. Martini, & de Valle Brembana. Nota, quod dicitur, quod Dominus Signor Pandolphus cum suis sequacibus ivit ad Terram de Coloniis Episcopatus Brixie cum bombardis, & ibi pugnavit taliter quod acquisivit dictam Terram, & multos Gibellinos interfecit, ac multas robarias fecit, quid de blado & aliis rebus, ut dicebatur. Die XIII. Martii baptizatus fuit in Ecclesia S. Johannis Evangelistæ in Cittadella Bergomi unus filius Domini Petri de Suardis Judicis quondam Domini Guielmi, quem filium tenuit ad baptismum Magnificus Dominus Dominus Mastinus Vicecomes Dominus generalis, & sibi imposuit nomen Mastinus Johannes Maria & Jacobus. Et baptizavit Dominus Frater Paulus de Novayra tunc Abbas de Astino, & qui puer poterat esse ætatis trium mensium. Die superscripto in superscripta Ecclesia Reverendus Pater Dominus Frater Franciscus de Regatiis de Cremona Episcopus Bergomi chrismavit Baldinum quondam Domini Poncini de Suardis, quem tenuit ad dictam chrismam præfatus Dominus Mastinus Dominus ut supra, & Dominus Antonius de Milio de Cremona. Et similiter chrismavit Guelmum quondam Domini Henrici de Suardis, quem tenuit idem Dominus Mastinus, & Francisca uxor Domini Poncini, & Johannes quondam dicti Domini Guielmi de Suardis, & prædictus Dominus Antonius de Milio Vicarius prælibati Magnifici Domini Domini Mastini. Die Veneris XXII. Maji secata fuerunt blada in campis de Sorisole, & de Poltranicha per homines partis Gibellinæ, & stipendiarios equestres Magnifici Domini Domini Mastini Vicecomitem; & erant homines de Suardis, scilicet Dominus Guidinus, Comenzolus Domini Fulchini, Bertolaxius, & Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis, Salarius de la Sale, & certi alii Cives & districtuales Bergomi numero circa M. Et multi de Gibellinis fuerunt vulnerati veretorum, & multi de Guelphis. Die Dominico XXIV. dicti decessit Dominus Johannes quondam Domini Grumzini de Rivola in loco de Seriate. Nota, quod positum fuit campum contra Civitatem Laude, in quo erat ille Dominus Johannes de Vignate, qui se afferebat esse Dominum Civitatis Laude. Et hoc campum positum fuit circa principium mensis Madii. Et dicebantur, quod de dicto campo erant Capitanei Dominus Franciscus Vicecomes Miles, & Ottobonus de Tertiis habitator de Parma. Et die XV. Julii publicatum fuit, quod ipsi Dominus Franciscus, & Ottobonus invicem multa verba habuerunt, taliter quod reliquerunt dictum campum; & ipse Dominus Ottobonus de Tertio cum sua gente ivit Placentiam volendo accipere dominium dictæ Civitatis. Et ipse Dominus Franciscus de Vicecomitibus ivit Mediolanum cum sua gente. Nota, quod positum fuit campum contra Martinengum die XXV. dicti, de quo campo erat Capitaneus generalis

Tom. XVI.

A spectabilis Miles Dominus Nestor filius quondam naturalis Magnifici Domini Domini Barnabovis, & erat cum eo Dominus Galeottus ejus frater similiter filius naturalis præfati Domini Domini Barnabovis; & ipsamet die vulneratus fuit cum uno lapide unius bombardellæ Guelmus de la Bota in ambabus gambis, existens prope Portam de Martinengo, de quibus vulneribus decessit. Die XXIX. dicti decessit Dominus Cherubinus de Suardis. Die XXX. dicti interfectus fuit Benatus de Baniatis Notarius de uno veretono prope Portam de Martinengo, quando campum erat circum circa Martinengum. Et die Dominico ultimo dicti, præfati Domini Nestor & Galeottus cum eorum brigata recesserunt, & dictum campum de Martinengo reliquerunt. Et die dicto interfectus fuit Christophorus de Oxio in loco de Comuni Novo per quemdam Pizerotum filium Martini Zorli de Comuni Novo Gibellinum, & hoc ex causa certæ contentioni factæ occasione guardarum faciendarum in dicto loco.

Die Lunæ primo Junii accessit Bergomum Magnificus Dominus Dominus Johannes Picinus filius quondam Domini Domini Caroli Vicecomitis cum equis numero CC. Nota, quod dicebatur in Bergamo, quod quidam filius Domini Guardini Coleonum, qui una cum certis aliis Guelphis veniebat per flumen Abdua ad Castrum de Tritio in una nave, affondavit, & negavit cum personis quinque die XXX. Madii. Die V. Junii decessit Dominus Johannes de Urio Judex morbo. Nota, quod die Sabbati VI. Junii, & erat festum Paschatis Pentecostes, spectabilis Miles Dominus Galeottus Vicecomes & Capitaneus cum una maxima quantitate hominum armigerorum & equestrium numero circa CC. & peditum de Brembilla, de Villa, & Civitate Bergomi, & cum hominibus guastatoribus de Plano circa CL. ivit super Capram de Sorisole, & multa blada, & arbores castaneorum inciderunt, & deguastaverunt. Et duo ex Guelphis fuerunt vulnerati; & die dicto incontinenti prædicti Guelphi iverunt super territorio Castri de Pilis, & inciderunt vites & arbores & blada illorum de Pilis, & ulterius occiderunt Zechum de Affonicha, & ejus filium. Nota, quod die Dominico VII. Junii venerunt Guelphi ad murum Burgii S. Andreæ situm prope Monasterium de Galgani, & de ipso muro projecerunt circa capitia decem; & maximum murmur fuit illa nocte in Civitate & Burgiis Bergomi; & ad ipsum murum iverunt Dominus Nestor & Galeottus fratres Vicecomitem cum eorum brigata armati, & dicti Guelphi fugierunt projecto dicto muro. Die superscripto dum Nolos de Cavaneis una cum certis ex parentibus suis esset in taberna de Villa de Lemine, & esset Bonomus quondam Petri Thaddæi de Pisonibus de Stabello, & Gatellus filius Gati de Pisonibus, & multi alii: ecce dictus Nolos, & Bonomus, & Gatellus habuerunt certa verba inter se causa cujusdam capizoli panni, quod ipsi de Cavaneis volebant dare dictis de Pisonibus occasione Viscontini de Zonio Guelphi carcerari ad postulationem ipsorum de Cavaneis. Et in quibus verbis ipse Bonomus Thaddæi una cum dicto Gatello vulneravit dictum Nolum in digito grosso manus dexteræ, & in uno pede; & volendo ipse Nolos dare dictis de Pisonibus amenando coltellum, quem habebat in manu, in fallo percussit unum filium Pini de Cavaneis in una tibia. Commissa fuit dicta quæstio die X. Junii Dominis Zinino Militi, & Guidino de Suardis, &

Sff 2

An-

Andriolo de Rovariis, & pluribus aliis quid de Carminatis, de Pisentibus, Ceresolis, & aliis de bonis parentelis Gibellinis. Nota, quòd die XI. dicti facta fuerunt multa fallodia per homines partis Guelphæ quid in Castro de Tritio, quid in Castro de Brembate inferiori, quid de Martinengo, & quid in pluribus aliis locis, pro eo quòd dicebatur, quòd Dominus Signorinus Pandolphus cum Cabrino Pondulo, & una maxima quantitate equestrium & pedestrium intraverunt in Civitatem Placentiæ, & acceperunt dominium dictæ Civitatis. Tamen non intraverunt in Castrum dictæ Civitatis Placentiæ, & hoc fuit quodam die Martis IX. instantis. Et ob hoc campum, quod erat circa Civitatem Laude, reliquerunt Dominus Franciscus Miles Vicecomitum Capitaneus dicti campi, & ejus brigata, eundo versùs Placentiam pro ipsam recuperando. Et dicebatur, quòd multi Gibellini Civitatis Placentiæ interfecti fuerunt gladio circa CC. homines, & multi fuerunt capti & positi ad faccomanum. Et post prædicta circa diem XI. præfatus Dominus Franciscus Vicecomes, & Dominus Ottobonus Miles de Tertiis habitator Parmæ, ut dicitur, & Dominus Facinus Canis cum eorum brigata per vim & contra voluntatem prædictorum Guelphorum intraverunt in dictam Civitatem Placentiæ, & multos ex Guelphis ceperunt & interfecerunt.

Nota, quòd die Mercurii XVII. Junii quædam maxima comitiva equestrium Guelphorum cucurrit super territoriis de Ciferano, de Bultorio, de Sporzaticha, de Almine, & ibidem fecerunt unam magnam prædam hominum, & ceperunt de dictis hominibus circa XXX., quos duxerunt ad Castrum de Tritio, & bestias bovinas circa CL. Et dicitur, quòd tunc erant regulatores dicti Castri Tritii spectabilis Dominus Johannes Judex filius Domini Guardini de Coleonibus, Petrus, & Pohus fratres filii quondam Guidoti de Coleonibus, & Cabrinus de Coleonibus, ac Castri, & Terræ de Brambate inferiori. Nota, quòd Magnus Dominus Mastinus Vicecomes Dominus Bergomi &c. suum diem clausit extremum quodam die Veneris XIX. mensis Junii dicti anni. Die XXIII. dicti Jacominus de Bongis captus fuit per certos Gibellinos. Die XXV. dicti nobilis Dominus Guardinus Coleonum suum diem clausit extremum in Martinengo. Nota, quòd die Lunæ XXII. dicti accessit Bergomum Magnus Dominus Johannes Picininus Miles quondam Magnifici Domini Caroli Vicecomitum, & intravit in Rocham Bergomi, & in Capellam montis S. Vigillii, & dominium Civitatis accepit, existentibus tunc in Bergamo spectabilibus Dominis Militibus Nestore, Galeotto, & Leonello fratribus naturalibus filiis quondam Magnifici Domini Barnabovis. Nota, quòd die XXIV. Junii quodam die Mercurii in festo S. Johannis Baptistæ Magnus Dominus Johannes Miles natus quondam Magnifici Domini Caroli olim Magnifici Domini Barnabovis Vicecomitum accepit dominium Civitatis Bergomi in Ecclesia Domine S. Mariæ Majoris hoc modo, scilicet: Primò Reverendissimus Pater Dominus Frater Franciscus de Regatiis de Cremona Episcopus Bergomi fecit unum pulchrum sermonem super cathedra, existente ipso Domino Johanne super una sedia in ea Ecclesia constructa. Et factò dicto sermone egregius Miles Dominus Zininus quondam egregii Militis Domini Mazoli de Suardis exhibuit ipsi Magnifico Domino Johanni baculum dominationis dictæ Civitatis Bergomi; & Dominus Guidinus

A exhibuit spatham; & Dominus Petrus Judex natus quondam Domini Guicelmi de Suardis exhibuit claves Portarum dictæ Civitatis; & Dominus Petrus de Lanzis exhibuit sigillum Communis Bergomi, præsentibus Domino Lanfranco quondam Domini Bertrami de Suardis, & spectabilibus viris Dominis Philippino de Miliis, & Domino Antonio de Milio legum Doctoribus, qui sibi Librum Missale exhibuerunt, nec non præsentibus spectabilibus Militibus Dominis Nestore, Galeotto, & Leonello fratribus filiis quondam prælibati Magnifici Domini Domini Barnabovis, & Domino Carolo de Fojano Milite, & Dominis Johanne de Ayardis, Jacobo de Barzizis, Antonio de Adelaxiis, Andriolo de Tertio, Salario de la Sale, & Galasso de la Maldura, omnibus sex Syndicis Communis Bergomi, existente pro Potestate Bergomi Domino Johanne de Vistarinis de Laude, & quampluribus de Populo Bergomi. Et qui omnes sex Syndici juraverunt nomine dicti Communis in manibus prælibati Domini Johannis. Et de hoc confectum fuit publicum instrumentum rogatum per Franciscum Moroni de Ventraria Notarium die prædicto; & prædicta omnia facta fuere causâ mortis prælibati Magnifici Domini Domini nostri, qui decessit ut supra.

B Nota quòd die III. Julii publicatum fuit in Bergamo, quòd Magnus Dominus Mantua, & spectabilis Miles Dominus Jacobus de Verme ambo Capitanei exercitus contra Veronam ad instantiam Illustrissimi Domini Venetiarum die XXIII. Junii proximè præteriti recuperaverunt & intraverunt in Veronam; & Baldinus intravit ea die in Monasterium S. Zeni nomine & vice Domini Abbatis filii Domini Philippini pacificè. Die IV. Julii mandato dicti Domini Johannis Potestatis Bergomi mandando executioni literas prælibati Magnifici Domini Domini Johannis Vicecomitis facta fuit una crida in locis consuetis Bergomi, quòd aliquis Gibellinus non audeat offendere aliquem Guelphum, & è contra quòd aliquis Guelphus non audeat offendere aliquem Gibellinum in havere nec in persona sub pœna contenta in statutis, & ordinamentis Domini Domini nostri, & Communis Bergomi. Et facta fuit tregua, quæ incœpit die Lunæ VI. dicti mensis & anni ad horam Tertiarum duraturam usque ad decimam diem proximè futuram: & prædicta fuerunt facta de consensu prælibati Magnifici Domini Domini nostri, Nobilium de Suardis, & eorum amicorum, & Nobilium de Rivola, & de Bongis, scilicet Dominorum Alexandri de Rivola, Alexandri de Bongis, & amicorum suorum, qui pro illis de Coleonibus promiserunt existentibus in Castro de Tritio pro rebellibus partis Gibellinæ, ac etiam pro Domino Johanne de Vignate de Laude Domino Laude. Quæ pars Guelpha vênit pro ejus Domino, & etiam nomine & vice hominum existentium in loco de Martinengo, de quibus fuit ad dictam treguam Jacobus Odaxii, & Tomaxinus Barberius ambo de Martinengo, & Syndici dicti Communis de Martinengo ad faciendam dictam treguam, & quam fecerunt pro tam modico tempore, volentes facere, & affirmare dictos de Coleonibus existentes in dicto loco, & Castro de Tritio, donec fiat una altera tregua, quæ durare debeat hinc ad Kalendas Novembris proximè futuri. Et dicitur, quòd dictum Castrum cum Terra tenent spectabiles Domini Domini Johannes Judex quondam Domini Guardini de Coleonibus, Petrus & Pohus fratres quondam Domini Guidoti de Coleonibus, & Alberginus de

de Coleonibus cum infinitis divitiis, denariis, victualibus, lectis, & utensilibus, & vestibus plurimis, quæ extiterant Domini Aloysii Vicecomitis. Quæ omnia dicebantur fuisse valoris Florenorum centum mille auri. Et nota, quod prædicta de attendendo dictam treguam, & faciendo attendi & observari per ipsos Dominos de Rivola, & de Bongis, & eorum amicos & sequaces, & maxime per homines de Coleonibus existentes in dicto Castro de Tritio, promiserunt Petrus Thaddæi de Alzano, Tonolus de Mafèis, Pezinellus de Bellefinis, Jacobus de Perfico, Jacobus Odaxii, & Thomaxius, ambo de Martinengo, & hoc nomine totius partis Guelphæ Bergomensis, & Domini Laude. Die dicto non obstantibus prædictis horâ XXI. curruerunt homines armigeri equestres circa CC. de brigata illorum de Coleonibus existentium in dicto Castro de Tritio super territorii de Albenio, & de Trivolo, & ibidem interfecerunt quemdam filium Johannis de Crois de Albenio, & multam quantitatem bestiarum bovinarum derobaverunt, quam conduxerunt Tritium. Die Lunæ XXVII. dicti facta fuit una crida per Civitatem & districtum Bergomi mandato spectabilium Dominorum virorum Galeotti Militis Vicecomitis, & Antonii de Milio Legum Doctoris, amborum Locumtenentium in Bergomo prælibati Domini Domini Johannis Vicecomitis Domini Domini nostri, quod cuique manifestum sit, quod Nobiles de Suardis, & eorum adherentes partis Gibellinæ ex una parte, & Nobiles de Rivola, & de Bongis, & eorum adherentes partis Guelphæ ex parte altera, fecerunt, & faciunt bonam & veram treguam duraturam hinc ad Kalendas Januarii proximè futuri, non nominando tamen aliquos de Coleonibus, qui tunc tenebant Castrum & dominium de Tritio; & quod nullus Gibellinus debeat offendere aliquem Guelphum; & è converso sub certis pœnis appositis in certis pactis inter ipsas partes factis. Et nota, quod post tres dies à die proclamationis treguæ facta fuit proclamatio per Civitatem Bergomi, notificando, quod Nobiles de Coleonibus existentibus in Castro Tritii faciebant bonam treguam cum hominibus partis Gibellinæ, & hoc citra Abduam, duraturam hinc ad S. Laurentium proximè venientem. Nota, quod die Jovis XXX. Julii spectabilis Miles Dominus Nestor Vicecomes captus fuit per brigatam Signoris Pandulphi super agro Brixienfi in quadam Terra appellata Pualium, quam Terram gentes præscripti Domini Nestoris combusserunt, & maximum damnum dederunt. Et cum ipso Domino Nestore erat Jacominus quondam Domini Johannis Militis de Yseo cum sua brigata equestrium & pedestrium. Et tandem idem Dominus Nestor ductus fuit Brixiam coram præfato Domino Segnoro Pandulpho, & dicebatur, quod redemptionem fecerat de Florenis decem millibus. Et ex illis, qui cum ipso Domino Nestore erant, interfecti fuerunt plusquam C. de peditibus, & capti plusquam CC. homines; & dictus Jacominus fûgit.

Die V. Augusti fuerunt inventi mortui in quodam Claustro sito super territorio de Prefetio Mayfredinus de la Maldura, & Abramina ejus soror. Die VI. dicti facta fuit proclamatio dictæ treguæ duraturæ hinc ad Kalendas Januarii proximè futuri, non nominando illos de Coleonibus. Demum dicti Guelphi miserunt literas Domino Galeotto, quod nolebant, quod dicta tregua durare deberet, nisi solummodo usque ad S. Bartholomæum proximè venientem. Et

A ipsam treguam ruperunt capiendò Bonalium, filium Blay de Bosellis cum una equa, quem duxerunt Hendenam, & fûgit ab eis die XI. dicti. Et etiam capiendò Fasciolum de Mariano, Sperantiam, & Moscatellum stipendiarios, eundo Palazolum per Antonium quondam Domini Arigini de Rivola, & Johannem quondam Domini Nicolini de la Crota, & alios stipendiarios partis Guelphæ, & quos duxerunt pro captivis in loco de Calzinate. Nota, quod XII. dicti Pohus quondam Domini Guidoti de Coleonibus unâ cum Birlo, & certis aliis de Coleonibus, & pluribus aliis Guelphis de Valle S. Martini numero hominum circa CCC. pedestrium, & hominum circa LX. equestrium, ivit & circumdavit Castrum seu Rezetum de Suixio, quod Castrum erat Domini Thaddæi de Poma, quod Castrum pugnauerunt cum mantellis assidum, bombardis, & balestris circumquaque. Et tandem die Jovis XIII. Augusti per vim intraverunt in dictum Castrum; & uxor Carabelli se cum suis in eo Castro existentibus reddidit præfato Poho de Coleonibus, promittendo servare personas; & de ipso Castro exierunt cum dicta promissione, & dimiserunt ire. Et eundo versùs Chiniolum credentes ire securè, obviaverunt certos Guelphos, qui duos ex illis interfecerunt de illis, quæ fuerant in ipso Castro, & ipsa Domina cum aliis fûgit de manibus eorum; & dicebatur, quod in ipso Castro erant circa Somæ CL. bladi, una magna quantitas carniarum salarum, balistæ XIV. quid à banchea, quid à cerela cum furnimentis, & certa quantitas vini, & multæ aliæ res, quæ remanserunt in dicto Castro prædictis de Coleonibus, qui tunc habebant dominium Castri Tritii, & similiter Castri de Brembate inferiori. Die Mercurii XIX. Augusti ille egregius Miles Dominus Galeottus natus quondam naturalis Domini Domini Bernabovis Vicecomitis suum diem clausit extremum in loco de Palazolo, qui erat Dominus Castri de Colonio, quod dominium ei dederat Magnificus Dominus Johannes natus quondam Domini Caroli Vicecomitis Domini Domini nostri. Et nota, quod die XVIII. dicti Tonolus dictus Royus de Algarotis captivus in Cittadella datus fuit dictis Sperantiæ, & Moscatello; & hoc causâ recuperandi omnia illa bona accepta per dictos Guelphos. Die XXIII. dicti decessit Dominus Magister Johannes de la Bagella Physicus ob morbum. Die Lunæ ultimo dicti capta fuit Turris de Marne per vim, & hoc per homines equestres & pedestres existentes in Castro de Tritio ad postulationem illorum de Coleonibus, qui dictum Castrum tenebant.

Die Mercurii II. Septembris dicti, accesserunt homines armigeri pedestres & equestres de brigata Guelphorum illorum de Coleonibus, qui stabant in Castro de Tritio, numero, ut dicebatur, plusquam CCC. pugnando ad Terram de Mapello, & multa aguayta posuerunt circa Lectum Dorri. Et ecce una quantitas hominum equestrium & pedestrium Gibellinorum numero circa XL. currebant pro succurrendo homines Gibellinos de Mapello; & quum fuerunt prope dictum Lectum Dorri, aguayta dictorum Guelphorum ceperunt Mangiavacchinum, & tres Gibellinos stipendiarios forenses, & Tonolum quondam Vincentii de Muzo, & multos alios ex ipsis Gibellinis, quos duxerunt in Castro Tritii pro captivis. Nota, quod die IV. dicti una maxima gens armigerorum forensium equestrium numero CCC. de parte Guelpha existen-

tes

tes in dicto Castro Tritii iverunt ad locum de Oxio inferiori, & intraverunt per vim, & fere omnes domos de Oxio combusserunt, & multas robarias fecerunt, reducendo ad dictum. Castrum de Tritio, quod tenebant dicti Dominus Johannes Judex quondam Domini Guardini de Coleonibus, Pohus, & Petrus fratres & filii quondam Domini Guidotti de Coleonibus. Nota, quod die VI. publicatum fuit in Bergamo, quod Dominus Dominus Johannes Vicecomes Dominus noster fecit dare Domino Segnoro Pandulpho dominium Castrorum, & Communis de Palazolo, & in ipsis Castris fecit ponere Castellanos ad ejus postulationem, & in uno ex dictis Castris scilicet in illo, quod est ultra Olum, in dicto loco de Palazolo erat Castellanus Martinus de Ferrabobus cum filiis suis, cui Martino solverunt ejus stipendium, & munitionem existentem in dicto Castro. Et hoc fuit quodam die Jovis III. dicti. Et dicitur quod ipsam Terram cum dictis dedit in contracambium Domini Nestoris Vicecomitis, qui erat captivus in Civitate Brixie dicti Segnoris Pandulphi. Die XII. dicti captus fuit in loco de Bonate superiori Martinus de Cluxiono per homines Gibellinos tenentes Castrum de Mappello, in quo erat Zorzinus quondam Benedicti de Solario pro Capitaneo, & ipsum Martinum duxerunt in dicto Castro. Nota quod quodam die Veneris ante diem XI. dicti captus fuit Dominus Nestor Miles filius quondam naturalis Magnifici Domini Barnabovis Vicecomitis in Burgo & Platea S. Leonardi Burgii S. Stephani per egregium virum Dominum Stangalinum de Palude Capitaneum Illustris Principis Domini Domini Ducis nati quondam Magnifici & Excelsi Domini Domini Ducis Vicecomitis de una quantitate Lancearum. Qui Stangalinus erat cum equis & hominibus CC. & cum Domino Johanne quondam Domini Guelmi Militis de Suardis cum ejus brigata. Et qui Dominus Nestor cum sua brigata a loco de Soncino, ubi tunc dicebatur, quod erat Magnus Dominus Dominus Johannes Picininus natus quondam Domini Caroli Vicecomitis tunc Dominus Bergomi &c. Et hoc pro volendo intrare & apprehendere dominium Civitatis Bergomi & Cittadellæ ex causa & animo & intentione consignandi dictum dominium Bergomi & Cittadellæ Domino Segnoro Pandulpho de Arimino, qui tunc dominium habebat Civitatis Brixie, & Palazoli, cum quo ipse Dominus Nestor erat in concordia, & cum tota parte Guelpha Lombardiæ. Et dicebatur, quod maxima multitudo Guelphorum de Valle Imania, de Valle S. Martini, de Valle Brembana, de Valle Seriana superiori & inferiori, de Sorisole, de Poltranicha, & de certis Civibus Bergomi venerant ad loca de Sorisole, de Poltranicha, de Redona, de partibus circumstantibus cum una maxima quantitate mulierum & puerorum cum sacchis, qui debebant facere intratam in Bergamo, interficiendo quoscunque Gibellinos Cives Bergomi, & derobando, si ipse Dominus Nestor intravisset in dictam Cittadellam Bergomi, qui erat cum hominibus armigeris circa L. Et cum eis erat Dominus Recuperatus de Curte Regia, Judex, & multi Guelphi credentes facere dictam intratam dictæ Cittadellæ. Qui Dominus Nestor existens pro captivo in Castro de Modoëria factus fuit Dominus Modoërie die VIII. Aprilis MCCCCVII. per homines partis Gibellinæ de Modoëria. Et ipsa die Veneris videntes Cives Bergomi ea, quæ facta-

A erant, statim cucurrerunt ad domos habitationis, Officialium præfati Domini Johannis Vicecomitis, & ipsas domos derobaverunt de certis rebus in eorum habitationibus, & ceperunt & pro captivis retinuerunt & habuerunt Dominum Fasciolum de Mediolano, Blaxium de Novayra exactorem, Francescholum de Castiglione Thesaurarium præfati Domini Johannis, Luchinum de Zanis de Cremona Referendarium Bergomi, & Philippolum de la Cruce olim Thesaurarium Domini Mastini, quem dimiserunt ire pro ejus paupertate. Et Dominus Zininus Miles de Suardis associavit in Rocham Dominum Antonium de Milio de Cremona Judicem Locumtenentem prælibati Domini Johannis Vicecomitis. Et ceperunt quemdam Johannem Damianum dictum Vicariolum de Mediolano olim Officiale in Bergamo, quem interfecerunt super Platea Nova Communis Bergomi, Bonomum Constantii de Russis, & Blaxium de S. Petro Orzii, revenditorem bladi & farinæ. Et qui Blaxius fecit redemptionem de Ducatis CC. & similiter dictus Franceschulus ducti fuerunt ad locum de Lemen pro faciendo redimere.

B Et nota, quod die Dominico XIII. dicti incantati fuerunt omnes equi præfati Domini Nestoris, & totius ejus brigatæ, qui secum erant, quando fuit captus. Tamen personæ hominum armigerorum fuerunt salvæ. Et nota, quod die Lunæ XIV. dicti Stangalinus prædictus cum sua brigata associavit dictum Dominum Nestorem cum bona custodia usque ad locum de Trivilio, & dicitur, quod debebat conduci, & menari Mediolanum prælibato Domino Domini Duci Mediolani. Et nota, quod quidam Antonius dictus Cicilianus Capitaneus Cittadellæ Bergomi, & Justus de Monte, & Belolus de Mediolano, ambo Comestabiles in dicta Cittadella cum sua brigata tenuerunt dominium dictæ Cittadellæ, dicentes se tenere nomine prælibati Domini Johannis Vicecomitis. Et similiter Castellanus Rochæ Civitatis Bergomi, qui vocabatur de Cropello de Soncino, tenebat dictam Rocham nomine dicti Domini Johannis; & similiter Castellanus Capellæ, & Castellanus Rochæ Montis Miloni. Nota quod quodam die Dominico XX. Septembris dicti præfatus Stangalinus Capitaneus ut supra ordinavit, quod deberet pugnari contra dictos homines, qui tenebant dictam Cittadellam nomine prælibati Domini Johannis Vicecomitis. Et facto dicto sermone Populus Bergomi, & homines de Villa de Lemen, de Brembilla, unâ cum armigeris de brigata dicti Stangalini fuerunt viriliter circum circa dictam Cittadellam, expugnando contra existentes in dicta Cittadella. Qui se omni suo posse defendebant, & multos ex Gibellinis vulneraverunt quid de lapidibus, quid de veretonis, non tamen periculo mortis. Et ipsi Gibellini ignem posuerunt ad Pontem situm juxta Plateam Porticus de Arena; & videntes ipsi, qui erant intus, non posse resistere nec pugnare contra Gibellinos, se reduxerunt ad pacta, videlicet quod volebant scribere prælibato Domino Johanni Vicecomiti. Et die Lunæ XXI. dicti videntes, quod non habebant aliquem succursum, tradiderunt & dederunt eidem Stangalino nomine quo supra totum dominium Cittadellæ; & eisdem dati, & numerati fuerunt omnes denarii, quos habere debebant pro eorum stipendio, scilicet dicto Antonio dicto Ciciliano Capitaneo dictæ Cittadellæ, & Justo de Monte, & Belolo de Longo ambobus Comestabili-

bus dictæ Cittadellæ pro præfato Domino Johanne Vicecomite. Et facta fuit intrata dictæ Cittadellæ per ipsum Stangalinum nomine quo supra, & in ea positi fuerunt custodes ad postulationem præfati Domini Domini Ducis. Et posuerunt Dominum Zenonem de Suardis pro Capitaneo dictæ Cittadellæ, cum paghis XXV. & qui Dominus Zenonus decessit in ea Cittadella die XII. Octobris dicti anni; tamen remansit in ejus locum Plevanus de Suardis frater ipsius Domini Zenonis. Die XIV. dicti Guilielmus filius mei Castelli suum diem clausit extremum. Nota, quod die Martis XV. dicti Dominus Johannes Piceninus Vicecomes intravit in Terram de Urgnano per Rocham dictæ Terræ, in qua erat Castellanus quidam & facta dicta intrata homines Gibellini, qui erant in dicta Terra, fugerunt unâ cum Domino Petro Judice, filio quondam Domini Guilmi Militis de Suardis, & cum tota ejus familia. Et qui Dominus Petrus fugit Verdelum, dimissis omnibus suis rebus in dicta Terra Urgnani. Et die proximo sequenti præfatus Dominus Johannes Vicecomes, qui se afferebat esse Dominum Bergomi &c. fecit saluum conductum ipsi Domino Petro, ut posset reverti ad dictam Terram de Urgnano; & facto salvo conductu idem Dominus Petrus ivit Urgnanum loquutum cum prælibato Domino Johanne Vicecomite. Et in ipsa Terra Urgnani erant Signori Pandulphus, & Dominus Johannes de Vignate de Laude, & Jacominus de Yseo. Nota quod die Martis XXII. dicti accessit præfatus Dominus Johannes Vicecomes cum una maxima quantitate equestrium numero circa CCC. & cum eo dicitur, quod erat Jacominus de Yseo, ad locum de Verdello majori, & ibi fecit comburi certas domos existentes in dicto loco, & porticum Domini Petri de Suardis Judicis. Et qui Dominus Johannes erat in comitiva Signoris Pandulphi inimici Illustrissimi Principis Domini Johannis Mariæ Ducis Mediolani, & Domini Bergomi. Nota, quod die Mercurii XXIII. Septembris brigata armigerorum dicti Domini Johannis Vicecomitis numero CCC. intravit in Terram de Spirano, promittendo hominibus dicti loci, quod nullam læsionem faceret in dicta Terra. Et quum ipsi fuerunt in dicta Terra, derobaverunt totum bladum grossum, legumina, lecta, bestias, & alias res in ea Terra existentes; tamen nullam læsionem fecerunt in personis; & ipsam robariam conduxerunt ad Terram de Urgnano, ubi tunc moram faciebat præfatus Dominus Johannes Piceninus Vicecomes, afferens se esse Dominum Bergomi. Nota, quod die XXVI. dicti Castellanus Capellæ Bergomi, qui vocatur Petrus de Muchina, reddidit ipsam Capellam Domino Domino Antonio de Vicomercato Locumtenenti præfati Domini Domini Ducis, & Stangalino de Palude recipienti nomine, & vice prælibati Domini Domini Ducis. Et in ipsa Capella intraverunt, & acceperunt dominium ipsius Capellæ, & in ipsa dimiserunt & elegerunt Jacobum de Guidotis pro custode. Tamen dictus Castellanus, antequam rediret, solvit Florenos CL. auri pro ejus & sociorum suorum paghis, & certis aliis de causis. Quam verò Capellam ipse Castellanus tenebat tamquam nomine prælibati Domini Johannis Picenini Vicecomitis, Domini &c. Nota, quod Dominus Johannes Piceninus Vicecomes antedictus die Mercurii ultimo dicti recessit à loco & Terra de Urgnano, quam Terram cum Rocha tenebat, & tenuit unâ cum Signoro Pandulpho à

A die XV. dicti citra cum una maxima equestrium & pedestrium quantitate. Et eam Terram reliquit, dimissâ Rochâ dictæ Terræ in custodia Castellano, qui erat tempore dominationis dicti Domini Johannis Vicecomitis Domini &c. Tamen ipse Dominus Johannes fecit derobari dictam Terram de victualibus & aliis in ea Terra existentibus, quam victualiam conduci fecit ad Terram de Martinengo, quæ tenebatur ad postulationem dicti Domini Signoris Pandulphi.

B Die VIII. Octobris anni dicti interfectus fuit Bugatus de Cumenduno. Nota, quod Facinus Canis Capitaneus generalis Illustrissimi Principis Domini Johannis Mariæ Vicecomitis Ducis Mediolani &c. accessit ad Terram de Lischate, quæ est juxta Terram de Melzio, cum una maxima quantitate gentium equestrium & pedestrium, numero, ut dicitur, sex millia, & ibidem stetit, & moram fecit cum una ejus brigata; & mandavit de dictis gentibus suis circa Abduam in Episcopatu Bergomi, & hoc fuit de mense Septembris; sed nescitur dies; & hoc de consensu prælibati Magnifici Domini Domini Ducis. Et die V. vel circa Octobris præfatus Facinus Canis venit citra Abduam, & applicuit ad Terram de Spirano hospitatum cum suis gentibus. Et dicebatur, quod erant cum eo Dominus Franciscus Miles Vicecomitum, & Dominus Gasparinus Miles Vicecomitum, & multi alii Nobiles de Mediolano, & aliunde. C Et ipsæ gentes ipsius Facini ibant per Terras Plani Bergomi, & derobabant omnia, quæ inveniebant de omnibus eorum rebus; tamen non interficiebant aliquos. Et die XI. dicti mensis Octobris una brigata dicti Facini intravit in Terram de Comuni Novo, accipiendo omnia, quæ inveniebant, quia aperti fuerunt intus per Martinum de Soltia, ut dicitur; & specialiter derobaverunt in domo Johannis Domini Salvini de S. Gallo Judicis certam quantitatem frumenti, ficalis, speltæ, leguminis, & milii circa somas CL. & vinum bibendo, & etiam quatuor porcos, gallinas, caponos, anseres lecta, & lectorum furnimenta, bombardas, & balistas cum veretonis in ea domo existentibus. Et dicitur, quod ipse Facinus Canis cum dicta sua gente debebat ire contra homines partis Guelphæ agri Bergomensis ad destruendum eorum habitationes, & bona ipsorum Guelphorum. D Nota, quod die Mercurii XXIV. dicti præfatus Facinus Canis Capitaneus ut supra, fecit ponere unam bombardam secus Rocham de Urgnano, quæ Rocha tenebatur ad postulationem dicti Domini Johannis Picenini Vicecomitis. Et incepit trahi facere plures lapides in dicta Rocha. Et die Jovis XV. fecit extrahere plures lapides in dicta Rocha cum dicta Bombarda, & ipsa die accepta fuit de Cittadella Bergomi una alia bombardam grossa, & fuit conducta Urgnanum. Nota, quod die Jovis XV. dicti prælibatus Dominus Facinus Canis mandavit de ejus gente homines equestres circa M. & pedites & balestrerios circa D. & cum eis erat Salaris de la Sale cum una brigata Bergomensium equestrium & pedestrium ad loca de Petrengo, Scantio, & de Roxiate. Et in ipsis Terris intraverunt per vim, & fecerunt magnas robarias, quid de bestiis, vino, blado, carnibus falsis, drappis, gallinis, porcis; & multos captivos fecerunt, quos aliqui duxerunt ad locum de Spirano, ubi erat dictus Dominus Facinus Canis, & aliqui ad Terram de Urgnano, quæ Terra tenebatur per gentes dicti Domini Facini,

ai, exceptâ Rochâ, & combusserunt ipsas tres Terras, & multos Guelphos interfecerunt. Nota, quod die Dominico XVIII. dicti in mane homines, qui erant, & tenebant dictam Rocham de Urgnano videntes, quod non valebant, nec poterant tenere dictam Rocham ad postulationem prælibati Domini Johannis Picinini Vicecomitis, qui se faciebat Dominum & Patronum Bergomi, reddiderunt dictam Rocham Nuntio, seu Nuntiis prælibati Domini Facini Canis Capitanei Illustrissimi Principis Domini Johannis Mariæ Vicecomitis Ducis & Domini Mediolani & Bergomi &c. & hoc nomine prælibati Domini Ducis; & ipsa die erat terminus, quo se debebant reddere, nisi haberent succursum à prælibato Domino Johanne; & ipsos in dicta Rocha existentes dimiserunt ire pro factis suis. Die XIX. dicti prælibatus Dominus Facinus Canis recessit à loco de Spirano, ubi moram faciebat cum una parte suarum gentium, equitavit ad Terram de Alzano cum brigata sua, scilicet cum equis MM. & pluribus, & cum pennonis, bandieris, & stendardis intravit in dictam Terram de Alzano, & ibi multas robarias fecerunt de bladis, lectis, utensilibus, porcis, gallinis, bestiis, & multos homines ceperunt pro captivis, ut dicitur. Erant enim numero plusquam C., quos aliò duxerunt, inter quos fuit unus Honophrius Sturionus de Clenetio, comburendo domos de la Ranicha de Turre Boldono, & domum quondam Mafoli de Brembate sitam in eo loco de Turre. Et dicitur, quod saccomani XX. de brigata dicti Domini Facini interfecti fuerunt in dicto loco de Alzano, & plures Guelphi fuerunt interfecti numero circa X. & de Bergomensibus erant pauci propter debilem ordinem datum per illos de Suardis. Et ipsa die interfectus fuit Sanctus dictus Mozus de S. Gallo per illos de Poltranicha, de Sorisole, & de Post-cantu. Et nota, quod ipsamet die dictus Facinus cum sua brigata retornavit ad eorum habitationes; & ipsamet die interfecti fuerunt Rex de S. Gallo, & Cisca de Bonate in loco seu territorio de Seriate. Die XXVIII. Octobris dicti anni Facinus Canis cum sua brigata ivit ad loca de Capriate, & de S. Gervasio, & fecit trahere bombardas in Turrim Albam, quæ est circa Pontem de Tritio; & pugnabat cum hominibus existentibus in loco & Castro de Tritio, qui viriliter veniebant citra Pontem contra gentes dicti Facini Canis, & volendo construere bastias super dicta ripa. Et die penultimo Octobris idem Facinus Canis pugnavit personaliter cum illis, qui erant in Corna de S. Gervasio ad instantiam illorum de Coleonibus existentibus in Castro de Tritio. Et tandem per vim habuerunt dictam Cornam; tamen fugierunt illi, qui in ea Corna erant in Castrum de Tritio per pontem, & in qua Corna erat maxima multitudo vini & victualium, quam gentes dicti Facini habuerunt. Et dicebatur, quod Dominus Franciscus Vicecomes debebat venire ad instantiam prælibati Domini Domini Ducis Mediolani &c. Tritium pro pugnando contra illos, qui erant in dicto Castro, nec non pro ordinando, quod bastiæ deberent fieri circa dictum Castrum. Et Dominus Franciscus Vicecomes unâ cum maxima comitiva gentium equestrium & pedestrium, & cum una maxima peditum comitiva quid de Populo Mediolani, quid de Ulzinate, & de Galbiate numero plusquam sex mille & cum bombardis applicuit ad locum de Tritio, & contra dictum

A Castrum Tritii, & Castrum Vetus faciebat trahere bombardas infinitas à parte Mediolanensi. Et ipse Facinus faciebat extrahere contra ipsum à parte Bergomensis, & in quo Castro dicebatur, quod erant spectabilis Dominus Johannes Judex, & Testinus fratres & filii quondam nobilis Domini Guardini de Coleonibus, Pohnus, & Petrus fratres filii quondam naturales Domini Guidoti de Coleonibus, qui dictum Castrum Tritii tenebant contra voluntatem præfati Domini Domini Ducis, & totius partis Gibellinæ. Et in eo Castro erant buccæ personarum plusquam MCC. & homines forenses armigeri plusquam CC. cum equis CC. Et videntes ipsi de Coleonibus, quod non poterant resistere tam gravibus ictibus bombardarum die IX. Novembris venerunt ad pacta cum dictis Dominis Facino, & Francisco Vicecomitem. Ea, quæ in ipsis pactis continentur, nesciuntur: sed ipsi Domini Franciscus & Facinus recesserunt à dicto Castro cum suis gentibus, & ipse Facinus ivit hospitatum Ciseranum, & misit Bergomum infrascriptas literas infrascripti tenoris scilicet:

B *Egregii, & honorandi Amici carissimi. Notificamus vobis, quod inter Illustrissimum Dominum Dominum Ducem Mediolani, & tenentes Tritium, firmata est tregua tribus mensibus proximè futuris duratura, quæ in Mediolano & Tritio proclamabitur die crastina XII. instantis. Datum Ciserani die XI. Novembris dicti Anni MCCCCV. Subscriptio literæ. Facinus Canis Alexandria &c. Mansio literæ. Egregiis, honorandisque Amicis nostris Potestati, & Antianis Civitatis Bergomi. Et quæ tregua proclamata fuit in Bergamo, & in locis consuetis.*

C Die Veneris XIII. Novembris Johannes quondam Domini Guelmi Militis de Suardis intravit in Morengum, & in Castro Morengi, & dominium dictæ Terræ & Castri accepit, & possessionum ac terrarum Morengi. Et hoc vigore literarum Illustrissimi Principis Domini Johannis Mariæ Ducis Mediolani, Bergomi &c. qui largitus fuit Domino Johanni prædicto, ut toto tempore vitæ suæ possit & valeat gaudere & percipere omnia facta, jura, & data dictæ possessionis de Morengo. Die Jovis XIX. dicti Facinus Canis Capitaneus ut supra accessit à loco de Ciserano, ubi hospitatus erat, & levavit campum suum cum tota sua brigata, & ivit versus partes Brixienfes, & reliquit quasi totum Planum Bergomi consumtum victualium, & bestiarum à laborerio. Et dicitur, quod ivit cum ipsa ejus gente usque in Burgum Sancti Johannis urbis Brixie, & stetit in colloquium cum Segnoro Pandulpho tractando pacta pacis seu treguæ cum Illustrissimo Principe Domino Domino Duce Mediolani. Die V. vel circa mensis Decembris idem Facinus Canis recessit à partibus Brixie, & ivit versus Mediolanum, & fecit cum Domino Segnoro Pandulpho ipse Facinus suo & nomine Magnifici Domini Domini nostri, & Domini Comitum Papie, treguam valituram per unum mensem & ultra per octo dies, incipiendo die VI. dicti. Et ipse Segnorus Pandulphus præfente & consentiente Domino Johanne Picenino de Vicecomitibus, suo, & nomine & vice Dominorum Cremonæ, & Cremæ, Pandini, Martinengi, & hominum Guelphorum de Bergamascha, exceptis illis de Coleonibus, cum certis capitulis contentis in dicta tregua, & de hoc fuit facta publica Crida per urbem Bergomi die XIII. dicti. Nota, quod die V. Decembris interfecti fuerunt Joseph de Borellis de Desinzano, & frater ejus per

per filios quondam Bugati de Cumenduno. Nota, quod in Bergamo divulgatum fuit die V. dicti, quod dum exercitus Venetorum steterisset pluribus mensibus elapsis circa urbem Paduæ cum maxima quantitate equestrium & pedestrium circa homines triginta millia, de quibus erant Capitanei ad postulationem ipsorum Venetorum spectabiles Milites Dominus Jacobus de Verme, Galeatius de Mantua, Paulus Savellus, & certi Nobiles Venetiarum, & aliunde, & ipsam Civitatem obsederunt taliter, quod aliquis exire non poterat. Et dicitur, quod homines Populi Paduæ concorditer ceperunt Dominum Franciscum de Carraria tunc Dominum Paduæ, & dederunt pro captivo prælibato Domino Galeatio de Mantua, quem duxit Venetias ad præsentiam Domini Ducis Venetiarum. Et hoc fuit, ut fertur, de mense Novembris dicti anni. Die XI. dicti captum fuit Castrum de Bulterio per Benedictum de Coleonibus, Toninum Birlini, & certos alios ad postulationem illorum de Coleonibus in Tritio existentibus. Et hoc tempore noctis; & dicebatur, quod eis aperta fuit Porta dicti Castri per quemdam Jacominum de Tertio generum. Peregrini de Mascharonibus, & certos alios, & in ipso Castro erant, ut dicitur, plusquam somæ D. bladi, & plaustra C. vini, & maximæ supellectiles de valore Florenorum plusquam quatuor millium. Et in quo Castro erat Fachinus de Adelaxiis, & Dominus Merinus de Suardis, & plures alii Gibellini, qui fugerunt clam de dicto Castro; & ipsa die captus fuit Tonolus Ochæ per Johannem Pagini de Caprino, & certos alios Guelphos, & ipsum duxerunt Caprinum pro captivo. Die XI. dicti horâ V. noctis certi Gibellini intraverunt clam in dicto Castro de Bulterio, & ceperunt dictum Benedictum de Coleonibus, & certos alios existentes in dicto Castro, in quibus Gibellinis erant Martinellus Rossonum de Trivilio cum una brigata, & Petrus Cavacini de Sedrina cum una alia brigata, & quidam nomine Moscatellus stipendiarius cum una alia brigata. Et habuerunt totum bladum, vinum, massariam, lectos, & omnia existentia in dicto Castro. Et dicitur, quod ipse Benedictus erat cum focis octo in dicto Castro, qui Benedictus consignatus fuit pro havere & persona Castellano Rochæ Magnæ Bergomi, & fugit die XVIII. Februarii dicti anni, & erat die Jovis antedictam.

Die Mercurii XIX. dicti mensis Decembris captus fuit super territorio de Bonate superiori per homines XIII. stipendiarios illorum de Coleonibus commorantibus in Tritio Aloysius quondam Johannis Barilli, & ductus fuit in Castro de Carvico, ubi erat Birlus de Coleonibus Custos dicti Castri. Die Jovis XXVII. dicti, certi homines habitatores in Castro Tritii, non obstante tregua facta per Facinum Canem ex una parte, & dictos de Coleonibus ex altera parte, cucurrerunt & venerunt super territorio de Madore, & ibi ceperunt tres abiaticos quondam Domini Salvini de S. Gallo, quos duxerunt in Castro de Tritio pro captivis. Die XXI. dicti, homines habitantes in dicto Castro de Tritio nomine dictorum de Coleonibus ceperunt Canonicam de Pontirolo, & Campanile. Die XXIV. dicti in Vigilia Nativitatis Domini nostri Jesu Christi una maxima brigata gentium equestrium & pedestrium de brigata illorum de Coleonibus, stantium in dicto Castro Tritii, venit & posuit ignem in domibus suis in loco

Tom. XVI.

A de Levate, & derobaverunt omne id totum, quod potuerunt accipere; tamen pauca invenerunt, quia fugerant in Castro. Die XXVI. dicti in festo S. Stephani prædictæ gentes antedictam diem venerunt ad locum de Mariano, & ibi certas domos combusserunt. Nota, quod die Martis XXIX. dicti anno prædicto Indictione XIV. sub Palatio Communis Bergomi facta fuit electio Consulum Collegii Notariorum Civitatis Bergomi, in qua electione erant infra scripti de matricula Procuratorum, scilicet Petercinus de Agacis, Johannes de Ayardis, Jacobus de Barzizis, Bertulinus de Bariatis, Brunatus de S. Gallo, Georgius de Castiis, & ego Castellus, & Guielmus quondam Johannis de Redona. Et projectis fortibus electi fuerunt Consules Collegii Dominorum Notariorum infra scripti, scilicet per chartam ipsius electionis traditam, per Jacobum de Ambivere Notarium dicti Collegii, & per dictum Collegium confirmatum in Notarium & Caneparium dicti Collegii per chartam confectam per Betinum de Adraria. Notarium, Dominus Johannes de Ayardis pro Porta S. Stephani, Guielmus de Redona pro Porta S. Andreæ, Petercinus de Agacis pro Porta S. Laurentii, Castellus de Castello pro Porta S. Alexandri. Quod officium Consulatus incipit die primo Januarii dicti anni usque ad finem medii anni. Die Jovis ultimo dicti egregius vir Dominus Antonius de Vico-Mercato de Cremona intravit in officio Potestariæ Bergomi, & effectus fuit Potestas Bergomi & districtus, & fuit revocatus Dominus Johannes de Vistarinis.

MCCCCVI. die Jovis ante lucem per horas quatuor VII. Januarii dicti anni una maxima hominum quantitas armigerorum equestrium & pedestrium partis Guelphæ accessit ad locum de Curnasco, & clam intravit in dicto loco, & combusserunt unum sedumen Antonii de Clauduno habitantem in eo loco, & derobaverunt boves quatuor, & unum porcum, & in eo stallulo acceperunt unam gonellam panni blavati cum pomellis argenteis, & unam cincturam fulcitam argento, quæ erat pro usu Benignæ uxoris suæ, & de certis aliis rebus. Et plus duxerunt alios tres suos filios, seu combusserunt. Et in ea brigata erat Gambonus de Melioratis; & etiam combusserunt sedumen Antonii de Sulivanis, & certas bestias bovinas & alias res existentes in dicto Castro, nec non combusserunt unum aliud sedumen cum una mola à guado juris Nadini de Ferrariis, & ipsum Nadinum vulneraverunt de uno veretono in brachio sinistro. Et derobaverunt quatuor alias bestias bovinas, & ipsas robarias duxerunt aliò, & pro ut fertur, duxerunt in Castro de Tritio, vel in Castro de Bulterio; tamen non potuerunt aliquos interficere. Nota, quod die Sabbati IX. Januarii dicti anni suspensus fuit Petrus Cassina de Brembilla in Platea S. Leonardi, pro eo quod ipse una cum certis aliis suis focis cepit Pachymum de Croto futorem, & ipsum conduxerunt extra murum Bergomi, pro eo quod cepit Tristantem filium Zovaneti de Maronibus de Ponte. Et ipsum conduxerunt in Brembilla pro faciendo redimere; qui fugit ab eis; & pro eo quod ipse Cassina derobavit duos boves juris Gibellinorum super territorio de Madore, de quibus habuit pro sua parte libr. V. & solid. II. Die Jovis XIV. dicti egregius vir Dominus Guidinus filius quondam spectabilis Militis Domini Antonii de Suardis honorificè fecit ducere Dominam Catherinam filiam quondam Domini Zenonis olim

T t t

olim

olim Domini Moris de Suardis ad domum habitationis ipsius Domini Guidini, quæ levata fuit in Monasterio Dominae S. Luciae, ubi erat collocata, & statim quum ipsa Domina Catharina accessisset in domo habitationis ipsius Domini Guidini, ipsam debito modo desponsavit. Et die Veneris XXVIII. dicti anni & mensis peperit unam filiam, & impositum fuit nomen Tussina, & die XI. anni MCCCCX. dicta Domina Catharina peperit unum filium in Castro de Ponte S. Petri, qui fuit baptizatus die IV. Januarii MCCCCXI. & impositum fuit sibi nomen Comes Johannes Antonius. Die XIV. dicti accesserunt tempore noctis quidam Petrus Mattus de Modoëtia Guelphus cum certis suis sociis ad Castrum de Chiniolo, & ibi cum scalis furtivè intravit in Castro, in quo erat Thomaxinus quondam Corradini de Advocatis cum una brigata non faciendo custodiam in dicto Castro. Et ceperunt ipsum Thomaxinum cum certis aliis pro captivis, & uxorem dicti Thomaxini, in quibus erat cum ipso Thomaxino Contrus de Zuchis, qui se projecit extra murum dicti Castri, & projiciendo decessit. Et in eo Castro, ut dicebatur, erant circa somæ D. bladi, & circa plaustra XX. vini, & maxima multitudo lectorum, utensilium, & massaritiæ, quæ erant valoris plusquam Librarum sex milium. Et similiter habuerunt dicti Guelphi unam Turrim existentem in dicto loco de Chiniolo cum omnibus rebus in ea existentibus, & qui omnes Guelphi erant de illis, qui morabantur in Castro de Tritio. Die XVI. dicti Fachinus Sicchus de Caravagio Capitaneus Cittadellæ Bergomi pro Illustrissimo Domino Domino Duce intravit in Cittadellam Bergomi cum paghis XXV. & revocatus fuit Plevanus de Suardis quondam frater Zenoni de Suardis.

Nota, quòd die Dominico XIV. Februarii dum Barnabos filius quondam egregii Militis Domini Suardini de Forestis unà cum Isnardo filio quondam Compari de Lanzis, Chino filio quondam Andreæ de Guarneris de Gurgulacho, Johanne filio Bragati de Curno fornario, Betino de Vergetis de Triviolo, & Bertono futore habitatore de Ponte, venirent à Mediolano, applicuerunt ad Castrum de Tritio cum salvo conductu facto per Dominum Johannem quondam Domini Guardini Coleonum, Petrum, & fratres & filios quondam naturales Domini Guidoti Coleonum, & sub ipso salvo conductu veniebant versùs Bergomum. Et quum fuissent in Foppis de Raude, ecce septem stipendiarii equestres venerunt eis obviam dicentes: *Vos estis captivi*. Et tunc ipse Barnabos & socii responderunt eis dicentes: *Nos bene habemus salvum conductum à Dominis de Coleonibus existentibus in Tritio*. Et ipsi stipendiarii dixerunt ipsi Barnabovi, & sociis: *Deponite arma vestra apud nos*. Et ipsi tamquam infumti & bagori dederunt arma, lanceas, spathas, & dagas, quas habebant in manibus, dictis stipendiariis; & habitis dictis armis prædicti stipendiarii conduxerunt ipsos Dominum Barnabovem & socios usque ad Castrum de Carvicho, & postea ad Terram de Caprino, ubi eos duxerunt pro captivis. Et acceperunt eis eorum equos, equas, & arma, quæ habebant, quæ omnia incantata fuere. Et dicitur, quòd venit pro quolibet dictorum stipendiariorum Floren. LXXXVI. Et die XIII. dicti dictus Johannes filius Bragati tempore noctis se desimbogavit cum dicto Betino de Vergetis, & alii focii erant in fortiam Tuzani, & Brocardi de Rotha, & certorum aliorum fe-

A quacium, & ad eorum instantiam omnes prædicti ducti fuerunt ad Scantium, excepto Bertono futore, qui fuit occisus, nec non dicto Betino de Vergetis, qui similiter fuit mortuus. Et qui Chinus, & Isnardus, & quilibet eorum accesserunt Bergomum die XV. Martii, soluta redemptione facta per eos; & dictus Barnabos ante post certos dies relaxatus fuit precibus Homiciden de Forestis. Nota quòd die XXII. dicti Leonardus filius quondam Betini de Crema habitator viciniae S. Stephani repertus fuit mortuus in una stalla sita in dicta domo; & dicitur, quòd Antonius de Guidotis de Cenate unà cum quodam ejus famulo dicto Gobbo de Mediolano interfecit dictum Leonardum cum uno capistro, & ipsum sepelierunt in dicta stalla. Et per Dominum Judicem Maleficiorum Domini Antonii de Vico-Mercato de Crema Potestatis Communis Bergomi factus fuit processus contra dictos Antonium, & Gobbum, & non comparuerunt, nec ullam defensionem fecerunt. Et propter hoc idem Dominus Potestas eos condemnavit, scilicet quòd ipsi ducantur super una carretta ad locum justitiæ, & cum tenalio ardente deberent attenajari, & postea deberent poni super una rota alta brachiorum XII. & ibidem pro se deberent mori, & hæc condemnatio facta fuit die III. Aprilis MCCCCVI.

C Nota quòd die V. Martii una maxima quantitas armigerorum existentium in Castro de Tritio ad postulationem illorum de Coleonibus cucurrerunt & venerunt super territoriis de Triviolo, & de Curno, & partibus circumstantibus, & ibidem maxima damna dederunt, scilicet quòd ceperunt & conduxerunt multos ad Castrum de Tritio, & aliis proximis diebus sequentibus venerunt ad locum de Oxio inferiori: tamen nullam læsionem fecerunt, nisi quòd combusserunt certas domos existentes in dicto loco de Oxio inferiori. Nec non cucurrerunt ad locum de Oxio superiori, sed ibi nullam læsionem fecerunt, pro eo quòd homines dicti loci se defenderunt cum balestris. Nota quòd die XI. dicti multi & multi armigeri numero circa . . . bene armati de brigata Segnoris Pandulphi, ut dicitur, venerunt tota nocte per Palazolum usque ad Castellazum situm in territorio de Calve, & usque ad locum de Alze, & Coloniolum, & ceperunt de hominibus Coloniolæ VI. inter quos erat Milanisus. Et ipsi de Coloniola ceperunt unum de ipsis hominibus armigeris, quem interfecerunt, & ceperunt octo homines de Stezano; & plures bestias bovinas, quos duxerunt pro captivis Martinengum. Et dicitur, quòd in illis hominibus armigeris erat Dominus Johannes Picininus Vicecomitem cum sua brigata contra homines Bergomenes; & etiam inter alios ceperunt Catelanum filium Zagni de Mariano prope Castellazum, quem alio duxerunt. Nota, quòd die Sabbati XX. dicti gentes, quæ stabant in Castro de Tritio forenses, & in quibus dicitur, quòd erant multi ex Coleonum familia, accesserunt ad locum de Curte Mathica, & ibi dictam Terram combusserunt, & quasi omnes domos, & torcular Paritiæ filiae quondam naturalis Domini Francisci dicti Cicini de Suardis; & derobaverunt ea omnia, quæ invenerunt in dicta Terra. Nec non iverunt & cucurrerunt per territoria de Oxio inferiori, superiori, Mariano, Almine, Albenio, Triviolo, & Ponte S. Petri, Curno, & Longulo usque ad Legrantiam juris Monasterii de Astino; & etiam iverunt ad locum de Bonate superiori, ubi pugnaverunt cum homi-

hominibus dicti loci de Bonate, & cum certis stipendiariis forensibus existentibus ad stipendium hominum de Bergamo. Et ibi facta fuit una maxima pugna, & interfecerunt quemdam colonum illorum de Vegiis existentibus in eorum sedumine, & combusserunt totam habitationem Aloyxii de Barillis, exceptis canepa, & turri. Et de ipsis forensibus multi & multi vulnerati fuerunt cum balistris; & ipsi forenses acceperunt de habitatione illorum de Vegiis quatuor pulchras balistas valde bonas, & quatuor bombardellas furnitas, & certas bestias bovinas. In quibus forensibus erat quidam nomine Cittus de Roma caput Lancearum. C. vel circa, qui ante per paucos dies dicebatur se velle venire ad stipendium Communitatis partis Gibellinae de Bergamo. Die Jovis XXV. dicti decessit Aloysius filius quondam Provisti de la Sale ex uno vulnere lapidis facto per Jacobum quondam Michaelis de Suardis die XIII. instantis in domo sive curia Domini Zinini Militis de Suardis. Die Veneris XXVI. dicti una maxima quantitas gentium equestrium Segnoris Pandulphi, quæ stabat super territorio Brixienfi, accessit Martinengum, & posuit plures insidias circa locum de Comuni Novo. Et ceperunt super dicto territorio de Comuni Novo prope ipsum locum homines XXII., & plures, inter quos erat Mangiavacchinus, Sanctinus filius Peregrini de Zonio, duo filii Guidoti de Zucchis, qui Guidotus captus erat per certos dies ante, & ductus ad locum de Martinengo; & erat etiam Facinus de S. Gallo, & tres coloni Domini Johannis Domini Salvini de S. Gallo, quos omnes duxerunt pro captivis in Martinengo. Die Martis XXX. dicti Antonius dictus Serinus de Barziziis decessit morbo. Die Mercurii ultimo dicti accessit una maxima multitudo gentium armigerorum equestrium de brigata Segnoris Pandulphi, quæ dicitur esse homines D. super territorio de Letetibus; & ibi cum eorum insidiis & aguaytis acceperunt unam quantitatem vaccarum, manzorum, & pecudum, quæ erant illorum de Brignano. Et videntes & audientes homines de Colonio, & de Letetibus, occurrerunt contra illos, qui ducebant dictas bestias versus Martinengum, & tunc aguaytum, quod fecerant ipsæ gentes Segnoris Pandulphi, fuit discoopertum. Et tandem ceperunt de illis de Colonio VIII. homines, pro ut in Bergamo dicebatur, inter quos fuit Magister Bonetus de Carminaris, & Petrus filius Jacobi Zufardi, & interfecerunt Cermatum de Pisentibus habitatorem de Colonio.

Die III. Aprilis Sabbato Olivarum interfectus fuit Bonadeus de S. Peregrino habitator in Casteneta Gibellinus per certos Guelphos, qui venerant à Redona, & hoc fuit ultra Murgulam de Fara, portando stramen versus Montem de Fara. Die Martis VI. dicti, Jacobus filius quondam Francisci de la Crota, unus filius Quadri, unus de Cene, & unus de Calzinate cum duobus aliis sociis Guelphis capti fuerunt per quemdam nomine Moscatellum, & certos alios socios de brigata Gualdrissi de la Valle, qui erant numero XXVI. & ducti fuerunt in Burgo S. Leonardi, & acceperunt eis sex equas cum eorum armis. Et Dominus Johannes Domini Salvini de S. Gallo emit ab ipsis stipendiatis duos ex ipsis captivis, scilicet illum de Cene, & illum de Calzinate, qui vocatur Johannes, pro Ducatis XXX. valoris Librarum LX. & occasione Mangiavacchini, qui carceratus erat in loco de Martinengo. Et Dominus Pecinus de Lanzis

Tom. XVI.

A emere volebat dictum Jacobum de la Crota, sed non potuit. Et nota, quod die X. dicti, Marchettus & Johannes tempore noctis fugerunt propter malam custodiam, sed ipse Johannes fuit inventus cum bogis super uno solario Fratrum Humiliatorum de Rasolo, & reducti fuerunt ad domum dicti Domini Johannis Domini Salvini de S. Gallo pro captivis. Die Sabbati X. dicti captus fuit Gratiolus Salvini de S. Gallo super territorio de Madore per stipendiarios de Tritio, & ductus fuit in loco & Castro de Tritio, & ceperunt etiam quemdam nomine Fachium de Monasterolo habitatorem de Madore, cui amputaverunt unam manum, & postea dimiserunt ire cum manu in sinu. B Die XI. dicti relaxatus fuit à carceribus Tritii pro Ducatis LX. & uno carro vini idem Gratiolus. In Christi nomine, amen, die Paschatis Resurrectionis Domini XIII. dicti in publico Consilio & Congregatione Societatis Consortii Domine S. Mariæ Majoris Bergomi, & in domo dicti Consortii sita in vicinia S. Euphemie Civitatis Bergomi electi fuerunt Jacobus filius quondam Domini Peterboni de Barziziis, & Antonius Bayfollæ Notarii in Notarios publicos dicti Consilii ibi præsentis & consentientes, ad scribendum, notandum, dictandum, & faciendum omnia opportuna, & quæ sunt necessaria fieri circa negotium dicti Consortii. Et hoc propter mortem Antonii dicti Serini de Barziziis olim Notarii dicti Consilii, in qua electione fuerunt infra scripti, Reverendus Dominus Presbyter Mordinus de Botanuco Canonicus Bergomi, & Patronus dicti Consortii, & sapientes & discreti viri, Dominus David de Brembate Judex & Minister dicti Consortii, Antonius de Rusticis de Triviolo, dictus Scandella, Judex, Johannes Petrini de Leucho Caneparius generalis dicti Consortii, Michael de Locate, Martinus de Clusio, Assandrinus de Zonio, Castellus de Castello, Guidinus de Melle Calegarius, Ariginus de Cuchis, Jacobus de Biffis, Johannes Sutor, & multi alii de dicto Consortio, pro ut constat Instrumento rogato per Duxinum de Blotis Notarium die dicto. C Tamen reservatum fuit ad taxandum salarium ipsis Antonio & Jacobo Notariis. Et nota, quod ego Castellus electus fui per dictum Johannem in Consiliarium dicti Consortii unà cum XI. aliis more solito, quorum officium durat solummodo per unum annum, secundum quod constat Instrumento rogato per supra scriptum Antonium dictum Serinum de Barziziis, tunc Notarium dicti Consortii die Februarii proxime præteriti.

D Nota, quod die Martis XX. Aprilis dicti, Dominus Assandrinus de Bongis duxit, seu ducere fecit ad maritum Dominam Maraveliam de Maraviliis de Mediolano ejus uxorem, & olim uxorem Domini Johannis olim Domini Guidini de Rivola à loco de Seriate ad Castrum de Redona; & ibi factum fuit maximum convivium & festum per Guelphos rebelles Civitatis Bergomi, durante durissima guerra inter Guelphos & Gibellinos. Nota, quod quodam die Martis dicti positum fuit campum contra Castrum de Tritio, in quo erat spectabilis Dominus Johannes quondam Domini Guardini de Coleonibus, Pohus & Petrus ambo fratres & filii quondam Domini Guidoti de Coleonibus unà cum maxima quantitate equestrium & pedestrium, rebelles Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis Mediolani &c. Domini generalis. Et hoc propter spectabiles Milites Domini

T t t 2

num

num Jacobum de Verme, & Galeatium de Mantua generales Capitaneos prælibati Domini Domini, cum una maxima quantitate equestrum, numero plusquam quinque millia, & peditum in magna quantitate, & hominum, guastatorum M. & plus, & maxima quantitate plaustrorum oneratorum lignaminum, & bastitarum factarum in Mediolano plusquam quinque millium, & bombardarum & ædificiorum, proponendo & inficando bastias contra dictum Castrum, ac etiam pro faciendo pontes super Abduam pro transeundo citra & ultra Abduam. Die Veneris XXIII. dicti, quidam nomine Sarapanus unus de Capitaneis præfati Domini Jacobo de Verme per vim intravit in Castrum de Brembate inferiori cum sua brigata. Quod Castrum tenebatur nomine illorum de Coleonibus habitantium in Castro Tririi; & in quo Castrum erat modica quantitas vini, & victualium, & homines XVIII., quos pro captivis habuerunt, & dicti homines armigeri habuerunt Castrum, & omnia, quæ in eo erant. Die dicto anni dicti una alia quantitas hominum armigerorum habuerunt Castrum de Marne, in quo erat Andriolus quondam Domini Marci de Advocatis, & unus ejus frater, cum certis pactis, & dimiserunt eos ire ad locum seu Castrum de Sui-xio juris illorum de Advocatis, & pauca victualia in eo invenerunt; & dicti homines armigeri retinent dictum Castrum de Marne. Die XXIV. dicti in festo S. Georgii ille spectabilis Miles Dominus Galeaz Mantuæ Capitaneus ut supra cum una magna hominum quantitate armigerorum accessit ad Castrum illorum de Advocatis pro recipiendo dominium dicti Castri. Et ecce Zoanettus de Advocatis cum certis suis parentibus se reddidit ipsi Domino Galeatio, & dedit dominium dicti Castri ipsi Domino Galeatio & ejus brigatæ, & statim fulcivit gentibus suis, & nullam læsionem fecit ipsis de Advocatis suis, nisi quod secum duxit Dominum Zoanettum. Die & anno dicto idem Dominus Galeaz cum ejus brigata ivit Chinio-lum, & invenit Castrum ipsius loci derelictum ab hominibus partis Guelphæ, qui ipsum Castrum & Terram tenebant nomine illorum de Coleonibus, qui stabant in Tritio, in quo Castrum invenerunt certam quantitatem farinæ & vini & multa massaritia. Et ipsum Castrum fulcivit de gente sua ad custodiendum nomine prælibati Domini Domini Ducis, & combusta fuit tota Turris illorum quondam Domini Johannis de familia de Advocatis, & fecerunt derocari Castrum & tectum dictæ Turris, sub qua Turri erat Bertolaxius quondam Laurentii de Advocatis, qui se reddidit eis. Die X. Madii dicti datum fuit Castrum Thomaxino de Advocatis pro Flerenis L. auri, in quo intravit cum pluribus suis amicis, & quasi nihil in ipso Castrum invenerunt. Nota, quod die XXIV. Aprilis dicti quondam die Sabbati quum ipse Dominus Galeaz habuisset dicta duo Castra de Sui-xio & de Chiniolo, & dimisisset bonam custodiam in ipsis Castris, venit ad locum de Medolaco, ubi erant tunc rebelles & inimici prælibati Domini Domini nostri cum suis gentibus, & descendit ab equo, & accepit in brachio unum targonum, & ivit prope rastellum dicti Castri de Medolaco hortando suas gentes, ut viriliter pugnarent contra ipsos rebelles, qui tenebant ipsum Castrum nomine præfatorum de Coleonibus. Et ecce unus veretonus venit de dicto Castrum, & dedit in uno oculo ipsius Domini Galeatii, & perforavit cerebrum ipsius.

A Tamen habebat unum capellum in capite, & ex ipso ictu statim cecidit per terram, & expiravit; & vix potuerunt recuperare corpus ejus, & illud aliò duxerunt; sed volentes illud corpus recuperare multi de Gibellinis quid de ejus brigata, & quid de Bergomensibus fuerunt vulnerati; & causâ dictæ mortis reliquerunt ipsum Castrum ipsa die dicti Gibellini. Nota, quod die Mercurii XXVIII. Aprilis dicti Zininus Sutor veniens à Mediolano derobatus fuit super territorio de Oxio inferiori per certos stipendarios Magnifici Domini Domini de Pisis, scilicet Fustanum, & Franzolum de Mezate de certis spitiariis. Item derobatus fuit dictus Zininus de Libris CCVI. quas dederat Paxino filio Zamboni de Stabello pro portando Mediolanum pro emendo certas quantitates panni lanæ. Qui captus fuit super territorio Mediolani, & ductus fuit Modoetiam pro captivo; & accepti fuerunt dicti panni, & una equa cum certis aliis rebus. Die dicto certi Guelphi de Sorisole, de Poltranicha, & de Postcantu, de Anesie, de Alzano derobaverunt bestias bovinas numero XXXVI. vel circa super pascuis de Drozio, quæ bestię erant certorum de Lemen, & de Valle Breni, & ceperunt pueros V. qui eas custodiebant, & aliò duxerunt. Die Jovis XXIX. dicti, certi Gibellini de Lemen, iverunt Sorisole, & interfecerunt Cavallum de Sorisole, & unum alium. Nota, quod campum de Tritio fuit super territorio Mediolanensi, factis & ordinatis bastiis contra dictum Castrum Tririi, & accessit die VIII. Madii tamen dimissis in dictis bastiis bona custodia peditum & balestriorum D. & equitum C. & plurium; & dicebatur, quod homines dicti campi recesserunt à dicto campo de Tritio, & volebant ire super territorio de Laude pro guastando eorum blada. Et quæ omnes bastię combustæ fuerunt per illos de Coleonibus die XX. XXI. & XXII. dicti anni.

D Die Mercurii XII. Madii captus fuit Cochonus de Zonio per certos Guelphos Vallis Brembanæ, de Sorisole, & de Poltranicha, & ductus fuit Alzanum; & ipsi Guelphi numero XXX. vel circa acceperunt duas vaccas, quæ erant dicti Cochoni, & duas alias vaccas, quæ erant Petrini de S. Petro Orzio, & unum manzum, qui erat Petercini & Ambrosii fratrum & filiorum quondam Raynaldi de Agazis, & aliò duxerunt; & volens ipse Ambrosius se defendere, fuit vulneratus de uno veretono in una tibia. Die dicto dum certi latrunculi partis Guelphæ venissent in obsidionem prope Terram de Urio numero circa XXI. causâ volendi interficere de Gibellinis, & robandi, ecce supervenit quidam Stephaninus quondam Johannis Algisii de Stabello & brigata Gualdrisii de la Valle Capitanei CC. hominum & equitum pro parte Gibellina Bergomi cum hominibus armigeris de dicta brigata XXIII. & ibi invenerunt dictos latrunculos Guelphos numero XXI. & invicem pugnauerunt. Tandem dicti stipendarii Gibellini interfecerunt tres de dictis Guelphis, quorum nomina ignorantur. Et ceperunt XI. pro captivis, quos duxerunt in Burgo S. Stephani, inter quos erat quidam Betynoja de la Costa colonus Georgii de Barienis, Pezana de Turre Boldonum, Jacobus maritus Zuanetæ, Prefavallus quondam Bressani de Muzo, Salvinus Tegnossus Rafani Falicia de Seriate, Bernardus de Redona, & unus filius Conforti de Netis. Nota, quod in Bergamo significatum fuit, quod die Dominico XVI. Madii Illustrissimus Princeps

ceps Dominus Dominus noster fecit ponere campum de gentibus suis equestribus & pedestribus in maxima quantitate contra Civitatem Laudensem, in qua erat Dominus Johannes de Vignate de Laude pro Domino Laude. Tamen dicebatur, quod fecerat ponere dictum campum causâ secandi & guastandi eorum blada, & faciendi eis guastum. Et erant Capitanei generales Dominus Jacobus de Verme, & Valeranus de Thienis de Vicentia, & Serapanus Subcapitaneus cum eorum gentibus. Die XIX. dicti interfecti fuerunt Barberius de Lemen, Gratiolus Bayfolse de Lemen, & fuerunt vulnerati Gapinus de Ceresolis de Lemen de Lancea, & Borzaga de Lemen, & tres alii de Lemen per Guelphos de Valle Imania, & certos stipendiatos equestres, qui stabant Tritium. Die Sabbati XXII. dicti interfectus fuit Thomaxius de Betarolis de Roxiano Guelphus per certos Gibellinos super Montem Tosilii Vallis Tegetis, ubi vangabat.

Die Lunæ VII. Junii interfectus fuit Regutius de Ceresolis per Guelphos de Lemen superiori prope Portam desuper Lemen, & tunc fuit occisus unus ex Guelphis. Nota, quod die VII. dicti divulgatum fuit in Bergamo, quod una maxima multitudo gentium armatarum partis Guelphæ agri Bergamensis die IV. dicti mensis accessit circum circa Turrim novam de Albino, & ipsam circumdederunt cum fossis & stangatis & bastiis, taliter quod persona aliqua non poterat dare succursum illis in dicta Turri existentibus; & dicebatur, quod in ipsa Turri non erat nisi Albriginus Dardanorum de Albino cum duobus filiis suis. Nota, quod die Martis VIII. dicti dum Gualdrifus de la Valle Capitaneus stipendiariorum Bergomi unâ cum sua brigata iret Albionem in succursum illorum in ea Turri existentium, quid de Gandino & contratis ejusdem, ecce dicti Guelphi numero, ut dicitur, M. & circa homines XL. equestres cavaverunt dictam Turrim usque prope celtrum ipsius Turris, & posuerunt ignem in dicta Turri. Et statim ipsa Turris derocavit & deruinavit mediam partem, & cum ipso Albrigino, & duobus ejus filiis, qui statim mortui fuerunt; & decessit etiam unus ex stipendiatis nomine Guilielmus de Valle Breni, qui de uno veretono fuit vulneratus. Et nullus ex ipsis Guelphis fuit læsus. Et die dicta destructa fuit ipsa Turris per dictos Guelphos. Dum homines Gandini, Vertuæ, & partium circumstantium, ac Vallis Camonicæ volentes venire in succursum dictæ Turris, accesserunt in Valle Seriana inferiori, videntes se aliquid non posse facere in servitium Gibellinorum in dicta Turri existentium, ut supra destructa, reverterunt ad eorum loca; & etiam dicti Guelphi venerunt obviam ipsis. Et dicitur, quod interfecerunt duos de Gandino, & duos de Vertua, & plures Vallis Camonicæ, & ipsa die VIII. dicti prædicti Guelphi accesserunt circa Castrum de Albino quondam Philippini de Piano volentes capere dictum Castrum ibidem pugnando contra existentes in dicto Castro; & dicebatur, quod multi ex dictis Guelphis fuerunt vulnerati de veretonis, & unus ex eis fuit interfectus de veretonis. Videntes se non posse pugnare contra dictum Castrum die X. dicti recesserunt ab hinc. Nota, quod in Bergamo divulgatum fuit, quod die XXI. & XXII. Junii homines de Coleonibus existentes in Tritio per vim combusserunt bastias quatuor, quæ erant factæ contra dictum Castrum Tritii pro Comuni & hominibus de Mediolano. In una ex

A ipsis bastiis erat Bastardinus de Comestabilis Lancearum & balesteriorum, & in aliis bastiis erat una maxima quantitas balesteriorum, in quibus fuerunt ex ipsis balesteriis & alios acceperunt existentes in dictis bastiis ad pacta, & dimiserunt ire cum eorum armis & rebus; tamen dicebatur quod de brigata illorum de Coleonibus plures interfecti fuerunt & vulnerati; sed tamen habuerunt dictas bastias, & de quibus bastiis erat Capitaneus quidam nomine Barnabas Leonellus pro Magnifico & Illustrissimo Domino Domino Duce &c. Et dicebatur, quod Marzinus de Rotha inter alios Guelphos fuit interfectus de uno veretono. Die XXVII. Julii decessit Maffeus Bertrami de Suardis. Die Dominico primo Augusti Gualdrifus de la Valle Capitaneus Lancearum ad serviendum Comuni Bergomi cum equis CXIII. & cum una maxima quantitate peditum de Bergamo, de Villa de Lemen, & cum quibus erat Teuthaldus filius quondam naturalis Domini Zinini de Suardis, & Johannes filius quondam naturalis Domini Pecini de Lanzis, summo mane intraverunt in Terram de Albino, & ibidem combusserunt quasi omnes domos & tegetes, exceptis Turribus, quas non potuerunt habere. Et maximam robariam fecerunt de bestiis, blado, pannis, & aliis rebus existentibus in dicta Terra de Albino. Et eisdem de Albino statim venit in succursum certa quantitas hominum, sic quod ipsos Gibellinos fecerunt fugere, & interfecerunt quemdam nomine Buronum fratrem Boneti de Sudurno; sed si de Guelphis mortui fuerunt, ad præsens non dicitur. Die Martis III. dicti Domina Marfilia uxor Marfilii filii Domini Guidini de Suardis venit ad maritum à Modoëtia Bergomum. Literæ transmissæ per Illustrissimum Principem Dominum Dominum nostrum Dominum Potestati Bergomi causâ treguæ.

Dux Mediolani &c. Tandem adjuvante illo, à quo cuncta bona procedunt, per mandatum Magnifici fratris nostri carissimi Domini Caruli de Malatestis Arimini &c. partium infrascriptarum conclusa est tregua inter scilicet Illustrissimum fratrem nostrum carissimum Comitem Papie & nostros ex una parte, & Magnificos viros Dominum Johannem de Vignate, & Georgium Benzonom & suos ex altera, quatuor mensibus duratura, qualem videbis per copiam introclusam, reservato tamen sibi præfato Domino Carolo arbitrio prorogandi & diminuendi terminum dictæ treguæ pro beneplacito suo. Propterea volumus & tibi mandamus, quatenus treguam ipsam proximam die Dominico gloriosæ Virginis Mariæ XV. mensis instantis proclamari publicè facias, & proclamatam inviolabiliter observari, de receptione præsentium illico rescribendo, & subsequenter feceris in præmissis. Datum Mediolani die XI. Augusti MCCCCVI. Exterior: Egregio Viro Domino Potestati Bergomi.

E Nota, quod erat tunc Potestas Dominus Antonius de Vico-Mercati de Crema. Infrascripta sunt capitula treguæ & sufferentiæ factæ per Magnificum Dominum Carolum de Malatestis Arimini &c. compromissum inter Illustrissimum Principem, & Excelsam Dominum Dominum Comitem Papie cum eorum & cujuslibet eorum fidelibus & subditis ex una & pro una parte, & Magnificos viros Dominos Johannem de Vignate, & Georgium Benzonom &c. & ipsorum & cujuslibet eorum fideles, & subditos ex altera & pro alia parte, & qualibet earum de per se ex pluribus partibus &c.

Primo, quod dictæ partes & quælibet earum

rum

rum die XV. mensis Augusti in Civitate & Terris sui domini teneantur & debeant facere proclamari & publicari treguam, & sufficientiam antedictam. Item licet quod Magnus & Excelsus Dominus Dominus Franciscus de Gonzaga Mantuae &c. sit frater & fidelissimus praefati Illustrissimi Domini Domini Ducis Mediolani, tamen pro majori expressione cum suis fortilitiis, Terris, & locis intelligatur & comprehendatur in praesenti tregua, quo ad omnes partes ipsius, ac si personaliter contraxisset, & in ipso instrumento compromissi nominatus fuisset, ipso tamen ratificante & approbante infra XX. dies proximè futuros omnia & singula in praesenti tregua contenta. Item quod licet Magnus Dominus Otto Comes Tizani, & Castri Novi, Terrarum Regii &c. sit ex fidelibus praefati Illustrissimi Domini Domini Ducis, tamen pro majori expressione intelligatur & comprehendatur in praesenti tregua, quo ad omnes ipsius partes, ac si personaliter contraxisset, & in ipso instrumento nominatus fuisset, ipso tamen ratificante & approbante infra XX. dies proximè futuros omnia & singula in praesenti tregua contenta. Item quod durante termino dictae treguae praesentis ipsae partes vicissim cessare debeant ab omnibus & singulis offensis hinc inde quomodolibet inferendis, & singuli ipsarum partium inter eos singulariter. Item quod si contingat, quod Deus avertat, praefatos Illustrissimos Dominos Ducem Mediolani &c. & Comitem Papiae, seu alterum eorum aliqua ex dictis partibus, seu liquem ex fidelibus vel subditis eorum offendere quomodo, sive furtivè, sive palam, & è converso, praefatos Magnificos Dominos Johannem de Vignate, & Georgium Benzonum, seu alterum ex eis praefatos Illustrissimos Dominos Ducem Mediolani, & Comitem Papiae, seu alterum ex ipsis, sive aliquem ex subditis & fidelibus eorum offenderet quoquomodo sive furtivè sive palam: quod tunc eo casu ceteri ex dictis teneantur & debeant bonafide & toto posse & exfortio juvare illum talem offensum, usquequo offendens totaliter cesset ab offensis, & etiam reficiat omne damnum & interesse, in quod occurrere possent propter talem offensam, ipsique offenso totaliter satisfecerit. Item quod durante termino ipsius treguae, liceat & licitum sit ipsis partibus & cuilibet ipsarum, ipsis fidelibus & subditis liberè & impunè transigere, ire, stare, & redire, mercari, & mercantias conducere & conduci facere hinc inde per Civitates, Terras, & loca, atque passagia ipsarum partium & cujuslibet eorum, solvendo, Datia & Pedagia ordinata, prout solvebant ante praesentes novitates, exceptis bannitis & rebellibus alicujus ex partibus dictis oriundis aut Civibus districtualibus jurisdictionis ipsius partis, qui ire, stare, redire, aut morari non possint nec conversari in dominio illius ex partibus dictis, quum fuerit bannitus vel rebellis. Item quod durante termino praesentis treguae liceat & licitum sit fidelibus & subditis ipsarum partium & cujuslibet earum habentibus Terras & possessiones in Civitatibus, Terris, & districtibus dictarum Civitatum & Terrarum Cremæ ipsas impunè & liberè laborare, & laborari sicere ac fructus & redditus percipere & habere, & colligi facere pro ipsorum & cujuslibet eorum libito voluntatis, & de ipsis disponere ad libitum suum, exceptis bannitis

A „ & rebellibus ut supra, & exceptis bonis confiscatis Camerae alicujus ex Dominis antedictis & existentibus in jurisdictione illius partis, cujus Camerae fuerint dicta bona confiscata. Item quod dictae partes & quaelibet earum teneantur, & debeant attendere & observare omnia & singula dicta sub poena in ipso compromisso contenta.

Nota quod die Dominico XXV. Augusti dicti proclamatum fuit per Urbem Bergomi, & in Plateis consuetis parte praefati Domini Potestatis pro ut supra continetur. Nota quod Brunatus de S. Gallo, & Amachristus de Crapis decesserunt die Mercurii XVIII. Augusti. Nota, quod die XXII. dicti facta fuit crida in Civitate Bergomi, quod Magnus Dominus Dominus noster, & Comes Papiae ejus frater ex una parte, & Magnus Dominus Cabrinus Fondulus de Soncino ex altera parte Dominus Cremonae &c. cum similibus capitulis ut supra fecerunt treguam duraturam hinc ad quatuor menses proximè futuros incipiendo die XX. instantis. Die Lunae XXIII. dicti una maxima quantitas Guelphorum venit in Vallem Tegetis cum pluribus aguaytis, in quo aguayto interfecerunt in Plano Guelfum filium quondam Zani de la Porchera habitantem de Casteneta. Nota, quod die Lunae XXIII. dicti dum spectabilis Miles Dominus Jacobus de Verme nomine & ad postulationem Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis Mediolani, Bergomi &c. Domini, veniret à Mediolano per stradam de Gorgonzola veniendo versus Vaprium una cum maxima quantitate hominum armigerorum, & cum quo veniebat egregius Miles Dominus Dominicus Inviatus de Alexandria, volens venire Bergomi pro Potestate Bergomi, & egregius Dominus Bonifacius de la Valle, & multi alii mercatores & Cives Bergomi, inter quos erat Franzolus de Mezate Aromatarius, Sigerius de Ubiallo, Tonolus Partini de Brembilla, Zozius de Benaleis, Dominus Lanfrancus Praepositus de Galgani, & Johannes ejus frater, & Johannes Ferrandi de la Volta, & multi alii boni Cives, & homines in comitiva ipsius Domini Jacobi de Verme. Et ecce dum essent super dictam Stradam de Gorgonzola prope locum Putei in Vaprio, una maxima quantitas hominum armigerorum equestrium & pedestrium de gente, ut dicebatur, egregii Militis Domini Francisci quondam Domini Johannoli Militis Vicecomitis, & Antonii ejus fratris, qui tunc tenebant Castrum de Cassano, & illorum de Coleonibus, qui tunc tenebant Castrum de Tritio, insultavit ipsum Dominum Jacobum de Verme cum tota ejus comitiva, & ipsum vulneraverunt in capite, volendo ipsum capere & interficere. Sed ipse audivit ab eis, & tamen ceperunt ipsos Dominos Dominicum & Bonifacium Franzolum, Johannem de la Volta, quos duxerunt Cassanum pro captivis, & ipsos derobaverunt de omnibus, quae habebant, & dictum Johannem fratrem Nocentini duxerunt Tritium, & postea dimiserunt ire; & dicti Dominus Praepositus & Johannes de la Volta fugerunt à dicto Castro de Cassano, ubi erat dictus Dominus Antonius frater dicti Domini Francisci, & dimiserunt etiam ire dictos Dominos Dominicum & Bonifacium ablati eorum bonis. Die XXVIII. dicti hora vespertina praefatus Dominus Dominicus Inviatus intravit in Bergomo, & suscepit baculum Potestatis Bergomi loco Domini Antonii de Vico Mercato districtus Cremæ Potestatis Bergomi, qui revocatus fuit, cum salario omni mense Libra-

brarum CC. Imperialium pro se & tota sua familia, & cum salario Baroëriorum XXV. Librarum C. Imperialium, secundum literas præfati Illustrissimi Domini Domini Ducis. Nota, quod tunc erat Referendarius Bergomi, qui venerat de dicto mense Augusti ante adventum ipsius Domini Potestatis, Dominus Jacominus Molanus de Tritio. Nota, quod infra scripti fuerunt electi de provisione, & deputati, quorum officium incipit die primo Septembris: Dominus Petrus de Suardis Judex, Bertulaxius Fulchini de Suardis, Galassius de la Maldura, Petrus de Natalibus, Martinus de Sedazariis.

Nota, quod die Jovis II. Septembris certi Guelphi de partibus de Alzano, & alibi numero circa XL. fuerunt ad Terram de Vezanicha, & ibidem combusserunt stallum magnum cum torculo sito in eo loco de Vezanicha Domini Petri Judicis de Suardis, & in dicto stallum prope furnum interfecerunt Petrum Brochardi de Zonio, & ejus corpus in ignem projecerunt, & combusserunt etiam molendinum Domini Petri dicti. Nota quod die Dominico V. dicti facta fuit una tregua duratura hinc ad Kalendas Maji proximè venientis inter Dominum Guidinum Petrum Judicem de Suardis, & homines de Brembilla, de Villa de Lemen, de Sedrina, de Valle Breni Gibellinos ex parte una, & Tuzanum de Rota, & plures Vallis S. Martini, & Vallis Imanie nomine & vice totius partis Guelphæ de ipsis contratis de Lemen superiori, non intelligendo quod in ipsam treguam comprehensi sint homines de Coleonibus, nec eorum adhærentes, promittentes ipsi Guelphi de non dando auxilium nec favorem ipsis de Coleonibus. Et hæc tregua fuit facta in territorio de Lemen. Nota, quod die XXI. dicti facta & celebrata fuit una tregua duratura hinc ad octavam diem mensis Octobris proximè futuri super partes Pontis Sicchi versus partes Guelphas inter Dominum Zininum Militem & Dominum Petrum quondam Domini Guielmi de Suardis Judicem, & multos alios de Populo Bergomi ex una parte, & Dominum Affandrinum de Rivola, & Affandrinum de Bongis, & illos de Sorisole, & de Paltranica, & alios Guelphos nomine totius partis Guelphæ ex altera, exceptis illis de Coleonibus, & eorum adhærentibus ex altera, ita & taliter, quod nullus Gibellinus audeat nec præsumat offendere aliquem Guelphum in havere nec in persona, & è converso durante præfati tregua. Et isto interim debent fieri per utramque partem capitula treguæ, donec ordinabitur una alia bona tregua longa, seu una bona & optima pax. Nota, quod die Jovis ultimo dicti egregius vir Dominus Johannes natus quondam egregii Militis Domini Guielmi de Suardis procurator & procuratorio nomine spectabilis Legum Doctoris Domini Petri fratris sui, & filii quondam præfati Domini Guielmi, sponsavit Dominam Antoniam filiam quondam Domini Marci Sicchi de Caravagio in ipso loco Caravagii ætatis annorum XIV. vel circa, ut dicitur, cum solemnitatibus debitis, & opportunis. Et die Sabbati XVI. Aprilis ducta fuit ad maritum honorificè in domo quondam habitationis Domini Johannis Militis de Suardis sita in vicinia Domine S. Agathæ Bergomi. Nota, quod facta tregua die dicto XXI. Septembris, prædicti Guelphi die XXII. cucurrerunt ad loca de Gazanicha, & Vertua, & interfecerunt duos homines Gibellinos, & derobaverunt pecudes & capras LII. ac etiam Bertulinus de Zambellis, Brunus de Sanzonio, Burdigellus de Bur-

A dicis, & Gazinellus Guelphi ceperunt super stratam de Seriate Magistrum Thaddæum de Scamo Physicum cum uno famulo Gibellinum, & Maffeu quondam Boni de Forestis, & conduxerunt usque ad locum de Anexie cum eorum valicibus & equis die dicto XXII. Septembris: tamen dimiserunt ire precibus Dominorum Alexandri de Rivola & Affandri de Bongis, restituendo omnia eis accepta, exceptis pecuniis. Et etiam ceperunt Magistrum Paxinum de Villa Pictorem, qui dipingebat unam figuram ad requisitionem Gatti de Zanchis ad unam domum Cavagnoli, & eum duxerunt super montem Salvini pro captivo; sed tamen relaxaverunt die sequenti; & multas alias roburias fecerunt contra Gibellinos. Nota, quod die Lunæ XVIII. dicti facta fuit una tregua generalis inter Guelphos & Gibellinos Civitatis & Episcopatus Bergomi, non nominando illos de Coleonibus existentibus in Castro Tritii. Quæ tregua durare debebat hinc ad dies VIII. proximè futuros. Et isto interim debent facere capitula & conventiones inter ipsas partes, donec fiat una tregua longa, seu una bona pax; & de hoc facta fuit publica proclamatio in Bergamo & in locis consuetis.

Nota, quod die Jovis XIV. Octobris homines de Adraria interfecerunt V. Gibellinos super territoriis de Gurgulaco, & Clauduno. Nota quod die Sabbati XXIII. dicti ivi ego Castellus pro eundo cum patre Petri Endei de Alzano de uno suo filio, & filio Domine Ursinæ de Rivola, & me existente unà cum Bonadeo filio Antonii dicti Cazafogi de S. Gallo in loco de Anexie die Dominico XXIV. dicti hora quartâ Tertiarum nobis existentibus sub porticu Ecclesiæ de Anexie, ecce supervenerunt infra scripti malefactores partis Guelphæ, qui me & dictum Bonadeum ceperunt proditoriè, & multas percussiones fecerunt in pelarda, quam habebam in domo, dicendo quod Stangulinus de Palude cum sua brigata ceperant de parentibus suis Guelphis homines XLII., & eos interfecerant. Tamen Peterzulus de Calepio cum totis suis viribus nos defendit unà cum certis suis amicis, & volebant nos ducere ad Terram de Postcantu, nisi quod ipse Peterzulus fuit noster fidejussor de præfatis nos ad eorum liberam voluntatem. Et in domo ipsius Peterzoli stetimus pro captivis diebus L. & quodam die Lunæ XXII. Novembris prædicti malefactores unà cum XXX. hominibus de Hendena & plus, & de Zanchis armatis acceperunt fraudulosè ad domum habitationis Domini Peterzoli, volendo nos ducere alibi, & interficere; sed supervenit Dominus Alexander de Bongis, & Alexander de Rivola, & multi boni Cives Bergomi, qui nos defenderunt, quod non fuimus capti ab eis. Sed prædicta commissa fuerunt, quid de nobis fieri deberet, & hoc per dictos Dominos Alexandrum de Rivola, & Alexandrum de Bongis ex una parte & prædictos VII. ex altera Franceschino de Bucellenis, Bartholomæo dicto Spiga de Fanzagis de Cluxiono, Caneto de Marinello de L'Ulmo, & Thadiolo Montanarii de Sumzonio, dicendo prædicti Nobiles de Rivola & de Bongis, quod nos habebamus unum bonum saluum conductum, confirmatum manu dictorum Alexandri & Thomaxii de Bongis, & facta erat una tregua, quæ tunc durabat; & etiam facta fuit una Crida, quod quilibet Gibellinus possit securè venire ad quaslibet partes Guelphorum. Et nota, quod Gibellini videntes, quod eramus capti sub tali fraude,

sta-

statim Johannes Rubei, Ambrosius, & Zucchus omnes de S. Gallo ceperunt Marchisolum petenarium, & Moretum de Carraria de Serina alta in Civitate Bergomi, & eos pro captivis tenebant. Et tandem dicti quinque Commissarii pronuntiaverunt, quod nos debebamus contracambiare cum ipsis Marchesolo & Moreto. Et quodam die Dominico XX. Decembris ducti fuimus Redonam, & deinde ultra Murgulam de Fara, & ibidem factum fuit contracambium, & relaxati fuerunt ipsi captivi Guelphi, & nos quoque per Dei gratiam applicuimus Bergomum; sed tamen me oportuit solvere dictis Johanni Rosse, Ambrosio, & Zuccho de S. Gallo, qui habebant in suam fortiam dictos Marchisolum, & Moretum Ducatos XL. valoris Solidorum XLI. pro quolibet Ducato, & dictus Bonadeus Ducatos XXXVII. Et solvi ego Castellus pro multis expensis factis per dictos Commissarios in tabernis & hospitibus de Alzano, & quod pro eorum salario, & ex aliis expensis tributatos plus de Ducatis XX. Nomina illorum VII. Malefactorum sunt hæc: Franciscus dictus Mazenginus, Balanza de Berlendis de Hendena, Furlana de Zambellis de Hendena, Rovelia de Caplaza, Tabarinus de S. Johanne Albo, Donatus de la Tajata, & Raymundus Castellini de Hendena. Nota, quod Tonolus de Zucchis fuit intersectus die XXVIII. Octobris super Platea prope Fontem-novum Communis Bergomi, & hoc per Teutaldum filium naturalem Domini Zinini Militis de Suardis, & per Betinzonum Zioy, & unum de Albino. Et qui Teutaldus postea decessit die VIII. Martii MCCCCVII. in Castro de Bianzano. Et die Mercurii XV. Decembris capti fuerunt Georgius de Amigonibus, & Johannes filius quondam Bartholomæi de Retaleis super strata de Stezano per certos stipendiarios partis Guelphæ, & ducti fuerunt Seriate, & intersectus fuit unus de Coloniola per ipsos Guelphos. Relaxatus fuit dictus Georgius de mense Septembris dicti anni, & solvit Ducatos XV.

MCCCCVII. nota, quod quodam die Veneris summo mane VII. Januarii una quantitas hominum armigerorum numero circa CC. & peditum circa C. Guelphorum, qui habitabant in Castro de Tritio ad petitionem illorum de Coleonibus, accesserunt ad Terram de Sporzaticha, & in dicta Terra intraverunt per vim, & combusserunt ferè tertiam partem domorum, & tegum, & specialiter heredum Bertulini de Ulmeris; & ex tergo facti homines stantes in eo loco iverunt viriliter contra dictos Guelphos, & multos vulneraverunt, & ipsos expellerunt extra dictam Terram de Sporzaticha. Tamen ex illis de Sporzaticha tres fuerunt vulnerati. Et die prædicto dum recessissent a dicto loco de Sporzaticha, accesserunt prædicti Guelphi ad locum de Bonate superiori, & inferiori, & ibidem combusserunt stantias octo illorum de Bustigallis, & aliorum: tamen nullam aliam læsionem fecerunt. Nota, quod die Dominico XVI. Januarii MCCCCVIII. Dominus Petrus de Capitaneis de Suere sponsavit Dominam Thadiolam filiam quondam Domini Johannis olim Domini Salvini de S. Gallo Judicis, & ipsa die ducta fuit ad maritum. Die Dominico XVI. dicti Tonolus filius quondam Raynaldi de Zoppo sponsavit Bartholomæam filiam quondam Domini Johannis de S. Gallo. Nota quod die XVII. dicti Dominus Magister Thadæus de Scamo Physicus in loco de Calze sponsavit Dominam Domenghinam filiam Johannis Qualietæ

A de Martinengo, & die Jovis XVIII. instantis mensis duxit Bergomum. Nota, quod Alexius filius Domini Johannis de Brembate Campforis super Palatio Bergomi Episcopatus sponsavit Dominam Donolam sororem Reverendissimi in Christo Patris Domini Domini Fratris Francisci de Regatiis de Cremona Ordinis Fratrum Minorum Episcopi Bergomi, & hoc de dicto mense Januarii. Die Dominico VI. Februarii dicti anni Jacobinus de Iseo sponsavit Dominam Franceschinam filiam quondam Domini Baldini de Suardis, ac olim uxorem Azii de Castro Birgo in Castro de Cicole, & nocte sequenti cubuit secum. Die VI. dicti Mazolus filius quondam Domini Scipionis Militis de Suardis duci fecit ad maritum in loco Trescurii Dominam Andriolam filiam quondam egregii Militis Domini Guielmi de Suardis ejus uxorem, quam de mense Januarii proximè præteriti sponsaverat; & ducta fuit ad maritum ad domum heredum Domini Henrici de Suardis. Nota, quod die Veneris XI. Februarii dicti anni ad Pontem Siccum facta fuit tregua duratura usque ad festum S. Martini proximè futuri, & ipsa die inclusivè inter spectabilem Militem Dominum Dominicum de Invitiatis de Alexandria Bergomi Potestatem nomine Illustrissimi Principis Domini Domini Ducis, & egregium Militem Dominum Zinum de Suardis nomine prælibati Domini, & sociorum adhærentium parti Gibellinæ ex parte una, & Nobiles viros Dominos de Rivola & de Bongis & suorum adhærentium partis Guelphæ districtus & Episcopatus Bergomi ex parte altera, non nominando illos de Coleonibus, cum pactis & capitulis scriptis & rogatis per Tonolum Gasparini de Muzo Notarium & Cancellarium Communis Bergomi die dicto. Nota, quod dicta tregua duravit usque ad V. diem Martii dicti anni, pro ut constat instrumentis emanatis per Dominos de Rivola, & de Bongis, datis in Alzano in Terra Veritatis, & quæ tregua rupta fuit per Guelphos pluribus diebus.

D Nota, quod publicè dicebatur in Bergamo, quod Facinus Canis, & Dominus Franciscus Miles, & Dominus Antonius ejus frater Vicecomitum, qui tenebant Castrum & Villam de Cassano, & Dominus Gabriel Maria frater naturalis Illustrissimi Domini Domini Ducis Mediolani &c. Domini Generalis, erant rebelles & contrarii prælibati Domini Domini Ducis & ante diem XII. Februarii. Et volens ipse Dominus Dux obviare, ne talia facerent, misit spectabilem Militem Dominum Jacobum de Verme Venetias, Mantuam, & in pluribus aliis partibus circumstantibus ad congregandum illam majorem quantitatem hominum armigerorum equestrium & pedestrium, ut venirent super Comitatu Mediolani ad obviandum ipsis Facino Cani, & Antonio, & Gabrieli Mariæ, ut ipsos depelleret. Et ipse Dominus Jacobus de Verme congregavit Magnificos Dominos Mantuæ, Ottonem de Tertiis, gentes Venetorum, gentes Reverendissimi Domini Cardinalis de Bononia, Signorem Pandulphum, Cabrinum Fondolum, tunc Dominum Cremonæ cum eorum sortio gentium, qui omnes armigeri dicebantur, quod erant equites quinque mille, & pedites ter milia. Et dum ipse Dominus Jacobus de Verme ivisset pro ipsa congregatione peragenda, dictus Facinus Canis cum una magna gente applicuit ad Monasterium Certosæ, quod est prope Urbem Mediolani; & dum alloquutus fuisset prælibato Domino Domino Duci, dicens quod deberet

beret accipere ad sui misericordiam prædictos Dominos Franciscum, Antonium, & Gabrielem, quia volebant esse sui amici & boni servitores; & volens ipse Illustrissimus Dominus Dominus Dux complacere dicto Facino Cani, assumpsit eos in Mediolano cum una magna quantitate gentium, & cum certis Nobilibus Mediolani Civibus; qui rebelles steterant prælibati Domini Domini Ducis. Et postea ipse Dominus Dux assumpsit ipsum Facinum Canem, & ipsum constituit in ejus Generalem Capitaneum, & postea idem præfatus Dominus Dux noster mandavit per suas literas in Bergamo datas die XIV. Februarii, quod non sit persona aliqua, quæ audeat auxilium, consilium, nec favorem dare dicto Domino Jacobo de Verme, nec aliis suis sequacibus, nisi fortè equestribus C. aut CC. venturis in Episcopatu Bergomi. Et factis prædictis, idem Dominus Jacobus de Verme, Otto Tertius, gentes prædictorum Venerorum, de Mantua, & Signoris Pandulphi, Cabrini Fonduli cum suis gentibus applicuerunt super Episcopatum Bergomi die XV. Februarii. Et ipsa die venerunt hospitatum quid in loco de Comuni Novo, in quo loco per vim intraverunt, & damnum maximum dederunt in ipsa Terra ponendo ignem sub Turri, & ibidem de fumo deciderunt quinque pueri & puellæ super ipsa Turre. Et ceperunt Martinum de Soltia pro captivo, quem postea duxerunt Tritium, & maximum damnum dederunt Domino Johanni de S. Gallo, derobantes blada, vinum, fœnum, lectos, & omnia utensilia, quæ in dicto hospitio habebat; & multa alia mala fecerunt in ea Terra. Nec non intraverunt per vim die dicto in Terram de Spirano prælibati Magnifici Dominus Jacobus de Verme, & Otto de Tertiis cum suis gentibus, & multa botina fecerunt. Et similiter intraverunt in Terram de Lurano, & de Poniano, ubi dicitur, quod ipsi de Poniano proditoriè assumerunt illos, qui stabant in dicto loco de Poniano, scilicet Alfaldinus & Mafiolus fratres de Adelaxiis, & interfecerunt homines XII. de brigata prælibati Domini Ottoni de Tertiis, & acceperunt eis equos & arma, pro quibus ipse Dominus Otto habuit multum pro malo. Et propter hoc dictæ gentes iverunt ad Castrum de Lurano, & interfecerunt illos, quos invenerunt, & posuerunt ignem in ipsis locis de Lurano, & de Poniano: & hoc fuit die XVII. Februarii.

Et die Veneris XVIII. Februarii dicti, una pars gentium per vim intraverunt in Castro de Levate, & plures res & bestias derobaverunt existentes in eo Castro. Et die proximo præterea accesserunt ad Turrin quondam Domini Adlongini dicti Qualia de Tertio, ubi interfecerunt Thadiolum, & unum suum filium nepotem de Levate, pro eo quod ipsi interfecerant unum ex ipsis armigeris. Et die Sabbati XIX. instantis una alia pars armigerorum intravit in loco & Castro de Oxio superiori, nullo homine ibidem invento; & in ipso loco steterunt una nocte, & derobaverunt certas res in ipso Castro existentes. Et die Dominico summo mane XX. dicti, præfati Dominus Jacobus de Verme, Otto Tertius, & omnes sequaces recesserunt à districtu Bergomi cum eorum vexillis, & transferunt per Pontem de Tritio, quod tunc tenebatur per illos de Coleonibus, & secum duxerunt Martinum de Soltia, & reliquerunt in Tritio pro captivo, & certos alios; & iverunt super Comitatum Mediolani ad locum de Vico-Mercato, & ad loca circumstantia. Et die

Tom. XVI.

A Martis XXII. dicti captus fuit ad Portam de Coloniola in Borgeto Antonius quondam Domini Monaci de Adelaxiis, & ductus fuit per viam de Broseta usque prope Graneram Monasterii de Astino, & ibidem interfectus fuit; & erant ad prædicta Comenzolus quondam Fulchini de Suardis, & Bisagettus de Pesentibus cum quinque aliis de Pisentibus. Nota, quod die ultimo dicti publicatum fuit in Bergamo, quod die Veneris X. dicti dum Dominus Facinus Canis Capitaneus generalis gentium prælibati Magnifici Domini Domini Ducis ivisset cum hominibus D. de melioribus sui exercitus pro volendo supervidere gentes Magnificorum Dominorum Jacobi de Verme, & Ottonis de Tertiis Capitaneorum gentis partis Guelphæ, & qui erant super Comitatu Mediolani: & ecce idem Facinus Canis insultum fecit animosè gentibus ipsorum Magnificorum Dominorum Jacobi de Verme, & Ottonis Tertii, & in ipsis irruit viriliter, taliter quod multi de dicta gente ipsorum Dominorum Jacobi & Ottonis Tertii fuerunt mortui. Et tandem ipsi Dominus Jacobus & Otto cum suis gentibus irruerunt in dictum Dominum Facinum & ejus gentes, & ipsum fecerunt cum suis gentibus retrahere usque in sbarris Civitatis Papiæ. Et alio die se retraxit in Papiæ, & multos de dicta gente Domini Facini occiderunt, & multos ceperunt numero circa M. & inter quos idem Dominus Otto Tertius fecit interficere Marcholdum de la Rocha de brigata dicti Domini Facini. Et post paucos dies dicitur, quod Dominus Comes Papiæ frater præfati Domini Ducis suscepit in Castro à parte Broli Papiæ prædictos Dominos Jacobum de Verme & Ottonem Tertium cum equis XL. & cum ipse Dominus Facinus hoc scivit, fugit per Pontem Tesini ultra Tesinum cum illis suis armigeris. Die VII. Martii gentes Stangulini de Palude intraverunt in Terram de Rumano nomine dicti Stangulini per quoddam Pontile, quod tenebatur per unum Molinarium; & ipsæ gentes fugam dederunt hominibus de Rumano. Et postea alia die gentes damnum dederunt dictæ Terræ, & Rochæ de Rumano, & dicto Stangulino; & dicitur quod ipse Stangulinus fecit derobari illos de Robatis de Rumano, & illos Ferrarios, & certos alios Gibellinos, & accepit à filiis duobus Magistri Rogerii Libras MD. Imperial. & fecit mactari ipsos duos filios ipsius Magistri Rogerii, & Betinum de Robatis, & duos ejus fratres, & duos homines de Guizardis, & duos alios homines de Rumano omnes numero IX. Die Dominico XIII. dicti decessit Martinus quondam Bartholomæi Partini de Brembilla. Die dicto decessit uxor Salarii de la Sale, & die Veneris decessit filia ejus, quæ erat nubilis.

Nota, quod quodam die Veneris horâ Tertiarum primo Aprilis interfectus fuit Dominus Petrus de Lanzis prope Portam Curia Domini Potestatis Bergomi, sitam prope porticum militum Bergomi, per Dominum Mazolum de Suardis, & per quemdam Betinzonum Gioy, & quemdam filium Barberii de S. Paulo, & quemdam Perinum de Terdona, & quemdam de Ultra Agugiam, & quemdam alium. Et die dicto idem Mazolus cum dicta ejus brigata ivit ad Castrum Menale situm in territorio de Triscurio, ubi reperit Adlonginum de Tertio Custodem dicti Castri, & blandis sermonibus dixit eidem Adlongino, qui dictum Castrum custodiebat ad instantiam dicti Domini Petri de Lanzis: *Vis dare mibi bibere de vino, quod est*

V u u

est in dicto Castro? Qui Adlonginus dixit ei: *liberè dabo.* Et honorabiliter recepit ipsum Dominum Mazolum in dicto Castro. Et expulerunt ipsum Dominum Adlonginum de dicto Castro, & ipsum Castrum in se retinuerunt. Et ipse Mazolus accepit claves dicti Castri, & suscepit ipsos malefactores: in quo quidem Castro dicitur, quod erant multa & infinita bona. Die Sabbati IX. Aprilis dicti anni in domo habitationis Domini Johannis quondam Domini Guelmi Militis de Suardis sita in vicinia Domini Sancti Matthæi Bergomi, Viscardinus filius quondam Domini Petri de Lancis sponsavit egregiam Dominam Elisabetam filiam quondam præfati Domini Guelmi Militis de Suardis. Et ipsa met die ducta fuit ad maritum in domo quondam habitationis præfati Domini Petri pedestris; & statim fecit ipse Viscardinus eidem Elisabetæ chartam dotis de Libris DCCCCL. Imperial. rogatam per Bartholomæum de Via Nova Notarium die dicto. Die Dominico X. Aprilis Bertulaxius filius quondam naturalis Domini Lanfranchi olim Domini Zentilini de Suardis super Palatio Reverendissimi Domini Domini Episcopi Bergomensis sponsavit Dominam Richadonnam sororem Reverendissimi Domini Domini Fratris Francisci de Regatiis Cremonæ Episcopi Bergomi. Die Jovis XIV. dicti celebrata fuit pax inter Dominum Mazolum Suardum ex una parte, & Viscardium & Johannem ejus fratrem naturalem de Lanzis ex altera in loco Triscurii, contemplatione & in præsentia Jacomini filii quondam Domini Johannis Militis de Iseo, Amei & Johannis fratrum filiorum quondam Domini Guelmi Militis de Suardis, Georgii filii quondam Domini Alberti Militis de Suardis, Marfilii filii Domini Guidini de Suardis, Bertolaxii de Suardis, Jacobi de Ficienis, Jacobi de Paratico, & quamplurium aliorum Nobilium de Forestis, de Ochis, & de Tertio. Et fecerunt bonam satisfactionem de se non offendendo in havere nec in persona, non nominando illos, qui tunc fuerunt mortui dicti Domini Petri. Et dictum Castrum Menale fuit consignatum cum omnibus illis bonis in eo Castro existentibus Domino Andriolo quondam Domini Venturini de Tertio ad illud custodiendum, secundum & pro ut sibi terminatum fuit. Die Mercurii XXII. dicti, capti fuerunt in Casteneta per homines partis Guelphæ Bayus de Bosellis, & Zinius de la Valle, & ejus filii, & ducti fuerunt Alzanum pro captivis. Die Jovis XXI. dicti mortuus fuit Peduchinus de Murlonibus super Glaream Brembi prope Ecclesiam Domini S. Georgii de Ponte S. Petri per Guelphos de Tritio. Die Veneris sequenti XXII. dicti, Guelphi de Tritio prope Terram de Albenio interfecerunt Zenarium de Alexandria balestrerium, & Stephanum Vegiæ de Albenio. Nota, quod captum fuit Castrum de Madore, quod erat illorum de la Maldura, ad postulationem illorum de Coleonibus de Tritio, & dimiserunt ire omnes, qui erant in eo Castro; & postea fecerunt destruere Turres, & totum dictum Castrum, evacuato prius dicto Castro. Item dicitur, quod Gratus Capitaneus certorum hominum armigerorum ad petitionem Cabrini Fonduli intravit tempore noctis furtivè in Castro de Pumenengo Episcopatus Cremonensis cum scalis, & cepit tres de Borbobus, qui dictum Castrum tenebant, in quo erat maxima quantitas bladi & victualium: & hoc fuit in principio mensis Maji.

Die Martis X. Maji prope Patariziam per

A Guelphos de Tritio mortuus fuit Petrus de la Corna Gibellinus, & ducti fuerunt tres homines pauperes pro captivis Tritium. Quodam die Lunæ Paschæ Maji XVI. dicti una maxima quantitas hominum armigerorum in loco five Castro de Tritio numero circa CXXVIII. ante diem scalatum fuit Castrum de Oxio inferiori, & in quo intraverunt ob malam custodiam factam, inter quos armigeros erat quidam Grossus de Modoëtia. Et ceperunt in dicto Castro Morlotum filium quondam Domini Marcheti de Muzo, & omnes alios existentes in dicto Castro, & maximas res mobiles invenerunt in dicto Castro. Et die XXII. dicti relaxatus fuit dictus Morlotus ex Castro Tritii, & solvit Ducatos D. Quodam die Sabbati horâ quartâ noctis XXI. dicti una maxima quantitas Guelphorum de montaneis Bergomi accessit ad locum de Fontana Montis S. Vigili, & ibidem posuerunt ignem in domibus habitationis Marcheti de Fontana; & ipsum Marchetum, & duos ejus filios, & duos alios existentes in dicta domo occiderunt crudeliter, & projecerunt in ignem; & ceperunt ejus nurum, quam duxerunt Alzanum, licet postea relaxaverunt. Et vulneraverunt Johannem de Gneis, ex quo vulnere postea decessit, & derobaverunt in dicta habitatione boves IX. quos duxerunt versus Postcantum, & multa alia facinora fecerunt. Quodam die Mercurii XXV. Maji dum Cazifus quondam filius naturalis Domini Amei de Suardis una cum hominibus partis Gibellinæ Vallis Treschurii vellet venire obviam Viscardino quondam Domini Petri de Lanzis, qui ducere volebat Dominam Elisabetam uxorem & sponsam ipsius Viscardini, quæ erant in loco Coloniolæ, qui Cazifus & socii erant Gibellini LVIII. cum fuerunt prope Guardiam de Grobio, invenerunt certos Caballarios, qui ducebant versus Seriate certam quantitatem bladi; & ipsi Gibellini cucurrerunt post eos, volentes interficere & robare. Et derobaverunt eos de equabus V. & alii fugerunt Seriate, & fecerunt notitiam certis stipendiariis in eo loco existentibus, qui statim cucurrerunt post ipsos Gibellinos; & fuit inter eos una maxima contentio; & breviter fuerunt mortui de eis XII. & XIV. fuerunt capti, quos duxerunt Seriate pro captivis. Die XXVI. dicti cassus fuit Dominus Dominicus Invitiatus de Alexandria Potestas Bergomi cum ejus brigata, & in ejus locum remansit Dominus Bertulinus Zenobonum Locumtenens Magnifici Domini Domini nostri; & hoc vigore literarum prælibati Domini Domini nostri. Et qui Dominus Bertulinus recessit à Bergamo die XI. Junii timore, ne interficeretur per homines Populi Bergomi, quia consulebat, quod Civitas Bergomi deberet dari Segnoro Carolo Gubernatori prælibati Domini Domini Ducis. Die Sabbati XXVIII. dicti quidam Junius Capitaneus certorum armigerorum nomine & ad instantiam Signoris Caroli intravit cum ejus brigata in domum habitationis quondam Domini Petri de Lanzis sitam in loco de Trischurio, comedendo & bibendo de eis, quæ erant in dicta habitatione, quæ erat copiosa victualium, & aliarum bonarum rerum. Et dicitur, quod brigata dicti Segnoris Pandulphi, & Segnoris Caroli habuerunt dominium infra-scriptarum Terrarum de Clauduno, Taliuno, Grumello, & de Tergate, & Turrim de Gurgulaco. Et quodam die Dominico XXIX. dicti quidam Johannes Manfredi de Janua missus est Ambasciator prædictorum Dominorum Pandul-

dulphi & Caroli. Vēnit Bergomum dicendo hominibus de Suardis, si ipsi volebant dare Civitatem Bergomi ipsi Segnoro Carolo, quod volebat tenere ipsum tamquam Gubernatorem praelibati Domini Domini Ducis, & volebat ponere pacem inter homines Bergomenses, & punire malefactores. Et responsum fuit ipsi Ambaxiatori, quod Civitas Bergomi non erat in sua potestate, sed praelibati Domini Ducis, & quod rescriberet dicto Domino Duci praelibata, & quod faceret totis suis viribus.

Nota, quod die primo Junii Castrum de Grassobio datum & redditum fuit absque aliqua pugna per homines Gibellinos existentes in eo certis hominibus equestribus nomine & ad instantiam Segnoris Pandulphi & Segnoris Caroli ejus fratris. Et die dicto, vel die proximè præterito datum fuit Castrum de Nimbros dictis de brigata Segnoris Pandulphi per homines Gibellinos existentes in loco & Castro de Nimbros. Die Lunæ VI. dicti combusta fuit Terra de Prefetio per homines de Coleonibus existentes in Castro de Tritio, & combusserunt torcularia sex existentia in dicta Terra, de quibus erant Marchiundi & fratrum de la Maldura, & circa carra CCC. vasorum. Die Martis VII. dicti consignata fuit mihi Zovanina filia quondam Andrioli de Luatæ & Nepos Bartholomæi de Curte, quam Zovaninam tenuerat Antonius dictus Cazafogus de S. Gallo, & Anexia ejus uxor dedit & præsentavit ipsam Zovaninam, & claves quinque domorum, in qua stabat dictus Bartholomæus in Vicinia S. Andree. Die Sabbati XI. Junii Segnorus Carolus de Malatestis unā cum maxima quantitate hominum armigerorum equestrium & pedestrium ivit Mediolanum per Tritium, asserendo quod ibat locutum Domino Domino Duci, & cum eo ivit Bertulinus Zenobonum, qui erat Locumtenens in Bergomo praelibati Domini Domini Ducis. Die Lunæ XXII. dicti, accesserunt à Mediolano per Tritium egregii viri Domini Rolandus de Soncino, & Dominicus de Invitiatis, olim Bergomii Potestas, pro Ambasciatoribus ac Missis praelibati Domini Domini Ducis, qui retulerunt in Consilio Bergomi, quod praelibatus Illustrissimus Dominus erat contentus, quod reciperetur pro Gubernatore Civitatis Bergomi praelibatus Dominus Carolus de Arimino. Quibus responsum fuit, quod non erat pro meliori praelibati Domini Domini Ducis, nec Communitatis partis Gibellinæ de Bergomo. Sed tamen Dominus Jacobus Miles de Suardis confortabat, & dicebat, quod bonum erat accipere ipsum Dominum Carolum in Gubernatorem pro praelibato Illustrissimo Domino Domino Duce. Die dicto interfectus fuit Bayus de Bosellis in loco de Zonio per quemdam, ut dicitur, Johannem filium Thadioli de Sunzonio, ipso Bayo promissionem oretenus habente à pluribus de Zonio. Nota, quod die XXII. dicti significatum fuit in Bergomo, quod Castrum de Urago, quod est prope Calzanum, & erat Domini Antonii Sicchi de Caravagio, habuerunt gentes Signoris Pandulphi. In quo Castro erat, ut dicebatur, una maxima quantitas bladi, vini, armorum, & aliarum rerum mobilium, quia multitudo bombardarum valde rumpebat muros dicti Castri, taliter quod non poterant se tenere in dicto Castro, & omnino se reddiderunt existentibus in eo; Et dicitur; quod in eo Castro erat ad postulationem ipsius Domini Antonii pro Custode Guielminus de Noxia cum certis sociis, quos dimiserunt ire ad fiduciam. Die XXV.

Tom. XVI.

A dicti Gasparinus de Ceresolis, Garipa de Pisen-
tibus habitator de Lemine, Cominus Bayoni de
Ceresolis unā cum certis suis sociis numero cir-
ca XXII. ante diem accesserunt ad domum Jo-
hannis Mezii de Brembate sitam super Rizolo
Monacharum prope Portam S. Jacobi, & cepe-
runt Alexium filium dicti Johannis de Bremba-
te, & derobaverunt certas res mobiles, & ipsum
Alexium tamquam Guelphum incontinenti du-
xerunt pro captivo ad locum de Lemen.

*Adventus Domini Johannis Picinini quondam
spectabilis Militis Domini Caroli
Vicecomitum Mediolani.*

B Nota, quod quodam die Sabbati XXV. di-
cti summo mane Illustris & Magnificus
Dominus Dominus Johannes, qui dicitur Do-
minus Johannes Picininus Vicecomitum, appli-
cuit ad Urbem Bergomi per Portam S. Lauren-
tium cum equis, ut dicebatur, CCCC. de brigata
Segnoris de Laude, & cum peditibus fortan-
CL. & habuit dominium solummodo Civitatis
& Burgorum Bergomi, & non Cittadellæ, nec
Rochæ Bergomi, cum auxilio & consensu Do-
mini Petri de Suare Judicis, & certorum de S.
Gallo morantium in Porta S. Laurentii, qui
passum dederunt, & intravit dicti Burgii de
foris S. Laurentii, & Bonafolus de Bornigono.
Ferrarius aperuit, & scalavit Portam S. Lau-
rentii, per quam fecit intratam, & negligentibus
& nescientibus aliquibus de domo Suardo-
rum. Et dicebatur, quod Dominus Zininus
Miles de Suardis unā cum Domino Jacobo ejus
fratre, & Johanne quondam Domini Guielmi
de Suardis cum certis aliis de Suardis, quorum
nomina ignoro, promiserunt dare dominium
dictæ Civitatis, Rochæ, & Cittadellæ Bergomi
Magnifico Domino Carolo de Malatestis, qui
intrare debebat in Bergomo die sequenti pro
Gubernatore Illustrissimi Domini Domini Du-
cis Mediolani. Et dicebatur, quod idem Do-
minus Johannes Picininus de hoc habuit noti-
tiam. Tunc Dominus Guielmus unā cum dictis
Dominis Jacobo, Zinino, & Mazolo fratribus
filiis quondam Domini Scipionis de Suardis, &
Lothario, & quodam fratre ipsius Domini Zi-
nini fugiebant ad Castrum de Ponte S. Petri,
& praelibatus Dominus Zininus Miles de Suar-
dis inventus fuit ultra Ecclesiam S. Erasmi, &
ibidem fugiendo in quadam vite Pedroni habi-
tatoris dictæ contratæ, Cominzolus filius quon-
dam Fulchini de Suardis unā cum Damiano fi-
lio quondam naturali Domini Guielmi Militis
de Suardis, & Petro Antonio de Grate, & Ste-
phanino Zani Agisii interfecit ipsum Dominum
Zininum. Et Dominus Petrus Judex quondam
præfati Domini Guielmi fugit in Cittadella Ber-
gomi cum ejus filio & uxore, & Domina Ma-
bilia uxore dicti Domini Johannis de Suardis,
& Magdalena filia quondam Domini Balducini
de Suardis. Tamen ipsa Domina Mabilia dero-
bata fuit in ejus domo, & accepti fuerunt anuli
ex digitis per brigatam dicti Domini Johannis
Picinini Vicecomitum; & intraverunt in domi-
bus dictorum Dominorum Petri Judicis, Johan-
nis quondam Domini Guielmi Militis & here-
dum de Suardis; & multas robarias fecerunt in
dictis domibus, & ibidem commorantibus. Et
præfatus Dominus Johannes Picininus ivit ad
habitandum & standum cum ejus familia in
domo habitationis dicti Domini Guielmi de
Suardis, & una brigata de ipsis intravit in do-
mum habitationis Georgii de Suardis bibendo

Vuu 2

&

& comedendo de eis, quæ erant in dicta domo, & multas robarias faciendo in ea domo. Et quum ipse Dominus Petrus de Suardis esset & staret in Cittadella, quam Cittadellam tunc tenebat Lanfrancus dictus Fachinus de Sicchis de Caravagio pro Magnifico, & excelso Domino Domino nostro Mediolani Duce, idem Dominus Petrus clam fecit portare in dicta Cittadella unam quantitatem farinæ, & aliorum victualium necessariorum in dicta Cittadella. Et qui Dominus Petrus erat in dicta Cittadella, & stabat contra voluntatem dicti Domini Johannis Picinini Vicecomitem, & erat cum ejus uxore, & filio, & Magdalena dicta, & duobus filiis quondam Domini Poncini de Suardis, & quatuor filiis quondam Domini Henrici de Suardis, & pluribus aliis de ejus familia, & existens Verdellum præfatus Dominus Johannes quondam Domini Guielmi Militis de Suardis.

Et die Lunæ in mane idem Dominus Johannes quondam Domini Guielmi unā cum Comenzolo & Damiano filiis quondam naturalibus dicti Domini Guielmi, Plevano, & Christophoro quondam Domini Sozoni, Stephano quondam Mazoli olim dicti Domini Sozoni omnibus de Suardis, & certis aliis equestribus accessit in Cittadella Bergomi cum una maxima quantitate peditum numero circa CCC. de voluntate dicti Domini Lanfranchi Capitanei Cittadellæ. Qui pedites erant quid de Brembilla, de Sedrina, de Villa de Lemine, de Lemen inferiori, de Valle Breni, de Monte S. Vigillii, de Burgo Canali, de Ponte Sancti Petri, de Insula, de Plano, & Civibus Bergomi. Et habitā notitiā ipse Dominus Johannes Picininus, quod ipse Johannes accesserat in dicta Cittadella, venit in promissione bona dicti Johannis de Suardis, quod non offenderet eum, & multa dixit eidem Johanni, quod vellet venire foras de dicta Cittadella, & esse secum ad defensionem Civitatis Bergomi, & in ejus succursum. Qui Johannes finaliter respondit eidem Domino Johanni Picinino, quod erat subditus servulus prælibati Domini Domini Ducis Mediolani, & volebat defendere honorem & statum ejus & Civitatem Bergomi. Et his dictis idem Dominus Johannes Picininus malè contentus recessit ab eo, & fecit fulcire omnes suas gentes, & congregaverunt super Platea Nova Communis Bergomi eos bene armatos. Et statim idem Dominus Johannes Picininus mandavit Speronum de Petra-Sancta, Gregorium Grassum de Vaylate, & Cittum de Roma in pluribus & diversis vicibus ipsa die Lunæ mane, quæ erat die XXVII. Junii prædicti, dicendo & hortando ipsum Johannem de Suardis & omnes alios suos socios, quod non vellent offendere ipsum Dominum Johannem Picininum nec ejus brigatam; qui Johannes eis respondit, quod se debebant defendere, si possent. Et ipsa die horā tertiā decimā XXVII. dicti Dominus Johannes de Suardis cum tota ejus brigata exierunt de dicta Cittadella inconsultè, & cucurrerunt sinè aliquo riguardo usque ad angulum domus quondam Domini Zentilini de Suardis, clamantes sic: *Vivat Illustrissimus Princeps Dominus Dominus Dux Mediolani, & pars Gibellina.* Et tunc idem Dominus Johannes Picininus unā cum parte ipsius brigatæ viriliter cucurrerunt, & venerunt contra dictam brigatam dicti Domini Johannis de Suardis. Et visā ipsā brigatā dicti Johannis, fugierunt debiliter usque citra pontem quondam Domini Baldini de Suardis fugiendo, & semper incalciati à brigata ipsius Domini Johan-

A nis de Suardis. Et ipse Dominus Johannes Picininus videns cum sua brigata, quod nullum habebat succursum & nullum reductum, fecit dicere ipsi Johanni de Suardis, quod erat coactus recedere de Bergomo, & sibi faciebat saluum conductum; & factum fuit eis saluum conductum; & recesserunt de Bergomo eundo per Portam de Colognola, & cum eis Dominus Petrus de Suare, Bonasolus, & Martinus ejus filius. Qui Bonasolus die Sabbati in mane tunc proximè præteriti voluit occidere dictum Dominum Zininum de Suardis super ejus porta non habentem in dorso tunc nisi unum fustanum, sinè interula & camisa. Et dicitur quod ipse Dominus Petrus posuit manum ad capitium dicti fustani dicti Domini Zinini, dicendo, *habemus modò hunc proditorem.* Et ipsa die Lunæ in sero factum fuit fallodium super Turribus Communis Bergomi. Die ultimo Junii dicti sub Palatio Communis Bergomi electi fuerunt infra scripti pro Consulibus Dominorum. Notariorum Communis Bergomi ad præstandum auctoritatem mulieribus & aliis ea indigentibus. Nomina quorum sunt hæc: Bertulinus de Baniatis, Assandrinus de Rapazeltis, Georgius de Cassitiis, & Castellus de Castello. Et elegit me Petercinus de Agazis Notarius per chartam ipsius electionis confectam per Guelmum de Ulciporris Notarium die dicto. Et qui Consules debent durare hinc ad Kalendas Januarii dicti anni. Nota, quod die Lunæ XI. dicti combustæ fuerunt domus, & stantia magna Viscardini quondam Domini Petri de Lanzis, in quibus domibus erant lecti XXII. fulciti, & multa alia utensilia & vasa. Et hoc per brigatam Ser Jani Capitanei hominum armigerorum & peditum, qui stat in loco & Castro de Civedate nomine & ad postulationem Segnoris Pandulphi Domini Brixie & Episcopus ejusdem. Et ad quam combustionem erant plures & plures Guelphi Bergomenfes de adherentibus domorum de Rivola & de Bongis.

Nota, quod de mense Julii reelectus fuit in Potestatem Bergomi præfatus Dominus Dominicus de Invitiatis de Alexandria, cujus officium incipit die primo instantis cum salario Florenorum C. auri in mense, propter absentiam dicti Domini Bertulini Zanebonum, qui locum tenebat nomine & vice Illustrissimi Domini Domini Ducis, & Potestatis Bergomi. Nota, quod die Sabbati XVI. dicti facta & celebrata fuit tregua inter Dominum Guelmum & Lotharium fratres filios quondam Domini Zinini Militis de Suardis eorum nominibus, ac nomine & vice Mazoli filii quondam Domini Scipionis Militis de Suardis, & heredum Domini Teutaldi de Suardis ex parte una, & Dominos Petrum & Johannem fratres quondam Domini Guielmi Militis de Suardis, nomine & vice Damiani eorum fratris naturalis, & Comenzoli, & Bertolaxii fratrum quondam Domini Fulchini de Suardis, & heredum Domini Lanfranchi de Suardis ex altera parte. Videlicet quod dicti Mazolus, Lotharius, nec aliqui alii de eorum parentela non offenderent in havere nec in personis dictos Comenzolum nec Damianum, nec aliquos alios de eorum parentela. Et contra dicti Comenzolus, & Damianus, & reliqui de ejus parentela non offenderent dictos Mazolum nec Lotharium, nec heredes dicti Domini Teutaldi sub pœna Florenorum quatuor millium auri pro qualibet parte non attendente. Cum pactis, quod ipse Comenzolus nec Damianus non debeant venire in Civitatem Bergomi,

gomi, nisi usque ad Portam S. Jacobi, nec in Burgis Canali, & Portæ S. Laurentii. Et dictus Mazolus non possit nec debeat ire in Burgis S. Stephani, & S. Andreæ, sed bene possit venire in Civitate Bergomi per Portam S. Laurentii. Et quæ tregua durare debeat hinc ad festum Nativitatis Domini Domini nostri Jesu Christi, & per totum diem secundum, pro ut continetur in Instrumento confecto per Guilelmum de Uleiporris Notarium die dicto. Et hanc treguam fecerunt causa & occasione mortis Domini Zinini Militis de Suardis, qui fuit interfectus die XXV. Junii proximè præteriti per dictos Comenzolum & Damianum, & in præsentia & contemplatione Domini Antonii Sicchi de Caravagio, qui multum & frequenter se immiscuit & operatus est in faciendo fieri dictam treguam, volentis eos ad bonam & tranquillam pacem reducere. Nota, quod quodam die Dominico summo mane XVII. Julii dicti una maxima quantitas hominum armigerorum, equestrum de brigata dicti Ser Jani, qui stat in Civitate ad instantiam dicti Segnoris Pandulphi, applicuit ad Terram de Stezano, & in ipsa Terra intraverunt clam post hospitium Dorathini de Zonio per fossatum dictæ Terræ cum scallis, nescientibus aliquibus de Stezano. Et combusserunt unam partem hospitii habitationis Domini Lanfranchi de Suardis, unam partem hospitii Jacobi quondam Cherubini de Suardis, & torcular à mane parte, & unam partem domus magnæ quondam heredum Collegii de Crema, & torcular, quod tenebatur per Antoniolam uxorem quondam Maffei de Suardis, & certas domos existentes in dicta Terra de Stezano Gibellinorum. Et interfecerunt Galbanum de Galbancis habitantem de Stezano; & de illa brigata interfectus fuit unus sacco-manus, & multi alii vulnerati, & nullus Bergomensis tamen cognitus fuit. Steterunt in dicto loco circa horas tres pugnando, & multas res exportaverunt. Nota, quod die dicto XVII. Julii ad instantiam Marchiundi filii quondam Bertrami de Zucchis, & Achilles filii quondam Utini de Muzo habitatoris Castris de Locate ductus & menatus fuit Jacobus filius Johannis de Moseta ætatis annorum XIII. vel circa per quemdam Franceschinum fratrem dicti Marchiundi parvulum ad Portam Janicis, & usque prope Ecclesiam Domini S. Erasmi. Et ibidem erant prædicti Marchiundus & Achilles equestris, & posuerunt ipsum Jacobum in cripa equæ dicti Achilles, & alio duxerunt pro captivo usque ad Castrum de Mapello, in quo erat Castellanus Zorzinus quondam Pini de Solario. Et quum notum fuisset, quod ille Jacobus erat in dicto Castro pro captivo, Domini Guidinus & Johannes quondam Domini Guilelmi de Suardis statim miserunt ad dicendum dicto Zorzino de Solario, quod sibi mitteret dictum Jacobum de Moseta. Qui Zorzinus, & Marchiundus de Zucchis, & Achilles de Muzo responderunt Tonolo quondam Gazoli de Muzo, & Plovano de Suardis, qui iverant ad Castrum de Mapello ad petendum ipsum Jacobum de Moseta, quod nolent relaxare, nisi haberent pro ipsa captione Florenos D. auri, & tres panceras. Et intellectis prædictis homines de Moseta de parentela dicti Johannis de Moseta, & homines de Pisentibus, de Carminatis, quasi omnes Gibellini de Brembilla, exceptis illis de Zucchis de Ubiello accesserunt concorditer ad dictos Dominum Guidinum & Johannem, & ad plures alios de Suardis, qui aliquo modo nolebant

A pati tam magnam injuriam, quia reputabant pro maxima injuria, quod ipsi Marchiundus de Zucchis, & Achilles de Muzo tam proditoriè & malitiosè duxerant aliò pro captivo ipsum Jacobum filium ipsius Johannis de Moseta, quem reputabant tamquam eorum fratrem & parentem. Et si non facerent venire ipsum Jacobum, quod in brevi tempore caperent de illis de Zucchis, & de Muzo, & ponerent in Castro Ubialli, & tenerent pro captivis, donec restituerent ipsum Jacobum. Et tandem datus fuit ordo, antequam ad pejora devenirent, sine aliqua talea vel remissione ductus fuit Bergomum ad domum habitationis dicti Johannis dictus Jacobus filius ipsius Johannis de Moseta quodam die Jovis XXI. dicti.

B Nota, quod quodam die Martis XXVI. dicti Ser Janus Capitaneus unius quantitatis gentium equestrum & pedestrium ad instantiam dicti Segnoris Pandulphi intravit in Terram sive locum de Comuni Novo cum una maxima comitiva gentium, relictam per homines de dicta Terra. Die Dominice ultimo dicti decessit Cavazinus de Brembilla. Quodam die Mercurii XXVII. dicti, dum Lucas quondam Domini Leonini de Brembate, qui tractabatur Gibellinus, & amicus Suardorum, veniret à Mediolano per Tritium, & quum applicuisset prope Castrum de Ponte S. Petri circa per unam balestratam, & erat super uno equo bayo valoris Florenorum L. Domini Guidini de Suardis, captus & vulneratus fuit per homines de Lemen Gibellinos, inter quos erat Jacobus Bayoni de Ceresolis, & Barata de Lemen. Et etiam vulneraverunt dictum equum dicti Domini Guidini, quem equitabat ipse Lucas; & ultra derobaverunt quemdam Gifalbertum de Comitibus de Camisano famulum dicti Lucæ, & acceperunt ei sex petias auri, quas habebat, & certos denarios, & quædam brachia panni viridis, & unam pelardam novam fodratam de grisetis, & unum petus de azali, & unam spatham, & unam dagam, & unum equum, super quo erat. Et acceperunt Fachino Brodegæ de Broilo, qui associabat ipsum Dominum Lucam, unam curazinam, & unam celatam, & alia arma, quæ habebat, & unum equum. Et acceperunt Johanni de Mora famulo Domini Lucæ, qui veniebat post ipsum Lucam, unam panceram & alia arma, quæ habebat, & quos famulos & Fachinum dimiserunt ire. Et etiam acceperunt eidem Lucæ panceram, quam habebat in dorso, & celatam suam, & alia arma. Et quem Lucam ita vulneratum duxerunt cum dictis equis & rebus usque ad locum de Lemen, & in domo habitationis dicti Francisci sitam in Castro de Lemen, ubi se faciebat medicare de vulnere sibi facto. Et posuerunt sibi unam taleam de Ducatis quingentis auri; qui Lucas fuit relaxatus, & venit Bergomum die Lunæ XXV. Septembris dicti anni, & dicitur, quod solvit Florenos XII. auri datos illis, qui eum ceperunt. Nota, quod die Sabbati XXX. dicti Jacobus quondam Michaelis de Suardis, Bisegotus de Pisentibus una cum certis aliis de Pisentibus, ac Jacobus de Clero una cum certis Gibellinis ceperunt super territorio de Sorisole, & de Poltranica pecudes circa CCCC. & vaccas & manzas LX. & unam mulam polledram in pascuis illorum de Sorisole & de Poltranica, quæ bestię erant hominum de Sorisole & de Poltranica, & aliorum Guelphorum circumstantium, volendo ipsas bestias conducere in Sedrinam, & in partibus Gibellinorum. Ecce supervenerunt illi de Villa de Lemine

mine obviando illos Gibellinos, dicendo quòd nolebant, ut conducerent aliò, sed volebant eas defendere, pro eo quòd illi de Villa de Lemine erant in tregua cum illis de Sorisole & de Poltranica. Et sic dicendo supervenerunt homines de Castro de Pilis, & Fachinettus de Sorisole, qui acceperunt dictam prædam dictis Gibellinis, qui erant in summa homines XXXV. cum promissione si non poterant accipere de jure, quòd eas retournarent ipsis Gibellinis. Et tandem in iis verbis mortuæ fuerunt Vaccæ IX. Et dicebatur, quòd mortui fuerunt duo pueri, qui dictas bestias custodiebant; & dicebatur, quòd unus ex eis erat filius dicti Fachinetti.

Die Jovis IV. Augusti homines de Pisentibus ceperunt Marchiundum de Pilis in Civitate Bergomi in vicinia S. Pancratii, & aliò duxerunt per Portam S. Laurentii afferentes ei, quòd debebat restituere illam robariam factam illis de Sorisole & de Poltranica. Nota, quòd fuit notificatum in Bergamo, quòd una maxima pars Guelphorum Bergomensium, (pro ut dicitur, erant plusquam MD.) die Lunæ primo Augusti ivit Ultra Agugiam Episcopatus Bergomi contra Gibellinos existentes in dictis Contratis, & maximam robariam fecerunt, & interfecerunt

A Malalguzium & Dominum Presbyterum Albertum Rectorem Ecclesiæ Domini S. Martini de la Plaza. Nota, quòd die Veneris V. Augusti dicti facta fuit una andata per homines Gibellinos de Bergamo, inter quos erat Jacobus filius quondam Michaëlis de Suardis, & certi pedites circa CC. & Guielmus de Focho cum ejus brigata, & Gualdrifius de la Valle cum ejus brigata. Et intraverunt in Terram de Seriate, & ibidem posuerunt ignem, & derobaverunt homines de Seriate de certis rebus vilibus, & interfecerunt Maffium de la Porchera, & unum hominem armigerum de brigata dicti Guielmi de Focho; & unum famulum Damiani seu Jacomardi de Suardis. Et statim venit succursus à partibus de Alzano, & circumstantibus illis da Seriate, & fecerunt fugere illos Gibellinos, & retro dimiserunt unam certam quantitatem armigerorum, & vulneraverunt Duninum de Ubiallo tubatorem de uno veretono in gula, & mortuus fuit Gratiolus dictus Zolus de Cenate, & Affandrinus Belfanti de Brolo. Die dicto sepultum fuit corpus Lotharii filii quondam Domini Zinini de Suardis, qui decessit febribus, in Ecclesia Domini S. Francisci Bergomi.

F I N I S.

CAPITULA PACIS

*Facta in Civitate Lauda die IX. Aprilis Anno
MCCCCLIV. inter Illustrissimum & Excel-
sum Dominum Dominum Franciscum Foscari
Ducem Venetiarum, & inter Illustrissimum &
Excelsum Dominum Dominum Franciscum
Sfortiam Vicecomitem Ducem Mediolani.*

IN nomine Sanctæ & individue Trinitatis Patris & Filii & Spiritus Sancti Amen. Anno à Nativitate Domini nostri Jesu Christi MCCCCLIV. die Martis IX. Aprilis, Indictione II.

Quum dulce sit verbum Pacis, & res in se ipsa salutaris, quæ sola in humanis rebus bona similiter jucunda nominatur, quumque humani generis inimicus malignitati semper vigilans inter Illustrissimum Principem & Excelsum Dominum Dominum Franciscum Foscari Ducem, & inclytum Dominum Venetiarum &c. pro se, suisque subditis, vassallis, complicitibus, adherentibus, recommendatis, & confederatis ex una parte, & Illustrissimum Principem & Excelsum Dominum Dominum Franciscum Sfortiam Vicecomitem Ducem Mediolani &c. Papie, Anglerique Comitem, & Cremonæ Dominum pro se, suisque filiis, & heredibus, & collegatis, adherentibus, subditis, recommendatis ut infra ex altera parte, nonnullos errores, discordias, & scandala seminaverit, ex quibus partes ipsæ ad bellum publicum devenerunt, exindeque infinitæ rapinæ, incendia, vulnera, cædes, aliaque horrenda facinora, quæ in pejus labi properabant. Cupientes itaque & intendentes ipsæ partes amore fraterno & pacifice vivere, ac vicinare, omnesque bellorum & materias quaslibet remove, miserunt Oratores & Mandatarios & postmodum ad Civitatem Laudæ, in qua quidem Civitate tandem, Spiritu Sancto inspirante, per viam concordii, pacti, & transactionis ad pacem cum infrascriptis modis & capitulis solemniter devenerunt.

Idcirco Magnificus & Clarissimus Dominus Paulus Barbo Orator & Syndicus, & ad hoc specialiter Procurator Illustrissimi Principis & Excelsi Domini Domini Francisci Foscari Dei gratiæ inclyti Ducis Venetiarum, & Domini, ac Communis Venetiarum, ut de dicto Syndicatu, & mandato speciali plenè constat publico instrumento scripto & publicato per circumspectum Virum Clementem de Thedoldinis de Venetiis publicum Imperialem Notarium, & ipsius inclyti Domini Ducis & Domini Venetiarum Secretarium in MCCCCLIV. Indictione II. vigesimo octavo Martii, Bullâ plumbeâ bullato, ac nobis Notariis infrascriptis viso & lecto ex una parte, & ipse Illustrissimus & Excelsus Dominus Dominus Franciscus Sfortia Vicecomes Dux Mediolani &c. Papie Anglerique Comes, ac Cremonæ Dominus, præsentialiter constitutus pro se suisque filiis, & heredibus, subditis, vassallis ut supra ex altera. Qui ad laudem om-

Anipotentis Dei, & gloriosæ Virginis Mariæ matris ejus, cujus die partes ipsæ concordēs remanserunt, & beatorum Johannis Baptistæ, Marci Evangelistæ, ac Ambrosii Episcopi & Confessoris, ac S. Bassani Episcopi & Confessoris, totiusque Curie cœlestis triumphantis, & ad tranquillitatem & requiem perpetuam partium prædictarum, Statuumque suorum, Syndicario, procuratorio, & proprio nominibus, quibus supra, non per errorem, sed sponte & certa scientia, & omni meliori & efficaciori via & modo, quibus potuerunt & possunt, fecerunt, & contraxerunt, exegerunt, celebraverunt, & firmaverunt, ac faciunt, contrahunt, exigunt, celebrant, ac firmant inter se nominibus, quibus supra, bonam, veram, sinceram, & inviolabilem Pacem, Deo dante, perperpetuis temporibus duraturam, cum capitulis, pactis, conditionibus, modis, formis, promissionibus, obligationibus, & clausulis infrascriptis, videlicet:

BIn primis la prefata Illustrissima Signoria di Venetia per se e suoi Collegati, aderenti, confederati, complici, seguaci, raccomandati, sudditi, soldati, e beni mobili e stabili, ragione, giurisdizione, azione, onore, e preminenza per una parte, & il Signor Duca di Milano per se e suoi figliuoli, aderenti, confederati, complici, e seguaci, raccomandati, sudditi, e soldati, beni mobili e stabili, ragione, giurisdizione, & azione, onore, e preminenza per l'altra parte, vicissim & reciproce, per tenore de' presenti Capitoli, e contratto, tolgiono, rimuovono, e revocano le offese, destruzioni, discordie, e differenze, omicidj, interdetti, e bandi, quali hanno avuto, & hanno insieme, e rimettono l'una parte a l'altra, e l'altra a l'altra recipiente ut supra, tutte e singole inimicizie, ingiurie, passioni, offese, danni, incendj, omicidj, robarie, quoquomodo fatte in fina al presente di. Et insieme fanno buona, libera, e sincera unione, e tranquilla e perpetua Pace, intendendo che le dette parti de' loro sudditi, e suoi collegati, & aderenti, e raccomandati, e seguaci inclusi nella presente pace debbano, e possano praticare, e mercantare, e conversare dall'uno all'altro ne' dominj, e territorj di esse parti, come si soleva fare nello passato al tempo della buona, e tranquilla Pace avanti alla morte dell' Illustrissimo quondam Signor Duca Filippo. E rievocando tutte e singole novitadi, bandimenti, e proibizioni, fatti nell' anno MCCCCLI. da indi in quà; & hæc da questi di innanzi si debbano inviolabilmente osservare, la detta pace togliendo & amovendo ogni ordine, e

decreto, & ogni altra cosa, che in contrario fosse.

Item le predette parti Syndicario, ac procuratorio, ac proprio nominibus quibus supra, per loro sudditi, e Terre, le quali dette parti hanno e tengono, e per loro collegati, & aderenti, e raccomandati, confederati, complici, e seguaci, con puri e dritti cuori, & remota omni obliqua machinatione e pensiero, hanno fatto e fanno libera quietazione e remissione di tutte singule captivazioni, danni, rapture, ingiurie, & offese reali, e personali dell'una parte e dell'altra per opera, adjutorio, e consilio di fatto e di parole, o in scritto, o altrimenti, e per ciascheduno altro modo da quì in dretro dati, fatti, commessi, & perpetrati, tutte insieme di dette parti nominibus quibus supra; e per tutti li soprascritti simpliciter & generaliter di tutte le parti, & interesse d'ogni altra delegazione, per le quali fossero tenute fino al dì della conclusione del presente contratto, quietando e liberandosi l'una l'altra vicissim & reciprocamente. E così divengono a vera e concordiale reconciliazione degli animi, salvis semper omnibus capitulis, & infra scriptis, & omnibus aliis in presenti contractu contentis, quæ reservatio intelligatur in singulis.

Item le dette parti nominibus quibus supra sono convenute, che al tutto l'una parte all'altra, e li sudditi, e Vassalli, Città, Castelli, Terre, Rocche, e Luoghi, e beni tutti dell'altra parte, la quale e le quali per qualunque modo tengono di presente, e terranno raccomandati, confederati, e convenzionati infra il termine l'uno l'altro; e così de' loro sudditi, collegati, aderenti, raccomandati, e confederati, Città, Castelli, Terre, e Rocche, o Luoghi, o ciascheduni beni presenti e futuri per l'avvenire non offenderà, ne per alcun modo se impacciarà realmente o personalmente, direttamente o indirettamente, palesemente o occultamente, nè per alcun quesito modo, ne colore, ma pacificamente e quietamente insieme vivranno; e trattaransi come veri e boni amici. E se vi fosse Uomini d'alcuna Terra, e Luogo dall'una delle parti, che si volesse dare all'altra, sia obbligata quella parte a chi si volesse dare, non accettarla, anzi ne debba dare notizia alla parte a chi spetterà, acciocchè vi possa provvedere, salvis semper promissis & infra scriptis.

Item quantunque nel presente contratto di Pace sia un Capitolo generale, nel quale sono, & essere s'intendessero inclusi e compresi tutti i Collegati, aderenti, raccomandati, complici, e seguaci delle dette parti, tamen per questo capitolo presente più espressamente si dichiara, che il Serenissimo Rè Alfonso Rè d'Aragona, & utriusque Siciliæ, con tutto il suo Stato s'intenda e sia incluso e compreso nella presente Pace per parte principale, come essa Illustrissima Signoria di Venezia, con tutti i suoi Collegati, aderenti, raccomandati, sudditi, e seguaci, in caso, che fra termine di quaranta di prossimi futuri a die stipulationis presentis contractus la Magnificenzia sua abbia ratificato solennemente la presente Pace, e non la ratificando rimanga escluso da la detta Pace, salvis semper dictis & infra scriptis, & ea causa la detta Signoria non gli possa, ne gli debba dare adjutorio e favore alcuno secreto ne palese.

Item quantunque, come è detto, che per lo Capitolo generale de' Collegati e raccomandati inseriti nel presente contratto s'intenda, e comprenda la Eccelsa Comunità di Fiorenza in esso

contratto: tamen per la maggior chiarezza, e dichiarazione delle parti per questo capitolo si specifica la Eccelsa Comunità di Fiorenza sia e s'intenda essere nella detta Pace per parte principale, come è lo prefato Signor Duca, con tutti li suoi collegati, aderenti, raccomandati, confederati, e sudditi, e debba però la prefata Comunità ratificare il presente contratto saltem fra lo termine delli venti di; e non ratificando, non godano il beneficio della pace; & eo casu l'Illustrissimo Signor Duca de Milano non le possa, ne le debba dare ajuto, ne favore alcuno secreto ne palese.

Item similmente s'intenda e comprenda lo Illustrissimo Signor Duca di Savoia Collegato e inchiuso nella presente pace, com'è di presente, il quale debba ratificare fra lo termine di quaranta di a die celebrati contractus da essere computati.

Item per tenore del presente Capitolo si dichiara e specifica per le dette parti, nominibus quibus supra, che rimanga riservato il luogo all'Illustrissimo Signor Duca, e alla Eccelsa Comunità di Genova, come membro æquè principale della Lega di esso Illustrissimo Signor Duca, e Signori Fiorentini, e da poi l'intimazione, che fra termine di un mese prossimo futuro possano ratificare la presente pace, & deinde a mesi quattro seguenti debbano rinvocare l'armata, e levar le offese contra di ciascheduna delle parti, e compresi nel presente contratto di pace contra i quali avessero mandato detta armata; e tanto manco quanto più tosto, quelli dell'armata avranno di detta pace, e niente di manco siano tenuti restituire, se avessero tolto alcuna cosa dopo la pace, e poi avuta la notizia di essa pace, mobile, ed immobile. E ratificando fra il detto termine possano godere il beneficio di essa pace, come l'altra parte; e non ratificando fra il detto termine non godano il beneficio di detta pace, & eo casu l'Illustrissimo Signor Duca di Milano non possa, ne gli debba dare ajuto ne favore alcuno secreto ne palese.

Item similmente s'intendano collegati e confederati l'Illustre Signor Giovanni Marchese, e Signor Guielmo, e gli altri fratelli del Monferato, come sono di presente.

Item si dichiara per li detti, nominibus quibus supra, che la Magnifica Comunità di Siena nella presente pace confederata, com'è al presente; e se la prefata Comunità di Siena nella presente guerra avesse tolto Terre o luoghi alcuni dell'Eccelsa Comunità di Fiorenza, sia tenuta fra quindici di, da poi che le sarà notificata la presente pace, restituirli ad essa Comunità di Fiorenza infra lo termine di detti di quindici; e vice versa sia tenuta la detta Eccelsa Comunità di Fiorenza infra lo termine di quindici di alla prefata Comunità di Siena restituire le Terre e luoghi, li quali nella presente guerra le avesse tolti.

Item si dichiara e specifica per le dette parti nominibus quibus supra, che l'Illustre Signor Lodovico Marchese di Mantova s'intenda compreso & inchiuso nella presente pace con tutto il suo Stato, e de' suoi attinenti, raccomandati, e si rimanga aderente, e collegato d'esso Illustrissimo Signor Duca di Milano. E al detto Signor Marchese sia restituito il Luogo di Castione di Striveri, e qualunque altro Castello e luogo, che per la presente guerra infra termine di di sei prossimi futuri, restituendo vice versa fra il detto termine detto Illustrissimo Signor Marchese

che se li luoghi di Casalalto, e Rivolendolo, e cadaune altre Terre e luoghi, se alcuni per esso Signor Marchese nella presente guerra fossero stati occupati cum suis pertinentiis ut supra usque in diem presentem. Dichiarando che li suoi Cittadini e Sudditi possano per tutti i luoghi e Terre di essa Signoria abitare, praticare, conversare, e mercantare, facereque in ogni luogo sue facende, e che esso Signor Marchese per Sale & in ceteris omnibus & per omnia siano trattati eo modo & forma, che erano avanti la presente guerra, & tempore bonae pacis & tranquillitatis. Dichiarando, che le biade e le altre robe tutte, che fossero state prestate, vendute, o depositate agli uomini abitatori di Castione di Stiveri, si possano liberamente riscuotere, e siagli fatto per l'Illustre Signor Marchese e suoi Ufficiali circa ciò ogni aiuto e favore, e vice versa sia fatta al detto Illustre Signor Marchese e suoi di quello dovesse avere da gli uomini di Casalalto, e Rivolendolo, ut supra.

Item si sono convenute e concordate le dette parti nominibus quibus supra, che Crema, la quale tiene al presente l'Illustrissima Signoria di Venezia, rimanga ad essa Signoria con tutte le sue possessioni, preminenze, e ragioni, giurisdizione. E che nè per la detta Signoria, nè per Cremaschi, nè altri per se ante Adda, dove entra il Serio, non si possa imporre nè riscuotere Dazio nè gravezza alcuna. E per levare ogni occasione di scandali, si dichiara, che le mura della Fortezza, & ogni altra Fortezza de Cereto, sieno rovinate e spianate per tutto il presente mese, rimanendo salva & illesa la Chiesa e Abbadia overo Monastero, e per . . . non si possa murare detta Fortezza, erigere, nè rifare, intendendo, che la Bastia & il luogo dov' è posta con le sue possessioni, acque, e gli altri beni spettanti ad essa Abbadia seu Monastero di Cereto, che sono nel territorio di Crema, e giurisdizione di Crema, la giurisdizione e dominio resti ad essa Illustrissima Signoria di Venezia per la giurisdizione di Crema.

Item si specifica e dichiara per le dette parti nominibus quibus supra, che a quelli di essa Signoria sia laudato libero & espedito per li luoghi propinqui e finitimi di esso Signor Duca de andare dalle Terre di essa Signoria, pagando tamen li Dazj consueti, se alcuni fossero stati innanzi la presente guerra. Ma per le cose di essa Signoria non si paghi alcuna cosa, & essendo per uso di esso Signor Duca, facendo transito per lo Cremasco, non si paghi cosa alcuna.

Item si sono convenute le dette parti nominibus quibus supra, e così resta promesso, che il prefato Illustrissimo Signor Duca di Milano fra giorni quindici immediate seguenti a die celebrationis presentis contractus integraliter debba restituire, rendere, e far consegnare in mano e possanza di essa Signoria, e altri suoi a suo nome, tutte e singole Terre, e Castelli, Fortezze, Rocche, Luoghi, acque, Ponti, Passi, Valli, Monti, e Termini, di Brescia e Bergamasco, e la Valle di S. Martino, li quali e le quali sono in mano di esso Illustrissimo Signor Duca e di sua gente, o che per lui fosse stato dato o alienato nella presente guerra, excepto quelle tiene Bartolommeo Coleone, de le quali si riferisce al Capitolo, il quale parla di questo, rimanendo al prefato Signor Duca Valsassina, la Rocca di Bayè, e di Pianchello, e Piano di

Tom. XVI.

A Lecco cum aqua, e la Chiufa con le Terre de Biono di quà e di là, essendo della giurisdizione di Lecco, overo che altre volte andassero a ragione, termine, e confine, quali sono giudicate, e rimaste all' Illustrissimo Signore quondam Duca Filippo per la pace fatta a Cremona, salvis infra scriptis.

Item che al prefato Signor Duca rimanga l'Adda eo modo, jure, & forma, che per la pace fatta a Cremona per esso Illustrissimo Signor Duca MCCCCXLI. a dì XXX. di Novembre, dove fu giudicato che dovesse rimanere all' Illustrissimo quondam Duca Filippo, salvis juribus privatarum personarum.

B Item che al prefato Illustrissimo Signor Duca rimanga il Ponte, cum hoc che la Bastia di Brevio verso la Valle di San Martino sia rovinata e buttata per terra, e che l'una parte nè l'altra non la possa rifare per alcun modo, rimanendo il territorio, dov' è la detta Bastia, ad essa Illustrissima Signoria di Venezia, excepto che in capo del detto Ponte sia lecito fare una piccola abitazione atta per dieci Fanti.

C Item se Bartolommeo Coleone o altri facesse resistenza a rendere e restituire quelle Terre, che tiene, juxta l'inquisizione e richiesta gli farà esso Signore, per adempire e soddisfare la restituzione di quelle Terre, che per li Capitoli della presente pace vengono ad essere restituite alla detta Signoria, al detto Signor Duca, sia lecito andarghe a campo, e mandarghe con la forza da qui per tutto Maggio al piacere dell' Eccellenza sua. E detto Bartolommeo o altri ut supra siano dal detto Signor Duca, e da detta Signoria trattati come nemici, finchè faranno avute dette Terre. E se in questo accadeffe, che alcuna delle Terre predette, o gente d'arme fossero saccomanati, per questo non s'intenda per esso Signor Duca essere contrafatto alla pace, salvo che se la detta Signoria se chiamasse dal detto Bartolommeo o da altri in tutto, o in parte per altra via essere contenta ad aver le dette Terre, che in questo caso detto Signor Duca s'intenda . . . al Capitolo delle dette restituzioni non essere più obbligato.

D Item che per vigore del presente contratto o pace non sia obbligato il prefato Illustrissimo Signor Duca lasciare a Bartolommeo predetto luogo o cosa alcuna avesse o pretendesse avere nel dominio di esso Signor Duca, se non però farà di buona volontà di Sua Signoria.

E Item che al prefato Signor Duca di Milano rimangano pieno & integro jure Caravazzo, Trevino, Vailato, Brignano, Rivolta, e tutte le altre Terre, e luoghi, giurisdizioni, e ragioni di Giera d'Adda; così Pandino, e Gniadello: item Mozanica, e tutte le altre Terre, e luoghi del Cremonese, & ogni altra Terra, e luogo, possessione, e ragione, e acquistato per esso Illustrissimo Signor Duca nella presente guerra, salvis tamen supra scriptis, & infra scriptis.

Item per togliere ogni dubbio, che potesse accadere tra le dette parti, si dichiara, e specifica per lo presente Capitolo, che le rive del fiume Olivo per quanto dura il territorio Cremonese restino e siano libere d'esso Illustrissimo Signor Duca, e lo detto fiume d'Olivo per quanto dura il territorio Cremonese sia comune fra le dette parti, salvis juribus privatarum personarum.

Item che l'Illustre Signor Marchese di Mantova, per quanto s'estende il suo territorio cir-

Xxx

ca

ea & ultra flumen Olii, rimanga in quello stato, grado, & essere, qual' era innanzi la presente guerra, e 'l resto del detto fiume per quanto dura il territorio d'essa Signoria tamquam citra, salvis præmissis, rimanga ad essa Illustrissima Signoria, e che nel detto fiume d'Olio non si possa fare nè edificare per l'una parte nè per l'altra, per quanto si estende il territorio Cremonese, Ponte alcuno; e quello di Seriga o altro, che fosse stato fatto per la presente guerra, sia tolto via, excepto e riservato, che 'l Ponte, che è appresso, si faccia e tengasi a comune, e che il Dazio d'esso Ponte sia comune, e per partirsi tra le parti per metà, e riscuotasi il Dazio in un luogo solo.

Item che avanti il termine della restituzione delle Terre, e luoghi da essere fatta per l'Illustrissimo Signor Duca alla Signoria di Venezia, se alcuna Terra, o luogo, o Fortezza di quelle da essere restituite lui s'integrasse, sive per essere furati, sive aliter quocumque modo facesse movimento, e novità alcuna, nelle quali venisse fatto danno alcuno o nocumento alla gente d'armi, Officiali, o altri Sudditi d'esso Illustrissimo Signore, la prefata Illustrissima Signoria di Venezia sia obbligata con effetto restituire e reintegrare ogni danno, robarie, presoni, e ogni altra cosa liberamente & incontinenti, e senza eccezione. Et e converso se per gli Officiali ovvero gente d'arme d'esso Illustrissimo Signor Duca fosse fatto danno alcuno alla gente d'arme, Officiali, & uomini dell' Illustrissima Signoria, e dalle Terre da essere restituite, reintegrate ogni danno, roberia, e presoni, & ogni altra cosa liberamente & incontinenti senza eccezione, e a i soldati d'esse Terre, i quali ghe sono deputati per l'Illustrissimo Signor Duca, sia soddisfatto per il suo salario, che restassero avere infino al dì della restituzione di dette Terre per quello spetterà alle dette Terre.

Item che la prefata Illustrissima Signoria di Venezia a' Milanesi, & altri Sudditi dell' Illustrissimo Signor Duca, e suoi Collegati, aderenti, e raccomandati circa li Dazj, e gabelle, & altre cose, accadessero nel territorio d'essa Illustrissima Signoria e dominio, sia fatto quel trattamento, il quale si osserva tempore tranquillitatis & pacis. E alli Signori Fiorentini, e Genovesi, e loro sudditi, Collegati, aderenti, e raccomandati circa li Dazj, e gabelle si osservi quello si osservava, quando nel tempo della tranquillità e pace. E vice versa il prefato Illustrissimo Signor Duca a' Veneziani & altri sudditi d'essa Signoria, e suoi Collegati, aderenti, e raccomandati circa li Dazj e gabelle & altre cose accadessero nel territorio di esso Signor Duca, sia fatto quel trattamento, il quale si osserva tempore tranquillitatis & pacis. E alla Magnificenza del Re d'Aragona, al Signor Duca di Savoia, e di Monferrato, e Signori Senesi, sudditi, Collegati, aderenti, e raccomandati, ut supra, circa li Dazj e gabelle si osservi quello si osservava nel tempo della tranquilla pace, ut supra.

Item che tutti gli uomini e abitatori di tutte le Terre, le quali si hanno a restituire alla detta Signoria, & esse Terre da restituire, e tutti li beni loro siano e s'intendano essere assoluti, e senza pena intieramente liberati in omnibus & per omnia non altrimenti, che se mai non avessero fatto nè commesso alcun fallo o delitto contro l'Illustrissima Signoria di Venezia nella presente guerra in favore dell' Illustrissimo Si-

A Signor Duca di Milano, e così siano, e s'intendano essere restituite alli beni, onori, e fama loro per questo Capitolo.

Item che il Sale, biada, formento, & altre robbe, tutti quelli il prefato Illustrissimo Signor Duca di Milano o altri suoi Sudditi avessero fatto dare, o prestare, o depositare ad alcuno degli uomini del Bresciano, o Bergamasco, o in prestanza, o in vendita, o in deposito, si possano liberamente riscuotere, e gli venga per la prefata Illustrissima Signoria e suoi Officiali circa ciò dato e fatto ogni ajuto e favore.

Item si dichiara per lo presente Capitolo, che se delle Terre, le quali vengono restituite per li presenti Capitoli per l'Illustrissimo Signor Duca, da detta Signoria fossero relegati o confinati alcuni uomini, siano rilasciati liberamente senza alcun pagamento ovvero talia; & e converso promette la detta Signoria fare dal canto suo.

Item che le persone prese in questa guerra, le quali al dì della stipulazione del presente contratto non si trovaranno essere rilasciati, siano spediti e liberati; e questo s'intenda essere eseguito per le dette parti, e per tutti quelli vengono essere inclusi nel detto contratto della pace, pagando le spese del vivere.

Item i Cittadini e Sudditi delle dette parti tanto Ecclesiastici, come Secolari, i quali hanno, o avessero nelle Terre, luoghi, e territori, giurisdizioni, e dominj, possessioni, case, redditi, e proventi, e qualunque bene, e ragione, li quali fossero stati quocumque modo occupati, ovvero sospesi, e sequestrati, spettanti a loro, e suoi beneficj da poi lo movimento della presente guerra, li siano liberamente restituiti, e posti in possessione; e se fosse differenza alcuna, gli sia amministrata hinc inde vicissim ragione e giustizia spedita, e permesso amministrare a cui spettasse.

Item a massima istanza e compiacenza singolare di esso Illustrissimo Signor Duca si promette per lo Magnifico Cavaliere Messer Polo Barbo Oratore nomine quo supra, che allo Spettabile Messer Franchino da Castione sia restituita la parte sua della Villa Bartolomea del territorio Veronese, non pregiudicando per questo alle sue ragioni.

Item a massima istanza e singolar compiacenza d'esso Illustrissimo Signor Duca, & quia sic voluit, che allo Spettabile Messer Angiolo Simonetta sia renduta la Casa sua di Verona, che teneva Chierentino, ovvero gli siano dati tanti prestiti de presenti, quanto monta il resto, che de' aver del più che furono vendute le sue possessioni, secondo si contiene nel Capitolo fatto a Rivoltella.

Item che alcuno delli Collegati dell' una parte non possa nominare per collegato, aderente, ovvero raccomandato alcuno di quelli, che fuggono nel territorio delle altre Terre delle altre parti dall' altra parte salvis Capitulis in presentibus Instrumentis contentis.

Item che nè la Maestà del Re d'Aragona, nè l'Illustrissima Signoria di Venezia possano nè debbano dare nè nominare l'Illustre Signor Marchese di Ferrara per collegato, aderente nè confederato per Terre, luoghi, onoranze, quali riconosce, o avesse riconosciuto lui, o i suoi Maggiori della Casa sua dall' Illustrissimo Signor quondam Duca Filippo, ovvero da poi la morte del detto Duca avesse tolto, o avuto quocumque modo, che sono situate nella giurisdizione e Diocesi d'alcuna delle Città d'esso Illustrissimo Signor Duca di Milano; e questo non

non s'intenda Reggio, nè per lo resto dello Stato suo.

Item che le dette parti l'una all'altra e l'altra all'una debba fra il termine di mesi duoi dal dì della celebrazione del presente contratto nominare i suoi Collegati, raccomandati, confederati, aderenti, e complici; e quelli tali, che si nomineranno, debbano e possano fra il termine di mesi tre seguenti, da poi che seguiranno ratificare la nominazione e presente contratto. E in questo caso si comprenda nel presente contratto, che detti nominati, e che si nomineranno, e i suoi Sudditi, possano stare, conversare, abitare, e mercantare nelle Terre e luoghi delle parti suddette tanto principali come collegate, come facevano e potevano fare innanzi la presente guerra; altrimenti non godano il beneficio della pace presente, e siano tenuti, come se non fossero stati nominati, *salvis superscriptis*, & *infra scriptis*.

Item si sono convenute le dette parti nominibus, quibus supra, che alcuna di esse parti non torrà Capitani, Conduttori, Comestabili, nè alcuno soldato della parte senza saputa e consentimento di quella parte, con che stassero quei tali. E se alcun Soldato di che preminenza, qualità, condizione si fosse, si fuggisse o andasse nelle forze e territorio dell'altra, quella parte, nella forza della quale capiteranno, sarà requisita, sia tenuta d'arrestare realiter & personalmente que' tali, e tale, che si fossero fuggiti, e sia obbligata a consegnarli a quella parte, dalla quale saranno fuggiti senza eccezione alcuna.

Item le dette parti nominibus quibus supra sono convenute d'accordo invicem, che in Lombardia le offese siano rilevate generalmente hinc inde, cioè in Mantovano, Veronese, da oggi infra il termine di cinque di fra tre di, che sarà prossimo presente in ortu solis, e da Olio in qua, che sarà XII. presentis mensis, & in ortu solis in Toscana si debbano torre e levare dette offese tra' Signori Fiorentini e Senesi fra di undici, che sarà a dì XXX. presentis mensis. E che i detti Senesi dal detto tempo del di undici in là non offenderanno i Signori Fiorentini, nè li lascieranno offendere dalla gente della Maestà del Serenissimo Re d'Aragona, le quali stanno nelle Terre e luoghi loro; & e converso siano tenuti fare i Signori Fiorentini verso detti Signori Senesi.

Item che la detta Maestà del Re d'Aragona, e Signori Fiorentini si debbano torre e levare, le dette offese fra il termine di di venticinque; e se fra lo detto termine per le dette parti o per la gente e sudditi loro o de' loro Collegati &c. i quali sono compresi nella presente Pace, si togliesse cosa alcuna immobile, si debba immediatamente restituire interamente.

Item che ne i presenti Capitoli si parla in più luoghi, e nomina la presente guerra, per togliere ogni dibattito, e varia interpretazione, che a queste parole si potesse dare, si specifica e dichiara per le dette parti della presente guerra essere cominciata dell'anno MCCCCLI. del mese di Maggio di detto anno.

Item per maggior securità, e maggior utilità e firmamento della presente Pace sono convenute solennemente le dette parti specialmente con maturo e deliberato animo, acciocchè l'inimico dell'umana natura non possa seminare alcuna zizania, che se pure accadesse tra le dette parti per qualunque caso o differenza alcuna, scandali, o debatti, inconvenienti, o errori, mai non s'intenda, nè si possa pretendere, allegare,

A nè opporre, nè imputare, che la pace sia per alcun modo rotta, nè che sia contraffatto, nè mancato: anzi la presente pace rimanga valida, ferma, & inconcussa, inclusa con perpetua osservanza; ma le dette parti si sforzino buona mente, amichevolmente levare, sedare, comporre tali scandali, differenze, & inconvenienti; e non potendolo, o non volendolo, elegga uno per parte a conoscere e definire senza litigio tali casi; e non concordandosi quelle due parti, eleggano un terzo luogo, & una terza persona confidente delle parti, al cui giudizio e determinazione insieme de' due primi eletti, uno solo con lui terzo requisito, & sibi competenti termino statuto, si debba fare irrevocabilmente, senza redifazione, e senza alcuna eccezione. E non volendo la parte richiesta, elegga il confidente per la parte sua, sive il terzo predetto, si debba stare alla dichiarazione e cognizione della parte confidente della parte requirente, e senza eccezione, fatta prima la debita e solenne requisizione. E per lo simile fatta la conclusione della presente pace, se infra le parti predette accadesse (quod Deus avertat) alcuna differenza o dubitazione circa la interpretazione della Pace o delle parole per essa, per questo non s'intenda per alcun modo rotta la Pace, ne si possa rinvocare in dubbio l'osservanza di essa, anzi si elegga ut supra uno per parte, e non concordandosi, un terzo confidente a tutte due le parti, tra le quali fosse il dibattito, o differenza, e questo si faccia senza forma di litigio, bona fide, realiter, & sincere; e le parti rimangano tacite, e contente al giudizio di tal terzo senza alcuna difficoltà, & cessante ogni exceptione.

Item che la pace si debba pubblicare e bandire solennemente per le parti e ciascheduna di quelle intra le sue principali Città Dominicali, prossima, che sarà a dì XIV. del presente Mese, e il simile si faccia per li Collegati principali nominati nel presente contratto, come ne avranno notizia.

Quam quidem Pacem, concordiam, & transactiones, & omnia & singula contenta in singulis Capitulis ipsius solemnitis stipulationis promiserunt predictae partes dictis modis, & nominibus, singula singulis congruè referendo, nobis Notariis infra scriptis, uti publicis personis stipulantibus & recipientibus vice & nomine praefatorum Dominorum, nec non nomine omnium & singulorum, quorum interest, seu interesse potest, aut poterit, in futurum firma, rata, & grata perpetuo tempore habere, & inviolabiliter observare & adimplere, & nunquam contrafacere, dicere, vel venire de jure vel de facto per se, vel alium seu alios directè, tacitè, vel expresse, quovis modo, causa, vel ingenio, nec aliquo quaesito colore, sub poena centum millium Ducatorum solemniti stipulatione praemissa, cum ratificatione omnium & singulorum damnaorum, expensarum, interesse, litis, & extra, in quam poenam incidat quaelibet dictarum partium, qui vel quae contrafecerit, & praedicta integraliter non observaverit, & a contrafacientibus exigì possit & debeat, & applicare parti observanti, contra quam vel quem esset contrafactum; & poenâ solutâ, vel non, praedicta omnia & singula nihilominus firma perdurent & observentur inviolabiliter. Renuntiantes praedictae partes & quaelibet earum in praedictis omnibus & singulis nominibus, quibus supra exceptioni non sic vel aliter celebratae dictae Pacis, transactionis, & concordii, non sic vel

vel aliter factorum Capitulorum, declarationum, & conventionum, non sic vel aliter celebrationis contractæ vel gestæ rei militaris, & exceptioni doli mali, conditioni finè causa, vel ex injusta causa, in factum actioni, & conditioni, motus causæ, privilegio fori, & omnibus civilibus aliis juribus Legum, & constitutionum. auxilio, eisdem dictis modis & nominibus, & vel dictis principalibus, vel alicui ipsorum quomodolibet competenti, & competituro, & legi dicenti generalem jurisdictionem non valere. Et in scriptis dictæ partes dictis nominibus ad maiorem prædictorum omnium firmitatem sponte & ex certa scientia juraverunt tactis Scripturis in animas suorum constituentium, dicta omnia & singula & quodlibet eorum attendere & observare & adimplere pro proprio, bona fide ad sanum, bonum, & purum intellectum, omni cavillatione, absurditate, mala interpretatione, dolo, fraude, & exceptione cessantibus penitus & remotis. Et hæc omnia sub hypotheca & obligatione omnium bonorum præsentium & futurorum prædictarum partium principalium, & cujuslibet earum, etsi talia essent, quæ in obligatione generali non venirent, sed nominationem exigent specialem. Voluerunt & mandaverunt & rogaverunt prædictæ partes & quælibet earum de prædictis omnibus & singulis per nos Michaëlem de Grassis, & Johannem quondam Ambrosii de Valesio Notarios publicos infra scriptos debere confici unum & plura publica instrumenta ejusdem substantiæ & tenoris,

A pro ut fuerit opportunum. In quorum fidem & evidentiam pleniorẽ præfati Domini contra-hentes voluerunt & mandaverunt sui cerei sigilli impressione muniri & se manibus propriis subscripserunt.

Actum in Civitate Laude in domibus solitæ residentiæ ipsius Illustrissimi Domini Ducis Mediolani Anno, die, mense, & Indictione dictis, præsentibus venerabili Religioso viro Domino Fratre Simoneto de Camerpio Ordinis Eremitarum S. Augustini, spectabilibus & egregiis Militibus, & Doctoribus Dominis de Curte de Papia Consiliario, Jacobo de Triultio de Mediolano, Domino Angelo de Roxate Auditore, Domino Angelo Simonetta de Policastro, & Andrea de Burgo de Mediolano Consiliariis præfati Illustrissimi Domini Ducis Mediolani, Nobilibus Aloixio Domini Andrea de Valexio de Venetiis Camerario Cremæ, & Johanne Baptista quondam Molini de Alzenago de Verona Vice Collaterali, Decio de Advocatis de Brixia filio quondam Domini Johannis, & Petro Johanne de Soldanis de Venetiis, nec non Antonio filio Domini Jacobi de Robatis de Crema, Jorio de Vigevano filio Christophori de Mediolano, Marco de Crottis quondam Dominici de Castellario Ducalibus Cancellariis, testibus ad prædicta specialiter habitis.

Ego Michaël de Grassis Notarius subscripsi &c.

Ego Johannes de Valesis Not. subscripsi &c.

Ego Cichus de Calabria Ducalis Secretarius.

F I N I S.

ORDO
FUNERIS
JOHANNIS GALEATII
VICECOMITIS
DUCIS MEDIOLANI.

Peraſti Anno MCCCCII.

ET ORATIO

Tunc habita in ejus laudem

A FRATRE PETRO DE CASTELLETTO
ORDINIS EREM. S. AUGUSTINI

Nunc primùm luce donantur

EX MANUSCRIPTO CODICE

V. C. FRANCISCI ARISII
CREMONENSIS.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE

1023

IN FUNUS
JOHANNIS GALEATII
VICECOMITIS
MEDIOLANENSII DUCIS
PRAEFATIO
LUDOVICI ANTONII
MURATORII.

Splendidissimae Mediolanensi Urbi numquam tantum gloriae, tantumque potentiae accessit, quantum sub Johanne Galeatio Vicecomite. Is politicis artibus apprime eruditus, & dissimulandi simulandique mirifice gnarus, militaribus etiam copiis supra reliquos Italiae Principes instructus, ita imperii sui pomoeria protendit, ut non tantum toti fere Cisalpinæ Galliae, sed praeclarissimis etiam Urbibus ultra Appeninum fuerit dominatus. Et longius etiam progressa fuisset illius sive fortuna sive virtus, nisi plura meditantem mors Anno 1402. e solio ac vita deiecisset, & imperium tanta felicitate partum brevi dilacerasset. Cēleberrimo Principi, primoque Mediolanensium Duci iusta perfoluta sunt incredibili magnificentia, mirabilique illustrium Principum ac Populorum concursu. Par spectaculum aut numquam, aut raro Italia viderat: ac proinde vix ullus Historicorum ejus temporis occurrit, qui non illius mentionem fecerit, remque memorandam stupore aut laude signarit. In primis vero Bernardinus Corius, diligentissimus rerum Mediolanensium Scriptor, ejusmodi funeris luculentam descriptionem nobis Italico sermone dederat, qualem ante eum synchronus Auctor Latine reliquerat. Sed quando ad manus meas perlata est Latina ipsa ac primigenia Descriptio, & quidem cura Clarissimi & doctissimi viri Francisci Arisii, Cremonensium Ordinum Conservatoris, cujus merita in Rempublicam Literariam, veterisque benevolentiae erga me officia alibi depraedicavi, eam nondum, ut puto, editam heic exhibere pretium operae duxi. Accedet & Oratio habita in funere ejusdem Ducis a *Fratre Petro de Castelletto Ordinis Eremitarum Sancti Augustini*, in qua si forte eloquentiam, Latinique sermonis elegantiam, quae tamen Mediolani, ac in aliis Italiae Urbibus ea tempestate multis erat cordi, frustra requiras, aequi nihilominus bonique facias velim Scholastici hominis conatum, qui quamquam Oratoris munus rudi sermone, & Scholastico ingenio obierit, vitiis tamen pro more dissimulatis, nihil praetermisit, quod in extincti Principis commendationem gloriamque concederet. Et ista quoque ad Historicam eruditionem non parum conducunt.

O R D O,

QUI TENTUS FUIT PRO OBSEQUIO ET ASSOCIATIONE FUNERIS
QUONDAM RECOLENDÆ MEMORIÆ

ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS ET EXCELLENTISSIMI DOMINI,
D. JOHANNIS GALEAZ VICECOMITIS
DUCIS MEDIOLANI &c.

PAPIÆ VIRTUTUMQUE COMITIS,

AC BONONIÆ, PISARUM, SENARUM, ET PERUSII DOMINI,

Qui decessit Anno curso MCCCCII. die III. mensis Septembris,
circa horam XXIV. in Castro Melegnani.

*Cujus funeris exsequiæ factæ fuerunt dicto Anno, die XX. Octobris
in Civitate Mediolani.*

Rimò processerunt Conestabiles, & familiares Domini.... Potestatis Mediolani, & Domini Roglerii de Antigiana Vicarii &c. ibidem, qui præcedebant Crucem à Castro Portæ Jovis us-

que ad Ecclesiam Majorem, & ab Ecclesia, usque in Palatium præfati Domini, quod est prope ipsam Ecclesiam Majorem. In quo Palatio factus fuit sermo, ut ipsi fieri facerent largum iter.

Subsequenter

Dominus Johannes de Pusterla, Miles.

Dominus Dalphinolus de Brippio, Miles.

Azinus de Caymis, Scuderius.

Bartholomæus de Aliprandis, Scuderius.

Suprascripti quatuor in ordine sequebantur suprascriptos Conestabiles & familiares, causâ præcipiendi supradictis Conestabilibus & familiaribus quidquid volebant, & sibi obediri facere quidquid vellent, & faciendi quod largum esset iter. Item quum ipsi applicuerunt ad portam Ecclesiæ, ipsi duo Milites de versùs

Tom. XVI.

A partem Campanilis, seu super porta Ecclesiæ aspectaverunt, & reliqui duo Scuderii intrarunt Ecclesiam usque ad Altare, & ibi aspectaverunt. Quum autem primus equus cum Pennono & Vipera Domini attigit portam ipsius Ecclesiæ, ipsi duo Milites ceperunt ipsum equum, & ipsum præsentarunt ad Altare, & post ipsius præsentationem deposuerunt pennonum, & postea ipsi steterunt ibi cum dictis Scuderis ad recipiendum & offerendum Confanones, Bannerias, Stendardos, Cimeria, Calcaria, & supervestes præfati Domini illorum sex, qui equitabant equos, & deserebant arma præfati Domini ut infra.

B Post suprascriptos quatuor sequuta fuit prima Crux, quæ antecedit, & post ipsam Crucem sequuti sunt infra scripti Milites & Scuderii, qui debebant facere & adimplere, & faciebant ad mandata Francisci de Barbavariis primi Camerarii, & tenebant largas gentes ab infra scriptis associatis, & causâ honoris & magnificentiæ funeris, & infra scripti Domini Gabrielis Mariæ filii præfati Domini.

Dominus Balzarrinus de Pusterla, Miles.

Dominus Manfredus de Beccaria Junior, Miles.

Dominus Antonius de Balistracis, Miles.

Dominus Antonius de Curte, Miles.

Dominus Manfredus de Barbavariis, Miles.

Dominus Jacobus de Lucino, Miles.

Zzz

Do.

Dominus Antronius de Toschanis, Miles.
Dominus Manfredus de Beccaria de la Plebe, Mil.

Facinus de Canibus. Lanzarotus de Beccaria. Antolinus de Angofolis. Lodovicus de Campanea. Ricardinus de Angofolis. Antonius de Siccis. Maxetus de Rufconibus. Cervatus de Vistarino. Ubertus de Spinolis. Lanzarotus de Angofolis. Petrus de Gambara. Johannes de Pallazo. Paulinus de Aretio. Palavicinus de Angofolis. (*) Bartholomæus de Barbavariis. Muffetus de Beccaria.	} Scuderii.
---	-------------

Subsequenter sequuti sunt Magnificus Dominus Gabriel Maria cum parentela sua, & associati ut infra, & ab utraque parte præfati Domini Gabrielis Mariæ aderant & ibant continuè provisionati quondam præfati Domini, armati panzeriis, brazalibus, & spatibus, habentes tenere, & tenentes gentes, ne impedirent iter præfati Domini Gabrielis Mariæ, & aliorum infra-scriptorum associatorum, ut infra; quorum associatorum & eorum, qui associabant, nomina sunt hæc.

Infrascripti sunt Nobiles & Domini de Vicecomitibus, qui per Nobiles infrascriptos associati fuerunt, ut infra.

Magnificus Dominus Gabriel Maria Vicecomes filius præfati Domini.

Dominus Johannes Domini Blonati, Potestas Ipporegiæ, Ambaxiator Domini Comitis Sabaudia.

Dominus Potestas Januæ, Ambaxiator Gubernatoris Communis Januæ.

Dominus Abbas Grazani, Ambaxiator Domini Marchionis Montisferrati.

Franciscus de Barbavariis.

Dominus Princivallus Pedemontium, Ambaxiator Domini Principis.

Filius Domini Mantuæ.

Dominus Cæsar Vicecomes.

Dominus Episcopus Fanensis, Ambaxiator Domini Minorum de Malatestis.

Dominus Galeotus de Malatestis, Ambaxiator Domini Minorum de Malatestis.

Dominus Sagramorus Vicecomes.

Dominus Apollonius de Trenio, Ambaxiator Domini de Camarino.

Dominus Aimericus de Aimericis, Ambaxiator Domini Malatestæ de Pesauo.

Dominus Antonius Vicecomes, Domini Vercellini.

Dominus Abbas Stafardæ, Ambaxiator Domini Marchionis Saluciarum.

Magister Bernardus de Carpo, Ambaxiator Domini Forlivii.

Dominus Ambrosius Vicecomes, Domini Lodovici.

Magister Paulus de Arimino, Ambaxiator Domini Imolæ.

Dominus Thomas de Luca, Ambaxiator Domini Lucæ.

(*) In alt. Cod. de Ambigatis.

A Dominus Antonius Vicecomes, Domini Gasparini.

Stephanellus de Cingulo, Ambaxiator Domini de Sancto Severino.

Dominus Raynerius de Strambino, Ambaxiator Domini Comitis Sabaudia.

Dominus Antonius Vicecomes, Domini Johannoli.

Dominus Magister Pantaleon, Ambaxiator Domini Marchionis Montisferrati.

Dominus Lucas de Flisco, Ambaxiator Communis Januæ.

Dominus Ubertus Vicecomes.

B Dominus Johannes de Finzasco, Ambaxiator Domini Principis.

Dominus Antonius de Presalio, Ambaxiator Domini Mantuæ.

Dominus Vercellinus Vicecomes, Domini Antonii.

Dominus Fredolus de Fantinis, Ambaxiator Domini Malatestæ de Cæsenna.

Dominus Frater Philippus de Inardis, Ambaxiator Domini Marchionis Saluciarum.

Dominus Gasparinus Vicecomes, Domini Uberteti.

C Dominus Mafius de Maldentibus, Ambaxiator Domini Forlivii.

Dominus Albricus de la Bordella, Ambaxiator Domini Imolæ.

Johannes Vicecomes, Domini Petri.

Dominus Jacobus Vivianus, Ambaxiator Domini Lucæ.

Dominus Justus de Florano, Ambaxiator Domini Comitis Sabaudia.

Petrus Vicecomes, Domini Ambrosii.

Magister Johannes Bassus, Ambaxiator Domini Marchionis Montisferrati.

D Dominus Jacobus de Campofregosio, Ambaxiator Communis Januæ.

Petrus Vicecomes, Domini Azonis.

Dominus Michaël de Luserna, Ambaxiator Domini Principis.

Dominus Antonius de Lafranchis, Ambaxiator Domini Mantuæ.

Dominus Baptista Vicecomes, Domini Antonii.

Villanus Inardus, Ambaxiator Domini Marchionis Saluciarum.

Donatus de Bononia, Cancellarius Domini Forlivii.

Gentilis Vicecomes, Domini Antonii.

E Dominus Antonius de Tartagnis, Ambaxiator Domini Imolæ.

Dominus Nuzius Joannis, Ambaxiator Domini Lucæ.

Johannes Vicecomes, Domini Ottonis.

Johannes de Blonay, Ambaxiator Domini Comitis Sabaudia.

Dominus Matthæus de Rocheta, Ambaxiator Domini Marchionis Montisferrati.

Antonius Vicecomes, præfati Domini Vercellini.

Do-

Dominus Antonius Justinianus, Ambaxiator / A
Communis Januæ.

Dominus Ludovicus de Capriana, Ambaxiator
Domini Mantuæ.

Ludrixius Vicecomes, Domini Ambrosii.
Dominus Gerardus de Inanellis, Ambaxiator
Domini Imolæ.

Dominus Ruffinus de Cerefanis, Ambaxiator
Domini Mantuæ.

Guidetus Vicecomes, Domini Azonis.
Dominus Petrus de Gaffarellis, Ambaxiator
Domini Marchionis Montisferrati.

Dominus Johannes de Innocentibus, Ambaxia-
tor Communis Januæ.

Petrus Vicecomes, præfati Domini Gasparrini.
Dominus Donatus de Pictis, Ambaxiator Do-
mini Mantuæ.

Dominus Galeaz de Malaspinis de Mulazio.
Dominus Albertus Vicecomes de Castelletto.
Bertus de Mari, Ambaxiator Communis Januæ.

Matthæus de Colonnate Ambaxiator Domini
Marchionis Montisferrati.

Antonius Vicecomes Domini Zanotti.
Lucianus de Castello Ambaxator Communis
Januæ.

Dominus Philippinus de Bosco, Ambaxiator
Domini Mantuæ.

Dominus Otto Vicecomes de Masino.
Philippus de Cavagnollo, Ambaxiator Domini
Marchionis Montisferrati.

Ambrosius de Marianis, Ambaxiator Commu-
nis Januæ.

Luchinus Novellus Vicecomes, Domini Jacobi.
Philippinus de Abbatibus, Ambaxiator Domini
Mantuæ.

Jacobus de Auria, Ambaxiator Communis Ja-
nuæ.

Luchinus Vicecomes, Domini Bruzii.
Bernabos Marchio de Mulazio.

Dominus Rolandinus de Campofregosio, Am-
baxiator Domini Mantuæ.

Johannes Vicecomes, filius quondam Astoroli.
Dominus Frater Conradus de Spinolis.

Dominus Franceschinus de Carreto.
Dominus Martinus Vicecomes de Arzago.
Dominus Petrus de Gualandis de Pisis.

Frater Guilielmus de Placentia, Ambaxiator
Domini Gerardi de Aplano.

Ludrifius Vicecomes de Olegio.
Gasparrinus de Birocheta.

Dominus Aronus de Spinolis Legum Doctor.
Bartholomæus Vicecomes, Domini Ottonis.
Dominus Franceschinus de Cavalcabobus.

Odonus de Spinolis.
Gasparrinus Vicecomes, Domini Bernardi.
Dominus Petrus de Grassis de Pisis.

Dominus Georgius de Gutuariis.
Calzinus Vicecomes, Domini Christophori.
Dominus Jacobus de Castro Sancti Petri.

Tom. XVI.

Dominus Antonius Marchio Malaspina de Var-
zio.

Johannes Vicecomes de Ivorio.
Dominus Johannes de Luzagho.

Dominus Johannes de Imola.
Sozius Vicecomes de Serono.
Dominus Antonius de Veranengo.

Philipponus Marchio de Peregrino.
Thomafinus Vicecomes de Serono.
Dominus Martinus de Caziis de Novaria.

Dominus Johannes de Martinengo.
Patronus Vicecomes de Serono.
Conradinus de Lanzavegiis de Alexandria.

Dominus Gerardus de Martinengo.
Antonianus Vicecomes de Serono.
Dominus Zillius de Sixio.

Martinus de Zeriono.
Johannes Vicecomes, Domini Guideti de Gar-
bagnate.

Dominus Johannes de Ceriono.

Raldus de Spinolis.
Mafiolus Vicecomes de Roziano.
Cataneus de Spinolis.

Bernabos Marchio Malaspina de Olivola.
Johannes Vicecomes, filius Castellani Viqueria.
Frater Fazinus de Trottis.

Dominus Albertus de Guidotis de Bononia.
Petrolus Vicecomes, filius Domini Johannis
Jurisperiti.

Dominus Abbas Sanctæ Mariæ in Organis.

Post processum autem superscriptorum om-
nium superius associatorum in processu & im-
mediatè sequuti sunt diversi Nobiles & Amba-
xiatores diversarum Civitatum bini & terni,
secundum quod invitati fuerunt ad ipsum ob-
sequium. Et maxime Ambaxiatores infrascrip-
tarum Terrarum ac Civitatum dominio præli-
bati Domini suppositarum. Quorum nomina
sunt infrascripta, & processerunt secundum or-
dinem infrascriptum.

Primò. Ambaxiatores Vallis Tellinæ.

Secundò. Ambaxiatores Vallis Camonicæ.

Tertiò. Ambaxiatores Varisii.

Quartò. Ambaxiatores Legnaghi.

Quintò. Ambaxiatores Castri Arquati.

Sextò. Ambaxiatores Salodii, cum Riperia
Gardæ.

Septimò. Ambaxiatores Bassani.

Octavò. Ambaxiatores Castrinovi Terdonensis.

Nonò. Ambaxiatores Ripæ Tridenti.

Decimò. Ambaxiatores Sonzini.

Undecimò. Ambaxiatores Leuchi.

Duodecimò. Ambaxiatores Viglevani.

Terriodecimò. Ambaxiatores Pontremuli.

Quartodecimò. Ambaxiatores Viqueria.

Quintodecimò. Ambaxiatores Borgi Sancti
Donini.

Sextodecimò. Ambaxiatores Cafalis Sancti
Evassii.

Decimoseptimò. Ambaxiatores Valentia.

Decimooctavò. Ambaxiatores Cremæ.

Decimononò. Ambaxiatores Modoetia.

Vigefimò. Ambaxiatores Grosseti.

Vigefimoprimò. Ambaxiatores Massa.

Vigefimosecundò. Ambaxiatores Lunellana.

ZZZ 2

Vi-

Vigefimotertiò. Ambaxiatores Affixii.
 Vigefimoquartò. Ambaxiatores Bobii.
 Vigefimoquintò. Ambaxiatores Feltri.
 Vigefimofextò. Ambaxiatores Cividali.
 Vigefimofeptimò. Ambaxiatores Regii.
 Vigefimooctavò. Ambaxiatores Terdonæ.
 Vigefimononò. Ambaxiatores Alexandriæ.
 Trigesimò. Ambaxiatores Laudæ.
 Trigesimoprìmo. Ambaxiatores Vercellarum.
 Trigesimofecundò. Ambaxiatores Novariæ.
 Trigesimotertiò. Ambaxiatores Vicentiæ.
 Trigesimoquartò. Ambaxiatores Pergami.
 Trigesimoquintò. Ambaxiatores Cumarum.
 Trigesimofextò. Ambaxiatores Cremonæ.
 Trigesimofeptimò. Ambaxiatores Placentiæ.
 Trigesimooctavò. Ambaxiatores Parmæ.
 Trigesimononò. Ambaxiatores Brixie.
 Quadragesimò. Ambaxiatores Veronæ.
 Quadragesimoprìmo. Ambaxiatores Peruffi.
 Quadragesimofecundò. Ambaxiatores Senarum.
 Quadragesimotertiò. Ambaxiatores Pifarum.
 Quadragesimoquartò. Ambaxiatores Bononiæ.
 Quadragesimoquintò. Ambaxiatores Papiæ.
 Quadragesimofextò. Ambaxiatores Mediolani.

Subfequenter fequuti funt in ordine diverfi Cives ac Nobiles & infiniti, qui ad dictum obfequium venerunt à dictis Civitatibus, & ab aliis diverfis partibus. Poft prædictos verò Nobiles, Ambaxiatores, ac Cives, fequuti funt & fuerunt univerfaliter omnes Ordines Fratrum Mendicantium & Paupertatis, gradatim fecundum ordines fuos dictarum Civitatum, & fequenter omnes Presbyteri & Canonici Regulares diverfarum Ecclefiarum Civitatum Terrarumque prædictarum. Et fucceffivè in ipfa proceffione fequuti funt omnes Abbates mithra & ferula decorati; & ultimò in ordine fequuti funt omnes Epifcopi, & fucceffivè Archiepifcopi Civitatum atque Terrarum.

Postea & fequenter in ordine fequuti funt homines equeftres cum equis ducentis quadraginta, qui homines equeftres & equi compartiti fuerunt inter dictas Civitates & terras, alicui per plus, & alicui per minus, fecundum qualitatem Civitatis vel terræ. Et ipfi homines equeftres compartiti ut fupra detulerunt & deferrebant finguli fecundum quòd compartiti erant, vexilla & infignia illius Civitatis vel terræ. Qui compartiti & assignati erant, & fimiliter equi ad ipfa infignia & vexilla phaleris cooperti erant. Ordo autem & proceffus ipforum hominum equeftrium deferentium dicta vexilla, funt ut infra videlicet.

Primò. Homines equeftres Vallis Tellinæ, deferentes infignia & vexilla dictæ Vallis.
 Secundò. Homines equeftres Vallis Camonica, deferentes infignia & vexilla dictæ Vallis.
 Tertiò. Homines equeftres Variffi, deferentes ut fupra.
 Quartò. Homines equeftres Legnaghi.
 Quintò. Homines equeftres Caftri Arquati.
 Sextò. Homines equeftres Salodii, & Riperiæ Gardæ.
 Septimò. Homines equeftres Baffiani.
 Octavò. Homines equeftres Caftinovi Terdonenfis.
 Nonò. Homines equeftres Ripæ Tridenti.
 Decimò. Homines equeftres Sonzini.
 Undecimò. Homines equeftres Leuchi.
 Duodecimò. Homines equeftres Viglevani.
 Tertiodecimò. Homines equeftres Pontremuli.

A Quartodecimò. Homines equeftres Viqueriæ.
 Quintodecimò. Homines equeftres Burgi Sancti Donini.
 Sextodecimò. Homines equeftres Cafalis Sancti Evaxii.
 Decimofeptimò. Homines equeftres Valentie.
 Decimooctavò. Homines equeftres Cremæ.
 Decimononò. Homines equeftres Modoniæ.
 Vigefimò. Homines equeftres Groffeti.
 Vigefimoprìmo. Homines equeftres Maffæ.
 Vigefimofecundò. Homines equeftres Lunellanæ.
 Vigefimotertiò. Homines equeftres Comitatus Affixii.
 Vigefimoquartò. Homines equeftres Bobii.
 Vigefimoquintò. Homines equeftres Feltri.
 B Vigefimofextò. Homines equeftres Cividali.
 Vigefimofeptimò. Homines equeftres Regii.
 Vigefimooctavò. Homines equeftres Terdonæ.
 Vigefimononò. Homines equeftres Alexandriæ.
 Trigesimò. Homines equeftres Laudæ.
 Trigesimoprìmo. Homines equeftres Vercellarum.
 Trigesimofecundò. Homines equeftres Novariæ.
 Trigesimotertiò. Homines equeftres Vicentiæ.
 Trigesimoquartò. Homines equeftres Pergami.
 Trigesimoquintò. Homines equeftres Cumarum.
 Trigesimofextò. Homines equeftres Cremonæ.
 Trigesimofeptimò. Homines equeftres Placentiæ.
 Trigesimooctavò. Homines equeftres Parmæ.
 Trigesimononò. Homines equeftres Brixie.
 C Quadragesimò. Homines equeftres Veronæ.
 Quadragesimoprìmo. Homines equeftres Peruffi.
 Quadragesimofecundò. Homines equeftres Senarum.
 Quadragesimotertiò. Homines equeftres Pifarum.
 Quadragesimoquartò. Homines equeftres Bononiæ.
 Quadragesimoquintò. Homines equeftres Papiæ.
 Quadragesimofextò. Homines equeftres Mediolani.

Succeffivè in ordine poft proceffum dictorum hominum equeftrium compartitorum, & deferentium infignia & vexilla ut fupra, fequuti funt octo homines equeftres, portantes arma & infignia & vexilla, & armati armis & phaleris, feu cooperturis equorum Domini prælibati cum quarteriis Aquilarum & Ziliorum in fcutis. Poftea verò fequuti funt in ordine homines duo mille, omnes induti panno groffo brunæ expenfis Curie, finguli gradatim deferentes unum ciloftrum pro quolibet, & cum fcudazollis Vipere, Ducatus Mediolani, & Comitatus Papiæ, furtis fuper pectore & poft in fpatulis. Subfequenter fequutus eft Clerus, feu Canonici Majoris Ecclefiæ Mediolanenfis. Ac etiam Dominus Archiepifcopus Mediolanenfis, & certi alii Archiepifcopi & Epifcopi ante capfam. Succeffivè autem in proceffu & circumquaque capfam vel feretrum infcriptum fequebantur & fequuti funt omnes Camerarii & familiares prælibati Domini, omnes induti bruna, nec non & familiares Domini Ducis noftre & totius Curie numero ducentorum, omnes induti bruna, & fortiter plorantes & plangentes, adeò quòd maxima pietas & maximus planctus ibi aderat. Capfa verò portabatur & portata fuit per infcriptos magnificos Dominos atque Nobiles, ut infra graduatos, ut inferius fignatum eft:

Sinistra anterior.

Dominus Comes Rizardus de Bagno.
Dominus Jacobus de Bexino.

Dominus Antonius dell' Agnello.
Dominus Opizinus Spinula.

Dominus Cominus de Suardis.
Dominus Lenius de Sigismondis.

Dominus Comes Antonius de Urbino.

Dominus Marchio Montisferrati.

Dominus Comes Albericus de Barbiano,
dictus Magnus Conestabilis.

Corpus Capse.

Dominus Paulus Sabellus.

Dominus Jacobus de Verme.

Dominus Admiratus Cicihiæ.

Sinistra Posterior.

Comes Ludovicus de Zagonaria.
Dominus Princivallus de la Mirandula.

Manfredus Marchio Saluciarum.
Dominus Bologninus de Papazonibus.

Dominus Dominicus de Inviziatis.
Dominus Andrinus Trotus.

Prope verò præfatos Dominos deferentes dictam Capsam ordine antedicto, à lateribus ipsorum, aderant & adfuerunt infra scripti deferentes secundum ordinem infra scriptum baldachinum panni auri fodratum de armellinis desuper dictam capsam secundum ordinem infra scriptum:

A parte sinistra.

Feltrinus & { fratres de Gonzaga.
Jacobus } Prima hasta.

Antonius de Juano.
Antonius de Cadenazio. Secunda hasta.

Aymonetus de Sancto Georgio.
Antonius de Retotariis. Tertia hasta.

Gerardus de Corrigia.
Johannes de Gambacurtis. Quarta hasta.

Petrus Marchio de Scipione.
Praginus de Praga. Quinta hasta.

Atus de Rodilia.
Johannes de Gutuariis. Sexta hasta.

Baldachinum.

Johannes de Valperga.
Johannes Iarochus. Quarta hasta.

Albertus Sacho.
Johannes Comes de Sendario. Quinta hasta.

Johannes Martinus de Sancto Vitali.
Johannes de la Mirandula. Sexta hasta.

Dextera anterior.

Don Fedricus de Aragonia.
Dominus Goronus de Est.

Dominus Franciscus de Saxolo.
Dominus Adrianus de Venusio.

Dominus Antonius de Flisco.
Dominus Antonius de Cavalcabobus.

Dominus Mantuæ.

Dominus Pandulphus de Malatestis.

Dominus Ravennæ.

Dextera posterior.

Antonius Marchio de Mulazo.
Emmanuel Marchio de Luffollo.

Dominus Henricus de Ischo.
Antonius Marchio de Varzio.

Dominus Henricus de Scrovignis.
Dominus Antonius Tertius.

A parte dextera.

Johannes Marchio Saluciarum.
Johannes Marchio de Ceva. Prima hasta.

Dominus Jacobus Tertius.
Gibertus de Foliano. Secunda hasta.

Petrus de Rubeis.
Galassius de Piis. Tertia hasta.

Circumquaque autem Capsam prædictam erant omnes prædicti familiares, & ante dictos Nobiles deferentes Capsam erant duodecim notabiles induti bruna, euntes bini, & deferentes duodecim scuta lignea, unum pro quolibet,

A super quibus erant sculpta insignia præfati Domini. Et post dictam Capsam, & superscriptos Dominos ac Nobiles deferentes ipsam Capsam & ipsum Baldachinum, sequebantur & sequuti fuerunt alii duodecim notabiles induti bruna.

similiter, alla duodecim scuta deferentes cum insigniis sculptis ut supra, unum pro quolibet. Erant enim prima duo scuta cum sola Aquila nigra in auro; alia duo cum aquilis & vipera in quarteriis; alia duo cum ziliis & vipera in quarteriis; alia duo cum cimerio viperæ; alia duo cum bissono solo; alia duo cum radio solis cum tortoreta; alia duo cum arma Comitatus Papiæ; alia duo cum divisa Imperatoris, videlicet uno capitergio cum una gassa; alia duo cum zinestra; alia duo de Comitatu Virtutum; alia duo cum arma de Galura ad quarteria; alia duo cum pannalio de Comitatu Angleria.

Post verò dictos ultimos duodecim notabiles deferentes suprascripta duodecim ultima scuta, sequebantur & sequuti sunt varii & diversi homines & Cives diversarum Civitatum & terrarum induti bruna pro honore dictæ Capse. Deinde sequebantur & sequuti fuerunt alii homines duo millia induti panno grosso ut supra cum scutis Viperæ ante & post, deferentes cilostros, unum pro quolibet ipsorum, & euntes bini. Et dicta Capsa levata fuit in Castro Portæ Jovis Mediolani, & portata à dicto Castro usque ad Ecclesiam majorem ipsius Civitatis, in qua Ecclesia residebat Dominus Archiepiscopus Mediolanensis causâ Missæ & officii celebrandum, ipsaque officia divina celebravit cum magna parte Cleri. Item in ipsa Ecclesia residebant & aderant præfati Nobiles & Ambaxiatores, ut prædicitur, associati, ibique moram traxerunt, quousque ipsi omnes deferentes cilostro ultimò intraverunt in Ecclesiam antedictam. Et interea super platea & ante faciem dictæ Ecclesiæ ab utraque parte aderant & moram traxerunt suprascripti homines equestres armigeri, & ibi super porta dictæ Ecclesiæ singuli Ambaxiatores dictarum terrarum & Civi-

A tatum vocati fuerunt de gradu in gradum, & singuli eorum equos cum eorum vexillis & insigniis obrulerunt ad altare, ibidem semper ad altare ipsum residentiam faciente præfato Domino Archiepiscopo Mediolani; & duo ex ipsis Ambasciatoribus offerebant unum equum cum vexillis & armis ut supra, ducentes equum & homines equestres ab utraque parte cum uno candelotto in manibus pro quolibet ipsorum accenso.

B Ordo verò & processus oblationis equorum, hominum equestrium, & vexillorum fuit secundum gradum & processum, de quo supra fit mentio. Ultimò verò suprascripti notabiles Milites supra descripti in primo ordine obrulerunt equos & arma Domini prælibati; & dum attingebant ad altare, exuebantur armis, equitantes ipsos equos, & ad altare arma dimittentes. Post oblationem autem suprascriptorum equorum & hominum equestrium numero CCXL ut supra, & vexillorum & armorum suprascriptorum, completum fuit officium in dicta Ecclesia, adstantibus ibi præfatis Domino Gabriele Maria & ceteris Proceribus, Dominis, ac nobilibus, & Ambasciatoribus suprascriptis, & immediatè post exitum ipsorum ab Ecclesia, intraverunt Aulam prælibati Domini contiguam dictæ Ecclesiæ Majori. In qua Aula & extra innumerabilis Populus adfuit; & in ipsa Aula ibi paratus fuit quidam Frater Petrus de Castellero Ordinis Eremitanorum & Papiensis, qui mirabilem sermonem fecit in conspectu suprascriptorum Procerum, Nobilium, & Dominorum, ac commendationem Domini prælibati. Prædicta autem sollemnitas dicti obsequii ac dicti funeris duravit quatuordecim horis continuis, & ferè non potuit in tam brevi temporis spatio compleri.

EPITAPHIUM SEPULCHRI

ILLUSTRISSIMI DOMINI

JOHANNIS GALEAZ

DUCIS MEDIOLANI &c.

Cum Ducis Anguigeri variis divisa sepulchris
Membra cubent, sic iussit enim;
nam viscera servat,
Antoni, tua sancta Domus celebra-
ta Viennæ;

Cor Ticinensis Michaël: Carthusia Corpus:
Hic quoque ad æternum Populi Patriæque dolorem
Vexilla & clypei & lachrymosæ insignia pompæ
Exsequialis honos monumentum flebile pendent,
Instar & hoc tumuli semper memorabile nostris
Impositum signum est oculis. Lege Principis ergo
Heic etiam titulos, nomenque, genusque supremi.
Cujus ab Angliæ primus, quos protulit olim
Natus ab Ascanio Trojani sanguinis Anglus
Comitibus. Si prisca petas priordia clari
Nominis atque Domus, Vicecomitis exstat origo.
Talibus exortum proavis dixere Johannem
Hunc Galeaz, quo non fama vulgariis ullum
Nomen in Orbe fuit: factis ingentibus Heros.
Ille quidē Anguigeram super aurea sidera gentem
Extulit, & se se virtute æquavit olympo.
Dux Ligurum, patriæque pater, Comesque Papiæ,
Virtutumque fuit. Quantum splendebat in illo
Imperiosa oculis vis majestatis, & altæ
Frontis honos, tantum specie mortalibus ibat
Altior, ut Dominum sola esse doceret imago.
Quantum lux animi specioso in corpore fulsit,
Cognita per varium testantur plurima casum
Consilia alta Ducis: cujus pietasque, fidesque,
Sacraque iustitia, & clementia sanguinis exspers
Innocuam fecere animam. Nec dulcior alter
Eloquio, nec magnificis præstantior actis.
Nec fuit in totis Europæ finibus umquam
Aptior imperiis Princeps; nec sanctior alter
Religione fuit, nec pacis amantior illo.
Hanc propter sæpe auspicii iusta arma secundis
Induit, & claros superato ex hoste triumphos
Cepit & ultrices, qua nulla est gloria major,
Nullaque compositæ major constantia mentis.
Ipse sui victor de pectore depulit iras,
Permisitque pius victis ad sana reverti
Consilia, & mediis pacem quæsit in armis.
Ipse graves Populis cruda de sede tyrannos
Dejecit: fregit tumidos, stravitque superbos.
Hic erat, unde quies magnorum certa laborum
Italix speranda foret Duce læta sub isto.
Illa sibi antiquos, jam promittebat honores.
Namque videbatur cœlo demissus ad unum
Natus, ut in Latiis componeret aurea terris
Secula, & afflicto tandem daret otia mundo.
At Deus Ausoniæ dederat quod fidus egenti,
Transtulit ad superos: five illo ornare beatos
Angelicosve choros voluit, seu lumine tali
Indignam est ratus Italiam mundumque nocentem.
Consilii ratio alta latens & causa supremi est.

Sed nos, o miseri, quorum ille piissimus Heros
Destitit optatæ numquam vigilare salutis,
Flete Ducem, Ligures, Itali lacrymate parentem,
Vosque Urbes viduæ; Princeps quas ille sub alis
Felices tutasque suis cum pace fovebat.
Æternas oculis lacrymas effundite vestris.

A Ante alias *Mediolanum*, Patria inclyta Magni
Principis, atque caput tantæ ditionis, & olim
Longobardorum Domus augustissima Regum;
Magnanimoque Duci nuper gratissima sedes
Papia, illustres titulis quas fecerat Urbes,
Et vicina sequens matris vestigia *Laude*
Urbs Pompejani de *Laude* vocata triumphi;
Brixia civili nec tu tardata duello
Funde pares lacrymas. Quibus alta *Verona*, sororq;
Ingeniis ornata bonis *Vicentia*, duris
Cognita temporibus; parvæque in montibus Urbes
Bellunum, *Feltrumque* madent: & pulchra feraci
Planicie *Cremona* sedens; memoresque laborum
Vercellæ, antiquis tellus agitata procellis.
Et cum *Terdonæ* fecunda *Novaria* pingui,
Piscosumve *Comum*, Populoque animosa superbo
Pergama, & occiduis quas numquam victor adivit
Nomen *Alexandri* retinens Urbs fertilis oris.
Quæque tot egregios in prælia mittit alumnos
Parma potens animis; & opima *Placentia* campis.
Et *Bobium*, & Regina malis Urbs fracta, priusquam
Sub Ducis imperium & juga nō metuenda veniret.
Te quoque *Lunensis* regio, licet obruta *Lunæ*
Mœnia sint, reliquis plorantibus Urbibus addas;
Quas inter magno est lacerata *Bononia* fletu,
Et gemitu & lacrymis proprium confessa laborem,
Quod sibi fidereos subito mors improba vultus
Principis eripuit, nec passa diutius illam
Majestate frui Ducis, & dulcedine sceptri.
Ite simul. Sic fata volunt. Sociate querelas:
Urbs *Pisæ* quondam Thyrræni Roma profundi,
Massique, *Grossetumque* manu vehat inclita secum;
Et cum vicino turrata *Perusia* ploret
Affisio; & mœstæ saliant ad sidera voces.
Romanum gemat Imperium, Romanaque plangat
Ecclesia: hi lacryment oculi, duo lumina terræ.
Raptus uterque pugil, Latiis quo major in oris
Non erat. Ex Italis Germanos depulit hostes
Finibus, & Gallos bello conflixit acerbo,
Ante Quirinalem posset quàm cernere Romam.
Mille Quatercentū atq; Duos quum duceret Annos
Sol, hunc atra dies Septembris Tertia ademit.

C Sermo factus, & recitatus per Magistrum Pe-
trum de Castelleto Ordinis Eremitarum Sancti
Augustini in exsequiis quondam Illustrissimi
Domini Ducis Mediolani, Papiæ, Virtutum-
que Comitissæ, ac Bononiæ, Pisarum, Senarum,
& Perusii Domini Johannis Galeaz. MCCCCII.
Vigesimo Octobris Mediolani in ejus Palatio,
horâ XXI.

D Heu Principes & Magistratus! heu Præsu-
les & ingens Senatus! heu Nobiles &
Civium apparatus! quid ad ægros solandos
ægrior missus sum? quid crudo vulnere cicatri-
cem superducere conor? quid tanto virtutum
splendore heic adunato inscius & ignarus coram
blaterare præsumo? Hæc me arcent, ne loquar:
hæc mutum efficiunt. Sed præpotentissimi, Illu-
strissimi, & magnificentissimi Ducis nostri com-
mune dispendium urget ne fileam: coarctat, ut
ejus

ejus laudes toti mundo vobis fulgentes depro-
mam, quod mihi tam facile foret, quam noctuæ
solis radios clara luce intueri. Dicam tamen
non ex fiducia ingenii, ac divino perfusus nu-
mine, sed quod pro modulo meæ parvitatæ suf-
ficiet, proponens vestris majestatibus ad hono-
rem nostri Ducis verbum, quod scribitur Primi
Machabæorum XIII. in fine Capituli.

Posuit eum Ducem virtutum universarum.

O Mortalium miseranda conditio, quæ sem-
per in arduum labentium rerum inaniter
tendis, ut lapsu graviore ruas! Quæris heic
fulgentia diademata, honores eximios, longos-
que potentatus, ubi nulla potentia potens est,
nullus verus honos, nullum consistens diadema;
sed omnia casus humana rotat, & quidquid in
altum fortuna tulit ruitura levat. Respice Re-
ges & Regna quondam, atque imperia inter
laudantium ora atque mirantium repente cor-
ruisse, ut detur intelligi, qui hæc sectantur,
non ad id, quo tendunt, evolant, sed ad ima
dedecorose sæpissime dilabuntur, juxta Evange-
licum dictum: *qui se exaltat, humiliabitur*,
Lucæ XIV. Quisquis ergo Dux & Comes Vir-
tutum esse concupiscit, stabili fixoque gradu
manere, inter radiantes Cœlicolarum choros fe-
liciter collocari, normam virtutum, ut hic Dux
noster fecit, discat imitari, quia, ut inquit
Tullius in Philippicis, *Omnia alia incerta sunt,*
mobilia, & caduca: Virtus est una, altissimis in-
fixa radicibus, quæ nulla vi labefactari potest,
nec dimoveri loco. Quicumque ergo virtutum
vestigia sequetur, ut hic inclytus Dux noster,
merito sibi dicetur, quod & sibi à principio
diximus: *posuit eum Ducem virtutum universa-*
rum. Quod fuit thema: pro cujus declaratione
potest talis ratio formari. Quisquis compositæ
mentis in salo vitæ præsentis æterni Ducis signa
sequitur animosè, illum Deus ponit ducem vir-
tutum universarum. Sed Dux noster inclytus
mente cœlo deditus æterni Ducis signa mirifice
est sequutus: ergo illum Deus posuit ducem
virtutum universarum. Prima pars antecedentis
patet per illud Apostoli Secundæ ad Thessalo-
nicenses primo: *Non enim dedit nobis Deus spiri-*
tum timoris sed virtutis. Et Ecclesiastici XL.
Virtutes exaltant cor. Et hæc pauca de prima
parte antecedentis. Secunda pars antecedentis,
quæ est, sed Dux noster inclytus &c. patet per
illud Job XVIII. *vestigia ejus sequutus est pes*
meus: viam ejus custodivi, & non declinavi ex
ea: à mandatis labiorum ejus non recessi, & in
sinu meo abscondi verba oris ejus. Ut igitur cla-
rius pateat, ipsum Ducem fuisse virtutum uni-
versarum, quia radium solis pro insigne porta-
bat, ideo capiti suo ponemus Coronam quatuor
radiis distinctam, & in quolibet radio tres stel-
las fulgentes, idest tres virtutes. De qua coro-
na scribitur Apocalypsis VII. *In capite ejus co-*
rona stellarum duodecim, quæ sunt duodecim vir-
tutes.

In radio ergo frontali erunt tres stellæ, scilicet *Fides, Spes, Caritas.* Si ergo, Dux Magni-
fice, tua *Fides* quærat, certè multa est fides
tua. Scribitur Threnorum III. de qua loquitur
gloriosus pater noster Augustinus IV. de Civi-
tate Dei Cap. XX. *Fides est, cujus primum &*
maximum officium est, ut in verum Deum cre-
datur. Credidit ergo Dux noster, & novit tri-
nam Unitatem, & unicam Trinitatem, scilicet
Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, non
tres Deos, sed unum Deum adorare, colere,

A & timere; ubique illum novit esse præsentem;
novit illum in quolibet loco, quem non conclu-
dit locus, & præsens invenitur in omni loco.
Novit illum, *qui aspicit terram, & facit eam*
tremere, qui tangit montes, & fumigant, qui
novit malos longa patientia sustinere, impios
gratis justificare, perseverantes in malo justo
judicio judicare. Et ideo hanc Fidem in hac
vita hostili tamquam in castris bellicis capiti
suo imposuit, ut sua mens non quateretur ictu
adversarii verberata, ipsa pro lorica totum cor-
pus induit, ut ne unum quidem membrum cor-
poris sui reperiret Diabolus destitutum, per
quod irrepere posset ad totum corpus; ipsam
tamquam scutum assumpsit, per quam ignita
inimici jacula posset extinguere. Et non solum
B Deo fidem formatam servavit, verum etiam
hostibus, contra quos bellum gerebat, licet ab
eisdem sibi ut plurimum fracta fuerit; imitatus
Principes Romanos, qui etiam hostibus fidem
servarunt. Nec umquam notari potuit, quod
fuerit foedifragus, vel fidei fractor; ut merito
sibi dicamus illud Lucæ VIII. Inclyte Dux, *ma-*
gna est Fides tua: vade in pace.

Sequitur stella secunda, scilicet *Spes.* Solent
namque Principes quidam inaniter sperare in
altitudine potentiae, in latitudine famæ, in pro-
funditate divitiarum. Si potentia quæritur, quis
potentior isto? quis, oro, bella, quis pugnas,
quis classes, quis acies ordinatas, quis hostium
cuneos refractos, quis eruptiones ac repentinos
C impetus in adversos, quis destructiones præsi-
diorum hostilium, quis auxilia & comearius
in amicos, quas victorias gloriosas non modò
vetustas, verum his diebus adeptas, quos
triumphos inenarrabiles contra Communitates,
Marchiones, Tyrannos, Duces, Comites, ve-
rùm etiam Reges, & Cæsares gloriosè adeptus
fuerit, dignè & laudabiliter explicabit? Et nota,
quod numquam fuit causa movens vel primaria
bellorum atque guerrarum, sed sibi illatas viri-
liter defendit. Fuit ergo servator civium victor
hostium, punitor fontium, & militiæ restaura-
tor. Nec mirum; nam Deus pugnavit pro eo,
& vicit, ut scribitur Judicum IX. Sed in his
D victoriis non speravit, sciens scriptum esse Ec-
clesiastici X. *Omnis potentatus brevis.* Si famam
quærimus, quis hujus Principis famam terra-
rum angulus ignorat? Nam, ut incipiamus ab
ultimis, non Britannia, non Hispania, non
Gallia, non Germania, non Italia, non Sardi-
nia, non Cyprus, non Creta, non Dalmatia,
non Græcia, non Pamphilia, non Lycia, non
Isauria, non Ægyptus, non Lybia & Pontus,
non denique aliarum gentium nationes hujus
famæ Principis expertes sunt. Nam nemora
Damasci peregrinis odoribus referta, thuris ac
balsami silvas hujus famæ Principis odor pene-
travit. Testantur dona per omnes Mundi tractus
ab hujusmodi Principe diu quotidie prolata,
indeque remissa. Sed neque in hoc speravit,
E sciens scriptum esse Ecclesiastici III. *Mala fama*
est, qui derelinquit patrem suum, scilicet Deum.
Si divitias quærimus, certè hic animo Cræsi di-
vitias æquaverat, vir in multis alios, in ædifi-
candi magnificentia se se vincens. Testantur
ejus divitias donatæ per eum innumerabiles pe-
cuniæ, Regum ac Principum familiaritates, suf-
fragia Populorum, Tyria, sericaque supelle-
ctilis, aureæ mensæ, vasa Corinthia, augusta
palatia, cœlestes thalami, præclara connubia,
& magnorum virorum hujus magnifici Ducis
familiaritates. Sed in hoc non speravit, sciens
scriptum illud Apostoli primæ ad Timotheum
VI.

VI. *Præcipe divitibus hujus seculi non sublimè sapere, nec sperare in incerto divitiarum.* Speravit autem in Deo, dicens illud Psalmi XXVII. *In ipso, scilicet Deo, speravit cor meum, & adjutus sum.* Cui Deus respondet illud Psalmi XC. *Quoniam in me speravit, liberabo eum, scilicet à pœnis purgatoriis, protegam eum ab inimicis, quoniam cognovit nomen meum.*

Sequitur tertia stella, scilicet *Caritas*, quæ minus quàm inter duos haberi non potest, in cujus operibus se maximè exercuit; de qua dicit Beatus Augustinus in Libro de laude Caritatis: *Caritas est fons omnium bonorum, munimen egregium, & via, quæ ducit ad cælum.* Quis hujus Ducis infinitas explicet caritates? Ante deficiet dies, quàm harum partem dixerim. Dicam tamen. Non pertransiit dies sui principatus, quin trecenti pauperes, & ultra, ejus victu reficerentur, præter quas manu sua faciebat quinquagies in anno, tot pechionos dando singillatim, quot annos habebat, & vocabantur suæ devotiones. In die Jovis Sancti semper duodecim pauperibus, velut duodecim Apostolis, genu flexo pedes lavabat, osculum pedibus figebat exemplo ducis sui Christi; ipsos novis vestiendi vestibus, ipsis in mensa serviendo, ipsis postremo tot Florenos dando singillatim, quot annos habebat. Quis dotes virginibus traditas explicet? quis nobiles pauperes relevatos enumeret? quis clandestinas ejus caritates, ut inanem gloriam vitaret, factas narrabit? quis pecunias peregrinis elargitas dicet? quibusdam ad Sanctum Sepulchrum, quibusdam ad Sanctam Catherinam, quibusdam ad Sanctum Jacobum, quibusdam Romam, quibusdam ad alia sacra loca euntibus. Vestivit ergo nudos, pavit famelicos, potavit sitibundos, vinctos è carcere liberavit, hospites ut filios recepit, infirmos curari fecit, & mortuis honestas exsequias condonavit. Si affligebatur Populus suus ex gravibus quandoque impositionibus, omnium in se vertebat dolorem, suspirans, gemens, & illachrymans, quòd ad hoc ardeat, suorum subfannans perfidiam inimicorum, ob quam ad hæc cogebatur. Malebat tamen rem suam publicam sic esse, quàm videre incensas ab hostibus Urbes, Ecclesias manu sacrilega derobari, matronas prostitutas, oppressas virgines, & ante ora patrum filios jugulari, infinitaque hujusmodi mala, quæ à prædonibus & ficiariis impunè exerceri solent. Rigate ergo ora lachrymis, o patres, & fontes amarissimos ab oculis educite omnes, quia *defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster: cecidit corona capitis nostri: vœ nobis:* scribitur Threnorum ultimo. Et sic patet de primo radio coronæ Ducis nostri.

In dextrali autem radio sunt aliæ tres stellæ, scilicet *Justitia, Fortitudo, Temperantia*. Justitia autem, ut ait Psalmista, *est declinare à malo & facere bonum.* Quòd autem Dux noster à malo declinaverit, & fecerit bonum, patebit discurrendo: nam ipse attendebat illud Ecclesiastici XVI. *Deus homines secundum opera sua judicat.* Et illud Apocalypsis XIV. *Opera enim illorum sequuntur illos.* Et verè hujus Ducis nostri opera secuta sunt eum, qui neminem injustè per potentiam oppressit; qui finè personarum acceptione inter virum & proximum suum justè judicavit; qui pupillis & viduis defensor extitit; qui cohibuit furta, adulteria punivit, iniquos non exaltavit; impudicos & histriones non nutrit; impios de terra, parricidas, & pravè viventes vivere prohibuit. Ecclesias de-

Tom. XVI.

A fendit, pauperes elemosynis aluit; justos super sui domini negotia constituit; senes & sapientes & sobrios Consiliarios habet & habuit. Iracundiam distulit: patriam justè & fortiter contra adversarios defendit: per omnia in Deo confidit. In prosperitatibus non elevavit: cuncta adversa patienter toleravit. Fidem Catholicam servavit. Filios suos impiè agere non permisit. Ceteris horis orationi institit. Ante horas congruas cibum non gustavit; multisque aliis justis operibus plenus dicere potuit illud Psalmi XVII. *Deus præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam: qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & super excelsa statuet me.* Cui & nos respondere possumus illud Psalmi CXVIII. *Magnifice Dux, Justitia tua, justitia in æternum, & lex tua veritas.*

B Sequitur secunda stella hujus radii, quæ est *Fortitudo* ejus animi atque potentia, de qua scribitur Ecclesiastici XLIII. *Ipse terribilis Dominus & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius, scilicet animi.* Et verè mirabilis. Nam dum hic Dux inclytus noster monarchiæ fræna regebat, omnia pacato & tranquillo statu viguerunt, secundum quod mortalibus accidere potest, eandem faciem semper placidam & inconcussam fervans: utque ait illustris Franciscus Petrarca in Bucolicis suis, Ecloga II.

Omnia namque oculis unus, nec fallimur, ille Latificare suos & fecundare solebat.

C *Illo silva fuit semper sub Principe tuta.*

Pax inerat fronti, & purgabat nubila verbo. Et ideo fuit velut alter Julius Cæsar, de quo scribitur, quòd patientissimus fuit in sustinentia contumeliarum, in remissione injuriarum, & in moderatione pœnarum. Sic Dux noster multas contumelias ab æmulis sustinuit non solum verbis, sed & scriptis per omnes Mundi plagas, ut horror sit non solum dicere, sed & cogitare. Multas injurias etiam remisit animo volenti, quærens cum omnibus pacem non ex animi pusillanimitate, sed ex quadam mentis humanitate. Moderator etiam fuit in pœnis; nam neque sanguinem fudit, neque sanguinem umquam jussit ab aliquo fundi ex vindicta aut animi perturbatione, non solum in suis, verumetiam in exteris, quod in correptione paterna erga filios vix inveniri potest. Sciebat enim scriptum esse illud Jacobi primo: *Ira viri justitiam Dei non operatur:* atque illud Psalmista: *Ira scimini, & nolite peccare.* Fuit ergo in adversis serenus, in prosperis cautus, & humilis oculator virtutum, sicut & vitiorum, vanæ gloriæ contemtor, nullius imprudentiam despiciens, ut meritò dicat illud Psalmi CXVII. *Fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in salutem.*

D Sequitur tertia stella hujus radii, quæ est *Temperantia*. Nam hic Dux noster temperatissimus fuit: omnia enim superflua circumciderat, & in arcum constrinxerat. Si enim ejus cibum quærimus & potum, ut inquit Seneca, *palatum suum fames excitavit, non sapor;* unico pastu in die saturaretur. Jejunii, vigiliis, abstinentiis ab Ecclesia ordinatis salubriter vacavit, alia superaddendo jejunia quorundam Sanctorum sibi devotorum. Et ut breviter dicam de ejus Temperantia in incessu, statu, habitu, & in omnibus motibus suis, nihil fecit, quod cuiusquam offenderet aspectum, sed quod suam deceret honestatem, attendens illud Ciceronis dicentis: *Temperantia est virtus animam regens circa delectationes corporales.* Quæ quidem virtus maximè necessaria est Principibus, de qua scri-

A a a a

bitur

bitur Ecclesiastes X. *Vae tibi terra, cujus rex puer est, non quidem annorum sed morum, & cujus Principes manè comedunt. Beata terra cujus Rex nobilis est, & cujus Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum & non ad luxuriam.* Et Proverbiorum III. scribitur: *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas: ne fortè bibant, & obliviscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis.* Exemplum recitat Valerius Maximus dicens, quòd quum Philippus Rex Macedo temulentus esset, injustam sententiam contra quamdam viduam tulit; quæ accedens ad ipsum dixit, se appellare à Philippo ebrio ad Philippum sobrium: qui quum vinum digessisset, sententiam revocavit. Hæc omnia considerans Dux noster magnificus tam in hac virtute emicuit, ut se ipso contentus esset, sciens scriptum esse Proverbiorum XXVI. *omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.* Et sic patet de secundo radio coronæ nostri Ducis.

In sinistrali autem radio sunt aliæ tres stellæ, scilicet *Prudentia, Pietas, & Clementia.* Ejus namque *Prudentia* patet in hoc, quia scivit discernere bona, vera, & solida à labentibus & caducis, quamquam hæc delectent & perstringant oculos intuentium. Cepit autem consilium Apostoli dicentis ad Colossenses III. *Quæ sursum sunt querite, non quæ super terram.* Et illud primæ Johannis II. *Nolite diligere Mundum, neque ea, quæ in Mundo sunt.* Quòd autem seculi hujus bona oculos amantium perstringant, demulceantque, patet discurrendo per singula. Nam delectat & mulcet mirabilis coelica materia in aëre jucundo, in lumine Solis splendido, in augmento Lunæ & defectu, in varietate stellarum & motu. Delectat terra in nemorum floribus, in fructuum suavitatibus, in pratorum, rivulorumque amœnitatibus, in segetum culmis luxuriantibus, in vinearum foliis & bottonibus plenis, in palmitibus tensis, in umbris silvarum, & cespitibus cunctis, in equorum, canumque cursibus, in cervorum, caprarumque saltibus, in accipitrum, herodiorumque volatibus, in pavonum, columbarum, turturumque pennis & collis lucentibus, in domorum pictis muris & laquearibus, in organorum omnium musicorum tinnulis cantantibus, in mulierum venustis aspectibus, earumque oculis, superciliis & crinibus, genis & gutture, labiis & naso, manibus, collo, & pedibus, atque extrinsecus pretiosis adhibitis vestibus, auro & gemmis distinctis, monilibus miris, murenilis, variisque terrestribus; & multa alia, quæ meus modò non recolit sensus. Sed certè inquit Dux noster, quamquam ista demulceant, quæ sub cœlo sunt, quantò magis ea delectant quæ super cœlos sunt, quia si carcer Mundi hujus pulcher est, patria, civitas, & domus qualis est? si talia sunt quæ heic incolunt peregrini, qualia sunt, quæ ibi possident filii? si mortales & miseri in hac vita taliter sunt remunerati, immortales & beati qualiter sunt in illa vita ditati, ubi nulla necessitas turbat, nulla adversitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat. Ideo inquit Dux noster: *Elegi abiectus esse magis in domo Dei mei, quàm habitare in tabernaculis peccatorum:* scribitur Psalmo XCIV.

Sequitur secunda stella hujus radii, quæ est *Pietas* erga Dei cultum. Nam hic Dux noster sacra Missarum dietim videbat & audiebat genibus flexis tam attentè, ut ipsum raptum ad superos crederes, semper corde & labiis orans,

A percutiensque pectus suum Deo veniam postulabat. Quibus peractis bis terque in hebdomada confitebatur semiprostratus ante pedes patris sui, & quotidie per horam post Missam, solus orabat attentè Christi majestatem capite detecto. Officium autem Beatæ Virginis Gloriosæ, cui se totum commiserat, & quam singularissimam habuit Advocatam, cum plurimis aliis laudibus, nulla obviantē causā, perpetuò dicebat: & si quando urgente casu vel infirmitate Missam non audiret, pro hujusmodi scelere expiando pauperibus Florenos decem ea die erogari faciebat, sciens scriptum Lucæ XI. *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Horum omnium testis sum, qui sua erga me singulari benivolentia ac paterna affectione ad hæc visenda & audienda numquam prohibitus sum. Fundator etiam existit atque auctor plurimum Ecclesiarum, quas ditavit dotibus amplissimis; & præcipuè Monasterii Carthusiensis Papiæ, cui ex singulari devotione sui corporis reliquias, ut fertur, novissimè reliquit. Edificavit etiam Papiæ Ecclesiam Sancti Spiritus cum Claustro & cum magnis proventibus, ubi statuit perpetuò Canonicos duodecim stare, & pro sua suorumque salute devotiùs orare. In Mediolano construxit Monasterium, quod appellatur Castellacium, & opulenter dotavit, posuitque Monachos Sancti Hieronymi. In eadem Urbe fabricæ Majoris Ecclesiæ mensuatim quingentos Florenos dabat. Romæ disposuerat in honorem Virginis Gloriosæ Ecclesiam construere ad instar ejusdem, quæ dicitur Sancta Maria Major, vel Sancta Maria ad Nives, & jam quosdam ex suis illuc pro hac re miserat. Misit etiam multa Florenorum millia pro reparatione Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Bethleem, ubi Corpus Beatæ Virginis Gloriosæ ab Apostolis delatum fuerat, & de qua dicit Beatus Hieronymus, quòd miro opere tabulata erat, sed prohibente Soldano infideli opus non habuit effectum. Papiæ in fundatione Ecclesiæ Sancti Antonii obtulit Florenos centum, & totidem in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Carmelo Papiæ, ac totidem Sanctæ Mariæ Diocesis Cremonensis, quæ vulgò dicitur de Caroberto per me misit, de quibus fieri feci unum pulcherrimum paramentum, quod usque in hodiernum diem servatur. Aliis innumeris Ecclesiis multa in pecunia & jocalibus donavit, de quibus longum esset dicere. Fecit etiam jocale pulcherrimum brachii S. Antonii de Vienna, ornatum lapidibus pretiosis, inter quos robinum posuit multis millibus aureis æstimatum; & Arcam Sancti Augustini Papiæ, opus egregium, ut pluries dixerat, perficere disponebat. At quid moror? duo, quæ superexcedunt omnia sua pietatis officia, dimiseram, ad quæ nunc viribus omnibus intendeat. Primum unire disruptam, quasi fatam, & diu laceratam Dei Ecclesiam sumtibus suis, nil aliud quærens, à Regibus & Principibus Christianis, quàm super hoc eorum consensum; unde pro hac materia jam ad quemdam Principem Legatum miserat venerabilem quemdam Magistrum in Theologia Ordinis mei. Secundum opus, ad quod intendeat, erat pacem ponere in Imperio; & ad hoc totus fervebat, omniaque paraverat, ut Ecclesiasticus atque Augustus Romani Principes pace & benivolentia jungerentur. Sed tam optimis principiis an nostra flagitia, an quid aliud obstitit, soli Deo linquamus. Dicat ergo Dux noster magnificus de se, quod de *Æneæ* dixit optimus Vates scribens virum pium: *Sum pius Æneæ.* Idem Sum

Sum pius Johannes (Galeaz) fama super
æthera notus.

Nam Pietas ad omnia utilis est: scribitur primæ
ad Timotheum IV.

Sequitur tertia stella hujus radii, quæ est
Clementia: facta enim egregia Principum, &
exempla virtuosæ plus provocant subditos ad
imitationem, quàm imperia, ut inquit Claudia-
nus ad Imperatorem Theodosium:

„ componitur Orbis

„ Regis ad exemplum

Sic Dux noster sibi dictum putavit illud Virgi-
lii. *Æneidos* VI.

„ Hæ tibi erunt artes, paciue imponere morem,

„ Parcere subiectis, & debellare superbos.

Et ideo sua clementia multos attraxit ad sui
imitationem & amicitiam, multos ad jugum
atque subjectionem; ut propter hanc velut al-
ter Julius Cæsar Pater patriæ diceretur. Et li-
cèt (ut Julius Cæsar ad Occidentem, Magnus
Pompejus ad Orientem, Scipio Africanus ad
Meridiem, Marius ad Septentrionem) sic Dux
noster ab Oriente, Occidente, Septentrione,
atque Meridie multas Urbes atque Oppida re-
gno patrio subjugaverit, semper clementior &
humilior factus est, attendens illud Senecæ pri-
mo de *Clementia*, dicentis: *Excogitare nemo
quicquam poterit, quod magis decorum sit re-
genti quàm Clementia. Ideo Clementia roborabi-
tur thronus ejus*, scribitur Proverbiorum XIV.
Numquid ad ejus clementiam, velut ad tutissi-
mum portum non confugere Nobiles Etrusco-
rum Populi, armis indomiti, & colla subigere
suo jugo volentes, ut illustres Civitates Pisa-
rum & Perusina (in quarum laudibus multa
dicere erat animus, sed non est præsentis spe-
culationis) atque Civitas Senarum, quæ nullius
umquam Principis fenserit habenas, hunc Du-
cem ut patrem & dominum dulciter amplexata
est? Et tu nobilissima Bononia studiorum ma-
ter & alumna dignissima, fessa cæde & sangui-
ne tuorum, magis clementia hujus Principis
victa es, quàm armis: pacem diu & requiem
quæsieras, nec inveniebas: pacem ac requiem
sub alis hujus tui paranymphei feliciter inveni-
sti. In hoc ergo gaude te conjunctam nobis, &
nos unâ tecum gaudere debemus te nostram
habere consortem. Hoc vorum postulavit hic
Princeps à Deo ante sui decessum, ut pacem
videret in Dei Ecclesia atque Imperio; sin mi-
nus in Italia; sin minus in Lombardia: quod
novissimum habuit, sibi juncta Bononia. Mul-
tæ aliæ Urbes & Oppida sub hujus Ducis cle-
mentia militare voluerunt; sed quia non fuit
cupidus invasor aliarum rerum, illas sprexit.
Fuit enim contentus suis finibus, sciens quod ve-
prizosi & lubrici sunt humanorum gradus ascen-
sum, tremulus vertex, præcipitium horrendum,
& quod ægrè conscenditur ad eminentem
statum, anxie ibi consistitur, graviter inde
ac repente descenditur. Et o quàm multa se-
offert materia dicendi in ejus laudes! sed fræ-
nabo impetum, hanc partem concludens. Om-
nia namque fecit, quibus esset amabilis potius
quàm timendus quadam huic mansuetudine at-
que clementia, huic munificentia & liberalitate
mirabili, ut merito de ipso vobis dicam, quod
scribitur Psalmo CX. *Virtutem operum suorum
annuntiabit Populo suo*. Et sic patet de tertio
radio coronæ nostri Ducis.

In posteriori autem radio sunt aliæ tres Stel-
læ, scilicet *Magnificentia*, *Intelligentia*, & *Hu-
militas*. De ejus namque Magnificentia scribi-
tur primo Paralipomenon XXIX. *Dedit illiglo-
Tom. XVI.*

riam Deus, qualem nullus habuit. Si enim hu-
jus gloriolæ Domus Vicecomes exordia quis-
quam prospiciat, certè ut de hac quidam do-
ctus ait Vates

„ Cæsareos numerabit Avos, numerabit Iulum,

„ Et patrem Æneam per longa exordia dicet.

„ Progenies antiquus Jovi gratissima, terras

„ Quæ Ligurum regit & justis moderatur
„ habenis.

Et quia multi oblatrant, ut canes ad Lunam,
& sicut cæci de coloribus judicant, dicentes
Domum non esse Nobilem vel antiquam, ideo
placuit exordium per successionem usque in-
præsens deducere, ut si laudare nolunt, saltem
tacere discant vel inviti. Anglus ergo filius Af-
canii filii Æneæ filii Anchisis ex Venere junio-
re filia Jovis venit ad has Liguriæ partes, &
ædificavit Civitatem Angleriæ, à quo hic Dux
noster novellus Anglus appellatur. Qua ædifi-
cata sibi primum imposuit regium diadema, &
dictus est primus Rex Angleriæ & Medio-
lani: à quo descendit Alcanius Junior Rex Ang-
leriæ & Mediolani: à quo Abida Rex Angle-
riæ & Mediolani: à quo Sifoch Rex Angleriæ
& Mediolani: à quo Julius Rex Angleriæ &
Mediolani: à quo Pucentius Rex Angleriæ &
Mediolani: à quo Elimach Rex Angleriæ &
Mediolani: à quo Gemebundus Rex Angleriæ
& Mediolani: à quo Albanichus Rex Angle-
riæ & Mediolani: cujus tempore Romulus ædi-
ficavit Romam: à quo Astatius Rex Angleriæ
& Mediolani: tempore quo Numa Pompilius
Romæ regnavit: à quo Falaramundus Rex An-
gleriæ & Mediolani & Tusciæ: à quo alter Eli-
mach Rex Angleriæ & Mediolani & Tusciæ:
à quo Rechius Rex Angleriæ & Mediolani &
Tusciæ: à quo Bellovesus Rex totius Italiæ:
à quo Bruniscendus Rex totius Italiæ: à quo
Briennius Rex Angleriæ & Mediolani: à quo
alter Bruniscendus Rex Angleriæ & Mediolani,
qui debellavit Gallicos: à quo Agates Rex An-
gleriæ & Mediolani: à quo Rutilaus Rex An-
gleriæ & Mediolani. Hic Romam debellavit:
à quo alter Falaramundus Rex Angleriæ & Me-
diolani: à quo Bridomarus Rex Angleriæ &
Mediolani: à quo Lucius Rex Angleriæ & Me-
diolani: cujus tempore Magnus Pompejus &
Julius Cæsar magnum conflictum inire simul:
& heic cessavit regni diadema per aliquos an-
nos. Post de eadem domo Angleriæ surrexit
Ubertus Vicecomes, qui extra Portam Novam
Mediolani, ubi nunc sita est Ecclesia Sancti Dio-
nyfii magnum draconem infestum Ubi singu-
lari certamine clavâ peremit: à quo Maximia-
nus Rex Angleriæ & Mediolani, & totius Li-
guriæ. Hic missus à Papa Gelasio contra Theo-
doricum Regem barbarum atque Arianum, to-
tam infestantem Italiam, de ipso victoriam ob-
tinuit, atque ab eodem Pontifice pro se suisque
multas dignitates adeptus est. A quo Milo Rex
Angleriæ & Mediolani: à quo Rolandus Rex
Angleriæ & Mediolani. Hic ædificavit Arcem
Angleriæ cum puteo mirabili, qui usque hodie
dicitur Puteus Rolandi: à quo alter Milo Rex
Angleriæ & Mediolani: à quo Alionus Rex
Angleriæ & Mediolani: Hunc Alboinus primus
Rex Langobardorum in adventu suo privavit
regio diademate. Nam tunc temporis Mediola-
num destructum erat ab Odoardo Rege Gotho-
rum, ex quo dictus Alionus nondum reparatis
mœnibus Civitatis ab Alboino se defendere ne-
quivit. Remansit autem Comes Angleriæ: à
quo Galvaneus Comes Angleriæ: à quo Peri-
deus

deus Rex Angliæ & Mediolani. Hic plura bella contra Romanos feliciter gessit: à quo Rachis Rex Langobardorum: à quo Agistulphus Rex Langobardorum, qui maximam familiaritatem habuit cum Pippino Rege Francorum: à quo Desiderius novissimus Rex Langobardorum, qui claruit Anno Domini DCCVI. victoriarum felicissimus, inter quas de CCC. millibus Saracenorum Romam & Castrum de Vico, in quo Papa Adrianus & Rex Carolus Magnus dicti Regis cognatus obsessi erant, gloriosum duxit triumphum, captis ex eis XXII. Regibus cum ducentis millibus armatorum, & septuaginta millibus eorum cæsis: A quo Bernardus Comes Angliæ: à quo Guido Comes Angliæ, à quo Otto Comes Angliæ, à quo Berengarius Imperator totius Italiæ; cujus exstant pulcherrima privilegia, quibusdam Papiæ Monasteriis elargita, quæ vidi & legi, suoque sigillis impresso capite: A quo Ugo Imperator totius Italiæ: à quo Fulcus Comes Angliæ: à quo Obizo Comes Angliæ, qui fuit Marescallus primi Ottonis Imperatoris, & Monasterium de Arona fundavit. A quo Facius Comes Angliæ: à quo Heriprandus Vicecomes ex Comitibus Angliæ, qui dictus est Miles millenarius, eo quod sub se mille milites haberet. Hic in singulari certamine Baverium nepotem Conradi Imperatoris Mediolanum obfidentis devicit, & amputato capite in dedecus patrui sui illum suspendi fecit per pedes in arcu triumphali, qui tunc erat extra Portam Romanam Mediolani. A quo Otto Vicecomes, qui cum Gothofredo de Buglono ad Terram Sanctam acquirendam properavit, & quemdam Regem Saracenorum, viperam cum homine excoriato super galeam gestantem, singulari certamine devicit, illiusque galeam capiti suo imposuit, & ad perpetuam rei memoriam totius sue posteritati portandam tradidit. A quo Andreas Rex Angliæ & Mediolani: à quo Galvaneus Comes Angliæ & Dominus Mediolani. Hic à suis proditus fuit manibusque Frederici Imperatoris Barbærubæ traditus, qui & Mediolanum destruxit, & hunc Galvaneum cum XXII. Comitibus Angliæ & quibusdam Nobilibus Mediolani, ut prædictam Domum funditus destrueret, secum in Alamanniam ad perpetuum exilium duxit, ipsosque regio diademate & Comitatu privavit, & abinde usque in hodiernum diem dicti sunt Vicecomites. Et heic Domus Angliæ maximum passa est dispendium. Ex quorum reliquiis interpolatis temporibus postea surrexit Ubertus Vicecomes de Vario de prædicta Domo Angliæ: à quo descendit Obizo & Otto Archiepiscopus, & Dominus Mediolani. A quo Obizone Tibaldus Vicecomes, vir armis strenuus: à quo Magnus Matthæus Dominus Mediolani, & multarum Urbium Lombardiæ: à quo plures filii, & quidam eorum Domini Mediolani, scilicet Galeaz, Johannes Archiepiscopus, & Dominus Mediolani, Luchinus, Marcus, & Stephanus. A quo Stephano Galeaz Dominus Mediolani. Qui Galeaz cum Comite de Aynaldo Hierusalem perrexit, ibique ab eo baltheo militari succinctus est: deinde Galliam veniens in singulari certamine quemdam Militem vicit, ac ejus exuvias in signum victoriæ deportavit, leonem in igne cum cineribus, & baculum tenentem cum duabus segiis pendentibus. A quo noster inclytus Johannes Galeaz Dux Mediolani &c. de quo nunc memoria agitur, & à quo Johannes Maria Anglus Dux novissimus, & Philippus Maria

A Comes Papiæ. Et hæc ex eorum Annalibus elicui.

Hunc de parentellis & affinitatibus ejus dicamus. Nam hic Dux noster nono ætatis sue anno Dominam Elisabeth filiam Illustrissimi Regis Francorum Johannis in uxorem duxit, quæ erat neptis Caroli Imperatoris filii Johannis Regis Bohemiæ & Merchionis Novariæ, quæ fuit soror Regis Francorum Caroli & Ducis Andegaviæ, Ducis Bituriæ, & Ducis Burgundiæ, quæ fuit avuncula nunc Regis Francorum & Ducis Aurelianensis. Ex qua genuit filiam Valentinam, quam dicto Duci Aurelianensi matrimonio copulavit; ex qua exstant pulcherrima germina filiorum. Item consanguineus erat in quarto gradu cum Domino Imperatore Constantino politano; nam mater dicti patris Imperatoris fuit soror Comitissæ Sabaudie patris Domini Blancæ hujus nostris Ducis genitricis. Erat insuper consanguineus Regis Hispaniæ ex quadam consanguinea Domus Sabaudie illi conjugio copulata. Item cum Rege Angliæ; nam filius suus Dominus Leonetus Dux Clarentiæ Dominam Violantem ejus sororem duxit in uxorem. Item cum Rege Cypri, cui unam ex consanguineis Dominam Angliam confortio dedit. Item cum Ducibus Austriæ, Baviaræ, atque Marchionibus Misinensibus parentelas habebat ex consanguineis eis matrimonio traditis. Cum ceteris autem Marchionibus, Comitibus, Principibus multas fecit parentelas, de quibus nimis longum esset numerare.

„ Nam mihi si lingua centum forent, oraque centum, ut ait Virgilius, tuas non possem, Dux inclyte, magnitudines enarrare. Gaude ergo in hoc Urbs Mediolanensium, quia plus gloriæ contulit tibi hic Dux tuus in recuperatione antiquæ dignitatis tuæ, Ducatus videlicet, quam qui tuorum fundamenta primum posuere. Nam te totam illi obsequiosam præbe, & quod non potes in patre, saltem in filio tuas gratitudines repende, Duce nunc Johanne Maria Anglo. Et tu nobilissima Papiæ olim Regum Langobardorum sedes magnifica gaude, non quod tuum sponsum atque Comitem perdidideris, sed quod brachio suo ad antiquam libertatem tuam redacta es. Cujus libertatis tibi successorem reliquit magnificum Philippum Mariam Comitem, quem tuo sinu fove ac maximam diligentiam serva. Dicamus ergo Duci nostro illud Psalmi VIII. *Elevata est magnificentia tua, o pater patriæ, super cælos.* Dicamus item de patre, & filiis, atque omnibus viris de Domo Vicecomitum, illud quod Ecclesiastici scribitur XLIV. *Isti sunt viri, quorum pietates non defuerunt, & cum semine ipsorum perseverat bona hereditas nepotum eorum; semen eorum & gloria eorum non derelinquetur.*

Sequitur secunda Stella hujus radii, quæ est *Intelligentia*, quam habuit in mutatione rerum mundanarum, sciens scriptum esse Danielis II. *Ipsæ enim mutant tempora & ætates, transferunt regna atque constituunt.* Sed oro te, memorande Princeps, dic nobis de sepulchro, quid de tua aliorumque sorte videatur? & respondet: O vos, qui heic adstatis, attendite & videte, permaximè superbi & alti Principes, attendite, inquam, rebelles Dei, attendite cœtus omnis: ubi sunt Cæsares atque Reges non modò vetusti, sed quos nostra tulit ætas? ubi eorum tremendæ majestates? quærite de istis & de me, ubi nunc corpore habitemus? Ostenduntur vobis exigua sepulchra exornata ingeniis Artificum, tortè etiam gemmis auroque micantia, ut est

am-

ambitiosa non modo vita hominum, sed mors
secundum illud principis Poëtae:

— vivos educunt de marmore vultus.

Ubi sunt epigrammata quoque magnifica, & tituli altisoni sed inanes, quos si legis, obstupeas? Ubi nunc satellites armati, ubi puellarum greges, ubi ganymedes regius ad poculum deputatus? ubi coquinae artifices, & calidi sectores altitium? ubi purpurea vestis & ostrum substratum pedibus, & cornipedes aurea fræna mandentes, ubi supellex curiosior, vasa Corynthia & Damascenorum labor artificum? Ubi spectacula, cantus, & epulae, ubi tot lenocinia voluptatum, luteique corpusculi tantus ornatus, & vertex diademate radians, & baltheo rutilante succinctus ventriculus, & stellantes digituli spoliis Indici maris & sculptorum ingenii? Ad postremum ubi conjunx imperiosa, ubi filii, sicut novellæ plantationes, & filiae circumornatae ut similitudo templi, quæ nuper blando attractu, & dulcibus osculis non duraturi patris colla mulcebant? O flebilis & infelix prorsus transformatio! Omnia mihi in vermes, inque serpentes, omnia tandem in nihilum abiere. Ergo quicumque es, inquit Dux noster, *memor esto judicii mei: sic erit & tuum*; scribitur Ecclesiastici XXVIII.

Sequitur tertia Stella hujus radii, quæ est *Humilitas*, quæ in nostro Duce profunda fuit; unde patres notate mirabilem erga Ducem nostrum Dei providentiam, ex qua se cognovit de numero electorum, non reproborum, dicente Deo: *Ego quos amo corrigo & castigo*. Numquam Dux noster aliquid prosperitatis aut lætitiæ habuit in hac vita mortali, quin statim post à Deo tangeretur aut in membris, aut in fama, aut rebus, ex quibus inanem temperaret lætitiæ, & electum à Deo se cognosceret; imitatus Principes Romanos, qui dum currus triumphales agerent, opprobriis ac percussionibus eorum lætitiæ temperabatur. Et ideo sciens misericordiam Dei esse infinitam, in se ipsum humiliatus, referatisque luminibus mentis ante sui Creatoris majestatem reminiscere coepit, quoties illum offenderat, quoties in hoc vitæ cursu ceciderat, quoties aberraverat, quoties offenso pede ceciderat, quot pudenda, quot dolenda, quot poenitenda commiserat; meminir à quo factus erat, & quantum sibi præstitum fuerat, & quanti beneficii Deo debitor existerat. Senserat etiam, quia pulvis erat, & in pulverem resolvendus. Ex cujus salubri consideratione manibus cancellatis in modum orantis cum ge-

mitibus & lachrymis atque amarissimis singultibus Deo illud Psalmi dicebat: *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris Domine*: atque illud aliud: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine; quoniam conturbata sunt omnia ossa mea*. Usus consilio Augustini dicentis: *Projice te in eum: noli metueri; non te subtrahet, ut cadas: projice securus: excipiet & sanabit te*. Projecit ergo se in eum, & receptus est. Pulsavit, & apertum est ei: petiit, & accepit: quæsit, & invenit juxta Evangelicum documentum; quibus peractis accersito uno de suis fidelissimis scribi fecit omnia peccata sua, quæ per omnem ætatem commiserat; quibus diligenter confessis, Sacramentisque Ecclesiæ devotissimè susceptis, membris omnibus sui corporis incolumis, integro aspectu atque auditu, sana mente, sanoque consilio, extremam horam veniens adstantibus suis & Clero psallentibus, ultimam vocem, scilicet *in manus tuas Domine commendo spiritum meum*, cum spiritu Creatori suo reddidit, à quo acceperat, ad sedes pacificas Angelorum, ut piè credimus, jam perlatum, ubi Dei misericordiam & salutem animæ suæ inventam multo ditior effectus, quam quisquam Regum cum pompis suis omnibus, inter quas cæci superbiunt, sui que Ducatus habenas nobilissimæ proli suæ, strenuissimoque nunc Duci Mediolanensium regendas ac moderandas feliciter reliquit, nunc cuncta ex alto despiciens. Patet igitur pars nostra minor probata, videlicet, quod Dux noster inclytus mente cælo deditus æterni Ducis signa mirifice est sequutus. Ergo bene concluditur, quod posuit eum, scilicet Deus, Ducem Virtutum universarum, quod fuit probandum. Corona igitur aurea super caput ejus expressa signo sanctitatis, gloriæ, honoris, & opus fortitudinis: scribitur Ecclesiastici XII. Duci ergo nostro persolvamus illud Maroneum:

„ In freta dum fluvii current, dum montibus
umbra

„ Lustrabunt, convexa polus dum sidera pascet,

„ Semper honos (inclyte Dux) nomenque
tuum, laudesque manebunt.

Gaude ergo, Magnifice Dux, dignus æternâ memoriâ: iterum dico gaude de caduco te fragilique dominio ad cœlestem, ut piè credimus, translatus, nosque unâ tecum ad easdem sedes, dum tempus aderit, duc felicissimas, ad quas dignetur Altissimus nos omnes transferre, qui est benedictus in Secula Seculorum, Amen.

FRAGMENTUM HISTORIAE MEDIOLANENSIS.

Nell'Anno MCCCLXVIII. di Maggio nella Vigilia della Pentecoste l'Illustrissimo Signore Don Galeazzo Visconti, Signore generale di Milano &c. andò fuori di Porta Ticinese per andare incontra a Don Lionetto Duca di Chiarenza figliuolo del Re d'Inghilterra, con una grande compagnia di Cavalieri, Gentiluomini e Signori, ne quali era Madonna Bianca moglie del prefato Signor Don Galeazzo, e Madonna Contessa figliuola del quondam Re di Francia, e moglie del Signor Giovanni Conte di Virtù e figliuolo del prefato Signor Don Galeazzo, e Madonna Rizzarda moglie di Don Andrea de Pepulo con donne ottanta, le quali erano tutte vestite ad una arma, scilicet d'una cotardia di scarlato con maniche dentro di scarlata bianca ricamate intorno di trefoglio, e con una correggia sopradorata fuso i galoni, di valore di Fiorini ottanta d'oro vel circa.

Item il Signor Conte di Virtù figliuolo del prefato Signor Galeazzo seguiva tutti i soprascritti con Cavalieri trenta, e Scudieri trentuno vel circa, tutti vestiti a simile arma e montati fuso destrieri da giostra con selle da giostra.

Item Don Manfredo di Salucia, Don Protasio Caimo Configlieri del prefato Signore Don Francesco di Zangadii, Don Domenico delli Ardizoni, Don Jacopo de' Previdi, Don Gasparo di Vazeforti tutti Vicarij del prefato Signor Don Galeazzo: tutti erano vestiti a simile arma, eccetto le correggie, le quali erano di minor valore. Don Pietro da Biasone: Giovannolo degli Eminulfi: Francesco de Bene: Johannolo de Birago, & Enrigolo del Conte tutti Ragionati del prefato Signore, e li serventi de' soprascritti erano vestiti a simile arma con le correggie d'argento. Li era anche un Vescovo con molti altri: il nome del quale io non so.

A dì soprascritto il prefato Signor Don Galeazzo entrò in Milano con la soprascritta compagnia per la soprascritta porta col Signor Duca di Clarenza figliuolo de Re d'Inghilterra, e il Signor Conte di Savoia in compagnia con se, e con grande compagnia d'Inglese, i quali erano circa duemila. Nella quale compagnia erano molti con gli archi grandi in forma d'una terreta, e ancora molti altri Baroni del soprascritto Duca di Clarenza; e discendette il soprascritto Signor Duca nella Corte five Stallo quondam del Signor Giovanni Visconte, ch'era Signore generale, e Arcivescovo di Milano.

Eodem anno a dì V. di Giugno lo soprascripto Signor Duca Lionetto sposò Madonna Violante figliuola del prefato Signor Don Galeazzo fuso la Porta della Chiesa di Santa Maria Maggiore di Milano, & erano li presenti molti notabili uomini, e molti Cavalieri, e grande moltitudine di Cherici, nella quale moltitudine era il Signore Don Bernabò Visconti fratello del soprascritto Signor Don Galeazzo, e il Vescovo di Novara cantò la Messa grande nella detta Chiesa, con molti altri Cherici, il nome de' quali io non so.

A dì soprascritto il prefato Signore Don Galeazzo fece fare uno grande desinare nella Corte, five nello Stallo suo grande per mezzo l'arin-

Ago, five piazza del Duomo di Milano. Al quale desinare videlicet la prima tavola fu il soprascritto Signor Lionetto Duca, il Signor Conte di Savoia, Don Seri della Dispensa, e molti altri Baroni, i quali sedevano a tavola del soprascritto, e Don Lodovico fratelli e figliuoli del soprascritto Signore, Don Bernabò, Don Francesco Petrarca, e certi altri Cavalieri, Gentiluomini da Pisa, e delle altre Città: i quali sedevano alla prima tavola: al qual desinare furono date queste imbandigioni, scilicet per la tavola del prefato Signor Duca e per la tavola, ond'era Madonna Enrighina con altre Donne, per taglieri cinquanta.

BIn prima l'imbandigione fu data doppia, videlicet carne e pesce per la tavola, ov'era il Signor Duca, e per la tavola ov'era la soprascritta Madonna Enrighina.

Alla prima imbandigione furono dati porcelli dorati col foco in bocca, e pesce chiamato porcelllette dorate; due leuriere co i collari di veluto, e corde di seta, e copie dodici di faufi con le catene d'oricalco dorate, con le collane di cuojo, e con le corde di seta, videlicet ogni sei faufi in uno laccio, quali sono quattro, computando ogni cosa.

CAlla seconda imbandigione lepri dorate, e Luzzi dorati; e copie dodici di leuriere con le collane di seta, con spranghe d'oricalco dorato co' lacci sei di seta, videlicet uno laccio per ogni coppia. Item Astorri sei con longole sei co' bottoni d'argento smaltati, fatti all' insegna del Signor Don Galeazzo, e del Signor Duca di Clarenza con bottoni in cima.

Alla terza imbandigione un gran vitello tutto dorato con trotte dorate; con cani sei, e con sei grandi strivieri con collane di veluto, e con fibbie e maglie d'oricalco dorati, e con lacci sei di seta, cioè laccio uno per ciascuna copia.

DAlla quarta imbandigione quaglie e perdici dorate con trotte arrosto dorate; co' sparaveri dodici co i sonagli d'oricalco, e con braghette, e longole di seta co i bottoni d'argento, dorati fatti all' insegna de' prefati Signore e Duca. E in capo delle longole coppie dodici di bracchi, con catene dodici d'oricalco dorati con lacci sei, cioè uno laccio per ogni quattro bracchi.

Alla quinta imbandigione anitre dorate, aironi dorati, carpane dorate; con falconi sei con li capelletti di veluto con perle fuso e con bottoni e magiette d'argento fatti all' arma de' prefati Signore e Duca, con le longole di seta con le perle in cima.

EAlla sesta imbandigione carne di buoi, e capponi grassi con agliata, e con sturioni in acqua; con pancironi dodici di acciaio senza collari, fibbie, e mazzi per due pancironi per la persona del soprascritto Don lo Duca, quali erano d'argento dorati all' insegna come è detto di sopra, e le altre fibbie sono d'oricalco dorate.

Alla settima imbandigione capponi e carne in limonia, con pesce in limonia; e arnese five armature dodici da giostra, compite, selle dodici da giostra con lance dodici da giostra, fornite all' insegna delli prefati Signore e Duca, con

con le schive, e rocchette dorate: de' quali sono due arnesi, e due selle per la persona sua, che sono fornite d'argento smaltato alla insegna soprascritta, e gli altri fornimenti d'arnese e selle con fornite d'oricalco dorato.

All'ottava imbandigione pasteri, e carne di bue con pasteri d'anguille grosse; arnesi, ovvero armature dodici da guerra compite: delle quali due arnesi erano per la persona sua fornite d'argento alla soprascritta insegna, e gli altri fornimenti erano forniti d'oricalco dorato.

Alla nona imbandigione zilladia di carne e di pesce; con pezze dieci di panno d'oro, e pezze dieci di panno di seta.

Alla decima imbandigione gelatina di carne e di pesce, videlicet di lamprede; con bottazzi due d'argento smaltati, bacili sei d'argento dorati e smaltati; & uno de bottazzi era pieno di malvasia, e l'altro di vernazola, e delle migliori che si trovassero.

Alla undecima imbandigione capretti arrosto e agoni arrosto; corsieri sei piccinini con belle selle e fornimenti dorati, con lance sei, targhet-
te sei belle dipinte e dorate, capelli sei d'acciajo figurati, de' quali ve n'erano due per la persona sua forniti con fibbie d'argento dorate e smaltate, e gli altri quattro erano con fibbie d'oricalco dorate.

Alla duodecima imbandigione lepri con caprioli in civerio con alcuni altri pesci in civerio; con sei grandi corsieri con selle sei fornite e dorate alla divisa de' prefati Signori e Duca,

A videlicet due per la persona del prefato Duca, le quali erano fornite con fibbie e mazze d'argento dorato, e le altre con fibbie d'oricalco dorato.

Alla decimaterza imbandigione carne di cervo e di bue fatte a formette con piglii reversati; con destrieri sei belli con briglie dorate, e correggie di velluto verde, con tabarri sei di velluto verde, con bottone uno, e uno fiocco rosso in fondo de' soprascritti tabarri, con pendagli di seta, e in cima co' bottoni grossi di seta.

B Alla decimaquarta imbandigione capponi, pollastri, rossi e verdi, con pomi citrini, con tenconi reversati; e destrieri sei grandi da giostra con briglie belle indorate, con li tabarri di velluto rosso co' bottoni e fiocchi d'oro, in cima un bottone d'oro con uno fiocco, con le capezze di velluto rosso.

Alla decimaquinta imbandigione pavoni, con verze e fagioli, con lingue con carpioni; e con un capuccio e un giuppone coperto di perle; e sopra al capuccio era un fiore grosso di perle, e un mantello e coperto di perle. Quali capuccio e mantello erano foderati d'armellini.

C Alla decimasesta imbandigione conigli, e pavoni, cisoni, e anitre arrosto, e anguille arrosto; con un bello boccalone d'argento con uno smeraldo, con uno firmaglio, uno robino, uno diamante, una perla con quattro belli cerchi d'argento smaltati e dorati.

Alla decima ottava

**SPECIMEN
HISTORIÆ
SOZOMENI PRESBYTERI PISTORIENSIS**

Ab Anno Christi MCCCLXII. usque ad MCCCCX.

Nunc primùm tenebris erutum

E MANUSCRIPTO CODICE

NOBILIS VIRI

JOHANNIS BAPTISTÆ RESTÆ.

1059

IN SPECIMEN HISTORIAE SOZOMENI PISTORIENSIS P R A E F A T I O LUDOVICI ANTONII MURATORI.

Non ignobile haec nomen inter Historicos fuit *Sozomeno Praesbytero Pistoriensi*, eumque complures laudarunt, quamquam ejus lucubrationes in paucis Codicibus MStis conclusae, cum tenebris & blattis confictarentur. Homini non leve decus adferebat tum aetas, qua floruisse censebatur, scilicet circiter Annum Christi 1292. tum ejus labor: spissum enim ac vastum Opus Historicum post se reliquit, adhuc luce destitutum. Nempe ab origine Mundi ad sua usque tempora narrationem perducens, universalem Historiam complexus est, & Vitas praecipue Imperatorum, veterumque Romanorum Pontificum posteris tradidit. Jamque ante duo Secula Scriptorem istum commemoravit Raphaël Volaterranus, cujus verba sunt Lib. XX. Comment. Urban. *Sozomenus Pistoriensis, Historiae universalis immensum edidit volumen*. Libro etiam XXII. *Sozomenus*, inquit, *Praesbyter Pistoriensis longum volumen ab initio mundi scripsit*. Ad haec Antonius Possevinus, Onuphrius Panvinius, Johannes Gerardus Vossius, Guilielmus Caveus, ac alii, Sozomenum Historicorum albo inscribere, ejusque laborem, quamquam de nomine tantum, notiores Eruditorum Reipublicae effecere. Quamobrem, ex quo ego Rerum Italicarum Scriptores congerere statui, illius Chronicon e mente mea excidere numquam patiebar, ratus multum ornamenti Collectioni meae ex antiquo & copioso Auctore, eoque nondum edito, fore accessurum. Intentis oculis hac etiam de causa celebrem Ambrosianam Bibliothecam contuebar, quippe quae ejus Libros manu exaratos servans, & mihi & Reipublicae spem illius Operis faciebat. Atque ibi sane conspexi non semel grandia duo volumina MSta, quorum alterum ab Orbis primordio narrationem continuat usque ad tempora Julii Caesaris. Praefationis prima verba sunt haec: *Scripturas ab Orbe condito usque ad nostra tempora, quae mihi digna memoratu videbantur, tam breviter, quam tanta res dici potest, haud dubito apud veros eruditos hunc meum satis tenuem scribendi laborem fore gratum &c.* Titulus Libri ita se habet: *Sozomeni Praesbyteri Pistoriensis, ac Florentiae educati Chronicon*. Parem inscriptionem praeferebat Codex Patavinus a Pignorio olim indicatus Vossio. Parem habet & Codex Fesulanus Mabillonio inspectus. Alterum Sozomeni volumen Ambrosianum ferme a Nativitate Domini usque ad electionem Bonifacii VIII. Papae, hoc est ad Annum 1294. procedit. Desiderantur autem illic postremae paginae. Neque eum Annum excedit Fesulanus Codex in Bibliotheca Canonorum Regularium Lateranensium adservatus. In Vaticana quoque Bibliotheca Sozomeni Historia MSta haberi dicitur. Sed quousque progrediatur, me latet. De Sozomeno quoque plura congescit Casimirus Oudinus in novissimo Opere de Scriptor. Eccles. Tom. III. sed nihil novae lucis attulit, quum tamen ultra quam crederetur heic multa in nocte effemus.

Verum parcat Sozomenus, si ejus famam invitus attenuare tandem cogor, eumque prode qualis revera fuit, non qualis haec nomen est reputatus. Et primo decepti sunt, quicumque antea sunt arbitrati, Sozomenum cadente Seculo XIII. se ad scribendam Historiam contulisse. Longe serius is floruit, ejusque rei suspicionem mihi jamdudum ingesserat Clariss. Mabillonius, qui postquam pag. 174. Itinerar. Italic. scripsit, sibi in Fesulana Bibliotheca visum Sozomeni Codicem pertingentem usque ad Annum 1292. haec subdit: *Quidam tamen Auctorem serius vixisse, & ad Seculum XVI. pervenisse existimant*. Rectius scripsisset ille ad Seculum XV. ut infra patebit. Quum ergo per literas sciscitatus fuisset a Nobili ac literato Viro Comite Francisco Cellefio, Patricio Pistoriensi, quid revera de aetate Sozomeni sentiendum esset, rescripsit ille, nihil dubitandum, quin is ultra Annum 1450.

Tom. XVI.

Bbbb 2

dies

dies suos protraxerit, eamque in rem testes attulit rerum Pistoriensium Scriptores, quorum verba ad argumentum hoc illustrandum in primis apta, Lectori nunc sisto. Primo Pandulphus Arfarolius, qui ante Annos centum Historiam Pistoriensem contexebat, haec scribit: *Messer Tomino, o Zomino di Ser Bonifazio Sozzomeni di Pistoja fu uno de' più riguardevoli e dotti Letterati d'Italia. Studiò in Firenze nel 1407. e dopo essere stato promosso agli Ordini sacri, ebbe una Condotta dagli Operai di San Jacopo per istudiare a Padova, come si riscontra in quegli Atti del dì 13. Dicembre 1408. Intervenne al Concilio di Costanza, & ivi fatto Papa Martino V. egli l'accompagnò per l'Alemagna fino a Roma. Ebbe un Canonico della Cattedrale di Pistoja. Di esso si trovano in queste Cancellerie molte memorie, e specialmente in quella dell'Opera di San Jacopo, alla quale lasciò, come costa dal suo Testamento la sua Libreria, in cui era la Cronica universale del Mondo, che ora non vi si ritrova. E credesi sia quella, che è in Fiesole fatta dal Magnifico Cosimo: & ha del probabile, che vi facesse trasportare questo Manuscritto. Morì alli XI. di Dicembre 1458. Fu sepolto in Ducmo nella Cappella del Giudizio. Secundo Matthaeus Ansidaei Brunozzii filius in Libro MSto Pistorii adservato, ubi varia Historica scribi coepta sunt Anno 1571. memoriae prodidit, Sozomeni Opus in Vaticana legi, ejusque Auctorem postremo fato functum tempore Callisti Papae anno circiter 1455. Tertio Petrus Ricciardi Jurisconsultus Pistoriensis ex editis Libris notus, in Historia Pistoriensi MSta in haec verba loquitur: *Messer Zombino di Messer Bonifazio Sozomeni, Canonico Pistoiese scrisse l'istoria ab Orbe Condito fino al 1455. Quarto Sozomeni quoque mentionem fecit in Histor. Pistor. Tomo altero pag. 347. P. Salvius, eumque Zominum Bonifacii Sozomeni filium nuncupavit, ac tumulo conditum Anno 1457. Mense Octobri testatur.**

Sed ne sic tamen de Sozomeni aetate sat certus esse mihi videbar, & praecipue, quod in nullis Codicibus alio nomine hunc Auctorem donatum viderim, quam *Sozomeni*, quum tamen praeclaudati Scriptores eum *Tominum* vel *Zominum* appellent e Sozomena gente prognatum. Accedit, quod in signando Anno ac die emortuali Historici hujus discordes invenio Pistorienses ipsos. Verum plenus mihi factus est dies, ut ad me delatus est Codex chartaceus MStus Sozomeni, quem si autographum dicerem, temere fortasse non fecero. Nam in fronte Libri haec, alio quidem caractere, sed antiquo, scripta erant: *P. Sozomeni Pistoriensis Historiarum fragmenta, ejus manu scripta usque ad Annum MCCCCX.* Librum hunc Romae nunc servat, & singulari humanitate mihi commodavit Nobilis vir Johannes Baptista Resta, ob antiquae Eruditionis studium, atque ob alias egregias animi dotes, nunc vivum Urbis ornamentum. Illic a vetustissimis temporibus Sozomeni Historia initium sumens, pergit usque ad Annum 1410. Tum subsequitur series Capitulum addendorum, sive jam scriptorum in altero volumine, mihi nusquam viso, ab Anno videlicet 1411. usque ad 1455. quo constitisse labor omnis Sozomeni dignoscitur. Opinari propterea licet, Historicum eo Anno vivendi, aut saltem scribendi finem fecisse. Quod plus est, hic idem Codex certissima alia documenta praebet ad statuendam illius aetatem. Neque enim luculentiorum testem suarum rerum offerre Sozomenus poterat, quam se ipsum, qui suae se se interdum immiscuit Historiae. Annum adi 1387. *Sozomenus* (ita ille scribit) *Pistorii nascitur die 29. Junii in Tertiis vel paulo ante.* Deinde ad Annum 1400. haec alia subdit: *Sozomenus hujus Chronicae Auctor de mense Julii peste gravatus, vix & cum maximis doloribus post diuturnam infirmitatem liberatur.* Sunt & ejus verba ad Annum 1403. ubi de Perusinis, qui se Romano Pontifici tradiderant, agit: *Et ego Sozomenus Pistoriensis, hujus Chronicae Auctor, tunc Perusii eram inter eundem Romam, praesens fui, & vidi magnificum apparatus & pompam factam a Perusinis, quando eum (idest fratrem Pontificis) receperunt.* Denique ad Annum 1409. de se in Historia loquitur. Propterea qui hucusque arbitrati sunt, literisque etiam prodidere, Sozomenum Pistoriensem Anno 1292. floruisse, neque ultra eum Annum in Historia conscribenda fuisse progressum, nunc emendandi sunt; ut & illi, qui quod in Annal. brev. Ptolomei Lucensis jamdiu comperissent Sozomeni verba quaedam laudata, nil dubitarunt; quin is Ptolomeo vita & scriptis praeiverit. Id potissimum Vossius scripsit. Verum Tomo XI. Collectionis hujus Annales illos rursus typis tradens, intrusum illuc Sozomenum inscio Ptolomeo jam animadverti. Natus est ergo Sozomenus Anno 1387. Tum veri videtur simile eum Anno 1455. e vivis fuisse sublatum. Quod vero Pistorienses Scriptores *Sozomenam* gentem ei tribuant, atque illi nomen *Zomino* fuisse tradiderint, id non facile mihi persuadebitur. Quae loca attuli, non ejus cognomentum, sive Familiae agnomen *Sozomenum* produnt, sed quidem germanum illius ac proprium nomen. Immo conjecturam meam accipe.

Non

Non aliud fuisse videtur *Zomino* nomen, quam *Sozomenus*, sive ipse nomen illud, quum scriberet, elegantiae causâ in *Sozomenum* converteret, ut alii fecere; sive *Sozomenum* ei in baptismo impositum nomen, postea a Populo corruptum, & compendii gratia in *Zomino*, fuerit immutatum. In Actis Reipublicae Pistoriensis die 21. Decembris Anno 1474. venia data est *Leonardo Dato Secretario Apostolico* transcribendi *Librum Historiarum*, editum & compositum per bonae memoriae *Dominum Sozomenum olim Canonicum & Civem Pistoriensem*. Et hinc habes, quali nomine compellaretur hic Scriptor; & *Sozomenum* non Cognomen esse, sed Nomen.

Atque haec de Auctore. Nunc de ejus Historia aliquid superest dicendum. Ubi eam accuratius expendere coepi, multum apud me deperiit existimationis. Nihil assurgit, immo fere ubique illius stilus repit. Neque hoc tantum, sed Grammaticae leges ibi non raro negliguntur & vitiantur. *Mabillonius* in praeaudato *Itinere Italico de Fesulano Codice Sozomeni* verba faciens, *Vespasiani librarii laudes* ab eodem Historico in fine voluminis primi additas refert, e quibus nonnullas delibare juvat. *Haud te*, inquit *Sozomenus, Vespasiane librerie, Urbisque Florentinae civis, silentio praeterire in hujus voluminis calce mihi est consilium*. Namque si *Ciceronis coaetaneus fuisses, & peroptime dignum suis aureis literarum monumentis decorasset, immortalemque fecisset. Tu profecto in hoc nostro deteriori Seculo Hebraicae, Graecae, atque Latinae Linguarum, omnium voluminum dignorum memoratu notitiam, eorumque Auctores memoriae tradidisti &c.* Haec legens mirabar ego, ita ut alium a *Sozomeno* loquentem audire mihi viderer; adeo dissimili stilo in hac Historia ille progreditur. Neque diffitetur *Mabillonius* ipse, haec addens: *Superiora Secula, quibus nondum politior literatura restitui coepta est, stilus Auctoris sapit, ipsique literarum characteres*. Haec ille, neque immerito: nam & *Ambrosiani Codicis scriptura* vel peritis *Judicibus* imponere possit; quum majorem antiquitatem praeferat, quam ferat aetas jam perspecta Historici. Verum ad Historiam ipsam quod attinet, vel me tacente Lectorem ceperit terror, statim ac audivit, ab Orbe condito factum fuisse initium *Libris Sozomeni*. Et quisnam, rogo, Magistrum sibi veteris Historiae deligere velit Scriptorem tam recentem, & Seculo nondum expurgato, immo adhuc fabulis dedito, de rebus antiquorum agentem? Eam ob causam refecata & dimissa rerum omnium narratione, quae in *Sozomeni Opere* Annum 1280. praecedunt (nihil enim ibi nisi tritum ac vulgatum, & fabellis insuper respersum inveni) reliqua usque ad finem, hoc est usque ad Annum 1410. reinueram, atque evulgare constitueram. Attamen religioni mihi duxissem tantam quoque exhibere Lectori *Sozomenianae Historiae* partem, postquam collatione facta deprehendi, nil fere aliud per ea tempora a *Sozomeno* tradi, quam quod a *Johanne, & Matthaeo Villanis* accepimus. Eorum *Chronica* praesto huic erant: is vero hoc unum tantummodo egit, ut paucis redderet, quae illi fufe scripserant, & Latinis, sive barbaro-Latinis literis, quae ipsi Italiae Linguae commendarant. Itaque *Specimen Historiae Sozomeni* istud dumtaxat accipiet Lector, hoc est narrationem ab Anno 1362. deductam usque ad 1410. Quamquam ne hujus quidem ingens pretium, si conferatur cum *Historiis Florentinis Leonardi Aretini*, cujus haec integra frustra nonnumquam occurrunt, & *Poggii, & Gini Capponii, & Buoninsignii*. Nihilo tamen fecius neminem pigebit laboris hujus, quum acta eorum temporum per *Annales digesta* legentis memoriae facilius haerere possint. Unum doleo, nempe inquisitioni, votisque meis hactenus fuisse subtractum reliquum Historiae hujus, ab Anno scilicet 1410. usque ad 1455. Hoc prae ceteris utile, ac in primis optandum, ut in lucem prodiiisset. Sed quod me diu venantem fugit, fortassis aliquando felicius dies dabit. Postremo tandem loco monitum Lectorem velim, fieri posse, ut alii *Codices Sozomenianae Historiae* uberius & comitius scriptam exhibeant. Ille enim, quo ego ad haec edenda sum usus, primum exemplar fuisse videbatur, & longe pauciora complecti usque ad Annum 1292. quam duo volumina in pluteis *Ambrosianae Bibliothecae* a me conspecta. Adnotatum quoque in eodem Codice vidi postquam mentio facta est *Petri de Murrono*, antea *Coelestini V. Papae* in carcerem trusi: *Finis totius repositi a Sozomeno Presbytero usque ad Annum 1295*. Quibus ex verbis intelligimus, cur *Codices Fesulanus & Ambrosianus* non ultra ea tempora progrediantur; fortassis enim *Sozomenum* tempus defecit reliqua expoliendi, aut ab iis expoliendis destitit, qui ab eo conductus fuerat, ut barbariem stili *Sozomeniani* e reliquo Historiae amoveret. Ea certe mihi suspicio est, non ipsum *Sozomenum*, sed ex ejus amicis aliquem expurgasse illius Libros, ac Praefationem nuper com-

memorata addidisse; quum quid ipse stilo suo posset; quae sum editurus, satis indicent. Quocirca non solum plura, sed & elegantiora in aliis Codicibus protulisse potuit Sozomenus. Auctor tamen Lectori cuicumque sum, etiamsi meliores Codices nactus fuerit, ut in antiquis nil novi, nil castigati a Sozomeno recentiore Scriptore expectet, eumque tantummodo audiat, dum sua tempora aut proxima describit. Specimen hoc interea satis superque erit ad dignoscendum, quid ejus ingenium fuerit, quid industria potuerit.

SPECIMEN

HISTORIÆ

SOZOMENI PISTORIENSI

anno Christi M. CCC LXII. à Nativitate, mense Januarii, quum Florentini mercatores non negotiarentur Pisis, sed in Portu Talamonis, ut dictum est supra, & Petrus Gambacurta, dum esset relegatus Venetiis, dixisset dictis mercatoribus Florentinis, quòd Civitas Pisana efficeretur una silva, si ipsi mercatores ibi non starent, & quòd perseverarent in non redeundo, quia Pisani coacti eos revocarent, cum maximis prærogativis & libertatibus, quos sic evenit, quia illi, qui tunc gubernabant Pisas, & timebant Populum Pisanum conquerentem, quòd non erant ibi mercatores, quotidie diversis astutiis commovebant Florentinos ad bellum, etiam capiendò aliquas Arces Florentinorum. Sed Florentini fingentes non videre, tandem incitati fecerunt, quòd quidam Johannes miles strenuus exul Civitatis Florentiæ caperet Castrum Petræbonæ prope Pesciam Oppidum; quo existente capto à præfato Johanne, Pisani statim cum eorum exercitu obsederunt. Et interim nonnullos milites Florentinorum interfecerunt, & aliquos captivos duxerunt, ut magis aperte esset indictum bellum. Et postea dicti Pisani miserunt suos milites equestres & pedestres in Cerbariam districtus Florentinorum, & deprædati fuerunt multa animalia, bruta magna & parva, & conduxerunt ad Cerruglium Oppidum tunc Pisanorum. Unde Florentini indignati miserunt eorum milites usque ad Montem Carlum Oppidum, & etiam miserunt aliquos alios milites in Petræbonam, & postea

A reversi fuerunt Pesciam, & sic inter Florentinos & Pisanos inceptum fuit bellum. Dicto anno quum Comes Sabaudia esset cum multis suis Baronibus & Nobilibus in quodam suo Oppido gratiâ solatii exercitus Societatis, dictæ Bianche, clam superveniens, cepit dictum Oppidum, & omnes illos Barones & Nobiles, excepto dicto Comite & paucis Nobilibus, qui aufugerunt in arcem; & quum esset obsessus, pepigit dare dictæ Societati CLXXX. millia Florenorum, diversis temporibus; & sic liberatus fuit à dicta Societate prædonum. Dicto anno & die XXVIII. Januarii, quum Petrus Gambacurta esset Florentiæ, & quidam Comes Nicolaus Hungarus cum DCC. equitibus Hungaris venisset Florentiam, ut transiret in Provinciam missus à Rege Loïsio Neapolis, & non haberet pecunias pro eundo ulterius, Petrus prædictus Gambacurta conduxit eos, & profectus fuit in agrum Pisanum cum dictis Militibus Hungaris, & aliis exulibus Pisanis, nil tamen deprædando; Interim Pisani sciscitantes an Florentini essent cum dicto Petro, & responsum esset, quòd sic cogitarunt maxima calliditate, & coegerunt omnes Pisanos, qui erant Pisis, quòd scriberent dicto Petro Gambacurtæ, quòd nisi caveret se ab Hungaris militibus, eum darent captum Pisanis, & debebant recipere XX. millia Florenorum. Unde dictus Petrus receptis literis cœpit valde timere. Et quum esset in Oppido Peccioliis, & videret Hungaros loquentes, & non intelligens eos, insalutato hospite cum suis amicis aufugit Vulterras. Hungari verò qui nullam consensum contra dictum Petrum fecerant reversi fuerunt Florentiam. Dictis anno & mense illi duo exercitus, qui erant in Provincia habitis pecuniis à Provincialibus abierunt, & unus versùs Franciam & alius in Borgoniam abierunt, quia Dux eorum mortuus erat. Dictis anno & mense Rex Vermiglius Granatæ superavit exercitum Regis

Regis Castellæ, & postea ivit in agrum Regis prædicti Castellæ, & omnia depopulatus fuit; unde postea Rex Castellæ iratus cum X. millibus equitibus & XXX. millibus peditibus ivit contra Regem Granatæ, & multa Oppida cepit; unde Saraceni ne essent subjecti Christianis reassumerunt in Dominum Macometum, qui erat cum dicto Rege Castellæ, & sic dictus Rex victoriosus recessit cum exercitu suo in Sibiliam. Dicto anno quum Dominus Bernabos misisset Avinione ad Papam Legatos suos, & peteret multas res inhonestissimas, tamen interim conducebat milites, & mittebat contra Civitatem Bononiæ, ut illam omnino caperet. Dicto anno quum exercitus Societatis Albæ pluries transcurrisset per agrum Mediolani usque Papiam & citra montes cepisset aliqua Castra Domini Galeatii de Vicecomitibus, nuper cepit Castrum Novum Comitatus Tortonæ. Quare Dominus Galeatius prædictus cum quatuor millibus equitibus & quindecim millibus peditibus personaliter equitavit in reparationem & munitionem aliorum Oppidorum. Dicto anno quum exercitus Pitetti Maschini, qui erat in Burgundia, destrueret omnia, Rex Franciæ conduxit exercitum Hispanorum, & antequam veniret dictus exercitus, misit exercitum suum cum quatuor millibus equitibus, & fecit Capitaneum Giache de Borbone de Domo Franciæ in Gualconia contra dictum Pittetum Maschini subjectum suum, & nesciens à quibus parentibus esset ortus. Et tandem commissâ pugna exercitus Regis Franciæ fuit superatus, & omnes fuerunt capti seu mortui. Et postea de mense Junii dictus Pittetus Maschini cum suo exercitu usque ad mœnia Parisius ivit, omnia deprædando. Et hoc maximè fecit, quia dictus Rex Franciæ multa convicia dixerat contra eum, & terribiliter eidem minatus fuerat. Dicto anno exercitus Anichini Bongardi contra Bononienfes conductus à Domino Bernabove, venit in Tusciam, ut proficisceretur in agrum Bononiensem.

Dicto anno de mense Aprilis Dominus Mantuæ & Dominus Paduæ & Marchio Ferrariæ fecerunt colligationem cum Domino Ægidio Legato Papæ nomine Ecclesiæ contra Dominum Bernabovem hac conventionem, quod deberent habere termille equites, pro quorum stipendio Legatus haberet solvere MD. equitibus, & aliis MD. tres Domini. Et postmodum dicti Domini notificaverunt dicto Domino Bernabovi, quod dimitteret bellum contra Ecclesiam; sed dictus Bernabos deridens & flocci faciens dictos Dominos, misit vas argenteum Domino Veronæ, in quo erant sculptæ una scala & furca, & aliud misit Domino Paduæ in quo erant sculpti columbi volantes; & aliud misit Marchioni, in quo sculpta una scutica satis longa. Sic eos vilipendendo, sed ut diceretur postea præfati Domini erant prudentiores ipso. Et quum Dominus Bernabos misisset suos milites in agrum Mutinæ, milites Ligæ, qui jam erant parati, fuerunt obviam, & non valebant transire ad muniendum Castra, quæ ipse Bernabos tenebat in agro Bononienfi, & sic non poterant discurrere more solito; unde movens opinionem suam, misit ad Oratores suos, qui erant Avinione, ut concluderent pacem cum Papa, remotis illis Capitulis inhonestis, quæ petebant, de quibus supra dictum fuit, & quod erat contentus de Civitate Bononiæ, quæ remaneret in gubernationem Florentinorum vel aliorum quibus Papa vellet committere. Et jam Papa firmasset pa-

cem, nisi quod factus cautus interim à Legato suo de colligatione facta cum aliis Dominis Liguriæ, & quod non erat amplius timendum de Civitate Bononiæ; unde Papa declaravit excommunicatum dictum Dominum Bernabovem, & omnes alios, qui sibi præberent auxilium. Et etiam aliquos Ubaldinorum, qui erant cum dicto Bernabove. Fecit præterea dictus Bernabos unam bastiam prope Civitatem Mutinæ, & similiter collegati Ligæ fecerunt aliam, & uterque exercitus stabat paratus ad pugnam. Dicto anno Rex Petrus Castellæ quum recepisset Regem Vermiglium cum XLIV. suis Baronibus cum fide sua publica, eos interfecit, & ex spoliis ipsorum habuit plusquam octomillia Florenorum, & capita interfectorum misit ad Macometum, qui recognovit Regnum Granatæ ab eo dans ei omagium, & liberavit omnes Christianos à servitute, postquam recuperavit Regnum à dicto Rege. Dicto anno & die XXVI. mensis Maji, Rex Loisius Hierusalem & Siciliæ & Apuliæ moritur, homo non doctus & parum prudens, vacans voluptatibus, luxuriando, comedendo, & bibendo, & Regnam Johannam parum amans, eam sæpius verberando, & suos etiam consanguineos parum diligens, & timidus valde, ac virtuosos non exaltans, de se ipso de rebus vilissimis glorians cum suis adulatoribus; & intestatus eodem die sepultus fuit. Dicto anno & die XVIII. Maji, Priores Florentini congregaverunt Populum, in qua congregatione fuerunt DC. Cives, & propositis injuriis factis à Pisaniis, deliberatum fuit, ut Petrabona Oppidum Pisanorum ab eis obsessum defenderetur. Et tandem dicti Pisani vi receperunt dictum Castrum, non obstantibus militibus Florentinis illuc missis pro defensione, Et non obstante etiam quod aliis Pisani responsum habuissent à Florentinis quod nollent se impedire. Dicto anno & mense Junii, pestis fuit Bononiæ & in Casentino & Parmæ, ubi exercitus Collegatorum Liguriæ erat, & opus fuit abire, & Neapoli & etiam Pisis; Florentiæ verò parum fuit usque ad mensem Decembris. Dicto anno & die XX. Junii, quum bellum esset incœptum inter Pisanos & Florentinos, Florentini conduxerunt milites, & etiam habuerunt alios milites à Pistoriensibus, Aretinis, & Comite Ruberto, & aliis convicinis, & congregaverunt MD. equites & quinquemille pedites. Et fecerunt Capitaneum belli Dominum Bonifacium Lupum de Parma, & miserunt eum cum exercitu extra Civitatem datis sibi vexillis. Et postea iverunt Pisani, & inde in Vallem Heram, & XXVI. die dicti mensis ceperunt Giazanum Oppidum Pisanorum. Interim etiam Florentini conduxerunt Perinum Grimaldi & Bartholomæum cum IV. Galæis & duabus naviculis, & præmiserunt per totum mensem Augusti in maritima Pisana ad inferendum bellum maritimum contra dictos Pisanos. Et quum esset Genuæ Dux Dominus Simon Boccanera, amicus Pisanorum, deliberaverunt Genuenses, quod nec Florentinis, nec Pisanis daretur aliquod subsidium; unde Florentini non valentes conducere sagittarios Genuenses, miserunt Niciam Oppidum, & conduxerunt CCCC. sagittarios, quos misit Dominus Rogerius de Grimaldis cum duobus filiis suis Florentiam. Dicto anno & mense Junii quum Dominus Bonifacius Capitaneus belli Florentinorum esset in Giazano Oppido Pisanorum, & nollet obtemperare Florentinis Civibus datis sibi adiutoribus & Commissariis, quidam ipsorum scripserunt Flo-

ren-

rentiam octo belli, quod dictus Capitaneus non bene conducebat exercitum. Unde statim Florentini conduxerunt eorum Capitaneum belli Dominum Rudolfum de Camerino, & miserunt pro eo. Attamen dictus Dominus Bonifacius cum exercitu ivit ad Padule, & ad Sanctum Petrum, & ad Mercatum, & destruxerunt XXXII. inter Castra & Villas. Et etiam misit dictus Dominus Bonifacius CCCC. equites & D. pedites in maritimam Pisanam. Et die IX. Julii adduxerunt ex præda in exercitu MCC. bufalas, & DCCC. vaccas, & M. porcos, & alia pecora. Et quum exercitus Pisanorum esset in Castro Fossi, requisitus fuit à dicto Domino Bonifacio de pugna, & noluerunt eos capere; nam Pisani ex repentino bello Florentinorum tantum conducebant milites, & solum stabant in defensione.

Dicto Anno & die VI. Julii, Domini Rudolfus de Camerino electus Capitaneus Florentinorum venit ad exercitum Florentinorum, & accepto baculo & insignibus belli, fecit Mariscalcum dicti exercitus dictum Dominum Bonifacium Lupum de Parma, & ipse acceptavit, licet omnes milites fuissent male contenti de novo Capitaneo. Interim Pisani timentes de Civitate Lucana, præceperunt omnibus Lucanis & Forensibus, exceptis Gibellinis Lucanis, quod omnes tam mares quam femellæ deberent exire de Civitate Lucana, & statim, quousque quædam candela apprehensa esset extincta. Nam fuit crudelitas maxima & inhumana, videndo senes, pueros, & mulieres plorantes exire, nescientes quid haberent ire, relictis omnibus bonis suis. Dicto Anno & die XVI. Julii, dictus Dominus Rudolfus Capitaneus belli Florentinorum venit cum duobus millibus equitibus & quinque millibus peditibus, cum quibus erat Comes Nicolaus de Ursinis cum C. equitibus. Sed dictus Dominus Bonifacius Lupus videns moram dicti Capitanei, finxit se infirmum & ivit Florentiam; attamen dictus exercitus Florentinorum perrexit Picciolem & postea Casciam, & vi intravit foveam, quam Pisani diligenter muniverant, & custodiebant ne possent transire. Et profecti sunt ad Abbatiam Sancti Savini die XIX. dicti Julii, & fuerunt prope Pisas per D. brachia, & ibi Florentini fecerunt cursum equorum pro uno pallio firico, quod habuit dictus Comes Nicolaus de Ursinis. Et deinde etiam fecerunt cursum pro tribus aliis palliis, & pro uno cucurruerunt asini, & pro alio lutores taxillorum, & pro alio meretrices, in vilipendium Pisanorum. Et igne destruxerunt omnes villas & prædia Pisanorum, deprædantes omnia; licet Pisani, dum sic curreteretur pro palliis, cum armis exissent extra Civitatem contra dictos milites Florentinos, attamen statim fugâ coacti reversi fuerunt Pisas cum maximo detrimento. Et postea dictus Dominus Rudolfus discedens cum exercitu venit ad Pontem Sacchi. Et audiens per literas repertas, quod in Pecciole Oppido non erant milites, qui causâ prædandi descenderant in agrum Vulturnum, confestim cum exercitu castrametatus fuit circumcirca dictum oppidum, & ibi usque ad diem XXX. satis viliter stetit: dormiendo satis inhonestè usque ad horam tertiarum. Sed qui erant in Pecciole, quia erant pauci, & fessi propter multitudinem obsidentium, tandem pepigerunt, quod nisi infra X. dies eis succurreretur, consignarent Oppidum & Arcem Florentinis. Pisani verò audientes dictam obsidionem, statim congregaverunt se & acriter in-

Tom. XVI.

A crepabant eorum Rectores, qui promiserant habere tot milites, quod nedum obsiderentur, sed possent obsidere. Et quarta pars Populi noluit exire ad custodiendum foveam; unde dicta fovea relicta fuit: Deinde Pecciole Castellum. Pisanorum prius destructa una Turri arcis, olim à Castruccio ædificata, capitur à militibus Florentinis, pactione etiam prius facta cum habitatoribus & servata, misit tamen custodibus arcis Florentiam & carceratis die XI. dicti mensis. Subacta Pecciole, alio die exercitus Florentinorum profectus fuit Montecchium Castrum; & vi capientes, CL. milites miserunt Florentiam captos, & carcerati fuerunt, & postea Florentini ceperunt Biaticum Castrum, & Tojanum Castrum & arcem, de qua miserunt unam campanam Florentiam, quæ posita fuit super Palatium Dominorum Priorum, quæ quotidie pulsatur hora prandii Mercatorum. Quibus Oppidis sic subactis Capitaneus cum exercitu reversi fuerunt Fabricam Castellum; unde mittens CCCC. milites in maritimam Pisanam, transportarunt multas vaccas & pecudes & alia bruta animalia. Et quum Capitaneus malè divideret, attribuens sibi magnam partem, à militibus numquam postea fuit dilectus, habentibus eum odio. Comes de Ursinis subacta Pecciole, rediit Florentiam, & facta Milite ad aurum à Comuni prius, valde honoratus abiit.

C Dicto Anno & mense Augusti prædicti, Perinus Grimaldi & Bartholomæus, conducti à Florentinis cum suis Galæis, & etiam duæ Galææ missæ à Domino Nicola de Acciajolis Magno Siniscalco Regni Apuliæ, suis sumptibus, circumcirca maritimam Pisanam omnia deprædanti fuerunt, & similiter in Capraria & Gilio omnia deprædantes & destruentes, adeo quod per mare nullus poterat ire Pisas. Dicto Anno & mense Augusti Rex Navarra & Rex Castellæ bello maritimo & terrestri insurrexerunt contra Regem Aragonum. Et quum vi cepissent Calatau Oppidum, dictus Rex Petrus Castellæ crudelissimus sex mille cives inermes fecit interfici. Dicto Anno Senenses ex suspitione quadam duos de ordine Novem fecerunt capite truncari. Dicto Anno & mense Septembri, postquam Florentini milites ceperunt Pecciole, Comes Nicolaus de Urbino, & Ugolinus de Sabinis de Bononia, & Marcolfus de Arimino, petentes à Comuni Florentiæ stipendium duplum propter victoriam Peccioli, & non valentes recipere, sursum elevaverunt quemdam capellum & dixerunt: *Si quis vult venire post nos, habebit duplum stipendium.* Et statim post eos habuerunt mille equites. Et fecerunt exercitum; & dictus fuit *la Compagna del Cappello*. Et castrametati fuerunt in Orsaja Comitatus Cortonæ; & statim dictus exercitus latronum auctus fuit. Exercitus verò Florentinorum reliquus post discessum illorum reversus fuit ad Sanctum Miniatem. Interim verò Pisani sentientes divisionem factam de exercitu Florentinorum, cum eorum exercitu recuperaverunt Ajaticum Oppidum, & XXV. milites Florentinos, qui intus erant, interfecerunt. Et postea cum DC. equitibus & multis peditibus iverunt in agrum Vulturnum, & duxerunt CCC. pecora magna, & multos captivos, & sic hinc inde fiebant deprædationes. Dicto tempore quum Populus & Plebs Romana regeret Civitatem, & deiecissent Barones & Nobiles, & audientes quod Barones conduxerant exercitum del Campello, qui erat in Campania, conduxerunt con-

Cccc

tra

tra eos DC. equites, & Populus Romanus cepit arma, qui fuerunt pedites XXII. mille. Et tandem timentes, liberè dederunt gubernationem Romæ Papæ, eo pacto quod Cardinalis Ægidius de Hispania non haberet eos gubernare. Innocentius Papa VI. moritur Avinione, homo simplex ac vitæ honestæ, bonæque famæ, cum qua mortuus est die XI. Septembris MCCCLXII. & die XIII. fuit sepultus Avinione in Ecclesia Sanctæ Mariæ Virginis; & sedit in Papatu Annos IX. & dies XVI. Et vacavit Ecclesia dies XVIII. & in Conclavi fuerunt XXI. Cardinales. Urbanus Papa V. & Sanctus eligitur die XXX. Septembris secretè, & postea publicatus fuit Papa die XXX. Octobris MCCCLXII. Et coronatus fuit die VII. Novembris Avinione; nam Cardinales ante dictam electionem, quum essent clausi in Conclavi, numero XXI. à die XXVIII. Septembris, quindecim ex eis elegerunt in Papam Cardinalem nominatum Nerum, & natione Limoginum, hominem antiquum, magnæ poenitentiae, & in totum servientem Deo. Qui antequam publicaretur, renuntiavit. Et Cardinales acceptarunt dictam renuntiationem, quia non erat homo secundum eorum vitam. Et quum dicti Cardinales essent in maxima discordia, tandem elegerunt dictum Urbanum V. in Papam, qui prius dicebatur Dominus Guilielmus Grimoarnandi, natus ex Siniscalchia de Belchari, qui tunc erat Abbas Sancti Victoris de Marsilia, Ordinis Sancti Benedicti, & quando fuit electus, sexagesimum agebat annum, homo honestissimæ vitæ, satis civilis in rebus mundanis, & satis eruditus. Hic tamen de mense Septembris, cum pecuniis Ecclesiæ missus fuit Legatus à Papa Innocentio VI. in Italiam ad Legatum & ad Regnam Johannam. Qui transiens per Civitatem Florentiam, à Dominis Prioribus Artium in convivio fuit valde honoratus. Et quum audisset mortem dicti Papæ Innocentii VI. abiens de Civitate Florentia, usus fuit dicere. *Quod si videret Papam, cui esset curæ venire Romam ad veram Sedem Papæ, & veniret, si alio die hac vita discederet, esset contentus mori.* Et dum reverteretur Avinionem, nuntiatum fuit sibi fuisse electum in Papam, ut præfertur.

Dicto Anno & die X. Octobris, quum Petrus Gambacurta factus rebellis Civitatis Pisanæ, quia noluit servare confines sibi assignatos Venetiis, diu stetit in Civitate Florentina, ut esset propinquior, si posset reverti Pisas, & quum etiam haberet conjuram cum quibusdam Pisanis amicis suis, & ordinassent aperire sibi Portam Sancti Marci, cum Capitaneo belli Florentinorum, & DC. equitibus, & CCC. Hungaris noctu fuit ad dictam Sancti Marci Portam. Et certè intrassent, nisi quod die antea Pisani timentes de dicta conjura, revocarunt in Civitatem Pisanam omnes equites & pedites. Unde amici dicti Petri non ausi fuerunt aperire dictam Portam, maximè quia Pisani excitati à somno, ascendentes super mœnia, erant in defensione. Et adventante die, dictus Petrus & exercitus Florentinorum cum maxima præda reversi fuerunt Pecciole, & alio die iverunt ad Balneum ad Aquam, & igne destruxerunt, & etiam finitimas villas. Dicto Anno & mense Octobris prædicti, Perinus Grimaldi conductus miles à Florentinis, cum duabus Galæis & cum una navi ivit ad Insulam Giglii, & pugnans acriter Giglium Oppidum, alio die conventionem facta cepit dictum Giglium, & postea arcem etiam conventionem facta pro Communi Floren-

tiæ. Et facti fuerunt Domini Florentini dicti Oppidi Giglii. Et postea de dicto mense dictus Pierinus Grimaldi cum quatuor Galæis & una navi, profectus fuit ad Portum Pisanum, & vi & virtute militum suorum demolivit unam Turrim & Palatium, & aliam Turrim cepit, & decidens catenas Portus, misit eas Florentiam super duos currus. De quibus factæ fuerunt plures partes; & una fuit appositæ in Palatio Minorum Priorum, & alia in angulo Palatii Potestatis, & duæ partes fuerunt appositæ super Columnas porfidi ante Portam Sancti Johannis. Et hoc factum fuit quia dictas Columnas porfidi miserunt Florentiam ob beneficia recepta à Florentinis, sed eas miserunt maculatas & abacinas & coopertas pannis rubris & scarlatis, unde ex deceptione facta prius, ideo fuerunt ibi affixæ. Dicto Anno & mense Decembris, postquam Bernabos scivit Urbanum factum Papam, misit Oratores suos ad eum, volens habere concordiam cum Ecclesia, & quum Papa nollet facere, nisi prius restitueret Ecclesiæ omnes Terras, quas occupaverat, dicti Oratores interposuerunt Regem Francorum Johannem, qui tunc erat Parisius, & consanguineus dicti Domini Bernabovis. Dicto Anno & mense, Johannes Rex Francorum quum esset Avinione, quæsit à Papa quatuor. Primò, quod faceret quatuor Cardinales, quos volebat. Secundò, quod haberet introitus Ecclesiarum pro sex annis sui Regni, propter pecuniam, quam debebat dare Regi Angliæ, ut dictum est supra; Tertiò, quod faceret concordiam cum Domino Bernabove, & quod solveret in sex annis D. millia Florenorum Ecclesiæ, quam pecuniam poterat sibi dare in mutuum, ut provideret Regi Angliæ. Quartò, ut Regina Johanna Neapolis desponsaretur filio suo. Quibus tribus primis Papa respondit velle deliberare. Circa quartum petitem, Papa dixit velle facere, dummodo Regina esset contenta, & filius suus promitteret stare in Regno, &olvere Ecclesiæ tributum solitum. Unde postea dictus Rex satis malè contentus abiit. Dicto Anno de mense Decembris Rex Cypri cum tribus Galæis ivit Avinionem ad Papam, ut faceret transitum ultramarinum. Quod audientes Saraceni, multum molestarunt Christianos, qui erant in Ægypto, & Damasco, & Soria, & ideo cum taciturnitate talia sunt quærenda. Dicto anno Joachinus de Marrado de Ubaldinis, quum esset vulneratus ad mortem, instituit heredem Commune Florentiæ. Unde Communis Florentiæ cepit Paganinum Castellum & alia sua Oppida & bona. Et hoc fecit, quia Attavianus frater ejus fuit causâ suæ mortis, volendo eum ejicere de suis Castris, & vulneratus à suo fideli mortuus est. Dicto Anno & mense Decembris, Comes Armignacche & Comes Foci, quum essent invicem pugnantes, tandem Comes Foci remansit victor pugne, & Comes Armignacche fuit captus cum multis aliis Comitibus, & ex utraque parte interfecta fuerunt tria millia hominum.

Anno Christi MCCCLXIII. à Nativitate, Pisani cum eorum exercitu, die VIII. Januarii dicti anni iverunt ad Altum-Passum & volebant capere Turrim, & non valentes capere abierunt. Dicto Anno de mense Februarii, ordinati fuerunt Florentiæ Officiales Banchi, & habuerunt à Comuni Florenos quindecim mille, ut possent militibus subvenire, ne usurarii eos corroderent, ut faciebant. Dicto Anno & mense Januarii, Rainerius del Buffo Capitaneus belli Pisano.

fanorum cum multis equitibus & peditibus voluerunt capere Sanctam Mariam in Monte, & Pifciam, Castra Florentinorum, sed frustra tentarunt, & abierunt. Dicto Anno & die III. mensis Martii, Papa Urbanus V. post citationes factas de Domino Bernabovē, & etiam requisitionem factam de persona sua, quia dicebant Oratores sui esse Avinione, per duos Cardinales excommunicavit eum, & declaravit hereticum, & privavit eum omnibus dignitatibus suis, licet Rex Johannes Francorum, qui tunc erat Avinione, & quidam Cardinales defensores dicti Domini Bernabovis essent malè contenti de dicta sententia. Dicto Anno & die XVI. Aprilis Dominus Bernabos cum MMD. equitibus personaliter ivit ad muniendum bastiam, quæ erat in Comitatu Mutinæ obfessa à militibus Ligæ Ligurum Dominorum, & Ecclesiæ. Et deinde abiens Legatus in nocte cum DCCC. equitibus exercitus Ecclesiæ & Ligurum Dominorum commisit pugnam cum exercitu Bernabovis: & tandem exercitus Bernabovis fuit superatus, & captus fuit Dominus Ambrogiolus filius naturalis dicti Domini Bernabovis cum XXXVIII. Militibus principalibus, & M. etiam equi & multi etiam alii milites gregarii capti fuerunt. Et deinde illi, qui erant in bastia salvis personis consignaverunt dictam bastiam. Dicto Anno & mense Aprilis, firmata fuit pax inter Dominum Papam Urbanum V. & Dominum Bernabovem satis cum dedecore Ecclesiæ, quia ad petitionem dicti Domini Bernabovis divisit Legationem datam Domino Ægidio Legato Cardinali, & qui virtute sua omnia recuperaverat; & fecit Legatum Bononiæ & Romanolæ Abbatem de Clunio. Et tamen non obstante dicta pace colligati Domini Liguriæ cum Ecclesia remanserunt in concordia, & approbaverunt dictam pacem. Et postea dictus Abbas Legatus transiens Mediolano à Domino Bernabovē realiter fuit receptus, qui restituit sibi Castrum Francum, Pimaccium, & Crevalcore, Oppida, quæ occupabat in Comitatu Bononiensi. Et deinde discedens dictus Abbas Legatus honorabiliter, & cum maxima latitia fuit receptus Bononiæ. Dicto Anno de mense Martii, quum Dominus Simon Boccanera infirmaretur ad mortem, & postea mortuus est, ipso vivente adhuc quum esset Dux Genuæ, Populus creavit Ducem Dominum Gabrielem Adornum Mercatorem, qui erat homo honestissimæ vitæ & famæ. Dicto Anno de mense Martii, quum exercitus, qui dicebatur Societas Alba, cepisset unum Castrum Domini Galeatii de Vicecomitibus, statim ad succurrendum misit Comitem Landi cum CCCC. equitibus, qui occurrens militibus dicti exercitus, lanceâ pectus suum fuit perforatum, & sic interfectus fuit & meritò publicus latro, qui quasi totam Italiam expoliaverat. Dicto Anno & die XXVII. Martii, quum Pifani audissent, quod Dominus Rudolphus de Camerino abierat, & Florentini elegerint eorum Capitaneum belli Dominum Petrum de Farnese, hominem doctissimum in bello, miserunt interim eorum exercitum Bargam Oppidum, & quum noctu jam mœnia ascendissent, homines Castri & mulieres vi coegerunt descendere. Et mane facto dictus exercitus obsedit dictam Bargam. Et interim Dominus Petrus del Farnese Capitaneus belli Florentinorum, conjurâ factâ cum quibusdam Lucanis, die XII. Aprilis, de Ficecchio cum MM. equitibus & V. millibus peditibus ivit ad mœnia Lucanæ. Sed Pifani tunc bene custodientes Civitatem

Tom. XVI.

A Lucanam, eam bene custodiebant; unde dictus Dominus Petrus reversus fuit Pifciam. Dicto Anno & die XII. mensis Aprilis, Rainerius Ugoletti Capitaneus belli Pisanorum, quum diu obsedisset Gellum Castrum Vulturnum, vi cepit dictum Castrum, & eo munito rediit Pifas.

Dicto Anno quum exercitus Anglicorum, qui dicebatur Societas Bianca, quorum erat Dux Dominus Petrus Alberti Theutonicus, & essent in numero trium millium quingentorum equitum & duorum millium peditum, & jam finissent conductam cum Marchione Montisferati contra Dominum Galeatium de Vicecomitibus conducti fuerunt à Pifanis contra Florentinos pro quatuor mensibus in modum exercitus, quibus singulo mense debebant solvere decem millia Florenorum, negligentibus Florentinis conducere eos, quia libentius Anglici venissent ad stipendium Florentinorum. Dicto Anno & mense Maji, Rainerius Ugoletti Capitaneus Pisanorum quum esset in Carfagnana & superasset milites Florentinorum, Dominus Petrus del Farnese, volens recuperare suum honorem, quia erat Capitaneus belli Florentinorum, diu pugnans cum præfatis militibus Pisanorum, tandem eos misit in fugam, & cepit dictum Dominum Rainerium cum CL. militibus Pisanorum, quos die XI. dicti mensis duxit Florentiam, & valde honoratus fuit à Florentinis, volentes eum coronare corona aurea, & noluit, quia etiam portaverat vexilla Pisanorum capta in dicta pugna. Dicto Anno & die XX. Maji, Pifani ceperunt Altum-Passum Oppidum, quod consignavit eis Guelfus Domini Dantis de Scalas, qui tunc erat ibi Custos turris, pro tribus millibus Florenis, qui numerati fuerunt sibi, & dati pro prodicione à Pifanis. Unde postea quum Domini Priores Florentini pararent se ad destruendum Domum de Scalas, Populi furor cum igne destruxit, & similiter domus eorum, quæ erant in Comitatu, fuerunt destructæ. Dicto Anno postquam Rainerius Ugolini Capitaneus Pisanorum fuit captus à Florentinis, Pifani elegerunt in eorum Capitaneum Ghisellum de Ubaldinis, hominem audacem & strenuum & inimicum Florentinorum, & de dicto mense Maji cepit baculum. Dicto Anno & die XVII. Maji, Dominus Petrus del Farnese Capitaneus Florentinorum, cum MMD. equitibus & multis sagittariis & peditibus usque ad Pifarum mœnia reversi, cuncta populantur, & monetam cudunt, & multa damna Pifanis inferunt. Et postea de mense Junii dictus exercitus Florentinorum quum obsideret Montem Calvolim Oppidum, Pifani callidi, quum non possent succurrere dicto Oppido, noctu miserunt suos equites extra Pifas, & postea in die fecerunt reverti, pleni pulvere & cum maximo gaudio receperunt eos fingentes, quod erat exercitus Societatis Bianchæ, quem conduxerant, ut dictum est supra. Unde Florentini credentes illos venisse, confestim præceperunt exercitui ipsorum, ut removerent se ab obsidione dicti Castri, & sic cum maxima verecundia abierunt. Unde postea Pifanis aperta fuit via ad muniendum & succurrendum dicto Oppido Montis Calvolis. Dicto Anno quum Rex Francorum esset Avinione, & exercitus latronum conductus ab Archipresbytero Pelagorgi & à Pitetto Meschino, dictus Rex volens ire in Franciam per aliam viam, per Burgundiam reversus fuit, timens dictos Latrunculos. Dicto Anno & mense Junii, pestis fuit in

Cccc 2

Ægyp-

Ægypto, in Soria, & in aliis partibus Orientalibus, & etiam Venetiis & Paduæ & in Istria & in Illyricis & etiam in Tuscia per totum. Dictis anno & mense Barga Oppidum à Pisani obsessum liberatur, fugatis militibus Pisani à militibus Florentinis. Dicto Anno & die XIX. Junii, pestis valida cœpit in exercitu Florentinorum, & Petrus del Farnese Dux exercitus Florentinorum peste gravatus apud Miniatem Oppidum moritur, & corpus Florentiam deportatum cum maximis exsequiis in Ecclesia Majori sepelitur. Et Rainerius frater dicti Domini Petri fit successor ejus in bello. Dicto Anno & mense Julii, in partibus Anconæ & Arimini & Fani, multitudo grillorum venit corrodentium omnes herbas. Dicto Anno & die XII. Julii, Matthæus de Villanis, Scriptor Chronicorum Florentiæ, peste moritur, & Philippus ejus filius in scribendis Chronicis profectitur. Dicto Anno & die XVIII. Julii, exercitus Anglicorum cum Alberto eorum Duce Pisas ingreditur, veniens de Monteferrato per maritimam Genuensium, procurante Domino Galeatio de Vicecomitibus, ut irent Pisas, & discederent de Terris suis. Dicto Anno & mense Augusti, die XXIII. Ghisellus de Ubaldinis, Dux exercitus Pisatorum cum DCCC. equitibus & cum quatuor millibus peditibus, & Dominus Albertus Theutonicus cum MMD. equitibus & MM. peditibus exercitus Anglicorum Societatis dictæ Bianchæ, discedentes Pisas, iverunt Lucam, & postea per Montem Aquilajum descenderunt in agrum Pistoriensem die XXV. dicti mensis in festo Sancti Jacobi patroni Pistoriensium; & non permiserunt ut pallium cursu equorum posset dari victori. Unde Pistorienses ob injuriam commoti, ausi fuerunt significare Pisani, quod pro dicto pallio fieret cursus prope januam Pisarum, ut postea factum fuit, & ut dicitur. Erant enim tunc Pistorienses correpti peste, & multi Cives mortui erant, & multi etiam jacebant infirmi: unde cum ex dicta peste, tum ex repentino adventu hostium, tantum se defendebant, quum de facili à tanta multitudo possent superari. Et erant in maximo periculo. Sed Pisani sequenti die XXVI. volentes contra Florentinos reddere mala pro malis receptis, cum exercitu venerunt Campum Oppidum, & ad Vicum Peretolæ, & ibidem castrametati fuerunt, & postea iverunt usque ad Pontem Refredi prope Florentiam per unum milliare. Et ibidem Pisani fecerunt cursum equorum pro uno bravio, & etiam super furcas suspenderunt tres asinos laqueo, & ad collum ipsorum posuerunt tria nomina Civium Florentinorum. Ecce in quibus Communitates Florentiæ & Pisarum expendunt millia millium Florentinorum. Et multa convicia dicebant contra Florentinos, & destruentes igne Villas & domos, ac omnia deprædantes, transeuntes per Arnun flumen, igne destruxerunt Vicum Lastræ. Et euntes per Vallem Pensam noctu pervenerunt in agrum Empolim, & postea per vallem Arni inferioris, & finè aliqua oppositione Florentinorum reversi sunt Pisas cum maximis spoliis & multis captivis. Et sic cum victoria reversis, statim ex peste mortuus est Ghisellus de Ubaldinis, Dux Pisani exercitus, & sepultus honorificè à Pisani. Dicto Anno de mense Augusti, quum Florentini non haberent milites multos, neque Capitaneum belli, nec etiam erant nimium curiosi circa bellum, tandem Priores sollicitati à quibusdam Civibus, elegerunt in Ducem eorum exercitus Dominum Pandulfum de

A Malatestis, qui dixit velle acceptare non tamquam Capitaneus, sed tamquam amicus. Et venit Florentiam die XV. dicti mensis cum C. equitibus & C. peditibus. Dicto Anno & mense Septembris, Dominus Lomus de Æsio Dux factus exercitus Pisatorum, & Dominus Albertus Capitaneus militum exercitus Anglorum, discedentes Pisas, & transeuntes per Chianti, castrametati fuerunt in Vico-Feghini Oppidi, die XVI. dicti mensis, & vi ceperunt Castrum Feghini, in quo milites Anglici facti fuerunt divites; & deprædantes omnia bona ipsorum, & multos captivos capientes, & inhumaniter se habentes circa honorem mulierum, ibidem postea steterunt per aliquot dies, destruentes totum Castrum. Postquam ab exercitu Pisano fuit captum Castrum Feghini, Dominus Pandulfus cum exercitu Florentinorum castrametatus fuit prope Ancisam Castrum, & ibidem malè ordinans exercitum, cum D. equitibus rediit Florentiam. Duces verò Pisani exercitus audientes Dominum Pandulfum abiisse, die III. mensis Octobris moverunt castra contra Florentinum exercitum, & factâ asperrimâ pugna inter eos, Florentini milites fuerunt superati, & inter mortuos & captos fuerunt plusquam CCCC. Et sic dicti Duces exercitus Pisatorum cum captivis & maxima præda redierunt Feghinum. Et postea die IV. dicti mensis moverunt Castra versùs Ancisam, & vi ceperunt Vicum, & omnia deprædati fuerunt, ut postea haberent iter tutum versùs Florentiam. Dum sic exercitus Pisatorum prævaleret in pugna, ut dictum est, Dominus Pandulfus quærebat habere jurisdictionem sanguinis tam in Civitate, quam extra. Et licet Florentini essent in maximo discrimine, attamen persuadente Simone Rainerii de Peruzis Populo, ut vellent libertatem tueri, & posuit exemplum Ducis Athenarum, Populus Florentinus deliberavit, ut dictus Dominus Pandulfus esset Dux belli exercitus eo modo, quomodo fuerunt creati alii Duces, & non aliter. Et sic postea dictus Dominus Pandulfus satis cum timore fecit munire mœnia Portæ Sancti Nicolai. Florentini etiam per proprios Nuntios missos eis ab exercitu Pisatorum, quod prope diem venirent ad januas Florentinas, miserunt CCCC. Pistorienses ad custodiendum Ecclesiam Sancti Miniatis in monte prope mœnia Florentina, & multos etiam exules eorum ad custodiendum dicta loca, quos promiserunt revocare. Et tandem stabant cum maximo timore.

D Die XXII. Octobris, Anglici cum MD. equitibus & D. peditibus noctu descenderunt in agrum Ripolis, ardendo domos laboratorum, & Villas Civium, omnia deprædantes & capientes multos captivos, & cum maxima præda redierunt Feghinum. Pandulfus verò, sive quod esset contentus talia fieri, ut crearetur defensor Populi Florentini, sive quod timeret, quod esset ibi totus exercitus Pisatorum apud Ripolim, timidus ad Portas Florentinas stetit, licet cum DCCC. equitibus & X. millibus peditibus posset insequi inimicos. Dicto tempore quum Florentini conduxissent exercitum Societatis del Cappello, qui tunc erat in maritima Senensi, & amici transfrent per agrum Senensem, & non timerent, Senenses cum eorum exercitu surrexerunt contra eos, & ceperunt plusquam CCC. equites & plusquam M. pedites. Inter quos fuit Comes Nicolaus de Urbino, qui erat Dux dicti exercitus prædonum, & Comes de Sartiano, & Marcus de Arimino & multi alii. Et postea dicti Capitanei significaverunt Dominis Pri-

Prioribus Florentinis & Capitaneis partis Guel-
fæ per duos Nuntios cum literis. Sed Floren-
tini fingentes non videre, dictos Nuntios vesti-
bus prius eis donatis, remiserunt. Præfatus
exercitus Pisanorum multa Castra Florentino-
rum prope Feghinum frustra tentat expugna-
re. Et tantum cepit Cintojam Oppidum vi, &
præda & captivis secum ductis Feghinum, di-
ctum Oppidum funditus destruunt igne & de-
molitione. Et deinde cum tribus millibus equi-
tibus Pisani per agrum Aretinum, & per Mu-
gellum transeuntes omnia destruunt, & cum
magnis prædis Feghinum sine oppositione ali-
qua redeunt. Et demum Pisani cum Capitaneis
& Ductoribus eorum exercitus sinerunt velle
venire ad mœnia Civitatis Florentiæ, & mani-
festaverunt Domino Pandulfo & Dominis Prio-
ribus, quod die XI. Novembris essent in Ab-
batia Sancti Salvii ad honorandum quemdam
Presbyterum novellum cum eis. Et dicta die
fingentes movere castra versus Florentiam, de-
structo Vico Feghini prius igne, tandem per
Chiantim capientes iter, cum multis captivis &
prædis iverunt versus Pisas. Interim verò Nun-
tii festini venerunt Florentiam significantes, Pi-
sanos adventare Florentiam; unde Populus ar-
ma capiens & currens ad Portam Crucis, jam
octomille exierunt ad Sanctum Salvum, avidi
capere pugnam cum inimicis. Sed Dominus
Pandulfus horâ Nonarum domo egrediens cum
equitibus vix profectus fuit usque ad Portam
Crucis. Et stans in Civitate, Portam fecit clau-
dere, & similiter Portam Justitiæ. Et tantus
fuit clamor mulierum & puerorum volentium
intrare, & sonus campanarum, quod credebant
inimicos adventasse. Et vix multitudo illa tam-
dem per Portellum fuit introducta. Credebat
enim dictus Pandulfus fieri Dominus Civitatis.
Sed Priores aliter sentientes, coeperunt munire
eorum Palatium. Et tandem horâ Vesperarum
venit alius Nuntius, significans Pisanos abiisse
& tenuisse iter per Chiantim versus Pisas. Un-
de Priores præceperunt Populo, quod nullus
ipsum auderet ire, nisi post Vexillum sui Ve-
xilliferi. Et Domino Pandulfo dixerunt, quod
curaret stare extra Civitatem Florentinam ad
pugnandum contra inimicos, & eis dimitteret
curam custodiendi Civitatem, & jam erat odio-
sus omnibus Civibus, & quid de eo fuerit de-
liberatum, inferius dicetur. Exercitus Pisanorum
præfatus sine aliqua oppositione reversus
fuit Pisas cum captivis & maximis prædis, &
cum maximo triumpho fuit receptus. Et pars
Civitatis fuit eis assignata, ne essent molesti
Civibus. Et tamen Pisani pluries tentarunt eos
extra Civitatem mittere, fingentes adventum
inimicorum hinc inde. Attamen Anglici, quia
fessi erant, obaudiebant. Et finaliter dicti Pisan-
ni miserunt multos Anglicos contra Castrum
Bargæ, volentes ponere aliam bastiam. Et dum
sic intenti essent Bencius Teghiæ de Bondel-
montibus cum hominibus dictæ Bargæ, &
cum CL. exulibus Florentinis, exeuntes ad pu-
gnam tandem superaverunt milites Pisanos, &
CL. ex eis fuerunt interfecti & multi capti, &
etiam Vexillum Pisanum cum aliis Vexillis fuit
captum, & missum Florentiam in principio
mensis Decembris.

Anno Christi MCCCXLIV. de mense Janua-
rii, Pisani dimittentes omnes alios suos milites
conductos, tantum conduxerunt Anglicos mili-
tes pro sex mensibus, quibus promiserunt CL.
millia Florenorum, hac conditione ut possent
ire contra inimicos eo modo, & quando vel-

lent & eis placeret, dummodo non possent de-
prædari eorum Comitatum & Districtum. Et
dicti Anglici voluerunt habere Ducem ipsorum
& Pisanorum Dominum Johannem Aguth An-
glicum, nam latine sonat Aguth *falcone in bos-*
co, vel *falcone di bosco*. Nam dicitur, quod
quum mater ejus non posset eum parere, ivit
in quoddam nemus, & ibi eum peperit, unde
postea cognomen accepit Aguth. Is enim na-
tus fuit ex patre Anglico nobile Burgenfi &
mercatore; & quum pervenisset ad annos viri-
les, & esset juvenis bonæ indolis & virilis,
commisus fuit cuidam suo patruo exercenti mi-
litiam, & cum eo semper fuit in militia, in
bello Regis Angliæ contra Regem Francorum,
in qua peroptime didicit artem militarem, &
factus fuit miles strenuus & sagax. Quibus An-
glicis sic conductis existentibus, Pisani fuerunt
malè contenti, quia illa hyeme morati fuerunt
Pisis dicti Anglici, multum molesti Pisanis, &
maximè quia eorum conjuges aut precario aut
vi, coitu & adulterio vituperabant. Unde
multi Pisani miserunt eorum conjuges Genuam,
ut possent honestè vivere. Dicto anno & die
II. Februarii, postquam Anglici milites fuerunt
conducti à Pisanis cum tribus millibus equiti-
bus & duobus millibus peditibus (nam sub no-
mine Lanciæ tres equites erant pro Lanciæ, &
sic primò in Italia fuerunt conducti, quia prius
conducebantur sub nomine Barbutæ & Bandie-
ræ, & istum modum conducendi adduxerunt
Anglici) cum dicto exercitu descenderunt per
Vallem Nebulam, & iverunt noctu, non ob-
stante nive Lamporecchium, & Vincium, &
Carmignanum, omnia deprædantes, & multos
etiam captivos ducentes, & postea Montale.
Et volentes transire per Vallem Marinam, non
fuerunt ausi, quia multi agricolæ ibidem para-
verunt se obviam. Unde reversi fuerunt per
agrum Pistoriensem, & juxta Castrum Serra-
vallis, ubi erant Pistorienses obviam eis, qui
liberarunt omnes captivos, quos ducebant, &
multos ex eis interfecerunt in recessu. Ita quod
tum ex frigore tum ex pugna plusquam CCC.
milites fuerunt interfecti, & multi etiam equi-
tes mortui sunt. Et sic paulatim exercitus di-
ctorum Anglicorum diminuebatur. Dicto anno
& die XXV. Martii, Anichinus Bongardi Theu-
tonicus, qui fuerat in Liguria in stipendio Do-
mini Galeatii de Vicecomitibus contra Marchio-
nem Montisferrati, de voluntate dicti Domini
Galeatii, venit Pisas cum MMM. equitibus,
unde Pisani tunc habebant sexmille quingentos
equites. Et tamen ordinarunt quod Papa Ur-
banus V. mitteret in Tusciam Fratrem Mar-
cum Generalem Ordinis Fratrum Minorum de
Viterbio. Et quum esset Florentiæ, & tracta-
ret dictam pacem inter Florentinos & Pisanos,
& Pisani peterent multa non concedenda, &
jam Florentini conduxissent quatuormillia equi-
tum de exercitu Stellæ, qui erat in Provincia,
& duomillia equitum Theutonicorum, & Spi-
nellus de Camera, & Camerarius Communis
diceret, quod per totum mensem Septembris,
Commune Florentiæ non erat debitor nisi in
CLXVI. millibus Florenis, Florentini tandem
vocato Populo deliberaverunt, quod pax fieret
eo modo, quo debebat fieri, servata integritate
utriusque partis, & dummodo Pisani non fuisset
in conventionem & in liga cum Domino Ga-
leatio de Vicecomitibus, ad quem miserant Jo-
hannem de Agnello; aliàs bellum fieret cum
omni diligentia. Dicto anno & die XIII. Apri-
lis, postquam Legatus Papæ non potuit con-
clu-

cludere pacem inter Florentinos & Pisanos, Pisani cum sexmillibus quingentis equitibus Anglicorum & Theutonicorum, quorum erant Duces Anichinus de Alemannia, & Johannes Aguth, cum multis Pisanis & peditibus, descenderunt in agrum Pistoriensem per Vallem Nebulam, & postea cunctes Pratum Oppidum tetigerunt catenas Pontis. Et die XV. dicti mensis, mille equites Anglici noctu equitaverunt versus Florentiam, & iverunt usque ad Portam Prati Omnium Sanctorum. Et quatuor ipsorum tetigerunt portam, & capientes aliquos boves, redierunt ad sua Castra. Et alio die multi equites Anglici per Vallem Marinam iverunt in Mugellum, & reperientes domos plenas, abundanter repleti sunt, multa spolia deportantes & captivos, nam noluerunt portare agricolæ eorum bona Florentiam, quia Florentini duplicaverant gabellas. Et postea dicti Anglici clam & noctu descenderunt in agrum Pistoriensem cum dictis captivis & præda per Vallem Bisentii, fingentes se velle ire per Mugellum ad Sanctum Salvim, & ibi facere Præbyterum novellum, ut alias promiserunt, ut dictum fuit supra. Dominus Pandulfus, Dux Florentinorum, licet Florentini essent malè contenti, cum mille equitibus ivit in Mugellum & castrametatus fuit in Burgo Sancti Laurentii, satis cum indignatione Florentinorum.

Dominus Pandulfus prædictus credens in tanto periculo se capere dominium Florentinorum, misit Florentiam, petens licentiam pro X. aut XV. diebus. Florentini tunc videntes intentionem suam non rectam, maximè persuadente Bindo Bonaccii de Guasconibus, quod non solum pro quindecim diebus abiret, sed non rediturus esset, & quod in locum ejus poneret Comitem Arrigum Montfortis, sic deliberarunt, & dictus Bindus Bonaccii ad eum missus Orator nuntiavit; unde dictus Dominus Pandulfus veniens Florentiam, & offerens se paratum suis sumptibus stare, & non fuisset acceptatus, inhoratus ab omnibus abiit cum suis militibus. Exercitus Pisanorum simul congregatus castrametatus fuit prope Montem Morellum, & in Sexto, & Colonnata, & omnia vastaverunt circum circa. Sed Villam Petrajæ non potuerunt capere, defendentibus eam filiis Bonaccii de Brunelleschis. Et postea dictus exercitus movit castra, die ultimo Aprilis. Et die primo Maji venerunt super Montem Ugonis, & ad Sanctum Antonium Episcopi, & vi etiam usque ad Plateam Sancti Galli, superando Populum Florentinum, qui ultro se opposuerat contra voluntatem militum conductorum, præcipientium eos abire, & quod sinerent defensionem ipsis militibus, unde multi fuerunt capti cum maximis clamoribus. Et adventante nocte & dato signo, omnis exercitus congregatus fuit in Sancto Antonio circum circa. Et tunc Anichinus Bongardi Theutonicus fecit multos milites ad Aurum, & cum facibus apprehensis omnes milites gaudentes & tripudiantes fecerunt festum maximum de militibus novellis, & sæpius clamabant: *Ite pro Collegiis, & portate lanceas & secures* (in vilipendium Florentinorum) *& etiam convocate Consultores*. Et tertiâ horâ noctis miserunt unum rubicinem, & unum pulsanter tympanum prope Portam Sanctæ Crucis super Pomœria, unde ex sono tubæ & tympani totus Populus Florentinus commotus fuit, credens inimicos jam ascendisse super mœnia, & Cives stupefacti ibant per Civitatem, & lucernæ ardentes ubique erant postæ super fenestras. Et

A statim Populus quietatus fuit, licet terribile erat videre Populum & mulieres clamantes. Sed veniente die II. Maji dictus exercitus Pisanorum pergens per Sardiniam prope mœnia Florentina, transferunt per Arnun flumen, & locaverunt castra in Verzaria, in Gioghi, & Pazalatico, vastantes omnia igne prope mœnia etiam Civitatis, & cum clamoribus & sonitibus bellicis venerunt prope Portam Sancti Fridiani. Sed Florentini defendentes se fuerunt obviam in Monasterio Monialium de Verzaria, ita quod non ulterius potuerunt transire. Et postquam dictus exercitus Pisanorum stetit per aliquot dies, omnia vastans & cremans, videns, quod Florentini erant parati ad defensionem, cepit iter per Sanctum Miniaturum in Monte, & postea iverunt Ancisam Oppidum & Vallem Arni superioris & per agrum Aretinum & per agrum Cortonæ & per agrum Senarum & per Vallem Elsæ, & per Vallem Nebulæ, & postea firmarunt se in agro Pisano in Sancto Petro in Campo. Et ibidem fecerunt computum exercitus, & repertum fuit quod DC. milites ipsorum fuerant interfecti, & MM. erant inter eos vulnerati, de quibus vulneribus postea multi mortui fuerunt. Dicto tempore quum Anichinus de Bongardo & Anglici cum exercitu Pisano essent in agro Aretino, Comes Arrigus Montisfortis, Dux exercitus Florentinorum, cum MD. equitibus & D. sagittariis & multis peditibus die XXI. Maji, congregatis in Sancto Miniato, descendit in agrum Pisani; & ceperunt Liburnum Portum Pisanorum, quem adventu ipsorum homines habitantes dereliquerant, & bona ipsorum posuerunt super naves in mari, & illum igne cremarunt. Et timentes, ne à Populo Pisano possent impediri, noctu abeuntes sine mora abierunt in agrum Vulturnum, nam nisi sic fecissent, fuissent impediti à Populo Pisano, qui statim post recessum ipsorum fuit obviam.

D dicto tempore quum Florentini non possent resistere exercitui Pisanorum, & nec tunc possent conducere alios milites contra eos, deliberarunt remove cum denariis milites conductos Pisanorum. Et dederunt Anichino Theutonico novem millia Florentinorum, & suo exercitui XXXV. millia Florentinorum, & Anglicis LXX. millia, dummodo discederent à stipendio Pisanorum: Et discesserunt, excepto Domino Johanne Aguth, qui remansit cum Pisanis cum MCC. equitibus. Attamen factæ fuerunt conditiones & conventiones inter eos, quod dicti milites Theutonici & Anglici volebant ire contra Pisanos, & stare per V. annos, quod non descenderent contra Florentinos nec Pistorienses nec contra Aretinos, nec etiam contra alios amicos Florentinorum. Sed contra quoscunque alios vellent. Unde postea descenderunt in agrum Senensem, & omnia eorum Oppida & agrum circum invadunt & cremant, consentientibus Florentinis, maximè propter exercitum Societatis del Cappello, quem Senenses ceperant, quando conducti à Florentinis veniebant per agrum ipsorum Senensium Florentiam. Dicto Anno & die XXI. Julii, Florentini elegerunt Ducem exercitus ipsorum Dominum Galeottum de Malatestis, & ei insignia & potestatem dederunt. Quibus acceptis, die XXIII. movit exercitum contra Pisanos, & fecit suum Commissarium Comitem Arrigum Montisfortis. Et die XXIX. dicti Julii firmavit Castra apud Cascinam Oppidum Pisanorum prope Pisas per VI. milliaria. Johannes Aguth Capitaneus Pisano-

sanorum cum Populo Pisano, & suis militibus Anglicis fuit obviam, & incepta pugna Dominus Mannus de Donatis, & Comes Arrigus in primis valide & multa vi pugnantes ceperunt vertere in fugam exercitum Pisanorum; unde dictus Johannes Aguth videns fortunam adversam, cum suis militibus arrepta fuga reversus fuit ad Sanctum Savinum. Pisani vero pugnantes, sic a Duce eorum derelicti, pro majori parte fuerunt capti. Et postea ducti cum Domino Galeotto Duce Florentinorum ad Januam Florentinam Sancti Fridiani, positi fuerunt super XLIV. currus, & pulsatis campanis & tubis, per Civitatem transeuntes spectante Populo Florentino & deridente, missi fuerunt in carcerem, licet milites qui eos ceperant nolent dictos captivos Pisanos sic duci, nisi prius esset eis assignatum duplum stipendium unius mensis, sicut promiserat eis dictus Dominus Galeottus contra honestatem belli. Unde postea fuerunt magis inclinati ad pacem propter insolentiam dictorum militum. Et quia dicta victoria fuit habita die XXVIII. Augusti dicti anni in die Sancti Victorii, Capitanei Partis Guelfae fecerunt unam Capellam in Ecclesia Majori, quae postea deberet mutari in alium locum, quando Ecclesia esset aedificata, quae tunc fiebat major & augebatur. In qua singulo anno celebratur solemniter diurnum Officium, & fit cursus equorum pro uno pallio, usque in hodiernum diem. Dicto Anno & die XXVIII. Augusti, exercitus Florentinorum duce Domino Galeotto de Malatestis, de Montetopoli discedens, & prius noluerunt discedere, nisi haberent duplum stipendium, castrametati fuerunt in Sancto Petro in Campo, ut irent ad destruendum agrum Lucanum. Sed interim milites Anglici & milites Theutonici, qui erant in exercitu Florentinorum ortis jurgis inter eos, quis eorum videretur esse major, venerunt ad pugnam, & dimicantes hinc inde viriliter, multi interfecti fuerunt, & vix remoti a pugna, Florentini dividentes exercitum, miserunt Anglicos in Vallem Arni superiorem; & tandem considerantes postea Florentini periculum, & eventum belli, sollicitati ab Oratore Papae, & ab aliis Oratoribus, deliberaverunt firmare pacem, & missi fuerunt Oratores Florentini Pisciam cum plena potestate, & similiter illuc iverunt Oratores Pisani, & Orator Papae & alii Oratores. Et non potuerunt cum omni sollicitudine concludere dictam pacem, quin prius Johannes de Agnello Pisanus subductus auctoritate & consilio Domini Bernabovis faceret se Dominum Civitatis Pisanorum, ut sequitur.

Dicto Anno & mense, Johannes de Agnello Civis Pisanus Popularis & Plebejus, & potius in negotiationibus homo astutus & callidus, quam prudens, & appetens rerum novarum & mirè sollicitus istis diebus reversus fuit Pisas Orator a Domino Bernabove pro Populo Pisano, & cum dicto Domino Bernabove tractaverat, quod reciperet Pisanos in protectionem suam, in accipiendo de terris ipsorum, & hac de causa numeravit sibi XXX. millia Florenorum. Et ex isto tractatu dictus Dominus Johannes de Agnello imaginatus fuit se facere Dominum Pisanorum. Et dum essent Pisani in anxietate & dubii de pace, & antequam Dominus Petrus Domini Albizi de Vico, Doctor Legum iret Pisciam, Orator pro Populo Pisano ad concludendum pacem, congregatus fuit Populus Pisanus ad providendum circa regimen Civitatis, ubi multi Cives varia dixerunt. In-

ter quos dictus Johannes de Agnello reputatus bonus mercator & fidelis Civis proposuit, quod opus erat quod facerent Dominum pro uno anno. Et quod Dominus Petrus praefatus erat idoneus ad tale dominium, qui omnino renuit tale dominium, & repente profectus fuit Pisciam Orator ad concludendum pacem cum Florentinis. Et postea dictus Johannes de Agnello sciens, quod dictus Dominus Petrus non acceptaret, iterum proponens in Populo eandem rem, quidam Ser Johannes Botticelli ortus ex Beccario obtulit se velle capere dictum regimen pro uno anno. Tunc Dominus Johannes respondit, quod idoneus erat, sed opus erat ei exponere XXX. millia Florenorum pro stipendiis militum conductorum, & respondit se non habere. Unde conclusum fuit, quod alias providerent de uno, qui haberet praefatos Florenos. Cives Pisani iterum melius cogitantes, & dubitantes de intentione dicti Johannis de Agnello, quum jam esset rumor in Populo, quod dictus Dominus Johannes secretè congregabat milites, & quosdam amicos suos in habitatione sua, tandem armati iverunt ad Antianos, significantes apparum dicti Johannis de Agnello. Unde a dictis Antianis missi fuerunt multi Cives cum eorum famulis ad habitationem dicti Johannis ad inquirendum omnia, & ducendum ipsum ad dictos Antianos. Sed de adventu istorum factus cautus dictus Johannes, milites & amicos, quos domi occultè tenebat, misit ad habitationes quorundam suorum amicorum, & postea pergens ad dormiendum, & fingens se dormire cum muliere sua, cautè misit, quod si qui vellet intrare, ostia aperirentur. Unde venientes praefati Cives armati, & intrantes domum, & cameram suam, reperiunt eum dormientem & stertentem, licet fide dormiret, quando bene vigilabat. Et tunc surrexit sedendo in lecto mulier ejus, & nuda usque ad umbilicum incepit dicere: *quid vultis? dicatis, si habeo eum excitare jam multum fatigatum*. Tunc dicti Cives armati videntes mammas mulieris, & verecundia commoti, & reperientes domum vacuum militibus, abierunt, & retulerunt Antianis, reperiisse eum dormientem & domum vacuum militibus. Et sic decepti iverunt omnes dormitum. Praedictus vero Johannes de Agnello surgens de lecto, & congregans milites & amicos suos, illa hora qua omnes Pisani dormiebant pergens ad Palatium Antianorum, intravit cum multis, & sedens in loco, ubi Antiani sedebant, quando congregabantur, fecit singulum Antianum coram se venire, praesentibus armatis militibus suis, & dixit cuilibet, quod Virgo Maria apparuerat sibi, quod ipse deberet capere administrationem Civitatis Pisanorum pro uno anno, & faceret se Ducem, & quod praeparaverat sibi XXX. millia Florenorum, ut daret militibus; unde prius singuli Antiani elegerunt eum in Ducem, & postea singulos faciebat vocare Cives, & maxime illos, quos cognoscebat non nimium amicos suos, quibus multa promittebat, & similiter faciebant, & eligebant eum in ducem. Et factus ab Antianis & Populo & militibus Dux Pisanorum dictus Johannes de Agnello, per totam Civitatem equitavit, & Populus vocavit eum Dominum, & omnes milites conducti juraverunt in manibus suis, & portabat in manu aureum baculum tamquam Dux, & postea resedit in Palatio Antianorum. Et volens ostendere, quod tamquam Dux volebat regere, & non tamquam Tyrannus, elegit XVI. familias populares & illarum familiarum Cives fecit sibi

sibi confortes, & cepit cum eis arma nova, videlicet unum Leonem rampantem in spatio & campo rubeo, & eis dixit, quod unus ipsorum debebat singulo anno eligi in Ducem, & esset ille, cui plura suffragia darentur. Et postea dictus Dominus Johannes nil faciens, quod promississet, paulatim cepit cadere dominio & tyrannide, & fastidiosè cum maxima pompa stabat, sæpius ad fenestras Palatii ostendens siricas vestes, stans super pulvinaria deaurata, volens quod venientes ad eum in loquendo cum eo se genuflecterent, tamquam si esset Papa aut Imperator.

Interim dum Johannes de Agnello præfata Pisis tractaret, & postea fecisset, Dominus Petrus Domini Albizi Orator pro Populo Pisano Pisciæ existens pro concludendo pacem cum Florentinis, & multum timens de revolutione & statu Pisarum, ne ibi fierent novitates, accelerabat concludere pacem, & etiam Carolus de Strozii unus ex Prioribus Florentinis cum aliis Prioribus, scientes tractatum & conjuram factam per Johannem de Agnello cum Domino Bernabovæ, ne Dominus Bernabos fieret Dominus Pisarum, accelerabant dictam pacem, quum dictus Bernabos promississet dictos Pisanos defendere à potentia Florentinorum, capiens bellum contra eos, & jam Pisani concesserant dicto Domino Bernabovi Petram Sanctam Oppidum, & dubitabatur, quod non concederent eandem Civitatem Lucanam. Unde pax inter Florentinos & Pisanos firmata fuit die III. Augusti dicti Anni. Et primo die Septembris Florentiæ per tubicinem publicata fuit, licet vulgus Florentinus esset malè contentus de dicta pace, & ignorans quantum erat periculum, si dictus Bernabos cepisset dominationem & defensionem Civitatis Pisanæ & Pisatorum. Et multum criminabantur dictum Carolum de Strozii, qui principalior cum aliis Prioribus sollicitavit dictam pacem, ut tempore ipsorum concluderetur; & Populus si potuisset insurrexisset contra eum, nisi obviatum fuisset, sed pax facta fuit honorabilis pro Communi Florentiæ, & à sapientibus laudata & approbata, & postea etiam similiter à vulgo. Quæ pacta & conventiones pacis fuerunt manifestata, quæ fuerunt ista, videlicet: Primò, quod dicta pax fuit facta, quando Dominus Galeotus de Malatestis erat cum exercitu Florentinorum in agro & territorio Pisatorum. Secundò, quod Pisani firmarunt dictam pacem in Pisciæ oppido Florentinorum. Tertiò, quod Petra Bona Oppidum, quod prius fuerat Comitatus Pisatorum, cujus causa fuerat incœptum bellum, in signum victoriæ & præmii remaneret & esset sub dominio Florentinorum. Quartò, quod Castrum Boschi, & quædam aliæ Arces Pisatorum deberent demoliri & funditus everti. Quintò, quod pacta, conventiones, & immunitates mercatorum & negotiatorum Florentinorum deberent ad unguem servari, & iterum approbata fuerunt in Civitate Pisana. Sextò, quod Pisani deberent dare Florentinis centum millia Florenorum, solvenda in decem annis videlicet singulo anno in die Sancti Johannis Baptistæ, publicè, & per instrumentum publicum. Ultimò, quod hinc inde restituerentur Terræ & Oppida, quæ fuissent in dicto bello, & antea capta de districtu & Comitatu utriusque partis. Et dicta Pax & conventiones fuerunt approbatæ, factæ, confirmatæ, & promissæ, sub auctoritate Papæ Urbani V. per Dominum Petrum Cini Archiepiscopum Ravennæ, & per Fratrem

A Marcum de Viterbio, Generalem Ordinis Fratrum Minorum, Legatos dicti Papæ super hac re. Et sic postea milites, equites, & pedites non fuerunt ulterius conducti. Et de mense Novembris postea Dominus Anichinus Bongardi cum exercitu Theutonicorum profectus fuit cum suis latronibus & furibus in agrum Romanorum, & cepit Sabinam & Sutrium, & depredando ibi hyemarunt. Exercitus verò Anglicorum, prius destructo Comitatu Senensium, & in prædam misso, iverunt Aquilam, & postea in Apuliam, & ibidem hyemarunt. Dicto Anno Malatesta de Malatestis homo prudentissimus & in bellicis armis famosissimus moritur. Aretini etiam capiunt Serram Oppidum, & funditus destruunt. Dicto Anno, quum Rex Franciæ, quando dimissus fuit à Rege Angliæ, dimisit fratrem suum & filium suum Johannem, & multos alios pro obsidibus, ut servaret conventiones factas inter eos, de quibus supra satis dictum fuit. Sed dictus Johannes filius ejus de Berrì clam aufugit, unde pater ejus Johannes Rex Francorum sentiens infidelitatem filii, volens ostendere fidem promissam, personaliter rediit in Angliam, & præsentavit se Regi Angliæ die XXIV. Januarii. Et in adventu ejus omnes Barones & nobiles induti vestes similes fuerunt ei obviam, & fuit receptus in aula regia. Et postea die VIII. mensis Aprilis, febris gravatus mortuus est dictus Rex Francorum in Londra. Et fuit sepultus Regali honore, & corpus ejus positum in una capsâ, ut posset transmitti. Et postea corpus dicti Regis Franciæ, de mense Maji, portatur Parisius, & factis obsequiis regalibus, sepultum fuit in Sancto Dionysio inter alios Reges, in quibus obsequiis interfuerunt filii ejus, videlicet Carolus Dalmatius primogenitus, & Luifus Dux Angliæ, & Philippus Dux Turenæ. Dicto Anno & die XIX. Maji, dictus Carolus primogenitus dicti Regis fuit coronatus Rex Francorum, & Johanna de Borbona ejus uxor etiam coronata fuit in Rems Regina dicti Regni ab Archiepiscopo de Rems, ubi fuerunt Prælati multi, & Domini, & Barones, & Nobiles viri. Et postea die XXIV. dicti mensis intraverunt Parisius cum maximo triumpho, & multum fuerunt honorati.

Anno Christi MCCCLXV.
(*Gesta hujus Anni desiderantur in MSto.*)

D Anno Christi MCCCLXVI. Post finitum bellum Florentinorum cum Pisanis, ut superius dictum est, Carolus Imperator à Papa Urbano V. in Italiam vocatus, ut insurgeret contra Bernabovem Dominum Mediolani, inimicum Ecclesiæ, cum maximo exercitu venit; nam dicebatur, quod dictus Papa Urbanus Tusciæ dominationem appetebat, & multa præparavit pro adventu ipsius. Et cum maxima instantia requisivit Florentinos, ut essent in confœderatione cum eo contra dictum Bernabovem. Et tandem missis Oratoribus hinc inde deliberatum fuit Florentiæ, ut nullo modo caperent hanc confœderationem contra dictum Bernabovem, quia tunc cum eo erant in pace, quod summè Papæ displicuit, & multum contra Florentinos indignatus fuit, maximè quia Florentinis deficientibus videbatur sibi non posse consequi quod paraverat, quum potentia Florentinorum esset maxima pars Italiæ. Et quum dictus Carolus Imperator cum exercitu jam esset in Liguria, cum maximo impetu ad foveas, quas pro impeditione Bernabos fecerat fieri. Et etiam prope Mantuam præparaverat multa impedimenta, & fecerat fieri clausuras. Et etiam dictus Bernabos

nabos conföderaverat se cum Domino Veronæ, qui fregerat aggeres Padi fluminis & aliorum etiam fluminum, ut dictus Carolus multitudinem aquarum non posset transire. Et sic multum erat paratus ad resistendum Bernabos. Unde dictus Carolus Imperator videns frustra ibidem laborare, tandem cum dicto Bernabove iniit fœdus, & etiam cum Domino Veronæ, prius tamen à dicto Bernabove multa pecuniæ quantitate recepta. Et non solum fuit inter eos pax firmata, sed etiam dictus Carolus recepit Bernabovem & Dominum Veronæ in conföderatos & amicos & servitores fideles.

Anno Christi MCCCLXVII. Carolus Imperator post concordiam factam cum Bernabove, Duce Mediolani, Mutinam profectus est, & quum ibi esset, Florentini Oratores timentes adventum ejus, quia cupidus pecuniarum & indigens erat, cum eo concordiam tractare incoeperunt. Qui Carolus, ut majorem posset habere pecuniam ab eis, multa contra Florentinos minatus fuit, maxime ex eo quia contra Imperium multa Oppida ceperant ultra illa, quæ aliàs, quando fuit in Italia, concesserat eis in Vicariatum. Unde re infecta Oratores Florentini abierunt.

Anno Christi MCCCLXVIII. Carolus Imperator præfatus deinde ex Mutina Lucam profectus est, & ibidem honorificè susceptus fuit à Lucanis; unde Florentini magis timere ceperunt, & miserunt Romam Oratores suos ad Papam Urbanum V. ut se interponeret ad concordiam inter eos & Imperatorem. Et misit Papa ad Imperatorem pro concordia facienda suos Oratores Dominum Neapolitane de Urfinis, Comitum Monopelli, & Dominum Nicolam Spinellum de Neapoli. Et tandem nil obtinuerunt de hac concordia. Et non solum Florentini ex adventu Imperatoris solliciti erant, sed omnes Civitates Tusciæ commotæ erant. Carolo Imperatore existente in Civitate Lucanæ, Dominus Johannes de Agnello tunc Dominus & Dux Civitatis Pifarum profectus fuit ad eum, ut faceret eum Militem, & confirmaret Dominum Pifarum, cum maxima comitiva & honorabilibus Civibus. Et quum fuit coram Imperatore, ab eo benignissimè receptus fuit; & fecit eum Militem Novellum. Verum dum ab eo abiret, & transiret per Pontem lignorum, qui erat inter Ecclesiam Sancti Michaelis & Palatium Antianorum, ex industria & voluntate dicti Imperatoris Pons fractus est, & Dominus Johannes prædictus in cadendo fregit sibi ossa. Et statim audita re Pisis, Cives Pisani rumorem fecerunt. Et tunc Dominus Petrus de Gambacurtis rediens Pisas tacite, factus fuit Dominus Pifarum. Et licet dictus Imperator miserit Pisas milites suos, non fuerunt recepti. Sed interim mediantibus Oratoribus Florentinis Imperator fecit concordiam cum dicto Domino Petro, & cum Populo Pisano, à quibus recepit maximam pecuniæ quantitatem, & sic remansit Dominus Pifarum Dominus Petrus de Gambacurtis, contra juramentum & promissionem factam per eum cum Societate Horti Sancti Michaelis de Pisis. Dominus verò Johannes de Agnello satis pauper postea profectus fuit Genuam, ubi reperit Bindaccium de Benettis Civem Pifarum, cui quando erat Dominus promiserat mittere eum Capitaneum Civitatis Lucanæ: sed ne mitteret, relegavit eum, & misit Dominum Gherardum ejus nepotem in Capitaneum Civitatis Lucanæ. Unde quum essent Genuæ ambo, dixit dictus Bindaccius dicto Domino Johanni:

Tom. XVI.

Vos mihi dedistis maximam ruinam, & sequuti estis me cum eadem ruina. Et tandem dictus Dominus Johannes de Agnello mortuus est Genuæ Anno Domini MCCCLXXXVII. in maxima necessitate. Dominus Petrus de Gambacurtis præfatus tres habuit filios, videlicet Dominum Andream Militem, & Dominum Benedictum Militem, ac Laurentium, de quibus infra dicitur. Et quum cœpit regnare, aliquos Pisanos inimicos suos de Civitate expulit, & de Secta dicti Domini Johannis de Agnello, & maxime de illis duodecim domibus & familiis, quæ adhæserant dicto Domino Johanni cum armis & insigniis Leopardi. Et tamen dictus Dominus Petrus quasi per XXII. annos bene rexit, & gubernavit Civitatem Pifarum, & postea fuit mortuus, ut infra dicitur. Senensis Civitas istis temporibus, quæ gubernabatur à duodecim Viris, exclusis Nobilibus, mutavit gubernationem; nam nobiles Senenses cum auctoritate Cionis Sandri de Salimbenis, & cum secreto consilio Florentinorum, excitato rumore in Civitate, ejecerunt dictos duodecim, & fecerunt se Gubernatores dictæ Civitatis. Et postea de mense Septembris, quum milites Imperatoris Caroli, quorum Dux erat Dominus Malatesta Hungarus de Malatestis de Arimino, appropinquarent se dictæ Civitati Senarum, Populus Senensis fecit rumorem, & fuit maxima cædes civilis inter Populum & Nobiles. Sed interim dictus Cione, qui cum consortibus suis habitabat prope januam unam Civitatis, quamdiu seditio erat in Populo, aperuit & introduxit in Civitatem milites Imperatoris. Quibus missis statim Nobiles fuerunt expulsi, & Populus remansit victor. Et sic expulsi Nobiles, profecti fuerunt ad eorum Castra. Ex hac conjura dictus Cione de Salimbenis habuit in præmium Castra aliqua Senensium, & centum quinquaginta modios frumenti Florentinorum, quod frumentum erat tunc Senis. Caroli Imperatoris gentes, quæ erant in Sancto Miniato Oppido interim prædas adigunt in Florentino, repente facta discursione, videlicet in Monte Spertoli, & Monte Rappoli Oppidis & in Vallepena, de mense Septembris, ducendo multos captivos & prædas, quorum Dux erat Patriarcha Aquilejæ, & reversi fuerunt ad Sanctum Miniatem, & hoc factum fuit, quia Florentini noluerunt facere confederationem cum Papa & Imperatore contra Bernabovem. Carolus Imperator quum esset Lucæ, & peteret à Florentinis, quod volebat quod ipsi restituerent sibi Vulterras, Pratum, Oppidum, & Castra Civitatis Lucanæ, Oratores Florentini, qui erant cum eo, cognoscens animum & intentionem ejus, reversi sunt Florentiam, & deliberatum fuit capere defensionem contra dictum Carolum; & moenia Civitatis Florentinæ interim perficiebantur, & quædam Portæ clauduntur. De mense Octobris dicti Anni, quum esset in Oppido Montis Coreti Custos pro Communi Florentinæ quidam Orsellinus Parentis Orsellini, suâ malâ custodiâ proditus à quodam suo famulo capitur cum Oppido ab Ubaldinis. Carolus Imperator postquam audivit gentes suas esse receptas Senis, statim ex Luca profectus fuit Senas, ubi tamquam Dominus magnificè receptus fuit, & transactis paucis diebus cum parva comitiva profectus fuit Romam, ut cum Papa de partibus Tusciæ provideret. Quod audientes Florentini miserunt Romam Oratores suos, ut sentirent quid deliberarent. Et tandem dictus Carolus in publico consistorio Papæ, ubi erant multi Oratores pro-

D d d d

posuit

posuit multa contra Florentinos, & quod volebat habere Judices Venetos, vel alios quoscunque. Unde Oratores Florentini his auditis, & pro tempore facta generali responsione, & quod frustra ibidem manebant, reversi sunt Florentiam.

Anno Christi MCCCLXIX. à Nativitate, Carolus Imperator de mense Januarii dicti Anni, postquam Romæ cum Papa Urbano V. multa ordinasset, statim reversus fuit Senas, cum Cardinali Bononiensi Legato Papæ. Et dum ibi esset & vellet mittere Cardinalem in Palatium Antianorum, ut faceret eum Dominum Senarum, Populus Senensis, qui attentus stabat, repente cepit arma contra Imperatorem armatum cum suo exercitu, & multi de suo exercitu & etiam consanguinei sui fuerunt interfecti, & fuit opus Imperatori refugere ad habitationes de Salimbenis, ne interficeretur. Et post paucos dies, habitâ pecuniâ à Senensibus, reversus fuit Lucam. Papa Urbanus V. interim videns, quod non poterat capere dominatum Tusciæ, misit Oratores Florentiam eosdem, quos aliàs miserat, ut tractarent concordiam Imperatoris cum Florentinis. Qui honorificè Florentiæ recipiuntur, & habitis hinc inde multis colloquiis, tandem die primo de mense Martii dicti anni facta fuit concordia, & Florentini numeraverunt dicto Imperatori Florenos quinquaginta mille pro restauratione damnorum. Ex qua Florentiæ factum fuit maximum festum, & deinde factâ concordia venit Florentiam Marchio Montis-Ferrati, & petiit, quod multæ mulieres nobiles, quæ venerant cum Imperatore, possent transire per Civitatem Florentiæ, & obtentâ licentiâ transferunt per Civitatem super vehiculos, inter quas erat Imperatrix, licet incognita, quæ si fuisset cognita, honorificè fuisset recepta & honorata. Patriarcha Aquilejæ interim pluries in agrum Florentinorum cum suo exercitu & armis Ecclesiæ irrumpit & discurret; quod certum erat eum sic facere cum voluntate Papæ Urbani. Sed Florentini maxima vi ei resistebant, & maxime etiam cum auxilio Domini Johannis de Mangiadoris tunc exulis de Sancto Miniato, qui tunc tenebat Cigolum & Montem Bichierium Oppida, ita quod non de facili poterant discurrere milites, qui erant in Sancto Miniato. Et ceperunt Florentini Montem Arsum Oppidum prope Sanctum Miniato, per unum milliare. Carolus Imperator clam tractavit concordiam interim cum Domino Bernabovæ Domino Mediolani, ut prius habitâ pecuniâ eum dimitteret Vicarium Civitatis Pisarum & Lucæ, ut esset contra Florentinos & Ecclesiam. Quod sentiens Papa Urbanus valde turbatus fuit contra dictum Imperatorem; & tandem dimisit Vicarium Imperii Cardinalem Bononiæ hominem nobilem & magnanimum, Civitatis Senarum, Pisarum, Lucæ, & Sancti Miniatis, licet non haberet dominium Civitatis Senarum, ut dictum est, & Pisarum. Urbanus Papa V. de mense Septembris pronuntiavit octo Cardinales, inter quos non fuit nisi unus Italus, qui erat Prior Sancti Petri de Roma. Perusini interim à Florentinis mutuò habuerunt quindecim millia Florenorum, & hortati fuerunt à Florentinis, ut starent in libertate eorum. Carolus Imperator prædictus, quum esset Lucæ, & congregasset multam pecuniam, & volens redire ad partes suas, timens Lucæ stare, dimisit ibi pro Vicario suo dictum Cardinalem de Bononia, & ipse cum exercitu suo stetit super Cerrugium. Et misit Florentiam, ut mit-

terent ad eum gentes suas & armorum, & sociarent eum per montes Mutinæ, ut posset securè ire Bononiam. Et Florentini, non obstantibus præfatis rebus superius narratis, miserunt ad eum Dominum Jacobum de Albertis, & Dominum Rossium de Ricciis cum equitibus conductis eorum. Et de mense Julii dicti Anni bene sociaverunt eum, & multum regratiatus fuit eis, quando fuit Mutinæ; & deinde reversus fuit Caestame Oppidum suum, dives pecuniæ, & malè honoratus.

Florentini quum in Portu Talamonis negotiarentur, relicto Portu Pisano ob causas, quas supra satis declaravimus, Pisas negotiatum redeunt die prima Julii, & causa fuit, quia mutato statu & pulso Domino Johanne de Agnello, Dominus Petrus Gambacurta Pisas reversus cum complicitibus suis, amicus Florentini Populi tenebat Urbem Pisanam. Et etiam Florentini non tutum habebant iter ad Portum Talamonis, quia Senenses non poterant bene providere furibus, qui quotidie interficiebant mercatores, & maxime etiam quia commodius negotiabantur Pisas & cum minori sumtu. Florentini post discessum Imperatoris Caroli ob injurias receptas ab hominibus de Sancto Miniato, qui relicta societate Florentinorum adhæserant Imperatori, & pluries cum exercitu Imperatoris irrue-

rant in agrum Florentinorum, ut superius dictum est, & maxime etiam sollicitati à Domino Rudolfo de Ciccionis, & à Domino Jacobo de Mangiadoris, & à Ser Philippo Lazarini, tunc expulsis de dicto Castro, & exulibus, die XI. Augusti dicti anni deliberarunt mittere exercitum contra dictum Sanctum Miniato, & miserunt Dominum Johannem de Malatestis de Arimino eorum Capitaneum belli cum exercitu eorum. Et cum auxilio Pistoriensium & Comitibus Ruberti & Comitibus Simonis & Vulterranorum, qui omnes miserunt pedites multos & strenuos. Unde Cardinalis Bononiensis, qui erat Lucæ cum pecuniis & militibus porrigebat auxilium Samminiatesibus. Et ad petitionem dicti Cardinalis Bernabos Dominus Mediolani misit suos milites contra exercitum Florentinorum,

immemor beneficii accepti, quando Florentini noluerunt ad petitionem Papæ & Imperatoris insurgere contra eum, ut dictum est supra. Et etiam misit suos Oratores Florentiam ad protestandum de bello contra eos, si non dimitterent dictum Oppidum, quod jure Vicariatus Imperii ad eum pertinebat. Unde Florentini, qui jam quasi pro majori parte removerant suum exercitum, deliberarunt mittere majorem exercitum, ut obsidendo nil possent percipere com meatu & annonæ, quibus multum carebant Samminiateses. Et sic multi Cives Florentini, qui nolebant bellum, ne expenderent, post adventum dictorum Oratorum remanserunt victi & confusi. Florentini, postquam Bernabos insurgebat contra eos, miserunt ad Papam Urbanum V. qui tunc erat Viterbii, suos Oratores.

Et cum eo fecerunt confederationem & ligam, in qua convenerunt Marchio Ferrariæ, Dominus Franciscus de Carraria Dominus Paduæ, Dominus Feltrinus de Gonzaga, Dominus Regii, Domini Foliani, Bononienses, Pisani, Lucani, & firmata fuit conventio ista inter præfatos, die XXXI. Octobris dicti anni contra dictum Bernabovæ. Bernabos Dominus Mediolani, interim quum Florentini obsidebant Sanctum Miniato undique, conduxit Ducem belli Dominum Johannem Aguth cum multis militibus Anglicis, & cum multa annona & com meatibus

bus pariter Sarezanæ misit eos in Tusciam ad succurrendum Sanctum Miniatem. Et castrametati sunt in agro Pisano in Vico Casciæ. Et sentiens dictus Dominus Johannes Aguth, quod exercitus Florentinorum obsidens aliqua vi non poterat removeri, stabat in dicto loco benemunitus. Interim Priores Florentini coeperunt increpare Dominum Johannem de Malatestis eorum Capitaneum belli, qui maximam prudentiam suam volebat capere pugnam quoniam dubia erat victoria, & ipse erat victor, dummodo staret in obsidione. Et inter alia opprobria dicebant contra eum, quod opus erat ei coquinare cor bovis, postquam erat ita timidus; unde dictus Dominus Johannes de Malatestis sic irritatus & contra voluntatem suam, quia erat homo strenuus, cum majori parte exercitus & strenuioribus ivit obviam ad capiendum pugnam cum exercitu Bernabovis. Sed Dominus Johannes Aguth hoc præsentiens & sagax, præcepit militibus suis, ut inceptam pugnam fingerent se aufugere. Et inceptam asperrimam pugnam ad foveam Arni fluminis, tandem coeperunt aufugere secundum ordinem datum, & conduxerunt exercitum Florentinorum laborantem & inordinatum ad quasdam insidias. Et tunc insurgentes contra eos fessos, superaverunt omnes milites Florentinos, & captus fuit Dominus Johannes de Malatestis Capitaneus belli, & Philippus Domini Altimanni de Cavicciolis, qui ierat ad incitandum & irritandum dictum Dominum Johannem. Et etiam multi alii equites & pedites fuerunt capti. Et sic male pugnatum fuit per exercitum Florentinorum die primo Decembris dicti anni. Unde multum cavendum est, ne pugna capiatur, quando dubius est eventus belli, & maxime nisi capiatur cum maxima prærogativa & habilitate locorum & multitudine militum strenuorum. Dictum tamen fuit, quod illo die Dominus Johannes de Malatestis vino erat gravatus, unde postea vovit, se non bibere vinum.

Anno Christi MCCCLXX. à Nativitate, Johannes Aguth, Dux exercitus Bernabovis post victoriam habitam die XXVI. Decembris, cum exercitu irruit in agrum Florentinum juxta Montem Rappolim & Montem Spertolim, Oppida. Et die II. Januarii venit ad Abbatiam Septimi & ad Sanctum Martinum & Lastram Oppidum. Et die sequenti ivit ad Sanctum Doninum, Brozium, Campium, Peretolam, & ibi castrametati sunt, multa damna & prædas faciendo. Et die V. dicti mensis ivit ad Pontem Ristredi, & ibidem fecerunt cursum pro duobus palliis per viam Pelverosæ, & igne consumptis multis domibus reversi sunt Peretolam & Brozium, & ibidem fecerunt multos milites Aureos, quorum unus nimium audax veniens usque ad Januas Florentinas, ibi captus fuit. Et die IX. dicti mensis transeuntes flumen Arni profecti sunt Quarantolam. Johannes Aguth Dux exercitus Bernabovis dum sic totum agrum Florentinorum cefolaret, attamen exercitus Florentinorum non se movit ab obsidione Sancti Miniatis Oppidi. Immo etiam Florentini miserunt illuc Robertum Comitem de Battifolle Capitaneum exercitus, qui magna prudentia & sollicitudine stetit in obsidione dicti Oppidi. Et etiam interim Florentini miserunt pro Domino Manno de Donatis de Florentia, & Domino Bonifacio Lupo de Parma, & pro Domino Rudolfo de Camerino, qui fuerunt Florentiæ in fine Decembris dicti anni. Florentinus exercitus dum sic obsideret Sanctum

Tom. XVI.

A Miniatem Oppidum, quidam Luparellus de dicto Oppido, homo satis ignotus, clam profectus fuit ad Robertum Comitem Battifollis Ducem exercitus Florentinorum, cui promisit introitum dicti Oppidi. Et licet dictus Comes multa eidem Luparello præmia promitteret, respondit se tantum velle, quod Florentini haberent dominium, & dato ordine, quod in mane daret bellum propè januam, ubi erat Bastia, & ipse cum quibusdam sociis noctu intrans Oppidum, maximam fecit fenestram, per quam in aurora intromisit multos milites Florentinos, & ceperunt Plateam, dum milites conducti Bernabovis & Oppidani erant omnes ad illam Portam, quam oppugnabant milites Florentini. Unde sentientes inimicos jam intrasse, Oppidani cum militibus Bernabovis fuerunt in acerbissima pugna, & hinc inde multi interfecti fuerunt. Et tandem milites Florentini fuerunt victores & intromiserunt Comitem Robertum Ducem exercitus Florentinorum, die IX. Januarii dicti anni. Et multi milites conducti Bernabovis capti fuerunt, & etiam multi Oppidani, inter quos fuerunt Dominus Ludovicus & Blasius Domini Rodulfi de Ciaccionis, & Ser Philippus Lazarius, quos tres, quum captivi ducerentur per Civitatem Florentinam, cum saxis pueri interfecissent, nisi fuissent bene circumvallati adiutoribus. Et sequenti die super murum Capitanei omnes tres capite truncati fuerunt, ut Populus Florentinus quiesceret. Et corpus dicti Ser Philippi à Populo satis dilaceratum, qui quum esset dives, quinque millium Florentinorum, fuit principalis contra Commune Florentiæ. Sanctus Miniates est Oppidum in planitie, capiendo partem montis, ubi est via versùs Pisas; sed postea quum unus Theutonicus nobilis, qui apud Imperatorem habebat gratias, persuasit Oppidanis, ut transfugerent Oppidum ad tutiorem locum, sic factum fuit, ubi nunc existat. Et fecerunt ibi Arcem magnificam & inexpugnabilem, & deinde nominatus fuit Sanctus Miniates del Tedesco. Ubi postea fuerunt multi viri egregii Oppidani, & multæ fuerunt mutationes, ut superius de aliquibus facta est mentio. Et nuper antequam subacti essent, duæ familiæ Nobilium hominum ibi prædominabantur, videlicet una de Ciaccionibus & altera de Mangiadoribus, inter quas orta est invidia, licet Ciacciones essent potentiores & hominibus, & statu, reputatione, & divitiis. Et tamen Oppidani divisi erant cum utraque familia, & deinde discordia venit inter istas duas familias, quia de Ciaccionibus adhererunt Sectæ de Mangiadoribus, inter quos de Ciaccionibus fuit Dominus Rodulfus, qui sex egregios filios & potentes habebat. Et crescente invidia, anno Domini MCCCLXVI. in die Sancti Marci, Dominus Petrus & Dominus Malpiglius de Ciaccionibus cum auxilio Mangiadorum interfecerunt dictum Dominum Rodulfum de Ciaccionibus cum duobus filiis suis. Unde Oppidani fuerunt in maximo tumultu, audita morte illorum. Et Secta dicti Domini Rodulfi igne fecit demoliri domos illorum, qui interfecerant, & aliquas vendiderunt, & illi qui fuerant in homicidio aufugerunt. Quod sentientes Florentini miserunt suos Oratores, ut reducerent dictas familias ad concordiam. Et conclusum fuit, quod aliqui principales ex dictis duabus familiis per biennium non possent stare in Oppido, & ejus Comitatu, & aliqua alia fuerunt ibi firmata. Et deinde conduxerunt Florentini cum aliquibus peditibus ad stipendium

Dddd 2

dum

dium Blasium filium dicti Domini Rodulfi, & stabat Florentiæ. Sed dum sic staret, non sibi visum erat fecisse ultionem patris & duorum fratrum ipsius. Et uno sero clam Florentia discedens profectus est ad Sanctum Miniatem, & igne destruxit multas domos, & ejus adversarii aufugerunt. Et tunc erat ibi Ser Philippus Lazarii, homo dives & popularis potentissimus & gener dicti Domini Rodulfi interfecti, & erat de Secta Ciaccionum, qui postea capite Florentiæ pœnam luit. Sed expulsi sic repente iverunt Florentiam, conquerentes de proditione eis facta contra fœdus firmatum per Florentinos, quibus deliberatum fuit dare subsidium. Interim venit in Italiam Carolus Imperator, & fit Dominus Sancti Miniatis, ut superius satis dictum est. Bernabos inter suos equites, quos misit in Tusciam in auxilium Cardinalis Bononiensis Vicarii Lucæ pro Imperatore, misit Dominum Giannottum de Vicecomitibus cum DCCC. equitibus; quem dictus Cardinalis tamquam fidum cum suis equitibus locaverat Lucæ in Augusta Arce. Et interim Dominus Bernabos conjuram fecit cum Domino Bernardo & Alderisco de Interminellis, ut ejecto Cardinali fieret Dominus Lucæ. Quæ conjura quum esset nota Cardinali, dictum Dominum Giannottum placidè removit de dicta Augusta, & eum cum dictis equitibus remisit ad Bernabovem. *Leonardus Brunus, qui Florentini Populi Historias scripsit, Aretii nascitur, de quo infra dicitur plenius in suo obitu.*

Postquam Florentini audierunt discordiam natam inter Cardinalem de Bononia Vicarium in Civitate Lucana, & Bernabovem, confestim illuc miserunt Oratores suos, & persuaserunt Cardinali, ut dimitteret Civitatem Lucanam in sua libertate. Et sic per dictum Cardinalem concessum fuit, numeratis sibi XXV. milibus Florentinis die XXV. Martii, quos Florentini mutuò dederunt Lucanis. Et dictus Cardinalis ab octo militibus Florentinis, & aliis gentibus armorum sociatus fuit faciendo sibi & ministrando expensas per totum agrum Florentinum. Et ut Lucani securè possent stare in libertate, steterunt Lucæ aliqui Florentini cum multis militibus conductis. Et miserunt illuc multos fabros de Septignano, qui demoliti fuerunt Augustam Arcem magnificum opus Castrucci & alias Arces, quibus fabris Lucani dederunt bravium siricum, quod revertentes Florentiam die XIII. Aprilis portarunt per totam Civitatem. Sicut superius dictum est, Liga fuit facta à Papa cum Florentinis & aliis contra Bernabovem; unde factus fuit Dux Ligæ Dominus Mannus Domini Aparði de Donatis de Florentia, & data fuit sibi potestas ante januas Palatii Florentinorum solemniter, & baculus, & Vexillum portavit Comes Lucius Theutonicus, qui erat conductus ad stipendium Florentinorum cum octingentis equitibus Theutonicis, de mense Februarii, & iverunt Bononiam, ubi congregabatur exercitus Ligæ contra Bernabovem. Bernabos timendo, ne bellum fieret in partibus suis, misit exercitum suum in Tusciam in agrum Lucanum prope Pisas, ut etiam intromitteret Dominum Johannem de Agnello. Quod Florentini intelligentes, ut Dominus Petrus de Gambacurtis non expelleretur, confestim miserunt Pisas CL. sagittarios. Et adveniente die, de mense Junii dicti anni, exercitus Bernabovis stetit prope mœnia Pisanorum. Et jam aliqui milites confecerant mœnia, & intraverant per Civitatem, nisi Populus Pisanus steteret contra,

A maximè auxilio & vi sagittariorum Florentinorum. Et interim ex Bononia & à Marchione Ferrariæ missi fuerunt Florentiam CCCC. equites, & alii milites, qui erant Bononiæ. Et factus fuit dux Dominus Chuiolus de Guazalotis de Prato. Et Papa etiam miserat MCC. equites, quorum erat Dux Dominus Malatesta Hungarus de Malatestis de Arimino. Unde deliberatum fuit à Florentinis mittere præfatum exercitum in agrum Pisanum contra Bernabovis exercitum. Quod sentientes milites conducti Bernabovis, confestim reversi sunt Serezanam, & deinde in Liguriam, quos præfati Duces & equites insequuti fuerunt usque ad Petram Sanctam, & istis fugatis, die XXIV. Julii venit Florentiam Dominus Rodulfus de Camerino dux exercitus Florentinorum, & finito suo stipendio, cum maximo honore abiit. Et postea Florentini fecerunt eorum ducem belli Dominum Franciscum Jordani de Monte de Urfinis cum M. equitibus & CC. peditibus. Dominus Mannus de Donatis dux Florentinorum cum Comite Lucio proficiscitur contra Bernabovem, & ivit Regium, quod tunc Bernabos cum suo exercitu obsidebat cum duabus bastiis bene munitis, duce suo illic Johanne Aguth, qui cupidus lucri munitis prius bastiis cum suis militibus Anglicis, in agrum Bononiensem prædatum profectus fuit. Quod præfatus Dominus Mannus & Dominus Feltrinus de Gonzaga Dominus Regii audientes, deliberarunt capere pugnam contra dictas bastias. Et die XXIV. mensis Julii ambo egredientes cum majori parte Populi, aggressi fuerunt exercitum Bernabovis, & hinc inde prius facta asperrimâ pugna, ubi ex utraque parte multi interfecti fuerunt, tandem bastiæ captæ fuerunt, & exercitus Bernabovis superatus, & potiti victoria milites Ligæ usque ad mœnia Parmæ irruerunt depopulando omnia, ubi tunc erat Bernabos audiens multa convitia contra eum prolata. Quam victoriam maximo cum labore Domini Manni exercitus Ligæ consequutus fuit. Qui Mannus ex tali labore fatigatus in febrim incidit, & quum se ægrotasset Paduam proficiscens, post paucos dies mortem obiit, ubi honorificè sepultus fuit, & Dominus Paduæ etiam in atriiis suis cum aliis famosis viris belli fecit pingi. Urbanus Papa V. de mense Junii, quum esset in Monte Fiascone, & deliberaret redire in Franciam, pronuntiavit duos Cardinales, scilicet Archiepiscopum Burgi in Berri, & Dominum Thomam de Corsinis de Florentia, tunc Episcopum Florentinum, qui voluntate Papæ venit Florentiam, & honorificè susceptus fuit. Papa Urbanus V. die V. Septembris dicti Anni, ex Portu Corneti cum tota Curia Romana abiens profectus est Avinionem, dimittens Romæ Cardinalem Legatum, cui præcepit, quod prosequeretur bellum inceptum contra Perusinos, qui multum se defendebant, maximè cum auxilio Bernabovis, qui eis mutuò dedit Florenos sexaginta mille. Petrus Gambacurta die XXI. mensis Septembris, à Populo & Consilio Civitatis Pisanorum, maxima cum concordia fit Dominus Pisanorum & Capitaneus Populi. Dominus Rossus de Ricciis post mortem Domini Manni fit dux exercitus Florentinorum, & quum esset Bononiæ cum Comite Lucio, & pax tractaretur inter Ligam & Bernabovem, interim ambo credentes capere Mirandolam Oppidum, & frustra illuc proficiscentes, in reversione ex insidiis à Domino Johanne Aguth duce Bernabovis cum suo exercitu capiuntur. Unde Cardinalis Albæ, qui

tunc erat Superior Ligæ, expavescens post dictum conflictum, die XI. Novembris dicti anni firmavit pacem Ligæ cum Domino Bernabovæ, & omnes milites conducti Florentinorum capti fuerunt liberati. Perusini facta pace cum Bernabovæ cum Ecclesia, non valentes resistere viribus Ecclesiæ, impulerunt Oratores Florentinos, tamquam optimos amicos, ad tractandum pacem cum Papa; qui à Papa impetrarunt, ut ipsi Oratores Florentini essent arbitri. Et venientes Bononiam, ubi tunc erat Cardinalis Albæ Legatus, firmaverunt pacem hoc modo, videlicet quod Perusini recognoverunt se esse suppositos Ecclesiæ, & promiserunt singulo anno certum Censum Ecclesiæ. Et Papa fecit suos Vicarios Officium Priorum dictæ Civitatis toto tempore dicti Papæ. Urbanus Papa V. quum esset reversus cum Curia Avinionem de mense Decembris, ibi moritur. Gregorius XI. Avinione creatur Papa. Hic fuit nepos Papæ Clementis VI. & prius dicebatur Cardinalis de Belloforte. Comes Lucius dicto mense Decembris reversus fuit Florentiam, & cum bona pace & ultra stipendium suum numeratâ pecuniâ datâ sibi dono, de voluntate sua fuit licentiat.

Anno Christi MCCCCLXXI. à Nativitate, Senenses Dominum Fridericum de Brixia eorum ducem belli depradando expulerunt, qui veniens Florentiam, ubi tunc erat Comes Lucius, cum eo fecit Societatem, & cum exercitu in agrum Senensem prædando omnia profecti sunt. Unde Senenses mediantibus Florentinis Oratoribus, numeratis prius illis X. millibus Florentinis, fecerunt concordiam cum illis; & postea dictus exercitus profectus fuit in agrum Pisanum. Et de mense Aprilis profecti fuerunt in Liguriam conducti à Domino Galeatio fratre Bernabovæ de Vicecomitibus, qui tunc faciebat bellum cum Marchione Montisferrati. Et tamen Senenses & Pisani & alii finitimi tenebant & credebant dictum exercitum esse missum ex industria Florentinorum. Florentini Oratores ad gratulandum cum Papa Gregorio XI. de sua assumptione mittuntur, ubi erant etiam Oratores Perusini petentes confirmationem fieri à dicto Papa factam à prædecessore suo, pro quibus Oratores Florentini multum instabant, ut sic Papa confirmaret. Sed Papa noluit concedere, nisi prius Perusium reducerent Cives expulsos, & sic infecta re abierunt. Interim verò Cardinalis de Burgi, qui erat dux Ducatus Ecclesiæ, audiens quod Perusii erat maxima necessitas annonæ, cum tractatu expulso Perusianorum, & cum amicitia aliquorum, qui erant in Civitate, tandem fuit electus Dominus Perusii, ut haberent abundantiam annonæ: quod summè duplicavit Florentinis, quod potentia Ecclesiæ sic eis appropinquaret. Communitates Tusciæ videntes Ecclesiam exaltari, congregarunt se Florentiæ, videlicet Pisani, Senenses, Lucani, Aretini, ut Ecclesia non extenderet vires suas in Tuscia. Et congregati simul, Pisani & Senenses noluerunt concludere Ligam, nisi Papa interveniret in Liga. Et hac de causa venit Florentiam quidam Abbas de Hispania Legatus Papæ, & conclusa fuit dicta Liga & fœdus inter omnes. Et Papa Gregorius, ut removeret suspicionem à Florentinis, removit dictum Cardinalem de Burgi de Civitate Perusina, & misit eum Legatum Civitatis Bononiæ, & Perusium misit Cardinalem Hierusalem, & restit post Abbatem Majorem Bituricensem. Et Cardinalis Albæ, qui erat Bononiæ Lega-

tus, reversus fuit Avinionem. Florentiæ de mense Maji fit generale Capitulum Fratrum Eremitarum Sancti Augustini, ubi fuerunt LVIII. Magistri in Theologia.

Anno Christi MCCCCLXXII. à Nativitate, Florentiæ fit torneamentum ludus super Plateam Sanctæ Crucis, cujus causa fuit Dominus Luchinus de Vicecomitibus, qui quum accepisset uxorem unam de Stroziiis, cujus filia postea fuit uxor Comitis Puppji nunc expulsi, & ordinavit binas acies juvenum, quarum una portabat vestes albas, & altera vestes coelestes sive azurras. Et quilibet juvenis armatus habebat clypeum & ensen sine cuspide & sine acie. Et tandem tota die pugnantes ambæ acies, pari victoria abierunt domum. Et hoc factum fuit die XXIX. Februarii dicti anni, assistente ibi magna multitudine hominum & mulierum respicientium ludum novum.

Anno Christi MCCCCLXXIII. Florentini quum tenerent Castrum Leonem in montibus Apenninis Ubaldinorum, Guaspar de Ubaldinis cum aliis suis confortibus in fine mensis Decembris rebellavit, & custodem Castri Florentinorum cum suis sociis interfecit, unde Florentini confestim illuc miserunt suos milites conductos, & ducem ipsorum Vannem Cambii de Sancta Maria in Campo, qui plurimum Ubaldinorum Castra infestavit, & cepit Castrum Frassani, & Dominum ejus Maghinardum de Ubaldinis, quem misit Florentiam captum. Et quum Ubaldini nollent parere literis suis, capite poenam luit super murum Capitanei de mense Maji dicti anni, cujus mors satis displicuit Populo Florentino, quum ipse esset melior homo de Ubaldinis. Florentini dicto mense Maji fecerunt ducem belli Obizum de Cortensis de Monte Carullo, & statim ivit contra Ubaldinos. Et dictus Vannes Cambii revertens Florentiam honorificè receptus fuit. Porticus Dominorum fit Florentiæ. Cardinalis de Burgi quum esset Legatus Papæ Bononiæ, homo magnanimus & cupiens dominationis, benignissime isto tempore videbat amicos sanctæ Ecclesiæ, & maxime Florentinos, quos honoribus & officiis exaltabat ac etiam provisionibus. Et etiam eodem tempore erat Florentiæ quidam Civis Uguccio Ricciardi de Ricciis, cui unicus erat filius nominatus Guilielmus, qui magis pomposus quam sapiens erat, cui pater favebat in omni sua voluptate, licet semper occupatus in administratione reipublicæ, & non multum dives, & cum paucis substantiis. Unde dictus Guilielmus videns quod multi alii Cives à dicto Cardinali de Burgi exaltabantur de bonis Ecclesiæ, quæ sivit & consequutus fuit familiaritatem dicti Cardinalis de Burgi, ab eo percipiendo & officia & honores & provisionem, Domino Ugucione patre finente filium facere quæ volebat. Qua de re multi alii Cives Florentini contra eum indignabantur, maxime quum esset principalis Sectæ de Ricciis, & intelligeret se cum dicto Cardinali suspecto aliis Civibus, qui volebant libertatem. Hinc orta est seditio, quod multi Cives Florentini secretè se intelligentes, ordinarunt quod per consilia opportuna fuit data potestas reipublicæ gubernandæ Dominis & Collegiis & Capitaneis partis Guelfæ, & quibusdam aliis Civibus, numero in totum LVI. Et sic coadunati privaverunt & removerunt ab officiis & ingressione Palatii Petrum Philippi, & Peponem, & Francum Antonii, omnes tres principales de Albizis, & de illa Secta, & Ugucionem Ricciardi, & Dominum Ros-

Roffum suum fratrem, & Dominum Johannem Ruggierii omnes tres de Ricciis. Quod sic provisum aliqui Cives approbarunt, aliqui verò non. Sed boni Cives voluerunt ponere frænum aliquibus nimium arrogantibus, & obsequentibus eorum appetitus. Et dicitur, quòd quando dictus Petrus Philippi audivit, respondit, bene esse provisum, dummodo ad ulteriora non procederetur. Prædicti LVI. Cives habentes potestatem creaverunt Florentiæ officium Decemvirorum Libertatis. Et etiam prædicti LVI. ordinaverunt petitionem ante Dominos & Collegia porrigendam à quocumque passo injuriam sibi illatam, cum quibusdam solemnitatibus. Et ille, qui commiserat injuriam, & esset popularis, intelligeretur esse de Magnatibus, & ille, qui esset de Magnatibus, intelligeretur esse de Arcimagnatibus. Florentini duce Obizo de Monte Carulli capiunt oppida Ubaldinorum, videlicet Sufinam, Valdagnellum, quorum erat Dominus Johannes Azii & filius de Ubaldinis, & Tirilim ultimum Oppidum Ubaldinorum, die XXVIII. Septembris. Et receperunt Montem Leonem, & Colerumgravem. Et die VI. Octobris fugatis Ubaldinis, dictus Obizus dux reversus est Florentiam, & valde honoratus discessit finito bello.

Dicto Anno MCCCLXXIII. Indictione XII. die XXIII. Novembris per Reformatores Florentinos reformata fuit Civitas Pistorii de officiis. Et inter alia providerunt, quòd Domini Priores Artium, & Vexillifer Justitiæ Populi & Communis Florentiæ, unà cum officio Confalonorum Societatis & duodecim honorum virorum, & cum Capitaneis partis Guelfæ imbuissent Capitaneos custodiæ Pistorii, & Capitaneos montanæ superioris, & Castellanos Castri seu Cassari Civitatis Pistorii, & Castellanos Roccæ Sambucæ; & burse dictorum Officialium debeant stare Florentiæ ex balia concessa eis à Pistoriensibus, & prout in Libro intitulo *Capitula Reformatorum*, manu Ser Dominici Montigiani de Monte Varchi Civis Florentini in primo quinterno dicti Libri. Et de balia Capitanei Montanæ vide in Libro Reformationum Ser Johannis Ser Bartholomei de Aretio, Anno, & Indictione superscriptis, die XXV. dicti mensis Novembris. Et balia à Pistoriensibus fuit data Jacobo olim Banchi Pucci, Migliori de Guadagnis, Guccio Domini Guccii, Oratoribus Florentinis, reformandi Civitatem. Et reformaverunt, & fecerunt multa Capitula, & inter alia capitulum & baliam & salarium Capitanei Montanæ superioris, qui tunc cœpit esse Florentinus, & non posset cognoscere de Pistoriensibus Civibus, sed haberet remittere Capitaneo Pistorii, & condemnationes Camere Pistorii, ut in dicto Libro. Cardinalis de Burgi Legatus Papæ statim ut fuit Bononiæ, & quum haberet ad stipendium Ecclesiæ Dominum Johannem de Aguth cum equitibus suis Anglicis, & cum aliis multis militibus, cepit bellum contra Dominum Bernabovem & Dominum Galeatium. Et in prima pugna abstulit eis Oppidum Sancti Johannis prope Placentiam, & postea superavit exercitum Bernabovis inter Bononiam & Mutinam super flumen Panarii, licet prius etiam exercitus Bernabovis superasset exercitum Cardinalis super flumen Secchiæ. Et in dicto Anno MCCCLXXIII. Papa misit Bononiam suum Legatum loco Cardinalis Burgi Dominum Guilielmum de Novelletto Cardinalem Sancti Angeli, qui reputabatur bonus homo & eruditus

A & doctus, licet pusillanimis & non expertus in rebus bellicis. Attramen prosequutus fuit bellum contra Bernabovem & Galeatium de Vicecomitibus, prosperè maximè propter exercitum sibi strenuum dimissum, & propter etiam consilium Domini Galeotti de Malatestis, qui apud eum erat continuè, sicut fuit apud dictum Dominum de Burgi, & apud Dominum Albanum. Et inter alias victorias superavit exercitum Bernabovis prope Brixiam, in quo conflictu erat Dominus Galeatius Comes Virtutum, & quasi prope fuit captus, nisi Franciscus Marchio Ferrariæ eum liberasset; unde dictus Marchio remansit captus. Et tunc erat dux belli Ecclesiæ Sirus Tusci. Eam tamen victoriam Dominus Johannes Aguth virtute sua consequutus est. Et post dictam victoriam, exercitus Ecclesiæ cepit Vercellum Oppidum cum decem aliis oppidis Domini Galeatii. Principium hujus belli & dux tamen fuit Dominus Johannes de Albertis Episcopus Aretinus. Interim verò Dominus Bernabos & Dominus Galeatius considerantes, quòd deficiebant & nec valebant resistere exercitui Ecclesiæ, miserunt Avinionem ad Papam Gregorium XI. Legatos suos cum maxima pecuniæ quantitate, ut omnino facerent inducias belli cum dicto Papa, quas tandem habuerunt, mediantibus pecuniis, & suis consanguineis. Et maximè hoc fecerunt, quia factis induciis arbitrati sunt, quòd exercitus Ecclesiæ à Legatis Francigenis Papæ mitteretur in Tusciam, cujus cupiebant habere dominationem, & maximè Civitatis Florentiæ, sicut habuerant dominium Civitatis Perusii, & deinde, ut dicitur, sic factum fuit. Exercitus Ecclesiæ facta concordia cum Bernabove & Galeatio, ut dictum est, à Cardinali Legato Papæ mittitur in Tusciam per Vallem Marinæ duce ejus Domino Johanne Aguth, nam credebant Ecclesiastici Gubernatores Francigenæ de facili posse superare Civitatem Florentiam, maximè quia penuria & carestia annonæ erat maximè Florentiæ, & valebat sextarium frumenti Libras V. & non reperiebatur. Et Florentini etiam ex aliqua parte non poterant conducere frumentum. Et laboratores comedebant herbagia. Et nec à Legato Papæ cum literis Papæ Florentini potuerunt extrahere frumentum de Comitatu Bononiæ. Sed quum dictus Dominus Johannes Aguth esset in agro Florentino, & ex conjura crederet capere Terram Prati Oppidi, unde duo facientes dictam conjuram Florentiæ condemnati fuerunt, & supplicium mortis cum forcipibus calidis luerunt; & tamen sibi displiceret proditio Prælatorum Ecclesiæ: clam accepit à Florentinis CXXX. millia Florenorum, & re infecta de agro Florentino recessit. Et sic mediante ista pecunia Prælati Ecclesiæ non fecerunt quod optabant.

E Anno Domini MCCCLXXIV. Fratres Sancti Dominici, & Sancti Francisci fecerunt generale Capitulum Florentiæ. Et non obstante maxima penuria annonæ, tamen eis ex publico ære fuit provisum. Florentini isto anno emerunt Belfortem & Cattajam Oppida pro quindecim millibus Florenis à Comite Guidone, qui postea habitavit Florentiæ.

Anno Domini MCCCLXXV. die XVIII. Aprilis, Indictione XIV. data fuit balia Dominis Prioribus Civitatis Florentiæ de imburseis Capitaneis Civitatis Pistorii de cetero, & seu de confirmandis eis, quos imburseaverunt de mense Decembris præteriti Florentini. Florentini postquam viderunt appetitum Prælatorum Ultramon-

tano-

tanorum circa dominationem Tusciæ, & maximè etiam quòd Cione Sandri de Salimbenis abstrulerat quædam Oppida à Senensibus, auxilio Abbatis Majoris Bituricensis, qui erat Legatus Papæ Perusii, qui postea Abbas credebatur posse capere dominium Civitatis Senarum, concorditer deliberaverunt contra quoscumque tam Ecclesiasticos quàm Seculares defendere eorum libertatem, & etiam Tusciæ. Et confederatâ maximâ potentiâ Ecclesiæ, quæ erat in Italia, cum maximâ instantia fecerunt ligam & fœdus cum Domino Bernabovè de mense Julii dicti Anni MCCCLXXV. hac conditione, quòd dictus Dominus Bernabovè deberet tenere MCL. lanceas, & Florentini DCCCL. & secundum ratam haberent etiam MCC. inter sagittarios & pedites. Et maximè hoc fecerunt Florentini, quia quum ista liga esset manifestata, Civitates Ecclesiæ magis essent promptæ ad deficiendum, & non obediendum Ecclesiæ. Florentini factâ ligâ cum Bernabovè creaverunt Octo custodiæ cum summa potestate pro uno anno, quorum nomina sunt ista: Alexander Domini Ricciardi de Bardis; Johannes Dini Aromatarius; Johannes Francisci de Magalottis; Andreas Domini Francisci de Salviatis; Guiccius Dini Guicci; Thomæ Marci de Strozii; Matthæus Fridrici Soldi; Johannes Monis Biadajuolus. Qui Octo sollicitè vigilantes, & clamorem facientes contra Ecclesiam & ipsius Rectores malè gubernantes eorum subditos, primò fecerunt ducem exercitus Florentinorum Dominum Conradum Theutonicum, hominem nobilem & expertum in bello. Et statim ordinaverunt, quòd Civitas Castellum ab Ecclesia defecit, & intrantes in Civitatem milites conducti Florentinorum cum Civibus Castellanis, confestim expugnata Arce, expulerunt equites & gentes Ecclesiæ die XI. Decembris. Viterbium statim post ab Ecclesia Romana defecit, quam Præfectus cepit pro se auxilio Florentinorum. Mons Fiascone etiam interim ab Ecclesia defecit. Nam quum Abbas Major Bituricensis ibi esset Legatus, & audisset defectionem Civitatis Castellum, illuc misit Dominum Johannem Aguth cum exercitu, quo abeunte confestim Perusini facto rumore ejecerunt milites Ecclesiæ de Platea, qui statim ad dictum Abbatem aufugerunt in Arcem, quam ædificaverant inexpugnabilem, & etiam unam aliam cum via cooperta in transeundo ad aliam. Attamen Populus Perusinus dictas Arces expugnavit, & etiam Palatium, quod coeperat ædificare dictus Abbas pro residentia Papæ. Et dum sic dictus Abbas esset obsessus in arce, fuit factus Cardinalis. Et sic Arces inexpugnabiles à Populo Perusino demolitæ fuerunt, ut tyrannidem dicti Abbatis Legati Papæ prosternerent. Dicto mense Decembris Terræ Ecclesiæ absque mora deficiebant. Et defecerunt Tuderum, Agobium, Spoletum, Forlivium, cujus fit dominus Dominus Balassar de Ordellasis, & omnes istæ rebelliones fiunt auctoritate ligæ Domini Bernabovis & Florentinorum.

Anno Domini MCCCLXXVI. à Nativitate, Asculum Oppidum die ultimo mensis Februarii dicti anni defecit ab Ecclesia, ubi erat dominus Dominus Gometius de Bonizo nepos Cardinalis Ægidii, qui cum muliere & filiis & multis militibus strenuis aufugit in arcem, ubi se defendit per decem menses, & ad cujus defensionem Regina Johanna Neapolis ter misit milites suos, & ter fugati fuerunt à militibus Florentinis & ligæ, qui ibi erant pro defensione. Et tandem dictus Dominus Gometius cum omni sua comi-

A tiva factò fœdere cum Esculanis, sospes abiit de mense Decembris dicti anni. Gregorius Papa XI. videns, quòd liga Florentinorum & Bernabovis nimium prosperabatur contra Terras Ecclesiæ, & timens ne Bononia cum aliis suis Oppidis deficeret ab Ecclesia, conduxit ad suum stipendium exercitum Brittonum, cujus erant duces Dominus Johannes Malastretta, & Dominus Silvester Buda, qui erant numero sex millia equitum & quatuor millia peditum, milites omnes audaces & crudeles; ac interrogati, si Florentiam intrarent, responderunt: *si Sol intrat, etiam nos intrabimus*. Et postea non valuerunt intrare in agrum Florentium, nisi aliqui ipsorum, qui fuerunt conducti milites à Florentinis. Et interim dictus Papa misit Florentiam pro pace tractanda, ne Bononiam perderet, & alia Oppida, suos Oratores Dominum Nicolaum de Neapoli Siniscalcum Provinciæ, & Dominum Bartholomæum Jacobi de Genua Doctorem Legum, qui obtulerunt largam pacem. Et tandem habitis prius multis deliberationibus deliberarunt Florentini facere pacem hac conditione, quòd Civitas Perusii & Civitas Castellum remanerent libera, & de aliis Oppidis Ecclesiæ & aliis rebus fieret voluntas Florentinorum, dummodo Civitas Bononiæ non molestaretur. Sed interim dum hæc tractabantur, operâ Octo custodiæ Bononia defecit ab Ecclesia, unde Oratores infecta re redierunt ad Papam. Florentini verò non considerantes, quantum displicet Deo facere contra Ecclesiam, licet Prælati ejus sint mali & nimium sævientes, & extollentes Dominos de Vicecomitibus semper inimicos & infensos eorum Reipublicæ, quum etiam in dicto bello plusquam tres miliones Florentinorum expendissent, postea permitte Deo, postquam dereliquerunt Ecclesiam, cujus semper fuerant fidelissimi filii & auctores, fuerunt rumores Florentiæ, & Comes Virtutum de Vicecomitibus prostratâ Ecclesiâ fit dominus totius Tusciæ, exceptis Civitatibus Florentiæ, Pistorii, Aretii, & Vulterrarum, quas etiam subjecisset, nisi mors ejusdem Comitis Virtutum supervenisset, ut infra dicitur. Et ideo cavendum, ne cum Ecclesia fiat bellum à Florentinis, cujus auctoritate & benivolentia semper defenderunt eorum libertatem. Bononia ab Ecclesia sic defecit; nam existentibus Oratoribus Papæ Florentiæ, Granajuolum in Romandiola ab Ecclesia defecit, unde Legatus Bononiæ confestim ad succurrendum illuc misit Dominum Johannem Aguth cum suis Anglicis. Et tunc visum fuit Octo belli Florentinorum illuc mittere. Et miserunt Comitem Antonium de Bufcoli cum mille peditibus, qui cum dictis Octo erat in confederatione. Et die XXI. Martii dicti Anni, quum pridie intrasset Bononiam, cum dictis M. peditibus, & cum Populo concitato rumore, ejecerunt Ecclesiam & Legatum de Bononia. Et statim Octo custodiæ factâ maximâ lætitiâ Florentiæ illuc miserunt Dominum Conradum Theutonicum cum multis equitibus. Et sic usque huc Ecclesia amisit triginta Oppida. Papa Gregorius XI. præfatus post reversionem suorum Oratorum, & post amissionem Civitatis Bononiæ confestim misit milites suos conductos Brittones in Tusciam, ut propinquarent Civitati Florentiæ. Et formavit de mense Februarii processum contra Florentinos cum XVI. capitulis, quæ proposuit Avinione Dominus Jacobus Zena Advocatus Cameræ in publico Concistorio, protestando quòd non intendebat dicere, nisi contra rebelles Florentinos Sanctæ Eccle-

Ecclesiæ. Et in dictis capitulis continebantur multa beneficia facta Florentinis per Ecclesiam, & è converso multa mala, quæ Florentini fecerant contra Ecclesiam. Et conclusit, quod Octo Priores Artium & Vexillifer justitiæ, & duodecim boni viri & sexdecim Vexilliferi Societatum, & Octo custodiæ Civitatis Florentiæ, & quilibet alius civis & fautor belli contra Ecclesiam, deberent legitimè per se vel per Procuratorem comparere Avinione, per totum mensem Martii: alias elapso termino intelligerentur ipso facto incurrisse sententias, de quibus constat fuisse factas per Papam Johannem XXII. in Concilio Leonis super Rhodanum. Et etiam in sententias factas per Papam Clementem. Et quod bona dictorum Officialium Florentinorum intelligerentur esse confiscata, & ubi essent, possent vendi, & personæ eorum possent vendi tamquam mancipia. Et hæc citatio fuit facta Florentiæ Kalendis Martii. Et ulterius dictus Papa expulit Avinione omnes Florentinos, & etiam de omnibus terris Ecclesiæ; & si non abirent, possent vendi tamquam mancipia.

Dominus Johannes Aguth cum Anglicis, ut supradictum est, profectus fuit ad Castrum Granajucli, & dum sic staret per Romandiolam, intravit in Civitatem Faventiam, quæ erat sub custodia Ecclesiæ, & omnes Cives deprædatus fuit; & juvenculas mulieres assumpsit, & juvenes masculos & senes utriusque sexus ejecit extra Civitatem, & postea dictam Civitatem sic vacuam vendidit Marchioni Ferrariæ, & misit in possessionem. Et Cardinalis Gebennensis finxit se non videre, immo quod pejus fuit, misit pro dicto Domino Johanne, ut veniret ad eum ad Civitatem Cæsensem, addendo crudelitatem & mala malis, ut dicitur. Et dicta Civitas Faventia sic destructa fuit die XXIII. Martii dicti Anni. Dicto Anno MCCCLXXVI. Indictione XIV. die XXIX. Martii, à Pistoriensibus data fuit balia Nicolao Nicolai Gherardini Johannis, & Piero Lippi Aldobrandini, Thomasio Soldini, & Thomasio Nerii Lippi, Oratoribus Communis Florentiæ, & Migliori Verii de Guadagnis, reformandi statum Civitatis Pistorii de novo, & corrigendi & cassandi statum factum de Anno MCCCLXXIII. per Florentinos, & XXIV. Cives Pistoriensis, quem statum cassaverunt; & de novo reformaverunt officia & magistratus, videlicet dividendo Civitatem Pistorii in duas Societates, quarum una diceretur Societas Sancti Johannis Evangelistæ, & altera Societas Sancti Pauli, & sic de cetero æqualiter extraherentur Officia Antianorum, dividendo Civitatem per quatuor Portas, & cuilibet Portæ faciendo duas bursas, scilicet Sancti Johannis & Sancti Pauli, ut patet in Libro Ser Jacobi de Agobio in Cancellaria Pistoriensis. Florentini miserunt Avinionem die IX. Martii suos Oratores, & fuit Dominus Donatus de Barbadoris maximus Advocatus & juris peritissimus ac Doctor, & cum eo miserunt etiam Ser Dominicum Silvestri Procuratorem peritissimum; qui in scriptis portarunt multa & egregia beneficia facta Ecclesiæ & Præsentibus Ecclesiæ, & multas expensas factas, & è converso multa mala, quæ ab hominibus & præsentibus Ecclesiæ susceperant, & quomodo pluries intenterunt subversionem libertatis Florentinorum, & maximè nuper. Et ne perderent eorum libertatem, adhæserant Dominis de Vicecomitibus, quia unicuique pro defensione patriæ licebat facere usque ad mortem. Et deinde postquam Oratores Florentini fuerant coram dicto

A Papa & suo Consistorio, responderunt egregiè contra formata capitula contra Florentinos, probando quod processus intentatus non constabat de jure, sed potius de voluntate; sed non obstante defensione facta per dictum Dominum Donatum, Papa Gregorius XI. prædictus die I. Aprilis fulminavit sententiam contra Florentinos præsentem dicto Domino Donato, & appellante coram Crucifixo ibidem picto. Et interim multa convitia dicebantur Oratoribus Florentinis patienter audientibus. Florentinus Populus de mense Aprilis, quum jam esset annus elapsus, & supradicti Octo Cives belli contra Ecclesiam pro Republica tutanda & exaltanda optimè fecissent, deliberavit eos publicis donis honorare, & misit cuilibet unam targiam & unum vexillum cum armis cujuslibet, & desuper erant arma Libertatis, & unum etiam craterem argenteum singulis cum duodecim cucchiariis argenteis, valoris cuilibet Florentinorum C. Quæ dona publicè fuerunt portata per Domicellos Priorum palam, & cum maximis honoribus domum cujuslibet, & cum multis tubis & cymbalis benefonantibus, & vocabantur in Populo isti Octo Sancti.

His diebus Dominus Magius & Marcus Domini Petri de Tarlatis de Petra-Mala conjuram cum quibusdam Gibellinis Aretinis habuerunt, ut patefacta unâ janua ab eis deberent redire Aretium cum auxilio etiam quorundam militum Anglicorum conductorum ab Ecclesia. Sed conjurâ manifestatâ Octo belli confestim illuc miserunt equites & pedites. Unde pro majori parte conjurati aufugerunt, & aliqui capti capite poenam luerunt, & triginta sex Aretini fuerunt facti rebelles Gibellini, & sic omnis potestas remansit in Guelfis Civitatis Aretii. Gregorius Papa XI. die XI. Maji dicti Anni interdixit Civitatem Florentinam, & stetit interdicta quasi per unum annum. Florentini die secundo Junii miserunt solemnes Oratores ad Papam, ut cum eo haberent pacem. Et hac de causa etiam miserunt Oratores ad Regem Francorum, ad Reginam Johannam, & ad Regem Hungariæ. Brittones milites conducti à Papa Gregorio, videlicet sex millia equitum & quatuor millia peditum, in Italiam descenderunt cum Cardinale Gebennarum, homine magnanimo & audace magis quàm sapiente, & duce totius exercitus. Et castrametati sunt die XIX. Junii prope Civitatem Asti, & inde per Alexandriam della Paglia & per Tortonam venerunt versus Tusciam consilio Domini Stephani de Columna, & Episcopi Narni, & Magistri Agnoli de Bibiena. Et primò venerunt Ferrariam, ubi à Marchione de dicto mense Junii fuerunt recepti, dando eis annonam pro pecuniis eorum, & ibi aliquot dies quiescentes, postea in agrum Bononiensem descenderunt. Florentini interim providentes ex adverso elegerunt Rodulfum de Camerino Ducem belli Florentinorum, & die XIV. Julii cepit dominium, & post duos dies cum maximo exercitu profectus est Bononiam, ut resisteret Brittonibus militibus conductis à Papa. Et insuper Octo belli Florentini munierunt omnes transitus suis militibus, ut non possent transire Brittones in agrum Florentinum, & per præconem fecerunt edictum, ut omnia bona rustica transportarentur ad Oppida. Brittones Montem Georgium Oppidum prope Civitatem Bononiæ per XII. miliaria vi capiunt, & à sexto anno supra omnes masculos & foeminas ense trucidant, ut hæc crudelitas aliis deficientibus ab Ecclesia transiret

transiret in exemplum. Bettus Ser Matthæi de Biffolis de Florentia cum suo fratre jurato Guidone de Senis, quum dicto tempore essent Bononiæ, & duo Brittones multa convicia contra Florentinos auderent dicere, & superbientes dicebant, ob hanc causam facere duellum, isti duo solummodo ausi sunt committere duellum cum eis, & dato die, præsentem Cardinali, cum multis militibus utriusque partis Bettus superavit unum Brittonem, quem interfecisset, nisi Cardinalis diremisset duellum, qui iudicavit Bettum victorem; & ei victoriam dedit. Dicto Anno die XXV. Junii, tempore Gregorii Papæ XI. Indictione XIV. facta & ordinata fuerunt capitula & approbata in Consilio Populi Pistoriensis pro constructione Portarum, & Cassaretorum quatuor Civitatis Pistoriensis, ut patet in Libro Reformationum Ser Jacobi de Agobio. Cardinalis Gebennensis Legatus Papæ misit Oratores suos Bononiam, qui persuaderent Bononiensibus, ut vellent redire ad devotionem Ecclesiæ. Et tandem responsum fuit, quod Bononienses volebant stare cum fœdere Florentinorum, unde dictus Cardinalis valde indignatus fuit, minando se adhuc abluere manus & pedes in sanguine Bononiensium. Et deinde videns vi non posse subigere Bononienses, cepit prodicionem, si posset; & facta conjura secretè cum quibusdam Bononiensibus, tandem patefacta fuit per quemdam conjuratum, & quidam ex conjuratis capti, videlicet Dominus Franciscus de Guastavillanis Doctor Legum, Dominus Hieronymus Domini Johannis Andreæ Doctor Decretorum, Masius Sabatini, Boraio de Sala, & Leonardus Beccadelli, furore Populi capite pœnam luerunt, duce belli Florentinorum hoc jubente die XII. Septembris dicti anni. Unde dictus Cardinalis delusus spe prodicionis deliberavit cum exercitu Brittonum ire Cæsenam, & ibidem hyemare, & mittere milites suos conductos per Marchiam & Romanolam, & etiam expectare, quid Papa Gregorius esset deliberaturus. Octo belli Florentinorum, dum sic resisterent dicto Cardinali Legato Papæ, & timerent, ne cum exercitu descenderet in agrum Florentinum, eum quadam ficta conjura de capiendâ Bononiam deluserunt, ut ibidem frustra castrametaretur, & sic factum fuit.

Anno Domini MCCCCLXXVII. à Nativitate, Cardinalis Gebennensis Legatus Papæ, videns quod frustra nil acquirendo in agro Bononiensi morabatur, cum exercitu Brittonum, profectus est Cæsenam; nam si descendere voluisset in agrum Florentinum, difficile eidem fuisset propter defensionem paratam & ordinatam ab Octo belli, qui cum Domino Johanne Malafretta & Domino Francisco Buda ducibus Brittonum jam contraxerant amicitiam, qui nullo modo descendissent in agrum Florentinum. Et etiam Florentini habebant ad eorum stipendia mille quadringentas lanceas & ducentos sagittarios equestres & mille pedites. Qui Cardinalis postquam cum exercitu fuit Cæsenæ, habitavit in murata, & Brittones milites in Civitate & Comitatu habitabant, qui incestibus, prædationibus, & violentiis molestabant Cæsenates Cives & rusticos, qui sæpius auxilium dicti Cardinalis implorantes reportabant bona verba, & non factas provisiones dictis violentiis. Unde Oppidani Cæsenæ Civitatis non valentes ulterius sustinere, captis armis insurrexerunt contra Brittones milites, & ex eis plusquam DCCC. interfecerunt, ita quod alii Brittones coacti fuerunt

Tom. XI/I.

relinquere Civitatem. Interim verò Dominus Galeottus interposuit se ad eos pacificandum. Et fecerunt concordiam cum Cardinale, jurando per capellum suum, quod omnibus pepercerat; & sic Cives & Populus Cæsenæ depositis armis securè stabant. Sed dictus Cardinalis crudelissimus clam vocavit ad se Dominum Johannem Aguth cum exercitu Anglicorum, & adunatis simul militibus Brittonibus & Anglicis, de mense Februarii dicti anni, præcepit ut caperent vindictam de Populo Cæsenæ; & intrantes in Civitate Cæsenæ, maxima cum inhumantate crudeliter masculos & fœminas & parvulos & infantes gladiis interfecerunt, nulli parentes. Et interfecta fuerunt tria millia, vel secundum aliquos quinque millia. Et tanta fuit maximè Brittonum crudelitas, quod in Ecclesiis & super altaria infantulos interficiebant, & unus miles Britto quum haberet ensẽ sanguine puerorum plenum in Ecclesia, cum ense percussit imaginem Sancti Antonii. Et statim favilla ignis super eum cecidit super corpus ejus, & paulatim corrodens & non valens extinguere, ductus rabie projecit se in mare, & ibidem dicto igne etiam paulatim consumtus fuit. Et sic Civitas Cæsenæ destructa fuit & spoliata, consentiente secretè dicto Domino Galeotto de Malatestis, ut postea faciliter posset consequi dominationem dictæ Civitatis destructæ, sicut consequutus fuit. Florentini creant Decem Officiales ad vendendum bona Ecclesiastica existentia sub dominio ipsorum, & vendiderunt. Osium & alia Oppida circum à militibus Ecclesiæ spoliantur, quia eis de stipendiis ab Ecclesia non solvebatur. Octo belli à Florentinis confirmantur in Officio, ex eo quia bene & egregiè gesserant bellum contra Ecclesiam cum eadem potestate, licet jam contra istos Octo aliqui Cives insurgerent, & non reformarentur. Et licet dicti Octo cum Papa omni cum sollicitudine quærent pacem per Oratores, eam non potuerunt consequi; unde etiam per sex alios menses fuerunt confirmati; & data fuit eis etiam potestas facere pacem cum Papa, ut eis videretur; unde Papa valde indignatus fuit, quia odio capitali habebat eos exortos. Et ulterius ordinaverunt dicti Octo, quod nullus de Societatibus Discipulorum posset se congregare in aliqua Ecclesia, ubi esset Societas Disciplinæ. Dominus Rodulfus de Camerino, qui cum fratre suo bene se gessit & strenuè, iterum à Florentinis confirmatur dux Belli. Florentini videntes intentionem Papæ circa bellum, congregaverunt Florentiæ omnes confœderatos Ligæ contra Papam. Et tandem deliberaverunt habere firmum & ratum circa bellum vel pacem quidquid deliberaretur per Octo belli Florentinorum.

Gregorius Papa XI. quum ad stipendia sua haberet in Italia exercitum Brittonum, & exercitum Anglicorum cum maxima multitudine, & tunc magis nominatorum militum conductorum, quàm omnes alii inter Christianos, cogitavit, quod si persona sua cum Curia veniret in Italiam, vires suæ deberent magis augeri. Et die XIII. Septembris MCCCCLXXVI. cum sua Curia discedens Avinione per mare venit Marfiliam. Et die XVIII. Octobris venit Genuam. Et dum ibi esset tempestate maris, petiit à Domino Dominico de Campo Fregoso Duce Genuæ & à Genuensibus, quod deberent expellere Florentinos, & nec cura eis facere negotiationes, & quod intrarent cum eo in fœdus contra Florentinos, & quod deberent liberare fratrem Regis Cypri, quem tenebant captum,

E e e e

tum,

cum, & quoddam deberent ei dare aliquos sagittarios. Quæ quatuor postulata ei fuerunt denegata; unde die XXVIII. dicti mensis Octobris cum tempestate recedens Genuâ ivit ad Portum Alfinum, & die IV. Novembris venit ad Portum Veneris, ubi stetit usque ad XVI. diem dicti mensis. Et una Galæa, in qua erat Cardinalis de Limogia, propter tempestatem rediit Genuam, & postea fregit in Scarlino; & interim Pisani & Lucani dictum Papam multum honorarunt. Et die XVII. discedens de Liburno & tempestate venit Luncheonem prope Elbam, & die XXII. prædicti mensis Novembris Cardinalis de Narbona mortuus est Pisis patrueilis Papæ, & fama fuit eum legasse quingenta millia Florenorum. Et his diebus una Galæa Reginæ Johannæ, in qua erat Cardinalis Fratrum Minorum, naufragium fecit in Portu Talamonis, & solum homines evaserunt. Et duæ Galææ Reginæ Johannæ, in quibus erant Cardinalis Florentinus & Cardinalis de Vernia, recedentes de Portu Herculis tempestate iverunt usque Gajetam. Et omnes aliæ Galææ fortuna divisæ sunt quærentes diversa loca, antequam venirent Cornetum, & aliquæ etiam submersæ sunt. Et postea Papa ex Lunchone semper cum tempestate venit Piombinum & postea Orbetulum. Et tandem die IV. Decembris venit Cornetum, ubi aliquantulum moratus fuit, & dimisit omnes Galæas, exceptis tribus Provincialium, quas retinuit ad defensam suam, quia Præfectus Vici in Civitate Vetere habebat tres naves armatas & spoliabat omnes transeuntes quia erat inimicus Papæ. Et interim quum Papa esset Corneti, Bulsena Oppidum defecit ab Ecclesia. Et statim Florentini milites conducti illuc accersiti fuerunt contra Papam. Et multas alias victorias Florentini etiam his diebus consequuti sunt. Gregorius Papa XI. prædictus quum esset Corneti, misit Florentiam, ut mitterentur ad eum Oratores Florentini illi, quos alias Avinione miserant ad eum. Et astu hoc fecit volens ostendere, quod prius quævisset pacem, antequam iniret bellum. Et statim dicti Oratores missi fuerunt Romam ad eum. Et deinde misit CCCC. equites Viterbium de mense Januarii, ut inferrent bellum. Sed Populus cum militibus Florentinis vertit eos in fugam, & ceperunt CC. eorum, inter quos fuerunt XX. Milites ad Aurum & LXXX. nobiles viri. Et tandem dictus Papa die XIII. Januarii dimisit Corneti Cardinalem Burgi Legatum Patrimonii & Marchiæ. Et abiens cum omnibus Prælatis, profectus est Romam die XVII. dicti mensis Januarii, & transeundo per Civitatem, omnes clamabant pacem, & ipse venerat ad bellum contra Florentinos. Florentini Oratores vocati à Papa, videlicet Dominus Pazinus de Strozis, Dominus Alexander de Antella, & Michaël Vannis Ser Lotti fuerunt Romæ die XXV. dicti mensis Januarii, & fuerunt recepti à Papa benignissimè ad osculum pacis & recommunicati. Et pluries eos habuit in convivio. Et post multa incassum tractata, re infecta reversi fuerunt Florentiam, ubi invenerunt Dominum Petrum de Gambacurtis, qui ad petitionem Papæ venerat pro pace tractanda. Et in præsentia sua & Oratorum Domini Bernabovis & aliorum confederatorum ligæ per Oratores Florentinos dictum fuit, quid & qualia contra omnem honestatem à Papa postulabantur. Unde concorditer & unanimiter deliberatum fuit, quod starent circa confirmationem Ligæ, & circa bellum, & circa custodiam Ci-

A vitatum Ligæ. Dominus Johannes Aguth cum DCCC. lanceis Anglicorum & D. sagittariis ad stipendia Ligæ & Florentinorum pro uno anno conducitur, cui pro dicto tempore promissum fuit sibi numerari CCL. millia Florenorum solvendum à Liga pro rata. Et audacia Gubernatorum Ecclesiæ aliquantulum diminuta fuit ex dictis militibus ab eis sublati. Gregorius Papa XI. misit Florentiam suos Oratores die X. Augusti, qui noluerunt nisi in congregatione Populi loqui, quâ congregatâ, ut seminarent scandala, dixerunt, Papam diligere Populum Florentinum, & semper voluisse pacem cum eis, sed malitiâ aliquorum Civium numquam potuit facere, qui ut facerent se divites semper quærebant bellum & discordias. Sed intellecta mala voluntate Papæ eis fuit responsum per Populum, quod Octo Cives belli bene omnia fecerant pro tutando Rempublicam Florentinam, quam Ecclesiastici voluerunt subvertere, & quod omnia fecerunt dicti Octo cum voluntate Populi, & sic delusi abierunt. Genuenses quum cogerentur à Papa expellere Florentinos, tandem permissum fuit, ut ibi stare possent decem Florentini, & ob hanc causam Oratores Florentini, videlicet Dominus Franciscus de Ranucinis Miles, & Dominus Lopus de Castiglione Judex, & Stoldus de Altovitis illuc missi fuerunt, & tamen res non bene propter discordiam Civium terminata fuit. Faventia Civitas per Astorem de Manfredis aufertur & capitur, cujus erat Dominus Marchio Ferrariæ, quam sibi vendiderat Dominus Johannes Aguth, ut supra dictum est. Vercelle Oppidum Galeatio de Vicecomitibus Papa concessit propter multam pecuniam, quam dictus Galeatus numeravit dicto Papæ, & sic illi homines fidelissimi Ecclesiæ ab Ecclesiasticis venduntur. Bolsena Oppidum, quod erat in foedere Ligæ, procurantibus quibusdam Oppidanis, à Papa recipitur, & fit Dominus ejus. Et statim à militibus Ecclesiæ spoliatur, & ductis captivis eam vacuam dimiserunt.

D Dominus Rodulfus de Camerino confederatus Ligæ, & Dux iterum confirmatus exercitus Florentinorum, ut superius dictum est, clam cum Papa fecit concordiam. Et quum obsideret Fabrianum cum militibus Ligæ, tandem ex conjuratione quorundam Fabrianorum creditum se adhærere Ligæ, intravit in Civitatem & dominationem ipsius per se cepit. Et licet Florentini pluries ad eum scripserint, ut dimitteret Fabrianum in sua libertate Civibus, numquam voluit; unde proditor declaratus fuit Florentiæ, in Turri Potestatis pictus per unum pedem pensus super furcas, & etiam per multa alia loca publica; & quum prius fuisset factus Civis Florentiæ, declaratus fuit rebellis. Florentini post prodicionem Domini Rodulfi de Camerino confestim miserunt in Marchiam Comitum Luzum cum militibus Ligæ, & etiam cum eo miserunt Dominum Sancti Severini, & Franciscum de Mileto & alios nobiles homines contra Oppida Domini Rodulfi. Et dum transirent per agrum Fuligni Populus Fuligni rumore facto interfecit Dominum Trinciam de Trincis de Fuligno Dominum ipsius cum titulo Ecclesiæ. Et projecerunt eum per fenestram super Plateam die XVIII. Septembris, & postea dictus Populus poenitentia ductus Conradum de Trincis reassumerunt in Dominum. Et deinde dictus Comes Luzus cum dictis equitibus & peditibus Ligæ castrametatus est in agro Terrarum dicti Domini Rodulfi, qui quum esset cum

Brit-

Brittonibus militibus Ecclesiæ, qui erant DC. lanceæ & cum aliis militibus quasi numero trium millium, egrediens de Camerino, misit chirothecam, quantum scilicet pugnae ad dictum Comitem Luzum, quo accepto statim uterque exercitus vi magna ceperunt pugnam, maximè propter Brittones nimium audaces. Et tandem Dominus Rodulfus datis tergis aufugit in Tolentinum Oppidum. Sed Comes Luzus prosequens victoriam ivit usque ad mœnia Camerini, & cepit Vexillum Domini Rodulfi, quod misit Florentiam. Et interfecti fuerunt plusquam CC. & plusquam mille equites capti. Et dictus Comes Luzus fecit tres milites ad Aurum. Et hæc pugna fuit de mense Octobris dicti anni. Octo belli à Populo Florentino de mense Julii dicti anni confirmantur pro aliis sex mensibus futuris, qui tamquam experti melius resisterent Papæ. Et interim unus eorum Vannes Francisci Magalotti moritur, & honorificè à Populo Florentino sepelitur, in cuius locum subrogatus fuit Simon Rainerii de Perutiis, qui tunc erat Orator ad Papam Gregorium, qui residebat Anagninæ, ut tractaret de pace. Dominus Johannes de Albergottis Episcopus Aretinus, quum maximè desideraret promoveri ad Cardinalatum, conjuram quamdam fecit in Civitate Aretina, ut seduceret dictam Civitatem ad devotionem Papæ, & die XXX. Augusti cum suis conjuratis rumorem fecit clamando; *Vivat Ecclesia*; unde Populus Aretinus e contra surrexit; *Vivat Populus & Libertas*; & dictum Episcopum cum suis conjuratis ejecerunt de Civitate. Et deinde Aretini fuerunt cum fœderatione Ligæ. Gregorius Papa XI. quum venisset in Italiam, ut recuperaret Terras Ecclesiæ, nedum illas non recuperavit cum auxilio Domini Rodulfi de Camerino, & Brittonum, sed etiam de mense Septembris perdidit Oppidum Sancti Lupidii in Marchia, ubi habitabant plusquam MD. homines, & Oppidum Sanctæ Mariæ in Giorgio, & Oppidum Serræ. Unde dictus Papa misit in Tusciam contra Florentinos Dominum Ramondum nepotem suum cum exercitu Brittonum. Et primò obsederunt Maremmam Oppidum, ut postea descenderent in agrum Florentinum. Sed Florentini confestim miserunt obviam Dominum Johannem Aguth cum suis Anglicis militibus, & adeò eos repressit, quòd eis fuit opus retrocedere. Et deinde dictus Dominus Johannes Aguth equitans versùs Perusium, descendit in Terras Ecclesiæ depopulando omnia. Et etiam isto tempore ager Domini Rodulfi spoliatus fuit. Porticum Oppidum Florentinorum de mense Octobris capitur à Mathæo de Portico, qui adhæsit se Domino Johanni de Barchettino. Genuenses quum mitterent decem Galæas in auxilium Imperatoris Constantinopolis contra Venetos, fuit semen futuri belli inter eos. Florentini Oratores redeuntes à Papa Gregorio, & non reportantes pacem die IV. Octobris, & deinde die VI. congregatus fuit Populus Florentinus, & unanimiter deliberatum fuit prosequi bellum contra Papam. Et iterum ultra tempus eis prorogatum confirmantur eos pro uno alio anno futuro, quod fuit augere invidiam inter Cives & seminare discordiam, ut inferius dicetur, mittendo Civitatem Florentinam in maximum periculum. Et deliberaverunt non servare interdictum cum consilio Doctorum decretorum, quum ex odio Papæ essent interdicti. Ac die VIII. Octobris fecerunt divinum Officium celebrari per Ecclesiasticos. Gregorius Papa VI. sentiens Florentinos paratos ad perfe-

Tym. XVI.

A verationem belli contra Ecclesiam conatus fuit dividere Bernabovem à Florentinis, & clam monstrando in eo fiduciam requisivit dictum Bernabovem, ut esset medius pacis. Sed jam multi cognoverunt astutiam suam, quæ non habuit effectum, quum præventus esset priùs à morte.

Anno Domini MCCCCLXXVIII. Gregorius Papa XI. pro pace tractanda misit Episcopum Urbensem Florentiam, & deinde ad Dominum Bernabovem, ut deberet sumere in se hoc onus & tractatus pacis. Unde dictus Bernabos volens eam concludere, venit Sarezanam Oppidum, ubi congregati fuerunt omnes Oratores cum pleno mandato, videlicet Cardinalis de Amienfa, & Archiepiscopus Narbonensis confanguineus Papæ, Oratores & Legati Papæ, & Oratores Communis Florentiæ cum aliis Oratoribus confœderatis Ligæ. Et Oratores Regis Franciæ, Comes Brennæ, & Archiepiscopus de Laon, & unus Miles, & unus suus Secretarius, tamquam mediatores, & Oratores Reginæ Johannæ, & Dominus Otto Dux de Brunfwich suus maritus, & Dominus Nicolaus de Neapoli. Et die XII. Martii quum essent Sarezani omnes congregati, tractatum fuit, quòd omnes Collegati Ligæ Florentinorum & Bernabovis haberent solvere pro restauratione octingenta millia Florenorum in spatio quatuor vel quinque annorum, quorum majorem partem Florentini deberent solvere, & aliam partem alii Collegati Ligæ. Et dictus Bernabos sollicitabat concludere, quia de dicta quantitate debebat habere à Papa propter Civitatem Bononiæ; quam tamen Florentini noluerunt concludere, nisi priùs tres ipsorum irent Florentiam ad notificandum prædicta. Interim verò die XXVII. Martii dicti Anni MCCCCLXXVIII. miraculosè secundâ horâ noctis pulsata fuit Porta Sancti Fridiani Florentiæ, dum expectabatur conclusio pacis, in qua Porta erant Custodes expectantes per portellum Cursores venientes, si qui venirent. Et deinde clamatum fuit: *aperite portellum citò, quia habemus bona nova cum olivo*. Et hæc vox non tantum à custodibus januæ, quantum etiam à quibusdam aliis audita fuit. Qui egredientes de habitationibus, cœperunt clamare: *olivum habemus & pacem*. Et statim fama fuit per totam Civitatem, & egrediebantur homines cum luminibus, & cœperunt facere ignes cum maximo gaudio. Et quum custodes aperirent portellum, & neminem viderent, qui priùs clamaverat, clauserunt. Et tunc Domini Priores nihil aliud sentientes, per præconem præceperunt omnibus, ut redirent ad habitationes suas, nec liceret cuiquam extra pernoctare, tantum jam erat Populus commotus; unde quasi omnes stupefacti redierunt domum. Sed ut dicetur, eadem horâ dictus Papa Gregorius XI. & die, mortuus est Romæ. Et postea fuerunt literæ, quibus significabatur ipsum Gregorium Papam ægrotare. Et eadem nocte Palatium Papæ Avinione pro majori parte igne ignoto unde veniret, destructum fuit. Unde Florentini audientes infirmitatem Papæ, scripserunt Oratoribus suis, ut non firmarent pacem, quousque haberent veritatem mortis Papæ. Et postea fuerunt literæ die primo mensis Aprilis, quibus significabatur, Papam mortuum ex morbo petra dictâ horâ secundâ noctis, & die XXVII. mensis Martii MCCCCLXXVIII. quando janua Portæ Sancti Fridiani de Florentia pulsata fuit miraculosè. Et sepultus fuit Romæ. Fabrianum Oppidum de mense Februarii, quod vi tenebat

Eeee 2 Do-

Dominus Rodulfus de Camerino capitur à militibus Ligæ, & spoliatur fugatis militibus Domini Rudolphi. Gregorii Papæ XI. mors satis fuit grata Florentinis, quia inimicissimus erat Florentinorum, & licet pax fuisset firmata, & habuisset illos octingentos mille Florenos, tamen postea non habuisset firmam, & fortasse cum quibusdam Civibus Florentinis malè contentis de bello contra Ecclesiam fortasse subvertisset, vel ad nihilum reduxisset libertatem Florentinam. Et statim intellecta morte Papæ Cardinalis & omnes Oratores, qui erant Sarezanæ, non conclusa pace cum Domino Bernabovæ abierunt. Bononienfes non obstante confœderatione facta cum Liga Domini Bernabovæ & Florentinorum, congregarunt se numero DCLXXVI. homines ante mortem dicti Papæ Gregorii XI. Et deliberarunt omnimodo habere inducias seu pacem cum Papa, non obstante confœderatione facta cum Liga: hoc tamen adjecto, quod non facerent contra Florentinos, unde Florentini Oratores, qui Bononiæ erant, cum equitibus & peditibus suis, qui ibi erant, statim indignati recesserunt, considerata eorum instabilitate, quia non memores erant accepti beneficii.

Gregorio Papa XI. mortuo & celebratis obsequiis suis Romæ, Populus Romanus congregavit se, & instanter & instantissimè pluries rogaverunt omnes Cardinales, ut deberent eligere in Papam, Romanum, seu unum Italicum, & reportarunt bona verba, licet in publicis locis aliqui Romani palàm dicerent: *Volumus omnino unum Papam Romanum*. Unde Cardinales antequam clauderentur in Conclavi, scientes mobilitatem dicti Populi, & levitates sine consideratione aliqua, congregarunt se in Ecclesia Sancti Juliani, & ibidem Cardinales ultramontani commiserunt Cardinali de Limogia, qui erat homo prudentissimus & callidus, & superabat omnes alios, quod cogitaret & ordinaret, quomodo possent deludere Populum Romanum fingendo facere Papam, sicut petebat. Qui Cardinalis habuit colloquium cum Domino Bartholomæo Archiepiscopo Bari Cive Neapolitano, qui post pueritiam semper steterat Avinione in Curia Papæ, & longo tempore fuerat Vicarius Cardinalis Pampelonæ Vicecancellarii Papæ, & semper fuerat honoratus in Curia Papæ. Et ab eo petiit, quem modum Cardinales poterant tenere in adhærendo voluntati Populi Romani, ut Curia Romana non destrueretur. Et tandem dictus Dominus Bartholomæus consuluit, quod fîctè verbo eligerent unum Italicum, & factò & revera unum ultramontanum. Quod consilium quum dictus Cardinalis approbaret, quia reputabat dictum Dominum Bartholomæum hominem purum & fidum, postea Cardinales fuerunt conclusi in Conclavi; & quum ibi per plures dies steterent, ut ostenderent gravitatem facti & non fictionem, omnes ultramontani Cardinales vocibus suis elegerunt dictum Dominum Bartholomæum tamquam hominem aptum ad eorum voluntatem. Et statim miserunt pro eo. Interim Cardinalis de Urfinis, qui quærebat Papatum, faciens se ad fenestram Conclavis, dixit Populo Romano & amicis suis, qui circum adstabant, & expectabant eum in Papam, quod erat electus unus ultramontanus in Papam. Unde isti Romani cum maxima multitudine Populi & impetu intrarunt, ubi erant Cardinales, & statim dicti Cardinales coacti fuerunt abire per tecta, contra quos etiam mittebant & ejiciebant sagittas, ut eis immitterent terrorem. Et in fine ut Populus Romanus quiesceret, de-

A claraverunt Populo, quod elegerant in Papam Dominum Bartholomæum de Neapoli Archiepiscopum Bari de mense Aprilis & die XI. dicti Anni MCCCLXXVIII. Et nominaverunt eum Urbanum VI. Et sic Populus Romanus quievit. Florentini audientes creationem Papæ elegerunt suos Oratores ad eum, & ut removerent omnem indignationem, servaverunt interdictum, quod prius removerant, & omnino deliberarunt habere pacem cum eo. Et abierunt Oratores Florentini de Civitate Florentina die XVII. Maji, videlicet Dominus Donatus de Bernabovis Doctor, Bindus Domini Jacobi de Bardis, Dominus Alexander de Antella Doctor, Dominus Mainardus de Cavalcantibus Miles, Verius Cambii de Medicis, Matthæus Jacobi Arrigi, & Dominus Pazinus de Strozii Miles, & Stoldus Domini Bindi de Altovitis. Cardinales XIV. ultramontani, quum Urbanus Papa esset Tivoli de mense Julii, recesserunt ab eo, & iverunt Anagniam, & deinde ad Oppidum Fundi. Et scripserunt omnibus Christianis, quomodo Urbanus VI. non erat verus Papa. Et miserunt etiam contra eum exercitum Brittonum & contra Romanos. Et postea dictus Urbanus VI. rediit Romam, sed Cardinales tenebant Castrum Sancti Angeli. Interim verò Cardinalis Sancti Petri, & Cardinalis Mediolanensis, & Cardinalis de Urfinis, & Cardinalis de Corfinis Florentinus, miserunt se mediatores inter eos & Papam, sed nihil profecerunt. Et dictus Cardinalis Sancti Petri de mense Septembris mortuus est. Et Papa Urbanus VI. remansit solus.

Clemens Antipapa VII. in Papam eligitur in Oppido Fundi die XXVII. Septembris à Cardinalibus, ultramontanis. Hic quod dicebatur Cardinalis Gebennensis, frater Comitis Gebennarum, qui prius etiam in Italiam conduxit Brittones milites contra Florentinos, & in Civitate Cæsennæ fecit fieri illam inhumanitatem crudelitatis & homicidiorum, ut supra dictum est. Hic etiam vendidit Vercellæ Oppidum, & alia Oppida Comitatus Placentiæ Domino Galeatio de Vicecomitibus. Hic postea conduxit Cardinales, & suam Curiam Avinionem, & ibi stetit cum obedientia Francigenarum & aliorum quorundam ultramontanorum. Urbanus Papa VI. remansit Romæ & pronuntiavit XXIX. Cardinales ex diversis partibus Christianorum. Et sic divisa est Ecclesia. Et licet Cardinales ad omnes Christianos scripserint Papam Urbanum non esse Papam, licet prius scripserint in principio sue creationis eum esse Papam omnibus Christianis, ideo ab omnibus Christianis reputatus fuit Urbanus VI. Papa, exceptis Francigenis, & quibusdam aliis ultramontanis. Galeatius de Vicecomitibus Papæ moritur de mense Augusti, & Dominus Johannes Galeatius Comes de Virtù ejus filius successit Dominus. Urbanus Papa VI. die XXIX. Augusti, reconciliavit Florentinos cum pace, & annullavit omnes processus factos contra eos à Papa Gregorio XI. & removit interdictum; & habitis prius & factis quibusdam cautionibus, & maxime quod restituerent bona Ecclesiastica, quæ prius vendiderant de Anno præterito, deinde misit in Alamanniam Cardinalem Ravennæ ad prædicandum contra Antipapam, Perusini cum Papa Urbano VI. faciunt pacem, & ab eo cum Ecclesia reconciliantur. Interim etiam Antipapa tres Italos, & tres ultramontanos pronuntiavit Cardinales. Florentina Civitas quum per multos annos fuisset molestata per Capitaneos partis Guelfæ, qui movebant Cives & privabant eos officiis, & op-

primebant artifices, tandem die primo Maji MCCCCLXXVIII. fuit Vexillifer Justitiæ Silvester Domini Alamanni de Medicis, qui dispositus erat remove rabiem quorundam Civium, qui sub nomine partis Guelfæ molestant alios, de quibus infra dicitur. Et quum Artifices congregati in eorum mansione Artium peterent, quod Capitanei partis Guelfæ non haberent potestatem movendi & privandi de officiis alios Guelfos, per Dominos fuit modificata eorum potestas per consilia Populi, & quod Magnates non possent exercere officia exceptis illis partis Guelfæ. Et deinde Artifices volentes vivere securè, die XX. dicti mensis cum suis Consulibus congregaverunt se ad habitationes Artium suarum, ut providerent contra istos molestantes eos, & quod lex subrogaretur, & ad hoc faciendum daretur potestas Dominis & Collegiis & Capitaneis partis Guelfæ, & uni pro capituline singularum Artium & Decem libertatis. Et die sequenti scilicet XXI. volentes per consilia approbare dictam legem & potestatem Civitatis reformandæ per præfatos, & essent congregati in Palatio, rumor factus fuit in Populo, & clamabant: *Vivat libertas, & interficiantur Tyranni & proditores*. Unde omnes artifices cujuslibet Artis cum vexillis suis statim fuerunt super Plateam Dominorum; & dum sic starent, Populus cum igne destruxerunt domos, & prius etiam spoliaverunt, Caroli de Strozii, Domini Lapi de Castiglionchio, Petri Philippi de Albizis, & aliquorum etiam suorum confortum, Nicolai de Soderinis, Mastini, Domini Ristori de Canigianis, Domini Gerardi de Bondelmontibus, loco Domini Benghi, Simonis Accurri de Pazis loco Antonii Guidotti confortis sui, Miglioris de Guadagnis, Bonaviti de Serraglis, & Alexandri de Bondelmontibus. Domus tantum spoliatae fuerunt, & Atrium seu Logiam de Bondelmontibus igne consumserunt. Et etiam alio odio populari Dominus Philippus de Corfinis, & Dominus Coppo Cionis del Cane & fratres spoliati fuerunt, & etiam spoliaverunt Monasterium Eremitarum Anglorum, interficiendo unum. Conversum, quoniam illuc miserant Cives multas suas opes & maximi valoris. Et cum maxima pugna volebant igne destruere Cameram Communis, nisi Domini magna vi defendissent. Nam volebant deprædari ærarium, & omnes scripturas & condemnationes comburere.

Et postea alio die congregatus fuit exercitus Fiamingorum & exulum & Ciomporum. Et posuerunt unum pileum super unam lanceam, & dicebatur Societas del Cappello; & iverunt ad Ecclesiam Majorem, & deprædati fuerunt Sacrestiam, & multa alia loca Civitatis spoliaverunt. Unde Domini Priores fecerunt, ut aliqui Vexilliferi Societatum cum Rectoribus & Officialibus, & multitudine Populi, pugnantes & resistentes cum præfatis eos verterunt in fugam, & aliquos ipsorum ceperunt, & unum in Platea Dominorum Priorum, & alium in Foro Veteri, & alium in Prato Omnium Sanctorum, & alium in Platea Sanctæ Mariæ Novellæ laqueo suspenderunt. Et deinde præfata lex & potestas per consilia approbata fuit. Et statim Silvester Domini Alamanni de Medicis, & Vexillifer justitiæ, & Domini, & Collegia, & Capitanei partis Guelfæ, & Decem Libertatis, & unus pro singulis Artibus, quibus data erat potestas reformandi Civitatem, congregati sunt, & fecerunt rebellem Dominum Lapum de Castiglionchio, & suos confortes magnates, & similiter Petrum Philippi de Albizis, & Masium nepo-

A tem suum fecerunt Magnates, & similiter Bonavirum de Serraglis, Carolum de Strozii, & Stroziam filium suum, Dominum Ristorem de Canigianis. Et postea etiam ad certum tempus removerunt ab officiis & regimine Civitatis & partis Guelfæ Magistrum Petrum, Masium de Antilla, Johannem Giagii, & Johannem Pieri Bandini, Nicolaum Sandri de Bardis, Annibaldum de Strozii, Antonium Nicolai Ridolfi, Dominum Johannem de Ricciis, & plures alios quasi numero XC. Et addiderunt etiam tempus & Ricciis & Albizis, quod non possent uti officiis. Et circa monitiones & privationes reipublicæ fecerunt, quod possent habere recursum ad Dominos & Collegia. Et restituerunt LII. ex Familiis, qui fuerant moniti & ejecti. Et confirmaverunt ordinationes justitiæ pro duobus annis. Et die VIII. Julii dicti Anni reformarunt Civitatem circa omnia officia Civitatis & Comitatus, & multos de Magnatibus fecerunt Populares. Et etiam relegaverunt XXX. Cives ad diversa loca, & fecerunt fieri novum scrutinium partis Guelfæ. Isti etiam Cives poena capitali damnati fuerunt; videlicet Dominus Donatus de Barbadoris utriusque juris Doctor, Petrus Philippi de Albizis, Dominus Gregorius Pagnozi de Tornaquincis, Dominus Jacobus Thomassii de Sacchettis, Masinus Simonetti, Cyprianus Lipozi Johannis, Philippus Blasii de Strozii, Pigellus Vincilli. Die primo mensis Julii intraverunt Priores novi, & Luissius de Guicciardinis fuit Vexillifer justitiæ. Et die IX. dicti mensis quum Artifices propter res & reformationes factas non viderent se esse satis securos, dederunt aliam legem Dominis, videlicet quod nullus posset admoneri seu rejici, qui fuisset in officiis Civitatis à tempore Anni Domini MCCCXII. usque in hodiernum diem; in qua etiam plura alia continebantur. Et quum non probaretur, facto rumore in Populo statim approbatæ fuerunt conditiones omnes dictæ legis. Et non contenti Artifices supradictæ legis, etiam aliud, quotidie congregantes, quærebant, licet XVIII. die dicti mensis fuisset novum, quod interdictum sublatum fuerat à Papa Urbano VI. Unde Domini Priores volentes remove dictas congregationes Artificum commiserunt, ut quatuor Ciompi Artes lanæ fuissent capti, quod dicebantur principes conjuræ, & nocte fuerunt per torturam valde molestati. Unde die XX. dicti mensis factus fuit rumor in Populo, & Plebeji Camaldolis, & Sancti Petri Gattorini, & Belletri, cum maxima multitudine venerunt super plateam Dominorum Priorum. Et petierunt, quod dicti quatuor capti liberarentur. Et quum Domini resisterent, cum impetu cucurrerunt domum Loissii de Guicciardinis, & igne cum omnibus suis opibus destruxerunt. Et revertentes super plateam, statim illi quatuor capti fuerunt liberati. Et postea cum impetu vi abstulerunt Vexillum justitiæ ab Exsequutore Populi, & cum illo iverunt domum Alexandri Nicolai de Albizis, & suum Palatium igne destruxerunt cum omnibus suis opibus, quæ valebant plusquam quatuor millia Florenorum. Et similiter igne destruxerunt domos & bona Dominici Berti Ugolini, & Simonis Raineri de Peruzis, & Michaëlis Vannis Ser Lotti, & Domini Philippi Corfini, & Antonii Nicolai Cionis Rodulfi, & filiorum Philippi Cionis del Cane, & Andreæ Segnini Baldesi, & Ser Petri Notarii Reformationum; & etiam destruxerunt domum Bonaccursii Lappi Johannis, nisi quod à vicinis fuit defenata. Et tota die nil aliud fece-

fecerunt; & tanta paulatim multitudo congregata fuit, ut timeretur, ne tota Civitas destrueretur.

Et dicto die rumore plebeji Populi & infimi, Silvester Domini Alamanni de Medicis factus fuit Miles à Domino Rosso de Ricciis super Plateam Dominorum. Et postea factus fuit Miles Thomafius de Stroziis à dicto Domino Silvestro. Et postea clamaverunt: *Fiant Milites Octo belli, & alii Cives*. Et isto modo facti fuerunt Milites tumultu Populi LX. Cives, inter quos Milites facti fuerunt Loifius de Guicciardinis tunc Vexillifer iustitiæ, & Simon Rainerii, & Alexander de Albizis, quorum domus prius fuerunt igne destructæ, & Guarientes Marignolli, & Georgius de Scalis, & alii Nobiles, & populares, & mercatores, & unus Populi minuti, videlicet Dominus Guido Bandiera, & unus de Artibus minoribus, videlicet Dominus Verius. Et non ponentes finem prædictis Militibus novellis factis, cum dicto Vexillifero ivērunt ad Palatium Domini Stephani, & ibidem pernoctantes cœperunt contra factos Milites habere colloquia. Unde multi sic novelli Milites facti libentissimè appetebant non esse factos. Et in dicta nocte creaverunt XXX. Syndicos Populi infimi, inter quos fuerunt aliqui eorum, amici de Artibus majoribus, & petierunt quòd semper duo ex Artibus minoribus infimi Populi essent de Prioribus, & quòd Libri mortis suffocarentur, vel saltem per decennium sine usura unicuique restitueretur vera fors. Et mane facto responderunt Domini Priores Syndicis, quòd erant contenti, quòd Populus daret unam petitionem, & ipsi darent aliam. Et timentes quòd Artifices non essent cum eis, cum minis miserunt, quòd omnes Artes cum Vexillis venirent ad eos, & statim cum Vexillis suis ad eos ivērunt, excepta Arte Lanæ. Et ante Tertias diei XXI. dicti mensis, movit se Populus cum Vexillifero iustitiæ, & omnes Artifices cum Vexilliferis Artium, & maximo cum impetu ivērunt ad Palatium Potestatis, ubi erat Dominus Johannes filius Marchionis de Monte Dopo; & vi expugnantes omnia sua bona cum omnibus Libris & statutis, igne consumserunt, & similiter igne suffocaverunt omnes scripturas, quæ erant in apothecis Notariorum prope Palatium, & etiam illas, quæ erant in Palatio Artis Lanæ, & etiam illas Officialis Grasciæ. Et postea firmarunt se super Plateam Dominorum Priorum, & miserunt suas petitiones ad eos, quæ statim fuerunt approbatæ, ne eorum domus destruerentur, ut minabantur eis. Et adveniente sero cum dicto Vexillo iustitiæ, & aliis Vexillis Artium ivērunt ad Palatium Potestatis, & tot ibidem pernoctarunt, quot potuerunt stare. Et mane facto petitiones approbatæ per Consilia fuerunt, & Populus magis insurgens clamaverunt, quòd Domini Priores abdicarent se & dimitterent Palatium, & quum jam unus ex dictis Prioribus fuisset loquutus cum Populo, alii timentes, licet bene munivissent Palatium, tamen habita publica fide ab eis abierunt de Palatio, & Populus cepit dominium Palatii diei XXII. dicti mensis Junii. Et statim voce Populi factus fuit Vexillifer Michaël Landi factor Artis Lanæ, homo magni sensus, astutus, & principalis hujus seditionis Populi. Qui statim nomine suo per præconem ad sonum campanæ fecit convocari Populum ad publicum colloquium, & servatis servandis, sedens in pulpito ante Palatium, ad vocem Populi confirmatus fuit Vexillifer iustitiæ per totum mensem Augusti futu-

ri, & etiam data fuit ei, & Capitaneis partis Guelfæ, & Octo belli, & Syndicis Artium, & Populi infimi & plebeji, omnis potestas & auctoritas reformandi Civitatem & Comitatum, ut eis placeret. Qui postea omnes sic electi die XXIII. sequenti dicti mensis, die Veneris Junii, concorditer elegerunt Octo Priores cum eo Vexillifero, & similiter elegerunt XVI. Vexilliferos Societatum usque ad diem VIII. exclusivè duraturos, & XII. bonos viros duraturos usque ad diem XIV. inclusivè, removendo omnes alios, qui prius erant in officio.

Et mane sequenti super Plateam more solito juraverunt officium, & dederunt Vexilla Vexilliferis Societatis, & postea per Præconem præceperunt omnibus, ut aperirent apothecas. Et postea Populus fecit tres Artes novas. Una erat Sutorum, Cimatum, Barbitonorum, Racamatorum, & Textorum Drappi. Alia erat Curdatorum, & Tratorum. Tertia erat Populi infimi, & multæ fuerunt discordiæ inter Artifices propter ista membra divisa. Et postea illi habentes baliam, restituerunt omnes, qui fuerant prius moniti & ejecti à Capitaneis partis Guelfæ. Et removerunt omnia officia, & imbursementes; & de novo imbursementes & fecerunt omnia officia, & quòd esset Vexillifer iustitiæ, & quatuor Priores de Artibus majoribus, & nihil operantibus cum eis, & duo de Artibus minoribus, & duo de Artibus minutis, & sic æqualiter fieret de omnibus aliis officiis. Et non contentus Populus, diviserunt, quòd tertia pars esset Artium majorum, & alia tertia pars Artium minorum, & alia tertia pars Artium infimarum, & quòd quælibet istarum partium pro rata haberet Vexilliferum iustitiæ. Et sic reformata fuit Civitas per superscriptos, & etiam Comitatus usque ad diem XXI. dicti mensis Augusti. Et etiam sublata fuit potestas faciendi arma, exceptis illis Syndicis; unde indignatio orta fuit inter Consules Artium & dictos Syndicos. Et deinde illi habentes baliam constituerunt, quòd omnes essent consortes & ferrent una arma, & possent ferre arma. Et multi fuerunt deputati ad multa officia, & quòd nihil per unum annum posset provideri, nisi prius deliberaretur per dictos Syndicos. Unde contra eos indignatio crevit per Populum universum, & maxime per Populum infimum. Unde die XXVIII. dicti mensis Augusti, Populus infimus plusquam MM. homines congregati sunt in Platea Sancti Marci, & venerunt ad Plateam Dominorum, & etiam venerunt aliqui Vexilliferi Artium, & positi fuerunt super pulpitem Dominorum; & Vexillum iustitiæ Populi infimi semper portabatur per Plateam Dominorum, & sociabatur à Rectoribus, & Domino Luca de Panzano. Et dederunt quandam petitionem, & repente fuit approbata secundum voluntatem eorum. Et illi de balia etiam relegaverunt XXX. Cives eis suspectos ad diversa loca. Et clamabant contra multos. Et finaliter dederunt unam petitionem Dominis, & promissum fuit eis, quòd Domini Novelli eam confirmarent; unde Populus recessit, & magna pars ipsorum ivit ad Sanctum Marcum, ut providerent quid haberent agere. Et die sequenti XXIX. dicti mensis congregaverunt se in Sancta Maria Novella, & elegerunt octo ex eis, & nominarunt eos Octo balia, & dederunt eis XVI. Consultores, & præceperunt quòd singulæ Artes mitterent ad eos duos Consules, & dixerunt eis, quòd volebant facere aliquas deliberationes, quas firmaverant. Et di-

Et Octo quum audirent Campanam pulsantem pro extrahendo Dominos novos, cum maxima multitudine armatorum iverunt super Plateam. Dominorum, & voluerunt quoddam illi, qui erant extracti de Dominis vel de Vexilliferis, ab eis approbarentur, alias removerentur; & sic factum fuit, & hora tardâ abierunt.

Et die sequenti XXX. dicti mensis, dicti Octo congregati in Sancta Maria Novella iterum miserunt pro duobus Consulibus singulorum Artium, qui nondum extracti fecerunt per Dominos statim trahi, & missi fuerunt ad eos, quia cum antiquis volebant tractare. Et quum duo Consulum novorum irent ad eos nomine aliorum, responsum fuit eis, quoddam sine eis volebant deliberare, & per se ipsos concluderunt certas provisiones. Et postea dicti Octo miserunt sex eorum in Palatium ad Dominos Priores, quos voluerunt approbare quasdam petitiones, & fecerunt, quoddam Priores antiqui & novi juraverunt illas approbare, sicut dicti Octo balie constituerant. Quibus abeuntibus indignati Domini cum Collegiis deliberarunt, quoddam die sequenti videlicet XXXI. dicti mensis Augusti omnes Artes cum Vexillis suis venirent ad Plateam, & multi etiam Comitatus vocati à Dominis venerunt, & clamaverunt: *Vivant Artes & Populus*. Et Dominus Georgius factus fuit custos Turris Dominorum; & Domini cum Collegiis, & omnes Artes ad unam venerunt voluntatem, quoddam nullo modo volebant vivere sub tali tyrannide, pulsando tunc Campanam. Et dum Artifices Portæ Sanctæ Mariæ cum eorum Vexillo venirent ad Plateam, & essent in Foro Novo, multi sagittarii cum Vexillo Populi infimi, coacti à dictis Artificibus, & aliqui eorum etiam interfecti, missi fuerunt in fugam. Et fugientes clamabant: *Vivat Populus infimus, & fiat vindicta de injuria*. Interim Michael Landi Vexillifer antiquus justitiæ, quum essent duo ex dictis Octo balie in Palatio, & multa minarentur, accepto ense unum vulneravit, persequens eum usque in Salam magnorum virorum, dicendo: *interficiam iste proditor*. Et postea accepto Vexillo justitiæ, & illo libertatis cum Benedicto de Carlona, & cum maxima multitudine Populi exiens de Palatio eques ivit per totam Civitatem, clamando: *Vivant Artes & Populus, & interficiantur proditores, qui volebant facere Tyrannum in Civitate*. Et tantum omnes Artifices erant contra dictos Octo balie, quoddam eos comedisent. Et aliqui dixerunt, quoddam volebant facere Dominum Marchionem Ferrariæ, aliqui Dominum Bartholomæum Meducci. Et deinde reversi ad Plateam, præcepto Dominorum Priorum omnia Vexilla omnium Artium fuerunt posita ad fenestras Dominorum Priorum, excepto illo Vexillo Populi infimi; qui nolentes obedire, tandem inceptâ pugna, octo ipsorum fuerunt interfecti, & multi vulnerati & ejecti de Platea & missi in fugam. Et deinde Artifices cum Vexillo libertatis profecti sunt in Camaldulem, clamando: *Vivant Artes, & Populus*. Et eodem die XXXI. quum præcepto Dominorum venirent ad Plateam, & ibi esset Dominus Georgius de Scalis, Dominus Meus Cocchi, & aliqui de Spinis, & de Gianfiliacciis, à sagittariis Populi infimi fuerunt expulsi, usque in Portam Rossani, & fuit vulneratus Dominus Meus, & Dominus Philippus de Tosis fuit interfectus, & similiter Dominus Rossus de Ricciis fuit vulneratus. Et postea totam noctem custodierunt Civitatem, & mane facto omnes Artifices ar-

mati, & similiter Vexilliferi Societatum cum maxima comitiva, & C. lanceæ equitum conductorum fuerunt pedes super Plateam. Et novelli Domini sine pulsatione campanæ ceperunt officium, sociatis aliis antiquis Dominis Prioribus domum, sine aliqua solemnitate solita. Et Vexillifer justitiæ fuit Bartholus Baracchi Textor pannorum; & Michaeli Lando antiquo Vexillifero à Dominis novis fuit donatus unus equus, unus clypeus cum armis Populi, & una lancea, & valde honoratus fuit ab eis. Priores Artium in principio mensis Septembris dicti anni, statim congregaverunt Consules XXI. Artium & trium novarum Artium additarum Populi infimi. Et cum eorum Collegiis deliberaverunt, quoddam Bartholomæus Baracchi Textor pannorum Vexillifer justitiæ, & unus alius de Prioribus pro Artibus infimorum nuper factis, sic extracti abdicarent se, & remoti fuerunt, & loco ipsorum extracti fuerunt duo alii de aliis Artibus, & removerunt illas tres Artes Populi infimi, & privaverunt omnibus officiis Communis, excepto Michaeli Landi, & Ghiotto Secciani, qui contra infimos bene se gesserant. Et quoddam Artes essent septem majores & sexdecim minores. Et quatuor Priores essent de Artibus majoribus, & alii quatuor de Artibus minoribus, & Vexillifer justitiæ una vice esset de Artibus majoribus, & alia vice de Artibus minoribus; & Vexilliferi Societatum essent septem de majoribus & novem de minoribus, & duodecim boni viri essent de majoribus quinque, & septem de minoribus.

Et eodem die post Vesperas Campana Populi sonante, vocatus fuit Populus super Plateam ad colloquutionem. Et omnia prædicta fuerunt approbata per Populum, & rogatus fuit Ser Vivianus Notarius Reformationum. Et Præpositus Dominorum Priorum dedit Vexillum Libertatis Populi Capitaneo Populi, & præceperunt Populo, ut eum omnes sequerentur, & cum Vexilliferis Societatum iverunt per totam Civitatem clamando: *Vivant Artes & Populus*. Et iverunt ad partes Belletri cum militibus conductis fugando Scardazeros, & Texardolos, & alios Populi infimi, & multi viles homines abierunt de Civitate Florentina. Et eodem die ceperunt quemdam juvenem, qui interfecerat quemdam de Asinis, & tribus horis capite truncatus fuit. Et eodem die fuerunt electi octo Cives ad persequendum istos infimos Ciompos, qui fecerant præfatas seditiones, qui die nocteque euntes per Civitatem & Comitatum cum equitibus & peditibus diligentem faciebant custodiam. Et die IV. dicti mensis, Domini Priores congregaverunt maximam multitudinem Civium petendo consilium, quomodo res publica deberet gubernari; quoddam multum placuit Civibus, quum per septem menses præteritos hoc non fuerit factum, maximè causâ Domini Lapi de Castiglionchio & aliorum, qui monendo Cives tyrannizabant. Die V. dicti mensis Septembris, unus de Officio Octo guerræ, qui fuit vulneratus à Michaeli Landi tunc Vexillifero justitiæ, & etiam unus alter de dictis Octo balie, sententiâ Dominorum Priorum super Plateam capite truncati fuerunt. Et die VIII. Vexilliferi Societatum ceperunt Officium super Plateam, & die X. quum Domini posuissent concordiam inter Artes XIV. minores, & inter Artes infimorum additas, restituerunt unicuique Arti suum Vexillum, quæ steterant usque ad præsentem diem ad fenestras Palatii Dominorum; & cum maximo gaudio Artifices &

& unusquisque portavit ad Artem suam. Et postea Domini cum Collegiis & Consulibus Artium dederunt potestatem & auctoritatem Potestati, quod inquireret omnes, qui fecerant rumorem in Civitate usque ad diem XXV. Augusti proximè præteriti, & deinde fuerunt inquisiti XLIV. homines, & tantum duo innocentes comparuerunt. Et liberati fuerunt, & alii XLII. fuerunt facti rebelles & condemnati in personis & bonis, inter quos fuerunt sex octo balie, qui stabant in Sancta Maria Novella, & Annibaldus de Strozis, & Ser Agnolus Latini, & Dominus Lucas de Panzano. Die XXII. dicti mensis Septembris, Priores cum Consiliis deliberaverunt, quod illi, qui fuerunt facti milites rumore Populi, iterum fierent, si vellent acceptare, auctoritate Populi. Et deinde die XVIII. Octobris dicti anni, fuerunt facti milites Aurei super Plateam impulpito Dominorum Priorum ibidem præsentium, per Dominum Fantinum de Venetiis tunc Potestatem Florentiæ. Et fuerunt isti, videlicet: Dominus Alexander, & Dominus Vieri de Bardis, Dominus Guido de Machiavellis, Dominus Arnaldus de Mannellis, Dominus Benedictus & Dominus Antonius de Albertis, Dominus Philippus de Magalottis, Dominus Jacobus de Sacchetti, Dominus Bettinus de Covonibus, Dominus Johannes de Zaris, Dominus Pierius Benini, Dominus Foreses de Salvatis, Dominus Johannes Rinuccii, Dominus Thomas de Strozis, Dominus Guccius Cini Bartholini, Dominus Meus de Cocchis, Dominus Georgius de Scalas, Dominus Franciscus de Spinis, Dominus Johannes de Oricellariis, Dominus Gregorius de Tornaquincis, Dominus Robertus de Aldobrandinis, Dominus Palmerius de Altovitis, Dominus Jacobus del Biada, Dominus Nicolaus Alexii, Dominus Silvester, & Dominus Verius de Medicis, Dominus Matthæus Frederici Soldi, Dominus Franciscus de Albicis, Dominus Thomas Nerii Philippi, Dominus Blasius de Guasconibus, qui omnes fuerunt numero XXX. & omnes juraverunt esse fideles statui Florentino. Et eodem die celebratum etiam fuit festum Sancti Johannis, quod dimissam fuerat propter novitates & rumores dictos. Et omnes fuerunt in prandio cum Prioribus, & postea equitantes per Civitatem, unusquisque ivit domum suam. Die XXIV. Octobris, publicata fuit pax facta cum Papa Urbano VI. & Ecclesia. Et venerunt Florentiam Episcopus Vulterranus, & unus alter Religiosus, Legati Papæ, & Pœnitentarii; & absolverunt omnes habita prius cautione ab omnibus, quod non ulterius facerent contra Ecclesiam, & quod bona Ecclesiastica alienata restituerentur Ecclesiis, & factum fuit maximum festum in Civitate. Die XXIX. Octobris fuit deliberatum Florentiæ, quod fieret computatio & æstimatio omnium bonorum Civium & Comitatorum. De mense Novembris sine rumore intrarunt novi Priores. Et postea die XX. Novembris, quum essent Florentiæ clandestina colloquia, data fuit potestas Exsequutori inquirendi, & inquisivit Nicolaum Brunetti Legnajuolum, & Thomam Rainerii de Cavalcantibus, & Leonardum Antonii Ridolfi, & Adrianum Blandi de Albizis, & quosdam alios, qui non comparentes fuerunt facti exules. Et etiam fuit inquisitus Dominus Gregorius Pagnozzi de Tornaquincis, qui sua confessione super murum capite truncatus fuit, & etiam similiter Silvester de Sancto Georgio eadem confessione capi-

te truncatus fuit. Deinde prope Sanctam Mariam in Pruneta venit Dominus Lucas de Panzano exul nuper factus cum multis peditibus ductis à Civitate Senarum; sed statim fuerunt obviam milites conducti Florentini, & in fugam verterunt; quorum sic venientium contra patriam Florentinam, quinque fuerunt capti, & postea capite truncati; & similiter Matthæus Scelte cum multis peditibus venit ex partibus Pisarum contra patriam. Et sic Civitas usque ad Kalendas Januarias stetit in solitudine istorum volentium Rempublicam perturbare.

Anno Domini MCCCCLXXIX. in principio Januarii dicti anni intrarunt Priores Artis, & volentes ponere pacem in Civitate Florentiæ, de mense Februarii fecerunt reformationes Civitatis, videlicet quod minores Artes haberent medietatem Officiorum, & Majores Artes haberent aliam medietatem, hac conditione, quod illi, qui essent approbati in hoc scrutinio, intelligerentur approbati in alio scrutinio. Et sic Artifices remanserunt contenti, & fuit pax in Civitate, quoniam multi de novo fuerunt approbati. De mense Januarii, Oratores Regiæ Johanniæ venerunt Florentiam, persuadentes Florentinis, quod obedirent Antipapæ, à quo reciperent majora beneficia, quam à Papa Urbano VI. Et isto tempore moritur Cardinalis de Troana, dum sermocinaretur coram Antipapa contra Papam Urbanum VI. Carolus Imperator in Alamannia moritur. Dicto mense Januarii fuerunt Florentiæ duo Cardinales prænuntiati à Papa Urbano VI. Dicto mense quatuor Cardinales de Mogginis Pisis transeundo cum Galæis deprædabantur, & profecti sunt ad Antipapam. Dicto mense venerunt Florentiam Oratores Regis Hungariæ significantes adventum suum de mense Aprilis, & quod volebat capere Regnum Neapolis post mortem Regiæ Johanniæ, & quod volebat dare obedientiam Papæ Urbano VI. & sic significaverat dictæ Regiæ, quod ipsa faceret. Et deliberatum fuit quod Oratores Florentini irent ad eum offerendo sibi &c. De mense Martii alii Priores perfecerunt scrutinium, & quum audirent, quod in die Veneris sancta aliqui volebant facere seditionem in Civitate Florentiæ, cum diligentia fuit provisum. Et Dominus Pagnus Leonardi Strozii, Prior Sancti Laurentii cum aliquibus aliis capite truncatus fuit, & aliqui facti exules fuerunt. Dominus Johannes Aguth die X. Aprilis, discedens à Florentinis per Vallem Nebulam cum suis Anglicis & Brittonibus, pergens ivit in Liguriam, vocatus à Domino Bernabovæ, qui bellum faciebat contra Dominos della Scala de Verona. Et isto anno postea facta fuit concordia inter eos. Die XXIV. Aprilis unus Notarius missus à Venetis Genuam indixit bellum Genuensibus, & Genuenses è converso contra eos; & postea Genuenses cum armis Regis Hungariæ miserunt X. Galæas contra Venetos, & in mari Cretæ quinque ex eis fuerunt capti à XIV. Galæis Venetorum. Et postea Genuenses armarunt XX. Galæas, & iterum Genuæ abdicaverunt Dominum Dominicum de Campo Fregoso eorum Ducem. Et fecerunt Ducem Dominum Nicolaum de Guarco. Et Cursarius eorum cum III. Galæis cepit aliquas naviculas onustas mercantiis Venetorum, & postea Genuenses miserunt XVIII. Galæas contra Venetos. Templarii & Magistri Templi isto anno in Romania à Græcis superati fuerunt in bello, & interfecti fuerunt plusquam quatuor millia. De mense Maji, fuit æstimum perfectum sed non publi-

publicatum, quia timebatur de scandalo & discordia Civium Florentiæ, & obviatum fuit quibusdam exercitibus, qui populatum transibant. Carolus de Pace de Durazo, qui postea Rex fuit Neapolis & Apuliæ, dicto anno incitatus fuit, ut in Italiam veniret, vocante eum Urbano Pontifice VI. ut Johannam Reginam Neapolis ulcisceretur. Illa enim Clementi Antipapæ favebat, & Ludovicum Andegavensem Francorum quondam Regis filium adoptasse ad successionem Regni ferebatur. Hæc itaque indignans Urbanus Papa VI. Carolum ex Hungaria vocavit, jam pridem cognitum Tarvisino bello, in quo magnas copias adversus Venetos jussu Regis Hungariæ per Italiam duxerant. Vocabat autem eum Urbanus, quo Regnum Reginæ Neapolis auferret. Carolus igitur satis magnis Hungarorum copiis per Tarvisinum, Vicentinumque agrum descendens, cum transmissio medio spatio Ariminum pervenisset, Aretini studio partium & fiducia generis permoti, illum in Etruriam vocantes, se se ac Urbem ei dare vellet obtulerunt. Erat enim Carolus Regio genere à Carolo illo, qui Regem Manfredum superavit, Guelforumque partes per Etruriam restituit, exortus, de quo infra dicitur.

De mense Julii & Augusti, Florentiæ fuit facta lex, quod nullus posset exercere officia, nisi esset originalis Civis Florentinus. Unde Artifices indignati aliquantulum fuerunt, credentes legem factam contra eos. De mense Septembris dicti anni, Priores Florentini volentes pacificare Civitatem, correxerunt legem per prædecessores factam, & sic Artifices remanserunt quieti. Et interim Oratores Florentini, qui erant missi ad Dominum Carolum de Durazo, qui postea fuit Rex Neapoli, & pater Regis Ladislai, dum essent in Liguria cum eo, isti Oratores Florentini, videlicet Dominus Thomas de Strozis, & Dominus Donatus de Barbadoris, & Marcus Benvenuti, significarunt Dominis Prioribus Florentinis, quod Florentiæ erat conjura facta subvertendi statum & Rectores Reipublicæ. Unde commissum fuit Domino Cante Capitaneo, quod hanc conjuram reperiret. Et captivavit Janoccium Benci de Sacchetti, & Bonifacium Berti de Peruzis. Et dictus Janoccus Benci confessus fuit, quod quum ipse iverit Tarvisinum, ubi erat dictus Dominus Carolus de Durazo cum exercitu, ordinavit & tractavit simul cum Benedicto Simonis Rainerii, de modo & forma, quomodo exules Florentini & relegati possent redire Florentiam, & pacificum statum Civitatis, remove. Et ideo dictus Janoccus reversus erat Florentiam. Et fecit duas literas adulterinas nomine dicti Domini Caroli, unam familiaritatis, & aliam credulitatis cum sigillo suo, & cum istis literis nomine dicti Domini Caroli loquutus fuit præfato Bonifacio, Petro de Canigianis, & Donato Jacobi Stradæ, & Guidoni de Foresta, & Antonio Angeli de Uzano; & quilibet istorum consenserunt sibi, & promiserunt dare sibi omne auxilium. Et hac confessione facta Capitaneus dictum Janoccium capite truncari fecit, & Bonifacium condemnavit in Florentis MM. rogatione Dominorum, & privavit officiis. Et similiter condemnavit alios in persona & bonis. Unde satis illi, qui regebant Civitatem, fuerunt in timore propter conjuram præfatam. Et fecerunt legem, quod omnes exules non possent stare prope Civitatem per L. millaria, alias si starent, sua bona intelligerentur confiscata. Quod quum non approbaretur in Con-

Tom. XVI.

A lio Communis, Artifices iverunt in Palatium, & suis minis fecerunt approbari: quod multis displicuit. Et hæc lex facta fuit in fine mensis Octobris dicti Anni. Die primo mensis Novembris dicti anni intrarunt Priores novi, qui quum essent homines prudentes satis, Populo grati fuerunt, & pacifice rexerunt Civitatem usque ad diem XVIII. Decembris dicti Anni MCCC-LXXIX. quo die habita fuit cujusdam magnæ conjuræ relatio. Et fuit captus unus plebejus Ciompus, nomine Nencius, qui veniens Bononiâ cum quibusdam vexillis, in quibus erant arma partis Guelfæ, sua confessione dixit, quod quidam exules Florentini miserant eum ad multos Cives Florentinos, & specialiter ad illos, qui fuerunt relegati, & reversi fuerant Florentiam, ut eis diceret nomine ipsorum multa. Unde omnes Artifices ceperunt arma, & sollicitarunt, quod conjurati omnino punirentur. Et postea constituti fuerunt quatuor Cives ad investigandum de conjuratis, qui diu noctuque per Civitatem & Comitatum proficiscebantur cum multis conductis. Et tandem ex confessione dicti Nencii & aliis conjecturis capti fuerunt Philippus Blasii de Strozis, Dominus Jacobus de Sacchetti, Carolus Mangioni, Petrus Philippus de Albizis, Dominus Donatus de Barbadoris, Masinus Seminetti, Cyprianus Lipozzi Mangioni, & Johannes Petri Antelmi, & quidam alii plebeji. Et die XXII. dicti mensis omnes capite truncati fuerunt, aliqui super plateam, aliqui super murum Capitanei, & aliqui super Plateam Sancti Apollinaris. Et dimissus fuit Donatus de Barbadoris, qui non repertus fuit culpabilis, ut dicebatur. Et dum sic capite truncarentur, tanta fuit multitudo hominum super Plateam, quod aliqui à multitudine oppressi mortui sunt. Et sic Civitas satis commota, cum multis peditibus & equitibus munita, fuit usque ad finem mensis. Die VI. Decembris ex multitudine diluvii in Burgo à Campi prope Oppidum Bibienæ, octoginta quatuor homines ibidem habitantes submersi fuerunt.

Anno Domini MCCCCLXXX. à Nativitate, de mense Januarii, Priores & Vexillifer justitiæ cum Collegiis & Capitaneis partis Guelfæ & Decem libertatis & Octo custodiæ Florentiæ aliquos Cives fecerunt Magnates, & aliquos Magnates fecerunt Populares, & aliquos pro decem annis privaverunt officiis: quod multis Civibus displicuit. Chiogia parva, quam Genuenses tenebant, à Venetis maxima vi capitur, de mense Februarii, unde postea habuerunt introitum ad Chiogiam Majorem. De mense Martii tempore aliorum Priorum, congregatus fuit unus exercitus diversorum militum, in quo etiam erant multi exules Florentini, credentes cum auxilio ipsorum reverti Florentiam. Et primò venerunt in agrum Senensium, & receptis pecuniis à Senensibus, descenderunt in agrum Florentinum die XXXI. dicti mensis, & licet promississent Oratoribus Florentinis non intrare in agrum Florentinum, tamen irritantibus exulibus Florentinis venerunt Stagiam, & Podiohonizum, & Sambucum, & Martallam, & Trincivellum, non nimium damnificantes. Et deinde die primo Aprilis venerunt Carcherium, & Quarantolam, & Malmantile, faciendo tamen multas depopulationes. Unde Comes Averardus Landi, vir juvenis & strenuus, ac dux belli Florentinorum usque ad adventum Domini Johannis Aguth, qui erat electus dux Florentinorum, prope Malmantile fuit obviam dicto exercitui, & audacter pugnans, partem di-

F f f

cti

Et exercitus misit in fugam, capiendo CC. milites, & CCL. equos. Unde postea alio die dictus exercitus castrametatus fuit in Empolo antiquo. Et milites Florentini in Empolo novo, & in Pontormo. Et interim Florentiæ nulla fuit novitas, neque rumor, immo concorditer deliberatum fuit ab omnibus, quod fieret contra dictum exercitum omnis provisio, & quod nullo modo eis darentur aliquæ pecuniæ, licet in dicto exercitu essent multi exules Florentini & multi Cives ex principalioribus familiis Florentiæ. Et postea die IV. dicti mensis Aprilis dictus exercitus perrexit Casciam, & in agrum Pisanum, & deinde castrametati sunt prope Civitatem Lucanam. Et quum peterent à Lucanis XX. millia Florenorum, tandem habuerunt ab eis IV. millia. Et statim dictus exercitus cœpit retrocedere, quia sentiebat adventum Domini Johannis Aguth ducis Florentinorum accelerare; qui venit Florentiam, die V. Aprilis. Et reversi fuerunt Casciam, & deinde per maritimam & per agrum Vulturnum, & per agrum Senensem transeuntes, & paulatim se separantes ad diversas partes abierunt. Et Dominus Gianettus dux major dicti exercitus ivit ad stipendia Papæ Urbani VI. Dominus Carolus de Durazo dictus de la Pace, de quo supra dictum est, quum contra Reginam Johannam deberet venire in Italiam, exules multi Florentini ad eum confugerunt, ut inducerent contra Florentinos. Sed Florentini hoc sentientes, miserunt suos Oratores, videlicet Dominum Onofrium de Rossis, & Magistrum Angelum Fratrem Eremitanum, & Paulum Bernardini Hospitem, in Hungariam ad Regem Hungariæ, & ad dictum Dominum Carolum, ut placeret eis, quando descenderet in Italiam dictus Dominus Carolus cum exercitu suo, non transire prope Florentiam, & quod multum conquereretur de exercitu Domini Giannotti prædicti. Et tandem dictus Rex Hungariæ & dictus Dominus Carolus responderunt velle sumere vindictam de Domino Gianotto, & quod non transiret dictus Dominus Carolus prope Florentiam. Et sic Oratores Florentini alacres Florentiam reversi fuerunt. Istis diebus, Episcopus Lucanus de Gabriellis de Agobio unâ cum Domino Cante vi Civitatem Agobii ceperunt, & ejecerunt eorum adversarios. Cives Civitatis Urbis Veteris quum essent discordes, una pars misit exercitum in Civitatem, & ejecit aliam partem, & paulò post utraque pars à dicto exercitu fuit spoliata.

Die XX. Junii fundamenta Tribunæ Sanctæ Reparatæ Ecclesiæ Majoris Florentinæ cœperunt repleri pro ædificando. Veneti die XXIII. Junii vi ceperunt plusquam quatuor millia captivorum Genuensium & Patavinorum. Dominus Carolus de la Pace de mense Junii cum exercitu venit Veronam & Cremonam & Mantuam, multa deprædando. Et deinde Ferrariam & Bononiam profectus est, & à Bononiensibus habuit certam quantitatem pecuniæ, & postea per Romandiolam venit Ariminum. Ad quem Florentini miserunt suos Oratores cum multis & pretiosis donis. Et similiter Capitanei partis Guelfæ miserunt; & postquam fuerunt auditi, noluit acceptare dona Florentinorum & eo maxime quia quum prius dictus Carolus requisisset Florentinos de pecuniis & de militibus, & de aliquibus Civibus, qui essent in suo Consilio, tandem Florentini noluerunt ei obtemperare, ne displicerent Reginæ Johannæ Neapolis, contra quam veniebat. Et ob hanc causam di-

A ctus Dominus Carolus contra Florentinos indignatus erat. Dominus Carolus de Pace, de quo supra dictum est, satis magnis Hungarorum copiis, Arimini moram quum traheret, Aretini studio partium & fiducia generis permoti, se se ac Urbem ei dare velle obtulerunt. Qua quidem spe Aretini, & maxime Bottoli & Alberti crediderunt exules suos diversarum partium homines, qui longo difficilique bello Civitatem premebant, delere funditus posse. Venit igitur Aretium Carolus die XIV. Septembris, & summâ omnium lætitiâ ingressus dominationem suscepit Civitatis. Quum esset Aretii Carolus, Florentini exules eadem fiduciâ generis ac studio partium inducti, ad eum populariter convenerunt. Nam Florentini, qui Florentiam gubernabant, ad contrariam factionem declinare ferebantur. Et elegerunt octo Cives ad parandum bellum, & octo alios Cives ad querendam pacem. Unde Octo belli miserunt Dominum Johannem Aguth Ducem exercitus Florentinorum cum MCC. lanceis militum ad Montem Varchium, ad reprimendum dictum Carolum. Et Octo Pacis miserunt Oratores suos ad dictum Carolum, quum erat Aretii ad tractandum de pace, videlicet Nicolaum de Tornabuicis, & Dominum Johannem Monis. Et dictus Dominus Johannes fuit interfectus Aretii à tribus exulibus Florentinis. Unde Florentini satis apertè viderunt, Dominum Carolum appetere dominium Civitatis Florentiæ, credentem exules in patriam vi & armis reducere. Et maxime quum essent in tractatu pacis cum eo, insalutato hospite ipse Carolus cum suo exercitu abiens Aretio, nec rectum iter tenuit, sed per agrum Senensem profectus circa Staggiam & Bonicium Florentini agri fines ingressus est. Et interim die XXX. Septembris, Oratores dicti Caroli fuerunt Florentiæ. Et tandem firmata fuit pax inter eum & Florentinos, videlicet quod Florentini non deberent præbere auxilium Reginæ Johannæ contra Papam Urbanum VI. & Regem Hungariæ, & Dominum Carolum, & Genuenses, & eorum Terras, & collegatos. Et quod dictus Carolus, neque sui milites possent descendere in agrum Florentinum, vel in agrum suorum Collegatorum, nec acceptare aliquod Oppidum in Tuscia, neque retinere in suo exercitu, neque etiam in suis Oppidis aliquem exulem Florentinum vel rebellem, neque cogere Florentinos ad petitionem Papæ ad movendum bellum alicui. Et quod dicti Florentini debeant dare mutuo XL. millia Florenorum ad petitionem Regis Hungariæ, vel Domini Jamboni Hungari principalis ducis in exercitu dicti Domini Caroli Procuratoris sui. Et quod Rex Hungariæ infra annum debeat facere, quod Papa dicta XL. millia Florenorum ponat ad computum Florentinorum, in quibus tenebantur propter pacem cum dicto Papa factam, vel restituere infra quinque annos. Et quod dictus Dominus Carolus habitis & numeratis sibi pecuniis infra duos dies debeat cum suo exercitu discedere de agro Florentino. Et deinde dictus Dominus Giambonus factâ & firmatâ concordiam cum suis Hungaris militibus transivit in agrum Pisanum ad petitionem Genuensium, ut irent contra Dominum Bernabovem Dominum Mediolani. Et audientes, quod Lucani se multum muniverant, quia ipsi & Pisani erant in liga Florentinorum, descenderunt in agrum Pistoriensem; & volendo transire per Civitatem Florentinam non fuit sibi concessum, ita quod per iter Sambucæ misit quasi omnes suos

fuos milites Hungaros in Hungariam. Et ipse Dominus Giambonus quasi cum L. equis venit Florentiam, & ibi XV. diebus moram trahens & valde honoratus, postea in Hungariam abiit. Dominus vero Carolus receptis pecuniis à Florentinis, discedens de agro Florentino iterum rediit Aretium cum suis militibus, & ibidem moratus fuit per unum mensem.

Anno Domini MCCCLXXXI. Dominus Carolus de Pace III. discedens Aretio cum suis militibus, & ibidem suum Vicarium dimittens, profectus fuit Romam, & à Papa Urbano VI. honorifice receptus, factus fuit Senator. Et deinde post privationem Reginae Johanne coronatus fuit à Papa Rex Neapolis & Apulie. Et cum militibus Papæ & suis profectus fuit Neapolim, ut possideret Regnum rejectæ Reginae. Sed Regina interim opposuit Dominum Ottonem de Brunsvich suum conjugem cum suis militibus contra dictum Dominum Carolum. Et ipsa cum multis stetit in Arce Castri Novi. Et fingendo Dominus Carolus ire ad aliam partem Civitatis, tandem à Nobilibus Neapolis receptus in Civitate fuit, & clamaverunt: *Vivat Rex Carolus*. Et Dominus Otto remansit extra Civitatem cum suis militibus, & Regina cum multis Baronibus remansit obsessa in Arce. Et deinde dicta Regina clam misit literas Domino Ottoni, ut per Portum & per Viam delle Correggie intraret Civitatem. Quas literas quum prius legeret Dominus Carolus, per fidos duos Fratres misit ad Dominum Ottonem, addito certo die, ut intraret Neapolim. Et deinde adveniente die quum dictus Dominus Otto cum suis militibus intraret Neapolim, ex duabus partibus clausit dictum Dominum Ottonem cum suis militibus, & sic statim captus fuit dictus Dominus Otto cum suo exercitu. Et deinde Regina sic obsessa mittens pro Domino Carolo recommendavit se, dicens, quod semper habuit eum in filium. Et Dominus Carolus dixit: *Et ego te in matrem*. Et misit eum in maximum Palatium, ubi bene custodiebatur, die XXVI. Augusti MCCCLXXXI. Et fuerunt capti multi sui Curiales, & duo Cardinales Antipapæ. Et statim habuit dominium totius Regni, & nominatus fuit Rex Carolus III. qui paulo post dictam Reginam fecit interfici. Florentina Civitas satis quæta fuit usque ad diem X. Octobris dicti Anni. Et tunc quædam conjura Ciomporum & Plebejorum cum quibusdam Populans reperta fuit, & aliqui capite poenam luerunt, aliqui facti fuerunt exules, & aliqui infantes fuerunt liberati, inter quos fuit Petrus Johannis Florentiæ Aromatarius, qui tunc erat Vexillifer Leonis aurati. Et tunc Dominus Pazinus de Strozis erat unus ex Prioribus, qui satis ob hoc fuit acceptus Populo, puniendo dictos seditiosos. Et in fine dicti mensis Octo Oratores Florentini iverunt cum donis & maximo apparatu ad Regem Carolum ad congratulandum sibi de Regno acquisito, & honorandum Reginam, quam ducebat uxorem. Aretini inter hæc magis quam umquam prius intestinis seditionibus agitari cœperunt. Præfectus enim Caroli Regis in ea urbe relictus, formidans eorum Civium potentiam, qui Regi tradiderant Civitatem, quo eos debilitaret, diversæ factionis homines & Gibellinos in urbem restituit. Hæc quamquam sub specie reconciliationis civilis agebantur, tamen confestim graviores discordias ac extremum pæne interitum Civitati peperere. Unâ siquidem inter mœnia receptis diversarum voluntatum hominibus, confestim suspiciones

Tom. XVI.

A & studia partium increverunt. Augebat verò id malum Præfectus, ad favorem eorum, quos ipse reducerat, torus declinans. Denique captis principibus alterius factionis & in carcerem coniectis, nonnullis etiam necatis, ad exulum nuper reductorum nutum cuncta ministrabat. Ita Gibellinorum factio, quæ amplius XL. annis exulaverat, & tunc per adventum Caroli peritura sperabatur, favore Præfecti reducta in Urbem prævalere manifestissime cœpit. Adeo in rebus humanis conjectura fallit. Quæ quum Regi nuntiata essent, Cives enim ipsi à Præfecto dejecti querelam sibi detulere, improbitatem Præfecti detestatus, illo revocato atque remoto, Jacobum Caracciolum Neapolitanum ad gubernandum Urbem transmisit. In adventu novi Præfecti, quoniam ille secum Cives nuper ejectos reducebat, & de mutatione rerum timebatur, arma sumta sunt, præliaque per Urbem commissa. Durius id certamen faciebat, quod Tarlati & Ubertini Principes Gibellinarum partium, aliquot millia armatorum hominum ex Oppidis clientisque suis in Urbem contraxerunt, paratique & compositi ad arma devenerant. Eo præsidio muniti superiores habebantur, & compulsi sunt Guelfi cum Præsede in Arcem refugere. Et currentes per Urbem clamabant: *Vivat Libertas, & interficiatur Præfectus Regis*. Ac currentes ad habitationes Bostolorum & Albergotorum, illas igne consumserunt, deprædando omnia ipsorum bona. Illis, qui in Arcem refugerant, quum de remediis agigaretur, placuit Albericum Comitem, qui magnas habens copias in finibus Perusini, Cortonenisque agri per id tempus degebat, in auxilium vocare, adversariorumque bona prædam sibi polliceri. Ea conditione Albericus cum magno equitatu venit, receptusque per Arcem, simul cum ea parte Civium, qui in Arcem refugerant, in adversarios erupit, nec magnum fuit certamen. Illi enim ipsi ubi supervenisse auxilia equitum intellexere, relicta Urbe, in proxima se se Castella suarum partium receperunt. Equites verò ad prædam conversi totam diripuerunt Urbem, nec minus amicorum quam inimicorum bona in prædam vertere. Et quum postea etiam peterent à Præsede Regis Arcem, Præses vocavit alium exercitum non minorem, ne compelleretur eis Arcem consignare, quem Villanuccius ductabat. Ea quoque manus equitum in Urbem recepta, si quod superfuerat prædæ, abrasit. Additur huic acerbitati scelus aliud. Quod enim erat extremum autumnus, hibernare Duces intra Urbem cum omnibus copiis statuere. Ita crudeliter pulsi Cives cum conjugibus & liberis patriam relinquere coacti sunt; miserandaque multitudo inops rerum omnium ac bonis exuta, longis agminibus finitimas Civitates, Oppidaque replevit.

E Anno Domini MCCCLXXXII. à Nativitate, Civitas Florentina instabilis etiam, quibusdam factionis operantibus, statum Reipublicæ aliquantulum variavit, quum in ea æqualiter Artifices minorum Artium & majorum pro medietate officia dividerent, & multi exules essent in eam reversi, & qui non soliti erant habere officia extraherentur, tandem de mense Januarii isti sic nuper recepti adhærebant se quibusdam aliis potentibus Civibus, videlicet Domino Thomasio de Strozis, Domino Georgio de Scalis, Domino Benedicto de Albertis, & quibusdam aliis, qui secum habebant multos Artifices, & illos duarum Artium additarum: quia Artifices semper malè loquentes minabantur aliis, &

Ffff 2

etiam

etiam Prioribus, si non obtinebant quod volebant, & licentiam maximè portandi arma; & semper faciebant Octo custodiæ secundum eorum voluntatem, ut possent alios subjungere & terrere. Quod multis aliis Civibus maximè displicebat. Et providerunt, quòd non sic fierent omnia secundum eorum appetitum. Sed Dominus Benedictus de Albertis, relictis istis Plebejis, adhæsit se parti adversæ. Et dum sic Cives starent suspensi, accidit, quòd Laurentius Philippi de Caponibus & Georgius Guccii Dini, duo ex octo, & alii, dum essent in officio, captus fuit Jacobus Bartholomæi de Prato vocatus Scatiza Cimator, unus de illis scurris, & homo malæ vitæ & famæ, à Capitaneo, ex eo quia nominaverat Vannem Cambii & alios Vexilliferos Societatum fecisse conjuram, ex eo quia ipsi erant contrarii parti suæ. Et sine tortura confessus fuit, se cum aliis plebejis & seditiosis habuisse multa colloquia cum dictis principalioribus Civibus & aliis, & maximè ejiciendi multos Cives, & removendi omnia officia. Interim verò isti principales & scurræ summopere cum Dominis Prioribus & Collegiis operam dederunt, quòd dictus Scatiza à Capitaneo liberaretur. Et quum Capitaneus nollet eum dimittere, isti principales cum scurris plebejis deliberaverunt vi liberare dictum Scatizam. Et nocte cum magna multitudine, die XIII. dicti mensis Januarii, dictum Scatizam liberaverunt, quum esset Capitaneus in Palatio Dominorum Priorum, & etiam essent ibidem Dominus Thomasius de Stroziis, & Dominus Georgius de Scalis, multum cum minis deterrentes dictum Capitaneum, ut dimitteret dictum Scatizam. Unde dictus Capitaneus ob hanc injuriam abdicavit se officio, & petiit licentiam à Dominis. Sed alio die sequenti Cives hoc audientes valde indignati sunt, & Consules omnium Artium cum multis aliis Civibus Artium euntes ad Dominos Priores, eos hortati sunt ad ministrandum justitiam, & quòd punirent has violentias factas, & similiter fecerunt Octo custodiæ. Et suasionibus istorum Capitaneus, qui erat tunc in Palatio, reassumit officium. Et statim dictus Capitaneus cepit Dominum Georgium de Scalis. Et quum esset in Platea, Populus cœpit clamare: *contra eum captum fiat justitia*. Et facta inquisitione propter oppressionem factam de Scatiza, & de aliis rebus, mane sequenti super murum Capitanei capite fecit eum truncari. Et fuit opus retinere corpus ad sepeliendum in nocte, ne Populus sæviret in corpus ejus. Nam omnes apothecæ isto die fuerunt clausæ, & totus Populus motus erat sub armis. Et Dominus Thomasius de Stroziis cum multis aliis aufugerunt, & absconderunt se. Et Simon Blasii Corazarius, homo factiosus, in Parione cum uno suo famulo fuit interfectus. Interim homines Artis Lanæ deliberaverunt, quòd duæ Artes additæ aliis, ut supra diximus, removerentur. Et etiam Dominus Donatus de Briccho Legum Doctor, & Feus Corregiajus die XX. dicti mensis à Capitaneo super murum capite truncati fuerunt. Et statim factus fuit rumor Populi clamando super Plateam: *Vivant Guelfi*. Et tunc homines Artis Lanæ cum multis aliis Civibus in Foro Novo cœperunt clamare: *Vivat pars Guelfa*; & ibi ordinaverunt petitionem circa reformationem Civitatis. Et Domini Priores fecerunt congregari Populum super Plateam ad colloquium per sonum campanæ per duas horas. Et super jamquam Priorum fecerunt XVIII. Milites ad Au-

rum Populi, videlicet Zenobium Johannis Mazzuola, Loisium Pieri de Guicciardinis, Thomasium de Soderinis, Vannem Michaëlis Vannis, Thomasium Domini Jacobi de Sacchettiis, Belum de Mancinis, Andream Domini Benedicti de Albertis, Cyprianum Duccii de Albertis, Baldefem Turini de Baldefis, Nicolaum Pagnozzi de Tornaquincis, Rainaldum Gianozi de Gianfigliazis, Donatum Jacobi de Acciajolis, Gherardum Domini Laurentii de Bondelmontibus, Stoldum Domini Bindi de Altovitis, Christophorum Amphrionis de Spinis, Michaëlem Domini Fuligni de Medicis, Philippum Domini Alamanni Cavicciuoli, & Baldum Domini Simonis Tosinghi. Et deinde in Populo super Platea data fuit potestas Dominis Prioribus & Collegiis & Capitaneis partis Guelfæ, & duobus Præsidentibus Mercantiæ, & duobus Decem Libertatis, & duobus Civibus Guelfis pro singulo Vexillifero Civitatis, quòd possent dispo-
nere de Civitate & Republica, ut eis placeret, omnibus vel duabus partibus. Et facta concione datum fuit Vexillum partis Guelfæ Johanni Cambi, qui sociatus cum Capitaneo Populi & Militibus Novellis & toto Populo per totam Civitatem clamaverunt: *Vivant Guelfi, & Artes*. Et hæc facta fuerunt die XX. dicti mensis Januarii.

Et die sequenti Cives baliz congregati remiserunt ad Civitatem aliquos rebelles & exules. Et die XXII. homines Artis Lanæ congregaverunt se cum multis Civibus & cum armis venerunt in Forum Novum. Et petierunt, quòd duæ Artes novæ additæ removerentur, & omnes rebelles & exules revocarentur ad Civitatem. Et sic deliberatum fuit à prædictis habentibus potestatem. Et arma & domus dictarum duarum Artium fuerunt destructa, & sic Civitas instabilis reformata fuit. Postea die XXIV. dicti mensis, XIV. Artes minores timentes de statu ipsarum, congregaverunt se cum favore Magnatum, & cum armis volebant venire ad Plateam; sed præventi ab hominibus Artis Lanæ, & ab aliis hominibus Artium majorum, existentibus cum armis super Plateam, vi & interfectione aliquorum miserunt in fugam homines Artis Beccariorum & Artis Vinateriorum. Et sic illis fugatis omnes reformationes & scrutinia Artium fuerunt remota & de novo reformata. Die XXV. dicti mensis Januarii exercitus militum prædonum, qui erant Aretii, descendit in agrum Florentinum videlicet in Podiobonizum & ad Tavernales & in Sanctum Cascianum. Et ceperunt multos homines, facientes magnam prædam, unde Priores dimissa civilibus discordiis, statim miserunt obviam Dominum Johannem Aguth ducem eorum belli cum multis equitibus & peditibus. Et tandem dictus exercitus paulatim retrocedens cum multa præda reversus est Aretium. Et Dominus Johannes eos persequens, postea castrametatus fuit in Valle Arni superioris. Interim post discessum dicti exercitus captus fuit Ciardus Petri Vinaterius, amicus Domini Georgii de Scalis, & statim à Capitaneo truncatus fuit capite. Et quum die XV. Februarii dicti Anni illi habentes potestatem, reformassent Civitatem Florentiæ, Magnates cum exulibus reversis & aliis amicis suis cum maximo tumultu & armis ivērunt in Forum Novum, & ceperunt Palatium partis Guelfæ, & clamabant: *Vivant Guelfi*; & miserunt ad Dominos, & petierunt multa satis inhonesta; unde Domini Priores iterum congregaverunt Populum & ultra numerum illorum, qui

qui habebant potestatem, addiderunt XL. Cives, qui quum semel se congregassent in Palatio, nil deliberaverunt, & eodem sero abdicaverunt se, & statim postea seditio quievit, & nil aliud renovatum fuit. Nisi quod XXV. dicti mensis Martii, quutu multi pedites venissent ad Magnates, deliberatum fuit, quod milites conducti starent super Plateam die XXVI. quando novi Priores extraherentur sorte. Et postquam designati fuerunt, omnes quasi fuerunt contenti propter extractos, & sic credebant Cives quiescere. Die primo Martii intrarunt novi Priores & Vexillifer iustitiae Dominus Rainaldus de Gianfigliazis, & in primis diebus cum summa concordia & processionibus stetit Civitas Florentina. Sed die VIII. dicti mensis surrexerunt in nocte aliqui Ciompi & plebeji cum aliquibus exulibus reversis cum Vexillo partis Guelfae, clamando: *Vivat pars Guelfa*. Et venientes ad Pontem Sanctae Trinitatis, igne destruxerunt domum Ciardi, qui superius capite truncatus fuit, ut dictum est. Et postea iverunt in viam Spadajorum, & igne destruxerunt domum Masi Funajuoli. Unde Domini Priores vocantes milites conductos cum Capitaneo custodie, super Plateam etiam vocaverunt alios Cives, qui fingerent sequi eos & sedarent clam. Et die sequenti dicti Ciompi cum exulibus reductis, & cum Moscone Beccanugi & quibusdam aliis, venerunt ad Pontem Carrariae cum Vexillifero partis Guelfae. Et Domini Priores per praekonem praeeperunt omnibus Civibus, quod deberent venire cum suo Vexillifero Societatis super Plateam, quando audirent sonum campanae. Et tunc dicti Ciompi Plebeji, qui erant super Plateam, recesserunt & perrexerunt ad Sanctum Georgium, & ceperunt Ecclesiam usque ad januam, & ibidem munierunt se, & erant plusquam mille. Et quum multi Cives non venissent cum armis super Plateam, multi Cives adhaerebant dictis Ciompi, incitantes eos ad postulandum voluntates eorum a Prioribus. Et tunc dictus Dominus Rainaldus Vexillifer voluit personaliter cum Vexillo iustitiae contra eos pugnare. Et tandem noluerunt multi Cives eum ire, quum jam esset super equum. Et aliqui Cives fuerunt medii inter Ciompos & Priores. Et congregaverunt Populum ad concionem super Plateam ad sonum campanae, & ad petitionem Ciomporum deliberaverunt, quod qui fuerunt privati officiis, exceptis aliquibus, essent moniti, & quod relegarentur XXV. Cives, & quod XXV. Cives fierent rebelles; & quod exules, qui reversi fuerant, bona eorum fuissent eis restituta, & quod condemnationes factae restituerentur illis, qui solverunt; & aliqui approbarentur Guelfi, & Mosconus fieret custos pro sex mensibus Arcis Sancti Miniatis, & etiam alia in maximam verecundiam Dominorum Priorum & regentium Civitatem. Et in mane sequenti Priores considerantes, quod non voluntarie deliberaverant praedicta, & audientes quod iterum ad Sanctum Ambrosium Ciompi & Plebeji congregabantur, ut duae Artes prius remotae iterum remitterentur, & venissent usque ad Sanctam Crucem, & a Vicinis & ab Albertis fuissent detenti, & in fugam missi, congregaverunt multos Cives & milites conductos super Plateam. Et postea egressus fuit Dominus Rainaldus Vexillifer iustitiae cum Vexillo iustitiae, & dedit Domino Donato de Acciajolii. Et illud Vexillum partis Guelfae dedit Domino Foresi de Salviatis. Et praeeperunt omnibus, quod sequerentur ista duo vexilla. Et isti cum

A Capitaneo Populi & Domino Johanne de Aguth, cum suis militibus & populo euntes per Civitatem venerunt ad Plateam de Tornaquincis, ubi erat Dominus Franciscus de Oricellariis cum plusquam DCCC. Ciompi & plebejis cum uno Vexillo partis Guelfae; & licet prius recusaret nolle sequi illa duo Vexilla, tandem timore & minis ductus, sequutus fuit alios. Et reversi sunt ad Plateam cum majori numero, & pulsata campana ad congregationem Populi, annullaverunt & cassaverunt omne id & totum, quod prius fecerant in alia congregatione Populi ad petitionem Ciomporum & plebejorum. Et postea die sequenti ex consilio & voluntate Civium quum daretur potestas Dominis Prioribus & Collegiis, & de omni officio unus, & unus pro omni arte, in numero LXXXII. qui possent disponere de omnibus rebus praeteritis circa gubernationem Reipublicae, sic obtentum fuit per consilia opportuna. Et postea isti habentes potestatem pro majori parte removerunt omnia facta & ordinata in ultima congregatione Populi, & deinde satis stetit Populus quietus usque ad XXVI. diem mensis Maji dicti Anni.

B Die XXVI. Maji dicti anni, quum Florentia dubitaretur de conjura, & Priores cum Vexillis Societatum & militibus conductis nocte custodirent Civitatem, deinde sero diei hora secundam noctis, quidam Ciompi seu Plebeji infirmi de Belletri, cum rumore iverunt ad Portam Sancti Galli, & abstulerunt unum Vexillum, quod postea dimiserunt, & deinde iverunt ad Sanctum Ambrosium, ut convenirent alios Ciompos, & irent praedatum per Civitatem. Tandem a Capitaneo Populi & a militibus conductis fuerunt missi in fugam, & aliqui interfecti. Et sequenti die aliqui Ciomporum capite truncati fuerunt. Et etiam unus captus fuit nomine Pitiana, qui sua confessione dixit, quod requisitus fuit a Piggello de Adimaribus, & a Matthaeo Domini Luca de Panzano, quod in dicto rumore Ciomporum deberet venire cum aliis Ciompi & plebejis vilissimis; unde capto poenam luit, & illi duo dicti facti fuerunt exules. D Dicto mense exercitus, qui erat Aretii, & etiam auctus propter aestatem venientem, multum minabatur Florentinis. Unde provisum fuit, quod Dominus Johannes Aguth cum V. millibus lanceis Florentinorum & Collegatorum suorum starent obviam eis in Valle Arni superioris. Et tandem cum dicto exercitu fuit factum foedus, quod Florentini numerarent eis XX. millia Florentinorum, & Senenses X. millia. Et promiserunt stare XVIII. menses, quod non descenderent in Florentinum & Senensem agrum. Et postea Villanuccius cum suo exercitu abiit a Civitate Aretii, & remansit ibi Dominus Albericus. Et multi milites dicti exercitus venerunt Florentiam, & emerunt res sibi necessarias, & expenderunt plusquam decemmillia Florentinorum. Et interim etiam Oratores Florentini, Johannes Cambi & Mafius de Albizis reversi fuerunt a Rege Carolo Neapolis, & reportaverunt, quod Rex volebat dare Florentinis dominationem Aretii pro sex annis, sed ipse volebat tenere Arcem, hac tamen conditione, quod volebat quod Florentini essent confederati & in liga cum eo. Florentini Cives, qui fuerunt positi ad sedandum Civitatem, tandem cum eis fuit deliberatum, quod bona Ecclesiastica alias vendita illis, qui nunc erant exules, restituerentur Ecclesiis. Et quis manifestaret aliquam conjuram, etiam si esset in illa, haberet

beret D. Florenos, & posset ferre arma. Et quòd nullus auderet facere rumorem, seu ferre Vexillum sine licentia Dominorum Priorum. Et sic Civitas satis fuit pacifica usque ad diem XXVII. mensis Novembris. Ludovicus Andegavenfis Dux Angiò inter hæc tempora, qui adoptatus à Regina Johanna erat, in Italiam venit. Hujus adventus Florentinos, Aretinosque maximè contrivit: veniebat enim inimicus Carolo, cui & Aretini parebant. Et Florentini post reversionem exulum mirabili favore obsequabantur. Copias verò tantas secum adducebat Ludovicus, ut non facile majores transisse Alpes quispiam meminisset. Equitum enim circiter XL. millia habere in exercitu ferebatur, à quibus, si per Etruriam iter facerent, extremæ formidabantur clades. Sed ille cum tam innumerabili exercitu aliud iter sequutus, quum citeriorem Galliam dimensus fuisset, & à Bernabovè, facta cum eo affinitatè, C. millia Florentinorum recepit, Bononiam tandem, cui ibidem occurrerunt Oratores Florentini, Ariminumque prætervectus, per Picentes & Marfos, ubi ab Anconitanis XVIII. millia Florentinorum recepit, in Regnum pervenit, & à Civibus Aquilæ benignissimè in dominum fuit receptus. Et deinde in Regno rebelliones crebro factæ ab iis, qui Regnam à Carolo necatam indoluerant, bellumque inter duos Reges accerrimum concitatum, & longè tractum fuit, ut dicitur. Die XXVII. Novembris dicti Anni, Florentiæ conjura manifestata fuit, quòd multi Ciompi & Plebei vilissimi nocte sequenti debebant facere rumorem, & ire spoliatum per totam Civitatem cum quibusdam Vexillis. Et tandem à Capiteo capiti fuerunt XX. eorum, & postea laqueo suspensi pro majori parte. Et provisum fuit, quòd relegati & exules & rebelles non possent appropinquare Civitati nisi per centum milliaria.

Anno Domini MCCCCLXXXIII. à Nativitate, Kalendis Januarii, Migliore de Guadagnis fuit Vexillifer justitiæ. Et apertæ fuerunt quatuor Portæ Florentiæ, quæ prius fuerant clausæ, videlicet Porta Sancti Georgii, Sancti Miniatis, Justitiæ, & Prati. Et istis duobus mensibus nil novitatis fuit Florentiæ, & similiter de mense Martii, & fuit Vexillifer Ubaldus Fetti Ubaldini. Die primo Martii dicti Anni, Florentiæ fuit Vexillifer justitiæ Nicolaus Bucelli, & de Prioribus fuit Georgius Guccii Dini, & sua provisione provisum fuit, ut bona Ecclesiæ alienata per Florentinos, sicut superius dictum est, restituerentur. Et jam pestis incipit Florentiæ prævalere. Et quia multi Cives aufugerunt, & maximè ad Civitatem Forlivii, provisum fuit, quòd multi pedites venirent Florentiam, & custodirent Civitatem, & Civibus aufugientibus fuerunt impositæ pecuniarum pro custodia Civitatis, & moriebantur singulo die Florentiæ LX. usque ad quindecim dies Junii usque ad C. Et postea incepit in XV. die Julii, quòd singulo die moriebantur CC. Et pro tribus mensibus cum dimidio Urbanus Papa VI. concessit morientibus generalem Indulgentiam. Kalendis Julii, Florentiæ fuit Vexillifer justitiæ Petrus Lippi de Aldrobandinis, & pestis multum vigeat tunc. Et die XXI. Julii prædicti in nocte multi Ciompi & Plebei intelligentes se cum exulibus, fecerunt rumorem, per Civitatem, & clamabant: *Vivant XXI. Artes & Guelfi*, cum aliquibus Vexillis. Et tandem cum provisione Priorum, & peditum, qui erant in Civitate, missi fuerunt in fugam. Et aliqui etiam fuerunt capti, qui postea capite truncati fuerunt.

A Anno Domini MCCCCLXXXIV. à Nativitate, de mense Januarii, Dominus Angelus Jacobi de Acciajolis Episcopus Florentinus factus intravit Florentiam, & magnificè receptus fuit à Populo. Becchona Castrum in Galeata recepit Civitas Florentina à Domino Faventiæ. Fojanum Castrum recipitur à Florentinis quibusdam pactis & conditionibus adjectis. Ludovicus Andegavenfis Dux Angiò, quum longius traheretur bellum inter eum & Regem Carolum Apuliæ, aliam equitum manum ex Gallia evocavit. Fuerunt autem hæc copię circiter quindecim millia equitum delectorum. Ducebat verò eas copias Enghiramus quidam Gallus, vir domi potens ac bello clarus. Is verò quum transmissis Alpibus in Italiam descendisset, receptus hospitaliter à Bernabovè Mediolanensem Principe, commeatu & pecuniis adjutus, non per Ludovici vestigium prosequutus est iter, sed ad dexteram flexit per Placentinorum, Parmensiumque fines Apennino monte transmissus in Etruriam descendit magna suspitione Florentinorum. Iter ejus per Lucensem, Florentinum, & Senensem fuit agrum. In his locis quum esset, Aretini exules, de quibus supra dictum est, illum adeunt, Aretium Caroli Regis esse docent, occupari verò eam urbem perfacile posse, quoniam permagnus murorum ambitus sit. Defensores autem pauci ob superiores ejus Populi calamitates. Esse præterea nonnullos intra Urbem, quos sibi fautores haud dubiè sperent. Ita pollicendo atque instando, Gallos pellexerunt, ut Aretium aggredierentur. Re occultè composita exules Aretini per noctem scalis moenibus admotis per remotissima urbis loca partem murorum ceperunt. Galli per refractam ab exulibus Portam ingressi, non unâ modò viâ sed pluribus, invadere cœperunt. Quo factum est, ut multis simul locis prælia, unum sub tempus construerentur. Nox atque tenebræ terribiliora omnia faciebant. Denique vicatim prope expugnata urbe post multas cades ac varias prælii fluctuationes, sub prima tandem aurora capitur tota, die XXIX. Septembris, præter Arcem. Hanc enim pars juventutis in ea refugiens egregiè defendit. Ad prædam post hæc conversi victores omnia diripuerunt, & Cives, qui exulibus inimici fuissent, captivarunt. Nam hæc facta fuerunt maximè favore & auxilio Caroli de Petra-Mala, qui cum militibus Domini Bernabovis fuit. Florentini, capto Aretio à Gallis, deliberaverunt omni studio capere bellum contra Gallos & Civitatem Aretii. Et fecerunt eorum Ducem belli Dominum Johannem de Obizis, & miserunt eum cum exercitu in Vallem Arni superioris, & ab omnibus confederatis suis petierunt auxilium. Et facti fuerunt X. Cives ad perficiendum bellum cum summa potestate. Qua nocte scilicet XXIX. Septembris Galli Aretium intraverunt, ea ipsa nocte Florentiam crebris negotiatorum literis nuntiatum est, Ludovicum Andegavensem Ducem Angiò in Apulia diem obiisse. Itaque Gallis paulò post per ironiam quasi læta nuntiantibus se Aretium cepisse, responsum à Florentinis est eodem figmento, non tam lætari se Aretio capto, quàm dolere pro Ludovici morte, quem certissimè cognoverant interiisse. At Galli hæc falsa ducentes, læti atque alacres Aretii consistebant. Florentini interim eorum pedites in Castra Aretinorum miserunt, & etiam in Castiglione Aretino, nam ex pacto fecerunt oppidani Castiglioniis fœdus cum Florentinis. Et insuper miserunt in Arcem Aretii multos sagittarios & sabros fossarum. Galli verò expugnare Arcem, ado-

adorti, quum multis vulneribus repellerentur, ad obsidionem ejus se compararunt; crebraque per singulos dies proelia ante Arcem ipsam incredibili certamine committebantur, ut amarent etiam Galli eorum, qui obsidebantur, virtutem. Juventus autem Aretina obsessa tanto belli gerundi studio flagrabat, ut unica sibi voluptas foret manus conferre. Tres menses circum Arcem Galli occupati, quum tandem de obitu Ludovici certiores facti essent, omisso proficiscendi in Apuliam consilio, redire in Galliam statuerunt: ad hunc ipsum reditum quum pecunia opus esset, vertere mentes ad conditiones coeperunt, ac Florentinos pecuniam rogare, & eis relinquere urbem polliceri. Florentini verò, quamquam summopere affectabant, tamen ante omnia putaverunt mittendum esse in Arcem ad sciscitandum Civium animos. Nec sanè obsessis aliud refugium videbatur, præsertim ne exulibus Urbs à Gallis relinqueretur formidantibus. Ita ex consensu Civium res tractata est, & demum numeratis prius à Florentinis XL. millibus Florenis Gallis & V. millibus Duci ipsorum, Urbs Aretina abeuntibus Gallis die XVII. Novembris in Florentini Populi jugum ac potestatem devēnit. Et similiter Arx, numeratis prius à Florentinis Domino Jacobo Caraccii Præsidi Regis Caroli Apuliæ, qui intus erat, XVIII. millibus Florenis, deditibus Civibus; ac statim ibidem Florentini Capitaneum & Potestatem Præsides præfecerunt, reformantes urbem, & eam atque Arcem multum munientes. Castella deinde Aretina prius occupata repetentibus Florentinis, bellum adversus Tarlatos ceterosque exulum Principes suscitatur, Petra-Malaeque perpetua Gibellinorum sedes obsessa post longam oppugnationem tandem capitur, & ad solum evertitur. Et Aretinæ quidem turbationes per hunc modum requieverunt. Carolus III. Rex Neapolis post mortem Ludovici Andegavensis in Apulia omnino victor remansit. Et Galli omnes in Galliam redierunt.

Annò Domini MCCCLXXXV. Urbanus Papa VI. Româ cum tota Curia proficiscitur Neapolim, & quum ibi esset, atque à Rege Carolo III. pro nepote suo petisset aliquod dominium in Regno suo, Rex illi negavit; & deinde cum Curia profectus fuit Noceram, & tanta inter eos discordia orta fuit, quòd Rex quamdam vim sibi fieri fecit, ut abiret Nocerâ. Et interim quum ibi esset de mense Januarii die XI. Anni Domini à Nativitate MCCCLXXXV. dictus Papa cum suis Cardinalibus discordiam habuit, qui favebant Regi Carolo, quum ipse Urbanus VI. Papa quasi annueret velle privare Regem Carolum Regno. Et ipsi Cardinales è converso quærebant privationem Papæ. Unde aliquos suos Cardinales privavit, & dicta die carcere & compedibus mancipavit sex Cardinales, videlicet Confienensem, Anglicanum, Veneriarum, Januensem, Tarantinum, & de Sangeo, quos multâ torturâ & tormentis molestavit. Unde dictus Rex Carolus cum suo exercitu obsedit eum in dicto Oppido Noceræ, volens dictos Cardinales liberare, & reducere ad concordiam, & cepit Nepotem suum, quem Neapoli custodivit. Et tandem dictus Papa quum sic esset obsessus, à Thomasio de Sancto Severino & à multis aliis Baronibus Apuliæ, vi Nocerâ extractus fuit, & duxerunt eum cum sua Curia Beneventum & Barium; & inde cum Galëis Genuensium ducens secum Cardinales captos, quos prius privaverat, per mare venit ad Portum Liburnorum. Et quum ibi esset, Pe-

A trus Gambacurta Dominus Pisarum, & multi alii pro liberatione dictorum Cardinalium intercedentes, & essent ibi captivi ducti coram Papa, prolixis barbis & habita lugubri, adeò audacter increparunt dictum Papam de innocentia ipsorum, & quòd in die Judicii ante tribunal haberet reddere rationem, ut Papa concitus ira & furore confestim fecit eos captivos in Galëam deduci, & deinde cum sua Curia per mare Genuam profectus fuit, quos postea Genuæ interfici fecit, ut dicitur. Bernabos Mediolanensis, cujus auctoritas & potentia per Galliam Cisalpinam maxima fuerat, à Galeatii fratris filio Comite Virtutum capitur, ac dominio spoliatur de mense Martii dicti Anni, & paulò post veneno in carcere diem obiit. Cujus ruina, quamquam grata erat Florentino Populo, tamen paulò post considerans ad priorem nepotis potentiam, quæ erat per se maxima, Bernabovis insuper opes ac potentiam accessisse, horrere jam inde tantas vires ac formidare incœpit. Nicolaus de Este quum esset Marchio Ferrariæ, & haberet quemdam Exactorem nomine Dominum Thomasium de Tortona, coactus fuit à seditione Populi dictum Dominum Thomasium dare Populo, quem statim crudeliter interfecerunt. Sed postea dictus Marchio multos Ferrarienses interfici fecit, & Arces in Civitate ædificari fecit, quæ prius ibi non erant. Florentini de mense Maji dicti Anni susceperunt Castra Angliari, & Ghennæ, & alia Castra Comitatus Aretini à Domino Magio de Petramala, qui quum esset Florentinæ, receptus fuit in Collegam & tributarium singulo anno in festo Sancti Johannis de uno pallio, remanentibus sibi quibusdam aliis Castris. Senenses nobiles & populares rejectis plebejis assumserunt administrationem Reipublicæ auxilio Florentinorum, qui à plebejis aliqua mala susceperant. Carolus III. Rex Hierusalem & Siciliæ ac Neapolis, de mense Augusti dicti Anni, Neapoli & in Terris suis abstulit omnia bona Florentinorum, quæ ascenderunt ad XL. millia Florenorum & ultra. Et interrogatus ab Oratoribus Florentinis, quare hoc faciebat, respondit, quia mortuo Rege Ludovico Hungariæ vocabatur à Baronibus Hungariæ in Regem ipsorum, & ut posset proficisci capiebat dictas pecunias, ut daret militibus suis necessitate compulsus. Et sic multi negotiatores Florentini fuerunt destructi & ad nihilum redacti. Et postea dictus Carolus profectus fuit versùs Barlettam, & Signam in Sclavoniam, & ibi cum Giambono & aliis Baronibus Hungaris cum maximo exercitu ivit versùs Hungariam, & propter discordias factas post mortem Regis Ludovici tandem fuit coronatus Rex Hungariæ de consensu Reginæ Mariæ filiæ Regis Ludovici, & Reginæ Elisabeth matris suæ, quæ possidebant dictum Regnum, & renuntiaverunt Regnum, & dederunt dicto Carolo Regi. Florentini fecerunt maximum festum, postquam Carolus fuit factus Rex Hungariæ, non obstante quòd ipse abstulerat bona negotiatorum Florentinorum, ut dictum est supra. Dicto tempore Cardinalis Francigena factus fuit Patriarcha Aquilejæ, & quum non posset habere pacificam possessionem, cum auxilio Domini Paduæ volebat habere. Quod sentientes Veneti, confederati sunt cum Domino Veronæ, ut Dominus Paduæ non caperet dominium in Friuli, unde necesse fuit Domino Paduæ redire Paduam. Dicto tempore multi nobiles homines Comitatus Aretini fecerunt concordiam cum Florentinis, inter quos fuerunt Comites Montis Dogli, & aliqui de

Uber-

Ubertinis. Florentini isto anno fecerunt scrutiny Officiorum pro quatuor annis, & posuerunt aliquot Gibellinos & monitos pro pace Civitatis. Dominus Angelus de Acciajolis Episcopus Florentinus factus & pronuntiatus Cardinalis à Papa Urbano VI. cum maximo honore sociatus, profectus fuit Genuam, ubi erat Papa de mense Novembris. De mense Novembris dicti anni Comes Virtutum & Mediolani Dominus, Florentini, Bononienfes, Pisani, Lucani, Perusini, & Senenses colligati sunt, & confederati, ut destruerent multos exercitus militum, qui per totam Italiam prædabantur. Et factus fuit dux Dominus Bartholomæus Smeducci de Sancto Severino, cui datum fuit Vexillum azurum, in quo literis aureis scriptum erat Pax. Florentini de mense Novembris fecerunt, quod pavementum Plateæ Dominorum fieret ex lateribus coctis.

Anno Domini MCCCCLXXXVI. à Nativitate, maxima penuria & carestia omnium victualium fuit Florentiæ, & in Tuscia, & sextarium frumenti valuit Libras duas cum dimidio, & plus valuisset nisi quod Florentini conduxerunt per mare frumentum, & vendebant solidos XXVIII. & perdiderunt plusquam XXX. millia Florentinorum. Carolus Rex Siciliae & Hierusalem, ac Hungariæ nuper factus, quum esset cum Cardinali in Palatio Budæ de mense Februarii dicti anni, consensu Reginae, dum essent in videndo choreas mulierum, quidam Fracassus Balagius miles cum quibusdam sociis eum ad mortem vulneravit, & sic vulneratus captivus; dum ei mederetur, tandem ex veneno diem obiit, & mortuus satis inhonoratus fuit in una capsâ sepultus in Sancto Andrea, & quasi volebant eum sepelire, ex eo quod dicebant, eum fuisse excommunicatum à Papa Urbano VI. Et hoc evenit iusto iudicio Dei, quia matrem suam propriam fecit interfici, quæ fuit causa ne interficeretur in pueritia sua, & fuit causa, quod factus fuit Rex; & etiam quia fuit persequutor Ecclesiæ & Pastorum ipsius. Et deinde post mortem ejus in Regno Apuliæ fuerunt maximæ discordiæ inter Barones. Sed Jambonus Hungarus amicus dicti Regis Caroli, de quo supra fit mentio, oppressus à Regina olim uxore Regis Ludovici, & à Regina Maria filia sua, cum paucis equitibus strenuè se defendit, & cepit dictas Reginas, & interfecit Fracassum Balagium cum suis complicibus interfectorem dicti Regis Caroli, & eorum capita misit Neapolim ad Reginam Margaritam uxorem dicti Regis Caroli. Florentini de mense Aprilis dicti anni indixerunt bellum Comiti Urbini, quia Oratorem Florentinum, & Dominum Franciscum Gabrielis socium suum carceraverat, non obstante fide sua publica eis concessa, licet postea dimiserit Oratorem, & dictum Dominum Gabrielem retinuerit, quem etiam dimisit, postquam accepit Arcem Castri Cantiani ab eo. Et tandem quum equites Florentini obsiderent Evgubium, & multa damna eidem Comiti intulissent, facta fuit pax hac conditione, quod singulo anno in festo Sancti Johannis deberet tamquam foederatus mittere unum Pallium siricum cum pallio equi. Istis temporibus exercitus Domini Veronæ pugnavit cum exercitu Domini Paduani, & hinc inde agris desolatis, tandem exercitus Paduanus superavit milites Veronenses, & capti fuerunt quinque mille homines. Comes Virtutum Mediolani cum Bononiensibus & aliis Civitatibus Tusciæ colligavit se contra exercitus prædonum, qui tunc erant in Italia,

A omnia depopulantes de mense Julii. Dux Osterreich istis temporibus à Populis suis interfectus fuit, ex eo quia ipse angariabat eos ultra solitum multis expensis, qui dicebatur Leopoldus. Sinibaldus de Ordellasis Dominus Forlivii à suis nepotibus carceratur, & postea interficitur, & sic facti sunt Domini postea ipsi Forlivii. Florentini emerunt Arcem Silam prope Vulterras ab illis Senensibus de Petroja, & à quodam qui furtivè eam ceperat. Lucignanum Castrum sententiatur à Bononiensibus pertinere Florentinis tamquam de Comitatu Aretino & non Senensibus, & sic dati & electi Judices sententiaverunt. Et post certum tempus deberent restituere Florentinis, dummodo Senenses reciperent ab eis octomillia Florenos de mense Octobris dicti anni. Istis temporibus in mari Siculo Mauri ceperunt aliquas naves Christianorum, & homines pro mancipiis vendiderunt. Dux Lancastri filius Regis Angliæ cum exercitu magno profectus fuit contra Hispanos, asserens jure hereditario conjugis suæ filia Regis Hispaniæ Regnum ad eum pertinere, & licet habuerit multas victorias, tamen non potuit subigere Regnum, & reversus fuit in Angliam. Duo Cardinales, videlicet unus Friolanus de Ravenna, & alter Dominus Galeottus Magii de Petramala abierunt à Papa Urbano VI. qui erat Genuæ, & iverunt ad Antipapam Clementem Avinione, & ab eo honorificè recepti fuerunt. C Urbanus Papa VI. concitavit Neapolitanos post mortem Regis Caroli, qui postea facientes commotionem & tumultum contra Reginam Margheritam & Ladislaum filium suum parvulum obtinuerunt multas liberationes Gabellarum & exactio num, & constituerunt sex Neapolitanos Gubernatores Regni, qui vocaverunt dictum Urbanum Papam, promittentes eum facere Dominum, si iret illuc. Et licet promiserit, tamen dubitavit illuc ire, & non posse superare dictam Reginam & parvulum filium suum. D Dicto anno Rex Franciæ cum DCCC. navibus & decemmillibus Militibus ad Aurum & quadraginta millibus pugnantibus, & plurimis etiam aliis naviculis, profectus fuit in Angliam. Et quum opprimeret, tandem ventis adversantibus reversus fuit in Galliam Transalpinam, dicens se iterum velle reverti. Urbanus Papa VI. de mense Decembris dicti anni, de Civitate Genuæ abiens cum XII. Cardinalibus sibi propitiis, nam ferebatur quod à Duce honestè præceptum sibi fuerat discedere, & requisierat ire ad multas Civitates, & nulla eum acceptavit nisi Civitas Lucana, in quam die XXIV. dicti mensis intravit cum multis honoribus, dicens se ibidem velle stare solum per XV. dies. Et postea stetit usque ad mensem Septembris MCCCCLXXXVII. Et repertum fuit, quod illa nocte, qua Genuâ abierat, fecit interfici quinque Cardinales, quos secum habebat captivos, & similiter quatuor alios Prælatos. E Perusini, dum Papa Urbanus esset Lucæ, miserunt ad eum XX. Cives, ut ducerent eum Perusium. Et tandem non duxerunt eum propter multa, quæ petebat dictus Papa, licet etiam Florentini per suos Oratores persuassissent Perusinis, ut nullo modo Papam acceptarent, ne aliqua fieret novitas, quemadmodum fuit facta per Prælatos in dicta Civitate.

Anno MCCCCLXXXVII. à Nativitate Domini de mense Januarii, ex influenza cœlesti in partibus Tusciæ quasi omnes homines frigore & febri gravati fuerunt, & processit usque ad XV. dies Februarii, & mortui sunt multi maxime senes.

senes. Onofrius nepos Domini Bartholomæi Meducii Domini Sancti Severini factus fuit Dominus Sancti Severini, pulso patruo suo. Dominus Raynaldus de Urfinis dictus Comes Tagliacozzi, factus fuit Dominus Corneti, & ibidem posuit Cardinalem de Urfinis dictum de Monapello, & etiam dominabatur Urbe Veteri, Spoleto, & Aquilæ Civitati, & omnes illas partes sub dominio suo tenebat. Florentini creaverunt decem Viros balie belli, maximè quia timebant de Papa Urbano concitante Populos vicinos. Et quia etiam Dominus Johannes Azius de Ubaldinis cum maximo exercitu erat in Liguria; unde Susiana & Frassinum Castra in Mugello olim de Ubaldinis usque ad fundamenta demolita fuerunt. Lucius Comes Theutonicus cum maximo exercitu Theutonicorum, & Dominus Jacobus del Verme DCCC. equitibus Italicis in agro Bononiensi omnia quum depopularentur, Florentini illuc miserunt CC. Lanceas & CCCC. Sagittarios. Et tandem dictus Dominus Jacobus cum equitibus suis, fuit conductus ad stipendia à Domino Civitatis Veronæ, & Lucius Comes cum paucis profectus fuit Ferrariam. Et alii Theutonici equites prædatores hinc inde dispersi sunt, & sic ille exercitus evanuit. Franciscus Dominus Paduæ cum Domino Johanne Aguth & Domino Johanne Azio ducibus exercituum descenderunt populum in agrum Veronensem. Et tandem quum premerentur, ne possent regredi, à militibus conductis Venetorum, dato prælio, fuerunt victores, & duxerunt Paduam multos captivos. Oratores Florentini, cum Papa Urbanus esset Lucæ pluries ad eum iverunt, ut vellet in Regno Neapoli ponere pacem & favere Ladislao filio Regis; & quod non intromitteret se de Civitate Bononiæ, & similiter de Perusio, & de Civitate Castelli, & benignè respondebat, & in occulto malè operabatur. Florentini Oratores missi fuerunt in Franciam, ut filia Regis Caroli III. daretur in conjugem filio Ludovici Andegavensis Ducis Angiò, ut fieret pax in Italia, & non valuerunt firmare & concludere. Et quum transirent Avinionem, ab Antipapa benignissimè fuerunt recepti, qui multa promittens postulavit, ut eidem darent obedientiam. Sed tandem quum Florentiæ hæc res discuteretur, conclusum fuit, ne daretur ei obedientia, sed Papæ Urbano VI. Boldrinus, qui cum suo exercitu ad petitionem Papæ Urbani VI. discurrerat depredando per Apuliam, à Domino Bartholomæo Meducii de Sancto Severino missus fuit in fugam de mense Martii. Cardinalis de Monapello de Urfinis, Legatus Papæ Urbani VI. cepit Narnium & Ancellam. Comes Virtutum Mediolani, & Dominus Paduæ, & Dominus Mantuæ confederati invicem bellum indixerunt contra Dominum Veronæ de mense Aprilis. In fine mensis Aprilis quum Dominus Philippus de Magalottis Florentiæ esset designatus Vexillifer justitiæ, & esset ætatis XXIV. annorum, & minor annis secundum Statuta ad tale officium exercendum, & Befes de Magalottis consors ejus sibi adversarius ordinasset cum Dominis & Collegiis, quod alter designaretur, & designatus fuisset Bardus de Mancinis adversarius ejus, Dominus Benedictus de Albertis ex adversa parte, qui erat focer dicti Domini Philippi, indignatus ex remotione dicti Domini Philippi, cum multis Civibus amicis suis, & etiam cum multis peditibus, quos ex Comitatu ad se vocaverat, quemadmodum multi alii Cives vocaverunt, cona-

Tom. XVI.

A tus fuit ipsum Dominum Philippum facere Vexilliferum justitiæ; sed tamen pars adversa prævaluit, licet Civitas fuerit satis in tumultu, & quasi in rumore. Et postquam novi Priores de mense Maji intrarunt, secunda die dicti mensis congregaverunt multos Cives, à quibus deliberatum fuit, quod potestas Civitatis daretur Prioribus & Collegiis & Capitaneis Populibus partis & decem Balie, ac tribus pro quolibet Quarterio. Et sic deliberatum fuit per Consilia opportuna. Et deinde quinta die dicti mensis congregati isti habentes potestatem, privaverunt officiis omnes de Familia Albertorum pro quinque annis, exceptis Domino Antonio Domini Nicolai cum fratribus, & Marco Franchi cum filiis, & Francisco Domini Jacobi. Et relegaverunt Dominum Benedictum, & Dominum Cyprianum de Albertis, & privaverunt eos omnibus officiis in perpetuum. Unde statim dictus Dominus Benedictus profectus fuit Genuam, & cum Angelo Bernardi Nepote suo ivit ad Sanctum Sepulchrum: qui in reversione ipsorum in Rhodi diem obierunt, & honorificè honorati, quorum corpora Florentiam delata fuerunt. Is verò Dominus Benedictus cum optima fama boni negotiatoris mortuus est, homo prudens & dives centum millia Florentorum, & propter invidiam de patria expulsus fuit, cui multoties in suis necessitatibus mutuaverat multam pecuniæ quantitatem. Et deinde VII. die dicti mensis Maji dicti habentes potestatem, relegaverunt Dominum Petrum Bindi Benini, & Matthæum Bonaccursi de Alderottis, & Johannem Amerighi Benis, & Johannem Thaddæi Benci, & Brunum Salini, & Andreæ Pacchi de Adimaris pro quinque annis, & similiter Valorinum Barnabæ, & Rugerium Thaddæi, qui fuerant de Prioribus præteritis. Et etiam removerunt ab officiis pro quinque annis Paulum Bartholomæi Mariscalcum, & Franciscum Pasquini Ferravecchium. Et relegaverunt in perpetuum Donatum Dini Aromatarium; & fecerunt de Magnatibus Dominum Onofrium de Rossis, & infra scriptas Familias in perpetuum privarunt officiis, videlicet omnes de Cononibus de Via Palatii, excepto Cefso, & omnes Renuccinos de Garbo, & omnes Beninos five Formichinos, omnes Corbizos de Sancto Petro Majore, & Manellos de Ponte Veteri, & Alderottos de Platea, & Scalos de Sancta Trinitate, & Franciscum Jacobi del Bene, & Johannem Alberici del Bene de Burgo Sancti Apostoli, & Ugolinum Bonfi Aromatarium, & Donatum Dini; & Jacobum Ubaldini Fastelli.

E Et eodem die venerunt super Plateam multi Cives potentes cum multis peditibus armatis, petendo ab illis de Balia, quod removerent alios Cives, & alias res facerent. Sed Priores noluerunt exaudire eos, & licet jam omnes Cives essent parati ad rumorem, tamen quia Priores muniverunt se cum multis peditibus & equitibus, deinde sedatis Civibus, die IX. Maji, illi de Balia deliberaverunt, quod illi, qui habuerant suffragia in MCCCLXXXV. intelligerentur habuisse suffragia in MCCCLXXXI. Unde plusquam CCCC. homines additi fuerunt, & factus fuit bursellinus, de quo semper traherantur duo Priores. Et sic finita fuit Balia illorum. Et Bardus de Mancinis Vexillifer justitiæ etiam renuntiavit quibusdam gratiis & beneficiis factis sibi ab illis de Balia. Et postea per opportuna Consilia deliberatum fuit, quod Artifices XIV. Artium minorum non haberent

Gggg

nisi

nisi quartam partem officiorum in Civitate Florentiæ & Comitatu, exceptis officiis Vicariatum & Potestatum & officiorum majorum, quæ non possent exercere, nisi illi de VII. Artibus majoribus; nam prius dicti Artifices habebant tertiam partem officiorum. Bardus prædictus postquam fuit functus officio Vexilliferi iustitiæ, à Capitaneis partis Guelfæ fuit publicè honoratus, & donaverunt sibi unum equum pretio LXXX. Florenorum, & unum Vexillum cum targia armorum partis Guelfæ, & galeam, & craterem argenteum, & cum dictis donis sociatus à multis Civibus profectus fuit domum suam. Exercitus Papæ Urbani VI. & Romanorum quum obsideret Viterbium, Viterbienses factò rumore in Civitate interfecerunt Præfectum Vici, qui tunc erat Dominus Civitatis. Et postea Viterbienses redierunt ad obedientiam Ecclesiæ & Papæ Urbani VI. credentes quiescere, & magis fuerunt oppressi. Isto tempore multæ naves Maurorum venerunt ad Insulam Elbæ, & ceperunt multos Christianos, & ut mancipia vendiderunt eos. Exercitus Ecclesiæ & Papæ Urbani VI. quum obsideret Urbem Veterem, à Domino Rainaldo de Urfinis, tunc Domino dictæ Civitatis, fuit missus in fugam, & multi eorum fuerunt capti. Maria filia olim Regis Ludovici Hungariæ, dum esset in Schiavonia captiva & detenta à Priore della Varana, à quibusdam Baronibus Hungaris fuit liberata & conducta in Hungariam ad Maritum suum Marchionem Brandiburgi de mense Junii. In Terra Melfi fuerunt discordiæ civiles, & omnes res Florentinorum fuerunt spoliatae. *Sczomenus Pistorii nascitur die XXIX. Junii in Tertiis, vel paulò ante.* Margarita Regina Neapolis cum filio Ladislao à Domino Ottone de Brunswick, & à Domino Thomasio de Sancto Severino cum multis equitibus pellitur Neapoli, qui tenebat dictam Civitatem pro Duce Angiò. Et dicta Regina cum filio, munitis prius Arcibus Civitatis profecta fuit Gaëtam de mense Julii. Urbanus Papa VI. post expulsionem Reginæ Margaritæ & filiae valde turbatus fuit, quia auxilio quorundam Baronum volebat nepotem suum facere Regem Neapolis. Antipapa, qui erat Avinione, misit Florentiam Oratores suos, ut Florentinos ad se reduceret contra Papam Urbanum VI. & tandem non fuerunt exauditi. Dominus Ramondellus de Nola Cardinalis Neapolitanus Legatus Papæ Urbani VI. cum equitibus de Apulia & aliis Baronibus amicis Reginæ Margaritæ & Papæ Urbani castrametati fuerunt circum circa Civitatem Neapolis, & quum diu obsedissent, postea abierunt. Sed Dominus Otto & Dominus Thomasius qui erant Neapoli pro Duce Angiò, expellentes multos adversarios Neapolitanos, tandem ceperunt Arcem super mare, & etiam Arcem Nocera, & multa alia Castella & Oppida etiam ceperunt, quæ non sperabant auxilium posse habere à Regina. Dominus Cortonæ de mense Augusti colligavit se cum Florentinis, & in signum foederis singulo anno debebat mittere in die Sancti Johannis unum pallium. Florentini dicto mense colligaverunt se cum Domino Rainaldo Urfino, & cum Comite Antonio de Urbino Domino etiam Civitatis Agobii ad defensionem statuum, ex eo maximè, quia quum Papa Urbanus VI. esset Lucæ, minabatur venire Perusium, & indicare bellum contra Comitum Urbini. Et ne nimium extenderet vires suas dictus Papa, facta fuit dicta confœderatio. Urbanus VI. præconizavit Crucem contra

A Dominum Ottonem de Brunswick & Dominum Thomasium de Sancto Severino, occupantes Civitatem Neapolis, concedens illam indulgentiam, quæ datur illis pro reparatione Sepulchri Christi. Et tamen propter hoc nullus ivit. Bononienfes Antiani & Artes quum essent discordes in administratione iustitiæ, tandem Artes multum prævaluerunt, & aliqui ceperunt dicere, quòd mitteretur pro Papa Urbano VI. ad habitandum ibi. Exercitus Domini Bernardi de Scala de Guasconia cum exulibus Perusinis descendit in agrum Perusinum, & multa damna ibi fecerunt. Et postea cum eis congregati fuerunt exercitus latronum Domini Averardi Theutonici de Campana, & Domini Guidonis de Sciano, & descendit in agrum Civitatis Castelli, & in agrum Aretinum, & multa damna ibidem fecerunt, licet non caperent captivos, & expugnarent Castella; & tamen Florentini providebant eis de com meatibus. Urbanus Papa VI. die XXIII. Septembris discessit de Civitate Lucana, & proficiscens per maritimam sociatus cum DC. lanceis Dominorum Caroli de Malatestis, & Benage Domini Camerini, & Domini Fuligni, & Astorgi Domini Faventis, & aliorum, ne transiret per agrum Florentinum, & discedens, frenus equi sui fractus est, & mithra de capite dejecta est. Et profectus fuit Perusium. Et non requisivit Florentinos, quia jam contra eos odium conceperat. Et postquam fuit Perusii, Perusini ab eo tria petierunt, quòd teneret patriam illam in pace; quòd cum Florentinis haberet concordiam; & quòd resideret cum sua Curia Perusii. Et respondit, quòd bona erat pax, sed quòd volebat, quòd Civitates Ecclesiæ restituerentur Ecclesiæ, & quòd cum Florentinis semper voluit concordiam, & quòd numquam voluerunt se humiliare & flectere ad quiescendum.

D Dominus Guido de Asciano cum DCCC. equitibus & multis peditibus, irritatus à Comite Virtutum, descendit in agrum Ravennæ, ut eam ex conjura caperet. Et postea quum non valeret adimplere, profectus est versus Agobium, depopulando omnia. Perusini Oratores de mense Octobris venerunt Florentiam, conquerentes multum de Domino Rainaldo de Urfinis eorum collegato, & ut inducerent Florentinos ad mittendum suos Oratores Perusium ad Papam Urbanum, ut haberent concordiam cum eo. Et miserunt Florentini ad eum Dominum Rainaldum de Gianfigliazis, & Dominum Lottum de Castellanis, qui non benignè recepti fuerunt à dicto Papa asserente ulterius eos nolle audire. Unde Perusini indignati fuerunt contra dictum Papam. Dominus Antonius Canis de la Scala filius naturalis, quum esset Dominus Veronæ & Vicentiæ & multorum Castrorum, multum molestabat suos subditos, & multos Cives Veronenses relegavit, & etiam relegavit Dominum Jacobum de Cavallis hominem prudentem & strenuum, qui profectus ad Galeatium Ducem Mediolani missus fuit dux exercitus sui contra dictum Dominum Antonium. Et tandem obsidens Civitatem, dictum Dominum Antonium superavit, qui satis miserabiliter Venetias aufugit. Et Dux Mediolani factus fuit Dominus Veronæ & Vicentiæ, & non dedit partem Castrorum Domino Paduæ, & Domino Mantuæ, qui satis fuerunt malè contenti, & multum timuerunt de statu ipsorum. Cardinalis de Monapello de Urfinis, quum esset Legatus Papæ in Viterbio, ordinavit cum Populo, ne alius Legatus Papæ ibidem reciperetur. Unde

de Urbanus Papa VI. indignatus contra eum, de mense Octobris misit pro dicto Cardinali, & dum veniret ad eum, fecit capi & Perusii carceravit. Unde Cola frater ejus removit ab Ecclesia Narnium & Ternium. Sed Papa cum suis militibus statim recepit Narnium, licet dictus Cola in Arcem fugisset, quam diu tenuit. Petrus Lenzi Ritagliatore quum esset Vexillifer justitiæ, & esset in ludo, à Pagnozo de Stroziis vulneratur, & manu mutilatur. Unde statim ipse & frater ejus fuerunt facti rebelles, & bona ipsorum publicata, & consortes coacti ad emendam, & de ipsis possent impunè ulcisci. Clemens Antipapa ex Avinione misit suos Oratores Florentiam postulando à Florentinis, quod essent fautores ad congregandum Concilium, ut ibidem determinaretur, quis esset verus Papa, an ipse vel Urbanus VI. Et quod ipse erat paratus submittere se determinationi Concilii, & obtulit multa Florentinis. Et quod faceret eos Vicarios Terrarum & Oppidorum Ecclesiæ. Et tandem à Florentinis responsum fuit, hoc non pertinere ad eos, sed potius ad alios Dominos Christianorum, unde Antipapa fuit malè contentus. Interea Oratores Florentini, qui missi fuerant ad Comitem Virtutum, ut sedarent bellum contra Dominum Veronæ, & eum, quando fuerunt Mediolani, invenerunt dictum Comitem subegisse dictum Dominum Veronæ, unde finxerunt se congratulari secum de victoria habita. Et dum loquerentur, præfatus Comes Virtutum dixit, se non stare in titulo suo, & quod volebat esse Regem Liguriæ. Et deinde persuasit, quod Florentini essent in concordia cum Domino Johanne Azi de Ubalinis, qui quum esset sine stipendiis, & haberet magnum exercitum furum, intendebat descendere in Etruriam. Et quum dicti Oratores habuissent colloquium cum dicto Domino Johanne, & cum uno suo Secretario redissent Florentiam, re intellecta constituerunt soli Priores Decemviros Balliæ circa bellum, qui postea non fuerunt approbati, quia jure ordinario non fuerant electi. Et postea dictus Dominus Johannes cum MD. lanceis secretè missus à dicto Duce Mediolani descendit in agrum Mutinæ, & Bononiæ, credens capere Bononiam. Sed Florentini miserunt in auxilium Bononiensem CCC. lanceas & D. sagittarios. Et sic auxilio Florentinorum Bononia non fuit capta. Et deinde de mense Decembris relicta Bononiâ dictus Dominus Johannes cum exercitu castrametatus est prope Forlivium. Et licet caperet quædam Castra, tamen revocatus à Duce Mediolani, reversus fuit in Liguriam. De mense Decembris dicti Anni, exercitus furum Domini Bernardi de Sala & Domini Averardi de Campana, & Domini Justi de Sciano, descenderunt in agrum Senensem, & post multa damna receperunt à Senensibus Florenos sex mille. Et deinde descenderunt in agrum Pisanum, & receperunt Florenos septem mille, unde Pisani multum indignati fuerunt contra Florentinos. Et fortè illi, qui erant Pisis, fuissent spoliati à Pisanis, nisi Dominus Petrus Gambacurta obviasset. Et similiter receperunt Florenos quatuor mille à Lucanis, & deinde venientes in Vallem Heram, à Florentinis receperunt Florenos septem mille. Et sic fuit manifestum, quod Florentini non fuerunt causa, ut dictus exercitus sic depopulando destrueret Etruriam. Dicto tempore inter Comitem Virtutum Dominum Mediolani & Comitem Sabaudia fuit bellum, & tandem inter eos fuit facta pax, maxime

Tom. XVI.

A quia Comes Virtutum volebat indicere bellum contra Dominum Paduæ. Oratores Regis Franciæ de dicto mense venerunt Florentiam significantes, quod Luisius Dux Angiò cum matre debebat descendere ad capiendum Regnum Neapolis & Apuliæ, & petierunt auxilium à Florentinis, vel saltem quod nulli partium fauerent. Et quod deberent præstare obedientiam Antipapæ tamquam vero Pastori. Et responsum fuit eis, quod Florentini nulli partium adhærent. Et quod nolebant obedientiam subtrahere Papæ Urbano VI. sed bene persuadebant Regi, ut fieret Concilium, in quo decideretur de schismate istorum duorum Pontificum. Quinque Galææ Luisii Ducis Angiò de dicto mense venerunt Neapolim, & ceperunt duas Galæas Reginæ Margaritæ, quæ molestabant Neapolitanos, & alia Galæa aufugit.

B Anno Domini MCCCCLXXXVIII. à Nativitate, de mense Januarii, in Barletta in fero apparuit ignis ad modum facium; unde terrigenæ valde perterriti fuerunt. De mense Februarii Florentini miserunt suos Oratores ad Venetos, ut inter eos fieret concordia & Dominum Paduæ. Sed Comes Virtutum Dominus Mediolani cum suis Oratoribus retraxit Venetos, licet postea dicti Veneti iterum petissent Oratores Florentinos ad infirmandum dictam pacem; hoc tamen facientes, ut haberent à Comite Virtutum meliores conventiones & pacta. Papa Urbanus Sextus isto tempore congregavit DCCC. lanceas, & indixit bellum contra multos Nobiles occupantes Terras & Oppida Ecclesiæ, & non solvens eis stipendia, etiam descenderunt in agrum & maritimam Senarum, ubi multa depredati fuerunt animalia & Florentinorum & aliorum. Unde inter Papam Urbanum & Florentinos quotidie augebatur indignatio. Dominus Bartholomæus Smeducci de Sancto Severino de Marchia à suis fidelibus fuit deceptus, & tandem dimittendo sua Castra fuit destructus. De mense Martii Oratores suos Comes Virtutum Dominus Mediolani misit Florentiam, certificando eos, quod in Tuscia nolebat habere dominationem, nec etiam in Civitate Bononiæ. Antipapa Clemens concessit licentiam illis, qui tenebant Neapolim pro Luisio Duce Angiò, quod possent alienare omnia vasa argentea Ecclesiarum, & illa distribuere militibus conductis, unde sequutum fuit maximum scandalum. Rex Franciæ misit exercitum suum in auxilium Regis Hispaniæ, qui opprimebatur à Rege Angliæ, unde postea inter eos facta fuit pax. Contra Regem Angliæ nobiles homines insurrexerunt, & quinque homines, quorum consilio regebantur, fecerunt interfici, & unum Episcopum privaverunt Episcopatu. Morattus Baji superavit Albaniam, & destruxit totam illam patriam. Mauri cum octo navibus mare Siculum, Sardinicum, & mare Aragonum & Provinciacum pertranseunt, & multa damna fecerunt. Isto Anno fuerunt multæ pugnæ inter Reginam Margaritam & inter illos, qui possidebant Neapolim pro Luisio Rege Angiò. Unde penuria magna & necessitas commeatus fuit. Die XX. Martii, Nicolaus Marchio Ferrariæ mortem obiit, homo pius & justus, & quia sine filiis decessit, Albertus frater suus factus fuit Marchio, & quum rediret à visitatione Comitis Virtutum, capite truncari fecit Opizum nepotem suum, & suam matrem & conjugem suam, & Dominum Johannem de Este sexagenarium quinarium laqueo suspendi fecit, & dictum fuit, quod suasionem dicti Comitis

Gggg 2

mitis

mitis Virtutum hoc fecit. Urbanus Papa VI. capi fecit Petrus Pepon Cavicciolum Oratorem Communis Florentiae, dum ipse Orator iret ad Dominum Johannem Beltottum Ducem exercitus Anglicorum, & nolens manifestare dicto Papae quò ibat, & qua de causa, fecit aperiri literas suas in hospitio, & post aliquos dies dimisit eum, unde Florentini valde indignati fuerunt contra dictum Papam. Dominus Carolus filius Domini Bernabovis de Mediolano venit Florentiam cum LX. equis, & ivit Tortonam, ubi Florentini nullum exhibuerunt honorem. Dominus Antonius della Scala olim Dominus Veronae venit Florentiam, & deinde ivit Perusum ad Papam Urbanum VI. & discedens male contentus, dum reverteretur Ravennam, ubi erant uxor & filii, in Tredotio satis viliter diem obiit.

Dominus Johannes Beltotti Anglicus, & Dominus Bernardus de Sala Gualconius, & Dominus Averardus de Campana Theutonicus, Duces exercitus furum, descenderunt in agrum Senensem, & post multa damna Senenses dederunt eis duodecim millia Florenorum, & deinde profecti fuerunt in agrum Pisanum cum multis exulibus Pisanis. Unde Dominus Petrus Gambacurta de statu suo timens relegavit CD. Pisanos, & congregavit MM. pedites. Et Florentini requisiti ab eo miserunt Pisas CDXL lanceas equites. Et Comes Virtutum Dominus Mediolani non requisitus misit Serezanam equites suos, ut irent in auxilium Pisanorum, qui non fuerunt recepti, licet Ser Jacobus de Appiano persuaderet Domino Petro Gambacurtæ, ut reciperet eos, nam si recepisset forte dictus Comes Virtutum fecisset dictum Ser Jacobum Dominum Pisanum, sive pro se cepisset Civitatem, quia filius Ser Jacobi erat ad stipendia sua. Et tandem dictus Dominus Petrus dicto exercitui numeravit quindecim millia Florenorum, ut abirent; & similiter Lucani dederunt eis novem millia Florenorum, ne descenderent in agrum Lucanum, & sic dictus exercitus furum reversus fuit in agrum Perusium, unde venerat. De mense Junii dicti Anni, Pandulfus de Malatestis cum suo exercitu in Fratta ab exercitu Anglicorum fuit versus in fugam, & cum paucis ivit Perusum ad Papam Urbanum VI. & cum auxilio suo conduxit equites. Quum Veneti, & Comes Virtutum Dominus Mediolani, & Marchio Ferrariæ colligassent se contra Dominum Paduæ, ut dividerent inter se dictam Civitatem & Comitatum, Dominus Paduæ jam antiquus, ut tentaret Populum suum, renuntiavit dominio Civitatis. Et alio die Paduani fecerunt Dominum Civitatis Dominum Franciscum suum filium, qui muniens Civitatem, paravit se ad resistendum bello. Et deinde de mense Julii exercitus supradictorum confederatorum castrametati sunt circa Civitatem Paduæ; & quum stetissent usque ad mensem Novembris, tandem Dominus Franciscus, nesciente patre, qui erat Tarvisii, misit se & sua in voluntatem Comitatus Virtutum. Et similiter postea fecit pater ejus, quos in Oppidis suis cum aliquali provisione retinuit, & Veneti habuerunt Tarvisum, & Comes Virtutum Paduam, & Marchio Ferrariæ partem suam, ut simul omnes prius conventionem fecerant. Senenses quum essent Domini Montis Politiani sub certis pactis & conditionibus firmatis per Florentinos inter eos, quæ quum non servarent, & clam semper molestantes dictum Castrum per Cionem Sandri, & alios exercitus, & pluries apud Floren-

tinis, & tamen Florentinis intromittentibus nihil proderant, de mense Maji Montepulcianenses defecerunt à Senensibus, & clamaverunt: *Vivat Commune Florentiae*: & ejecerunt Potestatem Senensem, & miserunt Syndicum Florentiam. Ex licet palam Florentini non reciperent, miserunt tamen illuc XXX. lanceas equitum, ut non possent offendi. Unde Senenses indignati clam miserunt ad Comitem Virtutum Dominum Mediolani, ut illi darent dominium Civitatis Senarum, ut esset postea cum militibus suis contra Florentinos. Quod audientes Florentini, & non valentes remove eos à Comite Virtutum, statim indixerunt bellum, & conduxerunt ad stipendia Dominum Johannem Beltottum cum M. lanceis equitibus Anglicorum. Interim Oratores, qui venerant Florentiam ad dedendum Politianum, in bona Florentini Populi id oppidum retulerunt, ac transcribi monumentis publicis effecerunt, & per hunc modum recepto Politiano à Florentinis, Senenses veluti contumelia tacti res novas affectare, palam ceperunt, & ad Mediolanensis opes se totos convertere, magnumque illius equitatum intra Urbem recipere. Ita crescentibus suspicionibus atque odiis tandem bellum exarsit, quod duravit multis annis, quamquam intercesserit nonnumquam pax, verum ita suspiciosa, ut vix ab armis discederetur, ac resumeretur contestim bellum, ut infra dicetur.

De mense Julii Florentiam Oratores Comitatus Virtutum venerunt, volentes se intromittere inter Florentinos & Senenses, ut quiescerent, & offerentes velle destruere exercitus furum. Quibus responsum fuit, non esse opus; sed de destructione exercitus furum laudabile erat opus. Urbanus Papa VI. die II. Augusti Perusio discessit cum exercitu Anglicorum intentione eundi Neapolim, & eam capere. Et postquam fuit cum sua Curia prope Narnium, schisma fuit inter principales exercitus Anglicorum, quia promiserunt ire ad stipendia Florentinorum. Nam Dominus Johannes Beltotto volebat obtemperare Papæ, & omnes alii volebant Florentinis servare promissa. Unde duo millia equitum abierunt, & regressi fuerunt versus Perusium. Et forsitan CC. equites remanserunt cum eo ad stipendia Papæ, cum quibus ivit Florentinum in Campagna, & ibi congregavit usque ad M. milites. Et postea ex dubitatione reversus fuit Romam, & à Romanis non libenter receptus, & eorum voluntate misit Viterbium suos milites conductos. Et sic remansit Romæ sine aliqua potestate. Anglici equites relicto Papa Urbano VI. venerunt Cortonam, & postea in agrum Florentinum, & fecerunt eorum ducem Dominum Johannem de Aguth tunc Ducem Florentinorum. Et quum essent, propter stipendia eis data à Florentinis, parati ad eorum voluntatem, tamen cum suo exercitu Anglicorum profecti fuerunt in agrum Perusinum & Fulginensem, faciendo multa damna, & cum dictis Anglicis Dominus Carolus Domini Bernabovis, & multi alii cum eis convenerunt quasi numero quatuor millium equitum. Et postmodum iverunt in Marchiam, & ibi diviserunt, & pars illorum ivit ad serviendum Reginæ Margaritæ Neapolis, ut recuperaret Neapolim, licet parum profecerint. Carolus filius Domini Bernabovis industriâ Comitatus Virtutum quum esset Cortonæ, per quemdam familiarem & Medicum voluit veneno interfici, sed tandem re comperta Medicus in quatuor partes fuit divisus. Franciscus Tinghi

de Staggia una nocte de mense Augusti igne unam Portam Senarum suffocavit, unde Cives turbati isto casu repentino, dictum Franciscum fecerunt exulem, & similiter fecerunt Florentini; & fuerunt clari Senenses, non fuisse factum operam Florentinorum. Classis Genuensium & Venetorum & aliorum in toto litore Africæ interfecerunt plusquam duo millia Maurorum, & ceperunt Insulam Gerbi, & eam dederunt Comiti Manfredi de Chiamonte. De mense Septembris Oratores Comitis Virtutum Domini Mediolani, & Venetorum venerunt Florentiam, & petierunt, quod non deberent dare auxilium Domino Paduæ. Et fuit eis responsum, quod non se intromitterent nisi in reducendo eos ad concordiam. Oratores Comitis Virtutum Domini Mediolani reduxerunt ad concordiam Perusinos cum Comite Urbini, qui irritante Papa Urbano VI. diu pugnaverunt. De mense Octobris cum V. Galæis venit Neapolim Franciscus de Mongioja missus ab Antipapa Clemente & a Duce Angiò, ut custodiret Civitatem. Et statim Dominus Thomas & Dominus Otto prædicti propter convicia eis dicta à dicto Francisco abierunt. Florentini quum viderent quotidie vires Comitis Virtutum augeri, fecerunt Decem Balia, licet cum difficultate Populus consensit, & fuit opus separatim mittere suffragia. Bonaccursus Lapi Johannis, quum fuerit Florentiæ de mense Septembris & Octobris, Vexillifer iustitiæ, finito officio factus fuit exul, ex eo quia à Comite Virtutum Duce Mediolani receperat mutuo duo millia Florentinorum.

Anno Domini MCCCLXXXIX. de mense Januarii, Oratores Florentini & Bononienses averunt ad Comitem Virtutum, asserentem se velle pacem, & frustra redierunt. Dicto anno Comes Virtutum Dominus Mediolani veneno necari fecit Domitium Rodulfum filium Domini Bernabovis, & plures etiam alios suos filios naturales, quos prius carcere mancipaverat. In Liguria isto anno pestis fuit immensa. In Apulia viguit maximum bellum, initum causâ duorum, qui in Papatu contendebant. Dicto mense Januarii omnia pallia, quæ erant in Sancto Johanne de Florentia, unus Presbyter furatus fuit, & sequenti die fuerunt reperta in quadam domo, unde dictus Presbyter aufugit. Regina Margarita cum Lancilao filio suo cum maximo exercitu, & cum Domino Johanne Aguth profecti fuerunt ad recuperandum Neapolim. Et frustra redierunt, defendentibus se Civibus Neapolitanis. Et Dominus Johannes Aguth rediit in Tusciam. Dominus Franciscus filius olim Domini Paduæ aufugiens cum familia sua à Comite Virtutum, qui eum relegaverat in quodam suo Castro, venit Florentiam, & volentibus Florentinis ibi habitavit. De mense Maji industria Florentinorum, Oratores Bononiensium & Pisanorum reduxerunt ad concordiam Senenses cum Montispolitianensibus, hac conditione, quod Senenses haberent aliqualem jurisdictionem, sed tamen Politianum stare in sua libertate. Et sic postea Florentini revocarunt equites suos, & Senenses fuerunt malè contenti. Exercitus furum Comitis Conradi Theutonici & Domini Bernardi de Sala de Guasconia descenderunt in agrum Senensem, & ibidem multa depredati fuerunt. Urbanus Papa VI. quum elegisset Senatorem in Civitate Romana, & Romani noluisse acceptare, tandem seditione Romanorum remota acceptaverunt. Et deinde Papa indixit Jubilæum pro anno futuro, ut Po-

A pulus Romanus magis acquiesceret, & non tam men fuit illa devotio, quæ est de centum annorum in centum annos. De mense Junii, Comes Virtutum Dominus Mediolani misit Senensibus CC. lanceas equitum, & licet dicerent, quod eos equites quæsierant, ut se defenderent ab exercitibus furum, tamen hoc fecerunt Senenses, ut facerent dictum Comitem Virtutum Dominum Etruriæ. Die XXI. prædicti mensis Dominus Petrus Gambacurta venit Florentiam cum C. equis, ut poneret Florentinos & Senenses in pace, & semper stetit sumptibus publicis Communis usque ad diem XXVIII. dicti mensis, & re infecta abiit. Bellum maximum in Rascia, inter Eleazarum Dominum Rasciæ & Morattum Baji Dominum Theucrorum, ubi mortuus fuit, & Eleazarus captus. De mense Julii Comes Virtutum præcepit omnibus Florentinis, ut de suis Terris abirent. Sed è contrario Florentini instituerunt, quod omnes de Liguria possent habitare Florentiæ, & exempti essent septem annis. De mense Augusti, exercitus Domini Johannis Aguth cum aliis equitibus furibus iterum descenderunt in agrum Senensem, facientes magnas prædas, licet Senenses haberent CC. lanceas à Comite Virtutum, & CL. à Pisanis, & L. à Perusinis, & XXV. à Lucanis, & ab amicis & inimicis spoliabantur. Unde à Florentinis reputabant hanc injuriam. Et tandem in agrum Aretinum venientes de mense Octobris, & ibi dividentes spolia, divisi sunt ad diversas partes; & postea Senenses magni regentes Senas multum rimuerunt de Populo. Isto tempore venit ab Antipapa Florentiam Orator suus Cardinalis de Ravenna, promittens multa Florentinis, ut crederent Antipapæ. Et postea dictus Cardinalis profectus fuit ad Urbem Viterem ad Dominum Rainaldum de Urfinis, & multum se opposuit contra Urbanum Papam VI. & Terras Ecclesiæ. Perusii seditio civilis orta inter Nobiles & Plebejos, & tandem à Populo interfecti fuerunt XX. qui dicebantur Beccarini, & plusquam D. facti fuerunt exules & eorum bona sublatâ ab aliis, & remansit Civitas desolata. De mense Octobris mediante Domino Petro Gambacurta firmata fuit liga & confederatio inter Comitem Virtutum Dominum Mediolani & alios ex una, & inter Florentinos & Bononienses & alios ex altera, hac conditione, quod dictus Comes Virtutum non se intromitteret in partibus Tusciæ, & Florentini in partibus Liguriæ. Et licet Senenses essent malè contenti, tamen approbaverunt, & exercitus, qui erat in agro Senensi, tunc abiit. Nam Dominus Johannes Aguth profectus fuit ad stipendia Regine Margaritæ & Ladislai. Et Florentini conduxerunt CCC. lanceas equitum, quorum erat dux Comes Conradus, & CL. lanceas conduxerunt Bononienses. Urbanus Papa VI. dicto mense Octobris Romæ diem obiit, dimittendo Ecclesiam satis divisam & annihilatam, & per unum mensem fuit in agrotatione. Et dictum fuit, quod veneno defecit. Nam Pincerna suus statim post eum mortuus est. Bonifacius Papa IX. die II. Novembris Romæ Papa eligitur, qui tunc tertium & trigésimum annum agebat, & licet juvenis & non nimium eruditus, tamen quia Neapolitanus erat, & satis mitis & graciosus, sua electio laudata fuit. Et in suo principio multum augmentavit Ecclesiam Dei. Et statim Dominum Bartholomæum de Padua Episcopum Florentinum pronuntiavit Cardinalem. Hic Bonifacius ante assumptionem suam prius dicebatur Cardinalis Neapolitanus.

Ora-

Oratores Florentini statim profecti sunt Romam ad visitandum Bonifacium Papam electum, & ab eo benignissimè recepti fuerunt. Oratores Florentini missi fuerunt ad Regem Franciæ, postquam Comes Virtutum non servabat pacta facta per eum in liga. Et duo istorum Oratorum fuerunt capti à Marchione Lazaro amico dicti Comitis Virtutum, qui per iter terrenum ibant ex Genua; & alii duo per mare euntes ad dictum Regem Franciæ pervenerunt, & cum eo multa tractarunt circa destructionem dicti Comitis Virtutum Domini Mediolani. Rex Franciæ isto anno vênit Avinionem ad Antipapam Clementem, & fecit coronari Ducem Angiò, Regem Siciliæ, Hierusalem, & Apuliæ, qui promisit reassumere Regnum Neapolis & Apuliæ, & postea reversus fuit Franciam. Florentini de mense Novembris eligunt Decemviros belli & potestatis propter suspiciones belli hinc inde.

Anno Domini MCCCXC. ab Incarnatione de mense Januarii, conjura fuit reperta in Sancto Miniato, cujus principales erant Baptista Orifex, & Stolfus Cimitor de Sancto Miniato, & dato die debebant Capitaneum Artis interficere. Et Dominus Johannes Azi de Ubaldinis dux exercitus Comitis de Vertù, qui erat Senis, dato signo, debebat cum equitibus venire, & capere dictam Arcem & Castrum, unde postea multi de Sancto Miniato aufugerunt, & soli Baptista & Stolfus fuerunt capti & laqueo suspensi. Et quia quotidie dictus Comes Virtutum Dominus Mediolani cum Senensibus, & aliis clam quærebant capere Castra Florentinorum, deliberatum fuit per Florentinos apertè indicare bellum contra eum in Liguria, & contra Senenses. Et Decem Baliae conduxerunt ad stipendia multos equites & pedites. Dictus Dominus Johannes Azo de Ubaldinis dux exercitus Comitis Virtutum patefactâ conjurâ Sancti Miniatis profectus fuit Perusium, & incitavit Perusinos ad bellum contra Florentinos. Et similiter Dominum Cortonæ, qui noluit ei parere, sed potius Florentinis. Et postea etiam Senenses jam commotos magis incitavit ad parandum bellum contra Florentinos, qui conduxerunt ad stipendia multos equites, & ipse Dominus Johannes ibidem congregavit exercitum. & equites missos ad eum à Comite Virtutum. Oratores Comitis Virtutum venerunt Pisas ad irritandum Pisanos contra Florentinos, dicendo quòd Florentini defecerant à liga facta, & tamen eis fuit responsum, quòd erant in optima concordia cum Florentinis. Florentini ut melius possent resistere dicto Comiti de Vertù, imposuerunt maximam pecuniæ quantitatem Civibus & Comitatinis, & etiam Clericis, ut tam in Liguria, quam contra Senenses possent mittere equites suos. De mense Februarii multi exules Perusini cum equitibus Florentinorum numero DCCC. ex Cortona descenderunt in agrum Perusinum usque ad mœnia, credentes capere Civitatem, & non valentes capere eam, ceperunt aliqua Castra, & penuriâ annonæ coacti reversi fuerunt ad Castra Florentinorum. Nam Perusii sextarium frumenti secundum mensuram eorum valebat Florenos VIII. Florentini parantes se ad bellum contra Comitem Virtutum, conduxerunt MM. lanceas equitum, quorum fecerunt ducem Dominum Johannem de Aguth, & etiam fecerunt ducem contra Senenses Dominum Rainaldum de Urfinis, nisi postea fuisset interfectus. Et Bononienfes conduxerunt M. lanceas etiam equitum, ut omni-

no in Liguria inciperet bellum. Comes de Vertù Dux Mediolani ex adverso conduxit multas lanceas equitum, quibus præfecit ducem Dominum Johannem Azi de Ubaldinis, & cum eo erant Perusini, Senenses, & Domini de Malatestis, Marchio Ferrariæ, Dominus Mantuæ, & plures alii Nobiles, ut facerent bellum in Tuscia. Isto anno maxima fuit penuria omnium fructuum terræ, & valuit sextarium frumenti libras tres, & lagena vini Florenum unum, & similiter alia blada vendebantur secundum qualitatem earum. Et nisi Florentini conduxissent per mare tria millia modiorum frumenti, fuisset major penuria. Pestis isto anno multum viguit Pistorii & Aretii, & in multis aliis partibus convicinis Civitati Florentiæ, unde Florentini multum pro anno futuro timebant de peste. Hoc anno in schismate Antipapa eligitur Benedictus XIII. Avinione, qui post Clementem Pontificatum tenuit annis XIX. De mense Aprilis miserunt Bononienfes Dominum Johannem de Barbiano eorum ducem belli cum MD. lanceis equitum contra Perusinos, & in Romandiola prope Pennas Sancti Martini ab equitibus Malatestarum fuerunt obsessi. Et finaliter dederunt se tamquam victos Comiti Urbini. Et quum Bononienfes mitterent CL. lanceas ad succurrendum eis prope Forlivium, à Carolo de Malatestis superati fuerunt. Et tandem Florentini impetrarunt à Comite Urbini, ut equites Bononiensium remitterentur. Et miserunt alios equites suos Bononiam. Bonifacius Papa IX. misit Florentiam Cardinalem de Bononia. Legatum suum ad concludendum pacem inter Florentinos & Comitem de Vertù. Et intellectis petitionibus Florentinorum profectus fuit Pisas, ubi erant Oratores Comitis Virtutum, & Oratores Venerorum; & tandem visis petitionibus hinc inde inhonestè petitis, infecta re omnes abierunt. De mense Aprilis Comes de Vertù Dominum Johannem Azi de Ubaldinis ducem sui exercitus misit Senas cum CC. lanceis equitum, & CCC. sagittariis, ut irritaret bellum in Tuscia. Qui statim in agrum Florentinum descenderunt in Chiantim, & facientes multas exuvias, statim abierunt, ne impedirentur ab equitibus Florentinorum, qui erant in Staggia Oppido. Et sic initum bellum fuit, quod Florentini cum Galeatio Mediolanensium Duce duodecim annos gessere.

Gelli Castrum Perusinum, ubi erant exules Perusini, dum ab equitibus Florentinis de annona provideretur, Paulus de Savellis Dux Perusinum equitum, dum fuisset obviam, in fugam missus fuit de mense Aprilis. Dominus Rainaldus de Urfinis à Civibus Civitatis Aquilæ, cujus erat Dominus, & Urbis-Veteris, & Spoleti, & multorum Castrorum, fidens se Comiti Montorii, cui filiam suam desponsaverat, & multa bona fecerat Aquilanis, & postea factus fuit Dominus Civitatis Aquilæ..... cujus mors multum displicuit Florentinis, qui eum elegerant Ducem exercituum eorum contra Senenses de mense Aprilis. In dicto mense Florentini facti sunt Domini Montis Politiani voluntate & lætitia Oppidanorum, qui libere dederunt dictum Oppidum & sua discretioni Florentinorum, & ejecerunt Potestatem, qui ibi erat pro Senensibus. Ladislaus filius Regis Caroli & Reginæ Margaritæ, die XXIV. Aprilis, fuit coronatus Rex Siciliæ & Hierusalem & Apuliæ à Domino Angelo de Acciajolis Cardinale & Legato Papæ Bonifacii IX. & accepit uxorem filiam Manfredi de Chiaramontibus de Sici-

Sicilia, à qua pro doribus maxima pecuniæ quantitas sibi consignata fuit, qua multum egebat propter bella advenientia. Die XXIX. dicti mensis Aprilis, Dominus Johannes Azo de Ubaldis cum equitibus Comitibus de Vertù descendit in agrum Florentinum Vallis Arni superioris, credens capere Castrum Sancti Johannis ex conjura facta cum Fratre Antonio Sancti Domini ex dicto Castro, & cum Ciopolo Nicolai Arrigi de Riccafolis. Sed Oppidani bene se defendentes custodierunt dictum Castrum, unde Dominus Johannes frustratus cum equitibus rediit Senas, & Frater Antonius & Ciopolus facti fuerunt rebelles. Classis Genuensium, & Ducis Bolbonæ, & aliorum Dominorum cum XL. Galëis in Africam contra Mauros iverunt, & ibidem tantum multos interfecerunt, & postea unusquisque ad patriam suam reversus fuit. De mense Maji quum Comes de Vertù scripsisset Florentinis, quod fregerant foedera ligæ, & multa alia, unde bello erat paratus ostendere eorum errores, responderunt Florentini eum rupisse, & favisse, quemadmodum solitus erat facere in suos consanguineos, & multa alia convicia. Dicto mense Dominus Johannes de Aguth Dux electus belli Florentinorum venit Florentiam. De mense Junii Dominus Jacobus de Verme Dux exercitus Comitibus Virtutum cum exercitu descendit in agrum Bononiensem, & multa spolia reportavit. Senenses ex conjura Lucignanum Castrum Florentinorum ceperunt. Et fuit captus Dominus Michael de Medicis, qui ibidem erat Vicarius, & Arrighus Maccinghi, qui ibi erat Potestas pro Communi Florentiæ. Exercitus Comitibus de Vertù, qui erat in agro Bononiensi, ab exercitu Bononiensium missus in fugam, reversus fuit Mutinam, satis cum verecundia. Exercitus Senensium descendens in agrum Politianum, multas prædas & exuvias transportavit. Dominus Johannes de Aguth cum exercitu Florentinorum & Bononiensium descendit in agrum Mutinæ, & cepit C. lanceas equitum Comitibus Virtutum, & cum multis prædis & spoliis reversus fuit Bononiam. Exercitus Senensium in Valle Ambræ cepit Castrum Sancti Pancratii, & funditus destruxerunt. Et deinde vi ceperunt Castrum Sancti Justii, quod possidebant illi de Riccafolis prope Senas per quatuor milliaria, & similiter demoliti fuerunt usque ad fundamenta. Marcianum Castrum ex conjura capitur die XV. Junii à Johanne Tedesco de Petra-Mala. Michelettus exul cum aliis exulibus Perusinis, quum esset ad stipendia Florentinorum, cum equitibus Florentinis descendit in agrum Perusinum, & ipse clam in nocte intravit Perusum, & tandem re cognita ibi fuit interfectus cum multis aliis.

Dominus Franciscus Novellus filius Domini Francisci de Carraria Domini Paduæ de mense Junii ex Foro-Julii cum DCCC. equitibus ivit versus Paduam, & cum maxima unione Populi die XIX. dicti mensis receptus fuit Paduæ in Dominum, & milites conducti, qui ibi erant pro Comite de Vertù, videntes impetum Populi refugerunt in Arcem. Et post paucos dies conventionem facta consignaverunt Arcem dicto Domino, & similiter omnia Castra obediverunt dicto Domino. Nam Arx usque ad XXVI. diem Augusti fuit in potentia Comitibus de Vertù, & dicta die restituta dicto Domino. Dux Bavarie interim cum . . . lanceis equitum conductus ad stipendia Florentinorum venit Paduam, & fuit causa, quod Comes Virtutum non recipit Paduam, quoniam miserat illuc ad recipien-

A dum Dominum Ugolottum Biancardi Ducem sui exercitus cum multis equitibus, & tandem non recuperavit. Veronenses post defectionem Paduæ à Comite Virtutum similiter defecerunt ab ipso Comite. Et quum postea Cives essent discordes & Populus superasset Magnates & aliquos exspoliasset, & misisset Venetias pro Cane Francisco filio olim Domini Antonii della Scala, interim equites dicti Comitibus de Vertù existentes prope Veronam, & vocati ab alia parte Civium intrarunt Veronam, & omnes Cives tam amicos quam inimicos exspoliaverunt. Et sic Civitas illa exspoliata remansit quasi derelicta, quæ erat secunda Civitas egregia in Liguria. Exercitus Florentinorum & Bononiensium discurrens in agrum Ferrariæ, captis multis spoliis & captivis reversus fuit Bononiam. Stephanus Dux Bavarie, quum esset conductus ad Florentinorum stipendia cum CC. lanceis equitum, & esset Paduæ nisi cum C. ut supra dictum est, & numquam volens in agrum Comitibus de Vertù descendere, tamquam ab eo corruptus, tandem abiit & in Germaniam revertitur eodem anno ad partes suas. Et Comes Arrigus de Monteforte cum LX. lanceis remansit ad stipendia Florentinorum. Dominus Johannes Aguth cum exercitu Florentinorum & Bononiensium transivit in agrum Parmæ, & cum multis spoliis & captivis rediit Bononiam. Luifus Dux Angiæ & Rex Apuliæ de mense Augusti cum matre sua & IX. navibus & XIV. Galëis ex Marfilia venit Neapolim, & ibi à parte sua honorabiliter receptus, & etiam à quibusdam Baronibus & à quibusdam non, quibus per totam civitatem indixit bellum, & postea ex conjura habuit Castrum Santermi, & vi etiam Castrum Novum. Et sic consequutus fuit dominium totius Civitatis Neapolis. Dominus Franciscus Novellus Dominus Paduæ cum exercitu suo & Florentinorum & Bononiensium, fabricato prius uno Ponte super flumen Aticis, intravit in Polesinam, & cepit aliqua Castra, & multa etiam spolia & captivos. Et tandem Marchio Ferrariæ relicta foederatione & liga Comitibus de Vertù, confederavit se cum Florentinis & Bononiensibus & aliis, & dicto Domino Paduano, & restituta fuerunt sibi omnia ablata, & per præconem manifestata fuit die XXX. Octobris. De mense Julii & Augusti Florentiæ multi ex fluxu sanguinis mortui sunt, & deinde sequuta est pestis usque per totum mensem Decembris, & multi mortui sunt, & multi Florentini aufugerunt. De mense Septembris exercitus Florentinorum discurrens per agrum Senensem, & ceperunt Castrum Montis de Pescina, & Arcem Ranoccii, & cum spoliis & prædis animalium & captivis redierunt Florentiam; & postea Florentinorum industria facta fuit seditio Senis, & finaliter fuerunt victores amici Comitibus de Vertù. De mense Octobris exercitus Florentinorum per XII. dies steterunt in agro Senensi. Et tunc Senenses regentes Rempublicam relegarunt multos, & abstulerunt arma Populo. Ciampolus de Riccafolis exul cum equitibus Senensium cepit Montem Castellum, quod alias tenebant illi de Riccafolis, & nunc Commune Florentiæ, & postea multas prædationes fecit in Chianti. Dux exercitus Florentinorum & Bononiensium & Domini Paduæ discurrens per agrum Vicentiæ, Veronæ, & Mantuæ. Exercitus Comitibus Virtutum etiam in agrum Bononiensem discurrens, & sic hinc inde diversæ fuerunt factæ deprædationes. Florentini conduxerunt ad eorum stipendia Jacobum Comitem de Armignacca, qui promisit veni-

venire cum XV. millibus equitibus contra Comitem de Virtù, & tunc debebat recipere multam pecuniæ quantitatem. Qui postea non venit nisi de mense Julii, quia non valuit venire in Italiam. Dominus Mantuæ capite fecit truncari conjugem suam filiam Domini Bernabovis, ex qua genuerat quatuor filios. Et hoc factum fuit ex industria Comitissæ de Virtù, qui clam misit ad eam literas adulterinas continentes, quod deberet interficere maritum suum.

Anno MCCCXCI. ab Incarnatione, Senenses elegerunt Dominum Civitatis Senarum Comitem de Virtù Dominum Mediolani, & magistratum pro eo cepit Dominus Andreas de Cavalcabobus, & miserunt eum in Palatium, dimissis Antianis ad habitationes ipsorum, & destructis aliis officiis Civitatis, & solum constituerunt decem homines potestatis belli. Florentinis Arx Reggiuoli fuit sublata. Marchio Marchiæ, frater Bonifacii Papæ IX. fecit interfici Boldrinum, dum vocavit eum ad convivium, unde postea equites sui in vindictam ejus multos interfecerunt. Exercitus Florentinorum ex Vulterris in maritimam Senensium discurrens, cum quatuor millibus ovibus & trecentis bobus captis reversi fuerunt Vulterras. In Apulia ex utraque parte diversæ fuerunt pugnæ. Dominus Antonius Adorni paulò ante Dux Genuæ ejectus, iterum factus fuit Dux, expulso Domino Jacobo de Campo Fregoso de mense Aprilis. Dominus Johannes Aguth Dux ligæ Florentinorum cum exercitu discurret per agrum Vicentinum & Veronensem, & cum multis spoliis rediit Paduam. Cardinalis de Ravenna missus ab Antipapa Clemente, quum castrametaretur circum circa Romanam Urbem contra Papam Bonifacium, tandem cum dicto Papa fecit concordiam, & restituit oppida sibi ablata, & fuit restitutus in pristinum statum à dicto Papa Bonifacio; Hic Cardinalis prius abiit à Papa Urbano VI. Genuæ, & ivit ad Antipapam. Cives Urbis Veteris simul pacificati ejecerunt nepotes parvulos Domini Rodulphi de Camerino, qui erant Domini dictæ Civitatis. Dominus Loisius de Capua filius Comitissæ Altavillæ eligitur à Florentinis dux belli contra Senenses. In Ponte Fojano milites Florentini miserunt in fugam inimicos, & ceperunt CL. equos & LXXX. equites de mense Maji. Bonifacius Papa IX. recepit Civitatem Spoleti, quam occupabant nepotes Domini Rainaldi de Urfinis, & deinde habuit Arcem, numeratis prius decem millibus Florensis custodi Arcis. Dominus Johannes Aguth dux ligæ Florentinorum discurret in agrum Veronæ & Brixie, & in Vallem Sancti Martini, & misit in fugam exercitum Comitissæ de Virtù, & cepit CCC. equos, & C. homines equestres. Dux de Armignach conductus ad stipendia Florentinorum, à quibus receperat LXXX. millia Florenorum, & volens venire cum suo exercitu contra Comitem Virtutum, Dux Berri, & Dux Borgoniæ, patruus Regis Franciæ, cum Antipapa conati fuerunt, ut non veniret. Et tandem D. lanceas equitum corrumunt, qui nolentes cum eo ire, ab ipso Duce de Armignach expugnati fuerunt & missi in fugam. Et deinde cum reliquo suo exercitu venit versus Italiam, tamquam homo fidelis. Castrum Reggiuoli post longam obsidionem à Florentinis vi capitur, & funditus destruitur, & XV. oppidani Florentiæ laqueo suspenduntur, & multi alii carcere mancipantur. Ducenas lanceas equitum de mense Maji, quas Comes Virtutum mittebat Senas, in partibus Severeti, Dominus Loisius de Capua dux Florentinorum

A misit in fugam, & CC. equi fuerunt capti & LXXX. equites, & quatuor mille Ducati. In fine mensis Maji Dominus Johannes Sciarra confors Præfecti, qui erat dominus aliquorum Castrorum Comitatus Viterbii, ex conjura quorundam Viterbiensium intravit in Civitatem Viterbii noctu, & pugnando per duos dies interfecit CC. Viterbienses Cives, & partem sibi contrariam ejecit de Civitate & factus fuit dominus vi. Exercitus CCC. lancearum Florentinorum, & ligæ custodientes Bononiam discurrebant in agrum Civitatis Parmæ, & ceperunt DCCC. captivos & septem millia bestias magnas & parvas. Et paulò post descenderunt in agrum Mantuanum & ceperunt D. captivos, & DC. bestias magnas & MM. parvas. Et facere dicta spolia satis fuit eis facile, quia equites Comitissæ de Virtù erant super flumen Addæ ex opposito Domino Johanni Aguth & suo exercitui. Exercitus Florentinorum descendens in agrum Senensem, ad Abbatiam Insulæ, & prope Civitatem Senarum per duo millaria, & per alia loca discurrens, cum multis spoliis reversi fuerunt in agrum Aretinum, maximè quia jam Florentini acceperunt mortem Ducis Armignach, ut infra dicitur, & opus erat eis mittere milites conductos Bononiam. Dominus Johannes Aguth quum esset in Liguria cum exercitu Florentinorum, & quasi obsessus ab exercitu Comitissæ Virtutum, tandem astutiâ suâ partem inimicorum suorum interficiens, itineribus satis difficillimis cum maxima industria conduxit exercitum Florentinorum Paduam.

C Comes de Armignach quum veniret in Italiam contra Comitem Virtutum conductus ad stipendia Florentinorum, & inter veniendum in Italiam audiens, quod D. lanceas equitum Britonum conductorum à Comite Virtutum veniebant contra eum, ipse cum parte sui exercitus insurgens contra eos misit in fugam, & pro majori parte cepit. Et deinde profectus in Liguriam prope Alexandriam Palæ multa castra cepit. Et ad eum venerunt Oratores Florentini, videlicet Dominus Rainaldus de Gianfigliazis, & Dominus Johannes de Ricciis cum XXV. millibus Florensis. Et die XXIV. Julii dictus Comes de Armignach, juvenis vicennisoctennis, & audax, cum MD. equitibus voluit vi capere Alexandriam Palæ. Sed intus erat Dominus Jacobus del Verme, homo strenuus & prudens, dux exercitus Comitissæ de Virtù cum MM. lanceis & quatuor millibus inter pedites & sagittarios. Et clam mittens partem exercitus extra Civitatem, ut ex una parte pugnarent, & ille ex alia parte, deinde dato prælio, existentes in medio superati fuerunt à dicto Domino Jacobo del Verme, & pro majori parte capti & interfecit. Et etiam dictus Dominus de Armignach captus fuit, qui quum esset Alexandriæ, & peteret ut sibi potus daretur, tantum bibit, ut statim diem obiret suum. Et deinde dictus Dominus Jacobus prosequens victoriam, aggressus est reliquam partem exercitus, qui nescientes itinera ab inimicis interficiebantur, & pro majori parte capiebantur. Et capti fuerunt sex mille equites. Et Dominus Rainaldus de Gianfigliazis Orator captus ab uno illius patriæ redemit se MMD. Florensis; & etiam Dominus Johannes de Ricciis alius Orator ab uno equite, ductus Papiam & carceratus, redemit se septem millibus Florensis, quos Florenos postea solvit Commune Florentiæ. Et etiam sublata fuerunt omnia bona ipsorum, & pecuniæ supradictæ, quas tulerunt ad dictum Comitem de Armignach

gnach pro stipendiis suis. Florentini ut habuerunt, Ducem Armignach fuisse mortuum, & exercitum suum fuisse superatum, statim fecerunt, quod Dominus Johannes Aguth, dimissis CCCC. lanceis equitum Paduæ, confestim veniret Bononiam, dubitantes ut illuc non proficisceretur exercitus Comitis de Virtù. Sed deinde direxerunt se versus Serezanam, ut descenderent in agrum Florentinum. Comes Virtutum fecit concordiam cum filiis Domini Bernabovis hac conditione, ut singulo mense deberet dare eis Florenos M. & certa Castra in Paduano. Et ipsi deberent habitare Venetiis, & numquam contra eum aliquid innovare. Sed postea eos decepit, nihil eis dando. Dux Genuæ confederatus & ligatus cum Comite Virtutum, primus fuit, qui suis literis nuntiavit Florentinīs, Ducem Angiò fuisse mortuum, & in eisdem literis continebatur, quod si vellent pacem cum Comite de Virtù, mitterent Genuam suos Oratores, & similiter Comes mitteret suos, & omnino credebatur posse eam concludere, mediante etiam Magistro Rhodi, qui ibi erat Orator. Unde Florentini molestati diuturno bello, miserunt illuc Oratores suos, videlicet Dominum Ludovicum de Albergottis Legum Dōctorem, & Dominum Thomasiū Rainerii Philippi. Et invenerunt ibidem Oratores Comitis de Virtù, & dicebatur quod adhuc non poterat firmari pax propter res hinc inde inhonestè petitas. De mense Augusti incœptum fuit bellum inter Dominos de Malatestis & Comitem Urbini, & hinc inde factis multis deprædationibus, de mense Februarii mediantibus amicis communibus inter eos fuit pax firmata.

Comes de Virtù post victoriam habitam de Duce Armignach misit Dominum Jacobum del Verme cum exercitu suo, & primò venit Serezanam, & postea de mense Septembris venit in agrum Pisanum, & transivit flumen Arni de consensu Pisanorum. Et castrametati sunt inter Casciam & flumen Heræ, faciendo multas prædas. Et tamen à Pisanis de comœatu eis subveniebatur. Et expectantes exercitum dicti Comitis de Virtù, qui erat Senis, iverunt in agrum Vulterrarum usque ad Oppidum Casolis, & ibi simul congregati fuerunt, ubi erant Pisani & Senenses etiam numero circa XXX. * millia lancearum equitum & quinque millia peditum. Interim verò Dominus Johannes Aguth Dux exercitus Florentinorum ex Bononia venit cum XII. * millibus lanceis equitum & M. peditibus; & castrametati fuerunt prope Sanctum Miniatem del Tedesco, & Bononienſes miserunt DC. lanceas equitum, & CCCC. sagittarios. Et etiam venit Dominus Luisius de Capua dux exercitus Florentinorum cum M. lanceis equitum & MM. peditibus. Et isti omnes simul sub Domino Johanne Aguth duce omnium deinde fuerunt obviam eis ad Castra Collis, & Podio-bonizi, & Staggiæ. Et die XVII. dicti mensis Septembris, exercitus Comitis Virtutum castrametatus fuit prope Certaldum deprædando omnia, & exercitus Florentinorum castrametatus fuit prope eos per tria millia. Et deinde descenderunt in agrum Sancti Miniatis, & deinde profecti milites Florentini sunt, & castrametati fuerunt prope inter Empolim & Pontormum, ne exercitus Comitis de Virtù posset descendere versus Florentiam. Sed alio die exercitus Comitis Virtutum cepit Castrum dictum Cannetum, & die XX. dicti mensis transivit flumen Arni, & ivit versus Castrum Ficecchii, & in nocte in agrum Pistoriensem, & deinde ad Po-

Tom. XVI.

A dium Cajani. Sed è converso Dominus Johannes de Aguth cum exercitu descendit in agrum Terræ Prati, & postea Tizanum Oppidum Pistoriensem, & castrametatus fuit prope inimicos per duo millia, & ad eum venerunt bene decem mille rustici. Dominus Jacobus del Verme interim misit quantum belli, & Dominus Johannes Aguth acceptavit, & paravit pavementum, & campos fecit reduci in planitiem, prope Tizanum, ut ibi committeretur proelium. Sed Dominus Jacobus del Verme videns exercitum Florentinorum multiplicatum, & montium transitus esse captos, deliberavit cum exercitu ire versus Civitatem Pistorii, & in transitu cepit vi Castrum Casalis prope Pistorium per quatuor millia, & exinde statim profectus fuit die XXIV. dicti mensis noctu Uzanum, & dimisit Dominum Thaddæum del Verme cum MD. lanceis equitum. Sed Dominus Johannes Aguth credebatur, quod deberent ire versus Pistorium. Sed intellecto quod abibant, statim misit partem exercitus ad persequendum eos, & pugnando miserunt in fugam, & ceperunt plusquam CC. equites, inter quos fuerunt capti Dominus Thaddæus del Verme & Gentilis de Camerino, & Vannes Ser Jacobi de Apiano, qui ductus fuit Florentiam & carcere mancipatus. Et interfecerunt plusquam MM. pedites, & capti fuerunt plusquam M. pedites, inter quos fuerunt multi Senenses & Pisani; & Dominus Johannes Aguth retro sequebatur cum alia parte exercitus, ne inimici ex insidiis possent capere alios suos milites ante missos. Sed Dominus Jacobus del Verme noctu discedens cum exercitu ivit ad Montem Carlum, & statim deinde discedens transivit Civitatem Lucensem, ubi recreavit exercitum frustra fatigatum. Et deinde duxit exercitum in Vallem Serchii inter Lucam & Pisas, & ibidem se muniverunt, ne quoquomodo ab inimicis possent offendi. Sed Dominus Johannes Aguth eos persequens, quum esset in agro Lucano, & audiens eos munitos ibidem, profectus fuit ad Sanctum Miniatem. Sed Comes de Virtù sentiens, quod suus exercitus nihil profecerat, præcepit quod firmarent se super Stratam Pisanam, ne aliquid posset transportari Florentiam, & sic factum fuit, nam castrametati sunt in vicis Cascinæ: & de Pisas habebant annonam, & omnia eis necessaria. Et dum sic starent, Dominus Jacobus del Verme pepigit cum Domino Petro Gambacurta, ut nihil dimitteret transportari Florentiam, & sic promissit. Et deinde dictus Dominus Jacobus del Verme dux exercitus Comitis de Virtù cum exercitu ivit in Vallem Serchii, & ad Petram Sanctam & Sarezanam & demum Aventiam. Exercitus verò Florentinorum castrametatus fuit in Castris Vallis Nebulæ expectans, quod inimici ulterius vellent facere. Postea verò quum Florentini conquererentur de Domino Petro Gambacurta, quod non benefecerat prohibuisse nil posse transportari Florentiam, respondit se fecisse, ut exercitus Comitis de Virtù discederet, qui multum destruxerat Comitatum Pisanum. Casale Castrum Pistoriensem prope Civitatem per quatuor millia à Florentinis funditus evertitur, postquam in transitu cepit illud & deprædatus fuit ab exercitu Comitis de Virtù Domini Mediolani à Florentinis.

Paulus filius Domini Lapi de Castiglionchio fuit condemnatus Florentiæ in tribus millibus Florenis à Capitaneo Populi, ex eo maxime, quia scribebat Venetias ad Michaëlem fratrem suum.

H h h h

suum quidquid Florentiæ fiebat contra Comitē de Virtù. Et dictus Michael per quemdam Melanum de Padua significabat Comiti Virtutum. Unde dictus Michael fuit factus exul, & dictus Paulus ultra solutionem trium millium Florenorum fuit missus in carcerem quo ad viveret. Castrum Baldi in agro Paduano quum à militibus Comitē de Virtù vi opprimeretur, à Domino Francisco Novello Domino Paduæ cum militibus Florentinis liberatur, & mittuntur in fugam milites Comitē de Virtù. Dominus Petrus Dominus Castri Corregii relicto Comite Virtutum adhæsit Florentinis & Ligæ ipsorum. De mense Octobris Dux Genuæ voluit inducere Dominum Petrum Gambacurtam Dominum Pisarum ad confederandum cum Comite de Virtù, & tandem dictus Dominus Petrus voluit servare fidem datam Florentinis & pacta servare. Dux Genuæ dicto mense misit duas Galéas in Portum Pisarum, & deprædati fuerunt quinque barcas Pisarorum, & unam navem Florentinorum negotiatorum, in qua erant mercantiæ pretio duodecim millium Florenorum. Ser Jacobus de Apiano de mense Novembris ex Comite de Virtù rediit Pisas, requirens Dominum Petrum Gambacurtam & Pisanos, quod per totum mensem Aprilis futuri non finirent mercantias Florentinorum ex Pisis transportari Florentiam, & tandem noluerunt rumpere fœdera Florentinorum. Et deinde dictus Comes de Virtù misit suos Oratores Pisas, ut Pisani concederent quod per dictum Ser Jacobum de Apiano petatum fuerat, & noluerunt facere; unde dictus Comes de Virtù misit milites suos conductos, qui erant Sarezani, in agrum Pisarum in Vallem Serchii, & satis impediabant, ne mercantiæ transportarentur Florentiam, maxime ex revelatione dicti Ser Jacobi de Apiano. Florentini conduxerunt ad stipendia sua Andream Gargiollum Florentinum, Curfariū maris, cum tribus Galéis contra Galéas Genuensium, & reperit in Portu unam Galéam Genuensium, & eam cepit & navem Florentinorum & mercantias restituit pro majori parte illis, quibus fuerant ablatae, & multas etiam cepit naviculas Comitē de Virtù, & tandem dimisit Galéam Genuensium, ne tunc cum eis fieret bellum. Et deinde dictæ duæ Galæe Genuensium redierunt in Portum Pisarum, ut caperent duas naves Florentinorum plenas frumento, quæ liberatae fuerunt à dicto Andrea Gargiolla. De mense Decembris Dominus Cortonæ cum CC. lanceis Florentinorum equitum descendit in agrum Perusinum, & cum maximis prædis & spoliis bestiarum & hominum captivorum reversus fuit Cortonam. Dicto mense D. sarcinæ frumenti & mercantiæ Florentinorum, quæ Pisis Florentiam transportabantur, fuerunt captæ ab equitibus Comitē de Virtù, qui erat in Valle Calcis, & Comes Ugo Theutonicus cum suis militibus conducens eas fuit captus. Sed Dominus Johannes Beltot cum suis militibus, qui eas etiam conducebat, aufugit, qui revertens Florentiam cum vituperio fuit expulsus. Et hæc salmæ maximæ fuerunt captæ ex industria Ser Jacobi de Apiano. Quum Oratores Comitē de Virtù & Florentinorum essent Genuæ in maxima altercatione circa pacem, quia Comes de Virtù omnino repetebat Civitatem Paduæ, tandem fuit compromissum ab utraque parte in Ducem Genuæ, & Magistrum Rhodi, & Communitatem Genuæ die XXVIII. Decembris duraturum usque ad diem XX. Januarii proximè futuram.

A Anno MCCCXCII. à Nativitate, de mense Januarii, duo exules Senenses miserunt ignem in Portam Florentiæ, per quam itur ad Sanctum Miniaturum prope mœnia. Et postea dicti exules revocati & restituti fuerunt à Senensibus, maxime quia quamdam etiam conjuram significarunt Senensibus factam per Florentinos, & removerunt de administratione illos, qui gubernabant Rempubicam Senarum. Pax tandem post multas disceptationes inter Comitē de Virtù Dominum Mediolani, & Florentinos & Ligam ipsorum conclusa fuit hac conditione de mense Februarii, videlicet, quod Padua esset Domini Francisci, & quod ipse deberet dare Comiti de Virtù L. millia Florenorum, in quinque annis futuris pro rata. Et quod hinc inde restituerentur Oppida sublata; & quod captivi restituerentur. Et quod exules acceptarentur in eorum patriis cum consensu illorum, qui regerant. Et postea sic firmata fuit ab omnibus. Publicata pace scripserunt Florentini ad Senenses & Perusinos, si volebant amicabiliter vivere & servare pacem. Quibus responsum fuit, omnino illam velle servare & in pace vivere. Azius de Castello facta pace, quum prius esset ad stipendia Comitē Urbini, congregavit exercitum furum, ad quem iverunt Brojulus, & Brandolinus, & Biorus de Perusio cum equitibus suis, & volebant transire in Tusciam. Sed Florentini & Bononienes obviaverunt. Et tandem per Sarezanam & Pisas & per maritimam Senarum transeuntes venerunt in agrum Perusinum & in agrum Urbinensem. Sicilia Insula quum à quibusdam Baronibus occuparetur, & Regina filia Regis ad quam pertinebat, ivisset in Aragonam, tandem Rex Aragonum fecit eam uxorem cujusdam consanguinei sui, & mittens eam cum Galéis in Siciliam, confestim recepit totam Insulam. Istis temporibus in Marchia, Ducatu, & Patrimonio fuerunt multæ pugnae & divisiones propter duos Pontifices contententes de Papatu. Isto anno Florentiæ fuit maxima penuria fructuum omnium terræ, & valuit sextarium frumenti tres libras, & expenderunt Florentini plusquam centum millia Florenorum, ut conducerent frumentum per mare. Azius de Castello cum M. equitibus furum de mense Maji ex agro Urbinensi transierunt in agrum Perusinum ducendo multas prædas & captivos, & ceperunt Sugellum Castrum, & reversi fuerunt Urbinum. De mense Martii inter Florentinos, Bononienes, Marchionem Ferrariæ, Dominum Paduæ, Dominum Faventiae, & Dominum Imolæ, facta fuit liga & fœdus ad defensionem statuum. Dominus Antonius Adorno Dux Genuæ timens de statu suo, cum equitibus Comitē Virtutum introductis Genuam, tandem rumore facto civili remansit victor, & multos Genuenses interfecit, & CCC. relegavit; unde Civitas ipsa satis conficta remansit. Istis diebus Comes Alberigus, & Dominus Otto de Brunswich Capitanei duces exercitus in Apulia pro Rege Ladislao & Regina matre ejus pugnantibus cum Comite Tricarici duce exercitus Regis Loissii Ducis Angiò victi fuerunt, & pro majori parte capti & interfecti. Post multas festivitates factas Florentiæ de pace, etiam fecerunt torneamenta. In Civitate Lucana seditio civilis orta, quia Laurentius Francisci de Guinigiis interfecit Forteguerram de Forteguerris tunc Vexilliferum justitiæ, rumore facto in Populo, & postea factus fuit Vexillifer justitiæ. Et etiam interfecti fuerunt Nicolaus Collitorto equestris, qui in bello erat strenuus,

nuus, & Dominus Bartholomæus Forteguerra & quidam alii, & etiam aliquos fecit exules. Regina Siciliæ postquam adepta fuit dominationem Insulæ, multos Barones fecit interfici, & etiam Comitem Adiram de Chiaramonte. In Civitate Pisana detecta fuit conjura facta per Comitem de Virtù contra Dominum Petrum Gambacurtam & filios suos & contra Florentinos, qui debebant exspoliari, & unus capite truncatus fuit, & unus alter relegatus fuit in Rhodio, & solvit multam pecuniæ quantitatem. De mense Junii exercitus furum, quorum erant duces Comes Johannes de Barbiano, & Azius de Castello, & Dominus Broglioles, & Brandolinus, & Johannes Tedesco de Petramala, numero quatuor millium equitum, congregati fuerunt in agro Perusino, & imponebant omnibus Populis pecunias eis solvendas; & maximè minabantur Florentinis, si eis non solvebant centum millia Florenorum. Et licet Florentini pararent se ad defensionem, tamen quia multum destruebant eorum subditos, numeraverunt eis quadraginta millia Florenorum, & promiserunt stare per annum, quod non descenderent in agrum Florentinum. Et postea descenderunt in agrum Senensem, & receperunt duodecim millia Florenorum; & deinde in agrum Pisenum, & receperunt duodecim millia Florenorum; & à Lucanis receperunt octo millia Florenorum, antequam descenderent in agrum ipsorum. Et demum reversi fuerunt in agrum Perusinum, & ibidem diviserunt prædam, qua divisa diviserunt se ad diversa loca.

Genuenses propter tyrannidem Domini Antonii de Adorni eorum Ducem, eum expulerunt, & profectus fuit ad Serravalle Castrum suum. Et fecerunt Ducem Genuæ Dominum Antonium de Monte Alto. Pars exercitus dictorum furum remansit in agro Florentino cum Bigordo Michelotti & aliis exulibus Perusinis, & quotidie multa damna inferebant Perusinis. Unde Cardinalis de Ravenna Legatus Papæ Bonifacii IX. tractabat pacem inter eos. Et tandem conclusum fuit, ut Civitas Perusina daretur Papæ, & quod posset exules reducere in Civitatem; & casu quod Papa non veniret, Civitas remaneret libera. Et deinde de mense Octobris Papa venit illuc, ut dicitur. Florentini de mense Augusti deliberarunt non retinere ad eorum stipendia nisi CCL. lanceas equitum, quum Cives non possent plus solvere. Et quia Mons Communis nimium creverat, deliberarunt, quod quarta pars retineretur omnibus debentibus recipere mercedem Montis. Et in fine quatuor annorum redderetur illud, quod detentum fuerat creditoribus. Et quod omnes, qui emerant denarios & pecunias seu credita Montis, cogerentur ad vendendum Communi pro pretio, quo emerant, dummodo pro centenariio reciperent duos Florenos superadditos. De mense Augusti, Florentini colligarunt se cum Bononiensibus, Marchione Ferrariæ, Domino Paduæ, Domino Mantuæ, Domino Faventiæ, & Domino Imolæ, & postea cum Malatestis, & Domino Forlivii, maximè quia Comes de Virtù quotidie quærebat opprimere confederatos & ligatos cum Florentinis. Qua liga sic facta dictus Comes de Virtù cepit aliquantulum timere, & melius fecit munire Veronam & alias Terras & Oppida sua. Cives Civitatis Alexandriæ della Paglia quum Vicarium Comitis de Virtù expulissent, & ex tunc dictus Comes fingeret non videre, paulò post misit illuc equites suos, & fecit exspoliari omnes Cives. De men-

Tom. XVI.

A se Septembris Comes Conradus Alamannus discedens à stipendiis Florentinorum cum suis equitibus, profectus fuit in agrum Perusinum depopulans & diripiens omnia, & multos capiens captivos. Bonifacius Papa IX. de mense Octobris ex Roma cum sua Curia venit Perusinum, ut promiserat, & honorificè receptus fuit, credens ibidem pacificè stare, ex eo quia duxerat secum Comitem Aghinolfum, & fecerat eum Capitaneum ad jura reddendum, & maximè etiam, quia reduxerat multos exules in Civitatem. Attamen operâ Pandolfi Baglioni & suorum complicum interfecti fuerunt aliqui Perusini ex parte adversa, & postea voluerunt, quod Papa ejiceret dictum Comitem Aghinolfum, & sic fecit timore ductus, & postea Civitas sedata fuit.

B Dominus Petrus Gambacurta Dominus Pisarum gubernavit dictam Civitatem per XXIV. annos satis pacificè & justè, licet in principio sui domini ejecisset aliquos Pisanos sibi adversarios, & amicos Domini Johannis de Agnello olim Domini Pisarum, & maximè illos fecit exules, qui erant de XII. familiis, quas nobilitaverat dictus Dominus Johannes cum armis Leopardi. Is Dominus Petrus Gambacurta tres habuit filios, videlicet Dominum Andream, & Dominum Benedictum milites, & Laurentium. Sed dictus Dominus Andreas per quatuor annos ante mortem Domini Petri mortuus est sine liberis. Et tandem de mense Octobris dicti anni Ser Jacobus de Apiano Cancellarius dicti Domini Petri & ex nihilo factus dives & magnus ab eo, cum consensu Lazari Guinigii conduxit Pisas multos pedites de Carsagnana & die XXI. dicti mensis Octobris dicti Anni MCCCXCII. suscitato rumore in Civitate Pisarum, Vannes filius dicti Ser Jacobi de Apiano cum quibusdam suis complicitibus Dominum Johannem Rossum, Doctorem & Militem de Lanfranchis, qui alias in præsentia Domini Petri Gambacurtæ dederat alapam Ser Jacobo de Apiano patri suo, & ejus filium Tolomæum interfecit juxta plateam Potestatis Pisarum. Et deinde dictus Vannes cum pedibus rusticis de Carsagnana cepit Plateam Antianorum, & Dominum Benedictum vulneratum filium Domini Petri. Tunc dictus Ser Jacobus de Apiano, qui sub deceptione dixerat Domino Petro, quod tantum volebat facere vindictam de alapa sibi data à dicto Domino Johanne Rosso, non contentus de interfectione dicti Domini Johannis & filii sui, de domo sua armatus cum veste Populi Pisani egrediens, & stipatus cum multis Civibus Pisani amicis suis, & cum Comite Gabriele de Monte Scudario, qui secum habebat multos pedites de maritima, dixit omnibus: *Toccate sono le noi. Et qui est amicus meus sequatur me.* Et deinde sic stipatus, profectus fuit usque ad Pontem Veterem. Et quando fuerunt ex opposito habitationis Domini Petri, pedites custodientes Dominum Petrum, incœperunt emittere sagittas contra dictum Ser Jacobum & suos. Tunc Ser Jacobus inquit, *Hi sunt contra nos, & nos contra eos surgamus;* & statim maxima vi transiverunt Pontem, & invenerunt Dominum Petrum derelictum solum cum uno famulo sibi fido nomine Guelfuccio. Et tunc Dominus Petrus sic derelictus dixit Ser Jacobo: *quid est hoc?* cui respondens dixit: *Est illud, quod vos vultis. Ascendatis in equum & ibimus ad Plateam.* Tunc respondit Dominus Petrus: *Ego non habeo equos, quia Dominus Johannes, & alii nepotes mei abstulerunt & auferunt.* Tunc Ser Jacobus dixit: *Tuum sit de-*

Hhhh 2

tri-

trimentum. Et volvens se retro cum sua comitiva, ascendens super Pontem, ivit ad Plateam Antianorum. Et statim eo discedente Leonardus de Castro-Novo cum quodam Johanne de Pazinis de Florentia interfecerunt dictum Dominum Petrum Gambacurtam cum famulo suo. Et quum Ser Jacobus pervenit ad Plateam Antianorum, audiens Dominum Benedictum filium Domini Petri captum, & alium filium suum Laurentium esse in habitatione sua servatum & custoditum, cepit Palatium Antianorum, fingens se dolore maximo molestari de morte Domini Petri compatriis sui & filiorum suorum, quos duos filios suos clam interfici fecit veneno. Et omnes tres fuerunt sepulti in nocte sine obsequiis. Et statim constituit Vannem filium suum ducem equitum & peditum, qui currentes per Civitatem deprædati fuerunt multas mercantias Negotiatorum, & maximè Florentinorum, qui perdiderunt plusquam XII. millia Florenorum. Et deinde die XXV. dicti mensis à Populo Pisano fuit factus Capitaneus Ser Jacobus Populi & defensor, ut prius erat Dominus Petrus. Et die XXVII. dicti mensis Ser Jacobus factus fuit Miles, & ipse Miles novellus fecit alios quatuor Milites. Et hæc fuerunt merita, quæ Ser Jacobus reddidit Domino Petro, qui numquam voluit credere illis, qui quotidie sibi revelabant, & maximè Florentinis, de conjuris quæsitis contra eum de dicto Ser Jacobo. Sed sic fata voluerunt.

„*Felix qui potuit rerum cognoscere causas.*“

Iste Jacobus de Apiano Comitatus Pisarum, Notarius & Cancellarius Domini Petri Gambacurtæ, factus Dominus Pisarum, ut præfatur, ex stercore sublevatus à dicto Domino Petro, duxit uxores quatuor; & ex prima de Vico Calci Pisarum genuit Vannem & Gherardum, qui postea factus fuit Miles, & vendens Civitatem Pisarum Comiti de Virtù Domino Mediolani, fuit Dominus Piombini, ut dicitur. Sed Vannes habuit uxorem unam de Comitibus Montis Scudarii. Et deinde ex secunda uxore dictus Jacobus de Apiano, de Comitibus Montis Ingegnoli, habuit filium nomine Manuelem, qui etiam modò vivit in Liguria in maxima paupertate. Et deinde habuit tertiam, quæ fuit neptis Domini Philippi Sciarre. Et demum habuit quartam nomine Ludovicam filiam Domini Spinetti de Villafranca, dum erat Dominus Pisarum. Sed Vannes ejus filius paulò post dominationem patris diem obiit, & ut ferebatur, veneno, præcepto patris; qui quum vellet facere Dominum Pisarum Comitum Virtutum, dictus Vannes prohibebat. Isto Anno Britones, duce eorum Bernardone, prope Romam tenebant multa Oppida, & cum eis erant multi equites Italici, & sæpe sæpius discurrentes deprædabantur in agro Perusino & Senensi & Pisano. Et ceperunt Montem Altum in maritima, & Cornetum & alia Castra, & erant domini usque ad Montem Fiasconem sub nomine dicti Bernardonis.

Anno MCCCXCIII. à Nativitate, duces exercituum furum, quum essent in Marchia, Ducatu, Patrimonio & Etruria, minabantur se congregare ad deprædationem Civitatum, unde Florentini cum colligatis suis deliberaverunt, quòd quælibet Civitas colligata conduceret ad stipendia aliquot ipsorum, & sic factum fuit. Sed aliqui dicti exercitus non conducti aliis Civitatibus multa damna intulerunt. Bonifacius Papa IX. quum esset Perusinus, & Perusini essent in maxima discordia cum exilibus suis, & ibi esset etiam maxima carestia, & sextarium fru-

menti ad mensuram Florentinorum valeret libras VII. & Papa ibidem non staret satis securè, miserunt Florentiam, ut mitterent ad eos suos Oratores. Et missi fuerunt Guido Domini Thomasti Nerii & Philippus Andreas Nicolai Minerbeti. Et dicti Oratores Bettonæ hinc inde auditis discordiis civilibus Perusinis ex honestate compromiserunt in Papam, & secundum voluntatem Florentinorum sententiavit, quòd exules Perusini reducerentur in Civitatem quibusdam conditionibus adjectis. Et Papa & Florentini promiserunt pro utraque parte diè VII. Maji dicti Anni. Bonifacius Papa præfatus dicto mense fecit concordiam cum omnibus Civitatibus & Castris Marchiæ, & ab eis recepit Censum & pepercit omnibus. Romani cum exercitu euntes contra Johannem Sciarram Dominum Viterbii, obviaverunt militibus Britonibus, qui dominabantur circumcirca, & eos verterunt in fugam, & centum ex eis interfecerunt. Et deinde Viterbienses fecerunt concordiam cum Papa, & pro tunc remansit ibi Vicarius pro Papa dictus Johannes Sciarra, & remanserunt in pace. Et deinde Romani etiam iverunt contra Montis Fiasconis Oppidum, quòd tenebant Britones, & fecerunt ibi multa damna, diripientes omnia. Os secundi digiti manus Sancti Johannis Baptistæ à Pepone Naldi Domini Lapi transportatur Florentiam, & offertur Oratorio & Ecclesiæ Sancti Johannis Baptistæ. Reliquiæ multorum Sanctorum ex Constantinopoli Florentiam transportantur per unam mulierem, quæ fuerat pedissequa Domi Imperatoris Constantinopolitani. Terræmotus diè ultimo Maji fuerunt in Galeata, & multæ domus ceciderunt, & etiam mortui multi homines ex ruina domorum. Dominus Antonius Adorno olim Dux Genuæ, cum MM. equitibus Comitibus de Virtù castrametatus fuit prope Genuam. Sed Raphaël de Monte Alto frater Ducis exiens contra eos vertit in fugam, & cepit filium secundum dicti Domini Antonii. Biorius de Michelottis, & Azius, vocati ab equitibus olim Boldrini, obsederunt Marchionem Marchiæ fratrem Papæ in Macerata, & petebant dictum Marchionem dari eis ab Oppidanis. Sed intervenientibus Florentinis, Macerateses numeraverunt eis M. Ducatos, & reddiderunt ossa Boldrini. De mense Junii homines Castri della Pieve defecerunt à Perusinis, & dederunt se Bigordo de Michelottis, qui sic steterunt, ex eo quòd Perusini multum afflicti bello pro tuoc nil fecerunt contra eos.

Oratores Comitibus de Virtù venerunt Florentiam, hortantes Florentinos in pace perseverare, & dixerunt quòd volebat dictus Comes facere ædificium super flumen Mincii, si poterat facere. Et responsum fuit eis, quòd per suos Oratores & etiam Ligæ responderent dicto Comiti de Virtù de mense Junii. Dicto mense Dominus Mantuæ venit Florentiam orans Florentinos, quòd nullo modo permetterent facere dictum ædificium super Mincium, ex eo quia Comes de Virtù volebat volvere aquam, & sic Mantuanimum damnaretur. Et responsum fuit, quòd adhiberent remedium. Siculi Civitatis Palermi defecerunt à Regina, unde Regina & Aragones aufugerunt in Arcem. Sed postea Rex Aragonum misit illuc quinque Galéas, & sequuta fuerunt multæ pugnae hinc inde. Genuenses instabiles seditione civili orta inter Dominum Antonium Adorno olim Ducem, & Dominum Antonium Ducem de Montalto, in fine remoto Duce elegerunt alium Ducem Dominum Franciscum Justinianum, & sedata fuit Civitas, quæ erat

erat vir bonus electus. Albertus Marchio Ferraria de mense Augusti diem obiit. Et Nicolaus filius suus pro eo factus fuit Marchio. De mense Julii, Perusii fuit interfectus unus Perusinus reversus de exilio, de Beccarinis. Et quum homicidæ à Capitaneo essent capti, & vellet ministrare justitiam, Pandolfus de Baglionibus cum suis complicitibus volebant homicidam dimitti. Et sic etiam videbatur Papæ, ut vitaret majus scandalum, quod dimitteretur. Et quum perseverarent exules reducti in Civitatem, cum suis complicitibus interfecerunt dictum Pandolfum, & multos suos socios & suum fratrem. Et postea depredati fuerunt domum dicti Pandolfi, & igne destruxerunt, & fuerunt interfecti plusquam C. de Beccarinis, & plusquam CCC. Cives fuerunt de Civitate expulsi. Et remansit Civitas quasi desolata. Papa verò numquam potuit hanc seditionem civilem pacificare, & visum fuit sibi esse deceptum ab illis, quos revocaverat in Civitatem. Et dimisso ibidem uno Cardinale pro Legato suo, eadem nocte profectus fuit Assisum, & paulò post Spoletum, ut pergeret Romam. Malatesti de mense Augusti cum exercitu usque ad januas Forlivii depredando ierunt, & Franciscus & Pinus de Ordelaffis, tunc Domini Civitatis, cum Populo contra eos exeuntes, ferè capti fuerunt, dimissa maxima multitudine capta, & postea redemerunt se multis pecuniis. Dominus Antonius Adorno die XXX. Augusti vi intravit in Civitatem Genuæ, & factus fuit Dux, depulso Domino Antonio de Monte Alto. Marchio frater Papæ Bonifacii Marchiæ quum cepisset unum. Castrum Domini Gentilis de Camerino, Dominus Gentilis accersito Biordo Michelotti, intrans per arcem cepit dictum Marchionem & multos suos equites, & multos etiam interfecerunt, & multa oppida Marchiæ postea obediverunt dicto Domino Gentili & etiam Biordo.

Florentiæ die IX. Octobris conjura quædam manifestata fuit à duobus exulibus, in qua continebatur, quod XXIV. Artes deberent removere regimen Reipublicæ. Et capti fuerunt Antonius Franceschini Tinctor, & Dominus Marcus della Fuga Configiano, & Paulus Bartholomæi Ferrator seu Mariscalcus. Et nominaverunt in eadem conjura Albertaccium, & Dominum Cyprianum de Albertis, & capti fuerunt. Et etiam captus fuit Adira Pacchi de Adimaris; Et dicebatur, quod die XV. debebat fieri rumor, & multi pedites venire per Portam Faventis. Et quum Domini congregassent multos Cives, deliberatum fuit, quod conjura reperiretur & fontes punirentur, & commissa fuit inquisitio Octo custodiæ, & quibusdam aliis Civibus numero XXXIV. Et die XVIII. dicti mensis in nocte, quum Potestatis familia cepisset unum de Pepis, & vocaret auxilium Johannis de Bucellis tunc Vexilliferi Societatis, qui præcepit eis, ut dimitterent, & noluerunt, rumor peditum, qui erant in Sancto Apollinari, exortus est, & currentes ad Plateam, clamabant: *Vivant Guelfi*. Et multi armati cives audito rumore venerunt ad Plateam. Et Priores quum peterent, *quid est hoc?* responderunt, quod volebant Albertaccium & Dominum Cyprianum de Albertis interfici, & volebant vi eos interficere. Sed Bardus de Mancinis & Matthæus Jacobi Arrighi eos sedaverunt blanditiis, & clam illos captos à Capitaneo conduxerunt in Palatium Dominorum. Sed deinde XIX. die Priores ad sonum campanæ congregaverunt Populum super Plateam, & congregati in pul-

A pito, data fuit omnis potestas Civitatis Dominis & Collegiis & Octo custodiæ & Sex mercantiæ, posse reformare Civitatem, ut eis placebit, vel duabus partibus ipsorum. Qui statim simul congregati fecerunt omnes de Albertis Magnates, excepto filio Domini Nicolai, & addiderunt ad reformationem Civitatis. & fuerunt numero CCVI. Cives. Et alio die fecerunt Capitaneum balie Populi Dominum Franciscum de Gabriellis, cujus facta non possent in syndicatu cognosci suo. Et habitavit super Pontem. Veterem in habitatione Templi Sancti Sepulchri, & omnes imbursationes factæ omnium Officiorum exustæ fuerunt & remotæ. Et ut novi Priores eligerentur à Copiatoribus, & Collegia extraherentur de novis marsupiiis, & scrutinium factum per Bardum de Mancinis exureretur, & tantum remanerent scrutinia MCCC. XCI. de quibus solum remanerent illi, quod in præsentis scrutinio haberent suffragia, & alii non. Et die XXIII. removerunt Potestatem, propter aliquas suas petitiones injustas. Et die XXIV. tota Civitas fuit commota, & aliqui clamabant: *Vivat Populus, & pars Guelfa*. Aliqui verò: *Vivat Populus, & Artes*. Qui fuerunt spoliati. Et Leonardus Nicolæ Tinctoris cum quibusdam aliis fuerunt interfecti. Sed Vexilliferi Societatum cum Populo venerunt super Plateam, & clamaverunt omnes: *Vivat Populus & Pars Guelfa*. Et datum fuit Vexillum Populi Domino Donato de Acciajolis, & Vexillum partis Guelfæ Domino Rainaldo de Giamfigliasis, & cum Capitaneo custodiæ omnes clamabant super Plateam, *Vivat Populus, & Pars Guelfa*, & veniente sero posuerunt illa duo Vexilla in Palatium, & omnes abierunt. Et licet Dominus Verius & Dominus Michaël de Medicis incitarentur ad veniendum ad Plateam, qui multas novitates cum Populo potuissent facere, tamen pro tranquillitate Civitatis noluerunt facere. Deinde die sequenti omnes Cives armati fuerunt super Plateam. Et isto die ad diversa loca fuerunt relegati Dominus Cyprianus, & Albertaccius, & Nerozus, & Petrus Bartholomæi Carocci, & Johannes Domini Cypriani, & omnes de Albertis, & aliqui ipsorum etiam condemnati in pecunia. Et deliberatum fuit, quod ille qui esset æstimatus in solidos sex & denarios octo, in præstantiis non posset cogi ad solvendum. Et deliberatum fuit, quod panni non possent mitti Florentiam, exceptis aliquibus locis. Et Dominus Cortonæ cum CCL. equitibus & CL. peditibus venit Florentiam, & septem diversis in locis fuerunt interfecti. Et fuerunt facti Populares Familia de Rossis, & pars illorum de Cavicciolis, & illi Bertini de Ricafolis, & multi alii. Et die XXIX. multi Cives fuerunt armati super Plateam, quando extracti fuerunt & nominati Priores novi. Et deliberaverunt, quod D. Guelfi pro singulo Quarterio constituerentur, qui essent parati ad pugnam, si opus esset, cum vestibus Populi & partis Guelfæ, & nulli alii possent arma capere. Et die XXXI. primò fuit potestas data Civibus finita. Et die primo mensis Novembris pacificè intrarunt Priores Novi. Et die VII. fuit aliqua suspicio novitatis, & die IX. aliqui qui prius clamaverant: *Vivant Artes*, capite truncati fuerunt, & XXIII. fuerunt facti exules. Et constituerunt, ut CC. pedites essent ad custodiam Plateæ. Et quod Vexillifer justitiæ non posset esse, nisi quintum & quadragesimum annum compleffet. Et quum Dominus Rainaldus filiam suam desponsasset filio Domini Ni-

Nicolai de Albertis, prohibitum sibi fuit, ne consummaretur matrimonium. Et tamen quia puella noluit alium conjugem, consummatum postea fuit dictum matrimonium. Itali circa hoc tempus arma resumerunt, & per se bella gerere cœperunt, quum superioribus annis per conductos externarum nationum milites bellare consuevissent.

Anno MCCCXCIV. à Nativitate, Dominus Johannes Aguth dux belli Florentinorum de mense Martii die XVII. diem obiit Florentiæ, & à Florentinis in Ecclesia Majori & Cathedrali honorificè sepelitur. Civitas Narni à militibus furibus Johannis Theutonici capitur & spoliatur, & deinde à militibus Papæ per arcem introëuntibus recipitur, & iterum in totum exspoliatur. Multæ spoliationes & prædæ fuerunt factæ isto anno à militibus prædonibus multorum exercituum in Marchia Romandiola, Ducatu, & Patrimonio, & similiter in Regno Apuliæ & Neapolis propter discordiam duorum Regum. De mense Aprilis Biorius de Michelottis de Perusio cum Florentinis & suis Colligatis pepigit per unum annum non venire in agrum Florentinum, & colligatorum, numerata sibi certa pecuniæ quantitate. Et deinde congregaverunt se cum aliis exercitibus furum, & descenderunt in agrum Senarum & Pisarum. Et receptis ab eis XX. millibus Florenis, reversi fuerunt in Romandiolam, omnia ibi prædantes, & postea diviserunt se ad diversas partes. Dominus Jacobus de Apiano Dominus Pisarum propter supradictum exercitum furum timens de statu suo, ad Comitem de Virtù misit pro auxilio suo, & misit ad eum CCC. lanceas equitum, & etiam vocavit multos pedites, & Arzanam munivit in modum Arcis, & illam bene fecit custodiri in maximam injuriam Pisānorum. Philippus Cionerti de Bastaris cum filio isto mense fuit relegatus à Florentinis, ex eo quia constituta per Balam volebat remove. Dominus Antonius de Monte Alto, quum videret se non posse retinere dominium, cum una Galæa cum omni sua familia aufugit versùs Monachum. Et sic Genuenses fecerunt alium Ducem, & inter se diviserunt dominationem, & brevi tempore mutarunt multos Duces de mense Maji. Quum Oratores Florentini essent missi ad Comitem Virtutum, ut inter eum & Dominum Mantuæ ponerent concordiam, tandem respondit, hanc concordiam melius posse concludi Florentiæ cum Oratoribus suis, & deinde misit suos Oratores. Britones, qui in Patrimonio multas Terras vi tenebant, quum ab exercitu Romanorum & Senensium molestantur, clam habuerunt exercitum Johannis Theutonici, & miserunt in fugam exercitum Romanorum & Senensium, & interfecerunt, ex eis plusquam mille. Bonifacius Papa IX. de mense Maji propter aliquas discordias à Bannerensibus & Populo Romano quum molestaretur, & forsan eum interfecissent, nisi quia tunc erat Romæ Rex Ladislaus, & cum militibus suis obtulit Populo Romano, & posuit concordiam inter Papam & Populum. Dominus Brojolus, & Brandolinus, & Johannes Theonicus, qui secretè erant ad voluntatem parati Comitis de Virtù & Senensium, descenderunt in agrum Perusinum & Senensium, & ibi hyemaverunt, nam Senenses multa damna in Castris eorum passi sunt, de quibus non curarunt, dummodo detererent Florentinos; & maxime prædati fuerunt Castra Domini Orlandi de Malavoltis. Clemens Papa de mense Septembris

A Avinione moritur. Benedictus XIII. Antipapa Avinione eligitur, qui prius Cardinalis dicebatur Petrus de Luna, & consanguineus Regis Aragonum, qui scripsit omnibus Christianis se velle abdicare, dumodo fieret unio Ecclesiæ, & tamen pro tunc nil sequutum fuit, sed bene postea privatus fuit bis à duobus Conciliis ut diceretur. Oratores Regis Franciæ venerunt Florentiam significantes Florentinis, quod Rex volebat indicere bellum Genuensibus, & quod non deberent se intromittere, sed potius præstare auxilium ipsi Regi; & benigne à Florentinis habuerunt responsum de mense Octobris. Dicto mense Octobris Tristanus filius Domini Francisci de Savorgnano interfecit Patriarcham Aquilejæ, & prius interfecerunt unum Episcopum, ex eo quia ipsi Patrem suum interfici fecerant.

B Anno Domini MCCCXCV. à Nativitate, de mense Januarii, Florentini constituerunt Decem Balia belli, propter multa occurrentia, & ad petitionem Bononensium. Azius filius olim Marchionis Francisci de Ferraria submovit Comitem Johannem de Barbiano cum suo exercitu contra Nicolaum Marchionem Ferrariæ. Sed Gubernatores ejus, præmia promittentes dicto Comiti Johanni ordinaverunt, ut dictus Azius interficeretur. Sed dictus Comes patefecit conjuram. Azio, & fecerunt interfici alium consimilem sibi. Et deinde in præmium receperunt Castrum Lughis & XXX. millia Florenorum. Et sic fuerunt decepti ex duplici conjura Romandiolæ.

C Florentini deliberarunt defendere dictum Marchionem Nicolaum, & miserunt Astorri Faventiae CCCCXV. lanceas equitum, qui cum equitibus Astorris continuè molestarunt dictum Comitem Johannem & Azium. Azius præfatus quum descendisset cum suo exercitu in Polefine, Marchionis exercitus fuit sibi obviam & post tergum fuit exercitus Florentinorum & Astorris, & tandem datâ pugna dictum Azium ceperunt & totum suum exercitum, in quo erant CCC. equites & M. pedites. Et postea cum hac victoria reversi fuerunt Faventiam, & dictum Azium captivum cum aliis quibusdam captivis miserunt in arcem ad petitionem Florentinorum & Comitis Conradi de mense Aprilis.

D Florentini audientes, quod Comes de Virtù secretè in Italia conducebat equites, miserunt ad eum sciscitantes, quid volebat facere, & tandem mittens suos Oratores Florentiam voluit, ut ibi tractarentur res futuræ inter eum & Florentinos ac Colligatos. Et quum ibi essent omnes Oratores, steterunt in verbis usque ad mensem Decembris. Et tandem re infecta omnes abierunt. Dicto mense Maji, Astor Dominus Faventiae dux exercitus Florentinorum cum duobus millibus equitibus & totidem pedibus descendit in agrum Castri Barbiani & Lughis, omnia diripiens, & in medio dictorum Castrorum fecit & munivit unam bastiam sive speculam; & aliam fecit & munivit inter Lugum & Consandulum Marchio Ferrariæ. Dicto mense Maji venit Florentiam Dominus Mantuæ,

E multa narrans de deceptionibus Comitis de Virtù, & requisivit Florentinos, quod si facerent foedus & ligam cum dicto Comite, ipse esset in liga Florentinorum. Et fuit sibi responsum, quod deceptionibus darent remedium, & si fieret liga, gratiosè acceptaretur ab eis. Tuderum quum teneretur à Malatesta, filius Domini Pandolfi de Malatestis suafu consanguineorum, ne faceret contra Papam, dimittitur. Sed Tuderini statim fecerunt eorum Dominum Biorium de Michelottis in verecundiam Papæ; & deinde

deinde cepit Urbem Veterem & alia Oppida expellendo milites Papæ, & satis se fecit potentem in illis partibus. Dicto mense Maji, Brojulus dux exercitus furum descendit in agrum Pisanum, & facto prius ponte super flumen Arni à Domino Jacobo de Apiano Domino Pifarum, descendit in agrum Lucanum, & ibidem multa damna fecit, & multa spolia transportavit. Unde Lucani de auxilio requisierunt Florentinos, & statim miserunt Florentini ad eos C. lanceas equitum & Bononienfes LX. Unde dictus Dominus Brojulus confestim abiit, transiens per Civitatem Pisanam, & reversus fuit in maritimam Senarum, unde venerat. Cujus discursionis equitum causa fuit dictus Dominus Jacobus de Apiano, ut removeret illos, qui gubernabant Civitatem, sed non valuit. Quare Lucani statim fecerunt ligam cum Florentinis, & multum se muniverunt, ne possent offendi ex partibus Pifarum. Isto tempore maximum fuit bellum inter Regem Hungariæ & Bassetrum filium Moratti Theucris, cum maxima interfectione utriusque partis. Et plures Theucris interfecti fuerunt, licet remanerent in campo. Castrum Carum in Romandiola emitur à Florentinis, & solverunt pro eo Bonifacio Papæ IX. XI. millia Florenorum, & deinde miserunt illuc exercitum ut caperent, quia Custos Arcis munitissimæ nolebat eam dare, licet à Papa habuisset in mandatis ut daret. Et fecerunt ibi duas bastias, quia difficile erat posse vi capi. Sed Dominus Forlivii & Comes Urbini & alii dictam Arcem muniverant annonâ & peditibus & armis bellicis, & etiam congregaverunt exercitum, quem etiam Bononienfes clam conduxerant, ut Florentini non caperent dictum Castrum. Et quum venirent ad succurrendum, Comes Conradus dux exercitus Florentinorum, relictis duabus bastiis, cum exercitu recessit in Castra Florentinorum, & deinde illi supervenientes ceperunt unam bastiam & destruxerunt. Ex quo Florentini multum indignati fuerunt contra Bononienfes & Dominum de Forlivio, de mense Junii. Dicto mense Junii venerunt Oratores totius Regni Franciæ & Angliæ & aliorum Christianorum ad incitandum ad renuntiandum, ut unio fieret Ecclesiæ, Benedictum Antipapam, qui respondit se esse paratum, dummodo prius renuntiaret Papa Bonifacius IX. De mense Augusti, Rodulfus de Camerino, dux exercitus Venetorum venit Florentiam, & statim cum exercitu Florentino & Domino Ravennæ descendit in agrum Forlivii, ex eo quia Dominus Forlivii fecerat contra Florentinos in Castro Caro. Et dum sic depopularentur omnia, Oratores Venetorum interponentes inter eos, ex utraque parte fuit factum compromissum de jure & de facto in Venetos, & sic bellum cessavit. Comes de Virtù ab Imperatore obtinuit, ut diceretur Dux Mediolani, solvendo ei multas pecuniæ quantitates, & sic per Oratores Imperatoris institutus fuit Dux Mediolani & Comes Virtutum. Florentini miserunt Dominum Bartholomæum de Prato & alios Conductores equitum, cum mille equitibus, ut starent inter Mantuam & Ferrariam, ne Dux Mediolani Comes de Virtù posset cum suis militibus transire in Tusciam.

Anno MCCCXCVI. à Nativitate, de mense Januarii, quum intrarent Piores Florentiæ, ex vento hasta Vexilli fracta fuit, ex quo malum augurium intentatum fuit. Dominus Donatus de Acciajolis his temporibus erat major Civis Civitatis Florentiæ. Et multum displicuerat sibi

A scrutinium factum Florentiæ, & maximè, quia multi Cives erant privati officiis. Unde palam audebat dicere, quod precario aut vi debebat remove dictum scrutinium, & restituere Cives ad officia, qui fuerant privati eis. Et ut hoc faceret, habuit clandestina colloquia cum Angelo de Ricoveris filio Vexilliferi tunc justitiæ, & cum Ser Guidone Domini Thomasi de Empoli, cui commisit ut faceret petitionem de removendo dictum scrutinium. Unde Piores hoc audientes, die VIII. dicti mensis Januarii quum darent Vexilla Vexilliferis Societatum, constituerunt omnes satellites armatos Rectorum stare super Plateam, & januam Palatii clausam. Et die IX. dicti mensis per præconem præceperunt omnibus, qui haberent pedites domi, quod remitterent eos. Unde dicti Angelus & Ser Guido, data eis prius fide publica, manifestaverunt Prioribus Decem Baniæ & Octo, omnem rem, & quod contra eos non posset procedi. Et postea electi fuerunt XII. Cives, inter quos fuit dictus Dominus Donatus, qui haberent hanc rem exquirere, & adhibere remedium. Et interim convocaverunt multos pedites ad custodiendum Civitatem. Et die X. Capitaneus cepit Ricciardum Domini Benedicti, & Biviglianum Marci de Albertis, & Ser Guidonem prædictum; & postea claves XIV. Artium eorum residentiarum cum eorum armis bellicis fuerunt transportatæ ad habitationem Mercantiæ, ut non possent congregari. Et apothecæ clausæ fuerunt. Et veniens dictus Dominus Donatus in Palatium cum aliis, per duos dies ibi retentus fuit. Et die XI. horâ VII. noctis quum essent cum Dominis Prioribus Collegia, Capitanei, & Octo, & Sex, venerunt super Plateam multi Cives armati clamando, quod Dominus Donatus capite truncaretur. Unde super ringhieram & pulpitum exierunt Collegia, & XI. Cives absque Domino Donato, sedantes eos dicendo, quod de Domino Donato fieret justa punitio, & tandem cum difficultate remiserunt eos domum. Et redeuntia Collegia ad Dominos post multas disceptationes, quum essent aliqui, qui persuaderent, eum capite truncari, conclusum fuit ut relegaretur. Et ut sibi persuasum fuit, dictus Dominus Donatus ante Dominos nudatis & flexis genibus dicendo *Miserere mei*, & confitendo se esse culpabilem, ob memoriam suorum majorum veniam petiit. Et eadem nocte fidejussit de XX. millibus Florenis ire Barlettam ad confines. Et dimittens duos suos filios obsides in carcere, missus fuit per Portam Sancti Nicolai, & profectus fuit Barlettam. Et die adveniente congregaverunt Piores multos Cives, quibus omnem rem manifestaverunt. Et dictus Marcus de Albertis & alii capti pro tunc fuerunt liberati. Et postea die XX. fuerunt condemnati & relegati; & similiter etiam relegati Alamannus Domini Silvestri, Antonius Johannis Cambii, Antonius Bartholomæi omnes de Medicis, Philippus Francisci de Zollaja, Sinibaldus Sciattæ Ricchi, Landus Domini Landi de Empoli, Philippus Saggine, Guidettus Francisci Monaldi; & multi consortes eorum fuerunt privati officiis. Et die XXVIII. Februarii fuerunt literæ à Domino Donato de præsentatione sua in Barlettam, & filii sui captivi fuerunt dimissi. Et deinde dictus Dominus Donatus misit alias literas Prioribus dicendo de innocentia sua. Et multum fuit Florentiæ disceptatum, an deberet procedi ad ulteriora contra eum, & alios culpabiles, & tandem nil fuit obtentum. Et dicti Angelus de

Co-

Covonibus & Ser Guido inquisiti, ne ulterius posset cognosci, à Capitaneo fuerunt liberati.

Rex Franciæ cum Rege Angliæ fecit inducias, unde postea fuit pax, & inter eos consanguinitas, dando filias unus alteri. Bonifacius Papa IX. fecit inducias cum Biordo de Michelottis, qui restituit aliqua Oppida Papæ, & remansit Vicarius Ecclesiæ in Civitatibus Tuderti & Urbis Veteris & aliarum Terrarum, dando Papæ censum. Et ad petitionem Papæ debebat tenere D. lanceas equitum, & singulo mense à Papa debebat recipere MM. Florenos. De mense Maji, Dux Mediolani & Comes Virtutum cum Pisanis & Senensibus & Perusinis, & Florentini cum Bononiensibus, Lucanis, Marchione Ferrariæ, Domino Mantuæ, Domino Paduæ, & Astorre de Faventia, Domino Imolæ, Domino Cortonæ, & Malatestis, fecerunt colligam & foederationem contra omnes exercitus furum, qui erant in Italia, ne quotidie ab eis exspoliarentur. Et facta fuit Florentiæ die XVII. dicti mensis Maji. In principio mensis Junii quum Dominus Antonius de Aceto fecisset se Dominum Civitatis Firmi, & multos Cives fecisset interfici, & multos alios eiecisset, tandem rumore facto in Populo contra eum, aufugiens in Arcem, misit pro Comite de Carraria duce exercitus furum, & introduxit per Arcem, & superavit Cives, multosque interfecit; & sic tota Civitas quasi spoliata & desolata fuit. Bonifacius Papa IX. recepit Viterbium, factâ concordia cum Domino Johanne Sciarra tunc Domino, cui dedit duo Castra pro se & suis heredibus. De mense Junii Dominus Bartholomæus de Prato, & Ludovicus Cancelli, & plures alii duces exercitus furum, simul congregati numero MM. equitum & M. peditum, in Romandiola multa damna fecerunt, & deinde descenderunt in Tusciam, & à Senensibus habuerunt pecuniam. Et postea conducti ab Archiepiscopo Pisano & fratribus de Gambacurtis descenderunt in agrum Pisenum, credentes capere Pisas, & cum eis fuit Comes Montis Scudarii. Et castrametati fuerunt prope Pisas; unde Dominus Jacobus Dominus Pifarum revocavit Pisas omnes equites & pedites suos. Et etiam ad eum venit Dominus Johannes de Barbiano, flagendo se venire contra Lucanos. Unde Lucani conduxerunt ad stipendia sua dictum Dominum Bartholomæum de Prato cum exercitu furum, & Florentini solverunt pro medietate, & etiam miserunt CCCC. lanceas equitum. Et tandem in fine Augusti facta fuit concordia inter Pisanos & Lucanos. Et Dominus Bartholomæus profectus fuit per agrum Senensem, & deinde in agrum Perusinum. Et Comes de Barbiano ivit Mantuam. Et Dominus Carolus, & Dominus Gherardus de Gambacurtis quum ascendissent super quamdam naviculam, capti fuerunt & ducti Pisas & capite truncati fuerunt. Et XII. socii ipsorum laqueo suspensi. Et Archiepiscopus Pisanus frustra dimissâ multa pecuniâ satis afflictus reversus fuit Florentiam. Florentini conducunt ad eorum stipendia Bernardonem Gualconem ducem exercitus cum CC. lanceis equitum & CC. sagittariis. Qui postea venit Florentiam die XVII. Octobris. Et hoc fecerunt quia multi exercitus furum erant in Italia. Comites Montis Scudarii inimici Pisanorum à Pisanis quotidie molestabantur, qui recuperarunt Castrum Vadæ, faciendo ipsis multa damna. Unde dicti Comites conduxerunt D. equites, qui dicebantur exercitus Rosæ, & cum istis discurrerant per totum agrum Pisenum.

A Quibus etiam adhæsit postea Dominus Bartholomæus de Prato, & quotidie ibant usque ad januas Pifarum. Unde Dominus Jacobus de Apiano sic oppressus misit ad Ducem Mediolani & Comitem Virtutum pro subsidio. Et misit ad eum DC. equites, & CCCC. misit Senas, & sic Tuscia equitibus implebatur. De mense Septembris Florentini fecerunt ligam cum Rege Francorum, & etiam pro omnibus, qui cum eis vellent colligari, hac conditione, quod quidquid in Tuscia acquireretur, esset Florentinorum & suorum colligatorum. Et Rex Franciæ, quidquid acquireretur extra Tusciam, esset Regis, dummodo contra Ecclesiam Romanam nullo modo posset aliquid innovari. Rex Franciæ fit Dominus Genuæ propter multas discordias Genuensium, & misit illuc Vicarium suum Comitem Sancti Pauli, Dominum nobilem, qui distribuebat officia parva Gibellinis & Guelhis æqualiter. Et ex hoc Dux Mediolani fuit malè contentus, qui sperans posse habere dominationem ipsius, multas pecunias exposuit. Et quia Dominus Antonius tunc Dux Genuæ fuit auctor hujus rei, recepit à Rege Francorum quadraginta millia Ducatorum, & duo Castra in Francia. Istis temporibus Rex Hungariæ cum Hungheris, Theutonicis, & Valaschis, numero XXXV. millibus equitum, pugnarunt cum Baifetto Theucro, qui venit cum C. millibus inter equites & pedites. Et tandem interfecta fuerunt XX. millia Christianorum, & missi in fugam, licet interfecta fuissent plusquam LX. millia Theucrorum. De mense Novembris Decem Balæ belli Florentiæ eliguntur. Dux Mediolani & Comes de Virtù misit Pisas Comitem Albericum de Barbiano ducem sui exercitus, & Comitem Johannem de Barbiano cum V. millibus equitibus. Unde Dominus Bartholomæus de Prato & alii equites, qui erant cum Comite Montis Scudarii, ex timore profecti fuerunt in agrum Florentinum, & fuerunt conducti ad stipendia Florentinorum, & plures etiam alii equites conducti fuerunt. Et Bononienses miserunt etiam Florentiam Malatestam de Pensauero eorum ducem cum CC. lanceis equitum. Et sic præparaverunt se Florentini ad bellum, quia dicebatur, quod dicti equites Ducis Mediolani debebant descendere in agrum Florentinum, & venerant Pisas propter bellum, quod erat inter Pisanos & inter Lucanos & Comites Montis Scudarii; unde Florentini se intromittentes reduxerunt eos ad concordiam, quæ eis postea nocuit.

Anno Domini MCCCXCVII. à Nativitate, Exercitus Ducis Mediolani Comitis de Virtù præfatus, de mense Februarii ex Pisis descendit in agrum Lucanum, ut equites Florentini, qui erant in Sancto Miniato abirent. Et sic abierunt, & profecti fuerunt in Vallem Nebulam. Unde Benedictus Mangiadores die XX. Februarii missus à Domino Jacobo de Apiano cum XX. sociis in sero intravit in Sanctum Miniatem. Et proficiscentes ad habitationem Vicarii, qui tunc erat Johannes de Davanzatis de Florentia, quintum & sexagesimum agens annum, eum interfecerunt. Et similiter alios, qui cum eo erant, interfecerunt, & ceperunt. Et ceperunt clamare: *Vivat Populus & Libertas*; credendo quod amici sui eum sequerentur. Et clausurunt se in Palatio. Sed è contrario sibi evenit, quia Populus cum armis surgens clamavit: *Vivat Communitas Florentina*; dicendo Benedictum proditorem. Et per quinque horas bene pedites MM. convicini adfuerunt, & obfede-

federunt Palatium. Unde dictus Benedictus horâ VI. cum sociis ex parte posteriori Palatii egrediens, aufugit ad Castra Pisanorum, postquam non venerant illi, qui debebant eis succurrere. Et dictam conjuram fecerunt Dominus Jacobus de Apiano, & Ceccolinus de Michelottis de Perusio Miles conductus à Duce Mediolani; qui manè veniens prope Sanctum Miniatem, ut succurreret, tardè vênit, & reversus fuit Pisas cum CC. lanceis equitum. Et sex Socii dicti Benedicti & aliqui alii conjurati fuerunt missi Florentiam, & morte affecti secundum eorum delicta. Florentini apertè indixerunt bellum contra Ducem Mediolani Comitem de Virtù & Pisanos & Senenses, & alios cum eo colligatos. Comes Albericus dux exercitus Ducis Mediolani descendit in agrum Florentinum cum exercitu; & primò destruxerunt Vicos Castellinæ, & transcentes per Chiantim, venerunt Panzanum & Mercatale & ad flumen Seviæ, comburendo omnia & destruendo & capiendū captivos improvidos. Et deinde venerunt Pazolaticum & ad Castrum Signæ, pugnantes illud per duos dies; & non valentes capere, reversi fuerunt ad Sanctum Cascianum, & deinde deficiente eis annona, reversi fuerunt in agrum Senensem, unde prius venerant, die XIX. Martii, & steterunt usque ad diem XXVIII. dicti mensis. Dux Mediolani etiam interim paravit alium exercitum contra Dominum Mantuæ. Ad quem Florentini miserunt DCC. lanceas equitum, & colligati M. lanceas pro auxilio suo. Et se defendit contra dictum exercitum audacter, & in Ponte Burgi Fortis fuit asperima pugna, & hinc inde multi fuerunt interfecti. Isto tempore in multis partibus Italiæ fuit bellum, videlicet in Apulia propter duos Reges contententes de Regno, in Marchia inter Papam & Britones, & in Ducatu & Patrimonio. Florentini ceperunt interim Castrum Monticelli Senensem prope Montempolitianum, & emerunt Arcem pro MM. Florenis. Unde postea multa damna intulerunt Senensibus. Bernardonus dux exercitus Florentinorum discurrit usque ad januas Senensem, faciendo multa damna, licet parum ibi reperiret, die VII. Maji. Die VIII. dicti mensis, exercitus Florentinorum cepit Castrum Sancti Cervagii, & illud muniavit. Et paulò post Pisani receperunt, quia erat circumdatum à Castris ipsorum. Exercitus Florentinorum descendit in maritimam Senarum, & ceperunt pecora multa, & conduxerunt in agrum Vulturnum. Comes Amerigus postquam recepit pecuniam à Duce Mediolani, cum exercitu de mense Junii descendit in agrum Florentinum, & vênit Staggiam, & R..... & pugnantes ibi non potuerunt capere, & steterunt usque ad XXVI. diem dicti mensis, & abierunt in agrum Senensem, quia timuerunt adventum exercitus Florentinorum. Bernardonus dux exercitus Florentinorum die XXX. dicti mensis super Plateam cum solemnitatibus solitis cepit baculum, & ivit Collem Oppidum, intentione ponendi exercitum contra Senenses, sed postea deliberatum fuit non mittere. Bernardonus prædictus indignatus contra Dominum Bartholomæum de Prato, maximè quando iverunt Liburnum, quia non sibi paruerat, mittens pro eo, confestim super Plateam Collis capite truncari fecit. Unde alii equites principales, & Paulus de Urfinis cum dicto Bernardone non fuerunt concordēs propter mortem dicti Domini Bartholomæi. Quod sentientes inimici, veperunt usque ad Mercatale fluminis Sieve.

Tom. XVI.

A Sed statim facta concordia inter Milites & Equites Florentinorum, inimici abierunt. Isto tempore Dux Mediolani misit Mantuam multos Galeones, & vi superavit Clausuram, & destruxerunt Pontem & fuerunt victores.

B Octo Cives Florentini exules, videlicet Picchius Simonis de Cavicciulis, Thomasius Silvestri Domini Rossi de Ricciis, Antonius dictus Landastrinus de Medicis, Benedictus de Spinis, Antonius Philippi Hieronymi, Christophorus Nicolai de Carlona, & duo alii Artifices, facta prius aliqua conjura cum quibusdam Civibus, credendo remove Rempubicam, clam intraverunt Florentiam, & post duos dies armati, horâ Vesperarum exierunt & iverunt ad Sanctum Petrum Majorem, credentes interficere Dominum Masium de Albizis; & non reperientes eum, iverunt in Forum Vetus, ut interficerent Petrum di Firenze Aromatarium, & non reperientes eum, interfecerunt Johannem filium suum, & coeperunt clamare: *Vivat Populus, & interficiantur Tyranni*. Et deinde in Calimala, prope Forum Novum interfecerunt Biocolum Dominici Berti, & propter rumorem exortum reversi fuerunt in Atrium de Cavicciulis, clamando: *Vivat Populus, & interficiantur Tyranni*. Et persuadebant Populo capere arma, dicendo: *Vos ulterius non solvetis præstantias, & cessabit bellum*. Et tamen nullus sequutus fuit eos: licet aliqui de Ricciis & de Adimariibus caperent arma, non tamen adhærendo eis. Et quia nullus adhærebat eis, deliberaverunt abire. Et jam erant in via Servorum, & quum revocarentur, intraverunt in Ecclesiam Cathedralē Sanctæ Reparatae, & ibi clauserunt se, & ascenderunt super tecta Ecclesiæ. Sed circum obsessi à Populo, tandem fuerunt capti, & dati Rectoribus prope januas ipsorum capite truncati. Et multi fuerunt facti exules nominati ab eis in conjura ipsorum. Et Pigellus post paucos dies captus à Capitaneo, tamquam conjuratus, super murum capite truncatus fuit, & sic Civitas sedata fuit. Rex Franciæ, Rex Angliæ, Rex Hispaniæ, Rex Navarræ, Rex Aragonum, alii magni Domini miserunt Oratores Romam ad Papam Bonifacium IX. ut se abdicaret Papatu, & sic promittebant, quod Benedictus se abdicaret, ut fieret unio in Ecclesia. Et respondit Bonifacius, quod erat verus Pastor, & sic Ecclesia erat unita, & frustra abierunt. Florentini & Colligati eorum miserunt Mantuam DCCC. lanceas equitum, quorum dux erat Carolus de Malatestis. Et tandem prælio terrestri & navali vi superarunt exercitum Ducis Mediolani, & multos interfecerunt, & multos captivos ceperunt, & destruxerunt Pontem factum super flumen Padi, & alium Pontem super flumen Mincii, & ceperunt multas barcas, die XXVIII. Augusti. Ex qua victoria factum fuit festum maximum. Et si fuissent prosequuti victoriam, multa damna intulissent Duci. Sed persuasus Comitis Johannis de Barbiano & Comitis Carrariæ amicorum Ducis obsederunt duo Castra, & ceperunt Melare. Dux Mediolani post conflictum sui exercitus fecit reverti in Liguriam Comitem Alberigum, dimissis Senis CCC. lanceis equitum, & Pisis CCCC. equis. De mense Octobris Bernardonus cum exercitu Florentinorum profectus fuit usque ad januas Pisanarum faciendo multas prædas, & similiter fecerunt Lucani cum equitibus & militibus Florentinorum. Vannes filius Domini Jacobi de Apiano dicto mense Octobris ex infirmitate & laboribus diem

liii

obiit.

obiit. Unde Dominus Jacobus quum non haberet nisi alium filium juvenem non nimium expertum, & ipse jam LXXIV. annum ageret, misit ad Ducem Mediolani pro auxilio, & misit ad eum C. lanceas equitum. Dux Mediolani sentiens, quod equites Florentinorum & Ligæ pro majori parte venerant Bononiam & in Tusciam, misit Comitem Alberigum ducem suum cum exercitu in agrum Mantuanum, & terra & aqua superavit exercitum Domini Mantuæ, capiendo barcas & captivos, & intraverunt Serragium, & destruxit Vallum, & fregit partem foveæ. Et deficiente sibi annona cum ista victoria reversus fuit in agrum Ducis. Dominus Brojulus ex conjura veniens Senis cepit Castrum Civitellæ in Valle Ambre, & interfecit Potestatem Florentinum. Et post paucos dies dedit Florenos MM. Philippo de Bugianense Custodi Arcis, & habuit Arcem de mense Novembris. De mense Decembris, Oratores Florentini & Ligæ, quum essent Venetiis, & tractaretur pax cum Duce Mediolani, mediantibus Oratoribus Papæ, & Venetis, tandem re infecta abierunt, quia Dux ibat per subterfugia nolendo ipsam pacem.

Anno Domini MCCCXCVIII. à Nativitate, Veneti requisiti à Florentinis & ab aliis Ligæ, colligaverunt se cum eis hac conditione, quod possent facere pacem, quando eis placeret. Et quum significassent Duci Mediolani, fuit malè contentus. Et tandem timore ductus postea de mense Maji fuerunt factæ induciæ inter omnes, & quilibet teneret quod fuerat acquisitus, exceptis aliquibus Castris Domini Mantuæ, quæ fuerunt data in sequestrum Carolo de Malatestis, & fuerunt firmatæ per decem annis. Quum essent Pisani equites Ducis Mediolani, quorum erat dux Paulus Savelli, & Dominus Nicolaus Palavicinus, & Dominus Nicolettus de Nerfis Commissarii simul cum Magistro Philippo Fratrum Minorum, qui uno sero nomine Ducis Mediolani dixerunt Domino Jacobo de Apiano, quod Dux propter multa beneficia sibi illata contentabatur capere custodiam Piombini, Liburnarum, & Cascinæ. Unde dictus Dominus Jacobus dixit se aliàs responsurum. Et intellecto quod volebant eum remove à dominio, fecit Populum parare se cum armis, & misit Populum cum suo filio, & ceperunt post aliqualem pugnam dictum Paulum Savelli, & miserunt captivum in Arcem, & deprædati fuerunt suos equites, & multos ex eis interfecerunt, & similiter ceperunt illos duos Commissarios & Fratrem Sancti Francisci, & miserunt in Arcem. Et deinde ceperunt Cancellarium dicti Pauli Savelli, qui manifestavit dictam conjuram, in qua erant multi Cives Pisani, qui debebant interficere dictum Dominum Jacobum & filium suum, & quod principales erant hujus conjuræ Dominus Rainerius Zacchi & Dominus Malpiglius & Dominus Rapondus de Luca, qui postea fuerunt condemnati in maxima pecuniæ quantitate. Et illos, qui fuerant missi in Arcem, non fuit ausus tangere, sed postmodum ad voluntatem Ducis Mediolani dimisit eos. Biordus de Michelottis quum esset quasi Dominus Civitatis Perusii, Abbas Sancti Petri de Perusio, & frater ejus, & quidam alii sui consanguinei de Guidalottis de mense Martii, Perusii finxerunt se secreta loqui cum dicto Biordo, & clam interfecerunt, & abierunt, credentes quod Populus Perusinus sequeretur eos. Sed è contrario evenit, nam Populus Perusinus indignatus contra dictum Abbatem & suos con-

A fortes, suas domos igne destruxit, & persequutus fuit eos. Et creditur hoc fuisse factum ex consensu Papæ, ut fieret Dominus Perusii, quia miserat illuc suos equites cum Malatesta de Malatestis duce eorum. Et dictus Papa Bonifacius IX. isto anno indixit bellum in Campania, & in Terris vicinis Romæ & in Marchia; & similiter fuit bellum in Regno Apuliæ propter duos Reges contententes de Regno.

B De mense Aprilis Bernardonus dux Florentinorum cum exercitu perrexit in agrum Pisanum, & duxit ad Sanctum Miniatem multa pecora & pecudes, & paulò post iterum fecit similiter. Quidam de Castro Barbiallis ex conjura facta, facta cum Domino Jacobo de Apiano, dicendo dare sibi Castrum Barbialle, dum mitteret equites & pedites suos ad capiendum dictum Castrum, ex insidiis à Bernardone pro majori parte capti fuerunt. Castrum Civitellæ in Valle Ambre à Florentinis recipitur, fugatis Senensibus, qui illud tenebant. Quum jam esset fama, quod essent factæ induciæ per X. annos inter Ducem Mediolani & Ligam Florentinorum, multi fuerunt discursus hinc inde, antequam induciæ publicarentur. Bernardonus dux exercitus Florentinorum firmatis induciis, die VI. Junii, resignavit baculum belli Florentinis. Dominus Jacobus de Apiano Dominus Pisanum senio deductus & infirmitate, fecit in locum sui constitui à Populo Pisanum Dominum Gherardum filium suum Capitaneum Populi Pisanum, & omnes equites & pedites militiæ juraverunt in manibus suis. Et die V. Septembris diem obiit, remanente filio suo Domino Pisanum, & honorificè sepultus fuit. Comes Rubertus de Puppio significavit Florentinis, qualiter ipse & omnes sui facti erant colligati & fideles Ducis Mediolani, & hoc maxime fecerat propter insolentiam quorundam Civium Florentinorum. Genuenses ex seditione civili perturbant Civitatem, adeò quod Vicarius pro Rege Franciæ non valens illos sedare aufugit Astim, & deinde fecit aliqualem concordiam, & non diu perseveravit. Bernardonus discedens à stipendiis Florentinorum cum suo exercitu ivit ad Civitatem Aquilæ, & illam tamquam Vicecomes Ducis Angiò recepit, & multa alia Castra propinqua. Classes Catalanorum ceperunt Civitatem Bugæ in Barbaria, & reversi fuerunt onusti multis spoliis. Dominus Brojulus revertens à stipendiis Ducis Mediolani, venit in agrum Perusinum ad petitionem Papæ Bonifacii IX. pro uno mense ad pugandum contra Perusinos, & finito mense Cives Assisii insurrexerunt, & dejecto Ceccolino de Michelottis tunc Domino Assisii, elegerunt eum in Dominum Assisii. Florentini conduxerunt Dominum Brojolum per provisionem MM. Florentinorum pro singulo anno, hac conditione, quod si opus erat eis habere ipsum cum suo exercitu ad stipendia ordinaria, esset obligatus venire. Et hoc fecerunt respectu Ducis Mediolani de mense Novembris. Florentini audientes, quod Dominus Gherardus erat in compositione vendere Civitatem Pisanam Duci Mediolani, miserunt Oratores suos ad disturbandam rem, & non valentes, coacti reversi fuerunt Florentiam.

E Anno Domini MCCCXCIX. à Nativitate, Dominus Gherardus filius Domini Jacobi de Apiano quum vendidisset Civitatem Pisanam pro ducentis millibus Florenis Duci Mediolani, & recepisset in Civitate Pisana M. lanceas equitum, & MM. pedites, & die XI. Januarii cum di-

dictis militibus fecisset se Dominum, & misisset Antianos domum, assignavit Civitatis dominium Vicario Ducis Mediolani. Et intravit in Arcem, & postea profectus fuit Piombinum Castrum, quod sibi reservavit, & Insulam Elbæ, & quædam Castra ibidem finitima, non obstante quod Pisani obrulissent ei dicta CC. millia Florenorum pro libertate patriæ. Et statim dictus Vicarius Ducis per suas literas significavit Florentinis, quod intentio Ducis Mediolani erat vivere in pace. Dux Mediolani factus Dominus Pisarum, quærebat deinde dominationem Perusii, quum essent Perusini cum Papa Bonifacio IX. Et tandem ne fieret Dominus, per Oratores Florentinos facta fuit concordia, inter eos, & mutuò dederunt Perusini XII. millia Florenorum, quos dederant Papæ pro censu. Genuenses quum essent in discordia, tandem Gibellini remanserunt gubernatores Civitatis, depositis de administratione Guelfis. Bononienses instabiles civilibus discordiis se habuerunt, & tandem fuerunt quidam interfecti, & multi fuerunt relegati, & remansit ibi potentior Dominus Carolus de Giambeccariis cum suis sequacibus & amicis. Comes Robertus de Pupio cum Comite de Palagio & aliis suis confortibus, cum equitibus Ducis Mediolani pluries descenderunt in agrum Florentinum. Sed Rustici se defenderunt; & tamen Florentini pro tunc noluerunt aliud bellum contra eos indicare. Isto tempore quum frater Ducis Angio Luisii Regis venisset Neapolim, & ibidem fuisset honorifice receptus, Rex Luisius deinde dimisso fratre Neapoli, profectus fuit cum paucis Tarantum, cuius erant Domini illi de Sancto Severino, qui semper fuerunt amici ejus hucusque. Quod sentiens Rex Ladislaus, cum auxilio illorum de Sancto Severino, qui nuper cum eo clam fecerant concordiam, cum multis equitibus & peditibus profectus fuit Tarantum, terrestri & navali proelio pugnando. Unde vix dictus Rex Luisius cum tribus navibus aufugiens volebat reverti Neapolim. Et reperit Civitatem operâ illorum de Sancto Severino sibi deficientem, & fratrem suum obsessum in Castro Novo. Sed Rex Ladislaus statim veniens Neapolim, cepit dominium, & dimisit in obsidione Capuæ Dominum Ramondellum de Nola, qui paulò post cepit dictam Civitatem. Capuæ pro se. Dominus Brojolus cum exercitu suo descendit in agrum Senensem, & à Senensibus recepit Florenorum septemmillia quingenta, & deinde in agrum Perusinum & per totas illas partes usque Romam depredando omnia. Et fama fuit, quod sic discurrebant ut Senenses citius facerent Dominum Ducem Mediolani. Senenses miserunt Oratores suos ad Ducem Mediolani, & constituerunt eum Dominum Senarum, & dictus Dux misit illuc Commissarium suum Episcopum Novariæ, & die III. Augusti cepit dominium, & omnes Comitatus Terræ fuerunt ibi consignatæ. Et sic Senenses amiserunt libertatem suam. Et dictus Dux misit illuc CCC. Lanceas equitum, & paulò post multi nobiles Senenses fuerunt extra Civitatem expulsi. Et hoc evenit eis propter eorum discordias, & quia etiam cum hac submissione credebant submittere Civitatem Florentinam dicto Duci. Rex Ladislaus per suos Oratores significavit Florentinis, qualiter recuperaverat Regnum Apuliæ & Neapolis, exceptis Arcibus, quas confestim credebatur recipere. Unde Florentini fecerunt maximum festum cum ignibus & ludis juvenum, & equestri etiam certatione sum.

Tom. XVI.

A per Plateam Sanctæ Crucis. Et cum etiam quæreret facere fœdus cum eis per Oratores missos ad eum, non fuit conclusum, quia in Capitulis & pactis non fuerunt concordēs. Dominus Brojolus cum suo exercitu paravit ire in Marchiam: quod sentientes Domini de Malatestis, cum eorum exercitu fuerunt obviam, & tandem in proelio superati fuerunt, & multi ex eis capti & interfecti, & sic Brojolus victor fecit ibi multa damna, & transportavit multa spolia.

Arma per hoc tempus in manus Italorum penitus redierant, cum superiori tempore per equites exterarum nationum mercede conductos, vel apud Civitates vel apud Principes militaturos tractabatur, plurimiq; ex Germania, aut Gallia, sed & Hispani generis permulti, & Britanni, & Hungari per Italiam militabant. Apud hos gloria equestris habebatur. Nostri autem per pauci militiæ se dedebant. Primum nostri veterem equestris militiæ gloriam recuperantes, magnis Italorum turmis militare cœperunt, crescentisque paulatim multitudo usque adeo peritiâ & audaciâ præstitit, ut nemo jam exterum equitatum habere vellet. Victoria & spes omnis bellantium in Italico equitatu reponebatur. Per hæc tempora mirabilis accidit Populorum motus ac devotio. Omnis quippe multitudo vestes induit albas lineas, & piaculis quibusdam factis incredibili devotionis fervore longa dealbatorum agmina ad vicinas Urbes commeabant, pacem ac misericordiam clamore supplici deprecantia. Prorsus miranda res, & incredibile negotium. Peregrinatio erat ferè X. dierum. Cibus verò ut plurimum panis & aqua. Nulli per urbes alio vestitu conspiciabantur. Accessus verò in aliena Oppida etiam parum antea pacatorum liberi fuerunt. Nemo per id tempus dolo fallere tentavit. Nemo advenarum oppressus. Tacite quædam induciæ cum hostibus fuere. Duravitque is motus ferè menses duos, quum proficiscerentur Populi in alienas urbes, & alii in suas adventarent. Mira hospitalitas ubique & benigna susceptio. Unde verò initium cœperit, obscurum est. Ex Alpibus certè in Cisalpinam Galliam descendisse ferebantur, mirabilique discursu Populos apprehendisse. Pistorium de mense Augusti & Florentiam primi Lucenses populariter advenire, quibus conspectis tantus confestim ardor consequutus est, ut etiam illi ipsi, qui antea rem auditam deriserant, primi omnium suorum Civium vestes mutarent, & quasi Deo correpti motu singuli vagarentur. Pistorienſes numero quatuor mille, & Pratenſes numero ter mille Florentiam deinde venerunt; Florentini quadriſariam partito Populo, duæ ex his partes innumerabili multitudine virorum, mulierum, puerorum, Aretium petiere, reliquæ verò partes ad alia loca profectæ sunt. Quocumque perveniebant Albatorum agmina, eorum locorum incolæ exemplo simili movebantur. Ita ex Gallia in Etruriam, & ex Etruria in Umbriam, & ex Umbria in Sabinos, & Picentes, & Marſos, ceterasque subinde gentes progressa commotio ad extremas Italiæ oras pervenit, nullos in Populos non pervagata. Literæ Græcæ per id tempus per Italiam increvere, accedente tunc primum cognitione Literarum Græcarum, quæ septingentis jam annis apud nostros homines desierant esse in usu. Retulit autem Græcam disciplinam in Etruriam Manuel Chrysolora Byzantinus, vir domi nobilis ac literarum Græcarum peritissimus. Hic obsessâ à Turcis patriâ, Venetias mari delatus primò, mox auditâ ejus

Iiii 2

famâ

nam invitatus benignè ac postulatus & salario publico affectus, Florentiam venit, sui copiam juvenibus exhibiturus. Brojulus cum suo exercitu furum descendit in Casentinum, & contra Comitem Puppium, multa deprædando, & stetit usque ad mensem Octobris, & receptis pecuniis à dicto Comite reversus fuit in agrum Perusinum. Castrum Montis Longi in Chianti defecit à Florentinis ex industria Ubertinorum & Comitis Guidonis de Bagno, qui tunc erat unus ex Vicariis in Civitate Senarum pro Duce Mediolani; unde Florentini confestim illuc mittentes exercitum suum receperunt dictum Castrum, clam noctu abeuntibus inimicis. In Anglia fuerunt multæ discordiæ inter Regem & subditos, & carcere fuit mancipatus Rex, ubi mortuus est propter tyrannidem suam. Et factus fuit Rex Dux Lancastræ.

Anno Domini MCCCC. à Nativitate, Dux Mediolani quum diu Perusii tenuisset suos Oratores, ut faceret se Dominum Civitatis, & corrumperet aliquos Cives donis, & maxime Ceccolinum de Michelottis, & ex opposito Oratores Florentini persuaderent Civibus libertatem, tandem expulsis Oratoribus Florentinis, & coadunato Populo Perusino, persuadente dicto Ceccolino, elegerunt pro majori parte Populi dictum Ducem Mediolani in eorum dominum, & receperunt Vicarium Ducis in Urbe. Et dictus Ceccolinus egrediens Civitate convenit equites Ducis, qui jam venerant in agrum Perusinum, & factus fuit dux CC. lancearum equitum, ut sibi promissum fuerat à Duce; & non fuerunt auditi aliqui boni Cives Perusini, qui volebant libertatem seu dominium Papæ Bonifacii IX. Dominus Nicola Columna dicto mense cum CCCC. equitibus & CCCC. peditibus noctu intravit Romam, usque ad Campidogium clamantibus: *Vivat Populus, & interficiatur Papa Bonifacius IX. Tyrannus.* Et quum Populus Romanus non sequeretur eum, ut credebatur, exiens Roma, ivit Palæstrinam, & quotidie discurrebant usque ad januas Romanas, multas facientes prædas. Et hæc faciebat, ut ferebatur, ex industria & voluntate Ducis Mediolani. Papa verò cum multis Cardinalibus interim aufugit in Castrum Sancti Angeli, & post discessum dicti Domini Nicolæ ex suis complicibus capti XXX. laqueo fuerunt suspensi. Frater Lazari de Guinigiis Lucensis quum esset Pisis malè conductus à Duce Mediolani, suasionem dicti Ducis profectus Lucam, interfecit dictum Lazarum fratrem suum, & statim cucurrit ad Plateam clamando. Sed Michaël de Guinigiis confors suus, & tunc Vexillifer justitiæ cum Populo armato cepit eum, & statim capite truncari fecit, & Civitas fuit pacificata, maxime eam gubernantibus illis de Guinigiis. Et statim illuc miserunt Florentini Oratores suos, ad omnia auxilia se offerentes. Florentini videntes se sic circumvallari à Duce Mediolani, conduxerunt D. lanceas ad eorum stipendia, ut se defenderent. Veneti sine consensu Florentinorum & colligatorum suorum firmaverunt pacem inter Florentinos & colligatos Papiæ, & inter Ducem Mediolani XXI. Martii, hac conditione, quod omnia Oppida capta in Liguria per Florentinos & colligatos deberent restitui Duci Mediolani, & omnia capta per eum in Tuscia & in Lunigiana starent suspensa. Et licet Florentini essent malè contenti, tamen approbaverunt eam pacem, & per præconem fuit manifestata Florentiæ palam die XI. Aprilis. De dicto mense quum Dominus Nicola & Johannes Cola de Columnensibus quotidie usque

A ad januas Romæ inferrent multa damna condacti à Duce Mediolani, Papa Bonifacius IX. congregavit MM. equites, quos cum Populo Romano misit Palæstrinam, & depopulati fuerunt multas Terras Columnensium, & reversi fuerunt Romam. Equites Ducis Mediolani ceperunt Asisium, & paulò post Arcem, & solverunt pro ea quatuor millia Florentinorum. Bononienfes & Comes Albericus de Barbiano cum exercitu descenderunt in agrum Faventiae contra Astorem Dominum Faventiae, & requirentes Florentinos, miserunt ad eos C. lanceas equitum, licet satis cum difficultate miserint, quum pluries misissent Oratores suos ad reducendum eos ad concordiam. Et tamen Astor constituit Johannem filium suum Dominum Faventiae, & ipse abiit, ut Malatesta ejus consanguinei caperent defensionem ejus, & nihil sibi profuit. Pestis signa quædam terrere coeperunt per totam Italiam, quæ paulò post Florentiæ & per totam Etruriam desavit cum incredibili strage cujusque sexus atque ætatis, & incepit de mense Aprilis, & perseveravit usque ad & per totum mensem Octobris. Unicum hujus mali remedium in fuga repertum est. Fugerunt itaque Cives Florentini, & multi Tusci populariter Bononiam demigrantes. Et tamen dimidia pars hominum universaliter peste diem obiit.

Sozomenus hujus Chronicæ Auctor, de mense Julii peste gravatus, vix & cum maximis tormentis post diurnam infirmitatem liberatur. C Dominus Brojulus dux belli Florentinorum die XV. Julii Empolo Castro ex peste diem obiit, cujus corpus in Majori Ecclesia Florentina cum maximo honore sepelitur, nam mors ejus toti Civitati fuit molesta. Paulus de Guinigiis Civis Lucensis, accersitis Lucam militibus peditibus de Carfagnana, & etiam equitibus multis Ducis Mediolani, qui erant Pisis, fecit se à Populo Lucensi constitui Capitaneum. Et paulò post fecit se Dominum Civitatis, & statim coepit Arcem ibi ædificare. Florentini quum aufugissent pestem, constituerunt D. pedites pro custodia Civitatis, & DCC. lanceas equitum pro custodia Comitatus. Die XII. Novembris dicti Anni D Silvester Domini Philippi de Adimaris manifestavit Prioribus Florentinis, qualiter Sanmignatus Uguicciuzii de Ricciis requisiverat eum, ut esset in quadam conjura ordinata Bononiæ cum quibusdam exilibus, qui die XV. dicti mensis & horâ VII. noctis de consensu multorum Civium debebant intrare Florentiam per Piscinam seu Piscariam, & interficere Dominum Rainaldum de Gianfigliazis & plures alios Cives, & remove regentes & gubernantes dictam Civitatem. Unde Priores statim fecerunt capi dictum Sanmignatum à Potestate, & confessus fuit prædicta nominando alios multos. Et die XIX. dicti mensis super Plateam Sanctæ Crucis propter tumultum Populi capite truncatus fuit. E Franciscus Thomasi de Daverzis, & unus juvenis XVIII. annorum filius Domini Pieri Benini ex Bononia per Mugellum venientes, & nominati in dicta conjura à Sanmignato, in Barberino fuerunt capti, & conducti Florentiam, & reperi culpabiles & noxii. Franciscus capite poenam luit, & juvenis mulctatus in M. Florentis fuit & relegatus. Quietiam multos alios nominaverunt in dicta conjura, quos non nominaverat dictus Sanmignatus. Deinde fuit data potestas Dominis & Collegiis, & quibusdam aliis Civibus, ut providerent prout eis videretur circa hanc conjuram. Et primò ordinarunt, quod aliqui magis culpabiles fierent exules & rebelles;

& si quis eos interficeret prope Civitatem Florentinam per CC. milliaria, reciperet & haberet certam pecuniæ quantitatem. Nomina verò istorum fuerunt ista, videlicet qui fuerunt facti rebelles. Silvester Domini Rossi de Ricciis, & Thomasius suus frater, Ardingus Uguicchiozii de Ricciis, Gherardus Domini Benedicti de Albertis, Petrus Domini Bartholomæi de Albertis, Antonius Domini Johannis de Medicis, Benedictus de Mangiadoris de Santo Miniato, Philippus de Zollaja, & alii. Et privarunt officiis pro majori parte illos de familia Medicorum, & quasi omnes de familia de Ricciis, excepto aliquo, & omnes de Albertis, excepto filio Domini Nicolai. Et postea Potestas fecit istos exules, videlicet Comitem Guidonem de Pagno cum suo filio & nepote, Comites de Modigliana, Andreinum & Japetinum & Bustaccium de Ubertinis, Dominum Donatum de Acciajolis, Silvestrum Domini Rossi de Ricciis, Papinum Cavicciuli, Martinuzium del Corso, Bernardum & Ricciardum de Albertis, Cecchum & Ghinum de Scalas, Meum Barucci, Paulum Giambollari, Ceccum Gnei, Ceccum divisorem auri, Bartholomæum de Petra-Mala, Baptistam de Pagliuriccio, Boscum de Partina, Guccium de Cagliano, Stoldum de Altovitis, Johannem Squartæ de Strozis, Antonium de Medicis, Nicolaum Alderotti, Franciscum Bonacolti, Johannem de Quarantefis, Benedictum Dini, Bartholomæum de Scalas, Antonium Bombæ, Sciattinum Sciattæ, Gerardum Alberti, Bernardum Fulginatæ de Strozis, Jacobum Francisci del Bene, Rainerium Silvestri de Ricciis, Antonium de Covonibus, Pierium Dini Aromatarium, Alexandrum Guccii, Papum Tolosini, Philippum de Zollaja, Daddum de Covonibus, Ser Timum Nicolai, Dominicum Sandri Mercarium, Cecum de Decomano, Laurentium & Johannem Benini, Johannem Linajuolum, Johannem de Ricciis, Nicolaum Doppi, Johannem de Panzano, Marcum de Strozis, Franciscum dictum Gattum, Johannem Buonafæ Nicolaum Geppi, Sextum Gneum, Petrum de Albertis, Biviglianum de Albertis, Dominum Paulum de Albertis, Bernardum Pacchi, Nicolaum Compagni.

Anno Domini MCCCCI. à Nativitate die III. Januarii, fuit captus unus Monachus, qui dixit, Dominum Antonium de Albertis Vexilliferum tunc Societatis fuisse in dicta conjura, & omnia scivisse. Et postea die VIII. dicti mensis, postquam functus fuit officio, per Potestatem fuit captus, & post multa tormenta confessus fuit dictam conjuram scivisse. Et postea dictus Dominus Antonius de Albertis fuit condemnatus in tribus millibus Florenis, & relegatus, & omnes de Albertis fuerunt facti de Magnatibus, & octo fuerunt relegati, & positæ fuerunt aliquæ conditiones circa parvulos & natos & nascituros. Et postea die XV. Januarii illi, qui habebant potestatem & baliam Civitatis, abdicarunt se & Civitas Florentina fuit sedata. Robertus Dux Bavarie, privato Vincislao filio Caroli Imperatoris, ab Electoribus Imperii eligitur. Die XXX. Januarii tres Oratores Roberti electi Imperatoris Florentiam venerunt, & exposuerunt Florentinis, quomodo Electores Imperii privaverant Vincislauum Imperatorem, hominem inutilem Imperio, & elegerant dictum Robertum in Imperatorem; & voluerunt, quod per equites Florentinorum conducerebantur Romam, & sic conducti & associati fuerunt, maxime quia dictus Robertus electus Imperator erat inimicus Ducis Mediolani. Johannes de Benti-

voglis Bononiensis ex industria sua quum esset tuac major & potentior Civis Bononiæ, factus fuit Dominus Urbis, & paulò post confirmatus à Populo, & maxime quia multos exules Bononienses reduxerat in Civitatem. Florentini licet malè contenti de dicto Domino Bononiæ, tamen miserunt ad eum Oratores suos hortantes eum, ut vellet se cavere ab insidiis Ducis Mediolani, & staret in concordia cum eis. Et benignè respondit, se facturum in futurum. Sed nunc erat opus aliquantulum fingere. Johannes de Bentivoglis Dominus Bononiæ prosequens bellum inceptum à Bononiensibus contra Astorem de Faventia, requirens Florentinos miserunt ad eum CC. lanceas equitum; & ab eodem requisitus Dux Mediolani, misit ad eum C. lanceas. Et interim Comes Albericus rediens de Apulia adhæsit se dicto Johanni contra dictum Astorem inimicum suum. Malatesta de Malatestis motus à Duce Mediolani iverat Romam ad impediendum electionem factam de novo Imperatore. Et tamen Papa Bonifacius IX. noluit consentire. Johannes de Bentivoglis Dominus Bononiæ cum Astorre Domino Faventia pacem contraxit. Comes Albericus indignatus contra eum, & etiam Dux Mediolani, cui promiserat dare dominium Bononiæ, conduxerunt ad stipendia Dominum Ottonem Buonterzum, & descenderunt in agrum Bononiensem, capiendò ibi maximam depredationem. De mense Maji, Robertus electus Imperator per suas literas significavit Florentinis, qualiter Dux Mediolani voluit eum interficere veneno per Medicum suum, cui promiserat dare XL. millia Florenorum. Et si prius erat inimicus suus, nunc factus fuit magis inimicus.

Sigismundus Rex Hungariæ capitur à Baronibus & principalibus & proceribus, & carceratur. Et quia non fuerunt concordēs de alio Rege, quia alii volebant Regem Ladislaum, alii non, reassumerunt in Regem Hungariæ dictum Regem Sigismundum. De mense Augusti dicti anni, (& tunc erat Vexillifer Dominus Rainaldus de Gianzis) conjura fuit manifestata Octo custodiæ Florentia, qualiter Pistorium debebat deficere à Florentinis. Unde dicti Octo fecerunt per Capitaneum Pistorii capi Johannem Sinibaldi de Cantanfantibus de Pistorio; & statim Dominus Ricciardus de Cancellariis egressus fuit Pistorio, & cum quibusdam amicis suis & complicibus ac etiam cum quibusdam rusticis Bononiensibus cepit Castellum & Arcem Sambucæ, & munivit annonâ & multis peditibus. Et dictus Johannes ex sua confessione manifestavit, qualiter dictus Dominus Ricciardus simul cum eo & multis aliis debebant interficere Dominum Johannem & Conradum & Matthæum, & alios filios suos & multos alios suæ Sectæ, & postea cum auxilio Ducis Mediolani capere Pistorium. Quamobrem dictus Johannes Pistorii capite poenam luit. Et dictus Dominus Ricciardus fuit factus rebellis, & domus suæ igne consumata & demolita. Et postea Ser Nicolaus Pandragonis de Cancellariis, & multi alii facti fuerunt rebelles. Et Lazarus Fini de Cantanfantibus, & XIV. de Cancellariis fuerunt Florentia carcere detenti. Et deinde bellum duravit, nam Dominus Ricciardus destruxit totum agrum Pistoriensem, ubi erant domus partis & Sectæ sibi adversæ, & alia pars destruxit ex adverso amicos suos. Et adhæsit Duci Mediolani, dum vixit, à quo habuit pecunias & multos pedites, credendo facere eum Dominum Civitatis Pistorii, sed non fecit, ut dicitur. Et tandem fuit facta

facta pax de mense Octobris Anno Domini MCCCIII. ut dicetur. Et revera dictus Ricciardus Eques Aureus indignatus fuit contra Panciaticos propter Datinam Guazaloti Pratenfis filiam, quæ Biceccho Bracciolino nupta fuit invitis tutoribus & Cancellariis. Et ulterius magis & magis contra dictos Panciaticos indignatus fuit, quum Catharina Lucensis uxor dicti Ricciardi transfret prope habitationes Panciaticorum, à Panciaticis derisa fuit, & subfannata, etiam pe in maiorem derisum. Unde supra modum Ricciardus concepit odium contra Panciaticos. Et quum esset Præses Bononiæ anno præterito tempore pestis, cum dicto Johanne Cantansanto & aliis Pistoriensibus multa habuit clandestina colloquia. Pistorienses interim dederunt omnem potestatem eorum de Civitate Pistorii Florentinis sic volentibus. Et fecerunt postea Florentini Civitatem Pistorii Comitatum, & in Comitatum ipsorum miserunt IV. Potestates, videlicet ad Larcianum unum, ad Tizanium alterum, ad Montale alterum, & ad Serravalle alterum. Et sic facti fuerunt subditi, removendo ab eis omnes introitus Gabelarum, & omnem auctoritatem, mediantibus eorum divisionibus & Sectis, & sic ad servitum paulatim reducti fuerunt. Et deinde etiam Florentini commiserunt omnem auctoritatem Civitatis Pistorii in Dominos Priores & Collegia ipsorum & decem Balix quando sunt, quibus deficientibus succedunt Octo custodiæ Civitatis Florentiæ. Et deinde Dominus Ricciardus de Cancellariis cepit Castrum Pitegli & Calamecche; & quotidie in agrum Pistoriensem decurrebant, deprædando & depopulando omnia, & capiendo captivos sibi adversarios. Dominus Mantuæ & Marchio Ferrariæ, licet essent in liga cum Florentinis & aliis colligatis, tamen euntes ad Ducem Mediolani cum eo in secretis fuerunt concordēs, licet postea palam negarent. Florentini Oratores suos per totam istam æstatem apud Robertum electum Imperatorem tenuerunt, ut eum conducerent contra Ducem Mediolani, & tandem concluderunt cum eo dare sibi CC. millia Florenorum, dummodo descenderet cum exercitu suo, & confirmaret certa Privilegia de Terris, quas tenebant, & bellum contra dictum Ducem moveret. Galeazius Dux Mediolani audiens Imperatorem conductum contra eum, conduxit XII. millia equites, & fecit ducem belli Dominum Jacobum del Verme. Et etiam conduxit Comitem Albericum de Barbiano de Romandiola, & bene præparavit se contra Imperatorem.

Robertus Dux Baviaræ electus Imperator cum multis Dominis & Baronibus & exercitu Trentum venit, ut promiserat Florentinis, ut iret in Liguriam contra Ducem Mediolani, & postea Romam, ut coronaretur de mense Septembris. Et ad eum ivit Dominus Paduæ cum multis Italicis & exulibus Ducis Mediolani, & honorifice fuit receptus ab Imperatore. Et ibidem solverunt sibi Florentini pecuniarum partem, quam sibi promiserant. Et deinde misit primos ante se Dominum Paduæ cum Italicis numero DCCC. lancearum equitum. Et congregavit se in montibus Brixie cum Domino Petro Latrone, qui ibi erat cum multis incolis, & jam ceperat milites conductos Ducis Mediolani mittere in fugam extra montes; & sic simul prædicti convenerunt se & castrametati fuerunt prope Brixiam per XII. miliaria expectantes Imperatorem. Qui die XXI. Octobris illuc venit. Et dum ordinaret exercitum suum, interim

A equites Ducis fuerunt obviam militibus multis Theutonicis Imperatoris, & pugnantes multos ex eis interfecerunt, & alios in fugam vertērunt, & confugerunt ad exercitum Imperatoris, unde Theutonici jam coeperunt timere. Et Archiepiscopus Colonie, & Dux Leopoldus de Osterich, dixerunt Imperatori, quod volebant recedere, & quod non valebant contra equites Italicos; & statim abierunt cum suis equitibus, relicto ibi Imperatore. Unde Imperator videns se derelictum à præfatis, & etiam qui venerant cum illo, non venerant cum medietate militum, cum quibus promiserant venire, deliberavit retrocedere, postquam nisi per quatuor dies ibi steterat, & movit exercitum suum versus Trentum. Dux Mediolani interim valde lætatus fuit propter discessum dicti Imperatoris, & è contrario Florentini multum tritati fuerunt audientes discessum Imperatoris. Et postea aliquantulum recreati, dum audierunt eum redire. Robertus Imperator iterum deliberavit redire Paduam cum quatuor millibus equitibus, dimissis reliquis ad partes suas, & honorabiliter ibi receptus à Domino Paduæ. Ad quem statim iverunt Oratores Florentini, & libenter ab eo recepti; appetens pecuniæ petivit ab eis pecuniam promissam sibi, de residuo CC. millium Florenorum, postquam fuerat super Oppida Ducis Mediolani. Et Oratores Florentini respondēbant, quod postquam sibi numeraverant centum millia Florenos, alios non debebant sibi solvere, quia non fecerat illud, quod promiserat. Unde Imperator iratus profectus fuit Venetias. Et post multas altercationes hinc inde Veneti reduxerunt eos ad concordiam, & Florentini numeraverunt ei LX. quinque millia Florenorum, & iterum promisit dictus Imperator cum exercitu ire contra Ducem Mediolani. Et ut hoc melius posset facere, constituit ire Paduam, & ibidem hyemare, & revocavit exercitum suum, & stetit Paduæ. Comes Albericus quum ivisset ad stipendia Ducis Mediolani, interim eo absente Johannes de Beativoglis Dominus Bononiæ surrexit cum auxilio Florentinorum contra Castrum dicti Domini Alberici, & multa damna ibi fecit. Quod sentiens Comes Albericus, cum militibus Ducis Mediolani rediit in agrum Bononiensem de mense Decembris, & adhæsit se cum Gozadinis & aliis exulibus Bononiensibus, & fecit maxima spolia, & ceperunt Castrum Doccie & Castrum Centi ad Plebem & Castrum Sancti Johannis in Persiceto & alia Castra. Unde Dominus Bononiæ satis fuit molestatus. Sed quum dictus Comes Albericus infirmitate gravaretur, dictus Dominus Bononiæ cum militibus & equitibus Florentinorum misit in fugam exercitum dicti Comitis Alberici, & multos equites ejus habuit captivos.

E Anno Domini MCCCII. à Nativitate, Robertus Imperator de mense Martii misit Florentiam Ducem Ludovicum de Bavaria nepotem suum ac Oratorem, & petiit ut Florentini deberent mittere ad eum milites contra Ducem Mediolani. Responsum sibi fuit, quod Florentini sibi promissa servaverant, ut ulterius non poterant prosequi sumtum. Nam soli Florentini remanebant in bello, & omnia habebant providere. Et ideo sic fuit deliberatum respondere ei. Johannes de Beativoglis quum prope Castrum Sancti Johannis esset intentus ab Oppidanis Sancti Johannis in Persiceto, reversus Bononiam misit Florentiam, ut ad eum mitterent Bernardonem ducem exercitus eorum. Et statim Florentini miserunt ad eum Bernardonem Guaf-

onem præfatum cum CCC. lanceis equitum, & CC. peditibus. Cometa in principio mensis Martii apparuit in signo Arietis in principio cum lumine multum claro, & cum cauda duorum brachiorum. Et postea in medio mense ulterius multum clarius fuit, & prolatavit caudam per quatuor brachia & postea per sex, & ut plurimum postea interpretatum fuit, significare mortem Ducis Mediolani. Isto mense inter equites Ducis Mediolani multæ fuerunt discordiæ & homicidia inter Ottonem Buontertium & Dominum Ugolottum Biancardi. Florentini cum Johanne de Bentivoglis fecerunt ligam & foedus ad defensionem cuiuslibet. Robertus Dux Bavarie electus Imperator dicto mense Martii cum audisset ab Oratoribus suis, quod Papa Bonifacius IX. volebat sibi dare auxilium contra Ducem Mediolani, & quod Florentini etiam non poterant solvere totum sumum, licet malè contentus, rediit in Alamaniam cum suo exercitu ex Padua. Galeatius Dux Mediolani postquam intellexit Imperatorem abiisse, confestim misit Bononiam milites multos & equites suos, qui destruebant totum agrum Bononiensem. Unde Florentini etiam miserunt illuc ad dominum exercitum Rosæ, qui erat cum CCL. lanceis equitum, qui etiam omnia mittebant in prædam. Bononienses quidam Cives contra Johannem Bentivoglium Dominum conjuram de mense Maji fecerunt, qua manifestata aliqui ipsorum capite poenam luerunt, & aliqui carcere mancipati fuerunt. Unde Dominus Jacobus del Verme dux exercitus Ducis, de Sancto Johanne cum exercitu venit usque ad moenia Bononiæ, quam credidit capere, & cepisset, nisi conjura fuisset manifestata. Comes Albericus alter dux exercitus Ducis Mediolani cum exercitu castrametatus fuit prope Bononiam per tria milliaria. Unde Dominus Johannes dominus Bononiæ, & Bernardonus dux Florentinorum deliberarunt cum exercitu exire Bononia, & castrametati fuerunt in Casalecchio, ne inimici removerent aquam, ne iret per Civitatem. Benedictus de Mangiadoribus de Sancto Miniato ex Pisis discedens cum C. peditibus Ducis Mediolani, descendit in agrum Florentinum, & quum Castrum Bichejum vi capere vellet, à Florentinis fuit expulsus. Et ex hoc fuit initium belli Florentinorum & Ducis Mediolani. De mense Junii exules Pisani Castrum Bientinæ ceperunt, & statim indicto bello dederunt dictum Castrum Florentinis. Bernardonus dux Florentinorum cum M. lanceis equitum, & duo filii Domini Paduæ cum CC. lanceis equitum, & equites Bononiensium quum castrametati essent in Casalecchio, ut dictum est, à ducibus & exercitu Ducis Mediolani post aliqualem pugnam superati fuerunt, & capti dictus Bernardonus & duo filii Domini Paduæ fuerunt, & multi alii etiam interfecti, & capti. Comes Albericus statim poritus victoria cum toto exercitu, & cum Johanne de Gozadinis & aliis exulibus Bononiensibus profecti fuerunt ad januas Bononiæ. Et Landus Ambrogini Beccarius, Custos januæ, aperuit eam Johanni de Gozadinis, & intrarunt omnes Bononiam, ubi aliquali pugna facta Populus Bononiensis superatus fuit. Et Johannes de Bentivoglis dominus interfectus, & Bernardonus dux Florentinorum & Nicolaus de Uzano unus ex Decem Batiæ Florentinorum, & Bardus Nicolai capti fuerunt missi ad Ducem Mediolani. Sed Bardus vulneratus inter eundem, Regii diem obiit. Et sic Dux Mediolani factus fuit dominus Bononiæ.

A Postquam Dux Mediolani factus fuit dominus Bononiæ, multi inimici Florentinorum insurrexerunt contra eos, inter quos fuit Dominus Ricciardus de Cancellariis de Pistorio, qui quum cepisset Castrum & Arcem Sambucæ, descendit cum militibus Ducis Mediolani & complicitibus suæ Sectæ in montaneis Pistorii, capiendū aliqua Castra, & tandem abiit, sentiens exercitus Florentinorum venire contra se, qui ceperunt Amorottum cum X. aliis amicis suis, & ducti captivi Florentiam laqueo suspensi fuerunt. Et similiter illi de Ubaldinis cum CC. lanceis equitum & multis peditibus venerunt in Montes Apenninos olim ipsorum, & fecerunt ibidem multa spolia, & jam incolæ coeperunt eos recognoscere in dominos, unde Florentini aliquantulum coeperunt timere. Astores dominus Faventiae fingens se velle facere ligam cum Florentinis, tamen relictis illis adhæsit se Duci Mediolani. Galeatius Dux Mediolani de mense Septembris subacta Bononiā, & quum per Etruriam Pisani, Senenses, Perusini in potestate ejus essent, Lucenses quoque haud multum à parendo distarent, & quum hæc etiam plena terroris & desperationis essent, nec ulla salutis ratio cerneretur apud Florentinos, mors ejus Galeatii Mediolanensis insperato supervenit. Decessit enim morbo in cursu ipso rerum maximarum, die III. dicti mensis Septembris, in Castro seu Arce Marignani olim Domini Bernabovis. Et instituit suos heredes filios parvulos, Johannem Mariam filium majorem Ducem Mediolani cum suis pertinentiis, & dominatione Bononiæ, Senarum, Perusii, & Assisii. Et Philippum Mariam secundum suum filium instituit heredem de Comitibus de Virtù, & Civitatis Papiæ, Veronæ, Vicentiæ, & multorum aliorum Oppidorum. Et Gabrielem tertium filium suum naturalem instituit heredem Civitatis Pifarum & sui Comitatus. Qui filii sepulto patre honorifice Mediolani ceperunt in primis dominium satis pacificum. Et deinde die X. dicti mensis mors dicti Ducis fuit manifesta, qua Florentini multum lætati fuerunt, licet Senenses & alii amici sui valde tristati fuerunt, induentes multi vestes nigras. Iste Galeatius Dux Mediolani fuit revera vir magnanimus & magnificus, & ut dominaretur nulli fidus, & Dominus in Italia major omnibus aliis, qui fuerunt ante eum. Et habuit in conjugem filiam Regis Franciæ, qua mortua, ut dicitur, præcepto ejus, superduxit aliam consanguineam suam filiam Domini Bernabovis, ex qua genuit dictos duos filios suos. Bonifacius Papa IX. cum Florentinis in principio dicti mensis Septembris fecit ligam & foedus contra dictum Ducem ad defensionem ipsorum. Comes Antonius de Palagio à Florentinis equitibus ejicitur, maxime quia ipse fuit causa, quod Comes Balles cum equitibus Ducis Mediolani irrueret in agrum Florentinum. Dominus Giannellus frater Papæ Bonifacii IX. cum M. lanceis equitum, & cum D. lanceis Florentinorum & multis peditibus obsidens Civitatem Perusinam, à Domino Ottone Buontertio cum exercitu Ducis Mediolani fuit fugatus, & rediit Tudertum, & ad alia Oppida Ecclesiæ. De mense Decembris equites Ducis Mediolani, qui erant Senis, & Pisis, sæpius in agrum Florentinum discurrebant. Unde Florentini permiserunt, quod eorum equites & pedites & rustici etiam ducurrerent per agrum Senensem & Pisanum; & sic hinc inde multæ fiebant deprædationes, & captivi deducebantur, & sic bellum manifestum indictum fuit.

Anno

Anno Domini MCCCIII. à Nativitate, Florentini constituerunt dicto mense Decemviros belli Balia contra Ducem Mediolani, & alios inimicos suos. Dominus Pandulfus de Malatestis ex Mediolano venit Senas cum trecentis lanceis equitum in auxilium ipsorum. Bonifacius IX. & Florentini colligati conduxerunt ad stipendia Carolum de Malatestis, & Comitem Albericum, & alios milites, & Paulum de Urfinis, qui cum Cardinali de Regno, Bononiæ Legato Papæ, de mense Junii irruerunt in agrum Parmensem, & duxerunt prædas & multa spolia. Et postea castrametati fuerunt circum circa Civitatem Bononiæ, pugnantes quotidie cum militibus & equitibus Ducis. Castrum Castrocari in Romandiola à Florentinis capitur, quod antea à Papa Bonifacio IX. emerant, ut dictum est; quod post multas pugnas Custos Arais Genuensis finaliter consignavit eis numeratâ sibi aliqua pecuniæ quantitate. De mense Junii Pandulfus cum exercitu Ducis Mediolani à Senis in agrum Aretinum deprædatum descendit, & similiter exercitus Florentinorum descendit in agrum Senensem & Pisenum faciendo multa spolia. Castrum Montis Charelli ex conjura defecit à Comite Antonio dicti Castri, qui tunc erat dux exercitus Florentinorum, & obsidebat Civitellam Andreini de Ubertinis, & deinde operâ Florentinorum recuperavit. In fine mensis Augusti discordia fuit inter Consiliarios Ducis Mediolani; nam Franciscus Barbavara ex una parte, & Antonius de Vicecomitibus ex alia erat, cum quo erant homines Nobiles Mediolani, & facto rumore interfecerunt domi suæ fratrem dicti Francisci, eo non reperto, & etiam interfecerunt multos suos amicos. Et deinde elegerunt aliquot Cives Mediolani, quorum consilio & voluntate voluerunt, quod Dux & mater ejus se gubernarent. Assisium his diebus recipitur à Papa Bonifacio IX. expulsis equitibus Ducis, & paulo post recepit Arcem. Dominus Ugo de Cavalcabobus de Cremona audiens novitatem factam Mediolani, expulsis Gibellinis & omnibus, qui erant ibi præsidentes pro Duce Mediolani, fit Dominus Cremonæ à Guelfis de mense Julii. Laudi Cives expulsis Gubernatoribus Ducis Mediolani fecerunt Dominum Civitatis unum ex suis Civibus. Crema Castrum similiter defecit à Duce Mediolani. Post Galeatii Ducis Mediolani interitum turbata sunt omnia Mediolani, & apud Ligures, quum & filios reliquisset parvulos, & militiæ Duces statim inter se de potentia certaminis ruinam Principum machinarentur. Ita mirabiliter conversa re, qui prius terrebant, metuere coeperunt, & quibus desperata videbantur, omnia in tuto consistere, ac plurimum fidere, ut dicetur. Deinde quasi tota Liguria cepit deficere à Duce Mediolani, & Placentini Cives etiam deficientes miserunt pro auxilio ad Cardinalem, qui tunc erat Mutinæ, unde postea multæ novitates sequutæ sunt. In fine mensis Augusti quum Brixienfes etiam defecissent à Duce, fecerunt Dominum Urbis Dominum Paduæ, qui cum MM. equitibus & MMM. pedibus quum esset Brixia, tandem ab equitibus Ducis coactus fuit abire, & sic postea pro majori parte Cives Brixienfes fuerunt spoliati, & multi interfecti.

Rex Ladislaus Apuliæ & Neapolis à majori parte Dominorum & Baronum Hungariæ vocatur in Regem Hungariæ, recusando Regem Sigismundum de Bohemia, quem carcere mancipaverant, ut dictum est. nde

dictus Rex Ladislaus cum exercitu suo ivit Jadram, & ad eum venerunt multi Domini & Barones & Prælati Hungariæ, & ibidem die V. mensis Augusti ab Episcopo Strigoniæ, ad quem pertinebat de jure, fuit coronatus Rex Hungariæ. Et deinde quum mitteret Comitem Tricarici de Sancto Severino & multos Hungeros ad capiendum possessionem Regni Hungariæ, multi Domini & Barones nuntiaverunt voluntatem suam in contrarium, & potius voluerunt Sigismundum in Regem. Quare Rex Ladislaus putans se deceptum ab Hungaris, cum suo exercitu rediit in Apuliam & in Regnum suum. Baldassar Costa Cardinalis Legatus Bonifacii Papæ IX. de mense Septembris cum exercitu Pauli de Urfinis ducis Ecclesiæ, & Comite Alberico duce exercitus Florentinorum, & cum equitibus Caroli de Malatestis & Marchionis Ferrariæ profecti fuerunt versus Civitatem Regii, ut omnino destruerent Ducem Mediolani, & reliquias suas, quas certè destruxissent, nisi quod Dominus Franciscus dominus Mantuæ & consanguineus Ducis Mediolani, unâ cum Carolo de Malatestis, ne Dux extingueretur, persuasisset Cardinali, ut vellet concordiam cum Duce habere; & eam absque Florentinorum intelligentia concluderunt, ut Ecclesia reciperet Bononiam, & alias Civitates ad eam pertinentes, & de Tuscia fieret compromissum in Papam, & sic firmatum fuit. Unde dictus Comes Albericus & Oratores Florentini noluerunt consentire, quod absque eorum voluntate & consensu non poterat concludi. Et tamen dictus Cardinalis cum equitibus Ecclesiæ profectus fuit in agrum Bononiensem. Sed Bononienses scientes concordiam factam, concitato rumore insurrexerunt contra Facinum Canem ducem ibi exercitus Ducis Mediolani, & concitatâ pugna hinc inde multi mortui fuerunt. Et tandem dictus Facinus Canis superatus à Populo refugit in arcem, & ex conventionem facta cum Bononiensibus, qui clamabant, *Vivat Ecclesia*, abiit. Unde postea Bononienses receperunt Baldassarrem Costam Legatum Papæ, & sic Papa factus fuit Dominus Bononiæ; unde postea Florentini conquerentes de dictâ concordia factâ sine voluntate & requisitione ipsorum per Oratores suos ad dictum Legatum, respondit, fuisse factum pro utilitate Ecclesiæ, & remisit eos ad Papæ arbitrium; & postea etiam à dicto Papa reportarunt verba generalia licet ipsi Florentini exposuissent tantas pecuniæ quantitates. Perusini audientes, quod Bononienses reversi fuerant ad obedientiam Ecclesiæ, deliberaverunt de mense Octobris obedire Ecclesiæ, & firmatis certis conventionibus, quod exules deberent reduci, exceptis aliquibus, & quod Ceccolinus de Michelottis remaneret Perusii pro custodia Civitatis, & haberet aliqua Castra Perusina, tandem intromiserunt Dominum Jannellum cum suo exercitu fratrem Papæ Bonifacii IX. in Urbem, & receperunt eum in dominum & Legatum Ecclesiæ & dicti Papæ. *Et ego Sozomenus Pistoriensis hujus Chronica Auctor tunc Perusii eram inter eundem Romam, præsens fui, & vidi magnificum apparatus & pompam factam à Perusinis, quando eum receperunt.*

Cives Alexandria della Paglia, quum defecissent à Duce Mediolani, Facinus Cane dux exercitus ex præcepto Ducis & matris ejus, eam vi recepit, & omnes Cives conjuratos spoliavit, & tandem dictus Facinus fecit se dominum urbis ejusdem. Bonifacius Papa IX. quum adventaret tempus ratificandi pacem factam per Baldassarrem.

dassurum Cossam Legatum suum, & non valens reducere in concordiam Ducem Mediolani cum Florentinis, confirmavit dictam pacem, asserendo se firmasse pro utilitate Ecclesiae, & sic dimisit Florentinos in bello cum dicto Duce. Dominus Johannes de Gozadinis, & Dominus Bonifacius frater suus cum multis Civibus Bononiensibus amicis suis ex Castro Centi Plebis cum CC. equitibus & D. peditibus intravit Bononiam, & ejecerunt Legatum Papae. Sed Populus insurgens contra eos ceperunt dictum Dominum Bonifacium, & filium dicti Domini Johannis, qui capite ambo poenam luerunt. Et Dominus Johannes praedictus dimissis duobus Castris, quae retinebat, aufugit Venetias. Et tamen Populus Bononiensis voluit habere in custodia Arcem, & sic concessit eis Legatus, quam custodiebat Carolus de Malatestis; qui dum ibi esset, multa convitia dixit de Florentinis, nominando eos congregationem rusticorum, & eam dimittens, rediit Ariminum. Dominus Ricciardus de Cancellariis de Pistorio de mense Septembris fecit pacem cum Florentinis, & ipse, & omnes amici sui fuerunt revocati, & restituta eis fuerunt omnia bona eis ablata; & sic Civitas Pistorii subjugata remansit, ut dictum fuit supra, sine Comitatu; & dictus Dominus Ricciardus restituit Castrum & Arcem Sambucæ Florentinis. Florentini de mense Octobris miserunt CCCC. lanceas equitum Comitatus Alberici eorum ducis Cremonam in auxilium Domini Ugolini de Cavalcabobus domini Cremonae, qui postea cum istis equitibus Florentinorum pluries ierunt praedatum usque ad januas Mediolani & Papiae. Qua de re saepe Populus Mediolani fecit rumorem contra Ducem & ejus matrem. Cives Gibellini Civitatis Comi, quum superassent Guelfos volentes deficere à Duce Mediolani, tandem mittentes ad Ducem & ejus matrem pro auxilio, miserunt illuc Dominum Pandulfum cum exercitu; & exspoliavit Guelfos & etiam Gibellinos: quod summè displicuit Civibus Mediolanensibus, quia illuc multas suas opes tamquam in locum tutum miserant. Gabriel Maria filius naturalis Galeatii Ducis Mediolani de mense Novembris venit Pisas, quam Civitatem jure legati accepit. Et deinde venit illuc mater, & transacto uno mense coeperunt velle à Civibus magnam pecuniae quantitatem. Qui quum recularent, tandem fecit capi multos Cives omnes de Secta Bergolinorum, & capite fecit truncari Franciscum Agliatam, & multos alios Cives damnavit, & sic per istum modum exegit maximam pecuniae quantitatem, dicendo eos fecisse juramentum contra eos. Dicto mense Novembris Franciscus Domini Nicolai de Salimbenis de Senis à Commissario Ducis Mediolani interficitur, quia erat in conjura cum multis aliis, coadjuvantibus Florentinis, ut Urbs Senarum liberaretur à Duce Mediolani, & illo interfecto alii conjurati timentes abierunt Senis, & sic Novem cum Populo infimo, destructis XII. rexerunt Civitatem.

Anno Domini MCCCCIV. Florentini de mense Januarii ex quadam conjura credentes capere Civitatem Pisarum ex una parte moenium, quae erat satis debilis, congregaverunt maximum exercitum, & appropinquantes Pisis, invenerunt conjuram patefactam, & illam partem munitissimam, & sic reversi fuerunt frustra, adducentes spolia. Praefectus, qui erat Genuæ pro Rege Franciae, quum audivit Florentinos molestare Civitatem Pisanam, ut fugato Gabriele Maria, illius fierent domini, valde sibi displicuit. Et

Tom. XVI.

A statim iniit foedus cum Gabriele & Pisanis, capiendone defensionem ipsorum, & habuit Liburnum, & quasdam alias Arces pro Rege Franciae, & ultra hæc pro censu singulo anno dictus Gabriel debebat mittere ad Regem unum sonipedem & unum falconem & quædam alia. Et statim dictus Praefectus significavit Florentinis, ut dimitterent Civitatem Pisanam confederatam cum Rege Franciae; Et ut Florentini acquiescerent, posuit in sequestrum omnes mercantias, quae erant Genuæ negotiatorum Florentinorum, quae valebant plusquam C. millia Florenorum. Unde Florentini ex praedictis valde turbati, mittentes ad eum suos Oratores cum querelis multis, & tandem quasi coacti, factae fuerunt induciae inter Pisanos & Florentinos per quatuor annos. Et hæc maximè fecerunt, ne negotiatores sui essent destructi, qui statim postea omnes mercantias transportarunt. Dicto mense Januarii mater Ducis Mediolani capi fecit tres ex Consiliariis suis, videlicet Dominum Antonium, & Dominum Galeatium Porri, & Dominum Galeatium & eos capite truncari fecit, & Dominum Antonium de Vicecomitibus carcere mancipavit. Decemviri belli & potestatis Florentiae creantur. Dominus Guido de Foliano, & Petrus de Rossis de Parma, & quidam alii nobiles Ligures rebelles & inimici Ducis Mediolani, conducti fuerunt ad stipendia Florentinorum, ut inferrent bellum contra Ducem. Petrus de Rossis de Parma praedictus de mense Martii cum tribus millibus peditibus & CC. equitibus intravit in Civitatem Parmæ, & factus fuit Dominus, & post paucos dies illuc venit Dominus Otto Buontertius de Parma, & una cum dicto Petro facti fuerunt domini Urbis. Castrum Collis Longi, quod tenebant Pisani olim Comitatus Sancti Miniatis, recipitur à Florentinis. Castiglione de Piscaria Oppidum à Florentinis capitur, & postea munitur. Placentia capitur à Manfredi de Scottis de Placentia, & postea remoto isto à Civibus Placentinis fit dominus ejus Dominus Otto Buontertius. Et tandem etiam isto remoto fit dominus Dominus Franciscus de Vicecomitibus de Mediolano. Florentini cum Senensibus petentibus firmarunt pacem, & illam per praconem publicaverunt die VII. Aprilis. Castra Andreini de Uberrinis in Valle Ambrae ab exercitu Florentinorum capiuntur, firmatis prius cum oppidanis quibusdam conventionibus. Dominus Guilielmus de Scala filius naturalis solus superstes de illis Dominis Veronae, quum esset Paduæ satis pauper, retentus tamen à Domino Francisco domino Paduæ, cum exercitu suo & Marchionis Ferrariae generi dicti Domini Francisci, profectus fuit Veronam, & tandem fractis moenibus & receptus à Civibus, factus fuit dominus, & etiam filius ejus Dominus Brunorius. Et Arx Veronae à Praefecto Ducis Mediolani consignata fuit Domino Francisco domino Paduæ, qui eam multum munivit. Et paulò post dictus Dominus Franciscus cepit dictum Brunorium & parvulos fratres suos, & fecit se dominum Veronae, decipiendo illos juvenes. Qui Dominus Brunorius, & alius frater suus postea in Alemannia reperti fuerunt. Et de aliis nulla ulterius fuit fama. Dicebat tamen, quòd hoc fecit, quia promissum sibi fuerat, ut haberet Civitatem Vicentiae, quae sibi non fuit assignata. Isto tempore Castrum Pontremuli defecit à Duce Mediolani, & factus fuit dominus ejus Dominus Petrus de Rossis de Parma, & similiter alia Oppida circa, diversis dominis se dederunt.

K k k k

Mar-

Marchio Ferrariæ cepit Civitatem Regii absque Arce, unde Dominus Otto Buontertius confestim cum suo exercitu intrans per Arcem recuperavit, expulso exercitu Marchionis. Florentini expulsis Comite Guidone, & Comite Ricciardo de Bagno in Romandiola, & Andreino de Ubertinis cum eorum exercitu in Casentino, ceperunt omnia Castra ipsorum, & Arces, quæ fuerunt numero XXXII. Veneti jam indignati contra Dominum Paduæ propter discordiam Ducis Mediolani cum eo, quia volebant in pignus Vicentiam & Veronam, iterum magis contra eum auxerunt indignationem, postquam ceperat Veronam. Et quum dictus Dominus obsideret cum suo exercitu Vicentiam, illuc miserunt contra eum exercitum eorum, & verterunt eum in fugam, & facti sunt domini Vicentiæ, licet dictus Dominus Franciscus dominus Paduæ misisset Venetias Marchionem Ferrariæ, & Oratores suos, ut haberet concordiam cum eis, & reportarunt generalia verba de mense Aprilis. De dicto mense quum essent Mediolani reperta quinque corpora hominum absque capite, & non cognoscerentur, Populus rumore facto elegerunt XII. Cives, qui haberent potestatem gubernandi omnia, & voluerunt Ducem Mediolani juvenem & alios fratres suos habere in potestate ipsorum, & funditus destruxerunt Arcem, excepta habitatione Ducis & Palatii sui; & sic regebant Civitatem licet nomine Ducis. Et fuit opus, quod mater Ducis concederet eis. Interim Veneti videntes perturbationes Liguriæ, deliberaverunt mittere exercitum contra dominum Paduæ, & sic miserunt, licet Oratores Florentini vellent inter eos ponere pacem. Et non fuerunt exauditi. Attamen dominus Paduæ etiam conduxit multos equites, & pedites ad se defendendum. Et Veneti ex adverso conduxerunt ad eorum stipendia Dominum Mantuæ, & Dominum Jacobum del Verme, & miserunt eos cum suis exercitibus ad obsidendum Veronam. Dominus Otto Buontertius in despectum Florentinorum liberum dominium accepit Civitatis Parmæ, expulso Domino Petro Rosso fratre suo jurato amico Florentinorum. Unde postea Florentini dederunt dicto Domino Petro CL. lanceas equitum, ut recuperaret dominium Civitatis Parmæ. In tota ista ætate fuerunt maximæ pugnæ in Liguria & terris Ducis Mediolani inter Guelfos & Gibellinos, & aliqui clamabant: *Vivat Dux*, & aliqui dicebant: *Vivat mater ejus*. Mater Johannis Ducis Mediolani, quum timeret stare Mediolani cum filio, profecta fuit Monciam, ubi erat Custos Arcis amicissimus eis. Sed ipse proditor posuit eos in potestatem Domini Francisci de Vicecomitibus, & matrem & filium Ducem carcere mancipavit. Philippus Maria Comes Papiæ & filius Galeatii similiter Papiæ carceratur à Domino Zacharia de Papia olim amicissimo patris, ex eo maximè quia quærebat dominium Papiæ pro se. Astor Dominus Faventiæ quum à Comite Alberico quotidie molestaretur, & Populus suus quasi fame periret, quærens concordiam cum Florentinis, & non valens obtinere, finaliter cum Baldassarre Cardinali Legato Papæ Bononiæ, fœdus faciens ei consignavit Civitatem, & deinde deficientibus sibi promissis, Urbini habitavit satis in paupertate. Marchio Ferrariæ cum suo exercitu recepit Polesinam, expulsis Venetis, unde Veneti conduxerunt ad sua stipendia Dominum Ottonem Buontertium, qui pluries descendens in terras Marchionis, multa damna sibi intulit.

A De mense Septembris quum Oratores Antipapæ mediantibus Florentinis habuissent fidem publicam à Bonifacio Papa IX. & esset Romæ die XXIX. Septembris & peterent tria pro unionem faciendam, videlicet quod ambo Papæ cum Cardinalibus simul in loco tuto & communi congregarent se primò: secundò, quod soli Cardinales sine exercitu irent: tertio, quod etiam irent Episcopi, qui haberent potestatem determinandi schisma. Sed Papa nullo modo volens consentire, tantum commisit quatuor Cardinalibus, quod audirent eos. Et eodem die gravatus febre & morbo petrae, tandem die primo Octobris mortem obiit. Et dicti Oratores Antipapæ capti fuerunt à custode Castri Sancti Angeli, & præcepto Cardinalium numquam voluit eos dimittere, nisi prius ab eis recepit V. millia Florenorum. Et deinde redierunt Florentiam, expectantes responsum de Marfilia, quid haberent prosequi. Mortuo Papa Bonifacio IX. Populus Romanus fecit rumorem, & Columenses erant contra Cardinales, & Urfini erant cum Cardinalibus, & fuerunt hinc inde multi interfecti. Et tantum Cardinales in Conclavi congregati die XVII. Octobris MCCCCIV. elegerunt in Papam Dominum Cosmatum de Sermona Cardinalem Bononiensem, hac conditione, quod ante electionem omnes Cardinales promiserunt omnino dare operam, ut schisma removeretur. Et dictus fuit Innocentius VII. Ladislaus Rex formidabilis Apuliæ, Hungariæ, & Hierusalem per Italiam esse coepit. Hic à patre Carolo, quem in Hungaria necatum supra diximus, puer admodum sub tutela matris in Italia relictus, inter mille difficultates adoleverat. Suscepta primùm ab eo in Hungariam expeditio quum parum prosperè successisset, in Italiam regressus, purgato Apuliæ Regno, ac sub manu ejus redacto, in id potentia crevit, ut jam & Pontifici Romano & Florentinis, ceterisque Populis suspectus planè ac formidabilis haberetur, præsertim quum in eodem Regnum summa calliditas esset cum summa dominandi cupiditate conjuncta. Nec domi sedens per præfectos, sed ipse præfens exercitum ducere ac expeditiones obire consuevit. Adjuvabat insuper eum incredibilis Populorum favor, quod ipse solus ex Regia stirpe reliquus unice colebatur. Bonifacio Papæ IX. Innocentius successit patriâ Sulmonensis, vir ætate grandævus, ac multarum magnarumque rerum experientiâ callens. Ad hunc igitur Pontificem Ladislaus inter primas gratulationes Romam profectus, quum honestissimam salutandi gratulandique prætexeret causam, esset autem revera augendi Regni cupiditas, Romanos, nec prius quietos, sua præsentia in Pontificem concitavit. Ipse verò mentem erexit ad Urbem Romanam capiendam. Nec tamen aperta vi moliebatur Rex, nec in præfens urgebat rem, sed clam irritando Cives Romanos, ac Pontifici reddendo infestos, putavit fore ut Pontifex illorum petulantiam non ferens, ex Urbe migraret, Romani autem ad se converterentur. Et tandem eos sic conciliavit, ut Civitas Romana per decem viros eligendos à Populo Romano regeretur, & pars Sancti Petri cum Castro Sancti Angeli gubernaretur à Papa, & electio Senatoris ad Papam & Populum pertineret, & etiam nonnulla alia fœdera fecit inter eos, quæ paulò post fuerunt irrita. Hæc igitur machinatus ipse Rex Ladislaus domum rediit, nil reportans à Papa de his, quæ postulaverat. Dominus Jannellus frater olim Bonifacii consignavit Civitatem Perusinam, &

& similiter frater ejus Marchiam Papæ Innocentio. Genuenses moti ab Oratoribus Regis Franciæ & à Cardinali de Flisco, & ab eorum Archiepiscopo, subtractâ obedientiâ Papæ Innocentio, dederunt obedientiam Benedicto Antipapæ. Mulier olim Galeatii Ducis Mediolani Monciæ de mense Octobris moritur, & ut fama fuit veneno, quum esset in carcere. Quâ mortuâ Populus Mediolani rumore facto cepit omnes Arces & dominium Civitatis, licet sub nomine Ducis, qui incomitatus ibat per Civitatem. Et tamen Dominus Franciscus de Vicecomitibus erat tunc Major Civis; & removerunt de stipendiis suis omnes milites conductos. Marchio Montisferrati cepit Civitatem Vercelli & Novariam & multa alia Castra, & etiam Marchio Salutii cepit multa alia Castra vicina sibi. Et Facinus Canis cepit Civitatem Alexandriæ, & plura alia Castra, & sic in Piemonte Dux Mediolani nil possedit. Pievaticum Sacchi oppidum munitissimum Domini Paduæ à Venetis capitur maxima vi, & custoditur de mense Novembris. Gabriel Maria etiam hortatus ab Oratoribus Regis Franciæ, sublata obedientiâ Papæ Innocentio VII. dedit eam Benedicto Antipapæ Pisis.

Anno MCCCCV. à Nativitate, Oratores tres Regis Franciæ exposuerunt Florentinis, hortantes eos ad tollendum schisma. Quibus responderunt, hoc esse eis gratissimum, sed eis non pertinere, sed aliis Dominis Christianorum. Marchio Ferrariæ, derelicto Domino Paduæ, cum quo erat in liga, deficiente maxime sibi annona, adhæsit Venetis, unde postea magis fuit destructio Domini Paduæ, de mense Martii. Innocentius Papa VII. quum quotidie infestaretur à Romanis, deliberaverat cum sua Curia ire Viterbium, nisi aliqui potentes Romani eum retinuisent, petendo veniam; & consignaverunt sibi arcem Capitolii, & electionem Senatoris & aliqua alia. Benedictus Antipapa cum sua Curia die XVII. Maji venit Genuam, & ibidem honorifice fuit receptus. Innocentius Romæ pronuntiavit XI. Cardinales quasi omnes Italos, ut esset magis securus in suo statu. Venetorum exercitus, quum esset ad mœnia Veronæ, & vellent impedire fructus terræ, quod non possent recolligi, & Cives essent intus in maxima egestate annonæ, & etiam ægrè sustinentes Principatum Domini Paduæ, concitato rumore aperuerunt unam Portam Urbis, & introduxerunt exercitum Venetorum. Unde Dominus Jacobus filius secundus Domini Paduæ, qui ibi erat dominus, tandem coactus fuit ire in Arcem. Et quum aliquantulum ibi stetisset, dixit se velle consignare dictam Arcem Venetis, sed prius fide publica eorum volebat ire ad patrem Paduam. Qua habita & cum paucis proficiscens, inter eundem fuit captus à Venetis, & ductus Venetias, ibidem carcere fuit mancipatus. Interim etiam Populus Paduanus videns, quod exercitus Venetorum destruebant fructus terrarum in Comitatu ipsorum, rumorem concitavit contra dominum, qui in sedando eos quærebat concordiam cum Venetis, quam noluit postea consequi ex petitorum insolentia, quam volebant Veneti. Romanus Populus paulò ante receptam immodicè quidem exercebat libertatem. Ex Principibus autem Columnenses & Sabelli plurimum poterant. Urfini verò dejecti atque suspecti Populo, quod Innocentio Papæ VII. favere putabantur. Curia sanè plena & locuples. Cardinales & multi & magnæ dignitatis. Pontifex apud Basilicam Sancti Petri Vaticani dege-

Tom. XVI.

A bat, cupidus otii, & præsentis contentus statu, modo uti sineretur. Sed tanta perversitas erat quorundam potentum in Populo Romano, ut nulli quieti relinqueretur locus. Tandem verò crescentibus suspicionibus & equitatu à Rege Ladislao submisso, Pontifex quoque auxilia suorum accersere coactus est. Sequuntur dehinc majores turbationes, Civiumque Romanorum cædes & Pontificis fuga. Pons est Milvius super amne Tiberis extra Urbem Romam, per quem ex Etruria in Latium transitur. Hunc Pontificis milites pro præsidio tenebant. Romani verò cupientes eum quoque pontem in suam redigere potestatem, ne quando inde noceri Latio posset, noctu vadantes, subita vi capere pontem adoriuntur. Resistunt milites, qui erant in præsidio, ac magna vi utrinque pugnatur. Sub primam tandem lucem re ex fumo cognita, missi celeriter equites Pontificis Romanos in fugam verterunt paucis interfectis, frequentibus vulneratis. Illi in Urbem reversi, Capitolio consistunt, multitudinem vocant. Festus erat dies. Plebs otiosa & vino calens concursat. Sumuntur raptim arma. Vexilla promuntur. Ad oppugnandas Pontificis ædes ire pergunt. Pontificis miles contra instare, parare tela, cohortari, insistere, expectare forti animo Populi impetum. Ante Molem Adriani, quæ malè pacata Pontificis militibus erat, vallum jacere. Nox denique certamen diremit. Ea nocte vigiliæ utrinque in armis actæ. Sequuntis deinde mox diebus de concordia agitur. Cujus rei gratiâ Romani quidam Cives ad Pontificem venere. Hi post multa, & etiam superbè dicta, existente ibidem Ludovico Nepote suo, cum Pontifice agitata, domum redeunt, paulò supra Molem Adriani invaduntur. Capti ex his undecim de mense Augusti (nam ceteri in ipso impetu dilapsi evaserant) ad Ludovicum Pontificis Nepotem, cujus jussu capti fuerant, adducuntur. Denique omnes undecim crudeliter interfecti sunt. Inter hos duo fuerant ex Septemviris, quos ad gubernandam Rempublicam Populus Romanus creaverat; ceteri autem novem ex primariis Civibus; & quod dolendum fuit, nonnulli ex his, qui eas molestias inferri Pontifici permolestè ferebant. Hujusmodi autem rei quum celeriter fama per Urbem vulgata esset, itur confestim ad arma. Complentur omnes aditus clamoribus, & vociferationibus omnia resonabant. Et statim Adriani Pontem armatorum Romanorum caterva ingens occupavit. Pontifex verò re cognita, miro dolore angebatur. Res enim tota eo inficio transacta fuerat. Vir pacificus & mitis, à cujus lenitate nil magis abhorrebat, quam cædes & humani sanguinis effusio, mœtus se se ac fortunam deplorabat suam, oculos interdum ad cælum tollens, quasi Deum invocaret testem suæ erga Populum Romanum innocentiae. Pontifex igitur his curis anxius, ne quid ageret, nec ubi consisteret, præ nimio dolore sciebat. Circumstantium autem variae erant sententiæ. Alii confestim abeundum censebant, nec impetum Populi Romani tam insigniter læsi irritati que expectandum. Esse insuper haud procul ab Urbe Regias copias, quas pro Romanis stare non ambiguum erat. Alii nullo modo abeundum, sed obsidionem tolerandam, auxiliaque ex amicis Oppidis arcessenda censebant. Erant etiam, qui postera vel altera die abeundum putarent, ut simul colligendarum rerum spatium esset, simul ut non fuga, sed migratio illa videretur. Duo erant aditus, quibus ex

Kkkk 2

Urbe

Urbe Roma pervadi posset: unus per Pontem, cui Moles Adriani super imposita est; alter per Transtiberim, & Janiculi Collem adversus Mo- lem Adriani, quoniam de fide ejus, qui Arcem tenebat, dubitabatur. Stationes Pontificis mili- tum appositæ fuerant, vallo & aggere in mo- dum Castrorum munitæ. Adversus Janiculum mœnia erant, nonnullis in locis vetustate col- lapsa. Hæc quoque loca armatis complebantur. Resistere sine dubio poterat contra omnem Populi vim. Verum quia commeatus paucorum ad- modum dierum aderat, & Regis Ladislai tur- mæ Pontifici infestæ adventare nuntiabantur, vicit eorum sententia, qui suadebant è vestigio abeundum.

Igitur sarcinas colligere, & impedimenta componere omnes contendunt, quod ubi præ angustia temporis factum est, primò turma equitum una, deinde impedimenta peditesque proficiscuntur. Post hos Pontifex cum omni Curialium turba. Extremum fuit equitatus ag- men, qui aliquo intervallo sequuti, vim, si qua immineret, à tergo repellerent. Supererant quatuor diei horæ, quum Urbe egressi fuerunt, profecti non sine magno timore circiter secun- dam noctis horam ad Vicum Cæsanum XII. millibus passuum ab Urbe confederunt. Ibi per eam noctem commorati, postridie prima luce castra moverunt, & circiter sextâ diei horâ Su- trium pervenerunt. Sutriini omni multitudine extra Portas diffusâ alacri vultu Pontificem re- ceperunt. In hac Urbe, quod reliquum erat diei, ac sequutam noctem commorati fuerunt. Postera die Viterbium contendunt, ubi Ponti- fex unum annum stetit, Romani verò post di- scessionem Papæ, omnes Curiales, qui remanse- rant Romæ, & domum Papæ deprædati fue- runt, & aliqui interfecti. Et Johannes Colum- na, qui cum Populo fuerat ad spoliandum Pa- pæ Palatium, ibidem remansit ad habitandum. Et incitavit Regem Ladislaum ad veniendum Romam, & ad capiendum administrationem ejus, qui statim venit cum exercitu suo, & hospitatus fuit in Sancto Petro. Et à Populo Romano non alacriter receptus fuit. Et statim pugna fuit inter Romanos & exercitum Regis, & factus fuit victor Populus Romanus; Unde dictus Rex Româ abiens, reversus fuit ad par- tes suas. Gabriel Maria filius naturalis Domini Galeatii Ducis Mediolani ac dominus Pisarum videns non posse retinere dominium Urbis, cœ- pit clam habere colloquia cum Buccicaldo Præ- fecto Regis Francorum Genuæ, ut venderet eam sibi. Et etiam hoc idem ex alia parte quæ- sivit cum Florentinis. Quam rem sentiens Do- minus Rainerius Zaccii Pisanus amicus ejus, eam aliis Pisanis manifestavit. Et die XIX. Ju- lii repente concitato rumore Populi Pisani fur- rerunt contra Gabrielem & matrem ejus Agno- lam & equites suos; & statim coegerunt eos aufugere in Arcem. Et tandem ipse & mater ejus, munita Arce, profecti fuerunt Serezana- m, & equites suos misit ad Ripam Fractam, & ad Sanctam Mariam in Castello. Sed Pisani ex adverso fecerunt foveam ante Arcem, mu- nientes eam. Florentini interim miserunt Sare- zanam ad dictum Gabrielem, ut concluderent cum eo dictam venditionem Pisarum. Sed quum respondisset, misisse matrem ad Buccicaldum Præfectum Genuæ pro Rege Francorum, ut eidem venderet, & Genuenses non persuade- rent ei, quod emeret, immo potius quod Flo- rentini emerent: mater ejus rediens cum Buc- cicaldo Sarezanam, profecta fuit in Arcem Pi-

A sarum, ut eidem provideret. Et statim ibi ex timore percussione & sonitus unius bombardæ, cadens super terram diem obiit. Unde Gabriel ex obitu matris stupefactus, ex persuasione Buccicaldi, Florentinis vendidit Civitatem Pi- sarum CC. millibus Florenis, præsentibus & eumentibus Gino de Capponibus, & Nicolao de Barbadoris, & Ser Benedicto Ser Landi, cum omni Comitatu suo, retinens pro se Serezanam & Aventiam. Et die XXX. Augusti, Arx Pi- sana consignata fuit Florentinis. Et intravit Cu- stos Raffacanis cum D. equitibus, & datus fuit sibi socius Ser Mannus de Monte Politiano. Et die V. Octobris additi fuerunt sibi in socios Andreas Francisci Peruzius, & Alexius Baldo- vinettus. Et XXII. horâ diei, dicta Arx expu- gnata per vim fuit à Pisanis, & illam funditus demoliti fuerunt, & præfatos Custodes habue- runt captivos. Florentini audientes Arcem cap- tam & dirutam, valde tristati fuerunt. Et con- festim creaverunt Decemviros belli, ut recupe- rarent dictam Civitatem, ut dicitur. Et dictus Raffacanis, & Andreas Peruzius, & Alexius Baldo- vinettus, & Ser Mannus ob negligentiam ab Exsequutore fuerunt facti exules.

B Petrus Gajetanus Pisanus exul de Civitate Florentiæ post expulsionem Gabrielis Mariæ ce- pit Castra Lajatici & Dorciani, & Arcem Pie- træ Cassæ, quæ vendidit Florentinis, & habitâ pecuniâ fuit reductus in Civitatem Florenti- nam, & factus Miles & Civis, & sic cum filiis suis postmodum habitavit in Civitate Floren- tiæ. Pisani in dicto mense Octobris miserunt Oratores suos Florentiam, conquerentes de- emtione Civitatis Pisarum, & de bello eis illa- to per Florentinos. Et quod volebant habere pacem cum eis. Et tandem nil reportarunt, & satis turbati abierunt. Interim exercitus Flo- rentinorum in agro Pisano versus Vallem Ser- chii ceperunt aliqua Castra. Et Comes Bertol- dus de Urfinis die V. Octobris factus fuit dux exercitus Florentinorum cum D. lanceis equi- tum, Florentiam egrediens profectus fuit in- agrum Pisanum ad perficiendum bellum. Pisani & maxime Pars Raspanum, quæ expulerat Gabrielem Mariam, considerantes bellum asper- rimum Florentinorum contra eos concitatum, reduxerunt in Civitatem omnes Gambacurtas, & partem ipsorum de Bergolinis, & fecerunt pacem, dimittendo omnia præterita, & firman- do eam communicatione Corporis Christi, & promittendo simul defensionem patriæ. Tamen postea Johannes Domini Gherardi de Gamba- curtis dato ordine die XXII. Octobris cum suis Bergolinis arma capientibus, cucurrerunt ad Plateam Antianorum. Et factus fuit Capitaneus Pisarum eo modo, quo ante erat Dominus Pe- trus Gambacurta. Et promisit eis, quod confe- stim haberent pacem cum Florentinis. Et dein- de dictus Dominus Johannes omnes inimicos suos de parte Raspanorum deprædatus fuit, & multos interfici fecit, & fecit capite trunca- ri Johannem de Agnello nepotem Domini Jo- hannis de Agnello olim Domini Pisarum. Et in fine mensis Octobris misit Florentiam, ut Flo- rentini darent fidem publicam Oratoribus Pisanis, quam non habuerunt, ex eo quod Floren- tini prius volebant scire, quid petere intenta- bant, & nolentes dicere, nunquam fuerunt permisi venire. Astor olim Dominus Faventia de mense Novembris capite truncatus fuit ex præcepto Baldassarris Cossæ Legati Papæ. Ve- neti die XVIII. Novembris prædicti ceperunt Paduam à Populo insurgente contra Dominum Pa-

Paduæ, & Dominum Franciscum III. filium suum; qui ambo capti missi fuerunt Venetias. Et postea ipse Dominus cum duobus filiis suis carcere interficiuntur, & ut dicebatur veneno, & viliter sepeliuntur. Agnolus de Pergola conductus ad stipendia Pisanorum cum D. lanceis equitum, dum iter arripuisset, à Ludovico nepote Papæ Innocentii, & suis militibus missus fuit in fugam, & spoliati omnes equites sui in agro Senensium. Et hoc fecit dictus Ludovicus propter pecunias, quas recepit à Florentinis. De mense Decembris miserunt Pisani unam Galéam Neapolim plenam bonis & divitiis Pisanorum, & quatuor Cives, offerentes Regi Ladislao liberam dominationem, & noluit acceptare, immo dixit se velle dare auxilium Florentinis. Florentinorum duæ Galææ ceperunt duas Turres in exitu Arni, & deinde muniverunt custodibus, ne aliqua Galæa posset ire Pisas. Arx Verrucæ capitur à peditibus Florentinorum, in qua erant multæ opes. Gaspar de Pazis, quum esset conductus cum CL. lanceis equitum ad stipendia Pisanorum, abiens Perusio, & transiens per maritimam, à Sfortia de Cutignola cum M. equis fuit versus in fugam, & equites sui pro majori parte fuerunt capti à dictis equitibus Florentinorum.

Anno MCCCCVI. à Nativitate, Pecciola Castellum de mense Januarii in Valle Heræ à Florentinis vi capitur. Unde Pisani valde tristati fuerunt. Comites Montis Scudarii in maritima adhæserunt se à Florentinis, & intulerunt bellum Pisanis cum septem eorum Castris. Multa Castra de Valle Heræ sua sponte dederunt se Florentinis. Sfortia de Cutignola cepit CL. equites Pisanorum de mense Februarii. Innocentius Papa VII. quum Viterbii esset aliquot menses commoratus, Romani poenitentia ducti, dominationem Urbis illi reddiderunt, ac multis legationibus eum revocaverunt. Itaque reversus de mense Martii Romam Pontifex miro applausu Populi Romani suscipitur. Non tamen cum quiete res: quoniam Moles Adriani, in qua Ladislai Regis præsidium erat, obfidetur, telaque & machinæ per Urbem volitabant, & metuebatur à Regiis copiis. Demum per aliquot menses Arx Adriani recepta est, & pax cum Rege ex superioribus inculcationibus, facta. Toto isto anno maximæ discordiæ & proelia fuerunt in tota Liguria, & multa homicidia. Forlivienfes, defunctis omnibus de Domino Ordelaforum, qui dominabantur Forlivo, deliberaverunt vivere in libertate. Et licet Baldassar Costa Legatus Papæ illuc cum exercitu personaliter ivisset, tandem se defendentes, fecerunt concordiam cum Legato dare sibi censum, & fuerunt liberi, & Legatus abiit. Castrum Tojani in agro Pisano à Florentinis capitur. De mense Aprilis, Florentini obsederunt Pisas, & posuerunt exercitum inter Civitatem & Sanctum Petrum in Grado, & fecerunt Pontem ligneum super Arnum, adeo quod per mare & per terras Pisas nil poterat transportari. Et venientes naves & Galææ oneratæ frumento emto à Pisanis in Sicilia, non potuerunt intrare, & abierunt, & Pisas non erat commeatus & famis magna. Et omnia ornamenta Ecclesiarum jam erant vendita, & Cives cogebantur solvere multas pecunias. Et deinde die XXVI. Aprilis, Dominus Johannes Gambacurta Capitaneus Populi factus fuit Dominus Pisanorum solus. Et sic festum fecit fieri illo die Pisas & in Comitatu. Et hoc fecit, ut ipse solus de Civitate Pisana posset disponere. Castrum Mon-

A tis Calvoli in agro Pisano à Florentinis capitur. Coluccius Pieri de Stignano Notarius & Cancellarius Florentinorum, die IV. Maji diem obiit Florentiæ, vir summæ probitatis & eruditionis, & memoriam sui relinquens in Libris editis ab eo. Et ideo à Populo Florentino Poëta coronatur, & cum maximo honore in Ecclesia Majori Florentina sepelitur. Quum pluviam multam in isto mense Maji essent, Pisani congregaverunt multa ligna, & mittentes per flumen Arni uno impetu Pontem ligneum factum per Florentinos super Arnum destruxerunt, & volentes capere bastias, hinc inde multi interfecti fuerunt. Florentini tandem ceperunt in mari CC. millia modiorum frumenti Pisanorum, & etiam frumenta, quæ Genuâ furtim Pisas navigabant, & sic omnia auxilia Pisanis abstulerunt. Dominus Lucas del Fiesco electus à Florentinis dux exercitus eorum, statim Pisas proficiscens, prope moenia castrametatus fuit, ut eis omnis commeatus recipiendi facultas fuisset sublata. Florentinis die XVI. Julii, homines Castri Vici Pisani submiserunt se, salvo bonis & personis, non valentes ulterius sustinere bellum contra Florentinos. Pisani gravati fame, licet mitterent Oratores suos ad ducem Florentinorum pro concordia facienda, & benignè eis esset responsum, tamen obstinati prius volebant fame mori, quam Florentinorum jugum portare. De mense Septembris venerunt Florentiam Oratores Regis Franciæ, & Ducis Armignacchæ, seu Andagaviæ, & Ducis Orlensis, dicentes, qualiter Pisani dederant Civitatem Regi Franciæ, & quod ulterius non deberent molestare Pisanos. Quibus Florentini responderunt, quod per suos Oratores mittendos ad Regem, eum pacificum redderent.

Tanta fuit penuria Pisas frumenti, quod multi ex agro Lucensi illuc noctu transportabant, & tantum aliqui capti fuerunt & laqueo suspensi. Quum Pisani sic essent fame coacti, & multi jam mortui essent, frater Domini Johannis Gambacurtæ domini Pisanorum olim Archiepiscopus Pisanorum, & aliqui Pisani cum eo egredientes Pisas pro pace tractanda convenerunt Matthæum Vannis de Castellanis, tunc in exercitu Florentinorum Commissarium, & ei dixerunt, quid volebant quod eis fieret, assignando Civitatem Pisanam Florentinis. Et statim proficiscens Florentiam, Florentini miserunt illuc Ginum de Capponibus, & Bartholomæum Thomasi de Corbinellis. Qui statim concluserunt concordiam, videlicet quod Dominus Johannes Gambacurta dominus Pisanorum à Florentinis deberet recipere L. millia Florentinorum, & quod facerent eum dominum totius Vicariatus Sanctæ Mariæ in Bagno, sub protectione Florentinorum. Et debeat remanere sibi Insula Gorgoniæ, & Caprariæ, & Gili. Et omnes de Gambacurtis, & quidam alii deberent reduci, & fieri Cives Florentini, & immunes in perpetuum ab omni onere. Et deberent habere tres domos in Civitate Florentiæ. Et Arx Silani deberet assignari Andreæ Gambacurtæ. Et quod omnia bona ipsorum deberent possidere. Et nulla debita præterita ab eis possent peti. Et firmatis his foederibus die IX. Octobris MCCCCVI. Ginus & Bartholomæus cum multis equitibus & peditibus intrarunt Pisas pacificè, & missi fuerunt in Palatium Antianorum. Et Dominus Johannes Gambacurta & alii Pisani omnes reversi fuerunt ad habitationem ipsorum. Et postea omnes equites Florentini & etiam Pisani cla-

clamaverunt: *Vivat Communitas Florentina & pars Guelfa*. Et statim multi pauperes & pueri fame pereuntes (quis temperet à lachrymis?) clamaverunt super Plateam, & quaesierunt panem. Quibus repente ex caritate, & absque pretio in abundantia eis fuit datum. Eodem die IX. Octobris fuit fama Florentiæ de Civitate Pisana subacta, & fuerunt festa celebrata magnifica per Dominos, & postea per Capitaneos partis Guelfæ, & processiones celebratae, & cominus hastis equestris ludus super Plateam Sanctæ Crucis. Florentini capta Civitate Pisarum & Comitatu, illuc miserunt decem Cives ad munitionem Civitatis, & ad fabricandum Arces. Et constituerunt Ginum de Cappone Capitaneum Pisarum pro octo mensibus, & Bartholomæum de Corbinellis Potestatem. Et etiam miserunt illuc CC. lanceas equitum. Et præceperunt, quod CC. Cives egregii Pisani & Dominus Johannes de Gambacurtis cum consortibus suis veniret Florentiæ habitatum, nec posset exire de Civitate sub pœna gravissima. Et ordinarunt Vicarios, & Potestates in toto Comitatu Pisano. Oratores Florentini quum irent ad Regem Francorum, & essent in Castris Ducis Orlensis, ab eo fuerunt capti, dicendo quod Florentini fuerunt causa, quod ipse non receperat Civitatem Pisanam. Unde postea iterum euntes ad dictum Regem alii Oratores Florentini, & facta excusatione de Civitate Pisarum, liberè impetrarunt liberationem priorum Oratorum. Innocentius Papa VII. die V. Novembris Romæ diem obiit maxima infirmitate oppressus. Nam os ejus retro revolutum fuit, quod fuit reputatum ad miraculum, quia non dederat operam remove schisma, ut promiserat in sua assumptione.

Gregorius XII. natione Venetus dicto mense Novembris eligitur in Papam: qui septuagesimum annum agens, prius dicebatur Angelus Corrarius Cardinalis Aquilejensis, in sacra Pagina peritissimus, & homo iustus reputatus; & ante electionem cum aliis Cardinalibus, & post electionem suo juramento firmavit, quod omnino submoveret de Ecclesia Dei schisma. Et postmodum seductus à multis suis noluit dare operam, & fuit privatus, ut dicitur. Hic tamen recepit dominationem Urbis Romanæ, & conduxit ad stipendia sua Paulum de Urfinis & alios. Sed Ludovicus nepos Innocentii Papæ post mortem ejus habens in potestate sua multos equites, fecit se dominum Civitatis Firmænæ, & multa etiam Castra in Marchia cepit. Sed de electione istius Gregorii XII. altius repetere, quia nostro tempore fuit, mihi visum est. Innocentius Pontifex Romæ diem obiit. Cardinales autem peractis circa funus solemnibus, ambigui fuerunt, num ne Pontificem alium sufficerent in demortui locum, an magis superfederent electione. Faciebat verò ambiguitatem, quod Principes Galliæ, veriti, ne divisio Ecclesiæ perpetuaretur per Pontificem suum, obligarunt ad Pontificatum deponendum, si vel noster Pontifex se abdicaret, vel eo vitâ functo Cardinales nostri Italici electione superfederent. Hæc enim via redintegrandi, uniendique certissima visa fuerat. Nam juris quidem disceptatio nec judicem habebat ullum, qui superior esset, & inextricabiles alioquin continebat difficultates. Hac igitur via placentes cupiebant Patres in electione Pontificis superfedere. Sed altera ex parte pericula magna, si suspenderetur, timebantur, quum & dilatio longa necessariò interventura foret, & nullo interim Præsidente con-

A fusio ac ruina rerum formidaretur. Itaque mediam quamdam viam sequuti Patres, eligere quidem statuerunt. Verum ita obligare eum, qui eligeretur, ut se magis procuratorem ad deponendum Pontificatum, quàm Pontificem factum existimare posset. Cautio in hunc modum adhibita. Promisit, juravit, & vovit unusquisque Patrum, idque chirographo solemniter inscripsit, si Pontificem eligi se contingat, deponiturum se Pontificatum, si adversarius Pontifex idem faceret. Idque statim illi per literas significaturum, & invitaturum ad hoc ipsum faciendum; procuraturum insuper omni via & modo unitatem: idque bona fide, & sine ulla fraude. Promissionem & votum & iuramentum, quod ipse præstitisset, omnibus Regibus, Principibusque per suas literas primo quoque tempore significaturum, quo eos testes haberet obligationis suæ. Ea multis solemnibusque verbis quum in libellum redegerint, & chirographa singulorum confecta essent, agitare posthac de electione cœperunt. Vir quærebatur non tam peritiâ rerum gerendarum, quàm fide integritateque idoneus. Quippe ad bene agendum in ea quidem re, non calliditate consilii, neque profundo arcanorum pectore, sed bona voluntate opus fore videbatur. Ita animati quum singulos examinarent, tandem in Angelum Corrarium natione Venetum, mentem consensumque omnes verterunt. Is fuerat paulò ante operâ Innocentii Pontificis inter Patres adscitus, quum antea titulo tenus Patriarcha Constantinopoleos haberetur. Vir prisca severitate & sanctimonia reverendus. Is ergo Conclavi egres- sus promissionem, votum, & iuramentum, quod privatus fecerat, tunc in potestate constitutus iterato renovavit. Atque ita loquebatur de unione, ut si cetera deessent, pedibus & baculo se isurum ad eam conficiendam asseveraret. Statimque adversario scripsit, benignè illum ad pacem invitans, & abdicationem mutuam offerebat. Adversarius autem tantisdem ferme Syllabis ad eum rescripsit. Eadem invitatio fuit, eademque cohortatio. Locus deinde necessarius visus est, in quo & Pontifices ipsi & Collegia convenirent. Ad hoc Sacra pari consensu recepta fuit, Urbs medio ferme spatio constituta, & tam mari quàm terra accessibilis. Prosperè hucusque, & planè ex sententia. Deinde paulatim res labescere cœperunt, & cuncta in dies deteriora fieri, ut infra dicitur. Isto Anno in Liguria & Mediolani fuerunt multæ discordiæ, ex eo quod Facinus Canis erat cum uno fratre, & Dominus Otto Buontertius erat cum alio fratre, filiis Galeatii. Et etiam Cives Mediolanenses inter se discordes, unus destruebat alium.

E Anno MCCCCVII. à Nativitate de mense Martii, Paulus de Urfinis dux exercitus, quum esset Romæ, & deberet percipere à Papa Gregorio LX. millia Florenorum, & Papa non haberet, cum duabus millibus lanceis ivit ad Oppida sua, & deinde ivit Tuscanellam, & amicus eorum benignissimè fuit receptus. Et tandem convitiis eos de conjura contra eum facta, omnes fuit deprædatus, & fecit se Dominum Tuscanellæ. Exules Perusini quum descenderent in agrum Perusinum, reperientes milites Papæ ad resistendum contra eos, transferunt in Marchiam, faciendo ibi multas deprædationes de mense Maji. Filia Comitissæ Leggi, & uxor quondam Domini Ramondi del Balzo, Domini Taranti, quum obsideretur Taranti à Rege Ladislao, tandem quia pulcherrima erat mulier, factâ concordiam cum ea, eam duxit in uxorem, &

& una cum filiis perrexerunt Neapolim volente Rege. Esculum capitur à Rege Ladislao, concedente sibi Ludovico Nepote Papæ Innocentii, & factus fuit à Rege Comes Monapelli, sed parum permisit eum tenere. Et hoc maximè fecit, quia erat inimicus Papæ Gregorii XII. De mense Junii Johannes Domini Nicolæ de Columna cum quibusdam aliis Nobilibus Romanis, cum CCC. equitibus & CCC. peditibus intravit noctu Romam, credens quòd Populus Romanus sequeretur eum, ut faceret dominum Urbis Regem Ladislaum, qui cum multis equitibus venerant prope Romam. Et tandem dictus Johannes Columna cum multis aliis Romanis capti fuerunt à Paulo de Urfinis, qui tunc erat Romæ cum M. lanceis equitum. Et Populus Romanus totus fuit in auxilium Papæ, à quibus captivis dictus Paulus maximam pecuniæ quantitatem recepit. De mense Augusti, Gregorius quum assignasset aliqua Oppida Ecclesiæ Paulo Urfino duci exercitus sui, ex Urbe discedens Senas cum VIII. Cardinalibus & Curia venit. Nam voluntas sua circa unionem prius recta, nequaquam satis habere firmitatis reperta est ad Pontificatum deponendum. Cujus rei culpam multi in propinquos ejus referebant. Ab his enim formidines inanes & adumbrata pericula quotidie fingi ac instillari ejus auribus prædicabant. Quibus ille deterritus Saonam accedere noluit, altero Pontifice, constituto tempore, illic se exhibente & absentiam ejus incusante. Et in ceteris, quæ faciendi erant, difficilem se præbuit & morosum. Senisque longiore mora protracta, quum ab universis incusaretur, Lucam se tandem contulit, data rursus inani spe, quasi cum adversario Pontifice coiturus. Erat in altero Pontifice non melior sanè mens: sed occulebat callidus malam voluntatem. Et quia Gregorius fugiebat, ipse Benedictus obviam ire videbatur. Itaque Saonâ profectus in Veneris Portum, atque inde quo propior esset, Spediam venerat. Sed quum de congressu eorum per internuntios ageretur, Gregorius tamquam terrestre animal ad litus accedere, Benedictus tamquam aquaticum mari discedere recusabat. Et sic per hunc modum desideria Christianorum, qui pacem unitatemque optabant, in longum ambo Pontifices deducebant. De mense Octobris Loisius consobrinus Domini Francisci domini Cortonæ, eum interfici fecit, & factus fuit dominus Cortonæ. Isto tempore Rex Ladislaus in Marchia cum suo exercitu cepit multa Oppida Ecclesiæ. Et Dominus Camerini & alii multi Domini, quum Papa eis non subveniret, secerunt foedus & concordiam cum dicto Rege.

Anno MCCCCVIII. à Nativitate, Rex Ladislaus de mense Martii cum duodecim millibus equitibus, & totidem peditibus venit in agrum Romanum, ut caperet Romam. Et Paulus Urfinus cum exercitu suo defendebat Urbem. Et tandem quia Columnenses & Sabelli tenebant cum Rege, Romani non habentes alia subsidia, & Paulus etiam Urfinus factâ concordia cum eo receperunt dictum Regem. Et de mense Aprilis factus fuit dominus Romæ. Et die XXV. dicti mensis Aprilis à toto Populo receptus, & per prius receperat Ostiam, & recepit Capitolium, & omnes Arces Romanas. Interim Genuenses armarunt XIII. Galæas, quæ tempestate maris in Veneris Portu diu steterunt, & audientes, quòd Rex ceperat Civitatem Romanam, redierunt Genuam: nam fama fuit, quòd dictas Galæas Benedictus Antipapa mittebat Romam de voluntate Pauli Urfini, ut ca-

A peret eam. Gregorius Papa XII. postquam audivit, Regem Ladislaum cepisse Romam, valde fuit alacer, nam clam de voluntate ejus Rex capiebat Terras Ecclesiæ. Et Cardinalis Sancti Angeli Legatus Papæ Romæ, quum consignaverat omnes Arces Regi, venit Lucam, & Pontifex eum benignissimè recepit. Et deinde cœpit Pontifex præcipere Cardinalibus & omnibus aliis, quòd erat verus Pontifex, & quòd ulterius nullum verbum fieret de unione Ecclesiæ. Et quòd volebat aliquos pronuntiare Cardinales. Unde Cardinales irati in eum, multa convitia ei dixerunt, & quòd non poterat eos pronuntiare, nec facere contra votum & juramentum suum. Et sic altercantes voluit eos retinere. Quod audiens Dominus Lucæ, eos Cardinales secum duxit, & rogatus postea à Papa, quòd non sineret eos abire, per aliquot dies obtemperavit sibi, & finaliter deliberavit, quòd omnes possent abire, & redire, ut eis placeret, quia libertas omnibus per eum fuit sic concessa. Gregorius Papa XII. Lucæ de mense Maji pronuntiavit quatuor Cardinales, scilicet Fratrem Johannem Dominici de Florentia, & Magistrum Lucam Omnium Sanctorum de Florentia, & Nepotem suum, & alium. Cardinales antiqui post pronuntiationem dictorum Cardinalium de dicto mense Maji, deserto Pontifice, Pisas abiere. Idque quum auditum esset, alterius quoque Pontificis Cardinales deserto illo atque derelicto in Portu Veneris, Liburnum aufugere. Ibi congressi simul, ac paulò post Pisas omnes recepti. Oratores Florentini post discessum Cardinalium, qui erant Lucæ, reversi fuerunt Florentiam, & reportarunt de Papa Gregorio, eum non esse dispositum ad unionem pertractandum. Et similiter reportarunt Oratores Veneti, & hujus rei maximè causa fuit Rex Ladislaus per Oratores suos. Ladislaus Rex istis diebus per literas suas significavit Florentinis, quòd volebat venire Lucam cum exercitu suo, & quòd sibi præpararentur commeatus, & volebat facere foedus ad defensionem statuum. Unde statim Florentini miserunt ad eum Romam Oratores suos præstantissimos. Et quum peteret, si habebant mandatum ad faciendum ligam & foedus, & responderent quòd non, satis turbatus fuit. Et alio die dixit Oratoribus, quòd Gregorius Papa requisiverat eum, ut personaliter cum suo exercitu iret ad extrahendum eum securè per loca Florentinorum. Et quum esset homo Ecclesiæ, non poterat sibi denegare. Et quòd volebat à Florentinis fidem publicam pro DCC. lanceis equitum. Et quum esset sibi denegata, tandem Rex dixit, quòd nisi operam darent Florentini, quòd Gregorius Papa securè posset ire Senas, ipse personaliter cum duabus millibus lanceis equitum & MD. peditibus mitteret pro eo, & post paucos dies abiit Româ, & profectus fuit Neapolim. Et sic re infecta Oratores reversi fuerunt Florentiam. Unde postea Florentini datis obsidibus suis cum equitibus suis, die XIV. Julii abiit Luca cum novis suis Cardinalibus & paucis Curialibus, & tantum cum eo remansit unus Cardinalis antiquus, & primo die venit Ficecchium, & alio die Castrum Florentinum, & tertio die Podiobonizum, & quarto die Senas. Et sic fuerunt liberati obsides Florentini. Benedictus Antipapa postquam vidit suos Cardinales ab eo abiisse, discedens à Portu Veneris per mare cum suis Galæis, & in mari excommunicavit Regem Franciæ, cum omnibus sibi adhærentibus, tamquam rebelles, quia discesserant à sua obedientia. Et ivit in Ara-

Aragoniam ad locum quemdam Religiosorum, quem ipse ædificari fecerat, munitissimum. Baldassar Cossa Cardinalis Legatus Bononiæ, videns revolutiones Ecclesiæ, & potentiam Regis Ladislai, fecit foedus & ligam cum Florentinis libenter colligantibus se cum eo. Concilium à Florentinis conceditur, ut possit fieri Pisis ad petitionem Cardinalium utriusque Pontificis, & Baldassar Cossæ Cardinalis Legati Bononiæ. Et postea Cardinales scripserunt ad omnes Principales Christianorum, quod deberent venire Pisas ad Concilium pro unione Ecclesiæ. Et sic postea venerunt ex omni parte Christianorum ad tempus statutum. Gregorius Papa XII. quum esset Senis, & audiret opera Cardinalium contra eum, privavit eos, & scripsit ad omnes nationes, quod eis nulla fides adhiberetur. Et converso scripserunt Cardinales, quibus tamen major fides fuit data ab omnibus Christianis. Et ultra hæc dictus Gregorius pronuntiavit ibidem novem Cardinales, antiquos & satis homines doctos & bonos; & tamen nulla fides ulterius fuit ei attributa, ut credidit. Gregorius prædictus discedens Senis, & sociatus ab equitibus Florentinis ivit ad Burgum Sancti Sepulchri, & deinde Ariminum, & cum eo iverunt quatuor Cardinales ab eo Lucæ pronuntiati; & alii novi Cardinales Senis ab eo pronuntiati; & ibi receptus fuit à Carolo de Malatestis honorifice. Sed unus Cardinalis de Columna, qui erat cum eo de antiquis, eum relinquens, ivit Pisas ad Concilium. Benedictus Antipapa, qui erat Perpignani, relictus ab omnibus suis Cardinalibus, quatuor pronuntiavit Cardinales. Genuæ manifestata fuit quædam conjura, in qua erat Gabriel Maria olim Dominus Pifarum & filius naturalis Galeatii Ducis Mediolani; nam ipse cum D. peditibus jam intraverat Genuam. Et expectabat alios Genuenses exules, fingens aliò ire, ut expelleret Præsidentem Regis Franciæ, qui erat Buccicaldus. Et re infecta fuit captus & carceratus; & primò dedit Sarezanam Castrum, & alia Castra dicto Buccicaldo. Et postea eum capite fecit truncari Genuæ.

Anno MCCCCIX. à Nativitate, Florentini die VII. Februarii inducti à Cardinalibus, qui erant Pisis, & ab Oratoribus Regis Franciæ, & à multis aliis, existente Vexillifero justitiæ Bartholomæo Taldi Valoris, subtraxerunt obedientiam Papæ Gregorio XII. prædicto, congregatis in Episcopatu Florentino omnibus Prælatibus & Doctoribus Civitatis & locorum eis subiectis: præcipiendo omnibus, quod ei non obediat aliquis, positus gravissimis pœnis. Et miserunt Dominum Stephanum Bonaccursi Decretorum Doctorem ad dictum Papam significando ei, quod deberet venire Pisas ad Concilium, & ad creationem novi Papæ. Et respondit, quod nolebat ire; sed potius Cardinales venirent ad Concilium, quod ipse erat indicturus statim. Et dum dicta obedientia sublata fuit, ego *Sozomenus hujus Chronicæ Auctor vidi omnia & præfens fui*. Ladislaus Rex dum supradicta gerebantur, omni sollicitudine dedit operam, ut Concilium non fieret Pisis, ut Gregorius remaneret Papa. Et dictus Gregorius Papa concessit dicto Regi Romam, & Marchiam, Bononiam, Faventiam, Forlivium, Perusium, & omnes Terras Ecclesiæ, cui Papæ numeravit XXV. millia Florenorum. Et etiam quæsitivus dictus Rex, ut efficeretur Dominus Senarum, cum conjura plurium Civium Senensium, & Francisci Cionis Sandri de Salimbenis. Florentini interim factis Decemviris belli, consideran-

A tes potentiam dicti Regis Ladislai, conduxerunt M. lanceas equitum, & fecerunt Malatistam Domini Pandolfi de Pensauro ducem exercitus sui pro defensione Senensium, & Legati Papæ Bononiæ, & aliorum Ligæ. Ladislaus Rex die XII. Martii venit Romam cum maximo exercitu, & ibi moratus fuit usque ad diem tertium Aprilis. Et deinde movit exercitum in agrum Senensium, & à Castellis Cocchi habuit commeatus. Et postea castrametatus fuit prope Buonconventum; & misit suos Oratores Senas, credendo decipere eos. Sed Senenses nullam fidem sibi adhibuerunt. Florentini & Senenses valde concordēs pro libertate ipsorum, licet munivissent eorum Castella, & conduxissent ad stipendia ipsorum multos equites & pedites, tamen miserunt Oratores suos ad Regem Ladislaum, admirantes & dolentes de adventu ejus contra eos, quum nullam haberent causam movendi arma contra eos. Et respondit Florentinis, quod per suos Oratores responderet eis. Et Senensibus dixit, quod equites sui non poterant contineri; quin multa deprædarentur, quemadmodum faciebant in Terris propriis suis. Et quod per Oratores suos eis responderet, quod peteret ab eis. Et confestim misit Oratores suos Florentiam, conquerentes de quatuor rebus. Prima, quod Florentini conduxerant exules Perusinos, qui destruxerant totam Marchiam; unde debebat recipere LX. millia Florenorum concessa sibi à Papa, & propter bellum istorum non valuit exigere. Secunda, quod fecerant ligam cum Legato Bononiæ inimico suo. Tertia, quod concesserant Cardinalibus, quod facerent Concilium Pisis, ut facerent Papam alium contra eum, & velle destruere Papam Gregorium virum sanctum & bonum & amicum suum. Quarta quod voluerunt capere Castrum Montis Carli contra Dominum Lucæ amicum & colligatum suum. Responderunt Florentini ad primam, quod illo tempore quando exules Perusini fuerant in Marchia, non erant ad stipendia ipsorum. Ad secundam, quod fecerant ligam cum Legato Bononiæ ad defensionem statuum ipsorum, & non ad destructionem alicujus. Ad tertiam, quod concesserant Pisas pro Concilio & unione Ecclesiæ, pro qua omnes Christiani debebant laborare, ut unio fieret. Ad quartam, quod numquam aliquid taverant contra Dominum Lucæ. Et demum cum requireret de liga cum Florentinis habenda, responderunt Florentini, quod non erat tempus eam petere, quando hostiliter venerat cum exercitu in agrum Senensium colligatorum cum eis, quibus erat opus dare auxilium, si non abiret. Et postea quando abiisset, poterat tractari de liga facienda. Et abeuntes Oratores & referentes præfato Regi, functi fuerunt officio. Unde Rex non fuit bene contentus de tali relatione. Et similiter dictus Rex Ladislaus fuit male contentus de Senensibus, qui responderunt Oratoribus suis, nolle facere ligam cum eo, sed tantum stare in liga cum Florentinis. Et quod ipsi facerent eadem velle facere se. Et insuper multum conquerebantur de eo, maxime quod sine causa cum exercitu venerat in agrum ipsorum ad destruendum bona ipsorum, & quod ipsi se defenderent quoquomodo. Et similiter Florentini conduxerunt alias MD. lanceas equitum & multos pedites, & miserunt ad eorum ducem, ut faceret quidquid posset contra dictum Regem. Et sic deliberatum fuit Florentiæ. Rex Ladislaus cum exercitu suo deinde castrametatus fuit prope Senas per unum milliarem, cre-

credens illam capere, faciendo multa spolia. Et non valens capere, profectus fuit in agrum Florentinum primo die Maji, credens capere Montem Sancti Savini. Et nil ibi faciens, & abiens castrametatus fuit prope Aretium per unum milliare, & nil etiam ibi fecit, nisi prosternere fructus terræ. Et deinde ivit ad Castiglionem Aretinum, & postea Cortonam. Et pluries tractavit concordiam cum Luisio de Casale domino Cortonæ. Sed ibi erat Dominus Jacobus de Gianfigliazis cum D. peditibus pro defensione dicti Domini, & sic non permittebat facere concordiam. Cortonenfes Cives videntes, quod Rex Ladislaus destrui faciebat omnes suos fructus terræ, clam factâ concordia cum eo, die XXX. Junii aperientes Portam Cortonæ intramiserunt Comitem Trojæ cum equitibus Regis, & ceperunt Civitatem, & Dominum, & Arcem, & Dominum Jacobum de Gianfigliazis. Et sic factus fuit Rex dominus Cortonæ, & Luisium dominum Cortonæ misit Neapolim, & ibi diu carcerem stetit. Et Dominus Jacobus postea redemit se à Comite Trojæ, cujus erat captivus.

Quum Marchio Ferrariæ, & Dominus Otto Bontertius dominus Parmæ & Regii inter se diu certassent, tandem ex pacto convenientes in unum locum pro concordia facienda, Marchio cum Sfortia de Cutignola interfecit dictum Ottonem Bontertium. Et postea Marchio factus fuit dominus Regii & Parmæ in fine mensis Maji. Cardinales XXII. utriusque Collegii duorum Pontificum, qui erant Pisus in Concilio cum tribus Patriarchis, & CLXXX. inter Archiepiscopos & Episcopos, & cum CCC. Abbatibus, & cum CCLXXXII. Magistris in Theologia, & cum omnibus Oratoribus Principum Christianorum, servatis prius servandis, die VI. Junii, condemnaverunt & privaverunt Gregorium Papam XII. & Benedictum Antipapam, & declaraverunt eos hæreticos & debere comburi. Cardinales die XV. dicti mensis Julii intrarunt in Conclavum Pisus. Et postea die XXVI. dicti mensis elegerunt Magistrum Petrum de Candia Cardinalem Mediolanensem, & Fratrem Ordinis Sancti Francisci, virum antiquum & doctissimum in sacra Pagina. Et hic nominatus fuit Alexander Papa V. Fuit hic prius Archiepiscopus Mediolani, & ex secreto Consilio Galeatii Ducis Mediolani. Interim Veneti miserunt Oratores suos ad Regem Ladislaum, ut inducerent eum ad pacem cum Florentinis. Et deinde iverunt Florentiam, & redeuntes ad Regem, qui erat Perusii, nihil concluderunt. Et dictus Rex dimissa majori parte sui exercitus Perusii, & Cortonæ, & in Marchia, reversus fuit Neapolim. Ludovicus Andegavensis filius alterius Ludovici, qui cum Carolo de Regno Apuliæ contenderat, & in Apulia mortuus est, quum per suos Oratores fecisset ligam cum Florentinis contra Regem Ladislaum, de mense Julii venit Pisas cum D. lanceis equitum, ut promiserat, & à Papa Alexandro & à Cardinalibus honorabiliter fuit receptus, & à dicto Papa fuit factus Rex Hierusalem & Siciliæ. Et de mense Augusti fuit factus Vexillifer Sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra Regem Ladislaum. Alexander Papa V. cum suis Cardinalibus, & Florentini, & Balassar Cossa Legatus Bononiæ, de mense Augusti, deliberarunt, quod Rex Ludovicus Andegavensis cum equitibus suis & cum duce exercitus Florentinorum, & cum dicto Legato Bononiæ & suo exercitu irent contra Regem Ladislaum ad destruendum eum, & recipiendum Terras Ec-

Tom. XVI.

clesiæ. Et sic die XV. Septembris moverunt castra versus Romam. Veneti rogati ab Oratoribus Papæ Alexandri & Regis Franciæ & omnium aliorum Regum Galliæ & Regis Bohemiæ, ut obedirent Papæ Alexandro, licet ex opposito Oratores Papæ Gregorii & Regis Ladislai persuaderent eis, ut obedirent dicto Gregorio eorum concivi, tandem congregatis Doctoribus Decretorum & Legum & sacra Pagina ex consilio & deliberatione eorum, die XXII. Augusti, subtractâ obedientiâ à Papa Gregorio, obedierunt Papæ Alexandro V. & ad eum miserunt Oratores suos, tamquam ad Pontificem verum. Rex Ladislaus, quum esset dominus Jadræ in Illyrico, & à Civibus ejus honorificè fuisset receptus, quando ivit in Hungariam, ut acquireret Regnum, ut diximus supra, tamen immemor beneficii, vendidit dictam Civitatem pro C. millibus Florenis Venetis. Unde multi Cives sic venditi dereliquerunt Civitatem & iverunt habitatum ad alias Urbes.

Johannes Buccicaldus Gubernator Genuæ pro Rege Francorum, non valens stare in pace, colligavit se cum Dominis Mediolani contra Facinum Canem. Et ideo discedens Genuâ cum multis equitibus profectus fuit in Liguriam. Unde Gibellini exules Genuenses habitâ conjurâ cum aliis Gibellinis, qui erant in Civitate, & cum auxilio Facini Canis, & Marchionis Montis Ferrati, intraverunt Genuam, & interfecit & fugatis Gubernatoribus Regis Franciæ, clamaverunt: *Vivat Libertas*. Et factâ concordia inter Gibellinos & Guelfos, fecerunt decem Cives Gubernatores Genuæ, & cum eis posuerunt Marchionem Montis Ferrati, & unum Civem Gibellinum fecerunt Potestatem. Et paulò post Gibellini ejecerunt aliquos Guelfos, ex quo multæ mutationes fuerunt in Civitate. Alexander Papa cum sua Curia de mense propter pestem discedens Pisus ivit Pratum, & confestim Pistorium die dicti mensis. Et postea de mense Januarii ivit Bononiam. Exercitus Regis Ludovici & Legati Bononiæ & Florentinorum pro Papa Alexandro ceperunt Cetonam, & Urbem Veterem, & Viterbium, ubi ceperunt Nepotem Papæ Gregorii, qui ibi erat Vicarius, & Montem Fiasconem. Et Paulus Ursinus cum DCLX. lanceis equitum conducitur ad stipendia Ecclesiæ pro uno anno. Sed Florentini pro majori parte solverunt sibi. Comes Trojæ audiens, exercitum Papæ Alexandri ire versus Romam, confestim discedere statuit ex Erruria cum MM. equitibus, & profectus fuit Romam, & cum auxilio Johannis Columnæ & Domini Nicolai Columnæ, & Baptiste Savelli, & aliorum Civium amicorum Regis Ladislai, ejecerunt multos Cives Romanos suspectos sibi, & miserunt Neapolim & ad alia loca. Et muniverunt Pontem Sancti Angeli, quoniam Custos Arcis tenebat Arcem pro Papa Alexandro. Dictus exercitus Regis Ludovici, & Legati Bononiæ & Florentinorum profectus fuit Romam, & cepit Burgum Sancti Petri, & ex tunc non valuerunt ulterius facere in principio mensis Octobris. Et deinde Legatus venit Pistorium ad Papam Alexandrum, ut daret ordinem pro anno futuro in vere. Et similiter Rex Ludovicus per mare venit Pisas, & postea Pratum ad dandum ordinem cum Florentinis pro anno futuro, & factâ compositione ivit in Provinciam, promittens in vere venire cum multa pecunia, & multis equitibus. Capitaneus verò belli Florentinorum cum exercitu suo, & Paulus de Ursinis cum equitibus suis,

LIII

&

& Comes de Tagliacozo cum equitibus Regis Luisi & suis, remanserunt in agro Romano, & quotidie capiebant Oppida pro Papa Alexandro. Et pluries conati sunt intrare Romam. Et tandem factâ conjurâ cum Lello principali tunc Romanorum, Paulus de Urfinis cum equitibus suis erat in Burgo Sancti Petri, & dux Florentinorum erat extra Romam prope mœnia ex alia parte. Unde sentiens Comes Trojæ dictam conjuram cœpit cum maxima custodia & militibus suis & Romanis custodire Civitatem. Et sic dux Florentinorum removit se ab Urbe per XII. milliaria. Quod sentiens Comes Trojæ die XXX. dicti mensis Octobris, aggressus fuit in pugna Paulum Urfinum trans Tiberim, putans eum superare. Sed è contrario evenit, quum Paulus Urfinus vir strenuus acriter insurgens contra eum, & suum exercitum, eos superavit, & cœgit omnes exire Romam, & etiam Romanos principales faventes Regi Ladislao. Et sic Paulus de Urfinis victor remansit in urbe pro Papa Alexandro V. Et Romani fecerunt Gubernatores Urbis, fugato exercitu inimicorum.

Anno MCCCCX. à Nativitate, Malatesta Dominus Pensauri dux exercitus Florentinorum, primo die Januarii, postquam Paulus Urfinus ceperat Romam, confestim cum exercitu suo Urbem intravit cum armis Florentini Populi, & unâ cum Paulo omnia munimenta & pontes recuperavit. Et Tiburis & Ostia obediverunt Papæ Alexandro, & multi Principes Romani, exceptis illis de Columna. Florentini audientes, quod Papa Alexander volebat ire Bononiam, miserunt Oratores suos ad eum, ut persuaderent sibi, quod iret potius Romam ad roborandum Populum Romanum, & ad recuperandum Terras Ecclesiæ. Et tandem Baldassar Cossa Legatus Bononiæ induxit eum ad eundem Bononiam. Et die dicti mensis Januarii Pistorio discedens cum sua Curia, ivit Pratum, & inde Bononiam, ubi magnificè & honorabiliter receptus fuit. Istis temporibus in Liguria erant maximæ discordiæ, & duo filii Galeatii Ducis Mediolani nihil gubernabant, & quotidie ibant vagatum & aucupatum. Et Mediolanum regebatur per Gibellinos & per Facinum Canem. Georgius de Ordelaſſis filius naturalis cum CC. equitibus & CC. peditibus cepit Forlivium in Populo. Et deinde una nocte intravit Forlivium. Sed multi pedites missi prius à Florentinis expulerunt eum, & postea Baldassar Cossa Legatus Papæ illuc misit equites suos, & sic Civitas recuperata fuit, & dictus Legatus non ivit Romam, ut promiserat se ire, hac de causâ. Interim omnia Castra Vallis Lamoni defecerunt à Legato Papæ, & dederunt se Johanni Galea-

A tio filio Astorris de Manfredis, ex eo quod sic dicta Castra Legatus Papæ promiserat patri suo. Romani Oratores de mense Februarii dum irent ad Papam Alexandrum Bononiam, transeuntes Florentiam duxerunt secum Oratores Florentinos, ut unâ cum eis persuaderent Papæ, quod iret Romam. Et tandem pro tunc non obtinuerunt adventum suum, ex eo maximè quod Baldassar Cossa Legatus ejus ei persuasit pro tunc non ire. Gabriel Brunellescus Florentinus vênit Florentiam, & obtulit nomine Regis Ladislai pacem dictum Regem velle facere cum Florentinis. Sed quum non haberet mandatum, responsum fuit sibi, quod adduceret mandatum; & rediit ad Regem, & retulit literas pacis. Et tandem Florentini miserunt Oratores suos ad Papam, si volebat pacem, qui respondit quod non. Et quum Florentini etiam mitterent secretè Dominum Johannem Ser Ristori cum dicto Gabriele ad Regem ad perscrutandum intentionem suam, non reperit eum dispositum, ut dictus Gabriel dicebat, & ideo res infecta jacuit. Florentini petebant à Rege Ladislao, primò, quod faceret pacem cum Papa Alexandro, & ei obedientiam daret, ac etiam eidem restitueret omnes Terras Ecclesiæ. Et respondit dictus Rex, quod primùm volebat scire, quomodo haberet vivere secum; & illud quod volebat ab eo, & postea firmaret pacem cum eo. Secundò, quod Florentini volebant observare omnia promissa Regi Ludovico Duci Angiò, in dando sibi DC. lanceas equitum, quas sibi promiserant. Ad hæc Rex ait, quod Florentini non erant obnoxii dicto Regi; & quod non erat vera pax, quando contra eum mitterent equites suos. Tertiò, quod à Civitate Romana citra non posset se impedire, & dimitteret omnia quæ haberet. Et dictus Rex dixit, se facturum, dummodo inimici sui non acceptarentur, & eis non darentur auxilia. Quartò, quod dimitteret Civitatem Perusinam. Et etiam dictus Rex dixit, se facturum, dummodo dicta Civitas non molestaretur ab aliquo, & staret in sua libertate. Quintò, quod volebant ab eo Cortonam & Vajanum. Ad hæc Rex dixit, se velle concedere, dummodo ab eis reciperet pecuniam. Sextò, quod restitueret omnes mercantias negotiatoribus Florentinis ab eo ablatas. Quas respondit restituere, dummodo non darent auxilium Regi Ludovico. Et sic visum fuit, quod Rex nolebat pacem. De mense Februarii, Malatesta de Malatestis dominus Pensauri & dux exercitus Florentinorum, revertens cum exercitu Româ Florentiam, consignavit baculum belli Florentinis, & ab eis honorificè honoratus, cum gratia totius Populi reversus fuit ad patriam suam.

F I N I S.

CAPITULA

Subsequentis Historie, quæ desideratur.

- F**lorentini cum Rege Ladislao pacem fir-
mant. *1411.*
Cortona Civitas emitur à Florentinis.
1413.
Ladislau iterum Romam cepit.
Johannes Papa XXIII. Florentiam venit pulsus
à Rege.
Johannes Papa Oratores suos ad Sigismundum
mittit pro Concilio congregando.
1414.
Constantia pro loco Concilii eligitur.
Johannes Papa Florentiâ Bononiam abiit, & inde
Laudum profectus convenit Imperatorem.
Galliæ Cisalpinæ conditio.
Philippus Dux Mediolani.
Johannes Papa Bononiam rediit.
Pax datur à Florentinis Genuensibus, & resti-
tuuntur eis aliqua Castella & Portus.
Pax facta inter Regem Ladislaum & Commune
Florentiæ.
Rex Ladislaus moritur.
Johanna Regina Neapolis.
Constantiæ à Johanne Pontifice & Sigismundo
Imperatore Concilium celebratur.
1415.
Johannes Papa à Concilio fugiens, Scafusam
petit, & Imperatori captivus traditur.
Gregorius Papa XII. in Concilio Constantiensi
se abdicat.
Benedictus iterum à Concilio Constantiensi dam-
natur.
Bononienses à Papa Johanne defecerunt.
Braccius relicta Bononiâ in agrum Perusinum
cum exercitu proficiscitur.
Braccius victor captivos habuit Carolum & ne-
potem, ac Ceccolinum & nepotem suum.
Braccius fit dominus Perusii.
Ceccolinus & Guido interficiuntur.
Carolus & nepos ejus redemerunt se.
Paulus Ursinus interficitur.
Braccius cepit Romam.
Philippus Scholarius Florentinus.
1416.
Sfortia à Regina Johanna missus Romam recu-
perat.
1418.
Martinus V. in Concilio Constantiensi Papa
eligitur.
Martinus Pontifex in Italiam cum sua Curia
venit.
Braccius cum Martino Papa V. concordiam facit.
Johannes olim Papa XXIII. liberatus à carcere
Florentiam venit.
Baldassar Cossa olim Papa XXIII. primus Car-
dinalis à Martino Papa creatus moritur
Florentiæ.
Quatuor Cardinales Benedicti Papæ damnati &
privati, ad Martinum Papam V. Floren-
tiam veniunt.
1421.
Portæ Baptisterii Sancti Johannis.
Liburnium à Florentinis emitur.
1422.
Braccius cum Martino Papa V. non perseverat
in concordia.
Braccii laudes & ejus successus.
- A** Philippus Dux Mediolani fit Dominus Genuæ.
Exercitus Philippi Ducis in Romandiolam de-
scendit.
1423.
Florentini contra Philippum Ducem Mediolani
bellum suscipiunt.
Sfortiæ laus.
Braccius.
1424.
Inter Braccium & Sfortiam magna dominandi
fuit æmulatio.
Sfortia submergitur.
Braccius obsidet Aquilam.
Franciscus Comes Sfortia à Regina Johanna ad
stipendium conducitur.
B Jacobus Caldoria constituit acies suas ad præ-
lium.
Braccius ex adverso ordinat milites suos ad
pugnam.
Prælium incipit.
Braccii exercitus in fugam vertitur.
Braccius vulneratur & capitur à Jacobo Cal-
doria.
Braccius ex vulneribus moritur.
Sepelitur Braccii corpus.
Florentinorum exercitus in Zagonara profligatur.
Florentinorum exercitus apud Vallem Lamolam
profligatur, & Nicolaus Picininus capitur,
& Oddo interficitur.
1425.
C Burgenfes.
Bellum in agrum Aretinum redigitur.
Nicolaus Picininus ad stipendia Ducis Mediolani
pergit, & Aretinus deinde vastatur ager.
1426.
Veneti cum Populo Florentino societatem fa-
ciunt contra Ducem Mediolani.
Veneti Brixiam Urbem invadunt.
Castella Aretina à Florentinis recuperantur.
Brixia in potestatem Venetorum devenit.
1427.
Pax Venetorum & Florentinorum cum Duce
Philippo Mediolani, & non servatur.
Bergamum datur Venetis à Duce Mediolani post
pacem factam.
D Verba dicta à Duce Venetorum, irritantia Flo-
rentinos contra Dominum Lucæ.
Nicolaus Fortebraccius in agrum Lucensem ho-
stilitate vadit.
1429.
Civitas Vulterrana à Florentinis deficit, & sta-
tim rediit.
Johanna virgo XIII. annorum plura vaticinata
est Regi Francorum.
1430.
Bugianum Castellum capitur, & Astignanum
comburitur à Comite Francisco Sfortia.
Paulus Guinifius dominus Lucæ captivus Me-
diolanum transmittitur.
E Comes Urbini dux exercitus Florentinorum eli-
gitur.
Comes Franciscus ad Mirandolam proficiscitur.
Exercitus Florentinus apud Lucam à Nicolao
Picinino profligatur.
Senenses defecerunt à Florentinis.
Nicolaus Picininus descendit in Pisanum & Flo-
rentinum agrum, multa Castella capiens.
Ve-

Veneti contra Philippum Ducem Mediolani bellum reassumunt.

Martinus Papa V. Romæ moritur.

Eugenius Papa IV.

1431.

Sigismundus Imperator in Italiam venit.

Philippi Ducis Mediolani equites sub Toporio à Florentinis equitibus profligantur.

Sigismundus Imperator de Civitate Lucensi Senas profectus est.

Genuenses maritimo bello à Florentinis & Venetis profligantur.

Sigismundus Imperator Romæ coronatur.

1432.

Sigismundus in Hungariam rediit.

Equites Ducis Mediolani ab equitibus Florentinis profligantur.

Veneti & Florentini cum Duce Mediolani pacem faciunt.

Comes Franciscus in Picentes multa Oppida capit.

1433.

Cosmas Medices cum quibusdam Civibus relegatur.

1434.

Eugenius ab Urbe Roma discedens Florentiam venit.

Florentinorum & Venetorum equitatus apud Imolam à Nicolao Picinino profligatur.

Nicolaus Tolentinus captivus Mediolanum mittitur.

1435.

Cosmas & alii Cives Florentini ab exilio revocantur, & alii multo plures in exilium mittuntur.

Concordia facta cum Eugenio IV. & Duce Mediolani, intervenientibus Venetis & Florentinis.

Alphonfus Rex Aragonum cum duobus fratribus suis à Genuensibus capitur, & à Duce Mediolani liberatur.

Genuenses à Duce Mediolani defecerunt.

1436.

Ecclesia Florentina Metropolis dedicata fuit ab Eugenio Papa IV.

Pons ligneus factus.

Eugenius Papa IV. Florentiâ abiens Bononiam proficiscitur.

Nicolaus Picininus cum exercitu Ducis Mediolani in agrum Lucensem descendit.

1438.

Genuenses recuperaverunt Portum Veneris, quem occupaverat Rex Alphonfus Aragonum.

Nicolaus Picininus in Liguriam cum exercitu rediit.

Luca à Florentinis obsidetur.

Concilium Eugenii Papæ IV. cum Græcis fit Ferrariæ.

Pax Lucensibus à Florentinis datur.

Florentinorum literæ ad Venetos missæ.

Societatis fides inter Venetos & Florentinos deficit.

Bononia & Imola & Forum-Livii à Nicolao Picinino capiuntur.

Rex Renatus.

1439.

Brixia à Nicolao Picinino obsidetur.

Eugenius Papa IV. Florentiam rediit.

Patriarcha Constantinopolitanus venit Florentiam.

Imperator Græcorum venit Florentiam.

Reintegratio fœderis inter Venetos & Florentinos.

Comes Franciscus ad auxilium Venetorum proficiscitur.

Verona à Nicolao Picinino capitur, & confestim à Comite Francisco recuperatur, & ejicitur.

Unio facta Florentiæ Latinorum & Græcorum.

Nicolaus Euboicus utriusque Lingue Græcæ & Latine Interpres in Concilio Florentino fuit.

Eugenius à Concilio Basileensi damnatur.

Florentini restituunt Comiti Puppui loca sua.

Imperator Græcorum Florentiâ abiit.

Armeni & Indi cum Ecclesia Romana unitatem faciunt.

1440.

Nicolaus Picininus in agrum Mugellanum descendit contra Florentinos.

Johannes Vitellescus Patriarcha & Cardinalis interficitur.

Decemviri belli creantur Florentiæ.

Nicolaus Picininus in Calentinum transiit.

Franciscus Comes Puppui Nicolao Picinino adhæsit.

Florentinorum exercitus ad Anglare Oppidum se constitit.

Castellum Sancti Nicolai Florentini receperunt.

Nicolaus Picininus superatur apud Anglare à Florentinis.

Nerius Capponus Florentinorum Commissarius recuperat Castella amissa.

Rasina recuperatur.

C Puppium à Florentinis obsidetur.

Florentini fiunt domini Puppui & totius Calentini, expulso Comite Puppui.

1441.

Nerius Capponus magnifice honoratur.

Pax à Comite Francisco Venetis ac Florentinis ac Duci Mediolani datur.

Alphonfus Rex Aragonum Neapolim cepit.

Rex Renatus Florentiam venit.

Rex Renatus Narbonam venit.

Alphonfus Rex cum triumpho ingreditur Neapolim.

1443.

Eugenius Papa IV. Florentiâ abiit, & profectus est Senas.

D Bononia ad libertatem deducitur.

Papæ Eugenii & Alphonfi Regis Aragonum fit conjunctio.

Eugenius Papa IV. Romam proficiscitur.

Leonardi Poëtæ laureati Opera.

Julianus Cardinalis Cæsarinus, & Wladislaus Pannoniæ Rex interficiuntur in bello Theucorum.

Nicolaus Picininus moritur.

1445.

Ager Picænus ab Eugenio Papa recuperatur.

Baptista Canerulus, & Annibal Bentivolus duarum factionum Bononiensium principes interficiuntur.

E Exercitus Venetorum & Florentinorum copias Ducis Mediolani profligant, & usque ad mœnia Mediolani profligantur.

Eugenius Papa IV. moritur.

Nicolaus Papa V. eligitur.

Philippus Dux Mediolani moritur.

Laudum & Placentia à Venetis occupantur.

Florentini paraverunt exercitum contra Regem Aragonum.

1448.

Rex Aragonum obsidet Plombinum.

Rex Aragonum duas Galæas Florentinorum capit.

Alphonfus Rex Neapolim cum suo exercitu rediit.

Ve-

Veneti à Comite Francisco Sfortia profligantur.

Veneti cum Comite Francisco concordiam faciunt contra Mediolanenses.

1449.

Felix olim dictus Amadeus Dux Sabaudie renuntiat Papatui.

Veneti cum Mediolanensibus & nomine Ligæ pacem faciunt.

Comes Franciscus Sfortia dictam pacem non acceptat.

1450.

Jubilæus, idest Quinquagesimus.

Leviticus.

Jubilæus quare à Pontificibus renovatus sit.

Christianorum concursus ad Jubilæum.

Infortunium in Ponte Sancti Angeli, ubi multi Christiani in oppressione expirant.

Caritas magna facta ab Hospitali Sanctæ Mariæ Novæ de Florentia.

Franciscus Sfortia fit Dux Mediolani.

Oratores Florentini ad Ducem Mediolani proficiscuntur.

Bernardinus canonizatur Sanctus.

Oratores Regis Aragonum & Venetorum, & Florentinorum veniunt.

1451.

Carolus Rex Francorum fit Dominus Normandiæ & Guasconiæ.

Manuel fit Dominus Plombini.

Alphonfus Rex Aragonum omnes Florentinos de Regnis suis ejicit.

Veneti prohibent Florentinos stare in suo dominio.

Florentini cum Francisco Duce Mediolani colligant se contra Venetos & Regem Aragonum.

1452.

Fredericus III. Imperator Florentiam intravit.

Fredericus Imperator Florentiâ abiit.

Eleonora Imperatrix ad Fredericum Imperatorem venit.

Fredericus Imperator Romæ à Nicolao Papa V. coronatur.

Rex Renatus cum Florentinis & Duce Mediolani foedus facit, & conducitur contra Venetos.

Federicus Imperator rediens Florentiam confestim abiit in patriam suam.

Belli initium Venetorum contra Ducem Mediolani & Florentinos.

Don Fernandus contra Florentinos mittitur, &

capit Fojanum & Rincinum Castella Florentinorum.

1453.

Stephanus Porcarius Miles Romanus laqueo suspenditur.

Carolus Cancellarius Florentinus diem obiit.

Epitaphium ejus. Aliud Epitaphium.

Constantinopolis Civitas à Theucris capitur.

Sibilla.

Rex Renatus in Liguriam contra Venetos venit.

Terræmotus magnus Florentiæ.

Rincinum à Florentinis recuperatur.

Vada à Florentinis recuperantur & desolantur.

B Florentini fiunt Domini Castelli Sanctæ Mariæ in Bagno, & aliorum, expulso Gerardo Gambacurta.

Bellum, quod non indicatur Senensibus, deliberatum fuit.

1454.

Rex Renatus in Provinciam rediit.

Johannes filius Regis Renati Florentiam venit.

Oratores Florentini Româ revertuntur.

Literæ Ducis Mediolani ad Cosmam Medicem.

Responsio literarum ad Ducem Mediolani.

Pax facta inter Venetos & Florentinos & Ducem Mediolani.

C Persuasio Venetis, quod Jacobus Picininus Comes ad stipendium eorum duceretur. Sed Veneti noluerunt.

Balia sublata est Florentiæ.

Oratores Venetorum, Ducis Mediolani, & Florentinorum ad Papam primum, & inde cum Legato Papæ Neapolim proficiscuntur.

1455.

Pax facta inter Regem Aragonum & Papam, Venetos, Ducem Mediolani, & Florentinos.

Nicolaus Papa V. moritur.

Calixtus Papa III. eligitur.

Papæ Calixti Votum.

D Decimæ indictæ fuerunt universo Clero Christiano.

Rustici Pistorienses se ipsos interficiunt.

Pax facta per Commissarios Florentinos inter rusticos, & statuta super eos cum gravissimis poenis.

Jacobus Picininus Comes tandem descendit in agrum Senensium.

Johannes filius Regis Renati à Civitate Florentina abiit.

1207 1208

INDEX GENERALIS

RERUM, ET NOMINUM,

Quæ continentur in hoc Tomo XVI.

RERUM ITALICARUM.

A

- A** *Delfus Episcopus Aquilejensis*. Col. 7. C. 27. C.
Adelinda nobilis Comitissa. 450. C.
Adriani III. Papæ querela de onere Pontificatus. 536. D.
Adulfus Alamanniæ ac Romanorum Rex. 276. D.
Aegidii Albornotii Cardinalis & Legati Apostolici gesta in Italia. 499. C. 505. D. & sequ.
Ejus fœdera contra Bernabovem Vicecomitem. 1065. D.
Cujus exercitum frangit. 1071. B.
Agapetus Episcopus Aquilejensis. 7. A. 25. D.
Aimo Comes Sabaudia. 421. E.
Alaxia filia Pippini Regis, uxor Cadoti Comititis de Lumello. 449. C.
Alberet Sterz ductor Societatis Anglicorum in Italia. 380. C. & sequ.
Albericus de Romano vita spoliatus. 471. C.
Albertinus Mussatus Historicus Patavinus. 114. A. 122. A. 142. B.
Albertus Dux Austria Romanorum Rex. 276. E. & sequ.
Dejecto Adulpho Imperator. 685. B. & C.
Ejus obitus. 690. B.
Albertus Episcopus Concordiensis. 46. E.
Albertus Marchio Estensis dominus Ferraria. 550. B. 553. C. 804. C. 814. E.
Nicolao fratri succedit. 1136. E.
Ejus fœdera cum Jo: Galeatio Vicecomite. 1137. D.
Contra quem arma capit. 1144. C.
Ejus postrema dies. 820. E. 1155. A.
Albertus Scaliger in dominatione Cani Grandi succedit. 150. C. 153. D. 480. E. 663. A.
Captus à Carrariensibus. 156. B.
Ac Venetis traditus. 157. C. 416. E. & sequ.
Albertus Comes Goritia. 46. E.
Albertus Scotus electus dominus Placentia. 483. D.
Contra Mediolanenses exercitum dicit. 484. E.
Matthæum Vicecomitem de Mediolani dominatione dejicit. 485. A. 688. C.
Abiectus & ipse à Placentinis. Ibid. E. 487. D. & E. 691. A.
Dominationem Urbis recipit. 488. B.
Captus à Galeatio Vicecomite. 489. C. 694. E.
Naturæ debitum solvit. 492. E.
Alboinus, & Canis Signorius Scaligeri, domini Verona. 392. B. 417. C.
Canem Grandem necant. 420. D. & sequ.
Aldus Episcopus Placentinus. 452. A.
Aldrovandinus Marchio Estensis, Ferrariae dominus. 182. A.
Bellum infert Vicecomitibus. 502. A.
Contra Vicecomites fœderatus. 354. A.
Inducias cum iis statuit. 358. A. 588. E.
Alexander V. Papa an Novariensis. 425.
Quando electus. 1195. C.
Veneti ei obedientiam præstant. 1196. A.
Romanam Urbem recipit. 1197. B.
Alexandria Matthæo Vicecomiti tradita. 306. D.
Tum Luchino Vicecomiti. 318. D.
Recepta à Johanne Maria Vicecomite. 944. C. 1178. E.
Alexius Episcopus Placentinus. 460. D.
Aloysius Patriarcha Aquilejensis. 66. C.
Alphonsus Aragoniæ & Siciliae utriusque Rex. 1011. D.
Amator Episcopus Foro-Julianus. 9. D.
Ambrosius Vicecomes, ejus acta bellica. 745. D. & sequ.
In prælio cadit. 755. E.
Andreas Regis Hungariæ frater à conjuratis interfectus. 284. C.
Andreas Cardinalis, pacem inter Vicecomites, & Marchionem Montisferrati statuit. 414. E.
Apostolicæ Sedis Legatus in Italia. 734. E.
Andreas Patriarcha Graderis. 10. C. 33. A.
Andreas Dandulus Venetiarum Dux. 177. A.
Angelus de Acciajolis Episcopus Florentinus, renuntiatus Cardinalis. 1129. A. 1142. E.
Angelus Episcopus Tridentinus. 9. B.
Angelus Episcopus Cenetensis. Ibid.
Angilberga Augusta fundatrix Monasterii Placentini S. Sixti. 449. C.
Anglicorum Societas conductà à Marchione Montisferrati. 369. E. 731. D.
Novariensem agrum affligit. 379. E.
Eorum mores in bello. 380. C. 732. C.
Crudelia acta illorum. 381. B. & sequ. 407. B. & sequ.
Mediolanensem agrum invadit. 409. C.
Comitem de Lando frangit, & necat. 413. B.
A Pisanis conductà. 413. D. 439. D.
Pisanis militat. 1073. B. & sequ.
Ejus ductor Johannes Aucud. 1076. A.
Varia illorum gesta. 1086. & sequ. 1097. B. 1100. A.
Anichinus Bongardi ductor Societatis Teutonicæ. 1076. D. 1078. B. & D. 1082. A.
Anonymi Auctoris Vita Aquilejensium Patriarcharum. 1. & 3.
Antonius Cajetanus Patriarcha Aquilejensis. 64. C. 84. B.
Cardinalis & Patriarcha Aquilejensis, Vergerii salibus perfricatus. 235. B.
Antonius à Portu Gruario Patriarcha Aquilejensis. 64. D. 84. C.
Antonius de Salutiis Archiepiscopus Mediolanensis. 834. E.
Antonius Scaliger dominus Verona. 224. C. 771. D. & sequ.
Bartholomæum fratrem de medio tollit. 774. E.
Bis profligatus à Francisco de Carraria. 245. B. 779. C.
Bellum ei indictum à Jo: Galeatio Vicecomite. 780. A.
Ejus literæ. 781. B.
E dominacione pulsus miserrimè maritur. 549. A. 758.

758. E. 803. C. 1129. E. 1134. E. 1137. A.
Antonius Adurnus Dux Genuæ. 1145. B. 1150. D.
E dominatione excidit. 1151. C. 1154. C.
Iterum Dux. 1155. B. 1162. B.
Apulie Regnum quot bellis concussum. 528. C.
 & sequ. 530. A. & sequ.
Aquileja ab Attila Rege eversa. 7. D. 27. E.
Aquilejenses Patriarchæ, eorum Vita heic edita.
 1. & 5.
Ditiones & redditus. 71. A.
Aquilejensis Ecclesia fundata à Sancto Marco Evan-
gelista. 5. & sequ.
Ejus ditio spiritualis ac temporalis. 73. C. &
 sequ.
Privilegia varia. 87. A. & sequ.
Aretium Carolo de la Pace traditum. 1118. A.
Dura direptione consumtum. 1120. A. 1126. C.
Ea Civitate Florentini potiuntur. 1127. B.
Argelatus (Philippus) laudatus. 112. & 293.
Ariminum sub Malatestis. 271. A. & sequ. 281. C.
Arminiaci Comes à Florentinis in Italiam accitus.
 817. C.
Ad eum Florentinorum literæ. 818. A.
In prælio cadit. 820. A. 858. D.
Arnaldus Pelagrua Cardinalis & Legatus Aposto-
licus in Italia. 690. B. 692. C.
Astenses Marchioni Montisferrati se tradunt. 500.
 E. 512. C.
Astensis Urbs deditionem facit Luchino Vicecomiti.
 318. D.
Antea sub Marchione Montisferrati. 319. A.
 325. A. 512. B.
Surrepta Galeatio Vicecomiti à Marchione Mon-
tisferrati. 344. B. & sequ.
Tradita in dotem Valentini Vicecomiti uxori
Ducis Turoniæ. 803. B.
Astorgius Manfredus fœderatus contra Jo: Ga-
leatium Vicecomitem. 221. D.
Faventiam Marchioni Estensi surripit. 1102.
 C. 1181. E. 1186. E.
Augustinus Patriarcha Aquilejensis. 7. C. 27. C.
Aycardus Mediolani Archiepiscopus. 324. D. 697. A.
Azarius (Petrus) Auctor Chron. de Gestis Prin-
cipum Vicecomitum. 291.
Azzo VII. Marchio Estensis Pontifici adheret.
 261. C.
Contra Eccelinum de Romano pugnat. 265. C.
Salinguerram debellat. 268. B. 642. A. & sequ.
Azzo VIII. Obizzonis filius Marchio Estensis, Do-
minus Ferrariæ &c. 685. B.
Bellum Mediolanensibus infert. 687. A.
Fœderatus contra Eccelinum de Romano. 469.
 B.
Albericum de Romano Tarvisio ac vitâ spoliât.
 471. C.
Patavium Eccelino eripiendum frustra curat.
 118. B.
Fœdera init adversus Fridericum II. Augustum.
 642. E.
Varia ejus gesta. 645. B. 648. A.
Ejus obitus. 690. A.
Azzo Vicecomes Dominus Mediolani. 151. B.
Ejus gesta. 270. A.
Florentinos, ac deinde Bononienses in prælio at-
terit. 312. C. & E.
Galeatii Vicecomitis, & Beatricis Estensis filius.
 313. B.
Dominus Mediolani. Ibid. D.
Multis Civitatibus potitur. 314. A.
E Placentia fugatus. 493. C.
Florentinos, ac deinde Bononienses profligat.
 494. D.
Ad Placentiæ dominationem inhiat. 496. D.
Quæ ei traditur. 497. C.

1210
Ejus victoria de Lodovico Vicecomite. 315. B.
 498. A. 713. B.
Azzo Vicecomes, ejus victoria de Florentinis, ac
deinde de Bononiensibus. 703. D.
Captus à Ludovico Bavaro. 704. B. & D.
Dominus Mediolani eidem Bavaro obsistit. 705.
 A. C.
Pacem cum Pontifice statuit. 706. E.
Bergomo & Vercellis potitur. 707. D.
Tum Cremonâ. 708. D.
Deinde Como, Laude, & Placentia. 418. C.
 710. B.
Denique Brixia. 712. B.
Finis vitæ illius. 316. C. 317. D. 430. E. 498.
 B. 714. B.

B

B *Aldassar Cossa Cardinalis Bononiam recipit*.
 1178. A. & sequ.
Tum Faventiam. 1181. E. 1186. E.
Forum-Livii Georgio Ordellaffo eripit. 1197.
 D.
Baldassar Ordellaffus Foro-Livii potitur. 1095. E.
Baldus Perusinus celebris Jurisconsultus, ejus obi-
tus. 833. C.
Bardellonus Dominus Mantuæ. 683. B.
Bartholomæus Patavinus Episcopus Florentinus,
Cardinalis creatur. 1140. E.
Bartholomæus Scaliger Dominus Veronæ. 542.
 D. & sequ. 548. C. 758. E.
Beccaria Familia thesaurum Pontificium depopula-
tur. 316. D.
Ejus potentia. 346. D. E.
Ticini dominans. 371. E.
Qui præcipui in ea. 372. E.
Coacta recedere ex illa Urbe. 376. B.
Galeatio Vicecomiti militat. 377. E. 728. C.
 & sequ.
Belgarum rebellio contra suum Comitem, & bella
inde sequuta. 545. C.
Bellonus (Antonius) Auctor Vitarum Aquilejen-
sum Patriarcharum. 4. & 23.
Beltramus de Bazano Episcopus Novocomensis.
 859. D.
Benedictus XII. Papa electus. 708. D.
Pacem reddit Mediolanensi populo. 709. A.
Bononienses anathemate ferit. 712. D.
Benedictus XIII. Pseudo-Papa electus. 1142. B.
 1158. A. 1164. D. 1182. A. & sequ. 1191.
 E. & sequ.
Depositus in Concilio Pisano. 1195. C.
Benedictus Episcopus Aquilejensis. 7. A. 26. D.
Bergomense Chronicon heic primum editum. 841.
 843.
Bergomenfes Guelphi & Gibellini, inter eos bella.
 820. C. Vide integrum Chronicon Bergo-
 mense Castelli.
Sub Rodulpho Bernabovis Vicecomitis filio. 848.
 C. 852. E.
Sub Johanne Galeatio Vicecomite. 853. E.
Tripudia ab eis facta ob illius assumptionem.
 855. B.
Pax inter eorum factiones. 877. C.
Ad Flagellantium motus pios & ipsi commoti.
 917. B. & sequ.
Ea Urbs Mastino Vicecomiti traditur. 963. C.
Tum Johanni Vicecomiti. 971. D.
Deinde Johanni M. Duci Mediolani. 977. A.
Capta Civitas à Johanne Vicecomite. 1002. B.
Ac dimissa. 1004. A.
Venetis tradita. 1013. E.
Eorum bellum cum Brixianis. 456. E. & sequ.
 472. E.

Civ-

- Civitas tradita Azoni Vicecomiti.* 314. A.
Bernabos Vicecomes Stephani filius in exilium.
pulsus. 317. C.
A Johanne patruo Archiepiscopo revocatus in-
patriam. 324. D.
Cui succedit in partitione dominationis. 336. D.
Quæ Civitates ei paruerint. 337. A.
Quæ ex hereditate Matthæi fratris. 342. D.
Vicarius Imperialis Mediolani. 343. E.
Mantuam obsidione premit. 353. B.
Pacem statuit cum fœderatis. 357. D.
Ejus mores. 385. A.
Bononiam recipiendam curat. 386. C.
Fractus à Johanne de Olegio illius exercitus.
388. A.
Bononiense bellum continuat. 390. E. & sequ.
Lepidum cum eo rustici cujusdam colloquium.
393. E. & sequ.
Veronam frustra tentat. 419. C.
Dominus Mediolani. 499. E.
Genuenses ab eo deficiunt. 502. E.
Fractus ejus exercitus à Mantuanis. 503. E.
Bononiensibus bellum infert. 505. C. & sequ.
Profligatæ ejus copiæ. 507. D.
Ejus victoria de exercitu fœderatorum. 511.
E.
A Bononiensibus fractæ illius copiæ. 516. B.
Ad defectionem Urbes Pontificias sollicitat. 520.
E.
Bellum infert Genuensibus. 541. E.
Et Scaligeris. 542. D.
Captus à Johanne Galeatio nepote. 543. E.
Ejus obitus. 544. D.
Bernabos Vicecomes revocatus in patriam. 721.
B.
Dominus Mediolani, ac aliarum Civitatum.
723. B. E.
Mortuo Matthæo fratre potentior. 724. E.
Genuenses ab eo deficiunt. 727. A.
Bellum infert Johanni de Olegio & Bononien-
sibus. 730. E. & sequ.
A quibus profligatæ ejus copiæ. 734. C.
Florentinos vexat. 742. A.
Tum Pisanos. 744. A.
Regiensi Civitate potitur. Ibid. E. & 745. C.
Nicolai Marchionis Estensis copias profligat.
746. A.
Franciscum de Foliano barbaricè tradit neci.
750. C. & sequ.
Ter fractus illius exercitus. 754. B. & sequ.
756. E.
Pax inter eum, & Ecclesiam. 761. C.
Bellum infert Scaligeris. 767. E. & sequ. 771.
D. 1114. D.
Nuptias inter filios procurat. 773. A. & sequ.
775. C. & sequ.
Regina ejus uxor morte sublata. 777. D.
A Johanne Galeatio nepote captus. 784. D.
853. C.
De ejus captione literæ ejusdem Johannis Ga-
leatii. 786. C.
Processus contra illum confectus. 788. A. &
sequ.
Ejus crudelia opera. 794. D. & sequ.
In carcere veneno sublatus. 800. C. 854. E.
Oratores Pontificii ab eo malè habitati. 801. A.
1128. A.
Quæ dona miserit Principibus contra se fœdera-
tis. 1065. D.
Pacem petit à Curia Romana. 1070. B.
Anathemate percussus. 1071. A.
Pax inter eum & Papam. Ibid. B. 1081. B.
Contra illum Carolus IV. Imp. insurgit. 1082.
E.
Tom. XVI.
- Contra eum multi fœderati.* 1086. E. 1090. B.
1094. A.
A Jo. Galeatio nepote morti datus. 1128. A.
Bernabos Malaspina Marchio. 471. A.
Bernardinus de Polenta Dominus Ravennæ, ejus
luxuria. 359. B.
Bernardus Magnus Teutonicus ex Alchimia cre-
ditus ingentes opes coëgisse. 548. A.
Bertoldus Patriarcha Aquilejen. 14. B. 44. A.
103. A.
Bertrandus Patriarcha Aquilejen. 16. D. 54. D.
80. A.
Bertrandus Cardinalis Legatus Apostolicus in Ita-
lia. 280. E.
Gesta illius varia, & occasus. 281. A. &
sequ.
Bertrandus de Pogiato Cardinalis & Legatus Apo-
stolicæ Sedis. 493. D. & sequ. 496. B. 697.
D.
Varia ejus acta ac bella contra Vicecomites.
698. E. & sequ.
Expulsus à Bononiensibus. 708. B.
Betona Civitas tradita Johanni Vicecomiti. 329.
E. & sequ.
Obsessa à Perusinis. 330. C.
Quibus deditionem facit. 331. A.
Blanca Sabaudica nupta Johanni Galeatio Viceco-
miti. 543. C. 549. E.
Blandratæ Comites in Canepicio olim potentes.
428. D.
Eorum fœdus cum Comitibus de Valperga.
429. D.
Bongi Familia præpotens Bergomi. Vide inte-
grum Chronicon Bergomense Castelli, ubi
plura de ea. 878. D. 911. B. 938. B.
Bonifacius VIII. Papa Anagninæ captus. 276. E.
Ejus acta cum Alberto Austriaco Rom. Rege.
277. A.
Ejus gesta varia. 683. C. & sequ. 685. C.
686. A. & sequ.
Ejus obitus. 689. D.
Bonifacii IX. Papæ electio. 552. B. 1140. E.
Spoletum recipit. 1145. D.
Perusina in Urbe habitat. 1152. A.
Cujus Urbis turbas componit. 1153. E. & sequ.
Inde turbatus abit. 1155. A. 1157. D. 1161.
A.
Papatu cedere recusat. 1164. D. 1169. C.
Ejus obitus. 1182. A.
Bononiæ dominationem arripit Thadæus de Pepu-
lis. 281. D.
Tum Vicecomites. 282. A. 287. B.
A Pontifice deficit populus. 521. B.
Bononia olim non Civitas, sed Provincia. 325.
B.
Venumdata Johanni Vicecomiti Archiep. Me-
diolan. Ibid. D.
Seditio ingens ibi excitata & compressa. 326.
B.
Infestata à Societate Comitum Landi. 333. E.
In ejus dominatione succedit Matthæus Viceco-
mes. 337. A.
A Johanne de Olegio afflicta. 338. B.
Qui dominationem arripit. 340. B. 500. C.
Inlatum Bononiensibus bellum à Bernabove Vi-
cecomite. 386. C.
Urbs tradita Romano Pontifici. 390. C. 505.
C.
Civium victoria de copiis Bernabovis. 516. B.
Fœderati contra Jo. Geleatium Vicecomitem.
222. A. 224. A.
Sub Johanne Vicecomite Archiep. Mediolanensi.
269. C.
Civiles eorum discordiæ. 276. B.

- Fracti à Passarino Domino Mantuae & Mutinae.* 312. E.
Legatum Apostolicum abiciunt. 761. B.
Afflicti à Societate Britannorum. 762. A. & E.
Se tradunt Pontifici. 764. A.
Bellum eis inlatum à Jo. Galeatio Vicecomite. 813. E. 930. A.
Exercitum Jo. Galeatii Vicecomitis frangant. 834. E.
Cui tandem victi se tradunt. 836. E. & sequ.
 1175. E.
Ab Ecclesia deficiunt. 1096. A. 1099. B.
Se ei tradunt. 1178. B. & sequ.
Eorum victoria de Mutinensibus. 465. A.
Flagellantium motum sequuntur. 471. B. 479. C.
Fracti ab Azone Vicecomite. 494. E.
Legatum Pontificium fugant. 496. B.
Data Civitas Johanni Vicecomiti. 499. B.
Eorum victoria de Rege Entio. 654. E. 677. B.
Profligati ab Azone Vicecomite. 703. D.
Se tradunt Ecclesiae. 706. C.
A qua deficiunt. 708. B. 712. D. 730. E. & sequ.
Bosius Episcopus Placentinus. 450. C.
Branchinus de Besutio Episcopus Bergomi. 852. C. & D.
Britannorum Societas in Italia. 1098. D. & sequ.
Brixia ad deditionem coacta ab Henrico VII. Augusto. 692. C.
Astu Marsilii Carrariensis Mastino Scaligero tradita. 151. A. 417. A.
Tum ei erepta ab Azone Vicecomite. 314. A. 712. B.
A Jo. Galeatio Vicecomite capta. 785. C. 854. A.
Civili bello flagrat. 937. D. & sequ. 948. D.
Ejus investitura tradita Johanni Vicecomiti filio Caroli. 863. D.
Usurpata à Pandulpho Malatesta. 968. C.
Tentata à Francisco Carrariense. 938. A. 1177. E.
Brixiani, eorum bellum cum Bergomensibus & Cremonensibus. 456. E. & sequ.
A Friderico II. obsessi. 463. C.
Fracti ab Eccelino de Romano. 468. E.
Tradunt ei Civitatem. 469. A.
Obsidione pressi ab Henrico VII. Augusto. 487. E. & sequ.
Bruxius Vicecomes Luchini filius, ejus perdit mores. 320. C.
In paupertate mortuus. 321. A.
Bucicaldus Genuensium Praeses à Carolo Zeno fractus. 237. D.
Burgundiae Dux Belgio potitus. 545. D.
Burgus Sancti Sepulchri in Tuscia à copiis Johannis Vicecomitis captus. 329. D.
Terrae motu everfus. 331. D.
Butifella Bonacofus Dominus Mantuae. 277. B.
- C**
- C** *Abrinus Fondulus Dominus Cremonae.* 996. E.
Cesenatis Urbis clades immanis. 762. C.
Cladis hujus descriptio. 765. B. 1100. A.
Callistus Patriarcha Aquilejen. 9. D. 31. D.
Cambii nomen, lepida de eo fabula Vergerii. 238. B.
Candianus Patriarcha Gradenfis. 9. B.
Canepicium Comitatus, ejus descriptio. 427. A. & sequ.
Ejus Comites. 428. D.
- Canis Scaligeri Primi ambitio.* 311. E.
Ejus similitates cum Galeatio Vicecomite. 312. B.
Ejus gesta varia. 416. C.
Canis Grandis Scaligeri bellum cum Patavinis. 122. A.
Vicentiam ab eorum insultu liberat. 123. D.
Rursus eis bellum infert. 127. E.
Fractus ab ipsis in obsidione Patavii. 130. A.
Patavinos acri bello urget. 145. B.
Secreta ejus machinamenta cum Marsilio Carrariensi. 146. D.
Patavium ei traditum. 148. A.
Solemne Curiam Veronae habet. 149. A.
Vita excedit. 150. D. 267. B.
Canis Scaliger Mastini filius. 176. E.
Ludovici Bavari filiam uxorem ducit. 179. D.
Ereptam sibi à Fregnano Veronam recipit. 182. B. 419. A. & sequ.
Interfectus à fratribus. 421. A.
Veronae Dominus. 288. D.
Canis Signorius, & Alboinus Scaligeri Domini Veronae. 392. B. 417. C.
Canem Grandem necant. 420. D. 421. A.
Cansegnorii Scaligeri obitus. 548. C. & sequ. 758. D.
Cardinales ab Urbano VI. creati. 770. E.
Carolus Johannis Bohemiae Regis filius. 151. E.
Ejus bellum cum Ludovico Bavaro. 178. B.
Adventus in Italiam. 183. A.
Vicarius patris in Italia. 706. C. 708. A.
Ab eo gesta Pisis. 725. A.
In Italiam revertitur. 738. A.
Carolus IV. Imper. Diploma ab eo concessum Nicolao Patriarchae Aquilejensi. 99. E.
Diploma datum Marquardo Patriarchae. 104. Roman. & Bohemiae Rex. 255. A.
Electus Imperator. 286. E.
Ejus gesta in juventute. 287. E.
In Italiam descendit. 288. D. 342. E.
Ejus gesta Mediolani. 343. A. & D.
Imperator coronatus. 500. A.
In Italiam descendit. 509. D. 1082. D.
Ejus concordia cum Pisanis. 1083. D.
Senis tamquam Dominus receptus. 1084. C.
A Senensi populo probrose abjectus. 1085. A.
Ejus concordia cum Florentinis. Ibid. B.
Finem vivendi facit. 1114. C.
Carolus V. Franciae Rex. 1082. C.
Carolus I. Siciliae Rex, ejus gesta. 261. D.
Manfredum Regem debellat. 262. E. 264. A. 665. A. & sequ.
Pro Mediolanensibus apud Pontificem agit. 667.
Ejus victoria de Conradino. 670. C.
Obitus illius. 679. D.
Carolus Provinciae Comes, superato Manfredi, Rex Siciliae & Apuliae. 473. B.
Conradinum captum securi percutit. 475. C.
Ad Lombardiae dominationem inhiat. 476. D.
Eum dominum aliquot Urbes accipiunt. 477. B. & sequ.
Suum diem obit. 483. 530. E. & sequ.
Carolus II. Rex Siciliae. 681. E. & sequ.
Carolus Sinè-Terra pater Philippi Regis Franciae, ejus gesta. 687. D.
Carolus de la Pace Rex Apuliae. 528. E. 533. E. 538. E. & sequ. 540. D. & sequ. 774. E. & sequ. 1119. A.
Obsidet Urbanum VI. Papam. 778. E. 1127. C.
Aretium ei traditum. 1118. A. & sequ.
Rex Hungariae coronatur. 1128. C.
Ejus vitae miserrimus finis. 779. A. 851. E. 1115. A. 1117. B. 1129. B.
Carolus Malatesta dominus Arimini. 990. C. Ga.

Gubernator Ducis Mediolani. 1000 D.
 Inbiat dominationi Bergomi. 1001. D. & sequ.
 1178. B. & sequ. Vide Malatesta.
 Carolus Johannis Galeatii Vicecomitis filius. 512. D.
 In ejus funere infortunium miserabile. 513. A.
 Carraria Vicus agri Patavini. 116. C.
 Eccelino Tyranno tradita. 119. B.
 Carrariensis Familiae Origo. 113. A.
 Varia Auctorum de ea sententia. 114. A.
 Ejus nobilitas, ac antiqua potentia. 116. A.
 122. A.
 Civitas Patavina ab iis vexata. 143. C. & sequ.
 159. B. & sequ.
 Carrariensium Principum origo & series. 601. C.
 605. B.
 Castellinus Beccaria Ticino dominatur. 372. E. & sequ.
 729. C.
 Castellus de Castello Auctor Chronici Bergomensis hinc primum editi. 841.
 Quis ille fuerit. 843. 848. D. 852. A. 856. A. 859. C. 916. E. 932. D. 946. A. & B. 982. A.
 Castonus de la Turre Archiep. Mediolanensis. 690. B. & E.
 Coronâ Ferreâ ornat Henricum VII. Italiae Regem. 691. E.
 Patriarcha Aquilejensis creatus. 16. A. 53. C. 79. D. 697. A.
 Illius gesta varia. 674. B. & sequ.
 Bellum infert Mediolanensibus. 676. B. & sequ.
 Castrucci Ducis Lucensis acta varia. 275. B.
 Ciceronis laudes. 218. D.
 Ciomporum Seditio Florentiae. 1107. A. & sequ.
 Clarissimus Episcopus de Sablone. 9. B.
 Clementis IV. Papae electio. 665. E.
 Controversiam inter Mediolanenses, eorumque Archiepiscopum componit. 667. C. & sequ.
 Ejus obitus. 669. E.
 Clementis V. Papae electio. 689. E. 694. C.
 Clemens VII. Antipapa electus. 1106. C. Vide Robertus de Geneva.
 Ejus Legati ad Florentinos. 1135. A. 1136. D.
 Ejus obitus. 1157. E.
 Celestini IV. Papae electio. 644. B.
 Ejus obitus. 645. C.
 Celestini V. Papae gesta. 683. C.
 Coleonum Familia præpotens Bergomi. 843.
 Vide integrum Chronicon Bergomense Castellii, ubi plura de ea. 845. A. 938. B.
 Collalti Comes Antonius Rambaldus vir nobilissimus. 4.
 Colucci Florentini Epistola ad Vergerium. 230. C.
 Ad eum Vergerii responsio. 231. E.
 Cancellarius Reipub. Florentinae, ejus obitus. 1188. A.
 Comenses Philippo Turriano se tradunt. 664. E.
 A Turrianis deficiunt. 672. A. 675. A. 679. B.
 Comes de Casate S. R. E. Cardinalis. 677. E.
 Cometes etiam interdum visus. 837. A.
 Concilium Constantiense. 202. C.
 Conradini Regis adventus in Italiam 263. C.
 In prælio captus securi percutitur. 264. D.
 Ejus gesta. 669. E. & sequ.
 Conradi Regis filius. 466. D.
 A Carolo I. Siciliae Rege captus, & securi percussus. 475. B. 531. A.
 Conradus Rex Friderici II. Aug. filius. 466. A.
 Rex Alamanniae electus. 644. A. 648. A.
 Fugatus à Lantgravio Rege electo. 653. D.
 In Apuliam profectus duos tantum annos vivit. 655. C. 657. E.
 Conradus Marchio Montis-ferrati. 456. E.

Conradus Marchio Malaspina. 462. C.
 Conradus Comes de Lando. Vide Landus.
 Conradus de Trincis dominus Fulgini. 1102. E.
 Constantia Sicula nupta Henrico VI. Regi. 456. B.
 Cotta (Lazarus Augustinus) Jurisconsultus Novariensis vir eruditus. 293.
 Ejus opinio de patria Alexandri V. Papae 425.
 Cremona tradita Azoni Vicecomiti. 314. A.
 Usurpata ab Ugolino de Cavalcabobus. 965. B.
 A Cabrino Fondulo. 996. E. 1177. C.
 Cremonensium bellum cum Brixianis. 456. E. & sequ.
 Cum Placentinis. 457. C. & sequ.
 Et Mediolanensibus. 458. C. & E.
 Friderico II. Aug. adherent. 458. B. 463. B. & sequ.
 Eorum victoria de Parmensibus. 465. B.
 De Brixianis. 468. E.
 Ab Oberto Pelavicino deficiunt. 474. B.
 Turrianos frangunt. 482. A.
 Contra Matthæum Vicecomitem fœderati. 485. A.
 Ab Henrico VII. Augusto durè habiti. 487. E.
 Giberto Corrigiensis se subdunt. 492. D.
 Capta Civitas à Galeatio Vicecomite. 493. A.
 691. C. 708. D.
 Cromatius Episcopus Aquilejensis. 7. B. 27. B.
 Cypri Rex Mediolanum profectus. 410. B. & sequ.
 507. B.

D

Dertbona ab Anglicorum Societate afflictâ. 381. B. & sequ.
 Ejus infelix status. 384. E.
 Dominicus Grimanus Patriarcha Aquilejensis. 68. A.
 Dominicus de Campo-Fregoso Dux Genuae. 1100. E.
 Donatus Episcopus Placentinus. 450. A.

E

Ecelini de Romano acta, & crudelitas. 264. E. & sequ. 641. C. & sequ.
 Tyrannus Patavii. 118. A.
 Carrariensibus eripit Carrariam. 119. B.
 Securi percutit Jacobum Carrariensem. 121. A.
 Ei Patavium surreptum. 467. A.
 Ejus victoria de Brixianis. 468. E.
 Ei tradita Brixia. 469. A.
 Ejus gesta. 642. A. 644. D.
 A Marchione Estensi superatus. 645. B.
 Ejus crudelitas. 651. C. 654. D. & E.
 Crux adversus illum prædicata. 658. D.
 Brixia potitus. 660. C.
 Mediolanum frustra tentat. 661. C.
 Ad Soncinum captus vitæ terminum imponit. 469. E. 470. A. 662. A.
 Ecclesiae Pastores. Vide Pastores.
 Eduardi Regis Angliæ dissidia cum Philippo Francorum Rege. 282. E.
 Quem atroci prælio frangit. 283. B.
 Elisabeth de Flisco uxor Luchini Vicecomitis. 316. E.
 Ejus iter Venetias. 321. C.
 Ejus fuga de Mediolano. 324. D.
 Enrius Friderici II. Aug. filius Placentinos vexat. 464. A. & sequ.
 Rex Sardiniae. 260. E. 650. E. & sequ.
 Captus à Mediolanensibus & dimissus. 653. A.
 A Bononiensibus captus in carcere perit. 465. A. 479. C. 654. E.
 Eremitani Fratres, eorum origo. 454. C.
 Estenses Marchiones Rhodigium recipiunt. 127. E.
 Eo-

Eorum concilium cum Mastino Scaligero. 151. B.
 Illorum origo. 267. D.
 Fœderati cum Passarino Mantuæ domino Bononiensium copias fundunt. 312. E.
 Eorum origo & series. 592. C. & sequ.

F

Fabricius de Marliano Episcopus Placentinus. 444.
 Facini Canis gesta varia. Vide Chronicon Bergomense Castelli. 944. C. & sequ.
 Rebellis Duci Mediolani. 996. C. & sequ. 1178. C. & E.
 Fames teterrima Placentiam vexat. 510. C.
 Faventie illata clades ingens. 762. B. 765. A. 1097. C.
 Federicus Austria Dux Aquilejensi Patriarchæ bellum infert. 57. C. Vide Fridericus.
 Federicus II. Patriarcha Aquilejensis. 10. E. 33. D.
 Federicus III. Patriarcha Aquilejensis. 12. E. 40. A.
 Federicus Episcopus Foro-Julianus. 9. D.
 Felix Patriarcha Aquilejensis. 30. D.
 Feltrinus de Gonzaga pulsus Mantuâ Regium occupat. 357. E. 398. E.
 Dominus Regii. 610. C.
 Quam Civitatem vendit Bernabovi Vicecomiti. 745. B. 1086. E. 1090. B.
 Ferraria à Legato Apostolico obfessa, ac liberata. 281. A. 522. A.
 Erepta Salinguerræ. 464. A. 593. D. & sequ.
 Firmana Civitas tradita Johanni de Olegio. 389. E. & sequ.
 Flagellantium piorum motus in Italia. 471. B. 559. B. 832. B. 1168. B.
 Qualis Bergomi. 917. B. & sequ.
 Florellus Beccaria Ticino dominatur. 372. E. & sequ. 729. C.
 Florentia ab Henrico VII. Augusto obfessa. 278. A.
 Florentini fracti ab Azone Vicecomite. 312. C.
 Vexati à Johanne Vicecomite. 722. B.
 Lucam obsident. 152. E.
 Eorum fœdera cum Venetis contra Scaligeros. 153. B.
 Eorum legatio ad Marsilium Carrariensem. 156. D.
 A Pisanis fracti. 167. B. 418. A.
 Fœderati contra Jo: Galeatium Vicecomitem. 222. A. 224. A. 226. C.
 Fœdus ineunt cum Johanne de Olegio. 387. D.
 Exercitum Bernabovis Vicecomitis frangunt. 388. A.
 Erepta eis Luca à Pisanis. 418. B.
 Ad Montem Alcinum à Senensibus debellati. 471. C. 474. E. 494. E.
 Inter eos, & Pisanos, bellum inchoatum. 1063. B. & sequ. 1066. C.
 Eis insultant, ac multa eripiunt. 1067. C. & sequ. 1072. D.
 Sed & ipsis à Pisanis vices rependuntur. 1073. D. 1077. D.
 Victoriâ referunt de Pisanis. 1079. A.
 Cum eis pacem restaurant. 1081. C.
 Acta ab ipsis cum Carolo IV. Imperatore. 1083. B. & sequ.
 Concordia cum ipso. 1085. B.
 Eorum bella cum Bernabovo Vicecomite. 1086. C.
 Fracti à Johanne Aucul. 1087. B.
 Oppido S. Miniatis potiuntur. 1088. A.
 Ubaldinorum Castella sibi subdunt. 1093. B.
 A Johanne Auculo vexati. 1094. C.
 Civitates Ecclesiæ ad defectionem adducunt. 1095. C.
 In eos ira Gregorii XI. Papæ. 1096. E. & sequ.

Anathemate percussus. 1098. A.
 Bellum continuant contra Ecclesiam Romanam. 1102. E. & sequ.
 Pax eis restituta ab Urbano VI. Papa. 1106. D.
 Ciomporum seditio qualis ibi. 1107. A. & sequ.
 Pacem cum Carolo de la Pace statuunt. 1118. C.
 Rursus intestinis seditionibus laborant. 1120. E. & sequ. 1122. E. & sequ.
 Aretium sibi subdunt. 1127. B.
 Montem Politianum sibi traditum accipiunt. 1138. A.
 Eorum bella cum Jo: Galeatio Vicecomite. 1141. E. & sequ.
 Pax inter eos subsequuta. 1150. A.
 Nova seditione Civitas concussa. 1155. C. 1159. E. & sequ.
 Rursus bellum inter eos, & Jo: Galeatium Vicecomitem. 1163. A.
 Conjunctio ab eis detecta. 1170. D.
 Contra Vicecomitem excitant Robertum Imperatorem. 1173. C. & sequ.
 Ad dominationem Pisarum inbiant. 1179. E. & sequ.
 Quam emunt. 1186. A.
 Tum obsident. 1187. D.
 Pisas ad deditionem cogunt. 1188. C.
 Concilium Pisis de unione Ecclesiæ celebrari sinunt. 1193. A.
 Bellum eis inlatum à Ladislao Rege Apuliæ. 1194. A.
 Et à Johanne Vicecomite. 327. A.
 Quod viriliter repellunt. 328. D.
 Ad defectionem à Pontifice multas Urbes inducunt. 520. E. 759. B.
 Eis illata damna à Gregorio XI. Papa. 763. C.
 Eorum literæ ad Regem Franciæ. 764. B. 770. B.
 Et ad Jo: Galeatium Vicecomitem. 787. B.
 Qui eis bellum infert. 813. E. 815. B.
 Eorum literæ ad Comitem Arminiaci. 818. A.
 Folcherius Episcopus Feltrensis. 9. B.
 Fontaninus (Justus) Archiepiscopus Ancyranus laudatus. 3.
 Fortunatus Patriarcha Aquilejensis. 9. C.
 Fortunatianus Patriarcha Aquilejensis. 26. C.
 Forum-Julii bello impetitur à Ducibus Austriæ. 57. C.
 Civilibus bellis afflictum sub Philippo Patriarcha. 61. A. & sequ.
 In ditionem Venetorum venit. 65. D. 91. A.
 Forum-Livii fortunata Civitas sub Ordelaissis. 281. B.
 Franciscus Archiepiscopus Mediolanensis. 685. A.
 Franciscus de Landis Pisanus Episcopus Bergomensis. 927. B. 929. C.
 Franciscus de Regatiis Episcopus Bergomensis. 935. A. 971. E.
 Franciscus Marchio Estensis. 182. A.
 Pulsus Ferrariâ Madiolanum fugit. 333. C.
 Capitaneus exercitus Galeatii Vicecomitis. 353. D. 500. E. 708. B. 712. D. 750. B.
 Captus in prælio. 1094. A.
 Franciscus de Gonzaga Mantuæ Dominus. 553. D. 804. C. 814. E. 835. B. 972. C. 991. A.
 Franciscus Gambacurta Dominus Pisarum & Lucæ. 342. E.
 Seditione excitata in Carolum IV. Augustum. securi percussus. 343. B.
 Franciscus senior Carrariensis Patavii Dominus, ejus bellum cum Foro-Julianis. 61. C. & sequ.
 Jacobi Carrariensis filius. 180. C.
 Princeps Patavii renuntiatur. 181. C.
 Dux fœderati exercitus. 182. E.
 Jacobinum patrum de Principatu dejicit. 184. C. Ma-

Magnificum ejus funus a Vergerio descriptum. 189. A. & sequ.
Oratio in ejus funere habita. 194. B.
Ejus virtutes, & præclara gesta. 197. A. 208. A.
Zabarella Oratio in ejus funere. 243. E. & sequ. 542. B.
Ejus bella cum Antonio Scaligero. 549. A.
Indictum ei bellum à Jo. Galeatio Vicecomite. 550. C. 804. B.
A quo dominatione exiit. 551. A.
Tarvisio potitus. 768. B. & E. 777. D.
Antonium Scaligerum bis in prælio frangit. 779. C. 1131. B.
In carcere diem suum obit. 552. E. 805. B. 814. B. 820. D.
Franciscus junior de Carraria magnificum Francisco patri funus instruit. 192. A. & sequ.
Ad eum Oratio Vergerii. 204. A.
Patavium ab eo receptum. 205. C. & sequ.
Fama illius ubique vulgata. 211. A.
Imperator exercitus contra Johannem Galeatium Vicecomitem. 221. D.
Cujus ditionem invadens quid egerit. 224. B.
Ad eum Epistola Vergerii. 228. E.
Patavium recipit. 552. E. 814. A.
Bellum infert Jo. Galeatio Vicecomiti. 553. B.
Ejus filii in prælio capti. 835. E. 857. A. 934. B. 938. A. 1143. D.
Veronam eripit Vicecomitibus. 952. C.
A Venetis capto Patavio Venetias captivus ducitur. 981. A. 1137. D.
Veronâ potitur. 1180. D.
Ejus postrema fata. 1186. E. & sequ.
Franciscus Tertius Carrariensis. 242. A.
Franciscus Comes de Urbino. 328. C.
Franciscus de Ordeassis Forum-Livii recipit. 281. B. 387. A.
Franciscus Scotus dominus Placentiæ. 496. C. & sequ.
Francisci Sfortiæ, postea Ducis Mediolani, natiuitas. 834. E.
Franciscus Foscarini Dux Venetiarum, ejus pacta cum Ludovico Patriarcha Aquilejensi. 93. C.
Inter eum & Franciscum Sfortiam Ducem Mediolani capitula pacis. 1009. A.
Fregnarius Scaliger Veronam Cani surripit. 182. C. 419. A.
Friderici I. Augusti gesta in Italia. 453. A.
Mediolanum excidio delet. 454. A.
Fugatus à Lombardis. 455. B.
Pax Constantiæ ab eo stabilita. Ibid. D.
Ejus mors. 456. E.
Friderici II. Roman. Regis Diploma datum Wolchero Patriarchæ Aquilejensi. 101. B.
Alterum ejus Diploma Bertholdo Patriarchæ. 102. E.
Item aliud eidem. 103. D.
Varia illius gesta. 257. A.
Illius bella cum Pastoribus Ecclesiæ. 530. A.
Contra eum fœderati Mediolanenses, alique populi. 643. A.
Quibus bellum infert. 644. C.
Eorumque exercitum profligat. 646. A.
Agrum illorum ingressus reprimatur. 648. B.
Petrus de Vincis oculis privat. 649. A.
Ravennam ac Faventiam sibi subdit. 650. E.
In Concilio Lugdunensi depositus. 652. B.
Ab obsidione Parmæ pulsus. 654. A.
A Ticinensibus susceptus. 458. B.
Filiam Johannis Regis Hierusalem ducit. 459. B.
Anathemate liberatus. 460. D.
Brixiam obsidet. 463. C.
 Tom. XVI.

Ab obsidione Parmæ pulsus. 464. D.
Finem vivendi facit. 258. B. 466. A. 655. A.
Fridericus III. Siciliæ Rex, & Dux Suaviæ. 476. C.
Fridericus Austriæ Dux Patavii dominus. 128. D. 136. E.
Fridericus Austriæ Dux electus Romanorum Rex. 278. E.
Dejectus à Ludovico Bavaro. 279. A. 695. B.
Fridericus Petri Aragonensis filius, Siciliæ Rex. 533. A. 684. B. 687. D. & sequ.
Fridericus Malaspina Marchio. 471. A. 472. E.
Fridericus Comes Montis Feretri. 274. A. 278. B.

G

G *Abriel Adurnus Dux Genuensium.* 1071. D.
Gabriel M. Vicecomes dominus Pisarum. 839. A. 1176. C.
Sævit in cives. 1179. C.
Se Regi Franciæ subdit. 1180. A.
A Pisanis abiectus. 1185. D. & sequ.
Securi percussus. 1193. C.
Galeatii I. Vicecomitis gesta. 269. B. & sequ.
Mediolanum tuetur. 305. C.
Contra Philippum Valesium viriliter exercitum ducit. 307. B.
Eum recedere cogit. 308. D.
Ludovicum Bavarum in Italiam advocat. 310. D.
Ejus similtas cum Cane Scaligero. 312. A.
Beatricem Estensem uxorem ducit. 313. B.
Placentiâ potitur. Ibid. 489. B. & E. 697. D.
Philippum Valesium in Galliam redire cogit. 492. D.
Cremonam expugnat & capit. 493.
Surrepta ei Placentia. Ibid. C.
Beatricem Estensem ducit. 687. A.
Bergomo potitur. Ibid. C.
Patri in dominatione succedit. 700. A.
E qua deturbatus fugit, sed rursus dominatur. Ibid. C.
Ejus bella varia contra copias Pontificias. 701. C. & sequ.
Modiciam recipit. 703. B.
Captus à Ludovico Bavaro. 495. C. 704. B.
Ejus obitus. Ibid. D.
Galeatii II. Vicecomes Stephani filius exulare cogitur. 317. C.
A Johanne Vicecomite patruo revocatur in patriam. 324. D.
Bononiæ possessionem capit pro ipso patruo. 325. D.
Seditio Bononiensium contra ipsum. 326. B.
Odium concipit contra Johannem de Olegio. 329. A.
Johannis patruus successor in portione ditionis. 336. D.
Quæ Civitates ei subiectæ. 337. B.
Quæ ex hereditate Matthæi fratris. 342. D.
Vicarius Imperialis Mediolani. 343. E. 499. E.
Bellum ei inlatum à Marchione Montisferrati. 334. A.
Erepta Civitas Astensis. 345. A.
Genuenses ab eo deficiunt. 346. C. 502. E.
Novaria ab ejus dominatione subtrahitur. 349. B. & sequ.
Novariam & Albam recipit. 367. D.
Ticinesi Urbi bellum infert. 374. D. 730. A.
Quam ad deditioem cogit. 378. C.
Et arcibus variis munit. 379. C.
Contra Societatem Anglicorum copias cogit. 380. D.
Quæ illius potentia, & proles. 402. C.
 Oooo Ejus

- Ejus mores. 403. A. & sequ.
 Johanni Galeatio filio conjungit filiam Regis
 Franciæ. 405. B.
 Crudelis illius lex contra proditores. 410. D.
 Pax inter eum, & Marchionem Montisferrati.
 414. E.
 Bellum ei inlatum à Marchione Montisferrati.
 500. D.
 Ejus bellum contra Ticinenses. 501. A.
 Ticinum sibi subdit. 504. E.
 Violantem filiam Leonello Angliæ Regis filio
 jungit. 510. A. 738. B. 1051. A. & sequ.
 Ejus bellum rursus cum Marchione Montisfer-
 rati. 511. A. & sequ.
 Vercellas unâ cum aliis Terris recipit. 524. A.
 Pax inter eum, & Pastores Ecclesiæ. 527. A.
 Filia ejus nupta Marchioni Montisferrati. 541.
 B. 543. C.
 A Johanne patruo Mediolanum revocatus. 721.
 B.
 Dominus Mediolani, at aliarum Civitatum.
 723. B. & E.
 Morte Matthæi fratris aucta ejus potentia.
 724. E.
 Varia ejus bella. 726. A. & sequ.
 Plura illius acta. 731. E. & sequ. 733. B.
 735. C.
 Violantem filiam Leonello Anglo magnificè jun-
 git. 738. B.
 Pax inter eum, & Urbanum V. Papam. 741.
 D.
 Astensem Civitatem obsidet. 746. C. 751. E.
 Vercellæ ei surreptæ. 514. E. 752. A. 1106. D.
 Ejus pax cum Ecclesia. 761. D.
 Vercellas recuperat. 763. E.
 Tum Astensem Urbem. 767. C.
 Naturæ debitum solvit. 769. C.
 Galeottus de Petramala Cardinalis. 1130. B.
 Galeottus de Malatestis, ejus judicium de copiarum
 numero in exercitibus. 222. B.
 Arimini dominus. 272. D. & sequ. 281. C.
 Ductor exercitus Florentinorum. 1078. E. &
 sequ.
 Ejus obitus. 779. A.
 Gambacurtæ Pisis dominantes. 342. E.
 A Carolo IV. Augusto securi percussi. 343. C.
 724. E. & sequ.
 Gentilis de Fulgineo Medicus eximius. 168. B.
 Genuæ pertinax obsidio facta per Gibellinos. 309.
 C.
 Inde pulsi Guelphi. 310. A.
 Obsessa à Luchino Vicecomite. 320. B. 491. E.
 Roberto Regi se tradit. 492. B.
 Tum Johanni Vicecomiti. 499. B.
 In libertatem se asserit. 502. E. 608. C.
 Genuenses à Venetis & Aragonensibus fracti.
 335. A.
 Se Johanni Vicecomiti Archiepiscopo Mediolani
 subdunt. Ibid. D.
 Vicecomitum jugum excutiant. 346. C.
 Gibellinam factionem amplexi. 478. B.
 Eorum victoria de Pisanis. 482. D.
 A Vicecomitibus obsessa Civitas. 697. B.
 Se tradunt Regi Franciæ. 1162. B. 1166. C.
 & sequ. 1179. E.
 Ab eo deficiunt. 1196. B.
 Populi factiones, & Urbis acerrima obsidio, ac
 defensio. 269. B. 280. A.
 Eorum prælia cum Venetis. 277. B. 287. B.
 Fracti à Turcis. 283. E.
 Venetorum victores. 288. E.
 Bellum cum Venetis ad Clugiam. 542. A.
 Illorum victoria de Pisanis. 679. A.
 De Venetis. 684. A.
- Simoninum Buccanigram Ducem sibi constitutum.
 716. B.
 A Vicecomitibus deficiunt. 727. B.
 Cum Venetis ad Fossam Clodiam pugnant. 768.
 B. & sequ.
 Bellum civile. 820. D.
 Bella cum Venetis. 1114. D. & sequ. 1145. B.
 1150. D. & sequ. 1154. C. & E.
 Gerardus Patriarcha Aquilejen. 13. A.
 Gerardus Episcopus Potentinus. 452. B.
 Geroldus, seu Gerardus, Patriarcha Aquilejensis
 41. A.
 Gibellinorum & Guelphorum nomina. 299. D.
 Eorum dissidia. 302. C. & sequ.
 Gibellinorum Bergomensium bella cum Guelphis.
 Vide Chronicon integrum Castelli. 845. A.
 & sequ.
 Gibertus de Corrigio è dominatione Parmæ de-
 ctus. 486. D. 492. C.
 Gonzaga Principes, eorum origo & series. 602. E.
 & sequ. 607. E. & sequ. 610. C.
 Gotius de Arimino S. R. E. Cardinalis. 251.
 Quæ illi patria. 252.
 Gotfredus Patriarcha Aquilejen. 13. B. 42. A.
 Henrici V. Augusti Diploma ei datum. 98. B.
 Gothofredus Episcopus Placentinus. 449. E.
 Gotpoldus Patriarcha Aquilejen. 12. C. 39. A.
 Gregorii IX. Papæ gesta contra Fridericum II.
 Augustum. 257. C.
 Gregorius X. Papa Placentinus. 478. B.
 Placentiam profectus. 479. E.
 Ejus obitus Aretii. 480. B.
 Gregorius XI. Papa electus. 511. A. 1091. B.
 1093. E.
 Ab eo deficiunt multe Urbes. 520. E. 1095. C.
 Britannorum Societatem in Italiam mittit. 526.
 D.
 Quam ad hunc finem in Italiam advocaverat. 761.
 E.
 In Florentinos processum instruit. 1096. E. &
 sequ.
 In Italiam venit. 1100. E. & sequ.
 Ejus obitus. 537. D. 745. D. 759. A. 764. A.
 1104. D.
 Gregorius XII. Papa electus. 1189. C. & sequ.
 Cardinales ab eo creati. 1192. B.
 Concilium Pisanum contra eum celebratur. 1193.
 A.
 In quo deponitur. 1195. C.
 Gregorius de Montelongo Patriarcha Aquilejen-
 sis. 14. D. 46. A.
 Legatus Apostolicæ Sedis. 647. E. & sequ.
 Ferrariam ad deditionem cogit. 650. D. 651.
 D.
 Parmam obsidione liberat. 654. C. 656. E.
 Grisogonus Episcopus Aquilejensis. 7. A. 25. D.
 Guarnerius Dux Theutonicus Apuliam vastat. 325.
 E.
 Guelphorum & Gibellinorum nomina. 299. D.
 Eorum dissidia. 302. C. & sequ.
 Guelphorum Bergomensium cum Gibellinis infan-
 da bella. Vide Chronicon integrum Castelli.
 845. A. & sequ.
 Guido de la Turre Dominus Mediolani. 300. A.
 Matthæum Vicecomitem è regimine Urbis ex-
 turbat. 302. B. 303. C.
 Exturbatus & ipse è Mediolano. 304. D.
 Se ei subdunt Placentini. 486. C.
 Qui mox ab eo deficiunt. 487. A.
 Ejus nativitas. 662. A.
 Uxorem ducit. 675. C.
 In prælio captus. 676. B.
 E carcere evadit. 678. E.
 Mediolanum regreditur. 688. D.

Domitius Urbis electus. 690. A.
Placentia potitur. 691. A.
Ab Henrico VII. Augusto dejectus. 693. A.
Guido Comes Montis Feretri debellatus à Malatesta Arimini Domino. 271. D.
Ejus varia fortuna. 273. D. 276. B.
Guilielmus de Novelleto Cardinalis Legatus. 1093. E.
Guilielmus de Posterla electus Archiepiscopus Mediolanensis. 397. A. 731. E.
Ejus obitus. 742. C.
Guilielmus de Rozolo Archiep. Mediolan. 642. A.
Guilielmus Marchio Montisferrati. 429. B.
Insensus Turrianis Dominis Mediolani. 671. D. 672. B. 675. A.
Mediolano dominatur. 481. B. 676. D. 678. A. & D.
Se ei tradunt Ticinenses. 681. E.
Miserrime in carcere Alexandrino perit. 430. B. 483. D. 682. B. & E.
Guilielmus Harmonia Comes à Patavinis magnifice exceptus. 168. C.
Guilielmus Scaliger Veronā potitus. 952. C.
Ab ea excidit. 1180. D.
Guilielmus Marchio Cavalcabos. 692. E.
Guilielmus Cornusius Historicus Patavinus. 114. A.

H

H *Adrianus Episcopus Polensis*. 9. B.
Heberardus Patriarcha Aquilejensis. 12. B. 39. A.
Helias Patriarcha Aquilejensis. 8. D. 29. E.
Hengelfredus Patriarcha Aquilejensis. 11. C. 34. D.
Henrici V. Augusti Diploma Godefrido Aquilejensi Patriarchae traditum. 98. B.
Henricus VI. Rex Constantiam Siculam uxorem ducit. 456. B.
Ejus postrema dies. 457. A.
Henrici VII. inter Reges acta in Italia. 277. C.
Exules in varias Urbes reducit. 304. A.
Ejus gesta in Italia. 487. C. & sequ.
Imperator electus. 650. C.
Acta ab eo in Italia. 691. A. & sequ.
Ejus coronatio Romana. 303. C. 693. C.
Ejus mors è veneno. 278. A. & D. 310. C. 489. E. 694. B.
Henricus Friderici II. filius à patre in carcerem trusus. 644. A.
Henricus Patriarcha Aquilejensis. 12. E. 39. A.
Henricus de Septara Archiepiscopus Mediolanensis. 642. A.
Henricus Austriacus Carinthiae Dux. 129. C. 144. E.
Henricus Comes Goritiae. 51. B. 128. C.
Hentimarus Patriarcha Aquilejensis. 33. B.
Hermagoras Episcopus Aquilejensis. 6. A. 25. B. & C.
Hermolaus Barbarus Patriarcha Aquilejensis. 67. B.
Hilarius Episcopus Aquilejensis. 6. C. 25. C.
Horatius Episcopus Vicentinus. 9. B.
Hugo Episcopus Placentinus. 487. A.
Hungarorum Societas in Italiam accita. 391. B.
Hungarorum praelium cum Turcis. 826. C.

I

I *Acobi Aragoniae Regis gesta*. 684. B.
Jacobinus de Carraria Patavii Princeps. 181. D.
A Francisco seniore de Carraria custodia traditus è Principatu cadit. 184. C.
Jacobus de Castro-Arquato Cardinalis Portuensis. 468. D.

Jacobus Cardinalis Praenestinus. 643. A. 647. E. 650. D.
Jacobus de Pecoraria Cardinalis. 462. E. 464. B.
Jacobus Aragonum & Siciliae Rex. 531. D. & sequ.
Jacobus Comes Sabaudiae. 509. A. 608. E.
Jacobus senior de Carraria. 117. C.
Patavium ab Eccelini tyrannide liberandum curat. 118. B.
Ab eo captus, ac relegatus. 119. A.
Securi tandem percussus. 121. A.
Jacobus Grandis de Carraria primus Patavii Princeps. 121. E.
Quae ejus antea potentia & auctoritas. 122. A.
Captus à Cane Scaligero ad Vicentiam. 123. E.
Pacem statuit inter Scaligerum & Patavinos. 124. B. & sequ.
Princeps Patavii electus. 126. C.
Civitatem Friderico Austriaco tradit. 128. D.
Naturae concedit. 131. C.
Jacobus minor Carrariensis Marsiliatum Principem Patavii obtruncat. 175. A.
Tam ipse Principatum arripit. 176. A.
Venetis favet. 177. B.
Ejus magnificentia. 179. A.
Interfectus à Guilielmo Carrariense. 180. B.
Jacobus Francisci junioris Carrariensis filius. 242. A.
Jacobus de Pepulis dominus Bononiae. 325. C.
Spoliatus bonis à Johanne de Olegio. 328. E.
Jacobus de Appiano dominus Pisarum. 555. E. 820. B. 860. E. 915. D.
Cancellarius Petri Gambacurtae. 1149. B.
Quo obtruncato dominationem Pisarum arripit. 1152. B. & sequ. 1157. C. 1159. A.
Conjuratorem contra se factam comprimit. 1165. C.
E vivis abit. 1166. B.
Jacobus Comes de Armignacca conductus à Florentinis. 1144. E.
In praelio cadit. 1146. D. Vide Arminiaci.
Jacobus Buffolarius Ord. S. Augustini egregius concionator Ticini. 374. C.
Populo ad tuendam Urbem animos addit. 375. C.
Nobiles de Beccaria cogit recedere ab Urbe, ac in eos furit. 376. B.
A populo sua praedicatione aurum emungit. 377. B.
In carcerem truditur. 379. C. 729. B. & sequ.
Januarius Episcopus Aquilejensis. 7. C. 27. D.
Innocentii IV. Papae gesta contra Fridericum II. Augustum. 257. E.
Ejus electio. 645. C.
Fridericum II. Aug. anathemate ferit. 647. D.
Lugdunum pergit. 651. D.
Fridericum in Concilio deponit. 652. B.
Mediolanum profectus. 655. E.
Ejus postrema dies. 658. A.
Innocentii VI. electio & mores. 376. D.
Illius mors. 1069. A.
Innocentii VII. Papae electio. 1182. B.
Populi Romani seditione abjectus. 1184. A. & sequ.
Romam recipit. 1187. C.
Ejus postrema dies. 1189. C.
Johanna Regina Apuliae Andream maritum è medio tollit. 284. B.
Fugata in Provinciam se recipit. 285. C. 533. D. 539. C. 763. E. 770. A.
Regno & vita spoliatur à Carolo de la Pace. 775. A. & E. 821. B. 1119. B.
Johannes XXII. Papa, ejus origo. 306. E.
In Vicecomites exercitum mittit. 307. A.
Alii illius conatus in Gibellinos. 309. A. 311. B. 316. C.

Illius

1225
Illius diræ in Ludovicum Bavarum. 695. C.
 696. C.
Ejus bella contra Vicecomites. 697. D. & sequ.
 699. B. & sequ.
Acta contra eum à Ludovico Bavaro. 704. E.
 & sequ.
Reconciliati cum ipso Mediolanenses. 706. E.
 & sequ.
Naturæ debitum solvit. 708. D.
Johannes Rex Franciæ. 1065. B. 1070. B. 1072. E.
Postrema ejus dies. 1082. B.
Johannes Rex Bohemiæ. 151. B. & E. 278. C.
In prælio inter Gallos & Anglos cadit. 283. B.
Ejus gesta in Italia. 313. D. 495. E. & sequ.
 706. B. & sequ.
Johannes I. Patriarcha Aquilejensis. 9. B. 30. B.
Johannes II. Patriarcha Aquilejensis. 9. C. 30. D.
Johannes III. Patriarcha Aquilejensis. 11. D. 35. E.
Johannes IV. Marchio Moraviæ Patriarcha Aquilejensis. 63. A. 84. A.
Johannes Albergottus Episcopus Aretinus. 1094. B. 1103. B.
Johannes Vicecomes Archiepiscopus Mediolanensis. 182. E.
Ejus gesta. 268. B. 269. B.
Bononiæ dominus. 282. B. 288. B.
Genuâ & Bononiâ potitus. 499. A.
Matthæi Magni filius. 305. C. 314. B.
Novariensis Episcopus, & dominus Mediolani. 316. D.
Johannem de Olegio honoribus auget. 321. E. & sequ.
Ejus acta in juventute. 323. B.
Renuntiatus dominus Novariæ, & Archiepiscopus Mediolanensis. 324.
Lu bino sublato, nepotes in patriam revocat. Ibid. E.
Bononiam à Populis emit. 325. D.
Bellum Florentinis infelicitèr infert. 327. A. & sequ.
Mutineses affligit. 332. C. & sequ.
Fœderati contra eum multi Principes. 333. C.
Genua ei tradita. 335. D.
Ejus opera varia. 334. E. 336. A.
Veronam tentat. 419. C.
Captus à Ludovico Bavaro. 704. B.
Cardinalis ab Antipapa creatus. 705. A.
Tum Episcopus Novariensis. 707. A.
Ejus acta varia. Ibid. C.
Dominus Mediolani. 714. D.
Nepotes in patriam revocat. 721. B.
Bononia potitur. Ibid. D.
Bello Tusciam vexat. 722. B.
Vivendi finem facit. 334. A. 499. D. 722. B.
Johannes Vicecomes Bernabovis filius, ei tradita investitura Brixie. 963. E. 965. A. 970. B.
Bergomo potitur. 971. D.
Inde pulsus. 975. A. C. & sequ.
Eam Urbem recipit. 1002. B. & sequ.
Johannes Galeatius Vicecomes ejus nativitas. 723. C.
Et potentia. 221. A. 228. A.
Galeatii II. filius. 402. D.
Uxorem ducit filiam Regis Franciæ. 405. B. 505. E.
Ex iis nuptiis qui filii nati. 512. D.
Qui omnes perierunt. 513. A.
Fractus ejus exercitus à Johanne Aucud. 518. B. 522. B.
Valentinam filiam fratri Regis Franciæ matrimonio jungit. 539. D. 548. B.
Regis Siciliæ filiam uxorem frustra petit. 543. B.
Bernabovem patrum carceri tradit. Ibid. E.

E X 1226
Ejus concordia cum Urbano VI. Papa. 547. A.
Veronam sibi subicit. 549. B. 730. D.
Veronâ & Vicentiâ potitus. 549. A.
Francisco seniori Carrariensi bellum indicit. 550. C.
Patavium sibi subdit. 551. A.
Tum ei erepta eadem Civitas. 552. E.
Bellum ei inlatum à Principibus fœderatis. 553. B.
Comitem de Armignacca profligat. 554. C.
Dux Mediolani creatus. 557. C.
Pisæ ei traditæ. 558. D.
Tum Senæ ac Perusium. 560. A. & D.
Finem vivendi facit. Ibid. E.
Johannes Galeatius Vicecomes patri succedit. 1106. D.
Contra Societates prædonum fœdera init. 1129. A. & E.
Veronâ potitur. 1134. E.
Deinde Patavio. 1137. D.
Ejus bella cum Florentinis. 1141. E. & sequ.
Ei ereptum Patavium. 1143. E.
Senenses se illi tradunt. 1145. A. 1167. E.
Ejus victoria de Comite Arminiaci. 1146. C.
Pax inter eum & Florentinos. 1150. A.
Rursus bellum. 1163. A.
Fractus ejus exercitus. 1164. D.
Pisæ potitur. 1166. E.
Se ei tradunt Perusini. 1169. B.
Contra eum Robertus Imperator. 1173. C. & sequ.
Bononiam suæ ditioni addit. 1175. E.
Ejus uxor Isabellis, & filii fato functi. 748. C. & sequ.
Bis fractus in prælio à Johanne Aucuto. 754. B. & sequ.
Filia Regis Siciliæ ei obligata, ac erepta. 769. B.
Antonio Scaligero bellum indicit. 779. D.
Bernabovem patrum in vincula conjicit. 784. B. 853. C. 1108. A.
Cunctas ejus Urbes sibi subicit. 785. A. & sequ.
Ejus literæ ad Florentinos. 786. C.
Contra Bernabovem processum instituit. 788. A.
Investitura ei data à Wenceslao Rom. Rege. Ibid. D.
Veronam ac Vicentiam ditioni suæ adjungit. 803. C.
Bellum Francisco Carrariensi infert. 804. B.
Patavio potitur. 805. B. 857. A.
Bellum illius contra Bononienses & Florentinos. 813. E.
Valentinam filiam Duci Tironensi jungit. 803. B. 806. & sequ.
Ejus literæ contra Florentinos. 815. B.
Qui contra eum Comitem Arminiaci suscitant. 818. A. 858. D.
Dux Mediolani creatur. 821. C. & sequ. 1159. E.
Investituræ ei datæ à Wenceslao Romanorum Rege. 824. A. 827. A. 890. C.
Bellum infert Mantuanis. 830. D.
Senensi Urbe potitur. 833. B. 921. D.
Bellum ei inlatum à Roberto Roman. Rege. 834. A. 927. A.
Debellatus ejus exercitus à Bononiensibus. Ibid. E.
Pisæ emit. 820. C. 832. B. 915. D.
Perusini se ei tradunt. 922. B.
Bononiâ potitus. 930. A. & sequ.
Moritur. 838. D. 1176. B.
Litteræ de ejus morte. 931. C.
Funeris eidem celebrati descriptio. 933. C. 1021. 1025. A.
Ei positum Epitaphium. 1037. A.
Oratio in ejus funere habita. 1038. D. Johan-

- Johannes Vicecomes de Olegio Bononiam sibi usurpat.* 321. A.
Capitaneus Bononiæ pro Johanne Vicecomite. 326. C.
Exercitum in Tusciam ducit. 327. B.
Inglorius redit. 328. D.
In odium Galeatii Vicecomitis incurrit. 329. A.
In Bononienses sevit. 334. B.
Ad eum syndicandum missus Officialis à Mattheo Vicecomite. 338. D.
Dominationem Bononiæ arripit. 340. B. 500. C.
Cujus se Conservatorem dicit. 341. A.
Fœdera cum finitimis init. 342. C.
Contra Vicecomites. 346. E.
Pacem cum Bernabovæ statuit. 358. A. 385. D.
Securi percutit Henricum Castrucci filium & alios. 386. A.
Ejus victoria de exercitu Bernabovæ. 388. A.
De Bononia Pontifici tradenda agit. 389. E.
Eâ dimissâ Firmo dominatur. 390. D. 730. E. & sequ.
Johannis Mariæ Vicecomitis nativitas. 551. B. 804. B.
Jo. Galeatio patri succedit. 838. E. 856. E. 1176. C.
Ejus literæ de morte patris. 931.
Pax inter eum & Franciscum Carrariensem. 934. B.
Et Romanum Pontificem. 942. D.
Placentiam recipit. 955. C.
Laudem obsidet. 989. A. & sequ. 996. E. & sequ.
Johannes I. Marchio Montisferrati. 316. B.
Astensi Urbe potitus. 319. A. & E. & sequ.
Iram Luchini Vicecomitis vitat. 319. E. & sequ.
Novariam sibi subdit. 336. C.
Bellum indicit Galeatio II. Vicecomiti. 343. E.
Astensem Civitatem ei eripit. 345. A.
Et Albam. Ibid. E.
Deinde Novariam. 349. C. & sequ.
Acriter bellum in Vicecomites continuat. 354. C.
Ejus avaritia. 357. C.
Novarienses tyrannicè regit. 364. B.
Novariam Galeatio Vicecomiti restituit. 367. D.
Societatem Anglicorum conducit. 369. E.
Ei traditum Ticinum. 372. D. 375. D.
Ejus crudelitas. 397. C.
Et luxuria. 398. C.
Terribilis populo Mediolanensi. 401. C. 414. E.
Ejus mores & gesta. 421. E. & sequ. 434. C. & sequ.
Caluxenum expugnat. 435. C. & sequ. 439. B. 492. C. 500. D.
Ejus bella varia. 502. B. & sequ. 685. B.
Urbes aliquot se ei tradunt. 686. B.
Johannes II. Marchio Montisferrati Astensi Urbe potitus. 718. E.
Ejus acta varia. 725. A. & E.
Bellum ei inlatum à Galeatio Vicecomite. 742. E.
Ejus obitus. 745. A.
Johannes Bentivolus dominus Bononiæ. 1171. E. & sequ. 1174. C. & E.
Miserrimè interfectus. 1175. E.
Johannes de Pepulis dominus Bononiæ eam Johanni Vicecomiti vendit. 325. C.
Carus Vicecomitibus. 326. C. 403. C. 408. E. 505. C.
Johannes de Agnello dominationem Pisarum arripit. 1080. A.
Aqua dejicitur. 1083. D.
Ejus obitus. 1084. A. 1087. E.
Johannes Gambacurta dominus Pisarum. 1185. D. 1188. D.
Tom. XVI.
- Johannes de Vignate Laudensem Urbem usurpat.* 955. C.
Acta illius bellica. 956. B. & sequ. 961. C.
A Duce Mediolani obsessus in ea Urbe. 989. A. 990. D. 1177. D.
Johannes de Riperia Marchio Anconitanus. 430. C.
Johannes Auchud celeberrimus exercituum ductor. 221. E. 223. D.
Stipendiis Galeatii Vicecomitis recedit. 514. A.
Cui bellum infert. 515. D.
Copias Bernabovæ Vicecomitis frangit. 516. B.
Et Johannis Galeatii Vicecomitis. 518. B. 554. B.
Ductor Societatis Anglicorum. 749. E. 753. A. 1076. A. 1078. D.
Vicecomitum copias debellat. 754. B. & sequ. 756. E.
Faventiam & Casenam depopulatur. 762. B.
Bernabovi Vicecomiti militat. 763. B. & E. 1086. E.
Contra Jo. Galeatium Vicecomitem exercitum ducit. 817. D.
Florentinos frangit. 1087. B.
Legato Pontificio militat. 1093. E. & sequ.
Faventiam depopulatur. 1097. B. 1100. A. & sequ. 1157. A.
Ejus postrema dies. 821. B. 857. E.
Johannes de Malatestis ductor exercitus Florentinorum. 1086. C. & sequ.
Johannes de Mussis Auctor Chronici Placentini heic editi. 441. & sequ.
Professione Gibellinus. 443.
Johannes de Ravenna Historicus. 115. C.
Isabellis Regis Franciæ filia, nupta Johanni Galeatio Vicecomiti. 506. A. 730. D.
E vivis rapta, ejus virtutes. 512. C. 748. C.
Italica Historiæ Breviarium ab Anonymo confectum, atque heic editum. 249.
Italici gloriam rei Militaris, & Literarum restaurant. 1168. A. & E.
Italicorum veterum mores. 259. A.
Civitatum & Principum dissidia. 261. B.
Junior Veronen. Episcopus. 9. B.
Justinopolitanæ Civitatis origo. 240. A.

L

- Adislaus Apuliæ Rex.* 1130. C.
Ejus acta varia. 1191. A.
Dominationem Romanæ Urbis arripit. Ibid. E. 1192. C.
A Gregorio XII. Papa ditiones multarum Urbium ei concessæ. 1193. E.
Senas invadit. 1194. A.
Cortonâ potitur. 1195. A.
Ei Roma erepta. 1197. B.
De pace cum Florentinis agit. 1198. A.
Neapoli pulsus. 1133. C.
Frustra eam Urbem tentat. 1139.
Regiam coronam accipit. 1142. E.
Ejus victoriæ. 1150. E. 1157. E. 1167. C. 1177. E.
Ejus acta Romæ. 1182. D. 1185. C.
Landus Comes Theutonicus dux Societatis prædonum. 332. B.
Contra Vicecomites conductus à Fœderatis. 333. D. 346. E.
Invadit eorum ditionem. 347. B.
Acta illic ab eo. 352. B.
Fractus à Vicecomitum copiis. 353. E.
Ejus victoria de exercitu Bernabovæ Vicecomitis. 357. A. 502. A. 1071. D.
Galeatio Vicecomiti militat. 257. C. 380. D.

Pppp

Acta

Acta ab eo contra Astenses. 404. D.
Contra Societatem Anglorum. 408. E. & sequ.
 412. B.
In praelio cadit. 413. B.
Ejus acta varia. 502. & sequ. 504. C. 507. E.
 726. B. & sequ.
Laufrancus Mediolanensis, Episcopus Bergomensis.
 850. D.
Lantgravius Thuringiae electus Imperator. 653.
 D.
Ejus obitus. 654. A.
Laudenses debellati à Napo Turriano. 671. B.
Cassano Turriano se tradunt. 676. C.
A Mediolanensibus profligati. 678. B.
Turrianos recipiunt. 684. E.
Laurentius Bellunen. Episcopus. 9. B.
Leo Patriarcha Aquilejensis. 11. A. 34. A.
Leo de Perego Archiep. Mediolanen. 649. A. &
 sequ. 636. D. & sequ. 658. C. & sequ.
Leonardus Cardinalis & Episcop. Albanen. 692. C.
Leonardus Aretinus Historicus quando natus.
 1087. C.
Leonellus Dux Clarentiae filius Regis Angliae.
 510. A.
Uxorem ducit Violantem Vicecomitem. 738. B.
Magnifica dona & convivium in hisce nuptiis.
 739. B. 1051. A. & sequ.
Immatura morte raptus. 740. C.
Leopoldus Dux Austriae Viridem Vicecomitem du-
cit. 736. B. 1130. A.
Locustarum & murium flagellum Placentiae. 510.
 B. 742. B.
Lodrixii Vicecomitis bellum cum Azone Vicecomi-
te. 314. C. 712. E. & sequ.
Manus infelicitate conserit. 315. B.
Ejus obitus. 402. A.
Lombardiae descriptio. 298. B.
Quot in ea Civitates. 299. A.
Lotharius Lotharingiae Rex sepultus Placentiae.
 449. E.
Luca à Florentinis obfessa. 152. E.
Pisanis deditionem facit. 167. B.
Ejus urbis domini. 608. D.
Lucenses libertatem recipiunt. 1089. C.
Motus inter eos. 1150. E. 1169. D.
Eis dominatur Paulus Guinigijs. 1170. C.
Luchinus Vicecomes Mediolani dominus insensus
Scaligeris. 167. A. 498. C.
Uxorem ducit. 696. C.
Dominus Civitatis Ticinensis. 697. E.
Capitaneus foederatorum contra Scaligeros. 711.
 E.
Contra eum conjuratio. 735. C.
Ejus acta varia. 322. B. 719. C. & sequ.
Ejus uxor Venetias magnifice profecta. 179. A.
Pisanis subsidia mittit. 418. B.
Varia illius acta. 269. B. & sequ.
Matthaei filius. 307. C.
Quae ejus fortuna in praelio cum Lodrixio Vi-
cecomite. 315. A. 713. B.
Azoni in dominatione Mediolani succedit. 316.
 D. 714. D.
Quales ejus mores. 317. A.
Farmà, aliisque Civitatibus potitur. 318. D.
Contra Marchionem Montisferrati multa moli-
tur. 319. E.
Genuam obsidet. 320. B.
Ejus potentia & mors. 321. B. & D. 499. A.
 694. D.
Lucius Comes Teutonicus ductor Societatis militum
praedonum. 745. C. 1087. D. & sequ. 1091.
 B. 1102. E. & sequ.
Luchinus de Verme ductor exercitus Johannis Vi-
cecomitis. 329. C.

Ludovici Sancti Regis Franciae gesta in Orientis.
 671. E. 673. C.
Ludovicus Bavariae Dux electus Romanorum Rex.
 278. E. 695. B.
Ejus gesta in Italia. 279. A. 286. E. & sequ.
Accitus in Italiam à Gibellinis. 310. G.
Antipapa ab eo constitutus. 311. B.
Varia illius gesta in Italia. 495. B.
In eum anathema Johannis XXII. Papa. 701. A.
Italicis Coronis redimitur. 704.
Mediolanum ab eo deficit. 705. B.
Ludovicus Hungariae Rex Regno Apuliae potitus.
 285. B.
Ejus obitus. 770. E.
Ludovicus Rex Apuliae, ejus obitus & vitia.
 1066. B.
Ludovicus Andegavensis Dux immensi exercitu in
Italiam descendit. 775. D. & sequ.
Immatura morte raptus. 778. A. 821. B. 851.
 E. 1125. A. & sequ.
Ludovicus junior Dux Andegavensis, Neapolim
recipit. 1133. C. 1136. A.
Illuc profectus à civibus excipitur. 1144. B.
Infelicia ejus acta. 1167. C.
Ab Alexandro V. Papa Rex Siciliae constitui-
tur. 1195. D.
Viterbium ac alia loca eripit Ladislao Regi.
 1196. C.
Deinde Romam. 1197. A.
Ludovicus Turonensis Dux, maritus Valentinae
Vicecomitis. 803. B. 806. B. & sequ.
Ludovicus Thech Patriarcha Aquilejensis. 65. C.
 85. A.
Ejus pacta cum Venetis. 91. A.
Ludovicus Turrianus Patriarcha Aquilejensis.
 57. A. & sequ. 82. C.
Ludovicus Comes Sabaudiae. 705. D. & sequ.
Ludovicus de Gonzaga Mantuae dominus. 149. A.
 151. B.
Ejus mors. 776. E.
Ludovicus de Gonzaga Marchio Mantuae. 1012. E.
Lupus Patriarcha Aquilejensis. 10. D. 33. B.
Lupus II. Patriarcha Aquilejensis. 11. B.

M

Macedonius Episcopus Aquilejensis. 8. B.
 29. A.
Maseus Vicecomes dominus Mediolani. 168. E.
Ejus gesta varia. 269. A. 280. A.
Magni titulus ei datus. 294.
Capitaneus Generalis Mediolani. 483. C.
Ejus literae de morte Ottonis Archiepiscopi.
 484. A. Vide Matthaeus.
Vercellis factionem sibi faventem tuetur. 488. D.
Ticinensi Urbe potitur. 491. A.
Genuam dura obsidione premit. 491. E.
Maseus II. Vicecomes dominus Mediolani. 499. E.
Ejus postrema dies. 500. C. Vide Matthaeus II.
Malaspinarum Marchionum origo. 591. B.
Malatestae Familiae origo, ejusque gesta. 271. A.
 & sequ.
Malatesta senior. Malatestinus. Ibid. B. & E.
Malatesta junior. 272. D.
Guelphi ab origine. 398. D.
Malatesta (Carolus) Arimini dominus statum
Virgilii dejicit. 215. D.
In illum Invektiva Vergerii. Ibid. Vide Caro-
 lus.
Malatesta dominus Pisauri ductor exercitus Flo-
rentinorum. 1197. B. & sequ.
Manfredorum Familia nobilis in quot divisa.
 565. D.
Manfredus Siciliae Rex. 258. C. 262. C. *Ejus*

Ejus assa. 638. A.
Antea Princeps Tarentinus Regnum Apulie arripit. 466. D. 468. B.
In praelio cum Carolo Provincia Comite perit. 473. B. 531. A. 665. C.
Manfredus Marchio Salucii. 405. D.
Manfredus Marchio Lanzia Potestas Mediolani. 657. B. & sequ.
Mannius (Hyacinthus) Jurisconsultus Romanus, laudatus. 4.
Mantua dejecta statua Virgilii à Carolo Malatesta. 215. D.
Ejus urbis domini. 602. E. 607. E. & sequ.
Marcellianus Episcopus Aquilejensis. 7. E. 28. C.
Marcellinus Episcopus Aquilejensis. 8. A. 28. D.
Marcus Evangelista Ecclesie Aquilejensis fundator. 5. B. 25. A.
Marcus Barbus Patriarcha Aquilejensis. 66. E.
Marcus Grimanus Patriarcha Aquilejensis. 68. A.
Marcus Vicecomes Matthaei Magni filius, ejus victoria de exercitu Pontificio. 305. E. 306. B.
Philippo Valesio viriliter occurrit. 307. B. & D.
Genuam pertinaci obsidione premit. 309. C.
Violenta illius mors. 314. B.
Varia ab ipso gesta. 269. B. 280. A. 521. D.
Marinus Grimanus Patriarcha Aquilejensis. 68. A.
Marquardus Patriarcha Aquilejensis. 59. A. & sequ. 83. D. 104. E.
Marsilius senior de Carraria stipes Carrariensis Familiae. 117. A.
Marsilius Major de Carraria Patavii Princeps. 141. E.
Ejus praeclarae dotes. 142. A.
Nicolai Carrariensis ambitiosa consilia reprimit. 144. B.
Ejus secreta machinamenta cum Cane Scaligero. 146. D.
Cui Patavium tradit. 148. A.
Magister exercitus Scaligeriani. 150. B.
Brixiam Mastino Scaligero subdit. 151. A.
Beatricem Corrigensem uxorem ducit. 152. D.
Patavium Scaligeris surripit, & dominus ibi constituitur. 156. A.
Finem vivendi facit. 157. E.
Ejus corporis habitus, & animi virtutes. 158. A.
Marsilius Pappasava Princeps Patavii. 172. B.
Juvenis ab Urbe amotus. 173. E.
Heres ab Ubertino relictus, & Princeps renuntiatus. 174. C.
A Jacobo Carrariensi trucidatus. 175. A.
Martianus Patriarcha Aquilejen. 9. C. 30. D.
Martinus de la Turre Senator Romanus. 658. D.
Populo Mediolanensi Praefectus. 659. B. & sequ.
Eccelini de Romano fraudes frustratur. 661. C.
Laudensis Urbis dominus. 662. A.
E vivis raptus. 664. D.
Mastinus Scaliger Thadeam Carrariensem uxorem ducit. 148. D.
Cani in dominatione succedit. 150. C.
Brixia potitur. 151. A.
Tum Parma & Luca. 153. A.
Contra eum foedera ineunt Veneti & Florentini. Ibid. 711. A.
Ei surreptum Patavium. 156. B.
Bellum contra Patavinos continuat. 164. B.
Pacem cum iis, & Venetis init. 165. A.
Bononiensibus infestus. 166. D.
Pax inter eum, & Ubertinum Carrariensem. 169. A. 176. C. 182. A. 267. B. 718. D.
Lodovicum Vicecomitem in Azonem Vicecomitem instigat. 314. E.
Luchino Vicecomiti dilectus. 319. D.
Illius gesta varia. 417. A.
Ejus filii. 418. E.

Mastinus Vicecomes, Bernabovis filius, Brixia dominus, inde pulsus. 785. C.
Ei traditum Bergomum. 963. C. & sequ.
Finem vivendi facit. 971. C.
Mathildis Comitissae obitus. 452. A.
Matthaeus I. Vicecomes ab Othone Archiepiscopo ad dominationem Mediolani evectus. 301. A.
Ubi natus. Ibid. B. 655. C. Vide Mafeus.
Mediolano expulsus latitat. 302. C.
Turrianos inde exturbandos curat. 304. C.
In eum conatus Roberti Regis, & Romani Pontificis. 305. A.
Vicarius Mediolani ab Ottone Archiepiscopo creatus. 679. B. & E.
Comum & Vercellas sibi subdit. 682. D.
Novaria potitur. 683. C.
Vicarius Imperialis Mediolani. 684. D.
Dejectus de dominatione. 485. A. 688. E.
Comum frustra tentat. 689. D.
Mediolanum regreditur. 487. C. 691. C.
Ejus Urbis Vicarius generalis. 693. A.
Ticinum sibi subdit. 696. A.
Cremona potitur, Genuam obsidet. 697. B.
Agitatus ab armis & legationibus Pontificis. 698. A. & sequ.
Natura concedit. 306. A. 493. C. 700. A.
Matthaeus II. Vicecomes Stephani filius exulare cogitur. 317. C.
A Johanne Archiepiscopo patruo revocatus in patriam. 324. D.
Cui in portione ditionis succedit. 336. D.
Quae Civitates ei subjectae. 337. A.
Bononia dominus frustra deiciendum curat Johannem de Olegio. 338. B.
Qui eam Urbem surripit. 340. B.
Luxuriae deditus diem claudit extremum. 342. D. 721. B. 723. B.
Matthaei Villani Historici mors. 1073. B.
Maumetis Pseudoprophetae gesta. 259. D.
Maxentius I. Episcopus Aquilejen. 8. B.
Maxentius II. Patriarcha Aquilejen. 10. B. 32.
Maximianus Episcopus Juliensis. 9. B.
Maximianus Episcopus Aquilejen. 7. C. 27. C.
Mediolanenses sub Turrianis. 299. E.
Sub Othone Vicecomite Archiepiscopo. 301. A.
Iterum sub Turrianis. 302. B.
Qui à dominatione excidunt. 304. C.
Eorum urbs obsidione pressa à Guelphis. 305. A.
Mediolanenses Philippo Valesio viriliter se opponunt. 307. B.
Vires eorum restituae. 310. E.
Praepue sub Azone Vicecomite. 314. A. 317. A.
Pestilentia Mediolanum affligit. 396. D.
Eorum bella cum Friderico I. Augusto. 453. B. & sequ.
Fum in praelio fugant. 455. B.
Illorum bellum cum Parmensibus, & Ticinensibus. 457. B. & C. & sequ.
Friderico II. Aug. obsistunt. 463. C. & sequ.
Nobiles Eccelino de Romano adherent. 469. C.
Se tradunt Oberto Pelavicino. 470. B. 662. E.
Eorum bellum cum Ottone Archiepiscopo. 472. D. 664. C. & sequ.
Quem in dominum recipiunt. 276. B.
Obertum Pelavicinum deiciunt. 473. A.
Carolo I. Siciliae Regi fidelitatem jurant. 477. B.
Guilielmo Marchioni Montisferrati se subdunt. 481. B.
Masrum Vicecomitem sibi Capitaneum eligunt. 483. C.
Quem deiciunt. 485. A.
Placentinis infesti. 487. B.

- Eorum potentia. 522. D.
 Bellum inferunt Marchioni Montisferrati. 641. B. & sequ.
 Fœderati contra Fridericum II. Augustum. 643. A.
 Ab ipso fracti ad Curtem Novam. 646. A.
 Viriliter eidem in campo occurrunt. 648. C.
 Paganum de la Turre sibi præficiunt. 649. C.
 Discordia inter Nobiles & Populum. 650. A.
 Entium Sardiniae Regem fugant. 651. B.
 Fridericum II. Aug. ex agro suo repellunt. 652. D.
 Innocentium IV. Papam excipiunt. 655. E.
 Rursus excitata discordia inter Nobiles ac Populares. 656. D. & sequ. 658. C.
 Nobiles ab Urbe puls. 659. B.
 Qui Eccelino dominationem frustra offerunt. 661. C.
 Eorum Vicarius Matthæus Vicecomes. 679. B.
 Urbis Mediolanensis descriptio. 680. A.
 Inde pulsus Matthæus Vicecomes. 688. C.
 Turriani rursus ibi dominantur. 689. A. & sequ.
 Eorum legationes ad Legatum Pontificium. 699. E.
 Et ad Johannem XXII. Papam, cum quo pacem ineunt. 706. E. 709. A.
 Populi motus post Jo. Galeatii Ducis mortem. 936. D. & sequ. 946. D. 1177. C. & sequ. 1179. 1181. B.
 Civitas obsessa ab exercitu Pontificio. 702. B.
 A Ludovico Bavaro. 705. C.
 Indivisa inter Vicecomites fratres. 336. E.
 Mediolanenses Mercatores cum barbis longis. 340. D.
 Mediolanenses Annales Anonymi nunc primum heic editi. 634.
 Quis eorum Auctor. 637.
 Quo tempore vixerit. 638.
 Menkenius (Johannes Burchardus) vir Clarissimus laudatur. 251.
 Meynardus Comes Goritiæ. 45. B.
 Milanus Beccaria Ticino dominatur. 372. E. & sequ.
 Mirandula tradita Pontifici. 400. E.
 Monasterium S. Alexandri in agro Placentino. 450. A.
 S. Gregorii. Ibid. C.
 S. Savini. 451. A.
 S. Marci, nunc S. Benedicti. Ibid. E.
 Clurevallense in agro Mediolanensi. 452. C.
 Quot Monasteria in Civitate & agro Placentiæ. 567. A. & sequ.
 S. Sixti Placentini. 449. C. 450. C. 621. C.
 S. Johannis de Viculo Marchionum. 447. A.
 Montis-Feretri Comites, eorum origo. 273. B.
 Montisferrati Marchionum origo. 589. B. & sequ.
 Eorum series. 590. A. & sequ.
 Morialis Frater Templarius dux societatis prædonum. 332. B.
 Moruellus Marchio Malaspina. 454. C.
 Mutinensibus inlatum bellum à Johanne Vicecomite. 332. C.
 Tum à Bernabovæ Vicecomite. 399. A. 737. B. 1065. E. & sequ.
 Idem fracti à Bononiensibus. 465. A. 471. C.

N

- Neapoleo, sive Napus de la Turre, dominus Mediolani, ac aliarum Urbium. 666. B.
 Ejus gesta. 671. B. & sequ. 673. C. 675. B.
 In prælio captus ab Otione Vicecomite. 676. A.
 Neapoleo de Urfinis Cardinalis & Legatus Apostolicus. 650. A.
 Niceta Episcopus Aquilejensis. 7. C. 27. E.

- Nicolaus Cardinalis & Episcopus Ostiensis. 692. C.
 Nicolaus Tarvisinus S. R. E. Cardinalis. 686. A.
 Papa creatus. 689. D.
 Nicolaus Patriarcha Hierosolymitanus. 682. C.
 Nicolaus de Castro Arquato Patriarcha Constantinopolitanus. 466. A.
 Nicolaus Donatus Patriarcha Aquilejensis. 67. D.
 Nicolaus Patriarcha Aquilejensis. 17. A. 56. B. 81. C. 100. B.
 Nicolaus II. Marchio Estensis, dominus Ferrariæ & Mutinæ. 392. B. 417. C. 503. B. 507. A. 509. A. 515. D. 711. D.
 Regium frustra tentat. 745. A.
 Ejus prælium cum copiis Bernabovis Vicecomitis. 746. A. 753. B. & sequ.
 Faventiam à Johanne Aucud emit. 1097. C.
 Quæ ei surripitur ab Astorgio de Manfredis. 1102. C.
 Contra eum seditio populi. 1128. B.
 Diem claudit extremum. 1136. E.
 Nicolaus III. Marchio Estensis Veronam Vicecomitibus eripit. 952. C. 1180. D.
 Regium frustra tentat. 1181. A.
 Alberto patri succedit. 1155. A.
 Contra eum insurgit Azzo Marchio. 1158. B. 1173. C. 1183. C.
 Ottobonum Tertium Tyrannum necat. 1195. B.
 Nicolaus Carrariensis Patavii præpotens. 131. E.
 Ejus seditio contra Petrum de Alticlinis. 132. A.
 Legationibus variis functus. 136. E.
 Ab insidiis Canis Scaligeri Urbem liberat. 137. C.
 Ejus ambitio. 144. B.
 Exilium ab Urbe eligit. 139. B.
 Patavio bellum infert. Ibid. C. & sequ.
 Diem postremum obit. 141. B. 170. D.
 Nolfus Comes Montis-Feretri. 274. B.
 Novaria Matthæo Vicecomiti tradita. 306. D.
 Tornielli ibi potentes. 323. C.
 Johannes Vicecomes Episcopus & Comes illius Urbis. 324. C.
 A Marchione Montisferrati usurpata. 335. C. 349. B. & sequ.
 Infelix Urbis status. 351. B.
 Fabulosa illius origo. 358. B. & sequ.
 Datus ei Episcopus. 362. A.
 Novarienses malè habiti à Marchione Montisferrati. 364. B. 502. C.
 Restituta Urbs Galeatio Vicecomiti. 367. D.
 Qui cives depauperat. 369. A.
 Afflicta à pestilentia. Ibid. E.
 Atque à Societate Anglicorum. 370. A. 381. D. & sequ. 415. D.

O

- Obertus Marchio Pelavicinus. 327. B. 329. C.
 Populo Placentino militat. 461. E. 464. A.
 Cremonæ Prætor. 465. B.
 Dominus Placentiæ. 466. E.
 Varia ejus gesta. 467. B. & sequ.
 Victoria de Brixianis. 468. E.
 Eccelinum de Romano frangit. 469. D.
 Dominus Mediolani. 470. B.
 Alia ejus gesta. 471. A. & sequ.
 Iterum dominus Placentiæ & Derthonæ. 472. B.
 Dejectus à Mediolanensibus. 473. A. 665. B.
 Deinde à Cremonensibus & Placentinis. 474. B.
 Alia ejus gesta. 475. C.
 Papiæ dominatur. 666. C.
 Dominus Mediolani ac aliarum Urbium. 662. C.
 Fius obitus. 476. A.
 Obizzo I. Marchio Estensis dominus Ferrariæ. 664. E. 682. C.
 Ejus mors. 685. A.

Olia

1235 RERUM, ET
Obizo II. Marchio Estensis. 149. A. 166. C. 176. C.
Fœdera init adversus Johannem Vicecomitem.
 333. B.
Contra ejus nepotes. 346. E.
Obizo Marchio Malaspina, domum ab eo missum.
Friderico II. Augusto. 653. B.
Otho de Brunswich militat in Italia. 408. E. 410. B.
Affinis Marchioni Montisferrati. 422. C. 435. B.
 517. D. 533. E.
Neapolim ad deditionem cogit. 541. A.
Maritus Johanne Regine Apulie. 533. E. 763.
 D. 767. C. 771. E.
Captus in prælio. 775. A. 1119. B. 1133. C.
 1150. E.
Otho Vicecomes Mediolanensis Archiepiscopus.
 299. E.
Ejus gesta. 300. D. & sequ.
Ejus bella cum Populo Mediolanense. 472. D.
 664. C.
Creatus Archiepiscopus Mediolanensis. 663. E.
Ejus oratio ad Papam. 668. B. 672. C.
Nobilium caput contra Populum. 674. C.
Ejus victoria de Turrianis. 276. A.
Altera ejus victoria ad Laudensem Urbem.
 678. B.
Naturæ debitum solvit. 482. B. 681. A.
Otto Cardinalis S. Nicolai. 643. A. 650. D.
Ottobonus Patriarcha Aquilejensis. 15. D. 50. E.
 79. A.
Ottobonus Robarius, Civis Placentinus, Patriar-
cha Aquilejensis. 485. B.
Ottobonus de Tertiis Placentiæ occupator dejectus.
 955. C. 1180. C.
Parmam usurpat. 1181. C.
Interemptus à Nicolao Estensi. 1195. B.

P

Paganus de la Turre Patriarcha Aquilejensis.
 16. B. 53. D. 79. D.
Capitaneus Populi Mediolanensis. 649. C.
Ejus obitus. 650. C.
Pandulphi Malatesta, senior & junior. 272. A.
 & E. 398. D.
Pandolphus de Malatestis Arimini dominus Bri-
xia bellum infert. 948. D. 952. E.
Varia illius acta. 957. D. 959. E. & sequ.
 961. C.
Brixia usurpator. 968. C. & sequ.
Placentiam occupat. 971. A. 973. D. 975. A.
 980. D. 1001. A. 1177. E. 1179. C.
Ductor exercitus Florentinorum. 1074. A. &
 sequ. 1077. C. 1177. A.
Papia, situs ejus laudatus. 370. E. Vide Tici-
 nenses.
Inhonestia ejus populi tripudia. 374. A.
Inde pulsi Nobiles de Beccaria. 376. B.
Jacobo Buffolario Augustiniano populus paret.
 377. B.
Deditionem facit Galeatio II. Vicecomiti. 378. C.
Arces ibi ædificatæ. 379. C.
Gymnasium omnium Scientiarum ibi constitu-
tum. 406. B. 415. E.
Pappafava Familia è Carrariensium Principum.
stipite progenita. 117. D.
Ex ea Marsilius Patavii Princeps. 172. D.
Parma ab exercitu Pontificio obsessa. 149. D.
Tum à Scaligeris. 152. E.
Eadem potitus Luchinus Vicecomes. 318. D.
Ab Hungaris tentata. 391. D.
Parmenses fracti à Placentinis. 456. D. & E.
Bellum inter eos continuatum. 457. B.
A Cremonensibus in prælio prostrati. 465. B.
Fœdus ineunt cum Oberto Pelavicino. 472. D.
 Tom. XVI.

1236 NOMINUM.
Pax inter Cives. 475. D.
Pulsus ex Urbe Gibertus de Corrigio. 486. D.
Obsidione pressi à Friderico II. quem fugant.
 464. D. 654. A.
Passarinus de Bonacossis dominus Mantua & Mu-
tinae, ejus victoria de Bononiensibus. 312. C.
Pastores Ecclesie, perversum eorum regimen, ori-
go bellorum. 521. C. & sequ. 523. E.
Qui illorum mores. 527. A. & sequ.
Quot bella & calamitates pepererint. 529. A.
 & sequ. 534. A. & sequ.
Patavinorum bellum cum Cane Scaligero. 122. A.
Is fracti ab illo ad Vicentiam. 123. D.
Pax inter eos. 124. C.
Iterum ab eo ad Vicentiam prostrati. 125. C.
Jacobum Carrariensem sibi præficiunt. 126. C.
Friderico Austriae Duci se tradunt. 128. D.
Canem ab obsidione Urbis pellunt. 130. A.
Eorum intestinae factiones. Ibid. D.
Seditione inter Carrarienses, & Alticlinos la-
borant. 132. A.
Eorum ager à Nicolao Carrariensi occupatur.
 140. B.
Ab impotentia quorundam civium vexati. 143.
 C.
Cani Scaligero sese subdunt. 148. A.
Excusso Scaligerorum jugo, Marsilium Carra-
riensem dominum sibi statuunt. 156. B.
Oratio Vergerii pro iis ad Franciscum Carra-
riensem. 204. A.
Infelix eorum status sub Johanne Galeatio Vi-
cecomite. 209. A. 212. D.
Restitutus à Francisco juniore Carrariensi. 213.
 A.
Ab ipso Civitas recepta. 220. E.
Tradita Johanni Galeatio Vicecomiti. 551. A.
Ei erepta à Francisco II. de Carraria. 552. E.
Patavium sub Eccelini tyrannide. 118. A.
A Venetis ereptum Francisco Carrariensi. 981.
 A. 1143. D.
Patriarcha Aquilejensis. Vide Aquilejenses.
Paulinus Patriarcha Aquilejensis. 10. A. 32. B.
Paulus Patriarcha Aquilejensis. 8. B. 29. A.
Paulus Guinixius dominus Lucae. 833. D. 1170. C.
Pedo Episcopus Placentinus. 449. D.
Peregrinus I. Patriarcha Aquilejensis. 13. B. 41. B.
Peregrinus II. Patriarcha Aquilejensis. 13. D.
 42. D.
Perusini Betonam obsident. 330. C.
Atque recipiunt. 331. A.
A Pontifice deficiunt. 521. E. 526. E. 560. D.
 742. C. 1091. D. 1134. A.
Eorum intestini motus. 1140. C. 1152. A.
 1155. A. 1165. E.
Se Duci Mediolani tradunt. 1169. B.
Se tradunt Ecclesie. 1178. D.
Pestilentia teterrima Italiam depopulata. 285. E.
 & sequ. 297. B. 315. E. & sequ. 296. D.
 546. B. 554. E. & sequ.
Placentiam vexat. 506. E. 546. B. 554. E.
 560. A. 757. C.
Petrarcha à Jacobo Carrariense Patavii domino
dilectus. 180. D.
Atque ab aliis Principibus. 219. D.
Petrus Ord. Prædic. Inquisitor Hæreticorum con-
stitutus. 651. B.
Ejus gloriosa mors. 656. C.
Petrus Aragonum Rex Sicilia potitus. 531. C.
Bellum ei inlatum à Francis. 532. B.
Petrus Castellæ Rex, ejus bella cum Saracenis.
 1065. A. & sequ.
Et crudelitas. 1068. C.
Tandem decollatur. 509. C.
Petrus Rex Cypri. 609. E.

Q999

Pa-

- I N D E X
- 1237
Petrus de Candia, postea Alexander V. Papa.
 425.
Episcopus Brixienfis, Placentinus &c. 821. C.
Tum Mediolanensis, & Papa. 835. B. 877. D.
Petrus de Corbaria Pseudopontifex. 704. E. 705. E.
Petrus Cardinalis Legatus Apostolicus. 456. D.
Petrus Grossus S. R. E. Cardinalis. 679. C. 682. E.
Petrus Cardinalis Ostiensis. 500. B.
Petrus I. Patriarcha Aquilejensis. 9. C. 31. A.
Petrus II. Patriarcha Aquilejensis. 15. C. 50. B.
Petrus de Cochonate Episcopus Placentinus. 508. D.
Petrus Episcopus Altinas. 9. B.
Petrus Gambacurta dominus Pifarum. 820. B.
 860. E.
Venetis relegatus. 1063. A.
Pisas frustra tentat. 1064. B. 1069. D.
Dominus Pifarum à Civibus eligitur. 1083. D.
 1086. B. 1090. E.
Urbanum Papam excipit. 1128. A.
A Societate militum prædonum infestatus. 1137.
 B. 1140. A. & D. 1149. A.
A Jacobo de Apiano interfectus. 820. B. 1152.
 B. & sequ.
Petrus Rubens Veneti exercitus dux. 155. D.
In obsidione Montis Scilicis cadit. 157. B.
Petrus de Farnese ductor exercitus Florentinorum.
 1071. E.
Ejus acta bellica. 1072. D.
Ejus postrema dies. 1073. A.
Petrus Azarius, ejus Chronicon de gestis Viceco-
mitum heic primum editum. 291.
Quis ille fuerit. 293.
An alios Annales confecerit. 294. & 638.
Ejus Opusculum de bello Canapiciano. Ibid.
Notarii munere functus. 328. D.
An alter Petrus Azarius Historicus. 295.
Ejus gesta. 335. C. 338. E. 356. C.
Calamitates illius. 421. E. & sequ.
Bellum Canapicianum describit. 425. A.
Petrus de Castelletto, ejus Oratio in funere Jo-
Galeatii Vicecomitis. 1038. D.
Philippinus de Gonzaga dominus Mantuæ. 325. E.
Philippus Comes de Langusco dominus Ticini.
 300. C.
Dominatur Ticino. 686. D. 688. C.
Theodoro Marchioni Montisferrati militat.
 690. D.
Ab Imperatore deficit. 692. E.
Vercellensibus fert opem. 488. D.
Urbem illam sibi subdit. 489. A.
Captus, in carcere diem claudit extremum.
 304. E. 489. E. 695. A.
Philippus Dux Carintiae. 14. E. 46. C. & sequ.
Philippus M. Vicecomes nascitur. 820. E.
Patri succedit. 838. E. 860. C. 1176. C.
Philippus Valesius atrocissimo prælio fractus à
Rege Angliæ. 282. E. & sequ.
Contra Vicecomites exercitum ducit. 269. C.
 307. A. 492. D. 721. D.
Inglorius in Galliam regreditur. 308. E. 330.
 E. 698. A. & C.
Philippus Alenconius Cardinalis & Patriarcha
Aquilejensis. 60. E.
Ejus bellum cum Utinensibus. 61. A. & sequ.
Philippus Archiepiscopus Ravenne Patavium Ec-
celino eripit. 265. A.
Philippus de Turre dominus Bergomi. 472. E.
Mediolani & Comi. 464. E.
Novariæ ac Vercellis dominatur. 665. D.
Naturæ concedit. 666.
Philippus de Sabaudia Princeps Achajæ. 692. D.
 & E.
Philippus Villanius Historicus. 1073. B.
Pinamons dominus Mantuæ. 683. B.
- 1238
Pisa emta à Jo. Galeatio Vicecomite. 820. C.
 832. B. 915. D.
Pisani pertinaci obsidione Lucam ad deditionem
cogunt. 418. A.
Prælio maritimo fracti à Genuensibus. 482. D.
 & sequ.
Se tradunt Jo. Galeatio Vicecomiti. 558. D.
Sub Jacobo de Appiano. 555. E.
Ejus Urbis domini. 608. D. 725. A. 744. A.
In Gabrielem Vicecomitem insurgunt. 1185. D.
Urbis emta à Florentinis. 1186. A.
Qui eam obsident. 1187. D.
Eamque ad deditionem cogunt. 1188. C.
Concilium Pisis habitum. 1193. A.
Inter eos, & Florentinos inchoatum bellum.
 1063. B. & sequ. 1066. C.
Crudeles in Cives Lucenses. 1067. B.
Eis usque ad mœnia Urbis insultant Florentini.
 1072. D.
Sed & ipsi ad mœnia Florentiæ excurrunt.
 1073. D. 1077. D.
Fractæ illorum copiæ. 1079. A.
Dominationem Urbis arripit Johannes de Agnel-
lo. 1080. A.
Inter eos & Florentinos pax. 1081. C.
Petrus Gambacurtam dominum eligit. 1083.
 D.
Vexati à copiis Bernabovis Vicecomitis. 1087.
 E. 1149. B. & sequ.
Interfecto Petro Gambacurta, eis dominatur
Jacobus de Apiano. 1152. B. & sequ. 1165.
 C. & sequ.
Urbis tuta à Jo. Galeatio Vicecomite. 1166. E.
 1179. D.
Ibi acta à Carolo IV. Augusto. 343. A.
Societatem Anglorum conducunt. 413. C.
Placentia Galeatio Vicecomiti tradita, ac deinde
erepta. 313. B.
Ab Hungaris incendio tradita. 450. C.
Ignem fortuito vastata. 451. C.
Civiles discordiæ illic obortæ. Ibid. D.
Concilium ab Urbano II. in ejus agro habitum.
 Ibid. E.
A Friderico I. capta & afflictæ. 453. B.
Discordiæ illic ortæ inter Clerum & Populum,
 457. E.
Tum inter Nobiles & Populum. 459. A. &
 sequ. 461. C. & sequ. 465. B.
A peste afflictæ. 506. E.
Et à locustis. 510. B.
Tum à copiis fœderatorum. 517. A. & sequ.
 753. B. 756. B. & sequ.
Tum à peste & fame. 757. C.
Recepta à Johanne M. Vicecomite. 955. C.
Rursus capta ac recepta. 971. A. 975. C.
 1180. C.
Placentini, eorum victoria de Ticinensibus. 451. C.
Jus Monetæ à Conrado II. eis concessum. 452. D.
Contra Fridericum I. Aug. pugnant. 455. B.
Eorum victoria de Parmensibus. 456. D.
Et bellum cum Cremonensibus & Ticinensibus.
 457. B. & C.
Contra Fridericum II. Augustum arma capiunt.
 463. A. & sequ.
Se tradunt Oberto Pelavicino. 466. E.
Quem abjiciunt. 468. A.
Bellum eis inlatum ab ipso. 471. A.
Rursus Oberto Pelavicino se subdunt. 472. B.
Cujus jugum rursus excutunt. 474. D.
Civilibus discordiis perturbati. 478. D.
Albertum Scotum dominum eligit. 483. D.
 486. B.
Quem postea abjiciunt. 485. E.
Guidoni Turriano se tradunt. 486. C.

- Galeatio Vicecomiti subiecti. 489. B. & E.
 Ab eo deficiunt. 493. C.
 Johanni XXII. Papæ Civitatem tradunt. 496. A.
 Franciscum Scotum in dominum eligunt. Ibid. C.
 Tradita Civitas Azoni Vicecomiti. 497. C.
 Sub Matthæo II. & Galeatio II. 500. A. & C.
 A Ticinensibus fracti. 501. A.
 Ad discordias prout. 517. A.
 Arces condita comprimuntur. 520. A.
 Principes eis dominati. 522. B.
 Recepta à Galeatio Vicecomite multa eorum.
 Castella. 524. B. & sequ.
 Eorum calamitates propter bellum. 525. E. & sequ.
 Afflicti à pestilentia. 546. B. 554. E.
 Gymnasium Placentiæ constitutum. 558. C.
 Flagellantium piorum ritus illuc inductus. 559. B.
 Quæ illorum Familiae nobiles. 562. A. & sequ.
 Civitatis situs. 563. A.
 Quot ibi Abbatis. 567. A. & sequ.
 Quot Ecclesiæ. 570. D. & sequ.
 Quot Hospitales domus. 575. E.
 Quot Plebes. 577. B.
 Qui Civium mores. 579. C. & sequ.
 Pax inter Nobiles & Populum. 586. A. & sequ.
 Consules, & Potestates Placentiæ. 611. A. & sequ.
 Corpora Sanctorum ibi condita. 618. C. & sequ.
 691. A. 694. D.
 Sub Azone Vicecomite. 710. D.
 Placentinorum Episcoporum catalogus. 627. A. & sequ.
 Placentinum Chronicon heic primum editum. 441.
 Ejus Auctor Johannes de Mussis. 443.
 Urbis ejusque Familiarum descriptio. 444.
 Poetæ Histiones perperam à Carolo Malatesta appellati. 219. B.
 Poppo Patriarcha Aquilejen. 11. D. 37. C.
 Probinus Patriarcha Aquilejen. 8. C. 29. E.
- R**
- R**avangerus Patriarcha Aquilejen. 12. D. 39. C.
 Ravennæ Principes Polentani. 605. D.
 Raymundus Patriarcha Aquilejen. 15. B. 48. A. 300. C.
 Episcopus Comensis. 663. D.
 Creatus Patriarcha Aquilejensis. 672. E. 676. C. & sequ. 686. C.
 Raymundus de Cardona fractus à Vicecomitibus. 306. B. 308. B. 699. B. & sequ.
 Dux Pontificii exercitus in Italia. 699. B.
 Bella ab eo gesta contra Vicecomites. 701. D. & sequ.
 Raynaldus de Ursinis Cardinalis. 509. A.
 Raynaldus de Ursinis, Urbi-Veteri, Spoletto, aliisque Urbibus dominatur. 1131. A. 1133. B. 1141. E. & sequ.
 Raynaldus Colonienfis Archiep. 454. E.
 Raynaldus Marchio Estensis. 182. A.
 Reginaldus Azzonis VII. Marchionis Estensis filius, ejus mors. 656. C.
 Regina Scalgera, Bernabovis Vicecomitis uxor, ejus obitus. 777. D.
 Regium venundatum Bernabovi Vicecomiti. 774. E. & 745. C.
 Ejus Urbis domini. 10. & 609.
 Resta (Johannes Baptista) Romanus, vir nobilis ac eruditus. 1060.
 Rivola Familia præpotens Bergomi. Vide integrum Chronicon Bergomense Castelli, ubi multa de ea. 878. D. 911. B. 928. B.
 Robertus Rom. Rex bellum infert Jo. Galeatio Vicecomiti. 834. A. 837. E. 927. A. 1171. E. 1173. D. & sequ.
 Robertus Apuliæ Rex, ejus gesta. 269. B. 277. D.
 Ei dono data Romandiola. 278. D.
 Genuæ Dominus eam tueretur obsessam. 280. A. 284. B. 309. C.
 Illius potentia in Lombardia. 303. A. 492. B. 532. E. & sequ. 693. C.
 Vicarius generalis Imperii. 694. D.
 Ejus bella contra Vicecomites. 697. B. & sequ.
 Ejus postrema gesta. 284. B.
 Robertus Anglicus Cardinalis. 677. A.
 Robertus de Geneva Cardinalis, Britannorum Societatem in Italiam adducit. 526. E.
 Pacem inter Papam & Vicecomites restituit. 761. D.
 Casenæ cladem supremam infert. 762. C. 765. C. 1097. C. & sequ. 1100. A. 1106. C.
 Contra Urbanum VI. electus Papa. 538. B.
 Robertus Vicecomes Archiepiscopus Mediolanensis. 396. E. 731. C.
 Rodaldus Patriarcha Aquilejen. 11. C. 34. E.
 Rodulphus I. Romanorum Rex. 275. E. & sequ.
 Ejus electio in Imperatorem, ejusque posteri. 673. A. 679. B.
 Ejus obitus. 682. B.
 Rodulphus Austriæ Dux Aquilejensi Patriarchæ bellum infert. 57. C. 735. D.
 Rodulphus Vicecomes Bernabovis Domini Mediolani filius. 784. E. 848. C. 852. E. & sequ. 857. B.
 Rodulphus de Camerino ductor exercitus Florentinorum. 1067. B. 1071. E. 1090. B. 1098. E. 1102. C. & sequ.
 Romandiola tradita Romanæ Ecclesiæ. 276. B.
 Tum Regi Roberto. 278. D.
 Romani fracti à copiis Friderici I. Augusti. 454. A. & D.
 Romanorum Familie præcipue quæ. 551. D.
 Eorum seditio in Innocentium VII. Papam. 1184. A.
 Quem recipiunt. 1187. C.
 Eorum prælia cum Ladislao Apuliæ Rege. 1185. C.
 Cui se tradunt. 1191. E.
 Tum eum abiciunt. 1197. B.
 Rubei domini Parmæ. 149. D.
 Quam Scaligeris tradunt. 153. A.
 Rusticus Episcopus Tarvisinus. 9. B.
- S**
- S**abaudia Comes Hyporegiam recipit. 439. C.
 Canepicii Comites se ei tradunt. 440. B. 514. A.
 Vicarius Imperatoris. 650. E.
 Multa Castella ei tradita ab Innocentio IV. Papa. 651. E.
 Taurinum recipit. 678. A.
 Ejus bella cum Vicecomitibus. 746. E. & sequ. 753. D. 755. D.
 A Societate Alba prædonum gravissimè multatus. 1064. A.
 Sabinus Episcopus Placentinus. 448. A.
 Sancti Minatis Oppidum obsessum à Florentinis. 1086. C.
 Quo tandem ii potiuntur. 1088. A.
 Sancti Martini Comites in Canepicio. 428. E.
 Eorum potentia. 429. C.
 Bellum eis intantum. 430. D. & sequ.
 Vassalli Comitum Sabaudia. 440. B.
 Sarracenorum origo. 259. D.
 Saxius (Joseph Antonius) Bibliothecæ Ambrosianæ Præfectus V. Cl. 294.
 Scaligeræ gentis origo. 266. D. 596. C. & sequ. 606.

606. A. 662. E. & sequ. 693. B. 758. E.
Secundinus Marchio Montisferrati. 511. E. 514. E.
Ejus nuptiæ. 541. B. 546. E. 762. E.
A suis famulis interfectus. 770. C.
Secundus Episcop. Aquilejen. 7. C. 27. D.
Senenses Johanni Galeatio Vicecomiti se tradunt.
 560. A.
Se subdunt Johanni Galeatio Vicecomiti. 833. B.
Ab iis profligata Societas del Cappello. 1074.
 E. 1078. D.
Populi seditio. 1084. B. 1137. E. & sequ.
Vincunt Florentinos ad Montem-Apertum.
 471. C.
Bella cum Florentinis. 1141. D. & sequ.
Johanni Galeatio Vicecomiti se tradunt. 1145.
 A. 1150. A.
Rursus bellum inter eos, & Florentinos. 1163. A.
Vicecomitem in suum dominum eligunt. 1167.
 D. 1179. D.
Ladislao Apuliæ Regi obsistunt. 1194. A.
Serenus Patriarcha Aquilejensis. 9. C. 31. C.
Severus Patriarcha Aquilejen. 8. E. 30. B.
Sfortiæ de Attendolis Cotignolani natiuitas. 741. E.
Ejus rudimenta militiæ. 774. C. 830. C. & E.
Siciliæ Regnum quot bellis concussum. 528. E. &
 sequ. 530. A. & sequ.
Regi Aragonum traditur. 1150. C. & sequ.
 1154. E.
Sigbardus Patriarcha Aquilejen. 12. D. 39. C.
Sigefredus Episcopus Placentinus. 451. A.
Sigismundus Rex Hungariæ. 1172. C. 1177. E.
Sigoaldus Patriarcha Aquilejen. 10. A. 32. A.
Silva (Donatus) Blandrati Comes laudatus. 637.
Simoneta (Antonius Comes) laudatus. 444.
Simoninus Buccanigra Dux Genuæ. 334. E.
Genuam tradit Johanni Vicecomiti. 335. B.
Tum eam recipit. 346. C.
Fæderatus contra Vicecomites. 383. C. 716. B.
 & sequ. 1066. E.
Ejus obitus. 1071. D.
Simon de Borsano Archiep. Mediolan. 742. D.
Cardinalis creatur. 761. A.
Sinibaldus de Ordelaßis dominus Fori-Livii. 762.
 C. 763. C.
Interemtus. 1130. A.
Societas militum prædonum del Cappello quo-
modo nata. 1058. D. 1074. E. 1078. D.
Societates militum prædonum in Italiam inuectæ.
 718. D.
Soffredus Cardinalis pacem inter Placentinos &
Parmenses restaurat. 456. D.
Sozomenus Pistoriensis, Specimen Historiæ ab eo
conditæ heic primum editum. 1057.
Perperam creditus vixisse & scripsisse Seculo
XIII. 1059.
Vera ejus ætas prodita. 1060.
Quenam existimatio habenda de illius Historia.
 1061. A.
Ejus natiuitas. 1133. C. 1170. B. 1178. E.
 1193. E.
Stephanus Vicecomes Matthæi filius. 305. C.
Diem claudit extremum. 311. D.
Stephanus Episcop. Aquilejen. 8. A. 28. E.
Suardorum Familia præpotens Bergomi. 843.
Vide integrum Chronicon Bergomense Castell-
li, ubi multa de ea. 845. A. & sequ. 877.
 C. 911. B. 938. B.

T

T Artarorum gesta in Oriente. 646. D. 665.
 E. & sequ. 678. B. 681. B.
Tarvisium in ditionem Canis Scaligeri venit.
 150. B.

Tedaldus Vicecomes de Placentia sub nomine Gre-
gorii X. creatus Papa. 478. B.
Tadeus Pepulus Bononiæ dominus. 166.
Thadeus Comes Montis-Feretri. 273. C.
Themistoclis Atheniensis acutum jurgium. 230. E.
 & sequ.
Theodorus Marchio Montisferrati. 541. D. 690.
 D. 698.
Theodorus Episcopus Aquilejensis. 7. A. 25. D.
Theotmanius Patriarcha Aquilejen. 10. D.
Thomas Marchio Malaspina. 337. D.
Thomas de Corfinis Episcopus Florentinus. 1090. D.
Ticinenses Urbis Domini. 607. B.
Cives fæderati contra Vicecomites. 346. D.
Ejus Urbis laudes. 370. E.
Beccaria Familia ibi dominatur. 371. E.
Se tradunt Marchioni Montisferrati. 372. D.
Eorum opes ac potentia. 373. D. *Vide Papia.*
In prælio fracti à Placentinis. 451. C.
Eorum bellum cum Mediolanensibus. 457. C. &
 sequ.
Cum Placentinis. 463. D. 479. C. 485. D.
 487. B.
Capta Civitas à Matthæo Vicecomite. 491. A.
Eorum bella cum Galeatio II. Vicecomite. 501.
 & sequ.
Cui se subdunt. 504. E.
Fugati à Mediolanensibus. 650. B.
A Turrianis. 677. D.
Marchioni Montisferrati se tradunt. 681. E.
Philippino Comiti de Langusco se subdunt.
 686. D.
Ab Henrico VII. deficiunt. 692. E.
Eorum acta varia. 728. C. & sequ.
Ticinum à Gibellinis captum. 304. E.
Matthæo Vicecomiti deditionem facit. 696. A.
Torniellorum Familia potens Novariæ. 304. A.
 323. C. 363. A.
Trincia de Trincis Dominus Fulgini interfectus.
 1102. E.
Turcarum prælium cum Hungaris. 826. C.
à Turre (Philippus) Episcopus Adriensis V. Cl. 4.
Turriani dominantes Mediolani. 268. E. 299. E.
 & sequ.
E dominatione cadunt. 269. A. 304. D.
Se in Forum-Julii recipiunt. 305. B.
Debellati à Mediolanensibus proscriptis. 480. C.
Et à Cremonensibus. 482. A.
Rursus Mediolani dominantur. 485. A. 696. A.
 698. C. 701. E. & sequ.
Eorum genus. 649. C. 657. A. 661. A. &
 sequ.
Aliarum Urbium domini. 666. C.
Fracti in prælio. 676. A. 678. B.
Laudensem Urbem recipiunt. 684. E.
Tum Mediolanum. 688. D.
Inde Nobiles exturbant. 689. A.
Rursus dominantur. 690. A. 698. C. 701. E.
 703. B.

V

V Alentina Bernabovis Vicecomitis filia, uxor
 Regis Cypri. 771. B.
Valentina Jo. Galeatii Vicecomitis filia nupta.
Duci Turonensi. 803. B.
Quot ei tradita in dotem. 806. B. & sequ.
 857. D.
Valerianus Episcopus Aquilejensis. 7. A. 26. C.
Valpergæ Comites in Canepicio. 428. E.
Qui eorum fæderati. 429. D.
Eorum gesta varia. 432. B. & sequ.
Vassalli facti Comitis Sabaudia. 440. B.
Ubalдини Comites fæderati cum Johanne Vice-
 comite

mite contra Florentinos. 327. D.
 Ubertinus Carrariensis Patavii Princeps. 158. A.
 & D.
 Ejus acta in adolescentia. 159. A.
 Certamen cum Paulo Dente. 160. A.
 Juvenilia ejus acta. 162. A.
 Montem Scilicem recipit. 164. A.
 Pacem cum Scaligeris statuit. 165. A.
 Annam Malatestam ducit. Ibid. D.
 Thadeo Pepulo Bononiæ domino subsidia mittit.
 166. D.
 Ejus munificentia. 168. A.
 Pax inter eum, & Mastinum Scaligerum.
 169. A.
 Quid in Civem Venetum sui detractorem egerit.
 169.
 Magnifica ejus acta. 170. E.
 Singularis prudentia. 171. C.
 Naturæ debitum solvit. 172. C.
 Ubertinus Carrariensis junior, ad eum Epistola
 Vergerii. 229. D.
 Ubertinus Comes de Lando, varia illius gesta.
 472. B. & sequ.
 Placentinis multa infert damna. 477. B. &
 sequ. 480. B. 482. A. 484. C.
 Venantius Patriarcha Aquilejen. 10. D. 33. B.
 Venerius Patriarcha Gradensis. 10. B. 32. E.
 Veneti Foro-Julii potiti. 65. D. 85. B.
 Eorum concordia cum Ludovico Patriarcha
 Aquilejensi. 91. A.
 Contra Scaligeros bellum & fœdera incunt.
 153. B.
 Cui Patavium surripiunt. 156. A.
 Pacem cum Scaligeris restaurant. 165. A.
 Castrum ab iis constructum in agro Ravennate.
 266. B.
 Fracti in mari à Genuensibus. 277. B.
 Itemque à Turcis. 283. E.
 Eorum prælium cum Genuensibus. 287. B.
 288. E.
 Inter eos, & Franciscum Ducem Mediolani Ca-
 pitula Pacis. 1009. A.
 Eorum bella cum Genuensibus. 1114. D. &
 sequ.
 Cum Francisco II. Carrariense. 1181. A.
 Verona potiuntur. 1183. D.
 Tum Patavio. 1186. E.
 Illorum bellum cum Genuensibus ad Clugiam.
 542. A. 724. D. 768. B. & sequ.
 Victoria de ipsis. 335. A.
 Tarvisio potiti. 805. C.
 Tum Veronâ. 972. B.
 Ac Patavio. 981. A. 1137. D.
 Vercellæ ereptæ Galeatio II. Vicecomiti. 514. E.
 Acce & pertinax prælium inter contententes pro
 Urbis dominatione. 488. C. 752. A.
 Ibi dominantur Advocati. 303. C.
 Simul etiam Tizonas. 306. B.
 Urbis obsidio, & ad illam gesta. 307. A. 308. A.
 Vergerii (Petri Pauli) Vitæ Principum Carra-
 riensium heic editæ. 109.
 Alter Vergerius junior. 111.
 Senioris ingenium & laudes. Ibid.
 Varii illius Libri. 112.
 Orationes & Epistolæ heic editæ. 185.
 Vergilii statua Mantuæ dejecta à Carolo Malate-
 sta. 215. D.
 Oratio Vergerii in Malatestam. Ibid.
 Verona à Fregnano Scaligero surrepta Cani Gran-
 di. 182. C. 419. A.
 Eam Canis recipit. 420. A.
 A Gulielmo Scaligero capta. 952. C. 1180. D.
 Tum à Venetis. 972. C.
 Ejus Urbis depopulatio. 1144. A. 1183. D.
 Tom. XVI.

Veronenses sub Scaligeris. 480. E.
 Sub Johanne Galeatio Vicecomite. 549. B. 553. A.
 Ugolinus Cardinalis Ostiensis. 459. C.
 Ugolinus de Gonzaga dominus Mantuæ, Capita-
 neus exercitus contra Vicecomites. 354. C.
 & sequ.
 Ad sua tuenda accurrit. 356. D.
 Ejus victoria de exercitu Bernabovis Vicecomi-
 tis. 257. A.
 Cum quo pacem statuit. Ibid. D.
 Interfectus à fratribus. 421. D. 588. E.
 Ugolinus de Cavalcabobus dominus Cremonæ. 965.
 B. 1177. C. 1179. C.
 Uguicio de Fazola P. jarum dominus ejus gesta.
 274. C. & sequ. 278. B.
 Victoria de Tuscis. 491. C.
 Vicecomes Marchio Pelavicinus. 485. D. & sequ.
 Vicecomitum Mediolanensium origo & gesta varia.
 268. D. 599. B. & sequ.
 Eorum bella cum Pastoribus Ecclesiæ. 521. C.
 & sequ.
 Excusantur. 523. D. 759. B. & sequ.
 Vicedominus de Vicedominis Cardinalis Episcopus
 Prænестinus. 480. C.
 Vicedominus Episcopus Placentiæ. 460. D.
 Vicentia frustra tentata à Patavinis. 123. C.
 125. C.
 Viglevani mirabile Castrum, & pons. 322. C.
 Violantis Vicecomitis adversa fata. 510. A. 541.
 B. 546. D.
 Viterbienses, interfecto Præfecto de Vico, Eccle-
 siæ se subdunt. 1133. A.
 Ulricus Carinthiæ Dux. 46. B.
 Voldaricus Primus Patriarcha Aquilejen. 12. E.
 40. A.
 Voldaricus II. Patriarcha Aquilejen. 13. C. 42. A.
 Volkerus Patriarcha Aquilejen. 13. E. 43. C.
 101. B.
 Vossii sententia de ætate Auctoris Vitar. Aqui-
 lejen. Patriarchar. improbata. 3.
 Urbani V. Papæ adventus Romam. 509. A.
 Ejus inde recessus. 510. E. 742. E. & sequ.
 Ejus electio. 1069. A.
 Bernabovem Vicecomitem anathemate percutit.
 1071. A. 1076. D. 1082. D.
 Cardinales ab eo creati. 1085. E. 1090. D.
 Urbani VI. Papæ gesta. 538. A. & sequ. 547. A.
 Quando electus. 769. B. 1105. B. & sequ.
 Creatio Cardinalium ab eo facta. 770. E. 1106. D.
 Ei favet Wenceslaus Rom. Rex. 772. E.
 A Carolo de la Pace Rege Apuliæ obsessus.
 778. E.
 Discordia inter eum, & Carolum Apuliæ Re-
 gem. 1127. C.
 Ejus crudelitas in Cardinales. 1128. A. 1130.
 D. 1133. C. & sequ. 1135. A. 1138. C. &
 sequ.
 Finem vivendi facit. 1140. D. 1091. B.
 Urbanus, seu Ursus, Patriarcha Aquilejensis.
 32. E.
 Urso Patriarcha Gradensis. 11. B. 37. C.
 Ursus I. Patriarcha Aquilejensis. 10. B.
 Ursus II. Patriarcha Aquilejen. 11. B. 34. C.
 Utinensis Civitatis fundatio. 28. A.
 Civitum bellum cum Philippo Patriarcha Aqui-
 lejensi. 61. A. & sequ. 83. E.
 Walpertus Patriarcha Aquilejen. 10. D. 33. D.
 Wenceslai Roman. Regis literæ pro Urbano VI.
 Papa. 772. E. & sequ.
 Investitura ab eo data Johanni Galeatio Vice-
 comiti. 788. D.
 Quem Mediolani Ducem instituit. 821. D. &
 sequ.
 Ejus Diplomata. 824. A. 827. A.

1245 INDEX RERUM, ET NOMINUM. 1246

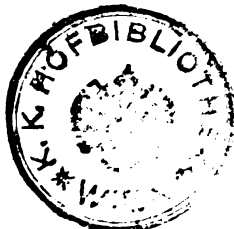
*Ab Electoribus depositus . 833. D. 837. C.
1171. E.*

Z

Z *Abarella (Franciscus) Cardinalis & Patri-
cius Patavinus . 198. D.
Ejus vita , doctrina , & laudes . 199. C. &
sequ.
Cardinalis & Episcopus Florentinus renuntia-
tus . 201. A.*

*Legatus Pontificius ad Sigismundum Augustum,
202. B.
Ejus postrema dies in Concilio Constantiensi .
203. B. 241. D.
Illius Oratio in funere Francisci Carrariensis
senioris . 243. A.
Zenus (Apostolus) V. Cl. laudatus . 3. 4. & 112.
Zenus (Carolus) vir illustris . 232. C.
Gratulatio Vergerii de victoria per eum
relata de Bucicaldo . 236. E.*

F I N I S .

Österreichische Nationalbibliothek

+Z173654409

